قۇرئان كەرىم تەپسىرى

(تەپسىرى ئىبنى كەسىر)

ئىمام ئىسمائىل ئىبنى ئۆمەر ئىبنى كەسىر
(الله رەھمەت قىلسۇن!)
سۈرە تەۋبىدىن ـ سۈرە كەھفقىچە

المصباح المنير
في تهذيب
تفسير ابن كثير

للإمام إسماعيل بن عمر بن كثير رحمه الله

3

ئۇيغۇر تەرجىمە مەركىزى

قۇرئان كەرىم تەپسىرى

(تەپسىرى ئىبنى كەسىر)

ئىمام ئىسمائىل ئىبنى ئۆمەر ئىبنى كەسىر
(اللہ ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!)

المصباح المنير
في تهذيب
تفسير ابن كثير

للإمام إسماعيل بن عمر بن كثير رحمه الله

ئۇيغۇر تەرجىمە مەركىزى

تەرجىمە قىلغۇچىلار:
ئابدۇلغەنى ئابدۇلئەزىز
مۇھەممەد ئابدۇللاھ قارىم
مۆمىنجان سىدىق

تەرجىمىگە قاتناشقۇچىلار:
ئابدۇلئەزىز رەھمىتۇللاھ
يۇسۇف قارىم
مۇھەممەت ئۆمەر
ئابلىمىت قارىھاجى

تەرجىمە تەھرىرلىرى:
مۇنەۋۋەر نىياز
ئابدۇسالام مۇسا
سابىرجان

رىياسەتچى:
ف. ئەل ئابدۇسسالام

تەكشۈرۈپ بېكىتكۈچىلەر:
ئابدۇلمەجىد قارىھاجىم
پروفېسسور. ئابدۇررەھىم قەشقىرى

كومپىيوتېرغا ئالغۇچىلار:
ئا. روزى توختى
مۇساجان ئابدۇقادىر (بايتاش)

المترجم:

ÂʌÂȞا ǼǤع Ꞙ8ا ǼǤع
Ƀارȩ الله ǼǤع ǼمƮ
Ȩ۸Ǽȍ ȷ۩Ǳ مئامن

المشاركون في الترجمة:

الله Ǧرحم ÂʌÂȞا ǼǤع
Ƀارȩ Ȥȅʓ۸
عمر ǼمƮ
ɄǱlǵ Ƀارȩ ǼميΣا ǼǤع

التحرير:

ȁبيا Ǩʌب ƍرʓ۸م
ʡȅʓم ƳÊا ǼǤع
ȷ۩Ǳاɓرȍ

الإشراف: Ȣ. اȞǼǤا ƳÊم

المراقب: اÎȠيǸ ǼǤع اǑيǼ ȍاẳȧ ȸاɇẳɃ
Ȕ.ẳ ǼǤع الرǵيȴ اǑÎǑرɃ

الحاسوب الآلي: ƫ. رȘاʡ ǥǹʓǨ
ʡȅʓم ȷ۩Ǳ ǼǤع اǑاẳر (ابȘ۸ا ê)

ئومۇمىي مۇندەرىجە

9 ـ سۈرە تەۋبە 1

10 ـ سۈرە يۇنۇس.. 123

11 ـ سۈرە ھۇد.. 197

12 ـ سۈرە يۇسۇف 265

13 ـ سۈرە رەئد.. 321

14 ـ سۈرە ئىبراھىم 365

15 ـ سۈرە ھىجر 407

16 ـ سۈرە نەھل 437

17 ـ سۈرە ئىسرا.. 515

18 ـ سۈرە كەھف.. 617

مۇندەرىجە.. 685

www.munber.org

مەدىنىدە نازىل بولغان	سۈرە تەۋبە	129 ئايەت

بَرَآءَةٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦٓ إِلَى ٱلَّذِينَ عَـٰهَدتُّم مِّنَ ٱلۡمُشۡرِكِينَ ﴿١﴾ فَسِيحُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ أَرۡبَعَةَ أَشۡهُرٖ وَٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّكُمۡ غَيۡرُ مُعۡجِزِي ٱللَّهِ وَأَنَّ ٱللَّهَ مُخۡزِي ٱلۡكَـٰفِرِينَ ﴿٢﴾

(بۇ) اللہ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ سىلەر بىلەن مۇئاھىدە تۈزۈشكەن مۇشرىكلارغا قاراتقان ئادا - جۇدا بولۇش(يەنى مۇئاھىدىنى بىكار قىلىش) ئېلانىدۇر [1]***. (ئى مۇشرىكلار!) يەر يۈزىدە (خالىغىنىڭلارچە تۆت ئاي يۈرۈڭلار، بىلىڭلاركى، سىلەر اللہ (نىڭ ئازابى) دىن قېچىپ قۇتۇلالمايسىلەر، (بىلىڭلاركى) اللہ كاپىرلارنى خار قىلغۇچىدۇر*** [2].

بۇ سۈرىنىڭ بېشىدا «بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم» نىڭ يېزىلمىغانلىقى توغرىسىدا

بۇ سۈرە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئاخىرىدا نازىل بولغان سۈرىلەرنىڭ بىرىدۇر. بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى بەرا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەڭ ئاخىرىدا: ﴿(ئى مۇھەممەد!) سەندىن ئاتا - ئانىسى، بالىسى يوق مېيىتنىڭ مىراسى توغرۇلۇق پەتىۋا سورىشىدۇ﴾[1] دېگەن ئايەت چۈشتى. ئەڭ ئاخىرىدا سۈرە تەۋبە چۈشتى. بۇ سۈرە "بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم" بىلەن باشلانمىدى. چۈنكى ساھابىلار خەلىپە ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قۇرئانىدا[2] بۇ سۈرىنىڭ بېشىغا "بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم" نى يازمىغان. بەلكى ئۇلار خەلىپە ئوسمان ئىبنى ئاففان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا ئەگەشكەن ئاساستا شۇنداق قىلغان.

بۇ سۈرىنىڭ باش تەرىپى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئۇ تەبۇك غازىتىدىن قايتىپ كېلىپ، ھەجگە بېرىشنى نىيەت قىلغان چاغدا نازىل بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا مۇشرىكلارنىڭ بۇ يىل ھەج مەۋسىمىدە ئۆزلىرىنىڭ بەيتۇللاھنى قىپ - يالىڭاچ تاۋاپ قىلىش ئادىتى بويىچە ھەج قىلغىلى كېلىدىغانلىقى بىلدۈرۈلدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلار بىلەن ئارىلىشىپ ھەج قىلىشنى ياقتۇرماي، بۇ يىل ئەبۇبەكرى سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى كىشىلەرگە ھەج پائالىيەتلىرىنى ئۆگىتىش، مۇشرىكلارغا بۇ يىلدىن كېيىن ھەج قىلماسلىقنى ئۇقتۇرۇش ۋە كىشىلەر ئارىسىدا: **﴿(بۇ) اللہ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ سىلەر بىلەن مۇئاھىدە تۈزۈشكەن مۇشرىكلارغا قاراتقان ئادا - جۇدا بولۇش (يەنى مۇئاھىدىنى بىكار قىلىش) ئېلانىدۇر﴾** دەپ جاكارلىشى ئۈچۈن ھەج قىلغۇچىلارغا باشلىق قىلىپ ئەۋەتىدۇ. ئەبۇبەكرى يولغا چىقىپ بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىبنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇغقىنى بولغانلىقى ئۈچۈن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ خەۋىرىنى يەتكۈزۈشكە ئەۋەتىدۇ. بۇ ھەقتە كېيىن تەپسىلىي توختىلىمىز.

---

[1] سۈرە نىسا 176 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] خەلىپە ئوسمان تۈنجى بولۇپ، قۇرئان كەرىمنىڭ شۇئىلىرىنى بىرلىككە كەلتۈرۈپ بىر نەچچە نۇسخا قىلىپ تارقاتقان.

مۇشرىكلارغا ئادا ـ جۇدا بولغانلىقنى ئېلان قىلىش توغرىسىدا

﴿(بۇ) اللہ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ سىلەر بىلەن مۇئاھىدە تۈزۈشكەن مۇشرىكلارغا قاراتقان ئادا ـ جۇدا بولۇش (يەنى مۇئاھىدىنى بىكار قىلىش) ئېلانىدۇر. (ئى مۇشرىكلار!) يەر يۈزىدە (خالىغىنىڭلارچە) تۆت ئاي يۈرۈڭلار﴾ بۇ ئايەت مۇئەييەن ۋاقىت بەلگىلىمەي، مۇتلەق ئەھدە تۈزۈشكەن ياكى تۆت ئايدىن ئاز ئەھدە تۈزۈشكەنلەرگە قارىتىلىدۇ. چۈنكى تۆت ئايدىن ئاز تۈزۈلگەن ئەھدىنىڭ ۋاقتى بۇ تۆت ئاي ئىچىدە تۈگەپ بولىدۇ. ئەمما مۇئەييەن ۋاقىت بەلگىلىنىپ تۈزۈشكەن ئەھدىنىڭ ۋاقتى توشقىچىلىك كۈچكە ئىگە بولىدۇ.

چۈنكى اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار بىلەن تۈزگەن بۇمۇئاھىدىگە ئۇنىڭ ۋاقتى توشقانغا قەدەر رىئايە قىلىڭلار﴾[1]. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «كىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئەھدە تۈزۈشكەن بولسا، ئۇنىڭ ئەھدىسى ۋاقتى تۈگىگىچىلىك كۈچكە ئىگىدۇر».

ئەبۇمۇسا ئەشئەرى مەدەنىي، مۇھەممەد ئىبنى كەئب خۇرەزىي ۋە باشقىلارنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ھىجرىيەنىڭ 9 ـ يىلى ھەج مەۋسۇمىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەبۇبەكرىنى ھەج قىلغۇچىلارغا باشلىق قىلىپ ئەۋەتىدۇ. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىبنى سۈرە تەۋبىنىڭ 30 ـ ياكى 40 ـ ئايىتىنى يەتكۈزۈش ئۈچۈن ئەۋەتىدۇ. ئەلى بۇ ئايەتلەرنى كىشىلەرگە ئوقۇپ بېرىپ مۇشرىكلارغا، ئۇلارنىڭ يەر يۈزىدە خالىغانچە تۆت ئاي يۈرۈشىگە ۋاقىت بەلگىلەپ بېرىدۇ. ئەلى بۇ ئايەتلەرنى ئۇلارغا ئەرەپات كۈنى ئوقۇپ بېرىپ، ئۇلارغا زۇلھەججە ئېيىنىڭ قالغان 20 كۈنىنى، مۇھەررەم، سەپەر، رەبىئۇلئاۋۋەل ئايلىرىنى ۋە رەبىئۇلئاخىر ئېيىنىڭ دەسلەپكى ئون كۈنىنى مۆھلەت قىلىپ بەلگىلەپ بەردى. ئۇ بۇ ئايەتلەرنى ئۇلارغا، ئۇلارنىڭ تۇرالغۇ جايلىرىدا ئوقۇپ بەردى ۋە مۇنداق دېدى: بىزنىڭ بۇ يىلىمىزدىن كېيىن، بىرەر مۇشرىكنىڭ ھەج قىلىشىغا ۋە بەيتۇللاھنى يالىڭاچ تاۋاپ قىلىشىغا ھەرگىز بولمايدۇ. شۇڭا اللہ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

* * * * * * *

وَأَذَٰنٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦٓ إِلَى ٱلنَّاسِ يَوْمَ ٱلْحَجِّ ٱلْأَكْبَرِ أَنَّ ٱللَّهَ بَرِىٓءٌ مِّنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ۙ وَرَسُولُهُۥ ۚ فَإِن تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۖ وَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِى ٱللَّهِ ۗ وَبَشِّرِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣﴾

(بۇ) چوڭ ھەج كۈنىدە اللہ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى تەرىپىدىن كىشىلەرگە چىقىرىلغان ئېلاندۇركى، اللہ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى مۇشرىكلاردىن ئادا ـ جۇدادۇر. ئەگەر (كۇفرىدىن) تەۋبە قىلساڭلار، بۇسىلەرگە (گۇمراھلىقتا كېتىۋېرىشتىن) ياخشىدۇر، ئەگەر (ئىسلامدىن) يۈزئۆرۈسەڭلار، بىلىڭلاركى، اللہ (نىڭ ئازابى) دىن قېچىپ قۇتۇلالمايسىلەر. كاپىرلارغا قاتتىق ئازاب بىلەن بىشارەت بەرگىن﴿3﴾.

﴿(بۇ) چوڭ ھەج كۈنىدە﴾ يەنى ھەج پائالىيىتىنىڭ ئەڭ ئەۋزەل، ئەڭ مەشھۇر ۋە كىشىلەر ئەڭ كۆپ توپلىنىدىغان قۇربانلىق قىلىش كۈنىدە **﴿اللہ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى تەرىپىدىن كىشىلەرگە چىقىرىلغان ئېلاندۇركى﴾** يەنى كىشىلەرگە چىقىرىلغان ئېلان ۋە ئاگاھلاندۇرۇشكى **﴿اللہ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى مۇشرىكلاردىن ئادا ـ جۇدادۇر﴾** ئاندىن اللہ ئۇلارنى تەۋبە قىلىشقا چاقىرىپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئەگەر**

[1] سۈرە تەۋبە 4 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

(كۇفرىدىن)﴾ يەنى شېرىك ۋە گۇمراھلىقتىن ﴿**تەۋبە قىلساڭلار، بۇسىلەرگە (گۇمراھلىقتا كېتىۋېرىشتىن) ياخشىدۇر، ئەگەر (ئىسلامدىن) يۈز ئۆرۈسەڭلار، بىلىڭلاركى، الله (نىڭ ئازابى) دىن قېچىپ قۇتۇلالمايسىلەر**﴾ بەلكى الله سىلەرنى جازالاشقا قادىردۇر. سىلەر الله نىڭ چاڭگىلىدا، ئۇنىڭ ھۆكۈمرانلىقى ۋە ئىدارە قىلىش ئاستىدا سىلەر. ﴿**كاپىرلارغا قاتتىق ئازاب بىلەن بىشارەت بەرگىن**﴾ يەنى دۇنيادا خارلىق بىلەن ئاخىرەتتە توقماقلار، تاقاق ۋە زەنجىرلەر بىلەن ئازابلىنىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەرگىن.

ئىمام بۇخارى، ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مېنى ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ شۇ ھەجدە قۇربانلىق كۈنى، مىنادا بۇ يىلدىن كېيىن ھېچ بىر مۇشرىكنىڭ ھەج قىلىشقا ۋە بەيتۇللاھنى قىپ - يالىڭاچ تاۋاپ قىلىشقا بولمايدۇ، دەپ جاكارلىغۇچىلار قاتارىدا ئەۋەتتى. ھۇمەيد مۇنداق دەيدۇ: ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىبنى سۈرە تەۋبىنىڭ ئايەتلىرىنى كىشىلەر ئارىسىدا ئېلان قىلىشقا بۇيرۇپ ھەج قىلغۇچىلارنىڭ ئارقىسىدىن يولغا سالدى.

ئەبۇھۇرەيرە مۇنداق دەيدۇ: قۇربانلىق كۈنى ئەلى بىز بىلەن بىرلىكتە مىنادا تۇرۇۋاتقانلارغا سۈرە تەۋبىنىڭ ئايەتلىرىنى ۋە بۇ يىلدىن كېيىن مۇشرىكلارنىڭ ھەج قىلىشىغا ۋە بەيتۇللاھنى قىپ - يالىڭاچ تاۋاپ قىلىشىغا بولمايدۇ، دېگەن ئېلاننى جاكارلىدى.

ئىمام بۇخارى، ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مېنى ئەبۇبەكرى قۇربانلىق كۈنى مىنادا مۇشرىكلارنىڭ ھەج قىلىشىغا، بەيتۇللاھنى قىپ - يالىڭاچ تاۋاپ قىلىشىغا بولمايدۇ، دەپ جاكارلىغۇچىلار قاتارىدا ئەۋەتتى. ئېيتىلىشچە كىشىلەر بۇ كۈننى كىچىك ھەج كۈنى دەپ ئاتىغان، بۇ ئايەت چۈشۈپ بۇ كۈننى ھەج كۈنى دەپ ئۇچۇقلاشتۇرۇغان. ئەبۇبەكرى كىشىلەر ئارىسىدا بۇنىڭدىن كېيىن مۇشرىكلارنىڭ ھەج قىلىشىغا بولمايدىغانلىقىنى ئۇقتۇردى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋىدالىشىش ھەججىنى قىلغان يىل مۇشرىكلاردىن ھېچكىم ھەج قىلالمىدى.

مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق، ئەبۇجەئفەر مۇھەممەد ئىبنى ئەلىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: سۈرە تەۋبە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا نازىل بولغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەبۇبەكرىگە كىشىلەرنى ھەج قىلدۇرۇش ئۈچۈن باشلىق قىلىپ تەيىنلەپ ئەۋەتىپ بولغان ئىدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! بىرەر ئادەم ئەۋەتىپ بۇ ئايەتلەرنىڭ مەزمۇنىنى ئەبۇبەكرىگە يەتكۈزسەڭ بوپتىكەن، دېيىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: « مەندىن بۇ ئايەتلەرنى پەقەت مېنىڭ ئائىلەمدىن بىر ئادەم يەتكۈزۈشى كېرەك » دېدى. ئاندىن ئەلىنى چاقىرىپ ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى: سەن سۈرە تەۋبىنىڭ بېشىدىكى بۇ ئايەتلەر بىلەن يولغا چىققىن. قۇربانلىق كۈنى ئادەملەر مىناغا توپلانغان چاغدا، ئۇلار ئارىسىدا شەك - شۈبھىسىزكى، كاپىر جەننەتكە كىرمەيدۇ، بۇ يىلدىن كېيىن مۇشرىكلار ھەج قىلمايدۇ، بەيتۇللاھنى يالىڭاچ تاۋاپ قىلمايدۇ، كىمنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن تۈزگەن ئەھدىسى بولسا، ئۇنىڭ بۇ ئەھدىسى ۋاقتى توگىگىچە كۈچكە ئىگىدۇر، دەپ جاكارلىغىن.

ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ”ئەزبا“ ئاتلىق تۆگىسىگە مىنىپ يولغا چىقتى. ئۇ ئەبۇبەكرىگە يول ئۈستىدە يېتىشىۋالدى. ئەبۇبەكرى ئۇنى كۆرۈپ: سەن باشلىق قىلىپ تەيىنلىنىپ ئەۋەتىلدىڭمۇ ياكى بىرەر ئىش بىلەن كەلدىڭمۇ؟ دېدى. ئەلى: بىر ئىش بىلەن كەلدىم دېدى. ئاندىن ئۇلار يولنى داۋاملاشتۇردى. ئەبۇبەكرى كىشىلەرنى ھەج قىلدۇردى. شۇ يىلى ئەرەبلەر جاھىلىيەت دەۋرىدىكى ئادىتى بويىچە ھەج پائالىيەتلىرىنى قىلدى. قۇربانلىق كۈنى بولغاندا، ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىب ئورنىدىن تۇرۇپ، كىشىلەر ئارىسىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: « ئى ئىنسانلار! شەك - شۈبھىسىزكى، كاپىر جەننەتكە كىرمەيدۇ، بۇ يىلدىن كېيىن مۇشرىكلار ھەج قىلمايدۇ، بەيتۇللاھنى يالىڭاچ تاۋاپ

www.munber.org

قىلمايدۇ. كىمنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام بىلەن تۈزگەن ئەھدىسى بولسا، ئۇنىڭ بۇ ئەھدىسى ۋاقتى توشقىچە كۈچكە ئىگىدۇر ››. دېگەن بۇيرۇقنى جاكارلىدى.

شۇ يىلدىن كېيىن مۇشرىكلار ھەج قىلالمىدى. بەيتۇللاھنى قىپ - يالىڭاچ تاۋاپ قىلالمىدى. ھەجدىن يېنىپ ئەبۇبەكرى بىلەن ئەلى پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ يېنىغا قايتىپ كەلدى. سۈرە تەۋبىنىڭ بۇ ئايەتلىرى مۇئەييەن ۋاقىت بەلگىلىمەي ئەھدە تۈزگەن ۋە مۇئەييەن ۋاقىت بەلگىلەپ ئەھدە تۈزگەن مۇشرىكلار ھەققىدىكى ھۆكۈملەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

* * * * * * *

إِلَّا ٱلَّذِينَ عَـٰهَدتُّم مِّنَ ٱلۡمُشۡرِكِينَ ثُمَّ لَمۡ يَنقُصُوكُمۡ شَيۡـًٔا وَلَمۡ يُظَـٰهِرُواْ عَلَيۡكُمۡ أَحَدًا فَأَتِمُّوٓاْ إِلَيۡهِمۡ عَهۡدَهُمۡ إِلَىٰ مُدَّتِهِمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلۡمُتَّقِينَ ﴿٤﴾

ئەمما مۇشرىكلار ئىچىدىكى سىلەر بىلەن مۇئاھىدە تۈزگەن، مۇئاھىدىگە ھېچقانداق خىلاپلىق قىلمىغان، سىلەرگە قارشى ھېچقانداق ئادەمگە ياردەم بەرمىگەنلەرگە كەلسەك، ئۇلار بىلەن تۈزگەن بۇ مۇئاھىدىگە ئۇنىڭ ۋاقتى توشقانغا قەدەر رىئايە قىلىڭلار، شۈبھىسىزكى، الله تەقۋادارلارنى دوست تۇتىدۇ﴿4﴾.

ئەھدە تۈزۈپ ئۇنىڭغا خىلاپلىق قىلمىغان كىشىنىڭ ئەھدىسىنىڭ مۇددىتى توشقىچە كۈچكە ئىگە بولىدىغانلىقى توغرىسىدا

بۇ ئايەتنىڭ ھۆكمى مۇئەييەن ۋاقىت بەلگىلىمەستىن مۇتلەق ئەھدە تۈزگەن كىشىلەرگە بېرىلگەن تۆت ئايلىق مۇددەت ھۆكمىدىن ئايرىم ھۆكۈمدۇر. مۇتلەق ئەھدە تۈزگەنلەر تۆت ئاي ئىچىدە جېنىنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن ئۆزلىرى خالىغان يەرگە كەتسە بولىدۇ. لېكىن مۇئەييەن ۋاقىت بەلگىلەپ تۈزگەنلەرنىڭ ئەھدىسى ئۇنىڭ ۋاقتى توشقىچە كۈچكە ئىگىدۇر.

يۇقىرىدا پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ كىمنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام بىلەن مۇئەييەن ۋاقىت بەلگىلەپ تۈزگەن ئەھدىسى بولسا، ئۇنىڭ ۋاقتى توشقىچە كۈچكە ئىگىدۇر، دېگەن ھەدىسلىرى بايان قىلىندى. بۇ، ئەھدى تۈزگەن كىشىلەرنىڭ ئەھدىگە خىلاپلىق قىلماسلىقى، مۇسۇلمانلارغا قارشى باشقىلار بىلەن بىرلىشىپ ھەرىكەت قىلماسلىقى شەرت قىلىنغان ئاساستا كۈچكە ئىگىدۇر. مانا مۇشۇنداق ئەھدىگە ئۇنىڭ ۋاقتى توشقىچە تولۇق رىئايە قىلىنىدۇ ۋە ئەمەل قىلىنىدۇ. شۇڭا الله تائالا ئەھدىگە ۋاپا قىلىشقا رىغبەتلەندۈرۈپ مۇنداق دېدى: ﴿الله تەقۋادارلارنى﴾ يەنى ئەھدىگە ۋاپا قىلغانلارنى ﴿دوست تۇتىدۇ﴾.

* * * * * * *

فَإِذَا ٱنسَلَخَ ٱلۡأَشۡهُرُ ٱلۡحُرُمُ فَٱقۡتُلُواْ ٱلۡمُشۡرِكِينَ حَيۡثُ وَجَدتُّمُوهُمۡ وَخُذُوهُمۡ وَٱحۡصُرُوهُمۡ وَٱقۡعُدُواْ لَهُمۡ كُلَّ مَرۡصَدٖۚ فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَخَلُّواْ سَبِيلَهُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴿٥﴾

www.munber.org

(ئۇرۇش قىلىش) ھارام قىلىنغان ئايلار ئۆتۈپ كەتكەندە، مۇشرىكلارنى قەيەردە ئۇچراتساڭلار، شۇ يەردە ئۆلتۈرۈڭلار، ئەسىرگە ئېلىڭلار، قورشاڭلار، ئۇلارنىڭ ئۆتىدىغان يوللىرىنى كۆزىتىپ تۇرۇڭلار، ئەگەر ئۇلار تەۋبە قىلسا، ناماز ئوقۇسا، زاكات بەرسە، ئۇلارنى قويۇپ بېرىڭلار، شۈبھىسىزكى، اللّٰه (تەۋبە قىلغۇچىلارغا) مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، رەھىم قىلغۇچىدۇر﴿5﴾.

مۇشرىكلارنى ئۇچراتقان يەردە ئۆلتۈرۈشكە بۇيرۇغانلىق توغرىسىدا

مۇجاھىد، ئەمر ئىبنى شۇئەيب، مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق، قەتادە، سۇددى ۋە ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد قاتارلىقلار بۇ ئايەتتە تىلغا ئېلىنغان تۆت ئايدىن اللّٰه تائالانىڭ: ﴿**(ئى مۇشرىكلار!) يەر يۈزىدە (خالىغىنىڭلارچە) تۆت ئاي يۈرۈڭلار**﴾ دېگەن ئايىتىدىكى يەر يۈزىدە ئەركىن يۈرۈشنى كۆرسەتكەن تۆت ئاي كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى.

﴿**(ئۇرۇش قىلىش) ھارام قىلىنغان ئايلار ئۆتۈپ كەتكەندە**﴾ يەنى بىز سىلەرگە مۇشرىكلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىشنى ھارام قىلغان ۋە ئۇلارغا خالىغان يەرگە كېتىۋېلىشنى بەلگىلەپ بەرگەن تۆت ئاي تۈگىسە، ﴿**مۇشرىكلارنى قەيەردە**﴾ يەنى زېمىننىڭ نەرىدە ﴿**ئۇچراتساڭلار، شۇ يەردە ئۆلتۈرۈڭلار**﴾.

بۇ ئايەتنىڭ ھۆكمى ئومۇمىي ئايلارنى كۆرسىتىدۇ. ئۇرۇش ھارام قىلىنغان ئايلار بولسا، اللّٰه تائالانىڭ: ﴿تاكى ئۇلار ئۆزلىرى ئۇرۇش ئاچمىغىچە مەسجىدى ھەرام ئەتراپىدا ئۇلار بىلەن ئۇرۇش قىلماڭلار، ئەگەر ئۇلار (مەسجىدى ھەرام ئەتراپىدا) ئۆزلىرى ئۇرۇش ئاچسا، ئۇلارنى ئۆلتۈرۈۋېرىڭلار﴾[1] دېگەن ئايىتىدە كۆرسىتىلدى.

﴿**ئەسىرگە ئېلىڭلار**﴾ يەنى ئەگەر ئۇلارنى ئۆلتۈرۈشنى خالىساڭلار ئۆلتۈرۈڭلار، ئەسىر ئېلىشنى خالىساڭلار ئەسىر ئېلىڭلار.

﴿**قورشاڭلار، ئۇلارنىڭ ئۆتىدىغان يوللىرىنى كۆزىتىپ تۇرۇڭلار**﴾ يەنى ئۇلارنى پەقەت ئۇچرىتىش بىلەنلا چەكلىنىپ قالماستىن، بەلكى ئۇلارنىڭ يۇرتلىرىدا ۋە سېپىللىرىدا قورشاشقا تىرىشىڭلار. ئۇلارنىڭ ئۆتىدىغان يوللىرىنى كۆزىتىپ، ئۇلارنى تېخىمۇ تار يەرگە قىستاپ يا ئۆلۈمنى تاللاشقا ياكى ئىسلامغا كىرىشكە مەجبۇرلاڭلار.

﴿**ئەگەر ئۇلار تەۋبە قىلسا، ناماز ئوقۇسا، زاكات بەرسە، ئۇلارنى قويۇپ بېرىڭلار، شۈبھىسىزكى، اللّٰه (تەۋبە قىلغۇچىلارغا) مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، رەھىم قىلغۇچىدۇر**﴾ شۇنىڭ ئۈچۈن ئەبۇبەكرى سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ زاكاتنى بەرمىگەنلەر بىلەن ئۇرۇش قىلىشتا، مۇشۇ ئايەت كەرىمگە ۋە مۇشۇ ئايەتنىڭ مەزمۇنىغا ئوخشايدىغان ئايەتلەرگە ئاساسلاندى. چۈنكى ئۇلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىش، ئىسلامغا كىرىش ۋە ئىسلامنىڭ پەرزلىرىنى ئادا قىلىش شەرتى بىلەن ھارام قىلىنغاندۇر. اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە، ئىسلام پرىنسىپلىرىنىڭ ئەڭ مۇھىملىرىدىن باشلاپ تەكىتلىدى. شەك - شۈبھىسىزكى، ئىسلام پرىنسىپلىرىنىڭ ئەڭ مۇھىمى شاھادەت ئېيتىشتىن قالسىلا غالىب ۋە بۈيۈك اللّٰه تائالانىڭ ھەققى بولغان نامازنى ئادا قىلىشتۇر. ئۇنىڭدىن قالسا زاكات بېرىشتۇر. زاكات پېقىرلارنىڭ ۋە ئېھتىياجلىق كىشىلەرنىڭ ئېھتىياجىنى قامداشتىكى ئاساسىي مەنبەسىدۇر. زاكات ئىجتىمائىي ھاياتقا ئالاقىدار بولغان ئەڭ مۇھىم ئىشتۇر. شۇڭا اللّٰه تائالا نۇرغۇن ئايەتلەردە ناماز بىلەن زاكاتنى بىر ئورۇندا بايان قىلىدۇ.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مەن كىشىلەر اللّٰه تائالادىن باشقا ھېچقانداق ئىلاھ يوق، مۇھەممەد اللّٰه

---

[1] سۈرە بەقەرە 191 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

تائالانىڭ ئەلچىسى دەپ گۇۋاھلىق بەرگەن، ناماز ئوقۇغان ۋە زاكات بەرگەنگە قەدەر ئۇلار بىلەن ئۇرۇش قىلىشقا بۇيرۇلدۇم».

بۇ ئايەت كەرىم مۆمىنلەرنى مۇشرىكلارنى ئۇچراتقان يەردە ئۆلتۈرۈشكە بۇيرۇيدۇ. بۇ ھەقتە زەھھاك ئىبنى مۇزائىم مۇنداق دەيدۇ: بۇ ئايەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن مۇشرىكلار ئارىسىدا تۈزۈلگەن ھەر قانداق ئەھدىنى ۋە ھەرقانداق مۇددەتنى ئەمەلدىن قالدۇردى.

ئەۋفي ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: سۈرە تەۋبىنىڭ بۇ ئايەتلىرى نازىل بولغان ۋە ئۇرۇش ھارام قىلىنغان بۇ ئايلار چىقىپ كەتكەندىن كېيىن مۇشرىكلار بىلەن تۈزگەن ئەھدە پۈتۈنلەي ئەمەلدىن قالدۇرىلىدۇ. سۈرە تەۋبە نازىل بولۇشتىن ئىلگىرى مۇشرىكلار بىلەن تۈزۈشكەن ئەھدىنىڭ مۇددىتى سۈرە تەۋبە ئېلان قىلىنغان كۈندىن باشلاپ، رەبىيئۇلئاخىر ئېيىنىڭ 10 - كۈنىگىچە بولغان تۆت ئايدىن ئىبارەتتۇر.

* * * * * * *

وَإِنْ أَحَدٌ مِّنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ٱسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّىٰ يَسْمَعَ كَلَـٰمَ ٱللَّهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُۥ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾

ئەگەر مۇشرىكلاردىن بىرەر كىشى سەندىن ئامانلىق تىلىسە، تاكى ئۇ اللە نىڭ كالامىنى (يەنى قۇرئاننى) ئاڭلىغانغا (يەنى پىكىر قىلىپ، ئۇنىڭ ھەقىقىتىگە يەتكەنگە) قەدەر، ئۇنىڭغا ئامانلىق بەرگىن، ئاندىن (ئۇ ئىمان ئېيتمىسا)، ئۇنى (جېنى، مېلى) ئامان تاپىدىغان جايغا يەتكۈزۈپ قويغىن، بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ئۇلار (ئىسلام دىنىنىڭ ھەقىقىتىنى) ئۇقمايدىغان قەۋمدۇر[6].

مۇشرىكلار ئامانلىق تىلىسە ئۇلارغا ئامانلىق بېرىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللہ تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېدى: ﴿**ئەگەر مۇشرىكلاردىن**﴾ يەنى سېنى ئۇلار بىلەن ئۇرۇش قىلىشقا بۇيرۇغان، ساڭا جانلىرىنى ۋە ماللىرىنى ھالال قىلىپ بەرگەن كاپىرلاردىن ﴿**بىرەر كىشى سەندىن ئامانلىق تىلىسە**﴾ ئۇنىڭ سەن ئوقۇپ بەرگەن قۇرئاننى ئاڭلىشى ۋە سېنىڭ اللہ تائالانىڭ دەلىل - پاكىتلىرى ئارقىلىق دىنىنىڭ ئىشلىرىنى ئۇنىڭغا چۈشەندۈرۈشۈڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ تەلىپىنى قوبۇل قىلغىن!

﴿**ئاندىن (ئۇ ئىمان ئېيتمىسا)، ئۇنى (جېنى، مېلى) ئامان تاپىدىغان جايغا يەتكۈزۈپ قويغىن**﴾ يەنى ئۇ ئامانلىق ئىچىدە يۇرتىغا، ئۆيىگە ۋە ئۆزى خاتىرجەم بولىدىغان جايغا كېتىۋالسۇن.

﴿**بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ئۇلار (ئىسلام دىنىنىڭ ھەقىقىتىنى) ئۇقمايدىغان قەۋمدۇر**﴾ يەنى بىز ئەنە شۇلارنىڭ ئامانلىقى، ئۇلارنىڭ اللہ نىڭ دىنىنى بىلىشى ۋە اللہ تائالانىڭ دەۋىتىنىڭ بەندىلەر ئارىسىدا تارقىلىشى ئۈچۈن يولغا قويدۇق.

ئىبنى ئەبۇنەجىيھ، مۇجاھىدنىڭ بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. بىر ئىنسان سېنىڭ سۆزۈڭنى ۋە ساڭا نازىل قىلىنغان قۇرئاننى ئاڭلاش ئۈچۈن سېنىڭ قېشىڭغا كېلىدۇ. ئۇنىڭغا، ئۇ سېنىڭ قېشىڭغا كېلىپ اللہ تائالانىڭ ئايەتلىرىنى ئاڭلىغان ۋە خالىغان يېرىگە خاتىرجەم كەتكەنگە قەدەر ئامانلىق بېرىلىدۇ. مۇشۇنىڭغا ئاساسەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قېشىغا يول - يورۇق سوراپ ياكى ئەلچىلىك بىلەن كەلگەن كىشىگە ئامانلىق بېرەتتى. مەسىلەن: ھۇدەيبىيە سۈلھىسى بولغان كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا قۇرەيش تەرەپتىن ئەلچى بولۇپ بىر تۈركۈم كىشىلەر كەلدى.

www.munber.org

ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئۇرۋە ئىبنى مەسئۇد، مۇكرىز ئىبنى ھەپس، سۇھەيل ئىبنى ئەمرى ۋە باشقىلار بولۇپ، ئۇلار بىر ـ بىرلەپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن مۇشرىكلار ئارىسىدىكى بۇ مەسىلە[1] ھەققىدە كېلىپ كېتىپ تۇردى. ئەلچىلەر بۇ جەرياندا مۇسۇلمانلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى قاتتىق ھۆرمەتلەيدىغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭ بىلەن پەخىرلىنىدىغانلىقىنى كۆردى. ئۇلار بۇ ئەھۋالنى بىرەر پادىشاھنىڭ ياكى قەيسەر[2] نىڭ ھۇزۇرىدا كۆرمىگەن ئىدى.

ئۇلار قايتىپ بېرىپ قۇرەيش قەۋمىگە بۇ ئەھۋالنى يەتكۈزدى. بۇ ۋەقە ۋە شۇنىڭغا ئوخشىغان ۋەقەلەر نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ ھىدايەت تېپىشىدا چوڭ رول ئوينىدى. مەزكۇر ئايەتنىڭ مەزمۇنىغا ئاساسەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا مۇسەيلەمە كەززابنىڭ ئەلچىسى كەلگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «سەن مۇسەيلىمەنىڭ اللە تائالانىڭ ئەلچىسى ئىكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرەمسەن؟» دېدى. ئۇ: ھەئە، دېگەن چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەگەر ئەلچىلەر ئۆلتۈرۈلمەيدىغان بولمىسا ئىدى، مەن ئەلۋەتتە سېنىڭ كاللاڭنى ئالاتتىم» دېدى. ئىبنى مەسئۇد كۇفە شەھىرىگە ۋالىي بولغاندا، اللە تائالا ئۇنىڭ كاللىسىنى ئېلىشقا ئىبنى مەسئۇدنى مۇيەسسەر قىلدى. ئۇ ئادەمنىڭ ئىسمى ئىبنى نەۋاھە ئىدى. ئىبنى مەسئۇد ۋالى بولغان مەزگىللەردە ئىبنى نەۋاھەنىڭ مۇسەيلىمە كەززاب پەيغەمبەردۇر دەپ گۇۋاھلىق بەرگەنلىكى مەلۇم بولدى. شۇنىڭ بىلەن ئىبنى مەسئۇد ئۇنىڭغا ئادەم ئەۋەتىپ ھازىر سەن ئەلچى ئەمەس دەپ ئۇنىڭ كاللىسىنى ئېلىشقا بۇيرۇدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ لەنىتىنىڭ كاللىسى ئېلىندى.

بۇ ئايەتتىن مەقسەت ئۇرۇش بولۇۋاتقان كاپىرلارنىڭ زېمىنىدىن ئىسلام زېمىنىغا ئەلچىلىك ياكى تىجارەت ئۈچۈن، ياكى سۈلھى تۈزۈشنى تەلەپ قىلىش ئۈچۈن ياكى جىزيە تۆلەش ئۈچۈن ۋە ياكى شۇنىڭغا ئوخشىغان بىرەر سەۋەب بىلەن كەلگەن ئادەم خەلىپە ياكى خەلىپىنىڭ ئورۇنباسارىدىن ئامانلىق تىلىسە ئۇنىڭغا ئۇ ئىسلام زېمىنىدا يۈرگەن مەزگىلدە ۋە يۇرتىغا قايتىپ كەتكەنگە قەدەر ئامانلىق بېرىلىدۇ.

* * * * * * *

كَيۡفَ يَكُونُ لِلۡمُشۡرِكِينَ عَهۡدٌ عِندَ ٱللَّهِ وَعِندَ رَسُولِهِۦٓ إِلَّا ٱلَّذِينَ عَـٰهَدتُّمۡ عِندَ ٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡحَرَامِۖ فَمَا ٱسۡتَقَـٰمُواْ لَكُمۡ فَٱسۡتَقِيمُواْ لَهُمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلۡمُتَّقِينَ ﴿٧﴾

اللە نىڭ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ قارىشىچە، (ئەھدىسىگە ۋاپا قىلمايدىغان) مۇشرىكلاردا قانداقمۇ مۇئاھىدە دېگەن نەرسە بولسۇن؟ ئەمما مەسجىدى ھەرام قېشىدا سىلەر بىلەن ئەھدە تۈزۈشكەن مۇشرىكلار ئەگەر ئەھدىسىگە ۋاپا قىلىدىكەن، سىلەرمۇ ۋاپا قىلىڭلار، شۈبھىسىزكى، اللە تەقۋادارلارنى (يەنى پەرۋەردىگارىدىن قورققان، ئەھدىسىگە ۋاپا قىلغان، خىيانەت قىلمىغانلارنى) دوست تۇتىدۇ﴿7﴾.

مۇشرىكلاردىن ئادا ـ جۇدا بولغانلىقنى تەكىتلەش توغرىسىدا

اللە تائالا مۇشرىكلاردىن ئادا ـ جۇدا بولۇشتىكى، ئۇلارغا تۆت ئاي مۆھلەت بېرىشتىكى ۋە مۇشۇ تۆت ئاي چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ئۇلار قەيەردە ئۇچراشسا شۇ يەردە ئۆلتۈرۈلىدىغانلىقىدىكى ھېكمەتنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**اللە نىڭ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ قارىشىچە، (ئەھدىسىگە ۋاپا قىلمايدىغان)**

---

[1] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ يىل مەككىگە كىرىش ياكى كىرمەسلىك ئىشىنى بىر تەرەپ قىلىش مەسىلىسى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.
[2] ئەينى ۋاقىتتىكى رۇم پادىشاھى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

مۇشرىكلاردا قانداقمۇ مۇئاھىدە دېگەن نەرسە بولسۇن؟﴾ يەنى ئۇلار اللە تائالاغا شېرىك كەلتۈرگەن، اللە تائالانى ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنى ئىنكار قىلغان تۇرسا، ئۇلاردا قانداقمۇ ئامانلىق بولسۇن.

﴿ئەمما مەسجىدى ھەرام قېشىدا سىلەر بىلەن ئەھدە تۈزۈشكەن مۇشرىكلار﴾ يەنى ھۇدەيبىيە سۈلھىسىنى تۈزۈشكەن مۇشرىكلار - اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار كاپىر بولدى، سىلەرنى مەسجىدى ھەرامدىن ۋە توختۇپ تۇرۇلغان قۇربانلىقنىڭ ئۆز جايىغا يېتىشىدىن توستى﴾[1].

﴿ئەگەر ئەھدىسىگە ۋاپا قىلىدىكەن، سىلەرمۇ ۋاپا قىلىڭلار﴾ يەنى سىلەر مۇشرىكلار بىلەن **10** يىلغىچە ئۇرۇش توختىتىشقا كېلىشىپ سۈلھى تۈزدىڭلار، بۇ سۈلھىگە ئۇلار قانچىلىك ئەمەل قىلسا، **﴿سىلەرمۇ ۋاپا قىلىڭلار، شۈبھىسىزكى، اللە تەقۋادارلارنى (يەنى پەرۋەردىگارىدىن قورققان، ئەھدىسىگە ۋاپا قىلغان، خىيانەت قىلمىغانلارنى) دوست تۇتىدۇ﴾**.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە مۇسۇلمانلار بۇ ئەھدىگە ئەنە شۇنداق ۋاپا قىلدى. مەككىلىكلەر بىلەن تۈزۈشكەن بۇ ئەھدە ھىجرىيەنىڭ **6** - يىلى زۇلقەئدە ئېيىدىن باشلاپ قۇرەيشلەر ئۆزلىرىنىڭ ئىتتىپاقدىشى بەنۇبەكرى قەبىلىسىگە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىتتىپاقدىشى خۇزائە قەبىلىسىگە قارشى ياردەم بېرىپ ئەھدىنى بۇزغانغا قەدەر داۋام قىلدى. يەنە قۇرەيشلەر بەنۇبەكىر قەبىلىسى بىلەن بىرلىشىپ ھەرەمدە خۇزائە قەبىلىسىنىڭ ئادەملىرىنى ئۆلتۈردى. ئەنە شۇنداق ۋەزىيەتتە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھىجرىيەنىڭ **8** - يىلى رامىزان ئېيىدا ئۇلارغا قارشى غازات يۈرۈشى قىلدى. شۇنىڭ بىلەن اللە تائالا ھەرەمنى مۇسۇلمانلارغا فەتھى قىلىپ بەردى ۋە كاپىرلار ئۈستىدىن ھۆكۈمرانلىق قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدى. بارلىق ھەمدۇسانا ۋە مەدھىيىلەر اللە تائالاغا خاستۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلار ئۈستىدىن غەلىبە قىلىپ تولۇق ھۆكۈمرانلىقنى كۆرسەتكەندىن كېيىن، ئۇلاردىن مۇسۇلمان بولغانلارنى قويۇپ بەردى. ئۇلار ”قويۇپ بېرىلگەنلەر“ دەپ ئاتالدى. ئۇلار تەخمىنەن **2000** كىشى ئىدى. كۈپۈرلۇقنى داۋام قىلىپ ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن قورقۇپ قېچىپ كەتكەنلەرگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئادەم ئەۋەتىپ، ئۇلارغا ئامانلىق بەردى ۋە ئۇلارنىڭ خالىغا يېرىگە كېتىۋېلىشى ئۈچۈن تۆت ئاي مۆھلەت بەردى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە سەپۋان ئىبنى ئۇمەييە ئىكرىمە ئىبنى ئەبۇجەھل ۋە باشقىلار بار ئىدى. شۇنىڭدىن كېيىن اللە تائالا ئۇلارنى ئىسلامغا كىرىشكە ھىدايەت قىلدى. اللە تائالا جىمى ئورۇنلاشتۇرغان ۋە قىلغان ئىشلىرى ئۈچۈن مەدھىيىلەنگۈچىدۇر.

* * * * * * *

كَيۡفَ وَإِن يَظۡهَرُواْ عَلَيۡكُمۡ لَا يَرۡقُبُواْ فِيكُمۡ إِلا وَلَا ذِمَّةًۚ يُرۡضُونَكُم بِأَفۡوَٰهِهِمۡ وَتَأۡبَىٰ قُلُوبُهُمۡ وَأَكۡثَرُهُمۡ فَٰسِقُونَ ﴿٨﴾

مۇشرىكلار ئەھدىسىگە قانداقمۇ ۋاپا قىلسۇن؟ ئەگەر ئۇلار سىلەرنىڭ ئۈستۈڭلاردىن غەلىبە قىلسا، سىلەرنىڭ توغراڭلاردا نە تۇغقانچىلىقنى، نە ئەھدىگە رىئايە قىلمايدۇ. سىلەرنى ئېغىزلىرىدا خۇش قىلىدۇ، دىللىرىدا (ۋەدىسىدە تۇرۇشنى) خالىمايدۇ (يەنى ئاغزىدا چىرايلىق سۆزلىگىنى بىلەن، كۆڭۈللىرى ئاداۋەت، نىفاق بىلەن تولغان). ئۇلارنىڭ تولىسى پاسىقلاردۇر﴿8﴾.

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، مۇشرىكلارنى دۈشمەن تۇتۇشقان ۋە ئۇلاردىن ئادا - جۇدا بولۇشقا مۆمىنلەرنى رىغبەتلەندۈرۈپ، ئۇلارنىڭ اللە تائالاغا شېرىك كەلتۈرگەنلىكى ۋە اللە نىڭ پەيغەمبىرى مۇھەممەد

---

[1] سۈرە فەتھ 25 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

ئەلەيھىسسالامنى ئىنكار قىلغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ ئەھدە تۈزۈشكە لايىق ئادەملەر ئەمەسلىكىنى بايان قىلىدۇ. چۈنكى ئۇلار مۇسۇلمانلار ئۈستىدىن غەلىبە قىلغان ۋە ئۈستۈنلىككە ئېرىشكەن تەقدىردە، مۇسۇلمانلار ھەققىدە نە تۇغقانچىلىقنى، نە ئەھدىگە رىئايە قىلمايدۇ.

* * * * * * *

ٱشۡتَرَوۡاْ بِـَٔايَـٰتِ ٱللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَصَدُّواْ عَن سَبِيلِهِۦٓۚ إِنَّهُمۡ سَآءَ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿٩﴾ لَا يَرۡقُبُونَ فِي مُؤۡمِنٍ إِلًّا وَلَا ذِمَّةًۚ وَأُوْلَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُعۡتَدُونَ ﴿١٠﴾ فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَإِخۡوَٲنُكُمۡ فِي ٱلدِّينِۗ وَنُفَصِّلُ ٱلۡأَيَـٰتِ لِقَوۡمٍ يَعۡلَمُونَ ﴿١١﴾

ئۇلار اللە نىڭ ئايەتلىرىنى (دۇنيانىڭ مال ـ مۈلۈكلىرىدىن) ئەرزىمەس نەرسىلەرگە تېگىشتى، (كىشىلەرنى) اللە نىڭ يولىدىن توستى. ھەقىقەتەن ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرى نېمىدېگەن يامان! ﴿9﴾. ئۇلار مۆمىنلەر ھەققىدە نە تۇغقانچىلىقنى، نە ئەھدىگە رىئايە قىلمايدۇ. ئەنە شۇلار (سىلەرگە زۇلۇم قىلىشتا) ھەددىدىن ئاشقۇچىلاردۇر ﴿10﴾. ئەگەر ئۇلار (كۇفرىدىن) تەۋبە قىلسا، ناماز ئۆتىسە، زاكات بەرسە، دىنىي جەھەتتە سىلەرنىڭ قېرىنداشلىرىڭلار بولىدۇ (يەنى ھوقۇق ۋە مەجبۇرىيەتتە ئۇلار سىلەر بىلەن ئوخشاشتۇر). ئۇقىدىغان قەۋم ئۈچۈن، ئايەتلەرنى تەپسىلىي بايان قىلىمىز ﴿11﴾.

اللە تائالا مۇشرىكلارنى ئەيىبلەپ ۋە مۆمىنلەرنى ئۇلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىشقا رىغبەتلەندۈرۈپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار اللە نىڭ ئايەتلىرىنى (دۇنيانىڭ مال ـ مۈلۈكلىرىدىن) ئەرزىمەس نەرسىلەرگە تېگىشتى﴾ يەنى ئۇلار اللە تائالانىڭ ئايەتلىرىگە ئەگىشىشنى دۇنيانىڭ ئەرزىمەس ئويۇن ـ تاماشىلىرىغا تېگىشىۋەتتى.

﴿(كىشىلەرنى) اللە نىڭ يولىدىن توستى﴾ يەنى مۆمىنلەرنى ھەقكە ئەگىشىشتىن توستى. ﴿ھەقىقەتەن ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرى نېمىدېگەن يامان! ئۇلار مۆمىنلەر ھەققىدە نە تۇغقانچىلىقنى، نە ئەھدىگە رىئايە قىلمايدۇ. ئەنە شۇلار (سىلەرگە زۇلۇم قىلىشتا) ھەددىدىن ئاشقۇچىلاردۇر. ئەگەر ئۇلار (كۇفرىدىن) تەۋبە قىلسا، ناماز ئۆتىسە، زاكات بەرسە، دىنىي جەھەتتە سىلەرنىڭ قېرىنداشلىرىڭلار بولىدۇ (يەنى ھوقۇق ۋە مەجبۇرىيەتتە ئۇلار سىلەر بىلەن ئوخشاشتۇر). ئۇقىدىغان قەۋم ئۈچۈن، ئايەتلەرنى تەپسىلىي بايان قىلىمىز﴾.

* * * * * * *

وَإِن نَّكَثُوٓاْ أَيۡمَـٰنَهُم مِّنۢ بَعۡدِ عَهۡدِهِمۡ وَطَعَنُواْ فِي دِينِكُمۡ فَقَـٰتِلُوٓاْ أَئِمَّةَ ٱلۡكُفۡرِۙ إِنَّهُمۡ لَآ أَيۡمَـٰنَ لَهُمۡ لَعَلَّهُمۡ يَنتَهُونَ ﴿١٢﴾

ئەگەر ئۇلار ئەھدە بەرگەندىن كېيىن، قەسەملىرىنى بۇزسا ۋە دىنىڭلارنى ئەيىبلىسە، ئۇلارنىڭ (بۇنىڭدىن) چەكلىنىشلىرى ئۈچۈن، كۇفرىنىڭ كاتتىباشلىرىغا ئۇرۇش ئېچىڭلار. ئۇلارنىڭ قەسىمىنىڭ ھەقىقەتەن ئېتىبارى يوق ﴿12﴾.

www.munber.org

كۆپۈر كاتتىباشلىرى قىلغان قەسەمنىڭ ئېتىبارسىز ئىكەنلىكى توغرىسىدا

ﷲ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئەگەر سىلەر مۇئەييەن مۇددەتكىچە ئەھدە تۈزۈشكەن مۇشرىكلار ﴿**قەسەملىرىنى**﴾ يەنى تۈزۈشكەن ئەھدىلىرىنى بۇزسا ﴿**ۋە دىنىڭلارنى ئەيىبلىسە**﴾ يەنى ئۇلار دىنىنى ئەيىبلەپ ۋە كەمسىتسە ﴿**ئۇلارنىڭ (بۇنىڭدىن) چەكلىنىشلىرى ئۈچۈن**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ كۇپرىدىن، ھەق بىلەن قارشىلىشىشتىن ۋە ئازغۇنلۇقتىن يېنىشلىرى ئۈچۈن ﴿**كۇفرىنىڭ كاتتىباشلىرىغا ئۇرۇش ئېچىڭلار. ئۇلارنىڭ قەسىمىنىڭ ھەقىقەتەن ئېتىبارى يوق**﴾ بۇ ئايەتتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى تىللىغان ياكى ئىسلام دىنىنى ئەيىبلىگەن ۋە ياكى ئىسلام دىنىنى كەمسىتكەن ئادەمنى ئۆلتۈرۈش ھۆكمى ئېلىنىدۇ.

قەتادە ۋە باشقىلار: كۆپۈر كاتتىباشلىرى ئەبۇجەھل، ئۇتبە، شەيبە، ئۇمەييە ئىبنى خەلەپكە ئوخشاش كىشىلەردۇر، دېدى. ۋە يەنە بىر قانچە ئادەملەرنىڭ ئىسىملىرىنى ساندى. ئەئمەش، زەيد ئىبنى ۋەھبىدىن ھۇزەيفىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بۇ ئايەتتە كۆرسىتىلمىگەن كاتتىباشلار تېخى ئۆلتۈرۈلمىدى» ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدى. توغرىسى شۇكى، گەرچە بۇ ئايەتنىڭ نازىل بولۇش سەۋەبى قۇرەيش مۇشرىكلىرى توغرۇلۇق بولغان بولسىمۇ، بىراق ئۇنىڭ ھۆكمى ئومۇمىيدۇر. بۇ ئايەت قۇرەيشلەر ۋە ئۇلاردىن باشقا كۆپۈرنىڭ كاتتىباشلىرىنى ئومۇمىيۈزلۈك ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ۋەلىيد ئىبنى مۇسلىم، سەفۋان ئىبنى ئەمرىدىن ئابدۇراھمان ئىبنى جۇبەيرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ خەلىپىلىك زامانىدا، ئۇ شامغا ئەۋەتكەن بىر بۆلۈك ئادەملەرگە باشلىق ئىدىم. ئۇ بىزنى ئۇزاتقان چاغدا مۇنداق دېدى. شەك - شۈبھىسىزكى، سىلەر باشلىرىنىڭ ئوتتۇرىسى چۈشۈرۈلگەن ئادەملەرنى ئۇچرىتىسىلەر. ئۇلارنىڭ باشلىرىدىكى شەيتاننىڭ تۇگۈنلىرىگە چېپىڭلار، ﷲ نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مەن ئۇچۇن ئۇلاردىن بىر ئادەمنى ئۆلتۈرگىنىم، باشقىلاردىن 70 ئادەمنى ئۆلتۈرگىنىمدىن ئارتۇقتۇر. بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**كۇفرىنىڭ كاتتىباشلىرىغا ئۇرۇش ئېچىڭلار**﴾ بۇنى ئىبنى ئەبۇھاتەم رىۋايەت قىلغان.

* * * * * * *

أَلَا تُقَٰتِلُونَ قَوۡمٗا نَّكَثُوٓاْ أَيۡمَٰنَهُمۡ وَهَمُّواْ بِإِخۡرَاجِ ٱلرَّسُولِ وَهُم بَدَءُوكُمۡ أَوَّلَ مَرَّةٍۚ
أَتَخۡشَوۡنَهُمۡۚ فَٱللَّهُ أَحَقُّ أَن تَخۡشَوۡهُ إِن كُنتُم مُّؤۡمِنِينَ ﴿١٣﴾ قَٰتِلُوهُمۡ يُعَذِّبۡهُمُ ٱللَّهُ بِأَيۡدِيكُمۡ
وَيُخۡزِهِمۡ وَيَنصُرۡكُمۡ عَلَيۡهِمۡ وَيَشۡفِ صُدُورَ قَوۡمٖ مُّؤۡمِنِينَ ﴿١٤﴾ وَيُذۡهِبۡ غَيۡظَ قُلُوبِهِمۡۗ وَيَتُوبُ ٱللَّهُ
عَلَىٰ مَن يَشَآءُۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٥﴾

(ئى مۆمىنلەر جامائەسى! ئەھدە بەرگەندە) ئىچكەن قەسىمنى بۇزغان، پەيغەمبەرنى (مەككە) دىن ھەيدەپ چىقىرىشنى قەستلىگەن ۋە سىلەرگە ئالدى بىلەن ھۇجۇم قىلغان قەۋمگە ئۇرۇش ئاچماسىلەر؟ ئۇلاردىن قورقامسىلەر؟ ئەگەر مۆمىن بولساڭلار، قورقۇشۇڭلارغا ﷲ ئەڭ لايىقتۇر﴿13﴾*. ئۇلارغا ئۇرۇش ئېچىڭلار، ﷲ ئۇلارنى سىلەرنىڭ قولۇڭلار بىلەن جازالايدۇ. ﷲ ئۇلارنى خار قىلىدۇ، ﷲ سىلەرنى ئۇلار ئۈستىدىن غالىب قىلىدۇ. (ئىسلام دىنىنى ئۈستۈن قىلىپ، كاپىرلارنى جازالاپ) مۆمىن قەۋمنىڭ كۆڭلىگە*

www.munber.org

شىپالىق (يەنى تەسەللى) بېرىدۇ⟪14⟫*. ھەم ئۇلارنى دىللىرىدىكى ئاچچىقتىن خالاس قىلىدۇ. الله خالىغان ئادەمنى تەۋبىگە مۇۋەپپەق قىلىدۇ. الله ھەممىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر*⟪15⟫.

مۇشرىكلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىشقا قىزىقتۇرۇش ۋە ئۇنىڭ بەزى پايدىلىرىنى بايان قىلىش توغرىسىدا

بۇئايەتمۇ ئەھدە تۇزگەندە ئېچكەن قەسەملىرىنى بۇزغان ۋە پەيغەمبەرلىرىنى مەككىدىن ھەيدەپ چىقىرىشنى قەستلىگەن مۇشرىكلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىشقا قوزغايدۇ ۋە رىغبەتلەندۈرىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئۆز ۋاقتىدا كاپىرلار سېنى قاماققا ئېلىش، ياكى ئۆلتۈرۈش ۋە ياكى (مەككىدىن) ھەيدەپ چىقىرىش ئۈچۈن مىكىر ئىشلەتتى، ئۇلار مىكىر ئىشلىتىدۇ، الله ئۇلارنىڭ مىكرىنى بەربات قىلىدۇ، الله نىڭ تەدبىرى ئۇلارنىڭ مىكرىدىن ئۈنۈملۈكتۇر﴾[1] ﴿ئۇلار پەرۋەردىگارىڭلار الله غا ئىمان ئېيتقىنىڭلار ئۈچۈن پەيغەمبەرنى ۋە سىلەرنى يۇرتۇڭلاردىن ھەيدەپ چىقاردى﴾[2] ﴿(يەھۇدىيلار) سېنى (مەدىنە) زېمىنىدىن چىقىرىۋېتىش ئۈچۈن، ئۇ يەردە سېنى خاتىرجەم تۇرغۇزماسلىققا تاس قالدى، شۇنداق بولغاندا، سەن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇلار ئازغىنا ۋاقىت تۇرالايتتى (يەنى ئازغىنە ۋاقىتتىن كېيىن ھالاك بولاتتى)﴾[3].

﴿ۋە سىلەرگە ئالدى بىلەن ھۇجۇم قىلغان﴾ بەزى تەپسىرشۇناسلار: بۇ ئايەتتىن بەدرى ئۇرۇشى كۆزدە تۇتۇلغان، مۇشرىكلار سودا كارۋىنىغا ياردەم بېرىش ئۈچۈن چىقىپ، كارۋىنىنىڭ ساق - سالامەت قۇتۇلغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپمۇ، ھەددىدىن ئاشقان ۋە چوڭچىلىق قىلغان ھالدا ئۇرۇش قىلىشنى كۆزلەپ داۋملىق ئالدىغا قاراپ ئىلگىرلىدى دېدى.

بۇ ھەقتە يۇقىرىدا تەپسىلىي بايان قىلىندى. يەنە بەزى تەپسىرشۇناسلار: بۇ ئايەتتىن مۇشرىكلارنىڭ ئەھدىنى بۇزۇپ ئۇزلىرىنىڭ ئىتتىپاقدىشى خۇزائە قەبىلىسىگە قارشى ئۇرۇش قىلغانلىقى كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى. بۇ ئىش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەككىنى پەتھى قىلغان يىلى ئۇلارغا قارشى قوشۇن تارتىپ بېرىشىغا سەۋەبچى بولدى. شۇنىڭ بىلەن نۇرغۇن ئىشلار بولۇپ ئۆتتى. بارلىق ھەمدۇسانا ۋە مەدھىيىلەر الله تائالاغا خاستۇر.

﴿ئۇلاردىن قورقامسىلەر؟ ئەگەر مۆمىن بولساڭلار، قورقۇشۇڭلارغا الله ئەڭ لايىقتۇر﴾ الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئۇلاردىن قورقماڭلار، مەندىنلا قورقۇڭلار مېنىڭ قەھرى غەزىپىمدىن ۋە ئازابىمدىن بەندىلەرنىڭ قورقۇشىغا پەقەت مەنلا لايىقمەن. ئىشلارنى قانداق تەسەررۇپ قىلىش، مېنىڭ ئىلكىمدىدۇر. مەن خالىغان ئىش ۋۇجۇدقا كېلىدۇ، خالىمىغان ئىش ۋۇجۇدقا كەلمەيدۇ.

ئاندىن الله تائالا مۆمىنلەرنىڭ ئىرادىسىنى كۈچەيتىش ئۈچۈن دۈشمەنلەرنى ئۆز دەرگاھىدىن بىر بۇيرۇق قىلىش بىلەنلا ھالاك قىلىشقا قادىر تۇرۇقلۇق مۆمىنلەرگە جىھادنى يولغا قويۇشتىكى ھېكمەتنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلارغا ئۇرۇش ئېچىڭلار، الله ئۇلارنى سىلەرنىڭ قولۇڭلار بىلەن جازالايدۇ. الله ئۇلارنى خار قىلىدۇ، الله سىلەرنى ئۇلار ئۈستىدىن غالىب قىلىدۇ. (ئىسلام دىنىنى ئۈستۈن قىلىپ،**

[1] سۈرە ئەنفال 30 - ئايەت.
[2] سۈرە مۇمتەھىنە 1 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ئىسرا 76 - ئايەت.

www.munber.org

كاپىرلارنى جازالاپ) مۆمىن قەۋمنىڭ كۆڭلىگە شىپالىق (يەنى تەسەللى) بېرىدۇ﴾. بۇ ئايەت مۆمىنلەرنىڭ ھەممىسىگە ئومۇمىيۈزلۈك قارىتىلغاندۇر.

مۇجاھىد، ئىكرىمە ۋە سۇددى قاتارلىقلار ﴿**مۆمىن قەۋمنىڭ كۆڭلىگە شىپالىق (يەنى تەسەللى) بېرىدۇ**﴾ دېگەن ئايەت ھەققىدە: بۇلار خۇزائە قەبىلىسىنىڭ مۆمىنلىرىدۇر ۋە ﴿**ھەم ئۇلارنى دىللىرىدىكى ئاچچىقتىن خالاس قىلىدۇ**﴾ دېگەن ئايەتتىكىلەرمۇ ھەم خۇزائە قەبىلىسىنىڭ مۆمىنلىرىدۇر دېدى.

﴿**الله**﴾ بەندىلىرىدىن ﴿**خالىغان ئادەمنى تەۋبىگە مۇۋەپپەق قىلىدۇ. الله ھەممىنى**﴾ يەنى بەندىلىرىگە پايدىلىق بولغان نەرسىلەرنى ﴿**بىلىپ تۇرغۇچىدۇر**﴾ بارلىق ئىشلىرىدا، ۋۇجۇدقا كەلتۈرۈش ۋە شەرىئەت سۆزلىرىدە ﴿**ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر**﴾ الله تائالا خالىغان نەرسىنى قىلىدۇ، ئىرادە قىلغان نەرسىنى ھېكمەت بىلەن يارىتىدۇ. الله تائالا ئادىل ھۆكۈم قىلغۇچىدۇر، ھەرگىز زۇلۇم قىلمايدۇ. زەررىچىلىك ياخشىلىقنى ياكى يامانلىقنى بىكار قىلىۋەتمەيدۇ، بەلكى ئۇنىڭغا دۇنيا ئاخىرەتتە تېگىشلىك مۇكاپات ياكى جازا بېرىدۇ.

* * * * * * *

أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تُتْرَكُوا۟ وَلَمَّا يَعْلَمِ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ جَـٰهَدُوا۟ مِنكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا۟ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَلَا رَسُولِهِۦ وَلَا ٱلْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً ۚ وَٱللَّهُ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

الله سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىكى جىھاد قىلغانلارنى، الله دىن، الله نىڭ پەيغەمبىرىدىن ۋە مۆمىنلەردىن باشقىنى سىرداش قىلىۋالمىغانلارنى بىلمەي (يەنى ئوتتۇرىغا چىقارماي) تۇرۇپ سىلەر ئۆز ھالىڭلارغا قويۇپ بېرىلىمىز، (يەنى سىنالمايمىز) دەپ ئويلامسىلەر؟ الله سىلەرنىڭ قىلمىشىڭلاردىن خەۋەرداردۇر﴿16﴾.

ئۇرۇش قىلىشتىكى ھېكمەتنىڭ مۇسۇلمانلارنى سىناشتىن ئىبارەت ئىكەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئى مۆمىنلەر! ﴿**الله سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىكى جىھاد قىلغانلارنى، الله دىن، الله نىڭ پەيغەمبىرىدىن ۋە مۆمىنلەردىن باشقىنى سىرداش قىلىۋالمىغانلارنى**﴾ بەلكى كۆرۈنۈشتە ۋە قەلبىدە الله تائالانىڭ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن سىرداش بولىدىغانلارنى ﴿**بىلمەي (يەنى ئوتتۇرىغا چىقارماي) تۇرۇپ سىلەر ئۆز ھالىڭلارغا قويۇپ بېرىلىمىز، (يەنى سىنالمايمىز) دەپ ئويلامسىلەر؟**﴾ يەنى يالغانچىلاردىن ئىرادىلىك، راستچىل كىشىلەر ئايرىلىدىغان ئىشلار بىلەن بىز سىلەرنىڭ سىنىماستىن بىھۇدە تاشلاپ قويامدۇق؟

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەلىف، لام، مىم. ئىنسانلار «ئىمان ئېيتتۇق» دەپ قويۇش بىلەنلا سىنالماي تەرك ئېتىلىمىز، دەپ ئويلامدۇ؟ ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرنى بىز ھەقىقەتەن سىنىدۇق، الله (ئىماندا) راستچىللارنى چوقۇم بىلىدۇ، (ئىماندا) يالغانچىلارنىمۇ چوقۇم بىلىدۇ﴾[1] ﴿(ئى مۆمىنلەر جامائەسى!) الله سىلەردىن (ھەقىقىي)جىھاد قىلغانلارنى ۋە (جىھادنىڭ جاپا ـ مۇشەققەتلىرىگە) چىدىغۇچىلارنى بىلمەي (يەنى ئايرىماي تۇرۇپ)، (پەقەت ئاغزىڭلاردا ئىمان ئېيتتۇق دېيىش بىلەنلا) جەننەتكە كىرىشنى ئويلامسىلەر؟﴾[2] ﴿الله ياماننى (يەنى مۇناپىقنى) ياخشىدىن (يەنى مۆمىندىن) ئايرىمىغىچە مۆمىنلەرنى (يەنى سىلەرنى) ھازىرقى پېتىڭلارچە قويمايدۇ. الله سىلەرنى غەيبدىنمۇ خەۋەردار

---

[1] سۈرە ئەنكەبۇت 1 ـــ 3 - ئايەتكىچە.
[2] سۈرە ئال ئىمران 142 - ئايەت.

www.munber.org

قىلمايدۇ ۋە لېكىن الله پەيغەمبەرلىرىدىن خالىغىنىنى تاللاپ، ئۇنىڭغا (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇناپىقلارنىڭ ھالىنى بىلدۈرگەندەك)غەيبنى بىلدۈرىدۇ؛ الله غا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىگە ئىمان ئېيتىڭلار، ئەگەر سىلەر ئىمان ئېيتساڭلار ۋە (پەرۋەردىگارىڭلاردىن) قورقساڭلار، چوڭ ساۋابقا ئېرىشىسىلەر﴾[1].

يىغىپ ئېيتقاندا، الله تائالا بەندىلىرىگە جىھادنى يولغا قويغاندىن كېيىن ئۇنىڭدىكى ھېكمەتنى بايان قىلدى. بۇ ھېكمەت بەندىلەردىن كىمنىڭ الله تائالاغا ئىتائەت قىلىدىغانلىقىنى ۋە كىمنىڭ الله تائالاغا ئاسىيلىق قىلىدىغانلىقىنى سىناشتىن ئىبارەتتۇر. الله تائالا ۋۇجۇتقا كەلگەن ئىشلارنى ۋە ۋۇجۇتقا كېلىدىغان ئىشلارنى بىلگۈچىدۇر. ۋۇجۇتقا كەلمىگەن ئىشلارنىڭ ۋۇجۇتقا كەلگەن تەقدىردە قانداق ۋۇجۇتقا كېلىدىغانلىقىنىمۇ بىلىدۇ. الله تائالا بارلىق شەيئىلەرنى ۋۇجۇتقا كېلىشتىن ئىلگىرى بىلىدۇ ۋە ئۇنىڭ قايسى ھالەتتە ۋۇجۇتقا كېلىدىغانلىقىنىمۇ بىلىدۇ. الله تائالادىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر. ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ تەربىيىچى يوقتۇر. الله تائالا ئالدىنئالا بەلگىلىگەن ۋە ھۆكۈم قىلغان ئىشنى ھېچكىم توسيالمايدۇ.

* * * * * * *

مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَن يَعْمُرُوا۟ مَسَـٰجِدَ ٱللَّهِ شَـٰهِدِينَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِم بِٱلْكُفْرِ ۚ أُو۟لَـٰٓئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَـٰلُهُمْ وَفِى ٱلنَّارِ هُمْ خَـٰلِدُونَ ﴿١٧﴾ إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَـٰجِدَ ٱللَّهِ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْـَٔاخِرِ وَأَقَامَ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَى ٱلزَّكَوٰةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا ٱللَّهَ ۖ فَعَسَىٰٓ أُو۟لَـٰٓئِكَ أَن يَكُونُوا۟ مِنَ ٱلْمُهْتَدِينَ ﴿١٨﴾

مۇشرىكلار ئۆزلىرىنىڭ كۇفرىنى ئىقرار قىلىپ تۇرۇقلۇق (يەنى كاپىرلىق بىلەن الله نىڭ مەسجىدلىرىنى ئاۋات قىلىش بىر - بىرى بىلەن سىغىشالمايدۇ)، (ئۇلارنىڭ) الله نىڭ مەسجىدلىرىنى ئاۋات قىلىشى توغرا ئەمەس، ئۇلارنىڭ قىلغان (ياخشى) ئەمەللىرىنىڭ نەتىجىسى بولمايدۇ، ئۇلار دوزاختا مەڭگۈ قالىدۇ﴿17﴾. الله نىڭ مەسجىدلىرىنى پەقەت الله غا، ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان ئېيتقان، ناماز ئۆتىگەن، زاكات بەرگەن، الله دىن باشقىدىن قورقمىغان كىشىلەرلا ئاۋات قىلىدۇ (يەنى مەسجىدنى رېمونت قىلىش، سەرەمجانلاشتۇرۇش، تازىلاش، مەسجىدتە داۋاملىق ناماز ئۆتەش، قۇرئان تىلاۋەت قىلىش قاتارلىق ئىشلارنى قىلىدۇ)، ئەنەشۇلارنىڭ ھىدايەت تاپقۇچىلاردىن بولۇشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ﴿18﴾.

مۇشرىكلارنىڭ الله تائالانىڭ مەسچىتلىرىنى ئاۋاتلاشتۇرالمايدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ھېچ شېرىكى يوق، يالغۇز الله تائالانىڭ ئىسمى بىلەن قۇرۇلغان الله تائالانىڭ مەسچىتلىرىنى الله تائالاغا شېرىك كەلتۈرگەن مۇشرىكلارنىڭ ئاۋاتلاشتۇرۇشى لايىق ئەمەس. مۇشرىكلار ئۆزلىرىگە - ئۆزلىرى ئىش - ھەرىكەتلىرى ۋە سۆزلىرىدە كۇپۇرلۇق بىلەن گۇۋاھلىق بېرىدۇ.

سۇددى مۇنداق دەيدۇ: ئەگەر سەن بىر خرىستىئاندىن: دىنىڭ نېمە؟ دەپ سورىساڭ، ئۇ ئەلۋەتتە: خرىستىئان دەپ جاۋاب بېرىدۇ. بىر يەھۇدىيدىن: دىنىڭ نېمە؟ دەپ سورىساڭ، ئۇ ئەلۋەتتە: يەھۇدىي دەپ جاۋاب بېرىدۇ. ئەگەر بىر دىندىن چىقىپ يەنە بىر دىنغا كىرگۈچىدىن: دىنىڭ نېمە؟ دەپ سورىساڭ، ئۇ ئەلۋەتتە: دىندىن چىقىپ دىنغا كىرىش دەپ جاۋاب بېرىدۇ. بىر مۇشرىكتىن: دىنىڭ نېمە؟ دەپ سورىساڭ، ئۇمۇ ئەلۋەتتە: مۇشرىك دەپ جاۋاب بېرىدۇ.

---

[1] سۈرە ئال ئىمران 179 - ئايەت.

www.munber.org

﴿ئۇلارنىڭ قىلغان (ياخشى) ئەمەللىرىنىڭ نەتىجىسى بولمايدۇ﴾ چۈنكى ئۇلار مۇشرىكتۇر. **﴿ئۇلار دوزاختا مەڭگۈ قالىدۇ﴾.**

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار (باشقىلارنىڭ) مەسجىدى ھەرامغا كىرىشىنى توسۇۋاتسا، اللە ئۇلارغا نېمىشقا ئازاب قىلمىسۇن؟ ئۇلار مەسجىدى ھەرامنىڭ ئىگىلىرى ئەمەس، مەسجىدى ھەرامنىڭ ئىگىلىرى تەقۋادارلاردىن باشقىلار ئەمەستۇر، لېكىن (بۇنى) ئۇلارنىڭ تولىسى بىلمەيدۇ﴾[1].

مەسچىتلەرنى مۆمىنلەرنىڭ ئاۋاتلاشتۇرىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا مەسچىتلەرنى ئاۋاتلاشتۇرغۇچىلارنىڭ پەقەت مۆمىنلەر ئىكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿اللە نىڭ مەسجىدلىرىنى پەقەت اللە غا، ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان ئېيتقان، ناماز ئۆتىگەن، زاكات بەرگەن، اللە دىن باشقىدىن قورقمىغان كىشىلەرلا ئاۋات قىلىدۇ (يەنى مەسجىدنى رېمونت قىلىش، سەرەمجانلاشتۇرۇش، تازىلاش، مەسجىدتە داۋاملىق ناماز ئۆتەش، قۇرئان تىلاۋەت قىلىش قاتارلىق ئىشلارنى قىلىدۇ)﴾.**

ئابدۇرازاق، ئەمر ئىبنى مەيمۇن ئەۋدىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرىنىڭ قېشىغا كەلسەم ئۇلار: شەك ـ شۈبھىسىزكى، مەسچىتلەر اللە تائالانىڭ يەر يۈزىدىكى ئۆيلىرىدۇر. كىمكى ئۇ ئۆيلەردە اللە تائالانى زىيارەت قىلسا، ئۇنى ھۆرمەتلەش اللە تائالانىڭ ئۈستىگە چۈشىدۇ.

﴿ناماز ئۆتىگەن﴾ يەنى ناماز جىسمانى ئىبادەتلەرنىڭ ئەڭ كاتتىسىدۇر. **﴿زاكات بەرگەن﴾** يەنى زاكات ئىنسانلارغا ياخشىلىق قىلىشتا پايدىسى ئەڭ ياخشى بولغان ئەمەلدۇر.

﴿اللە دىن باشقىدىن قورقمىغان﴾ يەنى پەقەت اللە تائالادىنلا قورقىدىغان، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ نەرسىدىن قورقمايدىغان كىشىلەرلا مەسچىتلەرنى **﴿ئاۋات قىلىدۇ﴾.**

ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئاباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. **﴿اللە نىڭ مەسجىدلىرىنى پەقەت اللە غا، ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان ئېيتقان﴾** يەنى اللە تائالانى بار ۋە بىر دەپ تونۇغان، ئاخىرەت كۈنىگە ۋە اللە تائالا نازىل قىلغان قۇرئان كەرىمگە ئىشەنگەن **﴿ناماز ئۆتىگەن﴾** يەنى بەش ۋاخ ناماز ئۆتىگەن **﴿اللە دىن باشقىدىن قورقمىغان﴾** يەنى اللە تائالادىن باشقا ھېچ نەرسىگە ئىبادەت قىلمىغان **﴿كىشىلەرلا ئاۋات قىلىدۇ﴾.**

﴿ئەنەشۇلارنىڭ ھىدايەت تاپقۇچىلاردىن بولۇشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ﴾ شەك ـ شۈبھىسىزكى، ئەنە شۇلارلا نىجاتلىققا ئېرىشكۈچىلەردۇر.

* * * * * * *

۞ أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ ٱلْحَآجِّ وَعِمَارَةَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ كَمَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْـَٔاخِرِ وَجَٰهَدَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ ۚ لَا يَسْتَوُۥنَ عِندَ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٩﴾ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَهَاجَرُوا۟ وَجَٰهَدُوا۟ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِندَ ٱللَّهِ ۚ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَآئِزُونَ ﴿٢٠﴾

[1] سۈرە ئەنفال 34 ـ ئايەت.

www.munber.org

يُبَشِّرُهُمۡ رَبُّهُم بِرَحۡمَةٖ مِّنۡهُ وَرِضۡوَٰنٖ وَجَنَّٰتٖ لَّهُمۡ فِيهَا نَعِيمٞ مُّقِيمٌ ﴿٢١﴾ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًاۚ إِنَّ
ٱللَّهَ عِندَهُۥٓ أَجۡرٌ عَظِيمٞ ﴿٢٢﴾

سىلەر ھاجىلارنى سۇ بىلەن تەمىنلەشنى، مەسجىدى ھەرامنى ئاۋات قىلىشنى اللە غا، ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان ئېيتقان ۋە اللە نىڭ يولىدا جىھاد قىلغانلارنىڭ (ئىمانىغا) ئوخشاش ھېسابلامسىلەر؟ اللە نىڭ نەزىرىدە ئۇلار ئوخشاش ئەمەس. اللە زالىم قەۋمنى ھىدايەت قىلمايدۇ﴿19﴾. ئىمان ئېيتقانلارنىڭ، ھىجرەت قىلغانلارنىڭ ۋە ماللىرى ھەم جانلىرى بىلەن اللە نىڭ يولىدا جىھاد قىلغانلارنىڭ دەرىجىسى اللە نىڭ دەرگاھىدا ئەڭ كاتتىدۇر؛ ئەنە شۇلار (ساۋاب تېپىش بىلەن) مەقسىتىگە ئېرىشكۈچىلەردۇر﴿20﴾. پەرۋەردىگارى ئۇلارغا ئۆزىنىڭ رەھمىتى، رازىلىقى ۋە جەننەتلىرى بىلەن خۇش خەۋەر بېرىدۇ، ئۇلار جەننەتلەردە مەڭگۈلۈك نېمەتكە ئېرىشىدۇ﴿21﴾. ئۇلار جەننەتلەردە مەڭگۈ قالىدۇ. شۈبھىسىزكى، اللە نىڭ دەرگاھىدا (ئۇلارغا) كاتتا ساۋاب بار﴿22﴾.

ھاجىلارنى سۇ بىلەن تەمىنلەش، مەسجىدى ھەرامنى ئاۋاتلاشتۇرۇشنىڭ ئىمان ئېيتىش ۋە جىھاد قىلىش بىلەن باراۋەر بولمايدىغانلىقى توغرىسىدا

ئەۋفي ئىبنى ئابباسنىڭ بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مۇشرىكلار بەيتۇللاھنى ئاۋات قىلغان، ھاجىلارنى سۇ بىلەن تەمىنلىگەن كىشىلەر اللە تائالاغا ئىمان ئېيتقان ۋە اللە تائالا يولىدا جىھاد قىلغان كىشىلەردىن ياخشىدۇر دېيىشتى. ئۇلار ھەرەم بىلەن پەخىرلىنەتتى. ئۆزلىرىنى بىز ھەرەمنىڭ ئىگىلىرى ۋە ئۇنى ئاۋاتلاشتۇرغۇچىلار دەپ باشقىلارغا چوڭچىلىق قىلاتتى. اللە تائالا ئۇلارنىڭ چوڭچىلىق قىلغانلىقىنى ۋە ھەقىقەتتىن يۈز ئۆرۈگەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿مېنىڭ ئايەتلىرىم سىلەرگە ئوقۇپ بېرىلەتتى، (ئۇنى ئاڭلاشتىن يۈز ئۆرۈپ) ئارقاڭلارغا چېكىنىۋالاتتىڭلار. ئۇلار ھەرەم ئەھلى بولغانلىقى بىلەن پەخىرلىنىپ ئىماندىن يۈز ئۆرۈيدۇ، كەچلىك پاراڭلىرىدا يامان سۆزلەرنى قىلىدۇ، (يەنى قۇرئانغا تەنە قىلىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى سۆكىدۇ)﴾[1] يەنى ئۇلار ھەرەم بىلەن پەخىرلىنىپ باشقىلارغا چوڭچىلىق قىلاتتى. كەچلىك پاراڭلىرىدا قۇرئان كەرىمنى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى سۆكەتتى. اللە، اللە تائالاغا ئىمان ئېيتىشنىڭ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن جىھاد قىلىشنىڭ مۇشرىكلارنىڭ ھەرەمنى ئاۋاتلاشتۇرۇشىدىن ۋە ھاجىلارنى سۇ بىلەن تەمىنلىشىدىن ياخشى ئىكەنلىكىنى بايان قىلدى. مۇشرىكلار ھەرەمنى ئاۋاتلاشتۇراتتى ۋە ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلاتتى. ئۇلارنىڭ شېرىكتە تۇرۇپ قىلغان بۇ ئەمەللىرى اللە تائالانىڭ دەرگاھىدا ئۇلارغا ئەسقاتمايدۇ.

﴿اللە نىڭ نەزىرىدە ئۇلار ئوخشاش ئەمەس. اللە زالىم قەۋمنى ھىدايەت قىلمايدۇ﴾ يەنى ئۆزلىرىنى بىز ھەرەمنى ئاۋاتلاشتۇرغۇچىلار دەۋالغان بۇ مۇشرىكلارنى شېرىك كەلتۈرگەنلىكى ئۈچۈن اللە تائالا ئۇلارنى زالىم دەپ ئاتىدى. ئۇلارنىڭ ھەرەمنى ئاۋاتلاشتۇرۇشى ئۇلار ئۈچۈن ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمىدى.

ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. بۇ ئايەت ئابباس ئىبنى ئابدۇلمۇتەللىب ھەققىدە چۈشتى. ئۇ بەدرى ئۇرۇشىدا ئەسىرگە چۈشۈپ قالغاندا، سىلەر ئىسلامغا كىرىش، ھىجرەت قىلىش ۋە اللە يولىدا جىھاد قىلىش ئارقىلىق بىزنىڭ ئالدىمىزغا ئۆتۈپ كەتكەن بولساڭلارمۇ، بىز ھەقىقەتەن ھەرەم مەسچىتىنى ئاۋاتلاشتۇرۇپ ھاجىلارنى

---

[1] سۈرە مۆئمىنۇن 66 ـــ 67 ـ ئايەتلەر.

www.munber.org

سۇ بىلەن تەمىنلەپ ۋە موھتاجلارنىڭ ئېھتىياجىنى قامداپ كەلدۇق، دېدى. شۇنىڭ بىلەن اللە تائالا سۇبھانەھۇ ۋەتائالا: ﴿**سىلەر ھاجىلارنى سۇ بىلەن تەمىنلەشنى، مەسجىدى ھەرامنى ئاۋات قىلىشنى اللە غا، ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان ئېيتقان ۋە اللە نىڭ يولىدا جىھاد قىلغانلارنىڭ (ئىمانىغا) ئوخشاش ھېسابلامسىلەر؟ اللە نىڭ نەزىرىدە ئۇلار ئوخشاش ئەمەس. اللە زالىم قەۋمنى ھىدايەت قىلمايدۇ**﴾ دېدى. يەنى ئۇ ئەمەللەرنىڭ ھەممىسى شېرىكلىك ھالەتتە قىلىندى. مەن شېرىكلىك ھالەتتە قىلىنغان ئەمەللەرنى قوبۇل قىلمايمەن.

زەھھاك ئىبنى مۇزاھىم مۇنداق دەيدۇ: مۇسۇلمانلار ئاbباسنىڭ ۋە ئۇنىڭ بەدرى ئۇرۇشىدا ئەسىرگە چۈشكەن ھەمراھلىرىنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئۇلارنى مۇشرىكلىكى بىلەن ئەيىبلىدى. ئاbباس: اللە تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەمكى بىزمۇ ھەقىقەتەن ھەرەم مەسچىتىنى ئاۋاتلاشتۇرۇپ، موھتاجلارنىڭ ئېھتىياجىنى قامداپ، بەيتۇللاھقا يۆپۈق يېپىپ ۋە ھاجىلارنى پۇل بىلەن تەمىنلەپ كەلدۇق، دېدى. شۇنىڭ بىلەن اللە تائالا يۇقىرىدىكى ئايەتنى نازىل قىلدى.

ئابدۇررازاق نوئمان ئىبنى بەشىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. بىر ئادەم: مەن ئىسلامغا كىرگەندىن كېيىن ھاجىلارنى سۇ بىلەن تەمىنلەشتىن باشقا، بىرەر ئەمەلنى قىلىشقا ئەھمىيەت بەرمەيمەن دېدى. يەنە بىر ئادەم: مەن ئىسلامغا كىرگەندىن كېيىن ھەرەم مەسچىتىنى ئاۋاتلاشتۇرۇشتىن باشقا بىرەر ئەمەلنى قىلىشقا ئەھمىيەت بەرمەيمەن، دېدى ۋە يەنە بىر ئادەم: اللە تائالا يولىدا جىھاد قىلىش سىلەر دەۋاتقان ئەمەللەردىن ئارتۇقتۇر دېدى. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇلارنى توسۇپ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنبىرىنىڭ قېشىدا، ئاۋازىڭلارنى يۇقىرى كۆتۈرمەڭلار دېدى. ئۇ جۈمە كۈنى ئىدى. بىز جۈمە نامىزىنى ئوقۇپ بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ بۇ ھەقتە ئۇنىڭدىن سورىدۇق. شۇنىڭ بىلەن يۇقىرىدىكى ئايەت نازىل بولدى.

* * * * * * *

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُوٓاْ ءَابَآءَكُمۡ وَإِخۡوَٰنَكُمۡ أَوۡلِيَآءَ إِنِ ٱسۡتَحَبُّواْ ٱلۡكُفۡرَ عَلَى
ٱلۡإِيمَٰنِۚ وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمۡ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٢٣﴾ قُلۡ إِن كَانَ ءَابَآؤُكُمۡ وَأَبۡنَآؤُكُمۡ
وَإِخۡوَٰنُكُمۡ وَأَزۡوَٰجُكُمۡ وَعَشِيرَتُكُمۡ وَأَمۡوَٰلٌ ٱقۡتَرَفۡتُمُوهَا وَتِجَٰرَةٞ تَخۡشَوۡنَ كَسَادَهَا وَمَسَٰكِنُ تَرۡضَوۡنَهَآ
أَحَبَّ إِلَيۡكُم مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَجِهَادٖ فِي سَبِيلِهِۦ فَتَرَبَّصُواْ حَتَّىٰ يَأۡتِيَ ٱللَّهُ بِأَمۡرِهِۦۗ وَٱللَّهُ لَا
يَهۡدِي ٱلۡقَوۡمَ ٱلۡفَٰسِقِينَ ﴿٢٤﴾

ئى مۆمىنلەر! ئەگەر ئاتىلىرىڭلار، قېرىنداشلىرىڭلار ئىماندىن كۇفرىنى ئارتۇق كۆرسە (كۇفرىدا مەھكەم تۇرسا)، ئۇلارنى دوست تۇتماڭلار. ئىچىڭلاردىن كىملەركى، ئۇلارنى دوست تۇتىدىكەن، ئۇلار زالىملاردۇر (يەنى ئۇلارغا ئوخشاش مۇشرىكتۇر، چۈنكى مۇشرىكلىككە رازى بولغان ئادەممۇ مۇشرىك ھېسابلىنىدۇ)﴿23﴾. ئېيتقىنكى، «ئەگەر سىلەرنىڭ ئاتاڭلار، ئوغۇللىرىڭلار، قېرىنداشلىرىڭلار، خوتۇنلىرىڭلار، ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىڭلار (ھەمدە ئۇلاردىن باشقىلار)، تاپقان پۇل ـ ماللىرىڭلار، ئاقماي قېلىشىدىن قورققان تىجارىتىڭلار، ياخشى كۆرىدىغان ئۆيلىرىڭلار سىلەر ئۈچۈن اللە دىن، اللە نىڭ پەيغەمبىرىدىن ۋە اللە نىڭ يولىدا جىھاد قىلىشتىنمۇ سۆيۈملۈك بولسا (يەنى شۇلار بىلەن بولۇپ كېتىپ،

www.munber.org

الله نىڭ پەيغەمبىرىگە ياردەم بەرمىسەڭلار)، ئۇ ھالدا سىلەر تاكى الله نىڭ ئەمرى (يەنى مەككىنى پەتھە قىلىش ئىزنى) كەلگۈچە كۈتۈڭلار، الله پاسىق قەۋمنى (يەنى الله نىڭ دىنىنىڭ چەك ـ چېگرىسىدىن چىقىپ كەتكۈچىلەرنى) ھىدايەت قىلمايدۇ» ﴿24﴾.

مۇشرىكلار ئەگەر ئۇلارنىڭ ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرى بولغان تەقدىردىمۇ ئۇلارنى دوست تۇتماسلىقتا بۇيرۇش توغرىسىدا

الله تائالا مۆمىنلەرنى ئەگەركاپىلار ئۇلارنىڭ ئاتىلىرى ياكى ئوغۇللىرى بولغان تەقدىردىمۇ ئۇلاردىن ئايرىلىشقا بۇيرۇيدۇ. ئەگەر ئۇلار كۇپۇرنى ئىماندىن ئارتۇق بىلسە، مۆمىنلەرنى ئۇلارنى دوست تۇتۇشتىن توسىدۇ ۋە بۇنداق قىلىشتىن قاتتىق ئاگاھلاندۇرىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله غا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشىنىدىغان بىر قەۋمنىڭ الله بىلەن ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىلەن قارشىلاشقانلارنى ـ ئۇلارنىڭ ئاتىلىرى، ئوغۇللىرى، يا قېرىنداشلىرى، يا ئۇرۇق ـ تۇققانلىرى بولغان تەقدىردىمۇ ـ دوست تۇتقانلىقىنى كۆرمەيسەن (يەنى ئۇلارنى دوست تۇتۇشى مۇمكىن ئەمەس)، ئەنە شۇلارنىڭ دىللىرىدا الله ئىماننى مەھكەم قىلدى ۋە ئۆز دەرگاھىدىن بولغان روھ بىلەن ئۇلارنى كۈچەيتتى، الله ئۇلارنى ئاستىدىن ئۆستەڭلەر ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەرگە كىرگۈزىدۇ﴾[1].

ئىمام بەيھەقى ئابدۇللاھ ئىبنى شەۋزاتنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەبۇئۇبەيدە ئىبنى جەرراھنىڭ ئاتىسى بەدرى ئۇرۇشىدا ئەبۇئۇبەيدىگە بۇتلارنى ياخشى سۆيەتلەپ تۇرىۋالدى. ئۇ ئاتىسىدىن ئۆزىنى قاچۇردى. ئاتىسى بۇتلارنى ماختاپ ئۇنىڭ كەينىگە كىرىۋالدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئاتىسىنى ئۆلتۈردى. الله تائالا ئەبۇئۇبەيدە ھەققىدە: ﴿الله غا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشىنىدىغان بىر قەۋمنىڭ الله بىلەن ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىلەن قارشىلاشقانلارنى ـ ئۇلارنىڭ ئاتىلىرى، ئوغۇللىرى، يا قېرىنداشلىرى، يا ئۇرۇق ـ تۇققانلىرى بولغان تەقدىردىمۇ ـ دوست تۇتقانلىقىنى كۆرمەيسەن (يەنى ئۇلارنى دوست تۇتۇشى مۇمكىن ئەمەس)، ئەنە شۇلارنىڭ دىللىرىدا الله ئىماننى مەھكەم قىلدى ۋە ئۆز دەرگاھىدىن بولغان روھ بىلەن ئۇلارنى كۈچەيتتى، الله ئۇلارنى ئاستىدىن ئۆستەڭلەر ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەرگە كىرگۈزىدۇ﴾[2] دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى.

ئاندىن الله تائالا پەيغەمبىرىنى، بالا ـ چاقىلىرىنى، ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىنى ۋە قېرىنداشلىرىنى الله تائالادىن، ئۇنىڭ پەيغەمبىرىدىن ۋە الله تائالا يولىدا جىھاد قىلغانلاردىن ئارتۇق كۆرگەنلەرنى قاتتىق ئاگاھلاندۇرۇشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئېيتقىنكى، **«ئەگەر سىلەرنىڭ ئاتاڭلار، ئوغۇللىرىڭلار، قېرىنداشلىرىڭلار، خوتۇنلىرىڭلار، ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىڭلار (ھەمدە ئۇلاردىن باشقىلار)، تاپقان پۇل ـ ماللىرىڭلار، ئاقماي قېلىشىدىن قورققان تىجارىتىڭلار، ياخشى كۆرىدىغان ئۆيلىرىڭلار﴾** يەنى سىلەر ياخشى كۆرىدىغان چىرايلىق ۋە كۆركەم ئۆيلىرىڭلار قاتارلىق بۇ نەرسىلەر ﴿**سىلەر ئۈچۈن الله دىن، الله نىڭ پەيغەمبىرىدىن ۋە الله نىڭ يولىدا جىھاد قىلىشتىنمۇ سۆيۈملۈك بولسا (يەنى شۇلار بىلەن بولۇپ كېتىپ، الله نىڭ پەيغەمبىرىگە ياردەم بەرمىسەڭلار)، ئۇ ھالدا سىلەر تاكى الله نىڭ ئەمرى (يەنى مەككىنى پەتھە قىلىش ئىزنى) كەلگۈچە كۈتۈڭلار، الله پاسىق قەۋمنى (يەنى الله نىڭ دىنىنىڭ چەك ـ چېگرىسىدىن چىقىپ كەتكۈچىلەرنى) ھىدايەت قىلمايدۇ»**﴾.

---

[1] سۈرە مۇجادەلە 22 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە مۇجادەلە 22 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئىمام ئەھمەد زەھرا ئىبنى مەئبەدتىن بۇۋىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە ئىدۇق. ئۇ ئۆمەر ئىبنى خەتتابنىڭ قولىنى تۇتۇپ تۇراتتى. ئۆمەر: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، سەن مەن ئۈچۈن ئۆزەمدىن باشقا ھەممە نەرسىدىن سۆيۈملۈك سەن دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەن سىلەرنىڭ بىرىڭلار ئۈچۈن ئۇنىڭ جېنىدىنمۇ سۆيۈملۈك بولمىغۇچە ئۇ مۆمىن بولالمايدۇ» دېدى. شۇ چاغدا ئۆمەر: الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەمكى ھازىردىن باشلاپ سەن مەن ئۈچۈن مېنىڭ جېنىمدىنمۇ سۆيۈملۈك سەن دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى ئۆمەر مانا ئەمدى مۆمىن بولدۇڭ» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارىمۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىمام ئەھمەد ۋە ئەبۇداۋۇد ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم: «مالنى كۆرمەي تۇرۇپ ئېلىم ـ سېتىم قىلساڭلار، شەرىئەتكە خىلاپ ئېلىم ـ سېتىم قىلساڭلار[1]، چارۋىچىلىققا بېرىلىپ كەتسەڭلار، تېرىقچىلىق بىلەن قانائەت قىلساڭلار ۋە الله تائالا يولىدا جىھاد قىلىشنى تاشلىساڭلار الله تائالا سىلەرنى خارلىققا گىرىپتار قىلىدۇ تاكى سىلەر دىنىڭلارغا ھەقىقىي قايتمىغۇچە الله بۇ خارلىقنى ئۈستۈڭلاردىن كۆتۈرۈۋەتمەيدۇ»[2].

* * * * * * *

لَقَدۡ نَصَرَكُمُ ٱللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٖ وَيَوۡمَ حُنَيۡنٍ إِذۡ أَعۡجَبَتۡكُمۡ كَثۡرَتُكُمۡ فَلَمۡ تُغۡنِ
عَنكُمۡ شَيۡـٔٗا وَضَاقَتۡ عَلَيۡكُمُ ٱلۡأَرۡضُ بِمَا رَحُبَتۡ ثُمَّ وَلَّيۡتُم مُّدۡبِرِينَ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ أَنزَلَ ٱللَّهُ
سَكِينَتَهُۥ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ وَعَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ وَأَنزَلَ جُنُودٗا لَّمۡ تَرَوۡهَا وَعَذَّبَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْۚ وَذَٰلِكَ
جَزَآءُ ٱلۡكَٰفِرِينَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ يَتُوبُ ٱللَّهُ مِنۢ بَعۡدِ ذَٰلِكَ عَلَىٰ مَن يَشَآءُۗ وَٱللَّهُ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴿٢٧﴾

الله سىلەرگە نۇرغۇن جەڭ مەيدانلىرىدا ۋە ھۇنەين كۈنىدە (يەنى جېڭىدە) ھەقىقەتەن ياردەم بەردى. ئەينى ۋاقىتتا سانىڭلارنىڭ كۆپلىكىدىن خۇشاللىنىپ كەتتىڭلار (يەنى بۈگۈن بىزنىڭ سانىمىز كۆپ، مەغلۇب بولمايمىز دېدىڭلار، بۇ چاغدا سىلەرنىڭ سانىڭلار 12 مىڭ، دۈشمىنىڭلارنىڭ سانى 4000 ئىدى)، سانىڭلارنىڭ كۆپلۈكى سىلەرگە قىلچە ئەسقاتمىدى. (قاتتىق قورققىنىڭلاردىن) كەڭ زېمىن سىلەرگە تار تۇيۇلدى. ئاندىن (مەغلۇب بولۇپ، رەسۇلۇللانى ئازغىنا مۆمىنلەر بىلەن تاشلاپ) ئارقاڭلارغا قاراپ قاچتىڭلار[25]. ئاندىن الله پەيغەمبىرىگە ۋە مۆمىنلەرگە (مەرھەمەت قىلىپ) خاتىرجەملىك بېغىشلىدى، سىلەرگە قوشۇنلارنى (يەنى سىلەرگە ياردەمگە پەرىشتىلەرنى) چۈشۈردى، ئۇلارنى سىلەر كۆرمىدىڭلار (شۇنىڭ بىلەن سىلەر غەلىبە قىلدىڭلار)، الله كاپىرلارنى (ئۆلتۈرۈلۈش ۋە ئەسىر ئېلىنىش بىلەن) ئازابلىدى، كاپىرلارنىڭ جازاسى ئەنە شۇ[26]. شۇنىڭدىن كېيىن، الله خالىغان ئادەمگە تەۋبىنى نېسىپ قىلىدۇ (يەنى ئىسلام دىنىغا كىرىشكە مۇۋەپپەق قىلىدۇ). الله ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر[27].

[1] شەرىئەتكە خىلاپ سودا ـ سېتىق: مالنى كۆرمەي تۇرۇپ سودىلىشىش، بىرەر مالنى نېسىگە قىممەت سېتىپ دەل شۇ مالنى نەق پۇلغا سېتىۋېلىش، ھۈر ئادەملەرنى ئېلىپ سېتىش قاتارلىق تىجارەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

[2] ئىسلام دىنىدا بۇ ئىشلارنى قىلىش چەكلەنگەن ئەمەس. لېكىن ئۇنىڭغا بۆتۈنلەي بېرىلىپ كېتىپ الله يولىدا جىھاد قىلىشقا ئەھمىيەت بەرمەسلىك مۇشۇنداق خارلىققا قېلىشقا سەۋەبچى بولىدۇ.

www.munber.org

غەلبىنىڭ غايىب ياردەمگە باغلىق ئىكەنلىكى توغرىسىدا

ئىبنى جۇرەيج مۇجاھىدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بۇ ئايەت مۆمىنلەرگە بېرىلگەن نېمەتلەر بايان قىلىنىپ چۈشۈرۈلگەن سۈرە تەۋبىدىكى تۇنجى ئايەتتۇر. اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە، مۆمىنلەرگە ئاتا قىلغان مەرھەمىتىنى، ئۇلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن قىلغان نۇرغۇن غازاتلىرىدىكى جەڭ مەيدانلىرىدا ئۇلارغا بەرگەن ياردىمىنى بايان قىلىدۇ. غەلىبە اللّٰه تائالانىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى ۋە كۈچ - قۇۋۋەت بېرىشى بىلەن پەقەتلا اللّٰه تائالانىڭ دەرگاھىدىن كېلىدۇ. ھەر گىز ئۇلارنىڭ سانىنىڭ كۆپلىكى ۋە قورال - ياراغلىرىنىڭ سەرخىل بولغانلىقى ئۈچۈنلا كەلمەيدۇ، كەلگەنمۇ ئەمەس. اللّٰه تائالا بۇ ئايەتلەردە مۆمىنلەرگە ئۇلارنىڭ سانى ئاز بولسۇن ياكى كۆپ بولسۇن بەربىر ئىكەنلىكىنى، ياردەمنىڭ ئۇلارغا پەقەت اللّٰه تائالانىڭ دەرگاھىدىنلا كېلىدىغانلىقىنى تەكىتلەيدۇ.

ھۆنەيىن ئۇرۇشى بولغان كۈنى مۆمىنلەر سانىنىڭ كۆپلىكىدىن خۇشلاندى. بۇ ئۇلار ئۈچۈن ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمىدى. ئۇلارنىڭ سانى كۆپ تۇرۇقلۇق ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئازغىنا مۆمىنلەر بىلەن تاشلاپ قويۇپ قاچتى. ئاندىن اللّٰه تائالا پەيغەمبىرىگە ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغان مۆمىنلەرگە ياردىمىنى چۈشۈرۈپ ئۇلارنى كۈچلەندۈردى. مۆمىنلەرگە ئۇلارنىڭ سانى ئاز بولغان تەقدىردىمۇ ياردەم ۋە مەدەتنىڭ يالغۇز اللّٰه تائالا تەرىپىدىنلا كېلىدىغانلىقى توغرىسىدا اللّٰه تائالا خالىسا يەنە تەپسىلي توختىلىپ ئۆتىمىز.

سانى ئاز نۇرغۇن قوشۇنلار سانى كۆپ نۇرغۇن قوشۇنلار ئۈستىدىن اللّٰه تائالانىڭ ئىزنى بىلەن غەلىبە قىلىپ كەلدى. اللّٰه ئۇرۇشتا چىدامىلىق كۆرسەتكۈچىلەر بىلەن بىللىدۇر.

ھۆنەيىن غازىتى ۋەقەسى توغرىسىدا

ھۆنەيىن ئۇرۇشى ھىجرىيەنىڭ 8 - يىلى مەككە پەتھى بولغاندىن كېيىن شەۋۋال ئېيىدا[1] يۈز بەرگەن. ۋەقە مۇنداق بولغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىنى پەتھى قىلىپ بولغاندىن كېيىن، ھەممە ئىشلار ئۆز ئىزىغا چۈشىدۇ. مەككىلىكلەر ئومۇمىيۈزلۈك دېگۈدەك ئىسلامغا كىرىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئازاد قىلىپ قويۇپ بېرىدۇ. شۇ كۈنلەردە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھاۋازىن خەلقىنىڭ ئۇنىڭغا قارشى ئۇرۇش ئۈچۈن توپلىنىۋاتقانلىقى، ئۇلارنىڭ باشلىقى مالىك ئىبنى ئەۋف ئىكەنلىكى ئۇنىڭ ئەتراپىغا سەقىف قەبىلىسىنىڭ پۈتۈن ئادەملىرى، جۇشەم جەمەتىلىدىكىلەر، سەئىد ئىبنى بەكىر جەمەتىدىكىلەر، ھىلال جەمەتىدىن ئاز بىر قىسىم كىشىلەر، ئەمىر ئىبنى ئامىر ۋە ئەۋف ئىبنى ئامىر جەمەتىدىكىلەردىن بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ توپلانغانلىق خەۋىرى يېتىپ كېلىدۇ. ئۇلار ئاياللىرىنى، بالىلىرىنى، قويلىرىنى ۋە كالا، تۆگىلىرىنى - ۋە باشقا پۈتۈن مال - مۈلكىنى ئېلىپ جەڭ مەيدانىغا كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىنى پەتھى قىلىش ئۈچۈن ئۆزى بىلەن بىللە ئېلىپ كەلگەن مۇھاجىرلار، ئەنسارىلار ۋە ئەرەب قەبىلىلىرىدىن تەركىب تاپقان 10,000 كىشىلىك قوشۇنىنى ئېلىپ ئۇلارغا قارشى ئۇرۇشقا چىقتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن يەنە مەككىلىك ئىسلامغا يېڭىدىن كىرگەن 2000 ئادەم بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ 12,000 كىشىلىك قوشۇننى ئېلىپ دۈشمەنگە قاراپ ئىلگىرىلىدى. ئۇلار مەككە بىلەن تائىفنىڭ ئارىلىقىدىكى ھۆنەيىن دەپ ئاتىلىدىغان جىلغىدا ئۇچراشتى. ئۇرۇش بۇ جىلغىدا تاڭ سەھەر ۋاقتىدا يۈز بەردى. مۇسۇلمانلار بۇ جىلغىغا كەلگەندە

---

[1] ئىسلام كالىندارى بويىچە 10 - ئاي.

www.munber.org

دۈشمەنلەر ئاللىبۇرۇن يوشۇرۇنۇۋالغان ئىدى. مۇسۇلمانلار بۇنى سەزمەي جىلغىغا قاراپ ئىلگىرىلەۋەردى. دۈشمەنلەر باشلىقىنىڭ بۇيرۇقىغا ئاساسەن يوشۇرۇنۇۋالغان يەردىن تۇيۇقسىز ئېتىلىپ چىقىپ، ئوققا تۇتۇپ قىلىچلىرىنى يالىڭاچلاپ خۇددى بىر ئادەمگە ئوخشاش تەڭلا يۇپۇرۇلۇپ كەلدى. شۇ چاغدا مۇسۇلمانلار خۇددى قۇرئاندا بايان قىلىنغاندەك ئارقىسىغا قاراپ قاچتى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئورنىدىن مىدىرلىماي جەڭگىۋار هالەتتە تۇردى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام شەهبا ئىسىملىك قېچىرىنى مىنىۋالغان بولۇپ، قېچىرنى دۈشمەن تەرەپكە دېۋەتەتتى. ئۇنىڭ تاغىسى ئابباس قېچىرنىڭ ئوڭ تەرىپىگە، ئەبۇسۇفيان ئىبنى هارىس قېچىرنىڭ سول تەرىپىگە ئېسىلىۋېلىپ قېچىرنىڭ تېز مېڭىپ كېتىشىنى توسۇپ تۇراتتى. ئابباس پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ يېنىدا تۇرۇپ، ئۇ نىمە دېسە شۇ سۆزنى تەكرارلاپ مۇسۇلمانلارنى قايتىپ كېلىشكە چاقىرىپ مۇنداق دەيتتى: «ئى الله نىڭ بەندىلىرى! مەن تەرەپكە كېلىڭلار، مەن الله تائالانىڭ ئەلچىسىمەن، مەن تەرەپكە كېلىڭلار!» شۇ هالەتتە پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام مۇنداق دېدى: «مەن هەق پەيغەمبەرمەن.الله تاللاپ ئەۋەتكەن ئابدۇلمۇتەللىبنىڭ ئوغلىمەن. نامى هەممىگە پۇركەتكەن»[1]. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام بىلەن يۈزگە يېقىن ساهابە جەڭگىۋار هالەتتە تۇردى. بەزى تارىخچىلار ئۇلار سەكسەن ئادەم ئىدى، دېگەن. ئۇ ئادەملەرنىڭ ئىچىدە: ئەبۇبەكرى، ئۆمەر، ئابباس، ئەلى، فەزل ئىبنى ئابباس، ئەبۇسۇفيان ئىبنى هارىس، ئەيمەن ئىبنى ئۇمموئەيمەن، ئۇسامە ئىبنى زەيد ۋە باشقىلار بار ئىدى. الله تائالا ئۇلاردىن رازى بولسۇن! پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام تاغىسى ئابباسنى يۇقىرى ئاۋازدا سېنى تاشلاپ قاچمايمىز، دەپ پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامغا هېلىقى دەرەخنىڭ ئاستىدا ”رىزۋان بەيئىتى“ نى بەرگەن مۇهاجىر ۋە ئەنسارىلاردىن ئىبارەت مۇسۇلمانلارنى: ئى دەرەخ ئاستىدا بەيئەت قىلغانلار! دەپ چاقىرىشقا بۇيرۇدى. ئابباس ئاۋاز ناهايىتى يۇقىرى ئادەم ئىدى. ئۇ بىردە: ئى سۇمرە دەرىخى ئاستىدا بەيئەت قىلغانلار! دەپ توۋلىسا، بىردە: ئى سۈرە بەقەرەدە تىلغا ئېلىنغانلار! دەپ توۋلايتتى. ساهابىلار: بىز سېنىڭ بۇيرۇقۇڭغا بويسۇنىمىز، بىز ساڭا ئىتائەت قىلىمىز، دېيىشىپ ئارقىغا بۇرۇلۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ قېشىغا قايتىپ كەلدى. هەتتا بىر ئادەم تۆگىسىنى كەينىگە قايتۇرۇشقا كۈچى يەتمەي تۇرۇپ، ساۋۇتلىرىنى كەيدى - دە، تۆگىسىدىن چۈشۈۋېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ يېنىغا قايتىپ كەلدى. كەينىگە قايتقان ئادەملەر پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ ئەتراپىغا توپلانغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئۇلارنى دۈشمەنلەرگە ئۆزلىرىنى تونۇتۇپ قويۇشقا بۇيرۇدى ۋە پەرۋەردىگارىغا: «ئى الله! ماڭا ياردەم بېرىشتىن ئىبارەت قىلغان ۋەدەڭنى ئەمەلگە ئاشۇرغىن» دەپ دۇئا قىلىپ ئۇنىڭدىن ياردەم تىلىگەندىن كېيىن، بىر چاڭگال توپىنى ئېلىپ دۈشمەنلەرگە قارىتىپ ئاتتى. دۈشمەنلەردىن بىرمۇ ئادەم قالماي هەممىسىنىڭ كۆزىگە توپا كىردى. ئۇلار كۆزلىرىگە كىرىپ كەتكەن توپا بىلەن ئاۋارە بولۇپ جەڭ قىلالمىدى. نەتىجىدە ئۇلار مەغلۇپ بولدى. مۇسۇلمانلار ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ يۈرۈپ بىر قىسمىنى ئۆلتۈردى ۋە بىر قىسمىنى ئەسىر ئالدى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ ئالدىغا ئەسىرلەرنى ئېلىپ قايتتى.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم شۆئبىدىن بەرا ئىبنى ئازىب رەزىيەللاهۇ ئەنهۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئادەم ئۇنىڭغا ئى بەرا! هۇنەين غازىتىدا پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنى تاشلاپ قاچتىڭلارمۇ؟ دېدى. بەرا مۇنداق دېدى: لېكىن پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام قاچمىدى، هەۋازىن خەلقى ناهايىتى مەرگەن ئادەملەر ئىدى. بىز ئۇلار بىلەن ئۇچراشقاندا، ئۇلارغا قارشى هۇجۇمغا ئۆتتۇق. ئۇلار ئارقىلىرىغا قاراپ قاچتى، ئادەملەر غەنىمەتلەرنى يىغىشقا بېرىلىپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن دۈشمەنلەر بۇ

---

[1] ئوغلىدىن نەۋرىسى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

www.munber.org

پۈرسەتتىن پايدىلىنىپ بىزنى ئوققا تۇتتى. بىز كەينىمىزگە قاراپ قاچتۇق. مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ جەڭگىۋار ھالەتتە تۇرۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. ئەبۇسۇفيان ئىبنى ھارىس ئۇنىڭ ئاق قېچىرىنىڭ يۈگەنىدىن تۇتۇۋالغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەن ھەق پەيغەمبەرمەن.الله تاللاپ ئەۋەتكەن ئابدۇلمۇتەللىبنىڭ ئوغلىمەن. نامى ھەممىگە پۇركەتكەن» دېدى.

مەن (يەنى ئاپتور) مۇنداق دەپ قارايمەن، بۇ مىسلى كۆرۈلمىگەن باتۇرلۇقتۇر. چۈنكى بۇ كۈندە ئۇرۇش قاتتىق بولغان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسكەرلەردىن مۇداپىئەسىز قالغان، ئۇ تېز يۈگۈرەلمەيدىغان، قېچىشقىمۇ، قايتارما زەربە بېرىشكىمۇ يارىمايدىغان بىر قېچىرنىڭ ئۈستىدە تۇرغان پەيتتىمۇ ئۇ قېچىرنى دۈشمەن تەرەپكە قارىتىپ دېۋىتەتتى ۋە ئۆزىنىڭ باتۇرلۇقىنى بىلمىگەنلەرگە بىلدۈرۈپ قويۇش ئۈچۈن يۇقىرى ئاۋازدا تەكرارلايتتى. الله تائالانىڭ مەرھەمىتى ۋە سالامى قىيامەت كۈنىگىچە پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا بولسۇن.

بۇلارنىڭ ھەممىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ الله تائالاغا ئىشەنگەنلىكى، تەۋەككۇل قىلغانلىقى، الله تائالانىڭ ئۆزىگە ياردەم بېرىدىغانلىقىنى، پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسىنى تولۇق ئەمەلگە ئاشۇرىدىغانلىقىنى ۋە ئىسلام دىنىنىڭ باشقا بارلىق دىنلار ئۈستىدىن غەلىبە قىلىدىغانلىقى بىلگەنلىكى ئۈچۈندۇر.

﴿ئاندىن الله پەيغەمبىرىگە ۋە مۆمىنلەرگە (مەرھەمەت قىلىپ) خاتىرجەملىك بېغىشلىدى، سىلەرگە قوشۇنلارنى (يەنى سىلەرگە ياردەمگە پەرىشتىلەرنى) چۈشۈردى﴾ ئىمام ئەبۇجەئفەر ئىبنى جەرىر قاسىمدىن ئەۋف ئىبنى ئەبۇجەمىلە ئەئرابىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ئىبنى بۇرسىنىنىڭ ئازادگەردىسى ئابدۇراھماننىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم، ماڭا ھۇنەين ئۇرۇشىدا مۇشرىكلار بىلەن بىللە بولغان بىر ئادەم ئۇرۇش ئەھۋالىنى سۆزلەپ بېرىپ مۇنداق دېدى: بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرى بىلەن ھۇنەين ئۇرۇشىدا ئۇچراشتۇق. مۇسۇلمانلار بىزگە بىر قوي ساغقان مۇددەتكىچىمۇ قارشىلىق كۆرستەلمىدى. بىز ئۇلارنى يېڭىپ ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ، تاكى بىر ئاق قېچىرغا مىنىۋالغان ئادەمنىڭ قېشىغا يېقىنلاپ كەلدۇق. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىكەن، بىز ئۇنىڭ ئەتراپىدا يۈزلىرى ئاق ۋە چىرايلىق ئادەملەرنى ئۇچراتتۇق. ئۇلار بىزگە: ھەي قارا يۈزلەر ئارقاڭلارغا قايتىڭلار، دېدى. شۇنىڭ بىلەن بىز مەغلۇب بولدۇق. ئۇلار گەدەنلىرىمىزگە دەسسىدى. ئۇلار پەرىشتىلەر ئىكەن.

﴿شۇنىڭدىن كېيىن، الله خالىغان ئادەمگە تەۋبىنى نېسىپ قىلىدۇ (يەنى ئىسلام دىنىغا كىرىشكە مۇۋەپپەق قىلىدۇ). الله ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر﴾ الله تائالا ھەۋازىم خەلقىدىن تىرىك قالغانلارغا تەۋبە قىلىشنى نېسىپ قىلدى. ئۇلار ئىسلامغا كىرىپ مۇسۇلمان بولغان ھالدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ ئۇنىڭ سېپىغا قوشۇلدى. مەككىنىڭ جەئران دېگەن يېرىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن سۆھبەت ئۆتكۈزدى. بۇ ھۇنەين ئۇرۇشى بولۇپ، تەخمىنەن 20 كۈندىن كېيىن بولغان ئىش ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شۇ چاغدا ئۇلارغا ئولجىغا ئېلىنغان خوتۇن - باللىرىنى ياكى مال - مۈلكىنى ئىككىسىدىن بىرىنى قامداش ئىختىيارلىقىنى بەردى. ئەسىرگە ئېلىنغان كىچىك بالا ۋە ئاياللار بولۇپ ئۇلار جەمئى 6000 ئادەم ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇلارنى ئۇلارغا قايتۇرۇپ بەردى. مال - مۈلۈكلىرىنى بولسا غەنىمەت ئالغانلارغا تەقسىم قىلىپ بەردى. قۇرەيشتىن يېڭىدىن مۇسۇلمان بولغان بىر تۈركۈم كىشىلەرگە ئۇلارنىڭ دىللىرىنى ئىسلامغا تېخىمۇ مايىل قىلىش ئۈچۈن ئۇلارغا غەنىمەتلەردىن يۈزلەپ - يۈزلەپ تۆگىلەرنى تارقىتىپ بەردى. يۈزدىن تۆگە ئالغانلارنىڭ ئىچىدە

www.munber.org

مالىك ئىبنى ئەۋفمۇ بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى قەۋمىگە بۇرۇنقىدەكلا باشلىق قىلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مەدھىيىلەپ مۇنداق قەسىدە ئوقۇدى:

كۆرمىدىم ئىنسلار ئىچىدىن ئەبەد،
مۇھەممەدكە ئوخشىغان ئادەمنى پەقەت.
سورالسا ئۇنىڭدىن ئەگەر بىر ھاجەت،
بېرەر ئۇ، شۇ ھامان قىلماي ھېچ بىر رەت.
ھەر قاچان خالاپ سورىساڭ سوئال،
دەپ بېرەر ”ئەتە مۇنداق بولار“ دەپ.
ئۇ چىقسا ئۇرۇشقا قىلماق بولۇپ جەڭ،
دۈشمەننىڭ باشلىقى قاچار تەمتىرەپ.
قورققاچقا كۆرۈنەر دۇنيا ئاڭا تار،
قاچىدۇ توسقاننى ئۇرۇپ دۈشكەللەپ.
مۇھەممەد گوياكى چەبدەس بىر شىردۇر،
قىلىدۇ ھۇجۇمنى پۇرسەتنى پەملەپ.

* * * * * * *

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِنَّمَا ٱلْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُواْ ٱلْمَسْجِدَ ٱلْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ
هَـٰذَا ۚ وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ ٱللَّهُ مِن فَضْلِهِۦٓ إِن شَآءَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٨﴾
قَـٰتِلُواْ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَلَا بِٱلْيَوْمِ ٱلْـَٔاخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ وَلَا
يَدِينُونَ دِينَ ٱلْحَقِّ مِنَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلْكِتَـٰبَ حَتَّىٰ يُعْطُواْ ٱلْجِزْيَةَ عَن يَدٍ وَهُمْ صَـٰغِرُونَ
﴿٢٩﴾

ئى مۆمىنلەر! مۇشرىكلار (اللە نى ئىنكار قىلغانلىقلىرى ۋە ئۇلارنىڭ ئېتىقادى بۇزۇق بولغانلىقلىرى ئۈچۈن) پەقەت نىجىستۇر، مۇشۇ يىلدىن (يەنى ھىجرىيىنىڭ 9 ـ يىلىدىن) كېيىن ئۇلار مەسجىدى ھەرامغا (يەنى ھەرەمگە) يېقىنلاشمىسۇن (يەنى ھەج قىلمىسۇن، ئۆمرە قىلمىسۇن). ئەگەر سىلەر (ئى مۆمىنلەر! مۇشرىكلارنىڭ ھەرەمگە كىرىشتىن مەنئى قىلىنىشى بىلەن) پېقىرلىقتىن قورقساڭلار، اللە خالىسا ئۆز پەزلى بىلەن سىلەرنى باي قىلىدۇ. شۈبھىسىزكى، اللە (سىلەرگە پايدىلىق ئىشلارنى) بىلگۈچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر[28]*. سىلەر ئەھلى كىتابتىن اللە غا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشەنمەيدىغانلار (يەھۇدىيلار ئۇزەيرنى اللە نىڭ ئوغلى، ناسارالار ئىسانى اللە نىڭ ئوغلى دەپ ئېتىقاد قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن، ئۇلار اللە غا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئېتىقاد قىلمىز دېگەن بىلەنمۇ ئېتىقاد قىلمىغاننىڭ ئورنىدىدۇر) بىلەن، اللە (ئۆزىنىڭ كىتابىدا) ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى (سۈننىتىدە) ھارام قىلغان نەرسىلەرنى ھارام بىلمەيدىغانلار ۋە ھەق دىن (يەنى ئىسلام دىنى) غا ئېتىقاد قىلمايدىغانلار بىلەن، تاكى ئۇلار سىلەرگە بويسۇنۇپ خار ھالدا جىزيە تۆلىگەنگە قەدەر، ئۇرۇش قىلىڭلار*[29]*.*

www.munber.org

مۇشرىكلارنى ھەرەم مەسچىتىگە كىرىشتىن توسۇش توغرىسىدا

اﷲ تائالا دىنى ۋە جىسمانى جەھەتتە پاك بولغان مۆمىن بەندىلىرىنى دىنى جەھەتتە نىجىس بولغان مۇشرىكلارنى ھەرەم مەسچىتىگە كىرىشتىن توسۇشقا بۇيرۇدى. بۇ ئايەت نازىل بولغاندىن كېيىن مۇشرىكلار ھەرەم مەسچىتىگە يېقىنلاشماسلىقى كېرەك. بۇ ئايەت ھىجرىيەنىڭ 9 - يىلى نازىل بولغان ئىدى. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا ياردەملىشىشكە ئەۋەتىپ ئۇنى مۇشرىكلار ئارىسىدا: بۇ يىلدىن كېيىن مۇشرىك ھەج قىلمايدۇ. بەيتۇللاھ يالىڭاچ ھالەتتە تاۋاپ قىلىنمايدۇ، دەپ جاكارلاشقا بۇيرىدى. اﷲ تائالا بۇ ھۆكۈمنى تولۇق ئەمەلگە ئاشۇردى ۋە ئۇنى شەرىئەتنىڭ ھۆكمى قىلىپ بېكىتتى.

﴿**مۇشرىكلار (اﷲ نى ئىنكار قىلغانلىقلىرى ۋە ئۇلارنىڭ ئېتىقادى بۇزۇق بولغانلىقلىرى ئۈچۈن) پەقەت نىجىستۇر، مۇشۇ يىلدىن (يەنى ھىجرىيىنىڭ 9 - يىلىدىن) كېيىن ئۇلار مەسجىدى ھەرامغا (يەنى ھەرەمگە) يېقىنلاشمىسۇن (يەنى ھەج قىلمىسۇن، ئۆمرە قىلمىسۇن)**﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە ئابدۇررازاق جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: قۇل ياكى زىممى بولسا بۇ ئايەتنىڭ ھۆكمىنىڭ ئىچىگە كىرمەيدۇ.

ئىمام ئەبۇئەمر ئەۋزائيي ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا خەت يېزىپ يەھۇدىي ۋە خرىستىئانلارنى مۇسۇلمانلارنىڭ مەسچىتلىرىگە كىرىشتىن توسۇڭلار، دېدى ۋە اﷲ تائالانىڭ: ﴿**مۇشرىكلار (اﷲ نى ئىنكار قىلغانلىقلىرى ۋە ئۇلارنىڭ ئېتىقادى بۇزۇق بولغانلىقلىرى ئۈچۈن) پەقەت نىجىستۇر**﴾ دېگەن ئايىتىنى دەلىل قىلىپ كۆرسەتتى.

ئەتا مۇنداق دەيدۇ: اﷲ تائالا ﴿**مۇشۇ يىلدىن (يەنى ھىجرىيىنىڭ 9 - يىلىدىن) كېيىن ئۇلار مەسجىدى ھەرامغا (يەنى ھەرەمگە) يېقىنلاشمىسۇن (يەنى ھەج قىلمىسۇن، ئۆمرە قىلمىسۇن)**﴾ دېگەنلىكى ئۈچۈن ھەرەمنىڭ ھەممىسى مەسچىت ھېسابلىنىدۇ.

بۇ ئايەت كەرىم مۆمىنىنىڭ پاك ئىكەنلىكىنى كۆرسەتكەندەك مۇشرىكنىڭ نىجىس ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مۆمىن نىجىس بولمايدۇ».

﴿**ئەگەر سىلەر (ئى مۆمىنلەر! مۇشرىكلارنىڭ ھەرەمگە كىرىشتىن مەنئى قىلىنىشى بىلەن) پېقىرلىقتىن قورقساڭلار، اﷲ خالىسا ئۆز پەزلى بىلەن سىلەرنى باي قىلىدۇ**﴾ مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق مۇنداق دەيدۇ: بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى ئادەملەر ئەگەر بىز ئۇلارنى ھەرەمگە كىرىشتىن مەنئى قىلساق، بازارلىرىمىز پالەج ھالەتكە چۈشۈپ قالىدۇ. سودىلىرىمىز توختايدۇ. بىز ئېلىۋاتقان پايدا مەنپەئەتتىن قۇرۇق قالىمىز، دېيىشتى. شۇنىڭ بىلەن ﴿**ئەگەر سىلەر (ئى مۆمىنلەر! مۇشرىكلارنىڭ ھەرەمگە كىرىشتىن مەنئى قىلىنىشى بىلەن) پېقىرلىقتىن قورقساڭلار... تاكى ئۇلار سىلەرگە بويسۇنۇپ خار ھالدا جىزيە تۆلىگەنگە قەدەر، ئۇرۇش قىلىڭلار**﴾ دېگەن ئايەتلەر نازىل بولدى. يەنى مانا بۇ سىلەر پالەج ھالغا چۈشۈپ قېلىشتىن قورققان بازارلارنىڭ ئورنىغا بېرىلگەن ئىنئامدۇر. اﷲ تائالا ئۇلارغا مۇشرىكلار تەرەپتىن كېلىدىغان مەنپەئەتنىڭ ئورنىنى ئەھلى كىتابتىن ئېلىنىدىغان جىزيە بىلەن تولدۇرۇپ بەردى. ئىبنى ئاببىاس، مۇجاھىد، ئىكرىمە، سەئىد ئىبنى جۇبەير، قەتادە، زەھھاك ۋە باشقىلارنىڭ يۇقىرىقىدەك دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان.

﴿**اﷲ (سىلەرگە پايدىلىق ئىشلارنى) بىلگۈچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر**﴾ يەنى بۇيرۇغان ۋە توسقان ئىشلىرىنى ھېكمەت بىلەن قىلغۇچىدۇر. چۈنكى ئۇ ئىشلىرىنى ۋە سۆزلىرىنى مۇكەممەل

www.munber.org

قىلغۇچىدۇر. ئىنسانلارغا يۇرگۈزگەن بۇيرۇقىدا ئادىلدۇر. الله تائالا بۈيۈكتۇر ۋە يۈكسەكتۇر. شۇڭا ئۇ مۆمىنلەرگە مۇشرىكلار تەرىپىدىن كېلىدىغان پايدىنىڭ ئورنىنى زىممىلاردىن ئالىدىغان جىزيەدىن ئىبارەت مال - مۈلۈك بىلەن تولدۇرۇپ بەردى.

ئەھلى كىتاب جىزيە تۆلىگەنگە قەدەر ئۇلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىشقا رىغبەتلەندۇرۇش توغرىسىدا

﴿سىلەر ئەھلى كىتابتىن اللهغا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشەنمەيدىغانلار (يەھۇدىيلار ئۇزەيرىنى اللهنىڭ ئوغلى، ناسارالار ئىسانى اللهنىڭ ئوغلى دەپ ئېتىقاد قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن، ئۇلار اللهغا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئېتىقاد قىلىمىز دېگەن بىلەنمۇ ئېتىقاد قىلمىغاننىڭ ئورنىدىدۇر) بىلەن، الله (ئۆزىنىڭ كىتابىدا) ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى (سۈننىتىدە) هارام قىلغان نەرسىلەرنى هارام بىلمەيدىغانلار ۋە هەق دىن (يەنى ئىسلام دىنى) غا ئېتىقاد قىلمايدىغانلار بىلەن، تاكى ئۇلار سىلەرگە بويسۇنۇپ خار هالدا جىزيە تۆلىگەنگە قەدەر، ئۇرۇش قىلىڭلار﴾ شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە ئەھلى كىتاب مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىنى ئىنكار قىلغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ هېچ بىرىدە پەيغەمبەرلەرنىڭ بىرەرسىگە ۋە ئۇلار بىلىپ كەلگەن نەرسىلەرگە ئىمانى دۇرۇس هالەتتە قالمايدۇ. ئەھلى كىتاب پەقەت ئۆز خاھىشلىرىغا، هاۋايى - هەۋەسلىرىگە ۋە ئاتىلىرى تۇتۇپ كېلىۋاتقان يوللارغا ئەگىشىدۇ ئۇلار الله تائالا يولغا قويغان شەرىئەتكە ۋە ئۇنىڭ دىنىغا ئەگەشكەن ئەمەس. چۈنكى ئۇلار قوللىرىدىكى كىتابلارغا توغرا رەۋىشتە ئىمان كەلتۈرگەن بولسا، ئۇلارنىڭ بۇ ئىمانى ئەلۋەتتە ئۇلارنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئىمان كەلتۈرۈشكە يېتەكلەيتتى. چۈنكى پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ پەيغەمبەر بولۇپ كېلىدىغانلىقىدىن خۇش خەۋەر بەردى ۋە قەۋملىرىنى ئۇنىڭغا ئەگىشىشكە بۇيرىدى. لېكىن ئۇ پەيغەمبەر بولۇپ كەلگەندە ئۇلار ئۇنى ئىنكار قىلدى. ئۇ ئەڭ شەرەپلىك پەيغەمبەردۇر. بۇنىڭدىن شۇ مەلۇم بولدىكى، ئۇلار ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرنىڭ شەرىئىتىگە، بۇ الله تائالا تەرىپىدىن چۈشۈرۈلگەن دېگەن ئېتىقاد بىلەن ئەمەس، بەلكى ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ خاتا قاراشلىرىغا ۋە كۆڭۈل خاھىشلىرىغا ئەگىشىدۇ. شۇڭا ئۇلارغا ئۇلارنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن باشقا پەيغەمبەرلەرگە كەلتۈرگەن ئىمانى ئەسقاتمايدۇ. ئۇلار ھەقىقەتەن ئەڭ كاتتا، ئەڭ ئەۋزەل، ئەڭ مۇكەممەل ۋە پەيغەمبەرلەرنىڭ ئاخىرقىسى بولغان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئىنكار قىلدى.

بۇ ئايەت كەرىم مۇشرىكلارنىڭ ئىشى بىر تەرەپ قىلىنىپ، ئادەملەر الله تائالانىڭ دىنىغا توپ - توپ بولۇپ كىرگەندىن كېيىن، ئەھلى كىتابقا قارشى ئۇرۇش قىلىشقا بۇيرۇپ، چۈشكەن تۇنجى ئايەتتۇر. ئەرەب يېرىم ئارىلى بىرلىككە كەلتۈرۈلگەندىن كېيىن الله تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى يەھۇدىي ۋە خرىستىئانلاردىن ئىبارەت ئەھلى كىتابقا قارشى ئۇرۇش قىلىشقا بۇيرۇدى. بۇ ھىجرىيەنىڭ 9 - يىلى ئىدى. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇملارغا قارشى ئۇرۇش قىلىشقا تەييارلىق قىلىپ، مۇسۇلمانلارنى بۇ ئۇرۇشقا چاقىردى ۋە بۇنى ئاشكارا جاكارلىدى. مەدىنە ئەتراپىدىكى ئەرەب قەبىلىلىرىگە ئادەم ئەۋەتىپ ئۇلارنى ئۇرۇشقا سەپەرۋەر قىلدۇردى. شۇنىڭ بىلەن ئوتتۇز مىڭغا يېقىن مۇجاھىد توپلىنىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە ئۇرۇشقا چىقتى. لېكىن مەدىنە ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى قەبىلىلەردىن مۇناپىقلار ۋە باشقا بەزى ئادەملەر بۇ ئۇرۇشقا چىقماي قېلىپ قالدى. بۇ قورغاقچىلىق بولغان يىلى بولۇپ، هاۋا ناهايىتى قاتتىق ئىسسىپ كەتكەن ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇملار بىلەن ئۇرۇشۇش ئۈچۈن شامنى

www.munber.org

كۆزلەپ يولغا چىقتى. ئۇ تەبۇك[1] دېگەن جايغا يېتىپ كېلىپ، شۇ يەردە چۈشكۈن قىلدى. ئۇ تەبۇكتىكى سۈنىڭ بويىدا تەخمىنەن 20 كۈن تۇردى. ئاندىن قايتىپ كېتىش ئۈچۈن ئاللاھ تائالاغا ئىستىخارە نامىزى ئوقۇدى ۋە مۇسۇلمانلارنىڭ كۆڭۈلدىن - كۆڭۈلگە ئاجىزلىشىپ كېتىۋاتقانلىقى سەۋەبىدىن شۇ يىلى مەدىنىگە قايتىپ كەلدى. بۇ ۋەقەلىكنى ئاللاھ تائالا خالىسا، نۆۋىتى كەلگەندە تەپسىلىي بايان قىلىمىز.

جىزيە تۆلەش خارلىق ۋە كۆپۈرلۈقنىڭ ئالامىتى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿تاكى ئۇلار سىلەرگە بويسۇنۇپ خار ھالدا جىزيە تۆلىگەنگە قەدەر﴾ يەنى ئەگەر ئۇلار ئىسلامغا كىرمىسە بېسىم بىلەن خارلانغان، ھاقارەتلەنگەن ۋە كەمسىتىلگەن ھالدا جىزيە تۆلەيدۇ. بۇ ئايەتنىڭ ھۆكمىگە ئاساسلانغاندا زىممىلارنى ئەتىۋارلاش ۋە ئۇلارنى مۇسۇلمانلاردىن ئارتۇق بىلىش دۇرۇس ئەمەس بەلكى بۇلار خارلىنىشى ۋە كەمسىتىلىشى كېرەك.

بۇ ھەقتە ئىمام مۇسلىم ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «يەھۇدىي ۋە خرىستىئانلارغا سىلەر ئالدىدا سالام قىلماڭلار ئۇلاردىن بىرى يولدا ئۇچراپ قالسا، ئۇنى يولنىڭ ئەڭ تار يېرىگە قىستاڭلار».

شۇنىڭ ئۈچۈن خەلىپە ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ خرىستىئانلار بىلەن سۈلھى تۈزگەن چاغدا ئۇلارنى خارلاش، كەمسىتىش ۋە ھاقارەتلەش قاتارلىق ھەممىگە مەلۇم بولغان شەرتلەرنى يولغا قويغان ئىدى. بۇنى مەشھۇر ئىماملار، ئابدۇراھمان ئىبنى غەنەم ئەشئەرىدىن تۆۋەندىكىدەك رىۋايەت قىلىدۇ. ئۇ مۇنداق دەيدۇ: ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ شاملىق خرىستىئانلار بىلەن سۈلھى تۈزگەن چاغدا ئۇنىڭغا سۈلھىنى مۇنداق يېزىپ بەردىم: «ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھ نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن. بۇ سۈلھى پالانى، پالانى شەھەرلىك خرىستىئانلارنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ بەندىسى، مۆمىنلەرنىڭ خەلىپىسى ئۆمەر بىلەن تۈزگەن سۈلھىسىدۇر. شەك - شۈبھىسىزكى، سىلەر مۇسۇلمانلار بىزگە قىلغان غەمخورلۇقىڭلار ئۈچۈن، بىز سىلەردىن ئۆزلىرىمىزگە، بالا - چاقىلىرىمىزغا، مال - مۈلكلىرىمىزگە ۋە دىنداشلىرىمىزغا ئامانلىق بېرىشىڭلارنى سورايمىز. بىز سىلەرگە پايدىلىق، ئۆزىمىزگە زىيانلىق بولغان تۆۋەندىكى شەرتلەرنى قوبۇل قىلدۇق: بىز شەھىرىمىزدە ۋە شەھىرىمىزنىڭ ئەتراپىدا ئىبادەتخانىلارنى، چىركاۋلارنى ۋە بۇلارنىڭ تۇرالغۇ جايلىرىنى ۋە تاغلارنىڭ ئۈستىگە سېلىنىدىغان ئىبادەتخانىلارنى يېڭىدىن سالمايمىز. بارلىرى كونىراپ بۇزۇلۇپ كەتسە، قايتىدىن يېڭىلاپ سالمايمىز. بۇ جايلار مۇسۇلمانلارغا تەۋە بولۇپ كەتسە ئۇنىڭ ئۈستىدىن دەۋا قىلمايمىز. مۇسۇلمانلاردىن بىرى كېچە ياكى كۈندۈزدە كېلىپ چىركاۋىمىزغا چۈشكۈن قىلسا، ئۇنى چەكلىمەيمىز. يولۇچىلارغا چىركاۋلىرىمىزنىڭ دەرۋازىلىرىنى كەڭ ئاچىمىز. مۇسۇلمانلاردىن بىزنىڭ قېشىمىزدا چۈشكۈن قىلغانلارنى ئۈچ كۈن مېھمان قىلىمىز. چىركاۋلىرىمىزدا ۋە تۇرالغۇ جايلىرىمىزدا جاسۇسلارغا ئورۇن بەرمەيمىز. مۇسۇلمانلارغا قارىتا يوشۇرۇن ئاداۋەت ساقلىيالمايمىز. بالىلىرىمىزغا قۇرئان ئۆگەتمەيمىز. شېرىك ئەقىدىسىنى ئاشكارا سۆزلىمەيمىز ۋە ئۇنىڭغا ھېچ بىر ئادەمنى دەۋەت قىلمايمىز. ئەگەر ئۇرۇق - تۇغقان ۋە يېقىنلىرىمىزدىن بىرەر ئادەم ئىسلام دىنىغا كىرمەكچى بولسا، بىز ئۇنى توسمايمىز. مۇسۇلمانلارغا ھۆرمەت بىلدۈرىمىز. ئەگەر ئۇلار ئولتۇرغان يەرلىرىمىزدە ئولتۇرماقچى بولسا، ئورۇنلىرىمىزنى بوشىتىپ بېرىمىز. باش كىيىم، سەللە ۋە ئاياغ قاتارلىق كىيىنىشلىرىمىزدە، چاچلىرىمىزنى ئايرىپ تاراشتا مۇسۇلمانلارغا ئوخشىۋالمايمىز. مۇسۇلمانلارنىڭ سۆز قىلىش تەلەپپۇزىدا سۆز قىلىشمايمىز. ئۇلارنىڭ كىنايە ئىسىملىرىنى قوللانمايمىز. ئېگەرلەنگەن ئۇلاغلارغا

---

[1] سۈرە ھازىرقى سەئۇدى ئەرەبىستاننىڭ شىمالىغا جايلاشقان شەھەرنىڭ نامى.

www.munber.org

مىنمەيمىز، يېنىمىزغا قىلىچ ئاسمايمىز، قورالغا تەۋە نەرسىلەرنى تۇتمايمىز ۋە ئۆزىمىز بىلەن بىللە ئېلىپ يۈرمەيمىز. ئۈزۈكلىرىمىزگە ئەرەبچە خەت ئويمايمىز، ۋاراق ساتمايمىز. باشلىرىمىزنىڭ ئالدى تەرىپىدىكى چاچلارنى قىسقارتىپ تۇرىمىز. قەيەردە بولۇشىمىزدىن قەتئىينەزەر ئۆزىمىزنىڭ خاس كىيىملىرىمىزنى كىيىمىز. بەللىرىمىزگە زۇننار باغلايمىز. چىركاۋلىرىمىزنىڭ ئۈستىگە كرېست بەلگىسى بېكىتمەيمىز. كرېستلىرىمىز ۋە كىتابلىرىمىزنى مۇسۇلمانلارنىڭ يوللىرىدا، بازارلىرىدا ئاشكارا ئېلىپ يۈرمەيمىز. چىركاۋلىرىمىزدا قوڭغۇراقلىرىمىزنى تۆۋەن ئاۋازدا چالىمىز. چىركاۋلىرىمىزدا مۇسۇلمانلار بار چاغدا كىتابلىرىمىزنى ئۈنلۈك ئاۋازدا ئوقۇمايمىز. فەسھ[1] بايرىمىدىن ئىلگىرى يەكشەنبىنىڭ بايرىمىنى تەبرىكلەش ئۈچۈن چىقمايمىز. فەسھ بايرىمىدىكى ئىككىنچى قېتىملىق ئىبادەت قىلىش پائالىيىتىمىزنىمۇ قىلمايمىز. بىزدىن ئۆلگەن كىشىلەر ئۈچۈن ئۈن سېلىپ يىغلىمايمىز. ئۆلگەن كىشىلەرنى دەپنە قىلىش ئۈچۈن ئېلىپ ماڭغاندا، مۇسۇلمانلارنىڭ يوللىرىدا ۋە بازارلىرىدا ئوت كۆتۈرۈپ يۈرمەيمىز. مۇسۇلمانلارنىڭ تۇرالغۇ جايلىرىغا يېقىن ئەتراپلىرىغا ئۆلۈكلىرىمىزنى دەپنە قىلمايمىز. ئىگىدارچىلىقىمىزدىكى قۇللاردىن مۇسۇلمان بولغانلارنى قۇل قىلمايمىز. مۇسۇلمانلاردىن بىرەرسى يول سورىسا، ئۇنىڭغا يول كۆرسىتىپ قويىمىز. مۇسۇلمانلارنىڭ ئەھۋالىنى بىلىش ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ئۆيلىرىنى چارلاپ يۈرمەيمىز» مەن بۇ سۈلھىنى ئۆمەرنىڭ قېشىغا ئېلىپ كەلدىم. ئۆمەر بۇ سۈلھىگە تۆۋەندىكىلەرنى قوشتى: «بىز مۇسۇلمانلاردىن ھېچ بىر ئادەمنى ئۇرمايمىز. بۇ سۈلھىنى ئامانلىقنى ئۆزىمىزنىڭ ۋە دىنداشلىرىمىزنىڭ مەنپەئىتىگە زىيانلىق شەرتى بىلەن تۈزدۇق ۋە بۇنىڭ بىلەن ئامانلىقنى قوبۇل قىلدۇق. ئەگەر بىز سىلەر بىلەن تۈزۈشكەن بۇ سۈلھىنىڭ بىرەر شەرتىگە ۋە ئۆزىمىزگە بەلگىلىگەن بەلگىلىمىنىڭ بىرەرسىگە خىلاپلىق قىلساق ئۇ چاغدا، بىزنىڭ ئارىمىزدا تۈزۈلگەن سۈلھى پۈتۈنلەي بۇزۇلىدۇ. سىلەرنىڭ ھەققە قارشى چىققان ۋە ئۇنىڭغا خىلاپلىق قىلغان كىشىلەرگە يۈرگۈزىدىغان جازايىڭلار بىزگىمۇ تېگىشلىك بولىدۇ».

* * * * * * *

وَقَالَتِ ٱلۡيَهُودُ عُزَيۡرٌ ٱبۡنُ ٱللَّهِ وَقَالَتِ ٱلنَّصَٰرَى ٱلۡمَسِيحُ ٱبۡنُ ٱللَّهِۖ ذَٰلِكَ قَوۡلُهُم بِأَفۡوَٰهِهِمۡۖ
يُضَٰهِـُٔونَ قَوۡلَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ مِن قَبۡلُۚ قَٰتَلَهُمُ ٱللَّهُۚ أَنَّىٰ يُؤۡفَكُونَ ﴿٣٠﴾ ٱتَّخَذُوٓاْ أَحۡبَارَهُمۡ
وَرُهۡبَٰنَهُمۡ أَرۡبَابٗا مِّن دُونِ ٱللَّهِ وَٱلۡمَسِيحَ ٱبۡنَ مَرۡيَمَ وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعۡبُدُوٓاْ إِلَٰهٗا وَٰحِدٗاۖ لَّآ
إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۚ سُبۡحَٰنَهُۥ عَمَّا يُشۡرِكُونَ ﴿٣١﴾

يەھۇدىيلار: «ئۇزەير اللە نىڭ ئوغلىدۇر» دېدى، ناسارالار: «مەسىھ (يەنى ئىسا) اللە نىڭ ئوغلىدۇر» دېدى، بۇ، ئۇلارنىڭ ئاغزىدىكى (دەلىلسىز) سۆزدۇر، (ئۇلارنىڭ سۆزلىرى) ئىلگىرىكى كاپىرلارنىڭ (يەنى مۇشرىكلارنىڭ: «پەرىشتىلەر اللە نىڭ قىزلىرىدۇر» دېگەن) سۆزلىرىگە ئوخشايدۇ. اللە ئۇلارغا لەنەت قىلسۇنكى، (اللە نىڭ بالىسى يوقلۇقىغا روشەن دەلىل تۇرسا، ھەقىقەتتىن باتىلغا بۇرۇلۇپ) ئۇلار قانداقمۇ (اللە نىڭ بالىسى باردەپ) اللە غا يالغان چاپلايدۇ؟[30]. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ھىبرىلىرىنى، راھىبلىرىنى (يەھۇدىيلار بىلەن ناسارالارنىڭ دىنىي باشلىقلىرىنى، ئۆلىمالىرىنى) ۋە مەريەم

---

[1] خرىستىئانلارنىڭ ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ تىرىلىشىنى ئەسلەش بايرىمى.

ئوغلى مەسىھنى مەبۇد قىلىۋالدى. (ھالبۇكى) ئۇلار (پەيغەمبەرلەر ئارقىلىق) پەقەت بىر ئىلاھقا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇلغان ئىدى، ئۇنىڭدىن باشقا (يەنى ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى اللە دىن باشقا) ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، اللە ئۇلارنىڭ شېرىك كەلتۈرگەنلىرىدىن پاكتۇر[31].

يەھۇدىي ۋە خرىستىئانلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىشنىڭ سەۋەبى ئۇلارنىڭ شېرىك كەلتۈرگەنلىكى ۋە كۇپۇرلۇق قىلغانلىقى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

يەھۇدىي ۋە خىرىستىئانلاردىن ئىبارەت اللە تائالاغا شېرىك كەلتۈرگۈچى كاپىرلارنىڭ اللە تائالا ھەققىدە ئېيتقان بۇ بىمەنە سۆزلىرى ئۈچۈن، اللە تائالا مۆمىنلەرنى ئۇلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىشقا چاقىرىدۇ. چۈنكى يەھۇدىيلار ئۇزەيرنى اللە تائالانىڭ ئوغلى دېدى. اللە ئوغلى بولۇشتىن يۈكسەك دەرىجىدە ئۈستۈندۇر.

خرىستىئانلارنىڭ ئىسا ئەلەيھىسسالام ھەققىدىكى ئازغۇنلۇقىغا كەلسەك، بۇ ھەممىگە ئاياندۇر. شۇڭا اللە تائالا بۇ ئىككى گۇرۇھ ئادەملەرنى يالغانغا چىقىرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**بۇ، ئۇلارنىڭ ئاغزىدىكى (دەلىلسىز) سۆزدۇر**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ بۇ دەۋالىرىنىڭ ھېچقانداق ئاساسى يوق، ئۇ پەقەت يالغان ئويدۇرمىلاردىن ئىبارەتتۇر خالاس.

﴿**(ئۇلارنىڭ سۆزلىرى) ئىلگىرىكى كاپىرلارنىڭ (يەنى مۇشرىكلارنىڭ: «پەرىشتىلەر اللە نىڭ قىزلىرىدۇر» دېگەن) سۆزلىرىگە ئوخشايدۇ**﴾ يەنى ئىلگىرىكى گۇمراھ بولغان ئۇممەتلەرنىڭ سۆزلىرىگە ئوخشايدۇ. بۇلارمۇ ئەنە شۇلاردىن گۇمراھ بولغاندەك گۇمراھ بولىدۇ.

﴿**اللە ئۇلارغا لەنەت قىلسۇنكى، (اللە نىڭ بالىسى يوقلۇقىغا روشەن دەلىل تۇرسا، ھەقىقەتتىن باتىلغا بۇرۇلۇپ) ئۇلار قانداقمۇ (اللە نىڭ بالىسى باردەپ) اللە غا يالغان چاپلايدۇ. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ھىبرىلىرىنى، راھىبلىرىنى (يەھۇدىيلار بىلەن ناسارالارنىڭ دىنىي باشلىقلىرىنى، ئۆلىمالىرىنى) ۋە مەريەم ئوغلى مەسىھنى مەبۇد قىلىۋالدى**﴾ ئىمام ئەھمەد، تىرمىزى ۋە ئىبنى جەرىر قاتارلىقلار ئەدىي ئىبنى ھاتەم رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇنىڭغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋىتى يېتىپ بارغاندا، ئۇ شامغا قېچىپ كەتكەن ئىدى. ئۇ جاھىلىيەت دەۋرىدە خرىستىئان دىنىغا كىرگەن ئىدى. ئۇنىڭ ھەمشىرىسى ۋە بىر قىسىم ئادەملىرى ئەسىرگە چۈشۈپ قالدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ ھەمشىرىسىگە ياخشىلىق قىلىپ، فىدىيە ئالماستىن قويۇپ بەردى ۋە ئۇنىڭغا ئېھتىياجلىق نەرسىلەرنى بەردى. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ھەمشىرىسى ئۇنىڭ قېشىغا قايتىپ كېلىپ ئۇنى ئىسلامغا كىرىشكە ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بېرىشقا رىغبەتلەندۈردى. ئاندىن ئەدىي مەدىنىگە كەلدى. ئۇ تەيئى قەبىلىسىنىڭ باشلىقى ئىدى. ئۇنىڭ ئاتىسى سېخىيلىقى بىلەن نام چىقارغان ھاتىمى ئىدى. ئادەملەر ئۇنىڭ كەلگەنلىكى ھەققىدە سۆزلەشكىلى تۇردى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كىردى. ئۇنىڭ بوينىدا كۈمۈشتىن ياسالغان كرېست بەلگىسى بار ئىدى.

شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ﴿**ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ھىبرىلىرىنى، راھىبلىرىنى (يەھۇدىيلار بىلەن ناسارالارنىڭ دىنىي باشلىقلىرىنى، ئۆلىمالىرىنى) ۋە مەريەم ئوغلى مەسىھنى مەبۇد قىلىۋالدى**﴾ دېگەن بۇ ئايەتنى ئوقۇدى. ئەدىي مۇنداق دەيدۇ: مەن ئۇلار ئۇلارغا چوقۇنمايدۇ، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇلار ئۇلاغا چوقۇنىدۇ، ئۇلارنىڭ ئۆلىمالىرى ئۇلارغا ھالالنى ھارام قىلىپ بېرىدۇ. ھارامنى ھالال قىلىپ بېرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار بۇنىڭغا ئەمەل قىلىشتا ئۆلىمالىرىغا ئەگىشىدۇ. مانا بۇ ئۇلارنىڭ ئۆلىمالىرىغا چوقۇنغانلىقىدۇر» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە: «ئى ئەدى! "اللە ئەكبەر" (يەنى

www.munber.org

الله كاتتىدۇر) دېيىش سېنىڭ قىچىشىڭغا سەۋەبچى بولدىمۇ؟ بۇنىڭغا نىمە دەيسەن؟ الله تائالادىن كاتتا بىرەر نەرسىنىڭ بارلىقىنى بىلەمسەن؟ سېنىڭ قېچىشىڭغا نىمە سەۋەبچى بولدى؟ ”لائىلاھە ئىللەللاھۇ“ يەنى الله دىن باشقا ھىچ مەبۇد يوق) دېيىش سېنىڭ قېچىشىڭغا سەۋەبچى بولدىمۇ؟ الله تائالادىن باشقا بىرەر مەبۇدنىڭ بارلىقىنى بىلەمسەن؟» دېدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى ئىسلامغا كىرىشكە چاقىردى. ئۇ ئىسلامغا كىردى ۋە شەھادەت كەلىمىسىنى ئېيتتى. ئەدىي مۇنداق دەيدۇ: مەن شۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يۈزىدە خۇشاللىق ئالامەتلىرىنى كۆردۈم، ئاندىن ئۇ: «شەك - شۈبھىسىزكى، يەھۇدىيلار الله تائالانىڭ غەزىپىگە ئۇچرىغانلاردۇر، خرىستىئانلار توغرا يولدىن ئازغانلاردۇر» دېدى.

﴿ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ھىبرلىرىنى، راھىبلىرىنى (يەھۇدىيلار بىلەن ناسارالارنىڭ دىنىي باشلىقلىرىنى، ئۆلىمالىرىنى) ۋە مەريەم ئوغلى مەسىھنى مەبۇد قىلىۋالدى﴾ ھۇزەيفە ئىبنى يەمان، ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس ۋە باشقىلار بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: يەھۇدىي ۋە خرىستىئانلار ئۆزلىرىنىڭ ئۆلىمالىرى ئۆز خاھىشلىرى بويىچە ھالالنى ھارام، ھارامنى ھالال قىلغان نەرسىلەردە ئۇلارغا ئەگەشتى.

شۇڭا الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: **﴿(ھالبۇكى) ئۇلار (پەيغەمبەرلەر ئارقىلىق) پەقەت بىر ئىلاھقا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇلغان ئىدى﴾** يەنى پەقەت الله ھارام قىلغان نەرسە ھارامدۇر، ھالال قىلغان نەرسە ھالالدۇر. الله يولغا قويغان شەرىئەتكە ئەگىشىش كېرەك، الله ھۆكۈم قىلغان نەرسە ئىجرا قىلىنىدۇ.

﴿ئۇنىڭدىن باشقا (يەنى ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى الله دىن باشقا) ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، الله ئۇلارنىڭ شېرىك كەلتۈرگەنلىرىدىن پاكتۇر﴾ يەنى الله يۈكسەكتۇر. ئۇلۇغدۇر، شېرىكلەردىن، ياردەمچىلەردىن ۋە بالا تۇتۇشتىن پاكتۇر. ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر ۋە ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ تەربىيىچى يوقتۇر.

* * * * * * *

يُرِيدُونَ أَن يُطْفِـُٔوا۟ نُورَ ٱللَّهِ بِأَفْوَٰهِهِمْ وَيَأْبَى ٱللَّهُ إِلَّآ أَن يُتِمَّ نُورَهُۥ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْكَـٰفِرُونَ ﴿٣٢﴾ هُوَ ٱلَّذِىٓ أَرْسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلْهُدَىٰ وَدِينِ ٱلْحَقِّ لِيُظْهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْمُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾

ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار، يەھۇدىيلارۋە ناسارالار) الله نىڭ نۇرىنى (يەنى ئىسلام دىنىنى) ئېغىزلىرى (يەنى يالغان - ياپەداق بوھتانلىرى) بىلەن ئۆچۈرمەكچى بولىدۇ، الله ئۆزنۇرىنى ئۈستۈن قىلماي قالمايدۇ، كاپىرلار (بۇنى) يامان كۆرگەن تەقدىردىمۇ﴿32﴾. الله ھەق دىن (ئىسلام) نى بارلىق دىنلاردىن ئۈستۈن قىلىش ئۈچۈن، ئۆزىنىڭ پەيغەمبىرىنى (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى تولۇق) ھىدايەت ۋە ھەق دىن بىلەن ئەۋەتتى، مۇشرىكلار ئۇنىڭ (ئۈستۈن بولۇشىنى) يامان كۆرگەن تەقدىردىمۇ﴿33﴾.

ئەھلى كىتابنىڭ ئىسلام نۇرىنى ئۆچۈرۈشكە ئۇرۇنغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: مۇشرىكلار ۋە ئەھلى كىتابتىن بولغان ئەنە شۇ كاپىرلار **﴿الله نىڭ نۇرىنى (يەنى ئىسلام دىنىنى) ئېغىزلىرى (يەنى يالغان - ياپەداق بوھتانلىرى) بىلەن ئۆچۈرمەكچى بولىدۇ﴾** يەنى الله پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئەۋەتكەن توغرا يول ۋە ھەق دىنىنى ئۇلار پەقەت جېدەل قىلىش ۋە يالغانلارنى ئويدۇرۇپ چىقىش ئارقىلىق يوق قىلماقچى بولىدۇ. ئۇلارنىڭ بۇ قىلمىشلىرىنىڭ مىسالى كۈن

www.munber.org

نۇرى بىلەن ئاي نۇرىنى پۈۋلەپ ئۆچۈرمەكچى بولغان ئادەمنىڭ مىسالىغا ئوخشايدۇ. ئاي نۇرى بىلەن كۈن نۇرىنى پۈۋلەپ ئۆچۈرۈش ھەرگىز مۇمكىن ئەمەس. اللّٰه پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەۋەتكەن ھەق دىن ئىسلام دىنىنى ئۈستۈنلۈككە ئېرىشتۈرىدۇ. شۇڭا اللّٰه تائالا ئۇلارنىڭ قىلماقچى بولغان نەرسىلىرىگە قارشى مۇنداق دەيدۇ: ﴿**اللّٰه ئۆزنۇرىنى ئۈستۈن قىلماي قالمايدۇ، كاپىرلار (بۇنى) يامان كۆرگەن تەقدىردىمۇ**﴾.

ئىسلام دىنىنىڭ بارلىق دىنلار ئۈستىدىن غەلىبە قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**اللّٰه ھەق دىن (ئىسلام) نى بارلىق دىنلاردىن ئۈستۈن قىلىش ئۈچۈن، ئۆزىنىڭ پەيغەمبىرىنى (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى تولۇق) ھىدايەت ۋە ھەق دىن بىلەن ئەۋەتتى**﴾ ھىدايەت دېگىنىمىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن راست خەۋەرلەر، توغرا ئىمان ۋە پايدىلىق ئىلىم قاتارلىقلاردىن ئىبارەتتۇر. ھەق دىن دېگىنىمىز دۇنيا ۋە ئاخىرەتتىكى توغرا، پايدىلىق، ياخشى ئەمەللەردىن ئىبارەتتۇر.

﴿**اللّٰه ھەق دىن (ئىسلام) نى بارلىق دىنلاردىن ئۈستۈن قىلىش ئۈچۈن**﴾ بۇ ھەقتە ئىمام مۇسلىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك ـ شۈبھىسىزكى، اللّٰه ماڭا زېمىننىڭ شەرق ۋە غەرب تەرەپلىرىنى يىغىپ كۆرسەتتى. كەلگۈسىدە مېنىڭ ئۈممىتىمنىڭ پادىشاھلىقى زېمىندىن ماڭا يىغىپ كۆرستىلگەن يەرگىچە يېتىپ بارىدۇ».

ئىمام ئەھمەد، تەمىم دارى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى، ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم، دەيدۇ: «بۇ دىن ئەلۋەتتە كېچە ۋە كۈندۈز بولىدىغان جاينىڭ ھەممىسىگە يېتىپ بارىدۇ. اللّٰه بىرمۇ ئۆي ۋە چېدىرنى قالدۇرماستىن بۇ دىننى كىرگۈزىدۇ. اللّٰه ئەزىز كىشىنى ئەزىز قىلىدۇ. خار كىشىنى خار قىلىدۇ. اللّٰه ئىسلام بىلەن ئەزىز قىلغان كىشى ئەزىزدۇر، كۇپۇرى بىلەن خار قىلغان كىشى خاردۇر».

تەمىم دارى مۇنداق دەيتتى: مەن بۇ ھەقىقەتنى ئۆز ئائىلەمدىكىلەرنىڭ ھالىتىدىن تونۇپ يەتتىم. ئۇلاردىن مۇسۇلمان بولغانلار ھەقىقەتەن ياخشىلىققا، شان ـ شەرەپكە ۋە قەدىر ـ قىممەتكە ئېرىشتى. ئۇلاردىن كاپىر بولغانلار خارلىققا، كەمسىتىشلەرگە ۋە جىزيە تۆلەشكە دۇچار بولدى.

* * * * * * *

۞ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِنَّ كَثِيرًا مِّنَ ٱلْأَحْبَارِ وَٱلرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَٰلَ ٱلنَّاسِ بِٱلْبَـٰطِلِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ ۗ وَٱلَّذِينَ يَكْنِزُونَ ٱلذَّهَبَ وَٱلْفِضَّةَ وَلَا يُنفِقُونَهَا فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يُحْمَىٰ عَلَيْهَا فِى نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَىٰ بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ ۖ هَـٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ فَذُوقُواْ مَا كُنتُمْ تَكْنِزُونَ ﴿٣٥﴾

ئى مۆمىنلەر! ھىبرىلەر ۋە راھىبلەردىن (يەھۇدىي ۋە ناسارا ئۆلىمالىرىدىن) نۇرغۇنلىرى كىشىلەرنىڭ پۇل ـ ماللىرىنى ھەقىقەتەن ھارام يەيدۇ، (كىشىلەرنى) اللّٰه نىڭ دىنىغا كىرىشتىن توسىدۇ، ئالتۇن ـ كۈمۈش يىغىپ، ئۇنى اللّٰه نىڭ يولىدا سەرپ قىلمايدىغانلارغا (دوزاختا بولىدىغان) قاتتىق ئازاب بىلەن بېشارەت بەرگىن﴿34﴾. ئۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) ئۇ ئالتۇن ـ كۈمۈشلەر جەھەننەمنىڭ ئوتىدا قىزىتىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ پېشانىلىرى، يانلىرى ۋە دۈمبىلىرى داغلىنىدۇ. ئۇلارغا: «بۇ

www.munber.org

سىلەرنىڭ ئۆزەڭلار ئۈچۈن يىغقان ئالتۇن ـ كۈمۈشۈڭلار (سىلەر بۇ دۇنيايىڭلاردىكى اللہ نىڭ ھەققىنى ئادا قىلمىدىڭلار). يىغقان ئالتۇن ـ كۈمۈشۈڭلارنىڭ ۋابالىنى تېتىڭلار» دېيىلىدۇ﴿35﴾.

يامان ئىشلارنى قىلىدىغان ئۆلىمالاردىن ۋە ئازغۇنلۇق ئىچىدىكى ئابىدلەردىن ھەزەر ئەيلەش توغرىسىدا

سۇددى مۇنداق دەيدۇ: ھىبرىلار يەھۇدىيلارنىڭ ئۆلىمالىرىدۇر، راھىبلار خرىستىئانلارنىڭ ئابىدلىرىدۇر. سۇددىنىڭ ئېيتىقىنىدەك ھىبرىلار ھەقىقەتەن يەھۇدىيلارنىڭ ئۆلىمالىرىدۇر. اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلارنىڭ زاھىتلىرى، ئەھبارلىرى نېمىشقا ئۇلارنى يالغان سۆزلەشتىن، ھارام يېيىشتىن توسمايدۇ؟﴾[1].

راھىبلار ھەقىقەتەن خرىستىئانلارنىڭ ئابىدلىرىدۇر، قىسسىلار ئۇلارنىڭ ئۆلىمالىرىدۇر. اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿بۇ، ناسارالارنىڭ ئىچىدە ئۆلىمالار،راھىبلار بولغانلىقى﴾[2] بۇ ئايەتتىن مەقسەت، يامان ئىشلارنى قىلىدىغان ئۆلىمالار ۋە ئازغۇنلۇق ئىچىدىكى ئابىدلاردىن ھەزەر ئەيلەشتۇر.

بۇ ھەقتە سۇفيان ئىبنى ئۇيەينە مۇنداق دەيدۇ: ئۆلىمالىرىمىزدىن كىمنىڭ ئىستىلى بۇزۇلسا، ئۇ يەھۇدىيلارغا ئوخشاپ قالىدۇ. ئابىدلىرىمىزدىن كىمنىڭ ئىستىلى بۇزۇلسا، ئۇ خرىستىئانلارغا ئوخشاپ قالىدۇ.

سەھىھ ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىنغان: «سىلەر، سىلەردىن ئىلگىرى ئۆتكەن كىشىلەرنىڭ يوللىرىغا قەدەممۇ قەدەم كىرىپ كېتىسىلەر» ساھابىلار يەھۇدىي ۋە ناسارالارنىڭ يوللىرىغىمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «شۇلار بولماي كىم بولاتتى» دېدى. يەنە بىر رىۋايەتتە ئۇلار پارسلار ۋە رۇملارنىڭ يوللىرىغىمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامك «ئىلگىرى ئۆتكەن ئىنسانلاردىن كۆپىنچىسى شۇلار تۇرسا» دېدى. يىغىنچاقلاپ ئېيتقاندا، ئۇلارنىڭ سۆزلىرىگە ۋە ئىش ـ ھەرىكەتلىرىگە ئوخشاپ قېلىشتىن ھەزەر ئەيلەش كېرەك!

﴿ھىبرىلەر ۋە راھىبلەردىن (يەھۇدىي ۋە ناسارا ئۆلىمالىرىدىن) نۇرغۇنلىرى كىشىلەرنىڭ پۇل ـ ماللىرىنى ھەقىقەتەن ھارام يەيدۇ، (كىشىلەرنى) اللہ نىڭ دىنىغا كىرىشتىن توسىدۇ﴾ بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ئۇلار دۇنيادا كىشىلەرنىڭ ماللىرىنى دىنىنىڭ نامىغا، كىشىلەر ئارىسىدىكى نۇپۇزى ۋە ھوقۇقىغا تايىنىپ يەيدۇ. جاھىلىيەت دەۋرىدىكى كىشىلەر ئالدىدا يەھۇدىيلارنىڭ ئۆلىمالىرى ئالاھىدە نۇپۇزلۇق ئىدى. ئۇلار يەھۇدىي ئۆلىمالىرىغا سوغا ـ سالام، ھەدىيەلەرنى بېرەتتى ۋە باج تۆلەيتتى. اللہ تائالانىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكىنىدىمۇ يەھۇدىي ئۆلىمالىرى ئۆزلىرىنىڭ بۇرۇنقى ھوقۇقىنى ساقلاپ قېلىشنى تەمە قىلىپ، ئىلگىرىكى ئازغۇنلۇقنى، كۇپۇرلۇقنى ۋە ھەق بىلەن قارشىلىششىنى ئىزچىل ھالدا داۋاملاشتۇرۇپ كەلدى. اللہ تائالا ئۇلارنىڭ بۇ ھوقۇقىنى پەيغەمبەرلىكنىڭ نۇرى بىلەن ئۈچۈرۈپ تاشلىدى. ئۇنى ئۇلاردىن ئېلىۋېلىپ، ئۇنىڭ ئورنىغا ئۇلارنى خارلىق ۋە ھاقارەتكە گىرىپتار قىلدى. ئۇلار اللہ تائالانىڭ قاتتىق غەزىپىگە ئۇچرايدۇ.

﴿(كىشىلەرنى) اللہ نىڭ دىنىغا كىرىشتىن توسىدۇ﴾ يەنى ئۇلار ھارامنى يېگەندىن سىرت كىشىلەرنى ھەقىقەتكە ئەگىشىشتىن توسىدۇ. ھەقىقەتكە باتىلنى ئارىلاشتۇرۇپ ئۆزلىرىگە ئەگەشكەن

[1] سۈرە مائىدە 63 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە مائىدە 82 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

بىلمىسىز كىشىلەرگە ياخشىلىقتا چاقىرىۋاتقانىدەك كۆرسىتىدۇ. ھالبۇكى، ئۇلار ئۆزلىرى ئويلىغانىدەك ئەمەس، بەلكى ئۇلار دوزاختا چاقىرغۇچىلاردۇر. قىيامەت كۈنى ئۇلار ھېچبىر ياردەمگە ئېرىشەلمەيدۇ.

ئالتۇن - كۈمۈش يىغقانلارنىڭ ئازابقا دۇچار بولىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿ئالتۇن - كۈمۈش يىغىپ، ئۇنى ئاللاھ نىڭ يولىدا سەرپ قىلمايدىغانلارغا (دوزاختا بولىدىغان قاتتىق ئازاب بىلەن بېشارەت بەرگىن﴾ بۇلار كىشىلەر ئارىسىدىكى ئۈچىنچى نوپۇزلۇق كىشىلەردۇر. شەك - شۈبھىسىزكى، ئىنسانلار ئۆلىمالارغا، ئابىدلارغا ۋە پۇل - مال ئىگىلىرىگە باغلىنىپ ياشايدۇ. ئەگەر بۇ ئۈچ تۈرلۈك كىشىلەر بۇزۇلسا، پۈتۈن ئىنسانلارنىڭ ئەھۋالى بۇزۇلىدۇ.

مالىك، ئابدۇللاھ ئىبنى دىناردىن ئىبنى ئۆمەرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بۇ ئايەتتە كۆرسىتىلگەن يىغقان ئالتۇن - كۈمۈشتىن زاكىتىنى بەرمىگەن مال - مۈلۈك كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

ئىمام بۇخارى زۆھرىدىن خالىد ئىبنى ئەسلەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر بىلەن بىر يەرگە چىقتۇق، ئۇ مۇنداق دېدى: بۇ ئايەتنىڭ ھۆكمى زاكات ئايىتى نازىل بولۇشتىن ئىلگىرىكى ھۆكۈم ئىدى. زاكات ئايىتى نازىل بولغاندىن كېيىن، ئاللاھ تائالا زاكاتنى مال - مۈلۈكنى پاكلىغۇچى قىلىپ بېكىتتى.

ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز ۋە ئىراك ئىبنى مالىك قاتارلىقلارمۇ مەزكۇر ئايەتنىڭ ھۆكمىنى ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنىڭ ماللىرىنىڭ بىر قىسمىنى سەدىقە ھېسابىدا ئالغىنكى، ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى گۇناھلىرىدىن پاكلىغايسەن ۋە (ياخشىلىقلىرىنى) كۆپەيتكەيسەن﴾[1] دېگەن ئايىتىنىڭ ھۆكمى ئەمەلدىن قالدۇردى، دېدى.

ئالتۇن - كۈمۈشنى ئاز يىغقانلارنى مەدھىيىلەپ، كۆپ يىغقانلارنى ئەيىبلەپ نۇرغۇن ھەدىسلەر رىۋايەت قىلىنىدى. بىز بۇ ھەدىسلەردىن ھەممىسىنىڭ مەزمۇنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بىر ھەدىسنى كەلتۈرۈش بىلەن كۇپايىلىنىمىز. ئابدۇرازاق ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن ئاللاھ تائالانىڭ: **﴿ئالتۇن - كۈمۈش يىغىپ، ئۇنى ئاللاھ نىڭ يولىدا سەرپ قىلمايدىغانلارغا ...﴾** دېگەن ئايەت ھەققىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئالتۇن يىغقان كىشى زىيانكارلىق ئىچىدىدۇر، كۈمۈش يىغقان كىشى زىيانكارلىق ئىچىدىدۇر» پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ سۆزنى ئۈچ قېتىم تەكرارلىدى. بۇ سۆز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرىغا ئېغىر تۇيۇلدى. ئۇلار: ئۇنداقتا قايسى تۈردىكى پۇل - مالنى ساقلايمىز، دېيىشتى. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بۇنى سىلەرگە مەن سوراپ بېرەي، دەپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئى ئاللاھ نىڭ پەيغەمبىرى! ھېلىقى سۆزۈڭ ساھابىلىرىڭگە ھەقىقەتەن ئېغىر تۇيۇلۇپتۇ، ئۇلار ئۇنداقتا قايسى تۈردىكى پۇل - مالنى ساقلايمىز، دېيىشىۋاتىدۇ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاللاھ تائالاغا زىكىر ئېيتىپ تۇرىدىغان تىلنى، شۈكۈر قىلىدىغان دىلنى ۋە سىلەرگە دىنىڭلاردا ياردەمچى بولىدىغان ئايالنى ساقلاڭلار» دېدى.

﴿ئۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) ئۇ ئالتۇن - كۈمۈشلەر جەھەننەمنىڭ ئوتىدا قىزىتىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ پېشانىلىرى، يانلىرى ۋە دۈمبىلىرى داغلىنىدۇ. ئۇلارغا: «بۇ سىلەرنىڭ ئۆزەڭلار ئۈچۈن يىغقان ئالتۇن - كۈمۈشۈڭلار (سىلەر بۇ دۇنيايىڭلاردىكى ئاللاھ نىڭ ھەققىنى ئادا قىلمىدىڭلار). يىغقان ئالتۇن - كۈمۈشۈڭلارنىڭ ۋابالىنى تېتىڭلار» دېيىلىدۇ﴾ يەنى بۇ سۆزنى ئۇلارغا مەسخىرە قىلىش، تاپا - تەنە قىلىش ۋە كەمسىتىش يۈزىسىدىن، دېيىلىدى.

---

[1] سۈرە تەۋبە 103 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاندىن ئۇنىڭ بېشىغا قايناقسۇ قۇيۇپ ئازابلاڭلار﴾ دېيىلىدۇ. (ئۇنىڭغا خارلاش ۋە مەسخىرە قىلىش يۈزىسىدىن) «(بۇ ئازابنى) تېتىغىن، سەن ھەقىقەتەن ئىززەتلىك ئۇلۇغ زات ئىدىڭ»[1] يەنى بۇ ئازاب سىلەرنىڭ توپلىغان ئالتۇن كۈمۈشۈڭلارنىڭ جازاسىدۇر. بۇ ئازابقا ئالتۇن كۈمۈشنى يىغىش ئارقىلىق ئۆزەڭلار سەۋەبچى بولدۇڭلار. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ ھەقتە مۇنداق قاراش بار. كىمكى بىرەر نەرسىنى ياخشى كۆرسە ۋە ئۇنى الله تائالاغا تائەت ـ ئىبادەت قىلىش يولىدا ئىشلىتىشتىن ئارتۇق بىلسە، ئۇ شۇ نەرسە بىلەن ئازابلىنىدۇ. ئالتۇن ـ كۈمۈشنى يىغقان شۇ كىشىلەر ئۇنى ساقلاشنى الله تائالانىڭ رازىلىقى ئۈچۈن سەرپ قىلىشتىن ئارتۇق بىلگەنلىكى ئۈچۈن، شۇ ساقلىغان ئالتۇن ـ كۈمۈشى بىلەن ئازابقا تارتىلىدۇ. شۇڭا لەنىتى ئەبۇلەھەب، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۈشمەنلىك قىلىشتا ناھايىتى كۆپ كۈچ چىقارغان ئىدى، ئۇنىڭ ئايالىمۇ ئۇنىڭغا ياردەملەشكىنى ئۈچۈن قىيامەت كۈنىمۇ ئۇ ئېرىنىڭ ئازابلىنىشىغا ياردەمچى بولىدۇ. يەنى ئۇ ئايالنىڭ بوينىدا مەھكەم ئېشىلگەن ئارغامچا بولۇپ، دوزاختا ئوتۇن يىغىپ ئېرىنىڭ ئۈستىگە تاشلايدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئۇ، دۇنيادا ئېرىگە كۆرسەتكەن مېھرى ـ شەپقىتىنىڭ بەدىلىگە ئاخىرەتتە ئۇنىڭ قاتتىق ئازابلىنىشىغا سەۋەبچى بولىدۇ. شۇنىڭدەكلا بۇ پۇل ـ مال، ئىگىلىرىگە دۇنيادا ئەڭ قەدىرلىك نەرسە بولغانلىقى ئۈچۈن ئاخىرەتتە ئۇلارغا ئەڭ زىيانلىق نەرسىگە ئايلىنىدۇ. ئالتۇن ـ كۈمۈشلەر جەھەننەمنىڭ ئوتىدا قاتتىق قىزىتىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن ئىگىسىنىڭ پېشانىلىرى، يانلىرى ۋە دۈمبىلىرى داغلىنىدۇ.

ئىمام ئەبۇجەئفەر ئىبنى جەرىر سەۋباندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى ئۆزىدىن كېيىن بايلىق قالدۇرۇپ كەتسە، قىيامەت كۈنى ئۇ بايلىق قوش زەھەرلىك تاز يىلان سۈرىتىدە بولۇپ، ئۇ ئادەمنىڭ ئارقىسىدىن ئەگىشىدۇ. ئۇ ئادەم ساڭا ۋاي! سەن كىم بولىسەن؟ دەيدۇ. يىلان: مەن سېنىڭ قالدۇرۇپ كەتكەن ھېلىقى بايلىقىڭ بولىمەن، دەيدۇ. يىلان ئۇنىڭ كەينىدىن قوغلاپ يېتىشىۋېلىپ ئۇنىڭ قولىنى چىشلەپ ئۈزىۋېلىپ يۇتىۋېتىدۇ. ئارقىدىن ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنىنى يۇتىۋېتىدۇ» بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى، ئىبنى ھەببان ۋە ئىبنى خۇزەيمە قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىمام مۇسلىم ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مال ـ مۈلۈكنىڭ زاكىتىنى بەرمىگەن ئادەمگە قىيامەت كۈنى، ئۇنىڭ مال ـ مۈلكى ئوتتا قىزىتىلغان قىلىچلارغا ئايلاندۇرۇلۇپ، شۇ قىلىچلار بىلەن ئۇزۇنلىقى **50** مىڭ يىل كېلىدىغان كۈندە بەندىلەرگە ھۆكۈم چىقىرىلىپ بولغىچە ئۇنىڭ پېشانىسى، بىقىنى ۋە دۈمبىسى داغلىنىدۇ. ئاندىن ئۇ ئادەمگە ئۇنىڭ جەننەتكە ياكى دوزاخقا ماڭىدىغان يولى كۆرسىتىلىدۇ».

ئىمام بۇخارى بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرىدە زەيد ئىبنى ۋەھبىنىڭ مۇنداق دېگەنلىنى رىۋايەت قىلىدۇ. مەن ئەبۇزەر بىلەن رەبزە دېگەن جايدا ئۇچرىشىپ، سەن نېمىشقا بۇ جايدا ئولتۇراقلىشىپ قالدىڭ دېدىم. ئۇ بىز شامدا ئىدۇق. مەن ﴿**ئالتۇن ـ كۈمۈش يىغىپ، ئۇنى الله نىڭ يولىدا سەرپ قىلمايدىغانلارغا (دوزاختا بولىدىغان) قاتتىق ئازاب بىلەن بېشارەت بەرگىن**﴾ دېگەن ئايەتنى ئوقۇدۇم. مۇئاۋىيە: بۇ ئايەت بىز توغرۇلۇق چۈشكەن ئەمەس، ئۇ ئەھلى كىتاب ھەققىدە چۈشكەندۇر، دېدى. مەن: بۇ ئايەت بىز ۋە ئەھلى كىتاب توغرۇلۇق چۈشكەن دېدىم[2].

---

[1] سۈرە دۇخان 48 — 49 ـ ئايەتلەر.

[2] بۇ ئىشنىڭ جەريانى مۇنداق: ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ خەلىپىلىك دەۋرىدە، مۇئاۋىيە شامغا ۋالىي ئىدى. ئۇ كۈنلەردە ئەبۇزەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمۇ شامدا (سۈرىيە) دە ياشايتتى. ئۇ بۇ ئايەتنى مۇئاۋىيەگە ئوقۇپ بېرىپ، دۆلەت خەزىنىسىدىكى ئالتۇن ـ كۈمۈشلەرنى كەمبەغەللەرگە تارقىتىۋېتىشنى تەلەپ قىلىدۇ. بىر قىسىم كەمبەغەللەر ئەبۇزەرنى قوللاپ قۇۋۋەتلەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن ۋەقە چوڭىيىپ كېتىدۇ. مۇئاۋىيە بۇ ۋەقەنى ئوسمان رەزىيەللاھۇ

* * * * * * *

إِنَّ عِدَّةَ ٱلشُّهُورِ عِندَ ٱللَّهِ ٱثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِى كِتَٰبِ ٱللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ مِنْهَآ أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ۚ ذَٰلِكَ ٱلدِّينُ ٱلْقَيِّمُ ۚ فَلَا تَظْلِمُوا۟ فِيهِنَّ أَنفُسَكُمْ ۚ وَقَٰتِلُوا۟ ٱلْمُشْرِكِينَ كَآفَّةً كَمَا يُقَٰتِلُونَكُمْ كَآفَّةً ۚ وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٣٦﴾

شۈبھىسىزكى، ئاسمان ۋە زېمىن يارىتىلغاندىن تارتىپ (قەمەرى) ئايلارنىڭ سانى اللہ نىڭ دەرگاھىدا (يەنى لەۋھۇلمەھپۇزدا) 12دۇر، ئۇلاردىن تۆتى (يەنى زۇلقەئدە، زۇلھەججە، مۇھەررەم، رەجەپ) ئۇرۇش قىلىش ھارام قىلىنغان ئايلاردۇر، بۇ توغرا دىندۇر (يەنى مەزكۇر تۆت ئايدا ئۇرۇشنىڭ ھارام قىلىنىشى اللہ نىڭ توغرا دىندۇر)، بۇ ئايلاردا (ئۇلارنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلىماسلىق بىلەن، اللہ چەكلىگەن گۇناھ ئىشلارنى قىلىش بىلەن) ئۆزەڭلارغا زىيان سالماڭلار، مۇشرىكلار سىلەرگە بىرلىكتە ھۇجۇم قىلغاندەك، سىلەرمۇ ئۇلارغا قارشى بىرلىكتە ئۇرۇش قىلىڭلار. بىلىڭلاركى، اللہ تەقۋادارلار بىلەن بىللىدۇر (يەنى اللہ نىڭ ئەمرىنى بەجا كەلتۈرۈش، مەنئى قىلغان ئىشلىرىدىن چەكلىنىش بىلەن اللہ دىن قورققۇچىلارغا اللہ نىڭ ياردەم بېرىدىغانلىقىغا ئىشەنچىدە بولۇڭلار) [36].

بىر يىلنىڭ 12 ئاي ئىكەنلىكى توغرىسىدا

ئىمام ئەھمەد، ئەبۇبەكرىدىن رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋىدالىشىش ھەججىدە نۇتۇق سۆزلەپ مۇنداق دېدى: «بىلىڭلاركى، زامان ئايلىنىپ ھەقىقەتەن ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتقان كۈندە - دە، لەۋھۇلمەھپۇزغا بېكىتىلگەن ھالىتىگە كەلدى. بىر يىل 12 ئىككى ئايدۇر، ئۇنىڭدىن تۆت ئاي ئۇرۇش ھارام قىلىنغان ئايلار بولۇپ، ئۈچ ئېيى ئارقا - ئارقىدىن كېلىدۇ. ئۇلار زۇلقەئدە، زۇلھەججە، مۇھەررەم ئايلىرى ۋە جۇمادا ئاخىر ئېيى بىلەن شەئبان ئېيىنىڭ ئارىلىقىدىكى رەجەپ ئېيىدۇر» ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «بۇ كۈننىڭ قايسى كۈنى ئىكەنلىكىنى بىلەمسىلەر؟» دېدى. بىز: اللہ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىلىدۇ، دېدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: بىر ئاز سۈكۈت قىلدى، بىز، ئۇ بۇ كۈنگە باشقا ئىسىم قويىدىغان ئوخشايدۇ دەپ ئويلاپ قالدۇق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بۇ قۇربانلىق كۈنى ئەمەسمۇ؟» دېدى. بىز شۇنداق، دېدۇق. ئاندىن ئۇ: «بۇ قايسى ئاي ئىكەنلىكىنى بىلەمسىلەر؟» دېدى. بىز اللہ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىلىدۇ، دېدۇق، ئۇ ئاز سۈكۈت قىلدى. بىز، ئۇ، بۇ ئايغا باشقا ئىسىم قويىدىغان ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپ قالدۇق، ئۇ: «بۇ زۇلھەججە ئېيى ئەمەسمۇ؟» دېدى. بىز شۇنداق، دېدۇق. ئاندىن ئۇ: «بۇ قايسى شەھەر ئىكەنلىكىنى بىلەمسىلەر؟» دېدى. بىز اللہ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىلىدۇ، دېدۇق. ئۇ بىر ئاز سۈكۈت قىلدى. بىز، ئۇ بۇ شەھەرگە باشقا ئىسىم قويىدىغان ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپ قالدۇق. ئۇ: «بۇ مەككە شەھىرى ئەمەسمۇ؟» دېدى. بىز شۇنداق، دېدۇق. ئۇ: «شەك - شۈبھىسىزكى، بىر - بىرىڭلارنىڭ قېنىنى تۆكۈش، بىر - بىرىڭلارنىڭ مېلىنى ئېلىۋېلىش، بىر - بىرىڭلارنىڭ يۈز - ئابرۇيىنى تۆكۈش، سىلەرگە بۇ كۈنۈڭلارنىڭ، بۇ ئېيىڭلارنىڭ ۋە بۇ شەھرىڭلارنىڭ ھۆرمىتىنى

ئەنھۇنىڭ بىر تەرەپ قىلىشى ئۈچۈن، ئۇنىڭغا خەت يازىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەبۇزەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى مەدىنىگە چاقىرتىدۇ. ئۇ مەدىنىگە كېلىپ ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىلەن كۆرۈشىدۇ. ئوسمان بۇ ئەھۋالنى چوڭقۇر مۇلاھىزە قىلغاندىن كېيىن، ئەبۇزەرگە دۆلەت ئىشىغا ئارىلىشىۋالماي چەترەك بىر جايغا كېتىش تەكلىپىنى بېرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئەبۇزەر مەدىنىدىن بىر قانچە كىلومېتىر يىراقلىقتىكى رەبزە دېگەن جايغا بېرىپ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە شۇ جايدا ياشايدۇ.

www.munber.org

قىلماسلىق هارام قىلىنغانغا ئوخشاش هارام قىلىندى. كەلگۈسىدە پەرۋەردىگارىڭلار بىلەن ئۇچرىشىسىلەر، ئۇ سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلاردىن هېساب ئالىدۇ. بىلىڭلاركى، مەندىن كېيىن سىلەرنىڭ بەزىڭلار ـ بەزىڭلارنىڭ گەدىنىگە قىلىچ ئۇرۇپ گۇمراھلىقتا قايتماڭلار. بىلىڭلاركى، مەن سىلەرگە پەيغەمبەرلىكنى يەتكۈزدۇم، بىلىڭلاركى، سىلەردىن بۇ جايدا مېنىڭ سۆزۈمنى ئاڭلىغانلار، ئاڭلىمىغانلارغا يەتكۈزسۇن، بۇ ھەدىس يەتكۈزۈلگەن بەزى كىشىلەر ئۇنى ئاڭلىغان بەزى كىشىلەرگە قارىغاندا ئۇنى چوڭقۇر چۈشىنىشى ۋە ئىسىدە چىڭ تۇتۇشى مۇمكىن» دېدى. بۇ ھەدىسنى بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

دىنى ئۆلىمالارنىڭ بىرى بولغان ئالىم سەخاۋى ئۆزىنىڭ ”مەشھۇر كۈنلەر ۋە ئايلارنىڭ ئىسىملىرى“ دېگەن كىتابىنىڭ بىر بۆلۈمىدە ھازىرقى ئىسلام كالېندارى بويىچە ئاتىلىپ كېلىۋاتقان ئايلارنىڭ مەنىلىرى ھەققىدە توختىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

1 ـ ئاي مۇھەررەم بولۇپ، مەنىسى ئۇرۇش قىلىش هارام قىلىنغان دېگەن بولىدۇ. بۇ ئايدا ئۇرۇش قىلىش هارام قىلىنغان بولغانلىقى ئۈچۈن مۇھەررەم دەپ ئاتالغان ـ مېنىڭ (يەنى ئاپتورنىڭ) قارىشىمچە بۇ ئاينىڭ ئۇرۇش هارام قىلىنغان ئاي ئىكەنلىكىنى تەكىتلەش ئۈچۈن مۇھەررەم دەپ ئاتالغان. چۈنكى ئەرەبلەر بۇ ئاينىڭ ئورنىنى يۆتكەپ بىر يىل ئىچىدە ئۇنىڭدا ئۇرۇش قىلىش هارام قىلاتتى ـ

2 ـ ئاي سەپەر بولۇپ، مەنىسى بوش قالغان دېگەن بولىدۇ. بۇ ئايدا ئۇرۇشقا ۋە سەپەرلەرگە چىقىپ كەتكەندە ئۇلارنىڭ ئۆيلىرى بوش قالغانلىقى ئۈچۈن سەپەر دەپ ئاتالغان.

3 ـ ئاي رەبىئۇلئاۋۋەل بولۇپ، مەنىسى سوغاق چۈشكەندە ئۆيگە كىرىشنى باشلاشنىڭ دەسلەپكى ۋاقتى دېگەنلىك بولىدۇ. بۇ ئايدا ئۇلار ئۆيگە كىرىشنى باشلىغانلىقى ئۈچۈن رەبىئۇلئاۋۋەل دەپ ئاتالغان.

4 ـ ئاي رەبىئۇلئاخىر بولۇپ، مەنىسى ئۆيگە كىرىشنى باشلاشنىڭ ئاخىرقى ۋاقتى دېگەنلىك بولىدۇ. بۇ ئايدا ئۇلارنىڭ ئۆيگە كىرىدىغان ۋاقتى ئاخىرلىشىدىغانلىقى ئۈچۈن رەبىئۇلئاخىر دەپ ئاتالغان.

5 ـ ئاي جۇمادائاۋۋەل بولۇپ، مەنىسى سۇ مۇز تۇتۇشقا باشلىغان دەسلەپكى ۋاقىت دېگەنلىك بولىدۇ. بۇ ئايدا سۇ مۇز تۇتۇشقا باشلىغان دەسلەپكى ۋاقىت بولغانلىقى ئۈچۈن جۇمادا ئاۋۋەل دەپ ئاتالغان. سەخاۋىنىڭ بۇ سۆزى ئادەمنى ئانچە بەك قانائەتلەندۈرەلمەيدۇ. ئەگەر ئۇلارنىڭ ئايلىرى ئاسماندىكى ئايغا ئاساسەن هېسابلانغان بولسا، بۇ ئايلار چوقۇم ئايلىنىپ ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ. ئەرەبلەر ئايلارغا ئىسىم قويغان ۋاقىتلار ئايلارنىڭ ئىسىملىرىنىڭ مەنىلىرىگە ئۇيغۇن بولۇپ شۇڭا ئۇلار شۇنداق ئىسىملارنى قويغان بولۇشى مۇمكىن.

6 ـ ئاي جۇمادا ئاخىر بولۇپ، مەنىسى سۇ مۇز تۇتقان ئاخىرقى ۋاقىت دېگەنلىك بولىدۇ. بۇ ئاي مۇز تۇتىدىغان ئىككىنچى ئاي بولغانلىقى ئۈچۈن جۇمادا ئاخىر دەپ ئاتالغان.

7 ـ ئاي رەجەپ، مەنىسى ئۇلۇغلاش دېگەن بولىدۇ. بۇ ئايدا، ئۇرۇش قىلىش هارام قىلىنغانلىقى ئۈچۈن بۇ ئاينى ئۇلۇغلاپ رەجەپ، دەپ ئاتىغان.

8 ـ ئاي شەئبان بولۇپ، مەنىسى تارقالغان، بۆلۈنگەن دېگەن بولىدۇ. بۇ ئىسىم قەبىلىلەرنىڭ ھەر خىل سەۋەبلەر بىلەن تەرەپ ـ تەرەپكە تارقالغانلىقىدىن كېلىپ چىققان.

9 ـ ئاي رامىزان بولۇپ، مەنىسى قاتتىق ئىسسىق دېگەن بولىدۇ. بۇ ئايغا ئىسىم قويۇلغان ۋاقىت قاتتىق ئىسسىق بولغانلىقى ئۈچۈن رامىزان دەپ ئاتالغان.

سەخاۋى مۇنداق دەيدۇ: بەزىلەر رامىزاننى الله تائالانىڭ ئىسىملىرىدىن بىرى دېگەن. بۇ پۈتۈنلەي خاتا قاراش بولۇپ ئۇنى ئېتىبارغا ئېلىشقا بولمايدۇ. مېنىڭچە (ئاپتور): رامىزاننىڭ الله تائالانىڭ ئىسمى

www.munber.org

ئىكەنلىكىدە ھەدىس رىۋايەت قىلىنغان. لېكىن بۇ ھەدىسنىڭ ئاساسىنى ئاجىز دەپ قارايمەن مەن بۇ ھەدىسنى تەپسىلاتىنى "روزا تۇتۇش" ناملىق كىتابىمنىڭ باش تەرىپىدە بايان قىلىپ ئۆتكەن ئىدىم.

10 - ئاي شەۋۋال بولۇپ، مەنىسى تۆگىلەرنىڭ قۇيرۇقىنى ئېگىز كۆتۈرىدىغانلىقىدىن كېلىپ چىققان بۇ ئايغا ئىسىم قويۇلغان ۋاقىت شۇنداق پەسىل بولغانلىقى ئۈچۈن شەۋۋال دەپ ئاتالغان.

11 - ئاي زۇلقەئدە بولۇپ، مەنىسى ئولتۇرىدىغان ۋاقىت دېگەنلىك بولىدۇ. بۇ ئايدا ئەرەب ئۇرۇشقا ۋە سەپەرلەرگە چىقماي ئۆيلىرىدە ئولتۇرىدىغانلىقى ئۈچۈن زۇلقەئدە دەپ ئاتالغان.

12 - ئاي زۇلھەججە بولۇپ، مەنىسى ھەج قىلىش ۋاقتى دېگەنلىكى بولىدۇ. بۇ ئاي ھەج قىلىدىغان ۋاقىت بولغانلىقى ئۈچۈن زۇلھەججە دەپ ئاتالغان.

ئۇرۇش ھارام قىلىنغان ئايلار توغرىسىدا

﴿ئۇلاردىن تۆتى (يەنى زۇلقەئدە، زۇلھەججە، مۇھەررەم، رەجەپ) ئۇرۇش قىلىش ھارام قىلىنغان ئايلاردۇر﴾ جاھىلىيەت دەۋرىدىكى ئەرەبلەرمۇ بۇ ئايلاردا ئۇرۇش قىلىشنى ھارام دەپ قارايتتى. بۇنىڭغا كۆپ ساندىكى ئەرەبلەر ئەمەل قىلاتتى. پەقەت ئۇلاردىن بەسىل ناملىق قەبىلىدىكى ئەرەبلەر بۇنى تېخىمۇ ھەددىدىن ئاشۇرۇپ بىر يىلنىڭ ئىچىدىكى سەككىز ئاينى ئۇرۇش ھارام قىلىنغان ئاي، دەپ ئېتىقاد قىلاتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «... جۇمادا ئاخىر ئېيى بىلەن شەئبان ئېيىنىڭ ئارىلىقىدىكى رەجەپ ئېيىدۇر» دېگەن سۆزىگە كەلسەك، بەزىلەر ئۇرۇش قىلىش ھارام قىلىنغان رەجەپ ئېيى، شەئبان ئېيى بىلەن شەۋۋال ئېيىنىڭ ئارىلىقىدىكى رامىزان ئېيىدۇر، دەپ بىلجىرلىدى. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رەجەپ ئېيىنىڭ ئارىلىقىدىكى ئاي ئىكەنلىكىنى ئوچۇقلاشتۇرۇش ئۈچۈن شۇنداق دېگەن. ئۇرۇش قىلىش ھارام قىلىنغان ئايلار پەقەت تۆت ئاي بولۇپ ئۈچىسى ئارقا - ئارقىسىدىن كېلىدۇ. بىرسى يالغۇز كېلىدۇ. بۇ ئايلاردا ھەج ۋە ئۆمرە پائالىيەتلىرىنى ئادا قىلىش ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش ھارام قىلىندى. ھەج ئېيىدىن ئىلگىرىكى ئاي زۇلقەئد ئېيىدا ئەرەبلەرنىڭ ئۇرۇشقا چىقماي ئۆيلىرىدە ئولتۇرۇشى ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىش ھارام قىلىنىشى ئۇلارنىڭ ھەج قىلىشى ۋە ھەج پائالىيەتلىرىنى خاتىرجەم ئادا قىلىشى ئۈچۈن زۇلھەججە ئېيىدا ئۇرۇش قىلىشى ھارام قىلىندى. ھەجگە ئەڭ يىراق يۇرتلاردىن كەلگەنلەرنىڭمۇ خاتىرجەم ھالدا يۇرتلىرىغا قايتىۋېلىشى ئۈچۈن، زۇلھەججە ئېيىدىن كېيىنكى ئاي مۇھەررەم ئېيىدا ئۇرۇش قىلىش ھارام قىلىندى. يىلنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئەرەب يېرىم ئارىلىنىڭ يىراق جايلىرىدىن بەيتۇللاھنى زىيارەت قىلىش ۋە ۋەتىنىگە خاتىرجەم قايتىۋېلىشى ئۈچۈن رەجەپ ئېيىدا ئۇرۇش قىلىش ھارام قىلىندى.

﴿بۇ توغرا دىندۇر (يەنى مەزكۇر تۆت ئايدا ئۇرۇشنىڭ ھارام قىلىنىشى اللە نىڭ توغرا دىنىدۇر)﴾ يەنى اللە ئۇرۇشنى ھارام قىلغان بۇ ئايلارنىڭ لەۋھۇلمەھپۇزدىكى ئۇرۇش قىلىش ھارام قىلىنغان ھالىتىگە كېلىشى ۋە اللە تائالانىڭ بۇ ئايلار ھەققىدىكى بۇيرۇقىغا بويسۇنۇش توغرا بەلگىلەنگەن شەرىئەتتۇر.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: **﴿بۇ ئايلاردا (ئۇلارنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلىماسلىق بىلەن، اللە چەكلىگەن گۇناھ ئىشلارنى قىلىش بىلەن) ئۆزەڭلارغا زىيان سالماڭلار﴾** چۈنكى ئۇرۇش ھارام قىلىنغان بۇ ئايلاردا قىلىنغان گۇناھ، باشقا ئايلاردا قىلغان گۇناھقا قارىغاندا ئېغىردۇر. اللە تائالا: ﴿كىمكى مەسجىدى ھەرامدا زۇلۇم بىلەن گۇناھ قىلماقچى بولىدىكەن، ئۇنىڭغا قاتتىق ئازابنى تېتىتىمىز﴾[1] دېگەنلىكى ئۈچۈن، ھەرەمدە گۇناھ قىلغان كىشى، ھەسسىلەپ جازاغا تارتىلىدۇ.

---

[1] سۈرە ھەج 25 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئابباسنىڭ الله تائالانىڭ: **﴿ئايلارنىڭ سانى الله نىڭ دەرگاھىدا...﴾** ۋە **﴿بۇ ئايلاردا ئۆزەڭلارغا زىيان سالماڭلار﴾** دېگەن ئايەتلىرى ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئىنسانلارنى ھەممە ئايدا ئۆزلىرىگە زىيان سالماسلىققا بۇيرۇيدۇ. ئاندىن الله تائالا بۇ ئايلاردا تۆت ئاينى ئالاھىدە تىلغا ئېلىپ بۇ ئايلاردا ئۇرۇش قىلىشنى ھارام قىلىپ بېكىتتى، بۇ ئايلارنىڭ ھۆرمىتىنى تېخىمۇ ئاشۇردى. بۇ ئايلاردا قىلغان گۇناھلارنىڭ جازاسىنى ئېغىر قىلدى ۋە قىلغان ياخشى ئىشلارنىڭ مۇكاپاتىنى زىيادە قىلدى».

قەتادە الله تائالانىڭ: **﴿بۇ ئايلاردا ئۆزەڭلارغا زىيان سالماڭلار﴾** دېگەن ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ئۇرۇش ھارام قىلىنغان ئايلاردا زۇلۇم قىلىش ئەڭ چوڭ خاتالىقتۇر ۋە شۇ ئايلاردا قىلغان زۇلۇم باشقا ئايلاردار قىلغان زۇلۇمغا قارىغاندا ئېغىر گۇناھتۇر. گەرچە زۇلۇم قىلىش ھەر قانداق ھالەتتە ئېغىر گۇناھ بولسىمۇ لېكىن الله ئۆزى خالىغان ئىشنىڭ گۇناھىنى ئېغىرلىتىدۇ. شەك ـ شۈبھىسىزكى، الله تائالا مەخلۇقاتلىرىنىڭ ئىچىدىن بەزى شەيئىلەرنى تاللىدى. پەرىشتىلەرنىڭ ئىچىدىن بەزى پەرىشتىلەرنى ئەلچى قىلىپ تاللىدى. ئىنسانلارنىڭ ئىچىدىن پەيغەمبەرلەرنى ئەلچى قىلىپ تاللىدى، سۆزلەرنىڭ ئىچىدىن الله تائالانى زىكرى قىلىشنى تاللىدى، زېمىن ئىچىدە مەسچىتلەرنى تاللىدى، ئايلار ئىچىدىن رامىزان ئېيىنى ۋە ئۇرۇش قىلىش ھارام قىلىنغان ئايلارنى تاللىدى. كۈنلەر ئىچىدىن جۈمە كۈنىنى تاللىدى، كېچىلەر ئىچىدىن شەبى قەدرى كېچىسىنى تاللىدى. الله ئۇلۇغلىغان نەرسىنى سىلەرمۇ ئۇلۇغلاڭلار. ھەقىقەتەن الله ئۇلۇغلىغان ئىشلار چوڭقۇر چۈشەنچىگە ۋە ساغلام ئەقىلگە ئىگە كىشىلەر ئالدىدا ئۇلۇغلىنىدۇ.

ئۇرۇش قىلىش ھارام قىلىنغان ئايلاردا ئۇرۇش قىلىش توغرىسىدا

﴿مۇشرىكلار سىلەرگە بىرلىكتە﴾ يەنى ھەممىسى بىرلىشىپ **﴿ئۇرۇش قىلغاندەك، بىلىڭلاركى، الله تەقۋادارلار بىلەن بىللىدۇر (يەنى الله نىڭ ئەمرىنى بەجا كەلتۈرۈش، مەنئى قىلغان ئىشلىرىدىن چەكلىنىش بىلەن الله دىن قورققۇچىلارغا الله نىڭ ياردەم بېرىدىغانلىقىغا ئىشەنچىدە بولۇڭلار)﴾** بىلىڭلاركى، ئۇرۇش قىلىش ھارام قىلىنغان ئايدا ئۇرۇشنى دەسلەپتە باشلاش ھەقىقەتەن ھارامدۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئى مۆمىنلەر! الله نىڭ دىنىنىڭ ئالامەتلىرىنى (يەنى ھەجدە تائەتنىڭ بەلگىسى ھېسابلانغان ئىشلارنى) (تەرك ئېتىش بىلەن) شەھرى ھەرام (دا ئۇرۇش قىلىش) نى ھالال سانىماڭلار﴾[1] ﴿(ئۇرۇش) ھارام قىلىنغان ئاي (ئۇرۇش) قىلىنغان ئايغا تەڭدۇر (يەنى ئۇرۇش ھارام قىلىنغان ئايلاردا دۈشمەنلەر سىلەرگە چېقىلسا، شۇ ئايلاردا سىلەرمۇ ئۇلارغا چېقىلساڭلار بولىدۇ). ھۆرمىتى ساقلىنىشقا تېگىشلىك نەرسىلەرنى تەڭ باراۋەر (يەنى ھۆرمىتى ساقلىنىشقا تېگىشلىك نەرسىلەرنى باشقىلار دەپسەندە قىلسا، ئىنتىقام ئېلىش يۈزىسىدىن، سىلەرمۇ ئۇلارنى دەپسەندە قىلساڭلار ھېچ يامىنى يوق). بىراۋ سىلەرگە قانچىلىك چېقىلغان بولسا سىلەرمۇ ئۇنىڭغا شۇنچىلىك چېقىلىڭلار﴾[2] ﴿(ئۇرۇش قىلىش) ھارام قىلىنغان ئايلار ئۆتۈپ كەتكەندە، مۇشرىكلارنى قەيەردە ئۇچراتساڭلار، شۇ يەردە ئۆلتۈرۈڭلار﴾[3].

www.munber.org

---

[1] سۈرە مائىدە 2 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە بەقەرە 194 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە تەۋبە 5 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

﴿مۇشرىكلار سىلەرگە بىرلىكتە ھۇجۇم قىلغاندەك، سىلەرمۇ ئۇلارغا قارشى بىرلىكتە ئۇرۇش قىلىڭلار. بىلىڭلاركى، اللّٰه تەقۋادارلار بىلەن بىللىدۇر﴾ بۇ ئايەتتە ئەگەر مۇشرىكلار ئۇرۇش قىلىش ھارام قىلىنغان ئايدا ھۇجۇم قىلسا، ئۇلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىش ئۈچۈن مۆمىنلەرگە رۇخسەت قىلىنىدۇ. چۈنكى اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئۇرۇش) ھارام قىلىنغان ئاي (ئۇرۇش) قىلىنغان ئايغا تەڭدۇر (يەنى ئۇرۇش ھارام قىلىنغان ئايلاردا دۈشمەنلەر سىلەرگە چېقىلسا، شۇ ئايلاردا سىلەرمۇ ئۇلارغا چېقىلساڭلار بولىدۇ). ھۆرمىتى ساقلىنىشقا تېگىشلىك نەرسىلەرنى تەڭ باراۋەر (يەنى ھۆرمىتى ساقلىنىشقا تېگىشلىك نەرسىلەرنى باشقىلار دەپسەندە قىلسا، ئىنتىقام ئېلىش يۈزىسىدىن، سىلەرمۇ ئۇلارنى دەپسەندە قىلساڭلار ھېچ يامىنى يوق)﴾[1] ﴿تاكى ئۇلار ئۆزلىرى ئۇرۇش ئاچمىغىچە مەسجىدى ھەرام ئەتراپىدا ئۇلار بىلەن ئۇرۇش قىلماڭلار، ئەگەر ئۇلار (مەسجىدى ھەرام ئەتراپىدا) ئۆزلىرى ئۇرۇش ئاچسا، ئۇلارنى ئۆلتۈرۈۋېرىڭلار﴾[2].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تائىف ئەھلىنى قورشاۋغا ئالغانلىقى ۋە قورشاۋنى ئۇرۇش ھارام قىلىنغان ئاي كىرگەنگە قەدەر داۋاملاشتۇرۇش مەسلىسىگە كەلسەك، بۇ ئۇرۇش ھاۋازىن خەلقى ۋە ئۇلارنىڭ ئىتتىپاقداشلىرى بىلەن سەقىف قەبىلىسىگە قارشى قىلىنغان ئۇرۇشنىڭ ئاخىرقى قىسمىدۇر. ئۇلار ئادەملەرنى ئۇرۇشقا چاقىرىپ توپلىغان ۋە ئالدىدا ھۇجۇم قىلغان كىشىلەردۇر. ئەنە شۇ ئەھۋالنى كۆزدە تۇتۇپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا قارشى ئۇرۇش قىلدى. ئۇلار تائىف سېپىلى ئىچىگە كىرىۋالغاندىن كېيىن ئۇ ئۇلارنى سېپىلدىن قىستاپ چىقىرىش ئۈچۈن قورشاۋغا ئالدى. ئۇلار بىر بۆلۈك مۇسۇلمانلارنى تۇتۇۋېلىپ ئۆلتۈرۈۋەتتى. قورشاۋ مەنجاناق ۋە باشقا ئۇرۇش قوراللىرى بىلەن تەخمىنەن 40 كۈن داۋام قىلدى. ئۇرۇش، ئۇرۇش ھالال قىلىنغان ئايدا باشلانغان ئىدى. ئۇرۇش داۋام قىلىۋېرىپ ئۇرۇش ھارام قىلىنغان ئايمۇ كىرىپ كەلدى، شۇنىڭ بىلەن بۇ ئايدا ئۇرۇش بىر قانچە كۈن داۋام قىلدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى قورشاشنى ئاخىرلاشتۇرۇپ قايتىپ كەلدى. چۈنكى ئۇ دەسلەپتە كەچۈرمىگەن ئىشنى ئاستا ـ ئاستا كەچۈرەتتى. بۇ ھەممىگە مەلۇم ئىش بولۇپ، بۇنىڭ مىساللىرى ناھايىتى كۆپتۇر.

* * * * * * *

إِنَّمَا ٱلنَّسِىٓءُ زِيَادَةٌ فِى ٱلْكُفْرِ ۖ يُضَلُّ بِهِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ يُحِلُّونَهُۥ عَامًا وَيُحَرِّمُونَهُۥ عَامًا لِّيُوَاطِـُٔوا۟ عِدَّةَ مَا حَرَّمَ ٱللَّهُ فَيُحِلُّوا۟ مَا حَرَّمَ ٱللَّهُ ۚ زُيِّنَ لَهُمْ سُوٓءُ أَعْمَـٰلِهِمْ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْكَـٰفِرِينَ ﴿٣٧﴾

ئاينى ئارقىغا سۈرۈش (يەنى ئۇرۇش ھارام قىلىنغان ئاينى باشقا بىر ئايغا ئۆزگەرتىپ، يىلنىڭ 12ئېيىنى 13ئايغاكۆپەيتىش) كۇفرىنى زىيادە قىلىشتۇر، بۇنىڭ بىلەن كاپىرلارئازدۇرۇلىدۇ؛ ئۇلار اللّٰه ھارام قىلغان ئايلارنىڭ سانىغا مۇۋاپىقلىشىش ئۈچۈن، ئۇنى بىر يىل ھالال قىلسا، ئىككىنچى يىلى ھارام قىلىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار اللّٰه ھارام قىلغان ئاينى ھالال قىلىدۇ، ئۇلارغا ئۆزلىرىنىڭ يامان ئەمەللىرى چىرايلىق كۆرسىتىلدى. اللّٰه كاپىر قەۋمنى ھىدايەت قىلمايدۇ﴿37﴾.

---

[1] سۈرە بەقەرە 194 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە بەقەرە 191 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

شەرىئەت ئىشلىرىدا ئۆز قارىشىغا تايىنىپ ئىش تۇتۇشنى ئەيىبلەش توغرىسىدا

اﷲ تائالا بۇ ئايەتتە، اﷲ بەلگىلىگەن ئىشلاردا ئۆزلىرىنىڭ خاتا قاراشلىرى بويىچە ئىش تۇتقان، اﷲ تائالانىڭ ھۆكۈملىرىنى ئۆزلىرىنىڭ نەپسى - خاھىشلىرى بويىچە ئۆزگەرتكەن، اﷲ ھارام قىلغان نەرسىلەرنى ھالال قىلغان، اﷲ ھالال قىلغان نەرسىلەرنى ھارام قىلغان مۇشرىكلارنى ئەيىپلەيدۇ. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ دۈشمەنلىرىگە قارشى ئۇرۇش قىلىشقا بولغان ئارزۇلىرىنى قاندۇرماقچى بولسىمۇ، بىراق ئۇلاردا دۈشمەنلىشىش، ھۆكۈمرانلىق قىلىش ۋە مۇتەئەسسىپلىك ئىككى كۈچلۈك بولغانلىقتىن ئۇرۇش قىلىش چەكلەنگەن ئارقا - ئارقىدىن كېلىدىغان ئۈچ ئاينىڭ مۇددىتىنى ئۇزارتىشقا پېتىنالمايتتى. ئۇلار ئىسلامدىن ئىلگىرى بىر مەزگىل ئۇرۇش قىلىش ھارام قىلىنغان ئاي مۇھەررەم ئېيىنى سەپەر ئېيىغىچە كېچىكتۈرۈپ مۇھەررەم ئېيىدا ئۇرۇش قىلىشنى ھالال قىلدى. اﷲ ئۇرۇش قىلىشنى ھارام قىلغان تۆت ئاينىڭ سانى مۇۋاپىقلىشىش ئۈچۈن ئۇرۇش ھالال قىلىنغان ئاي سەپەر ئېيىدا ئۇرۇش قىلىشنى ھارام قىلدى.

ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «جەنادە ئىبنى ئەۋف كەنانى ھەر يىلى ھەج مەۋسۇمىدە مەككىگە كېلەتتى. ئۇ ئەبۇسۇمامە دېگەن كۇنىيەت قىلىنغان ئىسمىم بىلەن ئاتىلاتتى. ئۇ مۇنداق دەپ جاكارلايتتى: «بىلىڭلاركى، ئەبۇسۇمامە گۇناھكار ئەمەس، ئەيىبلىنىشكىمۇ ھەقلىق ئەمەس، بىلىڭلاركى، ئالدىنقى يىلنىڭ سەپەر ئېيى بۇ يىل ئۇرۇش قىلىش ئۈچۈن ھالالدۇر». ئۇ كىشىلەرگە سەپەر ئېيىدا ئۇرۇش قىلىشنى ئەنە شۇنداق ھالال قىلىپ بېرەتتى. ئۇ بىر يىلى سەپەر ئېيىدا ئۇرۇش قىلىشنى ھارام قىلسا، يەنە بىر يىلى مۇھەررەم ئېيىدا ئۇرۇش قىلىشنى ھارام قىلاتتى.

ئەنە شۇ اﷲ تائالانىڭ: **﴿ئاينى ئارقىغا سۈرۈش (يەنى ئۇرۇش ھارام قىلىنغان ئاينى باشقا بىر ئايغا ئۆزگەرتىپ، يىلنىڭ 12ئېيىنى 13ئايغاكۆپەيتىش) كۇفرنى زىيادە قىلىشتۇر﴾** دېگەن ئايەتنىڭ مەزمۇنىدۇر. مۇشرىكلار بىر يىلى مۇھەررەم ئېيىدا ئۇرۇش قىلىشنى ھالال قىلىپ، يەنە بىر يىلى ھارام قىلاتتى. ئەۋفىيمۇ ئىبنى ئابباسنىڭ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان.

لەيس ئىبنى ئەبۇسۇلەيم، مۇجاھىدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: كەنانە قەبىلىسىدىن بىر ئادەم ھەر يىلى ھەج مەۋسۇمىدا ئېشەككە مىنىپ مەككىگە كېلەتتى ۋە مۇنداق دەيتتى: «ئى خالايىقلار! مەن ھەقىقەتەن ئەيىبلىنىشكە ھەقلىق ئەمەس، گۇناھكار ئەمەس، ئېيتقان سۆزلىرىمگە رەددىيە قايتۇرۇلغۇچىمۇ ئەمەس. بىز ھەقىقەتەن مۇھەررەم ئېيىدا ئۇرۇش قىلىشنى ھارام قىلدۇق، سەپەر ئېيىنى ئارقىغا سۈردۇق». ئاندىن ئۇ كېلەر يىلى يەنە كېلىپ ھېلىقى سۆزىگە ئوخشاش سۆزلەرنى قىلاتتى ۋە مۇنداق دەيتتى: بىز ھەقىقەتەن سەپەر ئېيىدا ئۇرۇش قىلىشنى ھارام قىلدۇق، مۇھەررەم ئېيىنى ئارقىغا سۈردۇق. مانا بۇ اﷲ تائالانىڭ: **﴿ئۇلار اﷲ ھارام قىلغان ئايلارنىڭ سانىغا مۇۋاپىقلىشىش ئۈچۈن﴾** دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسىدۇر. يەنى ئۇلار مانا مۇشۇنداق ئۇسۇلدا اﷲ ھارام قىلغان تۆت ئاينى توشقۇزاتتى. ئۇلار اﷲ ھارام قىلغان ئاينى ئارقىغا سۈرۈش بىلەن ھارام ئاينى ھالال قىلاتتى.

ئۇلار بىر يىلى مۇھەررەم ئېيىنى ھالال قىلىپ ئۇنىڭ ئورنىغا سەپەر ئېيىنى ھارام قىلاتتى. سەپەر ئېيىنى رەبىئۇلئاۋۋەل ئېيىغا، رەبىئۇلئاۋۋەل ئېيىنى رەبىئۇلئاخىر ئېيىغا سۈرۈپ يىلنىڭ ئاخىرىغىچە ئايلارنىڭ ئىسىملىرى، سانلىرى ۋە تەرتىۋى بويىچە شۇ ھالەتتە ئارقىغا سۈرىدۇ. ئىككىنچى يىلى مۇھەررەم ئېيىنى ھارام قىلىپ بۇرۇنقى ھارام قىلىنغان ھالىتىدە قالدۇرىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئاي سەپەر ئېيى، ئاندىن رەبىئۇلئاۋۋەل، ئاندىن رەبىئۇلئاخىر ئېيى كېلىپ مۇشۇ تەرتىپ بويىچە يىل ئاخىرلىشىدۇ.

www.munber.org

﴿ئۇلار اللہ ھارام قىلغان ئايلارنىڭ سانىغا مۇۋاپىقلىشىش ئۈچۈن، ئۇنى بىر يىل ھالال قىلسا، ئىككىنچى يىلى ھارام قىلىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار اللہ ھارام قىلغان ئايىنى ھالال قىلىدۇ﴾ يەنى ئۇلار بىر يىل ئىچىدىكى ئۇرۇش ھارام قىلىنغان تۆت ئايىنى توشقۇزۇش ئۈچۈن شۇنداق قىلىدۇ. لېكىن ئۇلار بۇ تۆت ئايدىن ئارقا ـ ئارقىدىن كېلىدىغان ئۈچىنچى ئاي مۇھەررەم ئېيىنى ئارقىغا كېچىكتۈرىدۇ.

ئىمام مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق، ”مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ تەرجىمھالى“ دېگەن كىتابىدا بۇ ھەقتە توختىلىپ ناھايىتى ياخشى ۋە پايدىلىق سۆزنى قىلىپ مۇنداق دېدى. ئەرەبلەرنىڭ ئىچىدە تۇنجى قېتىم ئايلارنى ئارقىغا سۈرۈپ اللہ ھارام قىلغان ئايىنى ھالال قىلغان ۋە اللہ ھالال قىلغان ئايىنى ھارام قىلغان ئادەم قەلەممەس دېگەن ئادەمدۇر. ئۇنىڭ تولۇق ئىسمى ھۇزەيفە ئىبنى ئابدۇفۇقەيم ئىبنى ئەدى ئىبنى ئامىردۇر. ئۇنىڭدىن كېيىن بۇ ئىشنى ئۇنىڭ ئوغلى ئۇبباد ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇببادنىڭ ئوغلى قەلە ئىبنى ئۇبباد، ئۇنىڭدىن كېيىن قەلەنىڭ ئوغلى ئۇمەييە ئىبنى قەلە، ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇمەييىنىڭ ئوغلى ئەۋف ئىبنى ئۇمەييە، ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭ ئوغلى ئەبۇسۇمامە جەنادە ئىبنى ئەۋف ئىبنى ئەۋف داۋام قىلدى. جانادە ئىبنى ئەۋف بۇ ئىشنى داۋاملاشتۇرغان ئەڭ ئاخىرقى كىشىدۇر. ئۇنىڭ زامانىسىدا ئىسلام كەلدى. ئەرەبلەر ھەج پائالىيىتىنى تۈگىتىپ بولسا، ئۇنىڭ ئەتراپىغا توپلىشاتتى، ئاندىن ئۇ، ئۇلارغا نۇتۇق سۆزلەپ رەجەپ، زۇلقەئدە ۋە زۇلھەججە ئايلىرىنى ھارام قىلاتتى. مۇھەررەم ئېيىنى بىر يىل ھالال قىلىپ، ئۇنىڭ ئورنىغا سەپەر ئېيىنى بېكىتىپ اللہ ھارام قىلغان ئايىنى ھالال قىلىپ، ھالال قىلغان ئايىنى ھارام قىلاتتى.

* * * * * * *

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مَا لَكُمۡ إِذَا قِيلَ لَكُمُ ٱنفِرُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱثَّاقَلۡتُمۡ إِلَى ٱلۡأَرۡضِۚ
أَرَضِيتُم بِٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا مِنَ ٱلۡأٓخِرَةِۚ فَمَا مَتَٰعُ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا فِي ٱلۡأٓخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿٣٨﴾ إِلَّا
تَنفِرُواْ يُعَذِّبۡكُمۡ عَذَابًا أَلِيمٗا وَيَسۡتَبۡدِلۡ قَوۡمًا غَيۡرَكُمۡ وَلَا تَضُرُّوهُ شَيۡـٔٗاۗ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ
قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾

ئى مۆمىنلەر! سىلەرگە اللہ نىڭ يولىدا جىھاد قىلىشقا چىقىڭلار دېيىلسە، نېمىشقا يۇرتۇڭلاردىن ئايرىلغىڭلار كەلمەيدۇ؟ دۇنيا ھاياتىنى ئاخىرەتتىكى (بەخت) بىلەن تېگىشىشكە رازى بولدۇڭلارمۇ؟ دۇنيا ھاياتىدىن بەھرىمەن بولۇش ئاخىرەتنىڭ نېمەتلىرى بىلەن سېلىشتۇرغاندا، ئەرزىمەس نەرسىدۇر ﴿38﴾. ***ئەگەر سىلەر جىھادقا چىقمىساڭلار اللہ سىلەرگە قاتتىق ئازاب قىلىدۇ. (سىلەرنى ھالاك قىلىپ) ئورنۇڭلارغا سىلەردىن باشقا قەۋمنى كەلتۈرىدۇ، سىلەر اللہ غا قىلچە زىيان يەتكۈزەلمەيسىلەر، اللہ ھەر نەرسىگە قادىردۇر*** ﴿39﴾.

ئۆز يۇرتىدىن ئايرىلغۇسى كەلمەي جىھادقا چىقمىغانلارنى ئەيىبلەش ۋە ئۇلارنى قورقۇتۇش توغرىسىدا

اللہ تائالا بۇ ئايەتتە، ھاۋا قاتتىق ئىسسىپ كەتكەن، مېۋىلەر پىشقان، كۆڭۈللەر سايىنى تارتىدىغان بىر ۋاقىتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە تەبۇك غازىتىغا چىقمىغانلارنى ئەيىبلەشكە باشلاپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئى مۆمىنلەر! سىلەرگە اللہ نىڭ يولىدا جىھاد قىلىشقا چىقىڭلار دېيىلسە﴾** يەنى اللہ يولىدا

www.munber.org

جىھاد قىلىشقا چاقىرىساڭلار ﴿**نېمىشقا يۇرتۇڭلاردىن ئايرىلغۇڭلار كەلمەيدۇ؟**﴾ يەنى جىھادقا چىقىشقا سەل قاراپ، ھۇزۇر - ھالاۋەتكە ۋە كۆڭۈل تارتىدىغان مېۋە - چېۋىلەرگە بېرىلىپ كەتتىڭلار.

﴿**دۇنيا ھاياتىنى ئاخىرەتتىكى (بەخت) بىلەن تېگىشىشكە رازى بولدۇڭلارمۇ؟**﴾ يەنى سىلەرگە نېمە بولدى؟ نېمىشقا شۇنداق قىلىسىلەر؟ ئاخىرەتنىڭ ئورنىغا دۇنياغا رازى بولۇپ شۇنداق قىلدىڭلارمۇ؟ ئاندىن الله تائالا مۆمىنلەرنى دۇنياغا بېرىلمەي ئاخىرەتكە يۈزلىنىشكە قىزىقتۇرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**دۇنيا ھاياتىدىن بەھرىمەن بولۇش ئاخىرەتنىڭ نېمەتلىرى بىلەن سېلىشتۇرغاندا، ئەرزىمەس نەرسىدۇر**﴾ بۇ ھەقتە ئىمام ئەھمەد مۇستەۋرىدتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «دۇنيادىن بەھرىمەن بولۇش ئاخىرەتكە قارىغاندا، سىلەرنىڭ بىرىڭلار بارمىقىنى دېڭىزغا چىلاپ ئالغانچىلىكلا ئىشتۇر. ئۇ بارمىقىغا قانچىلىق سۇ يۇققانلىقىغا قاراپ باقسۇن» بۇ ھەدىسنى مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

ئابدۇلئەزىز ئىبنى ئەبۇھازىم ئاتىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئابدۇلئەزىز ئىبنى مەرۋان جان ئۈزۈش ئالدىدا يېنىدىكىلەرگە: مېنى كېپەنلەيدىغان كېپەنلىكىمنى ئېلىپ كېلىڭلار مەن ئۇنى كۆرۈپ باقاي دېدى. كېپەنلىك ئۇنىڭ ئالدىغا قويۇلغاندا ئۇ ئۇنىڭغا قاراپ مۇنداق دېدى: مېنىڭ دۇنيادا قالدىغان نۇرغۇن نەرسىلىرىم ئىچىدىن مۇشۇنىلا ئېلىپ كېتەمدىمەن؟ ئاندىن ئۇ ئارقىسىنى قىلىپ يىغلاپ كەتتى: ئى دۇنيا! سەن ئەجەپمۇ ئېچىنىشلىق - ھە! سەن نۇرغۇن كۆرۈنگەن ئىدىڭ، بۇ ئازغىنە نەرسە ئىكەن. يەنە كېلىپ بۇ ئازغىنە نەرسە قىسقا ۋاقىت ئىچىدە تۈگەيدىكەن، بىز سېنىڭ بىلەن مەغرۇرلىنىپ كېلىپتۇق ئەمەسمۇ؟ دېدى.

الله تائالا جىھاد قىلىشنى تەرك ئەتكەن ئادەمنى قاتتىق قورقىتىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئەگەر سىلەرجىھادقا چىقمىساڭلار الله سىلەرگە قاتتىق ئازاب قىلىدۇ**﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە ئىبنى ئابباس مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەرەبلەردىن بىر قەبىلىنى ئومۇمىيۈزلۈك جىھادقا چىقىشقا چاقىردى. لېكىن ئۇلار يۇرتلىرىدىن ئايرىلغۇسى كەلمەي جىھادقا چىقمىدى، شۇنىڭ بىلەن بىللە الله تائالا ئۇلارغا يامغۇر ياغدۇرۇپ بەرمىدى. مانا بۇ ئۇلارغا قىلىنغان ئازاب ئىدى.

﴿**(سىلەرنى ھالاك قىلىپ) ئورنۇڭلارغا سىلەردىن باشقا قەۋمنى كەلتۈرىدۇ**﴾ يەنى پەيغەمبىرىگە ياردەم قىلىش، ئىسلام دىنىنى بەرپا قىلىش ئۈچۈن شۇنداق قىلىدۇ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر سىلەر (الله نىڭ تائىتىدىن) يۈز ئۆرۈسەڭلار، الله سىلەرنىڭ ئورنۇڭلارغا باشقا بىر قەۋمنى ئالماشتۇرىدۇ، ئۇلار سىلەرگە ئوخشاش بولمايدۇ (بەلكى الله غا ئىتائەت قىلىدۇ)﴾[1].

﴿**سىلەر الله غا قىلچە زىيان يەتكۈزەلمەيسىلەر**﴾ يەنى سىلەر جىھادتىن يۈز ئۆرۈش، ئۇنىڭغا سەل قاراپ يۇرتۇڭلاردىن چىقماسلىق بىلەن الله تائالاغا ھېچ نەرسىنى زىيان سالالمايسىلەر. ﴿**الله ھەر نەرسىگە قادىردۇر**﴾ يەنى الله دۈشمەنلەردىن سىلەرسىز ئىنتىقام ئېلىشقا قادىردۇر.

* * * * * * *

---

[1] سۈرە مۇھەممەد 38 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

إِلَّا تَنصُرُوهُ فَقَدۡ نَصَرَهُ ٱللَّهُ إِذۡ أَخۡرَجَهُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ ثَانِيَ ٱثۡنَيۡنِ إِذۡ هُمَا فِي ٱلۡغَارِ إِذۡ يَقُولُ
لِصَٰحِبِهِۦ لَا تَحۡزَنۡ إِنَّ ٱللَّهَ مَعَنَاۖ فَأَنزَلَ ٱللَّهُ سَكِينَتَهُۥ عَلَيۡهِ وَأَيَّدَهُۥ بِجُنُودٖ لَّمۡ تَرَوۡهَا وَجَعَلَ
كَلِمَةَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ ٱلسُّفۡلَىٰۗ وَكَلِمَةُ ٱللَّهِ هِيَ ٱلۡعُلۡيَاۗ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٠﴾

ئەگەر سىلەر اﷲ نىڭ پەيغەمبىرىگە ياردەم قىلمىساڭلار (اﷲ ياردەم قىلىدۇ)، اﷲ ھەقىقەتەن ئۇنىڭغا ياردەم قىلغان ئىدى. ئۆز ۋاقتىدا كاپىرلار ئۇنى (مەككىدىن) ھەيدەپ چىقارغان ئىدى.ئۇنىڭغا پەقەت بىر كىشى (يەنى ئەبۇبەكرى سىددىق) ھەمرا ئىدى. ئەينى زاماندا ئۇ ئىككىسى غاردا ئىدى. (رەسۇلۇللا) ھەمراھىغا: «غەم قىلمىغىن، اﷲ ھەقىقەتەن بىز بىلەن بىللە» دەيتتى، اﷲ ئۇنىڭغا (يەنى پەيغەمبىرىگە) خاتىرجەملىك بېغىشلىدى، ئۇنىڭغا (پەرىشتىلەردىن بولغان) قوشۇنلار بىلەن مەدەت بەردى، ئۇلارنى سىلەر كۆرمىدىڭلار، كاپىرلارنىڭ سۆزىنى (يەنى شېرىك كەلىمىسىنى) پەس قىلدى، اﷲ نىڭ سۆزى (يەنى كەلىمە تەۋھىد) ئۈستۈندۇر، اﷲ غالىبتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر[40].

اﷲ تائالانىڭ پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ياردەم بەرگۈچى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿**ئەگەر سىلەر اﷲ نىڭ پەيغەمبىرىگە ياردەم قىلمىساڭلار (اﷲ ياردەم قىلىدۇ**﴾ يەنى اﷲ تائالانىڭ پەيغەمبىرىگە سىلەر ياردەم قىلمىساڭلار، شەك - شۈبھىسىزكى، اﷲ ئۇنىڭغا ياردەم قىلغۇچىدۇر، كۈچلەندۈرگۈچىدۇر. ھەر جەھەتتە ئۇنىڭغا يېتەرلىكتۇر ۋە ئۇنى قوغدىغۇچىدۇر. اﷲ ئۇنىڭغا ھەقىقەتەن ياردەم قىلىشقا ئىگە بولدى.

﴿**ئۆز ۋاقتىدا كاپىرلار ئۇنى (مەككىدىن)ھەيدەپ چىقارغان ئىدى.ئۇنىڭغا پەقەت بىر كىشى (يەنى ئەبۇبەكرى سىددىق) ھەمراھ ئىدى**﴾ يەنى ھىجرەت قىلغان يىلى مۇشرىكلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆلتۈرۈشنى ياكى سولاپ قويۇشنى ۋە ياكى يىراق جايغا پالاشنى پىلانلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلاردىن قېچىپ قەدىناس دوستى ئەبۇبەكرىنىڭ ھەمراھلىقىدا مەككىدىن چىقىپ كەتتى. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئىزىدىن ئىزدەپ چىققان مۇشرىكلارنىڭ ئۈمىد ئۈزۈپ قايتىپ كېتىشى، ئاندىن ئۆزلىرىنىڭ مەدىنىگە قاراپ خاتىرجەم مېڭىشى ئۈچۈن ”سەۋر غارىدا“ ئۈچ كۈن يوشۇرۇنۇپ ياتتى. بۇ جەرياندا ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇشرىكلاردىن بىرىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى بىلىۋېلىپ، ئۇنىڭغا بىرەر يامان ئىشنىڭ يېتىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بولسا، ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ ۋە ئۇنى خاتىرجەم بولۇشقا تەۋسىيە قىلىپ مۇنداق دەيتتى. «ئى ئەبۇبەكرى! بىز ئىككىمىزدىن باشقا، ئۈچىنچى زات اﷲ تۇرسا، يەنە نېمىگە ئەنسىرەيسەن».

ئىمام ئەھمەد ئەنەستىن ئەبۇبەكرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز غاردىكى چاغدا مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئەگەر مۇشرىكلاردىن بىرى پۇتىنىڭ ئۇچىغا قارىسىلا تۆۋەندە بىزنىڭ تۇرغانلىقىمىزنى ئەلۋەتتە كۆرۈپ قالىدۇ، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى ئەبۇبەكرى! بىز ئىككىمىزدىن باشقا ئۈچىنچى زات اﷲ تۇرسا يەنە نېمىگە ئەنسىرەيسەن» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

شۇڭا اﷲ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**اﷲ ئۇنىڭغا (يەنى پەيغەمبىرىگە) خاتىرجەملىك بېغىشلىدى**﴾ يەنى ئۇنى كۈچلەندۈردى ۋە ئۇنىڭغا ياردەم بەردى. بەزى تەپسىرشۇناسلار بۇئايەتنى ئەبۇبەكرىگە ياردەم بەردى دەپ تەپسىر قىلغان.

www.munber.org

﴿**ئۇنىڭغا (پەرىشتىلەردىن بولغان) قوشۇنلار بىلەن مەدەت بەردى، ئۇلارنى سىلەر كۆرمىدىڭلار، كاپىرلارنىڭ سۆزىنى (يەنى شېرىك كەلىمىسىنى) پەس قىلدى، الله نىڭ سۆزى (يەنى كەلىمە تەۋھىد) ئۈستۈندۇر**﴾ ئىبنى ئابباس بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: كاپىرلارنىڭ سۆزى شېرىك كەلتۈرۈشتىن ئىبارەتتۇر. الله تائالانىڭ سۆزى شەھادەت كەلىمىسى "الله دىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق" دېگەنلىكتىن ئىبارەتتۇر.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئەبۇمۇسا ئەشئەرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن قەھرىمان دەپ ئاتىلىش ئۈچۈن ئۇرۇش قىلغان، قەبىلىۋازلىق قىلىپ ئۇرۇش قىلغان ۋە كىشىلەرگە كۆرسىتىش ئۈچۈن رىيا قىلىپ ئۇرۇش قىلغان ئادەملەرنىڭ قايسىسى الله يولىدا ئۇرۇش قىلغان بولىدۇ دەپ سورالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كىمكى الله تائالانىڭ كەلىمىسىنى (يەنى ئىسلام دىنىنى) ئۈستۈنلۈككە ئېرىشتۈرۈش ئۈچۈن ئۇرۇش قىلسا، ئەنە شۇ ئادەم الله يولىدا ئۇرۇشقان ھېسابلىنىدۇ» دېدى.

﴿**الله غالىبتۇر**﴾ يەنى كاپىرلاردىن ئىنتىقام ئېلىشتا قۇدرەتلىكتۇر. الله تائالادىن پاناھلىق ئىزدىگەن ۋە الله تائالانىڭ سۆزىنى چىڭ تۇتقان ھەر قانداق كىشى زۇلۇمغا ئۇچرىمايدۇ. الله سۆزلىرىدە ۋە ئىشلىرىدا ﴿**ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر**﴾.

* * * * * * *

اَنفِرُواْ خِفَافًا وَثِقَالاً وَجَـٰهِدُواْ بِأَمۡوَٰلِكُمۡ وَأَنفُسِكُمۡ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِۚ ذَٲلِكُمۡ خَيۡرٌ لَّكُمۡ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ﴿٤١﴾

(ئى مۆمىنلەر جامائەسى!) سىلەر يېنىك بولغان ياكى ئېغىر بولغان ھالەتتە (يەنى مەيلى ياش ـ قېرى، پىيادە، ئۇلاغلىق بولۇڭلار، ئوڭۇشلۇق ۋە قىيىن شارائىتتا بولۇڭلار، ئىختىيارىي ۋە ئىختىيارسىز بولۇڭلار، ھەممە ئەھۋالدا) جىھادقا چىقىڭلار، الله نىڭ يولىدا مېلىڭلار بىلەن، جېنىڭلار بىلەن جىھاد قىلىڭلار، ئەگەر بىلسەڭلار مۇنداق قىلىش سىلەر ئۈچۈن ياخشىدۇر﴿41﴾.

ھەرقانداق ئەھۋال ئاستىدا جىھاد قىلىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكى توغرىسىدا

سۇفيان سەۋرى ئاتىسىدىن ئەبۇزۇھا مۇسلىم ئىبنى سەبىھنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ﴿**(ئى مۆمىنلەر جامائەسى!) سىلەر يېنىك بولغان ياكى ئېغىر بولغان ھالەتتە (يەنى مەيلى ياش ـ قېرى، پىيادە، ئۇلاغلىق بولۇڭلار، ئوڭۇشلۇق ۋە قىيىن شارائىتتا بولۇڭلار، ئىختىيارىي ۋە ئىختىيارسىز بولۇڭلار، ھەممە ئەھۋالدا) جىھادقا چىقىڭلار**﴾ دېگەن بۇ ئايەت سۈرە تەۋبىدىن نازىل بولغان تۇنجى ئايەتتۇر.

مۇئتەمىر ئىبنى سۇلايمان ئاتىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ھەزرەمىنىڭ ئېيتىشىچە ئۇنىڭغا مۇنداق خەۋەر يەتكەن، ئادەملەر ئىچىدە كېسەل ياكى ياشقا چوڭ بولۇپ قالغانلىرىدىن: مەن ئۇرۇشقا چىقمىسساممۇ گۇناھكار بولمايمەن، دەيدىغانلار بارئىدى. شۇنىڭ بىلەن الله يۇقىرىدىكى ئايەتنى نازىل قىلدى. الله تائالا بۇ ئايەتتە، مۇسۇلمانلارنى رۇملۇق كاپىرلاردىن ئىبارەت ئەھلى كىتابتىن بولغان الله تائالانىڭ دۈشمەنلىرىگە قارشى ئۇرۇش قىلىش ئۈچۈن تەبۇك غازىتى بولغان يىلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە ئۇرۇشقا ئومۇمىيۈزلۈك چىقىشقا بۇيرۇدى. الله مۆمىنلەرگە ئىختىيارى ياكى مەجبۇرى ئەھۋالدا بولسۇن، قىيىنچىلىق ياكى ئاسانچىلىق ئەھۋالدا بولسۇن ھەر قانداق ئەھۋال ئاستىدا

www.munber.org

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە جىھادقا چىقىشنى پەرز قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**(ئى مۆمىنلەر جامائەسى!) سىلەر يېنىك بولغان ياكى ئېغىر بولغان ھالەتتە جىھادقا چىقىڭلار**﴾.

ئەلى ئىبنى زەيد، ئەنەستىن ئەبۇتەلھەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: قېرى - ياش ھەممىسى جىھادقا چىقىدۇ. الله جىھادقا چىقمىغان ھېچكىمنىڭ ئۆزرىسىنى قوبۇل قىلمايدۇ. كېيىن ئۇ شامغا بېرىپ جىھادقا قاتنىشىپ تاكى شېھىت بولغىچە جىھاد قىلدى. يەنە بىر رىۋايەتتە ئەبۇتەلھە سۈرە تەۋبىنى ئوقۇپ ﴿**(ئى مۆمىنلەر جامائەسى!) سىلەر يېنىك بولغان ياكى ئېغىر بولغان ھالەتتە جىھادقا چىقىڭلار، الله نىڭ يولىدا مېلىڭلار بىلەن، جېنىڭلار بىلەن جىھاد قىلىڭلار**﴾ دېگەن ئايەتكە كەلگەندە مۇنداق دېدى: بۇ ئايەتتىن پەرۋەردىگارىمىز قېرى - ياش ھەممىمىزنىڭ جىھادقا ئومۇميۈزلۈك چىقىشىمىزنى بۇيرۇغانلىقىنى چۈشەندىم. ئى باللىرىم، مېنى تەييارلاپ جىھادقا يولغا سېلىڭلار، باللىرى ئۇنىڭغا: الله ساڭا رەھىم قىلسۇن! سەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇ ۋاپات بولغىچە غازاتلارغا قاتناشتىڭ، ئەبۇبەكرى بىلەن ئۇ ۋاپات بولغانغا قەدەر بىللە جىھاد قىلدىڭ، ئۆمەر بىلەنمۇ ئۇ ۋاپات بولغانغا قەدەر بىللە جىھاد قىلدىڭ، ئەمدى سېنىڭ ئورنۇڭدا بىز جىھاد قىلايلى، دېدى. ئۇ بۇنىڭغا قوشۇلمىدى. ئاخىر ئۇ كېمىگە ئولتۇرۇپ مۇجاھىدلار بىلەن يۈرۈپ كەتتى. ئۇ دېڭىز ئۈستىدە ۋاپات بولدى. مۇجاھىدلار ئۇنى دەپنە قىلىش ئۈچۈن 9 كۈندىن كېيىن ئاران بىر ئارالنى تاپتى. بۇ جەرياندا ئۇنىڭ جەستى چىرىمىگەن ئىدى. ئۇلار ئۇنى شۇ ئارالغا دەپنە قىلدى.

﴿**(ئى مۆمىنلەر جامائەسى!) سىلەر يېنىك بولغان ياكى ئېغىر بولغان ھالەتتە جىھادقا چىقىڭلار**﴾

بۇ ئايەت ھەققىدە سۇددى مۇنداق دەيدۇ: باي ياكى كەمبەغەل بولۇڭلار، كۈچلۈك ياكى ئاجىز بولۇڭلار ھەممە ھالەتتە جىھادقا چىقىڭلار. ئېيتىشلارغا قارىغاندا شۇ كۈندە مىقداد ئىسىملىك بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ ئۆزىنىڭ ناھايىتى چوڭ ۋە سېمىز ئادەم ئىكەنلىكىدىن شىكايەت قىلىپ ئۇرۇشقا چىقماسلىققا رۇخسەت قىلىشنى تەلەپ قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنىڭغا رۇخسەت قىلمىدى. ئاندىن شۇ كۈنى ﴿**(ئى مۆمىنلەر جامائەسى!) سىلەر يېنىك بولغان ياكى ئېغىر بولغان ھالەتتە جىھادقا چىقىڭلار**﴾ دېگەن ئايەت نازىل بولدى. بۇ ئايەت نازىل بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭ ھۆكمى كىشىلەرگە ئېغىر كەلدى. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا ئايەتنىڭ ھۆكمىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿ئاجىزلار (يەنى ياشانغان بوۋايلار)، كېسەللەر، (جىھادقا چىقىشقا) خىراجەت تاپالمىغانلار الله ۋە الله نىڭ پەيغەمبىرىگە سادىق بولسىلا، جىھادقا چىقمىسا گۇناھ بولمايدۇ، ياخشى ئىش قىلغۇچىلارنى ئەيىبلەشكە يول يوقتۇر﴾[1].

ئىبنى جەرىر، ھىببان ئىبنى زەيد شەرئەبىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز سەفۋان ئىبنى ئەمرى بىلەن بىللە ئەپسۇس تەرەپتىكى جىمراجىمە دېگەن يەرگە ئۇرۇشقا چىقتۇق، سەفۋان "ھىمس" دېگەن جاينىڭ ۋالىسى ئىدى. مەن ھۇجۇمغا ئاتلانغان قوشۇننىڭ ئىچىدە ئۇلاغقا مىنىۋالغان ئۆزى دەمەشقلىق، ئىككى قېشى كۆزلىرىگىچە چۈشكەن ناھايىتى ياشانغان بىر ئادەمنى كۆرۈپ ئۇنىڭ ئالدىغا باردىم - دە، ئى تاغا! الله ھەققەتەن سىزدەك ياشانغان بىر ئادەمنىڭ ئۆزرىسىنى قوبۇل قىلىدىغۇ؟ دېدىم. ئۇ ئىككى قېشىنى كۆتۈرۈپ: ئى قېرىندىشىمنىڭ ئوغلى الله بىزدىن يېنىك بولغان ياكى ئېغىر بولغان ھالەتتە جىھادقا چىقىشىمىزنى تەلەپ قىلدى. بىلگىنكى، الله ئۆزى ياخشى كۆرگەن كىشىنى ئېغىر سىناقلار بىلەن سىنايدۇ. ئاندىن الله ئۇنى قايتا تىرىلدۈرۈپ مەڭگۈ قالدۇرىدۇ. الله بەندىلىرىدىن پەقەت شۈكۈر

[1] سۈرە تەۋبە 91 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قىلغان، سىناقلاردا چىداملىق بولغان، اللە نى ياد ئېتىپ تۇرغان، غالىب ۋە بۈيۈك اللە تائالادىن باشقا ھېچ نەرسىگە ئىبادەت قىلمىغان كىشىنىلا سىنايدۇ، دېدى.

اللە تائالا پۇل - مالنى اللە يولىدا سەرپ قىلىشقا، اللە ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى رازى بولىدىغان يولدا جاننى سەرپ قىلىشقا قىزىقتۇرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**اللە نىڭ يولىدا مېلىڭلار بىلەن، جېنىڭلار بىلەن جىھاد قىلىڭلار، ئەگەر بىلسەڭلار مۇنداق قىلىش سىلەر ئۈچۈن ياخشىدۇر**﴾ يەنى مۇنداق قىلىش سىلەر ئۈچۈن دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ياخشىدۇر. چۈنكى سىلەر ئازراق چىقىم قىلىسىلەر، ئاندىن اللە سىلەرگە دۇنيادا دۈشمەنلىرىڭلارنىڭ مال - مۈلكىنى غەنىمەت قىلىپ بېرىدۇ. ئاخىرەتتە سىلەر ئۈچۈن كاتتا مۇكاپاتنى تەييارلاپ قويىدۇ. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «اللە يولىدا جىھادقا چىققان مۇجاھىدقا ،ئەگەر اللە ئۇنى قەبزى روھ قىلسا، جەننەتكە كىرگۈزۈشكە ياكى ئۇنى ئۆيىگە ساق - سالامەت ھالدا كاتتا ئەجىر بىلەن ياكى نۇرغۇن غەنىمەت بىلەن قايتۇرۇشقا كاپالەتلىك قىلدى».

شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿سىلەرگە جىھاد پەرز قىلىندى. ھالبۇكى، سىلەر ئۇنى ياقتۇرمايسىلەر، سىلەر بىرەر نەرسىنى ياقتۇرماسلىقىڭلار مۇمكىن، ئەمما ئۇ سىلەر ئۈچۈن پايدىلىقتۇر؛ سىلەر بىرەر نەرسىنى ياقتۇرۇشۇڭلار مۇمكىن، ئەمما ئۇ سىلەر ئۈچۈن زىيانلىقتۇر. (سىلەرگە نېمىنىڭ پايدىلىق ئىكەنلىكىنى) اللە بىلىدۇ، سىلەر بىلمەيسىلەر (شۇنىڭ ئۈچۈن) اللە بۇيرىغانىغا ئالدىراڭلار﴾[1].

ئىمام ئەھمەد ئەنەستىن بۇ ئايەتنىڭ مەزمۇنىغا ئۇيغۇن كېلىدىغان مۇنداق بىر ھەدىسنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ئادەمگە: «ئىسلامغا كىرگىن» دەيدۇ، ئۇ: مەن ئىسلامغا كىرىشنى ياقتۇرمايمەن دەيدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئىسلامنى ياقتۇرمىغان تەقدىردىمۇ ئۇنىڭغا كىرگىن» دەيدۇ.

* * * * * * *

لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَّٱتَّبَعُوكَ وَلَٰكِنۢ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ ٱلشُّقَّةُ ۚ وَسَيَحْلِفُونَ بِٱللَّهِ لَوِ ٱسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ أَنفُسَهُمْ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَٰذِبُونَ ﴿٤٢﴾

ئەگەر (ئۇلارنىڭ دەۋەت قىلىنغىنى) ئاسان قولغا كېلىدىغان غەنىمەت ۋە (يىراق ئەمەس) ئوتتۇراھال سەپەر بولىدىغان بولسا، ئۇلار چوقۇم ساڭا ئەگىشىپ (غەنىمەت ئېلىش مەقسىتىدە) چىقاتتى. لېكىن، بۇ ئارىلىق ئۇلارغا يىراق بىلىنىدى. ئۇلار اللە بىلەن قەسەم ئىچىپ: «ئەگەر چىقىشقا قادىر بولالىغان بولساق، ئەلۋەتتە سىلەر بىلەن بىللە چىقاتتۇق» دەيدۇ، ئۇلار(يالغان قەسەملىرى تۈپەيلىدىن) ئۆزلىرىنى ئۆزلىرى ھالاك قىلىدۇ، اللە بىلىدۇكى، ئۇلار شەك - شۈبھىسىز يالغانچىلاردۇر﴿42﴾.

مۇناپىقلارنىڭ ئۇرۇشقا چىقمىغانلىقىنىڭ سەۋەبى ۋە ئۇلارنىڭ ھىيلە - مىكىرلىرىنى بايان قىلىش توغرىسىدا

اللە تائالا ئۆزرۇلۈك بولمىغان، بىراق ئۆزلىرىنى ئۆزرۇلۈك كۆرسىتىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئۇرۇشقا چىقماسلىققا رۇخسەت قىلىشنى تەلەپ قىلىپ تەبۇك غازىتىغا چىقمىغان مۇناپىقلارغا تاپا - تەنە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئەگەر (ئۇلارنىڭ دەۋەت قىلىنغىنى) ئاسان قولغا كېلىدىغان غەنىمەت ۋە (يىراق ئەمەس) ئوتتۇراھال سەپەر بولىدىغان بولسا**﴾ يەنى يېقىن ئەتراپتىن ئالىدىغان غەنىمەت ۋە يېقىنغا

[1] سۈرە بەقەرە 216 - ئايەت.

بارىدىغان سەپەر بولسا، ﴿ئۇلار چوقۇم ساڭا ئەگىشىپ (غەنىمەت ئېلىش مەقسىتىدە)﴾ سەن بىلەن بىللە ﴿چىقاتتى، لېكىن، بۇ ئارىلىق﴾ يەنى شامغىچە بولغان مۇساپە ﴿ئۇلارغا يىراق بىلىندى. ئۇلار الله بىلەن قەسەم ئىچىپ﴾ يەنى سىلەر مۇناپىقلارنىڭ قېشىغا قايتىپ كەلگەن چاغدا، ئۇلار سىلەرگە قەسەم قىلىپ تۇرۇپ ﴿ئەگەر چىقىشقا قادىر بولالىغان بولساق، ئەلۋەتتە سىلەر بىلەن بىللە چىقاتتۇق﴾ يەنى بىزنىڭ ئۆزرىمىز بولمىغان بولسا، سىلەر بىلەن بىللە ئەلۋەتتە ئۇرۇشقا چىقاتتۇق، دەيدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار(يالغان قەسەملىرى تۈپەيلىدىن) ئۆزلىرىنى ئۆزلىرى ھالاك قىلىدۇ، الله بىلىدۇكى، ئۇلار شەك - شۈبھىسىز يالغانچىلاردۇر﴾.

* * * * * * *

عَفَا ٱللَّهُ عَنكَ لِمَ أَذِنتَ لَهُمۡ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكَ ٱلَّذِينَ صَدَقُواْ وَتَعۡلَمَ ٱلۡكَٰذِبِينَ ﴿٤٣﴾ لَا
يَسۡتَـٔۡذِنُكَ ٱلَّذِينَ يُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ أَن يُجَٰهِدُواْ بِأَمۡوَٰلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡۗ وَٱللَّهُ عَلِيمُۢ
بِٱلۡمُتَّقِينَ ﴿٤٤﴾ إِنَّمَا يَسۡتَـٔۡذِنُكَ ٱلَّذِينَ لَا يُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ وَٱرۡتَابَتۡ قُلُوبُهُمۡ فَهُمۡ فِي
رَيۡبِهِمۡ يَتَرَدَّدُونَ ﴿٤٥﴾

(ئى مۇھەممەد!) الله سېنى كەچۈردى، (ئۆزرىسىدە) راستچىللار بىلەن يالغانچىلار (ساڭا ئېنىق بولمىغىچە نېمىشقا ئۇلارغا چىقماسلىققا) رۇخسەت بەردىڭ﴿43﴾. (ئى مۇھەممەد!) الله غا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشىنىدىغانلار سەندىن ماللىرى بىلەن ۋە جانلىرى بىلەن جىھاد قىلىشقا رۇخسەت سورىمايدۇ. الله تەقۋادارلارنى ئوبدان بىلىدۇ﴿44﴾. (ئى مۇھەممەد) سەندىن پەقەت الله غا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشەنمەيدىغانلار، دىللىرىدا (الله نىڭ بىرلىكىگە ۋە سېنىڭ پەيغەمبەرلىكىڭگە) گۇمانى بارلار رۇخسەت سورايدۇ، ئۇلار ئۆز گۇمانىدا تېڭىرقاپ يۈرىدۇ﴿45﴾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارنىڭ چىقماسلىقىغا رۇخسەت قىلغانلىقى ئۈچۈن تەنگە ئۇچرىغانلىقى توغرىسىدا

ئىبنى ئەبۇھاتەم، ئەۋفىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بۇنىڭدىن چىرايلىق تەنىنى ئاڭلىدىڭلارمۇ؟ بۇ تەنە قىلىش ئىلگىرى كەچۈرۈم جاكارلانغان نىدادۇر. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى مۇھەممەد!) الله سېنى كەچۈردى، (ئۆزرىسىدە) راستچىللار بىلەن يالغانچىلار (ساڭا ئېنىق بولمىغىچە نېمىشقا ئۇلارغا چىقماسلىققا) رۇخسەت بەردىڭ﴾. مۇيەۋرىرىق ئىجلى ۋە باشقىلارمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش رىۋايەت قىلغان.

قەتادە مۇنداق دەيدۇ: سىلەر ئاڭلىغىنىڭلاردەك الله پەيغەمبىرىگە، ئۇنىڭ ئۇلارغا ئۇرۇشقا چىقماسلىققا رۇخسەت قىلغىنى ئۈچۈن تەنە قىلدى، ئاندىن سۈرە نۇردا ئايەت چۈشۈرۈپ پەيغەمبىرىگە ئۇلاردىن خالىغان كىشىگە ئۇرۇشقا چىقماسلىققا ئىزنە بېرىشكە رۇخسەت قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿بەزى شەخسىي ئىش ئۈچۈن ئۇلار سەندىن ئىجازەت سورىسا، ئۇلارنىڭ ئىچىدىن سەن خالىغان ئادەملەرگە ئىجازەت بەرگىن﴾[1]. ئەتا خۇراسانىينىڭمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان.

---

[1] سۈرە نۇر 62 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

مۇجاھىد مۇنداق دەيدۇ: بۇ ئايەت ئادەملەرگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئۇرۇشقا چىقماسلىققا رۇخسەت سورىغانلار، ئەگەر سىلەرگە رۇخسەت قىلسا چىقمىغانلار، رۇخسەت قىلمىغان تەقدىردىمۇ چىقمىغانلار، دېگەن بەزى ئادەملەر ھەققىدە نازىل بولدى.

﴿(ئۆزرىسىدە) راستچىللار بىلەن يالغانچىلار (ساختا ئىنىق بولمىغىچە نېمىشقا ئۇلارغا چىقماسلىققا) رۇخسەت بەردىڭ﴾ يەنى الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئۇلار سەندىن ئۇرۇشقا چىقماسلىققا رۇخسەت سوراپ كەلگەندە، ئۇلاردىن بىرىگىمۇ رۇخسەت بەرمىگەن بولساڭ، ساختا ئىتائەت قىلىشتا ئۇلاردىن كىمنىڭ راستچىل ئىكەنلىكىنى ۋە كىمنىڭ يالغانچى ئىكەنلىكىنى ئېنىق بىلەتتىڭ. ئۇلارغا رۇخسەت قىلمىغان بولساڭمۇ شەك ـ شۈبھىسىزكى، ئۇلار ئۇرۇشقا چىقماسلىقنى قارار قىلىپ بولغان ئىدى.

شۇڭا الله پەيغەمبىرىگە، الله تائالاغا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىشەنگەن ھېچ بىر ئادەمنىڭ ئۇرۇشقا چىقماسلىققا ئۆزىنىڭدىن رۇخسەت سورىمايدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿(ئى مۇھەممەد!) الله غا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشىنىدىغانلار سەندىن ماللىرى بىلەن ۋە جانلىرى بىلەن جىھاد قىلىشقا﴾** بارماسلىقى ئۈچۈن **﴿رۇخسەت سورىمايدۇ﴾** چۈنكى ئۇلار جىھادقا چاقىرىلسا، بۇيرۇققا بويسۇنۇپ جىھادقا دەرھال چىقىدۇ.

﴿الله تەقۋادارلارنى ئوبدان بىلىدۇ. (ئى مۇھەممەد) سەندىن پەقەت الله غا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشەنمەيدىغانلار﴾ يەنى قىلغان ئەمەللىرى ئۈچۈن ئاخىرەتتە الله تائالانىڭ ساۋابىنى ئۈمىد قىلمايدىغانلار **﴿دىللىرىدا (الله نىڭ بىرلىكىگە ۋە سېنىڭ پەيغەمبەرلىكىڭگە) گۇمانى بارلار﴾** يەنى سەن ئۇلارغا ئېلىپ كەلگەن نەرسىنىڭ توغرىلىقىغا دىللىرىدا شەك قىلىدىغانلار ھېچقانداق ئۆزرىسىز ھالەتتە ئۇرۇشقا چىقماسلىققا **﴿رۇخسەت سورايدۇ، ئۇلار ئۆز گۇمانىدا تېڭىرقاپ يۈرىدۇ﴾** يەنى ئۇلار بىر قەدەم ئالدىغا ماڭسا، بىر قەدەم كەينىگە دەسسەپ گاڭگىراپ يۈرىدۇ. ئۇلارنىڭ مۇستەھكەم مەيدانى بولمايدۇ. ئۇلار مۆمىنلەرگىمۇ تەۋە ئەمەس، كاپىرلارغىمۇ تەۋە ئەمەس، ئوتتۇرىدا گاڭگىراپ يۈرۈپ ھالاك بولىدىغان قەۋمدۇر. الله گۇمراھ قىلغان كىشىنى ھەرگىز توغرا يولغا باشلىيالمايسەن.

* * * * * * *

۞ وَلَوۡ أَرَادُواْ ٱلۡخُرُوجَ لَأَعَدُّواْ لَهُۥ عُدَّةً وَلَٰكِن كَرِهَ ٱللَّهُ ٱنۢبِعَاثَهُمۡ فَثَبَّطَهُمۡ وَقِيلَ ٱقۡعُدُواْ
مَعَ ٱلۡقَٰعِدِينَ ﴿٤٦﴾ لَوۡ خَرَجُواْ فِيكُم مَّا زَادُوكُمۡ إِلَّا خَبَالٗا وَلَأَوۡضَعُواْ خِلَٰلَكُمۡ يَبۡغُونَكُمُ
ٱلۡفِتۡنَةَ وَفِيكُمۡ سَمَّٰعُونَ لَهُمۡۗ وَٱللَّهُ عَلِيمُۢ بِٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٤٧﴾

ئەگەر ئۇلارنىڭ جىھادقا چىقىش نىيىتى بولسا، ئەلۋەتتە ئۇنىڭغا تەييارلىق قىلاتتى، لېكىن الله ئۇلارنىڭ چىقىشىنى ياقتۇرمىدى، (ئۇلارنىڭ دىللىرىغا ھورۇنلۇقنى سېلىپ) ئۇلارنىڭ ئىرادىسىنى سۇندۇردى. (ئۇلارغا) «ئۆيلىرىدە قېلىپ قالغۇچىلار (يەنى ئاياللار، كىچىك بالىلار، ئاجىزلار) بىلەن قېلىڭلار» دېيىلدى﴿46﴾. ئەگەر ئۇلار سىلەر بىلەن بىرلىكتە چىققان بولسا،ئاراڭلاردا پەقەت پىتنە ـ پاساتنى كۆپەيتەتتى، ئاراڭلارغا بۆلگۈنچىلىك سېلىش ئۈچۈن چوقۇم سۇخەنچىلىك بىلەن شۇغۇللىناتتى، ئاراڭلاردا ئۇلار ئۈچۈن تىڭ ـ تىڭلايدىغانلار بار، الله زالىملارنى (يەنى مۇناپىقلارنىڭ ئىچى ـ تېشىنى) ئوبدان بىلگۈچىدۇر﴿47﴾.

www.munber.org

مۇناپىقلارنىڭ ئەپتى ـ بەشىرىسىنى ئېچىپ تاشلاش توغرىسىدا

﴿ئەگەر ئۇلارنىڭ﴾ سەن بىلەن بىللە **﴿جىهادقا چىقىش نىيىتى بولسا، ئەلۋەتتە ئۇنىڭغا تەييارلىق قىلاتتى، لېكىن اﷲ ئۇلارنىڭ چىقىشىنى ياقتۇرمىدى﴾** يەنى اﷲ ئۇلارنىڭ سەن بىلەن بىللە چىقىشىنى يامان كۆردى.

﴿(ئۇلارنىڭ دىللىرىغا هورۇنلۇقنى سېلىپ) ئۇلارنىڭ ئىرادىسىنى سۇندۇردى. (ئۇلارغا) «ئۆيلىرىدە قېلىپ قالغۇچىلار (يەنى ئاياللار، كىچىك بالىلار، ئاجىزلار) بىلەن قېلىڭلار» دېيىلدى﴾ ئاندىن اﷲ تائالا ئۇلارنىڭ مۆمىنلەر بىلەن بىللە چىقىشنى ياقتۇرمىغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئەگەر ئۇلار سىلەر بىلەن بىرلىكتە چىققان بولسا،ئاراڭلاردا پەقەت پىتنە ـ پاساتنى كۆپەيتەتتى﴾** چۈنكى ئۇلار توخۇ يۈرەك قورقۇنچاقلاردۇر.

﴿ئاراڭلارغا بۆلگۈنچىلىك سېلىش ئۈچۈن چوقۇم سۇخەنچىلىك بىلەن شۇغۇللىناتتى﴾ يەنى ئاراڭلاردا چېقىمچىلىق قىلىش، دۈشمەنلىك ۋە پىتنە ـ پاسات تېرىش ئۈچۈن يۈگۈرۈپ يۈرەتتى.

﴿ئاراڭلاردا ئۇلار ئۈچۈن تىڭ ـ تىڭلايدىغانلار بار﴾ يەن مۇناپىقلارنىڭ تېگى ـ تەكتىنى بىلمەي ئۇلارغا ئىتائەت قىلىدىغان، ئۇلارنىڭ گەپ ـ سۆزلىرىنى كۆتۈرۈپ يۈرىدىغان ۋە ئۇلاردىن مەسلىهەت ئالىدىغان كىشىلەر بار. بۇ ئەهۋال مۆمىنلەرنىڭ ئارىسىدا يامان ئاقىۋەت كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ ۋە چوڭ بۇزغۇنچىلىققا سەۋەبچى بولىدۇ.

مۇهەممەد ئىبنى ئىسهاق مۇنداق دەيدۇ: ماڭا يېتىپ كەلگەن خەۋەرگە ئاساسلانغاندا، جىهادقا چىقماسلىققا رۇخسەت سورىغانلار يۇز ـ ئابرۇيلۇق كىشىلەر ئىكەن، ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئابدۇللاه ئىبنى ئۇبەي ئىبنى سەلۇل ۋە جەددۇ ئىبنى قەيس قاتارلىقلار بولۇپ، ئۇلار ئۆز قەۋملىرىنىڭ يۇز ـ ئابرۇيلۇق كىشىلىرى ئىدى. اﷲ، ئەگەر ئۇلار مۇهەممەد ئەلەيهىسسالام بىلەن بىللە جىهادقا چىققان تەقدىردە، ئۇلارنىڭ قوشۇن ئىچىدە پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامغا قارشى پىتنە تۇغدۇرىدىغانلىقىنى بىلگەنلىكى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ جىهادقا چىقىش ئىرادىسىنى سۇندۇردى. ئۇلار يۇز ـ ئابرۇيلۇق كىشىلەر بولغانلىقى ئۈچۈن قوشۇن ئىچىدە ئۇلارنى ياخشى كۆرىدىغان، ئۇلار چاقىرغان نەرسىدە ئۇلارغا ئىتائەت قىلىدىغان كىشىلەر بار ئىدى. شۇڭا اﷲ تائالا مۇنداق دېدى: **﴿ئاراڭلاردا ئۇلار ئۈچۈن تىڭ ـ تىڭلايدىغانلار بار﴾**.

ئاندىن اﷲ تائالا ئۆزىنىڭ ئۇلارنىڭ ئەسلى قىياپىتىنى تولۇق بىلىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿اﷲ زالىملارنى (يەنى مۇناپىقلارنىڭ ئىچى ـ تېشىنى) ئوبدان بىلگۈچىدۇر﴾** اﷲ تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ ۋۇجۇدقا چىققان نەرسىنى، ۋۇجۇدقا چىقىدىغان نەرسىنى، ۋۇجۇدقا چىقمىغان نەرسىنى، ئەگەر ئۇ ۋۇجۇدقا چىققان تەقدىردە قانداق هالەتتە ۋۇجۇدقا چىقىدىغانلىقىنى ئوبدان بىلىدىغانلىقىدىن خەۋەر قىلىدۇ. شۇڭا اﷲ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئەگەر ئۇلار سىلەر بىلەن بىرلىكتە چىققان بولسا،ئاراڭلاردا پەقەت پىتنە ـ پاساتنى كۆپەيتەتتى﴾** بۇ ئايەتتە اﷲ ئۇلار جىهادقا چىقمىغان تۇرۇقلۇق ئەگەر ئۇلار جىهادقا چىققان تەقدىردە، قانداق ئىشلارنىڭ يۈز بېرىدىغانلىقىنى ئالدىن خەۋەر قىلىدۇ.

اﷲ تائالا بۇ هەقتە مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئۇلار دۇنياغا قايتۇرۇلغان تەقدىردىمۇ مەنئى قىلىنغان ئىشلارنى ئەلۋەتتە يەنە قىلاتتى. شۈبهىسىزكى، ئۇلار (ئىمان ئېيتاتتۇق دېگەن ۋەدىسىدە) يالغانچىلاردۇر﴾**[1] **﴿ئەگەر اﷲ ئۇلاردا بىرەر ياخشىلىق بار دەپ بىلسە ئىدى، ئەلۋەتتە ئۇلارغا (هەقنى) ئاڭلىتاتتى؛ ئۇلارغا ئاڭلاتقان**

---

[1] سۈرە ئەنئام 28 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

تەقدىردىمۇ، ئۇلار ھەقتىن ئەلۋەتتە يۈز ئۆرۈگەن ھالدا باش تارتاتتى﴾[1] ﴿ئەگەر بىز ئۇلارغا: «ئۆزەڭلارنى ئۆلتۈرۈڭلار ياكى يۇرتۇڭلاردىن چىقىپ كېتىڭلار» دەپ ئەمر قىلغان بولساق (يەنى ئىلگىرىكىلەرگە يۈكلىگەندەك ئېغىر تەكلىپنى ئۇلارغا يۈكلىسەك)ئىدۇق، ئۇلارنىڭ ئازغىنىسىدىن باشقىسى بۇنى ئىجرا قىلمايتتى، ئەگەر ئۇلار قىلىنغان ۋەز - نەسىھەتكە ئەمەل قىلسا ئىدى، ئەلۋەتتە ئۇلارغا ياخشى بولاتتى ۋە ئىمانى مۇستەھكەم بولغان بولاتتى (گۇمراھلىق ۋە نىفاقتىن ئەڭ يىراق بولغان بولاتتى. ئۇ چاغدا دەرگاھىمىزدىن ئۇلارغا ئەلۋەتتە بۈيۈك ئەجر (يەنى جەننەت)ئاتا قىلاتتۇق. ئۇلارنى ئەلۋەتتە توغرا يولغا ھىدايەت قىلاتتۇق﴾[2] قۇرئان كەرىمدە بۇ مەزمۇندىكى ئايەتلەر ناھايىتى كۆپتۇر.

* * * * * * *

لَقَدِ ٱبْتَغَوُا۟ ٱلْفِتْنَةَ مِن قَبْلُ وَقَلَّبُوا۟ لَكَ ٱلْأُمُورَ حَتَّىٰ جَآءَ ٱلْحَقُّ وَظَهَرَ أَمْرُ ٱللَّهِ وَهُمْ كَـٰرِهُونَ ﴿٤٨﴾

ئىلگىرى ئۇلار تاكى اللە نىڭ ياردىمى كەلگەنگە، اللە نىڭ دىنى ئۈستۈنلۈك قازانغانغا قەدەر، ھەقىقەتەن، بۆلگۈنچىلىك سېلىشقا ئۇرۇنغان، ساڭا ھىيلە - مىكىرلەرنى ئىشلەتكەن ئىدى، ھالبۇكى، ئۇلار بۇنداق بولۇشنى (يەنى دىنىنىڭ ئۈستۈنلۈك قازىنىشىنى) يامان كۆرگۈچىلەردۇر﴿48﴾.

اللە تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى مۇناپىقلارغا قارشى تۇرۇشقا ئىلھاملاندۇرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئىلگىرى ئۇلار تاكى اللە نىڭ ياردىمى كەلگەنگە، اللە نىڭ دىنى ئۈستۈنلۈك قازانغان قەدەر، ھەقىقەتەن، بۆلگۈنچىلىك سېلىشقا ئۇرۇنغان، ساڭا ھىيلە - مىكىرلەرنى ئىشلەتكەن ئىدى**﴾ يەنى ساڭا ۋە سېنىڭ ساھابىلىرىڭغا ھىيلە - مىكىر ئىشلىتىش، دىنىڭنى مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىتىش، دىنىنىڭ نۇرىنى ئۆزۈن مۇددەت ئۆچۈرۈپ تاشلاش ئۈچۈن ئۇلار ھەقىقەتەن بارلىق چارە - تەدبىرلىرىنى ئىشقا سالدى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەدىنىگە كەلگەن دەسلەپكى ۋاقتى بولۇپ، ئۇنىڭغا بىر تەرەپتىن ئەرەبلەرنىڭ ھەممىسى بىرلىشىپ ھۇجۇم قىلسا، يەنە بىر تەرەپتىن مەدىنىدىكى يەھۇدىيلار ۋە مۇناپىقلار ھۇجۇم قىلاتتى. اللە بەدرى ئۇرۇشىدا ئۇنىڭغا ياردەم بېرىپ تەۋھىد كەلىمىسىنى ئۈستۈنلۈككە ئېرىشتۈرگەندە، ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇبەي ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرى قاتارلىق مۇناپىقلار بۇ شۇنداقلا بولۇپ قالغان بىر ئىشتۇر، دېيىشتى - دە، دىللىرىدا كۇپۇرنى يوشۇرۇپ، تاشقى جەھەتتە ئىسلامغا كىردى. ئاندىن اللە ئىسلامنى ۋە مۇسۇلمانلارنى كۈنسايىن غەلىبىگە ئېرىشتۈرگەنسېرى مۇناپىقلار چىدىيالماي ئاچچىقلىرىنى ئىچىگە يۇتۇشتى، شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ھالبۇكى، ئۇلار بۇنداق بولۇشنى (يەنى دىنىنىڭ ئۈستۈنلۈك قازىنىشىنى) يامان كۆرگۈچىلەردۇر**﴾.

* * * * * * *

وَمِنْهُم مَّن يَقُولُ ٱئْذَن لِّى وَلَا تَفْتِنِّىٓ ۚ أَلَا فِى ٱلْفِتْنَةِ سَقَطُوا۟ ۗ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌۢ بِٱلْكَـٰفِرِينَ ﴿٤٩﴾

ئۇلارنىڭ ئارىسىدا: «ماڭا (يەنى مېنىڭ قېلىشىمغا) رۇخسەت قىلغىن، مېنى بالاغا گىرىپتار قىلمىغىن (يەنى رۇمنىڭ ئاياللىرى بىلەن گۇناھ قىلىپ سېلىشىمغا سەۋەبچى بولمىغىن)» دېگۈچىلەرمۇ

---

[1] سۈرە ئەنفال 23 - ئايەت.

[2] سۈرە نىسا 66 — 68 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

بار. ئەمەلدە ئۇلار (مۇناپىقلىقتىن ئىبارەت چوڭ) بالاغا گىرىپتار بولدى. شۈبھىسىزكى، جەھەننەم كاپىرلارنى ئوراپ تۇرغۇچىدۇر﴿49﴾.

اللہ تائالا مۇنداق دەيدۇ: مۇناپىقلارنىڭ ئارىسىدا ساڭا ئى مۇھەممەد! ﴿**ماڭا (يەنى مېنىڭ قېلىشىمغا) رۇخسەت قىلغىن، مېنى بالاغا گىرىپتار قىلمىغىن (يەنى رۇمنىڭ ئاياللىرى بىلەن گۇناھ قىلىپ سېلىشىمغا سەۋەبچى بولمىغىن)**﴾ دېگۈچىلەرمۇ بار. اللہ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئەمەلدە ئۇلار (مۇنا پىقلىقتىن ئىبارەت چوڭ) بالاغا گىرىپتار بولدى**﴾ يەنى ئۇلار بۇ سۆزلىرىنىڭ سەۋەبى بىلەن ھەقىقەتەن چوڭ بالاغا گىرىپتار بولدى.

مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق رىۋايەت قىلىدۇكى، زۆھرى يەزىد ئىبنى رۇمان، ئابدۇللاھ ئىبنى ئەبۇبەكرى، ئاسىم ئىبنى قەتادە ۋە باشقىلارمۇ مۇنداق دەيدۇ: بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇرۇشقا تەييارلىق قىلىۋېتىپ، بەنۇسەلىمە قەبىلىسىدىكىلەرنىڭ قېرىندىشى جەددۇ ئىبنى قەيسكە: ئى جەددۇ! بۇ يىل بەنۇئەسفەر قەبىلىسىنى ھەيدەپ چىقىرىش ئۇرۇشىغا چىقامسەن؟ دېدى. ئۇ، ئى اللہ نىڭ پەيغەمبىرى! ماڭا ئۇرۇشقا چىقماسلىققا رۇخسەت قىلساڭ، مېنى بالاغا گىرىپتار قىلمىساڭ، اللہ نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مېنىڭ قەۋمىم مېنى ئوبدان بىلىدۇكى، مەن ئاياللارغا ناھايىتى ئامراق بىر ئادەممەن، ئەگەر مەن بەنۇئەسفەر قەبىلىسىنىڭ ئاياللىرىنى كۆرسەم سەۋرى قىلالماي ئۇلار بىلەن گۇناھ قىلىپ قېلىشىمدىن ئەنسىرەيمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈپ تۇرۇپ: «ساڭا رۇخسەت قىلدىم» دېدى. شۇنىڭ بىلەن جەددۇ ئىبنى قەيس ھەققىدە بۇ ئايەت نازىل بولدى: ﴿**ئۇلارنىڭ ئارىسىدا: «ماڭا (يەنى مېنىڭ قېلىشىمغا) رۇخسەت قىلغىن، مېنى بالاغا گىرىپتار قىلمىغىن (يەنى رۇمنىڭ ئاياللىرى بىلەن گۇناھ قىلىپ سېلىشىمغا سەۋەبچى بولمىغىن) دېگۈچىلەرمۇ بار**﴾ يەنى ئەگەر ئۇ بەنۇئەسفەر قەبىلىسىنىڭ ئاياللىرى بىلەن گۇناھ قىلىپ سېلىشىدىن ئەنسىرىگەن بولسا - بۇ ئۇنىڭ ئەسلى باھانىسى ئەمەس - ئۇنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە ئۇرۇشقا چىقمىغانلىقى سەۋەبىدىن گىرىپتار بولغان ۋە ئۆزىنىڭ جېنىنى ئۇنىڭ جېنىدىن ئارتۇق كۆرگەن گۇناھ ئۇنىڭدىنمۇ چوڭ گۇناھتۇر.

ئىبنى ئابباس، مۇجاھىد ۋە بىر قانچە كىشىلەردىنمۇ بۇ ئايەتنىڭ جەددۇ ئىبنى قەيسنىڭ ھەققىدە نازىل بولغانلىقى رىۋايەت قىلىنىدۇ. جەددۇ ئىبنى قەيس بەنۇسەلىمە قەبىلىسىدىكى يۈز - ئابرۇيلۇق كىشىلەردىن بىرى ئىدى. بۇ ھەقتە ئىمام ھاكىم رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەنۇسەلىمە قەبىلىسىدىكىلەرگە: «ئى بەنۇ سەلىمە قەبىلىسىدىكىلەر! سىلەرنىڭ باشلىقىڭلار كىم؟» دېدى. ئۇلار: جەددۇ ئىبنى قەيستۇر، بىز ئۇنى بېخىل دەپ قارايمىز، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنىڭ بېخىللىق كېسىلىنى قايسى داۋا بىلەن داۋالىغىلى بولسۇن، لېكىن سىلەرنىڭ باشلىقىڭلار ياش، بۇدۇرچاچ، ئۇڭكى ئاق كىشى بىشر ئىبنى بەرا ئىبنى مەئرۇردۇر» دېدى.

﴿**جەھەننەم كاپىرلارنى ئوراپ تۇرغۇچىدۇر**﴾ يەنى ئۇلارغا ئۇنىڭدىن قېچىپ قۇتۇلىدىغان ھېچقانداق پاناھ جاي يوقتۇر.

* * * * * * *

إِن تُصِبۡكَ حَسَنَةٞ تَسُؤۡهُمۡۖ وَإِن تُصِبۡكَ مُصِيبَةٞ يَقُولُواْ قَدۡ أَخَذۡنَآ أَمۡرَنَا مِن قَبۡلُ وَيَتَوَلَّواْ وَّهُمۡ فَرِحُونَ ﴿٥٠﴾ قُل لَّن يُصِيبَنَآ إِلَّا مَا كَتَبَ ٱللَّهُ لَنَا هُوَ مَوۡلَىٰنَاۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلۡيَتَوَكَّلِ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ﴿٥١﴾

www.munber.org

ئەگەر سەن بىرەر ياخشىلىققا ئېرىشسەڭ، ئۇلارنىڭ كۆڭلى يېرىم بولىدۇ؛ ئەگەر ساڭا بىرەر مۇسىبەت كەلسە: «ئىشىمىزنى ئالدىنى ئالغان ئىكەنمىز» دېيىشىپ خۇشال قايتىشىدۇ[50]*. ئېيتقىنكى، «بىزگە پەقەت الله نىڭ تەقدىر قىلغان نەرسىسى يېتىدۇ، ئۇ بىزنىڭ مەدەتكارىمىزدۇر. مۆمىنلەر الله غا تەۋەككۇل قىلسۇن (يەنى مۆمىنلەر ھەممە ئىشنى الله غا تاپشۇرسۇن، ئۇندىن باشقا ھېچ ئەھەدىگە يۆلەنمىسۇن)»*[51].

الله تائالا بۇ ئايەتتە، پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئۇلارنىڭ ھەر ۋاقىت دۈشمەنلىك قىلىدىغانلىقىنى ئۇقتۇرىدۇ. چۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دۈشمەنلىرى ئۈستىدىن غەلىبە قىلىش ۋە زەپەر قازىنىش قاتارلىق ئۇنى ۋە ساھابىلىرىنى خۇرسەن قىلىدىغان ياخشىلىققا ئېرىشسە، ئۇلار بۇنىڭ ئۈچۈن بىئارام بولىدۇ.

﴿**ئەگەر ساڭا بىرەر مۇسىبەت كەلسە**﴾ ئۇلار بىز ئۇنىڭغا ئەگىشىشتىن ساقلىنىپ ﴿**ئىشىمىزنى ئالدىنى ئالغان ئىكەنمىز**﴾ دېيىشىپ خۇشال قايتىشىدۇ. الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۇلارنىڭ بۇ دۈشمەنلىكىگە قارىتا ئۇلارغا جاۋاب بېرىشكە تەۋسىيە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ئۇلارغا ﴿**ئېيتقىنكى، «بىزگە پەقەت الله نىڭ تەقدىر قىلغان نەرسىسى يېتىدۇ**﴾ يەنى بىز الله تائالانىڭ ئىرادىسى ۋە ئالدىنئالا ئورۇنلاشتۇرۇشى ئاستىدادۇرمىز.

﴿**ئۇ بىزنىڭ مەدەتكارىمىزدۇر**﴾ يەنى ئۇ بىزگە ياردەم ۋە پاناھلىق بېرىدۇ ﴿**مۆمىنلەر الله غا تەۋەككۇل قىلسۇن (يەنى مۆمىنلەر ھەممە ئىشنى الله غا تاپشۇرسۇن، ئۇندىن باشقا ھېچ ئەھەدىگە يۆلەنمىسۇن)»**﴾ يەنى بىز الله تائالاغا تەۋەككۇل قىلغۇچىلارمىز، الله بىزگە كۇپايە، ئۇ نېمە دېگەن ياخشى ھىمايە قىلغۇچى ـ ھە!

* * * * * * *

قُلۡ هَلۡ تَرَبَّصُونَ بِنَآ إِلَّآ إِحۡدَى ٱلۡحُسۡنَيَيۡنِۖ وَنَحۡنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمۡ أَن يُصِيبَكُمُ ٱللَّهُ
بِعَذَابٖ مِّنۡ عِندِهِۦٓ أَوۡ بِأَيۡدِينَاۖ فَتَرَبَّصُوٓاْ إِنَّا مَعَكُم مُّتَرَبِّصُونَ ﴿٥٢﴾ قُلۡ أَنفِقُواْ طَوۡعًا أَوۡ
كَرۡهًا لَّن يُتَقَبَّلَ مِنكُمۡ إِنَّكُمۡ كُنتُمۡ قَوۡمٗا فَٰسِقِينَ ﴿٥٣﴾ وَمَا مَنَعَهُمۡ أَن تُقۡبَلَ مِنۡهُمۡ نَفَقَٰتُهُمۡ إِلَّآ
أَنَّهُمۡ كَفَرُواْ بِٱللَّهِ وَبِرَسُولِهِۦ وَلَا يَأۡتُونَ ٱلصَّلَوٰةَ إِلَّا وَهُمۡ كُسَالَىٰ وَلَا يُنفِقُونَ إِلَّا وَهُمۡ
كَٰرِهُونَ ﴿٥٤﴾

ئېيتقىنكى، «سىلەر پەقەت بىزنىڭ (غەلىبە قىلىش ياكى شېھىت بولۇشتىن ئىبارەت) ئىككى خىل ياخشى ئاقىۋەتنىڭ بىرىگە ئېرىشىشىمىزنى كۈتىۋاتىسىلەر، بىزمۇ الله نىڭ سىلەرگە ئۆز دەرگاھىدىن ئازاب چۈشۈرۈشىنى ياكى بىزنىڭ قولىمىز ئارقىلىق سىلەرنى جازالىشىنى كۈتىۋاتىمىز، سىلەرمۇ (ئۆزەڭلارغا كەلگەننى) كۈتۈڭلار، بىزمۇ ئەلۋەتتە (ئۆزىمىزگە كەلگەننى) كۈتەيلى»[52]*. ئېيتقىنكى، «(ئى مۇناپىقلار جامائەسى!) سىلەر ئىختىيارىي ياكى مەجبۇرىي يوسۇندا (قانچىلىك پۇل ـ مال سەرپ قىلساڭلارمۇ) ھەرگىز قوبۇل قىلىنمايدۇ، چۈنكى سىلەر الله نىڭ ئىتائىتىدىن چىققان قەۋم بولدۇڭلار»*[53]*. ئۇلارنىڭ بەرگەن نەپىقىلىرى شۇنىڭ ئۈچۈن قوبۇل بولمايدۇكى، ئۇلار الله نى ۋە الله نىڭ پەيغەمبىرىنى ئىنكار قىلىدۇ، نامازنى خۇش ياقماسلىق بىلەن ئوقۇيدۇ، (پۇل ـ مېلىنى) رازىلىق بىلەن بەرمەيدۇ*[54].

www.munber.org

اﷲ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئى مۇھەممەد، ئۇلارغا ﴿**ئېيتقىنكى، «سىلەر پەقەت بىزنىڭ (غەلىبە قىلىش ياكى شېھىت بولۇشتىن ئىبارەت) ئىككى خىل ياخشى ئاقىۋەتنىڭ بىرىگە ئېرىشىشىمىزنى كۈتۈۋاتىسىلەر، بىزمۇ اﷲ نىڭ سىلەرگە ئۆز دەرگاھىدىن ئازاب چۈشۈرۈشىنى ياكى بىزنىڭ قولىمىز ئارقىلىق سىلەرنى جازالىشىنى كۈتۈۋاتىمىز**﴾ يەنى بىز اﷲ تائالانىڭ سىلەرنى بىۋاستە جازالىشىنى ياكى بىزنىڭ قولىمىز ئارقىلىق سىلەرنى ئەسىرگە ئېلىش، ئۆلتۈرۈش بىلەن جازالىشىنى كۈتىۋاتىمىز.

﴿**(ئۆزەڭلارغا كەلگەننى) كۈتۈڭلار، بىزمۇ ئەلۋەتتە (ئۆزىمىزگە كەلگەننى) كۈتەيلى». ئېيتقىنكى، «(ئى مۇناپىقلار جامائەسى!) سىلەر ئىختىيارىي ياكى مەجبۇرىي يوسۇندا (قانچىلىك پۇل - مال سەرپ قىلساڭلارمۇ) ھەرگىز قوبۇل قىلىنمايدۇ، چۈنكى سىلەر اﷲ نىڭ ئىتائىتىدىن چىققان قەۋم بولدۇڭلار»**﴾ ئاندىن اﷲ تائالا ئۇلارنىڭ سەرپ قىلغان نەرسىسىنى قوبۇل قىلماسلىقىمىزنىڭ سەۋەبىنى مۇنداق خەۋەر قىلىدۇ: ﴿**ئۇلارنىڭ بەرگەن نەپىقىلىرى شۇنىڭ ئۈچۈن قوبۇل بولمايدۇكى، ئۇلار اﷲ نى ۋە اﷲ نىڭ پەيغەمبىرىنى ئىنكار قىلىدۇ، نامازنى خۇش ياقماسلىق بىلەن ئوقۇيدۇ**﴾ يەنى ئۇلار ئەمەللەردە توغرا نىيەتنى كۆزلىمەيدۇ ﴿**(پۇل - مېلىنى) رازىلىق بىلەن بەرمەيدۇ**﴾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەپ خەۋەر قىلىدۇ: «شەك - شۈبھىسىزكى، ئەمەل - ئىبادەتتە سىلەرنى زېرىكىپ قالغىمىغۇچە اﷲ ئۇنى قوبۇل قىلىشتىن زېرىكىپ قالمايدۇ. اﷲ پاكتۇر، ئۇ پەقەت پاك نەرسىنىلا قوبۇل قىلىدۇ» شۇڭا اﷲ ئەنە شۇ مۇناپىقلارنىڭ سەرپ قىلغان پۇل - ماللىرىنى ۋە ئەمەللىرىنى قوبۇل قىلمايدۇ، چۈنكى اﷲ تائالا پەقەت تەقۋادارلارنىڭلا ئەمەل - ئىبادىتىنى قوبۇل قىلىدۇ.

* * * * * * *

فَلَا تُعۡجِبۡكَ أَمۡوَٰلُهُمۡ وَلَآ أَوۡلَٰدُهُمۡۚ إِنَّمَا يُرِيدُ ٱللَّهُ لِيُعَذِّبَهُم بِهَا فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَتَزۡهَقَ أَنفُسُهُمۡ وَهُمۡ كَٰفِرُونَ ﴿٥٥﴾

ئۇلارنىڭ مال - مۈلكى ۋە ئەۋلادى سېنى ئەجەبلەندۈرمىسۇن، اﷲ ئۇلارنى بۇ دۇنيادا شۇ نەرسىلەر بىلەن ئازابلاشنى ۋە ئۇلارنىڭ كاپىر پېتى جان ئۈزۈشىنى ئىرادە قىلىدۇ﴿55﴾.

اﷲ تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلارنىڭ مال - مۈلكى ۋە ئەۋلادى سېنى ئەجەبلەندۈرمىسۇن**﴾ اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**بىز (كۇففارلاردىن) تۈرلۈك جامائەنى بەھرىمەن قىلغان دۇنيانىڭ نېمەتلىرى ۋە زىبۇ - زىننەتلىرىگە كۆز سالمىغىن، بۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى سىنايمىز، پەرۋەردىگارىڭنىڭ رىزقى (يەنى ساۋابى بۇ پانىي نېمەتتىن) ياخشىدۇر ۋە ئەڭ باقىدۇر**﴾[1] ﴿**(ئۇلار) بىزنىڭ ئۇلارغا مال - مۈلۈك ۋە ئەۋلاتلارنى بەرگەنلىكىمىزنى ئۆزلىرىگە تېز ياخشىلىق قىلغانلىق دەپ ئويلامدۇ؟ ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، ئۇلار ئۇقمايدۇ**﴾[2].

﴿**اﷲ ئۇلارنى بۇ دۇنيادا شۇ نەرسىلەر بىلەن**﴾ يەنى پۇل - مېلىنىڭ زاكىتىنى بېرىش ۋە اﷲ تائالانىڭ يولىدا پۇل - مېلىنى سەرپ قىلىش بىلەن ﴿**ئازابلاشنى ۋە ئۇلارنىڭ كاپىر پېتى جان ئۈزۈشىنى ئىرادە قىلىدۇ**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ئېچىنىشلىق ئەھۋالغا ۋە قاتتىق ئازابقا دۇچار بولۇشى ئۈچۈن اﷲ ئۇلارنىڭ جان ئۈزگەندە كۇپۇر ئۈستىدە جان ئۈزۈشىنى ئىرادە قىلىدۇ. اﷲ بىزنى ئۇنداق بولۇپ قېلىشتىن ساقلىسۇن.

* * * * * * *

[1] سۈرە تاھا 131 - ئايەت.
[2] سۈرە مۆئمىنۇن 55 — 56 - ئايەتلەر.

www.munber.org

وَيَحۡلِفُونَ بِٱللَّهِ إِنَّهُمۡ لَمِنكُمۡ وَمَا هُم مِّنكُمۡ وَلَٰكِنَّهُمۡ قَوۡمٞ يَفۡرَقُونَ ﴿٥٦﴾ لَوۡ يَجِدُونَ مَلۡجَـًٔا أَوۡ مَغَٰرَٰتٍ أَوۡ مُدَّخَلٗا لَّوَلَّوۡاْ إِلَيۡهِ وَهُمۡ يَجۡمَحُونَ ﴿٥٧﴾

ئۇلار: «بىز چوقۇم سىلەر (يەنى سىلەرگە ئوخشاش مۇسۇلمانلار) دىن» دەپ، الله بىلەن قەسەم ئىچىدۇ. ئۇلار سىلەردىن ئەمەس، لېكىن ئۇلار (زىيان - زەخمەتكە ئۇچراشتىن قورقۇپ، ئاغزىدا مۇسۇلمان بولغان) قورقۇنچاق قەۋمدۇر[56]*. ئەگەر ئۇلار بىرەر قورغان ياكى غار ۋەياكى گەمىنى تاپسا ئىدى، ئۇلار شۇ تەرەپكە قاراپ ئەلۋەتتە يۈگۈرۈشكەن بولاتتى*[57].

مۇناپىقلارنىڭ قورقۇنچ ئىچىدە ياشايدىغانلىقىنى بايان قىلىش توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇناپىقلارنىڭ قورقۇنچىسى، ئەنسىرىشى ۋە ئۆز - ئۆزلىرىدىن ھودۇقۇشى قاتارلىق ئەھۋاللاردىن خەۋەر قىلىدۇ. ﴿**ئۇلار: «بىز چوقۇم سىلەر (يەنى سىلەرگە ئوخشاش مۇسۇلمانلار) دىن» دەپ، الله بىلەن قەسەم ئىچىدۇ. ئۇلار سىلەردىن ئەمەس**﴾ يەنى سىلەر بىلەن بىر يولدا ئەمەس.

﴿**لېكىن ئۇلار (زىيان - زەخمەتكە ئۇچراشتىن قورقۇپ، ئېغىزىدا مۇسۇلمان) بولغان قورقۇنچاق قەۋمدۇر**﴾ يەنى بۇ قورقۇنچ ئۇلارنى قەسەم قىلىشقا ئېلىپ باردى.

﴿**ئەگەر ئۇلار بىرەر قورغان**﴾ يەنى مۆكۈنىدىغان بىرە قەلئە، ساقلىنىدىغان بىرە پاناھ جاي ﴿**ياكى غار**﴾ يەنى تاغلاردىكى ئۆڭكۈر ﴿**ۋە ياكى گەمىنى تاپسا**﴾ ئىدى. ئۇلار شۇ تەرەپكە قاراپ ئەلۋەتتە يۈگۈرگەن بولاتتى. چۈنكى ئۇلار سىلەر بىلەن سىلەرنى ياخشى كۆرۈپ ئەمەس، بەلكى يامان كۆرگەن ئاساستا ئارىلىشىدۇ. ئۇلار ئىمكان قەدەر سىلەر بىلەن ئارىلاشماسلىقنى خالايدۇ. شۇڭا ئۇلار ھەمىشە غەم - قايغۇ ۋە ھەسرەت ئىچىدە ياشايدۇ. چۈنكى ئىسلام ۋە مۇسۇلمانلار داۋاملىق غەلىبىگە ۋە ئۈستۈنلۈككە ئېرىشىدۇ. شۇڭا مۇسۇلمانلار خۇشاللىققا ئېرىشكەنسېرى ئۇلار بۇنىڭغا چىدىيالماي ئازابلىنىدۇ.

مۆمىنلەر بىلەن ئارىلاشماسلىقنى خالايدىغانلىقى ھەققىدە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئەگەر ئۇلار بىرەر قورغان ياكى غار ۋەياكى گەمىنى تاپسا ئىدى، ئۇلار شۇ تەرەپكە قاراپ ئەلۋەتتە يۈگۈرۈشكەن بولاتتى**﴾.

* * * * * * *

وَمِنۡهُم مَّن يَلۡمِزُكَ فِي ٱلصَّدَقَٰتِ فَإِنۡ أُعۡطُواْ مِنۡهَا رَضُواْ وَإِن لَّمۡ يُعۡطَوۡاْ مِنۡهَآ إِذَا هُمۡ يَسۡخَطُونَ ﴿٥٨﴾ وَلَوۡ أَنَّهُمۡ رَضُواْ مَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ وَقَالُواْ حَسۡبُنَا ٱللَّهُ سَيُؤۡتِينَا ٱللَّهُ مِن فَضۡلِهِۦ وَرَسُولُهُۥٓ إِنَّآ إِلَى ٱللَّهِ رَٰغِبُونَ ﴿٥٩﴾

(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنىڭ بەزىسى سېنىڭ سەدىقە (ۋە غەنىمەت) لەرنى تەقسىم قىلىشىڭنى ئەيىبلەيدۇ، ئۇلارغا ئۇنىڭدىن بېرىلسە خۇش بولۇشىدۇ، بېرىلمىسە خاپا بولۇشىدۇ[58]*. ئەگەر ئۇلار الله نىڭ ۋە الله نىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ئۇلارغا بەرگىنىگە رازى بولسا ۋە: «الله بىزگە كۇپايە قىلىدۇ، الله ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىزگە ئۆز پەزلىدىن ئاتا قىلىدۇ، بىز ھەقىقەتەن الله دىن (الله نىڭ پەزلىنى، ئېھسانىنى) ئۈتۈنۈپ سورىغۇچىلارمىز» دېسە، ئەلۋەتتە، ئۇلار ئۈچۈن ياخشى بولاتتى*[59].

www.munber.org

سەدىقىلەرنىڭ تەقسىم قىلىنىشى، مۇناپىقلارنىڭ ئەيىبلىنىشى ۋە ئۇلارنىڭ ئۇنىڭدىن تەمە قىلىشى توغرىسىدا

﴿**(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنىڭ بەزىسى**﴾ يەنى مۇناپىقلارنىڭ بەزىسى ﴿**سېنىڭ سەدىقە (ۋە غەنىمەت) لەرنى تەقسىم قىلىشىڭنى ئەيىبلەيدۇ**﴾ يەنى ئۇلاردىن بىر بۆلۈك كىشىلەر بۇ ھەقتە ساڭا تۆھمەت چاپلايدۇ. ئەسلىدە ئەيىبلىنىشكە تېگىشلىك كىشىلەر ئۆزلىرىدۇر. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى دىنىنىڭ نامىدىن ئەمەس، پەقەت ئۆزلىرىنىڭ نىسىۋىسىگە ئېرىشىشى ئۈچۈن ئەيىبلەيدۇ. شۇڭا ﴿**ئۇلارغا ئۇنىڭدىن بېرىلسە خۇش بولۇشىدۇ، بېرىلمىسە خاپا بولۇشىدۇ**﴾ يەنى ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى ئاچچىقلايدۇ.

قەتادە اللە تائالانىڭ ﴿**(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنىڭ بەزىسى سېنىڭ سەدىقە (ۋە غەنىمەت) لەرنى تەقسىم قىلىشىڭنى ئەيىبلەيدۇ**﴾ دېگەن ئايىتى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ئۇلارنىڭ بەزىسى سەدىقىلەرنى تەقسىم قىلغانلىقىڭ توغرۇلۇق تەنە قىلىشىدۇ. بىزگە خەۋەر قىلىنىشىچە جاڭگالدا ياشايدىغان قەبىلە بىلەن ئارىلىشىپ ياشىنى يېڭىدىنلا باشلىغان بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بولسا كىشىلەرگە ئالتۇن - كۈمۈشنى تەقسىم قىلىپ بېرىۋاتاتتى. ئۇ، ئى مۇھەممەد! اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، اللە سېنى ئادىللىق بىلەن تەقسىم قىلىشقا بۇيرىغان بولسىمۇ سەن ئادىللىق بىلەن تەقسىم قىلمىدىڭ، دەيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام :«ساڭا ۋاي! مەن ئادىللىق قىلمىغان بولسام، ساڭا كىممۇ ئادىللىق قىلسۇن؟» دەيدۇ. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلارغا مۇنداق دەيدۇ: «بۇ ئادەمدىن ۋە بۇنىڭغا ئوخشاش ئادەملەردىن ھەزەر ئەيلەڭلەر، شەك - شۈبھىسىزكى، مېنىڭ ئۈممىتىم ئىچىدە بۇ ئادەمگە ئوخشاش ئادەملەر پەيدا بولىدۇ. ئۇلار قۇرئان ئوقۇيدۇ، بىراق قۇرئان كەرىم كېكىردىكىنىڭ ئاستىغا ئۆتمەيدۇ[1]. ئەگەر شۇنداق ئادەملەر ئوتتۇرىغا چىقسا ئۇلارنى ئۆلتۈرۈڭلار، ئاندىن ئۇلار يەنە ئوتتۇرىغا چىقسا ئۇلارنى يەنە ئۆلتۈرۈڭلار، ئاندىن ئۇلار يەنە ئوتتۇرىغا چىقسا ئۇلارنى يەنە ئۆلتۈرۈڭلار». بىزگە خەۋەر قىلىنىشىچە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيتتى: «مېنىڭ جېنىم ئىلكىدە بولغان زات اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مەن سىلەرگە ئۆز ئالدىمغا بىرەر نەرسە بېرەلمەيمەن ۋە سىلەرگە بېرىلگەن نەرسىنى توسۇپ قالالمايمەن، مەن پەقەت خەزىنە باشقۇرغۇچى خالاس»[2].

قەتادە بايان قىلغان يۇقىرىدىكى ھەدىسلەرنىڭ مەزمۇنىغا ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەبۇسەئىدتىن ھۇرقۇسنىڭ قىسسىسى ھەققىدە رىۋايەت قىلغان ھەدىسنىڭ مەزمۇنى ئۆزئارا ئوخشاپ كېتىدۇ. بۇ قىسسە مۇنداق ئىدى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھۇنەين ئۇرۇشىدىن ئېلىنغان غەنىمەتلەرنى تەقسىم قىلىۋاتقاندا، ھۇرقۇس ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئادىل تەقسىم قىلغىن! سەن راستىنلا غەنىمەتلەرنى ئادىل تەقسىم قىلمىدىڭ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەگەر مەن ئادىل بولمىسام، ھەقىقەتەن زىيان تارتىپ ھالاك بولۇپ كېتىمەن» دېدى. ئۇ ئارقىغا يېنىپ كېتىۋاتقاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا قاراپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى: «بۇنىڭ پۇشتىدىن بىر قەۋم چىقىدۇ. سىلەرنىڭ بىرىڭلار ئوقۇغان نامىزىنى ئۇلارنىڭ ئوقۇغان نامىزىغا نىسبەتەن، تۇتقان روزىسىنى ئۇلارنىڭ تۇتقان روزىسىغا نىسبەتەن ئاز ھېسابلايدۇ. ئۇلار ئىسلام دىنىدىن ئوقيادىن ئوق چىقىپ كەتكەنگە ئوخشاش چىقىپ كېتىدۇ. ئۇلارنى قەيەردە ئۇچراتساڭلار شۇ يەردە ئۆلتۈرۈڭلار، ئۇلار ھەقىقەتەن يەر يۈزىدە ئەڭ ناچار، ئۆلتۈرۈشكە تېگىشلىك ئادەملەردۇر...».

---

[1] قۇرئان كەرىمنى قەلبىگە تەسىر قىلمايدۇ دېمەكچى.
[2] اللە تەئالانىڭ بۇيرۇقىغا ئاساسەن ئىش تۇتىمەن دېمەكچى.

www.munber.org

اللہ تائالا ئۇلارنى، ئۆزلىرىگە ياخشىلىق ئىلىپ كېلىدىغان نەرسىلەرگە تەۋسىيە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئەگەر ئۇلار اللہ نىڭ ۋە اللہ نىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ئۇلارغا بەرگىنىگە رازى بولسا ۋە: «اللہ بىزگە كۇپايە قىلىدۇ، اللہ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىزگە ئۆز پەزلىدىن ئاتا قىلىدۇ، بىز ھەقىقەتەن اللہ دىن (اللہ نىڭ پەزلىنى، ئېھسانىنى) ئۈتۈنۈپ سورىغۇچىلارمىز» دېسە، ئەلۋەتتە، ئۇلار ئۇچۇن ياخشى بولاتتى**﴾ بۇ ئايەت كەرىم ئېسىل ئەدەب - ئەخلاقنى، ئالاھىدە سىرلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. چۈنكى بۇ ئايەت اللہ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بەرگەن نەرسىگە رازى بولۇش، ﴿**اللہ بىزگە كۇپايە قىلىدۇ**﴾ دەپ پەقەت يالغۇز اللہ تائالاغىلا تەۋەككۇل قىلىش، شۇنداقلا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىتائەت قىلىش، ئۇنىڭ ئەمىر - پەرمانلىرىنى بەجا كەلتۈرۈش، توسقان ئىشلىرىدىن يېنىش، يەتكۈزگەن خەۋەرلىرىگە ئىشىنىش ۋە ئۇنىڭ ئىش - ئىزلىرىغا ئەگىشىش قاتارلىق ئىشلاردا مۇۋەپپەقىيەت قازاندۇرۇشنى پەقەت يالغۇز اللہ تائالادىنلا تىلەشكە تەۋسىيە قىلىدۇ.

* * * * * * *

۞ إِنَّمَا ٱلصَّدَقَٰتُ لِلۡفُقَرَآءِ وَٱلۡمَسَٰكِينِ وَٱلۡعَٰمِلِينَ عَلَيۡهَا وَٱلۡمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمۡ وَفِي ٱلرِّقَابِ وَٱلۡغَٰرِمِينَ وَفِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱبۡنِ ٱلسَّبِيلِۖ فَرِيضَةٗ مِّنَ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ٦٠

زاكات پەقەت پېقىرلارغا، مىسكىنلەرگە، زاكات خادىملىرىغا، دىللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلارغا، قۇللارنى ئازات قىلىشقا، قەرزدارلارغا، اللہ نىڭ يولىغا، ئىبن سەبىللەرگە بېرىلىدۇ، بۇ اللہ نىڭ بەلگىلىمىسىدۇر، اللہ (بەندىلىرىنىڭ مەنپەئەتىنى) ئوبدان بىلگۈچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴿60﴾.

زاكات بېرىلىدىغان كىشىلەرنىڭ بايانى توغرىسىدا

اللہ تائالا نادان مۇناپىقلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئېتىراز بىلدۈرگەنلىكىنى ۋە سەدىقە زاكاتلارنى تەقسىم قىلىشتا ئۇنى ئەيىبلىگەنلىكىنى بايان قىلغاندىن كېيىن زاكاتنى اللہ تائالا ئۆزى تەقسىم قىلغانلىقىنى بايان قىلدى. اللہ تائالا زاكاتنىڭ ھۆكۈملىرىنى بايان قىلىپ، ئۇنى بىر تەرەپ قىلىشنى ئىشىغا ئۆزى ئىگە بولدى. ئۇنى تەقسىم قىلىشقا باشقا بىرىنى ئىگە قىلمىدى. زاكاتنى ئايەتتە تىلغا ئېلىنغان ئەنە شۇ كىشىلەرگە تەقسىم قىلىپ بەردى. زاكاتنى تەقسىم قىلىشتا اللہ تائالا بىرىنچى بولۇپ پېقىرلارنى تىلغا ئالدى. چۈنكى ئۇلار قاتتىق كەمبەغەل بولغانلىقى ئۈچۈن زاكاتقا ئەڭ ئېھتىياجلىق كىشىلەردۇر.

ئىبنى ئابباس، مۇجاھىد، ھەسەنبەسرى ۋە ئىبنى زەيد قاتارلىقلاردىنمۇ پېقىرلارنىڭ سەدىقىغە ئەڭ ئېھتىياجلىق كىشىلەر ئىكەنلىكى رىۋايەت قىلىندى. ئىبنى جەرىر ۋە بىر قانچە كىشىلەر پېقىر دېگەن: نومۇسچان، كىشىلەردىن بىر نەرسە سورىمايدىغان ئادەمدۇر. مىسكىن دېگەن: ئايلىنىپ يۈرۈپ يىر نەرسە سورايدىغان ئادەمدۇر، دەپ بايان قىلدى.

قەتادە پېقىر دېگەن: مېيىپ ئادەمدۇر، مىسكىن دېگەن: تېنى ساغلام ئادەمدۇر، دېدى. ئايەتتە بايان قىلىنغان زاكات بېرىشكە تېگىشلىك 8 تۈرلۈك كىشىلەرنىڭ ھەر بىرىگە ئالاقىدار ھەدىسلەرنى تۆۋەندە بايان قىلىپ ئۆتىمىز.

1 - پېقىرلار توغرىسىدا

www.munber.org

پېقىرلار ھەققىدە ئىبنى ئۆمەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «زاكات بايغا ھالال ئەمەس، كۈچلۈك ۋە تېنى ساق ئادەمگىمۇ ھالال ئەمەس» بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەھمەد، ئەبۇداۋۇد ۋە تىرمىزى قاتارلىقلار رىۋايەت قىلغان.

2 - مىسكىنلەر توغرىسىدا

مىسكىنلەر ھەققىدە ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئايلىنىپ يۈرۈپ كىشىلەردىن بىر نەرسە تىلەيدىغان (ھەر بىر ئادەمدىن) بىر، ئىككى لوقما يېمەك ۋە بىر ئىككى تال خورمىغا ئېرىشىدىغان ئادەم مىسكىن ھېسابلانمايدۇ».

ساھابىلار: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! ئۇنداقتا مىسكىن قانداق ئادەم؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مىسكىن دېگەن ئۆزىنىڭ ھاجىتىنى قامدىغىدەك بىر نەرسە تاپالمايدۇ. كىشىلەر ئۇنىڭ موھتاج ئىكەنلىكىنى بىلەلمەي قالىدۇ - دە، ئۇنىڭغا زاكات بەرمەيدۇ. ئۇ تارتىنىپ كىشىلەردىن بىر نەرسە سورىمايدۇ» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

3 - زاكات خادىملىرى توغرىسىدا

زاكات خادىملىرى زاكات يىغىشقا بەلگىلەنگەن كىشىلەر بولۇپ، ئۇلارنىڭ بۇ خىزمىتى ئۈچۈن ئۇلارغا زاكاتتىن بىر ئۈلۈش بېرىلىدۇ. زاكات خادىملىرىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زاكات ئېلىشى ھارام بولغان تۇغقانلىرى ئىچىدىن تەيىنلىنىش دۇرۇس ئەمەس.

بۇ ھەقتە ئىمام مۇسلىم، ئابدۇلمۇتەللىب ئىبنى رەبىئەتىن مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇ ۋە فەزل ئىبنى ئابباس ئىككىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا ئۆزلىرىنى زاكات يىغىشقا تەيىنلىشىنى تەلەپ قىلىپ باردۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «شەك - شۈبھىسىزكى، زاكات مۇھەممەدكە ۋە مۇھەممەدنىڭ تۇغقانلىرىغا ھالال ئەمەس[1]، زاكات كىشىلەرنىڭ ماللىرىنىڭ كىرلىرىدۇر» دەيدۇ.

4 - دىللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلار توغرىسىدا

دىللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىش كۆزدە تۇتۇلغانلار مۇنداق بىر قانچە قىسىمغا بۆلۈنىدۇ؛

❶- ئىسلامغا كىرىشى كۆزدە تۇتۇلۇپ بېرىلىدىغانلار، مەسىلەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھۇنەين ئۇرۇشىدا قولغا ئېلىنغان غەنىمەتلەردىن سەفۋان ئىبنى ئۈمەييىگە بەردى. بۇ ۋاقىتتا ئۇ مۇشرىك ئىدى. ئۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا ئەڭ دۈشمەن كىشى ئىدى، ئۇ ماڭا غەنىمەتتىن بېرىۋېرىپ، ھەتتاكى مېنىڭ ئەڭ سۆيۈملۈك ئادىمىمگە ئايلاندى، دېدى.

ئىمام ئەھمەد، سەفۋان ئىبنى ئۈمەييىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا ھۇنەين ئۇرۇشىدا ئېلىنغان غەنىمەتلەردىن بەردى، ئۇ ماڭا ئەڭ دۈشمەن كىشى ئىدى. ئۇ ماڭا غەنىمەتتىن بېرىۋېرىپ، ھەتتاكى مېنىڭ ئەڭ سۆيۈملۈك ئادىمىمگە ئايلاندى. بۇنى ئىمام مۇسلىم ۋە تىرمىزىمۇ رىۋايەت قىلغان.

❷- ئىسلامنى ياخشىلاش ۋە دىلىنى ئىسلام نۇرى بىلەن مۇستەھكەملەش كۆزدە تۇتۇلۇپ بېرىلىدىغانلار. مەسىلەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھۇنەين ئۇرۇشىدا ئېلىنغان غەنىمەتلەردىن ئازاد قىلىنىپ يېڭىدىن ئىسلامغا كىرگەن قۇرەيش كاتتىلىرى ۋە يۈز - ئابرۇيلۇق كىشىلەردىن ئىبارەت بىر تۈركۈم ئادەملەرگە 100 دىن تۆگە بەردى ۋە مۇنداق دېدى: «شەك - شۈبھىسىزكى، مەن بىر ئادەمگە بېرەر

[1] فەزل پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تاغىسى ئابباسنىڭ ئوغلى بولۇپ، ئۇنىڭ زاكات يېيىشى ھالال بولمىغانلىقى ئۈچۈن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى زاكات يىغىشقا بەلگىلىمىگەن.

www.munber.org

نەرسىنى بېرىمەن (لېكىن بېرىشىم ئۇ ئادەمنى ياخشى كۆرگەنلىكىمنىڭ ئىسپاتى ئەمەس). بىراق الله تائالانىڭ ئۇنى دوزاختا دۇم چۈشۈرۈۋېتىشىدىن قورقۇپ، ئۇنىڭغا ئۇ نەرسىنى بېرىمەن، ئەمەلىيەتتە مەن ئۈچۈن ئۇنىڭدىن باشقا سۆيۈملۈك ئادەملەر بار».

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئەبۇسەئىدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەلى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يەمەندىن يېڭىدىن قېزىۋېلىنغان خام ئالتۇنلاردىن ئەۋەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى ئەقرە ئىبنى ھابىس، ئۇيەينە ئىبنى بەدرى، ئەلقەمە ئىبنى ئۇلاسە ۋە زەيدىل خەير قاتارلىق تۆت كىشىگە تەقسىم قىلىپ بەردى ۋە مۇنداق دېدى: «ئۇلارنى ئىسلامغا مايىل قىلىۋاتىمەن».

❸ـ ئۆزىگە ئوخشاش سۈپەتتىكىلەرنىڭ ئىسلامغا كىرىشى كۆزدە تۇتۇلۇپ بېرىلىدىغانلار.

❹ـ ئەتراپتىكى كىشىلەردىن زاكات يىغىشقا تۈرتكە بولۇشى كۆزدە تۇتۇلۇپ ياكى مۇسۇلمانلارغا ئەتراپتىكى يۇرتلاردىن كېلىدىغان زىياننى توسۇش كۆزدە تۇتۇلۇپ بېرىلىدىغانلار.

5 ـ قۇللارنى ئازاد قىلىش توغرىسىدا

قۇللارنى ئازاد قىلىش ھەققىدە ھەسەنبەسرى، مۇقاتىل ئىبنى ھەييان، ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز، سەئىد ئىبنى جۇبەير، نەخەئى، زۆھرى ۋە ئىبنى زەيد قاتارلىقلارنىڭ: بۇ قۇللار بولسا خوجايىنلىرى بىلەن مۇئەييەن مىقداردا خوجايىنىغا پۇل تېپىپ بېرىپ، ئازاد بولۇشقا توختاملاشقان قۇللاردۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىندى. ئەبۇمۇسا ئەشئەرىدىنمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش رىۋايەت قىلىندى.

ئىبنى ئابباس ۋە ھەسەن مۇنداق دەيدۇ: زاكاتتىن خوجايىنى بىلەن توختاملاشقان قۇل ياكى سېتىۋېلىپ مۇستەقىل ئازاد قىلىشتىن ئىبارەت ھەر ئىككىلىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. چۈنكى قۇل ھەر ئىككىلا تەرەپنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغان ئاممىباب سۆزدۇر.

ھەدىستە مۇنداق بايان قىلىنىدۇ: «الله قۇل ئازاد قىلغان كىشىنىڭ ھەر بىر ئەزاسىنى ئازاد قىلىنغان قۇلنىڭ ھەر بىر ئەزاسىنىڭ بەدىلىگە ھەتتا جىنسىي ئەزاسىنى جىنسىي ئەزاسىنىڭ بەدىلىگە دوزاخنىڭ ئوتىدىن ئازاد قىلىدۇ. بۇ پەقەت مۇكاپات ئەمەلنىڭ ئۆز تىپىدىن ئىكەنلىكىدىندۇر». الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سىلەر پەقەت قىلمىشىڭلارغا يارىشا جازالىنىسىلەر﴾[1].

قۇل ئازاد قىلىشنىڭ پەزىلىتى توغرىسىدا

ئىمام ئەھمەد، بەرا ئىبنى ئازىبنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ماڭا، مېنى جەننەتكە يېقىنلاشتۇرىدىغان، دوزاختىن يىراقلاشتۇرىدىغان بىر ئەمەلنى كۆرسىتىپ قويغىن دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «قۇل ئازاد قىلغىن ۋە خوجايىنى بىلەن توختاملاشقان قۇلنى ئاجرىتىپ قويغىن» دېدى. ئۇ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ھەر ئىككىسى بىر گەپ ئەمەسمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ياق، قۇلنى مۇستەقىل ئازاد قىلغىنىڭ، قۇل ئازاد قىلغانلىقىڭ بولىدۇ. قۇلنىڭ ئازاد بولۇشىغا پۇل ياردەم قىلغىنىڭ ئۇنى خوجايىنىدىن ئاجرىتىپ قويغانلىقىڭ بولىدۇ» دېدى.

6 ـ قەرزدارلار توغرىسىدا

قەرزدارلار بىر قانچە قىسىمغا بۆلۈنىدۇ. باشقىلارغا ياردەم قىلىش يولىدا قەرزدار بولۇپ قالغان ياكى قەرزگە كېپىل بولغان، ئاندىن ئۇنى تۆلەشكە توغرا كېلىپ پۈتۈن مال ـ مۈلكىدىن ئايرىلىپ قالغان، ياكى

[1] سۈرە سافقات 39 ـ ئايەت.

www.munber.org

قەرز تۆلەش جەريانىدا قەرزدار بولۇپ قالغان، ياكى گۇناھ قىلىپ قەرزدار بولۇپ قالغان، ئاندىن تەۋبە قىلغان قاتارلىق كىشىلەردۇر. ئۇلارغا زاكاتتىن بېرىلىدۇ.

بۇنىڭ دەلىلى ئىمام مۇسلىم، قەبىسە ئىبنى مۇخارىق ھىلالىدىن رىۋايەت قىلغان بۇ ھەدىستۇر. ئۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن باشقىلارغا ياردەم بېرىش جەريانىدا قەرزدار بولۇپ قېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كەلدىمدە، ئۇنىڭدىن قەرزىمنى تۆلەش ئۈچۈن پۇل تەلەپ قىلدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بىزگە زاكات يىغىلىپ كەلگىچە تۇرۇپ ـ تۇرغىن، زاكات كەلگەندە ئۇنىڭدىن ساڭا بېرىمىز» دېدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى قەبىسە! شەك ـ شۈبھىسىزكى، پۇل سوراش پەقەت ئۈچ تۈرلۈك ئادەمگىلا ھالال بولىدۇ، بىرى، باشقىلارغا ياردەم بېرىش جەريانىدا قەرزگە كىرىپ قالغان ئادەم. ئۇ قەرزنى تۆلەش ئۈچۈن باشقىلاردىن پۇل سورىسا ھالالدۇر، قەرزنى تۆلەپ بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭدىن ئارتۇق پۇل سورىسا بولمايدۇ. يەنە بىرى، ئاپەتكە ئۇچرىغان ۋە پۈتۈن مال ـ مۈلكىدىن ئايرىلىپ قالغان ئادەم بولۇپ، ئۇنىڭ تۇرمۇشى ئىزىغا چۈشكىچە ئۇ باشقىلاردىن پۇل سورىسا ھالالدۇر ۋە يەنە بىرى، پېقىرلىق يەتكەن ئادەم بولۇپ، ئۇنىڭ پېقىرلىقىغا ئۇنىڭ قەۋمىدىن ئاقىلانە ئۈچ ئادەم گۇۋاھلىق بېرىپ، پالانى ھەقىقەتەن پېقىردۇر دېسە، ئۇ باشقىلاردىن پۇل سورىسا ھالالدۇر. ئۇلاردىن باشقىلار پۇل سورىسا ھارامنى يېگەن بولىدۇ» دېدى.

ئەبۇسەئىد مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا بىر ئادەمنىڭ سېتىۋالغان مېۋىلىرىگە ئاپەت تەگدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ قەرزدار بولۇپ قالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلەرگە: «ئۇنىڭغا سەدىقە بېرىڭلار» دېدى. ساھابىلار ئۇنىڭغا سەدىقىلەرنى بەردى. بىراق سەدىقىلەر قەرزنى تۆلەشكە يەتمىدى، شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قەرز ئىگىلىرىگە: «ئۇنىڭدا بارنى ئېلىڭلار، قالغىنىدىن ئۆتۈپ كېتىڭلار» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

7 ـ اللە نىڭ يولىدىكى توغرىسىدا

اللە يولىدا دېگەنلەردىن: ئىسلام دۆلىتى نامىدىن مۇقىم مائاش ئېلىشقا تىزىملانمىغان مۇجاھىدلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

8 ـ ئىبنى سەبىللەر توغرىسىدا

ئىبنى سەبىللەر دېگەنلەر بىرەر يۇرتتىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان يۇرتىغا كېتىۋېلىشى ئۈچۈن سەپىرىدە ئېھتىياجلىق بولغان نەرسىلىرى تۈگەپ كەتكەن يولۇچىلاردۇر. گەرچە ئۇلار ئۆز يۇرتىدا باي كىشىلەر بولسىمۇ، ئۇلارغا زاكاتتىن يۇرتىغا كېتىۋېلىشقا يەتكىدەك نەرسە بېرىلىدۇ. ئۆز يۇرتىدىن سەپەر قىلماقچى بولغان، لېكىن ھېچ نەرسى يوق ئادەمنىڭ ھۆكمىمۇ مۇشۇنداق بولىدۇ، بۇ ئادەمگىمۇ زاكاتتىن بارماقچى بولغان يېرىگە بېرىپ قايتىپ كەلگىچە يەتكىدەك نەرسە بېرىلىدۇ. بۇنىڭ دەلىلى مەزكۇر ئايەت ۋە تۆۋەندىكى ھەدىستۇر.

ئىمام ئەبۇداۋۇد ۋە ئىبنى ماجە، ئەبۇسەئىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «زاكات بايلاردىن پەقەت بەش تۈرلۈك كىشىلەرگە ھالال بولىدۇ. بىرىنچىسى، زاكات يىغىشقا تەيىنلەنگەن خادىم. ئىككىنچىسى باشقىلارغا بېرىلگەن زاكاتنى ئۆز پۇلىغا سېتىۋالغان ئادەم[1]، ئۈچۈنچىسى، قەرزدار بولۇپ قالغان ئادەم، تۆتىنچىسى، اللە يولىدا جىھادقا چىققان ئادەم، بەشىنچىسى مىسكىنگە بېرىلگەن زاكات ھەدىيە قىلىنغان ئادەم قاتارلىقلاردۇر».

---

[1] ئەگەر بېرىلگەن زاكات نەق پۇل بولماي مال بولۇپ قالغاندا زاكات بېرىلگۈچىدىن شۇ مالنى نەق پۇلغا سېتىۋالغانلىقنى كۆرسىتىدۇ.

www.munber.org

﴿**بۇ اللہ نىڭ بەلگىلىمىسىدۇر**﴾ يەنى بۇ اللہ بەلگىلىگەن ھۆكۈم، اللہ بېكىتكەن پەرز ۋە تەقسىماتتۇر.
﴿**اللہ (بەندىلىرىنىڭ مەنپەئەتىنى) ئوبدان بىلگۈچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر**﴾ يەنى اللہ ئاشكار ۋە يوشۇرۇن ئىشلارنى، بەندىلىرىگە پايدىلىق بولغان نەرسىلەرنى ئوبدان بىلگۈچىدۇر. سۆزلىرىدە، ئىش ـ ھەرىكەتلىرىدە، بەلگىلىمىلىرىدە ۋە چىقارغان ھۆكمىدە ھېكمەت بىلەن قىلغۇچىدۇر. اللہ تائالادىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر. ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ تەربىيىچى يوقتۇر.

* * * * * * *

وَمِنۡهُمُ ٱلَّذِينَ يُؤۡذُونَ ٱلنَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أُذُنٞۚ قُلۡ أُذُنُ خَيۡرٖ لَّكُمۡ يُؤۡمِنُ بِٱللَّهِ وَيُؤۡمِنُ لِلۡمُؤۡمِنِينَ وَرَحۡمَةٞ لِّلَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنكُمۡۚ وَٱلَّذِينَ يُؤۡذُونَ رَسُولَ ٱللَّهِ لَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٞ ﴿٦١﴾

ئۇلارنىڭ بەزىلىرى پەيغەمبەرگە (سۆزى ۋە ھەرىكىتى ئارقىلىق) ئەزىيەت يەتكۈزىدۇ ۋە (پەيغەمبەرنى) «ئاڭلىغان نەرسىسىنىڭ ھەممىسىگە ئىشىنىدۇ» دەيدۇ. ئېيتقىنكى، «(دۇرۇس، ئۇ) سىلەرگە پايدىلىق سۆزلەرنى ئاڭلاپ ئىشىنىدۇ، اللہ نىڭ سۆزلىرىگە ئىشىنىدۇ، مۆمىنلەرنىڭ سۆزىگە (ئۇلارنىڭ ئىخلاسىنى بىلگەنلىكتىن) ئىشىنىدۇ، ئۇ سىلەردىن ئىمان ئېيتقانلار ئۈچۈن رەھمەتتۇر». اللہ نىڭ پەيغەمبىرىگە ئەزىيەت يەتكۈزىدىغانلار قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ﴿[61]﴾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەزىيەت يەتكۈزۈش مۇناپىقلارنىڭ ئالامەتلىرىدىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللہ تائالا مۇنداق دەيدۇ: مۇناپىقلارنىڭ بەزىلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سۆزلىرى ئارقىلىق ئەزىيەت يەتكۈزىدۇ ۋە ئۇنى ﴿**ئاڭلىغان نەرسىسىنىڭ ھەممىسىگە ئىشىنىدۇ**﴾ دەيدۇ. يەنى كىم ئۇنىڭغا بىزنىڭ ھەققىمىزدە بىرەر نەرسە دېسە، ئۇ ئۇنىڭغا ئىشىنىدۇ. كىم ئۇنىڭغا سۆزلەپ بەرسە، ئۇنىڭغا ئىشىنىدۇ. ئەگەر بىز ئۇنىڭ قېشىغا كېلىپ ئۇنىڭغا قەسەم قىلىپ بەرسەك، ئۇ بىزگىمۇ ئىشىنىدۇ، دەيدۇ. ئىبنى ئابباس، مۇجاھىد ۋە قەتادە قاتارلىقلاردىنمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش مەزمۇن رىۋايەت قىلىنىدۇ.

﴿**ئېيتقىنكى، «(دۇرۇس، ئۇ) سىلەرگە پايدىلىق سۆزلەرنى ئاڭلاپ ئىشىنىدۇ، اللہ نىڭ سۆزلىرىگە ئىشىنىدۇ**﴾ يەنى ئۇ كىمنىڭ راستچىل، كىمنىڭ يالغانچى ئىكەنلىكىنى سۆزلىگۈچىنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ بىلىۋالىدۇ.

﴿**اللہ نىڭ سۆزلىرىگە ئىشىنىدۇ، مۆمىنلەرنىڭ سۆزىگە (ئۇلارنىڭ ئىخلاسىنى بىلگەنلىكتىن) ئىشىنىدۇ، ئۇ سىلەردىن ئىمان ئېيتقانلار ئۈچۈن رەھمەتتۇر»**﴾ كاپىرلار ئۈچۈن ئۇلارغا قارشى پاكىتتۇر. شۇڭا اللہ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**اللہ نىڭ پەيغەمبىرىگە ئەزىيەت يەتكۈزىدىغانلار قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ**﴾.

* * * * * * *

يَحۡلِفُونَ بِٱللَّهِ لَكُمۡ لِيُرۡضُوكُمۡ وَٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ أَحَقُّ أَن يُرۡضُوهُ إِن كَانُواْ مُؤۡمِنِينَ ﴿٦٢﴾ أَلَمۡ يَعۡلَمُوٓاْ أَنَّهُۥ مَن يُحَادِدِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَأَنَّ لَهُۥ نَارَ جَهَنَّمَ خَٰلِدٗا فِيهَاۚ ذَٰلِكَ ٱلۡخِزۡيُ ٱلۡعَظِيمُ ﴿٦٣﴾

www.munber.org

ئۇلار سىلەرنى رازى قىلىش ئۈچۈن (پەيغەمبەرگە تېگىدىغان گەپنى قىلمىدۇق دەپ) اللّٰه بىلەن قەسەم قىلىدۇ، ئەگەر ئۇلار راستلا مۆمىن بولىدىغان بولسا، اللّٰه نى ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنى رازى قىلىشلىرى كېرەك ئىدى﴿62﴾. (بۇ مۇناپىقلار) اللّٰه غا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە كىمكى قارشىلىق كۆرسىتىدىكەن، ئۇنىڭ دوزاختا كىرىدىغانلىقىنى، دوزاختا مەڭگۈ قالىدىغانلىقىنى بىلمەمدۇ؟ ئەنە شۇ چوڭ رەسۋالىقتۇر﴿63﴾.

يالغان قەسەم قىلىپ كىشىلەرنى قانائەتلەندۈرۈشكە ئۇرۇنۇش مۇناپىقلارنىڭ ئالامەتلىرىدىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿**ئۇلار سىلەرنى رازى قىلىش ئۈچۈن (پەيغەمبەرگە تېگىدىغان گەپنى قىلمىدۇق دەپ) اللّٰه بىلەن قەسەم قىلىدۇ**﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە قەتادە مۇنداق دەيدۇ: بىزگە خەۋەر قىلىنىشچە، مۇناپىقلاردىن بىر ئادەم اللّٰه نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، بىزنىڭ ئەنە شۇ چوڭلىرىمىز[1] ئەلۋەتتە بىزدىن ياخشى ۋە شەرەپلىك كىشىلەردۇر، گەرچە مۇھەممەدنىڭ دەۋاتقىنى ھەق بولسىمۇ ئۇلارغا نىسبەتەن ئېشەكتىنمۇ ئەتىۋارى يوق، دېدى. ئۇنىڭ ئۇ سۆزىنى مۇسۇلمانلاردىن بىر ئادەم ئاڭلاپ قېلىپ اللّٰه نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مۇھەممەدنىڭ دەۋاتقىنى ئەلۋەتتە ھەقتۇر. سەن بولساڭ ھەقىقەتەن ئېشەكتىنمۇ قەدىرسىز نەرسە، دېدى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا يۈگۈرۈپ بېرىپ بۇ سۆزنى ئۇنىڭغا يەتكۈزدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ مۇناپىققا ئادەم ئەۋەتىپ چاقىرىپ كېلىپ: «سېنىڭ بۇ سۆزنى قىلىشىڭغا نېمە سەۋەبچى بولدى؟» دېدى. ئۇ ئۆزىگە - ئۆزى لەنەت ئېيتىپ ۋە اللّٰه بىلەن قەسەم قىلىپ ئۇ سۆزنى قىلمىغانلىقىنى ئېيتتى. ھېلىقى مۇسۇلمان ئادەم: ئى اللّٰه راستچىلنى راستچىلغا چىقارغىن، يالغانچىنى يالغانچىغا چىقارغىن دېدى. شۇنىڭ بىلەن اللّٰه ﴿**ئۇلار سىلەرنى رازى قىلىش ئۈچۈن (پەيغەمبەرگە تېگىدىغان گەپنى قىلمىدۇق دەپ) اللّٰه بىلەن قەسەم قىلىدۇ، ئەگەر ئۇلار راستلا مۆمىن بولىدىغان بولسا، اللّٰه نى ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنى رازى قىلىشلىرى كېرەك ئىدى**﴾ دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى.

﴿**(بۇ مۇناپىقلار) اللّٰه غا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە كىمكى قارشىلىق كۆرسىتىدىكەن**﴾ يەنى اللّٰه تائالاغا قارشىلىق قىلىپ جەڭ ئېلان قىلىدىكەن. ﴿**ئۇنىڭ دوزاختا كىرىدىغانلىقىنى، دوزاختا مەڭگۈ قالىدىغانلىقىنى بىلمەمدۇ؟ ئەنە شۇ چوڭ رەسۋالىقتۇر**﴾ يەنى ئەنە شۇ چوڭ خارلىق ۋە بەختسىزلىكتۇر.

* * * * * * *

تَحْذَرُ ٱلْمُنَٰفِقُونَ أَن تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُم بِمَا فِى قُلُوبِهِمْ ۚ قُلِ ٱسْتَهْزِءُوٓا۟ إِنَّ ٱللَّهَ مُخْرِجٌ مَّا تَحْذَرُونَ ﴿٦٤﴾

مۇناپىقلار ئۆزلىرى توغرىسىدا بىرەر سۈرە نازىل بولۇپ، ئۇلارنىڭ دىللىرىدىكىنى (يەنى نىفاقىنى) مۆمىنلەرگە خەۋەر بېرىشتىن قورقىدۇ. ئېيتقىنكى، «سىلەر اللّٰه نىڭ دىنىنى (خالىغىنىڭلارچە) مەسخىرە قىلىڭلار، سىلەر (پاش بولۇشتىن) قورقىدىغان نەرسىنى (يەنى مۇناپىقلىقنى) اللّٰه چوقۇم ئاشكارا قىلىدۇ»﴿64﴾.

[1] مۇناپىقلارنىڭ كاتتىۋاشلىرىنى دېمەكچى.

www.munber.org

سىرلارنىڭ پاش بولۇپ قېلىشىدىن قورقۇش مۇناپىقلارنىڭ ئالامەتلىرىدىن بىرى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

مۇجاھىد مۇنداق دەيدۇ: «مۇناپىقلار ئۆزئارا سۆزلىشىدۇ، ئاندىن الله بۇ سىرلىرىمىزنى پاش قىلىۋەتمىسىكەن دەيدۇ». بۇ ئايەتنىڭ مەزمۇنى الله تائالانىڭ ﴿ئۇلار سېنىڭ يېنىڭغا كەلگەندە، الله ساڭا سالام قىلىشتا قوللانمىغان سۆزلەر بىلەن سالام قىلىدۇ، ئۇلار ئۆز ئىچىدە: «الله نېمىشقا بۇ سۆزىمىز بىلەن بىزنى جازالىمايدۇ!» دەيدۇ، دوزاخ ئۇلارغا كۇپايىدۇر، ئۇلار دوزاخقا كىرىدۇ، دوزاخ نېمىدېگەن يامان جاي!﴾[1] دېگەن ئايىتىنىڭ مەزمۇنىغا ئوخشايدۇ.

الله تائالا بۇ ئايەتتە، مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئېيتقىنكى، «سىلەر الله نىڭ دىنىنى (خالىغىنىڭلارچە) **مەسخىرە قىلىڭلار، سىلەر (پاش بولۇشتىن) قورقىدىغان نەرسىنى (يەنى مۇناپىقلىقنى) الله چوقۇم ئاشكارا قىلىدۇ»**﴾ يەنى الله پەيغەمبىرىگە ئايەت نازىل قىلىپ ئۇنىڭ بىلەن سىلەرنى رەسۋا قىلىدۇ ۋە سىلەرنىڭ ئىشلىرىنى ئۇنىڭغا ئېچىپ تاشلايدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿دىللىرىدا كېسەل بارلار (يەنى مۇناپىقلار) الله ئۆزلىرىنىڭ (ئىسلامغا بولغان) دۈشمەنلىكىنى ئاشكارىلىمايدۇ دەپ ئويلامدۇ؟ سەن ئەلۋەتتە سۆزىنىڭ ئۇسلۇبىدىن ئۇلارنى تونۇيسەن. الله سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلارنى بىلىپ تۇرىدۇ﴾[2] شۇڭا قەتادە مۇنداق دەيدۇ: سۈرە مۇھەممەد مۇناپىقلارنىڭ ئەيتى بەشىرىسىنى "ئېچىپ تاشلايدىغان" سۈرە دەپ ئاتىلاتتى.

* * * * * * *

وَلَئِن سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ ۚ قُلْ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ ﴿٦٥﴾ لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ ۚ إِن نَّعْفُ عَن طَائِفَةٍ مِّنكُمْ نُعَذِّبْ طَائِفَةً بِأَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٦٦﴾

(ئى مۇھەممەد!) ئەگەر سەن ئۇلارنىڭ (مەسخىرە قىلغانلىقىنى) سورىساڭ، ئۇلار: «بىز (راستىن ئەمەس)، پەقەت ئىچ پۇشۇقى قىلىپ ئوينىشىپ دەپ قويدۇق» دەيدۇ. (بۇ مۇناپىقلارغا) «سىلەر الله نىڭ دىنىنى، الله نىڭ ئايەتلىرىنى (يەنى كىتابىنى) ۋە الله نىڭ پەيغەمبىرىنى مەسخىرە قىلدىڭلارمۇ؟» دېگىن﴿65﴾. سىلەر (يالغان قەسەم ئىچىپ) ئۆزرە ئېيتماڭلار، سىلەر ئىمان ئېيتقىنىڭلاردىن كېيىن، (پەيغەمبەرنى مەسخىرە قىلىش بىلەن) كاپىر بولدۇڭلار، سىلەردىن بىر گۇرۇھنى (راست تەۋبە قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن) ئەپۇ قىلساق، يەنە بىر گۇرۇھنى گۇناھكار بولغانلىقلىرى (يەنى مۇناپىقلىق بىلەن گۇناھنى داۋاملاشتۇرغانلىقلىرى) ئۈچۈن جازالايمىز﴿66﴾.

---

[1] سۈرە مۇجادەلە 8 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە مۇھەممەد 29 — 30 - ئايەتلەر.

www.munber.org

ھىيلە - مىكىر ئىشلىتىش ۋە يالغان ئۆزرە تىلەش مۇناپىقلارنىڭ ئالامەتلىرىدىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا

ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر مۇنداق دەيدۇ: تەبۇك غازىتىدا بىر ئادەم بىر سورۇندا بىزنىڭ ئەنە شۇ قارى - قۇرئانلىرىمىزغا ئوخشاش قورساقتا ئامراق، يالغان سۆزلەيدىغان، جەڭ مەيدانىدا قورقۇنچاقلىق قىلىدىغان ئادەملەرنى كۆرمىدىم، دېدى. مەسچىتتە تۇرغان بىر ئادەم يالغان ئېيتتىڭ، سەن ھەقىقەتەن مۇناپىق ئىكەنسەن، سېنىڭ بۇ سۆزۈڭنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا چوقۇم يەتكۈزىمەن، دېدى. بۇ ئەھۋال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يېتىپ باردى. بۇ ھەقتە قۇرئان كەرىمدە ئايەتمۇ نازىل بولدى.

ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر مۇنداق دەيدۇ: مەن ئۇ مۇناپىقنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۆگىسىنىڭ بەل تاسمىسىغا ئېسىلىۋالغانلىقىنى، تاشلارغا پۇتلىشىپ پۇتلىرىنىڭ جاراھەتلەنگەنلىكىنى، ئۇنىڭ: ئى اللہ نىڭ پەيغەمبىرى! بىزمۇ سۆزنى راستىن ئەمەس، پەقەت چاخچاق قىلىپ ئوينىشىپ دەپ قويغان ئىدۇق، دېگەنلىكىنى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: **﴿«سىلەر اللہ نىڭ دىنىنى، اللہ نىڭ ئايەتلىرىنى (يەنى كىتابىنى) ۋە اللہ نىڭ پەيغەمبىرىنى مەسخىرە قىلدىڭلارمۇ؟»﴾** دېگەنلىكىنى كۆردۈم.

ئىبنى ئىسھاق مۇنداق دەيدۇ: مۇناپىقلاردىن بىر گۇرۇھ كىشىلەر بار بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئۇمەييە ئىبنى زەيد جەمەتىدىكىلەرنىڭ قېرىندىشى ۋەدىئە ئىبنى سابىت، بەنۇسەلىمە قەبىلىسىنىڭ ئىتتىپاقدىشى ئەشجە قەبىلىسىدىن مۇخەششەن ئىبنى ھۇمەييىر قاتارلىق ئادەملەر بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەبۇك غازىتىغا ماڭغاندا، ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارمۇ بىللە ماڭدى. يولدا كېتىۋېتىپ ئۇلارنىڭ بەزىلىرى - بەزىلىرىگە: ئەرەبلەرنىڭ بەزىلىرى - بەزىلىرى بىلەن ئۇرۇشقىنىغا ئوخشاش بەنۇئەسفەر قەبىلىسىنى يۇرتىدىن ھەيدەپ چىقىرىشنى ئاسان دەپ ئويلامسىلەر؟ اللہ تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، پات يېقىندا سىلەرنى ئارغامچىلار بىلەن باغلانغان ھالەتتە كۆرىمىز دېيىشتى. ئۇلارنىڭ بۇ سۆزلىرى مۆمىنلەرنى قورقۇتۇش ۋە ۋەھىمىگە سېلىش ئۈچۈن ئىدى. مۇخەششەن ئىبنى ھۇمەييىر: اللہ نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مەن سىلەرنىڭ ھەر بىرىڭلارنى 100 قامچىدىن ئۇرۇشنى ئۈمىد قىلىمەن. سىلەرنىڭ بۇ سۆزۈڭلار ئۈچۈن بىزنىڭ ھەققىمىزدە قۇرئان نازىل بولسا بىز يېڭىلىپ قالىمىز دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەممار ئىبنى ياسىرغا: «سەن بېرىپ ئۇ ئادەملەرنى تاپقىن، ئۇلار ھەقىقەتەن كۆيۈپ كەتتى[1] ئۇلاردىن ئۇلارنىڭ ئېيتقان سۆزلىرىنى سوراپ باققىن، ئەگەر ئۇلار ئۇنى ئېتىراپ قىلمىسا، ئۇنداق ئەمەس، سىلەرمۇ مۇنداق - مۇنداق سۆزلەرنى قىلدىڭلار دېگىن» دېدى. ئەممار ئۇلارنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇلارغا: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئېيتقانلىرىنى دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا ئۆزرە تىلەپ كەلدى. شۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تۆگىسىنىڭ ئۈستىدە ئىدى. ۋەدىئە ئىبنى سابىت تۆگىنىڭ بەل تاسمىسىغا ئېسىلىپ تۇرۇپ اللہ تائالانىڭ پەيغەمبىرى! بىز راستىن ئەمەس، پەقەت چاخچاق قىلىپ ئوينىشىپ دەپ قويدۇق، دېدى. مۇخەششەن ئىبنى ھۇمەييىر ئى اللہ نىڭ پەيغەمبىرى! مەن ئىسمىمنى ۋە ئاتامنىڭ ئىسمىنى يۆتكىۋېتەي مېنى كەچۈرگىن، دېدى.

بۇ ئايەتتە ئەپۇ قىلىنغانلار ئىچىدە مۇخەششەن ئىبنى ھۇمەييىر بار ئىدى. ئۇ ئىسمىنى ئابدۇراھمانغا يۆتكىۋەتتى ۋە اللہ تائالادىن ئۆزىنىڭ كىشىلەر تەرىپىدىن بىلىنمەيدىغان بىر جايدا شېھىت

[1] ئۇلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قارشى نىفاق سۆزلەرنى قىلغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ دوزاختا چۈشۈپ كۆيىدىغانلىقىدىن بېشارەت بەرگەن.

www.munber.org

هالەتتە ئۆلتۈرۈلۈشىنى تىلىدى. كېيىن ئۇ يەمامە ئۇرۇشىدا شېھىت بولدى. ئۇنىڭ جەسىتىنىڭ ئىزدېرىكى بولمىدى.

﴿سىلەر (يالغان قەسەم ئىچىپ) ئۆزرە ئېيتماڭلار، سىلەر ئىمان ئېيتقىنىڭلاردىن كېيىن، (پەيغەمبەرنى مەسخىرە قىلىش بىلەن) كاپىر بولدۇڭلار، سىلەردىن بىر گۇرۇھنى (راست تەۋبە قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن) ئەپۇ قىلساق﴾ يەنى سىلەرنىڭ ھەممىڭلارنى ئەپۇقىلمايمىز. سىلەرنىڭ بىرىڭلار چوقۇم جازالىنىشى كېرەك ﴿يەنە بىر گۇرۇھنى گۇناھكار بولغانلىقلىرى (يەنى مۇناپىقلىق بىلەن گۇناھنى داۋاملاشتۇرغانلىقلىرى) ئۈچۈن جازالايمىز﴾.

* * * * * * *

ٱلْمُنَـٰفِقُونَ وَٱلْمُنَـٰفِقَـٰتُ بَعْضُهُم مِّنۢ بَعْضٍ ۚ يَأْمُرُونَ بِٱلْمُنكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ
ٱلْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ ۚ نَسُوا۟ ٱللَّهَ فَنَسِيَهُمْ ۗ إِنَّ ٱلْمُنَـٰفِقِينَ هُمُ ٱلْفَـٰسِقُونَ ﴿٦٧﴾ وَعَدَ
ٱللَّهُ ٱلْمُنَـٰفِقِينَ وَٱلْمُنَـٰفِقَـٰتِ وَٱلْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ خَـٰلِدِينَ فِيهَا ۚ هِىَ حَسْبُهُمْ ۚ وَلَعَنَهُمُ ٱللَّهُ ۖ وَلَهُمْ
عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٦٨﴾

مۇناپىق ئەرلەر بىلەن مۇناپىق ئاياللار (مۇناپىقلىقتا ۋە ئىماندىن يىراق بولۇشتا) بىر - بىرىگە ئوخشايدۇ، ئۇلار يامانلىققا بۇيرۇيدۇ، ياخشىلىقتىن توسىدۇ، ئۇلار قوللىرىنى يۇمۇۋالىدۇ (يەنى بېخىللىق قىلىپ سەدىقە بەرمەيدۇ). ئۇلار اﷲ نى ئۇنتۇدى (يەنى اﷲ نىڭ تائەتىنى تەرك ئەتتى)، اﷲ مۇ ئۇلارنى ئۇنتۇدى (يەنى اﷲ ئۇلارنى ئۆزىنىڭ پەزلىدىن ۋە رەھمىتىدىن مەھرۇم قىلدى). شۈبھىسىزكى، مۇناپىقلار پاسىقلاردۇر﴿67﴾. اﷲ مۇناپىق ئەرلەرگە، مۇناپىق ئاياللار ۋە كۇففارلار غا دوزاخنى ۋەدە قىلدى، ئۇلار دوزاختا مەڭگۈ قالىدۇ. دوزاخ ئۇلارنى (ئازابلاشقا) يېتەرلىكتۇر، اﷲ ئۇلارغا لەنەت قىلدى، ئۇلار مەڭگۈلۈك ئازابقا دۇچار بولىدۇ﴿68﴾.

مۇناپىقلارنىڭ بەزى سۈپەتلىرىنى بايان قىلىش توغرىسىدا

اﷲ تائالا بۇ ئايەتتە، مۇناپىقلارنىڭ قىلمىشلىرىغا رەددىيە بېرىپ، ئۇلارنىڭ سۈپەتلىرىنىڭ مۆمىنلەرنىڭ سۈپەتلىرىنىڭ دەل ئەكسىچە ئىكەنلىكىنى بايان قىلىدۇ. مۆمىنلەر ياخشىلىققا بۇيرۇپ، يامانلىقتىن توسقان بىر ۋاقىتتا ئەنە شۇ مۇناپىقلار: ﴿يامانلىققا بۇيرۇيدۇ، ياخشىلىقتىن توسىدۇ، ئۇلار قوللىرىنى يۇمۇۋالىدۇ (يەنى بېخىللىق قىلىپ سەدىقە بەرمەيدۇ)﴾ يەنى پۇل - مېلىنى اﷲ يولىدا سەرپ قىلمايدۇ، ﴿ئۇلار اﷲ نى ئۇنتۇدى (يەنى اﷲ نىڭ تائەتىنى تەرك ئەتتى)، اﷲ مۇ ئۇلارنى ئۇنتۇدى (يەنى اﷲ ئۇلارنى ئۆزىنىڭ پەزلىدىن ۋە رەھمىتىدىن مەھرۇم قىلدى)﴾ يەنى ئۇلار اﷲ تائالانى ئەسلەشنى ئۇنتۇپ قالغانلىقلىرى ئۈچۈن، اﷲ تائالامۇ ئۇلارغا ئۇلارنى ئۇنتۇپ قالغاندەك مۇئامىلىنى قىلدى.

اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئۇلارغا) دېيىلىدۇ: «سىلەرنىڭ مۇشۇ كۈندىكى مۇلاقاتىنى ئۇنتۇغانلىقىڭلارغا ئوخشاش، بۈگۈن سىلەرنى ئۇنتۇيمىز (يەنى سىلەرنى ئازابقا تاشلاپ قويۇپ ئۇنتۇپ قالغاندەك مۇئامىلە قىلىمىز)﴾[1].

[1] سۈرە جاسىيە 34 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿شۈبھىسىزكى، مۇناپىقلار پاسىقلاردۇر﴾ يەنى ئۇلار ھەق يولدىن چىقىپ گۇمراھ يولىغا كىرىپ قالغۇچىلاردۇر. ﴿اللّٰه مۇناپىق ئەرلەرگە، مۇناپىق ئاياللار ۋە كۇففارلارغا﴾ ئۇلار بۇ قەبىھ ئىشلىرى ئۈچۈن ﴿دوزاخنى ۋەدە قىلدى، ئۇلار دوزاختا مەڭگۈ قالىدۇ﴾ يەنى مۇناپىقلار ۋە كاپىرلار دوزاخقا مەڭگۈ قالىدۇ. ﴿دوزاخ ئۇلارنى (ئازابلاشقا) يېتەرلىكتۇر، اللّٰه ئۇلارغا لەنەت قىلدى﴾ يەنى اللّٰه ئۇلارنى رەھمىتىدىن يىراق قىلدى ﴿ئۇلار مەڭگۈلۈك ئازابقا دۇچار بولىدۇ﴾.

* * * * * * *

كَٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكُمۡ كَانُوٓاْ أَشَدَّ مِنكُمۡ قُوَّةٗ وَأَكۡثَرَ أَمۡوَٰلٗا وَأَوۡلَٰدٗا فَٱسۡتَمۡتَعُواْ بِخَلَٰقِهِمۡ فَٱسۡتَمۡتَعۡتُم بِخَلَٰقِكُمۡ كَمَا ٱسۡتَمۡتَعَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكُم بِخَلَٰقِهِمۡ وَخُضۡتُمۡ كَٱلَّذِي خَاضُوٓاْۚ أُوْلَٰٓئِكَ حَبِطَتۡ أَعۡمَٰلُهُمۡ فِي ٱلدُّنۡيَا وَٱلۡأٓخِرَةِۖ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡخَٰسِرُونَ ﴿٦٩﴾

(ئى مۇناپىقلار، سىلەرنىڭ ھالىڭلار) سىلەردىن بۇرۇن ئۆتكەن (ھالاك بولغان ئۈممەتلەرنىڭ ھالىغا) ئوخشايدۇ، ئۇلار كۈچ - قۇۋۋەتتە سىلەردىن كۈچلۈك، مال - مۈلكى ۋە ئەۋلادى سىلەرنىڭكىگە قارىغاندا كۆپ ئىدى. سىلەردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەر (دۇنيانىڭ لەززەتلىرى جەھەتتىكى) نېسىۋىسىدىن بەھرىمەن بولغاندەك، سىلەرمۇ (دۇنيانىڭ لەززەتلىرى جەھەتتىكى) نېسىۋەڭلاردىن بەھرىمەن بولدۇڭلار؛ ئۇلار باتىلغا چۆمگەندەك، سىلەرمۇ باتىلغا چۆمدۈڭلار؛ ئەنە شۇلارنىڭ ياخشى ئەمەللىرى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئېتىبارسىزدۇر، ئەنە شۇلار زىيان تارتقۇچىلاردۇر﴿69﴾.

اللّٰه تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئۇلارغا دۇنيادا ئۇلاردىن ئىلگىرى ئۆتكەنلەرگە يەتكەن اللّٰه تائالانىڭ ئازابى يەتتى ۋە ئاخىرەتتىمۇ ئۇلارغا يەتكەن ئازاب يېتىدۇ. ﴿**سىلەردىن بۇرۇن ئۆتكەن (ھالاك بولغان ئۈممەتلەرنىڭ ھالىغا) ئوخشايدۇ، ئۇلار كۈچ - قۇۋۋەتتە سىلەردىن كۈچلۈك، مال - مۈلكى ۋە ئەۋلادى سىلەرنىڭكىگە قارىغاندا كۆپ ئىدى. سىلەردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەر (دۇنيانىڭ لەززەتلىرى جەھەتتىكى) نېسىۋىسىدىن بەھرىمەن بولغاندەك، سىلەرمۇ (دۇنيانىڭ لەززەتلىرى جەھەتتىكى) نېسىۋەڭلاردىن بەھرىمەن بولدۇڭلار**﴾.

ھەسەنبەسرى بۇ ئايەتنى سىلەردىن ئىلگىرىكىلەر ئۆزدىنىدىن بەھرىمەن بولغاندەك سىلەرمۇ ئۆز دىنىڭلاردىن بەھرىمەن بولدۇڭلار دەپ تەپسىر قىلغان. ﴿**ئۇلار باتىلغا چۆمگەندەك، سىلەرمۇ باتىلغا چۆمدۈڭلار؛ ئەنە شۇلارنىڭ ياخشى ئەمەللىرى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئېتىبارسىزدۇر**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ پۈتۈن ئەمەللىرى بىكار قىلىنىپ ئۇنىڭغا ساۋاب بېرىلمەيدۇ. ﴿**ئەنە شۇلار زىيان تارتقۇچىلاردۇر**﴾ چۈنكى ئۇلار ئەمەللىرى ئۈچۈن ھېچ ساۋابقا ئېرىشەلمەيدۇ.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: بۈگۈنكىلەرنىڭ ئىشى ئۆتكەنكىلەرنىڭ ئىشىغا نېمىدېگەن ئوخشايدۇ - ھە! ﴿**(ئى مۇناپىقلار، سىلەرنىڭ ھالىڭلار) سىلەردىن بۇرۇن ئۆتكەن (ھالاك بولغان ئۈممەتلەرنىڭ ھالىغا) ئوخشايدۇ**﴾ ئىلگىرى ئۆتكەن ئەنە شۇلار ئىسرائىل ئەۋلادىدۇر. اللّٰه بىزنى ئۇلارغا ئوخشاتتى. مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى بىلىمەن: «مېنىڭ جېنىم ئىلكىدە بولغان زات اللّٰه نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، سىلەر يەھۇدىيلارغا ئەلۋەتتە ئەگىشىپ كېتىسىلەر، ھەتتا ئۇلاردىن بىرى كېلەنىڭ كامىرىغا كىرىپ كەتسە، سىلەرمۇ ئۇنىڭغا ئەگىشىپ شۇ كامارغا كىرىپ كېتىسىلەر».

www.munber.org

ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مېنىڭ جېنىم ئىلكىدە بولغان زات الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، سىلەر سىلەردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرنىڭ يوللىرىغا ئەلۋەتتە غېرىچمۇ غېرىچ، گەزمۇگەز، غۇلاچمۇ غۇلاچ ئەگىشىپ كېتىسىلەر، ھەتتا ئۇلار كېلەنىڭ كامىرىغا كىرىپ كەتسىمۇ سىلەر ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن شۇ كامارغا كىرىپ كېتىسىلەر» ساھابىلار ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئۇلار كىملەر، ئەھلى كىتابمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇلار بولماي كىم بولاتتى» دېدى.

* * * * * * *

أَلَمۡ يَأۡتِهِمۡ نَبَأُ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡ قَوۡمِ نُوحٖ وَعَادٖ وَثَمُودَ وَقَوۡمِ إِبۡرَٰهِيمَ وَأَصۡحَٰبِ مَدۡيَنَ وَٱلۡمُؤۡتَفِكَٰتِۚ أَتَتۡهُمۡ رُسُلُهُم بِٱلۡبَيِّنَٰتِۖ فَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيَظۡلِمَهُمۡ وَلَٰكِن كَانُوٓاْ أَنفُسَهُمۡ يَظۡلِمُونَ ﴿٧٠﴾

ئۇلارغا ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرنىڭ، نۇھ، ئاد ۋە سەمۇد قەۋملىرىنىڭ،ئىبراھىم قەۋمىنىڭ، مەديەن ئاھالىسىنىڭ، كۆمتۈرۈۋېتىلگەن قىشلاقلارنىڭ (يەنى لۇت ئەلەيھىسسالام قەۋمى قىشلاقلىرىنىڭ) خەۋەرلىرى كەلمىدىمۇ؟ ئۇلارغا پەيغەمبەرلىرى مۆجىزىلەر ئېلىپ كەلدى (بۇ مۆجىزىلەرنى ئۇلار ئىنكار قىلدى). الله ئۇلارغا زۇلۇم قىلغىنى يوق، لېكىن ئۇلار (كاپىر بولۇش ۋە گۇناھ قىلىش بىلەن) ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى زۇلۇم قىلدى﴿70﴾.

مۇناپىقلارغا ئىلگىرى ئۆتكەنلەردىن ئىبرەت ئېلىشقا نەسھەت قىلىش توغرىسىدا

الله تائالا پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغان ئەنە شۇ مۇناپىقلارغا ۋەز ـ نەسھەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئۇلارغا ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرنىڭ، نۇھ، ئاد ۋە سەمۇد قەۋملىرىنىڭ، ئىبراھىم قەۋمىنىڭ، مەديەن ئاھالىسىنىڭ، كۆمتۈرۈۋېتىلگەن قىشلاقلارنىڭ (يەنى لۇت ئەلەيھىسسالام قەۋمى قىشلاقلىرىنىڭ) خەۋەرلىرى كەلمىدىمۇ؟﴾** يەنى سىلەرگە سىلەردىن بۇرۇن ئۆتكەن ئۈممەتلەرنىڭ خەۋەرلىرى يەتكۈزۈلمىدىمۇ؟ الله بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى نۇھ ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتقانلاردىن باشقا يەر يۈزىدىكى پۈتۈن ئىنسانلارنى سۇغا غەرق قىلىپ ئومۇمىيۈزلۈك ھالاك قىلدى.

ئاد قەۋمى ئۆزلىرىنىڭ پەيغەمبىرى ھۇد ئەلەيھىسسالامنى يالغانغا چىقارغانلىقى ئۈچۈن، شىددەتلىك قارا بوران بىلەن ھالاك قىلىندى. سەمۇد قەۋمى سالىھ ئەلەيھىسسالامنى ئىنكار قىلىپ مۆجىزە قىلىپ بېرىلگەن تۆگىنى ئۆلتۈرگەنلىكىنى ئۈچۈن قاتتىق ئاۋاز بىلەن ھالاك قىلىندى. الله ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىگە قارشى ئۇنىڭغا ياردەم بېرىپ، ئۇنى روشەن مۆجىزىلەر بىلەن كۈچلەندۈرۈپ قەۋمىنىڭ پادىشاھى لەنىتى نەمرۇد ئىبنى كەنئاننى ھالاك قىلدى. شۇئەيب ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى مەديەن ئاھالىسى قاتتىق ئاۋاز ۋە سايە كۈنىنىڭ ئازابى بىلەن ھالاك قىلىندى. كۆمتۈرۈۋېتىلگەن قىشلاقلار لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى بولۇپ، ئۇلار مەدائىندا ئولتۇراقلاشقان ئىدى.

الله تائالا يەنە بىر ئايەتتە مۇنداق دېگەن: ﴿لۇد قەۋمىنىڭ شەھەرلىرىنى دۈم كۆمتۈرىۋەتتى، ئۇنى (دەھشەتلىك تاشلار) قاپلىۋالدى﴾[1] بەزى تەپسىرشۇناسلار ئۇلار سەدۇم دېگەن جايدا ئولتۇراقلاشقان دەپ

---

[1] سۈرە نەجم 53 ـ ئايەت.

قارايدۇ. مەقسەت الله تائالا ئۇلارنى، ئۆزىنىڭ پەيغەمبىرى لۇت ئەلەيھىسسالامنى ئىنكار قىلغانلىقى، ئۇلاردىن ئىلگىرى ئەھلى جاھاندىن ھېچكىم قىلىپ باقمىغان قەبىھ ئىش بەچچىۋازلىق قىلغانلىقى ئۈچۈن باشتىن ئاخىرى ھەممىسىنى ھالاك قىلدى.

﴿**ئۇلارغا پەيغەمبەرلىرى مۆجىزىلەر ئېلىپ كەلدى**﴾ يەنى پەيغەمبەرلەر ئۇلارغا كەسكىن دەلىل - پاكىتلارنى كۆرسەتتى. ﴿**الله ئۇلارغا زۇلۇم قىلغىنى يوق**﴾ يەنى الله ئۇلارغا پەيغەمبەرلەر ئەۋەتىپ كەسكىن دەلىل - پاكىتلارنى كۆرسەتكەنلىكى ۋە بىلمەيتتىمىز دېيىشنىڭ ئالدىنى ئالغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارنى ھالاك قىلىش بىلەن ئۇلارغا زۇلۇم قىلغىنى يوق.

﴿**لېكىن ئۇلار (كاپىر بولۇش ۋە گۇناھ قىلىش بىلەن) ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى زۇلۇم قىلدى**﴾ يەنى ئۇلار پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغانلىقى ھەققىدە قارشى چىققانلىقى ئۈچۈن ئەنە شۇنداق ئازابقا ۋە ھالاكەت دۇچار بولدى.

* * * * * * *

وَٱلۡمُؤۡمِنُونَ وَٱلۡمُؤۡمِنَٰتُ بَعۡضُهُمۡ أَوۡلِيَآءُ بَعۡضٖۚ يَأۡمُرُونَ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَيَنۡهَوۡنَ عَنِ ٱلۡمُنكَرِ
وَيُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤۡتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَيُطِيعُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓۚ أُوْلَٰٓئِكَ سَيَرۡحَمُهُمُ ٱللَّهُۗ إِنَّ ٱللَّهَ
عَزِيزٌ حَكِيمٞ ﴿٧١﴾

مۆمىن ئەرلەر، مۆمىن ئاياللار بىر - بىرى بىلەن دوستتۇر، ئۇلار (كىشىلەرنى) ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا بۇيرۇيدۇ، يامان ئىشلاردىن توسىدۇ، نامازنى (تولۇق) ئادا قىلىدۇ، زاكات بېرىدۇ، الله غا ۋە الله نىڭ پەيغەمبىرىگە ئىتائەت قىلىدۇ، ئەنە شۇلارغا الله رەھىم قىلىدۇ، الله ھەقىقەتەن غالىبتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴿71﴾.

مۆمىنلەرنىڭ مەدھىيىلەشكە تېگىشلىك سۈپەتلىرى توغرىسىدا

الله تائالا مۇناپىقلارنىڭ ئەيىبلىنىشكە تېگىشلىك سۈپەتلىرىنى بايان قىلغاندىن كېيىن ئۇنىڭ ئارقىسىدىنلا مۆمىنلەرنىڭ مەدھىيىلەشكە تېگىشلىك سۈپەتلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**مۆمىن ئەرلەر، مۆمىن ئاياللار بىر - بىرى بىلەن دوستتۇر**﴾ يەنى ئۇلار بىر - بىرىگە ياردەم بېرىدۇ. بىر - بىرىنى قوللاپ قۇۋۋەتلەيدۇ. بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مۆمىننىڭ بىر - بىرىگە ياردەم بېرىشى خۇددى بىر - بىرىنى چىڭ تۇتۇپ تۇرغان بىنانىڭ تاملىرىغا ئوخشايدۇ» پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ مىسالنى قولىنىڭ بارماقلىرىنى بىر - بىرىگە گىرەلەشتۇرۇپ تۇرۇپ كۆرسەتتى.

ئىمام بۇخارى يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مۆمىنلەر بىر - بىرىنى دوست تۇتۇشتا ۋە بىر - بىرىگە مېھرى - شەپقەت قىلىشتا خۇددى بىر تەننىڭ مىسالىغا ئوخشايدۇ. ئەگەر ئۇ تەننىڭ بىرەر ئەزاسى ئاغرىسا، تەننىڭ قالغان ئەزالىرىدىنمۇ شۇ ئاغرىقنىڭ تەسىرى بولۇپ ئۇ ئادەم قىززىپ ۋە ئۇيقۇسىرايدۇ».

﴿**ئۇلار (كىشىلەرنى) ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا بۇيرۇيدۇ، يامان ئىشلاردىن توسىدۇ**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا خەيرلىك ئىشلارغا دەۋەت قىلىدىغان، ياخشى ئىشلارغا

بۇيرۇپ، يامان ئىشلارنى مەنئى قىلىدىغان بىر جامائە بولسۇن﴾[1] ﴿**نامازنى (تولۇق) ئادا قىلىدۇ، زاكات بېرىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار ناماز ئوقۇش ئارقىلىق الله تائالاغا ئىتائەت قىلىدۇ. زاكات بېرىش ئارقىلىق الله تائالانىڭ بەندىلىرىگە ياخشىلىق قىلىدۇ.

﴿**الله غا ۋە الله نىڭ پەيغەمبىرىگە ئىتائەت قىلىدۇ**﴾ يەنى الله بۇيرۇغان ئىشنى قىلىدۇ. الله توسقان ئىشتىن يانىدۇ ﴿**ئەنە شۇلارغا الله رەھىم قىلىدۇ**﴾ يەنى بۇ سۈپەتلەر بىلەن سۈپەتلەنگەنلەرگە الله مەرھەمەت قىلىدۇ.

﴿**الله ھەقىقەتەن غالىبتۇر**﴾ يەنى الله تائالاغا ئىتائەت قىلغان كىشىنى الله غەلىبىسىگە ئىگە قىلىدۇ. چۈنكى غەلىبە الله تائالاغا، ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ۋە مۆمىنلەرگە مەنسۇپتۇر.

﴿**ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر**﴾ ئەنە شۇ مۆمىنلەرگە بۇ سۈپەتلەرنى خاس قىلىشتا ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر. چۈنكى الله قىلغان بارلىق ئىشلىرىنى ھېكمەت بىلەن قىلغۇچىدۇر. الله بۈيۈكتۇر ۋە يۈكسەكتۇر.

* * * * * * *

وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتِ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا وَمَسَٰكِنَ طَيِّبَةً فِى جَنَّٰتِ عَدْنٍ ۚ وَرِضْوَٰنٌ مِّنَ ٱللَّهِ أَكْبَرُ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿٧٢﴾

الله مۆمىن ئەرلەر ۋە مۆمىن ئاياللارغا ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەرنى ۋەدە قىلدى. ئۇلار جەننەتلەردە مەڭگۈ قالىدۇ، ھەمىشە تۇرىدىغان جەننەتلەردە گۈزەل جايلارنى ۋەدە قىلدى. (ئۇلار ئېرىشىدىغان) الله نىڭ رازىلىقى (جەننەت نېمەتلىرىنىڭ ھەممىسىدىن) كاتتىدۇر، بۇ چوڭ بەختتۇر﴿72﴾.

مۆمىنلەرگە مەڭگۈلۈك نازۇ - نېمەت بىلەن خۇش خەۋەر بېرىلگەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا مۆمىن ئەرلەر ۋە مۆمىن ئاياللارغا ﴿**ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەر**﴾ دە تەييارلانغان ئېسىل ۋە مەڭگۈلۈك نازۇ - نېمەتلەرنى تەييارلىغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ. ﴿**ئۇلار جەننەتلەردە مەڭگۈ قالىدۇ، ھەمىشە تۇرىدىغان جەننەتلەردە گۈزەل جايلارنى ۋەدە قىلدى**﴾ يەنى چىرايلىق بىنالارنى ۋە كۆركەم تۇرالغۇ جايلارنى ۋەدە قىلدى.

بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئەبۇمۇسا ئەشئەرىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قاچا - قۇچىلىرى ۋە ئۇنىڭدىن باشقا بارلىق نەرسىلىرى ئالتۇندىن بولغان ئىككى جەننەت بار. قاچا - قۇچىلىرى ۋە ئۇنىڭدىن باشقا بارلىق نەرسىلىرى كۈمۈشتىن بولغان ئىككى جەننەت بار. جەننەت ئەھلىنىڭ ھەمىشە تۇرىدىغان جەننەتتە پەرۋەردىگارىنى كۆرۈشى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ئارىسىنى پەقەت الله تائالانىڭ زاتىنى ئوراپ تۇرىدىغان ئۇلۇغلۇق پەردىسىلا توساپ تۇرىدۇ».

يەنە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئەبۇمۇسا ئەشئەرىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك - شۈبھىسىزكى، جەننەتتە ھەر بىر مۆمىنگە بىر تال كاۋاك مەرۋايىتتىن بولغان ئېگىزلىكى 60 گەز كېلىدىغان بىر چېدىر بېرىلىدۇ. ئۇ چېدىردا ئۇ مۆمىننىڭ ئاياللىرى تۇرىدۇ. ئۇ ئۇلارنى زىيارەت قىلىپ تۇرىدۇ. ئۇ ئاياللار ئۆزئارا بىر - بىرىنى كۆرمەيدۇ».

---

[1] سۈرە ئال ئىمران 104 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئەبۇھۇرەيرىدىن رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كىم اللە تائالاغا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىمان ئېيتسا، نامازنى ئادا قىلسا، رامىزاننىڭ روزىسىنى تۇتسا، ئۇ اللە يولىدا ھىجرەت قىلسۇن ياكى ئۆزىنىڭ تۇغۇلغان يۇرتىدىن چىقماي ئولتۇرسۇن، شەك - شۈبھىسىزكى، اللە تائالانىڭ ئۇنى جەننەتكە كىرگۈزۈشى ھەقلىقتۇر» دېدى. ساھابىلار ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! بىز بۇنى كىشىلەرگە خەۋە قىلمايلىمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «جەننەتتە ھەقىقەتەن 100 دەرىجە بار، اللە، اللە يولىدا جىھاد قىلغۇچىلارغا ئۇ جەننەتلەرنى تەييارلىدى. ھەر ئىككى جەننەتنىڭ ئارىلىقىدا ئاسمان بىلەن زېمىننىڭ ئارىلىقىدەك پەرق بار. ئەگەر اللە تائالادىن جەننەت سورىساڭلار، فىردەۋس دېگەن جەننەتنى سوراڭلار. ئۇ ئەڭ ئۈستىدىكى ۋە ئەڭ ئوتتۇرىدىكى جەننەتتۇر. ئۇنىڭدىن جەننەتنىڭ ئېرىق ئۆستەڭلىرى ئېقىپ چىقىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىدە مېھرىبان اللە تائالانىڭ ئەرشى باردۇر» دېدى.

ئىمام ئەھمەد، ئەبۇھۇرەيرىدىن رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەگەر سىلەر ماڭا دۇرۇد ئېيتساڭلار، اللە تائالادىن ماڭا ۋەسىلىنى سوراڭلار» دېدى. ساھابىلار ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! ۋەسىلە دېگەن نېمە؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ۋەسىلە جەننەتتىكى ئەڭ ئالىي دەرىجىدۇر. ئۇنىڭغا پەقەت بىرلا ئادەم ئېرىشىدۇ، مەن شۇ ئادەم بولۇشۇمنى ئۈمىد قىلىمەن» دېدى.

ئىمام ئەھمەد، ئەبۇمۇسلەدىن ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! بىزگە جەننەت ۋە جەننەتنىڭ بىنالىرىنىڭ نېمىدىن بولىدىغانلىقى ھەققىدە سۆزلەپ بەرگىن دېدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «جەننەتنىڭ تاملىرىنىڭ بىر كېسەكى ئالتۇن بولسا، يەنە بىر كېسەكى كۈمۈشتىن سۇۋاقلىرى ئىپار، تاشلىرى مەرۋايىت بىلەن ياقۇت، توپىسى زەپىراندىن بولىدۇ. جەننەتكە كىرسە نازۇ - نېمەتلەردىن بەھرىمەن بولىدۇ. جاپا چەكمەيدۇ. مەڭگۈ ئۆلمەيدۇ، كىيىملىرى كونىرىمايدۇ ۋە قېرىمايدۇ».

﴿(ئۇلار ئېرىشىدىغان) اللە نىڭ رازىلىقى (جەننەت نېمەتلىرىنىڭ ھەممىسىدىن) كاتتىدۇر﴾ بۇ ھەقتە ئىمام مالىك ئەبۇسەئىد خۇدرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك - شۈبھىسىزكى، غالىب ۋە بۈيۈك اللە جەننەت ئەھلىگە نىدا قىلىپ ئى جەننەت ئەھلى! دەيدۇ. ئۇلار: پەرۋەردىگارىمىز نىدايىڭنى ئاڭلىدۇق، بىز بۇيرۇقىڭغا تەييارمىز، ياخشىلىقنىڭ ھەممىسى سېنىڭ قولۇڭدىدۇر دەيدۇ. اللە: ئېرىشكەن نېمەتلىرىڭگە رازى بولدىڭلارمۇ؟ دەيدۇ. ئۇلار: ئى پەرۋەردىگارىمىز، بىزنىڭ رازى بولماسلىقىمىزغا نېمە ھەددىمىز، سەن بىزگە ھەقىقەتەن بەندىلىرىڭدىن ھېچكىمگە بەرمىگەن نەرسىنى بەردىڭ، دەيدۇ. اللە سىلەرگە ئۇنىڭدىنمۇ ياخشى نەرسىنى بەرمەيمۇ؟ دەيدۇ. ئۇلار: پەرۋەردىگارىمىز، قايسى نەرسە ئۇنىڭدىن ياخشىدۇر؟ دەيدۇ. اللە مەن سىلەرگە رازىلىقىمنى ھالال قىلدىم. بۇنىڭدىن كېيىن سىلەرگە ھەرگىز ئاچچىقلانمايمەن، دەيدۇ».

* * * * * * *

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ جَٰهِدِ ٱلۡكُفَّارَ وَٱلۡمُنَٰفِقِينَ وَٱغۡلُظۡ عَلَيۡهِمۡۚ وَمَأۡوَىٰهُمۡ جَهَنَّمُۖ وَبِئۡسَ ٱلۡمَصِيرُ
﴿٧٣﴾ يَحۡلِفُونَ بِٱللَّهِ مَا قَالُواْ وَلَقَدۡ قَالُواْ كَلِمَةَ ٱلۡكُفۡرِ وَكَفَرُواْ بَعۡدَ إِسۡلَٰمِهِمۡ وَهَمُّواْ بِمَا لَمۡ
يَنَالُواْۚ وَمَا نَقَمُوٓاْ إِلَّآ أَنۡ أَغۡنَىٰهُمُ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ مِن فَضۡلِهِۦۚ فَإِن يَتُوبُواْ يَكُ خَيۡرٗا لَّهُمۡۖ وَإِن يَتَوَلَّوۡاْ
يُعَذِّبۡهُمُ ٱللَّهُ عَذَابًا أَلِيمٗا فِي ٱلدُّنۡيَا وَٱلۡأٓخِرَةِۚ وَمَا لَهُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ مِن وَلِيّٖ وَلَا نَصِيرٖ ﴿٧٤﴾

www.munber.org

ئى پەيغەمبەر! كاپىرلارغا ۋە مۇناپىقلارغا قارشى جىهاد قىلغىن، ئۇلارغا (قارشى غازات قىلىش ۋە قورقۇنچ سېلىش بىلەن) قاتتىق مۇئامىلە قىلغىن، ئۇلارنىڭ جايى جەھەننەمدۇر، ئۇ نېمىدېگەن يامان جاي! ﴿73﴾. ئۇلار (يەنى مۇناپىقلار) ھېچنېمە دېمىگەنلىكى توغرىسىدا اللّٰه بىلەن قەسەم قىلىدۇ، ئۇلار ھەقىقەتەن كۇفرى سۆزىنى ئېيتتى، ئىسلام دىنىغا كىرگەنلىكىنى ئىپادىلىگەندىن كېيىن كاپىر بولدى، ئۇلار ئىشقا ئاشمايدىغان ئىشنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا ئۇرۇندى (يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆلتۈرۈشنى قەستلىدى)، ئۇلارنىڭ (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى) يامان كۆرۈشى پەقەت اللّٰه نىڭ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ئۇلارنى ئۆز پەزلىدىن باي قىلغانلىقى ئۈچۈندۇر، ئەگەر ئۇلار (مۇناپىقلىقتىن) تەۋبە قىلسا، ئۆزلىرىگە ياخشىدۇر، ئەگەر ئۇلار (ئىماندىن داۋاملىق) يۈز ئۆرۈسە، اللّٰه ئۇلارنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە قاتتىق ئازاب بىلەن جازالايدۇ، يەر يۈزىدە ئۇلارغا (ئۇلارنى ئازابتىن قۇتۇلدۇرىدىغان) بىرەر دوست ۋە بىرەر مەدەتكار تېپىلمايدۇ ﴿74﴾.

كاپىرلارغا ۋە مۇناپىقلارغا قارشى جىهاد قىلىشقا ۋە ئۇلارغا قاتتىق قوللۇق قىلىشقا بۇيرۇش توغرىسىدا

اللّٰه تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى كاپىرلارغا ۋە مۇناپىقلارغا قارشى جىهاد قىلىشقا ۋە ئۇلارغا قاتتىق قول بولۇشقا بۇيرۇيدۇ. اللّٰه ئۇنىڭ ئۆزىگە ئەگەشكەن مۆمىنلەرگە سىلىق مۇئامىلە قىلىپ، قانات ئاستىغا ئېلىشقا بۇيرۇغان ئىدى. اللّٰه ئۇنىڭغا كاپىر ۋە مۇناپىقلارنىڭ ئاخىرەتتىكى ئورنىنىڭ دوزاخ بولىدىغانلىقىدىن خەۋەر قىلدى.

﴿**كاپىرلارغا ۋە مۇناپىقلارغا قارشى جىهاد قىلغىن**﴾ ئىبنى مەسئۇد بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: يەنى ئۇلارغا قارشى قولى بىلەن جىهاد قىلىدۇ، ئەگەر ئۇنىڭغا قادىر بولالمىسا، ئۇلارنىڭ يۈزىگە نەپرەت بىلەن قاپىقىنى تۈرۈپ قارايدۇ.

ئىبنى ئابباس مۇنداق دەيدۇ: اللّٰه تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى كاپىرلارغا قارشى قىلىچ بىلەن مۇناپىقلارغا قارشى تىل بىلەن جىهاد قىلىشقا ۋە ئۇلارغا شەپقەت قىلماسلىققا بۇيرۇدى. زەھھاك مۇنداق دەيدۇ: كاپىرلارغا قارشى قىلىچ بىلەن جىهاد قىلغىن، مۇناپىقلارغا قاتتىق سۆزلەرنى قىلغىن، مانا بۇ ئۇلارغا قارشى جىهاد قىلغانلىقتۇر.

مۇقاتىل ۋە رەبىئ قاتارلىقلارمۇ بۇ ئايەتنى زەھھاكقا ئوخشاش تەپسىر قىلغان، ھەسەن ۋە قەتادە، مۇناپىقلارغا قارشى جىهاد قىلىش ئۇلارنى شەرىئەت بەلگىلىمىسى بويىچە جازالاشتۇر، دېدى. يۇقىرىدا دېيىلگەن بۇ سۆزلەرنىڭ ئارىسىدا ھېچقانداق قارمۇ قارشىلىق يوق. چۈنكى ئۇلارغا ئوخشىمىغان ئەھۋاللارغا ئاساسەن بىرىدە ئۇنداق جازا بېرىلسە بىرىدە مۇنداق جازا بېرىلىدۇ.

بۇ ئايەتنىڭ نازىل بولۇش سەۋەبى توغرىسىدا

ئۇمەۋىي ”غازاتلار“ دېگەن كىتابىدا ئابدۇراھمان ئىبنى ئابدۇللاھتىن ئۇنىڭ چوڭ دادىسى كەئب ئىبنى مالىكنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە بولغان جىهاد قىلىشقا چىقمىغان ۋە ئۇلار ھەققىدە قۇرئان نازىل بولغان مۇناپىقلارنىڭ ئىچىدە جۇلاس ئىبنى سۇۋەيد دېگەن مۇناپىقمۇ بار ئىدى. ئۇنىڭ ئايالى ئۇمەير ئىبنى سەئىدنىڭ ئاتىسى ئىدى. ئۇمەير ئۇنىڭ ئۆيىدە چوڭ بولغان ئۆگەي ئوغلى ئىدى. قۇرئان نازىل بولۇپ اللّٰه مۇناپىقلارنىڭ سۈپەتلىرىنى بايان قىلغاندىن كېيىن جۇلاس: اللّٰه نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئەگەر مۇھەممەدنىڭ دەۋاتىنى راست بولسا، بىز

www.munber.org

ئەلۋەتتە ئېشەكتىنمۇ بەتتەر ئادەملەر بولىمىز، دېدى. ئۇمەير ئىبنى سەئىد: ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ اللە تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئى جۇلاس! سەن ماڭا ئىنسانلارنىڭ ئەڭ سۆيۈملۈكسەن ۋە ئەڭ ياخشىسسەن. مەن سەن ياقتۇرمايدىغان بىرەر ئىشنىڭ ساڭا يېتىپ قېلىشىنى ھەرگىز خالىمايمەن. سەن شۇنداق بىر سۆزنى قىلدىڭكى، ئەگەر ئۇنى ئاشكارا قىلسام، سېنى كىشىلەر ئارىسىدا رەسۋا قىلىپ قويىمەن. ئەگەر يوشۇرسام سەن مېنىڭ ھالاك بولۇشىمغا سەۋەبچى بولىسەن. ماڭا نىسبەتەن بىرىنچىسى، ئىككىنچىسىغا قارىغاندا ئاساندۇر دېدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇنىڭغا جۇلاسنىڭ ئېيتقان سۆزلىرىنى يەتكۈزدى. بۇ ئەھۋال جۇلاسقا يەتكەندە، ئۇ ئۆيىدىن چىقىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كەلدى - دە، اللە بىلەن قەسەم قىلىپ تۇرۇپ، ئۇمەير ئىبنى سەئىد ساڭا دېگەن سۆزلەرنى مەن قىلمىدىم، ئۇ ھەقىقەتەن ماڭا يالغاننى چاپلىدى، دېدى. شۇنىڭ بىلەن غالىب ۋە بۈيۈك اللە ئۇنىڭ ھەققىدە ﴿**ئۇلار (يەنى مۇناپىقلار) ھېچنېمە دېمىگەنلىكى توغرىسىدا اللە بىلەن قەسەم قىلىدۇ، ئۇلار ھەقىقەتەن كۇفرى سۆزىنى ئېيتتى، ئىسلام دىنىغا كىرگەنلىكىنى ئىپادىلىگەندىن كېيىن كاپىر بولدى، ئۇلار ئىشقا ئاشمايدىغان ئىشنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا ئۇرۇندى (يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆلتۈرۈشنى قەستلىدى)، ئۇلارنىڭ (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى) يامان كۆرۈشى پەقەت اللە نىڭ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ئۇلارنى ئۆز پەزلىدىن باي قىلغانلىقى ئۈچۈندۇر، ئەگەر ئۇلار (مۇناپىقلىقتىن) تەۋبە قىلسا، ئۆزلىرىگە ياخشىدۇر، ئەگەر ئۇلار (ئىماندىن داۋاملىق) يۈز ئۆرۈسە، اللە ئۇلارنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە قاتتىق ئازاب بىلەن جازالايدۇ، يەر يۈزىدە ئۇلارغا (ئۇلارنى ئازابتىن قۇتۇلدۇرىدىغان) بىرەر دوست ۋە بىرەر مەدەتكار تېپىلمايدۇ**﴾ دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا بۇ ئايەتنى ئوقۇپ بەردى.

ئېيتىشلارغا قارىغاندا جۇلاس نىفاقلىقتىن ئۆزىنى پۈتۈنلەي تارتىپ ھەقىقىي تەۋبە قىلغان.

ئىمام ئەبۇجەئفەر ئىبنى جەرىر، ئىبنى ئاببباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر تۈپ دەرەخنىڭ سايىسىدە ئولتۇرۇپ تۇرۇپ: «ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ قېشىڭلارغا بىر ئادەم كېلىدۇ. ئۇ سىلەرگە شەيتان كۆزى بىلەن قارايدۇ. ئەگەر ئۇ كەلسە، ئۇنىڭغا گەپ قىلماڭلار» دېدى. ئانچە ئۇزاق ئۆتمەي كۆك كۆز بىر ئادەم چىقىپ كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى چاقىرىپ: «سەن ۋە سېنىڭ ھەمراھلىرىڭ نېمىشقا مېنى تىللايسىلەر؟» دېدى. ئۇ ئادەم كېتىپ ھەمراھلىرىنى ئېلىپ كەلدى. ئۇلار ھېچنېمە دېمىدۇق، دەپ اللە بىلەن قەسەم قىلىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ گۇناھىدىن ئۆتتى. شۇنىڭ بىلەن غالىب ۋە بۈيۈك اللە ﴿**ئۇلار (يەنى مۇناپىقلار) ھېنېمە دېمىگەنلىكى توغرىسىدا اللە بىلەن قەسەم قىلىدۇ...**﴾ دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى.

مۇناپىقلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆلتۈرۈشنى قەستلىشى توغرىسىدا

﴿**ئۇلار ئىشقا ئاشمايدىغان ئىشنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا ئۇرۇندى (يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆلتۈرۈشنى قەستلىدى)**﴾ بەزىلەر بۇ ئايەتنى جۇلاس ھەققىدە نازىل بولغان، چۈنكى ئۆگەي ئوغلى ئۇنىڭ ئېيتقان سۆزلىرىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دەپ قويىمەن، دېگەنلىكىنى ئۈچۈن ئۇ ئۇنى ئۆلتۈرمەكچى بولغان دېدى ۋە بەزىلەر بۇ ئايەت ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇبەي ھەققىدە نازىل بولدى. چۈنكى ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى قەستلىدى، دېدى.

www.munber.org

سۈددى بۇ ئايەت پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ رازى بولمىغانلىقىغا قارىماي، ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇبەيگە تاج كەيدۈرمەكچى بولغان كىشىلەر[1] ھەققىدە نازىل بولدى، دېدى.

رىۋايەت قىلىنىشىچە، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام تەبۇك غازىتىغا يۈرۈش قىلغان چاغدا بىر گۇرۇھ مۇناپىقلار ئۇنى يولدا كېتىۋاتقان كېچىلەرنىڭ بىرىدە قەستلەپ ئۆلتۈرۈۋەتمەكچى بولغان. ئۇلار 10 نەچچە نەپەر ئادەم ئىدى.

زەھھاك مۇنداق دەيدۇ: بۇ ئايەت شۇلار ھەققىدە نازىل بولغان، ئىمام ئەبۇبەكىر بەيھەقى، ھۇزەيفە ئىبنى يەمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان ھەدىسمۇ بۇ ئەھۋالنى ئېنىق ئىسپاتلاپ بېرىدۇ. ھۇزەيفە مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ تۆگىسىنىڭ نوختىسىدىن تۇتۇپ يېتىلەۋاتاتتىم. ئەممار تۆگىنى ئارقىسىدىن ھەيدەۋاتاتتى. بىز بىر داۋاندا كېتىۋاتقاندا ئۇلاغقا مىنگەن 12 ئادەم تۇيۇقسىز پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ ئالدىغا چىقتى. مەن پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ دىققىتىنى ئۇلارغا قاراتتىم. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ئۇلارغا قاراپ توۋلىدى. ئاندىن ئۇلار ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ كېتىپ قېلىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام بىزگە: «بۇ ئادەملەرنى تونۇدۇڭلارمۇ؟» دېدى. بىز: ياق ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئۇلار يۈزلىرىنى ئورىۋالغان ئىكەن. لېكىن بىز ئۇلارنىڭ مىنگەن ئۇلاغلىرىنى تونۇۋالدۇق، دېدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: «ئۇلار ئۆلگۈچە مۇناپىقلىق قىلغۇچىلاردۇر، ئۇلارنىڭ نېمە ئىش قىلماقچى بولغانلىقىنى بىلەمسىلەر؟» دېدى. بىز ياق دېدۇق. ئۇ: «ئۇلار داۋاندا الله نىڭ پەيغەمبىرىنى قىستاپ، داۋاندىن چۈشۈرۈۋەتمەكچى بولدى» دېدى. ھەر بىر قەۋم ئۇلارنىڭ بېشىنى كېسىپ ساڭا ئەۋەتسە بولمامدۇ؟ دېدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: «ياق، ئەرەبلەر ئۆز ئارىسىدا مۇھەممەد ئۆزىگە ئەگەشكەن ئادەملەر بىلەن دۈشمەنلىرىگە قارشى ئۇرۇش قىلدى، الله ئۇنى ئۇلار بىلەن غەلىبىگە ئېرىشتۈرگەندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ئۇلارنى ئۆلتۈرۈشكە يۈزلەندى، دەپ سۆز - چۆچەك قىلىشىنى ياقتۇرمايمەن» دېدى. ئاندىن ئۇ: «ئى الله! ئۇ مۇناپىقلارنى ”دۇبەيلە“ بىلەن ئاتىقىن» دېدى. بىز ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ”دۇبەيلە“ دېگەن نېمە دېدۇق. ئۇ: «ئۇ بىر كۆيدۈرگە بولۇپ، ئۇلارنىڭ بىرسىنىڭ يۈرىكىگە قادىلىپ ئۇنى ئۆلتۈرىدۇ» دېدى.

ئىمام مۇسلىم، ئەبۇتۇفەيلىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: داۋانغا چىققان ئادەملەردىن بىرى بىلەن ھۇزەيفىنىڭ ئارىسىدا ئازراق جېدەل بولۇپ قالدى. ئۇ ئادەم ھۇزەيفىگە: الله نىڭ نامى بىلەن داۋانغا چىققانلارنىڭ قانچە ئادەم ئىكەنلىكىنى دەپ بېرىشىڭنى تەلەپ قىلىمەن، دېدى. باشقا ئادەملەرمۇ ھۇزەيفىگە ئۇ سەندىن ئۇلارنىڭ سانىنى سورىغاندىكىن دەپ بەرسەڭ بولمامدۇ؟ دېدى. ھۇزەيفە: بىزگە خەۋەر قىلىنىشىچە ئۇلار 14 ئادەم ئىدى. ئەگەر مەن ئۇلارنىڭ قاتارىدا بولسام 15 ئادەم بولىمىز .الله نىڭ نامى بىلەن گۇۋاھلىق بېرىمەنكى، ئۇلاردىن 12 ئادەم بۇ دۇنيادا ۋە گۇۋاھچىلار گۇۋاھلىق بېرىدىغان قىيامەت كۈنىدە الله تائالاغا ۋە الله نىڭ پەيغەمبىرىگە قارشى جەڭ ئېلان قىلغۇچىلاردۇر، دېدى. ئۇلاردىن ئۈچى بىز پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ باشقىلار جىلغىنىڭ ئىچى بىلەن ماڭسۇن دېگەن نىداسىنى ئاڭلىماپتۇق ۋە ئۇلارنىڭ قىلماقچى بولغان سۇيىقەستىنى بىلمەپتۇق، دەپ پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا ئۆزرە ئېيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام بىر سايىلىقتا كېتىۋېتىپ «ئالدىمىزدا ئاز سۇ بار، سۇنىڭ قېشىغا مەندىن بۇرۇن ھېچكىم بارمىسۇن» دېدى. بىراق پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام سۇنىڭ بويىغا بىر گۇرۇھ ئادەملەرنىڭ ئۆزىدىن بۇرۇن بېرىپ بولغانلىقىنى كۆرۈپ شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە ئۇلارغا لەنەت ئېيتتى.

[1] ئۇلار ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇبەينى ئۆزلىرىگە باشلىق سايلىماقچى بولغان.

www.munber.org

ئىمام مۇسلىم، ئەممار ئىبنى ياسىردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مېنىڭ ساھابىلىرىمدىن 12 مۇناپىق جەننەتكە، تۆگە يىڭنىنىڭ تۆشۈكىدىن ئۆتەلىگەنگە قەدەر كىرەلمەيدۇ ۋە جەننەتنىڭ پۇرىقىنىمۇ پۇرىيالمايدۇ. ئۇلاردىن سەككىزىنى ئۆلتۈرۈشكە كۆيدۈرگە يېتەرلىكتۇر. كۆيدۈرگە ئۇلارنىڭ دوللىرىغا چىقىدۇ، ئاخىرىدا كۆكرەكلىرىگە كېڭىيىدۇ» شۇڭا ھۇزەيفە ھېچكىم بىلمەيدىغان ئەنە شۇ مۇناپىقلارنىڭ كىملەر ئىكەنلىكىدىن ئىبارەت سىرنى بىلىدۇ، دەپ قارىلاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى ھېچكىمگە دەپ بەرمەي ھۇزەيفىگە دەپ بەرگەن.

﴿ئۇلارنىڭ (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى) يامان كۆرۈشى پەقەت اللە نىڭ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ئۇلارنى ئۆز پەزلىدىن باي قىلغانلىقى ئۈچۈندۇر﴾ يەنى اللە ئۇلارنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بەرىكىتى بىلەن باي قىلغاندىن باشقا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارنىڭ ئالدىدا ھېچقانداق گۇناھى يوق. اللە پەيغەمبىرىگە بەخت - سائادەت ئاتا قىلدى. ئەگەر بۇ بەخت - سائادەت ئۇلار ئارىسىدا ئومۇملاشسا ئىدى، اللە ئۇلارنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن ھەقىقەتكە ئەلۋەتتە ھىدايەت قىلغان بولاتتى. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەنسارىلارغا مۇنداق دېگەن ئىدى: «مەن سىلەر بىلەن ئۇچراشقاندا سىلەر ئازغۇنلۇق ئىچىدە ئەمەسمىدىڭلار؟ اللە مەن ئارقىلىق سىلەرنى ھىدايەت قىلدى. سىلەر چېچىلاڭغۇ ئىدىڭلار، اللە تائالا مەن ئارقىلىق سىلەرنى بىرلەشتۈردى. سىلەر كەمبەغەل ئىدىڭلار، اللە مەن ئارقىلىق سىلەرنى باي قىلدى». پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر بىر سۆزنى قىلغاندا، ئەنسارىلار اللە ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى مىننەت قىلىشقا ئەڭ ھەقلىقتۇر دېيىشتى. ئاندىن اللە تائالا مۇناپىقلارنى تەۋبە قىلىشقا چاقىرىپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئەگەر ئۇلار (مۇناپىقلىقتىن) تەۋبە قىلسا، ئۆزلىرىگە ياخشىدۇر، ئەگەر ئۇلار (ئىماندىن داۋاملىق) يۈز ئۆرۈسە، اللە ئۇلارنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە قاتتىق ئازاب بىلەن جازالايدۇ﴾** يەنى ئەگەر ئۇلار مۇناپىقلىق يولىنى داۋاملاشتۇرسا اللە ئۇلارنى دۇنيادا ئۆلتۈرۈلۈش، قايغۇ - ھەسرەتكە سېلىش بىلەن قاتتىق جازالايدۇ. ئاخىرەتتە خار ۋە رەسۋا قىلغۇچى قاتتىق دەرتلىك ئازاب بىلەن ئازابلايدۇ.

﴿يەر يۈزىدە ئۇلارغا (ئۇلارنى ئازابتىن قۇتۇلدۇرىدىغان) بىرەر دوست ۋە بىرەر مەدەتكار تېپىلمايدۇ﴾ يەنى ئۇلارغا بەخت - سائادەت بېغىشلايدىغان، ياردەم قىلىدىغان ھېچ بىر ئادەم تېپىلمايدۇ. ئۇلار نە ياخشىلىققا ئېرىشەلمەيدۇ. نە ئۆزىگە كەلگەن يامانلىقنى توسيالمايدۇ.

* * * * * * *

۞ وَمِنۡهُم مَّنۡ عَـٰهَدَ ٱللَّهَ لَئِنۡ ءَاتَىٰنَا مِن فَضۡلِهِۦ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلصَّـٰلِحِينَ ﴿٧٥﴾
فَلَمَّآ ءَاتَىٰهُم مِّن فَضۡلِهِۦ بَخِلُواْ بِهِۦ وَتَوَلَّواْ وَّهُم مُّعۡرِضُونَ ﴿٧٦﴾ فَأَعۡقَبَهُمۡ نِفَاقًا فِى قُلُوبِهِمۡ إِلَىٰ
يَوۡمِ يَلۡقَوۡنَهُۥ بِمَآ أَخۡلَفُواْ ٱللَّهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُواْ يَكۡذِبُونَ ﴿٧٧﴾ أَلَمۡ يَعۡلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ يَعۡلَمُ
سِرَّهُمۡ وَنَجۡوَىٰهُمۡ وَأَنَّ ٱللَّهَ عَلَّـٰمُ ٱلۡغُيُوبِ ﴿٧٨﴾

ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بەزىلەر: «ئەگەر اللە بىزگە ئۆز پەزلىدىن ئاتا قىلسا (يەنى رىزقىمىزنى كەڭ قىلسا) ئەلۋەتتە سەدىقە بېرەتتۇق، ئەلۋەتتە ياخشىلاردىن بولاتتۇق» دەپ اللە غا ئەھدە قىلدى﴿75﴾. اللە ئۇلارغا ئۆز پەزلىدىن ئاتا قىلغان (يەنى باي قىلغان) چاغدا،بېخىللىق قىلىشتى (يەنى ئەھدىنى بۇزۇپ، اللە غا ۋە اللە نىڭ پەيغەمبىرىگە ئىتائەت قىلىشتىن يۈز ئۆرۈشتى)﴿76﴾. ئۇلار (سەدىقە قىلىمىز، ياخشىلاردىن بولىمىز دەپ) اللە غا بەرگەن ئەھدىسىگە خىلاپلىق قىلغانلىقلىرى، (ئىمانىنى، ئېھسانىنى

www.munber.org

دەۋا قىلىشتىكى) يالغانچىلىقلىرى ئۈچۈن، الله غا مۇلاقات بولىدىغان كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) گە قەدەر مۇناپىقلىقنىڭ دىللىرىدا (يىلتىز تارتىپ) تۇرۇشىنى الله ئۇلارنىڭ (ئىشىنىڭ) ئاقىۋىتى قىلدى《77》*. الله نىڭ ئۇلارنىڭ ئىچكى سىرلىرىنى، (ئۆز ئارا قىلىشقان) يوشۇرۇن سۆزلىرىنى بىلىپ تۇرىدىغانلىقىنى، پۈتۈن غەيبلەرنى چوڭقۇر بىلىدىغانلىقىنى ئۇلار ئۇقمامدۇ؟*《78》.

پۇل ـ مال تەلەپ قىلىش، ئاندىن سەدىقە بېرىشكە بېخىللىق قىلىش مۇناپىقلارنىڭ ئالامەتلىرىدىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: مۇناپىقلاردىن بەزىلىرى الله تائالاغا ۋەدە بېرىپ ئەگەر الله بىزنى ئۆز پەزلىدىن باي قىلسا، بىز ئەلۋەتتە الله رىزىق قىلىپ بەرگەن بۇ بايلىقتىن سەدىقە بېرەتتۇق ۋە چوقۇم ياخشى كىشىلەردىن بولاتتۇق دەيدۇ. ئۇلار بايلىققا ئېرىشكەندە بۇ ۋەدىسىگە ۋاپا قىلمايدۇ ۋە قىلغان دەۋاسىنى ئەمەلگە ئاشۇرمايدۇ. الله ئۇلارنىڭ بۇ قىلمىشىغا نىپاقلىقنى تاكى قىيامەت كۈنى ئۇلار، غالىب ۋە بۈيۈك الله تائالاغا ئۇچراشقانغا قەدەر ئۇلارنىڭ دىللىرىدا يىلتىز تارتقۇزىدۇ. الله بىزنى بۇ نىپاقلىقتىن ساقلىسۇن!

《ئۇلار (سەدىقە قىلىمىز، ياخشىلاردىن بولىمىز دەپ) الله غا بەرگەن ئەھدىسىگە خىلاپلىق قىلغانلىقلىرى، (ئىمانىنى، ئېھسانىنى دەۋا قىلىشتىكى) يالغانچىلىقلىرى ئۈچۈن》 يەنى ئۇلارنىڭ ۋەدىگە خىلاپلىق قىلغانلىقى ۋە يالغانچىلىق قىلغانلىقى ئۈچۈن الله ئۇلارنىڭ دىللىرىدىكى مۇناپىقلىقنى ئۇلارنىڭ يامان ئاقىۋىتى قىلدى.

بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مۇناپىقنىڭ ئالامىتى ئۈچتۇر. ئەگەر ئۇ سۆزلىسە يالغان سۆزلەيدۇ، ۋەدە قىلسا ئۇنىڭغا خىلاپلىق قىلىدۇ، ئىشەنچىلىك دەپ قارالسا خىيانەت قىلىدۇ».

《الله نىڭ ئۇلارنىڭ ئىچكى سىرلىرىنى، (ئۆز ئارا قىلىشقان) يوشۇرۇن سۆزلىرىنى بىلىپ تۇرىدىغانلىقىنى، پۈتۈن غەيبلەرنى چوڭقۇر بىلىدىغانلىقىنى ئۇلار ئۇقمامدۇ؟》 الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ سىرلارنى ۋە يوشۇرۇن نەرسىلەرنى بىلىدىغانلىقىنى ۋە مۇناپىقلارنىڭ دىللىرىغا يوشۇرغان نەرسىلىرىنى ئوبدان بىلىدىغانلىقىدىن خەۋەر قىلىدۇ. مۇناپىقلار ئەگەر بىز بايلىققا ئېرىشسەك ئۇنىڭدىن سەدىقە قىلاتتۇق ۋە ئۇنىڭغا ئېرىشكەنلىكىمىز ئۈچۈن الله تائالاغا شۈكۈر قىلاتتۇق، دەپ جار سالغان بولسىمۇ الله ئۇلارنىڭ دىللىرىغا يوشۇرغان نەرسىلىرىنى ئوبدان بىلىدۇ. چۈنكى الله تائالا پۈتۈن يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا غەيبلەرنى، ھەرقانداق ئىچكى سىرلارنى، يوشۇرۇن سۆزلەرنى ئاشكارا ۋە مەخپىي نەرسىلەرنى ناھايىتى ياخشى بىلىدۇ.

* * * * * * *

ٱلَّذِينَ يَلۡمِزُونَ ٱلۡمُطَّوِّعِينَ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ فِي ٱلصَّدَقَٰتِ وَٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا
جُهۡدَهُمۡ فَيَسۡخَرُونَ مِنۡهُمۡ سَخِرَ ٱللَّهُ مِنۡهُمۡ وَلَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٩﴾

(مۇناپىقلار) مۆمىنلەرنىڭ ئىچىدىكى مەردلىك بىلەن (كۆپ) سەدىقە قىلغۇچىلارنى، تاقىتىنىڭ يېتىشىچە (يەنى كەمبەغەل بولغانلىقتىن ئاز) سەدىقە قىلغۇچىلارنى ئەيىبلەيدۇ، ئۇلارنى مەسخىرە قىلىدۇ، الله ئۇلارنى مەسخىرە قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن جازالايدۇ، ئۇلار قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ《79》.

www.munber.org

كۆپ سەدىقە قىلغۇچىلارنى ئەيىبلەش، ئاز سەدىقە قىلغۇچىلارنى مەسخىرە قىلىش مۇناپىقلارنىڭ ئالامەتلىرىدىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا

بۇمۇ ھەم مۇناپىقلارنىڭ سۈپەتلىرىدىندۇر. ھېچقانداق ئادەم ھەرقانداق ئەھۋالدا ئۇلارنىڭ ئەيىبلىشىدىن خالىي بولالمايدۇ. ھەتتا سەدىقە بەرگۈچىلەرمۇ ئۇلارنىڭ ئەيىبلىشىدىن خالىي بولالمايدۇ. ئەگەر سەدىقە قىلغۇچىلاردىن بىرى پۇلنى - مالنى كۆپ ئېلىپ كەلسە، مۇناپىقلار: بۇ رىياخور ئادەم، دەيدۇ. ئەگەر ئۇ ئاز نەرسە ئېلىپ كەلسە، ئۇلار: اللە ھەقىقەتەن بۇ ئاز نەرسىدىن بىھاجەتتۇر، دەيدۇ.

بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى، ئەبۇۋائىلدىن ئەبۇمەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: سەدىقە قىلىشقا بۇيرۇش ھەققىدىكى ئايەت نازىل بولغاندا، بىز سەدىقىلىرىمىزنى كۆتۈرۈپ كېلەتتۇق. بىرەر ئادەم جىق نەرسىنى سەدىقە قىلسا، مۇناپىقلار: بۇ رىياخور ئادەم ئىكەن، دېيىشتى. يەنە بىر ئادەم بىرەر سا[1] نەرسە سەدىقە قىلسا، اللە ھەقىقەتەن بۇ سەدىقىدىن بىھاجەتتۇر، دېيىشتى. شۇنىڭ بىلەن ﴿**(مۇناپىقلار) مۆمىنلەرنىڭ ئىچىدىكى مەردلىك بىلەن (كۆپ) سەدىقە قىلغۇچىلارنى، تاقىتىنىڭ يېتىشىچە (يەنى كەمبەغەل بولغانلىقتىن ئاز) سەدىقە قىلغۇچىلارنى ئەيىبلەيدۇ، ئۇلارنى مەسخىرە قىلىدۇ**﴾ دېگەن ئايەت نازىل بولدى. بۇ قىسسىنى ئىمام مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

ئەۋفىي، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىشىلەرنىڭ ئالدىغا چىقىپ ئۇلارغا: «سەدىقىلىرىڭلارنى يىغىڭلار» دەپ جاكارلىدى. شۇنىڭ بىلەن كىشىلەر سەدىقىلىرىنى يىغدى. بىر ئادەم ئەڭ ئاخىرىدا بىر سا خورما ئېلىپ كەلدى ۋە ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! بۇ بىر سا خورمىدۇر. مەن كېچىچە قۇدۇقتىن سۇ تارتىپ ئىككى سا خورمىغا ئېرىشتىم، بىر سا خورمىنى ئۆزەمگە ئېلىپ قېلىپ، يەنە بىر سا خورمىنى سەدىقە بېرىش ئۈچۈن ساڭا ئېلىپ كەلدىم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ خورمىنى يىغىلغان سەدىقىنىڭ ئۈستىگە تۆكۈۋەتكۈزۈۋېرۈدى. مۇناپىقلار ئۇنى مەسخىرە قىلىپ: اللە ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى ھەقىقەتەن بۇ سەدىقىدىن بىھاجەتتۇر، سېنىڭ بۇ بىر سا خورماڭنى اللە ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى نېمە قىلسۇن، دېيىشتى. بىر ئازدىن كېيىن ئابدۇراھمان ئىبنى ئەۋف پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سەدىقە بەرمىگەن بىرەر ئادەم قالدىمۇ؟ دېدى. ئۇ: «سەندىن باشقا ھېچكىم قالمىدى» دېدى. ئابدۇراھمان ئىبنى ئەۋف ئۇنىڭغا: مېنىڭ سەدىقە قىلىشقا ئاتاپ قويغان **100** ئۇقىيە[2] ئالتۇنۇم بار دېدى. ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئابدۇراھمان ئىبنى ئەۋفكە: سەن ساراڭ بولدىڭمۇ؟ دېدى. ئۇ: مەن ساراڭ ئەمەس دېدى. ئۆمەر: راست شۇنداق قىلدىڭمۇ؟ دېدى. ئۇ ھەئە، شۇنداق قىلدىم. مېنىڭ **800** دەرھەم[3] ئالتۇنۇم بار، **400** دەرھەمنى پەرۋەردىگارىمغا قەرز بەردىم، **400** دەرھەمنى ئۆزەمگە ئېلىپ قالدىم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «اللە ساڭا ئۆزەڭگە ئېلىپ قالغان بايلىقىڭدا ۋە سەدىقە بەرگەن بايلىقىڭدا بەرىكەت بەرسۇن» دېدى. مۇناپىقلار ئابدۇراھماننى ئەيىبلەپ اللە تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئابدۇراھمان سەدىقە قىلغان نەرسىنى رىيا قىلىپ بەردى دېيىشتى. ئۇلار يالغانچىلاردۇر. ئابدۇراھمان پەقەت مەرتلىك قىلىپ شۇنداق كۆپ سەدىقە بەرگەن ئىدى. شۇنىڭ بىلەن غالىب ۋە بۈيۈك اللە ئۇنى ۋە ئۇنىڭ ھېلىقى بىر سا خورمىنى سەدىقە قىلغان ھەمراھىنى ئاقلاپ قۇرئاندا ئايەت نازىل قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**(مۇناپىقلار) مۆمىنلەرنىڭ ئىچىدىكى**

[1] سا ئەينى ۋاقىتتىكى ئېغىرلىق ئۆلچەم بىرلىكى بولۇپ، بىر سا 3.8 كىلوگىرامغا تەڭ.
[2] بىر ئۇقىيە 119 گىرامغا توغرا كېلىدۇ.
[3] بىر دەرھەم 2.975 گىرامغا توغرا كېلىدۇ. 40 دەرھەم بىر ئۇقىيەگە توغرا كېلىدۇ.

www.munber.org

مەردلىك بىلەن (كۆپ) سەدىقە قىلغۇچىلارنى، تاقىتىنىڭ يېتىشىچە (يەنى كەمبەغەل بولغانلىقتىن ئاز) سەدىقە قىلغۇچىلارنى ئەيىبلەيدۇ، ئۇلارنى مەسخىرە قىلىدۇ﴾ بۇ قىسسە مۇجاھىد ۋە بىر قانچە كىشىلەردىنمۇ يۇقىرىدىكىگە ئوخشاش رىۋايەت قىلىنىدى.

ئىبنى ئىسھاق مۇنداق دەيدۇ: مۆمىنلەر ئىچىدىن مەرتلىك بىلەن كۆپ سەدىقە قىلغانلارنىڭ قاتارىدا ئابدۇراھمان ئىبنى ئەۋف بار ئىدى. ئۇ 400 دەرھەم سەدىقە قىلدى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا يەنە ئەجلان جەمەتىدىكىلەرنىڭ قېرىندىشى ئاسىم ئىبنى ئەدىيمۇ بار ئىدى. بۇ ئىش مۇنداق بولغان: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلارنى سەدىقە قىلىشقا رىغبەتلەندۈردى ۋە قىزىقتۇردى. ئابدۇراھمان ئىبنى ئەۋف ئورنىدىن تۇرۇپ 400 دەرھەم سەدىقە قىلدى. ئاسىم ئىبنى ئەدىي ئورنىدىن تۇرۇپ 100 ۋەسەق[1] خورما سەدىقە قىلدى. مۇناپىقلار ئۇ ئىككىسىنى ئەيىبلەپ بۇلار رىيا قىلىش ئۈچۈن شۇنداق كۆپ سەدىقىلەرنى قىلدى، دېيىشتى. ئەمر ئىبنى ئەۋف جەمەتىدىكىلەرنىڭ ئىتتىپاقدىشى بولغان ئۇنەيىن ئەراشى جەمەتىدىكىلەرنىڭ قېرىندىشى ئەبۇئۇقەيل تەر تۆكۈپ ئىشلەپ تاپقان بىر سا خورمىنى سەدىقە قىلىش ئۈچۈن ئېلىپ كېلىپ ئۇنى يىغىلغان سەدىقىلەرنىڭ ئۈستىگە تۆكتى. مۇناپىقلار ئۇنى مەسخىرە قىلىپ كۈلۈشتى ۋە الله ھەقىقەتەن ئەبۇئۇقەيلنىڭ بىر سا خورمىسىدىن بىھاجەتتۇر، دېيىشتى.

﴿الله ئۇلارنى مەسخىرە قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن جازالايدۇ﴾ بۇ ئۇلارنىڭ يامان قىلمىشلىرىغا ۋە مۆمىنلەرنى مەسخىرە قىلغانلىقىغا قارىتا بېرىلگەن جازادۇر. چۈنكى، جازا ئەمەلنىڭ ئۆز تىپىدىن بولىدۇ. الله بۇ دۇنيادا مۆمىنلەرگە ياردەم بېرىش ئۈچۈن مۇناپىقلارنى مەسخىرىگە قالدۇرۇپ جازالايدۇ. ئاخىرەتتە ئۇلارغا دەرتلىك ئازابنى تەييارلايدۇ.

* * * * * * *

ٱسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِن تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَن يَغْفِرَ ٱللَّهُ لَهُمْ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْفَٰسِقِينَ ﴿٨٠﴾

(ئى مۇھەممەد!) ئۇلار (يەنى مۇناپىقلار) ئۈچۈن مەيلى مەغپىرەت تەلەپ قىل، مەيلى مەغپىرەت تەلەپ قىلما (بەربىر ئوخشاش)، ئۇلار ئۈچۈن 70 قېتىم مەغپىرەت تەلەپ قىلساڭمۇ، الله ھەرگىز ئۇلارنى مەغپىرەت قىلمايدۇ. چۈنكى ئۇلار الله نى ۋە الله نىڭ پەيغەمبىرىنى ئىنكار قىلدى، الله پاسىق قەۋمنى ھىدايەت قىلمايدۇ﴿80﴾.

مۇناپىقلارغا مەغپىرەت تەلەپ قىلىشنى توسۇش توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئەنە شۇ مۇناپىقلارنىڭ ئۇنىڭ مەغپىرەت تىلىشىگە لايىق ئەمەس كىشىلەر ئىكەنلىكىنى، ئەگەر ئۇ ئۇلارغا 70 قېتىم مەغپىرەت تەلەپ قىلغان تەقدىردىمۇ الله ئۇلارغا ھەرگىز مەغپىرەت قىلمايدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ.

بەزى تەپسىرشۇناسلار بۇ ئايەتتە تىلغان ئېلىنغان 70 قېتىمنىڭ ئەرەبلەرنىڭ سۆز قىلىش ئۇسلۇبىغا ئاساسەن سۆزنى مۇبالىغىلەشتۈرۈش ئۈچۈن تىلغا ئېلىنغانلىقىنى، ھەرگىزمۇ قېتىم سانىنى بەلگىلەش ئۈچۈن ئەمەسلىكىنى بايان قىلىدۇ ۋە ئەگەر قېتىم سانىنى بەلگىلەش ئۈچۈن بولسا ئىدى. 70

[1] بىر ۋەسەق 228 كىلو گىرامغا تەڭ.

www.munber.org

قېتىمدىن ئارتۇق مەغپىرەت تەلەپ قىلىنسا الله ئۇلارغا مەغپىرەت قىلىدۇ دېگەن ئۇقۇمنى بېرىپ قالاتتى دەيدۇ. يەنە بەزى تەپسىرشۇناسلار بۇ 70 مەلۇم ئۇقۇمنى بىلدۈرىدۇ، دەيدۇ.

بۇ ھەقتە شەئبىي مۇنداق دەيدۇ: ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇبەي كېسەلى ئېغىرلىشىپ سەكراتقا چۈشۈپ قالغاندا، ئۇنىڭ ئوغلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئاتام ھەقىقەتەن سەكراتقا چۈشۈپ قالدى. ئۇ جان ئۈزگەندە سىنىڭ ئۇنىڭ قېشىدا تۇرۇشۇڭنى، ئۇنىڭ جىنازە نامىزىنى چۈشۈرۈشۈڭنى خالايمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «ئىسمىڭ نېمە؟» دېدى. ئۇ: ھۇباب ئىبنى ئابدۇللاھ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «ئىسمىڭ ئابدۇللاھ ئىبنى ئابدۇللاھ بولسۇن، ھۇباب دېگەن ھەقىقەتەن شەيتاننىڭ ئىسمىدۇر» دېدى. ئاندىن ئۇنىڭ بىلەن بېرىپ ئۇنىڭ ئاتىسىنىڭ ئۆلۈمىگە ھازىر بولدى. ئۇنىڭغا كۆڭلىكىنى كەيدۈرۈپ قويدى. ئۇ ئورۇقلاپ قۇرۇق سۆڭەك بولۇپ قالغان ئىدى. ئۇ ئۆلگەندىن كېيىن جىنازە نامىزىنى ئوقۇدى. ساھابىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئۇ مۇناپىق تۇرسا، نېمىشقا ئۇنىڭ جىنازە نامىزىنى ئوقۇيسەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «الله تائالا ھەقىقەتەن ﴿ئۇلار ئۈچۈن 70 قېتىم مەغپىرەت تەلەپ قىلساڭمۇ﴾ دېدى، مەن ئۇلار ئۈچۈن چوقۇم 70 قېتىم، يەنە 70 قېتىم ۋە يەنە 70 قېتىم مەغپىرەت تەلەپ قىلىمەن» ئۇرۋە ئىبنى زۇبەير، مۇجاھىد ۋە قەتادە ئىبنى دەئامە قاتارلىقلاردىنمۇ، يۇقىرىدىكىگە ئوخشاش رىۋايەت قىلىنغان ئۇنى ئىبنى جەرىرمۇ رىۋايەت قىلدى.

* * * * * * *

فَرِحَ ٱلْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلَٰفَ رَسُولِ ٱللَّهِ وَكَرِهُوٓا۟ أَن يُجَٰهِدُوا۟ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِى
سَبِيلِ ٱللَّهِ وَقَالُوا۟ لَا تَنفِرُوا۟ فِى ٱلْحَرِّ ۗ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا ۚ لَّوْ كَانُوا۟ يَفْقَهُونَ ﴿٨١﴾ فَلْيَضْحَكُوا۟
قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا۟ كَثِيرًا جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾

رەسۇلۇللاغا خىلاپلىق قىلىپ (تەبۇك غازىتىغا چىقماي) قېلىپ قالغانلار (يەنى مۇناپىقلار) ئۆيلىرىدە بىخىرامان ئولتۇرغانلىقلىرى بىلەن خۇشال بولۇشتى، ئۇلار الله نىڭ يولىدا ماللىرى بىلەن، جانلىرى بىلەن جىھاد قىلىشنى ياقتۇرمىدى، ئۇلار (بىر ـ بىرىگە): «ئىسسىقتا چىقماڭلار» دېيىشتى. (ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «جەھەننەمنىڭ ئوتى تېخىمۇ قىززىقتۇر. ئەگەر ئۇلار چۈشىنىدىغان بولسا، (ئەلۋەتتە ئىسسىقتا رەسۇلۇللا بىلەن بىرگە چىقاتتى)»[81]***. ئۇلار قىلمىش (گۇناھ) لىرىنىڭ جازاسى ئۈچۈن، ئاز كۈلسۇن، كۆپ يىغلىسۇن***[82].

مۇناپىقلارنىڭ جىھادقا چىقماي قالغانلىقى ئۈچۈن خۇشاللانغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا تەبۇك غازىتىغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە چىقماي ئۆيلىرىدە ئولتۇرغان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ئۆيلىرىدە قالغانلىقى بىلەن خۇشاللانغان مۇناپىقلارنى ئەيىبلەپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلار الله نىڭ يولىدا ماللىرى بىلەن، جانلىرى بىلەن جىھاد قىلىشنى ياقتۇرمىدى، ئۇلار**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ﴿**(بىر ـ بىرىگە) ئىسسىقتا چىقماڭلار دېيىشتى**﴾ بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، تەبۇك غازىتىغا چىقىشقا چاقىرىلغان ۋاقىت ھاۋا ئىنتايىن ئىسسىپ كەتكەن، كۆڭۈل سايىلارنى ۋە باغلارنى تارتىدىغان بىر چاغ ئىدى. شۇڭا ئۇ مۇناپىقلار بىر ـ بىرىگە ﴿**ئىسسىقتا چىقماڭلار**﴾ دېيىشتى. الله تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېدى: ﴿**(ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا) ئېيتقىنكى**﴾ سىلەر پەيغەمبەرنىڭ بۇيرۇقىغا خىلاپلىق قىلغانلىقىڭلار سەۋەبىدىن بارىدىغان جايلار ﴿**جەھەننەمنىڭ**

www.munber.org

ئۇنى تېخىمۇ قىززىقتۇر﴾ يەنى جەھەننەمنىڭ ئوتى سىلەر قاچقان ئىسسىقتىن ۋە يەنە دۇنيانىڭ ئوتىدىنمۇ نەچچە ھەسسە قىزىقتۇر.

ئىمام مالىك، ئەبۇھۇرەيرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئادەم ئەۋلادى دۇنيادا ياندۇرىۋاتقان ئوت جەھەننەم ئوتىنىڭ يەتمىش پارچىسىدىن بىر پارچىسىدۇر» دېدى. ساھابىلار ئى اللہ نىڭ پەيغەمبىرى! شۇ بىر پارچە ئوتمۇ جەھەننەمدە ئەلۋەتتە يېتەركەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنىڭغا 69 ھەسسە ئوت ئارتۇق قىلىندى» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىمام ھاكىم، ئۇئمان ئىبنى بەشىردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك ـ شۈبھىسىزكى، قىيامەت كۈنى دوزاخ ئەھلىدىن ئەڭ يەڭگىل ئازابلىنىدىغان ئادەمگە جەھەننەمنىڭ ئوتىدىن بوغقۇچلۇق ئىككى ئاياق كەيدۈرۈلۈپ قويىلىدۇ. بۇ ئىككى ئاياقنىڭ ھارارىتىدىن ئۇنىڭ مېڭىسى خۇددى قازاندا سۇ قاينىغاندەك قاينايدۇ، ئۇ دوزاخ ئەھلىدىن ھېچكىم مەندەك قاتتىق ئازاب چەكمىدى، دەپ ئويلايدۇ. ئەمەلىيەتتە ئۇ ئەڭ يەڭگىل ئازابقا دۇچار بولغان ئادەمدۇر». بۇ ھەقتە بۇ ھەدىستىن باشقا يەنە نۇرغۇنلىغان ھەدىسلەر بايان قىلىنغان.

اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ياق، ئۇ مۇقەررەر دوزاختۇر. (يەنى بۇ گۇناھكار كاپىر مۇنداق ئارزۇدىن يانسۇن، پىدا قىلىنغان ھېچقانداق نەرسە ئۇنى ئازابتىن قۇتقۇزالمايدۇ، ئۇنىڭ ئالدىدا دوزاخ يېنىپ تۇرىدۇ). (ئۇ ھارارىتىنىڭ قاتتىقلىقىدىن) باشنىڭ تېرىسىنى شىلىدۇ﴾[1] ﴿(مۆمىنلەر ۋە كۇففارلاردىن ئىبارەت) بۇ ئىككى (پىرقە) پەرۋەردىگارى توغرىسىدا مۇنازىرىلەشتى (يەنى مۆمىنلەر بىلەن كۇففارلار اللہ نىڭ دىنى ئۈستىدە بەس ـ مۇنازىرە قىلىشىپ، مۆمىنلەر اللہ نىڭ دىنىغا ياردەم بەرمەكچى بولدى، كۇففارلار اللہ نىڭ نۇرىنى ئۆچۈرمەكچى بولدى)، كاپىرلارغا ئوتتىن كىيىملەر پىچىلىدۇ، ئۇلارنىڭ باشلىرى ئۈستىدىن يۇقىرى ھارارەتلىك قايناقسۇ قۇيۇلىدۇ. ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئىچ ـ باغرى ۋە تېرىلىرى ئېرىتىلىدۇ. ئۇلار تۆمۈر توقماقلار بىلەن ئۇرۇلىدۇ. ھەر قاچان ئۇلار (يېتىۋاتقان) غەم ـ قايغۇنىڭ قاتتىقلىقىدىن دوزاختىن چىقماقچى بولسا، ئۇلار دوزاخقا قايتۇرۇلىدۇ، (ئۇلارغا) كۆيدۈرگۈچى (دوزاخ) ئازابىنى تېتىڭلار (دېيىلىدۇ)﴾[2] ﴿شۈبھىسىزكى، بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغانلارنى دوزاخقا كىرگۈزىمىز، ئۇلارنىڭ تېرىلىرى پىشىپ تۈگىگەن چاغدا ئازابنى تېتىتىش ئۈچۈن ئورنىغا باشقا تېرە يەڭگۈشلەيمىز﴾[3] اللہ تائالا بۇ ئايەت كەرىمىدىمۇ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**(ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «جەھەننەمنىڭ ئوتى تېخىمۇ قىززىقتۇر. ئەگەر ئۇلار چۈشىنىدىغان بولسا**﴾ ھەسسىلەپ قىزىق بولغان جەھەننەمنىڭ ئوتىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرگە ھاۋانىڭ ئىسسىقلىقىغا قارىماستىن اللہ يولىدا ئۇرۇش قىلىشقا ئەلۋەتتە چىقاتتى.

ئاندىن اللہ تائالا ئەنە شۇ مۇناپىقلارنى بۇ قىلمىشلىرى ئۈچۈن قورقۇتۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلار قىلمىش (گۇناھ) لىرىنىڭ جازاسى ئۈچۈن، ئاز كۈلسۇن، كۆپ يىغلىسۇن**﴾ ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئاbbاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: دۇنيانىڭ مۇددىتى ناھايىتى ئازدۇر. شۇڭا مۇناپىقلار دۇنيادا خالىغانچە كۈلسۇن، دۇنيا تۈگەپ ئۇلار غالىب ۋە بۈيۈك اللہ تائالانىڭ دەرگاھىغا قايتقاندا، ئۇلارنىڭ بۇ كۈلكىسى مەڭگۈ توختىمايدىغان يىغىغا ئايلىنىدۇ.

---

[1] سۈرە مەئارىج 15 — 16 ـ ئايەتلەر.
[2] سۈرە ھەج 19 — 22 ـ ئايەتكىچە.
[3] سۈرە نىسا 56 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

* * * * * * *

فَإِن رَّجَعَكَ ٱللَّهُ إِلَىٰ طَآئِفَةٍ مِّنْهُمْ فَٱسْتَـْٔذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ فَقُل لَّن تَخْرُجُوا۟ مَعِىَ أَبَدًا وَلَن تُقَـٰتِلُوا۟ مَعِىَ عَدُوًّا ۖ إِنَّكُمْ رَضِيتُم بِٱلْقُعُودِ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَٱقْعُدُوا۟ مَعَ ٱلْخَـٰلِفِينَ ﴿٨٣﴾

ئەگەر الله سېنى (تەبۇك غازىتىدىن) قايتۇرۇپ (ئۆزرىسىز قېلىپ قالغان مۇناپىقلاردىن) بىر تۈركۈمنىڭ يېنىغا ئېلىپ بارسا، ئۇلار (ئىككىنچى بىر غازاتقا) چىقىشقا سەندىن ئىزنى سورىسا: (ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «سىلەر مەن بىلەن بىللە مەڭگۈ (غازاتقا) چىقماڭلار، ھەرگىز مەن بىلەن بىللە چىقىپ ئۇرۇش قىلماڭلار، شۈبھىسىزكى، سىلەر دەسلەپكى قېتىمدا (چىقماي، ئۆيۈڭلاردا بىخىرامان) ئولتۇرۇشقا رازى بولدۇڭلار،ئەمدى (غازاتقا چىقماي) قېلىپ قالغۇچىلار (يەنى ئاياللار، كىچىك باللار) بىلەن ئولتۇرۇڭلار» ﴿83﴾.

مۇناپىقلارنىڭ ئۇرۇشقا چىقىشقا رۇخسەت قىلىنمايدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئەگەر الله سېنى (تەبۇك غازىتىدىن) قايتۇرۇپ (ئۆزرىسىز قېلىپ قالغان مۇناپىقلاردىن) بىر تۈركۈمنىڭ يېنىغا ئېلىپ بارسا**﴾ بۇ ھەقتە قەتادە مۇنداق دەيدۇ: بىزگە خەۋەر قىلىنىشىچە ئۇلار 12 ئادەم ئىكەن.

﴿**ئۇلار (ئىككىنچى بىر غازاتقا) چىقىشقا سەندىن ئىزنى سورىسا: (ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «سىلەر مەن بىلەن بىللە مەڭگۈ (غازاتقا) چىقماڭلار، ھەرگىز مەن بىلەن بىللە چىقىپ ئۇرۇش قىلماڭلار**﴾ يەنى بۇنداق دېيىلىشى مۇناپىقلارغا ئېغىر بېسىم بولۇشى ۋە مۇناپىقلارنىڭ ئازابلىنىشى ئۈچۈندۇر. ئاندىن الله تائالا بۇنىڭ سەۋەبىنى كۆرسىتىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**شۈبھىسىزكى، سىلەر دەسلەپكى قېتىمدا (چىقماي،ئۆيۈڭلاردا بىخىرامان) ئولتۇرۇشقا رازى بولدۇڭلار**﴾.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلارنىڭ دىللىرىنى، كۆزلىرىنى ھەق (نى چۈشىنىش ۋە كۆرۈش) تىن بۇرىۋېتىمىز، ئۇلار دەسلەپتە مۆجىزىلەرگە ئىشەنمىگىنىدەك (يەنە ئىشەنمەيدۇ)﴾[1] شەك - شۈبھىسىزكى، يامانلىقنىڭ جازاسى يامانلىق بولىدۇ. بۇ خۇددى ياخشىلىقنىڭ ساۋابى ياخشىلىق بولغىنىغا ئوخشايدۇ. الله تائالا ھۇدەيبىيە سۈلھىسى بايان قىلىنغان سۈرىدىمۇ مۇنداق دېگەن: ﴿(ھۇدەيبىيىگە چىقماي) قېلىپ قالغانلار غەنىمەت ئېلىش ئۈچۈن چىققان ۋاقتىلىرىدا﴾[2].

﴿**ئەمدى (غازاتقا چىقماي) قېلىپ قالغۇچىلار (يەنى ئاياللار، كىچىك باللار) بىلەن ئولتۇرۇڭلار»**﴾ ئىبنى ئابباس بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: يەنى سىلەرمۇ غازاتقا چىقماي قېلىپ قالغان ئەرلەر بىلەن ئولتۇرۇڭلار.

* * * * * * *

وَلَا تُصَلِّ عَلَىٰٓ أَحَدٍ مِّنْهُم مَّاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَىٰ قَبْرِهِۦٓ ۖ إِنَّهُمْ كَفَرُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَمَاتُوا۟ وَهُمْ فَـٰسِقُونَ ﴿٨٤﴾

[1] سۈرە ئەنئام 110 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[2] سۈرە فەتھ 15 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

(ئى مۇھەممەد!) سەن ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن ئۆلگەن ھېچبىر ئادەمنىڭ نامىزىنى چۈشۈرمىگىن، (دەپنە قىلىش، زىيارەت ياكى دۇئا ئۈچۈن) ئۇنىڭ قەبرىسى ئۈستىدىمۇ تۇرمىغىن، چۈنكى ئۇلار اللە نى ۋە اللە نىڭ پەيغەمبىرىنى ئىنكار قىلدى. ئۇلار پاسىق ھالىتى بىلەن ئۆلدى ﴿84﴾.

مۇناپىقلارنىڭ جىنازا نامىزىنى ئوقۇشنى چەكلەش توغرىسىدا

اللە تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى مۇناپىقلاردىن ئادا - جۇدا بولۇشقا، مۇناپىقلاردىن بىرى ئۆلسە ئۇنىڭ جىنازا نامىزىنى ئوقۇماسلىققا، ئۇنىڭغا مەغپىرەت تەلەپ قىلىش ياكى دۇئا قىلىش ئۈچۈن ئۇنىڭ قەبرىسىگە بېرىپ تۇرماسلىققا بۇيرۇدى. چۈنكى ئۇلار اللە تائالانى ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنى ئىنكار قىلدى ھەم شۇ ھالەتتە ئۆلدى. بۇ مۇناپىقلىقى ئاشكارىلانغان ھەر قانداق بىر ئادەمنىڭ ئومۇمىي ھۆكمىدۇر. لېكىن بۇ ئايەت مۇناپىقلارنىڭ باشلىقى ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇبەي ھەققىدە چۈشكەندۇر.

بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى، ئىبنى ئۆمەرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇبەي ئۆلگەندە ئۇنىڭ ئوغلى ئابدۇللاھ ئىبنى ئابدۇللاھ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ ئۇنىڭدىن كۆڭلىكىنى بېرىشنى بۇ كۆڭلەك بىلەن ئاتىسىنى كېپەنلەيدىغانلىقىنى سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۆڭلىكىنى بەردى. ئاندىن ئابدۇللاھ ئۇنىڭدىن ئاتىسىنىڭ جىنازا نامىزىنى ئوقۇپ بېرىشنى سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ جىنازا نامىزىنى ئوقۇماقچى بولدى. شۇ چاغدا ئۆمەر ئورنىدىن تۇرۇپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پېشىدىن تارتىپ تۇرۇپ: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! سەن ئۇنىڭ نامىزىنى ئوقۇمسەن؟ پەرۋەردىگارىڭ سېنى ئۇنىڭ نامىزىنى ئوقۇشتىن توسقانغۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «اللە ماڭا پەقەت ئىختىيارلىقنى بېرىپ ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئۇلار (يەنى مۇناپىقلار) ئۈچۈن مەيلى مەغپىرەت تەلەپ قىل، مەيلى مەغپىرەت تەلەپ قىلما (بەرىبىر ئوخشاش)، ئۇلار ئۈچۈن 70 قېتىم مەغپىرەت تەلەپ قىلساڭمۇ، اللە ھەرگىز ئۇلارنى مەغپىرەت قىلمايدۇ﴾[1] دېگەن، مەن 70 قېتىمدىن ئارتۇق مەغپىرەت تەلەپ قىلىمەن» دېدى. ئۆمەر: ئۇ ھەقىقەتەن مۇناپىقتۇر، دېدى. ئەمما پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ جىنازا نامىزىنى چۈشۈردى. شۇنىڭ بىلەن غالىب ۋە بۈيۈك اللە: **﴿(ئى مۇھەممەد!) سەن ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن ئۆلگەن ھېچبىر ئادەمنىڭ نامىزىنى چۈشۈرمىگىن، (دەپنە قىلىش، زىيارەت ياكى دۇئا ئۈچۈن) ئۇنىڭ قەبرىسى ئۈستىدىمۇ تۇرمىغىن﴾** دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى.

بۇ ھەدىسنىڭ داۋامىدا ئۆمەر مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ نامىزىنى چۈشۈردى ۋە جىنازا بىلەن قەبرىستانلىققا بېرىپ تاكى ئۇ دەپنە قىلىنىپ بولغىچە ئۇنىڭ قەبرىسى ئۈستىدە تۇردى. مەن ئۇنىڭ جىنازا نامىزىنى چۈشۈرمەسلىك ھەققىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سۆز قىلىشقا جۈرئەت قىلغانلىقىمدىن ئۆزەممۇ ھەيران قالدىم. اللە ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى نېمە قىلىشنى ئوبدان بىلىدۇ. اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، شۇ ۋاقىتتىن ئانچە ئۇزۇن ئۆتمەيلا **﴿(ئى مۇھەممەد!) سەن ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن ئۆلگەن ھېچبىر ئادەمنىڭ نامىزىنى چۈشۈرمىگىن، (دەپنە قىلىش، زىيارەت ياكى دۇئا ئۈچۈن) ئۇنىڭ قەبرىسى ئۈستىدىمۇ تۇرمىغىن، چۈنكى ئۇلار اللە نى ۋە اللە نىڭ پەيغەمبىرىنى ئىنكار قىلدى. ئۇلار پاسىق ھالىتى بىلەن ئۆلدى﴾** دېگەن ئايىتى نازىل بولدى. شۇنىڭدىن كېيىن غالىب ۋە بۈيۈك اللە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى قەبزە روھ قىلغۇچە ئۇ ھېچبىر مۇناپىقنىڭ نامىزىنى چۈشۈرمىدى ۋە قەبرىسى ئۈستىدىمۇ تۇرمىدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام تىرمىزىمۇ رىۋايەت قىلغان.

* * * * * * *

[1] سۈرە تەۋبە 80 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

وَلَا تُعۡجِبۡكَ أَمۡوَٰلُهُمۡ وَأَوۡلَٰدُهُمۡۚ إِنَّمَا يُرِيدُ ٱللَّهُ أَن يُعَذِّبَهُم بِهَا فِي ٱلدُّنۡيَا وَتَزۡهَقَ أَنفُسُهُمۡ وَهُمۡ كَٰفِرُونَ ﴿٨٥﴾

ئۇلارنىڭ ماللىرى ۋە ئەۋلادلىرى سېنى ئەجەبلەندۈرمىسۇن. الله دۇنيادا بۇلار ئارقىلىق ئۇلارنى جازالاشنى، ئۇلارنىڭ كاپىر پېتى جان ئۈزۈشىنى ئىرادە قىلىدۇ﴿85﴾.

بۇ ئايەت كەرىمنىڭ تەپسىرى يۇقىرىدا ئۆتكەن بۇ سۈرىنىڭ 55 ـ ئايىتىنىڭ تەپسىرىگە ئوخشايدۇ. جىمى ھەمدۇسانالار ۋە مەدھىيىلەر الله تائالاغا خاستۇر.

* * * * * * *

وَإِذَآ أُنزِلَتۡ سُورَةٌ أَنۡ ءَامِنُواْ بِٱللَّهِ وَجَٰهِدُواْ مَعَ رَسُولِهِ ٱسۡتَـٔۡذَنَكَ أُوْلُواْ ٱلطَّوۡلِ مِنۡهُمۡ وَقَالُواْ ذَرۡنَا نَكُن مَّعَ ٱلۡقَٰعِدِينَ ﴿٨٦﴾ رَضُواْ بِأَن يَكُونُواْ مَعَ ٱلۡخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمۡ فَهُمۡ لَا يَفۡقَهُونَ ﴿٨٧﴾

بىرەر سۈرە نازىل قىلىنىپ: «اللهقا ئىمان ئېيتىڭلار ۋە الله نىڭ پەيغەمبىرى بىلەن بىللە جىھاد قىلىڭلار» دېيىلسە، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى مالدارلار سەندىن (غازاتتىن قېلىپ قېلىشقا) رۇخسەت سورايدۇ، ئۇلار: «بىزنى قوي، (غازاتقا چىقماي، ئۆيلىرىدە بىخىرامان) ئولتۇرغۇچىلار بىلەن بىللە بولايلى» دەيدۇ﴿86﴾ئۇلار ئۆيلىرىدە قالغۇچىلار (يەنى ئاياللار، كېسەللەر ۋە ئاجىزلار) بىلەن بىللە بولۇشقا رازى بولدى، ئۇلارنىڭ دىللىرى پېچەتلەندى. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئۇلار (جىھادتىكى پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىشتىن كېلىدىغان بەختنى) چۈشەنمەيدۇ﴿87﴾.

جىھادقا چىقماي قالغانلارنى ئەيىبلەش توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، جىھادقا چىقىشقا قادىر ۋە پۇل ـ مېلى جىھادقا تەييارلىق قىلىشقا يېتىدىغان تۇرۇقلۇق، جىھادقا چىقماي ئۆيلىرىدە ئولتۇرغان مۇناپىقلارنى قاتتىق ئەيىبلەيدۇ. ئۇلار جىھادقا چىقماسلىققا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن رۇخسەت سوراپ مۇنداق دېدى: ﴿**«بىزنى قوي، (غازاتقا چىقماي، ئۆيلىرىدە بىخىرامان) ئولتۇرغۇچىلار بىلەن بىللە بولايلى»**﴾ ئۇلار ئۆزلىرىگە بولىدىغان ئار ـ نۇمۇسقا ۋە ئەسكەرلەر جىھادقا چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ئۆيلىرىدە قالغان ئاياللار بىلەن يۇرتتا بىللە قېلىشقا رازى بولۇشتى.

ئۇلار ئەگەر ئۇرۇش بولۇپ قالسا، ئەڭ قورقۇنچاقلىق قىلىدىغان، خاتىرجەملىك بولسا ئەڭ تولا گەپ قىلىدىغان ئادەملەردۇر. ئۇلار ھەققىدە الله تائالا يەنە بىر ئايەتتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئەگەر (ئۇلارغا دۈشمەن تەرەپتىن) خەۋپ كېلىدىغان بولسا، ئۇلارنىڭ ساقا سەكراتقا چۈشۈپ قالغان ئادەمدەك (قورقۇنچتىن) كۆزلىرىنى پىلدىرلىتىپ قاراۋاتقانلىقىنى كۆرىسەن. قورقۇنچ كەتكەندە، ئۇلار پۇل ـ مالغا ئاچكۆز بولغان ھالدا سىلەرنى كەسكىن تىللار بىلەن رەنجىتىدۇ﴾[1] يەنى تىنچلىق چاغدا ئۇلارنىڭ تىللىرى سۆزلەشتە ناھايىتى ئىتتىكلىشىپ سىلەرنى رەنجىتىدۇ. ئۇرۇش بولغاندا ئۇلار ئەڭ قورقۇنچاقلىق قىلىدۇ.

---

[1] سۈرە ئەھزاب 19 ـ ئايەت.

www.munber.org

الله تائـالا يەنـە بـىر ئايەتتـە مۇنـداق دېگـەن: ﴿مۆمىنلـەر (جىهـادنى تەلـەپ قىلـىش يۈزىسـىدىن): «نېمىشقا (جىهاد ئەمرى قىلىنغان) بىرەر سۈرە نازىل قىلىنمىدى؟» دەيدۇ، جىهاد زىكرى قىلىنغان ئېنىـق سـۈرە نازىـل قىلىنغانـدا، دىللىرىـدا كېسـەل بـارلار (يـەنى مۇناپىـقلارنىڭ) سـاڭا ئـۆلۈم ئالدىـدا (ئۆلۈمدىن قورقۇپ) ئايلىنىپ كەتكەن ئادەمدەك قاراۋاتقانلىقىنى كۆرىسەن، (ئى مۇھەممەد!) (ئۇلارنىڭ ساڭا) ئىتائـەت قىلىشى ۋە چىرايلىـق سـۆز قىلىشى ئـۇلار ئۈچۈن ئەلۋەتتە ياخشى ئىدى، ئـۇرۇش قـارار قىلىنغان چاغدا، ئۇلار الله غا سادىق بولۇشسا ئەلۋەتتە ئۇلار ئۈچۈن ياخشى ئىدى﴾[1].

﴿ئۇلارنىڭ دىللىرى پېچەتلەندى﴾ يەنى ئۇلارنىڭ جىهادقا چىقىشتىن باش تارتقانلىقى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە الله يولىدا جىهادقا چىقمىغانلىقى سەۋەبىدىن ئۇلارنىڭ دىللىرى پېچەتلەندى. ﴿شۇنىڭ ئۈچۈن، ئۇلار (جىهادتىكى پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىشتىن كېلىدىغان بەختنى) چۈشەنمەيدۇ﴾ يەنى ئۇلار ئۆزلىرىگە نېمىدىن پايدا كېلىدىغانلىقىنى ۋە ئۆزلىرىنىڭ شۇ نەرسىنى قىلىشى كېرەكلىكىنى، ئۆزلىرىگە نېمىدىن زىيان كېلىدىغانلىقىنى ۋە ئۆزلىرىنىڭ شۇ نەرسىدىن يىراقلىشىشى كېرەكلىكىنى چۈشەنمەيدۇ.

* * * * * * *

لَٰكِنِ ٱلرَّسُولُ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ جَٰهَدُوا۟ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ ۚ وَأُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمُ ٱلْخَيْرَٰتُ ۖ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٨٨﴾ أَعَدَّ ٱللَّهُ لَهُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا ۚ ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿٨٩﴾

لېكىن، پەيغەمبەر ۋە پەيغەمبەر بىلەن بىللە ئىمان ئېيتقانلار ماللىرى بىلەن، جانلىرى بىلەن جىهاد قىلدى، ئەنە شۇلار (ئىككىلا دۇنيانىڭ) ياخشىلىقلىرىغا نائىل بولىدۇ، ئەنە شۇلار مەقسەتكە يەتكۈچىلەردۇر﴿88﴾. الله ئۇلارغا ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەرنى تەييارلىدى. ئۇلار ئۇنىڭدا مەڭگۈ قالىدۇ، بۇ چوڭ بەختتۇر﴿89﴾.

الله تائالا مۇناپىقلارنى ئەيىبلىگەندىن كېيىن مۆمىنلەرنى ماختاپ، ئۇلارغا ئاخىرەتتە تەييارلانغان نازۇ - نېمەتلەرنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿لېكىن، پەيغەمبەر ۋە پەيغەمبەر بىلەن بىللە ئىمان ئېيتقانلار ماللىرى بىلەن، جانلىرى بىلەن جىهاد قىلدى...﴾ بۇ ئىككى ئايەتتە ئۇلارنىڭ ئەھۋالى ۋە ياخشى ئاقىۋىتى بايان قىلىندى.

﴿ئەنە شۇلار (ئىككىلا دۇنيانىڭ) ياخشىلىقلىرىغا نائىل بولىدۇ﴾ يەنى ئاخىرەتتە فىردەۋس جەننەتلىرىدە ۋە ئالىي مەرتىۋىلەردە بولىدۇ.

* * * * * * *

وَجَآءَ ٱلْمُعَذِّرُونَ مِنَ ٱلْأَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ وَقَعَدَ ٱلَّذِينَ كَذَبُوا۟ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ ۚ سَيُصِيبُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٩٠﴾

---

[1] سۈرە مۇھەممەد 20 — 21 - ئايەتلەر.

www.munber.org

ئەئرابىلاردىن ئۆزرە بايان قىلغۇچىلار (جىهادقا چىقماسلىققا) رۇخسەت سوراپ كەلدى. (ئىماننى دەۋا قىلىپ) اللە غا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە يالغانچىلىق قىلغانلار جىهادقا چىقمىدى (يەنى ئەئرابىلاردىن يەنە بىر تۈركۈمى جىهادقىمۇ چىقمىدى، ئۆزرە بايان قىلىپمۇ كەلمىدى). ئۇلاردىن كاپىر بولغانلار قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ[90].

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، جىهادقا چىقماسلىققا ئۆزرە ئېيتىپ كەلگەندە ئۆزرىلىك كىشىلەرنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلىدۇ. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ ئۇنىڭغا ئۆزرە ئېيتتى ۋە ئۆزلىرىنىڭ ئاجىز ئىكەنلىكى، جىهادقا چىقىشقا قادىر ئەمەسلىكى قاتارلىق سەۋەبلىرىنى بايان قىلىشتى. ئۇلار مەدىنىنىڭ ئەتراپىدىن كەلگەن ئەرەب قەبىلىلىرىنىڭ ئادەملىرىدۇر. ئىبنى ئابباس مۇنداق دەيدۇ: ئۇلار ئۆزرىلىك كىشىلەردۇر.

چۈنكى اللە تائالا بۇلارنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلغاندىن كېيىن مۇنداق دېدى: ﴿**(ئىماننى دەۋا قىلىپ) اللە غا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە يالغانچىلىق قىلغانلار جىهادقا چىقمىدى (يەنى ئەئرابىلاردىن يەنە بىر تۈركۈمى جىهادقىمۇ چىقمىدى، ئۆزرە بايان قىلىپمۇ كەلمىدى)**﴾ ئاندىن اللە ئۇلارنى قاتتىق ئازاب بىلەن قورقۇتۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلاردىن كاپىر بولغانلار قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ**﴾.

* * * * * * *

لَّيۡسَ عَلَى ٱلضُّعَفَآءِ وَلَا عَلَى ٱلۡمَرۡضَىٰ وَلَا عَلَى ٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنفِقُونَ
حَرَجٌ إِذَا نَصَحُواْ لِلَّهِ وَرَسُولِهِۦۚ مَا عَلَى ٱلۡمُحۡسِنِينَ مِن سَبِيلٖۚ وَٱللَّهُ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴿٩١﴾ وَلَا
عَلَى ٱلَّذِينَ إِذَا مَآ أَتَوۡكَ لِتَحۡمِلَهُمۡ قُلۡتَ لَآ أَجِدُ مَآ أَحۡمِلُكُمۡ عَلَيۡهِ تَوَلَّواْ وَّأَعۡيُنُهُمۡ تَفِيضُ مِنَ
ٱلدَّمۡعِ حَزَنًا أَلَّا يَجِدُواْ مَا يُنفِقُونَ ﴿٩٢﴾ ۞ إِنَّمَا ٱلسَّبِيلُ عَلَى ٱلَّذِينَ يَسۡتَـٔۡذِنُونَكَ وَهُمۡ أَغۡنِيَآءُۚ
رَضُواْ بِأَن يَكُونُواْ مَعَ ٱلۡخَوَالِفِ وَطَبَعَ ٱللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمۡ فَهُمۡ لَا يَعۡلَمُونَ ﴿٩٣﴾

ئاجىزلار (يەنى ياشانغان بوۋايلار)، كېسەللەر، (جىهادقا چىقىشقا) خىراجەت تاپالمىغانلار اللە ۋە اللە نىڭ پەيغەمبىرىگە سادىق بولسىلا، جىهادقا چىقمىسا گۇناھ بولمايدۇ، ياخشى ئىش قىلغۇچىلارنى ئەيىبلەشكە يول يوقتۇر، اللە مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر[91]. ***يەنە مۇنداق كىشىلەرنىمۇ ئەيىبلەشكە يول يوقتۇركى، ئۇلار (جىهادقا چىقىش ئۈچۈن) سەندىن ئۇلاغ سوراپ كەلگەندە، (ئۇلارغا سەن) «مېنىڭ سىلەرنى تەمىنلەيدىغان ئۇلاغلىرىم يوق» دېدىڭ؟ ئۇلار (جىهادقا چىقىشقا) سەرپ قىلىدىغان نەرسە تاپالمىغانلىقلىرى ئۈچۈن غەمكىن، كۆزلىرىدىن ياش تۆككەن ھالدا قايتىشتى***[92]. ***ئۆزلىرى باي تۇرۇپ، (جىهادقا چىقماسلىققا) رۇخسەت سورىغانلار ئەيىبلىنىشى كېرەك، ئۇلار (جىهادقا چىقمىغان ئاياللار، كېسەللەر، ئاجىزلار) بىلەن بىللە بولۇشقا رازى بولدى، اللە ئۇلارنىڭ دىللىرىنى پېچەتلىۋەتتى، (شۇنىڭ ئۈچۈن) ئۇلار (اللە نىڭ ئەمرىنى) بىلمەيدۇ***[93].

جىهادقا قاتناشماسلىقنىڭ شەرئەتتە بەلگىلەنگەن ئۆزرىلىرىنى بايان قىلىش توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، جىهادقا چىقماي ئۆيلىرىدە ئولتۇرسىمۇ گۇناھ بولمايدىغان ئۆزرىلىك كىشىلەرنىڭ تۈرلىرىنى بايان قىلىدۇ. ئۇلاردىن بىرى ئاجىز ئادەمدۇر. ئۇنىڭ بەدىنىگە تەبئىي ئاجىزلىق

www.munber.org

يەتكەن بولۇپ، ئۇ بۇ ئاجىزلىقتىن ئايرىيالمايدۇ. مۇنداق ئادەم جىھادتا دۈشمەن بىلەن ئۇرۇش قىلىش كۈچىگە ئىگە ئەمەس. شۇنداقلا قارىغۇ، توكۇر ۋە بۇنىڭغا ئوخشىغان مېيىپ ئادەملەرمۇ ئاجىزلار قاتارىغا كىرىدۇ. شۇڭا الله تائالا بۇ ئايەتنى ئاجىزلارنى ئالدىدا بايان قىلىش بىلەن باشلىدى. ئۇلاردىن يەنە بىرى كېسەل ئادەملەردۇر، كېسەل ئادەم بەدىنىدە ۋاقىتلىق پەيدا بولغان كېسەلنىڭ سەۋەبى بىلەن الله يولىدا جىھادقا چىقىشتىن ئاجىز كېلىپ قالىدۇ. ئۇلاردىن يەنە بىرى كەمبەغەل ئادەم بولۇپ، ئۇ ئۇرۇش تەييارلىقىنى قىلىشقا ئىقتىسادىي جەھەتتىن قادىر بولالمايدۇ. ئەنە شۇ مەزكۇر كىشىلەر جىھادقا چىقماي ئۆيىدە ئولتۇرسا، ئۇلارغا ھېچ گۇناھ بولمايدۇ. ئۇلار جىھادقا چىقمىغان ۋاقىتتا بىر - بىرىگە نەسىھەت قىلىشى ئادەملەرنى قورقۇتۇپ جىھاد ئىرادىسىنى سۇندۇرماي، ئۇلارغا قولىدىن كېلىشىچە ياخشىلىق قىلىش كېرەك.

شۇنىڭ ئۈچۈن الله مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ياخشى ئىش قىلغۇچىلارنى ئەيىبلەشكە يول يوقتۇر، الله مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر**﴾.

ئەۋزائى مۇنداق دەيدۇ: ئادەملەر سۇ تەلەپ قىلىش نامىزىنى ئوقۇشقا چىقتى. بىلال ئىبنى سەئىد ئادەملەر ئارىسىدا ئورنىدىن تۇرۇپ الله تائالاغا ھەمدۇسانا ئېيتتى. ئاندىن جامائەت سىلەر گۇناھ قىلغانلىقىڭلارنى ئېتىراپ قىلىسىلەر، شۇنداقمۇ؟ دېدى. ئۇلار: شۇنداق، دەپ بولۇپ ئى الله! بىز گۇناھكارمىز، دېيىشتى. بىلال: ئى الله! بىز ھەقىقەتەن سېنىڭ ﴿**ياخشى ئىش قىلغۇچىلارنى ئەيىبلەشكە يول يوقتۇر**﴾ دېگەنلىكىڭنى ئاڭلىدۇق. ئى الله! بىز ئۆزىمىزنىڭ گۇناھكار ئىكەنلىكىمىزنى ئېتىراپ قىلدۇق. بىزگە مەغپىرەت قىلغىن، بىزگە مەرھەمەت قىلىپ يامغۇر ياغدۇرۇپ بەرگىن دېدى. ئۇ قولىنى كۆتۈرۈپ دۇئا قىلدى. ئادەملەرمۇ ئۇنىڭغا ئەگىشىپ قوللىرىنى كۆتۈردى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرغىدەك يامغۇر ياغدى.

ئەۋفي، ئىبنى ئابباسنىڭ بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: شۇ ۋاقىتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئادەملەرنى ئۆزى بىلەن بىرگە غازاتقا چىقىشقا بۇيرۇدى. ئۇنىڭ ساھابىلىرىدىن ئابدۇللاھ ئىبنى مۇغەففەل مۇزەنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بىر گۇرۇھ كىشىلەر ئۇنىڭ قېشىغا كېلىپ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! بىزنىڭ جىھادقا مىنىپ چىقىشىمىز ئۈچۈن ئات - ئۇلاغ بەرگىن دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: «مەن سىلەرنى مىندۇرۇپ قويغىدەك ئات - ئۇلاغ تاپالمايمەن» دېدى. ئۇلار يىغا - زارە قىلىشقان ھالدا قايتىپ كېتىشتى. ئۇلارنىڭ جىھادتا سەرپ قىلىدىغان پۇل - مال، مىنىدىغان ئات - ئۇلاغ تاپالماي جىھادقا چىقمىغانلىقى ئۇلارغا قاتتىق ئېغىر كەلگەن ئىدى. الله ئۇلارنىڭ الله تائالاغا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە بولغان مۇھەببىتى ۋە ھېرىسمەنلىكىنى بىلگەنلىكى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ئۆزرىسىنى قوبۇل قىلىپ قۇرئاندا: ﴿**ئاجىزلار**﴾ دېگەن يەردىن ﴿**ئۇلار (الله نىڭ ئەمرىنى) بىلمەيدۇ**﴾ دېگەن يەرگىچىلىك ئايەتلىرىنى نازىل قىلدى.

﴿**يەنە مۇنداق كىشىلەرنىمۇ ئەيىبلەشكە يول يوقتۇركى، ئۇلار (جىھادقا چىقىش ئۈچۈن) سەندىن ئۇلاغ سوراپ كەلگەندە، (ئۇلارغا سەن) «مېنىڭ سىلەرنى تەمىنلەيدىغان ئۇلاغلىرىم يوق» دېدىڭ؟**﴾

مۇجاھىد مۇنداق دەيدۇ: بۇ ئايەت مۇزەينە قەبىلىسىدىن بولغان مۇقەررىن جەمەتىدىكىلەر ھەققىدە نازىل بولدى.

ئىبنى ئەبۇھاتەم، ھەسەندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «سىلەر مەدىنىدە بىر گۇرۇھ ئادەملەرنى قالدۇرۇپ جىھادقا چىقتىڭلار، بۇ جىھاد يولىدا سىلەر مەيلى سەرپ قىلغان پۇل - مال مەيلى كېسىپ ئۆتكەن جىلغا، مەيلى دۈشمەنلەر بىلەن قىلغان جىھاد بولسۇن

www.munber.org

ئـۇلارنىڭ ھەممىسـىدە ئېرىشـىدىغان ئەجرىگـە ئۇلارمـۇ چوقـۇم شـېرىك بولـىدۇ» ئانـدىن پـەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ﴿يەنە مۇنداق كىشىلەرنىمۇ ئەيىبلەشكە يول يوقتۇركى، ئۇلار (جىھادقا چىقىش ئۈچۈن) سەندىن ئۇلاغ سوراپ كەلگەندە، (ئۇلارغا سەن) «مېنىڭ سىلەرنى تەمىنلەيدىغان ئۇلاغلىرىم يوق» دېدىڭ؟﴾ دېگەن ئايەتنى ئوقۇدى.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئەنەستىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك - شۈبھىسىزكى، مەدىنىدە بىر گۇرۇھ ئادەملەر قېلىپ قالدى. سىلەر مەيلى بىرەر جىلغىنى كېسىپ ئۆتۈڭلار، مەيلى بىررە جاينى بېسىپ ئۆتۈڭلار ئۇلار سىلەر بىلەن بىللىدۇر» ساھابىلارغا ئۇلار مەدىنىدە تۇرسا؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەئە، شۇنداق. لېكىن ئۇلارنىڭ ئۆزرىسى بولغانلىقى ئۈچۈن جىھادقا چىقالمىدى» دېدى. ئاندىن الله تائالا مالامەت قىلىشنى باي تۇرۇپ جىھادقا چىقماسلىققا رۇخسەت سورىغانلارغا قاراتتى ۋە ئۇلارنى سەپەرلەرگە چىقمايدىغان ئاياللار بىلەن يۇرتتا بىللە قېلىشقا رازى بولغانلىقلىرى ئۈچۈن قاتتىق ئەيىبلىدى. ﴿الله ئۇلارنىڭ دىللىرىنى پېچەتلىۋەتتى، (شۇنىڭ ئۈچۈن) ئۇلار (الله نىڭ ئەمرىنى) بىلمەيدۇ﴾.

* * * * * * *

يَعۡتَذِرُونَ إِلَيۡكُمۡ إِذَا رَجَعۡتُمۡ إِلَيۡهِمۡۚ قُل لَّا تَعۡتَذِرُواْ لَن نُّؤۡمِنَ لَكُمۡ قَدۡ نَبَّأَنَا ٱللَّهُ مِنۡ
أَخۡبَارِكُمۡۚ وَسَيَرَى ٱللَّهُ عَمَلَكُمۡ وَرَسُولُهُۥ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَٰلِمِ ٱلۡغَيۡبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا
كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ٩٤ سَيَحۡلِفُونَ بِٱللَّهِ لَكُمۡ إِذَا ٱنقَلَبۡتُمۡ إِلَيۡهِمۡ لِتُعۡرِضُواْ عَنۡهُمۡۖ فَأَعۡرِضُواْ عَنۡهُمۡۖ إِنَّهُمۡ
رِجۡسٌۖ وَمَأۡوَىٰهُمۡ جَهَنَّمُ جَزَآءَۢ بِمَا كَانُواْ يَكۡسِبُونَ ٩٥ يَحۡلِفُونَ لَكُمۡ لِتَرۡضَوۡاْ عَنۡهُمۡۖ فَإِن
تَرۡضَوۡاْ عَنۡهُمۡ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يَرۡضَىٰ عَنِ ٱلۡقَوۡمِ ٱلۡفَٰسِقِينَ ٩٦

ئۇلارنىڭ يېنىغا (يەنى مەدىنىگە تەبۇك غازىتىدىن) قايتىپ كەلگەن چېغىڭلاردا، ئۇلار سىلەرگە (غازاتتىن قېلىپ قالغانلىقلىرى توغرىسىدا) ئۆزرە بايان قىلىدۇ، (ئى مۇھەممەد!) ئۇلارغا: «ئۆزرە بايان قىلماڭلار، سىلەرنىڭ (سۆزۈڭلارغا) ئىشەنمەيمىز، الله سىلەرنىڭ ئەھۋالىڭلارنى (ۋە دىلىڭلاردىكى مۇناپىقلىقنى) بىزگە خەۋەر قىلدى، الله ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى سىلەرنىڭ (بۇنىڭدىن كېيىنكى) ئەمەلىڭلارنى كۆرۈپ تۇرىدۇ (مۇناپىقلىقتىن تەۋبە قىلامسىلەر؟ ياكى ئۇنىڭدا چىڭ تۇرامسىلەر؟)، ئاندىن كېيىن (يەنى ئۆلگىنىڭلاردىن كېيىن)، يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا ئىشلارنى بىلگۈچى (الله) نىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر، الله سىلەرگە پۈتۈن قىلمىشىڭلارنى ئېيتىپ بېرىدۇ» دېگىن[94]. ئۇلار (يەنى مۇناپىقلار) نىڭ يېنىغا قايتىپ بارغىنىڭلاردا، ئۇلار سىلەرنىڭ ئۇلارنى ئەيىبلىمەسلىكىڭلار ئۈچۈن (يالغان ئۆزرىلەر بايان قىلىپ)، الله بىلەن قەسەم قىلىدۇ، ئۇلاردىن يۈز ئۆرۈڭلار (يەنى ئۇلار بىلەن سۆزلەشمەڭلار ۋە سالاملاشماڭلار)، ئۇلار ھەقىقەتەن نىجىستۇر، قىلمىشلىرىنىڭ جازاسى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ بارىدىغان جايى جەھەننەمدۇر[95]. سىلەرنىڭ رازىلىقىڭلارغا ئېرىشىش ئۈچۈن، ئۇلار سىلەرگە قەسەم ئىچىپ بېرىدۇ، سىلەر ئۇلاردىن رازى بولساڭلار (بۇ ئۇلارغا پايدا بەرمەيدۇ)، چۈنكى الله پاسىق قەۋمدىن رازى بولمايدۇ[96].

www.munber.org

مۇناپىقلارنىڭ ھىيلە ـ مىكرىنى بايان قىلىش توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، مۇناپىقلارنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەر قىلىپ، مۇسۇلمانلار تەبۇك غازىتىدىن مەدىنىگە قايتىپ كەلگەن چاغدا، مۇناپىقلارنىڭ جىھادقا بىللە چىقمىغانلىقلىرى ئۈچۈن ئۇلاردىن ئۆزرە تىلەيدىغانلىقىنى بايان قىلىدۇ.

﴿(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارغا: «ئۆزرە بايان قىلماڭلار، سىلەرنىڭ (سۆزۈڭلارغا) ئىشەنمەيمىز، الله سىلەرنىڭ ئەھۋالىڭلارنى (ۋە دىلىڭلاردىكى مۇناپىقلىقنى) بىزگە خەۋەر قىلدى﴾ يەنى الله بىزگە سىلەرنىڭ ئەھۋالىڭلارنى ئېنىق بىلدۈردى.

﴿الله ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى سىلەرنىڭ (بۇنىڭدىن كېيىنكى) ئەمەلىڭلارنى كۆرۈپ تۇرىدۇ (مۇناپىقلىقتىن تەۋبە قىلامسىلەر؟ ياكى ئۇنىڭدا چىڭ تۇرامسىلەر؟)﴾ يەنى الله دۇنيادا سىلەرنىڭ ئەمەلىڭلارنى كىشىلەر ئارىسىدا ئاشكارىلايدۇ.

﴿ئاندىن كېيىن (يەنى ئۆلگىنىڭلاردىن كېيىن)، يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا ئىشلارنى بىلگۈچى (الله) نىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر، الله سىلەرگە پۈتۈن قىلمىشىڭلارنى ئېيتىپ بېرىدۇ» دېگىن﴾ يەنى الله سىلەرگە ياخشى ـ يامان ئەمەللىرىڭلارنىڭ ھەممىسىنى خەۋەر قىلىدۇ ۋە شۇ ئەمەللەرگە قارىتا سىلەرگە مۇكاپات ياكى جازا بېرىدۇ.

الله تائالا، سىلەرنىڭ ئۇلارنى ئەيىبلىمەسلىكىڭلار ئۈچۈن ئۇلارنىڭ يالغان ئۆزرە بايان قىلىپ الله بىلەن قەسەم قىلىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ. سىلەر ئۇلارغا مالامەت قىلماستىن ئۇلارنى كەمسىتكەن ئاساستا ئۇلاردىن يۈز ئۆرۈڭلار. چۈنكى ئۇلار نىجىستۇر. ئۇلارنىڭ دىللىرى ۋە ئېتىقادلىرى بۇزۇقتۇر.

﴿قىلمىشلىرىنىڭ جازاسى ئۈچۈن﴾ يەنى گۇناھلىرى ۋە خاتالىقلىرىنىڭ جازاسى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ بارىدىغان جايى جەھەننەمدۇر. الله تائالا مۇناپىقلارنىڭ مۇسۇلمانلارنى ئىشەندۈرۈش ئۈچۈن قىلغان قەسەملىرىگە مۇسۇلمانلار رازى بولغان تەقدىردىمۇ بۇ ئۇلارغا پايدا بەرمەيدىغانلىقىدىن خەۋەر قىلىدۇ.

﴿چۈنكى الله پاسىق قەۋمدىن رازى بولمايدۇ﴾ يەنى الله تائالانىڭ ئىتائىتىدىن ۋە الله تائالانىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ئىتائىتىدىن چىققۇچىلار پاسىق ھېسابلىنىدۇ.

* * * * * * *

ٱلْأَعْرَابُ أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَأَجْدَرُ أَلَّا يَعْلَمُوا۟ حُدُودَ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٩٧﴾ وَمِنَ ٱلْأَعْرَابِ مَن يَتَّخِذُ مَا يُنفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ ٱلدَّوَآئِرَ ۚ عَلَيْهِمْ دَآئِرَةُ ٱلسَّوْءِ ۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٩٨﴾ وَمِنَ ٱلْأَعْرَابِ مَن يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنفِقُ قُرُبَٰتٍ عِندَ ٱللَّهِ وَصَلَوَٰتِ ٱلرَّسُولِ ۚ أَلَآ إِنَّهَا قُرْبَةٌ لَّهُمْ ۚ سَيُدْخِلُهُمُ ٱللَّهُ فِى رَحْمَتِهِۦٓ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٩٩﴾

ئەئرابىلارنىڭ كۇفرى ۋە مۇناپىقلىقى تېخىمۇ زىيادىدۇر، الله پەيغەمبىرىگە نازىل قىلغان شەرىئەت ئەھكاملىرىنى بىلمەسلىككە ئۇلار ئەڭ لايىقتۇر، الله (مەخلۇقاتىنىڭ ئەھۋالىنى) بىلگۈچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴿97﴾. ئەئرابىلاردىن بەزىلىرى (الله يولىدا) بەرگەن نەرسىلىرىنى جەرىمانە

www.munber.org

ھېسابلايدۇ، سىلەرنىڭ ھادىسىگە ئۇچرىشىڭلارنى كۈتىدۇ، ئۇلارنىڭ ئۆزلىرى ھالاكەتكە ئۇچرىسۇن، اللّٰه (ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچى، (ئىشلىرىنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر﴿98﴾. ئەئرابلارنىڭ بەزىلىرى اللّٰه غا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان ئېيتىدۇ، (اللّٰه يولىدا) بەرگەن نەرسىلىرىنى اللّٰه غا يېقىن بولۇشنىڭ ۋە پەيغەمبەرنىڭ دۇئاسىغا ئېرىشىشنىڭ ۋاستىسى قىلىدۇ، ئۇلار بۇ ئارقىلىق راستلا اللّٰه غا بولغان يېقىنلىققا ئېرىشىدۇ، اللّٰه ئۇلارنى ئۆزىنىڭ رەھمىتى دائىرىسىگە كىرگۈزىدۇ، اللّٰه ھەقىقەتەن (مۆمىن بەندىلىرىگە) ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، (ئۇلارغا) تولىمۇ مېھرىباندۇر﴿99﴾.

ئەئرابلارنىڭ كۇپۇرى ۋە مۇناپىقلىقىنىڭ تېخىمۇ زىيادە ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بۇ ئايەتلەردە ئەئرابلاردىن كاپىرلار، مۇناپىقلار ۋە مۆمىنلەرنىڭ بولىدىغانلىقىدىن، ئۇلارنىڭ كۇپۇرى ۋە مۇناپىقلىقى باشقىلارغا قارىغاندا تېخىمۇ چوڭ، تېخىمۇ ئېغىر، تېخىمۇ زىيادە ئىكەنلىكىنى خەۋەر قىلىدۇ. چۈنكى ئۇلار اللّٰه تائالانىڭ پەيغەمبىرىگە چۈشۈرگەن بەلگىلىمىلەرنىڭ چەك ـ چېگرىلىرىنى بىلمەيدۇ.

بۇ ھەقتە ئەئمەش، ئىبراھىمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئەئرابى زەيد ئىبنى سەۋھاننىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى. ئۇ بولسا ئادەملەرگە سۆز قىلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ قولى ناھاۋەند ئۇرۇشىدا مېيىپ بولۇپ قالغان ئىدى. ئەئرابى اللّٰه نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، سېنىڭ سۆزۈڭ ھەقىقەتەن مېنى مەپتۇن قىلىۋالدى. بىراق قولۇڭ ھەقىقەتەن مېنى گۇمانلاندۇرۇپ قويىدى، دېدى. زەيد: مېنىڭ قولۇم سېنى نېمىشقا گۇمانلاندۇرۇپ قويىدى[1]، ئۇ سول قول تۇرسا؟ دېدى. ئەئرابى اللّٰه نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئوڭ قول كېسىلەمدۇ ياكى سول قول كېسىلەمدۇ؟ بۇنى مەن بىلمەيمەن دېدى. زەيد ئىبنى سەۋھان: اللّٰه **﴿ئەئرابلارنىڭ كۇفرى ۋە مۇناپىقلىقى تېخىمۇ زىيادىدۇر، اللّٰه پەيغەمبىرىگە نازىل قىلغان شەرىئەت ئەھكاملىرىنى بىلمەسلىككە ئۇلار ئەڭ لايىقتۇر، اللّٰه (مەخلۇقاتنىڭ ئەھۋالىنى) بىلگۈچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴾** دەپ تولىمۇ راست ئېيتقان ئىكەن، دېدى.

ئىمام ئەھمەد، ئىبنى ئابباستىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىم سەھرادا ئولتۇراقلاشسا قوپال ۋە توڭ مىجەز بولۇپ قالىدۇ، كىم ئوۋچىلىققا بېرىلىپ كەتسە، غاپىللىقتا قالىدۇ. كىم پادىشاھقا يېقىنلاشسا، دىنىدا پىتنىگە قالىدۇ». بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەبۇداۋۇد، تىرمىزى ۋە نەسەئىلارمۇ رىۋايەت قىلغان.

بىر ئەئرابى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بىر نەرسىنى ھەدىيە قىلىپ ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئۇ ھەدىيەسىنىڭ ئورنىغا نەچچە ھەسسە ئارتۇق نەرسە ئالغاندىن كېيىنلا رازى بولغان ئىدى. شۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەن ھەقىقەتەن قۇرەيشلەر ياكى سەقەفىيلىكلەر، ياكى ئەنسارىلار ۋە ياكى دەۋسىيلىكلەردىن باشقا ھېچكىمدىن ھەدىيە قوبۇل قىلماسلىققا نىيەت قىلدىم» دېگەن ئىدى. چۈنكى ھەدىستە تىلغا ئېلىنغان كىشىلەر شەھەرلەردە يەنى مەككە، تائىپ، مەدىنىدە ۋە يەمەندە ئولتۇراقلاشقان كىشىلەردۇر. ئەئرابلار بولسا، مىجەزى قوپال ۋە توڭ كىشىلەردۇر.

﴿اللّٰه (مەخلۇقاتنىڭ ئەھۋالىنى) بىلگۈچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴾ يەنى اللّٰه كىمنىڭ ئىمانغا ۋە ئىلىمگە ھەقلىق كىشى ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلگۈچىدۇر. بەندىلىرى ئارىسىدا ئىلىم بىلەن نادانلىقنى، ئىمان بىلەن كۇپۇرى ۋە مۇناپىقلىقنى تەقسىم قىلىشتا ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر. اللّٰه

---

[1] بۇ ئەئرابى ھەقىقىي ئەھۋالنى بىلمىگەن بولغاچقا، زەيدۇ ئىبنى سەۋھاننىڭ قولى ئوغرىلىق قىلىپ كېسىلگەن ئوخشايدۇ دېگەن گۇماندا بولغان.

www.munber.org

ئىشلارنى ئالدىنئالا بىلگەنلىكى ۋە ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغانلىقى ئۈچۈن، قىلغان ئىشلىرىدىن سورالمايدۇ.

الله ئەئرابىلاردىن مۇنداق كىشىلەرنىڭ بارلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ: ئۇلاردىن ﴿**بەزىلىرى (الله يولىدا) بەرگەن نەرسىلىرىنى جەرىمانە ھېسابلايدۇ، سىلەرنىڭ ھادىسىگە ئۇچرىشىڭلارنى كۈتىدۇ**﴾ يەنى سىلەرنىڭ بالايى - ئاپەتلەرگە ئۇچرىشىڭلارنى كۈتىدۇ.

﴿**ئۇلارنىڭ ئۆزلىرى ھالاكەتكە ئۇچرىسۇن**﴾ يەنى ئىش ئۇلارنىڭ كۈتكىنىنىڭ دەل - ئەكسىچە بولۇپ، بالايى - ئاپەت ئۇلارغا يوۋۇقىدۇ.

﴿**الله (ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچى**﴾ يەنى الله بەندىلىرىنىڭ دۇئالىرىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر. كىمنىڭ غەلىبىگە، كىمنىڭ مەغلۇبىيەتكە تېگىشلىك ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر.

﴿**ئەئرابىلارنىڭ بەزىلىرى الله غا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان ئېيتىدۇ، (الله يولىدا) بەرگەن نەرسىلىرىنى الله غا يېقىن بولۇشنىڭ ۋە پەيغەمبەرنىڭ دۇئاسىغا ئېرىشىشنىڭ ۋاسىتىسى قىلىدۇ**﴾ مانا بۇ خىلدىكى ئەئرابىلارنى ماختاشقا ئەرزىيدۇ. ئۇلار الله يولىدا سەرپ قىلغان نەرسىلىرىنى الله تائالاغا يېقىنلىشىشنىڭ ۋاستىسى قىلىدۇ. ئۇلار بۇ ئارقىلىق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزلىرىگە بەرىكەت بىلەن دۇئا قىلىشىنى تىلەيدۇ. ﴿**ئۇلار بۇ ئارقىلىق راستلا الله غا بولغان يېقىنلىققا ئېرىشىدۇ، الله ئۇلارنى ئۆزىنىڭ رەھمىتى دائىرىسىگە كىرگۈزىدۇ، الله ھەقىقەتەن (مۆمىن بەندىلىرىگە) ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، (ئۇلارغا) تولىمۇ مېھرىباندۇر**﴾.

* * * * * * *

وَٱلسَّٰبِقُونَ ٱلْأَوَّلُونَ مِنَ ٱلْمُهَٰجِرِينَ وَٱلْأَنصَارِ وَٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوهُم بِإِحْسَٰنٍ رَّضِىَ ٱللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا۟ عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِى تَحْتَهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۚ ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١٠٠﴾

ھەممىدىن ئىلگىرى ئىمان ئېيتقان مۇھاجىرلار ۋە ئەنسارلاردىن، ياخشىلىق قىلىش بىلەن ئۇلارغا ئەگەشكەنلەر (يەنى تابىئىنلار ۋە قىيامەتكىچە ئۇلارنىڭ يولىدا ماڭغانلار) دىن الله رازى بولدى، ئۇلارمۇ الله دىن مەمنۇن بولدى. الله ئۇلارغا ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەرنى تەييارلىدى، ئۇلار جەننەتتە مەڭگۈ قالىدۇ، بۇ چوڭ بەختتۇر﴿100﴾.

مۇھاجىرلارنىڭ، ئەنسارلارنىڭ ۋە ياخشىلىق قىلىش بىلەن ئۇلارغا ئەگەشكەنلەرنىڭ ئارتۇقچىلىقلىرى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ ھەممىدىن ئىلگىرى ئىمان ئېيتقان مۇھاجىرلار، ئەنسارلار ۋە ياخشىلىق قىلىش بىلەن ئۇلارغا قىيامەت كۈنىگىچە ئەگەشكەنلەردىن رازى بولغانلىقىنى، ئۇلارمۇ الله تائالانىڭ ئۆزلىرىگە تەييارلىغان نازۇ - نېمەتلىك ۋە مۇقىم تۇرالغۇ جايىدىن ئىبارەت جەننەتلەرنى تەييارلىغانلىقى ئۈچۈن الله تائالادىن مەمنۇن بولغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ.

شەئبىي بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ھەممىدىن ئىلگىرى ئىمان ئېيتقانلاردىن مۇھاجىرلار، ئەنسارلاردىن ھۇدەيبىيە سۇلھى بولغان يىلى رىزۋان بەيئىتىگە قاتناشقانلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

www.munber.org

ئەبۇمۇسا ئەشئەرى، سەئىد ئىبنى مۇسەييەب، مۇھەممەد ئىبنى سىرىن، ھەسەن ۋە قەتادە قاتارلىقلار: مۇھاجىر ۋە ئەنسارىلاردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە ئىككى قىبلىگە[1] قاراپ ناماز ئوقۇغانلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى. ئۇلۇغ الله ھەممىدىن ئىلگىرى ئىمان ئېيتقان مۇھاجىرلار ۋە ئەنسارىلاردىن، ياخشىلىق قىلىش بىلەن ئۇلارغا ئەگەشكەنلەردىن ئۆزىنىڭ ھەقىقەتەن رازى بولغانلىقىنى خەۋەر قىلدى. ئۇلارغا دۈشمەنلىك قىلغان ياكى ئۇلارنى تىللىغان ياكى ئۇلارنىڭ بەزىلىرىگە دۈشمەنلىك قىلغان ۋە ياكى بەزىلىرىنى تىللىغان كىشىلەرنىڭ، بولۇپمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كېيىنكى كاتتا ساھابىلارغا دۈشمەنلىك قىلغان ۋە ئۇلارنى تىللىغان كىشىلەرنىڭ ھالىغا ۋاي! ساھابىلارنىڭ ئەڭ ياخشىسى ۋە ئەڭ كاتتىسى خەلىپە ئەبۇبەكرى سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدۇر.

راپىزىلەر[2] دىن ئىبارەت بىر بۆلۈك ئازغۇنلار ساھابىلەرنىڭ كاتتىلىرىغا دۈشمەنلىك قىلىدۇ. ئۇلارنى ئاچچىقلاندۇرىدۇ ۋە تىللايدۇ. الله تائالاغا سېغىنىپ ئۇلارنىڭ بۇ قىلمىشلىرىدىن پاناھ تىلەيمىز .ئۇلارنىڭ بۇ قىلمىشلىرى ئەقلىنىڭ نەقەدەر كەمتۈكلىكىنى ۋە دىللىرىنىڭ نەقەدەر پەسكەشلىكلەر بىلەن تولغانلىقىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. ئۇلار الله رازى بولغان ئادەملەرنى تىللىسا، ئۇلارنىڭ قۇرئانغا بولغان ئىمانى نەدە قالدى؟ سۈننىي ئەقىدىسىدىكى مۇسۇلمانلارغا كەلسەك، ئۇلار ھەقىقەتەن الله رازى بولغان ئادەملەردىن رازى بولىدۇ. الله ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنى تىللىغان ئادەملەرنى تىللايدۇ، الله دوست تۇتقان ئادەملەرنى دوست تۇتىدۇ. الله دۈشمەن تۇتقان ئادەملەرنى دۈشمەن تۇتىدۇ. ئۇلار ھىدايەت ئۈستىدە ماڭغانلارغا ئەگىشىدۇ. ئىسلام دىنىدا يوق ئىشلارنى پەيدا قىلمايدۇ، توغرا ئىش قىلغانلارنىڭ كەينىدىن ماڭىدۇ. ئۆز بېشىمچىلىق قىلمايدۇ. ئەنە شۇلار الله تائالانىڭ نىجات تاپقۇچى جامائەسىدۇر، الله تائالانىڭ مۆمىن بەندىلىرىدۇر.

* * * * * * *

وَمِمَّنْ حَوْلَكُم مِّنَ ٱلْأَعْرَابِ مُنَٰفِقُونَ ۖ وَمِنْ أَهْلِ ٱلْمَدِينَةِ ۖ مَرَدُوا۟ عَلَى ٱلنِّفَاقِ لَا تَعْلَمُهُمْ ۖ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ ۚ سَنُعَذِّبُهُم مَّرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ إِلَىٰ عَذَابٍ عَظِيمٍ ﴿١٠١﴾

ئەتراپىڭلاردا ئەئرابىلاردىن مۇناپىقلار بار، مەدىنە ئاھالىسىدىنمۇ مۇناپىقلىقتا چىڭ تۇرغانلار بار، ئۇلارنى سەن بىلمەيسەن، بىز بىلىمىز، ئۇلارنى ئىككى قېتىم (يەنى دۇنيادا قەتل قىلىش ۋە ئەسىر ئېلىش بىلەن، ئۆلگەندە گۆر ئازابى بىلەن) جازالايمىز. ئاندىن ئۇلار (ئاخىرەتتە) چوڭ ئازابقا (يەنى دوزاخ ئازابىغا) قايتۇرۇلىدۇ﴿101﴾.

ئەئرابىيلار ۋە مەدىنە ئەھلىنىڭ مۇناپىقلىرى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مەدىنىنىڭ ئەتراپىدىكى ئەرەب قەبىلىلىرى ئىچىدە مۇناپىقلارنىڭ بارلىقىنى، شۇنداقلا مەدىنە ئەھلىنىڭ ئىچىدىمۇ مۇناپىقلارنىڭ بارلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ: ﴿**مەدىنە ئاھالىسىدىنمۇ مۇناپىقلىقتا چىڭ تۇرغانلار بار، ئۇلارنى سەن بىلمەيسەن، بىز بىلىمىز**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى الله تائالانىڭ ﴿ئەگەر بىز خالىساق، ئۇلارنى چوقۇم ساڭا بىلدۈرەتتۇق،

---

[1] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ بارغاندىن كېيىن، دەسلەپتە 16 ئاي بەيتۇلمۇقەددەسنى قىبلە قىلىپ، ئۇنىڭغا قاراپ ناماز ئوقۇغان، كېيىن قىبلە كەئبىگە ئۆزگەرتىلگەن.

[2] راپىزىلەر شىئە مەزھىپىگە تەۋە بولۇپ بولغان بىر پىرقە بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ ئېزىپ كەتكەن قەۋمدۇر.

www.munber.org

چوقۇم ئۇلارنىڭ سىماسىدىن تونۇيتتۇق، سەن ئەلۋەتتە سۆزىنىڭ ئۇسلۇبىدىن ئۇلارنى تونۇيسەن﴾[1] دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسىگە زىت كېلىپ قالمايدۇ. چۈنكى بۇ ئايەت مۇناپىقلارنىڭ تونۇلىدىغان سۈپەتلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئالامەتلىرىگە قارىتىلىدۇ، بۇنىڭدىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۆز ئەتراپىدىكى بارلىق مۇناپىقلارنى ۋە ئىسلام دىنىغا گۇمان بىلەن قارايدىغانلارنى مۇئەييەنلەشتۈرۈپ تونۇيدۇ دېگەنلىك چىقمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنە ئاھالىسىدىن ئۆزىگە ئارىلىشىپ ياشاۋاتقان بەزى ئادەملەرنىڭ مۇناپىق ئىكەنلىكىنى بىلەتتى. ئۇلارنى ئەتتىگەن ئاخشامدا ئۇچرىتىپ تۇراتتى. اللّٰه تائالانىڭ: ﴿ئۇلار ئىشقا ئاشمايدىغان ئىشنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا ئۇرۇندى (يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆلتۈرۈشنى قەستلىدى)﴾[2] دېگەن ئايىتىنىڭ تەپسىرىدە بايان قىلىنغىنىدەك، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھۇزەيفىگە مۇناپىقلاردىن 14 نى ياكى 15 نى دەپ بەردى. بىراق بۇ بىر قىسىم مۇناپىقلارغا قارىتىلغان ئايرىم ئەھۋال بولۇپ، بۇنىڭدىنمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەممە مۇناپىقلارنىڭ ئىسىملىرىنى مۇئەييەنلەشتۈرۈپ ئېنىق بىلىدۇ، دېگەنلىك چىقمايدۇ. ھەقىقىي ئەھۋالنى اللّٰه ئوبدان بىلگۈچىدۇر.

ئابدۇررازاق، مەئمەردىن قەتادىنىڭ بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: نېمىشقىدۇركى، بەزى ئادەملەر پالانى جەننەتكە كىرىدۇ، پۈستانى دوزاخقا كىرىدۇ، دەپ كىشىلەرنىڭ ئاقىۋىتىگە دائىر بىلىملەر بىلەن ئۇيىنىشىدۇ. ئەگەر ئۇلارنىڭ بىرىدىن ئۆزىنىڭ ئاقىۋىتى توغرۇلۇق سورىساڭ، ئۇ بىلمەيمەن، دەپ جاۋاب بېرىدۇ. قەسەم قىلىمەنكى، سەن كىشىلەرنىڭ ئەھۋالىنى ئۆزەڭنىڭ ئەھۋالىدىنمۇ ياخشى بىلەمسەن؟ سەن ھەقىقەتەن سەندىن ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەر بىر نەرسە دېمىگەن ئىشقا باھا بېرىۋاتىسەن. مەسىلەن: اللّٰه تائالانىڭ پەيغەمبىرى نۇھ ئەلەيھىسسالام ﴿مەن ئۇلارنىڭ نېمە قىلغانلىقىنى ئۇقمايمەن﴾[3] دېگەن. اللّٰه نىڭ پەيغەمبىرى شۇئەيب ئەلەيھىسسالام ﴿اللّٰه سىلەرگە قالدۇرغان ھالال رىزىق (سىلەر يىققان ھارامدىن) ياخشىدۇر، ئەگەر سىلەر مۆمىن بولساڭلار. مەن سىلەرگە مۇھاپىزەتچى ئەمەسمەن»﴾[4] دېگەن. اللّٰه تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغىمۇ ﴿ئۇلارنى سەن بىلمەيسەن، بىز بىلىمىز﴾ دەيدۇ.

﴿ئۇلارنى ئىككى قېتىم (يەنى دۇنيادا قەتل قىلىش ۋە ئەسىر ئېلىش بىلەن، ئۆلگەندە گۆر ئازابى بىلەن) جازالايمىز. ئاندىن ئۇلار (ئاخىرەتتە) چوڭ ئازابقا (يەنى دوزاخ ئازابىغا) قايتۇرۇلىدۇ﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد: اللّٰه ئۇلارنى دۇنيادا مال - مۈلكى ۋە ئەۋلادلىرى بىلەن جازالايدۇ، دېدى ۋە اللّٰه تائالانىڭ ﴿ئۇلارنىڭ مال - مۈلكى ۋە ئەۋلادى سېنى ئەجەبلەندۈرمىسۇن﴾[5] دېگەن ئايىتىنى ئوقۇدى. ئابدۇراھمان سۆزىنى داۋام قىلىپ: مانا بۇ مال - مۈلۈك ۋە ئەۋلادلار مۇناپىقلار ئۈچۈن ئازاب، مۆمىنلەر ئۈچۈن ئەجىر ھېسابلىنىدۇ. اللّٰه مۇناپىقلارنى ئاخىرەتتە دوزاخ بىلەن جازالايدۇ. چۈنكى اللّٰه **﴿ئاندىن ئۇلار (ئاخىرەتتە) چوڭ ئازابقا (يەنى دوزاخ ئازابىغا) قايتۇرۇلىدۇ﴾** دەيدۇ، دېدى.

* * * * * * *

[1] سۈرە مۇھەممەد 30 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە تەۋبە 74 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە شۇئەرا 112 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە ھۇد 86 - ئايەت.
[5] سۈرە تەۋبە 55 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

وَءَاخَرُونَ ٱعۡتَرَفُواْ بِذُنُوبِهِمۡ خَلَطُواْ عَمَلٗا صَٰلِحٗا وَءَاخَرَ سَيِّئًا عَسَى ٱللَّهُ أَن يَتُوبَ عَلَيۡهِمۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٌ ﴿١٠٢﴾

يەنە بىر قىسىم كىشىلەر گۇناھلىرىنى ئېتىراپ قىلدى (يەنى باشقىلارغا ئوخشاش جىھادقا چىقمىغانلىقىغا يالغان ئۆزرە ئېيتمىدى). ئۇلار ياخشى ئىشقا يامان ئىشنى ئارىلاشتۇرۇپ قويدى، اللە نىڭ ئۇلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىشى ئۈمىدلىكتۇر، اللە ھەقىقەتەن (تەۋبە قىلغۇچىلارنى) مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر﴿102﴾.

جىھادقا سەل قاراپ ئۆزىنى چىقمىغان مۆمىنلەر توغرىسىدا

اللە تائالا ھەقنى ئىنكار قىلغان ۋە ئۆزىنى قارىتا شەكتە بولغان ھالدا جىھادلارغا قەستەن چىقمىغان مۇناپىقلارنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلغاندىن كېيىن، ھەققە ئىمان كەلتۈرۈپ ۋە ئۆزىنى ئىشىنىپ تۇرۇپ، راھەت - پاراغەتكە بېرىلىپ كېتىپ جىھادقا سەل قاراپ، ئۆزىنى چىقمىغان گۇناھكار مۆمىنلەرنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلىشقا باشلاپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**يەنە بىر قىسىم كىشىلەر گۇناھلىرىنى ئېتىراپ قىلدى (يەنى باشقىلارغا ئوخشاش جىھادقا چىقمىغانلىقىغا يالغان ئۆزرە ئېيتمىدى)**﴾ يەنى ئۇلار ئۆزلىرى بىلەن پەرۋەردىگارىنىڭ ئارىسىدىكى بۇ ھەقىقىي ئەھۋالنى ئېتىراپ قىلدى. ئۇلارنىڭ باشقا ياخشى ئەمەللىرى بولۇپ، جىھادقا چىقمىغانلىق گۇناھىنى بۇ ياخشى ئەمەللىرىگە ئارىلاشتۇرۇپ قويدى. ئەنە شۇلار اللە تائالانىڭ ئەپۇ قىلىشى ۋە مەغپىرەت قىلىشى ئاستىدىدۇر.

بۇ ئايەت مۇئەييەن كىشىلەر ھەققىدە نازىل قىلىنغان بولسىمۇ ئۇنىڭ ھۆكمى گۇناھ ۋە خاتا ئىشلارنى ياخشى ئىشلارغا ئارىلاشتۇرۇپ قويغان ھەممە گۇناھلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ئىبنى ئابباس: بۇ ئايەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە تەبۇك غازىتىغا چىقمىغان ئەبۇلۇبابە ۋە ئۇنىڭ بىر گۇرۇھ ھەمراھلىرى ھەققىدە نازىل بولدى، دەيدۇ. بەزى تەپسىرشۇناسلار: ئۇلار ئەبۇلۇبابە ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىرگە بەش ئادەم ئىدى، دېدى. بەزىلەر ئەبۇلۇبابە بىلەن قوشۇلۇپ جەمئىي سەككىز ئادەم ئىدى، دېدى ۋە بەزىلەر ئۇلار ئۇنىڭ بىلەن قوشۇلۇپ ئون ئادەم ئىدى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەبۇك غازىتىدىن قايتىپ كەلگەندە بۇئادەملەر ئۆزلىرىنى مەسچىتنىڭ تۈۋرۈكلىرىگە باغلىدى ۋە بىزنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن باشقا ھېچكىم يەشمىسۇن، دەپ قەسەم ئىچىشتى. ئاندىن اللە تائالا ﴿**يەنە بىر قىسىم كىشىلەر گۇناھلىرىنى ئېتىراپ قىلدى**﴾ دېگەن بۇ ئايەتنى نازىل قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى قويۇپ بەردى ۋە ئەپۇ قىلدى.

ئىمام بۇخارى، سەمۇرە ئىبنى جۇندۇبتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بۇ كېچە مېنىڭ قېشىمغا ئىككى ئادەم كېلىپ مېنى ئېلىپ ماڭدى. ئۇلار مېنى ئېلىپ بىنالىرىنىڭ تاملىرىنىڭ بىر كېسىكى ئالتۇندىن، يەنە بىر كېسىكى كۈمۈشتىن سېلىنغان بىر شەھەرگە كەلدى. ئۇ شەھەردە بىزگە بەدىنىنىڭ يېرىمى ئەڭ چىرايلىق، قالغان يېرىمى ئەڭ سەت ئادەملەر ئۇچرىدى. ئۇ ئىككىسى بۇ ئادەملەرگە سىلەر بېرىپ ئاۋۇ ئۆستەڭگە چۆشۈڭلار، دېدى. ئۇلار ئۆستەڭگە چۈشۈپ ئاندىن بىزنىڭ قېشىمىزغا قايتىپ كەلدى. بۇ ۋاقىتتا ئۇلاردىكى سەت قىياپەت تۈگەپ، ئۇلار ئەڭ چىرايلىق سۈرەتكە كىرگەن ئىدى. ئۇ ئىككىسى ماڭا: بۇ مەڭگۈ تۇرىدىغان جەننەتتۇر، بۇ سېنىڭ مەڭگۈ تۇرىدىغان جايىڭدۇر. بەدىنىنىڭ يېرىمى ئەڭ چىرايلىق، يېرىمى ئەڭ سەت ئادەملەرگە كەلسەك، ئۇلار ھەقىقەتەن

www.munber.org

ياخشى ئىشلارنى يامان ئىشلارغا ئارىلاشتۇرۇپ قويغان ئادەملەردۇر. الله ئۇلارنىڭ گۇناھلىرىنى ئەپۇقىلدى، دېدى ››. ئىمام بۇخارى بۇ ھەدىسنى بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرىدە قىسقارتىپ رىۋايەت قىلغان.

* * * * * * *

خُذْ مِنْ أَمْوَٰلِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ ۖ إِنَّ صَلَوٰتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْ ۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٣﴾ أَلَمْ يَعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ ٱلتَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِۦ وَيَأْخُذُ ٱلصَّدَقَٰتِ وَأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾

(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنىڭ ماللىرىنىڭ بىر قىسمىنى سەدىقە ھېسابىدا ئالغىنكى، ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى گۇناھلىرىدىن پاكلىغايسەن ۋە (ياخشىلىقلىرىنى) كۆپەيتكەيسەن، ئۇلارغا دۇئا قىلغىن، شۈبھىسىزكى، سېنىڭ دۇئايىڭ ئۇلارغا خاتىرجەملىك ئېلىپ كېلىدۇ، الله ئۇلارنىڭ (سۆزىنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچى، (نىيەتلىرىنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر﴿103﴾. ئۇلار (يەنى تەۋبە قىلغۇچىلار) الله نىڭ ئۆز بەندىلىرىنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىدىغانلىقىنى، (خالىس نىيەتلىك كىشىلەرنىڭ) سەدىقىسىنى قوبۇل قىلىدىغانلىقىنى ۋە الله نىڭ تەۋبىنى بەكمۇ قوبۇل قىلىدىغانلىقىنى، ناھايىتى مېھرىبان ئىكەنلىكىنى بىلمەمدۇ؟﴿104﴾.

زاكات ئېلىشقا بۇيرۇش ۋە ئۇنىڭ پايدىلىرىنى بايان قىلىش توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئۇلارنىڭ مال - مۈلكىدىن زاكات ئېلىشقا، بۇ ئارقىلىق ئۇلارنى گۇناھلىرىدىن پاكلاشقا ۋە ياخشىلىقلىرىنى كۆپەيتىشكە بۇيرۇيدۇ. بەزىلەر بۇئايەتنى گۇناھلىرىنى ئېتىراپ قىلغان، ياخشى ئىشقا يامان ئىشنى ئارىلاشتۇرۇپ قىلغان بىر قىسىم كىشىلەرگە قاراتقان بولسىمۇ، لېكىن بۇ ئايەتنىڭ ھۆكمى ئومۇمىيدۇر. ئەرەب قەبىلىلىرىدىن زاكاتنى بېرىشكە ئۇنىمىغان بەزى ئادەملەر: زاكات خەلىپىگە بېرىلمەيدۇ، زاكات ئېلىش پەقەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغىلا خاس ئىدى، دەپ ئېتىقاد قىلغان. شۇڭا ئۇلار بۇ قارىشىغا الله تائالانىڭ ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنىڭ ماللىرىنىڭ بىر قىسمىنى سەدىقە ھېسابىدا ئالغىنكى﴾ دېگەن ئايىتىنى دەلىل قىلغان ئىدى. ئۇلارنىڭ بۇرمىلانغان بۇ خاتا چۈشەنچىسىگە ئەبۇبەكرى سىددىق ۋە باشقا ساھابىلار رەددىيە بېرىپ ئۇلار زاكاتنى خەلىپىگە خۇددى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بەرگىنىدەك بەرگەنگە قەدەر ئۇلارغا قارشى ئۇرۇش قىلدى.

بۇ ھەقتە ئەبۇبەكرى سىددىق مۇنداق دېگەن ئىدى: الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تۆلەپ كېلىۋاتقان زاكاتتىن بىر ئوغلاپ چاغلىق نەرسىنى بەرمەيدىكەن، مەن ئەلۋەتتە ئۇلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىمەن.

﴿**ئۇلارغا دۇئا قىلغىن**﴾ يەنى ئۇلارغا دۇئا قىلىپ گۇناھلىرى ئۈچۈن مەغپىرەت تىلىگىن، بۇ ھەقتە ئىمام مۇسلىم، ئابدۇللاھ ئىبنى ئەبۇئەۋفانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئادەملەر زاكىتىنى ئېلىپ كەلسە، ئۇ ئۇلارغا دۇئا قىلاتتى. مېنىڭ ئاتام زاكىتىنى ئېلىپ ئۇنىڭ قېشىغا باردى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ: ‹‹ ئى الله! ئەبۇئەۋفانىڭ ئائىلە تەۋاباتلىرىغا مەغپىرەت قىلغىن! ›› دەپ دۇئا قىلدى.

www.munber.org

﴿شۈبھىسىزكى، سېنىڭ دۇئايىڭ ئۇلارغا خاتىرجەملىك ئېلىپ كېلىدۇ﴾ ئىبنى ئابباس بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: سېنىڭ دۇئايىڭ ئۇلارغا رەھمەت ئېلىپ كېلىدۇ. ﴿الله﴾ سېنىڭ دۇئايىڭنى ﴿ئاڭلاپ تۇرغۇچى﴾ سېنىڭ دۇئايىڭغا ئۇلاردىن كىملەرنىڭ مۇناسىپ ۋە ھەقلىق ئىكەنلىكىنى ﴿بىلىپ تۇرغۇچىدۇر﴾.

﴿ئۇلار (يەنى تەۋبە قىلغۇچىلار) الله نىڭ ئۆز بەندىلىرىنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىدىغانلىقىنى، (خالىس نىيەتلىك كىشىلەرنىڭ) سەدىقىسىنى قوبۇل قىلىدىغانلىقىنى ۋە الله نىڭ تەۋبىنى بەكمۇ قوبۇل قىلىدىغانلىقىنى، ناھايىتى مېھرىبان ئىكەنلىكىنى بىلمەمدۇ؟﴾ بۇ ئايەت بەندىلەرنى تەۋبە قىلىشقا ۋە زاكات بېرىشكە چاقىرىدۇ. تەۋبە بىلەن زاكات بەندىلەرنىڭ گۇناھلىرىنى ئۆچۈرىدۇ. الله تائالا بۇ ئايەتتە، الله تائالاغا تەۋبە قىلغان كىشىنىڭ تەۋبىسىنى، ھالال كەسىپدىن زاكات بەرگەن كىشىنىڭ زاكىتىنى قوبۇل قىلىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ.

شەك - شۈبھىسىزكى، الله تائالا ھالال كەسىپتىن قىلىنغان زاكاتنى ئوڭ قولى بىلەن قوبۇل قىلىپ، ئاندىن ئۇنى ئۆز ئىگىسىگە كۆپەيتىپ بېرىدۇ. ھەتتا بىر تال خورما ئوھۇد تېغىدەك بولۇپ كېتىدۇ. بۇ ھەقتە ئەبۇھۈرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك - شۈبھىسىزكى، الله سەدىقىنى ئوڭ قولى بىلەن قوبۇل قىلىدۇ. ئاندىن ئۇنى سىلەرنىڭ بىرىڭلارغا، خۇددى سىلەرنىڭ بىرىڭلار تايچىقىنى بېقىپ چوڭ قىلغاندەك چوڭايتىپ بېرىدۇ. ھەتتا بىر لوقما نەرسىمۇ ئوھۇد تېغىدەك چوڭىيىپ كېتىدۇ».

بۇنىڭ غالىب ۋە بۈيۈك الله تائالانىڭ كىتابىدىكى **﴿ئۇلار (يەنى تەۋبە قىلغۇچىلار) الله نىڭ ئۆز بەندىلىرىنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىدىغانلىقىنى، (خالىس نىيەتلىك كىشىلەرنىڭ) سەدىقىسىنى قوبۇل قىلىدىغانلىقىنى ۋە الله نىڭ تەۋبىنى بەكمۇ قوبۇل قىلىدىغانلىقىنى، ناھايىتى مېھرىبان ئىكەنلىكىنى بىلمەمدۇ؟﴾** دېگەن ئايەت ۋە ﴿الله جازانىنىڭ (بەرىكىتىنى) ئۆچۈرۈۋېتىدۇ، سەدىقىنىڭ (بەرىكىتىنى) زىيادە قىلىدۇ﴾[1] دېگەن ئايەتتۇر.

ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: شەك - شۈبھىسىزكى، سەدىقە، ئۇنى سورىغان ئادەمنىڭ قولىغا چۈشۈشتىن ئىلگىرى غالىب ۋە بۈيۈك الله تائالانىڭ قولىغا چۈشىدۇ، دېدى. ئاندىن **﴿ئۇلار (يەنى تەۋبە قىلغۇچىلار) الله نىڭ ئۆز بەندىلىرىنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىدىغانلىقىنى، (خالىس نىيەتلىك كىشىلەرنىڭ) سەدىقىسىنى قوبۇل قىلىدىغانلىقىنى ۋە الله نىڭ تەۋبىنى بەكمۇ قوبۇل قىلىدىغانلىقىنى، ناھايىتى مېھرىبان ئىكەنلىكىنى بىلمەمدۇ؟﴾** دېگەن بۇ ئايەتنى ئوقۇدى.

* * * * * * *

وَقُلِ ٱعۡمَلُواْ فَسَيَرَى ٱللَّهُ عَمَلَكُمۡ وَرَسُولُهُۥ وَٱلۡمُؤۡمِنُونَ ۖ وَسَتُرَدُّونَ إِلَىٰ عَٰلِمِ ٱلۡغَيۡبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ﴿١٠٥﴾

(ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «(خالىغان) ئەمەللەرنى قىلىڭلار، قىلغان ئەمەلىڭلارنى الله، الله نىڭ پەيغەمبىرى ۋە مۆمىنلەر كۆرۈپ تۇرىدۇ، يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا (نەرسىلەرنى) بىلگۈچى (الله) نىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر، الله قىلمىشىڭلارنى سىلەرگە خەۋەر قىلىدۇ» ﴿105﴾.

[1] سۈرە بەقەرە 276 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

گۇناھكارلارغا بېرىلگەن قاتتىق ئاگاھلاندۇرۇش توغرىسىدا

مۇجاھىد بۇ ئايەت گۇناھكارلارغا بېرىلگەن قاتتىق ئاگاھلاندۇرۇشتۇر، دېدى. اللە تائالانىڭ ئەمر - پەرمانلىرىغا خىلاپلىق قىلغۇچىلارنىڭ ئەمەللىرى بۇيۇك ۋە يۈكسەك اللە تائالاغا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ۋە مۆمىنلەرگە كۆرسىتىلىدۇ. بۇ قىيامەت كۈنى چوقۇم يۈز بېرىدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿بۇ كۈندە سىلەر (اللە غا) (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) توغرىلىنىسىلەر، سىلەر ھېچقانداق بىر سىرنى يوشۇرۇپ قالالمايسىلەر﴾[1] ﴿سىرلار ئاشكارا قىلىنىدىغان كۈندە (يەنى قىيامەتتە)﴾[2] ﴿دىللاردىكى سىرلار ئاشكارا قىلىنغان چاغدا﴾[3] اللە تائالا ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى دۇنيادىمۇ كىشىلەر ئارىسىدا ئاشكارا قىلىدۇ.

ئىمام بۇخارى، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەگەر بىر مۇسۇلمان ئادەمنىڭ ياخشى ئەمەلى سېنى ھەيران قىلسا، ئېيتقىنكى، **﴿«(خالىغان) ئەمەللەرنى قىلىڭلار، قىلغان ئەمەلىڭلارنى اللە، اللە نىڭ پەيغەمبىرى ۋە مۆمىنلەر كۆرۈپ تۇرىدۇ﴾**.

بۇ مەزمۇندا ئىمام ئەھمەد، ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ:« سىلەر بىرەر ئادەمنىڭ ئەمەلىگە قاراپ ھەيران قالماڭلار، بەلكى ئۇنىڭ ئەمەلىنىڭ نېمە بىلەن ئاخىرلىشىدىغانلىقىغا قاراڭلار. شەك - شۈبھىسىزكى، بىر ئادەم ئۆمرىدە مەلۇم بىر زامانغىچە ياخشى ئەمەل قىلىدۇ. ئەگەر ئۇ شۇ ئەمەل ئۈستىدە ئۆلگەن بولسا، جەننەتكە كىرگەن بولاتتى. ئاندىن ئۇ ئادەم ياخشى ئەمەل قىلىشتىن يامان ئەمەل قىلىشقا يۆتكىلىپ كېتىدۇ.

شەك - شۈبھىسىزكى، بىر ئادەم ئۆمرىدە مەلۇم بىر زامانغىچە يامان ئەمەل قىلىدۇ. ئەگەر ئۇ شۇ ئەمەل ئۈستىدە ئۆلگەن بولسا، دوزاخقا كىرگەن بولاتتى. ئاندىن ئۇ ئادەم ياخشى ئەمەل قىلىشقا يۆتكىلىپ كېتىدۇ. ئەگەر اللە بەندىسىگە ياخشىلىقنى ئىرادە قىلسا، ئۇنى ئۆلۈشتىن ئىلگىرى ئىشلىتىدۇ. ساھابىلار ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! اللە ئۇنى قانداق ئىشلىتىدۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «اللە ئۇنى ياخشى ئەمەل قىلىشتا مۇۋەپپەقىيەت قازاندۇرىدۇ. ئاندىن ئۇنى شۇ ياخشى ئەمەل ئۈستىدە قەبزە روھ قىلىدۇ» دېدى.

* * * * * * *

وَءَاخَرُونَ مُرۡجَوۡنَ لِأَمۡرِ ٱللَّهِ إِمَّا يُعَذِّبُهُمۡ وَإِمَّا يَتُوبُ عَلَيۡهِمۡۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠٦﴾

يەنە بىرقىسىم (جىھادقا چىقمىغان) كىشىلەر (نىڭ ئىشى) اللە نىڭ ئەمرىگە قالدۇرۇلدى، اللە يا ئۇلارنى (تەۋبە قىلمىسا) جازالايدۇ، يا ئۇلارنى تەۋبىگە مۇۋەپپەق قىلىدۇ (ۋە مەغپىرەت قىلىدۇ). اللە ئۇلارنى (يەنى ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴿106﴾.

جىھادقا چىقمىغان ئۈچ ئادەمنىڭ ئىشى اللە تائالاغا قالدۇرۇلغانلىقى توغرىسىدا

ئىبنى ئابباس، مۇجاھىد، ئىكرىمە، زەھھاك ۋە بىر قانچە كىشىلەر مۇنداق دەيدۇ: بۇ ئۈچ كىشى تەۋبە قىلىشقا كېچىكىپ قالدى، ئۇلار مۇرارە ئىبنى رەبىئ، كەئب ئىبنى مالىك ۋە ھىلال ئىبنى ئۇمەييە قاتارلىقلاردۇر. بۇلارمۇ راھەت - پاراغەتكە بېرىلىپ كەتكەن، ئىسسىقتا جىھاد قىلىشتىن سالقىن جايلاردا

---

[1] سۈرە ھاققە 18 - ئايەت.
[2] سۈرە تارىق 9 - ئايەت.
[3] سۈرە ئادىيات 10 - ئايەت.

www.munber.org

تۇرۇشنى ئارتۇق كۆرگەن ھەقكە شەك ۋە مۇناپىقلىق بىلەن قارىغانلىقتىن ئەمەس، بەلكى جىھادقا سەل قاراپ تەبۇك غازىتىغا چىقمىغان كىشىلەر قاتارىدا ئىدى. ئۇلاردىن بىر قىسىم كىشىلەر ئەبۇلۇبابە ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرى قىلغاندەك ئۆزلىرىنى مەسچىتنىڭ تۈۋرۈكلىرىگە باغلىدى. يەنە بىر قىسىم كىشىلەر بولسا، ئۇنداق قىلمىدى. بۇلار يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان مەزكۇر ئۈچ ئادەمدۇر. بۇلاردىن ئىلگىرى ئۆزلىرىنى تۈۋرۈكلىرىگە باغلىغان كىشىلەرنىڭ تەۋبىسى قوبۇل قىلىنغانلىقى ھەققىدە ئايەت نازىل بولدى. بۇلارنىڭ تەۋبىسىنىڭ ئىشى الله تائالاغا قالدۇرۇلۇپ ئۇلار توغرىسىدىكى ئايەتلەر كېچىكتۈرۈلۈپ نازىل قىلىندى.

﴿الله ھەققەتەن پەيغەمبەرنىڭ ۋە ئۇنىڭغا قىيىنچىلىق پەيتىدە ئەگەشكەن مۇھاجىرلار ۋە ئەنسارىلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلدى﴾[1] ﴿جىھادقا چىقمىغان ئۈچ كىشىنىڭ تەۋبىسىنىمۇ الله قوبۇل قىلدى. شۇنچە كەڭ زېمىن ئۇلارغا تار تۇيۇلغان﴾[2] بۇ ھەققەتە كەئب ئىبنى مالىكنىڭ قىسسىسىدە تەپسىلىي توختىلىپ ئۆتىمىز.

﴿الله يا ئۇلارنى (تەۋبە قىلمىسا) جازالايدۇ، يا ئۇلارنى تەۋبىگە مۇۋەپپەق قىلىدۇ﴾ يەنى ئۇلار الله تائالانىڭ ئەپۇ قىلىشىغا باغلىقتۇر. ئەگەر الله ئۇلارنى جازالاشنى خالىسا ئەپۇ قىلماستىن جازالايدۇ. ئەگەر الله ئۇلارنى ئەپۇ قىلىشنى خالىسا ئۇلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىدۇ. لېكىن الله تائالانىڭ رەھمىتى غەزىپىنى بېسىپ چۈشىدۇ.

﴿الله ئۇلارنى (يەنى ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴾ يەنى الله كىمنىڭ جازالىنىشقا تېگىشلىك ئىكەنلىكىنى، كىمنىڭ ئەپۇ قىلىنىشقا تېگىشلىك ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلگۈچىدۇر. ئىشلىرىنى ۋە سۆزلىرىنى ھېكمەت بىلەن قىلغۇچىدۇر. الله تائالادىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر .ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ تەربىيىچى يوقتۇر.

* * * * * * *

وَٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُواْ مَسۡجِدٗا ضِرَارٗا وَكُفۡرٗا وَتَفۡرِيقَۢا بَيۡنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ وَإِرۡصَادٗا لِّمَنۡ حَارَبَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ مِن قَبۡلُۚ وَلَيَحۡلِفُنَّ إِنۡ أَرَدۡنَآ إِلَّا ٱلۡحُسۡنَىٰۖ وَٱللَّهُ يَشۡهَدُ إِنَّهُمۡ لَكَٰذِبُونَ ﴿١٠٧﴾ لَا تَقُمۡ فِيهِ أَبَدٗاۚ لَّمَسۡجِدٌ أُسِّسَ عَلَى ٱلتَّقۡوَىٰ مِنۡ أَوَّلِ يَوۡمٍ أَحَقُّ أَن تَقُومَ فِيهِۚ فِيهِ رِجَالٞ يُحِبُّونَ أَن يَتَطَهَّرُواْۚ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلۡمُطَّهِّرِينَ ﴿١٠٨﴾

بەزى كىشىلەر مۆمىنلەرگە زىيان يەتكۈزۈش، كۇفرىنى كۈچەيتىش، مۆمىنلەرنىڭ ئارىسىنى پارچىلاش، الله غا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە قارشى تۇرغان ئادەم (يەنى ئەبۇ ئامىر راھىب) نىڭ كېلىشىنى كۈتۈش مەقسىتىدە مەسجىد بىنا قىلدى. ئۇلار: «بىز پەقەت ياخشىلىقنىلا ئىرادە قىلدۇق» دەپ چوقۇم قەسەم قىلىدۇ، الله گۇۋاھلىق بېرىدۇكى، ئۇلار شەك - شۈبھىسىز يالغانچىلاردۇر﴿107﴾. ئۇ مەسجىدتە مەڭگۈ ناماز ئوقۇمىغىن، بىرىنچى كۈنىدىن تارتىپلا تەقۋا ئاساسىغا قۇرۇلغان مەسجىد ھەققەتەن سېنىڭ ناماز ئوقۇشۇڭغا ئەڭ لايىقتۇر، ئۇنىڭدا (گۇناھلاردىن) پاك بولۇشنى سۆيىدىغان كىشىلەر بار، الله (ئىچكى ۋە تاشقى جەھەتتىن) پاك بولغۇچىلارنى دوست تۇتىدۇ﴿108﴾.

---

[1] سۈرە تەۋبە 117 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە تەۋبە 118 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

زىيان يەتكۈزۈش ئاساسىدا سېلىنغان مەسچىت بىلەن تەقۋالىق ئاساسىدا سېلىنغان مەسچىت توغرىسىدا

بۇ ئۇلۇغ ئايەتلەرنىڭ نازىل بولۇشى سەۋەبلىرى مۇنداق: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە كېلىشتىن ئىلگىرى مەدىنىدە خەزرەج قەبىلىسىدىن ”ئەبۇ ئامىر راھىب“ دەپ ئاتىلىدىغان بىر ئادەم بار ئىدى. ئۇ ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇنقى دەۋرىدە خرىستىئان دىنىغا كىرگەن ۋە ئەھلى كىتابلارنىڭ ئىلىملىرىنى ئۆگەنگەن ئىدى. ئۇ جاھىلىيەت دەۋرىدە ئابىد دەپ ئاتىلىپ خەزرەج قەبىلىسىدە ناھايىتى چوڭ يۈز تاپقان ئادەم ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ كەلگەندىن كېيىن مۇسۇلمانلار ئۇنىڭ ئەتراپىغا توپلاشتى. ئىسلام شۇئارى ئۈستۈنلۈككە ئېرىشتى. الله تائالا مۇسۇلمانلارنى بەدرى ئۇرۇشىدا غەلىبىگە ئېرىشتۈردى. شۇنىڭ بىلەن لەنىتى ئەبۇئامىر ئۆزىنى كۆرسىتىپ، ئىسلام دىنىغا دۈشمەنلىك قىلىش بىلەن مەيدانغا چۈشۈپ ئاشكارا ئوتتۇرىغا چىقتى. ئۇ مەككىدىكى قۇرەيش كاپىرلىرىنىڭ قېشىغا قېچىپ بېرىپ ئۇلارنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قارشى ئۇرۇش قىلىشقا قۇتراتقۇلۇق قىلدى. قۇرەيش مۇشرىكلىرى ئۆزلىرىگە قېتىلغان ئەرەب قەبىلىلىرى بىلەن بىرلىشىپ ئوھۇد ئۇرۇشى بولغان يىلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇرۇشۇش ئۈچۈن ئۇھۇدقا كەلدى. بۇ ئۇرۇشتا مۇسۇلمانلارغا بىر مۇنچە مۇسىبەت كەلدى. غالىب ۋە بۈيۈك الله ئۇلارنى سىنىدى، ئاخىرقى غەلىبە تەقۋادارلارغا مەنسۇپ بولدى.

بۇ پاسىق مۇسۇلمانلار بىلەن مۇشرىكلار ئوتتۇرىسىدىكى يەرلەرگە بىر مۇنچە ئورەكلەر قېزىۋەتكەن ئىدى. بۇ ئورەكلەرنىڭ بىرىگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام چۈشۈپ كەتتى. شۇ كۈنى ئۇنىڭ يۈزى جاراھەتلەندى. ئاستىنقى ئوڭ تەرەپتىكى ئۇدۇل چىشى چىقىپ كەتتى. بېشى يېرىلدى. ئەبۇئامىر ئۇرۇش باشلىنىشتىنىڭ ئالدىدا سەپنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ ئۆزىنىڭ قەۋمىدىكى ئەنسارىلارغا خىتاب قىلىپ: ئۇلارنى ئۆزىگە ياردەم بېرىشكە ۋە ئۆزىگە قوشۇلۇشقا چاقىردى. ئەنسارىلار ئۇنىڭ مەقسىتىنى بىلگەندىن كېيىن، ئى پاسىق، ئى الله نىڭ دۈشمىنى! الله بىزنى ساڭا ياردەم بېرىشتىن ساقلىسۇن، دېدى. ئۇلار ئۇنى ھاقارەت قىلىپ تىللىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مەندىن كېيىن قەۋمىمگە ھەقىقەتەن يامانلىق يېتىپتۇ، دېگىنىچە قايتىپ كەتتى. ئۇ مەككىگە قېچىپ كېتىشتىن ئىلگىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى الله تائالانىڭ دىنىغا چاقىرىپ ئۇنىڭغا قۇرئان ئوقۇپ بەرگەن ئىدى. بىراق ئۇ ئىسلامغا كىرمەي كۇپۇرلۇقتا تېخىمۇ ھەددىدىن ئاشتى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ يىراق جايدا سۈرگۈن ھالەتتە ئۆلۈشىگە بەتدۇئا قىلدى. بۇ دۇئا ئىجابەت بولغان ئىدى. ئۇھۇد ئۇرۇشى ئاخىرلاشقاندا ئەبۇئامىر، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنىنىڭ يەنىلا ئۈستۈنلۈككە ئېرىشكەنلىكىنى كۆرگەندىن كېيىن، رۇم پادىشاھى ھىرەقلىنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇنىڭدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قارشى ياردەم سورىدى. پادىشاھ ئۇنىڭغا ياردەم بېرىشكە ۋەدە بېرىپ ئۇنى ئۈمىدلەندۈردى ۋە قېشىدا بىر مەزگىل تۇرغۇزدى. ئەبۇئامىر قەۋمىنى خەزرەج قەبىلىسى ئىچىدىكى ئىسلام دىنىغا شەك بىلەن قارىغۇچىلارغا ۋە مۇناپىقلىق قىلغۇچىلارغا خەت يېزىپ، خېتىدە ئۇلارغا ئۆزىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قارشى ئۇرۇشقىلى قوشۇن باشلاپ كېلىدىغانلىقى، ئۇنىڭ ئۈستىدىن غەلىبە قىلىپ، ئۇنى ئىسلام دىنىدىن قايتۇرۇدىغانلىقىغا ۋەدە بەردى ھەمدە ئۇلارنى ئۈمىدۋار قىلدى. ئۇ يەنە خېتىدە ئۇلارنى ئۆزى تەرىپىدىن ئۇلارغا خەت ئېلىپ كەلگەن كىشى چۈشىدىغان، كېيىنچە ئۆزى كەلگەندىن كېيىن ئۆزىگە كۆزىتىش ئورنى بولىدىغان بىر جاي ھازىرلاشقا بۇيرۇدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار قۇبا مەسچىتىگە يېقىن بىر جايغا مەسچىت سېلىشقا تۇتۇش قىلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەبۇك غازىتىغا چىقىشتىن بۇرۇن ئۇلار

www.munber.org

مەسچىتنى يۇختا ۋە ھەيۋەتلىك قىلىپ پۈتتۈرۈپ چىقتى. ئاندىن ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئۇنىڭدىن ئۆزلىرىنىڭ مەسچىتلىرىگە كېلىپ ناماز ئوقۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ نامىزى بىلەن ئۇنىڭ ئۆزلىرىنىڭ مەسچىت سالغانلىقىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەستىقلىغانلىقىغا دەلىل قىلماقچى بولدى. ئۇلار بۇ مەسچىتنى پەقەت ئاجىزلارنى ۋە قاراڭغۇ كېچىدە يىراقتا بارالمايدىغان مېيىپلارنى كۆزدە تۇتۇپ سالغانلىقىنى بايان قىلىشتى. الله پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۇ مەسچىتتە ناماز ئوقۇشتىن ساقلاپ قالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: «بىز سەپەرگە چىقىش ئالدىدا تۇرىۋاتىمىز، الله خالىسا سەپىرىمىزدىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن باراي» دېدى. ئۇ تەبۇك غازىتىدىن قايتىپ مەدىنىگە كېلىشكە بىر كۈن ياكى ئۇنىڭدىن ئازراق ۋاقىت قالغاندا، ئۇنىڭ قېشىغا جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام چۈشۈپ، ئۇلارنىڭ بۇ مەسچىتنى مۆمىنلەرگە زىيان يەتكۈزۈش، كۇپۇرنى كۈچەيتىش، بىرىنچى كۈندىن تارتىپلا تەقۋا ئاساسىغا قۇرۇلغان مەسچىتتىكى مۆمىنلەرنىڭ جامائەتنى پارچىلاش قاتارلىقلارنى كۆزدە تۇتۇپ سالغانلىقىنى خەۋەر قىلدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە يېتىپ كېلىشتىن ئىلگىرى بۇ مەسچىتنى چېقىشقا ئادەم ئەۋەتتى.

ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئاباسنىڭ بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەنسارىلاردىن بىر گۇرۇھ كىشىلەر بىر مەسچىتنى سالدى. ئەبۇئامىر ئۇلارغا: بىر مەسچىت سېلىڭلار ۋە كۈچۈڭلارنىڭ يېتىشىچە كۈچ - قۇۋۋەت، قورال - ياراغ تەييارلاڭلار، مەن رۇم پادىشاھى قەيسەرنىڭ يېنىغا بېرىپ، رۇم ئەسكەرلىرىنى باشلاپ كېلىمەن. مۇھەممەدنى ۋە ئۇنىڭ ساھابىلىرىنى مەدىنىدىن ھەيدەپ چىقىرىمەن، دېگەن ئىدى. ئۇلار بۇ مەسچىتنى پۈتتۈرۈپ بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ، بىز مەسچىتىمىزنى پۈتتۈرۈپ بولدۇق، بىز سىنىڭ بۇ مەسچىتكە كېلىپ ناماز ئوقۇشىڭنى ۋە بىزگە بەرىكەت تىلەپ دۇئا قىلىشىڭنى خالايمىز، دېدى. ئاندىن غالىب ۋە بۈيۈك الله ﴿ئۇ مەسجىدتە مەڭگۈ ناماز ئوقۇمىغىن﴾ دېگەن يەردىن ﴿الله زالىم قەۋمنى ھىدايەت قىلمايدۇ﴾ دېگەن يەرگىچىلىك بولغان ئايەتلەرنى نازىل قىلدى.

﴿«بىز پەقەت ياخشىلىقنىلا ئىرادە قىلدۇق» دەپ چوقۇم قەسەم قىلىدۇ﴾ يەنى بۇ مەسچىتنى سالغانلار: بىز پەقەت كىشىلەرگە ياخشىلىق قىلىش ۋە ئۇلارغا مېھرى - شەپقەت كۆرسىتىش ئۈچۈنلا بۇ مەسچىتنى سالدۇق، دەپ قەسەم قىلىدۇ. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله گۇۋاھلىق بېرىدۇكى، ئۇلار شەك - شۈبھىسىز يالغانچىلاردۇر﴾ يەنى ئۇلار كۆزلىگەن مەقسەت ۋە نىيەت قىلغان نەرسىلىرىدە يالغانچىلاردۇر. ئۇلار بۇ مەسچىتنى پەقەت قۇبا مەسچىتىگە زىيان يەتكۈزۈش، الله تائالاغا بولغان كۇپۇرنى كۈچەيتىش مۆمىنلەرنىڭ ئارىسىنى پارچىلاش، الله تائالاغا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە قارشى تۇرغان ئادەم ئەبۇئامىر راھىبنىڭ كېلىشىنى كۈتۈش مەقسىتىدە سالدى.

﴿ئۇ مەسجىدتە مەڭگۈ ناماز ئوقۇمىغىن﴾ الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۇنىڭدا ناماز ئوقۇشتىن توستى. بۇ ئۈممەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىدىغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ بۇ مەسچىتتە ناماز ئوقۇشى مەڭگۈ چەكلىنىدۇ.

قۇبا مەسچىتى ۋە ئۇنىڭدا ناماز ئوقۇشنىڭ پەزىلىتى توغرىسىدا

الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى بىرىنچى كۈندىن تارتىپلا ئۆزىگە ئىتائەت قىلىش، پەيغەمبىرىگە ئەگىشىش، مۆمىنلەرنىڭ ئارىسىنى بىرلەشتۈرۈش، ئىسلام دىنىغا ۋە مۇسۇلمانلارغا جاي

www.munber.org

هازىرلاش قاتارلىقلاردىن ئىبارەت تەقۋادارلىق ئاساسىغا قورۇلغان مەسچىت قۇبا مەسچىتىدە ناماز ئوقۇشقا رىغبەتلەندۈردى.

﴿بىرىنچى كۈنىدىن تارتىپلا تەقۋا ئاساسىغا قۇرۇلغان مەسجىد ھەقىقەتەن سېنىڭ ناماز ئوقۇشۇڭغا ئەڭ لايىقتۇر﴾ بۇ ئايەتتە كۆرسەتكەن مەسچىت قۇبا مەسچىتىدۇر.

شۇڭا ئىمام ئىبنى ماجە ۋە تىرمىزى رىۋايەت قىلغان ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «قۇبا مەسچىتىدە ناماز ئوقۇشنىڭ ساۋابى بولسا، ئۆمرە قىلغاننىڭ ساۋابىغا ئوخشاشتۇر».

ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇبا مەسچىتىنى ئۇلاغقا مىنىپ ياكى پىيادە بېرىپ زىيارەت قىلىپ تۇراتتى.

ئىمام داۋۇد، تىرمىزى ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلار رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە كەلگەن بىرىنچى كۈنى، ئەمر ئىبنى ئەۋف جەمەتىدىكىلەرنىڭ ئۆيىگە چۈشۈپ، قۇبا مەسچىتىنى سېلىش ئۈچۈن ئۇنىڭ ئۇلىنى قويغاندا، جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام كېلىپ ئۇنىڭغا قىبلە تەرەپنى بەلگىلەپ بەردى.

ئىمام ئەھمەد ئۇۋەيم ئىبنى سائىدە ئەنسارىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇبا مەسچىتىگە كېلىپ جامائەتكە: «شەك ـ شۈبھىسىزكى، الله تائالا بۇ مەسچىتىڭلارنىڭ قىسسىسىدە سىلەرنى ”پاك بولۇشنى سۆيىدىغان“ كىشىلەر دەپ ماختىدى. سىلەردىكى پاك بولغان نەرسە نېمە؟» دېدى. ئۇلار: «ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، بىز ھېچنەرسىنى بىلمەيمىز، پەقەت بىزنىڭ يەھۇدىي قوشنىلىرىمىز بار ئىدى. ئۇلار چوڭ تەرەت قىلغاندا، سۇ بىلەن ئىستىنجا قىلاتتى. بىزمۇ ئۇلار ئىستىنجا قىلغاندەك سۇ بىلەن ئىستىنجا قىلدۇق» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىبنى خۇزەيمەمۇ رىۋايەت قىلغان.

﴿بىرىنچى كۈنىدىن تارتىپلا تەقۋا ئاساسىغا قۇرۇلغان مەسجىد ھەقىقەتەن سېنىڭ ناماز ئوقۇشۇڭغا ئەڭ لايىقتۇر، ئۇنىڭدا (گۇناھلاردىن) پاك بولۇشنى سۆيىدىغان كىشىلەر بار، الله (ئىچكى ۋە تاشقى جەھەتتىن) پاك بولغۇچىلارنى دوست تۇتىدۇ﴾ بۇ ئايەت تۇنجى بىنا قىلىنىشىدىن تارتىپلا ھېچ شېرىكى يوق يالغۇز الله تائالاغا ئىبادەت قىلىش ئاساسىدا سېلىنغان قەدىمى مەسچىتلەردە ۋە ناماز ئوقۇشنىڭ ياخشى ئىكەنلىكىنى، شۇنداقلا نامازنى ياخشى جامائەت بىلەن، ئىسلام دىنىغا ئەمەل قىلىدىغان، تاھارەتنى ھەمىشە مۇكەممەل ئېلىشقا تىرىشىدىغان، كىيىم ـ كېچەكلىرىنى پاسكىنا نەرسىلەردىن پاك تۇتىدىغان بەندىلەر بىلەن ئوقۇشنىڭ ياخشى ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

ئىمام ئەھمەد پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرىدىن بىر ئادەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلار بىلەن بامدات نامىزىنى ئوقۇيدۇ، نامازدا سۈرە رۇمنى ئوقۇۋېتىپ ئېزىپ كېتىدۇ. ئۇ ناماز ئوقۇپ بولۇپ مۇنداق دېدى: «سىلەردىن بىز بىلەن ناماز ئوقۇيدىغان تاھارەتنى ياخشى ئالمايدىغان ئادەملەر بىزنىڭ قىرائەتتە ئېزىپ كېتىشىمىزگە سەۋەبچى بولىدۇ. كىم بىز بىلەن نامازغا ھازىر بولسا، تاھارەتنى كامىل ئېلىپ كەلسۇن» بۇ ھەدىسنى تاھارەتنى كامىل ئېلىشنىڭ ئىبادەتنى ئادا قىلىشنى ئاسانلاشتۇرۇپ بېرىدىغانلىقىنى، كامىل تاھارەتنىڭ ئىبادەتنى شەرىئەتتە بەلگىلەنگەن بويىچە تولۇق ۋە مۇكەممەل ئادا قىلىشقا ياردەمچى بولىدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

* * * * * * *

www.munber.org

أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَـٰنَهُۥ عَلَىٰ تَقْوَىٰ مِنَ ٱللَّهِ وَرِضْوَٰنٍ خَيْرٌ أَم مَّنْ أَسَّسَ بُنْيَـٰنَهُۥ عَلَىٰ شَفَا
جُرُفٍ هَارٍ فَٱنْهَارَ بِهِۦ فِى نَارِ جَهَنَّمَ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿١٠٩﴾ لَا يَزَالُ بُنْيَـٰنُهُمُ
ٱلَّذِى بَنَوْا۟ رِيبَةً فِى قُلُوبِهِمْ إِلَّآ أَن تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ ۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١١٠﴾

(دىنىنىڭ) بىناسىنى اللہ نىڭ تەقۋادارلىقى ۋە رازىلىقى ئاساسىغا قۇرغان ئادەم ياخشىمۇ ياكى ئۇنى يىقىلاي دەپ قالغان يارنىڭ گىرۋىكىگە قۇرۇپ، ئۆزىمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىللە دوزاخ ئوتىغا ئۆرۈلۈپ چۈشكەن ئادەم ياخشىمۇ؟ اللہ زالىم قەۋمنى ھىدايەت قىلمايدۇ﴿109﴾. تاكى ئۇلارنىڭ يۈرەكلىرى پارە ـ پارە بولۇپ ئۆلمىگىچە، ئۇلارنىڭ سالغان مەسجىدى (يەنى مەسجىدى زىرار) دىللىرىدىكى گۇمان (مۇناپىقلىق) نىڭ يىلتىزى بولۇپ قېلىۋېرىدۇ، اللہ (مۇناپىقلارنىڭ ئەھۋالىنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر، (ئۇلارنىڭ يامان نىيىتىگە ئاساسەن، ئۇلارنى جازالاشتا) ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴿110﴾.

مەزكۇر ئىككى مەسچىتنىڭ ئارىسىدىكى پەرق توغرىسىدا

اللہ تائالا مۇنداق دەيدۇ: اللہ تائالاغا تەقۋادارلىق قىلغان، اللہ تائالانىڭ رازىلىقىنى تىلىگەن ئاساستا مەسچىت سالغان ئادەم بىلەن، مۆمىنلەرگە زىيان يەتكۈزۈش، كۇپۇرنى كۈچەيتىش، مۆمىنلەرنىڭ ئارىسىنى پارچىلاش، اللہ تائالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە قارشى تۇرغان ئادەمنىڭ كېلىشىنى كۈتۈش ئاساسىدا مەسچىت سالغان ئادەم ئوخشاش بولمايدۇ. بۇلارمەسچىتنى پەقەت ﴿**يىقىلاي دەپ قالغان يارنىڭ گىرۋىكىگە**﴾ سالغان ئادەمگە ئوخشايدۇ. يەر قومۇرۇلۇپ چۈشسە، مەسچىتمۇ ئۆرۈلۈپ چۈشىدۇ. بۇ ئادەم ﴿**دوزاخ ئوتىغا**﴾ مانا مۇشۇنداق يىقىلىپ چۈشىدۇ. ﴿**اللہ زالىم قەۋمنى ھىدايەت قىلمايدۇ**﴾ يەنى ھەددىدىن ئاشقۇچىلار ياخشى ئەمەل قىلمايدۇ.

جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا مۆمىنلەرگە زىيان يەتكۈزۈش ئۈچۈن سېلىنغان مەسچىتنى ئۇنىڭدىن ئىس چىقىۋاتقان ھالەتتە كۆردۈم.

﴿**تاكى ئۇلارنىڭ يۈرەكلىرى پارە ـ پارە بولۇپ ئۆلمىگىچە، ئۇلارنىڭ سالغان مەسجىدى (يەنى مەسجىدى زىرار) دىللىرىدىكى گۇمان (مۇناپىقلىق) نىڭ يىلتىزى بولۇپ قېلىۋېرىدۇ**﴾ يەنى مۇزايىغا ئىبادەت قىلغۇچىلارنىڭ دىللىرىغا ئۇنى ياخشى كۆرۈش يىلتىز تارتىپ كەتكىنىدەك ئۇلارنىڭ بۇ قەبىھ ئىشنى قىلىشقا قەدەم باسقانلىقى سەۋەبىدىن اللہ تائالا ئۇلارنىڭ دىللىرىغا مۇناپىقلىق ۋە شەكلىنىشنى مىراس قىلىپ قالدۇرىدۇ.

﴿**اللہ**﴾ بەندىلىرىنىڭ ئەمەللىرىنى ﴿**بىلىپ تۇرغۇچىدۇر**﴾ ئۇلارنىڭ ياخشى ـ يامان ئەمەللىرىگە قارىتا ئۇلارغا مۇكاپات ياكى جازا بېرىشتە ﴿**ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر**﴾.

* * * * * * *

www.munber.org

۞ إِنَّ ٱللَّهَ ٱشۡتَرَىٰ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ أَنفُسَهُمۡ وَأَمۡوَٰلَهُم بِأَنَّ لَهُمُ ٱلۡجَنَّةَۚ يُقَٰتِلُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَيَقۡتُلُونَ وَيُقۡتَلُونَۖ وَعۡدًا عَلَيۡهِ حَقّٗا فِي ٱلتَّوۡرَىٰةِ وَٱلۡإِنجِيلِ وَٱلۡقُرۡءَانِۚ وَمَنۡ أَوۡفَىٰ بِعَهۡدِهِۦ مِنَ ٱللَّهِۚ فَٱسۡتَبۡشِرُواْ بِبَيۡعِكُمُ ٱلَّذِي بَايَعۡتُم بِهِۦۚ وَذَٰلِكَ هُوَ ٱلۡفَوۡزُ ٱلۡعَظِيمُ ﴿١١١﴾

شۈبھىسىزكى، اللە مۆمىنلەردىن ئۇلارنىڭ جانلىرىنى، ماللىرىنى ئۇلارغا جەننەتنى بېرىپ سېتىۋالدى. ئۇلار اللە نىڭ يولىدا ئۇرۇش قىلىپ (دۈشمەنلەرنى) ئۆلتۈرىدۇ ۋە ئۆلتۈرۈلىدۇ (يەنى دۈشمەنلەر بىلەن جىھاد قىلىپ شېھىت بولىدۇ)، (جىھاد قىلغۇچىلارغا جەننەتنى ۋەدە قىلىش) تەۋراتتا، ئىنجىلدا ۋە قۇرئاندا زىكرى قىلىنغان (اللە نىڭ) راست ۋەدىسىدۇر، ۋەدىسىگە اللە دىنمۇ بەك ۋاپا قىلغۇچى كىم بار؟ (يەنى اللە دىنمۇ ۋاپادار ئەھەدى يوق) قىلغان بۇ سوداڭلاردىن خۇشال بولۇڭلار، بۇ زور مۇۋەپپەقىيەتتۇر﴿111﴾.

اللە تائالانىڭ مۇجاھىدلاردىن جانلىرىنى ۋە ماللىرىنى جەننەت بىلەن سېتىۋالغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، ئەگەر مۆمىن بەندىلىرى جانلىرىنى ۋە ماللىرىنى اللە يولىدا تەقدىم قىلسا، ئۇلارغا جەننەتنى بېرىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ. بۇ اللە تائالانىڭ ئۇلارغا كۆرسەتكەن مەرھەمىتى، ھۆرمىتى ۋە ياخشىلىقىدۇر. اللە ئۆزىگە ئىتائەت قىلغۇچى بەندىلىرىگە چوڭ مەرھەمەت كۆرسىتىش بەدىلىگە ئۇلارنىڭ جانلىرىنى ۋە ماللىرىنى قوبۇل قىلدى.

شۇڭا ھەسەنبەسرى ۋە قەتادە مۇنداق دەيدۇ: اللە ئۇلارنىڭ جانلىرىنى ۋە ماللىرىنى سېتىۋالدى. اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئۇلارنىڭ جانلىرى ئىنتايىن قىممەت باھاغا توختىدى. شەمىر ئىبنى ئەتىيە: ھەر بىر مۇسۇلماننىڭ گەردىنىدە غالىب ۋە بۈيۈك اللە بىلەن قىلىشقان سودا بار. ئۇ بۇ بۈيۈك سودىنى ئەمەلگە ئاشۇرىدۇ ياكى ئەمەلگە ئاشۇرۇماستىن ئۆلۈپ كېتىدۇ، دېدى. ئاندىن بۇ ئايەتنى ئوقۇدى. شۇنىڭ ئۈچۈن اللە يولىدا قورال كۆتۈرۈپ چىققان ئادەمنى: اللە بىلەن سودىلاشتى ۋە ئۇنى ئەمەلگە ئاشۇردى، دەپ ئاتايدۇ.

﴿ئۇلار اللە نىڭ يولىدا ئۇرۇش قىلىپ (دۈشمەنلەرنى) ئۆلتۈرىدۇ ۋە ئۆلتۈرۈلىدۇ (يەنى دۈشمەنلەر بىلەن جىھاد قىلىپ شېھىت بولىدۇ)﴾ يەنى ئۇلار دۈشمەنلەرنى ئۆلتۈرسۇن ياكى ئۆزلىرى شېھىت بولسۇن ۋە ياكى بىر قىسىم دۈشمەنلەرنى ئۆلتۈرۈپ ئاندىن شېھىت بولسۇن، بۇلارنىڭ ھەممىسى ئوخشاشتۇر. ئۇلارنىڭ جەننەتكە كىرىشى چوقۇم ۋاجىب بولىدۇ.

بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بىر كىشى اللە يولىدا جىھاد قىلىشقا چىقسا، اللە تائالا: بۇ بەندەم پەقەت مېنىڭ يولۇمدا جىھاد قىلىش، پەيغەمبەرلەرنى تەستىقلاش ئۈچۈنلا چىقتى دەپ، ئەگەر ئۇ كىشى قەبزى روھ قىلىنسا، ئۇنى جەننەتكە كىرگۈزۈشكە، ياكى ئۆيىگە (سالامەت) قايتۇرۇلسا، جىھاد يولىدا ئېرىشكەن ئەجرى ياكى ئالغان غەنىمىتى بىلەن قايتۇرۇشقا كاپالەتلىك قىلىدۇ».

﴿(جىھاد قىلغۇچىلارغا جەننەتنى ۋەدە قىلىش) تەۋراتتا، ئىنجىلدا ۋە قۇرئاندا زىكرى قىلىنغان (اللە نىڭ) راست ۋەدىسىدۇر﴾ بۇ ئايەت ۋەدىنىڭ راست ئىكەنلىكىنى تەكىتلەيدۇ ۋە اللە تائالانىڭ ئۇ ۋەدىنى ئۆز

www.munber.org

ئۈستىگە ئالغانلىقىنى، بۇ ۋەدىنى مۇسا ئەلەيھىسسالامغا نازىل قىلىنغان تەۋرات، ئىسا ئەلەيھىسسالامغا نازىل قىلىنغان ئىنجىل ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا نازىل قىلىنغان قۇرئان قاتارلىق كاتتا كىتابلاردا پەيغەمبەرلىرىگە نازىل قىلغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ.

﴿**ۋەدىسىگە الله دىنمۇ بەك ۋاپا قىلغۇچى كىم بار؟ (يەنى الله دىنمۇ ۋاپادار ئەھەدى يوق)**﴾ الله تائالا ۋەدىسىگە ھەرگىز خىلاپلىق قىلمايدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله دىنمۇ توغرا سۆزلۈك كىم بار؟ (يەنى سۆزىدە، ۋەدىسىدە الله دىنمۇ سادىق ھېچكىم يوق)﴾[1] ﴿الله دىنمۇ راست سۆزلۈك كىم بار؟ (يەنى الله دىنمۇ راست سۆزلۈك ھېچ ئەھەدى بولمايدۇ)﴾[2].

﴿**قىلغان بۇ سوداڭلاردىن خۇشال بولۇڭلار، بۇ زور مۇۋەپپەقىيەتتۇر**﴾ يەنى كىم بۇ سودىنىڭ تەلىپىنى ئورۇنلىسا ۋە بۇ ۋەدىنى ئەمەلگە ئاشۇرسا، ئۇ كاتتا مۇۋەپپەقىيەت ۋە مەڭگۈلۈك جەننەت بىلەن خۇش خەۋەر ئالسۇن.

* * * * * * *

ٱلتَّٰٓئِبُونَ ٱلۡعَٰبِدُونَ ٱلۡحَٰمِدُونَ ٱلسَّٰٓئِحُونَ ٱلرَّٰكِعُونَ ٱلسَّٰجِدُونَ ٱلۡأٓمِرُونَ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَٱلنَّاهُونَ عَنِ ٱلۡمُنكَرِ وَٱلۡحَٰفِظُونَ لِحُدُودِ ٱللَّهِۗ وَبَشِّرِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿١١٢﴾

(گۇناھلىرىدىن) تەۋبە قىلغۇچىلار، (ئىخلاس بىلەن) ئىبادەت قىلغۇچىلار، (الله غا) ھەمدۇسانا ئېيتقۇچىلار، روزا تۇتقۇچىلار، رۇكۇقىلغۇچىلار، سەجدە قىلغۇچىلار، ياخشى ئىشلارغا دەۋەت قىلىپ، يامان ئىشلاردىن توسقۇچىلار، الله نىڭ بەلگىلىمىلىرىگە رىئايە قىلغۇچىلار (يەنى الله نىڭ بېكىتكەن پەرزلىرىنى ئادا قىلىپ، نەھيى قىلغان ئىشلىرىدىن يانغۇچىلار ھەم ئەھلى جەننەتتۇر)؛ مۆمىنلەرگە (جەننەت بىلەن) خۇش خەۋەر بەرگىن﴿112﴾.

مانا بۇ گۈزەل سۈپەت ۋە ئالىي خىسلەتلەر بىلەن تەرىپلەنگەن مۆمىنلەردىن الله تائالا ئۇلارنىڭ جانلىرىنى ۋە ماللىرىنى سېتىۋالدى.

﴿**تەۋبە قىلغۇچىلار**﴾ يەنى ھەممە گۇناھلىرىدىن تەۋبە قىلغۇچىلار ۋە گۇناھ ئىشلارنى تەرك ئەتكۈچىلەر.

﴿**ئىبادەت قىلغۇچىلار**﴾ يەنى سۆزى ۋە ئىش ـ ھەرىكىتى ئارقىلىق پەرۋەردىگارىغا قىلىدىغان ئىبادەتنى ئىخلاس بىلەن ئادا قىلغۇچىلار. سۆز ئارقىلىق قىلىدىغان ئەڭ خاس ئىبادەت الله تائالاغا ھەمدۇسانا ئېيتىشتۇر. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**(الله غا) ھەمدۇسانا ئېيتقۇچىلار**﴾.

ئىش ـ ھەرىكەت ئارقىلىق قىلىدىغان ئەڭ ئەۋزەل ئىبادەت روزا تۇتۇشتۇر. روزا تۇتۇش يېمەك ـ ئىچمەك ۋە جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش قاتارلىق كۆڭۈل تارتىدىغان نەرسىلەرنى تەرك ئېتىشتىن ئىبارەتتۇر. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**روزا تۇتقۇچىلار**﴾.

الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياللىرىنىمۇ بۇ سۈپەت بىلەن سۈپەتلەپ مۇنداق دېگەن ﴿روزا تۇتقۇچى ئاياللار﴾[3]. رۇكۇ قىلىش ۋە سەجدە قىلىش ناماز ئوقۇش دېمەكتۇر. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**رۇكۇ قىلغۇچىلار، سەجدە قىلغۇچىلار**﴾.

---

[1] سۈرە نىسا 87 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە نىسا 122 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە تەھرىم 5 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئۇلار بۇ ئىبادەتلىرىنى قىلىش بىلەن بىرگە الله تائالانىڭ بەندىلىرىگە پايدا مەنپەئەت يەتكۈزىدۇ. ئۇلارنى ياخشىلىققا بۇيرۇش ۋە يامانلىقتىن توسۇش ئارقىلىق الله تائالاغا ئىتائەت قىلىشقا يېتەكلەيدۇ. ئۇلار نېمىنى قىلىشنىڭ ۋاجىب ئىكەنلىكىنى ۋە نېمىنى قىلماسلىقنىڭ لازىملىقىنى ئوبدان بىلىدۇ. ئۇلار الله تائالانىڭ شەرىئەتتە بەلگىلىگەن هالال - هارامدىن ئىبارەت بەلگىلىمىلىرىنى ئىلمىي ۋە ئەمەلىي ئاساستا قوغدايدۇ. بۇ ئارقىلىق ئۇلار الله تائالاغا سەممىي ئىبادەت قىلىش، الله تائالانىڭ بەندىلىرىگە ۋەز - نەسىھەت قىلىش بۇرۇچىنى ئادا قىلىدۇ.

شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿مۆمىنلەرگە (جەننەت بىلەن) خۇش خەۋەر بەرگىن﴾ چۈنكى ئىمان يۇقىرىدىكى ئىشلارنىڭ هەممىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇ خىسلەتلەر بىلەن سۈپەتلەنگەنلەر هەقىقىي بەخت - سائادەتكە ئېرىشكۈچىلەردۇر.

* * * * * * *

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَن يَسۡتَغۡفِرُواْ لِلۡمُشۡرِكِينَ وَلَوۡ كَانُوٓاْ أُوْلِي قُرۡبَىٰ مِنۢ
بَعۡدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمۡ أَنَّهُمۡ أَصۡحَٰبُ ٱلۡجَحِيمِ ١١٣ وَمَا كَانَ ٱسۡتِغۡفَارُ إِبۡرَٰهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَن
مَّوۡعِدَةٖ وَعَدَهَآ إِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُۥٓ أَنَّهُۥ عَدُوّٞ لِّلَّهِ تَبَرَّأَ مِنۡهُۚ إِنَّ إِبۡرَٰهِيمَ لَأَوَّٰهٌ حَلِيمٞ ١١٤

پەيغەمبەرگە ۋە مۆمىنلەرگە مۇشرىكلارنىڭ ئەهلى دوزاخ ئىكەنلىكى ئېنىق مەلۇم بولغاندىن كېيىن، مۇشرىكلار ئۇلارنىڭ تۇغقىنى بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇلارغا مەغپىرەت تەلەپ قىلىشى دۇرۇس ئەمەس﴿113﴾. ئىبراهىمنىڭ ئاتىسىغا مەغپىرەت تەلەپ قىلىشى ئۇنىڭغا ئىلگىرى قىلغان ۋەدىسىنى ئورۇنلاش ئۈچۈن ئىدى. ئۇنىڭغا ئاتىسىنىڭ الله نىڭ دۈشمىنى ئىكەنلىكى ئېنىق مەلۇم بولغاندىن كېيىن، ئۇ ئاتىسى بىلەن ئادا - جۇدا بولدى. ئىبراهىم بولسا هەقىقەتەن كۆپ ئاه چەككۈچى (يەنى كۆڭلى يۇمشاق)، (يەتكەن ئەزىيەتلەرگە) چىداملىق ئىدى﴿114﴾.

مۇشرىكلارغا دۇئا قىلىشتىن توسۇش توغرىسىدا

ئىمام ئەهمەد، ئىبنى مۇسەييىبتىن ئۇنىڭ ئاتىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەبۇتالىب سەكراتقا چۈشۈپ قالغاندا، ئۇنىڭ قېشىغا پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام كىردى. ئۇنىڭ قېشىدا ئەبۇجەهل بىلەن ئابدۇللاه ئىبنى ئەبۇئۇمەييە بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: «ئى تاغا! ”لائىلاهە ئىللەللاهۇ“ يەنى الله دىن باشقا هېچ ئىلاه يوق دەپ شاهادەت ئېيتقىن. مەن غالىب ۋە بۈيۈك الله تائالانىڭ دەرگاهىدا بۇ ئېيتقان شاهادىتىڭنى سېنىڭ پايداڭ ئۈچۈن پاكىت قىلىمەن» دېدى.

ئەبۇجەهل بىلەن ئابدۇللاه ئىبنى ئۇمەييە: ئى ئەبۇتالىب! سەن ئابدۇلمۇتەللىبنىڭ دىنىدىن[1] يۈز ئۆرۈمسەن دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئەبۇتالىب: مەن ئابدۇلمۇتەللىبنىڭ دىنىدىمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: «مەن ساڭا مەغپىرەت تىلەشتىن چەكلەنمىسەملا، ساڭا چوقۇم مەغپىرەت تىلەيمەن» دېدى. ئاندىن ﴿**پەيغەمبەرگە ۋە مۆمىنلەرگە مۇشرىكلارنىڭ ئەهلى دوزاخ ئىكەنلىكى ئېنىق مەلۇم بولغاندىن كېيىن، مۇشرىكلار ئۇلارنىڭ تۇغقىنى بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇلارغا مەغپىرەت تەلەپ قىلىشى دۇرۇس ئەمەس**﴾ دېگەن ئايەت نازىل بولدى.

[1] ئابدۇلمۇتەللىب ئەبۇتالىبنىڭ ئاتىسى بولۇپ، ئۇمۇ مۇشرىكلارنىڭ دىنىغا ئېتىقاد قىلاتتى.

www.munber.org

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەققىدە: ﴿شۈبھىسىزكى، سەن خالىغان ئادەمنىڭ ھىدايەت قىلالمايسەن، لېكىن الله ئۆزى خالىغان ئادەمنى ھىدايەت قىلىدۇ﴾[1] دېگەن ئايەت نازىل بولدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىبنى جەرىر سۇلايمان ئىبنى بۇرەيدىدىن ئۇنىڭ ئاتىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىگە كەلگەندە بىر قەبرە ئىزىنىڭ قېشىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ، مۇناجات قىلىشقا باشلىدى. ئاندىن ئىنتايىن غەمكىن ھالدا ئورنىدىن تۇردى. بىز: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! بىز سېنىڭ قىلغان ئىشلىرىڭنى كۆردۇق، دېدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەن پەرۋەردىگارىمدىن ئانامنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلىشقا ئىزنى سوردۇم، ئۇ ماڭا ئىزنى بەردى ۋە ئۇنىڭدىن ئانامغا مەغپىرەت تەلەپ قىلىشقا ئىزنى سوردۇم، ئۇ ماڭا ئىزنى بەرمىدى» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شۇ كۈندىكىدەك كۆپ يىغلاپ باققان ئەمەس ئىدى.

ئەۋفىي الله تائالانىڭ **﴿پەيغەمبەرگە ۋە مۆمىنلەرگە مۇشرىكلارنىڭ ئەھلى دوزاخ ئىكەنلىكى ئېنىق مەلۇم بولغاندىن كېيىن، مۇشرىكلار ئۇلارنىڭ تۇغقىنى بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇلارغا مەغپىرەت تەلەپ قىلىشى دۇرۇس ئەمەس﴾** دېگەن ئايىتى ھەققىدە ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئانىسىغا مەغپىرەت تىلىمەكچى بولدى، غالىب ۋە بۈيۈك الله ئۇنى ئۇنداق قىلىشتىن توستى. ئۇ: «الله تائالانىڭ دوستى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ھەقىقەتەن ئاتىسىغا مەغپىرەت تىلىگەنغۇ؟» دېدى. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا **﴿ئىبراھىمنىڭ ئاتىسىغا مەغپىرەت تەلەپ قىلىشى ئۇنىڭغا ئىلگىرى قىلغان ۋەدىسىنى ئورۇنلاش ئۈچۈن ئىدى﴾** دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى.

ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، بۇ ئايەت ھەققىدە يەنە ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مۇسۇلمانلار مۇشرىكلارغا مەغپىرەت تەلەپ قىلاتتى، بۇ ئايەت نازىل بولغاندىن كېيىن ئۇلار ئۆلگەن مۇشرىكلارغا مەغپىرەت تەلەپ قىلىشتىن توختىدى. بىراق ئۇلار تىرىك مۇشرىكلارغا ئۇلار ئۆلگەنگە قەدەر مەغپىرەت تەلەپ قىلىشتىن چەكلەنمىدى. ئاندىن الله **﴿ئىبراھىمنىڭ ئاتىسىغا مەغپىرەت تەلەپ قىلىشى ئۇنىڭغا ئىلگىرى قىلغان ۋەدىسىنى ئورۇنلاش ئۈچۈن ئىدى﴾** دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى.

﴿ئۇنىڭغا ئاتىسىنىڭ الله نىڭ دۈشمىنى ئىكەنلىكى ئېنىق مەلۇم بولغاندىن كېيىن، ئۇ ئاتىسى بىلەن ئادا - جۇدا بولدى﴾ ئىبنى ئابباس مۇنداق دەيدۇ: ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئاتىسىغا ئىزچىل ھالدا مەغپىرەت تەلەپ قىلىپ تۇردى. ئاخىرى ئاتىسى مۇشرىك ھالەتتە ئۆلدى. ئۇنىڭغا ئاتىسىنىڭ الله تائالانىڭ دۈشمىنى ئىكەنلىكى ئېنىق مەلۇم بولغاندىن كېيىن ئۇ ئاتىسى بىلەن ئادا - جۇدا بولدى.

يەنە بىر رىۋايەتتە ئىبنى ئابباس مۇنداق دەيدۇ: ئۇنىڭ ئاتىسى ئۆلگەندىن كېيىن ئۇنىڭغا ئاتىسىنىڭ الله تائالانىڭ دۈشمىنى ئىكەنلىكى ئېنىق مەلۇم بولدى. مۇجاھىد، زەھھاك، قەتادە ۋە باشقىلارمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش دېگەن.

ئۇبەيدە ئىبنى ئۇمەير ۋە سەئىد ئىبنى جۇبەير مۇنداق دەيدۇ: ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئاتىسىدىن قىيامەت كۈنى ئاتىسى دوزاخقا تاشلىنىدىغان چاغدا ئادا - جۇدا بولىدۇ. بۇ ۋاقىتتا ئاتىسىنىڭ يۈزىنى چاڭ - توزان بېسىپ قارىداپ كېتىدۇ. ئۇ: ئى ئىبراھىم! مەن ھەقىقەتەن دۇنيادا ساڭا ئاسىيلىق قىلغان ئىكەنمەن، بۈگۈن ساڭا ھەرگىز ئاسىيلىق قىلمايمەن، دەيدۇ. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام: ئى پەرۋەردىگارىم سەن ماڭا خالايىقلار ھېساب بېرىش ئۈچۈن تىرىلدۈرىلىدىغان كۈندە مېنى رەسۋا قىلماسلىققا ۋەدە بەرگەن ئەمەسمىدىڭ؟ مەن ئۈچۈن ئاتامنى سېنىڭ رەھمىتىڭدىن مەھرۇم قىلىشىڭدىنمۇ ئارتۇق رەسۋالىق بارمۇ؟

[1] سۈرە قەسەس 56 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭغا ئارقاڭدىكى نەرسىگە قارىغىن دېيىلىدۇ. ئۇ ئارقىسىغا قارىسا ئاغزى ـ بۇرنى قانغا بويالغان قاپلان تۇرغىدەك، يەنى ئاتىسىنىڭ سۈرىتى يىرتقۇچ ھايۋاننىڭ سۈرىتىگە ئۆزگەرتىۋېتىلىدۇ. ئاندىن ئۇ ھايۋان تۆت پۇتىدىن تۇتۇپ، سۆرۈلۈپ دوزاختا تاشلىنىدۇ.

﴿ئىبراھىم بولسا ھەقىقەتەن كۆپ ئاھ چەككۈچى (يەنى كۆڭلى يۇمشاق)، (يەتكەن ئەزىيەتلەرگە) چىداملىق ئىدى﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام كۆپ دۇئا قىلغۇچى ئادەم ئىدى. بەزى تەپسىرشۇناسلار: ئۇ اللە تائالاغا بەك يالۋۇرغۇچى ئىدى. بەزىلەر: ئۇ ناھايىتى مېھرىبان ئىدى، دېدى. بەزىلەر: ئۇ اللە تائالاغا ھەقىقىي ئىشەنگۈچى مۆمىن ئىدى، دېدى ۋە بەزىلەر: ئۇ اللە تائالاغا كۆپ تەسبىھ ئېيتقۇچى ئىدى، دېدى.

* * * * * * *

وَمَا كَانَ ٱللَّهُ لِيُضِلَّ قَوْمًۢا بَعْدَ إِذْ هَدَىٰهُمْ حَتَّىٰ يُبَيِّنَ لَهُم مَّا يَتَّقُونَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ
بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾ إِنَّ ٱللَّهَ لَهُۥ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ يُحْىِۦ وَيُمِيتُ ۚ وَمَا لَكُم مِّن
دُونِ ٱللَّهِ مِن وَلِىٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١١٦﴾

اللە بىرەر قەۋمنى ھىدايەت قىلغاندىن كېيىن، ئۇلار ساقلىنىشقا تېگىشلىك ئىشلارنى بايان قىلماي تۇرۇپ، ئۇلارنى گۇمراھ قىلمايدۇ (يەنى گۇمراھلىققا ھۆكۈم قىلمايدۇ)، اللە ھەقىقەتەن ھەر نەرسىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر﴿115﴾. شۈبھىسىزكى، ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پادىشاھلىقى اللە غا خاستۇر، اللە (ئۆلۈكنى) تىرىلدۈرىدۇ، (تىرىكنى) ئۆلتۈرىدۇ، سىلەرگە اللە دىن باشقا ھېچ دوست ۋە مەدەتكار يوق﴿116﴾.

دەلىل ـ پاكىت كۆرسىتىلمەي تۇرۇپ جازالاشنىڭ بولمىغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ ئۇلۇغ زاتىدىن ۋە ئادىل ھۆكمىدىن خەۋەر بېرىپ بىرەر قەۋمنى، ئۇلارغا پەيغەمبەر ئەۋەتىش ئارقىلىق ھەقنى يەتكۈزمەي ۋە ئۇلارغا روشەن دەلىل ـ پاكىتلارنى كۆرسەتمەي تۇرۇپ گۇمراھ قىلمىغانلىقىنى بايان قىلىدۇ. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سەمۇدقا بولسا توغرا يولنى كۆرسەتتۇق، ئۇلار ھىدايەتتىن كورلۇقنى (يەنى گۇمراھلىقنى) نى ئارتۇق بىلدى. قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن، ئۇلارنى خار قىلغۇچى چاقماق ئازابى ھالاك قىلدى﴾[1].

﴿اللە بىرەر قەۋمنى ھىدايەت قىلغاندىن كېيىن، ئۇلار ساقلىنىشقا تېگىشلىك ئىشلارنى بايان قىلماي تۇرۇپ، ئۇلارنى گۇمراھ قىلمايدۇ (يەنى گۇمراھلىققا ھۆكۈم قىلمايدۇ)﴾ مۇجاھىد بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: غالىب ۋە بۈيۈك اللە بۇ ئايەتتە مۆمىنلەرنىڭ مۇشرىكلارغا مەغپىرەت تەلەپ قىلىشنى تاشلىشىنى ئالاھىدە تەكىتلەيدۇ ۋە ئۇلارنىڭ اللە تائالاغا ئاسىيلىق قىلىشنى ياكى ئىتائەت قىلىشنى ئاممىباب ھالدا بايان قىلىدۇ. اللە تائالانىڭ بۇيرۇقىنى ئورۇنلاڭلار ياكى ئورۇنلىماڭلار بۇ سىلەرگە باغلىقتۇر.

ئىبنى جەرىر ئېيتىدۇكى، اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: اللە سىلەرگە ھىدايەتنى رىزىق قىلىپ بەرگەن، سىلەرنى اللە تائالاغا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىشىنىشكە مۇۋەپپەق قىلغاندىن كېيىن سىلەرنى ئۆلگەن مۇشرىكلارغا مەغپىرەت تەلەپ قىلىشتىن توسماي تۇرۇپ ئۇلارغا مەغپىرەت تەلەپ قىلغانلىقىڭلار

---

[1] سۈرە فۇسسىلەت 17 ـ ئايەت.

www.munber.org

سەۋەبىدىن سىلەرگە گۇمراھلىق بىلەن ھۆكۈم قىلمايدۇ. الله سىلەرنى ئۇلارغا مەغپىرەت تەلەپ قىلىشتىن توسقاندىن كېيىن سىلەر ئۇنىڭدىن يېنىشىڭلار كېرەك.

ئۇلارغا مەغپىرەت تەلەپ قىلىشنىڭ گۇناھ ئىكەنلىكىنى الله سىلەرگە بايان قىلىپ سىلەرنى ئۇنىڭدىن توسۇشتىن ئىلگىرى، سىلەر ئۇلارغا مەغپىرەت تەلەپ قىلغان بولساڭلار، ئاندىن الله سىلەرنى ئۇنىڭدىن توسسا سىلەر ئۇنىڭغا ئەمەل قىلساڭلار، الله سىلەرگە ھەرگىز گۇمراھلىق بىلەن ھۆكۈم قىلمايدۇ. ئىتائەت قىلىش ياكى ئاسىيلىق قىلىش پەقەت بىرەر ئىشنى قىلىشقا بۇيرۇلغان ياكى ئۇنى قىلىشتىن توسۇلغان چاغدىلا مەيدانغا چىقىدۇ. ئەگەر بىرەر ئادەم بىرەر ئىشنى قىلىشقا بۇيرۇلمىسا ياكى ئۇنى قىلىشتىن توسۇلمىسا، ئۇ بۇيرۇلمىغان ئىشنى ياكى چەكلەنمىگەن ئىشنى قىلغانلىقى ئۈچۈن، ئىتائەت قىلغۇچى ياكى ئاسىيلىق قىلغۇچى ھېسابلانمايدۇ.

﴿شۈبھىسىزكى، ئاسماننىڭ ۋە زېمىننىڭ پادىشاھلىقى الله غا خاستۇر، الله (ئۆلۈكنى) تىرىلدۈرىدۇ، (تىرىكنى) ئۆلتۈرىدۇ،سىلەرگە الله دىن باشقا ھېچ دوست ۋە مەدەتكار يوق﴾ ئىبنى جەرىر مۇنداق دەيدۇ: الله تائالا بۇ ئايەتتە، مۆمىن بەندىلىرىنى مۇشرىكلارغا ۋە كاپىرلارنىڭ پادىشاھلىرىغا قارشى ئۇرۇش قىلىشقا، ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پادىشاھى الله تائالانىڭ ياردەم بېرىدىغانلىقىغا ئىشىنىشكە، الله تائالانىڭ دۈشمەنلىرىدىن قورقماسلىققا رىغبەتلەندۈرىدۇ. شەك ـ شۈبھىسىزكى، ئۇلارنىڭ الله تائالادىن باشقا ھېچ دوستى ۋە مەدەتكارى يوقتۇر.

* * * * * * *

لَّقَد تَّابَ ٱللَّهُ عَلَى ٱلنَّبِيِّ وَٱلۡمُهَٰجِرِينَ وَٱلۡأَنصَارِ ٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ ٱلۡعُسۡرَةِ مِنۢ بَعۡدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٖ مِّنۡهُمۡ ثُمَّ تَابَ عَلَيۡهِمۡۚ إِنَّهُۥ بِهِمۡ رَءُوفٞ رَّحِيمٞ ﴿١١٧﴾

الله ھەقىقەتەن پەيغەمبەرنىڭ ۋە ئۇنىڭغا قىيىنچىلىق پەيتىدە ئەگەشكەن مۇھاجىرلار ۋە ئەنسارلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلدى. (ئەينى زاماندا) ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ دىللىرى ھەقتىن بۇرۇلۇپ كېتىشكە تاس قالغاندىن كېيىن، الله ئۇلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلدى. الله ئۇلارغا تولىمۇ مەرھەمەتلىك، ناھايىتى مېھرىباندۇر﴿117﴾.

تەبۇك غازىتىنىڭ بايانى توغرىسىدا

مۇجاھىد ۋە بىر قانچە كىشىلەر مۇنداق دەيدۇ: بۇ ئايەت تەبۇك غازىتى ھەققىدە نازىل بولدى. بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، مۇسۇلمانلار تەبۇك غازىتىغا ئىنتايىن ناچار شارائىتتا، قۇرغاقچىلىق يۈز بەرگەن يىلدا، ھاۋا قاتتىق ئىسسىپ كەتكەن، ئوزۇق ـ تۈلۈك ۋە سۇ ئىنتايىن كەمچىل بولغان بىر پەيتتە چىققان ئىدى.

قەتادە مۇنداق دەيدۇ: تەبۇك غازىتى بولغان يىلى مۇسۇلمانلار تومۇز ئىسسىقتا شامغا قاراپ يولغا چىقتى. ئۇلارنىڭ قانچىلىك جاپا چەككەنلىكىنى الله تائالا ئۆزى بىلىدۇ. ئۇلار بۇ غازاتتا ئىنتايىن ئېغىر كۈنلەرنى بېشىدىن كەچۈرگەن ئىدى. بىزگە خەۋەر قىلىنىشىچە ئۇلار ھەتتا بىر تال خورمىنى ئىككى ئادەم ئوتتۇرىدىن بۆلۈپ يېگەن، بەزى ئادەملەر خورمىنى قولدىن ـ قولغا ئۆتكۈزۈپ بىرسى شۈمۈپ بولغاندىن كېيىن يەنە بىرسى شۈمۈپ ئۇنىڭ ئۈستىگە سۇ ئىچىپ جان كەچۈرگەن. بەزىلەر بۇ قىيىنچىلىققا بەرداشلىق بېرەلمەي، ھەقتىن يېنىپ كەتكىلى تاس قالغان ئىدى. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا ئۇلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىپ ئۇلارنىڭ تەبۇك غازىتىدىن قايتىپ كېتىشكە رۇخسەت قىلدى.

www.munber.org

ئىبنى جەرىر ئابدۇللاھ ئىبنى ئاباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بۇ قىيىنچىلىق ھەققىدە ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ سۆزلەپ بېرىشى تەلەپ قىلىنىدى. ئۇ مۇنداق دېدى: بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن تەبۇك غازىتىغا قاتتىق ئىسسىقتا چىقتۇق. بىز بىر جايدا چۈشكۈن قىلدۇق، بىز ئۇ جايدا سۇ كەمچىل بولۇشتەك قىيىنچىلىققا ئۇچرىدۇق. ھەتتا بىز سۇ تېپىپ ئىچەلمەي ئۇسسۇزلۇقتىن ئۆلۈپ كېتىدىغان ئوخشايمىز، دەپ ئويلاپ كەتتۇق. بىزدىن بىرەر ئادەم سۇ ئىزدەپ كېتىپ قايتىپ كەلمىسە ئۇنى ئۇسسۇزلۇقتىن ئۆلۈپ كەتكەن ئوخشايدۇ دەپ ئويلاپ قالاتتۇق. ھەتتا بەزىلەر تۆگىسىنى بوغۇزلاپ، ئۇنىڭ يېنىنى سىقىپ سۈيىنى چىقىرىپ ئىچىتتى ۋە ئۇنىڭ تىرپىسىنى جىگىرىنىڭ ئۇدۇلىغا تاڭدى. شۇ پەيتتە ئەبۇبەكرى سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! غالىب ۋە بۈيۈك الله ھەققەتەن سېنى ياخشىلىق بىلەن دۇئا قىلىشقا ئادەتلەندۇردى. بىز ئۈچۈن دۇئا قىلغىن دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «شۇنداق قىلىشمنى ياخشى كۆرەمسەن؟» دېدى ئۇ: ھەئە، دېدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككى قولىنى كۆتۈرۈپ دۇئا قىلدى، ئۇ قولىنى دۇئادىن چۈشۈرمەستىنلا يامغۇر شاقىراپ يېغىپ بىر ئازدىن كېيىن توختىدى. ئادەملەر ئۆزلىرىگە بار بولغان قاچا - قۇچىلارغا سۇ تولدۇرىۋالدى. ئاندىن بىز بېرىپ ئەتراپقا قاراپ يامغۇرنىڭ ئەسكەرلەر چۈشكۈن قىلغان يەرنىڭ سىرتىغا ياغمىغانلىقىنى بىلدۇق.

﴿الله ھەققەتەن پەيغەمبەرنىڭ ۋە ئۇنىڭغا قىيىنچىلىق پەيتىدە﴾ يەنى ئىشلىتىدىغان پۇل - مال، مىنىدىغان ئات - ئۇلاغ، يەيدىغان ئوزۇق - تۈلۈك ۋە ئىچىدىغان سۇ قاتارلىقلار يېتىشمىگەن قىيىنچىلىق پەيتتە **﴿ئەگەشكەن مۇھاجىرلار ۋە ئەنسارلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلدى. (ئەينى زاماندا) ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ دىللىرى ھەقتىن بۇرۇلۇپ كېتىشكە﴾** يەنى بۇ سەپەردە ۋە غازىتىدا ئۇلار قاتتىق ئېغىر كۈنلەرنى كۆرگەنلىكى ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنىدىن شەكلىنىشكە **﴿تاس قالغاندىن كېيىن، الله ئۇلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلدى﴾** يەنى الله ئۇلارغا، ئۇلارنىڭ پەرۋەردىگارى تەرەپكە قايتىپ ئۇنىڭ دىنى ئۈستىدە مۇستەھكەم تۇرۇشىنى رىزىق قىلىپ بەردى. **﴿الله ئۇلارغا تولىمۇ مەرھەمەتلىك، ناھايىتى مېھرىباندۇر﴾.**

* * * * * * *

وَعَلَى ٱلثَّلَٰثَةِ ٱلَّذِينَ خُلِّفُواْ حَتَّىٰٓ إِذَا ضَاقَتۡ عَلَيۡهِمُ ٱلۡأَرۡضُ بِمَا رَحُبَتۡ وَضَاقَتۡ عَلَيۡهِمۡ
أَنفُسُهُمۡ وَظَنُّوٓاْ أَن لَّا مَلۡجَأَ مِنَ ٱللَّهِ إِلَّآ إِلَيۡهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيۡهِمۡ لِيَتُوبُوٓاْۚ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ
١١٨ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَكُونُواْ مَعَ ٱلصَّٰدِقِينَ ١١٩

جىھادقا چىقمىغان ئۈچ كىشىنىڭ تەۋبىسىنىمۇ الله قوبۇل قىلدى. شۇنچە كەڭ زېمىن ئۇلارغا تار تۇيۇلغان، ئۇلارنىڭ جانلىرى سىقىلغان، ئۇلار الله غا تەۋبە قىلماي تۇرۇپ الله نىڭ غەزىپىدىن قۇتۇلۇش مۇمكىن ئەمەسلىكىگە ئىشەنگەن ئىدى. ئاندىن ئۇلارنىڭ تەۋبە قىلغۇچىلاردىن بولۇشى ئۈچۈن، الله ئۇلارنى تەۋبىگە مۇۋەپپەق قىلدى. الله تەۋبىنى بەكمۇ قوبۇل قىلغۇچىدۇر، (بەندىلىرىگە) ناھايىتى مېھرىباندۇر﴿118﴾. ئى مۆمىنلەر! الله دىن قورقۇڭلار، راستچىللار بىلەن بىللە بولۇڭلار﴿119﴾.

www.munber.org

جىهادقا چىقمىغان ئۈچ كىشىنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا

ئىمام ئەھمەد، كەئب ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئوغلى ئابدۇللاھ ئىبنى كەئب ـ بۇ زات كەئب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ كۆزى كورمەس بولۇپ قالغاندا ئۇنىڭ بالىلىرىنىڭ ئىچىدىن كەئبنى يېتىلەپ يۈرىدىغان بالىسى ئىدى ـ نىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن كەئب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن (يەنى ئاتامدىن) ئۇنىڭ تەبۇك غازىتىغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە چىقمىغانلىق ھەققىدىكى قىسسىسىنى سۆزلەپ بەرگەنلىكىنى ئاڭلىدىم.

كەئب مۇنداق دەيدۇ: مەن تەبۇك غازىتىدىن باشقا ھېچ بىر غازاتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە چىقماي قالغىنىم يوق. بىراق بەدرى غازىتىغا چىقمىغانلىقىمغا كەلسەك، بۇ غازاتقا چىقمىغان بىرەر ئادەممۇ ئەيىبلەنگەن ئەمەس. چۈنكى، بەدرى ئۇرۇشىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىدىن چىققاندا مۇسۇلمانلارنىڭ مەقسىتى قۇرەيش كارۋىنىنى توسۇش ئىدى. نەتىجىدە الله مۇسۇلمانلار بىلەن دۈشمەنلەرنى كۆزلىمىگەن بىر جايدا ئۇچراشتۇرۇپ قويىدى. بىز ئەقەبە[1] كېچىسى ئىسلام دىنىنى قوغداش ئۈچۈن ئەھدە قىلىشقان ۋاقتىمىزدا مەنمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە ئىدىم . گەرچە خەلق ئارىسىدا بەدرى ئۇرۇشى مەشھۇر بولسىمۇ لېكىن مەن شۇ ئەقەبە كېچىسىنى بەدرى ئۇرۇشىدىن تۆۋەن چاغلىمايمەن.

تەبۇك ئۇرۇشىدا مېنىڭ ئۇرۇشقا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە چىقماي قېلىشىمغا كەلسەك، مەن شۇ چاغدىكىدىنمۇ كۈچلۈك ھەم ئىقتىدارلىق بولۇپ باققان ئەمەس. الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مەن ھېچقاچان بۇ ئۇرۇشتىن ئىلگىرىكى ئۇرۇشلارغا ئىككى ئۇلاغ تەييارلىمىغان ئىدىم، تەبۇك ئۇرۇشىغا بولسا ئىككى ئۇلاغ تەييارلىغان ئىدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قاچان بىر ئۇرۇشنى ئىرادە قىلسا، باشقا بىر ئۇرۇشنى ئىلان قىلىپ قىلماقچى بولغان ئۇرۇشنى مەخپىي تۇتاتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئۇرۇشقا ناھايىتى ئىسسىق ۋاقىتتا يۈرۈش قىلدى. سەپەر ئۇزۇن بولۇپ، يولدا چوڭ باياۋان بار ئىدى، دۈشمەنمۇ كۆپ ئىدى. شۇڭا مۇسۇلمانلارنىڭ ئۇرۇشقا پۇختا تەييارلىق قىلىشى ئۈچۈن بۇ قېتىم بارىدىغان جاينى ئوچۇق ئېلان قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇرۇشقا چىقىدىغان مۇسۇلمانلار كۆپ بولغاچقا ئۇلارنىڭ سانىنى ئېلىپ بولۇش ناھايىتى تەس ئىدى. ئۇرۇشقا چىقماي قېلىپ قالماقچى بولغان ئاز ساندىكى كىشىلەرمۇ: الله دىن ۋەھيى كېلىپلا قالمىسا ئۇرۇشقا چىقمىغىنىم بىلىنمەيدىغۇ، دەپ ئويلايتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئۇرۇشقا يۈرۈش قىلغاندا مېۋىلەر تازا پىشىپ ۋايىغا يەتكەن، سايىلار تاشلانغان ۋاقىت ئىدى. شۇڭلاشقا مېنىڭ مەيلىم ئۇنىڭغا تارتىپ تۇراتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ساھابىلار تەييارلىققا كىرىشىپ كەتتى. مەنمۇ ھەر ئەتىگىنى ئۆيۈمدىن تەييارلىق قىلىش نىيىتىدە چىقاتتىم، كەچتە تەييارلىق قىلالماي قايتىپ كېلەتتىم ۋە كۆڭلۈمدە: ئەگەر مەن بۇ غازاتقا تەييارلىق قىلاي دېسەم، ئۇنى پۈتتۈرۈشكە ھەرزامان قادىرغۇ دەيتتىم. مەن شۇ خىيالدا ئۆتتۈۋەردىم. كىشىلەرنىڭ تەييارلىقى رەسمى پۈتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى سەھەردە مۇسۇلمانلار بىلەن سەپەرگە ئاتلاندى. مەن بولسام ھېچبىر تەييارلىقسىز ئىدىم. شۇ كۈنى سەھەردە تەييارلىق قىلىش ئۈچۈن چىقىپمۇ كەچتە ھېچبىر تەييارلىقسىز قايتىپ كەلدىم. مەن ئۇلارنىڭ كەينىدىن يېتىشىۋالىمەن، دېگەن خىيالدا يۈرۈۋەردىم. كىشىلەر يولغا چىقىپ يىراقلاپ كەتتى. ھەتتا غازاتقا چىقىش ۋاقتىمۇ ئۆتۈپ كەتتى.

[1] ئەقەبە مەككە بىلەن مىنانىڭ ئارىلىقىدىكى بىر جاي بولۇپ، مەككىدىن تەخمىنەن 3.3 كىلومېتىر كېلىدۇ. پەيغەمبەرنىڭ 12 ـ يىلى ھەج مەۋسۇمىدە مەدىنىدىن كەلگەن 70 نەچچە ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھەرقانداق ئەھۋال ئاستىدا بىللە بولۇشقا بەيئەت قىلغان.

www.munber.org

مەن ئەسلىدە سەپەرگە ئاتلىنىپ ئۇلارنىڭ ئارقىدىن يېتىشىۋالاي دېگەن خىيالدا بولغان ئىدىم. شۇنداق قىلغان بولسامچۇ كاشكى، بۇ ماڭا نېسىپ بولمىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كەتكەندىن كېيىن كوچىلارغا چىقسام كۆڭلۈم يېرىم بولۇپ قالاتتى. چۈنكى مەن كوچىلاردا مۇناپىقلارنى ياكى جىھادقا چىقىشقا پۈتۈنلەي ئاجىز كەلگەن كىشىلەردىن باشقا ئۆزەمنىڭ چىقمىغانلىقىغا ئۇلگە بولغۇدەك بىرەر كىشىنى ئۇچراتمىدىم.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەبۇكقا يېتىپ بارغىچە مېنى ئېسىگە ئالماپتۇ. تەبۇكقا بارغاندىن كېيىن دەم ئېلىش ئۈچۈن ئادەملەر بىلەن ئولتۇرغىنىدا: «كەئب ئىبنى مالىكقا نېمە بولدى؟» دەپ سوراپتۇ. بەنى سەلەمە جەمەتىدىن بولغان بىر كىشى ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! كەئبنى تونىنى كىيىپ (ئۆزىدىن پەخىرلىنىپ) ئىككى يانغا بېقىشلىرى ئۇنى ئۇرۇشقا كەلگىلى قويمىغاندۇ، دەپتۇ.

مۇئاز ئىبنى جەبەل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: بۇرادەر! سەن يامان سۆز قىلدىڭ، ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، بىز كەئبنىڭ پەقەت ياخشى ئادەم ئىكەنلىكىنىلا بىلىمىز، دەپتۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام گەپ قىلماپتۇ. ئۇ شۇنداق تۇرغان بىر پەيتتە يىراقتىكى توپا چاڭ ئارىسىدىن ئاق تونلۇق بىر كىشىنى كۆرۈپتۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سەن ئەبۇخەيسەمە بولۇپ قالغىدىڭ» دەپتۇ. دەرۋەقە، ئۇ ئادەم ئەبۇخەيسەمە ئەنسارى بولۇپ چىقىپتۇ. بۇ، ھېلىقى بىر سا[1] خورمىنى سەدىقە بەرسە، مۇناپىقلار زاڭلىق قىلىشقان كىشى ئىدى.

كەئب مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەبۇكتىن قايتىپ كېلىۋاتقانلىق خەۋىرىنى ئاڭلاپ مېنىڭ غېمىم باشلاندى. مەن يالغاننى ئويلاشقا باشلىدىم. كۆڭلۈمدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ غەزىپىدىن قانداق قۇتۇلۇشنى ئويلايتتىم. بۇنىڭ ئۈچۈن ئائىلەمدىكىلەردىنمۇ پىكىر ئېلىپ باقتىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېقىنلاشقانلىق خەۋىرى يەتكەندە، مەندىكى بۇزۇق ئىدىيە بىردىنلا يوقىلىپ چىقتى. مەن ئۇنىڭدىن ھەر قانداق يالغانچىلىق بىلەن قۇتۇلالمايدىغانلىقىمنى چۈشىنىپ يەتتىم. ئاخىرىدا راست سۆزلەش نىيىتىگە كەلدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە رەسمىي يېتىپ كەلدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر قانداق بىر سەپەردىن قايتىپ كەلسە، ئالدى بىلەن مەسچىتكە كىرىپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇپ، ئاندىن كىشىلەر بىلەن كۆرۈشۈش ئۈچۈن ئولتۇراتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، ئۇرۇشقا چىقمىغانلار قەسەمىيادلار بىلەن ئۆزرىلىرىنى بايان قىلىشقا باشلىدى. ئۇلار 80 نەچچە ئادەم ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ ئاشكارا كۆرسەتكەن ئۆزرىلىرىنى قوبۇل قىلدى، بەيئەتلىرىنى ئالدى ۋە ئۇلارغا مەغپىرەت تىلىدى. لېكىن ئۇلارنىڭ سىرلىرىنى الله غا قويىدى. شۇ قاتاردا مەنمۇ كېلىپ، ئۇنىڭغا سالام بەردىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاچچىقلانغان ئادەمنىڭ كۈلكىسىدەك كۈلۈمسىرەپ قويىدى، ئاندىن «كەل» دېدى.

مەن ئاستا كېلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىدا ئولتۇردۇم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا: «سېنى ئۇرۇشتىن نېمە توسۇپ قويدى؟ سەن ئۇرۇش ئۈچۈن ئۇلاغ سېتىۋالغان ئەمەسمىدىڭ؟» دېدى. مەن: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! مەن الله نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ئەگەر دۇنيا ئەھلىدىن سەندىن باشقا بىرەر كىشىنىڭ ئالدىدا ئولتۇرغان بولسام، ئۇنىڭ غەزىپىدىن بىرەر باھانە بىلەن ئۆتۈپ كېتەلەيتتىم. مەندە بۇنچىلىك سۆز ئىقتىدارى بار. لېكىن مەن شۇنى بىلىپ يەتتىمكى، ئەگەر مەن بۈگۈن سېنى رازى قىلىدىغان بىر يالغاننى سۆزلىگىنىم بىلەن، پات ئارىدا الله ۋەھيي ئارقىلىق سېنى ماڭا غەزەپلەندۈرىدۇ . ئەگەر ساڭا راست سۆزلىسەم، مەندىن خاپا بولىسەن. مەن ھەقىقەتەن راست سۆزۈم بىلەن الله تائالادىن

[1] بىر "سا" 2.75 كىلوگىرامغا تەڭ.

www.munber.org

كېلىدىغان ياخشى ئاقىۋەتنى ئۈمىد قىلىمەن. الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مېنىڭ ئۇرۇشقا چىقماسلىقىقا ھېچقانداق ئۆزرەم يوق ئىدى. مەن سەن بىلەن ئۇرۇشقا چىقمىغان چېغىمدىكىدىنمۇ كۈچلۈك ھەم ئىقتىدارلىق بولۇپ باققان ئەمەس ئىدىم، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سەن ھەقىقەتەن راست سۆزلىدىڭ. سەن تاكى الله سەن توغرۇلۇق ھۆكۈم چىقارغىچە كۈتۈپ تۇرغىن» دېدى.

مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىدىن قايتىپ چىقتىم. بەنى سەلەمەدىن بولغان بىر مۇنچە كىشىلەر ماڭا ئەگىشىۋېلىپ: الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، سېنىڭ بۇنىدىن ئىلگىرى گۇناھ ئۆتكۈزگەنلىكىڭنى بىلمەيمىز، سەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا باشقىلار ئۆزرە ئېيتقاندەك، ئۆزرە ئېيتىشقىمۇ ئاجىزلىق قىلدىڭ، ئۆزرە ئېيتقان بولساڭ، سېنىڭ گۇناھىڭغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سەن ئۈچۈن تىلىگەن مەغپىرىتى كۇپايە قىلاتتى ئەمەسمۇ؟ دېيىشتى.

الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئۇلار مېنى ئەيىبلەۋەرگەچكە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بېرىپ يالغان ئېيتىشقا تاسلا قالدىم، ئاندىن مەن ئۇلارغا: ماڭا ئوخشاش مۇشۇنداق ئەھۋالغا يولۇققان باشقا بىرى بارمۇ؟ دېدىم.

ئۇلار: ھەئە، ساڭا ئوخشاش يەنە ئىككى كىشى بار. ئۇلارمۇ سەن ئېيتقان سۆزلەرنى ئېيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ ئۇلارغا ساڭا ئېيتقان سۆزلەرنى ئېيتتى، دېدى. مەن: ئۇلار كىم؟ دەپ سورىدىم. ئۇلار: مۇرارە ئىبنى رەبىئۇلئەمرى بىلەن ھىلال ئىبنى ئۇمەييە ۋاقىفى، دېدى. ئۇلار بەدرى ئۇرۇشىغا قاتناشقان، ئۈلگىلىك، بۇ ئىككى ياخشى ئادەمنى تىلغا ئالدى. بۇنى ئاڭلاپ ئىلگىرى قىلغان راست سۆزۈمدە تۇرىۋەردىم.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىشىلەرنى جەڭگە چىقمىغانلارنىڭ ئارىسىدىن پەقەت بىز ئۈچەيلەن بىلەن سۆزلىشىشتىن چەكلىدى. شۇنىڭ بىلەن كىشىلەر بىزدىن يىراقلاشتى ۋە ياكى بىزگە بولغان مۇئامىلىسىنى ئۆزگەرتتى. ھەتتا زېمىن ماڭا بۇرۇن تونۇشلۇق بولغان زېمىن ئەمەستەك يات تۇيۇلدى. بىز مۇشۇ ئەھۋالدا 50 كۈننى ئۆتكۈزدۇق.

بۇ جەرياندا مېنىڭ ئىككى بۇرادىرىم ئۆيلىرىگە بېكىنىۋېلىپ، يىغلىشىپ ئولتۇرۇشتى. ئەمما مەن بولسام ئۇ ئىككىسىدىن ياشراق، غەيرەتلىكرەك ئىدىم. مەن سىرتلارغا چىقاتتىم، نامازغا مەسچىتلەرگە باراتتىم، كوچىلاردا ئايلىنىپ يۈرەتتىم. لېكىن ھېچكىم ماڭا گەپ قىلمايتتى. نامازدىن كېيىن مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئۇنىڭغا سالام قىلاتتىم ۋە ئىچىمدە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سالام قايتۇرۇش ئۈچۈن لەۋلىرىنى مىدىرلاتتىمۇ - يوق، دەيتتىم.

مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يېقىن يەردە ناماز ئوقۇيتتۇم ۋە ئۇنىڭغا ئوغرىلىقچە قارايتتىم. مەن نامىزىم بىلەن بولۇپ كەتسەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا قارايتتى. مەن ئۇ تەرەپكە قارىسام يۈزىنى مەندىن بۇرىۋالاتتى. مۇسۇلمانلارنىڭ ماڭا بولغان سوغۇق مۇئامىلىسى داۋاملىشىۋەردى. بىر كۈنى مەن تاغامنىڭ ئوغلى ئەبۇ قەتادەنىڭ بېغىنىڭ تېمىدىن ئارتىلىپ چۈشتۈم. ئۇ ماڭا كىشىلەرنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ يېقىن ئادەم ئىدى. مەن ئۇنىڭغا سالام بەرسەم، ئۇ سالام قايتۇرمىدى. مەن ئۇنىڭغا: ئى ئەبۇقەتادە! الله نىڭ نامى بىلەن سورايكى، سەن مېنىڭ الله ۋە ئۇنىڭ رەسۇلىنى قانچىلىك ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى بىلەمسەن؟ دېدىم. ئۇ گەپ قىلمىدى. مەن يەنە شۇ گەپنى تەكرارلاپ ئۆتۈنۈپ سورىدىم، ئۇ يەنە گەپ قىلمىدى. مەن يەنە قايتا ئۆتۈنۈپ سورىۋىدىم. ئۇ: الله ۋە الله نىڭ پەيغەمبىرى بىلگۈچىدۇر، دېدى.

شۇنىڭ بىلەن كۆزلىرىمدىن ياش قۇيۇلدى، مەن تامدىن ئارتىلىپ قايتىپ چىقتىم. مەدىنە بازىرىدا مېڭىپ يۈرسەم، مەدىنىگە ئاشلىق ساتقىلى كىرگەن شام دېھقانلىرىدىن بىرى: كىم ماڭا كەئب ئىبنى

www.munber.org

مالىكنى كۆرسىتىپ قويىدۇ؟ دېدى. كىشىلەر ئۇنىڭغا مېنى كۆرسىتىپ ئىشارەت قىلدى. ئۇ كېلىپ غەسسان پادىشاھىنىڭ بىر پارچە خېتىنى ماڭا بەردى. مەن خەت يېزىشنى ھەم ئوقۇشنى بىلەتتىم. مەن خەتنى ئوقۇدۇم. خەتتە مۇنداق يېزىلغان ئىكەن: ”مەقسەتكە كەلسەك، بىزگە سېنىڭ بۇرادىرىڭنىڭ ساڭا باشقىچە مۇئامىلىدە بولغانلىقى ھەققىدىكى خەۋىرى يەتتى. اللّٰه سېنى خار زېمىندا قەدىرسىز ياشاشقا مەجبۇرلىغان ئەمەس، بىزگە قوشۇلغىن، بىز ساڭا ياخشىلىق قىلىمىز“ خەتنى ئوقۇپ بولۇپ، بۇمۇ بىر سىناق بولسا كېرەك دەپ ئويلىدىم. شۇنىڭ بىلەن خەتنى تونۇرغا سېلىپ كۆيدۈرىۋەتتىم.

ھەتتا بىز اللّٰه تائالانىڭ ھۆكمىنى كۈتۈپ ئۆتكۈزگەن 50 كۈننىڭ 40 كۈنى ئۆتۈپ بولغان بولسىمۇ بىزنىڭ ھەققىمىزدە ۋەھيي چۈشمىدى. شۇ كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەلچىسى كېلىپ ماڭا: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سېنى ئايالىڭدىن ئايرىلىپ تۇرسۇن دەيدۇ، دېدى. مەن ئۇنىڭغا: تالاق قىلامدىكەنمەن ياكى قانداق قىلىدىكەنمەن؟ دېدىم. ئەلچى: بۇنى بىلمەيمەن، لېكىن ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ تۇرغىن، ئۇنىڭغا يېقىنلاشمىغىن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنىڭ ئىككى ھەمراھىمغىمۇ مۇشۇ يوسۇندا ئەلچى ئەۋەتىپتۇ. مەن ئايالىمغا: مۇشۇ ئىش توغرىسىدا اللّٰه ھۆكۈم چىقارغىچە سىز ئاتا ـ ئانىڭىزنىڭ ئۆيىگە بېرىپ شۇلارنىڭ يېنىدا تۇرۇپ تۇرۇڭ، دېدىم.

ھىلال ئىبنى ئۇمەييەنىڭ ئايالى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ ئۇنىڭغا: ئى اللّٰه نىڭ پەيغەمبىرى! ھىلال ئىبنى ئۇمەييە بولسا ئاجىز، قېرى كىشى، ئۇنىڭ ئۈستىگە خىزمەتچىسىمۇ يوق. مەن ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلسام خاپا بولامسەن؟ دەپتۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ياق، لېكىن ئۇ سىزگە يېقىنلاشمىسۇن» دەپتۇ. ئۇ ئايال: اللّٰه نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ئۇنىڭ ھېچ قانداق نەرسىگە رايى يوقتۇر. اللّٰه نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ئۇ مۇشۇ ۋەقە يۈز بەرگەندىن تا بۈگۈنگە قەدەر يىغلاپلا كېلىۋاتىدۇ، دەپتۇ.

مېنىڭ ئائىلەمدىكىلەردىنمۇ بەزىلىرى: سەنمۇ ئايالىڭ توغرىسىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن رۇخسەت سوراپ باقساڭ بولمامدۇ؟ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، ھىلال ئىبنى ئۇمەييەنىڭ ئايالىغا ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلىشقا رۇخسەت قىلىپتىغۇ؟ دېيىشتى. مەن: بۇ توغرۇلۇق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئىزنى سورىمايمەن. مەن ياش تۇرۇقلۇق بۇ توغرىدا ئىزنى سورىسام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نېمە دەپ قالىدۇ؟ دېدىم.

شۇ ھالەتتە يەنە ئون كۈننى ئۆتكۈزدۈم. شۇنداق قىلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزنى كىشىلەر بىلەن سۆزلىشىشتىن چەكلىگەن كۈندىن تارتىپ تولۇق 50 كۈن تاماملاندى. 50 ـ كۈنى سەھەردە بامدات نامىزىنى ئۆيۈمنىڭ ئۆگزىسىدە ئوقۇدۇم. شۇ چاغدا، مەن اللّٰه تائالا بىز توغرۇلۇق قۇرئاندا تىلغا ئالغىنىدەك نەپسىم سىقىلىپ، زېمىن ماڭا تار كەلگەندەك ھالەتتە ئولتۇراتتىم. تۇيۇقسىز بىرسىنىڭ سەلئى دېگەن تاغ ئۈستىگە چىقىۋېلىپ، يۇقىرى ئاۋاز بىلەن: ئى كەئب ئىبنى مالىك! خۇش بېشارەت ئالغىن، دەپ ۋاقىرىغىنىنى ئاڭلىدىم. شۇئان سەجدىگە باش قويدۇم. ئازادىلىكنىڭ كەلگەنلىكىنى بىلدىم. ئەسلىدە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام اللّٰه نىڭ بىزگە تەۋبە ئاتا قىلغانلىقىنى بامدات نامىزىدا كىشىلەرگە ئېلان قىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن كىشىلەر بىزگە خۇش بېشارەت بېرىشكە مېڭىپتۇ. مېنىڭ ئىككى بۇرادىرىمگىمۇ كىشىلەر خەۋەر قىلغىلى كېتىپتۇ.

بىر كىشى مەن تەرەپكە ئات چاپتۇرۇپ مېڭىپتۇ. ئەسلەم قەبىلىسىدىن يەنە بىر كىشى پوچتىكەچىنىڭ مېڭىشىدا يۈگۈرەپتۇ، ئۇ ئاۋاز ئاتتىنمۇ تېز دەپ ئويلاپ، تاغقا چىقىپ ۋاقىراپتۇ. ماڭا ئاۋازى ئارقىلىق خۇش بېشارەت بەرگەن ئادەم يېنىمغا يېتىپ كەلگەندە، ئۇنىڭ بەرگەن خۇش بېشارىتى ئۈچۈن ئۈچامدىكى

www.munber.org

ئىككى كىيىمنى ئۇنىڭغا كىيدۈرۈپ قويدۇم. اﷲ نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، بۇ كۆڭلەردە مېنىڭ قولۇمدا بۇ ئىككى كىيىمدىن باشقا بىر نەرسە يوق ئىدى. مەن يەنە ئىككى كىيىمنى ئارىيەتكە ئېلىپ كىيىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ قېشىغا چاپتىم. يول بويى كىشىلەر ماڭا توپ - توپ ئۇچرىشىپ، ماڭا تەۋبە ئاتا قىلىنغانلىقىنى تەبرىكلىشىپ: اﷲ ساڭا تەۋبە ئاتا قىلىپتۇ، مۇبارەك بولغاي! دېيىشتى.

مەن مەسچىتكە كىرسەم، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام بىلەن ئۇنىڭ ئەتراپىدا نۇرغۇن كىشىلەر ئولتۇرغان ئىكەن، تەلھە ئىبنى ئۇبەيدۇللا ئورنىدىن تۇرۇپ، يۈگۈرۈپ كەلگىنىچە مەن بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشۈپ، مۇبارەكلىدى. اﷲ نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مۇھاجىرلارنىڭ ئىچىدىن تەلھە دىن باشقىسى ئورنىدىن تۇرمىدى. مەن تەلھەنىڭ قىلغىنىنى ھەرگىز ئۇنتالمايمەن.

مەن پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا سالام بېرىۋىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام خۇشاللانغانلىقىدىن يۈزلىرى نۇرلانغان ھالدا: «سەن ئاناڭدىن تۇغۇلغاندىن تارتىپ ئۆتكەن كۈنلىرىڭنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ خۇشاللىق بىر كۈندىن خۇش بېشارەت ئالغىن» دېدى. مەن: ئى اﷲ نىڭ پەيغەمبىرى! بۇ بېشارەت سەن تەرەپتىنمۇ ياكى اﷲ تەرىپىدىنمۇ؟ دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: «ئۇ اﷲ تائالا تەرىپىدىندۇر» دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ھەر قاچان خۇشال بولسا يۈزلىرى نۇرلىنىپ گوياكى تولۇن ئايدەك بولۇپ كېتەتتى، بىز بۇنى بىلەتتۇق. مەن پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن: ئى اﷲ نىڭ پەيغەمبىرى! تەۋبەمنىڭ قوبۇل بولغانلىقى شەرىپىگە مېنىڭ بارلىق نەرسىلىرىم اﷲ ۋە اﷲ نىڭ رەسۇلى ئۈچۈن سەدىقە بولسۇن، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: «بىر قىسىم ماللىرىڭنى ئۆزەڭگە قالدۇرۇپ قويغىنىڭ ياخشى» دېدى. مەن: خەيبەردىكى نېسىۋەمنى قالدۇرۇپ قوياي، دېدىم. مەن يەنە: ئى اﷲ نىڭ پەيغەمبىرى! اﷲ مېنى راستچىللىقىم بىلەن نىجاتلىققا ئېرىشتۈردى. ھاياتلا بولسام راست سۆزلەش، مېنىڭ تەۋبەمنىڭ قاتارىدىن بولغاي، دېدىم.

اﷲ نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مەن بۇ گەپنى پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا دېگەندىن باشلاپ بۈگۈنگە قەدەر اﷲ تائالانىڭ مۇسۇلمانلاردىن بىرەر كىشىنى راستچىللىقتا مېنى سىنىغاندىن ياخشىراق سىنىغانلىقىنى بىلمەيمەن، اﷲ نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مەن پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا شۇ سۆزنى قىلغاندىن تارتىپ تا ھازىرغىچە بىرەر يالغاننى ئويلاپمۇ باقمىدىم. بۇنىڭدىن كېيىنكى ھاياتىمدىمۇ اﷲ نىڭ مېنى يالغاندىن ساقلىشىنى تىلەيمەن.

اﷲ تائالا بۇ ئايەتلەرنى بىزنىڭ ھەققىمىزدە نازىل قىلدى: ﴿اﷲ ھەقىقەتەن پەيغەمبەرنىڭ ۋە ئۇنىڭغا قىيىنچىلىق پەيتىدە ئەگەشكەن مۇھاجىرلار ۋە ئەنسارىلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلدى. (ئەينى زاماندا) ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ دىللىرى ھەقتىن بۇرۇلۇپ كېتىشكە تاس قالغاندىن كېيىن، اﷲ ئۇلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلدى. اﷲ ئۇلارغا تولىمۇ مەرھەمەتلىك، ناھايىتى مېھرىباندۇر. ئىشى كېچىكتۈرۈلگەن ئۈچ كىشى[1]نىڭ تەۋبىسىنىمۇ اﷲ قوبۇل قىلدى. شۇنچە كەڭ زېمىن ئۇلارغا تار تۇيۇلغان، ئۇلارنىڭ جانلىرى سىقىلغان، ئۇلار اﷲ غا تەۋبە قىلماي تۇرۇپ اﷲ نىڭ غەزىپىدىن قۇتۇلۇش مۇمكىن ئەمەسلىكىگە ئىشەنگەن ئىدى. ئاندىن ئۇلارنىڭ تەۋبە قىلغۇچىلاردىن بولۇشى ئۈچۈن، اﷲ ئۇلارنى تەۋبىگە مۇۋەپپەق قىلدى. اﷲ تەۋبىنى بەكمۇ قوبۇل قىلغۇچىدۇر. (بەندىلەرگە) ناھايىتى مېھرىباندۇر. ئى مۆمىنلەر! اﷲ دىن قورقۇڭلار، راستچىللار بىلەن بىللە بولۇڭلار﴾[2].

[1] ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن! مۇھەممەد سالىھ ھاجىم سۈرە تەۋبىنىڭ 118 - ئايىتىنىڭ بۇ قىسمىنى باشقا تەپسىرلەردىن پايدىلىنىپ ﴿جىھادقا چىقمىغان ئۈچ كىشى﴾ دەپ تەرجىمە قىلغان. لېكىن بۇ ھەدىسنىڭ مەزمۇنىغا ئاساسەن ئۇ يۇقىرىقىدەك تەرجىمە قىلىندى. ۋاقىپ بولغايسىز.
[2] سۈرە تەۋبە 117 — 119 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

كەئب مۇنداق دەيدۇ: اللہ نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مەن ئۆز كۆڭلۈمدە اللہ تائالا مېنى ئىسلامغا باشلىغاندىن كېيىن مېنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يالغان ئېيتماي، راستچىل بولغىنىمدىنمۇ ئارتۇق نېمەت بەرمىدى، دەپ ئويلىدىم. ئۇنداق بولمىغاندا باشقا يالغانچىلار ھالاك بولغاندەك ھالاك بولۇپ كېتەتتىم.

اللہ تائالا ۋەھيي چۈشۈرگەن چاغدا، يالغان ئېيتقانلارغا ھېچ كىشىگە دەپ باقمىغان يامان سۆزنى قىلىپ مۇنداق دېگەن ئىدى: ﴿ئۇلار (يەنى مۇناپىقلار) نىڭ يېنىغا قايتىپ بارغىنىڭلاردا ئۇلار سىلەرنىڭ ئۇلارنى ئەيىپلىمەسلىكىڭلار ئۈچۈن (يالغان ئۆزرىلەر بايان قىلىپ) اللہ بىلەن قەسەم قىلىدۇ. ئۇلاردىن يۈز ئۆرۈڭلار يەنى ئۇلار بىلەن سۆزلەشمەڭلار ۋە سالاملاشماڭلار) ئۇلار ھەقىقەتەن نىجىستۇر. قىلمىشلىرىنىڭ جازاسى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ بارىدىغان جايى جەھەننەمدۇر. سىلەرنىڭ رازىلىقىڭلارغا ئېرىشىش ئۈچۈن ئۇلار سىلەرگە قەسەم ئىچىپ بېرىدۇ. سىلەر ئۇلاردىن رازى بولساڭلار (بۇ ئۇلارغا پايدا بەرمەيدۇ)، چۈنكى اللہ پاسىق قەۋمدىن رازى بولمايدۇ﴾[1].

كەئب مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇرۇشقا چىقماي قالغانلارنىڭ قەسەم ئىچىپ تۇرۇپ ئېيتقان ئۆزرىسى ۋە بەيئىتىنى قوبۇل قىلىپ، ئۇلارغا مەغپىرەت تەلەپ قىلغاندا، بىز ئۈچ كىشىنى اللہ تائالانىڭ ھۆكۈم چىقىرىشىغا قالدۇرۇپ قويغان ئىدى. اللہ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئىشى كېچىكتۈرۈلگەن ئۈچ كىشى...﴾. لېكىن بۇ ئايەتتە دېيىلگەن كېچىكتۈرۈلگەن دېگەن سۆز ھەرگىزمۇ بىزنىڭ غازاتتىن قالغانلىقىمىزنى كۆرسەتمەيدۇ. بەلكى ئۇ، اللہ نىڭ قالدۇرۇشى ۋە اللہ نىڭ پەيغەمبىرىنىڭ بىزنىڭ ئىشىمىزنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قەسەم ئىچىپ ئۆزرە ئېيتقان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزرىلىرىنى قوبۇل قىلغان كىشىلەردىن قالدۇرۇپ قويۇشى ئىدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

بۇ ھەدىس بۇ ئايەتنىڭ مەزمۇنىنى ئەڭ ياخشى ۋە كەڭ دائىرىدە ئۆز ئىچىگە ئالغان، ھەم بۇ ھەدىس بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرىدە بىر قانچە كىشىلەر تەرىپىدىن رىۋايەت قىلىنغان. ئۇنى ئەئمەشمۇ ئەبۇسۇفياندىن جابىر ئىبنى ئابدۇللاھنىڭ اللہ تائالانىڭ **﴿جىھادقا چىقمىغان ئۈچ كىشىنىڭ تەۋبىسىنىمۇ اللہ قوبۇل قىلدى﴾** دېگەن ئايىتىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇلار كەئب ئىبنى مالىك، ھىلال ئىبنى ئۇمەييە ۋە مۇرارە ئىبنى رەبىيئ قاتارلىقلار بولۇپ، ئۈچىلىسى ئەنسارىلار ئىدى.

راست سۆزلەشكە بۇيرۇش توغرىسىدا

اللہ تائالا يۇقىرىدىكى ئايەتتە ئەنە شۇ ئۈچ ئادەمگە ئۇلارنى مۇسۇلمانلارنىڭ **50** كۈن ئەتراپىدا تەرك ئەتكەنلىكىدىن ئىبارەت قىيىن ئەھۋالغا چىقىش يولى بەرگەنلىكىنى بايان قىلىپ ئۆتتى. ئۇلارنىڭ جانلىرى سىقىلغان، زېمىن شۇنچە كەڭرى تۇرۇقلۇق ئۇلارغا زېمىن تار تۇيۇلغان ئىدى. ئۇلار بۇ غازاتقا ئۆزلىرىنىڭ ئۆزرىسىز چىقمىغانلىقىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئېيتىپ راست سۆزلىگەنلىكى ئۈچۈن، اللہ تائالانىڭ ئۆزلىرىگە چىقىش يولى بېرىشىنى كۈتۈپ، اللہ تائالانىڭ ئەمرىگە بويسۇنۇپ، دىن ئۈستىدە مۇستەھكەم تۇرۇپ سەۋرچانلىق بىلەن ساقلىدى. ئۇلارغا شۇ **50** كۈن مۇددەت ئىچىدە ھېچكىمگە ئارىلىشالماسلىق جازاسى بېرىلگەن ئىدى. ئاندىن اللہ ئۇلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلدى. ئۇلارنىڭ راستچىللىقى، ئۇلارنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ ياخشى بولۇشىغا ۋە تەۋبىسىنىڭ قوبۇل بولۇشىغا سەۋەب بولدى.

[1] سۈرە تەۋبە 95 ـــ 96 - ئايەتلەر.

www.munber.org

شۇنىڭ ئۈچۈن اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئى مۆمىنلەر! اللە دىن قورقۇڭلار، راستچىللار بىلەن بىللە بولۇڭلار**﴾ يەنى راست سۆزلەڭلار ۋە راست سۆزلەشكە ئادەتلىنىڭلار، شۇنداق قىلساڭلار راستچىللار بىلەن بىللە بولىسىلەر، هالاكەتتىن نىجات تاپىسىلەر، اللە سىلەرگە ئىشلىرىڭلاردا چىقىش يولى بېرىدۇ.

ئىمام ئەھمەد، ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «سىلەر راست سۆزلەڭلار، شەك - شۈبھىسىزكى، راست سۆزلەش ياخشىلىققا باشلايدۇ، ياخشىلىق جەننەتكە باشلايدۇ، بىر ئادەم ھەمىشە راست سۆزلەيدۇ ۋە راست سۆزلەشكە تىرىشىدۇ، ھەتتا ئۇ اللە تائالانىڭ دەرگاھىدا راستچىل دەپ يېزىلىدۇ. يالغان سۆزلەشتىن قەتئى ساقلىنىڭلار، شەك - شۈبھىسىزكى، يالغان سۆزلەش يامانلىققا باشلايدۇ، يامانلىق دوزاخقا باشلايدۇ. بىر ئادەم ھەمىشە يالغان سۆزلەيدۇ ۋە يالغان سۆزلەشكە ئۇرۇنىدۇ. ھەتتا اللە تائالانىڭ دەرگاھىدا يالغانچى دەپ يېزىلىدۇ». بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

* * * * * * *

مَا كَانَ لِأَهْلِ ٱلْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُم مِّنَ ٱلْأَعْرَابِ أَن يَتَخَلَّفُوا۟ عَن رَّسُولِ ٱللَّهِ وَلَا
يَرْغَبُوا۟ بِأَنفُسِهِمْ عَن نَّفْسِهِۦ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ
وَلَا يَطَـُٔونَ مَوْطِئًا يَغِيظُ ٱلْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَّيْلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُم بِهِۦ عَمَلٌ
صَٰلِحٌ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٢٠﴾

مەدىنە ئاھالىسى ۋە ئۇلارنىڭ ئەتراپىدىكى ئەئرابىلارنىڭ رەسۇلۇللا بىلەن جىھادقا بىللە چىقماي قېلىپ قېلىشى، ئۆزلىرىنىڭ ئارامى بىلەنلا بولۇپ، جاپادا رەسۇلۇللا بىلەن بىللە بولماسلىقى توغرا ئەمەس ئىدى. بۇ (يەنى ئۇلارنى جىھادقا چىقماي قېلىپ قېلىشتىن مەنئى قىلىش) شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ئۇلار اللە نىڭ يولىدا ئۇچرىغان ئۇسسۇزلۇق، تارتقان جاپا - مۇشەققەت ۋە ئاچلىق، ئۇلارنىڭ كاپىرلارنى خاپىلىققا سالىدىغان ھەر بىر قەدىمى، دۈشمەنلەر ئۈستىدىن ئېرىشكەن (ئۇلارنى ئۆلتۈرۈش، ئەسىر ئېلىش، مەغلۇپ قىلىش قاتارلىق) ھەربىر نەرسىسى ئۈچۈن (اللە نىڭ دەرگاھىدا) ئۇلارغا ياخشىلىق (يەنى ساۋاب) يېزىلىدۇ، اللە ئەلۋەتتە ياخشى ئىش قىلغۇچىلارنىڭ ئەجرىنى بىكار قىلىۋەتمەيدۇ﴿120﴾.

بۇ غازاتقا چىققانلارنىڭ مۇكاپاتى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، مەدىنە ئاھالىسىدىن ۋە ئۇلارنىڭ ئەتراپىدىكى ئەئرابىلاردىن جىھادتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كېلىدىغان جاپا - مۇشەققەتنىڭ ئۆزلىرىگىمۇ كېلىشىدىن قېچىپ تەبۇك غازىتىغا ئۇنىڭ بىلەن بىللە چىقمىغانلارنى ئەيىبلەيدۇ، ئۇلار جىھادتا ئېرىشىدىغان ئەجىردىن مەھرۇم قالدى. چۈنكى: ﴿**مەدىنە ئاھالىسى ۋە ئۇلارنىڭ ئەتراپىدىكى ئەئرابىلارنىڭ رەسۇلۇللا بىلەن جىھادقا بىللە چىقماي قېلىپ قېلىشى، ئۆزلىرىنىڭ ئارامى بىلەنلا بولۇپ، جاپادا رەسۇلۇللا بىلەن بىللە بولماسلىقى توغرا ئەمەس ئىدى. بۇ (يەنى ئۇلارنى جىھادقا چىقماي قېلىپ قېلىشتىن مەنئى قىلىش) شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ئۇلار اللە نىڭ يولىدا ئۇچرىغان ئۇسسۇزلۇق، تارتقان جاپا - مۇشەققەت ۋە ئاچلىق، ئۇلارنىڭ كاپىرلارنى خاپىلىققا سالىدىغان ھەر بىر قەدىمى، دۈشمەنلەر ئۈستىدىن ئېرىشكەن (ئۇلارنى ئۆلتۈرۈش، ئەسىر ئېلىش، مەغلۇپ قىلىش قاتارلىق) ھەربىر نەرسىسى ئۈچۈن (اللە نىڭ دەرگاھىدا) ئۇلارغا ياخشىلىق**

www.munber.org

(يەنى ساۋاب) يېزىلىدۇ﴾ اللە مۇجاھىدلارنىڭ بۇ ئىشلىرىنى ئۇلارنىڭ ياخشى ئەمەللىرى قاتارىغا يېزىپ كاتتا ساۋاب بېرىدۇ.

﴿اللە ئەلۋەتتە ياخشى ئىش قىلغۇچىلارنىڭ ئەجرىنى بىكار قىلىۋەتمەيدۇ﴾ اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿بىز ئۇلارنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنىڭ ساۋابىنى ھەقىقەتەن يوققا چىقىرىۋەتمەيمىز﴾[1].

* * * * * * *

وَلَا يُنفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ ٱللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٢١﴾

ئۇلارنىڭ (اللە نىڭ يولىدا) مەيلى كىچىك بولسۇن ياكى چوڭ بولسۇن، سەرپ قىلغان نەرسىسى ۋە جىھاد ئۈچۈن باسقان ھەربىر مۇساپىسى ئۇلارنىڭ قىلغان ئەمەللىرىگە ئەڭ ياخشى مۇكاپات بېرىش يۈزىسىدىن ئۇلارغا يېزىلىدۇ﴿121﴾.

﴿ئۇلارنىڭ﴾ يەنى اللە يولىدا جىھاد قىلغۇچى ئەنە شۇ مۇجاھىدلارنىڭ **﴿مەيلى كىچىك بولسۇن ياكى چوڭ بولسۇن﴾** يەنى مەيلى ئاز بولسۇن ياكى كۆپ بولسۇن **﴿سەرپ قىلغان نەرسىنى ۋە جىھاد ئۈچۈن﴾** دۈشمەنلەر تەرەپكە **﴿باسقان ھەربىر مۇساپىسى ئۇلارنىڭ قىلغان ئەمەللىرىگە ئەڭ ياخشى مۇكاپات بېرىش يۈزىسىدىن ئۇلارغا يېزىلىدۇ﴾** خەلىپە ئوسمان ئىبنى ئەففان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بۇ ئايەت كەرىمدىن تولۇق ۋە كاتتا نېسىۋىسىنى ئالدى. بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ئۇ بۇ غازاتقا نۇرغۇن مال - مۈلكىنى سەرپ قىلدى.

ئابدۇللاھ ئىبنى ئەھمەد، ئابدۇراھمان ئىبنى سەمۇرەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا ئۇنىڭ تەبۇك غازىتىغا قوشۇن تەييارلىشى ئۈچۈن، مىڭ تىللا ئالتۇننى ئېلىپ كېلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇچىقىغا تۆكتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئالتۇنلارنى قولىغا ئېلىپ ئۆرۈپ - چۆرۈپ قارىدى ۋە مۇنداق دېدى: «بۈگۈندىن باشلاپ ئوسمان ئىبنى ئەففان ياخشى ئەمەل قىلمىسىمۇ ئۇنىڭغا زىيان يەتمەيدۇ» پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ سۆزنى بىر قانچە قېتىم تەكرارلىدى.

﴿ۋە جىھاد ئۈچۈن باسقان ھەربىر مۇساپىسى ئۇلارنىڭ قىلغان ئەمەللىرىگە ئەڭ ياخشى مۇكاپات بېرىش يۈزىسىدىن ئۇلارغا يېزىلىدۇ﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە قەتادە مۇنداق دەيدۇ: اللە يولىدا جىھادقا چىققۇچىلار بالا - چاقىلىرىدىن قانچىلىك يىراقلاشقانسىرى اللە تائالاغا شۇنچىلىك يېقىنلىشىدۇ.

* * * * * * *

۞ وَمَا كَانَ ٱلْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُوا۟ كَآفَّةً ۚ فَلَوْلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَآئِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُوا۟ فِى ٱلدِّينِ وَلِيُنذِرُوا۟ قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوٓا۟ إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿١٢٢﴾

مۆمىنلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ جىھادقا چىقىشى لايىق ئەمەس (ئۇلارنىڭ بىر تۈركۈمى جىھادقا چىقتى)، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ھەربىر جامائەدىن يەنە بىر تۈركۈمى دىنىي ئالىم بولۇپ، ئۇلار قەۋمىنىڭ

---

[1] سۈرە كەھف 30 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قېشىغا قايتقاندىن كېيىن، قەۋمىنىڭ اللە دىن قورقۇشى ئۈچۈن، ئۇلارنى ئاگاھلاندۇرۇش مەقسىتىدە نېمىشقا (ئىلىم تەلەپ قىلىشقا) چىقمىدى؟﴿122﴾.

بۇ ئايەت اللە تائالانىڭ ئەرەب قەبىلىلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئومۇمىيۈزلۈك پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە تەبۇك غازىتىغا چىقىشقا بۇيرۇيدىغان ھۆكۈمگە بېرىلگەن ئىلاۋىدۇر. بىر قىسىم سەلەپ ئۆلىمالىرى بۇ ئايەتكە مۇنداق دەپ قارايدۇ: اللە تائالا ﴿(ئى مۆمىنلەر جامائەسى!) سىلەر يېنىك بولغان ياكى ئېغىر بولغان ھالەتتە (يەنى مېيلى ياش ـ قېرى، پىيادە، ئۇلاغلىق بولۇڭلار، ئوڭۇشلۇق ۋە قىيىن شارائىتتا بولۇڭلار، ئىختىيارىي ۋە ئىختىيارسىز بولۇڭلار، ھەممە ئەھۋالدا) جىھادقا چىقىڭلار﴾[1] ﴿اللە نىڭ يولىدا مېلىڭلار بىلەن، جېنىڭلار بىلەن جىھاد قىلىڭلار، ئەگەر بىلسەڭلار مۇنداق قىلىش سىلەر ئۈچۈن ياخشىدۇر﴾[2] دېگەنلىكى ئۈچۈن، ئەگەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جىھادقا چىقسا، مۇسۇلمانلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئومۇمىيۈزلۈك ھالدا جىھادقا چىقىشى پەرز بولغان ئىدى. ئاندىن ئۇ ھۆكۈم بۇ ئايەت (يەنى تەپسىرى بولۇۋاتقان ئايەت) نىڭ ھۆكمى بىلەن ئەمەلدىن قالدۇرۇلدى. بۇ ئايەتكە مۇنداق مەنىمۇ بېرىلىدۇ: بۇ ئايەت اللە تائالانىڭ ئەرەب قەبىلىلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئومۇمىيۈزلۈك ھالدا جىھادقا چىقىشقا بۇيرۇغانلىقى، ھەر بىر قەبىلىدىكى ئادەملەرنىڭ ھەممىسى چىقمىغان تەقدىردىمۇ ئۇلاردىن بىر بۆلۈك كىشىلەرنىڭ چوقۇم چىقىشىنىڭ لازىملىقى ھەققىدىكى ھۆكۈمگە بېرىلگەن ئىلاۋىدىندۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە جىھادقا چىققۇچىلار ئۇنىڭغا جىھاد جەريانىدا نازىل بولغان ۋەھيىنى ئۆگىنىپ ئالىم بولىدۇ، ئاندىن قەۋمىگە جىھادتىن قايتىپ كەلگەندە، ئۇلارغا دۈشمەننىڭ ئىشلىرىنى سۆزلەپ بېرىپ ئۇلارنى دۈشمەننىڭ يامانلىقىدىن ئاگاھلاندۇرىدۇ. شۇنداق قىلىپ ئۇلار بۇ بىر قېتىملىق ئومۇمىيۈزلۈك جىھادقا چىقىشتا ئىككى خىل پايدىغا ئېرىشىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ يۇرتىدىن چىقىشى ئىلىم تەلەپ قىلىپ دىندا ئالىم بولۇش ياكى جىھاد قىلىش ئۈچۈندۇر. چۈنكى ئۇ قەبىلىلەرنىڭ ھەممىسىگە پەرز كۇپايىدۇر[3].

ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ ﴿**مۆمىنلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ جىھادقا چىقىشى لايىق ئەمەس**﴾ دېگەن ئايەتنىڭ تەپسىرىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى يالغۇز تاشلاپ قويۇپ مۆمىنلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ جىھادقا چىقىپ كېتىشى لايىق ئەمەس.

﴿**ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ھەربىر جامائەدىن يەنە بىر تۈركۈمى**﴾ بۇ بىر بۆلۈك قوشۇن بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزى چىقماستىن ئۇلارنى جىھادقا ئەۋەتىدۇ. ئۇلار يوق چاغدا نازىل بولغان ئايەتلەرنى ئۇرۇشقا چىقماي پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا قالغانلار ئۆگىنىدۇ. ئاندىن ئۇلار جىھادتىن قايتىپ كەلگەندە ئۇلارغا اللە ھەققەتەن پەيغەمبىرىڭلارغا قۇرئاندىن ئايەتلەر نازىل قىلدى دەپ، بۇ ئايەتلەرنى دەپ بېرىدۇ. جىھادقا چىققانلار بۇ قېتىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا ئۆزلىرى يوق چاغدا پەيغەمبىرىگە نازىل بولغان ئايەتلەرنى ئۆگىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جىھادقا باشقىلارنى ئەۋەتىدۇ. ئەنە شۇ اللە تائالانىڭ: ﴿**دىنى ئالىم بولۇپ**﴾ دېگەن ئايەتنىڭ مەنىسىدۇر. ئۇلار اللە پەيغەمبىرىگە نازىل قىلغان ئايەتلەرنى ئۆگىنىدۇ. جىھادقا چىقىپ كەتكەنلەر قايتىپ كەلگەندە ﴿**قەۋمىنىڭ اللە دىن قورقۇشى ئۈچۈن**﴾ ئۆگەنگەنلىرىنى ئۇلارغا ئۆگىتىدۇ.

مۇجاھىد مۇنداق دەيدۇ: بۇ ئايەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر قىسىم ساھابىلىرى ھەققىدە نازىل بولغان بولۇپ، ئۇلار سەھرالارغا ئايلانغىلى چىقتى، بىر قىسىم ئادەملەر ئۇلارغا ياخشىلىق قىلدى. ساھابىلار پايدىلىنىشقا تېگىشلىك مۇنبەت يەرلەرنى تاپتى. ساھابىلار ئۇلارنى ھىدايەت يولىغا چاقىردى.

---

[1] سۈرە تەۋبە 41 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[2] سۈرە تەۋبە 41 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[3] ھەر بىر يۇرتتىن ئىلىم تەلەپ قىلىش ياكى جىھاد قىلىش ئۈچۈن شۇ يۇرتقا يېتەرلىك بىر تۈركۈم ئادەم چىقسا، قالغانلار گۇناھكار بولمايدۇ. بولمىسا شۇ يۇرتتىكىلەرنىڭ ھەممىسى گۇناھكار بولىدۇ.

www.munber.org

بۇ ئادەملەر ساھابىلەرگە سىلەر ئۆزەڭلارنىڭ ئادەملىرىنى تاشلاپ قويۇپ دەۋەت قىلىش ئۈچۈن بىزنىڭ قېشىمىزغا كەلدىڭلارمۇ؟ دېدى. ساھابىلار ئۇلارنىڭ بۇ سۆزلىرىدىن بىئارام بولدى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى سەھرادىن قايتىپ كېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كىردى. شۇنىڭ بىلەن غالىب ۋە بۇيۇك ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ھەر بىر جامائەدىن**﴾ ياخشىلىق قىلىشنى ئىزدەيدىغان ﴿**يەنى بىر تۈركۈم دىنىي ئالىم بولۇپ**﴾ كىشىلەردىكى بىلىملەرنى ۋە ئاللاھ تائالا ئۇلار يوق چاغدا نازىل قىلغان ئايەتلەرنى ئۆگىنىپ ﴿**ئۇلار قەۋمىنىڭ قېشىغا قايتقاندىن كېيىن، قەۋمىنىڭ ئاللاھ دىن قورقۇشى ئۈچۈن، ئۇلارنى ئاگاھلاندۇرۇش مەقسىتىدە نېمىشقا (ئىلىم تەلەپ قىلىشقا) چىقمىدى**﴾.

بۇ ئايەت ھەققىدە قەتادە مۇنداق دەيدۇ: بۇ ئايەت ئاللاھ پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە غازاتقا چىقىشقا بۇيرۇغان قوشۇنلاردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇرۇشقا ئەۋەتكەن بىر بۆلۈك قوشۇن ھەققىدە نازىل بولغان. بىر بۆلۈك ئادەم دىندا ئالىم بولۇش ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە قالاتتى. يەنە بىر بۆلۈك ئادەم قەۋمىنى دەۋەت قىلىشقا ۋە ئۇلارنى ئاللاھ تائالادىن قورقۇشقا تېگىشلىك ئىشلاردىن ئاگاھلاندۇرۇشقا باراتتى.

﴿**مۆمىنلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ جىھادقا چىقىشى لايىق ئەمەس**﴾ بۇ ئايەت جىھاد ھەققىدە نازىل بولغان ئەمەس. لېكىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇزەر قەبىلىسىگە قەھەتچىلىك بىلەن بەددۇئا قىلغاندا، ئۇلارنىڭ يۇرتلىرىدا قەھەتچىلىك ئاپەتتى يۈز بەردى. بۇ قەبىلىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك قەھەتچىلىكتىن قېچىپ مەدىنىگە كۆچۈپ كەلدى ۋە ئۆزلىرىنىڭ ئىسلامغا كىرگەنلىكىنى دەۋا قىلدى. ھالبۇكى ئۇلار يالغانچىلاردۇر. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرىغا قىيىنچىلىق ئېلىپ كەلدى. شۇنىڭ بىلەن ئاللاھ تائالا پەيغەمبىرىگە ئايەت نازىل قىلىپ ئۇلارنىڭ ھەقىقىي مۆمىن ئەمەسلىكىنى خەۋەر قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى ئۆز قەبىلىلىرىگە قايتۇرىۋەتتى ۋە ئۇلارنىڭ قەۋمىنى مۇنداق قىلىشتىن ئاگاھلاندۇردى. ئەنە شۇ ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿**ئۇلار قەۋمىنىڭ قېشىغا قايتقاندىن كېيىن، قەۋمىنىڭ ئاللاھ دىن قورقۇشى ئۈچۈن، ئۇلارنى ئاگاھلاندۇرۇش مەقسىتىدە**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسىدۇر.

* * * * * * *

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ قَٰتِلُواْ ٱلَّذِينَ يَلُونَكُم مِّنَ ٱلۡكُفَّارِ وَلۡيَجِدُواْ فِيكُمۡ غِلۡظَةٗۚ

وَٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلۡمُتَّقِينَ ﴿١٢٣﴾

ئى مۆمىنلەر! سىلەر ئۆزەڭلارغا يېقىن جايدىكى كاپىرلار بىلەن ئۇرۇش قىلىڭلار (يەنى سىلەرگە خەتەر بولماسلىق ئۈچۈن، ئالدى بىلەن ئەتراپىڭلاردىكى كۇففارلارنى ئۇجۇقتۇرۇڭلار)، سىلەرنى ئۇلار قاتتىق ھېس قىلسۇن (يەنى ئۇرۇش ئۈستىدە ئۇلارغا قاتتىق قول بولۇڭلار، ئۇلارغا ئىچىڭلار ئاغرىمىسۇن)، بىلىڭلاركى، ئاللاھ تەقۋادارلار بىلەن بىللىدۇر (يەنى ئاللاھ تەقۋادارلارغا مەدەتكاردۇر)﴿123﴾.

جىھاد قىلىشنى يېقىندىكى كاپىرلارغا قارشى تۇرۇشتىن باشلاشقا بۇيرۇغانلىق توغرىسىدا

ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە، مۆمىنلەرنى ئالدى بىلەن جىھاد قىلىشنى ئىسلام ھاكىمىيىتى دەۋر سۈرگەن رايونغا يېقىن بولغان كاپىرلاردىن باشلاپ ئۇلارغا قارشى قەدەممۇ قەدەم ئىلگىرىلەشكە بۇيرىدى. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جىھاد قىلىشنى ئەرەب يېرىم ئارىلىدىكى مۇشرىكلاردىن باشلىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا قارشى قىلغان جىھادنى ئاياغلاشتۇرغان، ئاللاھ تائالا ئۇنىڭغا مەككە، مەدىنە، تائىف، يەمەن، يەمامە، ھىجىر، خەيبەر، ھەزرى مەۋت ۋە باشقا ئەرەب يېرىم ئارىلىدىكى جايلارنى پەتھى قىلىپ بەرگەن، ئەرەب قەبىلىلىرىنىڭ ئادەملىرى ئاللاھ تائالانىڭ دىنىغا توپ ـ توپ بولۇپ كىرگەندىن

www.munber.org

كېيىن، ئەھلى كىتابقا قارشى جىھاد قىلىشنى باشلىۋەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەرەب يېرىم ئارىلىغا ئەگ يېقىن بولغان ۋە ئەھلى كىتاب بولغانلىقى ئۈچۈن ئىسلامغا دەۋەت قىلىنىشقا ئەڭ ھەقلىق بولغان رۇملارغا قارشى جىھاد قىلىشقا تەييارلىق قىلىپ تەبۇككا باردى. ئاندىن يۇرتلاردا قورغاقچىلىق بولۇپ كەتكەنلىكى، قوشۇندىكىلەرنىڭ ھەر جەھەتتىن قىيىن ئەھۋالغا قالغانلىقى ئۈچۈن، ئۇ يەردىن مەدىنىگە قايتىپ كەلدى. بۇ ھىجرىيەنىڭ 9 - يىلى ئىدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھىجرىيەنىڭ 10 - يىلى ۋىدالىشىش ھەجى بىلەن ئالدىراش بولۇپ كەتتى. بۇ ھەجدىن 81 كۈن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئالەمدىن ئۆتتى. الله تائالا ئۇنى ئۆز دەرگاھىدا تەييارلىغان ماكانغا ئېلىپ كەتتى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭ ئىشىنى ئۇنىڭ ياردەمچىسى، دوستى ۋە ئورۇنباسارى ئەبۇبەكرى سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۆز ئۈستىگە ئالدى. دىندا بىر داۋالغۇچ بولۇپ، ئادەملەر دىندىن يېنىپ كەتكىلى تاس قالغان ئىدى. الله تائالا ئەبۇبەكرى سىددىق ئارقىلىق دىننى ھەر جەھەتتىن مۇستەھكەملىدى. دىندىن يېنىۋالغانلارنى دىنغا قايتۇردى.

ئەبۇبەكرى ئىسلام دىنىدىن يېنىۋالغان مۇرتەدلەرنى دىنغا قايتۇرۇپ كىردى. زاكاتنى بېرىشكە ئۇنىمىغان جاھىللاردىن زاكاتنى ئالدى. ھەقنى بىلمىگەنلەرگە ئۇنى ئوچۇق بايان قىلىپ بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن ئۈستىگە ئالغان ۋەزىپىنى تولۇق ئورۇنلىدى. ئاندىن ئىسلام قوشۇنىنى كرېست بەلگىسىگە چوقۇنغۇچى رۇملارغا، ئوتقا چوقۇنغۇچى پارسلارغا قارشى يۈرۈش قىلىشقا تەييارلاشقا كىرىشىپ كەتتى. الله ئۇنىڭ سەپەرۋەرلىكىنىڭ بەرىكىتى بىلەن شەھەرلەرنى پەتھى قىلىپ بەردى. پارسلارنىڭ پادىشاھى كىسرا، رۇملارنىڭ پادىشاھى قەيسەر ۋە بۇ ئىككىسىگە بويسۇنۇپ كېلىۋاتقانلار قاتتىق پالاكەتكە ئۇچرىدى. بۇ ئىككى پادىشاھنىڭ توپلىغان مال - دۇنياسىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خەۋەر قىلغىنى بويىچە الله يولىغا سەرپ قىلدى. ئەبۇبەكرى سىددىقتىن كېيىن بۇ ئىشنىڭ داۋامىنى ئۇنىڭ ئورۇنباسارى، ”ھەق بىلەن ناھەقنى ئايرىغۇچى“ دەپ نام ئالغان، مېھرابتا شېھىت بولۇش شەربىتىنى ئىچكەن؛ ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ داۋاملاشتۇردى. الله تائالا ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئارقىلىق ھەقنى ئىنكار قىلغۇچى كاپىرلارنىڭ ھەيۋىسىنى يەرگە ئۇردى. ھەددىدىن ئاشقۇچىلارنىڭ ۋە مۇناپىقلارنىڭ قاتتىق ئەدىبىنى بەردى، شەرق ۋە غەربتىكى مەملىكەتلەرنى پەتھى قىلدى. يىراق - يېقىن جايلاردىكى خەزىنىلەردە ساقلىنىپ كېلىۋاتقان مال - دۇنيالار ئۇنىڭ قېشىغا ئېلىپ كېلىندى. ئۇ بۇ مال - دۇنيانى شەرىئەت ھۆكمىگە ئاساسەن مۇسۇلمانلار ئارىسىدا ئەڭ قانائەتلىنەرلىك رەۋىشتە تارقىتىپ بەردى. ئۇ دۇنيادا ماختاشقا سازاۋەر بولۇپ ياشىدى. ئۇ شېھىت ھالەتتە ئالەمدىن ئۆتكەندىن كېيىن، مۇھاجىر ۋە ئەنسارلاردىن ئىبارەت ساھابىلار ئۆز ئۆيىدە شېھىتلىك شەربىتىنى ئىچكەن ئوسمان ئىبنى ئەففان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ خەلىپىلىكىگە بەيئەت قىلدى.

ئوسماننىڭ خەلىپىلىكى ئاستىدا ئىسلام دىنىغا ئۆزىگە لايىق تون كەيدۈرۈلدى. ئىسلام دىنى الله تائالانىڭ دەلىل - پاكىتلىرىنى يەتكۈزۈشنى ئۆز ئۈستىگە ئالغان بەندىلىرىنىڭ تىرىشچانلىقى قىلىش بىلەن ئەتراپلارغا كېڭىيىپ غەرب ۋە شەرق زېمىنلىرىدا غەلىبىگە ئېرىشتى. نەتىجىدە الله تائالانىڭ دىنى ئۈستۈنلۈككە ئېرىشتى. توغرا يولنى بويلاپ ماڭغان ئىسلام مىللىتى الله تائالانىڭ دۈشمەنلىرىنىڭ ئەدىۋىنى قالتىس بەردى. ئۇلار الله تائالانىڭ: **﴿ئى مۆمىنلەر! سىلەر ئۆزەڭلارغا يېقىن جايدىكى كاپىرلار بىلەن ئۇرۇش قىلىڭلار (يەنى سىلەرگە خەتەر بولماسلىق ئۈچۈن، ئالدى بىلەن ئەتراپىڭلاردىكى كۇففارلارنى ئۈجۈقتۇرۇڭلار)﴾** دېگەن ئايىتىگە ئەمەل قىلىپ بىرەر قەۋمنىڭ ئۈستىدىن غەلىبە قىلغاندىن كېيىن، ئاندىن ئۇلاردىن كېيىنكى، ھەق بىلەن قارشىلاشقۇچى گۇناھكار قەۋمگە قاراپ جىھادقا ئاتلىناتتى.

www.munber.org

﴿سىلەرنى ئۇلار قاتتىق ھېس قىلسۇن (يەنى ئۇرۇش ئۈستىدە ئۇلارغا قاتتىق قول بولۇڭلار، ئۇلارغا ئىچىڭلار ئاغرىمىسۇن)﴾ يەنى سىلەر كۇپپارلارغا قارشى ئۇرۇش قىلغاندا، ئۇلار سىلەرنى قاتتىق قول ھېس قىلسۇن، چۈنكى ئىمانى كامىل مۆمىن، مۆمىن قېرىندىشىغا يۇمشاق قول، دۈشمىنى بولغان كاپىرغا قاتتىق قول بولىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿الله (ئۇنىڭ ئورنىغا) الله ئۇلارنى دوست تۇتىدىغان، ئۇلارمۇ اللهنى دوست تۇتىدىغان، مۆمىنلەرگە كۆيۈنىدىغان، كاپىرلارغا شەپقەتسىز، الله نىڭ يولىدا جىھاد قىلىدىغان ۋە مالامەت قىلغۇچىنىڭ مالامىتىدىن قورقمايدىغان بىر قەۋمنى كەلتۈرىدۇ﴾[1] ﴿مۇھەممەد اللهنىڭ رەسۇلىدۇر، ئۇنىڭ بىلەن بىرگە بولغان مۆمىنلەر كۇففارلارغا قاتتىقتۇر، ئۆزئارا كۆيۈمچاندۇر﴾[2] ﴿سەن كۇففارلار بىلەن ۋە مۇناپىقلار بىلەن كۈرەش قىلغىن، ئۇلارغا قاتتىق مۇئامىلە قىلغىن﴾[3].

﴿بىلىڭلاركى، الله تەقۋادارلار بىلەن بىللىدۇر (يەنى الله تەقۋادارلارغا مەدەتكاردۇر)﴾ يەنى كاپىرلارغا قارشى جىھاد قىلىڭلار ۋە جىھاد قىلىشتا الله تائالاغا تەۋەككۇل قىلىڭلار، بىلىڭلاركى، الله تائالادىن قورقساڭلار ۋە ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلساڭلار الله ھەر زامان سىلەر بىلەن بىللىدۇر. بۇ ئۈممەتتىن دەسلەپكى ئۈچ ئەسىرنىڭ ئادەملىرىنىڭ ئىشى مانا مۇشۇنداق بولغان ئىدى. ئۇلار بۇ ئۈممەتنىڭ ئەڭ ياخشى ئادەملىرى بولۇپ، الله تائالاغا ئىتائەت قىلىشتا ئەڭ يۇقىرى باسقۇچتا بولغاچقا دۈشمەنلىرى ئۈستىدىن داۋاملىق غەلىبە قىلغان ئىدى. شەھەرلەر قەدەممۇ قەدەم پەتھى قىلىنىپ دۈشمەنلەر ئارقىمۇ ئارقا يېڭىلگەن ۋە قاتتىق زىيانغا ئۇچرىغان ئىدى.

ئاندىن كېيىن مۇسۇلمان پادىشاھلىرىنىڭ ئارىسىدا پىتنە ـ پاسات، ھەرخىل پىكىر ئېقىمى ۋە ھەر تۈرلۈك ئىختىلاپلار يۈز بەردى. بۇنى پۇرسەت بىلگەن دۈشمەنلەر قولدىن كەتكۈزۈپ قويغان يۇرتلىرىنى قايتۇرۇۋېلىش تەمەسىدە ئۇنىڭغا قاراپ ئىلگىرلىدى. مۇسۇلمان پادىشاھلار ئۆزئارا ئۇرۇش بىلەن بولۇپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن، دۈشمەنلەرنى توسىدىغان كىشى چىقمىدى. ئۇلار ئىسلام مەدەنىيىتىگە تېخىمۇ ئىچكىرلەپ كىرىپ، نۇرغۇن شەھەرلەرنى ۋە يېزا قىشلاقلارنى بېسىۋالدى. ئىلگىرى ۋە كېيىن ھەممە ئىش الله تائالانىڭ باشقۇرۇشىدۇر. ئىسلام پادىشاھلىرىدىن ھەقنى بەرپا قىلغان، الله تائالانىڭ ئەمرى ـ پەرمانلىرىغا ئىتائەت قىلغان ۋە بارلىق ئىشلىرىدا الله تائالاغا تەۋەككۇل قىلغان ھەر بىر پادىشاھ الله تائالانىڭ ياردىمى بىلەن شەھەرلىرىنى پەتھى قىلدى ۋە كۈچىنىڭ يېتىشىچە الله تائالانىڭ ياردىمى بىلەن دۈشمەنلەر تارتىۋالغان زېمىنلارنى قايتۇرىۋالدى. الله مۇسۇلمانلارنى ئۆزىنىڭ دۈشمەنلىرى بولغان كاپىرلارنىڭ كوكۇلىسىدىن ئېلىشقا قادىر قىلىشقا، ئۇلارنىڭ شۇئارىنى پۈتۈن ئىقلىملاردا ئۈستۈنلۈككە ئېرىشتۈرۈشكە كېپىلدۇر. الله ھەقىقەتەن ناھايىتى سېخى ۋە كەرەملىكتۇر.

* * * * * * *

وَإِذَا مَآ أُنزِلَتۡ سُورَةٞ فَمِنۡهُم مَّن يَقُولُ أَيُّكُمۡ زَادَتۡهُ هَٰذِهِۦٓ إِيمَٰنٗاۚ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ فَزَادَتۡهُمۡ إِيمَٰنٗا وَهُمۡ يَسۡتَبۡشِرُونَ ١٢٤ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٞ فَزَادَتۡهُمۡ رِجۡسًا إِلَىٰ رِجۡسِهِمۡ وَمَاتُواْ وَهُمۡ كَٰفِرُونَ ١٢٥

---

(1) سۈرە مائىدە 54 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(2) سۈرە فەتھ 29 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(3) سۈرە تەھرىم 9 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

(قۇرئاندىن) بىرەر سۈرە نازىل قىلىنسا، ئۇلار (يەنى مۇناپىقلار) نىڭ ئارىسىدا (مەسخىرە قىلىش يۈزىسىدىن): «بۇ (يەنى سۈرە) قايسىڭلارنىڭ ئىمانىنى كۈچەيتتى» دەيدىغانلار بار، مۆمىنلەرگە كېلىدىغان بولساق، (ھەر سۈرىدە يېڭى دەلىل - ئىسپاتلار بولغانلىقى ئۈچۈن) بۇ (يەنى سۈرە) ئۇلارنىڭ ئىمانىنى كۈچەيتتى، ئۇلار (سۈرىنىڭ نازىل بولۇشىدىن) خۇشال بولىدۇ﴿124﴾. دىللىرىدا كېسەل بارلار (يەنى مۇناپىقلار) غا كېلىدىغان بولساق، بۇ (سۈرە) ئۇلارنىڭ كۇفرىغا كۇفرى قوشتى (يەنى ئۇلار مۇناپىقلىقتا تېخىمۇ ئەزۋەيلىدى، تېخىمۇ گۇمراھلاشتى)، ئۇلار كاپىر پېتى ئۆلدى﴿125﴾.

مۆمىننىڭ ئىمانىنىڭ كۈچىيىپ ۋە ئاجىزلاپ تۇرىدىغانلىقى، مۇناپىقلارنىڭ شەك - شۈبھىلىرىنىڭ قەدەممۇ قەدەم ئاشىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿(قۇرئاندىن) بىرەر سۈرە نازىل قىلىنسا، ئۇلار (يەنى مۇناپىقلار) نىڭ ئارىسىدا (مەسخىرە قىلىش يۈزىسىدىن): «بۇ (يەنى سۈرە) قايسىڭلارنىڭ ئىمانىنى كۈچەيتتى» دەيدىغانلار بار، مۆمىنلەرگە كېلىدىغان بولساق، (ھەر سۈرىدە يېڭى دەلىل - ئىسپاتلار بولغانلىقى ئۈچۈن) بۇ (يەنى سۈرە) ئۇلارنىڭ ئىمانىنى كۈچەيتتى، ئۇلار (سۈرىنىڭ نازىل بولۇشىدىن) خۇشال بولىدۇ﴾ بۇ ئايەت ئىماننىڭ كۈچىيىدىغانلىقى ۋە ئاجىزلىقىنى كۆرستىدىغان ئەڭ چوڭ دەلىلدۇر. شۇنداقلا بۇ كۆپ ساندىكى سەلەپ ۋە خەلەپ ئالىملىرىنىڭ كۆز قارىشىدۇر. بەلكى بۇنىڭغا مۇسۇلمان ئۆلىمالارنىڭ ھەممىسىنىڭ بىرلىككە كەلگەنلىكىنى بىر قانچە كىشى رىۋايەت قىلىدۇ. بۇ مەسىلە ھەققىدە سەھىھ بۇخارىنىڭ شەرھىسىنىڭ باش تەرپىدە تەپسلىي سۆزلەنگەن.

﴿دىللىرىدا كېسەل بارلار (يەنى مۇناپىقلار) غا كېلىدىغان بولساق، بۇ (سۈرە) ئۇلارنىڭ كۇفرىغا كۇفرى قوشتى (يەنى ئۇلار مۇناپىقلىقتا تېخىمۇ ئەزۋەيلىدى، تېخىمۇ گۇمراھلاشتى)﴾ يەنى بۇ سۈرىنىڭ نازىل بولۇشى شەك - شۈبھىلىرىگە تېخىمۇ كۆپ شەك - شۈبھىلەرنى قوشتى.

اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿بىز مۆمىنلەرگە (يەنى ئۇلارنىڭ دىللىرىغا) شىپا ۋە رەھمەت بولىدىغان قۇرئان ئايەتلىرىنى نازىل قىلىمىز، قۇرئان كاپىرلارغا زىياندىن باشقىنى زىيادە قىلمايدۇ (يەنى ئۇلار قۇرئاننى تەستىق قىلمىغانلىقتىن، ئۇلارنىڭ كۇفرى تېخىمۇ ئاشىدۇ)﴾[1] ﴿مۇبادا بىز ئۇنى ئەجەم تىلىدىكى قۇرئان قىلىپ نازىل قىلغان بولساق، ئۇلار ئەلۋەتتە: «نېمىشقا ئۇنىڭ ئايەتلىرى (بىز چۈشىنىدىغان تىلدا) روشەن بايان قىلىنمىدى؟ پەيغەمبەر ئەرەب، كىتاب ئەجەمچىمۇ؟» دەيتتى. ئۇ ئىمان كەلتۈرگەنلەرگە ھىدايەتتۇر ۋە (دىللاردىكى شەك - شۈبھىگە) شىپادۇر، ئىمان ئېيتمايدىغانلارنىڭ قۇلاقلىرى (قۇرئاننى ئاڭلاشتىن) ئېغىردۇر (يەنى قۇرئاننىڭ دەۋىتىگە قۇلاق سالمىغانلارنىڭ ۋە ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈگەنلەرنىڭ گويا قۇلاقلىرى ئېغىردۇر)، قۇرئان ئۇلارنىڭ (دىللىرىغا) كورلۇقتۇر (يەنى ئۇلار ھىدايەت نۇرىنى كۆرمەيدۇ)، ئەنە شۇلار يىراقتىن نىدا قىلىنغۇچىلاردۇر (يەنى ئۇلار ھەقنى قوبۇل قىلماسلىقتا ئىمانغا يىراقتىن چاقىرىلغان، مۇساپىنىڭ يىراقلىقىدىن چاقىرىقنى ئاڭلىمىغان كىشىلەرگە ئوخشايدۇ)﴾[2]. مانا بۇ ئۇلارنىڭ بەتبەختلىكى بولۇپ، دىللارنى ھىدايەت قىلىدىغان نەرسە ئۇلارنىڭ ئازغۇنلۇقىغا ۋە گۇمراھ بولۇشىغا سەۋەب بولىدۇ. بۇ خۇددى ناچار خارەكتېردىكى ئادەم ھىدايەت قىلىدىغان نەرسە بىلەن ئوزۇقلاندۇرۇلسا، ئۇنىڭ ناچار خاراكتېرى ۋە زىيانكارلىقى تېخىمۇ ئېشىپ بارغىنىغا ئوخشايدۇ.

* * * * * * *

[1] سۈرە ئىسرا 82 - ئايەت.
[2] سۈرە فۇسسىلەت 44 - ئايەت.

www.munber.org

أَوَلَا يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَّرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾ وَإِذَا مَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ نَّظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ هَلْ يَرَىٰكُم مِّنْ أَحَدٍ ثُمَّ ٱنصَرَفُوا۟ صَرَفَ ٱللَّهُ قُلُوبَهُم بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُونَ ﴿١٢٧﴾

ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ھەر يىلى بىر قېتىم ياكى ئىككى قېتىم سىنىلىدىغانلىقىنى (يەنى ئۇلار توغرىسىدا ۋەھيى نازىل بولۇپ، سىرلىرىنىڭ پاش قىلىنىدىغانلىقىنى) بىلمەمدۇ؟ ئاندىن ئۇلار تەۋبە قىلمايدۇ (يەنى نىفاقتىن قايتمايدۇ). ئىبرەتمۇ ئالمايدۇ﴿126﴾. (ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىدىكى چاغدا، ئۇلارنىڭ ئەيىبىنى ئاچىدىغان قۇرئاندىن) بىرەر سۈرە نازىل قىلىنسا، ئۇلار بىر - بىرىگە قارىشىپ: «سىلەرنى بىرەرسى كۆرۈپ قالارمۇ» دېيىشىپ تىكىۋېتىدۇ، ئۇلار (ھەقىقەتنى) چۈشەنمەس قەۋم بولغانلىقى ئۈچۈن، اللە ئۇلارنىڭ دىللىرىنى ئۆزگەرتىۋەتتى﴿127﴾.

مۇناپىقلارنىڭ سىنىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئەنە شۇ مۇناپىقلار ﴿ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ھەر يىلى بىر قېتىم ياكى ئىككى قېتىم سىنىلىدىغانلىقىنى (يەنى ئۇلار توغرىسىدا ۋەھيى نازىل بولۇپ، سىرلىرىنىڭ پاش قىلىنىدىغانلىقىنى)﴾ بىلمەمدۇ؟

﴿ئاندىن ئۇلار تەۋبە قىلمايدۇ (يەنى نىفاقتىن قايتمايدۇ). ئىبرەتمۇ ئالمايدۇ﴾ يەنى ئۇلار ئىلگىرىكى گۇناھلىرىدىن تەۋبە قىلمايدۇ، كەلگۈسىدىكى ئىشلىرى ئۈچۈن ئىبرەت ئالمايدۇ. مۇجاھىد بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: مۇناپىقلار قەھەتچىلىك ۋە ئاچارچىلىق بىلەن سىنىلىدۇ.

﴿(ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىدىكى چاغدا، ئۇلارنىڭ ئەيىبىنى ئاچىدىغان قۇرئاندىن) بىرەر سۈرە نازىل قىلىنسا، ئۇلار بىر - بىرىگە قارىشىپ: «سىلەرنى بىرەرسى كۆرۈپ قالارمۇ» دېيىشىپ تىكىۋېتىدۇ، ئۇلار (ھەقىقەتنى) چۈشەنمەس قەۋم بولغانلىقى ئۈچۈن، اللە ئۇلارنىڭ دىللىرىنى ئۆزگەرتىۋەتتى﴾ بۇمۇ ھەم مۇناپىقلارنىڭ ئەھۋالىدىن بېرىلگەن خەۋەردۇر. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىدىكى چاغدا ئۇنىڭغا بىرەر سۈرە نازىل قىلىنسا ﴿ئۇلار بىر - بىرىگە قارىشىپ: «سىلەرنى بىرەرسى كۆرۈپ قالارمۇ» دېيىشىپ تىكىۋېتىدۇ﴾ يەنى ئۇلار ھەقتىن يۈز ئۆرۈپ ئۇنىڭدىن يىراقلىشىدۇ. مانا بۇ ئۇلارنىڭ دۇنيادىكى ئەھۋالىدۇر. ئۇلار ھەق ئۈستىدە چىڭ تۇرمايدۇ. ئۇنى قوبۇل قىلمايدۇ ۋە چۈشەنمەيدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇلار نېمىشقا ۋەز (يەنى قۇرئان)دىن يۈز ئۆرۈيدۇ. گويا ئۇلار يولۋاستىن قاچقان ياۋايى ئېشەكلەردۇر (يەنى بۇ مۇشرىكلار مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى كۆرگەندە، ئۇنىڭدىن خۇددى يولۋاسنى كۆرۈپ قاچقان ياۋا ئېشەكلەردەك قاچىدۇ)﴾[1] ﴿(ئى مۇھەممەد) كاپىرلارغا نېمە بولدىكىن، ئۇلار سەن تەرەپكە تېز كېلىشىپ، ئوڭ - سول تەرىپىڭدە توپ - توپ بولۇپ ئولتۇرۇشىدۇ﴾[2] يەنى ھەقتىن قېچىپ باتىلغا يۈگۈرۈپ سېنىڭ ئوڭ ۋە سول تەرىپىڭدە باشلىرىنى ساڭگىلىتىپ ئەندىشە ئىچىدە ئولتۇرغان قەۋمگە نېمە بولغاندۇ؟

---
[1] سۈرە مۇددەسسىر 49 — 51 - ئايەتكىچە.
[2] سۈرە مەئارىج 36 — 37 - ئايەتلەر.

www.munber.org

﴿ئۇلار (ھەقىقەتنى) چۈشەنمەس قەۋم بولغانلىقى ئۈچۈن، الله ئۇلارنىڭ دىللىرىنى ئۆزگەرتىۋەتتى﴾ يەنى ئۇلار الله تائالانىڭ سۆزىنى چۈشەنمەيدۇ، ئۇنى چۈشىنىشكىمۇ ئىنتىلمەيدۇ ۋە خالىمايدۇ، بەلكى ئۇلار ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈيدۇ ۋە يىراقلىشىدۇ. شۇڭا ئۇلار ئەنە شۇنداق جازاغا دۇچار بولدى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇلار (ھەقتىن) بۇرۇلۇپ كەتكەندىن كېيىن، الله ئۇلارنىڭ دىللىرىنى ھىدايەتتىن بۇرىۋەتتى﴾[1].

* * * * * * *

لَقَدۡ جَآءَكُمۡ رَسُولٞ مِّنۡ أَنفُسِكُمۡ عَزِيزٌ عَلَيۡهِ مَا عَنِتُّمۡ حَرِيصٌ عَلَيۡكُم بِٱلۡمُؤۡمِنِينَ رَءُوفٞ رَّحِيمٞ ﴿١٢٨﴾ فَإِن تَوَلَّوۡاْ فَقُلۡ حَسۡبِيَ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۖ عَلَيۡهِ تَوَكَّلۡتُۖ وَهُوَ رَبُّ ٱلۡعَرۡشِ ٱلۡعَظِيمِ ﴿١٢٩﴾

(ئى ئىنسانلار!) شۈبھىسىزكى، سىلەرگە ئۆز ئاراڭلاردىن پەيغەمبەر كەلدى. سىلەرنىڭ كۈلپەت چېكىشىڭلار ئۇنىڭغا ئېغىر تۇيۇلىدۇ؛ ئۇ سىلەرنىڭ (ھىدايەت تېپىشىڭلارغا) ھېرىستۇر، مۆمىنلەرگە ئامراقتۇر، ناھايىتى كۆيۈمچاندۇر﴿128﴾. (ئى پەيغەمبەر!) ئەگەر ئۇلار (ساڭا ئىمان ئېيتىشتىن) يۈز ئۆرۈسە، سەن: «الله ماڭا كۇپايە قىلىدۇ، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، ئۇنىڭغا تەۋەككۇل قىلدىم (يەنى اللهغا يۆلەندىم، اللهدىن باشقا ھېچ ئەھەدىدىن ئۈمىد كۈتمەيمەن ۋە ھېچ ئەھەدىدىنمۇ قورقمايمەن)، ئۇ بۈيۈك ئەرشنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر» دېگىن﴿129﴾.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىشنىڭ، الله تائالانىڭ ياخشىلىقى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا مۆمىنلەرگە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن ئۇلارنىڭ ئۆز تېپىدىن بولغان ۋە ئۆز تىلىدا سۆزلەيدىغان پەيغەمبەر ئەۋەتكەنلىكىدىن ئىبارەت ياخشىلىقىنى بايان قىلىدۇ. بۇ ھەقتە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ﴿پەرۋەردىگارىمىز! ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ئايەتلىرىڭنى ئۇلارغا تىلاۋەت قىلىپ بېرىدىغان، كىتابىڭنى (يەنى قۇرئاننى)، ھېكمەتنى (يەنى پاك سۈننەتنى) ئۇلارغا ئۆگىتىدىغان، ئۇلارنى (مۇشرىكلىك ۋە گۇناھلاردىن) پاك قىلىدىغان بىر پەيغەمبەر ئەۋەتكىن﴾[2].

الله تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿الله مۆمىنلەرگە الله نىڭ ئايەتلىرىنى تىلاۋەت قىلىدىغان، ئۇلارنى (گۇناھلاردىن) پاك قىلىدىغان، ئۇلارغا كىتابنى ۋە ھېكمەتنى (يەنى قۇرئان بىلەن سۈننەتنى) ئۆگىتىدىغان، ئۆزلىرىدىن بولغان بىر پەيغەمبەر ئەۋەتىپ، ئۇلارغا چوڭ ئېھسان قىلدى﴾[3].

﴿(ئى ئىنسانلار!) شۈبھىسىزكى، سىلەرگە ئۆز ئاراڭلاردىن پەيغەمبەر كەلدى﴾ يەنى سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردىن ئۆزەڭلارنىڭ تىلى بىلەن سۆزلەيدىغان پەيغەمبەر كەلدى. بۇ ھەقتە جەئفەر ئىبنى ئەبۇتالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ نەجاشىغا، مۇغىيرە ئىبنى شۇئبە كىسرانىڭ ئەلچىسىگە مۇنداق دېگەن ئىدى: شەك -

---

[1] سۈرە سەف 5 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە بەقەرە 129 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ئال ئىمران 164 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

شۈبھىسىزكى، اﷲ بىزگە ئۆزىمىزنىڭ ئارىسىدىن پەيغەمبەر ئەۋەتتى. بىز ئۇنىڭ نەسەبىنى، سۈپىتىنى، مېڭىش ـ تۇرۇشىنى، راستچىل ۋە ئىشەنچلىك ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلىمىز.

﴿**سىلەرنىڭ كۈلپەت چېكىشىڭلار ئۇنىڭغا ئېغىر تۇيۇلىدۇ**﴾ يەنى ئۇنىڭ ئۈممىتىنىڭ كۈلپەت ۋە جاپا ـ مۇشەققەت چېكىشى ئۇنىڭغا ئېغىر كېلىدۇ.

ئىمام بۇخارى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك ـ شۈبھىسىزكى، بۇ دىن ئاسانلىق ئۈستىگە قۇرۇلغاندۇر. ئۇنىڭ پۈتۈن بەلگىلىمىلىرى ئاسان، قولاي ۋە مۇكەممەلدۇر. اﷲ تائالا ئۇنى قولايلاشتۇرۇپ بەرگەن كىشىگە بۇ بەلگىلىمىلەر ئاساندۇر».

﴿**ئۇ سىلەرنىڭ (ھىدايەت تېپىشىڭلارغا) ھېرىستۇر**﴾ يەنى ئۇ سىلەرنىڭ ھىدايەت تېپىشىڭلارغا، دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك مەنپەئەتكە ئېرىشىشىڭلارغا ناھايىتى ھېرىستۇر.

ئىمام ئەھمەد، ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇدتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك ـ شۈبھىسىزكى، اﷲ تائالا بىرەر نەرسىنى ھارام قىلسا، ئۇنىڭ ھەقىقىتىنى كەلگۈسىدە سىلەردىن بىرەرىڭلارنىڭ خەۋەردار بولىدىغانلىقىنى بىلىپ ھارام قىلىدۇ. بىلىڭلاركى، مەن سىلەرنىڭ بەلبېغىڭلاردىن تۇتۇپ، سىلەرنىڭ خۇددى پەرۋانە ياكى چىۋىنلەرنىڭ ئوتقا چۈشۈپ كەتكىنىگە ئوخشاش ئوتقا چۈشۈپ كېتىشىڭلاردىن توسىمەن».

﴿**مۆمىنلەر ئامىراقتۇر**﴾ اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ساڭا ئەگەشكەن مۆمىنلەرگە مۇلايىم بولغىن. ئەگەر خىش ـ ئەقرىبالىرىڭ ساڭا ئاسىيلىق قىلسا: «مەن سىلەرنىڭ قىلمىشلىرىڭلاردىن ھەقىقەتەن ئادا ـ جۇدا مەن» دېگىن. ناھايىتى غالىب، مېھرىبان اﷲ غا يۆلەنگىن﴾[1].

بۇ ئايەت كەرىمدىمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**(ئى پەيغەمبەر!) ئەگەر ئۇلار (ساڭا ئىمان ئېيتىشتىن) يۈز ئۆرۈسە، سەن: «اﷲ ماڭا كۇپايە قىلىدۇ، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، ئۇنىڭغا تەۋەككۇل قىلدىم (يەنى اﷲ غا يۆلەندىم، اﷲ دىن باشقا ھېچ ئەھەدىدىن ئۈمىد كۈتمەيمەن ۋە ھېچ ئەھەدىدىنمۇ قورقمايمەن)، ئۇ بۈيۈك ئەرشنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر» دېگىن**﴾ اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇ مەشرىقنىڭ ۋە مەغرىبنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، ئۇنى ھامىي قىلىۋالغىن (يەنى ھەممە ئىشىڭنى ئۇنىڭغا تاپشۇرغىن)﴾[2].

﴿**ئۇ بۈيۈك ئەرشنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر**﴾ يەنى ئۇ ھەممە نەرسىنىڭ پادىشاھى ۋە ياراتقۇچىسىدۇر. چۈنكى ئۇ پۈتۈن مەخلۇقاتلارنىڭ ئۆگزىسى بولغان بۈيۈك ئەرشنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر. ئاسمانلاردىكى، زېمىندىكى، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى پۈتۈن مەخلۇقاتلار ئەرشنىڭ ئاستىدىدۇر. اﷲ تائالانىڭ قۇدرىتىگە بويسۇنغۇچىدۇر. اﷲ تائالانىڭ ئىلمى ھەممە نەرسىنى ئوراپ تۇرغۇچىدۇر. اﷲ تائالانىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى ھەر نەرسىدە ئىجرا بولغۇچىدۇر. اﷲ ھەر نەرسىنى ھىمايە قىلغۇچىدۇر.

ئىمام ئەھمەد، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن ئۇبەي ئىبنى كەئبنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ﴿**(ئى ئىنسانلار!) شۈبھىسىزكى، سىلەرگە ئۆز ئاراڭلاردىن پەيغەمبەر كەلدى**﴾ دېگەن بۇ ئايەت سۈرىنىڭ ئاخىرىغىچىلىك قۇرئانى كەرىمدىن ئەڭ ئاخىرىدا نازىل بولغان ئايەتلەردۇر.

---

[1] سۈرە شۇئەرا 215 — 217 ـ ئايەتكىچە.
[2] سۈرە مۇزەممىل 9 ـ ئايەت.

www.munber.org

ئىمام بۇخارى، زەيدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن سۈرە تەۋبىنىڭ ئاخىرىدىكى بۇ ئايەتلەرنى خۇزەيمە ئىبنى سابىت ياكى ئەبۇخۇزەيمەدىن ئاڭلىدىم[1]. بىز يۇقىرىدا بايان قىلغىنىمىزدەك ساھابىلاردىن بىر تۈركۈم كىشىلەر بۇ ئايەتلەرنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئۆگىنىپ يادا ئالغان. خۇزىمە ئىبنى سابىتمۇ بۇ ئايەتلەرنى قۇرئان توپلىغۇچىلارغا ئوقۇپ بەرگەن چاغدا، بۇ ئايەتلەرنى باشقا بىر قىسىم ساھابىلارنىڭ يادا ئالغانلىقىنى تەكىتلەيدۇ.

شۇنىڭ بىلەن سۈرە تەۋبىنىڭ تەپسىرى ئاخىرلاشتى. جىمى ھەمدۇسانا ۋە مەدھىيە الله تائالاغا خاستۇر.

[1] زەيد، ئەبۇبەكرىنىڭ خەلىپىلىك زامانىدا قۇرئان توپلىغۇچىلارغا مەسئۇل بولغان ۋە قۇرئاننى توپلاشتا ھەر بىر ئايەتنى ئۆزى يادا بىلگەندىن سىرت باشقا بىرىنىڭ يادا بىلىشىنى شەرت قىلغان، بۇ شەرتكە ئاساسەن ئۇ سۈرە تەۋبىنىڭ ئاخىرىدىكى بۇ ئايەتلەرنى خۇزەيمە ئىبنى سابىتنىڭ يادا بىلىدىغانلىقىنى ئېنىقلاپ ۋە ئۇنىڭدىن ئاڭلاپ ئۆزىنىڭ يادا بىلگىنى بىلەن سېلىشتۇرۇپ، ئاندىن قۇرئان توپلىمىغا ئالغان.

www.munber.org

مەككىدە نازىل بولغان | سۈرە يۇنۇس | 109 ئايەت

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

الٓر ۚ تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱلْكِتَٰبِ ٱلْحَكِيمِ ﴿١﴾ أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَآ إِلَىٰ رَجُلٍ مِّنْهُمْ أَنْ
أَنذِرِ ٱلنَّاسَ وَبَشِّرِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِندَ رَبِّهِمْ ۗ قَالَ ٱلْكَٰفِرُونَ إِنَّ هَٰذَا
لَسَٰحِرٌ مُّبِينٌ ﴿٢﴾

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللہ نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

ئەلىف، لام، را. بۇ، ھېكمەتلىك كىتاب (يەنى قۇرئان) ئايەتلىرىدۇر[1]. ئىنسانلارنىڭ بىرىگە (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا): ئىنسانلار (يەنى كاپىرلار) نى (اللہ نىڭ ئازابىدىن) ئاگاھلاندۇرغىن، مۆمىنلەرگە پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا (قىلغان ياخشى ئەمەللىرى ئۈچۈن) يۇقىرى ئورۇنغا ئېرىشىدىغانلىقى بىلەن خۇش خەۋەر بەرگىن، دەپ ۋەھى قىلغانلىقىمىزدىن ئۇلار ئەجەبلىنەمدۇ؟ كاپىرلار: «بۇ ھەقىقەتەن ئاشكارا سېھىرگەردۇر» دېدى[2].

بۇ سۈرىنىڭ بېشىدا كەلگەن ئۈزۈپ ئوقۇلىدىغان ئېلىپبە ھەرپلىرى ھەققىدە، سۈرە بەقەرەنىڭ بېشىدا تەپسىلي بايان قىلىنغان.

﴿**بۇ، ھېكمەتلىك كىتاب (يەنى قۇرئان) ئايەتلىرىدۇر**﴾ يەنى بۇ پۇختا بولغان ئوچۇق بايان قىلىنغان قۇرئاننىڭ ئايەتلىرىدۇر.

اللہ تائالا پەيغەمبەرلەرنى پەقەت ئىنسانلار ئىچىدىنلا تاللايدىغانلىقى توغرىسىدا

اللہ تائالا ئىنسانلار ئىچىدىن پەيغەمبەر تاللاپ ئەۋەتكەنلىكىدىن كاپىرلارنىڭ ھەيران قالغانلىقىغا رەددىيە بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئىنسانلارنىڭ بىرىگە (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا): ئىنسانلار (يەنى كاپىرلار) نى (اللہ نىڭ ئازابىدىن) ئاگاھلاندۇرغىن، مۆمىنلەرگە پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا (قىلغان ياخشى ئەمەللىرى ئۈچۈن) يۇقىرى ئورۇنغا ئېرىشىدىغانلىقى بىلەن خۇش خەۋەر بەرگىن، دەپ ۋەھى قىلغانلىقىمىزدىن ئۇلار ئەجەبلىنەمدۇ؟**﴾ اللہ تائالا بۇ ھەقتە بۇرۇن ئۆتكەن كىشىلەرنىڭ سۆزلىرىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېگەن: ﴿ئىنسان بىزنى توغرا يولغا باشلامدۇ؟﴾[1] ھۇد ۋە سالىھ ئەلەيھىسسالاملار ئۆز قەۋملىرىگە مۇنداق دېگەن: ﴿ سىلەرنى ئاگاھلاندۇرۇش ئۈچۈن، (كۇفرىدىن) ساقلىنىشىڭلار ۋەاللہ نىڭ رەھمىتىگە ئېرىششىڭلار ئۈچۈن، سىلەرگە ئاراڭلاردىكى بىر كىشى ئارقىلىق پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ

[1] سۈرە تاغابۇن 6 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

ۋەھىيسى كېلىشىدىن ئەجەبلىنەمسىلەر؟ »﴾[1]. اللە تائالا قۇرەيش كاپىرلىرىنىڭ سۆزلىرىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇ نۇرغۇن ئىلاھلارنى بىر ئىلاھ قىلماقچىمۇ؟ بۇ ھەقىقەتەن غەلىتە ئىش﴾[2].

زەھھاك، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: اللە تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەندە ئەرەبلەر ياكى بىر قىسىم ئەرەبلەر اللە تائالانىڭ مۇھەممەدكە ئوخشاش بىر ئىنساننى پەيغەمبەر قىلىشى ئەقىلغا سىغمايدىغان بىر ئىش بولدى دېيىشتى. شۇنىڭ بىلەن اللە تائالا: **﴿ئىنسانلارنىڭ بىرىگە (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا): ئىنسانلار (يەنى كاپىرلار) نى (اللە نىڭ ئازابىدىن) ئاگاھلاندۇرغىن، مۆمىنلەرگە پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا (قىلغان ياخشى ئەمەللىرى ئۈچۈن) يۇقىرى ئورۇنغا ئېرىشىدىغانلىقى بىلەن خۇش خەۋەر بەرگىن، دەپ ۋەھىي قىلغانلىقىمىزدىن ئۇلار ئەجەبلىنەمدۇ؟﴾** دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى.

﴿مۆمىنلەرگە پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا (قىلغان ياخشى ئەمەللىرى ئۈچۈن) يۇقىرى ئورۇنغا ئېرىشىدىغانلىقى بىلەن خۇش خەۋەر بەرگىن﴾ دېگەن ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: « مۆمىنلەرنىڭ بەختلىك بولۇشى ئاللىبۇرۇن لەۋھۇلمەھفۇزغا يېزىۋېتىلگەن ».

ئەۋفىيمۇ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: « مۆمىنلەر بۇرۇن قىلغان ياخشى ئەمەللىرى ئۈچۈن، ئوبدان مۇكاپاتقا ئېرىشىدۇ ». مۇجاھىد مۇنداق دېدى: « مۆمىنلەرنىڭ نامىزى، روزىسى، سەدىقىسى ۋە ئېيتقان تەسبىھى ئۇلارنىڭ ياخشى ئەمەللىرىنىڭ قاتارىدىندۇر. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام شۇ ئەمەللەرنى قىلغانلارغا شاپائەت قىلىدۇ ».

﴿كاپىرلار: « بۇ ھەقىقەتەن ئاشكارا سېھرىگەردۇر » دېدى﴾ يەنى بىز ئۇلارغا ئۇلارنىڭ ئۆز جىنسىنى جەننەت بىلەن خۇش - خەۋەر بەرگۈچى، دوزاختىن ئاگاھلاندۇرغۇچى ئەلچى قىلىپ ئەۋەتكەن تۇرۇقلۇق **﴿كاپىرلار: « بۇ ھەقىقەتەن ئاشكارا سېھرىگەردۇر » دېدى﴾** ئۇلار بۇ سۆزلىرىدە يالغانچىلاردۇر.

* * * * * * *

إِنَّ رَبَّكُمُ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ ۖ يُدَبِّرُ ٱلْأَمْرَ ۖ مَا مِن شَفِيعٍ إِلَّا مِنۢ بَعْدِ إِذْنِهِۦ ۚ ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمْ فَٱعْبُدُوهُ ۚ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾

شۈبھىسىزكى، سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلار اللە دۇر، ئۇ ئاسمانلارنى، زېمىننى ئالتە كۈندە ياراتتى. ئاندىن ئەرش ئۈستىدە ئۆزىگە لايىق رەۋىشتە قارارئالدى. اللە خالايىقنىڭ ئىشلىرىنى (ئۆز ھېكمىتىگە مۇۋاپىق) ئىدارە قىلىپ تۇرىدۇ، (قىيامەت كۈنى) ھەرقانداق شاپائەت قىلغۇچى ئالدى بىلەن اللە نىڭ ئىزنىنى ئالىدۇ، ئەنە شۇ اللە سىلەرنىڭ پەرۋەر دىگارىڭلاردۇر، ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىڭلار، ۋەز - نەسىھەت ئالامسىلەر؟﴾[3].

---

[1] سۈرە ئەئراف 63 - ئايەت.
[2] سۈرە ساد 5 - ئايەت.

www.munber.org

اللّٰه تائالانىڭ كائىناتنىڭ ياراتقۇچىسى، ئۇنىڭ پەرۋەردىگارى ۋە ئۇنىڭدا خالىغانچە تەسەررۇپ قىلغۇچى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ پۈتۈن ئالەمنىڭ پەرۋەردىگارى ئىكەنلىكىدىن ۋە ئاسمانلارنى - زېمىننى ئالتە كۈندە ياراتقانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. ئايەتتە تىلغا ئېلىنغان ئالتە كۈن، ھازىر بىز ياشاۋاتقان كۈنلەرگە ئوخشاشتۇر دېگەن قاراش، ئۇ كۈنلەرنىڭ ھەر بىر كۈنى ئىنسانلار ساناۋاتقان يىلنىڭ مىڭ يىلىغا باراۋەر كېلىدۇ، دېگەن قاراشمۇ بار.

﴿**ئاندىن ئەرش ئۈستىدە ئۆزىگە لايىق رەۋىشتە قارارئالدى**﴾ يەنى ئەرش يارىتىلغان نەرسىلەرنىڭ ئەڭ چوڭىدۇر ۋە ئەڭ ئۈستىدىدۇر.

﴿**اللّٰه خالايىقنىڭ ئىشلىرىنى (ئۆز ھېكمىتىگە مۇۋاپىق) ئىدارە قىلىپ تۇرىدۇ**﴾ اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى زەررە چاغلىق نەرسە اللّٰه دىن يىراق ئەمەستۇر﴾[1] يەنى اللّٰه تائالانىڭ بىرلا ۋاقىتتا بىر ئىشنى ئىدارە قىلىشى يەنە بىر ئىشنى ئىدارە قىلىشىغا دەخلە قىلمايدۇ، شۇنداقلا بىرلا ۋاقىتتا كۆپ ئىشنى بىر تەرەپ قىلىش اللّٰه تائالانى خاتالاشتۇرالمايدۇ. دۇئادا چىڭ تۇرۇپ كۆپ نەرسە تىلىگۈچىلەرنىڭ دۇئاسى اللّٰه تائالانى زېرىكتۈرەلمەيدۇ. تاغلاردىكى، دېڭىز - ئوكيانلاردىكى، ئاۋات زېمىندىكى ۋە چۆللەردىكى چوڭ ئىشلارنى بىر تەرەپ قىلىش، اللّٰه تائالانىڭ كىچىك ئىشلارنى بىر تەرەپ قىلىشىغا توسالغۇ بولالمايدۇ: ﴿يەر يۈزىدىكى ھايۋانلارنىڭ ھەممىسىگە رىزىق بېرىشنى اللّٰه (مەرھەمەت يۈزىسىدىن) ئۈستىگە ئالغان﴾[2] ﴿(دەرەختىن) تۆكۈلگەن ياپراقتىن اللّٰه بىلمەيدىغان بىرەرسىمۇ يوق، مەيلى قاراڭغۇ يەر ئاستىدىكى بىرەر دانە ئۇرۇق بولسۇن، مەيلى ھۆل ياكى قۇرۇق نەرسە بولسۇن، ھەممىسى (اللّٰه غا مەلۇم بولۇپ) لەۋھۇلمەھپۇزدا يېزىقلىقتۇر﴾[3].

دەراۋەردى سەئىد ئىبنى ئىسھاقتىن رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**شۈبھىسىزكى، سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلار اللّٰه دۇر، ئۇ ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ئالتە كۈندە ياراتتى**﴾ دېگەن بۇ ئايەت نازىل بولغاندا كۆرۈنۈشتە ئەرەبلەرگە ئوخشىشىپ كېتىدىغان كاتتا بىر كارۋان ساھابىلارغا ئۇچراشتى. ساھابىلار كارۋاندىكىلەردىن: كىم سىلەر؟ دەپ سورىدى. كارۋاندىكىلەر: بىز جىنلارمىز، بىز مەدىنىدىن كېلىۋاتىمىز، بىزنى مۇشۇ ئايەت مەدىنىدىن چىقىرىۋەتتى، دېدى. بۇ قىسسىنى ئىبنى ھاتەم رىۋايەت قىلغان.

﴿**(قىيامەت كۈنى) ھەرقانداق شاپائەت قىلغۇچى ئالدى بىلەن اللّٰه نىڭ ئىزنىنى ئالىدۇ**﴾ اللّٰه بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿اللّٰه نىڭ رۇخسىتىسىز كىممۇ اللّٰه نىڭ ئالدىدا شاپائەت قىلالىسۇن﴾[4] ﴿ئاسمانلاردا نۇرغۇن پەرىشتىلەر بولۇپ، ئۇلارنىڭ شاپائىتى ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمايدۇ، پەقەت اللّٰه ئۆزى خالىغان ۋە رازى بولغان ئادەمگە شاپائەت قىلىشقا رۇخسەت قىلسىلا (ئاندىن) ئۇلارنىڭ شاپائىتى ئەسقاتىدۇ﴾[5] ﴿اللّٰه ئىزنى بەرگەن ئادەمدىن باشقىغا اللّٰه نىڭ دەرگاھىدا شاپائەت پايدا بەرمەيدۇ﴾[6].

﴿**ئەنە شۇ اللّٰه سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلاردۇر. ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىڭلار**﴾ يەنى ئىبادەتنى پەقەت ھېچ شېرىكى يوق، يالغۇز اللّٰه تائالاغىلا قىلىڭلار.

---

[1] سۈرە سەبە 3 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى .
[2] سۈرە ھۇد 6 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ئەنئام 59 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە بەقەرە 255 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[5] سۈرە نەجم 26 - ئايەت.
[6] سۈرە سەبە 23 - ئايەتنىڭ بىر قىمسى.

www.munber.org

﴾ۋەز - نەسىھەت ئالماسسىلەر؟﴿ يەنى ئى مۇشرىكلار جامائەسى! سىلەر اللە تائالانىڭ ھەممە مەخلۇقاتلارنى ئۆزى يالغۇزلا ياراتقانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ، اللە تائالاغا باشقا باتىل ئىلاھلارنى قوشۇپ ئىبادەت قىلىدىغان ئىشلاردا نىمە ئۈچۈن ھەققانىيەتچىلىك بىلەن ئويلىنىپ ۋەز - نەسىھەت قوبۇل قىلمايسىلەر.

اللە تائالانىڭ ھەممە نەرسىنى ياراتقۇچى ئىكەنلىكىنى مۇشرىكلارنىڭ بىلىدىغانلىقىغا تۆۋەندىكى ئايەتلەر دەلىلدۇر: ﴾ئەگەر سەن ئۇلاردىن ئۇلارنى كىم خەلق ئەتكەنلىكلىرىنى سورىساڭ، ئۇلار چوقۇم «اللە » دەيدۇ﴿[1] ﴾ئېيتقىنكى، «يەتتە ئاسماننىڭ ۋە ئۇلۇغ ئەرشنىڭ پەرۋەردىگارى كىم؟» ئۇلار «اللە » دەيدۇ. ئېيتقىنكى، «ئۇنىڭ (ئازابىدىن) قورقماسسىلەر؟»﴿[2] بۇ بايان قىلىنغان ئايەتنىڭ ئالدىدا ۋە كېيىندە كەلگەن ئايەتلەرمۇ شۇنى ئىسپاتلايدۇ.

* * * * * * *

إِلَيۡهِ مَرۡجِعُكُمۡ جَمِيعٗاۖ وَعۡدَ ٱللَّهِ حَقًّاۚ إِنَّهُۥ يَبۡدَؤُاْ ٱلۡخَلۡقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ لِيَجۡزِيَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ بِٱلۡقِسۡطِۚ وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَهُمۡ شَرَابٞ مِّنۡ حَمِيمٖ وَعَذَابٌ أَلِيمُۢ بِمَا كَانُواْ يَكۡفُرُونَ ﴿٤﴾

(قىيامەت كۈنى) ھەممەڭلار اللە نىڭ دەرگاھىغا قايتىسىلەر، اللە نىڭ ۋەدىسى ھەقتۇر، شۈبھىسىزكى، مەخلۇقاتنى دەسلەپتە اللە ياراتقان، (ئۇلارنى ھالاك قىلغاندىن كېيىن، قىيامەت كۈنى) ئىمان ئېيتقانلارنى ۋە ياخشى ئەمەل قىلغانلارنى ئادىللىق بىلەن مۇكاپاتلاش ئۈچۈن قايتا تىرىلدۈرىدۇ، كاپىرلارنىڭ بولسا، ئۆزلىرىنىڭ كۇفرى تۈپەيلىدىن، (دوزاختىكى) ئىچىملىكى قاتتىق قايىنىغان سۇ بولىدۇ. ھەمدە ئۇلار قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ﴾[4]﴿.

پۈتكۈل مەخلۇقاتنىڭ بارىدىغان جايى اللە تائالانىڭ دەرگاھى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، قىيامەت كۈنى بارلىق مەخلۇقاتنىڭ بارىدىغان جايى اللە تائالانىڭ دەرگاھى ئىكەنلىكىدىن، ئۇلاردىن ھېچبىرىنى قالدۇرماي باشتا ياراتقاندەك قايتا يارىتىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴾مەخلۇقاتنى دەسلەپتە (يوقتىن) بار قىلىدىغان، ئاندىن ئۇنى (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرىدىغان اللە ئەنە شۇدۇر، ئۇ (يەنى مەخلۇقاتنى تىرىلدۈرۈش) اللە غا (ئۇنى دەسلەپتە يوقتىن بار قىلغانغا قارىغاندا) ئوڭايدۇر﴿[3].

﴾(ئۇلارنى ھالاك قىلغاندىن كېيىن، قىيامەت كۈنى) ئىمان ئېيتقانلارنى ۋە ياخشى ئەمەل قىلغانلارنى ئادىللىق بىلەن مۇكاپاتلاش ئۈچۈن قايتا تىرىلدۈرىدۇ﴿ يەنى ياخشى ئەمەل قىلغانلارغا تولۇق مۇكاپات بېرىدۇ.

﴾كاپىرلارنىڭ بولسا، ئۆزلىرىنىڭ كۇفرى تۈپەيلىدىن، (دوزاختىكى) ئىچىملىكى قاتتىق قايىنىغان سۇ بولىدۇ﴿ يەنى كاپىرلار ئۆزلىرىنىڭ كۇفرى تۈپەيلىدىن قىيامەت كۈنى بەدەننىڭ تۆشۈكلىرىگە كىرىپ

[1] سۈرە زۇخرۇف 87 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە مۆئمىنۇن 86 — 87 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە رۇم 27 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

كېتىدىغان قاتتىق قىززىق شامال، يۇقىرى هارارەتلىك قايناق سۇ ۋە قارا تۈتۈندىن بولغان سايە قاتارلىق تۈرلۈك ئازابلار بىلەن ئازابلىنىدۇ.

الله تائالا بۇ هەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بۇ (كۆيدۈرگۈچى) قىزىق سۇدۇر، قان - يىرىڭدۇر، ئۇلار بۇنى تېتىسۇن. يەنە (ئۇلارغا) مۇشۇ خىلدىكى باشقا تۈرلۈك ئازابلار بار﴾[1] ﴿بۇ، گۇناهكارلار ئىنكار قىلىدىغان جەهەننەمدۇر. ئۇلار دوزاخ بىلەن قايناقسۇ ئارىسىدا بېرىپ - كېلىپ تۇرىدۇ (يەنى گاهىدا ئوت بىلەن، گاهىدا قايناقسۇ بىلەن ئازابلىنىدۇ﴾[2].

* * * * * * *

هُوَ ٱلَّذِى جَعَلَ ٱلشَّمْسَ ضِيَآءً وَٱلْقَمَرَ نُورًا وَقَدَّرَهُۥ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا۟ عَدَدَ ٱلسِّنِينَ
وَٱلْحِسَابَ ۚ مَا خَلَقَ ٱللَّهُ ذَٰلِكَ إِلَّا بِٱلْحَقِّ ۚ يُفَصِّلُ ٱلْءَايَٰتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ إِنَّ فِى ٱخْتِلَٰفِ ٱلَّيْلِ
وَٱلنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ ٱللَّهُ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَتَّقُونَ ﴿٦﴾

الله قۇياشنى نۇر چاچقۇچى ۋە ئاينى نۇرلۇق قىلىپ ياراتتى، يىللارنىڭ سانىنى ۋە (ۋاقىتلارنىڭ) هېسابىنى بىلىشىڭلار ئۈچۈن، ئايغا مەنزىللەرنى (يەنى بۇرۇجلارنى) تەيىن قىلدى. الله ئۇلارنى بىكار ياراتقىنى يوق (بەلكى بۈيۈك هېكمەت ۋە زور پايدىلىق ئۈچۈن ياراتتى)، الله ئايەتلىرىنى (قۇدرىتى ئىلاهىيىنى) بىلىدىغان (ۋە ئۇنىڭ هېكمىتىنى پىكىر قىلىدىغان) قەۋم ئۈچۈن تەپسىلىي بايان قىلىدۇ﴿5﴾. كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ نۆۋەتلىشىپ تۇرۇشىدا، الله ئاسماندا ۋە زېمىندا ياراتقان شەيئىلەردە (الله دىن قورقىدىغان قەۋم ئۈچۈن، هەقىقەتەن، (الله نىڭ بارلىقىنى ۋە بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان) نۇرغۇن ئالامەتلەر بار﴿6﴾.

هەممە شەيئىلەرنىڭ الله تائالانىڭ قۇدرىتىگە گۇۋاھ بولىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ كامالى قۇدرىتىنى ۋە كاتتا پادىشاهلىقىنى كۆرسىتىدىغان نۇرغۇنلىغان ئالامەتلەرنى ياراتقانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. الله تائالا قۇياش جىسمىدىن چىققان نۇرنى يورۇتقۇچى ۋە ئاينى نۇرلۇق قىلىپ ياراتقۇچىدۇر. قۇياش بىلەن ئاينىڭ ئۆزئارا ئوخشىشىپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئۇلارنى پەرقلىق قىلىپ ياراتتى. قۇياشنى كۈندۈزگە، ئاينى كېچىگە هۆكۈمران قىلدى. ئايغا مەنزىللەرنى بەلگىلىدى. ئاي دەسلەپتە چىققاندا ناهايىتى كىچىك بولۇپ، ئۇنىڭ هەجمى ۋە نۇرى تەدرىجىي چوڭىيىپ تولۇن ئاي شەكلىگە كىرىدۇ. ئاندىن تەدرىجىي كىچىكلەشكە باشلاپ ئاي ئاخىرىدا يېڭى چىققان هالىتىگە قايتىدۇ.

الله تائالا بۇ هەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئايغا سەير قىلىدىغان مەنزىللەرنى بەلگىلىدۇق، ئۇ (ئاخىرقى مەنزىلگە يېتىپ بارغاندا) خورمىنىڭ قۇرۇپ قالغان شېخىغا ئوخشاش بولۇپ قالىدۇ. كۈننىڭ ئايغا يېتىۋېلىشى (يەنى ئىككىسىنىڭ جەم بولۇپ قېلىشى)، كېچىنىڭ كۈندۈزدىن ئېشىپ كېتىشى (يەنى ۋاقتى كەلمەستىن كۈندۈزنىڭ ئورنىنى ئېلىشى) مۇمكىن ئەمەس، هەر بىرى پەلەكتە ئۈزۈپ تۇرىدۇ﴾[3] ﴿(سىلەرنىڭ) ۋاقىت هېسابلىشىڭلار ئۈچۈن قۇياش بىلەن ئاينى ياراتتى﴾[4].

---

[1] سۈرە ساد 57 — 58 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە رەهمان 43 — 44 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە ياسىن 39 — 40 - ئايەتلەر.
[4] سۈرە ئەنئام 96 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿يىللارنىڭ سانىنى ۋە (ۋاقىتلارنىڭ) ھېسابىنى بىلىشىڭلار ئۈچۈن، ئايغا مەنزىللەرنى (يەنى بۇرۇجلارنى) تەيىن قىلدى﴾ يەنى قۇياش ئارقىلىق كۈنلەرنى، ئاي ئارقىلىق ئاي ۋە يىللارنى بىلىش ئۈچۈن ئاي ۋە قۇياشنى يارىتىپ بەردى.

﴿اللە ئۇلارنى بىكار ياراتقىنى يوق (بەلكى بۈيۈك ھېكمەت ۋە زور پايدىلىق ئۈچۈن ياراتتى)﴾ اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاسمانىنى، زېمىننى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى شەيئىلەرنى بىكار ياراتمىدۇق، ئۇ (يەنى ئۇلارنى بىكار يارىتىلغان دەپ قاراش) كاپىرلارنىڭ گۇمانىدۇر، كاپىرلارغا دوزاختىن ۋاي!﴾[1] ﴿ئى ئىنسانلار! بىزنى سىلەر ئۆزەڭلارنى بىكار ياراتتى (يەنى سىلەر بىزنى ھايۋاناتلارنى ياراتقىنىمىزدەك بىز ھېچقانداق ساۋابمۇ بەرمەيدىغان، جازامۇ بەرمەيدىغان قىلىپ ياراتتى)، ئۆزەڭلارنى بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتۇرۇلمايدۇ دەپ ئويلامسىلەر؟. ھەق - پادىشاھ اللە ئۈستۈندۇر، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، اللە ئۇلۇغ ئەرشنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر﴾[2].

﴿اللە ئايەتلىرىنى (قۇدرىتى ئىلاھىيىنى) بىلىدىغان (ۋە ئۇنىڭ ھېكمىتىنى پىكىر قىلىدىغان) قەۋم ئۈچۈن تەپسىلي بايان قىلىدۇ﴾ يەنى اللە تائالانىڭ قۇدرىتىنى بىلىدىغان قەۋمگە پاكىت - ھۆججەتلىرىنى تەپسىلي، ئوچۇق بايان قىلىمىز.

﴿كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ نۆۋەتلىشىپ تۇرۇشىدا﴾ يەنى كېچە - كۈندۈزنىڭ بىرىنىڭ ئورنىغا يەنە بىرى كېلىپ بەلگىلەنگەن ۋاقىتتىن ئازراقمۇ ئىلگىرى ياكى كېيىن قالماي نۆۋەتلىشىپ تۇرۇشىدا ئوچۇق ئالامەتلەر بار. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿اللە كېچە بىلەن (يەنى كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقى بىلەن) كۈندۈزنى ياپىدۇ، كېچە بىلەن كۈندۈز بىر بىرىنى قوغلىشىدۇ (يەنى داۋاملىق ئورۇن ئالمىشىپ تۇرىدۇ)﴾[3]، ﴿كۈننىڭ ئايغا يېتىۋېلىشى (يەنى ئىككىسىنىڭ جەم بولۇپ قېلىشى)، كېچىنىڭ كۈندۈزدىن ئېشىپ كېتىشى (يەنى ۋاقتى كەلمەستىن كۈندۈزنىڭ ئورنىنى ئېلىشى) مۇمكىن ئەمەس﴾[4]، ﴿اللە سۈبھىنى (قاراڭغۇدىن) يېرىپ چىقارغۇچىدۇر (يەنى تاڭنى يورۇتقۇچىدۇر)، اللە كېچىنى (سىلەر ئۈچۈن) ئىستىراھەت قىلىپ ياراتتى، (سىلەرنىڭ) ۋاقىت ھېسابلىشىڭلار ئۈچۈن قۇياش بىلەن ئاينى ياراتتى﴾[5].

﴿اللە ئاسماندا ۋە زېمىندا ياراتقان شەيئىلەردە﴾ يەنى اللە تائالا ئاسمان - زېمىندا ياراتقان، اللە تائالانىڭ كاتتىلىقىنى كۆرسىتىدىغان دەلىل - پاكىتلاردا اللە تائالانىڭ بارلىقىنىڭ ئالامەتلىرى باردۇر.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئاسمانلاردا ۋە زېمىندا (اللە نىڭ قۇدرىتىنىڭ) نۇرغۇن ئالامەتلىرى باركى، ئۇلار ئۇنىڭ يېنىدىن دىققەت قىلماستىن ئۆتۈپ كېتىدۇ﴾[6] ﴿ئېيتقىنكى، «ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىلەرنى كۆزىتىڭلار. مۆجىزىلەر ۋە ئاگاھلاندۇرغۇچىلارنىڭ (يەنى پەيغەمبەرلەرنىڭ) ئىمان ئېيتمايدىغان قەۋمگە پايدىسى بولمايدۇ﴾[7] ﴿ئۇلار ئالدىدىكى ۋە ئارقىسىدىكى (ئۇلارنى ئوراپ تۇرغان) ئاسمان بىلەن زېمىنغا قارىمامدۇ؟﴾[8] ﴿شۈبھىسىزكى، ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ

---

[1] سۈرە ساد 27 - ئايەت.
[2] سۈرە مۆئمىنۇن 115 — 116 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە ئەئراف 54 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە ياسىن 40 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[5] سۈرە ئەنئام 96 ئايەت.
[6] سۈرە يۇسۇف 105 - ئايەت.
[7] سۈرە يۇنۇس 101 - ئايەت
[8] سۈرە سەبە 9 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

يارىتىلىشىدا، كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ نۆۋەتلىشىپ تۇرۇشىدا، ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن ، ئەلۋەتتە، روشەن دەلىللەر بار﴾[1].

﴿(اللّٰه دىن) قورقىدىغان قەۋم ئۈچۈن، ھەقىقەتەن، (اللّٰه نىڭ بارلىقىنى ۋە بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان) **نۇرغۇن ئالامەتلەر بار﴾** يەنى اللّٰه تائالانىڭ جازاسى، ئۆچ ئېلىشى ۋە ئازابىدىن قورقىدىغان قەۋم ئۈچۈن ھەقىقەتەن اللّٰه تائالانىڭ بار ۋە بىرلىكىگە پاكىت بولىدىغان نۇرغۇن دەلىللەر باردۇر.

* * * * * * *

إِنَّ ٱلَّذِينَ لَا يَرۡجُونَ لِقَآءَنَا وَرَضُواْ بِٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَٱطۡمَأَنُّواْ بِهَا وَٱلَّذِينَ هُمۡ عَنۡ ءَايَٰتِنَا غَٰفِلُونَ ﴿٧﴾ أُوْلَٰٓئِكَ مَأۡوَىٰهُمُ ٱلنَّارُ بِمَا كَانُواْ يَكۡسِبُونَ ﴿٨﴾

شۇبھىسىزكى، بىز بىلەن مۇلاقات بولۇشنى ئۈمىد قىلمايدىغانلار (يەنى اللّٰه غا مۇلاقات بولۇشنى كۆزلىمەيدىغانلار)، دۇنيا تىرىكچىلىكىدىن بەھرىمەن بولۇش بىلەنلا رازى بولغانلار ۋە ئۇنىڭ بىلەن ئارام تاپقانلار، بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزدىن غاپىل بولغانلار﴿7﴾. ئەنە شۇلارنىڭ جايى، قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن، دوزاخ بولىدۇ﴿8﴾.

قىيامەت كۈننى ئىنكار قىلغۇچىلارنىڭ جايى دوزاخ بولىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە، قىيامەت كۈنىدە اللّٰه بىلەن ئۇچرىشىشنى ئىنكار قىلغان، ئۇنىڭغا ئۇچرىشىشنى ئارزۇ قىلمايدىغان، مۇشۇ دۇنيادىكى ھاياتىغىلا رازى بولۇپ، كۆڭۈللىرىنى دۇنيا ھاياتى بىلەن خۇش ئېتىدىغان بەختسىزلەرنىڭ ھالىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

ھەسەن بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: اللّٰه نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، اللّٰه بىلەن ئۇچرىشىشنى ئۈمىد قىلمايدىغانلار، دۇنيا تىرىكچىلىكىنى ئۇنىڭ بىلەن رازى بولغىدەك دەرىجىدە چىرايلىق ۋە ئۈستۈن بىلىپ كەتمەيدۇ. لېكىن ئۇلار اللّٰه تائالانىڭ بار ۋە بىرلىكىنىڭ ئالامەتلىرىدىن غاپىل بولۇپ، اللّٰه تائالانىڭ قۇدرىتىگە دالالەت قىلىدىغان ئالامەتلەر توغرىسىدا ئويلانمايدۇ ۋە ئىسلام شەرىئىتىگە بويسۇنمايدۇ. شۇ سەۋەبتىن ئۇلارنىڭ اللّٰه تائالاغا، اللّٰه نىڭ پەيغەمبىرىگە ۋە قىيامەت كۈنىدىن تانغانلىقى، دۇنيادا گۇناھ ئىشلارنى قىلغانلىقى ئۈچۈن ئاخىرەتتە ئۇلارنىڭ بارىدىغان جايى دوزاخ بولىدۇ.

* * * * * * *

إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ يَهۡدِيهِمۡ رَبُّهُم بِإِيمَٰنِهِمۡۖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهِمُ ٱلۡأَنۡهَٰرُ فِي جَنَّٰتِ ٱلنَّعِيمِ ﴿٩﴾ دَعۡوَىٰهُمۡ فِيهَا سُبۡحَٰنَكَ ٱللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمۡ فِيهَا سَلَٰمٞۚ وَءَاخِرُ دَعۡوَىٰهُمۡ أَنِ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿١٠﴾

شۈبھىسىزكى، ئىمان ئېيتقانلار ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارنى پەرۋەردىگارى، ئۇلارنىڭ ئىمانى سەۋەبىدىن، ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ تۇرىدىغان ناز - نېمەتلىك جەننەتلەرگە يېتەكلەيدۇ﴿9﴾. ئۇلارنىڭ جەننەتتىكى دۇئاسى: «ئى رەببىمىز، بىز سېنى پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمىز» دېيىشتىن ئىبارەت، ئۇلارنىڭ

---

[1] سۈرە ئال ئىمران 190 - ئايەت.

جەننەتتە (بىر ـ بىرىگە) بېرىدىغان سالامى: «(ئەھلى دوزاخ چېكىۋاتقان ئازابتىن) ئامان بولغايسەن (يەنى ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم)» دېيىشتىن ئىبارەتتۇر، ئۇلارنىڭ دۇئاسىنىڭ ئاخىرى: «جىمى ھەمدۇسانا ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى اللّٰه غا خاستۇر!» دېيىشتىن ئىبارەتتۇر﴿10﴾.

ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەل قىلغانلارغا مۇكاپات بېرىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىگە ئىشەنگەن، پەيغەمبەرلەرنى تەستىقلىغان اللّٰه تائالانىڭ بۇيرۇقلىرىنى ئىجرا قىلغان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان بەختلىك كىشىلەرنىڭ ھالىدىن خەۋەر بېرىپ، ئۇلارنى ئىمان ئېيتقانلىقى ئۈچۈن توغرا يولغان باشلايدىغانلىقىنى بايان قىلىدۇ.

﴿ئۇلارنىڭ جەننەتتىكى دۇئاسى: «ئى رەببىمىز، بىز سېنى پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمىز» دېيىشتىن ئىبارەت، ئۇلارنىڭ جەننەتتە (بىر ـ بىرىگە) بېرىدىغان سالامى: «(ئەھلى دوزاخ چېكىۋاتقان ئازابتىن) ئامان بولغايسەن (يەنى ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم)» دېيىشتىن ئىبارەتتۇر﴾ بۇ جەننەت ئەھلىنىڭ ھالىدىن بېرىلگەن خەۋەر بولۇپ، تۆۋەندىكى ئايەتلەر بۇ مەزمۇننى تەكىتلەپ كەلگەن.

﴿ئۇلار اللّٰه غا مۇلاقات بولغان كۈندە ئۇلارغا اللّٰه تەرىپىدىن يوللىنىدىغان سالام (سىلەرگە) ئامانلىق بولسۇن (دېگەن سۆزدىن ئىبارەت)، اللّٰه ئۇلارغا ئېسىل مۇكاپات تەييارلىدى﴾[1] ﴿ئۇلار جەننەتتە بىھۇدە ۋە يالغان سۆزلەرنى ئاڭلىمايدۇ، پەقەت «سالام! سالام!» سۆزىنىلا ئاڭلايدۇ﴾[2] ﴿مېھرىبان پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن (ئۇلارغا) سالام دېيىلىدۇ﴾[3] ﴿ئۇلار مەڭگۈ تۇرىدىغان جەننەتكە كىرىدۇ، ئۇلارنىڭ ئاتىلىرى، خوتۇنلىرى ۋە ئەۋلادىنىڭ ئىچىدىكى ياخشىلارمۇ جەننەتكە كىرىدۇ. پەرىشتىلەر ئۇلارنى (مۇبارەكلەش ئۈچۈن جەننەتنىڭ) ھەربىر دەرۋازىسىدىن كىرىدۇ. (پەرىشتىلەر ئۇ دۇنيادا) «سەۋرىنى دوست تۇتقانلىقىڭلار ئۈچۈن سىلەرگە ئامانلىق بولسۇن! ئاخىرەتلىكنىڭ ياخشى بولۇشى نېمىدېگەن ئوبدان!» دەيدۇ﴾[4].

﴿ئۇلارنىڭ دۇئاسىنىڭ ئاخىرى: «جىمى ھەمدۇسانا ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى اللّٰه غا خاستۇر!» دېيىشتىن ئىبارەتتۇر﴾ بۇ ئايەتتە اللّٰه تائالانىڭ مەڭگۈ ماختالغۇچى ۋە مەڭگۈ ئىبادەت قىلىنغۇچى زات ئىكەنلىكىگە دەلىل باردۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن اللّٰه تائالا مەخلۇقاتلارنى ياراتقانلىقىنى بايان قىلىشنى باشلىغاندا، قۇرئاننى باشلىغاندا ۋە ئۇنى نازىل قىلىشنى باشلىغاندا ئۆز زاتىنى ماختىدى.

اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿جىمى ھەمدۇسانا اللّٰه غا خاستۇركى، (اللّٰه ئىنسانلارنى) ئۆز تەرىپىدىن بولغان قاتتىق ئازابتىن ئاگاھلاندۇرۇش، ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان مۆمىنلەرگە ئوبدان مۇكاپات (يەنى جەننەت) بېرىدىغانلىقى بىلەن خۇش ـ خەۋەر بېرىش ئۈچۈن، بەندىسى (يەنى پەيغەمبىرى مۇھەممەد) گە توغرا، ھېچقانداق قىڭغىرلىق (يەنى ئىختىلاپ، زىددىيەت) بولمىغان قۇرئاننى نازىل قىلدى﴾[5] ﴿جىمى ھەمدۇسانا ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتقان، زۇلمەتلەرنى ۋە نۇرنى پەيدا قىلغان اللّٰه غا خاستۇر!﴾[6] ھەقىقەتەن اللّٰه تائالا ئەڭ ئاۋۋال ۋە ئەڭ ئاخىردا؛ ھاياتى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ۋە ھەرقانداق ئەھۋال ئاستىدا ماختالغۇچىدۇر.

---

[1] سۇرە ئەھزاب 44 - ئايەت.
[2] سۇرە ۋاقىئە 25 — 26 - ئايەتلەر.
[3] سۇرە ياسىن 58 - ئايەت.
[4] سۇرە رەئد 23 — 24 - ئايەتلەر.
[5] سۇرە كەھف 1 - ئايەت.
[6] سۇرە ئەنئام 1 - ئايەت.

www.munber.org

ئىمام مۇسلىمدىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىستە مۇنداق بايان قىلىنىدۇ: «ھەقىقەتەن الله تائالا جەننەت ئەھلىگە تەسبىھ ۋە ھەمدۇسانا ئېيتىشنى، ئۇلارغا خۇددى نەپەس ئېلىشنى ئىلھام قىلغاندەك ئىلھام قىلىدۇ».

جەننەت ئەھلىنىڭ الله تائالاغا شۇنداق تەسبىھ ۋە ھەمدۇسانا ئېيتىشى، الله تائالانىڭ جەننەت ئەھلىگە بېرىدىغان نېمەتلىرىنىڭ داۋاملىق كۆپەيتىلىپ تۇرىلىدىغانلىقى ئۈچۈندۇر. الله تائالانىڭ جەننەت ئەھلىگە بەرگەن نېمەتلىرى مەڭگۈ تۈگىمەيدۇ ۋە ئازلاپمۇ قالمايدۇ. الله تائالادىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر. الله تائالادىن باشقا ھېچ پەرۋەردىگار يوقتۇر.

* * * * * * *

۞ وَلَوۡ يُعَجِّلُ ٱللَّهُ لِلنَّاسِ ٱلشَّرَّ ٱسۡتِعۡجَالَهُم بِٱلۡخَيۡرِ لَقُضِيَ إِلَيۡهِمۡ أَجَلُهُمۡۖ فَنَذَرُ ٱلَّذِينَ لَا يَرۡجُونَ لِقَآءَنَا فِي طُغۡيَٰنِهِمۡ يَعۡمَهُونَ ﴿١١﴾

ئەگەر الله كىشىلەر تەلەپ قىلغان يامانلىقنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا ئۇلار تەلەپ قىلغان ياخشىلىقنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا ئالدىرىغاندەك ئالدىرىسا ئىدى، ئۇلارنىڭ ئەجىلى چوقۇم يەتكەن بولاتتى (يەنى ھالاك بولاتتى). بىز بىلەن مۇلاقات بولۇشنى ئۈمىد قىلمايدىغانلارنى گۇمراھلىقتا تېڭىرقاپ يۈرۈشكە قويۇپ بېرىمىز﴿11﴾.

الله تائالانىڭ بەتدۇئانى، ياخشى دۇئانى ئىجابەت قىلغاندەك ئىجابەت قىلمايدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆز بەندىلىرىگە مېھرىبانلىقىدىن، بەندىلىرىنىڭ ئاچچىقى كەلگەندە ئۆزلىرىگە ياكى مال - مۈلكىگە ياكى بالىلىرىغا قىلغان بەتدۇئاسىنى ئىجابەت قىلمايدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. چۈنكى الله تائالا ئۇلارنىڭ قىلغان بەتدۇئاسىدا يامانلىقنى نىيەت قىلمىغانلىقىنى بىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلارنىڭ بۇ بەتدۇئاسىنى ئۆزلىرىگە ياكى مال - مۈلكىگە ياكى بالىلىرىغا ياخشىلىق ۋە بەرىكەت تىلەپ قىلغان دۇئاسىنى ئىجابەت قىلغاندەك، ئىجابەت قىلمايدۇ. مانا بۇ الله تائالانىڭ كۆيۈمچانلىقى ۋە مېھرىبانلىقىنىڭ دەلىلىدۇر.

﴿ئەگەر الله كىشىلەر تەلەپ قىلغان يامانلىقنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا ئۇلار تەلەپ قىلغان ياخشىلىقنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا ئالدىرىغاندەك ئالدىرىسا ئىدى، ئۇلارنىڭ ئەجىلى چوقۇم يەتكەن بولاتتى (يەنى ھالاك بولاتتى)﴾ يەنى الله تائالا ئۇلارنىڭ ھەر قاچان قىلغان دۇئاسىنى ئىجابەت قىلغان بولسا ئىدى، ئەلۋەتتە ئۇلار ھالاك بولۇپ كەتكەن بولاتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن بەتدۇئانى كۆپ قىلىش مۇسۇلمانغا لايىق ئەمەستۇر.

ھافىز ئەبۇبەكرى بەززار جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئۆزەڭلارنىڭ، بالىلىرىڭلارنىڭ ۋە ماللىرىڭلارنىڭ زىيىنىغا دۇئا قىلماڭلار، دۇئالىرىڭلار الله تائالانىڭ دۇئانى ئىجابەت قىلىدىغان سائىتىگە توغرا كېلىپ قالسا، الله تائالا سىلەرنىڭ قىلغان بەتدۇئايىڭلارنى ئىجابەت قىلىۋېتىدۇ». بۇ ھەدىسنى ئەبۇداۋۇدمۇ رىۋايەت قىلغان.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئىنسان (ئۆزىگە ۋە بالا - چاقىلىرىغا) خەيرلىك دۇئا قىلغاندەك، (ئاچچىقى كەلگەندە) بەتدۇئا قىلىدۇ﴾[1].

---

[1] سۈرە ئىسرا 11 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿**ئەگەر الله كىشىلەر تەلەپ قىلغان يامانلىقنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا ئۇلار تەلەپ قىلغان ياخشىلىقنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا ئالدىرىغاندەك ئالدىرىسا ئىدى، ئۇلارنىڭ ئەجىلى چوقۇم يەتكەن بولاتتى (يەنى ھالاك بولاتتى)**﴾ مۇجاھىد بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: «ئۇ دۇئا ئىنساننىڭ ئۆز پەرزەنتلىرىگە ئاچچىقى كەلگەندە: ئى الله! ئۇنىڭغا بەرىكەت بەرمىگىن ياكى ئۇنىڭغا لەنەت قىلغىن! دېگەندەك دۇئالاردىن ئىبارەتتۇر. ئەگەر الله تائالا ئۇلارنىڭ بەتدۇئاسىنى، ياخشى دۇئاسىنى ئىجابەت قىلغاندەك تېز ئىجابەت قىلغان بولسا ئىدى. ئەلۋەتتە ئۇلار ھالاك بولۇپ كەتكەن بولاتتى».

* * * * * * *

وَإِذَا مَسَّ ٱلۡإِنسَـٰنَ ٱلضُّرُّ دَعَانَا لِجَنۢبِهِۦٓ أَوۡ قَاعِدًا أَوۡ قَآئِمًا فَلَمَّا كَشَفۡنَا عَنۡهُ ضُرَّهُۥ مَرَّ كَأَن لَّمۡ يَدۡعُنَآ إِلَىٰ ضُرّٖ مَّسَّهُۥۚ كَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِلۡمُسۡرِفِينَ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿١٢﴾

ئىنسانغا بىرەر زىيان ـ زەخمەت يەتسە، ياتسىدۇ، ئولتۇرسىدۇ، تۇرسىدۇ، (ئۇنى دەپئى قىلىشىمىزنى تىلەپ) بىزگە دۇئا قىلىدۇ؛ ئۇلارغا يەتكەن زىيان ـ زەخمەتنى كۆتۈرۈۋەتسەك، گويا ئۇنى كۆتۈرۈۋېتىشىمىزنى تىلەپ بىزگە دۇئا قىلمىغاندەك، يامان ئىشىنى يەنە داۋاملاشتۇرىدۇ، ھەددىدىن ئاشقۇچىلارنىڭ قىلمىشلىرى ئۇلارغا مۇشۇنداق چىرايلىق كۆرسىتىلدى﴿12﴾.

ئىنسانلارنىڭ بېشىغا مۇسىبەت كەلسە الله نى ياد ئېتىدىغانلىقى ۋە ياخشى كۈنلەرگە ئېرىشكەندە الله نى ئۇنتۇيدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا: ﴿ئىنسانغا نېمەت ئاتا قىلساق (پەرۋەردىگارىغا شۈكۈر قىلىشتىن) يۈز ئۆرۈيدۇ، (الله نىڭ ئەمرىگە بويسۇنۇشتىن باش تارتىپ) ھاكاۋۇرلىشىپ كېتىدۇ، ئەگەر ئۇنىڭغا يامانلىق يەتسە (الله غا يۈزلىنىپ) ئۈزلۈكسىز دۇئا قىلىدۇ﴾[1] دېگەندەك، بۇ ئايەتتىمۇ ئىنسان ئۆزىگە مۇسىبەت يەتكەندە، الله تائالاغا كۆپ دۇئا قىلىدىغانلىقىدەك ناچارلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

بۇ ئىككى ئايەتنىڭ مەنىسى ئوخشاشتۇر. چۈنكى، ئىنسانغا مۇسىبەت يەتكەندە، بىئارام بولۇپ قورقىدۇ. شۇ چاغدا ياتقان، ئولتۇرغان، ئۆرە تۇرغان ۋە ھەرقانداق ئەھۋال ئاستىدا مۇسىبەتنىڭ كۆتۈرۈلۈپ كېتىشىنى تىلەپ الله تائالاغا كۆپ دۇئا قىلىدۇ. الله تائالا ئۇ ئىنسانغا بىر چىقىش يولى بېرىپ، يەتكەن مۇسىبەتنى كۆتۈرۈۋەتسە دۇئا قىلىشتىن يۈز ئۆرىيدۇ ۋە دۇئا قىلىشتىن ئۆزىنى تارتىدۇ. ئۇ بۇرۇن ھېچ دۇئا قىلىپ باقمىغاندەك يامان ئىشىنى داۋاملاشتۇرۇپ كېتىۋېرىدۇ، ﴿**گويا ئۇنى كۆتۈرۈۋېتىشىمىزنى تىلەپ بىزگە دۇئا قىلمىغاندەك، يامان ئىشىنى يەنە داۋاملاشتۇرىدۇ**﴾.

الله تائالا يۇقىرىقى سۈپەتكە ئىگە كىشىلەرنى ئەيىبلەپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ھەددىدىن ئاشقۇچىلارنىڭ قىلمىشلىرى ئۇلارغا مۇشۇنداق چىرايلىق كۆرسىتىلدى**﴾ يەنى الله تائالا ئۆزى ھىدايەت قىلغان، توغرا يولغا باشلىغان ۋە مۇۋەپپىقىيەت ئاتا قىلغان كىشى ئۇنىڭ سىرتىدىدۇر. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿پەقەت (بالاغا ئۇچرىغاندا) سەۋر قىلغان، (نېمەتكە يولۇققاندا) ياخشى ئىشلارنى قىلغان كىشىلەر (ياخشىلاردۇر)﴾[2].

---

[1] سۈرە فۇسسىلەت 51 - ئايەت.

[2] سۈرە ھۇد 11 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئىمام مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: « مۆمىننىڭ ئىشى كىشىنى ھەيران قالدۇرىدۇ. ئەگەر الله بىر مۆمىنگە ھەرقانداق ئىشنى ئىرادە قىلسا، ئۇ ئىش مۆمىن ئۈچۈن ياخشىدۇر. ئەگەر مۆمىنگە بىرەر يامانلىق يېتىپ قالسا، ئۇ مۆمىن ئۇنىڭغا سەۋر قىلىدۇ. بۇ ئۇنىڭ ئۈچۈن ياخشىدۇر. ئەگەر مۆمىنگە بىرەر خۇشاللىق يېتىپ قالسا ئۇنىڭغا شۈكۈر قىلىدۇ، بۇمۇ ئۇنىڭغا ياخشىدۇر. بۇنداق ياخشىلىققا پەقەت مۆمىنلا ئېرىشەلەيدۇ ».

* * * * * * *

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا ٱلْقُرُونَ مِن قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا۟ ۙ وَجَآءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِٱلْبَيِّنَـٰتِ وَمَا كَانُوا۟ لِيُؤْمِنُوا۟ ۚ كَذَٰلِكَ نَجْزِى ٱلْقَوْمَ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿١٣﴾ ثُمَّ جَعَلْنَـٰكُمْ خَلَـٰٓئِفَ فِى ٱلْأَرْضِ مِنۢ بَعْدِهِمْ لِنَنظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

سىلەردىن ئىلگىرىكى ئۈممەتلەر زۇلۇم قىلغاندا (يەنى كاپىر بولغاندا، گۇمراھلىقتا ھەددىدىن ئاشقاندا)، ھەقىقەتەن ئۇلارنى ھالاك قىلدۇق، ئۇلارغا پەيغەمبەرلىرى روشەن مۆجىزىلەرنى ئېلىپ كەلگەن ئىدى. ئۇلار (پەيغەمبەرلەر ئېلىپ كەلگەن مۆجىزىلەرگە) ئىمان كەلتۈرمىدى. گۇناھكار قەۋمنى (يەنى مەككە مۇشرىكلىرىنى) شۇنىڭغا ئوخشاش جازالايمىز[13]. سىلەرنىڭ قانداق قىلىدىغانلىقىڭلارنى كۆرۈش ئۈچۈن، ئۇلارنى (يەنى ئۆتكەن ئۈممەتلەرنى) (ھالاك قىلغان) دىن كېيىن، ئۇلارنىڭ ئورنىغا سىلەرنى ئورۇنباسار قىلدۇق[14].

بۇرۇن ھالاك قىلىنغان ئۈممەتلەردىن ئىبرەت ئېلىش توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئىلگىرى ئۆتكەن ئۈممەتلەرنىڭ پەيغەمبەرلەر ئېلىپ كەلگەن ئوچۇق پاكىتلار ۋە ئېنىق مۆجىزىلىك ھۆججەتلىرىنى كۆرۈپ تۇرۇپمۇ، ئۇلارنى يالغانغا چىقارغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلارغا ئازاب چۈشۈرگەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ. ئاندىن الله تائالا ئەنەشۇ ھالاك قىلىنغان قەۋمگە ئۇلاردىن كېيىنكىلەرنى ئورۇنباسار قىلدى. ئۇلارنىڭ الله تائالاغا قانچىلىك ئىتائەت قىلىدىغانلىقىنى، پەيغەمبىرىگە قانچىلىك ئەگىشىدىغانلىقىنى كۆرۈپ بېقىش ئۈچۈن ئۇلارغا پەيغەمبەر ئەۋەتتى.

ئىمام مۇسلىم ئەبۇسەئىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: « دۇنيا ھەقىقەتەن شېرىن ۋە چىرايلىقتۇر. جەزمەن الله سىلەرنى بۇ دۇنياغا ئورۇنباسار قىلدۇ. ئاندىن سىلەرنىڭ قانداق ئەمەل قىلىدىغانلىقىڭلارنى كۆزىتىپ تۇرىدۇ. شۇڭا دۇنياغا بېرىلىپ كېتىشتىن ساقلىنىڭلار ۋە ئاياللاردىن ھەزەر ئەيلەڭلار. بەنى ئىسرائىلغا چۈشكەن پىتنە دەسلەپتە ئاياللاردىن باشلانغاندۇر ».

ئىبنى جەرىر، ئەۋفي ئىبنى مالىكنىڭ ئەبۇبەكرىگە: مەن چۈشۈمدە ئاسماندىن بىر ئارغامچىنىڭ تاشلىنىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى تارتىپ چىقىپ كەتكەنلىكىنى، ئاندىن ئۇ ئارغامچا قايتا تاشلىنىپ سېنى تارتىپ ئېلىپ چىقىپ كەتكەنلىكىنى، شۇنىڭدىن كېيىن مۇنبەرنىڭ ئەتراپىدىكى كىشىلەرنىڭ بويىنىڭ مېتىرلانغانلىقىنى، ئۆمەرنىڭ مۇنبەر ئەتراپىدىكى كىشىلەردىن ئۈچ گەز ئارتۇق چىققانلىقىنى كۆردۈم، دېدى. (بۇ يەردە ئەبۇبەكرى بىلەن ئۆمەرمۇ بارئىدى) ئۆمەر: ئۇ چۈشۈڭنى قوي! بىز بۇنداق چۈشلەرگە ھاجەت ئەمەس، دېدى. ئۆمەر خەلىپە بولغاندا: ئى ئەۋف! سەن كۆرگەن چۈشىڭنى قايتا بايان قىلغىن، دېدى. ئەۋف: مېنىڭ چۈشۈمگە ھاجىتىڭ يوق ئەمەسمىدى؟ دېدى. ئۆمەر: ساڭا ۋاي، مەن

www.munber.org

ساڭا پەقەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خەلىپىسىگە ئۆلۈم خەۋىرىنى بېرىشىڭنى يامان كۆرگەچكە شۇنداق دېگەن، دېدى. ئەۋۇ كۆرگەن چۈشىنى ئۆمەرگە قايتا بايان قىلىپ ”ئۆمەر مۇنبەر ئەتراپىدىكى كىشىلەردىن ئۈچ گەز ئارتۇق كەلدى“ دېگەن يەرگە كەلگەندە، ئۆمەر مۇنداق دېدى: ئۈچ گەزنىڭ بىرى، ماڭا بېرىلگەن خەلىپىلىكتۇر. ئىككىنچىسى، مېنىڭ الله يولىدا مالامەت قىلغۇچىلارنىڭ مالامىتىدىن قورقماسلىقىمدۇر. ئۈچىنچىسى، مېنىڭ شېھىت بولۇشىمدۇر.

ئاندىن ئۆمەر الله تائالانىڭ: **﴿سىلەرنىڭ قانداق قىلىدىغانلىقىڭلارنى كۆرۈش ئۈچۈن، ئۇلارنى (يەنى ئۆتكەن ئۈممەتلەرنى) (ھالاك قىلغان) دىن كېيىن، ئۇلارنىڭ ئورنىغا سىلەرنى ئورۇنباسار قىلدۇق﴾** دېگەن ئايىتىنى ئوقۇپ، ئۆز - ئۆزىگە: ئى ئۆمەر! سەن مۇسۇلمانلارغا خەلىپە بولدۇڭ، قانداق قىلالايدىغانلىقىڭغا قارىغىن، سېنىڭ مالامەت قىلغۇچىنىڭ مالامىتىدىن قورقمايمەن دېگىنىڭ الله خالىسا ئەمەلگە ئاشىدۇ. شېھىت قىلىنىمەن دېگەن سۆزۈڭگە كەلسەك مۇسۇلمانلار سېنى ھەممە تەرىپىڭدە قوغداپ تۇرسا شېھىتلىق ساڭا قانداقمۇ نېسىپ بولسۇن؟ دېدى. (ئاخىرىدا ئۆمەرنىڭ بەرگەن تەبىرى راست چىقىپ، ئۆمەر شېھىت قىلىندى. الله ئۇنىڭدىن رازى بولسۇن!)

* * * * * * *

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ءَايَاتُنَا بَيِّنَٰتٍ ۙ قَالَ ٱلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا ٱئْتِ بِقُرْءَانٍ غَيْرِ هَٰذَآ أَوْ
بَدِّلْهُ ۚ قُلْ مَا يَكُونُ لِىٓ أَنْ أُبَدِّلَهُۥ مِن تِلْقَآئِ نَفْسِىٓ ۖ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰٓ إِلَىَّ ۖ إِنِّىٓ أَخَافُ إِنْ
عَصَيْتُ رَبِّى عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾ قُل لَّوْ شَآءَ ٱللَّهُ مَا تَلَوْتُهُۥ عَلَيْكُمْ وَلَآ أَدْرَىٰكُم بِهِۦ ۖ فَقَدْ
لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِّن قَبْلِهِۦٓ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦﴾

ئۇلارغا بىزنىڭ روشەن ئايەتلىرىمىز تىلاۋەت قىلىنسا، بىزگە مۇلاقات بولۇشنى ئۈمىد قىلمايدىغانلار (يەنى قىيامەتكە ئىشەنمەيدىغانلار): «بۇنىڭدىن باشقا بىر قۇرئاننى كەلتۈرگىن ياكى ئۇنى ئۆزگەرتكىن (يەنى ئازابقا دائىر ئايەتنى رەھمەت ئايىتىگە ئۆزگەرت، ئىلاھلىرىمىزنى سۆككەننىڭ ئورنىغا مەدھىيلە، ھارامنى ھالال قىل)» دەيدۇ. «مەن ئۇنى ئۆزەمچە ئۆزگەرتەلمەيمەن، مەن پەقەت ماڭا قىلىنغان ۋەھىيگىلا ئەمەل قىلىمەن؛ ئەگەر مەن پەرۋەردىگارىمغا ئاسىيلىق قىلسام، ئەلۋەتتە، بۈيۈك كۈننىڭ (يەنى قىيامەت كۈننىڭ) ئازابىدىن قورقىمەن» دېگىن﴿15﴾. «ئەگەر الله ئىرادە قىلسا، سىلەرگە ئۇنى (يەنى قۇرئاننى) تىلاۋەت قىلماس ئىدىم، الله مۇ ئۇنى (مەن ئارقىلىق) سىلەرگە بىلدۈرمەس ئىدى. ئاراڭلاردا ئۇنىڭدىن (يەنى قۇرئان نازىل بولۇشتىن) ئىلگىرى ئۇزۇن زامان تۇردۇم، (مۆجىزە بولغان بۇ قۇرئاننىڭ پەقەت الله تەرىپىدىن نازىل بولغانلىقىنى بىلىشكە) ئەقلىڭلارنى ئىشلەتمەمسىلەر؟» دېگىن﴿16﴾.

قۇرەيش كاتتىۋاشلىرىنىڭ بويۇنتاۋلىق قىلغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، قۇرئاندىن يۈز ئۆرۈپ، ئۇنىڭدىن تانغۇچى قۇرەيش مۇشرىكلىرىدىن ئىبارەت كاپىرلارنىڭ بويۇنتاۋلىق قىلغانلىقلىرىدىن خەۋەر بېرىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام الله تائالانىڭ مۆجىزىلىك كىتابى قۇرئاننى ئۇلارغا ئوقۇپ بەرگەندە ئۇلار: سەن بىزگە بۇ قۇرئاندىن باشقا نەرسىنى (يەنى قۇرئاننى قايتۇرۇۋېتىپ بۇنىڭدىن باشقا بىر ئۇسلۇبتىكى كىتابنى) ئېلىپ كەل، ياكى ئۇنى باشقا بىر ئۇسلۇبقا ئۆزگەرتكىن، دېيىشتى.

www.munber.org

ئۇلارنىڭ بۇ سۆزىگە بىنائەن اللە تائالا پەيغەمبىرىگە مۇنداق دەيدۇ: ﴿«مەن ئۇنى ئۆزەمچە ئۆزگەرتەلمەيمەن﴾ يەنى بۇنداق قىلىش مېنىڭ قولۇمدىن كەلمەيدۇ. مەن پەقەت بۇيرۇلغاننى قىلىدىغان بەندە ۋە اللە تەرەپتىن نازىل قىلىنغان ۋەھيىنى يەتكۈزىدىغان بىر ئەلچى. ﴿مەن پەقەت ماڭا قىلىنغان ۋەھىيگىلا ئەمەل قىلىمەن؛ ئەگەر مەن پەرۋەردىگارىمغا ئاسىيلىق قىلسام، ئەلۋەتتە، بۈيۈك كۈننىڭ (يەنى قىيامەت كۈنىنىڭ) ئازابىدىن قورقىمەن» دېگىن﴾.

قۇرئان كەرىمنىڭ ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاش توغرىسىدا

اللە تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا ئېلىپ كەلگەن نەرسىنىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە پاكىت كەلتۈرۈپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿«ئەگەر اللە ئىرادە قىلسا، سىلەرگە ئۇنى (يەنى قۇرئاننى) تىلاۋەت قىلماس ئىدىم، اللە ئۇنى (مەن ئارقىلىق) سىلەرگە بىلدۈرمەس ئىدى﴾ يەنى مەن پەقەت قۇرئاننى اللە تائالانىڭ ئىزنى، خالىشى ۋە ئىرادە قىلىشى بىلەنلا سىلەرگە ئېلىپ كەلدىم. بۇنىڭ پاكىتى مەن ئۆز خاھىشىم بىلەن يالغاننى توقۇپ چىقالمايمەن ۋە ئويدۇرالمايمەن. سىلەر ئۇنىڭغا قارشى چىقىشتىن ئاجىزسىلەر. غالىب ۋە بۈيۈك اللە مېنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەنگە قەدەر مەن سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا چوڭ بولغانلىقىم ئۈچۈن، سىلەر مېنىڭ راستچىل ۋە ئىشەنچلىك ئىكەنلىكىمنى بىلىسىلەر. بۇ ئارىدا سىلەر مېنى بىرەر قېتىم بىرەر يېتەرسىزلىكىم سەۋەبىدىن كەمسىتكەن ۋە تەنقىد قىلغان ئەمەس.

﴿ئاراڭلاردا ئۇنىڭدىن (يەنى قۇرئان نازىل بولۇشتىن) ئىلگىرى ئۇزۇن زامان تۇردۇم، (مۆجىزە بولغان بۇ قۇرئاننىڭ پەقەت اللە تەرىپىدىن نازىل بولغانلىقىنى بىلىشكە) ئەقلىڭلارنى ئىشلەتمەمسىلەر؟» دېگىن﴾ يەنى سىلەرنىڭ ھەق بىلەن باتىلنى پەرق ئېتىپ، ھەقنى تونۇيدىغان ئەقلىڭلار يوقمۇ؟ شۇڭا رۇم پادىشاھى ھىرەقل ئەبۇسۇفيان ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈپەتلىرىنى سورىغاندا، ئەبۇسۇفيان ۋە ھەمراھلىرىغا: مۇھەممەد ئۆزىنى مەن اللە نىڭ پەيغەمبىرى دەپ جاكارلاشتىن بۇرۇن سىلەر ئۇنى يالغانچى دەپ قارامتىڭلار؟ دېدى. ئەبۇسۇفيان: مەن ياق دېدىم، دەيدۇ. ئەبۇسۇفيان شۇ چاغدا مەككە كاپىرلىرىنىڭ كاتتىۋىشى ۋە مۇشرىكلارنىڭ تايانچىلىق ئادىمى ئىدى. شۇنداق تۇرۇقلۇقمۇ ھەق ئالدىدا يالغان گەپ قىلالمىدى ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى ئېتىراپ قىلدى. بۇنداق دۈشمەنلەرنىڭ ئۆز دۈشمىنىنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى ھەقىقىي ئېتىراپ قىلىشى تارىختا كۆرۈلۈپ باقمىغان ئىش ئىدى. ھىرەقل ئەبۇسۇفيانغا مۇنداق دېدى: شەك - شۈبھىسىزكى، مۇھەممەدنىڭ كىشىلەرگە يالغان سۆزلىمىگەن تۇرۇپ اللە تائالانىڭ نامىدا يالغان سۆزلەيدىغانلىقى مۇمكىن ئەمەس دەپ قارايمەن.

جەئفەر ئىبنى ئەبۇتالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەبەشىستان[1] نىڭ پادىشاھى نەجاشىيغا مۇنداق دېدى: اللە بىزگە بىزنىڭ ئىچىمىزدىن بىر پەيغەمبەر ئەۋەتتى، بىز ئۇنىڭ راستچىل، ئېسىل نەسەبلىك ۋە ئىشەنچلىك ئىكەنلىكىنى بىلىمىز. ھەقىقەتەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا پەيغەمبەرلىك كېلىشتىن بۇرۇن، ئۇ بىزنىڭ ئىچىمىزدە 40 يىل تۇرغان...

* * * * * * *

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ ٱفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِـَٔايَـٰتِهِۦٓ ۚ إِنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ ٱلْمُجْرِمُونَ ﴿١٧﴾

[1] ھازىرقى ئېفئوفىيە.

www.munber.org

اللّٰه غا يالغاننى چاپلىغان ياكى اللّٰه نىڭ ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلغان ئادەمدىنمۇ زالىم ئادەم بارمۇ؟ گۇناھكارلار ھەرگىز بەختكە ئېرىشەلمەيدۇ﴿17﴾.

﴿**اللّٰه غا يالغاننى چاپلىغان ئادەمدىنمۇ زالىم ئادەم بارمۇ؟**﴾ يەنى ھېچ كىشى ئۇنىڭدەك زالىم، ئۇنىڭدەك سەركەش ۋە ئۇنىڭدەك قاتتىق گۇناھكار ئەمەس. اللّٰه تائالاغا يالغاننى توقۇغان، اللّٰه ئۇنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتمىسىمۇ، ئۇ ئۆزىنى پەيغەمبەر ئاتىۋالغاندىنمۇ قاتتىق گۇناھكار ۋە ئەشەددى زالىم يوق. بۇنداق كىشىنىڭ ئىشىنى دۆت ئادەملەرمۇ بىلىۋالالايدۇ. بۇنداق كىشىنى پەيغەمبەرلەرگە قانداقمۇ ئوخشاتقىلى بولسۇن؟ كىمكى راستىن ياكى يالغاندىن بۇنداق سۆزلەرنى قىلسا ئۇنىڭ ياخشى ياكى پاسىق ئىكەنلىكىگە اللّٰه تائالا چوقۇم كۆندىنمۇ ئوچۇق دەلىل - پاكىتلارنى كەلتۈرىدۇ.

ھەقىقەتەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىلەن مۇسەيلەمە كاززابنىڭ ئارىسىدىكى پەرق، بۇ ئىككىسىنى كۆرگەن كىشى ئۈچۈن چاشگاھ ۋاقتىدىكى كۈننىڭ يورۇقلۇقى بىلەن زۇلمەت كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقىنىڭ پەرقىگە ئوخشاش ئېنىقتۇر. ئۇلارنىڭ سۈپەتلىرى، ئىش - ھەرىكەتلىرى ۋە سۆزلىرىدىن ھەر بىر ئەقىل ئىگىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ راستچىل، مۇسەيلەمەنىڭ كاززاب، سىجاھ ۋە ئەسۋەد ئەنسىي[1] قاتارلىقلارنىڭ يالغانچى ئىكەنلىكىنى بىلىۋالالايدۇ.

ئابدۇللاھ ئىبنى سالام مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە كەلگەن چاغدا، بەزى كىشىلەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا گۇمان بىلەن قارىدى مەنمۇ شۇ كىشىلەرنىڭ قاتارىدىن ئىدىم. ئۇنى كۆرگەندە ئۇنىڭ چىرايىدىن يالغانچىلىقنىڭ ھېچقانداق بىر ئەسىرى چىقمايتتى. مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن تۇنجى قېتىم بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىدىم: «ئى خالايىقلار! سالامنى ئاشكارا قىلىڭلار، ئۇرۇق - تۇغقانچىلىقنى يەتكۈزۈڭلار، كىشىلەرگە تائام بېرىڭلار، كېچىدە كىشىلەر ئۇخلاۋاتقاندا ناماز ئوقۇڭلار، شۇنداق قىلساڭلار جەننەتكە سالامەت كىرىسىلەر».

زامان ئىبنى سەئلەبە ئۆزىنىڭ قەۋمى بەنى سەئىد ئىبنى بەكرى تەرىپىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەلچى بولۇپ كەلگەندە: بۇ ئاسماننى كىم ئېگىز قىلدى؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «اللّٰه» دېدى. ئۇ: بۇ تاغلارنى كىم تىكلىدى؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «اللّٰه» دېدى. ئۇ: زېمىننى كىم يايدى؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «اللّٰه» دېدى. ئۇ: ئاسماننى ئېگىز قىلغان، تاغلارنى تىكلىگەن ۋە زېمىننى يايغان زات اللّٰه نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، اللّٰه سېنى پۈتكۈل جاھان ئەھلىگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتىمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «شۇنداق، اللّٰه نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەن» دېدى. ئاندىن ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ناماز، زاكات، ھەج ۋە روزا توغرۇلۇق سورىدى. ئۇ ھەر بىر سوئالنى سورىغاندا مەزكۇر قەسەمنى قىلاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ ئۇ كىشىگە مەزكۇر قەسەمنى قىلىپ تۇرۇپ جاۋاب بېرەتتى. ئاندىن ئۇ كىشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: سەن راست گەپ قىلدىڭ، سېنى ھەق بىلەن ئەۋەتكەن زات اللّٰه بىلەن قەسەمكى، مەن ئاشۇ ئەمەللەرنى كېمەيتىپمۇ قويمايمەن ۋە ئارتۇقمۇ قىلمايمەن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئادەم شۇ ئەمەل ئىبادەتلەر بىلەنلا چەكلەندى. ئۇ ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىنى كۆرسىتىدىغان دەلىل - پاكىتلارنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ راست پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە ئىشەندى.

رىۋايەت قىلىنىشىچە ئەمر ئىبنى ئاس مۇسەيلەمە كاززابنىڭ قېشىغا كەلگەن. ئۇ ئىسلامغا كىرىشتىن ئىلگىرىكى زامانلاردا مۇسەيلەمە كاززابنىڭ دوستى ئىدى. ئەمر ئىبنى ئاس تېخى ئىسلامغا كىرمىگەن ئىدى. مۇسەيلەمە: ئى ئەمر ساڭا ۋاي! سىلەرنىڭ ھەمراھىڭلار (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) مۇشۇ

[1] سىجاھ ۋە ئەسۋەد ئەنسىمۇ پەيغەمبەرلىكنى دەۋا قىلىپ چىققانلاردىندۇر.

www.munber.org

يېقىندا قايسى ۋەھيي نازىل قىلىندى؟ دېدى. ئەمر: ئۇنىڭ ساھابىلىرىنىڭ مەزمۇنى ناھايىتى چوڭقۇر قىسقا بىر سۈرىنى ئوقۇغانلىقىنى ئاڭلىدىم، دېدى. مۇسەيلەمە: ئۇ قايسى سۈرە؟ دېدى. ئەمر: ﴿زامان بىلەن قەسەمكى. ئىمان ئېيتقان، ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان، بىر - بىرىگە ھەقنى تەۋسىيە قىلىشقان، بىر - بىرىگە سەۋرنى تەۋسىيە قىلىشقان كىشىلەردىن باشقا ھەممە ئادەم چوقۇم زىيان ئىچىدىدۇر﴾[1] دېگەن سۈرىنى ئوقۇپ بەردى. شۇنىڭ بىلەن مۇسەيلەمە بىردەم ئويلىنىپ مۇنداق دېدى: ماڭىمۇ شۇ سۈرىگە ئوخشاش بىر سۈرە نازىل قىلىندى، دېدى. ئەمر: ئۇ قانداق سۈرە؟ دېدى. مۇسەيلەمە: ئى ۋەبر! ئى ۋەبر![2] سەن ئىككى قۇلاقلىق ۋە كۆكرەكلىك، باشقا يەرلىرىڭ تۆشۈك - تۆشۈك. ئى ئەمر! قانداقراقكەن؟ دېدى. ئەمر: اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئۆزەڭنىڭ يالغان گەپ قىلىۋاتقانلىقىڭنى مېنىڭ بىلىپ قالغانلىقىمنى ئەلۋەتتە بىلدىڭ، دېدى. بىركىشى مۇشرىك ھالىتىدە تۇرۇپ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ راستچىللىقىنى ۋە لەنتى مۇسەيلەمە كەززابنىڭ يالغانچى ئىكەنلىكىنى مانا مۇشۇنداق بىلىۋالىدىغان تۇرسا، يىراقنى كۆرەلەيدىغان، زېرەك، ساغلام، ئەقىللىق ۋە توغرا پىكىرلىك كىشىلەر قانداقمۇ بىلىۋالالمىسۇن؟! شۇنىڭ ئۈچۈن اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿اللە غا يالغان چاپلىغان ياكى ئۆزىگە ھېچ نەرسە ۋەھيي قىلىنمىغان تۇرۇقلۇق، ماڭا ۋەھيي قىلىندى دېگەن، ياكى اللە نازىل قىلغاندەك مەنمۇ كىتاب نازىل قىلالايمەن دېگەن كىشىلەردىنمۇ زالىم كىشىلەر بارمۇ؟﴾[3].

﴿اللە غا يالغاننى چاپلىغان ياكى اللە نىڭ ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلغان ئادەمدىنمۇ زالىم ئادەم بارمۇ؟ گۇناھكارلار ھەرگىز بەختكە ئېرىشەلمەيدۇ﴾ شۇنداقلا پەيغەمبەر ئېلىپ كەلگەن ھەقىقەتنى ئىنكار قىلغان ۋە ئۆزىنىڭ زىيىنىغا پاكىت تۇرغۇزغان ئادەمدىنمۇ زالىم ئادەم يوق.

* * * * * * *

وَيَعۡبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمۡ وَلَا يَنفَعُهُمۡ وَيَقُولُونَ هَٰٓؤُلَآءِ شُفَعَٰٓؤُنَا عِندَ
ٱللَّهِۚ قُلۡ أَتُنَبِّـُٔونَ ٱللَّهَ بِمَا لَا يَعۡلَمُ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَلَا فِي ٱلۡأَرۡضِۚ سُبۡحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا
يُشۡرِكُونَ ﴿١٨﴾ وَمَا كَانَ ٱلنَّاسُ إِلَّآ أُمَّةٗ وَٰحِدَةٗ فَٱخۡتَلَفُواْۚ وَلَوۡلَا كَلِمَةٞ سَبَقَتۡ مِن رَّبِّكَ لَقُضِيَ
بَيۡنَهُمۡ فِيمَا فِيهِ يَخۡتَلِفُونَ ﴿١٩﴾

ئۇلار اللە نى قويۇپ، ئۆزلىرىگە پايدا - زىيان يەتكۈزەلمەيدىغان نەرسىلەرگە چوقۇنىدۇ، «بۇلار (يەنى بۇتلار) اللە نىڭ دەرگاھىدا بىزگە شاپائەت قىلغۇچىلار» دېيىشىدۇ، ئەجەبا، ئاسمانلاردا ۋە زېمىندا بۇنداق نەرسە (يەنى اللە نىڭ شېرىكى ياكى شاپائەت قىلغۇچى) بولۇپ، ئۇنى اللە بىلمەي قېلىپ، سىلەر اللە غا ئۇنى ئېيتىپ بېرەمسىلەر؟ اللە ئۇلارنىڭ شېرىك كەلتۈرگەن نەرسىلىرىدىن پاكتۇر ۋە يۈكسەكتۇر﴿18﴾. ئىنسانلار (ئەسلىدە) بىر دىن (يەنى ئىسلام دىنى) دا ئىدى. كېيىن ئۇلار ئىختىلاپ قىلىشتى (يەنى دىنلار كۆپەيدى، بۇتلارغا چوقۇنۇشتى). پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئالدىنئالا ئېيتقان سۆزى (يەنى جازالاشنى قىيامەتكە قالدۇرۇشتىن ئىبارەت تەقدىرى) بولمىسا ئىدى، ئۇلارنىڭ ئىختىلاپ قىلىشقان

(1) سۈرە ئەسر 1 — 3 - ئايەتلەر.
(2) بۇ توشقانغان ئوخشاپ كېتىدىغان ئافرىقا ۋە كىچىك ئاسىيادا ياشايدىغان ھايۋان.
(3) سۈرە ئەنئام 93 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

نەرسىلىرى ئۈستىدە ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئەلۋەتتە ھۆكۈم چىقىرىلاتتى (يەنى دىنىدا ئىختىلاپ قىلىشقانلىقلىرى ئۈچۈن ئۇلارغا بۇ دۇنيادىلا جازا بېرىلەتتى) ﴿19﴾.

مۇشرىكلارنىڭ ئىلاھلىرى ھەققىدە قىلغان ئېتىقادلىرى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە، قىيامەت كۈنى اللّٰه تائالانىڭ ئالدىدا بىزگە شاپائەت قىلىدۇ، دەپ گۇمان قىلىپ اللّٰه تائالاغا بۇتلارنى قوشۇپ ئىبادەت قىلىدىغان مۇشرىكلارغا رەددىيە بېرىدۇ ۋە ئۇ بۇتلارنىڭ ئەمەلىيەتتە ھېچقانداق پايدا - زىيان كەلتۈرەلمەيدىغانلىقىدىن، ھېچ نەرسىگە ئىگە بولالمايدىغانلىقىدىن، قىيامەت كۈنىدە ئۇلاردىن كۈتكەن نەرسىنىڭ ھەرگىز يۈز بەرمەيدىغانلىقىدىن ۋە بۇ ئىشنىڭ مەڭگۈ ئۇلار ئويلىغاندەك بولمايدىغانلىقىدىن خەۋەر بەردى.

﴿ئەجەبا، ئاسمانلاردا ۋە زېمىندا بۇنداق نەرسە (يەنى اللّٰه نىڭ شېرىكى ياكى شاپائەت قىلغۇچى) بولۇپ، ئۇنى اللّٰه بىلمەي قېلىپ، سىلەر اللّٰه غا ئۇنى ئېيتىپ بېرەمسىلەر؟﴾ ئىبنى جەرىر بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: سىلەر ئاسمانلاردا ۋە زېمىندا يۈز بەرمەيدىغان ئىشتىن اللّٰه تائالاغا خەۋەر بېرەمسىلەر؟

ئاندىن اللّٰه تائالا ئۆزىنىڭ ئۇلۇغ زاتىنى ئۇلارنىڭ شېرىك كەلتۈرگەن ۋە كۇپۇرلۇق قىلغان نەرسىلىرىدىن پاكلاپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿اللّٰه ئۇلارنىڭ شېرىك كەلتۈرگەن نەرسىلىرىدىن پاكدۇر ۋە يۈكسەكدۇر﴾**.

شېرىكنىڭ پەيدا بولۇشى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا ئەسلىدە شېرىك يوق بولۇپ، كېيىن كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا پەيدا بولغانلىقىنى، شېرىك پەيدا بولۇشتىن ئىلگىرى ئىنسانلارنىڭ ئىسلامدىن ئىبارەت پەقەت بىرلا دىندا ئىكەنلىكىنى خەۋەر بېرىدۇ.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: «ئادەم ئەلەيھىسسالام بىلەن نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ياشىغان ئارىلىقى 10 ئەسىر بولۇپ، بۇ جەرياندا ھەمملا كىشى ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلاتتى. كېيىن كىشىلەر ئارىسىدا ئىختىلاپ پەيدا بولۇپ، ئىلاھ دەپ ئاتىۋالغان باشقا نەرسىلەر ۋە بۇتلارغا چوقۇندى.

شۇنىڭ بىلەن اللّٰه تائالا روشەن ۋە كەسكىن دەلىل - پاكىتلار بىلەن پەيغەمبەرلىرىنى ئەۋەتتى. ﴿اللّٰه نىڭ مۇنداق قىلىشى ھالاك بولىدىغانلارنىڭ روشەن دەلىلنى كۆرۈپ ئاندىن ھالاك بولۇشى، ياشايدىغانلارنىڭ روشەن دەلىلنى كۆرۈپ ئاندىن ياشىشى ئۈچۈن ئىدى﴾[1].

﴿پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئالدىنئالا ئېيتقان سۆزى (يەنى جازالاشنى قىيامەتكە قالدۇرۇشتىن ئىبارەت تەقدىرى) بولمىسا ئىدى، ئۇلارنىڭ ئىختىلاپ قىلىشقان نەرسىلىرى ئۈستىدە ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئەلۋەتتە ھۆكۈم چىقىرىلاتتى (يەنى دىنىدا ئىختىلاپ قىلىشقانلىقلىرى ئۈچۈن ئۇلارغا بۇ دۇنيادىلا جازا بېرىلەتتى)﴾ يەنى ئەگەر اللّٰه تائالا بىرەرسىنى جازالىماقچى بولسا ئۇنىڭغا قارشى پاكىت تۇرغۇزغاندىن كېيىن جازالايدىغانلىقىنى ۋە مەخلۇقاتلارغا مۇئەييەن ۋاقىت بەلگىلىگەنلىكىنى ئالدىنئالا ئورۇنلاشتۇرمىغان بولسا، ئىختىلاپ قىلىشقانلارنىڭ ئارىسىدا چوقۇم ھۆكۈم چىقىرىپ مۆمىنلەرنى بەختكە ئېرىشتۈرۈپ كاپىرلارنى جازالىغان بولاتتى.

* * * * * * *

---

[1] سۈرە ئەنفال 42 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

وَيَقُولُونَ لَوۡلَآ أُنزِلَ عَلَيۡهِ ءَايَةٞ مِّن رَّبِّهِۦۖ فَقُلۡ إِنَّمَا ٱلۡغَيۡبُ لِلَّهِ فَٱنتَظِرُوٓاْ إِنِّي مَعَكُم مِّنَ ٱلۡمُنتَظِرِينَ ﴿٢٠﴾

ئۇلار (يەنى ئەھلى مەككە): «نېمىشقا ئۇنىڭغا (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن (بىز تەلەپ قىلغان مۆجىزىلەردىن) بىر مۆجىزە چۈشۈرۈلمىدى» دەيدۇ. ئېيتقىنكى، «غەيبنى بىلىش پەقەت اللە غا خاس (مۆجىزىلەرنى اللە كەلتۈرىدۇ، مەن پەقەت تەبلىغ قىلغۇچىمەن)، سىلەر (اللە نىڭ ئارىمىزدا ھۆكۈم چىقىرىشىنى) كۈتۈڭلار، شۈبھىسىزكى، مەنمۇ سىلەر بىلەن (شۇنى) كۈتكۈچىلەردىنمەن» ﴿20﴾.

مۇشرىكلارنىڭ مۆجىزە تەلەپ قىلىشى توغرىسىدا

ھەقىقەتكە قارشى چىققۇچى ۋە ئۇنى ئىنكار قىلغۇچى كاپىرلار: نېمىشقا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئۆز پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن بىر مۆجىزە چۈشۈرۈلمىدى؟ دەيدۇ. ئۇلار، اللە سەمۇد قەۋمىگە تۆگىنى مۆجىزە قىلىپ بەرگەندەك، ئۆزلىرىگىمۇ بىر مۆجىزىنىڭ بولۇشىنى، ياكى سەفا تېغىنى ئالتۇنغا ئۆزگەرتىپ بېرىشىنى، ياكى مەككىنىڭ تاغلىرىنى يوق قىلىۋېتىپ ئورنىغا بوستانلىق باغلارنى ۋە ئۆستەڭلارنى بىنا قىلىپ بېرىشىنى ياكى ئۇنىڭدىن باشقا اللە قادىر بولغان نەرسىدىن بىرەرنى كەلتۈرۈپ بېرىشىنى ئارزۇ قىلىدۇ. لېكىن اللە تائالا سۆزلىرى ۋە ئىشلىرىنى ھېكمەت بىلەن قىلغۇچىدۇر.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿اللە نىڭ بەرىكىتى بۈيۈكتۇركى، ئەگەر ئۇ خالىسا ساڭا ئۇلارنىڭ ئېيتقانلىرىدىنمۇ ياخشى، ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ تۇرىدىغان باغلارنى ۋە چوڭ سارايلارنى ئاتا قىلاتتى. ياق، ئۇلار قىيامەتنى ئىنكار قىلدى، قىيامەتنى ئىنكار قىلغانلارغا بىز دوزاخنى تەييارلىدۇق﴾[1] ﴿(قۇرەيش مۇشرىكلىرى تەلەپ قىلغان) مۆجىزىلەرنى مەيدانغا كەلتۈرمەسلىكىمىز پەقەت بۇرۇنقىلار (يەنى ئىلگىرىكى ئۈممەتلەرنىڭ) مۆجىزىلەرنى يالغانغا چىقارغانلىقى ئۈچۈندۇر﴾[2].

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، مۇنداق دەيدۇ: مېنىڭ ئىنسانلارغا تۇتقان يولۇم شۇكى، مەن ئۇلارغا ئۇلارنىڭ سورىغان نەرسىلىرىنى بەرسەم، ئۇلار ئىمان ئېيتىشى كېرەك. ئۇنداق قىلمىسا، ئۇلارنى جازالاشنى تېزلىتىمەن.

شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئۇلار سورىغان نەرسىسىنى بېرىدىغانلىقى، ئاندىن ئۇلارنىڭ ئىمان ئېيتىشى كېرەكلىكى، ئۇنداق قىلمىسا ياكى ئۇلارنى جازالاش ياكى ئۇلارغا مۆھلەت بېرىش ئىختىيارى بېرىلگەن ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۆھلەت بېرىلىشنى ئىختىيار قىلدى. بۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر قانچە قېتىم چۈشىدە كۆرگەن ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن اللە تائالا پەيغەمبىرىنى ئۇلارغا سورىغان نەرسىگە جاۋاب بېرىشنى تەۋسىيە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئېيتقىنكى، «غەيبنى بىلىش پەقەت اللە غا خاس (مۆجىزىلەرنى اللە كەلتۈرىدۇ، مەن پەقەت تەبلىغ قىلغۇچىمەن)**﴾ يەنى ئىشنىڭ ھەممىسى اللە تائالاغا خاستۇر. اللە ئىشلارنىڭ ئاقىۋىتىنى ئوبدان بىلگۈچىدۇر.

﴿**سىلەر (اللە نىڭ ئارىمىزدا ھۆكۈم چىقىرىشىنى) كۈتۈڭلار، شۈبھىسىزكى، مەنمۇ سىلەر بىلەن (شۇنى) كۈتكۈچىلەردىنمەن»**﴾ يەنى ئەگەر سىلەر سورىغان نەرسىنى كۆرمىگىچە مېنىڭ

[1] سۈرە فۇرقان 10 — 11 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە ئىسرا 59 - ئايەت.

www.munber.org

پەيغەمبەرلىكىمگە ئىشەنمەيدىغان بولساڭلار، الله تائالانىڭ مەن بىلەن سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا ھۆكۈم چىقىرىشىنى كۈتۈڭلار. مۇنداق دېيىشتىكى سەۋەب، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىلىرىدىن ئۇلار تويلىشىپ تۇرغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ 14 كۈنلۈك ئايغا بىر ئىشارەت قىلىشى بىلەن (الله تائالانىڭ ئىزنى بىلەن) ئاي ئىككىگە بۆلۈنۈپ، بىر بۆلۈكى تاغنىڭ بىر تەرىپىدە يەنە بىر بۆلۈكى تاغنىڭ ئۇ تەرىپىدە تۇرۇشىدەك ئۇلار ئۆزلىرى سورىغان مۆجىزىلەرنىڭ ئەڭ چوڭى بولغان بۇ مۆجىزىنى كۆرگەن. بۇ مۆجىزە زېمىندىكى ئۇلار سورىغان ۋە سورىمىغان باشقا مۆجىزىلەرنىڭ ئەڭ چوڭى ھېسابلىنىدۇ. ئەگەر ئۇلار ئاشۇ سورىغان مۆجىزىلىرىدە توغرا يولغا مېڭىشنى ۋە ھەقنى ئىسپاتلاشنى مەقسەت قىلغان بولسا، ئەلۋەتتە الله ئۇلارنىڭ تىلەكلىرىنى بەرگەن بولاتتى. لېكىن الله ئۇلارنىڭ ھەقىقەتكە قارشى چىقىش ۋە بويۇنتاۋلۇق قىلىش يۈزىسىدىن مۆجىزە تەلەپ قىلغانلىقىنى بىلگەچكە، ئۇلارنى شەك ۋەگۇمان ئىچىدە قالدۇردى. الله ئۇلاردىن بىزنىڭمۇ ئىمان ئېيتمايدىغانلىقىنى ئوبدان بىلىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۈبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭنىڭ لەنىتىگە تېگىشلىك بولغانلار ئىمان ئېيتمايدۇ. ئۇلارغا پۈتۈن مۆجىزىلەركۆرسىتىلگەن تەقدىردىمۇ، قاتتىق ئازابنى كۆرمىگىچە (ئىمان ئېيتمايدۇ)﴾[1] ﴿بىزئۇلارغا (يەنى كۇففارلارغا) پەرىشتىلەرنى چۈشۈرگەن، ئۆلۈكلەرنى ئۇلار بىلەن سۆزلەشتۈرگەن، بىز ھەممە نەرسىنى ئۇلارنىڭ ئالدىغا يىغىپ بەرگەن (يەنى ئۇلارنىڭ يۇقىرىقى تەلەپلىرىنى ئورۇنلىغان) تەقدىردىمۇ، الله خالىمىغىچە ئۇلار ئىمان ئېيتمايدۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ تولىسى (بۇنى) ئۇقمايدۇ﴾[2] يەنى ئۇلار تەكەببۇر بولغانلىقى ئۈچۈن شۇنداق قىلىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز ئۇلارغا ئاسماندىن بىر ئىشىك ئېچىپ بەرگەن، ئۇلار ئۇنىڭدىن ئاسمانغا ئۆرلەپ (ئالەمى ئەرۋاھنى، پەرىشتىلەرنى كۆرگەن تەقدىردىمۇ). ئۇلار چوقۇم: «كۆزلىرىمىز باغلىنىپ قالدى، بەلكى سېھىرلەنگەن قەۋم بولۇپ قالساق كېرەك» دېيىشىدۇ﴾[3] ﴿ئەگەر ئۇلار ئاسماننىڭ بىر پارچىسى چۈشۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرسە: «بۇ توپلاشقان بۇلۇتتۇر» دەيدۇ﴾[4] ﴿(ئى مۇھەممەد!) بىز ساڭا (ئۇلار تەلەپ قىلغاندەك) قەغەزگە يېزىلغان بىر كىتابنى نازىل قىلغان، كاپىرلار ئۇنى قوللىرى بىلەن تۇتۇپ كۆرگەن تەقدىردىمۇ، ئۇلار، شەكسىزكى، بۇ پەقەت روشەن سېھىردۇر، دەيتتى، چۈنكى ئۇلارنىڭ غەرىزى ئەڭ روشەن دەلىل كەلگەندىمۇ ئىمان ئېيتماسلىقتۇر﴾[5].

ئۇنداق كىشىلەرنىڭ سورىغان تىلىكى ناھايىتى ئاز ئىجابەت قىلىنىدۇ. چۈنكى ئۇلارنىڭ تىلىكىنى بېرىش پايدىسىزدۇر. ئۇلار گۇناھ ئىشلارنى كۆپ قىلىدىغان بولغاچقا ھەقىقەتكە قارشى چىقىش ۋە ئۇنىڭغا باش ئەگمەسلىككە ئادەتلىنىپ كەتكەن شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿سىلەر **(الله نىڭ ئارىمىزدا ھۆكۈم چىقىرىشىنى) كۈتۈڭلار، شۈبھىسىزكى، مەنمۇ سىلەر بىلەن (شۇنى) كۈتكۈچىلەردىنمەن»﴾.**

* * * * * * *

وَإِذَآ أَذَقۡنَا ٱلنَّاسَ رَحۡمَةً مِّنۢ بَعۡدِ ضَرَّآءَ مَسَّتۡهُمۡ إِذَا لَهُم مَّكۡرٌ فِيٓ ءَايَاتِنَاۚ قُلِ ٱللَّهُ أَسۡرَعُ مَكۡرًاۚ
إِنَّ رُسُلَنَا يَكۡتُبُونَ مَا تَمۡكُرُونَ ﴿٢١﴾ هُوَ ٱلَّذِي يُسَيِّرُكُمۡ فِي ٱلۡبَرِّ وَٱلۡبَحۡرِۖ حَتَّىٰٓ إِذَا كُنتُمۡ فِي ٱلۡفُلۡكِ

[1] سۈرە يۇنۇس 96 — 97 - ئايەت.
[2] سۈرە ئەنئام 111 - ئايەت.
[3] سۈرە ھىجر 14 — 15 - ئايەتلەر.
[4] سۈرە تۇر 44 - ئايەت.
[5] سۈرە ئەنئام 7 - ئايەت.

www.munber.org

وَجَرَيْنَ بِهِم بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا۟ بِهَا جَآءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَآءَهُمُ ٱلْمَوْجُ مِن كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوٓا۟ أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ ۙ دَعَوُا۟ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ لَئِنْ أَنجَيْتَنَا مِنْ هَٰذِهِۦ لَنَكُونَنَّ مِنَ ٱلشَّٰكِرِينَ ﴿٢٢﴾ فَلَمَّآ أَنجَىٰهُمْ إِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِى ٱلْأَرْضِ بِغَيْرِ ٱلْحَقِّ ۗ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلَىٰٓ أَنفُسِكُم ۖ مَّتَٰعَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٣﴾

كىشىلەرنىڭ بېشىغا كەلگەن زىيان زەخمەتنى كۆتۈرۈۋەتكەندىن كېيىن، ئۇلارغا رەھمىتىمىزنى تېتىتساق، ئۇلار بىزنىڭ ئايەتلىرىمىز ئۈستىدە مىكىر ئىشلىتىشكە (يەنى ئىنكار قىلىشقا) ئالدىرايدۇ. ئېيتقىنكى، «اللە ئۇلارنى قىلغان مىكرى ئۈچۈن ئەڭ تېز جازالايدۇ». شۈبھىسىزكى، بىزنىڭ پەرىشتىلىرىمىز مىكرىڭلارنى يېزىپ تۇرىدۇ﴿21﴾. اللە سىلەرنى قۇرۇقلۇقتا (يەنى ئۇلاغلار ئۈستىدە)، دېڭىزدا (يەنى كېمىلەر ئۈستىدە) سەپەر قىلدۇرىدۇ، سىلەر ئولتۇرغان كېمە (كىشىلەرنى ئېلىپ) مەيىن شامالدا مېڭىۋاتقان ۋە (بۇ) شامالدىن ئۇلار خۇشاللىنىۋاتقان چاغدا، بىردىنلا بوران چىقىپ (كېمە ئۆرۈلىدۇ)، ئۇلار تەرەپ تەرەپتىن كۆتۈرۈلۈۋاتقان دېڭىز دولقۇنلىرى ئىچىدە قالىدۇ، كېمىدىكىلەر قورشىلىنغانلىقىغا (يەنى ھالاك بولىدىغانلىقىغا) جەزمى قىلىدۇ، (چوقۇنۇۋاتقان بۇتلىرىنى تاشلاپ قويۇپ) «ئى خۇدا! ئەگەر سەن بىزنى بۇنىڭدىن (يەنى بالادىن) قۇتۇلدۇرساڭ، بىز چوقۇم شۈكۈر قىلغۇچىلاردىن بولىمىز» دەپ چىن كۆڭلى بىلەن دۇئا قىلىدۇ﴿22﴾. اللە ئۇلارنى (ئۇ بالادىن) قۇتقۇزغاندىن كېيىن، ئۇلار يەر يۈزىدە يولسىزلىق بىلەن بۇزۇقچىلىق قىلىدۇ. ئى ئىنسانلار! بۇزۇقچىلىقىڭلارنىڭ گۇناھى ئۆزەڭلارغا بولىدۇ، (سىلەر) بۇ دۇنيا (نىڭ باقاسى يوق شەھۋەتلىرى) دىن بەھرىمەن بولىسىلەر (بۇنىڭ ھەسرىتى ئاخىرەتكە قالىدۇ)، ئاندىن سىلەر بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتىسىلەر، سىلەرگە قىلمىشىڭلارنى خەۋەر قىلىمىز﴿23﴾.

ئىنساننىڭ بېشىدىن مۇسىبەت كۆتۈرۈلۈپ رەھمەت قىلىنسا، ئۇنىڭ ئۆزگىرىپ كېتىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا قىيىنچىلىقتىن كېيىن ئاسانلىق، قاتتىقچىلىقتىن كېيىن مەمۇرچىلىق ۋە قۇرغاقچىلىقتىن كېيىن يامغۇر ئاتا قىلىشتەك ھەرخىل مۇسىبەتلەردىن كېيىن ئۇلارغا رەھمەت قىلىنسا، ئۇلارنىڭ اللە تائالانىڭ ئايەتلىرىگە قارىتا ھىيلە ـ مىكىر ئىشلىتىدىغانلىقىنى بايان قىلىپ اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئۇلار بىزنىڭ ئايەتلىرىمىز ئۈستىدە مىكىر ئىشلىتىشكە (يەنى ئىنكار قىلىشقا) ئالدىرايدۇ﴾**.

مۇجاھىد بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ئۇلار مەسخىرە ۋە ئىنكار قىلىشقا ئالدىرايدۇ. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئىنسانغا بىرەر زىيان ـ زەخمەت يەتسە، ياتسىدۇ، ئولتۇرسىدۇ، تۇرسىدۇ، (ئۇنى دەپئى قىلىشىمىزنى تىلەپ) بىزگە دۇئا قىلىدۇ﴾[1].

سەھىھۇلبۇخارىيدا مۇنداق بايان قىلىنغان، كېچىچە يامغۇر يېغىپ توختىغان چاغدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرى بىلەن بامدات نامىزىنى ئوقۇدى ئاندىن: «سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ بۇ كېچىدە نېمە دېگەنلىكىنى بىلەمسىلەر؟» دەپ سورىدى. ساھابىلار: اللە ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى

[1] سۈرە يۇنۇس 12 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

بىلگۈچىدۇر، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «اللە تائالا: بەندىلىرىدىمدىن ماڭا مۆمىن بولغان ھالەتتە ۋە ماڭا كاپىر بولغان ھالەتتە تاڭ ئاتقۇزغان كىشىلەر بار. كىمكى اللە تائالانىڭ كارامىتى ۋە رەھمىتى بىلەن بىزگە يامغۇر ياغدۇرۇلۇپ بېرىلدى دېسە، بۇ كىشى ماڭا ئىمان كەلتۈرگەن بولىدۇ. ئەمما، كىمكى پالانى ۋە پالانى يۇلتۇزنىڭ سەۋەبى بىلەن بىزگە يامغۇر ياغدۇرۇلدى دېسە، بۇ كىشى ماڭا كاپىر بولۇپ يۇلتۇزغا ئىمان ئېيتقان بولىدۇ، دەيدۇ»[1] دېدى.

﴿ئېيتقىنكى، «**اللە ئۇلارنى قىلغان مىكرى ئۈچۈن ئەڭ تېز جازالايدۇ**»﴾ يەنى گۇناھكارلار مەن ئازابلانمايدىكەنمەن دەپ گۇمان قىلغۇدەك دەرىجىدە ئۇ قىلغان گۇناھ ئىشلىرىدا تەدرىجى غاپىل قالدۇرىدۇ ۋە مۆھلەت بېرىدۇ. ئۇ پەقەت مۆھلەت ئىچىدىدۇر. ئاندىن اللە تائالا ئۇنى تۇيۇقسىز تۇتىدۇ. ئۇ گۇناھكارنىڭ بارلىق قىلغان ئىشلىرىنى ھۆرمەتلىك خاتىرىلىگۈچى پەرىشتىلەر يېزىپ ساناپ قويىدۇ. ئاندىن ئۇنىڭ گۇناھلىرىنى يوشۇرۇن ۋە ئاشكارىنى بىلگۈچى اللە تائالانىڭ ئالدىدا ئوتتۇرىغا قويىدۇ. شۇنىڭ بىلەن اللە ئۇ گۇناھكارنىڭ چوڭ ـ كىچىك گۇناھلىرىغا ھەتتا زەررىچىلىك كىچىك گۇناھىغىمۇ تېگىشلىك جازا بېرىدۇ.

﴿**اللە سىلەرنى قۇرۇقلۇقتا (يەنى ئۇلاغلار ئۈستىدە)، دېڭىزدا (يەنى كېمىلەر ئۈستىدە) سەپەر قىلدۇرىدۇ**﴾ يەنى اللە تائالا سىلەرنى قوغدايدۇ ۋە سىلەرنى كۆزىتىپ داۋاملىق مۇھاپىزەت قىلىدۇ.

﴿**سىلەر ئولتۇرغان كېمە (كىشىلەرنى ئېلىپ) مەيىن شامالدا مېڭىۋاتقان ۋە (بۇ) شامالدىن ئۇلار خۇشاللىنىۋاتقان چاغدا، بىردىنلا بوران چىقىپ (كېمە ئۇرۇلىدۇ)، ئۇلار تەرەپ تەرەپتىن كۆتۈرۈلۈۋاتقان دېڭىز دولقۇنلىرى ئىچىدە قالىدۇ، كېمىدىكىلەر قورشۇلىنغانلىقىغا (يەنى ھالاك بولىدىغانلىقىغا) جەزمى قىلىدۇ، (چوقۇنۇۋاتقاتقان بۇتلىرىنى تاشلاپ قويۇپ) «ئى خۇدا! ئەگەر سەن بىزنى بۇنىڭدىن (يەنى بالادىن) قۇتۇلدۇرساڭ، بىز چوقۇم شۈكۈر قىلغۇچىلاردىن بولىمىز» دەپ چىن كۆڭلى بىلەن دۇئا قىلىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار مەيىن شامالدا مېڭىۋاتقان كېمىلىرىنىڭ سۈرئىتىدىن ھۇزۇرلىنىپ تۇرغاندا، تۇساتتىن دېڭىزدا قاتتىق بوران چىقىپ، كېمىلەر دېڭىز دولقۇنلىرى ئىچىدە قالىدۇ. كېمىدىكىلەر بۇنداق كۈچلۈك دولقۇنلارنىڭ ھۇجۇمىغا بەرداشلىق بېرەلمەيدىغانلىقىنى بىلىپ يېتىدۇ ـ دە، اللە تائالاغا شېرىك قىلىۋالغان ئىلاھلىرىغا دۇئا قىلماي يالغۇز اللە تائالاغىلا يالۋۇرۇپ دۇئا قىلىدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سىلەر دېڭىزدا بىرەر ئاپەتكە يولۇققان چېغىڭلاردا، ئېسىڭلارغا سىلەر چوقۇنۇۋاتقان مەبۇدلار كەلمەي، پەقەت اللە لا كېلىدۇ (يەنى ئىنسان مۇنداق چاغدا اللە دىن باشقىغا ئىلتىجا قىلمايدۇ)، اللە سىلەرنى (غەرق بولۇشتىن) قۇتقۇزۇپ، (ئامان ـ ئېسەن) قۇرۇقلۇققا چىقارغاندا يۈز ئۆرۈيسىلەر (يەنى ئىخلاسىڭلار تۈگەپ ئاۋالقى ھالىتىڭلارغا قايتىۋالىسىلەر). ئىنسان كۇفرىلىق قىلغۇچىدۇر (يەنى اللە نىڭ نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىش ئىنساننىڭ تەبىئىتىدۇر)﴾[2].

﴿**(چوقۇنۇۋاتقاتقان بۇتلىرىنى تاشلاپ قويۇپ) «ئى خۇدا! ئەگەر سەن بىزنى بۇنىڭدىن (يەنى بالادىن) قۇتۇلدۇرساڭ، بىز چوقۇم شۈكۈر قىلغۇچىلاردىن بولىمىز» دەپ چىن كۆڭلى بىلەن دۇئا قىلىدۇ**﴾ يەنى ئى اللە! بىزنى بۇ ھالەتتىن قۇتقۇزساڭ بىز شۇئاندا ساڭا بېرىلىپ دۇئا قىلغىنىمىزدەك قۇرۇقلۇققا چىققان چېغىمىزدىمۇ، ئىبادەتنى چوقۇم ساڭىلا قىلىمىز، ساڭا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەيمىز.

---

[1] ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇن، ئەرەبلەر يامغۇرنىڭ يېغىشىنى مەلۇم يۇلتۇزلاردىن كۆرەتتى. شۇڭا بۇ ھەدىستە كىمكى يامغۇرنىڭ يېغىشىنى اللە تەئالادىن كۆرمەي شۇ كونا قارىشى بويىچە يۇلتۇزلاردىن بولغان دېسە، ئۇ اللە تەئالاغا شېرىك كەلتۈرگەن بولىدۇ دەپ كەلدى. شۇنىڭدەك ھەرقانداق كىشى دۇنيادا بولۇۋاتقان تەبىئىي ھادىسىلەرنى يەنى ئايال كىشىنىڭ تۇغۇشى، ياكى تۇغماسلىقى، ئوغۇل ياكى قىز بولۇشىدەك... ئىشلارنى اللە تەئالادىن كۆرمەي باشقا بىر نەرسە تەرىپىدىن بولغان دەپ قارايدىكەن. ئۇ كىشىمۇ ھەدىستە بايان قىلىنغىنىدەك كاپىرلارنىڭ قاتارىدا بولىدۇ.

[2] سۈرە ئىسرا 67 - ئايەت.

www.munber.org

﴿اﷲ ئۇلارنى (ئۇ بالادىن) قۇتقۇزغاندىن كېيىن، ئۇلار يەر يۈزىدە يولسىزلىق بىلەن بۇزۇقچىلىق قىلىدۇ﴾ يەنى ئۇلارنى ئاشۇنداق ھالاكەتتىن قۇتۇلدۇرىۋالساق، ئۇلار خۇددى اﷲ تائالاغا ھېچ بىر دۇئا قىلمىغاندەك، يەر يۈزىدە يولسىزلىق بىلەن بۇزغۇنچىلىق قىلىدۇ. ﴿گويا ئۇنى كۆتۈرۈۋېتىشىمىزنى تىلەپ بىزگە دۇئا قىلمىغاندەك، يامان ئىشنى يەنە داۋاملاشتۇرىدۇ﴾[1].

﴿ئى ئىنسانلار! بۇزۇقچىلىقىڭلارنىڭ گۇناھى ئۆزەڭلارغا بولىدۇ﴾ يەنى سىلەرنىڭ قىلغان بۇ گۇناھىڭلارنىڭ جازاسى پەقەت ئۆزەڭلارغىلا بولىدۇ. بۇ گۇناھىڭلار بىلەن ئۆزەڭلاردىن باشقا ھېچكىمگە زىيان يەتكۈزەلمەيسىلەر.

ئىمام ئەبۇداۋۇد بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «زۇلۇم قىلىش ۋە تۇغقانىدارچىلىقنى ئۈزۈپ قويۇش ھەرقانداق گۇناھقا قارىغاندا اﷲ تائالانىڭ دۇنياغا چۈشۈرىدىغان ئازابىنى تېزلىتىدۇ ۋە اﷲ تائالا ئۇنى ئاخىرەتتىمۇ قاتتىق جازالايدۇ».

﴿(سىلەر) بۇ دۇنيا (نىڭ باقاسى يوق شەھۋەتلىرى) دىن بەھرىمەن بولىسىلەر (بۇنىڭ ھەسرىتى ئاخىرەتكە قالىدۇ)﴾ يەنى سىلەر دۇنيا تىرىكچىلىكىنىڭ ئەرزىمەس نەرسىلىرىدىن بەھرىمەن بولىسىلەر. **﴿ئاندىن سىلەر بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتىسىلەر﴾** يەنى سىلەرنىڭ قايتىپ بارىدىغان جايىڭلار بىزنىڭ دەرگاھىمىزدۇر.

﴿سىلەرگە قىلمىشىڭلارنى خەۋەر قىلىمىز﴾ يەنى قىلغان ئەمەللىرىڭلارنىڭ ھەممىسىدىن تولۇق خەۋەر بېرىمىز ۋە ئەمەللىرىڭلارغا قارىتا تولۇق مۇكاپات ياكى جازا بېرىمىز. كىمكى ياخشىلىققا ئېرىشسە، ئۇ اﷲ تائالاغا شۈكۈر قىلسۇن. كىمكى بۇ ياخشىلىققا ئېرىشەلمىسە، ئۇ پەقەت ئۆزىگىلا مالامەت قىلسۇن.

* * * * * * *

إِنَّمَا مَثَلُ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا كَمَآءٍ أَنزَلۡنَٰهُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ فَٱخۡتَلَطَ بِهِۦ نَبَاتُ ٱلۡأَرۡضِ مِمَّا يَأۡكُلُ ٱلنَّاسُ وَٱلۡأَنۡعَٰمُ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَخَذَتِ ٱلۡأَرۡضُ زُخۡرُفَهَا وَٱزَّيَّنَتۡ وَظَنَّ أَهۡلُهَآ أَنَّهُمۡ قَٰدِرُونَ عَلَيۡهَآ أَتَىٰهَآ أَمۡرُنَا لَيۡلًا أَوۡ نَهَارٗا فَجَعَلۡنَٰهَا حَصِيدٗا كَأَن لَّمۡ تَغۡنَ بِٱلۡأَمۡسِۚ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ ٱلۡأٓيَٰتِ لِقَوۡمٖ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾ وَٱللَّهُ يَدۡعُوٓاْ إِلَىٰ دَارِ ٱلسَّلَٰمِ وَيَهۡدِي مَن يَشَآءُ إِلَىٰ صِرَٰطٖ مُّسۡتَقِيمٖ ﴿٢٥﴾

ھاياتىي دۇنيانىڭ مىسالى (تېز ئۆزگىرىشىدە، نېمەتلىرىنىڭ باقاسىزلىقىدا، كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭ بىلەن مەغرۇر بولۇشىدا) بىز ئاسماندىن چۈشۈرگەن (يامغۇر) سۇيىگە ئوخشايدۇكى، ئۇنىڭ بىلەن زېمىننىڭ. ئىنسانلار، ھايۋانلار يەيدىغان تۈرلۈك ئۆسۈملۈكلىرى (ئۈنۈپ چىقىپ) بىرى - بىرى بىلەن گىرەلىشىپ كەتكەن، ھەتتا زېمىن گۈزەل تۈسكە كىرگەن، چىرايلىق ياسانغان، زېمىن ئىلگىرى ئۇنىڭدىن مول ھوسۇل ئېلىشقا جەزمى قىلىپ تۇرغان چاغدا، ناگاھان كېچىسى ياكى كۈندۈزى ئۇنىڭغا قازايىمىز يەتتى - دە، (زىرائەتلەرنى) تۈنۈگۈن (يەنى ئىلگىرى) يوقتەك، (پۈتۈنلەي) ئورۇپ تاشلانغاندەك قىلىۋەتتۇق (يەنى نابۇت قىلىپ، يوق قىلدۇق)، پىكىر يۈرگۈزىدىغان قەۋم ئۈچۈن ئايەتلەرنى مۇشۇنداق تەپسىلى بايان قىلىمىز﴿24﴾. اﷲ (كىشىلەرنى) ئامان جايغا (يەنى جەننەتكە) دەۋەت قىلىدۇ ۋە خالىغان ئادەمنى توغرا يولغا باشلايدۇ﴿25﴾.

[1] سۈرە يۇنۇس 12 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

دۇنيا ھاياتىنىڭ مىسالى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، دۇنيا ھاياتىنىڭ گۈل - چېچەكلىرى، گۈزەل مەنزىرلىرى،ئاسماندىن چۈشۈرۈلگەن يامغۇر سۈيى بىلەن زېمىندىن ئۈستۈرۈلگەن ئۆسۈملۈكلەرنى، ئىنسانلار يەيدىغان ھەرخىل ۋە ھەر تۈرلۈك ئاشلىق ۋە مېۋىلەرنى، ھايۋانلار يەيدىغان تۈرلۈك ئوت - چۆپ قاتارلىقلارنى ۋە ئۇ نەرسىلەرنىڭ تېز خارابلىشىپ كېتىدىغانلىقىنى مىسال قىلىپ كەلتۈردى.

﴿ھەتتا زېمىن گۈزەل تۈسكە كىرگەن، چىرايلىق ياسانغان، زېمىن ئىگىلىرى ئۇنىڭدىن مول ھوسۇل ئېلىشقا جەزمى قىلىپ تۇرغان چاغدا﴾ يەنى زېمىندىكى ھەرخىل ھەررەڭدىكى زىرائەتلەر پىشىپ، گۈل - چېچەكلەر ئېچىلىپ، مېۋە - چېۋىلەر پىشىپ مەي بولۇپ ۋايىغا يەتكەندە، ئۇ نەرسىلەرنىڭ ئىگىلىرى ھوسۇل يىغىۋېلىشقا قادىر بولالايمىز دەپ ئىشىنىپ تۇرغاندا، تۇيۇقسىز گۈلدۈرماما بىلەن چاقماق چېقىپ، مۆلدۈر يېغىپ ياكى قاتتىق سوغۇق شامال كېلىپ بۇلارنىڭ ھەممىسىنى نابۇت قىلىۋېتىدۇ.

﴿ناگاھان كېچىسى ياكى كۈندۈزى ئۇنىڭغا قازايىمىز يەتتى - دە، (زىرائەتلەرنى) تونۇگۈن (يەنى ئىلگىرى) يوقتەك، (يۇتۇنلەي) ئۇرۇپ تاشلانغاندەك قىلىۋەتتۇق (يەنى نابۇت قىلىپ، يوق قىلدۇق)﴾ يەنى يېشىللىقا پۈركىنىپ، گۈزەل تۈس ئالغاندىن كېيىن بوران ئۇنى دەسلەپكى ھېچنىمە يوق ھالىتىگە كەلتۈرۈپ قويىدۇ.

بۇ ئايەت ھەققىدە مۇجاھىد مۇنداق دەيدۇ: گويا ئىلگىرى ھېچ نەرسىدىن بەھرىمەن قىلىنمىغاندەك ھالەتكە كېلىپ قالىدۇ. ئىشلارنىڭ ھەممىسى يوقالغاندىن كېيىن، مانا مۇشۇنداق يوقلۇق ھالىتىگە كېلىپ قالىدۇ.

ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق بايان قىلىنغان: «دۇنيادا ئەڭ كۆپ نېمەت بېرىلگەن كىشى، قىيامەت كۈنى كەلتۈرۈلۈپ دوزاخقا بىر چۆكۈرۈلۈپ ئاندىن: سەن دۇنيادىكى چېغىڭدا بىرەر ياخشىلىق كۆردۈڭمۇ؟ بىرەر نازۇ - نېمەتتىن بەھرىمەن بولدۇڭمۇ؟» دېيىلىدۇ. ئۇ ئادەم: ياق، دەپ جاۋاب بېرىدۇ. دۇنيادا ئەڭ كۆپ جاپا - مۇشەققەت تارتقان كىشى، قىيامەت كۈنى كەلتۈرۈلۈپ جەننەتنىڭ نېمەتلىرىنى بىرلا تېتىتىپ ئاندىن: سەن دۇنيادا بىرەر جاپا مۇشەققەت تارتتىڭمۇ؟ دېيىلىدۇ. ئۇ ئادەم: ياق، دەپ جاۋاب بېرىدۇ».

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿زالىملارغا قاتتىق ئاۋاز يۈزلەندى - دە، ئۇلار ئۆيلىرىدە ئولتۇرغان پېتى قېتىپ قالدى. گويا ئۇلار ئۆيلىرىدە تۇرمىغاندەك (يەنى ئۇلارنىڭ تۇرغان جايلىرى ئادەمزات تەرىپىدىن ئاۋات قىلىنمىغاندەك) بولۇپ قالدى، بىلىڭلاركى، سەمۇد پەرۋەردىگارىنى ئىنكار قىلدى، سەمۇد ھالاك بولسۇن﴾[1].

﴿پىكىر يۈرگۈزىدىغان قەۋم ئۈچۈن ئايەتلەرنى مۇشۇنداق تەپسىلى بايان قىلىمىز﴾ يەنى دۇنيا ئەھلى ئۇ نەرسىلەردىن مەغرۇرلىنىپ ۋە ئۇنىڭ ھوسۇللىرىنى يىغىۋېلىش ۋاقتىدا ھوسۇلغا ئىشەنچ باغلاپ تۇرسىمۇ، ئۇ نەرسىلەر ئىگىلىرىنىڭ قولىدىن تېز يوقىلىدىغانلىقىدىن ۋە سىيىق، كىرەكسىز بىر نەرسىگە ئايلىنىدىغانلىقىدىن ئىبارەت ئۇ مىسال بىلەن ئىبرەت ئالغانلار ئۈچۈن دەلىل - پاكىتلارنى تەپسىلىي بايان قىلىمىز. ھەقىقەتەن دۇنيانىڭ تەبىئىتى بۇنى قوغلىغاندىن قېچىش، قاچقانلارنى قوغلاشتۇر.

الله تائالا دۇنيا تىرىكچىلىكىنى زېمىن ئۆسۈملۈكلىگە ئوخشىتىش ئارقىلىق قۇرئان كەرىمدىكى كۆپلىگەن ئايەتلىرىدە مىسال كەلتۈردى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارغا

[1] سۈرە ھۇد 67 — 68 - ئايەتلەر.

www.munber.org

(يەنى كىشىلەرگە) دۇنيا تىرىكچىلىكى ھەققىدە مۇنداق مىسالنى كەلتۈرگىن: (ئۇ شۇنىڭغا) ئوخشايدۇكى، بىز ئاسماندىن يامغۇر ياغدۇردۇق، شۇ سۇ بىلەن زېمىنىنىڭ ئۆسۈملۈكلىرى بىر - بىرىگە چىرمىشىپ بولۇق ئۆستى، كېيىن ئۇ قۇرۇپ تۆكۈلدى، شاماللار ئۇنى (تەرەپ - تەرەپكە) ئۇچۇرۇپ كەتتى، الله ھەر نەرسىگە قادىردۇر﴾[1]. شۇنىڭدەك باشقا سۈرىلەردىمۇ الله تائالا دۇنيا تىرىكچىلىكىنىڭ مىسالىنى مۇشۇ ئۇسۇلدا بايان قىلىدۇ.

مەڭگۈ يوقالمايدىغان نېمەتلەرگە قىزىقتۇرۇش توغرىسىدا

الله تائالا دۇنيا تىرىكچىلىكىنى ۋە ئۇنىڭ تېز يوقىلىدىغانلىقىنى بايان قىلغاندىن كېيىن ئىنسانلارنى مەڭگۈ يوقالمايدىغان جەننەتكە قىزىقتۇردى ۋە ئۇنىڭغا چاقىردى. الله تائالا جەننەتنىڭ ئەيىب - نوقسان، جاپا - مۇشەققەت ۋە بالايى - ئاپەتلەردىن ئامان جاي ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿الله (كىشىلەرنى) ئامان جايغا (يەنى جەننەتكە) دەۋەت قىلىدۇ ۋە خالىغان ئادەمنى توغرا يولغا باشلايدۇ﴾**.

ئىبنى جەرىر جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قېشىمىزغا چىقىپ بىزگە مۇنداق دېدى: «مەن ھەقىقەتەن چۈشۈمدە جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامنىڭ باش تەرىپىمدە، مىكائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياغ تەرىپىمدە تۇرغانلىقىنى كۆردۈم ئۇ ئىككىسىدىن بىرى - يەنە بىرىگە: مۇھەممەدكە سەن مىسال بايان قىلغىن، دېدى. ئىككىسىدىن بىرى: ئى مۇھەممەد! قۇلاق سالغىن، قۇلاقلىرىڭ ئاڭلايدۇ. ئەقلىڭنى ئىشلەتكىن، قەلبىڭ چۈشىنىدۇ. ھەقىقەتەن سېنىڭ مىسالىڭ بىلەن سېنىڭ ئۈممىتىڭنىڭ مىسالى؛ قەسىر بىنا قىلغان، ئۇنىڭ ئىچىگە بىر ئۆي سالغان، ئاندىن ئۇ ئۆيگە زىياپەت تەييارلىغان، ئاندىن زىياپەتكە كېلىش ئۈچۈن كىشىلەرنى چاقىرىشقا ئەلچى ئەۋەتكەن بىر پادىشاھنىڭ مىسالىغا ئوخشايدۇ. چاقىرغانلار ئىچىدىن ئەلچىنى قوبۇل قىلىدىغان كىشىمۇ ۋە ئۇنى رەت قىلىدىغان كىشىمۇ بار. الله تائالا شۇ پادىشاھتۇر، قەسىر بولسا ئىسلامدۇر. قەسىردىكى ئۆي بولسا جەننەتتۇر. ئى مۇھەممەد! سەن ئەلچىدۇرسەن. كىمكى سېنىڭ ئەلچىلىكىڭنى قوبۇل قىلسا، ئىسلامغا كىرگەن بولىدۇ. كىمكى ئىسلامغا كىرسە جەننەتكە كىرىدۇ. كىمكى جەننەتكە كىرسە ئۇنىڭ زىياپەتلىرىدىن يەيدۇ، دېدى».

ئىمام ئەبۇھاتەم ۋە ئىبنى جەرىر ئەبۇدەردا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھەر كۈنى كۈن چىققاندا، قۇياشنىڭ ئىككى تەرىپىدە ئىككى پەرىشتە تۇرۇپ: ئى ئىنسانلار! پەرۋەردىگارىڭلار تەرىپىگە تېز كېلىڭلار! ھەقىقەتەن ئاز بولسىمۇ يېتەرلىك بولغان نەرسە، كۆپ بولۇپ بىھۇدە بولغان نەرسىدىن ياخشىدۇر، دەپ توۋلايدۇ. ئۇ ئاۋازنى ئىنسانلار ۋە جىنلاردىن باشقا الله تائالانىڭ پۈتۈن مەخلۇقاتلىرى ئاڭلايدۇ». ئەبۇدەردا مۇنداق دەيدۇ: الله تائالا بۇ ھەقتە: **﴿الله (كىشىلەرنى) ئامان جايغا (يەنى جەننەتكە) دەۋەت قىلىدۇ ۋە خالىغان ئادەمنى توغرا يولغا باشلايدۇ﴾** دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى».

* * * * * * *

[1] سۈره كەھف 45 - ئايەت.

www.munber.org

۞ لِّلَّذِينَ أَحۡسَنُواْ ٱلۡحُسۡنَىٰ وَزِيَادَةٌۖ وَلَا يَرۡهَقُ وُجُوهَهُمۡ قَتَرٞ وَلَا ذِلَّةٌۚ أُوْلَٰٓئِكَ أَصۡحَٰبُ ٱلۡجَنَّةِۖ هُمۡ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٢٦﴾

ياخشى ئىش قىلغانلار جەننەتكە ۋە اللە نىڭ جامالىنى كۆرۈشكە نائىل بولىدۇ، ئۇلارنىڭ يۈزلىرىنى قارىلىق ۋە خارلىق قاپلىمايدۇ (يەنى ئۇلارغا غەم - قايغۇ ۋە پەرىشانلىق يۈزلەنمەيدۇ). ئەنە شۇلار ئەھلى جەننەت بولۇپ، جەننەتتە مەڭگۈ قالغۇچىلاردۇر﴿26﴾.

ياخشى ئەمەل قىلغۇچىلارنىڭ مۇكاپاتى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، دۇنيادا ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان كىشىگە ئاخىرەتتە چوقۇم ياخشى مۇكاپاتنىڭ بارلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. اللە تائالا بۇ توغرىسىدا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ياخشى ئىش قىلغۇچى پەقەت ياخشى مۇكاپاتقا ئېرىشىدۇ﴾[1].

﴿**ياخشى ئىش قىلغانلار جەننەتكە ۋە اللە تائالانىڭ جامالىنى كۆرۈشكە نائىل بولىدۇ**﴾ يەنى بىر ياخشى ئەمەلنىڭ ساۋابىنى ئون ھەسسىدىن يەتتەيۈز ھەسسىگىچە ياكى ئۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق ھەسسىلەپ كۆپەيتىپ بېرىدۇ.

ھەسسىلەپ بېرىلگەن ساۋاب: قەسىرلەر، شەھلا كۆزلۈك ھۆرلەر، ياخشى ئەمەل ئىگىلىرىدىن اللە تائالانىڭ رازى بولۇشى ۋە ئۇلارغا اللە تائالا ساقلاپ قويغان ئۇلار ئۇنىڭدى خۇرسەن بولىدىغان نەرسىلەردىن ئىبارەت مۇكاپاتلارنى ۋە بۇنىڭدىنمۇ ئېسىل بولغان مۇكاپات، ئۇلۇغ اللە تائالانىڭ جامالىنى كۆرۈشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

اللە تائالانىڭ گۈزەل جامالىنى كۆرۈش ھەقىقەتەن اللە بەرگەن مۇكاپاتلارنىڭ ئەڭ كاتتىسى بولۇپ، بۇ مۇكاپاتقا ياخشى ئەمەل قىلغۇچىلار ئۆز ئەمەللىرى بىلەنلا ھەقلىق بولالمايدۇ. بەلكى ئۇلار اللە تائالانىڭ پەزلى - مەرھەمىتى ۋە رەھمىتى بىلەن اللە تائالانىڭ جامالىنى كۆرۈشكە مۇيەسسەر بولىدۇ.

ياخشى ئەمەل قىلغۇچىلارنىڭ ئۇلۇغ اللە تائالانىڭ جامالىنى كۆرىدىغانلىقى: ئەبۇبەكرى سىددىق، ھۇزەيفە ئىبنى يامان، ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما رەزىيەللاھۇ ئەنھۇم، سەئىد ئىبنى مۇسەييىب، ئابدۇراھمان ئىبنى ئەبۇلەيلا، ئابدۇراھمان ئىبنى سابىت، مۇجاھىد، ئىكرىمە، ئامىر ئىبنى سەئىد، ئەتا زەھھاك، ھەسەن، قەتادە، سۇددى، مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق ۋە باشقا سەلەپ ۋە خەلەپ ئالىملىرىدىن رىۋايەت قىلىنغان.

بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن نۇرغۇن ھەدىسلەر بار. ئىمام ئەھمەد سۇھەيب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ﴿**ياخشى ئىش قىلغانلار جەننەتكە ۋە اللە تائالانىڭ جامالىنى كۆرۈشكە نائىل بولىدۇ**﴾ دېگەن ئايەتنى ئوقۇپ مۇنداق دېدى: «جەننەت ئەھلى جەننەتكە، دوزاخ ئەھلى دوزاخقا كىرگەن چاغدا اللە تەرىپىدىن بىر جاكارچى: ئى جەننەت ئەھلى! چوقۇم سىلەر ئۈچۈن اللە تائالانىڭ ۋەدە قىلغان مۇكاپاتى بار، اللە ئۇ ۋەدىگە ۋاپا قىلىپ مۇكاپاتنى تولۇق بېرىشنى خالايدۇ، دەپ جاكارلايدۇ. جەننەت ئەھلى: بىزگە قىلغان ئۇ ۋەدە قايسى ئۇ؟ اللە بىزنىڭ ياخشىلىق تارازىمىزنى ئېغىر ۋە يۈزلىرىمىز نۇرانە قىلمىدىمۇ؟ بىزنى جەننەتكە كىرگۈزۈپ دوزاختىن قۇتقۇزمىدىمۇ؟ دەيدۇ. دەل شۇ چاغدا اللە تائالا ئۇلارغا جامالىنى كۆرسىتىدۇ، ئۇلار اللە تائالانىڭ جامالىنى

---

[1] سۈرە رەھمان 60 - ئايەت.

كۆرىدۇ. الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، جەننەت ئەھلى ئۈچۈن الله تائالانىڭ جامالىنى كۆرۈشتىن ئارتۇق كۆڭۈل خۇرسەن بولىدىغان ئىسىل نېمەت بولمايدۇ». بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىم، تىرمىزى، نەسەئى ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلارمۇ يۇقىرىقىدەك رىۋايەت قىلغان.

﴿**ئۇلارنىڭ يۈزلىرىنى قارىلىق ۋە خارلىق قاپلىمايدۇ (يەنى ئۇلارغا غەم - قايغۇ ۋە پەرىشانلىق يۈزلەنمەيدۇ)**﴾ يەنى مەھشەرگاھ مەيدانىدا گۇناھكار كاپىرلارنىڭ يۈزلىرىنى قارىلىق ۋە خارلىق قاپلىۋالغاندەك ياخشى ئەمەل قىلغۇچىلارنىڭ يۈزلىرىنى خارلىق ۋە قارىلىق قاپلىۋالمايدۇ. ئۇلار ھېچقانداق يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا كەمسىتىشكە ۋە ئاھانەتكە ئۇچرىمايدۇ. ئۇلار ھەققىدە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله ئۇلارنى شۇ كۈننىڭ شەررىدىن ساقلايدۇ، ئۇلارنىڭ (يۈزلىرىگە) نۇر، (دىللىرىغا) خۇشاللىق ئاتا قىلىدۇ﴾[1] يەنى ئۇلارنىڭ يۈزلىرى خۇشاللىقتىن نۇرلانغان ۋە دىللىرى خۇرسەنلىك بىلەن تولغان بولىدۇ. الله تائالا ئۆز پەزلى، مەرھەمىتى ۋە رەھمىتى بىلەن بىزنىڭ ئۇلارنىڭ قاتارىدىن قىلسۇن. ئامىين!!!

* * * * * * *

وَٱلَّذِينَ كَسَبُواْ ٱلسَّيِّـَٔاتِ جَزَآءُ سَيِّئَةِۭ بِمِثۡلِهَا وَتَرۡهَقُهُمۡ ذِلَّةٞۖ مَّا لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ مِنۡ عَاصِمٖۖ كَأَنَّمَآ أُغۡشِيَتۡ وُجُوهُهُمۡ قِطَعٗا مِّنَ ٱلَّيۡلِ مُظۡلِمًاۚ أُوْلَٰٓئِكَ أَصۡحَٰبُ ٱلنَّارِۖ هُمۡ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٢٧﴾

(دۇنيادا) يامان ئىشلارنى قىلغۇچىلار، (بىر يامانلىقنى قىلسا،قىلغان يامانلىقىغا) ئوخشاش (يەنى شۇنىڭغا لايىق) جازاغا ئۇچرايدۇ، ئۇلار خارلىققا دۇچار بولىدۇ، ئۇلارنى الله نىڭ ئازابىدىن قۇتۇلدۇرغۇچى زادى بولمايدۇ، ئۇلارنىڭ يۈزلىرى گويا قاراڭغۇ كېچىنىڭ پارچىسى بىلەن ئورالغاندەك قارىيىپ كېتىدۇ، ئۇلار ئەھلى دوزاخ بولۇپ، دوزاختا مەڭگۈ قالغۇچىلاردۇر﴿27﴾.

گۇناھكارلارنىڭ جازاسى توغرىسىدا

الله تائالا بەختلىك كىشىلەرگە ياخشى ئەمەللىرى ئۈچۈن ھەسسىلەپ ۋە ئۇنىڭدىنمۇ ئاشۇرۇپ مۇكاپات بېرىدىغانلىقىنى بايان قىلىش بىلەن بىرگە، بەختسىز كىشىلەرنىڭ ھالىنىمۇ بايان قىلىپ بېرىدۇ ۋە گۇناھ ئەمەللەرنى قىلغانلارغا قىلچە زىيادە قىلماي، قىلغان گۇناھىغا لايىق ئادىل جازا بېرىدىغانلىقىنىمۇ بايان قىلىدۇ.

﴿**ئۇلار خارلىققا دۇچار بولىدۇ**﴾ يەنى ئۇ گۇناھكارلار قىلمىشلىرى ۋە گۇناھلىرىنىڭ ھېساباتىدىن قورققانلىقى سەۋەبىدىن ئۇلارنى خارلىق ئورىۋالىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلارنىڭ قورققان، خارلانغان ھالدا، (دوزاخقا) كۆزىنىڭ قۇيرۇقى بىلەن قارىغان ھالدا دوزاخقا توغرىلىنىدىغانلىقىنى كۆرىسەن﴾[2] ﴿زالىملارنىڭ قىلمىشلىرىدىن الله نى بىخەۋەر دەپ ئويلىمىغىن، الله ئۇلارنى جازالاشنى (شۇ كۈننىڭ دەھشىتىدىن) كۆزلەر چەكچىيىپ قالىدىغان كۈنگىچە (يەنى قىيامەت كۈنىگىچە) كېچىكتۈرىدۇ. (بۇ كۈندە) ئۇلار باشلىرىنى كۆتۈرۈپ، ئالغا قاراپ چاپىدۇ، كۆزلىرى ئېچىلىپ قالىدۇ، (تېڭىرقىغانلىقتىن) دىللىرى (ئەقىل - ئىدراكتىن) خالى بولۇپ قالىدۇ. (ئى مۇھەممەد!) كىشىلەرنى (يەنى كۇففارلارنى) ئازاب كېلىدىغان كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) دىن ئاگاھلاندۇرغىن، (بۇ كۈندە) زالىملار: «پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە قىسقىغىنا ۋاقىت مۆھلەت

---

[1] سۈرە ئىنسان 11 - ئايەت.
[2] سۈرە شۇرا 45 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

بەرگەن (يەنى دۇنياغا قايتۇرغىن)، دەۋىتىڭنى قوبۇل قىلايلى، پەيغەمبەرلەرگە ئەگىشەيلى» دەيدۇ. (ئۇلارغا) سىلەر ئىلگىرى، بىز ھەرگىز يوقالمايمىز، دەپ قەسەم ئىچمىگەنمىدىڭلار؟ (دېيىلىدۇ)﴾[1].

﴿**ئۇلارنى اللہ نىڭ ئازابىدىن قۇتۇلدۇرغۇچى زادى بولمايدۇ**﴾ يەنى ئۇلارنى اللہ تائالانىڭ ئازابىدىن ساقلاپ ۋە توسۇپ قالغۇچى يوق. اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئىنسان بۇ كۈندە: «قاچىدىغان جاي قەيەردە؟» دەيدۇ. ياق، (اللہ نىڭ ئازابىدىن) قاچىدىغان پاناھگاھ يوقتۇر. بۇ كۈندە قارارگاھ پەرۋەردىگارىڭنىڭ تەرىپىدۇر﴾[2].

﴿**ئۇلارنىڭ يۈزلىرى گويا قاراڭغۇ كېچىنىڭ پارچىسى بىلەن ئورالغاندەك قارىيىپ كېتىدۇ**﴾ بۇ ئايەت گۇناھكارلارنىڭ يۈزلىرىنىڭ ئاخىرەتتە قارا بولىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈندە) بەزى يۈزلەر (يەنى مۆمىنلەرنىڭ يۈزلىرى) ئاقىرىدۇ، بەزى يۈزلەر (يەنى كۇففارلارنىڭ يۈزلىرى) قارىيىدۇ، يۈزى قارايغانلارغا (پەرىشتىلەر ئېيتىدۇكى) «ئىمان ئېيتقىنىڭلاردىن كېيىن كاپىر بولدۇڭلارمۇ؟ كاپىر بولغانلىقىڭلار ئۈچۈن ئازابنى تېتىڭلار» يۈزى ئاقارغانلار اللہ نىڭ رەھمىتىدە (يەنى جەننەتتە) بولىدۇ،ئۇلار ئۇنىڭدا (يەنى جەننەتتە) مەڭگۇ قالىدۇ﴾[3] ﴿ئۇ كۈندە نۇرغۇن يۈزلەردىن نۇر، كۈلكە ۋە خۇشال ـ خۇراملىق يېغىپ تۇرىدۇ. يەنە بۇ كۈندە نۇرغۇن يۈزلەرنى چاڭ ـ توزاڭ بېسىپ كەتكەن، قارىداپ كەتكەن بولىدۇ. بۇلار بولسا كاپىرلاردۇر، فاجىرلاردۇر﴾[4].

* * * * * * *

وَيَوۡمَ نَحۡشُرُهُمۡ جَمِيعٗا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشۡرَكُواْ مَكَانَكُمۡ أَنتُمۡ وَشُرَكَآؤُكُمۡۚ فَزَيَّلۡنَا بَيۡنَهُمۡۖ وَقَالَ
شُرَكَآؤُهُم مَّا كُنتُمۡ إِيَّانَا تَعۡبُدُونَ ﴿٢٨﴾ فَكَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدَۢا بَيۡنَنَا وَبَيۡنَكُمۡ إِن كُنَّا عَنۡ عِبَادَتِكُمۡ
لَغَٰفِلِينَ ﴿٢٩﴾ هُنَالِكَ تَبۡلُواْ كُلُّ نَفۡسٖ مَّآ أَسۡلَفَتۡۚ وَرُدُّوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ مَوۡلَىٰهُمُ ٱلۡحَقِّۖ وَضَلَّ عَنۡهُم مَّا
كَانُواْ يَفۡتَرُونَ ﴿٣٠﴾

شۇ كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) دە (مۆمىنلەرنى، كاپىرلارنى) ھەممىسىنى يىغىمىز، ئاندىن مۇشرىكلارغا: «سىلەر (اللہ غا شېرىك كەلتۈرگەن) بۇتلىرىڭلار بىلەن بىللە، ئورنىڭلاردا مىدىرلىماي تۇرۇڭلار» دەيمىز، ئۇلارنىڭ ئارىسىنى ئايرىيمىز، ئۇلارنىڭ شېرىك كەلتۈرگەن بۇتلىرى ئېيتىدۇ: «سىلەر بىزگە ئىبادەت قىلمىغان ئىدىڭلار (بەلكى نەپسى خاھىشلىرىڭلارغا ئىبادەت قىلغان ئىدىڭلار)﴿28﴾. سىلەر بىلەن بىزنىڭ ئارىمىزدا گۇۋاھ بولۇشقا اللہ كۇپايىكى،سىلەرنىڭ بىزگە چوقۇنۇشۇڭلاردىن بىز غاپىل ئىدۇق (يەنى بىز كۆرمەيدىغان، ئاڭلىمايدىغان، ھېس قىلمايدىغان جانسىز ئىدۇق)»﴿29﴾. بۇ چاغدا ھەر ئادەم ئىلگىرى قىلغان ئەمەللىرى ئۈستىدە سىنىلىدۇ (يەنى ياخشىمۇ ـ يامانمۇ، ئۇنىڭ نەتىجىسىنى كۆرىدۇ)، ئۇلار ھەقىقى ئىگىسى ـ اللہ نىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىدۇ، ئۇلارنىڭ شاپائەت قىلىدۇ دەپ دەۋا قىلغان بۇتلىرى ئۇلاردىن ئۆزلىرىنى چەتكە ئالىدۇ﴿30﴾.

[1] سۈرە ئىبراھىم 42 ــ 44 - ئايىتكىچە.
[2] سۈرە قىيامەت 10 ــ 12 - ئايەتكىچە.
[3] سۈرە ئال ئىمران 106 - 107 - ئايەتلەر.
[4] سۈرە ئەبەسە 38 ــ 42 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

قىيامەت كۈنىدە مۇشرىكلارنىڭ باتىل ئىلاھلىرىنىڭ ئۇلاردىن ئادا ـ جۇدا بولىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿شۇ كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) دە (مۆمىنلەرنى، كاپىرلارنى) ھەممىسىنى يىغىمىز﴾ يەنى قىيامەت كۈنىدە جىن ۋە ئىنسانلار، ياخشى ۋە گۇناھكارلاردىن ئىبارەت زېمىن ئەھلىنىڭ ھەممىسىنى توپلايمىز. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلارنى (يەنى ئىنسانلارنى) (مەھشەرگاھقا) يىغىمىز، ئۇلاردىن بىر كىشىنىمۇ قالدۇرۇپ قويمايمىز﴾[1].

﴿ئاندىن مۇشرىكلارغا: «سىلەر (اللە غا شېرىك كەلتۈرگەن) بۇتلىرىڭلار بىلەن بىللە، ئورنۇڭلاردا مىدىرلىماي تۇرۇڭلار» دەيمىز﴾ يەنى سىلەر ۋە شېرىك كەلتۈرگەن نەرسەڭلار مۆمىنلەر تۇرىدىغان ئورۇندىن ئايرىلىپ مۇئەييەن بىر ئورۇندا تۇرۇڭلار.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(گۇناھكارلارغا) «ئى گۇناھكارلار! بۈگۈن (بىر تەرەپكە ئايرىلىڭلار» (دېيىلىدۇ)﴾[2] ﴿قىيامەت قايىم بولغان كۈندە (مۆمىنلەر بىلەن كاپىرلار) بىر ـ بىرىدىن ئايرىلىدۇ﴾[3] ﴿بۇ كۈندە ئۇلار (نىڭ بىر پىرقىسى جەننەتكە، بىر پىرقىسى جەھەننەمگە) ئايرىلىدۇ﴾[4] يەنى پىرقىلەرگە بۆلۈنۈپ كېتىدۇ. مۆمىنلەر بىزنى مۇشۇ ئورۇندا راھەتلەندۈرۈپ قويساڭ دەپ اللە تائالانىڭ ھۆكۈم چىقىرىشىنى تىلەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن اللە تائالا ھۆكۈم چىقارغاندا ئۇلار بۆلەكلەرگە بۆلۈنۈپ ئايرىلىپ تۇرغۇزۇلىدۇ. شۇڭا بۇ ھەقتە مۇنداق بايان قىلىنغان...[5].

ئىمام مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قىيامەت كۈنى بىز كىشىلەرنىڭ يۇقىرى تەرىپىدىكى تۆپىلىكتە بولىمىز». بۇ ئايەت كەرىمدە اللە تائالا قىيامەت كۈنى مۇشرىكلارنى ۋە بۇتلارنى مۆمىنلەردىن ئايرىلىشقا بۇيرۇيدىغانلىقتىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاندىن مۇشرىكلارغا: «سىلەر (اللە غا شېرىك كەلتۈرگەن) بۇتلىرىڭلار بىلەن بىللە، ئورنۇڭلاردا مىدىرلىماي تۇرۇڭلار» دەيمىز، ئۇلارنىڭ ئارىسىنى ئايرىيمىز، ئۇلارنىڭ شېرىك كەلتۈرگەن بۇتلىرى ئېيتىدۇ: «سىلەر بىزگە ئىبادەت قىلمىغان ئىدىڭلار (بەلكى نەپسى خاھىشلىرىڭلارغا ئىبادەت قىلغان ئىدىڭلار)﴾ ھەقىقەتەن ئۇ بۇتلار مۇشرىكلارنىڭ ئۆزىگە ئىبادەت قىلغانلىقىنى ئىنكار قىلىدۇ ۋە ئۇلاردىن ئادا ـ جۇدا بولىدۇ.

اللە تائالا بۇھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئىش ئۇلارنىڭ گۇمان قىلغىنىدەك ئەمەس (يەنى بۇتلىرى ئۇلارنىڭ اللە ئالدىدا ئىززەت تېپىشلىرىنىڭ سەۋەبى بولالمايدۇ)، ئۇلارنىڭ (يەنى مۇشرىكلارنىڭ) چوقۇنۇشىنى ئىنكار قىلىدۇ، ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) نىڭ دۈشمىنىگە ئايلىنىدۇ﴾[6]. ﴿ئەينى ۋاقىتتا ئەگەشتۈرگۈچىلەر ئازابنى كۆرۈپ، ئەگەشكۈچىلەردىن ئادا ـ جۇدا بولىدۇ﴾[7] ﴿اللە نى قويۇپ قىيامەتكىچە دۇئانى ئىجابەت قىلىشقا قادىر بولالمايدىغان بۇتلارغا چوقۇنىدىغان ئادەمدىنمۇ گۇمراھ ئادەم بارمۇ؟ بۇتلار ئۇلارنىڭ دۇئاسىدىن غاپىلدۇر. (قىيامەت كۈنى) ئىنسانلار (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) توپلانغان چاغدا،

---

[1] سۈرە كەھف 47 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ياسىن 59 ـ ئايەت.
[3] سۈرە رۇم 14 ـ ئايەت.
[4] سۈرە رۇم 43 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[5] بۇ ئورۇن ئەسلى قوليازمىدىمۇ بوش قالدۇرۇلغان ئىكەن.
[6] سۈرە مەريەم 82 ـ ئايەت.
[7] سۈرە بەقەرە 166 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

بۇتلار ئۇلارغا (يەنى بۇتپەرەسلەرگە) دۈشمەن بولىدۇ، ئۇلار تەرىپىدىن ئىبادەت قىلىنغانلىقىنى ئىنكار قىلىدۇ﴾[1].

الله تائالا مۇشرىكلار ئۆزلىرىنىڭ بۇتلارغا ئىبادەت قىلغانلىقىنى دەۋا قىلغان چاغدا بۇتلارنىڭ سۆزلەيدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**سىلەر بىلەن بىزنىڭ ئارىمىزدا گۇۋاھ بولۇشقا الله كۇپايىكى، سىلەرنىڭ بىزگە چوقۇنۇشۇڭلاردىن بىز غاپىل ئىدۇق (يەنى بىز كۆرمەيدىغان، ئاڭلىمايدىغان، ھېس قىلمايدىغان جانسىز ئىدۇق)**﴾ يەنى بۇتلار مۇنداق دەيدۇ: بىز سىلەردىن بىزگە ئىبادەت قىلغانلىقىڭلارنى سېزىدىغان ۋە بىلىدىغان ھالەتتە ئەمەس ئىدۇق. سىلەر بىزگە ئىبادەت قىلاتتىڭلار، بىراق بىز سىلەرنىڭ ئىبادەت قىلغانلىقىڭلارنى بىلمەيتتۇق. الله تائالا سىلەر بىلەن بىزنىڭ ئارىمىزدا گۇۋاھ بولۇشقا يېتەرلىكتۇر. ھەقىقەتەن بىز سىلەرنى ئىبادەت قىلىشقا چاقىرغان ۋە بۇيرۇغانمۇ ئەمەس ۋە سىلەرنىڭ بىزگە ئىبادەت قىلغانلىقىڭلارغا رازى بولغانمۇ ئەمەس.

﴿**بۇ چاغدا ھەر ئادەم ئىلگىرى قىلغان ئەمەللىرى ئۈستىدە سىنىلىدۇ (يەنى ياخشىمۇ ـ يامانمۇ، ئۇنىڭ نەتىجىسىنى كۆرىدۇ)**﴾ يەنى قىيامەت كۈنى ھېساب مەيدانىدا ھەرقانداق جان ئىگىسى سىناققا دۇچ كېلىدۇ. ئىلگىرى قىلغان ياخشى يامان ئەمەللىرىنىڭ ھەممىسىنى بىلىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سىرلار ئاشكارا قىلىنىدىغان كۈندە (يەنى قىيامەتتە)﴾[2] ﴿بۇ كۈندە ئىنسانغا (چوڭ بولسۇن،كىچىك بولسۇن، ياخشىلىق بولسۇن، يامانلىق بولسۇن) ئىلگىرى ـ ئاخىرى قىلغان ئەمەللىرى ئۇقتۇرۇلىدۇ﴾[3] ﴿ھەر بىر ئىنساننىڭ ئەمەلىنى ئۇنىڭ بويىنىغا ئېسىپ قويىمىز (يەنى ئىنساننىڭ قىلغان ھەرقانداق ئەمەلى خۇددى بويۇنچاق بويۇندىن ئايرىلمىغىنىدەك ئۇنىڭدىن ھەرگىز ئايرىلمايدۇ، شۇنىڭغا يارىشا جازا بېرىلىدۇ)، قىيامەت كۈنى ئۇنىڭ نامە ـ ئەمالىنى كۆرستىمىز، ئۇ ئۇنى ئوچۇق كۆرىدۇ. (ئۇنىڭغا) «نامە ـ ئەمالىڭنى ئوقۇغىن! بۈگۈن ئۆزەڭگە (يەنى بۇ قىلمىشلىرىڭغا) ئۆزەڭ گۇۋاھ بولۇشۇڭ كۇپايە» دېيىلىدۇ﴾[4].

﴿**ئۇلار ھەقىقى ئىگىسى ـ الله نىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىدۇ**﴾ يەنى ئىشلارنىڭ ھەممىسى ئادىل ھۆكۈم قىلغۇچى الله تائالاغا قايتىدۇ. الله تائالا ئۇنىڭغا ھۆكۈم چىقىرىپ جەننەت ئەھلىنى جەننەتكە دوزاخ ئەھلىنى دوزاخقا كىرگۈزىدۇ. ﴿**ئۇلار ھەقىقى ئىگىسى ـ الله نىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىدۇ**﴾ يەنى مۇشرىكلارنىڭ الله تائالانى قويۇپ، ئۇنىڭغا بوھتان چاپلاپ ئىبادەت قىلغان بۇتلىرى ئۇلارنىڭ كۆزلىرىدىن غايىب بولىدۇ.

* * * * * * *

قُلْ مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ أَمَّن يَمْلِكُ ٱلسَّمْعَ وَٱلْأَبْصَـٰرَ وَمَن يُخْرِجُ ٱلْحَىَّ مِنَ
ٱلْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ ٱلْمَيِّتَ مِنَ ٱلْحَىِّ وَمَن يُدَبِّرُ ٱلْأَمْرَ ۚ فَسَيَقُولُونَ ٱللَّهُ ۚ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾ فَذَٰلِكُمُ

[1] سۈرە ئەھقاق 5 — 6 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە تارىق 9 - ئايەت.
[3] سۈرە قىيامەت 13 - ئايەت.
[4] سۈرە ئىسرا 13 — 14 - ئايەتلەر.

www.munber.org

فَذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمُ ٱلْحَقُّ ۖ فَمَاذَا بَعْدَ ٱلْحَقِّ إِلَّا ٱلضَّلَٰلُ ۖ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ ﴿٣٢﴾ كَذَٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى ٱلَّذِينَ فَسَقُوٓا۟ أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾

(ئى مۇھەممەد! مۇشرىكلارغا) ئېيتقىنكى، «سىلەرگە ئاسماندىن (يامغۇر ياغدۇرۇپ) زېمىندىن (گىيا ئۈندۈرۈپ) كىم رىزىق بېرىدۇ؟ سىلەرنىڭ ئاڭلاش ۋە كۆرۈش قابىلىيىتىڭلارنى كىم باشقۇرىدۇ؟ تىرىك شەيئىلەرنى ئۆلۈك شەيئىلەردىن كىم پەيدا قىلىدۇ؟ ئۆلۈك شەيئىلەرنى، تىرىك شەيئىلەردىن كىم پەيدا قىلىدۇ؟ (خالايىقنىڭ) ئىشلىرىنى كىم ئىدارە قىلىدۇ؟» ئۇلار (بۇلارغا جاۋابەن): «الله» دەيدۇ. ئېيتقىنكى، «(الله دىن غەيرىيگە چوقۇنۇش بىلەن الله نىڭ ئازابىدىن) قورقمامسىلەر؟ [31]. (يۇقىرىقىدەك چوڭ ئىشلارنى قىلغۇچى) سىلەرنىڭ ھەقىقىي پەرۋەردىگارىڭلار، ئەنە شۇ الله دۇر. ھەقىقەتتىن قالسا، گۇمراھلىقتىن غەيرى نەرسە مەۋجۇت ئەمەس، نېمىشقا (ئىماندىن يۈز ئۆرۈپ گۇمراھلىققا) بۇرۇلۇپ كېتىسىلەر؟» [32]. پەرۋەردىگارىڭنىڭ الله غا ئىتائەت قىلىشتىن باش تارتقانلار توغرىسىدىكى ھۆكمى ھەقلىق بولدى. ئۇلار (الله نىڭ بىرلىكىگە، رەسۇلۇللانىڭ پەيغەمبەرلىكىگە) ئىمان ئېيتمايدۇ [33].

الله تائالانىڭ ھەممىنى ئۆزى يالغۇز پەرۋىش قىلىدىغانلىقىنى مۇشرىكلەرنىڭ ئېتىراپ قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا مۇشرىكلارنىڭ الله تائالانىڭ بار ۋە بىرلىكىنى، ھەممىنى تەربىيىلىگۈچى ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىدىغانلىقىنى، ئۆزىنىڭ ئىبادەت قىلىنىشقا لايىق يالغۇز بىر ئىلاھ ئىكەنلىكىگە پاكىت كۆرسىتىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**(ئى مۇھەممەد! مۇشرىكلارغا) ئېيتقىنكى، «سىلەرگە ئاسماندىن (يامغۇر ياغدۇرۇپ) زېمىندىن (گىيا ئۈندۈرۈپ) كىم رىزىق بېرىدۇ؟**﴾ يەنى ئۆز قۇدرىتىمىز ۋە خاھىشىمىز بىلەن ئاسماندىن يامغۇر ياغدۇرۇپ زېمىننى يېرىپ: ﴿سىلەرنىڭ ۋە ھايۋانلىرىڭلارنىڭ مەنپەئەتلىنىشى ئۈچۈن، زېمىندا ئاشلىقلارنى، ئۈزۈمنى، ئوتياشلارنى، زەيتۇننى، خورمىنى، دەرەخلىرى قويۇق باغچىلارنى، تۈرلۈك مېۋىلەرنى، ئوت - چۆپلەرنى ئۆستۈردۇق﴾[1] بۇلارنى كىم چىقارغان الله تائالادىنمۇ باشقا ئىلاھ بارمۇ؟ دېيىلسە ﴿**ئۇلار (بۇلارغا جاۋابەن): «الله» دەيدۇ**﴾ ﴿ئەگەر الله رىزقىنى تۇتۇپ قالسا، سىلەرگە كىم رىزىق بېرىدۇ﴾[2].

﴿**سىلەرنىڭ ئاڭلاش ۋە كۆرۈش قابىلىيىتىڭلارنى كىم باشقۇرىدۇ؟**﴾ يەنى سىلەرگە مۇشۇ ئاڭلاش ۋە كۆرۈش قۇۋۋىتىنى بەرگەن زات الله تائالادۇر. ئەگەر خالىسا سىلەرنىڭ ئاڭلاش ۋە كۆرۈش قۇۋۋىتىڭلارنى يوق قىلىۋېتەتتى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «الله سىلەرنى ياراتتى، سىلەر ئۈچۈن قۇلاقنى، كۆزلەرنى، دىللارنى ياراتتى، سىلەر ئاز شۈكۈر قىلىسىلەر»﴾[3] ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، «ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ، ئەگەر الله سىلەرنىڭ قۇلىقىڭلارنى گاس، كۆزۈڭلارنى كور قىلىپ قويسا، دىللىرىڭلارنى پېچەتلىۋەتسە (يەنى سىلەرنى ھېچ نەرسىنى چۈشەنمەيدىغان قىلىپ قويسا)، ئۇلارنى الله دىن باشقا يەنە قايسى ئىلاھ ئەسلىگە كەلتۈرەلەيدۇ؟»﴾[4].

---

[1] سۈرە ئەبەسە 27 — 31 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە مۇلك 21 - ئايەت.
[3] سۈرە مۇلك 23 - ئايەت.
[4] سۈرە ئەنئام 46 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿**تىرىك شەيئىلەرنى ئۆلۈك شەيئىلەردىن كىم پەيدا قىلىدۇ؟ ئۆلۈك شەيئىلەرنى، تىرىك شەيئىلەردىن كىم پەيدا قىلىدۇ؟**﴾ يەنى اللّٰه تائالا ئۆزىنىڭ كاتتا قۇدرىتى ۋە ئومۇمىي رەھمىتى بىلەن پەيدا قىلىدۇ.

﴿**(خالايىقنىڭ) ئىشلىرىنى كىم ئىدارە قىلىدۇ؟**﴾ يەنى ھەر نەرسىنى باشقۇرۇش ئۆز ئىلكىدە بولغان زات اللّٰه قىلىدۇ. اللّٰه پاناھ بېرىدۇ. لېكىن ئۆزى پاناھ تىلىمەيدۇ. ئۇ ھەممە نەرسىنى خالىغانچە تەسەررۇپ قىلغۇچىدۇر. ھەممە نەرسىگە ھۆكۈم قىلغۇچىدۇر. ئۇنىڭ ھۆكمىدىن ھېساب ئېلىنمايدۇ. قىلغان ئىشىدىن سوراق قىلىنمايدۇ. لېكىن ئىنسانلار بولسا قىلمىشلىرىدىن سوراق قىلىنىدۇ: ﴿ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھەممە اللّٰه دىن (مەدەت ۋە رىزىق) تىلەيدۇ (يەنى ھەممە اللّٰه غا موھتاجدۇر)، اللّٰه ھەر كۈنى بىر ھالەتتىدۇر (يەنى اللّٰه ھەر ۋاقىت ۋۇجۇدقا چىقىرىدىغان ئىشلار بىلەن بولۇپ، ئۇلارنى يارىتىپ تۇرىدۇ، ئەھۋاللارنى يېڭىلاپ تۇرىدۇ، مەخلۇقاتلارنى پەيدا قىلىپ تۇرىدۇ)﴾[1] ئاسمان - زېمىندىكى پەرىشتىلەر، ئىنسانلار، جىنلار ۋە ئۇستۇنكى ۋە تۆۋەنكى ئالەملەردىكى ھەممە نەرسە اللّٰه تائالانىڭ مۈلكىدۇر. اللّٰه تائالاغا موھتاجدۇر. اللّٰه تائالانىڭ قۇللىرىدۇر ۋە اللّٰه تائالاغا بويسۇنغۇچىدۇر.

﴿**ئۇلار (بۇلارغا جاۋابەن): «اللّٰه» دەيدۇ**﴾ يەنى ئۇلار اللّٰه تائالانىڭ ياراتقۇچى ۋە ئىدارە قىلغۇچى ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ ۋە ئېتىراپ قىلىدۇ.

﴿**ئېيتقىنكى، «(اللّٰه دىن غەيرىيگە چوقۇنۇش بىلەن اللّٰه نىڭ ئازابىدىن) قورقمامسىلەر؟**﴾ يەنى ئۆز خاھىشلار ۋە بىلمەسلىكلەر بىلەن اللّٰه تائالاغا باشقا نەرسىلەرنى شېرىك قىلىپ ئىبادەت قىلىشتىن قورقمامسىلەر؟!

﴿**(يۇقىرىقىدەك چوڭ ئىشلارنى قىلغۇچى) سىلەرنىڭ ھەقىقىي پەرۋەردىگارىڭلار، ئەنە شۇ اللّٰه دۇر**﴾ يەنى سىلەر ئېتىراپ قىلغان بۇ زات سىلەرنىڭ ئىبادەت قىلىشىڭلارغا لايىق ھەقىقىي بىر ئىلاھ ۋە ھەممىنى ياراتقۇچى پەرۋەردىگاردۇر.

﴿**ھەقىقەتتىن قالسا، گۇمراھلىقتىن غەيرى نەرسە مەۋجۇت ئەمەس**﴾ يەنى شېرىكى يوق بىر ئاللاھتىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق. ئۇنىڭدىن باشقا ئىبادەت قىلىنىدىغان ھەممە نەرسە باتىلدۇر. ﴿**نېمىشقا (ئىماندىن يۈز ئۆرۈپ گۇمراھلىققا) بۇرۇلۇپ كېتىسىلەر؟**﴾ يەنە اللّٰه تائالانىڭ ھەممە نەرسىنى ياراتقان ۋە ھەممە نەرسىنى ئۆزى خالىغانچە بىر تەرەپ قىلىدىغانلىقىنى سىلەر بىلىپ تۇرۇپ اللّٰه تائالاغا ئىبادەت قىلىشتىن، قانداقمۇ باشقا باتىل ئىلاھلارغا ئىبادەت قىلىشقا يۈزلىنىپ كېتىسىلەر؟!

﴿**پەرۋەردىگارىڭنىڭ اللّٰه غا ئىتائەت قىلىشتىن باش تارتقانلار توغرىسىدىكى ھۆكمى ھەقلىق بولدى. ئۇلار (اللّٰه نىڭ بىرلىكىگە، رەسۇلۇللانىڭ پەيغەمبەرلىكىگە) ئىمان ئېيتمايدۇ**﴾ يەنى اللّٰه تائالانىڭ ياراتقۇچى، رىزىق بەرگۈچى، ئۆز ئىگىدارچىلىقىدىكى نەرسىلەرنى ئۆزى خالىغانچە تەسەررۇپ قىلغۇچى ئىكەنلىكىنى، پەيغەمبەرلەرنىڭ اللّٰه تائالانىڭ بار ۋە بىرلىكىگە چاقىرىشىغا ئەۋەتكەنلىكىنى مۇشرىكلار ئېتىراپ قىلىپ تۇرۇپ كاپىر بولغانلىقى، داۋاملىق تۈردە اللّٰه تائالاغا باشقا نەرسىلەرنى شېرىك قىلىپ ئىبادەت قىلغانلىقى ئۈچۈن اللّٰه تائالانىڭ ئۇلارنى ئازابلاشتىن ئىبارەت ھۆكمى ھەقلىق بولدى. ئۇلار دوزاختا تۇرغۇچىدۇر. بەختسىزلەردۇر.

اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار: «شۇنداق (پەيغەمبەرلەر كەلگەن، بىزنى ئاگاھلاندۇرغان)، لېكىن ئازابقا دۇچار بولۇش ھۆكمى (كۇفرى ۋە قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن) كاپىرلارغا تېگىشلىك بولدى» دەيدۇ﴾[2].

---

[1] سۈرە رەھمان 29 - ئايەت.
[2] سۈرە زۇمەر 71 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

* * * * * * *

قُلْ هَلْ مِن شُرَكَآئِكُم مَّن يَبْدَؤُاْ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ ۚ قُلِ ٱللَّهُ يَبْدَؤُاْ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ ۖ فَأَنَّىٰ
تُؤْفَكُونَ ﴿٣٤﴾ قُلْ هَلْ مِن شُرَكَآئِكُم مَّن يَهْدِىٓ إِلَى ٱلْحَقِّ ۚ قُلِ ٱللَّهُ يَهْدِى لِلْحَقِّ ۗ أَفَمَن يَهْدِىٓ إِلَى
ٱلْحَقِّ أَحَقُّ أَن يُتَّبَعَ أَمَّن لَّا يَهِدِّىٓ إِلَّآ أَن يُهْدَىٰ ۖ فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٥﴾ وَمَا يَتَّبِعُ
أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا ۚ إِنَّ ٱلظَّنَّ لَا يُغْنِى مِنَ ٱلْحَقِّ شَيْـًٔا ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌۢ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

(ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «سىلەرنىڭ بۇتلىرىڭلارنىڭ ئىچىدە مەۋجۇداتنى يوقلۇقتىن بار قىلىپ (ئاندىن يوق قىلىپ)، ئاندىن ئۇنى ئەسلىگە كەلتۈرەلەيدىغانلار بارمۇ؟» ئېيتقىنكى، «اﷲ مەۋجۇداتنى يوقلۇقتىن بار قىلىپ (ئاندىن يوق قىلىپ)، ئاندىن ئۇنى ئەسلىگە كەلتۈرەلەيدۇ. نېمىشقا (ھەقتىن باتىل تەرەپكە) بۇرۇلۇپ كېتىسىلەر؟» ﴿34﴾. ***ئېيتقىنكى، «سىلەرنىڭ بۇتلىرىڭلارنىڭ ئارىسىدا (گۇمراھنى) ھەق يولغا يېتەكلىيەلەيدىغانلار بارمۇ؟» ئېيتقىنكى، «اﷲ گۇمراھنى ھەق يولغا يېتەكلىيەلەيدۇ، (گۇمراھنى) ھەق يولغا يېتەكلىيەلەيدىغان زاتقا بويسۇنۇشقا تېگىشلىكمۇ؟ ياكى (گۇمراھنى) ھەق يولغا يېتەكلىيەلمەيدىغان، پەقەت ئۆزى باشقىلارنىڭ يېتەكلىشىگە موھتاج بولغان (بۇتلارغا) بويسۇنۇشقا تېگىشلىكمۇ؟ سىلەرگە نېمە بولدى؟ نېمىشقا مۇنداق (باتىل) ھۆكۈم چىقىرىسىلەر؟»*** ﴿35﴾. ***ئۇلارنىڭ تولىسى (بۇتلارغا ئېتىقاد قىلىشتا) پەقەت پەرەزگىلا تايىنىدۇ، پەرەز دېگەن ھەقىقەتنى ئىسپاتلاشتا ھەقىقەتەن ھېچ نەرسىگە يارىمايدۇ. شۈبھىسىزكى، اﷲ ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىنى ئوبدان بىلگۈچىدۇر*** ﴿36﴾.

مانا بۇ مۇشرىكلارنىڭ اﷲ تائالاغا باشقا باتىل ئىلاھلارنى شېرىك كەلتۈرۈپ، بۇتلارغا ۋە شېرىكلىرىگە چوقۇنۇپ قىلغان دەۋاسىنىڭ باتىل ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. ﴿**(ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «سىلەرنىڭ بۇتلىرىڭلارنىڭ ئىچىدە مەۋجۇداتنى يوقلۇقتىن بار قىلىپ (ئاندىن يوق قىلىپ)، ئاندىن ئۇنى ئەسلىگە كەلتۈرەلەيدىغانلار بارمۇ؟»**﴾ يەنى بۇ ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى يوقلۇقتىن ياراتقان، ئاندىن ئۇ ئىككىسىدە مەخلۇقاتلارنى پەيدا قىلغان، ئاسمان جىسىملىرى بىلەن زېمىننى بىر - بىرىدىن ئايرىغان، ئاسمان - زېمىندىكى نەرسىلەرنىڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇش ئېيتقىنكى، مۇددىتى تۈگىشى بىلەن ئۇ ئىككىسىنى ئۆزگەرتىدىغان، ئاندىن كېيىن پۈتۈن مەخلۇقاتلىرىنى يېڭىدىن قايتا يارىتىدىغان زات كىم؟

﴿**ئېيتقىنكى، «اﷲ مەۋجۇداتنى يوقلۇقتىن بار قىلىپ (ئاندىن يوق قىلىپ)، ئاندىن ئۇنى ئەسلىگە كەلتۈرەلەيدۇ**﴾ يۇقىرىقى ئىشلارنى ھېچقانداق شېرىكى يوق، يالغۇز اﷲ تائالا ئۆزى مۇستەقىل قىلىدۇ.

﴿**نېمىشقا (ھەقتىن باتىل تەرەپكە) بۇرۇلۇپ كېتىسىلەر؟»**﴾ يەنى قانداقمۇ توغرا يولدىن باتىل يولغا يۈزلىنىپ كېتىسىلەر.

﴿**ئېيتقىنكى، «سىلەرنىڭ بۇتلىرىڭلارنىڭ ئارىسىدا (گۇمراھنى) ھەق يولغا يېتەكلىيەلەيدىغانلار بارمۇ؟» ئېيتقىنكى، «اﷲ گۇمراھنى ھەق يولغا يېتەكلىيەلەيدۇ**﴾ يەنى سىلەر شېرىك كەلتۈرگەن باتىل ئىلاھلىرىڭلارنىڭ ئازغان كىشىنى توغرا يولغا باشلىيالمايدىغانلىقىنى، تېڭىرقاپ قالغان ۋە ئازغان كىشىلەرنى پەقەت اﷲ تائالالا توغرا يولغا باشلايدىغانلىقىنى سىلەر ئوبدان بىلىسىلەر. دىللارنى باتىل يولدىن توغرا يولغا يۈزلەندۈرگۈچى زات اﷲ تائالادۇر. ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر.

www.munber.org

﴿(گۇمراھنى) ھەق يولغا يېتەكلىيەلەيدىغان زاتقا بويسۇنۇشقا تېگىشلىكمۇ؟ ياكى (گۇمراھنى) ھەق يولغا يېتەكلىيەلمەيدىغان، پەقەت ئۆزى باشقىلارنىڭ يېتەكلىشىگە موھتاج بولغان (بۇتلارغا) بويسۇنۇشقا تېگىشلىكمۇ؟﴾ يەنى ھەقىقەتكە يېتەكلەيدىغان ۋە ھەقىقەتنى پاكىت بىلەن بىلگەن كىشىگە ئەگىشىش كېرەكمۇ ياكى ھېچ نەرسىگە يېتەكلىيەلمەيدىغان، ئەكسىچە، قارىغۇ ۋە گاچا بولغانلىقى ئۈچۈن كىشىلەر تەرىپىدىن يېتەكلىنىدىغان كىشىگە ئەگىشىش كېرەكمۇ؟ الله تائالا بۇ ھەقتە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ: ﴿ئۆز ۋاقتىدا ئىبراھىم ئاتىسىغا ئېيتتى: «ئى ئاتا! نېمىشقا ئاڭلىمايدىغان، كۆرمەيدىغان ۋە ساڭا ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمايدىغان نەرسىلەرگە چوقۇنىسەن»﴾[1] ﴿ئىبراھىم ئېيتتى: «(ئۆزەڭلار) ئويۇپ ياسىغان بۇتلارغا چوقۇنامسىلەر؟ ھالبۇكى، سىلەرنى ۋە ياسىغان نەرسەڭلارنى الله ياراتقاندۇر»﴾[2] بۇ ھەقتە بۇنىڭدىن باشقا ئايەتلەر ناھايىتى كۆپتۇر.

﴿سىلەرگە نېمە بولدى؟ نېمىشقا مۇنداق (باتىل) ھۆكۈم چىقىرىسىلەر؟﴾ يەنى سىلەرنىڭ ئەقلىڭلار قەيەرگە كەتتى؟ الله بىلەن الله نىڭ مەخلۇقاتلىرىنى قانداقمۇ تەڭ ۋە باراۋەر قىلىسىلەر؟ الله تائالاغا ۋە بۇتلارغا قانداقمۇ بىرلىكتە ئىبادەت قىلىسىلەر؟ نېمە ئۈچۈن ئۇلۇغ، ھەممىگە ئىگە بولغۇچى ۋە ھۆكۈم قىلغۇچى، ئازغۇنلارنى توغرا يولغا يېتەكلىگۈچى پەرۋەردىگارىڭلا بىرلىپ ئىبادەت قىلمايسىلەر؟ نېمە ئۈچۈن الله تائالاغا دۇئا ۋە تەۋبىنى خالىس قىلمايسىلەر؟

ئاندىن الله تائالا مۇشرىكلارنىڭ ئۆز دىنىدا چىڭ تۇرۇپ، ھېچقانداق پاكىت ۋە ھۆججەتكە ئەگەشمەيدىغانلىقى، ئۇلارنىڭ دىنى ھەقىقەتەن گۇمان ۋە خىيالدىنلا ئىبارەت بولۇپ، بۇ ئۇلارنى ھېچ نەرسىدىن بىھاجەت قىلالمايدىغانلىقىنى بايان قىلىدۇ.

﴿شۈبھىسىزكى، الله ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىنى ئوبدان بىلگۈچىدۇر﴾ بۇ ئۇلارغا تەھدىت سېلىش ۋە قاتتىق قورقۇتۇشتۇر. چۈنكى، الله تائالا ئۇلارغا قىلمىشلىرىغا قارىتا تولۇق جازا بېرىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەردى.

* * * * * * *

وَمَا كَانَ هَـٰذَا ٱلۡقُرۡءَانُ أَن يُفۡتَرَىٰ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَلَـٰكِن تَصۡدِيقَ ٱلَّذِى بَيۡنَ يَدَيۡهِ وَتَفۡصِيلَ
ٱلۡكِتَـٰبِ لَا رَيۡبَ فِيهِ مِن رَّبِّ ٱلۡعَـٰلَمِينَ ٣٧ أَمۡ يَقُولُونَ ٱفۡتَرَىٰهُ ۖ قُلۡ فَأۡتُواْ بِسُورَةٍ مِّثۡلِهِۦ وَٱدۡعُواْ مَنِ
ٱسۡتَطَعۡتُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ إِن كُنتُمۡ صَـٰدِقِينَ ٣٨ بَلۡ كَذَّبُواْ بِمَا لَمۡ يُحِيطُواْ بِعِلۡمِهِۦ وَلَمَّا يَأۡتِهِمۡ تَأۡوِيلُهُۥ ۚ
كَذَٰلِكَ كَذَّبَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡ ۖ فَٱنظُرۡ كَيۡفَ كَانَ عَـٰقِبَةُ ٱلظَّـٰلِمِينَ ٣٩ وَمِنۡهُم مَّن يُؤۡمِنُ بِهِۦ
وَمِنۡهُم مَّن لَّا يُؤۡمِنُ بِهِۦ ۚ وَرَبُّكَ أَعۡلَمُ بِٱلۡمُفۡسِدِينَ ٤٠

بۇ قۇرئاننى بىراۋنىڭ الله غا ئىپتىرا قىلىشى ئەقىلگە سىغمايدۇ (چۈنكى قۇرئاننى ھېچ ئىنسان ئىجاد قىلالمايدۇ)، لېكىن قۇرئان ئىلگىرى كەلگەن (تەۋرات، ئىنجىل قاتارلىق ساماۋى) كىتابلارنى تەستىق قىلغۇچىدۇر، الله بەلگىلىگەن ئەھكاملارنى بايان قىلغۇچىدۇر، ئۇنىڭدا ھېچ شەك يوقتۇر، (ئۇ)

---

[1] سۈرە مەريەم 42 - ئايەت.
[2] سۈرە سافات 95 ـــ 96 - ئايەتلەر.

www.munber.org

ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن نازىل قىلىنغاندۇر﴿37﴾. ئۇلار: «قۇرئاننى مۇھەممەد ئۆزى توقۇپ چىققان» دېيىشەمدۇ؟ ئېيتقىنكى، «ئەگەر (بۇ سۆزۈڭلاردا) راستچىل بولساڭلار، اللّٰه دىن باشقا (ياردەمگە) چاقىرالايدىغانلىكى كىشىڭلارنى چاقىرىپ، قۇرئانغا ئوخشاش بىرەر سۈرىنى كەلتۈرۈپ بېقىڭلار»﴿38﴾. ئۇنداق ئەمەس، ئۇلار قۇرئاننىڭ مەنىسىنى تولۇق چۈشەنمەي ۋە ھەقىقىتىگە تېخى ئەقلى يەتمەي تۇرۇپ ئۇنى ئىنكار قىلىشتى. ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆتكەن ئۇممەتلەرمۇ (ئۆزلىرىنىڭ پەيغەمبەرلىرىنى) مۇشۇلارغا ئوخشاش يالغانغا چىقارغان ئىدى. زالىملارنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولغانلىقىغا قاراپ باققىن﴿39﴾. ئۇلارنىڭ ئىچىدە قۇرئانغا ئىشىنىدىغانلار بار، ئىشەنمەيدىغانلارمۇ بار، پەرۋەردىگارىڭ بۇزغۇنچىلارنى ھەممىدىن ئوبدان بىلىدۇ﴿40﴾.

قۇرئاننىڭ اللّٰه تائالانىڭ ھەق سۆزى ۋە ئۇنىڭ مۆجىزىسى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

بۇ ئايەت قۇرئان كەرىمنىڭ مۆجىزە ئىكەنلىكىنى بايان قىلىدۇ. چۈنكى ئىنسانلار قۇرئانغا ئوخشاش بىر كىتابنى ياكى ئون سۈرىنى ياكى بىرەر سۈرىنىمۇ كەلتۈرۈشكە ھەقىقەتەن قادىر بولالمايدۇ. قۇرئان كەرىم سۆزلىرىنىڭ پاساھەتلىك ۋە گۈزەل بولۇشى، تىلىنىڭ ئىخچام، مەنىلىرىنىڭ مول ۋە چۈشىنىشلىك بولۇشى، مەزمۇنىنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە مەنپەئەت بېرىدىغان مەنىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئېلىشى بىلەن ئۆز زاتىدا، سۈپەتلىرىدە، ئىشلىرىدا ۋە سۆزلىرىدە ھېچ نەرسىگە ئوخشىمايدىغان اللّٰه تائالانىڭ دەرگاھىدىن كەلگەندۇر. اللّٰه تائالانىڭ سۆزى مەخلۇقاتلارنىڭ سۆزىگە ئوخشىمايدۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن اللّٰه تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**بۇ قۇرئاننى بىراۋنىڭ اللّٰه غا ئىپتىرا قىلىشى ئەقىلگە سىغمايدۇ (چۈنكى قۇرئاننى ھېچ ئىنسان ئىجاد قىلالمايدۇ)**﴾ يەنى بۇ قۇرئان پەقەت اللّٰه تەرىپىدىنلا نازىل قىلىنغان كىتابتۇر. ئۇ ئىنساننىڭ سۆزىگە ھەرگىزمۇ ئوخشاپ قالمايدۇ.

﴿**لېكىن قۇرئان ئىلگىرى كەلگەن (تەۋرات، ئىنجىل قاتارلىق ساماۋى) كىتابلارنى تەستىق قىلغۇچىدۇر**﴾ يەنى قۇرئان ئىلگىرىكى كىتابلارنى تەستىقلىغۇچى ئۇنىڭدا ئۆزگەرتىلگەن، ئالماشتۇرۇلغان ھۆكۈملەرنى قوغدىغۇچى ۋە ئايدىڭلاشتۇرغۇچىدۇر.

﴿**اللّٰه بەلگىلىگەن ئەھكاملارنى بايان قىلغۇچىدۇر، ئۇنىڭدا ھېچ شەك يوقتۇر، (ئۇ) ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن نازىل قىلىنغاندۇر**﴾ يەنى قۇرئان كەرىم ھۆكۈملەرنى ھالال ۋە ھارامنى ئەتراپلىق ۋە يېتەرلىك بايان قىلغۇچى بولۇپ، ئۇنىڭ ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى اللّٰه تائالا تەرىپىدىن نازىل قىلىنغانلىقىدا ھېچ شەك يوقتۇر.

﴿**ئۇلار: «قۇرئاننى مۇھەممەد ئۆزى توقۇپ چىققان» دېيىشەمدۇ؟ ئېيتقىنكى، «ئەگەر (بۇ سۆزۈڭلاردا) راستچىل بولساڭلار، اللّٰه دىن باشقا (ياردەمگە) چاقىرالايدىغانلىكى كىشىڭلارنى چاقىرىپ، قۇرئانغا ئوخشاش بىرەر سۈرىنى كەلتۈرۈپ بېقىڭلار»**﴾ يەنى سىلەر بۇ قۇرئاننى مۇھەممەد توقۇپ چىققان دەپ دەۋا قىلىپ ئۇنىڭ اللّٰه تەرىپىدىن نازىل قىلىنغانلىقىغا شەك قىلساڭلار ۋە بۇ قۇرئان چوقۇم مۇھەممەد تەرىپىدىن توقۇلغان دەپ يالغان سۆزلىسەڭلار، مۇھەممەدمۇ سىلەرگە ئوخشاش بىر ئىنساندۇر. ئۇ سىلەر ئويلىغاندەك بۇ قۇرئاننى ئۆزى توقۇۋالغان بولسا، سىلەرمۇ بۇ قۇرئاننىڭ سۈرىلىرىگە ئوخشاش بىرەر سۈرە كەلتۈرۈپ بېقىڭلار، بۇنى قىلىش ئۈچۈن قۇدرىتى يېتىدىغان پۈتۈن ئىنسانلارنى ۋە جىنلارنى ياردەمگە چاقىرىڭلار.

بۇ كاپىرلارغا ئېلان قىلىنغان ئۈچىنچى قېتىملىق جەڭدۇر. يەنى اللّٰه تائالا بىرىنچى قېتىم ئۇلارنى ئەگەر ئۇلار قۇرئان مۇھەممەد تەرىپىدىن توقۇلغان دېگەن دەۋاسىدا راستچىل بولسا، مۇھەممەد ئۆزى

www.munber.org

يالغۇز الله تەرىپىدىن ئېلىپ كەلگەن قۇرئانغا ئوخشاش بىرەر نەرسىنى كەلتۈرۈپ، مۇھەممەدكە قارشى تۇرۇشقا ۋە ئۇنىڭ كەلتۈرۈشكە ئۆزلىرى خالىغان كىشىدىن ياردەم سوراشقا چاقىرىپ جەڭ ئېلان قىلدى. ئۇلارنىڭ ئۇنداق قىلىشقا قادىر بولالمايدىغانلىقىدىن، ئۇلارنىڭ ئۇنداق قىلىشتا ھېچ يول يوقلۇقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئېيتقىنكى، «ئەگەر ئىنسانلار، جىنلار بۇ قۇرئاننىڭ ئوخشىشىنى مەيدانغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن يىغىلىپ بىر بىرىگە ياردەملەشكەن تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ ئوخشىشىنى مەيدانغا كەلتۈرەلمەيدۇ»﴾[1].

ئاندىن ئىككىنچى قېتىم قۇرئانغا ئوخشاش ئون سۈرە كەلتۈرۈشكە چاقىرىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار قۇرئاننى (مۇھەممەد) ئۆزى ئىجاد قىلغان دېيىشەمدۇ؟ ئېيتقىنكى، «(بۇ سۆزۈڭلاردا) راستچىل بولساڭلار، الله دىن غەيرىي چاقىرالايدىغانلىكى كىشىلىرىڭلارنى (ياردەمگە) چاقىرىپ، (پاساھەت ۋە بالاغەت جەھەتتىن) قۇرئاندىكىگە ئوخشايدىغان ئون سۈرىنى ئىجاد قىلىپ بېقىڭلار»﴾[2].

ئاندىن ئۈچىنچى قېتىم ئۇلارنى قۇرئانغا ئوخشاش بىر سۈرە كەلتۈرۈشكە چاقىرىپ مۇنداق دېدى: **﴿ئۇلار: «قۇرئاننى مۇھەممەد ئۆزى توقۇپ چىققان» دېيىشەمدۇ؟ ئېيتقىنكى، «ئەگەر (بۇ سۆزۈڭلاردا) راستچىل بولساڭلار، الله دىن باشقا (ياردەمگە) چاقىرالايدىغانلىكى كىشىڭلارنى چاقىرىپ، قۇرئانغا ئوخشاش بىرەر سۈرىنى كەلتۈرۈپ بېقىڭلار»﴾** شۇنىڭدەك مەدىنىدە نازىل بولغان سۈرە بەقەرەدىمۇ الله تائالا ئۇلارنى قۇرئانغا ئوخشاش بىر سۈرە كەلتۈرۈپ بېقىشقا چاقىرىپ جەڭ ئېلان قىلدى ۋە ئۇلارنىڭ ئۇنداق قىلىشقا ھەرگىزمۇ قادىر بولالمايدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر مۇنداق قىلالمىساڭلار ـ ھەرگىزغۇ قىلالمايسىلەر ـ كاپىرلار ئۈچۈن تەييارلانغان، ئىنسان ۋە تاشلار يېقىلغۇ بولغان دوزاختىن ساقلىنىڭلار﴾[3].

قۇرئان كەرىم نازىل بولۇشتىن ئىلگىرىكى مەزگىلدە ئەرەبلەر تىل سەنئىتىدە ئالاھىدە تەرەققىي قىلغان بولۇپ، قاپىيەلەشتۈرۈپ سۆزلەش، پاساھەتلىك ئۇسلۇبتا شېئىرلارنى يېزىش ۋە بېيىت توقۇش جەھەتتە ئەڭ يۇقىرى سەۋىيەگە يەتكەن ئىدى. لېكىن، قۇرئان كەرىم ئۇلارغا الله تائالا تەرىپىدىن ئىلگىرى ھېچكىم قىلىپ باقمىغان ئۇسلۇبتا كەلدى.

شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ قۇرئان كەرىمنىڭ مەيلى سۆزلىرىدىكى پاساھەت جەھەتتە، مەيلى قاپىيە جەھەتتىكى مۇكەممەللىكتە، مەيلى بايان قىلىش ئۇسلۇبى جەھەتتىكى ماھارەت ئۈستۈنلىكىدە ياكى مەزمۇنلىرىنىڭ مول، ئوقۇلۇش رېتىمى يېقىملىق ۋە گۈزەل بولۇش جەھەتلەردە ئەرەبلەرنىڭ ئەينى چاغدىكى ئاشۇ يۇقىرى سەۋىيەسىدىنمۇ كۆپ ئۈستۈن ئىكەنلىكىنى بىلگەن بىر قىسىم ئەرەبلەر ئۇنىڭغا ئىمان كەلتۈردى. ئۇلار ئەڭ بىلىملىك كىشىلەر بولۇپ، خۇددى سېھىرگەرلىك ئىلمىنى ياخشى بىلىدىغان سېھىرگەرلەرنىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالام كۆرسەتكەن مۆجىزىنىڭ ئۆزلىرىنىڭ سېھىرىدىن ھالقىپ كەتكەن مۆجىزە ئىكەنلىكىنى، بۇ پەقەت الله تائالا تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرنىڭ قولى ئارقىلىق بولىدىغانلىقىنى ۋە بۇ مۆجىزىنىڭ الله تائالانىڭ ئىزنىسىز ھېچقانداق ئىنساننىڭ قولىدىن كەلمەيدىغانلىقىنى بىلىپ مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئىمان كەلتۈرگەن سېھىرگەرلەردەك ئۇلارمۇ قۇرئانغا ئىمان كەلتۈرگەن، ئۇنى ئەڭ توغرا ئۇسۇلدا ساغلام چۈشەنگەن، ئۇنىڭغا ئەگەشكەن ۋە قاتتىق بويسۇنغان كىشىلەردۇر.

---

[1] سۈرە ئىسرا 88 - ئايەت.
[2] سۈرە ھۇد 13 - ئايەت.
[3] سۈرە بەقەرە 24 - ئايەت.

www.munber.org

شۇنىڭدەك ئىسا ئەلەيھىسسالامۇ تىببىي ئىلىم ۋە داۋالاش ئىشلىرى زور دەرىجىدە تەرەققىي قىلغان زاماندا پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلدى. ئىسا ئەلەيھىسسالام تۇغما كورنى، ئاق كېسەلنى ساقايتىدىغان ۋە اللہ تائالانىڭ ئىزنى بىلەن ئۆلۈكنى تىرىلدۈرىدىغان مۆجىزە بىلەن كەلدى. گەرچە تىببىي ئىلمى ھەرقانچە تەرەققىي قىلغان بولسىمۇ، ئىسا ئەلەيھىسسالامغا بېرىلگەن مۆجىزە باشقا ئىنسانىنىڭ قولىدىن كەلمىگەچكە ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەر ۋە اللہ تائالانىڭ بەندىسى ئىكەنلىكىنى بىلەلىگەن كىشىلەر ئۇنىڭغا ئىمان كەلتۈردى.

ئىمام بۇخارى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلگەن ھەر بىر پەيغەمبەرگە ئىنسانلار ئۇنىڭغا قارىسىلا مۆجىزە ئىكەنلىكى ئېنىق بىلىنىدىغان مۆجىزىلەر بېرىلدى. اللہ تائالانىڭ ماڭا ماڭا بەرگەن مۆجىزىسى ماڭا نازىل قىلىنغان قۇرئان كەرىمدۇر. مەن پەيغەمبەرلەر ئىچىدە ئەگەشكۈچىسى ئەڭ كۆپ بولغان پەيغەمبەر بولۇشىمنى ئۈمىد قىلىمەن».

﴿ئۇنداق ئەمەس، ئۇلار قۇرئاننىڭ مەنىسىنى تولۇق چۈشەنمەي ۋە ھەقىقىتىگە تېخى ئەقلى يەتمەي تۇرۇپ ئۇنى ئىنكار قىلىشتى﴾ يەنى ئۇلار قۇرئاننى يالغان دېدى. ئۇنى چۈشەنمىدى ۋە تونۇپ يەتمىدى. ئۇلار بىلىمسىزلىكى ۋە ئەقىلسىزلىكى تۈپەيلىدىن قۇرئان كەرىمنى يالغان دەپ، ئۇنىڭدىكى توغرا يولغا ۋە ھەق دىنغا ئېرىشەلمىدى.

﴿ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆتكەن ئۈممەتلەرمۇ (ئۆزلىرىنىڭ پەيغەمبەرلىرىنى) مۇشۇلارغا ئوخشاش يالغانغا چىقارغان ئىدى. زالىملارنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولغانلىقىغا قاراپ باققىن. ئۇلارنىڭ ئىچىدە قۇرئانغا ئىشىنىدىغانلاربار، ئىشەنمەيدىغانلارمۇ بار، پەرۋەردىگارىڭ بۇزغۇنچىلارنى ھەممىدىن ئوبدان بىلىدۇ﴾ يەنى بىزنىڭ پەيغەمبەرلىرىمىزنى ئىنكار قىلىپ ئۆزلىرىگە زۇلۇم قىلغان، ئۆزلىرىنى ئۈستۈن تۇتقان، كۆپرىلىق قىلغان، ھەقىقەتكە بويسۇنمىغان ۋە جاھىللىق قىلغان زالىملارنى قانداق ھالاك قىلغانلىقىغا قارىغىن. ئى پەيغەمبەرنى يالغان دېگۈچىلەر! سىلەرگىمۇ يۇقىرىقىدەك كىشىلەرگە يەتكەن ئازابنىڭ يېتىپ قېلىشىدىن ھەزەر ئەيلەڭلار.

﴿ئۇلارنىڭ ئىچىدە قۇرئانغا ئىشىنىدىغانلا بار، ئىشەنمەيدىغانلارمۇ بار﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! سەن پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلگەن كىشىلەر ئىچىدىن مۇشۇ قۇرئانغا ئىشىنىدىغان، ساڭا ئەگىشىدىغان ۋە ساڭا بېرىلگەن پەيغەمبەرلىك بىلەن مەنپەئەتلىنىدىغان كىشىلەر بار.

﴿ئىشەنمەيدىغانلارمۇ بار﴾ يەنى قۇرئانغا ئىشەنمەي ئۆلۈپ كېتىدىغان ۋە قىيامەت كۈنى شۇ ھالەتتە تىرىلدۈرۈلىدىغان كىشىلەرمۇ بار.

﴿پەرۋەردىگارىڭ بۇزغۇنچىلارنى ھەممىدىن ئوبدان بىلىدۇ﴾ يەنى پەرۋەدىگارىڭ ھىدايەتكە ھەقلىق كىشىنى بىلگۈچىدۇر. ھەم ئۇ كىشىنى توغرا يولغا باشلىغۇچىدۇر. كىمنىڭ ئازغۇنلۇققا لايىق ئىكەنلىكىنىمۇ بىلگۈچىدۇر. ھەم بۇ كىشىنى ئازدۇرغۇچىدۇر. پەرەۋدىگارىڭ ئادىل زۇلۇم قىلمايدىغان، بەلكى ھەر بىر كىشىگە ھەقلىق بولغان نەرسىنى بېرىدىغان بۈيۈك، يۈكسەك، ئۇلۇغ ۋە پاك ھەقىقىي يەككە - يېگانە ئىلاھتۇر.

* * * * * * *

وَإِن كَذَّبُوكَ فَقُل لِّي عَمَلِي وَلَكُمۡ عَمَلُكُمۡۖ أَنتُم بَرِيٓـُٔونَ مِمَّآ أَعۡمَلُ وَأَنَا۠ بَرِيٓءٞ مِّمَّا تَعۡمَلُونَ

﴿٤١﴾ وَمِنۡهُم مَّن يَسۡتَمِعُونَ إِلَيۡكَۚ أَفَأَنتَ تُسۡمِعُ ٱلصُّمَّ وَلَوۡ كَانُواْ لَا يَعۡقِلُونَ ﴿٤٢﴾ وَمِنۡهُم مَّن يَنظُرُ

www.munber.org

إِلَيْكَ ۚ أَفَأَنتَ تَهْدِى ٱلْعُمْىَ وَلَوْ كَانُوا۟ لَا يُبْصِرُونَ ﴿٤٣﴾ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَظْلِمُ ٱلنَّاسَ شَيْـًٔا وَلَـٰكِنَّ ٱلنَّاسَ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٤﴾

ئەگەر ئۇلار سېنى يالغانچى قىلىشتا چىڭ تۇرسا: «مېنىڭ ئەمەلىم ئۆزەم ئۈچۈندۇر، سىلەرنىڭ ئەمەلىڭلارمۇ ئۆزەڭلار ئۈچۈندۇر، مېنىڭ ئەمەلىمدىن سىلەر ئادا ـ جۇدا سىلەر، سىلەرنىڭ قىلمىشىڭلاردىن مەنمۇ ئادا ـ جۇدامەن (يەنى بىراۋ يەنە بىر بىراۋنىڭ قىلغان گۇناھىغا جاۋابكار ئەمەس)» دېگىن﴿41﴾. ئۇلارنىڭ ئىچىدە، (قۇرئان ئوقۇغىنىڭدا) ساڭا قۇلاق سالىدىغانلار بار، سەن گاسلارغا (يەنى اللّٰه ئاڭلاش ئىقتىدارىنى ئېلىپ تاشلىغانلارغا) ئۇلار ھېچ نەرسىنى چۈشەنمىسىمۇ ئاڭلىتالامسەن؟﴿42﴾. ئۇلارنىڭ ئىچىدە ساڭا قارايدىغانلار بار (يەنى پەيغەمبەرلىكىڭنىڭ ئېنىق ئالامەتلىرىنى بايقايدىغانلار بار، لېكىن ئۇلار بايقىغانلىرىدىن پايدىلانمىغانلىقلىرى ئۈچۈن كوردۇر). (ھەقىقەتنى) كۆرەلمىسىمۇ كورلارنى ھىدايەت قىلالامسەن؟﴿43﴾. شۈبھىسىزكى، اللّٰه ئىنسانلارغا قىلچە زۇلۇم قىلمايدۇ، لېكىن ئىنسانلار (كۇفرى ۋە گۇناھ ئارقىلىق) ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى زۇلۇم قىلىدۇ﴿44﴾.

مۇشرىكلاردىن ئادا ـ جۇدا بولۇش توغرىسىدا

اللّٰه تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دەيدۇ: ئەگەر سېنى مۇشرىكلار يالغانچىغا چىقارسا سەن ئۇلاردىن ۋە ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىدىن ئادا ـ جۇدا بولغىن. ﴿«**مېنىڭ ئەمەلىم ئۆزەم ئۈچۈندۇر، سىلەرنىڭ ئەمەلىڭلارمۇ ئۆزەڭلار ئۈچۈندۇر**»﴾ اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى مۇھەممەد! سېنى بۇتلارغا چوقۇنۇشقا ئۈندىگۈچى كۇففارلارغا) ئېيتقىنكى، «ئى كاپىرلار! سىلەر چوقۇنۇۋاتقان بۇتلارغا مەن چوقۇنمايمەن. سىلەرمۇ مەن ئىبادەت قىلىۋاتقان اللّٰه غا ئىبادەت قىلمايسىلەر. سىلەر چوقۇنغان بۇتلارغا مېنىڭ چوقۇنغىنىم يوق. سىلەرنىڭمۇ مەن ئىبادەت قىلغان اللّٰه غا ئىبادەت قىلغىنىڭلار يوق. سىلەرنىڭ دىنىڭلار ئۆزەڭلار ئۈچۈن، مېنىڭ دىنىممۇ ئۆزەم ئۈچۈن»﴾[1]

اللّٰه تائالانىڭ دوستى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى ئۆز قەۋمىنىڭ مۇشرىكلىرىغا مۇنداق دەيدۇ: ﴿«ھەقىقەتەن بىز سىلەردىن ۋە سىلەر اللّٰه نى قويۇپ ئىبادەت قىلىۋاتقان بۇتلىرىڭلاردىن ئادا ـ جۇدامىز، بىزنىڭ ئارىمىزدىكى ئاداۋەت ۋە ئۆچمەنلىك تاكى سىلەر يالغۇز بىر اللّٰه غا ئىمان ئېيتقىنىڭلارغا قەدەر ئەبەدىي ساقلىنىپ قالىدۇ»﴾[2].

﴿**ئۇلارنىڭ ئىچىدە، (قۇرئان ئوقۇغىنىڭدا) ساڭا قۇلاق سالىدىغانلار بار**﴾ يەنى سېنىڭ ياخشى سۆزۈڭنى، كاتتا قۇرئاننى، توغرا، پاساھەتلىك، دىللارغا، روھلارغا ۋە بەدەنلەرگە پايدىلىق بولغان ھەدىسلىرىڭنى ئاڭلايدىغانلار بار. بۇنىڭ ئۆزى يېتەرلىكتۇر. لېكىن ئاڭلىتىش سەن تەرەپتىنمۇ ئەمەس، ئاڭلاش ئۇلار تەرەپتىنمۇ ئەمەس. اللّٰه خالىمىسا سەن ئۇلارغا ئاڭلىتىشقا قادىر بولالمايسەن، شۇنىڭدەك ئۇلارنى ھىدايەت قىلىشقىمۇ قادىر بولالمايسەن.

﴿**ئۇلارنىڭ ئىچىدە ساڭا قارايدىغانلار بار**﴾ يەنى اللّٰه تائالا ساڭا ئاتا قىلغان ئېغىر ـ بېسىق، گۈزەل ئەخلاق ۋە ياخشى سۈپەت قاتارلىق نەرسىلەرگە ۋە سېنىڭ پەيغەمبەرلىكىڭنى كۆرسىتىدىغان ئوچۇق دەلىللەرگە ئەقىللىق ۋە زېرەك كىشىلەر ياخشى كۆزى بىلەن نەزەر سالىدۇ. كاپىرلار خۇددى ساڭا باشقىلار

---

[1] سۈرە كافىرۇن 1 ــ 6 ـ ئايەتلەر.
[2] سۈرە مۇمتەھىنە 4 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

نەزەر سالغىنىدەك نەزەر سالىدۇ. بىراق ئۇلار باشقىلار ھىدايەتكە ئېرىشەلىگەنىدەك ھىدايەتكە ئېرىشەلمەيدۇ. مۆمىنلەر ساغلام ھۆرمەت نەزىرى بىلەن قارايدۇ. كاپىرلار بولسا ساغلا كەمسىتىش نەزىرى بىلەن قارايدۇ. ﴿ئۇلار سېنى كۆرسە پەقەت مەسخىرە قىلىشىپ: «الله پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن مۇشۇمۇ؟ ئەگەر دىنىمىزدا چىڭ تۇرمىساق (مۇھەممەد) بىزنى ئىلاھلىرىمىزنىدىن ئازدۇرۇۋەتكىلى تاس قالاتتى» (دېدى). كىمنىڭ يولىنىڭ ئەڭ خاتا ئىكەنلىكىنى ئۇلار (ئاخىرەتتە) ئازابنى كۆرگەن چاغدا بىلىدۇ﴾[1].

گەرچە الله تائالا ھىدايەتكە لايىق كىشىلەرنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىلەن ھىدايەت قىلغان، ھەقىقەتنى كۆرەلمىگەن كور كۆزلەرنى كۆرىدىغان قىلغان، گاس قۇلاقلارنى، قۇلۇپلانغان دىللارنى ئاچقان ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىلەن ئازغۇنلۇقتا لايىق كىشىلەرنى ئازدۇرغان تەقدىردىمۇ ئۆزىنىڭ ھېچ كىشىگە زۇلۇم قىلمايدىغانلىقىدىن خەۋەر بەردى. الله تائالا ئۆز مۈلكى ئۈستىدە خالىغانچە ھۆكۈم قىلىدىغان ۋە خالىغانچە تەسەررۇپ قىلىدىغان ئىلمىلىك، ھېكمەتلىك ۋە ئادىل بولغانلىقى ئۈچۈن قىلغان ئىشلىرىدىن سورالمايدىغان بەلكى باشقىلارنى سوراق قىلىدىغان زاتتۇر.

﴿**شۈبھىسىزكى، الله ئىنسانلارغا قىلچە زۇلۇم قىلمايدۇ، لېكىن ئىنسانلار (كۇفرى ۋە گۇناھ ئارقىلىق) ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى زۇلۇم قىلىدۇ**﴾ ئىمام مۇسلىم ھەدىس قۇددۇسىدا ئەبۇزەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، الله تائالا: «مەن ھەقىقەتەن زۇلۇمنى ئۆزەمگە ھارام قىلدىم ۋە سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىمۇ ھارام قىلدىم. ئۆزئارا زۇلۇم قىلماڭلار... ئى بەندىلىرىم! ھەقىقەتەن ئۇلار سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلار ھېسابلىنىدۇ. ئۇنى بىر - بىرلەپ ھېسابلاپ قويىمەن ۋە ئۇ ئەمەللىرىڭلارغا قارىتا سىلەرگە تولۇق مۇكاپات ياكى جازا بېرىمەن، كىمكى ياخشىلىققا ئېرىشسە ماڭا ھەمدۇ ئېيتسۇن، كىمكى يامانلىققا ئېرىشسە پەقەت ئۆزىگىلا مالامەت قىلسۇن» دەيدۇ.

* * * * * * *

وَيَوۡمَ يَحۡشُرُهُمۡ كَأَن لَّمۡ يَلۡبَثُوٓاْ إِلَّا سَاعَةٗ مِّنَ ٱلنَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيۡنَهُمۡۚ قَدۡ خَسِرَ ٱلَّذِينَ كَذَّبُواْ بِلِقَآءِ ٱللَّهِ وَمَا كَانُواْ مُهۡتَدِينَ ﴿٤٥﴾

قىيامەت كۈنى الله ئۇلارنى (ھېساب ئېلىش ئۈچۈن) يىغىدۇ، (ئۇلارغا دۇنيادا تۇرغان مۇددەتتى) كۈندۈزدە ئازغىنا ۋاقىت تۇرغاندەك قىسقا بىلىنىدۇ، ئۇلار ئۆزئارا تونۇشىدۇ، ئۆزلىرىنىڭ الله غا مۇلاقات بولۇشنى (يەنى ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشنى) ئىنكار قىلغانلار چوقۇم زىيان تارتىدۇ، ئۇلار توغرا يول تاپمىدى﴿45﴾.

قىيامەت مەيدانىغا توپلانغان چاغدا دۇنيا ھاياتىنىڭ قىسقا ھېس قىلىنىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا كىشىلەرگە قىيامەتنىڭ قائىم بولىدىغانلىقىنى ۋە ئۇلارنىڭ قەبرىلىرىدىن چىقىپ قىيامەت مەيدانىغا توپلىنىدىغانلىقىنى ئەسلىتىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**قىيامەت كۈنى الله ئۇلارنى (ھېساب ئېلىش ئۈچۈن) يىغىدۇ، (ئۇلارغا دۇنيادا تۇرغان مۇددەتتى) كۈندۈزدە ئازغىنا ۋاقىت تۇرغاندەك قىسقا بىلىنىدۇ**﴾.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار (ئاخىرەتتە) ۋەدە قىلىنغان ئازابنى كۆرگەندە، (ئۇلار دۇنيادا) گويا كۈندۈزدە بىردەملا تۇرغاندەك ھېس قىلىدۇ﴾[2] ﴿ئۇلار قىيامەتنى كۆرگەن كۈندە، گويا

---

[1] سۈرە فۇرقان 41 — 42 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە ئەھقاف 35 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئۆزلىرىنى (دۇنيادا) پەقەت بىر كەچقۇرۇن ياكى بىر ئەتىگەن تۇرغاندەك (گۇمان قىلىدۇ)﴾[1] ﴿بۇ سۈر چېلىنىدىغان كۈندۇر، بۇ كۈندە (شەكلى ئۆزگەرگەن) كۆك كۆزلۈك (قارا يۈزلۈك) گۇناھكارلارنى يىغىمىز. (قىيامەتنىڭ دەھشىتىنى كۆرۈپ دۇنيادا تۇرغان ۋاقتى قىسقا بىلىنگەنلىكتىن) (ئۇلار) «(دۇنيادا) پەقەت ئون كۈن تۇردۇڭلار» دېيىشىپ پىچىرلىشىدۇ. ئۇلارنىڭ دەيدىغانلىرىنى بىز ئوبدان بىلىمىز، ئەينى زاماندا ئۇلارنىڭ ئەڭ توغرا سۆزلەيدىغىنى: «سىلەر پەقەت بىر كۈن تۇردۇڭلار» دەيدۇ﴾[2] ﴿قىيامەت قايىم بولغان كۈندە مۇشرىكلار (دۇنيادا) پەقەت ئازغىنا ۋاقىت تۇرغانلىقىغا قەسەم قىلىدۇ، ئۇلار دۇنيادىكى چاغلىرىدىمۇ مۇشۇنداق يالغانچىلىق قىلاتتى. ئىلمى بار، ئىمانى بار ئادەملەر ئېيتتى: «سىلەر اللّٰه نىڭ تەقدىرى بويىچە (دۇنيادا ۋە قەبرىلەردە) قىيامەت كۈنىگىچە قالدىڭلار، مانا بۇ قىيامەت كۈنىدۇر، لېكىن سىلەر بىلمەيتتىڭلار (يەنى قىيامەتنىڭ ھەقلىقىغا ئىشەنمەيتتىڭلار)»﴾[3].

بۇ ئايەتلەر دۇنيا ھاياتىنىڭ ئاخىرەتتە ناھايىتى قىسقا بىلىنىدىغانلىقىنىڭ پاكىتىدۇر. اللّٰه تائالا يەنە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(سىلەردىن يەتكەن ئەزىيەتلەرگە) سەۋر قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن، مەن ئۇلارنى بۈگۈن مۇكاپاتلىدىم، ئۇلار ھەقىقەتەن مەقسەتكە ئېرىشكۈچىلەردۇر. اللّٰه (ئۇلارغا): «زېمىندا قانچە يىل تۇردۇڭلار؟» دەيدۇ. ئۇلار : «بىر كۈن ياكى بىر كۈندىنمۇ ئاز تۇردۇق، (ئاي - كۈنلەرنى) ھېسابلىغۇچى (پەرىشتە) دىن سورىغىن» دەيدۇ (ئۇلار دوزاختا چېكىۋاتقان ئازاب تۈپەيلىدىن، زېمىندا قانچىلىك تۇرغانلىقلىرىنى ئۇنتۇيدۇ). اللّٰه «ئەگەر سىلەر بىلسەڭلار (دۇنيادا) پەقەت ئازغىنا تۇردۇڭلار» دەيدۇ﴾[4].

﴿ئۇلار ئۆزئارا تونۇشىدۇ﴾ يەنى باللار ئاتا - ئانىلارنى، ئۇرۇق - تۇغقانلار بىر- بىرىنى خۇددى دۇنيادا تونۇغاندەك تونۇيدۇ. لېكىن ھەر بىر كىشى ئۆز ھالى بىلەن بولۇپ كېتىدۇ. اللّٰه تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿سۈر چېلىنغان كۈندە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى تۇغقانچىلىق مەۋجۇت بولماي قالىدۇ. بىر - بىرىنىڭ (ئەھۋالىنىمۇ) سوراشمايدۇ﴾[5] ﴿(ھەر ئادەم ئۆز ھالى بىلەن بولۇپ قالىدىغانلىقى ئۈچۈن) دوست دوستىدىن كۆرۈپ تۇرۇپ (ھال) سورىمايدۇ، گۇناھكار ئادەم ئۆز ئورنىغا ئوغۇللىرىنى، ئايالىنى، قېرىندىشىنى ۋە ئۆزى مەنسۇپ بولغان قەۋم - قېرىنداشلىرىنى ۋە يەر يۈزىدىكى جىمى ئادەمنى بېرىپ بولسىمۇ بۇ كۈندىكى ئازابتىن قۇتۇلۇشنى ئارزۇ قىلىدۇ. ياق، ئۇ مۇقەررەر دوزاختۇر﴾[6].

﴿ئۆزلىرىنىڭ اللّٰه غا مۇلاقات بولۇشىنى (يەنى ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشىنى) ئىنكار قىلغانلار چوقۇم زىيان تارتىدۇ، ئۇلار توغرا يول تاپمىدى﴾ اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بۇ كۈندە (ئۇ كۈننى) ئىنكار قىلغۇچىلارغا ۋاي!﴾[7] چۈنكى ئۇلار قىيامەت كۈندە ئۆزلىرىنى ۋە بالا - چاقىلىرىنى زىيان تارتقۇزىدۇ. بىلىڭلاركى ئەنە شۇ ئوپئوچۇق زىيانكارلىقتۇر. ھېچقانداق زىيان، ھەسرەت ۋە نادامەت چېكىدىغان، قىيامەت كۈندە ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان بارلىق يېقىن ئادەملىرىدىن ئايرىلىپ قېلىشتىن ئېغىر بولمايدۇ.

* * * * * * *

---

[1] سۈرە نازىئات 46 - ئايەت.
[2] سۈرە تاھا 102 — 104 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە رۇم 55 — 56 - ئايەتلەر.
[4] سۈرە مۆئمىنۇن 111 — 114 - ئايەتلەر.
[5] سۈرە مۆئمىنۇن 101 - ئايەت.
[6] سۈرە مەئارىج 10 — 15 - ئايەتلەر.
[7] سۈرە مۇرسەلات 15 - ئايەت.

www.munber.org

وَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعۡضَ ٱلَّذِى نَعِدُهُمۡ أَوۡ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيۡنَا مَرۡجِعُهُمۡ ثُمَّ ٱللَّهُ شَهِيدٌ عَلَىٰ مَا يَفۡعَلُونَ ﴿٤٦﴾ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولٌ فَإِذَا جَآءَ رَسُولُهُمۡ قُضِىَ بَيۡنَهُم بِٱلۡقِسۡطِ وَهُمۡ لَا يُظۡلَمُونَ ﴿٤٧﴾

ئۇلارغا بىز ۋەدە قىلغان ئازابنىڭ بىر قىسمىنى ساڭا كۆرسىتىمىز (يەنى بۇ دۇنيادىلا، سەن ھايات ۋاقتىڭدىلا كۆرسىتىمىز)، ياكى ئۇنىڭدىن ئىلگىرى سېنى قەبزى روھ قىلىمىز، ئۇلار بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتىدۇ (مەيلى بالدۇر بولسۇن، مەيلى كېيىن بولسۇن، ئۇلارنى چوقۇم جازالايمىز)، ئاندىن الله ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىغا گۇۋاھ بولىدۇ﴿46﴾. (ئۆتكەن ئۇممەتلەرنىڭ) ھەر بىرىگە پەيغەمبەر ئەۋەتىلگەن. (قىيامەت كۈنى) ئۇلارنىڭ پەيغەمبىرى كەلگەندە، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئادىللىق بىلەن ھۆكۈم چىقىرىلىدۇ، ئۇلارغا زۇلۇم قىلىنمايدۇ﴿47﴾.

الله تائالانىڭ گۇناھكارلاردىن مەيلى دۇنيادا ياكى ئاخىرەتتە بولسۇن چوقۇم ئىنتىقام ئالىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿ئۇلارغا بىز ۋەدە قىلغان ئازابنىڭ بىر قىسمىنى ساڭا كۆرسىتىمىز (يەنى بۇ دۇنيادىلا، سەن ھايات ۋاقتىڭدىلا كۆرسىتىمىز)﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! سېنىڭ كۆڭلۈڭنى خۇرسەن قىلىش ئۈچۈن ھايات چېغىڭدا ئۇلاردىن ئىنتىقام ئالىمىز.

﴿ياكى ئۇنىڭدىن ئىلگىرى سېنى قەبزى روھ قىلىمىز، ئۇلار بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتىدۇ (مەيلى بالدۇر بولسۇن، مەيلى كېيىن بولسۇن، ئۇلارنى چوقۇم جازالايمىز)﴾ يەنى ئۇلارنىڭ قايتىپ بارىدىغان جايى الله تائالانىڭ دەرگاھىدۇر. سەندىن كېيىن الله تائالا ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىغا گۇۋاھچىدۇر.

﴿(ئۆتكەن ئۇممەتلەرنىڭ) ھەر بىرىگە پەيغەمبەر ئەۋەتىلگەن. (قىيامەت كۈنى) ئۇلارنىڭ پەيغەمبىرى كەلگەندە، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئادىللىق بىلەن ھۆكۈم چىقىرىلىدۇ، ئۇلارغا زۇلۇم قىلىنمايدۇ﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿مەھشەرگاھ پەرۋەردىگارىڭنىڭ نۇرى بىلەن يورۇيدۇ، نامە ـ ئەماللار ھازىر قىلىنىدۇ، پەيغەمبەرلەر ۋە گۇۋاھچىلار كەلتۈرۈلىدۇ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئادىل ھۆكۈم چىقىرىلىدۇ، ئۇلارغا زۇلۇم قىلىنمايدۇ﴾[1] يەنى ھەر بىر ئۈممەت نۆۋەت بىلەن ئۆزلىرىگە ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلىرى، ئۇلارغا گۇۋاھ بولۇشقا قويۇلغان نامە ـ ئەمەل دەپتەرلىرى ۋە ئۇلارنىڭ ياخشى ـ يامان ئەمەللىرىنى يازغان پەرىشتىلەرنىڭ گۇۋاھلىقىدا الله تائالانىڭ ئالدىغا كەلتۈرۈلىدۇ. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتى بارلىق ئۈممەتلەرنىڭ ئاخىرىدا يارىتىلغان بولسىمۇ، قىيامەت كۈنى تۇنجى بولۇپ ئۇلارغا ھۆكۈم چىقىرىلىدۇ.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بىز دۇنياغا كېلىشتە ئاخىرقى ئۈممەتمىز، قىيامەت كۈنىدىكى ھېساب بېرىشتە ئالدىدا تۇرغۇچىدۇرمىز ۋە باشقا ئۈممەتتىن ئىلگىرى ھۆكۈم قىلىنغۇچىدۇرمىز». پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىپى بىلەن ھەممىنى بېسىپ چۈشىدۇ. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا تا قىيامەت كۈنىگىچە الله تائالانىڭ رەھمىتى ۋە سالاملىرى بولسۇن! (ئامىين)

[1] سۈرە زۇمەر 69 - ئايەت.

www.munber.org

* * * * * * *

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٤٨﴾ قُل لَّآ أَمْلِكُ لِنَفْسِى ضَرًّا وَلَا نَفْعًا إِلَّا مَا
شَآءَ ٱللَّهُ ۗ لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ ۚ إِذَا جَآءَ أَجَلُهُمْ فَلَا يَسْتَـْٔخِرُونَ سَاعَةً ۖ وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٤٩﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ
إِنْ أَتَىٰكُمْ عَذَابُهُۥ بَيَٰتًا أَوْ نَهَارًا مَّاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ ٱلْمُجْرِمُونَ ﴿٥٠﴾ أَثُمَّ إِذَا مَا وَقَعَ ءَامَنتُم بِهِۦٓ ۚ
ءَآلْـَٰٔنَ وَقَدْ كُنتُم بِهِۦ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾ ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ ذُوقُوا۟ عَذَابَ ٱلْخُلْدِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا بِمَا
كُنتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٥٢﴾

ئۇلار: «ئەگەر سىلەر راستچىل بولساڭلار (بىزگە ئېيتىپ بېرىڭلاركى) بۇ ۋەدە قاچان ئىشقا ئاشۇرۇلىدۇ؟» دەيدۇ﴿48﴾. ئېيتقىنكى، «اﷲ خالىمىسىلا، مەن ئۆزەمدىن زىياننى دەپئى قىلىشقا، پايدا قازىنىشقا قادىر ئەمەسمەن، ھەر ئۈممەتنىڭ (ھالاك بولىدىغان) مەلۇم ۋاقتى بولىدۇ، شۇ ۋاقىت يېتىپ كەلگەندە، ئۇلار بىردەممۇ كېچىكتۈرۈلمەيدۇ، بىردەممۇ ئىلگىرى سۈرۈلمەيدۇ»﴿49﴾. ئېيتقىنكى: «ئېيتىڭلارچۇ! ئەگەر اﷲ نىڭ ئازابى سىلەرگە كېچىسى ياكى كۈندۈزى كەلسە (بۇنىڭدىن سىلەرگە نېمە پايدا؟) گۇناھكارلار (يەنى مۇشرىكلار) ئازابتىن قايسى نەرسىگە ئالدىرايدۇ؟﴿50﴾. (اﷲ نىڭ) ئازابى يۈزبەرگەندەئاندىن ئۇنىڭغا ئىشەندىڭلارمۇ؟ ئەمدى (ئېيتقان ئىمانىڭلار پايدىسىزدۇر، ئۇنىڭدىن ئىلگىرى مەسخىرە قىلىش بىلەن) ئازابنىڭ تېزرەك چۈشۈشىنى تەلەپ قىلاتتىڭلار»﴿51﴾. ئاندىن كېيىن (ئۆزلىرىگە زۇلۇم قىلغانلارغا: «مەڭگۈلۈك ئازابنى تېتىڭلار، سىلەرگە پەقەت قىلمىشىڭلارنىڭ جازاسى بېرىلىدۇ» دېيىلىدۇ﴿52﴾.

قىيامەت كۈننى ئىنكار قىلغۇچىلارنىڭ ئازابقا ئالدىرىشى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن جاۋاب توغرىسىدا

اﷲ تائالا بۇ ئايەتلەردە مۇشرىكلارنىڭ كۆپۈرلۈق قىلىپ ئازابنىڭ تېز كېلىشىنى تىلىگەنلىكىدىن ۋە ئۇ ئازابنىڭ بەلگىلىگەن ۋاقتىدىن بۇرۇن كېلىشىدىن ئىبارەت ئۆزلىرىگە ھېچ پايدىسى يوق سوئالنى سورىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ، بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿قىيامەتكە ئىشەنمەيدىغانلار ئۇنىڭ بولۇشىنى ئالدىرىتىدۇ، ئۇنىڭغا ئىشىنىدىغانلار بولسا قىيامەتتىن قورقىدۇ، قىيامەتنى ھەق دەپ بىلىدۇ﴾[1] يەنى ئۇ ئازاب چوقۇم يۈز بېرىدۇ. گەرچە ئۇلار ئازابنىڭ چۈشىدىغان مۇئەييەن ۋاقتىنى بىلمىسىمۇ ئۇ ئازاب ھامان چۈشىدۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن اﷲ تائالا پەيغەمبىرىنى ئۇلارغا جاۋاب بېرىشكە تەۋسىيە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئېيتقىنكى، «اﷲ خالىمىسىلا، مەن ئۆزەمدىن زىياننى دەپئى قىلىشقا، پايدا قازىنىشقا قادىر ئەمەسمەن﴾** مەن پەقەت ماڭا اﷲ تائالا ئۆگەتكەن نەرسىنىلا دەيمەن. اﷲ تائالا ماڭا بىلىشكە مۇيەسسەر قىلغان نەرسىنىلا بىلەلەيمەن. مەن اﷲ تائالانىڭ بەندىسى ۋە سىلەرگە ئەۋەتىلگەن ئەلچىسىدۇرمەن. مەن سىلەرگە

---

[1] سۈره شۇرا 18 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قىيامەتنىڭ كېلىشىدىن خەۋەر بەردىم، قىيامەت چوقۇم بولىدۇ. لېكىن الله تائالا ماڭا قىيامەتنىڭ بولىدىغان ۋاقتىدىن خەۋەر بەرمىدى.

﴿**ھەر ئۈممەتنىڭ (ھالاك بولىدىغان) مەلۇم ۋاقتى بولىدۇ**﴾ يەنى ھەر بىر ئۈممەتنىڭ ئۆمۈرىنىڭ بەلگىلەنگەن بىر مۇددىتى بار: ﴿**شۇ ۋاقىت يېتىپ كەلگەندە، ئۇلار بىردەممۇ كېچىكتۈرۈلمەيدۇ، بىردەممۇ ئىلگىرى سۈرۈلمەيدۇ**﴾ الله تائالا بۇھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله ھېچ ئادەمنى ئەجىلى كەلگەندە ھەرگىز كېچىكتۈرمەيدۇ، الله قىلىۋاتقان ئىشلاردىن تولۇق خەۋەرداردۇر﴾[1].

الله تائالا ئۇلارغا ئازابنىڭ تۇيۇقسىز كېلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئېيتقىنكى: «ئېيتىڭلارچۇ! ئەگەر الله نىڭ ئازابى سىلەرگە كېچىسى ياكى كۈندۈزى كەلسە (بۇنىڭدىن سىلەرگە نېمە پايدا؟) گۇناھكارلار (يەنى مۇشرىكلار) ئازابتىن قايسى نەرسىگە ئالدىرايدۇ؟. (الله نىڭ) ئازابى يۈز بەرگەندە ئاندىن ئۇنىڭغا ئىشەندىڭلارمۇ؟ ئەمدى (ئېيتقان ئىمانىڭلار پايدىسىزدۇر، ئۇنىڭدىن ئىلگىرى مەسخىرە قىلىش بىلەن) ئازابنىڭ تېزرەك چۈشۈشىنى تەلەپ قىلاتتىڭلار»**﴾ يەنى ئۇلارغا ئازاب كەلگەن چاغدا ئۇلار مۇنداق دەيدۇ: ﴿«پەرۋەردىگارىمىز! (ئىشنىڭ ھەقىقىتىنى) كۆردۇق، ئاڭلىدۇق. بىزنى ياخشى ئەمەل قىلىش ئۈچۈن (دۇنياغا) قايتۇرغىن، بىز (ئەمدى) ھەقىقەتەن (سېنىڭ ۋەدەڭنىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە) ئىشەنگۈچىلەرمىز»﴾[2] ﴿ئۇلار بىزنىڭ ئازابىمىزنى كۆرگەن چاغدا: «بىز بىر الله غا ئىمان ئېيتتۇق، بىز بۇرۇن (الله غا) شېرىك قىلغان بۇتلارنى ئىنكار قىلدۇق» دېدى. بىزنىڭ ئازابىمىزنى كۆرگەن چاغدا ئېيتقان ئىمانىنىڭ ئۇلارغا پايدىسى بولمىدى، بۇ (يەنى ئازابنى كۆرگەندە ئېيتقان ئىماننىڭ پايدىسىز بولماسلىقى) الله نىڭ بەندىلىرى ئارىسىدا تۇتقان يولىدۇر، بۇ چاغدا كاپىرلار زىيان تارتقۇچى بولدى﴾[3].

﴿**ئاندىن كېيىن (ئۆزلىرىگە) زۇلۇم قىلغانلارغا: «مەڭگۈلۈك ئازابنى تېتىڭلار، سىلەرگە پەقەت قىلمىشىڭلارنىڭ جازاسى بېرىلىدۇ» دېيىلىدۇ**﴾ يەنى بۇ سۆز ئۇلارغا قىيامەت كۈنى تاپا ـ تەنە ۋە مالامەت قىلىش يۈزىسىدىن دېيىلىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئۇلارغا) «مانا بۇ سىلەر يالغانغا چىقارغان دوزاختۇر» (دېيىلىدۇ). (ئۇلارغا) «(كۆزلىرىڭلار بىلەن كۆرۈپ تۇرىۋاتقان بۇ ئازاب) سېھىرمۇ؟ ياكى سىلەر كۆرمەيۋاتامسىلەر. دوزاخقا كىرىڭلار، (ئازابقا) مەيلى سەۋر قىلىڭلار، مەيلى سەۋر قىلماڭلار، بەرىبىر سىلەرگە ئوخشاش (چۈنكى سىلەر دوزاختا مەڭگۈ قالىسىلەر)، سىلەر پەقەت قىلمىشىڭلارنىڭ جازاسىنى تارتىسىلەر» (دېيىلىدۇ)﴾[4].

* * * * * * *

۞ وَيَسۡتَنۢبِـُٔونَكَ أَحَقٌّ هُوَۖ قُلۡ إِي وَرَبِّيٓ إِنَّهُۥ لَحَقّٞۖ وَمَآ أَنتُم بِمُعۡجِزِينَ (٥٣) وَلَوۡ أَنَّ لِكُلِّ
نَفۡسٖ ظَلَمَتۡ مَا فِي ٱلۡأَرۡضِ لَٱفۡتَدَتۡ بِهِۦۗ وَأَسَرُّواْ ٱلنَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُاْ ٱلۡعَذَابَۖ وَقُضِيَ بَيۡنَهُم
بِٱلۡقِسۡطِۚ وَهُمۡ لَا يُظۡلَمُونَ (٥٤)

[1] سۈرە مۇنافىقۇن 11 ـ ئايەت.
[2] سۈرە سەجدە 12 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە غافىر 84 — 85 ـ ئايەتلەر.
[4] سۈرە تۇر 14 — 16 ـ ئايەتلەر.

www.munber.org

ئۇلار سەندىن: «ئۇ (يەنى ۋەدە قىلىنغان ئازاب، ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىش) راستمۇ؟» دەپ سورايدۇ، سەن: «ھەئە، پەرۋەردىگارىم بىلەن قەسەمكى، ئۇ ئەلۋەتتە راستتۇر، سىلەر قېچىپ قۇتۇلالمايسىلەر» دېگىن﴿53﴾. ئەگەر ھەربىر زۇلۇم قىلغان ئادەم (يەنى كاپىر) يەر يۈزىدىكى ھەممە نەرسىگە مالىك بولىدىغان بولسا (اللە نىڭ ئازابىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن)، ئەلۋەتتە (ئۇنىڭ ھەممىسىنى) فىدىيە قىلىپ بېرىۋېتەتتى، ئۇلار ئازابنى كۆرگەن چاغدا نادامەتنى يوشۇرۇن تۇتىدۇ (يەنى دۇنيادىكى قىلمىشلىرىغا ئىچىدە پۇشايمان قىلىدۇ). ئۇلارنىڭ (يەنى خالايىقنىڭ) ئارىسىدا ئادىللىق بىلەن ھۆكۈم چىقىرىلىدۇ، ئۇلارغا زۇلۇم قىلىنمايدۇ﴿54﴾.

قىيامەتنىڭ ھەق ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿**ئۇلار سەندىن: «ئۇ (يەنى ۋەدە قىلىنغان ئازاب، ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىش) راستمۇ؟» دەپ سورايدۇ**﴾ يەنى جەسەتلەر تۇپراققا ئايلىنىپ كەتكەندىن كېيىن قىيامەت كۈنى قەبرىلىرىدىن تۇرغۇزۇلىدىغانلىقى راستمۇ دەپ سورايدۇ. ﴿**سەن: «ھەئە، پەرۋەردىگارىم بىلەن قەسەمكى، ئۇ ئەلۋەتتە راستتۇر، سىلەر قېچىپ قۇتۇلالمايسىلەر» دېگىن**﴾ يەنى سىلەر تۇپراققا ئايلىنىپ كەتكەندىن كېيىن، اللە تائالا سىلەرنى دەسلەپتە يوقتىن بار قىلغاندەك، قايتا تىرىلدۈرۈشتىن ئاجىز كەلمەيدۇ. ﴿اللە بىرەر شەيئىنى (يارىتىشنى) ئىرادە قىلسا، ئۇنىڭغا «ۋۇجۇتقا كەل» دەيدۇ ـ دە، ئۇ ۋۇجۇتقا كېلىدۇ﴾[1].

قۇرئاندا بۇ ئايەتكە ئوخشىشىدىغان ئىككىلا ئايەت بار. اللە تائالا بۇ ئايەتلەردە قىيامەتنى ئىنكار قىلغان كىشىلەرگە پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنى پەرۋەردىگارىنىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىپ جاۋاب بېرىشكە بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿كاپىرلار: «بىزگە قىيامەت كەلمەيدۇ» دەيدۇ، ئېيتقىنكى، «ئۇنداق ئەمەس، پەرۋەردىگارىم بىلەن قەسەمكى، قىيامەت سىلەرگە چوقۇم كېلىدۇ﴾[2] ﴿كاپىرلار ھەرگىز تىرىلدۈرۈلمەيمىز دەپ گۇمان قىلىشتى، ئېيتقىنكى: «ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، پەرۋەردىگارىم بىلەن قەسەمكى، سىلەر چوقۇم تىرىلدۈرۈلىسىلەر، ئاندىن سىلەرگە قىلمىشىڭلاردىن خەۋەر بېرىلىدۇ، بۇ اللە غا ئاساندۇر»﴾[3].

قىيامەت بولغاندا كاپىرلارنىڭ زېمىن توشقىچە ئالتۇن بېرىپ بولسىمۇ اللە تائالانىڭ ئازابىدىن قۇتۇلۇشنى ئارزۇ قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا اللە تائالا مۇنداق خەۋەر بېرىدۇ: ﴿**ئەگەر ھەربىر زۇلۇم قىلغان ئادەم (يەنى كاپىر) يەر يۈزىدىكى ھەممە نەرسىگە مالىك بولىدىغان بولسا (اللە نىڭ ئازابىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن)، ئەلۋەتتە (ئۇنىڭ ھەممىسىنى) فىدىيە قىلىپ بېرىۋېتەتتى، ئۇلار ئازابنى كۆرگەن چاغدا نادامەتنى يوشۇرۇن تۇتىدۇ (يەنى دۇنيادىكى قىلمىشلىرىغا ئىچىدە پۇشايمان قىلىدۇ). ئۇلارنىڭ (يەنى خالايىقنىڭ) ئارىسىدا ئادىللىق بىلەن ھۆكۈم چىقىرىلىدۇ، ئۇلارغا زۇلۇم قىلىنمايدۇ**﴾.

* * * * * * *

أَلَآ إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۗ أَلَآ إِنَّ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقٌّ وَلَـٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾ هُوَ يُحْيِۦ وَيُمِيتُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٥٦﴾

[1] سۈرە ياسىن 82 - ئايەت.
[2] سۈرە سەبە 3 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە تەغابۇن 7 - ئايەت.

www.munber.org

راستلا ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى بارلىق نەرسىلەر اللە نىڭ مۈلكىدۇر، راستلا اللە نىڭ ۋەدىسى ھەقتۇر، لېكىن ئۇلار (يەنى ئىنسانلار) نىڭ تولىسى (بۇنى) بىلمەيدۇ ﴿55﴾***. اللە (ئۆلۈكنى) تىرىلدۈرىدۇ، (تىرىكنى) ئۆلتۈرىدۇ، سىلەر اللە نىڭ دەرگاھىغا قايتىسىلەر*** ﴿56﴾.

اللە تائالا بۇ ئايەتلەردە ئۆزىنىڭ ئاسمان ۋە زېمىنىنىڭ پادىشاھى ئىكەنلىكىدىن، ۋەدىسىنىڭ ھەق ئىكەنلىكىدىن ۋە چوقۇم ئەمەلگە ئاشۇرۇلىدىغانلىقىدىن، ئۆلۈكنى تىرىلدۈرىدىغانلىقىدىن ۋە تىرىكنى ئۆلتۈرىدىغانلىقىدىن، پۈتۈن مەخلۇقاتلارنىڭ قايتىدىغان جايى اللە تائالانىڭ دەرگاھى ئىكەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ. جەسەتلەر پارچە - پارچە تىتىلىپ زېمىنىنىڭ ھەر بىر يېرىگە، دېڭىزلارغا ۋە چۆللەرگە چېچىلىپ كەتكەن تەقدىردىمۇ اللە ئۇنى بىلگۈچىدۇر ۋە ئۇنى ئۆز دەرگاھىغا قايتۇرۇشقا قادىردۇر.

* * * * * * *

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدۡ جَآءَتۡكُم مَّوۡعِظَةٞ مِّن رَّبِّكُمۡ وَشِفَآءٞ لِّمَا فِي ٱلصُّدُورِ وَهُدٗى وَرَحۡمَةٞ لِّلۡمُؤۡمِنِينَ ٥٧ قُلۡ بِفَضۡلِ ٱللَّهِ وَبِرَحۡمَتِهِۦ فَبِذَٰلِكَ فَلۡيَفۡرَحُواْ هُوَ خَيۡرٞ مِّمَّا يَجۡمَعُونَ ٥٨

ئى ئىنسانلار! سىلەرگە پەرۋەردىگارىڭلار تەرىپىدىن نەسىھەت بولغان، دىللاردىكى دەرتكە (يەنى شەك ۋە نادانلىققا) شىپا بولغان، مۆمىنلەرگە ھىدايەت ۋە رەھمەت بولغان (قۇرئان) كەلدى ﴿57﴾. ***ئېيتقىنكى، «ئۇلار اللە نىڭ پەزلى ۋە رەھمىتىدىن خۇشال بولسۇن، بۇ ئۇلارنىڭ يىغقان (دۇنيا - ماللىرىدىن)ياخشىدۇر»*** ﴿58﴾.

قۇرئان كەرىمنىڭ ۋەز - نەسىھەت، دىللارغا شىپا، رەھمەت ۋە ھىدايەت ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللە تائالا ھۆرمەتلىك پەيغەمبىرىگە كاتتا قۇرئاننى نازىل قىلىپ مەخلۇقاتلىرىغا مەرھەمەت قىلغانلىقىنى بايان قىلىپ، مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئى ئىنسانلار! سىلەرگە پەرۋەردىگارىڭلار تەرىپىدىن نەسىھەت بولغان، دىللاردىكى دەرتكە (يەنى شەك ۋە نادانلىققا) شىپا بولغان، مۆمىنلەرگە ھىدايەت ۋە رەھمەت بولغان (قۇرئان) كەلدى**﴾ يەنى قۇرئان ناچار سۆز ۋە قىلىقلاردىن، قەبىھ ئىشلاردىن توسىدۇ. كۆڭۈللەردىكى گۇمان، شەكلەرنى، پەس ۋە يىرگىنچلىك قىلمىشلارنى يوقىتىدۇ. قۇرئان كەرىم بىلەن اللە تائالانىڭ رەھمىتىگە ۋە ھىدايىتىگە ئېرىشكىلى بولىدۇ. بۇ رەھمەت ۋە ھىدايەت پەقەت قۇرئانغا ئىمان كەلتۈرگەن، ئۇنى تەستىقلىغان ۋە ئۇنىڭدىكى ھۆكۈملەرگە قەتئىي بويسۇنغانلارغا بولىدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**بىز مۆمىنلەرگە (يەنى ئۇلارنىڭ دىللىرىغا) شىپا ۋە رەھمەت** بولىدىغان قۇرئان ئايەتلىرىنى نازىل قىلىمىز، قۇرئان كاپىرلارغا زىياندىن باشقىنى زىيادە قىلمايدۇ (يەنى ئۇلار قۇرئاننى تەستىق قىلمىغانلىقتىن، ئۇلارنىڭ كۇفرى تېخىمۇ ئاشىدۇ)﴾[1] ﴿ئۇ ئىمان كەلتۈرگەنلەرگە ھىدايەتتۇر ۋە (دىللاردىكى شەك - شۈبھىگە) شىپادۇر﴾[2] .

﴿**ئېيتقىنكى، «ئۇلار اللە نىڭ پەزلى ۋە رەھمىتىدىن خۇشال بولسۇن**﴾ يەنى ئۇلار اللە تەرىپىدىن كەلگەن ھەق دىن ۋە توغرا يول بىلەن خۇشال بولسۇن. بۇ ئۇلار ئۈچۈن خۇشال بولۇشقا ئەڭ لايىقتۇر.

﴿**بۇ ئۇلارنىڭ يىغقان (دۇنيا - ماللىرىدىن)ياخشىدۇر»**﴾ يەنى دۇنيانىڭ تۈگەپ كېتىدىغان مال - دۇنياسىدىن توزۇپ كېتىدىغان گۈل چېچەكلىرىدىن اللە نىڭ توغرا يولى ياخشىدۇر.

---

(1) سۈرە ئىسرا 82 - ئايەت.
(2) سۈرە فۇسسىلەت 44 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

* * * * * * *

قُلْ أَرَءَيْتُم مَّآ أَنزَلَ ٱللَّهُ لَكُم مِّن رِّزْقٍ فَجَعَلْتُم مِّنْهُ حَرَامًا وَحَلَٰلًا قُلْ ءَآللَّهُ أَذِنَ لَكُمْ ۖ
أَمْ عَلَى ٱللَّهِ تَفْتَرُونَ ﴿٥٩﴾ وَمَا ظَنُّ ٱلَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۗ إِنَّ
ٱللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى ٱلنَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦٠﴾

ئېيتقىنكى، «ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ! سىلەرگە الله چۈشۈرگەن رىزىقتىن بەزىسىنى ھارام ، بەزىسىنى ھالال قىلدىڭلار، الله سىلەرگە مۇنداق قىلىشقا ئىزنى بەردىمۇ؟ ياكى الله غا يالغاننى چاپلامسىلەر؟» ﴿59﴾.
الله غا يالغاننى چاپلايدىغانلار قىيامەت كۈنى قانداق ئويلايدۇ؟ (يەنى جازاغا تارتىلمايمىز، دەپ ئويلامدۇ؟) شۈبھىسىزكى، الله ئىنسانلارغا مەرھەمەتلىكتۇر (چۈنكى ئۇلارغا بولىدىغان ئازابنى كېچىكتۈردى)، لېكىن كىشىلەرنىڭ تولىسى (الله نىڭ نېمەتلىرىگە) شۈكۈر قىلمايدۇ﴿60﴾.

الله تائالادىن باشقىسىنىڭ ھېچقانداق نەرسىنى ھالال ۋە ھارام قىلالمايدىغانلىقى توغرىسىدا

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، مۇجاھىد، زەھھاك، قەتادە، ئابدۇراھمان، ئىبنى زەيدى ئىبنى ئەسلەم، ۋە باشقىلار: «بۇ ئايەتلەر مۇشرىكلارنىڭ بەھىرە، سائىبە ۋە ۋەسىلە[1] قاتارلىق ھايۋانلاردىن خالىغىنىنى ھارام قىلىپ خالىغىنىنى ھالال قىلىشتەك قىلمىشلىرىغا رەددىيە بېرىپ چۈشتى» دېدى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿مۇشرىكلار الله ياراتقان ئېكىنلەردىن ۋە چاھار پايلاردىن (يەنى تۆگە، كالا،قويلاردىن) الله ئۈچۈن بىر ھەسسە (بۇتلىرى ئۈچۈن بىر ھەسسە) ئايرىپ قويۇپ...﴾[2].

ئىمام ئەھمەد، مالىك ئىبنى نەزلەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا كونا كىيىملىرىمنى كىيگەن ھالەتتە كەلدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سېنىڭ مال - مۈلكىڭ بارمۇ؟» دېدى. مەن: ھەئە، بار دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مالىڭ قايسى تۈرلىرىدىن بار؟» دېدى. مەن: ھەممە تۈرلىرىدىن يەنى قۇل، تۆگە، ئات ۋە قوي قاتارلىقلاردىن بار، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «قاچانكى الله تائالا ساڭا مال - مۈلك بەرسە ئۇنىڭ ئەسىرى سەندە كۆرۈلۈشى لازىم» دېدى ۋە يەنە: «سېنىڭ تۆگىلىرىڭ ساق بوتۇلاقلارنى تۇغىدۇ. ئاندىن سەن ئۇستۇر بىلەن ئۇنىڭغا ئەن سالىسەن ۋە بۇ ئەن سېلىنغان تۆگىدۇر، دەيسەن ئۇنىڭ تېرىلىرىنى تىلىسەندە، بۇ بەلگە قويۇلغان تۆگىدۇر دەيسەن. ئەن سېلىنغان ۋە تېرىلىرى تىلىنغان تۆگىلەرنى ئۆزەڭگە ۋە ئائىلەڭدىكىلەرگە ھارام قىلىسەن شۇنداقمۇ؟» دېدى. مەن: «شۇنداق» دەپ جاۋاب بەردىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەقىقەتەن الله تائالا ساڭا بەرگەن نەرسە ھالالدۇر. الله تائالانىڭ قۇۋۋىتى سېنىڭ قۇۋۋىتىڭدىن كۈچلۈكتۇر. الله تائالانىڭ ئۇستۇرى سېنىڭ ئۇستۇرىڭدىن ئۆتكۈرتۇر» دېدى.

ھېچقانداق ئاساس ۋە پاكىت يوق تۇرۇپ ئۆز - كۆز قاراشلىرى ۋە كۆڭۈل خاھىشى بىلەن الله تائالا ھارام قىلغان نەرسىنى ھالال قىلغان، ياكى الله تائالا ھالال قىلغان نەرسىنى ھارام قىلغان كىشىلەرگە الله تائالا قاتتىق رەددىيە بېرىدۇ. ئاندىن ئۇلارنى ئۇ قىلمىشلىرى ئۈچۈن قىيامەت كۈنى ئازابقا دۇچار

[1] بەھىرە (سەككىزنى تۇغقان، بەشىنچىسىنى ئەركەك تۇغقان تۆگە بولۇپ، جاھىلىيەت ئەرەبلىرى بۇ تۆگىنىڭ قۇلىقىنى يېرىپ قويۇپ ئۆز مەيلىگە قويۇپ بېرەتتى، مىنمەيتتى، يۈك ئارتمايتتى)، سائىبە (چىشىدىن ئوننى تۇغقان تۆگە بولۇپ، مىنىلمەيتتى، قىرقىلمايتتى، سۈتى مۇساپىرلارغىلا بېرىلەتتى)، ۋەسىلە (بىرىنچىنى ۋە ئىككىنچىنى چىشى تۇغقان، بۇنلار ئۈچۈن ئۆزمەيلىگە قويۇۋېتىلگەن تۆگە).
[2] سۈرە ئەنئام 136 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

بولىدىغانلىقىدىن ئاگاھلاندۇرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**اللّٰه غا يالغاننى چاپلايدىغانلار قىيامەت كۈنى قانداق ئويلايدۇ؟ (يەنى جازاغا تارتىلمايمىز، دەپ ئويلامدۇ؟)**﴾ يەنى ئۇلار دەرگاھىمىزغا بارىدىغان قىيامەت كۈنىدە ئۇلاردىن ئېلىنىدىغان ھېساب ھەققىدە ئۇلار قانداق گۇمان قىلىدۇ.

﴿**شۈبھىسىزكى، اللّٰه ئىنسانلارغا مەرھەمەتلىكتۇر (چۈنكى ئۇلارغا بولىدىغان ئازابنى كېچىكتۈردى)**﴾ ئىبنى جەرىر بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: «اللّٰه تائالانىڭ ئۇلارنى دۇنيادا جازالاشنى كېچىكتۈرۈشى اللّٰه تائالانىڭ ئۇلارغا قىلغان مەرھەمىتىدۇر».

اللّٰه تائالانىڭ دۇنيادا ئۆزى ياراتقان پايدىلىق نەرسىلەرنى ئىنسانلارغا ھالال قىلىپ بېرىشى، ئۇلارنىڭ دىنىغا ۋە دۇنيالىقىغا زىيان قىلىدىغان نەرسىلەرنى ئۇلارغا ھارام قىلىشى، مانا بۇلار اللّٰه تائالانىڭ ئۇلارغا قىلغان مەرھەمىتىدۇر.

﴿**لېكىن كىشىلەرنىڭ تولىسى (اللّٰه نىڭ نېمەتلىرىگە) شۈكۈر قىلمايدۇ**﴾ يەنى ئۇلار اللّٰه تائالا ئىنئام قىلىپ بەرگەن نەرسىنى ھارام قىلىپ ئۆزلىرىگە تەسچىلىك پەيدا قىلىدۇ. يەنە ئۆزلىرىچىلا بەزى نەرسىلەرنى ھالال قىلىدۇ ۋە بەزى نەرسىلەرنى ھارام قىلىدۇ. مۇشرىكلار ئۆزلىرى بەلگىلىۋالغان نەرسىلەردە مۇشۇنداق ئىشلارنى قىلدى ۋە ئەھلى كىتابمۇ دىنىدا پەيدا قىلغان بىدئەت ئىشلىرىدا مۇشۇنداق ئىشلارنى قىلدى.

* * * * * * *

وَمَا تَكُونُ فِي شَأۡنٖ وَمَا تَتۡلُواْ مِنۡهُ مِن قُرۡءَانٖ وَلَا تَعۡمَلُونَ مِنۡ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيۡكُمۡ شُهُودًا إِذۡ تُفِيضُونَ فِيهِۚ وَمَا يَعۡزُبُ عَن رَّبِّكَ مِن مِّثۡقَالِ ذَرَّةٖ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَلَا فِي ٱلسَّمَآءِ وَلَآ أَصۡغَرَ مِن ذَٰلِكَ وَلَآ أَكۡبَرَ إِلَّا فِي كِتَٰبٖ مُّبِينٍ ﴿٦١﴾

سەن قايسى ھالەتتە بولمىغىن، قۇرئاندىن قايسى نەرسىنى ئوقۇمىغىن، سىلەر قايسى بىر ئىشنى قىلماڭلار، ئۇنىڭ بىلەن بولۇۋاتقان ۋاقتىڭلاردا ھامان بىز سىلەرنى كۆزىتىپ تۇرىمىز، ئاسمان ـ زېمىندىكى زەررە چاغلىق نەرسە ۋە ئۇنىڭدىن كىچىك ياكى چوڭ نەرسە بولسۇن، ھېچقايسىسى اللّٰه نىڭ بىلىشىدىن چەتتە قالمايدۇ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى لەۋھۇلمەھپۇزدا خاتىرىلەنگەندۇر﴿61﴾.

بارلىق چوڭ ـ كىچىك نەرسىلەرنىڭ اللّٰه تائالانىڭ بىلىش دائىرىسىدە ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە، پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ھەر بىر سائەت، مىنۇت، سېكۇنت ئىچىدە ئۇنىڭ ۋە ئۈممىتىنىڭ بارلىق ئەھۋاللىرىنى ۋە بارلىق مەخلۇقاتلارنىڭ ئەھۋاللىرىنى بىلىپ تۇرىدىغانلىقىنى، ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ئەڭ چوڭ نەرسىلەر بىلەن زەررىدىنمۇ كىچىك نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى لەۋھۇلمەھفۇزدا يېزىلغان بولۇپ، ھېچ نەرسىنىڭ اللّٰه تائالانىڭ ئىلمى ۋە كۆرۈپ تۇرۇشىدىن سىرتتا قالدۇرۇلمايدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ. اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿غەيبنىڭ خەزىنىلىرى اللّٰه نىڭ دەرگاھىدىدۇر، ئۇنى يەقەتلا اللّٰه بىلىدۇ، قۇرۇقلۇقتىكى، دېڭىزدىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى اللّٰه بىلىدۇ، (دەرەختىن) تۆكۈلگەن ياپراقتىن اللّٰه بىلمەيدىغان بىرەرسىمۇ يوق، مەيلى قاراڭغۇ يەر ئاستىدىكى

www.munber.org

بىرەر دانە ئۇرۇق بولسۇن، مەيلى ھۆل ياكى قۇرۇق نەرسە بولسۇن، ھەممىسى (اللە غا مەلۇم بولۇپ) لەۋھۇلمەھپۇزدا يېزىقلىقتۇر﴾[1].

اللە تائالا يەنە ئۆزىنىڭ دەل - دەرەخلەر ۋە باشقا جانلىق ۋە جانسىز نەرسىلەرنىڭ ھەرىكەتلىرىنى بىلىپ تۇرىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿مەيلى يەر يۈزىدە ماڭىدىغان ھايۋان بولسۇن. مەيلى ئىككى قانىتى بىلەن ئۇچىدىغان ئۇچار قۇش بولسۇن، ھەممىسى سىلەرگە ئوخشاش ئۈممەتلەردۇر (يەنى اللە تەرىپىدىن يارىتىلغان مەخلۇقلاردۇر)﴾[2] ﴿يەر يۈزىدىكى ھايۋانلارنىڭ ھەممىسىگە رىزىق بېرىشنى اللە (مەرھەمەت يۈزىسىدىن) ئۈستىگە ئالغان، اللە ئۇلارنىڭ تۇرار جايىنى ۋە (ئۆلگەندىن كېيىن) كۆمۈلىدىغان جايىنى بىلىدۇ﴾[3] اللە تائالا بۇ نەرسىلەرنىڭ ھەرىكەتلىرىنى بىلگەن يەردە ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇلغان مەخلۇقاتلارنىڭ ئەھۋاللىرىنى بىلمەي قالارمۇ؟ اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ناھايىتى غالىب، مېھرىبان اللە غا يۆلەنگىن. اللە سېنى (نامازغا) قوپقىنىڭدا كۆرۈپ تۇرىدۇ. ناماز ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدىكى (سەجدىگە بارغانلىق، رۇكۇغا تۇرغانلىق ۋە قىيامدا تۇرغانلىق) ھەرىكىتىڭنى كۆرۈپ تۇرىدۇ﴾[4].

﴿**سەن قايسى ھالەتتە بولمىغىن، قۇرئاندىن قايسى نەرسىنى ئوقۇمىغىن، سىلەر قايسى بىر ئىشنى قىلماڭلار، ئۇنىڭ بىلەن بولۇۋاتقان ۋاقتىڭلاردا ھامان بىز سىلەرنى كۆزىتىپ تۇرىمىز**﴾ يەنى سىلەر بىرەر ئىشقا تۇتۇش قىلغىنىڭلاردا بىز سىلەرنىڭ قىلىشىڭلاردا ھازىر بولۇپ كۆرۈپ ۋە ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇرمىز. شۇنىڭ ئۈچۈن جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئېھسان توغرۇلۇق سورىغاندا: «اللە تائالاغا خۇددى سەن ئۇنى كۆرۈپ تۇرغاندەك ئىبادەت قىلغىن. گەرچە سەن اللە تائالانى كۆرمىسەڭمۇ، اللە تائالا سېنى چوقۇم كۆرۈپ تۇرىدۇ» دەپ جاۋاب بەردى.

* * * * * * *

أَلَآ إِنَّ أَوۡلِيَآءَ ٱللَّهِ لَا خَوۡفٌ عَلَيۡهِمۡ وَلَا هُمۡ يَحۡزَنُونَ ﴿٦٢﴾ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَكَانُواْ يَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾ لَهُمُ ٱلۡبُشۡرَىٰ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَفِي ٱلۡأٓخِرَةِۚ لَا تَبۡدِيلَ لِكَلِمَٰتِ ٱللَّهِۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلۡفَوۡزُ ٱلۡعَظِيمُ ﴿٦٤﴾

راستلا اللە نىڭ دوستلىرىغا (ئاخىرەتتە اللە نىڭ ئازابىدىن) قورقۇش، (دۇنيادا قولدىن كەتكۈزۈپ قويغانلىرىغا) قايغۇرۇش يوقتۇر﴿62﴾. ئۇلار ئىمان ئېيتقان ۋە تەقۋادارلىق قىلغانلاردۇر﴿63﴾. ئۇلارغا دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە خۇش خەۋەر بېرىلىدۇ (يەنى دۇنيادا جان ئۈزۈش ۋاقتىدا، اللە نىڭ رازىلىقى ۋە رەھمىتىگە ئېرىشىدىغانلىقى بىلەن، ئاخىرەتتە نازۇ نېمەتلىك جەننەتكە كىرىدىغانلىقى بىلەن خۇش خەۋەر بېرىلىدۇ)، اللە ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلمايدۇ، ئەنە شۇ كاتتا بەختتۇر﴿64﴾.

---

[1] سۈرە ئەنئام 59 - ئايەت.
[2] سۈرە ئەنئام 38 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە هۇد 6 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە شۇئەرا 217 — 219 - ئايەت.

www.munber.org

ﷲ تائالانىڭ يېقىن بەندىلىرى توغرىسىدا

ﷲ تائالاغا ئىمان كەلتۈرگەن ۋە ﷲ ئۇلار ھەققىدە بايان قىلغاندەك تەقۋادار كىشىلەرنىڭ ئۆزىنىڭ يېقىن بەندىلىرى ئىكەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ. ﷲ تائالاغا تەقۋادارلىق قىلغان ھەربىر كىشى ﷲ تائالانىڭ يېقىن بەندىسى ھېسابلىنىدۇ.

﴿**راستلا ﷲ نىڭ دوستلىرىغا (ئاخىرەتتە ﷲ نىڭ ئازابىدىن) قورقۇش، (دۇنيادا قولدىن كەتكۈزۈپ قويغانلىرىغا) قايغۇرۇش يوقتۇر**﴾ يەنى ئاخىرەتتىكى ھېسابىنىڭ قاتتىقلىقىدىن ھەرقانداق جان ئىگىسى قاتتىق قورقۇنچ ھېس قىلىدىغان چاغدا، ئۇلارغا ھېچقانداق قورقۇنچ يوق. ھاياتى دۇنيادىكى قىلىپ قالغان نەرسىلىرى ئۈچۈن غەم قىلىشمۇ بولمايدۇ.

ئىبنى جەرىر ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ﷲ تائالانىڭ بەندىلىرى ئىچىدە شۇنداق بەندىلەر باركى ئۇلارغا پەيغەمبەر ۋە شېھىتلەرمۇ ھەۋەس قىلىدۇ». ساھابىلار: «ئى ﷲ نىڭ پەيغەمبىرى! ئۇلار قانداق كىشىلەر؟ ئۇلار بىلەن دوست بولۇشنى خالايمىز» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇلار بىر-بىرىنى دوست تۇتقاندا مال دۇنياسىنى كۆزلىمەستىن، نەسەب سۈرۈشتە قىلماستىن ﷲ تائالانىڭ رازىلىقىنى كۆزلەپ دوستلىشىدىغان كىشىلەردۇر. ئۇلار نۇرلۇق تەختلەرنىڭ ئۈستىدە يۈزلىرى نۇرلانغان ھالدا تۇرىدۇ. كىشىلەر قورققان چاغدا ئۇلاردا قورقۇنچ بولمايدۇ. كىشىلەر نادامەت چېكىپ پۇشايمان يېگەن ۋە كۆڭۈللىرى يېرىم بولغان چاغدا ئۇلار بۇ ئىشلاردىن خالىي بولىدۇ» دېدى. ئاندىن بۇ ئايەتنى ئوقۇدى. ﴿**راستلا ﷲ نىڭ دوستلىرىغا (ئاخىرەتتە ﷲ نىڭ ئازابىدىن) قورقۇش، (دۇنيادا قولدىن كەتكۈزۈپ قويغانلىرىغا) قايغۇرۇش يوقتۇر**﴾.

دۇنيادىكى خۇش خەۋەردىن راست چۈش كۆزدە تۇتۇلىدىغانلىقى توغرىسىدا

ئىبنى جەرىر ئۇبادە ئىبنى سامىتنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: «﴿**ئۇلارغا دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە خۇش خەۋەر بېرىلىدۇ (يەنى دۇنيادا جان ئۈزۈش ۋاقتىدا، ﷲ نىڭ رازىلىقى ۋە رەھمىتىگە ئېرىشىدىغانلىقى بىلەن، ئاخىرەتتە نازۇ نېمەتلىك جەننەتكە كىرىدىغانلىقى بىلەن خۇش خەۋەر بېرىلىدۇ)**﴾ دېگەن ئايەتتىن ئاخىرەتتىن بېرىلگەن خۇش بېشارەتنىڭ جەننەت ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتتۇق، ئۇنداقتا دۇنيادا بېرىلىدىغان خۇش بېشارەت نېمە؟» دەپ سورىدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مۆمىننىڭ كۆرگەن ياخشى چۈشى بۇ دۇنيادىن بېرىلگەن خۇش خەۋەر ، ئۇ ياخشى چۈش پەيغەمبەرلىكنىڭ قىرىقتىن بىرى ياكى يەتمىشتىن بىرىدۇر»[1] دېدى.

ئىمام ئەھمەد، ئەبۇزەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق بىر ھەدىسنى رىۋايەت قىلىدۇ. ئەبۇزەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: «بىر ئادەم بىر ياخشى ئىشنى قىلسا، باشقىلار ئۇنى ياخشى ئىش قىلغانلىقى ئۈچۈن ماختىسا قانداق بولىدۇ؟» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بۇ ماختاشلار ئاشۇ مۆمىنگە ئالدىن بېرىلگەن خۇش بېشارەتتۇر» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىمام ئەھمەد، ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «﴿**ئۇلارغا دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە خۇش خەۋەر بېرىلىدۇ**﴾ يەنى ياخشى چۈش مۆمىنگە بېرىلگەن خۇش بېشارەتتۇر. ئۇ پەيغەمبەرلىكنىڭ قىرىق توققۇزدىن بىرىدۇر. كىمكى ياخشى چۈش

---

[1] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا پەيغەمبەرلىك كېلىشتىنىڭ دەسلەپكى مەزگىللىرىدە ۋەھيى چۈش ئارقىلىق بولغان بولۇپ، بۇ ئىش ئالتە ئاي داۋاملاشقان ئىدى. شۇڭا ياخشى چۈشنى پەيغەمبەرلىكنىڭ قىرىقتىن بىرى ياكى يەتمىشتىن بىرى دېدى.

www.munber.org

كۆرسە ئۇ باشقىلارغا دەپ بەرسۇن. كىمكى يامان چۈش كۆرسە، ئۆزىنىڭ سول تەرىپىگە ئۈچ قېتىم تۈكۈرسۇن ۋە (اللە ئەكبەر دەپ) اللە تائالاغا تەكبىر ئېيتسۇن. يامان چۈشنى ھېچكىمگە دېمىسۇن. چۈنكى يامان چۈش شەيتان تەرىپىدىن بولۇپ، شەيتان كىشىنى ئۇ چۈش بىلەن قايغۇغا سالىدۇ».

بەزى تەپسىرشۇناسلار بۇ ئايەتتە دېيىلگەن خۇش - خەۋەردىن مۆمىن سەكراتتا چۈشكەندە پەرىشتىلەرنىڭ ئۇنىڭغا جەننەت ۋە مەغپىرەت بىلەن بەرگەن خۇش خەۋىرى كۆزدە تۇتۇلىدۇ دېدى. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۈبھىسىزكى، «پەرۋەردىگارىمىز اللە دۇر» دېگەنلەر، ئاندىن توغرا يولدا بولغانلارغا پەرىشتىلەر چۈشۈپ: «قورقماڭلار، غەم قىلماڭلار، سىلەرگە ۋەدە قىلىنغان جەننەت ئۈچۈن خۇشال بولۇڭلار، بىز دۇنيادا ۋە ئاخىرەتتە سىلەرنىڭ دوستلىرىڭلارمىز، جەننەتتە سىلەر ئۈچۈن كۆڭلۈڭلار تارتقان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ۋە تىلىگەن نەرسەڭلارنىڭ ھەممىسى بار، (ئۇلار) ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچى، ناھايىتى مېھرىبان (اللە) تەرىپىدىن بېرىلگەن زىياپەتتۇر» دەيدۇ﴾[1].

بەرا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ھەقىقەتەن مۆمىنگە ئۆلۈم كەلگەندە ئۇنىڭ قېشىغا يۈزلىرى نۇرلۇق ۋە ئاق كىيىملىك ئاق پەرىشتىلەر كېلىپ مۇنداق دەيدۇ: ئى پاك جان! راھەت - پاراغەتكە، خۇش - پۇراقلىق رەيھان جەننىتىگە سەندىن رازى بولغۇچى پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىگە چىققىن دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن جان ئۇنىڭ ئېغىزىدىن خۇددى تولۇمنىڭ ئېغىزىدىن سۇ تامچىسى تامغاندەك ئاسان چىقىدۇ».

مۆمىنلەرگە ئاخىرەتتە بېرىلگەن خۇش - خەۋەرگە كەلسەك اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿چوڭ قورقۇنچ (يەنى قىيامەتنىڭ دەھشىتى) ئۇلارنى قايغۇغا سالمايدۇ، پەرىشتىلەر: «اللە سىلەرگە ۋەدە قىلغان كۈن مۇشۇ» (دەپ)، ئۇلارنى (جەننەتنىڭ دەرۋازىلىرى ئالدىدا) قارشى ئالىدۇ﴾[2] ﴿ئۇ كۈندە مۆمىن ئەرلەرنى، مۆمىن ئاياللارنى كۆرىسەنكى، ئۇلارنىڭ نۇرى ئۇلارنىڭ ئالدىداۋە ئۇلارنىڭ ئوڭ تەرىپىدە ماڭىدۇ، (ئۇلارغا) «بۈگۈن سىلەرگە ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەر بىلەن خۇش خەۋەر بېرىلىدۇ، ئۇ يەرلەردە مەڭگۈ قالىسىلەر، بۇ ئۇلۇغ مۇۋاپپەقىيەتتۇر» (دېيىلىدۇ)﴾[3].

﴿اللە ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلمايدۇ﴾ يەنى اللە تائالا بۇ ۋەدىنى ئۆزگەرتمەيدۇ. ئۇنىڭغا خىلاپلىق قىلمايدۇ. ئۇ ۋەدىسىنى چوقۇم ئورۇنلىغۇچىدۇر. ﴿ئەنە شۇ كاتتا بەختتۇر﴾.

* * * * * * *

وَلَا يَحْزُنكَ قَوْلُهُمْ ۘ إِنَّ ٱلْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا ۚ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٦٥﴾ أَلَآ إِنَّ لِلَّهِ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِى ٱلْأَرْضِ ۗ وَمَا يَتَّبِعُ ٱلَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ شُرَكَآءَ ۚ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا ٱلظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٦٦﴾ هُوَ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلَّيْلَ لِتَسْكُنُوا۟ فِيهِ وَٱلنَّهَارَ مُبْصِرًا ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٧﴾

(ئى مۇھەممەد! ئۇلارنىڭ (ساڭا سەن پەيغەمبەر ئەمەسسەن دېگەن) سۆزى سېنى قايغۇغا سالمىسۇن، پۈتۈن كۈچ - قۇۋۋەت اللە غا مەنسۇپ (اللە ساڭا مەدەتكاردۇر). اللە (ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى)

---

[1] سۈرە فۇسسىلەت 30 — 32 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە ئەنبىيا 103 - ئايەت.
[3] سۈرە ھەدىد 12 - ئايەت.

www.munber.org

ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، (ئەمەللىرىنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر﴿65﴾. راستلا ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھەممە نەرسە اللّٰه نىڭدۇر (يەنى اللّٰه نىڭ مۈلكىدۇر، بەندىسىدۇر، مەخلۇقاتىدۇر). اللّٰه نى قويۇپ، بۇتلارغا چوقۇنىدىغانلار پەقەت يوقلاڭ پەرەزگىلا تايىنىدۇ، ئۇلار پەقەت جۆيلۈيدۇ﴿66﴾. ئى ئىنسانلار! ئارام ئېلىشىڭلار ئۈچۈن اللّٰه سىلەرگە كېچىنى ياراتتى، نەرسىلەرنى كۆرۈشۈڭلار ئۈچۈن كۈندۈزنى ياراتتى، (ئىبرەت قۇلىقى بىلەن) ئاڭلايدىغان قەۋم ئۈچۈن بۇنىڭدا نۇرغۇن ئالامەتلەر بار﴿67﴾.

بارلىق كۈچ ـ قۇۋۋەتنىڭ ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى اللّٰه تائالاغىلا مەنسۇپ ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنىڭ (ساڭا سەن پەيغەمبەر ئەمەسسەن دېگەن) سۆزى سېنى قايغۇغا سالمىسۇن﴾ ئەنە شۇ مۇشرىكلارنىڭ سۆزىدۇر. ئۇلارغا قارشى اللّٰه تائالادىن ياردەم سورىغىن ۋە اللّٰه تائالاغا تەۋەككۇل قىلغىن **﴿پۈتۈن كۈچ ـ قۇۋۋەت اللّٰه غا مەنسۇپ (اللّٰه ساڭا مەدەتكاردۇر)﴾** يەنى كۈچ ـ قۇدرەتنىڭ ھەممىسى اللّٰه تائالاغا، پەيغەمبىرىگە ۋە مۆمىنلەرگە مەنسۇپتۇر.

﴿اللّٰه (ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، (ئەمەللىرىنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر﴾ يەنى بەندىلىرىنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر ۋە ئەھۋاللىرىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر. ئاندىن اللّٰه تائالا ئۆزىنىڭ ئاسمانلارغا ۋە زېمىنغا ئىگىدارچىلىق قىلىدىغانلىقىدىن، مۇشرىكلارنىڭ ھېچ نەرسىگە ئىگە بولالمايدىغانلىقىدىن، ھېچ پايدا زىيان ئېلىپ كېلەلمەيدىغان بۇتلارغا چوقۇنىدىغانلىقىدىن، ئۇلارنىڭ ئۇنىڭغا چوقۇنۇشىدا ھېچقانداق بىر دەلىلىنىڭ يوقلۇقىدىن، ئەكسىچە ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ سۆزلىرىگە ئىشىنىپلا ئۇلارغا چوقۇنىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەردى. ئاندىن اللّٰه تائالا يەنە ئۆز بەندىلىرىنىڭ ئىش - ھەرىكەت قىلىپ چارچىغاندا ئارام ئېلىپ راھەتلىنىشى ئۈچۈن ئۇلارغا كېچىنى يارىتىپ بەرگەنلىكىنى بايان قىلدى. **﴿ئى ئىنسانلار! ئارام ئېلىشىڭلار ئۈچۈن اللّٰه سىلەرگە كېچىنى ياراتتى﴾**.

شۇنداقلا كۈندۈزنى ئۇلارنىڭ تىرىكچىلىك قىلىشى، سەپەر قىلىشى، ۋە ئۆزىنىڭ پايدىلىق ئىشلىرىنى قىلىشى ئۈچۈن يورۇق قىلدى. **﴿نەرسىلەرنى كۆرۈشۈڭلار ئۈچۈن كۈندۈزنى ياراتتى، (ئىبرەت قۇلىقى بىلەن) ئاڭلايدىغان قەۋم ئۈچۈن بۇنىڭدا نۇرغۇن ئالامەتلەر بار﴾** يەنى مۇشۇ دەلىل ۋە پاكىتلاردا قۇلاق سالىدىغان كىشىلەر ئۈچۈن ھەقىقەتەن روشەن ئالامەتلەر بار. شۇنىڭ ئۈچۈن بەندىلەر ھەممىنى ياراتقۇچى، بەلگىلەپ بەرگۈچى ۋە ھەرىكەت قىلدۇرغۇچى اللّٰه تائالانىڭ بۈيۈكلىكىگە ئىشىنىپ، ئۆز قىلمىشلىرىدىن ئىبرەت ئېلىشى لازىم.

* * * * * * *

قَالُوا۟ ٱتَّخَذَ ٱللَّهُ وَلَدًا ۗ سُبۡحَـٰنَهُۥ ۖ هُوَ ٱلۡغَنِیُّ ۖ لَهُۥ مَا فِی ٱلسَّمَـٰوَ ٰتِ وَمَا فِی ٱلۡأَرۡضِ ۚ إِنۡ
عِندَكُم مِّن سُلۡطَـٰنِۭ بِهَـٰذَاۤ ۚ أَتَقُولُونَ عَلَى ٱللَّهِ مَا لَا تَعۡلَمُونَ ﴿٦٨﴾ قُلۡ إِنَّ ٱلَّذِینَ یَفۡتَرُونَ
عَلَى ٱللَّهِ ٱلۡكَذِبَ لَا یُفۡلِحُونَ ﴿٦٩﴾ مَتَـٰعࣱ فِی ٱلدُّنۡیَا ثُمَّ إِلَیۡنَا مَرۡجِعُهُمۡ ثُمَّ نُذِیقُهُمُ ٱلۡعَذَابَ
ٱلشَّدِیدَ بِمَا كَانُوا۟ یَكۡفُرُونَ ﴿٧٠﴾

www.munber.org

ئۇلار(يەنى كاپىرلار): «اللّٰه نىڭ بالىسى بار» دېيىشتى، اللّٰه (بۇنىڭدىن) پاكتۇر، بىھاجەتتۇر (يەنى بالا قىلىۋېلىش ئېھتىياج ئۇچۇن بولىدۇ، اللّٰه بولسا ھېچ نەرسىگە موھتاج ئەمەستۇر)، ئاسمانلاردىكى، زېمىندىكى ھەممە نەرسە اللّٰه نىڭ مۈلكىدۇر، (اللّٰه نىڭ بالىسى بار دېگەن) بۇ سۆزۈڭلارغا ھېچقانداق پاكىتىڭلار يوق، سىلەر بىلمەيدىغان ئىشلارنى يالغاندىن اللّٰه غا چاپلامسىلەر؟ ﴿68﴾. (ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، «اللّٰه يالغاننى چاپلايدىغانلار ھەقىقەتەن (دوزاخ ئازابىدىن) قۇتۇلالمايدۇ» ﴿69﴾. ئۇلار بۇ دۇنيادىن (ئازغىنا ۋاقىتلا) بەھرىمەن بولىدۇ، ئاندىن ئۇلار (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتىدۇ، ئاندىن كاپىر بولغانلىقلىرى سەۋەبىدىن ئۇلارغا قاتتىق ئازابنى تېتىتىمىز﴿70﴾.

اللّٰه تائالانىڭ ئايالى ۋە بالىسى بولۇشتىن پاك ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا، اللّٰه تائالانىڭ بالىسى بار دەپ تۆھمەت قىلغان كىشىگە رەددىيە بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿اللّٰه (بۇنىڭدىن) پاكتۇر، بىھاجەتتۇر (يەنى بالا قىلىۋېلىش ئېھتىياج ئۈچۈن بولىدۇ، اللّٰه بولسا ھېچ نەرسىگە موھتاج ئەمەستۇر)﴾** يەنى اللّٰه تائالا بالىسى بولۇشتىن پاكتۇر. اللّٰه تائالا ھەممە نەرسىدىن بىھاجەتتۇر. لېكىن ھەممە نەرسە اللّٰه تائالاغا موھتاجدۇر.

﴿ئاسمانلاردىكى، زېمىندىكى ھەممە نەرسە اللّٰه نىڭ مۈلكىدۇر﴾ يەنى اللّٰه تائالانىڭ ياراتقان نەرسىسىدىن قانداقمۇ بالىسى بولسۇن، ئەمەلىيەتتە بارلىق مەخلۇقاتلار اللّٰه تائالانىڭ قۇلى ۋە مۈلكىدۇر **﴿(اللّٰه نىڭ بالىسى بار دېگەن) بۇ سۆزۈڭلارغا ھېچقانداق پاكىتىڭلار يوق﴾**.

﴿سىلەر بىلمەيدىغان ئىشلارنى يالغاندىن اللّٰه غا چاپلامسىلەر؟﴾ بۇ ئۇلارغا بېرىلگەن قاتتىق رەددىيە، تەھدىت ۋە ئاگاھلاندۇرۇشتۇر. اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار: «اللّٰه نىڭ بالىسى بار» دېيىشتى. سىلەر شەك - شۈبھىسىز قەبىھ بىر سۆزنى قىلدىڭلار. بۇ سۆزنىڭ (يامانلىقىدىن) ئاسمانلار پارچىلىنىپ، يەر يېرىلىپ، تاغلار گۇمران بولۇپ كەتكىلى تاس قالدى. بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ئۇلار اللّٰه نىڭ بالىسى بار دەپ دەۋا قىلدى. بالىسى بولۇش اللّٰه غا لايىق ئەمەستۇر. ئاسمانلاردا ۋە زېمىندا اللّٰه غا بەندە بولۇپ بويسۇنمايدىغان ھېچ مەخلۇق يوقتۇر. شەك - شۈبھىسىزكى، اللّٰه ئۇلارنى تولۇق ئىگەللىدى ۋە سانىنى مۇكەممەل بىلدى قىيامەت كۈنى ئۇلارنىڭ ھەممىسى اللّٰه نىڭ دەرگاھىغا تەنھا كېلىدۇ﴾[1] ئاندىن گۇمان بىلەن اللّٰه تائالانىڭ بالىسى بار دېگۈچى يالغانچىلارغا، اللّٰه تائالا تەھدىت سېلىپ ئۇلارنىڭ دۇنيا ۋەئاخىرەتتە نىجاتلىققا ئېرىشەلمەيدىغانلىقىنى خەۋەر قىلدى. گەرچە دۇنيادا ئۇلارغا پۇرسەت بېرىلگەن ۋە ئازغىنا مەنپەئەتلىنىش مۆھلىتى بېرىلگەن بولسىمۇ، ﴿ئاندىن ئۇلارنى قاتتىق ئازابنى (تېتىشقا) مەجبۇرلايمىز﴾[2].

﴿ئۇلار بۇ دۇنيادىن (ئازغىنا ۋاقىتلا) بەھرىمەن بولىدۇ﴾ يەنى ئۇلارغا ۋاقىتلىق ئازغىنە مەنپەئەتلىنىش بار. **﴿ئاندىن ئۇلار (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتىدۇ﴾** قىيامەت كۈنىدە **﴿ئاندىن كاپىر بولغانلىقلىرى سەۋەبىدىن ئۇلارغا قاتتىق ئازابنى تېتىتىمىز﴾** يەنى ئۇلارنىڭ بوھتان توقۇپ يالغاننى ئويدۇرۇپ، كۇپۇرلۇق قىلغانلىقى اللّٰه تائالاغا يالغاننى چاپلىغانلىقى سەۋەبىدىن ئۇلارغا قاتتىق دەرتلىك ئازابنى تېتىتىمىز.

* * * * * * *

---

[1] سۈرە مەريەم 88 — 95 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە لوقمان 24 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

۞ وَٱتۡلُ عَلَيۡهِمۡ نَبَأَ نُوحٍ إِذۡ قَالَ لِقَوۡمِهِۦ يَٰقَوۡمِ إِن كَانَ كَبُرَ عَلَيۡكُم مَّقَامِي وَتَذۡكِيرِي بِـَٔايَٰتِ
ٱللَّهِ فَعَلَى ٱللَّهِ تَوَكَّلۡتُ فَأَجۡمِعُوٓاْ أَمۡرَكُمۡ وَشُرَكَآءَكُمۡ ثُمَّ لَا يَكُنۡ أَمۡرُكُمۡ عَلَيۡكُمۡ غُمَّةً ثُمَّ ٱقۡضُوٓاْ إِلَيَّ
وَلَا تُنظِرُونِ ﴿٧١﴾ فَإِن تَوَلَّيۡتُمۡ فَمَا سَأَلۡتُكُم مِّنۡ أَجۡرٍۖ إِنۡ أَجۡرِيَ إِلَّا عَلَى ٱللَّهِۖ وَأُمِرۡتُ أَنۡ أَكُونَ مِنَ
ٱلۡمُسۡلِمِينَ ﴿٧٢﴾ فَكَذَّبُوهُ فَنَجَّيۡنَٰهُ وَمَن مَّعَهُۥ فِي ٱلۡفُلۡكِ وَجَعَلۡنَٰهُمۡ خَلَٰٓئِفَ وَأَغۡرَقۡنَا ٱلَّذِينَ كَذَّبُواْ
بِـَٔايَٰتِنَاۖ فَٱنظُرۡ كَيۡفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلۡمُنذَرِينَ ﴿٧٣﴾

ئۇلارغا نۇھنىڭ قىسسىسىنى ئوقۇپ بەرگىن، ئۆز ۋاقتىدا نۇھ قەۋمىگە: «ئى قەۋمىم! ئەگەر سىلەرگە مېنىڭ ئىچىڭلاردا تۇرۇشۇم ۋە سىلەرنى اللّٰه نىڭ ئايەتلىرى بىلەن قورقۇتۇشۇم ئېغىر كەلگەن بولسا، مەن اللّٰه غا تەۋەككۇل قىلدىم (يەنى اللّٰه غا يۆلەندىم، سىلەرگە پەرۋا قىلمايمەن). سىلەر بۇتلىرىڭلار بىلەن بىرلىكتە (مېنى قەستلەيدىغان) ئىشىڭلارنى قارار قىلىۋېرىڭلار، ئىشىڭلار سىلەرگە تۇتۇق بولۇپ قالمىسۇن (يەنى مېنى قەستلەيدىغان ئىشىڭلار ئاشكارا بولسۇن)، ئاندىن مېنى بىردەممۇ كېچىكتۈرمەي، مېنىڭ ھەققىمدە (خالىغىنىڭلارنى) ئىجرا قىلىۋېرىڭلار[71]. ئەگەر سىلەر (مېنىڭ نەسىھىتىمدىن) يۈز ئۆرۈسەڭلار، سىلەردىن (يۈز ئۆرۈشۈڭلارغا سەۋەبچى بولىدىغان) ھەق سورىغىنىم يوق، مەن ئەجرىمنى پەقەت اللّٰه دىن سورايمەن، مەن (اللّٰه غا) بويسۇنغۇچىلاردىن بولۇشقا بۇيرۇلدۇم» دېدى[72]. لېكىن ئۇلار نۇھنى يالغانچى قىلدى. ئۇنى ۋە ئۇنىڭ بىلەن كېمىدە بىللە بولغۇچى (مۆمىن) لەرنى قۇتقۇزدۇق، ئۇلارنى (يەنى بىز قۇتقۇزغان كىشىلەرنى) (غەرق بولغانلارنىڭ) ئورۇنباسارلىرى قىلدۇق، بىزنىڭ مۆجىزىلىرىمىزنى ئىنكار قىلغانلارنى (توپان بالاسى بىلەن) غەرق قىلدۇق، (ئى مۇھەممەد!) ئاگاھلاندۇرۇلغۇچىلار (يەنى پەيغەمبەرلەرنى يالغانچى قىلغانلار) نىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولغانلىقىغا قارىغىن[73].

نۇھ ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا

﴿**ئۇلارغا نۇھنىڭ قىسسىسىنى ئوقۇپ بەرگىن**﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! سېنى يالغانچى دېگەن ۋە ساڭا قارشىلىق قىلغان، مەككە كاپىرلىرىغا ﴿**نۇھنىڭ قىسسىسىنى**﴾ يەنى نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ ئۇنى ئىنكار قىلغانلىقىنى شۇڭا اللّٰه تائالا خەۋىرىنى، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى سۇغا غەرق قىلىپ قانداق ھالاك قىلغانلىقىنى بايان قىلىپ بەرگىن. مەككە كاپىرلىرى ئۆزلىرىگىمۇ ئۇلارغا يەتكەن شۇ ھالاكەتنىڭ يېتىپ قېلىشىدىن ھەزەر ئەيلىسۇن.

﴿**ئۆز ۋاقتىدا نۇھ قەۋمىگە: «ئى قەۋمىم! ئەگەر سىلەرگە مېنىڭ ئىچىڭلاردا تۇرۇشۇم ۋە سىلەرنى اللّٰه نىڭ ئايەتلىرى بىلەن قورقۇتۇشۇم ئېغىر كەلگەن بولسا، مەن اللّٰه غا تەۋەككۇل قىلدىم (يەنى اللّٰه غا يۆلەندىم، سىلەرگە پەرۋا قىلمايمەن)**﴾ يەنى مېنىڭ سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا تۇرۇشۇم، اللّٰه تائالانىڭ دەلىل ۋە پاكىتلىق ئايەتلىرى بىلەن سىلەرگە ئاگاھلاندۇرۇش بېرىشىم سىلەرگە ئېغىر كەلگەن بولسىمۇ، مەن ئۇنىڭغا پەرۋا قىلمايمەن ۋە سىلەرگە ئېغىر كېلىش ياكى كەلمەسلىكىدىن قەتئىينەزەر مەن بۇ ئاگاھلاندۇرۇشتىن ھەرگىز توختاپ قالمايمەن.

www.munber.org

﴿سىلەر بۇتلىرىڭلار بىلەن بىرلىكتە (مېنى قەستلەيدىغان) ئىشىڭلارنى قارار قىلىۋېرىڭلار﴾ يەنى سىلەر اللە تائالانى قويۇپ چوقۇنىۋاتقان باشقا ئىلاھلىرىڭلار ۋە بۇتلىرىڭلار بىلەن بىرلىشىڭلار.

﴿ئىشىڭلار سىلەرگە تۇتۇق بولۇپ قالمىسۇن (يەنى مېنى قەستلەيدىغان ئىشىڭلار ئاشكارا بولسۇن)﴾ يەنى قىلىۋاتقان ئىشلىرىڭلارنى يوشۇرۇن قىلماي، ماڭا تۇتقان پوزىتسىيەڭلارنى ئوچۇق قىلىڭلار. ئەگەر سىلەر ھەقىقەتەن ئۆزەڭلارنى توغرا ئىش قىلغۇچىلارمىز دەپ گۇمان قىلساڭلار، ماڭا قىلماقچى بولغان قەستىڭلارنى ئىجرا قىلىڭلار.

﴿ئاندىن مېنى بىردەممۇ كېچىكتۈرمەي، مېنىڭ ھەققىمدە (خالىغىنىڭلارنى) ئىجرا قىلىۋېرىڭلار﴾ يەنى ماڭا قىلماقچى بولغان قەستىڭلارنى ئازراقمۇ كېچىكتۈرمەڭلار، نېمىگە كۈچۈڭلار يەتسە، شۇنى قىلىڭلار. ھەقىقەتەن مەن سىلەرگە پەرۋا قىلمايمەن ۋە سىلەردىن قورقمايمەن. چۈنكى سىلەر توغرا يولدا ئەمەس. بۇ ھەقتە ھۇد ئەلەيھىسسالاممۇ ئۆز قەۋمىگە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ھۇد ئېيتتى: «مەن ھەقىقەتەن اللە نى گۇۋاھ قىلىمەن، سىلەرمۇ گۇۋاھ بولۇڭلاركى، مەن سىلەرنىڭ اللە نى قويۇپ شېرىك كەلتۈرگەن بۇتلىرىڭلاردىن ئادا - جۇدامەن، ھەممىڭلار ماڭا سۇيىقەست قىلىڭلار، ماڭا مۆھلەت بەرمەڭلارشۈبھىسىزكى، مەن مېنىڭ پەرۋەردىگارىم ۋە سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلار بولغان اللە تائالاغا تەۋەككۇل قىلدىم، اللە نىڭ باشقۇرۇشىدا بولمىغان بىرمۇ مەخلۇق يوقتۇر؛ پەرۋەردىگارىم ھەقىقەتەن توغرا يولدىدۇر (يەنى ئادىل بولۇپ ھېچ كىشىگە قىلچە زۇلۇم قىلمايدۇ)﴾[1].

ئىسلام دىنىنىڭ پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنىڭ دىنى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿ئەگەر سىلەر (مېنىڭ نەسىھىتىمدىن) يۈز ئۆرۈسەڭلار﴾ يەنى مېنى يالغانچى دېسەڭلار ۋە ماڭا بويسۇنۇشتىن يۈز ئۆرۈسەڭلار: **﴿سىلەردىن (يۈز ئۆرۈشۈڭلارغا سەۋەبچى بولىدىغان) ھەق سورىغىنىم يوق﴾**.

﴿مەن ئەجرىمنى پەقەت اللە دىن سورايمەن، مەن (اللە غا) بويسۇنغۇچىلاردىن بولۇشقا بۇيرۇلدۇم» دېدى﴾ يەنى مەن ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان ئىشلارنى اللە تائالانىڭ رازىلىقى ئۈچۈن ئىجرا قىلىمەن. گەرچە شەرىئەت ئەھكاملىرى تۈرلۈك ۋە تۇتقان يوللىرى ئوخشاش بولمىسىمۇ، ئىسلام دىنى بارلىق پەيغەمبەرلەرنىڭ دىنىدۇر. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى ئۈممەتلەر!) سىلەرنىڭ ھەر بىرىڭلارغا بىر خىل شەرىئەت ۋە ئوچۇق يول تەيىن قىلدۇق﴾[2].

نۇھ ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: **﴿«مەن (اللە غا) بويسۇنغۇچىلاردىن بولۇشقا بۇيرۇلدۇم»﴾** اللە تائالا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامدىن ھېكايە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارى ئۇنىڭغا: «(پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئەمرىگە) ئىتائەت قىلغىن» دېدى. ئۇ: «ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارىغا ئىتائەت قىلدىم» دېدى. ئىبراھىم ۋە يەئقۇب ئۆز ئوغۇللىرىغا ۋەسىيەت قىلىپ: «ئى ئوغۇللىرىم! اللە سىلەرگە مۇشۇ دىننى (يەنى ئىسلام دىنىنى) تاللىدى،پەقەت مۇسۇلمان پېتىڭلارچە ئۆلۈڭلار (يەنى ئىمانىڭلاردا مەھكەم تۇرۇڭلار، تاكى ئىمان بىلەن كېتىڭلار)» دېدى﴾[3] يۇسۇف ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: ﴿پەرۋەردىگارىم! ماڭا ھەقىقەتەن پادىشاھلىق ئاتا قىلدىڭ، چۈش تەبىرىنى بىلدۈردۈڭ، ئى ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ئۆرنەكسىز ياراتقۇچى زات! دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە مېنىڭ ئىگەمسەن، مېنى مۇسۇلمان پېتىمچە قەبزى

---

[1] سۈرە ھۇد 54 — 56 - ئايەتلەر.

[2] سۈرە مائىدە 48 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[3] سۈرە بەقەرە 131 — 132 - ئايەتلەر.

www.munber.org

روھ قىلغىن، مېنى ياخشى بەندىلەر قاتارىدا قىلغىن» دېدى﴾[1] مۇسا ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: ﴿مۇسا: «ئى قەۋمىم! ئەگەر اللە غا ئىمان ئېيتقان بولساڭلار، اللە غا بويسۇنغان بولساڭلار، ئۇنىڭغا تەۋەككۇل قىلىڭلار (يەنى ھەممە ئىشىڭلارنى اللە غا تاپشۇرۇڭلار، ھەرقانداق ئەھۋالدا اللە غا يۆلىنىڭلار)» دېدى﴾[2] مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئىمان كەلتۈرگەن سېھىرگەرلەر مۇنداق دەيدۇ: ﴿پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە سەۋر ئاتا قىلغىن، بىزنى مۇسۇلمان پېتىمىزچە قەبزى روھ قىلغىن»﴾[3].

سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتقان يەمەننىڭ ئايال پادىشاھى بىلقىس مۇنداق دەيدۇ: ئۇ (يەنى بىلقىس) ئېيتتى: ﴿«پەرۋەردىگارىم، مەن ھەقىقەتەن (اللە غا شېرىك كەلتۈرۈپ، قۇياشقا چوقۇنۇش بىلەن) ئۆزەمگە زۇلۇم قىلدىم، سۇلايمان بىلەن بىللە ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى اللە غا بويسۇندۇم (يەنى سۇلايماننىڭ دىنىغا ئەگىشىپ ئىسلامغا كىردىم)»﴾[4].

اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز ھەقىقەتەن (مۇساغا) تەۋراتنى نازىل قىلدۇق،تەۋراتتا (توغرا يولغا يېتەكلەيدىغان) ھىدايەت ۋە نۇر بار﴾[5] ﴿ئەينى زاماندا مەن ھەۋارىيلارغا: «ماڭا ۋە مېنىڭ پەيغەمبىرىمگە ئىمان ئېيتىڭلار» دەپ ۋەھيي قىلدىم. ئۇلار: «بىز ئىمان ئېيتتۇق،گۇۋاھ بولغىنكى، بىز (ئەمرىڭگە) بويسۇنغۇچىلارمىز» دېدى﴾[6].

پەيغەمبەرلەرنىڭ ئاخىرقىسى، ئىنسانلارنىڭ يولباشچىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، «مېنىڭ نامىزىم ،قۇربانلىقىم، ھاياتىم ۋە ماماتىم (دۇنيادا قىلغان ياخشىلىقلىرىم ۋە تائەت ئىبادەتلىرىم) ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى اللە ئۈچۈندۇر. اللە نىڭ شېرىكى يوقتۇر، مەن مۇشۇنىڭغا (يەنى يالغۇز اللە غىلاخالىس ئىبادەت قىلىشقا) بۇيرۇلدۇم، مەن مۇسۇلمانلارنىڭ ئەۋۋىلىمەن»﴾[7] يەنى مۇشۇ ئۈممەتتىن مۇسۇلمان بولغانلارنىڭ ئەۋۋىلىدۇرمەن.

ئىمام بۇخارى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىدۇ: «بىز بىر ئاتا ۋە باشقا - باشقا ئانىلاردىن بولغان پەيغەمبەرلەر جامائەسىدۇرمىز بىزنىڭ دىنىمىز بىردۇر». يەنى گەرچە بىزنىڭ شەرىئەت يوللىرىمىز تۈرلۈك بولسىمۇ، بىزنىڭ ھەممىزنىڭ دىنى ھېچقانداق شېرىكى يوق بىر اللە تائالاغىلا ئىبادەت قىلىشنى تەكىتلەيدۇ.

گۇناھلارنىڭ يامان ئاقىۋىتى توغرىسىدا

﴿لېكىن ئۇلار نۇھنى يالغانچى قىلدى. ئۇنى ۋە ئۇنىڭ بىلەن كېمىدە بىللە بولغۇچى (مۆمىن) لەرنى قۇتقۇزدۇق﴾ يەنى نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنىدا بولغان كېمىدىكى مۆمىنلەرنى قۇتقۇزدۇق. ﴿ئۇلارنى (يەنى بىز قۇتقۇزغان كىشىلەرنى) (غەرق بولغانلارنىڭ) ئورۇنباسارلىرى قىلدۇق﴾ يەنى زېمىندا ئورۇنباسار قىلدۇق.

﴿بىزنىڭ مۆجىزىلىرىمىزنى ئىنكار قىلغانلارنى (توپان بالاسى بىلەن) غەرق قىلدۇق، (ئى مۇھەممەد!) ئاگاھلاندۇرۇلغۇچىلار (يەنى پەيغەمبەرلەرنى يالغانچى قىلغانلار) نىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق

(1) سۈرە يۈسۈف 101 - ئايەت.
(2) سۈرە يۇنۇس 84 - ئايەت.
(3) سۈرە ئەئراف 126 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(4) سۈرە نەمل 44 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(5) سۈرە مائىدە 44 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(6) سۈرە مائىدە 111 - ئايەت.
(7)- سۈرە ئەنئام 162 — 163 - ئايەتلەر.

www.munber.org

بولغانلىقىغا قارىغىن﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! بىزنىڭ مۆمىنلەرنى قانداق قۇتقۇزىدىغانلىقىمىزغا ۋە پەيغەمبەرلەرنى يالغانچى دېگۈچىلەرنى قانداق ھالاك قىلغانلىقىمىزغا قارىغىن.

* * * * * * *

ثُمَّ بَعَثۡنَا مِنۢ بَعۡدِهِۦ رُسُلًا إِلَىٰ قَوۡمِهِمۡ فَجَآءُوهُم بِٱلۡبَيِّنَٰتِ فَمَا كَانُواْ لِيُؤۡمِنُواْ بِمَا كَذَّبُواْ بِهِۦ

مِن قَبۡلُۚ كَذَٰلِكَ نَطۡبَعُ عَلَىٰ قُلُوبِ ٱلۡمُعۡتَدِينَ ﴿٧٤﴾

نۇھتىن كېيىن نۇرغۇن پەيغەمبەرلەرنى ئۆزلىرىنىڭ قەۋمىگە ئەۋەتتۇق، (قەۋمىگە) ئۇلار روشەن مۆجىزىلەر بىلەن كەلدى، ئۇلار (يەنى پەيغەمبەرلەر كېلىشتىن) ئىلگىرى ئىنكار قىلىشقان نەرسىگە ئىمان ئېيتىشمىدى. (كۇفرىدا) ھەددىدىن ئاشقۇچىلارنىڭ دىللىرىنى ئەشۇنداق پېچەتلەيمىز﴿74﴾.

الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: بىز نۇھ ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتتۇق، ئۇلار ئۆز قەۋملىرىگە ئېلىپ كەلگەن پەيغەمبەرلىكىنىڭ راستلىقىنى ئىسپاتلايدىغان دەلىل - پاكىتلارنى ئېلىپ كەلدى. **﴿ئۇلار (يەنى پەيغەمبەرلەر كېلىشتىن) ئىلگىرى ئىنكار قىلىشقان نەرسىگە ئىمان ئېيتىشمىدى﴾** يەنى ئۇلار ئۆزلىرىگە ئەۋەتىلگەن تۇنجى پەيغەمبەرنى يالغانچىغا چىقارغانلىقى سەۋەبىدىن كېيىنكى بارلىق ئۈممەتلەرگە ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلىرى ئېلىپ كەلگەن ئەلچىلىككە ئىشەنمىدى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئۇلارنىڭ دىللىرىنى، كۆزلىرىنى ھەق (نى چۈشىنىش ۋە كۆرۈش) تىن بۇرىۋېتىمىز﴾**[1].

﴿(كۇفرىدا) ھەددىدىن ئاشقۇچىلارنىڭ دىللىرىنى ئەشۇنداق پېچەتلەيمىز﴾ يەنى الله تائالا ئەنە شۇلارنىڭ دىللىرىنى پېچەتلىۋەتتى. شۇڭا ئۇلار ئىلگىرى پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغانلىق سەۋەبىدىن ئىمان ئېيتىشقا مۇيەسسەر بولالمىدى. شۇنىڭدەك الله تائالا ئۇلاردىن كېيىن قىلمىشلىرى ئۇلارغا ئوخشاپ قالغان كىشىلەرنىڭ دىللىرىغا مۆھۈر باسىدۇ ۋە پېچەتلەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار دەرتلىك ئازابنى كۆرمىگىچە ئىشەنمەيدۇ. بۇنداق دېگەنلىك ھەقىقەتەن الله تائالا پەيغەمبەرلەرنى يالغانچى دېگۈچى ئۈممەتلەرنى ھالاك قىلدى ۋە پەيغەمبەرلەرگە ئىشەنگەن كىشىلەرنى قۇتقۇزدى. شۇ ئىشلار نۇھ ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن يۈز بەردى.

ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىسىدىن تارتىپ تاكى ئۇلار بۇتلارغا چوقۇنۇشنى پەيدا قىلغانغا قەدەر ئۇلار ئىسلام دىنىدا ئىدى. ئۇلار ئىسلام دىنىدىن يۈز ئۆرۈپ بۇتلارغا چوقۇنۇشقا باشلىغاندا الله تائالا ئۇلارغا نۇھ ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن قىيامەت كۈنى مۆمىنلەر نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا شاپائەت تىلەپ بارغاندا: «سەن الله تائالانىڭ زېمىن ئەھلىگە ئەۋەتكەن تۇنجى پەيغەمبىرى» دەيدۇ.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: ئادەم ئەلەيھىسسالام بىلەن نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئارىلىقىدىكى ۋاقىت 10 ئەسىر بولۇپ، بۇ ئارىلىقتا ئىنسانلارنىڭ ھەممىسى ئىسلام دىنىدا ئىدى. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿نۇھتىن كېيىن (پەيغەمبەرلىرىنى ئىنكار قىلغان) نۇرغۇن ئۈممەتلەرنى ھالاك قىلدۇق﴾[2] بۇ ئايەتتە پەيغەمبەرلەرنىڭ ئاخىرقىسى ۋە پەيغەمبەرلەرنىڭ سەردارى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى يالغان پەيغەمبەر دېگەن ئەرەب مۇشرىكلىرىغا قاتتىق ئاگاھلاندۇرۇش بېرىلگەندۇر. ئاشۇ پەيغەمبەرلەرنى يالغان دېگەن كىشىلەرگە الله تەرىپىدىن يۇقىرىدا بايان قىلىنغاندەك قاتتىق ئازاب

[1] سۈرە ئەنئام 110 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئىسرا 17 - ئايەت.

www.munber.org

ئۇقۇبەت ۋە ھالاكەت يەتكەن يەردە ئۇلاردىنمۇ چوڭ گۇناھلار بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان بۇ مۇشرىكلارنىڭ ھالى قانداق بولار؟!

* * * * * * *

ثُمَّ بَعَثۡنَا مِنۢ بَعۡدِهِم مُّوسَىٰ وَهَٰرُونَ إِلَىٰ فِرۡعَوۡنَ وَمَلَإِيْهِۦ بِـَٔايَٰتِنَا فَٱسۡتَكۡبَرُواْ وَكَانُواْ قَوۡمٗا مُّجۡرِمِينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا جَآءَهُمُ ٱلۡحَقُّ مِنۡ عِندِنَا قَالُوٓاْ إِنَّ هَٰذَا لَسِحۡرٞ مُّبِينٞ ﴿٧٦﴾ قَالَ مُوسَىٰٓ أَتَقُولُونَ لِلۡحَقِّ لَمَّا جَآءَكُمۡۖ أَسِحۡرٌ هَٰذَا وَلَا يُفۡلِحُ ٱلسَّٰحِرُونَ ﴿٧٧﴾ قَالُوٓاْ أَجِئۡتَنَا لِتَلۡفِتَنَا عَمَّا وَجَدۡنَا عَلَيۡهِ ءَابَآءَنَا وَتَكُونَ لَكُمَا ٱلۡكِبۡرِيَآءُ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَمَا نَحۡنُ لَكُمَا بِمُؤۡمِنِينَ ﴿٧٨﴾

ئۇلاردىن كېيىن مۇسا بىلەن ھارۇننى پىرئەۋنگە ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ چوڭلىرىغا نۇرغۇن مۆجىزىلەر بىلەن ئەۋەتتۇق. ئۇلار (ئىمان ئېيتىشتىن) بويۇنتاۋلىق قىلدى. ئۇلار گۇناھكار قەۋم ئىدى﴿75﴾. ئۇلارغا بىز تەرەپتىن ھەقىقەت نازىل بولغان چاغدا، ئۇلار: «بۇ ھەقىقەتەن روشەن سېھىردۇر» دېدى﴿76﴾. مۇسا: «سىلەرگە ھەقىقەت كەلسە ئۇنى سېھىر دەمسىلەر؟ ئەجەبا بۇ سېھىرمۇ؟ سېھىرگەرلەر مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمايدۇ» دېدى﴿77﴾. ئۇلار: «سەن بىزگە ئاتا ـ بوۋىلىرىمىزنىڭ دىنىدىن بىزنى ۋاز كەچتۈرۈش ۋە زېمىن (يەنى مىسىر زېمىنى) نىڭ سەلتەنىتىنى ئىككىڭلارنىڭ قىلىۋېلىش ئۈچۈن كەلدىڭمۇ؟ بىز ئىككىڭلارغا ئىشەنمەيمىز» دېدى﴿78﴾.

مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن پىرئەۋننىڭ قىسسىسى توغرىسىدا

﴿ئۇلاردىن كېيىن مۇسا بىلەن ھارۇننى پىرئەۋنگە ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ چوڭلىرىغا نۇرغۇن مۆجىزىلەر بىلەن ئەۋەتتۇق. ئۇلار (ئىمان ئېيتىشتىن) بويۇنتاۋلىق قىلدى. ئۇلار گۇناھكار قەۋم ئىدى﴾ يەنى ئەنە شۇ پەيغەمبەرلەردىن كېيىن مۇسا بىلەن ھارۇن ئەلەيھىسسالاملارنى پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قەۋمىگە دەلىل ئىسپات ۋە مۆجىزىلىرىمىز بىلەن ئەۋەتتۇق. ئۇلار ھەقىقەتكە ئەگەشمەي ۋە بويسۇنماي ئۆزلىرىنى چوڭ تۇتۇپ گۇناھكار قەۋملەردىن بولدى.

﴿ئۇلارغا بىز تەرەپتىن ھەقىقەت نازىل بولغان چاغدا، ئۇلار: «بۇ ھەقىقەتەن روشەن سېھىردۇر» دېدى﴾ ئۇلار دېگەن سۆزلىرىنىڭ يالغان ۋە بوھتان ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ يەنىلا شۇ سۆزلىرى بىلەن قەسەم قىلدى. الله ئۇلارغا لەنەت قىلسۇن. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار ئۇ ئايەتلەرنى ئىچىدە ئېتىراپ قىلدى، لېكىن ئۇلار ئۇنى زۇلۇم ۋە تەكەببۇرلۇق قىلىش يۈزىسىدىن ئىنكار قىلدى. بۇزغۇنچىلارنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىغا قارىغىن﴾[1].

مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا رەددىيە بېرىپ: **﴿«سىلەرگە ھەقىقەت كەلسە ئۇنى سېھىر دەمسىلەر؟ ئەجەبا بۇ سېھىرمۇ؟ سېھىرگەرلەر مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمايدۇ»﴾**.

* * * * * * *

[1] سۈرە نەمل 14 ـ ئايەت.

www.munber.org

وَقَالَ فِرۡعَوۡنُ ٱئۡتُونِي بِكُلِّ سَـٰحِرٍ عَلِيمٍ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا جَآءَ ٱلسَّحَرَةُ قَالَ لَهُم مُّوسَىٰٓ أَلۡقُواْ مَآ أَنتُم
مُّلۡقُونَ ﴿٨٠﴾ فَلَمَّآ أَلۡقَوۡاْ قَالَ مُوسَىٰ مَا جِئۡتُم بِهِ ٱلسِّحۡرُۖ إِنَّ ٱللَّهَ سَيُبۡطِلُهُۥٓۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُصۡلِحُ عَمَلَ
ٱلۡمُفۡسِدِينَ ﴿٨١﴾ وَيُحِقُّ ٱللَّهُ ٱلۡحَقَّ بِكَلِمَـٰتِهِۦ وَلَوۡ كَرِهَ ٱلۡمُجۡرِمُونَ ﴿٨٢﴾

پىرئەۋن: «مېنىڭ ئالدىمغا بارلىق ئۇستا سېھىرگەرلەرنى ئېلىپ كېلىڭلار» دېدى﴿79﴾. سېھىرگەرلەر يېتىپ كەلگەندە، مۇسا ئۇلارغا: «(ئارغامچا ۋە ھاسىلىرىڭلاردىن) تاشلىماقچى بولغىنىڭلارنى تاشلاڭلار» دېدى﴿80﴾. ئۇلار تاشلىغاندا،مۇسا: «سىلەرنىڭ كۆرسەتكىنىڭلار سېھىردۇر، الله چوقۇم ئۇنى بەربات قىلىدۇ، الله بۇزغۇنچىلارنىڭ ئىشىنى ئەلۋەتتە تۈزىمەيدۇ» دېدى﴿81﴾. گۇناھكارلار ياقتۇرمىغان تەقدىردىمۇ، الله پاكىتلىرى ئارقىلىق ھەقىقەتنى ئىسپاتلايدۇ﴿82﴾.

مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن سېھىرگەرلەر ئارىسىدا يۈز بەرگەن ئىشلار توغرىسىدا

الله تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن سېھىرگەرلەرنىڭ قىسسىسىنى سۈرە ئەئرافتا بايان قىلدى ۋە بۇ توغرۇلۇق ئۇ ئورۇندا تەپسىلىي سۆزلەندى. بۇ سۈرە (سۈرە يۇنۇس)، سۈرە تاھا ۋە سۈرە شۇئەرالاردىمۇ تەپسىلىي بايان قىلىنىدۇ. پىرئەۋن الله ئۇنىڭغا لەنەت قىلسۇن! ئۇ سېھىرگەرلەر ۋە كۆز بويامچىلارنىڭ ھۈنەرلىرىنى ئىشقا سېلىپ كىشىلەرنى ئالداپ مۇسا ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن ئوپئوچۇق ھەقىقەتكە تاقابىل تۇرماقچى بولدى. ئىش دەل ئەكسىگە ئۆرۈلدى. پىرئەۋننىڭ يامان نىيىتى ئەمەلگە ئاشمىدى. ئىلاھىي دەلىل - پاكىتلار كۆپچىلىك ئالدىدا ئاشكارا بولدى. ﴿سېھىرگەرلەر سەجدىگە باردى. ئۇلار دېدى: «ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارىغا ئىمان ئېيتتۇق. مۇسا ۋە ھارۇننىڭ پەرۋەردىگارىغا (ئىمان ئېيتتۇق)»﴾[1].

پىرئەۋن ھەقىقەتەن سېھىرگەلەر بىلەن سىرلارنى بىلگۈچى الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى ئۈستىدىن غەلىبە قىلىمەن دەپ ئويلىغان ئىدى. لېكىن ئۇنىڭ ئۈمىدى يوققا چىقىپ ئۇنىڭغا جەننەت ھارام، دوزاخ ھالال بولدى.

﴿پىرئەۋن: «مېنىڭ ئالدىمغا بارلىق ئۇستا سېھىرگەرلەرنى ئېلىپ كېلىڭلار» دېدى. سېھىرگەرلەر يېتىپ كەلگەندە، مۇسا ئۇلارغا: «(ئارغامچا ۋە ھاسىلىرىڭلاردىن) تاشلىماقچى بولغىنىڭلارنى تاشلاڭلار» دېدى﴾ مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا شۇنداق دېدى. چۈنكى ئۇلار تاللانغان سېھىرگەرلەر بولۇپ پىرئەۋن ئۇلارغا ئەگەر سىلەر غەلىبە قىلساڭلار، مېنىڭ يېقىنلىرىمدىن بولىسىلەر ۋە كاتتا مۇكاپاتقا ئېرىشىسىلەر دەپ ۋەدە بەرگەن ئىدى. ﴿مۇسا: «بەلكى سىلەر ئاۋۋال تاشلاڭلار!» دېدى. (ئۇلار تاشلىغان ئىدى) ناگاھان ئۇلارنىڭ ئارغامچىلىرى، ھاسىلىرى ئۇلارنىڭ سېھرىدىن (يەنى سېھرىنىڭ تەسىرىدىن) ئۇنىڭغا ھەرىكەتلىنىپ مېڭىۋاتقاندەك تۇيۇلدى. (بۇنىڭدىن) مۇسا ئۆزىدە قورقۇنچ ھېس قىلدى﴾[2].

مۇسا ئەلەيھىسسالام كىشىلەرنىڭ سېھىرگەرلەرنىڭ سېھىرسىنى ئاۋۋال كۆرۈشنى ئاندىن ھەقىقىي مۆجىزىنى كۆرستىپ سېھىرگەرلەرنىڭ سېھىرلىرىنى مات قىلىشنى مەقسەت قىلىپ سېھىرگەلەرگە سىلەر ئاۋۋال باشلاڭلار دېدى. سېھىرگەرلەر سېھىر ئارغامچىلىرىنى تاشلاپ كىشىلەرنىڭ كۆزلىرىنى بويىدى ۋە ئاجايىپ چوڭ سېھىرلەرنى ئىشلىتىپ كىشىلەرنى قورقۇتتى. ﴿(بۇنىڭدىن) مۇسا ئۆزىدە قورقۇنچ ھېس

---

[1] سۈرە ئەئراف 120 — 122 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە تاھا 66 — 67 - ئايەتلەر.

www.munber.org

قىلدى. بىز (ئۇنىڭغا) ئېيتتۇقكى، «قورقمىغىن، سەن چوقۇم ئۈستۈنلۈك قازىنىسەن. قولۇڭدىكىنى تاشلىغىن، ئۇ ئۇلارنىڭ كۆرسەتكەن سېھىرلىرىنى دەم تارتىپ يۇتۇۋېتىدۇ، ئۇلارنىڭ كۆرسەتكىنى سېھىرگەرلەرنىڭ ھىيلىسىدۇر، سېھىرگەرلەر قەيەرگە بارسا مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمايدۇ»﴾[1].

سېھىرگەرلەر ھاسا، ئارغامچىلىرىنى تاشلىغاندا مۇسا ئەلەيھىسسالام: **﴿«سىلەرنىڭ كۆرسەتكىنىڭلار سېھىردۇر، اللّٰه چوقۇم ئۇنى بەربات قىلىدۇ، اللّٰه بۇزغۇنچىلارنىڭ ئىشىنى ئەلۋەتتە تۈزىمەيدۇ» دېدى. گۇناھكارلار ياقتۇرمىغان تەقدىردىمۇ، اللّٰه پاكىتلىرى ئارقىلىق ھەقىقەتنى ئىسپاتلايدۇ﴾.**

* * * * * * *

فَمَآ ءَامَنَ لِمُوسَىٰٓ إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِّن قَوۡمِهِۦ عَلَىٰ خَوۡفٍ مِّن فِرۡعَوۡنَ وَمَلَإِيْهِمۡ أَن يَفۡتِنَهُمۡۚ وَإِنَّ فِرۡعَوۡنَ لَعَالٍ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَإِنَّهُۥ لَمِنَ ٱلۡمُسۡرِفِينَ ﴿٨٣﴾

مۇساغا پەقەت ئۆز قەۋمىدىن (يەنى بەنى ئىسرائىلنىڭ ئەۋلادىدىن) ئازغىنىسى پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ چوڭلىرىنىڭ زىيانكەشلىك قىلىشىدىن قورققان ھالدا ئىمان ئېيتتى. پىرئەۋن زېمىندا (يەنى مىسىر زېمىنىدا) شەك - شۈبھىسىز مۇتەكەببىردۇر، ئۇ ئەلۋەتتە ھەددىدىن ئاشقۇچىلاردىندۇر﴿83﴾.

مۇسا ئەلەيھىسسالامغا پىرئەۋننىڭ قەۋمىدىن پەقەت ئازغىنا بىر تۈركۈم ياشلارنىڭ ئىمان كەلتۈرگەنلىكى توغرىسىدا

مۇسا ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن ئوچۇق مۆجىزىلەر، كەسكىن ھۆججەتلەر ۋە روشەن پاكىتلارغا پىرئەۋننىڭ قەۋمىدىن پەقەت ئازغىنا بىر تۈركۈم ياشلارنىڭ ئىمان ئېيتقانلىقى ۋە ئۇلارنىڭ پىر ئەۋن ۋە ئۇنىڭ تەۋەلىرىنىڭ ئۆزلىرىنى بۇرۇنقى كۇپۇرلۇق ھالىتىگە قايتۇرۇشىدىن قورقۇپ تۇرىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. چۈنكى پىرئەۋن زالىم، ھەققە بويى ئەگمەيدىغان، ئاسىيلىق قىلىشتا ۋە سەركەشلىكتە چېكىدىن ئاشقان بولۇپ، ئۇنىڭ ھۆكۈمرانلىقى ئاستىدىكى كىشىلەر، ئۇنىڭ قەھرى غەزىپى ۋە ھەيۋىتىدىن قاتتىق قورقاتتى ۋە ئەيمىنەتتى.

﴿مۇساغا پەقەت ئۆز قەۋمىدىن (يەنى بەنى ئىسرائىلنىڭ ئەۋلادىدىن) ئازغىنىسى پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ چوڭلىرىنىڭ زىيانكەشلىك قىلىشىدىن قورققان ھالدا ئىمان ئېيتتى﴾ ئەۋفىي ئىبنى ئاببباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بۇ ئايەتتە دېيىلگەن مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتقان ياشلار ئىسرائىل ئەۋلادىدىن باشقا كىشىلەر بولۇپ، ئۇلار پىرئەۋننىڭ قەۋمىدىن ئۇنىڭ ئايالى ۋە پىرئەۋننىڭ يېقىنلىرىدىن بىر كىشى، پىرئەۋننىڭ خەزىنىچىسى ۋە ئۇنىڭ ئايالى قاتارلىق بىر تۈركۈم ئازغىنا كىشىلەردىن ئىبارەتتۇر».

ئىسرائىل ئەۋلادىغا كەلسەك، ئېنىقكى ئۇلار مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئېسىل خىسلەتلىرىنى، سۈپىتىنى ۋە پەيغەمبەرلىك خۇش بېشارىتىنى ئىلگىرىكى كىتابلاردىن تونۇپ، اللّٰه تائالانىڭ ئۆزلىرىنى پىرئەۋننىڭ ئاسارىتىدىن مۇسا ئەلەيھىسسالام ئارقىلىق قۇتقۇزىدىغانلىقىنى ۋە پىرئەۋننىڭ ئۈستىدىن غەلىبە قىلىدىغانلىقىنى بىلىپ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئىمان كەلتۈرىدۇ. بۇ خەۋەر پىرئەۋنگە يەتكەندىن كېيىن ئۇ ئېھتىيات قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلارنىڭ ھەممىسىدە ئېھتىيات قىلدى.

---

[1] سۈرە تاھا 67 — 69 - ئايەتلەر.

لېكىن ئۇنىڭ بۇنداق ئېھتىياتچانلىقىدىن ھېچقانداق نەتىجە چىقمىدى. الله تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن زامانلاردا دەل پىرئەۋن ئىسرائىل ئەۋلادىغا ئەڭ قاتتىق ئەزىيەت يەتكۈزىۋاتقان زامانلار ئىدى. ﴿ئۇلار: «سەن بىزگە كېلىشتىن بۇرۇنمۇ، كەلگەندىن كېيىنمۇ ھامان خارلىنىپ كەلدۇق» دېدى. مۇسا: «پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ دۈشمىنىڭلارنى ھالاك قىلىشى، (مىسىر) زېمىنىدائۇلارنىڭ ئورنىغا سىلەرنى دەسسىتىشى، سىلەرنىڭ قانداق ئىش قىلىدىغانلىقىڭلارغا قارشى مۇھەققەقتۇر» دېدى﴾[1].

ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ ھەممىسىنىڭ ئىمان ئېيتقانلىقىغا الله تائالانىڭ تۆۋەندىكى ئايەتلىرىمۇ دەلىلدۇر.

* * * * * * *

وَقَالَ مُوسَىٰ يَـٰقَوۡمِ إِن كُنتُمۡ ءَامَنتُم بِٱللَّهِ فَعَلَيۡهِ تَوَكَّلُوٓاْ إِن كُنتُم مُّسۡلِمِينَ ﴿٨٤﴾ فَقَالُواْ عَلَى ٱللَّهِ تَوَكَّلۡنَا رَبَّنَا لَا تَجۡعَلۡنَا فِتۡنَةً لِّلۡقَوۡمِ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿٨٥﴾ وَنَجِّنَا بِرَحۡمَتِكَ مِنَ ٱلۡقَوۡمِ ٱلۡكَـٰفِرِينَ ﴿٨٦﴾

مۇسا: «ئى قەۋمىم! ئەگەر الله غا ئىمان ئېيتقان بولساڭلار، الله غا بويسۇنغان بولساڭلار، ئۇنىڭغا تەۋەككۇل قىلىڭلار (يەنى ھەممە ئىشىڭلارنى الله غا تاپشۇرۇڭلار، ھەرقانداق ئەھۋالدا الله غا يۆلىنىڭلار)» دېدى﴿84﴾. ئۇلار ئېيتتى: «الله غا تەۋەككۇل قىلدۇق، پەرۋەردىگارىمىز، زالىم قەۋمنى بىزگە زىيانكەشلىك قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلمىغىن﴿85﴾. بىزنى رەھمىتىڭ بىلەن زالىم قەۋمدىن قۇتۇلدۇرغىن»﴿86﴾.

مۇسا ئەلەيھىسسالام قەۋمىنى ﷲ تائالاغا تەۋەككۇل قىلىشقا رىغبەتلەندۈرگەنلىكى توغرىسىدا

﴿مۇسا: «ئى قەۋمىم! ئەگەر الله غا ئىمان ئېيتقان بولساڭلار، الله غا بويسۇنغان بولساڭلار، ئۇنىڭغا تەۋەككۇل قىلىڭلار (يەنى ھەممە ئىشىڭلارنى الله غا تاپشۇرۇڭلار، ھەرقانداق ئەھۋالدا الله غا يۆلىنىڭلار)» دېدى﴾ يەنى الله تائالاغا تەۋەككۇل قىلغان كىشىگە الله يېتەرلىك كېپىل بولغۇچىدۇر. ﴿الله بەندىسىگە (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى قوغداشقا ۋە ئۇنىڭغا ياردەم بېرىشكە) يېتەرلىك ئەمەسمۇ؟﴾[2]. ﴿كىمكى الله غا تەۋەككۇل قىلسا، الله ئۇنىڭغا كۇپايە قىلىدۇ﴾[3].

الله تائالا كۆپىنچە ھاللاردا ئىبادەت قىلىش بىلەن تەۋەككۇل قىلىشنى بىر ئورۇندا كەلتۈرىدۇ. تۆۋەندىكى ئايەتلەرمۇ شۇنىڭ قاتارىدىندۇر. ﴿الله غا ئىبادەت قىلغىن ۋە الله غا تەۋەككۇل قىلغىن (يەنى ھەممە ئىشىڭنى الله غا تاپشۇرغىن). پەرۋەردىگارىڭ قىلىۋاتقان ئىشلىرىڭلاردىن غاپىل ئەمەستۇر﴾[4] ﴿ئېيتقىنكى، «ئۇ ناھايىتى مېھرىبان الله دۇر، ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتتۇق ۋە ئۇنىڭغا تەۋەككۇل قىلدۇق، سىلەر كىمنىڭ روشەن گۇمراھلىقتا ئىكەنلىكىنى كەلگۈسىدە بىلىسىلەر»﴾[5] ﴿ئۇ مەشرىقنىڭ ۋە مەغرىبنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، ئۇنى ھامىي قىلىۋالغىن (يەنى ھەممە

---

(1) سۈرە ئەئراف 129 - ئايەت.
(2) سۈرە زۇمەر 36 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(3) سۈرە تالاق 3 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(4) سۈرە ھۇد 123 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(5) سۈرە مۇلك 29 - ئايەت.

www.munber.org

ئىشىگنى ئۇنىڭغا تاپشۇرغىن)﴾[1] الله تائالا مۆمىنلەرنى ھەر بىر ۋاقىت نامىزىدا: ﴿(رەببىمىز) ساڭىلا ئىبادەت قىلىمىز ۋە سەندىنلا ياردەم تىلەيمىز﴾[2] دېگەن ئايەتنى بىر قانچە قېتىم ئوقۇشقا بۇيرۇدى.

﴿**ئۇلار ئېيتتى: «الله غا تەۋەككۇل قىلدۇق، پەرۋەردىگارىمىز، زالىم قەۋمنى بىزگە زىيانكەشلىك قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلمىغىن**﴾ يەنى ئۇلارنى بىزگە غالىب ۋە ھۆكۈمران قىلمىغىن! ئەگەر ئۇنداق قىلساڭ، ئۇلار ئۆزلىرىنى ھەق ئۈستىدە دەپ ئويلاپ بىزگە زىيانكەشلىك قىلىپ دىنىمىزدىن ئازدۇرىدۇ. ئەبۇمىجلەز ۋە ئەبۇزۇھادىن مۇشۇنداق رىۋايەت قىلىنغان.

﴿**بىزنى رەھمىتىڭ بىلەن زالىم قەۋمدىن قۇتۇلدۇرغىن»**﴾ يەنى بىزنى ھەقنى ئىنكار قىلغان ۋە ھەقنى يوشۇرغان كاپىرلاردىن رەھمىتىڭ ۋە ياخشىلىقىڭ بىلەن قۇتۇلدۇرغىن بىز ھەققەتەن ساڭا ئىمان كەلتۈردۇق ۋە ساڭىلا تەۋەككۇل قىلدۇق.

* * * * * * *

وَأَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰ وَأَخِيهِ أَن تَبَوَّءَا لِقَوۡمِكُمَا بِمِصۡرَ بُيُوتٗا وَٱجۡعَلُواْ بُيُوتَكُمۡ قِبۡلَةٗ وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَۗ وَبَشِّرِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿٨٧﴾

بىز مۇسا بىلەن ئۇنىڭ قېرىندىشىغا: «قەۋمىڭلار ئۈچۈن مىسىردا ئۆيلەر ياساڭلار، ئۆيلىرىڭلارنى ناماز ئوقۇيدىغان جاي قىلىڭلار، ناماز ئوقۇڭلار، مۆمىنلەرگە (دۈشمەنلىرى ئۈستىدىن غەلىبە قىلىدىغانلىقى بىلەن) خۇش خەۋەر بېرىڭلار» دەپ ۋەھيى قىلدۇق﴿87﴾.

ئۇلارنى ئۆيلىرىدە ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا ئىسرائىل ئەۋلادىنى پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قەۋمىدىن قۇتۇلدۇرۇش سەۋەبىنى ھەم ئۇلارنى قانداق قۇتۇلدۇرغانلىقىنى بايان قىلىدۇ: الله تائالا مۇسا ۋە ئۇنىڭ قېرىندىشى ھارۇن ئەلەيھىسسالاملارنى مىسىردا ئۆز قەۋمى ئۈچۈن قىبلىگە قاراپ ناماز ئوقۇيدىغان ئۆيلەرنى بىنا قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**قەۋمىڭلار ئۈچۈن مىسىردا ئۆيلەر ياساڭلار، ئۆيلىرىڭلارنى ناماز ئوقۇيدىغان جاي قىلىڭلار**﴾.

ئەۋفىي ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئىسرائىل ئەۋلادى مۇسا ئەلەيھىسسالامغا: پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ تەۋەلىرى سەۋەبى بىلەن نامازلىرىمىزنى ئاشكارا ئوقۇشقا قادىر بولالمايمىز دېدى. شۇنىڭ الله تائالا ئۇلارغا ئۆيلىرىدە ناماز ئوقۇشقا رۇخسەت قىلدى. ئۆيلىرىنى قىبلە تەرەپكە قىلىپ سېلىشقا بۇيرۇدى».

مۇجاھىد بۇ توغرۇلۇق مۇنداق دەيدۇ: «ئىسرائىل ئەۋلادى ئىبادەتخانىلىرىدا ناماز ئوقۇسا پىرئەۋن تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلۈشىدىن قورققان چاغدا، ئۆيلىرىنى كەبىگە يۈزلەندۈرۈپ مەسچىت قىلىشقا ۋە ئۇنىڭدا مەخپىي ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇلدى». قەتادە ۋە زەھھاكمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش رىۋايەتلەرنى بايان قىلدى.

* * * * * * *

---

[1] سۈرە مۇززەممىل 9 - ئايەت.
[2] سۈرە فاتىھە 5 - ئايەت.

www.munber.org

وَقَالَ مُوسَىٰ رَبَّنَآ إِنَّكَ ءَاتَيۡتَ فِرۡعَوۡنَ وَمَلَأَهُۥ زِينَةً وَأَمۡوَٰلًا فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا رَبَّنَا لِيُضِلُّواْ عَن سَبِيلِكَۖ رَبَّنَا ٱطۡمِسۡ عَلَىٰٓ أَمۡوَٰلِهِمۡ وَٱشۡدُدۡ عَلَىٰ قُلُوبِهِمۡ فَلَا يُؤۡمِنُواْ حَتَّىٰ يَرَوُاْ ٱلۡعَذَابَ ٱلۡأَلِيمَ ﴿٨٨﴾ قَالَ قَدۡ أُجِيبَت دَّعۡوَتُكُمَا فَٱسۡتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَآنِّ سَبِيلَ ٱلَّذِينَ لَا يَعۡلَمُونَ ﴿٨٩﴾

مۇسا ئېيتتى: «ئى پەرۋەردىگارىمىز! كىشىلەرنى يولۇڭدىن ئازدۇرۇشى ئۈچۈن - ئى پەرۋەردىگارىمىز! - پىرئەۋنگە ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ چوڭلىرىغا ھاياتىي دۇنيادا زىننەت بۇيۇملىرىنى، تۈرلۈك مال - مۈلۈكلەرنى بەردىڭ. پەرۋەردىگارىمىز! ئۇلارنىڭ مال - مۈلۈكلىرىنى يوق قىلغىن، ئۇلارنىڭ دىللىرىنى قاتتىق قىلغىن، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئىمان ئېيتماي قاتتىق ئازابنى كۆرسۇن» ﴿88﴾.
اللہ ئېيتتى: «ئىككىڭلارنىڭ دۇئاسى ئىجابەت قىلىندى، دەۋىتىڭلارنى داۋاملاشتۇرۇڭلار، نادانلارنىڭ يولىغا ئەگەشمەڭلار» ﴿89﴾.

مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ تەۋەلىرىگە بەددۇئا قىلغانلىقى توغرىسىدا

مانا بۇ اللہ تائالا تەرىپىدىن پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ تەۋەلىرىنىڭ ھەقنى قوبۇل قىلمىغان، ئازغۇنلۇق ۋە كۇپۇرلۇقتا چىڭ تۇرغان، زۇلۇم قىلىپ ئۆزىنى ئۈستۈن تۇتۇپ ھەددىدىن ئاشقان، تەكەببۇرلۇق ۋە بويۇنتاۋلىق قىلىپ ھەقتىن تانغان چاغدا مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارغا قىلغان بەددۇئاسىدىن قىلىنغان خەۋەردۇر.

﴿**مۇسا ئېيتتى: «ئى پەرۋەردىگارىمىز! كىشىلەرنى يولۇڭدىن ئازدۇرۇشى ئۈچۈن - ئى پەرۋەردىگارىمىز! - پىرئەۋنگە ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ چوڭلىرىغا ھاياتىي دۇنيادا زىننەت بۇيۇملىرىنى، تۈرلۈك مال - مۈلۈكلەرنى بەردىڭ»**﴾ يەنى ئى پەرۋەردىگارىمىز ھەقىقەتەن سەن پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ جامائەسىگە دۇنيانىڭ جابدۇقلىرى ۋە مەنپەئەتلىنىدىغان مېلىدىن مۇشۇ ھاياتى دۇنيادا كۆپ بەردىڭ. ئۇلارنى بىخۇتلاشتۇرۇپ تۇيدۇرماي جازالاش ئۈچۈن ئۇ نەرسىلەرنى ئۇلارغا بەردىڭ. ھەقىقەتەن سەن ئۇلارنىڭ مېنىڭ پەيغەمبەرلىكىمگە ئىمان كەلتۈرمەيدىغانلىقىنى بىلىسەن. اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلارنى ئۇنىڭدا پىتنىگە سېلىشىمىز ئۈچۈن**﴾[1].

باشقىلار بۇ ئايەتنى مۇنداق تەپسىر قىلىدۇ: سېنىڭ مەخلۇقاتلىرىڭدىن سەن خالىغان كىشىلەرگە بۇنچىلا كۆپ نېمەتلەرنى بېرىشىڭ ئۇلارنىڭ ئېزىپ كېتىشى، سەن ئازدۇرغان كىشىنىڭ اللہ بىزنى ياخشى كۆرگەنلىكى ۋە بىزگە كۆڭۈل بۆلگەنلىكىدىن بۇ نېمەتلەرنى ئاتا قىلدى دەپ ئويلاپ قېلىشى ئۈچۈندۇر.

﴿**پەرۋەردىگارىمىز! ئۇلارنىڭ مال - مۈلۈكلىرىنى يوق قىلغىن**﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە ئىبنى ئاببا س رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ۋە مۇجاھىد مۇنداق دەيدۇ: «ئۇلارنىڭ مال - مۈلكىنى ھالاك قىلغىن».

زەھھاك، ئەبۇئالىيە ۋە رەبىيئ ئىبنى ئەنەس قاتارلىقلار مۇنداق دەيدۇ: «اللہ تائالا ئۇ ماللارنى ئۆز ھالىتى بويىچە نەقىشلەنگەن تاشقا ئايلاندۇرۇۋەتتى».

﴿**ئۇلارنىڭ دىللىرىنى قاتتىق قىلغىن**﴾ ئىبنى ئاببا س رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما بۇ ئۇلارنىڭ دىللىرىنى پېچەتلىۋەتكىن دېگەنلىك بولىدۇ دەپ چۈشەندۈردى.

---

[1] سۈرە تاھا 131 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿«شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئىمان ئېيتماي قاتتىق ئازابنى كۆرسۇن»﴾ بۇ دۇئا مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ اللّٰه رازىلىقى ۋە اللّٰه تائالانىڭ دىنى ئۈچۈن پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قەۋمىگە غەزەبلەنگەندە قىلغان دۇئاسىدۇر. چۈنكى مۇسا ئەلەيھىسسالامغا پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قەۋمىدىن ھەقىقەتەن ھېچقانداق بىر ياخشىلىق كەلمەيدىغانلىقى ئايان بولغان ئىدى.

بۇ ھال خۇددى نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ تۆۋەندىكىدەك دۇئا قىلغىنىغا ئوخشايدۇ: ﴿نۇھ ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم يەر يۈزىدە كاپىرلارنىڭ بىرىنىمۇ قويمىغىن. ئەگەر ئۇلارنى قويساڭ، شۈبھىسىزكى، بەندىلىرىڭنى ئازدۇرىدۇ، ئۇلارنىڭ تاپقان بالىلىرىمۇ پەقەت فاجىر، كاپىر بولىدۇ﴾[1].

شۇڭا اللّٰه تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قىلغان بۇ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلدى. مۇسا ئەلەيھىسسالام دۇئا قىلغاندا قېرىندىشى ھارۇن ئەلەيھىسسالام ئامىين ئامىين! دېدى.

﴿اللّٰه ئېيتتى: «ئىككىڭلارنىڭ دۇئاسى ئىجابەت قىلىندى، دەۋىتىڭلارنى داۋاملاشتۇرۇڭلار، نادانلارنىڭ يولىغا ئەگەشمەڭلار»﴾ يەنى سىلەرنىڭ پىرئەۋننى پۈتۈنلەي ھالاك قىلىشتىن ئىبارەت تىلىكىڭلارنى ئىجابەت قىلدۇق. سىلەر مېنىڭ دىنىمغا دەۋەت قىلىشتا چىڭ تۇرۇڭلار. ئىبنى جۇرەيج ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: سىلەر ئىككىڭلار مېنىڭ دىنىمدىن ئىبارەت يولۇمغا مېڭىڭلار.

* * * * * * *

۞ وَجَٰوَزۡنَا بِبَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ ٱلۡبَحۡرَ فَأَتۡبَعَهُمۡ فِرۡعَوۡنُ وَجُنُودُهُۥ بَغۡيٗا وَعَدۡوًاۖ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَدۡرَكَهُ
ٱلۡغَرَقُ قَالَ ءَامَنتُ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱلَّذِيٓ ءَامَنَتۡ بِهِۦ بَنُوٓاْ إِسۡرَٰٓءِيلَ وَأَنَا۠ مِنَ ٱلۡمُسۡلِمِينَ ﴿٩٠﴾ ءَآلۡـَٰٔنَ
وَقَدۡ عَصَيۡتَ قَبۡلُ وَكُنتَ مِنَ ٱلۡمُفۡسِدِينَ ﴿٩١﴾ فَٱلۡيَوۡمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنۡ خَلۡفَكَ ءَايَةٗۚ
وَإِنَّ كَثِيرٗا مِّنَ ٱلنَّاسِ عَنۡ ءَايَٰتِنَا لَغَٰفِلُونَ ﴿٩٢﴾

بىز ئىسرائىل ئەۋلادىنى دېڭىزدىن ئۆتكۈزىۋەتتۇق، ئۇلارنى پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ ئەسكەرلىرى زۇلۇم ۋە زوراۋانلىق قىلىش يۈزىسىدىن قوغلىدى. پىرئەۋن غەرق بولىدىغان ۋاقىتتا: «ئىمان ئېيتتىمكى، ئىسرائىل ئەۋلادى ئىمان ئېيتقان ئىلاھتىن غەيرىي ئىلاھ يوقتۇر، مەن مۇسۇلمانلاردىنمەن» دېدى﴿90﴾. (ئۇنىڭغا دېيىلدىكى) «(ھاياتتىن ئۈمىد ئۈزگىنىڭدە) ئەمدى (ئىمان ئېيتامسەن؟) ئىلگىرى اللّٰه غا ئاسىيلىق قىلغان ۋە بۇزغۇنچىلاردىن بولغان ئىدىڭ﴿91﴾. سەندىن كېيىنكىلەرگە ئىبرەت بولۇشۇڭ ئۈچۈن، بۈگۈن سېنىڭ جەستىڭنى قۇتقۇزىمىز (يەنى سېنىڭ جەستىڭنى دېڭىزدىن چىقىرىپ قويىمىز)». نۇرغۇن كىشىلەر، شەك ـ شۈبھىسىزكى، بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزدىن غاپىلدۇر﴿92﴾.

ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ قۇتۇلغانلىقى، پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ تەۋەسىنىڭ غەرق بولغانلىقى توغرىسىدا

بۇ ئايەتلەردە اللّٰه تائالا پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قوشۇنلىرىنى سۇغا قانداق غەرق قىلغانلىقىنى بايان قىلىدۇ. ئىسرائىل ئەۋلادى مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەمراھلىقىدا مىسىردىن چىققاندا بۇلارنىڭ سانى

[1] سۈرە نۇھ 26 — 27 - ئايەتلەر.

www.munber.org

باللاردىن باشقا 600 مىڭ جەڭچىدىن تەركىب تاپقان ئىدى. ئۇلار قىبتى قەۋمىدىن نۇرغۇنلىغان زىبۇ - زىننەت بويۇملىرىنى ئارىيەت ئېلىپ، ئۆزلىرى بىلەن بىللە ئېلىپ چىققان ئىدى. شۇڭا پىرئەۋن ئۇلارغا قاتتىق غەزەپلىنىپ ھەر جايدىكى شەھەر ۋە رايونلارغا ئەسكەر توپلاشقا ئادەم ئەۋەتتى.

پىرئەۋن ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ يېتىش ئۈچۈن اللہ تائالا ئىرادە قىلغان غەرق قىلىنىدىغان جايغا زور قوشۇن بولۇپ ئاتلىنىپ چىقتى. ئۇنىڭ دۆلەت ئەربابلىرىدىن چوڭ - كىچىك ھوقۇقدارلارنىڭ ھەممىسى قوشۇن بىلەن بىرگە چىققان ئىدى. ئۇلار ئىسرائىل ئەۋلادىغا كۈن چىققان مەزگىلدە يېتىشۋالدى. ﴿ئىككى توپ (يەنى پىرئەۋن توپى بىلەن مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ توپى) بىر - بىرىنى كۆرۈپ تۇرۇشقان چاغدا، مۇسانىڭ ئادەملىرى: «ئۇلار: (يەنى پىرئەۋن بىلەن قوشۇنى) بىزگە چوقۇم يېتىشۋالىدىغان بولدى» دېدى﴾[1].

ئىسرائىل ئەۋلادى دېڭىز بويىغا بارغاندا پىرئەۋن ئۇلارغا يېتىشۋالدى. بۇ چاغدا ئىككى تەرەپ ئارىسىدا پەقەت ئۇرۇش قىلماقتىن باشقا يول قالمىغان ئىدى. مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئادەملىرى: بىز بۇ قىيىنچىلىقتىن قانداق قۇتۇلىمىز؟ دېيىشىپ كەتتى. مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: ھەقىقەتەن مەن بۇ جايغا كېلىشكە بۇيرۇلدۇم: ﴿«ئۇنداق بولمايدۇ (يەنى ھەرگىز يېتىشەلمەيدۇ) پەرۋەردىگارىم ھەقىقەتەن مەن بىلەن بىللە، مېنى (قۇتۇلۇش يولىغا) باشلايدۇ»﴾[2] دەپ جاۋاب بەردى.

ئىش شۇ دەرىجىدە تەسلەشكەندە اللہ تائالا ئاسانچىلىق ئاتا قىلدى، مۇسا ئەلەيھىسسالامنى ھاسىسى بىلەن دېڭىزغا ئۇرۇشقا بۇيرىدى. مۇسا ئەلەيھىسسالام ھاسىسى بىلەن دېڭىزغا ئۇردى، شۇنىڭ بىلەن دېڭىز بۆلۈندى. بۆلۈنگەن سۇنىڭ ھەربىر تەرىپى گويا ناھايىتى چوڭ بىر تاغقا ئوخشايتتى. ھەر بىر قەبىلىگە بىردىن 12 يول ئېچىلدى، اللہ تائالا شامالغا بۇيرۇق بېرىۋىدى، شامال دېڭىزدىن ئېچىلغان يوللارنى قۇپ - قۇرۇق قىلىۋەتتى. ﴿بىز شەك - شۈبھىسىز مۇساغا ۋەھيى قىلدۇقكى، «سەن مېنىڭ بەندىلىرىمنى كېچىدە (مىسىردىن) ئېلىپ چىقىپ كەت، سەن (ھاساڭنى) دېڭىزغا ئۇرۇپ ئۇلارغا بىر قۇرۇق يول ئېچىپ بەرگىن، (پىرئەۋننىڭ ئارقاڭدىن قوغلاپ) يېتىۋېلىشىدىن قورقمىغىن، (دېڭىزدا غەرق بولۇپ كېتىشتىنمۇ) قورقمىغىن»﴾[3].

ھەر بىر قەۋمنىڭ بىر - بىرىنى كۆرۈپ تۇرۇشى ۋە ئۆزلىرىنى ھالاك بولدۇق دەپ قالماسلىقى ئۈچۈن يوللارنىڭ ئارىسىدىكى سۇ تور شەكلىگە ئوخشاش تۆشۈك قىلىندى. ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ ھەممىسى دېڭىزدىن ئۆتۈپ ساق - سالامەت قىرغاققا چىقىپ بولغاندا پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قوشۇنلىرى دېڭىزنىڭ ئۇ تەرىپىگە يېتىپ كەلدى. باشقا رەڭلىك ئاتلارنى ھېسابقا ئالمىغاندا پىرئەۋن يۈزمىڭ كىشىلىك قاراگىر ئاتلىق قوشۇن بىلەن بىللە ئىدى. پىرئەۋن بۇ ئەھۋاللارنى كۆرۈپ قاتتىق قورققانلىقتىن ئۇنى سۈر بېسىپ كەتتى. ئاندىن كەينىگە داجىدى ۋە چېكىنىشنى ئويلىدى. بىراق ئۇنىڭغا قۇتۇلۇش يولى يوق ئىدى. چۈنكى ئۇنىڭغا پۈتۈلگەن تەقدىر ئىجرا بولىدىغان، ئۇنىڭغا ئوقۇلغان لەنەت، قىلىنغان بەتدۇئالار ئىجابەت بولىدىغان پەيت كەلگەن ئىدى.

جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام كەڭ توۋاقلىق دۇلدۇل ئاتقا مىنىپ پىرئەۋننىڭ ئېتىنىڭ يان تەرىپىگە كەلدى. جىبرىئىلنىڭ ئېتى پىرئەۋننىڭ ئېتىغا قاراپ كىشنىدى، ئاندىن جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ئېتى بىلەن دېڭىزغا شۇڭغىدى. ئۇنىڭ ئېتىنىڭ ئارقىسىدىنلا پىرئەۋننىڭ ئېتىمۇ دېڭىزغا قاراپ چاپتى. پىرئەۋن

---

[1] سۈرە شۇئەرا 61 - ئايەت.
[2] سۈرە شۇئەرا 62 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە تاھا 77 - ئايەت.

www.munber.org

خۇدىنى يوقىتىپ قويۇپ ئاستىدىكى ئەسكەر باشلىقلىرىغا ئاتلىرىنى قامچىلاشقا بۇيرۇپ مۇنداق دېدى: ئىسرائىل ئەۋلادى دېڭىزغا كىرىشكە بىزدىن ھەقلىق ئەمەس.

بارلىق قوشۇن ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ ئارقىسىدىن دېڭىزغا كىردى. مىكائىل ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ ئارقا تەرىپىدە تۇرۇپ ئۇلاردىن بىرنىمۇ قويماي دېڭىزغا ھەيدىدى، ئۇلارنىڭ ھەممىسى دېڭىزغا تولۇق كىرىپ بولغاندا، شۇنداقلا دېڭىزغا ئاۋۋال كىرگەنلەر دېڭىزنىڭ ئۇ قىرغىقىغا چىقىشقا تەمشىلىۋاتقاندا قۇدرەتلىك الله دېڭىز سۈيىنى قوشۇلۇپ ئۇلارنى غەرق قىلىشقا بۇيرۇدى. دېڭىز سۈيى بىرلەشتى، ئۇلارنىڭ بىرىمۇ ساق قالماي دېڭىز دولقۇنلىرىنىڭ ئىچىدە قالدى. دولقۇنلار پىرئەۋننى ئورىۋالغاچقا، ئۇ ئۆلۈم خەۋپى ئىچىدە قالدى.

شۇ ھالەتتە قالغاندا ئۇ مۇنداق دېدى: ﴿**«ئىمان ئېيتتىمكى، ئىسرائىل ئەۋلادى ئىمان ئېيتقان ئىلاھتىن غەيرىي ئىلاھ يوقتۇر، مەن مۇسۇلمانلاردىنمەن»**﴾ پىرئەۋن ئىمان قىلچە مەنپەئەت بەرمەيدىغان چاغدا ئىمان ئېيتتى ﴿ئۇلار بىزنىڭ ئازابىمىزنى كۆرگەن چاغدا: «بىز بىر الله غا ئىمان ئېيتتۇق، بىز بۇرۇن (الله غا) شېرىك قىلغان بۇتلارنى ئىنكار قىلدۇق» دېدى. بىزنىڭ ئازابىمىزنى كۆرگەن چاغدا ئېيتقان ئىمانىنىڭ ئۇلارغا پايدىسى بولمىدى، بۇ (يەنى ئازابنى كۆرگەندە ئېيتقان ئىمانىنىڭ پايدىلىق بولماسلىقى) الله نىڭ بەندىلىرى ئارىسىدا تۇتقان يولىدۇر، بۇ چاغدا كاپىرلار زىيان تارتقۇچى بولدى﴾[1].

پىرئەۋن يۇقىرىقى سۆزلەرنى دېگەن چاغدا الله تائالا ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى: ﴿**(ھاياتتىن ئۈمىد ئۈزگىنىڭدە) ئەمدى (ئىمان ئېيتامسەن؟) ئىلگىرى الله غا ئاسىيلىق قىلغان ۋە بۇزغۇنچىلاردىن بولغان ئىدىڭ**﴾ يەنى سەن مۇشۇ ۋاقىتتا ئىمان ئېيتامسەن. بۇنىڭدىن ئىلگىرى سەن الله بىلەن ئۆزەڭنىڭ ئارىسىدىكى ئىشلاردا الله تائالاغا ئاسىيلىق قىلدىڭ ۋە زېمىندا كىشىلەرنى ئازدۇرىدىغان بۇزغۇنچىلاردىن بولدۇڭ ﴿ئۇلارنى بىز دوزاخقا ئۇندەيدىغان پېشۋالار قىلدۇق (يەنى ئۇلارنى بىز دۇنيادا گۇمراھلار ئەگىشىدىغان كۇفرىنىڭ باشلىقلىرى قىلدۇق)، قىيامەت كۈنى ئۇلار ياردەمگە ئېرىشەلمەيدۇ (يەنى قىيامەت كۈنى ئۇلاردىن ئازابنى دەپئى قىلىدىغان مەدەتكار بولمايدۇ)﴾[2].

بۇ الله تائالانىڭ بىزگە پىرئەۋننىڭ شۇنداق ھالەتتە ئىمان ئېيتقانلىقىنى بايان قىلىپ بېرىشى يوشۇرۇن سىرلاردىن بولۇپ الله تائالا ئۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بىلدۈرگەن.

ئىمام ئەبۇداۋۇد ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ماڭا جىبرىئىل مۇنداق دېدى: پىرئەۋننىڭ الله تائالانىڭ رەھمىتىگە ئېرىشىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ، مېنىڭ دېڭىز سۈيىنى قامااللاپ قەھرىم بىلەن ئۇنىڭ ئېغىزىغا تىقىۋاتقانلىقىمنى كۆرسەڭ ئىدىڭ». بۇ ھەدىسنى تىرمىزى ۋە ئىبنى جەرىرمۇ رىۋايەت قىلغان.

﴿**سەندىن كېيىنكىلەرگە ئىبرەت بولۇشۇڭ ئۈچۈن، بۈگۈن سېنىڭ جەسىتىڭنى قۇتقۇزىمىز (يەنى سېنىڭ جەسىتىڭنى دېڭىزدىن چىقىرىپ قويىمىز)**﴾ يەنى سېنىڭ جەسىتىڭنى ئىسرائىل ئەۋلادى ئۈچۈن سېنىڭ ئۆلگەنلىكىڭگە ۋە ھالاك بولغانلىقىڭغا الله تائالانىڭ ھەر نەرسىنى قىلىشقا قادىر ئىكەنلىكىگە ۋە ھېچ نەرسىنىڭ الله تائالاغا تەڭ كېلەلمەيدىغانلىقىغا پاكىت قىلىپ جەسىتىڭنى ئېگىزرەك بىر ئورۇنغا چىقىرىپ قويىمىز.

---

(1) سۈرە غاپىر 84 — 85 - ئايەتلەر.
(2) سۈرە قەسەس 41 - ئايەت.

www.munber.org

بۇ ئايەت ھەققىدە ئىبنى ئاببا س رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ۋە باشقا سەلەپ ئالىملىرى مۇنداق دەيدۇ: ھەقىقەتەن ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ بەزىسى پىرئەۋننىڭ راست ئۆلگەنلىكىدىن شەكلەندى. شۇنىڭ بىلەن، ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ ئۇنىڭ ئۆلگەنلىكىنى ۋە ھالاك بولغانلىقىنى كۆرۈشى ئۈچۈن، اللە تائالا دېڭىزغا ئۇنىڭ جانسىز جەسىتىنى ھەممىگە تونۇشلۇق بولغان تۆمۈر چاپىنى بىلەن دېڭىز ساھىلىدىكى ئېگىزرەك ئورۇنغا چىقىرىپ تىك تۇرغۇزۇپ بېرىشكە بۇيرۇدى ››.

﴿**نۇرغۇن كىشىلەر، شەك - شۈبھىسىزكى، بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزدىن غاپىلدۇر**﴾ يەنى ئۇلار پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ غەرق قىلىنىپ ھالاك بولۇشىدىن ئىبرەت ئالمايدۇ ۋە ۋەز - نەسىھەت قوبۇل قىلمايدۇ.

پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قەۋمى ئاشۇرا كۈنىدە ھالاك قىلىنغان ئىدى. بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ئىبنى ئاببا س رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە كەلدى، مەدىنىدىكى يەھۇدىيلار ئاشۇرا كۈنىدە روزا تۇتاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلاردىن: ‹‹ سىلەر روزا تۇتۇۋاتقان بۇ كۈن قانداق كۈن؟ ›› دەپ سورىدى يەھۇدىيلار: بۇ كۈن مۇسا ئەلەيھىسسالام پىرئەۋننىڭ ئۈستىدىن غەلىبە قىلغان كۈن، دەپ جاۋاب بەردى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلەرگە: ‹‹ سىلەر مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇتقان روزىسىنى تۇتۇشتا يەھۇدىيلاردىنمۇ ھەقلىقراق سىلەر، بۇ كۈنى روزا تۇتۇڭلار ›› دېدى.

* * * * * * *

وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ مُبَوَّأَ صِدْقٍ وَرَزَقْنَٰهُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ فَمَا ٱخْتَلَفُوا۟ حَتَّىٰ جَآءَهُمُ ٱلْعِلْمُ ۚ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِى بَيْنَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ فِيمَا كَانُوا۟ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٩٣﴾

شۈبھىسىزكى، بىز ئىسرائىل ئەۋلادىنى (ئۇلارنىڭ دۈشمەنلىرىنى ھالاك قىلغاندىن كېيىن) ياخشى جايغا ئورۇنلاشتۇردۇق، ئۇلارنى شېرىن نەرسىلەر بىلەن رىزىقلاندۇردۇق، ئۇلارغا ئىلىم (يەنى اللە نىڭ ھۆكمىنى ئىچىگە ئالغان تەۋرات) كەلگەندىن كېيىن، ئۇلار (دىن ئىشىدا) ئاندىن ئىختىلاپ قىلىشتى. پەرۋەردىگارىڭ قىيامەت كۈنى، ئۇلار ئىختىلاپ قىلىشقان نەرسىلەر ئۈستىدە، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئەلۋەتتە ھۆكۈم چىقىرىدۇ ﴿93﴾.

ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ ياخشى ئورۇنغا ئورۇنلاشتۇرۇدىغانلىقى ۋە ئۇلارنىڭ پاك - شېرىن نەرسىلەر بىلەن رىزىقلاندۇرۇلغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا ئىسرائىل ئەۋلادىغا ئىنئام قىلغان دىنىي ۋە دۇنيالىق نەرسىلەردىن خەۋەر بەردى. ﴿**شۈبھىسىزكى، بىز ئىسرائىل ئەۋلادىنى (ئۇلارنىڭ دۈشمەنلىرىنى ھالاك قىلغاندىن كېيىن) ياخشى جايغا ئورۇنلاشتۇردۇق**﴾ يەنى بۇ ياخشى جاي مىسىر زېمىنىنى ۋە شام زېمىنىنىڭ بەيتۇلمۇقەددەسكە يانداشقان تۇرىدىغان يەرلىرىنى ۋە بەيتۇلمۇقەددەسنىڭ ئەتراپلىرىنى كۆرسىتىدۇ.

اللە تائالا پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قوشۇنلىرىنى ھالاك قىلغاندىن كېيىن مۇسا ئەلەيھىسسالام دۆلىتىنىڭ سۇلتانلىقى مىسىرنىڭ پۈتۈن شەھەرلىرىگە تولۇق كېڭەيدى. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بوزەك قىلىنغان قەۋمنى (يەنى بەنى ئىسرائىلنى) بىز بەرىكەتلىك قىلغان (شام) زېمىنىنىڭ شەرق تەرەپلىرىگە ۋە غەرب تەرەپلىرىگە (يەنى ھەممە تەرەپكە) ۋارىس قىلدۇق. ئىسرائىل ئەۋلادى سەۋر قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن، پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئۇلارغا قىلغان چىرايلىق ۋەدىسى تولۇق ئىشقا ئاشتى؛ پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ

www.munber.org

قەۋمىنىڭ سالغانلىرى (يەنى ئىمارەتلىرى) نى ۋە ياسىغانلىرى (يەنى باغلىرى ۋە ئېكىنزارلىقلىرى) نى ۋەيران قىلدۇق﴾[1] ﴿بىز ئۇلارنى (يەنى پىرئەۋن بىلەن ئۇنىڭ قەۋمىنى) باغلاردىن، بۇلاقلاردىن، خەزىنىلەردىن ۋە ئېسىل تۇرالغۇدىن ئايرىۋەتتۇق. شۇنداق قىلىپ ئۇلارنى بەنى ئىسرائىلغا مىراس قىلىپ بەردۇق﴾[2] ﴿ئۇلار (غەرق بولۇپ) نۇرغۇن باغلارنى، بۇلاقلارنى، زىرائەتلەرنى، چىرايلىق جايلارنى قالدۇردى﴾[3].

لېكىن ئىسرائىل ئەۋلادى مۇسا ئەلەيھىسسالام باشچىلىقىدا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ شەھىرى بولغان بەيتۇلمۇقەددەسنى كۆزلەپ داۋاملىق ئىلگىرىلىدى. بەيتۇلمۇقەددەستە ئەمالىقە قەۋمى بار ئىدى. بىراق ئىسرائىل ئەۋلادى بەيتۇلمۇقەددەسكە يېقىنلاشقاندا ئۇلار بىلەن ئۇرۇش قىلىشتىن يېنىۋالدى. شۇنىڭ بىلەن اللە تائالا ئۇلارنى تەيھ چۆلىدە 40 يىل ئازدۇردى. ئۇ چۆلدە ئالدى بىلەن ھارۇن ئەلەيھىسسالام ئاندىن مۇسا ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولدى. ئۇ ئىككىسىنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن ئۇلار يۇشە ئىبنى نۇن ئەلەيھىسسالام باشچىلىقىدا بۇ چۆلدىن چىقتى. شۇنىڭ بىلەن اللە تائالا ئۇلارغا بەيتۇلمۇقەددەسنى پەتھى قىلىشنى نېسىپ قىلدى. ئۇلار بۇ جايدا بىر زامانلارغىچە سەلتەنەتلىك بىر دەۋر سۈردى.

﴿ئۇلارنى شېرىن نەرسىلەر بىلەن رىزىقلاندۇردۇق﴾ يەنى تەبىئى جەھەتتە پاك، پايدىلىق ۋە شېرىن، شەرئى جەھەتتە ھالال بولغان رىزىقلارنى ئاتا قىلدۇق. **﴿ئۇلارغا ئىلىم (يەنى اللە نىڭ ھۆكمىنى ئېچىپ ئالغان تەۋرات) كەلگەندىن كېيىن، ئۇلار (دىن ئىشىدا) ئاندىن ئىختىلاپ قىلىشتى﴾** يەنى دىنى مەسىلىلەردىن بىرەر مەسىلىدە ئېنىق بىلىمگە ئىگە بولغاندىن كېيىنلا ئىختىلاپ قىلىشتى اللە تائالا ئۇلارغا مەسىلىلەرنى ئوچۇق بايان قىلىپ بەرگەن ۋە ئۇلاردىكى شەك ـ شۈبھىلەرنى كۆتۈرىۋەتكەن بولغاچقا، ئۇلار ئىختىلاپلاشماسلىقى كېرەك ئىدى.

ئىمام ھاكىم مۇستەدرەك دېگەن كىتابىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھەقىقەتەن يەھۇدىيلار ئىختىلاپ قىلىشىپ 71 پىرقىغا بۆلۈنۈپ كەتتى. خرىستىئانلار ئىختىلاپ قىلىشىپ 72 پىرقىغا بۆلۈنۈپ كەتتى. كەلگۈسىدە بۇ ئۇممەت 73 پىرقىغا بۆلۈنىدۇ. ئۇلاردىن بىر پىرقىسى جەننەتتە، 72 پىرقىسى دوزاختا بولىدۇ». ساھابىلار: «ئۇ جەننەت ئەھلى كىملەر؟» دەپ سورىغاندا. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەن ۋە مېنىڭ ساھابىلىرىم ماڭغان يولدا ماڭغانلاردۇر» دېدى. **﴿پەرۋەردىگارىڭ قىيامەت كۈنى، ئۇلار ئىختىلاپ قىلىشقان نەرسىلەر ئۈستىدە، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئەلۋەتتە ھۆكۈم چىقىرىدۇ﴾**.

* * * * * * *

فَإِن كُنتَ فِي شَكٍّ مِّمَّآ أَنزَلۡنَآ إِلَيۡكَ فَسۡـَٔلِ ٱلَّذِينَ يَقۡرَءُونَ ٱلۡكِتَٰبَ مِن قَبۡلِكَۚ لَقَدۡ
جَآءَكَ ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ ٱلۡمُمۡتَرِينَ ﴿٩٤﴾ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ ٱلَّذِينَ كَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ
فَتَكُونَ مِنَ ٱلۡخَٰسِرِينَ ﴿٩٥﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ حَقَّتۡ عَلَيۡهِمۡ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤۡمِنُونَ ﴿٩٦﴾ وَلَوۡ
جَآءَتۡهُمۡ كُلُّ ءَايَةٍ حَتَّىٰ يَرَوُاْ ٱلۡعَذَابَ ٱلۡأَلِيمَ ﴿٩٧﴾

[1] سۈرە ئەئراف 137 ـ ئايەت.
[2] سۈرە شۇئەرا 57 — 59 ـ ئايەتلەر.
[3] سۈرە دۇخان 25 ـ ئايەت.

www.munber.org

مۇبادا سەن ساڭا بىز نازىل قىلغان كىتابتىن شەكلىنىدىغان بولساڭ، سەندىن ئىلگىرى كىتاب ئوقۇغانلار (يەنى تەۋرات بىلەن ئىنجىل نازىل قىلىنغان يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار) دىن سوراپ باققىن، شۈبھىسىزكى، ساڭا پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن ھەق (قۇرئان) كەلدى. سەن ھەرگىز شەك قىلغۇچىلاردىن بولمىغىن﴿94﴾. سەن ھەرگىز الله نىڭ ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلغۇچىلاردىن بولمىغىن، (ئۇنداق بولساڭ) زىيان تارتقۇچىلاردىن بولۇپ قالىسەن﴿95﴾. شۈبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭنىڭ لەنىتىگە تېگىشلىك بولغانلار ئىمان ئېيتمايدۇ﴿96﴾. ئۇلارغا پۈتۈن مۆجىزىلەركۆرسىتىلگەن تەقدىردىمۇ، قاتتىق ئازابنى كۆرمىگىچە (ئىمان ئېيتمايدۇ)﴿97﴾.

قۇرئان كەرىمنىڭ راستلىقى ھەققىدە ئىلگىرىكى كىتابلاردىمۇ دەلىللەرنىڭ بارلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار ئەلچىگە - ئۇممى پەيغەمبەرگە (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) ئەگىشىدۇ، ئۇلار ئۆز ئىلكىدىكى تەۋرات، ئىنجىللاردا ئۇنىڭ (سۈپىتىنىڭ) يېزىلغانلىقىنى كۆرىدۇ﴾[1] ئۇلار كىتابلىرىدىن ئۆگەنگەن بىلىم ئارقىلىق مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى خۇددى ئۆزلىرىنىڭ ئوغۇللىرىنى تونۇغاندەك تونۇپ تورۇپمۇ، ئۇ بىلىمگە شەك قىلىدۇ. ئۇنى ئۆزگەرتىۋېتىدۇ ۋە ئالماشتۇرۇۋېتىدۇ. ئۆزلىرىگە قارشى پاكىت تۇرغۇزۇلغان تۇرۇقلۇق ئۇلار ئۇنىڭغا ئىمان كەلتۈرمەيدۇ.

﴿شۈبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭنىڭ لەنىتىگە تېگىشلىك بولغانلار ئىمان ئېيتمايدۇ. ئۇلارغا پۈتۈن مۆجىزىلەركۆرسىتىلگەن تەقدىردىمۇ، قاتتىق ئازابنى كۆرمىگىچە (ئىمان ئېيتمايدۇ)﴾ يەنى ئۇلار ئۆزلىرىگە ئىمان ئەسقاتىدىغان چاغدا ئىمان ئېيتماي، ئەكسىچە ئىمان ھېچ بىر جانغا ئەسقاتمايدىغان چاغدا ئىمان ئېيتىدۇ. شۇڭلاشقىمۇ مۇسا ئەلەيھىسسالام پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قەۋمىگە بەددۇئا قىلغاندا مۇنداق دېگەن: ﴿مۇسا ئېيتتى: «ئى پەرۋەردىگارىمىز! كىشىلەرنى يولۇڭدىن ئازدۇرۇشى ئۈچۈن - ئى پەرۋەردىگارىمىز! - پىرئەۋنگە ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ چوڭلىرىغا ھاياتىي دۇنيادا زىننەت بۇيۇملىرىنى، تۈرلۈك مال - مۈلۈكلەرنى بەردىڭ. پەرۋەردىگارىمىز! ئۇلارنىڭ مال - مۈلۈكلىرىنى يوق قىلغىن، ئۇلارنىڭ دىللىرىنى قاتتىق قىلغىن، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئىمان ئېيتماي قاتتىق ئازابنى كۆرسۇن»﴾[2] الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز ئۇلارغا (يەنى كۇففارلارغا) پەرىشتىلەرنى چۈشۈرگەن، ئۆلۈكلەرنى ئۇلار بىلەن سۆزلەشتۈرگەن، بىز ھەممە نەرسىنى ئۇلارنىڭ ئالدىغا يىغىپ بەرگەن (يەنى ئۇلارنىڭ يۇقىرىقى تەلەپلىرىنى ئورۇنلىغان) تەقدىردىمۇ، الله خالىمىغىچە ئۇلار ئىمان ئېيتمايدۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ تولىسى (بۇنى) ئۇقمايدۇ﴾[3].

* * * * * * *

فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ ءَامَنَتْ فَنَفَعَهَآ إِيمَـٰنُهَآ إِلَّا قَوْمَ يُونُسَ لَمَّآ ءَامَنُوا۟ كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ ٱلْخِزْىِ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَمَتَّعْنَـٰهُمْ إِلَىٰ حِينٍ ﴿٩٨﴾

(ھالاك بولغان شەھەرلەر ئاھالىلىرى ئىچىدە) يۇنۇس قەۋمىدىن باشقىسىغا (ئازابنىڭ ئالامىتىنى كۆرۈپ) ئېيتقان ئىمانىنىڭ پايدىسى بولغىنى يوق، يۇنۇس قەۋمى ئىمان ئېيتقاندا، دۇنيا ھاياتىدا رەسۋا

---

[1] سۈرە ئەئراف 157 - ئايەت.
[2] سۈرە يۇنۇس 88 - ئايەت.
[3] سۈرە ئەنئام 111 - ئايەت.

www.munber.org

قىلىدىغان ئازابنى ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن كۆتۈرۈۋەتتۇق، ئۇلارنى مەلۇم ۋاقىتقىچە (يەنى ئەجىلى يەتكەنگە قەدەر دۇنيادىكى شەيئىلەردىن) بەھرىمەن قىلدۇق﴿98﴾.

ئازاب كېلىۋاتقان چاغدا ئېيتقان ئىماننىڭ پەقەت يۇنۇس ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىگىلا مەنپەئەت قىلغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئىلگىرىكى ئۈممەتلەردىن بىز ئۇلارغا ئەۋەتكەن پەيغەمبەرلەرگە تولۇق ئىمان ئېيتقان بىر شەھەر ئاھالىسى يوق، ئى مۇھەممەد! سەندىن بۇرۇن بىرەر پەيغەمبەر ئەۋەتسەكلا، ئۇنى ئۇنىڭ قەۋمى ياكى ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ كۆپ ساندىكىلىرى يالغانچىغا چىقاردى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(الله نىڭ ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلغۇچى) بەندىلەرگە ئەپسۇسكى، ئۇلارغا بىرەر پەيغەمبەر كەلسىلا ئۇنى مەسخىرە قىلىشتى﴾[1] ﴿ئۇلاردىن ئىلگىرىكى ئۈممەتلەرمۇ شۇنداق ئىدى، ئۇلارغا ھەر پەيغەمبەر كەلسىلا ئۇلار (ئۇنى): «بىر سېھىرگەر ياكى بىر مەجنۇن» دېدى﴾[2] ﴿شۇنىڭدەك سەندىن ئىلگىرى ھەر قاچان بىرەر شەھەرگە ئاگاھلاندۇرغۇچى (يەنى پەيغەمبەر) ئەۋەتسەكلا، ئۇنىڭ دۆلەتمەن ئادەملىرى: «بىز ھەقىقەتەن ئاتا ـ بوۋىلىرىمىزنىڭ بىر خىل دىنغا ئېتىقاد قىلغانلىقىنى بىلىمىز، شەك ـ شۈبھىسىزكى، بىز ئۇلارنىڭ ئىزلىرىدىن ماڭىمىز» دېيىشتى﴾[3].

ئىمام بۇخارى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ماڭا پەيغەمبەرلەر كۆرسىتىلدى، ئاندىن پەيغەمبەرلەر بىر بىرلەپ ئۆتۈشكە باشلىدى. بەزى پەيغەمبەر بىلەن پەقەت توپ ـ توپ جامائەت بىللە ئىدى. بەزى پەيغەمبەر بىلەن بىرلا ئادەم، بەزى پەيغەمبەر بىلەن پەقەت ئىككىلا ئادەم بار ئىدى ۋە بەزى پەيغەمبەر بىلەن ھېچ كىشى يوق ئىدى». ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شۇ سۆزىنىڭ داۋامىدا مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەگەشكۈچىلىرىنىڭ كۆپ ئىكەنلىكىنى بايان قىلدى. يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆز ئۈممىتىنىڭ شەرق ۋە غەربنىڭ ئۇپۇقىنى توسۇۋالغىدەك دەرىجىدە كۆپلىكىدىن خەۋەر بەردى. بۇنىڭدىن مەقسەت يۇنۇس ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىدىن باشقا ئىلگىرىكى ئۈممەتلەردىن پۈتۈن ئاھالىسىنىڭ ھەممىسى ئىمان ئېيتقان بىرمۇ شەھەر يوق ئىدى. يۇنۇس ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى نەينەۋا يۇرتىدىن ئىدى. ئۇلارنىڭ يۇنۇس ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتىشىنىڭ سەۋەبى شۇكى ئۇلار پەيغەمبىرى ئاگاھلاندۇرغان ئازابنىڭ ئالامەتلىرىنى ئۆز ـ كۆزلىرى بىلەن كۆرگەن ۋە پەيغەمبىرى ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن چىقىپ كەتسە ئۇ ئازابنىڭ يېتىپ قېلىشىدىن قورققانلىقتىن ئىدى. شۇ چاغدا ئۇلار الله تائالاغا نالە پەرياد قىلىپ دۇئا قىلدى. بالا ـ چاقىلىرى ۋە مال ـ ۋارانلىرىنى يىغىپ الله تائالاغا يالۋۇرۇپ يىلىندى. پەيغەمبىرى ئاگاھلاندۇرغان ئازابنى ئۆزلىرىدىن كۆتۈرۈۋېتىشنى الله تائالادىن تىلىدى. شۇنىڭ بىلەن الله ئۇلارغا رەھىم قىلىپ ئۇلاردىن ئازابنى كۆتۈرۈۋەتتى، ھەم ئەجىلىنى كېچىكتۈردى.

﴿(ھالاك بولغان شەھەرلەر ئاھالىلىرى ئىچىدە) يۇنۇس قەۋمىدىن باشقىسىغا (ئازابنىڭ ئالامىتىنى كۆرۈپ) ئېيتقان ئىمانىنىڭ پايدىسى بولغىنى يوق، يۇنۇس قەۋمى ئىمان ئېيتقاندا، دۇنيا ھاياتىدا رەسۋا قىلىدىغان ئازابنى ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن كۆتۈرۈۋەتتۇق، ئۇلارنى مەلۇم ۋاقىتقىچە (يەنى ئەجىلى يەتكەنگە قەدەر دۇنيادىكى شەيئىلەردىن) بەھرىمەن قىلدۇق﴾ قەتادە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ:

---

[1] سۈرە ياسىن 30 - ئايەت.
[2] سۈرە زارىيات 52 - ئايەت.
[3] سۈرە زۇخرۇف 23 - ئايەت.

www.munber.org

يۇنۇس ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىدىن باشقا ھېچقانداق بىر شەھەر ئەھلىگە كاپىر بولغانلىقى ئۈچۈن ئازاب ھازىر بولغان چاغدا، ئىمان كەلتۈرۈشى بىلەن ئۇ ئازاب كۆتۈرۈلۈپ كەتكىنى يوق. يۇنۇس ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى يۇنۇس ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ئارىسىدىن چىقىپ كەتكەنلىكىدىن ئۆزلىرىگە ئازاب يېقىنلاشقانلىقىنى چۈشەندى. الله تائالا ئۇلارنىڭ دىللىرىغا تەۋبە قىلىشنى سالدى. ئۇلار بىرىنى يۇڭدىن تىكىلگەن كىيىملەرنى كىيدى. چارۋا - ماللىرىنى قوزىلىرىدىن ئايرىدى. ئاندىن الله تائالاغا نالە - پەرياد قىلىپ 40 كېچە دۇئا قىلدى. ئۇلار ئىلگىرى قىلغان گۇناھلىرىغا چىن دىلىدىن پۇشايمان قىلغانلىقى ۋە تەۋبە قىلغانلىقى ئۈچۈن الله تائالا ئۇلارنىڭ ئۈستىگە كېلىپ بولغان ئازابنى كۆتۈرۈۋەتتى. ھەقىقەتەن يۇنۇس ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى مەسۇل[1] دېگەن يەرنىڭ نەيناۋا يۇرتىدىن ئىدى.

ئىبنى مەسئۇد، مۇجاھىد، سەئىد ئىبنى جۇبەير ۋە ئىلگىرىكى سەلەپلەردىن بىر قانچە كىشىمۇ شۇنداق رىۋايەت قىلدى.

* * * * * * *

وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَأٓمَنَ مَن فِى ٱلْأَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًا ۚ أَفَأَنتَ تُكْرِهُ ٱلنَّاسَ حَتَّىٰ يَكُونُوا۟ مُؤْمِنِينَ ﴿٩٩﴾ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَن تُؤْمِنَ إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ ۚ وَيَجْعَلُ ٱلرِّجْسَ عَلَى ٱلَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٠﴾

ئەگەر پەرۋەردىگارىڭ خالىسا ئىدى، ئەلۋەتتە،يەر يۈزىدىكى كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ئىمان ئېيتاتتى، سەن كىشىلەرنى مۆسۇلمان بولۇشقا مەجبۇرلامسەن؟﴿99﴾. ھەرقانداق كىشى پەقەت الله نىڭ ئىرادىسى بولغاندىلا، ئاندىن ئىمان ئېيتىدۇ، (الله نىڭ ئايەتلىرى ئۈستىدە) پىكىر يۈرگۈزمەيدىغانلارنى الله ئازابقا گىرىپتار قىلىدۇ﴿100﴾.

كىشىلەرنى ئىمان ئېيتىشقا مەجبۇرلاشنىڭ الله تائالانىڭ ھېكمىتىدىن ئەمەسلىكى توغرىسىدا

الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر پەرۋەردىگارىڭ خالىسا ئىدى﴾ ئى مۇھەممەد! ئەگەر پەرۋەدىگارىڭ خالىغان بولسا ئىدى، سەن ئېلىپ كەلگەن پەيغەمبەرلىككە زېمىن ئەھلىنىڭ ھەممىسىنىڭ ئىشىنىشىگە ئىزنى بەرگەن بولاتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئىمان ئېيتقان بولاتتى. لېكىن الله تائالانىڭ قىلغان ھەربىر ئىشىدا ھېكمىتى باردۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر پەرۋەردىگارىڭ خالىسا ئىدى، پۈتۈن ئادەملەرنى ئەلۋەتتە بىر ئۈممەت (يەنى بىر دىندا) قىلاتتى، ئۇلار (دىن توغرىسىدا) داۋاملىق ئىختىلاپ قىلىشقۇچىلاردۇر، پەقەت پەرۋەردىگارىڭنىڭ رەھمىتىگە ئېرىشكەنلەر بۇنىڭدىن مۇستەسنا. الله ئۇلارنى شۇنىڭ ئۈچۈن (يەنى ئىختىلاپ ئۈچۈن) ياراتتى. پەرۋەردىگارىڭنىڭ: «مەن چوقۇم پۈتۈن جىنلار ۋە ئىنسانلار بىلەن دوزاخنى توشقۇزىمەن» دېگەن سۆزى ئېنىق بەلگىلەندى. كۆڭلۈڭنى خاتىرجەم قىلىش ئۈچۈن، ساڭا پەيغەمبەرلەرنىڭ قىسسىلىرىنى بايان قىلىپ بېرىمىز، بۇ قىسسىلەر ھەقىقەتنى، مۆمىنلەر ئۈچۈن ۋەز - نەسىھەت،ئىبرەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان﴾[2] ﴿ئەگەر الله خالىسا، ئىنسانلارنىڭ ھەممىسىنى جەزمەن

[1] بۇ ئىراقتىكى موسۇل شەھىرىنى كۆرسىتىدۇ.
[2] سۈرە ھۇد 118 — 119 - ئايەتلەر.

www.munber.org

ھىدايەت قىلىدىغانلىقىنى مۆمىنلەر بىلمىدىمۇ؟ (مەككە پەتھى قىلىنىپ ئىسلام دىنىنىڭ غەلىبە قىلىشىدىن ئىبارەت)﴾[1].

﴿**سەن كىشىلەرنى مۇسۇلمان بولۇشقا مەجبۇرلامسەن؟**﴾ يەنى ئۇلارغا تاڭامسەن؟ ۋە ئۇلارنى ئىمان ئېيتىپ مۆمىن بولۇشقا مەجبۇرلامسەن؟ ئۇلارنى ئىمان ئېيتقۇزۇش سېنىڭ مەجبۇرىيىتىڭ ئەمەس. بەلكى ئۇ اللّٰه تائالاغا تەۋە ئىشتۇر.

﴿اللّٰه ھەقىقەتەن خالىغان كىشىنى گۇمراھ قىلىدۇ (خالىغان كىشىنى ھىدايەت قىلىدۇ). شۇڭا سەن ئۇلار ئۈچۈن (يەنى ئىمان ئېيتمىغانلىقلىرى ئۈچۈن) قايغۇرۇپ ئۆزەڭنى ھالاك قىلىۋالمىغىن﴾[2] ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنى ھىدايەت قىلىش سېنىڭ مەسئۇلىيىتىڭ ئەمەس (ساڭا تاپشۇرۇلغان ۋەزىپە پەقەت كىشىلەرگە اللّٰه نىڭ ۋەھيىسىنى يەتكۈزۈشتۇر). لېكىن اللّٰه خالىغان بەندىسىنى ھىدايەت قىلىدۇ﴾[3] ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنىڭ ئىمان ئېيتمىغانلىقىدىن ئۆزەڭنى ھالاك قىلىۋېتىشىڭ مۇمكىن﴾[4] ﴿شۈبھىسىزكى، سەن خالىغان ئادەمنى ھىدايەت قىلالمايسەن﴾[5] ﴿سېنىڭ مەسئۇلىيىتىڭ پەقەت تەبلىغ قىلىشتۇر. بىزنىڭ مەسئۇلىيىتىمىز ھېساب ئېلىشتۇر﴾[6] ﴿سەن (ئۇلارغا) ۋەز - نەسىھەت قىلغىن، سەن پەقەت (ئۇلارغا) ۋەز - نەسىھەت قىلغۇچىسەن. سەن ئۇلارغا مۇسەللەت (يەنى ئۇلارنى ئىمانغا مەجبۇرلىغۇچى) ئەمەسسەن﴾[7].

اللّٰه تائالانىڭ ھەممىنى بىلىدىغانلىقى، ھېكمەت ۋە ئادىللىق بىلەن ئىش قىلىدىغانلىقى ئۈچۈن ئۆزى خالىغان كىشىنى توغرا يولغا باشلايدىغان، ئۆزى خالىغان كىشىنى ئازغۇنلۇققا قويۇپ بېرىدىغان، ھەممە ئىش اللّٰه تائالانىڭ خالىغىنى بويىچە بولىدىغان زات ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان مەزكۇر ئايەتلەردىن باشقا يەنە نۇرغۇنلىغان ئايەتلەر باردۇر.

شۇڭا اللّٰه تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ھەرقانداق كىشى پەقەت اللّٰه نىڭ ئىرادىسى بولغاندىلا، ئاندىن ئىمان ئېيتىدۇ، (اللّٰه نىڭ ئايەتلىرى ئۈستىدە) پىكىر يۈرگۈزمەيدىغانلارنى اللّٰه ئازابقا گىرىپتار قىلىدۇ**﴾ يەنى اللّٰه تائالا ئۆزىنىڭ دەلىل ۋە پاكىتلىرى ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزمەيدىغان، تەپەككۇر قىلمايدىغان كىشىلەرنى ئازغۇنلۇققا ۋە گۇمراھلىققا دۇچار قىلىدۇ. اللّٰه تائالا ھىدايەت قىلىشقا لايىق كىشىلەرنى ھىدايەت قىلىشتا ۋە ئازدۇرۇشقا لايىق كىشىلەرنى ئازغۇنلۇققا قويۇپ قويۇشتا ئادىل يول تۇتقۇچىدۇر.

* * * * * * *

قُلِ ٱنظُرُواْ مَاذَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ وَمَا تُغۡنِي ٱلۡأٓيَٰتُ وَٱلنُّذُرُ عَن قَوۡمٖ لَّا يُؤۡمِنُونَ ﴿١٠١﴾
فَهَلۡ يَنتَظِرُونَ إِلَّا مِثۡلَ أَيَّامِ ٱلَّذِينَ خَلَوۡاْ مِن قَبۡلِهِمۡۚ قُلۡ فَٱنتَظِرُوٓاْ إِنِّي مَعَكُم مِّنَ
ٱلۡمُنتَظِرِينَ ﴿١٠٢﴾ ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْۚ كَذَٰلِكَ حَقًّا عَلَيۡنَا نُنجِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿١٠٣﴾

[1] سۈرە رەئد 31 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە فاتىر 8 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە بەقەرە 272 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە شۇئەرا 3 - ئايەت.
[5] سۈرە قەسەس 56 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[6] سۈرە رەئد 40 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى .
[7] سۈرە غاشىيە 21 — 22 - ئايەتلەر.

www.munber.org

ئېيتقىنكى، «ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىلەرنى كۆزىتىڭلار. مۆجىزىلەر ۋە ئاگاھلاندۇرغۇچىلارنىڭ (يەنى پەيغەمبەرلەرنىڭ) ئىمان ئېيتمايدىغان قەۋمگە پايدىسى بولمايدۇ﴿101﴾. ئۇلار پەقەت ئۆزلىرىدىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرگە كەلگەن كۈنلەرنىڭ (يەنى ئازابىنىڭ) (ئۆزلىرىگە كېلىشىنى) كۈتىدۇ». (ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «سىلەر (زۇلۇمنىڭ ئاقىۋىتىنى) كۈتۈڭلار، مەنمۇ سىلەر بىلەن بىرلىكتە ھەقىقەتەن (سىلەرنىڭ ھالاك بولۇشۇڭلارنى) كۈتكۈچىمەن»﴿102﴾. ئاندىن كېيىن پەيغەمبەرلىرىمىزنى، مۆمىنلەرنى (ئازابتىن) قۇتقۇزدۇق، مۆمىنلەرنى قۇتقۇزۇشقا مۇشۇنداق مەسئۇل بولىمىز﴿103﴾.

ئاسمان - زېمىننىڭ يارىتىلىشى ھەققىدە تەپەككۇر قىلىشقا بۇيرۇلغانلىق توغرىسىدا

الله تائالا بەندىلىرىنى ئۆزىنىڭ مەخلۇقاتلىرى ئۈستىدە تەپەككۇر قىلىشقا تەۋسىيە قىلىدۇ. ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن الله تائالا ئاسمان ۋە زېمىندا ياراتقان نەرسىلەردە؛ ئاسمانلاردىكى يورۇق ۋە تۇرغۇن يۇلتۇزلار، سەييارىلەر، قۇياش ۋە ئاي، كېچە - كۈندۈز قاتارلىقلاردا، كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ بىر - بىرىگە قارىمۇ قارشى بولۇشىدا، ئۇلارنىڭ بىر - بىرىنىڭ ئورنىغا ئالمىشىپ كېچىنىڭ كۈندۈزگە، كۈندۈزنىڭ كېچىگە ئۇلىشىپ كېتىشىدە، كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ ئۇزىراپ قىسقىراپ تۇرۇشىنىڭ قانۇنىيەتلىك بولۇشىدا، ئاسماننىڭ ئېگىز ۋە كەڭرى قىلىپ نۇقسانسىز چىرايلىق يارىتىلىشىدا ۋە الله تائالانىڭ يامغۇر ياغدۇرۇپ ئۆلۈك زېمىننى تىرىلدۈرۈپ ئۇنىڭدىن تۈرلۈك مېۋىلەر، زىرائەتلەر، گۈل - چېچەكلەر ۋە خىلمۇخىل ئۆسۈملۈكلەرنى ئۆستۈرۈپ بېرىشىدە رەڭلىرى تۈرلۈك، يەتكۈزىدىغان مەنپەئەتلىرى ھەرخىل بولغان ھايۋاناتلارنى يارىتىشىدا، زېمىندىكى ئېگىز تاغلارنى بىپايان كەتكەن تۈزلەڭلىكلەرنى، چۆل - باياۋانلارنى، ئاۋاتلاشقان ياكى خارابلاشقان ماكانلارنى، دېڭىزدىكى ئاجايىب - غارايىب نەرسىلەرنى ۋە تاغدەك دېڭىز دولقۇنلىرىنى يارىتىشىدا، سەپەر قىلغۇچىلارنىڭ كېمىلەرنىڭ مەيىن شامالدا مېڭىشى ئۈچۈن قۇدرەتلىك الله تائالانىڭ دېڭىزنى بويسۇندۇرۇپ بېرىشىدە پىكىر قىلىشقا تېگىشلىك ۋە الله تائالانىڭ بىرلىكى ۋە بارلىقىنى ئىسپاتلايدىغان دەلىل - پاكىتلار بار. الله تائالادىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر. ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ تەربىيىچىمۇ يوقتۇر.

﴿مۆجىزىلەر ۋە ئاگاھلاندۇرغۇچىلارنىڭ (يەنى پەيغەمبەرلەرنىڭ) ئىمان ئېيتمايدىغان قەۋمگە پايدىسى بولمايدۇ﴾ يەنى ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى الله تائالانىڭ بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان دەلىل - پاكىتلار، پەيغەمبەرلەر ئېلىپ كەلگەن ئۆزلىرىنىڭ راست پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان روشەن مۆجىزىلەر ۋە ئوچۇق دەلىل - پاكىتلار ئىمان ئېيتمايدىغان قەۋمگە ھېچقانداق پايدا بەرمەيدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۈبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭنىڭ لەنىتىگە تېگىشلىك بولغانلار ئىمان ئېيتمايدۇ. ئۇلارغا پۈتۈن مۆجىزىلەركۆرسىتىلگەن تەقدىردىمۇ، قاتتىق ئازابنى كۆرمىگىچە (ئىمان ئېيتمايدۇ)﴾[1].

﴿ئۇلار پەقەت ئۆزلىرىدىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرگە كەلگەن كۈنلەرنىڭ (يەنى ئازابىنىڭ) (ئۆزلىرىگە كېلىشىنى) كۈتىدۇ»﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! يالغان پەيغەمبەر دېگۈچىلەر پەقەت ئىلگىرى ئۆتكەن پەيغەمبەرلىرىنى يالغانغا چىقارغان ئۈممەتلەرگە الله تائالانىڭ ئىنتىقام ئېلىش ئۈچۈن چۈشۈرگەن ئازابلىق كۈنلىرىگە ئوخشاش كۈنلەرنىڭ ئۆزلىرىگە كېلىشىنى كۈتىدۇ.

---

[1] سۈرە يۇنۇس 96 – 97 - ئايەتلەر.

www.munber.org

﴿(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «سىلەر (زۇلۇمنىڭ ئاقىۋىتىنى) كۈتۈڭلار، مەنمۇ سىلەر بىلەن بىرلىكتە ھەقىقەتەن (سىلەرنىڭ ھالاك بولۇشۇڭلارنى) كۈتكۈچىمەن». ئاندىن كېيىن پەيغەمبەرلىرىمىزنى، مۆمىنلەرنى (ئازابتىن) قۇتقۇزدۇق﴾ پەيغەمبەرلەرنى يالغان پەيغەمبەر دېگۈچىلەرنى ھالاك قىلمىدۇق. **﴿مۆمىنلەرنى قۇتقۇزۇشقا مۇشۇنداق مەسئۇل بولىمىز﴾** شەك - شۈبھىسىزكى، مۆمىنلەرنى قۇتقۇزۇشنى الله تائالا ئۆزىنىڭ ئۇلۇغلىقى بىلەن ئۈستىگە ئالدى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿پەرۋەردىگارىڭلار (بەندىلىرىگە)رەھمەت قىلىشنى (ئېھسان قىلىش يۈزىسىدىن) ئۆز ئۈستىگە ئالدى﴾[1].

* * * * * * *

قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِن كُنتُمْ فِى شَكٍّ مِّن دِينِى فَلَآ أَعْبُدُ ٱلَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَلَٰكِنْ
أَعْبُدُ ٱللَّهَ ٱلَّذِى يَتَوَفَّىٰكُمْ ۖ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٤﴾ وَأَنْ أَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا وَلَا
تَكُونَنَّ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٥﴾ وَلَا تَدْعُ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَنفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ ۖ فَإِن فَعَلْتَ فَإِنَّكَ
إِذًا مِّنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٠٦﴾ وَإِن يَمْسَسْكَ ٱللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُۥٓ إِلَّا هُوَ ۖ وَإِن يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَآدَّ
لِفَضْلِهِۦ ۚ يُصِيبُ بِهِۦ مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ ۚ وَهُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٠٧﴾

(ئى مۇھەممەد! قەۋمىڭنىڭ مۇشرىكلىرىغا) ئېيتقىنكى، «(ئى ئىنسانلار! ئەگەر سىلەر مېنىڭ دىنىمدىن گۇمانلىنىدىغان بولساڭلار، سىلەرنىڭ الله نى قويۇپ چوقۇنۇۋاتقان بۇتلىرىڭلارغا مەن چوقۇنمايمەن، لېكىن مەن سىلەرنى قەبزى روھ قىلىدىغان الله غا ئىبادەت قىلىمەن، مەن مۆمىنلەردىن بولۇشقا بۇيرۇلدۇم»﴿104﴾. يەنە (ماڭا): «باتىل دىنلاردىن بۇرۇلۇپ، توغرا دىنغا يۈزلەنگىن، مۇشرىكلاردىن بولمىغىن﴿105﴾. الله نى قويۇپ، ساڭا پايدا - زىيان يەتكۈزەلمەيدىغان نەرسىلەرگە ئىبادەت قىلمىغىن، ئەگەر ئۇلارغا ئىبادەت قىلساڭ، چوقۇم (ئۆزەڭگە) زۇلۇم سالغۇچىلاردىن بولىسەن﴿106﴾. ئەگەر الله ساڭا بىرەر زىيان - زەخمەت يەتكۈزۈشنى ئىرادە قىلسا، يالغۇز الله دىن باشقا ئۇنى دەپئى قىلغۇچى بولمايدۇ، ئەگەر الله ساڭا بىرەر ياخشىلىقنى ئىرادە قىلسا، الله نىڭ پەزلىنى قايتۇرغۇچى بولمايدۇ، الله پەزلىنى بەندىلىرىدىن خالىغان ئادەمگە يەتكۈزىدۇ، الله (بەندىلىرىنىڭ گۇناھىنى) مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، (ئۇلارغا) مېھرىباندۇر» (دېيىلدى)﴿107﴾.

يالغۇز بىرلا الله تائالاغا ئىبادەت قىلىش ۋە ئۇنىڭغىلا تەۋەككۈل قىلىش توغرىسىدا

الله تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېگىن دەيدۇ: ئى بەندىلەر! (مەن سىلەرگە ئېلىپ كەلگەن الله تائالا ماڭا ۋەھيي ئارقىلىق بىلدۈرگەن توغرا دىن ئىسلام دىنىغا شەك قىلساڭلار، مەن سىلەرنىڭ الله تائالانى قويۇپ چوقۇنۇۋاتقان بۇتلىرىڭلارغا چوقۇنمايمەن، لېكىن مەن پەقەت شېرىكى يوق بىر الله تائالاغىلا ئىبادەت قىلىمەن. ئۇ سىلەرگە ھاياتلىق بەرگىنىدەك ھەم ئۆلتۈرىدۇ. ئاندىن سىلەرنىڭ قايتىپ بارىدىغان جايىڭلار الله تائالانىڭ دەرگاھىدۇر. ئەگەر سىلەرنىڭ الله تائالانى قويۇپ

---

[1] سۈرە ئەنئام 54 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

چوقۇنىۋاتقان ئىلاھلىرىڭلار راست بولسا، مەن ئۇ ئىلاھلىرىڭلارغا چوقۇنمايمەن، سىلەر ئىلاھلىرىڭلارنىڭ ماڭا زىيان يەتكۈزىشىنى تىلەپ دۇئا قىلىڭلار، ھەقىقەتەن ئۇ ئىلاھلىرىڭلار ماڭا ھېچقانداق زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ ۋە پايدىمۇ بېرەلمەيدۇ. شەك - شۈبھىسىزكى، پايدا - زىيان ئۆز ئىلكىدە بولغان زات، ھېچ شېرىكى يوق يالغۇز الله تائالادۇر. ﴿**لېكىن مەن سىلەرنى قەبزى روھ قىلىدىغان الله غا ئىبادەت قىلىمەن، مەن مۆمىنلەردىن بولۇشقا بۇيرۇلدۇم**﴾.

﴿**يەنە(ماڭا): «باتىل دىنلاردىن بۇرۇلۇپ، توغرا دىنغا يۈزلەنگىن**﴾ يەنى شېرىكتىن ئۆزەڭنى تارتىپ يالغۇز بىر الله تائالاغىلا خالىس ئىبادەت قىلىشقا يۈزلەنگىن ﴿**مۇشرىكلاردىن بولمىغىن**﴾.

﴿**ئەگەر الله ساڭا بىرەر زىيان - زەخمەت يەتكۈزۈشنى ئىرادە قىلسا، يالغۇز الله دىن باشقا ئۇنى دەپئى قىلغۇچى بولمايدۇ، ئەگەر الله ساڭا بىرەر ياخشىلىقنى ئىرادە قىلسا، الله نىڭ پەزلىنى قايتۇرغۇچى بولمايدۇ، الله پەزلىنى بەندىلىرىدىن خالىغان ئادەمگە يەتكۈزىدۇ**﴾ بۇ ئايەتتە ياخشىلىق بىلەن يامانلىق، پايدا بىلەن زىياننىڭ، پەقەت بىر الله تائالا تەرىپىدىنلا بولىدىغانلىقى بۇ ئىشلاردا الله تائالاغا ھېچكىمنىڭ شېرىك بولالمايدىغانلىقى، ئىبادەتنىڭ يالغۇز بىر الله تائالاغىلا خاس ئىكەنلىكى ۋە ئۇنىڭ ھېچ شېرىكى يوق ئىكەنلىكىگە دائىر ئوچۇق بايانلار بار.

﴿**الله (بەندىلىرىنىڭ گۇناھىنى) مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، (ئۇلارغا)مېھرىباندۇر» (دېيىلدى)**﴾ يەنى مەيلى شېرىك كەلتۈرگەنلىك گۇناھى ياكى ئۇنىڭدىن باشقا گۇناھلار بولسۇن، الله تائالانىڭ ئازابىدىن قورقۇپ بۇ گۇناھلارنى قايتا قىلماسلىق نىيىتى بىلەن تەۋبە قىلغان كىشىگە الله ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر.

* * * * * * *

قُلۡ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدۡ جَآءَكُمُ ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّكُمۡۖ فَمَنِ ٱهۡتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهۡتَدِي لِنَفۡسِهِۦۖ وَمَن

ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيۡهَاۖ وَمَآ أَنَا۠ عَلَيۡكُم بِوَكِيلٖ ۝١٠٨ وَٱتَّبِعۡ مَا يُوحَىٰٓ إِلَيۡكَ وَٱصۡبِرۡ حَتَّىٰ يَحۡكُمَ ٱللَّهُۚ

وَهُوَ خَيۡرُ ٱلۡحَٰكِمِينَ ۝١٠٩

(ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، «ئى ئىنسانلار! سىلەرگە پەرۋەردىگارىڭلار تەرىپىدىن ھەق دىن كەلدى، كىمكى ھىدايەت تاپىدىكەن، ئۆزىنىڭ پايدىسى ئۈچۈن ھىدايەت تاپقان بولىدۇ، كىمكى ئازىدىكەن،ئۆزىنىڭ زىيىنى ئۈچۈن ئازغان بولىدۇ، مەن سىلەرگە ھامىي ئەمەسمەن» ﴿108﴾***. (ئى مۇھەممەد!) ساڭا نازىل قىلىنغان ۋەھيىگە ئەگەشكىن (يەنى ئۇنىڭغا ئۆزەڭ ئەمەل قىلىپ، باشقىلارغا ئۇنى يەتكۈزگىن). الله (سەن بىلەن ئۇلارنىڭ ئارىسىدا) ھۆكۈم چىقارغۇچە (دىنغا دەۋەت قىلىش يولىدىكى مۇشەققەتلەرگە) چىدىغىن، الله ئەڭ ھەققانىي ھۆكۈم چىقارغۇچىدۇر*** ﴿109﴾.

الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كىشىلەرگە ئۆزىنىڭ الله تەرىپىدىن ئېلىپ كەلگەن ئەلچىلىكىنىڭ شەكلىنىشكە بولمايدىغان ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى، كىمكى بۇ ھەقىقەت ئارقىلىق توغرا يول تاپسا ۋە ئۇنىڭغا ئەگەشسە، ئۇنىڭ پايدىسى ئۆزى ئۈچۈن بولىدىغانلىقىنى، كىمكى ھەق يولدىن ئازسا بۇنىڭ جازاسىمۇ ئۆزىگىلا بولىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىشقا ۋە ﴿**مەن سىلەرگە ھامىي ئەمەسمەن**﴾ يەنى مەن سىلەرنىڭ مۆمىن بولۇشىڭلارغا كېپىل ئەمەسمەن. مەن پەقەت سىلەرنى ئاگاھلاندۇرغۇچىمەن. ھىدايەت قىلىش الله تائالاغىلا خاستۇر، دېيىشكە بۇيرۇيدۇ.

www.munber.org

﴿(ئى مۇھەممەد!) ساڭا نازىل قىلىنغان ۋەھيىگە ئەگەشكىن (يەنى ئۇنىڭغا ئۆزەڭ ئەمەل قىلىپ، باشقىلارغا ئۇنى يەتكۈزگىن). اللە (سەن بىلەن ئۇلارنىڭ ئارىسىدا) ھۆكۈم چىقارغۇچە (دىنغا دەۋەت قىلىش يولىدىكى مۇشەققەتلەرگە) چىدىغىن﴾ يەنى اللە ساڭا نازىل قىلغان كىتابقا ۋە ۋەھيي قىلغان نەرسىگە چىڭ ئېسىلغىن. اللە تائالا سېنىڭ بىلەن ساڭا قارشىلىق قىلغان كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا ھۆكۈم چىقارغۇچە سەۋر قىلغىن.

﴿اللە ئەڭ ھەققانىي ھۆكۈم چىقارغۇچىدۇر﴾ يەنى اللە تائالا ئەڭ ئادىل ۋە ھېكمەت بىلەن ھۆكۈم چىقارغۇچىدۇر.

مەرھەمەتلىك اللە تائالانىڭ پەزلى بىلەن سۈرە يۇنۇسنىڭ تەپسىرى تۈگىدى.

www.munber.org

مەككىدە نازىل بولغان — سۈرە ھۇد — 123 ئايەت

سۈرە ھۇدنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ چېچىنى ئاقارتقۇەتكەن سۈرىلەردىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا

ئىمام تىرمىزى، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، ئەبۇبەكرى: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! چېچىڭ ئاقىرىپ كېتىپتىغۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: «چېچىمنى ھۇد، ۋاقىئە، مۇرسالات، نەبە ۋە تەكۋىر سۈرىلىرى ئاقارتىۋەتتى» دېدى. يەنە بىر رىۋايەتتە: «سۈرە ھۇد ۋە ئۇنىڭغا مەزمۇنداش سۈرىلەر چېچىمنى ئاقارتىۋەتتى» دېگەن.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الٓرۚ كِتَٰبٌ أُحۡكِمَتۡ ءَايَٰتُهُۥ ثُمَّ فُصِّلَتۡ مِن لَّدُنۡ حَكِيمٍ خَبِيرٍ ﴿١﴾ أَلَّا تَعۡبُدُوٓاْ إِلَّا ٱللَّهَۚ إِنَّنِي
لَكُم مِّنۡهُ نَذِيرٞ وَبَشِيرٞ ﴿٢﴾ وَأَنِ ٱسۡتَغۡفِرُواْ رَبَّكُمۡ ثُمَّ تُوبُوٓاْ إِلَيۡهِ يُمَتِّعۡكُم مَّتَٰعًا حَسَنًا إِلَىٰٓ أَجَلٖ
مُّسَمّٗى وَيُؤۡتِ كُلَّ ذِي فَضۡلٖ فَضۡلَهُۥۖ وَإِن تَوَلَّوۡاْ فَإِنِّيٓ أَخَافُ عَلَيۡكُمۡ عَذَابَ يَوۡمٖ كَبِيرٍ ﴿٣﴾ إِلَى ٱللَّهِ
مَرۡجِعُكُمۡۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٌ ﴿٤﴾

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان الله نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

ئەلىف، لام، را. بۇ، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى، ھەممىدىن خەۋەردار الله تەرىپىدىن نازىل بولغان، ئايەتلىرىنىڭ تۈزۈلۈشى پۇختا، (ئەقىدە، ئەھكام ۋەز ۋە قىسسىلەر) تەپسىلىي بايان قىلىنغان كىتابتۇر[1]. (ئېيتقىنكى) «سىلەر پەقەت الله غا ئىبادەت قىلىڭلار، شۈبھىسىزكى، مەن سىلەرگە الله تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن، (كاپىر بولساڭلار سىلەرنى الله نىڭ ئازابىدىن) ئاگاھلاندۇرغۇچىمەن، (ئىمان ئېيتساڭلار الله نىڭ ساۋابى بىلەن سىلەرگە) خۇش خەۋەر بەرگۈچىمەن[2]. سىلەر پەرۋەردىگارىڭلاردىن مەغپىرەت تەلەپ قىلىڭلار، ئاندىن ئۇنىڭغا تەۋبە قىلىڭلار، الله سىلەرنى مۇئەييەن مۇددەتكىچە (يەنى ئۆمرۈڭلار ئاخىرلىشىپ، ئەجىلىڭلار يەتكۈچە ھاياتىي دۇنيادىن) ئوبدان بەھرىمەن قىلىدۇ، ياخشى ئىش قىلغۇچىغا قىلغان ياخشىلىقىنىڭ ساۋابىنى بېرىدۇ، ئەگەر (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈسەڭلار، (ئازابقا دۇچار بولىسىلەر) سىلەرنىڭ قىيامەت كۈنىنىڭ چوڭ ئازابىغا قېلىشىڭلاردىن ئەنسىرەيمەن[3]. (ئۆلگەندىن كېيىن) الله نىڭ دەرگاھىغا قايتىسىلەر، الله ھەر نەرسىگە قادىردۇر»[4].

www.munber.org

قۇرئان كەرىم ۋە ئۇنىڭ يالغۇز الله تەرىپىگىلا چاقىرىدىغانلىقى توغرىسىدا

ئۇزۇپ ئوقۇلىدىغان ئېلىپبە ھەرپلىرى ھەققىدە سۈرە بەقەرەنىڭ بېشىدا تەپسىلىي بايان قىلىنغان بولغاچقا، بۇ يەردە ئۇنى قايتا تەكرارلاش ھاجەتسىز. توغرا يولغا ئېرىشىش پەقەت الله تائالا تەرىپىدىنلا بولىدۇ. ئەمما الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**بۇ، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى، ھەممىدىن خەۋەردار الله تەرىپىدىن نازىل بولغان، ئايەتلەرىنىڭ تۈزۈلۈشى پۇختا، (ئەقىدە، ئەھكام ۋەز ۋە قىسسىلەر) تەپسىلىي بايان قىلىنغان كىتابتۇر**﴾ يەنى بۇ قۇرئان سۆزلىرىدە ۋە چىقارغان ھۆكۈملىرىدە ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى، ئىشلارنىڭ ئاقىۋىتىدىن تولۇق خەۋەردار بولۇپ تۇرغۇچى الله تەرىپىدىن نازىل قىلىنغان، سۆز ئىبارىلىرى پۇختا، مەنىلىرى تەپسىلىي بايان قىلىنغان، شەكىل ۋە مەنا جەھەتتە مۇكەممەل بولغان كىتابتۇر. بۇ ئايەتنى مۇجاھىد، قەتادە ۋە ئىبنى جەرىر قاتارلىقلارمۇ مۇشۇنداق تەپسىر قىلغان.

﴿**(ئېيتقىنكى) «سىلەر پەقەت الله غا ئىبادەت قىلىڭلار»**﴾ سۆز ئىبارىلىرى پۇختا، مەنىلىرى تەپسىلىي بايان قىلىنغان. بۇ قۇرئان كەرىم ھېچ شېرىكى يوق يالغۇز الله غىلا ئىبادەت قىلىشقا چاقىرىش ئۈچۈن نازىل قىلىندى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى مۇھەممەد!) سەندىن ئىلگىرى ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسىگە: «مەندىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، ماڭىلا ئىبادەت قىلىڭلار» دەپ ۋەھيى قىلدۇق﴾[1]، ﴿بىز ھەققەتەن ھەر بىر ئۈممەتكە: «الله غا ئىبادەت قىلىڭلار، شەيتاندىن (يەنى شەيتانغا، بۇتلارغا، كاھىنلارغا ئوخشاش ھەرقانداق مەبۇدقا ئىبادەت قىلىشتىن) يىراق بولۇڭلار» دەپ پەيغەمبەر ئەۋەتتۇق﴾[2].

﴿**شۈبھىسىزكى، مەن سىلەرگە الله تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن، (كاپىر بولساڭلار سىلەرنى الله نىڭ ئازابىدىن) ئاگاھلاندۇرغۇچىمەن، (ئىمان ئېيتساڭلار الله نىڭ ساۋابى بىلەن سىلەرگە) خۇش خەۋەر بەرگۈچىمەن**﴾ يەنى ئەگەر سىلەر الله تائالاغا بويسۇنمىساڭلار، ھەقىقەتەن سىلەرنى الله تائالانىڭ قاتتىق ئازابىدىن ئاگاھلاندۇرغۇچىمەن. ئەگەر الله تائالاغا بويسۇنساڭلار، كاتتا ساۋاب بىلەن خۇش بېشارەت بەرگۈچىمەن.

سەھىھ ھەدىستە بۇ ھەقتە مۇنداق دېيىلگەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەفا تېغىغا چىقىپ قۇرەيش قەبىلىسىدىكى نەسەب جەھەتتە يېقىنلىرىنى چاقىردى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار يىغىلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: «ئى قۇرەيش گۇرۇھى! ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ ئەگەر مەن سىلەرگە ئاتلىق بىر قوشۇن تاڭ ئاتقاندا ئۈستۈڭلارغا باستۇرۇپ كېلىدۇ، دېسەم ماڭا ئىشىنەمسىلەر؟» دېدى. «ئۇلار بىز سېنىڭ يالغان ئېيتقانلىقىڭنى كۆرمىدۇق» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەقىقەتەن مەن سىلەرنى قاتتىق ئازاب كېلىشتىن بۇرۇن ئاگاھلاندۇرغۇچىمەن» دېدى.

الله مۇنداق دەيدۇ: ﴿**سىلەر پەرۋەردىگارىڭلاردىن مەغپىرەت تەلەپ قىلىڭلار، ئاندىن ئۇنىڭغا تەۋبە قىلىڭلار، الله سىلەرنى مۇئەييەن مۇددەتكىچە (يەنى ئۆمرۈڭلار ئاخىرلىشىپ، ئەجىلىڭلار يەتكۈچە ھاياتىي دۇنيادىن) ئوبدان بەھرىمەن قىلىدۇ، ياخشى ئىش قىلغۇچىغا قىلغان ياخشىلىقىنىڭ ساۋابىنى بېرىدۇ**﴾ مەن (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ) سىلەرنى بۇرۇن قىلغان گۇناھلىرىڭلارغا مەغپىرەت تەلەپ قىلىشقا ۋە ئۇنىڭغا ئازاب كېلىشتىن ئىلگىرى تەۋبە قىلىپ غالىب ۋە بۈيۈك الله تەرەپكە قايتىشقا ۋە داۋاملىق

---

[1] سۈرە ئەنبىيا 25 - ئايەت.
[2] سۈرە نەھل 36 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇيمەن. شۇنداق قىلساڭلار الله سىلەرنى ئەجىلىڭلار توشقىچە دۇنيا تىرىكچىلىكىدىن ئوبدان بەھرىمەن قىلىدۇ. ئاخىرەتتە كۆپ ساۋاب بېرىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەر - ئايال مۆمىنلەردىن كىمكى ياخشى ئەمەل قىلىدىكەن، بىز ئۇنى ئەلۋەتتە (دۇنيادا قانائەتچانلىق، ھالال رىزىق ۋە ياخشى ئەمەللەرگە مۇۋەپپەق قىلىپ) ئوبدان ياشىتىمىز، ئۇلارغا، ئەلۋەتتە، قىلغان ئەمەلىدىنمۇ ياخشىراق ساۋاب بېرىمىز﴾[1] ﴿**ئەگەر (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈسەڭلار، (ئازابقا دۇچار بولىسىلەر) سىلەرنىڭ قىيامەت كۈنىنىڭ چوڭ ئازابىغا قېلىشىڭلاردىن ئەنسىرەيمەن**﴾ بۇ ئايەت الله تائالانىڭ بۇيرۇقلىرىدىن يۈز ئۆرۈگەن ۋە پەيغەمبەرلىرىنى يالغانغا چىقارغان كىشىلەرگە قىلىنغان قاتتىق تەھدىتتۇر. بۇنداق كىشىلەر قىيامەت كۈنى چوقۇم قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ.

﴿«**(ئۆلگەندىن كېيىن) الله نىڭ دەرگاھىغا قايتىسىلەر، الله ھەر نەرسىگە قادىردۇر**»﴾ يەنى قىيامەت كۈنىدە سىلەرنىڭ قايتىپ بارىدىغان جايىڭلار الله تائالانىڭ دەرگاھىدۇر. الله ئۆز دوستلىرىغا ئېھسان قىلىشقا، دۈشمەنلەردىن ئىنتىقام ئېلىشقا ۋە قىيامەت كۈنىدە مەخلۇقاتلارنى قايتا تىرىلدۈرۈشتەك ئۆزى خالىغان ھەرقانداق بىر ئىشنى قىلىشقا قادىردۇر. ئىلگىرىكى ئايەت كىشىلەرنى الله تائالانىڭ نېمىتىگە قىزىقتۇردى. تۆۋەندىكى ئايەت بولسا، الله تائالانىڭ ئازابىدىن قورقىتىدۇ.

* * * * * * *

أَلَآ إِنَّهُمۡ يَثۡنُونَ صُدُورَهُمۡ لِيَسۡتَخۡفُواْ مِنۡهُۚ أَلَا حِينَ يَسۡتَغۡشُونَ ثِيَابَهُمۡ يَعۡلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعۡلِنُونَۚ إِنَّهُۥ عَلِيمُۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿٥﴾

راستىنلا ئۇلار (يەنى كاپىرلار) (رەسۇلۇللا، قۇرئان ئوقۇۋاتقاندا ئۇنىڭ يېنىدىن ئۆتكەنلىرىدە) ئۇنىڭدىن يوشۇرۇنۇش ئۈچۈن يۈز ئۆرۈيدۇ، راستلا ئۇلار كىيىملىرى بىلەن چۈمكىنىۋالغانلىرىدا، الله ئۇلارنىڭ يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا ئىشلىرىنى بىلىپ تۇرىدۇ، الله ھەقىقەتەن دىللاردىكىنى بىلگۈچىدۇر﴿5﴾.

الله تائالانىڭ ھەممە نەرسىدىن خەۋەردار ئىكەنلىكى توغرىسىدا

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «ئىلگىرىكى كىشىلەر، ئۇياتلىق جايلىرىنى ئاچقاندا، جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەندە ئاسمانغا قاراشنى ياقتۇرمايتتى. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا بۇ ئايەتنى نازىل قىلدى».

ئىمام بۇخارى مۇھەممەد ئىبنى ئۇبباددىن رىۋايەت قىلىدۇكى، ئۇ ئىبنى ئابباستىن بۇ ئايەت ھەققىدە سورىغاندا ئىبنى ئابباس مۇنداق دېگەن: ئەر كىشى ئۆز ئايالى بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەندە ياكى كىيىملىرىنى سالغاندا، خىجىل بولۇپ كېتەتتى. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئايەت چۈشتى.

ئىمام بۇخارىنىڭ يەنە بىر رىۋايىتىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «كىشىلەر كىيىملىرىنى سالغاندا، ياكى ئايالى بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەندە ئاسمانغا قاراشتىن ھايا قىلاتتى. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئايەت چۈشتى».

ئىمام بۇخارى ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ: ﴿**ئۇلار كىيىملىرى بىلەن چۈمكىنىۋالغانلىرىدا**﴾ دېگەن ئايەتنى: ئۇلار باشلىرىنى يۆگىۋالغانلىرىدا دەپ تەپسىر قىلغانلىقىنى رىۋايەت قىلدى.

---

[1] سۈرە نەھل 97 - ئايەت.

www.munber.org

* * * * * * *

۞ وَمَا مِن دَآبَّةٍ فِي ٱلۡأَرۡضِ إِلَّا عَلَى ٱللَّهِ رِزۡقُهَا وَيَعۡلَمُ مُسۡتَقَرَّهَا وَمُسۡتَوۡدَعَهَاۚ كُلٌّ فِي كِتَٰبٍ مُّبِينٍ ﴿٦﴾

يەر يۈزىدىكى ھايۋانلارنىڭ ھەممىسىگە رىزىق بېرىشنى اللە (مەرھەمەت يۈزىسىدىن) ئۈستىگە ئالغان، اللە ئۇلارنىڭ تۇرار جايىنى ۋە (ئۆلگەندىن كېيىن) كۆمۈلىدىغان جايىنى بىلىدۇ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى روشەن كىتابقا (يەنى لەۋھۇلمەھپۇزغا) يېزىلغاندۇر﴿6﴾.

اللە تائالانىڭ ئىنسانلاردىن باشقا مەخلۇقاتلارغىمۇ رىزىق بېرىشكە كېپىل ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ يەر شارىدىكى مەيلى قۇرۇقلۇقتا بولسۇن مەيلى دېڭىزدا بولسۇن، چوڭ ـ كىچىك ھايۋاناتلاردىن ئىبارەت بارلىق مەخلۇقاتلارغا رىزىق بېرىشكە كېپىل بولغانلىقى، ئۇلارنىڭ يېتىپ بارىدىغان جايىنى ۋە تۇرار جايىنى بىلىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ.

ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ۋە باشقىلار ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «اللە ئۇلارنىڭ تۇرار جايىنى ۋە ئۆلگەندىن كېيىن كۆمۈلىدىغان جايىنى بىلىدۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىسى اللە تائالانىڭ دەرگاھىدىكى ﴿روشەن كىتاب﴾ تا تەپسىلىي يېزىلغاندۇر.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿مەيلى يەر يۈزىدە ماڭىدىغان ھايۋان بولسۇن. مەيلى ئىككى قانىتى بىلەن ئۇچىدىغان ئۇچار قۇش بولسۇن، ھەممىسى سىلەرگە ئوخشاش ئۈممەتلەردۇر (يەنى اللە تەرىپىدىن يارىتىلغان مەخلۇقلاردۇر). لەۋھۇلمەھپۇزدا ھېچ نەرسىنى چۈشۈرۈپ قويمىدۇق (يەنى ھەممىنى تولۇق يېزىپ قويدۇق)، كېيىن ئۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىغا يىغىلىدۇ (اللە ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ھۆكۈم چىقىرىدۇ)﴾[1]، ﴿ئېيتقىنكى، «مەن ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىم تەرىپىدىن نازىل بولغان روشەن دەلىلگە (يەنى قۇرئانغا ۋە ۋەھىيگە) ئاساسلىنىمەن، ھالبۇكى، سىلەر ئۇنى ئىنكار قىلدىڭلار، سىلەر بالدۇر يۈز بېرىشنى تەلەپ قىلغان ئازاب مېنىڭ ئىگىدارچىلىقىمدا ئەمەس، بارچە ھۆكۈم اللە غا خاس، اللە ھەق ھۆكۈم قىلىدۇ، اللە ھۆكۈم قىلغۇچىلارنىڭ ياخشىسىدۇر»﴾[2].

* * * * * * *

وَهُوَ ٱلَّذِي خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٖ وَكَانَ عَرۡشُهُۥ عَلَى ٱلۡمَآءِ لِيَبۡلُوَكُمۡ أَيُّكُمۡ أَحۡسَنُ عَمَلٗاۗ وَلَئِن قُلۡتَ إِنَّكُم مَّبۡعُوثُونَ مِنۢ بَعۡدِ ٱلۡمَوۡتِ لَيَقُولَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ إِنۡ هَٰذَآ إِلَّا سِحۡرٞ مُّبِينٞ ﴿٧﴾ وَلَئِنۡ أَخَّرۡنَا عَنۡهُمُ ٱلۡعَذَابَ إِلَىٰٓ أُمَّةٖ مَّعۡدُودَةٖ لَّيَقُولُنَّ مَا يَحۡبِسُهُۥٓۗ أَلَا يَوۡمَ يَأۡتِيهِمۡ لَيۡسَ مَصۡرُوفًا عَنۡهُمۡ وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُواْ بِهِۦ يَسۡتَهۡزِءُونَ ﴿٨﴾

اللە ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ئالتە كۈندە ياراتتى. (ئاسمان ـ زېمىننى يارىتىشتىن ئىلگىرى) اللە نىڭ ئەرشى سۇ ئۈستىدە ئىدى سىلەرنىڭ قايسىڭلارنىڭ ئەمەلى ياخشى ئىكەنلىكىنى سىناش ئۈچۈن اللە

---

[1] سۈرە ئەنئام 38 ـ ئايەت.
[2] سۈرە ئەنئام 57 ـ ئايە.

www.munber.org

(ئۇلارنى ياراتتى). (ئى مۇھەممەد!) ئەگەر سەن (مەككە كۇففارلىرىغا): «سىلەر ئۆلگەندىن كېيىن چوقۇم تىرىلىسىلەر!» دېسەڭ، كاپىرلار چوقۇم ئېيتىدۇ: «بۇ (سۆزنى ئېچىگە ئالغان قۇرئان) پەقەت روشەن سېھىردۇر»[7]***. ئەگەر بىز ئۇلارغا نازىل بولىدىغان ئازابنى چەكلىك ۋاقىت كېچىكتۈرسەك، ئۇلار چوقۇم (مەسخىرە قىلىش يۈزىسىدىن): «ئازاب نېمىشقا چۈشمەيدۇ؟» دەيدۇ، راستلا ئۇلارغا الله نىڭ ئازابى چۈشكەن كۈندە، ئۇلار قاچىدىغان يەر تاپالمايدۇ، ئۇلار مەسخىرە قىلغان ئازاب ئۇلارنى قورشىۋالىدۇ***[8].

الله تائالانىڭ ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ئالتە كۈندە ياراتقانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ ھەر نەرسىگە قادىر ئىكەنلىكىنى، ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ئالتە كۈندە ياراتقانلىقىنى ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى يارىتىشتىن ئىلگىرى ئەرشىنىڭ سۇ ئۈستىدە ئىكەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

بۇ ھەقتە ئىمام ئەھمەد، ئىمران ئىبنى ھۇسەيندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئى تەمىم ئەۋلادى! خۇش بېشارەتنى قوبۇل قىلىڭلار» دېگەندە ئۇلار: ھەقىقەتەن بىزگە خۇش خەۋەر يەتكۈزدىڭ، قېنى ئۇنى بىزگە بەرمەمسەن؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى يەمەن ئەھلى! خۇش بېشارەتنى قوبۇل قىلىڭلار» دېدى. ئۇلار: «بىز چوقۇم قوبۇل قىلدۇق. بىزگە دۇنيانىڭ ئەڭ دەسلەۋىدە قانداق ئىكەنلىكىدىن خەۋەر بەرگىن» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەممە نەرسىدىن ئىلگىرى الله مەۋجۇت ئىدى. ئۇنىڭ ئەرشى سۇ ئۈستىدە ئىدى. الله تائالا ھەر نەرسىنىڭ مەلۇماتىنى لەۋھۇلمەھپۇزدا يازدى» دېدى. ئىمران ئىبنى ھۇسەين مۇنداق دەيدۇ: «دەل شۇ چاغدا بىر ئادەم مېنىڭ قېشىمغا كېلىپ، ئى ئىمران! تۆگەڭ باغلاقلىق يەردىن بوشاپ كېتىپتۇ، دېدى. مەن تۆگىنى تۇتۇۋېلىش ئۈچۈن چىقىپ كەتتىم. شۇنىڭدىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نېمە دېگەنلىكىنى بىلەلمەي قالدىم. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىمام مۇسلىم، ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك - شۈبھىسىزكى، الله تائالا مەخلۇقاتلارنىڭ تەقدىرىنى ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى يارىتىشتىن 50 مىڭ يىل ئىلگىرى بەلگىلىۋەتكەن. الله تائالانىڭ ئەرشى ئەسلىدە سۇ ئۈستىدە ئىدى».

ئىمام بۇخارى بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرىدە ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «غالىب ۋە بۈيۈك الله مۇنداق دەيدۇ: سەن مال - مۈلكۈڭنى مېنىڭ رازىلىقىم ئۈچۈن سەرپ قىلغىن، ساڭا ھەسسىلەپ بېرىمەن». پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دەيدۇ: «الله تائالانىڭ قولى كەڭدۇر، ئۇ مال - مۈلكىدىن كېچە - كۈندۈز سەرپ قىلىسىمۇ، ئۇنىڭدىن ھېچ نەرسە خوراپ قالمايدۇ. ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ، الله ئاسمانلار ۋە زېمىننى ياراتقاندىن تارتىپ مەخلۇقاتلارغا رىزىق بېرىپ كېلىۋاتىدۇ. بۇ الله تائالانىڭ خەزىنىسىدىن بىرەر نەرسىنى كېمەيتەلىدىمۇ؟ الله تائالانىڭ ئەرشى سۇ ئۈستىدە ئىدى. الله تائالانىڭ قولىدا تارازا بولۇپ، ئۇنى خالىغان كىشىگە تۆۋەن تۇتىدۇ (يەنى خالىغان كىشىنىڭ رىزقىنى تار قىلىدۇ)، خالىغان كىشىگە ئېگىز تۇتىدۇ (يەنى خالىغان كىشىنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلىدۇ)».

﴿سىلەرنىڭ قايسىڭلارنىڭ ئەمەلى ياخشى ئىكەنلىكىنى سىناش ئۈچۈن، الله (ئۇلارنى ياراتتى)﴾
يەنى الله تائالا ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ئۆزىگىلا ئىبادەت قىلىشى ۋە ئۆزىگە ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەسلىكى ئۈچۈن ياراتقان بەندىلىرىنىڭ مەنپەئەتلىنىشى ئۈچۈن ياراتتى.

www.munber.org

اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاسمانىنى، زېمىننى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى شەيئىلەرنى بىكار ياراتمىدۇق، ئۇ (يەنى ئۇلارنى بىكار يارىتىلغان دەپ قاراش) كاپىرلارنىڭ گۇمانىدۇر، كاپىرلارغا دوزاختىن ۋاي!﴾[1]، ﴿ئى ئىنسانلار! بىزنى سىلەر ئۆزەڭلارنى بىكار ياراتتى (يەنى سىلەر بىزنى ھايۋاناتلارنى ياراتقىنىمىزدەك بىز ھېچقانداق ساۋابمۇ بەرمەيدىغان، جازامۇ بەرمەيدىغان قىلىپ ياراتتى)، ئۆزەڭلارنى بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتۇرۇلمايدۇ دەپ ئويلامسىلەر؟ ھەق - پادىشاھ اللہ ئۈستۈندۇر، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، اللہ ئۇلۇغ ئەرشىنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر﴾[2]، ﴿ئۇلاردىن مەن رىزىق تىلىمەيمەن ۋە ئۇلارنىڭ مېنى ئوزۇقلاندۇرۇشىنى تىلىمەيمەن﴾[3].

اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**سىلەرنىڭ قايسىڭلارنىڭ ئەمەلى ياخشى ئىكەنلىكىنى سىناش ئۈچۈن اللہ (ئۇلارنى ياراتتى)**﴾ يەنى اللہ تائالا بۇ ئايەتتە، سىلەرنىڭ قايسىڭلارنىڭ ئەمەلى ياخشى ئىكەنلىكىنى سىناش ئۈچۈن دېدى. قايسىڭلارنىڭ ئەمەلى كۆپ ئىكەنلىكىنى سىناش ئۈچۈن دېمىدى. چۈنكى ھەر قانداق ئەمەل غالىب ۋە بۈيۈك اللہ تائالاغا خالىس ۋە اللہ تائالانىڭ پەيغەمبىرىنىڭ شەرىئىتىگە مۇۋاپىق بولمىسا، ئۇ ئەمەل ياخشى ئەمەل ھېسابلانمايدۇ. ھەرقانداق ئەمەل بۇ ئىككى شەرتنىڭ بىرىنى يوقىتىپ قويسا، بۇ ئەمەل قوبۇل قىلىنمايدۇ.

مۇشرىكلارنىڭ ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشى ھەققىدىكى مۇنازىرىسى ۋە ئۇلارنىڭ ئازابنىڭ تېز كېلىشىنى تىلىشى توغرىسىدا

﴿**(ئى مۇھەممەد!) ئەگەر سەن (مەككە كۇففارلىرىغا): «سىلەر ئۆلگەندىن كېيىن چوقۇم تىرىلىسىلەر!» دېسەڭ**﴾ يەنى اللہ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئى مۇھەممەد! ئەگەر سەن ئەنە شۇ مۇشرىكلارغا اللہ نىڭ ئۇلار ئۆلگەندىن كېيىن خۇددى اللہ ئۇلارنى دەسلەپتە ياراتقىنىدەك تىرىلدۈرىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلساڭ ۋە اللہ تائالا ئۇلار ھەققىدە: ﴿ئەگەر سەن ئۇلاردىن: ئۇلارنى كىم ياراتقانلىقىنى سورىساڭ، ئۇلار چوقۇم اللہ دەيدۇ﴾[4]، ﴿ئەگەر سەن ئۇلاردىن: «ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى كىم ياراتتى، كۈننى ۋە ئاينى كىم (بەندىلەرنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن) بويسۇندۇردى؟» دەپ سورىساڭ، ئۇلار چوقۇم: «اللہ» دەپ جاۋاب بېرىدۇ﴾[5] دەپ خەۋەر قىلغىنىغا ئوخشاش، ئۇلار اللہ تائالانىڭ ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتقان بىردىن بىر اللہ ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ، ئۆلگەندىن كېيىن قايتا تىرىلىشنى ۋە قىيامەت كۈننى ئىنكار قىلىدۇ.

اللہ تائالاغا نىسبەتەن ئۇلارنى قايتا تىرىلدۈرۈش، ئۇلارنى دەسلەپتە ياراتقانغا قارىغاندا تېخىمۇ ئاساندۇر. اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿مەخلۇقاتنى دەسلەپتە (يوقتىن) بار قىلىدىغان، ئاندىن ئۇنى (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرىدىغان اللہ ئەنە شۇدۇر، ئۇ (يەنى مەخلۇقاتنى تىرىلدۈرۈش) اللہ غا (ئۇنى دەسلەپتە يوقتىن بار قىلغانغا قارىغاندا) ئوڭايدۇر﴾[6] ﴿(ئى ئىنسانلار!) سىلەرنىڭ (دەسلەپتە)

---

[1] سۈرە ساد 27 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە مۆئمىنۇن 115 — 116 - ئايەت.
[3] سۈرە زارىيات 56 - ئايەت.
[4] سۈرە زۇخرۇف 87 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[5] سۈرە ئەنكەبۇت 61 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[6] سۈرە رۇم 27 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

يارىتىلىشلار، (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرۈلۈشلار پەقەت بىر ئادەمنىڭ يارىتىلىشى، بىر ئادەمنىڭ تىرىلدۈرۈلۈشىگە ئوخشاشتۇر﴾[1].

كاپىرلار مۇنداق دەيدۇ: ﴿**بۇ (سۆزنى ئېيتقان قۇرئان) پەقەت روشەن سېھىردۇر**﴾ يەنى ئۇلار كۇپۇرلۇق ۋە ھەقكە قارشى چىقىش يۈزىسىدىن: سېنىڭ ئۆلگەندىن كېيىن قايتا تىرىلىمىز، دېگەن سۆزۈڭگە ئىشەنمەيمىز، پەقەت سەن سېھىر قىلغان كىشىلا شۇنداق سۆزلەرنى قىلىدۇ ۋە سېنىڭ سۆزلىرىڭگە ئەگىشىدۇ، دەيدۇ.

﴿**ئەگەر بىز ئۇلارغا نازىل بولىدىغان ئازابنى چەكلىك ۋاقىت كېچىكتۈرسەك**﴾ يەنى ئەنە شۇ مۇشرىكلارنى جازالاشنى ۋە قاتتىق تۇتۇشنى بىز ئۇلارغا ۋەدە قىلغان چەكلىك مۇددەت ۋە ساناقلىق كۈنگىچىلىك كېچىكتۈرسەك ئۇلار ئۇنىڭغا ئالدىرىغان ۋە ئىنكار قىلغان ھالەتتە ﴿**ئازاب نېمىشقا چۈشمەيدۇ**﴾ يەنى بۇ ئازابنى نېمىشقا بىزگە نازىل قىلىشتىن كېچىكتۈرىدۇ، دەيدۇ. شەك - شۈبھىسىزكى، ئۇلارنىڭ ۋۇجۇدى ھەقنى ئىنكار قىلىش ۋە ئۇنىڭغا شەك قىلىش بىلەن تولۇپ كەتكەن بولۇپ، ئۇلار ئازابتىن ھېچ قاچمايتتى ۋە تەپ تارتمايتتى.

* * * * * * *

وَلَئِنْ أَذَقْنَا ٱلْإِنسَـٰنَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَـٰهَا مِنْهُ إِنَّهُۥ لَيَـُٔوسٌ كَفُورٌ ﴿٩﴾ وَلَئِنْ أَذَقْنَـٰهُ نَعْمَآءَ
بَعْدَ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ ٱلسَّيِّـَٔاتُ عَنِّىٓ ۚ إِنَّهُۥ لَفَرِحٌ فَخُورٌ ﴿١٠﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ صَبَرُوا۟ وَعَمِلُوا۟
ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ أُو۟لَـٰٓئِكَ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١١﴾

ئەگەر بىز بىرەر ئىنسانغا رەھمىتىمىزنى تېتىتساق (يەنى نېمىتىمىزنى بەرسەك)، ئاندىن ئۇنى ئۇنىڭدىن تارتىۋالساق، ئۇ چوقۇم (اللّٰه نىڭ رەھمىتىدىن) ئۈمىدسىزلىنىپ كېتىدۇ، كۇفرانى نېمەت قىلىدۇ[9]***. ئەگەر بىز (پېقىرلىق، كېسەللىك، قاتتىقچىلىق قاتارلىق) بالالارغا مۇپتىلا قىلغاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا نېمىتىمىزنى تېتىتساق، ئۇ چوقۇم: «مەندىن بالالار كۆتۈرۈلۈپ كەتتى (ئەمدى كەلمەيدۇ)» دەپ شەك - شۈبھىسىز خۇشاللىنىپ، مەغرۇرلىنىپ كېتىدۇ***[10]***. پەقەت (بالاغا ئۇچرىغاندا) سەۋرقىلغان، (نېمەتكە يولۇققاندا) ياخشى ئىشلارنى قىلغان كىشىلەر (ياخشىلاردۇر). ئۇلارنىڭ گۇناھى مەغپىرەت قىلىنىدۇ، ئۇلار (ئاخىرەتتە) چوڭ مۇكاپاتقا ئېرىشىدۇ***[11].

ئىنساننىڭ كەڭرىچىلىك ۋە قىيىنچىلىق ھالەتتىكى ئۆزگىرىشچانلىقى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە، ئىنساندىن ۋە اللّٰه تائالا مەرھەمەت قىلغان مۆمىن بەندىلەردىن باشقا ئىنسانلاردىكى ناچار سۈپەتلەردىن خەۋەر بېرىدۇ. ئۇ شۇنىڭدىن ئىبارەتكى، ئەگەر ئۇ ئىنسانغا نېمەت بېرىلگەندىن كېيىن بىرەر قاتتىقچىلىق يەتسە، ئۇ كەلگۈسىگە نىسبەتەن ئۈمىدسىزلىنىدۇ. ئۆتمۈشكە نىسبەتەن گويا ئۇ ھېچ بىر ياخشىلىقنى كۆرمىگەندەك بۇنىڭدىن كېيىن ھېچ بىر چىقىش يولىنى ئۈمىد قىلمايدىغاندەك كۇپۇرلۇق قىلىش بىلەن ئىلگىرىكى نېمەتتىن تانىدۇ. شۇنداقلا، ئەگەر ئۇ ئىنسانغا يامانلىققا يولۇققاندىن كېيىن نېمەت بېرىلسە: ﴿**ئۇ چوقۇم مەندىن بالالار كۆتۈرۈلۈپ كەتتى دەپ**﴾ يەنى بۇ بالايىئاپەت ۋە يامانلىقتىن كېيىن ماڭا ھېچ بىر يامانلىق يەتمەيدۇ، دەپ ﴿**شەك - شۈبھىسىز خۇشاللىنىپ**

[1] سۈرە لوقمان 28 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ۋە مەغرۇرلىنىپ كېتىدۇ﴾ يەنى قولىدىكى نېمەتلەر بىلەن خۇشاللىنىپ ۋە پەخىرلىنىپ باشقىلار ئالدىدا كۆرەڭلەيدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**پەقەت**﴾ بالالارغا ۋە يامانلىقلارغا يولۇققاندا ﴿**سەۋر قىلغان**﴾ بەختكە ۋە سالامەتلىككە ئېرىشكەن چاغدا ﴿**ياخشى ئىشلارنى قىلغان كىشىلەر (ياخشى كىشىلەردۇر)**﴾ ئۇلارغا يەتكەن بالالارنىڭ سەۋەبى بىلەن ﴿**ئۇلارنىڭ گۇناھى مەغپىرەت قىلىنىدۇ**﴾ نېمەت بېرىلگەن چاغدا قىلغان ياخشىلىقلىرىنىڭ سەۋەبى بىلەن ﴿**ئۇلار (ئاخىرەتتە) چوڭ مۇكاپاتقا ئېرىشىدۇ**﴾.

بۇ ھەقتە ئىمام ئەھمەد مۇنداق بىر ھەدىسنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مېنىڭ جېنىم ئىلكىدە بولغان زات الله بىلەن قەسەمكى، مۆمىن ئادەمگە يەتكەن غەم ـ قايغۇ، جاپا ـ مۇشەققەت، بىئاراملىق، ھەتتا ئۇنىڭغا كىرىپ كەتكەن بىر تال تىكەن ئۈچۈنمۇ الله تائالا ئۇنىڭ گۇناھلىرىنى مەغپىرەت قىلىدۇ».

ئىمام مۇسلىم مۇنداق بىر ھەدىسنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مېنىڭ جېنىم ئىلكىدە بولغان زات الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، الله تائالا مۆمىن ئادەمگە بىرەر ياخشى ياكى يامان ھۆكۈمنى قىلسىلا، بۇ ئۇنىڭ ئۈچۈن ياخشىلىق بولىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭغا كەڭرىچىلىك يەتسە، ئاندىن ئۇ ئۇنىڭغا شۈكۈر قىلسا، بۇ ئۇنىڭ ئۈچۈن ياخشىلىقتۇر. ئەگەر ئۇنىڭغا قىيىنچىلىق يەتسە، ئاندىن ئۇ سەۋر قىلسا، بۇ ئۇنىڭ ئۈچۈن ياخشىلىقتۇر. بۇنىڭغا مۆمىن ئادەمدىن باشقا كىشى ئېرىشەلمەيدۇ».

شۇڭا الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿زامان بىلەن قەسەمكى. ئىمان ئېيتقان، ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان، بىر ـ بىرىگە ھەقنى تەۋسىيە قىلىشقان، بىر ـ بىرىگە سەۋرنى تەۋسىيە قىلىشقان كىشىلەردىن باشقا ھەممە ئادەم چوقۇم زىيان ئىچىدىدۇر﴾[1] ﴿ئىنسان ھەقىقەتەن چىدامسىز يارىتىلدى. ئۇنىڭغا (يوقسۇزلۇق، ياكى كېسەللىك، يا قورقۇنچتەك) بىرەر كۆڭۈلسىزلىك يەتكەن چاغدا، زارلانغۇچىدۇر. بىرەر ياخشىلىق يەتكەن چاغدا، بېخىللىق قىلغۇچىدۇر. پەقەت (تۆۋەندىكىلەر بۇنىڭدىن) مۇستەسنا: ئۇلار نامازغا ھەمىشە رىئايە قىلغۇچىلاردۇر﴾[2] بۇ مەزمۇندىكى ئايەتلەر قۇرئاندا ناھايىتى كۆپتۇر.

* * * * * * *

فَلَعَلَّكَ تَارِكُۢ بَعۡضَ مَا يُوحَىٰٓ إِلَيۡكَ وَضَآئِقُۢ بِهِۦ صَدۡرُكَ أَن يَقُولُواْ لَوۡلَآ أُنزِلَ عَلَيۡهِ كَنزٌ أَوۡ
جَآءَ مَعَهُۥ مَلَكٌۚ إِنَّمَآ أَنتَ نَذِيرٌۚ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ وَكِيلٌ ﴿١٢﴾ أَمۡ يَقُولُونَ ٱفۡتَرَىٰهُۖ قُلۡ فَأۡتُواْ
بِعَشۡرِ سُوَرٖ مِّثۡلِهِۦ مُفۡتَرَيَٰتٖ وَٱدۡعُواْ مَنِ ٱسۡتَطَعۡتُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ إِن كُنتُمۡ صَٰدِقِينَ ﴿١٣﴾ فَإِلَّمۡ
يَسۡتَجِيبُواْ لَكُمۡ فَٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّمَآ أُنزِلَ بِعِلۡمِ ٱللَّهِ وَأَن لَّآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۖ فَهَلۡ أَنتُم مُّسۡلِمُونَ ﴿١٤﴾

(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنىڭ (يەنى مۇشرىكلارنىڭ) «نېمىشقا ئۇنىڭغا بىر خەزىنە چۈشمىدى؟ ياكى ئۇنىڭ بىلەن بىللە (ئۇنى تەستىقلايدىغان) بىرەر پەرىشتە كەلمىدى؟» دەيدىغانلىقى ئۈچۈن، ساڭا نازىل قىلىنغان ۋەھيىنىڭ بىر قىسمىنى يەتكۈزگۈڭ كەلمەيدىغاندۇ، يەتكۈزۈشتىن يۈرىكىڭ سىقىلىدىغاندۇ، سەن پەقەت (ئۇلارنى الله نىڭ ئازابىدىن) ئاگاھلاندۇرغۇچىسەن، الله ھەممە نەرسىنى تەسەررۇپ قىلغۇچىدۇر﴿12﴾. ئۇلار قۇرئاننى (مۇھەممەد) ئۆزى ئىجاد قىلغان دېيىشەمدۇ؟ ئېيتقىنكى، «(بۇ سۆزۈڭلاردا) راستچىل بولساڭلار، الله دىن غەيرىي چاقىرالايدىغانلىكى كىشىلىرىڭلارنى (ياردەمگە

[1] سۈرە ئەسىر تولۇق ئايىتى.
[2] سۈرە مەئارىج 19 — 22 - ئايەتلەر.

www.munber.org

چاقىرىپ، (پاساھەت ۋە بالاغەت جەھەتتىن) قۇرئاندىكىگە ئوخشايدىغان ئون سۈرىنى ئىجاد قىلىپ بېقىڭلار» ﴿13﴾. ئەگەر ئۇلار (بۇ چاقىرىقىڭلارغا) ئاۋاز قوشمىسا، بىلىڭلاركى، قۇرئان اللّٰه نىڭ ۋەھيى قىلىشى بىلەن نازىل قىلىنغان. اللّٰه دىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، سىلەر (اللّٰه غا) بويسۇنامسىلەر؟ ﴿14﴾.

مۇشرىكلارنىڭ سۆزلىرىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دىلىنىڭ سىقىلغانلىقى ۋە ئۇنىڭغا بېرىلگەن تەسەللى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا، مۇشرىكلارنىڭ ئۇنىڭ ھەققىدە دېگەن بىمەنە سۆزلىرىگە سىقىلغانلىقى ئۈچۈن تەسەللى بېرىدۇ. اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇشرىكلاردىن مۇنداق خەۋەر قىلغان: ﴿مۇشرىكلار (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى مەسخىرە قىلىپ) ئېيتتى: «بازارلاردا (بىز تاماق يېگەندەك) تاماق يەيدىغان، (بىز ماڭغاندەك) مېڭىپ يۈرىدىغان بۇ قانداق پەيغەمبەر؟ ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئاگاھلاندۇرغۇچى بولۇش ئۈچۈن اللّٰه ئۇنىڭغا نېمىشقا بىر پەرىشتە ئەۋەتمىدى. يا ئۇنىڭغا بىر خەزىنە بېرىلمىدى، يا ئۇنىڭغا مېۋىلىرىنى يەيدىغان بىر باغ بېرىلمىدى؟» زالىملار (يەنى كاپىرلار): «سىلەر پەقەت سېھىرلەنگەن بىر ئادەمگە ئەگىشىۋاتىسىلەر» دېدى﴾[1].

اللّٰه تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۇلارنىڭ سۆزلىرىدىن يۈرىكىنىڭ سىقىلماسلىقىغا بۇيرۇيدۇ ۋە ئۇ بىھۇدە سۆزلەر ئۇنىڭ ئۇلارنى كېچە ـ كۈندۈز غالىب ۋە بۈيۈك اللّٰه تائالانىڭ يولىغا چاقىرىشقا توسالغۇ بولۇپ قالماسلىقىنى تەۋسىيە قىلىدۇ.

اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿بىز ئۇلارنىڭ سۆزلىرىدىن يۈرىكىڭنىڭ سىقىلىۋاتقانلىقىنى ئوبدان بىلىمىز. سەن ئۆزەڭگە ئۆلۈم كەلگەنگە (يەنى ئەجىلىڭ يەتكەنگە) قەدەر پەرۋەردىگارىڭغا ئىبادەت قىلغىن﴾[2].

اللّٰه تائالا بۇ ئورۇندا مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنىڭ (يەنى مۇشرىكلارنىڭ) «نېمىشقا ئۇنىڭغا بىر خەزىنە چۈشمىدى؟ ياكى ئۇنىڭ بىلەن بىللە (ئۇنى تەستىقلايدىغان) بىرەر پەرىشتە كەلمىدى؟» دەيدىغانلىقى ئۈچۈن، ساڭا نازىل قىلىنغان ۋەھيىنىڭ بىر قىسمىنى يەتكۈزگۈڭ كەلمەيدىغاندۇ، يەتكۈزۈشتىن يۈرىكىڭ سىقىلىدىغاندۇ﴾ يەنى ئۇلارنىڭ شۇ سۆزلىرى ئۈچۈن يۈرىكىڭ سىقىلىدىغاندۇ، سەن پەقەت بىر ئاگاھلاندۇرغۇچىسەن، سەندىن ئىلگىرىكى پەيغەمبەر قېرىنداشلىرىڭ ساڭا ياخشى ئۈلگىدۇر. ئۇلارمۇ ئىنكار قىلىنغان، ئەزىيەت تارتقان ۋە ئۇلارغا سەۋر قىلغان، ئاخىرىدا ئۇلارغا غالىب ۋە بۈيۈك اللّٰه تائالانىڭ ياردىمى كەلگەن.

قۇرئاننىڭ مۆجىزە ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە، قۇرئاننىڭ مۆجىزە ئىكەنلىكىنى، ھېچ بىر كىشىنىڭ مەزمۇن ۋە سۆز - ئىبارىلىرى جەھەتتە قۇرئانغا ئوخشاش بىر كىتابنى ياكى ئۇنىڭغا ئوخشاش ئون سۈرىنى ۋە ياكى ئۇنىڭغا ئوخشاش پەقەت بىر سۈرىنى كەلتۈرەلمەيدىغانلىقىنى، چۈنكى ئۇلار اللّٰه تائالانىڭ سۆزى بولۇپ، خۇددى اللّٰه تائالانىڭ سۈپەتلىرى مەخلۇقاتلارنىڭ سۈپەتلىرىگە ئوخشاپ قالمىغىنىدەك، مەخلۇقاتلارنىڭ سۆزلىرىگە ئوخشاپ قالمايدىغانلىقىنى بايان قىلىدۇ. اللّٰه تائالانىڭ زاتىغىمۇ ھېچ نەرسە ئوخشىمايدۇ. اللّٰه يۈكسەكتۇر. ئۇلۇغدۇر. بارلىق نوقسانلاردىن پاكتۇر. ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئىلاھ ۋە تەربىيىچى يوقتۇر.

---

(1) سۈرە فۇرقان 7 — 8 - ئايەتلەر.
(2) سۈرە ھىجر 97 — 99 - ئايەتلەر.

www.munber.org

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئەگەر ئۇلار (بۇ چاقىرىقىڭلارغا) ئاۋاز قوشمىسا**﴾ ئەگەر ئۇلار سىلەر چاقىرغان نەرسىگە قارشى تۇرىدىغان بىرەر نەرسىنى ئېلىپ كېلەلمىسە، بىلىڭلاركى، ئۇلار ھەقىقەتەن ئۇنداق قىلىشتىن ئاجىزدۇر .بۇ قۇرئان اللە تەرىپىدىن نازىل قىلىنغان بولۇپ، ئۇ اللە تائالانىڭ ئىلمىنى ئەمر - پەرمانىنى ۋە چەكلىمىلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ﴿**اللە دىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، سىلەر (اللە غا) بويسۇنامسىلەر؟**﴾.

* * * * * * *

مَن كَانَ يُرِيدُ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَـٰلَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ ﴿١٥﴾ أُو۟لَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِى ٱلْـَٔاخِرَةِ إِلَّا ٱلنَّارُ ۖ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا۟ فِيهَا وَبَـٰطِلٌ مَّا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

(قىلغان ياخشى ئەمەللىرى بىلەن پەقەت) ھاياتىي دۇنيانى ۋە ئۇنىڭ زىبۇزىنىتىنى (يەنى دۇنيانىڭ نېمەتلىرىنى) كۆزلەيدىغان كىشىلەرگە ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنىڭ ئەجرىنى بۇ دۇنيادىلا تولۇق بېرىمىز، دۇنيادا ئۇلارنىڭ ئەجرىدىن ھېچ نەرسە كېمەيتىلمەيدۇ﴿15﴾*. بۇنداق كىشىلەرگە ئاخىرەتتە دوزاختىن باشقا نەرسە يوقتۇر، ئۇلارنىڭ قىلغان ئىشلىرى يوققا چىقىرىلىدۇ، قىلغان (ياخشى) ئەمەللىرى ھېسابقا ئېلىنمايدۇ*﴿16﴾.

دۇنيا تىرىكچىلىكىنى كۆزلىگەن كىشىگە ئاخىرەتتە ھېچ نىسىۋىنىڭ يوقلۇقى توغرىسىدا

بۇ ئايەت ھەققىدە ئەۋفىي، ئىبنى ئاббاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: شەك - شۈبھىسىزكى، رىياخورلارغا ياخشىلىقلىرى بۇ دۇنيادىلا بېرىلىدۇ. ئۇلارغا قىلچىلىكمۇ زۇلۇم قىلىنمايدۇ. كىمكى، پەقەت مال دۇنيانى كۆزلەپ روزا تۇتقان ياكى ناماز ئوقۇغان ۋە ياكى كېچىدە تەھەججۇد نامىزى ئوقۇغانغا ئوخشاش بىرەر ياخشى ئەمەلنى قىلسا، اللە تائالا ئۇنىڭغا مۇنداق دەيدۇ: ئۇنىڭغا دۇنيادا كۆزلىگەن نەرسىسىنى تولۇق بېرىمەن، ئۇنىڭ مال - دۇنيانى كۆزلەپ قىلغان ئەمەلى بىكار قىلىنىدۇ. ئۇ ئاخىرەتتە زىيان تارتقۇچىلاردىن بولىدۇ.

مۇجاھىد، زەھھاك ۋە باشقا بىر قانچە كىشىلەردىنمۇ مۇشۇنداق رىۋايەت قىلىنىدى. ئەنەس ئىبنى مالىك ۋە ھەسەن بۇ ئايەت يەھۇدىي ۋە خرىستىئانلار ھەققىدە چۈشتى، دېگەن. قەتادە مۇنداق دەيدۇ: كىمنىڭ نىيىتى، مەقسىتى ۋە تەلىۋى مال - دۇنيا توپلاش بولسا، اللە تائالا ئۇنىڭ ياخشىلىقلىرىنى دۇنيادىلا بېرىدۇ. ئاندىن ئاخىرەتكە قۇرۇق قول كېلىدۇ. ئۇنىڭغا مۇكاپات بېرىلگىنىدەك بىرەر ياخشىلىق بولمايدۇ. مۆمىن ئادەمگە كەلسەك، ئۇنىڭ ياخشىلىقلىرىغا دۇنيادا مۇكاپات بېرىلىدۇ ۋە ئاخىرەتتە ساۋاب بېرىلىدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز دۇنيانى كۆزلىگەنلەر ئىچىدىن خالىغان ئادەمگە (ئۇنىڭ خالىغىنىنى ئەمەس) بىزنىڭ خالىغىنىمىزنى بېرىمىز، ئاندىن ئۇنى (ئاخىرەتتە) جەھەننەم بىلەن جازالايمىز، جەھەننەمگە ئۇ خارلانغان، (اللە نىڭ رەھمىتىدىن) قوغلانغان ھالدا كىرىدۇ. كىمكى ئاخىرەتنى كۆزلەيدىكەن ۋە مۆمىن بولۇپ ئاخىرەتكە لايىق ئەمەللەرنى قىلىدىكەن، مۇنداق ئادەملەرنىڭ قىلغان ئەمەلى (اللە نىڭ دەرگاھىدا) قوبۇل بولىدۇ. بۇلارنىڭ ۋە ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسىگە پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئاتا قىلغىنىدىن بېرىمىز. پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئاتا قىلغىنى (ھېچ ئادەمدىن) مەنئى قىلىنمايدۇ. ئۇلارنىڭ

www.munber.org

بەزىسىنى بەزىسىدىن قانداق ئۈستۈن قىلغانلىقىمىزغا قارىغىن، ئاخىرەت دەرىجىلىرىدىكى (پەرق) ئەلۋەتتە تېخىمۇ چوڭدۇر ۋە ئۈستۈنلۈك (جەھەتتىكى پەرق) زىيادە چوڭدۇر﴾[1] ﴿كىمكى (ئۆزىنىڭ ئەمەلى بىلەن) ئاخىرەتنىڭ ساۋابىنى كۆزلىسە، ئۇنىڭ ساۋابىنى زىيادە بېرىمىز، كىمكى (ئەمەلى بىلەن) دۇنيانىڭ مەنپەئىتىنى كۆزلىسە، (ئۇنىڭ تىلىگەن) مەنپەئىتىنىڭ بەزىسىنى بېرىمىز، ئۇنىڭغا ئاخىرەتتە (ساۋابتىن) هېچ نېسىۋە يوق﴾[2].

* * * * * * *

أَفَمَن كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّهِۦ وَيَتۡلُوهُ شَاهِدٌ مِّنۡهُ وَمِن قَبۡلِهِۦ كِتَـٰبُ مُوسَىٰٓ إِمَامًا وَرَحۡمَةً ۚ أُوْلَـٰٓئِكَ يُؤۡمِنُونَ بِهِۦ ۚ وَمَن يَكۡفُرۡ بِهِۦ مِنَ ٱلۡأَحۡزَابِ فَٱلنَّارُ مَوۡعِدُهُۥ ۚ فَلَا تَكُ فِى مِرۡيَةٍ مِّنۡهُ ۚ إِنَّهُ ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّكَ وَلَـٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يُؤۡمِنُونَ ﴿١٧﴾

پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن كەلگەن روشەن دەلىل (يەنى قۇرئان) غا ئاساسلانغان ئادەم (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) (هاياتىي دۇنيانى كۆزلەيدىغان كىشىلەر بىلەن ئوخشاشمۇ؟). ئۇنىڭغا الله تەرىپىدىن كەلگەن گۇۋاھلىق بەرگۈچى (يەنى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام) قۇرئاننى تىلاۋەت قىلىدۇ، قۇرئاندىن ئىلگىرى مۇساغا نازىل قىلىنغان كىتاب (يەنى تەۋرات) (ئىسرائىل ئەۋلادىغا) يېتەكچى ۋە رەھمەت قىلىپ (نازىل قىلىندى)، ئەنە شۇنداق كىشىلەر قۇرئانغا (ھەقىقىي ئىشىنىدۇ، (كۇففار) جامائەلىرىدىن كىمكى قۇرئاننى ئىنكار قىلىدىكەن، ئۇنىڭغا ۋەدە قىلىنغان جاي دوزاختۇر، قۇرئانغا شەك كەلتۈرمىگىن، ئۇ ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن نازىل قىلىنغان ھەقىقەتتۇر، لېكىن ئىنسانلارنىڭ تولىسى (قۇرئاننىڭ ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن نازىل قىلىنغانلىقىغا) ئىشەنمەيدۇ﴿17﴾.

پەرەۋۇردىگارى تەرىپىدىن كەلگەن روشەن دەلىلگە ئاساسلانغان ئادەمنىڭ قۇرئانغا ئىشىنىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، مۆمىنلەرنىڭ هالىدىن خەۋەر بېرىدۇ. ئۇلار بەندىلىرىنى ياراتقان توغرا دىن ئۈستىدە بولۇپ الله تائالانى الله دىن باشقا هېچ ئىلاھ يوق دەپ تونۇيدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿باتىل دىنلاردىن بۇرۇلۇپ ئىسلام دىنىغا يۈزلەنگىن، الله نىڭ دىنىغا (ئەگەشكىنكى) الله ئىنسانلارنى شۇ دىن بىلەن ياراتقان، الله نىڭ ياراتقىنىدا ئۆزگىرىش بولمايدۇ، بۇ توغرا دىندۇر﴾[3].

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «يېڭى توغۇلغان ھەر قانداق بوۋاق ئىسلام دىنى ئۈستىدە توغۇلىدۇ. ئاندىن ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ئۇنى يەھۇدىي قىلىپ چوڭ قىلىدۇ، ياكى خرىستىئان قىلىپ چوڭ قىلىدۇ ۋە ياكى ئوتپەرەس قىلىپ چوڭ قىلىدۇ. بۇ خۇددى بىر هايۋان بالىسىنى قۇلاق، بۇرۇنلىرى ساق هالەتتە تۇغقىنىغا ئوخشاشتۇر. سىلەر شۇ هايۋان بالىسىنىڭ قۇلاق، بۇرۇنلىرى كېسىلگەن هالەتتە تۇغۇلىدۇ دەپ ھېس قىلامسىلەر؟ ».

---

[1] سۈرە ئىسرا 18 — 21 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە شۇرا 20 - ئايەت.
[3] سۈرە رۇم 30 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئىمام مۇسلىم، ئىياز ئىبنى ھىماردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پەرۋەردىگارىدىن رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «اﷲ تائالا: شەك - شۈبھىسىزكى، مەن بەندىلىرىمنى توغرا دىن ئۈستىدە ياراتتىم. ئاندىن ئۇلارغا شەيتانلار كېلىپ ئۇلارنى دىنىدىن ئازدۇردى. ئۇلارغا مەن ھالال قىلغان نەرسىلەرنى ھارام قىلدى. ئۇلارغا مەن ھېچقانداق دەلىل - پاكىت چۈشۈرمىگەن نەرسىلەرنى ماڭا شېرىك قىلىشقا بۇيرىدى». مۆمىن ئادەم بۇ دىن ئۈستىدە قالغۇچىدۇر.

﴿ئۇنىڭغا اﷲ تەرىپىدىن كەلگەن گۇۋاھلىق بەرگۈچى (جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام) قۇرئاننى تىلاۋەت قىلىدۇ﴾ يەنى اﷲ تەرىپىدىن كەلگەن گۇۋاھچى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام اﷲ تائالا پەيغەمبەرلەرگە ۋەھيى قىلغان، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتى بىلەن تاماملىنىدىغان پاك، مۇكەممەل ۋە بۈيۈك شەرىئەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان قۇرئاننى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئېلىپ كېلىدۇ. مۆمىن ئادەمدە شەرىئەتنى تونۇيدىغان تەبىئەت بولىدۇ. ئۇ تەپسىلاتنى شەرىئەتتىن ئۆگىنىدۇ. تەبىئىتى ئۆگەنگەنلىرىنى تەستىقلايدۇ ۋە ئۇنىڭغا ئىشىنىدۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: **﴿پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن كەلگەن روشەن دەلىل (يەنى قۇرئان) غا ئاساسلانغان ئادەم (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) (ھاياتى دۇنيانى كۆزلەيدىغان كىشىلەر بىلەن ئوخشاشمۇ؟) ئۇنىڭغا اﷲ تەرىپىدىن كەلگەن گۇۋاھلىق بەرگۈچى (يەنى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام) قۇرئاننى تىلاۋەت قىلىدۇ﴾** يەنى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام قۇرئاننى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۈممىتىگە يەتكۈزىدۇ.

﴿قۇرئاندىن ئىلگىرى مۇساغا نازىل قىلىنغان كىتاب (يەنى تەۋرات) (ئىسرائىل ئەۋلادىغا) يېتەكچى ۋە رەھمەت قىلىپ (نازىل قىلىندى)﴾ يەنى اﷲ تائالا تەۋراتنى ئەنە شۇ ئۈممەتكە (ئۇلار ئۇنىڭغا ئەگىشىدىغان) يېتەكچى ۋە ئۇلگە بولۇشى ئۈچۈن نازىل قىلدى. تەۋرات اﷲ تەرىپىدىن ئۇلارغا چۈشۈرۈلگەن رەھمەتتۇر. كىمكى تەۋراتقا ھەقىقىي ئىمان ئېيتقان بولسا، ئۇنىڭ بۇ ئىمانى ئۇنى قۇرئانغا ئىمان ئېيتىشقا يېتەكلەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن اﷲ تائالا مۇنداق دېدى: **﴿ئەنە شۇنداق كىشىلەر (ھەقىقىي) ئىشىنىدۇ﴾**.

ئاندىن اﷲ تائالا قۇرئاننى ياكى ئۇنىڭدىن بىرەر نەرسىنى ئىنكار قىلغان كىشىنى قورقۇتۇپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿(كۇففار) جامائەلىرىدىن كىمكى قۇرئاننى ئىنكار قىلىدىكەن، ئۇنىڭغا ۋەدە قىلىنغان جاي دوزاختۇر﴾** يەنى زېمىن ئەھلىدىن مەيلى مۇشرىكلار، كاپىرلار، ئەھلى كىتابلار بولسۇن، ياكى ئادەم ئەۋلادىدىن مەيلى ھەرخىل ئىرق، چىراي ۋە شەكىلگە مەنسۇپ باشقا گۇرۇھتىكى كىشىلەر بولسۇن، قۇرئان يەتكەن كىشىلەردىن كىمكى قۇرئاننى ئىنكار قىلسا، ئۇنىڭ جايى دوزاخ بولىدۇ.

اﷲ تائالا قۇرئاننى پۈتۈن ئىنسانلارغا يېتەكچى قىلىپ نازىل قىلغانلىقى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: **﴿بۇ قۇرئان ماڭا سىلەرنى ۋە (قىيامەتكىچە) قۇرئان يەتكەن كىشىلەرنى ئاگاھلاندۇرۇش ئۈچۈن ۋەھيى قىلىندى﴾**[1] **﴿(ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، ئى ئىنسانلار! مەن ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ ھەممىڭلارغا اﷲ تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ئەلچىمەن﴾**[2].

﴿(كۇففار) جامائەلىرىدىن كىمكى قۇرئاننى ئىنكار قىلىدىكەن، ئۇنىڭغا ۋەدە قىلىنغان جاي دوزاختۇر﴾ ئىمام مۇسلىم ئەبۇمۇسا ئەشئەرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «جېنىم ئىلكىدە بولغان زات اﷲ نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، بۇ ئۈممەتتىن

---

[1] سۈرە ئەنئام 19 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئەئراف 158 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

مەيلى يەھۇدىي بولسۇن ياكى خرىستىئان بولسۇن، بىرەر كىشى مېنىڭ پەيغەمبەرلىكىمنى ئاڭلاپ ئاندىن ماڭا ئىمان كەلتۈرمىسە، ئۇ دوزاخقا كىرىدۇ».

ھەر بىر ھەدىسنىڭ مەزمۇنى قۇرئاندا تېپىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

ئەييۇب سەختىيانى، سەئىد ئىبنى جۇبەيرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن بىرەر ھەدىسنى ئاڭلىسام، ئۇنىڭ مەزمۇنىنى ياكى ئۇنى تەستىقلىغانلىقىنى قۇرئاندىن تاپاتتىم. ماڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «بۇ ئۈممەتتىن مەيلى يەھۇدىي بولسۇن، مەيلى خرىستىئان بولسۇن، ھەر قانداق كىشى مېنىڭ پەيغەمبەرلىكىمنى ئاڭلاپ ئاندىن ماڭا ئىمان كەلتۈرمىسە، ئۇ دوزاخقا كىرىدۇ» دېگەنلىكى يەتتى.

ئاندىن مەن ئۇ ھەدىسنىڭ قۇرئاندىكى مەزمۇنى قەيەردىدۇ؟ مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئاڭلىغان ھەدىسنىڭ تەستىقىنى قۇرئاندا تاپاتتىم، دەپ ئويلىنىشقا باشلىدىم. ئاخىرى ئۇنىڭ مەزمۇنىنى بۇ ئايەتتە تاپتىم: ﴿**(كۇففار) جامائەلىرىدىن كىمكى، قۇرئاننى ئىنكار قىلىدىكەن، ئۇنىڭغا ۋەدە قىلىنغان جاي دوزاختۇر**﴾ بۇ ئايەت پۈتۈن مىللەتلەردىن قۇرئاننى ئىنكار قىلغانلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

﴿**قۇرئانغا شەك كەلتۈرمىگىن، ئۇ ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن نازىل قىلىنغان ھەقىقەتتۇر**﴾ يەنى قۇرئان الله تەرىپىدىن نازىل قىلىنغان ھەقىقەت بولۇپ ئۇنىڭدا ھېچ شەك - شۈبھە يوقتۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(بۇ) كىتاب (يەنى قۇرئان) نىڭ ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن نازىل قىلىنغانلىقىدا ھېچ شەك يوقتۇر﴾[1] ﴿بۇ كىتابتا (يەنى قۇرئاندا) ھېچ شەك يوق، (ئۇ) تەقۋادارلارغا يېتەكچىدۇر﴾[2].

﴿**لېكىن ئىنسانلارنىڭ تولىسى (قۇرئاننىڭ ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن نازىل قىلىنغانلىقىغا) ئىشەنمەيدۇ**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سەن گەرچە كىشىلەرنىڭ ئىمان ئېيتىشىغا ھېرىس بولساڭمۇ (لېكىن) ئۇلارنىڭ تولىسى ئىمان ئېيتمايدۇ﴾[3] ﴿ئەگەر سەن يەر - يۈزىدىكى كۆپچىلىك كىشىلەر (كۇففارلار) گە ئىتائەت قىلساڭ، ئۇلار سېنى الله نىڭ يولىدىن ئازدۇرىدۇ﴾[4] ﴿ئىبلىس ئۇلارنى (ئازدۇرۇشتىن ئىبارەت) گۇمانىنى ھەقىقەتەن ئىشقا ئاشۇردى. چۈنكى بىر تۈركۈم مۆمىنلەردىن باشقا ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئىبلىسقا ئەگەشتى﴾[5].

* * * * * * *

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ ٱفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا ۚ أُو۟لَـٰٓئِكَ يُعْرَضُونَ عَلَىٰ رَبِّهِمْ وَيَقُولُ ٱلْأَشْهَـٰدُ هَـٰٓؤُلَآءِ ٱلَّذِينَ كَذَبُوا۟ عَلَىٰ رَبِّهِمْ ۚ أَلَا لَعْنَةُ ٱللَّهِ عَلَى ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿١٨﴾ ٱلَّذِينَ يَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُم بِٱلْـَٔاخِرَةِ هُمْ كَـٰفِرُونَ ﴿١٩﴾ أُو۟لَـٰٓئِكَ لَمْ يَكُونُوا۟ مُعْجِزِينَ فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا

---

[1] سۈرە سەجدە 2 - ئايەت.
[2] سۈرە بەقەرە 2 - ئايەت.
[3] سۈرە يۈسۈف 103 - ئايەت.
[4] سۈرە ئەنئام 116 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[5] سۈرە سەبە 20 - ئايەت.

www.munber.org

كَانَ لَهُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ مِنۡ أَوۡلِيَآءَ ۘ يُضَٰعَفُ لَهُمُ ٱلۡعَذَابُ ۚ مَا كَانُواْ يَسۡتَطِيعُونَ ٱلسَّمۡعَ وَمَا كَانُواْ
يُبۡصِرُونَ ﴿٢٠﴾ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓاْ أَنفُسَهُمۡ وَضَلَّ عَنۡهُم مَّا كَانُواْ يَفۡتَرُونَ ﴿٢١﴾ لَا جَرَمَ أَنَّهُمۡ فِي
ٱلۡأٓخِرَةِ هُمُ ٱلۡأَخۡسَرُونَ ﴿٢٢﴾

(اللّٰە نىڭ شېرىكى بار، بالىسى بار دەپ) اللّٰە غا يالغاننى چاپلىغان كىشىدىنمۇ زالىم كىشى بارمۇ؟ ئەنە شۇلار (قىيامەت كۈنى) پەرۋەردىگارىغا توغرىلىنىدۇ، گۇۋاھچىلار: «بۇلار پەرۋەردىگارى ھەققىدە يالغان سۆزلىگەنلەردۇر» دەيدۇ. راستلا اللّٰە نىڭ لەنىتى زالىملارغا بولىدۇ (يەنى اللّٰە زالىملارنى رەھمىتىدىن يىراق قىلىدۇ) ﴿18﴾. ئۇلار (كىشىلەرنى) اللّٰە نىڭ يولىدىن (يەنى ئىسلام دىنىدىن) توسىدۇ، اللّٰە نىڭ يولىنىڭ ئەگرى بولۇشىنى تىلەيدۇ، ئۇلار ئاخىرەتنى ئىنكار قىلغۇچىلاردۇر ﴿19﴾. ئەنە شۇلار زېمىندا اللّٰە نىڭ ئازابىدىن قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ، ئۇلارغا اللّٰە دىن باشقا (ئىگە بولىدىغان) ياردەمچىلەرمۇ بولمايدۇ، ئۇلار قاتمۇ قات ئازابقا دۇچار بولىدۇ، (ھەقنى) ئاڭلاشقا ۋە (ھەقنى) كۆرۈشكە قادىر بولالمايدۇ ﴿20﴾. ئەنە شۇلار ئۆزلىرىگە زىيان سالغۇچىلاردۇر. ئۇلارنىڭ ئويدۇرۇپ چىقارغان بۇتلىرى ئۇلاردىن ئۆزلىرىنى چەتكە ئالدى ﴿21﴾. شەك يوقكى، ئۇلار ئاخىرەتتە ئەڭ زىيان تارتقۇچىلاردۇر ﴿22﴾.

اللّٰە تائالاغا يالغاننى چاپلىغۇچىلار ۋە اللّٰە تائالانىڭ يولىدىن توسقۇچىلارنىڭ ئەڭ زىيان تارتقۇچىلار ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللّٰە تائالا بۇ ئايەتتە، اللّٰە تائالاغا يالغاننى چاپلىغۇچىلارنىڭ ھالىنى ۋە ئۇلارنىڭ ئاخىرەتتە پەرىشتىلەر، ئەلچىلەر، پەيغەمبەرلەر ۋە باشقا پۈتۈن ئىنسانلار ۋە جىنلار ئالدىدا رەسۋا قىلىنىدىغانلىقىنى بايان قىلىدۇ.

بۇ ھەقتە ئىمام ئەھمەد سەفۋان ئىبنى مىھرەزنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ئىبنى ئۆمەرنىڭ قولىنى تۇتۇپ كېتىۋاتاتتىم، توساتتىنلا بىر ئادەم ئۇنىڭ ئالدىغا چىقىپ: سەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىيامەت كۈنىدىكى پىچىرلاش توغرىسىدا نېمە دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىڭ؟ دېدى. ئىبنى ئۆمەر، مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم: «شەك - شۈبھىسىزكى، غالىب ۋە بۈيۈك اللّٰە مۆمىنگە يېقىنلىشىدۇ - دە، رەھمىتىنى ئۇنىڭ ئۈستىگە قويىدۇ. ئۇنى كىشىلەردىن يوشۇرىدۇ. ئۇنى گۇناھلىرىنى ئىقرار قىلدۇرۇپ مۇنداق دەيدۇ: پالان گۇناھىڭنى، پالان گۇناھىڭنى، پالان گۇناھىڭنى تونۇمسەن، دەيدۇ. مۆمىن ئۇ گۇناھلىرىنى ئېتىراپ قىلىپ، كۆڭلىدە ئەمدى تۈگەشتىمغۇ، دەپ ئويلاپ تۇرغاندا اللّٰە ئۇنىڭغا: مەن ھەقىقەتەن ئۇ گۇناھلىرىڭنى دۇنيادىكى چېغىڭدا يوشۇردۇم، بۈگۈنمۇ ھەقىقەتەن ئۇ گۇناھلىرىڭنى مەغپىرەت قىلىمەن - دەيدۇ». ئاندىن ئۇنىڭغا ياخشى ئەمەللىرى يېزىلغان دەپتىرى بېرىلىدۇ.

ئەمما كاپىرلار بىلەن مۇناپىقلارغا گۇۋاھچىلار: ﴿«**بۇلار پەرۋەردىگارى ھەققىدە يالغان سۆزلىگەندۇر**»﴾ دەيدۇ. راستىنلا اللّٰە تائالانىڭ لەنىتى زالىملارغا بولىدۇ. ﴿**(يەنى اللّٰە زالىملارنى رەھمىتىدىن يىراق قىلىدۇ)**﴾ بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

﴿**ئۇلار (كىشىلەرنى) اللّٰە نىڭ يولىدىن (يەنى ئىسلام دىنىدىن) توسىدۇ، اللّٰە نىڭ يولىنىڭ ئەگرى بولۇشىنى تىلەيدۇ**﴾ يەنى ئۇلار كىشىلەرنى ھەقىقەتكە ئەگىشىشتىن، غالىب ۋە بۈيۈك اللّٰە تائالاغا

www.munber.org

يەتكۈزىدىغان ھىدايەت يولىغا مېڭىشتىن توسىدۇ. ئۇلار كىشىلەرنى جەننەتتىن يىراقلاشتۇرىدۇ. كىشىلەرنىڭ يوللىرىنىڭ ئەگرى - بۈگرى بولۇشىنى كۆزلەيدۇ.

﴿**ئۇلار ئاخىرەتنى ئىنكار قىلغۇچىلاردۇر**﴾ يەنى قىيامەتتىن تېنىپ، ئۇنىڭ يۈز بېرىشىنى يالغانغا چىقارغۇچىلاردۇر. ﴿**ئەنە شۇلار زېمىندا الله نىڭ ئازابىدىن قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ، ئۇلارغا الله دىن باشقا (ئىگە بولىدىغان) يارەمچىلەر بولمايدۇ**﴾ يەنى ئۇلار الله تائالانىڭ غەزىپى ۋە قەھرى ئاستىدىدۇر. الله تائالانىڭ چاڭگىلى ۋە ھۆكۈمرانلىقى ئىچىدىدۇر.

الله ئۇلاردىن قىيامەت بولۇشتىن ئىلگىرى، دۇنيادىكى چاغدىلا ئىنتىقام ئېلىشقا ئەلۋەتتە قادىردۇر. لېكىن: ﴿الله ئۇلارنى جازالاشنى (شۇ كۈننىڭ رەھمىتىدىن) كۆزلەر چەكچىيىپ قالىدىغان كۈنگىچە (يەنى قىيامەت كۈنگىچە) كېچىكتۈرىدۇ﴾[1].

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك - شۈبھىسىزكى، الله زالىمغا ئەلۋەتتە مۆھلەت بېرىدۇ. ئۇنى تۇتقان چاغدا ھەرگىز بوش قويۇۋەتمەيدۇ» شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلار قاتمۇقات ئازابقا دۇچار بولىدۇ، ئۇلار (ھەقنى) ئاڭلاشقا ۋە (ھەقنى) كۆرۈشكە قادىر بولالمايدۇ**﴾ يەنى ئۇلار ھەسسىلەپ ئازابقا دۇچار بولىدۇ.

بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، الله تائالا ئۇلارغا قۇلاق، كۆز ۋە دىللارنى بەردى بىراق ئۇلارنىڭ قۇلاقلىرى، كۆزلىرى ۋە دىللىرى ئۇلارغا ئەسقاتمىدى. بەلكى ئۇلار ھەقنى ئاڭلاشتىن گاس، ئۇنىڭغا ئەگىشىشتىن كور ئىدى. الله تائالا بۇ ھەقتە دوزاخقا كىرگەن چاغدىكى ھالىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇلار: «ئەگەر بىز (پەيغەمبەرنىڭ سۆزلىرىنى) ئاڭلىغان، ياكى چۈشەنگەن بولساق، ئەھلى دوزاخ قاتارىدا بولماس ئىدۇق» دەيدۇ﴾[2] ﴿كاپىر بولغانلارغا ۋە (كىشىلەرنى) الله نىڭ يولىدىن (يەنى دىنىدىن) توسقانلارغا ئۇلارنىڭ قىلغان بۇزغۇنچىلىقلىرى ئۈچۈن ئازاب ئۈستىگە ئازاب قوشۇپ، زىيادە ئازاب قىلىمىز﴾[3].

شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار بۇيرۇلۇپ تۇرسىمۇ ئۇنى تەرك ئەتكەن ھەر بىر ئىشى ئۈچۈن ۋە چەكلىنىپ تۇرسىمۇ ئۇنى قىلغان ھەر بىر گۇناھ ئۈچۈن ئازابقا دۇچار بولىدۇ. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئەنە شۇلار ئۆزلىرىگە زىيان سالغۇچىلاردۇر، ئۇلارنىڭ ئويدۇرۇپ چىقارغان بۇتلىرى ئۇلاردىن ئۆزلىرىنى چەتكە ئالدى**﴾ يەنى ئۇلار ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى زىيان سالدى، چۈنكى ئۇلار ھارارەتلىك دوزاخقا كىرگۈزۈلدى. ئۇلار ئۇنىڭدا ئازابلىنىدۇ، ئازاب ئۇلاردىن بىردەممۇ يېنىكلىتىلمەيدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(جەھەننەمنىڭ) ئوتى پەسلەپ قالسا، ئۇلارغا (ئوتنى) تېخىمۇ يالقۇنجىتىمىز﴾[4].

﴿**ئۇلارنىڭ ئويدۇرۇپ چىقارغان بۇتلىرى ئۆزلىرىنى چەتكە ئالدى**﴾ يەنى الله تائالانى قويۇپ ئويدۇرۇپ چىقارغان شېرىكلىرى ۋە بۇتلىرى ئۇلار ئۈچۈن ھېچ نەرسىگە ئەسقاتماي كېتىپ قالىدۇ. بەلكى ئۇلارغا ناھايىتى زور دەرىجىدە زىيان سالىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿(قىيامەت كۈنى) ئىنسانلار (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) توپلانغان چاغدا، بۇتلار ئۇلارغا (يەنى بۇتپەرەسلەرگە) دۈشمەن بولىدۇ، ئۇلار تەرىپىدىن ئىبادەت قىلىنغانلىقىنى ئىنكار قىلىدۇ﴾[5] ﴿ئەينى ۋاقىتتا ئەگەشتۈرگۈچىلەر ئازابنى كۆرۈپ، ئەگەشكۈچىلەردىن ئادا - جۇدا

---

[1] سۈرە ئىبراھىم 42 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە مۈلك 10 - ئايەت.
[3] سۈرە نەھل 88 - ئايەت.
[4] سۈرە ئىسرا 97 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[5] سۈرە ئەھقاف 6 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

بولىدۇ. ئۇلارنىڭ ئۆز ئارا مۇناسىۋىتى (يەنى دۇنيادىكى دوستلۇقى) ئۈزۈلىدۇ﴾[1] ۋە ئۇنىڭدىن باشقا ئۇلارنىڭ زىيان تارتقانلىقىنى ۋە ھالاكەتكە ئۇچرىغانلىقىنى كۆرسىتىدىغان نۇرغۇن ئايەتلەر بار.

شۇڭا اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**شەك يوقكى، ئۇلار ئاخىرەتتە ئەڭ زىيان تارتقۇچىلاردۇر**﴾ اللە تائالا بۇ ئايەتتە، ئۇلارنىڭ ئاخىرەت يۇرتىدا ئەڭ زىيان تارتقۇچىلار ئىكەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ. چۈنكى ئۇلار ئالىي دەرىجىلىك جەننەتلەرنى ئەڭ چوڭقۇر دوزاخلارغا تېگىشتى. جەننەتلەرنىڭ نازۇ - نېمەتلىرىنى دوزاخنىڭ قايناقسۇيىغا، ئىغىزى پىچەتلەنگەن ساپ شارابىنى دوزاخنىڭ ئاتەشلىك شامىلىغا، يۇقىرى دەرىجىلىك قايناقسۇغا ۋە قارا تۈتۈندىن بولغان سايىگە تېگەشتى، شەھلا كۆزلۈك ھۆرلەرنى يىرىڭدىن بولغان تائامغا، جەننەتنىڭ ئالىي قەسىرلىرىنى دوزاخنىڭ قىزىق ئوتىغا، ناھايىتى شەپقەتلىك اللە تائالاغا يېقىنلىشىشنى ۋە ئۇنىڭ جامالىنى كۆرۈشنى اللە تائالانىڭ غەزىپىگە ۋە ئازاب ئۇقۇبىتىگە ئالماشتۇردى. شەك - شۈبھىسىزكى، ئۇلار ئاخىرەتتە ئەڭ زىيان تارتقۇچىلاردىندۇر.

* * * * * * *

إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ وَأَخْبَتُوٓا۟ إِلَىٰ رَبِّهِمْ أُو۟لَـٰٓئِكَ أَصْحَـٰبُ ٱلْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَـٰلِدُونَ ﴿٢٣﴾ ۞ مَثَلُ ٱلْفَرِيقَيْنِ كَٱلْأَعْمَىٰ وَٱلْأَصَمِّ وَٱلْبَصِيرِ وَٱلسَّمِيعِ ۚ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا ۚ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾

شۈبھىسىزكى، ئىمان ئېيتقانلار ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار، پەرۋەردىگارىنىڭ ھۇزۇرىدا ئاجىزلىق بىلدۈرگەنلەر - ئەنە شۇلار ئەھلى جەننەتتۇر، ئۇلار جەننەتتە مەڭگۈ قالغۇچىلاردۇر[23]. ***(كاپىرلار ۋە مۆمىنلەردىن ئىبارەت) ئىككى پىرقە بار، (بىر پىرقە) ئەماغا ۋە گاسقا ئوخشايدۇ، (يەنە بىر پىرقە بولسا) كۆزى كۆرىدىغان، قۇلىقى ئاڭلايدىغان ئادەمگە ئوخشايدۇ، ئۇلارنىڭ ئەھۋالى بىر - بىرىگە ئوخشامدۇ؟ ئىبرەت ئالامسىلەر؟***[24].

ئىمان ئېيتقان كىشىلەرگە بېرىلىدىغان مۇكاپات توغرىسىدا

اللە تائالا بەختسىز كىشىلەرنىڭ ھالىنى بايان قىلغاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا ئۇلاپلا بەختلىك كىشىلەرنىڭ ھالىنى بايان قىلدى. ئۇلار ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان كىشىلەردۇر. ئۇلارنىڭ دىللىرى ئىمان ئېيتىدۇ. ئەزالىرى اللە تائالاغا ئىتائەت قىلىش، يامان ئىشلارنى تەرك ئېتىشتىن ئىبارەت مەيلى سۆز بولسۇن، مەيلى ئىش - ھەرىكەت بولسۇن ياخشى ئىشلارنى قىلىدۇ. مانا بۇلار بىلەنلا ئۇلار ئالىي دەرىجىلىك ئۆيلەرنى، رەت - رەت قويۇلغان تەختلەرنى، قولنى سۇنۇپ خالىغانچە ئۈزۈپ يېگىلى بولىدىغان مېۋىلەرنى، ئېگىز سېلىنغان تۆشەكلەرنى، چىرايلىق خوتۇنلارنى، خىلمۇ خىل مېۋە - چېۋىلەرنى، ئىشتىھانى ئاچىدىغان يېمەكلىكلەرنى ۋە لەززەتلىك شارابلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان جەننەتلەرگە ۋارىس بولىدۇ. بۇنىڭدىن سىرت ئۇلار ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتقۇچى اللە تائالانىڭ جامالىنى كۆرۈشكە مۇيەسسەر بولىدۇ.

---

[1] سۈرە بەقەرە 166 - ئايەت.

www.munber.org

ئۇلار ئەنە شۇ نازۇ - نېمەت ئىچىدە مەڭگۈ قالىدۇ. ئۇلار جەننەتتە ئۆلمەيدۇ، قېرىمايدۇ، كېسەل بولمايدۇ، ئۇخلىمايدۇ، چوڭ - كىچىك تەرەت قىلمايدۇ، تۈكۈرمەيدۇ ۋە مىشقىرمايدۇ. ئۇلاردىن پەقەت ئىپارنىڭ پۇرىقىغا ئوخشاش تەر چىقىدۇ.

مۆمىنلەر بىلەن كاپىرلارنىڭ مىسالى توغرىسىدا

ئاندىن اللّٰه تائالا كاپىرلار بىلەن مۆمىنلەرنىڭ مىسالىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**(كاپىرلار ۋە مۆمىنلەردىن ئىبارەت) ئىككى پىرقە بار**﴾ يەنى اللّٰه تائالا دەسلەپتىكى پىرقىنى بەختسىز دەپ، مۆمىنلەرنى بەختلىكلەر دەپ سۈپەتلىدى.

كاپىرلار: ﴿**ئەماغا ۋەگاسقا ئوخشايدۇ**﴾ مۆمىنلەر كۆزى كۆرىدىغان، قۇلىقى ئاڭلايدىغان ئادەمگە ئوخشايدۇ. كاپىرلار دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ھەقنى كۆرۈشتىن كوردۇر. ئۇ ياخشىلىق تەرىپىگە يول تاپالمايدۇ ۋە ئۇنى تونۇيالمايدۇ. دەلىل - پاكىتلارنى ئاڭلاشتىن گاستۇر، ئۇ ئۆزىگە پايدىلىق نەرسىنى ئاڭلىمايدۇ: ﴿ئەگەر اللّٰه ئۇلاردا بىرەر ياخشىلىق بار دەپ بىلسە ئىدى، ئەلۋەتتە ئۇلارغا (ھەقنى) ئاڭلىتاتتى؛ ئۇلارغا ئاڭلاتقان تەقدىردىمۇ، ئۇلار ھەقتىن ئەلۋەتتە يۈز ئۆرۈگەن ھالدا باش تارتاتتى﴾[1].

مۆمىن ئادەمگە كەلسەك، ئۇ ھۇشيار، زېرەك ۋە ئەقىللىقتۇر، ئۇ ھەقنى كۆرىدۇ. ھەق بىلەن باتىلنىڭ ئارىسىنى ئايرىيالايدۇ. ياخشىلىققا ئەگىشىپ يامانلىقنى تەرك ئېتىدۇ. دەلىل - پاكىتلارنى ئاڭلايدۇ. دەلىل - پاكىت بىلەن شەك - شۈبھىلەرنىڭ ئارىسىنى پەرق ئېتەلەيدۇ. باتىل ئۇنىڭ ئالدىدا ئۈستۈنلۈككە ئېرىشەلمەيدۇ. يەنى مۆمىن كاپىر بىلەن باراۋەر بولامدۇ؟

﴿**ئىبرەت ئالامسىلەر؟**﴾ يەنى ئىبرەت ئېلىپ ئەنە شۇ كاپىرلار بىلەن بۇ مۆمىنلەرنىڭ ئارىسىنى پەرق ئەتمەمسىلەر؟ اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەھلى دوزاخ بىلەن ئەھلى جەننەت (قىيامەت كۈنى) باراۋەر بولمايدۇ، ئەھلى جەننەت بولسا مەقسەتكە ئېرىشكۈچىلەردۇر﴾[2] ﴿كور ئادەم بىلەن كۆزى ساق ئادەم (يەنى كاپىر بىلەن مۆمىن) باراۋەر بولمايدۇ. زۇلمەت بىلەن نۇر (يەنى باتىل بىلەن ھەق) باراۋەر بولمايدۇ. سايە بىلەن ئىسسىق (يەنى جەننەت بىلەن دوزاخ) باراۋەر بولمايدۇ. تىرىكلەر بىلەن ئۆلۈكلەر (يەنى مۆمىنلەر بىلەن كاپىرلار) باراۋەر بولمايدۇ، شۈبھىسىزكى، اللّٰه (ھەق دەۋەتنى) خالىغان كىشىلەرگە ئاڭلىتىدۇ. سەن قەبرىلەردىكىلەرگە (يەنى كاپىرلارغا) ئاڭلىتالمايسەن. سەن پەقەت بىر ئاگاھلاندۇرغۇچىسەن. ھەقىقەتەن بىز سېنى ھەق (دىن) بىلەن (مۆمىنلەرگە) خۇش خەۋەر بەرگۈچى، (كاپىرلارغا) ئاگاھلاندۇرغۇچى قىلىپ ئەۋەتتۇق، قانداقلا بىر ئۈممەت بولمىسۇن، ئۇنىڭغا پەيغەمبەر كەلگەن﴾[3].

* * * * * * *

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِۦٓ إِنِّى لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٥﴾ أَن لَّا تَعْبُدُوٓا۟ إِلَّا ٱللَّهَ ۖ إِنِّىٓ أَخَافُ
عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ أَلِيمٍ ﴿٢٦﴾ فَقَالَ ٱلْمَلَأُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِن قَوْمِهِۦ مَا نَرَىٰكَ إِلَّا بَشَرًا مِّثْلَنَا وَمَا

---

[1] سۈرە ئەنفال 23 - ئايەت.
[2] سۈرە ھەشر 20 - ئايەت.
[3] سۈرە فاتىر 19— 24 - ئايەت.

نَرَىٰكَ ٱتَّبَعَكَ إِلَّا ٱلَّذِينَ هُمۡ أَرَاذِلُنَا بَادِيَ ٱلرَّأۡيِ وَمَا نَرَىٰ لَكُمۡ عَلَيۡنَا مِن فَضۡلِۭ بَلۡ نَظُنُّكُمۡ كَٰذِبِينَ ﴿٢٧﴾

شۈبھىسىزكى، بىز نۇھنى قەۋمىگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتۇق، ئۇ: «مەن ھەقىقەتەن سىلەرگە ئوچۇق ئاگاھلاندۇرغۇچىمەن[25]*. بىرالله دىن باشقىغا ئىبادەت قىلماڭلار، سىلەرنىڭ قاتتىق كۈننىڭ ئازابىغا ئۇچرىشىڭلاردىن قورقىمەن» دېدى*[26]*. ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ كاپىر كاتتىلىرى: «بىزنىڭچە، سەن پەقەت بىزگە ئوخشاش بىرئادەمسەن، بىزنىڭچە، ئارىمىزدىكى پەس كىشىلەر يەڭگىللىك بىلەن ساڭا ئەگەشكەن، بىزنىڭچە، سىلەرنىڭ بىزدىن ھېچقانداق ئارتۇقچىلىقىڭلار يوق، بەلكى بىز سىلەرنى يالغانچى دەپ ئويلايمىز» دېدى*[27].

نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسى ۋە ئۇنىڭ قەۋمى بىلەن ئېلىپ بارغان سۆھبىتى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتلەردە نۇھ ئەلەيھىسسالامدىن خەۋەر بېرىدۇ: ئۇ بۇتقا چوقۇنىدىغان مۇشرىكلاردىن ئىبارەت زېمىن ئەھلىگە الله تائالا پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن تۇنجى پەيغەمبەر ئىدى. ئۇ قەۋمىگە مۇنداق دېدى: ﴿**ھەقىقەتەن سىلەرگە ئوچۇق ئاگاھلاندۇرغۇچىمەن**﴾ يەنى ئەگەر سىلەر الله تائالادىن باشقىسىغا ئىبادەت قىلساڭلار، مەن سىلەرنى الله تائالانىڭ ئازابىدىن ئاشكارا ئاگاھلاندۇرغۇچىمەن.

شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ مۇنداق دېدى: ﴿**مەن ھەقىقەتەن سىلەرگە ئوچۇق ئاگاھلاندۇرغۇچىمەن**﴾ يەنى ئەگەر سىلەر الله تائالادىن باشقىسىغا ئىبادەت قىلساڭلار، مەن سىلەرنى الله تائالانىڭ ئازابىدىن ئاشكارا ئاگاھلاندۇرغۇچىمەن. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ مۇنداق دېدى: ﴿**بىر الله دىن باشقىغا ئىبادەت قىلماڭلار، سىلەرنىڭ قاتتىق كۈننىڭ ئازابىغا ئۇچرىشىڭلاردىن قورقىمەن**﴾ يەنى ئەگەر سىلەر بۇتلارغا چوقۇنۇشنى داۋاملاشتۇرساڭلار، الله سىلەرنى ئاخىرەت يۇرتىدا دەرتلىك ۋە ئەلەملىك قاتتىق ئازاب بىلەن ئازابلايدۇ.

﴿**ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ كاپىر كاتتىلىرى: «بىزنىڭچە، سەن پەقەت بىزگە ئوخشاش بىر ئادەمسەن»**﴾ يەنى پەرىشتە ئەمەس، ئىنسانسەن. بىز تۇرۇقلۇق قانداقمۇ ساڭا ئوخشاش بىر ئىنسانغا ۋەھيي چۈشىدۇ.

﴿**بىزنىڭچە، ئارىمىزدىكى پەس كىشىلەر يەڭگىللىك بىلەن ساڭا ئەگەشكەن**﴾ يەنى ساڭا نادان، دۆت ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاش كىشىلەر ئەگەشكەن. بىزنىڭ ئىچىمىزدىن يۈز ئابرۇيلۇق ۋە ئەمەلدارلار ساڭا ئەگەشمىگەن. ساڭا ئەگەشكەن كىشىلەر پاكىتقا ھۆرمەت قىلىش، پىكىر قىلىش ۋە يىراقنى نەزەر سېلىش ئىقتىدارىغا ئىگە ئەمەس. ئۇلار پەقەت سېنىڭ مۇنداقلا دەۋەت قىلغانلىقىڭ ئۈچۈن ساڭا ئاۋاز قوشقان ۋە ساڭا ئەگەشكەن.

﴿**بىزنىڭچە ئارىمىزدىكى پەس كىشىلەر يەڭگىللىك بىلەن ساڭا ئەگەشكەن، بىزنىڭچە، سىلەرنىڭ بىزدىن ھېچ قانداق ئارتۇقچىلىقىڭلار يوق**﴾ يەنى بىزچە سىلەرنىڭ بىزدىن مەيلى ئەخلاقتا، يارىتىلىشتا ۋە بۇ دىنىڭلارغا كىرگەندىن كېيىنكى ھالىتىڭلاردا بولسۇن، ھېچقانداق ئارتۇقچىلىقىڭلار يوق.

﴿**«بەلكى بىز سىلەرنى يالغانچى دەپ ئويلايمىز» دېدى**﴾ يەنى سىلەر ئېيتىۋاتقان ياخشى ئىشلار، ياخشى ئەمەللەر، ئىبادەتلەر ۋە سىلەر ئاخىرەتكە بارغاندا ئۇ يەردە ئېرىشىدىغان بەخت - سائادەت قاتارلىقلارنى يالغان دەپ ئويلايمىز. مانا بۇ كاپىرلارنىڭ نۇھ ئەلەيھىسسالامغا ۋە ئۇنىڭ ئەگەشكۈچىلىرىگە بىلدۈرگەن ئېتىرازىدۇر.

بۇ ئۇلارنىڭ نەقەدەر نادان، بىلىمسىز ۋە ئەقىلسىز ئىكەنلىكىگە دەلىلدۇر. ھەقىقەتكە ئەگەشكەن تۆۋەن تەبىقىدىكى كىشىلەرنىڭ بولۇشى ھەقىقەتنىڭ ئابرۇيىنى چۈشۈرۈۋېتەلمەيدۇ. شەك - شۈبھىسىزكى،

www.munber.org

ھەقىقەتكە مەيلى يۈز ئابرۇيلۇق كىشىلەر ئەگەشسۇن ياكى تۆۋەن تەبىقىدىكى كىشىلەر ئەگەشسۇن، ئۇ بەرىبىر ھەقىقەت بولۇپ، ئۇ پەرقلەر ئۇنىڭ توغرىلىقىغا تەسىر يەتكۈزەلمەيدۇ. ئەكسىچە، ھەقىقەتتە ھېچ قانداق شەك يوق بولۇپ، ئۇنىڭغا ئەگەشكەنلەر تۆۋەن تەبىقىدىكى كىشىلەر بولغان تەقدىردىمۇ، ئەنە شۇ كىشىلەر شەرەپلىك كىشىلەردۇر. ئۇنىڭغا ئەگىشىشنى رەت قىلغانلار ئابرۇيلۇق بولغان تەقدىردىمۇ ئەنە شۇلار پەسكەش كىشىلەردۇر. ئەمەلىيەتتە كۆپىنچە ئەھۋالدا ھەقىقەتكە ئەگەشمىگەنلەر، تۆۋەن تەبىقىدىكى كىشىلەردۇر. ھەقىقەتكە قارشى چىققانلار يۈز ئابرۇيلۇق ۋە ئەمەلدار كىشىلەردۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۇنىڭدەك سەندىن ئىلگىرى ھەر قاچان بىرەر شەھەرگە ئاگاھلاندۇرغۇچى (يەنى پەيغەمبەر) ئەۋەتسەكلا، ئۇنىڭ دۆلەتمەن ئادەملىرى: «بىز ھەقىقەتەن ئاتا - بوۋىلىرىمىزنىڭ بىر خىل دىنغا ئېتىقاد قىلغانلىقىنى بىلىمىز، شەك - شۈبھىسىزكى، بىز ئۇلارنىڭ ئىزلىرىدىن ماڭىمىز» دېيىشتى﴾[1].

رۇم پادىشاھى ھىرەقلى ئەبۇسۇفياندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈپەتلىرى ھەققىدە سورىغاندا: «ئۇنىڭغا يۇقىرى تەبىقىدىكى كىشىلەر ئەگەشتىمۇ ياكى تۆۋەن تەبىقىدىكى كىشىلەر ئەگەشتىمۇ؟» دېدى. ئەبۇسۇفيان: «ئۇنىڭغا تۆۋەن تەبىقىدىكى كىشىلەر ئەگەشتى» دېدى. شۇ چاغدا ھىرەقلى: «پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى ئەنە شۇنداق بولىدۇ» دېدى.

ئۇلارنىڭ: ﴿يەڭگىللىك بىلەن﴾ دېگەن سۆزىگە كەلسەك، بۇ سۆكۈش ۋە ئەيىبلەش ئەمەس. چۈنكى ھەق ئايدىڭلاشتۇرۇلغان چاغدا، ئۇ ھەقتە ھېچ قانداق ئويلىنىشقا ۋە پىكىر قىلىشقا ئورۇن يوق بولۇپ، ئۇنىڭغا چوقۇم ئەگىشىش كېرەك. بۇ ھالەت ھەر قانداق زېرەك ۋە ئەقىللىق كىشى ئۈچۈن ئورتاقتۇر. مۇنداق ئورۇندا پەقەت دۆت ياكى گالۋاڭ كىشىلا ئويلىنىدۇ. پەيغەمبەرلەر (ئۇلارغا الله تائالانىڭ رەھمىتى ۋە سالامى بولسۇن) ھەقىقەتەن ئوچۇق - ئاشكارا پاكىتلارنى ئېلىپ كەلدى.

﴿بىزنىڭچە، سىلەرنىڭ بىزدىن ھېچقانداق ئارتۇقچىلىقىڭلار يوق﴾ ئۇلار ئارىدىكى ئارتۇقچىلىقلارنى كۆرەلمەيدۇ. چۈنكى ئۇلار ھەقنى كۆرۈشتىن كوردۇر. ئۇلار ھەقنى ئاڭلىيالمايدۇ ۋە كۆرەلمەيدۇ. ئۇلار گۇمان ئىچىدە تېڭىرقاپ يۈرۈشىدۇ. نادانلىقنىڭ قاراڭغۇلۇقىدا تېمىسقىلاپ يۈرىدۇ. ئۇلار ئويدۇرمىچى، يالغانچى، ئەقلى كام ۋە پەسكەش كىشىلەردۇر. ئۇلار ئاخىرەتتە زىيان تارتقۇچىلاردۇر.

* * * * * * *

قَالَ يَـٰقَوۡمِ أَرَءَيۡتُمۡ إِن كُنتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٖ مِّن رَّبِّي وَءَاتَىٰنِي رَحۡمَةٗ مِّنۡ عِندِهِۦ فَعُمِّيَتۡ عَلَيۡكُمۡ أَنُلۡزِمُكُمُوهَا وَأَنتُمۡ لَهَا كَٰرِهُونَ ﴿٢٨﴾

نۇھ ئېيتتى: «ئى قەۋمىم، ئېيتىڭلارچۇ، ئەگەر مەن پەرۋەردىگارىم تەرىپىدىن نازىل بولغان (دەۋىتىمنىڭ توغرىلىقىنى ئىسپاتلايدىغان) ئېنىق دەلىلگە ئاساسلانسام ۋە ئۇنىڭ رەھمىتىگە (يەنى پەيغەمبەرلىككە) سازاۋەر بولغان بولسام، ئۇ دەلىل سىلەر ئۈچۈن مەخپىي بولسا، سىلەر ئۇنى يامان كۆرسەڭلار، ئۇنى قوبۇل قىلىشقا سىلەرنى مەجبۇرلامدۇق؟﴿28﴾.

---

[1] سۈرە زۇخرۇف 23 - ئايەت.

نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ جاۋابى توغرىسىدا

اللہ تائالا بۇ ئايەتتە، نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىگە بۇ ھەقتە بەرگەن جاۋابىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئېيتىڭلارچۇ، ئەگەر مەن پەرۋەردىگارىم تەرىپىدىن نازىل بولغان (دەۋىتىمنىڭ توغرىلىقىنى ئىسپاتلايدىغان) ئېنىق دەلىلگە ئاساسلانسام**﴾ يەنى ئىشەنچلىك پاكىت، ئوچۇق دەلىل ۋە اللہ تەرىپىدىن ماڭا ۋە سىلەرگە بېرىلگەن كاتتا رەھمەتتىن ئىبارەت راست پەيغەمبەرلىكىگە ئاساسلانسام ﴿**ئۇ دەلىل سىلەر ئۈچۈن مەخپىي بولسا**﴾ يەنى سىلەر ئۇنىڭدىن ھىدايەت تاپالمىساڭلار ۋە ئۇنىڭ قەدرىنى بىلەلمىسەڭلار بەلكى ئۇنى يالغانغا چىقىرىشقا ۋە رەت قىلىشقا ئالدىرىساڭلار ﴿**سىلەر ئۇنى يامان كۆرسەڭلار، ئۇنى قوبۇل قىلىشقا سىلەرنى مەجبۇرلامدۇق؟**﴾.

* * * * * * *

وَيَٰقَوۡمِ لَآ أَسۡـَٔلُكُمۡ عَلَيۡهِ مَالًاۖ إِنۡ أَجۡرِيَ إِلَّا عَلَى ٱللَّهِۚ وَمَآ أَنَا۠ بِطَارِدِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْۚ
إِنَّهُم مُّلَٰقُواْ رَبِّهِمۡ وَلَٰكِنِّيٓ أَرَىٰكُمۡ قَوۡمٗا تَجۡهَلُونَ ﴿٢٩﴾ وَيَٰقَوۡمِ مَن يَنصُرُنِي مِنَ ٱللَّهِ إِن طَرَدتُّهُمۡۚ
أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣٠﴾

ئى قەۋمىم! سىلەرگە (دىنىنى) تەبلىغ قىلغانلىقىم ئۈچۈن سىلەردىن پۇل ـ مال تەلەپ قىلمايمەن، ماڭا ئەجىر بېرىشنى پەقەت اللہ ئۆز ئۈستىگە ئالغان، مەن ئىمان ئېيتقان كىشىلەرنى (يېنىمدىن) قوغلىۋەتمەيمەن، (چۈنكى) ئۇلار، شۈبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىغا مۇلاقات بولىدۇ، لېكىن مەن سىلەرنى نادان قەۋم كۆرىمەن﴿29﴾***. ئى قەۋمىم! ئەگەر مەن ئۇلارنى قوغلىۋەتسەم، اللہ نىڭ ئازابىدىن مېنى كىم قۇتقۇزالايدۇ؟ ئويلىنىپ باقمامسىلەر؟***﴿30﴾.

نۇھ ئەلەيھىسسالام قەۋمىگە مۇنداق دەيدۇ: سىلەرگە ۋەز ـ نەسىھەت قىلغانلىقىم ئۈچۈن، ئۇنىڭ ئەجرىگە سىلەردىن پۇل مال تىلەپ قىلمايمەن. مەن ئەجرىنى پەقەت غالىب ۋە بۈيۈك اللہ تائالادىنلا تەلەپ قىلىمەن: ﴿**مەن ئىمان ئېيتقان كىشىلەرنى (يېنىمدىن) قوغلىۋەتمەيمەن**﴾ بۇ ئايەتتىن ئۇلار مۆمىنلەر بىلەن بىللە ئولتۇرۇشتىن نومۇس قىلىپ ۋە سەسكىنىپ نۇھ ئەلەيھىسسالامدىن مۆمىنلەرنى قوغلىۋېتىشنى تەلەپ قىلغانلىقى چىقىپ تۇرىدۇ. ئەينى ۋاقىتتا ئۇلارغا ئوخشاش بەتبەختلەر پەيغەمبەرلەرنىڭ ئاخىرقىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن بىر تۈركۈم ئاجىز مۇسۇلمانلارنى يېنىدىن قوغلىۋېتىشنى ۋە ئۆزلىرى بىلەن خاس سورۇندا ئولتۇرۇشنى تەلەپ قىلغان ئىدى. شۇنىڭ بىلەن اللہ تائالا تۆۋەندىكى ئايەتلەرنى نازىل قىلدى.

﴿اللہ نىڭ رازىلىقىنى دەپ ئەتىگەندە، ئاخشامدا پەرۋەردىگارىغا ئىبادەت قىلىدىغانلارنى (يېنىڭدىن) قوغلىۋەتمىگىن﴾[1] ﴿ئۇلارنىڭ: «اللہ ئارىمىزدىن (ھىدايەت قىلىش بىلەن) ئىنئام قىلغان كىشىلەر مۇشۇلارمۇ؟» دېيىشلىرى ئۈچۈن، ئۇلارنى بىر ـ بىرى بىلەن مۇشۇنداق سىنىدۇق (يەنى پېقىر، ئاجىز كىشىلەرنى ئىمان ئېيتقۇزۇش بىلەن، باي ـ چوڭ كىشىلەرنى سىنىدۇق). اللہ شۈكۈر قىلغۇچىلارنى ئوبدان بىلىدۇ ئەمەسمۇ؟ (يەنى شۈكۈر قىلغۇچىلارنى اللہ ھىدايەت قىلىدۇ)﴾[2].

* * * * * * *

---

[1] سۈرە ئەنئام 52 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئەنئام 53 ـ ئايەت.

www.munber.org

وَلَآ أَقُولُ لَكُمۡ عِندِى خَزَآئِنُ ٱللَّهِ وَلَآ أَعۡلَمُ ٱلۡغَيۡبَ وَلَآ أَقُولُ إِنِّى مَلَكٌ وَلَآ أَقُولُ لِلَّذِينَ
تَزۡدَرِىٓ أَعۡيُنُكُمۡ لَن يُؤۡتِيَهُمُ ٱللَّهُ خَيۡرًا ۖ ٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِمَا فِىٓ أَنفُسِهِمۡ ۖ إِنِّىٓ إِذًا لَّمِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٣١﴾

مەن سىلەرگە، مەندە اللە نىڭ خەزىنىلىرى بار، دېمەيمەن، غەيبنى بىلىمەن دېمەيمەن، مەن ئەلۋەتتە (ئۆزەمنى) پەرىشتە دەپمۇ ئېيتمايمەن ھەمدە سىلەر كۆزگە ئىلمايدىغان كىشىلەرنى اللە ئۇلارغا ياخشىلىق بەرمەيدۇ دېمەيمەن، اللە ئۇلارنىڭ دىللىرىدىكىنى ئوبدان بىلىدۇ، بولمىسا مەن چوقۇم زالىملاردىن بولۇپ قالىمەن» [31].

بۇ ئايەتتە نۇھ ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا ئۆزىنى اللە تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى، كىشىلەرنىڭ ھېچ شېرىكى يوق يالغۇز اللە تائالاغا ئىبادەت قىلىشقا اللە تائالانىڭ ئىزنى بىلەن دەۋەت قىلىدىغانلىقىنى، قىلغان دەۋىتى ئۈچۈن ئۇلاردىن ھەق تەلەپ قىلمايدىغانلىقىنى، بەلكى ئۇ مەيلى يۇز - ئابرۇيلۇق كىشى بولسۇن ياكى تۆۋەن تەبىقىدىكى كىشى بولسۇن، ئۆزىگە ئۇچرىغانلا كىشىنى دەۋەت قىلىدىغانلىقىنى، كىم دەۋەتنى قوبۇل قىلسا، ئۇنىڭ نىجاتلىققا ئېرىشىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ.

يەنە ئۆزىنىڭ اللە تائالانىڭ خەزىنىلىرىنى سەرپ قىلىشقا قادىر ئەمەسلىكىنى، غەيبنى بىلمەيدىغانلىقىنى پەقەت اللە تائالانىڭ بىلدۈرگەن نەرسىنىلا بىلىدىغانلىقىنى، ئۆزىنىڭ پەرىشتە ئەمەس بەلكى ئىنسان بولۇپ، مۆجىزىلەر بىلەن كۈچلەندۈرۈپ ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى خەۋەر قىلىدۇ.

(نۇھ ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ): سىلەر كەمسىتىۋاتقان، كۆزگە ئىلمايۋاتقان ئەنە شۇ كىشىلەرنى، ئۇلارنىڭ قىلغان ئەمەللىرىگە قارىتا اللە تائالانىڭ دەرگاھىدا ساۋاب بېرىلمەيدۇ، دېمەيمەن. ﴿**اللە ئۇلارنىڭ دىللىرىدىكىنى ئوبدان بىلىدۇ**﴾ ئەگەر ئۇلار تاشقى كۆرۈنىشىدە مۆمىن بولغىنىدەك، قەلبىدىمۇ مۆمىن بولسا، ئۇلار ياخشى ساۋابقا ئېرىشىدۇ. ئۇلار ئىمان ئېيتقاندىن كېيىن، ئەگەر ئۇلارغا ھەر قانداق بىر ئادەم يامانلىق بىلەن كەسكىن ھۆكۈم چىقارسا، ئۇ چوقۇم ئۆزى بىلمەيدىغان نەرسىدە ھۆكۈم چىقارغان زالىملاردىن بولغان بولىدۇ.

* * * * * * *

قَالُواْ يَٰنُوحُ قَدۡ جَٰدَلۡتَنَا فَأَكۡثَرۡتَ جِدَٰلَنَا فَأۡتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ
﴿٣٢﴾ قَالَ إِنَّمَا يَأۡتِيكُم بِهِ ٱللَّهُ إِن شَآءَ وَمَآ أَنتُم بِمُعۡجِزِينَ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَنفَعُكُمۡ نُصۡحِىٓ إِنۡ أَرَدتُّ أَنۡ
أَنصَحَ لَكُمۡ إِن كَانَ ٱللَّهُ يُرِيدُ أَن يُغۡوِيَكُمۡ ۚ هُوَ رَبُّكُمۡ وَإِلَيۡهِ تُرۡجَعُونَ ﴿٣٤﴾

ئۇلار (يەنى نۇھنىڭ قەۋمى): «ئى نۇھ! بىز بىلەن مۇنازىرىلەشتىڭ، ناھايىتى كۆپ مۇنازىرىلەشتىڭ. ئەگەر راست سۆزلىگۈچىلەردىن بولساڭ، بىزنى قورقۇتقان ئازابنى چۈشۈرۈپ باققىن» دېدى [32]. ***نۇھ ئېيتتى: «ئۇنى (يەنى ئازابنى) ئەگەر خالىسا پەقەت اللە لا چۈشۈرەلەيدۇ، سىلەر ھەرگىز قېچىپ قۇتۇلالمايسىلەر*** [33]. ***مەن سىلەرگە نەسىھەت قىلماقچى بولسام، اللە سىلەرنى گۇمراھ قىلماقچى بولسا، ئۇ چاغدا مېنىڭ سىلەرگە قىلغان نەسىھىتىمنىڭ سىلەرگە پايدىسى بولمايدۇ، اللە سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلاردۇر، سىلەر اللە نىڭ دەرگاھىغا قايتىسىلەر»*** [34].

www.munber.org

نۇھ ئەلەيھىسسالام قەۋمىنىڭ ئازابنى تەلەپ قىلىشى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن جاۋاب توغرىسىدا

اﷲ تائالا نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ اﷲ تائالانىڭ غەزىپىنى ۋە ئازاب - ئۇقۇبىتىنى تېزلىتىشنى تەلەپ قىلغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلار (يەنى نۇھنىڭ قەۋمى): «ئى نۇھ! بىز بىلەن مۇنازىرىلەشتىڭ، ناھايىتى كۆپ مۇنازىرىلەشتىڭ**﴾ بىز ساڭا ئەگەشمەيمىز ﴿**ئەگەر راست سۆزلىگۈچىلەردىن بولساڭ، بىزنى قورقۇتقان ئازابنى چۈشۈرۈپ باققىن» دېدى**﴾ يەنى بىزگە خالىغان نەرسە بىلەن بەددۇئا قىلغىن. بىزگە سەن دۇئا قىلغان ئازاب چۈشسۇن، دېدى.

﴿**نۇھ ئېيتتى: «ئۇنى (يەنى ئازابنى) ئەگەر خالىسا پەقەت اﷲ لا چۈشۈرەلەيدۇ، سىلەر ھەرگىز قېچىپ قۇتۇلالمايسىلەر**﴾ يەنى سىلەرنى جازالايدىغان، سىلەرگە ئازابنى تېزلىتىدىغان زات پەقەت اﷲ تائالادۇر. اﷲ تائالادىن ھېچنەرسە قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ.

﴿**مەن سىلەرگە نەسىھەت قىلماقچى بولسام، اﷲ سىلەرنى گۇمراھ قىلماقچى بولسا، ئۇ چاغدا مېنىڭ سىلەرگە قىلغان نەسىھىتىمنىڭ سىلەرگە پايدىسى بولمايدۇ**﴾ يەنى اﷲ سىلەرنى ئازدۇرماق ۋە ھالاك قىلماقچى بولسا، مېنىڭ سىلەرگە تەبلىغ قىلغانلىقىم ۋە سىلەرنى ئاگاھلاندۇرغانلىقىم ۋە سىلەرگە نەسىھەت قىلغانلىقىم ھېچ قانداق پايدا بەرمەيدۇ.

﴿**اﷲ سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلاردۇر، سىلەر اﷲ نىڭ دەرگاھىغا قايتىسىلەر»**﴾ يەنى اﷲ تائالا ھەممە ئىشلارنى تىزگىنلىگۈچى پادىشاھتۇر. خالىغانچە تەسەررۇپ قىلغۇچىدۇر، ئادىللىق بىلەن ھۆكۈم قىلغۇچىدۇر. اﷲ ھېچقانداق زۇلۇم قىلمايدۇ. ھەممە نەرسىنى اﷲ تائالا ياراتتى. ھەممە ئىش اﷲ تائالاغا تەئەللۇقتۇر. ئۇ مەخلۇقاتلارنى دەسلەپتە يوقلۇقتىن ياراتتى ۋە ئۇلارنى قىيامەت كۈنى قايتا تىرىلدۈرىدۇ. ئۇ دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ ئىگىسىدۇر.

* * * * * * *

أَمۡ يَقُولُونَ ٱفۡتَرَىٰهُۖ قُلۡ إِنِ ٱفۡتَرَيۡتُهُۥ فَعَلَيَّ إِجۡرَامِي وَأَنَا۠ بَرِيٓءٞ مِّمَّا تُجۡرِمُونَ ﴿٣٥﴾

ياكى ئۇلار (يەنى قۇرەيشنىڭ كاپىرلىرى) قۇرئاننى ئۇ (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) ئۆزى ئىجاد قىلدى دېيىشەمدۇ؟ «ئەگەر ئۇنى مەن ئىجاد قىلغان بولسام، ئۆز گۇناھىمغا ئۆزەم مەسئۇل، مەن سىلەرنىڭ گۇناھىڭلاردىن ئادا - جۇدا مەن» دېگىن﴿35﴾.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ راست پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنىڭ باياننى قىستۇرۇپ ئۆتكەنلىكى توغرىسىدا

بۇ بايان نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسىنىڭ ئارىسىغا، بۇ قىسسىنى تەكىتلىگەن ۋە مۇقەررەلەشتۈرگەن ئاساستا قىستۇرۇپ ئۆتۈلگەندۇر. اﷲ تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دەيدۇ: ھەقنى ئىنكار قىلغۇچى كاپىرلار بۇ قۇرئاننى مۇھەممەد ئۆزى توقۇپ چىققان دېيىشەمدۇ؟ ﴿**«ئەگەر ئۇنى مەن ئىجاد قىلغان بولسام، ئۆز گۇناھىمغا ئۆزەم مەسئۇل، مەن سىلەرنىڭ گۇناھىڭلاردىن ئادا - جۇدا مەن» دېگىن**﴾ يەنى قۇرئان توقۇپ ياسالغان ئەمەس، چۈنكى مەن اﷲ تائالاغا يالغان چاپلىغان كىشىنىڭ اﷲ تائالانىڭ دەرگاھىدا قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدىغانلىقىنى بىلىمەن.

* * * * * * *

www.munber.org

وَأُوحِيَ إِلَىٰ نُوحٍ أَنَّهُۥ لَن يُؤْمِنَ مِن قَوْمِكَ إِلَّا مَن قَدْ ءَامَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا۟
يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ وَٱصْنَعِ ٱلْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلَا تُخَٰطِبْنِى فِى ٱلَّذِينَ ظَلَمُوٓا۟ ۚ إِنَّهُم مُّغْرَقُونَ ﴿٣٧﴾
وَيَصْنَعُ ٱلْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأٌ مِّن قَوْمِهِۦ سَخِرُوا۟ مِنْهُ ۚ قَالَ إِن تَسْخَرُوا۟ مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ
مِنكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ﴿٣٨﴾ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ
﴿٣٩﴾

نۇھقا (مۇنداق) ۋەھيى قىلىندى: «قەۋمىڭدىن ئىلگىرى ساڭا ئىمان ئېيتقانلاردىن باشقا يەنە ئىمان ئېيتقۇچىلار بولمايدۇ، ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىدىن قايغۇرمىغىن[36]*. بىزنىڭ كۆز ئۇڭىمىزدا ۋەھيىمىز بويىچە كېمە ياسىغىن، (ئۆزلىرىگە) زۇلۇم قىلغانلار توغرىسىدا ماڭا سۆز ئاچمىغىن (يەنى ئۇلارغا شاپائەت قىلمىغىن)، ئۇلار چوقۇم (توپان بالاسىدا) غەرق قىلىنىدۇ»*[37]*. نۇھ كېمە ياسىدى، قەۋمىنىڭ چوڭلىرى ئۇنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەندە ئۇنى مەسخىرە قىلىشتى، نۇھ ئېيتتى: «ئەگەر سىلەر (بۈگۈن) بىزنى مەسخىرە قىلساڭلار (كېلەچەكتە سىلەر غەرق قىلىنغاندا)، سىلەر بىزنى مەسخىرە قىلغاندەك بىزمۇ سىلەرنى چوقۇم مەسخىرە قىلىمىز*[38]*. خار قىلغۇچى ئازاب (يەنى توپان بالاسى بىلەن غەرق بولۇش) نىڭ كىمنىڭ ئۈستىگە كېلىدىغانلىقىنى، دائىمىي ئازاب (يەنى جەھەننەم ئازابى) نىڭ كىمگە چۈشىدىغانلىقىنى كېلەچەكتە بىلىسىلەر»*[39].

نۇھ ئەلەيھسسالامغا قەۋمىنىڭ ھالاك بولىدىغانلىقى ھەققىدە ۋەھيى قىلىنغانلىقى ۋە ئۇنى تەييارلىق قىلىشقا بۇيرۇغانلىقى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە، نۇھ ئەلەيھسسالامغا ئۇنىڭ قەۋمى ئالدىرىغان ئازاب ئۇقۇبەتنىڭ كېلىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ. نۇھ ئەلەيھسسالام ئۇلارغا بەددۇئا قىلغان ئىدى. اللّٰه تائالا ئۇنىڭ بەددۇئا قىلىپ مۇنداق دېگەنلىكىنى خەۋەر قىلىدۇ: ﴿پەرۋەردىگارىم يەر يۈزىدە كاپىرلارنىڭ بىرىنىمۇ قويمىغىن﴾[1] ﴿ئۇ پەرۋەردىگارىغا: «ھەقىقەتەن مەن بوزەك قىلىندىم، ياردەم قىلغىن» دەپ دۇئا قىلدى﴾[2].

شۇ چاغدا اللّٰه تائالا نۇھ ئەلەيھسسالامغا مۇنداق ۋەھيى قىلدى: **﴿قەۋمىڭدىن ئىلگىرى ساڭا ئىمان ئېيتقانلاردىن باشقا يەنە ئىمان ئېيتقۇچىلار بولمايدۇ﴾** يەنى ئۇلارغا قايغۇرمىغىن، ئۇلارنىڭ ئىشىغا ھەرگىز پەرۋا قىلمىغىن. **﴿بىزنىڭ كۆز ئۇڭىمىزدا ۋەھيىمىز بويىچە كېمە ياسىغىن﴾** يەنى بىزنىڭ ئۆگەتكىنىمىز بويىچە كېمە ياسىغىن. **﴿(ئۆزلىرىگە) زۇلۇم قىلغانلار توغرىسىدا سۆز ئاچمىغىن (يەنى ئۇلارغا شاپائەت قىلمىغىن)، ئۇلار چوقۇم (توپان بالاسىغا) غەرق قىلىنىدۇ﴾**.

مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق تەۋراتتىن[3] نەقىل كەلتۈرۈپ مۇنداق دەيدۇ: اللّٰه تائالا نۇھ ئەلەيھسسالامنى چىنار ياغىچىدىن كېمە ياساشقا، كېمىنىڭ ئۇزۇنلۇقىنى 80 گەز، كەڭلىكىنى 50 گەز

---

[1] سۈرە نۇھ 26 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە قەمەر 10 - ئايەت.
[3] مۇسا ئەلەيھسسالامغا نازىل قىلىنغان ساماۋى كىتاب.

www.munber.org

قىلىشقا، كېمىنىڭ ئىچى ۋە تېشىنى قارىماي بىلەن مايلاشقا، سۆنى يېرىپ مېخشى ئۇچۇن كېمىنىڭ تومشۇقىنى ئۈچ قىرلىق شەكىلدە ياساشقا بۇيرۇدى. كېمىنىڭ ئېگىزلىكى 30 گەز بولۇپ ئۈچ قەۋەت قىلىپ ياسالغان ئىدى. ھەر بىر قەۋەتنىڭ ئېگىزلىكى 10 گەز كېلەتتى. ئاستى قەۋەتتى چارۋا ـ ماللار ۋە ياۋايى ھايۋانلار ئۈچۈن، ئوتتۇرا قەۋەتى ئىنسانلار ئۈچۈن، ئۈستى قەۋەتى ئۇچار ـ قۇشلار ئۈچۈن ياسالغان ئىدى. ئۇنىڭ ئىشىكى يان تەرەپتە بولۇپ، ئىشىكنىڭ قاپقىغى ئۈستى تەرەپتىن چۈشۈرۈلۈپ تاقىلاتتى.

﴿نۇھ كېمە ياسىدى، قەۋمىنىڭ چوڭلىرى ئۇنىڭ ئالدىدىن ئۆتكەندە ئۇنى مەسخىرە قىلىشتى﴾ يەنى ئۇنى مەسخىرە قىلىپ، نۇھ ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى قورقۇتقان غەرق بولۇشتىن ئىبارەت ئازابنى ئىنكار قىلدى.

﴿نۇھ ئېيتتى: «ئەگەر سىلەر (بۈگۈن) بىزنى مەسخىرە قىلساڭلار (كېلەچەكتە سىلەر غەرق قىلىنغاندا)، سىلەر بىزنى مەسخىرە قىلغاندەك بىزمۇ سىلەرنى چوقۇم مەسخىرە قىلىمىز. خار قىلغۇچى ئازاب (يەنى توپان بالاسى بىلەن غەرق بولۇش) نىڭ كىمنىڭ ئۈستىگە كېلىدىغانلىقىنى، دائىمىي ئازاب (يەنى جەھەننەم ئازابى) نىڭ كىمگە چۈشىدىغانلىقىنى كېلەچەكتە بىلىسىلەر»﴾ بۇ ئايەت كاپىرلارغا قىلىنغان قاتتىق ئاگاھلاندۇرۇشتۇر.

* * * * * * *

حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَ أَمۡرُنَا وَفَارَ ٱلتَّنُّورُ قُلۡنَا ٱحۡمِلۡ فِيهَا مِن كُلࣲّ زَوۡجَيۡنِ ٱثۡنَيۡنِ وَأَهۡلَكَ إِلَّا مَن سَبَقَ عَلَيۡهِ ٱلۡقَوۡلُ وَمَنۡ ءَامَنَۚ وَمَآ ءَامَنَ مَعَهُۥٓ إِلَّا قَلِيلࣱ ﴿٤٠﴾

(توپان بالاسى توغرىسىدىكى) بۇيرۇقىمىز يېتىپ كەلگەن ۋە يەر يۈزىدىن سۇ ئېتىلىپ چىققان چاغدا: «كېمىگە ھايۋاناتلاردىن (ئەركەك چىشى بولۇپ) بىر جۈپتىن ئېلىۋالغىن، ئائىلەڭدىكىلەر بىلەن ھالاك بولۇشى ھۆكۈم قىلىنغانلار (يەنى نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى ۋائىلە بىلەن ئوغلى كەنئان) بۇنىڭ سىرتىدا ـ ۋە ئىمان ئېيتقانلار بىلەن كېمىگە چىققىن» دېدۇق، ئۇنىڭ بىلەن پەقەت ئازغىنا كىشىلەر ئىمان ئېيتتى﴿40﴾.

توپان بالاسىنىڭ باشلىنىشى، نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ كېمىگە ھەرخىل ھايۋاندىن بىر جۈپتىن سېلىشى توغرىسىدا

توختىماي ۋە ئۈزۈلمەي شىددەت بىلەن قۇيۇلۇپ ياغىدىغان قاتتىق يامغۇردىن ئىبارەت اللہ تائالانىڭ ئەمرى كەلگەن چاغ، دەل اللہ تائالانىڭ نۇھ ئەلەيھىسسالامغا قىلغان ۋەدىسىنىڭ يېتىپ كەلگەن پەيتىدۇر. يامغۇرنىڭ قاتتىق ياغىدىغانلىقى ھەققىدە اللہ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇ پەرۋەردىگارىغا: «ھەقىقەتەن مەن بوزەك قىلىندىم، ياردەم قىلغىن» دەپ دۇئا قىلدى. ئاسمانىنىڭ دەرۋازىلىرىنى قۇيۇلۇپ ياغقۇچى يامغۇر بىلەن ئېچىۋەتتۇق. زېمىندىن بۇلاقلارنى ئېتىلدۇرۇپ چىقاردۇق، (اللہ تەقدىر قىلغان ئۇلارنى غەرق قىلىپ ھالاك قىلىش) ئىشىغا بىنائەن، يامغۇر سۈيى بىلەن بۇلاق سۈيى (بىر ـ بىرىگە قوشۇلدى. نۇھنى تاختا ۋە مىخلار بىلەن ياسالغان كېمىگە سالدۇق. كېمە بىزنىڭ ھمايىمىز ئاستىدا ماڭاتتى، ئىنكار قىلىنغاننى (يەنى نۇھنى) مۇكاپاتلاش ئۈچۈن (نۇھنىڭ قەۋمىنى غەرق قىلدۇق)﴾[1].

---

[1] سۈرە قەمەر 11 —— 14 - ئايەتلەر.

www.munber.org

﴿ۋە يەر يۈزىدىن سۇ ئېتىلىپ چىققان چاغدا﴾ يەنى يەر يۈزى بولدۇقلاپ سۇ چىقىدىغان بۇلاقلارغا ئايلىنىدۇ. ھەتتا ئوت كۆيىدىغان تونۇرلاردىنمۇ سۇ بۇلدۇقلاپ ئېتىلىپ چىقىدۇ. بۇ كۆپ ساندىكى سەلەپ ۋە خەلەپ ئالىملىرىنىڭ كۆز قارىشىدۇر.

شۇ چاغدا الله تائالا نۇھ ئەلەيھىسسالامنى ھەر خىل جانلىق مەخلۇقاتلارنىڭ ئەركەك چىشىسىدىن كېمىگە بىر جۈپتىن سېلىشقا بۇيرۇيدۇ. بەزى تەپسىرشۇناسلار ئۆسۈملۈكلەرنىڭمۇ ئەركەك چىشىسىدىن بىر جۈپتىن ئېلىۋېلىشقا بۇيرۇغان دەيدۇ. يەنى بەزى تەپسىرشۇناسلار مۇنداق دەيدۇ: نۇھ ئەلەيھىسسالام كېمىگە ئەڭ دەسلۇۋىدە ئۇچار - قۇشلاردىن شاتۇتنى، ئەڭ ئاخىرىدا ھايۋاناتلاردىن ئېشەكنى چىقاردى. ئىبلىس شەيتان ئېشەكنىڭ قۇيرۇقىغا ئېسىلىۋالدى. ئېشەك كېمىگە چىقىشقا تەمشەلگەندە، ئىبلىس شەيتان ئۇنىڭ قۇيرۇقىغا ئېسىلىۋېلىپ، ئۇنى چىققىلى قويمىدى. نۇھ ئەلەيھىسسالام ئېشەككە: «ساڭا ۋاي! نېمە بولدى؟ كېمىگە چىققىن» دېدى. ئېشەك چىقىشقا ئورۇنغان بولسىمۇ چىقالمىدى. نۇھ ئەلەيھىسسالام: «سەن بىلەن ئىبلىس بىللە بولسىمۇ چىققىن» دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئېشەك بىلەن شەيتان كېمىگە بىرلىكتە چىقتى.

﴿ئائىلەڭدىكىلەر بىلەن ھالاك بولۇشى ھۆكۈم قىلىنغانلار (يەنى نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى ۋائىلە بىلەن ئوغلى كەنئان) بۇنىڭ سىرتىدا - ۋە ئىمان ئېيتقانلار بىلەن كېمىگە چىققىن» دېدۇق﴾ يەنى كېمىگە ئائىلەڭدىكىلەرنى، ئۇرۇق - تۇغقانلىرىڭنى ۋە قەۋمىڭدىن ئىمان ئېيتقانلارنى سالغىن. ئائىلەڭدىكىلەردىن الله تائالاغا ئىمان ئېيتمىغان، ھالاك بولۇشى ھۆكۈم قىلىنىپ كەتكەن كىشىلەرنى كېمىگە سالمىغىن. كېمىگە سېلىنمىغانلارنىڭ ئىچىدە نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى يام ۋە نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى بار ئىدى. ئۇ ئايال الله تائالاغا ۋە نۇھ ئەلەيھىسسالامغا كاپىر بولغان ئىدى.

﴿ئۇنىڭ بىلەن پەقەت ئازغىنا كىشىلەر ئىمان ئېيتتى﴾ يەنى نۇھ ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئەللىك يىل كام مىڭ يىل (950 يىل) تۇرۇپ شۇنچە ئۇزۇن دەۋەت قىلغان بولسىمۇ، ئۇلاردىن ئازغىنە كىشىلا ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتتى. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: ئىمان ئېيتقانلار ئاياللار بىلەن قوشۇلۇپ 80 كىشى ئىدى.

* * * * * * *

۞ وَقَالَ ٱرۡكَبُواْ فِيهَا بِسۡمِ ٱللَّهِ مَجۡرٜىٰهَا وَمُرۡسَىٰهَآۚ إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٞ رَّحِيمٞ ٤١ وَهِيَ تَجۡرِي
بِهِمۡ فِي مَوۡجٖ كَٱلۡجِبَالِ وَنَادَىٰ نُوحٌ ٱبۡنَهُۥ وَكَانَ فِي مَعۡزِلٖ يَٰبُنَيَّ ٱرۡكَب مَّعَنَا وَلَا تَكُن مَّعَ
ٱلۡكَٰفِرِينَ ٤٢ قَالَ سَـَٔاوِيٓ إِلَىٰ جَبَلٖ يَعۡصِمُنِي مِنَ ٱلۡمَآءِۚ قَالَ لَا عَاصِمَ ٱلۡيَوۡمَ مِنۡ أَمۡرِ ٱللَّهِ إِلَّا
مَن رَّحِمَۚ وَحَالَ بَيۡنَهُمَا ٱلۡمَوۡجُ فَكَانَ مِنَ ٱلۡمُغۡرَقِينَ ٤٣

نۇھ (ئىمان ئېيتقان تەۋەلىرىگە) ئېيتتى: «كېمىگە چىقىڭلار، كېمىنىڭ مېڭىشى ۋە توختىشى الله نىڭ ئىسمى بىلەندۇر، شۈبھىسىزكى، مېنىڭ پەرۋەردىگارىم (تەۋبە قىلغۇچىلارنىڭ گۇناھىنى) ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، (مۆمىنلەرگە) ناھايىتى مېھرىباندۇر»[41]*. كېمە ئۇلارنى ئېلىپ تاغدەك دولقۇنلار ئىچىدە ئۈزۈپ باراتتى، نۇھ كېمە مېڭىشتىن بۇرۇن ئۆزىدىن يىراقتا تۇرغان ئوغلىنى: «ئى ئوغلۇم، بىز بىلەن بىللە كېمىگە چىققىن، كاپىرلار بىلەن بىللە بولمىغىن» دەپ توۋلىدى*[42]*. ئۇ: «مېنى سۇدا غەرق بولۇشتىن ساقلاپ قالىدىغان بىر تاغنىڭ ئۈستىگە چىقىۋالىمەن» دېدى. نۇھ: «بۈگۈن الله رەھىم قىلغان*

www.munber.org

ئادەمدىن باشقا ھېچ ئادەم ئۇنىڭ جازالىشىدىن قۇتۇلۇپ قالالمايدۇ» دېدى. ئۇلارنىڭ ئارىسىنى دولقۇن ئايرىۋەتتى ـ دە، ئۇ غەرق بولۇپ كەتتى﴿43﴾.

كېمىگە چىقىش ۋە كېمىنىڭ تاغدەك دولقۇنلار ئىچىدە مېڭىشى توغرىسىدا

اﷲ تائالا نۇھ ئەلەيھىسسالامدىن خەۋەر بېرىدۇ، نۇھ ئەلەيھىسسالام ئۆزى بىلەن بىللە كېچىدە ئېلىۋېلىشقا بۇيرۇلغان كىشىلەرگە مۇنداق دېدى: **﴿كېمىگە چىقىڭلار كېمىنىڭ مېڭىشى ۋە توختىشى اﷲ نىڭ ئىسمى بىلەندۇر﴾** يەنى كېمىنىڭ سۇ يۈزىدە مېڭىشى اﷲ تائالانىڭ ئىسمى بىلەن بولىدۇ ۋە ئاخىرىدا توختىشىمۇ اﷲ تائالانىڭ ئىسمى بىلەن بولىدۇ. اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سەن بىلەن بىللە بولغان مۆمىنلەر بىلەن كېمىگە چىققان چېغىڭدا: «جىمى ھەمدۇسانا بىزنى زالىم قەۋمدىن قۇتقۇزغان اﷲ غا خاستۇر» دېگىن. ھەمدە: «ئى پەرۋەردىگارىم! مېنى مۇبارەك مەنزىلگە چۈشۈرگىن، سەن (دوستلىرىڭنى) ئەڭ ياخشى ئورۇنلاشتۇرغۇچىسەن» دېگىن﴾[1]. شۇنىڭ ئۈچۈن كېمىگە چىقىش ئات - ئۇلۇغقا مىنىش ۋە باشقا قاتناش قورالىرىغا چىقىشقا باشلىغاندا اﷲ تائالانىڭ ئىسمى بىلەن باشلاش مۇستەھەبتۇر (يەنى ئىسلامدا ياخشى قارالغان ئىشتۇر).

اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿اﷲ پۈتۈن مەخلۇقاتلارنىڭ تۈرلىرىنى ياراتتى، سىلەرگە ئۈستىگە چىقىشىڭلار ئۈچۈن كېمە ۋە مىنىشىڭلار ئۈچۈن ھايۋان قاتارلىقلارنى ياراتتى. ئاندىن سىلەر ئۇلارنىڭ ئۈستىگە چىققانلىرىڭلاردا پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ نېمىتىنى ئەسلەپ: «بىزگە بۇنى بويسۇندۇرۇپ بەرگەن زات پاكتۇر، بىز ئۇنىڭغا (مىنىشكە) قادىر ئەمەس ئىدۇق، بىز ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىمىزنىڭ دەرگاھىغا قايتقۇچىلارمىز» دېگەيسىلەر﴾[2].

شۇنداق قىلىشقا ۋە ئۇنى ئۆزلەشتۈرۈشكە قىزىقتۇرۇپ ھەدىسلەرمۇ رىۋايەت قىلىنغان ئۇنىڭ تەپسىلاتى اﷲ خالىسا سۈرە زۇخرۇفتا بايان قىلىنىدۇ. **﴿مېنىڭ پەرۋەردىگارىم (تەۋبە قىلغۇچىلارنىڭ گۇناھىنى) ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، (مۆمىنلەرگە) ناھايىتى مېھرىباندۇر﴾** بۇ ئورۇندا اﷲ ئۆزىنىڭ كاپىرلارنىڭ ھەممىسى غەرق قىلىپ ئۇلاردىن ئىنتىقام ئالغانلىقىنى تەۋبە قىلغۇچىلارنىڭ گۇناھىنى مەغپىرەت قىلىدىغانلىقىنى ۋە مۆمىنلەرگە ناھايىتى مېھرىبان ئىكەنلىكىنى بايان قىلىشى تولىمۇ مۇناسىپتۇر.

اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۈبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭ (ئاسىيلىق قىلغۇچىلارنى) ئەلۋەتتە تېز جازالىغۇچىدۇر، (ئىتائەت) قىلغۇچىلارغا ئەلۋەتتە مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، مەرھەمەت قىلغۇچىدۇر﴾[3] ﴿ئىنسانلار زۇلۇم قىلسىمۇ، پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن ئۇلارنى مەغپىرەت قىلىدۇ. پەرۋەردىگارىڭ (گۇناھلارغا چۆمۈپ تەۋبە قىلمىغانلارنى) شەك ـ شۈبھىسىز قاتتىق جازالايدۇ﴾[4].

بۇنىڭدىن باشقا اﷲ تائالانىڭ رەھمىتى بىلەن جازاسى بىرلىكتە بايان قىلىنىپ كەتكەن ئايەتلىرى ناھايىتى كۆپتۇر. اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: **﴿كېمە ئۇلارنى ئېلىپ تاغدەك دولقۇنلار ئىچىدە ئۈزۈپ باراتتى﴾** يەنى كېمە ئۇلارنى ئېلىپ يەر يۈزىنى پۈتۈن قاپلىۋالغان ھەتتا ئېگىز تاغلارنىمۇ قاپلاپ ئۇلارنىڭ چوققىسىدىنمۇ 15 گەز ئۆرلىگەن سۇ يۈزىدە ئۈزەتتى. بەزى تەپسىرشۇناسلار بۇ سۇنى ئېگىز تاغلارنىڭ

---

[1] سۈرە مۆئمىنۇن 28 — 29 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە زۇخرۇق 12 — 14 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە ئەئراف 167 - ئايەت.
[4] سۈرە رەئد 6 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

چوقسىدىن 80 مىل[1] ئۆرلىگەن دەيدۇ. بۇ كېمە سۇ يۈزىدە اﷲ تائالانىڭ ئىزنى بىلەن اﷲ تائالانىڭ ھىمايىسى، كۆزىتىشى ۋە قوغدىشى ئاستىدا ئۈزەتتى.

اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۈبھىسىزكى، (نۇھنىڭ زامانىدا) چوڭ سۇ يامراپ كەتكەن چاغدا، سىلەرنى (يەنى ئەجدادىڭلارنى) بىز كېمىگە سالدۇق، سىلەرگە ئۇنى ئىبرەت قىلىش ئۈچۈن، تۇتۇۋالىدىغان قۇلاقلارنىڭ ئۇنى تۇتۇۋېلىشى ئۈچۈن (بىز شۇنداق قىلدۇق)﴾[2] ﴿نۇھنى تاختا ۋە مىخلار بىلەن ياسالغان كېمىگە سالدۇق. كېمە بىزنىڭ ھىمايىمىز ئاستىدا ماڭاتتى، ئىنكار قىلىنغاننى (يەنى نۇھنى) مۇكاپاتلاش ئۈچۈن (نۇھنىڭ قەۋمىنى غەرق قىلدۇق). ئۇنى (يەنى توپان بالاسىنى) ئىبرەت قىلىپ قالدۇردۇق، ئىبرەت ئالغۇچى بارمۇ؟﴾[3].

نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ كاپىر ئوغلىنىڭ غەرق بولۇش قىسسىسى توغرىسىدا

﴿نۇھ كېمە مېڭىشتىن بۇرۇن ئۆزىدىن يىراقتا تۇرغان ئوغلىنى: «ئى ئوغلۇم، بىز بىلەن بىللە كېمىگە چىققىن، كاپىرلار بىلەن بىللە بولمىغىن» دەپ توۋلىدى﴾ بۇ نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ تۆتىنچى ئوغلى بولۇپ ئىسمى يام ئىدى. ئۇ كاپىر ئىدى. ئاتىسى كېمىگە چىقىۋاتقاندا، ئۇنى ئىمان ئېيتىشقا ۋە ئۆزلىرى بىلەن بىللە كېمىگە چىقىشقا، كاپىرلارغا ئوخشاش سۇغا غەرق بولۇپ كەتمەسلىككە چاقىردى.

﴿ئۇ: «مېنى سۇدا غەرق بولۇشتىن ساقلاپ قالىدىغان بىر تاغنىڭ ئۈستىگە چىقىۋالىمەن» دېدى﴾ ئۇ نادانلىقىدىن توپان بالاسىنىڭ سۈيى تاغلارنىڭ چوقىسىغا چىقمايدۇ. ئەگەر مەن بىرەر تاغنىڭ چوقىسىغا چىقىۋالسام ئۇ جاي مېنى سۇغا غەرق بولۇشتىن ئەلۋەتتە ساقلاپ قالىدۇ، دەپ ئويلىدى.

ئۇنىڭ ئانىسىغا نۇھ ئەلەيھىسسالام: **﴿«بۈگۈن اﷲ رەھىم قىلغان ئادەمدىن باشقا ھېچ ئادەم ئۇنىڭ جازالىشىدىن قۇتۇلۇپ قالالمايدۇ»﴾** يەنى بۈگۈن اﷲ تائالانىڭ جازاسىدىن قۇتۇلدۇرىدىغان ھېچ نەرسە يوق دېدى: **﴿ئۇلارنىڭ ئارىسىنى دولقۇن ئايرىۋەتتى - دە، ئۇ غەرق بولۇپ كەتتى﴾**.

* * * * * * *

وَقِيلَ يَٰٓأَرۡضُ ٱبۡلَعِي مَآءَكِ وَيَٰسَمَآءُ أَقۡلِعِي وَغِيضَ ٱلۡمَآءُ وَقُضِيَ ٱلۡأَمۡرُ وَٱسۡتَوَتۡ عَلَى ٱلۡجُودِيِّۖ وَقِيلَ بُعۡدٗا لِّلۡقَوۡمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٤٤﴾

«ئى زېمىن سۈيىڭنى يۇتقىن، ئى بۇلۇت تارقىغىن» دېيىلدى، سۇ سوغۇلدى، اﷲ نىڭ (كاپىرلارنى غەرق قىلىشتىن ئىبارەت) ھۆكمى ئىجرا قىلىندى، كېمە جۇدى تېغىنىڭ ئۈستىدە توختىدى، «زالىم قەۋم ھالاك بولسۇن» دېيىلدى﴿44﴾.

توپان بالاسىنىڭ ئاخىرلىششى توغرىسىدا

اﷲ تائالا بۇ ئايەتتە، كېمىگە چىقالمىغانلاردىن باشقا بارلىق زېمىن ئەھلىنى سۇغا غەرق قىلغاندىن كېيىن زېمىنغا ئورنىدىن ئېتىلىپ چىققان ۋە ئۈستىدە يىغىلغان سۇلارنى يۇتۇشقا بۇيرۇدى ۋە بۇلۇتلارنى يامغۇر ياغدۇرۇشتىن توختاشقا بۇيرۇدى.

---

[1] بىر دېڭىز مىلى 1848 مېتىر كېلىدۇ.
[2] سۈرە ھاققە 11 — 12 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە قەمەر 13 — 15 - ئايەتلەر.

www.munber.org

﴿**سۇ سوغۇلدى**﴾ يەنى سۇ ئازلاشقا باشلىدى. ﴿**اللّٰه نىڭ (كاپىرلارنى غەرق قىلىشتىن ئىبارەت) ھۆكمى ئىجرا قىلىندى**﴾ يەنى يەر يۈزىدىكى اللّٰه غا كاپىر بولغان كىشىلەردىن بىرنىمۇ قالدۇرماي ھالاك قىلىش ئىشى ئورۇنلاندى. مۆمىنلەر ئولتۇرغان: ﴿**كېمە جۇدى تېغىنىڭ[1] ئۈستىدە توختىدى**﴾.

مۇجاھىد مۇنداق دەيدۇ: «جۇدى تېغى ئەرەب يېرىم ئارىلىدىكى بىر تاغدۇر. شۇ كۈندىكى غەرق بولۇش ۋەقەسى تاغلار ئېگىزلەپ ۋە ئۆزىراپ قالدى. جۇدى تېغىمۇ غالىب ۋە بۈيۈك اللّٰه تائالاغا بويسۇندى، غەرق بولۇپ كەتمىدى. نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ كېمىسى ئۇنىڭ ئۈستىگە كېلىپ توختىدى».

قەتادە مۇنداق دەيدۇ: «كېمە جۇدى تېغى ئۈستىدە بىر ئاي تۇردى. ئاندىن مۆمىنلەر كېمىدىن چۈشتى، اللّٰه تائالا نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ كېمىسىنى ئەرەب يېرىم ئارىلىدىكى جۇدى تېغى ئۈستىدە كىشىلەرگە ۋەز - نەسىھەت ۋە ئىبرەت بولۇشى ئۈچۈن قالدۇردى».

ئۇ كېمىنى بۇ ئۈممەتتىن (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتىدىن) ئىلگىرى ياشىغانلار كۆرگەن. نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ كېمىسىدىن كېيىن ياسالغان نۇرغۇن كېمىلەر ئۇ كېمىدىن ئىلگىرى چىرىپ تۇپراققا ئايلىنىپ كەتكەن.

﴿**«زالىم قەۋم ھالاك بولسۇن» دېيىلدى**﴾ يەنى ئۇلار ھالاك بولسۇن، زىيان تارتسۇن ۋە اللّٰه تائالانىڭ رەھمىتىدىن يىراق قىلىنسۇن، دېيىلدى. ئۇلارنىڭ ھېچقانداق ئىزى قالدۇرۇلماستىن ھالاك قىلىندى.

* * * * * * *

وَنَادَىٰ نُوحٌ رَّبَّهُۥ فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ٱبۡنِى مِنۡ أَهۡلِى وَإِنَّ وَعۡدَكَ ٱلۡحَقُّ وَأَنتَ أَحۡكَمُ ٱلۡحَٰكِمِينَ
﴿٤٥﴾ قَالَ يَٰنُوحُ إِنَّهُۥ لَيۡسَ مِنۡ أَهۡلِكَ ۖ إِنَّهُۥ عَمَلٌ غَيۡرُ صَٰلِحٍ ۖ فَلَا تَسۡـَٔلۡنِ مَا لَيۡسَ لَكَ بِهِۦ عِلۡمٌ ۖ إِنِّىٓ
أَعِظُكَ أَن تَكُونَ مِنَ ٱلۡجَٰهِلِينَ ﴿٤٦﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّىٓ أَعُوذُ بِكَ أَنۡ أَسۡـَٔلَكَ مَا لَيۡسَ لِى بِهِۦ عِلۡمٌ ۖ وَإِلَّا
تَغۡفِرۡ لِى وَتَرۡحَمۡنِىٓ أَكُن مِّنَ ٱلۡخَٰسِرِينَ ﴿٤٧﴾

نۇھ پەرۋەردىگارىغا دۇئا قىلىپ: «پەرۋەردىگارىم! ئوغلۇم مېنىڭ ئائىلەمدىكىلەردىن ئىدى (سەن ماڭا ئۇلارنىڭ نىجات تېپىشىنى ۋەدە قىلغان ئىدىڭ)، سېنىڭ ۋەدەڭ ئەلۋەتتە ھەقتۇر، سەن ھەققەتەن ئەڭ توغرا ھۆكۈم قىلغۇچىسەن» دېدى﴿45﴾. اللّٰه ئېيتتى: «ئى نۇھ! ئۇ (مەن نىجات تېپىشىنى ۋەدە قىلغان) ئائىلەڭدىكىلەردىن ئەمەس، ئۇنىڭ ئەمەلى ياماندۇر، سەن ئېنىق بىلمىگەن نەرسەڭنى مەندىن سورىمىغىن، مەن سېنىڭ جاھىللاردىن بولماسلىقىڭنى نەسىھەت قىلىمەن»﴿46﴾ نۇھ ئېيتتى: **«پەرۋەردىگارىم! مەن بىلمىگەن نەرسىنى سوراشتىن سېنىڭ پاناھىڭغا سېغىنىمەن، ئەگەر ماڭا مەغپىرەت قىلمىساڭ ۋە رەھىم قىلمىساڭ، زىيان تارتقۇچىلاردىن بولىمەن»﴿47﴾.**

[1] جۇدى تېغىنى بەزىلەر ئىراقتىكى مۇسۇل شەھىرىدىكى بىر تاغنىڭ ئىسمى دېگەن. بەزىلەر سىنا يېرىم ئارىلىدىكى تۇر تېغى دېگەن.

www.munber.org

نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى ھەققىدە ﷲ تائالاغا دۇئا قىلىشى ۋە ﷲ تائالانىڭ ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىشى توغرىسىدا

بۇ نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزىنىڭ غەرق بولغان بالىسىنىڭ ھالىنى بىلدۈرۈش ۋە ئۇنىڭ ھەقىقىي ئەھۋالىنى ئېچىپ تاشلاش ئۈچۈن تىلىگەن تىلىكىدۇر. ئۇ پەرۋەردىگارىغا دۇئا قىلىپ: ﴿«**پەرۋەردىگارىم! ئوغلۇم مېنىڭ ئائىلەمدىكىلەردىن ئىدى (سەن ماڭا ئۇلارنىڭ نىجات تېپىشىنى ۋەدە قىلغان ئىدىڭ)، سېنىڭ ۋەدەڭ ئەلۋەتتە ھەقتۇر**﴾ يەنى سەن ۋەدەڭگە ھەرگىز خىلاپلىق قىلمايسەن، ئوغلۇم قانداقمۇ غەرق بولسۇن. ﴿**سەن ھەققەتەن ئەڭ توغرا ھۆكۈم قىلغۇچىسەن**» دېدى﴾.

﴿**ﷲ ئېيتتى: «ئى نۇھ! ئۇ (مەن نىجات تېپىشىنى ۋەدە قىلغان) ئائىلەڭدىكىلەردىن ئەمەس**﴾ چۈنكى مەن پەقەت سېنىڭ ئائىلەڭدىكىلەردىن ئىمان ئېيتقان كىشىلەرنىڭلا نىجات تېپىشىنى ۋەدە قىلدىم. شۇڭا ﷲ تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئائىلەڭدىكىلەر بىلەن ھالاك بولۇشى ھۆكۈم قىلىنغانلار (يەنى نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى ۋائىلە بىلەن ئوغلى كەنئان) بۇنىڭ سىرتىدا - ۋە ئىمان ئېيتقانلار بىلەن كېمىگە چىققىن**»﴾[1] بۇ بالا كاپىر بولغانلىقى، ئاتىسى ھەم ﷲ نىڭ پەيغەمبىرى نۇھ ئەلەيھىسسالامغا قارشى چىققانلىقى ئۈچۈن سۇغا غەرق قىلىنىپ ھالاك بولۇشى ھۆكۈم قىلىنغان كىشىلەر قاتارىدىن ئىدى.

﴿**ئۇ (مەن نىجات تېپىشىنى ۋەدە قىلغان) ئائىلەڭدىكىلەردىن ئەمەس**﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە ئابدۇرازاق ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇ نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلىدۇر. بىراق ئۇ، ئاتىسىغا ئەمەل ۋە نىيەت جەھەتتە قارشى چىققان.

* * * * * * *

قِيلَ يَٰنُوحُ ٱهۡبِطۡ بِسَلَٰمٖ مِّنَّا وَبَرَكَٰتٍ عَلَيۡكَ وَعَلَىٰٓ أُمَمٖ مِّمَّن مَّعَكَۚ وَأُمَمٞ سَنُمَتِّعُهُمۡ ثُمَّ يَمَسُّهُم مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيمٞ ﴿٤٨﴾

ئېيتىلدى (يەنى ﷲ ئېيتتى): «ئى نۇھ! ساڭا، سەن بىلەن (كېمىدە) بىللە بولغانلارنىڭ بىر قىسىم ئەۋلادىغا بىز تەرەپتىن نازىل بولغان ئامانلىق ۋە بەرىكەتلەر بىلەن (كېمىدىن) چۈشكىن، ئۇلارنىڭ يەنە بىر قىسىم ئەۋلادىنى (ھاياتىي دۇنيادىن) بەھرىمەن قىلىمىز، ئاندىن ئۇلار بىزنىڭ قاتتىق ئازابىمىزغا دۇچار بولىدۇ» ﴿48﴾.

ئامانلىق ۋە بەرىكەت بىلەن كېمىدىن چۈشۈشكە بۇيرۇلغانلىق توغرىسىدا

بۇ ئايەتتە كېمە جۇدى تېغىنىڭ ئۈستىدە توختىغاندا ﷲ تائالا نۇھ ئەلەيھىسسالامغا ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغان مۆمىنلەرگە ۋە ئۇنىڭ قىيامەت كۈنىگىچە بولىدىغان ئەۋلادلىرىدىن ھەر بىر مۆمىنگە ﷲ تەرىپىدىن بولغان ئامانلىق بىلەن كېمىدىن چۈشكىن دېگەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

بۇ ھەقتە مۇھەممەد ئىبنى كەئب مۇنداق دەيدۇ: بۇ ئامانلىقتا قىيامەت كۈنىگىچە ئىمان ئېيتقان ھەر بىر مۆمىن ئەر ۋە مۆمىن ئايال كىرىدۇ. شۇنداقلا ئازابقا ۋە ھاياتى دۇنيادىن بەھرىمەن بولۇشقا قىيامەت كۈنىگىچە كاپىر بولىدىغان ھەر بىر كاپىر ئەر ۋە كاپىر ئايال كىرىدۇ.

---

[1] سۈرە ھۇد 40 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق، مۇنداق دەيدۇ: الله تائالا توپان بالاسىنى توختاتماقچى بولغاندا، يەر يۈزىگە شامال ئەۋەتتى. سۇ سىڭدى، زېمىننىڭ بۇلاقلىرى ۋە ئاسماننىڭ دەرۋازىلىرى مەھكەم يېپىلدى. الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿«ئى زېمىن سۈيىڭنى يۇتقىن...»﴾ شۇنىڭ بىلەن سۇ كېمىيىپ ئازلاپ سىڭىپ كەتتى.

تەۋرات ئالىملىرىنىڭ ئېيتىشىچە توپان بالاسى يۈز بىرىپ يەتتە ئاي 17 كۈن ئۆتكەندە كېمە جۇدى تېغىنىڭ ئۈستىدە توختىدى. توپان بالاسى باشلىنىپ 10 - ئېيىنىڭ بىرىنچى كۈنى تاغلارنىڭ چوققىلىرى كۆرۈنۈشكە باشلىدى. يەنە 40 كۈن ئۆتكەندىن كېيىن نۇھ ئەلەيھىسسالام كېمىنىڭ چىقىش ئىشىكىنى ئاچتى. ئاندىن سۇنىڭ قانداق بولغانلىقىنى بىلىش ئۈچۈن قاغىنى قويۇۋېتىپ بەردى. قاغا قايتىپ كەلمىدى. ئاندىن كەپتەرنى قويۇۋېتىپ بەردى. كەپتەر قونغىلى جاي تاپالماستىن قايتىپ كەلدى. نۇھ ئەلەيھىسسالام قولىنى كەپتەرگە سۇندى ۋە ئۇنى تۇتۇپ كېمىگە سالدى. ئاندىن يەتتە كۈن ئۆتكۈزۈپ سۇنىڭ قانداق بولغانلىقىنى بىلىش ئۈچۈن كەپتەرنى يەنە قويۇۋېتىپ بەردى. كەچ كىرگەندە كەپتەر بىر تال زەيتۇن دەرىخىنىڭ يوپۇرمىقىنى چىشلىگىنىچە قايتىپ كەلدى. شۇنىڭ بىلەن نۇھ ئەلەيھىسسالام يەر يۈزىدىكى سۇنىڭ ئازلىغانلىقىنى بىلدى. يەنە 7 كۈن ئۆتكۈزۈپ كەپتەرنى يەنە قويۇۋېتىپ بەردى. كەپتەر قايتىپ كەلمىدى. بۇنىڭدىن نۇھ ئەلەيھىسسالام زېمىننىڭ قۇرىغانلىقىنى بىلدى.

الله تائالا توپان بالاسىنى ئەۋەتكەندىن باشلاپ نۇھ ئەلەيھىسسالام كەپتەرنى قويۇۋېتىپ بەرگۈچە ساق بىر يىل ئۆتتى. ئىككىنچى يىلى 1 - ئاينىڭ 1 - كۈنى زېمىن يۈزى قۇرۇپ قۇرۇقلۇق ئېچىلدى. نۇھ ئەلەيھىسسالام كېمىنىڭ قاپقىقىنى ئاچتى شۇيىلى (يەنى 2 - يىلى) 2 - ئاينىڭ 26 - كۈنى الله تائالا نۇھ ئەلەيھىسسالامغا: **﴿«ئى نۇھ! ساڭا، سەن بىلەن (كېمىدە) بىللە بولغانلارنىڭ بىر قىسىم ئەۋلادىغا بىز تەرەپتىن نازىل بولغان ئامانلىق ۋە بەرىكەتلەر بىلەن (كېمىدىن) چۈشكىن﴾.**

* * * * * * *

تِلۡكَ مِنۡ أَنۢبَآءِ ٱلۡغَيۡبِ نُوحِيهَآ إِلَيۡكَۖ مَا كُنتَ تَعۡلَمُهَآ أَنتَ وَلَا قَوۡمُكَ مِن قَبۡلِ هَٰذَاۖ فَٱصۡبِرۡۖ إِنَّ ٱلۡعَٰقِبَةَ لِلۡمُتَّقِينَ ﴿٤٩﴾

(ئى مۇھەممەد!) ئەنە شۇ (قىسسە) غەيبكە ئائىت خەۋەرلەردىندۇر، ساڭا ئۇنى ۋەھيى قىلدۇق، سەن ۋە سېنىڭ قەۋمىڭ بۇنىڭدىن ئىلگىرى ئۇنى بىلمەيتتىڭلار، سەۋر قىلغىن، شۈبھىسىزكى، ياخشى ئاقىۋەت تەقۋادارلارغا مەنسۇپتۇر ﴿49﴾.

بۇ قىسسىلەرنى بايان قىلىش الله تائالانىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ۋەھيي قىلغانلىقىنىڭ پاكىتى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بۇ قىسسە ۋە بۇنىڭغا ئوخشىغان قىسسىلەر **﴿غەيبكە ئائىت خەۋەرلەردىندۇر﴾** يەنى ئىلگىرى ئۆتكەنلەر ئېچىلماي قالغان خەۋەرلەردىندۇر. گويا سەن ئۇ قىسسىنى كۆرۈپ تۇرىۋاتقاندەك بىز ئۇنىڭ ھەقىقىي ئەھۋالىنى ساڭا ۋەھيي قىلدۇق. **﴿ساڭا ئۇنى ۋەھيي قىلدۇق﴾** يەنى ساڭا ئۇنى بىز ۋەھيي ئارقىلىق بىلدۈردۇق.

﴿سەن ۋە سېنىڭ قەۋمىڭ بۇنىڭدىن ئىلگىرى ئۇنى بىلمەيتتىڭلار﴾ يەنى سېنى ئىنكار قىلىدىغانلارنىڭ: سەن ئۇ قىسسىنى چوقۇم پالانىدىن ئۆگەنگەنسەن دېيىشىگە ھېچقانداق ئورۇن يوق؛ ئۇ قىسسە ھەققىدە سېنىڭ قەۋمىڭدىن بىرەرسىنىڭ ھېچقانداق ئىلمى يوق.

www.munber.org

بەلكى اللّٰه تائالا ئۇنى ساڭا ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن بولغانلىقى ئۈچۈن خەۋەر قىلدى. بۇنىڭغا سەن ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرنىڭ كىتابلىرىمۇ گۇۋاھلىق بېرىدۇ. قەۋمىڭدىن سېنى يالغانچى دېگەنلەرگە ۋە ساڭا ئەزىيەت يەتكۈزگەنلەرگە سەۋر قىلغىن. بىز ئۆز ھىمايىمىز بىلەن ساڭا ياردەم بېرىمىز ۋە سېنى قوغدايمىز. بىز ياخشى ئاقىۋەتنى دۇنيا ۋەئاخىرەتتە ساڭا ۋە ساڭا ئەگەشكەنلەرگە نېسىپ قىلىمىز. بىز ئەينى ۋاقىتتا پەيغەمبەرلەرگە شۇنداق قىلدۇق. ئۇلارغا دۈشمەنلەرگە قارشى ياردەم بەردۇق.

﴿شەك ـ شۈبھىسىزكى، بىز پەيغەمبىرىمىزگە، مۆمىنلەرگە ھاياتىي دۇنيادا ۋە (پەرىشتە، پەيغەمبەر ۋە مۆمىنلەردىن بەندىلەرنىڭ ئەمەللىرىگە گۇۋاھ بولىدىغان) گۇۋاھچىلار ھازىر بولىدىغان كۈندە ئەلۋەتتە ياردەم بېرىمىز﴾[1] ﴿بىزنىڭ پەيغەمبەر بەندىلىرىمىز ھەققىدىكى سۆزلىرىمىز ئالدىنئالا ئېيتىلغان. ئۇلار چوقۇم نۇسرەت تاپقۇچىلاردۇر﴾[2].

* * * * * * *

وَإِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا ۚ قَالَ يَٰقَوْمِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥٓ ۖ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ ﴿٥٠﴾ يَٰقَوْمِ لَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا ۖ إِنْ أَجْرِىَ إِلَّا عَلَى ٱلَّذِى فَطَرَنِىٓ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٥١﴾ وَيَٰقَوْمِ ٱسْتَغْفِرُوا۟ رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا۟ إِلَيْهِ يُرْسِلِ ٱلسَّمَآءَ عَلَيْكُم مِّدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَىٰ قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا۟ مُجْرِمِينَ ﴿٥٢﴾

ئاد قەۋمىگە ئۇلارنىڭ قېرىندىشى ھۇدنى ئەۋەتتۇق، ھۇد ئېيتتى: «ئى قەۋمىم! اللّٰه غا ئىبادەت قىلىڭلار، سىلەرگە اللّٰه دىن باشقا مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، سىلەر (اللّٰه دىن غەيرىيگە چوقۇنۇش بىلەن پەقەت (اللّٰه غا) يالغاننى توقۇغۇچىلارسىلەر»﴿50﴾. «ئى قەۋمىم! مەن تەبلىغ ئۈچۈن سىلەردىن ئەجىر سورىمايمەن، ماڭا ئەجىر بېرىشنى پەقەت مېنى ياراتقان اللّٰه ئۈستىگە ئالغان، سىلەر چۈشەنمەمسىلەر؟»﴿51﴾ «ئى قەۋمىم! پەرۋەردىگارىڭلاردىن مەغپىرەت تىلەڭلار، ئاندىن ئۇنىڭغا تەۋبە قىلىڭلار، سىلەرگە ئۇ كۆپ يېغىن ياغدۇرۇپ بېرىدۇ، سىلەرگە تېخىمۇ كۈچ ـ قۇۋۋەت بېرىدۇ، سىلەر گۇناھقا چۆمگەن ھالدا (مېنىڭ دەۋىتىمدىن) يۈز ئۆرۈمەڭلار»﴿52﴾.

ھۇد ئەلەيھىسسالام بىلەن قەۋمى (ئاد) نىڭ قىسسىسى توغرىسىدا

﴿ئاد قەۋمىگە ئۇلارنىڭ قېرىندىشى ھۇدنى ئەۋەتتۇق﴾ ھۇد ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى ھېچ شېرىكى يوق يالغۇز اللّٰه تائالاغا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇيدۇ ۋە ئۇلارنى ئۆزلىرى ياسىۋالغان ۋە ئۇنىڭغا ئىلاھلارنىڭ ئىسىملىرىنى قويىۋالغان بۇتلارغا چوقۇنۇشتىن توسايدۇ.

ھۇد ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ ئۇلارغا بۇ ۋەز ـ نەسىھەت ۋە تەبلىغنى قىلغانلىقىغا ئۇلاردىن ھەق تەلەپ قىلمايدىغانلىقىنى، ئۇنىڭ ساۋابىنى پەقەت ئۆزىنى ياراتقان اللّٰه تائالادىن تەلەپ قىلىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلدى. ﴿سىلەر چۈشەنمەمسىلەر؟﴾ يەنى ھېچقانداق ھەق تەلەپ قىلماستىن سىلەرنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە سىلەرگە پايدىلىق بولغان نەرسىگە چاقىرغان كىشىنى چۈشەنمەمسىلەر؟ ئاندىن ھۇد

[1] سۈرە غافىر 51 - ئايەت.
[2] سۈرە 171 — 172 - ئايەتلەر.

www.munber.org

ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى ئىلگىرى قىلغان گۇناھلىرىنىڭ كەچۈرۈلىشى ئۈچۈن مەغپىرەت تەلەپ قىلىشقا، تەۋبە قىلىشقا، تەۋبە بىلەن كېلەچەككە يۈزلىنىشكە بۇيرۇدى.

كىمكى بۇ سۈپەتنى ئۆزىگە ئۆزلەشتۈرسە، الله ئۇنىڭ رىزقىنى قولايلاشتۇرىدۇ. ئىشىنى ئاسانلاشتۇرىدۇ ۋە ئۇنى ھىمايىسىگە ئالىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**سىلەرگە ئۇ كۆپ يېغىن ياغدۇرۇپ بېرىدۇ**﴾.

* * * * * * *

قَالُواْ يَـٰهُودُ مَا جِئۡتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحۡنُ بِتَارِكِيٓ ءَالِهَتِنَا عَن قَوۡلِكَ وَمَا نَحۡنُ لَكَ بِمُؤۡمِنِينَ
﴿٥٣﴾ إِن نَّقُولُ إِلَّا ٱعۡتَرَىٰكَ بَعۡضُ ءَالِهَتِنَا بِسُوٓءٍۗ قَالَ إِنِّيٓ أُشۡهِدُ ٱللَّهَ وَٱشۡهَدُوٓاْ أَنِّي بَرِيٓءٞ مِّمَّا
تُشۡرِكُونَ ﴿٥٤﴾ مِن دُونِهِۦۖ فَكِيدُونِي جَمِيعٗا ثُمَّ لَا تُنظِرُونِ ﴿٥٥﴾ إِنِّي تَوَكَّلۡتُ عَلَى ٱللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمۚ مَّا
مِن دَآبَّةٍ إِلَّا هُوَ ءَاخِذُۢ بِنَاصِيَتِهَآۚ إِنَّ رَبِّي عَلَىٰ صِرَٰطٖ مُّسۡتَقِيمٖ ﴿٥٦﴾

ئۇلار ئېيتتى: «ئى ھۇد! سەن بىزگە (ئۆزەڭنىڭ راستلىقىڭنى كۆرسىتىدىغان) ھېچقانداق روشەن دەلىل كەلتۈرمىدىڭ، سېنىڭ سۆزۈڭ بىلەن بىز ئىلاھلىرىمىزنى تاشلىۋەتمەيمىز ۋە سېنىڭ (پەيغەمبەرلىكىڭگە) ئىشەنمەيمىز[53]. بىز پەقەت سېنى بەزى ئىلاھلىرىمىز ساراڭ قىلىپ قويۇپتۇ دەيمىز» ھۇد ئېيتتى: «مەن ھەقىقەتەن الله نى گۇۋاھ قىلىمەن، سىلەرمۇ گۇۋاھ بولۇڭلاركى، مەن سىلەرنىڭ الله نى قويۇپ شېرىك كەلتۈرگەن بۇتلىرىڭلاردىن ئادا - جۇدامەن، ھەممىڭلار ماڭا سۇيىقەست قىلىڭلار، ماڭا مۆھلەت بەرمەڭلار[54 - 55]. شۈبھىسىزكى، مېنىڭ پەرۋەردىگارىم ۋە سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلار بولغان الله غا مەن تەۋەككۈل قىلدىم، الله نىڭ باشقۇرۇشىدا بولمىغان بىرمۇ مەخلۇق يوقتۇر؛ پەرۋەردىگارىم ھەقىقەتەن توغرا يولدىدۇر (يەنى ئادىل بولۇپ ھېچ كىشىگە قىلچە زۇلۇم قىلمايدۇ)[56].

ئاد قەۋمى بىلەن ھۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئارىسىدىكى مۇنازىرە توغرىسىدا

الله تائالا ئۇلارنىڭ پەيغەمبىرى ھۇد ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېگەنلىكىنى خەۋەر قىلىدۇ: ﴿**«ئى ھۇد! سەن بىزگە (ئۆزەڭنى راستلىقىنى كۆرسىتىدىغان) ھېچقانداق روشەن دەلىل كەلتۈرمىدىڭ**﴾ يەنى سەن دەۋا قىلىۋاتقان نەرسىنىڭ توغرىلىقىنى دەلىل - ئىسپات بىلەن كۆرسىتەلمىدىڭ.

﴿**سېنىڭ سۆزۈڭ بىلەن بىز ئىلاھلىرىمىزنى تاشلىۋەتمەيمىز**﴾ يەنى سېنىڭ ئىلاھلىرىڭلارنى تاشلاڭلار، دېگەن سۆزۈڭ بىلەنلا بىز ئىلاھلىرىمىزنى تاشلىۋېتەمدۇق؟!

﴿**بىزنىڭ سېنىڭ (پەيغەمبەرلىكىڭگە) ئىشەنمەيمىز. بىز پەقەت سېنى بەزى ئىلاھلىرىمىز ساراڭ قىلىپ قويۇپتۇ دەيمىز»**﴾ يەنى ئۇلار بىز پەقەت سېنى، سېنىڭ ئىلاھلىرىمىزغا ئىبادەت قىلىشتىن بىزنى توسقانلىقىڭ ۋە ئۇلارنى ئەيىبلىگەنلىكىڭ ئۈچۈن ئىلاھلىرىمىز سېنى ساراڭ قىلىپ قويۇپتۇ ۋە ئەقلىڭدىن ئاداشتۇرۇپتۇ دەپ ئويلايمىز، دېيىشىدۇ.

﴿**ھۇد ئېيتتى: «مەن ھەقىقەتەن الله نى گۇۋاھ قىلىمەن، سىلەرمۇ گۇۋاھ بولۇڭلاركى، مەن سىلەرنىڭ الله نى قويۇپ شېرىك كەلتۈرگەن بۇتلىرىڭلاردىن ئادا - جۇدا مەن**﴾ يەنى مەن پۈتۈن شېرىكلەردىن ۋە

www.munber.org

بۇتلاردىن ئادا ـ جۇدا مەن ﴿**ھەممىڭلار ماڭا سۇيىقەست قىلىڭلار**﴾ يەنى سىلەر ۋە ئىلاھلىرىڭلار، ئەگەر ئۇلار ھەق ئىلاھلار بولسا، بىرلىشىپ ماڭا سۇيىقەست قىلىڭلار.

﴿**ماڭا مۆھلەت بەرمەڭلەر**﴾ يەنى كۆزنى يۇمۇپ ئاچقىچىلىكمۇ مۆھلەت بەرمەڭلەر ﴿**شۈبھىسىزكى، مېنىڭ پەرۋەردىگارىم ۋە سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلار بولغان اللّٰه غا مەن تەۋەككۇل قىلدىم، اللّٰه نىڭ باشقۇرۇشىدا بولمىغان بىرمۇ مەخلۇق يوقتۇر**﴾ يەنى پۈتۈن مەخلۇقاتلار اللّٰه تائالانىڭ باشقۇرۇشى ۋە ھۆكۈمرانلىقى ئاستىدىدۇر. اللّٰه ئادىل ھۆكۈم قىلغۇچىدۇر. اللّٰه تائالانىڭ ھۆكمىدە ھېچنەرسىگە زۇلۇم قىلىنمايدۇ. ئۇ ھەقىقەتەن توغرا يولدۇر.

بۇ ئايەت ھۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆز قەۋمىگە ئېلىپ كەلگەن پەيغەمبەرلىكىنىڭ راستلىقىنى، ئۇلارنىڭ ھېچنەرسىگە پايدا ـ زىيان يەتكۈزەلمەيدىغان بۇتلارغا قىلغان ئىبادەتلىرىنىڭ باتىل ئىكەنلىكىنى كۆرستىدىغان يېتەرلىك پاكىت ۋە كەسكىن دەلىللەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ئۇ بۇتلار جانسىز بولۇپ، ھېچنەرسىنى ئاڭلىمايدۇ، كۆرمەيدۇ، دوست تۇتالمايدۇ ۋە دۈشمەنمۇ تۇتالمايدۇ، ئىخلاس بىلەن ئىبادەت قىلىشقا پەقەت ھېچ شېرىكى يوق يالغۇز اللّٰه تائالالا ھەقلىقتۇر. پادىشاھلىقى، باشقۇرۇشى ۋە ھۆكۈمرانلىقى ئاستىدىدۇر. اللّٰه تائالادىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر. ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ تەربىيچى يوقتۇر.

* * * * * * *

فَإِن تَوَلَّوۡاْ فَقَدۡ أَبۡلَغۡتُكُم مَّآ أُرۡسِلۡتُ بِهِۦٓ إِلَيۡكُمۡۚ وَيَسۡتَخۡلِفُ رَبِّي قَوۡمًا غَيۡرَكُمۡ وَلَا تَضُرُّونَهُۥ
شَيۡـًٔاۚ إِنَّ رَبِّي عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٍ حَفِيظٞ ﴿٥٧﴾ وَلَمَّا جَآءَ أَمۡرُنَا نَجَّيۡنَا هُودٗا وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مَعَهُۥ بِرَحۡمَةٖ
مِّنَّا وَنَجَّيۡنَٰهُم مِّنۡ عَذَابٍ غَلِيظٖ ﴿٥٨﴾ وَتِلۡكَ عَادٞۖ جَحَدُواْ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِمۡ وَعَصَوۡاْ رُسُلَهُۥ وَٱتَّبَعُوٓاْ أَمۡرَ
كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٖ ﴿٥٩﴾ وَأُتۡبِعُواْ فِي هَٰذِهِ ٱلدُّنۡيَا لَعۡنَةٗ وَيَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِۗ أَلَآ إِنَّ عَادٗا كَفَرُواْ رَبَّهُمۡۗ أَلَا
بُعۡدٗا لِّعَادٖ قَوۡمِ هُودٖ ﴿٦٠﴾

ئەگەر سىلەر (مېنىڭ دەۋىتىمنى قوبۇل قىلىشتىن) يۈز ئۆرۈسەڭلار (يۈز ئۆرۈگىنىڭلارنىڭ ماڭا زىيىنى يوق)، سىلەرگە مەن پەرۋەردىگارىمنىڭ ئەلچىلىكىنى يەتكۈزدۈم (پەيغەمبەرنىڭ ۋەزىپىسى پەقەت تەبلىغ قىلىشتۇر)، پەرۋەردىگارىم (سىلەرنى ھالاك قىلىپ) ئورنۇڭلارغا باشقا بىر قەۋمنى كەلتۈرىدۇ، (شېرىك كەلتۈرۈش بىلەن) اللّٰه غا قىلچە زىيان يەتكۈزەلمەيسىلەر، پەرۋەردىگارىم ھەقىقەتەن ھەربىر نەرسىنى كۈزىتىپ تۇرغۇچىدۇر»﴿57﴾. بىزنىڭ (ئازابلاش) بۇيرۇقىمىز كەلگەندە، ھۇدنى ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغان مۆمىنلەرنى مەرھەمەت قىلىپ قۇتقۇزدۇق، ئۇلارنى قاتتىق ئازابتىن خالاس قىلدۇق﴿58﴾. ئەنە شۇ ئاد قەۋمى پەرۋەردىگارىنىڭ مۆجىزىلىرىنى ئىنكار قىلدى، ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىگە ئاسىيلىق قىلدى، ھەربىر ئۇچىغا چىققان تەرسا، شەپقەتسىز (يەنى ھەقكە قارشىلىق قىلىپ جېدەللەشكۈچى) نىڭ بۇيرۇقىغا ئەگەشتى﴿59﴾. ئۇلارغا بۇ دۇنيادا لەنەت قىلىندى، قىيامەت كۈنىمۇ ئۇلارغا لەنەت قىلىنىدۇ، بىلىڭلاركى، ئاد قەۋمى ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىنى ئىنكار قىلدى. ئاگاھ بولۇڭلاركى، ھۇد قەۋمى بولغان ئاد ھالاك بولسۇن﴿60﴾.

www.munber.org

ھۇد ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئەگەر سىلەر (مېنىڭ دەۋىتىمنى قوبۇل قىلىشتىن) يۈز ئۆرۈسەڭلار**﴾ يەنى مەن سىلەرگە ئېلىپ كەلگەن ھېچ شېرىكى يوق يالغۇز پەرۋەردىگارىڭلار بولغان اللە تائالاغا ئىبادەت قىلىشتىن ئىبارەت نەرسىدىن يۈز ئۆرۈسەڭلار اللە مېنى ئەۋەتكەن پەيغەمبەرلىكنى سىلەرگە يەتكۈزگەنلىكىم بىلەن سىلەرگە قارشى پاكىت تۇرغۇزۇلۇپ بولدى.

﴿**پەرۋەردىگارىم (سىلەر ھالاك قىلىپ) ئورنۇڭلارغا باشقا بىر قەۋمنى كەلتۈرىدۇ**﴾ ئۇلار يالغۇز اللە تائالاغا ئىبادەت قىلىدۇ. ئۇنىڭغا شېرىك كەلتۈرمەيدۇ. اللە سىلەرگە پەرۋا قىلمايدۇ. چۈنكى سىلەر كۇپۇرلۇقلىرىڭلار بىلەن اللە تائالاغا ھېچقانداق زىيان كەلتۈرەلمەيسىلەر، بەلكى ئۇنىڭ ئۇۋالى ئۆزەڭلارغا بولىدۇ.

﴿**پەرۋەردىگارىم ھەقىقەتەن ھەر بىر نەرسىنى كۆزدە تۇتۇپ تۇرغۇچىدۇر**﴾ يەنى بەندىلىرىنىڭ سۆز - ھەرىكەتلىرىنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر ۋە خاتىرىلەپ تۇرغۇچىدۇر. شۇنىڭغا ئاساسەن ياخشىلىققا مۇكاپات، يامانلىققا جازا بېرىدۇ.

ئاد قەۋمىنىڭ ھالاك قىلىنىشى ۋە ئۇلاردىن ئىمان ئېيتقانلارنىڭ نىجات تېپىشى توغرىسىدا

﴿**بىزنىڭ (ئازابلاش) بۇيرۇقىمىز كەلگەندە**﴾ ئۇ قاتتىق چىققان بورانىدۇر، اللە ئۇلارنى پۈتۈنلەي ھالاك قىلدى. اللە تائالا ئۆز مەرھەمىتى ۋە مېھرى - شەپقىتى بىلەن ھۇد ئەلەيھىسسالامنى ۋە ئۇنىڭ ئەگەشكۈچىلىرىنى قاتتىق ئازابتىن قۇتقۇزدى.

﴿**ئەنە شۇ ئاد قەۋمى پەرۋەردىگارىنىڭ مۆجىزىلىرىنى ئىنكار قىلدى**﴾ ئۇلار اللە نىڭ پەيغەمبەرلىرىگە ئاسىيلىق قىلىپ، مۆجىزىلەرنى ئىنكار قىلدى. گەرچە ئۇلار پەقەت ھۇد ئەلەيھىسسالامغا ئاسىيلىق قىلغان بولسىمۇ، بۇ ئايەتتە پەيغەمبەرلەرگە ئاسىيلىق قىلدى، دەپ بايان قىلىندى. چۈنكى بىر پەيغەمبەرنى ئىنكار قىلسا، ھەممە پەيغەمبەرنى ئىنكار قىلغان بىلەن ئوخشاشتۇر. بىر پەيغەمبەرگە ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ ۋاجىبلىقى بىلەن باشقا پەيغەمبەرلەرگە ئىمان كەلتۈرۈشنىڭ ۋاجىبلىقى ئارىسىدا ھېچ پەرق يوق. ئاد قەۋمى ھۇد ئەلەيھىسسالامنى ئىنكار قىلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ھەممە پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغانلارنىڭ قاتارىدىن بولدى.

﴿**ھەر بىر ئۇچىغا چىققان تەرسا، شەپقەتسىز (يەنى ھەققە قارشىلىق قىلىپ جېدەللەشكۈچى) نىڭ بۇيرۇقىغا ئەگەشتى**﴾ ئۇلار توغرا يولغا باشلىغۇچى پەيغەمبىرىگە ئەگىشىشنى تاشلاپ ھەر بىر ئۇچىغا چىققان تەرسا، شەپقەتسىزنىڭ بۇيرۇقىغا ئەگەشتى، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار دۇنيادا ھەر بىر ئەسلەنگىنىدە اللە تائالانىڭ مۆمىن بەندىلىرىنىڭ لەنىتى ئۇلارغا يانىدۇ. اللە تائالا ئۇلارنى قىيامەت كۈنى گۇۋاھچىلارنىڭ ئالدىغا چاقىرىدۇ. ﴿**بىلىڭلاركى، ئاد قەۋمى ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىنى ئىنكار قىلدى**﴾.

* * * * * * *

۞ وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَٰلِحًا ۚ قَالَ يَٰقَوْمِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥ ۖ هُوَ أَنشَأَكُم مِّنَ ٱلْأَرْضِ وَٱسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا فَٱسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوٓا۟ إِلَيْهِ ۚ إِنَّ رَبِّى قَرِيبٌ مُّجِيبٌ ﴿٦١﴾

سەمۇدقا ئۇلارنىڭ قېرىندىشى سالىھنى (پەيغەمبەرقىلىپ) ئەۋەتتۇق، ئۇ ئېيتتى: «ئى قەۋمىم! اللە غا ئىبادەت قىلىڭلار، سىلەرگە اللە دىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، ئۇ سىلەرنى زېمىندىن (يەنى تۇپراقتىن) ياراتتى، سىلەرنى زېمىندا تۇرغۇزدى، اللە دىن مەغپىرەت تىلەڭلار، ئاندىن ئۇنىڭغا تەۋبە قىلىڭلار، پەرۋەردىگارىم ھەقىقەتەن يېقىندۇر، (دۇئانى) ئىجابەت قىلغۇچىدۇر» ﴿61﴾.

www.munber.org

سالىھ ئەلەيھىسسالام بىلەن سەمۇد قەۋمىنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا

﴿سەمۇدقا ئۇلارنىڭ قېرىندىشى سالىھنى (پەيغەمبەر قىلىپ) ئەۋەتتۇق﴾ سەمۇد قەۋمى تەبۇك[1] بىلەن مەدىنە مۇنەۋۋەر ئارىسىدىكى ھىجىر شەھەرلىرىدە ئولتۇراقلاشقان كىشىلەر ئىدى. ئۇلار ئاد قەۋمىدىن كېيىن ياشىغان ئىدى. الله تائالا ئۇلارنىڭ ئىچىدىن قېرىندىشى سالىھ ئەلەيھىسسالامنى ئۇلارغا پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتى. ئۇ، ئۇلارنى يالغۇز الله تائالاغىلا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇدى.

شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ مۇنداق دېدى: ﴿ئۇ سىلەرنى زېمىندىن (يەنى تۇپراقتىن) ياراتتى﴾ يەنى سىلەرنىڭ دەسلەپكى يارىتىلىشىڭلار تۇپراقتىن بولۇپ، ئاتاڭلار ئادەم ئەلەيھىسسالامنى ئۇنىڭدىن ياراتتى.

﴿سىلەرنى زېمىندا تۇرغۇزدى﴾ يەنى سىلەرنى زېمىننى ئاۋاتلاشتۇرىدىغان ۋە ئۇنىڭدىن پايدىلىنىدىغان قىلدى. ﴿الله تىن مەغپىرەت تىلەڭلار﴾ يەنى ئىلگىرى قىلغان گۇناھلىرىڭلار ئۈچۈن مەغپىرەت تىلەڭلار. ﴿ئاندىن ئۇنىڭغا تەۋبە قىلىڭلار﴾ يەنى تەۋبە بىلەن كېلەچەككە يۈزلىنىڭلار.

﴿پەرۋەردىگارىم ھەقىقەتەن يېقىندۇر، (دۇئانى) ئىجابەت قىلغۇچىدۇر﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿مېنىڭ بەندىلىرىم سەندىن مەن توغرۇلۇق سورىسا (ئۇلارغا ئېيتقىنكى)، مەن ھەقىقەتەن ئۇلارغا يېقىنمەن (يەنى ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى، سۆزلىرىنى بىلىپ تۇرىمەن)، ماڭا دۇئا قىلسا، مەن دۇئا قىلغۇچىنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىمەن﴾[2].

* * * * * * *

قَالُواْ يَٰصَٰلِحُ قَدۡ كُنتَ فِينَا مَرۡجُوّٗا قَبۡلَ هَٰذَآۖ أَتَنۡهَىٰنَآ أَن نَّعۡبُدَ مَا يَعۡبُدُ ءَابَآؤُنَا وَإِنَّنَا لَفِي
شَكّٖ مِّمَّا تَدۡعُونَآ إِلَيۡهِ مُرِيبٖ ﴿٦٢﴾ قَالَ يَٰقَوۡمِ أَرَءَيۡتُمۡ إِن كُنتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٖ مِّن رَّبِّي وَءَاتَىٰنِي مِنۡهُ
رَحۡمَةٗ فَمَن يَنصُرُنِي مِنَ ٱللَّهِ إِنۡ عَصَيۡتُهُۥۖ فَمَا تَزِيدُونَنِي غَيۡرَ تَخۡسِيرٖ ﴿٦٣﴾

ئۇلار: «ئى سالىھ! بۇنىڭدىن بۇرۇن سەن ئارىمىزدا ئۈمىد قىلىنغان كىشى ئىدىڭ (يەنى بۇ سۆزنى ئېيتىشىڭدىن بۇرۇن ئارىمىزدا چوڭ ئادەم بولۇپ قېلىشىڭنى ئۈمىد قىلاتتۇق)، بىزنى ئاتا - بوۋىلىرىمىز ئىبادەت قىلىپ كەلگەن بۇتلارغا ئىبادەت قىلىشتىن توسامسەن؟ شەك - شۈبھىسىزكى، ھەقىقەتەن بىز سەن دەۋەت قىلغان ئىشقا زور گۇماندىمىز» دېيىشتى﴿62﴾. سالىھ ئېيتتى: «ئى قەۋمىم! ئېيتىڭلارچۇ، ئەگەر مەن پەرۋەردىگارىم تەرىپىدىن نازىل بولغان ئېنىق دەلىلگە ئاساسلانسام ۋە ئۇنىڭ رەھمىتى (يەنى پەيغەمبەرلىك) گە سازاۋەر بولسام، شۇنداق تۇرۇقلۇق الله غا قارشىلىق قىلسام، الله نىڭ ئازابىدىن مېنى كىم قۇتقۇزىدۇ؟ (مېنى ئۆزەڭلارغا ئەگىشىشكە دەۋەت قىلىش بىلەن) ماڭا پەقەت زىياندىن باشقىنى زىيادە قىلالمايسىلەر﴿63﴾.

سالىھ ئەلەيھىسسالام بىلەن قەۋمى سەمۇد ئارىسىدىكى مۇنازىرە توغرىسىدا

الله تائالا سالىھ ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇنىڭ قەۋمى ئارىسىدىكى بولۇپ ئۆتكەن سۆزلەرنى، ئۇلارنىڭ سۆزلىرىدىن ئۇلارنىڭ نەقەدەر نادان، تەرسا ئىكەنلىكى چىقىپ تۇرىدىغانلىقىنى بايان قىلىدۇ.

---

[1] ھازىرقى سەئۇدى ئەرەبىستانىنىڭ شىمال قىسمىغا جايلاشقا شەھەر.
[2] سۈرە بەقەرە 186 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿ئۇلار: «ئى سالىھ! بۇنىڭدىن بۇرۇن سەن ئارىمىزدا ئۈمىد قىلىنغان كىشى ئىدىڭ (يەنى بۇ سۆزنى ئېيتىشىڭدىن بۇرۇن ئارىمىزدا چوڭ ئادەم بولۇپ قېلىشىڭنى ئۈمىد قىلاتتۇق)، بىزنى ئاتا - بوۋىلىرىمىز ئىبادەت قىلىپ كەلگەن بۇتلارغا ئىبادەت قىلىشتىن توسامسەن؟ شەك - شۈبھىسىزكى، ھەقىقەتەن بىز سەن دەۋەت قىلغان ئىشقا زور گۇماندىمىز» دېيىشتى. سالىھ ئېيتتى: «ئى قەۋمىم! ئېيتىڭلارچۇ، ئەگەر مەن پەرۋەردىگارىم تەرىپىدىن نازىل بولغان ئېنىق دەلىلگە ئاساسلانسام﴾ يەنى پەرۋەردىگارىم مەن ئارقىلىق سىلەرگە ئەۋەتكەن ئىشەنچلىك ۋە روشەن پاكىتقا ئاساسلانسام ﴿ۋە ئۇنىڭ رەھمىتى (يەنى پەيغەمبەرلىك) گە سازاۋەر بولسام، شۇنداق تۇرۇقلۇق اللە غا قارشىلىق قىلسام، اللە نىڭ ئازابىدىن مېنى كىم قۇتقۇزىدۇ﴾ يەنى ئەگەر مەن سىلەرنى ھەقىقەت تەرەپكە، يالغۇز اللە تائالاغا ئىبادەت قىلىشقا دەۋەت قىلىشنى تاشلىسام، ماڭا ھېچقانداق پايدا يەتكۈزەلمەيسىلەر ۋە ماڭا: ﴿زىياندىن باشقىنى﴾ زىيادە قىلالمايسىلەر.

* * * * * * *

وَيَٰقَوۡمِ هَٰذِهِۦ نَاقَةُ ٱللَّهِ لَكُمۡ ءَايَةٗ فَذَرُوهَا تَأۡكُلۡ فِيٓ أَرۡضِ ٱللَّهِۖ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٖ
فَيَأۡخُذَكُمۡ عَذَابٞ قَرِيبٞ ﴿٦٤﴾ فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُواْ فِي دَارِكُمۡ ثَلَٰثَةَ أَيَّامٖۖ ذَٰلِكَ وَعۡدٌ غَيۡرُ
مَكۡذُوبٖ ﴿٦٥﴾ فَلَمَّا جَآءَ أَمۡرُنَا نَجَّيۡنَا صَٰلِحٗا وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مَعَهُۥ بِرَحۡمَةٖ مِّنَّا وَمِنۡ خِزۡيِ
يَوۡمِئِذٍۚ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ ٱلۡقَوِيُّ ٱلۡعَزِيزُ ﴿٦٦﴾ وَأَخَذَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ ٱلصَّيۡحَةُ فَأَصۡبَحُواْ فِي دِيَٰرِهِمۡ
جَٰثِمِينَ ﴿٦٧﴾ كَأَن لَّمۡ يَغۡنَوۡاْ فِيهَآۗ أَلَآ إِنَّ ثَمُودَاْ كَفَرُواْ رَبَّهُمۡۗ أَلَا بُعۡدٗا لِّثَمُودَ ﴿٦٨﴾

ئى قەۋمىم! بۇ اللە (بىۋاستە) ياراتقان چىشى تۆگە سىلەرگە مېنىڭ مۆجىزەمدۇر، ئۇنى اللە نىڭ زېمىنىغا قويۇۋېتىڭلار، ئىختىيارىي ئوتلىسۇن، ئۇنىڭغا زىيان زەخمەت يەتكۈزمەڭلار، بولمىسا سىلەرنى پات كېلىدىغان ئازاب ھالاك قىلىدۇ» [64]. ئۇلار چىشى تۆگىنى بوغۇزلىدى، سالىھ ئېيتتى: «ئۆيۈڭلاردا (ھاياتلىقتىن) ئۈچ كۈن بەھرىمەن بولۇۋېلىڭلار. بۇ ۋەدە يالغان ئەمەس» [65]. بىزنىڭ (ئازاپ قىلىش) ئەمرىمىز كەلگەندە، سالىھنى ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئىمان ئېيتقانلارنى رەھمىتىمىز بىلەن شۇ كۈننىڭ شەرمەندىچىلىكىدىن قۇتقۇزدۇق، پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن كۈچلۈكتۇر، غالىبتۇر [66]. زالىملارغا قاتتىق ئاۋاز يۇزلەندى - دە، ئۇلار ئۆيلىرىدە ئولتۇرغان پېتى قېتىپ قالدى [67]. يا ئۇلار ئۆيلىرىدە تۇرمىغاندەك (يەنى ئۇلارنىڭ تۇرغان جايلىرى ئادەمزات تەرىپىدىن ئاۋات قىلىنمىغاندەك) بولۇپ قالدى، بىلىڭلاركى، سەمۇد پەرۋەردىگارىنى ئىنكار قىلدى، سەمۇد ھالاك بولسۇن [68].

بۇ قىسسە ھەققىدە سۈرە ئەئرافتا تەپسىلىي توختىلىپ ئۆتكەن، شۇڭا ئۇنى بۇ ئورۇندا قايتا تەكرارلاش ھاجەتسىز. مۇۋەپپەقىيەت قازىنىش اللە تەرىپىدىندۇر.

* * * * * * *

وَلَقَدۡ جَآءَتۡ رُسُلُنَآ إِبۡرَٰهِيمَ بِٱلۡبُشۡرَىٰ قَالُواْ سَلَٰمٗاۖ قَالَ سَلَٰمٞۖ فَمَا لَبِثَ أَن جَآءَ بِعِجۡلٍ
حَنِيذٖ ﴿٦٩﴾ فَلَمَّا رَءَآ أَيۡدِيَهُمۡ لَا تَصِلُ إِلَيۡهِ نَكِرَهُمۡ وَأَوۡجَسَ مِنۡهُمۡ خِيفَةٗۚ قَالُواْ لَا تَخَفۡ إِنَّآ

www.munber.org

أُرۡسِلۡنَآ إِلَىٰ قَوۡمِ لُوطٖ ﴿٧٠﴾ وَٱمۡرَأَتُهُۥ قَآئِمَةٞ فَضَحِكَتۡ فَبَشَّرۡنَٰهَا بِإِسۡحَٰقَ وَمِن وَرَآءِ إِسۡحَٰقَ
يَعۡقُوبَ ﴿٧١﴾ قَالَتۡ يَٰوَيۡلَتَىٰٓ ءَأَلِدُ وَأَنَا۠ عَجُوزٞ وَهَٰذَا بَعۡلِي شَيۡخًاۖ إِنَّ هَٰذَا لَشَيۡءٌ عَجِيبٞ ﴿٧٢﴾
قَالُوٓاْ أَتَعۡجَبِينَ مِنۡ أَمۡرِ ٱللَّهِۖ رَحۡمَتُ ٱللَّهِ وَبَرَكَٰتُهُۥ عَلَيۡكُمۡ أَهۡلَ ٱلۡبَيۡتِۚ إِنَّهُۥ حَمِيدٞ مَّجِيدٞ ﴿٧٣﴾

شۈبھىسىزكى، بىزنىڭ ئەلچىلىرىمىز (يەنى پەرىشتىلەر) ئىبراھىمغا خۇش خەۋەر ئېلىپ كەلدى. ئۇلار: «ساڭا ئامانلىق تىلەيمىز» دېدى. ئىبراھىم: «سىلەرگە ئامانلىق تىلەيمەن» دېدى. ئۇ ئۇزاققا قالماي بىر موزاينى كاۋاپ قىلىپ ئېلىپ كەلدى﴿69﴾. ئۇلارنىڭ (يەنى پەرىشتىلەرنىڭ) ئۇنىڭغا قول ئۇزاتمايۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇلارنى خوش كۆرمىدى، ئۇلاردىن قورقۇنچ ھېس قىلدى، ئۇلار: «قورقمىغىن (بىز رەببىڭنىڭ پەرىشتىلىرى، تاماق يېمەيمىز)، بىز ھەقىقەتەن لۇتنىڭ قەۋمىنى (ھالاك قىلىش ئۈچۈن) ئەۋەتىلدۇق» دېدى﴿70﴾. ئۇنىڭ ئايالى (يەنى سارە) بىر تەرەپتە تۇرۇپ (لۇت قەۋمىنىڭ ھالاك بولىدىغانلىقىدىن خۇشاللىنىپ) كۈلدى، بىز ئۇنىڭغا (يەنى سارەگە) ئىسھاق (ئاتلىق بالىسى بولىدىغانلىقى) بىلەن ۋە ئىسھاقتىن كېيىن كېلىدىغان يەئقۇب (ئاتلىق نەۋرىسى بولىدىغانلىقى) بىلەن خۇش خەۋەر بەردۇق﴿71﴾. ئۇ (يەنى سارە): «ۋىيەي! مەن بىر موماي تۇرسام، ئېرىم بىر بوۋاي تۇرسا، تۇغامدىمەن؟ بۇ ھەقىقەتەن قىزىق ئىشقۇ!» دېدى﴿72﴾. ئۇلار: «اللە نىڭ ئەمرىدىن (يەنى قۇدرىتىدىن) ئەجەبلىنەمسەن؟ اللە نىڭ رەھمىتى ۋە بەرىكەتلىرى سىلەرنىڭ ئائىلەڭلارغا (يەنى ئىبراھىمنىڭ ئائىلىسىدىكىلەرگە) نازىل بولسۇن. اللە ھەقىقەتەن مەدھىيىلەشكە لايىقتۇر، ئۇلۇغلاشقا لايىقتۇر» دېدى﴿73﴾.

پەرىشتىلەرنىڭ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىشى ۋە ئۇلارنىڭ ئۇنىڭغا ئىسھاق ۋە يەئقۇب بىلەن خۇش خەۋەر بەرگەنلىكى توغرىسىدا

﴿**شۈبھىسىزكى، بىزنىڭ ئەلچىلىرىمىز (پەرىشتىلەر) ئىبراھىمغا خۇش خەۋەر ئېلىپ كەلدى**﴾ بەزى تەپسىرشۇناسلار: پەرىشتىلەر ئۇنىڭغا ئىسھاق ناملىق ئوغلى بولىدىغانلىقى بىلەن خۇش خەۋەر بەردى، دېدى ۋە بەزىلەر: پەرىشتىلەر ئۇنىڭغا لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ ھالاك قىلىنىدىغانلىقى بىلەن خۇش خەۋەر بەردى، دېدى.

دەسلەپكى قاراشتىكىلەرنىڭ پىكرىگە بۇ ئايەتتىن كېيىنلا كېلىدىغان اللە تائالانىڭ: ﴿ئىبراھىمدىن قورقۇنچ يوقالغان ھەمدە خۇش خەۋەر ئۇنىڭغا يەتكەن چاغدا، ئۇ بىز بىلەن لۇتنىڭ قەۋمى توغرىسىدا مۇنازىرىلىشىشكە كىرىشتى﴾[1] دېگەن ئايىتى دەلىل بولىدۇ.

﴿**ئۇلار: «ساڭا ئامانلىق تىلەيمىز» دېدى. ئىبراھىم: «سىلەرگە ئامانلىق تىلەيمەن» دېدى. ئۇ ئۇزاققا قالماي بىر موزاينى كاۋاپ قىلىپ ئەكەلدى**﴾ يەنى ئۇلارنى مېھمان قىلىش ئۈچۈن، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ناھايىتى تېزلىك بىلەن سىرتقا چىقىپ قىزىتىلغان تاشقا يېقىپ كاۋاپ قىلىنغان بىر موزاينىڭ گۆشىنى ئېلىپ كىردى. بۇ ئايەتنى ئىبنى ئابباس، قەتادە ۋە بىر قانچە كىشىلەرنىڭ مۇشۇ مەزمۇندا تەپسىر قىلغانلىقى رىۋايەت قىلىنغان.

---

[1] سۈرە ھۇد 74 - ئايەت.

www.munber.org

اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئاستا ئائىلىسىگە چىقىپ (پىشۇرۇلغان) بىر سېمىز موزاينى ئېلىپ كىرىپ ئۇلارنىڭ ئالدىغا قويۇپ: «يېمەمسىلەر» دېدى﴾[1] بۇ ئايەتتە مېھمان قىلىشنىڭ نۇرغۇن ئەدەپ قائىدىلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

﴿ئۇلارنىڭ (يەنى پەرىشتىلەرنىڭ) ئۇنىڭغا قول ئۇزاتمايۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇلارنى خۇش كۆرمىدى، ئۇلاردىن قورقۇنچ ھېس قىلدى﴾ بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، پەرىشتىلەر يېمەكلىكتىن يېمىدى، ئۇنىڭغا ئىشتىھا قىلمىدى ۋە قاراپمۇ قويمىدى. شۇڭا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا ئېلىپ كەلگەن موزاينىڭ كاۋىپىغا ئۇلارنىڭ تامامەن پەۋرا قىلماي، ئۇنى كۆرمىگەندەك ئولتۇرغان ھالىنى كۆرگەندە ئۇلارنىڭ بۇ ھالىنى ياقتۇرمىدى.

﴿ئۇلاردىن قورقۇنچ ھېس قىلدى﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە سۇددى مۇنداق دەيدۇ: اللّٰه تائالا پەرىشتىلەرنى لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنى ھالاك قىلىش ئۈچۈن ئەۋەتكەندە، ئۇلار كېلىشكەن يىگىتلەر سۈرىتىگە كىرىپ، پىيادە مېڭىپ كېلىپ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆيىگە مېھمان بولغىلى چۈشتى.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ ئېسىل كىشىلەر ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ: ﴿شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئاستا ئائىلىسىگە چىقىپ (پىشۇرۇلغان) بىر سېمىز موزاينى ئېلىپ كىرىپ ئۇلارنىڭ ئالدىغا قويۇپ: «يېمەمسىلەر» دېدى﴾[2] يەنى موزاينى بوغۇزلىدى، ئاندىن ئۇنى قىزىتىلغان تاشقا يېقىپ كاۋاپ قىلىپ ئۇلارنىڭ ئالدىغان قويدى ۋە ئۆزىمۇ ئۇلار بىلەن بىللە داستىخاندا ئولتۇردى. ئۇنى ئۇلارنىڭ ئالدىغان تېخىمۇ يېقىن سۈرۈپ: «يېمەمسىلەر؟» دېدى. پەرىشتىلەر: «ئى ئىبراھىم ئۇنىڭ پۇلىنى تۆلەپ، ئاندىن يەيمىز» دېدى. ئىبراھىم: «جەزمەن بۇنىڭ پۇلى باردۇر» دېدى. پەرىشتىلەر: «ئۇنىڭ پۇلى نېمە؟» دېدى. ئىبراھىم: «ئۇنى يېيىشكە باشلىغاندا اللّٰه تائالانىڭ ئىسمىنى تىلغا ئالىسىلەر (بىسمىللاھ دەيسىلەر)، ئۇنى يەپ بولغاندا اللّٰه تائالاغا ھەمدۇسانا ئېيتىسىلەر» دېدى. شۇنىڭ بىلەن جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام مىكائىل ئەلەيھىسسالامغا قاراپ: «شۇڭا ئۇنى پەرۋەردىگارىنىڭ دوست تۇتۇشى ھەق ئىكەن» دېدى.

﴿ئۇلارنىڭ (يەنى پەرىشتىلەرنىڭ) ئۇنىڭغا قول ئۇزاتمايۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇلارنىڭ خۇش كۆرمىدى﴾ يەنى ئىبراھىم ئۇلارنىڭ كاۋاپنى يېمىگەنلىكىنى كۆرۈپ ئۇلاردىن ئەنسىرىدى ۋە ئىچىدە قورقۇنچ ھېس قىلدى. سارە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارغا ئىكرام قىلغانلىقىغا، ئۆزىنىڭمۇ ئۇلارنىڭ خىزمىتىنى قىلغانلىقىغا قاراپ كۈلۈپ تاشلىدى - دە، مۇنداق دېدى: «بىزنىڭ بۇ مېھمانلىرىمىز غەلىتىغۇ؟ ئۇلارنى ھۆرمەتلەپ خىزمىتىنى ئۆزىمىز قىلدۇق، ھالبۇكى ئۇلار تامىقىمىزنى يېمەيۋاتىدىغۇ!».

اللّٰه تائالا پەرىشتىلەرنىڭ سۆزىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلار: «قورقمىغىن (بىز رەببىڭنىڭ پەرىشتىلىرى، تاماق يېمەيمىز)، بىز ھەقىقەتەن لۇتنىڭ قەۋمىنى (ھالاك قىلىش ئۈچۈن) ئەۋەتىلدۇق» دېدى**﴾ شۇنىڭ بىلەن سارە لۇتنىڭ قەۋمىنىڭ كۆپ بۇزغۇنچىلىق قىلغانلىقى ۋە قاتتىق كۇپۇرلۇق قىلغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ ھالاك بولىدىغانلىق خۇش خەۋىرىنى ئاڭلاپ كۈلدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ تۇغۇت يېشىدىن ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىنمۇ، بىر ئوغلى بولىدىغانلىقى بىلەن خۇش خەۋەر بېرىلىپ مۇكاپاتلاندى.

﴿بىز ئۇنىڭغا (يەنى سارەگە) ئىسھاق (ئاتلىق بالىسى بولىدىغانلىقى) بىلەن ۋە ئىسھاقتىن كېيىن كېلىدىغان يەئقۇب (ئاتلىق نەۋرىسى بولىدىغانلىقى) بىلەن خۇش خەۋەر بەردۇق﴾ يەنى سارەنىڭ بىر

---

[1] سۈرە زارىيات 26 — 27 - ئايەت.

[2] سۈرە زارىيات 26 — 27 - ئايەت.

www.munber.org

ئوغلى بولدۇ. ئۇ ئوغلىنىڭمۇ ئەۋلادتىن ئەۋلادقا نەسلى قالىدىغان ئوغلى بولدۇ. شەك شۈبھىسىزكى، يەئقۇب ئەلەيھىسسالام، ئىسھاق ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلىدۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿يەئقۇب جان ئۈزۈۋاتقان ۋاقىتىدا سىلەر يېنىدا بارمىدىڭلار؟ شۇ چاغدا يەئقۇب ئوغۇللىرىدىن: «مەن ئۆلگەندىن كېيىن سىلەر كىمگە ئىبادەت قىلىسىلەر؟» دەپ سورىدى. ئۇلار: «سېنىڭ ئىلاھىڭ ۋە ئاتا ـ بوۋىلىرىڭ ئىبراھىم، ئىسمائىل، ئىسھاقلارنىڭ ئىلاھى بولغان بىر اللهغا ئىبادەت قىلىمىز، بىز ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلغۇچىمىز» دېدى﴾[1].

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇربانلىق دەپ ئاتالغان بالىسى، ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام ئىكەنلىكىگە دەلىل كۆرسىتىدىغانلار، بۇ ئايەتنى دەلىل قىلىدۇ. قۇربانلىق دەپ ئاتالغان ئوغلىنىڭ ئىسھاق ئەلەيھىسسالام بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. چۈنكى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا ئىسھاق ئەلەيھىسسالامنىڭ يەئقۇب ئاتلىق بىر ئوغلى بولىدىغانلىقى بىلەن خۇش خەۋەر بېرىلدى. ئىسھاق ئەلەيھىسسالام كىچىك بالا بولۇپ، ئۇنىڭغا ئۇنىڭ بار ۋاقتىدا تۇغۇلىشى ۋەدە قىلىنغان يەئقۇب ئاتلىق بالىسى تېخى تۇغۇلمىغان تۇرسا، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئۇنى قۇربانلىق قىلىشقا، قانداقمۇ بۇيرۇلسۇن؟ الله تائالانىڭ ۋەدىسى ھەقتۇر. الله تائالا ۋەدىسىگە ھەرگىزمۇ خىلاپلىق قىلمايدۇ.

ئەھۋال مانا مۇشۇنداق تۇرسا، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسھاق ئەلەيھىسسالامنى قۇربانلىق قىلىشقا بۇيرۇلۇشى مۇمكىن ئەمەس. بۇنىڭدىن ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇربانلىق قىلىشقا بۇيرۇلغانلىقى مۇئەييەنلىشىدۇ. مانا بۇ ئەڭ ياخشى، ئەڭ توغرا ۋە ئەڭ ئوچۇق پاكىتتۇر. الله تائالاغا ھەمدۇسانالار بولسۇن.

﴿ئۇ (يەنى سارە): «ۋېيەي! مەن بىر موماي تۇرسام، ئېرىم بىر بوۋاي تۇرسا تۇغامدىمەن؟ بۇ ھەقىقەتەن قىزىق ئىشقۇ!» دېدى﴾ بۇ ئايەتتە ئۇنىڭ سۆزى، خۇددى يەنە بىر ئايەتتە ئۇنىڭ قىلىقى ھېكايە قىلىنغاندەك ھېكايە قىلىندى. ﴿ئىبراھىمنىڭ ئايالى سۈرەن سېلىپ كېلىپ (ئەجەپلەنگەنلىكىدىن ئۆزىنىڭ) يۈزىنى كاچاتلاپ: «مەن تۇغماس موماي تۇرسام (قانداق تۇغىمەن؟)» دېدى﴾[2]. بىرەر ئىشتىن ھەيران قالغاندا شۇنداق سۆزلەرنى ۋە قىلىقلارنى قىلىش ئاياللارنىڭ ئادىتىدۇر.

﴿ئۇلار: «اللە نىڭ ئەمرىدىن (يەنى قۇدرىتىدىن) ئەجەبلىنەمسەن؟...» دېدى﴾ يەنى پەرىشتىلەر سارەگە: اللە نىڭ ئەمرىدىن ئەجەبلەنمەڭ ئەگەر الله بىرەر نەرسىنىڭ بولۇشىنى خالىسا، ئۇنىڭغا ۋۇجۇدقا كەل دەيدۇ ـ دە، ۋۇجۇدقا كېلىدۇ. سىز بۇنىڭدىن ئەجەپلەنمەڭ گەرچە سىز بىر تۇغماس موماي، ئېرىڭىز بىر قېرى بوۋاي بولساڭلارمۇ الله تائالا خالىغان نەرسىنى قىلىشقا قادىر ئىكەنلىكىدە شەك يوق، دېدى.

﴿اللە نىڭ رەھمىتى ۋە بەرىكەتلىرى سىلەرنىڭ ئائىلەڭلارغا (يەنى ئىبراھىمنىڭ ئائىلىسىدىكىلەرگە) نازىل بولسۇن. الله ھەقىقەتەن مەدھىيىلەشكە لايىقتۇر، ئۇلۇغلاشقا لايىقتۇر﴾ يەنى الله تائالا جىمى ئىشلىرىدا ۋە سۆزلىرىدە ماختاشقا لايىقتۇر. جىمى سۈپەتلىرىدە ۋە ئۆز زاتىدا مەدھىيىلىنىپ ئۇلۇغلىنىشقا لايىقتۇر.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ، ساھابىلار: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ساڭا سالام يوللاشنى بىلدۇق. بىراق ساڭا قانداق رەھمەت يوللايمىز، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى الله! سەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ۋە ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىتلىرىغا خۇددى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا ۋە ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىتلىرىغا مەرھەمەت قىلغاندەك مەرھەمەت قىلغىن. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ۋە ئۇنىڭ

---

[1] سۈرە بەقەرە 133 - ئايەت.
[2] سۈرە زارىيات 29 - ئايەت.

www.munber.org

ئائىلە تاۋاباتلىرىغا خۇددى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا ۋە ئۇنىڭ ئائىلە تاۋاباتلىرىغا بەرىكەت ئاتا قىلغاندەك بەرىكەت ئاتا قىلغىن. سەن ھەقىقەتەن مەدھىيىلىنىشكە ۋە ئۇلۇغلاشقا لايىق سەن[1] دەڭلار» دېدى.

* * * * * * *

فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَٰهِيمَ ٱلرَّوْعُ وَجَآءَتْهُ ٱلْبُشْرَىٰ يُجَـٰدِلُنَا فِى قَوْمِ لُوطٍ ﴿٧٤﴾ إِنَّ إِبْرَٰهِيمَ لَحَلِيمٌ
أَوَّٰهٌ مُّنِيبٌ ﴿٧٥﴾ يَـٰٓإِبْرَٰهِيمُ أَعْرِضْ عَنْ هَـٰذَآ ۖ إِنَّهُۥ قَدْ جَآءَ أَمْرُ رَبِّكَ ۖ وَإِنَّهُمْ ءَاتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ
مَرْدُودٍ ﴿٧٦﴾

ئىبراھىمدىن قورقۇنچ يوقالغان ھەمدە خۇش خەۋەر ئۇنىڭغا يەتكەن چاغدا، ئۇ بىز بىلەن لۇتنىڭ قەۋمى توغرىسىدا مۇنازىرىلىشىشكە كىرىشتى﴿74﴾. ئىبراھىم بولسا ھەقىقەتەن كۆڭلى ـ كۆكسى كەڭ، كۆپ ئاھ چەككۇچى (يەنى دىلى يۇمشاق)، (ھەممە ئىشتا) اللّٰه غا مۇراجىئەت قىلغۇچى زاتتۇر﴿75﴾. (پەرىشتىلەر ئېيتتى) «ئى ئىبراھىم! بۇنى (يەنى لۇت قەۋمى توغرىسىدا مۇنازىرىلىشىشنى) قويغىن، شۈبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭنىڭ (ئۇلارنى ھالاك قىلىش توغرىسىدىكى) ئەمرى ئاللىقاچان چۈشتى، ئۇلارغا چوقۇم (مۇنازىرىلىشىش ياكى شاپائەت قىلىش بىلەن) قايتۇرغىلى بولمايدىغان ئازاب چۈشىدۇ»﴿76﴾.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى ھەققىدە مۇنازىرىلەشكەنلىكى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامدىن خەۋەر بېرىدۇ، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامدىن پەرىشتىلەر تاماقنى يېمىگەن چاغدا ئۇلاردىن ھېس قىلغان قوقۇنچ كۆتۈرۈلۈپ كەتكەن، شۇنىڭدىن كېيىن پەرىشتىلەر ئۇنىڭغا بىر ئوغۇل بالا بىلەن خۇش خەۋەر بەرگەن ۋە پەرىشتىلەر ئۇنىڭغا لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ ھالاك بولىدىغانلىق خەۋىرىنى يەتكۈزگەن چاغدا، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئۇلار بىلەن مۇنازىرىلىشىشكە باشلىدى.

سەئىد ئىبنى جۇبەير بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرىدە مۇنداق دېدى: جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام پەرىشتىلەر بىلەن بىللە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كەلگەن چاغدا، ئۇلار ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا: ﴿«بىز بۇ شەھەر ئاھالىسىنى چوقۇم ھالاك قىلىمىز، ئۇنىڭ ئاھالىسى ھەقىقەتەن زالىم ئىدى»﴾[2] دېدى. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: ئۈچ يۈز مۆمىن بار بىرەر شەھەرنى ھالاك قىلامسىلەر؟ دېدى. ئۇلار: ياق، دېدى. ئۇ: ئىككى يۈز مۆمىن بار بىرەر شەھەرنى ھالاك قىلامسىلەر؟ دېدى. ئۇلار: ياق، دېدى. ئۇ: قىرىق مۆمىن بار بىرەر شەھەرنى ھالاك قىلامسىلەر؟ دېدى. ئۇلار: ياق، دېدى. ئۇ: ئوتتۇز مۆمىن بولسىچۇ؟ دېدى. ئۇلار: ياق، دېدى. ھەتتا ئۇ بەش مۆمىن بولسىچۇ دېگەن يەرگىچىلىك سورىدى. ئۇلار: ياق، دېدى. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام: مەن سىلەرگە دەپ باقايچۇ! ئەگەر ئۇ شەھەردە بىر مۆمىن بولۇپ قالسا، ئۇ

[1] ئاللاھۇممە سەللى ئەلا مۇھەممەدىن ۋەئەلا ئالى مۇھەممەدىن، كەما سالليەتە ئەلا ئىبراھىمە ۋە ئالى ئىبراھىمە ۋە بارىك ئەلا مۇھەممەدىن ۋەئەلا ئالى مۇھەممەدىن كەما بارەكتە ئەلا ئىبراھىمە ئىننەكە ھەمىدۇن مەجىد.
[2] سۈرە ئەنكەبۇت 31 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

شەھەرنى ھالاك قىلامسىلەر؟ دېدى. پەرىشتىلەر: ياق، دېدى. شۇ چاغدا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام: ﴿«ئۇ شەھەردە لۇت بارغۇ (يەنى لۇتقا ئوخشاش بىر ياخشى پەيغەمبەر تۇرۇۋاتقان شەھەر ئاھالىسىنى قانداقمۇ ھالاك قىلىسىلەر؟)»﴾[1] دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئۇلار بىلەن مۇنازىرىلىشىشتىن توختىدى ۋە كۆڭلى ئارامىغا چۈشتى.

اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئىبراھىم بولسا، ھەقىقەتەن كۆڭلى - كۆكسى كەڭ، كۆپ ئاھ چەككۈچى (يەنى دىلى يۇمشاق)، (ھەممە ئىشتا) اللہ غا مۇراجىئەت قىلغۇچى زاتتۇر**﴾ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بۇ گۈزەل سۈپەتلەر بىلەن سۈپەتلەندى.

﴿**(پەرىشتىلەر ئېيتتى) «ئى ئىبراھىم! بۇنى (يەنى لۇت قەۋمى توغرىسىدا مۇنازىرىلىشىشنى) قويغىن، شۈبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭنىڭ (ئۇلارنى ھالاك قىلىش توغرىسىدىكى) ئەمرى ئاللىقاچان چۈشتى، ئۇلارغا چوقۇم (مۇنازىرىلىشىش ياكى شاپائەت قىلىش بىلەن) قايتۇرغىلى بولمايدىغان ئازاب چۈشىدۇ»**﴾ يەنى گۇناھكار قەۋمدىن قايتۇرۇلمايدىغان قاتتىق ئازابنىڭ ئۇلارغا چۈشىدىغانلىقى ۋە ئۇلارنىڭ ھالاك قىلىنىدىغانلىقى ھەققىدە ھۆكۈم چىقىرىلىپ بولدى.

* * * * * * *

وَلَمَّا جَآءَتۡ رُسُلُنَا لُوطٗا سِيٓءَ بِهِمۡ وَضَاقَ بِهِمۡ ذَرۡعٗا وَقَالَ هَٰذَا يَوۡمٌ عَصِيبٞ ٧٧ وَجَآءَهُۥ
قَوۡمُهُۥ يُهۡرَعُونَ إِلَيۡهِ وَمِن قَبۡلُ كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ٱلسَّيِّـَٔاتِۚ قَالَ يَٰقَوۡمِ هَٰٓؤُلَآءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطۡهَرُ لَكُمۡۖ
فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَلَا تُخۡزُونِ فِي ضَيۡفِيٓۖ أَلَيۡسَ مِنكُمۡ رَجُلٞ رَّشِيدٞ ٧٨ قَالُواْ لَقَدۡ عَلِمۡتَ مَا لَنَا فِي
بَنَاتِكَ مِنۡ حَقّٖ وَإِنَّكَ لَتَعۡلَمُ مَا نُرِيدُ ٧٩

بىزنىڭ ئەلچىلىرىمىز (يەنى پەرىشتىلەر) لۇتنىڭ يېنىغا كەلگەن چاغدا (لۇت ئۆز قەۋمىنىڭ ئۇلارغا چېقىلىپ قويۇشىدىن قورقۇپ) قىيىن ئەھۋالدا قالدى، ئۇلار توغرىسىدا يۈرىكى سىقىلدى ۋە: «بۇ بىر دىشۋار كۈندۇر» دېدى﴿77﴾. لۇتنىڭ قەۋمى ئۇنىڭ قېشىغا ئالدىراپ كېلىشتى، ئۇلار بۇرۇنلا يامان ئىشلارنى قىلاتتى (يەنى لىۋاتەت قىلاتتى). لۇت ئېيتتى: «ئى قەۋمىم! مېنىڭ بۇ قىزلىرىم سىلەرگە ئەڭ پاكتۇر، اللہ دىن قورقۇڭلار، مېھمانلىرىم ئۈستىدە مېنى رەسۋا قىلماڭلار، ئاراڭلاردا قەبىھ ئىشتىن توسىدىغان بىرەر كاللىسى جايىدا ئادەم يوقمۇ؟»﴿78﴾. ئۇلار (لۇتقا) ئېيتتى: «قىزلىرىڭغا بىزنىڭ ھاجىتىمىز يوق ئىكەنلىكىنى سەن ئوبدان بىلىسەن، شۇنىڭدەك بىزنىڭ مەقسىتىمىزنىمۇ ئوبدان بىلىسەن»﴿79﴾.

پەرىشتىلەرنىڭ لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىشى، ئۇنىڭ يۈرىكىنىڭ سىقىلىشى ۋە ئۇنىڭ بىلەن قەۋمىنىڭ ئارىسىدا ئېلىپ بېرىلغان مۇنازىرە توغرىسىدا

اللہ تائالا بۇ ئايەتلەردە، ئەلچىلىرى بولغان پەرىشتىلەرنىڭ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ ھالاك قىلىنىدىغانلىقىنى بىلدۈرگەن ۋە ئۇنىڭدىن ئايرىلغاندىن كېيىن لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كەلگەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ. پەرىشتىلەر ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا لۇت

[1] سۈرە ئەنكەبۇت 32 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنى الله تائالانىڭ شۇ كېچىدە ھالاك قىلىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىپ، ئاندىن ئۇنىڭ يېنىدىن ئايرىلىپ لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كەلدى.

بەزى تەپسىرشۇناسلار: ئۇ چاغدا لۇت ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ (تېرىلغۇ) يېرىدە ئىدى دېدى ۋە بەزى تەپسىرشۇناسلار: ئۇ چاغدا لۇت ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ ئۆيىدە ئىدى، دېدى.

پەرىشتىلەر يۈزلىرى چىرايلىق، كېلىشكەن يىگىتلەر سۈرىتىدە كېلىپ ئۇنىڭ قېشىغا چۈشتى. بۇ الله تائالانىڭ سىنىقى بولۇپ، ئۇنىڭدا ھېكمەت ۋە يېتەرلىك پاكىت بار ئىدى. ئۇلارنىڭ كېلىشى لۇت ئەلەيھىسسالامنى قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويدى. ئۇلارنىڭ كېلىشى بىلەن ئۇنىڭ يۈرىكى سىقىلدى ۋە ئۇلارنى ئۆزى مېھمان قىلمىسا، قەۋمىدىن بىرەرسىنىڭ ئۇلارنى مېھمان قىلىپ ئاندىن ئۇلارغا چېقىلىپ قويۇشىدىن قورقتى.

﴿ۋە: «**بۇ بىر دىشۋار كۈندۇر» دېدى﴾** ئىبنى ئابباس ۋە بىر قانچە كىشى بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېدى: «بۇ بىر بالاسى قاتتىق كۈندۇر». بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، لۇت ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ ئۇلارنى قوغدىشى لازىملىقىنى ۋە ئۇلارنى قوغداش قىيىنغا چۈشىدىغانلىقىنى تونۇپ يەتكەن ئىدى.

قەتادە مۇنداق دەيدۇ: پەرىشتىلەر لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كەلگەندە، ئۇ ئۆزىنىڭ تېرىلغۇ يېرىدە ئىدى. پەرىشتىلەر لۇت ئەلەيھىسسالامدىن ئۆزلىرىنى مېھمان قىلىشنى تەلەپ قىلدى. لۇت ئەلەيھىسسالام ئۇلاردىن ھايا قىلىپ ئۇلارنىڭ ئالدىدا ماڭدى. يولدا كېتىۋېتىپ ئۇلارغا، ئۇلارنىڭ قايتىپ كېتىشىگە تەكلىپ بېرىپ مۇنداق دېدى: «الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئى مېھمانلار! مەن يەر يۈزىدە بۇ شەھەر ئەھلىدىن بۇزۇق بىرەر شەھەر ئەھلىنىڭ بارلىقىنى بىلمەيمەن» ئاندىن ئۇ بىر ئاز ماڭغاندىن كېيىن ھېلىقى سۆزىنى ئۇلارغا يەنە دېدى. ھەتتا ئۇ سۆزىنى تۆت قېتىم تەكرارلىدى.

قەتادە مۇنداق دەيدۇ: ئۇلارنىڭ پەيغەمبىرى لۇت ئەلەيھىسسالام، ئۇلارنىڭ بۇزۇق كىشىلەر ئىكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بەرگىنىگە قەدەر پەرىشتىلەر ئۇلارنى ھالاك قىلماسلىققا بۇيرۇلغان ئىدى.

﴿**لۇتنىڭ قەۋمى ئۇنىڭ قېشىغا ئالدىراپ كېلىشتى**﴾ يەنى ئۇلار مېھمانلارنىڭ كەلگەنلىكىدىن خەۋەر تېپىپ، خۇشال بولۇشۇپ يۈگۈرگەن پېتى ئالدىراپ - تېنەپ كېلىشتى. ﴿**ئۇلار بۇرۇنلا يامان ئىشلارنى قىلاتتى (يەنى لىۋاتە قىلاتتى**﴾ يەنى ئۇلار شۇ ھالەتنى داۋاملاشتۇرىۋەردى. تاكى ئۇلار ھالاك قىلىنغاندىمۇ شۇ ھالەتتە ھالاك قىلىندى.

الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿لۇت ئېيتتى: «ئى قەۋمىم! مېنىڭ بۇ قىزلىرىم سىلەرگە ئەڭ پاكتۇر﴾ لۇت ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى ئۆزلىرىنىڭ ھالال خوتۇنلىرى بىلەن بىر يەردە بولۇشقا تەۋسىيە قىلدۇ. شەك - شۈبھىسىزكى، بىر پەيغەمبەر ئۆز ئۇممىتى ئۈچۈن ئاتىنىڭ ئورنىدىدۇر.

شۇڭا لۇت ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئەڭ پايدىلىق بولغان نەرسىگە تەۋسىيە قىلدى. باشقا ئايەتلەردە ئۇنىڭ ئۇلارغا مۇنداق دېگەنلىكى بايان قىلىنغان: ﴿سىلەر ئەھلى جاھان ئىچىدىن لىۋاتە قىلىپ، پەرۋەردىگارىڭلار سىلەر ئۈچۈن ياراتقان ئاياللىرىڭلارنى تاشلاپ قويامسىلەر؟ سىلەر ھەقىقەتەن (بۇزۇقچىلىقتا) ھەددىدىن ئاشقۇچى قەۋمسىلەر»﴾[1] ﴿ئۇلار: «بىز سېنى كەلگەن مۇساپىرلارنى ھىمايە قىلىشتىن توسمىغانمىدۇق؟» دېدى﴾[2] يەنى بىز سېنى ئەرلەرنى مېھمان قىلىشتىن توسمىغانمىدۇق؟

[1] سۈرە شۇئەرا 165 — 166 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە ھىجىر 70 - ئايەت.

www.munber.org

﴿لۇت: «بۇلار مېنىڭ قىزلىرىم (يەنى قەۋمىمنىڭ قىزلىرى) دۇر، ئەگەر (قازائى شەھۋەت) قىلماقچى بولساڭلار (ئۇلارنى نىكاھلاپ ئېلىڭلار)» دېدى. (ئى مۇھەممەد!) سېنىڭ ھاياتىڭ بىلەن قەسەمكى، ئۇلار ئەلۋەتتە گۇمراھلىقلىرىدا تېڭىرقاپ يۈرۈشىدۇ﴾[1] لۇت ئەلەيھىسسالام بۇ ئايەت كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿مېنىڭ بۇ قىزلىرىم سىلەرگە ئەڭ پاكتۇر﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە مۇجاھىد مۇنداق دەيدۇ: ئۇلار لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆز قىزلىرى ئەمەس، بەلكى شۇ ئۈممەتنىڭ قىزلىرىدۇر. چۈنكى ھەر بىر پەيغەمبەر ئۆز ئۈممىتىنىڭ ئاتىسى ھېسابلىنىدۇ. قەتادە ۋە بىر قانچە كىشىلەرنىڭمۇ مۇشۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان.

﴿اللە دىن قورقۇڭلار، مېھمانلىرىم ئۈستىدە مېنى رەسۋا قىلماڭلار﴾ يەنى سىلەر مەن بۇيرىغان ئىشقا بويسۇنۇپ ،ھالال ئاياللىرىڭلار بىلەنلا چەكلىنىڭلار. ﴿ئاراڭلاردا قەبىھ ئىشتىن توسىدىغان بىرەر كاللىسى جايىدا ئادەم يوقمۇ؟»﴾ يەنى مەن بۇيرىغاننى قوبۇل قىلىدىغان، مەن توسقاندىن يانىدىغان ياخشى ئادەم يوقمۇ؟

﴿ئۇلار (لۇتقا) ئېيتتى: «قىزلىرىڭغا بىزنىڭ ھاجىتىمىزنىڭ يوق ئىكەنلىكىنى سەن ئوبدان بىلىسەن﴾ يەنى سەن ھەقىقەتەن بىزنىڭ خوتۇنلىرىمىزغا ھاجىتىمىزنىڭ يوقلۇقىنى ۋە بىزنىڭ ئۇلارغا كۆڭلىمىز تارتمايدىغانلىقىنى ئوبدان بىلىسەن.

﴿شۈنىڭدەك بىزنىڭ مەقسىتىمىزنىمۇ ئوبدان بىلىسەن»﴾ يەنى بىزنىڭ مەقسىتىمىز پەقەت ئەرلەردۇر. سەن بۇنى ئوبدان بىلىسەن. بۇ سۆزنى بىزگە تەكرار دېيىشىڭگە نېمە زۆرۈر بولۇپ قالدى؟

* * * * * * *

قَالَ لَوۡ أَنَّ لِي بِكُمۡ قُوَّةً أَوۡ ءَاوِيٓ إِلَىٰ رُكۡنٖ شَدِيدٖ ﴿٨٠﴾ قَالُواْ يَٰلُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَن يَصِلُوٓاْ إِلَيۡكَۖ فَأَسۡرِ بِأَهۡلِكَ بِقِطۡعٖ مِّنَ ٱلَّيۡلِ وَلَا يَلۡتَفِتۡ مِنكُمۡ أَحَدٌ إِلَّا ٱمۡرَأَتَكَۖ إِنَّهُۥ مُصِيبُهَا مَآ أَصَابَهُمۡۚ إِنَّ مَوۡعِدَهُمُ ٱلصُّبۡحُۚ أَلَيۡسَ ٱلصُّبۡحُ بِقَرِيبٖ ﴿٨١﴾

لۇت ئېيتتى: «كاشكى مېنىڭ (سىلەرگە قارشى تۇرىدىغان) كۈچ - قۇۋۋىتىم بولسا ئىدى، ياكى ئىلتىجا قىلىدىغان كۈچلۈك جەمەتىم بولسا ئىدى (چوقۇم سىلەرگە زەربە بەرگەن بولاتتىم)»﴿80﴾. ئۇلار (يەنى پەرىشتىلەر): «ئى لۇت! شۈبھىسىزكى، بىز پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئەلچىلىرىدۇرمىز، ئۇلار ھەرگىزمۇ ساڭا زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ، ئائىلەڭدىكىلەرنى ئېلىپ كېچىنىڭ ئاخىرىدا (ئۇلارنىڭ ئىچىدىن) چىقىپ كەتكىن، ئايالىڭدىن باشقا، سىلەردىن ھېچ كىشى ئارقىسىغا قارىمىسۇن، ئۇ (يەنى ئاياللىڭ) ئۇلار بىلەن بىرگە ھالاك بولغۇچىدۇر، شۈبھىسىزكى، ئۇلارغا ئازاب چۈشىدىغان چاغ تاڭ ۋاقتىدۇر، تاڭ يېقىن ئەمەسمۇ؟» دېدى﴿81﴾.

[1] سۈرە ھىجىر 71 — 72 - ئايەتلەر.

www.munber.org

لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاجىزلىق ھېس قىلىشى، ئۆزىنىڭ كۈچلۈك بولۇشىنى ئارزۇ قىلىشى ۋە پەرىشتىلەرنىڭ ھەقىقىي ئەھۋالنى ئۇنىڭغا خەۋەر قىلىشى توغرىسىدا

اللە تائالا پەيغەمبىرى لۇت ئەلەيھىسسالامدىن خەۋەر بېرىدۇ. لۇت ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى قورقۇتۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**كاشكى مېنىڭ (سىلەرگە قارشى تۇرىدىغان) كۈچ قۇۋۋىتىم بولسا ئىدى**﴾ مەن ئۆزەم ياكى جەمەتىم بىلەن بىرلىشىپ سىلەرنىڭ ئەدىۋىڭلارنى تازا بىر بېرەتتىم ۋە سىلەرگە قاتتىق زەربە بېرەتتىم.

بۇ ھەقتە ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «اللە تائالا لۇت ئەلەيھىسسالامغا رەھمەت قىلسۇن، ئۇنىڭ ئىلتىجا قىلىدىغان كۈچلۈك جەمەتى - غالىب ۋە بۈيۈك اللە سى بار ئىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن اللە تائالا بىرەر پەيغەمبەر ئەۋەتسە قەۋمىنىڭ ئىچىدىن جەمەتى كۆپ كىشىنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتى». شۇ چاغدا پەرىشتىلەر لۇت ئەلەيھىسسالامغا ئۆزلىرىنىڭ اللە تائالا تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ئەلچىلەر ئىكەنلىكىنى، ئۇ قەۋمىنىڭ لۇت ئەلەيھىسسالامغا چېقىلالمايدىغانلىقىنى مۇنداق خەۋەر قىلدى.

﴿**ئۇلار (يەنى پەرىشتىلەر): «ئى لۇت! شۈبھىسىزكى، بىز پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئەلچىلىرىدۇرمىز، ئۇلار ھەرگىزمۇ ساڭا زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ...» دېدى**﴾ پەرىشتىلەر ئۇنى ئىمان ئېيتقان ئادەملىرىنى ئېلىپ كېچىنىڭ ئاخىرىدا شەھەردىن چىقىپ كېتىشكە، ئۆزى ئۇلارنى قوغداپ ئارقىدا مېڭىشقا بۇيرىدى.

﴿**سىلەردىن ھېچ كىشى ئارقىسىغا قارىمىسۇن**﴾ يەنى ئۇلارغا چۈشكەن ئازابتىن ئاۋاز چىقسا، ئۇ قورقۇنچلۇق ئاۋازلار سىلەرنى ھەرگىز قورقىتىۋەتمىسۇن. سىلەر يولۇڭلارنى داۋاملاشتۇرۇۋېرىڭلار.

﴿**ئايالىڭدىن باشقا**﴾ كۆپىنچە تەپسىرشۇناسلار بۇ ئايەتنى ئايالىڭ سەن بىلەن بىرگە چىقماي ئۆيىدە قالسۇن ۋە ھالاك بولسۇن، دېگەنلىكتۇر دەپ تەپسىر قىلدى. بەزى تەپسىرشۇناسلار بۇ ئايەتنى پەقەت ئايالىڭ ئارقىسىغا قارىسۇن، دېگەنلىكتۇر دەپ تەپسىر قىلدى ۋە مۇنداق دېدى: ئۇ ئايال لۇت ئەلەيھىسسالاملار بىلەن بىللە چىقتى. ئۇ ئازابنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغاندا، ئارقىسىغا قارىدى - دە، ئىست قەۋمىم! دەپ ۋايسىدى. شۇنىڭ بىلەن ئاسماندىن بىر تاش چۈشۈپ ئۇنى ئۆلتۈرۈپ قويدى، پەرىشتىلەر لۇت ئەلەيھىسسالامغا قەۋمىنىڭ ھالاك بولۇش ۋاقتىنىڭ يېقىنلاشقانلىقى بىلەن خۇش خەۋەر بەردى. چۈنكى لۇت ئەلەيھىسسالام پەرىشتىلەردىن ئۇلارنى مۇشۇ سائەتتىلا ھالاك قىلىشنى تەلەپ قىلغان ئىدى، پەرىشتىلەر: ﴿**شۈبھىسىزكى، ئۇلارغا ئازاب چۈشىدىغان چاغ تاڭ ۋاقتىدۇر، تاڭ يېقىن ئەمەسمۇ؟**»﴾ دېدى.

مانا بۇ شۇ ۋاقىتتا بولۇپ ئۆتكەن ئەھۋالدۇر، لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى بولسا ئىشىك ئالدىغا توپلاشقان ئىدى. ئۇلار ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىغا ھەر تەرەپتىن يۈگۈرۈشۈپ كەلگەن ئىدى. لوت ئەلەيھىسسالام بولسا، ئىشىك ئالدىدا ئۆرە تۇرۇپ ئۇلارنى ئۆيگە كىرىشتىن توسۇپ ئۇلار قىلماقچى بولغان يامان ئىشلىرىدىن ئۇلارنى چەكلەيتتى. ھالبۇكى ئۇلار ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلىمايلا قالماي. بەلكى ئۇنى قورقىتىپ، تەھدىت سالاتتى. دەل شۇ چاغدا جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام چىقىپ ئۇلارنىڭ يۈزلىرىگە قانىتى بىلەن ئۇردى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ كۆزلىرى كور بولۇپ، ماڭىدىغان يولنى پەرق ئېتەلمەي ئارقىلىرىغا قايتىشتى.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار لۇتتىن مېھمانلىرىنى (يەنى ئادەمزات شەكلىدە كەلگەن پەرىشتىلەرنى) (ئۇلار بىلەن لىۋاتە قىلىش ئۈچۈن) قوغدىماسلىقنى سورىدى. ئۇلارنىڭ كۆزلىرىنى كور قىلىۋەتتۇق، (ئۇلارغا) «ئازابىمنى ۋە ئاگاھلاندۇرۇشلىرىمنى تېتىڭلار» (دېدۇق)﴾[1].

---

[1] سۈرە قەمەر 37 - ئايەت.

* * * * * * *

فَلَمَّا جَآءَ أَمۡرُنَا جَعَلۡنَا عَٰلِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمۡطَرۡنَا عَلَيۡهَا حِجَارَةٗ مِّن سِجِّيلٖ مَّنضُودٖ ﴿٨٢﴾ مُّسَوَّمَةً عِندَ رَبِّكَۖ وَمَا هِيَ مِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ بِبَعِيدٖ ﴿٨٣﴾

بىزنىڭ (جازالاش) ئەمرىمىز چۈشكەندە، ئۇلارنىڭ يۇرتلىرىنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىۋەتتۇق (يەنى كۆمتۈرۈۋەتتۇق)، ئۇ يۇرتلارغا بىز ئۈستى - ئۈستىلەپ ساپال تاشلارنى ياغدۇردۇق﴿82﴾. ئۇ ساپال تاشلارغا پەرۋەردىگارىڭنىڭ دەرگاھىدا بەلگە سېلىنغان ئىدى، ئۇ يۇرتلار زالىملار (يەنى قۇرەيش كاپىرلىرى) دىن يىراق ئەمەس﴿83﴾.

لۇت ئەلەيھىسسالام قەۋمىنىڭ يۇرتىنىڭ دۈم كۆمتۈرۈلىشى ۋە ئۇلارنىڭ هالاك قىلىنىشى توغرىسىدا

﴿**بىزنىڭ (جازالاش) ئەمرىمىز چۈشكەندە**﴾ شۇ چاغ كۈن چىقىۋاتقان ۋاقىت ئىدى. ﴿**ئۇلارنىڭ يۇرتلىرىنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىۋەتتۇق (يەنى كۆمتۈرۈۋەتتۇق)**﴾ ئۇ ئاستىن - ئۈستۈن قىلىۋېتىلگەن يۇرت سەدۇم يۇرتىدۇر.

بۇ هەققىدە الله تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇنى (دەهشەتلىك تاشلار) قاپلىۋالدى﴾[1] ئىبنى ئاباس ۋە باشقىلار بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى هەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿لايدىن پىشۇرۇلغان تاش ياغدۇرىمىز﴾[2] يەنى لايدىن پىشۇرۇلۇپ قاتتىق تاش تۈسىنى ئالغان تاشلارنى ياغدۇرىمىز. ئىمام بۇخارى مۇنداق دېدى: قاتتىق هەم چوڭ تاشلارنى ياغدۇرىمىز.

﴿**بەلگە سېلىنغان**﴾ يەنى ئىگىلىرىنىڭ ئىسىملىرى شۇ تاشقا ئويۇلغان، هەر بىر تاشنىڭ ئۈستىگە شۇ تاش ئۈستىگە چۈشىدىغان ئادەمنىڭ ئىسمى يېزىلغان. قەتادە ۋە ئىكرىمە مۇنداق دەيدۇ: تاقاق قىلىنغان ۋە ئۈستىگە قىزىل رەڭ سۈرتۈلگەن.

ئېيتىلىشىچە تاش شەهەرلىكلەرنىڭ ئۈستىگە شەهەر ئەتراپىغا جايلاشقان يېزا - كەنتلەردىكى تارقاق كىشىلەرنىڭ ئۈستىگە چۈشكەن، ئۇلاردىن بىرەرسى كىشىلەر بىلەن پاراڭلىشىپ تۇرغاندا، تۇيۇقسىزلا ئاسماندىن بىر تاش كېلىپ كىشىلەر ئارىسىدىن ئۇنىڭ ئۈستىگە چۈشەتتى - دە، ئۇنى هالاك قىلاتتى. باشقا يۇرتلارغىمۇ تاشلار يېغىپ ئۇلاردىن بىرنىمۇ قالدۇرماي تەلتۆكۈس يوقاتتى.

﴿**ئۇ يۇرتلار زالىملار (يەنى قۇرەيش كاپىرلىرى) دىن يىراق ئەمەس**﴾ يەنى زۇلۇم قىلىشتا ئۇلارغا ئوخشاپ قالغان كىشىلەرگە بۇ تۈردىكى ئازابنىڭ كېلىشى يىراق ئەمەس. ئىبنى ئاباس رەزىيەللاهۇ ئەنهۇما مۇنداق بىر هەدىسنى رىۋايەت قىلىدۇ: « سىلەر يىر كىشىنىڭ لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ قىلىقىنى قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرسەڭلار، قىلغۇچى ۋە قىلىنغۇچىدىن ئىبارەت هەر ئىككىلىسىنى ئۆلتۈرۈۋېتىڭلار ».

* * * * * * *

---

[1] سۈرە نەجم 54 - ئايەت.

[2] سۈرە زارىيات 33 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

۞ وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۚ قَالَ يَٰقَوْمِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُۥ ۖ وَلَا تَنقُصُوا۟ ٱلْمِكْيَالَ وَٱلْمِيزَانَ ۚ إِنِّىٓ أَرَىٰكُم بِخَيْرٍ وَإِنِّىٓ أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُّحِيطٍ ﴿٨٤﴾

مەديەن (ئەھلى) گە ئۇلارنىڭ قېرىندىشى شۇئەيبنى (پەيغەمبەر قىلىپ) ئەۋەتتۇق، ئۇ ئېيتتى: «ئى قەۋمىم! اللّٰه غا ئىبادەت قىلىڭلار، سىلەرگە اللّٰه دىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر،ئۆلچەمدە ۋە تارازىدا كەم بەرمەڭلار، مەن سىلەرنى ھەقىقەتەن باي ھېسابلايمەن، مەن ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ ھەممىنى قورشاپ تۇرغۇچى كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) نىڭ ئازابىغا دۇچار بولۇشۇڭلاردىن قورقىمەن»[84].

مەديەن ئاھالىسىنىڭ قىسسىسى ۋە شۇئەيب ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋىتى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا مۇنداق دەيدۇ: بىز مەديەنگە پەيغەمبەر ئەۋەتتۇق. مەديەن ئاھالىسى ئەرەب قەبىلىسىدىن بولۇپ شام بىلەن ھىجاز ئارىسىدىكى مەئان دېگەن يەرگە يېقىن جايدا ئولتۇراقلاشقان ئىدى. ئۇلار "مەديەنلىكلەر" دەپ ئاتىلاتتى. اللّٰه تائالا ئۇلارغا شۇئەيب ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتى. ئۇ ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئەڭ ئېسىل نەسەبلىك كىشى ئىدى. شۇڭا اللّٰه تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلارنىڭ قېرىندىشى شۇئەيبنى (پەيغەمبەر قىلىپ) ئەۋەتتۇق**﴾ ئۇ، ئۇلارنى ھېچ شېرىكى يوق يالغۇز اللّٰه تائالاغا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇيدۇ ۋە ئۆلچەم ـ تارازىلارنى كەم تۇتۇشتىن توسىدۇ.

﴿**مەن سىلەرنى ھەقىقەتەن باي ھېسابلايمەن**﴾ يەنى سىلەرنىڭ تۇرمۇشۇڭلار پاراۋان ۋە رىزقىڭلار مولدۇر. مەن ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ اللّٰه تائالانىڭ چەكلىگەن نەرسىلەرنى قىلىشىڭلار سەۋەبىدىن سىلەردىكى پاراۋان تۇرمۇشنىڭ كېتىپ قېلىشىدىن قورقىمەن. ﴿**مەن ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ ھەممىنى قورشاپ تۇرغۇچى كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) نىڭ ئازابىغا دۇچار بولۇشىڭلاردىن قورقىمەن**﴾.

* * * * * * *

وَيَٰقَوْمِ أَوْفُوا۟ ٱلْمِكْيَالَ وَٱلْمِيزَانَ بِٱلْقِسْطِ ۖ وَلَا تَبْخَسُوا۟ ٱلنَّاسَ أَشْيَآءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا۟ فِى ٱلْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٨٥﴾ بَقِيَّتُ ٱللَّهِ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ۚ وَمَآ أَنَا۠ عَلَيْكُم بِحَفِيظٍ ﴿٨٦﴾

ئى قەۋمىم! سىلەر ئۆلچەمنى توغرا ئۆلچەڭلار، تارازىنى توغرا تارتىڭلار، كىشىلەرگە نەرسىلىرىنى كەم بەرمەڭلار، يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلىپ پىتنە ـ پاسات تېرىماڭلار[85]***.اللّٰه سىلەرگە قالدۇرغان ھالال رىزىق (سىلەر يىققان ھارامدىن) ياخشىدۇر، ئەگەر سىلەر مۆمىن بولساڭلار. مەن سىلەرگە مۇھاپىزەتچى ئەمەسمەن»***[86].

شۇئەيب ئەلەيھىسسالام دەسلەپتە ئۇلارنى كىشىلەرگە بىر نەرسە بەرگەندە ئۆلچەم ۋە تارازىلارنى كەم تۇتۇشتىن توستى، ئاندىن ئۇلارنى ئۆلچەم ۋە تارازىلارنى كىشىلەردىن بىر نەرسە ئالغاندا ۋە ئۇلارغا بەرگەندە ئادىللىق بىلەن توغرا تۇتۇشقا بۇيرۇدى ۋە ئۇلارنى يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلىپ ، پىتنە ـ پاسات تېرىشتىن توستى. ئۇلار يول توسۇپ بۇلاڭچىلىق قىلاتتى. ﴿**اللّٰه سىلەرگە قالدۇرغان ھالال رىزىق (سىلەر يىققان ھارامدىن) ياخشىدۇر**﴾.

ئەبۇجەئفەر، ئىبنى جەرىر بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: «ئۆلچەم ۋە تارازىلارنى توغرا تۇتقاندىن كېيىن اللّٰه سىلەرگە قىلغان ئارتۇق پايدا، سىلەر ئۇچۇن كىشىلەرنىڭ ماللىرىنى ئېلىۋالغىنىڭلاردىن ياخشىدۇر».

www.munber.org

ئىبنى ئابباسنىڭمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش تەپسىر قىلغانلىقى رىۋايەت قىلىنغان مەن (يەنى ئىبنى كەسىر) بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى اللە تائالانىڭ ﴿**(ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، گەرچە ھارامنىڭ كۆپلۈكى (ئى تىڭشىغۇچى) سېنى ئەجەبلەندۈرسىمۇ ھارام بىلەن ھالال باراۋەر ئەمەس**﴾ دېگەن ئايەتنىڭ مەنىسىگە ئوخشايدۇ، دەپ قارايمەن.

﴿**مەن سىلەرگە مۇھاپىزەتچى ئەمەسمەن**﴾ يەنى مەن سىلەرنى كۆزىتىپ ۋە مۇھاپىزەت قىلىپ تۇرغۇچى ئەمەسمەن، سىلەر ئۇ ئىشلارنى غالىب ۋە بۈيۈك اللە نىڭ رازىلىقى ئۈچۈن قىلىڭلار، سىلەر ئۇ ئىشلارنى كىشىلەرگە كۆرسىتىش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى غالىب ۋە بۈيۈك اللە تائالانىڭ كۆرۈشى ئۈچۈن قىلىڭلار.

* * * * * * *

قَالُواْ يَـٰشُعَيْبُ أَصَلَوٰتُكَ تَأْمُرُكَ أَن نَّتْرُكَ مَا يَعْبُدُ ءَابَآؤُنَآ أَوْ أَن نَّفْعَلَ فِىٓ أَمْوَٰلِنَا مَا نَشَـٰٓؤُاْ ۖ

إِنَّكَ لَأَنتَ ٱلْحَلِيمُ ٱلرَّشِيدُ ﴿٨٧﴾

ئۇلار: «ئى شۇئەيب! سېنىڭ نامىزىڭ (يەنى دىنىڭ) سېنى ئاتا - بوۋىلىرىمىز ئىبادەت قىلىپ كېلىۋاتقان نەرسىلەرنى (يەنى بۇتلارنى) بىزنى تاشلاتقۇزۇشقا ياكى ماللىرىمىزنى خالىغىنىمىزچە تەسەررۇپ قىلىشىمىزنى تەرك ئەتكۈزۈشكە بۇيرۇمدۇ؟ سەن تازىمۇ كۆڭلى - كۆكسى كەڭ، تازىمۇ توغرا يول تاپقان ئادەمسەن - دە» دېدى﴿87﴾.

شۇئەيب ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ جاۋابى توغرىسىدا

ئۇلار شۇئەيب ئەلەيھىسسالامنى مەسخىرە قىلىپ - اللە تائالا ئۇلارغا لەنەت قىلسۇن - مۇنداق دېدى: ﴿**سېنىڭ نامىزىڭ (يەنى دىنىڭ) سېنى ئاتا - بوۋىلىرىمىز ئىبادەت قىلىپ كېلىۋاتقان نەرسىلەرنى (يەنى بۇتلارنى) بىزنى تاشلاتقۇزۇشقا ياكى ماللىرىمىزنى خالىغىنىمىزچە تەسەررۇپ قىلىشىمىزنى تەرك ئەتكۈزۈشكە بۇيرۇمدۇ؟**﴾ سېنىڭ سۆزۈڭگە ئاساسلىنىپ ئۆلچەمنى كەم تۇتۇپ ئالىدىغان پايدىلىرىمىزنى تەرك ئېتەمدۇق. ئۇ بىزنىڭ مۈلكىمىزدۇر. بىز ئۇنىڭدا خالىغىنىمىزنى قىلىمىز.

ھەسەن اللە تائالانىڭ: ﴿**سېنىڭ نامىزىڭ (يەنى دىنىڭ) سېنى ئاتا - بوۋىلىرىمىز ئىبادەت قىلىپ كېلىۋاتقان نەرسىلەرنى (يەنى بۇتلارنى) بىزنى تاشلاتقۇزۇشقا ياكى، ماللىرىمىزنى خالىغىنىمىزچە تەسەررۇپ قىلىشىمىزنى تەرك ئەتكۈزۈشكە بۇيرۇمدۇ؟**﴾ دېگەن ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: اللە تائالا بىلەن قەسەمكى، ئۇنىڭ نامىزى چوقۇم ئۇلارنى ئۇلارنىڭ ئاتا - بوۋىلىرى ئىبادەت قىلىپ كېلىۋاتقان بۇتلارنى تاشلاشقا بۇيرۇيدۇ.

ئىمام سەۋرى اللە تائالانىڭ: ﴿**...ياكى ماللىرىمىزنى خالىغىنىمىزچە تەسەررۇپ قىلىشىمىزنى تەرك ئەتكۈزۈشكە بۇيرۇمدۇ؟**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: بۇنىڭدىن ئۇلار زاكات بېرىدىغان مالنى كۆزدە تۇتماقچى.

﴿**سەن تازىمۇ كۆڭلى - كۆكسى كەڭ، تازىمۇ توغرا يول تاپقان ئادەمسەن - دە » دېدى**﴾ ئىبنى ئابباس، مەيمۇن ئىبنى مېھران، ئىبنى جۇرەيج، ئىبنى ئەسلەم ۋە ئىبنى جەرىر قاتارلىقلار مۇنداق دەيدۇ: اللە تائالانىڭ دۈشمەنلىرى بۇ سۆزنى اللە تائالانىڭ پەيغەمبىرى بولغان ئادەمنى مەسخىرە قىلىش يۈزىسىدىن دېيىشىدۇ. اللە تائالا ئۇلارغا لەنەت قىلىپ، ئۇلارنى رەھمىتىدىن يىراق قىلسۇن. ئەمەلىيەتتىمۇ شۇنداق قىلدى.

www.munber.org

* * * * * * *

قَالَ يَٰقَوۡمِ أَرَءَيۡتُمۡ إِن كُنتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّي وَرَزَقَنِي مِنۡهُ رِزۡقًا حَسَنًاۚ وَمَآ أُرِيدُ أَنۡ أُخَالِفَكُمۡ إِلَىٰ مَآ أَنۡهَىٰكُمۡ عَنۡهُۚ إِنۡ أُرِيدُ إِلَّا ٱلۡإِصۡلَٰحَ مَا ٱسۡتَطَعۡتُۚ وَمَا تَوۡفِيقِيٓ إِلَّا بِٱللَّهِۚ عَلَيۡهِ تَوَكَّلۡتُ وَإِلَيۡهِ أُنِيبُ ﴿٨٨﴾

شۇئەيب ئېيتتى: «ئى قەۋمىم! ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ، پەرۋەردىگارىم ماڭا روشەن پاكىت (يەنى پەيغەمبەرلىك) ۋە كەڭتاشا ھالال رىزىق ئاتا قىلغان تۇرسا، (مەن شۇنداق نېمەتلەرنى ئاتا قىلغان پەرۋەردىگارىمنىڭ ئەمرىگە خىلاپلىق قىلامدىم؟) سىلەرگە قىلىش مەنئى قىلغان نەرسىنى ئۆزەممۇ قىلىشنى خالىمايمەن، مەن پەقەت (سىلەرنى) قولۇمدىن كېلىشىچە تۈزەشنىلا خالايمەن، مەن پەقەت اللہ نىڭ ياردىمى بولغاندىلا مۇۋەپپەقىيەت قازىنالايمەن، (ھەممە ئىشتا) اللہ غا تايىنىمەن ۋە ئۇنىڭغا يۈزلىنىمەن«[88].

شۇئەيب ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىگە رەددىيە بېرىشى توغرىسىدا

شۇئەيب ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا مۇنداق دەيدۇ: ئى قەۋمىم! ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ ﴿**پەرۋەردىگارىم ماڭا روشەن پاكىت (يەنى پەيغەمبەرلىك) ۋە كەڭتاشا ھالال رىزىق ئاتا قىلغان تۇرسا، (مەن شۇنداق نېمەتلەرنى ئاتا قىلغان پەرۋەردىگارىمنىڭ ئەمرىگە خىلاپلىق قىلامدىم؟)**﴾ يەنى مەن دەۋا قىلىۋاتقان نەرسىدە پاكىتقا ئاساسلانغان تۇرسام، اللہ تائالا ماڭا پەيغەمبەرلىك ۋە ھالال رىزىق ئاتا قىلغان تۇرسا، مەن قانداقمۇ اللہ تائالانىڭ ئەمرىگە خىلاپلىق قىلالايمەن؟

﴿**سىلەرگە قىلىش مەنئى قىلغان نەرسىنى ئۆزەممۇ قىلىشنى خالىمايمەن**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە سەۋرى مۇنداق دېدى: مەن سىلەرنى يامان ئىشنى قىلىشتىن توسۇپ، ئاندىن ئۆزەم ئۇنى سىلەردىن يوشۇرۇن ھالدا قىلىپ سۆزۈمگە خىلاپلىق قىلغۇچى ئەمەسمەن.

قەتادەمۇ مۇنداق دېگەن: ئۆزەم بىر يامان ئىشنى قىلىپ تۇرۇپ، ئۇ ئىشنى قىلىشتىن سىلەرنى توسقۇچى ئەمەسمەن.

﴿**مەن پەقەت (سىلەرنى) قولۇمدىن كېلىشىچە تۈزەشنىلا خالايمەن**﴾ يەنى مەن سىلەرنى بۇيرۇغان ۋە توسقان ئىشلاردا پەقەت كۈچۈمنىڭ ۋە تاقىتىمنىڭ يېتىشىچە سىلەرنى تۈزەشنى خالايمەن، قىلماقچى بولغان ئىشلىرىمدا ھەقىقەتكە يېتىشتە ﴿**مەن پەقەت (سىلەرنى) قولۇمدىن كېلىشىچە تۈزەشنىلا خالايمەن، مەن پەقەت اللہ نىڭ ياردىمى بولغاندىلا مۇۋەپپەقىيەت قازىنالايمەن، (ھەممە ئىشتا) اللہ غا تايىنىمەن ۋە ئۇنىڭغا يۈزلىنىمەن**﴾ يەنى اللہ تائالا تەرەپكىلا قايتىمەن. مۇجاھىد ۋە باشقىلار بۇنى شۇنداق تەپسىر قىلغان.

* * * * * * *

وَيَٰقَوۡمِ لَا يَجۡرِمَنَّكُمۡ شِقَاقِيٓ أَن يُصِيبَكُم مِّثۡلُ مَآ أَصَابَ قَوۡمَ نُوحٍ أَوۡ قَوۡمَ هُودٍ أَوۡ قَوۡمَ
صَٰلِحٖۚ وَمَا قَوۡمُ لُوطٖ مِّنكُم بِبَعِيدٖ ﴿٨٩﴾ وَٱسۡتَغۡفِرُواْ رَبَّكُمۡ ثُمَّ تُوبُوٓاْ إِلَيۡهِۚ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٞ وَدُودٞ
﴿٩٠﴾

ئى قەۋمىم! سىلەرنىڭ ماڭا قارشى تۇرغانلىقىڭلار سىلەرنى نۇھنىڭ قەۋمى ياكى ھۇدنىڭ قەۋمى ۋە ياكى سالىھنىڭ قەۋمى دۇچار بولغان ئازابقا دۇچار قىلمىسۇن. لۇت قەۋمى (نىڭ دىيارى) سىلەر (نىڭ جايىڭلار) دىن يىراق ئەمەس[89]*. پەرۋەردىگارىڭلاردىن مەغپىرەت تەلەپ قىلىڭلار، ئاندىن ئۇنىڭغا تەۋبە قىلىڭلار، مېنىڭ پەرۋەردىگارىم (تەۋبە قىلغۇچىلارغا) ھەقىقەتەن مەرھەمەتلىكتۇر، (ئۇلارنى) دوست تۇتقۇچىدۇر»*[90].

شۇئەيب ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئى قەۋمىم! سىلەرنىڭ ماڭا قارشى تۇرغانلىقىڭلار سىلەرنى نۇھنىڭ قەۋمى ياكى ھۇدنىڭ قەۋمى ۋە ياكى سالىھنىڭ قەۋمى دۇچار بولغان ئازابقا دۇچار قىلمىسۇن**﴾ يەنى سىلەرنىڭ كۇپۇرلۇق ۋە بۇزغۇنچىلىقتا چىڭ تۇرغانلىقىڭلار ئۈچۈن مېنىڭ سىلەرگە نەپرەتلىنىشىم ۋە سىلەر بىلەن دۈشمەنلىشىشىم سىلەرنى نۇھنىڭ قەۋمى، ھۇدنىڭ قەۋمى، سالىھنىڭ قەۋمى ۋە لۇتنىڭ قەۋمى دۇچار بولغان ئازاب ـ ئوقۇبەتكە دۇچار قىلمىسۇن.

بۇ ئايەت ھەققىدە قەتادا مۇنداق دەيدۇ: سىلەردىن ئايرىلىشىم سىلەرنى قاتتىق ئازابقا دۇچار قىلمىسۇن. سۇددى مۇنداق دېدى: سىلەرنىڭ گۇمراھلىقتا ۋە كۇپرىدا ھەددىدىن ئاشقانلىقىڭلار ئۈچۈن، مېنىڭ سىلەرنى دۈشمەن تۇتۇشۇم، سىلەرنىڭ ئۇلار دۇچار بولغان ئازابقا دۇچار بولۇشىڭلارغا سەۋەب بولۇپ قالمىسۇن.

﴿**لۇت قەۋمى (نىڭ دىيارى) سىلەر (نىڭ جايىڭلار) دىن يىراق ئەمەس**﴾ بەزى تەپسىرشۇناسلار بۇ ئايەتتە زامان كۆزدە تۇتۇلغان دېگەن. قەتادە مۇنداق دەيدۇ: لۇت قەۋمى سىلەرنىڭ ئالدىڭلاردا تېخى تۈنۈگۈنلا ھالاك بولغان. بەزى تەپسىرشۇناسلار بۇ ئايەتتە ماكان كۆزدە تۇتۇلغان دېگەن. خۇلاسە قىلىپ ئېيتقاندا، زامان ۋە ماكاننىڭ ھەر ئىككىلىسى كۆزدە تۇتۇلغانلىقى ئېھتىمالغا يېقىندۇر. ﴿**پەرۋەردىگارىڭلاردىن مەغپىرەت تەلەپ قىلىڭلار**﴾ يەنى تەۋبە قىلىپ يەنە يامان ئىشلارنى قىلىشتىن يېنىڭلار.

﴿**مېنىڭ پەرۋەردىگارىم (تەۋبە قىلغۇچىلارغا) ھەقىقەتەن مەرھەمەتلىكتۇر، (ئۇلارنى) دوست تۇتقۇچىدۇر**﴾ يەنى تەۋبە قىلغانلارنى دوست تۇتقۇچىدۇر.

* * * * * * *

قَالُواْ يَٰشُعَيۡبُ مَا نَفۡقَهُ كَثِيرٗا مِّمَّا تَقُولُ وَإِنَّا لَنَرَىٰكَ فِينَا ضَعِيفٗاۖ وَلَوۡلَا رَهۡطُكَ لَرَجَمۡنَٰكَۖ
وَمَآ أَنتَ عَلَيۡنَا بِعَزِيزٖ ﴿٩١﴾ قَالَ يَٰقَوۡمِ أَرَهۡطِيٓ أَعَزُّ عَلَيۡكُم مِّنَ ٱللَّهِ وَٱتَّخَذۡتُمُوهُ وَرَآءَكُمۡ ظِهۡرِيًّاۖ
إِنَّ رَبِّي بِمَا تَعۡمَلُونَ مُحِيطٞ ﴿٩٢﴾

ئۇلار: «ئى شۇئەيب! بىز سېنىڭ ئېيتقانلىرىڭنىڭ نۇرغۇنىنى چۈشەنمەيمىز. بىز ئەلۋەتتە سېنى ئارىمىزدا كۈچسىز ئادەم دەپ قارايمىز، سېنىڭ قەۋم ـ قېرىنداشلىرىڭ بولمىغاندا ئىدى، بىز سېنى چوقۇم

www.munber.org

تاش - كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرەتتۇق، سەن بىزگە ئەتىۋارلىق ئەمەسسەن» دېدى﴿91﴾. شۇئەيب ئېيتتى: «ئى قەۋمىم! مېنىڭ قەۋم قېرىنداشلىرىم سىلەرگە ﷲ دىنمۇ ئەتىۋارلىقمۇ؟ سىلەر ﷲ نى ئارقاڭلارغا چۆرۈۋەتتىڭلار (يەنى ﷲ غا ئىتائەت قىلمىدىڭلار ۋە ﷲ نى ئۇنۇتۇغلىمىدىڭلار)، پەرۋەردىگارىم سىلەرنىڭ قىلمىشلىرىڭلاردىن ئەلۋەتتە تولۇق خەۋەرداردۇر﴿92﴾.

شۇئەيب ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ بەرگەن جاۋابى توغرىسىدا

ئۇلار مۇنداق دەيدۇ: ﴿«ئى شۇئەيب! بىز سېنىڭ ئېيتقانلىرىڭنىڭ نۇرغۇننى چۈشەنمەيمىز﴾ سەۋرى مۇنداق دەيدۇ: شۇئەيب ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ ناتىق پەيغەمبەر دەپ ئاتىلاتتى.

﴿بىز ئەلۋەتتە سېنى ئارىمىزدا كۈچسىز ئادەم دەپ قارايمىز﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە سۇددى مۇنداق دەيدۇ: سەن ئەڭ ئاجىز بىر ئادەمسەن. ئەبۇرەۋق مۇنداق دېدى: سەن خار ئادەمسەن، چۈنكى سېنىڭ جەمەتىڭ سېنىڭ دىنىڭدا ئەمەس.

﴿سېنىڭ قەۋم - قېرىنداشلىرىڭ بولمىغاندا ئىدى، بىز سېنى چوقۇم تاش - كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرەتتۇق﴾ يەنى سېنىڭ قەۋم - قېرىنداشلىرىڭ بىزگە ئەزىز كىشىلەردىن بولمىغاندا ئىدى. بىز سېنى ئەلۋەتتە چالما - كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرەتتۇق. بەزى تەپسىرشۇناسلار: بىز سېنى ئەلۋەتتە تىللايتۇق، دېگەنلىك بولىدۇ دېدى. ﴿سەن بىزگە ئەتىۋارلىق ئەمەسسەن﴾ يەنى سېنىڭ بىزنىڭ ئالدىمىزدا ئىززەت - ھۆرمىتىڭ يوق.

شۇئەيب ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىگە رەددىيە بەرگەنلىكى توغرىسىدا

﴿شۇئەيب ئېيتتى: «ئى قەۋمىم! مېنىڭ قەۋم قېرىنداشلىرىم سىلەرگە ﷲ دىنمۇ ئەتىۋارلىقمۇ؟﴾ بۈيۈك ۋە يۈكسەك پەرۋەردىگار ﷲ تائالاغا بويسۇنۇشنى ئۇنۇتۇغلاپ ماڭا چېقىلىشنى ۋە ﷲ تائالانىڭ پەيغەمبىرىگە يامانلىق قىلىشنى تاشلىماي، قەۋم - قېرىنداشلىرىمنى چوڭ بىلىپ تاشلىمىسىلەر؟ سىلەر ھەقىقەتەن ﷲ تائالاغا ئىتائەت قىلىشنى ﴿ئارقاڭلارغا چۆرۈۋەتتىڭلار (يەنى ﷲ غا ئىتائەت قىلمىدىڭلار ۋە ﷲ نى ئۇنۇتۇغلىمىدىڭلار)، پەرۋەردىگارىم سىلەرنىڭ قىلمىشلىرىڭلاردىن ئەلۋەتتە تولۇق خەۋەرداردۇر﴾ يەنى ﷲ تائالا سىلەرنىڭ ھەممە ئىشلىرىڭلارنى بىلىپ تۇرىدۇ ۋە شۇنىڭغا قارىتا سىلەرگە مۇكاپات ۋە جازا بېرىدۇ.

* * * * * * *

وَيَٰقَوۡمِ ٱعۡمَلُواْ عَلَىٰ مَكَانَتِكُمۡ إِنِّي عَٰمِلٞۖ سَوۡفَ تَعۡلَمُونَ مَن يَأۡتِيهِ عَذَابٞ يُخۡزِيهِ
وَمَنۡ هُوَ كَٰذِبٞۖ وَٱرۡتَقِبُوٓاْ إِنِّي مَعَكُمۡ رَقِيبٞ ﴿٩٣﴾ وَلَمَّا جَآءَ أَمۡرُنَا نَجَّيۡنَا شُعَيۡبٗا وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ
مَعَهُۥ بِرَحۡمَةٖ مِّنَّا وَأَخَذَتِ ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ ٱلصَّيۡحَةُ فَأَصۡبَحُواْ فِي دِيَٰرِهِمۡ جَٰثِمِينَ ﴿٩٤﴾ كَأَن لَّمۡ
يَغۡنَوۡاْ فِيهَآۗ أَلَا بُعۡدٗا لِّمَدۡيَنَ كَمَا بَعِدَتۡ ثَمُودُ ﴿٩٥﴾

ئى قەۋمىم! سىلەر ئۆز يولۇڭلار بويىچە ھەرىكەت قىلىڭلار، مەنمۇ ئەلۋەتتە ئۆز يولۇم بويىچە ھەرىكەت قىلاي! ئۇزاققا قالماي كىمنىڭ رەسۋا قىلغۇچى ئازابقا دۇچار بولىدىغانلىقى ۋە كىمنىڭ يالغانچى

www.munber.org

ئىكەنلىكىنى بىلىسىلەر، (ئىشىڭلارنىڭ ئاقىۋىتىنى) كۈتۈڭلار! شۈبھىسىزكى، مەنمۇ سىلەر بىلەن بىللە كۈتىمەن» ﴿93﴾. بىزنىڭ (ئۇلارنى ھالاك قىلىش) پەرمانىمىز چۈشكەن چاغدا، شۇئەيبنى ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئىمان ئېيتقانلارنى مەرھەمەت قىلىپ قۇتۇلدۇردۇق، (ئۆزلىرىگە) زۇلۇم قىلغانلارغا قاتتىق ئاۋاز (دىن پەيدا بولغان زىلزىلە) يۇزلەندى، ئۇلار ئۆز ئۆيلىرىدە ئۆلتۈرغان پېتى قېتىپ قالدى. بىزنىڭ (ئۇلارنى ھالاك قىلىش) پەرمانىمىز چۈشكەن چاغدا، شۇئەيبنى ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئىمان ئېيتقانلارنى مەرھەمەت قىلىپ قۇتۇلدۇردۇق، (ئۆزلىرىگە) زۇلۇم قىلغانلارغا قاتتىق ئاۋاز (دىن پەيدا بولغان زىلزىلە) يۇزلەندى، ئۇلار ئۆز ئۆيلىرىدە ئۆلتۈرغان پېتى قېتىپ قالدى ﴿94﴾. گويا ئۇلار ئۆيلىرىدە تۇرمىغاندەك (يەنى ياشىمىغاندەك) بولۇپ قالدى. مەديەن ئاھالىسى خۇددى سەمۇد قەۋمى ھالاك بولغاندەك ھالاك بولسۇن! ﴿95﴾

شۇئەيب ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىگە تەھدىت سالغانلىقى توغرىسىدا

اللہ تائالانىڭ پەيغەمبىرى شۇئەيب ئەلەيھىسسالام ئۆز دەۋىتىگە ئۇلارنىڭ ئاۋاز قوشۇشىدىن ئۈمىدىنى ئۈزگەن چاغدا، مۇنداق دېدى: ئى قەۋمىم! ﴿سىلەر ئۆز يولۇڭلار بويىچە ھەرىكەت قىلىڭلار﴾ بۇ ئايەت ئۇلار ئۈچۈن قاتتىق تەھدىتتۇر.

﴿مەنمۇ ئەلۋەتتە ئۆز يولۇم بويىچە ھەرىكەت قىلاي! ئۇزاققا قالماي كىمنىڭ رەسۋا قىلغۇچى ئازابقا دۇچار بولىدىغانلىقى ۋە كىمنىڭ يالغانچى ئىكەنلىكىنى بىلىسىلەر﴾ يەنى مەن يالغانچىمۇ ياكى سىلەر يالغانچىمۇ بۇنى يېقىندا كۆرۈسىلەر.

﴿(ئىشىڭلارنىڭ ئاقىۋىتىنى) كۈتۈڭلار! شۈبھىسىزكى، مەنمۇ سىلەر بىلەن بىللە كۈتىمەن». بىزنىڭ (ئۇلارنى ھالاك قىلىش) پەرمانىمىز چۈشكەن چاغدا، شۇئەيبنى ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئىمان ئېيتقانلارنى مەرھەمەت قىلىپ قۇتۇلدۇردۇق، (ئۆزلىرىگە) زۇلۇم قىلغانلارغا قاتتىق ئاۋاز (دىن پەيدا بولغان زىلزىلە) يۇزلەندى، ئۇلار ئۆز ئۆيلىرىدە ئۆلتۈرغان پېتى قېتىپ قالدى. بىزنىڭ (ئۇلارنى ھالاك قىلىش) پەرمانىمىز چۈشكەن چاغدا، شۇئەيبنى ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئىمان ئېيتقانلارنى مەرھەمەت قىلىپ قۇتۇلدۇردۇق، (ئۆزلىرىگە) زۇلۇم قىلغانلارغا قاتتىق ئاۋاز (دىن پەيدا بولغان زىلزىلە) يۇزلەندى، ئۇلار ئۆز ئۆيلىرىدە ئۆلتۈرغان پېتى قېتىپ قالدى﴾ يەنى ئۇلار ھەرىكەتسىز ھالدا جىمىپ كەتتى. اللہ تائالا بۇ ئورۇندا ئۇلارغا قاتتىق ئاۋاز يۇزلەندى، دەپ سۈرە ئەئرافتا ئۇلارغا قاتتىق زىلزىلە يۇزلەندى، دەپ ۋە سۈرە شۇئەرادا ئۇلارنى: ﴿سايە كۈنىنىڭ ئازابى ھالاك قىلدى﴾[1] دەپ بايان قىلدى. ھالبۇكى ئۇلار بىر ئۈممەتتۇر. ئۇلارغا ئازاب كەلگەن كۈنى، ئۇلارغا بۇ ئازابلارنىڭ ھەممىسى كەلدى.

اللہ تائالا ھەر بىر ئورۇندا شۇ ئورۇنغا مۇناسىپ ئايەتنى بايان قىلدى. مەسىلەن: سۈرە ئەئرافتا ئۇلار: ﴿ئى شۇئەيب! سېنى چوقۇم ئەگەشكۈچىلىرىڭ (يەنى ساڭا ئىمان ئېيتقانلار) بىلەن قوشۇپ شەھەرىمىزدىن ھەيدەپ چىقىرىمىز﴾[2] دېگەنلىكى ئۈچۈن شۇ ئورۇندا قاتتىق زىلزىلىنى بايان قىلىش مۇناسىپ بولىدى. شۇنىڭ بىلەن شۇ قاتتىق زىلزىلە ئۇ زېمىندا زۇلۇم قىلغان ۋە پەيغەمبەرلەرنى ئۇ زېمىندىن ھەيدەپ چىقىرىۋەتمەكچى بولغان زالىملارنى ھالاك قىلدى. بۇ ئورۇندا ئۇلار پەيغەمبىرى شۇئەيب ئەلەيھىسسالامغا سۆزلىگەندە ئەدەپسىزلىك قىلغانلىقى ئۈچۈن، قاتتىق ئاۋاز كېلىپ ئۇلارنىڭ ئەبەدى جىمىقتۇرۇلغانلىقى بايان قىلىندى. سۈرە شۇئەرادا بولسا ئۇلارنىڭ: ﴿ئەگەر (سۆزۈڭدە) راستچىللاردىن

[1] سۈرە شۇئەرا 189 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئەئراف 88 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

بولساڭ، بىزگە ئاسماندىن ئازاب چۈشۈرگىن﴿[1] دېگەنلىكى ئۈچۈن، الله تائالا: ﴿ئۇلار شۇئەيبنى ئىنكار قىلدى، ئۇلارنى سايە كۈنىنىڭ ئازابى ھالاك قىلدى. ئۇ ھەقىقەتەن بۈيۈك كۈننىڭ ئازابى ئىدى﴾[2] دېدى. مانا بۇ قۇرئاننىڭ ناھايىتى ئىنچىكە سىرلىرىدىندۇر. جىمى ھەمدۇسانا دائىم الله تائالاغا خاستۇر.

﴿گويا ئۇلار ئۆيلىرىدە تۇرمىغاندەك (يەنى ياشىمىغاندەك) بولۇپ قالدى. مەديەن ئاھالىسى خۇددى سەمۇد قەۋمى ھالاك بولغاندەك ھالاك بولسۇن!﴾ مەديەن ئاھالىسى سەمۇد قەۋمىنىڭ خوشنىسى بولۇپ يۇرت جەھەتتە ئۇلارنىڭ يۇرتىغا يېقىن ئىدى، كۇپۇرلۇق ۋە بۇلاڭچىلىق قىلىش جەھەتتە ئۇلارغا ئوخشاپ قالاتتى. ئۇلارمۇ سەمۇد قەۋمىگە ئوخشاش ئەرەب مىللىتىدىن ئىدى.

* * * * * * *

وَلَقَدۡ أَرۡسَلۡنَا مُوسَىٰ بِـَٔايَٰتِنَا وَسُلۡطَٰنٖ مُّبِينٍ ﴿٩٦﴾ إِلَىٰ فِرۡعَوۡنَ وَمَلَإِيْهِۦ فَٱتَّبَعُوٓاْ أَمۡرَ
فِرۡعَوۡنَۖ وَمَآ أَمۡرُ فِرۡعَوۡنَ بِرَشِيدٖ ﴿٩٧﴾ يَقۡدُمُ قَوۡمَهُۥ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ فَأَوۡرَدَهُمُ ٱلنَّارَۖ وَبِئۡسَ ٱلۡوِرۡدُ
ٱلۡمَوۡرُودُ ﴿٩٨﴾ وَأُتۡبِعُواْ فِي هَٰذِهِۦ لَعۡنَةٗ وَيَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِۚ بِئۡسَ ٱلرِّفۡدُ ٱلۡمَرۡفُودُ ﴿٩٩﴾

بىز مۇسانى ھەقىقەتەن ئايەتلىرىمىز (يەنى الله دىن نازىل بولغان دىنىي ئەھكاملار) ۋە روشەن دەلىللەر (يەنى مۆجىزىلەر) بىلەن پىرئەۋنگە ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ چوڭلىرىغا (پەيغەمبەر قىلىپ) ئەۋەتتۇق، ئۇلار پىرئەۋننىڭ بۇيرۇقىغا بويسۇندى، پىرئەۋننىڭ بۇيرۇقى توغرا ئەمەس ئىدى﴿96-97﴾. پىرئەۋن قىيامەت كۈنى باشلامچىلىق بىلەن ئۆز قەۋمىنى دوزاخقا باشلاپ كىرىدۇ، ئۇ جاي نېمىدېگەن يامان!﴿98﴾. ئۇلار بۇ دۇنيادىمۇ، قىيامەت كۈنىدىمۇ لەنەتكە ئۇچرايدۇ، ئۇلارغا بېرىلگەن (ئىككىلا دۇنيادا لەنەتكە ئۇچراشتىن ئىبارەت) بۇ سوغا نېمىدېگەن يامان!﴿99﴾.

مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن پىرئەۋننىڭ قىسسىسى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، مۇسا ئەلەيھىسسالامنى روشەن مۆجىزىلەر ۋە ئۈچۈق دەلىل - پاكىتلار بىلەن قىبتىنىڭ پادىشاھى پىرئەۋنگە ۋە ئۇنىڭ چوڭلىرىغا پادىشاھ قىلىپ ئەۋەتكەنلىكىدىن خەۋەر قىلىدۇ.

﴿ئۇلار پىرئەۋننىڭ بۇيرۇقىغا بويسۇندى﴾ يەنى پىرئەۋننىڭ ئازغۇنلۇقتىن ئىبارەت تۇتقان يولىغا، تۈزۈمىگە ۋە پرىنسىپلىرىغا بويسۇندى.

﴿پىرئەۋننىڭ بۇيرۇقى توغرا ئەمەس ئىدى﴾ يەنى ئۇنىڭ بۇيرۇقىدا ھىدايەت ۋە توغرىلىق يوق، ئۇ پەقەت نادانلىق، گۇمراھلىق، كۇپۇرلۇق ۋە ھەق بىلەن قارشىلىششتىنلا ئىبارەتتۇر. دۇنيادىكى چاغدا ئۇلارنىڭ ئۇنىڭغا ئەگەشكەنلىكى، ئۇنىڭمۇ ئۇلارنى يېتەكلەپ، ئۇلارغا باشلامچىلىق قىلغانلىقىغا ئوخشاش، قىيامەت كۈنىمۇ ئۇ ئۇلارنى جەھەننەم ئوتىغا باشلاپ كىرىدۇ. ئۇلار دوزاخنىڭ قايناق سۈيى بىلەن سۇغىرىلىدۇ. پىرئەۋن ئۈچۈن بۇ چوڭ ئازابتىن تولۇق نېسۋە بار.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿پىرئەۋن پەيغەمبەرگە (يەنى مۇسا ئەلەيھىسسالامغا) ئاسىيلىق قىلدى (يەنى پىرئەۋن مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتماي، ئۇنى يالغانغا چىقاردى، ئى قۇرەيش جامائەسى! سىلەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئاسىيلىق قىلغاندەك، پىرئەۋنمۇ مۇسا ئەلەيھىسسالامغا

---

[1] سۈرە شۇئەرا 187 - ئايەت.
[2] سۈرە شۇئەرا 189 - ئايەت.

www.munber.org

ئاسىيلىق قىلغان ئىدى)، شۇنىڭ بىلەن ئۇنى قاتتىق جازالىدۇق﴿[1] ﴿پىرئەۋن (اللہ نىڭ پەيغەمبىرى مۇسانى) ئىنكار قىلدى ۋە (اللہ نىڭ ئەمرىگە) ئاسىيلىق قىلدى. ئاندىن پىرئەۋن (مۇسادىن) يۈز ئۆرۈپ (ھىيلە - مىكىر ئىشلىتىشكە) كىرىشتى. (ئۇ سېھىرگەرلەرنى، ئەسكەرلىرىنى، تەۋەلىرىنى) توپلىدى ھەم ندا قىلىپ دېدى: «مەن سىلەرنىڭ بۈيۈك پەرۋەردىگارىڭلار بولىمەن». اللہ ئۇنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتنىڭ ئازابى بىلەن جازالىدى. شەك - شۈبھىسىزكى، اللہ دىن قورقىدىغانلار بۇنىڭدىن ئىبرەت ئالىدۇ﴾[2].

﴿پىرئەۋن قىيامەت كۈنى باشلامچىلىق بىلەن ئۆز قەۋمىنى دوزاخقا باشلاپ كېلىدۇ، ئۇ جاي نېمىدېگەن يامان!﴾ شۇنداقلا ئۇنىڭ ئەگەشكۈچىلىرىمۇ قىيامەت كۈنى ئازابتىن تولۇق نېسىۋىدار بولىدۇ. اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ھەممىگە ئىككى ھەسسە ئازاب بېرىلىدۇ، لېكىن سىلەر (ئازابنىڭ دەھشىتىنى) بىلمەيسىلەر﴾[3].

اللہ تائالا كاپىرلارنىڭ دوزاختا مۇنداق دەيدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ: ﴿ئۇلار: «پەرۋەردىگارىمىز! بىز ھەققەتەن باشلىقلىرىمىزغا، كاتتىلىرىمىزغا ئىتائەت قىلدۇق، ئۇلار بىزنى توغرا يولدىن ئازدۇردى، پەرۋەردىگارىمىز! ئۇلارغا ئازابنى ئىككى ھەسسە بەرگىن ۋە ئۇلارغا قاتتىق لەنەت قىلغىن» دەيدۇ﴾[4].

﴿ئۇلار بۇ دۇنيادىمۇ، قىيامەت كۈنىدىمۇ لەنەتكە ئۇچرايدۇ، ئۇلارغا بېرىلگەن (ئىككىلا دۇنيادا لەنەتكە ئۇچراشتىن ئىبارەت) بۇ سوغا نېمىدېگەن يامان!﴾ يەنى بىز ئۇلارنى دوزاخ ئازابى بىلەن ئازابلىغانلىقىمىزنىڭ ئۈستىگە دۇنيادا لەنەتكە ئۇچرىتىمىز، قىيامەت كۈنىدىمۇ ئۇلارغا بېرىلىدىغان سوغا نېمىدېگەن يامان!

مۇجاھىد مۇنداق دەيدۇ: ئۇلار قىيامەت كۈنى تېخىمۇ كۆپ لەنەتكە ئۇچرايدۇ. ئەنە شۇ لەنەت دۇنيادا بېرىلگەن لەنەت بىلەن ئىككى قاتلىنىدۇ. ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن ئۇنىڭ: ﴿ئۇلارغا بېرىلگەن (ئىككىلا دۇنيادا لەنەتكە ئۇچراشتىن ئىبارەت) بۇ سوغا نېمىدېگەن يامان!﴾ دېگەن ئايەت ھەققىدە: ئۇلار دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە لەنەتكە ئۇچرايدۇ، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ زەھھاك ۋە قەتادە قاتارلىقلارمۇ شۇنداق دېگەن.

اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلارنى بىز دوزاخقا ئۈندەيدىغان پېشۋالار قىلدۇق (يەنى ئۇلارنى بىز دۇنيادا گۇمراھلار ئەگىشىدىغان كۇفرىنىڭ باشلىقلىرى قىلدۇق)، قىيامەت كۈنى ئۇلار ياردەمگە ئېرىشەلمەيدۇ (يەنى قىيامەت كۈنى ئۇلاردىن ئازابنى دەپئى قىلىدىغان مەدەتكار بولمايدۇ). ئۇلارغا بۇ دۇنيادا لەنەتنى ئەگەشتۈردۇق (يەنى ئۇلارغا بۇ دۇنيادا اللہ، پەرىشتىلەر ۋە مۆمىنلەر لەنەت ئوقۇيدۇ)، قىيامەت كۈنى ئۇلار اللہ نىڭ رەھمىتىدىن يىراق قىلىنغۇچىلاردۇر﴾[5] ﴿ئۇلار ئەتىگىنى - ئاخشىمى ئوتقا توغرىلىنىپ تۇرىدۇ، قىيامەت قايىم بولغان كۈندە: «ئى پىرئەۋن جامائەسى! ئازابنىڭ ئەڭ قاتتىقىغا (دوزاخ ئوتىغا) كىرىڭلار!» (دېيىلىدۇ)﴾[6].

* * * * * * *

---

[1] سۈرە مۇززەممىل 16 - ئايەت.
[2] سۈرە نازىئات 21 — 26 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە ئەئراف 38 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە ئەھزاب 67 — 68 - ئايەتلەر.
[5] سۈرە قەسەس 41 — 42 - ئايەت.
[6] سۈرە غافىر 46 - ئايەت.

www.munber.org

ذَٰلِكَ مِنۡ أَنۢبَآءِ ٱلۡقُرَىٰ نَقُصُّهُۥ عَلَيۡكَ ۖ مِنۡهَا قَآئِمٞ وَحَصِيدٞ ﴿١٠٠﴾ وَمَا ظَلَمۡنَٰهُمۡ وَلَٰكِن ظَلَمُوٓاْ
أَنفُسَهُمۡ ۖ فَمَآ أَغۡنَتۡ عَنۡهُمۡ ءَالِهَتُهُمُ ٱلَّتِي يَدۡعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مِن شَيۡءٖ لَّمَّا جَآءَ أَمۡرُ رَبِّكَ ۖ وَمَا
زَادُوهُمۡ غَيۡرَ تَتۡبِيبٖ ﴿١٠١﴾

مانا بۇلار (ئاھالىسىنى بىز ھالاك قىلغان) يۇرتلارنىڭ خەۋەرلىرىدۇر، ئۇنى ساڭا (ۋەھيى ئارقىلىق) بايان قىلىمىز. ئۇ يۇرتلاردىن ئىزى قالغانلىرىمۇ بار (يەنى ئاھالىسى ھالاك قىلىنىپ، يۇرتلىرىنىڭ ئورنى قالدۇرۇلغانلىرىمۇ بار)، ئىزى قالمىغانلىرىمۇ بار (يەنى ئاھالىسى بىلەن قوشۇپ ئورۇۋېتىلگەن زىرائەتتەك ۋەيران قىلىنغانلىرىمۇ بار)[100]. بىز ئۇلارغا زۇلۇم قىلمىدۇق، لېكىن ئۇلار ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى زۇلۇم قىلدى. پەرۋەردىگارىڭنىڭ (ئۇلارنى ھالاك قىلىش) پەرمانى كەلگەندە، ئۇلارنىڭ اللە نى قويۇپ ئىبادەت قىلغان مەبۇدلىرى ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمىدى، ئۇلارغا پەقەت زىيان سالدى[101].

ھالاك قىلىنغان يۇرتلاردىن ئىبرەت ئېلىش توغرىسىدا

اللە تائالا پەيغەمبەرلەرنىڭ خەۋەرلىرىنى، ئۇلار بىلەن ئۇممەتلىرى ئارىسىدا بولغان ئىشلارنى، كاپىرلارنىڭ قانداق ھالاك قىلىنغانلىقىنى ۋە مۆمىنلەرنىڭ قانداق قۇتقۇزۇلغانلىقىنى بايان قىلغاندىن كېيىن مۇنداق دەيدۇ: ﴿**مانا بۇلار (ئاھالىسىنى بىز ھالاك قىلغان) يۇرتلارنىڭ خەۋەرلىرىدۇر، ئۇنى ساڭا (ۋەھيى ئارقىلىق) بايان قىلىمىز. ئۇ يۇرتلاردىن ئىزى قالغانلىرىمۇ بار (يەنى ئاھالىسى ھالاك قىلىنىپ، يۇرتلىرىنىڭ ئورنى قالدۇرۇلغانلىرىمۇ بار)، ئىزى قالمىغانلىرىمۇ بار (يەنى ئاھالىسى بىلەن قوشۇپ ئورۇۋېتىلگەن زىرائەتتەك ۋەيران قىلىنغانلىرىمۇ بار)**﴾ بىز ئۇلارنى ھالاك قىلغاندا، ﴿**بىز ئۇلارغا زۇلۇم قىلمىدۇق، لېكىن ئۇلار ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى زۇلۇم قىلدى**﴾ يەنى ئۇلار بىزنىڭ پەيغەمبەرلىرىمىزنى يالغانغا چىقاردى ۋە ئۇلارنى ئىنكار قىلىش ئارقىلىق ئۆزلىرىگە زۇلۇم قىلدى.

﴿**پەرۋەردىگارىڭنىڭ (ئۇلارنى ھالاك قىلىش) پەرمانى كەلگەندە، ئۇلارنىڭ اللە نى قويۇپ ئىبادەت قىلغان مەبۇدلىرى ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمىدى**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ چوقۇنغان ۋە ئىلتىجا قىلغان بۇتلىرى ئۇلارنى قۇتقۇزالمىدى. ﴿**ئۇلارغا پەقەت زىيان سالدى**﴾ مۇجاھىد، قەتادە ۋە باشقىلار مۇنداق دەيدۇ: بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ئۇلارنىڭ ۋەيران ۋە ھالاك بولۇش سەۋەبى ئۇلارنىڭ پەقەت شۇ بۇتلارغا ئەگەشكەنلىكىدىندۇر. شۇڭا ئۇلار دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە زىيان تارتتى.

* * * * * * *

وَكَذَٰلِكَ أَخۡذُ رَبِّكَ إِذَآ أَخَذَ ٱلۡقُرَىٰ وَهِيَ ظَٰلِمَةٌ ۚ إِنَّ أَخۡذَهُۥٓ أَلِيمٞ شَدِيدٌ ﴿١٠٢﴾

پەرۋەردىگارىڭ زالىم يۇرتلار (ئاھالىسى) نى ھالاك قىلسا، ئەنە شۇنداق ھالاك قىلىدۇ، اللە نىڭ ئازابى ھەقىقەتەن تولىمۇ قاتتىقتۇر[102].

اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئەنە شۇ پەيغەمبەرلىرىمىزنى ئىنكار قىلغۇچى ئاھالىسى زالىم يۇرتلارنى ھالاك قىلغىنىمىزدەك، قىلمىشلىرى ئۇلارغا ئوخشايدىغانلارنىمۇ ھالاك قىلىمىز. ﴿**اللە نىڭ ئازابى ھەقىقەتەن تولىمۇ قاتتىقتۇر**﴾.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەبۇمۇسا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك - شۈبھىسىزكى، اللە تائالا زالىمغا ئەلۋەتتە مۆھلەت بېرىدۇ. ئۇنى

www.munber.org

تۇتقان چاغدا ھەرگىزمۇ بوش قويۇۋەتمەيدۇ». ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ﴿پەرۋەردىگارىڭ زالىم يۇرتلار (ئاھالىسى) نى ھالاك قىلسا، ئەنە شۇنداق ھالاك قىلىدۇ﴾ دېگەن ئايەتنى ئوقۇدى.

* * * * * * *

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّمَنْ خَافَ عَذَابَ ٱلْآخِرَةِ ۚ ذَٰلِكَ يَوْمٌ مَّجْمُوعٌ لَّهُ ٱلنَّاسُ وَذَٰلِكَ يَوْمٌ
مَّشْهُودٌ ﴿١٠٣﴾ وَمَا نُؤَخِّرُهُۥٓ إِلَّا لِأَجَلٍ مَّعْدُودٍ ﴿١٠٤﴾ يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِۦ ۚ فَمِنْهُمْ
شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ ﴿١٠٥﴾

ئاخىرەت ئازابىدىن قورقىدىغان ئادەم بۇ (قىسسە) دىن، ئەلۋەتتە ئىبرەت ئالىدۇ، ئەنە شۇ كۈن پۈتۈن خالايىق (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) يىغىلىدىغان كۈندۇر، ئەنە شۇ كۈن ھەممە ھازىر بولىدىغان كۈندۇر﴿103﴾. ئۇنى (يەنى قىيامەت كۈنىنى) بىز مۇئەييەن مۇددەتكىچە تەخىر قىلىمىز﴿104﴾. قىيامەت كۈنى بولغاندا، ھەرقانداق ئادەم پەقەت اللە دىن ئىجازەت بولغاندىلا سۆزلەيدۇ، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى بەتبەخت بولىدۇ، بەزىلىرى سائادەتمەن بولىدۇ﴿105﴾.

يۇرتلارنىڭ ھالاك قىلىنىشى قىيامەتنىڭ قايىم بولىدىغانلىقىغا پاكىت ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: شەك - شۈبھىسىزكى، بىزنىڭ كاپىرلارنى ھالاك قىلغانلىقىمىز ۋە مۆمىنلەرنى قۇتقۇزغانلىقىمىزدا قىيامەتنى قايىم قىلىشتىن ئىبارەت ۋەدىمىزنىڭ راستلىقىغا ئەلۋەتتە ئىبرەت ۋە ۋەز - نەسىھەت بار.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شەك - شۈبھىسىزكى، بىز پەيغەمبەرلىرىمىزگە، مۆمىنلەرگە ھاياتىي دۇنيادا ۋە (پەرىشتە، پەيغەمبەر ۋە مۆمىنلەردىن بەندىلەرنىڭ ئەمەللىرىگە گۇۋاھ بولىدىغان) گۇۋاھچىلار ھازىر بولىدىغان كۈندە ئەلۋەتتە ياردەم بېرىمىز﴾[1] ﴿ئۇلارغا پەرۋەردىگارى (مۇنداق) ۋەھيي قىلدى: زالىملارنى چوقۇم ھالاك قىلىمىز﴾[2].

﴿ئەنە شۇ كۈن پۈتۈن خالايىق (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) يىغىلىدىغان كۈندۇر﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ئىلگىرىكىلىرىمۇ ۋە كېيىنكىلىرىمۇ يىغىلىدىغان كۈندۇر. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلارنى (يەنى ئىنسانلارنى) (مەھشەرگاھقا) يىغىمىز، ئۇلاردىن بىر كىشىنىمۇ قالدۇرۇپ قويمايمىز﴾[3].

﴿ئەنە شۇ كۈن ھەممە ھازىر بولىدىغان كۈندۇر﴾ يەنى ئۇ كاتتا بىر كۈن بولۇپ، ئۇ كۈندە پەرىشتىلەر ھازىر بولىدۇ، پەيغەمبەرلەر يىغىلىدۇ. ئىنسانلار، جىنلار، ئۇچار قۇشلار، ياۋايى ھايۋانلار ۋە چارۋا ماللار قاتارلىق بارلىق مەخلۇقاتلار توپلىنىدۇ. ئۇ كۈندە اللە تائالا ئادىل ھۆكۈم چىقىرىدۇ. ﴿اللە ھەقىقەتەن زەررىچە زۇلۇم قىلمايدۇ. ئەگەر كىشىنىڭ زەررىچە ياخشىلىقى بولسا، اللە ئۇنى ھەسسىلەپ زىيادە قىلىدۇ، ئۆز دەرگاھىدىن بۈيۈك ئەجىر (يەنى جەننەت) ئاتا قىلىدۇ﴾[4].

﴿ئۇنى (يەنى قىيامەت كۈنىنى) بىز مۇئەييەن مۇددەتكىچە تەخىر قىلىمىز﴾ يەنى بەلگىلەنگەن مۇددەتكىچە كېچىكتۈرىمىز ئۇنىڭ مۇددىتى ئازراقمۇ ئېشىپ كەتمەيدۇ ياكى كېمىيىپ قالمايدۇ.

---

(1) سۈرە غافىر 51 - ئايەت.
(2) سۈرە ئىبراھىم 13 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(3) سۈرە كەھف 47 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(4) سۈرە نىسا 40 - ئايەت.

www.munber.org

﴿قىيامەت كۈنى بولغاندا، ھەر قانداق ئادەم پەقەت اللە دىن ئىجازەت بولغاندىلا سۆزلەيدۇ﴾ اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار(نىڭ ئارىسىدا) مېھرىبان اللە نىڭ ئىزنىگە ئېرىشكەن ۋە توغرا سۆزنى قىلغانلاردىن باشقا ھېچ ئەھەدىنىڭ سۆز قىلىشىغا بولمايدۇ﴾[1] ﴿مەرھەمەتلىك اللە نىڭ ئۇلۇغلۇقى ۋە ھەيۋىتىدىن قورقۇپ، بارلىق ئاۋازلار بېسىقىدۇ، پىچىرلاشقاندىن باشقىنى ئاڭلىمايسەن﴾[2].

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شاپائەت قىلىش ھەققىدىكى ئۇزۇن ھەدىسىنىڭ بىر قىسمىدا مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شۇ كۈندە پەقەت پەيغەمبەرلەرلا سۆزلەيدۇ. پەيغەمبەرلەرنىڭ شۇ كۈندىكى دۇئاسى پەقەت مۇنداق بولىدۇ: ئى اللە! سالامەت قىلغىن، سالامەت قىلغىن».

﴿ئۇلارنىڭ بەزىلىرى بەتبەخت بولىدۇ، بەزىلىرى سائادەتمەن بولىدۇ﴾ يەنى توپلانغان كىشىلەردىن بەتبەختلىرىمۇ بار، سائادەتمەنلىرىمۇ بار. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئۇ كۈندە) بىر پىرقە (كىشىلەر) جەننەتتە ۋە بىر پىرقە كىشىلەر جەھەننەمدە بولىدۇ﴾[3].

ھافىز ئەبۇيەئلا ئىبنى ئۆمەردىن ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: **﴿ئۇلارنىڭ بەزىلىرى بەتبەخت بولىدۇ، بەزىلىرى سائادەتمەن بولىدۇ﴾** دېگەن ئايەت نازىل بولغاندا مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: «ئى اللە تائالانىڭ پەيغەمبىرى! بىز نېمىگە ئاساسەن ئەمەل قىلىمىز؟ تەقدىردە يېزىلىپ بولغان ئىشقا ئاساسەن ئەمەل قىلامدۇق، ياكى تەقدىردە يېزىلمىغان ئىشقا ئاساسەن ئەمەل قىلامدۇق» دەپ سورىدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى ئۆمەر! تەقدىردە يېزىلىپ بولغان ئىشقا ئاساسەن ئەمەل قىلىمىز. قەلەملەر ئۇنى يېزىپ بولدى. لېكىن ھەر ئادەم تەقدىرىدە يېزىلغىنىغا مۇيەسسەر قىلىنىدۇ» دېدى.

ئاندىن اللە تائالا بەتبەختلەرنىڭ ھالىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ.

* * * * * * *

فَأَمَّا ٱلَّذِينَ شَقُوا۟ فَفِى ٱلنَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ ﴿١٠٦﴾ خَٰلِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ
ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلْأَرْضُ إِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ ﴿١٠٧﴾

بەتبەختلەرگە كەلسەك، ئۇلار دوزاخقا كىرىدۇ، ئۇلار دوزاختا (ئېشەك ھاڭرىغاندەك) توۋلاپ نالە - پەرياد چېكىدۇ﴿106﴾. (دوزاخنىڭ) ئاسمان - زېمىنى يوقالمايلا تۇرسا، ئۇلار دوزاختا پەرۋەردىگارىڭ خالىغان زامانغىچە داۋاملىق تۇرىۋېرىدۇ، پەرۋەردىگارىڭ ئەلۋەتتە خالىغىنىنى قىلغۇچىدۇر﴿107﴾.

بەتبەختلەرنىڭ ھالى ۋە ئۇلارنىڭ بارىدىغان جايى توغرىسىدا

﴿ئۇلار دوزاختا (ئېشەك ھاڭرىغاندەك) توۋلاپ نالە - پەرياد چېكىدۇ﴾ ئىبنى ئابباس: ئۇلار ناھايىتى سەت ئاۋاز بىلەن، خىقىراپ نەپەس ئالىدۇ، دېدى. ئۇلار ئازابنىڭ قاتتىقلىقىدىن شۇنداق قىلىدۇ. اللە تائالاغا سېغىنىپ ئۇ ئازابتىن پاناھ تىلەيمىز.

﴿(دوزاخنىڭ) ئاسمان - زېمىنى يوقالمايلا تۇرسا، ئۇلار دوزاختا پەرۋەردىگارىڭ خالىغان زامانغىچە داۋاملىق تۇرىۋېرىدۇ﴾ ئىمام ئەبۇجەئفەر ئىبنى جەرىر مۇنداق دەيدۇ: ئەرەبلەرنىڭ بىرەر نەرسىنىڭ مەڭگۈ

[1] سۈرە نەبە 38 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە تاھا 108 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە شۇرا 7 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

داۋام قىلىدىغانلىقىنى سۈپەتلىمەكچى بولسا "بۇ نەرسە ئاسمان - زېمىن داۋام قىلغانغا قەدەر داۋام قىلىدۇ" دەپ سۈپەتلەيدىغان ئادىتى بار ئىدى. ئۇلار بۇنىڭدىن شۇ نەرسىنىڭ مەڭگۈ داۋام قىلىدىغانلىقىنى مەقسەت قىلاتتى. شۇڭا بۈيۈك الله تائالامۇ ئۇلارغا، ئۇلار ئۆز ئارا بىلىشىدىغان نەرسە بىلەن خىتاب قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**دوزاخىنىڭ) ئاسمان - زېمىنى يوقالمايلا تۇرسا، ئۇلار دوزاختا پەرۋەردىگارىڭ خالىغان زامانغىچە داۋاملىق تۇرىۋېرىدۇ**﴾.

مەن (يەنى ئىبنى كەسىر) مۇنداق قارايمەن: بۇ ئايەتتىكى ئاسمان - زېمىندىن مۇتلەق ئاسمان - زېمىن كۆزدە تۇتۇلىشى ئېهتىمالغا يېقىندۇر. چۈنكى، ئاخىرەت دۇنياسىدىمۇ چوقۇم ئاسمان ۋە زېمىن بولىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇ كۈندە زېمىنمۇ باشقا بىر زېمىنغا، ئاسمانلارمۇ باشقا بىر ئاسمانلارغا ئايلىنىدۇ﴾[1]. شۇڭا ھەسەنبەسرىمۇ الله تائالانىڭ: ﴿**ئاسمان - زېمىن يوقالمايلا تۇرسا**﴾ دېگەن ئايىتى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ئۇ ئاسمان، دۇنيانىڭ بۇ ئاسمىنىدىن باشقا بىر ئاسماندۇر. ئۇ زېمىن دۇنيانىڭ بۇ زېمىنىدىن باشقا بىر زېمىندۇر. ئەنە شۇ ئاسمان ۋە زېمىن يوقالمايلا تۇرسا، ئۇلار دوزاختا الله خالىغان مۇددەتكىچە داۋاملىق قالىدۇ.

﴿**پەرۋەردىگارىڭ، ئەلۋەتتە، خالىغىنىنى قىلغۇچىدۇر**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿«دوزاخ سىلەرنىڭ جايىڭلاردۇر، سىلەر الله نىڭ خاھىشىغا باغلىق ھالدا ئۇ يەردە مەڭگۈ قالىسىلەر» دەيدۇ. شۈبهىسىزكى، سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر، ھەممىنى بىلگۈچىدۇر﴾[2].

بەزى تەپسىرشۇناسلار بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېدى: بۇ ئايەتتە الله تائالانى بىر ۋە بار دەپ بىلىدىغان گۇناھكارلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ. الله تائالا ئۇلارنى پەرىشتىلەر، پەيغەمبەرلەر ۋە مۆمىنلەرنىڭ شاپائەت قىلىشى بىلەن دوزاختىن چىقىرىدۇ. ھەتتا چوڭ گۇناھلارنى قىلغانلارغىمۇ شاپائەت قىلىنىدۇ. ئاندىن ئەڭ مەرھەمەتلىك الله تائالانىڭ رەھمىتى كېلىدۇ - دە، ھېچقانداق ياخشى ئەمەل قىلمىغان، ئۆمرىدە مەلۇم بىر كۈنى: الله تائالادىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق، دەپ قويغان كىشىلەرنى دوزاختىن چىقىرىدۇ.

بۇ ھەقتە ئەنەس، جابىر، ئەبۇسەئىيد، ئەبۇھۇرەيرە ۋە باشقا ساھابە رەزىيەللاھۇ ئەنهۇملاردىن پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ مۇشۇ مەزمۇندا سۆزلىگەن نۇرغۇن سەھىھ ھەدىسلىرى رىۋايەت قىلىنغان. شۇنىڭدىن كېيىن دوزاختا پەقەت مەڭگۈ قىلىشقا تېگىشلىك بولغان كىشىلەرلا قالىدۇ. ئۇلار ئۇنىڭدىن ھەرگىز قۇتۇلالمايدۇ. مانا بۇ نۇرغۇن سەلەپ ۋە خەلەپ ئۆلىمالىرىنىڭ بۇ ئايەت كەرىمىگە بەرگەن تەپسىرىدۇر.

* * * * * * *

۞ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ سُعِدُواْ فَفِى ٱلْجَنَّةِ خَٰلِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلْأَرْضُ إِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ ۖ عَطَآءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ ﴿١٠٨﴾

سائادەتمەنلەرگە كەلسەك، ئۇلار جەننەتكە كىرىدۇ، (جەننەتنىڭ) ئاسمان - زېمىنى يوقالمايلا تۇرسا، ئۇلار جەننەتتە پەرۋەردىگارىڭ خالىغان زامانغىچە داۋاملىق تۇرىۋېرىدۇ (بۇ ئۇلارغا قىلىنغان) ئۈزۈلۈپ قالمايدىغان ئىنئامدۇر﴿108﴾.

[1] سۈرە ئىبراھىم 48 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئەنئام 128 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

سائادەتمەنلەرنىڭ ھالى ۋە ئۇلارنىڭ بارىدىغان جايى توغرىسىدا

﴿**سائادەتمەنلەرگە كەلسەك**﴾ ئۇلار پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەگەشكۈچىلىرىدۇر. ﴿**ئۇلار جەننەتكە كىرىدۇ**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ تۇرار جايى جەننەت بولىدۇ. ﴿**(جەننەتنىڭ) ئاسمان - زېمىنى يوقالمايلا تۇرسا، ئۇلار جەننەتتە پەرۋەردىگارىڭ خالىغان زامانغىچە داۋاملىق تۇرىۋېرىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار جەننەتتە مەڭگۈ قالىدۇ. ئۇلارنىڭ شۇ نازۇ - نېمەت ئىچىدە مەڭگۈ تۇرىشى ئۆزلىگىدىن بولۇپ قالغان ئەمەس. بەلكى ئۇ الله تائالانىڭ خالىشىغا باغلىقتۇر. الله تائالا ئۇلارغا مەرھەمەت قىلىپ ئۇلارنى جەننەتتە مەڭگۈ تۇرغۇزىدۇ. شۇڭا ئۇلارغا خۇددى ئۇلارنىڭ نەپەس ئېلىشى ئىلھام قىلىنغانىدەك الله تائالاغا ھەمدۇسانا ۋە زىكىر - تەسبىھ ئېيتىشى ئىلھام قىلىنىپ تۇرىدۇ.

زەھھاك ۋە ھەسەنبەسرى مۇنداق دەيدۇ: بۇ ئايەت الله تائالانى بىر ۋە بار دەپ بىلگەن گۇناھكارلارغا قارىتىلغان. ئۇلار دوزاختا مەلۇم مۇددەت قالىدۇ، كېيىن ئۇنىڭدىن چىقىرىلىدۇ. ئىبنى ئابباس، مۇجاھىد، ئەبۇئالىيە ۋە باشقا بىر قانچە كىشىلەر مۇنداق دەيدۇ: شۇڭا الله تائالا بۇ ئايەتكە ئۇلاپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**(بۇ ئۇلارغا قىلىنغان) ئۈزۈلۈپ قالمايدىغان ئىنئامدۇر**﴾ مۇنداق ئەگەشتۈرۈپ بايان قىلىشنىڭ سەۋەبى ئۇنىڭدىن ئىلگىرى «پەرۋەردىگارىڭ خالىغان زامانغىچە» دەپ بايان قىلىنغان ئايەتتىن بىرەر ئادەم خاتا چۈشەنچە ئېلىپ جەننەت مەڭگۈلۈك ئەمەس ئوخشايدۇ ياكى ئارىدا ئۈزۈلۈش بار ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپ قېلىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈندۇر. بەلكى جەننەتكە كىرگەن كىشى مەڭگۈ قالىدۇ. ئۇنىڭغا بېرىلگەن نېمەتلەر ئۈزۈلۈپ قالمايدۇ. يۇقىرىدىكى ئايەتتىمۇ الله تائالا دوزاخ ئەھلىنىڭ دوزاختا دائىم ئازابلىنىدىغانلىقى، الله تائالانىڭ خالىشىغا باغلىق ئىكەنلىكىنى. الله ئۆز ئادالىتى ۋە ھېكمىتى بىلەن ئۇلارنى ئازابلايدىغانلىقىنى بايان قىلدى.

شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**پەرۋەردىگارىڭ، ئەلۋەتتە خالىغىنىنى قىلغۇچىدۇر**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله نىڭ قىلغانلىرىدىن سوئال - سوراق قىلىنمايدۇ، ئۇلاردىن سوئال - سوراق قىلىنىدۇ﴾[1].

﴿**(بۇ ئۇلارغا قىلىنغان) ئۈزۈلۈپ قالمايدىغان ئىنئامدۇر**﴾ بۇ ئايەت بىلەن جەننەت ئەھلىنىڭ جەننەتتە مەڭگۈ قالىدىغانلىقىغا دىللار ئارام تاپىدۇ ۋە مەقسەت ئايدىڭلىشىدۇ.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئۆلۈم يۇڭى ئاقىرىپ قالغان قارا قوچقارنىڭ سۈرىتىدە كەلتۈرۈلۈپ، جەننەت بىلەن دوزاخنىڭ ئارىسىدا بوغۇزلىنىدۇ. ئاندىن ئى جەننەت ئەھلى! جەننەتتە مەڭگۈ قېلىڭلار، بۇنىڭدىن كېيىن سىلەرگە ھەرگىز ئۆلۈم يوق. ئى دوزاخ ئەھلى! دوزاختا مەڭگۈ قېلىڭلار! بۇنىڭدىن كېيىن سىلەرگىمۇ ھەرگىز ئۆلۈم يوق دېيىلىدۇ».

يەنى ئىمام مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئى جەننەت ئەھلى! شەك - شۈبھىسىزكى، سىلەر جەننەتتە مەڭگۈ ياشايسىلەر، ھەرگىز ئۆلمەيسىلەر. سىلەر مەڭگۈ ياش تۇرىسىلەر، ھەرگىز قېرىمايسىلەر. سىلەر مەڭگۈ ساغلام تۇرىسىلەر، ھەرگىز كېسەل بولۇپ قالمايسىلەر. سىلەر نازۇ - نېمەتتىن مەڭگۈ بەھرىمەن بولىسىلەر، ھەرگىز جاپا چەكمەيسىلەر».

* * * * * * *

---

[1] سۈرە ئەنبىيا 23 - ئايەت.

www.munber.org

فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّمَّا يَعْبُدُ هَٰٓؤُلَآءِ ۚ مَا يَعْبُدُونَ إِلَّا كَمَا يَعْبُدُ ءَابَآؤُهُم مِّن قَبْلُ ۚ وَإِنَّا
لَمُوَفُّوهُمْ نَصِيبَهُمْ غَيْرَ مَنقُوصٍ ﴿١٠٩﴾ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَى ٱلْكِتَٰبَ فَٱخْتُلِفَ فِيهِ ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ
سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۚ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ ﴿١١٠﴾ وَإِنَّ كُلًّا لَّمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ رَبُّكَ
أَعْمَٰلَهُمْ ۚ إِنَّهُۥ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١١﴾

ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) نىڭ بۇتلارغا چوقۇنۇشىنىڭ (گۇمراھلىق) ئىكەنلىكىدىن شەكلەنمە، ئۇلار پەقەت ئۆزلىرىنىڭ بىر ساڭا قىسسىسىنى بايان قىلغان ئاتا ـ بوۋىلىرىغا ئوخشاشلا چوقۇنىدۇ، بىز ئۇلارنىڭ (ئازابتىن) تېگىشلىك نېسىۋىسىنى چوقۇم كېمەيتمەي بېرىمىز﴿109﴾. شۈبھىسىزكى، بىز مۇساغا كىتاب (يەنى تەۋرات) بەردۇق، ئۇنىڭ توغرىسىدا ئىختىلاپ قىلىندى (يەنى ئۇنىڭ قەۋمى بۇ كىتاب ئۈستىدە ئىختىلاپ قىلىشتى). پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئالدىن چىقارغان (ئۇلارنى جازالاشنى قىيامەتكە قالدۇرۇش ھەققىدىكى) ھۆكمى بولمىسا ئىدى، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا (مۇشۇ دۇنيادىلا ياخشىغا ياخشىچە، يامانغا يامانچە) چوقۇم ھۆكۈم چىقىرىلاتتى. ھەقىقەتەن ئۇلار ئۇنىڭدىن (يەنى قۇرئاندىن) زور گۇماندىدۇر﴿110﴾. پەرۋەردىگارىڭ ھەر بىر ئادەمگە ئۇنىڭ قىلغان ئەمەللىرىنىڭ مۇكاپاتىنى تولۇق بېرىدۇ، اللّٰه ، ئەلۋەتتە، ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىدىن تولۇق خەۋەرداردۇر﴿111﴾.

شېرىك كەلتۈرۈشنىڭ شەكسىز گۇمراھلىق ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) نىڭ بۇتلارغا چوقۇنۇشىنىڭ (گۇمراھلىق) ئىكەنلىكىدىن شەكلەنمە﴾ شەك ـ شۈبھىسىزكى، شېرىك كەلتۈرۈش باتىلدۇر، نادانلىقتۇر ۋە ئازغۇنلۇقتۇر. مۇشرىكلار پەقەت ئاتا ـ بوۋىلىرى ئىلگىرى چوقۇنغان نەرسىگىلا چوقۇنىدۇ. ئۇلارنىڭ ئۇ نەرسىلەرگە چوقۇنۇشتا، نادانلىق بىلەن: ئاتا ـ بوۋىلىرىمىزغا ئەگىشىۋاتىمىز دېگەندىن باشقا ھېچ قانداق پاكىتى يوق. كەلگۈسىدە اللّٰه تائالا ئۇلارنىڭ شۇ قىلمىشلىرى ئۈچۈن ئۇلارغا تولۇق جازا بېرىدۇ. ئۇلارنى ھېچكىمنى ئازابلىمايدىغان ئازاب بىلەن ئازابلايدۇ. ئەگەر ئۇلارنىڭ ياخشىلىقلىرى بولغان تەقدىردە، اللّٰه تائالا ئۇلارنىڭ ياخشىلىقلىرىغا ئۇلار ئۆلۈشتىن بۇرۇن دۇنيادىكى چېغىدىلا تولۇق مۇكاپاتىنى بېرىپ بولغان. **﴿بىز ئۇلارنىڭ (ئازابتىن) تېگىشلىك نېسىۋىسىنى چوقۇم كېمەيتىۋەتمەي بېرىمىز﴾** بۇ ئايەتنى ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد مۇشۇنىڭغا ئوخشاش تەپسىر قىلغان.

ئاندىن اللّٰه تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامغا كىتاب بەرگەنلىكىنى، كىشىلەر ئۇ كىتاب ھەققىدە ئىختىلاپ قىلىشقانلىقىنى، ئۇ كىتابقا ئىمان ئېيتقانلارنىڭمۇ ۋە كاپىر بولغانلارنىڭمۇ بارلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ئى مۇھەممەد! سەندىن ئىلگىرى ئۆتكەن پەيغەمبەرلەردە سەن ئۈچۈن ئىلىشقا تېگىشلىك ياخشى ئۈلگە بار. مۇشرىكلارنىڭ سېنى ئىنكار قىلىشىدىن ئاچچىقلانمىغىن ۋە ئۇنىڭغا بىئارام بولمىغىن.

﴿پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئالدىن چىقارغان (ئۇلارنى جازالاشنى قىيامەتكە قالدۇرۇش ھەققىدىكى) ھۆكمى بولمىسا ئىدى، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا (مۇشۇ دۇنيادىلا ياخشىغا ياخشىچە، يامانغا يامانچە) چوقۇم ھۆكۈم چىقىرىلاتتى﴾ ئىبنى جەرىر مۇنداق دەيدۇ: بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى اللّٰه تائالانىڭ ئازابىنى مەلۇم مۇددەتكىچە كېچىكتۈرۈش ھۆكمى ئىلگىرىلا چىقىرىلمىغان بولسا ئىدى، اللّٰه تائالا ئۇلارنىڭ ئارىسىدا چوقۇم ھۆكۈم

www.munber.org

چىقىراتتى، دېگەنلىكتۇر. يەنە الله تائالا دەلىل - پاكىتنى تۇرغۇزماي ۋە پەيغەمبەر ئەۋەتمەي تۇرۇپ ھېچ كىمنى ئازابلىمايدۇ. دېگەنلىكمۇ كۆزدە تۇتۇلىشى ئېھتىمالغا يېقىندۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿پەيغەمبەر ئەۋەتمەي تۇرۇپ (ھېچ ئادەمنى) جازالىغىنىمىز يوق﴾[1] ﴿ئەگەر پەرۋەردىگارىڭنىڭ (ئازابنى ئۇلاردىن كېچىكتۈرۈشكە) قىلىۋەتكەن ھۆكمى ۋە ئالدىنئالا بەلگىلەپ قويغان ۋاقتى بولمىسا ئىدى، ئۇ چاغدا (ئۇلارنىڭ ھالاك بولۇشى) چوقۇم ئىدى. ئۇلارنىڭ سۆزلىرىگە سەۋر قىلغىن﴾[2].

ئاندىن الله تائالا ئىلگىرى ۋە كېيىن ئۆتكەن ئۈممەتلەرنىڭ ھەممىسىنى يىغىدىغانلىقىنى، ئۇلارغا ئەمەللىرىگە قارىتا ياخشىلىقتا مۇكاپات، يامانلىق جازا بېرىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿پەرۋەردىگارىڭ ھەر بىر ئادەمگە ئۇنىڭ قىلغان ئەمەللىرىنىڭ مۇكاپاتىنى تولۇق بېرىدۇ، الله ئەلۋەتتە، ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىدىن تولۇق خەۋەرداردۇر﴾** يەنى الله تائالا ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنىڭ ھەممىسىنى چوڭىنىمۇ، كىچىكىنىمۇ، كۆزگە چېلىقىدىغىنىنىمۇ ۋە كۆزگە چېلىقمايدىغىنىنىمۇ بىلىپ تۇرغۇچىدۇر. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلارنىڭ ھەممىسى (قىيامەت كۈنى ھېساب بېرىش ئۈچۈن) ھۇزۇرىمىزغا ھازىر قىلىنىدۇ﴾[3].

* * * * * * *

فَٱسۡتَقِمۡ كَمَآ أُمِرۡتَ وَمَن تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطۡغَوۡاْۚ إِنَّهُۥ بِمَا تَعۡمَلُونَ بَصِيرٞ ﴿١١٢﴾ وَلَا تَرۡكَنُوٓاْ إِلَى ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ فَتَمَسَّكُمُ ٱلنَّارُ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ مِنۡ أَوۡلِيَآءَ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿١١٣﴾

(ئى مۇھەممەد!) الله سېنى بۇيرۇغاندەك توغرا يولدا بولغىن، ساڭا ئىمان ئېيتقانلارمۇ توغرا يولدا بولسۇن. (مەنئى قىلىنغان ئىشلارنى قىلىپ) الله نىڭ چەكلىرىدىن چىقىپ كەتمەڭلار، شۈبھىسىزكى، الله قىلمىشىڭلارنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر﴿112﴾. زالىملارغا مايىل بولماڭلار، (مايىل بولساڭلار) دوزاخ ئازابىغا قالىسىلەر، سىلەرگە الله دىن باشقا (دوزاختىن قۇتۇلدۇرىدىغان) ھېچ ياردەمچى يوقتۇر، ئاندىن كېيىن ھېچ ياردەمگە ئېرىشەلمەيسىلەر﴿113﴾.

توغرا يولدا بولۇشقا بۇيرۇغانلىق توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، پەيغەمبىرىنى ۋە مۆمىن بەندىلىرىنى توغرا يولدا چىڭ تۇرۇشقا ۋە داۋاملىق شۇ يولدا مېڭىشقا بۇيرۇيدۇ. مانا بۇ دۈشمەنلەر ئۈستىدىن غەلىبە قىلىشقا، قارشى چىققانلارغا قارشى چىقىشقا قىلىنغان ئەڭ چوڭ ياردەمدۇر. الله تائالا ئۇلارنى ھەددىدىن ئېشىشتىن توسىدى. ھەددىدىن ئېشىپ كېتىش كىشىنى گەرچە ئۇ شۇ ئەمەلدە مۇشرىككە قارشى تۇرغان بولسىمۇ مەغلۇبىيەتكە يۈزلەندۈرىدۇ. الله تائالا بەندىلىرىنىڭ ئىشلىرىنى كۆرۈپ تۇرىدىغانلىقىنى ھېچنەرسىدىن غاپىل ئەمەسلىكىنى ۋە ئۇزگە ھېچنەرسىنىڭ مەخپىي قالمايدىغانلىقىنى جاكارلايدۇ.

﴿زالىملارغا مايىل بولماڭلار﴾ ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئاباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: يەنى زالىملارغا ئالدانماڭلار. ئىبنى جەرىرمۇ ئىبنى ئاباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: يەنى زالىملارغا مايىل بولماڭلار. ئىبنى

---

[1] سۈرە ئىسرا 15 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە تاھا 129 — 130 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە ياسىن 32 - ئايەت.

www.munber.org

ئاتباسىنىڭ بۇ سۆزى ئورۇنلۇقتۇر. يەنى زالىملاردىن ياردەم سورىماڭلار، ئۇنداق قىلساڭلار ئۇلارنىڭ ئىشلىرىغا رازى بولغان بولۇپ قالىسىلەر.

﴿(مايىل بولساڭلار) دوزاخ ئازابىغا قالىسىلەر، سىلەرگە اللە دىن باشقا (دوزاختىن قۇتۇلدۇرىدىغان) ھېچ ياردەمچى يوقتۇر، ئاندىن كېيىن ھېچ ياردەمگە ئېرىشەلمەيسىلەر﴾ يەنى سىلەرگە اللە تائالادىن باشقا سىلەرنى دوزاختىن قۇتۇلدۇرىدىغان ھېچ دوست، ئازابنى كۆتۈرىۋېتىدىغان ھېچ ياردەمچى بولمايدۇ.

* * * * * * *

وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ طَرَفَيِ ٱلنَّهَارِ وَزُلَفًا مِّنَ ٱلَّيْلِ ۚ إِنَّ ٱلْحَسَنَٰتِ يُذْهِبْنَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ ۚ ذَٰلِكَ ذِكْرَىٰ
لِلذَّٰكِرِينَ ﴿١١٤﴾ وَٱصْبِرْ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١١٥﴾

كۈندۈزنىڭ ئىككى تەرىپىدە (يەنى ئەتىگەندە ۋە كەچقۇرۇن ۋاقىتلىرىدا) ۋە كېچىنىڭ دەسلەپكى ۋاقىتلىرىدا ناماز ئۆتىگىن. شۈبھىسىزكى، ياخشى ئىشلار ئارقىلىق يامان ئىشلار يۇيۇلىدۇ. بۇ چۈشەنگۈچىلەر ئۈچۈن ۋەز - نەسىھەتتۇر﴿114﴾. (ئى مۇھەممەد! مۇشرىكلاردىن يەتكەن ئەزىيەتلەرگە) سەۋر قىلغىن، اللە ھەقىقەتەن ياخشى ئىش قىلغۇچىلارنىڭ ئەجرىنى بىكار قىلىۋەتمەيدۇ﴿115﴾.

ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇش توغرىسىدا

﴿كۈندۈزنىڭ ئىككى تەرىپىدە (يەنى ئەتىگەندە ۋە كەچقۇرۇن ۋاقىتلىرىدا) ۋە كېچىنىڭ دەسلەپكى ۋاقىتلىرىدا ناماز ئۆتىگىن﴾ ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئاتباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ: بۇ ئايەتتە بامدات نامىزى بىلەن شام نامىزى كۆزدە تۇتۇلىدۇ دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. ھەسەن ۋە ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد قاتارلىقلارمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش دېگەن. ھەسەن يەنە بىر رىۋايەتتە، قەتادە زەھھاك ۋە باشقىلار بۇ ئايەتتە بامدات نامىزى بىلەن ئەسىر نامىزى كۆزدە تۇتۇلىدۇ دېگەن. مۇجاھىد كۈندۈزنىڭ ئەۋۋىلىدىن بامدات نامىزى ۋە كۈندۈزنىڭ ئاخىرىدىن پېشىن نامىز بىلەن ئەسىر نامىزى كۆزدە تۇتۇلىدۇ دېدى. مۇھەممەد ئىبنى كەئب قۇرەزىمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش دېدى.

﴿ۋە كېچىنىڭ دەسلەپكى ۋاقىتلىرىدا ناماز ئۆتىگىن﴾ ئىبنى ئاتباس، مۇجاھىد، ھەسەن ۋە باشقىلار بۇ ئايەتتە خۇپتەن نامىزى كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى. ھەسەن ئىبنى مۇبارەك رىۋايەت قىلغان يەنە بىر رىۋايەتتە شام نامىزى بىلەن خۇپتەن نامىزى كۆزدە تۇتۇلىدۇ دېگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كېچىنىڭ دەسلەپكى ۋاقىتلىرىدىكى نامازلار شام نامىزى بىلەن خۇپتەن نامىزىدۇر» دېدى.

مۇجاھىد، مۇھەممەد ئىبنى كەئب، قەتادە ۋە زەھھاك قاتارلىقلارمۇ: ئۇ شام نامىز بىلەن خۇپتەن نامىزىدۇر دېدى. بۇ ئايەت ئىسرا كېچىسى بەش ۋاخ نامازنىڭ پەرز بولۇشىدىن ئىلگىرى نازىل بولغان بولىشىمۇ ئېھتىمالغا يېقىندۇر. چۈنكى بەش ۋاخ ناماز پەرز بولۇشتىن ئىلگىرى كۈن چىقىشتىن بۇرۇن ۋە كۈن ئولتۇرۇشتىن بۇرۇن ئوقۇلىدىغان ئىككى ۋاخ ناماز پەرز ئىدى. كېچىدە ناماز ئوقۇشمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ۋە ئۇممىتىگە ۋاجىب ئىدى. كېيىن ئۇممىتىدىن ساقىت قىلىنىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ۋاجىب قىلىنغان پېتى بىر مەزگىل قالدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىنمۇ ساقىت قىلىندى.

www.munber.org

ياخشىلىقلارنىڭ يامانلىقنى ئۆچۈرىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿شۈبھىسىزكى، ياخشى ئىشلار ئارقىلىق يامان ئىشلار يۇيۇلىدۇ﴾ ئەگەر بىر كىشى ياخشى ئىشلارنى قىلسا، ئۇنىڭ ئىلگىرىكى گۇناھلىرى يۇيۇلىدۇ.

بۇ ھەقتە ئىمام ئەھمەد، ئەبۇداۋۇد، تىرمىزى، نەسەئى ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلار مۆمىنلەرنىڭ خەلىپىسى ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن بىر ھەدىس ئاڭلىسام، ئۇ ھەدىستىن ماڭا الله تائالا خالىغان نەرسە بىلەن مەنپەئەت يەتكۈزەتتى. ئەگەر بىرەر ئادەم ماڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسىنى سۆزلەپ بەرسە، بۇ ھەدىسنىڭ توغرىلىقنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن ئۇنىڭ قەسەم قىلىشىنى تەلەپ قىلاتتىم. ئەگەر ئۇ ماڭا قەسەم قىلىپ بەرسە، مەن ئۇنىڭغا ئىشىنەتتىم. بىر قېتىم ماڭا ئەبۇبەكرى ھەدىس سۆزلەپ بەردى. ئەبۇبەكرى راست سۆزلەيدۇ. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان: «بىر مۇسۇلمان بىر گۇناھنى قىلسا، ئاندىن تاھارەت ئالسا ۋە ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇسا ئۇنىڭ گۇناھى مەغپىرەت قىلىنىدۇ».

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم مۇسۇلمانلارنىڭ خەلىپىسى ئوسمان ئىبنى ئەففان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ كىشىلەرگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئالغان تاھارەتكە ئوخشاش تاھارەت ئېلىپ كۆرسەتكەنلىكىنى، ئاندىن مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇشۇنداق تاھارەت ئالغانلىقنى كۆردۈم. ئۇ تاھارەت ئېلىپ بولۇپ مۇنداق دېدى: «كىمكى بۇ مېنىڭ تاھارىتىمگە ئوخشاش تاھارەت ئالسا، ئاندىن كۆڭلىدە ھېچ نەرسە ئويلىماي ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇسا، ئۇنىڭ ئىلگىرىكى گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ».

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ، ئەگەر سىلەرنىڭ بىرىڭلارنىڭ ئىشىكى ئالدىدا سۇيى لىق ئېقىپ تۇرىدىغان ئۆستەڭ بولسا، ئۇ ئادەم ھەركۈنى بەش قېتىم ئۆستەڭدە يۇيۇنسا، ئۇنىڭ بەدىنىدە كىردىن ئەسەر قالامدۇ؟» ساھابىلار: «ياق، ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى!» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بەش ۋاخت نامازمۇ شۇنىڭغا ئوخشايدۇ، الله تائالا ئۇ نامازلار بىلەن گۇناھلارنى ۋە خاتالىقلارنى ئۆچۈرىدۇ» دېدى.

ئىمام مۇسلىم ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئەگەر بىر ئىنسان چوڭ گۇناھلارنى قىلمىغانلا بولسا، بەش ۋاخ ناماز بىر نامازدىن يەنە بىر نامازغىچە، جۈمە نامىزى بىر جۈمەدىن يەنە بىر جۈمەگىچە، رامىزاننىڭ روزىسى، بىر رامىزاندىن يەنە بىر رامىزانغىچە بولغان ئارىلىقتىكى ئۆتكۈزۈلگەن گۇناھلارنى يۇيىدۇ».

ئىمام بۇخارى ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئادەم بىر ئايالنى بىرنى سۆيۈۋالدى. ئاندىن ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ ئۇنىڭغا ئەھۋالنى خەۋەر قىلدى. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا: **﴿كۈندۈزنىڭ ئىككى تەرىپىدە (يەنى ئەتىگەندە ۋە كەچقۇرۇن ۋاقىتلىرىدا) ۋە كېچىنىڭ دەسلەپكى ۋاقىتلىرىدا ناماز ئۆتىگىن. شۈبھىسىزكى، ياخشى ئىشلار ئارقىلىق يامان ئىشلار يۇيۇلىدۇ﴾** دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى. ئاندىن ھېلىقى ئادەم: «ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! بۇ ئايەتنىڭ ھۆكمى ماڭىلا خاسمۇ؟» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۈممىتىمنىڭ ھەممىسىگە ئورتاقتۇر» دېدى.

ئىمام ئەھمەد ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئادەم ئۆمەرنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئۆزىنىڭ قېشىغا بىر ئايالنىڭ نەرسە سېتىۋېلىش ئۈچۈن كەلگەنلىكىنى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ

www.munber.org

ئايالنى قازناق ئۆيگە ئەكىرىپ جىمادىن باشقا ھەممە ئىشنى قىلغانلىقنى ئېيتىدۇ. ئۆمەر: «ساڭا ۋاي! ئۇنىڭ ئېرى اﷲ يولىدا چىقىپ كەتكەن بولۇشى مۇمكىن»[1] دەيدۇ. ئۇ: «ھەئە، شۇنداق» دەيدۇ. ئۆمەر: ئەبۇبەكرىنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇنىڭدىن سورىغىن دېدى. ئۇ ئەبۇبەكرىنىڭ قېشىغا كېلىپ ئۇنىڭدىن سورايدۇ. ئۇمۇ ئۆمەرگە ئوخشاشلا: «ئۇنىڭ ئېرى اﷲ يولىدا چىقىپ كەتكەن بولۇشى مۇمكىن، سەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇنىڭدىن سورىغىن» دەيدۇ. ئاندىن ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ ئۇلارغا ئوخشاشلا: ئۇنىڭ ئېرى اﷲ يولىدا چىقىپ كەتكەن بولۇشى مۇمكىن» دەيدۇ. شۇ چاغدا قۇرئاندىكى: **﴿كۈندۈزنىڭ ئىككى تەرىپىدە (يەنى ئەتىگەندە ۋە كەچقۇرۇن ۋاقىتلىرىدا) ۋە كېچىنىڭ دەسلەپكى ۋاقىتلىرىدا ناماز ئۆتىگىن. شۈبھىسىزكى، ياخشى ئىشلار ئارقىلىق يامان ئىشلار يۇيۇلىدۇ. بۇ چۈشەنگۈچىلەر ئۈچۈن ۋەز - نەسىھەتتۇر﴾** دېگەن ئايەت نازىل بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئادەم: ئى اﷲ نىڭ پەيغەمبىرى! بۇ ئايەتنىڭ ھۆكمى ماڭىلا خاسمۇ ياكى ئىنسانلارنىڭ ھەممىسىگە ئورتاقمۇ؟ دەيدۇ. ئۆمەر ئۇنىڭ مەيدىسىگە بىر مۇش ئۇرۇپ: ياق! ساڭىلا خاس ئەمەس، بەلكى ئىنسانلارنىڭ ھەممىسىگە ئورتاقتۇر دەيدۇ. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۆمەر راست ئېيتتى» دەيدۇ.

* * * * * * *

فَلَوْلَا كَانَ مِنَ ٱلْقُرُونِ مِن قَبْلِكُمْ أُولُوا۟ بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْفَسَادِ فِى ٱلْأَرْضِ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّنْ أَنجَيْنَا مِنْهُمْ ۗ وَٱتَّبَعَ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ مَآ أُتْرِفُوا۟ فِيهِ وَكَانُوا۟ مُجْرِمِينَ ﴿١١٦﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ ٱلْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ ﴿١١٧﴾

سىلەردىن بۇرۇن ئۆتكەن ئۈممەتلەرنىڭ ئارىسىدا نېمىشقا (يامانلارنى) يەر يۈزىدە بۇزۇقچىلىق قىلىشتىن توسىدىغان ئەقىل ئىگىلىرى بولمىدى؟ ئۇلار ئارىسىدىن بۇزۇقچىلىقنى توسۇپ، بىزنىڭ نىجاتلىقىمىزغا ئېرىشكەن ئازغىنا كىشىلەر بۇنىڭدىن مۇستەسنا. ئۆزلىرىگە زۇلۇم قىلغۇچىلار ئەيش - ئىشرەتلىك تۇرمۇشنى قوغلىشىدۇ. ئۇلار گۇناھكار ئادەملەردۇر﴿116﴾. پەرۋەردىگارىڭ ئاھالىسى ياخشى بولغان يۇرتلارنى زۇلۇم سىلىپ ھالاك قىلمايدۇ﴿117﴾.

قەبىھ ئىشلاردىن توسىدىغان بىر جامائەتنىڭ چوقۇم بولۇشى توغرىسىدا

اﷲ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئىلگىرى ئۆتكەن ئۈممەتلەرنىڭ ئىچىدە نېمە ئۈچۈن ئۆز ئىچىدە يۈز بېرىۋاتقان يامانلىق، ئەسكىلىك ۋە يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلىشتىن توسىدىغان ياخشى كىشىلەر بولمىدى؟ **﴿ئۇلار ئارىسىدىن بۇزۇقچىلىقنى توسۇپ، بىزنىڭ نىجاتلىقىمىزغا ئېرىشكەن ئازغىنا كىشىلەر بۇنىڭدىن مۇستەسنا﴾** يەنى ئۇلارنىڭ ئىچىدە بۇ تۈردىكى ئادەملەر ناھايىتى ئاز ئۇچرايدۇ. ئۇلار كۆپ ئەمەس. اﷲ تائالانىڭ تويۇقسىز غەزىپى ۋە ئازابى چۈشكەندە اﷲ تائالا ئۇلارغا نىجاتلىق بېرىدۇ.

شۇڭا اﷲ تائالا بۇ شەرەپلىك ئۈممەتنى ئۆزلىرىنىڭ ئىچىدە ياخشىلىققا بۇيرۇيدىغان يامانلىقتىن توسىدىغان بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ بولۇشىغا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا خەيرلىك**

---

[1] بۇ يەردە ئېرى **اﷲ** يولىدا جىھادقا ياكى دەۋەت ۋە ئىلىم تەلەپ قىلىش قاتارلىق ئىشلارغا چىقىپ كەتكەن بولسا، قىلغان گۇناھىنىڭ ئېغىر بولىدىغانلىقىنى كۆزدە تۇتقان بولۇشى مۇمكىن.

www.munber.org

ئىشلارغا دەۋەت قىلىدىغان، ياخشى ئىشلارغا بۇيرۇپ، يامان ئىشلارنى مەنئى قىلىدىغان بىر جامائە بولسۇن؛ ئەنە شۇلار مەقسەتكە ئېرىشكۈچىلەردۇر﴾[1].

ئىبنى ماجە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك - شۈبھىسىزكى، كىشىلەر يامانلىقنى كۆرۈپ تۇرۇپ، ئۇنى ئۆزگەرتمىسە (يەنى يامان ئىش قىلغۇچىنى يامانلىقتىن توسمىسا) ئۇلارغا الله تائالانىڭ ئازابى ئومۇمىيۈزلۈك كېلىدىغانلىقتىن دېرەك بېرىدۇ».

﴿سىلەردىن بۇرۇن ئۆتكەن ئۈممەتلەرنىڭ ئارىسىدا نېمىشقا (يامانلارنى) يەر يۈزىدە بۇزۇقچىلىق قىلىشتىن توسىدىغان ئەقىل ئىگىلىرى بولمىدى؟ ئۇلار ئارىسىدىن بۇزۇقچىلىقنى توسۇپ، بىزنىڭ نىجاتلىقىمىزغا ئېرىشكەن ئازغىنا كىشىلەر بۇنىڭدىن مۇستەسنا. ئۆزلىرىگە زۇلۇم قىلغۇچىلار ئەيش - ئىشرەتلىك تۇرمۇشنى قوغلىشىدۇ﴾ يەنى ئۇلار ئىلگىرى قىلىپ كېلىۋاتقان گۇناھلارنى ۋە يامان ئىشلارنى قىلىشنى داۋاملاشتۇرىۋېرىدۇ. ئۇنداق قىلىشتىن توسقان ياخشى كىشىلەرگە پەرۋا قىلمايدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارغا تۇيۇقسىز ئازاب كېلىدۇ. **﴿ئۇلار گۇناھكار ئادەملەردۇر﴾**.

ئاندىن الله تائالا ھېچبىر شەھەر ئاھالىسىنى ئۆزلىرىگە زۇلۇم قىلمىغۇچە ھالاك قىلمىغانلىقىنى، ئۇلارنى پەقەت ئۆزلىرىگە زۇلۇم قىلغاندىلا ئاندىن ھالاك قىلغانلىقىنى، ئاھالىسى ياخشى بولغان شەھەرگە ئۇلار ئۆزلىرىگە زۇلۇم قىلغان قەدەر ئازابنىڭ كەلمىگەنلىكىنى خەۋەر قىلىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز ئۇلارغا زۇلۇم قىلمىدۇق، لېكىن ئۇلار ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى زۇلۇم قىلدى﴾[2] ﴿پەرۋەردىگارىڭ بەندىلەرگە زۇلۇم قىلغۇچى ئەمەستۇر﴾[3].

* * * * * * *

وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ ٱلنَّاسَ أُمَّةً وَٰحِدَةً ۖ وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ ﴿١١٨﴾ إِلَّا مَن رَّحِمَ رَبُّكَ ۚ وَلِذَٰلِكَ خَلَقَهُمْ ۗ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ ٱلْجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١١٩﴾

ئەگەر پەرۋەردىگارىڭ خالىسا ئىدى، پۈتۈن ئادەملەرنى ئەلۋەتتە بىر ئۈممەت (يەنى بىر دىندا) قىلاتتى، ئۇلار (دىن توغرىسىدا) داۋاملىق ئىختىلاپ قىلىشقۇچىلاردۇر، پەقەت پەرۋەردىگارىڭنىڭ رەھمىتىگە ئېرىشكەنلەر بۇنىڭدىن مۇستەسنا. الله ئۇلارنى شۇنىڭ ئۈچۈن (يەنى ئىختىلاپ ئۈچۈن) ياراتتى. پەرۋەردىگارىڭنىڭ: «مەن چوقۇم پۈتۈن جىنلار ۋە ئىنسانلار بىلەن دوزاخنى توشقۇزىمەن» دېگەن سۆزى ئىشقا ئېنىق بەلگىلەندى﴿118 - 119﴾.

الله تائالانىڭ زېمىن ئەھلىنىڭ ھەممىسىنى ئىمان ئېيتىشقا نېسىپ قىلمىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ ئىنسانلارنىڭ ھەممىسىنى ئىماندا ياكى كۇفرىدا بىر ئۈممەت قىلىشقا قادىر ئىكەنلىكىدىن خەۋەر قىلىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر پەرۋەردىگارىڭ خالىسا ئىدى، ئەلۋەتتە، يەر يۈزىدىكى كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ئىمان ئېيتاتتى﴾[4] **﴿ئۇلار (دىن توغرىسىدا) داۋاملىق ئىختىلاپ قىلىشقۇچىلاردۇر، پەقەت پەرۋەردىگارىڭنىڭ رەھمىتىگە ئېرىشكەنلەر بۇنىڭدىن مۇستەسنا﴾** يەنى ئىنسانلار ئۆزئارا دىنلىرىدا، مىللەتلىرىنىڭ ئېتىقادلىرىدا، تۇتقان يوللىرىدا ۋە كۆز

[1] سۈرە ئال ئىمران 104 - ئايەت.
[2] سۈرە ھۇد 101 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە فۇسسىلەت 46 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە يۇنۇس 99 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قاراشلىرىدا داۋاملىق ئىختىلاپ قىلىشىدۇ. پەقەت پەيغەمبەرلەرگە ئەگىشىپ، اللە تائالانىڭ ئۆزلىرىگە ئەۋەتكەن پەيغەمبەرلىرى يەتكۈزگەن دىندا بۇيرۇلغان ئىشلارغا چىڭ يېپىشىپ، مەرھەمەتكە ئېرىشكەنلەر ئىختىلاپ قىلىشمايدۇ. بۇ ئۇلارنىڭ داۋاملىق كۆزلىگەن نىشانىدۇر. ھەتتا ئەڭ ئاخىرقى پەيغەمبەر كەلگەندە ئۇلار ئۇنىڭغا ئەگەشتى، ئۇنى تەستىقلىدى ۋە ئۇنىڭغا ياردەم بەردى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە بەخت - سائادەتكە ئېرىشتى. چۈنكى ئۇلار نىجاتلىققا ئېرىشكۈچى جامائەدۇر.

ئىمام ئەھمەد، ئەبۇداۋۇد، تىرمىزى ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلار، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن مۇنداق بىر ھەدىسنى رىۋايەت قىلغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «شەك - شۈبھىسىزكى، يەھۇدىيلار 71 پىرقىگە بۆلۈنۈپ كەتتى. خرىستىئانلار 72 پىرقىگە بۆلۈنۈپ كەتتى. كەلگۈسىدە بۇ ئۈممەت 73 پىرقىگە بۆلۈنۈپ كېتىدۇ. بۇنىڭدىن پەقەت بىر پىرقىدىن باشقا ھەممىسى دوزاخقا كىرىدۇ» دېدى. ساھابىلار: ئى اللە تائالانىڭ پەيغەمبىرى نىجاتلىققا ئېرىشىدىغان ئۇ بىر پىرقە كىملەر؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مېنىڭ ۋە ساھابىلىرىمنىڭ يولىنى تۇتقانلار» دېدى. بۇ ھەدىسنى ھاكىممۇ رىۋايەت قىلغان.

﴿پەرۋەردىگارىڭنىڭ: «مەن چوقۇم پۈتۈن جىنلار ۋە ئىنسانلار بىلەن دوزاخنى توشقۇزىمەن» دېگەن سۆزى ئېنىق بەلگىلەندى﴾ اللە تائالا ھەممە نەرسىنى ئالدىنئالا تولۇق بىلگەنلىكى ۋە ئىجرا قىلىشقا تېگىشلىك ھېكمىتىنىڭ بارلىقى ئۈچۈن مەخلۇقاتلاردىن جەننەتكە لايىق بولغانلارنىڭمۇ، دوزاخقا لايىق بولغانلارنىڭمۇ بارلىقىغا ئىلگىرىلا ھۆكۈم قىلىۋەتكەنلىكىنى ۋە بەلگىلىۋەتكەنلىكىنى خەۋەر قىلىدۇ. اللە تائالا جەھەننەمنى چوقۇم جىنلار ۋە ئىنسانلارنىڭ گۇناھكارلىرى بىلەن توشقۇزىدۇ. بۇنىڭدا اللە تائالانىڭ يېتەرلىك پاكىتى ۋە تولۇق ھېكمىتى بار.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «جەننەت بىلەن دوزاخ مۇنازىرىلىشىپ قالدى. جەننەت: نېمىشقا ماڭا پەقەت ئاجىز ۋە مىسكىن ئىنسانلار كىرىدۇ، دېدى. دوزاخ: مەن، ماڭا تەككەببۇرلارنىڭ ۋە زالىملارنىڭ كىرىشىگە تاللاندىم، دېدى. شۇنىڭ بىلەن غالىب ۋە بۈيۈك اللە تائالا جەننەتكە: سەن مېنىڭ رەھمىتىم، سەن بىلەن ئۆزەم خالىغان كىشىگە مەرھەمەت قىلىمەن، دېدى. دوزاخقا: سەن مېنىڭ ئازابىم سەن بىلەن ئۆزەم خالىغان كىشىدىن ئىنتىقام ئالىمەن. ھەر ئىككىڭلار توشقۇزۇلىسىلەر، دېدى. جەننەتكە كەلسەك، ئۇنىڭدا داۋاملىق بىر ئارتۇق جاي بولىدۇ. تاكى اللە تائالا جەننەت ئۈچۈن ئۇنىڭ ئارتۇق يېرىدە ئولتۇراقلىشىدىغان مەخلۇقاتلارنى يارىتىدۇ. دوزاخقا كەلسەك، ئۇ ھەمىشە: يەنە بارمۇ؟ دەپ تۇرىدۇ. تاكى ئەزىز پەرۋەردىگار قەدىمىنى ئۇنىڭ ئۈستىگە قويىدۇ. شۇنىڭ بىلەن دوزاخ: سېنىڭ ئىززىتىڭ بىلەن قەسەمكى بولدى، بولدى تولۇپ كەتتىم، دەيدۇ».

* * * * * * *

وَكُلًّا نَّقُصُّ عَلَيۡكَ مِنۡ أَنۢبَآءِ ٱلرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِۦ فُؤَادَكَۚ وَجَآءَكَ فِي هَٰذِهِ ٱلۡحَقُّ وَمَوۡعِظَةٞ وَذِكۡرَىٰ لِلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿١٢٠﴾

كۆڭلۈڭنى خاتىرجەم قىلىش ئۈچۈن، ساڭا پەيغەمبەرلەرنىڭ قىسسىلىرىنى بايان قىلىپ بېرىمىز، بۇ قىسسىلەر ھەقىقەتنى، مۆمىنلەر ئۈچۈن ۋەز - نەسىھەت،ئىبرەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان﴿120﴾.

خاتىمە

www.munber.org

اللہ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئى مۇھەممەد! بىز ساڭا بايان قىلىپ بەرگەن سەندىن ئىلگىرى ئۆتكەن پەيغەمبەرلەر بىلەن ئۇلارنىڭ ئۈممەتلىرى ھەققىدىكى قىسسىلەر، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى مۇنازىرە ۋە تالاش ـ تارتىشلارنىڭ قانداق ئېلىپ بېرىلغانلىقى، پەيغەمبەرلەرگە يۈكلەنگەن بوھتان ۋە يەتكۈزۈلگەن ئەزىيەتلەر، اللہ تائالانىڭ مۆمىنلەر گۇرۇھىغا قانداق ياردەم بەرگەنلىكى، دۈشمەنلىرىدىن ئىبارەت كاپىرلارنى قانداق ھالاك قىلغانلىقى توغرىسىدىكى بۇ خەۋەرلەرنىڭ ھەممىسىنى سېنىڭ كۆڭلۈڭنى خاتىرجەم قىلىش ئۈچۈن، ساڭا ئىلگىرى ئۆتكەن پەيغەمبەر قېرىنداشلىرىڭنىڭ ساڭا ئۈلگە بولۇشى ئۈچۈن ساڭا سۆزلەپ بېرىمىز.

﴿بۇ قىسسىلەر ھەقىقەتنى، مۆمىنلەر ئۈچۈن ۋەز ـ نەسىھەت، ئىبرەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان﴾ ئىبنى ئابباس، مۇجاھىد ۋە بىر تۈركۈم سەلەپ ئالىملىرى: بۇ يەردە بۇ سۈرە ئۆز ئىچىگە ئالغان ھەقىقەت، ۋەز ـ نەسىھەت ۋە ئىبرەتلەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى. بۇ توغرىدۇر. يەنى بۇ سۈرە پەيغەمبەرلەر ھەققىدىكى قىسسىلەرنى، اللہ تائالانىڭ ئۇلارنى ۋە ئۇلارغا ئىمان ئېيتقان مۆمىنلەرنى قانداق قۇتقۇزغانلىقىنى ۋە كاپىرلارنى قانداق ھالاك قىلغانلىقىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئى مۇھەممەد! بۇ سۈرىدە ساڭا ھەقىقىي قىسسىلەر، راست خەۋەرلەر، كاپىرلارنى چۆچۈتىدىغان ۋەز ـ نەسىھەتلەر ۋە مۆمىنلەر ئالىدىغان ئىبرەتلەر بايان قىلىندى.

* * * * * * *

وَقُل لِّلَّذِينَ لَا يُؤۡمِنُونَ ٱعۡمَلُواْ عَلَىٰ مَكَانَتِكُمۡ إِنَّا عَـٰمِلُونَ ﴿١٢١﴾ وَٱنتَظِرُوٓاْ إِنَّا مُنتَظِرُونَ ﴿١٢٢﴾

ئىمان ئېيتمايدىغانلارغا ئېيتقىنكى، «سىلەر ئۆز يولۇڭلار بويىچە ھەرىكەت قىلىڭلار، بىزمۇ ئۆز يولىمىز بويىچە ھەرىكەت قىلايلى﴿121﴾. سىلەر (ئىشىڭلارنىڭ ئاقىۋىتىنى) كۈتۈڭلار، بىزمۇ ئەلۋەتتە (شۇنى) كۈتىمىز»﴿122﴾.

اللہ تائالا پەيغەمبىرىنى پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن ئېلىپ كەلگەن نەرسىگە ئىمان ئېيمايدىغانلارغا تەھدىت سېلىش يۈزىسىدىن مۇنداق دېيىشكە بۇيرۇيدۇ: **﴿سىلەر ئۆز يولۇڭلار بويىچە ھەرىكەت قىلىڭلار﴾** يەنى ئۆز پرىنسىپىڭلار بويىچە قىلىڭلار. **﴿بىزمۇ ئۆز يولىمىز﴾** يەنى ئۆز پرىنسىپىمىز **﴿بويىچە ھەرىكەت قىلايلى. سىلەر (ئىشىڭلارنىڭ ئاقىۋىتىنى) كۈتۈڭلار، بىزمۇ ئەلۋەتتە، (شۇنى) كۈتىمىز﴾** يەنى ياخشى ئاقىۋەتنىڭ كىمگە بولىدىغانلىقىنى پات يېقىندا بىلىپ قالىسىلەر. شەك ـ شۈبھىسىزكى، زالىملار نىجات تاپالمايدۇ. اللہ تائالا پەيغەمبىرىگە قىلغان ۋەدىسىنى چوقۇم ئەمەلگە ئاشۇرىدۇ. اللہ تائالا ئۇنىڭغا ياردەم بەردى. ئۇنى كۈچلەندۈردى. ئۇنىڭ سۆزىنى ئۈستۈنلۈككە ئېرىشتۈردى. كاپىرلارنىڭ سۆزىنى خار قىلدى. اللہ تائالا غالىبتۇر ۋە ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر.

* * * * * * *

وَلِلَّهِ غَيۡبُ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَإِلَيۡهِ يُرۡجَعُ ٱلۡأَمۡرُ كُلُّهُۥ فَٱعۡبُدۡهُ وَتَوَكَّلۡ عَلَيۡهِۚ وَمَا رَبُّكَ
بِغَـٰفِلٍ عَمَّا تَعۡمَلُونَ ﴿١٢٣﴾

ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى غەيبنى بىلىش اللہ غا خاستۇر، ھەممە ئىش اللہ غا قايتۇرۇلىدۇ، اللہ غا ئىبادەت قىلغىن ۋە اللہ غا تەۋەككۇل قىلغىن (يەنى ھەممە ئىشىڭنى اللہ غا تاپشۇرغىن). پەرۋەردىگارىڭ قىلىۋاتقان ئىشلىرىڭلاردىن غاپىل ئەمەستۇر﴿123﴾.

www.munber.org

ﷲ تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى غەيبنى بىلىدىغانلىقىنى، قايتىپ بارىدىغان ئورۇننىڭ ئۆزىنىڭ دەرگاھى ئىكەنلىكىنى، ئىنسانلاردىن ھېساب ئالىدىغان كۈنى ھەر بىر ئادەمگە ئەمەلىگە قارىتا مۇكاپات ياكى جازا بېرىدىغانلىقىنى، بارلىق نەرسىلەرنى يارىتىش ﷲ تائالاغا خاس ئىكەنلىكىنى ۋە ھەممە ئىش ﷲ تائالاغا قايتۇرۇلىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ. ئاندىن ﷲ تائالا پەيغەمبىرىنى ﷲ تائالاغا ئىبادەت قىلىشقا ۋە بارلىق ئىشلاردا ئۇنىڭغا تەۋەككۇل قىلىشقا بۇيرۇدى. ﷲ تائالاغا تەۋەككۇل قىلغان ۋە ئۇنىڭغا قايتقان كىشىگە ﷲ تائالا يېتەرلىكتۇر.

﴿**پەرۋەردىگارىڭ قىلىۋاتقان ئىشلاردىن غاپىل ئەمەستۇر**﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! سېنى ئىنكار قىلغۇچىلارنىڭ قىلمىشلىرى ﷲ تائالاغا مەخپىي ئەمەستۇر. بەلكى ﷲ تائالا ئۇلارنىڭ ھەممە ئەھۋالىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر. ﷲ تائالا ئۇلارغا كەلگۈسىدە ئۇلارنىڭ شۇ قىلمىشلىرى ئۈچۈن دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئەڭ قاتتىق جازا بېرىدۇ. ئۇلارغا قارشى ساڭا ئەگەشكەنلەرگە دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ياردەم بېرىدۇ.

ﷲ تائالاغا شۈكۈرلەر بولسۇن! سۈرە ھۇدنىڭ تەپسىرى تۈگىدى.

www.munber.org

مەككىدە نازىل بولغان | سۈرە يۇسۇف | 111 ئايەت

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

الٓر ۚ تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱلْكِتَٰبِ ٱلْمُبِينِ ﴿١﴾ إِنَّآ أَنزَلْنَٰهُ قُرْءَٰنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢﴾ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ ٱلْقَصَصِ بِمَآ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ هَٰذَا ٱلْقُرْءَانَ وَإِن كُنتَ مِن قَبْلِهِۦ لَمِنَ ٱلْغَٰفِلِينَ ﴿٣﴾

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللہ نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

ئەلىف، لام، را. بۇ، روشەن كىتاب ئايەتلىرىدۇر[1]. ***شۈبھىسىزكى، سىلەرنى چۈشەنسۇن دەپ، ئۇنى ئەرەبچە قۇرئان قىلىپ نازىل قىلدۇق***[2]. ***بۇ قۇرئاننى ساڭا ۋەھىي قىلىش ئارقىلىق ئەڭ چىرايلىق قىسسىنى ساڭا بايان قىلىپ بېرىمىز، بۇنىڭدىن بۇرۇن بۇ قىسسىدىن ھەقىقەتەن بىخەۋەر ئىدىڭ***[3].

قۇرئاننىڭ سۈپەتلىرى توغرىسىدا

﴿**ئەلىف، لام، را**﴾ بۇ ئۈزۈپ ئوقۇلىدىغان ئېلىپبە ھەرپلىرى توغرىسىدا سۈرە بەقەرەنىڭ بېشىدا تەپسىلىي سۆزلىگەن. ﴿**بۇ، روشەن كىتاب ئايەتلىرىدۇر**﴾ يەنى بۇ روشەن بايان قىلىنغان قۇرئان ئايەتلىرى بولۇپ، ئوچۇق بولمىغان نەرسىلەرنى ئوچۇقلاشتۇرۇپ بېرىدۇ. ئۇنى ئايدىڭلاشتۇرۇپ تەپسىلى سۆزلەپ ئۆتتۇرق.

﴿**شۈبھىسىزكى، سىلەرنى چۈشەنسۇن دەپ، ئۇنى ئەرەبچە قۇرئان قىلىپ نازىل قىلدۇق**﴾ ئۇنىڭ ئەرەب تىلىدا نازىل قىلىنىشى شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ئەرەب تىلى ئەڭ پاساھەتلىك، ئەڭ راۋان، سۆزلۈككە ئەڭ باي، كۆڭۈلدىكىنى ئىپادىلەشتە ئەڭ كۈچلۈك بولغان بىر تىلدۇر.

شۇڭا اللہ تائالا ئەڭ شەرەپلىك كىتاب قۇرئاننى، ئەڭ شەرەپلىك تىل بىلەن ئەڭ شەرەپلىك پەيغەمبەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئەڭ شەرەپلىك پەرىشتە جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاستىسى ئارقىلىق نازىل قىلدى. قۇرئان ئەڭ شەرەپلىك زېمىندا نازىل قىلىندى. ئۇ يىللارنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ شەرەپلىك ئاي رامىزان ئېيىدا نازىل بولۇشقا باشلىدى. ئۇ ھەممە تەرەپتىن مۇكەممەلدۇر.

شۇڭا اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿**بۇ قۇرئاننى ساڭا ۋەھىي قىلىش ئارقىلىق**﴾ يەنى بۇ قۇرئاننى بىزنىڭ ساڭا ۋەھىي قىلغانلىقىمىز سەۋەبى بىلەن ﴿**ئەڭ چىرايلىق قىسسىنى ساڭا بايان قىلىپ بېرىمىز**﴾.

www.munber.org

بۇ ئايەتنىڭ نازىل بولۇش سەۋەبى توغرىسىدا

بۇ ئايەتنىڭ نازىل بولۇش سەۋەبى ھەققىدە ئىبنى جەرىر، ئىبنى ئاببا س رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، ساھابىلار: ئى رەسۇلۇللاھ! بىزگە قىسسە سۆزلەپ بەرگەن بولساڭ، دېدى. شۇنىڭ بىلەن: ﴿ئەڭ چىرايلىق قىسسىنى ساڭا بايان قىلىپ بېرىمىز﴾ دېگەن ئايەت نازىل بولدى.

* * * * * * *

إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَٰٓأَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَٰجِدِينَ ﴿٤﴾

ئۆز ۋاقتىدا يۇسۇف ئۆز ئاتىسىغا: «ئى ئاتا! مەن ھەقىقەتەن چۈشۈمدە 11 يۇلتۇزنىڭ ۋە ئاي بىلەن كۈننىڭ ماڭا سەجدە قىلغانلىقىنى كۆردۈم» دېدى[4].

يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ چۈشى توغرىسىدا

الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئى مۇھەممەد! قەۋمىڭگە سۆزلەپ بېرىدىغان قىسسىلەردىن، ئۇلارغا يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسىنى سۆزلەپ بەرگىن. ئۆز ۋاقتىدا يۇسۇف ئەلەيھىسسالام ئاتىسىغا كۆرگەن چۈشىنى ئېيتىپ بەردى. ئۇنىڭ ئاتىسى يەئقۇب ئەلەيھىسسالامدۇر. يەئقۇب ئەلەيھىسسالام ئىسھاق ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلىدۇر. ئىسھاق ئەلەيھىسسالام ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلىدۇر.

ئىبنى ئاببا س رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەرلەرنىڭ چۈشى ۋەھىيدۇر. تەپسىرشۇناسلار بۇ چۈشكە تەبىر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ئون بىر يۇلتۇز يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرىدىن دېرەك بېرىدۇ. يۇسۇف ئەلەيھىسسالامدىن باشقا، ئۇلار ئون بىر ئوغۇل ئىدى. كۈن بىلەن ئاي، ئۇنىڭ ئاتىسى بىلەن ئانىسىدىن دېرەك بېرىدۇ.

بۇ، ئىبنى ئاببا س، زەھھاك، قەتادە، سۇفيان سەۋرى ۋە ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد قاتارلىقلاردىن رىۋايەت قىلىنغان. بۇ چۈش 40 يىلدىن كېيىن ئەمەلىيەتتە يۈزبەرگەن. بەزى تەپسىرشۇناسلار سەكسەن يىلدىن كېيىن يۈز بەرگەن دەپمۇ قارايدۇ. ئۇ چۈش، يۇسۇف ئەلەيھىسسالام ئاتا - ئانىسىنى ئۆزىنىڭ پادىشاھلىق تەختىگە ئولتۇرغۇزغان، قېرىنداشلىرى ئالدىدا قاراپ تۇرغان چاغدا ئەمەلىيەتكە ئايلاندى: ﴿ئۇلار (شاھلارغا تازىم قىلىش ئادىتى بويىچە) يۇسۇفكە سەجدە قىلىشتى. ئۇ: «ئى ئاتا! مانا بۇ، بۇرۇن (كىچىك ۋاقتىمدا) كۆرگەن چۈشۈمنىڭ تەبىرىدۇر، ئۇ چۈشۈمنى پەرۋەردىگارىم ھەقىقەتەن راستىغا چىقاردى﴾[1].

* * * * * * *

قَالَ يَٰبُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُءْيَاكَ عَلَىٰٓ إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا۟ لَكَ كَيْدًا ۖ إِنَّ ٱلشَّيْطَٰنَ لِلْإِنسَٰنِ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٥﴾

---

[1] سۈرە يۇسۇف 100 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئاتىسى (يەنى يەئقۇب ئەلەيھىسسالام): «ئى ئوغلۇم! چۈشۈڭنى قېرىنداشلىرىڭغا ئېيتمىغىن، ساڭا سۇيىقەست قىلىپ سالمىسۇن، شەيتان ئىنسانغا ھەقىقەتەن ئاشكارا دۈشمەندۇر» دېدى ﴿5﴾.

يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتىسىنىڭ (شەيتاننىڭ ھىيلە ـ مىكرىدىن ساقلىنىشى ئۈچۈن) بۇ چۈشنى مەخپىي تۇتۇشقا بۇيرۇغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى يۈسۈف ئەلەيھىسسالامغا (ئۇ كۆرگەن چۈشنى ئاتىسىغا ئېيتىپ بەرگەن چاغدا)، ئېيتقان سۆزىدىن خەۋەر بېرىدۇ. بۇ چۈشنىڭ تەبىرى يۈسۈف ئەلەيھىسسالامغا ئۇنىڭ قېرىنداشلىرىنىڭ باش ئېگىشى، قېرىنداشلىرىنىڭ ئۇنى ھەددىدىن ئارتۇق چوڭ بىلگەنلىكتىن ئۇنىڭغا ئېھتىرام بىلدۈرۈپ ۋە ھۆرمەتلەپ سەجدە قىلىشتىن ئىبارەتتۇر.

يەئقۇب ئەلەيھىسسالام، يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆز قېرىنداشلىرىدىن بىرەرىگە بۇ چۈشنى سۆزلەپ بەرسە، قېرىنداشلىرىنىڭ ئۇنىڭغا (ھەسەت قىلىپ) قەست قىلىپ قويۇشىدىن قورقتى. يۈسۈف ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېدى: ﴿**چۈشۈڭنى قېرىنداشلىرىڭغا ئېيتمىغىن، ساڭا سۇيىقەست قىلىپ سالمىسۇن**﴾ يەنى ھىيلە ئىشلىتىپ، ساڭا زىيانكەشلىك قىلىپ قالمىسۇن.

ئىمام مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئەگەر سىلەرنىڭ بىرىڭلار ياخشى چۈش كۆرسە، ئۇنى سۆزلەپ بەرسۇن. ئەگەر يامان چۈش كۆرسە، يەنە بىر تەرىپىگە ئۆرۈلۈپ ياتسۇن، سول تەرىپىگە ئۈچ قېتىم تۈكۈرسۇن، اللە تائالاغا سېغىنىپ شۇ چۈشنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلىسۇن. ئۇ چۈشنى ھېچكىمگە سۆزلەپ بەرمىسۇن. شۇنداق قىلسا، ئۇ چۈش ئۇنىڭغا ھەرگىز زىيان سالمايدۇ».

ئىمام ئەھمەد، ئەبۇداۋۇد ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلار مۇئاۋىيە ئىبنى ھەيدە قۇشەيرىدىن رىۋايەت قىلغان باشقا بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قۇشنىڭ پۇتىغا ئېسىلىپ كۆرگەن چۈش تەبىر بېرىلمىسە، ئۇ چۈشكە رېئاللىقتا ئايلانمايدۇ. ئەگەر ئۇنىڭغا تەبىر بېرىلسە، ئۇ رېئاللىقتا ئايلىنىدۇ».

* * * * * * *

وَكَذَٰلِكَ يَجۡتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِن تَأۡوِيلِ ٱلۡأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعۡمَتَهُۥ عَلَيۡكَ وَعَلَىٰٓ ءَالِ يَعۡقُوبَ كَمَآ أَتَمَّهَا عَلَىٰٓ أَبَوَيۡكَ مِن قَبۡلُ إِبۡرَٰهِيمَ وَإِسۡحَٰقَۚ إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ﴿٦﴾

شۇنىڭغا (يەنى ساڭا ئۇلۇغ چۈش كۆرسەتكىنىگە) ئوخشاش، پەرۋەردىگارىڭ سېنى (پەيغەمبەرلىككە) تاللايدۇ، ساڭا چۈش تەبىرىنى بىلدۈرىدۇ، ئەجدادلىرىڭ ئىبراھىم، ئىسھاقلارغا ئىلگىرى اللە ئۆزىنىڭ ئۇلۇغ نېمىتىنى بەرگىنىدەك، ساڭىمۇ، يەئقۇب ئەۋلادىغىمۇ ئۆزىنىڭ ئۇلۇغ نېمىتىنى بېرىدۇ. شۈبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭ (ئۆز مەرھەمىتىگە كىمنىڭ لايىق ئىكەنلىكىنى) ئوبدان بىلگۈچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر ﴿6﴾.

www.munber.org

يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ چۈشكە تەبىر بېرىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى يۇسۇف ئەلەيھىسسالامغا پەرۋەردىگارىڭ سېنى تاللاپ بۇ يۇلتۇزلار بىلەن كۈن ۋە ئاينى ساڭا سەجدە قىلدۇرۇپ چۈش كۆرسەتتى، دېگەنلىكىنى بايان قىلدى.

﴿شۇنىڭغا (يەنى ساڭا ئۇلۇغ چۈش كۆرسەتكىنىگە) ئوخشاش، پەرۋەردىگارىڭ سېنى (پەيغەمبەرلىككە) تاللايدۇ، ساڭا چۈش تەبىرىنى بىلدۈرىدۇ﴾ سېنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتۇق ۋە ساڭا ۋەھيي قىلىش بىلەن ﴿ئەجدادلىرىڭ ئىبراھىم، ئىسھاقلارغا ئىلگىرى الله ئۆزىنىڭ ئۇلۇغ نېمىتىنى بەرگىنىدەك، ساڭىمۇ، يەئقۇب ئەۋلادىغىمۇ ئۆزىنىڭ ئۇلۇغ نېمىتىنى بېرىدۇ. شۈبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭ (ئۆز مەرھەمىتىگە كىمنىڭ لايىق ئىكەنلىكىنى) ئوبدان بىلگۈچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴾ يەنى الله تائالا پەيغەمبەرلىكنى كىمگە بېرىدىغانلىقىنى ئوبدان بىلىدۇ.

* * * * * * *

﴿لَّقَدۡ كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخۡوَتِهِۦٓ ءَايَٰتٞ لِّلسَّآئِلِينَ ﴿٧﴾ إِذۡ قَالُواْ لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَىٰٓ
أَبِينَا مِنَّا وَنَحۡنُ عُصۡبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَٰلٖ مُّبِينٍ ﴿٨﴾ ٱقۡتُلُواْ يُوسُفَ أَوِ ٱطۡرَحُوهُ أَرۡضٗا يَخۡلُ لَكُمۡ
وَجۡهُ أَبِيكُمۡ وَتَكُونُواْ مِنۢ بَعۡدِهِۦ قَوۡمٗا صَٰلِحِينَ ﴿٩﴾ قَالَ قَآئِلٞ مِّنۡهُمۡ لَا تَقۡتُلُواْ يُوسُفَ وَأَلۡقُوهُ فِي
غَيَٰبَتِ ٱلۡجُبِّ يَلۡتَقِطۡهُ بَعۡضُ ٱلسَّيَّارَةِ إِن كُنتُمۡ فَٰعِلِينَ ﴿١٠﴾

يۇسۇفنىڭ ۋە قېرىنداشلىرىنىڭ (قىسسىسىدە) سورىغۇچىلار ئۈچۈن (الله نىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان) ھەقىقەتەن نۇرغۇن ئالامەتلەر بار[7]. ئۆز ۋاقتىدا ئۇلار: «يۇسۇف ۋە ئۇنىڭ قېرىندىشى (يەنى بۇنيامىن) ئاتىمىزغا بىزدىنمۇ سۆيۈملۈكتۇر، ھالبۇكى، بىز (كۈچلۈك) جامائەدۇرمىز، ئاتىمىز (نىڭ ئۇ ئىككىسىنى بىزدىن ئارتۇق كۆرۈشى) ئەلۋەتتە روشەن خاتادۇر» دېيىشتى[8]. (ئۇلار) «يۇسۇفنى ئۆلتۈرۈۋېتىڭلار، ياكى ئۇنى يىراق بىر چەت جايغا تاشلىۋېتىڭلار، (شۇ چاغدا) ئاتاڭلارنىڭ مۇھەببىتى سىلەرگە قالىدۇ، بۇ (گۇناھ) تىن كېيىن (تەۋبە قىلىپ) ياخشى ئادەم بولۇپ كېتىسىلەر» دېيىشتى[9]. ئۇلاردىن بىرى سۆز قىلىپ: «يۇسۇفنى ئۆلتۈرمەڭلار، (ئەگەر ئۇنى ئاتىسىدىن يىراق قىلماقچى بولساڭلار، ئۇنى قۇدۇققا تاشلىۋېتىڭلار، ئۇنى يولدىن ئۆتكەن كارۋان ئېلىۋالسۇن» دېدى[10].

يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسى ۋە ئۇنىڭدىكى ئىبرەتلەر توغرىسىدا

الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسىدە ۋە ئۇنىڭ بىلەن قېرىنداشلىرى ھەققىدىكى خەۋەردە، بۇ توغرۇلۇق سورىغۇچىلار ۋە ئۇنى بىلىشنى تەلەپ قىلغۇچىلار ئۈچۈن ھەقىقەتەن نۇرغۇن ئىبرەت ۋە ۋەز - نەسىھەتلەر بار. ئۇ ئاجايىپ خەۋەر بولۇپ، ئۇنى خەۋەر قىلىش ھەقلىقتۇر. ﴿ئۆز ۋاقتىدا ئۇلار: «يۇسۇف ۋە ئۇنىڭ قېرىندىشى (يەنى بۇنيامىن) ئاتىمىزغا بىزدىنمۇ سۆيۈملۈكتۇر﴾ يەنى ئۇلار ئويلىغىنى بويىچە قەسەم قىلىشىپ الله تائالا بىلەن قەسەمكى، يۇسۇف ۋە ئۇنىڭ بىر ئانىدىن بولغان قېرىندىشى بۇنيامىن ئەلۋەتتە ﴿ئاتىمىزغا بىزدىنمۇ سۆيۈملۈكتۇر، ھالبۇكى، بىز (كۈچلۈك)

www.munber.org

جامائەدۇرمىز﴾ يەنى بىز بىر جامائەتتۇرمىز. بۇ ئىككى ئادەم قانداقمۇ بىر جامائەتتىن ئۈتە سۆيۈملۈك بولسۇن!

﴿ئاتىمىز (نىڭ ئۇ ئىككىسىنى بىزدىن ئارتۇق كۆرۈشى) ئەلۋەتتە روشەن خاتادۇر» دېيىشتى﴾ يەنى ئاتىمىزنىڭ ئۇ ئىككىسىنى بىزنىڭ ئالدىمىزغا قويۇشى ۋە ئۇ ئىككىسىنى بىزدىن ئارتۇق (ياخشى) كۆرۈشى ئەلۋەتتە خاتادۇر، دېيىشتى.

﴿(ئۇلار) «يۇسۇفنى ئۆلتۈرۈۋېتىڭلار، ياكى ئۇنى يىراق بىر چەت جايغا تاشلىۋېتىڭلار، (شۇ چاغدا) ئاتاڭلارنىڭ مۇھەببىتى سىلەرگە قالىدۇ﴾ ئۇلار: ئاتاڭلارنىڭ مۇھەببىتى سىلەرگە قىلىشى ئۈچۈن ئاتاڭلارنىڭ مۇھەببىتىنى سىلەردىن تارتىۋالغان بۇ ئادەمنى ئاتاڭلارنىڭ كۆز ئالدىدىن يوقىتىۋېتىڭلار. ئۇنى ئۆلتۈرۈۋېتىش ياكى يىراق بىر جايغا تاشلىۋېتىش بىلەن ئۇنىڭدىن قۇتۇلىسىلەر ۋە سىلەر ئاتاڭلارنىڭ مۇھەببىتى بىلەن قالىسىلەر، دېيىشتى.

﴿بۇ (گۇناھ) تىن كېيىن (تەۋبە قىلىپ) ياخشى ئادەم بولۇپ كېتىسىلەر» دېيىشتى ئۇلاردىن بىرى سۆز قىلىپ﴾ قەتادە ۋە مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق: سۆزنى قىلغۇچى ئۇلارنىڭ ھەممىدىن چوڭى بولۇپ، ئۇنىڭ ئىسمى روبىل ئىدى، دېدى. سۇددى: ئۇ سۆزنى قىلغىنى يەھۇزادۇر، دېدى. مۇجاھىد: ئۇ شەمئۇن سافادۇر، دېدى.

﴿«يۇسۇفنى ئۆلتۈرمەڭلار﴾ يەنى ئۇنى ئۈچ كۆرۈش ۋە يامان كۆرۈش (سىلەرنى) ئۇنى ئۆلتۈرۈشكە ئېلىپ بارمىسۇن، دېدى. ئۇلارغا ئۇنى ئۆلتۈرۈۋېتىشكە ھېچقانداق سەۋەب يوق ئىدى. چۈنكى الله تائالا ئۇنىڭدىن كۈتكەن ئۇنىڭغا پەيغەمبەرلىك بىلەن ۋەھىي قىلىش، ئۇنى مىسىر زېمىنىغا ئىگە قىلىش ۋە پادىشاھ قىلىش قاتارلىق ئىش چوقۇم ئىجرا قىلىنىدۇ ۋە ئەمەلىيلىشىدۇ. الله تائالا روبىلنىڭ سۆزى بىلەن ئۇلارنى يۇسۇفنى ئۆلتۈرۈشتىن ياندۇردى. ئۇلار يۇسۇفنى روبىلنىڭ كۆرسەتمىسى بىلەن قۇدۇققا تاشلىۋەتتى.

﴿ئۇنى يولدىن ئۆتكەن كارۋان ئېلىۋالسۇن» دېدى﴾ يەنى ئۇنى يولدىن ئۆتكەن يولۇچىلار ئېلىۋالسۇن، بۇنىڭ بىلەن سىلەر ئۇنىڭدىن قۇتۇلىسىلەر، ئۇنى ئۆلتۈرۈشنىڭ ھاجىتى يوق.

﴿(ئەگەر ئۇنى ئاتىسىدىن يىراق قىلماقچى بولساڭلار﴾ يەنى ئەگەر ئېيتقانلىرىڭلارنى قىلىشقا نىيەت قىلساڭلار، ئۇنى قۇدۇققا تاشلىۋېتىڭلار. ئىبنى ئەبۇھاتەم، سەلىمە ئىبنى فەزلىدىن مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاقنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇلار ھەقىقەتەن سىلە ـ رەھىمنى ئۈزۈش، ئاتا ـ ئانىسىنى قاخشىتىش، ھېچ گۇناھى بولمىغان (ئېغىزىدىن ئانا سۈتى پۇراپ تۇرىدىغان) نارىسىدە بالىغا مېھرى ـ شەپقەت قىلماسلىق، ھۆرمەتكە سازاۋەر، پەزىلەت ئىگىسى بولغان، ياشىنىپ قالغان ئادەمگە ھۆرمەت قىلماسلىق قاتارلىق چوڭ گۇناھ ئىشنى قىلىشقا بىرلىككە كەلدى. ئۇنىڭ خەتىرى الله تائالانىڭ دەرگاھىدا ناھايىتى چوڭدۇر. ئاتا ـ ئانىسىنى ھۆرمەت قىلىش پەرزەنتلەرنىڭ مەجبۇرىيىتىدۇر، شۇنداق تۇرۇقلۇق ئۇلار ئاتىسىنىڭ ياشىنىپ، كۆڭلىنىڭ نازۇكلىشىپ كەتكىنىگە قارىماي بالا بىلەن ئۇنىڭ سۆيۈملۈك ئاتىسىنىڭ ئارىسىنى ئايرىۋەتتى. نارىسىدە بالىنى ياخشى كۆرگەن كىشىنىڭ الله تائالانىڭ دەرگاھىدىكى دەرىجىسى يۇقىرىدۇر. ئۇلار ئاجىز، يېشى كىچىك، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ مېھرى ـ شەپقىتىگە ۋە مۇھەببىتىگە موھتاج بولغان بىر كىچىك بالىنى ئاتىسىدىن ئايرىۋەتتى. الله ئۇلارنى مەغپىرەت قىلسۇن! الله تائالا ئەڭ مەرھەمەتلىك زاتتۇر. ئۇلار ھەقىقەتەن ناھايىتى چوڭ گۇناھنى ئۈستىگە يۈكلىۋالدى.

* * * * * * *

www.munber.org

قَالُواْ يَـٰٓأَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأۡمَنَّا عَلَىٰ يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُۥ لَنَـٰصِحُونَ ﴿١١﴾ أَرۡسِلۡهُ مَعَنَا غَدٗا يَرۡتَعۡ وَيَلۡعَبۡ وَإِنَّا لَهُۥ لَحَـٰفِظُونَ ﴿١٢﴾

ئۇلار ئېيتتى: «ئى ئاتىمىز! نېمىشقا يۇسۇف توغرىسىدا بىزگە ئىشەنمەيسەن؟ ھالبۇكى، بىز ئۇنىڭغا ھەقىقەتەن ياخشى نىيەتتىمىز[11]*. ئەتە ئۇنى بىزگە قوشۇپ قويغىن، يەپ ـ ئىچىپ، ئويناپ ـ كۈلۈپ كىرسۇن، ئۇنى بىز چوقۇم ياخشى مۇھاپىزەت قىلىمىز»*[12].

قېرىنداشلىرىنىڭ يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنى سىرتقا ئېلىپ چىقىشقا رۇخسەت سورىغانلىقى توغرىسىدا

ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ چوڭ قېرىندىشى روبىلنىڭ كۆرسەتكىنى بويىچە يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنى ئېلىپ چىقىپ، ئۇنى قۇدۇققا تاشلىۋېتىشكە بىردەك كېلىشكەندىن كېيىن، ئاتىسى يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كىرىپ مۇنداق دېيىشتى: ﴿**نېمىشقا يۇسۇف توغرىسىدا بىزگە ئىشەنمەيسەن؟ ھالبۇكى، بىز ئۇنىڭغا ھەقىقەتەن ياخشى نىيەتتىمىز**﴾ بۇ بىر سەپسەتە ۋە قۇرۇق دەۋا بولۇپ (ئاتىسىنىڭ ئۇنى ياخشى كۆرگەنلىكىگە دىللىرىدا ھەسەت قىلغانلىقلىرىدىن)، ئۇلار ئۇنىڭ دەل ئەكسىنى قىلماقچى بولدى. ﴿**ئەتە ئۇنى بىزگە قوشۇپ قويغىن**﴾ يەنى ئۇنى بىز بىلەن ئەۋەتكىن.

﴿**يەپ ـ ئىچىپ، ئويناپ ـ كۈلۈپ كىرسۇن**﴾ ئىبنى ئابباس بۇ ئايەتنى مۇنداق تەپسىر قىلىدۇ: يۈگۈرۈپ ئويناپ كۆڭلى ئېچىلىپ كىرسۇن. قەتادە، زەھھاك، سۇددى ۋە باشقىلارمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش دېدى.

﴿**ئۇنى بىز چوقۇم ياخشى مۇھاپىزەت قىلىمىز»**﴾ ئۇلار، بىز ئۇنى قوغدايمىز، (سەن ئۈچۈن) ياخشى مۇھاپىزەت قىلىمىز، دېيىشتى.

* * * * * * *

قَالَ إِنِّي لَيَحۡزُنُنِيٓ أَن تَذۡهَبُواْ بِهِۦ وَأَخَافُ أَن يَأۡكُلَهُ ٱلذِّئۡبُ وَأَنتُمۡ عَنۡهُ غَٰفِلُونَ ﴿١٣﴾ قَالُواْ لَئِنۡ أَكَلَهُ ٱلذِّئۡبُ وَنَحۡنُ عُصۡبَةٌ إِنَّآ إِذٗا لَّخَٰسِرُونَ ﴿١٤﴾

يەئقۇب: «ئۇنى (يەنى يۇسۇفنى) ئېلىپ كەتسەڭلار راستلا خاتىرجەم بولالمايمەن، سىلەر غەپلەتتە قېلىپ، ئۇنى بۆرە يەپ قويۇشتىن ئەنسىرەيمەن» دېدى[13]*. ئۇلار: «بىز (كۈچلۈك) بىر جامائە تۇرۇقلۇق، ئۇنى بۆرىگە يېگۈزۈپ قويساق، ئۇ چاغدا بىز ئەلۋەتتە، زىيان تارتقۇچىلاردىن بولىمىز» دېدى*[14].

ئاتىسىنىڭ بەرگەن جاۋابى توغرىسىدا

الله تائالا ئۆزىنىڭ پەيغەمبىرى يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆز ئوغۇللىرىغا، ئۇلار يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنى ئۆزلىرى بىلەن سەھرادىكى ئوتلاققا ئېلىپ چىقىشقا رۇخسەت قىلىشنى ئاتىسىدىن سورىغاندا، ئۇنىڭغا جاۋابەن (ئاتىسىنىڭ) مۇنداق دېگەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ:

www.munber.org

﴿**ئۇنى (يەنى يۇسۇفنى) ئېلىپ كەتسەڭلار راستلا خاتىرجەم بولالمايمەن**﴾ يەنى سىلەر ئۇنى ئېلىپ كەتكەن ۋاقىت ئىچىدە ئۇنىڭدىن ئايرىلىش ماڭا ئېغىر كېلىدۇ. يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېيىشى ئۇنىڭ يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنى ھەددىدىن زىيادە ياخشى كۆرگەنلىكى، ئۇنىڭدا كاتتا ياخشىلىق، پەيغەمبەرلىك، يارىتىلىش ۋە ئەخلاق جەھەتتىكى كامالەت قاتارلىق ئالامەتلەردىن دېرەك بەرگەنلىكى ئۈچۈندۇر. الله تائالانىڭ سالامى ۋە مەرھەمىتى ئۇنىڭغا بولسۇن!

﴿**سىلەر غەپلەتتە قېلىپ، ئۇنى بۆرە يەپ قويۇشتىن ئەنسىرەيمەن**﴾ يەئقۇب ئەلەيھىسسالام: سىلەر ئوقيا ئېتىش، ماللىرىڭلارغا قاراش قاتارلىق ئىشلار بىلەن بولۇپ كېتىپ، ئۇنىڭ بىلەن كارىڭلار بولماي قېلىپ، سىلەر دىققەت قىلمىغان چاغدا ئۇنى بۆرە يەپ قويۇشىدىن قورقىمەن، دېدى. ئۇلار ئاتىسىدىن بۇ سۆزنى ئاڭلاپ، ئۇنى يۇسۇفكە قىلماقچى بولغان قەستلىرى ئۈچۈن بانا قىلماقچى بولۇشتى.

ئۇلار ئاتىسىغا شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدىلا جاۋاب بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**بىز (كۈچلۈك) بىر جامائە تۇرۇقلۇق، ئۇنى بۆرىگە يېگۈزۈپ قويساق، ئۇ چاغدا بىز ئەلۋەتتە، زىيان تارتقۇچىلاردىن بولىمىز**﴾ ئۇلار بىز بىر توپ كىشى تۇرۇقلۇق (ئەگەر بۆرە ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلىپ) ئۇنى ئارىمىزدىن يەپ كېتىپ قالسا، ئۇ چاغدا بىز ئەلۋەتتە ھالاك بولغۇچىلار ۋە ئاجىز كېلىپ قالغان كىشىلەر بولۇپ قالىمىز، دېيىشتى.

* * * * * * *

فَلَمَّا ذَهَبُوا۟ بِهِۦ وَأَجْمَعُوٓا۟ أَن يَجْعَلُوهُ فِى غَيَٰبَتِ ٱلْجُبِّ ۚ وَأَوْحَيْنَآ إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُم بِأَمْرِهِمْ هَٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٥﴾

ئۇلار يۇسۇفنى ئېلىپ چىقىپ كەتكەن ۋە ئۇنى قۇدۇققا تاشلاشنى بىردەك قارار قىلىشقان چاغدا، بىز يۇسۇفكە: «كەلگۈسىدە ئۇلارغا بۇ ئىشنى (سېنىڭ يۇسۇف ئىكەنلىكىڭنى) ئۇلار ئۇقمايدىغان پەيتتە ئېيتقىن» دەپ ۋەھيى قىلدۇق﴿15﴾.

يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇدۇققا تاشلانغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرى ئۇنى ئاتىسىدىن قايتا - قايتا سوراپ، ئاخىرى ئۇنى ئاتىسىنىڭ يېنىدىن ئېلىپ چىقىپ: ﴿**ئۇنى قۇدۇققا تاشلاشنى بىردەك قارار قىلىشقان چاغدا**﴾ بۇ قارار ئۇلارنىڭ يۇسۇفكە قىلغانلىرىنىڭ ناھايىتى چوڭ ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. چۈنكى ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇنى قۇدۇققا تاشلاشقا كېلىشتى. ئاتىسىنىڭ ئالدىدا ئۇنى ھۆرمەت قىلىدىغانلىقىنى، ئۇنىڭغا قۇچاق ئاچىدىغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭغا خۇشاللىق بېغىشلايدىغانلىقىنى ئىزھار قىلىش ئارقىلىق ئۇنى ئاتىسىنىڭ يېنىدىن ئېلىپ چىقىشتى.

ئېيتىلىشىچە، يەئقۇب ئەلەيھىسسالام يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنى ئۇلارغا قوشۇپ قويغان چاغدا ئۇنى قۇچاقلاپ، سۆيۈپ ۋە ئۇنىڭغا دۇئا قىلىپ ئۇزىتىپ قويغان ئىكەن.

سۇددى ۋە باشقىلار مۇنداق دەيدۇ: ئۇلار يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنى ئېلىپ ئاتىسىنىڭ كۆزىدىن غايىب بولۇپ، كۆرۈنمىگىدەك جايغا بارغاندا، بىردىنلا ئۇنىڭغا بولغان ھۆرمىتىنى ئەزىيەت بېرىشكە ئۆزگەرتىپ، تىللاش، ئۇرۇش ۋە ئۇنىڭدىن باشقا ئىشلار بىلەن ئۇنىڭغا ئەزىيەت بېرىشكە باشلىدى. ئۇنى تاشلاشقا كېلىشىۋالغان قۇدۇقنىڭ قېشىغا ئېلىپ كېلىپ ئارغامچا بىلەن باغلاپ قۇدۇققا ساڭگىلاتتى. ئەگەر ئۇ، ئۇلاردىن بىرىگە يالۋۇرۇپ يېلىنسا ئۇنى ئۇراتتى ۋە ھاقارەت قىلاتتى. ئەگەر ئۇ قۇدۇقنىڭ چۆرىسىگە ئېسىلىۋالسا، ئۇنىڭ ئىككى قولىغا ئۇراتتى. ئۇلار ئۇنى ساڭگىلىتىپ قۇدۇقنىڭ يېرىمىغا يەتكەندە

www.munber.org

ئارغامچىنى كېسىۋەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ سۇغا چۈشۈپ چۆكۈپ كەتتى. ئاندىن ئۇ قۇدۇقنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى راغۇفە دەپ ئاتىلىدىغان بىر تاشنىڭ ئۈستىگە چىقىپ ئولتۇردى.

﴿**بىز يۈسۈفكە: «كەلگۈسىدە ئۇلارغا بۇ ئىشنى (سېنىڭ يۈسۈف ئىكەنلىكىڭنى) ئۇلار ئۇقمايدىغان پەيتتە ئېيتقىن» دەپ ۋەھيى قىلدۇق**﴾ اللّٰه تائالا ئۆزىنىڭ مېھرى - شەپقىتىنى، مەرھەمىتىنى ۋە قىيىن ھالەتتە ئاسانلىقنى چۈشۈرىدىغانلىقىنى ئەسلىتىپ، يۈسۈف ئەلەيھىسسالام شۇ قىيىن ئەھۋالدا قالغان چاغدا، ئۇنىڭ كۆڭلىنىڭ تەسەللى تېپىشى ۋە خاتىرجەم بولۇشى ئۈچۈن مۇنداق ۋەھيى قىلغانلىقىنى بايان قىلدۇ: ئى يۈسۈف! سەن دۇچ كەلگەن بۇ ئىشلاردىن قايغۇرما، ساڭا بۇ ئەھۋالدىن قۇتۇلۇشنىڭ ياخشى بىر چارىسى تېپىلىدۇ. اللّٰه ئۇلارغا قارشى ساڭا ياردەم بېرىدۇ. سېنى ئۈستۈنلۈككە ئېرىشتۈرىدۇ. مەرتىۋەڭنى يۇقىرى كۆتۈرىدۇ. كەلگۈسىدە (سەن) ئۇلارنىڭ ساڭا قىلغان بۇ قىلمىشلىرىنى (ئۇلارغا) ئېيتىپ بېرىسەن.

﴿**ئۇلار ئۇقمايدىغان پەيتتە**﴾ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دېدى: ئۇلار سېنى تونىمايدىغان ۋە ئۇقمايدىغان پەيتتە، (سەن) ئۇلارنىڭ ساڭا قىلغان بۇ قىلمىشلىرىنى (ئۇلارغا) ئېيتىپ بېرىسەن.

* * * * * * *

وَجَآءُوٓ أَبَاهُمۡ عِشَآءٗ يَبۡكُونَ ﴿١٦﴾ قَالُواْ يَٰٓأَبَانَآ إِنَّا ذَهَبۡنَا نَسۡتَبِقُ وَتَرَكۡنَا يُوسُفَ عِندَ
مَتَٰعِنَا فَأَكَلَهُ ٱلذِّئۡبُۖ وَمَآ أَنتَ بِمُؤۡمِنٖ لَّنَا وَلَوۡ كُنَّا صَٰدِقِينَ ﴿١٧﴾ وَجَآءُو عَلَىٰ قَمِيصِهِۦ بِدَمٖ
كَذِبٖۚ قَالَ بَلۡ سَوَّلَتۡ لَكُمۡ أَنفُسُكُمۡ أَمۡرٗاۖ فَصَبۡرٞ جَمِيلٞۖ وَٱللَّهُ ٱلۡمُسۡتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾

ئۇلار كەچتە ئاتىسىنىڭ ئالدىغا يىغلاپ كېلىشتى[16]***. ئۇلار: «ئى ئاتىمىز! يۈسۈفنى نەرسىلىرىمىزنىڭ يېنىدا قويۇپ يۈگۈرۈشكىلى كېتىپ قېلىپتۇق، ئۇنى بۆرە يەپ كېتىپتۇ، راست گەپ قىلساقمۇ سەن بىزگە ئىشەنمەيسەن» دېيىشتى***[17]***. ئۇلار يۈسۈفنىڭ كۆڭلىكىنى يالغاندىن قانغا بوياپ ئېلىپ كېلىشكەن ئىدى. يەئقۇب: بۇئىشنى نەپسىڭلار سىلەرگە چىرايلىق كۆرسىتىپ قىلغۇزۇپتۇ. مەن پەقەت چىرايلىقچە سەۋر قىلىمەن، سىلەرنىڭ (مۇشۇ يالغان) سۆزۈڭلارنى كۆتۈرۈشۈمگە اللّٰه مەدەتكاردۇر» دېدى***[18].

يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرىنىڭ ئاتىسىغا كۆرسەتكەن ھىيلە - مىكرىسى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە، يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرى ئۇنى قۇدۇققا تاشلىۋەتكەندىن كېيىن كۆرسەتكەن باناسىدىن خەۋەر قىلىدۇ. ئۇلار كېچە قاراڭغۇلۇقىدا ئاتىسىنىڭ ئالدىغا يىغا - زارە قىلىشقان، يۈسۈف ئۈچۈن پۇشايمان ۋە نادامەتلەرنى ئىزھار قىلىشقان ۋە ئاتىسىنىڭ غېمىنى يېيىشكەن قىياپەتتە قايتىپ كېلىدۇ. ئۇلار "يۇز بەردى" دەپ ئويدۇرۇپ چىققان بۇ ئىشتىن ياسالمىلىق بىلەن ئۆزرە قىلىپ مۇنداق دېيىشتى: ﴿**يۈسۈفنى نەرسىلىرىمىزنىڭ يېنىدا**﴾ يەنى كىيىم - كېچەك ۋە نەرسە - كېرەكلىرىمىزنىڭ قېشىدا ﴿**قويۇپ يۈگۈرۈشكىلى كېتىپ قېلىپتۇق، ئۇنى بۆرە يەپ كېتىپتۇ**﴾ يەئقۇب ئەلەيھىسسالام ئەنسىرىگەن ۋە ھەزەر ئەيلىگەن ئىش مانا مۇشۇ ئىدى.

﴿**راست گەپ قىلساقمۇ سەن بىزگە ئىشەنمەيسەن**﴾ ئۇلار قىلغانلىرىغا يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنى ئىشەندۇرۇش ئۈچۈن، ناھايىتى چوڭ ھېسداشلىق قىلغان قىياپەتكە كىرىۋالغان ئىدى. ئۇلار: بىز بىلىمىز،

www.munber.org

ئەگەر بىز سىېنىڭچە راستچىللاردىن بولغان بولساقمۇ بۇ ئىشتا سەن بىزگە ئىشەنمەيسەن، بۇ قانداق بولغىنى؟ سەن بىزگە تۆھمەت قىلىۋاتىسەن. چۈنكى سەن ئۇنى بۆرە يەپ قويۇشىدىن ئەنسىرىگەن ئىدىڭ. ئۇنى بۆرە يەپ كېتىپتۇ. يۈز بەرگەن بۇ ئىشنىڭ غەلىتە بولغانلىقى ۋە شۇنداقلا بىزنىڭ بۇ ئىشىمىزغا توغرىلىنىپ قالغانلىقى ئۈچۈنلا سەن بىزنى يالغانچى دېيىشكە ھەقلىق ئەمەسسەن، دېيىشتى.

﴿**ئۇلار يۇسۇفنىڭ كۆڭلىكىنى يالغاندىن قانغا بوياپ ئېلىپ كېلىشكەن ئىدى**﴾ ئۇلار بۇ ئىشى بىلەن ئۆزلىرى كېلىشىۋالغان ھىيلە - مىكرىنى راستقا چىقىرىشقا ئۇرۇنۇۋاتاتتى.

مۇجاھىد، سۇددى ۋە بىر قانچە كىشىلەرنىڭ ئېيتىشىچە ئۇلار بىر قوزىنى بوغۇزلاپ، ئۇنىڭ قېنى بىلەن يۇسۇفنىڭ كۆڭلىكىنى بويىغان. ئۇلار ئۇنىڭ بىلەن بۆرە ئۇنى بۇ كۆڭلىكى بىلەن يەپ كېتىپتۇ، كۆڭلىكى ئۇنىڭ قېنى بىلەن بويىلىپ كېتىپتۇ، دېگەن گۇمانغا سالماقچى بولغان. لېكىن ئۇلارئۇنىڭ كۆڭلىكىنى يىرتىۋېتىشنى ئۇنتۇغان. شۇڭا بۇ قىلمىش اللہ نىڭ پەيغەمبىرى يەئقۇب ئەلەيھسسالامنىڭ ئالدىدا چىنىپ قالغان.

يەئقۇب ئەلەيھسسالام كۆڭلىدە ئۇلارنىڭ ئىشىدىن گۇمانلانغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلارغا ئارقىسىنى قىلىپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**بۇئىشنى نەپسىڭلار سىلەرگە چىرايلىق كۆرسىتىپ قىلغۇزۇپتۇ. مەن پەقەت چىرايلىقچە سەۋر قىلىمەن**﴾ يەنى سىلەر كېلىشىپ قىلغان بۇ ئىشقا (اللہ ئۆز ياردىمى ۋە مېھرى - شەپقىتى بىلەن ئۇنى ئايدىڭلاشتۇرغىچە) مەن چىرايلىقچە سەۋر قىلىمەن.

﴿**سىلەرنىڭ (مۇشۇ يالغان) سۆزۈڭلارنى كۆتۈرۈشۈمگە اللہ مەدەتكاردۇر**﴾ يەنى سىلەر دەۋاتقان مۇشۇ يالغان سۆزلىرىڭلارنى ۋە ھىيلە - مىكرىڭلارنى كۆتۈرۈشۈمگە اللہ تائالا مەدەتكاردۇر.

* * * * * * *

وَجَآءَتۡ سَيَّارَةٞ فَأَرۡسَلُواْ وَارِدَهُمۡ فَأَدۡلَىٰ دَلۡوَهُۥۖ قَالَ يَٰبُشۡرَىٰ هَٰذَا غُلَٰمٞۚ وَأَسَرُّوهُ بِضَٰعَةٗۚ
وَٱللَّهُ عَلِيمُۢ بِمَا يَعۡمَلُونَ ﴿١٩﴾ وَشَرَوۡهُ بِثَمَنِۭ بَخۡسٖ دَرَٰهِمَ مَعۡدُودَةٖ وَكَانُواْ فِيهِ مِنَ
ٱلزَّٰهِدِينَ ﴿٢٠﴾

بۇ يەردىن بىر كارۋان ئۆتتى، ئۇلار سۇچىسىنى (سۇ ئېلىپ كېلىشكە) ئەۋەتتى، ئۇ سوغىسىنى قۇدۇققا تاشلىدى ۋە: «خۇش خەۋەر! مانا بىر ئوغۇل بالا» دېدى. ئۇلار ئۇنى تىجارەت مېلى سۈپىتىدە مەخپىي تۇتۇشتى، ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىنى اللہ بىلىپ تۇرغۇچىدۇر﴿19﴾*. ئۇلار يۇسۇفنى ساناقلىق بىر قانچە تەڭگىگە ئەرزان باھادا سېتىۋەتتى، چۈنكى ئۇلار يۇسۇفكە قىزىقمىغان ئىدى*﴿20﴾.

يۇسۇف ئەلەيھسسالامنىڭ قۇدۇقتىن چىقىرىلغانلىقى ۋە ئۇنىڭ سېتىلغانلىقى توغرىسىدا

اللہ تائالا بۇ ئايەتتە، يۇسۇف ئەلەيھسسالامنىڭ قېرىنداشلىرى ئۇنى ھېلىقى قۇدۇققا تاشلاپ (يالغۇز قالدۇرۇپ) كەتكەندىن كېيىن، بېشىدىن ئۆتكەن ئىشلاردىن خەۋەر قىلىدۇ.

ئەبۇبەكرى ئىبنى ئىياش مۇنداق دەيدۇ: يۇسۇف ئەلەيھسسالام قۇدۇقتا ئۈچ كۈن تۇرغان.

مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق مۇنداق دەيدۇ: يۇسۇف ئەلەيھسسالامنىڭ قېرىنداشلىرى، ئۇنى قۇدۇققا تاشلىغاندىن كېيىن، شۇ كۈنى ئۇلار قۇدۇقنىڭ ئەتراپىدا ئولتۇرۇپ ئۇنىڭ نېمە بولىدىغانلىقىغا ۋە قانداق ئىش يۈز بېرىدىغانلىقىغا قارىدى. شۇنىڭ بىلەن اللہ تائالا يۇسۇف ئەلەيھسسالامنىڭ قېشىغا بىر كارۋاننى كېلىشكە مۇيەسسەر قىلدى. كارۋان شۇ قۇدۇققا يېقىن بىر جايغا چۈشكۈن قىلىپ، سۇچىسىنى قۇدۇقتىن سۇ

www.munber.org

ئېلىپ كېلىشكە ئەۋەتتى. سۇچى قۇدۇق بېشىغا كېلىپ چېلەكنى قۇدۇققا ساڭگىلاتقاندا، يۇسۇف ئەلەيھىسسالام چېلەككە چىڭ ئېسىلىۋالدى. سۇچى ئۇنى تارتىپ چىقىپ خۇشال بولغان هالدا مۇنداق دېدى: ﴿«خۇش خەۋەر! مانا بىر ئوغۇل بالا»﴾.

﴿**ئۇلار ئۇنى تىجارەت مېلى سۈپىتىدە مەخپىي تۇتۇشتى**﴾ ئەۋفى بۇ ئايەت ھەققىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: يەنى يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرى ئۇنىڭ ئىشىنى مەخپىي تۇتۇشتى. ئۇنىڭ ئۆزلىرىنىڭ قېرىندىشى ئىكەنلىكىنى يوشۇردى. يۇسۇف ئەلەيھىسسالاممۇ قېرىنداشلىرىنىڭ ئۆلتۈرۈۋېتىشىدىن قورقۇپ ئۆز ئىشىنى يوشۇردى ۋە سېتىلىشنى ئىختىيار قىلدى. ئۇنىڭ قېرىنداشلىرى كارۋاننىڭ سۇچىسىغا يۇسۇفنىڭ سېتىلىدىغان بالا ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. سۇچى ھەمراھلىرىغا: ﴿«**خۇش خەۋەر! مانا بىر ئوغۇل بالا**»﴾ ئۇ سېتىلىدىكەن، دەپ توۋلىدى. شۇنداق قىلىپ (ئۇنىڭ) قېرىنداشلىرى ئۇنى سېتىۋەتتى.

﴿**ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىنى الله بىلىپ تۇرغۇچىدۇر**﴾ يەنى الله تائالا يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرىنىڭ ۋە ئۇنى سېتىۋالغۇچىلارنىڭ قىلمىشلىرىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر. الله ئۇلارنىڭ بۇ قىلمىشلىرىنى ئۆزگەرتىشكە ۋە يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنى قوغداشقا قادىردۇر. لېكىن الله تائالانىڭ بۇ ئىشتا ھېكمىتى ۋە ئالدىنئالا ئورۇنلاشتۇرۇشى بولغانلىقى ئۈچۈن، بۇ ئىشنى شۇ ئالدىنئالا ئورۇنلاشتۇرۇش ۋە ئالدىنئالا چىقىرىلغان ھۆكۈم بويىچە ئىجرا قىلىنىشقا قالدۇردى. ﴿يارىتىش ۋە ئەمر قىلىش (يەنى كائىناتنى تەسەررۇپ قىلىش) راستىنلا الله نىڭ ئىلكىدىدۇر. ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى الله نىڭ دەرىجىسى كاتتىدۇر﴾[1].

ئالدىدىكى تەپسىرى بولۇۋاتقان ئايەتتە الله تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا: مەن سېنىڭ قەۋمىڭنىڭ ساڭا يەتكۈزۈۋاتقان ئەزىيەتلىرىنى بىلىپ تۇرىمەن. مەن ئۇلارغا ئىنكاس قايتۇرۇشقا قادىرمەن. لېكىن مەن ئۇلارغا مۆھلەت بېرىمەن. ئاندىن خۇددى يۇسۇف ئەلەيھىسسالامغا قېرىنداشلىرى ئۈستىدىن ھۆكۈمرانلىق قىلىشنى ۋە ياخشى ئاقىۋەتنى ئاتا قىلغىنىمدەك، ساڭمۇ ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن ھۆكۈمرانلىق قىلىشنى ۋە ياخشى ئاقىۋەتنى ئاتا قىلىمەن، دېگەنلىكىنى ئىشارەت قىلىدۇ ۋە بىلدۈرىدۇ.

﴿**ئۇلار يۇسۇفنى ساناقلىق بىر قانچە تەڭگىگە ئەرزان باھادا سېتىۋەتتى**﴾ مۇجاھىد ۋە ئىكرىمە: الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئۇنى ئۇنىڭ قېرىنداشلىرى ئازغىنا پۇلغا سېتىۋەتتى دەيدۇ، دېدى. يەنى ئۇلار ئۇنى ناھايىتى ئەرزان باھادا ساتتى. چۈنكى ئۇلار ئۇنىڭغا قىزىقمايتتى. ئەگەر سېتىۋالغۇچىلار ئۇنى ھەقسىز تەلەپ قىلغان بولسىمۇ ئۇنىڭ قېرىنداشلىرى بۇنى چوقۇم قوبۇل قىلاتتى. ئۇلار ئۇنى ئەڭ ئەرزان باھادا ساتقانلىقى ئۈچۈن الله تائالا: ﴿**ساناقلىق بىر قانچە تەڭگىگە ئەرزان باھادا سېتىۋەتتى**﴾ دېدى.

ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: ئۇلار ئۇنى 20 تەڭگىگە ساتقان دېدى. ئىبنى ئابباس، نەۋف بەككالى، سۇددى، قەتادە ۋە ئەتىيە ئەۋفىي قاتارلىقلارمۇ ئىبنى مەسئۇدقا ئوخشاش دېدى ۋە: ئۇلار 20 تەڭگىنى ئىككى تەڭگىدىن بۆلۈشتى، دېگەننى قوشۇپ قويدى.

﴿**چۈنكى ئۇلار يۇسۇفكە قىزىقمىغان ئىدى**﴾ زەھھاك بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ئۇلار يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى، غالىب ۋە بۈيۈك الله تائالانىڭ دەرگاھىدا مەرتىۋىسىنىڭ يۇقىرى ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتى.

* * * * * * *

---

[1] سۈرە ئەئراف 54 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

وَقَالَ ٱلَّذِى ٱشۡتَرَىٰهُ مِن مِّصۡرَ لِٱمۡرَأَتِهِۦٓ أَكۡرِمِى مَثۡوَىٰهُ عَسَىٰٓ أَن يَنفَعَنَآ أَوۡ نَتَّخِذَهُۥ وَلَدٗاۚ
وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِى ٱلۡأَرۡضِ وَلِنُعَلِّمَهُۥ مِن تَأۡوِيلِ ٱلۡأَحَادِيثِۚ وَٱللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰٓ أَمۡرِهِۦ
وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعۡلَمُونَ ﴿٢١﴾ وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُۥٓ ءَاتَيۡنَٰهُ حُكۡمٗا وَعِلۡمٗاۚ وَكَذَٰلِكَ نَجۡزِى
ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿٢٢﴾

ئۇنى سېتىۋالغان مىسىرلىق ئادەم ئايالىغا: «ئۇنى ياخشى كۈتكىن، بىزگە ئەسقاتار ياكى بالا قىلىۋالارمىز» دېدى. شۇنىڭدەك (يەنى يۇسۇفنى قۇدۇقتىن قۇتقۇزغىنىمىزدەك) يۇسۇفنى (مىسىر) زېمىنىغا يەرلەشتۈردۇق، ئۇنىڭغا چۈش تەبىرىنى ئۆگەتتۇق، اللّٰه (خالىغان) ئىشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا قادىردۇر، لېكىن ئىنسانلارنىڭ تولىسى (بۇنى) ئۇقمايدۇ﴿21﴾. يۇسۇف قىرانىغا يەتكەندە، ئۇنىڭغا ھېكمەت بىلەن ئىلىم ئاتا قىلدۇق، ياخشى ئىش قىلغۇچىلارنى شۇنداق مۇكاپاتلايمىز﴿22﴾.

يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ مىسىردىكى كەچۈرمىشلىرى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ يۇسۇف ئەلەيھىسسالامغا بولغان مېھرى - شەپقىتىدىن ئۇنىڭغا مىسىرلىق ئادەمنى ئۇچراشتۇرغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ. ئۇ ئادەم ئۇنى سېتىۋېلىپ ئۇنىڭغا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلدى، ھۆرمەت قىلدى ۋە ئائىلىسىنى ئۇنىڭغا ياخشى قاراشقا تەۋسىيە قىلدى. ئۇ ئادەم، يۇسۇف ئەلەيھىسسالامدىكى ياخشىلىق ئالامەتلىرىنى بايقىغان ئىدى. شۇڭا ئۇ ئايالىغا مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇنى ياخشى كۈتكىن، بىزگە ئەسقاتار ياكى بالا قىلىۋالارمىز**﴾ ئۇنى سېتىۋالغان ئادەم مىسىرنىڭ ۋەزىرى ئەزىز ئىدى.

ئەبۇئىسھاق ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەڭ پاراسەتلىك ئىنسان ئۈچتۇر؛ ئۇلارنىڭ بىرى ئايالىغا: ﴿**ئۇنى ياخشى كۈتكىن**﴾ دېگەن مىسىرلىق ئەزىزدۇر. ئىككىنچىسى، ئاتىسىغا: ﴿ئى ئاتا، ئۇنى سەن ئىشلەتكىن، بۇ سەن ئىشلەتكەنلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسىدۇر، كۈچلۈك، ئىشەنچلىكتۇر﴾[1] دېگەن ئايالدۇر. ئۈچىنچىسى؛ ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى خەلىپىلىككە تەيىنلەپ قويغان ئەبۇبەكرى سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدۇر.

﴿**شۇنىڭدەك (يەنى يۇسۇفنى قۇدۇقتىن قۇتقۇزغىنىمىزدەك) يۇسۇفنى (مىسىر) زېمىنىغا يەرلەشتۈردۇق، ئۇنىڭغا چۈش تەبىرىنى ئۆگەتتۇق، اللّٰه (خالىغان) ئىشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا قادىردۇر**﴾ يەنى ئەگەر اللّٰه تائالا بىرەر ئىشنى قىلىشنى ئىرادە قىلسا، ھېچقانداق توسالغۇ ۋە قارشىلىقتا ئۇچرىمايدۇ. بەلكى اللّٰه تائالا ئۆزىدىن باشقا ھەممە نەرسىنىڭ ئۈستىدىن غالىبتۇر.

سەئىد ئىبنى جۇبەير رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ اللّٰه تائالانىڭ: ﴿**اللّٰه (خالىغان) ئىشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا قادىردۇر**﴾ دېگەن ئايىتىنى مۇنداق تەپسىر قىلىدۇ: يەنى اللّٰه تائالا ئۆزى خالىغان نەرسىنى قىلغۇچىدۇر.

﴿**لېكىن ئىنسانلارنىڭ تولىسى (بۇنى) ئۇقمايدۇ**﴾ يەنى ئۇلار اللّٰه تائالانىڭ مەخلۇقاتلىرىدىكى ھېكمىتىنى، مېھرى شەپقىتىنى ۋە خالىغان نەرسىنى قىلىدىغانلىقىنى ئۇقمايدۇ.

---

[1] سۈرە قەسەس 26 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿**يۈسۈف قىرانىغا يەتكەندە**﴾ يەنى يۈسۈف ئەلەيھىسسالام چوڭ بولۇپ ئەقلى توشقان، تەن قۇرۇلۇشى يېتىلىشكەن چاغدا: ﴿**ئۇنىڭغا ھېكمەت بىلەن ئىلىم ئاتا قىلدۇق**﴾ يەنى ئۇنىڭغا پەيغەمبەرلىكنى بەردۇق. اللہ تائالا ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىكىنى ئەنە شۇ قەۋملەر ئارىسىدا ئاتا قىلدى. ﴿**ياخشى ئىش قىلغۇچىلارنى شۇنداق مۇكاپاتلايمىز**﴾ يەنى يۈسۈف ئەلەيھىسسالام ياخشى ئىش قىلغۇچى ۋە اللہ تائالاغا ئىتائەتمەنلىك بىلەن ئەمەل قىلغۇچى ئىدى.

* * * * * * *

وَرَٰوَدَتۡهُ ٱلَّتِي هُوَ فِي بَيۡتِهَا عَن نَّفۡسِهِۦ وَغَلَّقَتِ ٱلۡأَبۡوَٰبَ وَقَالَتۡ هَيۡتَ لَكَۚ قَالَ مَعَاذَ ٱللَّهِۖ إِنَّهُۥ رَبِّيٓ أَحۡسَنَ مَثۡوَايَۖ إِنَّهُۥ لَا يُفۡلِحُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٢٣﴾

يۈسۈف تۇرۇۋاتقان ئۆيدىكى ئايال (يەنى زۇلەيخا) يۈسۈفتىن ئۆزى بىلەن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلدى، ئۇ ئىشىكلەرنى تاقىۋېتىپ: «بېرى كەل!» دېدى. يۈسۈف: «خۇدا پاناھ بەرسۇن! ئۇ (يەنى ئېرىڭ) ھەقىقەتەن مېنىڭ خوجايىنىمدۇر، ئۇ مېنى ياخشى كۈتتى. ئۆزىگە زۇلۇم قىلغۇچىلار ھەقىقەتەن نىجات تاپالمايدۇ» دېدى﴿23﴾.

ئەزىزنىڭ ئايالىنىڭ يۈسۈف ئەلەيھىسسالامغا ئاشىق بولۇپ قېلىشى ۋە ئۇ ئايالنىڭ ئۇنىڭغا ئىشلەتكەن ھىيلە ـ مىكرى توغرىسىدا

اللہ تائالا بۇ ئايەتتە، ئەزىزنىڭ ئايالىنىڭ ئىشلىرىدىن خەۋەر قىلىدۇ. يۈسۈف ئەلەيھىسسالام مىسىردا بۇ ئايالنىڭ ئۆيىدە تۇراتتى. ئەزىز ئايالىغا يۈسۈف ئەلەيھىسسالامغا ياخشى قاراشقا تەۋسىيە قىلغان ئىدى. بۇ ئايال يۈسۈف ئەلەيھىسسالامدىن ئۆزى بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلدى. چۈنكى ئۇ ئايال يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاجايىپ كېلىشكەن، گۈزەل چىرايىغا ئاشىق بولۇپ قالغان ئىدى. بۇ ئاشىقلىق ئۇنى يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىدا چىرايلىق ياسىنىشقا ئېلىپ باردى. ئۇ ئىشىكلەرنى تاقىۋېتىپ يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنى ئۆزىگە چاقىرىپ ﴿**«بېرى كەل!» دېدى**﴾.

يۈسۈف ئەلەيھىسسالام بۇنىڭدىن ئۆزىنى تارتتى ۋە ﴿**«خۇدا پاناھ بەرسۇن! ئۇ (يەنى ئېرىڭ) ھەقىقەتەن مېنىڭ خوجايىنىمدۇر، ئۇ مېنى ياخشى كۈتتى**﴾ يەنى سېنىڭ ئېرىڭ مېنىڭ خوجايىنىمدۇر. ئۇ ماڭا ياخشىلىق قىلدى، مەن ئۇنىڭ ئايالىغا ئەسكىلىك قىلىش بىلەن جاۋاب قايتۇرمايمەن. ﴿**ئۆزىگە زۇلۇم قىلغۇچىلار ھەقىقەتەن نىجات تاپالمايدۇ» دېدى**﴾ بۇ ئايەتنى مۇجاھىد، سۇددى، مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق ۋە باشقىلار شۇنداق تەپسىر قىلغان.

* * * * * * *

وَلَقَدۡ هَمَّتۡ بِهِۦۖ وَهَمَّ بِهَا لَوۡلَآ أَن رَّءَا بُرۡهَٰنَ رَبِّهِۦۚ كَذَٰلِكَ لِنَصۡرِفَ عَنۡهُ ٱلسُّوٓءَ وَٱلۡفَحۡشَآءَۚ إِنَّهُۥ مِنۡ عِبَادِنَا ٱلۡمُخۡلَصِينَ ﴿٢٤﴾

ئۇ (يەنى زۇلەيخا) يۈسۈفكە (يېقىنچىلىق قىلىشقا) بەل باغلىدى، پەرۋەردىگارىنىڭ روشەن دەلىلىنى كۆرمىگەن بولسا، يۈسۈفمۇ ئۇنىڭغا مايىل بولغان بولاتتى. بىز يۈسۈفنى گۇناھتىن ۋە سەت ئىشتىن ئەنە شۇنداق ساقلىدۇق، شۈبھىسىزكى، يۈسۈف بىزنىڭ سادىق بەندىلىرىمىزدىن ئىدى﴿24﴾.

www.munber.org

﴿**يۇسۇفمۇ ئۇنىڭغا مايىل بولغان بولاتتى**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ئىمام بەغەۋىي بەزى تەكشۈرۈپ، مۇھاكىمە يۈرگۈزگۈچى تەپسىرشۇناس ئالىملاردىن: يۇسۇفمۇ ئۇنىڭ تەلىپىنى ئورۇنلاشنى ئويلاپ قالغان بولاتتى، دەپ تەپسىر قىلغانلىقىنى رىۋايەت قىلغان.

ئاندىن ئىمام بەغەۋىي بۇ ئورۇندا ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەنلىكىنى دەلىل ئاساسىدا كەلتۈردى: «الله تائالا پەرىشتىلەرگە ئېيتىدۇ: ئەگەر بىر بەندەم بىرەر ياخشىلىقنى قىلىشنى نىيەت قىلسا، ئۇنىڭغا ئۇ نىيىتى ئۈچۈن بىر ياخشى ئىشنىڭ ساۋابىنى يېزىڭلار. ئەگەر ئۇ بىر يامان ئىشنى نىيەت قىلسا، ئاندىن ئۇنى ئەمەلىيەتتە قىلمىسا، ئۇنىڭغا بىر ياخشىلىقنى يېزىڭلار. ئۇ پەقەت ئۇنى قىلىشنى مەندىن قورقۇپ تەرك ئەتتى. ئەگەر ئۇ يامان ئىشنى ئەمەلىيەتتە قىلسا، ئۇنىڭغا بىر يامانلىقنىڭ گۇناھىنى يېزىڭلار» بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

بەزى تەپسىرشۇناسلار مەزكۇر ئايەتنى: يۇسۇف ئەلەيھىسسالام ئۇ ئايالنى ئۇرۇشقا بەلباغلىغان، دەپ تەپسىر قىلدى. يۇسۇف ئەلەيھىسسالام كۆرگەن روشەن دەلىلگە كەلسەك، بۇ ھەقتە بىر قانچە خىل قاراش بولۇپ، ئىبنى جەرىر مۇنداق دېگەن: ئۇ ئۆزى الله تائالانىڭ قىلىشنى ئويلىغان شۇ يامان ئىشتىن توسىدىغان دەلىللىرىدىن بىرىنى كۆردى.

بۇ دەلىل: يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ ياكى پەرىشتىنىڭ سۈرىتى بولۇشىمۇ ياكى شۇ ئىشتىن توسىدىغان بىر پارچە خەت بولۇشىمۇ مۇمكىن. يۇقىرىقىلاردىن بىرىنى مۇئەييەنلەشتۈرۈشكە ھېچقانداق پاكىت يوق. شۇڭا ئەڭ توغرىسى ئۇنى الله تائالا ئېيتقاندەك شۇ پېتى قالدۇرۇش كېرەك.

﴿**بىز يۇسۇفنى گۇناھتىن ۋە سەت ئىشتىن ئەنە شۇنداق ساقلىدۇق**﴾ يەنى بىز ئۇنىڭغا پاكىت كۆرسىتىپ، ئۇنى مايىل بولغان ئىشتىن ساقلىغىنىمىزدەك بىز ئۇنى ئۇنىڭ ھەممە ئىشلىرىدا يامان ئىشتىن ۋە قەبىھ ئىشتىن ساقلايمىز.

﴿**شۈبھىسىزكى، يۇسۇف بىزنىڭ سادىق بەندىلىرىمىزدىن ئىدى**﴾ يەنى ئۇنى تاللانغان، پاك ۋە ياخشى كىشىلەردىن قىلدۇق. الله تائالانىڭ مەغپىرىتى ۋە سالامى ئۇنىڭغا بولسۇن!

* * * * * * *

وَٱسۡتَبَقَا ٱلۡبَابَ وَقَدَّتۡ قَمِيصَهُۥ مِن دُبُرٖ وَأَلۡفَيَا سَيِّدَهَا لَدَا ٱلۡبَابِۚ قَالَتۡ مَا جَزَآءُ مَنۡ
أَرَادَ بِأَهۡلِكَ سُوٓءًا إِلَّآ أَن يُسۡجَنَ أَوۡ عَذَابٌ أَلِيمٞ ﴿٢٥﴾ قَالَ هِيَ رَٰوَدَتۡنِي عَن نَّفۡسِيۚ وَشَهِدَ
شَاهِدٞ مِّنۡ أَهۡلِهَآ إِن كَانَ قَمِيصُهُۥ قُدَّ مِن قُبُلٖ فَصَدَقَتۡ وَهُوَ مِنَ ٱلۡكَٰذِبِينَ ﴿٢٦﴾ وَإِن كَانَ
قَمِيصُهُۥ قُدَّ مِن دُبُرٖ فَكَذَبَتۡ وَهُوَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿٢٧﴾ فَلَمَّا رَءَا قَمِيصَهُۥ قُدَّ مِن دُبُرٖ قَالَ إِنَّهُۥ
مِن كَيۡدِكُنَّۖ إِنَّ كَيۡدَكُنَّ عَظِيمٞ ﴿٢٨﴾ يُوسُفُ أَعۡرِضۡ عَنۡ هَٰذَاۚ وَٱسۡتَغۡفِرِي لِذَنۢبِكِۖ إِنَّكِ كُنتِ
مِنَ ٱلۡخَاطِـِٔينَ ﴿٢٩﴾

ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسى (يۇسۇف چىقىپ كېتىش ئۈچۈن، زۇلەيخا ئۇنى قايتۇرۇپ كېلىش ئۈچۈن) ئىشىككە قاراپ يۈگۈرۈشتى. (بۇ چاغدا) ئۇ (يەنى زۇلەيخا) يۇسۇفنىڭ كۆڭلىكىنى ئارقىسىدىن (تارتىپ)

www.munber.org

يىرتىۋەتتى، ئىشىك ئالدىدا ئۇنىڭ (يەنى زۇلەيخانىڭ) ئېرى بىلەن دوقۇرۇشۇپ قېلىشتى. ئۇ (يەنى زۇلەيخا): «سېنىڭ ئەھلىيەڭنى دەپسەندە قىلماقچى بولغان ئادەمنى پەقەت زىندانغا تاشلاش ياكى قاتتىق قىيناش بىلەن جازالاش كېرەك» دېدى﴿25﴾. يۇسۇف: «ئۇ (يەنى زۇلەيخا) مەندىن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلدى» دېدى .ئۇ (يەنى زۇلەيخا) نىڭ ئائىلىسىدىكىلەردىن بىرسى گۇۋاھلىق بېرىپ: «يۇسۇفنىڭ كۆڭلىكى ئالدىدىن يىرتىلغان بولسا، ئۇنىڭ (يەنى زۇلەيخا) نىڭ سۆزى راست، يۇسۇفنىڭ سۆزى يالغان﴿26﴾. يۇسۇفنىڭ كۆڭلىكى ئارقىسىدىن يىرتىلغان بولسا، ئۇنىڭ (يەنى زۇلەيخانىڭ) سۆزى يالغان يۇسۇفنىڭ سۆزى راست» دېدى﴿27﴾. ئۇ (يەنى زۇلەيخانىڭ ئېرى) يۇسۇفنىڭ كۆڭلىكىنىڭ ئارقىسىدىن يىرتىلغانلىقىنى كۆرۈپ: «ئەي ئاياللار جامائەسى! بۇ چوقۇم سىلەرنىڭ ھىيلەڭلاردۇر، سىلەرنىڭ ھىيلەڭلار ھەقىقەتەن چوڭدۇر» دېدى﴿28﴾. (يەنى ئېيتتى) «يۇسۇف! بۇنى سۆزلەپ يۈرمىگىن. (ئايالىم) سەن ئۆز گۇناھىڭغا كەچۈرۈم سورىغىن، سەن ھەقىقەتەن خاتالاشتىڭ» ﴿29﴾.

الله تائالا بۇ ئايەتتە، يۇسۇف ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇ ئايالنىڭ يۈگۈرۈشكەن پېتى ئىشىك ئالدىغا چىققان چاغدىكى ھالىدىن خەۋەر بېرىدۇ. يۇسۇف ئەلەيھىسسالام قاچقان، ئۇ ئايال ئۇنى ئۆيگە ياندۇرۇپ ئەكىرىش ئۈچۈن ئارقىسىدىن قوغلىغان، شۇ ئەسنادا ئايال ئۇنىڭغا يېتىشىۋېلىپ ئۇنىڭ كۆڭلىكىنى ئارقا تەرەپتىن چىڭ تۇتقان، شۇنىڭ بىلەن كۆڭلەكنى يىرتىۋەتكەن ئىدى. ئېيتىلىشچە، كۆڭلەك ئۇنىڭ ئۈچىسىدىن چۈشۈپ قالغان ئىكەن. يۇسۇف ئەلەيھىسسالام قاچقان ھالەتتە، ئۇ ئايال قوغلىغان ھالەتتە ئىشىك ئالدىغا چىققاندا ئېرى بىلەن دوقۇرۇشۇپ قالدى.

شۇ چاغدا ئايال دەرھال ھۇشىنى تېپىپ ناھايىتى ئۇستىلىق بىلەن ھىيلە ـ مىكىر ئىشلىتىپ (ئۆزىنىڭ جىنايىتىنى يۇسۇف ئەلەيھىسسالامغا ئارتىپ)، تۆھمەت قىلىپ ئېرىگە مۇنداق دېدى: ﴿**« سېنىڭ ئەھلىيەڭنى دەپسەندە قىلماقچى بولغان ئادەمنى پەقەت زىندانغا تاشلاش ياكى قاتتىق قىيناش بىلەن جازالاش كېرەك »**﴾ يەنى ئايالىڭ بىلەن پاھىشە قىلماقچى بولغان ئادەمنى تۈرمىگە سولاش ياكى قاتتىق ئۇرۇش كېرەك.

شۇنىڭ بىلەن يۇسۇف ئەلەيھىسسالام (غەيرەتكە كېلىپ) ھەقىقەتنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، ئۇ چاپلىغان بوھتاندىن ئۆزىنى ئاقلاپ (راستچىل ھالدا) مۇنداق دېدى: ﴿**« ئۇ (يەنى زۇلەيخا) مەندىن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلدى »**﴾ ئايالنىڭ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ ئۇنى ئۆزىگە تارتىپ ئۇنىڭ كۆڭلىكىنى يىرتىۋەتكەنلىكى بايان قىلىنغان.

﴿**ئۇ (يەنى زۇلەيخا) نىڭ ئائىلىسىدىكىلەردىن بىرسى گۇۋاھلىق بېرىپ: « يۇسۇفنىڭ كۆڭلىكى ئالدىدىن يىرتىلغان بولسا**﴾ يەنى ئالدى تەرەپتىن يىرتىلغان بولسا ﴿**ئۇنىڭ (يەنى زۇلەيخا) نىڭ سۆزى راست**﴾ يەنى ئۇ ئايالنىڭ: يۇسۇف مەندىن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلدى، دېگەن سۆزى راست بولۇپ چىقىدۇ. چۈنكى يۇسۇف زۇلەيخانى ئۆزىگە تارتقان چاغدا، زۇلەيخا ئۇنىمىغان بولۇپ يۇسۇفنىڭ كۆكرىكىدىن تۇتۇپ ئىتتىرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ كۆڭلىكىنى يىرتىۋېتىدۇ. بۇنداق بولغاندا زۇلەيخانىڭ سۆزى توغرا بولىدۇ.

﴿**يۇسۇفنىڭ كۆڭلىكى ئارقىسىدىن يىرتىلغان بولسا، ئۇنىڭ (يەنى زۇلەيخانىڭ) سۆزى يالغان يۇسۇفنىڭ سۆزى راست » دېدى**﴾ بۇ، يۇسۇف زۇلەيخادىن قاچقان، زۇلەيخا ئۇنى قوغلىغان چاغدا، ئۇنى ئۆيگە قايتۇرۇپ كىرىش ئۈچۈن (ئۇنىڭ) ئارقا تەرىپىدىن كۆڭلىكىنى چىڭ تۇتقان، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ كۆڭلىكىنى ئارقا تەرىپىدىن يىرتىۋەتكەن بولىدۇ. ئالىملار بۇ گۇۋاھچىنىڭ كىچىك بالا ياكى چوڭ ئادەم ئىكەنلىكى توغرىسىدا ئىختىلاپلىشىپ قالدى.

www.munber.org

ئابدۇرازاق، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: بۇ گۇۋاھچى ساقاللىق كىشى ئىدى، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى. سەۋرىمۇ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: بۇ گۇۋاھچى پادىشاھنىڭ خاس ئادەملىرىدىن ئىدى، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

مۇجاھىد، ئىكرىمە، ھەسەن، قەتادە، سۇددى، مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق قاتارلىقلارمۇ بۇ گۇۋاھچى چوڭ ئادەم ئىدى، دەيدۇ. ئەۋفي، ئىبنى ئابباسنىڭ بۇ گۇۋاھچى بۆشۈكتىكى كىچىك بالا ئىدى، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. شۇنداقلا ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھىلال ئىبنى يەساف، ھەسەن، سەئىدى ئىبنى جۇبەير ۋە زەھھاك ئىبنى مۇزاھىم قاتارلىقلاردىنمۇ: بۇ ھويلىدا يۇرگەن كىچىك بالا ئىدى، دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىندى. ئىبنى جەرىر بۇ كۆز قاراشنى تاللىدى.

﴿**ئۇ (يەنى زۇلەيخانىڭ ئېرى) يۇسۇفنىڭ كۆڭلىكىنىڭ ئارقىسىدىن يىرتىلغانلىقىنى كۆرۈپ**﴾ يەنى زۇلەيخانىڭ ئېرى يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ راست ئېيتقانلىقىنى، ئايالىنىڭ ئۇنى قارىلاپ يالغان سۆزلىگەنلىكى ئېنىقلانغاندىن كېيىن ﴿**«ئەي ئاياللار جامائەسى! بۇ چوقۇم سىلەرنىڭ ھىيلەڭلاردۇر**﴾ يەنى بۇ ياشنىڭ ئابرۇيىغا داغ تەككۈزۈش ۋە ئۇنىڭغا بۇ بوھتاننى چاپلاش سىلەرنىڭ ھىيلەڭلاردۇر.

﴿**سىلەرنىڭ ھىيلەڭلار ھەقىقەتەن چوڭدۇر**» دېدى﴾ ئاندىن ئۇ يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنى يۈز بەرگەن بۇ ئىشنى يوشۇرۇشقا بۇيرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**يۇسۇف! بۇنى سۆزلەپ يۈرمىگىن**﴾ يەنى بۇنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ كەتكىن. ئۇنى ھېچكىمگە دېمىگىن.

ئۇ ئايالىغا مۇنداق دېدى: ﴿**سەن ئۆز گۇناھىڭغا كەچۈرۈم سورىغىن**﴾ بۇ ئېغىر - بېسىق ئادەم ئىدى. ياكى ئۇ ئايالىنىڭ بۇ ئىشنى ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي قىلىپ سالغانلىقى ئۈچۈن كەچۈردى. شۇڭا ئۇ ئايالىغا مۇنداق دېدى: سەن ئۆز گۇناھىڭغا كەچۈرۈم سورىغىن، يەنى (سەندىن ئۆتكەن) بۇ ياشتىن يامان ئىشنى تەلەپ قىلغانلىقىڭ، ئاندىن گۇناھتىن پاك بولغان يۇسۇفنى قارىلىشىڭدىن ئىبارەت گۇناھىڭغا كەچۈرۈم سورىغىن. ﴿**سەن ھەقىقەتەن خاتالاشتىڭ**﴾.

* * * * * * *

۞ وَقَالَ نِسۡوَةٞ فِي ٱلۡمَدِينَةِ ٱمۡرَأَتُ ٱلۡعَزِيزِ تُرَٰوِدُ فَتَىٰهَا عَن نَّفۡسِهِۦۖ قَدۡ شَغَفَهَا حُبًّاۖ إِنَّا
لَنَرَىٰهَا فِي ضَلَٰلٖ مُّبِينٖ ﴿٣٠﴾ فَلَمَّا سَمِعَتۡ بِمَكۡرِهِنَّ أَرۡسَلَتۡ إِلَيۡهِنَّ وَأَعۡتَدَتۡ لَهُنَّ مُتَّكَـٔٗا وَءَاتَتۡ كُلَّ
وَٰحِدَةٖ مِّنۡهُنَّ سِكِّينٗا وَقَالَتِ ٱخۡرُجۡ عَلَيۡهِنَّۖ فَلَمَّا رَأَيۡنَهُۥٓ أَكۡبَرۡنَهُۥ وَقَطَّعۡنَ أَيۡدِيَهُنَّ وَقُلۡنَ حَٰشَ لِلَّهِ مَا
هَٰذَا بَشَرًا إِنۡ هَٰذَآ إِلَّا مَلَكٞ كَرِيمٞ ﴿٣١﴾ قَالَتۡ فَذَٰلِكُنَّ ٱلَّذِي لُمۡتُنَّنِي فِيهِۖ وَلَقَدۡ رَٰوَدتُّهُۥ عَن
نَّفۡسِهِۦ فَٱسۡتَعۡصَمَۖ وَلَئِن لَّمۡ يَفۡعَلۡ مَآ ءَامُرُهُۥ لَيُسۡجَنَنَّ وَلَيَكُونٗا مِّنَ ٱلصَّٰغِرِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ رَبِّ
ٱلسِّجۡنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدۡعُونَنِيٓ إِلَيۡهِۖ وَإِلَّا تَصۡرِفۡ عَنِّي كَيۡدَهُنَّ أَصۡبُ إِلَيۡهِنَّ وَأَكُن مِّنَ ٱلۡجَٰهِلِينَ
﴿٣٣﴾ فَٱسۡتَجَابَ لَهُۥ رَبُّهُۥ فَصَرَفَ عَنۡهُ كَيۡدَهُنَّۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡعَلِيمُ ﴿٣٤﴾

شەھەردىكى بەزى ئاياللار: «ئەزىز (يەنى مىسىرنىڭ پادىشاسى) نىڭ خوتۇنى قۇلىغا كۆيۈپ قېلىپ، ئۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلىپتۇ، بىز ئۇنى، ئەلۋەتتە، ئاشكارا ئازغان دەپ قارايمىز»

www.munber.org

دېيىشتى﴿30﴾. ئۇ (يەنى زۇلەيخا) ئۇلارنىڭ گەپ - سۆزلىرىنى ئاڭلاپ، ئۇلارغا (مېھماندارچىلىقتا چاقىرىپ) ئادەم ئەۋەتتى. ئۇلارغا (يۆلىنىدىغان) تەكىيە ياستۇقلارنى تەييارلىدى، ئۇلارنىڭ ھەربىرىگە بىردىن پىچاق بەردى. (زۇلەيخا يۈسۈفكە) «سەن چىقىپ ئۇلار بىلەن كۆرۈشكىن دېدى، ئۇلار يۈسۈفنى كۆرۈپ ھاڭ - تاڭ بولۇپ قېلىشتى ۋە ئۆزلىرىنىڭ قوللىرىنى كېسىۋېلىشتى. ئۇلار: «(بۇنداق چىرايلىق ئىنساننى ياراتقان) الله پاكتۇر، بۇ ئادەمزات ئەمەس، پەقەت بىر ئېسىل پەرىشتىدۇر» دېيىشتى﴿31﴾. ئۇ (يەنى زۇلەيخا): «مانا بۇ سىلەر ئۇنىڭ ئۈچۈن مېنى ئەيىبلىگەن ھېلىقى ئادەم، مەن ئۇنىڭدىن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلدىم، لېكىن ئۇ ئۆزىنى چىڭ ساقلىدى. ئەگەر ئۇ يەنىلا بۇيرۇقۇمنى قىلمىسا، چوقۇم زىندانغا تاشلىنىدۇ، چوقۇم خار ئادەم بولۇپ قالىدۇ» دېدى﴿32﴾. يۈسۈف: «ئى پەرۋەردىگارىم! ماڭا ئۇلار ئۈندىگەن نەرسىدىن كۆرە زىندان سۆيۈملۈكتۇر، ئەگەر ئۇلارنىڭ ھىيلىسىنى مەندىن دەپئى قىلمىساڭ، (ئىنسانچىلىقتا) ئۇلارغا مايىل بولۇپ قالىمەن، نادانلاردىن بولۇپ قالىمەن» دېدى﴿33﴾. پەرۋەردىگارى ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىپ ئۇلارنىڭ ھىيلىسىنى يۈسۈفتىن دەپئى قىلدى. الله (ئىلتىجا قىلغۇچىلارنىڭ دۇئاسىنى) ھەقىقەتەن ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، (ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر﴿34﴾.

بۇ خەۋەرنىڭ شەھەر ئاياللىرىغا يېتىپ بېرىشى ۋە ئۇلارنىڭ يۈسۈف ئەلەيھىسسالامغا ھىيلە - مىكىر قىلىشى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، يۈسۈف ئەلەيھىسسالام بىلەن ئەزىزنىڭ ئايالىنىڭ خەۋىرىنىڭ مىسىر شەھىرىگە تاراپ كەتكەنلىكىدىن، ھەتتا كىشىلەرنىڭ سۆزلىشىپ يۈرگەنلىكىدىن خەۋەر قىلىدۇ.

﴿شەھەردىكى بەزى ئاياللار﴾ (دۆلەت ئەربابلىرى ۋە ئەمەلدارلارنىڭ ئاياللىرىغا ئوخشاش) ئاياللار ئەزىزنىڭ ئايالىنىڭ قىلغان بۇ ئىشىنى يامان كۆرۈپ ۋە ئەيىبلەپ: **﴿«ئەزىز (يەنى مىسىرنىڭ پادىشاسى**[1]**) نىڭ خوتۇنى قۇلىغا كۆيۈپ قېلىپ، ئۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلىپتۇ، بىز ئۇنى، ئەلۋەتتە، ئاشكارا ئازغان دەپ قارايمىز» دېيىشتى﴾** يەنى ۋەزىرنىڭ ئايالى قۇلىغا يۈرىكىنىڭ چوڭقۇر يەرلىرىدىن كۆيۈپ قېلىپ، ئۇنىڭدىن ئۆزى بىلەن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلىپتۇ. ئۇنىڭ قۇلىغا كۆيۈپ قېلىشىنى ۋە ئۇنىڭدىن بۇ ئىشنى تەلەپ قىلىشىنى ھەقىقەتەن ئازغۇنلۇق دەپ قارايمىز.

﴿ئۇ (يەنى زۇلەيخا) ئۇلارنىڭ گەپ - سۆزلىرىنى ئاڭلاپ﴾ بەزى تەپسىرشۇناسلار زۇلەيخا ئۇلارنىڭ ”زۇلەيخا قۇلىنى ياخشى كۆرۈپ قاپتۇ“ دېگەن سۆزىنى ئاڭلاپ، دېدى. مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق: بەلكى ئۇلارغا يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ چىرايلىق ئىكەنلىكى يېتىپ بارىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنى كۆرۈشنى ئارزۇ قىلىپ ئۇنى، كۆرۈش مەقسىتىگە يېتىش ئۈچۈن شۇ گەپنى قىلىشتى، دېدى.

شۇ چاغدا **﴿ئۇلارغا (مېھماندارچىلىقتا چاقىرىپ) ئادەم ئەۋەتتى﴾** يەنى ئۇلارنى مېھماندارچىلىقتا ئۆيىگە چاقىردى. **﴿ئۇلارغا (يۆلىنىدىغان) تەكىيە ياستۇقلارنى تەييارلىدى﴾** ئىبنى ئابباس، سەئىد ئىبنى جۇبەير، مۇجاھىد، ھەسەن، سۇددى ۋە باشقىلار مۇنداق دېدى: زۇلەيخا كۆرپىلەرنى سېلىپ ياستۇقلارنى قويۇپ، (پىچاقلار بىلەن كېسىپ يەيدىغان) يېمەكلىك ۋە مېۋىلەرنى كەلتۈرۈپ سورۇن ھازىرلىدى.

شۇڭا الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئۇلارنىڭ ھەربىرىگە بىردىن پىچاق بەردى﴾** بۇ زۇلەيخانىڭ ھىيلە - مىكرى بولۇپ، ئۇلارنىڭ يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنى كۆرۈش ئۈچۈن قىلغان ھىيلىسىگە قايتۇرغان جاۋاب ئىدى.

[1] مۇھەممەد سالىھ ھاجىم ئەزىزنى باشقا تەپسىرلەردىن پايدىلىنىپ مىسىرنىڭ پادىشاھى دەپ ئالغان. ئاپتور (يەنى ئىبنى كەسىر) ئەزىزنى مىسىرنىڭ ۋەزىرى دەپ ئالغان.

www.munber.org

﴿(زۇلەيخا يۈسۈفكە) «سەن چىقىپ ئۇلار بىلەن كۆرۈشكىن دېدى﴾ بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، زۇلەيخا يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنى باشقا بىر ئورۇنغان مۆكتۈرۈپ قويغان ئىدى. يۈسۈف ئەلەيھىسسالام چىققان چاغدا، **﴿ئۇلار يۈسۈفنى كۆرۈپ ھاڭ - تاڭ بولۇپ قېلىشتى﴾** ئۇنى كۆرۈش بىلەن (ئۇنىڭ ئىنتايىن چىرايلىقلىقىدىن ۋە ئېسىللىكىدىن ھاڭ - تاڭ قېلىپ، قوللىرىدىكى مېۋە كېسىۋاتقان پىچاقلار بىلەن ئۆزلىرىنىڭ قوللىرىنى كېسىۋېلىشتى.

بىر قانچە كىشى مۇنداق دېدى: ئۇلار پىچاقلار بىلەن قوللىرىنى كېسىۋېلىشتى. ئۇلار يەپ - ئىچىپ تويغاندىن كېيىن، زۇلەيخا ئۇلارنىڭ ئالدىغا مېۋە قويدى ۋە ھەر بىر ئايالغا بىردىن پىچاق بەردى. ئاندىن ئۇلارغا يۈسۈفنى كۆرۈشنى خالامسىلەر؟ دېدى. ئۇلار: ھەئە، دېدى. زۇلەيخا يۈسۈفنى ئۇلارنىڭ ئالدىغا چىقىپ كۆرۈشۈشكە بۇيرۇپ ئادەم ئەۋەتتى. ئۇلار ئۇنى كۆرگەندە ھاڭ - تاڭ بولۇشۇپ قوللىرىنى كېسىۋېلىشتى. ئاندىن زۇلەيخا ئۇلارنىڭ يۈسۈفنى ئالدى ۋە كەينى تەرىپىدىن كۆرۈشى ئۈچۈن، يۈسۈفنى كىرىپ كېتىشكە بۇيرۇدى. يۈسۈف قايتىپ كىرىپ كەتتى. ھالبۇكى، ئۇلار قوللىرىنى كېسىشتىن توختىمىغان ئىدى. ئۇلار قوللىرىنىڭ ئاغرىغانلىقىنى ھېس قىلغان چاغدا، پەريات بىلەن نالە قىلىشتى. شۇنىڭ بىلەن زۇلەيخا: سىلەر ئۇنى بىر كۆرۈش بىلەنلا بۇ ھالغا كېلىپ قالدىڭلار. مېنىڭ تارتقان دەرت - ئەلەملىرىم قانداقكەن؟! دېدى.

﴿ئۇلار: «(بۇنداق چىرايلىق ئىنساننى ياراتقان) الله پاكتۇر، بۇ ئادەمزات ئەمەس، پەقەت بىر ئېسىل پەرىشتىدۇر» دېيىشتى﴾ ئۇلار زۇلەيخاغا: بىز بۇ ئەھۋالنى كۆرگەندىن كېيىن بىز ساڭا مالامەت قىلمايمىز، دېدى. چۈنكى ئۇلار ئىنسانلار ئىچىدە چىرايى گۈزەللىكتە ئۇنىڭغا ئوخشايدىغان ياكى ئوخشاپراق قالىدىغان بىرىنى كۆرمىگەن ئىدى. يۈسۈف ئەلەيھىسسالامغا پۈتۈن گۈزەللىكنىڭ يېرىمى بېرىلگەن ئىدى.

بۇ ھەقتە ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان ئىسرا ۋەقەسى بايان قىلىنغان ھەدىستە مۇنداق دېيىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۈچىنچى قەۋەت ئاسماندا يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىدىن ئۆتكەنلىكىنى سۆزلەپ: «ئۇنىڭغا ھەقىقەتەن پۈتۈن گۈزەللىكنىڭ يېرىمى بېرىلىپتۇ» دېدى.

مۇجاھىد ۋە بىر قانچە كىشىلەر مەزكۇر ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: (ئاياللار) الله تائالاغا سېغىنىپ پاناھ تىلەيمىز **﴿بۇ ئادەمزات ئەمەس﴾**.

﴿پەقەت بىر ئېسىل پەرىشتىدۇر» دېيىشتى. ئۇ (يەنى زۇلەيخا): «مانا بۇ سىلەر ئۇنىڭ ئۈچۈن مېنى ئەيىبلىگەن ھېلىقى ئادەم﴾ زۇلەيخا ئاياللارغا ئۆزرە ئېيتىپ: مانا بۇ، ھەقىقىي ياخشى كۆرۈپ قېلىشقا تېگىشلىك بولغان چىراي ۋە كامالەتكە يەتكەن ئادەمدۇر، دېدى.

﴿مەن ئۇنىڭدىن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلدىم، لېكىن ئۇ ئۆزىنى چىڭ ساقلىدى﴾ يەنى مېنىڭ تەلىپىمنى رەت قىلدى. بەزى تەپسىرشۇناسلار بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ئاياللار ئۇنىڭ تاشقى چىرايىنى كۆرگەندىن كېيىن، زۇلەيخا ئۇلارغا (ئۇلار بىلمەي قالغان) ئۇنىڭ شۇقەدەر چىرايلىق بولۇشى بىلەن بىرگە ئىپپەتلىك ئىكەنلىكىدىن ئىبارەت ياخشى سۈپەتلىرىنى خەۋەر قىلدى.

ئاندىن يۈسۈف ئەلەيھىسسالامغا تەھدىت قىلىپ: **﴿ئەگەر ئۇ يەنىلا بۇيرۇقۇمنى قىلمىسا، چوقۇم زىندانغا تاشلىنىدۇ، چوقۇم خار ئادەم بولۇپ قالىدۇ» دېدى﴾** شۇ پەيتتە يۈسۈف ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ يامان نىيىتىدىن ۋە ھىيلىسىدىن پاناھ تىلىدى ۋە **﴿ئى پەرۋەردىگارىم! ماڭا ئۇلار ئۈندىگەن نەرسىدىن﴾** يەنى پاھىشىدىن **﴿كۆرە زىندان سۆيۈملۈكتۇر، ئەگەر ئۇلارنىڭ ھىيلىسىنى مەندىن دەپئى قىلمىساڭ، (ئىنسانچىلىقتا) ئۇلارغا مايىل بولۇپ قالىمەن﴾** يەنى ئەگەر سەن مېنى ئۆزەمنى تۇتۇۋېلىشقا ئىگە

www.munber.org

قىلمىساڭ، مەن ئۆزەمنى تۇتۇۋېلىشقا قادىر ئەمەسمەن. مەن پەقەت سېنىڭ ياردىمىڭ ۋە سېنىڭ كۈچ - قۇدرەت ئاتا قىلىشىڭ بىلەنلا ئۆزەمگە پايدا - زىيان كەلتۈرۈشكە ئىگە بولالايمەن. سەندىنلا ياردەم تىلەيمەن، ساڭىلا تەۋەككۇل قىلىمەن. مېنى ئۆزەمگە ئىگە بولۇشقا تاشلاپ قويمىغىن، ئەگەر ئۇنداق قىلمىساڭ **﴿(ئىنسانچىلىقتا) ئۇلارغا مايىل بولۇپ قالىمەن، نادانلاردىن بولۇپ قالىمەن» دېدى. پەرۋەردىگارى ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىپ ئۇلارنىڭ ھىيلىسىنى يۇسۇفتىن دەپئى قىلدى. الله (ئىلتىجا قىلغۇچىلارنىڭ دۇئاسىنى) ھەقىقەتەن ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، (ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر﴾.**

الله تائالا يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنى ئاياللارنىڭ ھىيلە - مىكرىدىن ساقلىدى ۋە قوغدىدى. يۇسۇف ئەلەيھىسسالام يامان ئىشتىن ئۆزىنى قاتتىق تارتتى. ئۇنى قىلغاندىن كۆرە زىنداندا يېتىشنى تاللىدى. يۇسۇف ئەلەيھىسسالام چىرايلىق ۋە كامالەتكە يەتكەن يىگىت بولۇش سۈپىتى بىلەن ئىنتايىن چىرايلىق، باي ۋە ھوقۇققا ئىگە ئايال خوجايىنى، مىسىر ۋەزىرى ئەزىزنىڭ خوتۇنى ئۇنىڭدىن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلغان تۇرۇقلۇق، ئۇ ئۇنداق قىلىشتىن ساقلاندى.

الله تائالادىن قورقۇپ ۋە ئۇنىڭ ساۋابىنى ئۈمىد قىلىپ، ئۇ ئىشنى قىلغاندىن كۆرە زىنداندا يېتىشقا رازى بولدۇ. مانا بۇ يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەڭ يۇقىرى مەرتىۋىگە لايىق ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ.

بۇ مەرتىۋىگە لايىق كىشىلەر ھەققىدە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «الله نىڭ سايىسىدىن باشقا ھېچقانداق سايە يوق. قىيامەت كۈنىدە الله ئۆز سايىسىگە ئالىدىغان يەتتە تۈرلۈك ئادەم بار: ❶ ئادىل (مۇسۇلمان) پادىشاھ. ❷ الله تائالاغا ئىبادەت قىلىش بىلەن ئۆسۈپ يېتىلگەن ياش. ❸ قەلبى الله نىڭ مەسچىتىگە باغلانغان كىشى. ❹ الله يولىدا دوست بولۇپ، الله يولىدا جەم بولغان ۋە الله يولىدا ئايرىلغان ئىككى كىشى. ❺ چىرايلىق ئايال ئۇنى ئۆزىگە چاقىرسا ”مەن الله دىن قورقىمەن“ دەپ رەت قىلغان كىشى. ❻ ئوڭ قولى نېمىنى بەرگەنلىكىنى سول قولى بىلمەي قالغىدەك دەرىجىدە مەخپىي سەدىقە بەرگەن كىشى. ❼ خالىي جايدا الله تائالانى زىكرى قىلىپ ياش تۆككەن كىشى».

* * * * * * *

ثُمَّ بَدَا لَهُم مِّنۢ بَعۡدِ مَا رَأَوُاْ ٱلۡأٓيَٰتِ لَيَسۡجُنُنَّهُۥ حَتَّىٰ حِينٖ ﴿٣٥﴾

ئاندىن ئۇلار (يۇسۇفنىڭ بىگۇناھ ئىكەنلىكىگە دائىر) پاكىتلارنى كۆرگەندىن كېيىن، ئۇنى بىرمەھەل قاماپ قويۇشنى لايىق تاپتى﴿35﴾.

يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنى زىندانغا تاشلاش قارارىنىڭ ئېلىنىلغانلىقى ۋە ئۇنىڭ ئىجرا قىلىنغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئاندىن ئۇلار كۆرگەن ئەمەلىي ئىشلاردىن يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنى بىر مەزگىل زىندانغا سولاپ قويۇشنى ئۆزلىرىگە پايدىلىق، دەپ قارىدى. ئۇلار يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ بىگۇناھ ئىكەنلىكىنى بىلگەن، ئۇنىڭ راستچىل، ئىپپەتلىك ۋە پاك ئىكەنلىكىگە دائىر دەلىل - پاكىتلار ئاشكارا بولغاندىن كېيىن شۇنداق قىلىشتى. ئۇلار ئۇنى پەقەت بۇ ھەقتىكى سۆز تاراپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن، كىشىلەر ئارىسىدا يۇسۇف زۇلەيخادىن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلغانلىقى ئۈچۈن (ئۇلار) ئۇنى سولاپ قويۇپتۇ، دېگەن گۇماننى قوزغاشنى مەقسەت قىلىپ قاماپ قويدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاخىرىدا پادىشاھ ئۇنى زىنداندىن چىقىشنى تەلەپ قىلغاندا، ئۇ ئۆزىگە چاپلانغان تۆھمەتتىن ئاقلانغانغا قەدەر

www.munber.org

زىندانىدىن چىققىلى ئۇنىمىدى. ئۆزىنىڭ پاك ئىكەنلىكى ئىپلان قىلىنغاندىلا، ئاندىن زىنداندىن ئابرۇيى ئاقلانغان ھالدا چىقتى. ئۇنىڭغا اللە نىڭ سالامى ۋە مەرھەمىتى بولسۇن!

* * * * * * *

وَدَخَلَ مَعَهُ ٱلسِّجْنَ فَتَيَانِ ۖ قَالَ أَحَدُهُمَآ إِنِّىٓ أَرَىٰنِىٓ أَعْصِرُ خَمْرًا ۖ وَقَالَ ٱلْءَاخَرُ إِنِّىٓ أَرَىٰنِىٓ
أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِى خُبْزًا تَأْكُلُ ٱلطَّيْرُ مِنْهُ ۖ نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِۦٓ ۖ إِنَّا نَرَىٰكَ مِنَ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿٣٦﴾

زىندانغا يۈسۈف بىلەن ئىككى يىگىت بىللە كىرگەن ئىدى. ئۇلارنىڭ بىرى: «مەن چۈشۈمدە ئۆزەمنى ھەقىقەتەن (ئۈزۈمدىن) ھاراق سىقىۋاتقان كۆرۈپتىمەن» دېدى. ئىككىنچىسى: «مەن چۈشۈمدە ئۆزەمنى ھەقىقەتەن بېشىمدا نان كۆتۈرۈپ تۇرغان، ناننى قۇشلار يەۋاتقان كۆرۈپتىمەن، تەبىرىنى بىزگە ئېيتىپ بەرسەڭ، بىز سېنى ھەقىقەتەن ياخشىلىق قىلغۇچىلاردىن (يەنى چۈشكە تەبىر بېرەلەيدىغانلاردىن) دەپ قارايمىز» دېدى[36].

زىندانغا تاشلانغان ئىككى كىشىنىڭ ئۆز چۈشلىرىنىڭ تەبىرىنى يۈسۈف ئەلەيھىسسالامدىن سورىغانلىقى توغرىسىدا

قەتادە مۇنداق دەيدۇ: ئۇ ئىككىسىنىڭ بىرى پادىشاھنىڭ ساقىيسى، يەنە بىرى ناۋىيى ئىدى. بۇ ئىككىسى چۈش كۆرۈپ، يۈسۈف ئەلەيھىسسالامدىن ئۇنىڭغا تەبىر بېرىشنى تەلەپ قىلدى.

* * * * * * *

قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِۦٓ إِلَّا نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهِۦ قَبْلَ أَن يَأْتِيَكُمَا ۚ ذَٰلِكُمَا مِمَّا
عَلَّمَنِى رَبِّىٓ ۚ إِنِّى تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَهُم بِٱلْءَاخِرَةِ هُمْ كَٰفِرُونَ ﴿٣٧﴾ وَٱتَّبَعْتُ مِلَّةَ
ءَابَآءِىٓ إِبْرَٰهِيمَ وَإِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ ۚ مَا كَانَ لَنَآ أَن نُّشْرِكَ بِٱللَّهِ مِن شَىْءٍ ۚ ذَٰلِكَ مِن فَضْلِ ٱللَّهِ
عَلَيْنَا وَعَلَى ٱلنَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٨﴾

يۈسۈف ئېيتتى: «ئىككىڭلارغا سىرتتىن تاماق كىرىشتىن بۇرۇن، ئۇنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى سىلەرگە ئېيتىپ بېرەلەيمەن، بۇ پەرۋەردىگارىم ماڭا بىلدۈرگەن نەرسىلەردىندۇر. شۈبھىسىزكى، مەن اللە غا ئىشەنمەيدىغان، ئاخىرەتنى ئىنكار قىلىدىغان قەۋمنىڭ دىنىنى تاشلىدىم[37]. *مەن ئەجدادلىرىم، ئىبراھىم، ئىسھاق، يەئقۇبلارنىڭ دىنىغا ئەگەشتىم، ھېچقانداق نەرسىنى اللە غا شېرىك كەلتۈرۈش بىزگە لايىق ئەمەس، بۇ اللە نىڭ بىزگە ۋە ئىنسانلارغا قىلغان مەرھەمىتىدۇر، لېكىن ئىنسانلارنىڭ تولىسى شۈكۈر قىلمايدۇ*[38].

www.munber.org

يۈسۈف ئەلەيھىسسالام چۈشكە تەبىر بېرىشتىن ئىلگىرى بۇ ئىككى كىشىنى الله تائالانىڭ بار ۋە بىرلىكىنى تونۇشقا دەۋەت قىلغانلىقى توغرىسىدا

يۈسۈف ئەلەيھىسسالام ئۇ ئىككىسىگە ئۇلارنىڭ قانداقلا چۈش كۆرسە، ئۆزىنىڭ ئۇ چۈشنىڭ تەبىرىنى بىلىدىغانلىقىنى، ئۇ چۈش ئەمەلىيەتتە يۈز بېرىشتىن ئىلگىرى، ئۇنىڭغا تەبىر بېرەلەيدىغانلىقىنى خەۋەر قىلدۇ، شۇڭا ئۇ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئىككىڭلارغا سىرتتىن تاماق كىرىشتىن بۇرۇن، ئۇنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى سىلەرگە ئېيتىپ بېرەلەيمەن**﴾ بۇ ماڭا پەقەت الله تائالانىڭ ئۆگەتكەن بىلىمىدۇر. چۈنكى مەن الله تائالانى ۋە قىيامەت كۈننى ئىنكار قىلىدىغان، قىيامەتتە ساۋاب ـ جازانىڭ بارلىقىنى ئۈمىد قىلمايدىغان كاپىرلارنىڭ دىنىدىن يىراق تۇردۇم.

﴿**مەن ئەجدادلىرىم، ئىبراھىم، ئىسھاق، يەئقۇبلارنىڭ دىنىغا ئەگەشتىم**﴾ كۇپۇرلۇقنى ۋە شېرىكلىكنى تاشلىدىم. ئەنە شۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاملارنىڭ يولىغا ماڭدىم ـ الله تائالانىڭ مەرھەمىتى ۋە سالامى ئۇلارغا بولسۇن! ـ توغرا يولغا ماڭغان، پەيغەمبەرلەرنىڭ يولىغان ئەگەشكەن، ئازغۇنلارنىڭ يولىدىن ئۆزىنى تارتقان كىشى مانا مۇشۇنداق بولىدۇ. الله تائالا ھەقىقەتەن ئۇنىڭ قەلبىنى توغرا يولغا باشلايدۇ. ئۇنىڭغا بىلمىگەن نەرسىنى ئۆگىتىدۇ. ئۇنى ياخشىلىق قىلىشتا كىشىلەر ئەگىشىدىغان پېشۋا، توغرا يولغا چاقىرىدىغان داھىي قىلىدۇ.

﴿**ھېچقانداق نەرسىنى الله غا شېرىك كەلتۈرۈش بىزگە لايىق ئەمەس، بۇ الله نىڭ بىزگە ۋە ئىنسانلارغا قىلغان مەرھەمىتىدۇر**﴾ بۇ، الله تائالانىڭ بار ۋە بىرلىكىنى ئېتىراپ قىلىش بولۇپ، ھېچ شېرىكى يوق، يالغۇز الله تائالادىن باشقا ئىلاھ يوق، دەپ ئىقرار قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. الله تائالا تەۋھىدنى بىزگە ۋەھيي ئارقىلىق بىلدۈردى ۋە بىزنى ئۇنى تونۇشقا بۇيرىدى. پەيغەمبەرلەرنى تەۋھىدكە چاقىرىدىغان دەۋەتچى قىلىش ئارقىلىق تەۋھىدنى ئىنسانلارغا تونۇتتى.

﴿**لېكىن ئىنسانلارنىڭ تولىسى شۈكۈر قىلمايدۇ**﴾ يەنى ئۇلار الله تائالانىڭ ئۆزلىرىگە پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتىش ئارقىلىق ئاتا قىلغان نېمىتىنى تونىمايدۇ. بەلكى ﴿الله نىڭ بەرگەن نېمىتىگە كۇفرىلىق قىلغان ۋە ئۆز قەۋمىنى (ئازدۇرۇش بىلەن) ھالاكەت مەۋقەسىگە چۈشۈرۈپ قويغانلارنى كۆرمىدىڭمۇ؟﴾[1].

* * * * * * *

يَٰصَٰحِبَيِ ٱلسِّجۡنِ ءَأَرۡبَابٞ مُّتَفَرِّقُونَ خَيۡرٌ أَمِ ٱللَّهُ ٱلۡوَٰحِدُ ٱلۡقَهَّارُ ﴿٣٩﴾ مَا تَعۡبُدُونَ مِن دُونِهِۦٓ إِلَّآ أَسۡمَآءٗ سَمَّيۡتُمُوهَآ أَنتُمۡ وَءَابَآؤُكُم مَّآ أَنزَلَ ٱللَّهُ بِهَا مِن سُلۡطَٰنٍۚ إِنِ ٱلۡحُكۡمُ إِلَّا لِلَّهِۚ أَمَرَ أَلَّا تَعۡبُدُوٓاْ إِلَّآ إِيَّاهُۚ ذَٰلِكَ ٱلدِّينُ ٱلۡقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعۡلَمُونَ ﴿٤٠﴾

تۈرمىداش ئاغىنىلەر! تارقاق كۆپ مەبۇدلار ياخشىمۇ؟ ياكى قۇدرەتلىك بىر الله ياخشىمۇ؟ ﴿39﴾. *سىلەرنىڭ الله نى قويۇپ ئىبادەت قىلىۋاتقىنىڭلار پەقەت سىلەر ئۆزەڭلار ۋە ئاتا ـ بوۋاڭلار ئاتىۋالغان (بۇتلارنىڭ ۋە غەيرىينىڭ) ناملىرىدىنلا ئىبارەت، الله (ئۇلارنىڭ الله نىڭ شېرىكى بولۇشى توغرىسىدا) ھېچقانداق دەلىل چۈشۈرگىنى يوق، ئىبادەت ۋە دىن بارىسىدىكى بارچە ھۆكۈملەر پەقەت الله غىلا مەنسۇپ،*

---

[1] سۈرە ئىبراھىم 28 - ئايەت.

ئۇ سىلەرنى پەقەت ئۆزىگىلا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇغان، بۇ توغرا دىندۇر. لېكىن كىشىلەرنىڭ تولىسى (بۇنى) بىلمەيدۇ﴿40﴾.

ئاندىن يۈسۈف ئەلەيھىسسالام ھېلىقى ئىككى كىشىگە سۆز قىلىشقا يۈزلىنىپ، ئۇلارنى ھېچ شېرىكى يوق يالغۇز الله تائالاغا ئىبادەت قىلىشقا، قەۋملىرىنىڭ (الله تائالانى قويۇپ) چوقۇنۇۋاتقان بۇتلىرىدىن يىراق بولۇشقا چاقىرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**تارقاق كۆپ مەبۇدلار ياخشىمۇ؟ ياكى قۇدرەتلىك بىر الله ياخشىمۇ؟**﴾ يەنى ھەممە نەرسە ئۇنىڭغا باش ئەگىدىغان غالىب، بۈيۈك ۋە كاتتا بولغان بىر الله ياخشىمۇ؟

ئاندىن يۈسۈف ئەلەيھىسسالام ئۇ ئىككىسىگە قەۋمى چوقۇنۇۋاتقان ۋە ئىلاھ دەپ ئاتىۋالغان نەرسىلەرنىڭ باتىل ئىكەنلىكىنى، بۇ پەقەت ئۇلارنىڭ نادانلىقى بولۇپ، ئۇلارنى ئۆزلىرى ۋە ئىلگىرى ئۆتكەن ئاتا - بوۋىلىرى ئىلاھ دەپ ئاتىۋالغانلىقىنى، بۇنىڭدا الله تەرىپىدىن كەلگەن ھېچقانداق دەلىل - پاكىتنىڭ يوقلۇقىنى بايان قىلدى.

شۇڭا ئۇ مۇنداق دېدى: ﴿**الله (ئۇلارنىڭ الله نىڭ شېرىكى بولۇشى توغرىسىدا) ھېچقانداق دەلىل چۈشۈرگىنى يوق**﴾ يەنى ھېچقانداق دەلىل - ئىسپات؛ پاكىت چۈشۈرگىنى يوق. ئاندىن يۈسۈف ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا ھۆكۈمرانلىق قىلىش، نەرسىلەرنى خالىغانچە تەسەررۇپ قىلىش، پادىشاھلىق يۈرگۈزۈش قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسىنىڭ الله تائالاغا خاس ئىكەنلىكىنى، الله تائالانىڭ بەندىلىرىنى پەقەت ئۆزىگىلا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرىغانلىقىنى بايان قىلدى.

﴿**بۇ توغرا دىندۇر**﴾ يەنى مەن سىلەرنى الله تائالانى بار ۋە بىر دەپ بىلىشكە، ئەمەل - ئىبادەتنى الله تائالاغىلا ئىخلاس بىلەن قىلىشقا چاقىرغان بۇ دىن الله ئەمەل قىلىشقا بۇيرۇغان، ئۇنىڭ توغرىلىقىغا دەلىل - پاكىتلارنى چۈشۈرگەن، ئۇنى ياخشى كۆرگەن ۋە ئۇنىڭدىن رازى بولغان توغرا دىندۇر.

﴿**لېكىن كىشىلەرنىڭ تولىسى (بۇنى) بىلمەيدۇ**﴾ يەنى شۇڭا كىشىلەرنىڭ تولىسى مۇشرىكتۇر. ﴿سەن گەرچە كىشىلەرنىڭ ئىمان ئېيتىشىغا ھېرىس بولساڭمۇ (لېكىن) ئۇلارنىڭ تولىسى ئىمان ئېيتمايدۇ﴾[1] يۈسۈف ئەلەيھىسسالام ئۇ ئىككىسىنى تەۋھىدكە دەۋەت قىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ چۈشىگە تەبىر بېرىشنى باشلاپ مۇنداق دېدى:

* * * * * * *

يَٰصَٰحِبَيِ ٱلسِّجۡنِ أَمَّآ أَحَدُكُمَا فَيَسۡقِي رَبَّهُۥ خَمۡرٗاۖ وَأَمَّا ٱلۡأٓخَرُ فَيُصۡلَبُ فَتَأۡكُلُ ٱلطَّيۡرُ مِن رَّأۡسِهِۦۚ قُضِيَ ٱلۡأَمۡرُ ٱلَّذِي فِيهِ تَسۡتَفۡتِيَانِ ﴿٤١﴾

تۈرمىداش ئاغىنىلەر! سىلەرنىڭ بىرىڭلار (زىنداندىن چىقىپ) خوجايىنىغا ھاراق قۇيۇپ بېرىدۇ (يەنى ساقىيلىق ۋەزىپىسىنى ئۆتەيدۇ)، يەنە بىرىڭلار دارغا ئېسىلىدۇ، كاللىسىنى قۇشلار يەيدۇ، سىلەر سورىغان ئىشلار ھۆكۈم قىلىنىپ بولدى»﴿41﴾.

چۈشنىڭ تەبىرى توغرىسىدا

يۈسۈف ئەلەيھىسسالام ئۇ ئىككىسىگە مۇنداق دېدى: ﴿**تۈرمىداش ئاغىنىلەر! سىلەرنىڭ بىرىڭلار (زىنداندىن چىقىپ) خوجايىنىغا ھاراق قۇيۇپ بېرىدۇ (يەنى ساقىيلىق ۋەزىپىسىنى ئۆتەيدۇ)**﴾ بۇ ئادەم

[1] سۈرە يۈسۈف 103 - ئايەت.

www.munber.org

هاراق سىقىپ چۈش كۆرگەن ئادەم ئىدى. لېكىن يۈسۈف ئەلەيھىسسالام يەنە بىرسىنىڭ قايغۇرماسلىقى ئۈچۈن بۇ ئادەمنى مۆئەييەنلەشتۈرمەي ئېنىقسىز ھالەتتە قالدۇرۇپ مۇنداق دېدى: **﴿يەنە بىرىڭلار دارغا ئېسىلىدۇ، كاللىسىنى قۇشلار يەيدۇ﴾** بۇ ئادەم بېشىدا نان كۆتۈرۈپ تۇرغان ھالەتتە چۈش كۆرگەن ئادەم ئىدى. ئاندىن يۈسۈف ئەلەيھىسسالام بۇ ئىككىسىگە، بۇ ئىشنىڭ ھەقىقەتەن شۇنداق پۈتۈلگەنلىكىنى، ئۇنىڭ چوقۇم يۈز بېرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. چۈنكى قۇشنىڭ پۇتىغا ئېسىلىپ كۆرگەن چۈش تەبىر بېرىلمىسە، ئۇ چۈش رېئاللىققا ئايلانمايدۇ. ئەگەر ئۇنىڭغا تەبىر بېرىلسە، ئۇ رېئاللىققا ئايلىنىدۇ.

سەۋرى، ئابدۇللاھنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇ ئىككى يىگىت كۆرگەن چۈشلىرىنى يۈسۈف ئەلەيھىسسالامغا دەپ بېرىپ، چۈشكە تەبىر بېرىشنى سورايدۇ. يۈسۈف ئەلەيھىسسالام، چۈشنىڭ تەبىرىنى ئۇلارغا دەپ بېرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار بىز ھېچ چۈش كۆرمىدۇق، دەيدۇ. ئاندىن يۈسۈف ئەلەيھىسسالام **﴿سىلەر سورىغان ئىشلار ھۆكۈم قىلىنىپ بولدى﴾** دەيدۇ. يىغىنچاقلاپ ئېيتقاندا كىمكى يامان چۈش كۆرسە ۋە ئۇنىڭغا تەبىر بەرسە، ئۇ چۈش رېئاللىققا ئايلىنىپ قالىدۇ. ھەر ئىشنى الله تائالا بىلگۈچىدۇر.

ئىمام ئەھمەد، مۇئاۋىيە ئىبنى ھەيدەدىن رىۋايەت قىلغان ھەدىس شەرىپتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قۇشنىڭ پۇتىغا ئېسىلىپ كۆرگەن چۈشكە تەبىر بېرىلمىسە، ئۇ چۈش رېئاللىققا ئايلانمايدۇ. ئەگەر ئۇنىڭغا تەبىر بېرىلسە، ئۇ رېئاللىققا ئايلىنىدۇ».

* * * * * *

وَقَالَ لِلَّذِى ظَنَّ أَنَّهُۥ نَاجٍ مِّنْهُمَا ٱذْكُرْنِى عِندَ رَبِّكَ فَأَنسَىٰهُ ٱلشَّيْطَـٰنُ ذِكْرَ رَبِّهِۦ فَلَبِثَ فِى ٱلسِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ ﴿٤٢﴾

يۈسۈف ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئۆزىنىڭ قۇتۇلىشىغا ئىشەنگەن بىرسىگە (يەنى ساقىيغا): «مېنى خوجايىنىڭنىڭ ئالدىدا ئەسلەپ قويغىن» دېگەن ئىدى. خوجايىنىنىڭ ئالدىدا يۈسۈفنى ئەسلەپ قويۇشنى شەيتان ئۇنىڭغا ئۇنتۇلدۇردى، يۈسۈف زىنداندا بىر نەچچە يىل يېتىپ قالدى[42].

يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ ساقىيغا "مېنى پادىشاھنىڭ قېشىدا ئەسلەپ قويغىن" دېگەنلىكى توغرىسىدا

يۈسۈف ئەلەيھىسسالام ساقىينىڭ قۇتۇلىدىغانلىقىنى بىلگەندىن كېيىن ئۇنىڭغا، (دارغا ئېسىلىدىغان يىگىتنىڭ سەزىپ قالماسلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭدىن يوشۇرۇن) ھالدا مۇنداق دېدى: **﴿«مېنى خوجايىنىڭنىڭ ئالدىدا ئەسلەپ قويغىن»﴾** يەنى مېنىڭ ئەھۋالىمنى پادىشاھنىڭ ئالدىدا ئەسلەپ قويغىن. شەيتان ئۇ ئادەمگە پادىشاھنىڭ ئالدىدا ئۇنىڭ ئەھۋالىنى ئەسلەشنى ئۇنتۇلدۇردى. بۇ شەيتاننىڭ زىنداندا يېتىۋاتقان الله تائالانىڭ پەيغەمبىرىنىڭ بارلىقىدىن پادىشاھنىڭ خەۋەر تاپماسلىقى ئۈچۈن ئىشلەتكەن ھىيلە - مىكرى ئىدى.

﴿خوجايىنىنىڭ ئالدىدا يۈسۈفنى ئەسلەپ قويۇشنى شەيتان ئۇنىڭغا ئۇنتۇلدۇردى﴾ ئايەتتىكى بىر نەچچە يىل دېگەن سۆزگە كەلسەك، مۇجاھىد ۋە قەتادە: ئۇ ئۈچ يىلدىن 9 يىلغىچە بولغان ئارىلىق كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى. ۋەھب ئىبنى مۇنەببەھ ئەييۇب ئەلەيھىسسالام سىنالغان بالا ئىچىدە 7 يىل تۇردى. يۈسۈف ئەلەيھىسسالام زىنداندا يەتتە يىل تۇردى. بۇختىننەسىر: 7 يىل ئازابلاندى، دېدى.

www.munber.org

* * * * * * *

وَقَالَ ٱلْمَلِكُ إِنِّىٓ أَرَىٰ سَبْعَ بَقَرَٰتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنۢبُلَٰتٍ خُضْرٍ
وَأُخَرَ يَابِسَٰتٍ ۖ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمَلَأُ أَفْتُونِى فِى رُءْيَٰىَ إِن كُنتُمْ لِلرُّءْيَا تَعْبُرُونَ ﴿٤٣﴾ قَالُوٓا۟ أَضْغَٰثُ أَحْلَٰمٍ ۖ
وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ ٱلْأَحْلَٰمِ بِعَٰلِمِينَ ﴿٤٤﴾ وَقَالَ ٱلَّذِى نَجَا مِنْهُمَا وَٱدَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا۠ أُنَبِّئُكُم
بِتَأْوِيلِهِۦ فَأَرْسِلُونِ ﴿٤٥﴾ يُوسُفُ أَيُّهَا ٱلصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِى سَبْعِ بَقَرَٰتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ
وَسَبْعِ سُنۢبُلَٰتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَٰتٍ لَّعَلِّىٓ أَرْجِعُ إِلَى ٱلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالَ تَزْرَعُونَ
سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا فَمَا حَصَدتُّمْ فَذَرُوهُ فِى سُنۢبُلِهِۦٓ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا تَأْكُلُونَ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ يَأْتِى مِنۢ بَعْدِ
ذَٰلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّا تُحْصِنُونَ ﴿٤٨﴾ ثُمَّ يَأْتِى مِنۢ بَعْدِ ذَٰلِكَ عَامٌ
فِيهِ يُغَاثُ ٱلنَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ ﴿٤٩﴾

پادىشاھ ئېيتتى: «مەن ھەقىقەتەن چۈشۈمدە يەتتە ئورۇق كالىنىڭ يەتتە سېمىز كالىنى يەپكەتكەنلىكىنى ۋە يەتتە يېشىل باشاق بىلەن يەتتە قۇرۇق باشاقنى كۆرۈپتىمەن، ئى ئەربابلار! سىلەر ئەگەر چۈش تەبىرىنى بىلسەڭلار، بۇ چۈشۈمگە تەبىر بېرىپ بېقىڭلار»[43]. ئۇلار ئېيتتى: «بۇ بىر قالايمىقان چۈش ئىكەن، بىز (مۇنداق) قالايمىقان چۈشكە تەبىر بېرىشنى ئۇقمايمىز»[44]. ھېلىقى ئىككىسىدىن (تۈرمىدىن) قۇتۇلغان ۋە ئۇزاق مۇددەتتىن كېيىن (يۇسۇفنى) ئەسلىگەن بىرسى: «مەن سىلەرگە بۇ چۈشنىڭ تەبىرىنى ئېيتىپ بېرەلەيمەن، مېنى (يۇسۇفنىڭ يېنىغا) ئەۋەتىڭلار» دېدى[45]. (ئۇنى ئەۋەتىشتى، ئۇ تۈرمىگە بېرىپ يۇسۇفنىڭ يېنىغاكىردى ـ دە) «ئى راستچىل يۇسۇف! يەتتە ئورۇق كالىنىڭ يەتتە سېمىز كالىنى يەپ كەتكەنلىكىنى ۋە يەتتە يېشىل باشاق بىلەن يەتتە قۇرۇق باشاقنى (كۆرۈپ چۈشىگەن چۈشنىڭ تەبىرىنى) بىزگە ئېيتىپ بەرسەڭ، مەن ئۇنى كىشىلەرگە (يەنى پادىشاھقا ۋە ئۇنىڭ دۆلەت ئەربابلىرىغا) خەۋەر قىلسام، ئۇلار (سېنىڭ پەزىلىتىڭنى، بىلىمىڭنى) بىلسۇن» دېدى[46]. يۇسۇف ئېيتتى: «يەتتە يىل ئۈزۈلدۈرمەي تېرىقچىلىق قىلىڭلار، ئالغان ھوسۇلۇڭلاردىن يېيىش ئۈچۈن ئازغىنىسىنى خامان تەپكەندىن تاشقىرى، قالغىنىنى (مىتە چۈشۈپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن) باشقى بىلەن قويۇڭلار[47]. شۇنىڭدىن كېيىن قەھەتچىلىك بولىدىغان يەتتە يىل كېلىدۇ، (بۇ يىللاردا) ئىلگىرى تويلىۋالغان ئاشلىقىڭلاردىن (ئۇرۇقلۇق ئۈچۈن) ساقلاپ قويىلىدىغان ئازغىنىسىدىن باشقا ھەممىسىنى يەپ تۈگىتىسىلەر[48]. شۇنىڭدىن كېيىن (مولچىلىق) يىللار كېلىدۇ، ئۇنىڭدا ھۆل ـ يېغىن كۆپ بولىدۇ، كىشىلەر مېۋىلەردىن تۈرلۈك ئىچىملىكلەرنى سىقىپ چىقىرىدۇ»[49].

مىسىر پادىشاھىنىڭ چۈشى توغرىسىدا

الله تائالا مىسىر پادىشاھىنىڭ بۇ چۈشىنى يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ زىنداندىن ئىززەت ـ ئىكرام ۋە ھۆرمەت بىلەن چىقىرىلىشى ئۈچۈن سەۋەب قىلىپ، ئالدىنئالا ئۇرۇنلاشتۇرغان چۈشتۇر. بۇ مۇنداق

www.munber.org

ۋەقەلىكتۇر: پادىشاھ بىر چۈش كۆرىدۇ. ئۇ چۈشىدىن قورقۇپ كېتىدۇ ۋە بۇ چۈشنىڭ تەبىرىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىدىن ئەنسىرەپ (ئەجەبلىنىپ) كاھىنلارنى، پالچىلارنى، دۆلەت ئەربابلىرىنى ۋە ئەمەلدارلارنى يىغىپ ئۇلارغا كۆرگەن چۈشىنى سۆزلەپ بېرىدۇ ۋە ئۇلاردىن بۇ چۈشكە تەبىر بېرىشنى سورايدۇ.

ئۇلار قانداق تەبىر بېرىشنى بىلەلمەي قالىدۇ ۋە پادىشاھقا ئۆزرە ئېيتىپ ﴿«**بۇ بىر قالايمىقان چۈش ئىكەن**﴾ يەنى سېنىڭ كۆرگەن بۇ چۈشۈڭ قالايمىقان ئىكەن، دېدى.

﴿**بىز (مۇنداق) قالايمىقان چۈشكە تەبىر بېرىشنى ئۇقمايمىز»**﴾ يەنى ئەگەر ئۇ قالايمىقان بولمىغان (دۇرۇس بىر چۈش بولغان) تەقدىردىمۇ بىز ئۇنىڭغا تەبىر بېرىشنى بىلمەيمىز، دېيىشتى. شۇ چاغدا يۈسۈف ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرگە زىنداندا ياتقان ھېلىقى ئىككى يىگىتتىن نىجاتلىققا ئېرىشكىنى يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنى ئېسىگە ئالدى. شەيتان ئۇنىڭغا يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىشىنى پادىشاھقا ئېيتىشتىن بىر مەزگىل ئۇنتۇلدۇرغان ئىدى. بۇ يىگىت شۇ چاغدا يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنى ئېسىگە ئېلىپ، پادىشاھقا ۋە بۇ چۈشلەر توغرۇلۇق يىغىلغان ئادەملەرگە ﴿«**مەن سىلەرگە بۇ چۈشنىڭ تەبىرىنى ئېيتىپ بېرەلەيمەن، مېنى (يۈسۈفنىڭ يېنىغا) ئەۋەتىڭلار»**﴾ يەنى مېنى زىنداندىكى راستچىل يۈسۈفنىڭ قېشىغا ئەۋەتىڭلار، دېدى. ئۇلار ئۇنى يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا ئەۋەتتى. ئۇ، ئۇنىڭ قېشىغا كېلىپ ﴿«**ئى راستچىل يۈسۈف! يەتتە ئورۇق كالىنىڭ يەتتە سېمىز كالىنى يەپ كەتكەنلىكىنى ۋە يەتتە يېشىل باشاق بىلەن يەتتە قۇرۇق باشاقنى (كۆرۈپ چۈشىگەن چۈشنىڭ تەبىرىنى) بىزگە ئېيتىپ بەرسەڭ**﴾ دەپ پادىشاھ كۆرگەن چۈشنى ئۇنىڭغا سۆزلەپ بەردى.

پادىشاھ كۆرگەن چۈشنىڭ تەبىرى توغرىسىدا

شۇ چاغدا، يۈسۈف ئەلەيھىسسالام يىگىتكە، ئۇنى يۈسۈف ئەلەيھىسسالام تاپىلىغان ئىشنى ئۇنتۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن ئەيىبلىمەستىن ۋە چۈشكە تەبىر بېرىشتىن ئىلگىرى زىنداندىن چىقىرىلىشنى شەرت قىلماستىن بۇ چۈشنىڭ تەبىرىنى بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿«**يەتتە يىل ئۈزۈلدۈرمەي تېرىقچىلىق قىلىڭلار**﴾ يەنى سىلەرگە مولچىلىق بولىدىغان ۋە يامغۇر كۆپ ياغىدىغان يەتتە يىل ئۈزۈلمەي كېلىدۇ.

يۈسۈف ئەلەيھىسسالام كالىغا يىل دەپ تەبىر بەردى. چۈنكى كالا بىلەن يەرلەر ئاغدۇرۇلىدۇ. يەرلەردىن مول ـ ھوسۇل ئېلىنىدۇ. بۇ مول ـ ھوسۇل يەتتە يېشىل باشاقنىڭ تەبىرىدۇر. ئاندىن يۈسۈف ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى ئەنە شۇ قەھەتچىلىك بولغان يىللاردا تايىنىدىغان نەرسىگە تەۋسىيە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئالغان ھوسۇلۇڭلاردىن يېيىش ئۈچۈن ئازغىنىسىنى خامان تەپكەندىن تاشقىرى، قالغىنىنى (مىتە چۈشۈپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن) باشقى بىلەن قويۇڭلار**﴾ بۇ مولچىلىق بولغان يەتتە يىل ئىچىدە ئالغان ھوسۇلۇڭلارنىڭ قانچىلىك بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، سىلەر يەيدىغان مىقداردىكى ھوسۇلدىن باشقىسىنى تېز بۇزۇلۇپ قالماسلىقى، ئۇزاق ساقلاشقا پايدىلىق بولۇشى، ئىسراپ قىلىۋەتمەي ئاز ـ ئازدىن يېيىشكە قولايلىق بولۇشى ئۈچۈن خامان تەپمەي باشقى بىلەن ئېلىپ قويۇڭلار. بۇ ھوسۇلدىن ئاچارچىلىق بولغان يەتتە يىلدا پايدىلىنىسىلەر. مولچىلىق بولغان يەتتە يىلنىڭ ئارقىدىنلا بۇ ئاچارچىلىق بولغان يەتتە يىل ئۈزۈلمەي، ئارقا ـ ئارقىدىن كېلىدۇ. بولغان يەتتە يىل ئاچارچىلىق، يەتتە سېمىز كالىنى يەپ كېتىدىغان يەتتە ئورۇق كالىنىڭ تەبىرىدۇر. چۈنكى مولچىلىق بولغان يەتتە يىلدا ئېلىنغان مول ـ ھوسۇل قۇرغاقچىلىق بولغان يەتتە يىل ئىچىدە يېيىلىدۇ.

ئەنە شۇ ئېلىپ قويۇلغان مول ـ ھوسۇل قورۇق باشاقلارنىڭ تەبىرىدۇر. يۈسۈف ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا قۇرغاقچىلىق بولغان يەتتە يىل ئىچىدە ھېچ نەرسىنىڭ ئۈنمەيدىغانلىقىنى، ئۇلارنىڭ تېرىيدىغان

www.munber.org

ئۇرۇقلىرىدىن مەھسۇلات ئالالمايدىغانلىقىنى خەۋەر قىلدى. شۇڭا ئۇ مۇنداق دېدى: ﴿(بۇ يىللاردا) **ئېلىگىرى توپلىۋالغان ئاشلىقىڭلاردىن (ئۇرۇقلۇق ئۈچۈن) ساقلاپ قويىلىدىغان ئازغىنىسىدىن باشقا** ھەممىسىنى يەپ تۈگىتىسىلەر﴾ ئاندىن يۈسۈف ئەلەيھىسسالام ئۈزۈلمەي قۇرغاقچىلىق بولغان يەتتە يىلنىڭ ئارقىدىنلا يامغۇر كۆپ ياغىدىغان بىر يىلنىڭ كېلىدىغانلىقىنى، يۇرتلاردا مول - ھوسۇل ئېلىنىدىغانلىقىنى، ئىنسانلار ئىلگىرىكى ئادىتى بويىچە زەيتۇن، شېكەر قومۇچى قاتارلىقلاردىن ياغ، ئىچىملىك ۋە باشقا نەرسىلەرنى سىقىپ چىقىرىدىغانلىقىدىن خۇش خەۋەر بېرىدۇ.

* * * * * * *

وَقَالَ ٱلْمَلِكُ ٱئْتُونِى بِهِۦ ۖ فَلَمَّا جَآءَهُ ٱلرَّسُولُ قَالَ ٱرْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ فَسْـَٔلْهُ مَا بَالُ ٱلنِّسْوَةِ ٱلَّٰتِى
قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ ۚ إِنَّ رَبِّى بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ ﴿٥٠﴾ قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَٰوَدتُّنَّ يُوسُفَ عَن نَّفْسِهِۦ ۚ قُلْنَ
حَٰشَ لِلَّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِن سُوٓءٍ ۚ قَالَتِ ٱمْرَأَتُ ٱلْعَزِيزِ ٱلْـَٰٔنَ حَصْحَصَ ٱلْحَقُّ أَنَا۠ رَٰوَدتُّهُۥ عَن نَّفْسِهِۦ
وَإِنَّهُۥ لَمِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿٥١﴾ ذَٰلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّى لَمْ أَخُنْهُ بِٱلْغَيْبِ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى كَيْدَ ٱلْخَآئِنِينَ ﴿٥٢﴾ ۞
وَمَآ أُبَرِّئُ نَفْسِىٓ ۚ إِنَّ ٱلنَّفْسَ لَأَمَّارَةٌۢ بِٱلسُّوٓءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّىٓ ۚ إِنَّ رَبِّى غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٥٣﴾

(ساقىي پادىشاھقا بېرىپ يۈسۈفنىڭ ئۇنىڭ چۈشكە بەرگەن تەبىرىنى ئېيتقاندىن كېيىن) پادىشاھ: «ئۇنى ئالدىمغا ئېلىپ كېلىڭلار» دېدى. (پادىشاھنىڭ) ئەلچىسى يۈسۈفنىڭ يېنىغا بارغاندا، يۈسۈف ئەلچىگە: «خوجايىنىڭغا قايتىپ بېرىپ، ئۇنىڭدىن ھېلىقى قوللىرىنى كېسىۋالغان خوتۇنلارنىڭ ئىشىنى، (بىلەمدۇ؟) سوراپ باققىن، شۈبھىسىزكى مېنىڭ پەرۋەردىگارىم ئۇلارنىڭ ھىيلىسىنى ئوبدان بىلىدۇ» دېدى﴿50﴾. پادىشاھ (ھېلىقى خوتۇنلارنى يىغىپ ۋە ئەزىزنىڭ خوتۇنىنى چاقىرىپ): «سىلەر يۈسۈفتىن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلغىنىڭلاردا، ھەقىقىي ئەھۋالىڭلار قانداق بولغان؟» دېدى. ئۇلار: «اللّٰه پاكتۇر، يۈسۈفتە ئازراقمۇ گۇناھ بارلىقىنى بىلمەيمىز» دېدى. ئەزىزنىڭ خوتۇنى: «ئەمدى ھەقىقىي ئەھۋال ئاشكارىلاندى، مەن ئۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلغان ئىدىم، يۈسۈف ھەقىقەتەن راستچىللاردىن ئىدى» دېدى﴿51﴾. (يۈسۈف ئېيتتى) «بۇ (يەنى پادىشاھنىڭ ئەلچىسىنى قايتۇرۇۋەتكەنلىكىم) ئەزىز يوق چاغدا خوتۇنىغا خىيانەت قىلمىغانلىقىمنى ۋە خائىنلارنىڭ ھىيلىسىنى اللّٰه نىڭ مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتۈرمەيدىغانلىقىنى ئەزىزگە بىلدۈرۈش ئۈچۈندۇر»﴿52﴾. «مەن ئۆزەمنى ئاقلىمايمەن: نەپسى دېگەن نەرسە ھەقىقەتەن يامان ئىشلارغا كۆپ بۇيرۇيدۇ، پەرۋەردىگارىم رەھمەت قىلىپ (ساقلىغان) ئادەم بۇنىڭدىن مۇستەسنا. مېنىڭ پەرۋەردىگارىم ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر»﴿53﴾.

يۈسۈف ئەلەيھىسسالام بىلەن ۋەزىرنىڭ خوتۇنى ۋە باشقا مىسىر ئاياللىرى ئارىسىدا يۈز بەرگەن ئىشلارنىڭ ئېنىقلىنىشى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا پادىشاھتىن خەۋەر بېرىدۇ: پادىشاھنىڭ ئادەملىرى پادىشاھنى ھەيران قالدۇرغان ۋە بىئارام قىلغان چۈشىنىڭ تەبىرىنى ئۇنىڭغا يەتكۈزگەن چاغدا، (پادىشاھ) يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى، بىلىملىك ئىكەنلىكىنى، چۈشكە ياخشى تەبىر بەرگەنلىكىنى ۋە ھۆكۈمرانلىقى

www.munber.org

ئاستىدىكى يۇرتلارنىڭ كىشىلىرىگە نىسبەتەن ياخشى ئەخلاقلىق ئىكەنلىكىنى تونۇپ يېتىپ مۇنداق دېدى: ﴿**«ئۇنى ئالدىمغا ئېلىپ كېلىڭلار»**﴾ يەنى ئۇنى زىنداندىن چىقىرىپ ئالدىمغا ھازىر قىلىڭلار، دېدى.

پادىشاھنىڭ ئەلچىسى بۇ خەۋەرنى ئېلىپ يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كەلگەندە، ئۇ ئۆزىگە ۋەزىرنىڭ خوتۇنى تەرىپىدىن چاپلانغان بوھتاننى پادىشاھنىڭ تەكشۈرۈپ ئۆزىنىڭ گۇناھسىز، پاك ئىكەنلىكىنى ئېنىقلىمىغىچە ۋە ئۆزىنىڭ زىنداندا يېتىشىنىڭ ناھەق بولغانلىقىنى، بەلكى زۇلۇم ۋە دۈشمەنلىك قىلىنغانلىقىنى بىكىتمىگىچە زىنداندىن چىقمايدىغانلىقىنى ئېيتىپ مۇنداق دېدى: ﴿**«خوجايىنىڭغا قايتىپ بېرىپ، ئۇنىڭدىن ھېلىقى قوللىرىنى كېسىۋالغان خوتۇنلارنىڭ ئىشىنى، (بىلەمدۇ؟) سوراپ باققىن، شۈبھىسىزكى مېنىڭ پەرۋەردىگارىم ئۇلارنىڭ ھىيلىسىنى ئوبدان بىلىدۇ»**﴾.

يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ شۇ ئىشىنى مەدھىيىلەپ، ئۇنىڭ ئارتۇقچىلىقلىرىنى، شەرىپىنى، قەدىر - قىممىتىنىڭ ئۈستۈن ئىكەنلىكىنى ۋە سەۋرچانلىقىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان ھەدىسلەر رىۋايەت قىلىنغان. يۈسۈف ئەلەيھىسسالامغا الله تائالانىڭ مەرھەمىتى ۋە سالىمى بولسۇن!

ئىمام بۇخارى، مۇسلىم ۋە ئەھمەد قاتارلىقلار ئەبۇھۈرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئەينى ۋاقىتتا، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: ﴿«پەرۋەردىگارىم!ئۆلۈكلەرنى قانداق تىرىلدۈرىدىغانلىقىڭنى ماڭا كۆرسەتكىن»﴾[1]. ئۇنىڭغا قارىغاندا شەكلىنىشكە بىز ھەقلىقمىز. الله تائالا لۇت ئەلەيھىسسالامغا رەھمەت قىلسۇن! ھەقىقەتەن ئۇنىڭ ئىلتىجا قىلىدىغان الله تائالادىن ئىبارەت كۈچلۈك تايانچىسى بار ئىدى. ئەگەر مەن زىنداندا يۈسۈف ئەلەيھىسسالام تۇرغاندەك ئۇزۇن تۇرۇپ قالىدىغان بولسام ئەلچىنىڭ سۆزىنى چوقۇم قوبۇل قىلاتتىم».

ئىمام ئەھمەدنىڭ ئەبۇھۈرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان يەنە بىر رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ﴿**ئۇنىڭدىن ھېلىقى قوللىرىنى كېسىۋالغان خوتۇنلارنىڭ ئىشىنى، (بىلەمدۇ؟) سوراپ باققىن، شۈبھىسىزكى مېنىڭ پەرۋەردىگارىم ئۇلارنىڭ ھىيلىسىنى ئوبدان بىلىدۇ»**﴾ دېگەن ئايەت ھەققىدە: «ئەگەر مەن بولغان بولسام، زىنداندىن چىقىرىلىش تەلىۋىنى قوبۇل قىلىشقا ئەلۋەتتە ئالدىرىغان، ئۆزرە تەلەپ قىلمىغان بولاتتىم» دەيدۇ.

﴿**پادىشاھ (ھېلىقى خوتۇنلارنى يىغىپ ۋە ئۆزىنىڭ خوتۇنىنى چاقىرىپ): «سىلەر يۈسۈفتىن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلغىنىڭلاردا، ھەقىقي ئەھۋالىڭلار قانداق بولغان؟» دېدى**﴾ بۇ (پادىشاھ) ئەزىزنىڭ خوتۇنى ئۆيىدە قوللىرىنى كېسىۋالغان ئاياللارنى يىغقان چاغدا، (ئۇنىڭ ۋەزىرى) ئەزىزنىڭ ئايالىغا دارىتملاپ تۇرۇپ ئاياللارغا قىلغان سۆزىدىن بېرىلگەن خەۋەردۇر. پادىشاھ قوللىرىنى كېسىۋالغان ئاياللارغا: زىياپەت بېرىلگەن كۈنى ﴿**سىلەر يۈسۈفتىن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلغىنىڭلاردا، ھەقىقي ئەھۋالىڭلار قانداق بولغان؟» دېدى. ئۇلار: «الله پاكتۇر؛ يۈسۈفتە ئازراقمۇ گۇناھ بارلىقىنى بىلمەيمىز» دېدى**﴾ يەنى بۇ ئاياللار پادىشاھقا جاۋاب بېرىپ: الله پاكتۇر، يۈسۈفكە بوھتان چاپلىنىپ قالدى. الله بىلەن قەسەم قىلىمىزكى، يۈسۈفتە ھېچ گۇناھ يوق دەپ بىلىمىز، دېدى. شۇ چاغدا ﴿**ئەزىزنىڭ خوتۇنى: «ئەمدى ھەقىقي ئەھۋال ئايدىڭلاشتى**﴾ يەنى ئاشكارىلىنىپ ئوتتۇرىغا چىقتى، دېدى.

﴿**مەن ئۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلغان ئىدىم**﴾، ﴿**ئۇ (يەنى زۇلەيخا) مەندىن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلدى»**﴾[2] دېگەن سۆزىدە ﴿**يۈسۈف ھەقىقەتەن راستچىللاردىن ئىدى»**

[1] سۈرە بەقەرە 260 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] ــ سۈرە يۈسۈف 26 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

دېدى. (يۈسۈف ئېيتتى) **«بۇ (يەنى پادىشاھنىڭ ئەلچىسىنى قايتۇرۇۋەتكەنلىكىم) ئەزىز يوق چاغدا خوتۇنىغا خىيانەت قىلمىغانلىقىمنى ۋە خائىنلارنىڭ ھىيلىسىنى اللە نىڭ مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتۈرمەيدىغانلىقىنى ئەزىزگە بىلدۈرۈش ئۈچۈندۇر»﴾** يەنى مەن ئەلچىنى پەقەت پادىشاھنىڭ ۋە ئەزىزنىڭ مېنىڭ پاك ئىكەنلىكىمنى بىلىپ قېلىشى ئۈچۈن قايتۇرۇۋەتتىم.

كۆپىنچە تەپسىرشۇناسلار مەزكۇر ئايەتنى زۇلەيخانىڭ سۆزى دەپ قاراپ مۇنداق تەپسىر قىلىدۇ: ﴿**بۇ**﴾ يەنى يۈسۈفتىن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلغانلىقىمدىن ئىبارەت بۇ گۇناھنى ئۈستۈمگە ئېلىشىم ئېرىمنىڭ (ئۇ يوق چاغدا) ئۇنىڭغا بۇ ئىشتا خىيانەت قىلمىغانلىقىمنى، ئەپسۇسلانغۇدەك بىرەر چوڭ ئىشنىڭ يۈز بەرمىگەنلىكىنى، مەن پەقەت بۇ ياشتىن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلغانلىقىمنى، ئۇنىڭ بۇ ئىشنى رەت قىلغانلىقىنى بىلىپ قېلىشى ئۈچۈندۇر. شۇڭا مېنىڭ پاك ئىكەنلىكىمنى ئېرىمنىڭ بىلىپ قېلىشى ئۈچۈن بۇ گۇناھىمنى ئېتىراپ قىلدىم.

﴿**اللە خائىنلارنىڭ ھىيلىسىنى مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتۈرمەيدۇ. «مەن ئۆزەمنى ئاقلىمايمەن»**﴾ يەنى ئايال سۆزىنى داۋام قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «مەن ئۆزەمنى ئاقلاپ ئولتۇرمايمەن. شەك - شۈبھىسىزكى، كۆڭۈل ھەر خىل ئىشنى تارتىدۇ ۋە ئارزۇ قىلىدۇ. شۇڭا مەن ئۇنىڭدىن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلدىم. چۈنكى ﴿**نەپسى دېگەن نەرسە ھەقىقەتەن يامان ئىشلارغا كۆپ بۇيرۇيدۇ، پەرۋەردىگارىم رەھمەت قىلىپ (ساقلىغان) ئادەم بۇنىڭدىن مۇستەسنا. مېنىڭ پەرۋەردىگارىم ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر؛ ناھايىتى مېھرىباندۇر»**﴾ قىلىنغان بۇ تەپسىر قىسسىنىڭ مەزمۇنىغا، مەنىسىگە ئىنتايىن ئۇيغۇن ۋە مۇناسىپ بولغان، ئەڭ كۈچلۈك قاراشتۇر. چۈنكى، سۆزنىڭ مەزمۇنىدىن قارىغاندا، بۇ سۆزنى ئەزىزنىڭ خوتۇنىنىڭ پادىشاھنىڭ ئالدىدا دېگەنلىكى بىلىنىپ تۇرىدۇ. چۈنكى، ئۇ چاغدا، يۈسۈف ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ ئالدىدا يوق بولۇپ، ئۇنى پادىشاھ شۇنىڭدىن كېيىن ئالدىغا كەلتۈرگەن.

* * * * * * *

وَقَالَ ٱلْمَلِكُ ٱئْتُونِى بِهِۦٓ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِى ۖ فَلَمَّا كَلَّمَهُۥ قَالَ إِنَّكَ ٱلْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ ﴿٥٤﴾ قَالَ ٱجْعَلْنِى عَلَىٰ خَزَآئِنِ ٱلْأَرْضِ ۖ إِنِّى حَفِيظٌ عَلِيمٌ ﴿٥٥﴾

پادىشاھ: «يۈسۈفنى ئالدىمغا ئېلىپ كېلىڭلار، ئۇنى ئۆزەمنىڭ خاس ئادىمىم قىلىمەن» دېدى. يۈسۈف ئۇنىڭ بىلەن سۆزلەشكەندە، ئۇ: «سەن بۈگۈن بىزنىڭ ئالدىمىزدا ھەقىقەتەن مەرتىۋىلىك، ئىشەنچلىك ئادەمسەن»[54]. يۈسۈف: «مېنى (مىسىر) زېمىنىنىڭ خەزىنىلىرىنى باشقۇرۇشقا قويغىن، مەن ھەقىقەتەن (ئۇنى باشقۇرۇش يوللىرىنى) بىلىدىغان، ئوبدان ساقلىيالايدىغان ئادەممەن» دېدى[55].

يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ پادىشاھنىڭ نەزىرىدىكى مەرتىۋىسى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، پادىشاھتىن خەۋەر بېرىدۇ. يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ بىگۇناھ ئىكەنلىكى ۋە ئۇنىڭ (ئۆزىگە چاپلانغان) تۆھمەتتىن پاك ئىكەنلىكى ئېنىقلانغان چاغدا، پادىشاھ مۇنداق دېدى: ﴿**«يۈسۈفنى ئالدىمغا ئېلىپ كېلىڭلار، ئۇنى ئۆزەمنىڭ خاس ئادىمىم قىلىمەن»**﴾ يەنى ئۇنى ئىشلارغا مەسلىھەت سالىدىغان خاس ئادىمىم قىلىمەن.

﴿**يۈسۈف ئۇنىڭ بىلەن سۆزلەشكەندە**﴾ يەنى يۈسۈف پادىشاھ بىلەن سۆزلەشكەندە، پادىشاھ ئۇنىڭ ئالاھىدە ئارتۇقچىلىقى ۋە قابىلىيىتىنىڭ بارلىقىنى (تونۇپ يېتىپ) قەددى - قامەتلىك، ئەخلاقلىق

www.munber.org

ۋە كامالەتكە يەتكەن يىگىت ئىكەنلىكىنى بىلىپ ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى: ﴿**«سەن بۈگۈن بىزنىڭ ئالدىمىزدا ھەقىقەتەن مەرتىۋىلىك، ئىشەنچلىك ئادەمسەن»**﴾.

يۈسۈف ئەلەيھىسسالام: ﴿**«مېنى (مىسىر) زېمىنىنىڭ خەزىنىلىرىنى باشقۇرۇشقا قويغىن، مەن ھەقىقەتەن (ئۇنى باشقۇرۇش يوللىرىنى) بىلىدىغان، ئۇبدان ساقلىيالايدىغان ئادەممەن»**﴾ يەنى ئۇ ئۆزىنى ماختىدى. ئەگەر بىرەر ئادەم ئىقتىدارلىق بولۇپ، ئۇنىڭ ئىقتىدارىنى باشقىلار بىلەلمىسە، مۆرىتى كەلگەندە ئۆزىنى ماختاش دۇرۇستۇر.

يۈسۈف ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ ئىشەنچلىك خەزىنىدار، مەسئۇل بولغان نەرسىنى باشقۇرۇشنى بىلىدىغان، تەدبىرلىك ئادەم ئىكەنلىكىنى تىلغان ئالدى. يۈسۈف ئەلەيھىسسالام بۇنى پەقەت ئۇلارغا (ئۆزى خەۋەر قىلغان) ئاچارچىلىق يىللارنىڭ كېلىدىغانلىقى ئۈچۈن، پادىشاھتىن ئۆزىنى مىسىر زېمىنىنىڭ مەھسۇلاتلىرىدىن يىغىدىغان ئامبارلارغا مەسئۇل قىلىشىنى تەلەپ قىلدى ۋە ئۇلارغا ئامبارلارنى ئەڭ ئېھتىياتچانلىق بىلەن (پايدىلىق) ۋە ئەڭ توغرا ئۇسۇلدا باشقۇرىدىغانلىقىنى ئېيتتى. پادىشاھ يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ تەلىپىنى قىزغىن ۋە ھۆرمەت بىلەن قوبۇل قىلدى.

* * * * * * *

وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي ٱلۡأَرۡضِ يَتَبَوَّأُ مِنۡهَا حَيۡثُ يَشَآءُۚ نُصِيبُ بِرَحۡمَتِنَا مَن نَّشَآءُۖ وَلَا نُضِيعُ أَجۡرَ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿٥٦﴾ وَلَأَجۡرُ ٱلۡأٓخِرَةِ خَيۡرٞ لِّلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَكَانُواْ يَتَّقُونَ ﴿٥٧﴾

بىز يۈسۈفنى (مىسىر زېمىنىدا خالىغان جايدا تۇرىدىغان (مەملىكەتنى خالىغانچە تەسەررۇپ قىلىدىغان) قىلىپ يەرلەشتۈردۇق، رەھمىتىمىزنى خالىغان بەندىلىرىمىزگە ئېرىشتۈرىمىز، ياخشى ئىش قىلغۇچىلارنىڭ ئەجرىنى بىكار قىلىۋەتمەيمىز[56]***. ئەلۋەتتە، (بۇ دۇنيانىڭ نېمەتلىرىدىن) ئارتۇقتۇر***[57].

يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ مىسىردىكى ھۆكۈمرانلىقى توغرىسىدا

﴿**بىز يۈسۈفنى (مىسىر زېمىنىدا خالىغان جايدا تۇرىدىغان (مەملىكەتنى خالىغانچە تەسەررۇپ قىلىدىغان) قىلىپ يەرلەشتۈردۇق**﴾ ئىبنى جەرىر بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: يۈسۈفنى، ئۇ قىيىن ئەھۋالغا، زىندانغا ۋە ئەسىرلىك ھاياتىغا گىرىپتار بولغاندىن كېيىن، مىسىر زېمىنىدا خالىغان جايدىن ئورۇن تۇتالايدىغان قىلدۇق.

﴿**رەھمىتىمىزنى خالىغان بەندىلىرىمىزگە ئېرىشتۈرىمىز، ياخشى ئىش قىلغۇچىلارنىڭ ئەجرىنى بىكار قىلىۋەتمەيمىز**﴾ يەنى يۈسۈف ئەلەيھىسسالام قېرىنداشلىرى تەرىپىدىن يەتكۈزگەن ئەزىيەتكە ۋە ئەزىزنىڭ خوتۇنىنىڭ سەۋەبى بىلەن زىنداندا ياتقانلىقىغا سەۋر قىلغانلىقى ئۈچۈن، (ئۇنىڭغا بېرىلىدىغان) ئەجرنى بىكار قىلىۋەتمەيمىز. شۇڭا الله تائالا ئاخىرقى ھېسابتا ئامانلىق، ياردەم ۋە كۈچ - قۇدرەت ئاتا قىلدى.

﴿**ياخشى ئىش قىلغۇچىلارنىڭ ئەجرىنى بىكار قىلىۋەتمەيمىز. ئىمان ئېيتقان ۋە تەقۋادارلىق قىلغانلارغا ئاخىرەتنىڭ ساۋابى ئەلۋەتتە، (بۇ دۇنيانىڭ نېمەتلىرىدىن) ئارتۇقتۇر**﴾ الله تائالا پەيغەمبىرى يۈسۈف ئەلەيھىسسالامغا ئاخىرەتتە تەييارلاپ قويغان مۇكاپاتىنىڭ (ئۇنىڭغا) دۇنيادا ئېرىشتۈرگەن ھۆكۈمرانلىقى ۋە ئىمتىيازىغا قارىغاندا تېخىمۇ كاتتا، تېخىمۇ كۆپ ۋە تېخىمۇ بۈيۈك ئىكەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

www.munber.org

ﷲ تائالا سۇلايمان ئەلەيھىسسالام ھەققىدە مۇنداق دىگەن ئىدى: ﴿(بىز سۇلەيمانغا ئىپتتۇقكى) «بۇ بىزنىڭ (ساڭا بەرگەن كەڭ) ئاتايىمىز، (ئۇنىڭدىن سەن خالىغان كىشىگە) بەرگىن، ياكى بەرمىگىن، (بۇ ھەقتە سەندىن) ھىساب ئېلىنمايدۇ». ئۇ بىزنىڭ دەرگاھىمىزدا ھەقىقەتەن يېقىنلىققا ۋە ياخشى ئاقىۋەتكە ئىگە بولىدۇ﴾[1] بۇ قىسسىنى بايان قىلىشتىن مەقسەت، مىسىر پادىشاھى رەييان ئىبنى ۋەلىد يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنى، ئۇنى سېتىۋالغان، ئايالى ئۇنىڭدىن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلغان مىسىر ۋەزىرىنىڭ ئورنىغا ۋەزىر قىلدى. پادىشاھ يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋىتى ئارقىلىق مۇسۇلمان بولدى.

* * * * * * *

وَجَآءَ إِخۡوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُواْ عَلَيۡهِ فَعَرَفَهُمۡ وَهُمۡ لَهُۥ مُنكِرُونَ ﴿٥٨﴾ وَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَازِهِمۡ
قَالَ ٱئۡتُونِي بِأَخٖ لَّكُم مِّنۡ أَبِيكُمۡۚ أَلَا تَرَوۡنَ أَنِّيٓ أُوفِي ٱلۡكَيۡلَ وَأَنَا۠ خَيۡرُ ٱلۡمُنزِلِينَ ﴿٥٩﴾ فَإِن لَّمۡ تَأۡتُونِي
بِهِۦ فَلَا كَيۡلَ لَكُمۡ عِندِي وَلَا تَقۡرَبُونِ ﴿٦٠﴾ قَالُواْ سَنُرَٰوِدُ عَنۡهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَٰعِلُونَ ﴿٦١﴾ وَقَالَ لِفِتۡيَٰنِهِ
ٱجۡعَلُواْ بِضَٰعَتَهُمۡ فِي رِحَالِهِمۡ لَعَلَّهُمۡ يَعۡرِفُونَهَآ إِذَا ٱنقَلَبُوٓاْ إِلَىٰٓ أَهۡلِهِمۡ لَعَلَّهُمۡ يَرۡجِعُونَ ﴿٦٢﴾

يۈسۈفنىڭ قېرىنداشلىرى كېلىپ يۈسۈفنىڭ قېشىغا كىردى. يۈسۈف ئۇلارنى تونۇدى، ئۇلار بولسا يۈسۈفنى تونۇمىدى﴿58﴾. يۈسۈف ئۇلارغا ئېھتىياجلىق ئاشلىقنى تەييارلاپ بەرگەندىن كېيىن ئېيتتى: «سىلەر مېنىڭ ئالدىمغا ئاتا بىر ئۇكاڭلارنى (يەنى بۇنيامىننى) ئېلىپ كېلىڭلار، مېنىڭ (ئاشلىقنى) تولۇق ئۆلچەپ بېرىۋاتقانلىقىمنى ۋە ناھايىتى مېھماندوست ئىكەنلىكىمنى كۆرمىدىڭلارمۇ؟﴿59﴾. ئەگەر ئۇنى مېنىڭ ئالدىمغا ئېلىپ كەلمىسەڭلار، سىلەرگە بېرىدىغان ئاشلىقىم يوق، مېنىڭ يېنىمغا يېقىن يولىماڭلار»﴿60﴾. ئۇلار: «بىز ئۇنى ئاتىسىدىن سوراپ (سېنىڭ ئالدىڭغا ئېلىپ كېلىشكە) تىرىشىمىز، بىز چوقۇم مۇشۇنداق قىلىمىز» دېدى﴿61﴾. يۈسۈف خىزمەتچىلىرىگە: «ئۇلارنىڭ (ئاشلىق سېتىۋالغان) مال - مۈلۈكلىرىنى يۈك - تاقلىرىنىڭ ئارىسىغا سېلىپ قويۇڭلار، ئۇلار ئائىلىسىگە قايتىپ بارغاندا، ئۇنى تونۇپ قايتىپ كېلىشى مۇمكىن» دېدى﴿62﴾.

يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرىنىڭ مىسىرغا كېلىشى، ئۇلارنىڭ ئاشلىق ئېلىپ قايتىشى ۋە ئۇلارنىڭ ئەڭ كىچىك قېرىندىشىنى ئېلىپ كېلىشكە ۋەدە قىلىشى توغرىسىدا

سۇددى، مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق ۋە باشقا تەپسىرشۇناسلار مۇنداق دەيدۇ: يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرىنىڭ مىسىر دىيارىغا كېلىش سەۋەبى مۇنداق بولغان: يۈسۈف ئەلەيھىسسالام مىسىرنىڭ ۋەزىرلىك ۋەزىپىسىنى قولغا ئالىدۇ. مولچىلىق بولغان يەتتە يىل ئۆتۈپ كېتىدۇ. ئارقىدىن قۇرغاقچىلىق بولىدىغان يەتتە يىل كېلىدۇ.

قەھەتچىلىك پۈتۈن مىسىر دىيارىنى قاپلاپ كېتىدۇ. بۇ قەھەتچىلىك يەئقۇب ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ بالىلىرى ئولتۇراقلاشقان كەنئان دىيارىغىمۇ يېتىپ بارىدۇ. شۇ چاغدا يۈسۈف ئەلەيھىسسالام كىشىلەرنىڭ يەردىن ئالغان ئاشلىقنى تەكشۈرۈپ چىقىپ، ئۇنى ئەڭ ياخشى ئۇسۇلدا توپلايدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ

[1] سۈرە ساد 39 — 40 - ئايەتلەر.

www.munber.org

ئىنتايىن زور مىقداردا ئاشلىقنى يىغىپ، نۇرغۇن ئاشلىق ئامبارلىرىغا ئىگە بولىدۇ. باشقا يۇرتلاردىن كىشىلەر ئۆزلىرىگە ۋە بالا - چاقلىرىغا ئاشلىق سېتىۋېلىش ئۈچۈن ئۇنىڭ قېشىغا كېلىپ تۇرىدۇ. ئۇ بىر يىل ئىچىدە بىر ئادەمگە بىر تۆگىدىن كۆپ ئاشلىق بەرمەيتتى. ئۇ تويغىچە تاماق يېمەيتتى. يۈسۈف ئەلەيھىسسالام، پادىشاھ ۋە ئۇلارنىڭ ئەسكەرلىرى قوللىرىدا بار ئاشلىقنى كىشىلەرگە يەتتە يىل مۇددەتكىچە يەتكۈزۈش ئۈچۈن بىر كۈندە پەقەت چۈش ۋاقتىدىلا بىر ۋاخ تاماق يەيتتى. بۇ، ﷲ تائالانىڭ مىسىر خەلقىگە قىلغان مەرھەمىتى ئىدى.

ئاشلىق سېتىۋالغىلى كەلگەنلەرنىڭ ئىچىدە يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرىمۇ بار ئىدى. ئۇلار ئاتىسى يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇيرۇقى بىلەن ئاشلىق سېتىۋالغىلى كېلەتتى. ئۇلارغا: مىسىر ۋەزىرى كىشىلەرگە ئاشلىق سېتىپ بېرىدىكەن، دېگەن خەۋەر يېتىپ بارغاچقا، ئۇلار ئاشلىق سېتىۋېلىش ئۈچۈن پۇل - پۈچەكلىرنى ئېلىپ (ئون نەپەر قېرىنداش) تۆگىلىرىگە مىنىپ يولغا چىققان ئىدى.

يەئقۇب ئەلەيھىسسالام قېشىدا ئوغلى بۇنيامىننى يەنى يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر ئانىدىن بولغان قېرىندىشىنى ئېلىپ قالىدۇ. بۇنيامىن يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ يۈسۈف ئەلەيھىسسالامدىن قالسىلا ئەڭ سۆيۈملۈك ئوغلى ئىدى. يۈسۈف ئەلەيھىسسالام ۋەزىرلىككە خاس رەۋىشتە ھەيۋەت بىلەن ئولتۇرغاندا، ئۇنىڭ قېشىغا قېرىنداشلىرى كىرىپ كېلىدۇ. ئۇ بىر قاراپلا ئۇلارنى تونۇۋالىدۇ. ئۇلار بولسا، يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنى تونۇيالمايدۇ. چۈنكى ئۇلار (ئۇنىڭدىن) كىچىك ۋاقتىدىلا ئايرىلغان، ئۆزلىرى (ئۇنى) كارۋاندىكىلەرگە سېتىۋەتكەن، كارۋاندىكىلەرنىڭ ئۇنى قەيەرگە ئاپىرىدىغانلىقىنى بىلمىگەن ئىدى. ئۇلار يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق مەرتىۋىگە ئېرىشىدىغانلىقىنى خىيالىغا كەلتۈرۈپمۇ باقمىغان ئىدى. ئەمما ئۇ قېرىنداشلىرىنى تونۇۋالدى.

سۇددى ۋە باشقىلار مۇنداق دەيدۇ: يۈسۈف ئەلەيھىسسالام گويا ئۇلارنى تونۇمىغاندەك بولۇۋېلىپ، ئۇلارغا: سىلەر شەھىرىمىگە نېمە ئىش ئۈچۈن كەلدىڭلار؟ دېدى. ئۇلار: ئى ۋەزىر ئالىيلىرى! بىز ئاشلىق ئالغىلى كەلدۇق، دېدى. ئۇ: سىلەر جاسۇس بولۇشۇڭلار مۇمكىن، دېدى. ئۇلار: بىز ﷲ تائالاغا سىغىنىپ جاسۇسلۇق قىلىشتىن پاناھ تىلەيمىز، دېدى. ئۇ: قەيەردىن كەلدىڭلار؟ دېدى. ئۇلار: بىز كەنئان دىيارىدىن كەلدۇق، بىزنىڭ ئاتىمىز ﷲ تائالانىڭ پەيغەمبىرى يەئقۇب ئەلەيھىسسالامدۇر، دېدى. ئۇ: ئۇنىڭ سىلەردىن باشقا بالىلىرى بارمۇ؟ دېدى. ئۇلار: ھەئە، بىز ئون ئىككى بالا ئىدۇق. بىزدىن كىچىكى ئۆيدىن چىقىپ كېتىپ، چۆلدە يوقاپ كەتتى. ئۇ بىزگە قارىغاندا ئاتىمىزنىڭ ئەڭ سۆيۈملۈك بالىسى ئىدى. ئۇنىڭ بىر ئانىدىن بولغان قېرىندىشى قالدى. ئۇنىڭ ئاتىسى (ئۇنى) يوقاپ كەتكەن بالىدىن كۆڭلىنى تەسەللى تاپتۇرۇش ئۈچۈن يېنىدا ئېلىپ قالدى، دېدى. ئاندىن يۈسۈف ئەلەيھىسسالام خىزمەتچىلەرگە ئۇلارنى ياخشى يەرگە ئورۇنلاشتۇرۇپ، ياخشى كۈتۈشكە بۇيرۇدى.

﴿**يۈسۈف ئۇلارغا ئېھتىياجلىق ئاشلىقنى تەييارلاپ بەرگەندىن**﴾ يەنى يۈسۈف ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا ئاشلىقنى تولۇق ئۆلچەپ بېرىپ، ئۇنى ئۇلاغلىرىغا ئارتىپ بەرگەندىن كېيىن، مۇنداق دېدى: مېنىڭ سىلەرنىڭ ئېيتقانلىرىڭلارنىڭ راست ئىكەنلىكىنى بىلىشىم ئۈچۈن،(سىلەر دېگەن ھېلىقى) ئاتا بىر قېرىندىشىڭلارنى مېنىڭ ئالدىمغا ئېلىپ كېلىڭلار.

﴿**مېنىڭ (ئاشلىقنى) تولۇق ئۆلچەپ بېرىۋاتقانلىقىمنى ۋە ناھايىتى مېھماندوست ئىكەنلىكىمنى كۆرمىدىڭلارمۇ؟**﴾ يۈسۈف ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى ئالدىغا قايتا كېلىشكە رىغبەتلەندۈردى.

ئاندىن ئۇلارنى قورقۇتۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئەگەر ئۇنى مېنىڭ ئالدىمغا ئېلىپ كەلمىسەڭلار، سىلەرگە بېرىدىغان ئاشلىقىم يوق، مېنىڭ يېنىمغا يېقىن يولىماڭلار**﴾. **ئۇلار : «بىز ئۇنى ئاتىسىدىن**

www.munber.org

سوراپ (سېنىڭ ئالدىڭغا ئېلىپ كېلىشكە) تىرىشىمىز، بىز چوقۇم مۇشۇنداق قىلىمىز» دېدى﴾ يەنى بىز ئۇنى سېنىڭ ئالدىڭغا ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن بارلىق تىرىشچانلىقىمىزنى كۆرسىتىمىز. بىزنىڭ ئېيتقان سۆزىمىزنىڭ راست ئىكەنلىكىنى بىلىش ئۈمىدىڭنى يەردە قويمايمىز.

﴿يۇسۇف خىزمەتچىلىرىگە: «ئۇلارنىڭ (ئاشلىق سېتىۋالغان) مال - مۈلۈكلىرىنى يۈك - تاقلىرىنىڭ ئارىسىغا سېلىپ قويۇڭلار، ئۇلار ئائىلىسىگە قايتىپ بارغاندا، ئۇنى تونۇپ قايتىپ كېلىشى مۇمكىن» دېدى﴾ بەزى تەپسىرشۇناسلار مۇنداق تەپسىر قىلغان: يۇسۇف ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ باشقا مال - مۈلكى بولماي قېلىپ، ئاشلىق سېتىۋېلىش ئۈچۈن قايتا كېلەلمەي قېلىشىدىن قورقۇپ شۇنداق قىلغان.

* * * * * * *

فَلَمَّا رَجَعُوٓاْ إِلَىٰٓ أَبِيهِمۡ قَالُواْ يَٰٓأَبَانَا مُنِعَ مِنَّا ٱلۡكَيۡلُ فَأَرۡسِلۡ مَعَنَآ أَخَانَا نَكۡتَلۡ وَإِنَّا لَهُۥ لَحَٰفِظُونَ ﴿٦٣﴾ قَالَ هَلۡ ءَامَنُكُمۡ عَلَيۡهِ إِلَّا كَمَآ أَمِنتُكُمۡ عَلَىٰٓ أَخِيهِ مِن قَبۡلُۖ فَٱللَّهُ خَيۡرٌ حَٰفِظًاۖ وَهُوَ أَرۡحَمُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴿٦٤﴾

ئۇلار ئاتىسىنىڭ يېنىغا قايتىپ بارغىنىدا: «ئى ئاتىمىز! (مىسىرنىڭ پادىشاھى) بىزگە قايتا ئاشلىق بەرمەس بولدى، ئۇكىمىزنى (يەنى بۇنيامىننى) بىز بىلەن بىللە ئەۋەتكىن، (شۇنداق قىلساڭ) ئاشلىق ئالالايمىز، ئۇنى بىز چوقۇم ئوبدان مۇھاپىزەت قىلىمىز» دېدى﴿63﴾. (يەئقۇب) ئۇلارغا ئېيتتى: «ئۇنىڭ توغرىسىدا ئىلگىرى سىلەرگە ئۇنىڭ قېرىندىشى (يەنى يۇسۇف) توغرىسىدا ئىشەنگەندەك ئىشىنەمدىمەن؟ (مەن سىلەرگە ۋە سىلەرنىڭ ئۇنى ساقلىشىڭلارغا ئىشەنمەيمەن) الله ياخشى ساقلىغۇچىدۇر، ھەممىدىن مېھرىباندۇر»﴿64﴾.

ئۇلارنىڭ يەئقۇب ئەلەيھىسسالامدىن بۇنيامىننىڭ ئۆزلىرى بىلەن بىللە بېرىشىنى تەلەپ قىلغانلىقى ۋە يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ (ئۇلارغا بەرگەن) جاۋابى توغرىسىدا

ئۇلار ھەققىدە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئۇلار ئاتىسىنىڭ قېشىغا قايتىپ بارغىنىدا، ﴿ئى ئاتىمىز! (مىسىرنىڭ پادىشاھى) بىزگە قايتا ئاشلىق بەرمەس بولدى﴾ يەنى ئەگەر سەن قېرىندىشىمىز بۇنيامىننى بىز بىلەن بىللە ئەۋەتمىسەڭ، بۇنىڭدىن كېيىن ئۇ بىزگە ئاشلىق بەرمەس بولدى. بۇنيامىننى بىز بىلەن بىللە ئەۋەتكىن شۇنداق قىلساڭ بىز ئاشلىق ئالالايمىز، دېدى.

﴿ئۇنى بىز چوقۇم ئوبدان مۇھاپىزەت قىلىمىز» دېدى﴾ يەنى ئۇنىڭغا بىرەر ئىش بولارمىكىن دەپ قورقمىغىن، ئۇ سېنىڭ قېشىڭغا سالامەت قايتىپ كېلىدۇ. بۇ سۆز ئۇلارنىڭ (ئاتىسىغا يۇسۇف ئەلەيھىسسالام ھەققىدە): ﴿ئەتە ئۇنى بىزگە قوشۇپ قويغىن، يەپ - ئىچىپ، ئويناپ - كۈلۈپ كىرسۇن، ئۇنى بىز چوقۇم ياخشى مۇھاپىزەت قىلىمىز»﴾[1] دېگەن سۆزىگە ئوخشايدۇ.

شۇڭا يەئقۇب ئەلەيھىسسالام (ئۇلارغا) مۇنداق دېدى: ﴿ئۇنىڭ توغرىسىدا ئىلگىرى سىلەرگە ئۇنىڭ قېرىندىشى (يەنى يۇسۇف) توغرىسىدا ئىشەنگەندەك ئىشىنەمدىمەن؟﴾ يەنى ئۇنىڭغا خۇددى ئۇنىڭ

[1] سۈرە يۇسۇف 12 - ئايەت.

قېرىندىشى يۇسۇفكە قىلغىنىڭلارغا ئوخشاش (ئۇنى كۆزۈمدىن يوقىتىپ) مەن بىلەن ئۇنىڭ ئارىسىنى يىراقلاشتۇرماقچىمۇ؟

﴿**اللّٰہ ياخشى ساقلىغۇچىدۇر، ھەممىدىن مېھرىباندۇر**﴾ يەنى اللّٰہ تائالا ماڭا ئەڭ مەرھەمەت قىلغۇچىدۇر. ئۇ مېنىڭ ياشىنىپ قالغانلىقىم، ئاجىزلىشىپ كەتكەنلىكىم ئۈچۈن، رەھمەت قىلىپ ئوغلۇمنى تېپىشىمغا ياردەم قىلىدۇ. مەن اللّٰہ تائالادىن ئوغلۇمنى ماڭا قايتۇرۇپ بېرىشىنى ۋە ئۇنىڭ بىلەن مېنى جەم قىلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن. اللّٰہ ئەڭ مەرھەمەتلىكتۇر.

* * * * * * *

وَلَمَّا فَتَحُواْ مَتَٰعَهُمۡ وَجَدُواْ بِضَٰعَتَهُمۡ رُدَّتۡ إِلَيۡهِمۡۖ قَالُواْ يَٰٓأَبَانَا مَا نَبۡغِيۖ هَٰذِهِۦ بِضَٰعَتُنَا
رُدَّتۡ إِلَيۡنَاۖ وَنَمِيرُ أَهۡلَنَا وَنَحۡفَظُ أَخَانَا وَنَزۡدَادُ كَيۡلَ بَعِيرٖۖ ذَٰلِكَ كَيۡلٞ يَسِيرٞ ﴿٦٥﴾ قَالَ لَنۡ أُرۡسِلَهُۥ
مَعَكُمۡ حَتَّىٰ تُؤۡتُونِ مَوۡثِقٗا مِّنَ ٱللَّهِ لَتَأۡتُنَّنِي بِهِۦٓ إِلَّآ أَن يُحَاطَ بِكُمۡۖ فَلَمَّآ ءَاتَوۡهُ مَوۡثِقَهُمۡ قَالَ ٱللَّهُ
عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٞ ﴿٦٦﴾

ئۇلار يۈكلىرىنى ئاچقاندا (ئاشلىق سېتىۋالغان) مال ـ مۈلۈكلىرىنىڭ ئۆزلىرىگە قايتۇرۇپ بېرىلگەنلىكىنى كۆردى، ئۇلار: «ئاتىمىز! بىز (بۇنىڭدىن ئارتۇق) يەنە نېمە تەلەپ قىلىمىز؟ بۇ مال ـ مۈلۈكلىرىمىز بىزگە قايتۇرۇپ بېرىلىپتۇ، (ئۇكىمىزنى ئېلىپ يەنە بارساق) ئائىلىمىزگە ئاشلىق ئېلىپ كېلىمىز، ئۇكىمىزنى مۇھاپىزەت قىلىمىز، بىر تۆگە ئاشلىقنى ئارتۇق ئالىمىز، بۇ (يەنى بىر تۆگە ئاشلىق پادىشاھ ئۈچۈن) ئازغىنا ئاشلىقتۇر» دېدى[65]. يەئقۇب ئېيتتى: «بۇنيامىننى قوغداش يولىدا ھەممىڭلار ھالاك بولمىساڭلارلا ئۇنى چوقۇم ماڭا قايتۇرۇپ ئېلىپ كېلىشكە اللّٰہ نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىپ چىڭ ۋەدە بەرمىگىچە ئۇنى سىلەر بىلەن بىللە ئەۋەتمەيمەن». ئۇلار (يەنى ئوغۇللىرى) ئۇنىڭغا قەسەم قىلىپ چىن ۋەدە بەرگەندىن كېيىن، يەئقۇب: «بىزنىڭ ئېيتقان سۆزلىرىمىزگە اللّٰہ گۇۋاھتۇر» دېدى[66].

يۈك ـ تاقلارنىڭ ئىچىدىن مال ـ مۈلۈكلەرنىڭ چىققانلىقى توغرىسىدا

اللّٰہ تائالا مۇنداق دەيدۇ: يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرى يۈك ـ تاقلىرىنى ئاچقان چاغدا، ئاشلىق سېتىۋالغان مال ـ مۈلكلىرىنىڭ ئۆزلىرىگە قايتۇرۇپ بېرىلگەنلىكىنى كۆردى. بۇ يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ خىزمەتچىلىرىگە ئۇلارنىڭ ئاشلىقى ئۈچۈن بەرگەن مال ـ مۈلكىنى (ئۇلارنىڭ) يۈك ـ تاقلىرىنىڭ ئىچىگە سېلىپ قويۇشقا بۇيرۇغان بۇيرۇقى بىلەن بولغان ئىدى.

ئۇلار مال ـ مۈلكىنى يۈك ـ تاقلىرىنىڭ ئىچىدىن چىققانلىقىنى كۆرگەندە، مۇنداق دېدى: ﴿**ئاتىمىز! بىز (بۇنىڭدىن ئارتۇق) يەنە نېمە تەلەپ قىلىمىز؟ بۇ مال ـ مۈلۈكلىرىمىز بىزگە قايتۇرۇپ بېرىلىپتۇ**﴾ مۇجاھىد بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ۋەزىر بىزگە ئاشلىقنى تولۇق ئۆلچەپ بەردى ۋە يەنە مال ـ مۈلۈكلىرىمىزنىمۇ بىزگە قايتۇرۇپ بېرىپتۇ، بىز بۇنىڭدىن باشقا يەنە نېمە تەلەپ قىلىمىز.

﴿**(ئۇكىمىزنى ئېلىپ يەنە بارساق) ئائىلىمىزگە ئاشلىق ئېلىپ كېلىمىز**﴾ يەنى قېرىندىشىمىزنى بىز بىلەن بىرگە ئەۋەتسەڭ ئائىلىمىزگە ئاشلىق ئېلىپ كېلىمىز. ﴿**ئۇكىمىزنى مۇھاپىزەت قىلىمىز، بىر**

www.munber.org

تۆگە ئاشلىقىنى ئارتۇق ئالىمىز﴾ بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، يۇسۇف ئەلەيھىسسالام ھەر بىر ئادەمگە بىر تۆگە ئاشلىق بېرەتتى.

﴿بۇ (يەنى بىر تۆگە ئاشلىق پادىشاھ ئۈچۈن) ئازغىنا ئاشلىقتۇر﴾ ئۇلار ئاتىسىغا مۇشۇنداق چىرايلىق سۆز قىلىپ سۆزىنى ئاخىرلاشتۇردى. يەنى بىزنىڭ ئۇكىمىزنى ئېلىپ بارغانلىقىمىزنىڭ بەدىلىگە ۋەزىرنىڭ بىزگە بېرىدىغان ئاشلىقى ئازغىنا ئاشلىقتۇر.

﴿يەئقۇب ئېيتتى: «بۇنيامىننى قوغداش يولىدا ھەممىڭلار ھالاك بولمىساڭلارلا﴾ يەنى ھەممىڭلار مەغلۇب بولۇپ ئۇنى قۇتۇلدۇرۇۋېلىشقا قادىر بولالماي قالغانغا قەدەر **﴿ئۇنى چوقۇم ماڭا قايتۇرۇپ ئېلىپ كېلىشكە الله نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىپ چىڭ ۋەدە بەرمىگىچە ئۇنى سىلەر بىلەن بىللە ئەۋەتمەيمەن». ئۇلار (يەنى ئوغۇللىرى) ئۇنىڭغا قەسەم قىلىپ چىن ۋەدە بەرگەندىن كېيىن، يەئقۇب: «بىزنىڭ ئېيتقان سۆزلىرىمىزگە الله گۇۋاھتۇر» دېدى﴾** ئىبنى ئىسھاق مۇنداق دەيدۇ: يەئقۇب ئەلەيھىسسالام ئاشلىق ئېلىش ئۈچۈن ئۇلارنى ئەۋەتمىسە ئۇنىڭغا باشقا ئامالىنىڭ يوقلۇقىنى بىلىپ يەتكەندە، بۇنيامىننى ئۇلارغا قوشۇپ ئەۋەتتى.

* * * * * * *

وَقَالَ يَٰبَنِيَّ لَا تَدۡخُلُواْ مِنۢ بَابٖ وَٰحِدٖ وَٱدۡخُلُواْ مِنۡ أَبۡوَٰبٖ مُّتَفَرِّقَةٖۖ وَمَآ أُغۡنِي عَنكُم مِّنَ
ٱللَّهِ مِن شَيۡءٍۖ إِنِ ٱلۡحُكۡمُ إِلَّا لِلَّهِۖ عَلَيۡهِ تَوَكَّلۡتُۖ وَعَلَيۡهِ فَلۡيَتَوَكَّلِ ٱلۡمُتَوَكِّلُونَ ﴿٦٧﴾ وَلَمَّا دَخَلُواْ مِنۡ
حَيۡثُ أَمَرَهُمۡ أَبُوهُم مَّا كَانَ يُغۡنِي عَنۡهُم مِّنَ ٱللَّهِ مِن شَيۡءٍ إِلَّا حَاجَةٗ فِي نَفۡسِ يَعۡقُوبَ
قَضَىٰهَاۚ وَإِنَّهُۥ لَذُو عِلۡمٖ لِّمَا عَلَّمۡنَٰهُ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعۡلَمُونَ ﴿٦٨﴾

(ئۇ يەنە) «ئى ئوغۇللىرىم! (مىسىرغا) ھەممىڭلار بىر دەرۋازىدىن كىرمەي، باشقا ـ باشقا دەرۋازىلاردىن كىرىڭلار. الله نىڭ قازاسى ئالدىدا مەن سىلەردىن ھېچ نەرسىنى دەپئى قىلالمايمەن، ھۆكۈم پەقەت الله غىلا خاس، الله غا تەۋەككۇل قىلدىم، تەۋەككۇل قىلغۇچىلار الله غىلا تەۋەككۇل قىلسۇن!» دېدى﴿67﴾. ئۇلار ئاتىسىنىڭ بۇيرۇقى بويىچە باشقا ـ باشقا دەرۋازىلاردىن كىرگەندە، (بۇ) الله نىڭ قازاسى ئالدىدا ئۇلار ئۈچۈن ھېچ نەرسىگە دال بولالمىدى، بۇ پەقەت يەئقۇبنىڭ كۆڭلىدىكى ئۇمىدىنىلا ئىپادىلىدى، خالاس. بىز يەئقۇبقا (ۋەھيى ئارقىلىق بىلدۈرگەن ئىدۇق، شۇڭا ئۇ (كەڭ) بىلىم ئىگىسىدۇر، لېكىن كىشىلەرنىڭ تولىسى (تەقدىرنىڭ سىرىنى) بىلمەيدۇ﴿68﴾.

يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغۇللىرىنى مىسىر شەھىرىنىڭ باشقا ـ باشقا دەرۋازىلىرىدىن كىرىشكە بۇيرۇغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، يەئقۇب ئەلەيھىسسالامدىن خەۋە قىلىدۇ: ئۇ ئوغۇللىرىنى قېرىندىشى بۇنيامىن بىلەن مىسىرغا ئەۋەتىش ئۈچۈن تەييارلىغان چاغدا، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ بىر دەرۋازىدىن كىرمەي، ئايرىم ـ ئايرىم دەرۋازىدىن كىرىشكە بۇيرۇدى.

ئىبنى ئابباس، مۇھەممەد ئىبنى كەئب، مۇجاھىد، زەھھاك، قەتادە، سۇددى ۋە بىر قانچە كىشى ئېيتقىنىدەك: يەئقۇب ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا كۆز تېگىشتىن قورقتى. چۈنكى ئۇلار چىرايلىق، كېلىشكەن

www.munber.org

ۋە قەددى - قامەتلىك يىگىتلەر ئىدى. ئۇ ئۇلارغا كىشىلەرنىڭ كۆزى تېگىشتىن قورقتى. چۈنكى كۆز تېگىش راست بولۇپ، ئاتلىق كىشىنى ئاتتىن يىقىتقۇچىلىك دەرىجىدە تەسىر قىلىدۇ.

يەئقۇب ئەلەيھىسسالام سۆزىدە داۋام قىلىپ: ﴿**اللہ نىڭ قازاسى ئالدىدا مەن سىلەردىن ھېچ نەرسىنى دەپئى قىلالمايمەن**﴾ يەنى ھەقىقەتەن مۇنداق ئېھتىيات قىلىش اللہ تائالانىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىنى ۋە ھۆكمىنى قايتۇرالمايدۇ. ئەگەر اللہ تائالا بىرەر ئىشنى ئىرادە قىلسا، ھېچ قانداق قارشىلىقا ۋە توسالغۇغا ئۇچرىمايدۇ.

﴿**ھۆكۈم پەقەت اللہ غىلا خاس، اللہ غا تەۋەككۇل قىلدىم، تەۋەككۇل قىلغۇچىلار اللہ غىلا تەۋەككۇل قىلسۇن!» دېدى. ئۇلار ئاتىسىنىڭ بۇيرۇقى بويىچە باشقا - باشقا دەرۋازىلاردىن كىرگەندە، (بۇ) اللہ نىڭ قازاسى ئالدىدا ئۇلار ئۈچۈن ھېچ نەرسىگە دال بولالمىدى، بۇ پەقەت يەئقۇبنىڭ كۆڭلىدىكى ئۈمىدىنىلا ئىپادىلىدى، خالاس**﴾ ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى باللىرىغا كۆز تېگىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئىدى.

﴿**بىز يەئقۇبقا (ۋەھيى ئارقىلىق بىلدۈرگەن ئىدۇق، شۇڭا ئۇ (كەڭ) بىلىم ئىگىسىدۇر**﴾ قەتادە ۋە سەۋرى: ئۇ بىلگىنىنى ئەمەلىيلەشتۈرىدىغان ئادەمدۇر، دېدى. ئىبنى جەرىر: بىز ئۇنىڭغا ئىلىم ئۆگەتكەنلىكىمىز ئۈچۈن، (ئۇ) كەڭ دائىرىلىك ئىلىم ئىگىسىدۇر، دېدى. ﴿**لېكىن كىشىلەرنىڭ تولىسى (تەقدىرنىڭ سىرىنى) بىلمەيدۇ**﴾.

* * * * * * *

وَلَمَّا دَخَلُواْ عَلَىٰ يُوسُفَ ءَاوَىٰٓ إِلَيۡهِ أَخَاهُۖ قَالَ إِنِّيٓ أَنَاْ أَخُوكَ فَلَا تَبۡتَئِسۡ بِمَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿٦٩﴾

ئۇلار (يەنى يەئقۇبنىڭ باللىرى) يۈسۈفنىڭ ئالدىغا كىرگەندە، يۈسۈف ئۆكىسىنى قۇچاقلىدى ۋە: «مەن ھەقىقەتەن سېنىڭ قېرىندىشىڭ بولىمەن، ئۇلارنىڭ بىزگە قىلغان ئىشلىرىدىن قايغۇرمىغىن» دېدى﴿69﴾.

يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ بۈنيامىنغا تەسەللى بەرگەنلىكى توغرىسىدا

اللہ تائالا مۇنداق خەۋەر قىلىدۇ: يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرى ئۇنىڭ بىر تۇغقان قېرىندىشى بۈنيامىننى ئۆزلىرى بىلەن بىللە ئېلىپ كەلگەندە، يۈسۈف ئەلەيھىسسالام بۈنيامىننى ئۆزىنىڭ قېشىدا ئېلىپ قېلىپ، باشقىلارنى مېھمانخانىغا ئورۇنلاشتۇرۇپ، ئۇلارنىڭ شەرىپىگە زىياپەت بەردى. ئۇلارغا ئۇرۇق - تۇغقانچىلىق، مېھرى - شەپقەت ۋە ياخشىلىق قىلىش قاتارلىق ئىلتىپاتنى ناھايىتى كۆپ كۆرسەتتى. قېرىندىشى بۈنيامىن بىلەن ئايرىم كۆرۈشۈپ، ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ ھەقىقىي ئەھۋالىنى ۋە بېشىدىن ئۆتكەن ئىشلارنى سۆزلەپ بەردى.

ئۆزىنىڭ ئۇنىڭ قېرىندىشى ئىكەنلىكىنى ئۇنۇتۇپ (ئۇنىڭغا): ﴿**قايغۇرمىغىن**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ماڭا قىلغان قىلمىشلىرىدىن ھەسرەت چەكمىگىن، دېدى. (ئۇنى) بۇ ئىشنى قېرىنداشلىرىدىن يوشۇرۇشقا، ئۆزى دەپ بەرگەن ھەقىقىي ئىشلارنى ئۇلارغا دېمەسلىككە بۇيرۇدى. يۈسۈف ئەلەيھىسسالام ئۇنى ئۆز يېنىدا ئىززەت - ئىكرام ۋە ھۆرمەت قىلىش يۈزىسىدىن (ئېلىپ قېلىشقا) ھىيلە ئىشلىتىدىغانلىقىنى ئۇنىڭ بىلەن كېلىشىۋالدى.

* * * * * * *

www.munber.org

فَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَازِهِمۡ جَعَلَ ٱلسِّقَايَةَ فِي رَحۡلِ أَخِيهِ ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَيَّتُهَا ٱلۡعِيرُ إِنَّكُمۡ
لَسَٰرِقُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُواْ وَأَقۡبَلُواْ عَلَيۡهِم مَّاذَا تَفۡقِدُونَ ﴿٧١﴾ قَالُواْ نَفۡقِدُ صُوَاعَ ٱلۡمَلِكِ وَلِمَن جَآءَ بِهِۦ
حِمۡلُ بَعِيرٖ وَأَنَا۠ بِهِۦ زَعِيمٞ ﴿٧٢﴾

يۈسۈف ئۇلارنى ئېھتىياجلىق ئاشلىق بىلەن تەمىنلىگەندىن كېيىن، قەدەھنى ئۇكىسىنىڭ يۈكى ئىچىگە سېلىپ قويدى. ئاندىن بىر جاكارچى چىقىپ: «ئى كارۋانلار! سىلەر چوقۇم ئوغرى ئىكەنسىلەر» دەپ توۋلىدى[70]. (كارۋاندىكىلەر) ئۇلارغا قاراپ: «نېمەڭلارنى يوقىتىپ قويدۇڭلار» [71]. ئۇلار: «پادىشاھنىڭ (تامغىسى بېسىلغان) قەدەھنى يوقىتىپ قويدۇق، ئۇنى تېپىپ كەلگەن كىشىگە (مۇكاپات ئۈچۈن) بىر تۆگە ئاشلىق بېرىلىدۇ، مەن بۇنىڭغا كېپىل» دېدى[72].

پادىشاھنىڭ قەدەھنى قېرىندىشىنىڭ يۈك ـ تاقىنىڭ ئىچىگە سېلىپ قويۇشى ۋە ئۇنى بۇ ھىيلە بىلەن تۇتۇپ قېلىشى توغرىسىدا

يۈسۈف ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا بەرگەن ئاشلىقنى تەييارلاپ، ئۇنى ئۇلارنىڭ تۆگىلىرىگە ئارتىۋاتقان چاغدا، بەزى خىزمەتچىلىرىنى پادىشاھنىڭ قەدىھىنى قېرىندىشى بۇنيامىنىنىڭ يۈك ـ تاقىنىڭ ئىچىگە سېلىپ قويۇشنى بۇيرۇدى.

كۆپىنچە تەپسىرشۇناسلارنىڭ سۆزىگە قارىغاندا، ئۇ كۈمۈش قەدەھ ئىدى. ئالتۇن قەدەھ ئىدى، دېگەنلەرمۇ بار. ئىبنى زەيد مۇنداق دەيدۇ: ئۇ شاراب ئىچىدىغان قەدەھ ئىدى. ئىبنى ئابباس، مۇجاھىد قەتادە، زەھھاك ۋە ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد قاتارلىقلار: شۇ چاغدا ئاشلىق ئەڭ ئەتىۋار نەرسە بولۇپ، ئاشلىق بۇ قەدەھ بىلەن ئۆلچەپ بېرىلەتتى، دېدى.

شۆئبە، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدۇ: پادىشاھنىڭ قەدەھى كۈمۈشتىن ياسالغان بولۇپ. (ئۇلار) ئۇنىڭدا شاراب ئىچەتتى. ئۇ پىيالىگە ئوخشايتتى.

خىزمەتچىلەر بۇ قەدەھنى ھېچكىمگە سەزدۈرمەي بۇنيامىنىنىڭ يۈك ـ تاقىنىڭ ئىچىگە سېلىپ قويدى. ئاندىن خىزمەتچىلەرنىڭ ئىچىدىن بىر جاكارچى چىقىپ: **﴿«ئى كارۋانلار! سىلەر چوقۇم ئوغرى ئىكەنسىلەر» دەپ توۋلىدى﴾**.

ئۇلار جاكارچىغا بۇرۇلۇپ: **﴿«نېمەڭلارنى يوقىتىپ قويدۇڭلار»﴾** دېدى. **﴿ئۇلار: «پادىشاھنىڭ (تامغىسى بېسىلغان) قەدەھنى يوقىتىپ قويدۇق﴾** يەنى پادىشاھنىڭ ئاشلىق ئۆلچەپ بېرىدىغان قەدەھنى يوقىتىپ قويدۇق. **﴿ئۇنى تېپىپ كەلگەن كىشىگە (مۇكاپات ئۈچۈن) بىر تۆگە ئاشلىق بېرىلىدۇ،مەن بۇنىڭغا كېپىل» دېدى﴾**.

* * * * * * *

قَالُواْ تَٱللَّهِ لَقَدۡ عَلِمۡتُم مَّا جِئۡنَا لِنُفۡسِدَ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَمَا كُنَّا سَٰرِقِينَ ﴿٧٣﴾ قَالُواْ فَمَا جَزَٰٓؤُهُۥٓ إِن
كُنتُمۡ كَٰذِبِينَ ﴿٧٤﴾ قَالُواْ جَزَٰٓؤُهُۥ مَن وُجِدَ فِي رَحۡلِهِۦ فَهُوَ جَزَٰٓؤُهُۥۚ كَذَٰلِكَ نَجۡزِي ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٧٥﴾

www.munber.org

فَبَدَأَ بِأَوۡعِيَتِهِمۡ قَبۡلَ وِعَآءِ أَخِيهِ ثُمَّ ٱسۡتَخۡرَجَهَا مِن وِعَآءِ أَخِيهِۚ كَذَٰلِكَ كِدۡنَا لِيُوسُفَۖ مَا كَانَ لِيَأۡخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ ٱلۡمَلِكِ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُۚ نَرۡفَعُ دَرَجَٰتٖ مَّن نَّشَآءُۗ وَفَوۡقَ كُلِّ ذِي عِلۡمٍ عَلِيمٞ ﴿٧٦﴾

ئۇلار «اللّٰه نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، سىلەر بىلىسىلەر، بىز بۇ يەرگە بۇزغۇنچىلىق قىلىش ئۈچۈن كەلمىدۇق، بىز ئوغرى ئەمەسمىز» دېدى[73]. ئۇلار (يەنى يۈسۈفنىڭ خىزمەتچىلىرى): «سىلەرنىڭ شەرىئىتىڭلاردا ئوغرىنىڭ جازاسى نېمە؟ (ئەگەر قەدەھ يۈكۈڭلاردىن چىقىپ قېلىپ) يالغانچى بولۇپ قالساڭلارچۇ؟) دېدى[74]. ئۇلار: «ئۇنىڭ جازاسى يۈكىدىن قەدەھ تېپىلغان ئادەمنى قۇل قىلىش، زالىملارغا بىز مۇشۇنداق جازا بېرىمىز» دېدى[75]. ئۇلار يۈسۈفنىڭ ئۇكىسىنىڭ يۈكىنى ئاختۇرۇشتىن ئىلگىرى، ئۇلارنىڭ يۈكىنى ئاختۇرۇشقا باشلىدى، ئاندىن يۈسۈفنىڭ ئۇكىسىنىڭ يۈكىدىن قەدەھنى تېپىپ چىقتى. بىز يۈسۈفكە مۇشۇ تەدبىرنى كۆرسەتتۇق، (مىسىر) پادىشاھىنىڭ قانۇنى بويىچە يۈسۈف ئۇكىسىنى ئېلىپ قالالمايتى، لېكىن اللّٰه ئۇنىڭ شۇنداق قىلىشىنى خالىدى، بىز خالىغان ئادەمنى (يۈسۈفنى كۆتۈرگەندەك) يۇقىرى دەرىجىلەرگە كۆتۈرىمىز، ھەربىر بىلىمدار ئۈستىدە ئۇنىڭدىنمۇ بىلىمدار زات بار[76].

ئەنە شۇ خىزمەتچىلەر يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرىغا ئوغرىلىق بىلەن تۆھمەت چاپلىغاندا، ئۇلار خىزمەتچىلەرگە: ﴿**«اللّٰه نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، سىلەر بىلىسىلەر، بىز بۇ يەرگە بۇزغۇنچىلىق قىلىش ئۈچۈن كەلمىدۇق، بىز ئوغرى ئەمەسمىز» دېدى**﴾ يەنى بىز سىلەر بىلەن تونۇشقاندىن تارتىپ، سىلەر بىزنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىمىزنى بىلدىڭلار. چۈنكى سىلەر بىزنىڭ ياخشى ئەخلاقلىق كىشىلەر ئىكەنلىكىمىزنى ھەقىقەتەن كۆردۈڭلار. بىزنىڭ سۈپەتلىرىمىز "ئوغرىلىق" دېگەن بۇ سۈپەتنى قوبۇل قىلالمايدۇ، دېدى. خىزمەتچىلەر ئۇلارغا: ئەگەر ئوغرى سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردا بولۇپ قالسا، ﴿**«سىلەرنىڭ شەرىئىتىڭلاردا ئوغرىنىڭ جازاسى نېمە؟ (ئەگەر قەدەھ يۈكۈڭلاردىن چىقىپ قېلىپ) يالغانچى بولۇپ قالساڭلارچۇ؟) دېدى**﴾.

﴿**ئۇلار: «ئۇنىڭ جازاسى يۈكىدىن قەدەھ تېپىلغان ئادەمنى قۇل قىلىش، زالىملارغا بىز مۇشۇنداق جازا بېرىمىز» دېدى**﴾ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىدە ئوغرى مالنىڭ ئىگىسىگە قۇل قىلىنىپ بېرىلەتتى. يۈسۈف ئەلەيھىسسالام بۇ ھىيلىدىن بۇنى كۆزلىگەن ئىدى. شۇڭا ئۇ ئانا بىر قېرىندىشىنىڭ يۈكىنى ئاختۇرۇشتىن ئىلگىرى باشقىلارنىڭ يۈكىنى ئاختۇرۇشقا باشلىدى. ﴿**ئاندىن يۈسۈفنىڭ ئۇكىسىنىڭ يۈكىدىن قەدەھنى تېپىپ چىقتى**﴾ شۇنىڭ بىلەن يۈسۈف ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ ئېتىراپ قىلىشى ۋە ئۇلارنىڭ ئېتىقادىغا ئاساسەن ئانا بىر تۇغقان قېرىندىشىنى ئۇلاردىن ئايرىپ ئېلىپ قالدى.

﴿**بىز يۈسۈفكە مۇشۇ تەدبىرنى كۆرسەتتۇق**﴾ بۇ، ئەسلى كۆزدە تۇتۇلغان ۋە ياخشى كۆرۈلگەن تەدبىر بولۇپ، ئۇنىڭدا ھېكمەت ۋە كۆزلەنگەن مەنپەئەت بولغانلىقى ئۈچۈن اللّٰه تائالا ئۇنى ياخشى كۆردى ۋە ئۇنىڭدىن رازى بولدى.

﴿**(مىسىر) پادىشاھىنىڭ قانۇنى بويىچە يۈسۈف ئۇكىسىنى ئېلىپ قالالمايتى**﴾ لېكىن اللّٰه تائالا يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرىنى ئۆزلىرى ئېتىقاد قىلىپ كېلىۋاتقان شەرىئەتكە يۈسۈفنىڭ ئالدىدىمۇ بويسۇندۇرۇپ بەردى. يۈسۈف ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ شەرىئىتىدىكى ئۇ ھۆكۈمنى بىلەتتى. شۇڭا اللّٰه تائالا ئۇنى مەدھىيىلەپ مۇنداق دېدى: ﴿**بىز خالىغان ئادەمنى (يۈسۈفنى كۆتۈرگەندەك) يۇقىرى**

www.munber.org

دەرىجىلەرگە كۆتۈرىمىز﴾. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿اللە سىلەردىن ئىمان ئېيتقانلار ۋە ئىلىم بېرىلگەنلەرنى بىر قانچە دەرىجە يۇقىرى كۆتۈرىدۇ﴾[1].

﴿ھەربىر بىلىمدار ئۈستىدە ئۇنىڭدىنمۇ بىلىمدار زات بار﴾ ھەسەنبەسرى مۇنداق دەيدۇ: ھەر بىر بىلىملىك كىشىنىڭ ئۈستىدە ئۇنىڭدىنمۇ بىلىملىك كىشى بار. بىلىمنىڭ چېكى ھەممىنى بىلگۈچى غالىب ۋە بۈيۈك اللە تائالانىڭ ئىلكىدىدۇر.

ئابدۇرازاق سەئىدى ئىبنى جۇبەيرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئىبنى ئابباسنىڭ قېشىدا ئىدۇق، ئۇ ئاجايىپ ھەيران قالارلىق بىر سۆزنى قىلدى. شۇنىڭ بىلەن بىر ئادەم بۇ سۆزدىن ھەيران قېلىپ: اللە تائالاغا ھەمدۇسانا بولسۇنكى، ھەربىر بىلىملىك كىشى ئۈستىدە ئۇنىڭدىنمۇ بىلىملىك كىشى بار ئىكەن، دېدى. ئىبنى ئابباس: سېنىڭ سۆزۈڭ نېمە دېگەن يامان! اللە ھەممىدىن بىلىملىكتۇر. ئۇ ھەر بىر بىلىملىك كىشىدىنمۇ بىلىملىكتۇر، دېدى.

سەمماك ئىكرىمەدىن ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بۇ ئۇنىڭدىن بىلىملىكتۇر. ئۇ ئۇنىڭدىنمۇ بىلىملىكتۇر. اللە تائالا ھەربىر بىلىملىك كىشىدىنمۇ بىلىملىكتۇر. ئىكرىمەمۇ بۇ ھەقتە ئىبنى ئابباسقا ئوخشاش تەپسىر قىلدى.

قەتادە مۇنداق دەيدۇ: ھەر بىر بىلىمدار ئۈستىدە ئۇنىڭدىنمۇ بىلىمدار كىشى بار. بىلىمنىڭ چېكى ھەممىنى بىلگۈچى اللە تائالانىڭ ئىلكىدىدۇر. ئىلىم اللە تائالا تەرىپىدىن باشلىنىپ تارالدى. ئۇنى ئالىملار ئۆگەندى، ئۇ ئاخىرى اللە تائالانىڭ دەرگاھىغا قايتىدۇ.

* * * * * * *

۞ قَالُوٓاْ إِن يَسۡرِقۡ فَقَدۡ سَرَقَ أَخٞ لَّهُۥ مِن قَبۡلُۚ فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ فِي نَفۡسِهِۦ وَلَمۡ يُبۡدِهَا لَهُمۡۚ
قَالَ أَنتُمۡ شَرّٞ مَّكَانٗاۖ وَٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِمَا تَصِفُونَ ﴿٧٧﴾

ئۇلار: «ئەگەر ئۇ ئوغرىلىق قىلغان بولسا، ئۇنىڭ قېرىندىشىمۇ (يەنى يۈسۈفمۇ) ئىلگىرى ئوغرىلىق قىلغان» دېيىشتى. يۈسۈف (ئۇلارنىڭ) بۇ سۆزنى ئىچىدە بىلدى، لېكىن ئۇلارغا مەلۇم قىلمىدى، يۈسۈف (ئىچىدە): «سىلەرنىڭ مەۋقەيىڭلار ئەڭ ياماندۇر، سىلەرنىڭ (يۈسۈف ۋە ئۇنىڭ ئۆكىسى توغرىسىدا) قىلغان سۆزۈڭلارنىڭ يالغانلىقىنى اللە ئوبدان بىلىدۇ» دېدى﴿77﴾.

يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرىنىڭ ئۇنىڭغا ئوغرىلىق بىلەن تۆھمەت قىلىشى توغرىسىدا

يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرى قەدەھنىڭ بىنيامىننىڭ يۈكىدىن چىقىرىلغانلىقىنى كۆرگەن چاغدا: **﴿«ئەگەر ئۇ ئوغرۇلۇق قىلغان بولسا، ئۇنىڭ قېرىندىشىمۇ (يەنى يۈسۈفمۇ) ئىلگىرى ئوغرىلىق قىلغان»﴾** دېيىشتى. ئۇلار ۋەزىرگە ئۆزلىرىنى (ئۇنىڭغا ئوخشاپ قېلىشتىن) ئاقلاپ، بۇنىڭ بۇ ئىشى بۇنىڭدىن ئىلگىرى ئۇنىڭ قېرىندىشى يۈسۈف ئەلەيھىسسالام قىلغاندەكلا ئىشتۇر، دېيىشتى: **﴿يۈسۈف (ئۇلارنىڭ) بۇ سۆزنى ئىچىدە بىلدى، لېكىن ئۇلارغا مەلۇم قىلمىدى، يۈسۈف (ئىچىدە): «سىلەرنىڭ مەۋقەيىڭلار ئەڭ ياماندۇر، سىلەرنىڭ (يۈسۈف ۋە ئۇنىڭ ئۆكىسى توغرىسىدا) قىلغان سۆزۈڭلارنىڭ يالغانلىقىنى اللە ئوبدان بىلىدۇ» دېدى﴾**.

---

[1] سۈرە مۇجادەلە 11 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

* * * * * * *

قَالُوا يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡعَزِيزُ إِنَّ لَهُۥٓ أَبٗا شَيۡخٗا كَبِيرٗا فَخُذۡ أَحَدَنَا مَكَانَهُۥٓۖ إِنَّا نَرَىٰكَ مِنَ
ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿٧٨﴾ قَالَ مَعَاذَ ٱللَّهِ أَن نَّأۡخُذَ إِلَّا مَن وَجَدۡنَا مَتَٰعَنَا عِندَهُۥٓ إِنَّآ إِذٗا لَّظَٰلِمُونَ ﴿٧٩﴾

ئۇلار: «ئى ئالىيجاناب زات! ئۇنىڭ (ئۇنىڭدىن ئايرىلالمايدىغان) بىر قېرى ئاتىسى بار، ئۇنىڭ ئورنىغا بىزنىڭ بىرىمىزنى ئېلىپ قالغىن، بىز سېنى ھەقىقەتەن ياخشىلىق قىلغۇچىلاردىن ھېسابلايمىز» دېدى[78]. يۇسۇف: «خۇدا ساقلىسۇن، نەرسىمىزنى كىمنىڭ يۈكىدىن تاپقان بولساق، شۇنى ئېلىپ قالمىز، بولمىسا بىز چوقۇم زالىملاردىن بولۇپ قالىمىز» دېدى[79].

قېرىنداشلارنىڭ بۇنيامىننىڭ ئورنىغا ئۆزلىرىدىن بىرەيلەننى ئېلىپ قېلىشقا تەكلىپ بېرىشى ۋە بۇ تەكلىپنىڭ رەت قىلىنىشى توغرىسىدا

بۇنيامىننىڭ تۇتۇپ قېلىنغانلىقى مۇقىملاشقان، ئۆزلىرىنىڭ ئېتىراپ قىلىشى بويىچە ئۇنى يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىدا قالدۇرۇپ قويىدىغانلىقى قارارلاشقان چاغدا، ئۇلار بۇنيامىنغا ھېسداشلىق قىلىشقا ۋە مېھرىبانلىق كۆرسىتىشكە باشلاپ: ﴿«ئى ئالىيجاناب زات! ئۇنىڭ (**ئۇنىڭدىن ئايرىلالمايدىغان) بىر قېرى ئاتىسى بار**﴾ ئۇ، بۇ بالىسىنى ئىنتايىن ياخشى كۆرىدۇ ۋە بۇ بالىسى ئارقىلىق يوقاپ كەتكەن بالىسى ئۈچۈن ئۆزىگە تەسەللى بېرىدۇ، دېدى.

﴿**ئۇنىڭ ئورنىغا بىزنىڭ بىرىمىزنى ئېلىپ قالغىن**﴾ يەنى ئۇنىڭ ئورنىغا باشقا بىرىمىزنى ئالماشتۇرۇپ، يېنىڭدا ئېلىپ قالغىن. ﴿**بىز سېنى ھەقىقەتەن ياخشىلىق قىلغۇچىلاردىن ھېسابلايمىز» دېدى**﴾ يەنى سىلەرنى ئادىل، ئىنساپلىق ۋە ياخشى ئىشنى قوبۇل قىلىدىغان كىشىلەر، دەپ قارايمىز.

﴿**يۇسۇف: «خۇدا ساقلىسۇن، نەرسىمىزنى كىمنىڭ يۈكىدىن تاپقان بولساق، شۇنى ئېلىپ قالىمىز**﴾ سىلەرمۇ شۇنداق دېدىڭلار ۋە بۇنى ئېتىراپ قىلدىڭلار.

﴿**بولمىسا**﴾ يەنى (بىز) گۇناھسىز ئادەمنى گۇناھكار ئادەمنىڭ ئورنىغا ئېلىپ قالساق ﴿**بىز چوقۇم زالىملاردىن بولۇپ قالىمىز» دېدى**﴾.

* * * * * * *

فَلَمَّا ٱسۡتَيۡـَٔسُوا مِنۡهُ خَلَصُوا نَجِيّٗاۖ قَالَ كَبِيرُهُمۡ أَلَمۡ تَعۡلَمُوٓا أَنَّ أَبَاكُمۡ قَدۡ أَخَذَ عَلَيۡكُم
مَّوۡثِقٗا مِّنَ ٱللَّهِ وَمِن قَبۡلُ مَا فَرَّطتُمۡ فِي يُوسُفَۖ فَلَنۡ أَبۡرَحَ ٱلۡأَرۡضَ حَتَّىٰ يَأۡذَنَ لِيٓ أَبِيٓ أَوۡ يَحۡكُمَ ٱللَّهُ لِيۖ
وَهُوَ خَيۡرُ ٱلۡحَٰكِمِينَ ﴿٨٠﴾ ٱرۡجِعُوٓا إِلَىٰٓ أَبِيكُمۡ فَقُولُوا يَٰٓأَبَانَآ إِنَّ ٱبۡنَكَ سَرَقَ وَمَا شَهِدۡنَآ إِلَّا بِمَا
عَلِمۡنَا وَمَا كُنَّا لِلۡغَيۡبِ حَٰفِظِينَ ﴿٨١﴾ وَسۡـَٔلِ ٱلۡقَرۡيَةَ ٱلَّتِي كُنَّا فِيهَا وَٱلۡعِيرَ ٱلَّتِيٓ أَقۡبَلۡنَا فِيهَاۖ وَإِنَّا
لَصَٰدِقُونَ ﴿٨٢﴾

ئۇلار (بۇنيامىننىڭ ئورنىغا ئۆز ئارىسىدىن بىرسىنى ئېلىپ قېلىشقا يۇسۇفنىڭ ماقۇل بولۇشىدىن) ئۈمىدسىزلەنگەندىن كېيىن، چەترەك يەرگە بېرىپ مەخپىي مەسلىھەتلەشتى، ئۇلارنىڭ چوڭى ئېيتتى:

www.munber.org

«ئاتائاڭلارنىڭ سىلەردىن قەسەم قىلدۇرۇپ ۋەدە ئالغانلىقىنى ۋە ئىلگىرى يۈسۈف توغرىسىدىكى خاتالىقلىرىڭلارنى بىلمەمسىلەر؟ ئاتام ماڭا رۇخسەت قىلمىغىچە ياكى اللہ مەن ئۈچۈن ھۆكۈم چىقارمىغىچە بۇ يەردىن ھەرگىز ئايرىلمايمەن، اللہ ئەڭ ئادىل ھۆكۈم قىلغۇچىدۇر[80]. سىلەر قايتىپ كېتىپ ئاتاڭلار بىلەن كۆرۈشۈڭلار، ئاندىن ئېيتىڭلاركى، ئى ئاتىمىز! سېنىڭ ئوغلۇڭ راستلا ئوغرىلىق قىلدى، بىز پەقەت بىلگەن نەرسىمىز ئۈستىدىلا گۇۋاھلىق بېرىۋاتىمىز، بىز غەيبنى بىلمەيمىز (يەنى ساڭا ۋەدە بەرگەن چېغىمىزدا ئۇنىڭ ئوغرىلىق قىلىدىغانلىقىنى بىلمىدۇق)[81]. بىز تۇرغان شەھەردىن (يەنى مىسىردىن) ۋە بىز بىلەن بىللە ماڭغان كارۋاندىن سوراپ باققىن، بىزنىڭ سۆزىمىز چوقۇم راست»[82].

قېرىنداشلارنىڭ ئۆزئارا مەسلىھەت قىلىشى ۋە ئۇلارنىڭ چوڭىنىڭ بەرگەن مەسلىھەتى توغرىسىدا

اللہ تائالا يۈسۈفنىڭ قېرىنداشلىرىنىڭ قېرىندىشى بۈنيامىننى (ئۇنىڭ) ئاتىسىغا قايتۇرۇپ كېلىشكە بەرگەن ۋەدىسى بويىچە، قايتۇرۇپ كېتىشى ئۈچۈن ئامالسىز قالغان ۋە ئۇنى قۇتۇلدۇرۇشتىن ئۈمىدسىزلەنگەن چاغدىكى ھالىدىن خەۋەر قىلىدۇ. ئۇلار بۈنيامىننى ئۆزلىرى بىلەن بىللە ئېلىپ كېتىشكە چارىسىز قالغاندا، ﴿**چەترەك يەرگە بېرىپ مەخپىي مەسلىھەتلەشتى**﴾ يەنى ئۇلار كىشىلەردىن ئايرىلىپ ئۆز - ئارا مەخپىي پىچىرلاشتى.

﴿**ئۇلارنىڭ چوڭى ئېيتتى**﴾ ئۇنىڭ ئىسمى روبىل ئىدى. بەزىلەر ئۇنىڭ ئىسمى يەھۇزا ئىدى، دەيدۇ. ئۇ ئۆز ۋاقتىدا ئۇلار يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنى ئۆلتۈرمەكچى بولغاندا، ئۇلارغا ئۇنى قۇدۇققا تاشلىۋېتىش مەسلىھەتىنى بەرگىنى ئىدى. ئۇ ئۇلارغا مۇنداق دېدى: ﴿**«ئاتاڭلارنىڭ سىلەردىن قەسەم قىلدۇرۇپ**﴾ بۈنيامىننى چوقۇم قايتۇرۇپ كېلىشكە ﴿**ۋەدە ئالغانلىقىنى ۋە ئىلگىرى يۈسۈف توغرىسىدىكى خاتالىقلىرىڭلارنى بىلمەمسىلەر؟**﴾ سىلەر ئىلگىرى يۈسۈفنى ئاتىسىنىڭ كۆزىدىن يوقاتتىڭلار. بۇ قېتىم ئۆزەڭلارنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىڭلارنى سىلەر ئوبدان بىلىسىلەر.

﴿**ئاتام ماڭا رۇخسەت قىلمىغىچە**﴾ يەنى ئاتام مېنىڭ قايتىشىمغا رازى بولمىغۇچە ﴿**ياكى اللہ مەن ئۈچۈن ھۆكۈم چىقارمىغىچە**﴾ يەنى مەن قىلىچ بىلەن ئۆلتۈرۈلمىگىچە ۋە ياكى قېرىندىشىم بۈنيامىننى قۇتقۇزۇش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولمىغۇچە ﴿**بۇيەردىن**﴾ يەنى بۇ شەھەردىن ﴿**ھەرگىز ئايرىلمايمەن، اللہ ئەڭ ئادىل ھۆكۈم قىلغۇچىدۇر**﴾ ئاندىن روبىل ئۇلارنى ئۆزلىرى ئۈچۈن ئاتىسىنىڭ ئالدىدا ئۆزرە بولۇشى، ئۆزلىرىنى ئاقلىشى، ﴿**بىز غەيبنى بىلمەيمىز**﴾ دەپ (يۈز بەرگەن) ئىشلاردىن ئادا - جۇدا بولۇشى ئۈچۈن يۈز بەرگەن ئىشلارنى ئاتىسىغا ئەينەن يەتكۈزۈشكە بۇيرۇدى.

﴿**بىز غەيبنى بىلمەيمىز (يەنى ساڭا ۋەدە بەرگەن چېغىمىزدا ئۇنىڭ ئوغرىلىق قىلىدىغانلىقىنى بىلمىدۇق)**﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە قەتادە ۋە ئىكرىمە مۇنداق دەيدۇ: بىز سېنىڭ ئوغلۇڭنىڭ ئوغرىلىق قىلىدىغانلىقىنى بىلمەيتتۇق.

ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد مۇنداق دەيدۇ: ئۇنىڭ بىزدىن يوشۇرۇن بىر نەرسە ئوغرىلىغانلىقىنى بىز بىلمىدۇق، بىز پەقەت ئوغرىنىڭ جازاسى نېمە؟ دەپ سورىدۇق.

﴿**بىز تۇرغان شەھەردىن (يەنى مىسىردىن) ۋە بىز بىلەن بىللە ماڭغان كارۋاندىن سوراپ باققىن**﴾ يەنى ئۇلاردىن بىزنىڭ راست سۆزلىگەنلىكىمىز، ئىشەنچلىك ئىكەنلىكىمىز، بۈنيامىننى قوغدىغانلىقىمىز ۋە ھىمايە قىلغانلىقىمىز ھەققىدە سوراپ باققىن. ﴿**بىزنىڭ سۆزىمىز چوقۇم راست**﴾ بۈنيامىننىڭ ئوغرىلىق

www.munber.org

قىلغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ ئۇنى ئېلىپ قالغانلىقى ھەققىدە بىز ساڭا ئېيتقان سۆزلەرنىڭ ھەممىسى راستتۇر.

* * * * * * *

قَالَ بَلۡ سَوَّلَتۡ لَكُمۡ أَنفُسُكُمۡ أَمۡرٗاۖ فَصَبۡرٞ جَمِيلٌۖ عَسَى ٱللَّهُ أَن يَأۡتِيَنِي بِهِمۡ جَمِيعًاۚ إِنَّهُۥ هُوَ
ٱلۡعَلِيمُ ٱلۡحَكِيمُ ﴿٨٣﴾ وَتَوَلَّىٰ عَنۡهُمۡ وَقَالَ يَٰٓأَسَفَىٰ عَلَىٰ يُوسُفَ وَٱبۡيَضَّتۡ عَيۡنَاهُ مِنَ ٱلۡحُزۡنِ فَهُوَ
كَظِيمٞ ﴿٨٤﴾ قَالُواْ تَٱللَّهِ تَفۡتَؤُاْ تَذۡكُرُ يُوسُفَ حَتَّىٰ تَكُونَ حَرَضًا أَوۡ تَكُونَ مِنَ ٱلۡهَٰلِكِينَ
﴿٨٥﴾ قَالَ إِنَّمَآ أَشۡكُواْ بَثِّي وَحُزۡنِيٓ إِلَى ٱللَّهِ وَأَعۡلَمُ مِنَ ٱللَّهِ مَا لَا تَعۡلَمُونَ ﴿٨٦﴾

يەئقۇب ئېيتتى: «ئۇنداق ئەمەس، نەپسىڭلار سىلەرگە بۇ ئىشنى چىرايلىق كۆرسەتتى، مەن پەقەت چىرايلىقچە سەۋر قىلىمەن، ئۇلارنىڭ (يەنى ئۈچ ئوغلۇمنىڭ) ھەممىسىنى ماڭا دەرقەمتە قىلىپ بېرىشنى الله دىن تىلەيمەن. الله ھەقىقەتەن (مېنىڭ ھالىمنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر»﴿83﴾. يەئقۇب ئۇلاردىن يۈز ئۆرۈپ: «ئىسىت يۇسۇف!» دېدى. قايغۇدىن (كۆپ يىغلاپ) ئىككى كۆزى ئاقىرىپ كەتتى (يەنى ئىككى كۆزى كۆرمەس بولۇپ قالدى)، ئۇ تولۇپ تاشقان ئاچچىقىنى ئىچىگە يۇتقان ئىدى﴿84﴾. ئۇلار: «الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، سەن يۇسۇفنى ياد ئېتىۋېرىپ (ھەسرەتتىن) ھالاك بولۇشقا تاس قالىدىغان ياكى ھالاك بولىدىغان بولدۇڭ» دېدى﴿85﴾. يەئقۇب ئېيتتى: «مەن قايغۇ ـ ھەسرىتىمنى پەقەت الله غىلا ئېيتىمەن، الله نىڭ بىلدۈرۈشى بىلەن سىلەر بىلمەيدىغان نەرسىنى بىلىمەن»﴿86﴾.

(الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى) يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ بەرگەن جاۋابى ۋە ئۇنىڭ بۇ ئېچىنىشلىق خەۋەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىنكى ئەھۋالى توغرىسىدا

يەئقۇب ئەلەيھىسسالام (خۇددى ئۇلارغا يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆڭلەكنى يالغان قانغا بوياپ كەلگەن چاغدا، ئېيتقىنىغا ئوخشاش، بۇ قېتىممۇ) ئۇلارغا مۇنداق دېدى: ﴿**«ئۇنداق ئەمەس، نەپسىڭلار سىلەرگە بۇ ئىشنى چىرايلىق كۆرسەتتى، مەن پەقەت چىرايلىقچە سەۋر قىلىمەن**﴾ مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق مۇنداق دەيدۇ: ئۇلار يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ، بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى ئۇنىڭغا سۆزلەپ بەرگەن چاغدا، ئۇ ئۇلارنى بۇنيامىنغىمۇ يۇسۇفكە قىلغان ئىشقا ئوخشاش ئىشنى قىلدى، دەپ گۇمان قىلىپ (ئۇلارنى قارىلاپ) مۇنداق دېدى: ﴿**«ئۇنداق ئەمەس، نەپسىڭلار سىلەرگە بۇ ئىشنى چىرايلىق كۆرسەتتى، مەن پەقەت چىرايلىقچە سەۋر قىلىمەن**﴾ يەنى الله تائالادىن بۇنيامىن ۋە روبىل قاتارلىق ئۈچ ئوغلىنى قايتۇرۇپ بېرىشنى ئۈمىد قىلىمەن.

بەزى تەپسىرشۇناسلار: ئۇلارنىڭ بۇ قىلمىشلىرى يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارنىڭ ئىلگىرى قىلغان قىلمىشلىرىغا ئوخشاپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن، ئۇ ئۇلارغا قارىتا شۇنداق قىلغان ئىدى. روبىل بۇ ئىشتا الله تائالانىڭ ئەمرىنى كۈتۈپ، ئۇنىڭدىن ئاتىسىنىڭ رازى بولۇپ ئۇنى قايتىپ كېلىشكە بۇيرۇشىنى ياكى قېرىندىشى بۇنيامىننى يوشۇرۇنچە ئېلىپ قايتىشنى ساقلاپ مىسىر دىياردا قالغان ئىدى.

www.munber.org

شۇڭا يەئقۇب ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلارنىڭ (يەنى ئۈچ ئوغلۇمنىڭ) ھەممىسىنى ماڭا دەرقەمتە قىلىپ بېرىشنى الله دىن تىلەيمەن. الله ھەقىقەتەن (مېنىڭ ھالىمنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر**﴾ ھەممە ئىشلىرىدا، ھۆكۈملىرىدە، ئالدىنئالا ئورۇنلاشتۇرۇشىدا ﴿**ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر**». **يەئقۇب ئۇلاردىن يۈز ئۆرۈپ: «ئىسىت يۈسۈف!» دېدى**﴾ يەنى ئۇ ئوغۇللىرىدىن يۈز ئۆرۈپ يۈسۈف ئەلەيھىسسالام ئۈچۈن چېكىشۋاتقان كونا ھەسرىتىنى ئەسلەپ: ﴿«**ئىسىت يۈسۈف!**»﴾ دېدى. ئۇنىڭ بىر ئوغلىنىڭ قايغۇ - ھەسرىتىگە يەنە ئىككى ئوغلىنىڭ قايغۇ - ھەسرىتى قوشۇلدى.

ئابدۇرازاق، سۇفيان ئۇسفۇردىن سەئىد ئىبنى جۇبەيرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئىسترجا ئوقۇش[1] مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتىدىن باشقا ھېچكىمگە بېرىلمىگەن. يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزىنى ئاڭلىمىدىڭلارمۇ؟ ئۇ: ﴿«**ئىسىت يۈسۈف!**» **دېدى. قايغۇدىن (كۆپ يىغلاپ) ئىككى كۆزى ئاقىرىپ كەتتى (يەنى ئىككى كۆزى كۆرمەس بولۇپ قالدى)، ئۇ تولۇپ تاشقان ئاچچىقىنى ئىچىگە يۇتقان ئىدى**﴾.

قەتادە ۋە باشقىلار: يەئقۇب ئەلەيھىسسالام ھەسرىتىنى ئىچىگە يۇتۇپ ھېچبىر مەخلۇققا شىكايەت قىلماي يۈردى، دېدى. زەھھاك: ئۇ قاتتىق ھەسرەتكە چۆككەن ئىدى، دېدى. شۇ چاغدا يەئقۇب ئەلەيھىسسالامغا ئوغۇللىرىنىڭ ئىچى ئاغرىپ، ئۇنىڭغا مېھرى - شەپقەت كۆرسىتىپ: ﴿«**الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، سەن يۈسۈفنى ياد ئېتىۋېرىپ**﴾ يەنى يۈسۈفنى ئەسلەشتىن ۋاز كەچمەي ﴿**(ھەسرەتتىن) ھالاك بولۇشقا تاس قالدىغان**﴾ يەنى ئاجىزلىشىپ كېتىدىغان ﴿**ياكى ھالاك بولىدىغان بولدۇڭ**»﴾ يەنى ئەگەر بۇ ھالەت سەندە داۋام قىلىۋەرسە، بىز سېنىڭ ھالاك بولۇپ كېتىشىڭدىن قورقىمىز، دېدى.

يەئقۇب ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ بۇ سۆزىگە مۇنداق جاۋاب بەردى: ﴿**مەن قايغۇ - ھەسرىتىمنى پەقەت الله غىلا ئېيتىمەن، الله نىڭ بىلدۈرۈشى بىلەن سىلەر بىلمەيدىغان نەرسىنى بىلىمەن**﴾ يەنى ھەممە ياخشىلىقنى ئۇلۇغ الله تائالادىنلا ئۈمىد قىلىمەن. بۇ ئايەت ھەققىدە ئىبنى ئابباس مۇنداق دېدى: يەنى يۈسۈفنىڭ چۈشىنىڭ راست ئىكەنلىكىنى بىلىمەن. الله تائالا بۇ چۈشنى چوقۇم ئەمەلگە ئاشۇرىدۇ.

* * * * * * *

يَـٰبَنِىَّ ٱذْهَبُوا۟ فَتَحَسَّسُوا۟ مِن يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَا۟يْـَٔسُوا۟ مِن رَّوْحِ ٱللَّهِ ۖ إِنَّهُۥ لَا يَا۟يْـَٔسُ مِن
رَّوْحِ ٱللَّهِ إِلَّا ٱلْقَوْمُ ٱلْكَـٰفِرُونَ ﴿٨٧﴾ فَلَمَّا دَخَلُوا۟ عَلَيْهِ قَالُوا۟ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَا ٱلضُّرُّ وَجِئْنَا
بِبِضَـٰعَةٍ مُّزْجَىٰةٍ فَأَوْفِ لَنَا ٱلْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَآ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ يَجْزِى ٱلْمُتَصَدِّقِينَ ﴿٨٨﴾

ئى ئوغۇللىرىم! بېرىڭلار، يۈسۈفنى ۋە ئۇنىڭ ئۇكىسىنى ئىزدەڭلار، الله نىڭ رەھمىتىدىن نائۈمىد بولماڭلار، شۈبھىسىزكى، پەقەت كاپىر قەۋملا الله نىڭ رەھمىتىدىن ئۈمىدسىزلىنىدۇ» [87]. ئۇلار يۈسۈفنىڭ قېشىغا كىرگىنىدە: «ئى ئالىيجاناب زات! بىزگە ۋە ئائىلىمىزگە ئاچارچىلىق يەتتى، (ئالدىڭغا) ناچار، ئۆتمەسماللار بىلەن كېلىپ قالدۇق، بىزگە يېتەرلىك ئاشلىق بەرگىن، بىزگە سەدىقە قىلغىن، الله سەدىقە قىلغۇچىلارنى ھەقىقەتەن مۇكاپاتلايدۇ» دېدى [88].

[1] ئىسلام دىنىدا ھەر قانداق بىر ئادەمگە بىرەر مۇسىبەت كەلسە: ”ئىننا لىللاھى ۋە ئىننا ئىلەيھى راجىئۇن“ دېيىش.

www.munber.org

يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنى ۋە ئۇنىڭ قېرىندىشىنى ئىزدەشكە بۇيرۇش توغرىسىدا

اللہ تائالا بۇ يەردە يەئقۇب ئەلەيھىسسالامدىن خەۋەر بېرىدۇ: ئۇ ئوغۇللىرىنى ھەر قايسى جايلارغا بېرىپ، يۇسۇف ۋە ئۇنىڭ قېرىندىشى بۇنيامىن ھەققىدە خەۋەر ئۇقۇپ كېلىشكە بۇيرۇدى. ئۇلارنى شۇنداق قىلىشقا رىغبەتلەندۇرۇپ اللہ تائالانىڭ رەھمىتىدىن ئۈمىد ئۈزمەسلىككە ئۈندىدى. كۆزلىگەن مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن ئۈمىدۋار بولۇشقا قىزىقتۇردى. پەقەت كاپىر قەۋمنىڭلا اللہ تائالانىڭ رەھمىتىدىن ئۈمىدسىزلىنىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەردى. يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرى ئۇنىڭ ئالدىغا (مىسىرغا) بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**يۇسۇفنىڭ قېشىغا كىرگىنىدە: «ئى ئالىيجاناب زات! بىزگە ۋە ئائىلىمىزگە ئاچارچىلىق يەتتى**﴾ يەنى بىزنىڭ يۇرتىمىزدا قۇرغاقچىلىق ۋە قەھەتچىلىك يۈز بەردى.

﴿**(ئالدىڭغا) ناچار، ئۆتمەس ماللار بىلەن كېلىپ قالدۇق**﴾ يەنى ئاشلىق سېتىۋېلىش ئۈچۈن ئازغىنا پۇل بىلەن كېلىپ قالدۇق ﴿**بىزگە يېتەرلىك ئاشلىق بەرگىن**﴾ يەنى بۇنىڭدىن ئىلگىرى بىزگە ئاشلىق بەرگىنىڭگە ئوخشاش ئازغىنا پۇلغا يەنە بىزگە يېتەرلىك ئاشلىق بەرگىن. ئۇكىمىز بۇنيامىننى بىزگە قايتۇرۇپ بېرىش بىلەن بىزگە سەدىقە قىلغىن.

﴿**اللہ سەدىقە قىلغۇچىلارنى ھەققەتەن مۇكاپاتلايدۇ» دېدى**﴾ سۇفيان ئىبنى ئۇيەينەدىن: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن ئىلگىرى پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىچىدىن بىرەر پەيغەمبەرنىڭ سەدىقە يېيىشى ھارام قىلىنىنغانمۇ؟ دەپ سورالدى. ئۇ اللہ تائالانىڭ: ﴿**بىزگە يېتەرلىك ئاشلىق بەرگىن، بىزگە سەدىقە قىلغىن، اللہ سەدىقە قىلغۇچىلارنى ھەققەتەن مۇكاپاتلايدۇ**﴾ دېگەن ئايىتىنى ئاڭلىمىدىڭمۇ؟ دەپ جاۋاب بەردى. بۇنى ئىبنى جەرىر رىۋايەت قىلغان.

* * * * * * *

قَالَ هَلۡ عَلِمۡتُم مَّا فَعَلۡتُم بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ إِذۡ أَنتُمۡ جَٰهِلُونَ ﴿٨٩﴾ قَالُوٓاْ أَءِنَّكَ لَأَنتَ يُوسُفُۖ
قَالَ أَنَا۠ يُوسُفُ وَهَٰذَآ أَخِيۖ قَدۡ مَنَّ ٱللَّهُ عَلَيۡنَآۖ إِنَّهُۥ مَن يَتَّقِ وَيَصۡبِرۡ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجۡرَ
ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿٩٠﴾ قَالُواْ تَٱللَّهِ لَقَدۡ ءَاثَرَكَ ٱللَّهُ عَلَيۡنَا وَإِن كُنَّا لَخَٰطِـِٔينَ ﴿٩١﴾ قَالَ لَا تَثۡرِيبَ
عَلَيۡكُمُ ٱلۡيَوۡمَۖ يَغۡفِرُ ٱللَّهُ لَكُمۡۖ وَهُوَ أَرۡحَمُ ٱلرَّٰحِمِينَ ﴿٩٢﴾

يۇسۇف: «سىلەر نادان ۋاقتىڭلاردا يۇسۇفكە ۋە ئۇنىڭ ئۇكىسىغا نېمىلەر قىلغانلىقىڭلارنى بىلەمسىلەر؟» دېدى ﴿89﴾***. ئۇلار: «سەن راستىلا يۇسۇفمۇ؟» دېدى. ئۇ: «مەن يۇسۇف، بۇ مېنىڭ ئىنىم. اللہ بىزگە مەرھەمەت قىلدى. كىمكى ھەقىقەتەن تەقۋادارلىق قىلىدىكەن، سەۋر قىلىدىكەن (ياخشى مۇكاپاتقا ئېرىشىدۇ)، چۈنكى اللہ ياخشى ئىش قىلغۇچىلارنىڭ ئەجرىنى بىكار قىلىۋەتمەيدۇ» دېدى*** ﴿90﴾***. ئۇلار: «اللہ نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، اللہ سېنى ھەقىقەتەن بىزدىن ئارتۇق قىلىپتۇ، بىز جەزمەن خاتا قىلىپتۇق» دېيىشتى*** ﴿91﴾***. يۇسۇف ئېيتتى: «بۈگۈن سىلەر ئەيىبلەشكە ئۇچرىمايسىلەر، اللہ سىلەرنى كەچۈرسۇن، اللہ ئەڭ مەرھەمەتلىك زاتتۇر*** ﴿92﴾.

www.munber.org

يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرىغا تونۇشلۇق بېرىشى ۋە ئۇنىڭ ئۇلارنى ئەپۇ قىلىشى توغرىسىدا

اﷲ تائالا بۇ ئايەتتە، يۈسۈف ئەلەيھىسسالامدىن خەۋەر بېرىدۇ. قېرىنداشلىرى ئۇنىڭغا ئۆزلىرىگە يەتكەن قۇرغاقچىلىق ۋە ئاچارچىلىقنىڭ ئۆز دىيارلىرىنى قاپلاپ كەتكەنلىكىنى سۆزلەپ بېرىپ، ئاتىسى يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنى ۋە ئۇنىڭ ئىككى بالىسىنى يوقىتىپ قويغانلىقى ئۈچۈن قايغۇ - ھەسرەتكە چۆمگەنلىكىنى، پادىشاھنىڭ يۇرتىنىڭ مولچىلىق ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ ياخشى باشقۇرۇپ ئاچارچىلىقنىڭ ئالدىنى ئالغانلىقىنى ئەسلىتىپ ئۆتىدۇ. شۇ چاغدا، ئۇنىڭ ئاتىسىغا ۋە قېرىنداشلىرىغا ئىچى ئاغرىپ، (ئۇنى) يىغا تۇتۇۋالىدۇ. ئۇ ئۇلارغا مېھرى - شەپقەتلىك ۋە ھېسداشلىق قىلىدۇ. ئۇلارغا تونۇشلۇق بېرىپ: **﴿«سىلەر نادان ۋاقتىڭلاردا يۈسۈفكە ۋە ئۇنىڭ ئۇكىسىغا نېمىلەر قىلغانلىقىڭلارنى بىلەمسىلەر؟» دېدى﴾** يەنى ئۇلار ئەينى ۋاقىتتا ئۇنىڭ بىلەن ئۇكىسىنىڭ ئارىسىنى ئايرىۋەتكەن ئىدى.

﴿«سىلەر نادان ۋاقتىڭلاردا﴾ يەنى سىلەر شۇ قەدەر نادان ئىدىڭلاركى، سىلەرنىڭ شۇ نادانلىقىڭلار سىلەرنى بۇ گۇناھنى قىلىشقا ئېلىپ بارغان ئىدى. ئايەتنىڭ مەنىسىگە قارىغاندا يۈسۈف ئەلەيھىسسالام اﷲ تائالانىڭ ئىزنى بىلەن ئۆزىنى ئۇلارغا تونۇتقان، شۇنداقلا ئۇ ئىلگىرىكى ئىككى قېتىمدا اﷲ تائالانىڭ ئەمرى بىلەن ئۆزىنى ئۇلاردىن مەخپىي تۇتقان ئىدى. لېكىن، ئىش تېخىمۇ مۇرەككەپلىشىپ كەتكەن چاغدا، اﷲ تائالا ئۇلارغا بۇ قىيىن ئەھۋالدىن چىقىش يولى بەردى. اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەلۋەتتە ھەر بىر مۇشكۇللۇك بىلەن بىر ئاسانلىق بار. ئەلۋەتتە ھەر بىر مۇشكۇللۇك بىلەن بىر ئاسانلىق بار﴾[1].

يۈسۈف ئەلەيھىسسالام تونۇشلۇق بەرگەندىن كېيىن ئۇلار: **﴿«سەن راستلا يۈسۈفمۇ؟» دېدى﴾** يەنى ئۇلار ئىككى يىلدىن ئارتۇق ۋاقىت ئىچىدە، ئۇنىڭ قېشىغا كېلىپ كېتىپ تۇرۇپمۇ ئۇنى تونۇيالمىغانلىقىدىن، يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارنى تونۇپ تۇرۇپمۇ ئۆزىنى ئۇلاردىن مەخپىي تۇتقانلىقىدىن ھەيران قالغان ئىدى. شۇڭا ئۇلار ھەيران بولۇپ: **﴿«سەن راستلا يۈسۈفمۇ؟» دېدى﴾**.

﴿ئۇ: «مەن يۈسۈف، بۇ مېنىڭ ئىنىم. اﷲ بىزگە مەرھەمەت قىلدى﴾ يەنى بىز ئۇزۇن مۇددەت ئايرىلىپ كەتكەندىن كېيىن اﷲ بىزنى جەم قىلدى. **﴿كىمكى ھەقىقەتەن تەقۋادارلىق قىلىدىكەن، سەۋر قىلىدىكەن (ياخشى مۇكاپاتقا ئېرىشىدۇ)، چۈنكى اﷲ ياخشى ئىش قىلغۇچىلارنىڭ ئەجرىنى بىكار قىلىۋەتمەيدۇ» دېدى﴾**.

﴿ئۇلار: «اﷲ نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، اﷲ سېنى ھەقىقەتەن بىزدىن ئارتۇق قىلىپتۇ، بىز جەزمەن خاتا قىلىپتۇق» دېيىشتى﴾ ئۇلار يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ پەزىلىتىنى، ئارتۇقچىلىقىنى، قەددى - قامەتلىك ۋە گۈزەل ئەخلاقلىق ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭغا كۈچ - قۇۋۋەت، پادىشاھلىق، ھۆكۈمرانلىق پەيغەمبەرلىك بېرىلگەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىشىپ، شۇنداق دېيىشتى. ئۆزلىرىنىڭ ئۇنىڭغا يامانلىق ۋە ناھاقچىلىق قىلغانلىقىنى ئىقرار قىلىشتى.

﴿يۈسۈف ئېيتتى: «بۈگۈن سىلەر ئەيىبلەشكە ئۇچرىمايسىلەر»﴾ يەنى بۈگۈن سىلەر تاپا - تەنىگە ۋە مالامەتكە ئۇچرىمايسىلەر، بۈگۈندىن باشلاپ سىلەرنىڭ ماڭا ناھاقچىلىق قىلغان گۇناھىڭلارنى يۈزۈڭلارغا سالمايمەن. ئاندىن يۈسۈف ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا مەغپىرەت تىلەپ مۇنداق دېدى: **﴿اﷲ سىلەرنى كەچۈرسۇن، اﷲ ئەڭ مەرھەمەتلىك زاتتۇر﴾**.

[1] سۈرە ئىنشىراھ 5 ــ 6 - ئايەتلەر.

www.munber.org

* * * * * * *

ٱذۡهَبُواْ بِقَمِيصِي هَٰذَا فَأَلۡقُوهُ عَلَىٰ وَجۡهِ أَبِي يَأۡتِ بَصِيرٗا وَأۡتُونِي بِأَهۡلِكُمۡ أَجۡمَعِينَ ﴿٩٣﴾
وَلَمَّا فَصَلَتِ ٱلۡعِيرُ قَالَ أَبُوهُمۡ إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَۖ لَوۡلَآ أَن تُفَنِّدُونِ ﴿٩٤﴾ قَالُواْ تَٱللَّهِ إِنَّكَ لَفِي
ضَلَٰلِكَ ٱلۡقَدِيمِ ﴿٩٥﴾

سىلەر مېنىڭ بۇ كۆڭلىكىمنى ئېلىپ بېرىپ ئاتامنىڭ يۈزىگە تاشلاڭلار، كۆزى ئېچىلىدۇ، پۈتۈن ئائىلەڭلاردىكىلەرنى ئېلىپ مېنىڭ يېنىمغا كېلىڭلار» [93]. كارۋان (مىسىردىن شامغا قاراپ) قوزغالغان چاغدا، ئۇلارنىڭ ئاتىسى (يەنى يەئقۇب ئەلەيھىسسالام): «مەن چوقۇم يۇسۇفنىڭ ھىدىنى ئېلىۋاتىمەن، سىلەر مېنى ئالجىپ قالغان دېمەيدىغان بولساڭلار (يۇسۇفنى ئەلۋەتتە ھايات دەيتتىم)» دېدى [94]. ئۇلار (يەنى يەئقۇبنىڭ نەۋرىلىرى ۋە يېنىدىكى كىشىلەر): «اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ھەقىقەتەن سەن تېخى يەنىلا بۇرۇنقى قايمۇقۇشۇڭدا ئىكەنسەن» دېدى [95].

يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆڭلىكىدىن ئۇنىڭ ھىدىنى پۇرىشى توغرىسىدا

يۇسۇف ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: سىلەر مېنىڭ بۇ كۆڭلىكىمنى ئېلىپ بېرىپ **﴿ئاتامنىڭ يۈزىگە تاشلاڭلار، كۆزى ئېچىلىدۇ﴾** يەئقۇب ئەلەيھىسسالام كۆپ يىغلىغانلىقتىن كۆزى كۆرمەس بولۇپ قالغان ئىدى. **﴿پۈتۈن ئائىلەڭلاردىكىلەرنى﴾** يەنى يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەممە بالىلىرىنى **﴿ئېلىپ مېنىڭ يېنىمغا كېلىڭلار»﴾** دېدى.

﴿كارۋان (مىسىردىن شامغا قاراپ) قوزغالغان چاغدا، ئۇلارنىڭ ئاتىسى (يەنى يەئقۇب ئەلەيھىسسالام)﴾ قېشىدىكى بالىلىرىغا: **﴿«مەن چوقۇم يۇسۇفنىڭ ھىدىنى ئېلىۋاتىمەن، سىلەر مېنى ئالجىپ قالغان دېمەيدىغان بولساڭلار (يۇسۇفنى ئەلۋەتتە ھايات دەيتتىم)» دېدى﴾**.

ئابدۇررازاق، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: كارۋان مىسىردىن ئايرىلىپ چىققان چاغدا، بىر شامال كېلىپ، يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆڭلىكىنىڭ ھىدىنى يەئقۇب ئەلەيھىسسالامغا ئېلىپ كەلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ: **﴿«مەن چوقۇم يۇسۇفنىڭ ھىدىنى ئېلىۋاتىمەن، سىلەر مېنى ئالجىپ قالغان دېمەيدىغان بولساڭلار (يۇسۇفنى ئەلۋەتتە ھايات دەيتتىم)» دېدى﴾**. ئۇ ئۇنىڭ ھىدىنى سەككىز كۈنلۈك مۇساپىدىكى يىراقلىقتىن پۇرىدى. سۇفيان سەۋرى، شۆئبە ۋە باشقىلارمۇ ئىبنى ئابباسنىڭ شۇنداق دېگەنلىكىنى ئەبۇسىنان ئارقىلىق رىۋايەت قىلغان.

﴿سىلەر مېنى ئالجىپ قالغان دېمەيدىغان بولساڭلار﴾ دېگەن ئايەتنى ئىبنى ئابباس، مۇجاھىد، ئەتا، قەتادە ۋە سەئىد ئىبنى جۇبەير قاتارلىقلار: ئەگەر سىلەر مېنى دۆت چاغلاپ قالمايدىغان بولساڭلار، دەپ تەپسىر قىلدى.

ھەسەن ۋە يەنە بىر رىۋايەتتە مۇجاھىدنىڭ: قېرىپ قالغانلىقتىن شۇنداق دەۋاتىسەن دېمەيدىغان بولساڭلار، دەپ تەپسىر قىلغانلىقىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

(يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىدىكى) كىشىلەر ئۇنىڭغا: **﴿ھەقىقەتەن سەن تېخى يەنىلا بۇرۇنقى قايمۇقۇشۇڭدا﴾** يەنى بۇرۇنقى خاتالىقىڭدا **﴿ئىكەنسەن» دېدى﴾** قەتادە مۇنداق دەيدۇ: ئۇلار ئۇنىڭغا

www.munber.org

يۇسۇفنى ياخشى كۆرگەنلىكىڭلاردىن ئۇنى ئۇنتۇپ كېتەلمەيۋاتىسەن، كۆڭلۈڭ تەسەللى تاپمايۋاتىدۇ، دەپ ئاتىسىغا قاتتىق سۆز قىلدى. ئۇلارنىڭ ئاتىسىغا شۇنداقلا اﷲ تائالانىڭ پەيغەمبىرىگە مۇنداق سۆز قىلىش ھەققى يوق ئىدى. سۇددى ۋە باشقىلارمۇ بۇ ئايەتنى مۇشۇنىڭغا ئوخشاش تەپسىر قىلدى.

* * * * * * *

فَلَمَّآ أَن جَآءَ ٱلْبَشِيرُ أَلْقَىٰهُ عَلَىٰ وَجْهِهِۦ فَٱرْتَدَّ بَصِيرًا ۖ قَالَ أَلَمْ أَقُل لَّكُمْ إِنِّىٓ أَعْلَمُ مِنَ ٱللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾ قَالُوا۟ يَـٰٓأَبَانَا ٱسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَآ إِنَّا كُنَّا خَـٰطِـِٔينَ ﴿٩٧﴾ قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّىٓ ۖ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٩٨﴾

خۇش خەۋەرچى كېلىپ كۆڭلەكنى يەئقۇبنىڭ يۈزىگە تاشلىدى، ئۇنىڭ كۆزى ئېچىلدى، يەئقۇب: «مەن سىلەرگە، اﷲ نىڭ بىلدۈرۈشى بىلەن سىلەر بىلمىگەن نەرسىلەرنى بىلىمەن، دېمىگەنمىدىم» دېدى[96]. ئۇلار: «ئى ئاتىمىز! گۇناھلىرىمىز ئۈچۈن بىزگە مەغپىرەت تىلىگىن، بىز ھەقىقەتەن خاتالاشتۇق» دېيىشتى[97]. يەئقۇب: «پەرۋەردىگارىمدىن سىلەرگە مەغپىرەت تىلەيمەن. اﷲ گۇناھلارنى ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، (بەندىلىرىگە) مېھرىباندۇر» دېدى[98].

يەھۇزانىڭ كۆڭلەكنى ئېلىپ خۇش خەۋەر بىلەن كەلگەنلىكى توغرىسىدا

ئىبنى ئابباس ۋە زەھھاك: ﴿خۇش خەۋەرچى﴾ نى يوچتىكەش ئىدى، دەپ تەپسىر قىلدى. مۇجاھىد ۋە سۇددى: ئۇ يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى يەھۇزا ئىدى، دېدى. سۇددى مۇنداق دەيدۇ: كۆڭلەكنى يەھۇزا ئېلىپ كەلدى. چۈنكى ھېلىقى يالغان قانغا بۇ يالغان كۆڭلەكنىمۇ ئۇ ئېلىپ كەلگەن ئىدى. ئۇ گۇناھىنى بۇنىڭ بىلەن يۇيۇشنى پۇرسەت دەپ بىلىپ، بۇ كۆڭلەكنى ئۆزى ئېلىپ كېلىپ ئاتىسىنىڭ يۈزىگە تاشلىدى. شۇنىڭ بىلەن يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆزى ئېچىلدى.

شۇ چاغدا ئۇ بالىلىرىغا: ﴿«مەن سىلەرگە، اﷲ نىڭ بىلدۈرۈشى بىلەن سىلەر بىلمىگەن نەرسىلەرنى بىلىمەن، دېمىگەنمىدىم» دېدى﴾ يەنى اﷲ تائالانىڭ ئۇنى ماڭا قايتۇرۇپ بېرىدىغانلىقىنى بىلەتتىم. سىلەرگە: ﴿«مەن چوقۇم يۇسۇفنىڭ ھىدىنى ئېلىۋاتىمەن، سىلەر مېنى ئالجىپ قالغان دېمەيدىغان بولساڭلار (يۇسۇفنى ئەلۋەتتە ھايات دەيتتىم)»﴾ دېگەن ئىدىم، دېدى.

يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرىنىڭ پۇشايمان قىلغانلىقى توغرىسىدا

شۇ چاغدا ئۇلار ئاتىسىغا ياۋاشلىق بىلەن: ﴿«ئى ئاتىمىز! گۇناھلىرىمىز ئۈچۈن بىزگە مەغپىرەت تىلىگىن، بىز ھەقىقەتەن خاتالاشتۇق» دېيىشتى﴾.

﴿يەئقۇب: «پەرۋەردىگارىمدىن سىلەرگە مەغپىرەت تىلەيمەن. اﷲ گۇناھلارنى ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، (بەندىلىرىگە) مېھرىباندۇر» دېدى﴾ يەنى كىمكى اﷲ تائالاغا تەۋبە قىلسا، اﷲ تائالا ئۇنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىدۇ. ئىبنى مەسئۇد، ئىبراھىم تەيمى، ئەمرى ئىبنى قەيس، ئىبنى جۇرەيج ۋە باشقىلار: يەئقۇب ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا مەغپىرەت تەلەپ قىلىشنى سەھەر ۋاقتىغا كېچىكتۈرگەن، دېدى.

* * * * * * *

www.munber.org

فَلَمَّا دَخَلُواْ عَلَىٰ يُوسُفَ ءَاوَىٰٓ إِلَيۡهِ أَبَوَيۡهِ وَقَالَ ٱدۡخُلُواْ مِصۡرَ إِن شَآءَ ٱللَّهُ ءَامِنِينَ (٩٩) وَرَفَعَ
أَبَوَيۡهِ عَلَى ٱلۡعَرۡشِ وَخَرُّواْ لَهُۥ سُجَّدٗاۖ وَقَالَ يَٰٓأَبَتِ هَٰذَا تَأۡوِيلُ رُءۡيَٰيَ مِن قَبۡلُ قَدۡ جَعَلَهَا رَبِّي حَقّٗاۖ
وَقَدۡ أَحۡسَنَ بِيٓ إِذۡ أَخۡرَجَنِي مِنَ ٱلسِّجۡنِ وَجَآءَ بِكُم مِّنَ ٱلۡبَدۡوِ مِنۢ بَعۡدِ أَن نَّزَغَ ٱلشَّيۡطَٰنُ بَيۡنِي وَبَيۡنَ
إِخۡوَتِيٓۚ إِنَّ رَبِّي لَطِيفٞ لِّمَا يَشَآءُۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلۡعَلِيمُ ٱلۡحَكِيمُ (١٠٠)

ئۇلار يۇسۇفنىڭ ئالدىغا كىرگەندە، يۇسۇف ئاتا - ئانىسىنى قۇچاقلىدى ۋە:«خۇدا خالىسا، مىسىرغا ئامان - ئېسەن كىرىڭلار» دېدى[99]. ئاتا - ئانىسىنى تەختىدە (يېنىدا) ئولتۇرغۇزدى، ئۇلار (شاھلارغا تازىم قىلىش ئادىتى بويىچە) يۇسۇفكە سەجدە قىلىشتى. ئۇ: «ئى ئاتا! مانا بۇ، بۇرۇن (كىچىك ۋاقتىمدا) كۆرگەن چۈشۈمنىڭ تەبىرىدۇر، ئۇ چۈشۈمنى پەرۋەردىگارىم ھەقىقەتەن راستىغا چىقاردى. پەرۋەردىگارىم مېنى زىنداندىن چىقىرىش بىلەن، قېرىنداشلىرىم بىلەن مېنىڭ ئارامنى شەيتان بۇزغاندىن كېيىن، سىلەرنى سەھرادىن بۇ يەرگە ئېلىپ كېلىش بىلەن ماڭا ئېھسان قىلدى، پەرۋەردىگارىم خالىغىنىنى (ئىشقا ئاشۇرۇشقا) ھەقىقەتەن تەدبىرلىكتۇر، ئۇ ھەقىقەتەن ھەممىنى بىلگۈچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر[100].

يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتىسىنى قارشى ئالغانلىقى ۋە ئۇنىڭ چۈشىنىڭ ئەمەلىيەتكە ئايلانغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا يەنى مىسىر دىيارىغا كەلگەنلىكىدىن خەۋەر قىلىدۇ. يۇسۇف ئەلەيھىسسالام قېرىنداشلىرىغا ئائىلىسىدىكىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئېلىپ كېلىش تەكلىپىنى بەرگەندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ ھەممىسى كەنئان دىيارىدىن قوزغىلىپ مىسىر دىيارىغا قاراپ يولغا چىقتى. يۇسۇف ئەلەيھىسسالامغا ئۇلارنىڭ يېقىنلاشقانلىقى يەتكۈزۈلگەندە، ئۇ ئۇلارنى قارشى ئېلىش ئۈچۈن ئالدىغا چىقتى. پادىشاھ دۆلەت ئەربابلىرىنى ۋە ئەمەلدارلارنى يۇسۇف ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن چىقىشقا بۇيرۇدى. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، ئۇنى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن پادىشاھمۇ چىققان.

﴿يۇسۇف ئاتا - ئانىسىنى قۇچاقلىدى ۋە: «خۇدا خالىسا، مىسىرغا ئامان - ئېسەن كىرىڭلار» دېدى﴾ يەنى ئۇلار يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كىرگەندىن كېيىن (ئۇ) ئۇلارنى قۇچاقلىدى ۋە الله تائالا خالىسا سىلەر چېكىۋاتقان قورغاقچىلىق ۋە ئاچارچىلىقلاردىن ئامان - ئېسەن ھالدا مىسىرغا كىرىپ، ئۇ يەردە يەرلىشىڭلار، دەپ كېيىپلىك بەردى.

﴿يۇسۇف ئاتا - ئانىسىنى قۇچاقلىدى﴾ سۇددى ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد بۇ ئايەت ھەققىدە: ئۇلار ئاتىسى ۋە ھامما ئاچىسى ئىدى. ئۇنىڭ ئانىسى بۇرۇنلا ئۆلۈپ كەتكەن ئىدى، دېدى. مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق ۋە ئىبنى جەرىر: ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسى ھايات ئىدى، دېدى. ئىبنى جەرىر: ئۇنىڭ ئانىسىنىڭ ئۆلۈپ كەتكەنلىكىگە دەلىل يوق، قۇرئان ئۇنىڭ ئانىسىنىڭ ھايات ئىكەنلىكىنى ئېنىق كۆرسىتىپ تۇرىدۇ. بۇنى ئايەتنىڭ مەزمۇنىدىن چۈشىنىۋالغىلى بولىدۇ، دېدى.

www.munber.org

﴿ئاتا - ئانىسنى تەختىدە (يېنىدا) ئولتۇرغۇزدى﴾ يەنى ئاتا - ئانىسىنى ئۆزى بىلەن بىللە تەختتە ئولتۇرغۇزدى. **﴿ئۇلار (شاھلارغا تازىم قىلىش ئادىتى بويىچە) يۈسۈفكە سەجدە قىلىشتى﴾** يەنى ئۇنىڭغا ئاتا - ئانىسى ۋە قالغان 11 قېرىندىشى سەجدە قىلدى.

﴿ئۇ: «ئى ئاتا! مانا بۇ، بۇرۇن (كىچىك ۋاقتىمدا) كۆرگەن چۈشۈمنىڭ تەبىرىدۇر﴾ يەنى ئىلگىرى مەن ساڭا: ﴿ئى ئاتا! مەن ھەقىقەتەن چۈشۈمدە 11 يۇلتۇزنىڭ ۋە ئاي بىلەن كۈننىڭ ماڭا سەجدە قىلغانلىقىنى كۆردۈم﴾[1] دەپ سۆزلەپ بەرگەن چۈشۈمنىڭ تەبىرىدۇر، دېدى.

قەتادە ۋە باشقىلار مۇنداق دېدى: يۇقىرى مەرتىۋىلىك كىشىگە سالام قىلغاندا ئۇنىڭغا سەجدە قىلىش ئۇلارنىڭ شەرىئىتىدە دۇرۇس ئىدى. بۇ ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن تارتىپ تاكى ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىگىچە دۇرۇس بولۇپ كەلگەن. سالام ئورنىدا سەجدە قىلىش مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتىگە ھارام قىلىندى ۋە سەجدە قىلىش پەقەت پاك ۋە يۈكسەك الله تائالاغىلا خاس قىلىندى.

ئىبنى ماجە مۇئاز رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدۇ: مۇئاز شامغا كەلگەندە شاملىقلارنىڭ[2] پوپلارغا سەجدە قىلغانلىقىنى كۆردى. ئۇ قايتىپ كەلگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سەجدە قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى مۇئاز! بۇ نېمە قىلغىنىڭ؟» دېدى. ئۇ: مەن خرىستىئان دىندىكىلەرنىڭ پوپلىرىغا سەجدە قىلغانلىقىنى كۆردۈم. ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! سەجدە قىلىشقا ئۇلارغا قارىغاندا سەن ھەقلىق سەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەگەر مەن بىراۋنى - بىراۋغا سەجدە قىلىشقا بۇيرۇيدىغان بولسام، ئەرنىڭ ئايالدىكى ھەققىنى چوڭ بولغانلىقى ئۈچۈن، مەن چوقۇم ئايال كىشىنى ئېرىگە سەجدە قىلىشقا بۇيرۇيتتۇم» دېدى.

يېغىنچاقلاپ ئېيتقاندا، يۇقىرى مەرتىۋىلىك كىشىلەرگە سەجدە قىلىش ئۇلارنىڭ شەرىئىتىدە دۇرۇس ئىدى. شۇڭا ئۇلار يۈسۈف ئەلەيھىسسالامغا سەجدە قىلدى.

شۇ چاغدا، يۈسۈف ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: **﴿«ئى ئاتا! مانا بۇ، بۇرۇن (كىچىك ۋاقتىمدا) كۆرگەن چۈشۈمنىڭ تەبىرىدۇر، ئۇ چۈشۈمنى پەرۋەردىگارىم ھەقىقەتەن راستىغا چىقاردى. پەرۋەردىگارىم مېنى زىنداندىن چىقىرىش بىلەن، قېرىنداشلىرىم بىلەن مېنىڭ ئارامنى شەيتان بۇزغاندىن كېيىن، سىلەرنى سەھرادىن بۇ يەرگە ئېلىپ كېلىش بىلەن ماڭا ئېھسان قىلدى﴾** يۈسۈف ئەلەيھىسسالام الله تائالا بۇ ئايەتتە،نىڭ ئۆزىگە ئاتا قىلغان نېمەتلىرىنى ئەسلەپ ئۆتتى.

ئىبنى جۇرەيج ۋە باشقىلار: يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر سەھرادا چارۋىچىلىق بىلەن ياشايتتى، دېدى. ئىبنى جۇرەيج: ئۇلار شامنىڭ ئىچكى قىسمىدىن ئېقىپ چىققان پەلەستىن زېمىنىدىكى دەريا بويىدا ياشايتتى، دېدى.

﴿پەرۋەردىگارىم خالىغىنىنى (ئىشقا ئاشۇرۇشقا) ھەقىقەتەن تەدبىرلىكتۇر﴾ يەنى الله تائالا بىرەر ئىشنى ئىرادە قىلسا، ئۇنىڭ سەۋەبلىرىنى ئالدىنئالا ئورۇنلاشتۇرىدۇ ۋە قولايلاشتۇرىدۇ. **﴿ئۇ ھەقىقەتەن ھەممىنى بىلگۈچىدۇر﴾** يەنى بەندىلىرىگە پايدىلىق نەرسىلەرنى بېرىدۇ. ئىشلىرىدا سۆزلىرىدە، ھۆكۈملىرىدە، ئالدىنئالا ئورۇنلاشتۇرۇشىدا، ئىرادە قىلغان ۋە خالىغان نەرسىلىرىنىڭ ھەممىسىدە **﴿ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴾**.

* * * * * * *

[1] سۈرە يۈسۈف 4 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] شۇ چاغدا شاملىقلار خرىستىئان دىنىغا ئېتىقاد قىلاتتى.

www.munber.org

۞ رَبِّ قَدْ ءَاتَيْتَنِى مِنَ ٱلْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِى مِن تَأْوِيلِ ٱلْأَحَادِيثِ ۚ فَاطِرَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ
أَنتَ وَلِىِّۦ فِى ٱلدُّنْيَا وَٱلْءَاخِرَةِ ۖ تَوَفَّنِى مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِى بِٱلصَّٰلِحِينَ ﴿١٠١﴾

پەرۋەردىگارىم! ماڭا ھەقىقەتەن پادىشاھلىق ئاتا قىلدىڭ، چۈش تەبىرىنى بىلدۈردۈڭ، ئى ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ئۆرنەكسىز ياراتقۇچى زات! دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە مېنىڭ ئىگەمسەن، مېنى مۇسۇلمان پېتىمچە قەبزى روھ قىلغىن، مېنى ياخشى بەندىلەر قاتارىدا قىلغىن» دېدى[101].

ئۆمرىنىڭ ئىسلام ئۈستىدە ئاخىرلىشىشىغا دۇئا قىلىش توغرىسىدا

بۇ (راستچىل) يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسىدۇر. ئۇ، اللّٰه تائالانىڭ ئۆزىگە ئاتا قىلغان ئاتا - ئانىسى ۋە قېرىنداشلىرى بىلەن جەم بولۇش، پەيغەمبەرلىك ۋە پادىشاھلىق بېرىلىشتەك نېمەتلىرىگە تولۇق ئېرىشكەندىن كېيىن، غالىب ۋە بۈيۈك پەرۋەردىگارىدىن خۇددى دۇنيادا تولۇق نېمەت ئاتا قىلغىنىدەك ئاخىرەتتىمۇ ئۇ نېمەتكە داۋاملىق ئېرىشتۈرۈشى ئۈچۈن (قەبزى روھ قىلغان چاغدا) مۇسۇلمان ھالىتىدە قەبزى روھ قىلىشىنى ۋە پەيغەمبەر قېرىنداشلىرىدىن ئىبارەت ياخشى كىشىلەر قاتارىدا قىلىشىنى تىلەپ دۇئا قىلدى. يۈسۈف ئەلەيھىسسالام بۇ دۇئانى سەكراتتا چۈشكەن چاغدا قىلغان بولۇشى ئېھتىمالغا يېقىندۇر.

بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەكراتتا چۈشكەندە، قوللىرىنى كۆتۈرۈپ ئۈچ قېتىم: «ئى اللّٰه! ئالىي مەرتىۋىگە ئېرىشتۈرسەڭ» دەپ دۇئا قىلغان.

يۈسۈف ئەلەيھىسسالام بۇ دۇئانى ئەجىلى توشۇپ ئۆمۈرى ئاخىرلاشقاندا ئىسلام ئۈستىدە قەبزى روھ بولۇشنى ۋە ياخشىلار قاتارىدا قىلىنىشنى اللّٰه تائالادىن تىلەپ قىلغان بولۇشمۇ ئېھتىمالغا يېقىندۇر.

* * * * * * *

ذَٰلِكَ مِنْ أَنۢبَآءِ ٱلْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ ۖ وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ إِذْ أَجْمَعُوٓا۟ أَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ ﴿١٠٢﴾ وَمَآ
أَكْثَرُ ٱلنَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ وَمَا تَسْـَٔلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿١٠٤﴾

مانا بۇلار (يەنى يۈسۈف قىسسىسى) بىر قىسىم غەيب خەۋەرلىرى بولۇپ، بىز ئۇنى ساڭا ۋەھيى قىلدۇق. ئۇلار (يەنى يۈسۈفنىڭ قېرىنداشلىرى) (ئۇنىڭغا قارشى) چارە تەدبىر تۈزۈپ بىر قارارغا كېلىشكەندە، سەن ئۇلارنىڭ يېنىدا يوق ئىدىڭ[102]. سەن گەرچە كىشىلەرنىڭ ئىمان ئېيتىشىغا ھېرىس بولساڭمۇ (لېكىن) ئۇلارنىڭ تولىسى ئىمان ئېيتمايدۇ[103]. قۇرئاننى تەبلىغ قىلغانلىقىڭغا ئۇلاردىن ھېچقانداق ئەجىر تەلەپ قىلمايسەن، قۇرئان پەقەت جاھان ئەھلى ئۈچۈن ۋەز - نەسىھەتتۇر[104].

يۇقىرىدا بايان قىلىنغان قىسسىلەرنىڭ اللّٰه تائالانىڭ ۋەھيىسى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرى ھەققىدىكى خەۋەرنى، قېرىنداشلىرىنىڭ يامان نىيەتتە بولۇپ ئۇنى (ئۆلتۈرۈپ) يوقاتماقچى بولغان بولسىمۇ اللّٰه تائالا ئۇنى ئۇلاردىن قانداق يۇقىرى مەرتىۋىدە قىلغانلىقىنى؛ ياخشى ئاقىۋەتنى، غەلىبىنى، پادىشاھلىقنى ۋە ھۆكۈمرانلىقنى ئۇنىڭغا قانداق ئاتا قىلغانلىقىنى بايان قىلىپ: ئى مۇھەممەد! بۇ قىسسە ۋە بۇنىڭغا

www.munber.org

ئوخشىغان قىسسىلەر ئىلگىرىكىلەرنىڭ غەيىب خەۋەرلىرىدىن بولۇپ **﴿بىز ئۇنى ساڭا ۋەھيى قىلدۇق﴾** ئۇنىڭدا سەن ئۈچۈن ئىبرەت، ساڭا قارشى چىققانلار ئۈچۈن ۋەز - نەسىھەت بولغاچقا ئۇنى ساڭا ئۆگەتتۇق.

يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنى قودۇققا تاشلاش ئۈچۈن **﴿ئۇلار (يەنى يۇسۇفنىڭ قېرىنداشلىرى) (ئۇنىڭغا قارشى) چارە تەدبىر تۈزۈپ بىر قارارغا كېلىشكەندە، سەن ئۇلارنىڭ يېنىدا يوق ئىدىڭ﴾** يەنى سەن ئۇلارنىڭ يېنىدا ئەمەس ۋە ئۇلارنى كۆرگەنمۇ ئەمەس، بىز ئۇنى ۋەھيي ئارقىلىق ساڭا بىلدۈردۇق.

اللہ تائالانىڭ ئىلگىرىكىلەرنىڭ خەۋەرلىرىنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ۋەھيي ئارقىلىق بىلدۈرگەنلىكى توغرىسىدا مۇنداق دەيدۇ: ﴿مەريەمنى ئۇلارنىڭ قايسىسى تەربىيىسىگە ئېلىش (مەسىلىسىدە چەك تاشلاش يۈزىسىدىن) قەلەملىرىنى (سۇغا) تاشلىغان چاغدا، سەن ئۇلارنىڭ يېنىدا يوق ئىدىڭ﴾[1] ﴿(ئى مۇھەممەد!) بىز غەربىي تاغنىڭ بىر تەرىپىدە مۇساغا ۋەھيى نازىل قىلغىنىمىزدا سەن يوق ئىدىڭ، (بۇنى) ئۆز كۆزۈڭ بىلەنمۇ كۆرمىگەن ئىدىڭ. لېكىن بىز نۇرغۇن ئۈممەتلەرنى ياراتتۇق، ئۇلارنىڭ ئۆمرى ئۇزۇن بولدى، سەن مەديەن ئاھالىسىنىڭ ئىچىدە ئۇلارغا بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى تىلاۋەت قىلىپ تۇرغۇچى بولغىنىڭ يوق، لېكىن بىز (سېنى ئۇلاردىن باشقا بىر قەۋمگە پەيغەمبەر قىلىپ) ئەۋەتتۇق. بىز تۇر تېغىنىڭ بىر تەرىپىدە (مۇساغا) سۆز قىلغىنىمىزدا سەن يوق ئىدىڭ، لېكىن بۇ سەندىن ئىلگىرى ھېچبىر ئاگاھلاندۇرغۇچى كەلمىگەن قەۋمنى ئاگاھلاندۇرۇشۇڭ ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ ۋەز - نەسىھەت ئېلىشى ئۈچۈن، پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن نازىل قىلىنغان رەھمەتتۇر﴾[2].

اللہ تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزىنىڭ پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىنى، ئىلگىرى ئۆتكەنلەرنىڭ خەۋەرلىرىدىن كىشىلەر ئىبرەت ئالىدىغان، ئۇلارنى دىنىدا ۋە دۇنيالىقىدا نىجاتلىققا بېغىشلايدىغان نەرسىلەرنى پەيغەمبىرىگە بىلدۈرىدىغانلىقىنى، شۇنداق تۇرۇقلۇق كىشىلەرنىڭ تولىسىنىڭ ئىمان ئېيتمايدىغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿سەن گەرچە كىشىلەرنىڭ ئىمان ئېيتىشىغا ھېرىس بولساڭمۇ (لېكىن) ئۇلارنىڭ تولىسى ئىمان ئېيتمايدۇ﴾**.

اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر سەن يەر يۈزىدىكى كۆپچىلىك كىشىلەر (يەنى كۇففارلار) گە ئىتائەت قىلساڭ،ئۇلار سېنى اللہ نىڭ يولىدىن ئازدۇرىدۇ﴾[3] ﴿ئەگەر الله خالىسا، ئۇلارنى (يەنى پۈتۈن ئىنسانلارنى) ئەلۋەتتە بىر ئۈممەت (يەنى بىر دىندا) قىلاتتى، لېكىن الله خالىغان ئادەمنى رەھمىتىگە داخىل قىلىدۇ، زالىملارغا ھېچقانداق ئىگە، ھېچقانداق مەدەتكار بولمايدۇ﴾[4] بۇ مەزمۇندىكى ئايەتلەر قۇرئاندا ناھايىتى كۆپتۇر.

﴿قۇرئاننى تەبلىغ قىلغانلىقىڭغا ئۇلاردىن ھېچقانداق ئەجىر تەلەپ قىلمايسەن﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! سەن ئۇلارغا ۋەسىيەت قىلغانلىقىڭ، ئۇلارنى ياخشىلىققا ۋە توغرا يولغا دەۋەت قىلغانلىقىڭ ئۈچۈن ھەق تەلەپ قىلمايسەن. بەلكى اللہ تائالانىڭ رازىلىقى ئۈچۈن، اللہ تائالانىڭ بەندىلىرىگە خالىسانە ۋەز - نەسىھەت قىلىسەن.

﴿قۇرئان پەقەت جاھان ئەھلى ئۈچۈن ۋەز - نەسىھەتتۇر﴾ يەنى ئۇلار قۇرئان بىلەن ۋەز - نەسىھەت قىلىدۇ، توغرا يول تاپىدۇ ۋە دۇنيا ئاخىرەتتە نىجاتلىققا ئېرىشىدۇ.

* * * * * * *

---

[1] سۈرە ئال ئىمران 44 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە قەسەس 44 — 46 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە ئەنئام 116 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە شۇرا 8 - ئايەت.

www.munber.org

وَكَأَيِّن مِّنْ ءَايَةٍ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ ﴿١٠٥﴾ وَمَا يُؤْمِنُ
أَكْثَرُهُم بِٱللَّهِ إِلَّا وَهُم مُّشْرِكُونَ ﴿١٠٦﴾ أَفَأَمِنُوٓا۟ أَن تَأْتِيَهُمْ غَٰشِيَةٌ مِّنْ عَذَابِ ٱللَّهِ أَوْ تَأْتِيَهُمُ ٱلسَّاعَةُ
بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٠٧﴾

ئاسمانلاردا ۋە زېمىندا (اللە نىڭ قۇدرىتىنىڭ) نۇرغۇن ئالامەتلىرى باركى، ئۇلار ئۇنىڭ يېنىدىن دىققەت قىلماستىن ئۆتۈپ كېتىدۇ﴿105﴾. ئۇلارنىڭ تولىسى اللە غا شېرىك كەلتۈرۈپ تۇرۇپ ئىشىنىدۇ (يەنى اللە نى ياراتقۇچى، رىزىق بەرگۈچى دەپ ئىقرار قىلىش بىلەن بىللە، بۇتلارغىمۇ چوقۇنىدۇ﴿106﴾. ئۇلار اللە نىڭ ئازابىدىن، بىرەر جازانىڭ ئۆزلىرىگە چۈشۈشىدىن ياكى ئۇلار سەزمەستىن قىيامەتنىڭ تۇيۇقسىز يېتىپ كېلىشىدىن ئەمىن بولدىمۇ؟﴿107﴾.

ئىنسانلارنىڭ كۆز ئالدىدىكى ئالامەتلەر ھەققىدە پىكىر يۈرگۈزمەيدىغانلىقى توغرىسىدا

بۇ ئايەتتە، كىشىلەرنىڭ تولىسىنىڭ اللە تائالا ئاسمانلاردا ۋە زېمىندا ياراتقان، اللە نىڭ بىر ۋە بارلىقىنى كۆرسىتىدىغان ئالامەتلىرى ھەققىدە پىكىر يۈرگۈزۈشتىن غەپلەتتە ئىكەنلىكىدىن خەۋەر قىلىدۇ. اللە تائالا ئاسمانلاردا پارلاق تۇرغۇن يۇلتۇزلارنى، سەييارىلەرنى، ھەر بىر ئاسمان جىسىملىرىنى ئۆز ئوربىتىسىدا ئايلىنىدىغان قىلىپ ياراتتى. بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئىنسانلارنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن بويسۇندۇردى.

اللە تائالا زېمىندا بىر - بىرىگە تۇتۇشۇپ كەتكەن (نۇرغۇن) يەرلەرنى، باغۇ - بوستانلارنى، ئورمانلارنى، ئېگىز تاغلارنى، بىپايان دېڭىزلارنى، تاغدەك ئۆركەشلەيدىغان دېڭىز دولقۇنلىرىنى، چەكسىز كەتكەن چۆللەرنى، ئۆلۈكلەرنى ۋە تىرىكلەرنى، ھايۋاناتلارنى، ئۆسۈملۈكلەرنى، تەمى، رەڭگى، پۇرىقى ۋە سۈپەتلىرى بىر - بىرىگە ئوخشاپ كېتىدىغان ھەر تۈرلۈك مېۋىلەرنى ياراتتى. يەككە - يېگانە بىر اللە بارلىق نوقسانلاردىن پاكتۇر. ھەر تۈرلۈك مەخلۇقاتلارنى ياراتقۇچىدۇر. مەڭگۈ تەنھادۇر. ئۇنىڭ گۈزەل ئىسىملىرى ۋە سۈپەتلىرى ئەبەدىيدۇر.

﴿ئۇلارنىڭ تولىسى اللە غا شېرىك كەلتۈرۈپ تۇرۇپ ئىشىنىدۇ (يەنى اللە نى ياراتقۇچى، رىزىق بەرگۈچى دەپ ئىقرار قىلىش بىلەن بىللە، بۇتلارغىمۇ چوقۇنىدۇ﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دەيدۇ: ئۇلارنىڭ اللە تائالاغا ئىمانى بولغانلىقى ئۈچۈن ئەگەر ئۇلارغا: ئاسمانلارنى كىم ياراتتى؟ زېمىننى كىم ياراتتى؟ تاغلارنى كىم ياراتتى؟ دېيىلسە ئۇلار ”اللە ياراتتى“ دەيدۇ. ھالبۇكى ئۇلار اللە تائالاغا شېرىك كەلتۈرگۈچىدۇر. مۇجاھىد، ئەتا، ئىكرىمە، شەئبىي، قەتادە، زەھھاك ۋە ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد قاتارلىقلارمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش دېدى.

ئىمام مۇسلىم مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ. مۇشرىكلار تەلبىيەلىرىدە: ئى اللە! بىز سېنىڭ چاقىرىقىڭغا ئاۋاز قوشۇپ كەلدۇق. سېنىڭ بىر شېرىكىڭدىن باشقا شېرىكىڭ يوق، سەن ئۇ شېرىكىڭگە ۋە ئۇ شېرىكىڭ ئىگە بولغان نەرسىلەرگە ئىگەسەن دەيتتى.

www.munber.org

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۆز ۋاقتىدا لوقمان (ھەكىم) ئوغلىغا نەسىھەت قىلىپ: «ئى ئوغۇلچىقىم، اللەغا شېرىك كەلتۈرمىگىن، شېرىك كەلتۈرۈش ھەقىقەتەن زور گۇناھتۇر» دېدى﴾[1] اللە تائالاغا باشقا نەرسىنى شېرىك كەلتۈرۈپ چوقۇنۇش، (مانا بۇ) ئەڭ چوڭ شېرىكتۇر.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ، مەن: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! قايسى گۇناھ ئەڭ چوڭدۇر؟ دەپ سورىدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «اللە سېنى ياراتقان تۇرۇقلۇق سېنىڭ ئۇنىڭغا شېرىك كەلتۈرۈشۈڭ ئەڭ چوڭ گۇناھتۇر» دېدى.

ھەسەنبەسرى اللە تائالانىڭ: ﴿ئۇلارنىڭ تولىسى اللە غا شېرىك كەلتۈرۈپ تۇرۇپ ئىشىنىدۇ (يەنى اللە نى ياراتقۇچى، رىزىق بەرگۈچى دەپ ئىقرار قىلىش بىلەن بىللە، بۇتلارغىمۇ چوقۇنىدۇ)﴾ دېگەن ئايىتى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: بۇ ئايەتتە ئېيتىلغان مۇشرىكتىن مۇناپىق كۆزدە تۇتۇلىدۇ. چۈنكى مۇناپىق ياخشى ئىشنى قىلسا، كىشىلەرگە كۆرسىتىش ئۈچۈن قىلىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئۇ قىلغان ئەمەلىدە شېرىك كەلتۈرگۈچى ھېسابلىنىدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿شۈبھىسىزكى، مۇناپىقلار اللە نى ئالدىماقچى بولۇشىدۇ، اللە ئۇلارنىڭ ئالدامچىلىقىغا يارىشا جازا بېرىدۇ ئۇلار ناماز ئۈچۈن تۇرغاندا، خۇش ياقماسلىق بىلەن تۇرىدۇ (ساۋاب ئۈمىد قىلمايدۇ)، (نامازنى) كىشىلەرگە كۆرسىتىش ئۈچۈن ئوقۇيدۇ (يەنى رىياكارلىق قىلىدۇ) اللە نى پەقەت ئازغىنا يادئېتىدۇ﴾[2].

بۇ جايدا يوشۇرۇن (باشقا) بىر شېرىك بولۇپ، ئۇنى قىلغۇچى كۆپىنچە ئەھۋالدا ئۇنى ھېس قىلالمايدۇ. بۇ ھەقتە بىر كىشى ھەممە ئىبنى سەلەمە ئۇرۋىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ھۇزەيفە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىر كېسەلنى يوقلاپ كىرىپ، ئۇنىڭ بىلىكىگە باغلاقلىق بىر نەرسىنى كۆردى. ئاندىن ئۇنى تارتىپ ئېلىۋېتىپ: ﴿ئۇلارنىڭ تولىسى اللە غا شېرىك كەلتۈرۈپ تۇرۇپ ئىشىنىدۇ (يەنى اللە نى ياراتقۇچى، رىزىق بەرگۈچى دەپ ئىقرار قىلىش بىلەن بىللە، بۇتلارغىمۇ چوقۇنىدۇ)﴾ دېگەن ئايەتنى ئوقۇدى.

ئىمام تىرمىزى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى اللە تائالادىن باشقا نەرسە بىلەن قەسەم قىلسا، ئۇ ھەقىقەتەن اللە تائالاغا شېرىك كەلتۈرگەن بولىدۇ».

ئىمام ئەھمەد ۋە ئەبۇداۋۇد، ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك - شۈبھىسىزكى، سۆپكۈچ قىلىش[3]، تىل تۇمار ئېسىش ۋە سېھىرگەرلىك قىلىش اللە تائالاغا شېرىك كەلتۈرگەنلىك ھېسابلىنىدۇ».

ئىمام ئەھمەد ۋە ئەبۇداۋۇدنىڭ يەنە بىر رىۋايىتىدە: شۇم پال ئېلىش شېرىكتۇر. بىزنىڭ قولىمىزدىن ھېچ ئىش كەلمەيدۇ. لېكىن اللە تائالا بىرەرسىنىڭ بېشىغا كەلگەن يامانلىقنى ئۇنىڭ اللە تائالاغا تەۋەككۇل قىلىشى بىلەن قايتۇرىدۇ، دېيىلگەن.

﴿ئۇلار اللە نىڭ ئازابىدىن، بىرەر جازانىڭ ئۆزلىرىگە چۈشۈشىدىن ياكى ئۇلار سەزمەستىن قىيامەتنىڭ تۇيۇقسىز يېتىپ كېلىشىدىن ئەمىن بولدىمۇ؟﴾ يەنى اللە تائالاغا شېرىك كەلتۈرگەن ئەنە شۇ

---

[1] سۈرە رەئد 31 - ئايەت.
[2] سۈرە نىسا 142 - ئايەت.
[3] سۆپكۈچ قىلىش، ئەگەر قۇرئاننىڭ ئايەتلىرى ۋە ھەدىستە كەلگەن دۇئالار بىلەن بولسا دۇرۇس. بۇ يەردىكى شېرىكنىڭ قاتارىدىكى سۆپكۈچ قىلىش بولسا، مەنىسىنى ئۇققىلى بولمايدىغان سۆزلەرنى قىلىپ سۆپكۈچ قىلىدىغان جىنكەش ۋە داخانلارنىڭ سۆپكۈچ قىلىشىدۇر.

www.munber.org

كىشىلەر، ئۆزلىرى ئويلاپ باقمىغان يەردىن تۇيۇقسىز ئازاب كېلىپ ئۆزلىرىنى ئورىۋېلىشىدىن خاتىرجەم بولالىدىمۇ؟

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ھىيلە - مىكىر ئىشلىتىپ يامان ئىش قىلغانلار اللەنىڭ ئۆزلىرىنى يەرگە يۇتقۇزۇۋېتىشىدىن ياكى ئۆزلىرىگە ئويلىمىغان يەردىن ئازاب كېلىشىدىن قورقمامدۇ؟ ياكى ئۆزلىرىنى سەپەر ئۈستىدىكى چاغلىرىدا جازاغا يولۇقتۇرۇشىدىن قورقمامدۇ؟ (بۇ چاغدا) ئۇلار قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ. ياكى (اللەنىڭ) ئۆزلىرىنى قەدەممۇقەدەم جازالىشىدىن قورقمامدۇ؟ سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلار ئەلۋەتتە مەرھەمەتلىكتۇر، مېھرىباندۇر (شۇڭا سىلەرنى ئالدىراپ جازالىمىدى)﴾[1] ﴿(پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلىدىغان) شەھەرلەرنىڭ ئاھالىسى بىزنىڭ ئازابىمىزنىڭ ئۆزلىرىگە كېچىسى (غەپلەتتە) ئۇخلاۋاتقانلىرىدا كېلىشىدىن قورقمامدۇ. شەھەرلەر ئاھالىسى بىزنىڭ ئازابىمىزنىڭ چۈش ۋاقتىدا - ئۇلار ئويناپ تۇرغانلىرىدا كېلىشىدىن قورقمامدۇ. ئۇلار الله نىڭ مەكرىدىن (يەنى ئۇلار تۇيۇقسىز تۇرغاندا الله نىڭ ئازاب نازىل قىلىشىدىن) قورقمامدۇ؟ پەقەت زىيان تارتقۇچى قەۋملا الله نىڭ مەكرىدىن قورقمايدۇ﴾[2].

* * * * * * *

قُلْ هَـٰذِهِۦ سَبِيلِىٓ أَدْعُوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ ۚ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا۠ وَمَنِ ٱتَّبَعَنِى ۖ وَسُبْحَـٰنَ ٱللَّهِ وَمَآ أَنَا۠ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٨﴾

ئېيتقىنكى، «بۇ مېنىڭ يولۇمدۇر، (كىشىلەرنى) الله غا دەۋەت قىلىمەن، مەن ۋە ماڭا ئەگەشكەنلەر روشەن دەلىلگە ئاساسلىنىمىز. الله پاكتۇر، مەن مۇشرىكلاردىن ئەمەسمەن» ﴿108﴾.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يولى توغرىسىدا

الله تائالا ئىنسانلارغا ۋە جىنلارغا پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن ئەلچىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئىنسانلارغا مۇنداق دەپ خەۋەر قىلىشقا بۇيرۇيدۇ: بۇ مېنىڭ يولۇمدۇر ۋە تۇتقان سۈننىتىمدۇر. ئۇ يول الله تائالادىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، الله بىردۇر، ئۇنىڭ ھېچ شېرىكى يوقتۇر، دەپ گۇۋاھلىق بېرىشكە چاقىرىشتىن ئىبارەتتۇر. مەن تەۋھىدكە ۋە روشەن دەلىل - پاكىتقا ئاساسلىنىپ ئىنسانلارنى الله تەرەپكە چاقىرىمەن. مەن ۋە مېنىڭ چاقىرىقىمغا ئاۋاز قوشقانلار ئىنسانلارنى الله تەرەپكە چاقىرىشتا ئەقلىي ۋە شەرئىي دەلىل - پاكىتلارغا ئاساسلىنىمىز.

﴿الله پاكتۇر﴾ يەنى الله تائالانى بارلىق نوقسانلاردىن پاك دەپ بىلىمەن، ئۇنى ئۇلۇغلايمەن، (ئۇنى) ئۇنىڭ شېرىكى، تەڭدىشى ۋە ئوخشىشى بولۇشتىن ياكى بالىسى، ئاتىسى، خوتۇنى، ياردەمچىسى ۋە مەسلىھەتچىسى بولۇشتىن پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمەن. الله تائالا بۈيۈكتۇر، ئۇلۇغدۇر، پاكتۇر ۋە بارلىق نەرسىدىن يۈكسەك دەرىجىدە ئۈستۈندۇر. ﴿يەتتە ئاسمان - زېمىن ۋە ئۇلاردىكى مەخلۇقاتلار اللەنى پاك دەپ بىلىدۇ، (كائىناتتىكى) قانداقلىكى نەرسە بولمىسۇن، اللەنى پاك دەپ مەدھىيىلەيدۇ (يەنى اللەنىڭ ئۇلۇغلىقىنى سۆزلەيدۇ)، لېكىن سىلەر (تىلىڭلار ئوخشاش بولمىغانلىقى ئۈچۈن) ئۇلارنىڭ مەدھىيىسىنى

---

[1] سۈرە نەھل 45 — 47 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە ئەئراف 97 — 99 - ئايەتلەر.

www.munber.org

سەزمەيسىلەر، الله ھەقىقەتەن (بەندىلىرىگە) ھەلىمدۇر (يەنى ئاسىيلىق قىلغانلارنى جازالاشقا ئالدىراپ كەتمەيدۇ)، (تەۋبە قىلغۇچىلارنى) مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر﴾[1].

* * * * * * *

وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن قَبۡلِكَ إِلَّا رِجَالاً نُّوحِيٓ إِلَيۡهِم مِّنۡ أَهۡلِ ٱلۡقُرَىٰٓۗ أَفَلَمۡ يَسِيرُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَيَنظُرُواْ كَيۡفَ كَانَ عَـٰقِبَةُ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡۗ وَلَدَارُ ٱلۡأٓخِرَةِ خَيۡرٌ لِّلَّذِينَ ٱتَّقَوۡاْۗ أَفَلَا تَعۡقِلُونَ ﴿١٠٩﴾

بىز سەندىن ئىلگىرى پەقەت شەھەر ئاھالىسىدىن بولغان ئەرلەرنى پەيغەمبەر قىلىپ، ئۇلارغا ۋەھيى قىلدۇق، ئۇلار (يەنى پەيغەمبەرگە چىنپۈتمىگۈچىلەر) يەر يۈزىدە سەير قىلىپ يۈرۈپ ئۆزلىرىدىن ئىلگىرىكىلەرنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولغانلىقىنى كۆزەتمىدىمۇ؟ ئاخىرەت يۇرتى تەقۋادارلىق قىلغانلار ئۈچۈن ئەلۋەتتە ياخشىدۇر، سىلەر چۈشەنمەمسىلەر﴿109﴾.

پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىنسانلاردىن شۇنداقلا ئەرلەردىن ئەۋەتىلگەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، پەيغەمبەرلىرىنى ئاياللاردىن ئەمەس، ئەرلەردىن تاللاپ ئەۋەتكەنلىكىنى خەۋەر قىلدى. شۇنداقلا بۇ ئايەت كەرىم الله تائالانىڭ ئادەم ئەۋلادىدىن بىرەر ئايال كىشىگە شەرىئەت ئەھكاملىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ۋەھيىنى نازىل قىلمىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. بۇ سۈننى مەزھىپىدىكى مۇسۇلمانلارنىڭ كۆز قارىشىدۇر.

بۇ قاراشنى ئەبۇھەسەن ئەلي ئىبنى ئىسمائىل ئەشئەري سۈننى مەزھىپىدىكى ئۆلىمالاردىن نەقىل كەلتۈرۈپ مۇنداق بايان قىلىدۇ: ئاياللاردىن پەيغەمبەر كەلگەن ئەمەس، پەقەت ئۇلارنىڭ ئىچىدە راستچىل دەپ سۈپەتلەنگەن ئاياللار بار. ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئەڭ يۇقىرى شان - شەرەپكە ئىگە بولغىنى ئىمراننىڭ قىزى ھەزرىتى مەريەمدۇر.

بۇھەقتە الله تائالا مۇنداق خەۋەر قىلىدۇ: ﴿مەريەم ئوغلى ئىسا پەقەت (ئۆتكەن پەيغەمبەرلەرگە ئوخشاش) پەيغەمبەردۇر،ئۇنىڭدىن ئىلگىرى نۇرغۇن پەيغەمبەرلەر ئۆتكەن، ئۇنىڭ ئانىسى ناھايىتى راستچىل خوتۇندۇر﴾[2] الله تائالا ھەزرىتى مەريەمنى ئەڭ يۇقىرى مەرتىۋە بىلەن سۈپەتلەپ راستچىل ئايال، دېدى. ئەگەر ھەزرىتى مەريەم پەيغەمبەر بولغان بولسا ئىدى، الله تائالا ئۇنىڭ ئەڭ يۇقىرى مەرتىۋىسىنى بايان قىلغاندا، ئەلۋەتتە ئۇنى پەيغەمبەر دەپ سۈپەتلىگەن بولاتتى. لېكىن ئۇ قۇرئاننىڭ دەلىلى بىلەن راستچىل ئايالدۇر.

پەيغەمبەرلەرنىڭ پەرىشتىلەردىن ئەمەس بەلكى ئىنسانلاردىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا

زەھھاك ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ ﴿**بىز سەندىن ئىلگىرى پەقەت شەھەر ئاھالىسىدىن بولغان ئەرلەرنى پەيغەمبەر قىلىپ، ئۇلارغا ۋەھيى قىلدۇق**﴾ دېگەن ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەرلەر سىلەر ئېيتقاندەك ئاسمان ئەھلىدىن (يەنى پەرىشتىلەردىن) ئەمەس. ئىبنى ئابباسنىڭ بۇ سۆزىنى الله تائالانىڭ تۆۋەندىكى ئايەتلىرى قۇۋۋەتلەيدۇ.

---

[1] سۈرە ئىسرا 44 - ئايەت.
[2] سۈرە مائىدە 75 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿بىز سەندىن ئىلگىرى ئەۋەتكەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسىلا ئەلۋەتتە تاماق يەيتتى، بازارلاردا مېڭىپ يۈرەتتى، بەزىڭلارنى بەزىڭلار بىلەن سىنىدۇق﴾[1] ﴿پەيغەمبەرلەرنى تاماق يېمەيدىغان جەسەت قىلغىنىمىز يوق (يەنى ئۇلار بارلىق كىشىلەرگە ئوخشاش يەيدۇ، ئىچىدۇ) ھەمدە ئۇلار (دۇنيادا ئۆلمەي) مەڭگۈ قالىدىغان بولغىنى يوق (يەنى ئۇلارمۇ بارلىق كىشىلەرگە ئوخشاش ۋاپات بولىدۇ)﴾[2] ﴿ئېيتقىنكى، « مەن (اللہ ئىنسانلارنى تەۋھىدكە دەۋەت قىلىش ئۈچۈن ئەۋەتكەن) تۇنجى پەيغەمبەر ئەمەسمەن، (مەندىن ئىلگىرىكى نۇرغۇن پەيغەمبەرلەر ئېلىپ كەلگەن ۋەھيي بىلەن كەلدىم، نېمىشقا مېنى ئىنكار قىلىسىلەر؟) ماڭا ۋە سىلەرگە نېمە قىلىنىدىغانلىقىنى ئۇقمايمەن﴾[3].

ئىلگىرى ئۆتكەنلەرنىڭ ئاقىۋىتىدىن ئىبرەت ئېلىش توغرىسىدا

﴿**ئۇلار (يەنى پەيغەمبەرگە چىنپۈتمىگۈچىلەر) يەر يۈزىدە سەير قىلىپ يۈرۈپ ئۆزلىرىدىن ئىلگىرىكىلەرنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولغانلىقىنى كۆزەتمىدىمۇ؟**﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! ئەنە شۇ سېنى ئىنكار قىلغۇچىلار يەر يۈزىدە كېزىپ يۈرۈپ ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغان ئۈممەتلەرنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىدىن ئىبرەت ئالمامدۇ؟ اللہ تائالا ئۇلارنى ھالاك قىلدى. مەككە كاپىرلىرىمۇ شۇنداق ئاقىۋەتكە قالىدۇ.

اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار زېمىندا سەير قىلمىدىمۇ؟ شۇنىڭ بىلەن ئۇلار (يەنى سەير قىلىپ) چۈشىنىدىغان دىللارغا، ياكى ئاڭلايدىغان قۇلاقلارغا ئىگە بولمىدىمۇ؟﴾[4] ئەگەر ئۇلار بۇ خەۋەرنى ئاڭلىسا، اللہ تائالانىڭ كاپىرلارنى ھالاك قىلىدىغانلىقىنى ۋە مۆمىنلەرگە نىجاتلىق بېرىدىغانلىقىنى بىلىدۇ. بۇ اللہ تائالانىڭ مەخلۇقاتلىرىغا تۇتقان يولىدۇر.

﴿**ئاخىرەت يۇرتى تەقۋادارلىق قىلغانلار ئۈچۈن ئەلۋەتتە ياخشىدۇر**﴾ يەنى مۆمىنلەرگە دۇنيادا نىجاتلىق بەرگىنىمىزدەك ئاخىرەتتىمۇ نىجاتلىق بېغىشلايمىز. ئۇ ئۇلار ئۈچۈن دۇنيادىكىدىن كۆپ ياخشىدۇر. اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شەك ـ شۈبھىسىزكى، بىز پەيغەمبىرىمىزگە، مۆمىنلەرگە ھاياتىي دۇنيادا ۋە (پەرىشتە، پەيغەمبەر ۋە مۆمىنلەردىن بەندىلەرنىڭ ئەمەللىرىگە گۇۋاھ بولىدىغان) گۇۋاھچىلار ھازىر بولىدىغان كۈندە ئەلۋەتتە ياردەم بېرىمىز. ئۇ كۈندە كاپىرلارنىڭ ئۆزرىلىرى پايدا بەرمەيدۇ، ئۇلار لەنەتكە ئۇچرايدۇ، ئۇلار ئاخىرەتنىڭ ئازابىغا دۇچار بولىدۇ﴾[5].

* * * * * * *

حَتَّىٰٓ إِذَا ٱسۡتَيۡـَٔسَ ٱلرُّسُلُ وَظَنُّوٓاْ أَنَّهُمۡ قَدۡ كُذِبُواْ جَآءَهُمۡ نَصۡرُنَا فَنُجِّيَ مَن نَّشَآءُۖ وَلَا يُرَدُّ بَأۡسُنَا عَنِ ٱلۡقَوۡمِ ٱلۡمُجۡرِمِينَ ﴿١١٠﴾

ھەتتا پەيغەمبەرلەر (قەۋمىنىڭ ئىمان ئېيتىشىدىن) ئۈمىدسىزلەنگەن ۋە (قەۋمى تەرىپىدىن) يالغانغا چىقىرىلغانلىقىغا جەزىم قىلغان چاغدا، ئۇلارغا بىزنىڭ ياردىمىمىز يېتىپ كەلدى، بىز خالىغان ئادەملەرنى قۇتقۇزدۇق، بىزنىڭ ئازابىمىز گۇناھكار قەۋمدىن قايتۇرۇلمايدۇ﴿110﴾.

---

[1] سۈرە فۇرقان 20 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئەنبىيا 8 - ئايەت.
[3] سۈرە ئەھقاف 9 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە ھەج 46 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[5] سۈرە غافىر 51 — 52 - ئايەت.

www.munber.org

پەيغەمبەرلەرگە ئەڭ ئېھتىياجلىق ۋاقىتلاردا ياردەم بېرىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللہ تائالا بۇ ئايەتتە، پەيغەمبەرلەرگە ياردىمىنى ئۇلار ئەڭ قىيىن ئەھۋالدا قالغان، اللہ تائالادىن بىرەر چىقىش يولى كۈتۈپ (اللہ تائالاغا ئەڭ موھتاج بولغان) ۋاقىتلاردا چۈشۈرىدىغانلىقىنى بايان قىلىدۇ: اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سىلەردىن ئىلگىرى ئۆتكەن (مۆمىن) لەر ئېغىرچىلىقلارغا، كۈلپەتلەرگە ئۇچرىغان ۋە چۆچۈتۈۋېتىلگەن ئىدى، ھەتتا پەيغەمبەر ۋە مۆمىنلەر: «اللہ نىڭ(بىزگە ۋەدە قىلغان) ياردىمى قاچان كېلىدۇ؟» دېگەن ئىدى. بىلىڭلاركى، اللہ نىڭ ياردىمى ھەقىقەتەن يېقىندۇر﴾[1].

﴿**ھەتتا پەيغەمبەرلەر (قەۋمىنىڭ ئىمان ئېيتىشىدىن) ئۈمىدسىزلەنگەن ۋە (قەۋمى تەرىپىدىن) يالغانغا چىقىرىلغانلىقىغا جەزىم قىلغان چاغدا**﴾ يەنى پەيغەمبەرلەر قەۋملىرىنىڭ ئۆزلىرىنىڭ دەۋىتىنى قوبۇل قىلىشىدىن ئۈمىدسىزلەنگەن، ئۇلارغا كېلىدىغان ياردەمنىڭ كېچىككەنلىكىدىن قەۋملىرى پەيغەمبەرلىرىمىز بىزگە يالغان ئېيتىپتۇ دەپ جەزىم قىلغان چاغدا، ئۇلارغا اللہ تائالانىڭ ياردىمى كەلدى. ﴿**بىز خالىغان ئادەملەرنى قۇتقۇزدۇق**﴾.

* * * * * * *

لَقَدۡ كَانَ فِي قَصَصِهِمۡ عِبۡرَةٞ لِّأُوْلِي ٱلۡأَلۡبَٰبِۗ مَا كَانَ حَدِيثٗا يُفۡتَرَىٰ وَلَٰكِن تَصۡدِيقَ ٱلَّذِي بَيۡنَ يَدَيۡهِ وَتَفۡصِيلَ كُلِّ شَيۡءٖ وَهُدٗى وَرَحۡمَةٗ لِّقَوۡمٖ يُؤۡمِنُونَ ﴿١١١﴾

ئۇلارنىڭ قىسسىسىدىن ئەقىل ئىگىلىرى ئەلۋەتتە ئىبرەت ئالىدۇ. (قۇرئان) يالغاندىن توقۇلغان سۆز ئەمەس، لېكىن،ئۇ ئۆزىدىن ئىلگىرى نازىل بولغان (ساماۋى) كىتابلارنى تەستىق قىلغۇچىدۇر، ھەممە نەرسىنى ئېنىچكە بايان قىلغۇچىدۇر، ئىمان ئېيتىدىغان قەۋم ئۈچۈن ھىدايەتتۇر ۋە رەھمەتتۇر ﴿111﴾.

ئىبرەت ئالىدىغان كىشىگە ئىبرەتنىڭ بارلىقى توغرىسىدا

اللہ تائالا مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەرلەر بىلەن قەۋملىرى ئارىسىدا يۈز بەرگەن ۋەقەلەر ھەققىدىكى خەۋەرلەردىن بىزنىڭ مۆمىنلەرنى قانداق قۇتۇلدۇرغانلىقىمىز ۋە كاپىرلارنى قانداق ھالاك قىلىدىغانلىقىمىزدىن ﴿**ئەقىل ئىگىلىرى ئەلۋەتتە ئىبرەت ئالىدۇ. (قۇرئان) يالغاندىن توقۇلغان سۆز ئەمەس**﴾ بۇ قۇرئان اللہ تائالانىڭ سۆزىدۇر. ئۇ باشقا بىرى تەرىپىدىن ئويدۇرۇلغان يالغان سۆز ئەمەستۇر.

﴿**لېكىن، ئۇ ئۆزىدىن ئىلگىرى نازىل بولغان (ساماۋى) كىتابلارنى تەستىق قىلغۇچىدۇر**﴾ يەنى بۇ قۇرئان ئۇ كىتابلاردىكى توغرا نەرسىلەرنى تەستىق قىلىدۇ. ئۇ ئۆز ئورنىدىن ئۆزگەرتىۋېتىلگەن ۋە ئالماشتۇرۇۋېتىلگەن ھۆكۈم ۋە باشقا نەرسىلەرنى رەت قىلىدۇ. ئۇ كىتابلاردىكى ھۆكۈم ۋە باشقا نەرسىلەرنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلغانلىقىغا ياكى ئۆز پېتى قالدۇرۇلغانلىقىغا ھۆكۈم قىلىدۇ.

﴿**ھەممە نەرسىنى ئېنىچكە بايان قىلغۇچىدۇر**﴾ يەنى ھالالنى، ھارامنى، ياخشى ۋە يامان كۆرۈلگەن نەرسىلەرنى ۋە باشقا ئىتائەت قىلىشقا تېگىشلىك ۋاجىب ۋە مۇستەھەبلەرنى تەپسىلي بايان قىلىدۇ. ھارام ۋە ھارامغا ئوخشاپ كېتىدىغان مەكرۇھ نەرسىلەردىن توسىدۇ. بۈيۈك ئىشلاردىن - كېلەچەكتىكى غەيب ئىشلاردىن بەزىلىرىنى يىغىنچاقلاپ ۋە بەزىلىرىنى تەپسىلي خەۋەر قىلىدۇ. بۈيۈك ۋە يۈكسەك پەرۋەردىگاردىن، ئۇنىڭ گۈزەل ئىسىملىرىدىن ۋە ئۇنىڭ مەخلۇقاتلىرىغا ئوخشاپ قېلىشتىن پاك ئىكەنلىكىدىن خەۋەر قىلىدۇ.

---

[1] سۈرە بەقەرە 214 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

شۇڭا بۇ قۇرئان **﴿ئىمان ئېيتىدىغان قەۋم ئۈچۈن ھىدايەتتۇر ۋە رەھمەتتۇر﴾** ئۇلار قۇرئان بىلەن ئازغۇنلۇقتىن قۇتۇلۇپ توغرا يولغا، گۇمراھلىقتىن قۇتۇلۇپ ھەق يولغا ماڭىدۇ. قۇرئان بىلەن بەندىلەرنىڭ پەرۋەردىگارى (اللّٰه تائالا) دىن بۇ ھاياتلىق دۇنياسىدا ۋە قىيامەت كۈنىدە رەھمەت تىلەيدۇ.

بىز بۈيۈك اللّٰه تائالادىن دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە، مۆمىنلەر نىجاتلىققا ئېرىشىپ يۈزلىرى ئاپئاق بولىدىغان، كاپىر قاتتىق زىيان تارتىپ يۈزلىرى قارىداپ كېتىدىغان كۈندە، شۇ مۆمىنلەرنىڭ قاتارىدىن قىلىشنى تىلەيمىز، جىمى ھەمدۇسانا ۋە گۈزەل مەدھىيىلەر اللّٰه تائالاغا خاستۇر. بىز ياردەمنى پەقەت اللّٰه تائالادىنلا تىلەيمىز!

مەرھەمەتلىك اللّٰه تائالانىڭ پەزلى بىلەن سۈرە يۈسۈفنىڭ تەپسىرى تۈگىدى.

www.munber.org

مەدىنىدە نازىل بولغان — سۈرە رەئد — 43 ئايەت

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

الٓمٓرۚ تِلۡكَ ءَايَٰتُ ٱلۡكِتَٰبِۗ وَٱلَّذِيٓ أُنزِلَ إِلَيۡكَ مِن رَّبِّكَ ٱلۡحَقُّ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا
يُؤۡمِنُونَ ﴿١﴾

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان الله نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

ئەلىف، لام، مىم، را. بۇ، كىتاب (يەنى قۇرئان) نىڭ ئايەتلىرىدۇر. (قۇرئاندا) ساڭا پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن نازىل قىلىنغان نەرسىلەر ھەقتۇر، لېكىن ئىنسانلارنىڭ تولىسى ئۇنىڭغا (يەنى قۇرئاننىڭ الله تەرىپىدىن نازىل بولغانلىقىغا) ئىشەنمەيدۇ[1].

قۇرئان ﷲ تائالانىڭ سۆزى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

سۈرىلەرنىڭ بېشىدا كەلگەن، ئۈزۈپ ئوقۇلىدىغان ئېلىپبە ھەرپلىرى توغرىسىدا سۈرە بەقەرەنىڭ بېشىدا تەپسىلىي بايان قىلىدۇق. بىز بۇ ھەرپلەر بىلەن باشلىنىدىغان ھەر بىر سۈرىدىكى ئۈزۈپ ئوقۇلىدىغان بۇ ھەرپلەرنىڭ، قۇرئاننىڭ الله تائالا تەرىپىدىن چۈشكەن ھەق كىتاب ئىكەنلىكىنى، قۇرئاندا ھېچ شەك ـ شۈبھىنىڭ يوق ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغانلىقىنى ۋە بۇنى روشەن بايان قىلىدىغانلىقىنى سۆزلەپ ئۆتكەن ئىدۇق.

﴿بۇ، كىتاب (يەنى قۇرئان) نىڭ ئايەتلىرىدۇر﴾ ئى مۇھەممەد! ﴿(قۇرئاندا) ساڭا پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن نازىل قىلىنغان نەرسىلەر ھەقتۇر، لېكىن ئىنسانلارنىڭ تولىسى ئۇنىڭغا (يەنى قۇرئاننىڭ الله تەرىپىدىن نازىل بولغانلىقىغا) ئىشەنمەيدۇ﴾.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سەن گەرچە كىشىلەرنىڭ ئىمان ئېيتىشىغا ھېرىس بولساڭمۇ (لېكىن) ئۇلارنىڭ تولىسى ئىمان ئېيتمايدۇ﴾[1] يەنى قۇرئان مانا مۇشۇنداق روشەن ۋە ئوچۇق بايان قىلىنغان تۇرۇقلۇق ئىنسانلارنىڭ تولىسى ئۆزلىرىدىكى سەركەشلىك، تەرسالىق ۋە مۇناپىقلىق تۈپەيلىدىن قۇرئانغا ئىشەنمەيدۇ.

* * * * * * *

ٱللَّهُ ٱلَّذِي رَفَعَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ بِغَيۡرِ عَمَدٖ تَرَوۡنَهَاۖ ثُمَّ ٱسۡتَوَىٰ عَلَى ٱلۡعَرۡشِۖ وَسَخَّرَ ٱلشَّمۡسَ وَٱلۡقَمَرَۖ
كُلّٞ يَجۡرِي لِأَجَلٖ مُّسَمّٗىۚ يُدَبِّرُ ٱلۡأَمۡرَ يُفَصِّلُ ٱلۡأٓيَٰتِ لَعَلَّكُم بِلِقَآءِ رَبِّكُمۡ تُوقِنُونَ ﴿٢﴾

---

[1] سۈرە يۈسۈف 103 - ئايەت.

www.munber.org

الله ئاسمانلارنى تۈۋرۈكسىز بەرپا قىلدى، سىلەر ئۇنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىسىلەر، ئاندىن ئۇ ئەرش ئۈستىدە (ئۆزىگە لايىق رەۋىشتە) قارار ئالدى. كۈن بىلەن ئاينى (بەندىلەرنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن) بويسۇندۇردى، (ئۇلارنىڭ) ھەربىرى مۇئەييەن مۇددەتكىچە (يەنى دۇنيانىڭ تۈگەيدىغان ۋاقتىغىچە) سەير قىلىدۇ، الله (ئۆز ھېكمىتى ۋە قۇدرىتى بىلەن) مەخلۇقاتنىڭ ئىشلىرىنى باشقۇرۇپ تۇرىدۇ، سىلەرنى پەرۋەردىگارىڭلارغا مۇلاقات بولۇشقا ئىشەنسۇن دەپ، (قۇدرىتىنىڭ) دەلىللىرىنى تەپسىلىي بايان قىلىدۇ﴿[2]﴾.

الله تائالانىڭ كامالى قۇدرىتىنى بايان قىلىش توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ كامالى قۇدرىتىدىن، كاتتا ھۆكۈمرانلىقىدىن خەۋەر قىلىدۇ. الله تائالا ئۆزىنىڭ خالىشى ۋە ئىرادىسى بىلەن ئاسمانلارنى تۈۋرۈكسىز بەرپا قىلدى. بەلكى، ئۆز خاھىشى، ئىرادىسى ۋە بويسۇندۇرۇشى بىلەن ئاسمانلارنى زېمىندىن كۆز يەتمىگىدەك دەرىجىدە ئېگىز قىلىپ ياراتتى.

بىرىنچى قەۋەت ئاسمان يەرشارىنىڭ ھەممە ئەتراپىنى، ئۇنىڭدىكى سۇنى، ئاتمۇسفېرا قاتلىمىنى پۈتۈن ئەتراپىدىن قورشاپ تۇرىدۇ. ئاسمان، يەر يۈزىنىڭ ھەر تەرىپىدىن ئوخشاش ئېگىزلىكتە تۇرىدۇ. ئاسمان بىلەن يەرشارىنىڭ ئارىلىقى يەر يۈزىدىن (ھەممە تەرەپتىن) **500** يىللىق مۇساپە كېلىدۇ. ئاسماننىڭ قېلىنلىقى **500** يىللىق مۇساپە كېلىدۇ. ئاندىن ئىككىنچى قەۋەت ئاسمان بىرىنچى قەۋەت ئاسماننى ۋە بىرىنچى قەۋەت ئاسمان ئۆز ئىچىگە ئالغان نەرسىلەرنى ئوراپ تۇرىدۇ. بىرىنچى قەۋەت ئاسمان بىلەن ئىككىنچى قەۋەت ئاسماننىڭ ئارىلىقىمۇ **500** يىللىق مۇساپە كېلىدۇ. ئىككىنچى قەۋەت ئاسماننىڭ قېلىنلىقىمۇ **500** يىللىق مۇساپە كېلىدۇ. ئۈچىنچى، تۆتىنچى، بەشىنچى، ئالتىنچى ۋە يەتتىنچى قەۋەت ئاسمانلارمۇ مۇشۇ شەكىلدە بولىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله يەتتە ئاسماننى ياراتتى، زېمىننىمۇ ئاسمانلارغا ئوخشاش (يەنى يەتتە قىلىپ) ياراتتى﴾[1].

﴿**الله ئاسمانلارنى تۈۋرۈكسىز بەرپا قىلدى، سىلەر ئۇنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىسىلەر**﴾ ئىياس ئىبنى مۇئاۋىيە: ئاسمان، زېمىنغا نىسبەتەن گۈمبەزگە ئوخشايدۇ يەنى ئاسمان تۈۋرۈكسىز يارىتىلغان دەيدۇ. قەتادىنىڭمۇ شۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىندى. مانا بۇ تەپسىر، ئايەتنىڭ مەزمۇنىغا تامامەن ئۇيغۇندۇر. الله تائالانىڭ: ﴿(ئاسماننىڭ) زېمىنغا چۈشۈپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن، الله ئاسماننى توختىتىپ تۇرىدۇ، پەقەت الله نىڭ ئىزنى بىلەن (ئاسماننىڭ قىيامەت بولغان چاغدا) چۈشۈپ كېتىشى بۇنىڭدىن مۇستەسنا﴾[2] دېگەن ئايىتىمۇ بۇنى تەكىتلەيدۇ.

بۇنىڭغا ئاساسەن الله تائالانىڭ: ﴿**سىلەر ئۇنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىسىلەر**﴾ دېگەن ئايىتى ئاسمان تۈۋرۈكسىز يارىتىلدى، سىلەر ئۇنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىسىلەر دېگەنلىكىنى تەكىتلەيدۇ. مانا بۇ الله تائالانىڭ ھەممە نەرسىگە قادىر ئىكەنلىكىگە كامالى قۇدرىتىنىڭ بارلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

الله تائالانىڭ ئەرش ئۈستىدە قارار ئالغانلىقى توغرىسىدا

﴿**ئاندىن ئۇ ئەرش ئۈستىدە (ئۆزىگە لايىق رەۋىشتە) قارار ئالدى**﴾ بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرى سۈرە ئەئرافتا بايان قىلىندى. بۇ ئايەتتىمۇ قارار ئېلىشنىڭ قانداقلىقىنى سۆزلىمەستىن، الله تائالانىڭ قارار ئېلىشىنى مەخلۇقنىڭ قارار ئېلىشىغا ئوخشاتماستىن ھەم ئۇنىڭغا مىسال كەلتۈرمەستىن ۋە قارار

(1) سۈرە تالاق 12 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(2) سۈرە ھەج 65 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئېلىشنى مەنىسىز دەپ قارىماستىن، شۇ پېتى قالدۇرۇلدى[1]. الله تائالا مەخلۇقاتقا ئوخشاپ قېلىشتىن يۈكسەك دەرىجىدە ئۈستۈندۇر.

كۆكنى بىلەن ئاينىڭ بويسۇندۇرۇلۇشى ۋە ئۇلارنىڭ سەيرى قىلىشى توغرىسىدا

﴿كۈن بىلەن ئاينى (بەندىلەرنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن) بويسۇندۇردى، (ئۇلارنىڭ) ھەربىرى مۇئەييەن مۇددەتكىچە (يەنى دۇنيانىڭ تۈگەيدىغان ۋاقتىغىچە) سەير قىلىدۇ﴾ بەزى تەپسىرشۇناسلار بۇ ئايەتنى كۈن بىلەن ئاي قىيامەت قايىم بولغۇچە توختىماي سەير قىلىدۇ، دەپ تەپسىر قىلغان.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿كۈن بەلگىلەنگەن جايىغا قاراپ سەير قىلىدۇ﴾[2] بەزى تەپسىرشۇناسلار مۇنداق تەپسىر قىلىدۇ: كۈن بىلەن ئاي ئەرشنىڭ ئاستىدىكى زېمىننىڭ يەنە بىر يۈزىگە يېقىن كېلىدىغان ئورنىغا قاراپ سەير قىلىدۇ. كۈن بىلەن ئاي ۋە باشقا يۇلتۇزلار شۇ ئورۇنغا يەتكەندە ئەرشتىن ئەڭ ئۇزاقلاشقان بولىدۇ. چۈنكى ئەرش توغرا دەلىلگە ئاساسلانغاندا ئالەمنىڭ بۇ يۈزىگە يېقىن كېلىدىغان گۈمبەز شەكىلدىدۇر. ئەرش ئاسمانلارنى ئوراپ تۇرمايدۇ. چۈنكى ئەرشنىڭ پەرىشتىلەر كۆتۈرۈپ تۇرىدىغان پۇتلىرى بولىدۇ. ئەرشنى دائىرە شەكىللەندۈرۈپ ئايلىنىپ تۇرىدىغان باشقا ئاسمان جىسىملىرىغا ئوخشاش دەپ تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايدۇ. بۇ چۈشەنچىلەر بۇ ھەقتە كەلگەن ئايەتلەر ۋە توغرا ھەدىسلەرنى مۇلاھىزە قىلىپ چۈشىنىدىغان كىشىلەر ئۈچۈن ناھايىتى ئېنىقتۇر. جىمى ھەمدۇسانا ۋە مەدھىيىلەر الله تائالاغا خاستۇر.

الله تائالا بۇ ئايەتتە، كۈن بىلەن ئاينى تىلغا ئالدى. چۈنكى بۇ ئىككىسى باشقا نۇرغۇن يۇلتۇزلاردىن چوڭ ۋە كاتتا بولغان (يەتتە سەييارە ئىچىدىكى) ئەڭ ئاشكارا كۆرۈنىدىغانلىرىدۇر. كۈن بىلەن ئاي بويسۇندۇرۇلغان يەردە باشقا يۇلتۇزلارنىڭ بويسۇندۇرۇلۇشى تەبىئىدۇر.

الله تائالا بۇنى تەكىتلەپ مۇنداق دېگەن: ﴿قۇياشقا سەجدە قىلماڭلار، ئايغىمۇ سەجدە قىلماڭلار، ئۇلارنى ياراتقان اللهغا سەجدە قىلىڭلار، ئەگەر پەقەت اللهغىلا ئىبادەت قىلىدىغان بولساڭلار﴾[3] ﴿الله قۇياش، ئاي ۋە يۇلتۇزلارنى الله نىڭ ئەمرىگە بويسۇندۇرۇلغۇچى قىلىپ ياراتتى، يارىتىش ۋە ئەمر قىلىش (يەنى كائىناتنى تەسەررۇپ قىلىش) راستىنلا الله نىڭ ئىلكىدىدۇر﴾[4].

﴿ئىشلارنى پەرۋەردىگارىڭلارغا مۇلاقات بولۇشقا ئىشەنسۇن دەپ، (قۇدرىتىنىڭ) دەلىللىرىنى تەپسىلىي بايان قىلىدۇ﴾ يەنى الله تائالادىن باشقا ھېچ ئىلاھنىڭ يوقلۇقىنى، الله تائالانىڭ (ئەگەر خالىسا)، مەخلۇقاتلارنى خۇددى ئۇلارنى يوق يەردىن ياراتقاندەك قايتا تىرىلدۈرىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدىغان ئالامەتلەرنى ۋە دەلىل - پاكىتلارنى ناھايىتى ئوچۇق بايان قىلىدۇ.

* * * * * * *

وَهُوَ ٱلَّذِى مَدَّ ٱلْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَٰسِىَ وَأَنْهَـٰرًا ۖ وَمِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ ٱثْنَيْنِ ۖ يُغْشِى ٱلَّيْلَ ٱلنَّهَارَ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَـٰتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٣﴾ وَفِى ٱلْأَرْضِ قِطَعٌ مُّتَجَـٰوِرَٰتٌ وَجَنَّـٰتٌ

[1] الله تائالانىڭ قانداق قارار ئالىدىغانلىقىنى بىلىشتىن ئىنسانلار ئاجىزلىق قىلىدۇ. بۇ الله تائالاغا خاس ئىشتۇر.
[2] سۈرە ياسىن 38 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە فۇسسىلەت 37 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە ئەئراف 54 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

مِّنْ أَعْنَـٰبٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقَىٰ بِمَآءٍ وَٰحِدٍ وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلَىٰ بَعْضٍ فِى ٱلْأُكُلِ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَـٰتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾

الله يەريۈزىنى (ئۇزۇنسىغا ۋە توغرىسىغا) سوزۇپ كەڭ ياراتتى، يەر يۈزىدە تاغلارنى ۋە دەريالارنى ياراتتى، مېۋىلەرنىڭ ھەربىر تۈرىنى ئەركەك - چىشى - ئىككى جىنسلىق قىلىپ ياراتتى. كېچىنى كۈندۈزگە كىرىشتۈردى (يەنى كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقى بىلەن كۈندۈزنىڭ يورۇقلۇقىنى ياپتى). بۇلاردا تەپەككۇر قىلىدىغان قەۋم ئۈچۈن (الله نىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) دەلىللەر بار[3]. يەر يۈزىدە بىر - بىرىگە تۇتىشاڭغۇ قىتئەلەر بار ۋە تۈرلۈك زىرائەتلەر بار، كۆپ شاخلىق بولغان ۋە كۆپ شاخلىق بولمىغان (بىر ئۇرۇقتىن بىر قانچە تال ئۈنۈپ چىققان، بىر ئۇرۇقتىن پەقەت بىر تال ئۈنۈپ چىققان) خورما دەرەخلىرى بار، (ئۇلارنىڭ ھەممىسى) بىر خىل سۇ بىلەن سۇغىرىلىدۇ، ئۇلارنىڭ بەزىسىنى بەزىسىدىن تەمدە ئارتۇق قىلىمىز، بۇلاردا چۈشىنىدىغان قەۋم ئۈچۈن (الله نىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) نۇرغۇن دەلىللەربار[4].

الله تائالانىڭ زېمىندىكى دەلىل - پاكىتلىرى توغرىسىدا

الله تائالا ئۈستۈنكى ئالەمدىكى دەلىل - پاكىتلارنى بايان قىلغاندىن كېيىن، تۆۋەنكى ئالەمدىكى قۇدرىتىنى، ھېكمىتىنى ۋە ماھىرلىقىنى كۆرسىتىدىغان دەلىل - پاكىتلارنى بايان قىلىشقا باشلاپ مۇنداق دېدى: ﴿**الله يەريۈزىنى (ئۇزۇنسىغا ۋە توغرىسىغا) سوزۇپ كەڭ ياراتتى، يەر يۈزىدە تاغلارنى ۋە دەريالارنى ياراتتى**﴾ يەنى يەر يۈزىنى ئىنتايىن كەڭ يارىتىپ، ئۇنىڭدا ئېگىز تاغلارنى بەرپا قىلدى. سۇلار ئاقىدىغان دەريالارنى، ئۆستەڭلەرنى ۋە بۇلاقلارنى ھاسىل قىلدى. شۇ سۇ بىلەن رەڭگى، شەكلى، تەمى ۋە پۇرىقى ھەر تۈرلۈك مېۋىلەر سۇغىرىلىدۇ.

الله تائالا ﴿**مېۋىلەرنىڭ ھەربىر تۈرىنى ئەركەك - چىشى - ئىككى جىنسلىق قىلىپ ياراتتى. كېچىنى كۈندۈزگە كىرىشتۈردى (يەنى كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقى بىلەن كۈندۈزنىڭ يورۇقلۇقىنى ياپتى)**﴾ يەنى الله تائالا كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ ھەر بىرىنى يەنە بىرىنىڭ ئىزىدىن ماڭىدىغان قىلىپ ياراتتى. كېچە كەتسە، ئۇنىڭ ئورنىنى كۈندۈز ئالىدۇ. كۈندۈز كەتسە كېچە كېلىدۇ. ھەر بىرىنىڭ ئۆز ئورنى ئۆزگىرىپ تۇرغىنىدەك ۋاقتىمۇ ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ. ﴿**بۇلاردا تەپەككۇر قىلىدىغان قەۋم ئۈچۈن (الله نىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) دەلىللەر بار**﴾.

﴿**يەر يۈزىدە بىر - بىرىگە تۇتىشاڭغۇ قىتئەلەر بار**﴾ يەنى بىر - بىرىگە تۇتاش كەتكەن بەزىلىرى ئىنسانلارغا پايدىلىق نەرسىلەرنى ئۈندۈرىدىغان، بەزىلىرى ھېچ نەرسە ئۆستۈرمەيدىغان شورلۇق ۋە قاقاس يەرلەر بار.

ئىبنى ئابباس، مۇجاھىد، سەئىد ئىبنى جۇبەير، زەھھاك ۋە بىر قانچە كىشىلەردىنمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش رىۋايەت قىلىنغان.

بۇ ئايەت زېمىننىڭ ھەر خىل رەڭلىك جايلىرىنىڭ ھەممىسى - تۇپرىقىنىڭ بەزى قىسمىنىڭ ئاق رەڭدە، بەزى قىسمىنىڭ قىزىل رەڭدە، بەزى قىسمىنىڭ سېرىق رەڭدە، بەزى قىسمىنىڭ قارا رەڭدە ئىكەنلىكىنى، بەزى قىسمىنىڭ تاشلىق، بەزى قىسمىنىڭ قۇملۇق، بەزى قىسمىنىڭ قېلىن ۋە بەزى قىسمىنىڭ نېپىز ئىكەنلىكىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇ جايلارنىڭ ھەممىسى سۈپەت جەھەتتە ئوخشىمىغان ھالدا بىر - بىرىگە تۇتىشىپ كەتكەندۇر. مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇلارنى ياراتقۇچى بىر الله تائالادىن باشقا ھېچ ئىلاھنىڭ يوقلۇقىنى ۋە الله تائالادىن باشقا ھېچ پەرۋىش قىلغۇچىنىڭ يوقلۇقىنى كۆرسىتىدۇ.

www.munber.org

﴿ۋە تۇرلۇك زىرائەتلەر بار، كۆپ شاخلىق بولغان ۋە كۆپ شاخلىق بولمىغان (بىر ئۈرۈقتىن بىر قانچە تال ئۈنۈپ چىققان، بىر ئۈرۈقتىن پەقەت بىر تال ئۈنۈپ چىققان) خورما دەرەخلىرى بار﴾ مەسىلەن: بىر ئۈرۈقتىن ئۈنۈپ كۆپ شاخلىق بولغىنى ئانار ۋە ئەجۇر دەرەخلىرىگە ئوخشايدۇ. بىر ئۈرۈقتىن ئۈنۈپ كۆپ شاخلىق بولمىغىنى باشقا بىر غۇللۇق دەرەخلەرگە ئوخشايدۇ. ﴿(ئۇلارنىڭ ھەممىسى) بىر خىل سۇ بىلەن سۇغىرىلىدۇ، ئۇلارنىڭ بەزىسىنى بەزىسىدىن تەمدە ئارتۇق قىلىمىز﴾.

بۇ ئايەت ھەققىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «خورمىنىڭ ياخشىلىرى، ناچارلىرى، تاتلىقلىرى ۋە ئاچچىق چۈچۈكلىرى بار». يەنى اللە تائالا مېۋىلەرنىڭ ۋە زىرائەتلەرنىڭ شەكلىنى رەڭگىنى، تەمىنى، پۇرىقىنى، يوپۇرماقلىرىنى، چېچەكلىرىنى ھەر خىل ۋە ھەر تۇرلۇك قىلىپ ياراتتى. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ئىنتايىن تەملىك، تەمسىز، ئىنتايىن ئاچچىق، ئاچچىق چۈچۈك، تاتلىق ۋە بەزىلىرى بىر قانچە خىل تەملىك بولىدۇ.

ئاندىن اللە تائالانىڭ ئىزنى بىلەن باشقا بىر تەمگە ئۆزگىرىدۇ. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى سېرىق، بەزىلىرى قىزىل، بەزىلىرى ئاق، بەزىلىرى قارا ۋە بەزىلىرى كۆك بولىدۇ. شۇنداقلا گۈل - چېچەكلەرمۇ بىر خىل تەبىئەت ۋە بىر خىل سۇ بىلەن يېتىشتۈرۈلگەن تۇرۇقلۇق ھېسابلاش مۇمكىن بولمىغان دەرىجىدە ھەر خىل تۈس ئېلىپ رەڭگا - رەڭ ئېچىلىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسىدە ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن اللە تائالانىڭ بار ۋە بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان نۇرغۇن دەلىللەر بار.

مانا بۇلار اللە تائالانىڭ شەيئىلەرنى بىر - بىرىدىن پەرقلىق قىلىپ يارىتىشنى ئىرادە قىلغىنىنى ۋە يارىتىشقا قادىر ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان ئەڭ چوڭ دەلىلدۇر. شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿بۇلاردا چۈشىنىدىغان قەۋم ئۈچۈن (اللە نىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) نۇرغۇن دەلىللەربار﴾.

* * * * * * *

۞ وَإِن تَعۡجَبۡ فَعَجَبٞ قَوۡلُهُمۡ أَءِذَا كُنَّا تُرَٰبًا أَءِنَّا لَفِي خَلۡقٖ جَدِيدٍۗ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ بِرَبِّهِمۡۖ وَأُوْلَٰٓئِكَ ٱلۡأَغۡلَٰلُ فِيٓ أَعۡنَاقِهِمۡۖ وَأُوْلَٰٓئِكَ أَصۡحَٰبُ ٱلنَّارِۖ هُمۡ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٥﴾

(ئى مۇھەممەد!) ئەگەر (بىرەر نەرسىدىن) ئەجەبلىنىدىغان بولساڭ، ئۇلارنىڭ (يەنى كۇففارلارنىڭ): «بىز (ئۆلۈپ) توپا بولۇپ كەتكەندىن كېيىن قايتا تىرىلەمدۇق؟» دېگەن سۆزى ئەجەبلىنىشكە لايىقتۇر. ئەنە شۇلار پەرۋەردىگارىنى ئىنكار قىلغانلاردۇر، (قىيامەت كۈنى) ئەنە شۇلارنىڭ بوييۇنلىرىغا تاقاقلار سېلىنىدۇ، ئەنە شۇلار دوزاخ ئەھلى بولۇپ، دوزاختا مەڭگۈ قالغۇچىلاردۇر[5].

ئۆلگەندىن كېيىنكى ھاياتلىقنى ئىنكار قىلىشنىڭ ئەجەبلىنىشكە تېگىشلىك ئىش ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللە تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دەيدۇ: ئى مۇھەممەد! اللە تائالانىڭ خالىغىنىنى قىلىشقا قادىر ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان دەلىل - پاكىتلارنى كۆرۈپ تۇرۇپ، اللە تائالانىڭ شەيئىلەرنىڭ دەسلەپتە يوقلۇقتىن ئۆرنەكسىز ياراتقانلىقىنى ئېتىراپ قىلىپ تۇرۇپ، قىيامەتنى ئىنكار قىلغان ئەنە شۇ مۇشرىكلاردىن ﴿ئەجەبلىنىدىغان بولساڭ﴾ ئۇلارنىڭ: ﴿بىز (ئۆلۈپ) توپا بولۇپ كەتكەندىن كېيىن قايتا تىرىلەمدۇق؟﴾ دېگەن سۆزلىرى ئەجەبلىنىشكە لايىقتۇر. ئۇلار ئۆزلىرى ئىنكار قىلغان نەرسىلەردىن ئەجەبلىنەرلىك نەرسىلەرنى كۆرۈپ ۋە ئېتىراپ قىلىپ تۇرۇپ، ئاندىن اللە تائالانىڭ

ئالەمنى قايتىدىن يارىتىدىغانلىقى ھەققىدىكى خەۋىرىنى ئىنكار قىلدى. ھەر بىر ئەقىل ئىگىسى ۋە بىلىملىك كىشى ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى يارىتىشنىڭ ئىنسانلارنى يارىتىشقا قارىغاندا كۆپ قىيىن ئىكەنلىكىنى، ئىنسانلارنى قايتا تىرىلدۈرۈش ئۇنى دەسلەپتە يوق يەردىن بارلىققا كەلتۈرۈشكە قارىغاندا كۆپ ئاسان ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار (يەنى ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشنى ئىنكار قىلغۇچى كۇففارلار) بىلمەمدۇكى، ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتقان ۋە ئۇلارنى يارىتىشتا چارچاپ قالمىغان اللە ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرۈشكە قادىر ئەمەسمۇ؟ دۇرۇس، ئۇ ھەقىقەتەن ھەر نەرسىگە قادىردۇر﴾[1].

ئاندىن اللە تائالا بۇلارنى سۈپەتلەپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئەنە شۇلار پەرۋەردىگارىنى ئىنكار قىلغانلاردۇر، (قىيامەت كۈنى) ئەنە شۇلارنىڭ بويۇنلىرىغا تاقاقلار سېلىنىدۇ﴾** يەنى تاقاقلار سېلىنىپ دوزاخقا سۆرۈلىدۇ. **﴿ئەنە شۇلار دوزاخ ئەھلى بولۇپ، دوزاختا مەڭگۈ قالغۇچىلاردۇر﴾** يەنى ئۇلار دوزاختىن مەڭگۈ چىقالمايدۇ.

* * * * * * *

وَيَسۡتَعۡجِلُونَكَ بِٱلسَّيِّئَةِ قَبۡلَ ٱلۡحَسَنَةِ وَقَدۡ خَلَتۡ مِن قَبۡلِهِمُ ٱلۡمَثُلَٰتُۗ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغۡفِرَةٖ لِّلنَّاسِ عَلَىٰ ظُلۡمِهِمۡۖ وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ ٱلۡعِقَابِ ﴿٦﴾

ئۇلار سەندىن (اللە نىڭ) ئېھسانىدىن ئىلگىرى ئازابىنىڭ چاپسانراق چۈشۈشىنى تەلەپ قىلىدۇ، ئۇلاردىن بۇرۇن اللە نىڭ ئازابىغا دۇچار بولغان ئۇممەتلەر ئۆتكەن، ئىنسانلار زۇلۇم قىلسىمۇ، پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن ئۇلارنى مەغپىرەت قىلىدۇ. پەرۋەردىگارىڭ (گۇناھلارغا چۆمۈپ تەۋبە قىلمىغانلارنى) شەك - شۈبھىسىز قاتتىق جازالايدۇ[6].

كاپىرلارنىڭ ئازابنىڭ تېز كېلىشىنى تىلىگەنلىكى توغرىسىدا

اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئەنە شۇ ھەقنى ئىنكار قىلغۇچىلار **﴿سەندىن (اللە نىڭ) ئېھساندىن ئىلگىرى ئازابىنىڭ چاپسانراق چۈشۈشىنى تەلەپ قىلىدۇ﴾** اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار ئېيتتى: «ئى قۇرئان نازىل قىلىنغان ئادەم! سەن ھەقىقەتەن مەجنۇنسەن. ئەگەر سەن (مەن رەسۇلۇللا دېگەن سۆزۈڭدە) راستچىللاردىن بولساڭ، (پەيغەمبەرلىكىڭگە گۇۋاھلىق بېرىدىغان) پەرىشتىلەرنى ئالدىمىزغا ئېلىپ كەلسەڭچۇ»؟ پەرىشتىلەرنى پەقەت ھەق ئاساسىدا (يەنى ئازاب نازىل قىلىشىمىز مۇقەررەر بولغان چاغدىلا) نازىل قىلىمىز، بۇ چاغدا ئۇلارغا مۆھلەت بېرىلمەيدۇ (يەنى ئۇلارنىڭ ئازابى كېچىكتۈرۈلمەيدۇ)﴾[2] ﴿ئۇلار سەندىن ئازابنىڭ چاپسان كېلىشىنى تەلەپ قىلىدۇ، اللە (ئۇلارنىڭ ھالاك بولۇشىنىڭ) مۇئەييەن ۋاقتىنى بەلگىلىمىگەن بولسا ئىدى، ئۇلارغا ئازاب ئەلۋەتتە (ئۇلار تەلەپ قىلغان ۋاقىتتىلا) كېلەتتى، ئۇلارغا ئازاب چوقۇم ئۇلار خەۋەرسىز ھالەتتە تۇرغاندا ئۇشتۇمتۇت كېلىدۇ. ئۇلار سەندىن ئازابنىڭ تېز كېلىشىنى تەلەپ قىلىدۇ، شەك - شۈبھىسىزكى، جەھەننەم (قىيامەت كۈنى) كاپىرلارنى قورشاپ تۇرغۇچىدۇر﴾[3] ﴿بىر تىلىگۈچى (يەنى نەزر ئىبن ھارىس) كاپىرلارغا چوقۇم

---

[1] سۈرە ئەھقاف 33 - ئايەت.
[2] سۈرە ھىجر 6 — 8 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە ئەنكەبۇت 53 — 54 - ئايەتلەر.

www.munber.org

بولىدىغان ئازابنىڭ (چۈشۈشىنى) تىلىدى﴾[1] ﴿قىيامەتكە ئىشەنمەيدىغانلار ئۇنىڭ بولۇشىنى ئالدىرىتىدۇ، ئۇنىڭغا ئىشىنىدىغانلار بولسا قىيامەتتىن قورقىدۇ، قىيامەتنى ھەق دەپ بىلىدۇ﴾[2] ﴿ئۇلار (مەسخىرە قىلىش يولى بىلەن): «پەرۋەردىگارىمىز! (سەن بىزگە ئازابتىن ۋەدە قىلغان) نېسىۋىمىزنى بىزگە بالدۇرراق - قىيامەت كۈنىدىن ئىلگىرى بەرگىن» دېيىشتى﴾[3] ﴿ئۆز ۋاقتىدا ئۇلار : «ئەگەر بۇ (يەنى قۇرئان) سېنىڭ تەرىپىڭدىن نازىل بولغان ھەقىقەت بولىدىغان بولسا، ئاسماندىن ئۈستىمىزگە تاش ياغدۇرغىن، ياكى بىزنى قاتتىق ئازاب بىلەن جازالىغىن!» دېدى﴾[4]. ئۇلار ھەقنى قاتتىق ئىنكار قىلغانلىقىدىن تەرسالىق ۋە كۈپۈرلۈق قىلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن اللە تائالانىڭ ئازابىنىڭ تېز كېلىشىنى تەلەپ قىلىدۇ.

﴿**ئۇلاردىن بۇرۇن اللە نىڭ ئازابىغا دۇچار بولغان ئۈممەتلەر ئۆتكەن**﴾ يەنى بىز ئازابىمىزنى ئىلگىرى ئۆتكەن ئۈممەتلەرگە چۈشۈردۇق. ئۇلارنىڭ ئاقىۋىتىنى ئىبرەت ئالىدىغانلار ئۈچۈن ئېلىشقا تېگىشلىك ئىبرەت قىلدۇق.

ئاندىن اللە تائالا، ئۆزىنىڭ بەندىلىرىگە بولغان مېھرى - شەپقىتى ۋە مەغپىرىتى بولمايدىغان بولسا، ئۇلارغا تېگىشلىك بولغان ئازابنى چوقۇم تېزلىتىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئەگەر اللە ئىنسانلارنى ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن جازالايدىغان بولسا، يەر يۈزىدە ھېچبىر جان ئىگىسىنى قويمىغان بولاتتى﴾[5] ﴿**ئىنسانلار زۇلۇم قىلسىمۇ، پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن ئۇلارنى مەغپىرەت قىلىدۇ**﴾ يەنى ئىنسانلار كېچە - كۈندۈز زۇلۇم قىلغان ۋە خاتا ئىشلارنى قىلغان تۇرۇقلۇق اللە تائالا ئۇلارنى ئەپۇ قىلىدۇ، گۇناھلىرىنى كەچۈرىدۇ ۋە ئەيىبلىرىنى ياپىدۇ. ئاندىن ئۈمىد بىلەن قورقۇنچنىڭ تەڭپۇڭلىشىشى ئۈچۈن اللە تائالا گۇناھلارغا مەغپىرەت قىلىدىغانلىقى ھەققىدىكى ھۆكمىنىڭ ئارقىدىنلا ئۇلارنى قاتتىق جازالايدىغانلىقى ھەققىدىكى ھۆكمىنى بايان قىلىدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى مۇھەممەد !) ئەگەر ئۇلار (يەنى يەھۇدىيلار) سېنى ئىنكار قىلسا، سەن: «پەرۋەردىگارىڭلار (قىلمىشىڭلار ئۈچۈن، سىلەرنى ئالدىراپ جازالىمىغانلىقتىن) كەڭ رەھمەت ئىگىسىدۇر، (اللە نىڭ رەھمىتىگە مەغرۇر بولماڭلاركى) اللە نىڭ ئازابى گۇناھكار قەۋمدىن قايتۇرۇلمايدۇ» دېگىن﴾[6] ﴿شۈبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭ (ئاسىيلىق قىلغۇچىلارنى) ئەلۋەتتە تېز جازالىغۇچىدۇر، (ئىتائەت قىلغۇچىلارغا) ئەلۋەتتە مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، مەرھەمەت قىلغۇچىدۇر﴾[7] ﴿(ئى مۇھەممەد!) مېنىڭ (مۆمىن) بەندىلىرىمگە خەۋەر قىلغىنكى، مەن تولىمۇ مەغپىرەت قىلغۇچىمەن، ناھايىتى رەھىم قىلغۇچىمەن. مېنىڭ ئازابىم قاتتىقتۇر﴾[8] بۇ ئايەتلەرگە ئوخشاش ئۈمىد بىلەن قورقۇنچنى بىرلەشتۈرۈپ بايان قىلغان ئايەتلەر ناھايىتى كۆپتۇر.

* * * * * * *

وَيَقُولُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَوۡلَآ أُنزِلَ عَلَيۡهِ ءَايَةٌ مِّن رَّبِّهِۦٓۗ إِنَّمَآ أَنتَ مُنذِرٞۖ وَلِكُلِّ قَوۡمٍ هَادٍ ﴿٧﴾

---

[1] سۈرە مائارىج 1 - ئايەت.
[2] سۈرە شۇرا 18 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ساد 16 - ئايەت.
[4] سۈرە ئەنفال 32 - ئايەت.
[5] سۈرە فاتىر 45 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[6] سۈرە ئەنئام 147 - ئايەت.
[7] سۈرە ئەئراف 167 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[8] سۈرە ھىجر 49 — 50 - ئايەت.

www.munber.org

كۇففارلار نېمىشقا ئۇنىڭغا پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن بىرەر مۆجىزە نازىل بولمىدى؟ دېيىشىدۇ، سەن پەقەت بىر ئاگاھلاندۇرغۇچى. ھەر قەۋمنىڭ بىر ھىدايەت قىلغۇچىسى (يەنى پەيغەمبىرى) بولىدۇ (مۆجىزىلەرگە كەلسەك، ئۇ اللہ نىڭ ئىلكىدىكى ئىش)﴿7﴾.

مۇشرىكلارنىڭ مۆجىزە تەلەپ قىلىشى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا

اللہ تائالا مۇشرىكلارنىڭ كۇپۇرلۇق قىلىش ۋە ھەققە قارشى چىقىش يۈزىسىدىن مۇنداق دەيدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ: نېمىشقا ئۇ بىزگە پەرۋەدىگارى تەرىپىدىن خۇددى ئىلگىرى ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلەر قەۋمىگە مۆجىزە ئېلىپ كەلگەندەك مۆجىزە ئېلىپ كەلمەيدۇ؟ مۇشرىكلار يەنە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا سەفا تېغىنى بىزگە ئالتۇن قىلىپ بەرگىن. بۇ تاغنى ئورنىدىن يۆتكىۋەتكىن، ئۇنىڭ ئورنىنى گۈللەنگەن، ئېرىق - ئۆستەڭدە سۇلار ئاقىدىغان جايلار قىلىپ بەرگىن، دېگەنگە ئوخشاش ئورۇنسىز تەلەپلەرنى قويۇشقان ئىدى.

اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿(قۇرەيش مۇشرىكلىرى تەلەپ قىلغان) مۆجىزىلەرنى مەيدانغا كەلتۈرمەسلىكىمىز پەقەت بۇرۇنقىلار (يەنى ئىلگىرىكى ئۈممەتلەرنىڭ) مۆجىزىلەرنى يالغانغا چىقارغانلىقى ئۈچۈندۇر﴾[1] ﴿**سەن پەقەت بىر ئاگاھلاندۇرغۇچى**﴾ يەنى سېنىڭ مەسئۇلىيىتىڭ پەقەت اللہ سېنى يەتكۈزۈشكە بۇيرىغان (اللہ تائالانىڭ) ئەمر - پەرمانلىرىنى يەتكۈزۈشتۇر. ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنى ھىدايەت قىلىش سېنىڭ مەسئۇلىيىتىڭ ئەمەس (ساڭا تاپشۇرۇلغان ۋەزىپە پەقەت كىشىلەرگە اللہ نىڭ ۋەھيىسىنى يەتكۈزۈشتۇر). لېكىن اللہ خالىغان بەندىسىنى ھىدايەت قىلىدۇ﴾[2].

﴿**ھەر قەۋمنىڭ بىر ھىدايەت قىلغۇچىسى (يەنى پەيغەمبىرى) بولىدۇ (مۆجىزىلەرگە كەلسەك، ئۇلارنىڭ ئىلكىدىكى ئىش)**﴾ ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ھەر بىر قەۋمنىڭ اللہ تائالا تەرەپكە چاقىرىدىغان بىر دەۋەتچىسى بولىدۇ. اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿قانداقلا بىر ئۈممەت بولمىسۇن، ئۇنىڭغا پەيغەمبەر كەلگەن﴾[3] قەتادە ۋە ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد قاتارلىقلار بۇ ئايەتنى يۇقىرىدىكىگە ئوخشاش تەپسىر قىلدى.

* * * * * * *

ٱللَّهُ يَعۡلَمُ مَا تَحۡمِلُ كُلُّ أُنثَىٰ وَمَا تَغِيضُ ٱلۡأَرۡحَامُ وَمَا تَزۡدَادُۖ وَكُلُّ شَيۡءٍ عِندَهُۥ بِمِقۡدَارٍ ﴿٨﴾ عَٰلِمُ ٱلۡغَيۡبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ ٱلۡكَبِيرُ ٱلۡمُتَعَالِ ﴿٩﴾

ھەر بىر (ھامىلدار) ئايالنىڭ قورسىقىدىكىنى اللہ بىلىدۇ (يەنى ئوغۇلمۇ - قىزمۇ، بىرمۇ - كۆپمۇ، چوڭمۇ - كىچىكمۇ، چىرايلىقمۇ - سەتمۇ، بەختلىكمۇ - بەختسىزمۇ، ئۆمرى ئۇزۇنمۇ - قىسقىمۇ، - ھەممىسىنى اللہ بىلىدۇ). بەچچىدانلارنىڭ كىچىكلەپ كەتكەنلىكى ياكى يوغىناپ كەتكەنلىكىنىمۇ (يەنى بالىنىڭ مۇددىتى توشماي تۇغۇلىدىغانلىقىنى ياكى مۇددىتى ئېشىپ كېتىپ تۇغۇلىدىغانلىقىنى) (اللہ) بىلىدۇ. اللہ نىڭ دەرگاھىدا ھەممە نەرسە ئۆلچەملىكتۇر﴿8﴾. *اللہ مەخپىي ۋە ئاشكارا ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى بىلگۈچىدۇر، ھەممىدىن بۈيۈكتۇر، ھەممىدىن ئۈستۈندۇر*﴿9﴾.

---

[1] سۈرە ئىسرا 59 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە بەقەرە 272 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە فاتىر 24 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

پەقەت الله تائالانىڭلا غەيبنى بىلگۈچى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا ئۆزىنىڭ ھەممە نەرسىنى تولۇق بىلىپ تۇرىدىغانلىقىنى، ئۇنىڭغا ھېچ نەرسىنىڭ مەخپىي قالمايدىغانلىقىنى، پۈتۈن جانلىقلارنىڭ (چىشىلىرىدىن) قورساق كۆتۈرگەنلەرنىڭ رەھىمىدىكى تۆرەلمىلەرنىمۇ بىلىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بەچچىداندىكىلەرنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى (يەنى ئوغۇلمۇ، قىزمۇ، بىجىرىممۇ، كەمتۈكمۇ، بەختلىكمۇ، بەختسىزمۇ) الله بىلىدۇ﴾[1] يەنى الله تائالا بالىياتقۇدىكى تۆرەلمىنىڭ ئوغۇل ياكى قىز ئىكەنلىكىنى، چىرايلىق ياكى سەت ئىكەنلىكىنى، بەختسىز ياكى بەختلىك ئىكەنلىكىنى، ئۆمرىنىڭ ئۇزۇن ياكى قىسقا بولىدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله سىلەرنى زېمىندىن ياراتقان چاغدىكى (ۋاقىتلاردىن تارتىپ، ئاناڭلارنىڭ قورساقلىرىدىكى بالا) ۋاقىتلاردىن تارتىپ ئوبدان بىلىدۇ﴾[2] ﴿الله سىلەرنى ئاناڭلارنىڭ قارنىدا بىر ھالەتتىن يەنە بىر ھالەتكە تەرەققىي قىلدۇرۇپ (يەنى ئابمەنى، ئاندىن لەختە قان، ئاندىن پارچە گۆش باسقۇچلىرىغا بۆلۈپ)، ئۈچ قاراڭغۇلۇق (يەنى بالاھەمراھنىڭ پەردىسى، بەچچىدان ۋە ئانىنىڭ قورسىقى) ئىچىدە ياراتتى﴾[3] يەنى الله تائالا سىلەرنى بالىياتقۇدا باسقۇچتىن باسقۇچقا تەرەققىي قىلدۇرۇپ ياراتتى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز ئىنساننى ھەقىقەتەن لاينىڭ جەۋھىرىدىن ياراتتۇق. ئاندىن ئۇنى بىر پۇختا قارارگاھ (يەنى بەچچىدان) دا (جايلاشقان) ئابمەنىي قىلدۇق. ئاندىن ئابمەنىينى لەختە قانغا ئايلاندۇردۇق، ئاندىن لەختە قاننى پارچە گۆشكە ئايلاندۇردۇق، ئاندىن پارچە گۆشنى سۆڭەككە ئايلاندۇردۇق، ئاندىن سۆڭەككە گۆش قوندۇردۇق، ئاندىن ئۇنى (جان كىرگۈزۈپ) باشقا مەخلۇققا ئايلاندۇردۇق، ئەڭ ماھىر ياراتقۇچى الله (ھېكمەت ۋە قۇدرەت جەھەتتىن) ئۇلۇغدۇر﴾[4].

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك - شۈبھىسىزكى، سىلەرنىڭ بىرىڭلار يارىتىلىدىغان ئابمەنىي ئانىنىڭ بالىياتقۇسىدا 40 كۈن تۇرىدۇ. ئاندىن ئۇيۇل قان ھالىتىدە 40 كۈن تۇرىدۇ. ئاندىن پارچە گۆش ھالىتىدە 40 كۈن تۇرىدۇ، ئاندىن الله تائالا ئۇنىڭغا بىر پەرىشتە ئەۋەتىدۇ. پەرىشتە تۆت ئىشنى - رىزقىنى، ئۆمرىنى، ئەمەلىنى ۋە بەختسىز ياكى بەختلىك بولىدىغانلىقىنى يېزىشقا بۇيرۇلىدۇ».

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يەنە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «پەرىشتە: ئى پەرۋەردىگارىم! بۇ جان ئوغۇل بولامدۇ ياكى قىزمۇ؟ ئى پەرۋەردىگارىم! بۇ بەختلىك بولامدۇ ياكى بەختسىزمۇ؟ ئۇنىڭ رىزقى قانداق بولىدۇ؟ ئۆمرىچۇ؟ دەيدۇ. الله تائالا بۇلارنى ئېيتىپ بېرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن پەرىشتە يازىدۇ».

﴿بەچچىدانلارنىڭ كىچىكلەپ كەتكەنلىكى ياكى يوغىناپ كەتكەنلىكىنىمۇ (يەنى بالىنىڭ مۇددىتى توشماي تۇغۇلىدىغانلىقىنى ياكى مۇددىتى ئېشىپ كېتىپ تۇغۇلىدىغانلىقىنى) (الله) بىلىدۇ﴾ ئىمام بۇخارى، ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «غەيب ئىلىمنىڭ ئاچقۇچلىرى بەشتۇر، ئۇنى الله تائالادىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدۇ. ئەتە نېمە

---

[1] سۈرە لوقمان 34 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە نەجم 32 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە زۇمەر 6 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] - سۈرە مۆئمىنۇن 12— 14 ئايەتلەر.

www.munber.org

ئىش بولىدىغانلىقىنى، بالىياتقۇدىكى بالىنىڭ مۇددىتى توشماي تۇغۇلىدىغانلىقىنى، يامغۇرنىڭ قاچان ياغىدىغانلىقىنى، ھەر قانداق ئادەمنىڭ قەيەردە ئۆلىدىغانلىقىنى، قىيامەتنىڭ قاچان قايىم بولىدىغانلىقىنى الله تائالادىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدۇ».

ئەۋفىي، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: **﴿بەچچىدانلارنىڭ كىچىكلەپ كەتكەنلىكى ياكى يوغىناپ كەتكەنلىكىنىمۇ (يەنى بالىنىڭ مۇددىتى توشماي تۇغۇلىدىغانلىقىنى ياكى مۇددىتى ئېشىپ كېتىپ تۇغۇلىدىغانلىقىنى) (الله) بىلىدۇ﴾** دېگەن ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: الله تائالا بالىياتقۇدىكى بالىنىڭ تۇغۇلۇش مۇددىتى توشۇشتىن بۇرۇن چۈشۈپ كېتىدىغانلىقىنى ياكى بالىياتقۇدىكى بالىنىڭ كۆنسايىن يوغىناپ مۇددىتى توشۇپ تۇغۇلىدىغانلىقىنى بىلىدۇ. بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ئاياللار ئىچىدە 10 ئاي قورساق كۆتۈرىدىغانلارمۇ، توققۇز ئاي قورساق كۆتۈرىدىغانلارمۇ بار. ئۇنىڭدىن ئارتۇق قورساق كۆتۈرىدىغانلارمۇ ۋە ئۇنىڭدىن ئاز قورساق كۆتۈرىدىغانلارمۇ بار. ئەنە شۇ الله تائالا تىلغا ئالغان بالىياتقۇنىڭ كىچىكلەپ ياكى يوغىناپ كېتىشىدىن ئىبارەتتۇر. بۇلارنىڭ ھەممىسى الله تائالانىڭ بىلىشى بىلەن بولىدۇ.

قەتادە: **﴿الله نىڭ دەرگاھىدا ھەممە نەرسە ئۆلچەملىكتۇر﴾** دېگەن ئايەتنى مۇنداق تەپسىر قىلىدۇ: يەنى الله تائالا مەخلۇقاتلارنىڭ رىزقىنى، ئەجىلىنى ئالدىنئالا ئۆلچەملىك بەلگىلەپ، ئۇنىڭغا مۇئەييەن مۇددەتنى بېكىتىدۇ.

ئىمام بۇخارى مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىزلىرىدىن بىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئادەم ئەۋەتىپ ئوغلىنىڭ سەكراتقا چۈشۈپ قالغانلىقىنى، ئۇنىڭ دەرھال كېلىشىنى ئۈمىد قىلىدىغانلىقىنى ئېيتىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىزىغا ئادەم ئەۋەتىپ: «شەك - شۈبھىسىزكى، الله تائالا خالىغان نەرسىنى ئېلىپ كېتىدۇ، خالىغان نەرسىنى بېرىدۇ. ھەممە نەرسە الله تائالانىڭ دەرگاھىدا مۇئەييەن مۇددەت بىلەن بەلگىلەنگەندۇر. قىزىمنى سەۋر قىلىشقا ۋە الله تائالادىن ساۋاب ئۈمىد قىلىشقا بۇيرۇڭلار...» دېدى.

﴿الله مەخپىي ۋە ئاشكارا ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى بىلگۈچىدۇر﴾ يەنى بەندىلەر كۆرۈپ تۇرۇۋاتقان ۋە ئۇلارغا يوشۇرۇن بولغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى الله بىلىپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭغا ھېچ نەرسە مەخپىي قالمايدۇ. الله تائالا **﴿ھەممىدىن بۈيۈكتۇر، ھەممىدىن ئۈستۈندۇر﴾** ﴿(سىلەرگە بۇنى بىلدۈرۈشۈم) الله نىڭ ھەممىگە قادىر ئىكەنلىكىنى ۋە الله نىڭ ھەممە نەرسىنى تولۇق بىلىدىغانلىقىنى بىلىشىڭلار ئۈچۈندۇر﴾[1] الله ھەممە نەرسىنى باشقۇرغۇچىدۇر. ھەممە نەرسە الله تائالاغا بويسۇنغۇچىدۇر. بەندىلەر الله تائالاغا ئىختىيارى ۋە ئىختىيارسىز ھالدا باش ئېگىدۇ.

* * * * * * *

سَوَآءٌ مِّنكُم مَّنْ أَسَرَّ ٱلْقَوْلَ وَمَن جَهَرَ بِهِۦ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍۭ بِٱلَّيْلِ وَسَارِبٌۢ بِٱلنَّهَارِ ﴿١٠﴾ لَهُۥ
مُعَقِّبَـٰتٌ مِّنۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِۦ يَحْفَظُونَهُۥ مِنْ أَمْرِ ٱللَّهِ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا۟
مَا بِأَنفُسِهِمْ ۗ وَإِذَآ أَرَادَ ٱللَّهُ بِقَوْمٍ سُوٓءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُۥ ۚ وَمَا لَهُم مِّن دُونِهِۦ مِن وَالٍ ﴿١١﴾

[1] سۈرە تالاق 12 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردىن يوشۇرۇن سۆز قىلغان، ئاشكارا سۆز قىلغان، كېچىسى يوشۇرۇنغان، كۈندۈزى ئاشكارا يۈرگەنلەرنىڭ ھەممىسى (اللە ئۇچۇن ئېيتقاندا) ئوخشاشتۇر (يەنى اللە ھەممىنى بىلىپ تۇرىدۇ)[10]***. ھەربىر ئادەمنىڭ ئالدى - كەينىدە اللە نىڭ ئەمرى بويىچە ئۇنى قوغدايدىغان نۆۋەتچى پەرىشتىلەر بار. ھەر قانداق بىر قەۋم ئۆزىنىڭ ئەھۋالىنى ئۆزگەرتمىگىچە (يەنى اللە نىڭ بەرگەن نېمەتلىرىگە تۇزكورلۇق قىلىپ گۇناھلارغا چۆممىگىچە) اللە ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى ئۆزگەرتمەيدۇ (يەنى اللە ئۇلارغا بەرگەن نېمەت، خاتىرجەملىك ۋە ئىززەت - ھۆرمەتنى ئېلىپ تاشلىمايدۇ)، اللە بىرەر قەۋمنى ھالاك قىلماقچى (ياكى ئازابلىماقچى) بولسا، ئۇنىڭغا قارشى تۇرغىلى بولمايدۇ، ئۇلارغا ئازابنى دەپئى قىلىدىغان اللە دىن باشقا ئىگىمۇ بولمايدۇ***[11].

اللە تائالا نىڭ ئىلمىنىڭ ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن نەرسىلەرنىڭ ھەممىسنى ئوراپ تۇرىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ ئىلمىنىڭ پۈتۈن مەخلۇقاتلارنى ئوراپ تۇرىدىغانلىقىدىن، ئۇلارنىڭ ئىچىدىن يوشۇرۇن سۆز قىلغان ۋە ئاشكارا سۆز قىلغانلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئۆزى ئۈچۈن ئېيتقاندا ئوخشاش ئىكەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ. اللە ئۇنى ئاڭلاپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭغا ھېچ نەرسە مەخپىي قالمايدۇ. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئەگەر سەن ئاشكارا سۆزلىسەڭ (ياكى يوشۇرۇن سۆزلىسەڭ، اللە نىڭ نەزىرىدە ئوخشاشتۇر)، چۈنكى ئۇ سىرنى ۋە ئۇنىڭدىنمۇ مەخپىيرەك ئىشلارنى بىلىپ تۇرىدۇ﴾[1] ﴿سىلەرنىڭ يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا ئىشلىرىڭلارنى بىلىپ تۇرغۇچى﴾[2].

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: ھەممە ئاۋازلارنى ئاڭلاپ تۇرغۇچى اللە پاكتۇر، اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئېرى توغرىسىدا شىكايەت قىلىپ مۇنازىرە قىلغۇچى بىر ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كەلدى. مەن ئۆيىنىڭ بىر تەرىپىدە ئىدىم. ئۇ ئايالنىڭ بەزى سۆزلىرى ماڭا ئوچۇق ئاڭلانمايۋاتاتتى. اللە تائالا بۇ ھەقتە بۇ ئايەتنى نازىل قىلدى: ﴿اللە ھەقىقەتەن ئېرى توغرىسىدا سەن بىلەن مۇنازىرىلەشكەن ۋە اللە غا شىكايەت قىلغان ئايالنىڭ سۆزىنى ئاڭلىدى، اللە ئىككىڭلارنىڭ سۆزۈڭلارنى ئاڭلاپ تۇرىدۇ، اللە ھەقىقەتەن ئاڭلىغۇچىدۇر، كۆرگۈچىدۇر﴾[3].

﴿كېچىسى يوشۇرۇنغان، كۈندۈزى ئاشكارا يۈرگەنلەرنىڭ ھەممىسى (اللە ئۈچۈن ئېيتقاندا) ئوخشاشتۇر (يەنى اللە ھەممىنى بىلىپ تۇرىدۇ)﴾ يەنى كېچە قاراڭغۇلۇقىدا ئۆيىنىڭ ئىچكىرىسىگە مۆكۈۋالغان، ئاپئاق ئايدىڭدا ياكى كۈندۈزدە ئوچۇق - ئاشكارا ماڭغانلارنىڭ ھەر ئىككىلىسى ھەقىقەتەن اللە نىڭ بىلىشىدە ئوخشاشتۇر.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿راستلا ئۇلار كىيىملىرى بىلەن چۈمكىنىۋالغانلىرىدا﴾[4] ﴿سەن قايسى ھالەتتە بولمىغىن، قۇرئاندىن قايسى نەرسىنى ئوقۇمىغىن، سىلەر قايسى بىر ئىشنى قىلماڭلار، ئۇنىڭ بىلەن بولۇۋاتقان ۋاقتىڭلاردا ھامان بىز سىلەرنى كۆزىتىپ تۇرىمىز، ئاسمان - زېمىندىكى زەررىچىلىك نەرسە ۋە ئۇنىڭدىن كىچىك ياكى چوڭ نەرسە بولسۇن، ھېچقايسىسى اللە نىڭ بىلىشىدىن چەتتە قالمايدۇ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى لەۋھۇلمەھپۇزدا خاتىرىلەنگەندۇر﴾[5].

---

[1] سۈرە تاھا 7 - ئايەت.
[2] سۈرە نەمل 25 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە مۇجادەلە 1 - ئايەت.
[4] سۈرە ھۇد 5 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[5] سۈرە يۇنۇس 61 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قوغدىغۇچى پەرىشتىلەر توغرىسىدا

﴿**ھەربىر ئادەمنىڭ ئالدى - كەينىدە اللە نىڭ ئەمرى بويىچە ئۇنى قوغدايدىغان نۆۋەتچى پەرىشتىلەر بار**﴾ يەنى ھەر بىر بەندىنى قوغدايدىغان پەرىشتىلەر بولىدۇ. پەرىشتىلەر ئۇنى كېچە - كۈندۈز بالالاردىن ۋە ھادىسىلەردىن ساقلايدۇ. شۇنداقلا ئۇنىڭ ياخشى - يامان ئەمەلىنى نۆۋەتلىشىپ يازىدىغان پەرىشتىلەر بولىدۇ. پەرىشتىلەرنىڭ بىر قىسمى كۈندۈزدىكى ئەمەللەرنى يازىدۇ، يەنە بىر قىسمى كېچىدىكى ئەمەللەرنى يازىدۇ. ئىككى پەرىشتە ھەر بىر ئادەمنىڭ ئوڭ ۋە سول تەرىپىدە تۇرۇپ ئۇنىڭ ئەمەللىرىنى يازىدۇ. ئوڭ تەرەپتىكىسى ياخشى ئەمەللەرنى، سول تەرەپتىكىسى يامان ئەمەللەرنى يازىدۇ. باشقا ئىككى پەرىشتە ئۇنى (بىرسى) ئالدىدىن، (يەنە بىرسى) ئارقىدىن قوغدايدۇ. شۇنداق قىلىپ ئۇ كۈندۈزى ئىككىسى ئۇنى قوغدايدىغان، ئىككىسى ئۇنىڭ ئەمەللىرىنى يازىدىغان تۆت پەرىشتىنىڭ (ئارىسىدا)، كېچىسى تۆت پەرىشتىنىڭ ئارىسىدا بولىدۇ.

بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «پەرىشتىلەر نۆۋەتلىشىپ كېچىدە بىر قىسمى ۋە كۈندۈزى بىر قىسمى سىلەرنى قوغدايدۇ، ئۇلار بامدات نامىزى ۋە ئەسىر نامىزىدا نۆۋەت ئالمىشىش ئۈچۈن جەم بولىدۇ. كېچىدە سىلەر بىلەن بىللە بولغان پەرىشتىلەر اللە نىڭ دەرگاھىغا ئۆرلەيدۇ. اللە ئۇلاردىن سىلەرنىڭ نېمە قىلىۋاتقانلىقىڭلارنى بىلىپ تۇرۇپ، مېنىڭ بەندىلىرىمدىن قانداق ھالەتتە ئايرىلدىڭلار؟ دەپ سورايدۇ. ئۇلار: بىز كەلسەك ئۇلار ناماز ئوقۇۋېتىپتىكەن بىز ئۇلاردىن ئايرىلغاندىمۇ ئۇلار ناماز ئوقۇپ قالدى، دەيدۇ».

ئىمام ئەھمەد ئابدۇللاھتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «سىلەردىن ھەر بىر ئادەمگە جىندىن بولغان ھەمراھ (يەنى شەيتان) ۋە پەرىشتىدىن بولغان ھەمراھ مۇئەككەل قىلىنىدۇ». ساھابىلار: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! سەنمۇ مۇئەككەل قىلىنامدۇ؟ دېگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ماڭىمۇ مۇئەككەل قىلىنىدۇ، لېكىن اللە شەيتانغا قارشى ماڭا ياردەم بېرىدۇ. شەيتان مېنى پەقەت ياخشى ئىشنى قىلىشىمدىن باشقىغا بۇيرۇشقا قادىر بولالمايدۇ» دېدى.

ئىبنى ئەبۇھاتەم، ئىبراھىمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: اللە تائالا ئىسرائىل ئەۋلادىدىن كەلگەن پەيغەمبەرلەردىن بىر پەيغەمبەرگە: قەۋمىڭگە ئېيتقىنكى، اللە تائالاغا ئىتائەت قىلىدىغان بىرەر شەھەر ئاھالىسى ياكى بىرەر ئائىلە بولۇپ، ئاندىن ئۇلار اللە تائالاغا ئىتائەت قىلىشتىن اللە تائالاغا ئاسىيلىق قىلىشقا يۈزلىنىپ كەتسە، اللە تائالا ئۇلارنىڭ ياخشى كۆرىدىغان نەرسىلىرىنى يامان كۆرىدىغان نەرسىلىرىگە ئۆزگەرتىۋېتىدۇ، دەپ ۋەھيي قىلغان. بۇ مەزمۇننى اللە تائالانىڭ كىتابىدىكى بۇ ئايەت تەستىقلايدۇ: ﴿**ھەر قانداق بىر قەۋم ئۆزىنىڭ ئەھۋالىنى ئۆزگەرتمىگىچە (يەنى اللە نىڭ بەرگەن نېمەتلىرىگە تۈزكورلۇق قىلىپ گۇناھلارغا چۆممىگىچە) اللە ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى ئۆزگەرتمەيدۇ (يەنى اللە ئۇلارغا بەرگەن نېمەت، خاتىرجەملىك ۋە ئىززەت - ھۆرمەتنى ئېلىپ تاشلىمايدۇ)**﴾.

* * * * * * *

هُوَ ٱلَّذِى يُرِيكُمُ ٱلْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنشِئُ ٱلسَّحَابَ ٱلثِّقَالَ ﴿١٢﴾ وَيُسَبِّحُ ٱلرَّعْدُ
بِحَمْدِهِۦ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِۦ وَيُرْسِلُ ٱلصَّوَٰعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَن يَشَآءُ وَهُمْ يُجَٰدِلُونَ فِى ٱللَّهِ
وَهُوَ شَدِيدُ ٱلْمِحَالِ ﴿١٣﴾

www.munber.org

ﷲ (چاقماقتىن) قورقۇتۇش، (يامغۇرغا) ئۈمىد تۇغدۇرۇش ئۈچۈن، سىلەرگە چاقماقنى كۆرسىتىدۇ، (قۇدرىتى بىلەن) قويۇق بۇلۇتلارنى پەيدا قىلىدۇ﴿12﴾. گۈلدۈرماما ﷲ نى مەدھىيىلەش بىلەن تەسبىھ ئېيتىدۇ، پەرىشتىلەرمۇ ﷲ دىن قورقۇپ تەسبىھ ئېيتىدۇ، ﷲ چاقماق چۈشۈرۈپ، ئۇنىڭ بىلەن ئۆزى خالىغان ئادەمنى ھالاك قىلىدۇ. ئۇلار ﷲ توغرىسىدا دەتالاش قىلىشىدۇ، ﷲ نىڭ تەدبىرى كۈچلۈكتۇر﴿13﴾.

بۇلۇت، چاقماق ۋە گۈلدۈرماما قاتارلىقلارنىڭ ﷲ تائالانىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان نەرسىلەر ئىكەنلىكى توغرىسىدا

ﷲ تائالا چاقماقنى پەقەت ئۆزىنىڭ بۇيسۇندۇرىدىغانلىقىدىن خەۋەر قىلىدۇ، چاقماق بۇلۇتنىڭ ئارىسىدىن ۋال - ۋۇل قىلىپ كۆرۈنگەن نۇردۇر. ئىبنى جەرىر رىۋايەت قىلىدۇكى، ئىبنى ئاببا‌س ئەبۇجىلىتقا خەت يېزىپ چاقماقنىڭ مەنىسىنى سورايدۇ، ئۇ چاقماقنىڭ مەنىسى يامغۇر دېگەنلىكتۇر، دەپ جاۋاب بېرىدۇ.

﴿ﷲ (چاقماقتىن) قورقۇتۇش، (يامغۇرغا) ئۈمىد تۇغدۇرۇش ئۈچۈن، سىلەرگە چاقماقنى كۆرسىتىدۇ﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە قەتادە مۇنداق دەيدۇ: يولۇچى يامغۇردىن كېلىدىغان جاپا - مۇشەققەتتىن قورقىدۇ. مۇقىم كىشى يامغۇرنىڭ بەرىكىتىنى ۋە مەنپەئەتىنى ئۈمىد قىلىدۇ، ھەمدە ﷲ تائالانىڭ رىزىق ئاتا قىلىشىنى ئارزۇ قىلىدۇ.

﴿(قۇدرىتى بىلەن) قويۇق بۇلۇتلارنى پەيدا قىلىدۇ﴾ يەنى ﷲ تائالا بۇلۇتنى يېڭى تۇسكە كىرگۈزىدۇ. بۇ بۇلۇتلار سۇيىنىڭ كۆپلىكىدىن ئېغىرلىشىپ، يەر يۈزىگە يېقىنلاپ (پەس ھالەتتە) ئۈچىدۇ. مۇجاھىد: قويۇق بۇلۇت دېگىنىمىز تەركىبىدە سۇيى جىق بولغان بۇلۇتنى كۆرسىتىدۇ، دېدى.

﴿گۈلدۈرماما ﷲ نى مەدھىيىلەش بىلەن تەسبىھ ئېيتىدۇ﴾ ﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(كائىناتتىكى) قانداقلىكى نەرسە بولمىسۇن، ﷲ نى پاك دەپ مەدھىيىلەيدۇ (يەنى ﷲ نىڭ ئۇلۇغلىقىنى سۆزلەيدۇ)﴾[1].

ئىمام ئەھمەد، ئىبراھىم ئىبنى سەئىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن ئاتىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر كۈنى مەن مەسچىتتە ھۇمەيد ئىبنى ئابدۇراھماننىڭ يېنىدا ئولتۇراتتىم. غىفار قەبىلىسىدىن بىر ياشانغان كىشى كەلدى. ھۇمەيد ئۇنىڭ يېنىغا ئادەم ئەۋەتتى. ئۇ ئادەم قايتىپ كەلگەندە ماڭا: ئى قېرىندىشىمنىڭ ئوغلى! بىز قېشىمىزدىن ئۇنىڭغا ئۇرۇن بوشىتىپ بېرەيلى، ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرىدىن ئىكەن، دېدى. ئۇ ياشانغان ئادەم كېلىپ ئىككىمىزنىڭ ئارىلىقىدا ئولتۇردى. ئاندىن ھۇمەيد ئۇنىڭغا: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن رىۋايەت قىلىپ سۆزلەپ بەرگەن ھەدىسىڭ نېمىتى؟ دېدى. ئۇ ئادەم ھۇمەيدكە: مەن غىپار قەبىلىسىدىن بىر ياشانغان ئادەمدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم دېدى: «شەك - شۈبھىسىزكى، ﷲ بۇلۇتلارنى پەيدا قىلىدۇ، بۇلۇتلار ئەڭ چىرايلىق سۆزلەيدۇ ۋە ئەڭ چىرايلىق كۈلىدۇ» يەنى بۇلۇتنىڭ سۆزى گۈلدۈرمامىدۇر. كۈلكىسى چاقماقتۇر.

مۇسا ئىبنى ئۇبەيدە، سەئىد ئىبنى ئىبراھىمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ﷲ تائالا يامغۇرلۇق بۇلۇتنى ئەۋەتىدۇ، بۇلۇتتىن چىرايلىق كۈلىدىغان ۋە يېقىملىق سۆزلەيدىغان ھېچ نەرسە يوق، ئۇنىڭ كۈلكىسى چاقماقتۇر، سۆزى گۈلدۈرمامىدۇر.

---

[1] سۈرە ئىسرا 44 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

گۈلدۈرماما گۈلدۈرلىگەن چاغدا دۇئا قىلىش توغرىسىدا

ئىمام ئەھمەد، سالىمدىن ئاتىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام گۈلدۈرماما ۋە چاقماق چېقىلغان ئاۋازنى ئاڭلىسا، مۇنداق دۇئا قىلاتتى: «ئى اللە! غەزىپىڭ بىلەن بىزنى ئۆلتۈرمىگىن، ئازابىڭ بىلەن بىزنى ھالاك قىلمىغىن، غەزەپ ۋە ئازابىڭ كېلىشتىن ئىلگىرى بىزنى كەچۈرگىن» بۇھەدىسنى بۇخارى[1]، نەسەئى ۋە ھاكىم قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلغان.

ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەير رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ گۈلدۈرمامىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىسا سۆزنى توختىتىپ مۇنداق دەيتتى: گۈلدۈرماما ھەمدۇسانا بىلەن تەسبىھ ئېيتقان، پەرىشتىلەر قورقۇپ تەسبىھ ئېيتقان اللە پاكتۇر. شەك - شۈبھىسىزكى، بۇ زېمىن ئەھلى ئۈچۈن ئەلۋەتتە قاتتىق ئاگاھلاندۇرۇشتۇر. بۇنى ئىمام مالىك ”مۇئەتتە“ دېگەن كىتابىدا، ئىمام بۇخارى ”ئەدەبۇل مۇفراد“ دېگەن كىتابىدا رىۋايەت قىلغان.

ئىمام ئەھمەد، ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «غالىب ۋە بۈيۈك پەرۋەردىگارىڭلار ئېيتىدۇ: ئەگەر بەندىلىرىم ماڭا ئىتائەت قىلسا، مەن ئۇلارغا ئەلۋەتتە كېچىسى يامغۇرنى ياغدۇرۇپ بېرىمەن. كۈندۈزى قۇياشنى چىقىرىپ بېرىمەن. ئۇلارغا گۈلدۈرمامىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاتمايمەن».

﴿اللە چاقماق چۈشۈرۈپ، ئۇنىڭ بىلەن ئۆزى خالىغان ئادەمنى ھالاك قىلىدۇ﴾ يەنى چېقىلغان چاقماقنى ئازاب قىلىپ چۈشۈرۈپ، ئۇنىڭ بىلەن ئۆزى خالىغان كىشىدىن ئىنتىقام ئالىدۇ. شۇڭا ئاخىر زاماندا چېقىلغان چاقماقنىڭ چۈشۈش ئەھۋالى كۆپ يۈز بېرىدۇ.

ئەبۇقاسىم تەبەرانىي، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەربەد ئىبنى قەيس ۋە ئامىر ئىبنى تۇفەيل (مەدىنىگە) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كەلدى. ئۇلار ئۇنىڭ قېشىغا كەلگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئولتۇراتتى. ئۇلار كېلىپ ئۇنىڭ ئالدىدا ئولتۇردى. ئاندىن ئامىر ئىبنى تۇفەيل: ئى مۇھەممەد! ئەگەر مەن ئىسلامغا كىرسەم، ماڭا نېمە قىلىپ بېرىسەن؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مۇسۇلمانلارنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن نېمىنى قىلسام، ساڭىمۇ شۇنى قىلىپ بېرىمەن. مۇسۇلمانلارغا قانداق بىر زىيان يەتسە، ساڭىمۇ بىر ئۇلۇش بولىدۇ» دېدى. ئامىر ئىبنى تۇفەيل: ئەگەر مەن ئىسلامغا كىرسەم، ئۆزەڭدىن كېيىن ئورنۇڭغا مېنى باشلىق قىلىپ تەيىنلىمەسەن؟ دېدى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سەن ۋە سېنىڭ قەۋمىڭ بۇنىڭغا ھەقلىق ئەمەس، لېكىن، سەن ئاتلاردىن بىر ئۇلۇشكە شېرىك بولالايسەن» دېدى. ئامىر: مەن ھازىر نەجدىنىڭ ئاتلىرىغا شېرىكمەن، مېنى سەھرالارغا ئىگە قىلغىن، شەھەر ۋە يېزىلار ساڭا بولسۇن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ياق» دېدى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىدىن چىقىپ كېتىۋاتقاندا، ئامىر: اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، شەھەر - يېزىلارنى ئاتلار ۋە ئادەملەر بىلەن توشقۇزىۋېتىمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «اللە سېنى ئۇنداق قىلىشتىن توسىدۇ» دېدى.

(ئەربەد بىلەن ئامىر سىرتقا چىققاندا) ئامىر: ئى ئەربەد! مەن مۇھەممەدنى گەپكە تۇتۇپ تۇراي، سەن ئۇنى قىلىچ بىلەن چاپقىن، ئەگەر سەن مۇھەممەدنى ئۆلتۈرۈۋەتسەڭ، كىشىلەر تۆلەم ئېلىشقا رازى بولۇشتىن ئارتۇق ئىش قىلالمايدۇ. ئۇلار ئۇرۇش قىلىشنى يامان كۆرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىز ئۇلارغا تۆلەم بېرىمىز، دېدى. ئەربەد: بولىدۇ، مەن شۇنداق قىلاي، دېدى. ئۇلار ئارقىغا يېنىپ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كىرگەندە، ئامىر: ئى مۇھەممەد! ئورنۇڭدىن تۇرۇپ مەن بىلەن كەلگىن، مەن

---

[1] ئىمام بۇخارى بۇ ھەدىسنى ”ئەدەبۇل مۇفراد“ دېگەن كىتابىدا رىۋايەت قىلغان.

www.munber.org

سەن بىلەن سۆزلىشىمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇنىڭ قېشىغا كەلدى. ئۇلار بىرىپ تامنىڭ تۈۋىدە ئولتۇرۇشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ بىلەن سۆھبەتلىشىشكە باشلىدى. شۇ ئەسنادا، ئەربەد قىلىچىنى سۇغارماقچى بولۇپ، قولىنى قىلىچىنىڭ دەستىگە ئۇزاتتى. لېكىن ئۇ قىلىچ ئۇرۇشتىن كېچىكتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئارقىغا قاراپ ئەربەدنى ۋە ئۇنىڭ قىلىۋاتقان ئىشىنى كۆرۈپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلاردىن يىراقلاشتى. ئامىر بىلەن ئەربەد پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدىن چىقىپ، ۋاقىم دېگەن سايغا يېتىپ كېلىپ، شۇ جايدا چۈشكۈن قىلدى.

سەئد ئىبنى مۇئاز بىلەن ئۇسەيد ئىبنى ئۇزەير ئۇلارنىڭ قېشىغا چىقىپ: ئى اللہ نىڭ دۈشمەنلىرى! بۇ يەردىن كېتىڭلار، اللہ سىلەر ئىككىڭلارغا لەنەت قىلدى، دېدى. ئامىر: ئى سەئد! يېنىڭدىكى بۇ ئادەم كىم؟ دېدى. سەئد بۇ ئۇسەيد ئىبنى ئۇزەير بولىدۇ، دېدى. ئامىر بىلەن ئەربەد ئۇ يەردىن ئايرىلىپ "رەقىيم" دېگەن جايغا كەلگەندە اللہ تائالا ئەربەدكە چاقماق ئەۋەتىپ (چاقماق) ئۇنى ھالاك قىلدى. ئامىر ئۇيەردىن ئايرىلىپ "خەرىم" دېگەن جايغا كەلگەندە اللہ تائالا ئۇنى قېچىشقاق كېسىلىگە مۇپتىلا قىلدى. جەراھەت ئۇنى قاتتىق بىئارام قىلىشقا باشلىدى. ئۇ بۇ كېچە سۇلۇل قەبىلىلىك بىر ئايالنىڭ ئۆيىدە قونۇپ قالدى. ئەتىسى سەپىرىدە ئۇ كېكىرتىكىدىكى جاراھەتنى سىلاپ تۇرۇپ: بۇ تۆگىدە بولىدىغان ۋابا كېسىلىگە ئوخشاش كېسەلدۇر. سەلۇل قەبىلىلىك ئايالنىڭ ئۆيىگە قايتىپ كەتسەم بولاتتى، دېيىشكە باشلىدى. ئۇ شۇ ئايالنىڭ ئۆيىدە ئۆلۈپ قېلىشنى ئارزۇ قىلدى. ئاندىن ئۇ مىنىپ ئارقىغا يېنىپ كېلىۋېتىپ ئات ئۈستىدە ئۆلدى.

شۇنىڭ بىلەن اللہ تائالا ئۇ ئىككىسى ھەققىدە بۇ ئايەتنى نازىل قىلدى: ﴿ھەر بىر (ھامىلدار) ئايالنىڭ قورسىقىدىكىنى اللہ بىلىدۇ (يەنى ئوغۇلمۇ - قىزمۇ، بىرمۇ - كۆپمۇ، چوڭمۇ - كىچىكمۇ، چىرايلىقمۇ - سەتمۇ، بەختلىكمۇ - بەختسىزمۇ، ئۆمرى ئۇزۇنمۇ - قىسقىمۇ، - ھەممىسىنى اللہ بىلىدۇ). بەچچىدانلارنىڭ كىچىكلەپ كەتكەنلىكىنى ياكى يوغىناپ كەتكەنلىكىنىمۇ (يەنى بالىنىڭ مۇددىتى توشماي تۇغۇلىدىغانلىقىنى ياكى مۇددىتى ئېشىپ كېتىپ تۇغۇلىدىغانلىقىنى) (اللہ) بىلىدۇ. اللہ نىڭ دەرگاھىدا ھەممە نەرسە ئۆلچەملىكتۇر. اللہ مەخپىي ۋە ئاشكارا ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى بىلگۈچىدۇر، ھەممىدىن بۈيۈكتۇر، ھەممىدىن ئۈستۈندۇر. سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردىن يوشۇرۇن سۆز قىلغان، ئاشكارا سۆز قىلغان، كېچىسى يوشۇرۇنغان، كۈندۈزى ئاشكارا يۈرگەنلەرنىڭ ھەممىسى (اللہ ئۈچۈن ئېيتقاندا) ئوخشاشتۇر (يەنى اللہ ھەممىنى بىلىپ تۇرىدۇ). ھەربىر ئادەمنىڭ ئالدى - كەينىدە اللہ نىڭ ئەمرى بويىچە ئۇنى قوغدايدىغان نۆۋەتچى پەرىشتىلەر بار. ھەر قانداق بىر قەۋم ئۆزىنىڭ ئەھۋالىنى ئۆزگەرتمىگىچە (يەنى اللہ نىڭ بەرگەن نېمەتلىرىگە تۇزكورلۇق قىلىپ گۇناھلارغا چۆممىگىچە) اللہ ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى ئۆزگەرتمەيدۇ (يەنى اللہ ئۇلارغا بەرگەن نېمەت، خاتىرجەملىك ۋە ئىززەت - ھۆرمەتنى ئېلىپ تاشلىمايدۇ)، اللہ بىرەر قەۋمنى ھالاك قىلماقچى (ياكى ئازابلىماقچى) بولسا، ئۇنىڭغا قارشى تۇرغىلى بولمايدۇ، ئۇلارغا ئازابنى دەپئى قىلىدىغان اللہ دىن باشقا ئىگىمۇ بولمايدۇ﴾[1].

ئىبنى ئابباس: نۆۋەتچى پەرىشتىلەر اللہ تائالانىڭ ئەمرى بىلەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى قوغدىدى دېدى. ئاندىن ئەربەدنى ۋە ئۇنى ئۆلتۈرگەن نەرسىنى تىلغا ئېلىپ مۇنداق دېدى: **﴿اللہ چاقماق چۈشۈرۈپ، ئۇنىڭ بىلەن ئۆزى خالىغان ئادەمنى ھالاك قىلىدۇ﴾** بۇ ھەدىسنىڭ ئەسلىنى ئىمام بۇخارى قىسقارتىپ رىۋايەت قىلغان.

---

[1] سۈرە رەئد 8 — 11 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

﴿**ئۇلار اﷲ توغرىسىدا دەتالاش قىلىشىدۇ**﴾ يەنى اﷲ نىڭ كاتتىلىقىدىن ۋە ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئىلاھنىڭ يوقلۇقىدىن شەكلىنىدۇ.

﴿**اﷲ نىڭ تەدبىرى كۈچلۈكتۇر**﴾ ئىبنى جەرىر مۇنداق دەيدۇ: اﷲ تائالاغا قارشى ھەددىدىن ئاشقان، كۈپرىدا تەرسالىق ۋە سەركەشلىك قىلغان ھەر بىر ئاسىيغا ئازاب چۈشۈرۈشتە اﷲ تائالانىڭ تەدبىرى ئىنتايىن كۈچلۈكتۇر.

اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار (سالىھقا قارشى) سۇيىقەست پىلانلىدى. ئۇلارنى (ئۇلارنىڭ ھالاك بولۇشىنى تۇيمىغان ھالدا) سۇيىقەستلىك ئۈچۈن تۇيۇقسىز جازالىدۇق. ئۇلارنىڭ سۇيىقەستىنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولغانلىقىغا قارىغىنكى، ئۇلارنى ۋە ئۇلارنىڭ قەۋمىنى پۈتۈنلەي ھالاك قىلدۇق﴾[1].

ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ﴿**اﷲ نىڭ تەدبىرى كۈچلۈكتۇر**﴾ دېگەن ئايەتنى يەنى اﷲ تائالانىڭ جازاسى ناھايىتى قاتتىقتۇر، دەپ تەپسىر قىلغانلىقى رىۋايەت قىلىنغان.

* * * * * * *

لَهُۥ دَعۡوَةُ ٱلۡحَقِّۖ وَٱلَّذِينَ يَدۡعُونَ مِن دُونِهِۦ لَا يَسۡتَجِيبُونَ لَهُم بِشَيۡءٍ إِلَّا كَبَٰسِطِ كَفَّيۡهِ إِلَى ٱلۡمَآءِ لِيَبۡلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَٰلِغِهِۦۚ وَمَا دُعَآءُ ٱلۡكَٰفِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَٰلٍ ﴿١٤﴾

ھەقىقىي قىلىنغان دۇئا اﷲ غا قارىتىلىدۇ (يەنى ئىخلاس بىلەن قىلىنغان دۇئانى اﷲ ئىجابەت قىلىدۇ). كۇففارلارنىڭ اﷲ نى قويۇپ، دۇئالىرىنى قاراتقان مەبۇدلىرى كۇففارلارنىڭ ھېچقانداق دۇئاسىنى ئىجابەت قىلمايدۇ. ئۇلار (يەنى كاپىرلار) شۇنداق بىر ئادەمگە ئوخشايدۇكى، ئۇ ئاغزىمغا سۇ چۈشسۇن دەپ (نېرىدىن) ئىككى ئالقىنىنى سۇغا قارىتىپ ئېچىپ تۇرىدۇ، (ئەمەلىيەتتە سۇ ئاڭلىمايدىغان، ھېس - تۇيغۇسىز نەرسە بولغاچقا) سۇ ھەرگىز ئۇنىڭ ئاغزىغا چۈشمەيدۇ، كاپىرلارنىڭ مەبۇدلىرىغا قىلغان دۇئاسى پۈتۈنلەي بىكاردۇر﴿14﴾.

مۇشرىكلارنىڭ ئىلاھلىرىنىڭ ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمايدىغانلىقىغا كەلتۈرۈلگەن مىساللار توغرىسىدا

﴿**ھەقىقىي قىلىنغان دۇئا اﷲ غا قارىتىلىدۇ (يەنى ئىخلاس بىلەن قىلىنغان دۇئانى اﷲ ئىجابەت قىلىدۇ)**﴾ ئىبنى جەرىر ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ بۇ ئايەتنى اﷲ تائالانىڭ بار ۋە بىرلىكىگە دەۋەت قىلىش ھەقىقىي دەۋەت قىلىش ھېسابلىنىدۇ، دەپ تەپسىر قىلغانلىقىنى رىۋايەت قىلغان. ئىبنى ئابباس ۋە قەتادە بۇ ئايەتنى: اﷲ تائالادىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق دەپ دەۋەت قىلىش ھەقىقىي دەۋەت ھېسابلىنىدۇ، دەپ تەپسىر قىلغان. مالىك، مۇھەممەد ئىبنى مۇنكەدىرنىڭمۇ شۇنداق تەپسىر قىلغانلىقىنى رىۋايەت قىلغان.

﴿**كۇففارلارنىڭ اﷲ نى قويۇپ، دۇئالىرىنى قاراتقان مەبۇدلىرى كۇففارلارنىڭ ھېچقانداق دۇئاسىنى ئىجابەت قىلمايدۇ. ئۇلار (يەنى كاپىرلار) شۇنداق بىر ئادەمگە ئوخشايدۇكى، ئۇ ئاغزىمغا سۇ چۈشسۇن دەپ (نېرىدىن) ئىككى ئالقىنىنى سۇغا قارىتىپ ئېچىپ تۇرىدۇ**﴾ يەنى اﷲ تائالادىن باشقا ئىلاھلارغا چوقۇنىدىغانلارنىڭ مىسالى قولىنى قۇدۇققا سۇنۇپ سۇ ئالماقچى بولغان، ھالبۇكى ئۇنىڭ قولى سۇغا

---

[1] سۈرە نەمل 50 — 51 - ئايەتلەر.

يەتمەيۋاتقان ئادەمنىڭ مىسالىغا ئوخشايدۇ. ئۇنىڭ قولى سۇغا يەتمەيۋاتسا، ئېغىزىغا قانداقمۇ سۇ ئالالىسۇن؟

مۇجاھىد مۇنداق دەيدۇ: ئۇلارنىڭ مىسالى تىلى بىلەن سۇنى چاقىرغان، قولى بىلەن سۇغا ئىشارەت قىلغان ئادەمگە ئوخشايدۇ. سۇ ئاڭلىمايدىغان، ھېس ـ تۇيغۇسىز نەرسە بولغاچقا ئۇنىڭ قېشىغا ھەرگىز كەلمەيدۇ.

بۇ ئايەتنىڭ خۇلاسە مەنىسى شۇكى، سۇ ئىچمەكچى بولغان ئادەم قولىنى سۇغا يىراقتىن سۇنغانلىقى ئۈچۈن، سۇدىن ھېچ مەنپەئەت ئالالمايدۇ. شۇنىڭغا ئوخشاشلا الله تائالانى قويۇپ، باشقا ئىلاھلارغا چوقۇنىدىغان (ئەنە شۇ) مۇشرىكلار ئىلاھلىرىدىن دۇنيا ـ ئاخىرەتتە ھېچقانداق مەنپەئەت ئالالمايدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**كاپىرلارنىڭ مەبۇدلىرىغا قىلغان دۇئاسى پۈتۈنلەي بىكاردۇر**﴾.

* * * * * * *

وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَٰلُهُم بِٱلْغُدُوِّ وَٱلْءَاصَالِ ۩ ﴿١٥﴾

ئاسمانلاردىكىلەر ۋە زېمىندىكىلەر (يەنى پەرىشتىلەر، ئىنسانلار ۋە جىنلار) ئىختىيارىي ۋە مەجبۇرىي يوسۇندا الله غا بويسۇنىدۇ، ئەتىگەن ـ ئاخشامدا (يەنى داۋاملىق تۈردە) ئۇلارنىڭ سايىلىرىمۇ بويسۇنىدۇ﴿15﴾.

ھەممە نەرسىنىڭ ﷲ تائالاغا سەجدە قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ كاتتىلىقىدىن ۋە پادىشاھلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. الله تائالا ھەممە نەرسىگە ھۆكۈمرانلىق قىلغۇچىدۇر. ھەممە نەرسە الله تائالاغا ئىتائەت قىلغۇچىدۇر. شۇڭا ھەممە نەرسە الله تائالاغا سەجدە قىلىدۇ.

مۆمىنلەر ئىتائەتمەنلىك بىلەن سەجدە قىلىدۇ. كاپىرلار مەجبۇرىي ھالدا سەجدە قىلىدۇ. ﴿**ئەتىگەن ـ ئاخشامدا (يەنى داۋاملىق تۈردە) ئۇلارنىڭ سايىلىرىمۇ بويسۇنىدۇ**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھايۋاناتلار، پەرىشتىلەر الله غا سەجدە قىلىدۇ، ئۇلار (الله غا سەجدە قىلىشتىن) چوڭچىلىق قىلىپ باش تارتمايدۇ﴾[1].

* * * * * * *

قُلْ مَن رَّبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ قُلِ ٱللَّهُ ۚ قُلْ أَفَٱتَّخَذْتُم مِّن دُونِهِۦٓ أَوْلِيَآءَ لَا يَمْلِكُونَ لِأَنفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا ۚ قُلْ هَلْ يَسْتَوِى ٱلْأَعْمَىٰ وَٱلْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِى ٱلظُّلُمَٰتُ وَٱلنُّورُ ۗ أَمْ جَعَلُوا۟ لِلَّهِ شُرَكَآءَ خَلَقُوا۟ كَخَلْقِهِۦ فَتَشَٰبَهَ ٱلْخَلْقُ عَلَيْهِمْ ۚ قُلِ ٱللَّهُ خَٰلِقُ كُلِّ شَىْءٍ وَهُوَ ٱلْوَٰحِدُ ٱلْقَهَّٰرُ ﴿١٦﴾

(ئى مۇھەممەد! مۇشرىكلارنى مات قىلىش ئۈچۈن ئۇلارغا) «ئاسمانلارنىڭ، زېمىننىڭ پەرۋەردىگارى كىم؟» دېگىن، «(ئۇلارنىڭ پەرۋەردىگارى) الله» دېگىن. (ئۇلارغا) «سىلەر الله نى قويۇپ ئۆزەڭلارغا پايدا ـ زىيان يەتكۈزەلمەيدىغان مەبۇدلارنى (الله غا شېرىك) قىلىۋالدىڭلارمۇ؟» دېگىن. «كور (يەنى كاپىر) بىلەن كۆزى كۆرىدىغان ئادەم (يەنى مۆمىن) باراۋەر بولامدۇ؟ ياكى

---

[1] سۈرە نەھل 48 ـ ئايەت.

قاراڭغۇلۇق (يەنى گۇمراھلىق) بىلەن نۇر (يەنى ھىدايەت) باراۋەر بولامدۇ؟» دېگىن، ئۇلار اللّٰه ياراتقانغا ئوخشاش قانداقتۇر مەخلۇقاتلارنى ياراتقان مەبۇدلارنى پۈتۈن مەخلۇقاتنى ياراتقان اللّٰه غا شېرىك قىلىۋېلىپ اللّٰه نىڭ ياراتقىنى بىلەن مەبۇدلىرىنىڭ ياراتقىنىنى ئايرىيالماي قالدىمۇ؟ اللّٰه ھەممە نەرسىنى ياراتقۇچىدۇر، اللّٰه بىردۇر، ھەممىگە غالىبتۇر﴿16﴾.

اللّٰه تائالانىڭ بار ۋە بىرلىكىنى ئىسپاتلاش توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىدىن باشقا ھېچ ئىلاھنىڭ يوقلۇقىنى ئىسپاتلايدۇ. چۈنكى، مۇشرىكلار اللّٰه تائالانىڭ ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتقانلىقىنى، ئۇلارنى پەرۋىش قىلغۇچى ۋە ئىدارە قىلغۇچى اللّٰه ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىدۇ. شۇنداق تۇرۇقلۇق ئۇلار اللّٰه تائالانى قويۇپ چوقۇنىدىغان بۇتلارنى دوست تۇتىدۇ. ئەنە شۇ بۇتلىرى ئۆزلىرىگە ئىگە بولالمايدىغان تۇرسا، چوقۇنغۇچىلىرىغا ھېچ پايدا - زىيان يەتكۈزەلمەيدىغانلىقى تۇرغان گەپ، يەنى بۇتلار ئۇلارغا ھېچ ئەسقاتمايدۇ. ئۇلارغا كەلگەن زىياننى توسۇپ قالالمايدۇ. بۇ بۇتلارنى اللّٰه تائالاغا شېرىك قىلىپ چوقۇنىدىغان كىشىلەر بىلەن ھېچ شېرىكى يوق يالغۇز اللّٰه تائالاغا ئىبادەت قىلغان ۋە پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن بېرىلگەن نۇر ئۈستىدە بولغان كىشىلەر باراۋەر بولامدۇ؟

﴿«كور (يەنى كاپىر) بىلەن كۆزى كۆرىدىغان ئادەم (يەنى مۆمىن) باراۋەر بولامدۇ؟ ياكى قاراڭغۇلۇق (يەنى گۇمراھلىق) بىلەن نۇر (يەنى ھىدايەت) باراۋەر بولامدۇ؟» دېگىن، ئۇلار اللّٰه ياراتقانغا ئوخشاش قانداقتۇر مەخلۇقاتلارنى ياراتقان مەبۇدلارنى پۈتۈن مەخلۇقاتنى ياراتقان اللّٰه غا شېرىك قىلىۋېلىپ اللّٰه نىڭ ياراتقىنى بىلەن مەبۇدلىرىنىڭ ياراتقىنىنى ئايرىيالماي قالدىمۇ؟﴾ يەنى ئەنە شۇ مۇشرىكلار پەرۋەردىگارىغا تەڭلەشتۈرىدىغان، اللّٰه نىڭ ياراتقىنىغا ئوخشاش مەخلۇقاتلارنى يارىتالايدىغان بۇتلارنى اللّٰه تائالاغا شېرىك كەلتۈرگەن بولۇپ، بۇ بۇتلار اللّٰه نىڭ ياراتقىنىغا ئوخشاش مەخلۇقاتلارنى ياراتقان، شۇنىڭ بىلەن مۇشرىكلارغا نىسبەتەن يارىتىلغان مەخلۇقاتلار بىر - بىرىگە ئوخشىشىپ كېتىپ، ئۇلار قايسىسىنىڭ اللّٰه تائالا تەرىپىدىن، قايسىسىنىڭ بۇتلار تەرىپىدىن يارىتىلغان مەخلۇقاتلار ئىكەنلىكىنى بىلەلمەي قالدىمۇ؟ ئىش ھەرگىز ئۇلار ئويلىغاندەك ئەمەس، اللّٰه تائالاغا ئوخشايدىغان ھېچ نەرسە يوق، اللّٰه تائالانىڭ ھېچ تەڭدىشى، شېرىكى، ياردەمچىسى يوق. اللّٰه بالا تۇتۇشتىن ۋە خوتۇن ئېلىشتىن پاكتۇر. اللّٰه بۇلارنىڭ ھەممىسىدىن يۈكسەك دەرىجىدە ئۈستۈندۇر. ئەنە شۇ مۇشرىكلار اللّٰه تائالاغا بۇتلارنى شېرىك قىلىپ چوقۇنىدۇ. ھالبۇكى ئۇلار بۇتلارنىڭ اللّٰه تائالانىڭ ياراتقان مەخلۇقاتلىرى ۋە قۇللىرى ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىشىدۇ. ئۇلار تەلبىيەلىرىدىمۇ مۇنداق دەيتتى: ئى اللّٰه! بىز سېنىڭ چاقىرىقىڭغا ئاۋاز قوشۇپ كەلدۇق. سېنىڭ بىر شېرىكىڭدىن باشقا ھېچ شېرىكىڭ يوق. سەن ئۇ شېرىكىڭگە ئىگە بولغان نەرسىلەرگە ئىگىدارچىلىق قىلىسەن.

اللّٰه تائالا ئۇلارنىڭ شېرىك كەلتۈرۈش سەۋەبىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېگەن: ﴿«بىزنىڭ ئۇلارغا چوقۇنۇشىمىز پەقەت ئۇلارنىڭ بىزنى اللّٰه غا يېقىنلاشتۇرۇشى ئۈچۈندۇر» (دەيدۇ)﴾[1] اللّٰه تائالا ئۇلارنىڭ بۇ باتىل ئېتىقادلىرىغا قاتتىق رەددىيە بېرىپ، ئۆزىنىڭ دەرگاھىدا ھېچ بىركىشىنىڭ ئىزنىسىز بىرەر كىشىگە شاپائەت قىلالمايدىغانلىقىنى مۇنداق بايان قىلغان: ﴿اللّٰه ئىزنى بەرگەن ئادەمدىن باشقىغا اللّٰه

[1] سۈرە زۇمەر 3 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

نىڭ دەرگاھىدا شاپائەت پايدا بەرمەيدۇ﴾[1] ﴿ئاسمانلاردا نۇرغۇن پەرىشتىلەر بولۇپ﴾[2] ﴿ئاسمانلاردا ۋە زېمىندا اللّٰه غا بەندە بولۇپ بويسۇنمايدىغان ھېچ مەخلۇق يوقتۇر. شەك - شۈبھىسىزكى، اللّٰه ئۇلارنى تولۇق ئىگەللىدى ۋە سانىنى مۆكەممەل بىلدى. قىيامەت كۈنى ئۇلارنىڭ ھەممىسى اللّٰه نىڭ دەرگاھىغا تەنها كېلىدۇ﴾[3].

ھەممە نەرسە اللّٰه تائالانىڭ قۇللىرى تۇرسا، نېمە ئۈچۈن بەزىلىرى بەزى نەرسىلەرگە ھېچقانداق دەلىل - پاكىتسىز، (بەلكى) گۇمان ۋە ئويدۇرمىلىرىغا ئاساسلىنىپلا چوقۇنىدۇ. اللّٰه تائالا ھەقىقەتەن پەيغەمبەرلەرنى ئىنسانلارنى ياراتقاندىن باشلاپ تاكى ئاخىر زامانغىچە ئەۋەتىپ تۇردى، پەيغەمبەرلەر ئىنسانلارنى اللّٰه تائالادىن باشقا نەرسىگە ئىبادەت قىلىشتىن توسىدۇ ۋە چەكلەيدۇ. ئىنسانلار بولسا، پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلىشتى ۋە ئۇلارغا قارشى چىقتى. شۇڭا ئۇلارغا چوقۇم كېلىدىغان ئازاب ھەقلىق بولدى ﴿پەرۋەردىگارىڭ ھېچ ئادەمگە زۇلۇم قىلمايدۇ﴾[4].

* * * * * * *

أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَسَالَتۡ أَوۡدِيَةُۢ بِقَدَرِهَا فَٱحۡتَمَلَ ٱلسَّيۡلُ زَبَدًا رَّابِيًاۚ وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيۡهِ فِي ٱلنَّارِ ٱبۡتِغَآءَ حِلۡيَةٍ أَوۡ مَتَٰعٖ زَبَدٞ مِّثۡلُهُۥۚ كَذَٰلِكَ يَضۡرِبُ ٱللَّهُ ٱلۡحَقَّ وَٱلۡبَٰطِلَۚ فَأَمَّا ٱلزَّبَدُ فَيَذۡهَبُ جُفَآءٗۖ وَأَمَّا مَا يَنفَعُ ٱلنَّاسَ فَيَمۡكُثُ فِي ٱلۡأَرۡضِۚ كَذَٰلِكَ يَضۡرِبُ ٱللَّهُ ٱلۡأَمۡثَالَ ﴿١٧﴾

اللّٰه ئاسماندىن يامغۇر ياغدۇردى، (يامغۇر سۈيى) جىلغىلاردا سىيمۇلىپ ئاقتى، كەلكۈن سۇ ئۈزىنىڭ ئۈستىدە كۆپۈكلەرنى لەيلىتىپ ئاقتى، كىشىلەرنىڭ زىننەت بۇيۇملىرىنىڭ، ياكى ئەسۋاب ياساش ئۈچۈن ئوتقا سېلىپ ئېرىتكەن مەدەنلەرنىڭمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش كۆپۈكى بار (يەنى كۆپۈكمۇ خۇددى كەلكۈن سۇنىڭ كۆپۈكىگە ئوخشاش پايدىسىزدۇر). اللّٰه ھەق بىلەن باتىلنى بۇ مىسال بىلەن ئەنە شۇنداق بايان قىلىدۇ، كۆپۈك بولسا ئېقىپ تۈگەيدۇ، ئىنسانلارغا پايدىلىق نەرسە زېمىندا قېلىپ قالىدۇ، اللّٰه مىساللارنى ئەنە شۇنداق بايان قىلىدۇ ﴿17﴾.

ھەقنىڭ قالىدىغانلىقى ۋە باتىلنىڭ يوقىلىدىغانلىقى ھەققىدە كەلگەن ئىككى مىسال توغرىسىدا

بۇ ئايەت كەرىم، ھەقنىڭ مۇستەھكەم قالىدىغانلىقى ۋە باتىلنىڭ يوقىلىپ تۈگەيدىغانلىقى ھەققىدە كەلتۈرۈلگەن ئىككى مىسالنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. اللّٰه تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿اللّٰه ئاسماندىن يامغۇر ياغدۇردى، (يامغۇر سۈيى) جىلغىلاردا سىيمۇلىپ ئاقتى﴾** يەنى ھەر بىر جىلغىدا ئۆزىنىڭ سىغىمچانلىقىغا قارىتا، چوڭ جىلغىدا كۆپ سۇ، كىچىك جىلغىدا ئاز سۇ ئاقىدۇ. بۇ مىسال دىللارغا ۋە دىللارنىڭ قوبۇل قىلىش ئىقتىدارىنىڭ ئاز - كۆپلۈكىگە ئىشارەتتۇر. بەزى دىللار نۇرغۇن ئىلىمنى سىغدۇرىدۇ. بەزى دىللار بولسا، كۆپ ئىلىمنى سىغدۇرالمايدۇ. ئەكسىچە ئۇنى قوبۇل قىلىشقا تار كېلىدۇ. **﴿كەلكۈن سۇ ئۈزىنىڭ**

---

[1] سۈرە سەبە 23 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە نەجم 26 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە مەريەم 93 — 95 - ئايەتلەر.
[4] سۈرە كەھف 49 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئۈستىدە كۆپۈكلەرنى لەيلىتىپ ئاقتى﴾ يەنى بۇ جىلغىلاردا ئاققان سۇ يۈزىدە كۆپۈكلەر لەيلەپ ئاقىدۇ، بۇ بىرىنچى مىسالدۇر.

﴿كىشىلەرنىڭ زىنەت بۇيۇملىرىنىڭ، ياكى ئەسۋاب ياساش ئۈچۈن ئوتقا سېلىپ ئېرىتكەن مەدەنلەرنىڭمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش كۆپۈكى بار (يەنى كۆپۈكمۇ خۇددى كەلكۈن سۇنىڭ كۆپۈكىگە ئوخشاش پايدىسىزدۇر)﴾ مانا بۇ ئىككىنچى مىسالدۇر. يەنى زىننەت بۇيۇملىرىنى ياساش ياكى مىس، تۆمۈر ئەسۋابلارغا ھەل بېرىش ئۈچۈن ئوتتا ئېرىتىلگەن ئالتۇن، كۈمۈشنىمۇ خۇددى كەلكۈن سۇنىڭ كۆپۈكىگە ئوخشاش كۆپۈك چىقىدۇ.

﴿الله ھەق بىلەن باتىلنى بۇ مىسال بىلەن ئەنە شۇنداق بايان قىلىدۇ، كۆپۈك بولسا ئېقىپ تۈگەيدۇ، ئىنسانلارغا پايدىلىق نەرسە زېمىندا قېلىپ قالىدۇ، الله مىساللارنى ئەنە شۇنداق بايان قىلىدۇ﴾ يەنى ھەق بىلەن باتىل بىر يەرگە كەلسە، خۇددى سۇنىڭ كۆپۈكى ياكى ئالتۇن - كۈمۈش ۋە باشقا مەدەنلەر ئېرىتىلگەندە ئۇلاردىن چىققان كۆپۈك ئۇزۇن تۇرالمىغۇدەك باتىلمۇ ئۇزۇنغا بارماي يوقىلىدۇ.

شۇڭا الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: **﴿كۆپۈك بولسا ئېقىپ تۈگەيدۇ﴾** يەنى كەلكۈن سۇنىڭ كۆپۈكى ھېچ نەرسىگە مەنپەئەت قىلمايدۇ. بەلكى پارچىلىنىپ ھەر تەرەپكە تارقاپ، جىلغىنىڭ ئىككى تەرىپىگە، دەرەخلەرگە چاپلىشىپ قالىدۇ. شامال ئۇنى ئۇچۇرۇپ تۈگىتىدۇ. شۇنداقلا ئالتۇن، كۈمۈش، تۆمۈر ۋە مىس قاتارلىقلارنىڭ كۆپۈكىمۇ ھېچ مەنپەئەت بەرمەي تۈگەيدۇ. پەقەت پايدىلىنىشقا بولىدىغان سۇ، ئالتۇن قاتارلىقلارلا قالىدۇ.

﴿ئىنسانلارغا پايدىلىق نەرسە زېمىندا قېلىپ قالىدۇ، الله مىساللارنى ئەنە شۇنداق بايان قىلىدۇ﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: **﴿بىز ئىنسانلارغا (قۇرئاندا ئۇلارنىڭ زېھنىغا يېقىنلاشتۇرۇش ئۈچۈن) بايان قىلغان بۇ تەمسىللەرنى پەقەت ئالىملارلا چۈشىنەلەيدۇ﴾**[1] بەزى سەلەپ ئالىملىرىدىن بىرى مۇنداق دېگەن: ئەگەر مەن قۇرئاندا بايان قىلىنغان بىرەر مىسالنى ئوقۇسام، ئاندىن ئۇنى چۈشەنمىسەم، ئۆزەمچە يىغلاپ كېتەتتىم. چۈنكى الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿بۇ تەمسىللەرنى پەقەت ئالىملارلا چۈشىنەلەيدۇ﴾**[2].

ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ الله تائالانىڭ **﴿الله ئاسماندىن يامغۇر ياغدۇردى، (يامغۇر سۈيى) جىلغىلاردا لىپمۇلىپ ئاقتى﴾** دېگەن ئايىتى ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: الله تائالانىڭ كەلتۈرگەن بۇ مىسالى دىللاردىكى ئىشەنچ ياكى شەك قىلىش دەرىجىسىگە قارىتىلغان بولۇشى ئېھتىمالدۇر. شەك بىلەن قىلىنغان ئىبادەت ھېچقانداق پايدا بەرمەيدۇ. ئىشەنچ بىلەن ئىبادەت قىلغۇچىغا (الله تائالا ئۇنىڭ شۇ ئەمەل - ئىبادىتى بىلەن) مەنپەئەت بېرىدۇ.

﴿كۆپۈك بولسا ئېقىپ تۈگەيدۇ، ئىنسانلارغا پايدىلىق نەرسە زېمىندا قېلىپ قالىدۇ﴾ يەنى شەك يوقىلىدۇ، ئىشەنچ قالىدۇ. خۇددى زىننەت بۇيۇملىرى ئوتتا ئېرىتىلىپ ساپ قىسمى ئېلىۋېلىنىپ كۆپۈكى ئوتقا تاشلىۋېتىلىدىغاندەك الله تائالامۇ ئىشەنچنى قوبۇل قىلىدۇ، شەكنى قوبۇل قىلمايدۇ.

قۇرئان بىلەن ھەدىسلەردە سۇ بىلەن ئوتنىڭ مىساللىرى بايان قىلىنغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا سۈرە بەقەرەنىڭ بېشىدا مۇناپىقلار ئۈچۈن سۇ بىلەن ئوتتىن ئىبارەت ئىككى مىسالنى كەلتۈردى. بۇ ئىككى مىسال مۇنۇلاردىن ئىبارەت: ﴿ئۇلار گوياكى (كېچىدە ئىسسىنىش ۋە يورۇقلۇق ئېلىش

[1] سۈرە ئەنكەبۇت 43 - ئايەت.
[2] سۈرە ئەنكەبۇت 43 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئۇچۇن) ئوت ياققان كىشىلەرگە ئوخشايدۇ، ئوت ئۇلارنىڭ ئەتراپىنى يورۇتقاندا﴿ياكى ئۇلار زۇلمەتلىك، گۈلدۈرمامىلىق ۋە چاقماقلىق قاتتىق يامغۇردا قالغان﴾[2] شۇنىڭغا ئوخشاشلا الله تائالا سۈرە نۇردىمۇ كاپىرلار ئۈچۈن ئىككى مىسال كەلتۈردى. ئۇنىڭ بىرسى: ﴿كاپىرلارنىڭ (ياخشى ئەمەل دەپ ئويلىغان) ئەمەللىرى باياۋاندىكى سەرابقا ئوخشايدۇ﴾[3] سەراب (يەنى ئېزىتقۇ) قاتتىق ئىسسىقتا پەيدا بولىدۇ.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قىيامەت كۈنى يەھۇدىيلارغا: نېمە خالايسىلەر؟ دېيىلىدۇ. ئۇلار: ئى پەرۋەردىگارىمىز! بىز ئۇسساپ كەتتۇق، بىزگە سۇ بەرگىن، دەيدۇ. ئۇلارغا: جايىڭلارغا قايتۇرۇلمامسىلەر؟ دېيىلىدۇ. ئاندىن ئۇلار دوزاخقا قايتۇرۇلىدۇ، ناگاھان دوزاخ يالقۇنجاپ كۆيۈۋاتقان بولۇپ سەرابقا ئوخشاش كۆرۈنىدۇ». الله تائالا يەنە بىر مىسالنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ياكى ئۇلارنىڭ (ياخشى دەپ گۇمان قىلغان) ئەمەللىرى چوڭقۇر دېڭىزدىكى قاراڭغۇلۇققا ئوخشايدۇ﴾[4].

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئەبۇمۇسا ئەشئەرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك - شۈبھىسىزكى، الله تائالانىڭ مېنى ھىدايەت ۋە ئىلىم بىلەن پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىشى زېمىنغا ياغقان يامغۇرنىڭ مىسالىغا ئوخشايدۇ. زېمىننىڭ بىر قىسمىغا يامغۇر سۈيى سىڭىدۇ، شۇ زېمىندىن نۇرغۇن دەل - دەرەخ ۋە ئوت چۆپلەر ئۆسىدۇ. زېمىننىڭ بىر قىسمى قاتتىق بولۇپ سۇ سىڭىپ كەتمەي ساقلىنىپ قالىدۇ. الله تائالا شۇ سۇ بىلەن ئىنسانلارغا مەنپەئەت بېرىدۇ. ئۇلار بۇ سۇدىن ئىچىدۇ، ئۇلاغلىرىنى، يەرلىرىنى سۇغىرىدۇ ۋە تېرىقچىلىق قىلىدۇ. زېمىننىڭ يەنە بىر قىسىم شۇنداق شورلۇق يەرلىرى باركى، بۇ يەرلەر يا سۇنى ساقلاپ قالالمايدۇ. يا ئۆزىگە سىڭگەن سۇدىن ئۆسۈملۈك ئۈندۈرۈپ بەرمەيدۇ. مانا بۇ، الله تائالانىڭ دىنىدا ئالىم بولغان، الله مېنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن نەرسە بىلەن ئۇنىڭغا مەنپەئەت بەرگەن ئۇ نەرسىدىن ئۆزى پايدىلانغان، ئۆزى ئۆگەنگەن ۋە باشقىلارغا ئۆگەتكەن كىشىنىڭ مىسالى، الله مەن بىلەن ئەۋەتكەن ھىدايەتكە بېشىنى كۆتۈرۈپ باقمىغان ۋە ئۇنى قوبۇل قىلمىغان كىشىنىڭ مىسالىغا ئوخشايدۇ». مانا بۇ ھەدىستە كەلگەن سۇنىڭ مىسالىدۇر.

ئىمام ئەھمەد، ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مېنىڭ مىسالىم بىلەن سىلەرنىڭ مىساللىڭلار ئوت ياققان بىر كىشىنىڭ مىسالىغا ئوخشايدۇ. ئوت ئۇنىڭ ئەتراپىنى يورۇتقاندا پەرۋانىلەر ۋە ئوتقا چۈشىدىغان بۇ ھاشارەتلەر ئوتقا چۈشۈشكە باشلايدۇ. ئۇ ئادەم ئۇلارنى ئوتقا چۈشۈشتىن توسىدۇ، ئۇلار ئۇنىڭدىن غالىب كېلىپ ئوتقا ئۆزلىرىنى ئاتىدۇ. ئەنە شۇ مېنىڭ مىسالىم بىلەن سىلەرنىڭ مىساللىڭلاردۇر. مەن ئوتتىن يىراق تۇرۇڭلار! دەپ سىلەرنىڭ ياقاڭلاردىن تۇتۇپ ئوتتىن تارتىمەن، سىلەر بولساڭلار مەندىن غالىب كېلىپ، ئۆزەڭلارنى ئوتقا تاشلايسىلەر». بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان. مانا بۇ ئوتنىڭ مىسالىدۇر.

* * * * * * *

(1) سۈرە بەقەرە 17 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(2) سۈرە بەقەرە 17 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(3) سۈرە نۇر 39 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(4) سۈرە نۇر 40 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

لِلَّذِينَ ٱسۡتَجَابُواْ لِرَبِّهِمُ ٱلۡحُسۡنَىٰۚ وَٱلَّذِينَ لَمۡ يَسۡتَجِيبُواْ لَهُۥ لَوۡ أَنَّ لَهُم مَّا فِي ٱلۡأَرۡضِ
جَمِيعٗا وَمِثۡلَهُۥ مَعَهُۥ لَٱفۡتَدَوۡاْ بِهِۦٓۚ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُمۡ سُوٓءُ ٱلۡحِسَابِ وَمَأۡوَىٰهُمۡ جَهَنَّمُۖ وَبِئۡسَ ٱلۡمِهَادُ ﴿١٨﴾

اللە نىڭ (ئىمانغا قىلغان دەۋىتىنى) قوبۇل قىلغانلارغا ئەڭ ئوبدان مۇكاپات بېرىلىدۇ، قوبۇل قىلمىغانلارنىڭ ئىگىدارچىلىقىدا يەر يۈزىدىكى پۈتۈن مال - مۈلۈك، يەنە شۇنىڭدەك بىر ھەسسە كېلىدىغان مال - مۈلۈك بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇلار (ئاخىرەتتە اللە نىڭ ئازابىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن)، ئەلۋەتتە، ئۇنى پىدا قىلغان بولاتتى. ئۇلاردىن قاتتىق ھېساب ئېلىنىدۇ، ئۇلارنىڭ بارىدىغان جايى دوزاخ بولىدۇ، (دوزاخ) نېمىدېگەن يامان جاي! ﴿18﴾

بەختلىك كىشىلەرگە بېرىلىدىغان مۇكاپات بىلەن بەختسىز كىشىلەرگە بېرىلىدىغان جازا توغرىسىدا

اللە تائالا بەختلىك كىشىلەر بىلەن بەختسىز كىشىلەرنىڭ ئاقىۋىتىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**اللە نىڭ (ئىمانغا قىلغان دەۋىتىنى) قوبۇل قىلغانلارغا**﴾ يەنى اللە ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىتائەت قىلغان، اللە تائالانىڭ ئەمر - پەرمانلىرىغا بويسۇنغان اللە تائالانىڭ ئىلگىرى ئۆتكەن ۋە كېلىدىغان ئىشلاردىن بەرگەن خەۋىرىنى تەستىق قىلغان كىشىلەرگە ﴿**ئەڭ ئوبدان مۇكاپات بېرىلىدۇ**﴾.

اللە تائالا بۇ ھەقتە زۇلقەرنەيننىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى بايان قىلغان: ﴿كىمكى ئىمان ئېيتسا ۋە ياخشى ئەمەل قىلسا، ئۇنىڭغا ئەڭ ياخشى مۇكاپات بېرىلىدۇ، ئۇنى قولاي ئىشقا بۇيرۇيمىز»﴾[1] اللە تائالا يەنە مۇنداق دېدى: ﴿ياخشى ئىش قىلغانلار جەننەتكە ۋە اللە نىڭ جامالىنى كۆرۈشكە نائىل بولىدۇ، ئۇلارنىڭ يۈزلىرىنى قارىلىق ۋە خارلىق قاپلىمايدۇ (يەنى ئۇلارغا غەم - قايغۇ ۋە پەرىشانلىق يۈزلەنمەيدۇ)﴾[2].

﴿**قوبۇل قىلمىغانلارنىڭ**﴾ يەنى اللە تائالاغا ئىتائەت قىلمىغانلارنىڭ ﴿**ئىگىدارچىلىقىدا يەر يۈزىدىكى پۈتۈن مال - مۈلۈك، يەنە شۇنىڭدەك بىر ھەسسە كېلىدىغان مال - مۈلۈك بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇلار (ئاخىرەتتە اللە نىڭ ئازابىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن)، ئەلۋەتتە، ئۇنى پىدا قىلغان بولاتتى**﴾ يەنى ئاخىرەتتە ئەگەر ئۇلارغا اللە تائالانىڭ ئازابىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن زېمىن توشقىچە ئالتۇن ۋە ئۇنىڭدىن يەنە بىر ھەسسە ئالتۇننى پىدا قىلىش مۇمكىن بولسا، ئۇلار ئۇنى ئەلۋەتتە پىدا قىلاتتى. لېكىن اللە تائالا ئۇلاردىن ھېچ نەرسە قوبۇل قىلمايدۇ. چۈنكى قىيامەت كۈنىدە ئۇلاردىن تەۋبە ۋە فىدىيە ھەرگىزمۇ قوبۇل قىلىنمايدۇ. ﴿**ئۇلاردىن قاتتىق ھېساب ئېلىنىدۇ**﴾ يەنى ئاخىرەتتە ئۇلارنىڭ چوڭ - كىچىك ئەمەلىنىڭ ھەممىسىدىن ھەتتا قىل چاغلىق ئەمەلىدىنمۇ ھېساب ئېلىنىدۇ ۋە ئازابقا دۇچار قىلىنىدۇ. ﴿**ئۇلارنىڭ بارىدىغان جايى دوزاخ بولىدۇ، (دوزاخ) نېمىدېگەن يامان جاي!**﴾.

* * * * * * *

۞ أَفَمَن يَعۡلَمُ أَنَّمَآ أُنزِلَ إِلَيۡكَ مِن رَّبِّكَ ٱلۡحَقُّ كَمَنۡ هُوَ أَعۡمَىٰٓۚ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُوْلُواْ ٱلۡأَلۡبَٰبِ ﴿١٩﴾

---
(1) سۈرە كەھف 88 - ئايەت.
(2) سۈرە يۇنۇس 26 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

(ئى مۇھەممەد!) پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن ساڭا نازىل قىلىنغان نەرسىنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى بىلىدىغان ئادەم (ھەقنى كۆرمەيدىغان دىلى) كور ئادەم بىلەن ئوخشاش بولامدۇ؟ (اللّٰه نىڭ ئايەتلىرىدىن) پەقەت ئەقىل ئىگىلىرىلا پەند - نەسىھەت ئالىدۇ﴾[19].

مۆمىن بىلەن كاپىرنىڭ باراۋەر بولمايدىغانلىقى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئى مۇھەممەد! ﴿**پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن ساڭا نازىل قىلىنغان نەرسىنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى**﴾، بۇ ھەقتە ھېچقانداق شەك، گۇمان ۋە ئىختىلاپنىڭ يوقلۇقىنى، بەلكى، ئۇنىڭ ھەممىسى بىر - بىرىنى تەستىقلايدىغان ھەق ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭدىن ھېچ نەرسە بىر - بىرىگە زىت كەلمەيدىغانلىقىنى، خۇددى اللّٰه تائالا: ﴿پەرۋەردىگارىڭنىڭ سۆزى ناھايىتى راستتۇر، ناھايىتى توغرىدۇر﴾[1] دېگەندەك، اللّٰه تائالانىڭ يەتكۈزگەن خەۋەرلىرىنىڭ ھەممىسى ھەق، ئەمر - پەرمانلىرى ۋە چەكلىملىرىنىڭ ئادىل ئىكەنلىكىنى بىلىدىغان ئادەملەر بىلەن بۇ ھەقتە ھېچ نەرسىنى بىلمەيدىغان ئادەملەر ئوخشاش بولامدۇ؟ ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، ئى مۇھەممەد! سەن ئېلىپ كەلگەن ھەقىقەتنىڭ راست ئىكەنلىكىنى ئىنچىكىلەپ بىلگەن ئادەم، ياخشىلىققا باشلىيالمايدىغان، ئۇنى چۈشەنمەيدىغان، ئۇنى چۈشەنگەن تەقدىردىمۇ ئۇنىڭغا بوي سۇنمايدىغان، ئۇنى تەستىقلىمايدىغان ۋە ئۇنىڭغا ئەگەشمەيدىغان كور ئادەم بىلەن ھەرگىز ئوخشاش بولمايدۇ.

اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەھلى دوزاخ بىلەن ئەھلى جەننەت (قىيامەت كۈنى) باراۋەر بولمايدۇ، ئەھلى جەننەت بولسا مەقسەتكە ئېرىشكۈچىلەردۇر﴾[2] بۇ ئايەت كەرىمدىمۇ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**(ئى مۇھەممەد!) پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن ساڭا نازىل قىلىنغان نەرسىنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى بىلىدىغان ئادەم (ھەقنى كۆرمەيدىغان دىلى) كور ئادەم بىلەن ئوخشاش بولامدۇ؟**﴾ يەنى ھەقنى بىلىدىغان ئادەم بىلەن كور ئادەم ئوخشاشمۇ؟ ھەرگىز ئوخشاش ئەمەس. ﴿**(اللّٰه نىڭ ئايەتلىرىدىن) پەقەت ئەقىل ئىگىلىرىلا پەند - نەسىھەت ئالىدۇ**﴾ يەنى پەقەت ساغلام، دۇرۇس ئەقىل ئىگىلىرىلا اللّٰه تائالانىڭ ئايەتلىرىنى چۈشىنىدۇ. ئۇنىڭدىن ۋەز - نەسىھەت ۋە ئىبرەت ئالىدۇ. اللّٰه تائالا بىزنى شۇ ئەقىل ئىگىلىرىدىن قىلسۇن!

* * * * * * *

ٱلَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهۡدِ ٱللَّهِ وَلَا يَنقُضُونَ ٱلۡمِيثَٰقَ ﴿٢٠﴾ وَٱلَّذِينَ يَصِلُونَ مَآ أَمَرَ ٱللَّهُ بِهِۦٓ أَن يُوصَلَ
وَيَخۡشَوۡنَ رَبَّهُمۡ وَيَخَافُونَ سُوٓءَ ٱلۡحِسَابِ ﴿٢١﴾ وَٱلَّذِينَ صَبَرُواْ ٱبۡتِغَآءَ وَجۡهِ رَبِّهِمۡ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ
وَأَنفَقُواْ مِمَّا رَزَقۡنَٰهُمۡ سِرّٗا وَعَلَانِيَةٗ وَيَدۡرَءُونَ بِٱلۡحَسَنَةِ ٱلسَّيِّئَةَ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُمۡ عُقۡبَى ٱلدَّارِ ﴿٢٢﴾
جَنَّٰتُ عَدۡنٖ يَدۡخُلُونَهَا وَمَن صَلَحَ مِنۡ ءَابَآئِهِمۡ وَأَزۡوَٰجِهِمۡ وَذُرِّيَّٰتِهِمۡۖ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ يَدۡخُلُونَ عَلَيۡهِم مِّن
كُلِّ بَابٖ ﴿٢٣﴾ سَلَٰمٌ عَلَيۡكُم بِمَا صَبَرۡتُمۡۚ فَنِعۡمَ عُقۡبَى ٱلدَّارِ ﴿٢٤﴾

ئۇلار اللّٰه نىڭ ئەھدىگە (يەنى اللّٰه تاپشۇرغان ئىشلارغا) ۋاپا قىلىدۇ، بەرگەن ۋەدىسىنى بۇزمايدۇ﴾[20]. ئۇلار اللّٰه نىڭ (خىش - ئەقرىبالارغا) سىلە - رەھىم قىلىشتىن ئىبارەت ئەمرىنى بەجا

---

[1] سۈرە ئەنئام 115 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ھەشر 20 - ئايەت.

www.munber.org

كەلتۈرىدۇ، اللّٰه دىن قورقىدۇ، قاتتىق ھېساب ئېلىنىشىدىن قورقىدۇ﴿21﴾. پەرۋەردىگارىنىڭ رازىلىقىنى كۆزلەپ (يەتكەن كۈلپەتلەرگە) سەۋر قىلغانلار، (پەرز) نامازنى ئادا قىلغانلار، بىز رىزىق قىلىپ بەرگەن مال - مۈلكتىن (اللّٰه يولىدا) يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا يوسۇندا سەرپ قىلغانلار ۋە ياخشىلىقى ئارقىلىق يامانلىقنى دەپئى قىلىدىغانلار (يەنى بىلمەستىن يامان ئىش قىلىپ قالسا، ئارقىدىن ياخشى ئىش قىلىدىغانلار، يامانلىق قىلغۇچىلارغا كەڭ قورساق بولۇپ، ياخشى مۇناسىۋەتتە بولىدىغانلار) ـ ئەنە شۇلارنىڭ ئاخىرەتلىكى ياخشى بولىدۇ﴿22﴾. ئۇلار مەڭگۈ تۇرىدىغان جەننەتكە كىرىدۇ، ئۇلارنىڭ ئاتىلىرى، خوتۇنلىرى ۋە ئەۋلادىنىڭ ئىچىدىكى ياخشىلارمۇ جەننەتكە كىرىدۇ. پەرىشتىلەر ئۇلارنى (مۇبارەكلەش ئۈچۈن جەننەتنىڭ) ھەربىر دەرۋازىسىدىن كىرىدۇ﴿23﴾. (پەرىشتىلەر ئۇ دۇنيادا) «(سەۋرنى دوست تۇتقانلىقىڭلار ئۈچۈن سىلەرگە ئامانلىق بولسۇن! ئاخىرەتلىكنىڭ ياخشى بولۇشى نېمىدېگەن ئوبدان!» دەيدۇ﴿24﴾.

جەننەتكە كىرىدىغان سائادەتمەنلەرنىڭ سۈپەتلىرى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا دۇنيا ـ ئاخىرەتتە ياخشى ئاقىۋەت ۋە غەلىبىگە ئېرىشىدۇ، دەپ (بۇ گۈزەل سۈپەتلەر بىلەن) سۈپەتلىگەن كىشىلەردىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلار اللّٰه نىڭ ئەھدىگە (يەنى اللّٰه تاپشۇرغان ئىشلارغا) ۋاپا قىلىدۇ، بەرگەن ۋەدىسىنى بۇزمايدۇ**﴾ ئۇلار ۋەدە قىلسا ۋەدىسىدە تۇرمايدىغان، جېدەللىشىپ قالسا، ئېغىزىنى بۇزۇپ تىللايدىغان، سۆزلىسە يالغان سۆزلەيدىغان، ئىشەنچلىك دەپ قارالسا، خىيانەت قىلىدىغان مۇناپىقلارغا ئوخشىمايدۇ.

﴿**ئۇلار اللّٰه نىڭ (خىش ـ ئەقرىبالارغا) سىلە ـ رەھىم قىلىشتىن ئىبارەت ئەمرىنى بەجا كەلتۈرىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار خىش ـ ئەقرىبالارغا، كەمبەغەللەرگە ۋە موھتاجلارغا سىلە ـ رەھىم قىلىدۇ ۋە ياردەم قىلىدۇ. ياخشىلىققا پۇل ـ مال ۋە كۈچ سەرپ قىلىدۇ. ﴿**اللّٰه دىن قورقىدۇ**﴾ يەنى اللّٰه تائالادىن قورقۇپ ياخشى ئەمەللەرنى قىلىدۇ، يامان ئەمەللەرنى تەرك ئېتىدۇ. بۇ ئەمەللەرنى اللّٰه تائالانىڭ كۆزىتىپ تۇرىدىغانلىقىغا ئىشىنىدۇ، ئاخىرەتتە قاتتىق ھېساب ئېلىنىشتىن قورقىدۇ. شۇڭا اللّٰه تائالا ئۇلارنى بارلىق ئىش ـ ھەرىكەتلىرىدە، تېنچ ھالەتلىرىدە، قىيىنچىلىقتا يولۇققان ۋە پاراۋانلىقتا ئېرىشكەن جىمى ئەھۋاللىرىدا توغرا ۋە تۈز يولدا بولۇشقا بۇيرۇدى.

﴿**پەرۋەردىگارىنىڭ رازىلىقىنى كۆزلەپ (يەتكەن كۈلپەتلەرگە) سەۋر قىلغانلار**﴾ يەنى غالىب ۋە بۈيۈك اللّٰه تائالانىڭ رازىلىقىنى ۋە كاتتا ساۋابىنى كۆزلەپ ھارام ئىشلاردىن ۋە گۇناھلاردىن ئۆزلىرىنى ساقلىغانلار. ﴿**(پەرز) نامازنى ئادا قىلغانلار**﴾ يەنى نامازنىڭ بەلگىلىمىرىگە، ۋاقىتلىرىغا، رۇكۇلىرىغا، سەجدىلىرىگە ۋە نامازدا اللّٰه تائالادىن قورقۇپ تۇرۇشقا رىئايە قىلىپ، شەرىئەتكە ئۇيغۇن ھالدا ناماز ئۆتىگەنلەر.

﴿**بىز رىزىق قىلىپ بەرگەن مال ـ مۈلكتىن (اللّٰه يولىدا) يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا يوسۇندا سەرپ قىلغانلار**﴾ يەنى پۇل ـ مال سەرپ قىلىشقا ۋاجىب بولغان كىشىلەردىن ئاياللارغا، ئۇرۇق ـ تۇغقانلارغا، يات كىشىلەردىن كەمبەغەللەرگە موھتاجلارغا ۋە مىسكىنلەرگە ھېچقانداق ئەھۋالنىڭ چەكلىمىسىگە ئۇچرىماستىن، يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا ھالدا كېچە ـ كۈندۈز پۇل ـ مال سەرپ قىلغانلار.

﴿**ۋە ياخشىلىقى ئارقىلىق يامانلىقنى دەپئى قىلىدىغانلار**﴾ يەنى خۇددى اللّٰه تائالا ﴿ياخشى ئىش بىلەن يامان ئىش باراۋەر بولمايدۇ، ياخشى خىسلەت ئارقىلىق (يامان خىسلەتكە) تاقابىل تۇرغىن، (شۇنداق قىلساڭ) سەن بىلەن ئۆزىنىڭ ئارىسىدا ئاداۋەت بار ئادەم گويا سىرداش دوستۇڭدەك بولۇپ

www.munber.org

قالىدۇ. بۇ خىسلەتكە پەقەت سەۋرچان ئادەملەرلا ئېرىشەلەيدۇ، بۇ خىسلەتكە پەقەت بۈيۈك نېسىۋە ئىگىسىلا ئېرىشەلەيدۇ﴾[1] دېگەندەك يامانلىقنى ياخشىلىق بىلەن قايتۇرىدىغان، ئەگەر بىرەر ئادەمدىن ئەزىيەت يەتسە، ئۇنىڭغا سەۋر قىلىپ چىرايلىقچە ئۆتكۈزۈۋېتىدىغان، ئۇنى كەچۈرىدىغان، ئەپۇ قىلىدىغانلار.

اللە تائالا ئەنە شۇنداق ياخشى سۈپەتلەر بىلەن سۈپەتلەنگەن سائادەتمەنلەرنىڭ ئاخىرەتلىكىنىڭ ياخشى بولىدىغانلىقى بىلەن خەۋەر بەردى. ئاندىن اللە تائالا ئۇلارنىڭ ياخشى ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئۇلار مەڭگۈ تۇرىدىغان جەننەتكە كىرىدۇ، ئۇلارنىڭ ئاتىلىرى، خوتۇنلىرى ۋە ئەۋلادىنىڭ ئىچىدىكى ياخشىلارمۇ جەننەتكە كىرىدۇ﴾** يەنى اللە تائالا ئۇلارنىڭ كۆڭۈللىرىنىڭ خۇرسەن بولۇشى ئۈچۈن، ئۇلارنى ئۆزلىرىنىڭ سۆيۈملۈك كىشىلىرى بولغان ئاتىلىرى، خوتۇنلىرى ۋە ئوغۇللىرىدىن ئىبارەت جەننەتكە كىرىشكە تېگىشلىك بولغان مۆمىنلەر بىلەن جەم قىلىدۇ. اللە تائالا ئۆز پەزلى ۋە مەرھەمىتى بىلەن تۆۋەن دەرىجىگە ئېرىشكەنلەرنىڭ دەرىجىسىنى يۇقىرى دەرىجىگە ئېرىشكەنلەرنىڭ دەرىجىسىگە، ئۇلارنىڭ دەرىجىسىدىن ھېچ نەرسىنى كېمەيتىۋەتمەستىن كۆتۈرىدۇ. ئۇ ھەقتە اللە تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿ئۆزلىرى ئىمان ئېيتقان، ئەۋلادلىرىمۇ ئەگىشىپ ئىمان ئېيتقانلارنىڭ ئەۋلادلىرىنى ئۇلار بىلەن تەڭ دەرىجىدە قىلىمىز﴾[2].

﴿پەرىشتىلەر ئۇلارنى (مۇبارەكلەش ئۈچۈن جەننەتنىڭ) ھەربىر دەرۋازىسىدىن كىرىدۇ. (پەرىشتىلەر ئۇ دۇنيادا) «سەۋرىنى دوست تۇتقانلىقىڭلار ئۈچۈن سىلەرگە ئامانلىق بولسۇن! ئاخىرەتلىكنىڭ ياخشى بولۇشى نېمىدېگەن ئوبدان!» دەيدۇ﴾ يەنى ئۇلار جەننەتكە كىرگەندە ئۇلارنىڭ جەننەتكە كىرگەنلىكىنى، اللە تائالانىڭ يېقىن بەندىلىرىدىن بولغانلىقىنى، كاتتا نېمەتكە، جەننەتتە مەڭگۈ تۇرۇشقا، راستچىللار ۋە ھۆرمەتكە سازاۋەر پەيغەمبەرلەر بىلەن بولۇشقا ئېرىشكەنلىكىنى تەبرىكلەش ئۈچۈن (پەرىشتىلەر ئۇلارنىڭ قېشىغا تەرەپ ـ تەرەپتىن) سالام قىلىپ ۋە ئۇلارنى مۇبارەكلەپ كىرىپ كېلىدۇ.

ئىمام ئەھمەد، ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىغا: «اللە تائالانىڭ مەخلۇقاتلىرىدىن كىمنىڭ جەننەتكە تۇنجى بولۇپ كىرىدىغانلىقىنى بىلەمسىلەر؟» دەيدۇ. ساھابىلار: اللە ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىلگۈچىدۇر، دەيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «اللە نىڭ مەخلۇقاتلىرىدىن جەننەتكە تۇنجى بولۇپ كىرىدىغانلار مۇھاجىرلارنىڭ پېقىرلىرىدۇر. ئۇلارنىڭ كۈچى بىلەن دۈشمەنلەرگە زەربە بېرىلىدۇ ۋە جاپا ـ مۇشەققەتلەرنى يەڭگىلى بولىدۇ. ئۇلار كۆڭۈللىرىدىكى ھاجەتلىرىنى ئورۇنلاشقا ئاجىز كەلگەن ھالەتتە ئۆلۈپ كېتىدۇ. ئاندىن اللە تائالا پەرىشتىلەر جامائەسىدىن ئۆزى خالىغان پەرىشتىلەرگە: ئۇلارنىڭ يېنىغا بېرىپ ئۇلارغا سالام بېرىڭلار، دەيدۇ: پەرىشتىلەر اللە تائالاغا: بىز ئاسمىنىڭدا ئولتۇراقلاشقان ۋە مەخلۇقاتلىرىڭ ئىچىدىن سەن تاللىغان كىشىلەرمىز، بىزنى ئەنە شۇلارنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇلارغا سالام بېرىشكە بۇيرۇمسەن؟ دەيدۇ. اللە تائالا: ئۇلار ھەقىقەتەن ماڭا ئىبادەت قىلغان، ماڭا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمىگەن، ئۇلارنىڭ كۈچى بىلەن دۈشمەنلەرگە زەربە بېرىلگەن ۋە جاپا ـ مۇشەققەتلەرنى يېڭەلىگەن (بەندىلەر) ئىدى. ئۇلار كۆڭۈللىرىدىكى ھاجەتلىرىنى ئورۇنلاشقا ئاجىز كەلگەن ھالەتتە ئۆلۈپ كەتتى، دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن پەرىشتىلەر ئۇلارنىڭ قېشىغا كىرىپ ئۇلارغا سالام بېرىدۇ. **﴿پەرىشتىلەر ئۇ دۇنيادا)**

---

[1] سۈرە فۇسسىلەت 34 — 35 ـ ئايەتلەر.
[2] سۈرە تۇر 21 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

«سەۋرنى دوست تۇتقانلىقىڭلار ئۈچۈن سىلەرگە ئامانلىق بولسۇن! ئاخىرەتلىكنىڭ ياخشى بولۇشى نېمىدېگەن ئوبدان!» دەيدۇ﴾».

* * * * * * *

وَٱلَّذِينَ يَنقُضُونَ عَهۡدَ ٱللَّهِ مِنۢ بَعۡدِ مِيثَٰقِهِۦ وَيَقۡطَعُونَ مَآ أَمَرَ ٱللَّهُ بِهِۦٓ أَن يُوصَلَ وَيُفۡسِدُونَ فِي ٱلۡأَرۡضِ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُمُ ٱللَّعۡنَةُ وَلَهُمۡ سُوٓءُ ٱلدَّارِ ﴿٢٥﴾

الله غا بەرگەن ۋەدىسىنى مۇستەھكەملىگەندىن كېيىن بۇزغانلار، الله نىڭ سىلە ـ رەھىم قىلىشتىن ئىبارەت ئەمرىنى تۇتمىغانلار، يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلغانلار ـ ئەنە شۇلار لەنەتكە دۇچار بولىدۇ ۋە (ئۇلارنىڭ) ئاخىرەتلىكى يامان بولىدۇ﴿25﴾.

لەنەتكە ئۇچرايدىغان ۋە ئاخىرەتلىكى يامان بولىدىغان بەختسىز كىشىلەرنىڭ سۈپەتلىرى توغرىسىدا

مانا بۇ، بەختسىز كىشىلەرنىڭ ھالىدۇر ۋە سۈپەتلىرىدۇر. الله تائالا ئۇلارنىڭ ئاخىرەتتىكى يامان ئاقىۋىتىنى، ئۇلارنىڭ جايىنىڭ مۆمىنلەر ئېرىشكەن جايىنىڭ دەل ئەكسىچە بولىدىغانلىقىنى بايان قىلدى. ئۇلارنىڭ دۇنيادىكى سۈپەتلىرىنى مۆمىنلەرنىڭ سۈپەتلىرىنىڭ دەل ئەكسىچە ئىدى. مۆمىنلەر الله تائالانىڭ ئەھدىسىگە ۋاپا قىلاتتى. الله تائالانىڭ خىش ـ ئەقرىبالىرىغا سىلە ـ رەھىم قىلىشتىن ئىبارەت ئەمرىنى بىجا كەلتۈرەتتى. بەختسىز كىشىلەر بولسا ﴿**الله غا بەرگەن ۋەدىسىنى مۇستەھكەملىگەندىن كېيىن بۇزغانلار، الله نىڭ سىلە ـ رەھىم قىلىشتىن ئىبارەت ئەمرىنى تۇتمىغانلار، يەر يۈزىدە بۇزغۇنچىلىق قىلغانلار**﴾ ئىدى.

بۇھەقتە ئىمام بۇخارى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مۇناپىقنىڭ ئالامىتى ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ. سۆزلىسە يالغان سۆزلەيدۇ. ۋەدە قىلسا ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلىدۇ. ئىشەنچلىك دەپ قارالسا، خىيانەت قىلىدۇ».

ئىمام بۇخارىنىڭ يەنە بىر رىۋايىتىدە: ۋەدە قىلسا ۋەدىسىدە تۇرمايدۇ. جېدەللىشىپ قالسا، ئېغىزىنى بۇزىدۇ، دەپ بايان قىلىنغان. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئەنە شۇلار لەنەتكە دۇچار بولىدۇ**﴾ يەنى الله تائالانىڭ رەھمىتىدىن يىراق قىلىنىدۇ. ﴿**ۋە (ئۇلارنىڭ) ئاخىرەتلىكى يامان بولىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار قاتتىق ئازاب ۋە يامان ئاقىۋەتكە قالىدۇ. ﴿ئۇلارنىڭ بارىدىغان جايى دوزاخ بولىدۇ، (دوزاخ) نېمىدېگەن يامان جاي!﴾[1].

* * * * * * *

ٱللَّهُ يَبۡسُطُ ٱلرِّزۡقَ لِمَن يَشَآءُ وَيَقۡدِرُۚ وَفَرِحُواْ بِٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَمَا ٱلۡحَيَوٰةُ ٱلدُّنۡيَا فِي ٱلۡأٓخِرَةِ إِلَّا مَتَٰعٞ ﴿٢٦﴾

[1] سۈرە رەئد 18 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

اللّٰه (ئۆزىنىڭ ھېكمىتىگە ئاساسەن) خالىغان ئادەمنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلىدۇ ۋە (خالىغان ئادەمنىڭ رىزقىنى) تار قىلىدۇ. (مۇشرىكلار) دۇنيا تىرىكچىلىكىگە خۇش بولۇپ كەتتى، دۇنيا تىرىكچىلىكى ئاخىرەتكە قارىغاندا ئازغىنا نەرسىدۇر﴿26﴾.

رىزىقنىڭ كەڭ ياكى تار بولۇشى اللّٰه تائالانىڭ قولىدا ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ ھېكمىتى ۋە ئادالىتىگە ئاساسەن، خالىغان ئادەمنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلىدىغانلىقىنى ۋە خالىغان ئادەمنىڭ رىزقىنى تار قىلىدىغانلىقىنى بايان قىلىدۇ. ئەنە شۇ كاپىرلار بىخۇتلاشتۇرۇش ۋە مۆھلەت بېرىش يۈزىسىدىن ئۆزلىرىگە بېرىلگەن دۇنيا تىرىكچىلىكىدىن خۇشاللىنىپ كېتىدۇ. اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿(ئۇلار) بىزنىڭ ئۇلارغا مال ـ مۈلۈك ۋە ئەۋلاتلارنى بەرگەنلىكىمىزنى ئۆزلىرىگە تېز ياخشىلىق قىلغانلىق دەپ ئويلامدۇ؟ ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، ئۇلار ئۇقمايدۇ﴾[1] ئاندىن اللّٰه تائالا مۆمىن بەندىلىرىگە ئاخىرەتتە تەييارلاپ قويغان مۇكاپاتقا نىسبەتەن، دۇنيا تىرىكچىلىكىنىڭ ئەرزىمەس نەرسە ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**دۇنيا تىرىكچىلىكى ئاخىرەتكە قارىغاندا ئازغىنا نەرسىدۇر**﴾.

اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، «دۇنيانىڭ مەنپەئىتى ئازدۇر (يەنى دۇنيانىڭ نېمىتى پانىيدۇر)، (اللّٰه دىن) قورققان (ۋە ئۇنىڭ ئەمرىنى تۇتقانلار) ئۈچۈن ئاخىرەت ياخشىدۇر، سىلەرگە قىلچىلىك زۇلۇم قىلىنمايدۇ (يەنى قىلغان ئەمەللىرىڭلارنىڭ ساۋابى كېمەيتىلمەيدۇ)»﴾[2] ﴿سىلەر دۇنيا تىرىكچىلىكىنى ئارتۇق كۆرىسىلەر. ئاخىرەت ياخشىدۇر ۋە باقىيدۇر﴾[3].

ئىمام ئەھمەد پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «دۇنيا، ئاخىرەتكە نىسبەتەن سىلەرنىڭ بىرىڭلار بىر بارمىقىنى دېڭىزغا چىلاپ چىقىرىۋالغانغا ئوخشاشتۇر. ئۇ بارمىقىغا دېڭىز سۈيىنىڭ قانچىلىك يۇققانلىقىغا قاراپ باقسۇن» بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق بايان قىلىنىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككى قۇلىقى تۈۋىدىن كېسىۋېتىلگەن بىر ئۆلۈك ئوغلاقنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ مۇنداق دەيدۇ: «اللّٰه نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، بۇ ئوغلاق ئىگىسىگە نىسبەتەن ئەرزىمەس نەرسە بولغانلىقى ئۈچۈن تاشلىۋېتىلگىنىدەك دۇنيا اللّٰه تائالانىڭ نەزىرىدە ئۇنىڭدىنمۇ ئەرزىمەس نەرسىدۇر».

* * * * * * *

وَيَقُولُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَوۡلَآ أُنزِلَ عَلَيۡهِ ءَايَةٞ مِّن رَّبِّهِۦۚ قُلۡ إِنَّ ٱللَّهَ يُضِلُّ مَن يَشَآءُ وَيَهۡدِيٓ
إِلَيۡهِ مَنۡ أَنَابَ ﴿٢٧﴾ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَتَطۡمَئِنُّ قُلُوبُهُم بِذِكۡرِ ٱللَّهِۗ أَلَا بِذِكۡرِ ٱللَّهِ تَطۡمَئِنُّ ٱلۡقُلُوبُ ﴿٢٨﴾
ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ طُوبَىٰ لَهُمۡ وَحُسۡنُ مَـَٔابٖ ﴿٢٩﴾

---

[1] سۈرە مۆئمىنۇن 55 — 56 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە نىسا 77 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ئەئلا 16 — 17 - ئايەتلەر.

www.munber.org

كۇففارلار: «نېمىشقا ئۇنىڭغا پەرۋەردىگارىدىن (مۇسانىڭ ۋە ئىسانىڭ مۆجىزىسىدەك) بىرەر مۆجىزە كەلمىدى؟» دەيدۇ. (ئى مۇھەممەد!) «(ئىش اﷲ نىڭ ئىلكىدە، مېنىڭ ئىلكىمدە ئەمەس) اﷲ ھەقىقەتەن خالىغان ئادەمنى گۇمراھ قىلىدۇ، تەۋبە قىلغانلارنى ھىدايەت قىلىدۇ» دېگىن﴿27﴾. (تەۋبە قىلغانلار) ئىمان ئېيتقانلار بولۇپ، ئۇلارنىڭ دىللىرى اﷲ نى ياد ئېتىش بىلەن ئارام تاپىدۇ، بىلىڭلاركى، دىللار اﷲ نى ياد ئېتىش بىلەن ئارام تاپىدۇ﴿28﴾. ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار خۇشاللىققا، گۈزەل قارارگاھقا (يەنى جەننەتكە) ئېرىشىدۇ﴿29﴾.

مۇشرىكلارنىڭ مۆجىزە تەلەپ قىلىشى ۋە ئۇنىڭغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا

اﷲ تائالا بۇ ئايەتتە، مۇشرىكلارنىڭ ئېيتقان سۆزلىرىدىن خەۋەر بېرىدۇ: ﴿**«نېمىشقا ئۇنىڭغا پەرۋەردىگارىدىن (مۇسانىڭ ۋە ئىسانىڭ مۆجىزىسىدەك) بىرەر مۆجىزە كەلمىدى؟»**﴾ ئۇلار مۇنداق دېگەن ئىدى: ﴿ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرگە ئوخشاش بىزگە بىرەر مۆجىزە كەلتۈرسۇن» دېيىشتى﴾[1] بۇ مەزمۇندا ئىلگىرى بىر قانچە قېتىم تەپسلىي توختالدۇق. ئۇلارنىڭ تەلىپىنى ئورۇنلاشقا اﷲ تائالا ئەلۋەتتە قادىردۇر.

ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان ھەدىستە مۇنداق بايان قىلىنىدۇ: مۇشرىكلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن سەفا تېغىنى ئالتۇنغا ئايلاندۇرۇپ بېرىشنى ئۆزلىرىگە ئاقىدىغان بىر بۇلاق چىقىرىپ بېرىشىنى، مەككە ئەتراپىدىكى تاغلارنى يۆتكىۋېتىپ، ئۇنىڭ ئورنىنى ئاۋاتلاشقان باغۇ - بوستانلىق قىلىپ بېرىشنى تەلەپ قىلغاندا، اﷲ تائالا پەيغەمبىرىگە: ئى مۇھەممەد! ئەگەر سەن خالىساڭ مەن ئۇلارنىڭ تەلىپىنى ئورۇنلايمەن. ئاندىن ئۇلار ئىمان كەلتۈرمىسە، ئۇلارنى ئەھلى جاھاندىن ھېچكىمنى ئازابلىمىغان ئازاب بىلەن ئازابلايمەن. ئەگەر سەن خالىساڭ ئۇلارغا تەۋبە ۋە رەھمەت دەرۋازىلىرىنى ئاچىمەن، دەپ ۋەھيي قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بەلكى، ئۇلارغا تەۋبە ۋە رەھمەت دەرۋازىلىرىنى ئاچقىن» دېدى.

اﷲ تائالا بۇ ھەقتە پەيغەمبىرىگە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**(ئى مۇھەممەد!) «(ئىش اﷲ نىڭ ئىلكىدە، مېنىڭ ئىلكىمدە ئەمەس) اﷲ ھەقىقەتەن خالىغان ئادەمنى گۇمراھ قىلىدۇ، تەۋبە قىلغانلارنى ھىدايەت قىلىدۇ» دېگىن**﴾ يەنى اﷲ ئۇلارنىڭ تەلىپىگە ئاساسەن پەيغەمبەرنى مۆجىزە بىلەن ئەۋەتسۇن ياكى ئۇلارنىڭ تەلىپىنى ئورۇنلىماي مۆجىزىسىز ئەۋەتسۇن، بەرىبىر ئوخشاشتۇر. اﷲ تائالا خالىغان ئادەمنى گۇمراھ قىلغۇچىدۇر، خالىغان ئادەمنى ھىدايەت قىلغۇچىدۇر. شەك - شۈبھىسىزكى، ھىدايەتكە باشلاش ياكى گۇمراھ قىلىش مۆجىزىنىڭ بولۇش ياكى بولماسلىقىغا باغلىق ئەمەس.

اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿مۆجىزىلەر ۋە ئاگاھلاندۇرغۇچىلارنىڭ (يەنى پەيغەمبەرلەرنىڭ) ئىمان ئېيتمايدىغان قەۋمگە پايدىسى بولمايدۇ﴾[2] ﴿شۈبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭنىڭ لەنىتىگە تېگىشلىك بولغانلار ئىمان ئېيتمايدۇ. ئۇلارغا پۈتۈن مۆجىزىلەركۆرستىلگەن تەقدىردىمۇ، قاتتىق ئازابنى كۆرمىگىچە (ئىمان ئېيتمايدۇ)﴾[3] ﴿بىزئۇلارغا (يەنى كۇففارلارغا) پەرىشتىلەرنى چۈشۈرگەن، ئۆلۈكلەرنى ئۇلار بىلەن سۆزلەشتۈرگەن، بىز ھەممە نەرسىنى ئۇلارنىڭ ئالدىغا يىغىپ بەرگەن (يەنى ئۇلارنىڭ يۇقىرىقى تەلەپلىرىنى ئورۇنلىغان) تەقدىردىمۇ، اﷲ خالىمىغىچە ئۇلار ئىمان ئېيتمايدۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ تولىسى (بۇنى) ئۇقمايدۇ﴾[4].

---

(1) سۈرە ئەنبىيا 5 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(2) سۈرە يۇنۇس 101 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(3) سۈرە يۇنۇس 96 — 97 - ئايەتلەر.
(4) سۈرە ئەنئام 111 - ئايەت.

www.munber.org

﴿(ئى مۇھەممەد!) «(ئىش اﷲ نىڭ ئىلكىدە، مېنىڭ ئىلكىمدە ئەمەس) اﷲ ھەقىقەتەن خالىغان ئادەمنى گۇمراھ قىلىدۇ، تەۋبە قىلغانلارنى ھىدايەت قىلىدۇ» دېگىن﴾ يەنى اﷲ تائالاغا تەۋبە قىلغان، اﷲ تائالا تەرەپكە قايتقان، اﷲ تائالادىن ياردەم تىلىگەن ۋە اﷲ تائالانىڭ ئالدىدا ئۆزىنى تۆۋەن تۇتقان ئادەمنى اﷲ ھىدايەت قىلىدۇ.

اﷲ تائالانى ياد ئېتىش بىلەن مۆمىننىڭ دىلىنىڭ ئارام تاپىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿(تەۋبە قىلغانلار) ئىمان ئېيتقانلار بولۇپ، ئۇلارنىڭ دىللىرى اﷲ نى ياد ئېتىش بىلەن ئارام تاپىدۇ﴾ يەنى ئۇلارنىڭ دىللىرى خاتىرجەم بولىدۇ، اﷲ تەرەپكە مايىل بولىدۇ، اﷲ تائالانى ئەسلىگەن چاغدا راھەتلىنىدۇ. اﷲ تائالانىڭ ئۆز ئىگىسى ۋە ياردەمچىسى ئىكەنلىكىدىن رازى بولىدۇ. شۇڭا اﷲ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿بىلىڭلاركى، دىللار اﷲ نى ياد ئېتىش بىلەن ئارام تاپىدۇ﴾** يەنى دىللارنىڭ اﷲ تائالانى ئەسلەش بىلەن ئارام تاپىدىغانلىقى ھەقىقەتتۇر.

خۇشاللىقنىڭ بايانى توغرىسىدا

﴿ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار خۇشاللىققا، گۈزەل قارارگاھقا (يەنى جەننەتكە) ئېرىشىدۇ﴾ بۇ ئايەتتىكى خۇشاللىق توغرىسىدا تەپسىرشۇناسلار ھەرخىل قاراشلاردا بولغان. ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئابباسنىڭ: ئۇلار خۇشاللىققا ئېرىشىدۇ، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. ئىكرىمە: ئۇلار نېمىدېگەن ياخشى ئاقىۋەتكە ئېرىشىدۇ! دەيدۇ. زەھھاك: ئۇلار نازۇ ـ نېمەتلەرگە ئېرىشىدۇ، دەيدۇ.

ئىبراھىم نەخەئىي ۋە قەتادە: ئۇلار ياخشىلىققا ئېرىشىدۇ، دەيدۇ. بۇ سۆزلەرنىڭ مەنىسى ئاساسەن ئوخشاش بولۇپ، بىر ـ بىرىگە زىت كەلمەيدۇ.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، سەھل ئىبنى سەئىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك ـ شۈبھىسىزكى، جەننەتتە بىر دەرەخ بولۇپ، ئاتلىق كىشى ئۇ دەرەخنىڭ سايىسىدا 100 يىل يۈرسىمۇ ئۇ سايىنى كېسىپ ئۆتۈپ كېتەلمەيدۇ».

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم يەنە بىر رىۋايەتتە ئەبۇسەئىد خۇدرىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك ـ شۈبھىسىزكى، جەننەتتە بىر دەرەخ بولۇپ، تاۋلانغان يۈگرەك (ئۇچقۇر) ئاتلىق كىشى ئۇ دەرەخنىڭ سايىسىدا 100 يىل يۈرسىمۇ ئۇ سايىنى كېسىپ ئۆتۈپ كېتەلمەيدۇ».

ئىمام مۇسلىم، ئەبۇزەردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىس قۇددىسىدا مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: غالىب ۋە بۈيۈك اﷲ مۇنداق دەيدۇ: «ئى بەندىلىرىم! ئەگەر سىلەرنىڭ ئىلگىرى ئۆتكەنلىرىڭلار ۋە كېيىن كېلىدىغانلىرىڭلار، ئىنسانلىرىڭلار ۋە جىنلىرىڭلار بىر تۈزلەڭلىكتە تۇرۇپ مەندىن تىلىسە، ئۇلارنىڭ ھەر بىرىگە تىلىگىنىنى بەرسەممۇ، خۇددى دېڭىزغا سېلىنغان بىر تال يىڭنە سۇدىن ئېلىپ چىقىلغاندا دېڭىزنىڭ سۈيىدىن ھېچنېمىنى كېمەيتەلمىگەندەك مېنىڭ مۈلكۈمدىن ھېچنەرسە كېمىيىپ قالمايدۇ».

ئىبنى ئەبۇھاتەم، خالىد ئىبنى مەئداننىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: شەك ـ شۈبھىسىزكى، جەننەتتە "تۇبا" ناملىق بىر دەرەخ بولۇپ، ئۇنىڭ ئەمچەكلىرى بار. ئۇنى جەننەت ئەھلىنىڭ باللىرى ئېمىدۇ. ئايال كىشىنىڭ بويىدىن ئاجراپ كەتكەن باللار جەننەت ئۆستەڭلىرىدە قىيامەت قايىم بولغىچە ئۇياق ـ بۇياققا ئۈزۈپ يۈرىدۇ. ئاندىن قىيامەت كۈنى 40 ياشلىق ھالەتتە تىرىلدۈرۈلىدۇ.

www.munber.org

* * * * * * *

كَذَٰلِكَ أَرْسَلْنَٰكَ فِىٓ أُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهَآ أُمَمٌ لِّتَتْلُوَا۟ عَلَيْهِمُ ٱلَّذِىٓ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ وَهُمْ
يَكْفُرُونَ بِٱلرَّحْمَٰنِ ۚ قُلْ هُوَ رَبِّى لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ مَتَابِ ﴿٣٠﴾

(ئى مۇھەممەد!) بىز ساڭا ۋەھيى قىلغان كىتابنى ئۇلارغا ئوقۇپ بېرىشىڭ ئۈچۈن، سەندىن ئىلگىرى پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتكەندەك، سېنى شۇنداق بىر ئۈممەتكە ئەۋەتتۇقكى، ئۇنىڭدىن بۇرۇن نۇرغۇن ئۈممەتلەر ئۆتكەن، ھالبۇكى، ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) مەرھەمەتلىك اللہ نى ئىنكار قىلماقتا، (ئى مۇھەممەد! بۇ مۇشرىكلارغا) ئېيتقىنكى، «ئۇ مېنىڭ پەرۋەردىگارىمدۇر، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، ئۇنىڭغا تەۋەككۈل قىلدىم ۋە ئۇنىڭ دەرگاھىغا قايتىمەن» [30].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئەۋەتىشتىكى مەقسەت ئۆزىگە ۋەھيي قىلىنغان قۇرئاننى ئوقۇپ بېرىش ۋە ئۇنىڭغا دەۋەت قىلىش ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللہ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئى مۇھەممەد! ﴿**بىز ساڭا ۋەھيى قىلغان كىتابنى ئۇلارغا ئوقۇپ بېرىشىڭ ئۈچۈن**﴾ يەنى اللہ تائالانىڭ ئەمر - پەرمانلىرىنى ئۇلارغا يەتكۈزۈشۈڭ ئۈچۈن، سېنى بۇ ئۈممەتكە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتۇق. شۇنداقلا، ئىلگىرى ئۆتكەن، اللہ تائالاغا كاپىر بولغان ئۈممەتلەرگىمۇ پەيغەمبەرلەر ئەۋەتكەن ئىدۇق. سەندىن ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەر ھەققەتەن ئىنكار قىلىندى. ساڭا ئۇلاردىن ئالىدىغان ئۈلگە بار. بىز پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغانلارغا قاتتىق ئازاب ئۇقۇبەت چۈشۈردۇق. سېنى ئىنكار قىلغان مۇشرىكلار، ئۇلارغا چۈشكەن ئازابنىڭ ئۆزلىرىگە چۈشۈپ قېلىشىدىن ھەزەر قىلىشى لازىم. چۈنكى، ئۇلارنىڭ سېنى ئىنكار قىلىشى، سەندىن باشقا پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغانلارنىڭ گۇناھىدىن ئېغىردۇر.

اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى مۇھەممەد!) اللہ نامى بىلەن قەسەمكى، سەندىن ئىلگىرى ئۆتكەن ئۈممەتلەرگە ھەققەتەن (پەيغەمبەرلەر) ئەۋەتتۇق، شەيتان ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى ئۆزلىرىگە چىرايلىق كۆرسەتتى، شەيتان بۈگۈن ئۇلارنىڭ ياردەمچىسىدۇر. ئۇلار ئاخىرەتتە قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ﴾[1] ﴿سەندىن بۇرۇن ئۆتكەن پەيغەمبەرلەرمۇ ئىنكار قىلىندى، ئۇلار ئىنكار قىلىنغانلىقىغا ۋە ئۆزلىرىگە يەتكەن ئەزىيەتلەرگە سەۋر قىلدى، ئاخىر ئۇلار بىزنىڭ ياردىمىمىزگە ئېرىشتى، اللہ نىڭ سۆزلىرىنى ھەرقانداق ئادەم ئۆزگەرتەلمەيدۇ، شۈبھىسىزكى، پەيغەمبەرلەرنىڭ قىسسىلىرى ساڭا نازىل بولدى﴾[2] يەنى پەيغەمبەرلىرىمىزگە قانداق ياردەم بەرگەنلىكىمىز، ئۇلارغا ۋە ئۇلارنىڭ ئەگەشكۈچىلىرىگە دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە قانداق ياخشى ئاقىۋەتنى ئاتا قىلغانلىقىمىز ھەققىدىكى خەۋەر ساڭا يېتىپ كەلدى.

﴿**ھالبۇكى، ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) مەرھەمەتلىك اللہ نى ئىنكار قىلماقتا**﴾ قەتادە مۇنداق دەيدۇ: يەنى بىز سېنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن بۇ ئۈممەت مەرھەمەتلىك اللہ تائالانى ئىنكار قىلىپ، ئۇنى ئېتىراپ قىلىشتىن يۈز ئۆرۈدى. چۈنكى ئۇلار اللہ تائالانىڭ "مەرھەمەتلىك ۋە مېھرىبان" دېگەن سۈپىتىنى يامان كۆرەتتى. شۇڭا ئۇلار ھۇدەيبىيەدە سۈلھى بولغان كۈندە كېلىشىمنامىنى "ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە

---

[1] سۈرە نەھل 63 - ئايەت.
[2] سۈرە ئەنئام 34 - ئايەت.

www.munber.org

مېھرىبان اللە نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن“ دەپ يېزىشقا ئۇنىماي: بىز مەرھەمەتلىك ۋە مېھرىبان اللە دېگەننى بىلمەيمىز، دېيىشتى.

ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستىمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش بايان قىلىنغان. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿«اللە دەپ ئاتىساڭلارمۇ بولىدۇ، رەھمان دەپ ئاتىساڭلارمۇ بولىدۇ، قايسىنى ئاتىساڭلار (ھەممىسى ياخشىدۇر). چۈنكى اللە نىڭ نۇرغۇن گۈزەل ئىسىملىرى بار» دېگىن﴾[1].

ئىمام مۇسلىم، ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك - شۈبھىسىزكى، اللە تائالاغا ئەڭ سۆيۈملۈك ئىسىملار ئابدۇللاھ ۋە ئابدۇراھمان دېگەن ئىسىملاردۇر».

﴿(ئى مۇھەممەد! بۇ مۇشرىكلارغا) ئېيتقىنكى، «ئۇ مېنىڭ پەرۋەردىگارىمدۇر، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر﴾ يەنى مانا بۇ سىلەر ئىنكار قىلىۋاتقان اللە دۇر. مەن ئۇنىڭغا ئىشىنىمەن، ئۇنى ئېتىراپ قىلىمەن، ئۇنىڭ پەرۋەردىگار ۋە مەبۇد ئىكەنلىكىنى ئىقرار قىلىمەن. ئۇ مېنىڭ پەرۋەردىگارىمدۇر. ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ مەبۇد بەرھەق يوقتۇر. جىمى ئىشلىرىمدا **﴿ئۇنىڭغا تەۋەككۈل قىلدىم ۋە ئۇنىڭ دەرگاھىغا قايتىمەن»﴾** يەنى اللە تائالادىن باشقا مەن دەرگاھىغا قايتىدىغان ھېچ كىشى يوقتۇر.

* * * * * * *

وَلَوْ أَنَّ قُرْءَانًا سُيِّرَتْ بِهِ ٱلْجِبَالُ أَوْ قُطِّعَتْ بِهِ ٱلْأَرْضُ أَوْ كُلِّمَ بِهِ ٱلْمَوْتَىٰ ۗ بَل لِّلَّهِ ٱلْأَمْرُ جَمِيعًا ۗ
أَفَلَمْ يَاْيْـَٔسِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَن لَّوْ يَشَآءُ ٱللَّهُ لَهَدَى ٱلنَّاسَ جَمِيعًا ۗ وَلَا يَزَالُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ تُصِيبُهُم
بِمَا صَنَعُواْ قَارِعَةٌ أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِّن دَارِهِمْ حَتَّىٰ يَأْتِىَ وَعْدُ ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُخْلِفُ ٱلْمِيعَادَ ﴿٣١﴾

مۇبادا بىرەر قۇرئان (يەنى كىتاب) بولۇپ، ئۇنى (تىلاۋەت قىلىش) بىلەن تاغلار يۆتكىلىدىغان ياكى يەر يېرىلىدىغان ۋە ياكى ئۆلۈكلەر سۆزلەيدىغان بولغان تەقدىردىمۇ (ئۇلار چوقۇم ئىمان ئېيتمايتتى). ھەممە ئىش اللە نىڭ ئىلكىدىدۇر، ئەگەر اللە خالىسا، ئىنسانلارنىڭ ھەممىسىنى جەزمەن ھىدايەت قىلىدىغانلىقىنى مۆمىنلەر بىلمىدىمۇ؟ (مەككە پەتھى قىلىنىپ ئىسلام دىنىنىڭ غەلىبە قىلىشىدىن ئىبارەت) اللە نىڭ ۋەدىسى ئەمەلگە ئاشقانغا قەدەر، كاپىرلار ئۆز قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن ھامان تۈرلۈك بالالارغا دۇچار بولىدۇ، ياكى بالا ئۇلارنىڭ يۇرتىغا يېقىن بىر جايغا چۈشىدۇ، اللە ۋەدىسىگە ئەلۋەتتە خىلاپلىق قىلمايدۇ﴿31﴾.

قۇرئاننىڭ پەزىلىتى ۋە كاپىرلارنىڭ ئۇنى ئىنكار قىلىشى توغرىسىدا

اللە تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا نازىل قىلغان بۇ قۇرئاننى مەدھىيىلەپ، قۇرئاندىن ئىلگىرى نازىل قىلىنغان كىتابلارغا بولغان پەزىلىتىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿مۇبادا بىرەر قۇرئان (يەنى كىتاب) بولۇپ، ئۇنى (تىلاۋەت قىلىش) بىلەن تاغلار يۆتكىلىدىغان﴾** يەنى ئەگەر ئىلگىرى نازىل قىلىنغان كىتابلار ئىچىدە بىرەر كىتاب بولۇپ، ئۇنى تىلاۋەت قىلىش بىلەن تاغلار ئورنىدىن يۆتكىلىدىغان ياكى يەر يېرىلىدىغان ۋە ياكى قەبرىلەردىكى ئۆلۈكلەر سۆزلەيدىغان بولسا، ئەلۋەتتە شۇ سۈپەتلەر بىلەن باشقا

---

(1) سۈرە ئىسرا 110 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

كىتاب سۈپەتلەنمەي بۇ قۇرئان سۈپەتلەنگەن بولاتتى، ياكى بىرىنچى بولۇپ بۇ قۇرئان سۈپەتلەنگەن بولاتتى. چۈنكى بۇ قۇرئان مۆجىزە بولۇپ، بارلىق ئىنسانلار ۋە جىنلار بىرلىشىپ قۇرئاننىڭ ئوخشىشىنى كەلتۈرمەكچى بولغان تەقدىردىمۇ ئۇلار قۇرئاننىڭ ئوخشىشىنى كەلتۈرۈشكە ھەرگىز قادىر بولالمايدۇ. شۇنداق تۇرۇقلۇق ئەنە شۇ مۇشرىكلار قۇرئانغا ئىشەنمەيدۇ ۋە ئۇنى ئىنكار قىلىدۇ.

﴿ھەممە ئىش اللە نىڭ ئىلكىدىدۇر﴾ يەنى ھەممە ئىش ياكى نەرسە غالىب ۋە بۈيۈك اللە تەرەپكە قايتۇرۇلىدۇ. اللە خالىغان نەرسە ۋۇجۇدقا كېلىدۇ، خالىمىغان نەرسە ۋۇجۇدقا كەلمەيدۇ. اللە ئازدۇرغان كىشىنى ھېچ ھىدايەت قىلغۇچى بولمايدۇ. اللە ھىدايەت قىلغان كىشىنى ھېچ ئازدۇرغۇچى بولمايدۇ.

مەزكۇر ئايەتتە ”بىرەر قۇرئان“ دەپ تىلغا ئېلىنىدى. ئىنتايىن ئاز ئەھۋاللاردا قۇرئاننىڭ ئىسمى ئىلگىرى نازىل قىلىنغان كىتابلارغا ئىشلىتىلىدۇ. چۈنكى، قۇرئان ھەممە ساماۋى كىتابلارنىڭ يىغىندىسىدۇر.

ئىمام ئەھمەد، ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «تىلاۋەت قىلىش داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ تىلىغا ئىنتايىن يەڭگىل قىلىندى. ئۇ ئېتىنى ئىگەرلەشكە بۇيرۇۋېتىپ، ئاندىن ئېتى ئىگەرلىنىپ بولۇشتىن بۇرۇن قۇرئاننى (يەنى زەبۇرنى) تىلاۋەت قىلىپ تۈگىتىپ بولاتتى، داۋۇد ئەلەيھىسسالام ئۆز ئەمگىكىدىنلا يەيتتى». بۇ ھەدىسنى بۇخارىمۇ رىۋايەت قىلغان. بۇ ھەدىستىمۇ ئىلگىرى نازىل قىلىنغان كىتاب ”زەبۇر“ ”قۇرئان“ دەپ ئاتالدى.

﴿ئەگەر اللە خالىسا، ئىنسانلارنىڭ ھەممىسىنى جەزمەن ھىدايەت قىلىدىغانلىقىنى مۆمىنلەر بىلمىدىمۇ؟﴾ يەنى پۈتۈن ئىنسانلارنىڭ ئىمان ئېيتىدىغانلىقىنى بىلمىدىمۇ؟ ياكى بۇ ئۇلارغا ئايدىڭلاشمىدىمۇ؟ دىللارغا ۋە ئەقىللەرگە قۇرئاندەك تەسىر قىلىدىغان دەلىل - پاكىت ۋە مۆجىزە يوق. ئەگەر اللە قۇرئاننى بىر تاغقا نازىل قىلسا، چوقۇم سەن ئۇنىڭ اللە دىن قورققانلىقىدىن باش ئەگكەنلىكىنى، يېرىلىپ كەتكەنلىكىنى كۆرەتتىڭ.

ئىمام بۇخارى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھەر بىر پەيغەمبەرگە ئىنسانلار ئىمان ئېيتىدىغان مۆجىزە بېرىلدى. شەك - شۈبھىسىزكى، ماڭا بېرىلگەن مۆجىزە ۋەھيىدۇر. اللە تائالا ئۇنى ماڭا ۋەھيى قىلدى. مەن قىيامەت كۈنى ئەگەشكۈچىلىرى ئەڭ كۆپ پەيغەمبەر بولۇشۇمنى ئۈمىد قىلىمەن». بۇ ھەدىسنىڭ مەنىسى ھەر بىر پەيغەمبەرنىڭ مۆجىزىسى ئۇنىڭ ئۆلۈشى بىلەن ئاخىرلىشىدۇ. بۇ قۇرئان بولسا، مەڭگۈ قالىدىغان دەلىل - پاكىتتۇر. ئۇنىڭ سىرلىرى تۈگەپ قالمايدۇ. ئۇنىڭغا بېرىلگەن رەددىيەمۇ كۆپ بولۇشى بىلەن كونىراپ قالمايدۇ. ئۆلىمالار ئۇنىڭغا تويمايدۇ. ئۇ ھەق بىلەن باتىلنى ئايرىغۇچىدۇر، ئۇ چاقچاق ئەمەستۇر. كىمكى ئۇنى تەرك ئەتسە، اللە ئۇنى ھالاك قىلىدۇ. كىمكى توغرا يولنى ئۇنىڭدىن باشقا نەرسىدىن ئىزدىسە اللە ئۇنى ئازدۇرىدۇ.

﴿ھەممە ئىش اللە نىڭ ئىلكىدىدۇر﴾ ئىبنى ئىسھاق بۇ ئايەت ھەققىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: يەنى پەقەت اللە خالىغان ئىشلا ۋۇجۇدقا كېلىدۇ. خالىمىغان ئىش ۋۇجۇدقا كەلمەيدۇ. ئىبنى جەرىرمۇ مۇشۇنداق تەپسىر قىلغان.

﴿(مەككە پەتھى قىلىنىپ ئىسلام دىنىنىڭ غەلىبە قىلىشىدىن ئىبارەت) اللە نىڭ ۋەدىسى ئەمەلگە ئاشقانغا قەدەر، كاپىرلار ئۆز قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن ھامان تۈرلۈك بالالارغا دۇچار بولىدۇ، ياكى بالا ئۇلارنىڭ يۇرتىغا يېقىن بىر جايغا چۈشىدۇ﴾ يەنى ئۇلار ھەقنى ئىنكار قىلغانلىقى تۈپەيلىدىن دۇنيادا ئۇلار ياكى ئۇلارنىڭ ئەتراپىدىكى كىشىلەرگە ھەمىشە بالالار يېتىپ تۇرىدۇ. مۇنداق بولۇشى ئۇلارنىڭ ۋەز - نەسىھەت ۋە ئىبرەت ئېلىشى ئۈچۈندۇر.

www.munber.org

اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿(ئى مەككە ئاھالىسى!) بىز ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ ئەتراپىڭلاردىكى شەھەرلەرنى ھالاك قىلدۇق، ئۇلارنى (كۇفرىدىن) يانسۇن دەپ ئايەتلەرنى تەكرار بايان قىلدۇق﴾[1] ﴿ئۇلارنىڭ زېمىنىنىڭ ئەتراپىنى (مۇسۇلمانلارغا ئىگەللىتىش بىلەن) قەدەممۇ - قەدەم تارايتىپ بېرىۋاتقانلىقىمىزنى ئۇلارمۇ بىلمەمدۇ؟ (ئەھۋال مۇشۇنداق ئىكەن) ئۇلار غالىب ھېسابلىنامدۇ؟ (مەغلۇپ ھېسابلىنامدۇ؟)﴾[2].

ئەۋفىي، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدۇ: ﴿(**مەككە پەتھى قىلىنىپ ئىسلام دىنىنىڭ غەلىبە قىلىشىدىن ئىبارەت) اللّٰه نىڭ ۋەدىسى ئەمەلگە ئاشقانغا قەدەر، كاپىرلار ئۆز قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن ھامان تۈرلۈك بالالارغا دۇچار بولىدۇ**﴾ يەنى ئۇلارغا ئاسماندىن ئازاب چۈشىدۇ. ﴿**ياكى بالا ئۇلارنىڭ يۇرتىغا يېقىن بىر جايغا چۈشىدۇ**﴾ يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ يۇرتىغا يېقىن بىر جايغا چۈشۈپ ئۇلارغا ئۇرۇش ئاچىدۇ. مۇجاھىد ۋە قەتادە قاتارلىقلارمۇ بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرىنى مۇشۇنداق بايان قىلغان.

ئىكرىمە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ يەنە بىر رىۋايىتىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدۇ: ﴿**بالالارغا دۇچار بولىدۇ**﴾ يەنى مۇسىبەتلەرگە دۇچار بولىدۇ.

﴿**اللّٰه ۋەدىسىگە ئەلۋەتتە خىلاپلىق قىلمايدۇ**﴾ يەنى اللّٰه پەيغەمبەرلىرىگە ۋە ئۇلارغا ئەگەشكەنلەرگە دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ياردەم بېرىش ۋەدىسىنى ھەرگىز بۇزمايدۇ. ﴿اللّٰه نى پەيغەمبەرلىرىگە قىلغان ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلىدۇ دەپ ئويلىمىغىن، اللّٰه ھەقىقەتەن غالىبتۇر، (دوستلىرى ئۈچۈن دۈشمەنلىرىدىن) ئىنتىقام ئالغۇچىدۇر﴾[3].

* * * * * * *

وَلَقَدِ ٱسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ فَأَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ ۖ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٣٢﴾

سەندىن ئىلگىرى ئۆتكەن نۇرغۇن پەيغەمبەرلەر ھەقىقەتەن مەسخىرە قىلىندى. كاپىرلارغا بېرىلىدىغان ئازابنى بىر مۇددەت كېچىكتۈردۈم، ئاندىن ئۇلارنى جازالىدىم، ئۇلارغا بەرگەن جازايىم قانداق ئىكەن؟ ﴿32﴾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تەسەللى بېرىش توغرىسىدا

اللّٰه تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، (ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ ئۇنى ئىنكار قىلغانلىقىغا كۆڭلىنىڭ يېرىم بولماسلىقى ئۈچۈن) تەسەللى بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**سەندىن ئىلگىرى ئۆتكەن نۇرغۇن پەيغەمبەرلەر ھەقىقەتەن مەسخىرە قىلىندى**﴾ يەنى سەن ئۈچۈن ئۇلاردا ئىبلىشقا تېگىشلىك ئۈلگە بار.

﴿**كاپىرلارغا بېرىلىدىغان ئازابنى بىر مۇددەت كېچىكتۈردۈم**﴾ يەنى ئۇلارغا مۆھلەت بېرىپ ئۇلارغا چۈشىدىغان ئازابنى كېچىكتۈردۈم.

﴿**ئاندىن ئۇلارنى جازالىدىم**﴾ يەنى ئۇلارنى قاتتىق جازالىدىم ئۇلارغا بېرىلىدىغان ئازابنى كېچىكتۈرگەنلىكىم ئاندىن ئۇلارنى قاتتىق جازالىغانلىقىم ھەققىدىكى خەۋەر ساڭا يەتكۈزۈلدىمۇ؟

اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿نۇرغۇن شەھەر ئاھالىلىرى زالىم تۇرۇقلۇق، ئۇلارغا مەن مۆھلەت بەردىم (ئۇلار بۇ مۆھلەتكە مەغرۇر بولۇپ كەتتى)، ئاندىن (يەنى ئۇلارغا ئۇزاق مۇددەت مۆھلەت

---

[1] سۈرە ئەھقاف 27 - ئايەت.
[2] سۈرە ئەنبىيا 44 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ئىبراھىم 47 - ئايەت.

www.munber.org

بەرگىنىمدىن كېيىن) ئۇلارنى جازالىدىم، ئاخىر قايتىدىغان جاي مېنىڭ دەرگاھىمدۇر (يەنى ئاخىر ھەممىسى ماڭا كېلىدۇ)﴾[1].

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك - شۈبھىسىزكى، الله زالىمغا ئەلۋەتتە مۆھلەت بېرىدۇ ئۇنى تۇتقان چاغدا ھەرگىز بوش قويۇۋەتمەيدۇ». ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئايەتنى ئوقۇدى: ﴿پەرۋەردىگارىڭ زالىم يۇرتلار (ئاھالىسى) نى ھالاك قىلسا، ئەنە شۇنداق ھالاك قىلىدۇ، الله نىڭ ئازابى ھەقىقەتەن تولىمۇ قاتتىقتۇر﴾[2].

* * * * * * *

أَفَمَنْ هُوَ قَآئِمٌ عَلَىٰ كُلِّ نَفْسٍۭ بِمَا كَسَبَتْ ۗ وَجَعَلُوا۟ لِلَّهِ شُرَكَآءَ قُلْ سَمُّوهُمْ ۚ أَمْ تُنَبِّـُٔونَهُۥ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِى ٱلْأَرْضِ أَم بِظَـٰهِرٍ مِّنَ ٱلْقَوْلِ ۗ بَلْ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مَكْرُهُمْ وَصُدُّوا۟ عَنِ ٱلسَّبِيلِ ۗ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾

ھەر بىر كىشىنىڭ قىلغان ئەمەلىنى كۆزىتىپ تۇرغۇچى الله (بۇتلارغا ئوخشامدۇ؟) ئۇلار بۇتلارنى الله غا شېرىك قىلدى. ئۇلارغا: «بۇتلارنىڭ ناملىرىنى ئاتاپ بېقىڭلار، يەر يۈزىدە الله بىلمەيدىغان نەرسىلەر باردەك، سىلەر ئۇلارنى الله غا ئېيتىپ بېرەمسىلەر؟ ياكى قۇرۇق گۇمان بىلەن (ئۇلارنى الله نىڭ شېرىكلىرى دەۋاتامسىلەر؟)» دېگىن. بەلكى كاپىرلارغا ئۇلارنىڭ كۇفرى چىرايلىق كۆرسىتىلدى، ئۇلار توغرا يولدىن مەنئى قىلىندى. الله گۇمراھ قىلغان ئادەمگە ھېچقانداق ھىدايەت قىلغۇچى بولمايدۇ﴿33﴾.

الله بىلەن مۇشرىكلارنىڭ ئىلاھلىرىنىڭ ئارىسىدا ھېچقانداق شېرىكچىلىكنىڭ يوقلۇقى توغرىسىدا

﴿ھەر بىر كىشىنىڭ قىلغان ئەمەلىنى كۆزىتىپ تۇرغۇچى الله (بۇتلارغا ئوخشامدۇ؟)﴾ الله نەپەس ئالغۇچى ھەر بىر جان ئىگىسىنى كۆزىتىپ تۇرغۇچىدۇر، ئەمەللىرىنى بىلىپ ۋە نازارەت قىلىپ تۇرغۇچىدۇر، الله تائالا ئەمەل قىلغۇچىلارنىڭ ياخشى - يامان ئەمەللىرىنىڭ ھەممىسىنى بىلىپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭغا ھېچ نەرسە مەخپىي قالمايدۇ.

﴿سەن قايسى ھالەتتە بولمىغىن، قۇرئاندىن قايسى نەرسىنى ئوقۇمىغىن، سىلەر قايسى بىر ئىشنى قىلماڭلار، ئۇنىڭ بىلەن بولۇۋاتقان ۋاقتىڭلاردا ھامان بىز سىلەرنى كۆزىتىپ تۇرىمىز﴾[3] ﴿(دەرەختىن) تۆكۈلگەن ياپراقتىن الله بىلمەيدىغان بىرەرسىمۇ يوق﴾[4] ﴿يەر يۈزىدىكى ھايۋانلارنىڭ ھەممىسىگە رىزىق بېرىشنى الله (مەرھەمەت يۈزىسىدىن) ئۈستىگە ئالغان، الله ئۇلارنىڭ تۇرار جايىنى ۋە (ئۆلگەندىن كېيىن) كۆمۈلىدىغان جايىنى بىلىدۇ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى روشەن كىتابقا (يەنى لەۋھۇلمەھپۇزغا) يېزىلغاندۇر﴾[5]
﴿سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردىن يوشۇرۇن سۆز قىلغان، ئاشكارا سۆز قىلغان، كېچىسى يوشۇرۇنغان، كۈندۈزى ئاشكارا يۈرگەنلەرنىڭ ھەممىسى (الله ئۈچۈن ئېيتقاندا) ئوخشاشتۇر (يەنى الله ھەممىنى بىلىپ

[1] سۈرە ھەج 48 - ئايەت.
[2] سۈرە ھۇد 102 - ئايەت.
[3] سۈرە يۇنۇس 61 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە ئەنئام 59 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[5] سۈرە ھۇد 6 - ئايەت.

www.munber.org

تۇرىدۇ)﴾[1] ﴿ئەگەر سەن ئاشكارا سۆزلىسەڭ (ياكى يوشۇرۇن سۆزلىسەڭ، اللّٰه نىڭ نەزىرىدە ئوخشاشتۇر)، چۈنكى ئۇ سىرنى ۋە ئۇنىڭدىنمۇ مەخپىيرەك ئىشلارنى بىلىپ تۇرىدۇ﴾[2] ﴿سىلەر قەيەردە بولساڭلار، اللّٰه سىلەر بىلەن بىرگە، اللّٰه قىلىۋاتقان ئىشىڭلارنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر﴾[3].

ئەنە شۇ اللّٰه مۇشرىكلار چوقۇنىۋاتقان، ھېچ نەرسىنى ئاڭلىمايدىغان، كۆرمەيدىغان، چۈشەنمەيدىغان، ئۆزلىرىگە ۋە چوقۇنغۇچىلىرىغا ھېچ مەنپەئەت يەتكۈزۈشكە ئىگە بولمىغان، ئۆزلىرىگە ۋە چوقۇنغۇچىلىرىغا يەتكەن زىياننى كۆتۈرۈۋېتەلمەيدىغان بۇتلار بىلەن ئوخشاشمۇ؟ **﴿ئۇلار بۇتلارنى اللّٰه غا شېرىك قىلدى﴾** يەنى ئۇلار اللّٰه تائالاغا شېرىك كەلتۈرۈپ بۇتلارغا چوقۇندى.

﴿ئۇلارغا: «بۇتلارنىڭ نامىلىرىنى ئاتاپ بېقىڭلار﴾ يەنى بىزگە ئۇلارنى بىلدۈرۈڭلار، ئۇلارنىڭ ھەقىقىي قىياپىتىنى ئېچىپ بېرىڭلار تاكى ئۇلار تونۇلسۇن. شەك - شۈبھىسىزكى، ئۇلارنىڭ ھېچ ھەقىقىتى يوق. **﴿يەر يۈزىدە اللّٰه بىلمەيدىغان نەرسىلەر بارمۇكى، سىلەر ئۇلارنى اللّٰه غا ئېيتىپ بېرەمسىلەر؟﴾** يەنى يەر يۈزىدە بۇتنىڭ ھېچقانداق ھەقىقىتى يوق. ئەگەر ئۇنىڭ ھەقىقىتى بولىدىغان بولسا، اللّٰه ئۇنى ئەلۋەتتە بىلگەن بولاتتى. چۈنكى، اللّٰه تائالاغا ھېچ نەرسە مەخپىي ئەمەس.

﴿ياكى قۇرۇق گۇمان بىلەن (ئۇلارنى اللّٰه نىڭ شېرىكلىرى دەۋاتامسىلەر؟)» دېگىن﴾ يەنى سىلەر ئۆز گۇمانىڭلار بويىچە بۇتلار مەنپەئەت يەتكۈزەلەيدۇ ۋە زىيان كەلتۈرەلەيدۇ دەپ ئويلاپ ئۇلارغا چوقۇنامسىلەر؟ ۋە ئۇلارنى ئىلاھلار دەپ ئاتامسىلەر؟ ﴿بۇ بۇتلار پەقەت سىلەر ۋە ئاتا - بوۋاڭلار ئاتىۋالغان قۇرۇق نامىلاردىنلا ئىبارەت، اللّٰه بۇنى ئىسپاتلايدىغان ھېچ بىر دەلىل - پاكىت چۈشۈرگىنى يوق، ئۇلارغا پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن شەك - شۈبھىسىز ھىدايەت (يەنى پەيغەمبەر ۋە قۇرئان) كەلگەن تۇرۇقلۇق، ئۇلار پەقەت گۇمانغىلا ۋە نەپسلىرىنىڭ خاھىشىغىلا ئەگىشىدۇ﴾[4].

﴿بەلكى كاپىرلارغا ئۇلارنىڭ كۇفرى چىرايلىق كۆرسىتىلدى﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ئازغۇنلۇقى ۋە ئۇلارنىڭ ئازغۇنلۇقتا كېچە - كۈندۈز دەۋەت قىلىشى ئۇلارغا چىرايلىق كۆرسىتىلدى. اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارغا بىز (شەيتانلاردىن) دوستلارنى مۇسەللەت قىلدۇق﴾[5].

﴿ئۇلار توغرا يولدىن مەنئى قىلىندى﴾ يەنى ئۇلارنىڭ كۇفرى ۋە ئازغۇنلۇقى ئۆزلىرىگە توغرىدەك چىرايلىق كۆرسىتىلىشى بىلەن ئۇلار اللّٰه تائالانىڭ يولىدىن مەنئى قىلىندى. شۇڭا اللّٰه تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿اللّٰه گۇمراھ قىلغان ئادەمگە ھېچقانداق ھىدايەت قىلغۇچى بولمايدۇ﴾**.

اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿اللّٰه بىركىمنىڭ گۇمراھلىقىنى ئىرادە قىلىدىكەن، ئۇنىڭ ئۈچۈن اللّٰه غا قارشى قولۇڭدىن ھېچ ئىش كەلمەيدۇ (يەنى ھېچ ئادەم ئۇنىڭدىن گۇمراھلىقنى دەپئى قىلىشقا قادىر بولالمايدۇ)﴾[6] ﴿سەن ئۇلارنىڭ ھىدايەت تېپىشىغا ھېرىس بولساڭمۇ، اللّٰه ئۆزى گۇمراھ قىلغان كىشىنى ھىدايەت قىلمايدۇ، ئۇلارنى (اللّٰه نىڭ ئازابىدىن قۇتۇلدۇرىدىغان) ھېچقانداق مەدەتكار يوق﴾[7].

* * * * * * *

---

[1] سۈرە رەئد 10 - ئايەت.
[2] سۈر تاھا 7 - ئايەت.
[3] سۈرە ھەدىد 4 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە نەجم 23 - ئايەت.
[5] سۈرە فۇسسىلەت 25 - ئايەت.
[6] سۈرە مائىدە 41 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[7] سۈرە نەھل 37 - ئايەت.

www.munber.org

لَّهُمۡ عَذَابٞ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَاۖ وَلَعَذَابُ ٱلۡأٓخِرَةِ أَشَقُّۖ وَمَا لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ مِن وَاقٖ ﴿٣٤﴾ ۞ مَّثَلُ
ٱلۡجَنَّةِ ٱلَّتِي وُعِدَ ٱلۡمُتَّقُونَۖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُۖ أُكُلُهَا دَآئِمٞ وَظِلُّهَاۚ تِلۡكَ عُقۡبَى ٱلَّذِينَ
ٱتَّقَواْۖ وَّعُقۡبَى ٱلۡكَٰفِرِينَ ٱلنَّارُ ﴿٣٥﴾

ئۇلار بۇ دۇنيادا ئازابقا دۇچار بولىدۇ، ئاخىرەتنىڭ ئازابى تېخىمۇ قاتتىق بولىدۇ. ئۇلارنى اللہ نىڭ ئازابىدىن ساقلىغۇچى بولمايدۇ﴿34﴾. تەقۋادارلارغا ۋەدە قىلىنغان جەننەتنىڭ سۈپىتى شۇكى، ئۇنىڭ ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ تۇرىدۇ، ئۇنىڭ مېۋىلىرى تۈگىمەيدۇ، ھەمىشە سايە چۈشۈپ تۇرىدۇ، ئەنە شۇ تەقۋادارلارنىڭ ئاقىۋەت بارىدىغان جايىدۇر؛ كاپىرلارنىڭ ئاقىۋەت بارىدىغان جايى دوزاختۇر﴿35﴾.

كاپىرلارغا بېرىلىدىغان جازانىڭ ۋە تەقۋادارلارغا بېرىلىدىغان مۇكاپاتنىڭ بايانى توغرىسىدا

اللہ تائالا مۇشرىكلارنىڭ كۇپۇرلۇق قىلغانلىقى ۋە اللہ تائالاغا شېرىك كەلتۈرگەنلىكىدىن ئىبارەت ئەھۋالىدىن خەۋەر بەرگەندىن كېيىن، كاپىرلارغا بېرىلىدىغان جازانى ۋە تەقۋادارلارغا بېرىلىدىغان مۇكاپاتنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلار بۇ دۇنيادا ئازابقا دۇچار بولىدۇ**﴾ يەنى مۆمىنلەرنىڭ قوللىرى بىلەن ئۆلتۈرۈلىدۇ ۋە ئەسىر ئېلىنىدۇ.

﴿**ئاخىرەتنىڭ ئازابى تېخىمۇ قاتتىق بولىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار ئاخىرەتتە بۇ دۇنيادا تارتقان خارلىقىدىن نەچچە ھەسسە قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ. ئىمام مۇسلىم ئاخىرەت ئازابىنىڭ قاتتىق ئىكەنلىكى ھەققىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر - بىرىگە لەنەت ئېيتىشقۇچىلارغا مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك - شۈبھىسىزكى، دۇنيانىڭ ئازابى ئاخىرەتنىڭ ئازابىغا قارىغاندا بەك يەڭگىلدۇر».

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېيتقانىدەك دۇنيانىڭ ئازابى مەلۇم مۇددەت ئىچىدە تۈگەيدۇ. بىراق ئاخىرەت ئازابى ئوت ۋە كويزا - كىشەنلەردىن ئىبارەت بولۇپ، بۇ ئوتنىڭ ھارارىتى دۇنيا ئوتىنىڭ ھارارىتىگە نىسبەتەن 70 ھەسسە ئارتۇقتۇر. بۇ كويزا - كىشەنلەرنىڭ ئېغىرلىقى ۋە قاتتىقلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىن ئەمەس.

اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿شۇ كۈندە ھەر ئەھەدى (اللہ غا ئاسىيلىق قىلغانلارنى) اللہ جازالىغانىدەك جازالىمايدۇ. ھەمدە ھېچ ئەھەدى اللہ باغلىغانىدەك باغلىمايدۇ﴾[1] ﴿ياق، ئۇلار قىيامەتنى ئىنكار قىلدى، قىيامەتنى ئىنكار قىلغانلارغا بىز دوزاخنى تەييارلىدۇق. دوزاخ ئۇلارنى يىراقتىن كۆرگەن چاغدا،ئۇلار دوزاخنىڭ غەزەپتىن قايىنىغان ۋە (ئېشەككتەك) ھاڭرىغان ئاۋازنى ئاڭلايدۇ. ئۇلار زەنجىر بىلەن باغلانغان ھالدا دوزاخنىڭ تار يېرىگە تاشلانغان چاغدا، بۇ يەردە ئۇلار (ئۆزلىرىنىڭ) ئۆلۈمىنى تىلەيدۇ. (ئۇلارغا) بۈگۈن سىلەر بىر ئۆلۈمنى ئەمەس، تالاي ئۆلۈملەرنى تىلەڭلار (دېيىلىدۇ). ئۇلارغا ئېيتقىنكى، «شۇ (دوزاخ) ياخشىمۇ يا تەقۋادارلارغا ۋەدە قىلىنغان، (كىرگەن كىشى) مەڭگۈ قالىدىغان جەننەتتە ياخشىمۇ؟» جەننەت تەقۋادارلارغا بېرىلگەن مۇكاپاتتۇر ۋە ئۇلارنىڭ ئاخىرى بارىدىغان جايىدۇر﴾[2].

﴿**تەقۋادارلارغا ۋەدە قىلىنغان جەننەتنىڭ سۈپىتى شۇكى، ئۇنىڭ ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ تۇرىدۇ**﴾ يەنى جەننەتنىڭ ئۆستەڭلىرى جەننەتنىڭ ھەممە ئەتراپىغا، جەننەت ئەھلى قانداق ۋە قەيەرگە خالىسا شۇ يەرگە قاراپ ئاقىدۇ.

---

[1] سۈرە فەجر 25 — 26 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە فۇرقان 11 — 15 - ئايەتلەر.

www.munber.org

اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿تەقۋادارلارغا ۋەدە قىلىنغان جەننەتنىڭ سۈپىتى شۇكى، ئۇ يەردە رەڭگى ئۆزگەرمىگەن سۇدىن ئۆستەڭلار، تەمى ئۆزگەرمىگەن سۈتتىن ئۆستەڭلار، ئىچكۈچىلەرگە لەززەت بېغىشلايدىغان مەيدىن ئۆستەڭلار ۋە ساپ ھەسەلدىن ئۆستەڭلار بولىدۇ، ئۇلارغا جەننەتتە بەھرىمەن بولىدىغان تۈرلۈك مېۋىلەر بولىدۇ ۋە پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن مەغپىرەت بولىدۇ﴾[1].

﴿ئۇنىڭ مېۋىلىرى تۈگىمەيدۇ، ھەمىشە سايە چۈشۈپ تۇرىدۇ﴾ يەنى جەننەتتىكى مېۋىلەر، يېمەك - ئىچمەكلەر ئۈزۈلۈپ قالمايدۇ ۋە تۈگەپ قالمايدۇ.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلغان (كۈن تۇتۇلۇش نامىزى ئوقۇلغان ئەھۋال بايان قىلىنغان) ھەدىستە ساھابىلار: ئى اﷲ نىڭ پەيغەمبىرى! بىز سېنىڭ بۇ ئورنىڭدا تۇرۇپ (ئىمام تۇرىدىغان ئورۇن كۆزدە تۇتۇلغان) بىر نەرسە ئالغاندەك قىلغانلىقىڭنى، ئاندىن ئارقاڭغا داجىغانلىقىڭنى كۆردۇق، دېيىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەن ھەقىقەتەن جەننەتنى كۆردۈم، ئاندىن ئۇنىڭدىن بىر ساپاق ئۈزۈمنى ئالماقچى بولدۇم، ئەگەر مەن ئۇنى ئالغان بولسام، ئەلۋەتتە سىلەر ئۇنىڭدىن قىيامەت كۈنىگىچە يەيتتىڭلار» دېدى.

ئىمام مۇسلىم، جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «جەننەت ئەھلى جەننەتتە يەيدۇ، ئىچىدۇ. مىشقىرمايدۇ، چوڭ - كىچىك تەرەت قىلمايدۇ، ئۇلارنىڭ ئىستېمال قىلغان يېمەك - ئىچمىكى ئىپار، ئەنبەرنىڭ پۇرىقىغا ئوخشاش پۇراقتا ئايلىنىپ كېتىدۇ. ئۇلارغا خۇددى نەپەس ئېلىش ئىلھام قىلىنغاندەك، اﷲ تائالاغا تەسبىھ ئېيتىش ۋە ئۇنى ئۇلۇغلاش ئۇلارغا ئىلھام قىلىنىپ تۇرىدۇ».

ئىمام ئەھمەد ۋە نەسەئى، سۇمامە ئىبنى ئۇقبەدىن زەيد ئىبنى ئەرقەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەھلى كىتابتىن بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: ئى مۇھەممەد! سېنىڭ ئېيتىشىڭچە جەننەت ئەھلى يەيدىكەن ۋە ئىچىدىكەن - ھە! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەئە، شۇنداق. مۇھەممەدنىڭ جېنى ئىلكىدە بولغان زات اﷲ نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، جەننەتتە بىر ئادەمگە چوقۇم يۈز ئادەمنىڭ يەپ - ئىچىش، جىما قىلىش شەھۋەت كۈچى بېرىلىدۇ» دېدى. ئۇ ئادەم: يېگەن ۋە ئىچكەن ئادەمنىڭ چوڭ - كىچىك تەرىتى بولىدۇ. لېكىن جەننەتتە ئەزىيەت يەتكۈزىدىغان نەرسە يوق تۇرسا؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «جەننەت ئەھلىنىڭ چوڭ - كىچىك تەرىتى تەردۇر. ئۇلارنىڭ بەدەنلىرىدىن ئىپار، ئەنبەرنىڭ پۇرىقىغا ئوخشاش تەر چىقىپ تۇرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ قورسىقى تارتىلىدۇ» دېدى.

مەزكۇر ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە اﷲ تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿تۈگىمەيدىغان ۋە چەكلەنمەيدىغان مېۋىلەردىن﴾[2] ﴿جەننەتتىكى (دەرەخلەرنىڭ) سايىلىرى ئۇلارغا يېقىندۇر، جەننەتنىڭ مېۋىلىرىنى ئۈزۈش ئۇلارغا ئاسان قىلىنىدۇ﴾[3] شۇنداقلا جەننەتنىڭ سايىسى تۈگەپ قالمايدۇ ۋە مەڭگۈ يوقالمايدۇ. اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارنى ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەرگە كىرگۈزىمىز، ئۇلار جەننەتلەردە مەڭگۈ قالىدۇ. ئۇ يەردە ئۇلارغا پاك جۈپتىلەر بولىدۇ، ئۇلارنى جەننەتنىڭ مەڭگۈلۈك سايىسىغا داخىل قىلىمىز﴾[4].

---

(1) سۈرە مۇھەممەد 15 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(2) سۈرە ۋاقىئە 32 — 33 - ئايەت.
(3) سۈرە ئىنسان 14 - ئايەت.
(4) سۈرە نىسا 57 - ئايەت.

www.munber.org

اﷲ تائالا ئىنسانلارنى جەننەتكە قىزىقتۇرۇش ۋە دوزاختىن قورقۇتۇش ئۈچۈن كۆپىنچە ھاللاردا جەننەت بىلەن دوزاخنىڭ سۈپىتىنى بىر ئورۇندا بايان قىلىدۇ. شۇڭا اﷲ تائالا بۇ ئايەتتىمۇ جەننەتنىڭ سۈپىتىنى بايان قىلغاندىن كېيىن مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئەنە شۇ تەقۋادارلارنىڭ ئاقىۋەت بارىدىغان جايىدۇر؛ كاپىرلارنىڭ ئاقىۋەت بارىدىغان جايى دوزاختۇر**﴾. اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئەھلى دوزاخ بىلەن ئەھلى جەننەت (قىيامەت كۈنى) باراۋەر بولمايدۇ، ئەھلى جەننەت بولسا مەقسەتكە ئېرىشكۈچىلەردۇر﴾[1].

* * * * * * *

وَٱلَّذِينَ ءَاتَيۡنَٰهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ يَفۡرَحُونَ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيۡكَۖ وَمِنَ ٱلۡأَحۡزَابِ مَن يُنكِرُ بَعۡضَهُۥۚ قُلۡ إِنَّمَآ أُمِرۡتُ أَنۡ أَعۡبُدَ ٱللَّهَ وَلَآ أُشۡرِكَ بِهِۦٓۚ إِلَيۡهِ أَدۡعُواْ وَإِلَيۡهِ مَـَٔابِ ﴿٣٦﴾ وَكَذَٰلِكَ أَنزَلۡنَٰهُ حُكۡمًا عَرَبِيّٗاۚ وَلَئِنِ ٱتَّبَعۡتَ أَهۡوَآءَهُم بَعۡدَمَا جَآءَكَ مِنَ ٱلۡعِلۡمِ مَا لَكَ مِنَ ٱللَّهِ مِن وَلِيّٖ وَلَا وَاقٖ ﴿٣٧﴾

(ئى مۇھەممەد!) بىز كىتاب (يەنى تەۋرات ۋە ئىنجىل) نازىل قىلغانلار (يەنى ئابدۇللاھ ئىبن سالام ۋە نەجاشىغا ئوخشاشلار) ساڭا نازىل قىلىنغان (قۇرئان) دىن شادلىنىدۇ. (ساڭا قارشى) ئىتتىپاق تۈزگەنلەرنىڭ ئارىسىدا (ھەقلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ گەدەنكەشلىكتىن) قۇرئاننىڭ بەزى (جايلىرىنى) ئىنكار قىلىدىغانلارمۇ بار. (ئى مۇھەممەد!) «مەن پەقەت (يالغۇز) اﷲ غىلا ئىبادەت قىلىشقا، اﷲ غا (ھېچ نەرسىنى) شېرىك كەلتۈرمەسلىككە بۇيرۇلدۇم، (ئىنسانلارنى) اﷲ غا ئىبادەت قىلىشقىلا دەۋەت قىلىمەن، اﷲ نىڭلا دەرگاھىغا قايتىمەن» دېگىن﴿36﴾. شۇنىڭدەك (يەنى ئۆتكەنكى پەيغەمبەرلەرگە ئۆز تىلىدا كىتاب نازىل قىلغىنىمىزدەك)، قۇرئاننى ئەرەب تىلىدا (كىشىلەر ئارىسىدا چىقىرىشقا) ھۆكۈم قىلىپ نازىل قىلدۇق، سەن ئىلىمگە ئىگە بولۇپ تۇرۇپ، ئۇلارنىڭ (يەنى ئەھلى كىتابنىڭ) نەپسى خاھىشلىرىغا ئەگىشىپ كېتىدىغان بولساڭ، ساڭا ھېچقانداق ياردەم بەرگۈچى ۋە سېنى اﷲ نىڭ ئازابىدىن ساقلىغۇچى بولمايدۇ﴿37﴾.

ئەھلى كىتابتىن راستچىل بولغان كىشىلەرنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا نازىل قىلىنغان قۇرئاندىن خۇشاللىنىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**(ئى مۇھەممەد!) بىز كىتاب (يەنى تەۋرات ۋە ئىنجىل) نازىل قىلغانلار (يەنى ئابدۇللاھ ئىبن سالام ۋە نەجاشىغا ئوخشاشلار) ساڭا نازىل قىلىنغان (قۇرئان) دىن شادلىنىدۇ**﴾ يەنى ئۆزلىرىگە نازىل قىلىنغان كىتابنىڭ تەلىپى بويىچە ئەمەل قىلىدىغانلار ئۆزلىرىنىڭ كىتابلىرىدا قۇرئاننىڭ راستلىقىغا دەلىل - پاكىتلار بولغانلىقى ۋە قۇرئان بىلەن خۇش - بېشارەت بېرىلگەنلىكى ئۈچۈن قۇرئاننىڭ نازىل بولۇشىدىن خۇشاللىنىدۇ.

اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿بىز ئاتا قىلغان كىتابنى تېگىشلىك رەۋىشتە ئوقۇيدىغانلار بار، ئەنە شۇلار ئۇنىڭغا ئىشىنىدۇ. كىملەركى كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) ئىنكار قىلىدىكەن، ئۇلار زىيان تارتقۇچىلاردۇر﴾[2] «قۇرئانغا ئىشىنگەنلەر ياكى ئىشەنمىگەنلەر (مەيلى، چۈنكى ئىشىنىشىڭلار ئۇنىڭغا كامالەت، ئىشەنمەسلىكىڭلار ئۇنىڭغا نوقسان ئېلىپ كەلمەيدۇ)» دېگىن. شۈبھىسىزكى، قۇرئان نازىل

---

[1] سۈرە ھەشر 20 - ئايەت.

[2] سۈرە بەقەرە 121 - ئايەت.

www.munber.org

بولۇشتىن ئىلگىرى كىتاب بېرىلگەنلەر قۇرئاننى ئاڭلىغان چاغلىرىدا (تەسىرلىنىپ) دەرھال سەجدىگە بارىدۇ. ئۇلار: «پەرۋەردىگارىمىز پاكتۇر، پەرۋەردىگارىمىزنىڭ ۋەدىسى چوقۇم ئورۇنلىنىدۇ» دەيدۇ﴾[1] يەنى ئەگەر اللە تائالا بىزگە بىزنىڭ كىتابلىرىمىزدا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىشنى ۋەدە قىلغان بولسا، اللە تائالانىڭ ۋەدىسى ھەقىقەتەن ھەق ۋە راستتۇر. ئۇ چوقۇم ئەمەلگە ئاشىدۇ ۋە بارلىققا كېلىدۇ. اللە تائالا پاكتۇر، ئۇنىڭ ۋەدىسى نېمىدېگەن راست ھە! جىمى ھەمدۇسانالار يالغۇز اللە تائالاغا مەنسۇپتۇر.

﴿ئۇلار يىغلىغان ھالدا سەجدە قىلىشقا يىقىلىدۇ (قۇرئاننى ئاڭلاش بىلەن ئۇلار اللە غا) تېخىمۇ تەزەررۇ قىلىدۇ﴾[2] **﴿(ساڭا قارشى) ئىتتىپاق تۈزگەنلەرنىڭ ئارىسىدا (ھەقلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ گەدەنكەشلىكتىن) قۇرئاننىڭ بەزى (جايلىرىنى) ئىنكار قىلىدىغانلارمۇ بار﴾** يەنى ئىتتىپاقداشلارنىڭ بەزىلىرى ساڭا نازىل قىلىنغان قۇرئاننى ئىنكار قىلدى.

مۇجاھىد مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئىتتىپاق تۈزگەنلەر﴾** يەنى يەھۇدىي ۋە ناسارالارنىڭ **﴿ئارىسىدا (ھەقلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ گەدەنكەشلىكتىن) قۇرئاننىڭ بەزى (جايلىرىنى) ئىنكار قىلىدىغانلارمۇ بار﴾** يەنى ساڭا كەلگەن ھەقنىڭ بەزىلىرىنى ئىنكار قىلىدىغانلار بار. قەتادە ۋە ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد قاتارلىقلارمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش تەپسىر قىلغان.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەھلى كىتاب ئارىسىدا ھەقىقەتەن اللە غا ئىمان كەلتۈرىدىغان، سىلەرگە نازىل بولغان كىتابقا (يەنى قۇرئانغا)﴾[3].

﴿(ئى مۇھەممەد!) «مەن پەقەت (يالغۇز) اللە غىلا ئىبادەت قىلىشقا، اللە غا (ھېچ نەرسىنى) شېرىك كەلتۈرمەسلىككە بۇيرۇلدۇم﴾ يەنى خۇددى مەندىن ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەر ھېچ شېرىكى يوق يالغۇز اللە تائالاغا ئىبادەت قىلىشقا ئەۋەتىلگىنىدەك مەنمۇ شۇنداق قىلىشقا ئەۋەتىلدىم. **﴿(ئىنسانلارنى) اللە غا ئىبادەت قىلىشقىلا دەۋەت قىلىمەن، اللە نىڭلا دەرگاھىغا قايتىمەن» دېگىن﴾** يەنى مېنىڭ ۋەزىپەم اللە تائالانىڭ يولىغا چاقىرىشتۇر، مېنىڭ بارار ۋە قايتار جايىم اللە تائالانىڭ دەرگاھىدۇر.

﴿شۇنىڭدەك (يەنى ئۆتكەنكى پەيغەمبەرلەرگە ئۆز تىلىدا كىتاب نازىل قىلغىنىمىزدەك)، قۇرئاننى ئەرەب تىلىدا (كىشىلەر ئارىسىدا چىقىرىشقا) ھۆكۈم قىلىپ نازىل قىلدۇق﴾ يەنى سەندىن ئىلگىرى پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتىپ، ئۇلارغا ئاسماندىن كىتابلارنى نازىل قىلغىنىمىزدەك، ساڭا قۇرئاننى ئەرەب تىلىدا، كىشىلەر ئارىسىدا ھۆكۈم چىقىرىدىغان قىلىپ نازىل قىلدۇق. قۇرئان بىلەن سېنى شەرەپكە ئىگە قىلدۇق. ﴿ئۇنىڭغا ئالدىدىنمۇ، ئارقىسىدىنمۇ (يەنى ھېچقايسى تەرىپىدىن) باتىل يۈزلەنمەيدۇ، ئۇ ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى، مەدھىيىگە لايىق اللە تەرىپىدىن نازىل قىلىنغاندۇر﴾[4] دەپ سۈپەتلەنگەن بۇ روشەن ۋە ئوچۇق بايان قىلىنغان كىتاب (قۇرئان) بىلەن سېنى سەندىن باشقا پەيغەمبەرلەردىن ئارتۇق قىلدۇق.

﴿سەن ئىلىمگە ئىگە بولۇپ تۇرۇپ، ئۇلارنىڭ (يەنى ئەھلى كىتابنىڭ) نەپسى خاھىشلىرىغا ئەگىشىپ كېتىدىغان بولساڭ، ساڭا ھېچقانداق ياردەم بەرگۈچى ۋە سېنى اللە نىڭ ئازابىدىن ساقلىغۇچى بولمايدۇ﴾ بۇ ئايەت، ئىلىم ئىگىلىرىنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن يولغا كىرىپ بولغاندىن كېيىن ئازغۇنلارنىڭ يولىغا ئەگىشىپ كېتىشىدىن قاتتىق قورقىتىدۇ.

---

[1] سۈرە ئىسرا 107 — 108 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە ئىسرا 109 - ئايەت.
[3] سۈرە ئال ئىمران 199 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە فۇسسىلەت 42 - ئايەت.

www.munber.org

* * * * * * *

وَلَقَدۡ أَرۡسَلۡنَا رُسُلٗا مِّن قَبۡلِكَ وَجَعَلۡنَا لَهُمۡ أَزۡوَٰجٗا وَذُرِّيَّةٗۚ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَن يَأۡتِيَ بِـَٔايَةٍ إِلَّا بِإِذۡنِ ٱللَّهِۗ لِكُلِّ أَجَلٖ كِتَابٞ ﴿٣٨﴾ يَمۡحُواْ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ وَيُثۡبِتُۖ وَعِندَهُۥٓ أُمُّ ٱلۡكِتَٰبِ ﴿٣٩﴾

بىز سەندىن ئىلگىرى ھەقىقەتەن نۇرغۇن پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتتۇق، ئۇلارغا خوتۇنلار ۋە باللار بەردۇق، ھەرقانداق پەيغەمبەر اللہ نىڭ ئىزنىسىز مۆجىزە كەلتۈرەلمەيدۇ، ھەربىر ۋاقىتنىڭ (ئۆزىگە مۇناسىپ) ھۆكمى بولىدۇ﴿38﴾. اللہ (ئەھكاملاردىن) خالىغىنىنى بىكار قىلىدۇ، خالىغىنىنى ئۆز جايىدا قالدۇرىدۇ. لەۋھۇلمەھپۇز اللہ نىڭ دەرگاھىدىدۇر﴿39﴾.

پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىنسانلاردىن بولىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللہ تائالا بۇ ئايەتتە، مۇنداق دەيدۇ: ئى مۇھەممەد! سېنى ئىنسانلارنىڭ ئىچىدىن پەيغەمبەر قىلغىنىمىزدەك، سەندىن بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىمۇ ئىنسانلارنىڭ ئىچىدىن پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتۇق. ئۇلار تائام يەيدۇ، بازارلاردا ماڭىدۇ، خوتۇن ئالىدۇ ۋە بالا ـ چاقىلىق بولىدۇ. بىز ئۇلارغا ئاياللارنى ۋە باللارنى بەردۇق.

اللہ تائالا پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەڭ ئۇلۇغى ۋە ئاخىرقىسى بولغان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دەيدۇ: ﴿سەن (ئۇ مۇشرىكلارغا): «مەن سىلەرگە ئوخشاش ئىنسانمەن، ماڭا، ئىلاھىڭلار بىر ئىلاھتۇر، دەپ ۋەھيى قىلىنىدۇ﴾[1].

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مەن بەزىدە روزا تۇتىمەن ۋە بەزىدە تۇتمايمەن، (كېچىدە) تۇرۇپ ناماز ئوقۇيمەن، ھەم ئۇخلايمەن. گۆش يەيمەن ۋە خوتۇن ئالىمەن. كىمكى مېنىڭ سۈننىتىمدىن يۈز ئۆرۈيدىكەن، ئۇ مېنىڭ ئۈممىتىمدىن ئەمەس».

اللہ تائالانىڭ ئىزنىسىز ھەرقانداق پەيغەمبەرنىڭ مۆجىزە كەلتۈرەلمەيدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿ھەرقانداق پەيغەمبەر اللہ نىڭ ئىزنىسىز مۆجىزە كەلتۈرەلمەيدۇ﴾ يەنى ھەرقانداق پەيغەمبەر پەقەت اللہ تائالا مۆجىزە كەلتۈرۈشكە ئىزنى بەرگەن چاغدىلا، ئاندىن مۆجىزە كەلتۈرەلەيدۇ. اللہ تائالا ئىزنى بەرمىسە ھەرگىزمۇ مۆجىزە كەلتۈرەلمەيدۇ. مۆجىزە كەلتۈرۈش خالىغان نەرسىنى قىلىدىغان ۋە ئىرادە قىلغان نەرسىگە ھۆكۈم قىلىدىغان ئۇلۇغ ۋە كاتتا اللہ تائالاغىلا خاستۇر.

﴿ھەر بىر ۋاقىتنىڭ (ئۆزىگە مۇناسىپ) ھۆكمى بولىدۇ﴾ يەنى ھەممە نەرسىنىڭ مۇددىتى بېكىتىلگەن كىتاب بار ۋە ھەممە نەرسە اللہ تائالانىڭ دەرگاھىدا ئۆلچەملىكتۇر. اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىلمەمسەنكى، اللہ ئاسمان، زېمىندىكى شەيئىلەرنى بىلىپ تۇرىدۇ، بۇ ھەقىقەتەن لەۋھۇلمەھپۇزدا (يېزىلغان)، بۇ (يەنى بىلىش) ھەقىقەتەن اللہ غا ئاسان﴾[2].

---

[1] سۈرە فۇسسىلەت 6 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ھەج 70 ـ ئايەت.

www.munber.org

قۇرئاندىكى ھۆكۈملەرنى ئەمەلدىن قالدۇرۇش ياكى ئۆزپېتى قالدۇرۇش توغرىسىدا

﴿الله (ئەھكاملاردىن) خالىغىنىنى بىكار قىلىدۇ، خالىغىنىنى ئۆز جايىدا قالدۇرىدۇ﴾ يەنى الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا نازىل قىلغان قۇرئان بىلەن ئىلگىرىكى كىتابلارنىڭ ھۆكۈملىرىنىڭ ھەممىسىنى ئەمەلدىن قالدۇردى.

مۇجاھىد بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: الله تائالا ھايات ياشاش ۋە ئۆلۈش، بەختلىك ياكى بەختسىز بولۇش قاتارلىق ھۆكۈملەرنى ئۆزگەرتمەيدۇ، دېدى. مەنسۇر مۇنداق دەيدۇ: مەن مۇجاھىدتىن بىزنىڭ بىرىمىزنىڭ: ئى الله! مېنىڭ ئىسمىم بەختلىكلەر ئىچىدە بولسا، ئۇنى ئۆز پېتى قالدۇرغىن. ئەگەر ئىسمىم بەختسىزلەرنىڭ ئىچىدە بولسا، ئۇنى ئۆچۈرۈۋېتىپ ئىسمىمنى بەختلىكلەرنىڭ ئىچىدە قىلغىن، دەپ دۇئا قىلغانلىقىنى ئاڭلىدىڭمۇ؟ دەپ سورىدىم. مۇجاھىد: بۇ ياخشى دۇئادۇر، دېدى. شۇنىڭدىن بىر يىل ياكى ئۇنىڭدىن كۆپرەك ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن مەن مۇجاھىد بىلەن ئۇچرىشىپ قېلىپ ئۇنىڭدىن ئاشۇ دۇئا توغرۇلۇق يەنە سورىدۇم. مۇجاھىد: ﴿بىز قۇرئاننى ھەقىقەتەن مۇبارەك كېچىدە (يەنى شەبىقەدرى كېچىسىدە) نازىل قىلدۇق...﴾[1] دېگەن ئايەتتىن ئىككى ئايەت ئوقۇپ، الله تائالا شەبىقەدرى كېچىسىدە شۇ يىل ئىچىدىكى بېرىلىدىغان رىزىق ۋە كېلىدىغان مۇسىبەتنى ھۆكۈم قىلىدۇ. ئاندىن الله تائالا خالىغان نەرسىنى ئىلگىرى سۈرۈپ، خالىغان نەرسىنى كېچىكتۈرىدۇ. ئەمما بەختلىكلەرنىڭ ۋە بەختسىزلەرنىڭ ھۆكمى ئۆزگەرمەيدۇ، دېدى.

ئىبنى جەرىر، ئەئمەشتىن شەقىق ئىبنى سەلەمەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەبۇۋائىل بۇ دۇئانى ھەقىقەتەن كۆپ قىلاتتى: ئى الله! ئەگەر بىزنى بەختسىزلەرنىڭ قاتارىغا يېزىۋەتكەن بولساڭ ئۇنى ئۆچۈرۈپ بىزنى بەختلىكلەر قاتارىغا يېزىپ قويغىن. ئەگەر بىزنى بەختلىكلەر قاتارىغا يازغان بولساڭ، ئۇنى ئۆز پېتى قالدۇرغىن. ھەقىقەتەن سەن خالىغان نەرسىنى ئۆچۈرىسەن ۋە خالىغان نەرسىنى ئۆز پېتى قالدۇرىسەن. (ھەممە نەرسىلەر يېزىلىدىغان) لەۋھىلمەھپۇز سېنىڭ دەرگاھىڭدىدۇر». ئىبنى جەرىر ئۆمەر ئىبنى خەتتاب ۋە ئىبنى مەسئۇدنىڭمۇ بۇنىڭغا ئوخشاش دۇئانى قىلىدىغانلىقىنى رىۋايەت قىلدى.

بۇنىڭ مەنىسى شۇنى بىلدۈرىدىكى ھەقىقەتەن تەقدىرلەردىن الله تائالا خالىغان نەرسىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ، خالىغىنىنى ئۆزپېتى قالدۇرىدۇ. بۇنىڭغا ئىمام ئەھمەد سەۋباندىن رىۋايەت قىلغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ھەقىقەتەن بىر ئادەمنىڭ گۇناھقا پاتقان سەۋەبى بىلەن رىزىقتىن مەھرۇم قىلىنىدۇ. ئۇنىڭ تەقدىرىنى پەقەت دۇئالا قايتۇرالايدۇ ۋە ئۇنىڭ ئۆمرىنى پەقەت ياخشىلىقلا زىيادە قىلىدۇ» دېگەن بۇ ھەدىسى ماس كېلىدۇ. بۇ ھەدىسنى نەسەئى ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلدى.

ئىمام مۇسلىمنىڭ ھەدىسىدە: «ھەقىقەتەن سىلە - رەھىم قىلىش ئۆمۈرنى ئۇزارتىدۇ» دېگەن سۆز رىۋايەت قىلىنغان. يەنە بىر ھەدىستە: «ھەقىقەتەن دۇئا بىلەن تەقدىر ئاسمان زېمىننىڭ ئارىسىدا بىر بىرىگە تاقابىل تۇرىدۇ» دەپ رىۋايەت قىلىنغان.

ئەۋفي، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: **﴿الله (ئەھكاملاردىن) خالىغىنىنى بىكار قىلىدۇ، خالىغىنىنى ئۆز جايىدا قالدۇرىدۇ. لەۋھۇلمەھپۇز الله نىڭ دەرگاھىدىدۇر﴾** دېگەن ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئادەم مەلۇم ۋاقىت الله تائالاغا ئىتائەت قىلىپ ياخشى ئەمەل قىلىدۇ. ئاندىن ئۇ الله تائالاغا ئاسىي بولۇشقا قايتىپ ئازغۇنلۇق ئۈستىدە ئۆلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا ئۇ

---

[1] سۈرە دۇخان 3 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئادەمنى بەختلىكلەر قاتارىدىن ئۆچۈرۈۋېتىدۇ. يەنە بىر ئادەم اللە تائالاغا ئاسىيلىق قىلىپ يامان ئەمەل قىلىدۇ. بۇ ئادەم ئۆلۈپ كېتىشتىن بۇرۇن ھىدايەت تېپىپ اللە تائالاغا ئىتائەت قىلغان ھالدا ئۆلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئادەمنى اللە تائالا بەختلىكلەر قاتارىدىن قىلىدۇ.

سەئىد ئىبنى جۇبەير: بۇئايەتنىڭ مەنىسى ﴿اللە خالىغان كىشىگە مەغپىرەت قىلىدۇ، خالىغان كىشىگە ئازاب قىلىدۇ. اللە ھەممە نەرسىگە قادىردۇر﴾[1] دېگەن ئايەتنىڭ مەنىسىگە ئوخشايدۇ، دېدى.

* * * * * * *

وَإِن مَّا نُرِيَنَّكَ بَعۡضَ ٱلَّذِى نَعِدُهُمۡ أَوۡ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِنَّمَا عَلَيۡكَ ٱلۡبَلَٰغُ وَعَلَيۡنَا ٱلۡحِسَابُ ﴿٤٠﴾
أَوَلَمۡ يَرَوۡاْ أَنَّا نَأۡتِى ٱلۡأَرۡضَ نَنقُصُهَا مِنۡ أَطۡرَافِهَاۚ وَٱللَّهُ يَحۡكُمُ لَا مُعَقِّبَ لِحُكۡمِهِۦۚ وَهُوَ سَرِيعُ ٱلۡحِسَابِ ﴿٤١﴾

ئۇلارغا بىز ۋەدە قىلغان ئازابنىڭ بەزىسىنى ساڭا كۆرسەتسەكمۇ (يەنى سېنىڭ ھايات ۋاقتىڭدا نازىل قىلساقمۇ) ياكى سېنى (مۇشرىكلارغا ئازاب كېلىشتىن بۇرۇن) قەبزى روھ قىلساقمۇ، سېنىڭ مەسئۇلىيىتىڭ پەقەت تەبلىغ قىلىشتۇر. بىزنىڭ مەسئۇلىيىتىمىز ھېساب ئېلىشتۇر﴿40﴾. ئۇلارنىڭ يېرىنى چۆرىسىدىن تارايتىپ بېرىۋاتقانلىقىمىز (يەنى كۇففارلارنىڭ زېمىنىنى قەدەممۇقەدەم پەتھى قىلىپ، ئىسلام يۇرتىغا قوشۇۋاتقانلىقىمىز) نى ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) كۆرمەيۋاتامدۇ؟ اللە (خالىغانچە) ھۆكۈم قىلىدۇ، اللە نىڭ ھۆكمىگە ھېچ كىشى قارشى تۇرالمايدۇ. اللە تېز ھېساب ئالغۇچىدۇر﴿41﴾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەسئۇلىيىتى پەقەت يەتكۈزۈش ئىكەنلىكى، اللە تائالانىڭ ھېساب ئالغۇچى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللە تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئۇلارغا بىز ۋەدە قىلغان ئازابنىڭ بەزىسىنى ساڭا كۆرسەتسەكمۇ (يەنى سېنىڭ ھايات ۋاقتىڭدا نازىل قىلساقمۇ) ياكى سېنى (مۇشرىكلارغا ئازاب كېلىشتىن بۇرۇن) قەبزى روھ قىلساقمۇ﴾** يەنى ئى مۇھەممەد! بىز سېنىڭ دۈشمەنلىرىڭگە ۋەدە قىلغان خارلىق ۋە قاتتىق ئازابنىڭ بىر قىسمىنى دۇنيادا كۆرسەتسەكمۇ ياكى ئاشۇ ئازاب دۈشمەنلىرىڭگە كېلىشتىن بۇرۇن سېنى ۋاپات تاپتۇرساقمۇ، **﴿سېنىڭ مەسئۇلىيىتىڭ پەقەت تەبلىغ قىلىشتۇر﴾** يەنى بىز سېنى پەيغەمبەرلىكنى يەتكۈزۈش ئۈچۈن پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتۇق. سەن بۇيرۇلغان پەيغەمبەرلىكنى يەتكۈزدۈڭ.

﴿بىزنىڭ مەسئۇلىيىتىمىز ھېساب ئېلىشتۇر﴾ يەنى ئۇلاردىن ھېساب ئېلىش ۋە ئۇلارنى جازالاش بىزنىڭ ئىشىمىزدۇر. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سەن (ئۇلارغا) ۋەز - نەسىھەت قىلغىن، سەن پەقەت (ئۇلارغا) ۋەز - نەسىھەت قىلغۇچىسەن. سەن ئۇلارغا مۇسەللەت (يەنى ئۇلارنى ئىمانغا مەجبۇرلىغۇچى) ئەمەسسەن. لېكىن كىمكى (ۋەز - نەسىھەتتىن) يۈز ئۆرۈپ (اللە نى) ئىنكار قىلىدىكەن. اللە ئۇنى قاتتىق ئازابلايدۇ. ئۇلار (ئۆلگەندىن كېيىن) ھەقىقەتەن بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتىدۇ. ئاندىن ئۇلاردىن ھېساب ئېلىشقا بىز مەسئۇلمىز﴾[2].

﴿ئۇلارنىڭ يېرىنى چۆرىسىدىن تارايتىپ بېرىۋاتقانلىقىمىز (يەنى كۇففارلارنىڭ زېمىنىنى قەدەممۇقەدەم پەتھى قىلىپ، ئىسلام يۇرتىغا قوشۇۋاتقانلىقىمىز) نى ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار)

---

[1] سۈرە بەقەرە 284 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە غاشىيە 21 — 26 - ئايەتلەر.

www.munber.org

كۆرمەيۋاتامدۇ؟﴾ ئىبنى ئابباس بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ئۇلار ھەقىقەتەن بىزنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا بىر زېمىندىن كېيىن يەنە بىر زېمىننى پەتھى قىلىپ بېرىۋاتقانلىقىمىزنى كۆرمەمدۇ؟

ھەسەن ۋە زەھھاك مۇنداق دەيدۇ: مانا بۇ مۇسۇلمانلارنىڭ مۇشرىكلارنىڭ ئۈستىدىن غەلىبە قىلىشىنى كۆرسىتىدۇ. اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى مەككە ئاھالىسى!) بىز ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ ئەتراپىڭلاردىكى شەھەرلەرنى ھالاك قىلدۇق﴾[1].

* * * * * * *

وَقَدْ مَكَرَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَلِلَّهِ ٱلْمَكْرُ جَمِيعًا ۖ يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ ۗ وَسَيَعْلَمُ ٱلْكُفَّـٰرُ لِمَنْ عُقْبَى ٱلدَّارِ ﴿٤٢﴾

ئۇلار (يەنى قۇرەيش كاپىرلىرى) دىن ئىلگىرى ئۆتكەنلەرمۇ (پەيغەمبەرلىرىگە) ھىيلە - مىكىر ئىشلەتكەن ئىدى. (ئۇلارنىڭ ھىيلە - مىكرىنى بەربات قىلىدىغان) يوشۇرۇن تەدبىرلەرنىڭ ھەممىسى اللہ نىڭ ئىلكىدىدۇر. اللہ ھەر بىر كىشىنىڭ قىلىۋاتقان (ياخشى - يامان) ئەمەللىرىنى بىلىپ تۇرىدۇ، كاپىرلار (ئاۋازىنى كۆرگەندە) كىمنىڭ ئاخىرەتلىكى ياخشى بولغانلىقىنى بىلىدۇ﴿42﴾.

كاپىرلارنىڭ ھىيلە - مىكرى ۋە مۆمىنلەرنىڭ نىجاتلىقىقا ئېرىششى توغرىسىدا

﴿ئۇلار (يەنى قۇرەيش كاپىرلىرى) دىن ئىلگىرى ئۆتكەنلەرمۇ (پەيغەمبەرلىرىگە) ھىيلە - مىكىر ئىشلەتكەن ئىدى﴾ يەنى قۇرەيش كاپىرلىرىدىن ئىلگىرى ئۆتكەنلەرمۇ پەيغەمبەرلەرگە ھىيلە - مىكىر ئىشلىتىپ پەيغەمبەرلىرىنى يۇرتلىرىدىن چىقىرىۋەتمەكچى بولدى. شۇنىڭ بىلەن اللہ تائالا ئۇلارغا چارە قوللىنىپ، مۆمىنلەرگە، تەقۋادارلارغا ياخشى ئاقىۋەت ئاتا قىلدى.

اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار (سالىھقا قارشى) سۇيىقەست پىلانلىدى. ئۇلارنى (ئۇلارنىڭ ھالاك بولۇشىنى تېزلىتىش ئۈچۈن) سۇيىقەستى ئۈچۈن تۇيۇقسىز جازالىدۇق. ئۇلارنىڭ سۇيىقەستىنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولغانلىقىغا قارىغىنكى، ئۇلارنى ۋە ئۇلارنىڭ قەۋمىنى پۈتۈنلەي ھالاك قىلدۇق. ئۇلار زۇلۇم قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن، ئەنە ئۇلارنىڭ ئۆيلىرى (ئادەمزاتتىن) خالىي بولۇپ قالدى. اللہ نىڭ (قۇدرىتىنى) بىلىدىغان قەۋم ئۈچۈن بۇنىڭدا (چوڭ) ئىبرەت بار﴾[2].

﴿اللہ ھەربىر كىشىنىڭ قىلىۋاتقان (ياخشى - يامان) ئەمەللىرىنى بىلىپ تۇرىدۇ﴾ يەنى اللہ تائالا يوشۇرۇن سىرلارنىڭ ھەممىسىنى جەزمەن بىلگۈچىدۇر. ھەر بىر كىشىنىڭ قىلغان ئەمەللىرىگە قارىتا مۇكاپات ۋە جازا بەرگۈچىدۇر.

﴿كاپىرلار (ئاۋازىنى كۆرگەندە) كىمنىڭ ئاخىرەتلىكى ياخشى بولغانلىقىنى بىلىدۇ﴾ ھالاكەت ياكى ياخشى ئاقىۋەت كىملەرگە بولىدۇ؟ ئۇ كاپىرلار ئۈچۈن بولامدۇ ياكى پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى ئۈچۈنمۇ؟ ھەرگىزمۇ ئۇنداق ئەمەس، بەلكى ياخشى ئاقىۋەت دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى ئۈچۈن بولىدۇ. بارلىق ھەمدۇسانا ۋە ياخشىلىق اللہ تائالاغا خاستۇر.

* * * * * * *

وَيَقُولُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَسْتَ مُرْسَلًا ۚ قُلْ كَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدًۢا بَيْنِى وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِندَهُۥ عِلْمُ ٱلْكِتَـٰبِ ﴿٤٣﴾

---

[1] سۈرە ئەھقاف 27 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە نەمل 50 — 52 - ئايەتلەر.

www.munber.org

(ئى مۇھەممەد!) مەككە كۇففارلىرى: «سەن پەيغەمبەر ئەمەسسەن» دەيدۇ، ئېيتقىنكى، «راستلىقىمغا سىلەر بىلەن مېنىڭ ئوتتۇرامدا اﷲ نىڭ گۇۋاھلىقى ۋە اﷲ نىڭ كىتابىنى بىلىدىغانلار (يەنى ئەھلى كىتاب ئۆلىمالىرىدىن ئىمان ئېيتقانلار) نىڭ گۇۋاھلىقى يېتەرلىكتۇر»﴿43﴾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىگە كىتاب (تەۋرات ۋە ئىنجىل) نى بىلىدىغان كىشلەرنىڭ گۇۋاھلىقىنىڭ يېتەرلىك ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اﷲ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئەنە شۇ كاپىرلار سېنى ئىنكار قىلىپ: **﴿«سەن پەيغەمبەر ئەمەسسەن»﴾** دەيدۇ يەنى سېنى اﷲ پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتمىدى، دەيدۇ.

﴿ئېيتقىنكى، «راستلىقىمغا سىلەر بىلەن مېنىڭ ئوتتۇرامدا اﷲ نىڭ گۇۋاھلىقى﴾ يەنى اﷲ تائالا ماڭا يېتەرلىكتۇر. اﷲ تائالا ماڭا ۋە سىلەرگە گۇۋاھچىدۇر. اﷲ تائالا مېنىڭ پەيغەمبەرلىكىنى يەتكۈزگەنلىكىمگە گۇۋاھلىق بېرىدۇ، ئى ئىنكار قىلغۇچىلار! سىلەرنىڭ بوھتان چاپلىغانلىقىڭلارغىمۇ گۇۋاھلىق بېرىدۇ.

﴿ۋە اﷲ نىڭ كىتابىنى بىلىدىغانلار (يەنى ئەھلى كىتاب ئۆلىمالىرىدىن ئىمان ئېيتقانلار) نىڭ گۇۋاھلىقى يېتەرلىكتۇر﴾ مۇجاھىد: بۇ ئايەت ئابدۇللاھ ئىبنى سالام ھەققىدە چۈشكەن، دېدى. بۇ سۆز دەلىلسىزدۇر. چۈنكى بۇ ئايەت مەككىدە چۈشكەن بولۇپ، ئابدۇللاھ ئىبنى سالام بولسا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە كەلگەن دەسلەپكى مەزگىلدە ئىمان ئېيتقان. بۇ توغرىسىدىكى كۈچگە ئىگە سۆز، ئەۋفي، ئىبنى ئاbباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلغان سۆزدۇر. ئىبنى ئابباس: ئۇلار يەھۇدىي ۋە خرىستىئانلاردۇر، دېدى. قەتادە ئابدۇللاھ ئىبنى سالام، سالمان ۋە تەمىمدارى قاتارلىقلار ئۇلاردىندۇر، دېدى.

ئەڭ توغرىسى بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ئومۇمىي بولۇپ ئىلگىرى چۈشۈرۈلگەن كىتابلاردا پەيغەمبەرلەرنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ھەققىدە بەرگەن خۇش - بېشارەتلىرىنى ۋە ئۇنىڭ سۈپەتلىرىنى بىلىدىغان ئەھلى كىتاب ئۆلىمالىرىنىڭ ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: **﴿بىزگە بۇ دۇنيادا ۋە ئاخىرەتتە تېگىشلىك ياخشىلىق قىلغىن، بىز ھەقىقەتەن ساڭا تەۋبە قىلدۇق» دېدى. اﷲ ئېيتتى: «ئازابىم بىلەن (بەندىلىرىمدىن) خالىغان كىشىنى ئازابلايمەن، مېنىڭ رەھمىتىم مەخلۇقاتنىڭ ھەممىسىگە ئورتاقتۇر. رەھمىتىمنى (كۇفرىدىن ۋە گۇناھتىن) ساقلانغۇچىلارغا، (ماللىرىنىڭ) زاكىتىنى بېرىدىغانلارغا ۋە بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزگە ئىمان ئېيتىدىغانلارغا تېگىشلىك قىلىمەن». ئۇلار ئەلچىگە - ئۇممىي پەيغەمبەرگە (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) ئەگىشىدۇ، ئۇلار ئۆز ئىلكىدىكى تەۋرات، ئىنجىللاردا ئۇنىڭ (سۈپىتىنىڭ) يېزىلغانلىقىنى كۆرىدۇ﴾**[1] **﴿(ئابدۇللاھ ئىبن سالام ۋە ئۇنىڭ ئىمان ئېيتقان ھەمراھلىرىغا ئوخشاش) بەنى ئىسرائىل ئۆلىمالىرىنىڭ قۇرئاننى بىلىشى مۇشرىكلارغا (قۇرئاننىڭ توغرىلىقىنى كۆرسىتىدىغان) دەلىل بولمامدۇ؟﴾**[2] بەنى ئىسرائىل ئۆلىمالىرىدىن ئۆزىگە چۈشۈرۈلگەن كىتابلاردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈپەتلىرىنى بىلىدىغانلىقى ھەققىدە خەۋەر بېرىلگەن (بۇنىڭغا ئوخشاش) ئايەتلەر باردۇر.

مەرھەمەتلىك اﷲ تائالانىڭ پەزلى بىلەن سۈرە رەئدنىڭ تەپسىرى تۈگىدى.

---

[1] سۈرە ئەئراف 156— 157 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە شۇئەرا 197 - ئايەت.

www.munber.org

مەككىدە نازىل بولغان | سۈرە ئىبراھىم | 52 ئايەت

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

الٓر ۚ كِتَٰبٌ أَنزَلْنَٰهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ ٱلنَّاسَ مِنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَىٰ صِرَٰطِ
ٱلْعَزِيزِ ٱلْحَمِيدِ ﴿١﴾ ٱللَّهِ ٱلَّذِى لَهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۗ وَوَيْلٌ لِّلْكَٰفِرِينَ مِنْ عَذَابٍ
شَدِيدٍ ﴿٢﴾ ٱلَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا عَلَى ٱلْءَاخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ وَيَبْغُونَهَا
عِوَجًا ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ فِى ضَلَٰلٍۭ بَعِيدٍ ﴿٣﴾

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھ نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

ئەلىف، لام، را. (بۇ قۇرئان شۇنداق) كىتابتۇركى، (ئى مۇھەممەد!) ئۇنى ساڭا كىشىلەرنى پەرۋەردىگارىنىڭ ئىزنى بىلەن قاراڭغۇلۇقتىن (يەنى كۇفرىدىن) يورۇقلۇققا (يەنى ئىمانغا) چىقىرىشىڭ ئۈچۈن، غالىب، (ھەممە تىللاردا) مەدھىيىلەنگەن ئاللاھ نىڭ يولىغا (باشلىشىڭ ئۈچۈن) نازىل قىلدۇق[1]. *ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھەممە نەرسە ئاللاھ نىڭ مۈلكىدۇر، قاتتىق ئازابتىن كاپىرلارغا ۋاي!*[2]. *ئۇلار بۇ دۇنيانى ئاخىرەتتىن ئارتۇق كۆرىدۇ (كىشىلەرنى) ئاللاھ نىڭ يولىدىن (يەنى ئىسلام دىنىدىن) توسىدۇ، ئاللاھ نىڭ يولىنىڭ ئەگرى بولۇشىنى تىلەيدۇ، ئۇلار (ھەقتىن) يىراق بولغان گۇمراھلىقتىدۇر*[3].

قۇرئاننى ۋە قۇرئاننىڭ مەقسىتىنى تونۇتۇش ۋە ئۇنىڭغا قارشىلىق قىلغان كىشىگە بولىدىغان ئازاب توغرىسىدا

سۈرىلەرنىڭ بېشىدا كەلگەن ئۈزۈپ ئوقۇلىدىغان ئېلىپبە ھەرپلىرى ھەققىدە سۈرە بەقەرەدە توختىلىپ ئۆتكەن ئىدۇق. ﴿(بۇ قۇرئان شۇنداق) كىتابتۇركى، (ئى مۇھەممەد!) ئۇنى ساڭا كىشىلەرنى پەرۋەردىگارىنىڭ ئىزنى بىلەن قاراڭغۇلۇقتىن (يەنى كۇفرىدىن) يورۇقلۇققا (يەنى ئىمانغا) چىقىرىشىڭ ئۈچۈن، غالىب، (ھەممە تىللاردا) مەدھىيىلەنگەن ئاللاھ نىڭ يولىغا (باشلىشىڭ ئۈچۈن) نازىل قىلدۇق﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! بىز ساڭا نازىل قىلغان بۇ كىتاب كاتتا قۇرئاندۇر. بۇ ئەرەب مىللىتىدىن ۋە ئەرەب مىللىتىدىن بولمىغان بارلىق زېمىن ئەھلىگە ئەۋەتىلگەن ئەڭ ئېسىل پەيغەمبەرگە نازىل قىلىنغان، ئەڭ ئېسىل كىتابتۇر. ئى مۇھەممەد! ھەقىقەتەن بىز سېنى بۇ كىتاب بىلەن كىشىلەرنى ئۇلار ياشاۋاتقان گۇمراھلىق ۋە ئازغۇنلۇقتىن ھىدايەت ۋە توغرا يولغا چىقىرىشىڭ ئۈچۈن پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتۇق. ئاللاھ تائالا ھىدايەت قىلىشنى ئالدىنئالا ئورۇنلاشتۇرغان كىشىنى پەيغەمبىرىنىڭ قولى ئارقىلىق ھىدايەت قىلغۇچىدۇر. ئاللاھ تائالا پەيغەمبەرنى ئەۋەتىش ئارقىلىق توسۇلمايدىغان ۋە مەغلۇب قىلىنمايدىغان غالىب

www.munber.org

ئاللاھ تائالانىڭ يولىغا باشلايدۇ. ئاللاھ تائالا ھەممە نەرسىنىڭ ئۈستىدىن غالىب كەلگۈچىدۇر ۋە بارلىق ئىشلىرىدا، سۆزلىرىدە، بەلگىلىمىلىرىدە، ئەمر - پەرمانلىرىدا ۋە توسقان ئىشلىرىدا مەدھىيىلەنگۈچىدۇر. بەرگەن خەۋەرلىرىدە راستچىلدۇر.

ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاللاھ مۆمىنلەرنىڭ ئىگىسىدۇر، ئۇلارنى (كۇفرىنىڭ) زۇلمەتلىرىدىن (ئىماننىڭ) يورۇقلىقىغا چىقىرىدۇ؛ كاپىرلارنىڭ ئىگىسى شەيتاندۇر ئۇلارنى (ئىماننىڭ) يورۇقلىقىدىن گۇمراھلىقنىڭ) قاراڭغۇلۇقىغا چىقىرىدۇ﴾[1] ﴿سىلەرنى (كۇفرىنىڭ) قاراڭغۇلۇقىدىن (ئىماننىڭ) نۇرىغا چىقىرىش ئۈچۈن، ئاللاھ بەندىسىگە روشەن ئايەتلەرنى نازىل قىلدى﴾[2].

﴿ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھەممە نەرسە ئاللاھ نىڭ مۈلكىدۇر، قاتتىق ئازابتىن كاپىرلارغا ۋاي!﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! كاپىرلار ساڭا قارشىلىق قىلغانلىقى ۋە سېنى يالغانغا چىقارغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارغا قىيامەتتە دەھشەتلىك ئازاب بار.

ئاندىن ئاللاھ تائالا ھەققەتەن ئۇلارنىڭ دۇنيا ھاياتىنى ئاخىرەت ھاياتىدىن ئۈستۈن قويىدىغانلىقىنى، دۇنيا ئۈچۈن ئىشلەپ ئاخىرەتنى ئۇنتۇيدىغانلىقىنى سۈپەتلەپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئۇلار بۇ دۇنيانى ئاخىرەتتىن ئارتۇق كۆرىدۇ (كىشىلەرنى) ئاللاھ نىڭ يولىدىن (يەنى ئىسلام دىنىدىن) توسىدۇ﴾** يەنى ئۇلار باشقىلارنى پەيغەمبەرلەرگە ئەگىشىشتىن توسىدۇ.

﴿ئاللاھ نىڭ يولىنىڭ ئەگرى بولۇشىنى تىلەيدۇ﴾ يەنى ئۇلار ئاللاھ تائالانىڭ يولىنىڭ ئەگرى - بۈگرى بولۇشىنى ياخشى كۆرىدۇ. ھالبۇكى، ئاللاھ تائالانىڭ يولى مۇستەھكەم، توغرا يولدۇر. ئۇنىڭغا قارشىلىق قىلىدىغان ۋە ئۇنى مەغلۇب قىلماقچى بولغان كىشىلەر ئۇ يولغا ھېچ قانداق زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ. ئۇلارنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ يولىغا ئەگرىلىك تىلىشى بىلىمسىزلىكى ۋە ھەقتىن يىراق بولغانلىقى ئۈچۈندۇر. ئۇلار مۇشۇ يولدا بولغانلىقتىن ئۇلاردىن ياخشىلىق ئۈمىد قىلىنمايدۇ.

* * * * * * *

وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانِ قَوۡمِهِۦ لِيُبَيِّنَ لَهُمۡۖ فَيُضِلُّ ٱللَّهُ مَن يَشَآءُ وَيَهۡدِي مَن يَشَآءُۚ وَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ﴿٤﴾

قانداقلا بىر پەيغەمبەرنى ئەۋەتمەيلى، ئۇنى بىز ئۆز قەۋمىگە (ئاللاھ نىڭ شەرىئىتىنى) بايان قىلىش ئۈچۈن، پەقەت ئۆز قەۋمىنىڭ تىلى بىلەن (سۆزلەيدىغان) قىلىپ ئەۋەتتۇق، ئاللاھ خالىغان ئادەمنى گۇمراھ قىلىدۇ، خالىغان ئادەمنى ھىدايەت قىلىدۇ (يەنى پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋەزىپىسى پەقەت تەبلىغ قىلىش بولۇپ، ھىدايەت قىلىش ئىشى ئاللاھ نىڭ ئىلكىدىدۇر). ئاللاھ غالىبتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴿4﴾.

ھىدايەت ۋە ئازغۇنلۇقنى ئوچۇق بايان قىلىپ بېرىش ئۈچۈن پەيغەمبەرلەرنى شۇ مىللەتتىن ئەۋەتكەنلىكى توغرىسىدا

مانا بۇ، ئاللاھ تائالانىڭ ئىنسانلارغا قىلغان مېھرى - شەپقىتى بولۇپ، ئاللاھ تائالا پەيغەمبەرلىرىنىڭ كۆزلىگەن مەقسەتلىرىنى ئۇلارغا ئوچۇق چۈشەندۈرۈشى ئۈچۈن ئۇلارنى ئۆز مىللىتىنىڭ تىلى بىلەن پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەندۇر.

---

[1] سۈرە بەقەرە 257 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ھەدىد 9 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

﴿اللّٰه خالىغان ئادەمنى گۇمراھ قىلىدۇ، خالىغان ئادەمنى ھىدايەت قىلىدۇ (يەنى پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋەزىپىسى پەقەت تەبلىغ قىلىش بولۇپ، ھىدايەت قىلىش ئىشى اللّٰه نىڭ ئىلكىدىدۇر﴾ يەنى ئۇلارغا پاكىتنى ئوچۇق بايان قىلىپ بولغاندىن كېيىن، اللّٰه خالىغان كىشىنى توغرا يولدىن ئازدۇرىدۇ ۋە خالىغان كىشىنى توغرا يولغا باشلايدۇ.

﴿اللّٰه غالىبتۇر﴾ يەنى اللّٰه تائالا خالىغان نەرسە بولىدۇ، خالىمىغان نەرسە بولمايدۇ. ﴿ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴾ يەنى ئىشلىرىنى ھېكمەت بىلەن قىلغۇچىدۇر. ئۇنداق بولغان ئىكەن، اللّٰه تائالا ئازدۇرۇلۇشقا ھەقلىق بولغان كىشىنى ئازدۇرىدۇ، ھىدايەت قىلىنىشقا لايىق كىشىنى ھىدايەت قىلىدۇ.

اللّٰه تائالانىڭ ھەر بىر پەيغەمبەرنى ئۆز قەۋمىنىڭ تىلى بىلەن ئەۋەتىشى ئىنسانلار ئىچىدە تۇتقان يولىدۇر. ھەر بىر پەيغەمبەر پەيغەمبەرلىكنى ئۆزىنىڭ قەۋمىگىلا يەتكۈزۈش ئۈچۈن خاس قىلىپ ئەۋەتىلدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بولسا، پۈتۈن ئىنسانلارغا پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلدى.

بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ماڭا مەندىن بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىڭ ھېچ بىرىگە بېرىلمىگەن مۇنداق بەش خىسلەت بېرىلدى؛ بىر ئايلىق يىراقلىقتىكى مۇساپىدىن دۈشمىنىمگە قورقۇنچ سېلىنىش بىلەن ياردەم بېرىلدىم. مەن ئۈچۈن زېمىننىڭ ھەممىلا يېرى مەسچىت ۋە پاك قىلىندى. مەندىن بۇرۇن ھېچ بىرىگە غەنىمەتلەر ھالال قىلىنمىغان ئىدى. لېكىن ماڭا غەنىمەتلەر ھالال قىلىندى. ماڭا (قىيامەت كۈنى) شاپائەت قىلىش ئىمتىيازى بېرىلدى. بارلىق پەيغەمبەرلەر ئۆز قەۋمىگە خاس پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلگەن ئىدى. لېكىن مەن بارلىق ئىنسانلارغا پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلدىم».

اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، «ئى ئىنسانلار! مەن ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ ھەممىڭلارغا اللّٰه تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ئەلچىمەن﴾[1].

* * * * * * *

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِـَٔايَٰتِنَآ أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ وَذَكِّرْهُم بِأَيَّىٰمِ ٱللَّهِ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٥﴾

بىز مۇسانى مۆجىزىلىرىمىز بىلەن ھەقىقەتەن (پەيغەمبەر قىلىپ) ئەۋەتتۇق، (ئۇنىڭغا دېدۇقكى) «قەۋمىڭنى قاراڭغۇلۇقتىن (يەنى كۇفرىدىن) يورۇقلۇققا (يەنى ئىمانغا) چىقارغىن، ئۇلارغا اللّٰه نىڭ نېمەتلىرىنى ئەسلەتكىن». بۇنىڭدا (بالاغا) سەۋر قىلغۇچى، (نېمەتكە) شۈكۈر قىلغۇچى ھەربىر (بەندە) ئۈچۈن ئەللۇەتتە نۇرغۇن ئىبرەتلەر بار﴿5﴾.

مۇسا ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئى مۇھەممەد! بىز سېنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەنلىكىمىز ۋە ئىنسانلارنى قاراڭغۇلۇقتىن يورۇقلۇققا چىقىرىش ئۈچۈن ساڭا قۇرئاننى نازىل قىلغىنىمىزدەك، مۇسانى ئىسرائىل ئەۋلادىغا مۆجىزىلىرىمىز بىلەن پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتۇق. مۇجاھىد: ئۇ مۆجىزىلەر توققۇزدۇر، دېدى.

[1] سۈرە ئەئراف 158 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿«قەۋمىڭنى قاراڭغۇلۇقتىن (يەنى كۇفرىدىن) يورۇقلۇققا. (يەنى ئىمانغا) چىقارغىن»﴾ يەنى ئۇلارنى تۇرۇۋاتقان نادانلىق ۋە ئازغۇنلۇقنىڭ زۇلمەتلىرىدىن ھىدايەت ۋە ئىمان نۇرىغا چىقىشى ئۈچۈن ياخشىلىققا چاقىرغىن.

﴿ئۇلارغا اللە نىڭ نېمەتلىرىنى ئەسلەتكىن﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە مۇجاھىد، قەتادە ۋە باشقىلار مۇنداق دەيدۇ: اللە تائالانىڭ ئۇلارنى ئۆزلىرىنىڭ دۈشمەنلىرى بولغان پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ تەۋەلىرىنىڭ ئاسارىتىدىن، زوراۋانلىقىدىن قۇتۇلدۇرۇشى، ئۇلارنىڭ ئۆتۈۋېلىشى ئۈچۈن دېڭىزنى يېرىپ بېرىشى، ئۇلارغا بۇلۇتنى سايىۋەن قىلىپ بېرىشى ۋە ئۇلارغا تەرەنجىبىن بىلەن بۆدۈنىنى چۈشۈرۈپ بېرىشىدەك نېمەتلىرىنى ۋە ئۇنىڭدىن باشقا نېمەتلىرىنى ئۇلارغا ئەسلەتكىن.

﴿بۇنىڭدا (بالاغا) سەۋر قىلغۇچى، (نېمەتكە) شۈكۈر قىلغۇچى ھەربىر (بەندە) ئۈچۈن ئەلۋەتتە نۇرغۇن ئىبرەتلەر بار﴾ يەنى بىزنىڭ ئىسرائىل ئەۋلادىنى پىرئەۋننىڭ قولىدىن ۋە ئۇلار چېكىۋاتقان خارلىق ئازابىدىن نىجاتلىققا ئېرىشتۈرگەنلىكىمىزدە ئىسرائىل ئەۋلادى ئېچىدىكى بىزنىڭ يېقىن بەندىلىرىمىزدىن قىيىنچىلىققا سەۋر قىلغۇچى، باياشاتلىققا شۈكرى قىلغۇچىلارغا ئەلۋەتتە ئىبرەت بار.

قەتادە بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: بېشىغا بالا كەلگەن چاغدا سەۋرى قىلىدىغان، نېمەت بېرىلگەندە شۈكرى قىلىدىغان بەندە نېمىدېگەن ياخشى بەندە - ھە؟!

ئىمام مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھەقىقەتەن مۆمىننىڭ ئىشىنىڭ ھەممىسى ئەجەبلىنەرلىكتۇر. اللە تائالا مۆمىنگە ھەر قانداق بىر ھۆكۈمنى ھۆكۈم قىلسا، ئۇ ھۆكۈم ئۇنىڭ ئۈچۈن ياخشىدۇر. ئەگەر ئۇ مۆمىنگە بىرەر قاتتىقچىلىق يەتسە سەۋر قىلىدۇ. ئۇنىڭ سەۋر قىلغانلىقى ئۇنىڭ ئۈچۈن ياخشىدۇر. ئەگەر ئۇ مۆمىنگە ياخشىلىق يەتسە شۈكۈر قىلىدۇ. ئۇنىڭ شۈكۈر قىلغانلىقمۇ ئۇنىڭ ئۈچۈن ياخشىدۇر».

* * * * * * *

وَإِذۡ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوۡمِهِ ٱذۡكُرُواْ نِعۡمَةَ ٱللَّهِ عَلَيۡكُمۡ إِذۡ أَنجَىٰكُم مِّنۡ ءَالِ فِرۡعَوۡنَ يَسُومُونَكُمۡ
سُوٓءَ ٱلۡعَذَابِ وَيُذَبِّحُونَ أَبۡنَآءَكُمۡ وَيَسۡتَحۡيُونَ نِسَآءَكُمۡۚ وَفِي ذَٰلِكُم بَلَآءٞ مِّن رَّبِّكُمۡ
عَظِيمٞ ﴿٦﴾ وَإِذۡ تَأَذَّنَ رَبُّكُمۡ لَئِن شَكَرۡتُمۡ لَأَزِيدَنَّكُمۡۖ وَلَئِن كَفَرۡتُمۡ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٞ ﴿٧﴾
وَقَالَ مُوسَىٰٓ إِن تَكۡفُرُوٓاْ أَنتُمۡ وَمَن فِي ٱلۡأَرۡضِ جَمِيعٗا فَإِنَّ ٱللَّهَ لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٨﴾

مۇسا ئۆز ۋاقتىدا ئۆز قەۋمىگە: «اللە نىڭ سىلەرگە بەرگەن نېمىتىنى ئەسلەڭلار. اللە ئۆز ۋاقتىدا سىلەرنى پىرئەۋن قەۋمىدىن قۇتقۇزدى، ئۇلار سىلەرنى قاتتىق قىينايتتى، ئوغۇللىرىڭلارنى بوغۇزلايتتى، خوتۇن كىشىلىرىڭلارنى (خىزمەت قىلدۇرۇشقا) قالدۇراتتى. بۇنىڭدا پەرۋەردىگارىڭلار تەرىپىدىن (سىلەرگە) چوڭ سىناق بار ئىدى» دېدى[6]. ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارىڭلار: «نېمىتىمگە شۈكۈر قىلساڭلار، (ئۇنى) تېخىمۇ زىيادە قىلىمەن، ئەگەر (كۇفرانى نېمەت) قىلساڭلار، مېنىڭ ئازابىم، ئەلۋەتتە، بەكمۇ قاتتىق بولىدۇ» دەپ جاكارلىدى[7]. مۇسا (ئۆز قەۋمىگە): «ئەگەر سىلەر ۋە پۈتۈن يەر يۈزىدىكى كىشىلەر كاپىر بولۇپ كەتسەڭلارمۇ (اللە غا قىلچە زىيان يەتكۈزەلمەيسىلەر)، چۈنكى اللە ئەلۋەتتە (ھەممىدىن) بىھاجەتتۇر، مەدھىيىلەشكە لايىقتۇر» دېدى[8].

www.munber.org

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆز قەۋمىگە اللە تائالانىڭ نېمەتلىرىنى ئەسلەتكەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ. اللە تائالا ئۇلارنى پىرئەۋندىن ۋە ئۇلار چىكىشۋاتقان قاتتىق ئازابتىن قۇتقۇزدى. چۈنكى پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ تەۋەلىرى ئۇلارنىڭ ئوغۇللىرىنى بوغۇزلاپ، خوتۇن - قىزلىرىنى خىزمىتىگە سېلىش ئۈچۈن قالدۇراتتى. اللە تائالا ئۇلارنى مانا مۇشۇنداق بالا - قازادىن قۇتۇلدۇردى. بۇ ئۇلار ئۈچۈن كاتتا نېمەتتۇر.

شۇنىڭ ئۈچۈن مۇسا ئەلەيھىسسالام: **﴿بۇنىڭدا پەرۋەردىگارىڭلار تەرىپىدىن (سىلەرگە) چوڭ سىناق بار ئىدى» دېدى﴾** يەنى يۇقىرىقى ئىشلاردا سىلەر شۈكۈر ئېيتىشقا ئاجىز كېلىدىغان، اللە تائالا تەرەپتىن بولغان كاتتا نېمەتلەر بار. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق كۆز قاراشمۇ بار: سىلەرگە پىرئەۋننىڭ تەۋەلىرى قىلغان ئاشۇ ئازابلاردا كاتتا سىناق بار. بۇ خۇددى سۈرە ئەئرافتىكى اللە تائالانىڭ: ﴿ئۇلارنىڭ (كۇفرىدىن ۋە گۇناھتىن) قايتىشلىرى ئۈچۈن، ئۇلارنى قاتتىقچىلىق ۋە كەڭچىلىك بىلەن سىنىدۇق﴾[1] دېگەن ئايىتىگە ئوخشاشتۇر.

﴿ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارىڭلار: «نېمىتىمگە شۈكۈر قىلساڭلار، (ئۇنى) تېخىمۇ زىيادە قىلىمەن، ئەگەر (كۇفرانى نېمەت) قىلساڭلار، مېنىڭ ئازابىم، ئەلۋەتتە، بەكمۇ قاتتىق بولىدۇ» دەپ جاكارلىدى﴾ يەنى اللە تائالا سىلەرگە ئۆزىنىڭ ۋەدىسىنى جاكارلىدى ۋە بىلدۈردى. بۇ ئايەتنىڭ مۇنداق مەنە بېرىش ئېھتىمالىمۇ بار: ئۆز ۋاقتىدا سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلار ئۆز ئىززىتىگە، ئۇلۇغلۇقى ۋە كاتتىلىقى بىلەن قەسەم قىلدى.

﴿نېمىتىمگە شۈكۈر قىلساڭلار، (ئۇنى) تېخىمۇ زىيادە قىلىمەن﴾ يەنى مېنىڭ سىلەرگە بەرگەن نېمىتىمگە شۈكۈر قىلساڭلار، سىلەرگە نېمىتىمنى تېخىمۇ زىيادە قىلىپ بېرىمەن.

﴿ئەگەر (كۇفرانى نېمەت) قىلساڭلار﴾ يەنى نېمەتلىرىمگە تۇزكورلۇق قىلساڭلار، ئۇنى يوشۇرساڭلار ۋە ئۇنىڭدىن تانساڭلار **﴿مېنىڭ ئازابىم، ئەلۋەتتە، بەكمۇ قاتتىق بولىدۇ﴾** بۇ ئازاب ئۇلارنىڭ اللە تائالانىڭ نېمەتلىرىگە تۇزكورلۇق قىلغانلىقى ئۈچۈن نېمەتنى ئۇلاردىن تارتىۋېلىشتۇر.

ھەدىستە مۇنداق كەلگەن: «ھەقىقەتەن بەندە بۇ گۇناھقا پېتىپ كەتكەنلىكى سەۋەبى بىلەن رىزىقتىن مەھرۇم قىلىنىدۇ».

﴿مۇسا (ئۆز قەۋمىگە): «ئەگەر سىلەر ۋە پۈتۈن يەر يۈزىدىكى كىشىلەر كاپىر بولۇپ كەتسەڭلارمۇ (اللە غا قىلچە زىيان يەتكۈزەلمەيسىلەر)، چۈنكى اللە ئەلۋەتتە (ھەممىدىن) بىھاجەتتۇر، مەدھىيىلەشكە لايىقتۇر» دېدى﴾ يەنى اللە تائالا بەندىلىرىنىڭ شۈكۈر ئېيتىشىدىن بىھاجەتتۇر. كىشىلەر اللە تائالاغا كاپىر بولغان تەقدىردىمۇ، اللە تائالا يەنىلا ماختاشقا ۋە مەدھىيىگە لايىقتۇر.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر كاپىر بولساڭلار اللە سىلەردىن بىھاجەتتۇر﴾[2] ﴿(پەيغەمبەرنى) ئىنكار قىلدى، (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈدى. اللە (ئۇلارنىڭ ئىمانىغا) موھتاج ئەمەستۇر، اللە (مەخلۇقاتتىن) بىھاجەتتۇر، مەدھىيىگە لايىقتۇر﴾[3].

ئىمام مۇسلىم ھەدىس قۇدسىدا ئەبۇزەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئى بەندىلىرىم! ئەگەر سىلەردىن ئىلگىرى ئۆتكەنلىرىڭلار ۋە كېيىن كېلىدىغانلىرىڭلار، ئىنسانلىرىڭلار ۋە جىنلىرىڭلارنىڭ ھەممىسىنىڭ

---

(1) سۈرە ئەئراف 168 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(2) سۈرە زۇمەر 7 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(3) سۈرە تەغابۇن 6 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

دىلى ئەڭ تەقۋادار بىر ئادەمنىڭ دىلىدەك بولۇپ كەتكەن تەقدىردىمۇ، مېنىڭ مۈلكۈمدىن ھېچ نەرسىنى زىيادە قىلالمايدۇ. ئى بەندىلىرىم! ئەگەر سىلەردىن ئىلگىرى ئۆتكەنلىرىڭلار ۋە كېيىن كېلىدىغانلىرىڭلار، ئىنسانلىرىڭلار ۋە جىنلىرىڭلارنىڭ ھەممىسىنىڭ دىلى ئەڭ پاسىق بىر ئادەمنىڭ دىلىدەك بولۇپ كەتكەن تەقدىردىمۇ مېنىڭ مۈلكىمدىن ھېچ نەرسىنى كېمەيتەلمەيدۇ. ئى بەندىلىرىم! ئەگەر سىلەرنىڭ ئىلگىرى ئۆتكەنلىرىڭلار ۋە كېيىن كېلىدىغانلىرىڭلار، ئىنسانلىرىڭلار ۋە جىنلىرىڭلار بىر تۈزلەڭلىكتە تۇرۇپ مەندىن تىلىسە، ئۇلارنىڭ ھەر بىرىگە تىلىگىنىنى بەرسەممۇ، خۇددى دېڭىزغا سېلىنغان بىر تال يىڭنە سۇدىن ئېلىپ چىقىلغاندا دېڭىزنىڭ سۈيىدىن ھېچ نېمىنى كېمەيتەلمىگەندەك، مېنىڭ مۈلكۈمدىن ھېچ نەرسە كېمىيىپ قالمايدۇ». الله تائالا پاكتۇر، يۈكسەكتۇر، ھەممە نەرسىدىن بىھاجەتتۇر ۋە مەدھىيەلەرگە لايىقتۇر.

* * * * * * *

أَلَمۡ يَأۡتِكُمۡ نَبَؤُاْ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكُمۡ قَوۡمِ نُوحٖ وَعَادٖ وَثَمُودَ ۛ وَٱلَّذِينَ مِنۢ بَعۡدِهِمۡ ۛ لَا يَعۡلَمُهُمۡ إِلَّا ٱللَّهُۚ جَآءَتۡهُمۡ رُسُلُهُم بِٱلۡبَيِّنَٰتِ فَرَدُّوٓاْ أَيۡدِيَهُمۡ فِيٓ أَفۡوَٰهِهِمۡ وَقَالُوٓاْ إِنَّا كَفَرۡنَا بِمَآ أُرۡسِلۡتُم بِهِۦ وَإِنَّا لَفِي شَكّٖ مِّمَّا تَدۡعُونَنَآ إِلَيۡهِ مُرِيبٖ ﴿٩﴾

سىلەردىن ئىلگىرى ئۆتكەن نۇھ، ئاد ۋە سەمۇد قەۋملىرىنىڭ ۋە ئۇلاردىن كېيىن كەلگەن، (سانىنى) پەقەت الله بىلىدىغان ئۈممەتلەرنىڭ خەۋىرى سىلەرگە يەتمىدىمۇ؟ ئۇلارغا پەيغەمبەرلىرى مۆجىزىلەر بىلەن كەلدى، ئۇلار قوللىرى بىلەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ئېغىزلىرىغا ئىشارەت قىلىپ (يەنى ئۇلارنىڭ سۈكۈت قىلىشىنى كۆرسىتىپ): «بىز سىلەرنىڭ پەيغەمبەرلىكىڭلارنى ھەقىقەتەن ئىنكار قىلىمىز، بىز سىلەر دەۋەت قىلىۋاتقان ئىشقا ھەقىقەتەن زور گۇماندىمىز» دېدى[9].

ئۈممەتلەرنىڭ ئۆز پەيغەمبەرلىرىنى يالغانغا چىقىرىشى ۋە ئۇلار ئۇچرىغان ئاقىۋەت

الله تائالا بۇ ئايەتتە، بىزگە نۇھ، ئاد، سەمۇد ۋە ئۇلاردىن باشقا، سانىنى پەقەت الله تائالانىڭ ئۆزىلا بىلەلەيدىغان پەيغەمبەرلىرىنى يالغان دېگۈچى ئۈممەتلەردىن بولغان قەۋملەرنىڭ خەۋەرلىرىنى قىسسە قىلىپ بايان قىلىپ بەردى.

﴿**ئۇلارغا پەيغەمبەرلىرى مۆجىزىلەر بىلەن كەلدى**﴾ يەنى ئۇلار ئوچۇق پاكىت ۋە كەسكىن دەلىللەر بىلەن كەلدى. ﴿**پەقەت الله بىلىدىغان**﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە ئىبنى ئىسھاق ئابدۇللاھنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: نەسەبشۇناسلار ئۇلارنىڭ ھەققىي نەسەبىنى ئېنىق بىلمەيدۇ. ئۇرۋە ئىبنى زۇبەير مۇنداق دېدى: ھېچ بىر كىشىنىڭ مەئد ئىبنى ئەدناندىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرنىڭ نەسەبىنى ئېنىق بىلىدىغانلىقىنى بىلمەيمىز.

﴿**ئۇلار قوللىرى بىلەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ئېغىزلىرىغا ئىشارەت قىلىپ (يەنى ئۇلارنىڭ سۈكۈت قىلىشىنى كۆرسىتىپ)**﴾ بۇ ئايەتنى بەزى تەپسىرشۇناسلار مۇنداق تەپسىر قىلدى: پەيغەمبەرلەر ئۇلارنى ئۇلۇغ ۋە كاتتا الله تائالانىڭ دىنىغا چاقىرغاندا، ئۇلار قوللىرى بىلەن پەيغەمبەرلەرنى ئېغىزلىرىغا ئىشارەت قىلىپ دەۋەت قىلىشتىن توختاشنى كۆرسەتتى. بەزىلىرى مۇنداق دېدى: ئۇلار پەيغەمبەرلەرنى

www.munber.org

يالغانغا چىقىرىپ ئۆزلىرىنىڭ قوللىرىنى ئېغىزلىرىغا تىقتى بەزىلىرى مۇنداق دېدى: بەلكى بۇ ئۇلارنىڭ پەيغەمبەرلىرىگە جاۋاب بەرمەي جىم تۇرۇۋېلىشىدىن بېشارەتتۇر. يەنە بەزىلىرى مۇنداق دېدى: ئۇلار پەيغەمبەرلەرگە ئاچچىقى كەلگەنلىكتىن قوللىرىنى چىشلىدى.

مۇجاھىد، مۇھەممەد ئىبنى كەئب ۋە قەتادە قاتارلىقلار مۇنداق دەيدۇ: ھەقىقەتەن ئۇلار پەيغەمبەرلىرىنى يالغانغا چىقاردى ۋە ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى ئېغىزلىرى ئارقىلىق رەت قىلدى. مەن (يەنى ئىبنى كەسىر)، مۇجاھىد بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرىنى تۆۋەندىكى ئايەتنىڭ تولۇقلانمىسى بىلەن كۈچەيتكەن دەپ قارايمەن: ﴿«**بىز سىلەرنىڭ پەيغەمبەرلىكىڭلارنى ھەقىقەتەن ئىنكار قىلىمىز، بىز سىلەر دەۋەت قىلىۋاتقان ئىشقا ھەقىقەتەن زور گۇماندىمىز**» دېدى﴾.

ئەۋفىي، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ئۇلار الله تائالانىڭ سۆزىنى ئاڭلىغاندا ھەيران قېلىپ قوللىرىنى ئېغىزلىرىغا تىققان ھالەتتە قايتىشتى ﴿«**بىز سىلەرنىڭ پەيغەمبەرلىكىڭلارنى ھەقىقەتەن ئىنكار قىلىمىز، بىز سىلەر دەۋەت قىلىۋاتقان ئىشقا ھەقىقەتەن زور گۇماندىمىز**» دېدى﴾.

* * * * * * *

۞ قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِي ٱللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمْ
وَيُؤَخِّرَكُمْ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ قَالُوٓا۟ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا تُرِيدُونَ أَن تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ
ءَابَآؤُنَا فَأْتُونَا بِسُلْطَٰنٍ مُّبِينٍ ﴿١٠﴾ قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِن نَّحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَمُنُّ
عَلَىٰ مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ ۖ وَمَا كَانَ لَنَآ أَن نَّأْتِيَكُم بِسُلْطَٰنٍ إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ ۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ
ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾ وَمَا لَنَآ أَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى ٱللَّهِ وَقَدْ هَدَىٰنَا سُبُلَنَا ۚ وَلَنَصْبِرَنَّ عَلَىٰ مَآ ءَاذَيْتُمُونَا ۚ
وَعَلَى ٱللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُتَوَكِّلُونَ ﴿١٢﴾

پەيغەمبەرلىرى: «ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتقۇچى الله نىڭ (بىرلىكىدە) شەك بارمۇ؟ الله گۇناھىڭلارنى مەغپىرەت قىلىش ئۈچۈن، سىلەرنى (ئىمانغا) دەۋەت قىلىدۇ، سىلەرنى (جازالاشنى) مەلۇم مۇددەتكىچە (يەنى ئەجىلىڭلار يەتكۈچە) تەخىر قىلىدۇ» دېدى. ئۇلار: «سىلەر پەقەت بىزگە ئوخشاشلا ئىنسان، ئاتا ـ بوۋىلىرىمىز ئىبادەت قىلىپ كېلىۋاتقان (بۇتلار) غا ئىبادەت قىلىشىمىزدىن توسماقچى بولىسىلەر، (راستلىقىڭلار ئۈچۈن) بىزگە ئېنىق پاكىت كۆرسىتىڭلار» دېدى﴿10﴾*. پەيغەمبەرلىرى ئۇلارغا: «بىز پەقەت سىلەرگە ئوخشاش ئىنسانمىز، لېكىن الله بەندىلىرىدىن خالىغان كىشىلەرگە (پەيغەمبەرلىكنى) مەرھەمەت قىلىدۇ، الله نىڭ ئىزنىسىز سىلەرگە ھېچقانداق پاكىت كۆرسىتەلمەيمىز، مۆمىنلەر (ھەممە ئىشتا) يالغۇز بىر الله غىلا تەۋەككۇل قىلسۇن (يەنى ھەممە ئىشلىرىنى الله غا تاپشۇرسۇن)*﴿11﴾*. الله بىزنى (الله نى تونۇيدىغان) يوللىرىمىزغا يېتەكلىگەن تۇرسا، نېمىشقا الله غا تەۋەككۇل قىلمايلى؟ بىزگە يەتكۈزگەن ئەزىيەتلىرىڭلارغا، ئەلۋەتتە، سەۋر قىلىمىز، تەۋەككۇل قىلغۇچىلار پەقەت الله غا تەۋەككۇل قىلسۇن» دېدى*﴿12﴾.

www.munber.org

پەيغەمبەرلەر بىلەن كاپىرلار ئوتتۇرىسىدىكى مۇنازىرە توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، كاپىرلار بىلەن پەيغەمبەرلەر ئارىسىدا بولۇنغان مۇنازىرىدىن خەۋەر بېرىدۇ. بۇ مۇنازىرە شۇنىڭدىن ئىبارەتكى، پەيغەمبەرلەر ھېچ شېرىكى يوق، يالغۇز بىر الله تائالاغىلا ئىبادەت قىلىشقا چاقىرغاندا، كاپىرلار بۇنىڭغا گۇمانلانغانلىقى ئۈچۈن، پەيغەمبەرلەر ئۇلارغا مۇنداق دېدى: ﴿**ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتقۇچى الله نىڭ (بىرلىكىدە) شەك بارمۇ؟**﴾ يەنى الله تائالانىڭ ھەق ئىلاھلىقى ۋە ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىشنىڭ ۋاجىب ئىكەنلىكىدە شەك بارمۇ؟ ۋاھالەنكى الله تائالا مەۋجۇداتنىڭ ھەممىسىنى ياراتقۇچىدۇر. ئىبادەت قىلىنىشقا پەقەت ھېچ شېرىكى يوق الله تائالالا لايىقتۇر. ھەقىقەتەن ئىنسانلارنىڭ كۆپىنچىسى الله تائالانىڭ ياراتقۇچى ئىكەنلىكىنى ئىقرار قىلىدۇ. لېكىن، ئۇلار ئۆزلىرىگە مەنپەئەت بېرىدۇ، ياكى الله تائالاغا ئۆزلىرىنى تېخىمۇ يېقىن قىلىدۇ دەپ گۇمان قىلغان ۋاستىلىرىنى الله تائالاغا قوشۇپ، الله تائالادىن باشقىسىغا ئىبادەت قىلىدۇ.

ئۇلارنىڭ پەيغەمبىرى ئۇلارغا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**الله گۇناھىڭلارنى مەغپىرەت قىلىش ئۈچۈن، سىلەرنى (ئىمانغا) دەۋەت قىلىدۇ**﴾ يەنى گۇناھىڭلارنى ئاخىرەتتە مەغپىرەت قىلىش ئۈچۈن، ﴿**سىلەرنى (جازالاشنى) مەلۇم مۇددەتكىچە (يەنى ئەجىلىڭلار يەتكۈچە) تەخىر قىلىدۇ**﴾ يەنى دۇنيادا تەخىر قىلىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سىلەر پەرۋەردىگارىڭلاردىن مەغپىرەت تەلەپ قىلىڭلار، ئاندىن ئۇنىڭغا تەۋبە قىلىڭلار، الله سىلەرنى مۇئەييەن مۇددەتكىچە (يەنى ئۆمرۈڭلار ئاخىرلاشقىچە، ئەجىلىڭلار يەتكۈچە ھاياتىي دۇنيادىن) ئوبدان بەھرىمەن قىلىدۇ، ياخشى ئىش قىلغۇچىغا قىلغان ياخشىلىقىنىڭ ساۋابىنى بېرىدۇ﴾[1].

پەيغەمبەرلەر ئىنسانلارنىڭ ئىچىدىن تاللانغانلىقى ئۈچۈن كاپىرلارنىڭ ئۇلارنى ئېتىراپ قىلمىغانلىقى توغرىسىدا

كاپىرلار ئۆزلىرىنىڭ دەسلەپكى مۇنازىرىسىدە مەغلۇپ بولغاندىن كېيىن، پەيغەمبەرلەرنىڭ پەيغەمبەرلىكى ھەققىدە مۇنازىرىلىشىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**سىلەر پەقەت بىزگە ئوخشاشلا ئىنسان**﴾ يەنى بىز سىلەردىن ھېچ بىر مۆجىزە كۆرمەي تۇرۇپ قانداقمۇ سىلەرنىڭ سۆزۈڭلار بىلەنلا سىلەرگە ئەگىشىمىز؟ ﴿**(راستلىقىڭلار ئۈچۈن) بىزگە ئېنىق پاكىت كۆرسىتىڭلار**﴾ يەنى بىز سىلەرنىڭ ئادەتتىن تاشقىرى مۆجىزە كەلتۈرۈشۈڭلارنى تەلەپ قىلىمىز. ﴿**پەيغەمبەرلىرى ئۇلارغا: «بىز پەقەت سىلەرگە ئوخشاش ئىنسانمىز**﴾ يەنى بىز ھەقىقەتەن سىلەرگە ئوخشاش ئىنسانمىز. ﴿**لېكىن الله بەندىلىرىدىن خالىغان كىشىلەرگە (پەيغەمبەرلىكنى) مەرھەمەت قىلىدۇ**﴾ يەنى ئەلچىلىك، پەيغەمبەرلىك بىلەن مەرھەمەت قىلىدۇ.

﴿**الله نىڭ ئىزنىسىز سىلەرگە ھېچقانداق پاكىت كۆرسىتەلمەيمىز**﴾ بىز، سىلەر سورىغان نەرسىنى، الله تائالانىڭ سورىغاندىن كېيىن، الله تائالا بىزنىڭ سورىغان نەرسىلىرىمىزگە رۇخسەت قىلغاندىنلا كۆرسىتەلەيمىز. ﴿**مۆمىنلەر (ھەممە ئىشتا) يالغۇز بىر الله غىلا تەۋەككۇل قىلسۇن (يەنى ھەممە ئىشلىرىنى الله غا تاپشۇرسۇن)**﴾.

ئاندىن پەيغەمبەرلەر مۇنداق دېدى: ﴿**الله بىزنى (الله نى تونۇيدىغان) يوللىرىمىزغا يېتەكلىگەن تۇرسا، نېمىشقا الله غا تەۋەككۇل قىلمايلى؟**﴾ يەنى الله تائالا بىزنى يوللارنىڭ ئەڭ ئوچۇق ۋە ئەڭ روشەنىگە باشلىغان تۇرسا، بىز يەنە نېمە ئۈچۈن الله تائالاغا تەۋەككۇل قىلمايمىز؟

[1] سۈرە ھۇد 3 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿بىزگە يەتكۈزگەن ئەزىيەتلىرىڭلارغا، ئەلۋەتتە، سەۋر قىلىمىز﴾ يەنى يامان سۆز ۋە ناچار قىلىقلار بىلەن بىزگە يەتكۈزگەن ئەزىيەتلىرىڭلارغا سەۋر قىلىمىز: ﴿تەۋەككۇل قىلغۇچىلار پەقەت اللە غا تەۋەككۇل قىلسۇن» دېدى﴾.

* * * * * * *

وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُم مِّنْ أَرْضِنَآ أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا ۖ فَأَوْحَىٰٓ إِلَيْهِمْ
رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٣﴾ وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ ٱلْأَرْضَ مِنۢ بَعْدِهِمْ ۚ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ
وَعِيدِ ﴿١٤﴾ وَٱسْتَفْتَحُواْ وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿١٥﴾ مِّن وَرَآئِهِۦ جَهَنَّمُ وَيُسْقَىٰ مِن مَّآءٍ صَدِيدٍ
﴿١٦﴾ يَتَجَرَّعُهُۥ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُۥ وَيَأْتِيهِ ٱلْمَوْتُ مِن كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ ۖ وَمِن وَرَآئِهِۦ
عَذَابٌ غَلِيظٌ ﴿١٧﴾

كاپىرلار پەيغەمبەرلىرىگە: «سىلەرنى زېمىنىمىزدىن چوقۇم ھەيدەپ چىقىرىمىز، ياكى چوقۇم بىزنىڭ دىنىمىزغا قايتىشىڭلار كېرەك» دېدى. ئۇلارغا پەرۋەردىگارى (مۇنداق) ۋەھيى قىلدى: «زالىملارنى چوقۇم ھالاك قىلىمىز[13]*. ئۇلارنى ھالاك قىلغاندىن كېيىن، زېمىندا چوقۇم سىلەرنى تۇرغۇزىمىز، بۇ (يەنى غەلىبە) مېنىڭ ئالدىمدا تۇرۇشتىن (يەنى سوراققا تارتىلىشتىن) ۋە ئازابىمدىن قورققانلار ئۈچۈندۇر»*[14]*. پەيغەمبەرلەر اللە دىن مەدەت تىلىدى، ھەر بىر ئۆچىغا چىققان تەرسا، شەپقەتسىز (يەنى اللە غا ئىتائەت قىلىشقا گەدەنكەشلىك قىلىپ ھەقىقەتتىن باش تارتقۇچى) ھالاك بولدى*[15]*. ئۇنىڭ ئالدىدا جەھەننەم تۇرىدۇ، جەھەننەمدە ئۇ يىرىڭ ئارىلاش سۇ بىلەن سۇغىرىلىدۇ*[16]*. (ئۇنىڭ ئاچچىقلىقىدىن) ئۇنى يۇتۇملاپ ئىچىپ تەسلىكتە يۇتىدۇ، ئۆلۈم ئۇنى قورشىۋالىدۇ. لېكىن ئۇ ھەرگىز ئۆلمەيدۇ، شۇنىڭدىن كېيىن تېخىمۇ قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ*[17]*.*

ئۈممەتلەرنىڭ ئۆز پەيغەمبەرلىرىگە تەھدىت سالغانلىقى ۋە اللہ تائالانىڭ شۇ پەيغەمبەرگە خۇش بېشارەت بەرگەنلىكى توغرىسىدا

اللہ تائالا بۇ ئايەتتە، كاپىر ئۈممەتلەرنىڭ ئۆزلىرىگە كەلگەن پەيغەمبەرلىرىنى يۇرتلىرىدىن چىقىرىۋېتىدىغانلىقى ۋە يىراققا پالىۋېتىدىغانلىقى بىلەن ئۇلارغا تەھدىت سالغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. خۇددى شۇئەيب ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى ئۇنىڭغا ۋە ئۇنىڭ ئەگەشكۈچىلىرىگە: ﴿«ئى شۇئەيب! سېنى چوقۇم ئەگەشكۈچىلىرىڭ (يەنى ساڭا ئىمان ئېيتقانلار) بىلەن قوشۇپ شەھىرىمىزدىن ھەيدەپ چىقىرىمىز، ياكى چوقۇم بىزنىڭ دىنىمىزغا قايتىشىڭلار كېرەك»﴾[1] ۋە لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى لۇت ئەلەيھىسسالامغا: ﴿«لۇتنىڭ تەۋەلىرىنى شەھىرىڭلاردىن ھەيدەپ چىقىرىڭلار، ئۇلار پاك كىشىلەردۇر»﴾[2] دېگىنىدەك ۋە اللہ تائالا بۇ ھەقتە قۇرەيش مۇشرىكلىرىنىڭمۇ دېگەن سۆزىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿(يەھۇدىيلار) سېنى (مەدىنە) زېمىنىدىن چىقىرىۋېتىش ئۈچۈن، ئۇ يەردە سېنى

[1] سۈرە ئەئراف 88 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە نەمل 56 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

خاتىرجەم تۇرغۇزماسلىققا تاس قالدى، شۇنداق بولغاندا، سەن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇلار ئازغىنا ۋاقىت تۇرالايتتى (يەنى ئازغىنە ۋاقىتتىن كېيىن ھالاك بولاتتى)﴾[1] ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئۆز ۋاقتىدا كاپىرلار سېنى قاماققا ئېلىش، ياكى ئۆلتۈرۈش ۋە ياكى (مەككىدىن) ھەيدەپ چىقىرىش ئۈچۈن مىكىر ئىشلەتتى، ئۇلار مىكىر ئىشلىتىدۇ، الله ئۇلارنىڭ مىكرىنى بەربات قىلىدۇ، الله نىڭ تەدبىرى ئۇلارنىڭ مىكرىدىن ئۈنۈملۈكتۇر﴾[2].

پەيغەمبەرنى غالىب قىلىش ۋە ئۇنىڭغا ياردەم بېرىش الله تائالانىڭ تۈتقان يولىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەككىدىن چىقىرىلغانلىقى سەۋەبى بىلەن الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ياردەم بەرگۈچىلەرنى، قوللىغۇچىلارنى ۋە الله تائالا يولىدا ئۇرۇش قىلىدىغان قوشۇنلارنى قىلىپ بەردى. الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى تەدرىجىي ھالدا تەربىيىلەپ، تەرەققى قىلدۇرۇپ ھەتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى چىقىرىۋەتكەن مەككىنى ئۇنىڭغا پەتھى قىلىپ بېرىپ ئۇنىڭغا ئىگە قىلدى. شۇنداقلا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەككە ئاھالىسىدىن ۋە باشقا زېمىن ئەھلىدىن بولغان دۈشمەنلىرىنى خار قىلدى. كىشىلەر الله تائالانىڭ دىنىغا توپ - توپ بولۇپ كىردى. الله تائالانىڭ تەۋھىد كەلىمىسى ۋە دىنى ناھايىتى قىسقا ۋاقىت ئىچىدە كۈن چىقىشتىن تاكى كۈن پېتىشقىچە بولغان زېمىنلاردا باشقا دىنلار ئۈستىدىن غەلىبە قىلدى.

﴿ئۇلارغا پەرۋەردىگارى (مۇنداق) ۋەھيى قىلدى: «زالىملارنى چوقۇم ھالاك قىلىمىز. ئۇلارنى ھالاك قىلغاندىن كېيىن، زېمىندا چوقۇم سىلەرنى تۇرغۇزىمىز﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىزنىڭ پەيغەمبەر بەندىلىرىمىز ھەققىدىكى سۆزلىرىمىز ئالدىنئالا ئېيتىلغان. ئۇلار چوقۇم نۇسرەت تاپقۇچىلاردۇر. بىزنىڭ قوشۇنىمىز چوقۇم غەلىبە قىلغۇچىلاردۇر﴾[3] ﴿الله (لەۋھۇلمەھپۇزغا): «مەن ۋە مېنىڭ پەيغەمبەرلىرىم چوقۇم غەلىبە قىلىمىز» دەپ يازدى، الله ھەقىقەتەن كۈچلۈكتۇر، غالىبتۇر﴾[4] ﴿بىز لەۋھۇلمەھپۇزدا (ئەزەلدە) يازغاندىن كېيىن، (داۋۇدقا نازىل قىلىنغان) زەبۇردا زېمىنغا (يەنى جەننەت زېمىنغا) ھەقىقەتەن مېنىڭ ياخشى بەندىلىرىم ۋارىسلىق قىلىدۇ دەپ يازدۇق﴾[5] ﴿مۇسا ئۆز قەۋمىگە: «الله دىن مەدەت تىلەڭلار، سەۋر قىلىڭلار،يەر يۈزى ھەقىقەتەن الله نىڭ مۈلكىدۇر، (الله) ئۇنىڭغا بەندىلىرىدىن ئۆزى خالىغان كىشىلەرنى ۋارىس قىلىدۇ؛ ياخشى ئاقىۋەت تەقۋادارلارغا مەنسۇپ» دېدى﴾[6] ﴿بوزەك قىلىنغان قەۋمنى (يەنى بەنى ئىسرائىلنى) بىز بەرىكەتلىك قىلغان (شام) زېمىنىنىڭ شەرق تەرەپلىرىگە ۋە غەرب تەرەپلىرىگە (يەنى ھەممە تەرەپكە) ۋارىس قىلدۇق. ئىسرائىل ئەۋلادى سەۋر قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن، پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئۇلارغا قىلغان چىرايلىق ۋەدىسى تولۇق ئىشقا ئاشتى؛ پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ سالغانلىرى (يەنى ئىمارەتلىرى) نى ۋە ياسىغانلىرى (يەنى باغلىرى ۋە ئېكىنزارلىقلىرى) نى ۋەيران قىلدۇق﴾[7].

﴿بۇ (يەنى غەلىبە) مېنىڭ ئالدىمدا تۇرۇشتىن (يەنى سوراققا تارتىلىشتىن) ۋە ئازابىمدىن قورققانلار ئۈچۈندۇر﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿كىمكى (كۇفرىدا، گۇناھتا) چېكىدىن ئاشسىدىكەن. دۇنيا تىرىكچىلىكىنى (ئاخىرەتتىن) ئارتۇق كۆرىدىكەن. ئۇنىڭ جايى ھەقىقەتەن جەھەننەم

---

[1] سۈرە ئىسرا 76 - ئايەت.
[2] سۈرە ئەنفال 30 - ئايەت.
[3] سۈرە سافغات 171 — 173 - ئايەتلەر.
[4] سۈرە مۇجادەلە 21 - ئايەت.
[5] سۈرە ئەنبىيا 105 - ئايەت.
[6] سۈرە ئەئراف 128 - ئايەت.
[7] سۈرە ئەئراف 137 - ئايەت.

www.munber.org

بولىدۇ. پەرۋەردىگارىنىڭ ئالدىدا (سوراققا تارتىلىشتىن) قورققىنى، ئۆزىنى نەپسى خاھىشىغا بېرىلىشتىن (يەنى ھارام قىلىنغان نەرسىلەردىن) چەكلىگەن ئادەمگە كەلسەك ھەقىقەتەن ئۇنىڭ جايى جەننەت بولىدۇ﴾[1] ﴿پەرۋەردىگارىنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ (ھېساپ بېرىشتىن) قورققان ئادەمگە ئىككى جەننەت بار﴾[2].

﴿**پەيغەمبەرلەر اللە دىن مەدەت تىلىدى**﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە ئىبنى ئابباس، مۇجاھىد ۋە قەتادە قاتارلىقلار مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەرلەر پەرۋەردىگاردىن ئۆز قەۋمىگە قارشى مەدەت تىلىدى. ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد ئىبنى ئەسلەم مۇنداق دەيدۇ: ئۈممەتلەر ئۆزلىرىنىڭ ئىشلىرىنىڭ تېزراق بىرتەرەپ بولۇشىنى تىلىدى.

كاپىرلار بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿«ئەگەر بۇ (يەنى قۇرئان) سېنىڭ تەرىپىڭدىن نازىل بولغان ھەقىقەت بولىدىغان بولسا، ئاسماندىن ئۈستىمىزگە تاش ياغدۇرغىن، ياكى بىزنى قاتتىق ئازاب بىلەن جازالىغىن!»﴾[3] بۇ ئايەتتىن پەيغەمبەرلەرنىڭ مەدەت تىلىگىنى ۋە ئۈممەتلەرنىڭمۇ ئۆزلىرىنىڭ ئىشلىرىنىڭ تېزراق بىر تەرەپ بولۇشىنى تىلىگىنىمۇ كۆزدە تۇتۇلىدۇ. چۈنكى بەدرى ئۇرۇشى بولغان كۈنى كاپىرلار ئۆزلىرىنىڭ زىيىنىغا مەدەت تىلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ مەدەت تىلىدى. اللە تائالا مۇشرىكلارغا مۇنداق دېدى: ﴿ئى كۇففارلار جامائەسى!) ئەگەر سىلەر غەلىبىنى تىلىسەڭلار، غەلىبە ئاللىقاچان سىلەرگە كەلدى (يەنى ئۇ سىلەرنىڭ زىيىنىڭلارغا كەلدى). ئەگەر (پەيغەمبەر بىلەن دۈشمەنلىشىشتىن) يانساڭلار،بۇ سىلەر ئۈچۈن ياخشىدۇر﴾[4].

﴿**ھەر بىر ئۆچىغا چىققان تەرسا، شەپقەتسىز (يەنى اللە غا ئىتائەت قىلىشقا گەدەنكەشلىك قىلىپ ھەقىقەتتىن باش تارتقۇچى) ھالاك بولدى**﴾ يەنى تەكەببۇرلۇق قىلغۇچى، ھەقكە بوي ئېگىشتىن باش تارتقۇچىلار ھالاك بولدى. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(اللە تائالا ئىككى پەرىشتىگە خىتاپ قىلىپ) «ھەقكە قارشى ياخشىلىقتىن توسقۇچى، ھەددىدىن ئاشقۇچى، (دىنغا) شەك كەلتۈرگۈچى، اللە غا باشقا مەبۇدنى شېرىك قىلغۇچى ھەر بىر كاپىرنى دوزاخقا تاشلاڭلار، ئۇنى قاتتىق ئازابقا تاشلاڭلار» (دەيدۇ)﴾[5].

ھەدىستە مۇنداق كەلدى: «قىيامەت كۈنى جەھەننەم كەلتۈرۈلىدۇ. ئاندىن جەھەننەم مەخلۇقاتلارنى چاقىرىپ: مەن ھەقىقەتەن ھەر بىر تەكەببۇر ۋە ھەقىقەتكە بوي ئەگمەيدىغان كىشىگە ۋەكىل قىلىندىم، دەيدۇ». يەنى يۇقىرىدىكى ئايەتنىڭ مەنىسى: پەيغەمبەرلەر ئۆزلىرىنىڭ قۇدرەتلىك ۋە غالىب پەرۋەردىگارىغا يالۋۇرۇپ دۇئا قىلىپ مەدەت تىلىگەن چاغدا ھەربىر تەرسا، تەكەببۇر ۋە ھەقىقەتكە بوي ئەگمەيدىغان كىشىلەرنىڭ ھەممىسى زىيان تارتىدۇ.

﴿**ئۇنىڭ ئالدىدا جەھەننەم تۇرىدۇ**﴾ بۇ ئايەت خۇددى تۆۋەندىكى ئايەتتە دېيىلگەنگە ئوخشاشتۇر: ﴿ئۇلارنىڭ ئالدىدا (يەنى بارىدىغان يوللىرىدا) ھەرقانداق ساق كېمىنى ئىگىسىدىن (زورلۇق بىلەن) تارتىۋالىدىغان بىر پادىشاھ بار ئىدى﴾[6] يەنى جەھەننەم ھەربىر تەكەببۇر، ھەقىقەتكە بوي ئەگمەيدىغان

---

[1] سۈرە نازىئات 37 — 41 - ئايەتكىچە.
[2] سۈرە رەھمان 46 - ئايەت.
[3] سۈرە ئەنفال 32 - ئايەت.
[4] سۈرە ئەنفال 19 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[5] سۈرە قاف 24 — 26 - ئايەتكىچە.
[6] سۈرە كەھف 79 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

كىشىنى قىيامەت كۈنى ئۆزىدە مەڭگۈ قالدۇرۇش ئۈچۈن كۆزىتىپ تۇرىدۇ. ئۇ قىيامەت كۈنىگىچە ئەتىگەن ۋە ئاخشامدا جەھەننەمگە توغرىلىنىپ تۇرىدۇ.

﴿**جەھەننەمدە ئۇ يىرىڭ ئارىلاش سۇ بىلەن سۇغىرىلىدۇ**﴾ يەنى دوزاختا ئۇنىڭ ئۈچۈن يۇقىرى ھارارەتلىك قايناق سۇ ۋە قان - يىرىڭدىن باشقا ئىچىملىك بولمايدۇ. دېمەك قايناق سۇ ئىنتايىن يۇقىرى ھارارەتلىكتۇر. قان - يىرىڭ ئىنتايىن سوغۇق ۋە سېسىقتۇر. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿قايناقسۇ بىلەن سۇغىرىلىپ (قىزىقلىقىدىن) ئۈچەيلىرى پارە - پارە قىلىنىدىغانلار بىلەن ئوخشاشمۇ؟﴾[1] ﴿ئۇلار (تەشنالىقتىن) سۇ تەلەپ قىلسا، ئۇلارغا مەدەن ئېرىتمىسىگە ئوخشاش، يۈزلەرنى كۆيدۈرۈۋېتىدىغان (ناھايىتى قىزىق) سۇ بېرىلىدۇ، بۇ نېمىدېگەن يامان شاراب! جەھەننەم نېمىدېگەن يامان جاي!﴾[2].

﴿**(ئۇنىڭ ئاچچىقلىقىدىن) ئۇنى يۇتۇملاپ ئىچىپ تەسلىكتە يۇتىدۇ**﴾ يەنى ئۇنىڭ تەمىنىڭ، رەڭگىنىڭ، پۇرىقىنىڭ ۋە قىزىقلىقىنىڭ ياكى سوغۇقلۇقىنىڭ يامانلىقىدىن، ئۇ ئۇنى ئىنتايىن تەسلىكتە ۋە زورلۇق ئىچىدە ئازاب پەرىشتىسى ئۇنى تۆمۈر توقماق بىلەن ئۇرمىغىچە، ئېغىزىغا ئالمايدۇ. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار تۆمۈر توقماقلار بىلەن ئۇرۇلىدۇ﴾[3].

﴿**ئۆلۈم ئۇنى قورشىۋالىدۇ**﴾ يەنى ئۇنىڭ پۈتكۈل بەدىنى، پۈت قوللىرى ۋە باشقا بارلىق ئەزالىرى ئازابلىنىدۇ. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەمرى ئىبنى مەيمۇن ئىبنى مەھران مۇنداق دەيدۇ: سۆڭەك، نېرۋا ۋە تومۇرنىڭ ھەممىسى ئازابلىنىدۇ.

زەھھاك، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: قىيامەت كۈنىدە اللە تائالانىڭ جەھەننەم ئوتىدا ئازابلايدىغان ئازابلىرىنىڭ تۈرلىرى ناھايىتى كۆپ بولۇپ، ئەگەر ئۇ يەردە ئۆلۈش بولسا ئىدى، ئۇ ئازابلاردىن پەقەت بىر تۈرلا ئادەمنى ئۆلتۈرۈشكە يېتىپ ئاشاتتى. لېكىن، ئۇ يەردە ئۆلۈش بولمايدۇ. چۈنكى، اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارنىڭ ئۆلۈپ (ئارام تېپىپ قالماسلىقى ئۈچۈن) جانلىرى ئېلىنمايدۇ، ئۇلاردىن ئازابمۇ يېنىكلىتىلمەيدۇ﴾[4].

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ئەگەر ئۆلۈش بولسا ئىدى، بۇ ئازابنىڭ تۈرلىرىدىن پەقەت بىر تۈرىلا تەكەببۇر كاپىرلارغا كەلسە، ئۇلار ئۇ ئازابتا ئۆلۈپ قالاتتى. ئۇلارنى داۋاملىشىپ تۇرىدىغان قاتتىق ئازابتا مەڭگۈ قالدۇرۇش ئۈچۈن (ئۇلار) ئۆلتۈرۈلمەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئۆلۈم ئۇنى قورشىۋالىدۇ. لېكىن ئۇ ھەرگىز ئۆلمەيدۇ**﴾.

﴿**شۇنىڭدىن كېيىن تېخىمۇ قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ**﴾ يەنى ئۇنىڭغا بۇ ئازابتىن كېيىن يەنە بىر تېخىمۇ قاتتىق ئازاب بار. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۈبھىسىزكى، ئۇ جەھەننەمنىڭ قەئرىدە ئۆسىدىغان دەرەختۇر. ئۇنىڭ مېۋىسى گويا شەيتانلارنىڭ باشلىرىغا ئوخشايدۇ. ئۇلار شۈبھىسىز شۇ مېۋىلەردىن يەيدۇ، ئۇنىڭ بىلەن قورساقلىرىنى تويغۇزىدۇ. ئاندىن ئۇلار ئۇنىڭ ئۈستىگە (يىرىڭ بىلەن قايناقسۇنىڭ ئارىلاشتۇرمىسىنى ئىچىدۇ. ئاندىن ئۇلارنىڭ قايتىدىغان جايى چوقۇم دوزاخ بولىدۇ﴾[5].

اللە تائالا بۇ ئايەتلەردە دوزىخىلارنىڭ بىردە زەققۇم دەرىخىدىن يەپ، بىردە يۇقىرى ھارارەتلىك قايناق سۇ ئىچىپ، يەنە بىردە دوزاخقا تاشلىنىپ ئازابلىنىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. اللە تائالاغا سېغىنىپ بۇ ئازابلاردىن پاناھ تىلەيمىز ئامىن!

---

(1) سۈرە مۇھەممەد 15 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(2) سۈرە كەھف 29 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(3) سۈرە ھەج 21 - ئايەت.
(4) سۈرە فاتىر 36 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(5) سۈرە ساففات 64 — 68 - ئايەتلەر.

www.munber.org

الله تائالا بۇھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بۇ، گۇناھكارلار ئىنكار قىلىدىغان جەھەننەمدۇر. ئۇلار دوزاخ بىلەن قايناقسۇ ئارىسىدا بېرىپ ـ كېلىپ تۇرىدۇ (يەنى گاھىدا ئوت بىلەن، گاھىدا قايناقسۇ بىلەن ئازابلىنىدۇ)﴾[1] ﴿بەختسىزلەر (يەنى نامە ـ ئەمالى سول تەرىپىدىن بېرىلگەنلەر) (دوزىخىلاردۇر). بەختسىزلەر قانداق ئادەملەر؟ ئۇلار (بەدەنىنىڭ تۆشۈكلىرىگە كىرىپ كېتىدىغان) ئاتەشلىك شامالنىڭ، زىيادە ھارارەتلىك قايناقسۇنىڭ ۋە قارا تۈتۈندىن بولغان سالقىنمۇ ئەمەس، كۆركەممۇ ئەمەس سايىنىڭ ئىچىدە بولىدۇ﴾[2] ﴿كىمكى ياخشى ئىش قىلىدىكەن، پايدىسى ئۆزىگىدۇر ۋە يامان ئىش قىلىدىكەن زەرىرىمۇ ئۆزىگىدۇر. پەرۋەردىگارىڭ بەندىلەرگە زۇلۇم قىلغۇچى ئەمەستۇر﴾[3] ﴿شۈبھىسىزكى، ئۇ جەھەننەمنىڭ قەئرىدە ئۆسىدىغان دەرەختۇر. ئۇنىڭ مېۋىسى گويا شەيتانلارنىڭ باشلىرىغا ئوخشايدۇ. ئۇلار شۈبھىسىز شۇ مېۋىلەردىن يەيدۇ، ئۇنىڭ بىلەن قورساقلىرىنى تويغۇزىدۇ. ئاندىن ئۇلار ئۇنىڭ ئۈستىگە (يىرىڭ بىلەن) قايناقسۇنىڭ ئارىلاشتۇرمىسىنى ئىچىدۇ﴾[4] ﴿زەققۇم دەرىخى ھەقىقەتەن گۇناھكارلارنىڭ تامىقىدۇر. ئۇ ئېرىتىلگەن مىستەك (قىزىق) دۇر، ئۇ قورساقلاردا قايناقسۇدەك قايناىدۇ. (دوزاخقا مۇئەككەل پەرىشتىلەرگە) «ئۇنى تۇتۇپ سۆرەپ دوزاخنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئېلىپ بېرىڭلار، ئاندىن ئۇنىڭ بېشىغا قايناقسۇ قۇيۇپ ئازابلاڭلار» دېيىلىدۇ. (ئۇنىڭغا خارلاش ۋە مەسخىرە قىلىش يۈزىسىدىن) «(بۇ ئازابنى) تېتىغىن، سەن ھەقىقەتەن ئىززەتلىك ئۇلۇغ زات ئىدىڭ. بۇ (ئازاب) ھەقىقەتەن (ھايات ۋاقتىڭلاردا) سىلەر شەكلەنگەن نەرسىدۇر» دېيىلىدۇ﴾[5] ﴿بۇ (ھەقىقەتتۇر)، كاپىرلارنىڭ (ئاخىرەتتە بولىدىغان جايى) ھەقىقەتەن ئەڭ يامان جايدۇر. ئۇ جەھەننەمدۇر، ئۇلار جەھەننەمگە كىرىدۇ، ئۇ نېمىدېگەن يامان جاي! بۇ (كۆيدۈرگۈچى) قىزىق سۇدۇر، قان ـ يىرىڭدۇر، ئۇلار بۇنى تېتىسۇن. يەنە (ئۇلارغا) مۇشۇ خىلدىكى باشقا تۈرلۈك ئازابلار بار﴾[6].

الله تائالانىڭ بۇنىڭدىن باشقا يەنە ئۇلارغا يۈرگۈزىدىغان سانى، تۈرى ۋە شەكلىنى الله تائالادىن باشقىسى بىلمەيدىغان ئارقىمۇ ئارقا داۋاملىشىپ تۇرىدىغان ئايەتلەرنى بايان قىلغان ئايەتلەر بار. ﴿پەرۋەردىگارىڭ بەندىلەرگە زۇلۇم قىلغۇچى ئەمەستۇر﴾[7].

* * * * * * *

مَّثَلُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ بِرَبِّهِمْۖ أَعۡمَٰلُهُمۡ كَرَمَادٍ ٱشۡتَدَّتۡ بِهِ ٱلرِّيحُ فِي يَوۡمٍ عَاصِفٍۖ لَّا يَقۡدِرُونَ
مِمَّا كَسَبُواْ عَلَىٰ شَيۡءٖۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلضَّلَٰلُ ٱلۡبَعِيدُ ﴿١٨﴾

پەرۋەردىگارىنى ئىنكار قىلغانلارنىڭ قىلغان (ياخشى) ئەمەللىرى بورانلىق كۈندە شامال ئۇچۇرۇپ كەتكەن بىر دۆۋە كۈلگە ئوخشايدۇ، كاپىرلار(بۇ دۇنيادا) قىلغان ياخشى ئەمەللىرى ئۈچۈن ئازراقمۇ ساۋابقا ئېرىشەلمەيدۇ، بۇ چوڭقۇر ئېزىشتۇر (يەنى چوڭ زىياندۇر) ﴿18﴾.

www.munber.org

---

[1] سۈرە رەھمان 43 ــ 44 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە ۋاقىئە 41 ــ 44 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە فۇسسىلەت 46 - ئايەت.
[4] سۈرە ساففات 64 ــ 67 - ئايەتلەر.
[5] سۈرە دۇخان 43 ــ 50 - ئايەتلەر.
[6] سۈرە ساد 55 ــ 58 - ئايەتلەر.
[7] سۈرە فۇسسىلەت 46 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

كاپىرلارنىڭ ئەمەللىرىنىڭ مىسالى توغرىسىدا

بۇ اللە تائالاغا باشقىسىنى قېتىپ ئىبادەت قىلغان، اللە تائالانىڭ پەيغەمبەرلىرىنى يالغانغا چىقارغان، ئاساسسىز ۋە توغرا بولمىغان ئەمەللەرنى قىلغان، لېكىن ئۇ ئەمەللىرىنىڭ نەتىجىسىدە ئەڭ موھتاج بولغاندا، ئۇلارنىڭ ساۋابى يوق بولۇپ كەتكەن كاپىرلار ئۈچۈن بايان قىلىنغان مىسالدۇر.

﴿**پەرۋەردىگارىنى ئىنكار قىلغانلارنىڭ قىلغان (ياخشى) ئەمەللىرى بورانلىق كۈندە شامال ئۇچۇرۇپ كەتكەن بىر دۆۋە كۈلگە ئوخشايدۇ، كاپىرلار(بۇ دۇنيادا)قىلغان ياخشى ئەمەللىرى ئۈچۈن ئازراقمۇ ساۋابقا ئېرىشەلمەيدۇ**﴾ يەنى بۇ، قىيامەت كۈنى اللە تائالادىن ئەمەللىرىنىڭ ساۋابىنى تەلەپ قىلغان چاغدىكى مىسالدۇر. چۈنكى ئۇلار ئەمەللىرىمىز بىلەن ئەجىرگە ئېرىشىمىز، دەپ ئويلايتتى. لېكىن، ئۇلار ھېچ نەرسىگە ئېرىشەلمىدى. ئەمەللىرىنىڭ قاتتىق بوراندا توزۇپ كېتىدىغان كۈلگىلا ئوخشاپ قالغانلىقىنى، دۇنيادا قىلغان ئەمەللىرىنىڭ ھېچبىر پايدا بەرمىگەنلىكىنى كۆرىدۇ. ئەگەر ئۇلار مۇشۇ قاتتىق بوران چىققان كۈنلەردە كۈلنى ئۇچۇرۇۋەتمەي، ساقلاپ قىلىشقا قادىر بولالىغان بولسا ئىدى، ئۇلار ئۆز ئەمەللىرىنى ساقلاپ قالار ئىدى.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿بىز ئۇلارنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنى بىر تەرەپ قىلىپ، ئۇنى ئۇچۇپ يۈرگەن توزاندەك قىلىۋېتىمىز، (يەنى ئۇلار ئىمانسىز بولغانلىقتىن، قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنى يوققا چىقىرىمىز)﴾[1] ﴿ئۇلارنىڭ بۇ دۇنيادا (رىيا قىلىپ) بەرگەن سەدىقىلىرى ئۆزلىرىگە زۇلۇم قىلغان بىر قەۋمنىڭ زىرائىتىگە تېگىپ ئۇنى نابۇت قىلىۋەتكەن سوغۇق شامالغا ئوخشايدۇ (ئىگىلىرىنىڭ گۇناھى تۈپەيلى دىنى نابۇت قىلىنغان بۇ زىرائەتكە ئوخشاش، اللە ئۇلارنىڭ ياخشى ئەمەللىرىنى بەربات قىلدۇ)﴾[2] ﴿ئى مۆمىنلەر! پۇل - مېلىنى كىشىلەرگە كۆرسىتىش ئۈچۈن سەرپ قىلىدىغان، اللە غا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرمەيدىغان كىشى (نىڭ قىلغان ئەمەلىنى بىكار قىلىۋەتكىنىگە) ئوخشاش، بەرگەن سەدىقەڭلارنى مىننەت قىلىش ۋە ئەزىيەت يەتكۈزۈش بىلەن بىكار قىلىۋەتمەڭلار. بۇنداق (پۇل ـ مېلىنى باشقىلارغا كۆرسىتىش ئۈچۈن سەرپ قىلىدىغان) ئادەم خۇددى ئۈستىگە توپا - چاڭ قونۇپ قالغان، قاتتىق يامغۇردىن كېيىن (يۇيۇلۇپ) بۇرۇنقىدەك بولۇپ قالغان سىلىق تاشقا ئوخشايدۇ. ئۇلار قىلغان ئەمەللىرى ئۈچۈن (ئاخىرەتتە) ھېچقانداق ساۋابقا ئىگە بولالمايدۇ. اللە كاپىر قەۋمنى ھىدايەت قىلمايدۇ﴾[3].

﴿**بۇ چوڭقۇر ئېزىشتۇر (يەنى چوڭ زىياندۇر)**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ تىرىشچانلىقى ۋە ئەمەلى ئاساسسىز ۋە توغرا ئەمەس ئىدى. شۇڭا نەتىجىدە ئۇلار ئۆزلىرى ساۋابقا ئەڭ موھتاج بولغاندا ساۋابىنى يوقىتىپ قويدى، ﴿**بۇ چوڭقۇر ئېزىشتۇر (يەنى چوڭ زىياندۇر)**﴾.

* * * * * * *

أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ خَلَقَ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ بِٱلْحَقِّ ۚ إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٩﴾

وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿٢٠﴾

---

[1] سۈرە فۇرقان 23 - ئايەت.
[2] سۈرە ئال ئىمران 117 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە بەقەرە 264 - ئايەت.

www.munber.org

ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى اللّٰه نىڭ ھەق ئاساستا ياراتقانلىقىنى (يەنى بىكار ياراتمىغانلىقىنى) كۆرمىدىڭمۇ؟ ئەگەر اللّٰه خالىسا، (ئى ئىنسانلار!) سىلەرنى يوق قىلىۋېتىپ (ئورنۇڭلارغا سىلەردىن ياخشى) يېڭى ئادەملەرنى يارىتىدۇ﴿19﴾. بۇ اللّٰه غا قىيىن ئەمەس﴿20﴾.

ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشنىڭ پاكىتلىرى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە، قىيامەت كۈنىدە ئۆلۈكلەرنى قايتا تىرىلدۈرۈشكە قۇدرىتىنىڭ بارلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ. چۈنكى اللّٰه تائالا ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتتى. ئۇلارنى يارىتىش ئىنسانلارنى يارىتىشتىن قىيىندۇر. شۇنداق كەڭ، ئېگىز ۋە كاتتا ئاسماننى ۋە ئۇنىڭدىكى ھەرىكەتلىنىدىغان ياكى ھەرىكەتلەنمەيدىغان يۇلتۇزلارنى، سەييارىلارنى ۋە بۇنىڭدىن باشقا ئەقىلنى لال قىلىدىغان ئاجايىباتلارنى ياراتقان، زېمىندىكى مۈنبەت ۋە قۇرغاق يەرلەرنى، بوستان ۋە چۆللەرنى ياراتقان، ئۇ زېمىننى يۇمشاق سېلىنچىدەك قىلغان، ئۇ زېمىندا كۆللەرنى، تاغلارنى ۋە قۇرۇقلۇقلار بىلەن گىرەلەشكەن دېڭىز - ئوكيانلارنى، تۈرلىرى، شەكىللىرى، رەڭلىرى ۋە ھەجىملىرى، يەتكۈزىدىغان مەنپەئەتلىرى ئوخشاش بولمىغان ئۇچار قۇش، ھايۋانات، دەل - دەرەخ، گۈل - گىياھ ۋە زىرائەتلەرنى ياراتقان اللّٰه قىيامەت كۈنىدە ئۆلۈكلەرنى قايتا تىرىلدۈرۈشكە قادىر ئەمەسمۇ؟!

اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار (يەنى ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشنى ئىنكار قىلغۇچى كۇففارلار) بىلمەمدۇكى، ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتقان ۋە ئۇلارنى يارىتىشتا چارچاپ قالمىغان اللّٰه ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرۈشكە قادىر ئەمەسمۇ؟ دۇرۇس، ئۇ ھەقىقەتەن ھەر نەرسىگە قادىردۇر﴾[1] ﴿ئىنسان بىلمەمدۇكى، بىز ھەقىقەتەن ئۇنى ئابمەنىيدىن ياراتتۇق. ئەمدى ئۇ (پەرۋەردىگارىغا) ئاشكارا خۇسۇمەتچى بولۇپ قالدى. ئۇ بىزگە (ئىنساننىڭ قايتا تىرىلىشىنى يىراق ساناپ، چىرىگەن سۆڭەكلەرنى مىسال قىلىپ كۆرسەتتى. ئۆزىنىڭ يارىتىلغانلىقىنى بولسا ئۇنتۇدى، ئۇ: «چىرىپ كەتكەن سۆڭەكلەرنى كىم تىرىلدۈرەلەيدۇ؟» دېدى. ئېيتقىنكى، «ئۇنى ئەڭ دەسلەپتە ياراتقان زات تىرىلدۈرىدۇ، ئۇ ھەر بىر مەخلۇقنى بىلگۈچىدۇر». اللّٰه سىلەر ئۈچۈن يېشىل دەرەختىن ئوت پەيدا قىلدى. سىلەر ئۇنىڭ بىلەن ئوت ياقىسىلەر. ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتقان زات ئۇلارنىڭ ئوخشىشىنى يارىتىشقا قادىر ئەمەسمۇ؟ ئۇ بۇنىڭغا قادىر، اللّٰه ماھىر ياراتقۇچىدۇر، ھەممىنى بىلگۈچىدۇر. اللّٰه بىرەر شەيئىنى (يارىتىشنى) ئىرادە قىلسا، ئۇنىڭغا «ۋۇجۇتقا كەل» دەيدۇ - دە، ئۇ ۋۇجۇتقا كېلىدۇ. اللّٰه پاكتۇركى، ھەر بىر نەرسىنىڭ ئىگىلىك ھوقۇقى ئۇنىڭ قولىدىدۇر، (ئۆلگەندىن كېيىن) ئۇنىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر﴾[2] ﴿ئى ئىنسانلار! سىلەر اللّٰه غا موھتاجسىلەر، اللّٰه (ھەممىدىن) بىھاجەتتۇر، مەدھىيىگە لايىقتۇر. ئەگەر اللّٰه خالىسا، سىلەرنى ھالاك قىلىپ (ئورنۇڭلارغا) يېڭى بىر خەلقنى پەيدا قىلىدۇ. بۇ اللّٰه غا قىيىن ئەمەس﴾[3] ﴿ئەگەر سىلەر (اللّٰه نىڭ تائىتىدىن) يۈز ئۆرۈسەڭلار، اللّٰه سىلەرنىڭ ئورنۇڭلارغا باشقا بىر قەۋمنى ئالماشتۇرىدۇ، ئۇلار سىلەرگە ئوخشاش بولمايدۇ (بەلكى اللّٰه غا ئىتائەت قىلىدۇ)﴾[4] ﴿ئى مۆمىنلەر! سىلەردىن كىمكى مۇرتەد بولىدىكەن، اللّٰه (ئۇنىڭ ئورنىغا) اللّٰه ئۇلارنى دوست تۇتىدىغان، ئۇلارمۇ اللّٰه نى دوست تۇتىدىغان، مۆمىنلەرگە كۆيۈنىدىغان، كاپىرلارغا شەپقەتسىز، اللّٰه نىڭ يولىدا جىھاد قىلىدىغان ۋە

---

[1] سۈرە ئەھقاف 33- ئايەت.
[2] سۈرە ياسىن 77 — 83 - ئايەتكىچە.
[3] سۈرە فاتىر 15 — 17 - ئايەتكىچە.
[4] سۈرە مۇھەممەد 38 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

مالامەت قىلغۇچىنىڭ مالامىتىدىن قورقمايدىغان بىر قەۋمنى كەلتۈرىدۇ﴾[1] ﴿ئى ئىنسانلار! ئەگەر الله خالىسا، سىلەرنى يوق قىلىپ ئورنۇڭلارغا باشقىلارنى كەلتۈرىدۇ، الله بۇنىڭغا قادىردۇر﴾[2].

* * * * * * *

وَبَرَزُواْ لِلَّهِ جَمِيعًا فَقَالَ ٱلضُّعَفَٰٓؤُاْ لِلَّذِينَ ٱسۡتَكۡبَرُوٓاْ إِنَّا كُنَّا لَكُمۡ تَبَعًا فَهَلۡ أَنتُم مُّغۡنُونَ عَنَّا مِنۡ عَذَابِ ٱللَّهِ مِن شَيۡءٖۚ قَالُواْ لَوۡ هَدَىٰنَا ٱللَّهُ لَهَدَيۡنَٰكُمۡۖ سَوَآءٌ عَلَيۡنَآ أَجَزِعۡنَآ أَمۡ صَبَرۡنَا مَا لَنَا مِن مَّحِيصٖ ﴿٢١﴾

ئۇلار (يەنى خالايىقلار) نىڭ ھەممىسى (قىيامەت كۈنى قەبرىلىرىدىن) چىقىپ، الله غا مۇلاقات بولىدۇ، ئاجىزلىرى (يەنى ئەگەشكۈچىلىرى) مۇتەكەببىرلىرىگە (يەنى ئەگەشتۈرگۈچىلىرىگە): «شۈبھىسىزكى، بىز سىلەرنىڭ ئەگەشكۈچىڭلار ئىدۇق، سىلەر بىزگە بولۇۋاتقان الله نىڭ ئازابىدىن ئازراق دەپئى قىلالامسىلەر؟» دەيدۇ. ئۇلار: «الله بىزنى ھىدايەت قىلغان بولسا ئىدى، بىز ئەلۋەتتە سىلەرنى ھىدايەت قىلاتتۇق، بىز مەيلى نالە - پەرياد قىلايلى، مەيلى سەۋر قىلايلى، بەرىبىر ئوخشاش، بىزگە ھېچقانداق قاچىدىغان جاي يوق» دەيدۇ﴿21﴾.

دوزاخ ئەھلىدىن ئەگەشكۈچىلەر بىلەن ئەگەشتۈرگۈچىلەرنىڭ مۇنازىرىسى توغرىسىدا

﴿**الله غا مۇلاقات بولىدۇ**﴾ يەنى ئىنسانلارنىڭ ياخشىسى ۋە يامىنىنىڭ ھەممىسى قۇدرەتلىك الله تائالاغا ھېساب بېرىش ئۈچۈن ھېچ قانداق دالدا يوق، تۈپتۈز مەيدانغا جەم بولىدۇ.

﴿**ئاجىزلىرى (يەنى ئەگەشكۈچىلىرى) مۇتەكەببىرلىرىگە (يەنى ئەگەشتۈرگۈچىلىرىگە): «شۈبھىسىزكى، بىز سىلەرنىڭ ئەگەشكۈچىڭلار ئىدۇق، سىلەر بىزگە بولۇۋاتقان الله نىڭ ئازابىدىن ئازراق دەپئى قىلالامسىلەر؟» دەيدۇ**﴾ يەنى ئۆزلىرىنىڭ يېتەكچىلىرى، خوجايىنلىرى ۋە چوڭلىرىغا ئەگەشكۈچىلەر شېرىكى يوق يالغۇز بىر الله تائالاغا ئىبادەت قىلىشتىن ۋە پەيغەمبەرلەرگە ئەگىشىشتىن باش تارتقان ئەگەشكۈچىلەر، ئەگەشتۈرگۈچىلەرگە: بىزنى نېمىگە بۇيرۇغان بولساڭلار، سىلەرگە ئەگىشىپ شۇنى قىلغان ئىدۇق. سىلەر بىزگە ۋەدە قىلغىنىڭلاردەك ۋە بىزگە ئارزۇ قىلدۇرغىنىڭلاردەك بىزدىن الله تائالانىڭ ئازابىدىن بىرەر نەرسىنى كۆتۈرۈۋېتەمسىلەر؟ دەيدۇ.

ئەگەشتۈرگۈچىلەر جاۋابەن مۇنداق دەيدۇ: ﴿**الله بىزنى ھىدايەت قىلغان بولسا ئىدى، بىز ئەلۋەتتە سىلەرنى ھىدايەت قىلاتتۇق**﴾ لېكىن، الله تائالانىڭ كاپىرلارنى ئازابلاشتىن ئىبارەت سۆزى بىزگىمۇ ۋە سىلەرگىمۇ بېكىتىلىپ بولدى.

﴿**بىز مەيلى نالە - پەرياد قىلايلى، مەيلى سەۋر قىلايلى، بەرىبىر ئوخشاش، بىزگە ھېچقانداق قاچىدىغان جاي يوق**﴾ يەنى بىز بۇ ئازابقا سەۋر قىلايلى ياكى سەۋر قىلمايلى بىز ئۇنىڭدىن قۇتۇلالمايمىز. مېنىڭ (يەنى ئىبنى كەسىرنىڭ) قارىشىمچە: بۇ مۇنازىرىلەرنىڭ ھەقىقەتەن ئۇلار دوزاخقا كىرگەندىن كېيىن ئېلىپ بېرىلىدىغانلىقى ئېنىقتۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇ چاغدا ئۇلار دوزاختا ئۆزئارا مۇنازىرىلىشىدۇ، ئاجىز (ئەگەشكۈچىلەر) ھاكاۋۇر (ئەگەشتۈرگۈچىلەرگە): «شۈبھىسىزكى، بىز سىلەرگە ئەگەشكەن ئىدۇق،

[1] سۈرە مائىدە 54 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە نىسا 133 - ئايەت.

www.munber.org

بىزدىن دوزاخ ئازابىدىن بىر قىسمىنى ئېلىپ تاشلىيالامسىلەر؟» دەيدۇ. ھاكاۋۇر (ئەگەشتۈرگۈچىلىرى): «شۈبھىسىزكى، بىز ھەممىمىز دوزاختادۇرمىز، اللە ھەقىقەتەن بەندىلەرنىڭ ئارىسىدا ھۆكۈم چىقاردى» دەيدۇ﴾[1] ﴿اللە (ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلغانلارغا) ئېيتىدۇ: «سىلەردىن ئىلگىرى ئۆتكەن، جىنلاردىن ۋە ئىنسانلاردىن بولغان (كاپىر) ئۈممەتلەر بىلەن بىرلىكتە دوزاخقا كىرىڭلار» ھەرقاچان بىر ئۈممەت دوزاخقا كىرىدىكەن، ئۇ ئۆزىدىن ئىلگىرىكى ئۈممەتكە (ئۇنىڭغا ئەگىشىپ گۇمراھ بولغانلىقى ئۈچۈن) لەنەت ئوقۇيدۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىسى دوزاخقا كىرىپ بولۇپ جەملەشكەندە، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى كېيىن كىرگەنلەر (يەنى ئەگەشكۈچىلەر) ئىلگىرى كىرگەنلەرگە (يەنى باشلىقلىرىغا) قارىتىپ: «ئى پەرۋەردىگارىمىز! بۇلار بىزنى ئازدۇرغان. ئۇلارغا ئىككى ھەسسە دوزاخ ئازابى بەرگىن» دەيدۇ. اللە : «ھەممىگە ئىككى ھەسسە ئازاب بېرىلىدۇ، لېكىن سىلەر (ئازابنىڭ دەھشىتىنى بىلمەيسىلەر» دەيدۇ. ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى ئىلگىرىكىلەر كېيىنكىلەرگە: «سىلەرنىڭ بىزدىن ھېچقانداق ئارتۇقچىلىقىڭلار يوق (يەنى گۇمراھلىقتا ۋە ئازابقا تېگىشلىك بولۇشتا بىر - بىرىمىزگە ئوخشاشمىز)، قىلمىشلىرىڭلار تۈپەيلىدىن ئازابنى تېتىڭلار» دەيدۇ﴾[2] ﴿دوزاختا ئۇلارنىڭ يۈزلىرى تۆرۈلۈپ كېتىدىغان كۈندە، ئۇلار: «كاشكى بىز اللە غا ئىتائەت قىلغان بولساقچۇ! پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلغان بولساقچۇ!» دەيدۇ. ئۇلار: «پەرۋەردىگارىمىز! بىز ھەقىقەتەن باشلىقلىرىمىزغا، كاتتىلىرىمىزغا ئىتائەت قىلدۇق، ئۇلار بىزنى توغرا يولدىن ئازدۇردى، پەرۋەردىگارىمىز! ئۇلارغا ئازابنى ئىككى ھەسسە بەرگىن ۋە ئۇلارغا قاتتىق لەنەت قىلغىن» دەيدۇ﴾[3].

ئەمما ئۇلارنىڭ مەھشەرگاھتا خۇسۇمەت قىلىششى تۆۋەندىكى ئايەتلەردە بايان قىلىنغان: ﴿كاپىرلار: «بۇ قۇرئانغا ۋە ئۇنىڭدىن ئىلگىرىكى كىتابلارغا ھەرگىز ئىشەنمەيمىز» دەيدۇ. ئەگەر زالىملارنى پەرۋەردىگارىڭنىڭ دەرگاھىدا توختىتىپ قويۇلغان چاغدا بەزىسى بەزىسى بىلەن جېدەللىشىۋاتقاندا كۆرسەڭ ئىدىڭ (ئەلۋەتتە قورقۇنچلۇق ھالنى كۆرەتتىڭ)، بوزەك قىلىنغانلار چوڭچىلىق قىلغانلارغا: «ئەگەر سىلەر بولمىساڭلار بىز چوقۇم ئىمان ئېيتاتتۇق» دەيدۇ. چوڭچىلىق قىلغانلار بوزەك قىلىنغانلارغا: «سىلەرگە ھىدايەت كەلگەندىن كېيىن بىز سىلەرنى ئۇنىڭدىن توستۇقمۇ؟ ھەرگىز توسمىدۇق، سىلەر ئۆزەڭلار گۇناھ قىلغۇچى بولدۇڭلار» دەيدۇ. بوزەك قىلىنغانلار چوڭچىلىق قىلغانلارغا: «ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، (سىلەرنىڭ بىزگە) كېچە - كۈندۈز قىلغان ھىيلە - مىكرىڭلار (بىزنى ئىماندىن توستى)، ئۆز ۋاقتىدا سىلەر بىزنى اللە نى ئىنكار قىلىشقا ۋە ئۇنىڭغا شېرىك كەلتۈرۈشكە بۇيرۇيتتۇڭلار» دەيدۇ. ئازابنى كۆرگەن چاغدا، ئۇلار (ھەر ئىككى گۇرۇھ ئىمان ئېيتمىغانلىقلىرىغا) ئىچىدە پۇشايمان قىلىدۇ، كاپىرلارنىڭ بويۇنلىرىغا تاقاقلارنى سالىمىز، ئۇلارغا پەقەت قىلمىشلىرىنىڭ جازاسى بېرىلىدۇ﴾[4].

* * * * * * *

وَقَالَ ٱلشَّيۡطَٰنُ لَمَّا قُضِيَ ٱلۡأَمۡرُ إِنَّ ٱللَّهَ وَعَدَكُمۡ وَعۡدَ ٱلۡحَقِّ وَوَعَدتُّكُمۡ فَأَخۡلَفۡتُكُمۡۖ
وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيۡكُم مِّن سُلۡطَٰنٍ إِلَّآ أَن دَعَوۡتُكُمۡ فَٱسۡتَجَبۡتُمۡ لِيۖ فَلَا تَلُومُونِي وَلُومُوٓاْ أَنفُسَكُمۖ مَّآ

---

[1] سۈرە غافىر 47 — 48 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە ئەئراف 38 — 39 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە ئەھزاب 66 — 68 - ئايەتلەر.
[4] سۈرە سەبە 31 — 33 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

أَنَا۠ بِمُصۡرِخِكُمۡ وَمَآ أَنتُم بِمُصۡرِخِيَّۖ إِنِّي كَفَرۡتُ بِمَآ أَشۡرَكۡتُمُونِ مِن قَبۡلُۗ إِنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ
لَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٞ ﴿٢٢﴾ وَأُدۡخِلَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ
خَٰلِدِينَ فِيهَا بِإِذۡنِ رَبِّهِمۡۖ تَحِيَّتُهُمۡ فِيهَا سَلَٰمٌ ﴿٢٣﴾

ئىش پۈتكەندە (يەنى ھېساب تۈگەپ، جەننەتىلەر بىلەن دوزىخىلار ئايرىلىپ بولغاندا)، شەيتان: «اللہ ھەقىقەتەن سىلەرگە (ئىتائەت قىلغۇچىنى مۇكاپاتلاش، ئاسىيلىق قىلغۇچىنى جازالاشتىن ئىبارەت) راست ۋەدىنى قىلغان ئىدى، (ۋەدىسىگە ۋاپا قىلدى). مەن سىلەرگە (ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىش، ساۋاب، جازا دېگەنلەر يوق، دەپ يالغان) ۋەدە قىلغان ئىدىم، (ۋەدەمگە) خىلاپلىق قىلدىم، سىلەرگە مېنىڭ (كۇفرىغا، گۇناھقا زورلىغۇدەك) ھۆكۈمرانلىقىم بولغىنى يوق، مەن سىلەرنى پەقەت (گۇمراھلىققىلا) دەۋەت قىلدىم، سىلەر (دەۋىتىمنى) قوبۇل قىلدىڭلار، شۇنىڭ ئۈچۈن مېنى ئەيىبلىمەڭلار، ئۆزەڭلارنى ئەيىبلەڭلار، مەن سىلەرگە ياردەم بېرىپ سىلەرنى قۇتقۇزالمايمەن، سىلەرمۇ ماڭا ياردەم بېرىپ مېنى قۇتقۇزالمايسىلەر، مەن سىلەرنىڭ بۇرۇن مېنى اللہ غا (ئىبادەتتە) شېرىك قىلغانلىقىڭلارنى ئېتىراپ قىلمايمەن، شۈبھىسىزكى، زالىملار چوقۇم قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ» دەيدۇ[22]*. ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار، پەرۋەردىگارىنىڭ ئىزنى بىلەن، ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەرگە كىرىدۇ، ئۇ جەننەتلەردە مەڭگۈ قالىدۇ، (پەرىشتىلەر ئۇلارنى ھۆرمەتلەپ) سىلەرگە ئامانلىق بولسۇن، دەپ سالام بېرىدۇ*[23].

ئىبلىسنىڭ قىيامەت كۈنى ئەگەشكۈچىلىرىگە سۆز قىلىدىغانلىقى ۋە ئۇلارغا ئۆزرە ئېيتىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللہ تائالا بەندىلىرى ئارىسىدا ھۆكۈم چىقىرىپ مۆمىنلەرنى جەننەتلەرگە كىرگۈزۈپ، كاپىرلارنى دوزاخلارغا تاشلىغاندىن كېيىن، ئىبلىسنىڭ ئۆز ئەگەشكۈچىلىرىگە ، ئەگەشكۈچىلىرىنىڭ دەرت ئەلىمىنى، ئالدىنىپ تارتقان زىيىنىنى زىيادە قىلىدىغان ۋە ئۇلارنىڭ ھەسرىتىگە ھەسرەت قوشىدىغان تۆۋەندىكى سۆزنى قىلىدۇ: ﴿**اللہ ھەقىقەتەن سىلەرگە (ئىتائەت قىلغۇچىنى مۇكاپاتلاش، ئاسىيلىق قىلغۇچىنى جازالاشتىن ئىبارەت) راست ۋەدىنى قىلغان ئىدى، (ۋەدىسىگە ۋاپا قىلدى)**﴾ يەنى اللہ تائالا ئۆزىنىڭ پەيغەمبەرلىرىنىڭ تىللىرى بىلەن سىلەرگە قىلغان ۋەدىسىگە ۋاپا قىلدى. اللہ تائالا پەيغەمبەرلىرىگە ئەگەشكەنلەرگە نىجاتلىقنى ۋە سالامەتلىكنى ۋەدە قىلدى. اللہ تائالانىڭ بۇ ۋەدىسى ھەق ۋە راستتۇر. ئەمما مەن (يەنى ئىبلىس) بولسام سىلەرگە ۋەدە قىلدىم، ئاندىن ۋەدەمگە خىلاپلىق قىلدىم.

اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شەيتان ئۇلارغا (يالغان) ۋەدىلەرنى بېرىدۇ ۋە ئۇلارنى خام خىيالغا سالىدۇ (يەنى ئەمەلدە ئىشقا ئاشمايدىغان ئارزۇلارنى كۆڭلىگە سالىدۇ)، شەيتان ئۇلارغا پەقەت يالغاننىلا ۋەدە قىلىدۇ﴾[1].

﴿**سىلەرگە مېنىڭ (كۇفرىغا، گۇناھقا زورلىغۇدەك) ھۆكۈمرانلىقىم بولغىنى يوق**﴾ يەنى مەن سىلەرنى چاقىرغان نەرسىلەر ھېچبىر پاكىتى بولمىغان نەرسىلەردۇر. مەن سىلەرگە ۋەدە قىلغان نەرسىمۇ ھېچبىر ھۆججىتى بولمىغان نەرسىدۇر.

[1] سۈرە نىسا 120 - ئايەت.

www.munber.org

﴿مەن سىلەرنى پەقەت (گۇمراھلىقتىن ساقلىنىشقا) دەۋەت قىلدىم، سىلەر (دەۋىتىمنى) قوبۇل قىلدىڭلار﴾ يەنى مەن پەقەت ئاشۇ نەرسىلەرگە دەۋەت قىلىپلا قويغان ئىدىم. ھەقىقەتەن پەيغەمبەرلەر سىلەرگە ئېلىپ كەلگەن نەرسىنىڭ دۇرۇسلۇقىغا توغرا دەلىل - پاكىتلارنى تۇرغۇزدى. ئاندىن سىلەر پەيغەمبەرلەرگە داۋاملىق قارشىلىق قىلىپ ئازغۇنلۇقتا چىڭ تۇردۇڭلار.

﴿شۇنىڭ ئۈچۈن مېنى ئەيىبلىمەڭلار، ئۆزەڭلارنى ئەيىبلەڭلار﴾ يەنى بۈگۈن ماڭا مالامەت قىلماڭلار. بەلكى، ئۆزەڭلارغا مالامەت قىلىڭلار. ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ گۇناھىڭلار پەيغەمبەرلەر ئېلىپ كەلگەن دەلىللەرگە قارشىلىق قىلغىنىڭلار ۋە مەن سىلەرنى چاقىرغان باتىلغا ئەگەشكىنىڭلار ئۈچۈندۇر.

﴿مەن سىلەرگە ياردەم بېرىپ سىلەرنى قۇتقۇزالمايمەن﴾ يەنى مەن سىلەرگە مەنپەئەت بېرەلمەيمەن ۋە سىلەر تارتىۋاتقان ئازابتىن سىلەرنى قۇتقۇزالمايمەن. **﴿سىلەرمۇ ماڭا ياردەم بېرىپ مېنى قۇتقۇزالمايسىلەر﴾**.

﴿مەن سىلەرنىڭ بۇرۇن مېنى اللّٰه غا (ئىبادەتتە) شېرىك قىلغانلىقىڭلارنى ئېتىراپ قىلمايمەن﴾ قەتادە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: يەنى بۇنىڭدىن بۇرۇن مېنى اللّٰه تائالاغا شېرىك قىلىۋالغىنىڭلارنىڭ سەۋەبىنى ئېتىراپ قىلمايمەن. ئىبنى جەرىر مۇنداق دېدى: ھەقىقەتەن مەن ئۇلۇغ ۋە كاتتا اللّٰه تائالاغا شېرىك ئىكەنلىكىمدىن تانىمەن. ئىبنى جەرىرنىڭ بۇ سۆزى كۈچلۈك بولۇپ، تۆۋەندىكى ئايەت بۇ مەنىنى كۈچلەندۈرىدۇ.

﴿اللّٰه نى قويۇپ قىيامەتكىچە دۇئانى ئىجابەت قىلىشقا قادىر بولالمايدىغان بۇتلارغا چوقۇنىدىغان ئادەمدىنمۇ گۇمراھ ئادەم بارمۇ؟ بۇتلار ئۇلارنىڭ دۇئاسىدىن غاپىلدۇر. (قىيامەت كۈنى) ئىنسانلار (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) توپلانغان چاغدا، بۇتلار ئۇلارغا (يەنى بۇتپەرەسلەرگە) دۈشمەن بولىدۇ، ئۇلار تەرىپىدىن ئىبادەت قىلىنغانلىقىنى ئىنكار قىلىدۇ﴾[1] ﴿ئىش ئۇلارنىڭ گۇمان قىلغىنىدەك ئەمەس (يەنى بۇتلىرى ئۇلارنىڭ اللّٰه ئالدىدا ئىززەت تېپىشلىرىنىڭ سەۋەبى بولالمايدۇ)، ئۇلارنىڭ (يەنى مۇشرىكلارنىڭ) چوقۇنۇشىنى ئىنكار قىلىدۇ، ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار)نىڭ دۈشمىنىگە ئايلىنىدۇ﴾[2].

﴿زالىملار چوقۇم قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ﴾ يەنى ھەقىقەتتىن يۈز ئۆرۈپ، باتىلغا ئەگىشىپ، ئۆزىگە زۇلۇم قىلغانلارغا چوقۇم دەرتلىك ئازاب بار. ئايەتنىڭ بايان قىلىنىش ئۇسلۇبىدىن شۇنى كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، يۇقىرىدا دېگىنىمىزدەك ئىبلىسنىڭ سۆز قىلىشى ئىبلىس ۋە ئۇلار دوزاخقا كىرىپ بولغاندىن كېيىن بولىدۇ.

ئامىر شەئبىي مۇنداق دەيدۇ: قىيامەت كۈنىدە كىشىلەرنىڭ ئالدىغا ئىككى سۆز قىلغۇچى چىقىدۇ. اللّٰه تائالا مەريەم ئوغلى ئىسا ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۆز ۋاقتىدا اللّٰه ئېيتتى: «ئى مەريەم ئوغلى ئىسا! سەن كىشىلەرگە، اللّٰه نى قويۇپ مەن بىلەن ئانامنى ئىككى ئىلاھ قىلىۋېلىڭلار، دېدىڭمۇ؟»﴾. ﴿ئىسا ئېيتتى: «(رەببىم!) شەنىڭگە لايىق ئەمەس نەرسىلەردىن سېنى پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمەنكى، ماڭا ئېيتىشقا تېگىشلىك بولمىغان سۆزلەرنى مەن ئېيتمايمەن، ئەگەر مەن بۇ سۆزنى ئېيتقان بولسام، ئۇنى سەن چوقۇم بىلىسەن (يەنى مېنىڭ ئۇنداق دېمىگەنلىكىم ساڭا مەلۇملۇق). سەن مېنىڭ زاتىمدىكىنى بىلىسەن، مەن سېنىڭ زاتىڭدىكىنى بىلمەيمەن، غەيبلەرنى ناھايىتى ئوبدان بىلىسەن. مەن ئۇلارغا پەقەت سەن مېنى ئېيتىشقا بۇيرۇغان سۆزنى، يەنى مېنىڭ پەرۋەردىگارىم ۋە سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلار بولغان اللّٰه غا ئىبادەت قىلىڭلار، دېدىم. مەن ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بولغان مۇددەتتە، ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى كۆزىتىپ

[1] سۈرە ئەھقاف 5 — 6 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە مەريەم 82 - ئايەت.

www.munber.org

تۇرغان ئىدىم، مېنى قەبزى روھ قىلغىنىڭدىن كېيىن، ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى سەن كۆزىتىپ تۇرغان ئىدىڭ، سەن ھەممە نەرسىدىن خەۋەردارسەن﴾[1].

ئىبلىس مەلئۇن ئورنىدىن تۇرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**سىلەرگە مېنىڭ (كۇفرىغا، گۇناھقا زورلىغۇدەك) ھۆكۈمرانلىقىم بولغىنى يوق، مەن سىلەرنى پەقەت (گۇمراھلىققىلا) دەۋەت قىلدىم، سىلەر (دەۋىتىمنى) قوبۇل قىلدىڭلار...**﴾ ئاندىن الله تائالا بەختسىزلەرنىڭ بارىدىغان جايىنى، ئۇلار تارتىدىغان خارلىق ۋە قاتتىق ئازابنى ۋە ئىبلىس مەلئۇننىڭ ئۇلارغا قىلغان سۆزىنى بايان قىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئارقىدىنلا بەختلىك كىشىلەرنىڭ بارىدىغان جايىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى.

﴿**ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلار، پەرۋەردىگارىنىڭ ئىزنى بىلەن، ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەرگە كىرىدۇ، ئۇ جەننەتلەردە مەڭگۈ قالىدۇ، (پەرىشتىلەر ئۇلارنى ھۆرمەتلەپ) سىلەرگە ئامانلىق بولسۇن، دەپ سالام بېرىدۇ**﴾ يەنى جەننەتلەردىكى ئۆستەڭلار ئۇلار قەيەردە بولسا ۋە قەيەرگە ماڭسا شۇ تەرەپكە قاراپ ئاقىدۇ. ئۇلار جەننەتتە الله تائالانىڭ ئىزنى بىلەن مەڭگۈ قالىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار جەننەتكە يېتىپ كەلگەن چاغدا ئۇنىڭ دەرۋازىلىرى ئېچىلىپ بولغان بولىدۇ، جەننەتكە مۇئەككەل پەرىشتىلەر ئۇلارغا: «سىلەرگە ئامانلىق بولسۇن، سىلەر (گۇناھلارنىڭ كىرلىرىدىن) پاك بولدۇڭلار، جەننەتكە كىرىڭلار، (ئۇنىڭدا) مەڭگۈ قېلىڭلار» دەيدۇ﴾[2] ﴿ئۇلار مەڭگۈ تۇرىدىغان جەننەتكە كىرىدۇ، ئۇلارنىڭ ئاتىلىرى، خوتۇنلىرى ۋە ئەۋلادىنىڭ ئىچىدىكى ياخشىلارمۇ جەننەتكە كىرىدۇ. پەرىشتىلەر ئۇلارنى (مۇبارەكلەش ئۈچۈن جەننەتنىڭ) ھەربىر دەرۋازىسىدىن كىرىدۇ. (پەرىشتىلەر ئۇ دۇنيادا) «سەۋرنى دوست تۇتقانلىقىڭلار ئۈچۈن سىلەرگە ئامانلىق بولسۇن! ئاخىرەتلىكنىڭ ياخشى بولۇشى نېمىدېگەن ئوبدان!» دەيدۇ﴾[3] ﴿ئۇلار جەننەتتە (پەرىشتىلەر تەرىپىدىن قىلىنغان) دۇئا ۋە سالام بىلەن قارشى ئېلىنىدۇ﴾[4] ﴿ئۇلارنىڭ جەننەتتىكى دۇئاسى: «ئى رەببىمىز، بىز سېنى پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمىز» دېيىشتىن ئىبارەت، ئۇلارنىڭ جەننەتتە (بىر ـ بىرىگە) بېرىدىغان سالامى: «(ئەھلى دوزاخ چېكىدىغان ئازابتىن) ئامان بولغايسەن (يەنى ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم)» دېيىشتىن ئىبارەتتۇر، ئۇلارنىڭ دۇئاسىنىڭ ئاخىرى: «جىمى ھەمدۇسانا ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى الله غا خاستۇر!» دېيىشتىن ئىبارەتتۇر﴾[5].

* * * * * * *

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي ٱلسَّمَآءِ ﴿٢٤﴾
تُؤْتِىٓ أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍۭ بِإِذْنِ رَبِّهَا ۗ وَيَضْرِبُ ٱللَّهُ ٱلْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٥﴾ وَمَثَلُ
كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ ٱجْتُثَّتْ مِن فَوْقِ ٱلْأَرْضِ مَا لَهَا مِن قَرَارٍ ﴿٢٦﴾

---

[1] سۈرە مائىدە 116 — 117 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە زۇمەر 73 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە رەئد 23 — 24 - ئايەتلەر.
[4] سۈرە فۇرقان 75 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[5] سۈرە يۇنۇس 10 - ئايەت.

www.munber.org

اللە نىڭ مۇنداق بىر تەمسىل كۆرسەتكەنلىكىنى كۆرمىدىڭمۇ؟ كەلىمە تەييىبە (يەنى ياخشى سۆز، ئىمان كەلىمىسى) يىلتىزى يەرنىڭ ئاستىدا بولغان، شېخى ئاسمانغا تاقاشقان[24]. پەرۋەردىگارىنىڭ ئىزنى بىلەن ۋاقتى - ۋاقتىدا مېۋە بېرىپ تۇرىدىغان ئېسىل دەرەخقە ئوخشايدۇ. اللە كىشىلەرگە ۋەز - نەسىھەت ئالسۇن دەپ، ئۇلارغا نۇرغۇن تەمسىللەرنى كەلتۈرىدۇ[25]. يامان سۆز (يەنى كۇفرى كەلىمىسى) زېمىندىن قومۇرۇپ تاشلانغان، ھېچقانداق قارارى يوق ناچار دەرەخقە ئوخشايدۇ[26].

ئىسلام كەلىمىسى بىلەن كۇفرى كەلىمىسىنىڭ مىسالى توغرىسىدا

ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئاباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: اللە تائالانىڭ ﴿**كەلىمە تەييىبە (يەنى ياخشى سۆز، ئىمان كەلىمىسى**﴾ دېگەن ئايىتى بىر اللە تائالادىن باشقا ئىلاھ يوق دەپ گۇۋاھلىق بېرىشتۇر. ﴿**ئېسىل دەرەخقە ئوخشايدۇ**﴾ دېگىنى مۆمىندۇر.

﴿**يىلتىزى يەرنىڭ ئاستىدا بولغان**﴾ دېگىنى مۆمىنىنىڭ دىلىدىكى يالغۇز اللە تائالادىن باشقا بىر ئىلاھ يوق دېگەن، ئىمان ئەقىدىسىدۇر.

﴿**شېخى ئاسمانغا تاقاشقان**﴾ دېگىنى بىر اللە تائالادىن باشقا ئىلاھ يوق دەپ گۇۋاھلىق بېرىش بىلەن مۆمىنىنىڭ ئەمەلى ئاسمانغا كۆتۈرۈلىدۇ، دېگەنلىكتۇر. سەئىد ئىبنى جۇبەير، ئىكرىمە، مۇجاھىد ۋە باشقىلارمۇ يۇقىرىقىغا ئوخشاش دېدى.

مانا مۇشۇ مىسال ھەقىقەتەن مۆمىنىنىڭ ئەمەلىدىن ئىبارەتتۇر. مۆمىنىنىڭ سۆزى گۈزەل، ئەمەلى توغرىدۇر. ھەقىقەتەن مۆمىن خورما دەرىخىگە ئوخشايدۇ. مۆمىنىنىڭ ئەمەلى ئەتىگەن - كەچتە (ھەر ۋاقىتتا) اللە تائالانىڭ دەرگاھىغا كۆتۈرۈلۈپ تۇرىدۇ.

ئىمام بۇخارى ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىدا ئىدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ماڭا خىسلىتى مۇسۇلمانغا ئوخشايدىغان، قىشمۇ ياز يۇپۇرمىقى چۈشۈپ كەتمەيدىغان ۋە پەرۋەردىگارىنىڭ ئىزنى بىلەن ھەر ۋاقىت مېۋە بېرىدىغان بىر دەرەخنى دەپ بېرىڭلار» دېدى.

ئىبنى ئۆمەر مۇنداق دەيدۇ: كۆڭلۈمگە ئۇ دەرەخ ”خورما دەرىخى“ دېگەن ئوي كەلدى. ئەبۇبەكرى ۋە ئۆمەرنىڭ سۆزلىمىگەنلىكىنى كۆرۈپ، ئۇلار ھېچنەرسە دېمىگەن يەردە ئاۋۋال ئېغىز ئېچىشنى لايىق كۆرمىدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇ خورما دەرىخىدۇر» دېدى. ئاندىن بىز ئورنىمىزدىن تۇرغاندا مەن ئۆمەرگە: ئى ئاتا! اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مېنىڭ كۆڭلۈمگە ئۇ چوقۇم خورما دەرىخى دېگەن ئوي كەچكەن ئىدى، دېدىم. ئاتام: ئۇنداقتا نېمىشقا دېمىدىڭ؟ دېدى. مەن: سىلەر بىر نەرسە دېمەستە ئالدىڭلاردا ئېغىز ئېچىشنى توغرا تاپمىدىم، دېدىم. ئاتام مۇنداق دېدى: مەن سېنىڭ كۆڭلۈڭگە كەچكەننى دېيىشىڭنى ياخشى دەپ قارايمەن، دېدى.

ئىبنى ئاباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدى: ﴿**ئېسىل دەرەخقە ئوخشايدۇ**﴾ دېگەن ئايەتتىكى دەرەخ جەننەتتىكى بىر دەرەخنى كۆرسىتىدۇ.

﴿**پەرۋەردىگارىنىڭ ئىزنى بىلەن ۋاقتى - ۋاقتىدا مېۋە بېرىپ تۇرىدىغان ئېسىل دەرەخقە ئوخشايدۇ**﴾ ئايەتنىڭ مەنىسىگە قارىغاندا ھەقىقەتەن مۆمىنىنىڭ مىسالى قىشمۇ - ياز، كېچە - كۈندۈزنىڭ ھەر قانداق ۋاقتىدا مېۋىسى ئۈزۈلۈپ قالمايدىغان دەرەخنىڭ مىسالىغا ئوخشاشتۇر. شۇنىڭدەك مۆمىنىنىڭ ياخشى ئەمەلى كېچە - كۈندۈزنىڭ ھەر قانداق ۋاقتىدا اللە تائالانىڭ دەرگاھىغا كۆتۈرۈلىدۇ ۋە پەرۋەردىگارىنىڭ

www.munber.org

ئىزنى بىلەن مول، بەرىكەتلىك ۋە چىرايلىق، سەرخىل مېۋە بېرىدۇ. ﴿الله كىشىلەرگە ۋەز ـ نەسىھەت ئالسۇن دەپ، ئۇلارغا نۇرغۇن تەمسىللەرنى كەلتۈرىدۇ﴾.

﴿يامان سۆز (يەنى كۇفرى كەلىمىسى) زېمىندىن قومۇرۇپ تاشلانغان، ھېچقانداق قارارى يوق ناچار دەرەخقە ئوخشايدۇ﴾ يەنى كاپىرنىڭ كۇپۇرلۇقىنىڭ مىسالى ئۇلى يوق، چىڭ تۇرالمايدىغان قامغاققا ئوخشايدۇ. ئۇنىڭ يىلتىزى يوق بولۇپ، مۇستەھكەم تۇرالمىغاندەك، كۇپۇرلۇقىنىڭمۇ ئاساسى بولمايدۇ. كاپىرنىڭ ئەمەلى ئاسمانغا ئۆرلىمەيدۇ ۋە ئۇنىڭدىن ھېچ نەرسە قوبۇل قىلىنمايدۇ.

* * * * * * *

يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِي ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِي ٱلْأَخِرَةِ ۖ وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّٰلِمِينَ ۚ وَيَفْعَلُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ ﴿٢٧﴾

الله مۆمىنلەرنى مۇستەھكەم ئىمان بىلەن دۇنيادا ۋە ئاخىرەتتە مەھكەم تۇرغۇزىدۇ. الله زالىملار (يەنى كۇففارلار) نى گۇمراھ قىلىدۇ، الله خالىغىنىنى قىلىدۇ﴿27﴾.

مۆمىننى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئىمان كەلىمىسىدىن ئىبارەت ھەق سۆزدە مەھكەم تۇرغۇزىدىغانلىقى توغرىسىدا

ئىمام بۇخارى، بەرا ئىبنى ئازىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مۇسۇلمان قەبرىسىدە سوئال سورالغاندا بىر الله دىن باشقا ئىلاھ يوق، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام الله نىڭ پەيغەمبىرى دەپ گۇۋاھلىق بېرىدۇ. بۇنىڭ دەلىلى الله تائالانىڭ: ﴿**الله مۆمىنلەرنى مۇستەھكەم ئىمان بىلەن دۇنيادا ۋە ئاخىرەتتە مەھكەم تۇرغۇزىدۇ**﴾ دېگەن ئايىتىدۇر». بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىم، تىرمىزى، ئەبۇداۋۇد ۋە نەسەئى قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىمام ئەھمەد، بەرا ئىبنى ئازىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئەنسارىلاردىن بىر ئادەمنىڭ جىنازىسىغا ئەگىشىپ قەبرىستانلىققا باردۇق. مېيىت يەرلىككە قويۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئولتۇردى، بىزمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەتراپىدا خۇددى باشلىرىمىزغا قۇش قونغاندەك جىم ئولتۇردۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قولىدا بىر ياغاچ بولۇپ، ئۇ ياغاچ بىلەن يەرنى چوقچىلاپ ئولتۇراتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تۇساتتىن بېشىنى كۆتۈرۈپ: «الله تائالاغا سېغىنىپ قەبرى ئازابىدىن پاناھ تىلەڭلار» دېگەن سۆزنى ئىككى ياكى ئۈچ قېتىم تەكرارلىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېدى: «ھەقىقەتەن مۆمىن بەندە دۇنيادىن خوشلىشىپ (ئايرىلىپ) ئاخىرەتكە يۈزلەنگەندە، ئاسماندىن يۈزلىرى ئاپئاق، خۇددى كۈندەك نۇرلۇق پەرىشتىلەر جەننەتنىڭ كېپەنلىرى ۋە خۇش پۇراقلىرىدىن ئېلىپ چۈشۈپ ئۇ مۆمىنگە كۆرۈنگىدەك يەردە ئولتۇرىدۇ. ئەمما جان ئالغۇچى پەرىشتە كېلىپ ئۇنىڭ بېشىدا ئولتۇرۇپ: ئى پاك جان! الله تائالا تەرىپىدىن بولغان، مەغپىرەت ۋە رازىلىققا چىققىن! دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ پاك جان خۇددى تۇلۇمنىڭ ئېغىزىدىن سىرغىپ چىققان تامچىدەك چىقىدۇ. شۇنىڭ بىلەن جان ئالغۇچى پەرىشتە ئۇنىڭ جېنىنى ئېلىپ بولغاندا، ھېلىقى پەرىشتىلەر جاننى ئۇنىڭ قولىدىن ئېلىپ جەننەتتىن ئېلىپ كەلگەن كېپەنلەر بىلەن كېپەنلەيدۇ ۋە خۇش پۇراقلارنى چاچىدۇ. ئۇ جاندىن يەر يۈزىدە تېپىلىدىغان ئەڭ خۇش ـ پۇراق ئىپارنىڭ پۇرىقىدەك پۇراق

www.munber.org

چىقىدۇ. پەرىشتىلەر ئۇ جاننى ئېلىپ ئاسمانغا، ئۆرلەيدۇ. ئۇ جاننى ئېلىپ ماڭغان پەرىشتىلەر ھەر قاچان پەرىشتىلەردىن بولغان بىر جامائەنىڭ قېشىدىن ئۆتسىلا، ئۇلار: بۇ نېمە دېگەن پاك جان - ھە! - دېيىشىپ ئۇنىڭ دۇنيادىكى چېغىدا ئاتىلىدىغان ئىسىملىرىنىڭ ئەڭ چىرايلىقى بىلەن ئاتاپ پالانچىنىڭ ئوغلى پالانچى، دەيدۇ. ئۇلار ئۇ جاننى ئېلىپ بىرىنچى قەۋەت ئاسمانغا يېتىپ بېرىپ، ئۇ جان ئۈچۈن ئاسماننىڭ ئىشىكىنىڭ ئېچىلىشىنى تەلەپ قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئىشىك ئېچىلىدۇ. ھەر قەۋەت ئاسمىنىدىكى پەرىشتىلەر ئۇ جاننى ئۈستۈنكى ئاسمانغا ئۇزىتىپ قويىدۇ. ئۇ جان يەتتىنچى قەۋەت ئاسمانغا يەتكۈزۈلگەندە، الله تائالا: مېنىڭ بەندەمنىڭ ئەمەلىنى (ياخشى ئەمەللەر خاتىرىلىگەن دەپتىرىنى) ئىللىيىنغا (يەنى ئەڭ يۇقىرى ئورۇنغا) يېزىڭلار ۋە ئۇنى زېمىنغا قايتۇرۇڭلار. مەن ھەقىقەتەن ئۇلارنى زېمىندىن ياراتتىم، ئۇلارنى زېمىنغان قايتۇرىمەن ۋە ئۇلارنى زېمىندىن يەنە بىر قېتىم چىقىرىمەن (تىرىلدۈرىمەن)، دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ جان ئۆزىنىڭ جەسىدىگە قايتۇرۇلىدۇ.

بەندە قەبرىگە قويۇلغاندىن كېيىن ئۇنىڭ يېنىغا ئىككى پەرىشتە كېلىپ، ئۇنى ئولتۇرغۇزۇپ، ئۇنىڭدىن: پەرۋەردىگارىڭ كىم؟ دەپ سورايدۇ. ئۇ: پەرۋەردىگارىم الله، دەيدۇ. ئاندىن ئۇ ئىككى پەرىشتە: دىنىڭ نېمە؟ دەپ سورايدۇ. ئۇ: دىنىم ئىسلام، دەيدۇ. ئاندىن: سىلەرگە ئەۋەتىلگەن بۇ ئادەم كىم؟ دەپ سورايدۇ. ئۇ: ئۇ الله نىڭ پەيغەمبىرى، دەيدۇ. ئاندىن: بۇنى قانداق بىلىسەن؟ دەپ سورايدۇ. ئۇ: الله نىڭ كىتابىنى ئوقۇدۇم، ئۇنىڭغا ئىشەندىم ۋە ئۇنى تەستىقلىدىم، دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئاسماندىن: مېنىڭ بەندەم راست ئېيتتى، ئۇنىڭغا جەننەتتىن كۆرپە سېلىپ بېرىڭلار، ئۇنىڭغا جەننەتنىڭ كىيىملىرىنى كىيگۈزۈڭلار ۋە ئۇنىڭ ئۈچۈن جەننەت تەرىپىگە ئىشىك ئېچىڭلار، دېگەن ئاۋاز كېلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ بەندىگە جەننەتنىڭ مەيىن شامىلى ۋە خۇش پۇرىقى كېلىدۇ. ئۇنىڭ قەبرىسى، ئۇنىڭ كۆزى يەتكەن يەرگىچە كېڭەيتىلىپ بېرىلىدۇ. ئۇنىڭ قېشىغا چىرايلىق يۈزلۈك، چىرايلىق كىيىنگەن، ۋە خۇش پۇراق چېچىپ تۇرىدىغان بىر ئادەم كېلىپ: سېنى خۇرسەن قىلىدىغان نەرسە بىلەن خۇش بېشارەت ئالغىن، بۇ ساڭا ۋەدە قىلىنغاندۇر، دەيدۇ. ئۇ، ئۇ ئادەمدىن: سەن كىم بولىسەن؟ سېنىڭ يۈزۈڭدىن ياخشىلىق يېغىپ تۇرىدىغۇ؟ دەپ سورايدۇ. ئۇ ئادەم: مەن سېنىڭ ياخشى ئەمەلىڭ، دەيدۇ. ئاندىن ئۇ بەندە: ئى پەرۋەردىگارىم! قىيامەتنى تېزراق قىلغىن، قىيامەتنى تېزراق قىلغىن، مەن ئائىلەمگە ۋە مال دۇنيالىرىمنىڭ يېنىغا قايتىۋالاي، دەيدۇ.

كاپىر بەندە دۇنيادىن خوشلىشىپ ئاخىرەتكە يۈزلەنگەندە، ئاسماندىن يۈزلىرى قاپقارا پەرىشتىلەر يىرىك كېپەنلەرنى ئېلىپ چۈشۈپ ئۇنىڭغا كۆرۈنگىدەك يەردە ئولتۇرىدۇ. ئەمما جان ئالغۇچى پەرىشتە كېلىپ ئۇنىڭ بېشىدا ئولتۇرۇپ: ئى مەينەت جان! الله تەرىپىدىن بولغان قاتتىق غەزەپ نەپرەتكە چىققىن، دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ جان كاپىرنىڭ جەستىدىن ئايرىلىشقا باشلايدۇ. جان ئالغۇچى پەرىشتە كاپىرنىڭ جېنىنى خۇددى ھۆل لەنگەن يۇڭدىن زىخ تارتقاندەك تارتىپ ئالىدۇ.

جان ئالغۇچى پەرىشتە ئۇ جاننى ئېلىپ بولغاندا، ھېلىقى پەرىشتىلەر جاننى ئۇنىڭ قولىدىن ئېلىپ كۆز يۇمۇپ ئاچقۇچە يىرىك كېپەن بىلەن ئورايدۇ. جاندىن زېمىن يۈزىدە تېپىلىدىغان تاپتىن چىققان ئەڭ سېسىق پۇراقتەك سېسىق پۇراق چىقىدۇ. پەرىشتىلەر ئۇ مەينەت جاننى ئېلىپ ئاسمانغا ئۆرلەيدۇ. ئۇلار پەرىشتىلەردىن بولغان بىر جامائەنىڭ قېشىدىن ئۆتكەندە، ئۇلار: ئۇ نېمە دېگەن مەينەت جان، دېيىشىپ ئۇ جان ئىگىسىنىڭ دۇنيادىكى چېغىدا ئاتىلىدىغان ئەڭ سەتناملىرى بىلەن ئاتاپ، پالاننىڭ ئوغلى پالانى، دەيدۇ. ھەتتا ئۇلار ئۇ جاننى ئېلىپ بىرىنچى قەۋەت ئاسمانغا يېتىپ بېرىپ، ئۇ جان ئۈچۈن ئاسماندىن ئىشىك ئېچىلىشىنى تەلەپ قىلىدۇ. بىراق ئۇنىڭغا ئىشىك ئېچىلمايدۇ. پەيغەمبەر

www.munber.org

ئەلەيھىسسالام مۇشۇ يەرگە كەلگەندە: ﴿شۈبھىسىزكى، بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغان ۋە ئۇلارغا ئىمان ئېيتىشقا گەدەنكەشلىك قىلغانلارغا ئاسماننىڭ دەرۋازىسى ئېچىلمايدۇ (يەنى ئۇلارنىڭ ياخشى ئەمەلى ۋە دۇئاسى قوبۇل بولمايدۇ)، تاكى تۆگە يىڭنىنىڭ تۆشۈكىدىن ئۆتكۈچە ئۇلار جەننەتكە كىرمەيدۇ (يەنى ئۇلار ھەرگىزمۇ جەننەتكە كىرمەيدۇ)، گۇناھكارلارغا مۇشۇنداق جازا بېرىمىز﴾[1] دېگەن ئايەتنى ئوقۇدى. ئاندىن الله تائالا: ئۇ كاپىرنىڭ ئەمەلنى زېمىننىڭ ئەڭ ئاستىدىكى (يامانلارنىڭ ھالى نامى ئەمەلى يېزىلىدىغان دەپتەر) سىججىنغا يېزىڭلار! دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ كاپىرنىڭ جېنى تۆۋەنگە قارىتىپ تاشلىنىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۆزىنى توختىتىپ: ﴿كىمكى اللە غا شېرىك كەلتۈرىدىكەن، ئۇ گويا ئاسماندىن تاشلىنىپ، قۇشلار ئۇنى ئېلىپ قاچقاندەك، ياكى بوران ئۇنى ئېلىپ بېرىپ يىراق جايغا تاشلىۋەتكەندەك بولۇپ قالىدۇ﴾[2] دېگەن ئايەتنى ئوقۇدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ كاپىرنىڭ جېنى ئۆزىنىڭ جەسىتىگە قايتۇرۇلىدۇ. ئۇنىڭ يېنىغا ئىككى پەرىشتە كېلىپ، ئۇنى ئولتۇرغۇزۇپ: پەرۋەردىگارىڭ كىم؟ دەيدۇ. ئۇ نېمە - نېمە، بىلەلمەيمەن، دەيدۇ. ئاندىن ئۇنىڭدىن: سىلەرگە ئەۋەتىلگەن بۇ ئادەم كىم؟ دەپ سورايدۇ. ئۇ: نېمە - نېمە، بىلەلمەيمەن، دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئاسماندىن: مېنىڭ بەندەم يالغان ئېيتتى، ئۇنىڭغا ئوتتىن بىر كۆرپە سېلىپ بېرىڭلار، ئۇنىڭ ئۈچۈن دوزاختىن بىر ئىشىك ئېچىپ بېرىڭلار، دەپ ئاۋاز كېلىدۇ. ئاندىن ئۇنىڭغا دوزاخنىڭ ھارارىتى ۋە بەدەنگە كىرىپ كېتىدىغان ئاتەشلىك شامىلى كېلىدۇ. ئۇنىڭ قەبرىسى قوۋۇرغىلىرى بىرى - بىرىگە كىرىشىپ كەتكۈچە تارىيىدۇ. ئۇنىڭ يېنىغا بەتبەشىرە، كىيىم - كېچەكلىرى مەينەت، سەت، بەتبۇي چىقىپ تۇرىدىغان بىر ئادەم كېلىپ: ساڭا شۇم خەۋەر بولسۇن، بۇ ساڭا ۋەدە قىلىنغان كۈندۇر، دەيدۇ. ئۇ كاپىر: سەن كىم؟ سېنىڭ يۈزۈڭدىن شۇملۇق يېغىپ تۇرىدىغۇ؟ دەيدۇ. ئۇ ئادەم: مەن سېنىڭ يامان ئەمەلىڭدۇرمەن، دەيدۇ. ئاندىن ئۇ كاپىر: ئى پەرۋەردىگارىم! قىيامەت قىلمىغىن، دەيدۇ». بۇ ھەدىسنى ئەبۇداۋۇد ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىمام ئەبدۇ ئىبنى ھۇمەيد، ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بىر بەندە قەبرىگە قويۇلۇپ، ئۇنىڭ ھەمراھلىرى قەبرى بېشىدىن قايتقاندا، ئۇ بەندە ئۇلارنىڭ ئاياق تاۋۇشىنى ئاڭلايدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئىككى پەرىشتە كېلىپ ئۇنى ئولتۇرغۇزۇپ، ئۇنىڭدىن: بۇ ئادەم توغرىسىدا نېمە دەيسەن؟ دەپ سورايدۇ. ئۇ مۆمىن: ھەقىقەتەن بۇ ئادەم اللە تائالانىڭ بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى دەپ گۇۋاھلىق بېرىمەن، دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭغا: دوزاختىكى ئورنۇڭغا قارا، اللە تائالا ساڭا ئۇ جايىڭ ئورنىغا جەننەتتىن بىر جاينى ئالماشتۇرۇپ بەردى، دەيدۇ. ئاندىن ئۇ مۆمىن جەننەت بىلەن دوزاخنىڭ ھەممىسىنى كۆرىدۇ».

ئىمام مۇسلىم، ئەبدۇ ئىبنى ھۇمەيدتىن قەتادىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇ مۆمىنگە قەبرىسى 70 گەز كېڭەيتىلىپ بېرىلىپ تاكى قىيامەتكىچە يېشىللىق بىلەن توشقۇزۇلىدۇ. بۇ ھەدىسنى نەسەئى يۇنۇس ئىبنى مۇھەممەدتىن رىۋايەت قىلغان.

ئىمام تىرمىزى ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «سىلەردىن بىرىڭلار ئۆلۈپ دەپنە قىلىنغان چاغدا، ئۇنىڭ يېنىغا قاپقارا ۋە كۆپكۆك ئىككى پەرىشتە كېلىدۇ. ئۇ ئىككىسىنىڭ بىرى مۇنكىر، يەنە بىرى نەكىر دەپ ئاتىلىدۇ. ئۇ

[1] سۈرە ئەئراف 40 - ئايەت.
[2] سۈرە ھەج 31 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئىككى پەرىشتە: بۇ ئادەم ھەققىدە نېمە دەيسەن؟ دەيدۇ. ئۇ ئادەم بۇرۇن دەپ كەلگىنى بويىچە: ئۇ الله تائالانىڭ بەندىسى ۋە پەيغەمبىرىدۇر. مەن الله تائالادىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام الله تائالانىڭ بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى دەپ گۇۋاھلىق بېرىمەن، دەيدۇ. ئۇ ئىككى پەرىشتە: بىز ھەققەتەن سېنىڭ شۇنداق دەيدىغانلىقىڭنى بىلەتتۇق، دەيدۇ. ئاندىن ئۇنىڭ قەبرىسى ئۇزۇنلۇقى ۋە كەڭلىكى **70** گەز كېڭەيتىلىدۇ. قەبرىسى نۇرلۇق قىلىپ بېرىلىپ "ئۇخلىغىن" دېيىلىدۇ. ئۇ كىشى: مەن ئائىلەمگە قايتىپ ئۇلارغا خەۋەر بېرىمەن، دەيدۇ. ئۇ ئىككى پەرىشتە: يېڭى توي قىلغان، ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان ئايالى ئويغاتمىسا ئويغانمىغان يىگىتتەك شېرىن ئۇخلىغىن، دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ھەتتا الله تائالا ئۇنى ياتقان يېرىدىن تۇرغۇزغىچە (قىيامەتكىچە) ئۇخلايدۇ.

ئەگەر ئۆلگۈچى مۇناپىق بولسا، ئۇ مۇناپىق: كىشىلەرنىڭ (ئۇ ئادەم ھەققىدە) سۆزلەشكەنلىكىنى ئاڭلىدىم، مەنمۇ ئۇ كىشىلەر نېمە دېسە شۇنى دېدىم، دەيدۇ. ئۇ ئىككى پەرىشتە: بىز سېنىڭ چوقۇم شۇنداق دەيدىغانلىقىڭنى بىلەتتۇق، دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن زېمىنغا: ئۇ مۇناپىقنى قىستا دېيىلىدۇ. زېمىن ئۇنى قىسقانلىقتىن ھەتتا ئۇنىڭ قوۋۇرغىلىرى بىر - بىرىگە كىرىشىپ كېتىدۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ ئۇ مۇناپىق قەبرىسىدە تاكى الله تائالا ئۇنى ياتقان يېرىدىن تۇرغۇزغىچە (قىيامەتكىچە) داۋاملىق ئازابلىنىدۇ».

ئىبنى جەرىر تەبەرى، ئەبۇھۇرەيرىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «﴿**الله مۆمىنلەرنى مۇستەھكەم ئىمان بىلەن دۇنيادا ۋە ئاخىرەتتە مەھكەم تۇرغۇزىدۇ**﴾ بۇ ئايەتتە دېيىلگەن ئەھۋال ئۇ مۆمىندىن قەبرىدە: سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ كىم؟ دىنىڭ نېمە؟ پەيغەمبىرىڭ كىم؟ دەپ سورالغان چاغدىكى ئەھۋالدۇر. ئۇ مۆمىن: پەرۋەردىگارىم الله ، دىنىم ئىسلام ۋە پەيغەمبىرىم مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدۇر. ئۇ بىزگە الله تائالانىڭ دەرگاھىدىن ئوچۇق پاكىتلارنى ئېلىپ كەلدى. مەن ئۇنىڭغا ئىشەندىم ۋە تەستىقلىدىم، دەيدۇ. ئاندىن ئۇنىڭغا: راست گەپ قىلدىڭ. سەن دېگىنىڭدەك ياشىدىڭ ۋە شۇ سۆزۈڭنىڭ ئۈستىدە ئۆلدۈڭ، ھەم شۇ بويىچە قەبرىڭدىن تۇرغۇزۇلىسەن، دەيدۇ».

ئىبنى جەرىر ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «جېنىم ئۇنىڭ ئىلكىدە بولغان زات الله نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ھەققەتەن ئۆلگۈچى سىلەرنىڭ قەبرە بېشىدىن يانغان چاغدىكى ئاياق تاۋۇشۇڭلارنى ئاڭلاپ تۇرىدۇ. ئەگەر ئۆلگۈچى مۆمىن بولسا، ئوقۇغان نامىزى باش تەرىپىدە، بەرگەن زاكىتى ئوڭ تەرىپىدە تۇتقان روزىسى سول تەرىپىدە قىلغان سەدىقىسى، تۇغقانلىرىغا ۋە كىشىلەرگە قىلغان ياخشىلىقلىرى ئاياق تەرىپىدە بولىدۇ. ئاندىن ئۇ مۆمىننىڭ يېنىغا ئىككى پەرىشتە باش تەرىپىدىن كەلسە، ناماز: مەن تەرەپتىن كىرىش ئورنى يوق، دەيدۇ. ئاندىن ئۇنىڭ ئوڭ تەرىپىدىن زاكات مېنىڭ تەرىپىمدە كىرىش ئورنى يوق، دەيدۇ. ئاندىن ئۇنىڭ سول تەرىپىدىن كەلسە، روزا: مېنىڭ تەرىپىمدە كىرىش ئورنى يوق، دەيدۇ. ئاندىن ئۇنىڭ ئاياق تەرىپىدىن كەلسە قىلغان ياخشى ئەمەللىرى مېنىڭ تەرىپىمدە كىرىش ئورنى يوق، دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ مۆمىنگە ئولتۇرغىن، دېيىلىدۇ. ئۇ ئولتۇرىدۇ. ئۇنىڭغا كۈن، پېتىشقا ئاز قالغاندەك كۆرۈنىدۇ.

پەرىشتىلەر تەرىپىدىن: بىز سورىغان سوئاللىرىغا جاۋاب بەرگىن، دېيىلىدۇ. ئۇ: مەن ناماز ئوقۇۋالغۇچە ئۈز ھالىمغا قويۇڭلار، دەيدۇ. ئاندىن ئۇنىڭغا: سەن ھەققەتەن بىر ئازدىن كېيىن شۇنداق قىلىسەن، ئاۋۋال سورىغان نەرسىلەرگە جاۋاب بەرگىن، دېيىلىدۇ. ئۇ: مەندىن نېمە سورايسىلەر؟ دەيدۇ. ئۇنىڭغا: سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردا تۇرغان بۇ ئادەم توغرىسىدا نېمە دەيدىغانلىقىڭنى، ئۇ ئادەمگە قانداق گۇۋاھلىق بەرگەنلىكىڭنى دەپ بەرگىن، دېيىلىدۇ. ئاندىن ئۇ ئادەم: بۇ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغۇ دەيدۇ.

ئۇنىڭغا: ھەئە، شۇنداق دېيىلدۇ. ئۇ: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام اللہ تائالانىڭ پەيغەمبىرى، دەپ گۇۋاھلىق بېرىمەن. ئۇ بىزگە اللہ تائالا تەرىپىدىن ئوچۇق پاكىتلارنى ئېلىپ كەلدى. بىز ئۇنى تەستىقلىدۇق، دەيدۇ. ئاندىن ئۇنىڭغا: سەن ھەقىقەتەنمۇ شۇنىڭ ئۈستىدە ياشىدىڭ، شۇنىڭدا ئۆلدۈڭ. اللہ خالىسا شۇنىڭ ئۈستىدە تىرىلدۈرۈلىسەن، دېيىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ قەبرىسى 70 گەز كېڭەيتىلىدۇ ۋە نۇرلۇق قىلىپ بېرىلىدۇ. ئۇنىڭغا جەننەت تەرىپىدىن ئىشىك ئېچىلىدۇ ۋە اللہ تائالا ساڭا جەننەتتە تەييارلىغان نەرسىلەرگە قارىغىن، دېيىلىدۇ. ئۇ نېمەتلەرگە ئىچ - ئىچىدىن سۆيۈنۈپ، خۇرسەنلىكى تېخىمۇ ئاشىدۇ. ئاندىن ئۇنىڭ جېنى ياخشى جانلار ئىچىدە قىلىنىدۇ. ئۇ ياخشى جانلار جەننەتنىڭ دەرەخلىرىدە ئۇچۇپ يۈرىدىغان يېشىل قۇشلاردۇر. ئۇنىڭ جەستى باشتا يارىتىلغان تۇپراققا قايتۇرۇلىدۇ».

مانا مۇشۇلار اللہ تائالانىڭ: ﴿**اللہ مۆمىنلەرنى مۇستەھكەم ئىمان بىلەن دۇنيادا ۋە ئاخىرەتتە مەھكەم تۇرغۇزىدۇ**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسىدۇر. بۇ ھەدىسنى ئىبنى ھەببان رىۋايەت قىلدى. ئۇنىڭدا كاپىرنىڭ جاۋابى ۋە ئۇنىڭغا بولىدىغان ئازاب تولۇق بايان قىلىنىدۇ.

ئابدۇررازاق، تائۇسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ﴿**اللہ مۆمىنلەرنى مۇستەھكەم ئىمان بىلەن دۇنيادا ۋە ئاخىرەتتە مەھكەم تۇرغۇزىدۇ**﴾ دېگەن ئايەتنىڭ مەنىسى: بىر اللہ تائالادىن باشقا ئىلاھ يوق، دېگەنلىكتۇر. ﴿**ئاخىرەتتە**﴾ دېگەننىڭ مەنىسى: قەبرىدىكى سوراق، دېگەنلىكتۇر.

قەتادە مۇنداق دېدى: ﴿**دۇنيادا**﴾ يەنى دۇنيا ھاياتلىقىدا اللہ تائالا مۆمىنلەرنى ياخشى ئەمەللەرنى قىلىشقا مۇيەسسەر قىلىدۇ. ﴿**ئاخىرەتتە**﴾ يەنى قەبرىدە ئىمان بىلەن ئارام تاپقۇزىدۇ. سەلەپ ئۆلىمالىرىدىن بىر قانچىسىدىنمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش رىۋايەت قىلىنىدى.

* * * * * * *

۞ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ بَدَّلُوا۟ نِعْمَتَ ٱللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا۟ قَوْمَهُمْ دَارَ ٱلْبَوَارِ ﴿٢٨﴾ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا ۖ وَبِئْسَ ٱلْقَرَارُ ﴿٢٩﴾ وَجَعَلُوا۟ لِلَّهِ أَندَادًا لِّيُضِلُّوا۟ عَن سَبِيلِهِۦ ۗ قُلْ تَمَتَّعُوا۟ فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ إِلَى ٱلنَّارِ ﴿٣٠﴾

اللہ نىڭ بەرگەن نېمىتىگە كۇفرىلىق قىلغان ۋە ئۆز قەۋمىنى (ئازدۇرۇش بىلەن) ھالاكەت مەۋقەسىگە چۈشۈرۈپ قويغانلارنى كۆرمىدىڭمۇ؟ ﴿28﴾. (ھالاكەت مەۋقەسى) جەھەننەمدۇركى، ئۇلار جەھەننەمگە كىرىدۇ، ئۇ نېمىدېگەن يامان جاي! ﴿29﴾. ئۇلار (كىشىلەرنى) اللہ نىڭ يولىدىن (يەنى ئىسلام دىنىدىن) ئازدۇرۇش ئۈچۈن، اللہ غا نۇرغۇن بۇتلارنى شېرىك قىلىۋالدى. ئۇلارغا: «(دۇنيانىڭ نېمەتلىرىدىن) بەھرىمەن بولۇڭلار، شۈبھىسىزكى، سىلەرنىڭ بارىدىغان جايىڭلار دوزاختۇر» دېگىن ﴿30﴾.

اللہ تائالانىڭ بەرگەن نېمەتلىرىگە كۇپۇرلۇق قىلغانلارنىڭ بارىدىغان جايى توغرىسىدا

ئىمام بۇخارى مۇنداق دەيدۇ: ﴿**اللہ نىڭ بەرگەن نېمىتىگە كۇفرىلىق قىلغان ۋە ئۆز قەۋمىنى (ئازدۇرۇش بىلەن) ھالاكەت مەۋقەسىگە چۈشۈرۈپ قويغانلارنى كۆرمىدىڭمۇ**﴾ يەنى بىلمىدىڭمۇ دېگەنلىك بولىدۇ. تۆۋەندىكى ئايەتلەردىمۇ مۇشۇ مەزمۇن تەكىتلەنگەن. ﴿پەرۋەردىگارىڭنىڭ فىل ئىگىلىرىنى قانداق قىلغانلىقىنى كۆرمىدىڭمۇ؟﴾[1] ﴿ئۆزلىرى مىڭلارچە تۇرۇقلۇق، ئۆلۈمدىن قورقۇپ، يۇرتلىرىدىن قېچىپ چىققان كىشىلەردىن خەۋىرىڭ يوقمۇ؟﴾[2].

---

[1] سۈرە فىل 1 - ئايەت.
[2] سۈرە بەقەرە 243 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئەلى ئىبنى ئابدۇللاھ، ئىبنى ئاببـاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: ﴿**اللە نىڭ بەرگەن نېمىتىگە كۇفرىلىق قىلغان ۋە ئۆز قەۋمىنى (ئازدۇرۇش بىلەن) ھالاكەت مەۋقەسىگە چۈشۈرۈپ قويغانلارنى كۆرمىدىڭمۇ**﴾ دېگەن ئايەتتە كۆزدە تۇتۇلغانلار مەككە كاپىرلىرىدۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

ئىبنى كەۋا، ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن: ﴿**نېمىتىگە كۇفرىلىق قىلغان ۋە ئۆز قەۋمىنى (ئازدۇرۇش بىلەن) ھالاكەت مەۋقەسىگە چۈشۈرۈپ قويغانلارنى كۆرمىدىڭمۇ**﴾ دېگەن ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە سورىدى. ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېدى: ئۇلار بەدرى غازىتىدىكى قۇرەيش كاپىرلىرىدۇر. قۇرەيش كاپىرلىرىغا اللە تائالانىڭ ئىمان نېمىتى كەلدى، ئۇلار اللە تائالانىڭ نېمىتىنى كۇپۇرلۇققا تېگىشىپ، ئۆزلىرىنىڭ قەۋمىنى ھالاكەت ئازگىلىغا باشلىدى.

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى كاپىرلارنىڭ ھەممىسىگە ئومۇمىيدۇر. ھەقىقەتەن اللە تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئەھلى جاھانغا رەھمەت ۋە ئىنسانىيەتكە نېمەت قىلىپ ئەۋەتتى. ئۇ نېمەتنى قوبۇل قىلىپ شۈكرانىسىنى ئۆتىگەن كىشى جەننەتكە كىرىدۇ. ئۇ نېمەتنى ئىنكار قىلىپ كۇپۇرلۇق قىلغان كىشى دوزاخقا كىرىدۇ.

﴿**ئۇلار(كىشىلەرنى) اللە نىڭ يولىدىن (يەنى ئىسلام دىنىدىن) ئازدۇرۇش ئۈچۈن، اللە غا نۇرغۇن بۇتلارنى شېرىك قىلىۋالدى**﴾ يەنى ئۇلار اللە تائالاغا باشقا نەرسىلەرنى قېتىپ ئىبادەت قىلدى. كىشىلەرنى ئاشۇ شېرىكلەرگە ئىبادەت قىلىشقا چاقىردى. ئاندىن اللە تائالا پەيغەمبىرىنىڭ تىلى بىلەن ئۇلارغا تەھدىت سېلىپ ۋە ئاگاھلاندۇرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلارغا: «(دۇنيانىڭ نېمەتلىرىدىن) بەھرىمەن بولدۇڭلار، شۈبھىسىزكى، سىلەرنىڭ بارىدىغان جايىڭلار دوزاختۇر» دېگىن**﴾ يەنى دۇنيادا قانداقلىكى بىر نەرسىگە قادىر بولساڭلار، ئۇنى قولۇڭلاردىن كەلگىنىچە قىلىڭلار، سىلەرنىڭ قىلغان ئىشىڭلار نېمە بولۇشىدىن قەتئىينەزەر قايتىپ بارىدىغان جايىڭلار بىزنىڭ دەرگاھىمىزدۇر.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلارنى (دۇنيادىن) ئازغىنا (مۇددەت) بەھرىمەن قىلىمىز، ئاندىن ئۇلارنى قاتتىق ئازابنى (تېتىشقا) مەجبۇرلايمىز﴾[1] ﴿ئۇلار بۇ دۇنيادىن (ئازغىنا ۋاقىتلا) بەھرىمەن بولىدۇ، ئاندىن ئۇلار (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتىدۇ، ئاندىن كاپىر بولغانلىقلىرى سەۋەبىدىن ئۇلارغا قاتتىق ئازابنى تېتىتىمىز﴾[2].

* * * * * * *

قُل لِّعِبَادِىَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ يُقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُنفِقُواْ مِمَّا رَزَقۡنَٰهُمۡ سِرًّا وَعَلَانِيَةً مِّن قَبۡلِ أَن يَأۡتِىَ يَوۡمٌ لَّا بَيۡعٌ فِيهِ وَلَا خِلَٰلٌ ﴿٣١﴾

مۆمىن بەندىلىرىمگە ئېيتقىنكى، ئۇلار نامازنى ئادا قىلسۇن، ئالدى - ساتتىمۇ، دوستلۇقمۇ بولمايدىغان كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) كېلىشتىن بۇرۇن، بىز ئۇلارغا بەرگەن مال - مۈلۈكتىن يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا يوسۇندا سەدىقە قىلسۇن﴿31﴾.

(1) سۈرە لوقمان 24 - ئايەت.
(2) سۈرە يۇنۇس 70 - ئايەت.

www.muhber.org

ناماز ئوقۇش ۋە زاكات بېرىشكە بۇيرۇش توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، بەندىلىرىنى اللە تائالاغا بويسۇنۇشقا، اللە تائالانىڭ ھەققىنى ئادا قىلىشقا، اللە تائالانىڭ مەخلۇقاتلىرىغا ياخشىلىق قىلىشقا، شېرىكى يوق، يالغۇز بىر اللە تائالاغىلا ئىبادەت قىلىپ ناماز ئوقۇشقا، اللە ئۇنىڭغا رىزىق قىلىپ بەرگەن نەرسىلەرنىڭ زاكاتلىرىنى بېرىشكە، ئۇرۇق - تۇغقانلارغا سەدىقە بېرىشكە ۋە يات كىشىلەرگىمۇ ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇيدۇ.

ئايەتتىكى «ناماز ئوقۇش» دېگەن سۆزدىن، ناماز ئوقۇغاندا نامازنىڭ ۋاقتىغا، بارلىق رۇكۇ، سەجدە ۋە باشقا ئەركانلىرىغا تولۇق رىئايە قىلىشنى كۆرسىتىدۇ.

اللە تائالا كىشىلەرنىڭ ھېچقانداق ئادەم فىدىيە بېرىپمۇ ئۆز - ئۆزىنى قۇتقۇلدۇرالمايدىغان قىيامەت كۈنى كېلىشتىن بۇرۇن ئۆزلىرىنى قۇتقۇلدۇرۇشى ئۈچۈن، اللە تائالا رىزىق قىلىپ بەرگەن نەرسىلەردىن مەخپىي ۋە ئاشكارا نەپىقە قىلىشقا ۋە شۇنداق قىلىشقا ئالدىرىشىغا بۇيرۇيدۇ.

﴿ئالدى - ساتتىمۇ، دوستلۇقمۇ بولمايدىغان كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) كېلىشتىن بۇرۇن، بىز ئۇلارغا بەرگەن مال - مۈلۈكتىن يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا يوسۇندا سەدىقە قىلسۇن﴾ ئۇ ۋاقىتتا اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿بۈگۈن سىلەردىن ۋە كاپىرلاردىن فىدىيە ئېلىنمايدۇ﴾[1].

﴿دوستلۇقمۇ بولمايدىغان﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى جەرىر مۇنداق دەيدۇ: قىيامەت كۈنى ئازابلىنىشقا لايىق بولغان كىشىنى قۇتقۇلدۇرۇشقا، ئۇنىڭ كەچۈرۈم قىلىنىشىغا ياردەم بېرەلەيدىغان دوستىنىڭ - دوستلۇقى تېپىلمايدۇ. بەلكى قىيامەت كۈنىدە ئادالەت ۋە ئادىللىق يۈرگۈزۈلىدۇ.

قەتادە مۇنداق دېدى: ھەقىقەتەن اللە تائالا ئېلىم - سېتىم ۋە دوستلۇقنىڭ بولىدىغانلىقىنى بىلىدۇ. بىر ئادەم تۇتقان دوستىغا ۋە ئۇنى نېمە ئۈچۈن دوست تۇتقانلىقىغا قاراپ باقسۇن. ئەگەر دوستلۇق اللە يولىدا بولسا، ئۇنى داۋاملاشتۇرسۇن. ئەگەر ئۇ دوستلۇق اللە رازىلىقىدىن باشقا سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن بولسا، ئۇنى ئۈزسۇن.

مەن (يەنى ئىبنى كەسىر) بۇ ئايەتنىڭ مەنىسىنى مۇنداق دەپ قارايمەن: اللە تائالا قىيامەت كۈنىدە ھەرقانداق كىشىنىڭ ئۆزىنى قۇتقۇزۇۋېلىشى ئۈچۈن زېمىن توشقىچە ئالتۇن ۋە ئىلكىدە بولغان بارلىق مال - مۈلكىنى بەرسىمۇ قوبۇل قىلىنمايدىغانلىقىدىن ۋە اللە تائالاغا كاپىر ھالەتتە ئۇچراشقان ھەر بىر كىشىنىڭ دوستلۇقى ۋە شاپائىتىنىڭ مەنپەئەت بەرمەيدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىراۋغا بىراۋ قىلچىلىك ياردەم قىلالمايدىغان، ھېچ كىشىنىڭ فىدىيىسى قوبۇل قىلىنمايدىغان، ھېچ كىشىنىڭ شاپائىتى پايدا قىلمايدىغان، ئۇلارغا (يەنى كاپىرلار ۋە گۇناھكارلارغا) ياردەم قىلىنمايدىغان كۈندىن قورقۇڭلار﴾[2] ﴿ئى مۆمىنلەر! سودا - سېتىق، دوستلۇق ۋە (اللە نىڭ ئىزنىسىز) شاپائەت بولمايدىغان كۈنى (يەنى قىيامەت كۈنى) يېتىپ كېلىشتىن بۇرۇن، سىلەرگە بىز رىزىق قىلىپ بەرگەن مال - مۈلۈكلەردىن (ياخشىلىق يوللىرىغا) سەرپ قىلىڭلار. كۇفرانى نېمەت قىلغۇچىلار (ئۆزلىرىگە) زۇلۇم قىلغۇچىلاردۇر﴾[3].

* * * * * * *

---

[1] سۈرە ھەدىد 15 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە بەقەرە 123 - ئايەت.
[3] سۈرە بەقەرە 254 - ئايەت.

www.munber.org

ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَأَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجَ بِهِۦ مِنَ ٱلثَّمَرَٰتِ رِزْقًا
لَّكُمْ ۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلْفُلْكَ لِتَجْرِىَ فِى ٱلْبَحْرِ بِأَمْرِهِۦ ۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلْأَنْهَـٰرَ ﴿٣٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلشَّمْسَ
وَٱلْقَمَرَ دَآئِبَيْنِ ۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ ﴿٣٣﴾ وَءَاتَىٰكُم مِّن كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ ۚ وَإِن تَعُدُّوا۟ نِعْمَتَ
ٱللَّهِ لَا تُحْصُوهَآ ۗ إِنَّ ٱلْإِنسَـٰنَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ﴿٣٤﴾

الله ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتتى، بۇلۇتتىن يامغۇر ياغدۇرۇپ بەردى، يامغۇر سۈيى بىلەن سىلەرگە رىزىق قىلىپ نۇرغۇن مېۋىلەرنى ئۆستۈرۈپ بەردى، الله سىلەرگە ئۆز ئەمرى بويىچە دېڭىزدا قاتنايدىغان كېمىلەرنى بويسۇندۇرۇپ بەردى، سىلەرگە دەريالارنى بويسۇندۇرۇپ بەردى﴿32﴾. سىلەرگە ئاي بىلەن كۈننى تەرتىپلىك دەۋر قىلىپ تۇرىدىغان قىلىپ بويسۇندۇرۇپ بەردى، سىلەرگە كېچە بىلەن كۈندۈزنى بويسۇندۇرۇپ بەردى﴿33﴾. الله سىلەرگە سورىغان نەرسەڭلارنىڭ ھەممىسىنى بەردى، سىلەر الله نىڭ نېمىتىنى ساناپ تۈگىتەلمەيسىلەر، كاپىر ئادەم، شەك - شۈبھىسىزكى، زۇلۇم قىلغۇچىدۇر، (الله نىڭ نېمەتلىرىگە) كۇفرىلىق قىلغۇچىدۇر﴿34﴾.

الله تائالانىڭ نېمەتلىرىنىڭ كۆپ ئىكەنلىكىنى بايان قىلىش توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ مەخلۇقاتىغا ئاسماننى قوغدالغۇچى ئۆگزە، زېمىننى تۆشەك قىلىپ يارىتىپ بەرگەنلىكى، ئاسماندىن يامغۇر ياغدۇرۇپ ئۇنىڭ بىلەن رەڭگى، شەكلى، تەمى، پۇرىقى ۋە بېرىدىغان پايدىسى بىر - بىرىگە ئوخشىمايدىغان ھەر خىل پايدىلىق زىرائەت، مېۋە ۋە ئۆسۈملۈكلەرنى جۈپلىرى بىلەن ئۆستۈرۈپ بەرگەنلىكى، الله تائالا ئۆز ئەمرى بىلەن دېڭىز دولقۇنلىرىدا كېمىلەرنى ماڭىدىغان قىلىپ بويسۇندۇرۇپ بەرگەنلىكى، كېمىدە سەپەر قىلغۇچىلارنىڭ بىر رايوندىن يەنە بىر رايونغا قاتناپ شۇ رايونلاردىكى مەھسۇلاتلارنى ئۆز - ئارا ئالماشتۇرۇپ ئەكىلەلەيدىغان قىلىپ بويسۇندۇرۇپ بەرگەنلىكى، ئىنسانلارنىڭ ئۆسۈملۈك ۋە ھايۋاناتلارنىڭ سۇغىرىشىغا قولايلىق بولۇشى ئۈچۈن زېمىننى يېرىپ، ئاقىدىغان ئۆستەڭلارنى بويسۇندۇرۇپ بەرگەنلىكى، ئۇنىڭدىن باشقا نۇرغۇنلىغان پايدىلىق نەرسىلەرنى بويسۇندۇرۇپ بەرگەنلىكى ۋە كېچە - كۈندۈز توختاپ قالماي ماڭىدىغان كۈن ۋە ئاينى بويسۇندۇرۇپ بەرگەنلىكى قاتارلىق نېمەتلىرىنى ساناپ بېرىدۇ.

﴿سىلەرگە ئاي بىلەن كۈننى تەرتىپلىك دەۋر قىلىپ تۇرىدىغان قىلىپ بويسۇندۇرۇپ بەردى﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿كۈننىڭ ئايغا يېتىۋېلىشى (يەنى ئىككىسىنىڭ جەم بولۇپ قېلىشى)، كېچىنىڭ كۈندۈزدىن ئېشىپ كېتىشى (يەنى ۋاقتى كەلمەستىن كۈندۈزنىڭ ئورنىنى ئېلىشى) مۇمكىن ئەمەس، ھەر بىرى پەلەكتە ئۈزۈپ تۇرىدۇ﴾[1] ﴿الله كېچە بىلەن (يەنى كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقى بىلەن) كۈندۈزنى ياپىدۇ، كېچە بىلەن كۈندۈز بىر بىرىنى قوغلىشىدۇ (يەنى داۋاملىق ئورۇن ئالمىشىپ تۇرىدۇ)؛ الله قۇياش، ئاي ۋە يۇلتۇزلارنى الله نىڭ ئەمرىگە بويسۇندۇرۇلغۇچى قىلىپ ياراتتى﴾[2].

دېمەك، كۈن ۋە ئاي بىر - بىرىگە ئەگىشىدۇ، كېچە بىلەن كۈندۈز بىر - بىرىگە قارىمۇ قارشى بولۇپ، بەزىدە كۈندۈز قىسقىراپ كېچە ئۇزىرايدۇ ۋە بەزىدە كۈندۈز ئۇزىراپ كېچە قىسقىرايدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە

[1] سۈرە ياسىن 40 - ئايەت.
[2] سۈرە ئەئراف 54 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

مۇنداق دەيدۇ: ﴿اللّٰه كېچىنى كۈندۈزگە كىرگۈزىدۇ، كۈندۈزنى كېچىگە كىرگۈزىدۇ (شۇنىڭ بىلەن كېچە - كۈندۈزنىڭ ئۇزۇن - قىسقا بولۇشى جايلار، پەسىللەر بويىچە نۆۋەتلىشىپ تۇرىدۇ)، اللّٰه كۈن بىلەن ئاينى (بەندىلىرىنىڭ مەنپەئىتىگە) بويسۇندۇرۇپ بەردى. ھەر ئىككىلىسى مۇئەييەن مۇددەتكىچە (يەنى قىيامەتكىچە ئۆز ئوقىدا) سەير قىلىدۇ﴾[1] ﴿اللّٰه كۈن بىلەن ئاينى (بەندىلەرنىڭ مەنپەئەتىگە) بويسۇندۇرۇپ بەردى، ئۇلارنىڭ ھەر بىرى مۇئەييەن ۋاقىتقىچە (يەنى قىيامەتكىچە ئۆز ئوقىدا) سەير قىلىدۇ، بىلىڭلاركى، ئۇ (يەنى اللّٰه ئۆز ئىشىدا) غالىبتۇر. (بەندىلىرىنىڭ گۇناھلىرىنى تولىمۇ مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر﴾[2].

﴿**سىلەر اللّٰه نىڭ نېمىتىنى ساناپ تۈگىتەلمەيسىلەر**﴾ اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە، سىلەر ئۆزەڭلار ئۆچۈن سورىغان، سىلەر ئۇنىڭغا ھەر قانداق ئەھۋالدا موھتاج بولىدىغان نەرسىلەرنى سىلەرگە تەييارلاپ بەرگەنلىكىنى بايان قىلىدۇ. بەندىلەرنىڭ نېمەتلەرنىڭ شۈكرانىسىنى ئادا قىلىش ئۇياقتا تۇرسۇن، ئۇ نېمەتلەرنىڭ سانىنى ساناپ بولۇشتىن ئاجىز كېلىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ.

ئىمام بۇخارى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئى اللّٰه ! سەن ئۈچۈن ئېيتىلغان ھەمدۇسانا يېتەرلىك ئەمەستۇر. ئى پەرۋەردىگارىم! ھەمدە ئېيتماسلىق ۋە ھەمدە ئېيتىشتىن ئۆزىمىزنى قاچۇرۇش مۇمكىن ئەمەستۇر».

ئەسەردە مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ. داۋۇد ئەلەيھىسسالام: «ئى پەرۋەردىگارىم! مېنىڭ ساڭا شۈكۈر قىلغانلىقىم، سېنىڭ ماڭا بەرگەن نېمەتلىرىڭدىن تۇرسا، مەن ساڭا قانداق شۈكۈر ئېيتسام بولار؟!» دېدى. اللّٰه تائالا: «ئى داۋۇد! مانا ئەمدى ماڭا شۈكۈر ئېيتتىڭ» دېدى. يەنى نېمەت بەرگۈچى بولغان ماڭا شۈكۈر ئېيتىشقا ئاجىز كەلگەنلىكىڭنى ئېتىراپ قىلغانلىقىڭ ماڭا شۈكۈر ئېيتقانلىقىڭدۇر.

* * * * * * *

وَإِذْ قَالَ إِبْرَٰهِيمُ رَبِّ ٱجْعَلْ هَـٰذَا ٱلْبَلَدَ ءَامِنًا وَٱجْنُبْنِى وَبَنِىَّ أَن نَّعْبُدَ ٱلْأَصْنَامَ ﴿٣٥﴾ رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِّنَ ٱلنَّاسِ ۖ فَمَن تَبِعَنِى فَإِنَّهُۥ مِنِّى ۖ وَمَنْ عَصَانِى فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣٦﴾

ئۆز ۋاقتىدا ئىبراھىم ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم! بۇ جاينى (يەنى مەككىنى) تىنچ (جاي) قىلىپ بەرگىن، مېنى ۋە مېنىڭ ئەۋلادلىرىمنى بۇتلارغا چوقۇنۇشتىن يىراق قىلغىن﴿35﴾. *پەرۋەردىگارىم! ھەقىقەتەن ئۇلار (يەنى بۇتلار) نۇرغۇن كىشىلەرنى ئازدۇردى، كىمكى ماڭا ئەگەشكەن ئىكەن، ئۇ مېنىڭ دىنىمدىدۇر، كىمكى ماڭا ئاسىيلىق قىلغان ئىكەن، سەن ئەلۋەتتە (ئۇنىڭغا) مەغپىرەت قىلىشقا ۋە مەرھەمەت قىلىشقا (قادىرسەن)*﴿36﴾.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنى مەككىگە ئورۇنلاشتۇرغاندا قىلغان دۇئاسى توغرىسىدا

بۇ ئورۇندا اللّٰه تائالا ئۇرۇش ھارام قىلىنغان شەھەر مەككىنىڭ ھېچ شېرىكى يوق يالغۇز اللّٰه تائالاغىلا ئىبادەت قىلىشقا قۇرۇلغان تۇنجى ئورۇن ئىكەنلىكىنى، ئاھالىلىرى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ سەۋەبى بىلەن ئاۋات قىلىنغانلىقىنى، ئۇلار اللّٰه تائالادىن باشقىسىغا ئىبادەت قىلىشتىن ئادا - جۇدا

[1] سۈرە فاتىر 13 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە زۇمەر 5 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئىكەنلىكىنى ۋە ئىبراھىمنىڭ مەككىنىڭ تىنچلىقى ئۈچۈن دۇئا قىلغانلىقىنى ئەرەب مۇشرىكلىرىغا پاكىت قىلىپ بايان قىلىدۇ.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: ﴿**پەرۋەردىگارىم! بۇ جاينى (يەنى مەككىنى) تىنچ (جاي) قىلىپ بەرگىن**﴾ اللە تائالا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) كۆرمەمدۇكى، بىز ھەرەمنى ئامان (جاي) قىلدۇق، ھالبۇكى، ئۇلارنىڭ ئەتراپىدىكى كىشىلەر ئەسىر ئېلىنىۋاتىدۇ ۋە ئۆلتۈرۈلۈۋاتىدۇ﴾[1].

اللە تائالا مەككە توغرىسىدا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ھەقىقەتەن ئىنسانلارغا (ئىبادەت ئۈچۈن) تۇنجى سېلىنغان ئۆي (يەنى بەيتۇللا) مەككىدىدۇر، مۇبارەكتۇر، جاھان ئەھلىگە ھىدايەتتۇر. ئۇنىڭدا ئوچۇق ئالامەتلەر باركى، ماقامى ئىبراھىم شۇلارنىڭ بىرى، بەيتۇللاغا كىرگەن ئادەم ئەمىن بولىدۇ﴾[2].

﴿**پەرۋەردىگارىم! بۇ جاينى (يەنى مەككىنى) تىنچ (جاي) قىلىپ بەرگىن**﴾ دېگەن ئايەتتىكى قىسسىدە، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ دۇئانى مەككىنى بىنا قىلغاندىن كېيىن قىلغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. شۇڭا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: ﴿جىمى ھەمدۇ سانا ياشانغىنىمدا ماڭا ئىسمائىل بىلەن ئىسھاقنى بەرگەن اللە غا خاستۇر!﴾[3] ھەقىقەتەن ئىسمائىلنىڭ ئىسھاقتىن 13 ياش چوڭ ئىكەنلىكى ئېنىقتۇر. ئەمما ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئانىسىنى ئېمىۋاتقان ھالىتىدىكى ئوغلى ئىسمائىلنى ۋە ئۇنىڭ ئانىسىنى مەككىگە ئاپىرىپ قويغاندىمۇ بۇ دۇئانى قىلدى. بۇ ھەقتە سۈرە بەقەرەدە كەڭ دائىرىدە سۆزلىگەن ئىدۇق.

﴿**مېنى ۋە مېنىڭ ئەۋلادلىرىمنى بۇتلارغا چوقۇنۇشتىن يىراق قىلغىن**﴾ بۇ دۇئانىڭ مەزمۇنىدىن ھەر قانداق دۇئا قىلغۇچىنىڭ ئۆزىگە، ئاتا ـ ئانىسىغا ۋە بالا ـ چاقىلىرىغا دۇئا قىلىشىنىڭ لازىملىقى چىقىدۇ.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بۇ دۇئانى قىلغاندىن كېيىن نۇرغۇن كىشىلەر بۇتلارنىڭ سەۋەبى بىلەن ئازدۇرۇلغانلىقىنى، ئۆزىنىڭ بۇتلارغا ئىبادەت قىلىدىغان كىشىلەردىن ئادا ـ جۇدا بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئىشىنى اللە تائالاغا تاپشۇرىدىغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**پەرۋەردىگارىم! ھەقىقەتەن ئۇلار (يەنى بۇتلار) نۇرغۇن كىشىلەرنى ئازدۇردى، كىمكى ماڭا ئەگەشكەن ئىكەن، ئۇ مېنىڭ دىنىمدىدۇر، كىمكى ماڭا ئاسىيلىق قىلغان ئىكەن، سەن ئەلۋەتتە (ئۇنىڭغا) مەغپىرەت قىلىشقا ۋە مەرھەمەت قىلىشقا (قادىرسەن)**﴾ اللە تائالا ئۇلارنى خالىسا ئازابلايدۇ، خالىسا مەغپىرەت قىلىدۇ.

بۇ ھەقتە ئىسا ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ﴿ئەگەر ئۇلارغا ئازاب قىلساڭ، ئۇلار سېنىڭ بەندىلىرىڭدۇر، (ئۇلارنى خالىغىنىڭچە تەسەررۇپ قىلىسەن)، (ساڭا ھېچ ئەھەدى تەئەررۇز قىلالمايدۇ)، ئەگەر ئۇلارغا (يەنى ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى تەۋبە قىلغانلارغا) مەغپىرەت قىلساڭ، سەن (ئىشىڭدا) غالىب، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇرسەن»﴾[4] بۇ ئايەتتىن كاپىرلارنى ئازابلاش ياكى مەغپىرەت قىلىش اللە تائالانىڭ خاھىشى بويىچە بولىدىغانلىقى، ئۇلارغا ئازاب ياكى مەغپىرەتنى تىلەشنىڭ دۇرۇس ئەمەسلىكى چىقىدۇ.

ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ: ﴿**پەرۋەردىگارىم! ھەقىقەتەن ئۇلار (يەنى بۇتلار) نۇرغۇن كىشىلەرنى ئازدۇردى، كىمكى ماڭا ئەگەشكەن ئىكەن، ئۇ مېنىڭ دىنىمدىدۇر، كىمكى ماڭا ئاسىيلىق قىلغان ئىكەن،**

---

[1] سۈرە ئەنكەبۇت 67 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئال ئىمران 96 — 97 ـ ئايەتلەر.
[3] سۈرە ئىبراھىم 39 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە مائىدە 118 ـ ئايەت.

www.munber.org

سەن ئەلۋەتتە (ئۇنىڭغا) **مەغپىرەت قىلىشقا ۋە مەرھەمەت قىلىشقا (قادىرسەن)﴾** دېگەن سۆزىنى ۋە ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ: **﴿ئەگەر ئۇلارغا ئازاب قىلساڭ، ئۇلار سېنىڭ بەندىلىرىڭدۇر،** (ئۇلارنى خالىغىنىڭچە تەسەررۇپ قىلىسەن)، **(ساڭا ھېچ ئەھەدى تەئەررۇز قىلالمايدۇ)، ئەگەر ئۇلارغا** (يەنى ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى تەۋبە قىلغانلارغا) **مەغپىرەت قىلساڭ، سەن (ئىشىڭدا) غالىب، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇرسەن»﴾**[1] دېگەن سۆزىنى ئوقۇپ ئاندىن ئىككى قولىنى كۆتۈرۈپ: «ئى الله ! مېنىڭ ئۈممىتىم. ئى الله ! مېنىڭ ئۈممىتىم. ئى الله ! مېنىڭ ئۈممىتىم» دەپ يىغلاپ كەتتى. ئاندىن الله تائالا: «ئى جىبرىئىل! مۇھەممەدنىڭ قېشىغا بارغىن. ئەلۋەتتە سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ بەك بىلگۈچىدۇر. سەن ئۇنىڭدىن نېمىشقا يىغلىدىڭ؟ دەپ سوراپ باققىن» دېدى. جىبرىئىل پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «ئۈممىتىمنىڭ ھالى نېمە بولار؟» دەپ يىغلىغانلىقىدىن خەۋەر بەردى. ئاندىن الله تائالا جىبرىئىلغا: «مۇھەممەدنىڭ قېشىغا بارغىن ۋە: ھەقىقەتەن بىز ئۈممىتىڭ توغرىسىدا سېنى رازى قىلىمىز ۋە سېنى نا ئۈمىد قويمايمىز، دېگىن» دېدى.

* * * * * * *

رَّبَّنَآ إِنِّيٓ أَسۡكَنتُ مِن ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيۡرِ ذِي زَرۡعٍ عِندَ بَيۡتِكَ ٱلۡمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ فَٱجۡعَلۡ أَفۡـِٔدَةٗ مِّنَ ٱلنَّاسِ تَهۡوِيٓ إِلَيۡهِمۡ وَٱرۡزُقۡهُم مِّنَ ٱلثَّمَرَٰتِ لَعَلَّهُمۡ يَشۡكُرُونَ ﴿٣٧﴾

پەرۋەردىگارىمىز! ئەۋلادىمنىڭ بىر قىسمىنى (يەنى بالام ئىسمائىل بىلەن ئايالىم ھاجەرنى) ناماز ئوقۇسۇن (يەنى ساڭا ئىبادەت قىلسۇن دەپ) سېنىڭ ھۆرمەتلىك ئۆيۈڭنىڭ قېشىدىكى ئېكىنسىز بىر ۋادىغا (يەنى مەككىگە) ئورۇنلاشتۇردۇم، پەرۋەردىگارىمىز! بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ دىللىرىنى ئۇلارغا مايىل قىلغىن، ئۇلارنى شۈكۈر قىلسۇن دەپ تۈرلۈك مېۋىلەرنى ئۇلارغا رىزىق قىلىپ بەرگىن﴿37﴾.

بۇ ئايەت بۇ دۇئانىڭ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئايالى ھاجەر ۋە بالىسى ئىسمائىلنى مەككە دىيارىدا قويۇپ قايتىدىغان چېغىدا، يەنى كەئبە بىنا بولۇشتىن بۇرۇن قىلغان تۇنجى دۇئاسىدىن شۇنداقلا كەبە بىنا بولغاندىن كېيىن ئۇلۇغ ۋە كاتتا الله تائالاغا ئۈمىد باغلاپ قىلغان ئىككىنچى قېتىملىق دۇئاسى ئىكەنلىكىگە پاكىت بولىدۇ. شۇڭا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام: **﴿سېنىڭ ھۆرمەتلىك ئۆيۈڭنىڭ قېشىدىكى ئېكىنسىز بىر ۋادىغا (يەنى مەككىگە) ئورۇنلاشتۇردۇم﴾** دېدى.

﴿ئەۋلادىمنىڭ بىر قىسمىنى (يەنى بالام ئىسمائىل بىلەن ئايالىم ھاجەرنى) ناماز ئوقۇسۇن (يەنى ساڭا ئىبادەت قىلسۇن دەپ)﴾ يەنى ھەقىقەتەن ئۇ ئۆينى مەككە ئەھلىنىڭ ئۇنىڭدا ئىبادەت قىلىشقا قادىر بولۇشى ئۈچۈن ھۆرمەتلىك قىلدىڭ.

﴿پەرۋەردىگارىمىز! بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ دىللىرىنى ئۇلارغا مايىل قىلغىن﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە ئىبنى ئابباس، مۇجاھىد، سەئىد ئىبنى جۇبەيي ۋە باشقىلار مۇنداق دېدى: ئەگەر ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام پۈتۈن ئىنسانلارنىڭ كۆڭۈللىرىنى مايىل قىلىپ بەرگىن، دەپ دۇئا قىلغان بولسا، چوقۇم پارس، رۇم، يەھۇدىي، نەسارا ۋە بارلىق ئىنسانلار ئۇ يەرگە زىچ ئورۇنلاشقا بولاتتى. لېكىن ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام: **﴿بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ﴾** دەپ، مەككىگە كۆڭۈللەرنىڭ مايىل بولۇشىنى پەقەت مۇسۇلمانلارغىلا خاس قىلدى.

---

[1] سۈرە مائىدە 118 - ئايەت.

www.munber.org

﴿ئۇلارنى شۈكۈر قىلسۇن دەپ تۈرلۈك مېۋىلەرنى ئۇلارغا رىزىق قىلىپ بەرگىن﴾ يەنى ئۇ زىرائەت ئۈنمەيدىغان ۋادى بولغاچقا، بۇ رىزىق ئۇلارنىڭ ساڭا ئىتائەت قىلىشىغا ياردىمى بولۇشى ئۈچۈن ئۇ ۋادىدا ئۇلار يېگۈدەك ئۈچۈن مېۋىلەرنى قىلىپ بەرگىن. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ دۇئاسىنى اللە تائالا ئىجابەت قىلدى.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلارنى بىز تىنچ ھەرەمگە يەرلەشتۈرمىدۇقمۇ؟ ھەرەمگە تۈرلۈك مېۋىلەرنىڭ ھەممىسى كەلتۈرۈلىدۇ، (بۇ) بىزنىڭ دەرگاھىمىزدىن چۈشۈرۈلگەن رىزىقتۇر. لېكىن ئۇلارنىڭ تولىسى بىلمەيدۇ﴾[1]. مانا بۇ رىزىقلار اللە تائالانىڭ كۆيۈمچانلىقى، سېخىلىقى، رەھمىتى ۋە بەرىكىتىدىندۇر. ھۆرمەتلىك شەھەر مەككىدە مېۋە بېرىدىغان دەرەخ يوق. لېكىن اللە تائالانىڭ دوستى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قىلغان دۇئاسى ئىجابەت بولغانلىقى ئۈچۈن مەككىنىڭ ئەتراپىدىكى شەھەرلەرنىڭ مېۋىلىرى مەككىگە ئېلىپ كېلىنىدۇ.

* * * * * * *

رَبَّنَآ إِنَّكَ تَعۡلَمُ مَا نُخۡفِي وَمَا نُعۡلِنُۗ وَمَا يَخۡفَىٰ عَلَى ٱللَّهِ مِن شَيۡءٖ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَلَا فِي ٱلسَّمَآءِ
﴿٣٨﴾ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ ٱلَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى ٱلۡكِبَرِ إِسۡمَٰعِيلَ وَإِسۡحَٰقَۚ إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ ٱلدُّعَآءِ ﴿٣٩﴾ رَبِّ
ٱجۡعَلۡنِي مُقِيمَ ٱلصَّلَوٰةِ وَمِن ذُرِّيَّتِيۚ رَبَّنَا وَتَقَبَّلۡ دُعَآءِ ﴿٤٠﴾ رَبَّنَا ٱغۡفِرۡ لِي وَلِوَٰلِدَيَّ وَلِلۡمُؤۡمِنِينَ يَوۡمَ
يَقُومُ ٱلۡحِسَابُ ﴿٤١﴾

پەرۋەردىگارىمىز! سەن بىزنىڭ يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا قىلغانلىرىمىزنى بىلىپ تۇرىسەن، ئاسمان - زېمىندىكى ھېچ نەرسە اللە غا مەخپىي ئەمەس﴿38﴾. جىمى ھەمدۇ سانا ياشانغىنىمدا ماڭا ئىسمائىل بىلەن ئىسھاقنى بەرگەن اللە غا خاستۇر! پەرۋەردىگارىم! ھەقىقەتەن دۇئانى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر (يەنى دۇئا قىلغۇچىنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلغۇچىدۇر)﴿39﴾. پەرۋەردىگارىم! مېنى ۋە بىر قىسىم ئەۋلادىمنى نامازنى ئادا قىلغۇچى قىلغىن، پەرۋەردىگارىمىز! دۇئايىمنى قوبۇل قىلغىن﴿40﴾. پەرۋەردىگارىمىز! ھېساب ئالىدىغان كۈندە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) ماڭا، ئاتا - ئانامغا ۋە مۆمىنلەرگە مەغپىرەت قىلغىن»﴿41﴾.

ئىبنى جەرىر مۇنداق دەيدۇ: اللە تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ دوستى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ: ﴿پەرۋەردىگارىمىز! سەن بىزنىڭ يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا قىلغانلىرىمىزنى بىلىپ تۇرىسەن﴾ يەنى مېنىڭ دۇئا قىلىشىمدىكى مەقسىتىمنى ۋە مېنىڭ مەككە ئەھلىگە قىلغان دۇئايىمدىكى تىلىكىمنى سەن بىلىسەن، ھەقىقەتەن ئۇ دۇئايىم سېنىڭ رازىلىقىڭغا ئېرىشىش ۋە سەن ئۈچۈن خالىس بولۇش ئۈچۈندۇر. سەن ھەقىقەتەن ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى بىلىسەن. زېمىندىكى ۋە ئاسماندىكى نەرسىلەردىن ھېچ بىرى ساڭا مەخپىي ئەمەستۇر.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام قېرىغاندا ئۆزىگە بالا بېرىلگەنلىكىگە پەرۋەردىگارىغا ھەمدۇسانا ئېيتىپ مۇنداق دېدى: ﴿جىمى ھەمدۇسانا ياشانغىنىمدا ماڭا ئىسمائىل بىلەن ئىسھاقنى بەرگەن اللە غا خاستۇر! پەرۋەردىگارىم! ھەقىقەتەن دۇئانى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر (يەنى دۇئا قىلغۇچىنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت

[1] سۈرە قەسەس 57 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قىلغۇچىدۇر)﴾ يەنى الله تائالا ئۆزىگە دۇئا قىلغان كىشىنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىدۇ. مەن الله تائالادىن پەرزەنت تىلەپ دۇئا قىلغان ئىدىم، الله تائالا دۇئايىمنى ئىجابەت قىلدى.

﴿پەرۋەردىگارىم! مېنى ۋە بىر قىسىم ئەۋلادىمنى نامازنى ئادا قىلغۇچى قىلغىن﴾ يەنى مېنى ۋە مېنىڭ بىر قىسىم ئەۋلادىمنى نامازنىڭ قائىدە پرىنسىپلىرىغا رىئايە قىلىپ ئادا قىلغۇچىلاردىن قىلغىن! **﴿پەرۋەردىگارىمىز! دۇئايىمنى قوبۇل قىلغىن﴾**.

﴿پەرۋەردىگارىمىز! ھېساب ئالىدىغان كۈندە(يەنى قىيامەت كۈنىدە)ماڭا، ئاتا - ئانامغا ۋە مۆمىنلەرگە مەغپىرەت قىلغىن»﴾ يەنى بەندىلىرىڭدىن ھېساب ئېلىپ، ئۇلارنىڭ ياخشى ئەمەللىرىگە مۇكاپات، يامان ئەمەللىرىگە جازا بېرىدىغان كۈندە مۆمىنلەرگە ۋە ئاتا - ئانامغا مەغپىرەت قىلغىن. بۇ دۇئا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتىسىنىڭ الله تائالاغا بولغان دۈشمەنلىكى ئاشكارا بولۇپ، ئۇنىڭدىن ئادا - جۇدا بولۇشتىن بۇرۇن قىلغان دۇئاسىدۇر.

* * * * * * *

وَلَا تَحۡسَبَنَّ ٱللَّهَ غَٰفِلًا عَمَّا يَعۡمَلُ ٱلظَّٰلِمُونَۚ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمۡ لِيَوۡمٖ تَشۡخَصُ فِيهِ ٱلۡأَبۡصَٰرُ ﴿٤٢﴾ مُهۡطِعِينَ مُقۡنِعِي رُءُوسِهِمۡ لَا يَرۡتَدُّ إِلَيۡهِمۡ طَرۡفُهُمۡۖ وَأَفۡـِٔدَتُهُمۡ هَوَآءٞ ﴿٤٣﴾

زالىملارنىڭ قىلمىشلىرىدىن الله نى بىخەۋەر دەپ ئويلىمىغىن، الله ئۇلارنى جازالاشنى (شۇ كۈننىڭ دەھشىتىدىن) كۆزلەر چەكچىيىپ قالىدىغان كۈنگىچە (يەنى قىيامەت كۈنىگىچە) كېچىكتۈرىدۇ﴿42﴾.(بۇ كۈندە) ئۇلار باشلىرىنى كۆتۈرۈپ، ئالغا قاراپ چاپىدۇ، كۆزلىرى ئېچىلىپ قالىدۇ، (تېڭىرقىغانلىقتىن) دىللىرى (ئەقىل - ئىدراكتىن) خالى بولۇپ قالىدۇ﴿43﴾.

الله تائالانىڭ كاپىرلارنىڭ قىلمىشىدىن بىخەۋەر، ئەمەسلىكى بەلكى ئۇلارغا مۆھلەت بەرگەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ئى مۇھەممەد! زالىملارنىڭ قىلمىشىرىدىن الله تائالانى بىخەۋەر دەپ ئويلىمىغىن. يەنى الله تائالا ئۇلارغا مۆھلەت بېرىپ ئۇلارنىڭ ئەجىلىنى كېچىكتۈرسە، الله تائالانى ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىدىن بىخەۋەر قالدى، ئۇلارنى بىكار قويۇۋەتتى، ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىنىڭ جازاسىنى بەرمىدى، دەپ ئويلاپ قالمىغىن. ئەمەلىيەتتە الله تائالا ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىنى بىردىن - بىردىن ساناپ ھېسابلاپ قويىدى.

﴿الله ئۇلارنى جازالاشنى (شۇ كۈننىڭ دەھشىتىدىن) كۆزلەر چەكچىيىپ قالىدىغان كۈنگىچە (يەنى قىيامەت كۈنىگىچە) كېچىكتۈرىدۇ﴾ يەنى قىيامەت كۈنىنىڭ دەھشىتىدىن شۇنداق بولىدۇ.

الله تائالا ئۇلارنىڭ قەبرىلىرىدىن تۇرغاندىكى ئەھۋالىنى ۋە مەھشەر مەيدانىغا ئالدىرايدىغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: **﴿(بۇ كۈندە) ئۇلار باشلىرىنى كۆتۈرۈپ، ئالغا قاراپ چاپىدۇ﴾**.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئۇلار چاقىرغۇچىنىڭ ئالدىغا بويۇنلىرىنى سوزغان ھالدا يۈگۈرەيدۇ﴾**[1] **﴿بۇ كۈندە (كىشىلەر الله نىڭ مەھشەرگاھقا) دەۋەت قىلغۇچىسىغا ئەگىشىدۇ، قىڭغىر كەتمەيدۇ، مەرھەمەتلىك الله نىڭ ئۇلۇغلۇقى ۋە ھەيۋىتىدىن قورقۇپ، بارلىق ئاۋازلار بېسىقىدۇ، پىچىرلاشقاندىن باشقىنى ئاڭلىمايسەن. بۇ كۈندە مەرھەمەتلىك الله ئىزنى بەرگەن ۋە سۆزىدىن الله رازى**

---

[1] سۈرە قەمەر 8 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

بولغان ئادەمنىڭ شاپائىتىدىن باشقا ھېچقانداق شاپائەت پايدا بەرمەيدۇ. اللہ ئۇلارنىڭ ئالدىدىكىنى ۋە كەينىدىكىنى بىلىدۇ، ئۇلار بولسا ئۇنى بىلمەيدۇ. گۇناھكارلار مەخلۇقاتنى ئىدارە قىلىپ تۇرغۇچى (مەڭگۈ) ھايات اللہ غا ئېگىلىدۇ، اللہ غا شېرىك كەلتۈرگەنلەر شەكسىز زىيان تارتىدۇ﴾[1] ﴿ئۇ كۈندە ئۇلار قەبرىلىرىدىن چىقىپ، خۇددى تىكلەپ قويغان بۇتلىرىغا قاراپ يۈگۈرگەندەك (مەھشەرگاھقا) يۈگۈرىدۇ﴾[2].

﴿كۆزلىرى ئېچىلىپ قالىدۇ﴾ يەنى يىراققا قاراپ كۆزلىرى چىقىپ كەتكۈدەك دەرىجىدە چەكچىيىپ قالىدۇ. ئۇلارغا چۈشكەن ئازاب تۈپەيلى، قورقۇنچنىڭ دەھشەتلىكىدىن كۆزنى بىردەممۇ يۇمالمايدۇ. قىيامەتتىكى بۇ قورقۇنچلۇق ھالەتتىن اللہ تائالاغا سېغىنىپ پاناھ تىلەيمىز.

﴿(تېڭىرقىغانلىقتىن) دىللىرى (ئەقىل ـ ئىدراكتىن) خالى بولۇپ قالىدۇ﴾ يەنى قورقۇنچنىڭ دەھشەتلىكلىكىدىن ئۇلارنىڭ دىللىرى ھەممە نەرسىدىن خالىيدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن قەتادە ۋە بىر جامائە مۇنداق دېدى: قورقۇنچنىڭ دەھشەتلىكىدىن يۈرەكلىرى ئۆز ئورۇنلىرىدىن قوزغىلىپ بوغۇزلىرىغا كەپلىشىپ قالغانلىقى ئۈچۈن يۈرەكلىرىنىڭ ئورۇنلىرى بوشتۇر.

* * * * * * *

وَأَنذِرِ ٱلنَّاسَ يَوۡمَ يَأۡتِيهِمُ ٱلۡعَذَابُ فَيَقُولُ ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ رَبَّنَآ أَخِّرۡنَآ إِلَىٰٓ أَجَلٖ قَرِيبٖ نُّجِبۡ
دَعۡوَتَكَ وَنَتَّبِعِ ٱلرُّسُلَۗ أَوَلَمۡ تَكُونُوٓاْ أَقۡسَمۡتُم مِّن قَبۡلُ مَا لَكُم مِّن زَوَالٖ ﴿٤٤﴾ وَسَكَنتُمۡ فِي
مَسَٰكِنِ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوٓاْ أَنفُسَهُمۡ وَتَبَيَّنَ لَكُمۡ كَيۡفَ فَعَلۡنَا بِهِمۡ وَضَرَبۡنَا لَكُمُ ٱلۡأَمۡثَالَ ﴿٤٥﴾ وَقَدۡ
مَكَرُواْ مَكۡرَهُمۡ وَعِندَ ٱللَّهِ مَكۡرُهُمۡ وَإِن كَانَ مَكۡرُهُمۡ لِتَزُولَ مِنۡهُ ٱلۡجِبَالُ ﴿٤٦﴾

(ئى مۇھەممەد!) كىشىلەرنى (يەنى كۇففارلارنى) ئازاب كېلىدىغان كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) دىن ئاگاھلاندۇرغىن، (بۇ كۈندە) زالىملار: «پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە قىسقىغىنا ۋاقىت مۆھلەت بەرگىن (يەنى دۇنياغا قايتۇرغىن)، دەۋىتىڭنى قوبۇل قىلايلى، پەيغەمبەرلەرگە ئەگىشەيلى» دەيدۇ. (ئۇلارغا) سىلەر ئىلگىرى، بىز ھەرگىز يوقالمايمىز، دەپ قەسەم ئىچمىگەنمىدىڭلار؟ (دېيىلىدۇ)﴾[44]. ئۆزلىرىگە زۇلۇم قىلغانلارنى (ھالاك قىلغىنىمىزدىن كېيىن) سىلەر ئۇلارنىڭ جايلىرىدا تۇردۇڭلار (ئۇلارنىڭ جايلىرىدىن ئىبرەت ئالساڭلارچۇ)، ئۇلارنى قانداق جازالىغانلىقىمىز سىلەرگە ئېنىق مەلۇم بولدى. سىلەرگە نۇرغۇن مىساللارنى كەلتۈردۇق (يەنى پەيغەمبەرلەرگە چىنپۈتمىگەنلەرنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلدۇق)﴾[45]. ئۇلار ھەقىقەتەن (پەيغەمبەرلەرگە ۋە مۆمىنلەرگە) مىكىر ئىشلەتتى. ئۇلارنىڭ مىكرى تاغنى ئۆرۈۋەتكۈدەك (چوڭ) بولسىمۇ، اللہ ئۇلارنىڭ مىكرىنى بەربات قىلىدۇ﴾[46].

ئازاب كەلگەندە مۆھلەت بېرىلمەيدىغانلىقى توغرىسىدا

اللہ تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى زۇلۇم قىلغان كىشىلەرنىڭ ئۆز ئازابىنى كۆز ئالدىدا كۆرگەندە دەيدىغان سۆزلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿«پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە قىسقىغىنا ۋاقىت مۆھلەت بەرگىن (يەنى دۇنياغا قايتۇرغىن)، دەۋىتىڭنى قوبۇل قىلايلى، پەيغەمبەرلەرگە ئەگىشەيلى»﴾.

---

[1] سۈرە تاھا 108 — 111 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە مەئارىج 43 - ئايەت.

www.munber.org

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلارنىڭ (يەنى كاپىرلارنىڭ) بىرىگە ئۆلۈم كەلسە ئېيتىدۇركى، «پەرۋەردىگارىم! مېنى (دۇنياغا) قايتۇرغىن. مەن قويۇپ كەلگەن مال - مۈلكۈم بىلەن ياخشىلىق قىلىشىم مۇمكىن». (ئۇنىڭ دۇنياغا قايتىشى) مۇمكىن ئەمەس، ئۇ چوقۇم شۇ سۆزنى قىلغۇچىدۇر، ئۇلار قەبرىلىرىدىن تۇرغۇزۇلغان كۈنگە قەدەر ئۇلارنىڭ ئالدىدا (ئۇلارنى دۇنياغا قايتىشتىن توسىدىغان) بىر توسما بولىدۇ﴾[1] ﴿ئى مۆمىنلەر! ماللىرىڭلار ۋە باللىرىڭلار سىلەرنى اللە نىڭ زىكرىدىن (يەنى اللە نىڭ تائەت - ئىبادىتىدىن) غەپلەتتە قالدۇرمىسۇن، كىملەركى شۇنداق قىلىدىكەن، ئۇلار زىيان تارتقۇچىلاردۇر. بىرىڭلارغا ئۆلۈم كېلىپ: «پەرۋەردىگارىم! نېمىشقا مېنى (يەنى ئەجىلىمنى) بىر ئاز كېچىكتۈرمىدىڭ، سەدىقە قىلىپ ياخشىلاردىن بولار ئىدىم» دېيىشتىن بۇرۇن، ئۆزەڭلارغا رىزىق قىلىپ بېرىلگەن نەرسىلەرنى سەدىقە قىلىڭلار﴾[2].

اللە تائالا ئۇلارنىڭ مەھشەرگاھتىكى ھالىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر سەن گۇناھكارلارنىڭ پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا باشلىرىنى ساڭگىلىتىپ تۇرغانلىقىنى كۆرىدىغان بولساڭ (ئەلۋەتتە قورقۇنچلۇق ھالەتنى كۆرگەن بولاتتىڭ)، ئۇلار ئېيتىدۇ: «پەرۋەردىگارىمىز! (ئىشىنىڭ ھەقىقىتىنى) كۆردۇق، ئاڭلىدۇق. بىزنى ياخشى ئەمەل قىلىش ئۈچۈن (دۇنياغا) قايتۇرغىن، بىز (ئەمدى ھەقىقەتەن (سېنىڭ ۋەدەڭنىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە) ئىشەنگۈچىلەرمىز»﴾[3] ﴿ئۇلار دوزاختا: «پەرۋەردىگارىمىز! بىزنى چىقىرىۋەتسەڭ (دۇنيادىكى ۋاقتىتا) قىلغان ئەمەللىرىمىزدىن باشقا ئەمەللەرنى قىلساق» دەپ يالۋۇرۇپ تۇۋلايدۇ﴾[4].

اللە تائالا ئۇلارنىڭ سۆزلىرىگە رەددىيە بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿(ئۇلارغا) سىلەر ئىلگىرى، بىز ھەرگىز يوقالمايمىز، دەپ قەسەم ئىچمىگەنمىدىڭلار؟ (دېيىلىدۇ)﴾** يەنى سىلەر مۇشۇ ھالەتتىن بۇرۇن: بىز ئىگە بولغان ھوقۇق پاراۋانلىق نېمەتلەر يوقالمايدۇ، (قايتىپ بارىدىغان جاي) قىيامەت ۋە ئۇ كۈندىكى جازا يوق، دەپ قەسەم ئىچمىگەنمىدىڭلار؟ شۇ قىلمىشىڭلار ئۈچۈن بۇ ئازابنى تېتىڭلار.

مۇجاھىد ۋە باشقىلار: ﴿**بىز ھەرگىز يوقالمايمىز**﴾ دېگەن ئايەتنىڭ مەنىسى توغرىسىدا: سىلەر دۇنيادىن ئاخىرەتكە يۆتكىلىش يوق دەپ قەسەم ئىچمىگەنمىدىڭلار دېيىلىدۇ، دېدى. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار: «اللە ئۆلۈكنى تىرىلدۈرمەيدۇ» دەپ قاتتىق قەسەم ئىچىشتى، ئۇنداق ئەمەس (يەنى ئۆلۈكنى تىرىلدۈرىدۇ)، اللە ۋەدىسىنى چوقۇم ئىشقا ئاشۇرىدۇ﴾[5].

﴿ئۆزلىرىگە زۇلۇم قىلغانلارنى (ھالاك قىلغىنىمىزدىن كېيىن) سىلەر ئۇلارنىڭ جايلىرىدا تۇردۇڭلار (ئۇلارنىڭ جايلىرىدىن ئىبرەت ئالساڭلارچۇ)، ئۇلارنى قانداق جازالىغانلىقىمىز سىلەرگە ئېنىق مەلۇم بولدى. سىلەرگە نۇرغۇن مىساللارنى كەلتۈردۇق (يەنى پەيغەمبەرلەرگە چىنپۈتمىگەنلەرنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلدۇق)﴾ يەنى سىلەردىن بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنى يالغان دېگۈچى ئۈممەتلەرگە بىز تەرەپتىن چۈشكەن ئازابنى كۆردۈڭلار. ئۇنىڭ خەۋىرى سىلەرگە يەتتى. مۇشۇنداق تۇرۇقلۇق سىلەر يەنىلا ئۇلاردىن ئىبرەت ئالمىدىڭلار ھەم بىز ئۇلارغا چۈشۈرگەن ئازاب سىلەر ئۈچۈن بىر ئاگاھلاندۇرۇش بولمىدى.

---

[1] سۈرە مۆئمىنۇن 99 — 100 - ئايەت.
[2] سۈرە مۇنافىقۇن 9 — 10 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە سەجدە 12 - ئايەت.
[4] سۈرە فاتىر 37 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[5] سۈرە نەھل 38 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿مۇكەممەل ھېكمەت كەلدى، (الله ئۇلارنى شەقى قىلغانلىقى ئۈچۈن) ئۇلارغا ئاگاھلاندۇرۇشلارنىڭ پايدىسى بولمايدۇ﴾[1].

شۇئبە، ئەبۇئىسھاقتىن ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ **﴿ئۇلارنىڭ مىكرى تاغنى ئۆرۈۋەتكۈدەك (چوڭ) بولسىمۇ، الله ئۇلارنىڭ مىكرىنى بەربات قىلىدۇ﴾** دېگەن ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇنىڭ پەرۋەردىگارى ھەققىدە مۇنازىرىلەشكەن بىر كىشى ئىككى كىچىك بۈركۈتنى پەي - مۇسكۇللىرى قېتىپ چوڭ بولغۇچە بېقىپ، ئاندىن ساندۇققا قوزۇق بېكىتىپ، ئۇلارنى قوزۇققا مۇستەھكەم باغلىدى ۋە قۇشلارنى ئاچ قويدى. ئۇ ئادەم بىلەن يەنە بىر ئادەم ساندۇققا ئولتۇرۇپ، ئۇ ئىككى بۈركۈتنىڭ گۆشنى كۆرۈپ ئۇچۇشى ئۈچۈن، ئۇچىغا گۆش ئېلىنغان بىر تال تاياقنى ئېگىززاق قىلىپ ساندۇققا بېكىتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئىككى بۈركۈت ئۇچتى. ئۇ ئادەم يېنىدىكى ئادەمگە: قارىغىنا، نېمىلەرنى كۆرۈۋاتىسەن؟ دېدى. ئۇ ئادەم: مۇنۇ نەرسىلەرنى كۆرۈۋاتىمەن دەپ بولۇپ، ئاخىرىدا: دۇنيانىڭ ھەممىسى مەن ئۈچۈن چېۋىنچىلىك كۆرۈنۈۋاتىدۇ، دېدى. دەل شۇ چاغدا گۆش ئېلىنغان تاياق پەسكە چۈشۈپ كەتتى. قۇشلار پەسكە قاراپ شۇڭغىدى. ئۇ ئىككى كاپىر مانا مۇشۇنداق ھالاك بولدى.

ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: مانا بۇ الله تائالانىڭ: **﴿ئۇلارنىڭ مىكرى تاغنى ئۆرۈۋەتكۈدەك (چوڭ) بولسىمۇ، الله ئۇلارنىڭ مىكرىنى بەربات قىلىدۇ﴾** دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسىدۇر، دېدى.

مۇجاھىد بۇ ۋەقەنى بۇختىننەسىردىن سادىر بولغان دەپ، مۇنداق بايان قىلىدۇ: بۇختىننەسىرنىڭ كۆزى يەر يۈزىدىن ۋە ئۇنىڭ ئەھلىدىن ئۈزۈلگەن چاغدا: ئۇنىڭغا يۇقىرى تەرەپتىن ئى ھەددىدىن ئاشقان زالىم! قەيەرگە بارماقچىسەن؟ دەپ نىدا كېلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ قاتتىق قورقۇپ، لاسىدە بوشىشىپ كېتىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇچىغا گۆش ئېلىنغان نەيزە چۈشۈپ كېتىدۇ. بۈركۈتمۇ پەسكە قاراپ شۇڭغۇيدۇ. ئۇ بۈركۈتنىڭ قاتتىق ئاۋازىدىن تاغلار تىترەپ، ئۆرۈلۈپ كەتكىلى تاس قالىدۇ. مانا بۇ الله تائالانىڭ: **﴿ئۇلارنىڭ مىكرى تاغنى ئۆرۈۋەتكۈدەك (چوڭ) بولسىمۇ، الله ئۇلارنىڭ مىكرىنى بەربات قىلىدۇ﴾** دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسىدۇر.

ئەۋفىي، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىپ بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېدى: ئۇلارنىڭ مېھرىدىن تاغلار ئۆرۈلۈپ كەتمەيدۇ. ھەسەنبەسرىمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش دېدى. ئىبنى جەرىر بۇ مەنىنى تۆۋەندىكى ئۇسۇل بىلەن بايان قىلدى: يەنى ئۇلارنىڭ الله تائالاغا شېرىك كەلتۈرۈپ كاپىر بولۇپ قىلغان قىلمىشلىرى تاغلار ۋە باشقا نەرسىلەرگە ھېچقانداق زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ. ھەققەتەن ئاشۇ قىلمىشلىرىنىڭ ۋابالى ئۆزىگە يانىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سەن زېمىندا مەغرۇرانە يۈرمىگىن، (ھاكاۋۇرلۇقتىن ئايىغىڭ بىلەن) يەرنى تېشۋېتەلمەيسەن، (ھەرقانچە گەدەيگىنىڭ بىلەن) ئېگىزلىكتە تاغلارغا تەڭلىشەلمەيسەن﴾[2].

ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن: **﴿ئۇلارنىڭ مىكرى تاغنى ئۆرۈۋەتكۈدەك (چوڭ) بولسىمۇ، الله ئۇلارنىڭ مىكرىنى بەربات قىلىدۇ﴾** دېگەن ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئۇلارنىڭ شېرىك كەلتۈرگەن نەرسىلىرىدىن تاغلار ئۆرۈلۈپ كەتكىلى تاس قالىدۇ، دېگەنلىكىنىمۇ رىۋايەت قىلىدۇ.

---

[1] سۈرە قەمەر 5 - ئايەت.
[2] سۈرە ئىسرا 37 - ئايەت.

www.munber.org

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بۇ سۆزنىڭ (يامانلىقىدىن) ئاسمانلار پارچىلىنىپ كەتكىلى، يەر يېرىلىپ كەتكىلى، تاغلار گۇمران بولۇپ كەتكىلى تاس قالدى. بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ئۇلار الله نىڭ بالىسى بار دەپ دەۋا قىلدى﴾[1].

* * * * * * *

فَلَا تَحْسَبَنَّ ٱللَّهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِۦ رُسُلَهُۥٓ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ ذُو ٱنتِقَامٍ ﴿٤٧﴾ يَوْمَ تُبَدَّلُ ٱلْأَرْضُ غَيْرَ ٱلْأَرْضِ وَٱلسَّمَـٰوَٰتُ ۖ وَبَرَزُوا۟ لِلَّهِ ٱلْوَٰحِدِ ٱلْقَهَّارِ ﴿٤٨﴾

الله نى پەيغەمبەرلىرىگە قىلغان ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلىدۇ دەپ ئويلىمىغىن، الله ھەقىقەتەن غالىبتۇر، (دوستلىرى ئۈچۈن دۈشمەنلىرىدىن) ئىنتىقام ئالغۇچىدۇر[47]. ئۇ كۈندە زېمىنمۇ باشقا بىر زېمىنغا، ئاسمانلارمۇ باشقا بىر ئاسمانلارغا ئايلىنىدۇ، ئۇلار (يەنى پۈتۈن خالايىق قەبرىلىرىدىن چىقىپ) يېگانە، قۇدرەتلىك الله نىڭ دەرگاھىدا (يەنى مەھشەرگاھدا) ھازىر بولىدۇ[48].

الله تائالانىڭ ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلمايدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا ئۆزىنىڭ ۋەدىسىنى تەكىتلەپ ۋە كۈچلەندۈرۈپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**الله نى پەيغەمبەرلىرىگە قىلغان ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلىدۇ دەپ ئويلىمىغىن**﴾ يەنى الله تائالانى دۇنيادا ۋە گۇۋاھچىلار ھازىر بولىدىغان قىيامەت كۈنىدە پەيغەمبەرلىرىگە ياردەم بېرىدىغانلىقىدىن ئىبارەت قىلغان ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلىدۇ، دەپ ئويلىمىغىن.

الله تائالا ئۆزىنىڭ ئىرادىسىگە ھېچ نەرسىنىڭ تۇسالغۇ بولالمايدىغانلىقى، ئۆزىنىڭ غالىب ئىكەنلىكى ۋە كاپىر بولغان ۋە تانغان كىشىلەردىن ئىنتىقام ئالىدىغانلىقى توغرىسىدا خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿بۇ كۈندە (ئۇ كۈنىي) ئىنكار قىلغۇچىلارغا ۋاي!﴾[2].

﴿**ئۇ كۈندە زېمىنمۇ باشقا بىر زېمىنغا، ئاسمانلارمۇ باشقا بىر ئاسمانلارغا ئايلىنىدۇ**﴾ يەنى الله تائالانىڭ بۇ ۋەدىسى زېمىن تونۇشلۇق ھالىتىدىن ئۆزگىرىپ باشقا بىر زېمىنغا ئايلانغان كۈندە ھاسىل بولىدۇ.

بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، سەھلى ئىبنى سەئىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئىنسانلار قىيامەت كۈندە قىلچىلىكمۇ ئېگىز پەس ۋە ئويمان چوڭقۇرى بولمىغان، تۈپتۈز، يورۇق بىر زېمىنغا توپلىنىدۇ».

ئىمام ئەھمەد، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ﴿**ئۇ كۈندە زېمىنمۇ باشقا بىر زېمىنغا، ئاسمانلارمۇ باشقا بىر ئاسمانلارغا ئايلىنىدۇ**﴾ دېگەن ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن تۇنجى بولۇپ مەن سورىغان ئىدىم، مەن: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! شۇ كۈندە ئىنسانلار قەيەردە بولىدۇ، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «پىلسىرات كۆۋرۈكى ئۈستىدە بولىدۇ» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىم، تىرمىزى ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلار رىۋايەت قىلغان.

ئىمام مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئازاد قىلغان قۇلى سەۋبان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىدا ئۆرە تۇراتتىم، پەيغەمبەر

---

[1] سۈرە مەريەم 90 — 91 - ئايەت.
[2] سۈرە مۇرسالات 15 - ئايەت.

www.munber.org

ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا يەھۇدىينىڭ راھىبلىرىدىن بىرى كېلىپ: ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ئى مۇھەممەد! دېدى. مەن ئۇ راھىبنى بىر ئىتتەرگەن ئىدىم. ئۇ يىقىلىپ كەتكىلى تاسلا قالدى. ئۇ: مېنى ئىتتىرمە، دېدى. مەن ئۇنىڭغا: (ئى مۇھەممەد! دېمەي) ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! دەپ چاقىرمامسەن؟ دېدىم. يەھۇدىي: بىز ئۇنىڭ ئائىلىسى قويغان ئىسىم بىلەن چاقىرىمىز، دېدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مېنىڭ ئائىلەم ماڭا قويغان ئىسىم مۇھەممەدتۇر» دېدى. ئاندىن ئۇ يەھۇدىي: سەندىن بىر نەرسە سورىغىلى كەلدىم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇ نەرسىنى ساڭا سۆزلەپ بەرسەم ساڭا پايدا قىلامدۇ؟» دېدى. يەھۇدىي: قۇلاق سېلىپ ئاڭلايمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قولىدىكى تاياق بىلەن يەرنى چوقۇپ تۇرۇپ: «سورىغىن» دېدى. يەھۇدىي: زېمىن باشقا بىر زېمىنغا، ئاسمانلار باشقا ئاسمانلارغا ئايلانغان كۈنى ئىنسانلار قەيەردە بولىدۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇلار زۇلمەت ئىچىدىكى كۆۋرۈكتە بولىدۇ» دېدى. يەھۇدىي: ئۇ كۆۋرۈكتىن ئەڭ ئاۋۋال كىم ئۆتىدۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مۇھاجىرلارنىڭ نامراتلىرى» دېدى. يەھۇدىي: ئۇلار جەننەتكە كىرگەندە قانداق قىممەتلىك سوغا بېرىلىدۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كىتنىڭ جىگىرىدىكى بىر پارچە ئارتۇق گۆش» دېدى. يەھۇدىي: ئۇلارنىڭ ئۇنىڭدىن كېيىن يەيدىغان تامىقى نېمە؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇلار ئۈچۈن جەننەتتە ئوتلايدىغان جەننەتنىڭ ئۆكۈزلىرى بوغۇزلىنىدۇ» دېدى. يەھۇدىي: ئۇلارنىڭ ئۇنىڭ ئارقىدىن ئىچىدىغان ئىچىملىكى نېمە؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «جەننەتتىكى سەلسەبىل دەپ ئاتىلىدىغان بىر بۇلاقنىڭ سۈيىدۇر» دېدى.

يەھۇدىي: راست ئېيتتىڭ، مەن سەندىن زېمىن ئەھلىدىن پەقەت پەيغەمبەر ياكى بىر ئادەم ياكى ئىككى ئادەملا بىلىدىغان نەرسىدىن سورىغىلى كەلگەن ئىدىم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سۆزلەپ بەرسەم ساڭا پايدا قىلامدۇ؟» دېدى. يەھۇدىي: قۇلاق سېلىپ ئاڭلايمەن، مەن سەندىن بالىنىڭ ئوغۇل ياكى قىز بولۇشىنىڭ سەۋەبى ھەققىدە سورىغىلى كەلدىم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەرنىڭ مەنىيسى ئېقىشراق، ئايالنىڭ مەنىيسى سېرىقراق بولىدۇ» ئۇ ئىككىسى بىر يەردە بولغاندا ئەرنىڭ مەنىيسى ئايالنىڭ مەنىيسىنى بېسىپ كەتسە الله تائالانىڭ ئىزنى بىلەن بالا ئوغۇل تۇغۇلىدۇ. ئەمما ئايالنىڭ مەنىيسى ئەرنىڭ مەنىيسىنى بېسىپ كەتسە الله تائالانىڭ ئىزنى بىلەن بالا قىز تۇغۇلىدۇ» دېدى. يەھۇدىي: ھەقىقەتەن راست ئېيتتىڭ، شەك - شۈبھىسىزكى، سەن پەيغەمبەر ئىكەنسەن، دېدى. ئاندىن ئۇ قايتىپ كەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنىڭ مەندىن سورىغان نەرسىلىرىدىن مېنىڭ ھېچقانداق بىر ئىلمىم يوق ئىدى. دەل شۇ چاغدا، الله تائالا ماڭا ئۇ سورىغان نەرسىلەرنى بىلدۈردى» دېدى.

﴿ئۇلار (يەنى پۈتۈن خالايىق قەبرىلىرىدىن چىقىپ) يەگانە، قۇدرەتلىك الله نىڭ دەرگاھىدا (يەنى مەھشەرگاھىدا) ھازىر بولىدۇ﴾ يەنى مەخلۇقاتلارنىڭ ھەممىسى قەبرىلىرىدىن چىقىپ، بويۇنلار ئېگىلىدىغان ۋە ئەقىللەر ئەيمىنىدىغان غالىب، ھەر نەرسىگە قادىر، يەككە - يېگانە الله تائالانىڭ ئالدىغا توپلىنىدۇ.

* * * * * * *

وَتَرَى ٱلۡمُجۡرِمِينَ يَوۡمَئِذٖ مُّقَرَّنِينَ فِي ٱلۡأَصۡفَادِ ﴿٤٩﴾ سَرَابِيلُهُم مِّن قَطِرَانٖ وَتَغۡشَىٰ وُجُوهَهُمُ ٱلنَّارُ ﴿٥٠﴾ لِيَجۡزِيَ ٱللَّهُ كُلَّ نَفۡسٖ مَّا كَسَبَتۡۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَرِيعُ ٱلۡحِسَابِ ﴿٥١﴾

(ئى مۇھەممەد!) ئۇ كۈندە گۇناھكارلار (يەنى كۇففارلار) نى زەنجىرلەر بىلەن بىر - بىرىگە چېتىلىپ باغلانغان ھالدا كۆرىسەن﴿49﴾. ئۇلارنىڭ كۆڭلىكى قارامايدىن بولىدۇ، ئوت ئۇلارنىڭ يۈزلىرىنى

ئورىۋالىدۇ﴿50﴾. اللّٰه ھەر كىشىنىڭ قىلمىشىغا قاراپ شۇنداق جازا بېرىدۇ، اللّٰه ئەلۋەتتە تېز ھېساب ئالغۇچىدۇر﴿51﴾.

گۇناھكارلارنىڭ قىيامەتتىكى ئەھۋالى توغرىسىدا

﴿**ئۇ كۈندە زېمىنمۇ باشقا بىر زېمىنغا، ئاسمانلارمۇ باشقا بىر ئاسمانلارغا ئايلىنىدۇ**﴾ ئىنسانلار ھېساب بېرىش ئۈچۈن ھازىر بولىدۇ. ئى مۇھەممەد! شۇ كۈندە كۆپۈرلۈق ۋە بۇزغۇنچىلىق بىلەن گۇناھ قىلغان گۇناھكارلارنىڭ گۇناھتا ئۆزلىرىگە ئوخشاشلار ياكى شەكىل جەھەتتە ئوخشاشلار بىلەن بىر يەرگە جەم قىلىنىپ، (ئۇلارنىڭ) بەزىلىرىنىڭ ـ بەزىلىرىگە ئىشكەللەر ئارقىلىق چېتىپ باغلانغانلىقىنى كۆرىسەن.

اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(اللّٰه پەرىشتىلىرىگە ئېيتىدۇ) زۇلۇم قىلغۇچىلارنى، ئۇلارنىڭ (مۇشرىكلىكتىكى، كۇفرىدىكى) قاياشلىرىنى ۋە ئۇلارنىڭ اللّٰه نى قويۇپ چوقۇنغان بۇتلىرىنى (مەھشەرگاھقا) توپلاڭلار﴾[1] ﴿جانلار (ئۆز قاياشلىرىغا) قوشۇلغان چاغدا﴾[2] ﴿ئۇلار زەنجىر بىلەن باغلانغان ھالدا دوزاخنىڭ تار يېرىگە تاشلانغان چاغدا، بۇ يەردە ئۇلار (ئۆزلىرىنىڭ) ئۆلۈمىنى تىلەيدۇ﴾[3] ﴿ھەمدە ئۇنىڭغا (كاتتا بىنالارنى سالالايدىغان) قۇرغۇچى ۋە (دېڭىزلارغا چۆكۈپ ئۈنچە ـ مارجانلارنى ئېلىپ چىقالايدىغان) غەۋۋاس شەيتانلارنى بويسۇندۇرۇپ بەردۇق. يەنە نۇرغۇن شەيتانلارغا ئىشكەل سېلىنغاندۇر﴾[4].

﴿**ئۇلارنىڭ كۆڭلىكى قارامايدىن بولىدۇ**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ كىيىدىغان كىيىمى تۆگە مايلايدىغان مايدىندۇر. قەتادە مۇنداق دەيدۇ: ئۇ ئوت ئەڭ تېز تۇتىشىدىغان مايدۇر. ئىبنى ئابباس مۇنداق دەيدۇ: ئۇنىڭ مەنىسى، ئۇ ئېرىتىلگەن ئەڭ يۇقىرى ھارارەتلىك مىستۇر. مۇجاھىد، ئىكرىمە، سەئىد ئىبنى جۇبەير، ھەسەن ۋە قەتادە قاتارلىقلاردىنمۇ ئىبنى ئابباسقا ئوخشاش رىۋايەت قىلىندى.

﴿**ئوت ئۇلارنىڭ يۈزلىرىنى ئورىۋالىدۇ**﴾ اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلارنىڭ يۈزلىرىنى ئوت كۆيدۈرىدۇ، كالپۇكلىرى قورۇلۇپ، چىشلىرى ئېچىلىپ (بەتچىراي) بولۇپ قالىدۇ﴾[5].

ئىمام ئەھمەد، ئەبۇمالىك ئەشئەرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مېنىڭ ئۈممىتىمدە جاھىلىيەتتىن قالغان تۆت خىل ئىش بار. ئۇ بولسىمۇ، ئەجدادىنىڭ نەسەبىنىڭ ئۇلۇغلىقى بىلەن پەخىرلىنىش ياكى نەسەبلىرى بىلەن كەمسىتىش، يۇلتۇزلاردىن سۇ تەلەپ قىلىش ۋە ئۆلۈككە يىغا ـ زارە قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. ئۆلۈككە يىغا ـ زارە قىلغۇچى ئايال ئۆلۈشتىن ئىلگىرى تەۋبە قىلمىسا قىيامەت كۈنىدە تۆگە مايلايدىغان مايدىن ئىشتان ۋە قىچىشقاقتىن چاپان كىيگەن ھالدا تىرىلدۈرۈلىدۇ». بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

﴿**اللّٰه ھەر كىشىنىڭ قىلمىشىغا قاراپ شۇنداق جازا بېرىدۇ**﴾ يەنى قىيامەت كۈنىدە جازا بېرىلىدۇ. اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿(اللّٰه) يامانلىق قىلغانلارنى قىلمىشلىرىغا قاراپ جازالايدۇ، ياخشىلىق قىلغانلارغا چىرايلىق مۇكاپات بېرىدۇ﴾[6].

---

(1) سۈرە سافقات 22 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(2) سۈرە تەكۋىر 7 ـ ئايەت.
(3) سۈرە فۇرقان 13 ـ ئايەت.
(4) سۈرە ساد 37 — 38 ـ ئايەتلەر.
(5) سۈرە مۆئمىنۇن 104 ـ ئايەت.
(6) سۈرە نەجم 31 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿**اﷲ ئەلۋەتتە تېز ھېساب ئالغۇچىدۇر**﴾ يەنى اﷲ تائالانىڭ ھەر نەرسىنى بىلىدىغانلىقى، نەرسە ئۇنىڭغا مەخپىي بولمايدىغانلىقى ئۈچۈن اﷲ تائالا بەندىسىدىن تېز ھېساب ئالغۇچىدۇر. اﷲ تائالانىڭ قۇدرىتىگە نىسبەتەن ئىنسانلارنىڭ ھەممىسى بىر ئادەمگە ئوخشاشتۇر. اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى ئىنسانلار!) سىلەرنىڭ (دەسلەپتە) يارىتىلىشىڭلار، (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرۈلۈشىڭلار، پەقەت بىر ئادەمنىڭ يارىتىلىشى، بىر ئادەمنىڭ تىرىلدۈرۈلۈشىگە ئوخشاشتۇر﴾[1].

* * * * * * *

هَـٰذَا بَلَـٰغٌ لِّلنَّاسِ وَلِيُنذَرُوا۟ بِهِۦ وَلِيَعْلَمُوٓا۟ أَنَّمَا هُوَ إِلَـٰهٌ وَٰحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُو۟لُوا۟ ٱلْأَلْبَـٰبِ ﴿٥٢﴾

كىشىلەرنىڭ ئاگاھلاندۇرۇلۇشى، اﷲ نىڭ بىر ئىكەنلىكىنى بىلىشلىرى، ئەقىل ئىگىلىرىنىڭ ۋەز - نەسىھەت ئېلىشلىرى ئۈچۈن، بۇ (قۇرئان) تەبلىغدۇر (يەنى كىشىلەرگە تەبلىغ قىلىش ئۈچۈن نازىل قىلىندى) ﴿52﴾.

اﷲ تائالا مۇنداق دەيدۇ: بۇ قۇرئان ئىنسانلارغا ۋەز - نەسىھەتتۇر. اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بۇ قۇرئان ماڭا سىلەرنى ۋە (قىيامەتكىچە) قۇرئان يەتكەن كىشىلەرنى ئاگاھلاندۇرۇش ئۈچۈن ۋەھيي قىلىندى﴾[2] يەنى بۇ قۇرئان ئىنسان ۋە جىندىن بولغان مەخلۇقاتلارنىڭ ھەممىسىگە ۋەز - نەسىھەتتۇر. اﷲ تائالا بۇ سۈرىنىڭ بېشىدا مۇنداق دېگەن: ﴿ئەلىف، لام، را. (بۇ قۇرئان شۇنداق) كىتابتۇركى، (ئى مۇھەممەد!) ئۇنى ساڭا كىشىلەرنى پەرۋەردىگارىنىڭ ئىزنى بىلەن قاراڭغۇلۇقتىن (يەنى كۇفرىدىن) يورۇقلۇققا (يەنى ئىمانغا) چىقىرىشىڭ ئۈچۈن، غالىب، (ھەممە تىللاردا) مەدھىيىلەنگەن اﷲ نىڭ يولىغا (باشلىشىڭ ئۈچۈن) نازىل قىلدۇق﴾[3].

﴿**اﷲ نىڭ بىر ئىكەنلىكىنى بىلىشلىرى**﴾ يەنى قۇرئاندىكى بىر ئاللاھتىن باشقا ئىلاھنىڭ يوقلۇقىغا كۆرسىتىلگەن دەلىل - پاكىتلاردىن ۋەز - نەسىھەت ئېلىشى ئۈچۈن بۇ قۇرئان نازىل قىلىندى.

مەرھەمەتلىك اﷲ تائالاغا شۈكۈرلەر بولسۇن، سۈرە ئىبراھىمنىڭ تەپسىرى تۈگىدى.

[1] سۈرە لوقمان 28 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئەنئام 19 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ئىبراھىم 1 - ئايەت.

www.munber.org

مەككىدە نازىل بولغان سۈرە ھىجر 99 ئايەت

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

الٓرۚ تِلۡكَ ءَايَٰتُ ٱلۡكِتَٰبِ وَقُرۡءَانٖ مُّبِينٖ ﴿١﴾ رُّبَمَا يَوَدُّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَوۡ كَانُواْ مُسۡلِمِينَ ﴿٢﴾
ذَرۡهُمۡ يَأۡكُلُواْ وَيَتَمَتَّعُواْ وَيُلۡهِهِمُ ٱلۡأَمَلُۖ فَسَوۡفَ يَعۡلَمُونَ ﴿٣﴾

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان الله نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

ئەلىف، لام، را. بۇ، كىتابنىڭ ـ روشەن قۇرئاننىڭ ئايەتلىرىدۇر[1]. كاپىرلار (قىيامەتنىڭ دەھشەتىنى كۆرگەندە، دۇنيادىكى چېغىمىزدا) مۇسۇلمان بولغان بولساقچۇ، دەپ ئارمان قىلىدۇ[2]. (ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنى (يەنى كۇففارلارنى مەيلىگە) قويۇۋەت، يەپ ـ ئىچىپ، ئويناپ ـ كۈلۈپ يۈرسۇن، ئۇلار بىھۇدە ئارزۇلار بىلەن بولۇۋەرسۇن، ئۇلار ئۇزاققا قالماي (ئۆز قىلمىشلىرىنىڭ يامانلىقىنى) بىلىدۇ[3].

كاپىرلارنىڭ قىيامەتتە كاشكى مۇسۇلمان بولساقچۇ، دەپ ئارمان قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

سۈرىلەرنىڭ بېشىدا كېلىدىغان، ئۈزۈپ ئوقۇلىدىغان ئېلىپبە ھەرپلەر ھەققىدە سۈرە بەقەرەدە تەپسىلىي توختىلىپ ئۆتكەن ئىدۇق.

﴿كاپىرلار (قىيامەتنىڭ دەھشەتىنى كۆرگەندە، دۇنيادىكى چېغىمىزدا) مۇسۇلمان بولغان بولساقچۇ، دەپ ئارمان قىلىدۇ﴾ بۇ ئايەت كاپىرلارنىڭ كۇپۇرلۇق ئۈستىدە ياشىغانلىقىغا پۇشايمان قىلىپ كاشكى دۇنيادىكى چېقىمىزدا مۇسۇلمان بولساقچۇ دەپ ئارمان قىلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

سۇفيا سەۋرى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: گۇناھكار مۇسۇلمانلارنىڭ گۇناھى تۈگەپ دوزاختىن چىقىۋاتقان ھالىتىنى كۆرگەن كاپىرلار يۇقىرىقىدەك ئارزۇدا بولىدۇ.

ئىبنى جەرىر، ئىبنى ئابباس ۋە ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ بۇ ئايەتنى مۇنداق تەپسىر قىلغانلىقىنى رىۋايەت قىلىدۇ: الله تائالا گۇناھكار مۇسۇلمانلارنى مۇشرىكلار بىلەن دوزاخقا تاشلىغاندا، مۇشرىكلار ئۇ مۇسۇلمانلارغا: سىلەرنىڭ دۇنيادا قىلغان ئىبادەتلىرىڭلار پايدا بەرمىدىغۇ؟ دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا مۇشرىكلارغا غەزەپ قىلىپ، ئۇ مۇسۇلمانلارنى ئۆزىنىڭ كەرەملىكى بىلەن دوزاختىن چىقىرىدۇ. كاپىرلار ئەنە شۇچاغدا ”كاشكى مۇسۇلمان بولساقچۇ“ دەپ ئارزۇ قىلىپ كېتىدۇ.

﴿(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنى (يەنى كۇففارلارنى مەيلىگە) قويۇۋەت، يەپ ـ ئىچىپ، ئويناپ ـ كۈلۈپ يۈرسۇن﴾ بۇ ئايەت كاپىرلار ئۈچۈن قاتتىق ئاگاھلاندۇرۇشتۇر. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

www.munber.org

﴿(كۇففارلارغا) «(دۇنيانىڭ لەززەتلىرىدىن) ۋاقىتلىق يەڭلار ۋە بەھرىمەن بولۇڭلار، شۈبھىسىزكى، سىلەر گۇناھكارسىلەر» (دېيىلىدۇ)﴾[1].

﴿ئۇلار بىھۇدە ئارزۇلار بىلەن بولۇۋەرسۇن، ئۇلار ئۇزاققا قالماي (ئۆز قىلمىشلىرىنىڭ يامانلىقىنى) بىلىدۇ﴾ يەنى ئۇلارنىڭ بىھۇدە ئارزۇلىرى تەۋبە قىلىشقا توسالغۇ بولۇۋەرسۇن؟ ئۇلار ئۇزاققا قالماي ئۆز قىلمىشلىرىنىڭ يامان ئاقىۋىتىنى بىلىدۇ.

* * * * * * *

وَمَآ أَهۡلَكۡنَا مِن قَرۡيَةٍ إِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَّعۡلُومٌ ﴿٤﴾ مَّا تَسۡبِقُ مِنۡ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسۡتَـٔۡخِرُونَ ﴿٥﴾

بىز قانداق بىر شەھەرنى ھالاك قىلمايلى، پەقەت ئۇنىڭ (ھالاك بولىدىغان) مۇئەييەن ۋاقتى بولىدۇ[4]. ھەرقانداق ئۈممەتنىڭ (ھالاك بولىدىغان) ۋاقتى ئىلگىرى سۈرۈلمەيدۇ، ھەم كېچىكتۈرۈلمەيدۇ[5].

ھالاك قىلىنىدىغان شەھەرلەرنىڭ ھەممىسىگە مۇئەييەن ۋاقىتنىڭ بولىدىغانلىقى توغرىسىدا

بۇ ئايەتلەردە، اللہ تائالا بىرەر شەھەرنى ھالاك قىلماقچى بولسا، ئۇ شەھەر ئاھالىسىنىڭ اللہ تائالانى ئىنكار قىلغانلىقى ۋە پەيغەمبەرلەرنى يالغانغا چىقارغانلىقى توغرىسىدىكى پاكىتنى دەلىل قىلىپ، ئۇلارنىڭ ھالاك بولىدىغان ۋاقتى كەلگەندە ھالاك قىلىدىغانلىقىنى، بىر ئۈممەتنىڭ ھالاك بولىدىغان ۋاقتى توشقاندا، ئۇلارنىڭ بۇ ۋاقىتتىن كېچىكتۈرۈلمەيدىغانلىقى ۋە ئىلگىرى سۈرۈلمەيدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. بۇ مەككە ئەھلىگە بېرىلگەن ئاگاھلاندۇرۇش. شۇنداقلا ئۇلارنى ھالاك قىلىشقا ھەقلىق قىلىدىغان شېرىك كەلتۈرۈش، ھەققە بويى ئەگمەسلىك ۋە اللہ تائالانى ئىنكار قىلىش قاتارلىق ئەمەللىرىنى تاشلاپ توغرا يولغا مېڭىشقا يېتەكلەشتۇر.

* * * * * * *

وَقَالُواْ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِى نُزِّلَ عَلَيۡهِ ٱلذِّكۡرُ إِنَّكَ لَمَجۡنُونٌ ﴿٦﴾ لَّوۡ مَا تَأۡتِينَا بِٱلۡمَلَـٰٓئِكَةِ إِن كُنتَ مِنَ
ٱلصَّـٰدِقِينَ ﴿٧﴾ مَا نُنَزِّلُ ٱلۡمَلَـٰٓئِكَةَ إِلَّا بِٱلۡحَقِّ وَمَا كَانُوٓاْ إِذًا مُّنظَرِينَ ﴿٨﴾ إِنَّا نَحۡنُ نَزَّلۡنَا ٱلذِّكۡرَ وَإِنَّا لَهُۥ
لَحَـٰفِظُونَ ﴿٩﴾

ئۇلار ئېيتتى: «ئى قۇرئان نازىل قىلىنغان ئادەم! سەن ھەقىقەتەن مەجنۇنسەن[6]. ئەگەر سەن (مەن رەسۇلۇللا دېگەن سۆزۈڭدە) راستچىللاردىن بولساڭ، (پەيغەمبەرلىكىڭگە گۇۋاھلىق بېرىدىغان) پەرىشتىلەرنى ئالدىمىزغا ئېلىپ كەلسەڭچۇ»؟[7]. پەرىشتىلەرنى پەقەت ھەق ئاساسىدا (يەنى ئازاب نازىل قىلىشىمىز مۇقەررەر بولغان چاغدىلا) نازىل قىلىمىز، بۇ چاغدا ئۇلارغا مۆھلەت بېرىلمەيدۇ (يەنى ئۇلارنىڭ ئازابى كېچىكتۈرۈلمەيدۇ)[8]. قۇرئاننى ھەقىقەتەن بىز نازىل قىلدۇق ۋە چوقۇم ئۇنى قوغدايمىز[9].

---

[1] سۈرە مۇرسالات 46 - ئايەت.

www.munber.org

پەيغەمبەرگە سارالڭ دەپ تۆھمەت قىلغان ۋە پەرىشتىلەرنىڭ چۈشۈشىنى تەلەپ قىلغانلارغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە، ئۇلارنىڭ كاپىر بولغانلىقى، تەكەببۇرلۇق قىلغانلىقى ۋە ھەققە بويسۇنمىگەنلىكىنى ئۇلارنىڭ تۆۋەندىكى سۆزى ئارقىلىق خەۋەر بېرىدۇ: ﴿**ئەگەر سەن (مەن رەسۇلۇللا دېگەن سۆزۈڭدە) راستچىللاردىن بولساڭ، (پەيغەمبەرلىكىڭگە گۇۋاھلىق بېرىدىغان) پەرىشتىلەرنى ئالدىمىزغا ئېلىپ كەلسەڭچۇ»؟**﴾ يەنى سەن: ماڭا قۇرئان نازىل قىلىندى دەپ، بىزنى بىز ئەگىشىپ كېلىۋاتقان ئاتا - بوۋىلىرىمىزنىڭ يولىنى تاشلاپ ئۆزەڭگە ئەگىشىشكە چاقىرىۋاتامسەن؟! سەن ھەقىقەتەن مەجنۇن ئىكەنسەن. ئەگەر سەن راستچىل بولساڭ، ساڭا گۇۋاھلىق بېرىدىغان پەرىشتىلەرنى ئېلىپ كەلمەمسەن؟

اللّٰه تائالا پىرئەۋننىڭمۇ بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەنلىكىنى خەۋەر قىلىدۇ: ﴿**نېمە ئۈچۈن ئۇنىڭغا (ئاسماندىن) ئالتۇن بىلەيزۈكلەر تاشلانمىدى؟ ياكى نېمىشقا (ئۇنىڭ راستلىقىغا گۇۋاھلىق بېرىش ئۈچۈن) ئۇنىڭ بىلەن بىللە پەرىشتىلەر ھەمراھ بولۇپ كەلمىدى؟»**﴾[1] ۋە كاپىرلار اللّٰه تائالا توغرۇلۇق مۇنداق دەيدۇ: ﴿**بىزگە مۇلاقات بولۇشنى ئۈمىد قىلمايدىغانلار(يەنى مۇشرىكلار): «نېمىشقا بىزگە پەرىشتىلەر چۈشۈرۈلمەيدۇ، ياكى (بىز نېمىشقا) پەرۋەردىگارىمىزنى كۆرمەيمىز» دېيىشتى. شۈبھىسىزكى، ئۇلار ئۆزلىرىنى چوڭ تۇتتى ۋە تولىمۇ ھەددىدىن ئاشتى. ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) (ئۆزلىرىنىڭ جېنىنى ئېلىش ئۈچۈن چۈشكەن) پەرىشتىلەرنى كۆرگەن كۈنى گۇناھكارلارغا خۇش خەۋەر بولمايدۇ، پەرىشتىلەر ئۇلارغا: «(سىلەرگە جەننەت) ھارامدۇر» دەيدۇ**﴾[2].

﴿**پەرىشتىلەرنى پەقەت ھەق ئاساسىدا (يەنى ئازاب نازىل قىلىشىمىز مۇقەررەر بولغان چاغدىلا) نازىل قىلىمىز، بۇ چاغدا ئۇلارغا مۆھلەت بېرىلمەيدۇ (يەنى ئۇلارنىڭ ئازابى كېچىكتۈرۈلمەيدۇ)**﴾ مۇجاھىد بۇ ئايەت توغرىسىدا مۇنداق دەيدۇ: پەرىشتىلەرنى پەقەت ئەلچىلىك ياكى ئازاب بىلەن چۈشۈرىمىز.

ئاخىرىدا اللّٰه تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قۇرئاننى چۈشۈرگەنلىكىنى ۋە ئۆزىنىڭ قۇرئاننى ئۆزگەرتىلىش ۋە ئالماشتۇرۇلۇۋېلىشتىن ساقلايدىغانلىقىنى جاكارلىدى.

* * * * * * *

وَلَقَدۡ أَرۡسَلۡنَا مِن قَبۡلِكَ فِي شِيَعِ ٱلۡأَوَّلِينَ ﴿١٠﴾ وَمَا يَأۡتِيهِم مِّن رَّسُولٍ إِلَّا كَانُواْ بِهِۦ يَسۡتَهۡزِءُونَ
﴿١١﴾ كَذَٰلِكَ نَسۡلُكُهُۥ فِي قُلُوبِ ٱلۡمُجۡرِمِينَ ﴿١٢﴾ لَا يُؤۡمِنُونَ بِهِۦۖ وَقَدۡ خَلَتۡ سُنَّةُ ٱلۡأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾

شۈبھىسىزكى، سېنىڭدىن ئىلگىرى بۇرۇنقى ھەرقايسى تائىپىلەرگە نۇرغۇن پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتتۇق﴿10﴾. ئۇلار ئۆزلىرىگە پەيغەمبەر كەلسىلا ئۇنى مەسخىرە قىلىشتى﴿11﴾. شۇنداق مەسخىرە قىلىشنى بىز گۇناھكارلارنىڭ دىللىرىغا سالىمىز﴿12﴾. ئۇلار قۇرئانغا ئىشەنمەيدۇ، بۇ بۇرۇندىن ئادەت بولۇپ قالغان (يەنى بۇرۇندىن تارتىپ پەيغەمبەرلىرىنى ئىنكار قىلغان قەۋملەرنى اللّٰه نىڭ ھالاك قىلىشى ئادەت بولۇپ كېلىۋاتقان) ئىش﴿13﴾.

---

[1] سۈرە زۇخرۇف 53 - ئايەت.
[2] سۈرە فۇرقان 21 — 22 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

ھەر بىر ئۈممەت مۇشرىكلىرىنىڭ ئۆزلىرىگە كەلگەن پەيغەمبەرلەرنى مەسخىرە قىلغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇرەيش كاپىرلىرىنىڭ ئۇنى يالغانغا چىقارغانلىقىغا كۆڭلى يېرىم بولماسلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ھەقىقەتەن اللە تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئىلگىرى ئۆتكەن ئۈممەتلەرگە پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتتى. اللە تائالا بىرەر ئۈممەتكە پەيغەمبەر ئەۋەتسىلا، ئۇلار ئۇ پەيغەمبەرنى يالغانغا چىقاردى ۋە مەسخىرە قىلدى. ئاندىن اللە تائالا ھەققە بويسۇنغان ۋە توغرا يولغا ئەگەشكەنلەرنى قۇتقۇزۇپ، گۇناھكار كىشىلەرنىڭ دىللىرىغا پەيغەمبەرنى يالغانغا چىقىرىشنى سالىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ۋە ھەسەنبەسرى: ﴿**شۇنداق مەسخىرە قىلىشنى بىز گۇناھكارلارنىڭ دىللىرىغا سالىمىز**﴾ دېگەن ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: يەنى بىز گۇناھكارلارنىڭ دىللىرىغا شېرىك كەلتۈرۈشنى سالىمىز.

﴿**بۇ بۇرۇندىن ئادەت بولۇپ قالغان (يەنى بۇرۇندىن تارتىپ پەيغەمبەرلىرىنى ئىنكار قىلغان قەۋملەرنى اللە نىڭ ھالاك قىلىشى ئادەت بولۇپ كېلىۋاتقان) ئىش**﴾ يەنى اللە تائالا پەيغەمبەرلەرنى يالغانچى دېگەن كىشىلەرنى پۈتۈنلەي ھالاك قىلىدىغانلىقىنى، پەيغەمبەر ۋە ئۇلارنىڭ ئەگەشكۈچىلىرىنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە قانداق قۇتقۇزىدىغانلىقىنى بىلگۈچىدۇر.

* * * * * * *

وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ فَظَلُّوا۟ فِيهِ يَعْرُجُونَ ﴿١٤﴾ لَقَالُوٓا۟ إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَٰرُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَّسْحُورُونَ ﴿١٥﴾

بىز ئۇلارغا ئاسماندىن بىر ئىشىك ئېچىپ بەرگەن، ئۇلار ئۇنىڭدىن ئاسمانغا ئۆرلەپ (ئالەمى ئەرۋاھنى، پەرىشتىلەرنى كۆرگەن تەقدىردىمۇ[14]. ئۇلار چوقۇم: «كۆزلىرىمىز باغلىنىپ قالدى، بەلكى سېھىرلەنگەن قەۋم بولۇپ قالساق كېرەك» دېيىشىدۇ[15].

ھەققە بويى ئەگمىگەن كاپىرلارنىڭ مەيلى قانداق بىر مۆجىزىنى كۆرگەن تەقدىردىمۇ يەنىلا ئىمان ئېيتمايدىغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، ئۇلارنىڭ كۇپرىدا ناھايىتى قاتتىق تۇرىدىغانلىقى، ھەققە بويى ئەگمەي تەكەببۇرلۇق قىلغانلىقىدىن ھەتتا اللە تائالا ئۇلارغا ئاسماندىن ئىشىك ئېچىپ بەرگەن، ئۇلار بۇ ئارقىلىق ئاسمانغا ئۆرلىگەن تەقدىردىمۇ ھەرگىز ھەقنى تەستىقلىمايدىغانلىقىنى، بەلكى ئۇلار: ﴿«**كۆزلىرىمىز باغلىنىپ قالدى**»﴾ دەيدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ.

مۇجاھىد، ئابدۇللاھ ئىبنى كەسىر ۋە زەھھاك بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: ئۇلار بىزنىڭ كۆزلىرىمىز پەردىلىنىپ قالدى، دېيىشىدۇ دېدى. قەتادە ئىبنى ئاباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇلار بىزنىڭ كۆزلىرىمىز كۆرۈش قۇۋۋىتىدىن كېتىپ قالدى، دېيىشىدۇ.

www.munber.org

ئەۋفي، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇلار بىز كۆرۈشنىغۇ كۆردۇق، لېكىن بىز ھەقىقەتەن سېھىرلەندۇق، دەيدۇ. ئىبنى زەيد مۇنداق دېدى: ئۇلار بىزنىڭ ئەقلى ھۇشىمىز جايىدا ئەمەس، بىھۇش بولۇپ قالغان بولساق كېرەك، دەيدۇ.

* * * * * * *

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي ٱلسَّمَآءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّٰهَا لِلنَّٰظِرِينَ ﴿١٦﴾ وَحَفِظْنَٰهَا مِن كُلِّ شَيْطَٰنٍ رَّجِيمٍ

﴿١٧﴾ إِلَّا مَنِ ٱسْتَرَقَ ٱلسَّمْعَ فَأَتْبَعَهُۥ شِهَابٌ مُّبِينٌ ﴿١٨﴾ وَٱلْأَرْضَ مَدَدْنَٰهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَٰسِىَ وَأَنۢبَتْنَا

فِيهَا مِن كُلِّ شَىْءٍ مَّوْزُونٍ ﴿١٩﴾ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَٰيِشَ وَمَن لَّسْتُمْ لَهُۥ بِرَٰزِقِينَ ﴿٢٠﴾

بىز ئاسماندا بۇرۇجلارنى ياراتتۇق ۋە كۆزەتكۈچىلەر ئۈچۈن ئاسماننى (يۇلتۇزلار بىلەن) بېزىدۇق﴿16﴾. ھەر بىر قوغلاندى شەيتاندىن ئاسماننى قوغدىدۇق﴿17﴾. لېكىن (ئاسمان خەۋەرلىرىگە ئوغرىلىقچە قۇلاق سالماقچى بولغان شەيتاننى روشەن ئاقار يۇلتۇز قوغلاپ يېتىدۇ (يەنى ھالاك قىلىدۇ)﴿18﴾. يەر يۈزىنى يېيىپ كەڭ قىلدۇق، ئۇنىڭغا تاغلارنى ئورناتتۇق، يەر يۈزىدە ھەرخىل تەكشى ئۆلچەملىك ئۆسۈملۈكلەرنى ئۆستۈردۇق﴿19﴾. يەر يۈزىدە سىلەر ئۈچۈن ۋە سىلەر رىزقىنى بېرەلمەيدىغانلار (يەنى خادىملار ۋە ھايۋانلار) ئۈچۈن تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرىنى ياراتتۇق (ئۇلارنىڭ يېمەك ـ ئىچمەكلىرىنى سىلەر ئەمەس، بىز يارىتىمىز)﴿20﴾.

ﷲ تائالانىڭ ئاسمان ـ زېمىندىكى قۇدرىتى ۋە ئالامەتلىرى توغرىسىدا

ﷲ تائالا بۇ ئايەتتە، ئاسماننى ئۈز ئېگىزلىكىدە تۇرغۇزغانلىقىنى، ئۇنى تۇرغۇن يۇلتۇزلار ۋە سەييارىلار بىلەن بېزىگەنلىكىنى، ئاسمانغا كۆزى تالغۇچە قاراپ، كۆرگەن نەرسىلىرى ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزگەن كىشى ئۈچۈن ئۇنىڭدا ﷲ تائالانىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان ئاجايىپ دەلىل ـ پاكىتلارنىڭ بارلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

شۇڭا مۇجاھىد ۋە قەتادە: ئايەتتىكى «بۇرۇج» نىڭ مەنىسى ئاسماندىكى جەۋزا ۋە ئەسەد قاتارلىق مەشھۇر 12 يۇلتۇزنى كۆرسىتىدۇ، دېدى.

مېنىڭ (يەنى ئىبنى كەسىر) قارىشىمچە، بۇ، بۇيۇك ۋە يۈكسەك ﷲ تائالانىڭ تۆۋەندىكى ئايىتىگە ئوخشاشتۇر: ﴿ئاسماندا بۇرۇجلەرنى، يېنىپ تۇرىدىغان چىراقنى (يەنى كۈننى) ۋە نۇرلۇق ئاينى ياراتقان ﷲ نىڭ بەرىكىتى بۈيۈكتۇر﴾[1].

ئەتىيە ئىبنى ئەۋفي: ئايەتتىكى ”بۇرۇج“ نىڭ مەنىسى قوغدىغۇچى قەسىر دېگەنلىكتۇر، دېدى. يەنى ئۈستۈنكى ئالەمدىكى پەرىشتىلەرنىڭ قېشىغا چىقىپ ئاسماننىڭ خەۋىرىنى ئوغرىلىماقچى بولغان شەيتانلارنى كۆيدۈرىدىغان روشەن ئاقار يۇلتۇز ئاسمانغا ”قوغدىغۇچى“ قىلىندى. ئاسماننىڭ خەۋەرلىرىگە ئوغرىلىقچە قۇلاق سېلىش ئۈچۈن باش ـ باشتاقلىق قىلىپ ئالغا ئىلگىرىلىگەن شەيتانلارنى نۇرلۇق ئاقار يۇلتۇزلار كېلىپ، ئۇلارنى كۆيدۈرۈپ ھالاك قىلىدۇ. ئۇ شەيتاننىڭ ئاسمان خەۋەرلىرىنى كۆيدۈرگۈچى نۇرلۇق ئاقار يۇلتۇز كېلىپ كۆيدۈرۈشتىن بۇرۇن، ئۆزىدىن تۆۋەندىكى شەيتانغا يەتكۈزۈپ بېرەلەيدىغان

---

[1] سۈرە فۇرقان 61 ـ ئايەت.

www.munber.org

ئەھۋالى ناھايىتى ئاز بولىدۇ. ئەگەر ئاسمان خەۋەرلىرىنى ئۈزىدىن تۆۋەندە تۇرغان شەيتانغا يەتكۈزۈپ بېرەلىسە، ئۇ خەۋەرنى يەنە بىرى ئېلىپ ئۆزىنىڭ خوجايىنىغا يەتكۈزۈپ بېرىدۇ.

بۇ ھەقتە سەھىھ ھەدىس باردۇر. ئىمام بۇخارى بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرى توغرىسىدا ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «اللہ تائالا ئاسماندا بىرەر ئىشقا ھۆكۈم قىلغاندا پەرىشتىلەر اللہ تائالانىڭ بۇيرۇقىغا بويسۇنۇپ قاناتلىرىنى بىر ـ بىرىگە ئۇرىدۇ. بۇنىڭدىن چىققان ئاۋاز خۇددى سىلىق تاش ئۈستىگە ئۇرۇلغان زەنجىر ھالقىنىڭ ئاۋازىغا ئوخشايدۇ».

ئىمام بۇخارىنىڭ يەنە بىر رىۋايىتىدە مۇنداق بايان قىلىنىدۇ: «اللہ تائالانىڭ ئەمرى پەرىشتىلەرگە تارقىتىلىدۇ. ئۇلارنىڭ دىللىرىدىكى قورقۇنچ كۆتۈرۈلگەندە ئۇلارنىڭ بەزىسى ـ بەزىسىگە: پەرۋەردىگارىڭلار نېمە دېدى؟ دېيىشىدۇ. ئۇلار: پەرۋەردىگارىمىز ھەقنى دېدى، پەرۋەردىگارىمىز بۈيۈك ۋە يۈكسەكتۇر، دەيدۇ. ئاندىن اللہ تائالانىڭ ئەمرىگە قۇلاق سالغۇچى شەيتانلار ـ ھەدىس رىۋايەت قىلغۇچىلارنىڭ بىرى بولغان سۇفيان سۆزلەپ بۇ يەرگە كەلگەندە ئوڭ قولىنىڭ بارماقلىرىنى ئېچىپ، ئۇ بارماقلىرىنىڭ بەزىسىنى ـ بەزىسىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، ئۆز قوللىرى بىلەن تەسۋىرلەپ كۆرسىتىپ (شەيتانلارنىڭ ھالىنى ئىپادىلەپ، ئۇ شەيتانلار مانا مۇشۇنداق بىرسىنىڭ ئۈستىگە بىرسى چىقىدۇ دەپ سۈپەتلىدى) ـ قۇلاق سالغۇچى شەيتان ئۇ سۆزنى ئاڭلىغان ھامان ئۆزىنىڭ ھەمراھىغا يەتكۈزۈپ بېرىشتىن بۇرۇن كۆيدۈرگۈچى نۇرلۇق ئاقار يۇلتۇز ئۇلگۈرۈپ يېتىپ كېلىپ قالسا، ئۇ شەيتان كۆيدۈرۈۋېتىلىدۇ. بەزىدە قۇلاق سالغۇچى شەيتان ئاڭلىغان سۆزنى ئۆزىنىڭ ئاستىدا تۇرغان شەيتانغا يەتكۈزۈپ بەرگۈچە كۆيدۈرگۈچى نۇرلۇق ئاقار يۇلتۇز يېتىشىپ كېلەلمەي قالسا، ئۇ شەيتان ئوغرىلىقچە ئاڭلىۋالغان سۆزنى ئاستى تەرەپتىكى شەيتانلارغا يەتكۈزۈپ بېرىدۇ. ھەتتا ئۇ سۆز زېمىنغىچە شۇنداق يەتكۈزۈلىدۇ.

ئوغرىلىقچە ئاڭلانغان ئۇ سۆز زېمىنغا يېتىپ سېھىرگەر ياكى كاھىنغا يەتكۈزۈپ بېرىلىدۇ. ئاندىن ئۇ سېھىرگەر ياكى كاھىن ئۇ سۆزگە يۈز يالغاننى قېتىپ بايان قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن كاھىننىڭ بىرەر سۆزى توغرا چىقىپ قالىدۇ ـ دە، كىشىلەر: بىزگە كاھىن پالانى كۈندە مۇنداق ئىش بولىدۇ، دەپ خەۋەر بەرگەن ئىدى. ئۇنىڭ خەۋىرى راست چىقىپ قالدى ئەمەسمۇ، دەيدۇ. لېكىن ئۇلار ئۇنىڭ ئاسماندىن ئاڭلانغان سۆز ئىكەنلىكىنى بىلمەيدۇ».

ئاندىن اللہ تائالا زېمىننى يېيىپ كەڭ قىلغانلىقىنى، ئۇنىڭدا مۇستەھكەم تاغلارنى، جىلغىلارنى، يەرلەرنى ۋە قۇملارنى يارىتقانلىقى تۈرلۈك زىرائەتلەرنى ۋە بىر ـ بىرىگە ئوخشىشىپ كېتىدىغان مېۋىلەرنى ئۆستۈرگەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما: ﴿يەر يۈزىدە ھەرخىل تەكشى ئۆلچەملىك ئۆسۈملۈكلەرنى ئۆستۈردۇق﴾ دېگەن ئايەتنىڭ مەنىسى: يەر يۈزىدە مۇئەييەن مىقداردا ئۆسۈملۈك ئۆستۈردۇق دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى.

﴿يەر يۈزىدە سىلەر ئۈچۈن ۋە سىلەر رىزقىنى بېرەلمەيدىغانلار (يەنى خادىملار ۋە ھايۋانلار) ئۈچۈن تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرىنى ياراتتۇق (ئۇلارنىڭ يېمەك ـ ئىچمەكلىرىنى سىلەر ئەمەس، بىز يارىتىمىز)﴾ اللہ تائالا بۇ ئايەتتە، ئۇ نەرسىلەرنى زېمىندا مەخلۇقاتلارنىڭ ياشاش ئېھتىياجى ئۈچۈن ياراتقانلىقىدىن خەۋەر قىلىدۇ. بۇ ئايەتتە بايان قىلىنغان مەقسەت: ھەقىقەتەن اللہ تائالا مەنپەئەتنى قولغا كەلتۈرۈش سەۋەبلىرى ۋە تۇرمۇش كەچۈرۈشنىڭ سەۋەبلىرىنى ئۇلارغا ئاسانلاشتۇرۇپ بەرگەنلىكىنى، ئۇلار مىنىپ يۈرگەن ئۇلاغلارنى، گۆشىدىن پايدىلىنىۋاتقان چارۋىلارنى، ئۇلارنىڭ خىزمىتىنى قىلىۋاتقان خىزمەتچى ۋە

www.munber.org

قـۇل دېدەكلـەرنى ئـۇلارغا بويسـۇندۇرۇپ بەرگـەنلىكىنى ۋە بـۇلارغا رىزىـق بېـرىش ئىشـىنى ئىنسـانلارنىڭ
ئۈستىگە يۈكلىمەستىن، بەلكى ئۆز ئۈستىگە ئالغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ.

* * * * * * *

وَإِن مِّن شَيۡءٍ إِلَّا عِندَنَا خَزَآئِنُهُۥ وَمَا نُنَزِّلُهُۥٓ إِلَّا بِقَدَرٖ مَّعۡلُومٖ ﴿٢١﴾ وَأَرۡسَلۡنَا ٱلرِّيَٰحَ لَوَٰقِحَ
فَأَنزَلۡنَا مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءٗ فَأَسۡقَيۡنَٰكُمُوهُ وَمَآ أَنتُمۡ لَهُۥ بِخَٰزِنِينَ ﴿٢٢﴾ وَإِنَّا لَنَحۡنُ نُحۡيِۦ وَنُمِيتُ وَنَحۡنُ
ٱلۡوَٰرِثُونَ ﴿٢٣﴾ وَلَقَدۡ عَلِمۡنَا ٱلۡمُسۡتَقۡدِمِينَ مِنكُمۡ وَلَقَدۡ عَلِمۡنَا ٱلۡمُسۡتَـٔۡخِرِينَ ﴿٢٤﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحۡشُرُهُمۡۚ
إِنَّهُۥ حَكِيمٌ عَلِيمٞ ﴿٢٥﴾

قانداق نەرسە بولمىسۇن، ئۇنىڭ خەزىنىسى (يەنى خەزىنىسىنىڭ ئاچقۇچى) بىزنىڭ دەرگاھىمىزدىدۇر، بىز ئۇنى پەقەت مەلۇم مىقداردىلا چۈشۈرىمىز﴿21﴾. بىز يامغۇرنى ھەيدەيدىغان شاماللارنى ئەۋەتتۇق، بىز بۇلۇتتىن يامغۇر ياغدۇرۇپ سىلەرنى سۇغاردۇق، سىلەر ھەرگىز ئۇنى ساقلاشقا قادىر ئەمەسسىلەر﴿22﴾. بىز (ھەممىنى) تىرىلدۈرىمىز، (ھەممىنى) ئۆلتۈرىمىز ۋە (ھەممىگە) ۋارىسلىق قىلىمىز﴿23﴾. بىز سىلەردىن ئىلگىرى ئۆتكەنلەرنى ھەقىقەتەن بىلىمىز ۋە كېيىن كېلىدىغانلارنىمۇ ھەقىقەتەن بىلىمىز﴿24﴾. پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن (ھېساب ئېلىش ۋە جازالاش ئۈچۈن) ئۇلارنى يىغىدۇ. اللە ھەقىقەتەن ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر، ھەممىنى بىلگۈچىدۇر﴿25﴾.

بارلىق خەزىنىلەرنىڭ اللە تائالانىڭ دەرگاھىدا ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ ھەممە نەرسىنىڭ ئىگىسى ئىكەنلىكىنى بارلىق ئىشلارنىڭ اللە تائالاغا ئاسان ئىكەنلىكىنى، بارلىق خەزىنىنىڭ اللە تائالانىڭ ئىلكىدە ئىكەنلىكىنى بايان قىلىدۇ.

﴿بىز ئۇنى پەقەت مەلۇم مىقداردىلا چۈشۈرىمىز﴾ اللە تائالانىڭ ئۇ نەرسىلەرنى مەلۇم مىقداردا چۈشۈرۈشى ئۆزىنىڭ ھېكمىتى ۋە بەندىلىرىگە قىلغان رەھىمىتىدىندۇر. اللە تائالانىڭ بۇنداق رەھمەت قىلىشى اللە تائالاغا مەجبۇر بولغانلىقتىن ئەمەس، بەلكى ئۆزىنىڭ رەھىمدىللىك سۈپىتىدىندۇر.

يەزىد ئىبنى ئەبۇزىياد، ئابدۇللاھنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: يامغۇر ئۆزىچىلا بىر يىلدا كۆپ يەنە بىر يىلدا ئاز ياغمايدۇ. لېكىن، اللە تائالا يامغۇرنى ئۇلارنىڭ ئارىسىدا تەقسىم قىلىپ، بۇ يىل بىر جايغا، يەنە بىر يىلى يەنە بىر جايغا ياغدۇرىدۇ. ئاندىن ئابدۇللاھ بۇ ئايەتنى ئوقۇدى: **﴿قانداق نەرسە بولمىسۇن، ئۇنىڭ خەزىنىسى (يەنى خەزىنىسىنىڭ ئاچقۇچى) بىزنىڭ دەرگاھىمىزدىدۇر، بىز ئۇنى پەقەت مەلۇم مىقداردىلا چۈشۈرىمىز﴾** بۇنى ئىبنى جەرىر رىۋايەت قىلغان.

شاماللارنىڭ پايدىسى توغرىسىدا

﴿بىز يامغۇرنى ھەيدەيدىغان شاماللارنى ئەۋەتتۇق﴾ يەنى شاماللارنىڭ بۇلۇتلارنى چاڭلاشتۇرۇشى بىلەن بۇلۇتلاردىن يامغۇر ياغىدۇ، دەرەخلەرنى چاڭلاشتۇرۇشى بىلەن دەرەخ شاخلىرىدىن چېچەكلەر ئېچىلىدۇ. چاڭلاشتۇرغۇچى شاماللار ھالاك قىلغۇچى بورانىنىڭ دەل ئەكسىچە پايدىلىق بولغانلىقى ئۈچۈن، اللە تائالا شامالنى سۈپەتلەشتە كۆپلۈك سۆز قورۇلمىسىنى ئىشلەتتى. ھالاك قىلغۇچى بوراننى بولسا

www.munber.org

بىرلىك سۆز قۇرۇلمىسى بويىچە ئىشلىتىپ، پايدىسى يوق بوران دەپ سۈپەتلىدى. چۈنكى، چاڭلىشىش ئىككى ياكى ئۈچ نەرسىدىن بىرىكىپ ۋۇجۇتقا كېلىدۇ.

ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق رىۋايەت قىلىندى: ئەۋەتىلگەن شاماللار ئاسماندا سۇنى كۆتۈرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇلۇتلاردىن خۇددى ھامىلدار تۆگىدىن سۈت ئاققاندەك يامغۇر چۈشىدۇ. ئىبنى ئابباس، ئىبراھىم نەخەئىي ۋە قەتادەدىنمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش رىۋايەت قىلىندى.

زەھھاك مۇنداق دەيدۇ: اللہ تائالا بۇلۇتقا شاماللارنى ئەۋەتىپ، بۇلۇتنى چاڭلاشتۇرغاندىن كېيىن، بۇلۇت سۇغا توشىدۇ...

ئۇبەيد ئىبنى ئۇمەير: اللہ تائالا تۇنجى شامالنى چىقىرىدۇ. بۇ شامال يەر يۈزىنى سۈپۈرىدۇ. ئاندىن ھەيدىگۈچى شامالنى چىقىرىدۇ، بۇ شامال بۇلۇتنى ھەيدەيدۇ. ئاندىن اللہ تائالا بىرلەشتۈرگۈچى شامالنى چىقىرىدۇ، بۇ شامال بۇلۇتلارنى بىرلەشتۈرىدۇ. ئاندىن چاڭلاشتۇرغۇچى شاماللارنى چىقىرىپ دەرەخنى چاڭلاشتۇرىدۇ، دەپ يۇقىرىقى ئايەتنى ئوقۇدى.

تاتلىق سۇنىڭ اللہ تائالا تەرىپىدىن كەلگەن نېمەت ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿**بىز بۇلۇتتىن يامغۇر ياغدۇرۇپ سىلەرنى سۇغاردۇق**﴾ يەنى سىلەرگە ئىچىدىغان تاتلىق سۇنى چۈشۈرۈپ بەردۇق. ئەگەر خالىساق ئۇ سۇنى ئاچچىق قىلاتتۇق.

اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سىلەر ئىچىۋاتقان سۇنى دەپ بېقىڭلارچۇ. ئۇنى بۇلۇتتىن سىلەر چۈشۈردۈڭلارمۇ ياكى بىز چۈشۈردۇقمۇ؟ ئەگەر بىز خالىساق ئۇنى تۇزلۇق قىلىپ قوياتتۇق (پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ زور نېمەتلىرىگە) نېمىشقا شۈكۈر قىلمايسىلەر؟﴾[1] ﴿اللہ سىلەرگە بۇلۇتتىن يامغۇر ياغدۇرۇپ بەردى، ئۇنىڭدىن ئىچىسىلەر ۋە شۇ يامغۇر ئارقىلىق ئۆسكەن دەل - دەرەخلەر بىلەن چارۋاڭلارنى باقىسىلەر﴾[2].

﴿**سىلەر ھەرگىز ئۇنى ساقلاشقا قادىر ئەمەسسىلەر**﴾ يەنى ئۇ سۇنى سىلەر مۇھاپىزەت قىلالمايسىلەر، بەلكى ئۇ سۇنى بىز چۈشۈرىمىز ۋە سىلەرگە بىز ساقلاپ بېرىمىز. ئۇ سۇنى بىز زېمىندا بۇلاقلاردىن چىقىرىپ بېرىمىز. ئەگەر اللہ تائالا خالىسا ئۇ سۇنى زېمىنغا سىڭدۇرۇپ يوق قىلىۋېتەتتى. لېكىن، اللہ تائالا ئۆزىنىڭ رەھمىتى بىلەن تاتلىق سۇنى چۈشۈرۈپ بەردى. ئىنسانلارنىڭ يىل بويى ئىچىشى، چارۋىلىرىنى، زىرائەتلىرىنى ۋە باغلىرىنى سۇغىرىشى ئۈچۈن ئۇ سۇنى بۇلاقلاردا، قۇدۇقلاردا، ئۆستەڭلەردە ۋە ئۇنىڭدىن باشقا سۇ ساقلاش مەنبەلىرىدە ساقلاپ بەردى.

اللہ تائالانىڭ مەخلۇقاتلارنى يارىتىشقا ۋە قايتا تىرىلدۈرۈشكە ھازىر ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿**بىز (ھەممىنى) تىرىلدۈرىمىز، (ھەممىنى) ئۆلتۈرىمىز**﴾ بۇ ئايەت اللہ تائالانىڭ مەخلۇقاتلارنى يوقتىن بار قىلىپ يارىتىشقا قادىر بولغىنىدەك ئۇلارنى ئۆلتۈرۈپ، بارلىق مەخلۇقاتلار توپلىنىدىغان قىيامەت كۈنىدە قايتا تىرىلدۈرىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. اللہ تائالا يەنە زېمىنغا ۋە زېمىندىكى كىشىلەرگە ۋارىسلىق قىلىدىغانلىقىنى، ھەممە نەرسىنىڭ اللہ تائالا تەرىپىگە قايتىپ بارىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىپ، مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ۋە (ھەممىگە) ۋارىسلىق قىلىمىز**﴾.

---

(1) سۈرە ۋاقىئە 68 — 70 - ئايەتلەر.
(2) سۈرە نەھل 10 - ئايەت.

www.munber.org

الله تائالا ئىنسانلاردىن ئىلگىرى ئۆتكەنلەرنى ۋە ئۇلاردىن كېيىن كېلىدىغانلارنى تولۇق بىلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**بىز سىلەردىن ئىلگىرى ئۆتكەنلەرنى ھەقىقەتەن بىلىمىز ۋە كېيىن كېلىدىغانلارنىمۇ ھەقىقەتەن بىلىمىز**﴾ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما بۇ ئايەتتىكى: ﴿**ئىلگىرى ئۆتكەنلەر**﴾ دېگەن سۆزنىڭ مەنىسى ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن تارتىپ ئۆلۈپ تۈگەپ كەتكەن كىشىلەرنىڭ ھەممىسنى كۆرسىتىدۇ، دەيدۇ.

﴿**كېيىن كېلىدىغانلار**﴾ دېگەن سۆزدىن ھازىر بار كىشىلەر ۋە قىيامەتكىچە كېلىدىغان كىشىلەرنى كۆرسىتىدۇ، دېدى. بۇ ئىكرىمە، مۇجاھىد، زەھھاك، قەتادە، مۇھەممەد ئىبنى كەئب، شەئبىي ۋە باشقىلاردىن شۇنىڭغا ئوخشاش رىۋايەت قىلىندى.

ئىبنى جەرىر، مۇھەممەد ئىبنى ئەبۇمەئشەرنىڭ دادىسىدىن رىۋايەت قىلىدۇكى، ئۇ كىشى ئەۋن ئىبنى ئابدۇللاھ مۇھەممەد ئىبنى كەئب بىلەن: ﴿**بىز سىلەردىن ئىلگىرى ئۆتكەنلەرنى ھەقىقەتەن بىلىمىز ۋە كېيىن كېلىدىغانلارنىمۇ ھەقىقەتەن بىلىمىز**﴾ دېگەن ئايەت ھەققىدە مۇزاكىرە قىلىشىپ، ئەۋن ئىبنى ئابدۇللاھ: بۇنىڭ مەنىسى نامازنىڭ سەپلىرىدە ئىلگىرى بولىدىغانلارنى ۋە كېيىن بولغانلارنى الله تائالا بىلىدۇ دېگەنلىك بولىدۇ، دېگەندە، مۇھەممەد ئىبنى كەئب ئۇنداق ئەمەس: ﴿**ئىلگىرى ئۆتكەنلەر**﴾ نىڭ مەنىسى ئۆلگەنلەر ۋە ئۆلتۈرۈلگەنلەر، ﴿**كېيىن كېلىدىغانلار**﴾ نىڭ مەنىسى بۇنىڭدىن كېيىن يارىتىلىدىغان كىشىلەر بولۇپ، ﴿**پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن (ھېساب ئېلىش ۋە جازالاش ئۈچۈن) ئۇلارنى يىغىدۇ. الله ھەقىقەتەن ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر، ھەممىنى بىلگۈچىدۇر**﴾ دېگەنلىك بولىدۇ دېگەنلىكىنى، ئاندىن ئەۋن ئىبنى ئابدۇللاھنىڭ: ساڭا الله تائالا توغرا ئىلىم بېرىپتۇ. الله تائالا ساڭا ياخشى مۇكاپات بەرسۇن دېگەنلىكىنى، ئاڭلىغان.

* * * * * * *

وَلَقَدۡ خَلَقۡنَا ٱلۡإِنسَٰنَ مِن صَلۡصَٰلٖ مِّنۡ حَمَإٖ مَّسۡنُونٖ ﴿٢٦﴾ وَٱلۡجَآنَّ خَلَقۡنَٰهُ مِن قَبۡلُ مِن نَّارِ ٱلسَّمُومِ ﴿٢٧﴾

شەك ـ شۈبھىسىزكى، بىز ئىنسان (يەنى ئادەم ئەلەيھىسسالام) نى قارا لايدىن ياسىلىپ شەكىلگە كىرگۈزۈلگەن (چەكسە جىرىڭلايدىغان) قۇرۇق لايدىن ياراتتۇق[26]. ***جىنلار (يەنى شەيتانلار ۋە ئۇلارنىڭ باشلىقى ئىبلىس) نى ئىلگىرى تۈتۈنسىز ئوت يالقۇنىدىن ياراتقان ئىدۇق***[27].

ئىنسان ۋە جىنلارنىڭ يارىتىلغان ماددىسى توغرىسىدا

ئىبنى ئابباس، مۇجاھىد ۋە قەتادە بۇ ئايەتتىكى: « سالسال » دېگەن سۆزنىڭ مەنىسى قۇرۇق تۇپا دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى. ئۇنىڭ ئەسلى مەنىسى الله تائالانىڭ تۆۋەندىكى ئايىتىنىڭ مەنىسى بىلەن ئوخشاشتۇر: ﴿(الله) ئىنساننى (يەنى ئاتائلار ئادەمنى) (چەكسە جاراڭلايدىغان) ساپالدەك قۇرۇق لايدىن ياراتتى. جىنلارنى ئوتنىڭ يالقۇنىدىن ياراتتى﴾[1].

مۇجاھىدتىن: « سالسال » نىڭ مەنىسى ئېچىتىلغان لاي، دەپمۇ رىۋايەت قىلىنغان. لېكىن، ئايەتنى ئايەت بىلەن تەپسىر قىلىش ئەڭ ياخشىدۇر.

---

[1] سۈرە رەھمان 14 ــ 15 - ئايەت.

www.munber.org

﴿(چەكسە جىرىڭلايدىغان) قۇرۇق لايدىن ياراتتۇق﴾ بۇ يەردىكى: «ھەمەئىممەسنۇن» دېگەن ئايەتنى سىلىق لاي، دەپ تەپسىر قىلغانلارمۇ بار.

﴿جىنلار (يەنى شەيتانلار ۋە ئۇلارنىڭ باشلىقى ئىبلىس) نى ئىلگىرى﴾ يەنى ئىنساندىن بۇرۇن ﴿تۈتۈنسىز ئوت يالقۇنىدىن ياراتقان ئىدۇق﴾ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: بۇ، ئادەم ئۆلتۈرىدىغان زەھەرلىك يالقۇندۇر، دېدى.

ئەبۇداۋۇد: شۇئبىدىن ئەبۇئىسهاقنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ئۆمەر ئىبنى ئەسەمنىڭ قېشىغا كېسىلىنى يوقلىغىلى كىردىم. ئۆمەر ئىبنى ئەسەم: «مەن ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇدتىن ئاڭلىغان بىر سۆزنى ساڭا سۆزلەپ بېرەيمۇ؟ ئۇ: (سۆز) بۇ دۇنيادىكى يالقۇن جىنلار يارىتىلغان يالقۇننىڭ يەتمىشتىن بىر پارچىسىدۇر، دەپ بۇ ئايەتنى ئوقۇدى: ﴿جىنلار (يەنى شەيتانلار ۋە ئۇلارنىڭ باشلىقى ئىبلىس) نى ئىلگىرى تۈتۈنسىز ئوت يالقۇنىدىن ياراتقان ئىدۇق﴾.

ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان ھەدىستە مۇنداق دەپ كەلدى: «پەرىشتىلەر نۇردىن يارىتىلدى. جىنلار ئوتنىڭ يالقۇنىدىن يارىتىلدى. ئادەم سىلەرگە سۈپەتلەپ بېرىلگەن نەرسىدىن (تۇپىدىن) يارىتىلدى». بۇ ئايەتتىكى مەقسەت: ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلۇغلىقى، يارىتىلغان ماددىسىنىڭ ياخشىلىقى ۋە ئەسلىنىڭ پاكلىقىغا ئىشارەت قىلىشتىن ئىبارەتتۇر.

* * * * * * *

وَإِذۡ قَالَ رَبُّكَ لِلۡمَلَٰٓئِكَةِ إِنِّي خَٰلِقُۢ بَشَرٗا مِّن صَلۡصَٰلٖ مِّنۡ حَمَإٖ مَّسۡنُونٖ ﴿٢٨﴾ فَإِذَا سَوَّيۡتُهُۥ
وَنَفَخۡتُ فِيهِ مِن رُّوحِي فَقَعُواْ لَهُۥ سَٰجِدِينَ ﴿٢٩﴾ فَسَجَدَ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ كُلُّهُمۡ أَجۡمَعُونَ ﴿٣٠﴾ إِلَّآ إِبۡلِيسَ
أَبَىٰٓ أَن يَكُونَ مَعَ ٱلسَّٰجِدِينَ ﴿٣١﴾ قَالَ يَٰٓإِبۡلِيسُ مَا لَكَ أَلَّا تَكُونَ مَعَ ٱلسَّٰجِدِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ لَمۡ
أَكُن لِّأَسۡجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقۡتَهُۥ مِن صَلۡصَٰلٖ مِّنۡ حَمَإٖ مَّسۡنُونٖ ﴿٣٣﴾

پەرۋەردىگارىڭ ئۆز ۋاقتىدا پەرىشتىلەرگە ئېيتتى: «مەن ھەقىقەتەن قارا لايدىن ياسىلىپ شەكىلگە كىرگۈزۈلگەن (چەكسە جىرىڭلايدىغان) قۇرۇق لايدىن ئىنسان (يەنى ئادەم ئەلەيھىسسالام) نى يارىتىمەن﴿28﴾. مەن ئۇنى تولۇق ياراتقان (يەنى ئۇنى يارىتىپ سۈرەتكە كىرگۈزۈپ، ئەزالىرى تولۇق ۋە مۇكەممەل ئىنسان ھالىتىگە كەلتۈرگەن) ۋە ئۇنىڭغا جان كىرگۈزگەن چېغىمدا، سىلەر ئۇنىڭغا سەجدە قىلىڭلار) ﴿29﴾. پەرىشتىلەرنىڭ بىرىمۇ ئايرىلىپ قالماي ھەممىسى (ئادەم ئەلەيھىسسالامغا) سەجدە قىلدى﴿30﴾. پەقەت ئىبلىسلا سەجدە قىلىشتىن باش تارتتى﴿31﴾. اللّٰه: «ئى ئىبلىس! سەن نېمىشقا سەجدە قىلمايسەن؟» دېدى﴿32﴾. ئىبلىس: «قارا لايدىن ياساپ شەكىلگە كىرگۈزۈپ (چەكسە جىرىڭلايدىغان) قۇرۇق لايدىن يارىتىلغان ئىنسان مېنىڭ سەجدە قىلىشىمغا لايىق ئەمەس» دېدى﴿33﴾.

ئادەم ئەلەيھىسسالامنى يارىتىپ پەرىشتىلەرنى ئۇنىڭغا سەجدە قىلىشقا بۇيرۇغاندا ئىبلىسنىڭ باش تارتقانلىقى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە، ئادەم ئەلەيھىسسالامنى يارىتىشتىن بۇرۇن ئۇنى پەرىشتىلەرنىڭ ئىچىدە تىلغا ئېلىپ ھۆرمەتلىگەنلىكى، پەرىشتىلەرنى ئادەم ئەلەيھىسسالامغا سەجدە قىلىشقا بۇيرۇش بىلەن ئۇنى

www.munber.org

ئۇلۇغلىغانلىقى ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ دۈشمىنى بولغان ئىبلىسنىڭ باشقا پەرىشتىلەردىن ئايرىلىپ ھەسەت قىلغان، كاپىر بولغان، ھەقىقەتكە ئەگىشىشتىن باش تارتقان، چوڭچىلىق قىلغان ۋە باتىل نەرسىلەر بىلەن پەخىرلەنگەن ھالدا ئادەم ئەلەيھىسسالامغا سەجدە قىلىشتىن باش تارتقانلىقى بايان قىلىنىدۇ. شۇڭا ئىبلىس مۇنداق دېدى: ﴿«**قارا لايدىن ياساپ شەكىللەندۈرۈلگەن (چەكسە جىرىڭلايدىغان) قۇرۇق لايدىن يارىتىلغان ئىنسان مېنىڭ سەجدە قىلىشىمغا لايىق ئەمەس**»﴾.

بۇ ھەقتە ئىبلىس يەنە مۇنداق دەيدۇ: ﴿«مەن ئۇنىڭدىن ئارتۇق. مېنى ئوتتىن، ئۇنى لايدىن ياراتتىڭ»﴾[1] ﴿ئىبلىس: «ماڭا ئېيتىپ بەرگىنە، سەن مەندىن ئۈستۈن قىلغان ئادەم مۇشۇمۇ؟ ئەگەر ماڭا قىيامەتكىچە مۆھلەت بېرىدىغان بولساڭ، ئۇنىڭ ئەۋلادىنىڭ ئازغىنىسىدىن باشقىسىنى (ئازدۇرۇپ) تۈپ يىلتىزىدىن قۇرۇتۇۋېتىمەن (يەنى ئۇلارنى خالىغانچە يېتىلەيمەن)» دېدى﴾[2].

* * * * * * *

قَالَ فَٱخۡرُجۡ مِنۡهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٞ ﴿٣٤﴾ وَإِنَّ عَلَيۡكَ ٱللَّعۡنَةَ إِلَىٰ يَوۡمِ ٱلدِّينِ ﴿٣٥﴾ قَالَ رَبِّ فَأَنظِرۡنِيٓ

إِلَىٰ يَوۡمِ يُبۡعَثُونَ ﴿٣٦﴾ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ ٱلۡمُنظَرِينَ ﴿٣٧﴾ إِلَىٰ يَوۡمِ ٱلۡوَقۡتِ ٱلۡمَعۡلُومِ ﴿٣٨﴾

الله ئېيتتى: «سەن جەننەتتىن يوقال، ھەقىقەتەن قوغلاندى بولدۇڭ﴿34﴾*. ساڭا قىيامەت كۈنىگىچە ھەقىقەتەن لەنەت بولسۇن»*﴿35﴾*. ئىبلىس: «پەرۋەردىگارىم! ماڭا خالايىقلار تىرىلدۈرۈلىدىغان كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) گىچە مۆھلەت بەرگىن(يەنى مېنى ھايات قالدۇرغىن)» دېدى*﴿36﴾*.الله: «ساڭا ھەقىقەتەن مەلۇم ۋاقىتقىچە مۆھلەت بېرىلدى» دېدى*﴿37 - 38﴾.

ئىبلىسنىڭ جەننەتتىن قوغلىنىشى ۋە ئۇنىڭغا قىيامەتكىچە مۆھلەت بېرىلگەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئىبلىسقا ئۈستۈنكى ئالەمدىكى ئورنىدىن ھېچ قارشىلىقسىز چىقىپ كېتىشكە كەسكىن بۇيرۇق قىلغانلىقىنى، ئىبلىسنىڭ الله تائالانىڭ رەھمىتىدىن قوغلانغانلىقىنى، ئۇنىڭ قىيامەت كۈنىگىچە ئۈزۈلۈپ قالمايدىغان لەنەتكە ئۇچرايدىغانلىقىنى بايان قىلىدۇ.

سەئىد، ئىبنى جۇبەير رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: الله تائالا ئىبلىسقا لەنەت قىلغان چاغدا ئىبلىسنىڭ سۈرىتى پەرىشتىلەرنىڭ سۈرىتىدىن ئۆزگىرىپ كەتتى ۋە ئۇ ئۇن سېلىپ ،دات - پەرياد چەكتى. شۇڭا دۇنيادا تاكى قىيامەت كۈنىگىچە بولىدىغان دات - پەريادئاۋازىنىڭ ھەممىسى شۇ دات - پەرياد ئاۋازىدىندۇر.

* * * * * * *

قَالَ رَبِّ بِمَآ أَغۡوَيۡتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَلَأُغۡوِيَنَّهُمۡ أَجۡمَعِينَ ﴿٣٩﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنۡهُمُ

ٱلۡمُخۡلَصِينَ ﴿٤٠﴾ قَالَ هَٰذَا صِرَٰطٌ عَلَيَّ مُسۡتَقِيمٌ ﴿٤١﴾ إِنَّ عِبَادِي لَيۡسَ لَكَ عَلَيۡهِمۡ سُلۡطَٰنٌ إِلَّا مَنِ

---

[1] سۈرە ئەئراف 12 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئىسرا 62 - ئايەت.

www.munber.org

ٱتَّبَعَكَ مِنَ ٱلْغَاوِينَ ﴿٤٢﴾ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٣﴾ لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَٰبٍ لِّكُلِّ بَابٍ مِّنْهُمْ جُزْءٌ مَّقْسُومٌ ﴿٤٤﴾

ئىبلىس ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم! سەن مېنى گۇمراھ قىلغانلىقىڭ ئۈچۈن، يەر يۈزىدە ئادەم باللىرىغا (گۇناھلارنى) ئەلۋەتتە چىرايلىق كۆرسىتىمەن، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئەلۋەتتە ئازدۇرىمەن﴿39﴾. ئۇلاردىن پەقەت تاللانغان بەندىلىرىڭلا بۇنىڭدىن مۇستەسنا (يەنى ئۇلارنى ئازدۇرالمايمەن)»﴿40﴾. اللّٰه ئېيتتى: «بۇ مەن ساقلاشقا تېگىشلىك توغرا يولدۇر﴿41﴾. مېنىڭ بەندىلىرىمگە (يەنى ئۇلارنى ئازدۇرۇشقا) سېنىڭ كۈچۈڭ يەتمەيدۇ، پەقەت گۇمراھلاردىن ساڭا ئەگەشكەنلەرگىلا (سېنىڭ كۈچۈڭ يېتىدۇ)»﴿42﴾. شۈبھىسىزكى، دوزاخ ئۇلار (يەنى ئىبلىس ۋە ئۇنىڭ تەۋەلىرى) نىڭ ھەممىسىگە ۋەدە قىلىنغان جايدۇر﴿43﴾. جەھەننەمنىڭ يەتتە دەرۋازىسى بولۇپ، ئۇلارنىڭ ھەربىرىدىن كىرىدىغان مۇئەييەن بىر بۆلۈك (ئادەم) بار﴿44﴾.

ئىبلىسنىڭ گۇناھقا قۇتراتقۇلۇق قىلىدىغانلىقىنى ئىپادە قىلىشى ۋە اللّٰه تائالانىڭ ئۇنى دوزاخ بىلەن ئاگاھلاندۇرغانلىقى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە، ئىبلىستىن ۋە ئۇنىڭ ھەققەتكە بوي ئەگمەي تەرسالىق قىلىپ پەرۋەردىگارىغا مۇنداق دېگەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ: ﴿**ئىبلىس ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم! سەن مېنى گۇمراھ قىلغانلىقىڭ ئۈچۈن، يەر يۈزىدە ئادەم باللىرىغا (گۇناھلارنى) ئەلۋەتتە چىرايلىق كۆرسىتىمەن، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئەلۋەتتە ئازدۇرىمەن. ئۇلاردىن پەقەت تاللانغان بەندىلىرىڭلا بۇنىڭدىن مۇستەسنا (يەنى ئۇلارنى ئازدۇرالمايمەن)»**﴾ يەنى مېنى ئازدۇرغىنىڭدەك ۋە ئېزىپ كېتىشىمگە يول بەرگىنىڭدەك مەنمۇ ئۇلارنى گۇناھ قىلىشقا قىزىقتۇرىمەن، مەدەت بېرىمەن ۋە ۋەسۋەسە قىلىمەن.

اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئىبلىس: «ماڭا ئېيتىپ بەرگىنە، سەن مەندىن ئۈستۈن قىلغان ئادەم مۇشۇمۇ؟ ئەگەر ماڭا قىيامەتكىچە مۆھلەت بېرىدىغان بولساڭ، ئۇنىڭ ئەۋلادىنىڭ ئازغىنىسىدىن باشقىسىنى (ئازدۇرۇپ) تۈپ يىلتىزىدىن قۇرۇتۇۋېتىمەن (يەنى ئۇلارنى خالىغانچە يېتىلەيمەن)» دېدى﴾[1].

اللّٰه تائالا ئىبلىسقا تەھدىت سېلىپ ۋە قورقۇتۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**بۇ مەن ساقلاشقا تېگىشلىك توغرا يولدۇر**﴾ يەنى سىلەرنىڭ ھەممىڭلارنىڭ قايتىپ بارىدىغان جايىڭلار مېنىڭ دەرگاھىمدۇر. ئاندىن سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلارغا قارىتا ياخشى بولسا مۇكاپات، يامان بولسا جازا بېرىمەن. اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿پەرۋەردىگارىڭ (بەندىلەرنى) ئەلۋەتتە كۆزىتىپ تۇرغۇچىدۇر﴾[2] ﴿توغرا يول كۆرسىتىشنى اللّٰه ئۆز ئۈستىگە ئالغان﴾[3].

﴿**مېنىڭ بەندىلىرىمگە (يەنى ئۇلارنى ئازدۇرۇشقا) سېنىڭ كۈچۈڭ يەتمەيدۇ**﴾ يەنى مېنىڭ تەرىپىمدىن ھىدايەت بېرىلگەن كىشىلەرنى سەن ھەرگىزمۇ ئازدۇرالمايسەن ﴿**پەقەت گۇمراھلاردىن ساڭا ئەگەشكەنلەرگىلا (سېنىڭ كۈچۈڭ يېتىدۇ)**﴾.

---

[1] سۈرە ئىسرا 62 - ئايەت.
[2] سۈرە فەجر 14 - ئايەت.
[3] سۈرە نەھل 9 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئىبنى جەرىر، يەزىد ئىبنى قەستىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئىلگىرى شەھەرلىرىنىڭ سىرتىدا مەسچىتلىرى بولغان پەيغەمبەرلەر ئۆتكەن بولۇپ، ئۇ پەيغەمبەرلەر قاچانكى پەرۋەردىگارىدىن بىرەر نەرسە توغرۇلۇق خەۋەردار بولۇشنى نىيەت قىلغاندا ئۆزىنىڭ مەسچىتىگە چىقىپ اللە تائالا ئۇلارغا ئوقۇشنى بۇيرۇغان نامازنى ئوقۇيتتى. ئاندىن تەلەپنى اللە تائالادىن سورايتتى. مەلۇم بىر كۈنى پەيغەمبەرلەردىن بىرى ئۆزىنىڭ مەسچىتىدە ئىدى. تويۇقسىز اللە تائالانىڭ دۈشمىنى ئىبلىس كېلىپ ئۇ پەيغەمبەر بىلەن قىبلىنىڭ ئارىلىقىدا ئولتۇردى. پەيغەمبەر: قوغلاندى شەيتاندىن اللە بىلەن پاناھ تىلەيمەن[1] دېدى. ئىبلىس: سەن پاناھ تىلەيدىغان دۇئا مۇشۇمۇ؟ بۇنى ماڭا دەپ بەرگىن، دېدى. پەيغەمبەر: «قوغلاندى شەيتاندىن اللە بىلەن پاناھ تىلەيمەن» نى ئۈچ قېتىم تەكرارلىدى. ئىبلىس: مەندىن قانداق قىلىپ قۇتۇلىدىغانلىقىڭنى دەپ بەرگىن، دېدى. پەيغەمبەر: «سەن ئادەم بالىسىنىڭ ئۈستىدىن قانداق غەلىبە قىلغانلىقىڭنى ماڭا دەپ بەرگىن» دەپ ئىككى قېتىم تەكرارلىدى. ھەر ئىككىسى: سەن ئاۋۋال سۆزلەپ بەر، دەپ چىڭ تۇردى.

ئاندىن پەيغەمبەر: **﴿مېنىڭ بەندىلىرىمگە (يەنى ئۇلارنى ئازدۇرۇشقا) سېنىڭ كۈچۈڭ يەتمەيدۇ. پەقەت گۇمراھلاردىن ساڭا ئەگەشكەنلەرگىلا (سېنىڭ كۈچۈڭ يېتىدۇ)﴾** دەيدۇ، دېدى. اللە تائالانىڭ دۈشمىنى ئىبلىس: مەن بۇنى سەن تۇغۇلۇشتىن بۇرۇن ئاڭلىغان، دېدى. پەيغەمبەر اللە تائالا: ﴿ئەگەر شەيتان ساڭا ۋەسۋەسە قىلسا، (شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىسىدىن) اللە غا سېغىنىپ پاناھ تىلىگىن. اللە ھەقىقەتەن (سۆزۈڭنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر (ئىشىڭنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر﴾[2] دەيدۇ. اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مەن سېنى ھېس قىلسام، اللە تائالاغا سېغىنىپ سەندىن پاناھ تىلەيمەن، دېدى. اللە تائالانىڭ دۈشمىنى ئىبلىس: راست ئېيتتىڭ، مەندىن مۇشۇ سۆز بىلەنلا قۇتۇلىسەن، دېدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئىبلىسقا: «ئادەم بالىسى ئۈستىدىن قانداق غەلىبە قىلىدىغانلىقىڭنى دەپ بەرگىن» دېدى. ئىبلىس: مەن ئادەم بالىسىنى، ئۇ غەزەپلەنگەن ۋە كۆڭۈل خاھىشىغا بېرىلگەن چاغدا ئازدۇرىمەن، دېدى.

﴿شۈبھىسىزكى، دوزاخ ئۇلار (يەنى ئىبلىس ۋە ئۇنىڭ تەۋەلىرى) نىڭ ھەممىسىگە ۋەدە قىلىنغان جايدۇر﴾ اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(كۇففار) جامائەلىرىدىن كىمكى قۇرئاننى ئىنكار قىلىدىكەن، ئۇنىڭغا ۋەدە قىلىنغان جاي دوزاختۇر﴾[3].

دوزاخنىڭ يەتتە دەرۋازىسى توغرىسىدا

ئاندىن اللە تائالا دوزاخنىڭ يەتتە دەرۋازىسى بارلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: **﴿ئۇلارنىڭ ھەربىرىدىن كىرىدىغان مۇئەييەن بىر بۆلۈك (ئادەم) بار﴾** يەنى ئۇ جەھەننەمنىڭ ھەر بىر دەرۋازىسىدىن ئىبلىسنىڭ ئەگەشكۈچىلىرىدىن بىر بۆلەك ئادەملەرنىڭ كىرىدىغانلىقى بېكىتىۋېتىلگەن. ئۇلارنىڭ دوزاختىن قېچىپ قۇتۇلۇشى مۇمكىن ئەمەس. ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆزىنىڭ يامان ئەمەلىگە لايىق ئىشىكتىن كىرىدۇ. يامان ئەمەلىنىڭ دەرىجىسى بويىچە دوزاخقا تاشلىنىدۇ. اللە تائالا بىزنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلىسۇن.

* * * * * * *

[1] ئەئۇزۇ بىللاھى مىنەششەيتانىر رەجىيم.
[2] سۈرە ئەئراف 200 - ئايەت.
[3] سۈرە ھۇد 17 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

إِنَّ ٱلْمُتَّقِينَ فِي جَنَّٰتٍ وَعُيُونٍ ﴿٤٥﴾ ٱدْخُلُوهَا بِسَلَٰمٍ ءَامِنِينَ ﴿٤٦﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِم
مِّنْ غِلٍّ إِخْوَٰنًا عَلَىٰ سُرُرٍ مُّتَقَٰبِلِينَ ﴿٤٧﴾ لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُم مِّنْهَا بِمُخْرَجِينَ ﴿٤٨﴾ ۞ نَبِّئْ
عِبَادِيٓ أَنِّيٓ أَنَا ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٤٩﴾ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ ٱلْعَذَابُ ٱلْأَلِيمُ ﴿٥٠﴾

تەقۋادارلار ھەقىقەتەن (ئاخىرەتتە ياپيېشىل) باغ ـ بوستانلاردىن، (سۈ، ھەسەل ۋە مەي ئېقىپ تۇرىدىغان) بۇلاقلاردىن بەھرىمان بولىدۇ﴿45﴾. (ئۇلارغا) جەننەتكە ئامان ـ ئېسەن، تىنچ كىرىڭلار! دېيىلىدۇ﴿46﴾. ئۇلارنىڭ دىللىرىدىكى دۈشمەنلىكنى چىقىرىپ تاشلايمىز، ئۇلار ئۆزئارا قېرىنداش بولغان ھالدا تەختلەر ئۈستىدە بىر ـ بىرىگە قارىشىپ ئولتۇرىدۇ﴿47﴾. جەننەتتە ئۇلارغا چارچاش بولمايدۇ، ئۇلار جەننەتتىن چىقىرىۋېتىلمەيدۇ﴿48﴾. (ئى مۇھەممەد!) مېنىڭ (مۆمىن) بەندىلىرىمگە خەۋەر قىلغىنكى، مەن تولىمۇ مەغپىرەت قىلغۇچىمەن، ناھايىتى رەھىم قىلغۇچىمەن﴿49﴾. مېنىڭ ئازابىم قاتتىقتۇر﴿50﴾.

جەننەت ئەھلى ۋە ئۇلارنىڭ ئەھۋالى توغرىسىدا

اللە تائالا دوزاخ ئەھلىنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلىش بىلەن بىرگە جەننەت ئەھلىنىڭ ئەھۋاللىرىنىمۇ بايان قىلىپ، ئۇلارنىڭ ھەقىقەتەن بۇلاقلار ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەردە بولىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەردى.

﴿**(ئۇلارغا) جەننەتكە ئامان ـ ئېسەن، تىنچ كىرىڭلار! دېيىلىدۇ**﴾ يەنى ئاپەتلەردىن سالامەت بولغان، سىلەرگە سالام قىلىنغان، قورقۇنچ ۋە ئەندىشىدىن ئەمىن بولغان ھالدا جەننەتكە كىرىڭلار. جەننەتتىن چىقىرىلىشتىن، نازۇ ـ نېمەتلەرنىڭ ئۈزۈلۈپ قېلىشىدىن ۋە تۈگەپ كېتىشىدىن قورقماڭلار.

﴿**ئۇلارنىڭ دىللىرىدىكى دۈشمەنلىكنى چىقىرىپ تاشلايمىز، ئۇلار ئۆزئارا قېرىنداش بولغان ھالدا تەختلەر ئۈستىدە بىر ـ بىرىگە قارىشىپ ئولتۇرىدۇ**﴾ قاسىم، ئەبۇئۇمامە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: جەننەت ئەھلى دۇنيادا كۆڭۈللىرىدە بىر ـ بىرىگە ساقلىغان ئاداۋەت ۋە ھېسياتلىرى بىلەن بىرگە جەننەتكە كىرىدۇ. ھەتتاكى ئۇلار بىر ـ بىرىگە ئۇچراشقاندا اللە تائالا ئۇلارنىڭ كۆڭۈللىرىدىكى دۇنيادا ساقلىغان دۈشمەنلىكلىرىنى چىقىرىۋېتىدۇ، دەپ بۇ ئايەتنى ئوقۇدى.

ئىمام بۇخارى، ئەبۇسەئىد خۇدرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مۆمىنلەر دوزاختىن قۇتۇلىدۇ[1]. ئاندىن ئۇلار جەننەت بىلەن دوزاخ ئارىلىقىدىكى بىر كۆۋرۈك ئۈستىدە توختىتىلىدۇ. ئاندىن ئۇلارنىڭ ئارىسىدا دۇنيادىكى چېغىدا ئۆز ئارا بىر ـ بىرىگە زۇلۇم قىلىشقانلاردىن قىساس ئېلىپ بېرىلىدۇ. قىساس ئېلىپ بېرىلىپ پاكلانغاندا، جەننەتكە كىرىشكە رۇخسەت قىلىنىدۇ».

﴿**جەننەتتە ئۇلارغا چارچاش بولمايدۇ**﴾ يەنى مۇشەققەت ۋە ئەزىيەت تارتمايدۇ. ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھەقىقەتەن اللە تائالا مېنى خەدىچەگە جەننەتتە قومۇشتىن ياسالغان ئۆي بىلەن خۇش ـ بېشارەت بېرىشكە بۇيرۇدى. ئۇ ئۆيدە ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ ۋە جاپا ـ مۇشەققەت بولمايدۇ».

[1] گۇناھ ئۆتكۈزگەن مۇسۇلمانلارنى دېمەكچى.

www.munber.org

﴿ئۇلار جەننەتتىن چىقىرىۋېتىلمەيدۇ﴾ ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان ھەدىستە مۇنداق كەلدى: «سىلەر ھەقىقەتەن كېسەل بولماستىن مەڭگۈ ساغلام تۇرۇسىلەر، ئۆلمەستىن مەڭگۈ ياشايسىلەر، قېرىماستىن مەڭگۈ ياش تۇرىسىلەر ۋە ھەرگىز كۆچۈپ يۈرمەستىن مەڭگۈ مۇقىم تۇرىسىلەر».

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار فىردەۋس جەننەتلىرىدە مەڭگۈ قالىدۇ، ئۇنىڭدىن يۆتكىلىشنى خالىمايدۇ﴾[1].

﴿(ئى مۇھەممەد!) مېنىڭ (مۆمىن) بەندىلىرىمگە خەۋەر قىلغىنكى، مەن تولىمۇ مەغپىرەت قىلغۇچىمەن، ناھايىتى رەھىم قىلغۇچىمەن. مېنىڭ ئازابىم قاتتىقتۇر﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! سەن بەندىلىرىمگە مېنىڭ ھەقىقەتەن رەھمەت ۋە قاتتىق ئازاب ئىگىسى ئىكەنلىكىمدىن خەۋەر بەرگىن. بۇ ئايەتنىڭ مەزمۇنىغا ئوخشاش ئايەتلەر ئىلگىرى بايان قىلىندى. بۇ ئايەت الله تائالادىن ئۈمىد قىلىش ۋە ئۇنىڭدىن قورقۇشتىن ئىبارەت ئىككى نەرسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

* * * * * * *

وَنَبِّئْهُمْ عَن ضَيْفِ إِبْرَٰهِيمَ ﴿٥١﴾ إِذْ دَخَلُوا۟ عَلَيْهِ فَقَالُوا۟ سَلَٰمًا قَالَ إِنَّا مِنكُمْ وَجِلُونَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا۟
لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَٰمٍ عَلِيمٍ ﴿٥٣﴾ قَالَ أَبَشَّرْتُمُونِى عَلَىٰٓ أَن مَّسَّنِىَ ٱلْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُونَ ﴿٥٤﴾
قَالُوا۟ بَشَّرْنَٰكَ بِٱلْحَقِّ فَلَا تَكُن مِّنَ ٱلْقَٰنِطِينَ ﴿٥٥﴾ قَالَ وَمَن يَقْنَطُ مِن رَّحْمَةِ رَبِّهِۦٓ إِلَّا
ٱلضَّآلُّونَ ﴿٥٦﴾

ئۇلارغا ئىبراھىمنىڭ مېھمانلىرى ھەققىدىكى (ھېكايىنى) ئېيتىپ بەرگىن﴿51﴾. ئۆز ۋاقتىدا پەرىشتىلەر ئىبراھىمنىڭ يېنىغا كىرىپ سالام بەردى، ئىبراھىم: «بىز ھەقىقەتەن سىلەردىن قورقۇۋاتىمىز» دېدى﴿52﴾ ئۇلار: «قورقمىغىن، بىز (پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئەلچىلىرىمىز)، ھەقىقەتەن ساڭا (ئۆسۈپ چوڭ بولغىنىدا) ناھايىتى بىلىملىك (بولىدىغان) بىر ئوغۇل (يەنى ئىسھاق) بىلەن خۇش خەۋەر بېرىمىز» دېدى﴿53﴾. ئىبراھىم: «مەن قېرىغان تۇرسام، ماڭا (بالا بىلەن) خۇش خەۋەر بەردىڭلارمۇ؟ ماڭا نېمە بىلەن خۇش خەۋەر بېرىۋاتىسىلەر؟» دېدى﴿54﴾. ئۇلار: «بىز ساڭا راست خۇش خەۋەر بەردۇق، نائۈمىد بولمىغىن» دېدى﴿55﴾. ئىبراھىم: «پەرۋەردىگارىڭنىڭ رەھمىتىدىن گۇمراھلاردىن باشقا كىممۇ نائۈمىد بولار؟» دېدى﴿56﴾.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ مېھمانلىرى ۋە ئۇلارنىڭ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا بىر ئوغۇل بالا بىلەن خۇش خەۋەر بەرگەنلىكى توغرىسىدا

﴿ئۇلارغا ئىبراھىمنىڭ مېھمانلىرى ھەققىدىكى (ھېكايىنى) ئېيتىپ بەرگىن. ئۆز ۋاقتىدا پەرىشتىلەر ئىبراھىمنىڭ يېنىغا كىرىپ سالام بەردى، ئىبراھىم: «بىز ھەقىقەتەن سىلەردىن قورقۇۋاتىمىز» دېدى﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا ئىبراھىمنىڭ قىسسىسىنى خەۋەر قىلغىن. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام: كاۋاپ قىلىنغان سېمىز موزاينى مېھمانلارنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلگەندە، ئۇلارنىڭ يېمىگەنلىكىنى كۆرۈپ دىلىغا قورقۇنچ چۈشكەندە مېھمانلار ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى: ﴿«قورقمىغىن، بىز (پەرۋەردىگارىڭنىڭ

---

[1] سۈرە كەھف 108 - ئايەت.

www.munber.org

ئەلچىلىرىمىز)، ھەقىقەتەن ساڭا (ئۆسۈپ چوڭ بولغىنىدا) ناھايىتى بىلىملىك (بولىدىغان) بىر ئوغۇل (يەنى ئىسھاق) بىلەن خۇش خەۋەر بېرىمىز»﴾.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ ۋە ئايالىنىڭ قېرىپ قالغىنىدا ئۆزلىرىگە بىر ئوغۇل بېرىلىدىغانلىقىغا ھەيران قېلىپ، مۇنداق دېدى: ﴿«مەن قېرىغان تۇرسام، ماڭا (بالا بىلەن) خۇش خەۋەر بەردىڭلارمۇ؟ ماڭا نېمە بىلەن خۇش خەۋەر بېرىۋاتىسىلەر؟»﴾.

پەرىشتىلەر ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا بەرگەن خۇش خەۋەرنىڭ راستلىقىنى تەكىتلەپ بولۇپ، بۇ خۇش خەۋەردىن كېيىن يەنە بىر خۇش خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿«بىز ساڭا راست خۇش خەۋەر بەردۇق، نائۈمىد بولمىغىن»﴾.

* * * * * *

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا ٱلْمُرْسَلُونَ ﴿٥٧﴾ قَالُوٓا۟ إِنَّآ أُرْسِلْنَآ إِلَىٰ قَوْمٍ مُّجْرِمِينَ ﴿٥٨﴾ إِلَّآ ءَالَ لُوطٍ إِنَّا لَمُنَجُّوهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥٩﴾ إِلَّا ٱمْرَأَتَهُۥ قَدَّرْنَآ ۙ إِنَّهَا لَمِنَ ٱلْغَٰبِرِينَ ﴿٦٠﴾

ئىبراھىم: «ئى ئەلچىلەر! نېمە ئىش بىلەن كەلدىڭلار؟» دېدى[57]. ئۇلار ئېيتتى: «بىز ھەقىقەتەن گۇناھكار بىر قەۋم (نى جازالاش) ئۈچۈن ئەۋەتىلدۇق[58]. پەقەت لۇتنىڭ تەۋەلىرىلا بۇنىڭدىن مۇستەسنا. بىز ئۇلار (يەنى لۇتنىڭ تەۋەلىرى ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر) نىڭ ھەممىسىنى (ئازابتىن) چوقۇم قۇتۇلدۇرىمىز[59]. پەقەت لۇتنىڭ خوتۇنىلا بۇنىڭدىن مۇستەسنا، بىز ئۇنىڭ چوقۇم باشقىلار بىلەن بىللە ئازابلىنىدىغانلىقىنى ئالدىن بېكىتتۇق» [60].

پەرىشتىلەرنىڭ كېلىش سەۋەبى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامدىن قورقۇنچ يوقاپ، خۇش خەۋەر بېرىلگەندىن كېيىن، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ نېمە ئىش ئۈچۈن كەلگەنلىكىنى سورىدى. ئاندىن ئۇلار مۇنداق دېدى: ﴿«بىز ھەقىقەتەن گۇناھكار بىر قەۋم (نى جازالاش) ئۈچۈن ئەۋەتىلدۇق»﴾ يەنى ئۇلار لۇت ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ تەۋەلىرىنى قۇتقۇزىدىغانلىقى پەقەت لۇتنىڭ ئايالىنى ھالاك قىلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەردى. شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿پەقەت لۇتنىڭ خوتۇنىلا بۇنىڭدىن مۇستەسنا، بىز ئۇنىڭ چوقۇم باشقىلار بىلەن بىللە ئازابلىنىدىغانلىقىنى ئالدىن بېكىتتۇق﴾ يەنى قالغانلىرىنىڭ ھەممىسى ھالاك بولغۇچىلاردىندۇر.

* * * * * *

فَلَمَّا جَآءَ ءَالَ لُوطٍ ٱلْمُرْسَلُونَ ﴿٦١﴾ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ مُّنكَرُونَ ﴿٦٢﴾ قَالُوا۟ بَلْ جِئْنَٰكَ بِمَا كَانُوا۟ فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٦٣﴾ وَأَتَيْنَٰكَ بِٱلْحَقِّ وَإِنَّا لَصَٰدِقُونَ ﴿٦٤﴾

ئەلچىلەر لۇتنىڭ ئائىلىسىگە كەلگەن چاغدا[61]. لۇت: «سىلەر ھەقىقەتەن ناتونۇش ئادەملەرغۇ؟» دېدى[62]. ئۇلار ئېيتتى: «ئۇنداق ئەمەس (بىز الله نىڭ ئەلچىلىرىمىز)، بىز سېنىڭ ئالدىڭغا ئۇلار (يەنى سېنىڭ قەۋمىڭ) شەكلىنىۋاتقان ئازابنى ئېلىپ كەلدۇق[63]. بىز ساڭا ھەقىقەتنى ئېلىپ كەلدۇق، بىز ئەلۋەتتە (سۆزىمىزدە) راستچىلمىز[64].

www.munber.org

پەرىشتىلەرنىڭ لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كەلگەنلىكى توغرىسىدا

اللہ تائالا بۇ ئايەتتە، پەرىشتىلەر لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا يۈزلىرى چىرايلىق، كېلىشكەن يىگىتلەر سۈرىتىدە كېلىپ ھويلىسىغا كىرگەندە، لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلار بىلەن مۇنداق دېيىشكەنلىكىنى خەۋەر بېرىدۇ: ﴿لۇت: «**سىلەر ھەقىقەتەن ناتونۇش ئادەملەرغۇ؟**» دېدى. **ئۇلار ئېيتتى: «ئۇنداق ئەمەس (بىز اللہ نىڭ ئەلچىلىرىمىز)، بىز سېنىڭ ئالدىڭغا ئۇلار (يەنى سېنىڭ قەۋمىڭ) شەكلىنىۋاتقان ئازابنى ئېلىپ كەلدۇق**﴾.

﴿**بىز ساڭا ھەقىقەتنى ئېلىپ كەلدۇق**﴾ اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿پەرىشتىلەرنى پەقەت ھەق ئاساسىدا (يەنى ئازاب نازىل قىلىشىمىز مۇقەررەر بولغان چاغدىلا) نازىل قىلىمىز﴾[1].

﴿**بىز ئەلۋەتتە (سۆزىمىزدە) راستچىلمىز**﴾ بۇ ئايەت پەرىشتىلەرنىڭ لۇت ئەلەيھىسسالامنى قۇتقۇزۇپ، قەۋمىنى ھالاك قىلىش ئۈچۈن بەرگەن خەۋىرىنى كۈچلەندۈرۈش ئۈچۈندۇر.

* * * * * * *

فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ ٱلَّيْلِ وَٱتَّبِعْ أَدْبَٰرَهُمْ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنكُمْ أَحَدٌ وَٱمْضُواْ حَيْثُ تُؤْمَرُونَ ﴿٦٥﴾ وَقَضَيْنَآ إِلَيْهِ ذَٰلِكَ ٱلْأَمْرَ أَنَّ دَابِرَ هَٰٓؤُلَآءِ مَقْطُوعٌ مُّصْبِحِينَ ﴿٦٦﴾

كېچىنىڭ ئاخىرىدا ئائىلەڭدىكىلەرنى ئېلىپ يولغا چىققىن، ئۆزەڭ ئۇلارنىڭ ئارقىسىدا ماڭغىن، سىلەردىن ھېچبىر ئادەم ئارقىسىغا قارىمىسۇن، سىلەر بۇيرۇلغان يەرگە يەتكۈچە ئالغا قاراپ مېڭىۋېرىڭلار»[65]. سەھەردە بۇلار (يەنى لۇتنىڭ قەۋمى) نىڭ يىلتىزى قۇرۇتۇلىدۇ (يەنى تەلتۆكۈس ھالاك قىلىنىدۇ) دېگەن ھۆكۈمنى لۇتقا ۋەھيى قىلدۇق[66].

لۇت ئەلەيھىسسالامنى ئائىلىسىدىكىلەرنى ئېلىپ كېچىدە چىقىپ كېتىشكە بۇيرۇش توغرىسىدا

اللہ تائالا بۇ ئايەتتە، پەرىشتىلەرنىڭ لۇت ئەلەيھىسسالامنى كېچىنىڭ بىر قىسمى ئۆتكەندىن كېيىن ئائىلىسىدىكىلەرنى ئېلىپ مېڭىشقا، ئۇلارنىڭ بىخەتەرلىكى ئۈچۈن لۇت ئەلەيھىسسالامنى ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن مېڭىشقا بۇيرۇغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. شۇنىڭدەك پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ غازاتلاردا قوشۇننىڭ كەينىدە ماڭاتتى. ئاجىزلارنى ھىمايە قىلىپ، قوشۇننىڭ كەينىدە قالغانلارنى قوشۇنغا يېتىشتۈرەتتى.

﴿**سىلەردىن ھېچبىر ئادەم ئارقىسىغا قارىمىسۇن**﴾ يەنى قەۋمنىڭ ھالاك قىلىنغان ئاۋازىنى ئاڭلىساڭلار، بۇرۇلۇپ ئۇلارغا قارىماڭلار. ئۇلارنى ئۇلارغا چۈشكەن ئازاب ئۇقۇبەت ئىچىدە تاشلاپ كېتىڭلار.

﴿**سىلەر بۇيرۇلغان يەرگە يەتكۈچە ئالغا قاراپ مېڭىۋېرىڭلار**﴾ خۇددى سىلەرنى يولغا باشلايدىغان كىشى سىلەر بىلەن بىرگە بولغاندەك ئالغا مېڭىۋېرىڭلار.

﴿**سەھەردە بۇلار (يەنى لۇتنىڭ قەۋمى) نىڭ يىلتىزى قۇرۇتۇلىدۇ (يەنى تەلتۆكۈس ھالاك قىلىنىدۇ) دېگەن ھۆكۈمنى لۇتقا ۋەھيى قىلدۇق**﴾ يەنى لوتقا بۇ ھەقتە ئىلگىرى ۋەھيي قىلغان ئىدۇق. اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۈبھىسىزكى، ئۇلارغا ئازاب چۈشىدىغان چاغ تاڭ ۋاقتىدۇر، تاڭ يېقىن ئەمەسمۇ؟﴾[2].

---

[1] سۈرە ھىجر 8 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[2] سۈرە ھۇد 81 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

* * * * * * *

وَجَآءَ أَهْلُ ٱلْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٦٧﴾ قَالَ إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ ضَيْفِى فَلَا تَفْضَحُونِ ﴿٦٨﴾ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ ﴿٦٩﴾ قَالُوٓا۟ أَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٧٠﴾ قَالَ هَٰٓؤُلَآءِ بَنَاتِىٓ إِن كُنتُمْ فَٰعِلِينَ ﴿٧١﴾ لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِى سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٢﴾

(سەدۇم) شەھىرىنىڭ ئاھالىسى (يەنى لۇتنىڭ قەۋمى) خۇشال بولۇشۇپ يېتىپ كېلىشتى﴿67﴾. لۇت ئېيتتى: «بۇلار مېنىڭ مېھمىنىم، (ئۇلارغا چېقىلىپ قويۇپ ئۇلارنىڭ ئالدىدا) مېنى رەسۋا قىلماڭلار﴿68﴾. الله دىن قورقۇڭلار (مېھمىنىمنى خارلاش ئارقىلىق) مېنى خارلىماڭلار» ﴿69﴾. ئۇلار: «بىز سېنى كەلگەن مۇساپىرلارنى ھىمايە قىلىشتىن توسمىغانمىدۇق؟» دېدى﴿70﴾. لۇت: «بۇلار مېنىڭ قىزلىرىم (يەنى قەۋمىمنىڭ قىزلىرى) دۇر، ئەگەر (قازائى شەھۋەت) قىلماقچى بولساڭلار (ئۇلارنى نىكاھلاپ ئېلىڭلار)» دېدى﴿71﴾. (ئى مۇھەممەد!) سېنىڭ ھاياتىڭ بىلەن قەسەمكى، ئۇلار ئەلۋەتتە گۇمراھلىقلىرىدا تېڭىرقاپ يۈرۈشىدۇ﴿72﴾.

شەھەر ئەھلىنىڭ پەرىشتىلەرنىڭ قېشىغا ئۇلارنى ئەرلەر دەپ گۇمان قىلىپ كەلگەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ مېھمانلىرى ۋە ئۇلارنىڭ ناھايىتى چىرايلىق ئىكەنلىكىدىن خەۋەر تاپقاندا، بىلگەندە خۇشال بولۇپ كەلگەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

﴿**لۇت ئېيتتى: «بۇلار مېنىڭ مېھمىنىم، (ئۇلارغا چېقىلىپ قويۇپ ئۇلارنىڭ ئالدىدا) مېنى رەسۋا قىلماڭلار. الله دىن قورقۇڭلار (مېھمىنىمنى خارلاش ئارقىلىق) مېنى خارلىماڭلار»**﴾ لۇت ئەلەيھىسسالام بۇ سۆزنى قەۋمىگە مېھمانلارنىڭ الله تائالانىڭ ئەلچىلىرى ئىكەنلىكىنى بىلىشتىن بۇرۇن دېگەن ئىدى. بۇ ھەقتە سۈرە ھۇدتىمۇ بايان قىلىنغان ئىدى.

ئۇلار لۇت ئەلەيھىسسالامغا جاۋاب بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**«بىز سېنى كەلگەن مۇساپىرلارنى ھىمايە قىلىشتىن توسمىغانمىدۇق؟»**﴾ يەنى سېنى بىرەر كىشىنى مېھمان قىلىشتىن توسمىغانمىدۇق؟ ئاندىن لۇت ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى ئۆزلىرىنىڭ ئاياللىرىغا يېقىنچىلىق قىلىشقا، الله تائالا ئۇلارغا يارىتىپ بەرگەن ھالال ئورۇندىن كېلىشكە بۇيرۇدى. بۇ توغرۇلۇق ئىلگىرىكى بابلاردا بايان قىلىنغاچقا بۇ يەردە قايتا تەكرارلاش ھاجەتسىز. ئۇلار ئۆزلىرىنى قورشاپ تۇرغان بالايى - ئاپەتتىن، سەھەردە دۇچ كېلىدىغانلىقى ئېنىق بولغان ئازابتىن بىخەۋەر ئىدى.

الله تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېدى: ﴿**(ئى مۇھەممەد!) سېنىڭ ھاياتىڭ بىلەن قەسەمكى، ئۇلار ئەلۋەتتە گۇمراھلىقلىرىدا تېڭىرقاپ يۈرۈشىدۇ**﴾ يەنى بۇ ئايەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتى بىلەن قەسەم قىلدى. بۇنىڭدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇچۇن كاتتا، ئۇلۇغ، يۇقىرى مەرتىۋە ۋە شەرەپنىڭ بارلىقىغا دالالەت قىلىدۇ.

www.munber.org

ئەمر ئىبنى مالىك، ئەبۇجەۋزائىدىن ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: اللّٰه تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن ئۇلۇغراق بىر جاننى ياراتمىدى. ھەم اللّٰه تائالانىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن باشقا بىرەر كىشىنىڭ ھاياتى بىلەن قەسەممۇ قىلمىدى.

﴿(ئى مۇھەممەد!) سېنىڭ ھاياتىڭ بىلەن قەسەمكى﴾ يەنى سېنىڭ ھاياتىڭ، ئۆمرۈڭ ۋە دۇنيادا تۇرغانلىقىڭ بىلەن قەسەم قىلىمەن. ﴿ئۇلار ئەلۋەتتە گۇمراھلىقلىرىدا تېڭىرقاپ يۈرۈشىدۇ﴾ قەتادە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ئۇلار ئازغۇنلۇقلىرىدا ئويناپ يۈرىدۇ. ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئى مۇھەممەد! سېنىڭ تۇرمۇشۇڭ بىلەن قەسەمكى، ئۇلار قايمۇقۇپ يۈرۈيدۇ.

* * * * * * *

فَأَخَذَتْهُمُ ٱلصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ ﴿٧٣﴾ فَجَعَلْنَا عَٰلِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِّن سِجِّيلٍ ﴿٧٤﴾ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ ﴿٧٥﴾ وَإِنَّهَا لَبِسَبِيلٍ مُّقِيمٍ ﴿٧٦﴾ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾

كۈن چىقار ۋاقىتتا ئۇلارغا قاتتىق چۇقان يۈزلەندى [73]. ***بىز ئۇ شەھەرنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىۋەتتۇق (يەنى كۆمتۈرۈۋەتتۇق) ۋە ئۇلارنىڭ ئۈستىگە (يامغۇردەك) ساپال تاش ياغدۇردۇق*** [74]. ***ئۇنىڭدا (يەنى ئۇلارغا نازىل بولغان ئازابتا) كۆزەتكۈچىلەر ئۈچۈن ھەقىقەتەن نۇرغۇن ئىبرەتلەر بار*** [75]. ***ئۇ شەھەر (قۇرەيشلەر شامغا بارىدىغان) يول ئۈستىدە ھەقىقەتەن ھېلىمۇ مەۋجۇت تۇرماقتا*** [76]. ***بۇنىڭدا مۆمىنلەر ئۈچۈن ھەقىقەتەن ئىبرەت بار*** [77].

لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ ھالاك قىلىنغانلىقى توغرىسىدا

﴿**ئۇلارغا قاتتىق چۇقان يۈزلەندى**﴾ بۇ شەھەرنى ئاستىن - ئۈستىن قىلىپ، دۈم كۆمتۈرۈش ۋە ئۇلارنىڭ ئۈستىگە ساپال تاش ياغدۇرۇش بىلەن بىرگە ئاڭلىغان قۇلاقنى يارغۇدەك قاتتىق ئاۋازدۇر. بۇ ئەھۋال كۈن چىققان چاغدا يۈز بەرگەن ئىدى.

﴿**ئۇنىڭدا (يەنى ئۇلارغا نازىل بولغان ئازابتا) كۆزەتكۈچىلەر ئۈچۈن ھەقىقەتەن نۇرغۇن ئىبرەتلەر بار**﴾ يەنى بۇ شەھەرنىڭ ھازىرغىچە مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان خارابە ئىزلىرى كۆزەتكۈچى ۋە ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن ئىبىتقاندا، بۇ، اللّٰه تائالانىڭ ئىنتىقام ئالغانلىقىغا پاكىت بولىدىغان ئېنىق دەلىلدۇر.

مۇجاھىد: ئايەتتىكى ”كۆزەتكۈچى (مۇتەۋەسسىمىين)“ دېگەن سۆزگە ھەقىقەتنى ئىزدىگۈچىلەر، دەپ مەنە ئېيتتى. ئىبنى ئابباس ۋە زەھھاك: كۆزەتكۈچىلەر، دېدى. قەتادە: ئىبرەت ئالغۇچىلار، دېدى. ئىبنى كەسىر: ئۇلار تەپەككۇر قىلغۇچىلار، دەپ تەپسىر قىلدى.

سەدۇمنىڭ يول ئۈستىگە قۇرۇلغان شەھەر ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿**ئۇ شەھەر (قۇرەيشلەر شامغا بارىدىغان) يول ئۈستىدە ھەقىقەتەن ھېلىمۇ مەۋجۇت تۇرماقتا**﴾ يەنى تاشلار ياغدۇرۇلۇپ ئاستىن - ئۈستىن بولۇپ كەتكەن پاسكىنا سېسىق كۆلدەك بولۇپ قالغان سەدۇم [1] شەھىرى تا ھازىرغىچە يولۇچىلار ئۆتۈپ تۇرىدىغان مەھيا يولىنىڭ ئۈستىدىدۇر.

---

[1] ھازىرقى سۈرىيەنىڭ ھىمس رايونىغا جايلاشقان شەھەرنىڭ ئىسمى [لىسانۇلئەرەب].

www.munber.org

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى ئەھلى مەككە!) سىلەر ئۇلارنىڭ يەرلىرىدىن ئەتىگەن - ئاخشامدا ئۆتۈپ تۇرىسىلەر، سىلەر چۈشەنمەمسىلەر؟﴾[1].

﴿بۇنىڭدا مۆمىنلەر ئۈچۈن ھەقىقەتەن ئىبرەت بار﴾ يەنى لۇت ئەلەيھىسسالام قەۋمىنى ئۇزۇل - كېسىل ھالاك قىلىش، لۇت ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىنى قۇتقۇزۇشىدىن ئىبارەت بۇ ئىشىمىزدا اللە تائالاغا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىگە ئىمان كەلتۈرگۈچىلەر ئۈچۈن روشەن پاكىت باردۇر.

* * * * * * *

وَإِن كَانَ أَصْحَٰبُ ٱلْأَيْكَةِ لَظَٰلِمِينَ ﴿٧٨﴾ فَٱنتَقَمْنَا مِنْهُمْ وَإِنَّهُمَا لَبِإِمَامٍ مُّبِينٍ ﴿٧٩﴾

ئەيكىلىكلەر، شۇئەيبنىڭ پەيغەمبەرلىكىنى ئىنكار قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن) ئۇلارنى ھالاك قىلدۇق، ئۇلار (يەنى بۇ ئىككى شەھەر نىڭ ھەر ئىككىلىسى، شۇبھىسىزكى، زالىم ئىدى (يەنى كۇفرىدا ھەددىدىن ئاشقانلار ئىدى)﴿78﴾.(شۇئەيبنىڭ نىڭ ھەر ئىككىلىسى، شۇبھىسىزكى، ئاشكارا يول ئۈستىدىدۇر (ئى مەككە ئاھالىسى! ئۇلاردىن ئىبرەت ئالمامسىلەر؟)﴿79﴾.

شۇئەيب ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى بولغان ئەيكىلىكلەرنىڭ ھالاك قىلىنىشى توغرىسىدا

ئەيكىلىكلەر[2] شۇئەيب ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىدۇر. زەھھاك، قەتادە ۋە باشقىلار مۇنداق دېدى: ئەيكە دېگەن قويۇق ئورمانلىقتۇر. ئەيكىلىكلەرنىڭ گۇناھى اللە تائالاغا شېرىك كەلتۈرۈش، يولدىن ئۆتكەن كارۋانلارنى بۇلاش ۋە ئۆلچەم - تارازىدا كەم بېرىشتەك رەزىل ئىشلار ئىدى. اللە تائالا ئۇلارغا قاتتىق ئاۋاز ۋە يەر تەۋرەش قاتارلىق ئازابلارنى ئەۋەتىش بىلەن ئۇلاردىن ئىنتىقام ئالدى. بۇ لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ زامانىسىدىن كېيىن بولۇپ، بۇ ئىككى قەۋمنىڭ ياشىغان دەۋرى ۋە ئورنى يېقىن ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئۇ شەھەر (قۇرەيشلەر شامغا بارىدىغان) يول ئۈستىدە ھەقىقەتەن ھېلىمۇ مەۋجۇت تۇرماقتا﴾ شۇنىڭ ئۈچۈن شۇئەيب ئەلەيھىسسالام قەۋمىنى ئاگاھلاندۇرغاندا مۇنداق دېدى: ﴿لۇت قەۋمى (نىڭ دىيارى) سىلەر (نىڭ جايىڭلار) دىن يىراق ئەمەس﴾[3].

* * * * * * *

وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَٰبُ ٱلْحِجْرِ ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿٨٠﴾ وَءَاتَيْنَٰهُمْ ءَايَٰتِنَا فَكَانُوا۟ عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٨١﴾

وَكَانُوا۟ يَنْحِتُونَ مِنَ ٱلْجِبَالِ بُيُوتًا ءَامِنِينَ ﴿٨٢﴾ فَأَخَذَتْهُمُ ٱلصَّيْحَةُ مُصْبِحِينَ ﴿٨٣﴾ فَمَآ أَغْنَىٰ عَنْهُم

مَّا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿٨٤﴾

ھىجرلىكلەر ھەقىقەتەن پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلدى (يەنى ئۇلارنىڭ سالىھ ئەلەيھىسسالامنى ئىنكار قىلغانلىقى باشقا پەيغەمبەرلەرنىمۇ ئىنكار قىلغانلىقىدۇر)﴿80﴾. ئۇلارغا مۆجىزىلىرىمىزنى كەلتۈردۇق (يەنى تاشتىن چىشى تۆگە چىقىرىشتەك قۇدرىتىمىزگە دالالەت قىلىدىغان مۆجىزىلەرنى ئۇلارغا كۆرسەتتۇق)، ئۇلار بۇ (مۆجىزە) لەردىن يۈز ئۆرۈدى﴿81﴾. ئۇلار (ئازابتىن) ئەمىن بولغان ھالدا تاغلارنى تېشىپ (بۇ بىزنى اللە نىڭ ئازابىدىن ساقلايدۇ دەپ) ئۆي سالاتتى﴿82﴾. لېكىن قاتتىق چۇقان سەھەردىلا

---

[1] سۈرە ساففات 137 — 138 - ئايەتلەر.

[2] ھازىرقى سەئۇدى ئەرەبىستاننىڭ شىمالىدىكى تەبۇك شەھىرى ئەتراپىغا ئورۇنلاشقان شەھەر. [مۇئەججەمۇلبۇلدان].

[3] سۈرە ھۇد 89 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئۇلارنى ھالاك قىلدى[83]. ***ئۇلارنىڭ قىلغان ئەمگەكلىرى ئۇلارنىڭ ئەسقاتمىدى (يەنى ئۇلارنىڭ سالغان بىنالىرى ئۇلارنى اللە نىڭ ئازابىدىن ساقلاپ قالالمىدى)***[84].

سەمۇد قەۋمى بولغان ھىجرلىقلارنىڭ ھالاك قىلىنىشى توغرىسىدا

ھىجىرلىقلار[1] پەيغەمبەر سالىھ ئەلەيھىسسالامنى "يالغان" دېگەن سەمۇد قەۋمىدۇر. كىمكى بىر پەيغەمبەرنى يالغانغا چىقارسا، بارلىق پەيغەمبەرلەرنى يالغانغا چىقارغان بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ھىجىرلىقلارغا "پەيغەمبەرلەرنى يالغانغا چىقارغان" دەپ نام بېرىلدى. اللە تائالا سالىھ ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئا قىلىشى بىلەن قاتتىق قورام تاشتىن تۆگە چىقىرىپ بەرگىنىدە، سالىھ ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا ئېلىپ كەلگەن پەيغەمبەرلىكنىڭ راستلىقىغا پاكىت بولىدىغان مۆجىزىنى ئۇلارغا ئېلىپ كەلگەنلىكىنى بايان قىلدى.

تۆگە ئۇلارنىڭ يۇرتلىرىدا ئوتلايدىغان بولۇپ، ئۇ يەردىكى سۇنى بىر كۈنى تۆگە ئىچىدىغان، يەنە بىر كۈنى ئۇلار (سالىھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى) ئىچىدىغان قىلىپ بەلگىلەنگەن ئىدى. ئۇلار ھەددىدىن ئېشىپ تۆگىنى بوغۇزلىدى. ئاندىن سالىھ ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا مۇنداق دېدى: ﴿« ئۆيۈڭلاردا (ھاياتلىقتىن) ئۈچ كۈن بەھرىمەن بولۇۋېلىڭلار. بۇ ۋەدە يالغان ئەمەس »﴾[2] اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿سەمۇدقا بولسا توغرا يولنى كۆرسەتتۇق، ئۇلار ھىدايەتتىن كورلۇقنى (يەنى گۇمراھلىقنى) نى ئارتۇق بىلدى﴾[3].

﴿**ئۇلار (ئازابتىن) ئەمىن بولغان ھالدا تاغلارنى تېشىپ (بۇ بىزنى اللە نىڭ ئازابىدىن ساقلايدۇ دەپ) ئۆي سالاتتى**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ قورقۇنچىسى يوق، ئۇنداق ئۆيلەرگە ئېھتىياجى بولمىسىمۇ ئۇ ئۆيلەرنى ھەددىدىن ئاشقان ۋە كۆرەڭلىگەن ھالدا بىھۇدە سالاتتى. ئۇلارنىڭ ھىجىر جىلغىسىدىكى سالغان ئۆيلىرى ھازىرمۇ كۆزىمىزگە چېلىقىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەبۇككا كېتىۋېتىپ ھىجىر جىلغىسىدىن ئۆتكەنىدە، بېشىنى پەس قىلىپ ئۇلاغىنى تېزلەتتى ۋە ساھابىلىرىگە مۇنداق دېدى: « ئازاب چۈشكەن قەۋمنىڭ ماكانىغا يىغلىغان ھالدا كىرىڭلار، ئەگەر يىغلىيالمىساڭلار ئۇلارغا يەتكەن ئازابنىڭ سىلەرگە يېتىپ قېلىشىدىن قورقۇپ يىغلاڭلار ».

﴿**لېكىن قاتتىق چۇقان سەھەردىلا ئۇلارنى ھالاك قىلدى**﴾ يەنى تۆتىنچى كۈنى سەھەردە ئۇلارنى ھالاك قىلدى. ﴿**ئۇلارنىڭ قىلغان ئەمگەكلىرى ئۇلارنىڭ ئەسقاتمىدى (يەنى ئۇلارنىڭ سالغان بىنالىرى ئۇلارنى اللە نىڭ ئازابىدىن ساقلاپ قالالمىدى)**﴾ يەنى ئۇلار تۆگىنىڭ سۇ ئىچىشىگە بېخىللىق قىلىپ سۇغا قىسىلىپ قالماسلىقى ئۈچۈن تۆگىنى بوغۇزلاپ پايدىلانغان سۇ بىلەن ئالغان زىرائەت ۋە مېۋە قاتارلىق بايلىقلىرى ئۇلارغا اللە تائالا تەرەپتىن ئازاب كەلگەندە، ئۇلارنى ۋە ئازابتىن قۇتقۇزۇشقا قىلچىلىكمۇ ئەسقاتمىدى.

* * * * * * *

وَمَا خَلَقْنَا ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ إِلَّا بِٱلْحَقِّ ۗ وَإِنَّ ٱلسَّاعَةَ لَءَاتِيَةٌ ۖ فَٱصْفَحِ ٱلصَّفْحَ ٱلْجَمِيلَ ﴿٨٥﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ ٱلْخَلَّٰقُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٨٦﴾

---

[1] سەئۇدى ئەرەبىستاننىڭ شىمالىغا ئورۇنلاشقان قەدىمى شەھەر.
[2] سۈرە ھۇد 65 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە فۇسسىلەت 17 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

بىز ئاسمانلارنى، زېمىننى ۋە ئۇلاردىكى نەرسىلەرنى پەقەت ھەق ئاساسىدىلا ياراتتۇق، قىيامەتنىڭ بولۇشى چوقۇمدۇر، (ئى مۇھەممەد! نادانلار بىلەن تەڭ بولمىغىن، ئۇلارغا) چىرايلىق مۇئامىلىدە بولغىن﴿85﴾. پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن ھەممىنى ياراتقۇچىدۇر، (بەندىلەرنىڭ ئەھۋالىنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر﴿86﴾.

دۇنيانىڭ مەنپەئەتلىنىش ئۈچۈن يارىتىلغانلىقى ۋە قىيامەتنىڭ چوقۇم بولىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**بىز ئاسمانلارنى، زېمىننى ۋە ئۇلاردىكى نەرسىلەرنى پەقەت ھەق ئاساسىدىلا ياراتتۇق، قىيامەتنىڭ بولۇشى چوقۇمدۇر**﴾. ﴿ (الله) يامانلىق قىلغانلارنى قىلمىشلىرىغا قاراپ جازالايدۇ، ياخشىلىق قىلغانلار چىرايلىق مۇكاپات بېرىدۇ﴾[1] الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاسمانىنى، زېمىننى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى شەيئىلەرنى بىكار ياراتمىدۇق، ئۇ (يەنى ئۇلارنى بىكار يارىتىلغان دەپ قاراش) كاپىرلارنىڭ گۇمانىدۇر، كاپىرلارغا دوزاختىن ۋاي!﴾[2] ﴿ئى ئىنسانلار! بىزنى سىلەر ئۆزەڭلارنى بىكار ياراتتى (يەنى سىلەر بىزنى ھايۋاناتلارنى ياراتقىنىمىزدەك بىز ھېچقانداق ساۋابمۇ بەرمەيدىغان، جازامۇ بەرمەيدىغان قىلىپ ياراتتى)، ئۆزەڭلارنى بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتۇرۇلمايدۇ دەپ ئويلامسىلەر؟ ھەق - پادىشاھ الله ئۇستۇندۇر، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، الله ئۇلۇغ ئەرشنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر﴾[3].

ئاندىن الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قىيامەتنىڭ چوقۇم بولىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلدى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆزىگە ئازار بەرگەن، ئۇلارغا ئېلىپ كەلگەن پەيغەمبەرلىكنى ئىنكار قىلغان مۇشرىكلاردىن چىرايلىقچە يۈز ئۆرۈشكە بۇيرۇدى: ﴿سەن ئۇلاردىن يۈز ئۆرۈگىن، سالام دېگىن (يەنى ئۇلارغا بەددۇئامۇ قىلمىغىن، دىنغا دەۋەتمۇ قىلمىغىن)، ئۇلار كەلگۈسىدە (كۇفرىنىڭ ئاقىۋىتىنى) بىلىدۇ﴾[4]. مۇجاھىد، قەتادە ۋە باشقىلار: بۇ ئايەت جىھاد قىلىشتىن بۇرۇن مەككىدە چۈشكەن بولۇپ جىھاد قىلىش ئايىتى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە ھىجرەت قىلغاندىن كېيىن چۈشكەن، دېدى.

﴿**پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن ھەممىنى ياراتقۇچىدۇر، (بەندىلەرنىڭ ئەھۋالىنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر**﴾ بۇ ئايەت قايتىپ بارىدىغان جاينىڭ قىيامەت مەيدانى ئىكەنلىكىنى، الله تائالانىڭ قىيامەتنى قائىم قىلىشقا قادىر ئىكەنلىكىنى، ھەر قانداق نەرسىنى يارىتىشقا ئاجىز كېلىپ قالمايدىغانلىقىنى، زېمىننىڭ ھەر قانداق بىر بۆلۈك - پۇشقاقلىرىدا تىما - تىما بولۇپ كەتكەن جەسەتلەر ۋە باشقا نەرسىلەرنى بىلىشكە قادىر ئىكەنلىكىنى تەكىتلەش ئۈچۈندۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتقان زات ئۇلارنىڭ ئوخشىشىنى يارىتىشقا قادىر ئەمەسمۇ؟ ئۇ بۇنىڭغا قادىر، الله ماھىر ياراتقۇچىدۇر، ھەممىنى بىلگۈچىدۇر. الله بىرەر شەيئىنى (يارىتىشنى) ئىرادە قىلسا، ئۇنىڭغا «ۋۇجۇتقا كەل» دەيدۇ - دە، ئۇ ۋۇجۇتقا كېلىدۇ. الله پاكتۇركى، ھەر بىر نەرسىنىڭ ئىگىلىك ھوقۇقى ئۇنىڭ قولىدىدۇر، (ئۆلگەندىن كېيىن) ئۇنىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر﴾[5]

---

[1] سۈرە نەجم 31 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ساد 27 - ئايەت.
[3] سۈرە مۆئمىنۇن 115 — 116 - ئايەتلەر.
[4] سۈرە زۇخرۇف 89 - ئايەت.
[5] سۈرە ياسىن 81 — 83 - ئايەتلەر.

www.munber.org

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَٰكَ سَبْعًا مِّنَ ٱلْمَثَانِى وَٱلْقُرْءَانَ ٱلْعَظِيمَ ﴿٨٧﴾ لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِۦٓ أَزْوَٰجًا مِّنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَٱخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾

(نامازدا) تەكرارلىنىپ تۇرىدىغان يەتتە ئايەتنى (يەنى سۈرە فاتىھەنى) ۋە ئۇلۇغ قۇرئاننى ھەقىقەتەن ساڭا ئاتا قىلدۇق﴿87﴾. بەزى كاپىرلارنىڭ بىز بەھرىمەن قىلغان نەرسىلىرىگە كۆز سالمىغىن، ئۇلار (نىڭ ئىمان ئېيتمىغانلىقىدىن) قايغۇرمىغىن، مۆمىنلەرگە كەمتەر بولغىن﴿88﴾.

قۇرئاننى نازىل قىلىش ۋە ئۇنىڭغا دەۋەت قىلىشقا بۇيرۇش توغرىسىدا

الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دەيدۇ: بىز ساڭا كاتتا قۇرئاننى بەردۇق. سەن دۇنياغا ۋە ئۇنىڭ زىبۇزىننەتلىرىگە كۆز سالمىغىن. بىز دۇنيا ئەھلىنى بەھرىمەن قىلغان زىبۇزىننەتلەر ئۇلارنى سىناش ئۈچۈندۇر. بەھرىمەن بولۇۋاتقان زىبۇزىننەتلەرنىڭ سەندىمۇ بولۇشىنى ئارزۇ قىلمىغىن. ئۇلارنىڭ سېنى يالغانچى دېگەنلىكى ۋە دىنىڭغا قارشى چىقانلىقى ئۈچۈن كۆڭلۈڭ يېرىم بولمىسۇن. ﴿ساڭا ئەگەشكەن مۆمىنلەرگە مۇلايىم بولغىن﴾[1].

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى ئىنسانلار!) شۈبھىسىزكى، سىلەرگە ئۆز ئاراڭلاردىن پەيغەمبەر كەلدى. سىلەرنىڭ كۈلپەت چېكىشىڭلار ئۇنىڭغا ئېغىر تۇيۇلىدۇ؛ ئۇ سىلەرنىڭ (ھىدايەت تېپىشىڭلارغا) ھېرىستۇر، مۆمىنلەرگە ئامراقتۇر، ناھايىتى كۆيۈمچاندۇر﴾[2].

ئايەتتىكى: ﴿تەكرارلىنىپ تۇرىدىغان يەتتە﴾ دېگەن سۆزنىڭ مەنىسى ھەققىدە ھەر خىل كۆز قاراشلار بار. بىرىنچى؛ ئىبنى مەسئۇد، ئىبنى ئۆمەر، ئىبنى ئابباس، مۇجاھىد، سەئىد ئىبنى جۇبەير، زەھھاك ۋە باشقىلار مۇنداق دەيدۇ: ئۇ بەقەرە، ئال ئىمران، نىسا، مائىدە، ئەنئام، ئەئراف ۋە يۇنۇستىن ئىبارەت يەتتە ئۇزۇن سۈرىدۇر. ئىبنى ئابباس ۋە سەئىد ئىبنى جۇبەير بۇنى ئالاھىدە تەكىتلىدى.

سەئىد ئىبنى جۇبەير مۇنداق دېدى: الله تائالا ئۇ سۈرىلەردە مىراس ۋە جازا ھۆكۈملىرىنى ئىلگىرىكىلەرنىڭ قىسسىلىرىنى ۋە باشقا شەرىئەت ھۆكۈملىرىنى بايان قىلدى. ئىبنى ئابباس مۇنداق دېدى: مىساللارنى، ئىلگىرىكىلەرنىڭ خەۋەرلىرىنى ۋە ۋەز - نەسىھەتلەرنى بايان قىلدى.

ئىككىنچى؛ ئۇنىڭ مەنىسى سۈرە فاتىھەدىن ئىبارەت يەتتە ئايەتنى كۆرسىتىدۇ. بۇ ئەلى، ئۆمەر، ئىبنى مەسئۇد ۋە ئىبنى ئابباس قاتارلىقلاردىن رىۋايەت قىلىنغان. ئىبنى ئابباس مۇنداق دەيدۇ: بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىيم، يەتتىنچى ئايەتتۇر[3]، ئۇنى الله تائالا سىلەرگە خاس قىلدى. ئىبراھىم نەخەئىي، ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇبەيد ئىبنى ئەبۇمەلىكە شەھرى ئىبنى ھەۋشەب، ھەسەنبەسرى ۋە مۇجاھىد قاتارلىقلارمۇ ئىبنى ئاباسنىڭ پىكرىگە قوشۇلدى.

ئىمام بۇخارى بۇ ھەقتە ئىككى ھەدىس رىۋايەت قىلدى. ئەبۇسەئىد ئىبنى مۇئەللا مۇنداق دەيدۇ: مەن ناماز ئوقۇۋاتقان ئىدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يېنىمدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ مېنى چاقىردى. مەن ناماز ئوقۇپ بولغۇچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كەلمىدىم، نامازنى ئوقۇپ بولۇپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا باردىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەن سېنى چاقىرسام نېمىشقا كەلمەيسەن؟» دېدى. مەن: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ناماز ئوقۇۋاتقان ئىدىم، دېدىم. پەيغەمبەر

---

(1) سۈرە شۇئەرا 215 - ئايەت.

(2) سۈرە تەۋبە 128 - ئايەت.

(3) يەنى سۈرە فاتىھە بىسمىللىنى قوشقاندا يەتتە ئايەت بولىدۇ، دېمەكچى بولۇشى مۇمكىن.

www.munber.org

ئەلەيھىسسالام: «اللە تائالا: ﴿ئى مۆمىنلەر! اللە ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى سىلەرنى تىرىلدۈرىدىغان (يەنى ئەبەدىي ھاياتقا ئېرىشتۈرىدىغان) ئىمانغا دەۋەت قىلسا، ئۇنى قوبۇل قىلىڭلار﴾[1] دېمىدىمۇ؟ مەن مەسچىتتىن چىقىپ كېتىشتىن بۇرۇن ساڭا قۇرئاننىڭ ئىچىدىكى ئەڭ ئۇلۇغ بىر سۈرىنى ئۆگىتىپ قويىمەن» دېدى. بىر ئازدىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەسچىتتىن چىقىپ كېتىشكە تەمشىلىۋاتقاندا ئۇنىڭغا: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! سەن قۇرئاننىڭ ئىچىدىكى ئەڭ ئۇلۇغ بىر سۈرەنى ماڭا ئۆگىتىپ قويماقچى بولغان ئىدىڭ، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەئە، شۇنداق. ئۇ ”ئەلھەمدۇ لىللاھى رەببىلئالەمىين“[2] دۇر. ئۇ نامازدا تەكرارلىنىپ تۇرىدىغان يەتتە ئايەتتۇر ۋە ماڭا بېرىلگەن كاتتا قۇرئاندۇر» دېدى.

يەنە بىر ھەدىستە ئىمام بۇخارى ئەبۇھۇرەيرەدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قۇرئاننىڭ جەۋھىرى سۈرە فاتىھە، نامازدا تەكرارلىنىپ تۇرىدىغان يەتتە ئايەتتۇر ۋە ئۇلۇغ قۇرئان كەرىمدۇر».

دېمەك، بۇ ھەدىسلەر سۈرە فاتىھەنىڭ تەكرارلىنىپ تۇرىدىغان يەتتە ئايەت ۋە كاتتا قۇرئانلىقىغا ئوچۇق پاكىتتۇر. لېكىن سۈرە فاتىھەدىن باشقا سۈرىلەرنى تەكرارلىنىپ تۇرىدىغان يەتتە ئايەت دەپ سۈپەتلەش زىت كەلمەيدۇ. چۈنكى ئۇ سۈرىلەردىمۇ بۇ سۈپەتلەر تېپىلىدۇ. شۇنداقلا بۇ قۇرئاننىڭ ھەممىسىنى بۇ سۈپەت بىلەن سۈپەتلەشكىمۇ زىت كەلمەيدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿اللە سۆزلەرنىڭ ئەڭ چىرايلىقى بولغان قۇرئاننى نازىل قىلدى. (پاساھەتتە، بالاغەتتە) ئۇنىڭ بەزىسى بەزىسىگە ئوخشاپ كېتىدۇ، (ۋەز - نەسىھەتلەر، ئەھكاملار، قىسسىلەر ئۇنىڭدا) تەكرارلىنىدۇ﴾[3] دېمەك، قۇرئان بىر تەرەپتىن مەنىسى بەزىسى - بەزىسىگە ئوخشاپ كېتىدىغان يەنە بىر تەرەپتىن تەكرارلىنىدىغان ئۇلۇغ قۇرئاندۇر.

﴿بەزى كاپىرلارنىڭ بىز بەھرىمەن قىلغان نەرسىلىرىگە كۆز سالمىغىن﴾ يەنى اللە تائالا ساڭا بەرگەن كاتتا قۇرئاننى غەنىمەت بىلىپ، ئۇلار بەھرىمەن بولۇۋاتقان، تۈگەپ كېتىدىغان نازۇنېمەتلەرگە كۆز قىرىڭنى سالمىغىن. بۇ ئايەت ھەققىدە ئەۋفىي، ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئادەمنىڭ ئۆزىنىڭ ھەمراھىدا بار بولغان نەرسىنى مەندىمۇ بولسىكەن دەپ ئارزۇ قىلىشى، مەنئى قىلىندى.

* * * * * * *

وَقُلْ إِنِّيٓ أَنَا ٱلنَّذِيرُ ٱلْمُبِينُ ﴿٨٩﴾ كَمَآ أَنزَلْنَا عَلَى ٱلْمُقْتَسِمِينَ ﴿٩٠﴾ ٱلَّذِينَ جَعَلُواْ ٱلْقُرْءَانَ
عِضِينَ ﴿٩١﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَسْـَٔلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩٢﴾ عَمَّا كَانُواْ يَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

«مەن ھەقىقەتەن (سىلەرنى اللە نىڭ ئازابىنىڭ نازىل بولۇشىدىن) ئاشكارا ئاگاھلاندۇرغۇچىمەن» دېگىن﴿89﴾. پارچىلىغۇچىلارغا (يەنى يەھۇدىيلار ۋە ناسارالارغا تەۋرات بىلەن ئىنجىلنى) نازىل قىلغانىمىزدەك (ساڭا سۈرە فاتىھە بىلەن ئۇلۇغ قۇرئاننى نازىل قىلدۇق)﴿90﴾. ئۇلار (يەنى يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار) قۇرئاننى پارچە - پارچە قىلىۋەتتى (يەنى قۇرئاننىڭ بەزىسىگە ئىشىنىپ، بەزىسىنى ئىنكار

---

[1] سۈرە ئەنفال 24 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] يەنى سۈرە فاتىھەدۇر دېمەكچى.
[3] سۈرە زۇمەر 23 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قىلدى) ﴿91﴾***. پەرۋەردىگارىڭنىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئۇلار (يەنى خالايىق) نىڭ ھەممىسىنىڭ (بۇ دۇنيادا) قىلغان ئىشلىرىنى چوقۇم سورايمىز*** ﴿93-92﴾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاشكارا ئاگاھلاندۇرغۇچى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كىشىلەرگە مۇنداق دېيىشكە بۇيرۇيدۇ: ﴿**«مەن ھەقىقەتەن (سىلەرنى الله نىڭ ئازابىنىڭ نازىل بولۇشىدىن) ئاشكارا ئاگاھلاندۇرغۇچىمەن»**﴾ يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىلگىرىكى ئۈممەتلەردىن ئۆزىنىڭ پەيغەمبەرلىرىنى يالغان دېگەن كىشىلەردىن الله تائالا ئىنتىقام ئېلىپ، ئۇلارغا ئازاب چۈشۈرگەندەك ئۆزىنى يالغان دېگۈچىلەرنى ئۇلارغا دەرتلىك ئازابنىڭ چۈشۈشىدىن ئاگاھلاندۇردۇ.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئەبۇمۇسا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مەن ۋە الله تائالا مەن بىلەن ئەۋەتكەن پەيغەمبەرلىك، خۇددى ئۆز قەۋمىگە كېلىپ: ئى قەۋمىم! مەن ھەقىقەتەن بۇ تەرەپكە باستۇرۇپ كېلىۋاتقان بىر قوشۇننى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم، مەن ھەقىقەتەن ئاشكارا ئاگاھلاندۇرغۇچىمەن، ئۆزەڭلارنى قۇتقۇزۇۋېلىڭلار! ئۆزەڭلارنى قۇتقۇزۇڭلار دېگەن بىر كىشىگە ئوخشاشتۇر. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ قەۋمىدىن بىر تۈركۈم كىشىلەر ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىپ، قاراڭغۇ چۈشۈشى بىلەنلا يولغا چىقىپ، پاناھ جاي تېپىپ ئۆزلىرىنى قۇتقۇزدى. يەنە بىر تۈركۈم كىشىلەر بولسا، ئۇنى يالغانچى دەپ قاراپ ئۆز ئورۇنلىرىدا تاڭ ئاتقۇزدى. شۇنىڭ بىلەن سەھەردە قوشۇن باستۇرۇپ كېلىپ، ئۇلارنى تەلتۆكۈس يوقاتتى. ئەنە شۇ ماڭا ئىتائەت قىلغان ۋە مەن ئېلىپ كەلگەن نەرسىگە ئەگەشكەن كىشى بىلەن ماڭا ئاسىي بولغان ۋە مەن ئېلىپ كەلگەن ھەقنى ئىنكار قىلغان كىشىنىڭ مىسالىدۇر».

﴿پارچىلىۋەتكۈچىلەرگە﴾ دېگەن سۆزنىڭ تەپسىرى توغرىسىدا

﴿**پارچىلىۋەتكۈچىلەرگە**﴾ يەنى ئىتتىپاق تۈزۈپ قەسەم قىلغۇچىلار، ئۇلار پەيغەمبەرلەرگە قارشىلىق قىلىشقا، ئۇلارنى يالغانچىغا چىقىرىشقا ۋە ئۇلارغا ئەزىيەت بېرىشكە ئىتتىپاقلىشىپ قەسەم قىلىشىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە سالىھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ سۆزىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار: «ئۆز ئارا الله بىلەن قەسەم قىلىڭلار» دېدى. ئۇلار ئېيتتى: «بىر كېچىدە سالىھنى ۋە ئۇنىڭ تەۋەلىرىنى چوقۇم ئۆلتۈرەيلى، ئاندىن چوقۇم ئۇنىڭ (يەنى ئۇلارنىڭ) ئىگىسىگە، ئۇ ئۆلتۈرۈلگەن چاغدا بىز ئۇستىدە ئەمەس ئىدۇق، بىز ھەقىقەتەن راستچىلمىز، دەيلى»﴾[1] مۇجاھىد: ئۆز ئارا قەسەم ئىچىشكەن دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى. الله تائالانىڭ تۆۋەندىكى ئايەتلىرىگە ئوخشاش: ﴿ئۇلار: «الله ئۆلۈكنى تىرىلدۈرمەيدۇ» دەپ قاتتىق قەسەم ئىچىشتى، ئۇنداق ئەمەس (يەنى ئۆلۈكنى تىرىلدۈرىدۇ)، الله ۋەدىسىنى چوقۇم ئىشقا ئاشۇرىدۇ. لېكىن، ئىنسانلارنىڭ تولىسى (الله نىڭ قۇدرىتىنى) بىلمەيدۇ (شۇڭلاشقا ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشنى ئىنكار قىلىدۇ﴾[2] ﴿(ئۇلارغا) سىلەر ئىلگىرى، بىز ھەرگىز يوقالمايمىز، دەپ قەسەم ئىچمىگەنمىدىڭلار؟ (دېيىلىدۇ)﴾[3] ﴿(ئەئرافتىكىلەر دوزىخىلارغا مۆمىنلەرنىڭ پېقىرلىرىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ) سىلەر الله نىڭ رەھمىتىگە ئېرىشەلمەيدۇ، دەپ قەسەم قىلغان كىشىلەر مۇشۇلارمۇ؟﴾[4] يەنى ئۇلار

[1] سۈرە نەمل 49 - ئايەت.
[2] سۈرە نەھل 38 - ئايەت.
[3] سۈرە ئىبراھىم 44 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە ئەئراف 49 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

دۇنيادا بىر نەرسىنى يالغان دېسىلا ئۇنىڭغا قەسەم ئىچىدىغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلار ”قەسەم قىلغۇچىلار“ دەپ ئاتالدى.

﴿ئۇلار (يەنى يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار) قۇرئاننى پارچە - پارچە قىلىۋەتتى (يەنى قۇرئاننىڭ بەزىسىگە ئىشىنىپ، بەزىسىنى ئىنكار قىلدى﴾ يەنى ئۇلار ئۆزلىرىگە نازىل قىلىنغان كىتابلارنى بۆلۈپ، بەزىسىگە ئىشەندى ۋە بەزىسىنى ئىنكار قىلدى.

ئىمام بۇخارى ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇلار ئەھلى كىتاب بولۇپ، قۇرئاننى بىر قانچە بۆلەكلەرگە بۆلۈپ ئۇنىڭ بەزىسىگە ئىشەندى ۋە بەزىسىگە ئىنكار قىلدى.

پارچىلىۋەتكۈچىلەر دېگەن سۆزدىن قۇرەيش قەبىلىسى، قۇرئان دېگەن سۆزدىن مۇشۇ قۇرئان كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېگەن كۆز قاراشمۇ بار.

قۇرئاننى بۆلەكلەرگە بۆلىۋەتتى، دېگەن سۆز توغرىسىدا ئەتا مۇنداق دېدى: قۇرەيش كاپىرلىرىنىڭ بەزىلىرى قۇرئاننى سېھىر دېدى. بەزىلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مەجنۇن ۋە بەزىلىرى كاھىن دېدى. مانا بۇ قۇرئاننى بۆلەكلەرگە بۆلگەنلىكتۇر.

ئىبنى ئىسھاق، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ۋەلىد ئىبنى مۇغىيرەنىڭ قېشىغا قۇرەيشلىكلەردىن بىر توپ ئادەم توپلاشتى. ۋەلىد ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى كاتتىلاردىن ئىدى. بۇ ھەج مەۋسۇمى يېقىنلىشىپ قالغان بىر چاغ بولۇپ، ۋەلىد ئۇلارغا: ئى قۇرەيش گۇرۇھى! ھەج مەۋسۇمى يېقىنلىشىپ قالدى، ئەرەب ئۈممەتلىرى ھەج مەۋسۇمىدە بۇ يەرگە كېلىشكە باشلايدۇ ئۇلار كەلسە سىلەرنىڭ ھەمراھىڭلار مۇھەممەدنىڭ ئىشى توغرۇلۇق ئاڭلايدۇ. سىلەر ئۇ توغرۇلۇق بىر پىكىرگە كېلىڭلار، سىلەر بەزىڭلارنى بەزىڭلار يالغانچىغا چىقىرىپ، بىر - بىرىڭلارنىڭ سۆزىنى رەت قىلىپ، ئىختىلاپ تۇغدۇرماڭلار، دېدى. ئۇلار: ئى ۋەلىد! سەن بىزگە بىر پىكىرنى تۇرغۇزۇپ بەرگىن، بىز ئۇنى ساڭا ئەگىشىپ دەيلى، دېدى. ۋەلىد: ياق، سىلەر ئاۋۋال دەڭلار، مەن ئاڭلاپ باقاي، دېدى. ئۇلار: كاھىن دەيلى، دېدى. ۋەلىد ئۇ كاھىن ئەمەس، دېدى. ئۇلار: ئەمىسە ساراڭ دەيلى، دېدى. ۋەلىد: ئۇ ساراڭ ئەمەس، دېدى. ئۇلار: ئەمىسە شائىر دەيلى، دېدى. ۋەلىد: ئۇ شائىر ئەمەس دېدى. ئۇلار: ئەمىسە سېھىرگەر دەيلى، دېدى. ۋەلىد: ئۇ سېھىرگەر ئەمەس، دېدى. ئۇلار: ئۇنداقتا نېمە دەيمىز؟ دېدى. ۋەلىد: اللّٰه نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ھەقىقەتەن ئۇنىڭ سۆزى ئىنتايىن شېرىندۇر. سىلەر مۇشۇ گەپتىن بىرەرسىنى دېسەڭلار، ئۇ گەپنىڭ توغرا ئەمەسلىكى بىلىنىپ قالىدۇ. ئەمما سېھىرگەر دېگەن سۆزۈڭلار بىر ئاز ماس كېلىدىكەن. سىلەر ئۇنى سېھىرگەر دەڭلار، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى سېھىرگەر دەيدىغان بولۇپ ۋەلىدنىڭ قېشىدىن تارقىلىپ كېتىشتى. ئۇلار ھەققىدە اللّٰه تائالا بۇ ئايەتلەرنى نازىل قىلدى: **﴿ئۇلار (يەنى يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار) قۇرئاننى پارچە - پارچە قىلىۋەتتى (يەنى قۇرئاننىڭ بەزىسىگە ئىشىنىپ، بەزىسىنى ئىنكار قىلدى). پەرۋەردىگارىڭنىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئۇلار (يەنى خالايىق) نىڭ ھەممىسىنىڭ (بۇ دۇنيادا) قىلغان ئىشلىرىنى چوقۇم سورايمىز﴾.**

ئەبۇجەئفەر، رەبىيئتىن ئەبۇئالىيەنىڭ بۇ ئايەتلەر ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بەندىلەرنىڭ ھەممىسى قىيامەت كۈنى نېمىگە ئىبادەت قىلغانلىقى ۋە پەيغەمبەرلەرگە نېمە دەپ ئىنكاس قايتۇرغانلىقىدىن ئىبارەت ئىككى ئىشتىن سورىلىدۇ.

ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ بۇ ئايەتلەر ۋە ﴿بۇ كۈندە ھېچبىر ئىنسان ۋە جىن ئۆزىنىڭ گۇناھىدىن سورالمايدۇ (يەنى گۇناھكارلارنىڭ ئالاھىدە ئالامىتى بولغانلىقتىن

www.munber.org

مۇنداق سوراشقا ھاجەت بولمايدۇ﴾[1] دېگەن ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: اللہ تائالا ئۇلارنىڭ قىلغان ئەمەللىرىنى ھەقىقەتەن ئېنىق بىلگەنلىكى ئۈچۈن ئۇلاردىن مۇنداق ئەمەللەرنى قىلدىڭلارمۇ؟ دەپ سورىمايدۇ. بەلكى بۇنداق - بۇنداق ئەمەللەرنى نېمىشقا قىلدىڭلار؟ دەپ سورايدۇ.

* * * * * * *

فَٱصۡدَعۡ بِمَا تُؤۡمَرُ وَأَعۡرِضۡ عَنِ ٱلۡمُشۡرِكِينَ ﴿٩٤﴾ إِنَّا كَفَيۡنَٰكَ ٱلۡمُسۡتَهۡزِءِينَ ﴿٩٥﴾ ٱلَّذِينَ يَجۡعَلُونَ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَۚ فَسَوۡفَ يَعۡلَمُونَ ﴿٩٦﴾ وَلَقَدۡ نَعۡلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدۡرُكَ بِمَا يَقُولُونَ ﴿٩٧﴾ فَسَبِّحۡ بِحَمۡدِ رَبِّكَ وَكُن مِّنَ ٱلسَّٰجِدِينَ ﴿٩٨﴾ وَٱعۡبُدۡ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأۡتِيَكَ ٱلۡيَقِينُ ﴿٩٩﴾

ساڭا بۇيرۇلغاننى (يەنى پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئەمرىنى) ئاشكارا ئوتتۇرىغا قويغىن، مۇشرىكلار (نىڭ مەسخىرەلىرىگە) پەرۋا قىلمىغىن﴿94﴾. سېنى مەسخىرە قىلغۇچىلارغا بىز چوقۇم تېتىيمىز﴿95﴾. ئۇلار باشقا مەبۇدلارنى اللہ غا شېرىك قىلىدۇ، ئۇلار ئۇزاققا قالماي (ئىشىنىڭ ئاقىۋىتىنى) بىلىدۇ﴿96﴾. بىز ئۇلارنىڭ سۆزلىرىدىن يۈرىكىڭنىڭ سىقىلىۋاتقانلىقىنى ئوبدان بىلىمىز﴿97﴾. پەرۋەردىگارىڭغا ھەمدۇ ۋە تەسبىھ ئېيتقىن، ھەم سەجدە قىلغۇچىلاردىن بولغىن﴿98﴾. سەن ئۆزەڭگە ئۆلۈم كەلگەنگە (يەنى ئەجىلىڭ يەتكەنگە) قەدەر پەرۋەردىگارىڭغا ئىبادەت قىلغىن﴿99﴾.

ھەقىقەتنى ئاشكارا ئوتتۇرىغا قويۇپ ئىجرا قىلىشقا بۇيرۇش توغرىسىدا

اللہ تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبەرلىكنى يەتكۈزۈشكە ۋە ئۇنى ئاشكارا ئوتتۇرىغا قويۇپ ئىجرا قىلىپ، مۇشرىكلارغا تاقابىل تۇرۇشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ساڭا بۇيرۇلغاننى (يەنى پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئەمرىنى) ئاشكارا ئوتتۇرىغا قويغىن**﴾ ئىبنى ئابباس بۇ ئايەتنى: ئۇنى ئىجرا قىلغىن دېگەنلىكتۇر، دەپ تەپسىر قىلدى.

مۇجاھىد: نامازدا قۇرئاننى ئۈنلۈك ئوقۇ دېگەنلىكتۇر، دېدى. ئەبۇئۇبەيدە ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئايەت چۈشكىچە مەخپىي دەۋەت قىلغان ئىدى. بۇ ئايەت چۈشكەندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ساھابىلىرى ئاشكارا دەۋەت قىلىشقا چىقتى.

مۇشرىكلاردىن يۈز ئۆرۈشكە بۇيرۇش ۋە مەسخىرە قىلغۇچىلارغا اللہ تائالانىڭ ئۆزى تاقابىل تۇرىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**مۇشرىكلار (نىڭ مەسخىرەلىرىگە) پەرۋا قىلمىغىن. سېنى مەسخىرە قىلغۇچىلارغا بىز چوقۇم تېتىيمىز**﴾ يەنى پەرۋەردىگارىڭنىڭ ساڭا نازىل قىلىنغان نەرسىسىنى يەتكۈزگىن ۋە سېنى اللہ تائالانىڭ ئايەتلىرىدىن توسماقچى بولغان مۇشرىكلارغا پەرۋا قىلمىغىن ﴿ئۇلار سېنىڭ ئۆزلىرى بىلەن مادارا قىلىشىڭنى، شۇنىڭ بىلەن ئۆزلىرىنىڭ (سەن بىلەن) مادارا قىلىشىنى ئارزۇ قىلىدۇ﴾[2] ئۇلاردىن قورقمىغىن. اللہ تائالا چوقۇم ئۇلاردىن ھېساب ئالىدۇ ۋە سېنى ئۇلاردىن مۇھاپىزەت قىلىدۇ.

---

[1] سۈرە رەھمان 39 - ئايەت.
[2] سۈرە قەلەم 9 - ئايەت.

www.munber.org

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئى پەيغەمبەر!پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن ساڭا نازىل قىلىنغان ئەھكاملارنىڭ ھەممىسىنى يەتكۈزگىن،ئەگەر تولۇق يەتكۈزمىسەڭ، اللە تاپشۇرغان ۋەزىپىنى ئادا قىلمىغان بولىسەن. اللە سېنى كىشىلەرنىڭ زىيانكەشلىكىدىن ساقلايدۇ﴾[1].

مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق مۇنداق دەيدۇ: مەسخىرە قىلغۇچىلارنىڭ كاتتىباشلىرى بەش نەپەر ئادەم بولۇپ، ئۇلار ئۆز قەۋمى ئىچىدە مەرتىۋىلىك، يۈز - ئابرۇيلۇق كىشىلەر ئىدى. بىرىنچىسى) ئەسەد قەبىلىسىدىن ئەسۋەد ئىبنى مۇتەللىب بولۇپ، ماڭا يەتكەن خەۋەرگە قارىغاندا ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەزىيەت يەتكۈزگەنلىكى ۋە مەسخىرە قىلغانلىقى ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا بەددۇئا قىلىپ مۇنداق دېگەن: «ئى اللە! ئۇنىڭ كۆزىنى قارىغۇ قىلىۋەتكىن ۋە ئۇنىڭ بالىسىنى ھالاك قىلىپ، ئۇنى يىغا - زارە ئىچىدە قالدۇرغىن».

ئىككىنچىسى، زۆھرە قەبىلىسىدىن ئەسۋەد ئىبنى ئابدۇيەغۇس. ئۈچىنچىسى، مەخزۇم قەبىلىسىدىن ۋەلىيد ئىبنى مۇغىيرە. تۆتىنچىسى، سەھم قەبىلىسىدىن ئاس ئىبنى ۋائىل. بەشىنچىسى، خۇزائە قەبىلىسىدىن ھارىس ئىبنى تەلالە قاتارلىق كىشىلەر بولۇپ، بۇلار ئەسكىلىكتە ھەددىدىن ئېشىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ناھايىتى كۆپ مەسخىرە قىلغانلىقى ئۈچۈن اللە تائالا بۇ ئايەتلەرنى نازىل قىلدى: **﴿ساڭا بۇيرۇلغاننى (يەنى پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئەمرىنى) ئاشكارا ئوتتۇرىغا قويغىن، مۇشرىكلار (نىڭ مەسخىرەلىرىگە) پەرۋا قىلمىغىن. سېنى مەسخىرە قىلغۇچىلارغا بىز چوقۇم تېتىيمىز ئۇلار باشقا مەبۇدلارنى اللە غا شېرىك قىلىدۇ، ئۇلار ئۇزاققا قالماي (ئىشنىڭ ئاقىۋىتىنى) بىلىدۇ﴾.**

ئىبنى ئىسھاق مۇنداق دەيدۇ: يەزىد ئىبنى رۇمان ماڭا ئۇرۋە ئىبنى زۇبەيردىن ياكى باشقا ئۆلىمالاردىن رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەپ بەردى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەيتۇللاھنى تاۋاپ قىلىۋاتقاندا جىبرىئىل ئۇنىڭ قېشىغا كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جىبرىئىلنىڭ قېشىدا تۇردى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىدىن ئەسۋەد ئىبنى مۇتەللىب ئۆتتى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ئەسۋەد ئىبنى مۇتەللىبنىڭ يۈزىگە بىر يېشىل يوپۇرماقنى ئاتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ قارىغۇ بولۇپ قالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىدىن ئەسۋەد ئىبنى ئابدۇيەغۇس ئۆتتى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ قورسىقىغا ئىشارەت قىلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ قورسىقىغا سۇ چۈشۈپ يوغىناپ كەتتى. ئاندىن اللە تائالا ئۇنىڭ جېنىنى ئالدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىدىن ۋەلىيد ئىبنى مۇغىيرە ئۆتتى. جىبرىئىل ئۇنىڭ پۇتىنىڭ ئوشۇقىنىڭ ئاستىدىكى جاراھەت ئىزىغا ئىشارەت قىلدى. ئۇنىڭ پۇتى ئىككى يىل بۇرۇن جاراھەتلەنگەن ئىدى. جاراھەتلىنىشىنىڭ سەۋەبى مۇنداق ئىدى. ئۇ ئىشتىنىنى ئۇزۇن كىيىپ سۆرەپ ماڭاتتى. ئۇ ئوقيا ئوقى ياساۋاتقان بىر ئادەمنىڭ قېشىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندا، بىرتال ئوق ئۇنىڭ ئىشتىنىغا ئىلىنىپ قېلىپ، ئۇنىڭ پۇتىنى سۈرۈپ تېپ جاراھەتلەندۈرۈپ قويىدى. ئەسلىدە ئۇ چوڭ جاراھەت ئەمەس ئىدى. لېكىن بۇ قېتىم ئۇنىڭ جاراھىتى ئېغىرلىشىپ ئۇنىڭ جېنىنى ئالدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىدىن ئاس ئىبنى ۋائىل ئۆتتى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ پۇتىنىڭ تاپىنىغا ئىشارەت قىلدى. ئۇ تائىفقا بارماقچى بولۇپ ئېشىكىگە مىنىپ يولغا چىقتى. ئېشەك يولدا بىر چوماققا پۇتلىشىپ يىقىلىپ چۈشتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ چوماق ئاس ئىبنى ۋائىلنىڭ تاپىنىغا كىرىپ، ئۇنى ئۆلتۈرۈپ قويىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىدىن ھارىس ئىبنى تەلالە ئۆتتى.

---

[1] سۈرە مائىدە 67 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ بېشىغا ئىشارەت قىلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ بۇرنىدىن ماڭقا ئاربىلاش يىرىڭ ئېقىپ، ئۇ شۇنىڭ بىلەن ئۆلۈپ قالدى.

﴿ئۇلار باشقا مەبۇدلارنى اللە غا شېرىك قىلىدۇ، ئۇلار ئۇزاققا قالماي (ئىشنىڭ ئاقىۋىتىنى) بىلىدۇ﴾ بۇ ئايەت اللە تائالاغا يەنە بىر باتىل شېرىكنى قوشۇپ ئىبادەت قىلغان كىشىگە قارىتا قاتتىق قورقۇتۇش ۋە تەھدىت ھېسابلىنىدۇ.

مۇشەققەتلەرگە چىداشقا ئۈندەش، تەسبىھ ئېيتىشقا، تاكى ئۆلگۈچە ئىبادەت قىلىشتا مۇستەھكەم تۇرۇشقا بۇيرۇش توغرىسىدا

﴿بىز ئۇلارنىڭ سۆزلىرىدىن يۈرىكىڭنىڭ سىقىلىۋاتقانلىقىنى ئوبدان بىلىمىز. پەرۋەردىگارىڭغا ھەمدۇ ۋە تەسبىھ ئېيتقىن، ھەم سەجدە قىلغۇچىلاردىن بولغىن﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! ھەقىقەتەن بىز ساڭا ئۇلار تەرەپتىن ئەزىيەت يەتكەنلىكىنى، كۆڭلۈڭنىڭ يېرىم بولغانلىقىنى بىلىمىز. ئۇ ئەزىيەتلەر سېنى ھەرگىزمۇ بىئارام قىلمىسۇن. بۇنداق بولۇشۇڭ سېنى اللە تائالانىڭ ئەلچىلىكىنى يەتكۈزۈشۈڭدىن توسۇپ قويمىسۇن، اللە تائالاغا تەۋەككۈل قىلغىن. ھەقىقەتەن اللە تائالا ساڭا يېتەرلىكتۇر ۋە سېنىڭ دۈشمەنلىرىڭ ئۈستىدىن نۇسرەت بەرگۈچىدۇر. سەن اللە تائالاغا زىكىر قىلىش، اللە تائالاغا ھەمدى ئېيتىش، تەسبىھ ئېيتىش ۋە اللە تائالاغا ئىبادەت قىلىش بىلەن مەشغۇل بولغىن.

ئىمام ئەھمەد، نۇئەيم ئىبنى ھەمماردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «اللە تائالا: ئى ئادەم بالىسى! كۈندۈزنىڭ ئەتىگەن ۋاقتىدا تۆت رەكئەت ناماز ئوقۇشتىن ئاجىز كەلمىگىن، كۈندۈزنىڭ كەچقۇرۇن ۋاقتىدا مەن ساڭا كۇپايە قىلىمەن، دېدى».

﴿سەن ئۆزەڭگە ئۆلۈم كەلگەنگە (يەنى ئەجىلىڭ يەتكەنگە) قەدەر پەرۋەردىگارىڭغا ئىبادەت قىلغىن﴾ ئىمام بۇخارى سالىمنىڭ: بۇ ئايەتتىكى "يەقىين" دېگەن سۆزنىڭ مەنىسى ئۆلۈمدۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

ئىمام بۇخارى ئۇممۇئەلا ئىسىملىك بىر ئەنسارى ئايالنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوسمان ئىبنى مەزئۇننىڭ قېشىغا كىرگەندە ئۇ ئاللىقاچان ۋاپات بولغان ئىدى. مەن: ساڭا اللە تائالانىڭ رەھمىتى بولسۇن! ئى سائىبنىڭ دادىسى (يەنى ئوسمان)! مەن ساڭا گۇۋاھلىق بېرىمەنكى، ھەقىقەتەن اللە تائالا سېنى ھۆرمەتكە سازاۋەر قىلدى، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «اللە تائالانىڭ ئۇنى ھۆرمەتكە سازاۋەر قىلغانلىقىنى نەدىن بىلىسىز؟» دېدى. مەن: ئى اللە تائالانىڭ پەيغەمبىرى! ئاتا - ئانام ساڭا پىدا بولسۇن، ئەمىسە ئۇ قانداق ئادەم؟ دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنىڭغا چوقۇم ئۆلۈم كەلدى. ھەقىقەتەن ئۇنىڭغا مەن ياخشىلىقنى ئۈمىد قىلىمەن» دېدى[1].

﴿سەن ئۆزەڭگە ئۆلۈم كەلگەنگە (يەنى ئەجىلىڭ يەتكەنگە) قەدەر پەرۋەردىگارىڭغا ئىبادەت قىلغىن﴾ بۇ ئايەت كەرىمدە ناماز ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاش ئىنسانلارغا پەرز بولغان ئىبادەتلەرنى ئىنساننىڭ ئەقلى - ھوشى جايىدا بولسىلا، ئىمكانىيىتىنىڭ يەتكىنىچە ئورۇنداش ۋاجىب ئىكەنلىكىگە پاكىت باردۇر.

ئىمام بۇخارى، ئىمران ئىبنى ھۇسەين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئۆرە تۇرۇپ ناماز ئوقۇغىن. ئەگەر ئۇنىڭغا قادىر بولالمىساڭ ئولتۇرۇپ ئوقۇغىن. ئۇنىڭغىمۇ قادىر بولالمىساڭ يېتىپ ئوقۇغىن».

---

[1] مانا بۇ ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆلۈمنى «يەقىين» دېگەن سۆز بىلەن كەلتۈرگەنلىكى، بۇ ئايەتتىكى «يەقىين» نىڭ ئۆلۈم دېگەن مەنىدە ئىكەنلىكىگە پاكىتتۇر.

www.munber.org

بۇ ئايەت ۋە ھەدىستىكى: ”يەقىين“ دېگەن سۆزنىڭ مەنىسى الله تائالانى ھەقىقىي تونۇش دېگەنلىك بولىدۇ. كىمكى الله تائالانى ھەقىقى تونۇش دەرىجىسىگە يەتسە ئۇنىڭدىن پەرز ئىبادەتلەر ساقىت بولۇپ كېتىدۇ، دەپ قارىغان دىنسىزلارنىڭ خاتالاشقانلىقىغا دەلىلدۇر. بۇنداق قاراش كۇپۇرلۇق، گۇمراھلىق ۋە نادانلىقتۇر.

پەيغەمبەرلەر ۋە ئۇلارنىڭ ساھابىلىرى (ئۇلارغا الله نىڭ سالامى بولسۇن) الله تائالانى ۋە الله تائالانىڭ بەندىلەر ئۈستىدىكى ھەقلىرىنى الله تائالانىڭ سۈپەتلىرىنى ۋە الله تائالانىڭ ئۇلۇغلاشقا مۇناسىپ ئىكەنلىكىنى باشقىلارغا قارىغاندا بەكرەك چۈشىنىپ يەتكۈچىلەر ئىدى. شۇنداق تۇرۇقلۇق ئۇلار تا ئۆلگۈچە الله تائالاغا ئەڭ كۆپ ئىبادەت قىلىدىغان ۋە الله تائالانىڭ يولىدا ياخشى ئەمەللەرنى ئەڭ كۆپ قىلغان كىشىلەر ئىدى.

بۇ جايدىكى: ”يەقىين“ نىڭ مەنىسى بىز ئىلگىرى دېگەندەك ئۆلۈم دېگەنلىك بولىدۇ. بارلىق ھەمدۇ سانا ۋە مەدھىيەلەر الله تائالاغا خاستۇر. بىزنى ھىدايەتكە باشلىغان الله تائالاغا ھەمدۇسانالار ئېيتىمىز. الله تائالادىنلا ياردەم سورايمىز ۋە الله تائالاغىلا تەۋەككۇل قىلىمىز. الله تائالا بىزنىڭ جېنىمىزنى ئەڭ مۇكەممەل ۋە ئەڭ ياخشى ھالەتتە ئېلىشقا مەسئۇلدۇر. الله تائالا ھەقىقەتەن سېخى ۋە ئۇلۇغدۇر.

الله تائالانىڭ پەزلى، مەرھەمەتى بىلەن سۈرە ھىجرنىڭ تەپسىرى تۈگىدى.

www.munber.org

مەككىدە نازىل بولغان — سۈرە نەھل — 128 ئايەت

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

أَتَىٰٓ أَمْرُ ٱللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ ۚ سُبْحَـٰنَهُۥ وَتَعَـٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١﴾

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللہ نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

اللہ نىڭ پەرمانى (يەنى قىيامەت) چوقۇم كېلىدۇ، ئۇنىڭغا ئالدىراپ كەتمەڭلار، اللہ ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) نىڭ شېرىك كەلتۈرگەن نەرسىلىرىدىن پاكتۇر ۋە يۈكسەكتۇر[1].

قىيامەتنىڭ يېقىنلاشقانلىقى بىلەن ئاگاھلاندۇرۇش توغرىسىدا

اللہ تائالا بۇ ئايەتتە، قىيامەتنىڭ يېقىنلاشقانلىقى ئۈچۈن ئۇ خۇددى بولۇپ بولغاندەك ئۆتكەن زامان پېئىل قۇرۇلمىسىنى ئىشلىتىپ قىيامەتنىڭ چوقۇم بولىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿كىشىلەرگە ئۇلارنىڭ (ئەمەللىرىدىن) ھېساب ئېلىنىدىغان ۋاقىت (يەنى قىيامەت) يېقىنلاشتى، ھالبۇكى، ئۇلار غەپلەتتىدۇر، (قىيامەت توغرۇلۇق ئويلىنىشتىن) يۈز ئۆرۈمەكتىدۇر﴾[1] ﴿قىيامەت يېقىنلاشتى، ئاي يېرىلدى﴾[2].

﴿**ئۇنىڭغا ئالدىراپ كەتمەڭلار**﴾ يەنى يىراق بولغان قىيامەت يېقىنلاشتى. ئۇنىڭغا ئالدىراپ كەتمەڭلار.

اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار سەندىن ئازابنىڭ چاپسان كېلىشىنى تەلەپ قىلىدۇ، اللہ (ئۇلارنىڭ ھالاك بولۇشىنىڭ) مۇئەييەن ۋاقتىنى بەلگىلىمىگەن بولسا ئىدى، ئۇلارغا ئازاب ئەلۋەتتە (ئۇلار تەلەپ قىلغان ۋاقىتتىلا) كېلەتتى، ئۇلارغا ئازاب چوقۇم ئۇلار خەۋەرسىز ھالەتتە تۇرغاندا ئۇشتۇمتۇت كېلىدۇ. ئۇلار سەندىن ئازابنىڭ تېز كېلىشىنى تەلەپ قىلىدۇ، شەك - شۈبھىسىزكى، جەھەننەم (قىيامەت كۈنى) كاپىرلارنى قورشاپ تۇرغۇچىدۇر﴾[3].

ئىبنى ئەبۇھاتەم، ئۇقبە ئىبنى ئامىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قىيامەت بولغاندا، سىلەرگە كۈن پېتىش تەرەپتىن قالقانغا ئوخشاش قارا بۇلۇت كېلىدۇ. ئۇ بۇلۇت داۋاملىق ئاسمانغا ئۆرلەيدۇ. ئاندىن ئۇ بۇلۇتتىن بىر جاكارچى: ئى ئىنسانلار! دەپ توۋلايدۇ. كىشىلەر بىر - بىرىگە قاراپ: ئاڭلىدىڭلارمۇ؟ دەيدۇ. بەزىلەر: ھەئە، دەيدۇ ۋە بەزىلەر ئاڭلىغانلىقىغا شەك قىلىدۇ. ئۇ جاكارچى ئىككىنچى قېتىم: ئى ئىنسانلار! دەپ توۋلايدۇ. كىشىلەر بىر - بىرىگە: ئاڭلىدىڭلارمۇ؟ دەيدۇ. ھەممىسى: ھەئە، دەيدۇ. ئۇ جاكارچى ئۈچىنچى قېتىم: ئى ئىنسانلار! اللہ

[1] سۈرە ئەنبىيا 1 - ئايەت.
[2] سۈرە قەمەر 1 - ئايەت.
[3] سۈرە ئەنكەبۇت 53 — 54 - ئايەتلەر.

www.munber.org

تائالانىڭ پەرمانى (قىيامەت) كەلدى، ئۇنىڭغا ئالدىراپ كەتمەڭلار! دەپ توۋلايدۇ. مېنىڭ جېنىم ئۇنىڭ ئىلكىدە بولغان زات بىلەن قەسەمكى شۇ چاغدا رەخت يېيىپ تۇرغان ئىككى ئادەم بولسا، ئۇلار رەختنى قاتلاشقا ھەرگىز ئۈلگۈرەلمەيدۇ. سۈ ئىچىش ئۈچۈن جۈمەككە قول ئۇزاتقان بىر ئادەم بولسا، ئۇ سۈنى ئىچىشكە ھەرگىزمۇ ئۈلگۈرەلمەيدۇ. توّگىنى سېغىۋاتقان بىر ئادەم بولسا، ئۇ سۈتنى ئىچىشكە ھەرگىزمۇ ئۈلگۈرەلمەيدۇ. ئىنسانلارنىڭ ھەممىسى ئۆز ھالى بىلەن بولىدۇ».

ئاندىن الله تائالا ئۇلارنىڭ الله تائالاغا باشقا نەرسىنى شېرىك قىلغانلىقىنى، بۇتلارغا چوقۇنغانلىقىنى، الله تائالانىڭ يۈكسەك دەرىجىدە پاك ۋە ئالىي ئىكەنلىكىنى، ئەنە شۇ الله تائالاغا شېرىك كەلتۈرگۈچىلەرنىڭ قىيامەتنى ئىنكار قىلغۇچىلار ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿الله ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) نىڭ شېرىك كەلتۈرگەن نەرسىلىرىدىن پاكتۇر ۋە يۈكسەكتۇر﴾**.

* * * * * * *

يُنَزِّلُ ٱلْمَلَـٰٓئِكَةَ بِٱلرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِۦ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦٓ أَنْ أَنذِرُوٓاْ أَنَّهُۥ لَآ إِلَـٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱتَّقُونِ ﴿٢﴾

الله ئۆز ئىرادىسى بويىچە خالىغان بەندىلىرىگە پەرىشتىلەرنى ۋەھيى بىلەن نازىل قىلىپ (مۇنداق دەيدۇ): «(ئىنسانلارنى) ئاگاھلاندۇرۇڭلاركى، مەندىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، مەندىن (يەنى ئازابىمدىن) قورقۇڭلار» ﴿2﴾.

الله تائالا خالىغان كىشىنى تەۋھىدكە دەۋەت قىلىشقا ئەۋەتىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿الله ئۆز ئىرادىسى بويىچە خالىغان بەندىلىرىگە پەرىشتىلەرنى ۋەھيى بىلەن نازىل قىلىپ (مۇنداق دەيدۇ)﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۇنىڭدەك (يەنى باشقا پەيغەمبەرلەرگە ۋەھيى قىلغاندەك) ئەمرىمىز بويىچە ساڭا قۇرئاننى ۋەھيى قىلدۇق، سەن (ۋەھيىدىن ئىلگىرى) قۇرئاننىڭ ۋە ئىماننىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ئۇقمايتتىڭ، لېكىن بىز قۇرئاننى بىر نۇر قىلدۇقكى، ئۇنىڭ بىلەن بەندىلىرىمىزدىن خالىغان كىشىلەرنى ھىدايەت قىلىمىز﴾[1] ﴿الله پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسىنى قەيەرگە ئورنىتىشنى (يەنى كىمنىڭ ئۇنىڭ ئەھلى بولىدىغانلىقىنى) ئوبدان بىلىدۇ﴾[2] ﴿الله پەرىشتىلەردىنمۇ (پەيغەمبەرلىرىگە ۋەھيى يەتكۈزۈش ئۈچۈن)، ئىنسانلاردىنمۇ(شەرىئەتنى بەندىلەرگە يەتكۈزۈش ئۈچۈن) ئەلچىلەرنى تاللايدۇ﴾[3] ﴿الله نىڭ مەرتىۋىسى يۇقىرىدۇر، (الله) ئەرشنىڭ ئىگىسىدۇر، (خالايىق) مۇلاقات بولۇشىدىغان كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى)دىن ئاگاھلاندۇرۇش ئۈچۈن، الله ئۆز ھۆكمى بويىچە بەندىلىرىدىن خالىغان ئادەمگە ۋەھيى چۈشۈرىدۇ. ئۇلار قەبرىلەردىن چىققان كۈندە الله غا ئۇلاردىن (يەنى ئۇلارنىڭ ئەھۋالىدىن، ئەمەللىرىدىن، سىرلىرىدىن) ھېچ نەرسە مەخپىي قالمايدۇ، بۈگۈن پادىشاھلىق كىمگە خاس؟ غالىب بىر الله غا خاستۇر﴾[4].

---

(1) سۈرە شۇرا 52 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(2) سۈەر ئەنئام 124 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(3) سۈرە ھەج 75 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(4) سۈرە غافىر 15 — 16 - ئايەتلەر.

www.munber.org

﴿«(ئىنسانلارنى) ئاگاھلاندۇرۇڭلاركى، مەندىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، مەندىن (يەنى ئازابىمدىن) قورقۇڭلار»﴾ يەنى مېنىڭ پەرمانىمغا قارشىلىق قىلغان ۋە مەندىن باشقىغا ئىبادەت قىلغان كىشىنى مېنىڭ ئازابىمدىن قورقۇتۇڭلار.

* * * * * * *

خَلَقَ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ بِٱلْحَقِّ ۚ تَعَـٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣﴾ خَلَقَ ٱلْإِنسَـٰنَ مِن نُّطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ ﴿٤﴾

الله ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ھەق ياراتتى، الله ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) نىڭ شېرىك كەلتۈرگەن نەرسىلىرىدىن يۈكسەكتۇر﴿3﴾. ئۇ ئىنساننى ئابمەنىدىن ياراتتى، ناگاھان ئۇ (الله غا) ئاشكارا خۇسۇمەت قىلغۇچىدۇر﴿4﴾.

الله تائالانىڭ ئاسمانلارنى، زېمىننى ۋە ئىنساننى ياراتقانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئاسمانلاردىن ئىبارەت ئۈستۈنكى ئالەمنى، زېمىننى ۋە ئۇنىڭدىكى نەرسىلەردىن ئىبارەت تۆۋەنكى ئالەمنى بىھۇدە ئەمەس بەلكى ھەق بىلەن ياراتقانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. ﴿(الله) يامانلىق قىلغانلارنى قىلمىشلىرىغا قاراپ جازالايدۇ، ياخشىلىق قىلغانلارغا چىرايلىق مۇكاپات بېرىدۇ﴾[1].

ئاندىن الله تائالا ئۆزىنى ـ ئۆزىگە قوشۇپ ئىبادەت قىلىنغان شېرىكلەردىن پاكلىدى. مەخلۇقاتلارنى ھېچ شېرىكى يوق الله تائالالا ياراتقان ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەستىن يالغۇز ئىبادەت قىلىنىشقا لايىقتۇر. ئاندىن الله تائالا ئىنساننى ئاجىز ئابمەنىيدىن ياراتقانلىقىنى، ئۇ ئىنسان چوڭ بولۇپ ئۆزىگە ئىگە بولغاندا ئۆزىنىڭ پەرۋەردىگارىغا قارشىلىق قىلىپ، پەرۋەردىگارىنى يالغانغا چىقارغانلىقىنى ۋە پەيغەمبەرلىرىگە ئۇرۇش ئاچىدىغانلىقىنى بايان قىلدى. ئەمەلىيەتتە ئۇ ئىنسان قارشىلىق قىلىش ئۈچۈن ئەمەس بەلكى قۇلچىلىق قىلىشقا يارىتىلغاندۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله ئىنساننى ئابمەنىدىن ياراتتى، ئۇنى باللار نىسبەت بېرىلىدىغان ئەر ۋە قۇدا ـ باجىلىق پەيدا قىلىدىغان ئايال (دىن ئىبارەت ئىككى خىل قىلىپ) ياراتتى، پەرۋەردىگارىڭ ھەممىگە قادىردۇر. ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) الله نى قويۇپ ئۇلارغا پايدىمۇ يەتكۈزەلمەيدىغان، زىيانمۇ يەتكۈزەلمەيدىغان نەرسىلەرگە چوقۇنىدۇ، كاپىر پەرۋەردىگارىغا ئاسىيلىق قىلىش بىلەن (شەيتانغا) ياردەم بەرگۈچىدۇر﴾[2] ﴿ئىنسان بىلمەمدۇكى، بىز ھەقىقەتەن ئۇنى ئابمەنىدىن ياراتتۇق. ئەمدى ئۇ (پەرۋەردىگارىغا) ئاشكارا خۇسۇمەتچى بولۇپ قالدى. ئۇ بىزگە (ئىنساننىڭ قايتا تىرىلىشىنى يىراق ساناپ، چىرىگەن سۆڭەكلەرنى) مىسال قىلىپ كۆرسەتتى. ئۆزىنىڭ يارىتىلغانلىقىنى بولسا ئۇنتۇدى، ئۇ: «چىرىپ كەتكەن سۆڭەكلەرنى كىم تىرىلدۈرەلەيدۇ؟» دېدى. ئېيتقىنكى، «ئۇنى ئەڭ دەسلەپتە ياراتقان زات تىرىلدۈرىدۇ، ئۇ ھەر بىر مەخلۇقنى بىلگۈچىدۇر»﴾[3].

ئىمام ئەھمەد ۋەئىبنى ماجە بەسىر ئىبنى جەھھاش رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئالقىنىغا تۈكۈرۈپ: «الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئى ئادەم

[1] سۈرە نەجم 31 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە فۇرقان 54 ــ 55 ـ ئايەتلەر.
[3] سۈرە ياسىن 77 ــ 79 ـ ئايەتلەر.

www.munber.org

بالىسى! مېنى قانداقمۇ ئاجىز ھېسابلايسەن؟ مەن سېنى مۇشۇنچىلىك نەرسىدىن يارىتىپ بېجىرىم، راۋۇرۇس ئادەم قىلدىم. ئىككى تۇننى كىيىپ تەكەببۇرلۇق بىلەن ماڭدىڭ. تەكەببۇرلۇقۇڭدىن ھەتتا زېمىنمۇ ئەيمىنىدۇ. سەن مال توپلىدىڭ، سەدىقە بەرمىدىڭ. ھەتتاكى جان ھەلقۇمىڭغا يەتكەندە سەدىقە قىلىمەن، دېدىڭ. ئۇ ۋاقىتتا سەدىقە قانداقمۇ قوبۇل بولسۇن».

* * * * * * *

وَٱلْأَنْعَـٰمَ خَلَقَهَا ۗ لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَـٰفِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٥﴾ وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ
تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ ﴿٦﴾ وَتَحْمِلُ أَثْقَالَكُمْ إِلَىٰ بَلَدٍ لَّمْ تَكُونُوا۟ بَـٰلِغِيهِ إِلَّا بِشِقِّ ٱلْأَنفُسِ ۚ
إِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٧﴾

ﷲ چارۋاماللارنى سىلەرنىڭ مەنپەئەتلىنىشىڭلار ئۈچۈن ياراتتى، ئۇلار (نىڭ يۇڭى ۋە تېرىسى) بىلەن ئىسسىنىسىلەر، ئۇلار (نىڭ نەسلى، سۈتى، سۆڭىكى ۋە قىغى) دىن پايدىلىنىسىلەر ۋە ئۇلار (نىڭ گۆشلىرى) نى يەيسىلەر[5]. ئۇلارنى كەچتە ئوتلاقتىن قايتۇرۇپ كەلگەن ۋە ئەتىگەندە ئوتلاققا ئېلىپ چىققان ۋاقىتىڭلاردا، چارۋا ماللار سىلەرگە زىننەت بولۇپ (خۇشاللىق بېغىشلايدۇ)[6]. ئۇلار يۈك ـ تاقىلىرىڭلارنى سىلەر جاپا ـ مۇشەققەت بىلەن ئاران يېتىپ بارالايدىغان جايلارغا كۆتۈرۈپ بارىدۇ، سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلار سىلەرگە ھەقىقەتەن شەپقەتلىكتۇر ۋە مېھرىباندۇر[7].

چارۋا ـ ماللارنىڭ ﷲ تائالانىڭ بىزگە يارىتىپ بەرگەن نېمەتلىرىدىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا

ﷲ تائالا بۇ ئايەتتە، تۆگە، كالا ۋە قوي قاتارلىق چارۋا ـ ماللارنى بەندىلىرىنىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈن ياراتقانلىقىنى بايان قىلىدۇ. بۇ ھەقتە سۈرە ئەنئامدىمۇ سەككىز خىل چارۋا ـ مالنى ياراتقانلىقىنى تەپسىلىي بايان قىلغان. ﷲ تائالا ئىنسانلارنىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈن قوي ۋە تۆگىنىڭ يۇڭلىرىدىن ئۆچكىنىڭ تىۋىت ۋە چۇپۇرلىرىدىن كىيىدىغان كىيىملەرنى، سالىدىغان بىساتلارنى قىلىپ بەرگەنلىكى، ئىنسانلارنىڭ ئىچىشى ئۈچۈن چارۋا ـ ماللارنىڭ سۈتلىرىنى، يېيىشى ئۈچۈن قوزىلارنى، بوتلاقلارنى، ئوغلاقلارنى قىلىپ بەرگەنلىكىنى ۋە شۇ چارۋا ـ ماللارنىڭ زىننەت بولىدىغانلىقىنى بايان قىلىدۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن ﷲ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئۇلارنى كەچتە ئوتلاقتىن قايتۇرۇپ كەلگەن ۋە ئەتىگەندە ئوتلاققا ئېلىپ چىققان ۋاقىتىڭلاردا﴾** يەنى كەچتە چارۋىلار ئوتلاقتىن قايتقاندا بېقىنلىرى چىقىپ، يېلىنلىرى سۈتكە تولۇپ، لوكىلىرى ئېگىز ھالدا چىرايلىق بولۇپ كۆرۈنىدۇ. **﴿چارۋا ماللار سىلەرگە زىننەت بولۇپ (خۇشاللىق بېغىشلايدۇ)﴾**.

﴿ئۇلار يۈك ـ تاقىلىرىڭلارنى سىلەر جاپا ـ مۇشەققەت بىلەن ئاران يېتىپ بارالايدىغان جايلارغا كۆتۈرۈپ بارىدۇ﴾ يەنى ھەج ۋە ئۆمرە قىلىشتا، جەڭگە چىققاندا، تىجارەتكە ماڭغاندا ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ئىشلاردا ئۆزەڭلار يۆتكەشكە ۋە كۆتۈرۈشكە ئاجىز كېلىدىغان ئېغىر يۈكلىرىڭلارنى ئۇلارغا ئارتىسىلەر ۋە ئۈستىگە مىنىپ ھاجىتىڭلاردىن چىقىسىلەر.

ﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿چارۋىلاردا ھەقىقەتەن سىلەرگە ئىبرەت بار، ئۇلارنىڭ قورسىقىدىكى نەرسىلەر (يەنى سۈتلەر) بىلەن سىلەرنى سۇغىرىمىز، ئۇلاردا سىلەر ئۈچۈن نۇرغۇن مەنپەئەتلەر بار، ئۇلارنىڭ گۆشىنى يەيسىلەر. ئۇلار (يەنى تۆگە ۋە ئۆكۈزلەر)بىلەن (قۇرۇقلۇقتا)، كېمە

www.munber.org

بىلەن (دېڭىزدا) يۈك توشۇيسىلەر﴾[1] ﴿مىنىشىڭلار ۋە گۆشلىرىنى يېيىشىڭلار ئۈچۈن الله سىلەرگە ھايۋانلارنى ياراتتى. ئۇلار سىلەرگە نۇرغۇن پايدا كەلتۈرىدۇ، ئۇلارغا مىنىپ دىلىڭلارغا پۈككەن ھاجىتىڭلاردىن چىقىسىلەر، (قۇرۇقلۇقتا يۈك - تاقلىرىڭلارنى) ئۇلارغا ئارتىسىلەر، (دېڭىزدا) كېمىلەرگە قاچىلايسىلەر. الله سىلەرگە (قۇدرىتىنىڭ) ئالامەتلىرىنى كۆرسىتىدۇ، سىلەر اللهنىڭ (قۇدرىتىنىڭ) قايسى ئالامەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴾[2].

الله تائالا بۇ نېمەتلەرنى ساناپ بولغاندىن كېيىن مۇنداق دېدى: ﴿**سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلار سىلەرگە ھەقىقەتەن شەپقەتلىكتۇر ۋە مېھرىباندۇر**﴾ يەنى مۇشۇ چارۋا - ماللارنى سىلەرگە كۆندۈرۈپ ۋە بويسۇندۇرۇپ بەرگەن پەرۋەردىگارىڭلار ھەقىقەتەن شەپقەتلىك ۋە مېھرىباندۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار بىلمەمدۇكى، ئۇلار ئۈچۈن ھايۋانلارنى (قۇدرەت) قولىمىز بىلەن خەلق ئەتتۇق، ئۇلار ھايۋانلارنى باشقۇرۇپ تۇرغۇچىلاردۇر. ھايۋانلارنى ئۇلارغا بويسۇندۇرۇپ بەردۇق، ئۇلار ئۇ ھايۋانلارنىڭ بەزىسىنى مىنىدۇ، بەزىسىنى يەيدۇ﴾[3] ﴿الله پۈتۈن مەخلۇقاتلارنىڭ تۈرلىرىنى ياراتتى، سىلەرگە ئۈستىگە چىقىشىڭلار ئۈچۈن كېمە ۋە مىنىشىڭلار ئۈچۈن ھايۋان قاتارلىقلارنى ياراتتى. ئاندىن سىلەر ئۇلارنىڭ ئۈستىگە چىققانلىرىڭلاردا پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ نېمىتىنى ئەسلەپ: «بىزگە بۇنى بويسۇندۇرۇپ بەرگەن زات پاكتۇر، بىز ئۇنىڭغا (مىنىشكە) قادىر ئەمەس ئىدۇق، بىز ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىمىزنىڭ دەرگاھىغا قايتقۇچىلارمىز» دېگەيسىلەر﴾[4].

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما: ﴿**ئىسسىنىسىلەر**﴾ نىڭ مەنىسى كىيىم - كېچەك ھازىرلايسىلەر، ﴿**پايدىلىنىسىلەر**﴾ نىڭ مەنىسى يەنى غىزالىنىسىلەر دېگەن بولىدۇ، دېدى.

* * * * * * *

وَٱلۡخَيۡلَ وَٱلۡبِغَالَ وَٱلۡحَمِيرَ لِتَرۡكَبُوهَا وَزِينَةٗۚ وَيَخۡلُقُ مَا لَا تَعۡلَمُونَ ﴿٨﴾

الله ئاتنى، خېچىرنى ۋە ئېشەكنى مىنىشىڭلار ئۈچۈن ۋە زىننەت ئۈچۈن ياراتتى، الله يەنە سىلەر بىلمەيدىغان نەرسىلەرنىمۇ يارىتىدۇ﴿8﴾.

ئات، خېچىر ۋە ئېشەك قاتارلىقلار ئۇلۇغ ۋە بۈيۈك الله تائالا ئۆزىنىڭ بەندىلىرىگە مىنىش ۋە زىننەتلىنىش ئۈچۈن يارىتىپ بەرگەن چارۋا - ماللارنىڭ يەنە بىر تۈرى بولۇپ، الله تائالا ئۇلار بىلەن ئىنسانلارغا ئېھسان قىلغانلىقىنى بايان قىلىدۇ. بۇ ھايۋانلارنى مىنىش ۋە زىننەت ئورنىدا پايدىلىنىش مەقسەتلەرنىڭ چوڭىدۇر.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم جابىر ئىبنى ئابدۇللا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېشەكنىڭ گۆشنى يېيىشتىن توستى. ئاتنىڭ گۆشنى يېيىشكە رۇخسەت قىلدى.

ئىمام ئەھمەد ۋە ئەبۇداۋۇد جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز خەيبەر كۈنىدە ئات، خېچىر ۋە ئېشەكلەرنى بوغۇزلىدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خېچىر بىلەن ئېشەكنىڭ گۆشنى يېيىشتىن توستى. لېكىن، ئاتنىڭ گۆشنى يېيىشتىن توسمىدى.

---

[1] سۈرە مۆئمىنۇن 21 — 22 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە غافىر 79 — 81 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە ياسىن 71 — 72 - ئايەتلەر.
[4] سۈرە زۇخرۇف 12 — 14 - ئايەت.

www.munber.org

ئىمام مۇسلىم ئەبۇبەكرىنىڭ قىزى ئەسما رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا بىر ئاتنى بوغۇزلاپ، ئۇنىڭ گۆشىنى يېدۇق. بىز شۇ چاغدا مەدىنىدە ئىدۇق.

* * * * * * *

وَعَلَى ٱللَّهِ قَصْدُ ٱلسَّبِيلِ وَمِنْهَا جَآئِرٌ ۚ وَلَوْ شَآءَ لَهَدَىٰكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩﴾

توغرا يول كۆرسىتىشنى الله ئۆز ئۈستىگە ئالغان. بەزى يوللار ئەگرى بولىدۇ، مۇبادا الله خالىسا ئىدى، سىلەرنىڭ ھەممىڭلارنى ئەلۋەتتە توغرا يولغا سالغان بولاتتى﴿9﴾.

دىنىي يوللارنىڭ بايانى توغرىسىدا

الله تائالا ھېس قىلغىلى بولىدىغان يوللاردا ئۈستىگە مىنىپ پايدىلىنىدىغان چارۋا - ماللار ھەققىدە سۆزلەش بىلەن بىر ۋاقىتتا، دىنغا مەنسۇپ بولغان مەنىۋى يوللار ھەققىدىمۇ ئاگاھلاندۇردى. ئاشكارا چۈشىنىۋېلىشقا بولىدىغان بايانىدىن دىنغا مەنسۇپ مەنپەئەتلىك مەنىۋى ئىشلارغا ئۆتۈش ئۇسلۇبى قۇرئاندا كۆپ ئۇچرايدۇ. مۇشۇ ئۇسلۇب الله تائالانىڭ تۆۋەندىكى ئايەتلىرىدىمۇ ئىپادىلىنىدۇ: ﴿ئەڭ ياخشى زاد - راھىلە تەقۋادارلىقتۇر﴾[1] ﴿ئى ئادەم بالىلىرى! سىلەرگە بىز ھەقىقەتەن ئەۋرىتىڭلارنى ياپىدىغان لىباسنى ۋە زىننەتلىنىدىغان لىباسنى چۈشۈردۇق، تەقۋادارلىق لىباسى ئەڭ ياخشىدۇر﴾[2].

الله تائالا بۇ ئايەتتە قوي، كالا، تۆگە ۋە ئۇنىڭدىن باشقا ئۈستىگە مىنىپ كۆزلىگەن جايلىرىغا يېتىپ بارىدىغان ۋە ئېغىر - يۈك تاقلىرىنى شەھەردىن - شەھەرگە، يىراق يۇرتلارغا ۋە مۇشەققەتلىك سەپەرلەرگە چىققاندا ئارتىپ بارىدىغان ھايۋانلارنى بايان قىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئىنسانلار مېڭىشقا تېگىشلىك يولنى ۋە ئۇ يولنىڭ ھەقىقەتكە يەتكۈزىدىغانلىقىنى بايان قىلىشقا باشلاپ مۇنداق دېدى: ﴿توغرا يول كۆرسىتىشنى الله ئۆز ئۈستىگە ئالغان﴾.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿بۇ مېنىڭ توغرا يولۇمدۇر، شۇ يولدا مېڭىڭلار، نا توغرا يوللاردا ماڭماڭلار، ئۇلار سىلەرنى الله نىڭ يولىدىن ئايرىۋېتىدۇ، (الله نىڭ ئەمرىنى تۇتۇپ دوزاختىن ساقلىنىشىڭلار ئۈچۈن﴾[3] ﴿الله ئېيتتى: «بۇ مەن ساقلاشقا تېگىشلىك توغرا يولدۇر﴾[4].

مۇجاھىد الله تائالانىڭ : ﴿**توغرا يول كۆرسىتىشنى الله ئۆز ئۈستىگە ئالغان**﴾ دېگەن ئايىتى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ھەق يولنى الله ئۆز ئۈستىگە ئالغان.

ئەۋفىي، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ﴿**توغرا يول كۆرسىتىشنى الله ئۆز ئۈستىگە ئالغان**﴾ دېگەن ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: الله تائالا توغرا يول ۋە گۇمراھلىق يولىنى ئوچۇق بايان قىلىشنى ئۆز ئۈستىگە ئالدى.

ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھەمۇ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن يۇقىرىقىغا ئوخشاش رىۋايەت قىلدى. قەتادە ۋە زەھھاكمۇ ئىبنى ئابباسقا ئوخشاش دېدى. شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**بەزى يوللار ئەگرى بولىدۇ**﴾ يەنى ھەقتىن بۇرۇلۇپ كەتكەن ئەگرى يوللارمۇ بار.

---

(1) سۈرە بەقەرە 197 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(2) سۈرە ئەئراف 26 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(3) سۈرە ئەنئام 153 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(4) سۈرە ھىجر 41 - ئايەت.

www.munber.org

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ۋە باشقىلار بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: يەھۇدىي، خرىستىئان ۋە ئاتەش پەرەسلەرنىڭ يوللىرىغا ئوخشاش ھەر خىل يوللار، پىكىرلەر ۋە ھاۋايى - ھەۋەس خاھىشلاردۇر. ئاندىن اللە تائالا ئەنە شۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆزىنىڭ قۇدرىتى ۋە خالىشى بىلەن بولىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**مۇبادا اللە خالىسا ئىدى، سىلەرنىڭ ھەممىڭلارنى ئەلۋەتتە توغرا يولغا سالغان بولاتتى**﴾.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئەگەر پەرۋەردىگارىڭ خالىسا ئىدى، ئەلۋەتتە،يەر يۈزىدىكى كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ئىمان ئېيتاتتى، سەن كىشىلەرنى مۇسۇلمان بولۇشقا مەجبۇرلامسەن؟﴾[1] ﴿پەرۋەردىگارىڭ ئاھالىسى ياخشى بولغان يۇرتلارنى زۇلۇم سىلىپ ھالاك قىلمايدۇ. ئەگەر پەرۋەردىگارىڭ خالىسا ئىدى، پۈتۈن ئادەملەرنى ئەلۋەتتە بىر ئۈممەت (يەنى بىر دىندا) قىلاتتى، ئۇلار (دىن توغرىسىدا) داۋاملىق ئىختىلاپ قىلىشقۇچىلاردۇر، پەقەت پەرۋەردىگارىڭنىڭ رەھمىتىگە ئېرىشكەنلەر بۇنىڭدىن مۇستەسنا. اللە ئۇلارنى شۇنىڭ ئۈچۈن (يەنى ئىختىلاپ ئۈچۈن) ياراتتى. پەرۋەردىگارىڭنىڭ: «مەن چوقۇم پۈتۈن جىنلار ۋە ئىنسانلار بىلەن دوزاخنى توشقۇزىمەن» دېگەن سۆزى ئېنىق بەلگىلەندى﴾[2].

* * * * * * *

هُوَ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً ۖ لَّكُم مِّنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ ﴿١٠﴾ يُنۢبِتُ لَكُم بِهِ ٱلزَّرْعَ وَٱلزَّيْتُونَ وَٱلنَّخِيلَ وَٱلْأَعْنَـٰبَ وَمِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ ۗ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١١﴾

اللە سىلەرگە بۇلۇتتىن يامغۇر ياغدۇرۇپ بەردى، ئۇنىڭدىن ئىچىسىلەر ۋە شۇ يامغۇر ئارقىلىق ئۆسكەن دەل - دەرەخلەر بىلەن چارۋاڭلارنى باقىسىلەر﴿10﴾. اللە سىلەرگە شۇ يامغۇر بىلەن زىرائەتلەرنى ئۆستۈرۈپ بېرىدۇ، زەيتۇن، خورما، ئۈزۈم ۋە تۈرلۈك مېۋىلەرنى ئۆستۈرۈپ بېرىدۇ، چوڭقۇر پىكىر قىلىدىغان قەۋم ئۈچۈن بۇنىڭدا ھەقىقەتەن (اللە نىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) دەلىللەر بار﴿11﴾.

يامغۇر ۋە ئۇنىڭ پايدىلىرىنىڭ اللە تائالانىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان ئالامەتلەردىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللە تائالا ئىنسانلارغا چارۋا - ماللارنى ۋە ئۇلاغلارنى نېمەت قىلىپ بەرگەنلىكىنى بايان قىلغاندىن كېيىن، ئۇلارنى ۋە ئۇلارنىڭ چارۋا - ماللىرىنى بەھرىمەن قىلىش ئۈچۈن ئۈستۈنكى ئالەمدىن يامغۇرنى چۈشۈرۈپ بەرگەنلىكتىن ئىبارەت نېمىتىنى بايان قىلىشقا باشلاپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇنىڭدىن ئىچىسىلەر**﴾ يەنى ئۇ، يامغۇر سۈيىنى تۈزلۈق، ئاچچىق قىلماستىن سىلەرنىڭ ھۇزۇرلىنىپ ئىچىشىڭلار ئۈچۈن تاتلىق قىلدى.

﴿**ۋە شۇ يامغۇر ئارقىلىق ئۆسكەن دەل - دەرەخلەر بىلەن چارۋاڭلارنى باقىسىلەر**﴾ يەنى اللە تائالا شۇ يامغۇردىن چارۋىلىرىڭلارنى باقىدىغان دەل - دەرەخلەرنى ئۆستۈرۈپ بەردى.

---

(1) سۈرە يۇنۇس 99 - ئايەت.
(2) سۈرە ھۇد 117 — 118 - ئايەتلەر.

www.munber.org

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**الله سىلەرگە شۇ يامغۇر بىلەن زىرائەتلەرنى ئۆستۈرۈپ بېرىدۇ، زەيتۇن، خورما، ئۈزۈم ۋە تۈرلۈك مېۋىلەرنى ئۆستۈرۈپ بېرىدۇ**﴾ يەنى بىر خىل يامغۇر سۈيى بىلەن زېمىندىن تەملىرى، رەڭلىرى، پۇراقلىرى ۋە شەكىللىرى ھەرخىل ھەر تۈردە بولغان ئۆسۈملۈكلەرنى ئۆستۈرۈپ بەردى.

شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**چوڭقۇر پىكىر قىلىدىغان قەۋم ئۈچۈن بۇنىڭدا ھەقىقەتەن (الله نىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) دەلىللەر بار**﴾ يەنى بىر الله تائالادىن باشقا ئىلاھنىڭ يوقلۇقىغا پاكىت بار. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتقان، سىلەرگە بۇلۇتتىن يامغۇر ياغدۇرۇپ بەرگەن، ئۇنىڭ بىلەن گۈزەل باغلارنى يېتىشتۈرۈپ بەرگەن كىم؟ ئۇ باغلارنىڭ دەرەخلىرىنى ئۆستۈرۈش سىلەرنىڭ قولۇڭلاردىن كەلمەيدۇ، الله دىن باشقا ئىلاھ بارمۇ؟ باشقا ئىلاھ يوقتۇر، ئۇلار (ھەقىقەتتىن) بۇرۇلۇپ كەتكەن قەۋمدۇر﴾[1].

* * * * * * *

وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلَّيۡلَ وَٱلنَّهَارَ وَٱلشَّمۡسَ وَٱلۡقَمَرَ ۖ وَٱلنُّجُومُ مُسَخَّرَٰتُۢ بِأَمۡرِهِۦٓ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأَيَٰتٖ لِّقَوۡمٖ يَعۡقِلُونَ ﴿١٢﴾ وَمَا ذَرَأَ لَكُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ مُخۡتَلِفًا أَلۡوَٰنُهُۥٓ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةٗ لِّقَوۡمٖ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣﴾

الله سىلەرگە كېچىنى، كۈندۈزنى، كۈننى، ئاينى بويسۇندۇرۇپ بەردى، يۇلتۇزلارمۇ الله نىڭ ئەمرى بىلەن بويسۇندۇرۇلغاندۇر؛ چۈشىنىدىغان قەۋم ئۈچۈن بۇنىڭدا نۇرغۇن دەلىللەر بار﴿12﴾.الله يەنە يەر يۈزىدە سىلەر ئۈچۈن ياراتقان رەڭگارەڭ نەرسىلەرنى (سىلەرگە بويسۇندۇرۇپ بەردى)، ۋەز - نەسىھەت ئالىدىغان قەۋم ئۈچۈن بۇنىڭدا ئەلۋەتتە ئىبرەت بار﴿13﴾.

كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ، كۈن بىلەن ئاينىڭ بويسۇندۇرۇلۇشىدا ۋە زېمىندىن چىقىرىلغان نەرسىلەردە الله تائالانىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان دەلىللەرنىڭ بارلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ كۈن بىلەن ئاينى توختىماي ئايلىنىدىغان قىلىپ بويسۇندۇرۇپ بەرگەنلىكىدە، كېچە بىلەن كۈندۈزنى بىر - بىرىنى قوغلىشىپ ماڭىدىغان، قاراڭغۇ كېچىلەردە يول تېپىپ مېڭىش ئۈچۈن ئاسمانلارنىڭ ئەتراپىدا تۇرغۇن يۇلتۇزلارنى ۋە سەييارىلارنى نۇرلۇق قىلىپ بەرگەنلىكىدە، بۇلارنىڭ ھەر بىرى الله تائالا ئۇنىڭغا بەلگىلەپ بەرگەن ھەرىكەت ئۆلچىمى بويىچە ئۆز ئوقى ئەتراپىدا سەير قىلىدىغانلىقىدا، ئۇنىڭ سەيرى قىلىشى بەلگىلەنگەن ئۆلچەمدىن ئازراقمۇ ئېشىپ ياكى ۋە كەم بولۇپ قالمايدىغانلىقىدا الله تائالانىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان كاتتا دەلىل - پاكىتلارنىڭ بارلىقىنى بەندىلەرنىڭ سەمىگە سالىدۇ.

ئۇلارنىڭ ھەممىسى الله تائالانىڭ باشقۇرۇشى، ھۆكۈمرانلىقى، بويسۇندۇرۇشى، ئالدىنئالا ئورۇنلاشتۇرۇشى ۋە ئاسانلاشتۇرۇشى بىلەن بولىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿شۈبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭلار الله ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ئالتە كۈندە (يەنى ئالتە دەۋردە) ياراتتى، ئاندىن (ئۆزىنىڭ ئۇلۇغلۇقىغا لايىق رەۋىشتە) ئەرش ئۈستىدە

---

(1) سۈرە نەمل 60 - ئايەت.

www.munber.org

قارار ئالدى، الله كىچە بىلەن (يەنى كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقى بىلەن) كۈندۈزنى ياپىدۇ، كېچە بىلەن كۈندۈز بىر بىرىنى قوغلىشىدۇ (يەنى داۋاملىق ئورۇن ئالمىشىپ تۇرىدۇ)؛ الله قۇياش، ئاي ۋە يۇلتۇزلارنى الله نىڭ ئەمرىگە بويسۇندۇرۇلغۇچى قىلىپ ياراتتى، يارىتىش ۋە ئەمر قىلىش (يەنى كائىناتنى تەسەررۇپ قىلىش) راستىنلا الله نىڭ ئىلكىدىدۇر. ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى الله نىڭ دەرىجىسى كاتتىدۇر﴾[1].

شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**چۈشىنىدىغان قەۋم ئۈچۈن بۇنىڭدا نۇرغۇن دەلىللەر بار**﴾ يەنى الله تائالانى تونۇيدىغان ۋە الله تائالانىڭ پاكىتلىرىنى چۈشىنىدىغان قەۋمگە الله تائالانىڭ بۈيۈك قۇدرىتىنى ۋە كاتتا ھۆكۈمرانلىقىنى كۆرسىتىدىغان دەلىللەر بار.

﴿**الله يەنە يەر يۈزىدە سىلەر ئۈچۈن ياراتقان رەڭگارەڭ نەرسىلەرنى (سىلەرگە بويسۇندۇرۇپ بەردى)**﴾ الله تائالا ئاسماننىڭ دەلىل - پاكىتلىرىنى بايان قىلىش بىلەن بىرگە يەنە يەر يۈزىدىكى الله تەرىپىدىن نېمەت قىلىپ يارىتىپ بەرگەن رەڭگى، تۈرى، شەكلى ھەرخىل بولغان ھايۋاناتلار، مەدەنلەر، ئۆسۈملۈكلەر، بۇنىڭدىن باشقا جانسىز نەرسىلەر ۋە ئۇ نەرسىلەردىن ئېلىنىدىغان ئومۇمىي ۋە خۇسۇسىي مەنپەئەتلەرنى بايان قىلدى.

﴿**ۋەز - نەسىھەت ئالىدىغان قەۋم ئۈچۈن بۇنىڭدا ئەلۋەتتە ئىبرەت بار**﴾ يەنى بەندىلەر الله تائالانىڭ بەرگەن نېمەتلىرىگە شۈكۈر ئېيتىشى لازىم.

* * * * * * *

وَهُوَ ٱلَّذِى سَخَّرَ ٱلْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا۟ مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا۟ مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا
وَتَرَى ٱلْفُلْكَ مَوَاخِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا۟ مِن فَضْلِهِۦ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٤﴾ وَأَلْقَىٰ فِى ٱلْأَرْضِ
رَوَٰسِىَ أَن تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَٰرًا وَسُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥﴾ وَعَلَٰمَٰتٍ ۚ وَبِٱلنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴿١٦﴾
أَفَمَن يَخْلُقُ كَمَن لَّا يَخْلُقُ ۗ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾ وَإِن تَعُدُّوا۟ نِعْمَةَ ٱللَّهِ لَا تُحْصُوهَآ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ
لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٨﴾

الله سىلەرنى دېڭىزنىڭ يېڭى گۆشلىرى (يەنى بېلىقلىرى)نى يېسۇن، تاقايدىغان زىننەت بۇيۇملىرى (يەنى ئۈنچە - مارجانلار) نى چىقارسۇن دەپ، سىلەرگە دېڭىزنى بويسۇندۇرۇپ بەردى. الله نىڭ نېمەتلىرىنى تەلەپ قىلىشىڭلار ۋە ئۇنىڭغا شۈكۈر قىلىشىڭلار ئۈچۈن، (الله نىڭ بويسۇندۇرۇشى بىلەن يېمەك - ئىچمەكلەر ۋە يۈك - تاقلار قاچىلانغان) كېمىلەرنىڭ دېڭىزدا دولقۇن يېرىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرىسەن﴿14﴾. زېمىننىڭ سىلەرنى تەۋرىتىۋەتمەسلىكى ئۈچۈن، الله ئۇنىڭدا تاغلارنى بەرپا قىلدى، (زىرائەتلىرىڭلارنى، چارۋا ماللىرىڭلارنى سۇغىرىشىڭلار ئۈچۈن) ئېرىق - ئۆستەڭلەرنى، ئېزىپ قالماسلىقىڭلار ئۈچۈن يوللارنى پەيدا قىلدى﴿15﴾. (يوللارغا) بەلگىلەرنى قىلدى. ئۇلار (كېچىسى قۇرۇقلۇقتا ۋە دېڭىزلاردا) يۇلتۇزلار بىلەن يول تاپىدۇ﴿16﴾. (پۈتۈن كائىناتنى) ياراتقان الله بىلەن (ھېچ نەرسىنى ياراتالمايدىغان (بۇتلار) ئوخشاش بولامدۇ؟ ئويلىمامسىلەر﴿17﴾. ئەگەر الله نىڭ (سىلەرگەبەرگەن)

[1] سۈرە ئەئراف 54 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

نېمىتىنى سانىساڭلار، ئۇنىڭ ھېسابىنى ئېلىپ بولالمايسىلەر. شۈبھىسىزكى، اللہ سىلەر (نىڭ بۇ جەھەتتىكى يېتەرسىزلىكىڭلار)نى ئەلۋەتتە مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، (بەندىلىرىگە) مېھرىباندۇر﴿18﴾.

اللہ تائالانىڭ دېڭىزلار، تاغلار، دەريا ـ ئۆستەڭلار، يوللار ۋە يۇلتۇزلاردىكى قۇدرىتىنى كۆرستىدىغان ئالامەتلەر توغرىسىدا

اللہ تائالا بۇ ئايەتتە، دولقۇنلىنىپ تۇرغۇچى دېڭىزنىڭ بويسۇندۇرۇلغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. اللہ تائالا بەندىلىرى ئۈچۈن دېڭىزنى بويسۇندۇرۇپ دېڭىزدا سەپەر قىلىشنى ئاسانلاشتۇرۇپ بەرگەنلىكىنى، ئۇنىڭدا كىتلارنى ۋە بېلىقلارنى ياراتقانلىقىنى، ئۇلارنىڭ مەيلى تىرىكى ياكى ئۆلۈكى بولسۇن، گۆشلىرىنى ئېھرامدىن چىققاندا بولسۇن ياكى ئېھرامدا بولسۇن، بەندىلىرى ئۈچۈن ھالال قىلىپ بەرگەنلىكىنى ۋە دېڭىزدا مەرۋايىت ۋە قىممەت باھالىق جەۋھەرلەرنى ياراتقانلىقىنى، بەندىلەرنىڭ زىبۇزىننەت قىلىشى ئۈچۈن دېڭىزنىڭ ئاستىدىن سۈزۈپ ئېلىشنى ئاسانلاشتۇرۇپ بەرگەنلىكىنى، دېڭىزنى يېرىپ ماڭىدىغان كېمىلەرنى كۆتۈرۈشكە دېڭىزنى بويسۇندۇرۇپ بەرگەنلىكىنى، بۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئۇلارغا بېرىلگەن نېمەت ئىكەنلىكىنى بايان قىلدى.

مۇنداق كۆز قاراشمۇ بار: كېمە ئۆزىنىڭ ئېگىز تۇمشۇقى بىلەن دېڭىزنى يېرىپ ماڭىدۇ. اللہ تائالا ئۇ ئېگىز تۇمشۇقنى ياساشنى بەندىلىرىگە بىلدۇردى ۋە كېمە ياساشنى نۇھ ئەلەيھىسسالامدىن مىراس قىلىپ قالدۇرۇپ ئۇنىڭ ئېگىز تومۇشقىنى ياساشقا يېتەكلىدى. نۇھ ئەلەيھىسسالام كېمىگە ئەڭ دەسلەپتە چىققان شۇنداقلا ئەڭ دەسلەپتە كېمە ياساش ئۆگەتىلگەن كىشىدۇر. شۇنىڭدىن باشلاپ ئىنسانلار نۇھ ئەلەيھىسسالامدىن كېمە ياساشنى ۋە ئىشلىتىشنى ئۆگىنىپ، ئەسىرلەردىن ـ ئەسىرلەرگە، ئەۋلادتىن ـ ئەۋلادقا دۇنيانىڭ بىر چېتىدىن يەنە بىر چېتىگە سەپەر قىلىشنى داۋاملاشتۇرۇپ كەلمەكتە.

شۇنىڭ ئۈچۈن اللہ تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**اللہ نىڭ نېمەتلىرىنى تەلەپ قىلىشىڭلار ۋە ئۇنىڭغا شۈكۈر قىلىشىڭلار ئۈچۈن**﴾ يەنى اللہ تائالانىڭ نېمەتلىرى ۋە ئېھسانىغا شۈكۈر ئېيتىشىڭلار ئۈچۈن ﴿**(اللہ نىڭ بويسۇندۇرۇشى بىلەن يېمەك ـ ئىچمەكلەر ۋە يۈك ـ تاقلار قاچىلانغان) كېمىلەرنىڭ دېڭىزدا دولقۇن يېرىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرىسەن**﴾.

ئاندىن اللہ تائالا زېمىننىڭ تەۋرەپ كېتىپ ئۈستىدىكى جانلىقلارنىڭ ياشىشىغا ئىمكان بولماي قالماسلىقى ئۈچۈن، ئېگىز تاغلارنى زېمىننى تەۋرەتمەي مۇستەھكەم تۇرغۇزىدىغان قوزۇق قىلىپ ياراتقانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿تاغلارنى (زېمىندا) مۇقىم قىلدى﴾[1].

﴿**ئېرىق ـ ئۆستەڭلەرنى، ئېزىپ قالماسلىقىڭلار ئۈچۈن يوللارنى پەيدا قىلدى**﴾ يەنى زېمىندا زېمىن ئەھلىگە رىزىق بولۇشى ئۈچۈن، بىر يەردىن يەنى بىر يەرگە ئاقىدىغان دەريا ـ ئۆستەڭلارنى بەرپا قىلدى. ئۇنىڭدا ئاقىدىغان سۇلار يەرلەر، قۇرۇقلۇقلار، چۆللەر، تاغلار ۋە تۆپىلىكلەرنى كېسىپ ئۆتۈپ، ئۇ ئېقىپ ئۆتكەن جايلاردىكى كىشىلەرگە اللہ تائالانىڭ ئىزنى بىلەن مەنپەئەت بېرىدۇ. شۇنداقلا ئۇ دەريا ئۆستەڭلەردىكى سۇ زېمىندا ئوڭ ـ سول، جەنۇب ـ شىمال تەرەپلەرگە اللہ تائالا ئىرادە قىلغان، ئورۇنلاشتۇرغان ۋە بويسۇندۇرۇپ قولايلاشتۇرۇپ بەرگەن بويىچە بەزىدە كۆپ ۋە بەزىدە ئاز، بەزىدە تېز ۋە بەزىدە ئاستا، بەزىدە ئۈزۈلۈپ (توختاپ) ۋە بەزىدە داۋاملىشىپ ئاقىدۇ. اللہ تائالادىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، اللہ تائالادىن باشقا ھېچ پەرۋەردىگار يوقتۇر.

---

[1] سۈرە نازىئات 32 - ئايەت.

www.munber.org

شۇنىڭدەك اللە تائالا زېمىندا شەھەرلەردىن شەھەرلەرگە بارىدىغان يوللارنى پەيدا قىلىپ بەردى. ھەتتاكى اللە تائالا تاغلاردىن ئۆتۈشى ئۈچۈن تاغ ئېغىزلىرىنى قىلىپ بەردى. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارنى (سەپەردە) كۆزلىگەن مەقسەتلىرىگە يېتىۋالسۇن دەپ، تاغلاردا كەڭ يوللارنى ياراتتۇق﴾[1].

﴿(يوللارغا) بەلگىلەرنى قىلدى﴾ يەنى قۇرۇقلۇق ۋە دېڭىزدا سەپەر قىلغۇچىلارنىڭ يولدىن ئېزىپ قالماسلىقى ئۈچۈن بەلگە بولىدىغان چوڭ تاغلار، كىچىك تۆپىلىكلەر ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش بەلگىلەر بار.

﴿ئۇلار (كېچىسى قۇرۇقلۇقتا ۋە دېڭىزلاردا) يۇلتۇزلار بىلەن يول تاپىدۇ﴾ يەنى كېچە قاراڭغۇلۇقىدا يول يۈرگەندە دېگەنلىك بولىدۇ. بۇنداق بولىدىغانلىقىنى ئىبنى ئابباسمۇ بايان قىلغان.

ئىبادەت قىلىنىشنىڭ ﷲ تائالاغىلا مەنسۇپ ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللە تائالا ئۆزىنىڭ كاتتىلىقىغا، ئىبادەت قىلىنىش پەقەت اللە تائالاغىلا خاس ئىكەنلىكىگە، اللە تائالادىن باشقا بۇتلارنىڭ ھېچ نەرسىنى يارىتالمايدىغانلىقىغا، بەلكى ئۇلارنىڭ ياسالغان نەرسە ئىكەنلىكىگە دەلىل كەلتۈرۈپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿(پۈتۈن كائىناتنى) ياراتقان اللە بىلەن (ھېچ نەرسىنى) يارىتالمايدىغان (بۇتلار) ئوخشاش بولامدۇ؟ ئويلىمامسىلەر﴾.

ئاندىن اللە تائالا ئۆزىنىڭ ئۇلارغا بەرگەن نېمەتلىرى ۋە قىلغان ئېھسانلىرىنىڭ كۆپلۈكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر اللە نىڭ (سىلەرگەبەرگەن) نېمىتىنى سانىساڭلار، ئۇنىڭ ھېسابىنى ئېلىپ بولالمايسىلەر. شۈبھىسىزكى، اللە سىلەر (نىڭ بۇ جەھەتتىكى يېتەرسىزلىكىڭلار) نى ئەلۋەتتە مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، (بەندىلىرىگە) مېھرىباندۇر﴾ يەنى اللە تائالا ھەقىقەتەن كەچۈرگۈچىدۇر. ئەگەر اللە تائالا سىلەرگە بەرگەن نېمەتلىرىنىڭ ھەممىسى ئۈچۈن سىلەرنىڭ شۈكۈر ئېيتىشىڭلارنى تەلەپ قىلىدىغان بولسا، ئەلۋەتتە سىلەر شۈكۈر ئېيتىشقا ئاجىز كېلەتتىڭلار. ئەگەر اللە تائالا سىلەرگە شۈكۈر ئېيتىشقا بۇيرۇق قىلغان بولسا، ئەلۋەتتە ئۇنىڭغا ئاجىز كەلگەنلىكتىن ئۇنى ئورۇنلىيالمىغان بولاتتىڭلار. ئەگەر اللە تائالا سىلەرنى شۈكۈرنى تولۇق ئورۇندىيالمىغانلىقىڭلار ئۈچۈن ئازابلىماقچى بولسا، ئەلۋەتتە ئازابلاۋېرەتتى. اللە تائالا سىلەرگە زۇلۇم قىلمايدۇ. بەلكى، ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر ۋە مېھرىباندۇر. گۇناھ قانچە كۆپ بولسىمۇ مەغپىرەت قىلىدۇ. ساۋاب قانچە ئاز بولسىمۇ مۇكاپات بېرىدۇ.

ئىبنى جەرىر بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: سىلەر نېمەتنىڭ بەزىسىگە شۈكرى ئېيتىپ بولالماسلىقتەك كەمچىلىكىڭلارغا تەۋبە قىلىپ، اللە تائالاغا بويسۇنۇشقا ۋە اللە تائالانىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىشكە قايتساڭلار، اللە تائالا سىلەرنى مەغپىرەت قىلىدۇ. سىلەرگە رەھمەت قىلىپ تەۋبە قىلغىنىڭلاردىن كېيىن ئازابلىمايدۇ.

* * * * * * *

وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعۡلِنُونَ ﴿١٩﴾ وَٱلَّذِينَ يَدۡعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ لَا يَخۡلُقُونَ شَيۡـٔٗا

وَهُمۡ يُخۡلَقُونَ ﴿٢٠﴾ أَمۡوَٰتٌ غَيۡرُ أَحۡيَآءٖۖ وَمَا يَشۡعُرُونَ أَيَّانَ يُبۡعَثُونَ ﴿٢١﴾

اللە سىلەر يوشۇرغان ۋە ئاشكارا قىلغانىڭلارنىڭ ھەممىسىنى بىلىپ تۇرىدۇ﴿19﴾. ئۇلارنىڭ اللە نى قويۇپ ئىبادەت قىلغانلىرى (يەنى بۇتلىرى) ھېچ شەيئىنى يارىتالمايدۇ، بەلكى ئۇلارنىڭ ئۆزلىرى يارىتىلغاندۇر

---

[1] سۈرە ئەنبىيا 31 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

(يەنى ئىنسانلار تەرىپىدىن ياسالغاندۇر) ﴿20﴾. ***ئۇلار (يەنى بۇتلار) تىرىك ئەمەس، ئۆلۈكتۇر، ئۇلار (چوقۇنغۇچىلىرىنىڭ) قاچان قايتا تىرىلدۈرۈلىدىغانلىقىنى ئۇقمايدۇ*** ﴿21﴾.

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، كۆڭۈللەردىكى سىرلارنى خۇددى ئاشكارا نەرسىلەرنى بىلگەندەك بىلىدىغانلىقىنى ۋە پات ئارىدا كېلىدىغان قىيامەت كۈنىدە كىشىلەرنىڭ ئەمەلىنىڭ ياخشى ياكى يامانلىقىغا قاراپ مۇكاپات ياكى جازا بېرىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

مۇشرىكلارنىڭ ئىلاھلىرىنىڭ ياراتقۇچى ئەمەس بەلكى يارىتىلغۇچى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللە تائالا، ئۇلار اللە تائالانى قويۇپ چوقۇنۇۋاتقان بۇتلىرىنىڭ ھېچ نەرسىنى يارىتالمايدىغانلىقىدىن، ئەكسىچە ئۇ بۇتلارنىڭ يارىتىلغان مەخلۇقلار ئىكەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ. اللە تائالا بۇ ھەقتە ئۆز دوستى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنىنى بايان قىلغان: ﴿ئىبراھىم ئېيتتى: «(ئۆزەڭلار) ئويۇپ ياسىغان بۇتلارغا چوقۇنامسىلەر؟ ھالبۇكى، سىلەرنى ۋە ياسىغان نەرسەڭلارنى اللە ياراتقاندۇر»﴾[1].

﴿ئۇلار (يەنى بۇتلار) تىرىك ئەمەس، ئۆلۈكتۇر﴾ يەنى ئۇ بۇتلار ئاڭلىيالمايدىغان، كۆرەلمەيدىغان، ئەقىلسىز ۋە جانسىز قۇرۇق ساپالدۇر. ﴿ئۇلار(چوقۇنغۇچىلىرىنىڭ) قاچان قايتا تىرىلدۈرۈلىدىغانلىقىنى ئۇقمايدۇ﴾ يەنى ئۇلار قىيامەتنىڭ قاچان بولىدىغانلىقىنى بىلمەيدىغان تۇرسا، ئۇلاردىن قانداقمۇ ساۋاب ۋە مۇكاپات ئۈمىد قىلىنسۇن.

مەنپەئەت، ساۋاب ۋە مۇكاپات پەقەت ھەممىنى بىلىدىغان ۋە ھەممىنى ياراتقۇچى زات اللە تائالادىنلا ئۈمىد قىلىنىدۇ.

* * * * * * *

إِلَـٰهُكُمْ إِلَـٰهٌ وَاحِدٌ ۚ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ قُلُوبُهُم مُّنكِرَةٌ وَهُم مُّسْتَكْبِرُونَ ﴿٢٢﴾ لَا جَرَمَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ ﴿٢٣﴾

سىلەرنىڭ (ئىبادەت قىلىشقا لايىق) ئىلاھىڭلار بىردۇر، ئاخىرەتكە ئىشەنمەيدىغانلارنىڭ دىللىرى (اللە نىڭ بىرلىكىنى) ئىنكار قىلىدۇ، ئۇلار چوڭچىلىق قىلىپ، (ھەقنى قوبۇل قىلىشتىن) باش تارتقۇچىلاردۇر ﴿22﴾. ***اللە ئۇلارنىڭ يوشۇرغانلىرىنى ۋە ئاشكارا قىلغانلىرىنى راستلا بىلىپ تۇرىدۇ، اللە تەكەببۇرلۇق قىلغۇچىلارنى ھەقىقەتەن دوست تۇتمايدۇ*** ﴿23﴾.

ئىبادەتكە پەقەت اللە تائالانىڭلا لايىق ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ ھەقىقەتەن ھەممىدىن بىھاجەت، يالغۇز، بىر ئىلاھ ئىكەنلىكىنى ۋە كاپىرلارنىڭ ئۇنى ئىنكار قىلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. اللە تائالا بۇ ھەقتە ئۇلارنىڭ ئۇنىڭدىن ھەيران قالغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇ نۇرغۇن ئىلاھلارنى بىر ئىلاھ قىلىۋاتامدۇ؟ بۇ ھەقىقەتەن غەلىتە ئىش»﴾[2] ﴿يالغۇز اللە تىلغا ئېلىنسا، ئاخىرەتكە ئىشەنمەيدىغانلارنىڭ دىللىرى سىقىلىپ كېتىدۇ. اللە دىن باشقا مەبۇدلار تىلغا ئېلىنسا، ئۇلار خۇش بولۇپ كېتىدۇ﴾[3].

[1] سۈرە سافقات 95 ـــ 96 ـ ئايەتلەر.
[2] سۈرە ساد 5 ـ ئايەت.
[3] سۈرە زۇمەر 45 ـ ئايەت.

www.munber.org

﴿ئۇلار چوڭچىلىق قىلىپ، (ھەقنى قوبۇل قىلىشتىن) باش تارتقۇچىلاردۇر﴾ يەنى ئۇلار اللّٰه تائالانىڭ بار ۋە بىرلىكىنى ئىنكار قىلىش بىلەن بىرگە اللّٰه تائالاغا ئىبادەت قىلىشتىنمۇ باش تارتىدۇ. اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۈبھىسىزكى، مېنىڭ ئىبادىتىمدىن چوڭچىلىق قىلىپ باش تارتىدىغانلار خار ھالدا جەھەننەمگە كىرىدۇ »﴾[1].

﴿اللّٰه ئۇلارنىڭ يوشۇرغانلىرىنى ۋە ئاشكارا قىلغانلىرىنى راستلا بىلىپ تۇرىدۇ﴾ يەنى ئۇلارنىڭ شۇ قىلمىشلىرىغا قارىتا پات يېقىندا جازا بېرىدۇ. **﴿اللّٰه تەكەببۇرلۇق قىلغۇچىلارنى ھەقىقەتەن دوست تۇتمايدۇ﴾**.

* * * * * * *

وَإِذَا قِيلَ لَهُم مَّاذَآ أَنزَلَ رَبُّكُمْ ۙ قَالُوٓاْ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾ لِيَحْمِلُوٓاْ أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۙ وَمِنْ أَوْزَارِ ٱلَّذِينَ يُضِلُّونَهُم بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ أَلَا سَآءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٢٥﴾

ئۇلارغا (يەنى مۇشرىكلارغا): «پەرۋەردىگارىڭلار (پەيغەمبىرىگە) نېمىلەرنى نازىل قىلدى؟» دېيىلسە، ئۇلار (مەسخىرە قىلىپ): «قەدىمكىلەرنىڭ ئەپسانىلىرىنى (نازىل قىلدى)» دېيىشىدۇ﴿24﴾. ئۇلار قىيامەت كۈنى ئۆزلىرىنىڭ گۇناھلىرىغا تولۇق جاۋابكار بولۇشلىرى ۋە ئۆزلىرى تەرىپىدىن بىلمەستىن ئازدۇرۇلغانلارنىڭ بىر قىسىم گۇناھلىرىغا ئۆزلىرى جاۋابكار بولۇشلىرى ئۈچۈن (يۇقىرىقى بوھتان سۆزلەرنى قىلدى)، ئۇلارنىڭ جاۋابكار بولىدىغىنى نېمىدېگەن يامان!﴿25﴾.

كاپىرلارنىڭ ۋەھيىدىن يۈز ئۆرىگەنلىكى ۋە ئۇلارغا ئازابنىڭ ھەسسىلەپ بولىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا مۇنداق دەيدۇ: ۋەھيىنى يالغان دېگۈچىلەرگە: **﴿«پەرۋەردىگارىڭلار (پەيغەمبىرىگە) نېمىلەرنى نازىل قىلدى؟»﴾** دېيىلسە، كاپىرلار جاۋاب بېرىشتىن يۈز ئۆرۈپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿«قەدىمكىلەرنىڭ ئەپسانىلىرىنى (نازىل قىلدى)»﴾** يەنى ھېچ نەرسە چۈشمىدى، بۈگۈن پەقەت ئىلگىرىكىلەرنىڭ كىتابلىرىدىن ئېلىنغان ئەپسانىلارلا ئوقۇپ بېرىلدى. دېيىشىدۇ. اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار ئېيتتى: «(بۇ) بۇرۇنقىلارنىڭ ئەپسانىلىرىدۇركى، ئۇلارنى ئۇ يازدۇرۇۋالغان، (ھېرزى قىلىۋېلىش ئۈچۈن) ئۇنىڭغا ئەتىگەن - ئاخشامدا ئوقۇپ بېرىلىۋاتىدۇ»﴾[2] يەنى ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بوھتان چاپلايدۇ ۋە بىر - بىرىگە زىت، ئاساسى بولمىغان ھەرخىل گەپلەرنى دېيىشىدۇ. اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿مۇشرىكلارنىڭ سېنىڭ ئۈچۈن نۇرغۇن مىساللارنى كەلتۈرگەنلىكىگە قارىغىن، ئۇلار ئازدى، توغرا يول تاپالمايدۇ﴾[3] مۇنداق دېيىشتىكى سەۋەب شۇكى، ھەقتىن چىقىپ كەتكەن ھەر قانداق كىشى نېمىلا دېسە خاتالىشىدۇ.

مۇشرىكلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى سېھىرگەر، شائىر، رامبال ۋە مەجنۇن دەيتتى. ئاندىن ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ كاتتىبېشى ۋەلىيد ئىبنى مۇغىيرەنىڭ توقۇپ چىققان سۆزىنى دېيىشكە قارار قىلىشتى. اللّٰه تائالا ۋەلىيدنىڭ بۇ قىلمىشلىرى ھەققىدە مۇنداق خەۋەر قىلىدۇ: ﴿ئۇ (پەيغەمبەر ۋە قۇرئان ھەققىدە)

---

[1] سۈرە غافىر 60 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە فۇرقان 5 - ئايەت.
[3] سۈرە فۇرقان 9 - ئايەت.

www.munber.org

ئويلاندى، (قۇرئان توغرۇلۇق نېمە دېيىشنى ۋە قانداق بوھتان قىلىشنى) پىلانلىدى. لەنەت بولسۇنكى، ئۇ قانداق پىلانلىدى. يەنە لەنەت بولسۇنكى، ئۇ قانداق پىلانلىدى. ئاندىن قوشۇمىسىنى تۈردى ۋە چىرايىنى پۈرۈشتۈردى. ئاندىن (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈدى (پەيغەمبەرگە ئەگىشىشتىن) تەكەببۇرلۇق بىلەن باش تارتتى. «بۇ (كالامۇللاھ ئەمەس) پەقەت ئۆگىنىلگەن سېھىردۇر، بۇ پەقەت ئىنسان سۆزىدۇر» دېدى﴾[1] يەنى ئاندىن ئۇلار ۋەلىيدنىڭ سۆزىگە قوشۇلۇپ، ئۇنىڭ پىكرى بويىچە قىلىدىغان بولۇشۇپ تارقاشتى. اللە تائالا ئۇلارغا لەنەت قىلسۇن.

﴿ئۇلار قىيامەت كۈنى ئۆزلىرىنىڭ گۇناھلىرىغا تولۇق جاۋابكار بولۇشلىرى ۋە ئۆزلىرى تەرىپىدىن بىلمەستىن ئازدۇرۇلغانلارنىڭ بىر قىسىم گۇناھلىرىغا ئۆزلىرى جاۋابكار بولۇشلىرى ئۈچۈن (يۇقىرىقى بوھتان سۆزلەرنى قىلدى)﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ئۆز گۇناھلىرىنى، ئۆزلىرىگە ئەگەشكەن ۋە قوشۇلغان كىشىلەرنىڭ گۇناھلىرىنى ئۈستىگە ئېلىشى ئۈچۈن بىز ئۇلارنىڭ شۇنداق دېيىشىنى ئورۇنلاشتۇردۇق.

ئۇلارنىڭ ئازغان خاتالىقى ئۆزلىرىگە بولىدۇ ۋە ئۇلار باشقىلارنى ئازدۇرغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلارغا ئازدۇرغانلىغانلارنىڭ خاتالىقىدىنمۇ ئۇلارغا بىر ھەسسە بېرىلىدۇ.

ئىمام مۇسلىم ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى باشقىلارنى ھىدايەتكە چاقىرسا، ئۇ ئادەمگە شۇ ھىدايەتكە ئەگەشكەن ئادەمنىڭ ئەجرىدىن ھېچنىمە كېمەيتىلمەستىن، ئەگەشكۈچىنىڭ ئەجرىگە ئوخشاش ئەجىر بېرىلىدۇ. كىمكى گۇمراھلىققا چاقىرسا، چاقىرغۇچى ئادەمگە گۇمراھلىققا ئەگەشكەن كىشىنىڭ گۇناھىدىن ھېچنەرسە كېمەيتىلمەستىن ئەگەشكۈچىنىڭ گۇناھىغا ئوخشاش گۇناھ بولۇپ تۇرىدۇ».

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ يۈكلىرىنى ۋە ئۇنىڭغا قوشۇپ باشقا يۈكلەرنى (يەنى ئۆزلىرىنىڭ گۇناھلىرىنى ۋە ئازدۇرغانلىرىنىڭ گۇناھلىرىنى) ئۈستىگە ئالىدۇ، قىيامەت كۈنى ئۇلار ئۆزلىرى ئويدۇرۇپ چىققان يالغان سۆزلىرى ئۈچۈن سوراققا تارتىلىدۇ﴾[2] مۇجاھىد بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ گۇناھلىرى بىلەن ئۇلارغا ئىتائەت قىلغان كىشىلەرنىڭ گۇناھلىرىنى قوشۇپ يۈكلىنىۋالىدۇ ۋە ئۇلارغا ئىتائەت قىلغان كىشىلەرنىڭ ھېچقانداق ئازابى يەڭگىللىتىلمەيدۇ.

* * * * * * *

قَدْ مَكَرَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَأَتَى ٱللَّهُ بُنْيَـٰنَهُم مِّنَ ٱلْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ ٱلسَّقْفُ مِن
فَوْقِهِمْ وَأَتَىٰهُمُ ٱلْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ يُخْزِيهِمْ وَيَقُولُ أَيْنَ
شُرَكَآءِىَ ٱلَّذِينَ كُنتُمْ تُشَـٰٓقُّونَ فِيهِمْ ۚ قَالَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ إِنَّ ٱلْخِزْىَ ٱلْيَوْمَ وَٱلسُّوٓءَ
عَلَى ٱلْكَـٰفِرِينَ ﴿٢٧﴾

ئۇلار (يەنى مەككە كاپىرلىرى)دىن ئىلگىرى ئۆتكەن كاپىرلار (ئۆز پەيغەمبەرلىرىگە) ھىيلە - مىكىر ئىشلىتىپ (اللە نىڭ نۇرىنى ئۆچۈرمەكچى بولدى). اللە ئۇلارنىڭ (ھىيلە - مىكىر) بىناسىنى تەلتۆكۈس گۇمران قىلدى، ئۇلارنىڭ ئۈستىگە (بۇ بىنانىڭ) ئۆگزىسى ئۆرۈلۈپ چۈشتى، ئۇلارغا ئۆزلىرى

[1] سۈرە مۇددەسسىر 18 — 25 - ئايەتكىچە.
[2] سۈرە ئەنكەبۇت 13 - ئايەت.

www.munber.org

ئويلىمىغان يەردىن ئازاب كەلدى﴿26﴾. ئاندىن كېيىن اللە ئۇلارنى قىيامەت كۈنى رەسۋا قىلىدۇ، (ئۇلارغا كايىپ) «مېنىڭ شېرىكلىرىم قېنى قەيەردە؟ سىلەر ئۇلار توغرىسىدا (پەيغەمبەرلەر بىلەن مۇنازىرىلىشەتتىڭلارغۇ؟» دەيدۇ. ئىلىم بېرىلگەنلەر (يەنى ئۇلارنى ئىمانغا دەۋەت قىلغان پەيغەمبەرلەر ۋە ئۆلىمالار): «بۈگۈن رەسۋالىق ۋە ئازاب ھەقىقەتەن كاپىرلارغا تېگىشلىكتۇر» دەيدۇ﴿27﴾.

ئىلگىرىكىلەرنىڭ قىلمىشلىرى ۋە ئۇلارغا چۈشۈرۈلگەن ئازابنىڭ بايانى توغرىسىدا

﴿**ئۇلار (يەنى مەككە كاپىرلىرى) دىن ئىلگىرى ئۆتكەن كاپىرلار (ئۆز پەيغەمبەرلىرىگە) ھىيلە - مىكىر ئىشلىتىپ (اللە نىڭ نۇرىنى ئۆچۈرمەكچى بولدى)**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەۋفىي، ئىبنى ئاببا س رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇ سەرھ جامائەتىدىن بولغان نەمرۇتتۇر. باشقا تەپسىرشۇناسلار: ئۇ بۇختۇننەسىردۇر، دېدى. توغرىسى: بۇ اللە تائالانى ئىنكار قىلغان ۋە اللە تائالاغا باشقىنى شېرىك كەلتۈرۈپ ئىبادەت قىلغانلارنىڭ قىلمىشىنىڭ باتىللىقىغا كەلتۈرۈلگەن مىسالدۇر.

بۇ خۇددى نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىگە ئوخشاشتۇر: ﴿ئۇلار (يەنى كاتتىباشلار) (ماڭا چىنپۈتمىدى، ماڭا ۋە ماڭا ئەگەشكەنلەرگە ئەزىيەت يەتكۈزۈپ) چوڭ ھىيلە تۈزدى﴾[1] يەنى ئۇلار خالايىقنى ئازدۇرۇشقا پۈتكۈل ھىيلىسىنى ئىشلەتتى ۋە كۆپ خىل ۋاستىلەر ئارقىلىق ئۆزلىرىنىڭ شېرىك كەلتۈرگەن نەرسىلىرىگە ئۇلارنى مايىل قىلدى. ئۇلارنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى قىيامەت كۈنى مۇنداق دەيدۇ: ﴿(سىلەرنىڭ بىزگە) كېچە - كۈندۈز قىلغان ھىيلە - مىكىرىڭلار (بىزنى ئىماندىن توستى)، ئۆز ۋاقتىدا سىلەر بىزنى اللە نى ئىنكار قىلىشقا ۋە ئۇنىڭغا شېرىك كەلتۈرۈشكە بۇيرۇيتتۇڭلار» دەيدۇ. ئازابنى كۆرگەن چاغدا، ئۇلار (ھەر ئىككى گۇرۇھ ئىمان ئېيتمىغانلىقلىرىغا) ئىچىدە پۇشايمان قىلىدۇ﴾[2].

﴿**اللە ئۇلارنىڭ (ھىيلە - مىكىر) بىناسىنى تەلتۆكۈس گۇمران قىلدى**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ھىيلە - مىكىرلىرىنى ئۇلىدىن قومۇرۇپ تاشلىدى ۋە قىلغان ئىشىنى بىكار قىلدى. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار ھەرقاچان (رەسۇلۇللا غا قارشى) ئۇرۇش ئوتىنى ياقماقچى بولسا، اللە ئۇنى ئۆچۈرىدۇ﴾[3] ﴿ئۇلارغا اللە نىڭ ئازابى ئۇلار ئويلىمىغان يەردىن كەلدى. اللە ئۇلارنىڭ دىللىرىغا قورقۇنچ سالدى، ئۇلار ئۆيلىرىنى ئۆزلىرىنىڭ قوللىرى ۋە مۆمىنلەرنىڭ قوللىرى بىلەن بۇزدى، ئى ئەقىل ئىگىلىرى! (ئۇلارنىڭ ھالىدىن) ئىبرەت ئېلىڭلار﴾[4].

﴿**اللە ئۇلارنىڭ (ھىيلە - مىكىر) بىناسىنى تەلتۆكۈس گۇمران قىلدى، ئۇلارنىڭ ئۈستىگە (بۇ بىنانىڭ) ئۆگزىسى ئۆرۈلۈپ چۈشتى، ئۇلارغا ئۆزلىرى ئويلىمىغان يەردىن ئازاب كەلدى ئاندىن كېيىن اللە ئۇلارنى قىيامەت كۈنى رەسۋا قىلىدۇ**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ رەسۋالىقلىرىنى ۋە دىللىرىدا يوشۇرغان نەرسىلىرىنى اللە ئاشكارا قىلىدۇ. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سىرلار ئاشكارا قىلىنىدىغان كۈندە (يەنى قىيامەتتە)﴾[5] سىرلار ئاشكارا بولۇپ ئېچىلىدۇ.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قىيامەت كۈنى ۋەدىسىدە تۇرمىغان ھەر بىر كىشىنىڭ ساغرىسىغا

---

(1) سۈرە نۇھ 22 - ئايەت.
(2) سۈرە سەبە 33 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(3) سۈرە مائىدە 64 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(4) سۈرە ھەشىر 2 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(5) سۈرە تارىق 9 - ئايەت.

www.munber.org

ۋەدىسىگە تۇرمىغان گۇناھىغا قارىتا بىر بايراق قادىلىپ: بۇ پالانىنىڭ ئوغلى پالانىنىڭ ۋەدىسىدە تۇرمىغان گۇناھىدۇر، دېيىلىدۇ».

مانا مۇشۇنداق، ئۇلارنىڭ يوشۇرغان ھىيلە ـ مىكىرلىرى كىشىلەرنىڭ ئالدىدا ئاشكارا بولىدۇ. اللّٰه تائالا ئۇلارنى كىشىلەرنىڭ ئالدىدا رەسۋا قىلىپ، ئۇلارغا كايىغان ۋە تەنە قىلغان ھالدا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**«مېنىڭ شېرىكلىرىم قېنى قەيەردە؟ سىلەر ئۇلار توغرىسىدا (پەيغەمبەرلەر بىلەن) مۇنازىرىلىشەتتىڭلارغۇ؟»**﴾ اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار سىلەرگە ياردەم بېرەلەمدۇ؟ يا ئۆزلىرىگە ياردەم بېرەلەمدۇ؟﴾[1] ﴿ئۇنىڭدىن (يەنى ئىنساندىن) (ئازابنى دەپئى قىلىدىغان) ھېچ كۈچ ۋە ياردەمچى يوقتۇر﴾[2] يەنى ئۇلارنىڭ زىيىنىغا ھۆججەت كەلتۈرۈلگەن، دەلىللەر تۇرغۇزۇلغان، ھەق سۆز ئەمەلىيلەشكەن، قاچىدىغان ھېچ جاي تاپالمىغاندا ئۇلار ئۆزرە ئېيتىشتىن توختىدى.

﴿**ئىلىم بېرىلگەنلەر (يەنى ئۇلارنى ئىمانغا دەۋەت قىلغان پەيغەمبەرلەر ۋە ئۆلىمالار)**﴾ يەنى ئۇلار دۇنيا ۋە ئاخىرەتتىكى يول باشچىلار ۋە ھەقىقەتتىن خەۋەر بەرگۈچىلەر بولۇپ، شۇ چاغدا ئۇلار مۇنداق دەيدۇ: ﴿**«بۈگۈن رەسۋالىق ۋە ئازاب ھەقىقەتەن كاپىرلارغا تېگىشلىكتۇر»**﴾ يەنى رەسۋاچىلىق ۋە ئازاب بۇ كۈندە اللّٰه تائالاغا كاپىر بولغان، ھېچ زىيان يەتكۈزەلمەيدىغان ۋە ھېچ مەنپەئەت بېرەلمەيدىغان نەرسىنى اللّٰه تائالاغا شېرىك كەلتۈرگەن كىشىلەرنى قورشىۋالىدۇ.

* * * * * * *

ٱلَّذِينَ تَتَوَفَّىٰهُمُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ ظَالِمِىٓ أَنفُسِهِمْ ۖ فَأَلْقَوُا۟ ٱلسَّلَمَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِن سُوٓءٍۭ ۚ بَلَىٰٓ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌۢ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ فَٱدْخُلُوٓا۟ أَبْوَٰبَ جَهَنَّمَ خَٰلِدِينَ فِيهَا ۖ فَلَبِئْسَ مَثْوَى ٱلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٢٩﴾

ئۇلار (كۇفرىنى ئىختىيار قىلىپ) ئۆزلىرىگە زىيان سالغان شارائىتتا، پەرىشتىلەر ئۇلارنىڭ جانلىرىنى ئالىدۇ. ئۇلار بويسۇنغانلىقلىرىنى بىلدۈرۈپ: «بىز ھېچقانداق يامان ئىش قىلمىدۇق» (دەيدۇ). ئۇنداق ئەمەس، اللّٰه سىلەرنىڭ قىلمىشىڭلارنى ھەقىقەتەن تولۇق بىلگۈچىدۇر﴿28﴾. *سىلەر (ئىچىدە) مەڭگۈ قالىدىغان جەھەننەمنىڭ دەرۋازىلىرىدىن كىرىڭلار، چوڭچىلىق قىلىپ، (اللّٰه غا ئىتائەت قىلىشتىن) باش تارتقۇچىلارنىڭ بارىدىغان جايى نېمىدېگەن يامان!*﴿29﴾.

كاپىرلارنىڭ سەكراتتىكى ۋە ئۆلگەندىن كېيىنكى ئەھۋالى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزلىرىگە زۇلۇم قىلغۇچى مۇشرىكلارنىڭ سەكراتتىكى ھالىدىن ۋە پەرىشتىلەرنىڭ ئۇلارنىڭ مەينەت جانلىرىنى ئالغىلى كەلگەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

﴿**ئۇلار بويسۇنغانلىقلىرىنى بىلدۈرۈپ**﴾ يەنى مۇشرىكلار ئىتائەت قىلغانلىقىنى ۋە بويسۇنغانلىقىنى ئىزھار قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**«بىز ھېچقانداق يامان ئىش قىلمىدۇق»**﴾ شۇنىڭدەك ئۇلار قىيامەت كۈنىدىمۇ مۇنداق دەيدۇ: ﴿اللّٰه بىلەن قەسەم قىلىمىزكى، بىز مۇشرىك بولمىغان ئىدۇق﴾[3] ﴿ئۇ كۈندە اللّٰه

[1] سۈرە شۇئەرا 93 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە تارىق 10 ـ ئايەت.
[3] سۈرە ئەنئام 23 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئۆلگەنلەرنىڭ ھەممىسىنى تىرىلدۈرىدۇ، ئۇلار (دۇنيادىكى چاغلىرىدا «بىز مۇسۇلمانمىز» دەپ يالغاندىن) سىلەرگە قەسەم ئىچكەندەك اللە غا قەسەم ئىچىدۇ﴾[1].

﴿ئۇنداق ئەمەس، اللە سىلەرنىڭ قىلمىشلىرىڭلارنى ھەقىقەتەن تولۇق بىلگۈچىدۇر. سىلەر (ئىچىدە مەڭگۈ قالىدىغان جەھەننەمنىڭ دەرۋازىلىرىدىن كىرىڭلار، چوڭچىلىق قىلىپ، (اللە غا ئىتائەت قىلىشتىن) باش تارتقۇچىلارنىڭ بارىدىغان جايى نېمىدېگەن يامان!﴾ يەنى اللە تائالانىڭ ئايەتلىرىنى تەستىقلاشتىن ۋە پەيغەمبەرلىرىگە ئەگىشىشتىن بويۇنتاۋلىق قىلغان كىشىلەرگە تەييارلانغان خارلىغۇچى ماكان بار. ئۇلارنىڭ ئۆلگەن كۈنىدىن تارتىپلا جانلىرى جەھەننەمگە كىرىدۇ ۋە تەنلىرى قەبرىلىرىدە يۇقىرى ھارارەتلىك ئوت يالقۇنىدا كۆيىدۇ. ئاندىن قىيامەت بولغاندا جانلىرى تەنلىرىگە كىرگۈزۈلۈپ دوزاختا مەڭگۈ قالىدۇ. ﴿ئۇلارنىڭ ئۆلۈپ (ئارام تېپىپ قالماسلىقى ئۈچۈن) جانلىرى ئېلىنمايدۇ، ئۇلاردىن ئازابمۇ يېنىكلىتىلمەيدۇ﴾[2] ﴿ئۇلار ئەتىگىنى - ئاخشىمى ئوتقا تۇغرىلىنىپ تۇرىدۇ، قىيامەت قايىم بولغان كۈندە: «ئى پىرئەۋن جامائەسى! ئازابنىڭ ئەڭ قاتتىقىغا (دوزاخ ئوتىغا) كىرىڭلار!» (دېيىلىدۇ)﴾[3].

* * * * * * *

۞ وَقِيلَ لِلَّذِينَ ٱتَّقَوۡاْ مَاذَآ أَنزَلَ رَبُّكُمۡۚ قَالُواْ خَيۡرٗاۗ لِّلَّذِينَ أَحۡسَنُواْ فِي هَٰذِهِ ٱلدُّنۡيَا حَسَنَةٞۚ
وَلَدَارُ ٱلۡأٓخِرَةِ خَيۡرٞۚ وَلَنِعۡمَ دَارُ ٱلۡمُتَّقِينَ ٣٠ جَنَّٰتُ عَدۡنٖ يَدۡخُلُونَهَا تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُۖ لَهُمۡ
فِيهَا مَا يَشَآءُونَۚ كَذَٰلِكَ يَجۡزِي ٱللَّهُ ٱلۡمُتَّقِينَ ٣١ ٱلَّذِينَ تَتَوَفَّىٰهُمُ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ
سَلَٰمٌ عَلَيۡكُمُ ٱدۡخُلُواْ ٱلۡجَنَّةَ بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ ٣٢

تەقۋادارلارغا: «پەرۋەردىگارىڭلار (پەيغەمبىرىگە) نېمىلەرنى نازىل قىلدى؟» دېيىلسە، ئۇلار: «ياخشى سۆزلەرنى نازىل قىلدى» دېيىشىدۇ. ياخشى ئىش قىلغۇچىلار بۇ دۇنيادا مۇكاپاتلىنىدۇ، ئاخىرەت يۇرتى (ئۇلار ئۈچۈن تېخىمۇ) ياخشىدۇر. تەقۋادارلارنىڭ يۇرتى راستلا نېمىدېگەن گۈزەل!﴿30﴾. ئۇلار ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ تۇرىدىغان ئەدنى جەننەتلىرىگە كىرىدۇ، ئۇ يەردە ئۇلارنىڭ كۆڭلى خالىغان نەرسىلەر تېپىلىدۇ، اللە تەقۋادارلارنى ئەنە شۇنداق مۇكاپاتلايدۇ﴿31﴾. ئۇلار (مۇشرىكلىك ۋە گۇناھلاردىن) پاك بولغان شارائىتتا پەرىشتىلەر ئۇلارنى قەبزى روھ قىلىدۇ، پەرىشتىلەر ئۇلارغا: «سالام سىلەرگە! قىلغان ئەمەلىڭلارنىڭ خاسىيىتىدىن جەننەتكە كىرىڭلار» دەيدۇ﴿32﴾.

تەقۋادارلارنىڭ ۋەھيي توغرىسىدىكى سۆزلىرى، ئۇلارغا بېرىلىدىغان مۇكاپات، ئۇلارنىڭ سەكراتتىكى ۋە ئۆلگەندىن كېيىنكى ئەھۋالى توغرىسىدا

بۇ يۇقىرىدىكى بەختسىز كىشىلەردىن بېرىلگەن خەۋەرنىڭ دەل ئەكسىچە بەختلىك كىشىلەردىن بېرىلگەن خەۋەردۇر. ئەنە شۇ بەختسىز كىشىلەرگە: ﴿«پەرۋەردىگارىڭلار (پەيغەمبىرىگە) نېمىلەرنى نازىل قىلدى؟» دېيىلسە﴾ ئۇلار جاۋاب بېرىشتىن يۈز ئۆرۈپ: ئۇ ھېچ نەرسە چۈشۈرمىدى. بەلكى، بۇ

[1] سۈرە مۇجادەلە 18 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە فاتىر 36 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە غاپىر 46 - ئايەت.

www.munber.org

ئىلگىرىكىلەرنىڭ ئەپسانىلىرىدۇر، دېيىشىدۇ. بەختلىك كىشىلەر بولسا: ﴿**«ياخشى سۆزلەرنى نازىل قىلدى»**﴾ يەنى پەۋەردىگارىمىز پەيغەمبىرىگە ئەگەشكەن ۋە ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتقان كىشىگە رەھمەت، بەرىكەت ۋە ياخشىلىق چۈشۈردى، دېيىشىدۇ.

ئاندىن الله تائالا پەيغەمبەرلەر ئارقىلىق بەندىلىرىگە ۋەدە قىلغان نەرسىلەردىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ياخشى ئىش قىلغۇچىلار بۇ دۇنيادا مۇكاپاتلىنىدۇ، ئاخىرەت يۇرتى (ئۇلار ئۈچۈن تېخىمۇ) ياخشىدۇر**﴾.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەر - ئايال مۆمىنلەردىن كىمكى ياخشى ئەمەل قىلىدىكەن، بىز ئۇنى ئەلۋەتتە (دۇنيادا قانائەتچانلىق، ھالال رىزىق ۋە ياخشى ئەمەللەرگە مۇۋەپپەق قىلىپ) ئوبدان ياشىتىمىز، ئۇلارغا، ئەلۋەتتە، قىلغان ئەمەللىرىنىمۇ ياخشىراق ساۋاب بېرىمىز﴾[1] يەنى كىمكى دۇنيادا ياخشى ئەمەل قىلسا، ئۇ كىشىنىڭ دۇنيا ئاخىرەتتىكى ئەمەلىنى ياخشى قىلىمىز.

ئاندىن الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئاخىرەتنىڭ دۇنيا تىرىكچىلىكىدىن ياخشى ئىكەنلىكى ۋە ئۇنىڭ مۇكاپاتىنىڭ دۇنيانىڭ مۇكاپاتىدىن مۇكەممەل ئىكەنلىكىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئىلىملىك كىشىلەر: «ۋاي سىلەرگە! ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەلنى قىلغان كىشىگە الله نىڭ ساۋابى ياخشىدۇر»﴾[2] ﴿الله نىڭ دەرگاھىدىكى نەرسىلەر (يەنى مۇكاپات ۋە ھۆرمەت) ياخشى بەندىلەر ئۈچۈن (كۇففارلار بەھرىمەن بولغان باقاسى يوق ئازغىنا راھەتتىن) ئارتۇقتۇر﴾[3] ﴿ئاخىرەت ياخشىدۇر ۋە باقىيدۇر﴾[4] ﴿ساڭا ئاخىرەت ئەلۋەتتە دۇنيادىن ياخشىدۇر﴾[5]. ئاندىن الله تائالا ئاخىرەتنى سۈپەتلەپ مۇنداق دېدى: ﴿**تەقۋادارلارنىڭ يۇرتى راستلا نېمىدېگەن گۈزەل!**﴾.

﴿**ئۇلار ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ تۇرىدىغان ئەدنى جەننەتلىرىگە كىرىدۇ**﴾ يەنى ئۆستەڭلەر جەننەتنىڭ دەرەخلىرى ۋە قەسىرلىرى ئارىسىدىن ئېقىپ تۇرىدۇ. ﴿**ئۇ يەردە ئۇلارنىڭ كۆڭلى خالىغان نەرسىلەر تېپىلىدۇ**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿جەننەتتە كۆڭۈللەر تارتىدىغان، كۆزلەر لەززەتلىنىدىغان نەرسىلەر بار، سىلەر جەننەتتە مەڭگۈ قالىسىلەر﴾[6].

ھەدىستە مۇنداق بايان قىلىنىدۇ: «شەك - شۈبھىسىزكى، جەننەت ئەھلىدىن بىر توپ كىشى ئۈزلىرىنىڭ شاراپلىرى (قويۇلغان داستىخان) ئۈستىدە ئولتۇرغاندا، بىر بۇلۇت ئۆتىدۇ. ئۇ بۇلۇت ئۇلارنىڭ كۆڭلى ھەر قانداق نەرسىنى تارتقان ھامانلا ئۇنى ياغدۇرۇپ بېرىدۇ. تاكى ئۇلاردىن: ئى بۇلۇت! بىزگە تەڭتۇش قىزلارنى ياغدۇرۇپ بەرگىن، دەيدىغانلار بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ئارزۇسىمۇ ۋۇجۇتقا چىقىدۇ.

﴿**الله تەقۋادارلارنى ئەنە شۇنداق مۇكاپاتلايدۇ**﴾ يەنى الله تائالاغا ئىشەنگەن، الله تائالادىن قورققان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان بارلىق كىشىلەرنى شۇنداق مۇكاپاتلايدۇ. ئاندىن الله تائالا تەقۋادار، بەختلىك كىشىلەرنىڭ شېرىكتىن، گۇناھتىن ۋە باشقا يامان ئەمەللەردىن پاك ھالەتتە جان ئۈزىدىغانلىقىنى، پەرىشتىلەرنىڭ ئۇلارغا سالام بېرىدىغانلىقىنى ۋە جەننەت بىلەن خۇش خەۋەر بېرىدىغانلىقىنى بايان قىلىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿شۈبھىسىزكى، «پەرۋەردىگارىمىز الله دۇر» دېگەنلەر، ئاندىن توغرا يولدا بولغانلارغا پەرىشتىلەر چۈشۈپ: «قورقماڭلار، غەم قىلماڭلار،

---

[1] سۈرە نەھل 97 - ئايەت.
[2] سۈرە قەسەس 80 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ئال ئىمران 198 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە ئەئلا 17 - ئايەت.
[5] سۈرە زۇھا 4 - ئايەت.
[6] سۈرە زۇخرۇف 71 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

سىلەرگە ۋەدە قىلىنغان جەننەت ئۈچۈن خۇشال بولۇڭلار، بىز دۇنيادا، ئاخىرەتتە سىلەرنىڭ دوستلىرىڭلارمىز، جەننەتتە سىلەر ئۈچۈن كۆڭلۈڭلار تارتقان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ۋە تىلىگەن نەرسەڭلارنىڭ ھەممىسى بار، (ئۇلار) ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچى، ناھايىتى مېھرىبان (الله) تەرىپىدىن بېرىلگەن زىياپەتتۇر » دەيدۇ﴾[1].

مۆمىننىڭ جېنىنىڭ ئېلىنىشى ۋە كاپىرنىڭ جېنىنىڭ ئېلىنىشى ھەققىدە كەلگەن ھەدىسلەرنى سۈرە ئىبراھىمنىڭ 27 ـ ئايىتىنى تەپسىر قىلغاندا بايان قىلغان ئىدۇق.

* * * * * * *

هَلۡ يَنظُرُونَ إِلَّآ أَن تَأۡتِيَهُمُ ٱلۡمَلَـٰٓئِكَةُ أَوۡ يَأۡتِيَ أَمۡرُ رَبِّكَۚ كَذَٰلِكَ فَعَلَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡۚ وَمَا ظَلَمَهُمُ ٱللَّهُ وَلَـٰكِن كَانُوٓاْ أَنفُسَهُمۡ يَظۡلِمُونَ ﴿٣٣﴾ فَأَصَابَهُمۡ سَيِّـَٔاتُ مَا عَمِلُواْ وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُواْ بِهِۦ يَسۡتَهۡزِءُونَ ﴿٣٤﴾

كاپىرلار پەقەت (ئۆزلىرىنىڭ جېنىنى ئېلىش ئۈچۈن) پەرىشتىلەرنىڭ چۈشۈشىنى ياكى پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئەمرىنىڭ (يەنى ئازابىنىڭ) چۈشۈشىنىلا كۈتىدۇ، ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆتكەن (كاپىر) لارمۇ ئەنە شۇنداق قىلغان ئىدى. الله ئۇلارغا زۇلۇم قىلغىنى يوق، لېكىن ئۇلار ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى زۇلۇم قىلدى﴿33﴾. ئۇلار قىلمىشلىرىنىڭ جازاسىنى تارتتى، ئۇلارغا مەسخىرە قىلغانلىقلىرىنىڭ جازاسى (يەنى قاتتىق ئازابى) چۈشتى﴿34﴾.

كاپىرلارنىڭ ئىمان ئېيتىشنى كېچىكتۈرۈشى ئۇلارنىڭ ئازابنى كۈتكەنلىكىدۇر دېگەن سۆزنىڭ مەنىسى توغرىسىدا

قەتادە مۇنداق دەيدۇ: الله تائالا بۇ ئايەتتە، مۇشرىكلارغا ئۇلارنىڭ باتىلدا ھەددىدىن ئاشقانلىقى ۋە دۇنيا بىلەن مەغرۇرلىنىپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن تەھدىت سېلىپ: ئەنە شۇ مۇشرىكلار جانلىرىنى ئالغىلى پەرىشتىلەرنىڭ كېلىشىنىلا كۈتىدۇ، دەيدۇ.

﴿**ياكى پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئەمرىنىڭ (يەنى ئازابىنىڭ) چۈشۈشىنىلا كۈتىدۇ**﴾ يەنى قىيامەت كۈنىدىكى ئازاب ۋە ئۇلار كۆرۈۋاتقان قورقۇنچلۇق ئەھۋالنىڭ كېلىشىنى كۈتىدۇ. ﴿**ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆتكەن (كاپىر)لارمۇ ئەنە شۇنداق قىلغان ئىدى**﴾ يەنى ئىلگىرى ئۆتكەن مۇشرىكلارمۇ شېرىك كەلتۈرۈشتە ھەددىدىن ئاشقانلىقى ئۈچۈن الله تائالانىڭ قاتتىق ئازابىنى تېتىدى. قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن ئۇلارغا قاتتىق ئازاب چۈشتى.

﴿**الله ئۇلارغا زۇلۇم قىلغىنى يوق**﴾ چۈنكى، الله تائالا ئۇلارغا كەڭچىلىك قىلىپ پەيغەمبەرلەرنى ئەلچى قىلىپ ئەۋەتكەن ۋە كىتابلارنى چۈشۈرۈپ ئېنىق پاكىتلارنى تۇرغۇزغان ئىدى. ﴿**لېكىن ئۇلار ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى زۇلۇم قىلدى**﴾ يەنى ئۇلار پەيغەمبەرلەرگە قارشى چىققانلىقى ۋە پەيغەمبەرلەر ئېلىپ كەلگەن ھەقىقەتنى يالغانغا چىقارغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارغا الله تائالانىڭ ئازابى يەتتى.

﴿**ئۇلارغا مەسخىرە قىلغانلىقلىرىنىڭ جازاسى (يەنى قاتتىق ئازابى) چۈشتى**﴾ يەنى ئۇلارنى قاتتىق ئازاب قورشىۋالدى. پەيغەمبەرلەر ئۇلارنى الله تائالانىڭ ئازابىدىن قورقۇتسا، ئۇلار پەيغەمبەرلەرنى

---

[1] سۈرە فۇسسىلەت 30 ــ 32 ـ ئايەتلەر.

www.munber.org

مەسخىرە قىلىشاتتى. شۇڭا قىيامەت كۈنىدە ئۇلارغا مۇنداق دېيىلىدۇ: ﴿«مانا بۇ سىلەر يالغانغا چىقارغان دوزاختۇر»﴾[1].

* * * * * * *

وَقَالَ ٱلَّذِينَ أَشْرَكُواْ لَوْ شَآءَ ٱللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِن دُونِهِۦ مِن شَىْءٍ نَّحْنُ وَلَآ ءَابَآؤُنَا وَلَا
حَرَّمْنَا مِن دُونِهِۦ مِن شَىْءٍ ۚ كَذَٰلِكَ فَعَلَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ فَهَلْ عَلَى ٱلرُّسُلِ إِلَّا ٱلْبَلَٰغُ ٱلْمُبِينُ
﴿٣٥﴾ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِى كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنِ ٱعْبُدُواْ ٱللَّهَ وَٱجْتَنِبُواْ ٱلطَّٰغُوتَ ۖ فَمِنْهُم مَّنْ هَدَى ٱللَّهُ
وَمِنْهُم مَّنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ ٱلضَّلَٰلَةُ ۚ فَسِيرُواْ فِى ٱلْأَرْضِ فَٱنظُرُواْ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٦﴾
إِن تَحْرِصْ عَلَىٰ هُدَىٰهُمْ فَإِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى مَن يُضِلُّ ۖ وَمَا لَهُم مِّن نَّٰصِرِينَ ﴿٣٧﴾

مۇشرىكلار: «مۇبادا اللّٰه خالىغان بولسا، بىز ۋە بىزنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىمىز اللّٰه نى قويۇپ ھېچ نەرسىگە ئىبادەت قىلمىغان بولاتتۇق، اللّٰه ھارام قىلمىغان (يەنى اللّٰه نىڭ ھۆكمىسىز) ھېچ نەرسىنى ھارام قىلمىغان بولاتتۇق» دېدى. ئۇلاردىن ئىلگىرىكىلەرمۇ ئەنە شۇنداق قىلغان ئىدى. پەيغەمبەرلەرنىڭ مەسئۇلىيىتى پەقەت روشەن تەبلىغ قىلىشتىنلا ئىبارەت (ھىدايەت قىلىش بولسا اللّٰه نىڭ ئىشىدۇر)﴿35﴾. بىز ھەقىقەتەن ھەر بىر ئۈممەتكە: «اللّٰه غا ئىبادەت قىلىڭلار، شەيتاندىن (يەنى شەيتانغا، بۇتلارغا، كاھىنلارغا ئوخشاش ھەرقانداق مەبۇدقا ئىبادەت قىلىشتىن) يىراق بولۇڭلار» دەپ پەيغەمبەر ئەۋەتتۇق، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا اللّٰه ھىدايەت قىلغانلىرىمۇ بار، گۇمراھلىققا تېگىشلىك بولغانلىرىمۇ بار. يەر يۈزىدە سەير قىلىپ يۈرۈپ (پەيغەمبەرلەرنى) ئىنكار قىلغانلارنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولغانلىقىنى كۆزىتىڭلار﴿36﴾. سەن ئۇلارنىڭ ھىدايەت تېپىشىغا ھېرىس بولساڭمۇ، اللّٰه ئۆزى گۇمراھ قىلغان كىشىنى ھىدايەت قىلمايدۇ، ئۇلارنى (اللّٰه نىڭ ئازابىدىن قۇتۇلدۇرىدىغان) ھېچقانداق مەدەتكار يوق﴿37﴾.

مۇشرىكلار ئۆزلىرىنىڭ شېرىك كەلتۈرگەنلىكىگە تەقدىرنى دەلىل قىلىپ كۆرسەتكەنلىكى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بۇ ئايەتلەردە مۇشرىكلارنىڭ شېرىك كەلتۈرگەن نەرسىلىرىدىن مەغرۇرلانغانلىقىدىن ۋە تەقدىرنى پاكىت قىلىپ، ئۆزرە ئېيتىپ مۇنداق دېگەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ: **﴿«مۇبادا اللّٰه خالىغان بولسا، بىز ۋە بىزنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىمىز اللّٰه نى قويۇپ ھېچ نەرسىگە ئىبادەت قىلمىغان بولاتتۇق، اللّٰه ھارام قىلمىغان (يەنى اللّٰه نىڭ ھۆكمىسىز) ھېچ نەرسىنى ھارام قىلمىغان بولاتتۇق»﴾** يەنى بەھىرە[2]، سائىبە[3]، ۋەسىيلە[4] ۋە ئۇنىڭدىن باشقىلار اللّٰه تەرىپىدىن ھاراملىقىغا ھېچقانداق دەلىل بولماستىن، ئۆزلىرى ئويدۇرۇپ ھارام قىلىۋالغان نەرسىلەر ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ئەگەر اللّٰه تائالا قىلمىشلىرىمىزنى

---

[1] سۈرە تۇر 14- ئايەت.

[2] سەككىزنى تۇغقان، بەشىنچىسىنى ئەركەك بوتىلىغان تۆگە بولۇپ، جاھىلىيەت ئەرەبلىرى بۇ تۆگىنىڭ قۇلىقىنى يېرىپ ئۆز مەيلىگە قويۇپ بېرەتتى، مىنمەيتتى ۋە يۈك ئارتمايتتى.

[3] چىشىدىن ئوننى تۇغقان تۆگە بولۇپ، مىنىلمەيتتى، قىرقىلمايتتى، سۈتى مۇساپىرلارغىلا بېرىلەتتى.

[4] بىرىنچىنى ۋە ئىككىنچىسىنى چىشى تۇغقان، بۇتلار ئۈچۈن ئۆزمەيلىگە قويۇۋېتىلگەن تۆگە.

www.munber.org

يامان كۆرگەن بولسا، بىزنى ئازابلاش ئارقىلىق ئۇ قىلمىشىمىزنى توستتى. شۇنىڭ بىلەن بىز ئۇنى قىلىشقا قادىر بولالمايتتۇق.

الله تائالا ئۇلارنىڭ بۇ گۇمانىغا رەددىيە بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**پەيغەمبەرلەرنىڭ مەسئۇلىيىتى پەقەت روشەن تەبلىغ قىلىشتىنلا ئىبارەت (ھىدايەت قىلىش بولسا الله نىڭ ئىشىدۇر)**﴾ يەنى ئىش سىلەر گۇمان قىلغاندەك ئەمەس. الله سىلەرنىڭ ئۇ قىلمىشلىرىڭلارنى توسمىدى، ئەمەس بەلكى الله تائالا سىلەرنى قىلمىشلىرىڭلاردىن قاتتىق توستى ۋە چەكلىدى. ھەر بىر زاماندا ۋە ھەر بىر گۇرۇھقا پەيغەمبەر ئەۋەتتى. ھەممە پەيغەمبەر الله تائالاغا ئىبادەت قىلىشقا چاقىردۇ ۋە الله تائالادىن باشقا نەرسىگە ئىبادەت قىلىشتىن توسىدۇ.

﴿**«الله غا ئىبادەت قىلىڭلار، شەيتاندىن (يەنى شەيتانغا، بۇتلارغا، كاھىنلارغا ئوخشاش ھەرقانداق مەبۇدقا ئىبادەت قىلىشتىن) يىراق بولۇڭلار»**﴾ يەنى ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلادى نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىدە شېرىك پەيدا بولغاندىن تارتىپ الله تائالا ئىنسانلارغا پەيغەمبەرلەرنى داۋاملىق ئەۋەتىپ تۇردى. نۇھ ئەلەيھىسسالامنى ئۇلارغا پەيغەمبەر قىلدى. نۇھ ئەلەيھىسسالام الله تائالا زېمىن ئەھلىگە ئەۋەتكەن پەيغەمبەرلەرنىڭ تۇنجىسىدۇر. پەيغەمبەر ئەۋەتىشنى كۈن چىقىشتىن تاكى كۈن پېتىشقىچە بولغان زېمىندىكى ئىنسان ۋە جىنلارنىڭ ھەممىسىگە پەيغەمبەرلىكى ئومۇمىي بولغان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىلەن ئاخىرلاشتۇردى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**(ئى مۇھەممەد!) سەندىن ئىلگىرى ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسىگە: «مەندىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، ماڭىلا ئىبادەت قىلىڭلار» دەپ ۋەھيى قىلدۇق**﴾[1] ﴿**سەندىن بۇرۇن بىز ئەۋەتكەن پەيغەمبەرلىرىمىزدىن سوراپ باققىنكى، مېھرىبان الله دىن باشقا ئىبادەت قىلىنىدىغان ئىلاھلارنى بەلگىلىدۇقمۇ؟ (پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىچىدە الله دىن غەيرىيگە ئىبادەت قىلىشقا دەۋەت قىلغىنى بارمۇ؟)**﴾[2].

الله تائالا بۇ سۈرىدىمۇ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**بىز ھەقىقەتەن ھەر بىر ئۈممەتكە: «الله غا ئىبادەت قىلىڭلار، شەيتاندىن (يەنى شەيتانغا، بۇتلارغا، كاھىنلارغا ئوخشاش ھەرقانداق مەبۇدقا ئىبادەت قىلىشتىن) يىراق بولۇڭلار» دەپ پەيغەمبەر ئەۋەتتۇق**﴾ يەنى پەيغەمبەرلەرنىڭ مۇشۇنداق دەۋەت قىلىنغىنىدىن كېيىن مۇشرىكلارنىڭ: ﴿**«مۇبادا الله خالىغان بولسا، بىز ۋە بىزنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىمىز الله نى قويۇپ ھېچ نەرسىگە ئىبادەت قىلمىغان بولاتتۇق، الله ھارام قىلمىغان (يەنى الله نىڭ ھۆكمىسىز) ھېچ نەرسىنى ھارام قىلمىغان بولاتتۇق»**﴾ دېيىشى قانداقمۇ دۇرۇس بولسۇن، الله تائالانىڭ قانۇنى ئىرادىسى ئۇلارنىڭ سەپسەتىلىرىنى رەت قىلىدۇ. چۈنكى، الله تائالا پەيغەمبەرلىرىنىڭ تىللىرى ئارقىلىق ئۇلارنى الله تائالاغا شېرىك كەلتۈرۈشتىن ۋە نەرسىلەرنى خالىغانچە ھارام قىلىشتىن توسقان ئىدى. الله تائالانىڭ ۋۇجۇتقا چىقىرىش ئىرادىسى مۇشرىكلارنى تەقدىر بويىچە شۇنداق قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىشتۇر. ئۇلارنىڭ الله تائالانىڭ بۇ ئىرادىسىدە قىلچە پاكىت يوق. چۈنكى، الله تائالا دوزاخنى شەيتانلار ۋە كاپىرلارغا ياراتتى. الله تائالا بەندىلىرىنىڭ كۇپۇرلۇق قىلىشىغا رازى بولمايدۇ. بۇنىڭدا الله تائالادىن يېتەرلىك پاكىت ۋە كەسكىن ھېكمەت بار.

الله تائالا پەيغەمبەرلەر ئارقىلىق ئاگاھلاندۇرغاندىن كېيىن ئۇلارنى دۇنيادا ئازابلاش بىلەن ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىنى رەت قىلغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلارنىڭ ئارىسىدا الله ھىدايەت**

[1] سۈرە ئەنبىيا 25 - ئايەت.
[2] سۈرە زۇخرۇف 45 - ئايەت.

www.munber.org

قىلغانلىرىمۇ بار، گۇمراھلىققا تېگىشلىك بولغانلىرىمۇ بار. يەر يۈزىدە سەير قىلىپ يۈرۈپ (پەيغەمبەرلەرنى) ئىنكار قىلغانلارنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولغانلىقىنى كۆزىتىڭلار﴾ يەنى پەيغەمبەرلەرگە قارشى چىققان ۋە ھەقنى يالغان دېگەن كىشىلەرنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولغانلىقىنى سوراڭلار ﴿الله ئۇلارنى ھالاك قىلدى. (مەككە) كاپىرلىرىمۇ شۇنداق ئاقىۋەتكە قالىدۇ﴾[1] ﴿ئۇلاردىن ئىلگىرى ئۆتكەنلەر (پەيغەمبەرلىرىنى) يالغانغا چىقاردى، (ئۇلارنى ئازاب چۈشۈرۈش بىلەن) ئەيىبلىگەنلىكىم قانداق ئىكەن؟﴾[2].

ئاندىن الله تائالا ئۆزى ئازدۇرۇشنى خالىغان كىشىلەرگە نىسبەتەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارنىڭ ھىدايەت تېپىشىنى قىلىشىغا ھېرىسمەن بولۇشىنىڭ ھېچقانداق مەنپەئەت بەرمەيدىغانلىقىدىن خەۋەر بەردى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله بىركىمنىڭ گۇمراھلىقىنى ئىرادە قىلىدىكەن، ئۇنىڭ ئۈچۈن الله غا قارشى قولۇڭدىن ھېچ ئىش كەلمەيدۇ (يەنى ھېچ ئادەم ئۇنىڭدىن گۇمراھلىقنى دەپئى قىلىشقا قادىر بولالمايدۇ)﴾[3] نۇھ ئەلەيھىسسالام ئۆز قەۋمىگە مۇنداق دەيدۇ: ﴿مەن سىلەرگە نەسىھەت قىلماقچى بولسام، الله سىلەرنى گۇمراھ قىلماقچى بولسا، ئۇ چاغدا مېنىڭ سىلەرگە قىلغان نەسىھىتىمنىڭ سىلەرگە پايدىسى بولمايدۇ﴾[4].

الله تائالا بۇ ئايەت كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سەن ئۇلارنىڭ ھىدايەت تېپىشىغا ھېرىس بولساڭمۇ، الله ئۆزى گۇمراھ قىلغان كىشىنى ھىدايەت قىلمايدۇ﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله ئازدۇرغان كىشىنى ھىدايەت قىلغۇچى بولمايدۇ، الله ئۇلارنى گۇمراھلىقلىرىدا قويۇپ بېرىدۇكى، ئۇلار تېڭىرقاپ يۈرىدۇ﴾[5] ﴿شۈبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭنىڭ لەنىتىگە تېگىشلىك بولغانلار ئىمان ئېيتمايدۇ. ئۇلارغا پۈتۈن مۆجىزىلەركۆرسىتىلگەن تەقدىردىمۇ، قاتتىق ئازابنى كۆرمىگىچە (ئىمان ئېيتمايدۇ)﴾[6].

﴿الله ئۆزى گۇمراھ قىلغان كىشىنى ھىدايەت قىلمايدۇ﴾ يەنى الله تائالا خالىغان نەرسىنىڭ بولۇشى، خالىمىغان نەرسىنىڭ بولماسلىقى الله تائالانىڭ ئىرادىسى ۋە ئەمرىدۇر. الله تائالا ئازدۇرغان كىشىنى كىم توغرا يولغا يېتەكلىيەلەيدۇ؟ ئۇنى ھېچبىر كىشى ھىدايەت قىلالمايدۇ.

﴿ئۇلارنى (الله نىڭ ئازابىدىن قۇتۇلدۇرىدىغان) ھېچقانداق مەدەتكار يوق﴾ يەنى الله تائالانىڭ ئازابىدىن ئۇلارنى قۇتقۇزىدىغان بىرسى يوق. ﴿يارىتىش ۋە ئەمر قىلىش (يەنى كائىناتنى تەسەررۇپ قىلىش) راستىنلا الله نىڭ ئىلكىدىدۇر﴾[7].

* * * * * * *

وَأَقۡسَمُواْ بِٱللَّهِ جَهۡدَ أَيۡمَـٰنِهِمۡ لَا يَبۡعَثُ ٱللَّهُ مَن يَمُوتُۚ بَلَىٰ وَعۡدًا عَلَيۡهِ حَقًّا وَلَـٰكِنَّ أَكۡثَرَ
ٱلنَّاسِ لَا يَعۡلَمُونَ (٣٨) لِيُبَيِّنَ لَهُمُ ٱلَّذِى يَخۡتَلِفُونَ فِيهِ وَلِيَعۡلَمَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَنَّهُمۡ كَانُواْ
كَـٰذِبِينَ (٣٩) إِنَّمَا قَوۡلُنَا لِشَىۡءٍ إِذَآ أَرَدۡنَـٰهُ أَن نَّقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ (٤٠)

[1] سۈرە مۇھەممەد 10 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە مۇلك 18 ـ ئايەت.
[3] سۈرە مائىدە 41 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە ھۇد 34 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[5] سۈرە ئەئراف 186 ـ ئايەت.
[6] سۈرە يۇنۇس 96 ـــ 97 ـ ئايەتلەر.
[7] سۈرە ئەئراف 54 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئۇلار: «ﷲ ئۆلۈكنى تىرىلدۈرمەيدۇ» دەپ قاتتىق قەسەم ئىچىشتى، ئۇنداق ئەمەس (يەنى ئۆلۈكنى تىرىلدۈرىدۇ)، ﷲ ۋەدىسىنى چوقۇم ئىشقا ئاشۇرىدۇ، لېكىن ئىنسانلارنىڭ تولىسى (ﷲ نىڭ قۇدرىتىنى) بىلمەيدۇ (شۇڭلاشقا ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشنى ئىنكار قىلىدۇ)﴿38﴾. ﷲ ئۇلار ئىختىلاپ قىلىشقان ھەق بىلەن ناھەقنى ئۇلارغا ئايرىپ بېرىش ۋە كاپىرلارغا ئۇلارنىڭ يالغانچىلىقلىرىنى بىلدۈرۈپ قويۇش ئۈچۈن (ئۇلارنى قايتىدىن تىرىلدۈرىدۇ)﴿39﴾. بىز بىرەر شەيئىنى ۋۇجۇتقا كەلتۈرمەكچى بولساق، ئۇنىڭغا: «ۋۇجۇتقا كەل» دەيمىز - دە، ئۇ ۋۇجۇتقا كېلىدۇ﴿40﴾.

ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشنىڭ ھەق ئىكەنلىكى ۋە ئۇنىڭدا ﷲ تائالانىڭ ھېكمىتى بارلىقى ھەم بۇنىڭ ﷲ تائالاغا ئاسان ئىكەنلىكى توغرىسىدا

ﷲ تائالا بۇ ئايەتتە، مۇشرىكلاردىن خەۋەر بېرىدۇ. ئۇلار: ﷲ تائالا ئۆلگەن كىشىنى تىرىلدۈرمەيدۇ، دەپ ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشنى يىراق ساناپ ۋە پەيغەمبەرلەرنىڭ بۇ توغرۇلۇق ئېلىپ كەلگەن خەۋەرلىرىنى يالغانغا چىقىرىپ قاتتىق قەسەم ئىچىشتى. ئاندىن ﷲ تائالا ئۇلارنىڭ بۇ قىلمىشلىرىنى ئىنكار قىلىپ ۋە رەددىيە بېرىپ مۇنداق دېدى: **﴿ئۇنداق ئەمەس (يەنى ئۆلۈكنى تىرىلدۈرىدۇ)، ﷲ ۋەدىسىنى چوقۇم ئىشقا ئاشۇرىدۇ، لېكىن ئىنسانلارنىڭ تولىسى (ﷲ نىڭ قۇدرىتىنى) بىلمەيدۇ (شۇڭلاشقا ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشنى ئىنكار قىلىدۇ)﴾** يەنى ئۇلار بىلمىسىز بولغانلىقى ئۈچۈن پەيغەمبەرلەرگە قارشى چىقىدۇ، كۇپۇرلۇق قىلىدۇ.

ئاندىن ﷲ تائالا قىيامەتتە جەسەتلەرنى تىرىلدۈرۈشتىكى ھېكمەتنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿ﷲ ئۇلار ئىختىلاپ قىلىشقان ھەق بىلەن ناھەقنى ئۇلارغا ئايرىپ بېرىش﴾** يەنى كىشىلەرگە ھەممە نەرسىنى بايان قىلىپ بېرىش ئۈچۈن ﴿(ﷲ) يامانلىق قىلغانلارنى قىلمىشلىرىغا قاراپ جازالايدۇ، ياخشىلىق قىلغانلارغا چىرايلىق مۇكاپات بېرىدۇ﴾[1] **﴿ۋە كاپىرلارغا ئۇلارنىڭ يالغانچىلىقلىرىنى بىلدۈرۈپ قويۇش ئۈچۈن (ئۇلارنى قايتىدىن تىرىلدۈرىدۇ)﴾** يەنى ئۇلار ﷲ تائالانى ئۆلگەن كىشىنى تىرىلدۈرمەيدۇ، دەپ ئىچكەن قەسەملىرىدە يالغانچىدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن قىيامەت كۈنىدە ئۇلار دوزاخ ئوتىغا تاشلىنىدۇ. ئۇلارغا زابانىيەلەر (دوزاخقا مەسئۇل پەرىشتىلەر) مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئۇلارغا) «مانا بۇ سىلەر يالغانغا چىقارغان دوزاختۇر» (دېيىلىدۇ). (ئۇلارغا) «(كۆزلىرىڭلار بىلەن كۆرۈپ تۇرۇۋاتقان بۇ ئازاب) سېھىرمۇ؟ ياكى سىلەر كۆرمەيۋاتامسىلەر. دوزاخقا كىرىڭلار، (ئازابقا) مەيلى سەۋر قىلىڭلار، مەيلى سەۋر قىلماڭلار، بەرىبىر سىلەرگە ئوخشاش (چۈنكى، سىلەر دوزاختا مەڭگۈ قالىسىلەر)، سىلەر پەقەت قىلمىشىڭلارنىڭ جازاسىنى تارتىسىلەر» (دېيىلىدۇ)﴾[2].

ﷲ تائالا ئۆزىنىڭ خالىغان نەرسىگە قادىر ئىكەنلىكى، زېمىندا ۋە ئاسماندا ھېچ نەرسە ﷲ تائالانى ئاجىز قىلالمايدىغانلىقى، ئەگەر ﷲ تائالا بىرەر نەرسىنىڭ بولۇشىنى خالىسا ئۇنىڭغا پەقەت: «ۋۇجۇتقا كەل» دەيدىغانلىقى، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ۋۇجۇتقا كېلىدىغانلىقى، ﷲ تائالانىڭ قايتا تىرىلدۈرۈشىمۇ شۇ ھەقىقەتتىن ئىكەنلىكى، ﷲ قايتا تىرىلدۈرۈشنى خالىسا ئۇنىڭغا پەقەت بىر قېتىم بۇيرۇق قىلىدىغانلىقى، شۇنىڭ بىلەن شۇ بويىچە ۋۇجۇتقا كېلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

---

[1] سۈرە نەجم 31 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە تۇر 14 — 16 - ئايەتلەر.

www.munber.org

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(بىرەر شەيئىنى ياراتماقچى بولساق) بىزنىڭ ئەمرىمىز پەقەت بىر سۆزدۇر، (ئۇ) كۆزنى يۇمۇپ ئاچقاننىڭ ئارىلىقىدا (ئورۇنلىنىدۇ)﴾[1] ﴿(ئى ئىنسانلار!) سىلەرنىڭ (دەسلەپتە) يارىتىلىشىڭلار، (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرۈلۈشىڭلار پەقەت بىر ئادەمنىڭ يارىتىلىشى، بىر ئادەمنىڭ تىرىلدۈرۈلۈشىگە ئوخشاشتۇر﴾[2].

الله تائالا بۇ ئايەت كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**بىز بىرەر شەيئىنى ۋۇجۇتقا كەلتۈرمەكچى بولساق، ئۇنىڭغا: «ۋۇجۇتقا كەل» دەيمىز ـ دە، ئۇ ۋۇجۇتقا كېلىدۇ**﴾ يەنى بىز ئۇنىڭغا بىرلا قېتىم بۇيرۇق قىلىمىز ـ دە، ئۇ شۇ ھامان ۋۇجۇتقا كېلىدۇ. يەنى الله تائالا بۇيرۇق قىلغان نەرسىنى تەكىتلەشكە موھتاج بولمايدۇ. ھەقىقەتەن الله تائالا ھېچبىر توسالغۇغا ۋە قارشىلىققا ئۇچرىمايدۇ. چۈنكى، الله تائالا بىردۇر ۋە قۇدرەتلىك، كاتتا زاتتۇر. ئۇنىڭ ھۆكۈمرانلىقى، قۇدرىتى ۋە ئۇلۇغلىقى ھەر نەرسىدىن ئۈستۈندۇر. بىر اللهدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق ۋە ئۇنىڭدىن باشقا پەرۋەردىگارمۇ يوقتۇر.

* * * * * * *

وَٱلَّذِينَ هَاجَرُواْ فِي ٱللَّهِ مِنۢ بَعۡدِ مَا ظُلِمُواْ لَنُبَوِّئَنَّهُمۡ فِي ٱلدُّنۡيَا حَسَنَةٗۖ وَلَأَجۡرُ ٱلۡأٓخِرَةِ أَكۡبَرُۚ لَوۡ كَانُواْ يَعۡلَمُونَ ﴿٤١﴾ ٱلَّذِينَ صَبَرُواْ وَعَلَىٰ رَبِّهِمۡ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤٢﴾

زۇلۇمغا ئۇچرىغىنىدىن كېيىن الله يولىدا ھىجرەت قىلغانلارنى دۇنيادا چوقۇم ياخشى جايغا ئورۇنلاشتۇرىمىز، ئۇلار بىلىدىغان بولسا، ئۇلارغا ئاخىرەتنىڭ ساۋابى تېخىمۇ چوڭدۇر﴿41﴾. ئۇلار (ئېغىرچىلىقلارغا) سەۋر قىلدى، ئۇلار (ھەممە ئىشتا) پەرۋەردىگارىغا تەۋەككۇل قىلىدۇ (يەنى يۆلىنىدۇ)﴿42﴾.

ھىجرەت قىلغۇچىلارنىڭ ئېرىشىدىغان مۇكاپاتى توغرىسىدا

بۇ ئايەتتە الله نىڭ يولىدا، الله تائالانىڭ رازىلىقىنى ئىزدەپ ۋە الله تائالانىڭ ساۋابى ۋە مۇكاپاتىنى ئۈمىد قىلغان ھالدا ئۆز يۇرتلىرىدىن ۋە دوستلىرىدىن ئايرىلىپ، ھىجرەت قىلغۇچىلارغا الله تائالا تەرىپىدىن بېرىلىدىغان مۇكاپات بايان قىلىنىدۇ. بۇ ئايەت، مەككىدە ئۆز قەۋمى تەرىپىدىن قاتتىق ئەزىيەت تارتقان، پەرۋەردىگارىغا ئىبادەت قىلىشقا قادىر بولۇشلىرى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ئايرىلىپ چىقىپ ھەبەشىستانغا ھىجرەت قىلغان مۇسۇلمانلار توغرىسىدا چۈشكەن بولۇشى مۇمكىن. ئوسمان ئىبنى ئەففان، ئۇنىڭ ئايالى يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىزى رۇقىيە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تاغىسىنىڭ ئوغلى جەئفەر ئىبنى ئەبۇتالىب ۋە ئەبۇسەلەم ئىبنى ئابدۇلئەسۋەد قاتارلىقلار ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى چوڭلىرى ئىدى. ئۇلار ئەر ـ ئايال بولۇپ سەكسەنگە يېقىن كىشىدىن تەركىب تاپقان ئىدى. الله ئۇلاردىن رازى بولسۇن ۋە ئۇلارنى رازى قىلسۇن.

ئۇلار شۇنداق قىلغانلىقى ئۈچۈن، الله تائالا ئۇلارغا دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ياخشى مۇكاپات بىلەن ۋەدە قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**دۇنيادا چوقۇم ياخشى جايغا ئورۇنلاشتۇرىمىز**﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە ئىبنى ئاباس ۋە قەتادە: يەنى مەدىنىگە ئورۇنلاشتۇرىمىز، دېگەنلىكتۇر دېدى. مۇجاھىد: ياخشى رىزىققا ئىگە قىلىمىز، دېگەنلىكتۇر دېدى.

---

[1] سۈرە قەمەر 50 - ئايەت.
[2] سۈرە لوقمان 28 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

بۇ ئىككى كۆز قاراشنىڭ مەنىسىدە ھېچقانداق زىتلىق يوق. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئولتۇراق جايلىرىنى ۋە ماللىرىنى تاشلاپ چىقتى. شۇنىڭ بىلەن اللە تائالا ئۇلارغا دۇنيادا ئۇنىڭدىنمۇ ياخشى نەرسىلەرنى تولۇقلاپ بەردى. كىمكى اللە تائالانىڭ رازىلىقى ئۈچۈن بىر نەرسىدىن ۋازكەچسە، اللە تائالا ئۇنىڭغا ئۇنىڭدىنمۇ ياخشى نەرسىنى بېرىدۇ. ئەمەلىيەتتە شۇنداق بولدى. ھەقىقەتەن اللە تائالا ئۇلارنى شەھەرلەرگە ئىگە قىلدى. كىشىلەرگە ھۆكۈمران قىلدى. ئاخىرىدا ئۇلار خەلىپە ۋە ھاكىممۇ بولدى. ئۇلارنىڭ ھەر بىرى تەقۋادارلار ئۈچۈن ئۈلگە بولدى.

اللە تائالا ئاخىرەتتە ئۇلارغا دۇنيادا بەرگەن نەرسىدىن كاتتا ساۋاب بېرىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلارغا ئاخىرەتنىڭ ساۋابى تېخىمۇ چوڭدۇر**﴾.

﴿**ئۇلار بىلىدىغان بولسا**﴾ يەنى كاشكى ئۇلار بىلەن ھىجرەت قىلمىغانلار، اللە تائالاغا بويسۇنغان ۋە اللە تائالانىڭ پەيغەمبىرىگە ئەگەشكەن كىشىگە ئالدىن تەييارلاپ قويغان نەرسىنى بىلسە ئىدى.

ئاندىن اللە تائالا مۇھاجىرلارنى سۈپەتلەپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلار (ئېغىرچىلىقلارغا) سەۋر قىلدى، ئۇلار (ھەممە ئىشتا) پەرۋەردىگارىغا تەۋەككۇل قىلىدۇ (يەنى يۆلىنىدۇ)**﴾ يەنى ئۇلار ئۆز قەۋمىدىن يەتكەن ئەزىيەتكە سەۋر قىلغان ۋە ئۆزلىرىنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ياخشى ئاقىۋەتكە ئېرىشتۈرگۈچى اللە تائالاغا تەۋەككۇل قىلغان كىشىلەردۇر.

* * * * * * *

وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن قَبۡلِكَ إِلَّا رِجَالٗا نُّوحِيٓ إِلَيۡهِمۡۖ فَسۡـَٔلُوٓاْ أَهۡلَ ٱلذِّكۡرِ إِن كُنتُمۡ لَا تَعۡلَمُونَ ﴿٤٣﴾ بِٱلۡبَيِّنَٰتِ وَٱلزُّبُرِۗ وَأَنزَلۡنَآ إِلَيۡكَ ٱلذِّكۡرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيۡهِمۡ وَلَعَلَّهُمۡ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٤﴾

سەندىن ئىلگىرى بىز پەقەت ئەرلەرگىلا ۋەھيى نازىل قىلىپ، ئۇلارنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتۇق، (ئى قۇرەيش جامائەسى!) بۇنى بىلمىسەڭلار، ئىلىم ئەھلىلىرى (يەنى تەۋرات ۋە ئىنجىلنى بىلگۈچىلەر) دىن سوراڭلار﴿43﴾. (ئۇلارنى ئۇلارنىڭ راستلىقىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان) دەلىللەر ۋە مۇقەددەس كىتابلار بىلەن (ئەۋەتتۇق)، بىز ساڭا قۇرئاننى ئىنسانلارغا چۈشۈرۈلگەن شەرىئەتنى بايان قىلىپ بەرسۇن، ئۇلار (بۇ قۇرئاننى) پىكىر قىلىپ (ئۇنىڭدىن ۋەز ـ نەسىھەت ئالسۇن) دەپ نازىل قىلدۇق﴿44﴾.

اللە تائالانىڭ پەيغەمبەرلەرنى پەقەت ئىنسانلار ئىچىدىن ئەۋەتىدىغانلىقى توغرىسىدا

زەھھاك، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. اللە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەندە، ئەرەبلەر ئۇنى ئىنكار قىلىپ ياكى ئۇلار ئىچىدىن ئىنكار قىلغان كىشىلەر چىقىپ: اللە تائالا كاتتا زات بولغانلىقىدىن ئۇنىڭ پەيغەمبىرى ئىنسانلاردىن بولۇشى ئۇنىڭغا لايىق ئەمەستۇر، دېيىشتى. شۇنىڭ بىلەن اللە تائالا بۇ ئايەتنى نازىل قىلدى. ﴿ئىنسانلارنىڭ بىرىگە (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا): ئىنسانلار (يەنى كاپىرلار) نى (اللە نىڭ ئازابىدىن) ئاگاھلاندۇرغىن، مۆمىنلەرگە پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا (قىلغان ياخشى ئەمەللىرى ئۈچۈن) يۇقىرى ئورۇنغا ئېرىشىدىغانلىقى بىلەن خۇش خەۋەر بەرگىن، دەپ ۋەھيى قىلغانلىقىمىزدىن ئۇلار ئەجەبلىنەمدۇ؟﴾[1].

[1] سۈرە يۇنۇس 2 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿سەندىن ئىلگىرى بىز پەقەت ئەرلەرگىلا ۋەھيى نازىل قىلىپ، ئۇلارنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتۇق، (ئى قۇرەيش جامائەسى!) بۇنى بىلمىسەڭلار، ئىلىم ئەھلىلىرى (يەنى تەۋرات ۋە ئىنجىلنى بىلگۈچىلەر) دىن سوراڭلار﴾ يەنى بۇرۇنقى ئەھلى كىتابنىڭ پەيغەمبەرلىرى ئىنسانمىدى ياكى پەرىشتىلەرمىدى؟ ئەگەر ئۇلار پەرىشتىلەردىن بولسا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىنى ئىنكار قىلساڭلار بولىدۇ. ئەگەر ئۇلار ئىنسان بولسا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىنى ئىنكار قىلالمايسىلەر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز سەندىن ئىلگىرى پەقەت شەھەر ئاھالىسىدىن بولغان ئەرلەرنى پەيغەمبەر قىلىپ، ئۇلارغا ۋەھيى قىلدۇق﴾[1] يەنى پەيغەمبەرلەر سىلەر دېگەندەك ئاسمان ئەھلىدىن ئەمەس. مۇجاھىد، ئىبنى ئابباسنىڭ: بۇ ئايەتتىكى ئىلىم ئەھلىلىرى دېگەن سۆزنىڭ مەنىسى ئەھلى كىتابتۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ياكى سېنىڭ ئالتۇندىن ئۆيۈڭ بولسۇن، ياكى سەن (شوتا بىلەن) ئاسمانغا چىققىن، تاكى (الله تەرىپىدىن سېنىڭ ئۇنىڭ بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىڭ يېزىلغان) بىز ئوقۇيالايدىغان بىر كىتابنى ئېلىپ چۈشمىگىچە سېنىڭ ئاسمانغا چىققانلىقىڭغا ھەرگىز ئىشەنمەيمىز ». (ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، « الله پاكتۇر، مەن پەقەت بىر پەيغەمبەر ئىنسانمەن (الله نىڭ ئىزنى بولمىسا ھېچ ئادەم بىرەر مۆجىزە كەلتۈرەلمەيدۇ) ». ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) نىڭ ئۆزلىرىگە ھىدايەت (يەنى پەيغەمبەر بىلەن قۇرئان) كەلگەن چاغدا ئىمان ئېيتماسلىقلىرى « الله ئىنساننى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتەمدۇ؟ » دېگەنلىكلىرى ئۈچۈندۇر. (ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، « مۇبادا زېمىندا (يەنى زېمىن ئەھلىدەك) مېڭىپ يۈرۈيدىغان، ئولتۇراقلاشقان پەرىشتىلەر بولسا ئىدى، ئەلۋەتتە ئۇلارغا ئاسماندىن پەرىشتىنى پەيغەمبەر قىلىپ چۈشۈرەتتۇق »﴾[2] ﴿بىز سەندىن ئىلگىرى ئەۋەتكەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسىلا ئەلۋەتتە تاماق يەيتتى، بازارلاردا مېڭىپ يۈرەتتى﴾[3] ﴿پەيغەمبەرلەرنى تاماق يېمەيدىغان جەسەت قىلغىنىمىز يوق (يەنى ئۇلار بارلىق كىشىلەرگە ئوخشاش يەيدۇ، ئىچىدۇ) ھەمدە ئۇلار (دۇنيادا ئۆلمەي) مەڭگۈ قالىدىغان بولغىنى يوق (يەنى ئۇلارمۇ بارلىق كىشىلەرگە ئوخشاش ۋاپات بولىدۇ)﴾[4] ﴿ئېيتقىنكى، « مەن (الله ئىنسانلارنى تەۋھىدكە دەۋەت قىلىش ئۈچۈن ئەۋەتكەن) تۇنجى پەيغەمبەر ئەمەسمەن، (مەندىن ئىلگىرىكى نۇرغۇن پەيغەمبەرلەر ئېلىپ كەلگەن ۋەھيى بىلەن كەلدىم، نېمىشقا مېنى ئىنكار قىلىسىلەر؟) ﴾[5] ﴿(ئى مۇھەممەد!) (ئېيتقىنكى، « مەن پەقەت سىلەرگە ئوخشاش بىر ئىنسانمەن، ماڭا ۋەھيى قىلىنىدۇكى، سىلەرنىڭ ئىلاھىڭلار يالغۇز بىر ئىلاھتۇر﴾[6].

الله تائالا پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىنساندىن بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇلاردىن گۇمان قىلغان كىشىلەرنى ئەھلى كىتابتىن (ئۇلارنىڭ) پەيغەمبەرلىرىنىڭ ئىنسان ياكى پەرىشتىدىن ئىكەنلىكىنى سوراپ بېقىشقا تەۋسىيە قىلدى.

ئىبنى ئابباس، مۇجاھىد، زەھھاك ۋە باشقىلار الله تائالانىڭ ئۇلارنى: **﴿دەلىللەر ۋە مۇقەددەس كىتابلار بىلەن (ئەۋەتتۇق)﴾** يەنى ھۆججەتلەر، پاكىتلار ۋە كىتابلار بىلەن پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەنلىكىنى بايان قىلغانلىقىنى رىۋايەت قىلدى.

[1] سۈرە يۈسۈف 109 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئىسرا 93 — 95 ـ ئايەتلەر.
[3] سۈرە فۇرقان 20 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە ئەنبىيا 8 ـ ئايەت.
[5] سۈرە ئەھقاف 9 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[6] سۈرە كەھف 110 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿**بىز ساڭا قۇرئاننى ئىنسانلارغا چۈشۈرۈلگەن شەرىئەتنى بايان قىلىپ بەرسۇن، ئۇلار (بۇ قۇرئاننى) پىكىر قىلىپ (ئۇنىڭدىن ۋەز - نەسىھەت ئالسۇن) دەپ نازىل قىلدۇق**﴾ يەنى بىز ھەقىقەتەن سېنىڭ ئىنسانلار ئىچىدىكى ئەڭ ئەۋزەل ۋە ئەڭ ئېسىل كىشى ئىكەنلىكىڭنى بىلگەنلىكىمىز ۋە سېنىڭ ئىنسانلارنىڭ پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن ساڭا چۈشۈرۈلگەن قۇرئاننىڭ مەنىسىنى بىلگەنلىكىڭ، ئۇنىڭغا ئەمەل قىلىشقا ھېرىس ئىكەنلىكىڭ ۋە ئۇنىڭغا ئەگەشكەنلىكىڭ ئۈچۈن قۇرئاندىكى يىغىنچاق بايان قىلىنغان نەرسىنى ئۇلارغا تەپسىلىي بايان قىلىپ بېرىشىڭ ۋە مەنىسى مۇئەييەن بولمىغان ئايەتلەرنى ئۇلارغا يېشىپ، ئايدىڭلاشتۇرۇپ بېرىشىڭ ۋە ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ يارىتىلىشىغا نەزەر سېلىپ شۇ ئارقىلىق ھىدايەت تېپىشى، دۇنيا - ئاخىرەتتە نىجاتلىققا ئېرىشىشى ئۈچۈن، بىز ساڭا بۇ قۇرئاننى نازىل قىلدۇق.

* * * * * * *

أَفَأَمِنَ ٱلَّذِينَ مَكَرُواْ ٱلسَّيِّـَٔاتِ أَن يَخۡسِفَ ٱللَّهُ بِهِمُ ٱلۡأَرۡضَ أَوۡ يَأۡتِيَهُمُ ٱلۡعَذَابُ مِنۡ حَيۡثُ لَا يَشۡعُرُونَ ﴿٤٥﴾ أَوۡ يَأۡخُذَهُمۡ فِي تَقَلُّبِهِمۡ فَمَا هُم بِمُعۡجِزِينَ ﴿٤٦﴾ أَوۡ يَأۡخُذَهُمۡ عَلَىٰ تَخَوُّفٖ فَإِنَّ رَبَّكُمۡ لَرَءُوفٞ رَّحِيمٌ ﴿٤٧﴾

ھىيلە - مىكىر ئىشلىتىپ يامان ئىش قىلغانلار اللە نىڭ ئۆزلىرىنى يەرگە يۇتقۇزۇۋېتىشىدىن ياكى ئۆزلىرىگە ئويلىمىغان يەردىن ئازاب كېلىشىدىن قورقمامدۇ؟﴿45﴾*. ياكى ئۆزلىرىنى سەپەر ئۈستىدىكى چاغلىرىدا جازاغا يولۇقتۇرۇشىدىن قورقمامدۇ؟ (بۇ چاغدا) ئۇلار قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ*﴿46﴾*. ياكى (اللە نىڭ) ئۆزلىرىنى قەدەممۇقەدەم جازالىشىدىن قورقمامدۇ؟ سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلار ئەلۋەتتە مەرھەمەتلىكتۇر، مېھرىباندۇر (شۇڭا سىلەرنى ئالدىراپ جازالىمىدى)*﴿47﴾.

گۇناھكارلارنىڭ خاتىرجەم بولالمايدىغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، يامان ئەمەللەرنى قىلىدىغان، ئۇنى قىلىشقا چاقىرىدىغان، ئۇنى قىلىشقا چاقىرىشتا ۋە ئۇندەشتە ھىيلە - مىكىر ئىشلىتىدىغان گۇناھكارلارنى يەرگە يۇتقۇزۇۋېتىشكە ياكى ئۇلارغا بىرەر ئازابنى كەلتۈرۈشكە قادىر تۇرۇقلۇق ئۆزىنىڭ رەھىمدىللىك سۈپىتى بىلەن ئۇلارغا مۆھلەت بەرگەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

﴿**ياكى ئۆزلىرىگە ئويلىمىغان يەردىن ئازاب كېلىشىدىن قورقمامدۇ؟**﴾ يەنى ئۇلارغا ئازاب ئۇلار ئويلىمىغان يەردىن كېلىدۇ. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى كۇففارلار!) ئاسماندىكى زاتنىڭ يەر تەۋرىگەن چاغدا سىلەرنى يەرگە يۇتقۇزۇۋېتىشىدىن قورقمامسىلەر؟ ياكى ئاسماندىكى زاتنىڭ سىلەرگە تاش ياغدۇرۇشىدىن قورقمامسىلەر؟ (سىلەر ئازابنى كۆرگەن چاغدا) مېنىڭ ئاگاھلاندۇرۇشۇمنىڭ قانداق ئىكەنلىكىنى (يەنى ھەق ئىكەنلىكىنى) بىلىسىلەر﴾[1].

﴿**ياكى ئۆزلىرىنى سەپەر ئۈستىدىكى چاغلىرىدا جازاغا يولۇقتۇرۇشىدىن قورقمامدۇ؟**﴾ يەنى ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇشتىكى ھاياتلىقى ئۈچۈن قىلغان سەپەرلىرىدىن ۋە باشقا مەشغۇلاتلىرىدا ئالدىراش يۈرگەندە جازاغا يولۇقۇشتىن قورقمامدۇ؟ اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(پەيغەمبەرلەرنى

---

[1] سۈرە مۈلك 16 — 17 - ئايەتلەر.

www.munber.org

ئىنكار قىلىدىغان) شەھەرلەر نىڭ ئاھالىسى بىزنىڭ ئازابىمىزنىڭ ئۆزلىرىگە كېچىسى (غەپلەتتە) ئۇخلاۋاتقانلىرىدا كېلىشىدىن قورقامدۇ. شەھەرلەرنىڭ ئاھالىسى بىزنىڭ ئازابىمىزنىڭ چۈش ۋاقتىدا ـ ئۇلار ئويناپ تۇرغانلىرىدا كېلىشىدىن قورقامدۇ﴾[1].

﴿**(بۇ چاغدا) ئۇلار قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ**﴾ يەنى بۇلار مەيلى قايسى ھالەتتە بولسۇن الله تائالانى ئاجىز قىلالمايدۇ. ﴿**ياكى (الله نىڭ) ئۆزلىرىنى قەدەممۇقەدەم جازالىشىدىن قورقامدۇ؟**﴾ يەنى ئۇلار ئۆزلىرىنى جازالىغۇچىدىن قورققان ھالەتتە تۇرغاندا، الله تائالا ئۇلارنى جازالايدۇ. چۈنكى، بۇ خىل جازا ئەڭ ئېغىر ۋە يامان جازادۇر.

ئەۋفىي، ئىبنى ئابباسنىڭ بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەگەر الله تائالا خالىسا، ئۇنى ئۇ ھەمراھىنىڭ ئۆلۈمىدىن قورقۇپ تۇرغاندا جازالايدۇ. مۇجاھىد، قەتادە، زەھھاك ۋە باشقىلاردىنمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش رىۋايەت قىلىنغان.

﴿**سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلار ئەلۋەتتە مەرھەمەتلىكتۇر، مېھرىباندۇر (شۇڭا سىلەرنى ئالدىراپ جازالىمىدى)**﴾ بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: «الله تائالادىن باشقا ئەزىيەتنى ئاڭلاپ تۇرۇپمۇ، ئۇنىڭغا سەۋر قىلىدىغان بىرى يوق. ھەققەتەن ئۇلار الله تائالانىڭ بالىسى بار دەپ (تۆھمەت قىلىدۇ). ھالبۇكى الله تائالا ئۇلارغا رىزىق بېرىدۇ ۋە ئۇلارنى سالامەت قىلىدۇ».

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم يەنە مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: «ھەققەتەن الله تائالا زالىمغا مۆھلەت بېرىدۇ. الله تائالا ئۇنى جازالىغان ۋاقتىدا ھەرگىزمۇ قويۇۋەتمەيدۇ». ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ﴿پەرۋەردىگارىڭ زالىم يۇرتلار (ئاھالىسى) نى ھالاك قىلسا، ئەنە شۇنداق ھالاك قىلىدۇ، الله نىڭ ئازابى ھەققەتەن تولىمۇ قاتتىقتۇر﴾[2] ﴿نۇرغۇن شەھەر ئاھالىلىرى زالىم تۇرۇقلۇق، ئۇلارغا مەن مۆھلەت بەردىم (ئۇلار بۇ مۆھلەتكە مەغرۇر بولۇپ كەتتى)، ئاندىن (يەنى ئۇلارغا ئۇزاق مۇددەت مۆھلەت بەرگىنىمدىن كېيىن) ئۇلارنى جازالىدىم، ئاخىر قايتىدىغان جاي مېنىڭ دەرگاھىمدۇر (يەنى ئاخىر ھەممىسى ماڭا كېلىدۇ)﴾[3] دېگەن ئايەتلەرنى ئوقۇدى.

* * * * * * *

أَوَلَمۡ يَرَوۡاْ إِلَىٰ مَا خَلَقَ ٱللَّهُ مِن شَيۡءٖ يَتَفَيَّؤُاْ ظِلَٰلُهُۥ عَنِ ٱلۡيَمِينِ وَٱلشَّمَآئِلِ سُجَّدٗا لِّلَّهِ وَهُمۡ
دَٰخِرُونَ ﴿٤٨﴾ وَلِلَّهِ يَسۡجُدُ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِ مِن دَآبَّةٖ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ وَهُمۡ لَا يَسۡتَكۡبِرُونَ
﴿٤٩﴾ يَخَافُونَ رَبَّهُم مِّن فَوۡقِهِمۡ وَيَفۡعَلُونَ مَا يُؤۡمَرُونَ ۩ ﴿٥٠﴾

ئۇلار الله ياراتقان شەيئىلەرنىڭ سايىلىرىنىڭ بويسۇنغان ھالدا الله غا سەجدە قىلىش يۈزىسىدىن ئوڭ ـ سولغا مايىل بولۇپ تۇرغانلىقىنى كۆرمىدىمۇ؟﴿48﴾. ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھايۋاناتلار، پەرىشتىلەر الله غا سەجدە قىلىدۇ، ئۇلار (الله غا سەجدە قىلىشتىن) چوڭچىلىق قىلىپ باش تارتمايدۇ﴿49﴾. ئۇلار ئۆز ئۈستىدىكى پەرۋەردىگارىدىن قورقىدۇ، ئۆزلىرىگە بۇيرۇلغاننى قىلىدۇ﴿50﴾.

---

[1] سۈرە ئەئراف 97 ـــ 98 - ئايەت.
[2] سۈرە ھۇد 102 - ئايەت.
[3] سۈرە ھەج 48 - ئايەت.

www.munber.org

ھەممە نەرسىنىڭ ﷲ تائالاغا سەجدە قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

ﷲ تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ كاتتىلىقىدىن، بۈيۈكلۈكىدىن ۋە ئۇلۇغلۇقىدىن بارلىق جانلىق ۋە جانسىز نەرسىلەرنىڭ، ئىبادەتكە تەكلىپ قىلىنغان پۈتۈن ئىنسان، جىن ۋە پەرىشتىلەرنىڭ ئۇنىڭغا باش ئەگىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ ۋە يەنە ﷲ تائالا ئوڭ - سولغا سايە تاشلاپ تۇرىدىغان بارلىق نەرسىلەرنىڭ ئەتىگەن ۋە كەچقۇرۇن تەرەپلەردە ئۆز سايىسى بىلەن ﷲ تائالاغا سەجدە قىلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. مۇجاھىد: كۈن قايرىلغان چاغدا ھەممە نەرسە غالىب ۋە بۈيۈك ﷲ تائالاغا سەجدە قىلىدۇ، دېدى. قەتادە، زەھھاك ۋە باشقىلارمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش دېدى.

﴿بويسۇنغان ھالدا ﷲ غا سەجدە قىلىش﴾ مۇجاھىد ھەر نەرسىنىڭ سەجدىسى ئۇنىڭ سايىسىدۇر، تاغلارنىڭ سەجدىسىمۇ ئۇنىڭ سايىسىدۇر دېدى. ئەبۇغالىب شەيبانى مۇنداق دەيدۇ: دېڭىزنىڭ دولقۇنلىشى ئۇنىڭ ناماز ئوقۇغانلىقىدۇر.

ﷲ تائالا ئۇلارنىڭ سەجدە قىلىدىغانلىقلىرىنى ئىسپاتلاش بىلەن بىرگە يەنە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھايۋاناتلار، پەرىشتىلەر ﷲ غا سەجدە قىلىدۇ﴾ ﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاسمانلاردىكىلەر ۋە زېمىندىكىلەر (يەنى پەرىشتىلەر، ئىنسانلار ۋە جىنلار) ئىختىيارىي ۋە مەجبۇرىي يوسۇندا ﷲ غا بويسۇنىدۇ، ئەتىگەن - ئاخشامدا (يەنى داۋاملىق تۈردە) ئۇلارنىڭ سايىلىرىمۇ بويسۇنىدۇ﴾[1].

﴿ئۇلار (ﷲ غا سەجدە قىلىشتىن) چوڭچىلىق قىلىپ باش تارتمايدۇ﴾ يەنى پەرىشتىلەر ﷲ تائالاغا ئىبادەت قىلىشتىن باش تارتماستىن سەجدە قىلىدۇ.

﴿ئۇلار ئۆز ئۈستىدىكى پەرۋەردىگارىدىن قورقىدۇ﴾ يەنى ئۇلۇغ پەرۋەردىگارىدىن قورققان ۋە تىترىگەن ھالدا سەجدە قىلىدۇ. ﴿ئۆزلىرىگە بۇيرۇلغاننى قىلىدۇ﴾ يەنى ئۇلار ھەمىشە ﷲ تائالاغا بويسۇنۇپ ئۇنىڭ بۇيرۇقلىرىنى ئورۇندايدۇ ۋە توسقان ئىشلىرىدىن يانىدۇ.

* * * * * * *

۞ وَقَالَ ٱللَّهُ لَا تَتَّخِذُوٓاْ إِلَـٰهَيۡنِ ٱثۡنَيۡنِۖ إِنَّمَا هُوَ إِلَـٰهٞ وَٰحِدٞ فَإِيَّـٰيَ فَٱرۡهَبُونِ ﴿٥١﴾ وَلَهُۥ مَا فِي
ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَلَهُ ٱلدِّينُ وَاصِبًاۚ أَفَغَيۡرَ ٱللَّهِ تَتَّقُونَ ﴿٥٢﴾ وَمَا بِكُم مِّن نِّعۡمَةٖ فَمِنَ ٱللَّهِۖ ثُمَّ إِذَا
مَسَّكُمُ ٱلضُّرُّ فَإِلَيۡهِ تَجۡـَٔرُونَ ﴿٥٣﴾ ثُمَّ إِذَا كَشَفَ ٱلضُّرَّ عَنكُمۡ إِذَا فَرِيقٞ مِّنكُم بِرَبِّهِمۡ يُشۡرِكُونَ ﴿٥٤﴾
لِيَكۡفُرُواْ بِمَآ ءَاتَيۡنَـٰهُمۡۚ فَتَمَتَّعُواْۖ فَسَوۡفَ تَعۡلَمُونَ ﴿٥٥﴾

ﷲ : «ئىككى ئىلاھقا ئىبادەت قىلماڭلار، ئۇ پەقەت بىرلا ئىلاھتۇر، مەندىنلا قورقۇڭلار» دېدى﴿51﴾. ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھەممە نەرسە ﷲ نىڭ مۈلكىدۇر، ئىبادەت ھەمىشە ﷲ غا خاستۇر، ﷲ دىن بۆلەك غەيرىيدىن قورقامسىلەر؟﴿52﴾. سىلەر بەھرىمان بولۇۋاتقان نېمەتلەرنىڭ ھەممىسىنى ﷲ بەرگەن، سىلەرگە بىرەر ئېغىرچىلىق يەتسە، ﷲ غا يالۋۇرۇپ دۇئا قىلىسىلەر﴿53﴾. ﷲ سىلەردىن ئېغىرچىلىقنى كۆتۈرۈۋەتسە، ئاراڭلاردىن بىر بۆلۈك ئادەم دەرھال ئۆز پەرۋەردىگارىغا شېرىك كەلتۈرىدۇ﴿54﴾. ئۇلار

---

[1] سۈرە رەئد 15 - ئايەت.

ئۇزلىرىگە بەرگەن (بېشىدىكى ئېغىرچىلىقنى كۆتۈرۈۋەتكەنلىكىمىزدىن ئىبارەت) نېمىتىمىزگە ناشۈكۈرلۈك قىلىدۇ، (سىلەر ئەجىلىڭلار يەتكۈچە دۇنيادىن) بەھرىمەن بولۇڭلار، (ئىشىڭلارنىڭ ئاقىۋىتىنى) ئۇزاققا قالماي بىلىسىلەر[55].

ئىبادەت قىلىنىشقا يالغۇز الله تائالانىڭلا لايىق ئىكەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، بىر الله دىن باشقا ئىلاھنىڭ يوقلۇقىنى ۋە شېرىكى يوق، يالغۇز الله تائالالا ئىبادەت قىلىنىشقا لايىق ئىكەنلىكىنى، ئۇزىنىڭ ھەممە نەرسىنىڭ ھەقىقىي ئىگىسى، ياراتقۇچىسى ۋە پەرۋەردىگارى ئىكەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

﴿**ئىبادەت ھەمىشە الله غا خاستۇر**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس: الله تائالاغا ئىبادەت قىلىش ۋاجىب بولىدۇ، دېدى. مۇجاھىد: يەنى ئاسماندىكى ۋە زېمىندىكى كىشىلەرنىڭ ئىبادىتى يالغۇز الله تائالاغىلا خالىس قىلىنىدۇ، دېگەنلىكتۇر، دېدى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار (يەنى يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار) الله نىڭ دىنىدىن (يەنى ئىسلام دىنىدىن) باشقا دىننى تىلەمدۇ؟ ھالبۇكى، ئاسمانلاردىكىلەر ۋە زېمىندىكىلەر ئىختىيارىي ۋە ئىختىيارسىز رەۋىشتە الله غا بويسۇنغان تۇرسا﴾[1] يەنى الله تائالا ماڭا بىر نەرسىنى شېرىك قىلىشتىن قورقۇڭلار ۋە ماڭا ئىتائەتنى خالىس قىلىڭلار، دېگەن تۇرسا.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىلىڭلاركى، (شېرىكتىن ۋە رىيادىن) ساپ دىن الله غا خاستۇر﴾[2].

ئاندىن الله تائالا ئۇزىنىڭ مەنپەئەت بېرىش ۋە زىيان يەتكۈزۈشكە ئىگە ئىكەنلىكىنى، بەندىلىرىگە بەرگەن نېمەت، رىزىق، سالامەتلىك ۋە ياردەمنىڭ ئۇلارغا ئاتا قىلغان رەھمىتى ۋە ياخشىلىقى ئىكەنلىكىنى خەۋەر بېرىدۇ.

﴿**سىلەرگە بىرەر ئېغىرچىلىق يەتسە، الله غا يالۋۇرۇپ دۇئا قىلىسىلەر**﴾ يەنى سىلەر الله تائالادىن باشقا بىرىنىڭ زىياننى كۆتۈرۈۋېتەلمەيدىغانلىقىنى بىلگەچكە، سىلەرگە زىيان يەتكەن چاغدا الله تائالادىن زىياننى كۆتۈرۈۋېتىشنى تىلەپ ئىلتىجا قىلىسىلەر ۋە پەرياد قىلغان ھالەتتە يېلىنىپ يالۋۇرىسىلەر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سىلەر دېڭىزدا بىرەر ئاپەتكە يولۇققان چېغىڭلاردا، ئېسىڭلارغا سىلەر چوقۇنۇۋاتقان مەبۇدلار كەلمەيدۇ، پەقەت الله لا كېلىدۇ (يەنى ئىنسان مۇنداق چاغدا الله دىن باشقىغا ئىلتىجا قىلمايدۇ)، الله سىلەرنى (غەرق بولۇشتىن) قۇتقۇزۇپ، (ئامان - ئېسەن) قۇرۇقلۇققا چىقارغاندا يۈز ئۆرۈيسىلەر (يەنى ئىخلاسىڭلار توگەپ ئاۋۋالقى ھالىتىڭلارغا قايتىۋالىسىلەر). ئىنسان كۇفرىلىق قىلغۇچىدۇر (يەنى الله نىڭ نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىش ئىنساننىڭ تەبىئىتىدۇر)﴾[3].

﴿**الله سىلەردىن ئېغىرچىلىقنى كۆتۈرۈۋەتسە، ئاراڭلاردىن بىر بۆلۈك ئادەم دەرھال ئۇز پەرۋەردىگارىغا شېرىك كەلتۈرىدۇ. ئۇلار ئۇزلىرىگە بەرگەن (بېشىدىكى ئېغىرچىلىقنى كۆتۈرۈۋەتكەنلىكىمىزدىن ئىبارەت) نېمىتىمىزگە ناشۈكۈرلۈك قىلىدۇ**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ الله تائالانىڭ نېمەتلىرىگە ناشۈكۈرلۈك قىلىشى، كۆز يۇمۇشى ۋە تېنىشى ئۈچۈن بىز ئۇلارنى ئاشۇ شېرىككە مۇپتىلا قىلدۇق. الله تائالا خالىسا ئۇلاردىن ئۇز نېمەتلىرىنى تۇسۇپ قويغۇچىدۇر، خالىسا، ئىنتىقام ئالغۇچىدۇر.

---

[1] سۈرە ئال ئىمران 83 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە زۇمەر 3 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] - سۈرە ئىسرا 67 - ئايەت.

www.munber.org

ئاندىن الله تائالا ئۇلارنى ئاگاھلاندۇرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿(**سىلەر ئەجىلىڭلار يەتكۈچە دۇنيادىن) بەھرىمەن بولۇڭلار، (ئىشىڭلارنىڭ ئاقىۋىتىنى) ئۇزاققا قالماي بىلىسىلەر**﴾ يەنى خالىغىنىڭلارنى قىلىڭلار. سىلەر بەھرىمەن بولىدىغان نەرسىدىن ئازغىنا مۇددەت مەنپەئەتلىنىڭلار، پات ئارىدا ئۇنىڭ ئاقىۋىتىنى بىلىسىلەر.

* * * * * * *

وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيبًا مِّمَّا رَزَقْنَٰهُمْ ۗ تَٱللَّهِ لَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنتُمْ تَفْتَرُونَ ﴿٥٦﴾ وَيَجْعَلُونَ
لِلَّهِ ٱلْبَنَٰتِ سُبْحَٰنَهُۥ ۙ وَلَهُم مَّا يَشْتَهُونَ ﴿٥٧﴾ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِٱلْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُۥ مُسْوَدًّا وَهُوَ
كَظِيمٌ ﴿٥٨﴾ يَتَوَٰرَىٰ مِنَ ٱلْقَوْمِ مِن سُوٓءِ مَا بُشِّرَ بِهِۦٓ ۚ أَيُمْسِكُهُۥ عَلَىٰ هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُۥ فِى ٱلتُّرَابِ ۗ
أَلَا سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٩﴾ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱلْءَاخِرَةِ مَثَلُ ٱلسَّوْءِ ۖ وَلِلَّهِ ٱلْمَثَلُ ٱلْأَعْلَىٰ ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ
ٱلْحَكِيمُ ﴿٦٠﴾

ئۇلار بىز ئۇلارغا بەرگەن مال ـ مۈلۈكتىن بىلمەيدىغان (بۇتلارغا) نېسىۋە قالدۇرىدۇ، (ئى مۇشرىكلار!) الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، سىلەر ئۆزەڭلار ئويدۇرۇپ چىقارغان نەرسەڭلار ئۈچۈن چوقۇم سوراققا تارتىلىسىلەر[56]. ***ئۇلار الله غا قىزلارنى نىسبەت بېرىدۇ، الله (بۇنداق بوھتاندىن) پاكتۇر، ئۇلار ئۆزى ئارزۇ قىلىدىغانلىرىنى ئۆزلىرىگە نىسبەت بېرىدۇ***[57]. ***ئۇلارنىڭ بىرەرسىگە (خوتۇنىنىڭ) قىز تۇغقانلىق خۇش خەۋىرى يەتكۈزۈلسە، چىرايى ئۆزگىرىپ، غەزەپناك بولۇپ كېتىدۇ***[58]. ***يەتكۈزۈلگەن يامان خەۋەردىن قورقۇپ، ئۆز قەۋمىگە كۆرۈنمەي يوشۇرۇنۇۋالىدۇ. ئاندىن ئۇ نومۇسقا چىداپ قىزنى ساقلاپ قالامدۇ؟ ياكى ئۇنى تۇپا ئاستىغا (تىرىك) كۆمەمدۇ؟ (شۇ ھەقتە ئويلىنىدۇ) ئۇلارنىڭ ھۆكمى (يەنى ئوغۇللارنى ئۆزلىرىگە نىسبەت بېرىپ، قىزلارنى الله غا نىسبەت بېرىشى) ھەقىقەتەن نېمىدېگەن قەبىھا!***[59]. ***ئاخىرەتكە ئىشەنمەيدىغانلار (ئوغۇلنى ياخشى كۆرۈپ، قىزنى يامان كۆرۈش، خوتۇنى ئوغۇل تۇغسا خۇشال بولۇپ، قىز تۇغسا ئاچچىقى كېلىش، ئار ـ نومۇستىن ۋە كەمبەغەللىكتىن قورقۇپ، قىزلارنى تىرىك كۆمۈشكە ئوخشاش) يامان سۈپەتلەرگە ئىگە، الله بولسا ئەڭ ئالىي خىسلەتلەرگە ئىگە، الله غالىبتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر***[60].

الله تائالا رىزىق قىلىپ بەرگەن نەرسىلەرنى بۇتلارغا ئاتاپ نەزىر قىلىشنىڭ مۇشرىكلارنىڭ قىلمىشلىرىدىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، مۇشرىكلارنىڭ بۇتلارنى ۋە ھەيكەللەرنى الله تائالاغا شېرىك قىلىپ چوقۇنغانلىقىدەك قەبىھ قىلمىشلىرىدىن خەۋەر بېرىدۇ. مۇشرىكلار الله تائالانىڭ رىزىق قىلىپ بەرگەن نەرسىلىرىدىن بۇتلىرىغا نېسىۋە ئايرىپ ئۆزلىرىنىڭ گۇمانى بويىچە: بۇ نېسىۋە الله ئۈچۈن ۋە بۇ نېسىۋە ئۇنىڭ شېرىكلىرى ئۈچۈن دېيىشىدۇ. ئاندىن ئۇلار بۇتلىرى ئۈچۈن ئايرىغان نېسىۋىلىرىدىن الله تائالاغا

www.munber.org

بەرمەيدۇ. لېكىن، اللە تائالا ئۇچۇن ئايرىغان نېسىۋىدىن بۇتلىرىغا ئېلىپ بېرىدۇ[1]. ئۇلارنىڭ اللە ئۇچۇن ئايرىغان نېسىۋىنى بۇتلىرىغا بەرگەنلىكى ۋە بۇتلارنى اللە دىن ئارتۇق كۆرگەنلىكى نېمدېگەن يامان هە!

اللە تائالا ئۇلارنىڭ ئاشۇ بوھتاننى توقۇغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارنى سوراق قىلىدىغانلىقىنى ۋە ئۇلارنى دوزاخ بىلەن جازالايدىغانلىقىنى ئۆزىنىڭ زاتىنىڭ ئۇلۇغلۇقى بىلەن قەسەم قىلىپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿(ئى مۇشرىكلار!) اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، سىلەر ئۆزەڭلار ئويدۇرۇپ چىقارغان نەرسەڭلار ئۈچۈن چوقۇم سوراققا تارتىلىسىلەر﴾.

ئاندىن اللە تائالا ئۇلارنىڭ شەپقەتلىك اللە تائالانىڭ قۇللىرى بولغان پەرىشتىلەرنى اللە تائالانىڭ قىزلىرى دەپ اللە تائالاغا ئۇلارنى قوشۇپ ئىبادەت قىلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. ئۇلار مۇشۇ ئۈچ ئىشتا ناھايىتى بەك خاتالاشتى. ئۇلار اللە تائالانىڭ بالىسى بار دېدى. ھالبۇكى اللە تائالانىڭ بالىسى يوق. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ قىزلىرى بولۇشقا رازى بولمايدىغان تۇرۇپ، ئۆزلىرىچە ئوغۇللاردىن تۆۋەن چاغلايدىغان قىزلارنى اللە تائالاغا نىسبەت بەردى.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئى مۇشرىكلار جامائەسى!) (سىلەرچە ياخشى ھېسابلانغان) ئوغۇل بالا سىلەرگە خاس بولۇپ، (سىلەرچە يامان ھېسابلانغان) قىز بالا اللە غا خاسمۇ؟ ئۇنداقتا بۇ ئادالەتسىز تەقسىماتتۇر﴾[2].

﴿ئۇلار اللە غا قىزلارنى نىسبەت بېرىدۇ، اللە (بۇنداق بوھتاندىن) پاكتۇر، ئۇلار ئۆزى ئارزۇ قىلىدىغانلىرىنى ئۆزلىرىگە نىسبەت بېرىدۇ﴾ يەنى ئۇلار ئۆزلىرىگە ئوغۇللارنى تاللايدۇ، اللە تائالاغا بولسا قىزلارنى نىسبەت بېرىدۇ. قىزلىرى بولۇشىدىن ئۆزلىرىنى ئۈستۈن تۇتىدۇ. اللە تائالا ئۇلارنىڭ بوھتانلىرىدىن يۈكسەك دەرىجىدە ئۈستۈندۇر.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىلىڭلاركى، ئۇلار ھەقىقەتەن يالغاننى توقۇپ: «اللە نىڭ بالىسى بار» دەيدۇ. ئۇلار ئەلۋەتتە يالغانچىلاردۇر. اللە ئوغۇللارنى تاللىماي، قىزلارنى تاللىغانمۇ؟ سىلەرگە نېمە بولدى؟ قانداقچە مۇنداق ھۆكۈم چىقىرىسىلەر؟﴾[3].

مۇشرىكلارنىڭ قىز پەرزەنتنى يامان كۆرىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿ئۇلارنىڭ بىرەرسىگە (خوتۇنىنىڭ) قىز تۇغقانلىق خۇش خەۋىرى يەتكۈزۈلسە، چىرايى ئۆزگىرىپ، غەزەپناك بولۇپ كېتىدۇ﴾ يەنى غەم قىلىپ، بەكمۇ كۆڭلى يېرىم بولغانلىقتىن بېشى چۈشۈپ كېتىدۇ.

﴿يەتكۈزۈلگەن يامان خەۋەردىن قورقۇپ، ئۆز قەۋمىگە كۆرۈنمەي يوشۇرۇنۇۋالىدۇ﴾ يەنى كىشىلەرنىڭ ئۆزىنى كۆرۈپ قېلىشىنى خالىمايدۇ. ﴿ئاندىن ئۇ نومۇسقا چىداپ قىزنى ساقلاپ قالامدۇ؟﴾ ئەگەر ئۇ قىزنى تىرىك ئېلىپ قالسا، قىزىغا مىراس بەرمەي ۋە كۆڭۈلمۇ بۆلمەي خارلايدۇ. ئوغۇللىرىنى قىزلىرىدىن ئارتۇق كۆرىدۇ.

﴿ياكى ئۇنى تۇپا ئاستىغا (تىرىك) كۆمەمدۇ؟ (شۇ ھەقتە ئويلىنىدۇ)﴾ يەنى جاھىلىيەتتىكىلەر قىلغاندەك قىزنى تۇپىغا تىرىك كۆمىۋېتىدۇ. ئۇلار مۇشۇ دەرىجىدە يامان كۆرگەن ۋە ئۆزلىرىنى ئادا بولۇشتىن قاچۇرغان بۇ قىزلارنى اللە تائالاغا نىسبەت بېرەمدۇ؟

---

[1] بۇ يەردىكى بېرىش شۇنىڭغا ئاتاشنى بىلدۈرىدۇ.
[2] سۈرە نەجم 21 — 22 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە سافقات 151 — 154 - ئايەتكىچە.

﴿ئۇلارنىڭ ھۆكمى (يەنى ئوغۇللارنى ئۆزلىرىگە نىسبەت بېرىپ، قىزلارنى اللە غا نىسبەت بېرىشى) ھەقىقەتەن نېمىدېگەن قەبىھا!﴾ اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر ئۇلارنىڭ بىرىگە مەرھەمەتلىك اللە غا مەسەل قىلغان نەرسە (يەنى قىز بالا) بىلەن بېشارەت بېرىلسە (يەنى خوتۇنىنىڭ قىز تۇغقانلىقى خەۋەر قىلىنسا)، قايغۇغا چۆمگەن ھالدا ئۇنىڭ يۈزى قارىداپ كېتىدۇ﴾[1]. ﴿ئاخىرەتكە ئىشەنمەيدىغانلار (ئوغۇلنى ياخشى كۆرۈپ، قىزنى يامان كۆرۈش، خوتۇنى ئوغۇل تۇغسا خۇشال بولۇپ، قىز تۇغسا ئاچچىقى كېلىش، ئار - نومۇستىن ۋە كەمبەغەللىكتىن قورقۇپ، قىزلارنى تىرىك كۆمۈشكە ئوخشاش) يامان سۈپەتلەرگە ئىگە، اللە بولسا ئەڭ ئالىي خىسلەتلەرگە ئىگە، اللە غالىبتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴾.

* * * * * * *

وَلَوۡ يُؤَاخِذُ ٱللَّهُ ٱلنَّاسَ بِظُلۡمِهِم مَّا تَرَكَ عَلَيۡهَا مِن دَآبَّةٖ وَلَٰكِن يُؤَخِّرُهُمۡ إِلَىٰٓ أَجَلٖ مُّسَمّٗىۖ فَإِذَا جَآءَ أَجَلُهُمۡ لَا يَسۡتَـٔۡخِرُونَ سَاعَةٗ وَلَا يَسۡتَقۡدِمُونَ ﴿٦١﴾ وَيَجۡعَلُونَ لِلَّهِ مَا يَكۡرَهُونَۚ وَتَصِفُ أَلۡسِنَتُهُمُ ٱلۡكَذِبَ أَنَّ لَهُمُ ٱلۡحُسۡنَىٰۖ لَا جَرَمَ أَنَّ لَهُمُ ٱلنَّارَ وَأَنَّهُم مُّفۡرَطُونَ ﴿٦٢﴾

ئەگەر اللە ئىنسانلارنى ئۇلارنىڭ زۇلمى تۈپەيلىدىن (چاپسان) جازالايدىغان بولسا، يەر يۈزىدە قىمىرلاپ تۇرىدىغان ھېچبىر جان ئىگىسىنى قويمىغان بولاتتى، لېكىن اللە ئۇلارغا مۇئەييەن ۋاقىتقىچە تەخىر قىلىدۇ، ئۇلارنىڭ (ھالاك بولۇش) ۋاقتى كەلگەندە قىلچە ۋاقىتمۇ كېچىكتۈرۈلمەيدۇ، (ۋاقتى كەلمىسە) قىلچە ۋاقىتمۇ ئىلگىرى سۈرۈلمەيدۇ﴿61﴾. ئۇلار ئۆزلىرى يامان كۆرىدىغاننى اللە غا مەنسۇپ قىلىدۇ، ئۇلار ئاقىۋەتنىڭ ياخشى بولىدىغانلىقى بىلەن جۆيلۈيدۇ، شۈبھىسىزكى، ئۇلار دوزاخ ئازابىغا دۇچار بولىدۇ، ئۇلار (دوزاختا) تاشلىنىپ قالغۇچىلاردۇر﴿62﴾.

گۇناھكارلارنىڭ دەرھال جازالانمايدىغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، ئۇلار زۇلۇم قىلىپ تۇرسىمۇ ئۆزىنىڭ ئۇلارغا قارىتا ئېغىر بېسىق ئىكەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ. ئەگەر اللە تائالا ئۇلارنى قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن جازالىماقچى بولسا، ئادەم ئەۋلادى بىلەن بىرگە يەر يۈزىدە مىدىرلاپ تۇرىدىغان جان ئىگىسىنىڭ بىرىنىمۇ قويماي ھالاك قىلاتتى. لېكىن، ئۇلۇغ ۋە كاتتا اللە ئېغىر بېسىق بولىدۇ، جىنايەتلىرىنى يوشۇرۇپ قالىدۇ. بەلگىلەنگەن مۇددەتكىچە كۈتۈپ تۇرىدۇ. ئۇلارنى ئازابلاشقا ئالدىراپ كەتمەيدۇ، ئەگەر ئۇلارنى ئازابلىغان بولسا ئىدى. ھەرگىزمۇ ھېچبىر كىشىنى تىرىك قالدۇرمايتتى.

ئىبنى جەرىر، ئەبۇسەلەمەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەبۇھۇرەيرە بىر ئادەمنىڭ زۇلۇم قىلغۇچى ئۆزىگىلا زىيان قىلىدۇ، دېگەنلىكىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭغا بىر قاراپ قويىدى - دە، مۇنداق دېدى: شۇنداق اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، زۇلۇم قىلغۇچىنىڭ زۇلمى بىلەن ھەتتاكى ئۇچار قۇشلار ئۆز ئۇۋىسىدا تۇرۇپمۇ ئۆلۈپ كېتىدۇ.

---

(1) سۈرە زۇخرۇف 17 - ئايەت.

www.munber.org

مۇشرىكلارنىڭ ئۆزلىرى يامان كۆرگەن نەرسىنى ﷲ تائالاغا نىسبەت بەرگەنلىكى توغرىسىدا

﴿ئۇلار ئۆزلىرى يامان كۆرىدىغاننى ﷲ غا مەنسۇپ قىلىدۇ﴾ يەنى ئۇلار ﷲ تائالانىڭ قۇللىرى بولغان پەرىشتىلەرنى ﷲ تائالانىڭ قىزلىرى دەپ شېرىك كەلتۈرىدۇ. ھالبۇكى، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ مال ـ مۈلكىگە باشقا بىرسىنىڭ شېرىك بولۇشىنى ياقتۇرمايدۇ.

﴿ئۇلار ئاقىۋەتنىڭ ياخشى بولىدىغانلىقى بىلەن جۆيلۈيدۇ﴾ بۇ ئايەت ئۇلارنىڭ: دۇنيادا بىزگە ياخشىلىق بار، ئەگەر قىيامەت بولغان تەقدىردە ئۇ دۇنيادىمۇ بىزگە ياخشىلىق بار، دېگەن دەۋاسىنى رەت قىلىدۇ ۋە ئۇلارنىڭ بۇ ھەقتە قىلغان سۆزلىرىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

ﷲ تائالا بۇھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر بىز بىرەر ئىنسانغا رەھمىتىمىزنى تېتىتساق (يەنى نېمىتىمىزنى بەرسەك)، ئاندىن ئۇنى ئۇنىڭدىن تارتىۋالساق، ئۇ چوقۇم (ﷲ نىڭ رەھمىتىدىن) ئۈمىدسىزلىنىپ كېتىدۇ، كۇفرانى نېمەت قىلىدۇ. ئەگەر بىز (پېقىرلىق، كېسەللىك، قاتتىقچىلىق قاتارلىق) بالالارغا مۇپتىلا قىلغاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا نېمىتىمىزنى تېتىتساق، ئۇ چوقۇم: «مەندىن بالالار كۆتۈرۈلۈپ كەتتى (ئەمدى كەلمەيدۇ)» دەپ شەك ـ شۈبھىسىز خۇشاللىنىپ، مەغرۇرلىنىپ كېتىدۇ﴾[1] ﴿ئەگەر بىز ئۇنىڭغا كۈلپەتتىن كېيىن رەھمىتىمىزنى تېتىتساق، ئۇ چوقۇم: «بۇ ئۆزەمنىڭ سەئيى ـ ئىجتىھاتىمدىن كەلگەن، قىيامەتنىڭ بولىدىغانلىقىغا ئىشەنمەيمەن، مۇبادا (قىيامەت بولۇپ) مەن پەرۋەردىگارىمغا قايتۇرۇلغاندىمۇ ئۇنىڭ دەرگاھىدا چوقۇم جەننەتكە ئېرىشىمەن» دەيدۇ. ئەلۋەتتە كاپىرلارغا قىلمىشلىرىنى خەۋەر قىلىمىز ۋە ئۇلارغا قاتتىق ئازابنى تېتىتىمىز﴾[2] ﴿بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغان ۋە ماڭا (ئاخىرەتتە) ئەلۋەتتە مال ـ مۈلۈك، ئەۋلاد بېرىلىدۇ دېگەن ئادەمنى كۆردۈڭمۇ؟﴾[3] ﷲ تائالا ئىككى ئادەمدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۇنىڭدەك قىيامەت بولمايدۇ دەپ ئويلايمەن، ئەگەر مەن پەرۋەردىگارىمغا قايتۇرۇلغاندىمۇ (يەنى قىيامەت بولغاندىمۇ) ئەلۋەتتە بۇ باغدىن ياخشىراق جاينى تاپىمەن». ئۇنىڭغا (مۆمىن) بۇرادىرى مۇنازىرىلەشكەن ھالدا ئېيتتى: «سېنى (ئەسلىدە) تۇپراقتىن، ئاندىن ئابمەنىدىن يارىتىپ، ئاندىن سېنى راۋۇرۇس ئىنسان قىلغان زاتنى ئىنكار قىلامسەن؟﴾[4]

ئەنە شۇلار، يامان ئەمەل قىلىش بىلەن بىرگە، يامان ئەمەلگە ياخشى مۇكاپات بېرىلىشىنى ئورۇنسىز ھالدا ئارزۇ قىلىشىدۇ. بۇنداق بولۇشى ھەرگىزمۇ مۇمكىن ئەمەس. شۇنىڭ ئۈچۈن ﷲ تائالا ئۇلارغا ۋە ئۇلارنىڭ ئاشۇ ئارزۇسىغا رەددىيە بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿شۈبھىسىزكى، ئۇلار دوزاخ ئازابىغا دۇچار بولىدۇ﴾** يەنى قىيامەت كۈنىدە **﴿ئۇلار (دوزاختا) تاشلىنىپ قالغۇچىلاردۇر﴾**.

بۇ ئايەت ھەققىدە مۇجاھىد، سەئىد ئىبنى جۇبەير قەتادە ۋە باشقىلار مۇنداق دېدى: ئۇلار دوزاختا تاشلىنىپ ئۇنتۇلۇپ كەتكۈچىلەردۇر.

ﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئۇلارغا) دېيىلىدۇ: «سىلەرنىڭ مۇشۇ كۈندىكى مۇلاقاتىنى ئۇنتۇغانلىقىڭلارغا ئوخشاش، بۈگۈن سىلەرنى ئۇنتۇيمىز (يەنى سىلەرنى ئازابقا تاشلاپ قويۇپ ئۇنتۇپ قالغاندەك مۇئامىلە قىلىمىز)﴾[5] قەتادە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: ئۇلار دوزاخ ئالدىغا ئېلىپ

(1) سۈرە ھۇد 9 — 10 ـ ئايەتلەر.
(2) سۈرە فۇسسىلەت 50 ـ ئايەت.
(3) سۈرە مەريەم 77 ـ ئايەت.
(4) سۈرە كەھف 36 — 37 ـ ئايەتلەر.
(5) سۈرە جاسىيە 34 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

بېرىلگۈچىلاردۇر، دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى. بۇ ئىككى مەنىنىڭ ئارىسىدا قارمۇقارشىلىق يوق. چۈنكى، ئۇلار قىيامەتتە دوزاخ ئالدىغا ئېلىپ بېرىلىدۇ ۋە ئۇنىڭدا ئۇنتۇلۇپ مەڭگۈ قالىدۇ.

* * * * * * *

تَٱللَّهِ لَقَدۡ أَرۡسَلۡنَآ إِلَىٰٓ أُمَمٖ مِّن قَبۡلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ ٱلشَّيۡطَٰنُ أَعۡمَٰلَهُمۡ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ ٱلۡيَوۡمَ وَلَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٞ ﴿٦٣﴾ وَمَآ أَنزَلۡنَا عَلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ ٱلَّذِي ٱخۡتَلَفُواْ فِيهِ وَهُدٗى وَرَحۡمَةٗ لِّقَوۡمٖ يُؤۡمِنُونَ ﴿٦٤﴾ وَٱللَّهُ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءٗ فَأَحۡيَا بِهِ ٱلۡأَرۡضَ بَعۡدَ مَوۡتِهَآۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَةٗ لِّقَوۡمٖ يَسۡمَعُونَ ﴿٦٥﴾

(ئى مۇھەممەد!) اللە نامى بىلەن قەسەمكى، سەندىن ئىلگىرى ئۆتكەن ئۈممەتلەرگە ھەقىقەتەن (پەيغەمبەرلەر) ئەۋەتتۇق، شەيتان ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى ئۆزلىرىگە چىرايلىق كۆرسەتتى، شەيتان بۈگۈن ئۇلارنىڭ ياردەمچىسىدۇر. ئۇلار ئاخىرەتتە قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ[63]. (ئى مۇھەممەد!) بىز كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) پەقەت سېنىڭ كىشىلەرگە ئۇلار (دىنىدىكى) دەتالاش قىلىشقان نەرسىلەرنى بايان قىلىپ بېرىشىڭ ئۈچۈن، ئىمان ئېيتىدىغان قەۋمگە ھىدايەت ۋە رەھمەت بولسۇن ئۈچۈنلا نازىل قىلدۇق[64]. اللە بۇلۇتتىن يامغۇر ياغدۇرۇپ، شۇنىڭ بىلەن قاغجىراپ قالغان زېمىندا (تۈرلۈك زىرائەتلەرنى) ئۈندۈردى، بۇنىڭدا (ۋەز ـ نەسىھەت) ئاڭلايدىغان قەۋم ئۈچۈن، ئەلۋەتتە، (اللە نىڭ قۇدرىتىنىڭ چوڭلۇقىنى كۆرسىتىدىغان) دەلىللەر بار[65].

ئىلگىرى ئۆتكەن ئۈممەتلەر ئارقىلىق تەسەللى بېرىش توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، ئىلگىرى ئۆتكەن ئۈممەتلەرگە پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتكەنلىكىنى، ئۇلارنىڭ ئۇ پەيغەمبەرلەرنى يالغانغا چىقارغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ئى مۇھەممەد! پەيغەمبەر قېرىنداشلىرىڭ سەن ئۈچۈن ئۈلگىدۇر. قەۋمىڭنىڭ سېنى يالغانغا چىقارغانلىقى سېنى بىئارام قىلمىسۇن. مۇشرىكلارنىڭ قىلمىشلىرى، شەيتاننىڭ چىرايلىق كۆرسىتىشى ئۇلارنى پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلىشقا ئېلىپ باردى.

﴿**شەيتان بۈگۈن ئۇلارنىڭ ياردەمچىسىدۇر**﴾ يەنى ئۇلار قاتتىق ئازاب ئاستىدا بولىدۇ. شەيتان ئۇلارنىڭ ياردەمچىسى تۇرۇپ، ئۇلارنى قۇتۇلدۇرۇشقا قادىر بولالمايدۇ. ئۇلارغا ھېچ ياردەم بېرەلمەيدۇ ۋە ئۇلار ئاخىرەتتە قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ.

قۇرئاننى چۈشۈرۈشتىكى مەقسەت توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ كىشىلەرگە ئۇزئارا دەتالاش قىلىشقان نەرسىنى بايان قىلىپ بېرىشى، ئۈچۈن ئۇنىڭغا. قۇرئاننى چۈشۈرگەنلىكىنى ئېيتىدۇ. قۇرئان كىشىلەر ئۆزئارا دەتالاش قىلىشقان ھەرقانداق نەرسىنى ئايرىغۇچىدۇر.

﴿**(ئى مۇھەممەد!) بىز كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) پەقەت سېنىڭ كىشىلەرگە ئۇلار (دىنىدىكى) دەتالاش قىلىشقان نەرسىلەرنى بايان قىلىپ بېرىشىڭ ئۈچۈن، ئىمان ئېيتىدىغان قەۋمگە ھىدايەت ۋە رەھمەت بولسۇن ئۈچۈنلا نازىل قىلدۇق**﴾ يەنى دىللارغا ھىدايەت، قۇرئاننى چىڭ تۇتقان كىشىگە رەھمەت،

www.munber.org

قۇرئاننى كۆپۈرلۈق بىلەن ئۆلگەن دىللارغا خۇددى ئاسماندىن يامغۇر ياغدۇرۇش ئارقىلىق ئۆلۈك زېمىننى تىرىلدۈرگەندەك ھاياتلىق بېغىشلىغۇچى قىلدى. ﴿بۇنىڭدا (ۋەز ـ نەسىھەت) ئاڭلايدىغان قەۋم ئۈچۈن، ئەلۋەتتە، (الله نىڭ قۇدرىتىنىڭ چوڭلۇقىنى كۆرسىتىدىغان) دەلىللەر بار﴾ يەنى ئۇ قۇرئاننىڭ سۆزىنى ۋە مەنىسىنى چۈشىنەلەيدىغانلار ئۈچۈن دەلىل بار.

* * * * * *

وَإِنَّ لَكُمْ فِي ٱلْأَنْعَٰمِ لَعِبْرَةً ۖ نُّسْقِيكُم مِّمَّا فِي بُطُونِهِۦ مِنۢ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَّبَنًا خَالِصًا سَآئِغًا لِّلشَّٰرِبِينَ ﴿٦٦﴾ وَمِن ثَمَرَٰتِ ٱلنَّخِيلِ وَٱلْأَعْنَٰبِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَءَايَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾

چاھار پايلاردا سىلەر ئۈچۈن ھەقىقەتەن بىر ئىبرەت بار. سىلەرنى چاھار پايلارنىڭ قارنىدىكى ماياق ـ تېزەكتىن ۋە قاندىن ئايرىلىپ چىققان پاكىز ۋە تەملىك سۈت بىلەن سۇغىرىمىز[66]. (سىلەر ئۈچۈن يەنە بۇنداق ئىبرەتمۇ باركى) خورمىدىن، ئۈزۈمدىن شارابلار ۋە پاكىز يېمەكلىكلەر ياسايسىلەر، ئەقلىنى ئىشلىتىدىغان قەۋم ئۈچۈن بۇنىڭدا ھەقىقەتەن الله نىڭ بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان دەلىل بار[67].

چاھارپايلار، خورما ۋە ئۈزۈمدىكى نېمەت ئىبرەت توغرىسىدا

﴿**چاھار پايلاردا سىلەر ئۈچۈن ھەقىقەتەن بىر ئىبرەت بار**﴾ يەنى ئى خالايىق! سىلەر ئۈچۈن تۆگە، كالا ۋە قوي قاتارلىق چارۋا ماللاردا ئۇلارنى ياراتقۇچىنىڭ ھېكمىتى، قۇدرىتى، رەھمىتى ۋە مېھرىبانلىقىنى كۆرسىتىدىغان پاكىت ۋە دەلىللەر بار.

﴿**سىلەرنى چاھار پايلارنىڭ قارنىدىكى ماياق ـ تېزەكتىن ۋە قاندىن ئايرىلىپ چىققان**﴾ يەنى بىز سىلەرنى شېرىن، تەملىك ۋە رەڭگى ئاق سۈت بىلەن سۇغىرىمىز. بۇ سۈت ھايۋاننىڭ قورسىقىدىكى ماياق، تېزەك ۋە قاندىن ئايرىلىپ چىقىدۇ. يېگەن نەرسىلەر ئاشقازاندا ھەزىم بولغاندا، ھەر نەرسە ئۆز ئورنىغا قاراپ ماڭىدۇ. يەنى قان تومۇرغا، سۈت يېلىنغا، سۈيدۈك سۈيدۈك خالتىسىغا ۋە گەندە پېشاپقا قاراپ ماڭىدۇ. بىرى يەنە بىرىگە ئارىلىشىپ كەتمەي ئايرىلىپ چىققاندىن كېيىن، بىرى يەنە بىرىگە قېتىلىپ كەتمەي ۋە بىرى ـ يەنە بىرىگە ئۆزگىرىپمۇ كەتمەي ئۆز ھالىتىنى ساقلايدۇ.

﴿**پاكىز ۋە تەملىك سۈت بىلەن سۇغىرىمىز**﴾ يەنى بۇ سۈت ھېچبىر كىشىنىڭ گېلىغا تۇرۇپ قالمايدۇ. الله تائالا سۈتنى كىشىلەرگە ئاسان ئىچكىلى بولىدىغان قىلىپ بەرگەنلىكىنى سۆزلەش بىلەن بىر ۋاقىتتا، ئۇلارنىڭ خورمىدىن، ئۈزۈمدىن ۋە باشقا نەرسىدىن شاراب ھارام قىلىنىشتىن ئىلگىرى ياسىغان شارابلىرىنى ئەسلىتىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**(سىلەر ئۈچۈن يەنە بۇنداق ئىبرەتمۇ باركى) خورمىدىن، ئۈزۈمدىن شارابلار ۋە پاكىز يېمەكلىكلەر ياسايسىلەر**﴾ بۇ ئايەت شارابنىڭ ھارام قىلىنىشتىن بۇرۇن ئىستېمال قىلىنىشىنىڭ شەرىئەتتە دۇرۇس ئىكەنلىكىگە، خورمىدىن ياسالغان شاراب بىلەن ئۈزۈمدىن ياسالغان شارابنىڭ ئوخشاش ئىكەنلىكىگە شۇنداقلا بۇغداي، ئارپا، قوناق ۋە ھەسەل قاتارلىق نەرسىلەردىن ياسالغان شارابلارنىڭ ھۆكمىنىڭمۇ ئوخشاش ئىكەنلىكىگە پاكىتتۇر. بۇ ھەقتە ھەدىستە تەپسىلىي بايان قىلىنغان.

ئىبنى ئابباس بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: خورما بىلەن ئۈزۈمدىن ھارام قىلغان نەرسە شارابتۇر. ھالال قىلىنغان نەرسە پاكىز يېمەكلىكتۇر. يەنى قۇرۇتۇلغان خورما ۋە ئۈزۈم، ئۇ

ئىككىسىدىن ياسالغان شىرنە، سىركە ۋە ئۇلارنىڭ چىلانغان سۈيى قاتارلىقلارنى قاتتىق ئىچىپ كېتىشتىن ئىلگىرى ئىستېمال قىلىش ھالالدۇر. بۇ ھەقتە ھەدىسلەر بايان قىلىنغان.

﴿ئەقلىنى ئىشلىتىدىغان قەۋم ئۈچۈن بۇنىڭدا ھەقىقەتەن الله نىڭ بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان دەلىل بار﴾ بۇ يەردە ئەقلىنى تىلغا ئېلىش ناھايىتى مۇناسىپ بولغاندۇر. چۈنكى، ئۇ ئىنسانىدىكى نەرسىلەرنىڭ جەۋھىرىدۇر. شۇڭلاشقا الله تائالا بۇ ئۈممەتنىڭ ئەقىللىرىنى ساقلاش ئۈچۈن ئۇلارغا مەست قىلغۇچى شارابلارنى ھارام قىلدى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز زېمىندا نۇرغۇنلىغان خورما باغلىرىنى، ئۈزۈم باغلىرىنى بەرپا قىلدۇق، شۇ زېمىندا بۇلاقلارنى ئېقىتتۇق. ئۇلار ئۇنىڭ (يەنى باغلارنىڭ) مېۋىسىنى يېسۇن، (بۇ مېۋىلەرنى) ئۇلارنىڭ قوللىرى ياراتقان ئەمەس، ئۇلار (الله نىڭ نېمەتلىرىگە) شۈكۈر قىلامدۇ؟ الله (پۈتۈن ئەيىب ـ نۇقسانلاردىن) پاكتۇر، ئۇ پۈتۈن شەيئىلەرنى جۈپ ياراتتى. زېمىندىن ئۈنۈپ چىقىدىغان نەرسىلەرنىڭ، ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ۋە ئۇلار بىلمەيدىغان نەرسىلەر (يەنى ئاجايىپ مەخلۇقاتلار) نىڭ ھەممىسىنىڭ جۈپتى بار﴾[1].

* * * * * * *

وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى ٱلنَّحْلِ أَنِ ٱتَّخِذِى مِنَ ٱلْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ ٱلشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ﴿٦٨﴾ ثُمَّ كُلِى
مِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ فَٱسْلُكِى سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا ۚ يَخْرُجُ مِنۢ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهُۥ فِيهِ شِفَآءٌ
لِّلنَّاسِ ۗ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٦٩﴾

پەرۋەردىگارىڭ ھەسەل ھەرىسىگە ئىلھام بىلەن بىلدۈردى: «تاغلارغا، دەرەخلەرگە ۋە (كىشىلەرنىڭ ھەسەل ھەرىلىرى ئۈچۈن) ياسىغان ئۆيلىرىگە ئۇۋا تۈزگىن﴿68﴾. ئاندىن كېيىن، تۈرلۈك مېۋىلەر (يەنى گۈل ـ چېچەكلەر)دىن يېگىن، پەرۋەردىگارىڭنىڭ يوللىرىغا ئىتائەتمەنلىك بىلەن كىرگىن». ئۇنىڭ (يەنى ھەسەل ھەرىسىنىڭ) قارنىدىن ئىنسانلارغا شىپا بولىدىغان خىلمۇ ـ خىل رەڭلىك ئىچىملىك (يەنى ھەسەل) چىقىدۇ. بۇنىڭدا (الله نىڭ قۇدرىتىنىڭ چوڭلۇقىنى) پىكىر قىلىدىغان قەۋم ئۈچۈن ئىبرەت بار﴿69﴾.

ھەسەل ھەرىسى ۋە ئۇنىڭ ھەسىلىدە نېمەت ۋە ئىبرەتنىڭ بارلىقى توغرىسىدا

بۇ ئايەتتە دېيىلگەن ئىلھامدىن الله تائالانىڭ ھەسەل ھەرىسىنى تاغلارغا، دەرەخلەرگە ۋە كىشىلەر ياسىغان ئۆيلىرىگە ئۇۋا تۈزۈشى ئۈچۈن ئىلھام قىلىش، باشلاپ قويۇش ۋە يېتەكلەپ قويۇش كۆزدە تۇتۇلغاندۇر. ھەسەل ھەرىسى ئۇۋىسىنى ھېچقانداق يېرى ئوچۇق قالمايدىغان دەرىجىدە، ئالتە بۇرجەك شەكىلدە، ناھايىتى پۇختا ۋە مۇستەھكەم ياسايدۇ. الله تائالا ھەسەل ھەرىسىنىڭ گۈل ـ چېچەكلەرنىڭ شىرنىسىدىن يېيىشىنى قولايلاشتۇرۇپ بەرگەن يوللار ئارقىلىق بۇ بىپايان كۆكتە، كەڭ داللاردا، جىلغىلاردا ۋە ئېگىز تاغلاردا خالىغان يېرىگە ئۈچۈپ بېرىشىنى ئاندىن ئۇۋىسىغا قايتىپ كېلىشىنى ئاسانلاشتۇرۇپ بەرگەن. ھەسەل ھەرىسى باشقا تەرەپلەرگە ئېزىپ كېتىپ قالماستىن ئۆز ئۇۋىسىغا قورساقتىكى شىرنە بىلەن

---

[1] سۈرە ياسىن 34 — 36 - ئايەتلەر.

تولدۇرۇپ قايتىپ كېلىدۇ. ئاندىن قاناتلىرى بىلەن ھەسەل كۆنىكى ياساپ ئاغزىدىن ھەسەل چىقىرىدۇ، ئاندىن توخۇم چىقىرىدۇ ئاندىن ئەتىگىنى يەنە شىرنە يىغقىلى چىقىپ كېتىدۇ.

ئىبنى زەيد اللہ تائالانىڭ: ﴿**پەرۋەردىگارىڭنىڭ يوللىرىغا ئىتائەتمەنلىك بىلەن كىرگىن**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى ﴿ھايۋانلارنى ئۇلارغا بويسۇندۇرۇپ بەردۇق، ئۇلار ئۇ ھايۋانلارنىڭ بەزىسىنى مىنىدۇ، بەزىسىنى يەيدۇ﴾[1] دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسىگە ئوخشايدۇ، دېدى.

﴿ **ئۇنىڭ (يەنى ھەسەل ھەرىسىنىڭ) قارنىدىن ئىنسانلارغا شىپا بولىدىغان خىلمۇ خىل رەڭلىك ئىچىملىك (يەنى ھەسەل) چىقىدۇ**﴾ يەنى ھەسەل ھەرىسى شىرنىسىنى ئالغان ئۆسۈملۈكلەرنىڭ تۈرلىرى ھەر خىل بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭ چىقارغان ھەسىلىمۇ ئاق، سېرىق، قىزىل ۋە باشقا رەڭلەردە بولىدۇ. ھەسەلدە ئىنسانلارنىڭ كېسەللىكىگە داۋا بولىدىغان شىپالىق ماددا بار.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خاس بولغان تىبابەتتىن خەۋىرى بار كىشىلەرنىڭ بەزىسى بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ئەگەر اللہ تائالا ھەسەلدە ئىنسانلارغا پۈتۈنلەي شىپا بار دېگەن بولسا ئىدى، ئەلۋەتتە ھەسەل ھەر قانداق كېسەلگە شىپالىق بولاتتى. لېكىن اللہ تائالا ھەسەلدە ئىنسانلار ئۈچۈن شىپالىق بار، دېدى. يەنى ھەسەلنىڭ تەبىئىتى ئىسسىق بولغانلىقتىن سوغۇقلۇقتىن بولغان ھەر قانداق كېسەلگە شىپا بولىدۇ. كېسەل كېسەلنىڭ قارشىسى بىلەن داۋالىنىدۇ.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئەبۇسەئىد خۇدرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: مېنىڭ بىر قېرىندىشىمنىڭ ئىچى سۈرۈپ كەتتى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنىڭغا ھەسەل بەرگىن» دېدى. ئۇ ئادەم بېرىپ ئۇنىڭغا ھەسەل بەردى. ئاندىن قايتىپ كېلىپ: ئى اللہ نىڭ پەيغەمبىرى! ئۇنىڭغا ھەسەل بەردىم، بىراق ئۇنىڭ ئىچى تېخىمۇ سۈرۈپ كەتتى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «قېرىندىشىڭغا يەنە بەرگىن» دېدى. ئاندىن ئۇ ئادەم بېرىپ قېرىندىشىغا ھەسەل بەردى. ئاندىن قايتىپ كېلىپ: ئى اللہ نىڭ پەيغەمبىرى! قېرىندىشىمغا ھەسەل بەرسەم ئۇنىڭ ئىچى تېخىمۇ سۈرۈپ كەتتى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بېرىپ ئۇنىڭغا يەنە ھەسەل بەرگىن» دېدى. ئۇ ئادەم بېرىپ قېرىندىشىغا يەنە ھەسەل بەردى. ئاندىن قايتىپ كېلىپ: ئى اللہ نىڭ پەيغەمبىرى! قېرىندىشىمنىڭ ئىچى تېخىمۇ سۈرۈپ كەتتى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «اللہ تائالا راست ئېيتتى، لېكىن سېنىڭ قېرىندىشىڭنىڭ قورسىقى يالغان ئېيتتى[2]. بېرىپ قېرىندىشىڭغا يەنە ھەسەل بەرگىن» دېدى. ئۇ بېرىپ قېرىندىشىغا يەنە ھەسەل بەردى. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ قېرىندىشىنىڭ قورسىقى ساقايدى.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاتلىق نەرسىلەرگە ۋە ھەسەلگە ئامراق ئىدى.

ئىمام بۇخارى ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئۈچ ئىشتا شىپا بار؛ قان ئېلىشتا، ھەسەل ئىچىشتە ۋە ئوت بىلەن داغلاشتا. مەن ئۈممىتىمنى ئوت بىلەن داغلاشتىن توسىمەن».

﴿**بۇنىڭدا (اللہ نىڭ قۇدرىتىنىڭ چوڭلۇقىنى) پىكىر قىلىدىغان قەۋم ئۈچۈن ئىبرەت بار**﴾ يەنى اللہ تائالانىڭ يەر يۈزىدىكى تەن قۇرۇلمىسى ئاجىز بولغان ھەسەل ھەرىسىنى مۇشەققەتلىك يوللار بىلەن ئۈچۈپ

---

(1) سۈرە ياسىن 72 - ئايەت.

(2) يەنى ھەسەلنىڭ شىپا بولۇشى مۇتلەقتۇر. قورساق ئاغرىقى ئېغىر بولغانلىقتىن مىكروپلارنى تازىلاش ئۈچۈن ھەسەلنى قايتا - قايتا ئىچىشكە توغرا كەلگەن بولۇشى مۇمكىن.

www.munber.org

كېلىپ مېۋە ـ چېۋە، گۈل ـ چېچەكلەرنىڭ شىرنىلىرىدىن يىغىشقا، ئاندىن ئۇنى ھەسەل كۆنىكىگە ئېپەتلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسى بولغان ھەسەلنى يىغىشىغا ئىلھام بىلەن بىلدۈرۈشىدە ياراتقۇچى، تەقدىر قىلغۇچى، بويسۇندۇرغۇچى ۋە ئاسانلاشتۇرۇپ بەرگۈچى بولغان زات اللہ تائالانىڭ ئۇلۇغلىقىغا پىكىر قىلىدىغان قەۋم ئۈچۈن ئەلۋەتتە روشەن ئالامەتلەر بار. دېمەك ھەسەل ھەرىسى ۋە ئۇنىڭغا ئالاقىدار مەسىلىلەردە ھەقىقەتەن اللہ تائالانىڭ ھەممە نەرسىگە قادىردۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى، ھەممىدىن خەۋەردار، ناھايىتى سېخى ۋە ناھايىتى مېھرىبان ئىكەنلىكىگە دەلىل بار.

* * * * * * *

وَٱللَّهُ خَلَقَكُمۡ ثُمَّ يَتَوَفَّىٰكُمۡۚ وَمِنكُم مَّن يُرَدُّ إِلَىٰٓ أَرۡذَلِ ٱلۡعُمُرِ لِكَيۡ لَا يَعۡلَمَ بَعۡدَ عِلۡمٍ شَيۡـًٔاۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٞ قَدِيرٞ ﴿٧٠﴾

اللہ سىلەرنى ياراتتى، ئاندىن (ئەجىلىڭلار پۈتكەندە) سىلەرنى قەبزى روھ قىلىدۇ، ئاراڭلاردا ئۆمۈرنىڭ يامان (يەنى ئەڭ قېرىلىق) باسقۇچىغا ئۇلىشىدىغانلارمۇ بار، ئۇلار ھەتتا (بىر نەرسىلەرنى) بىلگەندىن كېيىن، ھېچ نەرسىنى بىلمەس بولۇپ قالىدۇ (يەنى ئىلگىرى بىلىدىغانلىرىنى ئۇنتۇپ، كۈچ ـ قۇۋۋىتى تۈگەپ، ئەقلى كېمىيىپ كىچىك بالىغا ئوخشاپ قالىدۇ). اللہ ھەقىقەتەن (مەخلۇقاتنى باشقۇرۇشنى) بىلگۈچىدۇر، (ئۆزى ئىرادە قىلغان نەرسىنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا) قادىردۇر﴿70﴾.

ئىنساننىڭ ئۆزىدىكى ئىبرەت توغرىسىدا

اللہ تائالا بۇ ئايەتتە، بەندىلىرىنى قانداق ياراتقانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. اللہ تائالا ئۇلارنى يوقلۇقتىن بارلىققا كەلتۈردى. ئاندىن ئۇلارنى ۋاپات تاپتۇرىدۇ. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى تېنى ئاجىزلاپ قېرىپ كەتكۈچە ياشايدۇ. اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿اللہ سىلەرنى ئاجىز ياراتتى، ئاندىن سىلەرنى ئاجىزلىقتىن كۈچلۈك قىلدى، ئاندىن (سىلەرنى) كۈچلۈكلۈكتىن ئاجىز قىلدى ۋە (سىلەرگە) قېرىلىقنى يەتكۈزدى، اللہ نېمىنى خالىسا شۇنى يارىتىدۇ، ئۇ ھەممىنى بىلگۈچىدۇر، ھەممىگە قادىردۇر﴾[1].

﴿ئۇلار ھەتتا (بىر نەرسىلەرنى) بىلگەندىن كېيىن، ھېچ نەرسىنى بىلمەس بولۇپ قالىدۇ (يەنى ئىلگىرى بىلىدىغانلىرىنى ئۇنتۇپ، كۈچ ـ قۇۋۋىتى تۈگەپ، ئەقلى كېمىيىپ كىچىك بالىغا ئوخشاپ قالىدۇ)﴾ يەنى بىر ئەقلى ئاجىزلار نەرسىلەرنى بىلگەندىن كېيىن ھېچنەرسىنى بىلمەيدىغان ھالەتكە چۈشۈپ قالىدۇ.

ئىمام بۇخارى بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرىدە ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دۇئا قىلغانلىقىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئى اللہ! ساڭا سېغىنىپ بېخىللىقتىن، ھورۇنلۇقتىن، قېرىلىقتىن، بەك قېرىپ كېتىشتىن، قەبرى ئازابىدىن، دەججالنىڭ پىتنىسىدىن، ھاياتلىق ۋە ئۆلۈمنىڭ پىتنىسىدىن پاناھ تىلەيمەن».

* * * * * * *

[1] سۈرە رۇم 54 ـ ئايەت.

www.munber.org

وَٱللَّهُ فَضَّلَ بَعۡضَكُمۡ عَلَىٰ بَعۡضٖ فِي ٱلرِّزۡقِۚ فَمَا ٱلَّذِينَ فُضِّلُواْ بِرَآدِّي رِزۡقِهِمۡ عَلَىٰ مَا مَلَكَتۡ أَيۡمَٰنُهُمۡ فَهُمۡ فِيهِ سَوَآءٌۚ أَفَبِنِعۡمَةِ ٱللَّهِ يَجۡحَدُونَ ﴿٧١﴾

اللە سىلەرنىڭ بەزىڭلارنى بەزىڭلاردىن رىزىقتا ئۈستۈن قىلدى، رىزىقتا ئۈستۈن قىلىنغانلار ئۆزلىرىنىڭ رىزقىنى باراۋەر بولۇش ئۈچۈن قول ئاستىدىكى قۇللارغا بەرمەيدۇ، ئۇلار اللە نىڭ نېمىتىنى ئىنكار قىلىشامدۇ؟ ﴿71﴾.

ئىنساننىڭ تىرىكچىلىكىدە ئالامەت ۋە نېمەتلەرنىڭ بارلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، مۇشرىكلارنىڭ اللە تائالانىڭ شېرىكى بار دەپ گۇمان قىلغانلىقىدەك نادانلىق ۋە كۇپۇرلىقىنى بايان قىلدى. ھالبۇكى مۇشرىكلار اللە تائالاغا شېرىك قىلىۋالغان نەرسىلەرنىڭ اللە تائالانىڭ مۈلكى ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىدۇ. مەسىلەن: ئۇلار ھەججە تەلبىيە ئېيتقاندا: ئى اللە تائالا ساڭا ئىتائەت قىلىپ كەلدۇق، سېنىڭ بىر شېرىكىڭدىن باشقا ھېچ شېرىكىڭ يوق. سەن ئۇ شېرىككە ۋە ئۇ ئىگە بولغان نەرسىگە ئىگىدارچىلىق قىلىسەن، دېيىشىدۇ. اللە تائالا ئۇلارنىڭ سۆزىگە رەددىيە بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: سىلەرگە بىز رىزىق قىلىپ بەرگەن نەرسىنى قۇللىرىڭلار بىلەن باراۋەر بۆلۈشۈشكە رازى بولمايسىلەر. ئۇنداقتا اللە تائالا ئىلاھلىق ۋە كاتتىلىقتا ئۆزىنىڭ قۇللىرى بىلەن باراۋەر بولۇشقا قانداقمۇ رازى بولىدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿اللە سىلەرگە ئۆزەڭلاردىن بىر مىسال كەلتۈرىدۇ، بىز سىلەرگە رىزىق قىلىپ بەرگەن مال - مۈلۈككە قۇللىرىڭلارنىڭ شېرىك بولۇشىغا، ئۇ باردا ئۇلارنىڭ سىلەر بىلەن باراۋەر بولۇشىغا، ئۇلاردىن ئۆزلىرىڭلار (يەنى ئازاد كىشىلەر)دىن قورققاندەك قورقۇشقا رازىمۇسىلەر؟ (بۇنىڭغا رازى بولمىغان ئىكەنسىلەر، مەخلۇقاتنىڭ اللە غا شېرىك بولۇشىغا قانداق رازى بولىدۇڭلار؟) چۈشىنىدىغان قەۋم ئۈچۈن ئايەتلەرنى مۇشۇنداق تەپسىلي بايان قىلىمىز﴾[1].

ئەۋفىي، ئىبنى ئابباسنىڭ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ئۇلار قۇللىرىنى ماللىرى ۋە خوتۇنلىرىدا شېرىك قىلمايدۇ - يۇ قانداقمۇ قۇللىرىمنى ھۆكۈمرانلىقىمدا (ھاكىمىيەتتە) ماڭا شېرىك قىلىدۇ. **﴿ئۇلار اللە نىڭ نېمىتىنى ئىنكار قىلىشامدۇ؟﴾**.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنغان يەنە بىر رىۋايەتتە: ئۆزەڭلار رازى بولمايدىغان نەرسىنى ماڭا تېڭىشقا قانداقمۇ رازى بولىسىلەر؟ دېگەنلىك بولىدۇ، دەپ كەلدى.

﴿ئۇلار اللە نىڭ نېمىتىنى ئىنكار قىلىشامدۇ؟﴾ يەنى ئۇلار اللە تائالا ياراتقان زىرائەت ۋە چاھارپايلاردىن اللە تائالا ئۈچۈن نېسىۋە ئايرىدى. ئاندىن ئۇلار اللە تائالانىڭ نېمىتىمدىن تاندى ۋە ئۇنىڭغا باشقىسىنى شېرىك كەلتۈردى. ئىبنى ئەبۇھاتەم ھەسەنبەسرىدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەبۇمۇسا ئەشئەرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا خەت يازدى: دۇنيادىن بولغان رىزقىڭغا قانائەت قىل. ھەققەتەن شەپقەتلىك اللە بەندىلىرىنى سىناش ئۈچۈن رىزىقتا بەزىسىنى - بەزىسىدىن ئۈستۈن قىلىدۇ. ئۇنىڭ بىلەن ھەممىسى سىنىلىدۇ. رىزقى كەڭرى قىلىنغان كىشى اللە تائالاغا شۈكۈر ئېيتىش - ئېيتماسلىقىدا ۋە ئىگە قىلىنغان مال مۈلكى بىلەن ئۈستىگە پەرز قىلىنغان ھەققىنى ئادا قىلغان - قىلمىغانلىقىدا سىنىلىنىدۇ.

---

[1] سۈرە رۇم 28 - ئايەت.

* * * * * * *

وَٱللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّنۡ أَنفُسِكُمۡ أَزۡوَٰجٗا وَجَعَلَ لَكُم مِّنۡ أَزۡوَٰجِكُم بَنِينَ وَحَفَدَةٗ وَرَزَقَكُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِۚ أَفَبِٱلۡبَٰطِلِ يُؤۡمِنُونَ وَبِنِعۡمَتِ ٱللَّهِ هُمۡ يَكۡفُرُونَ ﴿٧٢﴾

الله سىلەر (نىڭ ئۆزىنى - ئۆلپەت ئېلىشىڭلار) ئۈچۈن خوتۇنۇڭلارنى ئۆز تىپىڭلاردىن ياراتتى، سىلەر ئۈچۈن ئۇلاردىن ئوغۇللارنى ۋە نەۋرىلەرنى ياراتتى. سىلەرگە تۈرلۈك شېرىن نەرسىلەرنى رىزىق قىلىپ بەردى. ئۇلار باتىلغا (يەنى بۇتلارغا) ئىشىنىپ الله نىڭ نېمىتىگە كۇفرىلىق قىلامدۇ؟﴿72﴾.

ئايال، بالا ۋە نەۋرىلەرنىڭمۇ ﷲ تائالانىڭ نېمەتلىرىدىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا

ئىبنى ئابباس، ئىكرىمە، ھەسەنبەسرى، زەھھاك ۋە ئىبنى زەيد مۇنداق دەيدۇ: الله تائالا بۇ ئايەتتە، بەندىلىرىگە ئۆزلىرىنىڭ تېپىدىن ۋە شەكلىدىن ئايال يارىتىپ بەرگەنلىكىدىن ئىبارەت نېمىتىنى بايان قىلدى. الله تائالا ئايالالارنى باشقا تۈرلۈك مەخلۇقتىن يارىتىپ قويغان بولسا، ئۇلار ئارىسىدا ئىناقلىق، دوستلۇق ۋە كۆيۈمچانلىق ھاسىل بولمايتتى. لېكىن الله تائالا بەندىلىرىگە مېھرىبان بولغانلىقتىن ئادەم بالىلىرىنى ئەر ۋە ئايال قىلىپ ياراتتى. ئايالالارنى ئەرلەرگە جۈپ قىلىپ بەردى. ئاندىن الله تائالا ئايالاردىن ئوغۇللارنى ۋە نەۋرىلەرنى ياراتقانلىقىنى بايان قىلدى.

شۆئبە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ: ﴿ئوغۇللارنى ۋە نەۋرىلەرنى ياراتتى﴾ دېگەن ئايەتتىكىلەر: بالىلار ۋە بالىلارنىڭ بالىلىرىدۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. ئۇلار خىزمەتچىلەر ۋە ياردەمچىلەر، دېگەن كۆز قاراشمۇ، ئۇلار ئاچا - سىڭىللار ياكى كۈيئوغۇللار، دېگەن كۆز قاراشمۇ بار.

﴿سىلەرگە تۈرلۈك شېرىن نەرسىلەرنى رىزىق قىلىپ بەردى﴾ يەنى تائام ۋە ئىچىملىكلەرنى رىزىق قىلىپ بەردى.

ئاندىن الله تائالا نېمەت بەرگۈچىگە ئىبادەت قىلىشتا، ئۇنىڭغا باشقا نەرسىنى شېرىك كەلتۈرگەنلەرگە رەددىيە بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار باتىلغا (يەنى بۇتلارغا) ئىشىنىپ الله نىڭ نېمىتىگە كۇفرىلىق قىلامدۇ؟﴾ يەنى ئۇلار الله تائالا بەرگەن نېمەتلەرگە كۆز يۇمۇپ، نېمەتلەرنى الله تائالادىن باشقىسىغا نەزىر قىلىدۇ.

سەھىھ مۇسلىمدا مۇنداق بىر ھەدىس رىۋايەت قىلىنىدى: «شەك - شۈبھىسىزكى، الله تائالا قىيامەت كۈنى بەندىسىگە مىننەت قىلىپ: ساڭا خوتۇن بەرمىدىممۇ؟ سېنى ھۆرمەتكە سازاۋەر قىلمىدىممۇ؟ ساڭا ئات، تۆگىلەرنى بويسۇندۇرۇپ بەرمىدىممۇ؟ سېنى رىياسەتچى ۋە ھۆكۈمران قىلمىدىممۇ؟ دەيدۇ».

* * * * * * *

وَيَعۡبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَمۡلِكُ لَهُمۡ رِزۡقٗا مِّنَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ شَيۡـٔٗا وَلَا يَسۡتَطِيعُونَ ﴿٧٣﴾ فَلَا تَضۡرِبُواْ لِلَّهِ ٱلۡأَمۡثَالَۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَعۡلَمُ وَأَنتُمۡ لَا تَعۡلَمُونَ ﴿٧٤﴾

ئۇلار الله نى قويۇپ، ئۆزلىرىگە ئاسمانلاردىن ھېچقانداق رىزىق چۈشۈرۈپ ۋە يەردىن ھېچقانداق رىزىق چىقىرىپ (يەنى ئاسماندىن يامغۇر ياغدۇرۇپ ۋە يەردىن زىرائەت ۋە دەرەخلەرنى ئۆستۈرۈپ) بېرەلمەيدىغان، (شۇنداق قىلىشقا) قۇدرىتى يەتمەيدىغان بۇتلارغا چوقۇنامدۇ؟﴿73﴾. ***سىلەر الله غا مىسال***

كەلتۈرمەڭلار (يەنى اللە غا بۇتلارنى ئوخشاتماڭلار، اللە غا شېرىك كەلتۈرمەڭلار). اللە ھەقىقەتەن (ھەممە ھەقىقەتنى) بىلىدۇ، سىلەر (اللە نىڭ بۈيۈكلىكىنى) بىلمەيسىلەر[74].

اللە تائالادىن باشقىسىغا قىلىنغان ئىبادەتنىڭ رەت قىلىنىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، ھەممىگە نېمەت بەرگۈچى، دەرىجىدە بەزىسىنى بەزىسىدىن ئارتۇق قىلغۇچى، ھەممىنى ياراتقۇچى ۋە ھەممىگە رىزىق بەرگۈچى زات اللە تۇرۇقلۇق، ئۇنىڭغا باشقا نەرسىلەرنى قېتىپ چوقۇنغان مۇشرىكلاردىن خەۋەر بېرىدۇ. اللە تائالانىڭ ھېچ شېرىكى يوقتۇر. شۇنداق تۇرۇقلۇق ئۇلار اللە تائالانى قويۇپ بۇتلارغا ۋە ھەيكەللەرگە چوقۇنىدۇ.

﴿ئۇلار اللە نى قويۇپ، ئۆزلىرىگە ئاسمانلاردىن ھېچقانداق رىزىق چۈشۈرۈپ ۋە يەردىن ھېچقانداق رىزىق چىقىرىپ (يەنى ئاسماندىن يامغۇر ياغدۇرۇپ ۋە يەردىن زىرائەت ۋە دەرەخلەرنى ئۆستۈرۈپ) بېرەلمەيدىغان، (شۇنداق قىلىشقا) قۇدرىتى يەتمەيدىغان بۇتلارغا چوقۇنامدۇ؟﴾ يەنى بۇتلار يامغۇر ياغدۇرۇشقا، زىرائەت ۋە دەل - دەرەخلەرنى ئۆستۈرۈشكە قادىر بولالمايدۇ. ئاشۇ ئىشلارنى بۇتلار ئۆزلىرى ئۈچۈن قىلىشقىمۇ قادىر بولالمايدۇ. يەنى ئۇلاردا ئۇنداق كۈچ - قۇدرەت يوق. ئۇلار ئۇنى قىلىشنى خالىغان تەقدىردىمۇ قىلالمايدۇ.

﴿سىلەر اللە غا مىسال كەلتۈرمەڭلار (يەنى اللە غا بۇتلارنى ئوخشاتماڭلار، اللە غا شېرىك كەلتۈرمەڭلار). اللە ھەقىقەتەن (ھەممە ھەقىقەتنى) بىلىدۇ، سىلەر (اللە نىڭ بۈيۈكلىكىنى) بىلمەيسىلەر﴾ يەنى اللە تائالاغا شېرىكلەرنى قىلماڭلار، ھەقىقەتەن اللە تائالا ئۆزىدىن باشقا بىر ئىلاھنىڭ يوقلۇقىنى بىلىدۇ ۋە ئۇنىڭغا گۇۋاھلىق بېرىدۇ. ئەپسۇسكى سىلەر بىلمىسىزلىكىڭلاردىن اللە تائالاغا باشقا نەرسىلەرنى شېرىك قىلىۋالىسىلەر.

* * * * * * *

۞ ضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلًا عَبۡدًا مَّمۡلُوكًا لَّا يَقۡدِرُ عَلَىٰ شَيۡءٍ وَمَن رَّزَقۡنَٰهُ مِنَّا رِزۡقًا حَسَنًا فَهُوَ يُنفِقُ مِنۡهُ سِرًّا وَجَهۡرًاۖ هَلۡ يَسۡتَوُۥنَۚ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِۚ بَلۡ أَكۡثَرُهُمۡ لَا يَعۡلَمُونَ ﴿٧٥﴾

اللە بۇنداق بىر مىسال كەلتۈرىدۇ: ھېچقانداق ئىشنى ئۆز ئالدىغا بىر تەرەپ قىلالمايدىغان بىر قۇل بىز ئۇبدان رىزىق (يەنى مول مال - مۈلۈك) ئاتا قىلغان ۋە ئۇنى يوشۇرۇن ياكى ئاشكارا يوسۇندا سەدىقە قىلىپ تۇرغان (ھۆر - ئەركىن) ئادەم بىلەن ئوخشاشمۇ؟ (يەنى ھېچ نەرسىگە ئىگە بولمىغان قۇلغا ئوخشايدىغان بۇتلارنى ھەممىگە ئىگە بولغان ۋە كائىناتنى خالىغانچە تەسەررۇپ قىلىدىغان اللە بىلەن قانداقمۇ تەڭلەشتۈرگىلى بولسۇن؟) جىمى ھەمدۇسانا اللە غا خاستۇر! ئۇلار (يەنى كاپىرلار) نىڭ تولىسى (ھەمدۇساناغا اللە نىڭلا لايىق ئىكەنلىكىنى، بۇتلارنىڭ ھەمدۇساناغا ۋە ئىبادەتكە لايىق ئەمەسلىكىنى) ئۇقمايدۇ[75].

مۆمىن بىلەن كاپىر ئۈچۈن ياكى اللە تائالا بىلەن بۇتلار ئۈچۈن كەلتۈرۈلگەن مىساللار توغرىسىدا

ئەۋفىي، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: اللە تائالا بۇ مىسالنى مۆمىن بىلەن كاپىر ئۈچۈن كەلتۈردى. قەتادەمۇ شۇنىڭغا ئوخشاش دېدى. ئىبنى جەرىر بۇ سۆزنى

www.munber.org

توغرا دەپ قارىدى. دېمەك، بۇ: ھېچقانداق ئىشنى ئۆز ئالدىغا بىر تەرەپ قىلالمايدىغان قۇل كاپىر بىلەن ياخشى رىزىق بېرىلگەن، يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا سەدىقە قىلىپ تۇرىدىغان مۆمىننىڭ مىسالىدۇر.

ئىبنى ئەبۇنۇجەيھە مۇجاھىدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇ بۇت بىلەن اللە تائالا ئۈچۈن كەلتۈرگەن مىسالدۇر. اللە تائالا بىلەن بۇت باراۋەر بولالامدۇ؟ بۇ مىسال ئارىسىدىكى پەرق ناھايىتى ئوچۇق ۋە ئاشكارا بولۇپ، ئەقىلسىز ئادەمدىن باشقا ھەممىسى بىلەلەيدىغان بولغاچقا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**جىمى ھەمدۇسانا اللە غا خاستۇر! ئۇلار (يەنى كاپىرلار)نىڭ تولىسى (ھەمدۇساناغا اللە نىڭلا لايىق ئىكەنلىكىنى، بۇتلارنىڭ ھەمدۇساناغا ۋە ئىبادەتكە لايىق ئەمەسلىكىنى) ئۇقمايدۇ**﴾.

* * * * * * *

وَضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلًا رَّجُلَيۡنِ أَحَدُهُمَآ أَبۡكَمُ لَا يَقۡدِرُ عَلَىٰ شَيۡءٖ وَهُوَ كَلٌّ عَلَىٰ مَوۡلَىٰهُ أَيۡنَمَا
يُوَجِّههُّ لَا يَأۡتِ بِخَيۡرٍۖ هَلۡ يَسۡتَوِي هُوَ وَمَن يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَهُوَ عَلَىٰ صِرَٰطٖ مُّسۡتَقِيمٖ ﴿٧٦﴾

اللە يەنە مۇنداق مىسال كەلتۈرىدۇ: مۇنداق ئىككى ئادەم بار بولۇپ، ئۇلارنىڭ بىرى ھېچ ئىش قىلالمايدىغان ۋە ئىگىسىگە يۈك بولۇپ قالغان بىر گاچادۇركى، ئىگىسى بۇ گاچىنى مەيلى قەيەرگە ئەۋەتسۇن، ئۇ ھېچقانداق پايدا ئېلىپ كېلەلمەيدۇ، يەنە بىرى بولسا ئۆزى توغرا يولدا ماڭغان ۋە (كىشىلەرنى) ھەققانىي بولۇشقا بۇيرۇيدىغان ئادەمدۇر، بۇ ئىككى ئادەم ئوخشاشمۇ؟ (يەنى بۇ گاچا بىلەن ئۆزى توغرا يولدا تۇرۇپ پاساھەتلىك سۆزلەيدىغان، ئۆزى قۇرئان نۇرى بىلەن نۇرلانغان ئادەم بىر - بىرىگە ئوخشامدۇ؟ ئەقىللىق ئادەمنىڭ ئۇلارنى ئوخشاش ئورۇنغا قويمىغىنىدەك، بۇت ۋە تاشنى ھەممىنى بىلگۈچى قۇدرەتلىك اللە بىلەن ئوخشاش ئورۇنغا قويغىلى بولمايدۇ)﴿76﴾.

يەنە بىر مىسال توغرىسىدا

مۇجاھىد مۇنداق دەيدۇ: بۇ ئايەتمۇ بۇت بىلەن اللە تائالا ئۈچۈن كەلتۈرگەن مىسالدۇر. يەنى بۇت گاچىدۇر ۋە سۆزلىيەلمەيدۇ. نە بىرەر ياخشى سۆزنى قىلىشقا، نە بىرەر نەرسىنى سۆزلەشكە، نە بىرەر ئىش قىلىشقا مۇتلەق قادىر بولالمايدۇ. ئۇ ئەنە شۇنداق تۇرۇقلۇق ئىگىسىگە يۈكتۇر.

﴿**مەيلى قەيەرگە ئەۋەتسۇن، ئۇ ھېچقانداق پايدا ئېلىپ كېلەلمەيدۇ**﴾ مۇشۇنداق سۈپەتلىك بۇت بىلەن ﴿**ئۆزى توغرا يولدا ماڭغان ۋە (كىشىلەرنى) ھەققانىي بولۇشقا بۇيرۇيدىغان ئادەمدۇر، بۇ ئىككى ئادەم ئوخشاشمۇ؟**﴾ ئەۋفىي ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. بۇ يۇقىرىدا دېيىلگەندەك كاپىر بىلەن مۆمىننىڭ مىسالىدۇر.

* * * * * * *

وَلِلَّهِ غَيۡبُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ وَمَآ أَمۡرُ ٱلسَّاعَةِ إِلَّا كَلَمۡحِ ٱلۡبَصَرِ أَوۡ هُوَ أَقۡرَبُۚ إِنَّ ٱللَّهَ
عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ ﴿٧٧﴾ وَٱللَّهُ أَخۡرَجَكُم مِّنۢ بُطُونِ أُمَّهَٰتِكُمۡ لَا تَعۡلَمُونَ شَيۡـٔٗا وَجَعَلَ لَكُمُ
ٱلسَّمۡعَ وَٱلۡأَبۡصَٰرَ وَٱلۡأَفۡـِٔدَةَ لَعَلَّكُمۡ تَشۡكُرُونَ ﴿٧٨﴾ أَلَمۡ يَرَوۡاْ إِلَى ٱلطَّيۡرِ مُسَخَّرَٰتٖ فِي جَوِّ ٱلسَّمَآءِ
مَا يُمۡسِكُهُنَّ إِلَّا ٱللَّهُۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأٓيَٰتٖ لِّقَوۡمٖ يُؤۡمِنُونَ ﴿٧٩﴾

www.munber.org

ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى غەيبنى بىلىش اللە غا خاستۇر، قىيامەتنىڭ قايىم بولۇشى كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچىلىك ياكى ئۇنىڭدىنمۇ تېزدۇر. اللە ھەقىقەتەن ھەممە نەرسىگە قادىردۇر﴿77﴾. اللە سىلەرنى ئانائڭلارنىڭ قارنىدىن ھېچ نەرسىنى بىلمەيدىغان ھالىتىڭلار بىلەن چىقاردى، اللە سىلەرگە شۈكۈر قىلسۇن دەپ، قۇلاق، كۆز ۋە يۈرەكلەرنى ئاتا قىلدى﴿78﴾. ئۇلار قۇشلارنىڭ ھاۋادا ئۇچۇشقا بويسۇندۇرۇلغانلىقىنى كۆرمىدىمۇ؟ ئۇلارنى (ھاۋادىن چۈشۈپ كېتىشتىن) پەقەت اللە تۇتۇپ تۇرىدۇ، بۇنىڭدا ئىمان ئېيتىدىغان قەۋم ئۈچۈن (اللە نىڭ بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان) نۇرغۇن ئالامەتلەر بار﴿79﴾.

غەيبنى ۋە قىيامەتنىڭ قاچان، قانداق بولىدىغانلىقىنى پەقەت اللە تائالانىڭلا بىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆز ئىلمىنىڭ كامىللىقىدىن، ئاسمانلار ۋە زېمىندىكى غەيبنى بىلگەنلىكى ئۈچۈن ھەممە نەرسىگە قادىر ئىكەنلىكىدىن، غەيب ئىلمىنى ئۆزى بىلىدۇرۇشنى خالىغان كىشىدىن باشقا ھېچ بىر كىشىگە بىلدۈرمەي پەقەت ئۆزىگىلا خاس قىلغانلىقىدىن ۋە ئۆزىنىڭ تولۇق قۇدرەت ئىگىسى بولۇپ ھېچقانداق قارشىلىق ۋە چەكلىمىگە ئۇچرىمايدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. اللە تائالا بىرەر نەرسىنى خالىسا ئۇنىڭغا: « ۋۇجۇتقا كەل » دەيدۇ - دە، ئۇ شۇ ھامان ۋۇجۇتقا كېلىدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(بىرەر شەيئىنى ياراتماقچى بولساق) بىزنىڭ ئەمرىمىز پەقەت بىر سۆزدۇر، (ئۇ) كۆزنى يۇمۇپ ئاچقاننىڭ ئارىلىقىدا (ئورۇنلىنىدۇ)﴾[1].

﴿**قىيامەتنىڭ قايىم بولۇشى كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچىلىك ياكى ئۇنىڭدىنمۇ تېزدۇر. اللە ھەقىقەتەن ھەممە نەرسىگە قادىردۇر**﴾ اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى ئىنسانلار!) سىلەرنىڭ (دەسلەپتە) يارىتىلىشىڭلار، (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرۈلۈشىڭلار پەقەت بىر ئادەمنىڭ يارىتىلىشى، بىر ئادەمنىڭ تىرىلدۈرۈلۈشىگە ئوخشاشتۇر﴾[2].

قۇلاق، كۆز ۋە يۈرەك قاتارلىقلارنىڭ اللە تائالانىڭ نېمەتلىرىدىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، بەندىلەرنى ئانىلىرىنىڭ قورساقلىرىدىن ھېچ نەرسىنى بىلمەيدىغان ھالىتىدە چىقىرىدىغانلىقى، ئاندىن ئۇلارغا ئاۋازلارنى ئاڭلايدىغان قۇلاقنى، نەرسىلەرنى كۆرىدىغان كۆزنى ۋە دىلنىڭ مەركىزى بولغان يۈرەكنى نېمەت قىلىپ بەرگەنلىكىدىن ئىبارەت ئۇلارغا قىلغان ياخشىلىقىنى بايان قىلىدۇ.

﴿يۈرەكلەرنى﴾ (ئەفئىدە) دېگەن ئايەتنىڭ مەنىسى ”مېڭە“ دەيدىغان كۆز قاراشمۇ بار. ئىنسان ئەقىل بىلەن نەرسىلەرنىڭ پايدا زىيىنىنى پەرقلەندۈرىدۇ. بۇ بىر كۈچلۈك سېزىش قۇۋۋىتى بولۇپ، ئىنساندا تەدرىجىي ھالدا تەرەققىي قىلىدۇ. سەزگۈ ئەزالىرى ياشنىڭ چوڭىيىشىغا ئەگىشىپ ئاز - ئازدىن، قەدەممۇ قەدەم ئاڭلاش، كۆرۈش ۋە ئەقىل جەھەتتە ئېشىپ، قىرانىغا يەتكەندە مۇكەممەللىشىدۇ. ھەقىقەتەن اللە تائالا ئىنساننىڭ ئۆز پەرۋەردىگارىغا ئىبادەت قىلالايدىغان بولۇشى ئۈچۈن ئىنساندا پۈت - قول، كۈچ - قۇۋۋەت ۋە باشقا ئەزالارنى ياراتتى.

ئىمام بۇخارى ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: « اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: كىمكى مېنىڭ دوستۇمغا تاجاۋۇز قىلىدىكەن ئۇ ھەقىقەتەن ماڭا ئۇرۇش ئاچقان بولىدۇ. مەن پەرز قىلغان ئەمەللەرنى قىلىش ئارقىلىق بەندەمنىڭ ماڭا

---

[1] سۈرە قەمەر 50 - ئايەت.

[2] سۈرە لوقمان 28 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

يېقىنلاشقانلىقىدىنمۇ ئارتۇق يېقىنلىشىش بولمايدۇ. بەندەم نەپلە ئىبادەتلەرنى قىلىش ئارقىلىق ماڭا ھەمىشە يېقىنلىشىپلا تۇرىدۇ. تاكى مەن ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قالىمەن. ئەگەر مەن ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قالسام، مەن ئۇنىڭ ئاڭلايدىغان قۇلىقى، كۆرىدىغان كۆزى، تۇتىدىغان قولى ۋە ماڭىدىغان پۇتى بولۇپ بېرىمەن. ئۇ مەندىن بىرە نەرسە سورىسا، مەن ئۇنى چوقۇم ئۇنىڭغا بېرىمەن. ئەگەر ئۇ ماڭا دۇئا قىلسا، ئۇنىڭ دۇئاسىنى چوقۇم ئىجابەت قىلىمەن. ئەگەر ئۇ ماڭا بىرەر نەرسىدىن سېغىنىپ پاناھ تىلىسە، مەن ئۇنىڭغا چوقۇم پاناھلىق بېرىمەن. مەن ئۆلۈمنى ياقتۇرمايدىغان مۆمىن بەندەمنىڭ جېنىنى ئېلىشتا ئىككىلىنىشتىن باشقا، قىلماقچى بولغان ئىشلىرىمنىڭ ھېچقايسىدا ئىككىلىنىپ قالمايمەن. ئۆلۈم ئارقىلىق مەن ئۇنى يامان ھالەتكە چۈشۈرۈپ قويۇشنى ياقتۇرمايمەن. بىراق ئۇنىڭغا ئۆلۈم چوقۇم كېلىدۇ».

ھەدىسنىڭ شەرھىسى مۇنداق: شەك ـ شۈبھىسىزكى، بەندە تائەت ـ ئىبادەتنى ئىخلاس بىلەن قىلسا، ئۇنىڭ بارلىق ئىشلىرى غالىب ۋە بۈيۈك الله ئۈچۈن بولغان بولىدۇ. ئۇ الله رازىلىقى ئۈچۈنلا ئاڭلايدۇ ۋە كۆرىدۇ. يەنى ئۇ الله ئۇنىڭغا بەلگىلەپ بەرگەن نەرسىنى ئاڭلايدۇ ۋە كۆرىدۇ. غالىب ۋە بۈيۈك الله تائالاغا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈنلا قولى بىلەن تۇتىدۇ ۋە پۇتى بىلەن ماڭىدۇ. بۇ ئەزالارنىڭ ھەممىسىنى الله تائالادىن ياردەم تىلىگەن ھالدا ئىشلىتىدۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن، بۇ ھەدىسنىڭ سەھىھ دەرىجىسىگە يەتمەيدىغان باشقا بىر رىۋايىتىدە: ئۇنىڭ ماڭىدىغان پۇتى بولىمەن، دېگەن سۆزدىن كېيىن: ئۇ مېنىڭ ياردىمىم بىلەن ئاڭلايدۇ، مېنىڭ ياردىمىم بىلەن كۆرىدۇ، مېنىڭ ياردىمىم بىلەن تۇتىدۇ ۋە مېنىڭ ياردىمىم بىلەن ماڭىدۇ، دەپ بايان قىلىنغان. شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**الله سىلەرگە شۈكۈر قىلسۇن دەپ، قۇلاق، كۆز ۋە يۈرەكلەرنى ئاتا قىلدى**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «الله سىلەرنى ياراتتى، سىلەر ئۈچۈن قۇلاقنى، كۆزلەرنى، دىللارنى ياراتتى، سىلەر ئاز شۈكۈر قىلىسىلەر». ئېيتقىنكى، «الله سىلەرنى يەر يۈزىدە يارىتىپ كۆپەيتتى، (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) الله نىڭ دەرگاھىغا توپلىنىسىلەر»﴾[1].

ئۇچار قۇشلارنىڭ ھاۋادا ئۇچۇشقا بويسۇندۇرۇلغانلىقىدىكى ئالامەتلەر توغرىسىدا

الله تائالا بەندىلىرىنى ئاسمان ـ زېمىن ئارىسىدا ئۇچىدىغان قۇشلارنىڭ ھاۋا بوشلۇقىدا ئىككى قانىتى بىلەن قانداق ئۇچىدىغان قىلغانلىقىغا قاراپ بېقىشقا تەۋسىيە قىلىدۇ. قۇشلارنىڭ ھاۋادا چۈشۈپ كەتمەسلىكىنى پەقەت الله تائالا ئۆز قۇدرىتى بىلەنلا تۇتۇپ تۇرىدۇ. الله تائالا قۇشلارنى بوشلۇقتا ھەرىكەت قىلىپ تۇرالايدىغان كۈچ ـ قۇۋۋەتكە ئىگە قىلدى. ھاۋانى قۇشلارنى كۆتۈرۈپ تۇرىدىغان ۋە ئۇلارنىڭ ئۇچۇشىنى راۋانلاشتۇرۇپ بېرىدىغان قىلىپ بەردى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلار قاناتلىرىنى يايغان ۋە يىغقان ھالدا ئۈستىدە ئۇچۇپ كېتىۋاتقان قۇشلارغا (ئىبرەت كۆزى بىلەن) قارىمامدۇ؟ (قاناتلىرىنى كەرگەن ۋە يىغقان ھالدا) ئۈستىلىرىدە ئۇچۇۋاتقان قۇشلارنى (قاناتلىرىنى ئاچقان ۋە يىغقان چاغدا يەرگە چۈشۈپ كېتىشتىن) پەقەت الله (قۇدرىتى بىلەن) تۇتۇپ تۇرىدۇ، الله ھەقىقەتەن ھەر نەرسىنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر**﴾[2]. ﴿**بۇنىڭدا ئىمان ئېيتىدىغان قەۋم ئۈچۈن (الله نىڭ بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان) نۇرغۇن ئالامەتلەر بار**﴾.

* * * * * * *

[1] سۈرە مۇلك 23 — 24 ـ ئايەت.
[2] سۈرە مۇلك 19 ـ ئايەت.

www.munber.org

وَٱللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّنۢ بُيُوتِكُمۡ سَكَنٗا وَجَعَلَ لَكُم مِّن جُلُودِ ٱلۡأَنۡعَٰمِ بُيُوتٗا تَسۡتَخِفُّونَهَا يَوۡمَ
ظَعۡنِكُمۡ وَيَوۡمَ إِقَامَتِكُمۡ ۙ وَمِنۡ أَصۡوَافِهَا وَأَوۡبَارِهَا وَأَشۡعَارِهَآ أَثَٰثٗا وَمَتَٰعًا إِلَىٰ حِينٖ ﴿٨٠﴾ وَٱللَّهُ جَعَلَ
لَكُم مِّمَّا خَلَقَ ظِلَٰلٗا وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ ٱلۡجِبَالِ أَكۡنَٰنٗا وَجَعَلَ لَكُمۡ سَرَٰبِيلَ تَقِيكُمُ ٱلۡحَرَّ
وَسَرَٰبِيلَ تَقِيكُم بَأۡسَكُمۡ ۚ كَذَٰلِكَ يُتِمُّ نِعۡمَتَهُۥ عَلَيۡكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تُسۡلِمُونَ ﴿٨١﴾ فَإِن تَوَلَّوۡاْ فَإِنَّمَا
عَلَيۡكَ ٱلۡبَلَٰغُ ٱلۡمُبِينُ ﴿٨٢﴾ يَعۡرِفُونَ نِعۡمَتَ ٱللَّهِ ثُمَّ يُنكِرُونَهَا وَأَكۡثَرُهُمُ ٱلۡكَٰفِرُونَ ﴿٨٣﴾

الله سىلەرگە ئۆيۈڭلارنى تۇرالغۇ جاي قىلىپ بەردى، سىلەرگە ھايۋانلارنىڭ تېرىلىرىدىن ئۆيلەرنى (چېدىرلەرنى) قىلىپ بەردى، سىلەر كۆچكەن كۈنۈڭلاردىمۇ، تۇرغان كۈنۈڭلاردىمۇ ئۇنىڭ يېنىكلىكىنى ھېس قىلىسىلەر، سىلەرگە قويلارنىڭ يۇڭلىرىدىن، تۆگىلەرنىڭ يۇڭلىرىدىن، ئۆچكىلەرنىڭ يۇڭلىرىدىن ئۆي جاھازلىرىنى (يەنى سىلەر كىيىدىغان ۋە ئۆيۈڭلارنى سەرەمجانلاشتۇرىدىغان) ھەم مەلۇم مۇددەتكىچە (يەنى ئۆلۈم كەلگۈچە ياكى ئۇلار كونىراپ تۈگىگىچە) پايدىلىنىدىغان نەرسىلەرنى قىلىپ بەردى[80]. الله سىلەرگە ئۆزى ياراتقان نەرسىلەر (يەنى دەرەخلەر، تاغلار ۋە بىنالار)دىن (كۈننىڭ ھارارىتىدىن ساقلىنىدىغان) سايىلەرنى قىلىپ بەردى. تاغلاردىن سىلەرگە (غار، ئۆڭكۈرگە ئوخشاش) تۇرالغۇ قىلىدىغان جايلارنى قىلىپ بەردى. سىلەرگە ئىسسىقتىن (ۋە سوغۇقتىن) ساقلىنىدىغان كىيىملەرنى، ئۇرۇشتا سىلەرنى (زىيان ـ زەخمەتتىن) ساقلايدىغان تۆمۈر كىيىملەرنى تەييار قىلدى. الله سىلەرنى ئىتائەت قىلسۇن دەپ، سىلەرگە ئەنە شۇنداق مۇكەممەل نېمەتلەرنى بېرىدۇ[81]. ئەگەر ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار ئىماندىن) يۈز ئۆرۈسە (ساڭا ھېچ زىيىنى يوق)، سېنىڭ ۋەزىپەڭ پەقەت روشەن تەبلىغ قىلىشتۇر[82]. ئۇلار الله نىڭ نېمىتىنى تونۇيدۇ، ئاندىن (الله دىن بۆلەك غەيرىيگە ئىبادەت قىلىش بىلەن) ئۇ نېمەتلەرنى ئىنكار قىلىدۇ، ئۇلارنىڭ تولىسى كاپىردۇر (يەنى كاپىر پېتىچە ئۆلىدۇ)[83].

ئۆيلەر، ئۆي سەرەمجانلىرى ۋە كىيىم ـ كېچەكلەرنىڭ الله تائالانىڭ نېمەتلىرىدىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، بەندىلىرىگە تۇرالغۇ قىلىدىغان، پاناھلىنىدىغان ۋە باشقا ھەر تۈرلۈك مەنپەئەتلەردىن پايدىلىنىدىغان ئۆيلەرنى قىلىپ بەرگەنلىكىنى ۋە سەپەرلەردە كۆتۈرۈپ يۈرۈشكە مەيلى سەپەرگە چىققاندا ياكى چۈشمىگەندا بولسۇن، چېدىر قىلىپ تىكىشكە قولايلىق بولۇشى ئۈچۈن چارۋا ماللارنىڭ تېرىلىرىدىن ئۆيلەرنى قىلىپ بەرگەنلىكىدىن ئىبارەت ئۇلارغا بەرگەن نېمەتلىرىنى بايان قىلىدۇ.

﴿سىلەرگە قويلارنىڭ يۇڭلىرىدىن، تۆگىلەرنىڭ يۇڭلىرىدىن، ئۆچكىلەرنىڭ يۇڭلىرىدىن ئۆي جاھازلىرىنى (يەنى سىلەر كىيىدىغان ۋە ئۆيۈڭلارنى سەرەمجانلاشتۇرىدىغان) ھەم مەلۇم مۇددەتكىچە (يەنى ئۆلۈم كەلگۈچە ياكى ئۇلار كونىراپ تۈگىگىچە) پايدىلىنىدىغان نەرسىلەرنى قىلىپ بەردى﴾ يەنى مال ـ دۇنيا ئورنىدا سەرەمجان قىلىسىلەر، بۇ ئايەتتىكى ئۆي جاھازلىرى دېگەن سۆزدىن ئۆي بىساتلىرى كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېگەن كۆز قاراشلارمۇ بار. كىيىم ـ كېچەك كۆزدە، تۇتىلىدۇ دېگەنلەرمۇ بار. توغرىسى بۇ ئامىباپ بولۇپ، ئۆي سەرەمجانلىرىنى، كىيىم ـ كېچەكلەرنى ۋە باشقا تىجارەت قىلىدىغان ماللارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

www.munber.org

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بۇ ئايەتتىكى ئۆي جاھازلىرى دېگەن سۆزدىن مال - ئۆي بىساتلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى. مۇجاھىد، ئىكرىمە، سەئىد ئىبنى جۇبەير، ھەسەن، ئەتىيە ئەۋفىي، ئەتا خۇراسانىي، زەھھاك ۋە قەتادە قاتارلىقلارمۇ ئىبنى ئابباسقا ئوخشاش بايان قىلدى.

سايىلەر، تاغلار، كىيىم - كېچەكلەر ۋە تۆمۈرلەرنىڭمۇ ﷲ تائالانىڭ نېمىتى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿**ﷲ سىلەرگە ئۆزى ياراتقان نەرسىلەر (يەنى دەرەخلەر، تاغلار ۋە بىنالار)دىن (كۈننىڭ ھارارىتىدىن ساقلىنىدىغان) سايىلەرنى قىلىپ بەردى. تاغلاردىن سىلەرگە (غار، ئۆڭكۈرگە ئوخشاش) تۇرالغۇ قىلىدىغان جايلارنى قىلىپ بەردى. سىلەرگە ئىسسىقتىن (ۋە سوغۇقتىن) ساقلىنىدىغان كىيىملەرنى، ئۇرۇشتا سىلەرنى (زىيان - زەخمەتتىن) ساقلايدىغان تۆمۈر كىيىملەرنى تەييار قىلدى**﴾.

﴿**ﷲ سىلەرنى ئىتائەت قىلسۇن دەپ، سىلەرگە ئەنە شۇنداق مۇكەممەل نېمەتلەرنى بېرىدۇ**﴾ يەنى ئىشلاردا ۋە سىلەر موھتاج بولغان نەرسىلەردە، سىلەرنىڭ ﷲ تائالاغا ئىبادەت ۋە ئىتائەت قىلىشىڭلاردا ياردەم بولسۇن ئۈچۈن ﷲ تائالا سىلەرگە يۇقىرىقىدەك ئىنئاملارنى قىلىدۇ.

پەيغەمبەرنىڭ ۋەزىپىسى پەقەتلا يەتكۈزۈپ قويۇش ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿**ئەگەر ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار ئىماندىن) يۈز ئۆرۈسە**﴾ يەنى ﷲ تائالا نېمەتلىرىنى مۇشۇنداق ئوچۇق بايان قىلغاندىن كېيىن، ئۇلار ئىماندىن يۈز ئۆرۈسە سەن ھېچقانداق مەسئۇلىيەتكە تارتىلمايسەن. ﴿**سېنىڭ ۋەزىپەڭ پەقەت روشەن تەبلىغ قىلىشتۇر**﴾ سەن پەيغەمبەرلىكنى ئۇلارغا يەتكۈزدۈڭ.

﴿**ئۇلار ﷲ نىڭ نېمىتىنى تونۇيدۇ، ئاندىن (ﷲ دىن بۆلەك غەيرىيگە ئىبادەت قىلىش بىلەن) ئۇ نېمەتلەرنى ئىنكار قىلىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار ھەقىقەتەن ئاشۇ نېمەتلەرنى ﷲ تائالانىڭ ئۆز پەزلى بىلەن ئاتا قىلغانلىقىنى بىلىدۇ. لېكىن ئۇلار بىلىپ تۇرۇپ ﷲ تائالانىڭ ئاشۇ نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىدۇ ۋە ﷲ تائالاغا باشقىسىنى قوشۇپ ئىبادەت قىلىدۇ. ياردەم ۋە رىزىقنى ﷲ تائالادىن كەلمەي باشقىسىدىن كېلىدۇ، دەپ ئېتىقاد قىلىدۇ. ﴿**ئۇلارنىڭ تولىسى كاپىردۇر (يەنى كاپىر پېتىچە ئۆلىدۇ)**﴾.

* * * * * * *

وَيَوۡمَ نَبۡعَثُ مِن كُلِّ أُمَّةٖ شَهِيدٗا ثُمَّ لَا يُؤۡذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُواْ وَلَا هُمۡ يُسۡتَعۡتَبُونَ ﴿٨٤﴾ وَإِذَا
رَءَا ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ ٱلۡعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنۡهُمۡ وَلَا هُمۡ يُنظَرُونَ ﴿٨٥﴾ وَإِذَا رَءَا ٱلَّذِينَ أَشۡرَكُواْ
شُرَكَآءَهُمۡ قَالُواْ رَبَّنَا هَٰٓؤُلَآءِ شُرَكَآؤُنَا ٱلَّذِينَ كُنَّا نَدۡعُواْ مِن دُونِكَۖ فَأَلۡقَوۡاْ إِلَيۡهِمُ ٱلۡقَوۡلَ إِنَّكُمۡ
لَكَٰذِبُونَ ﴿٨٦﴾ وَأَلۡقَوۡاْ إِلَى ٱللَّهِ يَوۡمَئِذٍ ٱلسَّلَمَۖ وَضَلَّ عَنۡهُم مَّا كَانُواْ يَفۡتَرُونَ ﴿٨٧﴾ ٱلَّذِينَ
كَفَرُواْ وَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ زِدۡنَٰهُمۡ عَذَابٗا فَوۡقَ ٱلۡعَذَابِ بِمَا كَانُواْ يُفۡسِدُونَ ﴿٨٨﴾

شۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) ھەر ئۇممەتتىن (ئۇنىڭغا ئىمان بىلەن ياكى كۇفرى بىلەن گۇۋاھلىق بېرىدىغان) بىر شاھىت (يەنى پەيغەمبەر) كەلتۈرىمىز، ئاندىن كاپىرلارغا (ئۆزرە ئېيتىشقا) رۇخسەت قىلىنمايدۇ ھەمدە ئۇلاردىن پەرۋەردىگارىنى رازى قىلىش (يەنى پەرۋەردىگارىنى رازى قىلىدىغان

www.munber.org

ئەمەللەرنى قىلىش) تەلەپ قىلىنمايدۇ﴿84﴾. زالىملار (يەنى مۇشرىكلار) ئازابنى كۆرگەن چاغدا، ئۇلاردىن (ئازاب) يېنىكلىتىلمەيدۇ ۋە كېچىكتۈرۈلمەيدۇ﴿85﴾. مۇشرىكلار (دۇنيادا چوقۇنغان) بۇتلىرىنى كۆرگەن چاغدا: «ئى پەرۋەردىگارىمىز! بۇلار بولسا بىزنىڭ سېنى قويۇپ ئىبادەت قىلغان بۇتلىرىمىزدۇر» دەيدۇ، بۇتلىرى ئۇلارغا جاۋاپ بېرىپ: «شۈبھىسىزكى، سىلەر ھەقىقەتەن يالغانچىسىلەر» دەيدۇ﴿86﴾. شۇ كۈنده ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ الله غا باش ئەگكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ، ئەمما ئۇلارنىڭ (دۇنيادىكى چاغلىرىدا: «بۇتلار بىزگە شاپائەت قىلىدۇ» دېگەن) يالغان - ياۋىداقلىرى يوققا چىقىدۇ﴿87﴾. كاپىر بولغانلارغا ۋە (كىشىلەرنى) الله نىڭ يولىدىن (يەنى دىنىدىن) توسقانلارغا ئۇلارنىڭ قىلغان بۇزغۇنچىلىقلىرى ئۈچۈن ئازاب ئۈستىگە ئازاب قوشۇپ، زىيادە ئازاب قىلىمىز﴿88﴾.

ھېساب كۈنىدىكى مۇشرىكلارنىڭ ئەھۋالى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئاخىرەتتىن يەنى قىيامەت كۈنىدىكى مۇشرىكلارنىڭ ھالىدىن خەۋەر بېرىدۇ. الله تائالا ھەر بىر ئۈممەتتىن شۇ ئۈممەتنىڭ پەيغەمبىرىنى گۇۋاھلىق بېرىشكە چىقىرىدۇ. پەيغەمبەر الله تائالادىن ئۇلارغا يەتكۈزگەن نەرسىسىنى، ئۇلارنىڭ قانچىلىك ئىمان ئېيتىپ، قانچىلىك كۇپۇرلۇق قىلغانلىقىغا گۇۋاھلىق بېرىدۇ.

﴿ئاندىن كاپىرلارغا (ئۆزرە ئېيتىشقا) رۇخسەت قىلىنمايدۇ﴾ چۈنكى، ئۇلار ئۆزرە ئېيتىشنىڭ كارغا كەلمەيدىغانلىقىنى ۋە ئورۇنسىز ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بۇ كۈنده ئۇلار سۆز قىلالمايدۇ. ئۇلارنىڭ ئۆزرە ئېيتىشىغا ئىزنى بېرىلمەيدۇ﴾[1].

﴿ئۇلاردىن پەرۋەردىگارىنى رازى قىلىش (يەنى پەرۋەردىگارىنى رازى قىلىدىغان ئەمەللەرنى قىلىش) تەلەپ قىلىنمايدۇ. زالىملار (يەنى مۇشرىكلار) ئازابنى كۆرگەن چاغدا، ئۇلاردىن (ئازاب) يېنىكلىتىلمەيدۇ ۋە كېچىكتۈرۈلمەيدۇ﴾ يەنى ئۇلاردىن ئازاب بىردەممۇ يېنىكلىتىلمەيدۇ ۋە كېچىكتۈرۈلمەيدۇ. ئەكسىچە ئازاب ئۇلاردىن ھېساب ئېلىنماستىنلا، ئۇلارنىڭ تۇرغان ئورنىدىلا ناھايىتى تېز تۇتىدۇ. چۈنكى، ھەدىستە بايان قىلىنىپ كەلگەندەك جەھەننەم ئۇلارنىڭ ئالدىغا كەلتۈرۈلگەندە، ھەر بىر نوختىنى 70 مىڭ پەرىشتە تارتقان ھالەتتە 70 مىڭ نوختا بىلەن سۆرەپ كەلتۈرۈلىدۇ. كىشىلەرگە جەھەننەمنىڭ ئىچىدىن بىر باش كۆتۈرۈلۈپ چىقىپ (ئېشەكتەك) بىر ھاڭرايدۇ - دە، بۇ ئاۋاز بىلەن بىر كىشىمۇ قالماي ھەممىسى تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ قالىدۇ. ئۇ باش: مەن الله تائالاغا قوشۇپ باشقا بىر ئىلاھقا چوقۇنغان، چوڭچىلىق قىلىپ تەرسالىق قىلغۇچىلارغا ۋە مۇنداق، مۇنداق تۇردىكى كىشىلەرگە مەسئۇل قىلىندىم دەپ، بىر نەچچە تۈرلۈك كىشىلەرنى ساناپ چىقىدۇ. ئاندىن ئۇ باش ئۇلارغا يېپىشىدۇ ۋە خۇددى قۇش دانىنى (ئۇ يەر بۇ يەردىن) تېرىپ يېگەندەك شۇ خىلدىكى كىشىلەرنى ئۇلارنىڭ تۇرغان ئورنىدىلا تېرىپ يۇتىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿دوزاخ ئۇلارنى يىراقتىن كۆرگەن چاغدا،ئۇلار دوزاخنىڭ غەزەپتىن قاينىغان ۋە (ئېشەكتەك) ھاڭرىغان ئاۋازنى ئاڭلايدۇ، ئۇلار زەنجىر بىلەن باغلانغان ھالدا دوزاخنىڭ تار يېرىگە تاشلانغان چاغدا، بۇ يەردە ئۇلار (ئۆزلىرىنىڭ) ئۆلۈمىنى تىلەيدۇ، (ئۇلارغا) بۈگۈن سىلەر بىر ئۆلۈمنى ئەمەس، تالاي ئۆلۈملەرنى تىلەڭلار (دېيىلىدۇ)﴾[2] ﴿گۇناھكارلار دوزاخنى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا كىرىدىغانلىقىغا جەزىم قىلىدۇ، دوزاختىن قاچىدىغان جاي تاپالمايدۇ﴾[3] ﴿ئەگەر كاپىرلار ئۇ چاغدا

---

[1] سۈرە مۇرسالات 35 — 36 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە فۇرقان 12 — 14 - ئايەتكىچە.
[3] سۈرە كەھف 53 - ئايەت.

www.munber.org

يۈزلىرىدىن، دۈمبىلىرىدىن ئازابنى دەپئى قىلالمايدىغانلىقلىرىنى ۋە ھېچقانداق ياردەمگە ئېرىشەلمەيدىغانلىقلىرىنى بىلسە ئىدى (ئازابنىڭ بالدۇر يۈز بېرىشىنى تەلەپ قىلمايتتى)، لېكىن قىيامەت ئۇلارغا تۇيۇقسىز كېلىدۇ ـ دە، ئۇلارنى ھەيرەتتە قالدۇرىدۇ، ئۇلار قىيامەتكە قارشىلىق كۆرسىتەلمەيدۇ، ئۇلارغا (تەۋبە قىلىۋېلىش ۋە ئۆزرە بايان قىلىش ئۈچۈن) مۆھلەتمۇ بېرەلمەيدۇ﴾[1]

مۇشرىكلارنىڭ ئىلاھلىرىنىڭ مۇشرىكلار ئۇلارغا ئەڭ ئېھتىياجلىق بولغان چاغدا ئۇلاردىن ئادا ـ جۇدا بولىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا مۇشرىكلارنىڭ ئىلاھلىرىنىڭ مۇشرىكلار ئۇلارغا ئەڭ ئېھتىياجلىق بولغان چاغدا ئۇلاردىن ئادا ـ جۇدا بولۇپ كېتىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**مۇشرىكلار (دۇنيادا چوقۇنغان) بۇتلىرىنى كۆرگەن چاغدا: «ئى پەرۋەردىگارىمىز! بۇلار بولسا بىزنىڭ سېنى قويۇپ ئىبادەت قىلغان بۇتلىرىمىزدۇر» دەيدۇ، بۇتلىرى ئۇلارغا جاۋاب بېرىپ: «شۈبھىسىزكى، سىلەر ھەقىقەتەن يالغانچىسىلەر» دەيدۇ**﴾ يەنى مۇشرىكلارنىڭ ئىلاھلىرى ئۇلارغا: سىلەر ھەقىقەتەن يالغانچىلاردۇرسىلەر، بىز سىلەرنى بىزگە ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇمىدۇق، دەيدۇ.

اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿اللّٰه نى قويۇپ قىيامەتكىچە دۇئانى ئىجابەت قىلىشقا قادىر بولالمايدىغان بۇتلارغا چوقۇنىدىغان ئادەمدىنمۇ گۇمراھ ئادەم بارمۇ؟ بۇتلار ئۇلارنىڭ دۇئاسىدىن غاپىلدۇر، (قىيامەت كۈنى) ئىنسانلار (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) توپلانغان چاغدا، بۇتلار ئۇلارغا (يەنى بۇتپەرەسلەرگە) دۈشمەن بولىدۇ، ئۇلار تەرىپىدىن ئىبادەت قىلىنغانلىقىنى ئىنكار قىلىدۇ﴾[2] ﴿ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) ئىززەتكە ئېرىشىش ئۈچۈن (يەنى بۇتلىرىنىڭ شاپائىتى بىلەن اللّٰه نىڭ ئالدىدا ئىززەتلىك بولۇشلىرى ئۈچۈن)، اللّٰه نى قويۇپ ئىلاھلار (يەنى بۇتلار)غا چوقۇندى، ئىش ئۇلارنىڭ گۇمان قىلغىنىدەك ئەمەس (يەنى بۇتلىرى ئۇلارنىڭ اللّٰه ئالدىدا ئىززەت تېپىشلىرىنىڭ سەۋەبى بولالمايدۇ)، ئۇلارنىڭ (يەنى مۇشرىكلارنىڭ) چوقۇنۇشىنى ئىنكار قىلىدۇ، ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار)نىڭ دۈشمىنىگە ئايلىنىدۇ﴾[3].

اللّٰه تائالا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆز قەۋمىگە بۇ ھەقتە دېگەن سۆزىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئىبراھىم ئېيتتى: «بۇ دۇنيادا (بۇتلارغا چوقۇنۇش مەقسىتىدە يىغىلىشقانلارنىڭ) ئاراڭلاردىكى دوستلۇققا سەۋەب بولۇشى ئۈچۈن، اللّٰه نى قويۇپ بۇتلارنى مەبۇد قىلىۋالدىڭلار، ئاندىن قىيامەت كۈنى بەزىڭلارنى بەزىڭلار ئىنكار قىلىسىلەر، بەزىڭلارغا بەزىڭلار لەنەت ئوقۇيسىلەر (يەنى قىيامەت كۈنى مەزكۇر دوستلۇق دۈشمەنلىككە ئايلىنىدۇ**﴾[4] ﴿ئۇلارغا: «شېرىك كەلتۈرگەن مەبۇدلىرىڭلارنى چاقىرىڭلار» دېيىلگەن ھامان، ئۇلار شېرىك كەلتۈرگەن مەبۇدلىرىنى چاقىرىدۇ، ئۇلاردىن جاۋاب كەلمەيدۇ، ئۇلار ئازابنى كۆرگەن چاغدا، (كاپىر بولغانلىقلىرىغا نادامەت قىلىپ) (دۇنيادىكى ۋاقتىدا) ھىدايەت تاپقان بولۇشلىرىنى ئارزۇ قىلىدۇ﴾[5] بۇ ھەقتە كەلگەن ئايەتلەر ناھايىتى كۆپتۇر.

---

[1] سۈرە ئەنبىيا 39 — 40 ـ ئايەتلەر.
[2] سۈرە ئەھقاف 5 — 6 ـ ئايەتلەر.
[3] سۈرە مەريەم 81 — 82 ـ ئايەتلەر.
[4] ـ سۈرە ئەنكەبۇت 25 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[5] سۈرە قەسەس 64 ـ ئايەت.

www.munber.org

قىيامەت كۈنى ھەممە كىشىنىڭ ﷲ تائالاغا باش ئېگىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**شۇ كۈندە ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ الله غا باش ئەككەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ**﴾ قەتادە ۋە ئىكرىمە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: شۇ كۈندە ئۇلار (الله تائالاغا) بويسۇنۇپ باش ئېگىدۇ، دېدى. يەنى قىيامەت كۈنى بىر كىشىمۇ قالماي، ھەممىسى الله تائالاغا بويسۇنىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا كەلگەن كۈندە (يەنى قىيامەت كۈندە) قۇلاقلىرى تازا ئاڭلايدىغان، كۆزلىرى تازا كۆرىدىغان بولىدۇ﴾[1] يەنى ئۇلار قىيامەت كۈندە بەك ئاڭلايدىغان ۋە بەك كۆرىدىغان بولىدۇ. ﴿ئەگەر سەن گۇناھكارلارنىڭ پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا باشلىرىنى ساڭگىلىتىپ تۇرغانلىقىنى كۆرىدىغان بولساڭ (ئەلۋەتتە قورقۇنچلۇق ھالەتنى كۆرگەن بولاتتىڭ)، ئۇلار ئېيتىدۇ: «پەرۋەردىگارىمىز! (ئىشنىڭ ھەقىقىتىنى) كۆردۇق، ئاڭلىدۇق. بىزنى ياخشى ئەمەل قىلىش ئۈچۈن (دۇنياغا) قايتۇرغىن، بىز (ئەمدى) ھەقىقەتەن (سېنىڭ ۋەدەڭنىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە) ئىشەنگۈچىلەرمىز»﴾[2] ﴿گۇناھكارلار مەخلۇقاتنى ئىدارە قىلىپ تۇرغۇچى (مەڭگۈ) ھايات الله غا ئېگىلىدۇ﴾[3] يەنى گۇناھكارلار (قىيامەت كۈنى الله تائالاغا) بويسۇنىدۇ، باش ئېگىدۇ ۋە (دۇنيادا قىلغان قىلمىشلىرىدىن) يانىدۇ.

﴿**ئەمما ئۇلارنىڭ (دۇنيادىكى چاغلىرىدا: «بۇتلار بىزگە شاپائەت قىلىدۇ» دېگەن) يالغان - ياۋىداقلىرى يوققا چىقىدۇ**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ (دۇنيادىكى چاغدا) ئۆزلىرى توقۇپ چىققان، الله تائالانى قويۇپ ئىبادەت قىلغان بۇتلىرى يوقاپ كېتىدۇ. شۇنىڭ بىلەن (قىيامەت كۈنى) ئۇلارغا ھېچ ياردەمچى ۋە ئازابىدىن قۇتۇلدۇرغۇچى تېپىلمايدۇ.

بۇزغۇنچىلىق ئېلىپ بارغۇچى كاپىرلارغا بېرىلىدىغان ئازابنىڭ قاتمۇقات بولىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**كاپىر بولغانلارغا ۋە (كىشىلەرنى) الله نىڭ يولىدىن (يەنى دىنىدىن) توسقانلارغا ئۇلارنىڭ قىلغان بۇزغۇنچىلىقلىرى ئۈچۈن ئازاب ئۈستىگە ئازاب قوشۇپ، زىيادە ئازاب قىلىمىز**﴾ يەنى ئۇلارغا ئۇلارنىڭ كاپىر بولغانلىقى ئۈچۈن بىر ئازاب، كىشىلەرنى ھەقكە ئەگىشىشتىن توسقانلىقى ئۈچۈن يەنە بىر ئازاب بېرىلىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار كىشىلەرنى قۇرئاندىن (ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىشتىن) توسىدۇ، ئۆزلىرىمۇ ئۇنىڭدىن يىراق قاچىدۇ، ئۇلار پەقەت ئۆزلىرىنىلا ھالاك قىلىدۇ، ھالبۇكى، ئۇلار (بۇنى) تۇتمايدۇ﴾[4] بۇ خۇددى مۆمىنلەر جەننەتتىكى مەرتىۋە ۋە دەرىجىلەردە پەرقلىق بولغىنىدەك كاپىرلارنىڭمۇ دوزاختىكى ئازاب - ئۇقۇبەتلەردە پەرقلىق بولىدىغانلىقىنىڭ دەلىل - پاكىتىدۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿الله: «ھەممىگە ئىككى ھەسسە ئازاب بېرىلىدۇ، لېكىن سىلەر (ئازابنىڭ دەھشىتىنى بىلمەيسىلەر» دەيدۇ﴾[5].

* * * * * * *

[1] سۈرە مەريەم 38 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە سەجدە 12 - ئايەت.
[3] سۈرە تاھا 111 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە ئەنئام 26 - ئايەت.
[5] سۈرە ئەئراف 38 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

وَيَوۡمَ نَبۡعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٖ شَهِيدًا عَلَيۡهِم مِّنۡ أَنفُسِهِمۡۖ وَجِئۡنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِۚ وَنَزَّلۡنَا عَلَيۡكَ ٱلۡكِتَٰبَ تِبۡيَٰنٗا لِّكُلِّ شَيۡءٖ وَهُدٗى وَرَحۡمَةٗ وَبُشۡرَىٰ لِلۡمُسۡلِمِينَ ﴿٨٩﴾

شۇ كۈندە بىز ھەر بىر ئۈممەتكە ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ئۇلارغا قارشى (گۇۋاھلىق بېرىدىغان) بىر شاھىت (يەنى پەيغەمبەر) كەلتۈرىمىز ۋە (شۇ كۈندە) بىز سېنى بۇلارغا (يەنى ئۈممىتىڭگە) شاھىت قىلىپ كەلتۈرىمىز. ساڭا بىز كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) ھەممە نەرسىنى (يەنى كىشىلەر موھتاج بولىدىغان دىنىي ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى) چۈشەندۈرۈپ بېرىدىغان، (دىللارغا) ھىدايەت، (بەندىلەرگە) رەھمەت، مۇسۇلمانلارغا مەڭگۈلۈك سائادەت بىلەن خۇش خەۋەر يەتكۈزىدىغان قىلىپ نازىل قىلدۇق﴿89﴾.

قىيامەت كۈنى ھەر بىر پەيغەمبەرنىڭ ئۈممىتىگە گۇۋاھچى بولىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېدى: ﴿**شۇ كۈندە بىز ھەر بىر ئۈممەتكە ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ئۇلارغا قارشى (گۇۋاھلىق بېرىدىغان) بىر شاھىت (يەنى پەيغەمبەر) كەلتۈرىمىز ۋە (شۇ كۈندە) بىز سېنى بۇلارغا (يەنى ئۈممىتىڭگە) شاھىت قىلىپ كەلتۈرىمىز**﴾ يەنى سەن ئۇ كۈننى، ئۇ كۈننىڭ قورقۇنچلۇق ئەھۋالىنى، ئۇ كۈندە اللّٰه تائالا ساڭا بەرگەن كاتتا شەرەپ ۋە ئالىي دەرىجىنى ئويلىغىن.

بۇ ئايەتنىڭ مەزمۇنى سۈرە نىسادىكى اللّٰه تائالانىڭ: ﴿بىز ھەر بىر ئۈممەتتىن بىر گۇۋاھچىنى كەلتۈرگەن ۋە (ئى مۇھەممەد!) سېنى بۇلارغا (يەنى ئۈممىتىڭ ئىچىدىكى ئىمانسىزلارغا ۋە گۇناھكارلارغا) گۇۋاھچى قىلىپ كەلتۈرگەن چېغىمىزدا ئۇلارنىڭ ھالى قانداق بولىدۇ؟﴾[1] دېگەن ئايىتىنىڭ مەزمۇنىغا ئوخشاشتۇر.

ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ سۈرە نىسانى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئوقۇپ بېرىپ يۇقىرىدىكى ئۇ ئايەتكە كەلگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «بولدى قىل» دېدى. ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېدى: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆزلىرىدىن تاراملاپ ياش تۆكۈلۈۋاتقانلىقىنى كۆردۈم.

قۇرئاندا ھەممە نەرسىنىڭ بايانىنىڭ بار ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿**ساڭا بىز كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) ھەممە نەرسىنى (يەنى كىشىلەر موھتاج بولىدىغان دىنىي ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى) چۈشەندۈرۈپ بېرىدىغان، (دىللارغا) ھىدايەت، (بەندىلەرگە) رەھمەت، مۇسۇلمانلارغا مەڭگۈلۈك سائادەت بىلەن خۇش خەۋەر يەتكۈزىدىغان قىلىپ نازىل قىلدۇق**﴾ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېدى: اللّٰه تائالا بىزگە مۇشۇ قۇرئاندا بارلىق بىلىم ۋە ھەممە نەرسىنى بايان قىلدى.

ھەقىقەتەن قۇرئان ئىلگىرى بولۇپ ئۆتكەن ۋە كەلگۈسىدە بولىدىغان ئىشلارنىڭ خەۋىرى توغرىسىدا پايدىلىق بىلىملەرنى، ھالال ۋە ھاراملارنىڭ ھەممە بايانىنى، كىشىلەر موھتاج بولىدىغان دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك بارلىق ئىشلىرىنىڭ بايانىنى ئۆز ئىچىگە ئالغاندۇر.

---

[1] سۈرە نىسا 41 - ئايەت.

www.munber.org

﴿ساڭا بىز كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) ھەممە نەرسىنى (يەنى كىشىلەر موھتاج بولىدىغان دىنىي ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى) چۈشەندۈرۈپ بېرىدىغان (قىلىپ نازىل قىلدۇق)﴾ ئەۋزائى بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: (ساڭا بىز ئېھتىياجلىق بولغان ھەممە نەرسىنى) ھەدىس بىلەن چۈشەندۈرۈپ بېرىدىغان (كىتابنى چۈشۈردۇق) دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى.

الله تائالانىڭ: **﴿ساڭا بىز كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) ھەممە نەرسىنى (يەنى كىشىلەر موھتاج بولىدىغان دىنىي ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى) چۈشەندۈرۈپ بېرىدىغان (قىلىپ نازىل قىلدۇق)﴾** دېگەن ئايىتى بىلەن ئۇنىڭ: **﴿ۋە (شۇ كۈندە) بىز سېنى بۇلارغا (يەنى ئۈممىتىڭگە) شاھىت قىلىپ كەلتۈرىمىز﴾** دېگەن ئايىتىنى بىر يەردە كەلتۈرۈشىدىكى مەقسەت، ساڭا نازىل قىلىنغان كىتابنى يەتكۈزۈشنى پەرز قىلغان الله، قىيامەت كۈنى سەندىن شۇ ھەقتە سورىغۇچىدۇر، دېگەن مەنىدە كەلگەنلىكى ئۈچۈندۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿بىز ئەلۋەتتە پەيغەمبەر ئەۋەتىلگەن ئۈممەتلەردىن (پەيغەمبەرلەر تەبلىغ قىلدىمۇ؟ سىلەر قانداق جاۋاب بەردىڭلار؟ دەپ) سورايمىز، پەيغەمبەرلەردىنمۇ ئەلۋەتتە (الله تاپشۇرغان ۋەزىپىنى ئادا قىلدىڭلارمۇ؟ دەپ) سورايمىز﴾[1] ﴿پەرۋەردىگارىڭنىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئۇلار (يەنى خالايىق) نىڭ ھەممىسىنىڭ (بۇ دۇنيادا) قىلغان ئىشلىرىنى چوقۇم سورايمىز﴾[2] ﴿الله قىيامەت كۈنى پەيغەمبەرلەرنى يىغىپ: «(قەۋمىڭلارنى ئىمانغا دەۋەت قىلغىنىڭلاردا) قانداق جاۋابقا ئىگە بولدۇڭلار؟» دەپ سورايدۇ، ئۇلار: « (سېنىڭ بىلگىنىڭگە سېلىشتۇرغاندا) بىز ھېچ نەرسە بىلمەيمىز،سەن غەيبلەرنى ناھايىتى ئوبدان بىلىسەن » دەيدۇ﴾[3] ﴿ساڭا قۇرئاننى (يەنى ئۇنى تەبلىغ قىلىشنى ۋە ئۇنىڭ ئەھكامىغا ئەمەل قىلىشنى) پەرز قىلغان زات سېنى ئەلۋەتتە قايتىدىغان يەرگە (يەنى مەككىگە) قايتۇرىدۇ﴾[4] يەنى ساڭا قۇرئاننى يەتكۈزۈشنى پەرز قىلغان زات ئەلۋەتتە سېنى قىيامەت كۈنى قايتىدىغان يەرگە قايتۇرىدۇ ۋە ساڭا پەرز قىلغان ئىشنى ئادا قىلغانلىقىڭ توغرىسىدا سەندىن سوئال سورايدۇ. مانا بۇ، بۇ ئايەتكە بېرىلگەن مەنىلەرنىڭ بىرىدۇر. ھەمدە بۇ مەنە بۇ ئايەتكە بېرىلگەن مەنىلەرنىڭ توغرىسىدۇر.

* * * * * *

﴿إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ وَإِيتَآيِٕ ذِى ٱلۡقُرۡبَىٰ وَيَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ وَٱلۡمُنكَرِ وَٱلۡبَغۡيِۚ يَعِظُكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾﴾

الله ھەقىقەتەن (كىشىلەر ئارىسىدا) ئادىل بولۇشقا، (جىمى خەلققە) ياخشىلىق قىلىشقا، خىش - ئەقرىبالارغا سىلە - رەھىم قىلىشقا بۇيرۇيدۇ، قەبىھ (سۆز - ھەرىكەتلەر)دىن، يامان ئىشلاردىن ۋە زۇلۇم قىلىشتىن توسىدۇ. نەسىھەتنى قوبۇل قىلسۇن دەپ، الله سىلەرگە پەند - نەسىھەت قىلىدۇ﴿90﴾.

ئادىللىق ۋە ياخشىلىق قىلىش توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، بەندىلىرىنى ئادىللىق قىلىشقا بۇيرۇغانلىقىدىن ۋە ياخشىلىق قىلىشقا ئۈندىگەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

---

[1] سۈرە ئەئراف 6 - ئايەت.
[2] سۈرە ھىجر 92 — 93 - ئايەتلەر.
[3] ، سۈرە مائىدە 109 - ئايەت.
[4] سۈرە قەسەس 85 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئەگەر (ئۆزەڭلارغا يەتكەن زىيان ـ زەخمەت ئۈچۈن) ئىنتىقام ئالماقچى بولساڭلار، ئۆزەڭلارغا يەتكەن زىيان ـ زەخمەت قانچىلىك بولسا، شۇنچىلىك ئىنتىقام ئېلىڭلار (يەنى ئاشۇرۇۋەتمەڭلار)، ئەگەر سەۋر قىلساڭلار (يەنى ئىنتىقام ئالماي كەچۈرسەڭلار)، بۇ سەۋر قىلغۇچىلار (يەنى كەچۈرگۈچىلەر) ئۈچۈن (ئەلۋەتتە) ياخشىدۇر﴾[1] ﴿بىر يامانلىقنىڭ جازاسى شۇنىڭغا ئوخشاش بىر يامانلىقتۇر (يەنى ساڭا بىر كىشى قانچىلىك چېقىلسا، شۇنچىلىك چېقىلماي ئاشۇرۇۋەتسەڭ بولمايدۇ)، كىمكى (ئىنتىقام ئېلىشقا قادىر تۇرۇقلۇق) ئەپۇ قىلسا ۋە (ئۆزى بىلەن يامانلىق قىلغۇچىنىڭ ئارىسىنى) تۈزىسە، ئۇنىڭ ئەجرىنى الله بېرىدۇ﴾[2] ﴿ۋە (كىشىنى) قانداق يارىدار قىلغان بولسا شۇنداق يارىدار قىلىنىش بىلەن قىساس ئېلىنىدۇ، كىمكى (جىنايەتچىنى)ئەپۇ قىلسا (يەنى ئۇنىڭدىن قىساس ئالمىسا) بۇ ئۇنىڭ (گۇناھى) غا كەففارەت بولىدۇ﴾[3] بۇ ئايەتلەردىن باشقا ئادىللىق قىلىشقا بۇيرۇپ ۋە ياخشىلىق قىلىشقا ئۈندەپ كەلگەن نۇرغۇنلىغان ئايەتلەر بار.

ئۇرۇق ـ تۇغقانچىلىق مۇناسىۋەتنى چىڭىتىشقا بۇيرۇش، ئەخلاقسىز سۆز ـ ھەرىكەتلەردىن، يامان ئىشلاردىن ۋە زۇلۇم قىلىشتىن توسۇش توغرىسىدا

﴿(الله ھەقىقەتەن) خىش ـ ئەقرىبالارغا سىلە ـ رەھىم قىلىشقا بۇيرۇيدۇ﴾ يەنى الله تائالا بەندىلىرىنى ئۇرۇق ـ تۇققانچىلىق مۇناسىۋەتنى چىڭىتىشقا بۇيرۇيدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿تۇغقانغا، مىسكىنگە، ئىبن ـ سەبىلگە (خەيرى ـ ساخاۋەتتىن) ھەققىنى بەرگىن، (پۇل ـ مېلىڭنى ناتوغرا يوللارغا) ئىسراپ قىلمىغىن﴾[4]

﴿قەبىھ (سۆز ـ ھەرىكەتلەر) دىن، يامان ئىشلاردىن ۋە زۇلۇم قىلىشتىن توسىدۇ﴾ يەنى الله تائالا كىشىلەرنى ھارام ئىشلارنى، يامان ئىشلارنى ۋە باشقىلارغا ناھەقچىلىق قىلىشتىن توسىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿(ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «پەرۋەردىگارىم ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن يامان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى، گۇناھلارنى، (كىشىلەرگە) ناھەق چېقىلىشنى (ھارام قىلدى)﴾[5]

بۇ ھەقتە ھەدىستە مۇنداق دەپ بايان قىلىندى: «زۇلۇم قىلىشتىن ۋە ئۇرۇق ـ تۇغقانچىلىق مۇناسىۋەتنى ئۈزۈۋېتىشتىن باشقا الله تائالا جازاسىنى بېرىشنى ئاخىرەتكە ساقلاپ قويۇشتىن سىرت جازاسىنى مۇشۇ دۇنيادىلا بېرىدىغان گۇناھ يوق».

﴿نەسىھەتنى قوبۇل قىلسۇن دەپ، الله سىلەرگە پەند ـ نەسىھەت قىلىدۇ﴾ يەنى نەسىھەتنى قوبۇل قىلسۇن دەپ، الله سىلەرنى يۇقىرىدىكىدەك ياخشىلىققا بۇيرۇيدۇ ۋە يامانلىقتىن توسىدۇ.

شەئبى، شەتىر ئىبنى شەكىلنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ: قۇرئاندىكى ئايەتلەرنىڭ ئىچىدە ھەممە مەزمۇننى ئۆز ئىچىگە ئالغان ئايەت بولسا سۈرە نەھلدىكى الله تائالانىڭ: ﴿الله ھەقىقەتەن (كىشىلەر ئارىسىدا) ئادىل بولۇشقا، (جىمى خەلققە) ياخشىلىق قىلىشقا، خىش ـ ئەقرىبالارغا سىلە ـ رەھىم قىلىشقا بۇيرۇيدۇ، قەبىھ (سۆز ـ ھەرىكەتلەر)دىن، يامان ئىشلاردىن ۋە زۇلۇم قىلىشتىن توسىدۇ. نەسىھەتنى قوبۇل قىلسۇن دەپ، الله

---

[1] سۈرە نەھل 126 ـ ئايەت.
[2] سۈرە شۇرا 40 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە مائىدە 45 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە ئىسرا 26 ـ ئايەت.
[5] سۈرە ئەئراف 33 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

سىلەرگە پەند ـ نەسىھەت قىلىدۇ﴾ دېگەن ئايىتىدۇر، دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم. بۇ ئەسەرنى ئىبنى جەرىر رىۋايەت قىلدى.

ئوسمان ئىبنى مەزئۇنغا ئالاقىدار بىر ۋەقەلىك توغرىسىدا

يۇقىرىدىكى ئايەتنىڭ چۈشۈش سەۋەبى توغرىسىدا ئىمام ئەھمەد ئىبنى ئاببىاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆيىنىڭ پېشايۋانىدا ئولتۇرغان ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىدىن ئوسمان ئىبنى مەزئۇن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قاراپ كۈلۈمسىرىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «ئولتۇرمامسەن؟» دېدى. ئۇ: بولىدۇ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭغا سۆزلەۋېتىپ تۇساتتىن ئاسمانغا قارىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاسمانغا بىر مۇددەت قاراپ تۇرغاندىن كېيىن كۆزىنى ئۇ يەر بۇ يەرگە يۈگۈرتۈپ، ئاخىردا كۆزىنى ئوڭ تەرىپىدىكى بىر يەردە توختاتتى. ئاندىن ئورنىدىن قوپۇپ نەزىرى چۈشكەن ھېلىقى يەرگە باردى ۋە خۇددى ئۆزىگە گەپ قىلىنىۋاتقان بىراۋنىڭ سۆزىنى چۈشەنگەندەك قىلىپ بېشىنى لىڭشىتىشقا باشلىدى. ئوسمان ئىبنى مەزئۇن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قاراپ تۇراتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزىگە دېيىلگەن سۆزلەرنى چۈشىنىپ بولغاندىن كېيىن، يەنە بۇرۇنقىدەك ئاسمانغا قارىدى ۋە خېلى ئۇزۇنغىچە كۆزىنى ئاسماندىن ئۈزمەي تۇردى. ئاندىن (ئوسماننىڭ قېشىغا كېلىپ) بۇرۇنقى ئورنىدا ئولتۇردى.

ئوسمان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئى مۇھەممەد! مەن سەن بىلەن بۇرۇن ئولتۇرغان ۋاقىتلىرىمدا بايامقىدەك ئىشلارنى قىلغانلىقىڭنى كۆرمىگەن ئىدىم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «مېنىڭ نېمە قىلغانلىقىمنى كۆردۈڭمۇ؟» دېدى. ئوسمان: (ھەئە) مەن سېنىڭ دەسلەپ كۆزۈڭنى ئاسمانغا قاراتقانلىقىڭنى، ئاندىن ئۇنى ئوڭ تەرىپىڭدىكى بىر يەردە توختىتىپ مېنى تاشلاپ قويۇپ شۇ يەرگە بارغانلىقىڭنى، ئاندىن خۇددى ساڭا دېيىلىۋاتقان سۆزنى چۈشەنگەندەك قىلىپ بېشىڭنى لىڭشىتىپ تۇرغانلىقىڭنى كۆردۈم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سەن بۇلارنى سەزدىڭمۇ؟» دېدى. ئوسمان: ھەئە، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بايام سەن بىلەن ئولتۇرغان ۋاقتىمدا قېشىمغا پەرىشتە كەلگەن ئىدى» دېدى. ئوسمان: پەرىشتە كەلگەنمىدى؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەئە» دېدى. ئوسمان: پەرىشتە ساڭا نېمە؟ دېدى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: پەرىشتە الله تائالانىڭ: **﴿الله ھەقىقەتەن (كىشىلەر ئارىسىدا) ئادىل بولۇشقا، (جىمى خەلققە) ياخشىلىق قىلىشقا، خىش ـ ئەقرىبالارغا سىلە ـ رەھىم قىلىشقا بۇيرۇيدۇ، قەبىھ (سۆز ـ ھەرىكەتلەر) دىن، يامان ئىشلاردىن ۋە زۇلۇم قىلىشتىن توسىدۇ. نەسىھەتنى قوبۇل قىلسۇن دەپ، الله سىلەرگە پەند ـ نەسىھەت قىلىدۇ﴾ دېگەن ئايىتىنى ئېلىپ چۈشۈپتۇ، دېدى.**

ئوسمان: بۇ مېنىڭ دىلىمغا ئىمان ئورۇنلاشقان، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ياخشى كۆرۈشۈم باشلانغان چاغدۇر، دېدى.

* * * * * * *

وَأَوۡفُواْ بِعَهۡدِ ٱللَّهِ إِذَا عَٰهَدتُّمۡ وَلَا تَنقُضُواْ ٱلۡأَيۡمَٰنَ بَعۡدَ تَوۡكِيدِهَا وَقَدۡ جَعَلۡتُمُ ٱللَّهَ
عَلَيۡكُمۡ كَفِيلًاۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَعۡلَمُ مَا تَفۡعَلُونَ ﴿٩١﴾ وَلَا تَكُونُواْ كَٱلَّتِي نَقَضَتۡ غَزۡلَهَا مِنۢ بَعۡدِ قُوَّةٍ

www.munber.org

أَنكَـٰثًا تَتَّخِذُونَ أَيۡمَـٰنَكُمۡ دَخَلَۢا بَيۡنَكُمۡ أَن تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرۡبَىٰ مِنۡ أُمَّةٍۚ إِنَّمَا يَبۡلُوكُمُ

ٱللَّهُ بِهِۦۚ وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمۡ يَوۡمَ ٱلۡقِيَـٰمَةِ مَا كُنتُمۡ فِيهِ تَخۡتَلِفُونَ ﴿٩٢﴾

سىلەر ئەھدە تۈزۈشكەنلىرىڭلاردا، الله نىڭ ئەھدىگە ۋاپا قىلىڭلار، قەسىمڭلارنى (الله نىڭ نامىنى تىلغا ئېلىپ) پۇختىلىغاندىن كېيىن بۇزماڭلار، چۈنكى، سىلەر الله نى گۇۋاھچى قىلدىڭلار. شۈبھىسىزكى، الله قىلمىشىڭلارنى بىلىپ تۇرىدۇ﴿91﴾. سىلەر پىششىق ئېگىرگەن يىپىنى چۇۋۇپ پارچە ـ پارچە قىلىۋەتكەن خوتۇنغا ئوخشاش بولماڭلار. بىر جامائە (سان ۋە مال ـ مۈلۈك جەھەتتە) يەنە بىر جامائەدىن كۆپ بولغانلىقى ئۈچۈن، قەسىمڭلارنى ئالدامچىلىقنىڭ ۋاستىسى قىلىۋالىسىلەر (يەنى ئۆز ئارا يارەملىشىش ئۈستىدە بىر جامائە بىلەن ئىتتىپاق تۈزۈشكەندىن كېيىن، سانى، پۇل ـ مېلى كۆپرەك يەنە بىر جامائەنى كۆرۈپلا ئىلگىرىكى جامائە بىلەن تۈزۈشكەن ئەھدىنى بۇزۇپ، كېيىنكى جامائە بىلەن ئەھدە تۈزىسىلەر)، الله سىلەرنى ھەقىقەتەن بۇنىڭ (يەنى ۋەدىگە ۋاپا قىلىش ئەمرى) بىلەن سىنايدۇ، سىلەر دەتالاش قىلىشقان ھەق ـ ناھەقنى قىيامەت كۈنى سىلەرگە چوقۇم ئېنىق ئايرىپ بېرىدۇ﴿92﴾.

ئەھدىگە ۋاپا قىلىش توغرىسىدا

ئەھدىگە ۋە كېلىشىمگە ۋاپا قىلىش، الله تائالانىڭ نامىنى تىلغا ئېلىپ، چىڭ بېرىلگەن قەسەمنى بۇزماسلىق، الله تائالا بۇيرۇغان ئىشلارنىڭ قاتارىدىندۇر.

شۇڭا الله تائالانىڭ: ﴿**قەسەمڭلارنى (الله نىڭ نامىنى تىلغا ئېلىپ) پۇختىلىغاندىن كېيىن بۇزماڭلار**﴾ ئايىتى بىلەن ﴿ياخشىلىق قىلماسلىققا، تەقۋادار بولماسلىققا ۋە كىشىلەرنى ئەپلەشتۈرمەسلىككە قەسەم قىلىش شەكلى بىلەن (ئۇلارنى قىلىشقا) الله نى توسالغۇ قىلماڭلار (يەنى الله بىلەن قەسەم قىلىشنى ياخشى ئىشلارنى قىلماسلىقنىڭ سەۋەبى قىلماڭلار)﴾[1] ﴿بۇ ئەنە شۇ ئىچكەن قەسەمڭلارنى بۇزغانلىقىڭلارنىڭ كەففارىتىدۇر، قەسەمڭلارغا رىئايە قىلىڭلار (يەنى كەلسە ـ كەلمەس قەسەم ئىچمەڭلار)﴾[2] يەنى قەسەمڭلارنى كەففارەتسىز تاشلاپ قويماڭلار، دېگەن ئايەتلىرىنىڭ ئارىسىدا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «شەك ـ شۈبھىسىز الله نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، مەن بىرەر ئىش توغرىسىدا قەسەم ئىچىپ ئاندىن باشقا بىر ئىشنى ئۇ ئىشتىن ياخشىراق دەپ قارىسام، ياخشى دەپ قارىغان ئىشنى قىلىمەن ۋە قەسەمدىن چىقىمەن، يەنە بىر رىۋايەتتە قەسىمىمنىڭ كەففارىتىنى بېرىمەن»[3] دېگەن سۆزى بىلەن ھېچقانداق قارمۇ قارشىلىقى يوق.

چۈنكى، الله تائالانىڭ: ﴿**قەسەمڭلارنى (الله نىڭ نامىنى تىلغا ئېلىپ) پۇختىلىغاندىن كېيىن بۇزماڭلار**﴾ دېگەن ئايىتىدە بايان قىلىنغان قەسەمدىن بىرەر ئىشنى قىلىمەن ياكى قىلمايمەن دەپ ئىچكەن قەسەم كۆزدە تۇتۇلماستىن، ئەكسىچە بىرەر ئىشقا قىلىشقان ئەھدە ۋە تۈزۈشكەن كېلىشىم كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

شۇڭا مۇجاھىد الله تائالانىڭ: ﴿**قەسەمڭلارنى (الله نىڭ نامىنى تىلغا ئېلىپ) پۇختىلىغاندىن كېيىن بۇزماڭلار**﴾ دېگەن ئايىتىدىكى قەسەمدىن ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇنقى دەۋرىدە (بىر ـ بىرىگە ياردەم بېرىشكە) تۈزۈشكەن كېلىشىم كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى.

---

(1) سۈرە بەقەرە 224 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

(2) سۈرە مائىدە 89 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

(3) يەنى مەن بىرەر ئىشنى قىلماسلىققا قەسەم ئىچسەم، ئاندىن ئۇ ئىشنى قىلىش مەن ئۈچۈن پايدىلىق بولسا، مەن قەسىمىمنىڭ كەففارىتىنى بېرىپ شۇ ئىشنى قىلىمەن.

www.munber.org

ئىمام ئەھمەدنىڭ جۇبەير ئىبنى مەتئەمدىن رىۋايەت قىلغان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ئىسلام دىنى كەلگەندىن كېيىن (بىر - بىرىگە ياردەم بېرىشكە) كېلىشىم تۈزۈشۈش يوق. ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇنقى دەۋردە تۈزۈلۈپ بولغان كېلىشىم بولسا ئىسلام دىنى ئۇنى قۇۋۋەتلەيدۇ» دېگەن ھەدىسى مۇجاھىدنىڭ بۇ قارىشىنى كۈچلەندۈرىدۇ. ھەدىسنىڭ مەنىسى: ئىسلام دىنى كەلگەندىن كېيىن، ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇنقى دەۋرىدىكى كىشىلەر قىلغاندەك بىر - بىرىگە ياردەم بېرىشكە كېلىشىم تۈزۈشۈشكە موھتاج ئەمەس. چۈنكى، ئىسلام دىنىنىڭ كۆرسەتمىلىرىگە تولۇق ئەمەل قىلىنسا، ئىسلام دىنى شۇ ئىشلارغا يېتەرلىكتۇر[1].

ئەمما ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇھاجىرلار بىلەن ئەنسارلارنىڭ ئارىسىنى كېلىشتۈردى، دېگەن سۆزىگە كەلسەك، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ ئارىسىدا قېرىنداشلىق ئالاقىسى تۇرغۇزدى، دېگەنلىك بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار تاكى اللە تائالا قېرىنداشلىق ئالاقە بىلەن مىراس ئېلىشنى ئەمەلدىن قالدۇرغانغا قەدەر، بىر - بىرىدىن قېرىنداشلىق مۇناسىۋىتى بويىچە مىراس ئېلىپ كەلگەن ئىدى. توغرىسىنى اللە تائالا بىلگۈچىدۇر.

﴿شۈبھىسىزكى، اللە قىلمىشىڭلارنى بىلىپ تۇرىدۇ﴾ يەنى بۇ ئايەت ئەھدىلىرىنى اللە تائالانىڭ نامىنى تىلغا ئېلىپ، چىڭ ئەھدە قىلىشىپ بولغاندىن كېيىن بۇزغان كىشىلەر ئۈچۈن قاتتىق بىر تەھدىتتۇر.

﴿سىلەر پىششىق ئىگىرگەن يىپىنى چۇۋۇپ پارچە - پارچە قىلىۋەتكەن خوتۇندەك بولماڭلار﴾ ئابدۇللاھ ئىبنى كەسىر ۋە سۇددى: بۇ خۇتۇن مەككىدىكى نا ئۇستا بىر ئايال بولۇپ، ئۇ ھەر قېتىم يىپنى ئىگىرىپ بولۇپ ئۇنى پارچە - پارچە قىلىپ بۇزىۋېتەتتى، دېدى.

مۇجاھىد، قەتادە ۋە ئىبنى زەيد قاتارلىقلار: بۇ پەقەت چىڭ ئەھدە بېرىپ پوختىلاپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنى بۇزغان كىشى ئۈچۈن كەلتۈرۈلگەن بىر مىسالدۇر، دېدى.

مەيلى يىپنى ئىگىرىپ بولغاندىن كېيىن بۇزىۋېتىدىغان مەككىلىك مەلۇم بىر ئايال بولسۇن ياكى بولمىسۇن، بۇ قاراشلارنىڭ ئىچىدە ئاخىرىدىكى كۆز قاراش كۈچلۈكتۇر.

﴿بىر جامائە (سان ۋە مال - مۈلۈك جەھەتتە) يەنە بىر جامائەدىن كۆپ بولغانلىقى ئۈچۈن، قەسەمڭلارنى ئالدامچىلىقنىڭ ۋاستىسى قىلىۋالىسىلەر (يەنى ئۆز ئارا ياردەملىشىش ئۈستىدە بىر جامائە بىلەن ئىتتىپاق تۈزۈشكەندىن كېيىن، سانى، پۇل - مېلى كۆپرەك يەنە بىر جامائەنى كۆرۈپلا ئىلگىرىكى جامائە بىلەن تۈزۈشكەن ئەھدىنى بۇزۇپ، كېيىنكى جامائە بىلەن ئەھدى تۈزىسىلەر)﴾ يەنى باشقا كىشىلەر سىلەردىن كۆپ بولسا ئۇلاردىن ئۆزەڭلەرگە بىرەر يامانلىق كەلمىسۇن دەپ، ئۇلار بىلەن ئەھدە تۈزۈشىسىلەر ۋە قاچانكى سىلەرگە ئەھدىنى بۇزۇشقا پۇرسەت چىقسىلا، سىلەر ئۇنى بۇزىسىلەر. شۇنىڭ بىلەن اللە تائالا ئاددىيسى بىلەن ئۈنىڭدىن يۇقىرىراقىغا ئەسكەرتىش بېرىش ئۈچۈن ئەھدىنى بۇزۇشتىن توستى. يەنى اللە تائالا سىلەرنى سىلەرنىڭ سانىڭلار ئاز (كۈچۈڭلار ئاجىز)، ۋاقتىڭلاردا ئەھدىنى بۇزۇشتىن چەكلىگەن يەردە، سىلەرنىڭ سان جەھەتتىن كۆپ ۋە كۈچلۈك ۋاقتىڭلاردا ئەھدىنى بۇزۇشۇڭلاردىن توسۇشى مۇقەررەردۇر.

---

[1] يەنى ئىسلام دىنىدا بارلىق مۇسۇلمان بىر گەۋدە ھېسابلىنىدۇ، ھەممە بىرەر مۇسۇلماننىڭ بېشىغا ئېغىرچىلىق چۈشۈپ قالسا باشقا مۇسۇلمانلارنىڭ ئۇنىڭغا ياردەم بېرىشى ئۇلارنىڭ دىنىي بۇرچىدۇر، شۇڭا ئىسلام دىنىغا كىرىپ بولغاندىن كېيىن، يەنە مۇشرىكلار بىلەن ئۆزئارا ياردەم بېرىشكە كېلىشىم تۈزۈشنىڭ ھاجىتى يوق.

www.munber.org

مۇجاھىد بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: ئۇلار بىرەر گۇرۇھ بىلەن ئەھدە تۈزۈشسە، ئاندىن ئۇلاردىن سانى كۆپ ۋە كۈچلۈك بىر گۇرۇھنى تاپسا، ئىلگىرىكىلەر بىلەن تۈزۈشكەن ئەھدىلىرىنى بۇزۇۋېتىپ، كېيىنكى سانى كۆپ ۋە كۈچلۈك بولغان گۇرۇھتىكىلەر بىلەن ئەھدە تۈزۈشەتتى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار بۇ ئىشتىن توسالدى.

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە زەھھاك، قەتادە ۋە ئىبنى زەيد قاتارلىقلارمۇ شۇنداق دېدى.

﴿اللّٰه سىلەرنى ھەقىقەتەن بۇنىڭ (يەنى ۋەدىگە ۋاپا قىلىش ئەمرى) بىلەن سىنايدۇ﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە سەئىد ئىبنى جۇبەير: اللّٰه سىلەرنى ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ كۆپلىكىڭلار بىلەن سىنايدۇ، دېدى. بۇ ئەسەرنى ئىبنى ئەبۇھاتەم رىۋايەت قىلدى.

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى جەرىر: اللّٰه سىلەرنى ھەقىقەتەن ئەھدىگە ۋاپا قىلىشقا بۇيرۇش بىلەن سىنايدۇ، دېدى.

﴿سىلەر دەتالاش قىلىشقان ھەق - ناھەقنى قىيامەت كۈنى سىلەرگە چوقۇم ئېنىق ئايرىپ بېرىدۇ﴾ يەنى ھەر بىر كىشىنىڭ قىلغان ئىشىغا قارىتا مۇكاپات ياكى جازا بېرىدۇ.

* * * * * * *

وَلَوْ شَآءَ ٱللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَٰحِدَةً وَلَٰكِن يُضِلُّ مَن يَشَآءُ وَيَهْدِى مَن يَشَآءُ ۚ وَلَتُسْـَٔلُنَّ
عَمَّا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾ وَلَا تَتَّخِذُوٓاْ أَيْمَٰنَكُمْ دَخَلًۢا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌۢ بَعْدَ ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُواْ ٱلسُّوٓءَ
بِمَا صَدَدتُّمْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ ۖ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٩٤﴾ وَلَا تَشْتَرُواْ بِعَهْدِ ٱللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۚ إِنَّمَا عِندَ
ٱللَّهِ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩٥﴾ مَا عِندَكُمْ يَنفَدُ ۖ وَمَا عِندَ ٱللَّهِ بَاقٍ ۗ وَلَنَجْزِيَنَّ
ٱلَّذِينَ صَبَرُوٓاْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾

مۇبادا اللّٰه خالىغان بولسا ئىدى، سىلەرنى (يەنى پۈتۈن ئىنسانلارنى) ئەلۋەتتە بىر ئۇممەت (يەنى بىر دىندا) قىلاتتى، لېكىن (اللّٰه نىڭ ھېكمىتى ئۇلارنى ئۆز ئىختىيارىغا قويۇۋېتىشنى تەقەززا قىلدى)، اللّٰه خالىغان ئادەمنى گۇمراھ قىلىدۇ، خالىغان ئادەمنى ھىدايەت قىلىدۇ، (قىيامەت كۈنى) پۈتۈن قىلمىشىڭلار ئۈستىدە سوراق قىلىنىسىلەر﴿93﴾. قەدىمىڭلار (ئىسلام دىنىدا) ئىنزچىل بولغاندىن كېيىن تېيىلىپ كەتمەسلىك ئۈچۈن، قەسەمىڭلارنى ئۆز ئاراڭلاردا ئالدامچىلىقنىڭ ۋاستىسى قىلىۋالماڭلار، (كىشىلەرنى) اللّٰه نىڭ يولىدىن توسقانلىقىڭلار (يەنى ئەھدىگە ۋاپا قىلىشتىن يۈز ئۆرۈگەنلىكىڭلار) ئۈچۈن ئازابنى تېتىيسىلەر، (سىلەر ئاخىرەتتە دوزاختا) چوڭ ئازابقا قالىسىلەر﴿94﴾. سىلەر اللّٰه نىڭ ئەھدىنى ئەرزىمەس نەرسىگە سېتىۋەتمەڭلار؛ سىلەر ئەگەر بىلسەڭلار، اللّٰه نىڭ دەرگاھىدىكى ساۋاب سىلەر ئۈچۈن (پانى دۇنيانىڭ نەرسىلىرىدىن) ئارتۇقتۇر﴿95﴾. (ئى ئىنسانلار!) سىلەرنىڭ ئىلكىڭلاردىكى نەرسىلەر تۈگەيدۇ، اللّٰه نىڭ دەرگاھىدىكى نەرسىلەر تۈگىمەستۇر. سەۋر قىلغۇچىلارغا، ئەلۋەتتە، ئۇلارنىڭ قىلغان ئەمەلىدىنمۇ ياخشىراق ساۋاب بېرىمىز﴿96﴾.

www.munber.org

مۇبادا الله تائالا خالىغان بولسا بارلىق كىشىلەرنى بىر دىندا قىلالايدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**مۇبادا الله خالىغان بولسا ئىدى، سىلەرنى (يەنى پۈتۈن ئىنسانلارنى) ئەلۋەتتە بىر ئۈممەت (يەنى بىر دىندا قىلاتتى)**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئەگەر پەرۋەردىگارىڭ خالىسا ئىدى، ئەلۋەتتە،يەر يۈزىدىكى كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ئىمان ئېيتاتتى﴾[1] يەنى ئەلۋەتتە الله تائالا ئاراڭلارنى تۈزەيتتى، ئاراڭلاردا ئىختىلاپ، يامان كۆرۈشۈش ۋە ئۆچ كۆرۈشۈشلەرنى قىلمايتتى.

﴿ئەگەر پەرۋەردىگارىڭ خالىسا ئىدى، پۈتۈن ئادەملەرنى ئەلۋەتتە بىر ئۈممەت (يەنى بىر دىندا) قىلاتتى، ئۇلار (دىن توغرىسىدا) داۋاملىق ئىختىلاپ قىلىشقۇچىلاردۇر، پەقەت پەرۋەردىگارىڭنىڭ رەھمىتىگە ئېرىشكەنلەر بۇنىڭدىن مۇستەسنا. الله ئۇلارنى شۇنىڭ ئۈچۈن (يەنى ئىختىلاپ ئۈچۈن) ياراتتى﴾[2] الله تائالا بۇ سۈرىدە مۇنداق دېدى: ﴿**الله خالىغان ئادەمنى گۇمراھ قىلىدۇ، خالىغان ئادەمنى ھىدايەت قىلىدۇ**﴾ ئاندىن الله تائالا قىيامەت كۈنى ئۇلارنىڭ بارلىق قىلمىشلىرىدىن سوئال سورايدۇ، ئاندىن قىلمىشلىرى مەيلى ئاز ياكى كۆپ بولسۇن، ئۇنىڭغا تېگىشلىك مۇكاپات ياكى جازا بېرىدۇ.

كۆز بوياмچىلىق قىلىش ئۈچۈن قەسەم ئىچمەسلىك توغرىسىدا

الله تائالا بەندىلىرىنى ئۇلارنىڭ قەدەملىرى (ئىسلام دىنىدا) مۇستەھكەم بولۇپ بولغاندىن كېيىن قايتا تەۋرىنىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن، قەسەملىرىنى ئالدامچىلىق ۋاستىسى قىلىۋېلىشتىن ئاگاھلاندۇرىدۇ. بۇ توغرا يولدا بولغان، ئەمما بۇزۇلغانلىقى ئۈچۈن الله تائالانىڭ يولىدىن توسۇشنى كەلتۈرۈپ چىقارغان قەسەمنىڭ سەۋەبى بىلەن توغرا يولدىن تېيىلىپ كەتكەن كىشى ئۈچۈن كەلتۈرۈلگەن مىسالدۇر. چۈنكى، كاپىرلار مۆمىن كىشىنىڭ ئەھدە تۈزۈپ ئاندىن كېيىن ئۇنى بۇزغانلىقىنى كۆرسە، كاپىردا ئىسلام دىنىغا قارىتا ھېچقانداق ئىشەنچە قالمايدۇ، ئاندىن كاپىر مۆمىننىڭ ئەھدىنى بۇزغانلىقى سەۋەبى بىلەن ئىسلامغا كىرىشتىن يۈز ئۆرۈيدۇ.

شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**(كىشىلەرنى) الله نىڭ يولىدىن توسقانلىقىڭلار (يەنى ئەھدىگە ۋاپا قىلىشتىن يۈز ئۆرۈگەنلىكىڭلار) ئۈچۈن ئازابنى تېتىيسىلەر، (سىلەر ئاخىرەتتە دوزاختا) چوڭ ئازابقا قالىسىلەر**﴾.

دۇنيانى كۆزلەپ ئەھدىنى بۇزماسلىق توغرىسىدا

﴿**سىلەر الله نىڭ ئەھدىنى ئەرزىمەس نەرسىگە سېتىۋەتمەڭلار**﴾ يەنى الله تائالانىڭ نامىنى تىلغا ئېلىپ ئىچكەن قەسەمڭلارنى دۇنيانىڭ مال - مۈلكىگە ۋە ئۇنىڭ زىبۇزىنەتلىرىگە تېگىشىۋەتمەڭلار. چۈنكى، ئۇ ناھايىتى ئازدۇر. ئىنسان ئۈچۈن بارلىق دۇنيا توپلىنىپ بېرىلسىمۇ، الله تائالانىڭ دەرگاھىدىكىسى ئەلۋەتتە ئۇنىڭ ئۈچۈن ياخشىدۇر. يەنى الله تائالانىڭ مۇكاپاتىنى ئۈمىد قىلغان، الله تائالاغا ئىمان ئېيتقان، مۇكاپاتنى تەلەپ قىلغان ۋە الله تائالانىڭ ۋەدىسىنى ئۈمىد قىلىپ ئۇنىڭ ئەھدىسىنى ساقلىغان كىشى ئۈچۈن ناھايىتى ياخشىدۇر.

شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**سىلەر ئەگەر بىلسەڭلار، الله نىڭ دەرگاھىدىكى ساۋاب سىلەر ئۈچۈن (پانى دۇنيانىڭ نەرسىلىرىدىن) ئارتۇقتۇر، (ئى ئىنسانلار!) سىلەرنىڭ ئىلكىڭلاردىكى نەرسىلەر**

---

[1] سۈرە يۇنۇس 99 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ھۇد 118 ئايەت ۋە 119 ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

تۈگەيدۇ﴾ يەنى سىلەرنىڭ قىشىڭلاردىكى نەرسىلەر تۈگەيدۇ. چۈنكى، ئۇ نەرسىلەر چەكلىك ۋە مەلۇم بىر مۇددەتكىچە بولىدىغان نەرسىلەردۇر.

﴿اللّٰه نىڭ دەرگاھىدىكى نەرسىلەر تۈگىمەستۇر﴾ يەنى اللّٰه تائالانىڭ جەننەتتە سىلەرگە بېرىدىغان مۇكاپاتى ئۈزۈلۈپ ۋە تۈگەپ قالماستىن، مەڭگۈ قېلىپ قالغۇچىدۇر، چۈنكى، ئۇ مۇكاپات يوقاپ كەتمەستىن، مەڭگۈ داۋاملاشقۇچىدۇر.

﴿سەۋر قىلغۇچىلارغا، ئەلۋەتتە، ئۇلارنىڭ قىلغان ئەمەلىدىنمۇ ياخشىراق ساۋاب بېرىمىز﴾ يەنى بۇ، اللّٰه تائالانىڭ سەۋر قىلغۇچىلارغا ئۇلارنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەللىرىگە مۇكاپات بېرىدىغانلىقىغا ۋە يامان قىلمىشلىرىنى كەچۈرىدىغانلىقىغا قىلغان ۋەدىسىدۇر.

* * * * * * *

مَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةً طَيِّبَةً ۖ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾

ئەر ـ ئايال مۆمىنلەردىن كىمكى ياخشى ئەمەل قىلىدىكەن، بىز ئۇنى ئەلۋەتتە (دۇنيادا قانائەتچانلىق، ھالال رىزىق ۋە ياخشى ئەمەللەرگە مۇۋەپپەق قىلىپ) ئوبدان ياشىتىمىز، ئۇلارغا، ئەلۋەتتە، قىلغان ئەمەلىدىنمۇ ياخشىراق ساۋاب بېرىمىز﴿97﴾.

ياخشى ئەمەللەر ۋە ئۇنىڭغا بېرىلىدىغان مۇكاپات توغرىسىدا

بۇ، مەيلى ئەر بولسۇن ياكى ئايال بولسۇن، ئىنسانلارنىڭ ئىچىدىن دىلى اللّٰه تائالاغا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىشەنگەن، ئىمان ئېيتقان ھالەتتە اللّٰه تائالانىڭ كىتابىغا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ سۈننىتىگە ئۇيغۇن كېلىدىغان ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان كىشى ئۈچۈن بېرىلىشكە ۋەدە قىلىنغان نەرسىدۇر.

اللّٰه تائالا، شۇنداق ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارنى دۇنيادا ئوبدان ياشىتىدۇ ۋە ئاخىرەتتە قىلغان ئەمەلىدىنمۇ ياخشىراق ساۋاب بېرىدۇ. ئېسىل ھايات بولسا، (مەيلى قايسى جەھەتتىن بولسۇن) ھەممە راھەت ـ پاراغەت يوللىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ئىبنى ئابباس ۋە بىر تۈركۈم تەپسىرشۇناسلارنىڭ: ئوبدان ياشىتىشتىن پاك، ھالال رىزىقلارنىڭ ئاتا قىلىنىشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدى.

ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: ئوبدان ياشىتىشتىن قانائەتچانلىق قىلىش كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى. بۇ ھەقتە ئىبنى ئابباس، ئىكرىمە ۋە ۋەھب ئىبنى مۇنەببەھ قاتارلىقلارمۇ شۇنداق دېدى. ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئابباسنىڭ: ئوبدان ياشىتىشتىن بەخت ـ سائادەتلىك قىلىش كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

ھەسەن، مۇجاھىد ۋە قەتادە قاتارلىقلار: بىر كىشىنى جەننەتتىكى ھاياتتىن باشقا ھايات ئوبدان ياشىتالمايدۇ، دېدى[1]. زەھھاك: ئوبدان ياشىتىشتىن ھالال رىزىق ۋە دۇنيادا ئىبادەت قىلىشقا شارائىت يارىتىپ بېرىش كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى. زەھھاك يەنە: ئوبدان ياشىتىشتىن ئەمەل ـ ئىبادەت قىلىش ۋە ئۇنىڭ بىلەن كۆڭۈل ئاراملىقى تېپىش كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى.

---

[1] يەنى بۇلار ئايەتتىكى اللّٰه تائالانىڭ ”ئوبدان ياشىتىمىز“ دېگەن سۆزى ”ئۇلارنى جەننەتكە كىرگۈزىمىز“ دېگەنلىك بولىدۇ، دەيدۇ.

www.munber.org

توغرىسى، ئۇبدان ياشىتىش يۇقىرىدا سۆزلەنگەن قاراشلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇ ھەقتە ئىمام ئەھمەد ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمرىدىن رىۋايەت قىلغان ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «ئىسلامغا كىرگەن، يېتەرلىك رىزىق بېرىلگەن ۋە الله تائالا بەرگەن نەرسىگە قانائەت قىلىدىغان كىشى ھەقىقەتەن نىجات تاپتى». بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلدى.

* * * * * * *

فَإِذَا قَرَأۡتَ ٱلۡقُرۡءَانَ فَٱسۡتَعِذۡ بِٱللَّهِ مِنَ ٱلشَّيۡطَٰنِ ٱلرَّجِيمِ ﴿٩٨﴾ إِنَّهُۥ لَيۡسَ لَهُۥ سُلۡطَٰنٌ عَلَى
ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَلَىٰ رَبِّهِمۡ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٩٩﴾ إِنَّمَا سُلۡطَٰنُهُۥ عَلَى ٱلَّذِينَ يَتَوَلَّوۡنَهُۥ وَٱلَّذِينَ هُم
بِهِۦ مُشۡرِكُونَ ﴿١٠٠﴾

سەن قۇرئان ئوقۇماقچى بولغىنىڭدا، قوغلاندى شەيتاننىڭ (ۋەسۋەسىسىدىن) اللە غا سېغىنىپ پاناھ تىلىگىن[98]*. شۈبھىسىزكى، مۆمىنلەرنىڭ ۋە پەرۋەردىگارىغا تەۋەككۇل قىلغۇچىلار (يەنى يۆلەنگۈچىلەر)نىڭ ئۈستىدىن شەيتان ھۆكۈمرانلىق قىلالمايدۇ (يەنى پەرۋەردىگارىغا چىن يۆلەنگەن مۆمىنلەرگە شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىسى تەسىر قىلالمايدۇ)*[99]*. شەيتان پەقەت ئۆزىنى دوست تۇتىدىغانلار ۋە ئۆزىنىڭ (ئىغۋا قىلىشى) بىلەن مۇشرىك بولۇپ كەتكەنلەر ئۈستىدىنلا ھۆكۈمرانلىق قىلىدۇ*[100].

قۇرئاننى ئوقۇماقچى بولغاندا الله تائالاغا سېغىنىپ شەيتاندىن پاناھ تىلەشكە بۇيرۇش توغرىسىدا

بۇ، الله تائالانىڭ بەندىلىرىنى پەيغەمبىرىنىڭ تىلى ئارقىلىق ئۇلار قۇرئاننى ئوقۇماقچى بولغاندا الله تائالاغا سېغىنىپ قوغلاندى شەيتاننىڭ (ۋەسۋەسە قىلىشىدىن) پاناھ تىلەش (يەنى "ئەئۇزۇ بىللاھى مىنەششەيتانىر رەجىيم" نى دېيىش) كە بۇيرۇشىدۇر.

الله تائالاغا شۈكرىلەر بولسۇن، بىز شەيتاندىن پاناھ تىلەش توغرىسىدا كەلگەن ھەدىسلەرنى تەپسىرنىڭ بېشىدا كەلتۈرۈپ ئۆتتۇق.

قۇرئاننى ئوقۇماقچى بولغاندا شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىسىدىن پاناھ تىلەش بولسا، قۇرئاننى ئوقۇۋېتىپ ئېلىشىپ كەتمەسلىك ۋە شەيتاننىڭ ئۇنى قۇرئاننىڭ مەنىسىنى ئويلاش ۋە چۈشىنىشتىن چەكلەپ قويماسلىقى ئۈچۈندۇر. شۇڭا كۆپ ساندىكى ئالىملار: شەيتاندىن پاناھ تىلەش قۇرئاننى ئوقۇشنى باشلاشتىن بۇرۇن بولىدۇ، دەيدۇ.

﴿شۈبھىسىزكى، مۆمىنلەرنىڭ ۋە پەرۋەردىگارىغا تەۋەككۇل قىلغۇچىلار (يەنى يۆلەنگۈچىلەر)نىڭ ئۈستىدىن شەيتان ھۆكۈمرانلىق قىلالمايدۇ (يەنى پەرۋەردىگارىغا چىن يۆلەنگەن مۆمىنلەرگە شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىسى تەسىر قىلالمايدۇ)﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە سەۋرى: ئۇلارنىڭ قىلمىشىغا تەۋبە قىلمايدىغان بىرەر گۇناھ ئىشنى قىلىپ سېلىشقا ۋەسۋەسە قىلالمايدۇ، دېدى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە بەزى ئالىملار: ئۇلارغا قارشى شەيتاننىڭ ھېچقانداق ئامالى يوق، دېدى.

بەزى ئالىملار: بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى الله تائالانىڭ ﴿ئىبلىس ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم! سەن مېنى گۇمراھ قىلغانلىقىڭ ئۈچۈن، يەر يۈزىدە ئادەم بالىلىرىغا (گۇناھلارنى) ئەلۋەتتە چىرايلىق كۆرسىتىمەن، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئەلۋەتتە ئازدۇرىمەن، ئۇلاردىن پەقەت تاللانغان بەندىلىرىڭلا بۇنىڭدىن مۇستەسنا

www.munber.org

(يەنى ئۇلارنى ئازدۇرالمايمەن)»﴾[1] دېگەن ئايەتتە كەلگەن ﴿ئۇلاردىن پەقەت تاللانغان بەندىلىرىڭلا بۇنىڭدىن مۇستەسنا (يەنى ئۇلارنى ئازدۇرالمايمەن)»﴾ دېگەن سۆزىگە ئوخشايدۇ، دېدى.

﴿شەيتان پەقەت ئۆزىنى دوست تۇتىدىغانلار (ئۇستىدىنلا ھۆكۈمرانلىق قىلىدۇ)﴾ مۇجاھىد، بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: (شەيتان پەقەت) ئۇنىڭغا بويسۇنغانلار ئۇستىدىنلا ھۆكۈمرانلىق قىلىدۇ دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى.

باشقىلار: (ئۇستىدىن شەيتان ھۆكۈمرانلىق قىلىدىغان كىشىلەر بولسا) اللّٰه تائالانى قويۇپ شەيتاننى ئۆزلىرىگە ئىگە قىلىۋالغان كىشىلەردۇر، دېدى.

﴿ۋە ئۆزىنىڭ (ئىغۋا قىلىشى) بىلەن مۇشرىك بولۇپ كەتكەنلەر ئۇستىدىنلا ھۆكۈمرانلىق قىلىدۇ﴾ يەنى شەيتان اللّٰه تائالاغا قىلىدىغان ئىبادەتكە ئۆزىنى شېرىكچىلىك قىلغان كىشىلەر ئۇستىدىن ھۆكۈمرانلىق قىلىدۇ.

* * * * * * *

وَإِذَا بَدَّلْنَآ ءَايَةً مَّكَانَ ءَايَةٍ ۙ وَٱللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ قَالُوٓا۟ إِنَّمَآ أَنتَ مُفْتَرٍۭ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾ قُلْ نَزَّلَهُۥ رُوحُ ٱلْقُدُسِ مِن رَّبِّكَ بِٱلْحَقِّ لِيُثَبِّتَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَهُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿١٠٢﴾

بىز بىر ئايەتنى يەنە بىر ئايەتنىڭ ئورنىغا ئالماشتۇرغىنىمىزدا (يەنى بىر ھۆكۈمنى بىكار قىلىپ، ئۇنىڭ ئورنىغا باشقا بىر ھۆكۈمنى چۈشۈرگىنىمىزدە)، ـ اللّٰه ئۆزى نازىل قىلغاننى (يەنى شۇ ھۆكۈمدە بەندىگە نېمە مەنپەئەت ۋە ھېكمەت بارلىقىنى) ئۆزى ئوبدان بىلىدۇ ـ ئۇلار: «(ئى مۇھەممەد!) سەن (اللّٰه غا) يالغان چاپلىدىڭ» دەيدۇ، ئۇنداق ئەمەس، ئۇلارنىڭ تولىسى (اللّٰه نىڭ ھېكمىتىنى) ئۇقمايدۇ﴿101﴾. ئېيتقىنكى، قۇرئاننى جىبرىئىل مۆمىنلەرنىڭ (ئىمانىنى) مۇستەھكەم قىلىش ئۈچۈن، مۇسۇلمانلارغا ھىدايەت ۋە خۇش خەۋەر قىلىپ، پەرۋەردىگارىڭ ھۇزۇرىدىن راستچىللىق بىلەن نازىل قىلدى﴿102﴾.

بەزى ئايەتلەرنىڭ ھۆكمىنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلغانلىقى سەۋەبى بىلەن مۇشرىكلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى يالغانچىغا چىقارغانلىقى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە مۇشرىكلارنىڭ ئەقىللىرىنىڭ ئاجىز، پىكىرلىرىنىڭ تۇراقسىز، ئېتىقاتسىز ئىكەنلىكىدىن، ئۇلارنىڭ ئىمان كەلتۈرۈشنى تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايدىغانلىقىنى ۋە ئۇلارغا بەتبەختلىك يېزىلىپ كەتكەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

ئۇنداق بولۇشى ئۇلار ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان ھۆكۈملەرنى كۆرسە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ﴿«(ئى مۇھەممەد!) سەن (اللّٰه غا) يالغان چاپلىدىڭ»﴾ دەيتتى. اللّٰه تائالا بولسا خالىغاننى قىلىدىغان ۋە خالىغاننى ھۆكۈم قىلىپ بېكىتىدىغان پەرۋەردىگاردۇر.

﴿بىز بىر ئايەتنى يەنە بىر ئايەتنىڭ ئورنىغا ئالماشتۇرغىنىمىزدا﴾ مۇجاھىد بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: بىز بىر ئايەتنى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ ئورنىغا باشقا بىر ئايەتنى كەلتۈرسەك دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى.

[1] سۈرە ھىجر 38 — 40 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

قەتادە: بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى اللە تائالانىڭ: ﴿قانداقلا بىر ئايەتنى ئەمەلدىن قالدۇرساق ياكى ئۇنتۇلدۇرساق، (ئورنىغا) ئۇنىڭدىن ئارتۇق ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش بىر ئايەتنى كەلتۈرىمىز﴾[1] دېگەن ئايەتنىڭ مەنىسىگە ئوخشايدۇ، دېدى.

اللە تائالا مۇشرىكلارغا رەددىيە ئاساستا جاۋاب بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئېيتقىنكى، قۇرئاننى جىبرىئىل مۆمىنلەرنىڭ (ئىمانىنى) مۇستەھكەم قىلىش ئۈچۈن، مۇسۇلمانلارغا ھىدايەت ۋە خۇش خەۋەر قىلىپ، پەرۋەردىگارىڭ ھۇزۇرىدىن راستچىللىق بىلەن نازىل قىلدى**﴾ يەنى سەن: جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام قۇرئاننى مۆمىنلەرنىڭ دەسلەپ چۈشكەن ئايەتكە ۋە كېيىن ئۇنىڭ ئورنىغا چۈشكەن ئايەتكە ئىمان ئېيتىپ دىللىرىنىڭ قۇرئانغا بويسۇنۇشى ئۈچۈن، اللە تائالاغا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىگە ئىمان ئېيتقان مۇسۇلمانلارغا ھىدايەت ۋە خۇش خەۋەر قىلىپ، پەرۋەردىگارىڭ ھۇزۇرىدىن راستچىللىق بىلەن ئېلىپ چۈشتى، دېگىن.

* * * * * * *

وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُۥ بَشَرٌ ۗ لِّسَانُ ٱلَّذِى يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِىٌّ وَهَٰذَا لِسَانٌ عَرَبِىٌّ مُّبِينٌ ﴿١٠٣﴾

ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار)نىڭ: «ئۇنىڭغا (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) قۇرئاننى بىر ئىنسان تەلىم بېرىدۇ» دېگەن سۆزىنى ئوبدان بىلىمىز، ئۇلار كۆرسەتكەن ئادەمنىڭ تىلى ئەرەب تىلى ئەمەس، بۇ (قۇرئان) بولسا روشەن ئەرەب تىلىدىدۇر﴿103﴾.

مۇشرىكلارنىڭ قۇرئاننى مۇھەممەدكە ئىنسان ئۆگىتىپ قويىدى دەيدىغانلىقى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ يەردە مۇشرىكلارنىڭ: مۇھەممەدكە قۇرئاننى ئىنسانلاردىن بولغان بىرى ئۆگەتتى، دەپ بوھتان چاپلاپ، ئۇ ئۆگەتكۈچى قۇرەيش جەمەتىدىن بىر كىشىنىڭ ساپا تېغىنىڭ قېشىدا نەرسە ساتىدىغان، ئەرەب تىلىنى بىلمەيدىغان خىزمەتكارىدىن ئۆگەندى، دەپ گۇمان قىلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەردى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ كىشىنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئۇنىڭغا بىر نەچچە ئېغىز سۆز قىلغان بولۇشى مۇمكىن، ئۇنداق بولۇشى ئۇ ئەرەب تىلىنى بىلمەيدىغان ياكى بىلگەندىمۇ ئادەتتىكى سۆزلەرگە جاۋاب بېرەلىگۈدەكلا بىلىدىغان، تىلى ئەرەب تىلى ئەمەس بىر كىشىدۇر.

شۇڭا اللە تائالا مۇشرىكلارنىڭ چاپلىغان بۇ بوھتانلىرىغا رەددىيە بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلار كۆرسەتكەن ئادەمنىڭ تىلى ئەرەب تىلى ئەمەس، بۇ (قۇرئان) بولسا روشەن ئەرەب تىلىدىدۇر**﴾ يەنى قۇرئاننى مانا مۇشۇنداق پاساھەتكە تولغان، ئەدەبىياتتا ئەڭ يۇقىرى پەللىگە يەتكەن، مەنە جەھەتتىن ئىلگىرى پەيغەمبەرلەرگە چۈشكەن ھەممە كىتابنىڭ مەنىلىرىدىن مۇكەممەل ۋە ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان شەكىلدە ئېلىپ (كەلتۈرگەن) بىر كىشى، قۇرئاننى قانداق قىلىپ تىلى ئەرەب تىلى بولمىغان بىر كىشىدىن ئۆگىنىدۇ؟ ئازراق ئەقلى بار كىشى بۇنداق قاملاشمىغان سۆزنى قىلمايدۇ.

ئىبنى جەرىر، ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىدىكى بەلئام ئىسىملىك بىر تۆمۈرچىنى تونۇيتتى. ئۇنىڭ تىلى ئەرەب تىلى ئەمەس ئىدى. مۇشرىكلار

---

[1] سۈرە بەقەرە 106 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇنىڭ قېشىغا كىرىپ چىقىپ يۈرگەنلىكىنى كۆرۈپ: مۇھەممەدكە (قۇرئاننى) بەلئام ئۆگىتىپ قويىدىكەن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا: ﴿ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار)نىڭ: «ئۇنىڭغا (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) قۇرئاننى بىر ئىنسان تەلىم بېرىدۇ» دېگەن سۆزىنى ئوبدان بىلىمىز، ئۇلار كۆرسەتكەن ئادەمنىڭ تىلى ئەرەب تىلى ئەمەس، بۇ (قۇرئان) بولسا روشەن ئەرەب تىلىدىدۇر﴾ دېگەن ئايەتنى چۈشۈردى.

* * * * * * *

إِنَّ ٱلَّذِينَ لَا يُؤۡمِنُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ لَا يَهۡدِيهِمُ ٱللَّهُ وَلَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾ إِنَّمَا يَفۡتَرِي
ٱلۡكَذِبَ ٱلَّذِينَ لَا يُؤۡمِنُونَ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِۖ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡكَٰذِبُونَ ﴿١٠٥﴾

شۈبھىسىزكى،الله نىڭ ئايەتلىرىگە (يەنى قۇرئانغا) ئىشەنمەيدىغانلارنى الله ھىدايەت قىلمايدۇ، ئۇلار (ئاخىرەتتە) قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ﴿104﴾.پەقەت الله نىڭ ئايەتلىرىگە ئىشەنمەيدىغانلارلا (اللهغا) يالغان چاپلايدۇ، (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام يالغانچى ئەمەس) دەل ئۇلارنىڭ ئۆزلىرى يالغانچىدۇر﴿105﴾.

الله تائالا بۇ ئايەتلىرىدە ئۆزىنىڭ ئايەتلىرىدىن يۈز ئۆرىگەن، پەيغەمبىرىگە چۈشۈرگەن ھەقىقەتكە پەرۋا قىلمىغان ۋە الله تائالا تەرىپىدىن كەلگەن نەرسىگە ئىمان ئېيتىش نىيىتى يوق كىشىنى توغرا يولغا باشلىمايدىغانلىقىدىن خەۋەر بەردى.

الله تائالا مۇشۇ تىپتىكى كىشىلەرنى دۇنيادا ئۆزىنىڭ ئايەتلىرىگە ۋە پەيغەمبەرلىرى بىلەن ئەۋەتكەن ھەقىقەتكە ئىمان ئېيتىشقا باشلاپ قويمايدۇ. ئاخىرەتتە ئۇلارغا ئېچىنىشلىق، قاتتىق ئازاب بار.

ئاندىن الله تائالا پەيغەمبىرىنىڭ ھەرگىزمۇ بوھتانچى ۋە يالغانچى ئەمەسلىكىدىن خەۋەر بەردى. چۈنكى، يالغاننى كىشىلەر ئارىسىدا يالغانچىلىقى بىلەن تونۇلغان، الله تائالانىڭ ئايەتلىرىگە ئىمان ئېيتمايدىغان كاپىرلار ۋە دىنسىزلاردىن ئىبارەت ئىنسانلارنىڭ ئەڭ ئەسكىلىرىلا توقۇيدۇ. ئەنە شۇلار الله تائالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە يالغان ۋە تۆھمەتنى چاپلايدۇ.

ئەمما مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بولسا، كىشىلەرنىڭ ئەڭ راستچىلى، ئەڭ ياخشىسى، بىلىملىك، ئىبادەتكار، ئىمانلىق، ئىشەنچلىك بولۇش جەھەتلەردە ئەڭ مۇكەممىلى ۋە قەۋمى ئىچىدە "راستچىل" دېگەن سۈپەت بىلەن تونۇلۇپ كەلگەن بىر ئادەمدۇر. ئۇنىڭ راستچىل ئىكەنلىكىگە قەۋمىنىڭ ئىچىدىن بىرەر كىشىمۇ شەك قىلمايدۇ. چۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام (پەيغەمبەر بولۇشتىن ئىلگىرى) قەۋمىنىڭ ئىچىدە "ئىشەنچلىك" دەپ ئاتىلاتتى.

شۇڭا رۇمنىڭ پادىشاھى بولغان ھىرەقل ئەبۇسۇفياندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈپەتلىرى توغرىسىدا سوئال سورىغان ۋاقتىدا، ئەبۇسۇفيانغا: مۇھەممەد سىلەرگە ئۆزىنى پەيغەمبەر دېيىشتىن بۇرۇن، ئۇنىڭ يالغان سۆزلىگەنلىكىنى ئاڭلىغانمىدىڭلار؟ دېدى. ئەبۇسۇفيان: ياق، دېدى. ھىرەقل: ئىنسانلار ئۈستىدىن يالغان توقۇمىغان ئادەم الله تائالا ئۈستىدىن يالغان توقامدۇ؟ دېدى.

* * * * * * *

مَن كَفَرَ بِٱللَّهِ مِنۢ بَعۡدِ إِيمَٰنِهِۦٓ إِلَّا مَنۡ أُكۡرِهَ وَقَلۡبُهُۥ مُطۡمَئِنُّۢ بِٱلۡإِيمَٰنِ وَلَٰكِن مَّن شَرَحَ
بِٱلۡكُفۡرِ صَدۡرٗا فَعَلَيۡهِمۡ غَضَبٞ مِّنَ ٱللَّهِ وَلَهُمۡ عَذَابٌ عَظِيمٞ ﴿١٠٦﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمُ ٱسۡتَحَبُّواْ ٱلۡحَيَوٰةَ

www.munber.org

ٱلدُّنۡيَا عَلَى ٱلۡأٓخِرَةِ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَا يَهۡدِي ٱلۡقَوۡمَ ٱلۡكَٰفِرِينَ ﴿١٠٧﴾ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ طَبَعَ ٱللَّهُ عَلَىٰ
قُلُوبِهِمۡ وَسَمۡعِهِمۡ وَأَبۡصَٰرِهِمۡۖ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡغَٰفِلُونَ ﴿١٠٨﴾ لَا جَرَمَ أَنَّهُمۡ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ هُمُ
ٱلۡخَٰسِرُونَ ﴿١٠٩﴾

كىمكى اللہ غا ئىمان ئېيتقاندىن كېيىن ئىماندىن يېنىۋالسا، - - قەلبى ئىمان بىلەن مۇستەھكەم تۇرسىمۇ مەجبۇرلاش ئاستىدا (ئاغزىدىلا) ئىماندىن يانغانلىقىنى بىلدۈرگەنلەر بۇنىڭدىن مۇستەسنا - - كۇفرى بىلەن كۆڭلى ئازادە بولسا (يەنى ئىختىيارىي يوسۇندا مۇرتەد بولغان بولسا)، ئۇ اللہ نىڭ غەزىپىگە دۇچار بولىدۇ ۋە چوڭ ئازابقا قالىدۇ﴿106﴾. بۇ (يەنى ئازاب) ئۇلارنىڭ دۇنيا تىرىكچىلىكىنى ئاخىرەتتىن ئارتۇق كۆرگەنلىكلىرى ۋە اللہ نىڭ كاپىر قەۋمنى ھىدايەت قىلمايدىغانلىقى ئۈچۈندۇر﴿107﴾. ئەنە شۇ كىشىلەر اللہ تەرىپىدىن دىللىرى، قۇلاقلىرى ۋە كۆزلىرى پېچەتلىۋېتىلگەن كىشىلەردۇر، ئەنە شۇلار غاپىللاردۇر﴿108﴾. ئۇلار راستلا ئاخىرەتتە زىيان تاتقۇچىلاردۇر﴿109﴾.

اللہ تائالانىڭ (كۇپرۇلۇقا) مەجبۇرلانغان كىشىدىن باشقا كۇپرۇلۇقا قايتقان كىشىگە بولىدىغان غەزىپى توغرىسىدا

اللہ تائالا بۇ ئايەتتە ئىمان ئېيتىپ ۋە ئۇنىڭ ھەقىقىتىنى بىلىپ بولۇپ كاپىرلىققا قايتقان، دىللىرى كۇپۇرلۇققا قايتىش بىلەن سۆيۈنگەن ۋە ئارام تاپقان كىشىلەرگە، ئۇلار ئىماننىڭ ھەقىقىتىنى بىلىپ بولۇپ ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈگەنلىكى ئۈچۈن ئۆزىنىڭ غەزەپ قىلىدىغانلىقىدىن ۋە ئاخىرەتتە ئۇلارغا قاتتىق ئازاب بارلىقىدىن خەۋەر بەردى. چۈنكى، ئۇلار دۇنيا تىرىكچىلىكىنى ئاخىرەتتىن ئارتۇق كۆردى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار دۇنيانى كۆزلەپلا كۇپۇرلۇققا يېنىۋېلىشقا قەدەم قويدى. اللہ تائالا ئۇلارنىڭ دىللىرىنى توغرا يولغا باشلىمىدى ۋە ئۇلارنى ھەق دىن ئۈستىدە مەھكەم تۇرغۇزمىدى. ئۇلارنىڭ دىللىرىغا مۆھۈر بېسىۋېتىلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئۆزلىرىگە پايدىلىق نەرسىنى ئويلىيالمايدىغان بولدى. ئۇلارنىڭ قۇلاق ۋە كۆزلىرى پېچەتلىۋېتىلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئۇ ئەزالىرىدىن پايدىلىنالمايدىغان ۋە ئۇ ئەزالار ئۇلارنىڭغا ھېچقانداق پايدا يەتكۈزەلمەيدىغان بولدى. ئاندىن ئۇلار ئۆزلىرىدىن قىلىشى تەلەپ قىلىنغان ئىشلاردىن خەۋەرسىز يۈرىدىغان بولدى.

﴿ئۇلار راستلا ئاخىرەتتە زىيان تاتقۇچىلاردۇر﴾ يەنى بۇلارنىڭ يۇقىرىقىدەك سۈپەتلىك كىشىلەردىن بولۇشى ھېچبىر ھەيران قالىدىغان ئىش ئەمەس. چۈنكى، ئۇلار قىيامەت كۈنى ئۆزلىرىنى ۋە بالا - چاقىلىرىنى زىيان تارتقۇزغۇچىلاردۇر.

﴿كىمكى اللہ غا ئىمان ئېيتقاندىن كېيىن ئىماندىن يېنىۋالسا، - - قەلبى ئىمان بىلەن مۇستەھكەم تۇرسىمۇ مەجبۇرلاش ئاستىدا (ئاغزىدىلا) ئىماندىن يانغانلىقىنى بىلدۈرگەنلەر بۇنىڭدىن مۇستەسنا﴾ يەنى مۇشرىكلار قىيىنغانلىقى ئۈچۈن، زورلاش ئاستىدا ئۆزىنىڭ ئىماندىن يانغانلىقىنى ئېغىزاكى بىلدۈرگەن، لېكىن دىلى ئۇلارنىڭ دېگىنىگە قوشۇلمىغان ۋە اللہ تائالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە بولغان ئىمانى بىلەن ئارام تاپقان كىشىلەر (ئىماندىن يانغانلىقى ئۈچۈن اللہ تائالانىڭ غەزىپىگە دۇچار بولىدىغانلار ۋە چوڭ ئازابقا قالىدىغانلارنىڭ) سىرتىدىدۇر.

www.munber.org

بۇ ئايەتنىڭ چۈشۈش سەۋەبى توغرىسىدا

ئەۋفىي، ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بۇ ئايەت ئەممار ئىبنى ياسىر توغرىسىدا چۈشكەن. مۇشرىكلار ئۇنى: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا كاپىر بولسەن دەپ، (مەجبۇرلاپ) ئازابلىغاندا، ئەممار ئۇلارغا مەجبۇرى ھالدا باش ئەگكەن. كېيىن ئەممار مۇشرىكلارنىڭ قولىدىن قۇتۇلۇپ، مەجبۇرلاش ئاستىدا ئۆزىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كاپىر بولغانلىقىغا ئۆزرە ئېيتىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كەلگەن، شۇنىڭ بىلەن الله تائالا يۇقىرىدىكى ئايەتنى نازىل قىلدى. يۇقىرىدىكى ئايەتنىڭ چۈشۈش سەۋەبى ھەققىدە شەئبى، قەتادە ۋە ئەبۇمالىك قاتارلىقلارمۇ شۇنداق دېدى.

ئىبنى جەرىر، ئەبۇئۇبەيدىدىن مۇھەممەد ئىبنى ئەممارنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مۇشرىكلار ئەممار ئىبنى ياسىرنى تۇتۇۋېلىپ تاكى ئەممار ئۇلارنىڭ بەزى سۆزلىرىگە قوشۇلغۇچە ئازابلىدى. كېيىن ئەممار بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا ئۆزىنىڭ بۇ قىلمىشىدىن ئۆزرە ئېيتىپ كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «دىلىڭدا قانداق ئويلاۋاتىسەن؟» دېدى. ئەممار: ئىمان بىلەن ئارام تاپقان ھالەتتە ھېس قىلىۋاتىمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەگەر ئۇلار (ئازابلاشتىن) قايتسا، سەنمۇ (ئىمانغا) قايتقىن» دېدى.

بۇ ۋەقەلىكنى بەيھەقى بۇنىڭدىن كەڭراق رىۋايەت قىلدى، بەيھەقىنىڭ رىۋايىتىدە مۇنداق دەپ كەلدى: ئەممار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى تىللاپ بەردى ۋە ئۇلارنىڭ بۇتلىرىنىڭ ياخشى تەرىپىنى قىلدى، كېيىن ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بۇ قىلمىشىنى دېيىش ئۈچۈن كېلىپ: ئى الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى! ئۇلار مېنى تاكى مەن سېنى تىللاپ بەرمىگۈچە ۋە ئۇلارنىڭ بۇتلىرىنىڭ ياخشى تەرىپىنى قىلىپ بەرمىگۈچە قويۇۋەتمىدى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «دىلىڭدا قانداق ئويلاۋاتىسەن؟» دېدى. ئەممار: ئىمان بىلەن ئارام تاپقان ھالەتتە ھېس قىلىۋاتىمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەگەر ئۇلار (ئازابلاشتىن) قايتسا، سەنمۇ (ئىمانغا) قايتقىن» دېدى. الله تائالا بۇ ھەقتە: ﴿**قەلبى ئىمان بىلەن مۇستەھكەم تۇرسىمۇ مەجبۇرلاش ئاستىدا (ئاغزىدىلا) ئىماندىن يانغانلىقىنى بىلدۈرگەنلەر بۇنىڭدىن مۇستەسنا**﴾ دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى.

شۇڭا ئالىملار: كۇپۇرلۇققا قايتىشقا مەجبۇرلانغان كىشىنىڭ جېنىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن ئېغىزىدىلا (ئەممار قىلغاندەك كاپىرلارنىڭ بەزى تەلەپلىرىنى) قوبۇل قىلىشىمۇ دۇرۇس، شۇنداقلا بىلال رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ قىلغاندەك قوبۇل قىلماسلىقىمۇ دۇرۇس، دېگەن قاراشقا كەلدى. كاپىرلار بىلال رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى ھەر خىل ئۇسۇللار بىلەن ئازابلاپ، ئاخىرىدا كۈننىڭ قاتتىق ئىسسىغان ۋاقتىدا چوڭ بىر قورام تاشنى ئۇنىڭ مەيدىسىگە ئېلىپ، ئۇنى الله تائالاغا شېرىك كەلتۈرۈشكە بۇيرۇغان، بىلال رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇنىڭغا ئۇنىماي «الله بىر، الله بىر» دېگەن سۆزنى تەكرارلىغان ۋە: الله نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ئەگەر مەن بۇ سۆزدىن بەكرەك سىلەرنىڭ ئاچچىقىڭلارنى كەلتۈرىدىغان بىرەر سۆزنى بىلگەن بولسام ئەلۋەتتە ئۇ سۆزنى دەيتتىم، دېگەن. الله تائالا ئۇنىڭدىن رازى بولسۇن ۋە ئۇنى رازى قىلسۇن!

شۇنىڭدەك، ئەنسارلىق ھەبىب ئىبنى زەيدمۇ شۇنداق قىلغان، ئۇنى پەيغەمبەرلىكنى دەۋا قىلغان مۇسەيلىمە تۇتۇۋېلىپ، ئۇنىڭغا: مۇھەممەدنىڭ الله نىڭ پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرەمسەن؟ دەيدۇ. ئۇ: ھەئە، دەيدۇ. مۇسەيلىمە ئۇنىڭغا: مېنىڭ الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىمگە گۇۋاھلىق

www.munber.org

ئېيتامسەن؟ دەيدۇ. ئۇ: نېمە دېگەنلىكىڭنى ئاڭلىيالمىدىم، دەيدۇ. مۇسەيلىمە ئۇنىڭ ئەزايىنى بىردىن ـ بىردىن پارچىلايدۇ، ئۇ ئاخىرقى تىنىقىغىچە ئىمانىدا مۇستەھكەم تۇرىدۇ.
(كاپىرلارنىڭ بەزى تەلەپلىرىنى قوبۇل قىلىش ياكى قوبۇل قىلماسلىق دۇرۇس بولغان بولسىمۇ) لېكىن ئۆلۈمگە ئېلىپ بارىدىغان ئىش بولسىمۇ مۇسۇلماننىڭ ئۆزىنىڭ دىنىدا مۇستەھكەم تۇرغىنى ئەڭ ياخشى ۋە ئەۋزەلدۇر.

بۇ ھەقتە ھافىز ئىبنى ئەساكىر ساباھىلارنىڭ بىرى بولغان ئابدۇللاھ ئىبنى ھۇزافىنىڭ تەرجىمىھالىدا مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: رۇملۇقلار ئابدۇللاھ ئىبنى ھۇزافىنى ئەسىرگە ئېلىۋېلىپ پادىشاھىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كېلىدۇ. پادىشاھ ئۇنىڭغا: خرىستىئان دىنىغا كىرگىن، مەن سېنى پادىشاھلىقىمدا شېرىك قىلىمەن ۋە قىزىمنى بېرىمەن، دېدى. ئابدۇللاھ: مۇبادا سەن مېنىڭ كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇدەك ۋاقىت بولسىمۇ مۇھەممەدنىڭ دىنىدىن يېنىشىم ئۈچۈن سېنىڭ ئىگىدارچىلىقىڭدىكى ۋە ئەرەبلەرنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىكى بارلىق نەرسىلەرنى بەرسەڭمۇ، مەن ئۇنداق قىلمايمەن، دېدى. پادىشاھ: ئۇنداق بولسا سېنى ئۆلتۈرىمەن، دېدى. ئابدۇللاھ: ئۆلتۈرگىن، دېدى.

شۇنىڭ بىلەن پادىشاھ ئۇنى ئېسىشقا ۋە ئوقياچىلارنى (ئۇنىڭغا ئوق ئېتىشقا) بۇيرۇيدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئوقياچىلار ئۇنىڭ قېشىغا يېقىن كېلىپ ئۇنىڭغا ئوق ئاتتى. پادىشاھ ئۇنىڭغا خرىستىئان دىنىنى قوبۇل قىلىشقا مەجبۇرلىدى. لېكىن ئۇ (ئۇ دىنىنى) قوبۇل قىلىشقا ئۇنىماي تۇرىۋەردى. ئاندىن پادىشاھ ئۇنى (ئاسقان يەردىن) چۈشۈرۈشكە ۋە چوڭ قازاندىن بىرنى ئېلىپ كېلىشكە بۇيرۇدى. قازان قىزىتىلدى. ئەسىرگە چۈشكەن مۇسۇلمانلاردىن بىرىنى ئېلىپ كېلىپ ئابدۇللاھنىڭ كۆزى ئالدىدا قازانغا تاشلىدى. ئۇ بىر دەمدىلا سۆڭەككە ئايلاندى. پادىشاھ يەنە ئۇنى خرىستىئان دىنىنى قوبۇل قىلىشقا مەجبۇرلىدى. لېكىن ئۇ (ئۇ دىنىنى) قوبۇل قىلىشقا ئۇنىمىدى، شۇنىڭ بىلەن پادىشاھ ئۇنى قازانغا تاشلاشقا بۇيرۇدى. ئۇنى قازانغا تاشلاش ئۈچۈن غالتەك بىلەن كۆتۈرۈلدى. ئاندىن ئابدۇللاھ يىغلىدى. پادىشاھ (ئۇنى خرىستىئان دىنىنى قوبۇل قىلىپ قالارمىكىن) دەپ تەمە قىلىپ، ئۇنى (خرىستىئان دىنىغا) يەنە دەۋەت قىلدى. ئۇ: مەن پەقەت مۇشۇ قازانغا تاشلىنىپ، اللہ تائالانىڭ يولىدا ئازلا ۋاقىت ئازابلىنىدىغان جېنىمنىڭ بىرلا جان بولۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن (ئېچىنىپ) يىغلىدىم، مەن اللہ تائالانىڭ يولىدا مۇشۇ ئازابنى تېتىيدىغان جېنىمنىڭ بەدىنىمدىكى ھەر بىر تۈكنىڭ سانىدەك بولۇشنى ياخشى كۆرەتتىم، دېدى.

يەنە بىر رىۋايەتتە، پادىشاھ ئۇنى تۈرمىگە سولايدۇ ۋە بىر نەچچە كۈن يېمەك ـ ئىچمەكتىن بەرمىگەندىن كېيىن، ھاراق ۋە چوشقا گۆشى ئەۋەتىدۇ. ئابدۇللاھ بۇلارغا يېقىن كەلمەيدۇ. پادىشاھ ئۇنى چاقىرتىپ سەن بۇلارنى نېمىشقا يېمەيسەن؟ دەپ سورايدۇ. ئابدۇللاھ: بىلىپ قويغىنكى، بۇلار شەكسىز ماڭا ھالال[1] لېكىن (مېنىڭ بۇلارنى يېمەسلىكىم) سېنى خۇش قىلىۋەتمەسلىكىم ئۈچۈندۇر، دەيدۇ. پادىشاھ ئۇنىڭغا: بېشىمنى سۆيگىن سېنى قويۇپ بېرەي، دەيدۇ. ئۇ: مەن بىلەن بارلىق مۇسۇلمانلار ئەسىرلەرنى قويۇپ بېرەمسەن؟ دەيدۇ. پادىشاھ: شۇنداق قىلىمەن، دەيدۇ. ئۇ: پادىشاھنىڭ بېشىنى سۆيىدۇ. پادىشاھ ئۇنى ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىللە بارلىق مۇسۇلمانلارنىڭ ئەسىرلەرنى قويۇپ بېرىدۇ.

ئابدۇللاھ قايتىپ كەلگەن چاغدا، ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: ئابدۇللاھ ئىبنى ھۇزافىنىڭ بېشىنى سۆيۈش ھەر بىر مۇسۇلماننىڭ گەدىنىدىكى ھەقتۇر، (ئۇنىڭ بېشىغا سۆيۈشنى) مەن باشلاپ بېرەي، دەپ بېرىپ ئۇنىڭ بېشىغا سۆيدى. اللہ تائالا ئۇلاردىن رازى بولسۇن!

[1] يەنى يېگىلى ھالال تاماق بولمىغان يەردە، جېنىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن ھارام نەرسىدىن يېسىمۇ دۇرۇستۇر، ئابدۇللاھ "بۇلار ماڭا ھالال" دېگەن سۆزنى شۇنىڭغا ئاساسەن دېگەندۇر.

www.munber.org

* * * * * * *

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُواْ مِنۢ بَعۡدِ مَا فُتِنُواْ ثُمَّ جَٰهَدُواْ وَصَبَرُوٓاْ إِنَّ رَبَّكَ مِنۢ
بَعۡدِهَا لَغَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴿١١٠﴾ ۞ يَوۡمَ تَأۡتِي كُلُّ نَفۡسٖ تُجَٰدِلُ عَن نَّفۡسِهَا وَتُوَفَّىٰ كُلُّ نَفۡسٖ مَّا عَمِلَتۡ
وَهُمۡ لَا يُظۡلَمُونَ ﴿١١١﴾

ئاندىن (ئى مۇھەممەد!) زىيانلەشلىككە ئۇچرىغاندىن كېيىن، ھەقىقەتەن (مەدىنىگە) ھىجرەت قىلغان. ئاندىن (اللە نىڭ يولىدا) جىھاد قىلغان ۋە (جىھادنىڭ مۇشەققەتلىرىگە) چىدىغانلارغا پەرۋەردىگارىڭ (مەغپىرەت قىلىدۇ)، شۈبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭ شۇنىڭدىن (يەنى ئۇلارنىڭ ھىجرەت، جىھاد، سەۋر قىلغىنىدىن) كېيىن ئۇلارغا ئەلۋەتتە مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، رەھمەت قىلغۇچىدۇر[110]. ھەر ئادەم ئۆزى بىلەن بولۇپ كېتىدىغان، ھەر ئادەم قىلغان ئەمەلىنىڭ مۇكاپاتى تولۇق بېرىلىدىغان، ئۇلارغا زۇلۇم قىلىنمايدىغان كۈننى (يەنى قىيامەت كۈننى) ئەسلىگىن[111].

كۆپرۈلۈققا مەجبۇرلانغۇچى مەجبۇرلانغاندىن كېيىن ياخشى ئەمەل ـ ئىبادەتلەرنى قىلسا گۇناھىنىڭ كەچۈرۈلۈپ كېتىدىغانلىقى توغرىسىدا

مانا بۇلار، مەككىدە (قەۋمىنىڭ ئىچىدە) ئاجىز، خار بولغانلىقتىن كاپىرلارنىڭ بەزى تەلەپلىرىگە ماقۇل بولغان كىشىلەردۇر. ئاندىن ئۇلارغا ھىجرەت قىلىش ئارقىلىق (كاپىرلاردىن) قۇتۇلۇش ئىمكانىيىتى بېرىلگەندە ئۇلار اللە تائالانىڭ رازىلىقىنى ۋە مەغپىرىتىنى ئىزلەپ يۇرتلىرىنى، بالا ـ چاقىلىرى ۋە مال ـ دۇنياسىنى تاشلاپ كېلىپ مۇسۇلمانلارنىڭ سېپىغا قېتىلدى. ئۇلار بىلەن بىللە كاپىرلارغا قارشى ئۇرۇش قىلدى ۋە چىداملىق بولدى. ئاندىن اللە تائالا ئۇلارنىڭ كاپىرلارنىڭ بەزى تەلەپلىرىگە ماقۇل دېگەندىن كېيىن ئۆزىنىڭ ئۇلارغا ئەلۋەتتە مەغپىرەت قىلغۇچى، رەھمەت قىلغۇچى ئىكەنلىكىدىن خەۋەر بەردى.

﴿**ھەر ئادەم ئۆزى بىلەن بولۇپ كېتىدىغان (قىيامەت كۈننى ئەسلىگىن)**﴾ يەنى (ھەر بىر ئادەم ئۆزى ئۈچۈن ئۆزى مۇنازىرىلىشىدىغان قىيامەت كۈننى ئەسلىگىن، ئۇ كۈندە) ئۇنىڭ ئۈچۈن مۇنازىرىلىشىدىغان دادىسى ياكى بالىسى ياكى قېرىندىشى ياكى ئايالى يەنى ھېچ كىشى يوقتۇر.

مەيلى قىلغان ئەمەلى ياخشى بولسۇن ياكى يامان بولسۇن ﴿**ھەر ئادەم قىلغان ئەمەلىنىڭ مۇكاپاتى تولۇق بېرىلىدىغان (قىيامەت كۈننى ئەسلىگىن)**﴾.

﴿**ئۇلارغا زۇلۇم قىلىنمايدىغان كۈننى (يەنى قىيامەت كۈننى) ئەسلىگىن**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ قىلغان ئەمەل ـ ئىبادەتلىرىگە بېرىلىدىغان مۇكاپاتتىن كېمەيتىلىپ كەتمەيدۇ، ئۇلارنىڭ قىلغان يامانلىقلىرىغا بېرىلىدىغان جازاغا قوشۇپ قويۇلمايدۇ ۋە ئۇلارغا قىلچە زۇلۇم قىلىنمايدۇ.

* * * * * * *

وَضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلٗا قَرۡيَةٗ كَانَتۡ ءَامِنَةٗ مُّطۡمَئِنَّةٗ يَأۡتِيهَا رِزۡقُهَا رَغَدٗا مِّن كُلِّ مَكَانٖ فَكَفَرَتۡ
بِأَنۡعُمِ ٱللَّهِ فَأَذَٰقَهَا ٱللَّهُ لِبَاسَ ٱلۡجُوعِ وَٱلۡخَوۡفِ بِمَا كَانُواْ يَصۡنَعُونَ ﴿١١٢﴾ وَلَقَدۡ جَآءَهُمۡ رَسُولٞ
مِّنۡهُمۡ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ ٱلۡعَذَابُ وَهُمۡ ظَٰلِمُونَ ﴿١١٣﴾

www.munber.org

الله مۇنداق بىر مىسالنى كەلتۈرىدۇ: بىر شەھەر (يەنى مەككە ئاھالىسى) بولۇپ، (ئەسلىدە) تىنچ - خاتىرجەم ئىدى. ئۇنىڭ رىزقى تەرەپ - تەرەپتىن كەڭتاشا كېلىپ تۇراتتى، (ئۇنىڭ ئاھالىسى) الله نىڭ نېمەتلىرىگە كۇفرىلىق قىلدى، الله ئۇلارغا قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن ئاچلىقنىڭ ۋە قورقۇنچنىڭ ئەلەمنى تېتىتتى﴿112﴾***. ئۇلارغا ئۆز ئىچىدىن بىر پەيغەمبەر (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) كەلدى، ئۇنى ئۇلار ئىنكار قىلدى. ئۇلارغا ئازاب (يەنى قاتتىقچىلىق ۋە ئوقۇبەت) يۈزلەندى، ئۇلار (گۇناھلارغا چۆمگەنلىك تۈپەيلىدىن) زالىم ئىدى***﴿113﴾.

مەككە ئۈچۈن كەلتۈرۈلگەن بىر مىسال

بۇ مىسالدىن مەككىلىكلەر كۆزدە تۇتۇلغاندۇر. چۈنكى، مەككە تىنچ، خاتىرجەم ۋە ۋەزىيىتى تۇراقلىق بىر شەھەر ئىدى. مەككىنىڭ ئەتراپىدىكى شەھەرلەردە بولسا، كىشىلەر ئۆز زېمىنلىرىدىن ھەيدەپ چىقىرىلاتتى. مەككىگە كىرىۋالغان كىشى ھېچنەرسىدىن قورقۇنچ يوق ھالدا خاتىرجەم بولاتتى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار: «ئەگەر بىز سەن بىلەن توغرا يولغا ئەگەشىدىغان بولساق، زېمىنىمىزدىن ھەيدەپ چىقىرىلىمىز» دېدى. ئۇلارنى بىز تىنچ ھەرەمگە يەرلەشتۈرمىدۇقمۇ؟ ھەرەمگە تۈرلۈك مېۋىلەرنىڭ ھەممىسى كەلتۈرۈلىدۇ، (بۇ) بىزنىڭ دەرگاھىمىزدىن چۈشۈرۈلگەن رىزىقتۇر﴾[1].

شۇنىڭدەك الله تائالا بۇ يەردە مۇنداق دېدى: **﴿ئۇنىڭ رىزقى تەرەپ - تەرەپتىن كەڭتاشا كېلىپ تۇراتتى، (ئۇنىڭ ئاھالىسى) الله نىڭ نېمەتلىرىگە كۇفرىلىق قىلدى﴾** يەنى مەككىلىك كىشىلەر الله تائالانىڭ نېمەتلىرىگە كۇپۇرلۇق قىلدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئۇلارغا پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەنلىكى ئۇ نېمەتلەرنىڭ ئەڭ كاتتىسى ئىدى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿الله نىڭ بەرگەن نېمىتىگە كۇفرىلىق قىلغان ۋە ئۆز قەۋمىنى (ئازدۇرۇش بىلەن) ھالاكەت مەۋقەسىگە چۈشۈرۈپ قويغانلارنى كۆرمىدىڭمۇ؟ (ھالاكەت مەۋقەسى) جەھەننەمدۇركى، ئۇلار جەھەننەمگە كىرىدۇ، ئۇ نېمىدېگەن يامان جاي!﴾[2]. شۇڭا الله تائالا ئۇلارنىڭ تىنچ تۇرمۇشىنى قورقۇنچلىق ھالەتكە، توقچىلىقنى ئاچارچىلىققا ئالماشتۇرۇپ قويىدى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: **﴿الله ئۇلارغا قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن ئاچلىقنىڭ ۋە قورقۇنچنىڭ ئەلەمنى تېتىتتى﴾** يەنى الله تائالا ئىلگىرى تۈرلۈك مېۋىلەرنىڭ ھەممىسى كەلتۈرۈلىدىغان ۋە رىزقى تەرەپ - تەرەپتىن كەڭتاشا كېلىپ تۇرىدىغان مەككىلىك كىشىلەرگە ئاچلىقنىڭ تەمىنى تېتىتتى.

الله تائالانىڭ مەككىلىكلەرگە ئاچلىقنىڭ تەمىنى تېتىتىشى، ئۇلارنىڭ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا ئاسىيلىق قىلغانلىقى ۋە ئۇنىڭ چاقىرىقىنى قوبۇل قىلىشقا ئۇنىمىغانلىقى ئۈچۈندۇر. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئۇلارغا يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىسىدەك ئاچارچىلىقنىڭ كېلىشىنى تىلەپ دۇئا قىلدى. ئاندىن ئۇلارغا بىر ئاچارچىلىق كېلىدۇكى، ئۇ ئۇلارنىڭ ھەممە نەرسىسىنى تۈگىتىپ بولىدۇ. ئۇلار ھەتتا تۆگە سويغاندا، تۆگىنىڭ قېنىغا مىلەنگەن يۇڭلارنىمۇ يەيدۇ.

﴿ۋە قورقۇنچنىڭ ئەلەمنى تېتىتتى﴾ يەنى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ۋە ساھابىلىرى مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ بارغاندىن كېيىن، ئۇلار پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامدىن، ئۇنىڭ قوشۇنلىرى ۋە ئەسكەرلىرىدىن قورقۇشقا باشلىدى ۋە الله تائالا مەككىنى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا فەتھى قىلىپ بەرگەنگە قەدەر، ئۇلار ھەممە مال - مۈلكىنى ئۇلارنى يوقىتىش ۋە يېڭىش ئۈچۈن ئاتاپ كەلدى. الله تائالا

---

(1) سۈرە قەسەس 57 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(2) سۈرە ئىبراھىم 28 — 29- ئايەتلەر.

www.munber.org

پەيغەمبەرئەلەيهىسسالامغا مەككىنى فەتھى قىلىپ بەردى. ئۇنداق قىلىپ بىرىشى ئۇلارنىڭ يامان قىلمىشى، ھەقسىزلىكى، الله تائالا ئۇلارغا نىمەت قىلىپ ئۆزلىرىنىڭ ئىچىدىن ئەۋەتكەن پەيغەمبەرئەلەيهىسسالامنى ئىنكار قىلغانلىقى ئۈچۈندۇر.

الله تائالا پەيغەمبەرئەلەيهىسسالامنى ئۇلارنىڭ ئىچىدىن ئەۋەتىپ، ئۇلارغا نىمەت ئاتا قىلغانلىقى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿الله مۆمىنلەرگە الله نىڭ ئايەتلىرىنى تىلاۋەت قىلىدىغان، ئۇلارنى (گۇناھلاردىن) پاك قىلىدىغان، ئۇلارغا كىتابنى ۋە ھېكمەتنى (يەنى قۇرئان بىلەن سۈننەتنى) ئۆگىتىدىغان، ئۆزلىرىدىن بولغان بىر پەيغەمبەر ئەۋەتىپ، ئۇلارغا چوڭ ئېھسان قىلدى﴾[1] ﴿ئى ئىمان ئېيتقان ئەقىل ئىگىلىرى! الله دىن قورقۇڭلار، الله سىلەرگە قۇرئاننى نازىل قىلدى، ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارنى قاراڭغۇلۇقتىن نۇرغا چىقىرىش ئۈچۈن سىلەرگە الله نىڭ روشەن ئايەتلىرىنى تىلاۋەت قىلىپ بېرىدىغان پەيغەمبەرنى ئەۋەتتى﴾[2] ﴿شۇنىڭدەك (يەنى سىلەرگە بەرگەن نېمىتىمنى كامالەتكە يەتكۈزگىنىمدەك) ئۆز ئىچىڭلاردىن سىلەرگە بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى تىلاۋەت قىلىپ بېرىدىغان، سىلەرنى (مۇشرىكلىك ۋە گۇناھدىن) پاك قىلىدىغان، سىلەرگە كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) ۋە ھېكمەتنى (يەنى دىنىي ئەھكاملارنى)ئۆگىتىدىغان، سىلەرگە بىلمىگەنلىرىڭلارنى بىلدۈرىدىغان بىر پەيغەمبەر ئەۋەتتۇق، مېنى (تائەت ـ ئىبادەت بىلەن) ياد ئېتىڭلار، (مېنى ياد ئەتسەڭلار) مەنمۇ سىلەرنى (ساۋاب بېرىش بىلەن، مەغپىرەت قىلىش بىلەن) ياد ئېتىمەن. ماڭا شۈكۈر قىلىڭلار، ناشۈكۈرلۈك قىلماڭلار﴾[3].

خۇددى، الله تائالا كاپىرلارنىڭ خاتىرجەملىكىنىڭ ئورنىغا قورقۇنچنى ۋە توقلۇقنىڭ ئورنىغا ئاچارچىلىقنى بەرگىنىدەك مۆمىنلەرگىمۇ ئۇلارنىڭ قورقۇنچنىڭ ئورنىغا خاتىرجەملىكنى ۋە ئاچارچىلىقنىڭ ئورنىغا توقلۇقنى بەردى. ئۇلارنى كىشىلەرگە باشلىق، ھاكىم، دۆلەت ئەربابلىرى، قوماندان ۋە يېتەكچىلەر قىلدى.

بىزنىڭ: بۇ مىسالدىن مەككىلىكلەر كۆزدە تۇتۇلغاندۇر، دېگەن سۆزىمىزنى ئەۋفي، ئىبنى ئابباستىن رىۋايەت قىلغاندۇر.

مۇجاھىد، قەتادە، ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد ئىبنى ئەسلەم قاتارلىقلارمۇ بۇ مىسالدىن مەككىلىكلەر كۆزدە تۇتۇلدۇ، دېدى. مالىك زۆھرىنىڭمۇ ـ الله تائالا ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن ـ شۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

* * * * * * *

فَكُلُواْ مِمَّا رَزَقَكُمُ ٱللَّهُ حَلَٰلٗا طَيِّبٗا وَٱشۡكُرُواْ نِعۡمَتَ ٱللَّهِ إِن كُنتُمۡ إِيَّاهُ تَعۡبُدُونَ ﴿١١٤﴾
إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيۡكُمُ ٱلۡمَيۡتَةَ وَٱلدَّمَ وَلَحۡمَ ٱلۡخِنزِيرِ وَمَآ أُهِلَّ لِغَيۡرِ ٱللَّهِ بِهِۦۖ فَمَنِ ٱضۡطُرَّ غَيۡرَ بَاغٖ وَلَا
عَادٖ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴿١١٥﴾ وَلَا تَقُولُواْ لِمَا تَصِفُ أَلۡسِنَتُكُمُ ٱلۡكَذِبَ هَٰذَا حَلَٰلٞ وَهَٰذَا

[1] سۈرە ئال ئىمران 164 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە تالاق 10 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى ۋە 11 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە بەقەرە 151 — 152 ـ ئايەتلەر.

www.munber.org

حَرَامٌ لِّتَفۡتَرُواْ عَلَى ٱللَّهِ ٱلۡكَذِبَۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَفۡتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلۡكَذِبَ لَا يُفۡلِحُونَ ﴿١١٦﴾ مَتَٰعٌ قَلِيلٌ
وَلَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١٧﴾

اللّٰه سىلەرگە رىزىق قىلىپ بەرگەن ھالال، شېرىن يېمەكلىكلەردىن يەڭلار، ئەگەر اللّٰه غىلا ئىبادەت قىلىدىغان بولساڭلار، اللّٰه نىڭ نېمىتىگە شۈكۈر قىلىڭلار﴿114﴾. اللّٰه سىلەرگە ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاننى، قاننى، چوشقا گۆشىنى، اللّٰه دىن غەيرىينىڭ (يەنى بۇتلارنىڭ) نامى ئېيتىلىپ بوغۇزلانغان ھايۋاننى يېيىشنى ھارام قىلدى. كىمكى ئىختىيارىيچە ئەمەس، ئىلاجىسىزلىقتىن (يۇقىرىقى ھارام قىلىنغان نەرسىلەردىن) ھاياتىنى ساقلاپ قالغۇدەك مىقداردا (يېسە) اللّٰه (ئۇنى) مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، (ئۇنىڭغا) كۆيۈنگۈچىدۇر﴿115﴾. ئاغزىڭلارغا كەلگەن يالغاننى سۆزلەش ئۈچۈن (ھېچقانداق دەلىلسىز) «بۇ ھالال، بۇ ھارام» دېمەڭلار، چۈنكى، (مۇنداقتا) اللّٰه نامىدىن يالغاننى ئويدۇرغان بولىسىلەر، اللّٰه نامىدىن يالغاننى ئويدۇرغۇچىلار ھەقىقەتەن (دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە) مەقسىتىگە ئېرىشەلمەيدۇ﴿116﴾. (ئۇلار دۇنيادىن پەقەت) ئازغىنا بەھرىمان بولىدۇ، ئۇلار (ئاخىرەتتە) قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ﴿117﴾.

ھالال رىزىقتىن يېيىشكە ۋە ئۇنىڭغا شۈكۈر ئېيتىشقا بۇيرۇش ۋە ھارام نەرسىلەرنىڭ بايانى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە مۆمىن بەندىلىرىنى ئۆزىنىڭ ئۇلارغا بەرگەن شېرىن، ھالال رىزىقتىن يېيىشكە ۋە ئۇنىڭ شۈكرانىسىنى ئېيتىشقا بۇيرۇدى. چۈنكى، اللّٰه تائالا بەدەلسىز نېمەت ئاتا قىلغۇچى، مەرھەمەت قىلغۇچى، ھېچقانداق شېرىك كەلتۈرۈلمەي ئىبادەت قىلىنىشقا لايىق، يالغۇز زاتتۇر.

ئاندىن اللّٰه تائالا ئۇلارنىڭ دىنىدا ۋە دۇنيالىقىدا زىيىنى بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلارغا ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاننى، قاننى، چوشقا گۆشىنى، اللّٰه دىن باشقىسىنىڭ نامى ئېيتىلىپ بوغۇزلانغان ھايۋاننى يېيىشنى ھارام قىلغانلىقىنى بايان قىلدى.

ئاندىن يېيىش ھارام قىلىنغان بۇ نەرسىلەرنى يېيىشكە مەجبۇر بولۇپ قالغان كىشىنىڭ ھاياتىنى ساقلاپ قالغۇدەك يېسە بولىدىغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**كىمكى ئىختىيارىيچە ئەمەس، ئىلاجىسىزلىقتىن (يۇقىرىقى ھارام قىلىنغان نەرسىلەردىن) ھاياتىنى ساقلاپ قالغۇدەك مىقداردا (يېسە) اللّٰه (ئۇنى) مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، (ئۇنىڭغا) كۆيۈنگۈچىدۇر**﴾ بۇ ئايەتكە مۇناسىۋەتلىك مەزمۇنلار ھەققىدە سۈرە بەقەرەنىڭ تەپسىرىدە تەپسىلىي توختالغان. شۇڭا بىز ئۇنى بۇ يەردە قايتىلاپ ئولتۇرمايمىز.

ئاندىن اللّٰه تائالا ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇنقى دەۋرىدە بەھىرە، سائىبە، ۋەسىلە ۋە ھام دېگەندەك ئاتالغۇلارنى ئۆزلىرىچىلا ئاتاپ، خاھىشلىرىغا ئەگىشىپ يېيىشنى ئۆزلىرىگە دەلىلسىز ھالال ۋە ھارام قىلىۋالغان كاپىرلارنىڭ يولىدا مېڭىشتىن توسۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئاغزىڭلارغا كەلگەن يالغاننى سۆزلەش ئۈچۈن (ھېچقانداق دەلىلسىز) «بۇ ھالال، بۇ ھارام» دېمەڭلار، چۈنكى، (مۇنداقتا) اللّٰه نامىدىن يالغاننى ئويدۇرغان بولىسىلەر**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەزمۇنىنىڭ ئىچىگە ئەسلىدە دىنىدا ئاساسى يوق، يېڭى ئىشلارنى پەيدا قىلغان بىدئەتخورلار ياكى اللّٰه تائالا ھارام قىلغان نەرسىنى ھالال دەپ قارىغان، ياكى ھالال قىلىپ بەرگەن نەرسىنى ئۆز خاھىشىغا ئەگىشىپلا ھارام دەپ قارىغان كىشىلەرمۇ كىرىدۇ.

اللّٰه تائالا مۇشۇنداق قىلغانلارغا تەھدىت سېلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**اللّٰه نامىدىن يالغاننى ئويدۇرغۇچىلار ھەقىقەتەن (دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە) مەقسىتىگە ئېرىشەلمەيدۇ**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ دۇنيادا

www.munber.org

مەقسىتىگە ئېرىشەلمەيدىغانلىقى بولسا، ئۇلارنىڭ دۇنيادىن پەقەت ئازغىنا بەھرىمان بولىدىغانلىقىدىندۇر. ئەمما ئاخىرەتتە ئۇلارنىڭ مەقسىتىگە ئېرىشەلمەيدىغانلىقى بولسا، ئۇلارنىڭ قاتتىق ئازابقا دۇچار بولغانلىقىدۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارنى (دۇنيادىن) ئازغىنا (مۇددەت) بەھرىمەن قىلىمىز، ئاندىن ئۇلارنى قاتتىق ئازابنى (تېتىشقا) مەجبۇرلايمىز﴾[1] ﴿ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، «الله غا يالغاننى چاپلايدىغانلار ھەقىقەتەن (دوزاخ ئازابىدىن) قۇتۇلالمايدۇ»، ئۇلار بۇ دۇنيادىن (ئازغىنا ۋاقىتلا) بەھرىمەن بولىدۇ، ئاندىن ئۇلار (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) بىزنىڭ دەرگاھىمىزغا قايتىدۇ، ئاندىن كاپىر بولغانلىقلىرى سەۋەبىدىن ئۇلارغا قاتتىق ئازابنى تېتىتىمىز﴾[2].

وَعَلَى ٱلَّذِينَ هَادُواْ حَرَّمۡنَا مَا قَصَصۡنَا عَلَيۡكَ مِن قَبۡلُ ۖ وَمَا ظَلَمۡنَٰهُمۡ وَلَٰكِن كَانُوٓاْ أَنفُسَهُمۡ
يَظۡلِمُونَ ﴿١١٨﴾ ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُواْ ٱلسُّوٓءَ بِجَهَٰلَةٖ ثُمَّ تَابُواْ مِنۢ بَعۡدِ ذَٰلِكَ وَأَصۡلَحُوٓاْ إِنَّ رَبَّكَ
مِنۢ بَعۡدِهَا لَغَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴿١١٩﴾

ئىلگىرى ساڭا بايان قىلغان نەرسىلەرنى يالغۇز يەھۇدىيلارغا ھارام قىلدۇق، (بۇنىڭ بىلەن) بىز ئۇلارغا زۇلۇم قىلمىدۇق، لېكىن ئۇلار ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى زۇلۇم قىلدى﴿118﴾.شۈبھىسىزكى، بىلمەستىن يامان ئىشلارنى قىلغاندىن كېيىن تەۋبە قىلغان ۋە (ئەمەلىنى) تۈزەتكەنلەرگە پەرۋەردىگارىڭ ئەلۋەتتە مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، مەرھەمەت قىلغۇچىدۇر﴿119﴾.

بىزگە ھالال بەزى نەرسىلەرنىڭ يەھۇدىيلارغىلا ھارام قىلىنغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا يۇقىرىدا ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋاننى، قاننى، چوشقا گۆشىنى، الله دىن باشقىسىنىڭ نامى ئېيتىلىپ بوغۇزلانغان ھايۋاننى يېيىشنى بىزگە ھارام قىلغانلىقىنى، لېكىن يېيىشكە ئېھتىياجلىق بولۇپ قالغاندا جاننى ساقلاپ قالغۇدەك ھالدا يېيىشنىڭ دۇرۇس بولىدىغانلىقىدىن ئىبارەت ئاسانلىقنى ئاتا قىلغانلىقىنى بايان قىلىپ ئۆتكەن ئىدى. بۇ يەردە يەھۇدىيلارنىڭ شەرىئىتىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇۋېتىشتىن بۇرۇن ئۇلارنىڭ شەرىئىتىدە يېيىش ئۇلارغا ھارام قىلىنغان نەرسىلەرنى، ئۇلار ياشاۋاتقان قىيىنچىلىق، تەسلىك ۋە ئېغىرچىلىقلارنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى:﴿**ئىلگىرى ساڭا بايان قىلغان نەرسىلەرنى يالغۇز يەھۇدىيلارغا ھارام قىلدۇق**﴾ ئۇ نەرسىلەر بولسا الله تائالا بۇ ئايەتتە بايان قىلغان نەرسىلەردۇر: ﴿يەھۇدىيلارغا تۇم تۇياقلىق (يەنى تۆگە ،تۆگىقۇشقا ئوخشاش ئاچا تۇياقلىق بولماي تۇم تۇياقلىق بولغان) ھايۋانلارنىڭ ھەممىسىنى ھارام قىلدۇق، ئۇلارغا كالا، قويلارنىڭ دۈمبىسىدىكى ياكى ئۈچەيلىرىدىكى ياكى سۆڭەككە چاپلىشقان ياغلىرىدىن باشقا ياغلىرىنى ھارام قىلدۇق، بۇ ئۇلارنىڭ (پەيغەمبەرلەرنى ئۆلتۈرۈش، جازانە قىلىش، كىشىلەرنىڭ مال - مۈلكىنى ناھەق يەۋېلىش قاتارلىق) زۇلۇملىرى تۈپەيلىدىن، ئۇلارغا بەرگەن جازايىمىزدۇر، بىز ئەلۋەتتە (بەرگەن خەۋەرلىرىمىزدە) راستچىلمىز﴾[3].

(1) سۈرە لۇقمان 24 - ئايەت.
(2) سۈرە يۇنۇس 69 — 70 - ئايەتلەر.
(3) سۈرە ئەنئام 146 - ئايەت.

www.munber.org

﴿(بۇنىڭ بىلەن) بىز ئۇلارغا زۇلۇم قىلمىدۇق﴾ يەنى بىز ئۇلارغا شۇ نەرسىلەرنى هارام قىلىپ، تەسلەشتۇرۇش ئارقىلىق ئۇلارغا ئۇۋال قىلمىدۇق. ﴿لېكىن ئۇلار ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى زۇلۇم قىلدى﴾ يەنى ئۇلار شۇنىڭغا لايىق بولدى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿يەھۇدىيلارنىڭ قىلغان ھەقسىزلىقلىرى (يەنى زۇلمى ۋە قىلغان گۇناھلىرى)، نۇرغۇن كىشىلەرنى الله نىڭ يولىدىن (يەنى الله نىڭ دىنىغا كىرىشتىن) توسقانلىقلىرى، چەكلەنگەن جازانىنى ئالغانلىقلىرى ۋە كىشىلەرنىڭ پۇل - ماللىرىنى ناھەق يېگەنلىكلىرى ئۈچۈن، ئۇلارغا (ئىلگىرى) ھالال قىلىنغان پاكىز نەرسىلەرنى هارام قىلدۇق، ئۇلارنىڭ ئىچىدىن كاپىر بولغانلارغا قاتتىق ئازاب ھازىرلىدۇق﴾[1].

ئاندىن الله تائالا مۆمىنلەردىن يامان ئىشلارنى قىلىپ قويغانلارغا مەرھەمەت قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئىچىدىن تەۋبە قىلغانلارنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: **﴿شۈبھىسىزكى، بىلمەستىن يامان ئىشلارنى قىلغاندىن كېيىن تەۋبە قىلغان ۋە (ئەمەلىنى) تۈزەتكەنلەرگە پەرۋەردىگارىڭ ئەلۋەتتە مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، مەرھەمەت قىلغۇچىدۇر﴾** بەزى سەلەپ ئالىملىرى: ھەرقانداق بىرەر يامان ئىش قىلىپ سالغۇچى نادانلىقىدىن ۋە تەرسالىقىدىن قىلىپ سالغان بولىدۇ، دېدى.

يەنى كىمكى بىلمەستىن يامان ئىشلارنى قىلىپ سالغاندىن كېيىن، ئۇ ئىشلاردىن ئۆزىنى تارتىپ، الله تائالاغا ئىبادەت قىلىشقا يۈزلەنسە ۋە ئۇنىڭغا تەۋبە قىلسا، شەك شۈبھىسىز الله تائالا ئۇنىڭ گۇناھىنى كەچۈرگۈچىدۇر ۋە مەرھەمەت قىلغۇچىدۇر.

* * * * * * *

إِنَّ إِبْرَٰهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِّلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٠﴾ شَاكِرًا لِّأَنْعُمِهِ ۚ ٱجْتَبَىٰهُ وَهَدَىٰهُ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٢١﴾ وَءَاتَيْنَٰهُ فِى ٱلدُّنْيَا حَسَنَةً ۖ وَإِنَّهُۥ فِى ٱلْءَاخِرَةِ لَمِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿١٢٢﴾ ثُمَّ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ أَنِ ٱتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَٰهِيمَ حَنِيفًا ۖ وَمَا كَانَ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٣﴾

ئىبراھىم ھەقىقەتەن (ياخشى خىسلەتلەرنى ئۆزلەشتۈرگۈچى) پېشۋا، الله غا ئىتائەتمەن (باتىل دىنلاردىن ھەق دىنغا بۇرالغۇچى يەنى ھەق دىنغا ئېتىقاد قىلغۇچى) ئىدى. ئۇ الله غا شېرىك كەلتۈرگۈچىلەردىن ئەمەس ئىدى﴿120﴾. ئىبراھىم الله نىڭ نېمەتلىرىگە شۈكۈر قىلغۇچى ئىدى. الله ئۇنى (پەيغەمبەرلىككە) تاللىدى ۋە ئۇنى توغرا يولغا باشلىدى﴿121﴾. ئۇنىڭغا دۇنيادا ياخشىلىق ئاتا قىلدۇق، شەك - شۈبھىسىزكى، ئاخىرەتتە ئۇ ياخشىلار قاتارىدا بولىدۇ﴿122﴾. ئاندىن ساڭا: «باتىل دىنلاردىن ھەق دىنغا بۇرالغۇچى (يەنى ھەق دىنغا ئېتىقاد قىلغۇچى) ئىبراھىمنىڭ دىنىغا ئەگەشكىن، ئىبراھىم مۇشرىكلاردىن ئەمەس ئىدى» دەپ ۋەھيى قىلدۇق﴿123﴾.

الله تائالانىڭ دوستى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا

الله تائالا بەندىسى، پەيغەمبىرى، دوستى، ھەق دىن تەرەپدارلىرى بولغانلارنىڭ پېشۋاسى ۋە پەيغەمبەرلەرنىڭ ئاتىسى بولغان ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى مەدھىيىلەپ، ئۇنىڭ مۇشرىكلاردىن، يەھۇدىيلاردىن ۋە خرىستىئانلاردىن ئەمەسلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: **﴿ئىبراھىم ھەقىقەتەن**

[1] سۈرە نىسا 160 — 161 - ئايەتلەر.

www.munber.org

(ياخشى خىسلەتلەرنى ئۆزلەشتۈرگۈچى) پېشىۋا، اﷲ غا ئىتائەتمەن (باتىل دىنلاردىن ھەق دىنغا بۇرالغۇچى يەنى ھەق دىنغا ئېتىقاد قىلغۇچى) ئىدى﴾ شۇڭا اﷲ تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئۇ اﷲ غا شېرىك كەلتۈرگۈچىلەردىن ئەمەس ئىدى﴾. بۇ ھەقتە مۇجاھىد: ئىبراھىم ئۆزى يالغۇزلا بىر ئۈممەت ھېسابلىناتتى دېگەنلىكتۇر، دېدى.

﴿ئىبراھىم اﷲ نىڭ نېمەتلىرىگە شۈكۈر قىلغۇچى ئىدى﴾ اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئىبراھىم ۋاپادار كىشى ئىدى﴾[1] يەنى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام اﷲ تائالا بۇيرىغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئادا قىلغۇچى ئىدى.

﴿اﷲ ئۇنى (پەيغەمبەرلىككە) تاللىدى﴾ اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿(مۇسا، ھارۇنلاردىن بۇرۇن) بىز ئىبراھىمغا ھەققەتەن (دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ياخشىلىق يوللىرىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان) ھىدايەت ئاتا قىلغان ئىدۇق، بىز ئۇنىڭ (پەيغەمبەرلىكنىڭ ئەھلى) ئىكەنلىكىنى بىلەتتۇق﴾[2]

﴿ۋە ئۇنى توغرا يولغا باشلىدى﴾ يەنى ئۇ توغرا يول بولسا شېرىكى يوق اﷲ تائالاغا ئۇ رازى بولىدىغان يول بويىچە ئىبادەت قىلىشتىن ئىبارەت يولدۇر. ﴿ئۇنىڭغا دۇنيادا ياخشىلىق ئاتا قىلدۇق﴾ يەنى ئۇنىڭغا، بىر مۆمىن ئۆزىنىڭ ئىسىل ھاياتىنى ئەتراپلىق ئورۇنلاشتۇرۇۋېلىشىدا ئېھتىياجلىق بولىدىغان دۇنيانىڭ ياخشىلىقلىرىنىڭ ھەممىسىنى تولۇقلاپ بەردۇق.

﴿شەك ـ شۈبھىسىزكى، ئاخىرەتتە ئۇ ياخشىلار قاتارىدا بولىدۇ﴾ مۇجاھىد: اﷲ تائالانىڭ ﴿ئۇنىڭغا دۇنيادا ياخشىلىق ئاتا قىلدۇق﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى ھەققىدە: (ئۇنىڭغا دۇنيادا) راست سۆزلەيدىغان تىل ئاتا قىلدۇق دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى.

ئى پەيغەمبەرلەرنىڭ تۇگەنچىسى ۋە كاتتىسى! ساڭا اﷲ تائالانىڭ: ﴿«باتىل دىنلاردىن ھەق دىنغا بۇرالغۇچى (يەنى ھەق دىنغا ئېتىقاد قىلغۇچى) ئىبراھىمنىڭ دىنىغا ئەگەشكىن، ئىبراھىم مۇشرىكلاردىن ئەمەس ئىدى»﴾ دەپ ۋەھيى قىلىشى اﷲ تائالانىڭ مۇكەممەللىكى، كاتتىلىقى، شېرىكى يوق بىر زات ئىكەنلىكى ۋە يولىنىڭ ھەق ئىكەنلىكىدىندۇر.

اﷲ تائالانىڭ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا شۇنداق ۋەھيي قىلغانلىقى ھەققىدە اﷲ تائالا مۇنداق دېدى: ﴿(ئى مۇھەممەد! بۇ مۇشرىكلارغا) ئېيتقىنكى، «پەرۋەردىگارىم مېنى توغرا يولغا يەنى توغرا دىنغا، باتىل دىنلاردىن توغرا دىنغا بۇرالغان ئىبراھىمنىڭ دىنىغا باشلىدى، ئىبراھىم مۇشرىكلاردىن ئەمەس ئىدى»﴾[3].

* * * * * * *

إِنَّمَا جُعِلَ ٱلسَّبۡتُ عَلَى ٱلَّذِينَ ٱخۡتَلَفُواْ فِيهِۚ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحۡكُمُ بَيۡنَهُمۡ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ فِيمَا كَانُواْ فِيهِ يَخۡتَلِفُونَ ﴿١٢٤﴾

شەنبە كۈنى ئۈستىدە ئىختىلاپ قىلغۇچىلار ئۈچۈنلا ئۇنى ئۇلۇغلاش بەلگىلەندى (يەنى شەنبە كۈنىنى ئۇلۇغلاش ۋە بۇ كۈندە ئىشلىمەسلىك ئىبراھىمنىڭ شەرىئىتىدە يوق ئىدى. يەھۇدىيلار اﷲ نىڭ ئەمرىگە ئاسىيلىق قىلىپ دىندا ئىختىلاپ قىلىشقانلىقلىرى سەۋەبىدىن ئۇلارغا ئېغىرچىلىق تۇغدۇرۇش ئۈچۈن

---

[1] سۈرە نەجم 37 - ئايەت.
[2] سۈرە ئەنبىيا 51 - ئايەت.
[3] سۈرە ئەنئام 161 - ئايەت.

www.munber.org

شۇنداق بەلگىلىمىنى چىقاردۇق). شۈبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭ قىيامەت كۈنى ئۇلار ئىختىلاپ قىلىشقان ھەق - ناھەق ئۈستىدە چوقۇم ھۆكۈم چىقىرىدۇ﴿124﴾.

شەك - شۈبھىسىزكى، اللہ تائالا ھەر بىر دىندىكى كىشىلەرگە، ئۇلارنىڭ بىر يەرگە يىغىلىپ ئىبادەت قىلىشى ئۈچۈن ھەپتىدە بىر كۈننى يولغا قويۇپ بەردى. اللہ تائالا ئىسلام دىنىدىكى كىشىلەر ئۈچۈن جۈمە كۈننى يولغا قويۇپ بەردى. چۈنكى، بۇ كۈن اللہ تائالا يارىتىشنى تاماملىغان ۋە بەندىلىرىگە نېمىتىنى مۇكەممەللەشتۈرۈپ بەرگەن كۈندۇر.

بەزى رىۋايەتلەردە مۇنداق بايان قىلىنىدى: ئەسلىدە اللہ تائالا جۈمە كۈننى مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ تىلى ئارقىلىق ئىسرائىل ئەۋلادىغا يول قويۇپ بەرگەن ئىدى. لېكىن، ئۇلار ئۇ كۈننى تاشلاپ ھەممە يارىتىش جۈمە كۈنىدە تاماملىنىپ بولغاندىن كېيىن، پەرۋەردىگارى ھېچ نەرسە ياراتمىغان شەنبە كۈننى تاللىدى. شۇنىڭ بىلەن اللہ تائالا ئۇلارغا شەنبە كۈننى تەۋراتنىڭ شەرىئەت تۈزۈمىگە كىرگۈزدى. ئۇلارنى شۇ كۈننىڭ ھۆرمىتىنى ساقلاشقا ۋە قەدىرلەشكە بۇيرۇدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر بولۇپ ئەۋەتىلگەندە ئۇنىڭغا ئەگىشىشكە بۇيرىدى. ئۇلاردىن شۇنىڭغا ئەھدە ۋە ۋەدە ئالدى.

﴿شەنبە كۈنى ئۈستىدە ئىختىلاپ قىلغۇچىلار ئۈچۈنلا ئۇنى ئۇلۇغلاش بەلگىلەندى (يەنى شەنبە كۈننى ئۇلۇغلاش ۋە بۇ كۈندە ئىشلىمەسلىك ئىبراھىمنىڭ شەرىئىتىدە يوق ئىدى. يەھۇدىيلار اللہ نىڭ ئەمرىگە ئاسىيلىق قىلىپ دىندا ئىختىلاپ قىلىشقانلىقلىرى سەۋەبىدىن ئۇلارغا ئېغىرچىلىق تۇغدۇرۇش ئۈچۈن شۇنداق بەلگىلىمىنى چىقاردۇق)﴾ مۇجاھىد بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: ئۇلار شەنبە كۈنىگە ئەگەشتى ۋە جۈمە كۈننى تاشلىدى، دېدى. ئۇلار تاكى اللہ تائالا مەريەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى ئىسا ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەنگە قەدەر شەنبە كۈننى چىڭ تۇتۇپ كەلدى.

بەزى رىۋايەتتە: ئىسا ئەلەيھىسسالام شەنبە كۈننى يەكشەنبە كۈنىگە ئالماشتۇرۇۋەتكەن دەپ، بايان قىلىنىدى.

بەزى رىۋايەتتە: ئىسا ئەلەيھىسسالام تەۋراتنىڭ ھۆكۈملىرىدىن پەقەت ئەمەلدىن قالدۇرۇلغانلىرىلا ئەمەل قىلمىغان، ئىسا ئەلەيھىسسالام تاكى ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپ كەتكەنگە قەدەر شەنبە كۈننى چىڭ ساقلاپ كەلگەن، خرىستىئانلار ئىسا ئەلەيھىسسالام ئاسمانغا كۆتۈرلۈپ كەتكەندىن كېيىن، يەھۇدىيلارغا ئوخشىماسلىق ئۈچۈن ئۇ كۈننى يەكشەنبە كۈنىگە ئالماشتۇرغان، بەيتۇلمۇقەددەسكە قاراپ ئوقۇيدىغان ئىشىنمۇ شەرەق تەرەپكە قاراپ ئوقۇيدىغانغا ئۆزگەرتكەن، دەپ بايان قىلىنىدى. توغرىسىنى اللہ تائالا بىلگۈچىدۇر.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بىز (دۇنياغا) ئەڭ ئاخىرىدا كەلدۇق. قىيامەت كۈنى ئەڭ ئالدىدا كېلىمىز. لېكىن بىزدىن ئىلگىرى ئۆتكەن كىشىلەرگە بىزدىن بۇرۇن كىتاب بېرىلدى. بۇ اللہ ئۇلارغا پەرز قىلغان، لېكىن ئۇلار ئىختىلاپلىشىپ قالغان (جۈمە) كۈنىدۇر. اللہ بىزنى ئۇ كۈنگە باشلىدى. مۇسۇلمان ئەمەس كىشىلەر ئۇ كۈندە بىزگە ئەگەشكۈچىدۇر. ئۇ كۈننىڭ ئەتىسى (يەنى شەنبە) كۈنى يەھۇدىيلار ئۈچۈندۇر ۋە ئۆگۈن (يەكشەنبە) خرىستىئانلار ئۈچۈندۇر». بۇ ھەدىسنىڭ تېكىستى ئىمام بۇخارىنىڭدۇر.

ئەبۇھۇرەيرە ۋە ھۇزەيفە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمالار پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «اللہ تائالا جۈمە كۈننى بىزدىن ئىلگىرىكى كىشىلەرگە نېسىپ قىلمىدى. شەنبە كۈنى يەھۇدىيلارنىڭ بولدى. يەكشەنبە كۈنى خرىستىئانلارنىڭ بولدى. اللہ تائالا بىزنى پەيدا قىلدى. شۇنىڭ بىلەن بىزنى جۈمە كۈنىگە باشلاپ قويدى. اللہ تائالا جۈمە كۈننى، شەنبە كۈننى ۋە يەكشەنبە كۈننى (ھەر

www.munber.org

دىندىكى كىشىلەرنىڭ بىرىيەرگە توپلىنىشىپ ئىبادەت قىلىدىغان كۈنى) قىلدى. شۇنىڭدەك ئۇلار بىزگە قىيامەت كۈنىمۇ ئەگەشكۈچىدۇر. بىز دۇنياغا ئەڭ ئاخىرىدا كەلدۇق. قىيامەت كۈنى ئەڭ ئالدىدا كېلىمىز. بىزگە ھەممە خالايىقلاردىن بۇرۇن ھۆكۈم قىلىنىدۇ». بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

* * * * * * *

ٱدۡعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِٱلۡحِكۡمَةِ وَٱلۡمَوۡعِظَةِ ٱلۡحَسَنَةِۖ وَجَٰدِلۡهُم بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُۚ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعۡلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِۦۖ وَهُوَ أَعۡلَمُ بِٱلۡمُهۡتَدِينَ ﴿١٢٥﴾

پەرۋەردىگارىڭنىڭ يولىغا (يەنى ئىسلام دىنىغا) ھېكمەتلىك ئۇسلۇبتا ياخشى ۋەز ـ نەسىھەت بىلەن دەۋەت قىلغىن، ئۇلار (يەنى مۇخالىپەتچىلىك قىلغۇچىلار) بىلەن چىرايلىق رەۋىشتە مۇنازىرىلەشكىن. پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن ئۇنىڭ يولىدىن ئازغانلارنى ئوبدان بىلىدۇ، ھىدايەت تاپقۇچىلارنىمۇ ئوبدان بىلىدۇ﴿125﴾.

دەۋەتنى ھېكمەت ۋە ياخشى ۋەز ـ نەسىھەت بىلەن ئېلىپ بېرىشقا بۇيرۇش توغرىسىدا

الله تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى كىشىلەرنى الله تائالا تەرىپىگە ھېكمەت بىلەن چاقىرىشقا بۇيرىدى.

ئىبنى جەرىر: (الله تائالا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنى كىشىلەرنى الله تائالا تەرىپىگە) قۇرئان ۋە سۈننەت ئارقىلىق ۋە ئۇلاردا كەلگەن تەھدىت ۋە بۇرۇن ئۆتكەنلەرنىڭ بېشىدىن ئۆتكەن ۋەقەلىرىنى بايان قىلىپ بېرىش ئارقىلىق چاقىرىشقا بۇيرىدى، دېدى. يەنى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ كىشىلەرگە بۇرۇنقىلارنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلىپ بېرىشى، كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭدىن ئىبرەت ئېلىپ الله تائالانىڭ ئازابىدىن ساقلىنىشى ئۈچۈندۇر.

﴿**ئۇلار (يەنى مۇخالىپەتچىلىك قىلغۇچىلار) بىلەن چىرايلىق رەۋىشتە مۇنازىرىلەشكىن**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ئىچىدىن مۇنازىرىلىشەي دېگەن ئادەم بولسا، مۇنازىرىدە چىرايلىقچە يول تۇتسۇن، سۆزى چىرايلىق، يۇمشاق ۋە ئەدەبلىك بولسۇن. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئەھلى كىتاب بىلەن پەقەت ئەڭ چىرايلىق رەۋىشتە مۇنازىرىلىشىڭلار، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى زۇلۇم قىلغۇچىلار (يەنى سىلەرگە قارشى ئۇرۇش قىلغۇچىلار ۋە فىدىيە بېرىشتىن باش تارتقۇچىلار) بۇنىڭدىن مۇستەسنا﴾[1] يەنى الله تائالا مۇنازىرىنى چىرايلىق رەۋىشتە قىلىشقا بۇيرىدى.

شۇنىڭدەك، الله تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن ھارۇن ئەلەيھىسسالامنى پىرئەۋننىڭ قېشىغا ئەۋەتكەندىمۇ، ئۇلارنى ئۇنىڭغا يۇمشاق گەپ قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇنىڭغا يۇمشاق سۆز قىلىڭلار، ئۇ ۋەز ـ نەسىھەتنى قوبۇل قىلىشى، ياكى (ھەددىدىن ئاشقانلىقىنىڭ ئاقىۋىتىدىن) قورقۇشى مۇمكىن﴾[2].

﴿**پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن ئۇنىڭ يولىدىن ئازغانلارنى ئوبدان بىلىدۇ، ھىدايەت تاپقۇچىلارنىمۇ ئوبدان بىلىدۇ**﴾ يەنى پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن بەندىلىرىنىڭ ئىچىدىكى بەختسىز بولغانلارنى ۋە بەختلىك ئەمەسلەرنى ئوبدان بىلىدۇ. بۇ ئىشنى دەرگاھىدىكى (ھەممە نەرسىلەر پۈتۈلگەن تاختىغا) يېزىپ بولغان.

---

[1] سۈرە ئەنكەبۇت 46 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[2] سۈرە تاھا 44 ـ ئايەت.

www.munber.org

شۇڭا سەن ئۇلارنى اللە تائالا تەرىپىگە چاقىرىپلا قوي. سەن ئۇلارنىڭ ئىچىدىن توغرا يولغا كىرمىگەنلەر ئۈچۈن قايغۇرۇپ، ئۆزەڭنى ھالاك قىلىۋالمىغىن. ئۇلارنى توغرا يولغا ئېلىپ كىرىش سېنىڭ مەسئۇلىيىتىڭ ئەمەس. سەن پەقەت ئاگاھلاندۇرغۇچىدۇرسەن. سەن پەقەت ئۇلارغا ھەقىقەتنى يەتكۈزۈپ قويۇشقا مەسئۇلدۇرسەن. ئۇلاردىن ھېساب ئېلىشقا بىز مەسئۇلمىز.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿شۈبھىسىزكى، سەن خالىغان ئادەمنى ھىدايەت قىلالمايسەن، لېكىن اللە ئۆزى خالىغان ئادەمنى ھىدايەت قىلىدۇ، اللە ھىدايەت تاپقۇچىلارنى ئوبدان بىلىدۇ﴾[1]. ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنى ھىدايەت قىلىش سېنىڭ مەسئۇلىيىتىڭ ئەمەس (ساڭا تاپشۇرۇلغان ۋەزىپە پەقەت كىشىلەرگە اللە نىڭ ۋەھيىسىنى يەتكۈزۈشتۇر)﴾[2].

* * * * * * *

وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا۟ بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُم بِهِۦ ۖ وَلَئِن صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِّلصَّٰبِرِينَ ﴿١٢٦﴾ وَٱصْبِرْ
وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِٱللَّهِ ۚ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِى ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٧﴾ إِنَّ ٱللَّهَ مَعَ ٱلَّذِينَ
ٱتَّقَوا۟ وَّٱلَّذِينَ هُم مُّحْسِنُونَ ﴿١٢٨﴾

ئەگەر (ئۆزەڭلارغا يەتكەن زىيان - زەخمەت ئۈچۈن) ئىنتىقام ئالماقچى بولساڭلار، ئۆزەڭلارغا يەتكەن زىيان - زەخمەت قانچىلىك بولسا، شۇنچىلىك ئىنتىقام ئېلىڭلار (يەنى ئاشۇرۇۋەتمەڭلار)، ئەگەر سەۋر قىلساڭلار (يەنى ئىنتىقام ئالماي كەچۈرسەڭلار)، بۇ سەۋر قىلغۇچىلار (يەنى كەچۈرگۈچىلەر) ئۈچۈن (ئەلۋەتتە) ياخشىدۇر﴿126﴾. (ئى مۇھەممەد!) (اللە نىڭ يولىداساڭا يەتكەن ئەزىيەتلەرگە) سەۋر قىلغىن، سەۋرەڭ پەقەت اللە نىڭ ياردىمى بىلەنلا قولغا كېلىدۇ. ئۇلارنىڭ (ئىمان ئېيتمىغانلىقى)غا قايغۇرمىغىن. ئۇلارنىڭ ھىيلە - مىكرىسىدىن يۈرىكىڭ سىقىلمىسۇن﴿127﴾. اللە ھەقىقەتەن تەقۋادارلىق قىلغۇچىلار ۋە ياخشى ئىش قىلغۇچىلار بىلەن بىللىدۇر﴿128﴾.

قىساس ئالغاندا ئاشۇرۇۋەتمەستىن ياكى كەم قويماستىن باراۋەر ئېلىش توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە قىساس ئالغاندا ئادىللىق قىلىشقا ۋە ھەققىنى تاپشۇرۇپ ئالغاندا، كەم ياكى زىيادە قىلماستىن باراۋەر ئېلىشقا بۇيرۇدى.

ئابدۇرازاق اللە تائالانىڭ: ﴿**ئەگەر (ئۆزەڭلارغا يەتكەن زىيان - زەخمەت ئۈچۈن) ئىنتىقام ئالماقچى بولساڭلار، ئۆزەڭلارغا يەتكەن زىيان - زەخمەت قانچىلىك بولسا، شۇنچىلىك ئىنتىقام ئېلىڭلار (يەنى ئاشۇرۇۋەتمەڭلار)**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى سىرىننىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەگەر بىرەرسى سىلەردىن بىرەرنەرسە ئالسا، سىلەرمۇ ئۇنىڭدىن شۇ نەرسىگە باراۋەر كېلىدىغان نەرسە ئېلىڭلار.

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇجاھىد، ئىبراھىم، ھەسەنبەسرى ۋە باشقىلارمۇ شۇنداق دېدى. بۇ قاراشنى ئىبنى جەرىر توغرا دەپ قارىدى.

ئىبنى زەيد: بۇرۇن مۇسۇلمانلار مۇشرىكلارنىڭ (مۇسۇلمانلارغا قىلغان ئەسكىلىكلىرىنى ئۇلارنىڭ كۈچى بولمىغانلىقى ئۈچۈن) كەچۈرۈۋېتىشكە بۇيرۇلغان ئىدى. كېيىن ئىسلام دىنىغا باتۇر ۋە كۈچلۈك

---

[1] سۈرە قەسەس 56 - ئايەت.

[2] سۈرە بەقەرە 272 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

كىشىلەر ئىمان ئېيتىپ كىرىپ، ئەگەر اللە تائالا بىزگە رۇخسەت قىلسا ئەلۋەتتە بىز بۇ ئىتلارنىڭ (يەنى مۇشرىكلارنىڭ) ئۈستىدىن غەلىبە قىلاتتۇق، دېدى. شۇنىڭ بىلەن اللە تائالا بۇ ئايەتنى چۈشۈردى. مۇشرىكلارنى كەچۈرۈۋېتىش بۇيرۇقىنى بولسا جىھادنى يولغا قويۇش بىلەن ئەمەلدىن قالدۇردى، دېدى.

﴿(ئى مۇھەممەد!) (اللە نىڭ يولىداساڭا يەتكەن ئەزىيەتلەرگە) سەۋر قىلغىن، سەۋرەڭ پەقەت اللە نىڭ ياردىمى بىلەنلا قولغا كېلىدۇ﴾ يەنى بۇ سەۋر قىلىشقا كەلگەن بۇيرۇقتۇر ۋە سەۋر قىلىشقا اللە تائالانىڭ خالىشى ۋە ياردىمى بىلەن يەتكىلى بولىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىشتۇر.

﴿ئۇلارنىڭ (ئىمان ئېيتمىغانلىقى)غا قايغۇرمىغىن﴾ يەنى سەن ساڭا قارشىلىق قىلغانلار (يەنى ئىمان ئېيتمىغانلار) ئۈچۈن قايغۇرمىغىن. چۈنكى، اللە تائالا ئۇلارنىڭ شۇنداق بولۇشىنى پۈتۈۋەتكەندۇر.

﴿ئۇلارنىڭ ھىيلە - مىكرىسىدىن يۈرىكىڭ سىقىلمىسۇن﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ساڭا دۈشمەنلىك ۋە يامانلىق قىلىش ئۈچۈن كۆرسەتكەن تىرىشچانلىقلىرىغا يۈرىكىڭ سىقىلمىسۇن. چۈنكى، اللە تائالا ساڭا يېتەرلىكتۇر، ساڭا ياردەم بەرگۈچىدۇر، ساڭا كۈچ - قۇۋۋەت ئاتا قىلغۇچىدۇر ۋە سېنى ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن غەلىبىگە ئېرىشتۈرگۈچىدۇر.

﴿اللە ھەقىقەتەن تەقۋادارلىق قىلغۇچىلار ۋە ياخشى ئىش قىلغۇچىلار بىلەن بىللىدۇر﴾ يەنى اللە تائالا ھەقىقەتەن چەكلەنگەن يامان ئىشلارنى تاشلاپ، ياخشى ئىشلارنى قىلغۇچىلار بىلەن بىللىدۇر. مانا بۇلار، اللە تائالا ساقلايدىغان، ياردەم بېرىدىغان ۋە دۈشمەنلىرى ۋە قارشىلىق كۆرسەتكۈچىلىرى ئۈستىدىن غەلىبە ئاتا قىلىدىغان كىشىلەردۇر.

اللە تائالاغا مىڭلارچە ھەمدۇسانا، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا، ئائىلە تاۋاباتلىرىغا ۋە ساھابىلىرىغا دۇرۇد ۋە سالاملار بولسۇن! شۇنىڭ بىلەن سۈرە نەھلنىڭ تەپسىرى تۈگىدى.

www.munber.org

مەككىدە نازىل بولغان سۈرە ئىسرا 111 ئايەت

سۈرە ئىسرانىڭ پەزىلىتى توغرىسىدا

ئىمام بۇخارى ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇدنىڭ ئىسرا، كەھف ۋە مەريەم سۈرىلىرى توغرىسىدا: ھەقىقەتەنمۇ بۇ سۈرىلەر ئەڭ ئۇلۇغ سۈرىلەر ۋە مەن ئەڭ ئاۋۋەل ئۆگەنگەن سۈرىلەردۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

ئىمام ئەھمەد ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام (نەپلە) روزا تۇتقىلى تۇرسا، بىز (ئەمدى) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام روزىسىزلىقنى خالىمىغۇدەك دەپ قالاتتۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام روزا تۇتمىسا، بىز (ئەمدى) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام روزا تۇتمىغىدەك دەپ قالاتتۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر كېچە سۈرە ئىسرانى ۋە سۈرە زۇمەرنى ئوقۇيتتى.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سُبْحَـٰنَ ٱلَّذِىٓ أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِۦ لَيْلًا مِّنَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ إِلَى ٱلْمَسْجِدِ ٱلْأَقْصَا ٱلَّذِى
بَـٰرَكْنَا حَوْلَهُۥ لِنُرِيَهُۥ مِنْ ءَايَـٰتِنَآ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ﴿١﴾

الله (بارچە نۇقسانلاردىن) پاكتۇر، ئۇ (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) قۇدرىتىمىزنىڭ دەلىللىرىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن، بەندىسىنى (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى) بىر كېچىدە مەسجىدى ھەرامدىن ئەتراپىنى بەرىكەتلىك قىلغان مەسجىدى ئەقساغا ئېلىپ كەلدى. ھەقىقەتەن الله ھەممىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، ھەممىنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر﴿1﴾.

الله تائالانىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆز قۇدرىتى بىلەن ھەرەم مەسچىتىدىن ئەقسا مەسچىتىگە ئېلىپ كەلگەنلىكىنىڭ بايانى توغرىسىدا

الله تائالا باشقا بىرسىنىڭ قۇدرىتى يەتمىگەن ئىشقا ئۆزىنىڭ قۇدرىتى يەتكەنلىكى ئۈچۈن ﴿الله (بارچە نۇقسانلاردىن) پاكتۇر﴾ دەپ ئۆزىنى ئۆزى ئۇلۇغلىدى. الله تائالادىن باشقا ئىبادەتكە لايىق زات ۋە پەرۋەردىگار يوقتۇر. **﴿ئۇ (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) قۇدرىتىمىزنىڭ دەلىللىرىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن، بەندىسىنى (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى) بىر كېچىدە مەسچىتى ھەرامدىن ئەتراپىنى بەرىكەتلىك قىلغان ئەقسا مەسچىتىگە ئېلىپ كەلدى﴾** ئەقسا مەسچىتى بولسا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامدىن تارتىپ

www.munber.org

كەلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ماكانى بولغان ئەلىيادىكى[1] بىر مەسچىتتۇر. شۇڭا (الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى شۇ مەسچىتكە ئېلىپ كەلگەندە) بارلىق پەيغەمبەرلەر شۇ يەرگە توپلاندى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا نامازدا ئىمام بولۇپ بەردى. بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كاتتا بىر يول باشلىغۇچى ۋە ئۇلۇغ بىر پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنىڭ پاكىتىدۇر.(الله تائالا ئەقسا مەسچىتىنىڭ ئەتراپىدىكى بەرىكەتنى) ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى زىرائەت ۋە مېۋىلەردە قىلدى. الله تائالانىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئەقسا مەسچىتىگە ئېلىپ كېلىشى ئۆز قۇدرىتىگە دالالەت قىلىدىغان كاتتا ئالامەتلەرنى ئۇنىڭغا كۆرسىتىش ئۈچۈندۇر. الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا شۇ ئالامەتلەرنى كۆرسەتكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿شۈبھىسىزكى، ئۇ پەرۋەردىگارىنىڭ (قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان بۈيۈك ئالامەتلەرنى) كۆردى﴾[2].

﴿ھەقىقەتەن الله ھەممىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، ھەممىنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر﴾ يەنى الله تائالا مۆمىن بولسۇن، كاپىر بولسۇن، الله تائالاغا ئىشەنگىنى بولسۇن، ئىشەنمىگىنى بولسۇن، ھەممە بەندىسىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر ۋە ئۇلارنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر، شۇڭا الله تائالا بەندىلىرىگە مەيلى دۇنيادا بولسۇن ياكى ئاخىرەتتە بولسۇن، ئۇلارغا ئۇلار ھەقلىق بولغان نەرسىلىرىنى بەرگۈچىدۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەقسا مەسچىتىگە ئېلىپ كېلىنگەنلىكىنى بايان قىلىپ كەلگەن ھەدىسلەر توغرىسىدا

ئىمام ئەھمەد، ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «الله تائالا مېنى ئەقسا مەسچىتىگە ئېلىپ بارماقچى بولغان كېچىسى قېشىمغا ئېشەكتىن چوڭراق قېچىردىن كىچىكرەك بىر ئۇلاغ كەلتۈرۈلدى، ئۇ ئۇلاغ ھەربىر قەدىمىنى كۆزى يەتكەن يەرگىچە باساتتى. مەن ئۇنىڭغا مىنىپ ئەقسا مەسچىتىگە كەلدىم، ئۇنى پەيغەمبەرلەر ئۇلاغلىرىنى باغلاپ قويىدىغان قارماققا باغلاپ قويۇپ مەسچىتكە كىرىپ ئىككى رەكەت ناماز ئوقۇپ چىقتىم، مەسچىتتىن چىققان ۋاقتىمدا جىبرىئىل ئەلەيھىسسام ئالدىمغا بىر قاچا ھاراق بىلەن بىر قاچا سۈت ئېلىپ كەلدى، مەن سۈتنى تاللىدىم، جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ماڭا: «ئىسلامنىڭ نىشانىنى تاللىدىڭ» دېدى.

شۇنىڭ بىلەن بىرىنچى ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلدىم، جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ئاسماننىڭ ئىشىكىنىڭ ئېچىلىشىنى تەلەپ قىلدى، پەرىشتە جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامغا: «سەن كىم؟» دېدى، جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «مەن جىبرىئىل» دېدى. ئۇ يەنە «سەن بىلەن كىم بار؟» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «مەن بىلەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بار» دېدى. ئۇ: «مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلدىمۇ؟» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «ھەئە، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلدى» دېدى. ئىشىك ئېچىلدى، مەن (بىرىنچى ئاسماندا) ئادەم ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇچراشتىم. ئادەم ئەلەيھىسسالام مېنى قارشى ئالدى ۋە ياخشى دۇئالارنى قىلدى.

ئاندىن ئىككىنچى ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلدىم، جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ئاسماننىڭ ئىشىكىنىڭ ئېچىلىشىنى تەلەپ قىلدى، پەرىشتە جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامغا: «سەن كىم؟» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «مەن جىبرىئىل» دېدى، ئۇ يەنە «سەن بىلەن كىم بار؟» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «مەن بىلەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بار» دېدى. ئۇ: «مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام

---

[1] پەلەستىن شەھىرىنىڭ گىرىكچە ئاتىلىشى.
[2] سۈرە نەجم 18 - ئايەت.

www.munber.org

ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلدىمۇ؟» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «ھەئە، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلدى» دېدى. ئىشىكمۇ ئېچىلدى، مەن (ئىككىنچى ئاسماندا) ئانا تەرەپتىن بولغان تۇغقانلارنىڭ ئوغۇللىرى يەھيا ۋە ئىسا ئەلەيھىسسالاملار بىلەن ئۇچراشتىم، ئۇلار مېنى قارشى ئالدى ۋە ياخشى دۇئالارنى قىلدى.

ئاندىن ئۈچىنچى ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلدىم، جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ئاسماننىڭ ئىشىكىنىڭ ئېچىلىشىنى تەلەپ قىلدى، پەرىشتە جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامغا: «سەن كىم؟» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «مەن جىبرىئىل» دېدى. ئۇ يەنە «سەن بىلەن كىم بار؟» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «مەن بىلەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بار» دېدى. ئۇ: «مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلدىمۇ؟» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «ھەئە، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلدى» دېدى. ئىشىك ئېچىلدى. مەن (ئۈچىنچى ئاسماندا) يۈسۈف ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇچراشتىم، ئۇنىڭغا (دۇنيادىكى) گۈزەللىكنىڭ يېرىمى بېرىلگەن ئىكەن، ئۇ مېنى قارشى ئالدى ۋە ياخشى دۇئالارنى قىلدى.

ئاندىن تۆتىنچى ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلدىم، جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ئاسماننىڭ ئىشىكىنىڭ ئېچىلىشىنى تەلەپ قىلدى، پەرىشتە جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامغا: «سەن كىم؟» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «مەن جىبرىئىل» دېدى. ئۇ يەنە «سەن بىلەن كىم بار؟» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «مەن بىلەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بار» دېدى. ئۇ: «مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلدىمۇ؟» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «ھەئە، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلدى» دېدى. ئىشىك ئېچىلدى، مەن (تۆتىنچى ئاسماندا) ئىدرىس ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇچراشتىم. ئۇ مېنى قارشى ئالدى ۋە ياخشى دۇئالارنى قىلدى. اللە تائالا پەيغەمبىرى ئىدرىس ھەققىدە: ﴿ئۇنى بىز يۇقىرى ئورۇنغا كۆتۈردۇق﴾[1] دېدى.

ئاندىن بەشىنچى ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلدىم، جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ئاسماننىڭ ئىشىكىنىڭ ئېچىلىشىنى تەلەپ قىلدى، پەرىشتە جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامغا: «سەن كىم؟» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «مەن جىبرىئىل» دېدى. ئۇ يەنە «سەن بىلەن كىم بار؟» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «مەن بىلەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بار» دېدى. ئۇ: «مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلدىمۇ؟» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «ھەئە، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلدى» دېدى. ئىشىك ئېچىلدى، مەن (بەشىنچى ئاسماندا) ھارۇن ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇچراشتىم، ئۇ مېنى قارشى ئالدى ۋە ياخشى دۇئالارنى قىلدى.

ئاندىن ئالتىنچى ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلدىم، جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ئاسماننىڭ ئىشىكىنىڭ ئېچىلىشىنى تەلەپ قىلدى. پەرىشتە جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامغا: «سەن كىم؟» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «مەن جىبرىئىل» دېدى، ئۇ يەنە «سەن بىلەن كىم بار؟» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «مەن بىلەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بار» دېدى، ئۇ: «مۇھەممەدئەلەيھىسسالام ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلدىمۇ؟» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «ھەئە، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلدى» دېدى، ئىشىكمۇ ئېچىلدى، مەن (ئالتىنچى ئاسماندا) مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇچراشتىم. ئۇ مېنى قارشى ئالدى ۋە ياخشى دۇئالارنى قىلدى. ئاندىن يەتتىنچى ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلدىم. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ئاسماننىڭ ئىشىكىنىڭ ئېچىلىشىنى تەلەپ قىلدى. پەرىشتە جىبرىئىل

---

[1] سۈرە مەريەم 59 - ئايەت.

www.munber.org

ئەلەيھىسسالامغا: «سەن كىم؟» دېدى، جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «مەن جىبرىئىل» دېدى. ئۇ يەنە «سەن بىلەن كىم بار؟» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «مەن بىلەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بار» دېدى. ئۇ: «مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلدىمۇ؟» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «ھەئە، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلدى» دېدى. ئىشىك ئېچىلدى، مەن (يەتتىنچى ئاسماندا) ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇچراشتىم. ئۇ مېنى قارشى ئالدى ۋە ياخشى دۇئالارنى قىلدى.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بەيتۇلمەئمۇرغە يۆلىنىپ تۇرغان ئىكەن، بەيتۇلمەئمۇرغە ھەر كۈنى يەتمىش مىڭ پەرىشتە كىرىدىكەن، بىر قېتىم كىرىپ چىققان پەرىشتە (ئۇنىڭغا) قايتا كىرمەيدىكەن. ئاندىن جىبرىئىل مېنى سىدرەتۇلمۇنتەھا دېگەن دەرەخنىڭ يېنىغا ئېلىپ باردى. ئۇ دەرەخنىڭ ياپراقلىرى پىلنىڭ قۇلاقلىرىدەك، مېۋىلىرى كۈپىتەك چوڭلۇقتا ئىكەن. دەرەخكە الله تائالا تەرىپىدىن بىرەر بۇيرۇق كەلسە دەرەخ ئۆزگىرىدىكەن. بىرەر مەخلۇقنىڭ ئۇ دەرەخنىڭ گۈزەللىكىنى سۈپەتلەپ بېرىشى مۇمكىن ئەمەستۇر.

ئاندىن الله تائالا ماڭا ۋەھيي قىلماقچى بولغانلىرىنى ۋەھيي قىلدى. ماڭا بىر كېچە - كۈندۈزنىڭ ئىچىدە ئەللىك ۋاخ ناماز ئوقۇشنى پەرز قىلدى. ئاندىن مەن قايتىپ چۈشتۈم ۋە قايتىپ چۈشكىچە مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن كۆرۈشتۈم. مۇسا: «پەرۋەردىگارىڭ ئۈممىتىڭگە نېمىنى پەرز قىلدى؟» دېدى. مەن: «بىر كېچە - كۈندۈزنىڭ ئىچىدە ئەللىك ۋاخ ناماز ئوقۇشنى پەرز قىلدى» دېدىم. مۇسا: «قايتىپ چىقىپ پەرۋەردىگارىڭدىن ئۈممىتىڭگە نامازنى يەڭگىللىتىپ بېرىشنى سورىغىن، ئۈممىتىڭ بۇ نامازلارنى ئادا قىلىپ بولالمايدۇ. چۈنكى، مەن ئىسرائىل ئەۋلادىنى سىناپ باققان» دېدى. مەن پەرۋەردىگارىمنىڭ قېشىغا چىقىپ: «ئى پەرۋەردىگارىم ئۈممىتىمدىن نامازنى يەڭگىللىتىپ بەرسەڭ؟» دېدىم. پەرۋەردىگارىم بەش ۋاخ نامازنى يەڭگىللىتىپ بەردى.

ئاندىن مەن قايتىپ چۈشۈپ مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن كۆرۈشتۈم، مۇسا: «قانداق بولدى؟» دېدى. مەن: «پەرۋەردىگارىم بەش ۋاخ ناماز يەڭگىللىتىپ بەردى» دېدىم. مۇسا: «ئۈممىتىڭ قالغىنىنىمۇ قىلىپ بولالمايدۇ، قايتىپ چىقىپ پەرۋەردىگارىڭدىن ئۈممىتىڭگە نامازنى يەڭگىللىتىپ بېرىشنى سورىغىن» دېدى. شۇنداق قىلىپ مەن پەرۋەردىگارىم بىلەن مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئارىلىقىدا بىر نەچچە قېتىم چىقىپ - چۈشۈپ يۈردۈم، (ھەر قېتىم چىققىنىمدا) الله تائالا بەش بەش ۋاخ نامازنى يەڭگىللىتىپ بېرىپ (ئەڭ ئاخىرقى قېتىمدا) الله تائالا ماڭا: «ئى مۇھەممەد! بىر كېچە - كۈندۈز ئىچىدە ئوقۇلىدىغىنى مانا بۇ بەش ۋاخ نامازدۇر، ھەربىر ۋاخ ناماز ئون ۋاخ نامازغا باراۋەر بولۇپ، بۇ بەش ۋاخ ناماز ئەللىك ۋاخ نامازغا باراۋەردۇر (يەنى كىم بۇ بەش ۋاخ نامازنى ئوقۇسا 50 ۋاخ نامازنىڭ ساۋابىغا ئېرىشىدۇ). كىمكى، بىر ياخشى ئىشنى قىلىشنى نىيەت قىلىپ ئۇنى قىلمىسا، ئۇنىڭغا بىر ساۋاب يېزىلىدۇ. ناۋادا ئۇنى قىلغان بولسا ئون ساۋاب يېزىلىدۇ. كىمكى، بىر يامان ئىشنى قىلىشقا نىيەت قىلىپ ئۇنى قىلمىغان بولسا، ئۇنىڭغا ھېچ گۇناھ يېزىلمايدۇ. ناۋادا ئۇنى قىلغان بولسا، پەقەت بىرلا گۇناھ يېزىلىدۇ» دېدى.

ئاندىن مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا چۈشۈپ (نامازنىڭ بەش ۋاختا چۈشۈرۈلگەنلىكىنى) ئۇنىڭغا خەۋەر قىلدىم. مۇسا ئەلەيھىسسالام: «قايتىپ چىقىپ پەرۋەردىگارىڭدىن ئۈممىتىڭگە نامازنى يەڭگىللىتىپ بېرىشنى سورىغىن، ئۈممىتىڭ بۇنىمۇ قىلىپ بولالمايدۇ» دېدى. مەن پەرۋەردىگارىمنىڭ قېشىغا قايتا چىقىپ (بۇنىڭدىنمۇ بەك يەڭگىللىتىپ بېرىشنى) سوراشتىن ھايا قىلىپ (پەرۋەردىگارىمنىڭ قېشىغا چىقماي) قايتىپ چۈشتۈم». بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

www.munber.org

ئىمام ئەھمەد، ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى (ھەرەم مەسچىتىدىن ئەقسا مەسچىتىگە) ئېلىپ ماڭماقچى بولغان كېچىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مىنىشى ئۈچۈن جابدۇقلىرى توقۇلغان ۋە يۈگەنلەنگەن بىر ئۇلاغ كەلتۈرۈلدى. ئۇ ئۇلاغ چاپچىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مىنگىلى قويمىغاندا، جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «ساڭا نېمە بولدى؟ اللہ نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ساڭا اللہ تائالانىڭ نەزىرىدە بۇنىڭدىنمۇ ھۆرمەتلىك بولغان بىرسى مىنىپ باقمىغان» دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۇلاغدىن چىپىلداپ تەر تۆكۈلۈپ كەتتى.

ئىمام ئەھمەد، ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «پەرۋەردىگارىم مېنى ئاسمانغا ئېلىپ چىققاندا مەن قوغۇشۇندىن بولغان تىرناقلىرى بىلەن يۈزلىرىنى ۋە مەيدىلىرىنى تاتىلىۋاتقان بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ قېشىدىن ئۆتتۈم. مەن: «ئى جىبرىئىل! ئۇلار كىملەر؟» دېدىم. جىبرىئىل: ئۇلار كىشىلەرنىڭ گۆشلىرىنى يەيدىغان (يەنى كىشىلەرنىڭ غەيۋەتلىرىنى قىلىدىغان) ۋە ئۇلارنىڭ يۈز ـ ئابرۇيلىرىغا تىل تەككۈزىدىغان كىشىلەردۇر، دېدى.

ئىمام ئەھمەد ئەنەس رەزىيەللاھۇئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مەن ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلغان كېچىسى مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىدىن ئۆتكەن ۋاقتىمدا مۇسا ئەلەيھىسسالام قەبرىسىدە ئۆرە تۇرۇپ ناماز ئوقۇۋاتقان ئىكەن» بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىمام ئەھمەد ئەنەس ئىبنى مالىكتىن مالىك ئىبنى سەئسەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلەرگە ئۆزىنى ھەرەمدىكى مەسچىتتىن ئەقسا مەسچىتىگە ئېلىپ كېلىنگەن كېچىسى توغرۇلۇق سۆزلەپ بېرىپ مۇنداق دېدى: «مەن ھەتىمنىڭ[1] يېنىدا يېنىچە ياتقان ئىدىم، بىرسى كېلىپ يېنىدا تۇرغان بىرسىگە: ئۈچ كىشىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ياتقىنى شۇ، دەيدۇ [2] ئاندىن بىرسى كېلىپ مېنىڭ بۇ يېرىمدىن بۇ يېرىمگىچە (يەنى گېلىمدىن تارتىپ كىندىكىمنىڭ ئاستىغىچە) يېرىپ[3]، يۈرىكىمنى چىقىرىپ ئالدى. ئاندىن ئىمان ۋە ھېكمەت بىلەن لىق توشقان ئالتۇن بىر قاچا كەلتۈرۈلدى، يۈرىكىم (زەمزەم سۈيى بىلەن) يۇيۇلۇپ (ئىمان ۋە ھېكمەت بىلەن) توشقۇزۇلۇپ قايتىدىن ئورنىغا سېلىپ قويۇلدى. ئاندىن قېچىردىن كىچىك، ئېشەكتىن چوڭ، رەڭگى ئاق (قەدىمى، كۆزى يەتكەن يەرگىچە يېتىدىغان) بىر ئۇلاغ كەلتۈرۈلدى، ئۇ ئۇلاغقا مىندۈرۈلدۈم.

ئاندىن جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام مېنى ئېلىپ مېڭىپ، بىرىنچى ئاسمانغا ئېلىپ كېلىپ (ئاسماننىڭ ئىشىكىنىڭ) ئېچىلىشىنى تەلەپ قىلدى، (ئىشىككە قارايدىغان) پەرىشتە: «بۇ كىم؟» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «جىبرىئىل» دېدى. پەرىشتە: «سەن بىلەن كىم بار؟» دېدى. جىبرىئىل: «مۇھەممەد بار» دېدى. پەرىشتە: «مۇھەممەد ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلدىمۇ؟» دېدى. جىبرىئىل: «ھەئە» دېدى. پەرىشتە: «قارشى ئالىمىز، بۇ يەرگە ئەجەپمۇ ياخشى كىشى كېلىپتۇ» دېدى. بىزگە ئىشىك ئېچىلدى. مەن ئىشىكتىن كىرىپ بولۇپ قارىسام، ئۇ يەردە ئادەم ئەلەيھىسسالام بار ئىكەن.

---

[1] بۇ، كەبىنىڭ قېشىدىكى ئادەم بويى قىلىنىپ سېلىنغان تامدۇر.

[2] ئەسلىدە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام كەبىنىڭ قېشىدىكى ئۇممۇ ھانىئەنىڭ ئۆيىدە تاغىلىرى جەئپەر بىلەن ھەمزە رەزىيەللاھۇئەنھۇلارنىڭ ئوتتۇرىدا ئۇخلاۋاتقان ئىدى، پەرىشتىلەر پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنى تاغىلىرىنىڭ ئارىسىدىن قوپقۇزۇپ ئۆيىنىڭ دېرىزىسىدىن قارا تاشنىڭ يېنىغا ئېلىپ چىقىدۇ، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇيقۇسى تېخىچە ئېچىلمىغان بولغاچقا قارا تاشنىڭ يېنىدا يېنىچە ياتقان ئىدى.

[3] پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ كۆكسىنى يېرىش ئىشى ئۈچ قېتىم يۈز بەرگەن، بىرىنچىسى، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام كىچىك ۋاقتىدا، ئىككىنچىسى، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا پەيغەمبەرلىك بېرىلگەن ۋاقتىدا، ئۈچۈنچىسى، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنى ئاسمانغا ئېلىپ چىقماقچى بولغان ۋاقتىدا بولغاندۇر.

www.munber.org

جىبرىئىل: «بۇ ئاتاڭ ئادەم ئەلەيھىسسالامدۇر، ئۇنىڭغا سالام بەر» دېدى. مەن ئۇنىڭغا سالام بەردىم، ئۇ ماڭا سالامنى قايتۇرۇپ: «قارشى ئالىمىز، ياخشى ئوغلۇم ۋە ياخشى پەيغەمبەر» دېدى.

ئاندىن جىبرىئىل مېنى ئىككىنچى ئاسمانغا ئېلىپ كېلىپ (ئاسماننىڭ ئىشىكىنىڭ) ئېچىلىشىنى تەلەپ قىلدى، (ئىشىككە قارايدىغان) پەرىشتە: «بۇ كىم؟» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «مەن جىبرىئىل» دېدى. پەرىشتە: «سەن بىلەن كىم بار؟» دېدى. جىبرىئىل: «مۇھەممەد بار» دېدى. پەرىشتە: «مۇھەممەد ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلدىمۇ؟» دېدى. جىبرىئىل: «ھەئە» دېدى. پەرىشتە: «قارشى ئالىمىز بۇ يەرگە ئەجەپمۇ ياخشى كىشى كېلىپتۇ» دېدى. بىزگە ئىشىك ئېچىلدى. مەن ئىشىكتىن كىرىپ قارىسام ئۇ يەردە يەھيا ۋە ئىسا ئەلەيھىسسالاملار بار ئىكەن. ئۇ ئىككىسى ئانا تەرەپتىن بولغان تۇغقانلارنىڭ باللىرى ئىدى. جىبرىئىل: «بۇ يەھيا ۋە ئىسا ئەلەيھىسسالاملاردۇر، ئۇلارغا سالام بەر» دېدى. مەن ئۇلارغا سالام بەردىم. ئۇلار ماڭا سالامنى قايتۇرۇپ: «قارشى ئالىمىز، ياخشى ئوغۇل ۋە ياخشى پەيغەمبەر» دېدى.

ئاندىن جىبرىئىل مېنى ئۈچىنچى ئاسمانغا ئېلىپ كېلىپ (ئاسماننىڭ ئىشىكىنىڭ) ئېچىلىشىنى تەلەپ قىلدى، (ئىشىككە قارايدىغان) پەرىشتە: «بۇ كىم؟» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «جىبرىئىل» دېدى. پەرىشتە: «سەن بىلەن كىم بار؟» دېدى. جىبرىئىل: «مۇھەممەد بار» دېدى. پەرىشتە: «مۇھەممەد ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلدىمۇ؟» دېدى. جىبرىئىل: «ھەئە» دېدى. پەرىشتە: «قارشى ئالىمىز، بۇ يەرگە ئەجەبمۇ ياخشى كىشى كېلىپتۇ» دېدى. بىزگە ئىشىك ئېچىلدى. مەن ئىشىكتىن كىرىپ قارىسام، ئۇ يەردە يۈسۈف ئەلەيھىسسالام بار ئىكەن. جىبرىئىل: «بۇ يۈسۈف ئەلەيھىسسالامدۇر، ئۇنىڭغا سالام بەر» دېدى. مەن ئۇنىڭغا سالام بەردىم، ئۇ ماڭا سالامنى قايتۇرۇپ: «قارشى ئالىمىز، ياخشى ئوغۇل ۋە ياخشى پەيغەمبەر» دېدى.

ئاندىن جىبرىئىل مېنى تۆتىنچى ئاسمانغا ئېلىپ كېلىپ (ئاسماننىڭ ئىشىكىنىڭ) ئېچىلىشىنى تەلەپ قىلدى، (ئىشىككە قارايدىغان) پەرىشتە: «بۇ كىم؟» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «جىبرىئىل» دېدى. پەرىشتە: «سەن بىلەن كىم بار؟» دېدى. جىبرىئىل: «مۇھەممەد بار» دېدى. پەرىشتە: «مۇھەممەد ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلدىمۇ؟» دېدى. جىبرىئىل: «ھەئە» دېدى. پەرىشتە: «قارشى ئالىمىز، بۇ يەرگە ئەجەبمۇ ياخشى كىشى كېلىپتۇ» دېدى. بىزگە ئىشىك ئېچىلدى. مەن ئىشىكتىن كىرىپ قارىسام، ئۇ يەردە ئىدرىس ئەلەيھىسسالام بار ئىكەن. جىبرىئىل: «بۇ ئىدرىس ئەلەيھىسسالامدۇر، ئۇنىڭغا سالام بەر» دېدى. مەن ئۇنىڭغا سالام بەردىم. ئۇ ماڭا سالامنى قايتۇرۇپ: «قارشى ئالىمىز، ياخشى ئوغۇل ۋە ياخشى پەيغەمبەر» دېدى.

ئاندىن جىبرىئىل مېنى بەشىنچى ئاسمانغا ئېلىپ كېلىپ (ئاسماننىڭ ئىشىكىنىڭ) ئېچىلىشىنى تەلەپ قىلدى، (ئىشىككە قارايدىغان) پەرىشتە: «بۇ كىم؟» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «جىبرىئىل» دېدى. پەرىشتە: «سەن بىلەن كىم بار؟» دېدى. جىبرىئىل: «مۇھەممەد بار» دېدى. پەرىشتە: «مۇھەممەد ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلدىمۇ؟» دېدى. جىبرىئىل: «ھەئە» دېدى. پەرىشتە: «قارشى ئالىمىز، بۇ يەرگە ئەجەپمۇ ياخشى كىشى كېلىپتۇ» دېدى. بىزگە ئىشىك ئېچىلدى. مەن ئىشىكتىن كىرىپ قارىسام، ئۇ يەردە ھارۇن ئەلەيھىسسالام بار ئىكەن. جىبرىئىل: «بۇ ھارۇن ئەلەيھىسسالامدۇر، ئۇنىڭغا سالام بەر» دېدى. مەن ئۇنىڭغا سالام بەردىم. ئۇ ماڭا سالامنى قايتۇرۇپ: «قارشى ئالىمىز، ياخشى ئوغۇل ۋە ياخشى پەيغەمبەر» دېدى.

www.munber.org

ئاندىن جىبرىئىل مىنى ئالتىنچى ئاسمانغا ئېلىپ كېلىپ (ئاسماننىڭ ئىشىكىنىڭ) ئېچىلىشىنى تەلەپ قىلدى، (ئىشىككە قارايدىغان) پەرىشتە: «بۇ كىم؟» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «جىبرىئىل» دېدى. پەرىشتە: «سەن بىلەن كىم بار؟» دېدى. جىبرىئىل: «مۇھەممەد بار» دېدى. پەرىشتە: «مۇھەممەد ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلدىمۇ؟» دېدى. جىبرىئىل: «ھەئە» دېدى. پەرىشتە: «قارشى ئالىمىز، بۇ يەرگە ئەجەبمۇ ياخشى كىشى كېلىپتۇ» دېدى. بىزگە ئىشىك ئېچىلدى. مەن ئىشىكتىن كىرىپ قارىسام، ئۇ يەردە مۇسا ئەلەيھىسسالام بار ئىكەن. جىبرىئىل: «بۇ مۇسا ئەلەيھىسسالامدۇر، ئۇنىڭغا سالام بەر» دېدى. مەن ئۇنىڭغا سالام بەردىم. ئۇ ماڭا سالامنى قايتۇرۇپ: «قارشى ئالىمىز، ياخشى ئوغۇل ۋە ياخشى پەيغەمبەر» دېدى. مەن مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن كۆرۈشۈپ بولۇپ ماڭغان ۋاقتىمدا، ئۇ يىغلاپ كەتتى، ئۇنىڭدىن: «نېمىگە يىغلايسەن؟» دەپ سورىغاندا، ئۇ: «مەندىن كېيىن پەيغەمبەر بولۇپ كەلگەن بىر ياشنىڭ ئۈممىتى مېنىڭ ئۈممىتىمدىن جىق جەننەتكە كىرگەنلىكى ئۈچۈن يىغلايمەن» دېدى.

ئاندىن جىبرىئىل مىنى يەتتىنچى ئاسمانغا ئېلىپ كېلىپ (ئاسماننىڭ ئىشىكىنىڭ) ئېچىلىشىنى تەلەپ قىلدى. (ئىشىككە قارايدىغان) پەرىشتە: «بۇ كىم؟» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «جىبرىئىل» دېدى. پەرىشتە: «سەن بىلەن كىم بار؟» دېدى. جىبرىئىل: «مۇھەممەد بار» دېدى. پەرىشتە: «مۇھەممەد ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلدىمۇ؟» دېدى. جىبرىئىل: «ھەئە» دېدى. پەرىشتە: «قارشى ئالىمىز، بۇ يەرگە ئەجەبمۇ ياخشى كىشى كېلىپتۇ» دېدى. بىزگە ئىشىك ئېچىلدى. «مەن ئىشىكتىن كىرىپ بولۇپ قارىسام، ئۇ يەردە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بار ئىكەن». جىبرىئىل: «بۇ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامدۇر، ئۇنىڭغا سالام بەر» دېدى. مەن ئۇنىڭغا سالام بەردىم. ئۇ ماڭا سالامنى قايتۇرۇپ: «قارشى ئالىمىز، ياخشى ئوغۇل ۋە ياخشى پەيغەمبەر» دېدى.

ئاندىن ماڭا سىدرەتۇلمۇنتەھا دېگەن دەرەخ كۆرۈلدى، ئۇ دەرەخنىڭ مېۋىسى ھەجەر كەنتىنىڭ[1] كۈپىدەك ۋە ياپرىقى پىلنىڭ قۇلاقلىرىدەك ئىكەن. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «بۇ سىدرەتۇلمۇنتەھا دەرىخىدۇر» دېدى. ئۇ يەردە تۆت دەريا باربولۇپ ئىككىسى تېشىغا ۋە ئىككىسى ئىچكىرىگە ئاقىدىكەن، مەن: «ئى جىبرىئىل بۇ نېمە؟» دېدىم. جىبرىئىل: «ئىچكىرىگە ئاقىدىغىنى جەننەتتىكى ئىككى دەريا، تاشقىرىغا ئاقىدىغىنى نىل دەرياسى بىلەن فىرات دەرياسىدۇر» دېدى. ئاندىن ماڭا بەيتۇلمەئمۇر كۆرۈلدى.

قەتادە، ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «بەيتۇلمەئمۇرغا ھەر كۈنى 70 مىڭ پەرىشتە كىرىدىكەن، (بىر قېتىم كىرىپ چىققان پەرىشتە ئۇنىڭغا) قايتا كىرمەيدىكەن» دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇرۇنقى سۆزىنى داۋام قىلىپ مۇنداق دېدى: «ئاندىن ئالدىمغا بىر قاچا ھاراق، بىر قاچا سۈت ۋە بىر قاچا ھەسەل كەلتۈرۈلدى. مەن سۈتنى تاللىدىم، جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ماڭا: ئىسلامنىڭ نىشانىنى تاللىدىڭ، دېدى. ئاندىن ماڭا ھەركۈنى ئەللىك ۋاخ ناماز ئوقۇش پەرز قىلىندى. مەن (پەرۋەردىگارىمنىڭ يېنىدىن) قايتىپ چۈشۈپ مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كەلدىم، ئۇ: پەرۋەردىگارىڭ ئۈممىتىڭگە نېمىنى پەرز قىلدى؟ دېدى. مەن: «ھەر كۈنى ئەللىك ۋاخ ناماز ئوقۇشنى پەرز قىلدى» دېدىم. مۇسا ئەلەيھىسسالام: ئۈممىتىڭ ھەر كۈنى ئەللىك ۋاخ نامازنى ھەرگىز ئوقۇيالمايدۇ. چۈنكى، مەن سەندىن بۇرۇن ئىسرائىل ئەۋلادىنى سىناپ كۆرگەن ۋە ئۇلارغا كۆپ ئاماللارنى قىلغان، شۇڭا سەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ قېشىغا چىقىپ، ئۇنىڭدىن ئۈممىتىڭگە يەڭگىللىتىپ بېرىشىنى

---

[1] مەدىنىدىكى بىر كەنت.

www.munber.org

سورىغىن، دېدى. مەن پەرۋەردىگارىمنىڭ قېشىغا قايتا چىقىپ (ئۈممىتىڭدىن يەڭگىللىتىپ بېرىشىنى) سورىدىم، پەرۋەردىگارىم مەندىن ئون ۋاخ نامازنى يەڭگىللىتىپ بەردى.

مەن مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا چۈشتۈم، ئۇ: نېمىگە بۇيرۇلدۇڭ؟ دەپ سورىدى. مەن: «ھەر كۈنى قىرىق ۋاخ ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇلدۇم» دېدىم. مۇسا ئەلەيھىسسالام: ئۈممىتىڭ ھەر كۈنى قىرىق ۋاخ نامازنى ھەرگىز ئوقۇيالمايدۇ. چۈنكى، مەن سەندىن بۇرۇن ئىسرائىل ئەۋلادىنى سىناپ كۆرگەن ۋە ئۇلارغا كۆپ ئاماللارنى قىلغان، شۇڭا سەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ قېشىغا چىقىپ ئۈممىتىڭدىن ئۈممىتىڭگە يەڭگىللىتىپ بېرىشىنى سورىغىن، دېدى.

مەن پەرۋەردىگارىمنىڭ قېشىغا قايتا چىقىپ، ئۈممىتىڭدىن يەڭگىللىتىپ بېرىشىنى سورىدىم. پەرۋەردىگارىم مەندىن يەنە ئون ۋاخ نامازنى يەڭگىللىتىپ بەردى. مەن: «مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا چۈشتۈم، ئۇ نېمىگە بۇيرۇلدۇڭ؟ دەپ سورىدى. مەن: «ھەر كۈنى ئوتتۇز ۋاخ ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇلدۇم» دېدىم. مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۈممىتىڭ ھەر كۈنى ئوتتۇز ۋاخ نامازنى ھەرگىز ئوقۇيالمايدۇ. چۈنكى، مەن سەندىن بۇرۇن ئىسرائىل ئەۋلادىنى سىناپ كۆرگەن ۋە ئۇلارغا كۆپ ئاماللارنى قىلغان، شۇڭا سەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ قېشىغا چىقىپ، ئۈممىتىڭدىن ئۈممىتىڭگە يەڭگىللىتىپ بېرىشنى سورىغىن، دېدى.

مەن پەرۋەردىگارىمنىڭ قېشىغا قايتا چىقىپ، ئۈممىتىڭدىن يەڭگىللىتىپ بېرىشىنى سورىدىم. پەرۋەردىگارىم مەندىن يەنە ئون ۋاخ نامازنى يەڭگىللىتىپ بەردى. مەن مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا چۈشتۈم. ئۇ: نېمىگە بۇيرۇلدۇڭ؟ دەپ سورىدى. مەن: «ھەر كۈنى 20 ۋاخ ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇلدۇم» دېدىم. مۇسا ئەلەيھىسسالام: ئۈممىتىڭ ھەر كۈنى يىگىرمە ۋاخ نامازنى ھەرگىز ئوقۇيالمايدۇ. چۈنكى، مەن سەندىن بۇرۇن ئىسرائىل ئەۋلادىنى سىناپ كۆرگەن ۋە ئۇلارغا كۆپ ئاماللارنى قىلغان، شۇڭا سەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ قېشىغا چىقىپ ئۈممىتىڭدىن ئۈممىتىڭگە يەڭگىللىتىپ بېرىشنى سورىغىن، دېدى.

مەن پەرۋەردىگارىمنىڭ قېشىغا قايتا چىقىپ (ئۈممىتىڭدىن يەڭگىللىتىپ بېرىشىنى سورىدىم). پەرۋەردىگارىم مەندىم يەنە ئون ۋاخ نامازنى يەڭگىللىتىپ بەردى. مەن: «مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا چۈشتۈم، ئۇ: نېمىگە بۇيرۇلدۇڭ؟» دەپ سورىدى. مەن: ھەر كۈنى ئون ۋاخ ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇلدۇم، دېدىم. مۇسا ئەلەيھىسسالام: ئۈممىتىڭ ھەر كۈنى ئون ۋاخ نامازنى ھەرگىز ئوقۇيالمايدۇ. چۈنكى، مەن سەندىن بۇرۇن ئىسرائىل ئەۋلادىنى سىناپ كۆرگەن ۋە ئۇلارغا كۆپ ئاماللارنى قىلغان، شۇڭا سەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ قېشىغا چىقىپ، ئۈممىتىڭدىن ئۈممىتىڭگە يەڭگىللىتىپ بېرىشنى سورىغىن، دېدى. مەن پەرۋەردىگارىمنىڭ قېشىغا قايتا چىقىپ، ئۈممىتىڭدىن يەڭگىللىتىپ بېرىشىنى سورىدىم. شۇنىڭ بىلەن پەرۋەردىگارىم مېنى ھەر كۈنى بەش ۋاخ ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇدى. مەن مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا چۈشتۈم، ئۇ: نېمىگە بۇيرۇلدۇڭ؟ دەپ سورىدى. مەن: «ھەر كۈنى بەش ۋاخ ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇلدۇم» دېدىم. مۇسا ئەلەيھىسسالام: ئۈممىتىڭ ھەر كۈنى بەش ۋاخ نامازنى ھەرگىز ئوقۇيالمايدۇ. چۈنكى، مەن سەندىن بۇرۇن ئىسرائىل ئەۋلادىنى سىناپ كۆرگەن ۋە ئۇلارغا كۆپ ئاماللارنى قىلغان، شۇڭا سەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ قېشىغا چىقىپ، ئۈممىتىڭدىن ئۈممىتىڭگە يەڭگىللىتىپ بېرىشنى سورىغىن، دېدى. مەن: «پەرۋەردىگارىمدىن (نامازنى يەڭگىللىتىپ بېرىشنى) جىق سورىدىم، (بۇ قېتىم) يەنە سوراشتىن ھايا قىلىمەن، مەن: «بۇنىڭغا رازى بولىمەن ۋە ئۇنى قوبۇل قىلىمەن» دېدىم. ئاندىن مەن مۇسانىڭ قېشىدىن ئايرىلىپ ماڭغان ئىدىم، ماڭا: ھەققەتەن مەن پەرزلىرىمنى بەلگىلىدىم ۋە بەندەمدىن يەڭگىللىتىپ بەردىم، دېيىلدى».

www.munber.org

ئىمام بۇخارى، ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەبۇزەر بىزگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى سۆزلەپ بېرەتتى: «مەن مەككىدە (ئۇممۇ هانىئەنىڭ ئۆيىدە ياتقان ئىدىم)، مەن ياتقان ئۆينىڭ ئۆگزىسى ئېچىلدى. ئاندىن جىبرىئىل چۈشۈپ كۆكسۈمنى يېرىپ ئۇنى زەمزەم سۈيى بىلەن يۇغاندىن كېيىن، ئاندىن ھېكمەت ۋە ئىمانغا لىق توشقۇزۇلغان بىر ئالتۇن قاچىنى ئېلىپ كېلىپ قاچىدىكى (ھېكمەت بىلەن ئىماننى) كۆكسۈمگە قۇيدى، كېيىن كۆكسۈمنى ئېتىۋەتتى».

ئاندىن قولۇمنى تۇتۇپ بىرىنچى ئاسمانغا ئېلىپ چىقتى. بىرىنچى ئاسمانغا كەلگەندە جىبرىئىل ئاسماننىڭ ئىشىكىگە قارايدىغان پەرىشتىگە: «ئىشىكنى ئاچ» دېدى. پەرىشتە: «بۇ كىم؟» دېدى. جىبرىئىل: «مەن جىبرىئىل» دېدى. پەرىشتە: «سەن بىلەن بىرسى بارمۇ؟» دېدى. جىرئىل: «ھەئە مەن بىلەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بار» دېدى. پەرىشتە: «مۇھەممەد ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلدىمۇ؟» دېدى. جىبرىئىل: «ھەئە» دېدى. پەرىشتە ئىشىكنى ئېچىپ بەرگەندىن كېيىن بىز بىرىنچى ئاسماننىڭ ئىچىگە كىردۇق، (بىرىنچى ئاسماندا) ئوڭ ۋە سول تەرىپىدە بىرمۇنچە كىشىلەر بىلەن، ئولتۇرغان بىر كىشىنى ئۇچراتتۇق. ئۇ كىشى ئوڭ تەرىپىدىكى كىشىلەرگە قارىسا كۈلەتتى، سول تەرىپىدىكى كىشىلەرگە قارىسا يىغلايتتى، ئاندىن ئۇ كىشى: «قارشى ئالىمىز ياخشى ئوغلۇم ۋە ياخشى پەيغەمبەر» دېدى. مەن جىبرىئىلغا: «بۇ كىم؟» دېدىم. جىبرىئىل: «بۇ ئادەم ئەلەيھىسسالامدۇر، ئۇنىڭ ئوڭ ۋە سول تەرىپىدىكى كىشىلەر ئۇنىڭ پۇشتىدىن بولىدىغان باللاردۇر، ئوڭ تەرىپىدىكى جەننەتكە كىرىدىغانلار، سول تەرىپىدىكى دوزاخقا كىرىدىغانلاردۇر، شۇڭا ئۇ ئوڭ تەرىپىدىكى كىشىلەرگە قارىسا كۈلىدۇ، سول تەرىپىدىكى كىشىلەرگە قارىسا يىغلايدۇ» دېدى.

ئاندىن جىبرىئىل مېنى ئىككىنچى ئاسمانغا ئېلىپ چىقتى. (ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەربىر ئاسماندا بىر پەيغەمبەر بىلەن كۆرۈشۈپ ئالتىنچى ئاسمانغا چىقىدۇ، بۇ يەردە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى ئۇچرىتىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۆزىنى بۇ يەردىن داۋام قىلىپ مۇنداق دەيدۇ)، ئاندىن ئىبراھىمنىڭ قېشىدىن ئۆتتۇم، ئۇ: «قارشى ئالىمىز، ياخشى ئوغۇل ۋە ياخشى پەيغەمبەر» دېدى. مەن: جىبرىئىلغا: «بۇ كىم؟» دېدىم. جىبرىئىل: «بۇ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامدۇر» دېدى.

زۆھرى، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ۋە ئەبۇھەببەتىل ئەنسارىلاردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مەن يۇقىرى تەرەپكە كۆتۈرۈلۈپ ھەتتا (اللہ تائالانىڭ ھۆكۈملىرىنى يېزىۋاتقان) قەلەملەرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىيالىغۇدەك يەرگىچە ئېلىپ چىقىلدىم».

ئىبنى ھەزمى ۋە ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «اللہ تائالا ئۈممىتىمگە ئەللىك ۋاخ نامازنى پەرز قىلدى. مەن ئۇنى ئېلىپ قايتىپ چۈشۈشتە مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىدىن ئۆتتۈم. ئۇ: «اللہ تائالا ئۈممىتىڭگە نېمىنى پەرز قىلدى؟» دېدى. مەن: «50 ۋاخ نامازنى ئوقۇشنى پەرز قىلدى» دېدىم. مۇسا ئەلەيھىسسالام: «پەرۋەردىگارىڭنىڭ قېشىغا چىقىپ ئۇنىڭدىن ئۈممىتىڭگە يەڭگىللىتىپ بېرىشنى سورىغىن، چۈنكى، ئۈممىتىڭ ئەللىك ۋاخ نامازنى ھەرگىز ئوقۇيالمايدۇ» دېدى.

www.munber.org

ئاندىن مەن (اللە تائالانىڭ قېشىغا) چىقتىم، شۇنىڭ بىلەن اللە تائالا نامازنىڭ يېرىمىنى يەڭگىللىتىپ بەردى.[1] ئاندىن مەن مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا قايتىپ چۈشۈپ، ئۇنىڭغا: «اللە تائالا نامازنىڭ يېرىمىنى يەڭگىللىتىپ بەردى» دېدىم. مۇسا ئەلەيھىسسالام: «پەرۋەردىگارىڭنىڭ قېشىغا چىقىپ، ئۇنىڭدىن ئۈممىتىڭگە يەنە يەڭگىللىتىپ بېرىشنى سورىغىن. چۈنكى، ئۈممىتىڭ بۇ نامازلارنىمۇ ھەرگىز ئوقۇيالمايدۇ» دېدى. ئاندىن يەنە اللە تائالانىڭ قېشىغا چىقتىم، شۇڭا اللە تائالا نامازنىڭ يېرىمىنى يەڭگىللىتىپ بەردى. ئاندىن مەن مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا قايتىپ چۈشۈپ ئۇنىڭغا: «اللە تائالا نامازنىڭ يېرىمىنى يەڭگىللىتىپ بەردى» دېدىم. مۇسا ئەلەيھىسسالام: «پەرۋەردىگارىڭنىڭ قېشىغا چىقىپ، ئۇنىڭدىن ئۈممىتىڭگە يەڭگىللىتىپ بېرىشنى سورىغىن. چۈنكى، ئۈممىتىڭ بۇنامازلارنىمۇ ھەرگىز ئوقۇيالمايدۇ» دېدى. ئاندىن مەن: اللە تائالانىڭ قېشىغا چىقىپ، اللە تائالادىن يەڭگىللىتىپ بېرىشنى سورىدىم. اللە تائالا: «مانا بۇ بەش ۋاخ ناماز، ئەللىك ۋاخ نامازغا باراۋەردۇر، مېنىڭ سۆزۈم ئۆزگەرمەيدۇ» دېدى.

ئاندىن مەن مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا قايتىپ چۈشتۈم. مۇسا ئەلەيھىسسالام: «پەرۋەردىگارىڭنىڭ قېشىغا چىقىپ، ئۇنىڭدىن ئۈممىتىڭگە يەنە يەڭگىللىتىپ بېرىشنى سورىغىن» دېدى. مەن مۇسا ئەلەيھىسسالامغا: «مەن پەرۋەردىگارىمدىن بۇنىڭدىنمۇ بەك يەڭگىللىتىپ بېرىشنى سوراشتىن ھايا قىلىمەن» دېدىم. ئاندىن كېيىن جىبرىئىل مېنى ئېلىپ مېڭىپ سىدرەتۇلمۇنتەھا دېگەن دەرەخنىڭ قېشىغا ئېلىپ كەلدى. ئۇ دەرەخنى خىلمۇخىل رەڭلەر قاپلاپ كەتتى، ئۇنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمىدىم، ئاندىن جەننەتكە كىرگۈزۈلدۈم، جەننەتتە مەرۋايىتلاردىن ياسالغان بۇلاپكىلار بار ئىكەن، جەننەتنىڭ تۇپىسى ئىپاردىن ئىكەن».
ئىمام ئەھمەد، ئابدۇللاھ ئىبنى شەقىقنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ئەبۇزەرگە: ئەگەر مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆرسەم ئۇنىڭدىن سورايدىغان بىر سوئالىم بار ئىدى، دېدىم. ئەبۇزەر: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن نېمىنى سورايتتىڭ؟ دېدى. مەن ئەبۇزەرگە: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئۇنىڭ پەرۋەردىگارىنى كۆرگەنلىكى ياكى كۆرمىگەنلىكىنى سورايتتىم، دېدىم. ئەبۇزەر: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن بۇ ئىش توغرۇلۇق سورىغان ئىدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەن پەقەت بىر نۇرنى كۆردۈم، اللە تائالانى قانداقمۇ كۆرەلەيمەن»[2] دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.
ئىمام ئەھمەد، جابىر ئىبنى ئابدۇللادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مېنىڭ ئەقسا مەسچىتىگە ئېلىپ بېرىلغىنىمغا قۇرەيشلىكلەر ئىشەنمەي تۇرۋاتقان چاغدا، مەن ھەتىمنىڭ قېشىدا تۇردۇم، اللە تائالا مېنىڭ (دىلىمغا) ئەقسا مەسچىتىنى ئوچۇقلاشتۇرۇپ بەردى، شۇنىڭ بىلەن مەن ئۇلارغا ئۇنىڭ ئالامەتلىرىدىن خۇددى مەن ئۇنى كۆرۈپ تۇرغاندەك تەسۋىرلەپ بېرىشكە باشلىدىم» بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

---

[1] بۇ ھەدىسلەردە نامازنىڭ يەڭگىللىتىپ بېرىلگەن ئىشى بەزىدە بەش ۋاختىن، بەش ۋاختىن دەپ بايان قىلىنسا بەزىدە ئون ۋاختىن، ئون ۋاختىن ۋە بەزىدە نامازنىڭ يېرىمى دەپ بايان قىلىنىپ كەلدى. ئەسلىدە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامغا ناماز بەش ۋاختىن، بەش ۋاختىن يەڭگىللىتىلىپ بېرىلگەن. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بۇ ھەدىسنى بىر نەچچە قېتىم بايان قىلىپ بەرگەن، بىرىنچى قېتىم بايان قىلىپ بەرگەندە نامازنىڭ بەش ۋاختىن، بەش ۋاختىن يەڭگىللىتىلىپ بېرىلگەنلىكىنى تەپسىلىي بايان قىلىپ بەرگەن، قالغان قېتىملاردا ئۇنى قىسقارتىپلا بەزىدە ئون ۋاخ دېسە، بەزىدە نامازنىڭ يېرىمى دەپ سۆزلەپ بەرگەن.
[2] يەنى اللە تائالانى ئۇنىڭ نۇردىن بولغان پەردىسى توسۇۋالغان تۇرسا، ئۇنى قانداقمۇ كۆرەلەيمەن؟

www.munber.org

ئىمام بەيھەقى، ئىبنى شىھابدىن ئەبۇسەلەمە ئىبنى ئابدۇرراھماننىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر تۈركۈم قۇرەيشلىكلەر ئەبۇبەكرىنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئۇنىڭغا: سەن ھەمراھىڭ (يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى دېمەكچى) توغرىسىدا قانداق قارايسەن؟ ئۇ بىر كېچىنىڭ ئىچىدە مەككىدىن ئەقسا مەسچىتىگە بېرىپ كەلدىم دەيدىغۇ؟ دېدى. ئەبۇبەكرى: ئۇ شۇنداق دېدىمۇ؟ دېدى. ئۇلار: شۇنداق، دېدى. ئەبۇبەكرى: مۇبادا ئۇ شۇنداق دېگەن بولسا، مەن ئۇنىڭ راست ئېيتقانلىقىغا گۇۋاھلىق بېرىمەن، دېدى. ئۇلار: ئۇ ئاخشىمى شامغا (يەنى ئەقسا مەسچىتىگە) مېڭىپ تاڭ ئېتىشتىن بۇرۇن مەككىگە قايتىپ كەلدىم دەۋاتسا، سەن يەنە ئۇنىڭغا ئىشىنەمسەن؟ دېدى. ئەبۇبەكرى: ھەئە، ئۇ تېخى ئۇنىڭدىنمۇ بەك (سىلەرنىڭ ئەقلىڭلار قوبۇل قىلالمايدىغان) يات ئىشلارنى قىلسىمۇ، مەن ئۇنىڭغا ئىشىنىمەن، مەن ئۇنىڭغا ئۇنىڭ ئاسماندىن ئېلىپ كەلگەن خەۋەرلىرىدىمۇ ئىشىنىمەن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئەبۇبەكرى ”سىددىق“ يەنى ئىشەنگۈچى دەپ ئاتالدى.

ئىمام ئەھمەد، ئىبنى ئاببا س رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەقسا مەسچىتىگە ئېلىپ بېرىلىپ (ئۇ يەردىن ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلغان) كېچىسى جەننەتكە كىردى. ئۇ جەننەتنىڭ بىر تەرىپىدە پەس بىر ئاۋازنى ئاڭلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى جىبرىئىل! بۇ كىمنىڭ ئاۋازى؟» دېدى. جىبرىئىل: «مۇئەززىن بىلالنىڭ» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىنىڭ قېشىغا قايتىپ كەلگەندە: «شەك شۈبھىسىزكى، بىلال نىجات تېپىپتۇ، مەن ئۇنىڭ ھەققىدە مۇنداق مۇنداق ئىشلارنى كۆردۈم» دېدى. مۇسا ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇچرىشىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى قارشى ئېلىپ: «ساۋاتسىز بولغان پەيغەمبەرنى قارشى ئالىمىز» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۇزۇن چېچى قۇلىقى ياكى قۇلىقىنىڭ ئۈستىگىچە چۈشكەن بىر كىشى ئىكەن» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى جىبرىئىل بۇ كىم؟» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «بۇ مۇسادۇر» دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئازراق ماڭغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا سۈرلۈك، ياشانغان بىر كىشى ئۇچراپ، ئۇنى قارشى ئېلىپ (ئۇنىڭغا) سالام قىلدى. پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سالام قىلاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى جىبرىئىل بۇ كىم؟» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «بۇ داداڭ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامدۇر» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دوزاخقا قارىدى. ئۇنىڭدا بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ تاپ يەۋاتقانلىقىنى كۆردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى جىبرىئىل بۇلار كىملەر؟» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «بۇلار كىشىلەرنىڭ گۆشلىرىنى يەيدىغان (يەنى غەيۋەت قىلىدىغان) كىشىلەردۇر» دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام (رەڭگى) ناھايىتى قىزىل ۋە كۆزى ناھايىتى كۆك بىر كىشىنى كۆرۈپ: «ئى جىبرىئىل بۇ كىم؟» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: «بۇ (سالىھ ئەلەيھىسسالامنىڭ تۆگىسىنى) بوغۇزلىغان كىشىدۇر» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەقسا مەسچىتىگە كەلگەن ۋاقتىدا پەيغەمبەرلەرگە ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇپ بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭ ئالدىغا بىرى ئوڭ تەرىپىدىن يەنە بىرى سول تەرىپىدىن بولۇپ ئىككى دانە قاچا كەلتۈرۈلدى، قاچىنىڭ بىرىدە سۈت، يەنە بىرىدە ھەسەل بار ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۈتنى ئېلىپ ئىچتى، قاچىنى تۇتۇپ تۇرغىنى: «ئىسلامنىڭ نىشانىنى تاللىدىڭ» دېدى.

ئىمام ئەھمەد، ئىبنى ئاببا س رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەقسا مەسچىتىگە ئېلىپ بېرىلىپ، شۇ كېچىسى قايتىپ كەلدى. ئاندىن

www.munber.org

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ ئۇ يەرگە بارغانلىقىنى، ئەقسا مەسچىتىنىڭ ئالامەتلىرىنى ۋە ئۇ يەردىكى تۆگىلەرنى قۇرەيشلىكلەرگە سۆزلەپ بەردى. ئۇلارنىڭ ئىچىدىن بىر تۈركۈم كىشىلەر: بىز مۇھەممەدنىڭ بۇ ھەقتە گەپلىرىگە ئىشەنمەيمىز، دەپ كۇپۇرلۇققا قايتتى. ئاندىن اللّٰه تائالا ئۇلارنى ئەبۇجەھل بىلەن قوشۇپ (بەدرى كۈنى مۇسۇلمانلارنىڭ قىلىچلىرى بىلەن) ئەدىبىنى بەردى. ئەبۇجەھل: مۇھەممەد بىزنى زەققۇم دەرىخى بىلەن قورقۇتامدۇ؟[1] خورما بىلەن سۈزمە ئېلىپ كېلىپ زەققۇم (دەرىخىنىڭ) مېۋىسى قىلىپ يەڭلار، دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دەججالنى چۈشىدە ئەمەس ئوچۇقدا كۆردى. ھەم ئىسا ۋە مۇسا ئەلەيھىسسالاملارنى كۆردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن دەججال توغرىسىدا سوئال سورالدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەن دەججالنىڭ قاۋۇل، ئاق يۈزلۈك، بىر كۆزى خۇددى نۇرلۇق يۇلتۇزدەك پۇلتىيىپ چىقىپ قالغان، چاچلىرى خۇددى دەرەخنىڭ شاخلىرىغا ئوخشاپ قالغان كىشى ئىكەنلىكىنى كۆردۈم. مەن ئىسا ئەلەيھىسسالامنى (رەڭگى) ئاقۇش (قىزىل)، چىچى ئازراق بۇدرە، كۆزى ئۆتكۈر، ئوتتۇرا بويى بىر ياش ئىكەنلىكىنى كۆردۈم. مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇغداي ئۆڭلۈك، چىچى قويۇق، ئۇستىخىنى قاتقان بىر كىشى ئىكەنلىكىنى كۆردۈم. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىمۇ كۆردۈم، ئۇنىڭ ھەر بىر ئەزالىرىغا قاراپ خۇددى ئۆز ئەزالىرىمغا قارىغاندەك بولدۇم، ھەتتا ئۇ سىلەرنىڭ ھەمراھىڭلارغا (يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزىنى دېمەكچى) ئوخشايدىكەن. جىبرىل ماڭا: «داداڭغا سالام قىل» دېدى. مەن ئۇنىڭغا سالام قىلدىم» دەپ جاۋاب بەردى. بۇ ھەدىسنى نەسەئى ئەبۇزەيد سابىتتىن رىۋايەت قىلدى.

بەيھەقى، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «مەن ئەقسا مەسچىتىگە ئېلىپ بېرىلغان كېچىسى ئىمران ئوغلى مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئېگىز بويى، ئورۇق، خۇددى (يەمەندىكى) شەنۇئە قەبىلىسىنىڭ ئادەملىرىگە ئوخشاپ كېتىدىغان بىر كىشى ئىكەنلىكىنى كۆردۈم. ئىسا ئەلەيھىسسالامنى بولسا ئوتتۇرا بويى (رەڭگى) ئاقۇش قىزىل، چىچى ئازراق بۇدرە بولغان (بىر ياش) ئىكەنلىكىنى كۆردۈم» دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدۇ. (اللّٰه تائالا) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا مۆجىزىلەر بىلەن بىللە ئۇنىڭغا يەنە جەھەننەمگە مەسئۇل پەرىشتىلەر ۋە دەججال كۆرسىتىلدى.

﴿شەك - شۈبھىسىزكى، بىز مۇساغا كىتاب (يەنى تەۋراتنى) ئاتا قىلدۇق. (ئى مۇھەممەد!) سەن (مىراج كېچىسىدە، يا قىيامەت كۈنىدە) مۇساغا مۇلاقات بولۇشتىن شەكلەنمىگىن، بىز تەۋراتنى ئىسرائىل ئەۋلادىغا يېتەكچى قىلدۇق﴾[2] قەتادە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئۇچراشتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئىسرائىل ئەۋلادىغا يېتەكچى قىلدى، دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلدى.

ئىمام ئەھمەد، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەن (ئەقسا مەسچىتىگە) ئېلىپ بېرىلغان كېچىسى تاڭ ئاتقاندا مەككىگە قايتىپ كېلىپ بولدۇم. مەن كىشىلەرنىڭ ماڭا بۇ ھەقتە ئىشەنمەيدىغانلىقىنى تونۇپ يەتتىم ۋە قورقتۇم» دېدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزى يالغۇز غەمكىن ھالدا ئولتۇردى. اللّٰه تائالانىڭ دۈشمىنى ئەبۇجەھل شۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆرۈپ)، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ ئولتۇردى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مازاق قىلغاندەك قىلىپ: يېڭىلىق بارمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بار» دېدى. ئۇ: ئۇ قانداق يېڭىلىق؟ دېدى.

---

[1] بۇ، ئاچچىق، سەت بۇراق چىقىدىغان ۋە مېۋىسىنى دوزاخقا كىرگەن كىشى يەيدىغان (دوزاختىكى) دەرەختۇر.
[2] سۈرە سەجدە 23 - ئايەت.

www.munber.org

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەن كىچىدە ئىلىپ مېڭىلدىم» دېدى. ئۇ: قەيەرگە دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەقسا مەسچىتىگە» دېدى. ئۇ: تاڭ ئاتقۇچە قايتىپ قېشىمىزغا كېلىپ بولدۇڭمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەئە» دېدى. ئەبۇجەھل قەۋمىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا چاقىرغاندا، ئۇنىڭ ھېلىقىراق دېگەن سۆزلىرىدىن تېنىۋېلىشىدىن قورقۇپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى شۇۋاقىتتىنىڭ ئۆزىدىلا ئىنكار قىلماي ئۇنىڭغا: مەن قەۋمىڭنى چاقىرسام ماڭا سۆزلەپ بەرگەن گەپلىرىڭنى سۆزلەپ بېرەمسەن؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «شۇنداق قىلاي» دېدى. ئۇ: ئى كەئىب ئىبنى لۇئەي جەمەتىنىڭ گۇرۇھى! دەپ ۋاقىردى، ئولتۇرۇشقانلار شۇ ھامانلا ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇنىڭ قېشىغا بېرىپ ئولتۇرۇشتى.

ئەبۇجەھل پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ماڭا سۆزلەپ بەرگەن سۆزلەرنى قەۋمىڭگە سۆزلەپ بەرگىن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەن كىچىدىن ئىلىپ مېڭىلدىم» دېدى. ئۇلار: قەيەرگە؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەقسا مەسچىتىگە» دېدى. ئۇلار: تاڭ ئاتقۇچە قېشىمىزغا قايتىپ كېلىپ بولدۇڭمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەئە» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يالغان ئېيتقىنىغا ھەيران قالغان كىشىلەرنىڭ بەزىلىرى چاۋاك چېلىشىپ كەتتى ۋە بەزىلىرى قوللىرى بىلەن باشلىرىنى تۇتتى. ئۇلار: بىزگە ئەقسا مەسچىتىنى سۈپەتلەپ بېرەلەمسەن؟ دېدى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە پەلەستىنگە بارغان ۋە ئەقسا مەسچىتىنى كۆرگەن كىشىلەرمۇ بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «شۇنىڭ بىلەن مەن ئەقسا مەسچىتىنى سۈپەتلەپ بەرگىلى تۇردۇم، ماڭا ئۇنىڭ بەزى سۈپەتلىرى ئېنىق بولماي قالدى. شۇنىڭ بىلەن ئەقسا مەسچىتى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈلۈپ، ئۇقەيل ياكى ئىقالنىڭ قورۇسىنىڭ تۆۋەن تەرىپىگە قويۇلدى، ئاندىن مەن ئۇنى ئۇنىڭغا قاراپ تۇرۇپ سۈپەتلەپ بەردىم. شۇنداق بولسىمۇ يەنە مەن يادا ئېلىۋالمىغان سۈپەتلەر بار ئىدى». كىشىلەر: اللہ تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمىزكى، ئۇ توغرا سۈپەتلەپ بەردى، دېدى. بۇ ھەدىسنى نەسەئى ۋە بەيھەقىمۇ رىۋايەت قىلغان.

ھافىز ئەبۇبەكرى بەيھەقى، ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەقسا مەسچىتىگە ئېلىپ بېرىلغان كېچىسى سىدرەتۇلمۇنتەھانىڭ قېشىغا كېلىپ توختىدى. بۇ (سىدرەتۇلمۇنتەھا)، ئالتىنچى ئاسمانغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان دەرەخ بولۇپ، ئاستىنقى ئاسماندىن ئۆرلىگەن ياكى ئۈستۈنكى ئاسماندىن چۈشكەن نەرسىلەرنى شۇ يەرگە كېلىپ توختايتتى. اللہ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇ دەرەخنى كۆرگەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿(ئۇ) سىدرەتۇلمۇنتەھانى (ئاللەملەرنىڭ پەرۋەردىگارىنىڭ نۇرى) قاپلىغان چاغدا (كۆردى)﴾[1] يەنى ئۇ ئالتۇن يوپۇق بىلەن قاپلانغاندا كۆردى. (بۇ يەردە) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بەش ۋاخ ناماز پەرز قىلىندى سۈرە بەقەرنىڭ ئاخىرىدىكى ئىككى ئايەت ۋە اللہ تائالاغا ھېچ نەرسىنى شېرىك قىلمىغان كىشىنىڭ چوڭ گۇناھلىرىنىڭ كەچۈرۈلىدىغانلىقىدىن ئىبارەت نېمەتلەر بېرىلدى».

ئىمام ئەھمەد مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ جابىيە دېگەن يەردە ئىدى، ئۇنىڭ پەلەستىننى پەتھى قىلغانلىقى ھەققىدە گەپ بولىدۇ. بۇ ھەقتە ئەبۇسەلەمە ئەبۇسىناندىن ئۇبەيدە ئىبنى ئادەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ كەئىبكە: سېنىڭچە مەن قايسى تەرەپكە قاراپ ناماز ئوقۇسام بولار؟ دېدى. ئۇ: ئەگەر مەندەك ئۇقاي دېسەڭ، مەن نامازنى تاشنىڭ كەينىدە ئوقۇدۇم، شۇنداق قىلساڭ ئەقسا مەسچىتى ئالدى تەرىپىڭدە بولىدۇ، دېدى. ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: سەن يەھۇدىيلارغا ئوخشىشىپ قالىسەن، مەن

---

(1) سۈرە نەجم 16 - ئايەت.

www.munber.org

نامازنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوقۇغان يەردە ئوقۇيمەن دېدى - دە، نامازنى قىبلە تەرىپىگە بېرىپ ئوقۇدى، ئاندىن ئەخلەتلەرنى تونىغا يىغدى، كىشىلەرمۇ سۈپۈردى.

ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ يەھۇدىيلارنىڭ ئالىمى بولغان كەئب كۆرسەتكەن تاشنى ئۇلۇغلاپ، ئۇنى ئالدىدا قىلىپ تۇرۇپ ناماز ئوقۇمىدى، كەئب بولسا تاشنى ئۇلۇغلاپ ئۇنى ئۆزلىرىنىڭ قىبلىسى قىلىۋالغان كىشىلەردىن ئىدى، الله تائالا ئۇنىڭغا ئىسلام نېمىتىنى بېرىپ، ئۇنى توغرا يولغا باشلىغان ئىدى. شۇڭا ئۇ ئۆمەر ئىبنى خەتتابقا (ئۇنىڭ) تاشنى ئالدىدا قىلىپ ناماز ئوقۇشنى كۆرسەتكەن ۋاقتىدا، ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇنىڭغا: يەھۇدىيلارغا ئوخشاپ قالىسەن، دېدى. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەقسا مەسچىتىنى ئۇنىڭ يەھۇدىيلارنىڭ قىبلىسى بولغانلىقى ئۈچۈنلا، ئۇ يەرنى ئەخلەت - چاۋاخانا قىلىۋالغان خرىستىئانلاردەك ھاقارەتلىمىدى. بەلكى، ئۇ ئۇنىڭدىكى ئەخلەت چاۋالارنى تونى بىلەن سۈپۈرۈپ تازىلىدى.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مەن (ئەقسا مەسچىتىگە) ئېلىپ مېڭىلغان كېچىسى مۇسا (ئەلەيھىسسالام) بىلەن ئۇچراشتىم، ئۇ ئورۇق، چېچى بۇدرە ئەمەس، خۇددى (يەمەندىكى) شەنۇئە قەبىلىسىنىڭ ئادەملىرىگە ئوخشايدۇ. مەن ئىسا (ئەلەيھىسسالام) بىلەن ئۇچراشتىم، ئۇ ئوتتۇرا بوي، خۇددى مۇنچىدىن (ھازىر) چىققاندەك ئۆڭى ئاق قىزىل ئىكەن. مەن ئىبراھىم (ئەلەيھىسسالام) بىلەنمۇ ئۇچراشتىم، ئۇنىڭ بالىلىرىنىڭ ئىچىدە مەن ئۇنىڭغا بەك ئوخشايدىكەنمەن. ئالدىمغا بىرىدە سۈت ۋە بىرىدە ھاراق بار ئىككى قاچا كەلتۈرۈلۈپ، ماڭا بۇ ئىككىسىدىن قايسىسىنى خالىساڭ شۇنى ئالغىن، دېيىلدى. مەن سۈتنى ئېلىپ ئىچتىم، ماڭا: «ئىسلامنىڭ نىشانىسىنى تاللىدىڭ، بىلگىنكى ئەگەر سەن ھاراقنى ئالغان بولساڭ ئۇممىتىڭ ئېزىپ كېتەتتى» دېيىلدى.

ئىمام مۇسلىم، ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مەن ئۆزەمنى ھەتىمنىڭ قېشىدا كۆردۈم، قۇرەيشلەر مەندىن مېنىڭ (ئەقسا مەسچىتىگە) ئېلىپ بېرىلغانلىقىم توغرۇلۇق سورايتتى، ئۇلار مەندىن ئەقسا مەسچىتى توغرۇلۇق مەن ئوبدان كۆرۈۋالمىغان نەرسىلەردىن سوئال سورىدى، مەن ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈپ قالدىم، مەن بۇندىن بۇرۇن ئۇنداق ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈپ باقمىغان ئىدىم، ئاندىن الله تائالا كۆز ئالدىمغا ئەقسا مەسچىتىنى كەلتۈرۈپ بەردى، ئۇلار قانداق بىر نەرسە توغرۇلۇق سوئال سورىسا، مەن ئۇنىڭغا جاۋاب بەردىم. مەن ئۆزەمنى بىر گۇرۇھ پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىچىدە كۆردۈم، مۇسا نامازدا تۇرۇۋاتقان ئىكەن، ئۇ خۇددى شەنۇئە قەبىلىسىنىڭ ئادەملىرىدەك ئورۇق ئىكەن. مەريەمنىڭ ئوغلى ئىسا نامازدا تۇرۇۋاتقان ئىكەن، كىشىلەرنىڭ ئىچىدىن ئۇنىڭغا ئۇرۋە ئىبنى مەسئۇد سەقەفى ئوخشايدۇ، ئىبراھىممۇ نامازدا تۇرۇۋاتقان ئىكەن، كىشىلەرنىڭ ئىچىدىن ئۇنىڭغا سىلەرنىڭ ھەمراھىڭلار (يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزىنى دېمەكچى) ئوخشايدۇ. ئاندىن نامازنىڭ ۋاقتى بولدى، مەن ئۇلارغا ئىمام بولۇپ بەردىم، نامازنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، بىرى: «ئى مۇھەممەد! بۇ جەھەننەمگە مەسئۇل پەرىشتىدۇر، ئۇنىڭغا سالام قىلغىن» دېدى. مەن ئۇنىڭغا قارىسام، ئۇ ماڭا سالام قىلدى.

بەيھەقى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەقسا مەسچىتىگە ئېلىپ بېرىلغان ئىدى. كىشىلەر مۇشۇ توغرىسىدىلا سۆزلىشىدىغان بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىمان كەلتۈرۈپ بولغان ۋە ئۇنىڭغا ئىشىنىپ بولغان كىشىلەرنىڭ ئىچىدىن بەزى كىشىلەر ئىماندىن يېنىۋېلىپ، ئەبۇبەكرىنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئۇنىڭغا: سەن ھەمراھىڭ (يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى دېمەكچى) توغرىسىدا قانداق قارايسەن؟ ئۇ بىر كېچىنىڭ ئىچىدە

www.munber.org

(مەككىدىن) ئەقسا مەسچىتىگە بېرىپ كەلگەنلىكىنى دەيدىغۇ؟ دېدى. ئەبۇبەكرى: ئۇ شۇنداق دېدىمۇ؟ دېدى. ئۇلار: شۇنداق، دېدى. ئەبۇبەكرى: مۇبادا ئۇ شۇنداق دېگەن بولسا، ئۇ راست ئېيتىپتۇ، دېدى. ئۇلار: ئۇ ئاخشىمى ئەقسا مەسچىتىگە مېڭىپ تاڭ ئېتىشتىن بۇرۇن مەككىگە قايتىپ كەلگەنلىكىنى دەۋەتسا سەن يەنە ئۇنىڭغا ئىشىنەمسەن؟ دېدى. ئەبۇبەكرى: ھەئە مەن تېخى ئۇ ئۇنىڭدىنمۇ بەك (سىلەرنىڭ ئەقلىڭلەر قوبۇل قىلالمايدىغان) يات ئىشلارنى قىلسىمۇ، ئۇنىڭغا ئىشىنىمەن، مەن (ئۇنىڭغا) ئۇنىڭ ئەتىگەن يا كەچتە ئاسماندىن ئېلىپ كەلگەن خەۋەرلىرىدىمۇ ئىشىنىمەن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئەبۇبەكرى ”سىددىق“ يەنى ”ئىشەنگۈچى“ دېگەن نام بىلەن ئاتالدى.

ئەقسا مەسچىتىگە ئېلىپ بېرىلغان ئىشنىڭ ۋاقتى، ئۇنىڭ چۈشىدە ئەمەس بەلكى تەن ۋە روھ بىلەن ئويغاق ھالەتتە بولغانلىقى توغرىسىدا

مۇسا ئىبنى ئۇقبە، زۆھرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بۇ ۋەقەلىك ھىجرەتتىن بىر يىل بۇرۇن بولغاندۇر. بۇ ھەقتە ئۇرۋەمۇ شۇنداق دېدى. بۇ ھەقتە سۇددى: بۇ ۋەقەلىك ھىجرەتتىن 16 ئاي بۇرۇن بولغاندۇر، دېدى.

توغرىسى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىدىن ئەقسا مەسچىتىگە چۈشىدە ئەمەس بەلكى، ئويغاق ھالەتتە، ئۇلاغنىڭ ئۈستىدە كەلتۈرۈلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەقسا مەسچىتىنىڭ ئىشىكىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە، ئۇلاغنى ئىشىكنىڭ قېشىغا باغلاپ قويۇپ ئەقسا مەسچىتىنىڭ ئىچىگە كىردى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ (ناماز ئوقۇغاندا يۈزلىنىدىغان) قىبلىسىگە قاراپ، ئىككى رەكئەت مەسچىت ھەققى نامىزىنى ئوقۇدى. ئاندىن شوتىغا ئوخشايدىغان پەشتاقلىق بىر نەرسىنىڭ قېشىغا كەلدى. ئۇنىڭ بىلەن بىرىنچى ئاسمانغا ئاندىن قالغان ئاسمانلارغا چىقتى، ھەر بىر ئاسماندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۇنى ئاسماننىڭ ھۆرمەتلىك زاتلىرى كۈتۈۋالدى ۋە ئۆزلىرىنىڭ ئورۇنلىرى ۋە دەرىجىلىرى بىلەن ئاسمانلاردىن ئورۇن ئالغان پەيغەمبەرلەرگە سالام قىلدى.

ئالتىنچى ئاسماندا اللہ تائالا بىلەن سۆزلەشكەن مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدىن ۋە يەتتىنچى ئاسماندا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدىن ئۆتتى. ئۇ ئىككى پەيغەمبەر ۋە باشقا پەيغەمبەرلەرنىڭ قېشىدىن ئۆتۈپ تاكى بارلىق بولىدىغان نەرسىلەرنى يازىدىغان قەلەمنىڭ (خەت يازغان) ئاۋازى ئاڭلىنىدىغان يەرگە يەتكەنگە قەدەر ماڭدى. سىدرەتۇلمۇنتەھانى كۆردى، ئۇنى اللہ تائالانىڭ خالىشى بىلەن بولغان كاتتا بىر ئىش، يەنى ئالتۇندىن بولغان يوپۇق ۋە خىلمۇخىل رەڭلار قاپلىغان ئىدى ۋە پەرىشتىلەر بولسا ئۇنى قورشىۋالغان ئىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامنى ئۆز سۈرىتى بىلەن كۆردى، ئۇنىڭ ئالتە يۈز قانىتى بار ئىدى، ئەتراپىنىڭ ھەممە يېرىنى توسۇپ تۇرىدىغان بىر يېشىل پەردىنى كۆردى، بەيتۇلمەئمۇرنى كۆردى، زېمىندىكى كەبىنى قۇرغۇچى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بەيتۇلمەئمۇرغا يۆلىنىپ ئولتۇراتتى. چۈنكى، بەيتۇلمەئمۇر ئاسماننىڭ كەبىسى بولۇپ، ئۇنىڭغا ھەر كۈنى 70 مىڭ پەرىشتە كىرىپ ئۇنىڭدا ئىبادەت قىلاتتى، (ئۇنىڭغا كىرىدىغان پەرىشتىلەرنىڭ كۆپلۈكىدىن) ئۇنىڭغا بىر قېتىم كىرگەن پەرىشتە قىيامەت كۈنىگە قەدەر قايتا كىرمەيتتى، جەننەت ۋە دوزاخنى كۆردى. اللہ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئۇ يەردە ئەللىك ۋاخ نامازنى پەرز قىلدى، ئاندىن بەندىلىرىگە رەھمەت قىلىپ بەش ۋاخقا يەڭگىللىتىپ بەردى. بۇ، نامازنىڭ ئۇلۇغ ۋە كاتتىلىقىغا قاتتىق كۆڭۈل بۆلگەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

www.munber.org

ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەقسا مەسچىتىگە چۈشتى، ئۇنىڭ بىلەن بىللە پەيغەمبەرلەرمۇ چۈشتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازنىڭ ۋاقتى بولغاندا ئۇلارغا (نامازنى) ئىمام بولۇپ ئوقۇپ بەردى. بۇ ناماز شۇ كۈننىڭ بامدات نامىزى بولۇشى مۇمكىن. بەزى ئالىملار: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا ئاسماندا ئىمام بولۇپ بەرگەن، دەيدۇ. ھەممە رىۋايەتلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەقسا مەسچىتىدە ئىمام بولۇپ بەرگەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ. لېكىن، بۇ رىۋايەتلەرنىڭ بەزىسىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەقسا مەسچىتىگە (مەككىدىن) بارغان ۋاقتىدا (ئىمام بولۇپ بەرگەن)، دەپ بايان قىلىنغاندۇر. توغرىسى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاسمانغا چىقىپ قايتىش ۋاقتىدا ئىمام بولۇپ بەرگەندۇر. چۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام (ئاسماندا) پەيغەمبەرلەرنىڭ قېشىلىرىدىن ئۆتكەن ۋاقتىدا ئۇلارنى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامدىن بىر بىرلەپ سوراپ ماڭدى، جىبرىئىل ئەلەيھىسسالاممۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئۇلارنى تونۇشتۇرۇپ ماڭدى، ئەسلىدە توغرىسى مانا بۇ، چۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام اللە تائالانىڭ قېشىغا (اللە تائالانىڭ ئۆز ئىرادىسى بويىچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئۈممەتلىرىگە بەلگىلىگەن پەرزلەرنى تاپشۇرۇۋېلىش ئۈچۈن) چىقىشى لازىمدۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلىشىدىكى مەقسەت ئورۇنلىنىپ بولغاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە باشقا قېرىنداشلىرى بىر يەرگە توپلاندى. ئاندىن اللە تائالا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى باشقا پەيغەمبەرلەرگە ئىمام قىلىش ئارقىلىق، ئۇنىڭ ئۇلاردىن تېخىمۇ ھۆرمەتلىك ۋە پەزىلەتلىك ئىكەنلىكىنى ئاشكارىلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىشارەت قىلىشى بىلەن ئىمام بولغان ئىدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەقسا مەسچىتىدىن چىقىپ ئۇلاغقا مىنگەن ھالدا تۈن قاراڭغۇسىدا مەككىگە كەلدى. راستىنى اللە تائالا بىلگۈچىدۇر.

ئەمما، سۈت ۋە ھەسەل ياكى سۈت ۋە ھاراق ياكى سۈت ۋە سۇ ياكى مۇشۇلارنىڭ ھەممىسى بار قاچىلارنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا ئەكەلگەن ئىش (بەزى رىۋايەتلەردە) ئەقسا مەسچىتىدە بولغان دەپ كەلسە، (بەزى رىۋايەتلەردە) ئاسماندا بولغان دەپ كەلدى، بۇ ھەر ئىككى يەردە بولغان بولۇشى مۇمكىن. چۈنكى، بۇلار كەلگۈچىنىڭ ئالدىغا ئۇنى مېھمان قىلغانلىنىڭ ئورنىدا كەلتۈرۈلىدىغان نەرسىلەردۇر، راستىنى اللە تائالا بىلگۈچىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئويقۇسىدا ئەمەس، ئويغاق ھالىتىدە، تېنى ۋە روھى بىلەن (مەككىدىن ئەقسا مەسچىتىگە) ئېلىپ كېلىنگەندۇر. اللە تائالانىڭ تۆۋەندىكى ئايىتى بۇنىڭ دەلىلىدۇر. ﴿اللە (بارچە نۇقساندىن) پاكتۇر، ئۇ (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) قۇدرىتىمىزنىڭ دەلىللىرىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن، بەندىسىنى (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى) بىر كېچىدە مەسچىتى ھەرامدىن ئەتراپىنى بەرىكەتلىك قىلغان ئەقسا مەسچىتىگە ئېلىپ كەلدى﴾[1] اللە تائالانى پاكلاش چوڭ ئىشلار يۈز بەرگەندە بولىدۇ، ئەگەر بۇ ۋەقە چۈشىدە بولغان بولسا، بۇ بىر چوڭ ئىش بولمىغان بولاتتى. قۇرەيشنىڭ كاپىرلىرىمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئىنكار قىلمىغان ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتىپ بولغانلارمۇ ئىماندىن يېنىۋالمىغان بولاتتى. ھەمدە بەندە دېگەن سۆز تەن بىلەن روھنىڭ بىرىكمىسىدىن ھاسىل بولغان گەۋدىگە بېرىلگەن ئاتالغۇدۇر. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿اللە (بارچە نۇقساندىن) پاكتۇر، ئۇ (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) قۇدرىتىمىزنىڭ دەلىللىرىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن، بەندىسىنى (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى) بىر كېچىدە مەسچىتى ھەرامدىن ئەتراپىنى بەرىكەتلىك قىلغان ئەقسا مەسچىتىگە ئېلىپ كەلدى﴾[2] ﴿بىز ساڭا (مىراج كېچىسى ئاسمان -

[1] سۈرە ئىسرا 1 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئىسرا 1 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

زېمىندىكى ئاجايىپلاردىن) كۆرسەتكەن كۆرۈنۈشنى، قۇرئاندىكى لەنەت قىلىنغان دەرەخنى (يەنى قۇرئاندا زىكرى قىلىنغان زەققۇم دەرىخىنى) پەقەت كىشىلەر ئۈچۈن سىناق قىلدۇق﴾[1]. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىمام بۇخارى ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام (مەككىدىن ئەقسا مەسچىتىگە) ئېلىپ كېلىنگەن كېچىسى ئۇنىڭغا كۆرسىتىلگەن نەرسىلەردۇر، ئۇ دەرەخ زەققۇم دەرىخىدۇر.

﴿(پەيغەمبەر) نىڭ كۆزى (ئوڭ ـ سولغا) بۇرالمىدى، (كۆزلەنگەن نەرسىدىن) ئۆتۈپ كەتمىدى﴾[2] كۆز دېگەن روھنىڭ ئەمەس تەننىڭ ئەزاسىدۇر. ھەمدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پارقىراپ تۇرىدىغان ئاق ئۇلاغقا مىندۇرۇلدى. ئۇلاغقا مىنىش روھ بىلەن ئەمەس، تەن بىلەن ئورۇنلىنىدىغان ھەرىكەتتۇر. چۈنكى، روھنىڭ ھەرىكەتلىنىشى ئۈچۈن ئۇلاغقا ئېھتىياجى چۈشمەيدۇ. ھەقىقەتنى اللہ تائالا بىلگۈچىدۇر.

چىرايلىق، كاتتا بىر مەنپەئەت توغرىسىدا

ھافىز ئەبۇنەئىم ئەسبھانى «پەيغەمبەرلىكنىڭ پاكىت ـ ئىسپاتلىرى» دېگەن كىتابىدا مۇھەممەد ئىبنى ئۆمەر ۋاقىدىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ماڭا مالىك ئىبنى ئەبۇرىجال مۇھەممەد ئىبنى كەئب قۇرەزىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دەھىيە ئىبنى خەلىپەنى ھىرەقلىگە ئەلچى قىلىپ ئەۋەتتى، ئۇنىڭ ھىرەقلىنىڭ قېشىغا كەلگەنلىكى بايان قىلىنىدى.

بۇ رىۋايەتتە بايان قىلىنغان (بەزى ئىشلارغا قارىغاندا) ھىرەقلىنىڭ بىر ئەقىللىق ئادەم ئىكەنلىكى چىقىپ تۇرىدۇ. ھىرەقل شامدا تىجارەت قىلىۋاتقان (مەككىلىك) كىشىلەرنى چاقىرتىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئەبۇسۇفيان ۋە ئۇنىڭ ھەمراھلىرى چاقىرتىلىپ كەلتۈرۈلىدۇ، ھىرەقل بۇلاردىن نۇرغۇنلىغان مەسىلىلەرنى سورايدۇ. بۇ مەسىلىلەرنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلدى. اللہ تائالا خالىسا ئالدىمىزدا بۇ ھەقتە يەنە توختىلىمىز.

ئەبۇسۇفيان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىگە ئائىت ئىشلارنى ھىرەقلىنىڭ ئالدىدا تۆۋەن كۆرسىتىشكە ئۇرۇنۇپ باقتى. بۇ ھەقتە ئەبۇسۇفيان مۇنداق دېدى: اللہ نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، مەن مۇھەممەدنىڭ ئۈستىدىن بىر ئېغىز گەپنى قىلىپلا ئۇنى ھىرەقلىنىڭ نەزىرىدىن چۈشۈرۈۋېتىشتىن، پەقەت ھىرەقلىنىڭ ئالدىدا يالغان گەپ قىلىپ قويۇپ، ئۇ مېنى شۇ يالغان گەپ بىلەن تۇتۇۋېلىپ ئىككىنچى ماڭا ئىشەنمەس بولۇپ قالارمۇ، دەپ ئەندىشە قىلىشىملا توسۇپ قالدى. ئاندىن مەن مۇھەممەدنىڭ (مەككىدىن ئەقسا مەسچىتىگە) ئېلىپ كېلىنگەن كېچىسىدىكى سۆزىنى ھىرەقلىگە سۆزلەپ بەرمەكچى بولۇپ: ئى پادىشاھ! مەن سىلىگە ئۇنىڭ يالغانچىلىقىنى ئۆزلىرىمۇ بىر ئاڭلاپلا بىلىۋالالايدىغان بىر ئىشنى دەپ بېرەيمۇ؟ دېدىم. ھىرەقل: ئۇ نېمە ئىش؟ دېدى. مەن: ئۇ ئۆزىنىڭ بىزنىڭ ھەرەم زېمىنىمىزدىن بىر كېچىنىڭ ئىچىدە سىلەرنىڭ ئەلىيادىكى بۇ مەسچىتىڭلارغا كېلىپ، يەنە شۇ كېچىدە تاڭ ئېتىشتىن بۇرۇن ھەرەمگە قايتقانلىقىنى دەپ يۈرىدۇ، دېدىم.

ھىرەقلىنىڭ قېشىدا تۇرغان ئەلىيانىڭ شەيخى: مەن (ئۇ بۇ يەرگە كەلگەن) شۇ كېچىنى بىلىمەن، دېدى. ھىرەقل ئۇنىڭغا قاراپ: سەن ئۇنى قانداق بىلىسەن؟ دېدى. ئۇ: مەن بىر كېچىمۇ مەسچىتنىڭ ئىشىكلىرىنى تاقىۋەتمەي ئۇخلىمايتتىم، شۇ كېچىسى مەن ھەممە ئىشىكلارنى تاقاپ بىر ئىشىكنى قانچە قىلسامۇ تاقىيالمىدىم. شۇنىڭ بىلەن مەن خىزمەتكارلىرىمنى ۋە شۇ يەردە بار كىشىلەرنى ياردەمگە

---

[1] سۈرە ئىسرا 60 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە نەجم 17 ـ ئايەت.

چاقىردىم. بىز يەنىلا تاقىيالمىدۇق، بىز خۇددى بىر تاغ بىلەن ھەپىلىشىۋاتقاندەك ئۇنى مىدىرلىتىشقىمۇ كۈچىمىز يەتمىدى. كېيىن مەن ياغاچچىلارنى چاقىردىم، ئۇلار ئىشىككە قاراپ بېقىپ: بۇ ئىشىككە ئۇنىڭ لەمپىسى بېسىلىپ قاپتۇ، تاڭ ئاتمىغىچە بۇنى مىدىرلاتقىلى بولمىغۇدەك، (تاڭ ئاتقاندا) چاتاقىنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىگە قاراپ باقايلى، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئىشىكنى ئوچۇق قويۇپ قايتىپ كەلدىم، تاڭ ئاتقاندا بېرىپ قارىسام مەسچىتنىڭ بىر بۇرجىكىدىكى تاش تۆشۈك تۇرىدۇ. ئۇنىڭدا ئۇلاغ باغلىغاننىڭ ئىزىمۇ تۇرىدۇ، مەن: ھەمراھلىرىمغا: تۈنۈگۈن كېچە بۇ ئىشىك بىرەر پەيغەمبەر ئۈچۈن يېپىلماي تۇرۇۋالغان ئىكەن، دېدىم. پەيغەمبەر شۇ كېچىسى بىزنىڭ مەسچىتىمىزدە ناماز ئوقۇدى، دېدى.

يەنە بىر مەنپەئەت توغرىسىدا:

ھافىز ئەبۇختتاب ئۆمەر ئىبنى دەھيە «يورۇتقۇچى چىراق قىلىنىپ (ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرنىڭ) تۇغۇلغان كېچىسىنى يورۇتۇش» دېگەن كىتابىدا (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەككىدىن ئەقسا مەسچىتىگە ئېلىپ كېلىنگەن ۋەقەلىكىنى) بايان قىلىپ كەلگەن ھەدىسنى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىپ، بۇ ۋەقەلىك توغرىسىدا توختىلىپ ناھايىتى ياخشى مەنپەئەتلەرنى يەتكۈزدى.

بۇ ۋەقەلىكنى بايان قىلىپ كەلگەن رىۋايەتلەر ئۆمەر ئىبنى خەتتاب، ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىب، ئىبنى مەسئۇد، ئەبۇزەر، مالىك ئىبنى سەئسەئە، ئەبۇھۇرەيرە، ئەبۇسەئىد، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، ئەنسارىلىقلاردىن شەدداد ئىبنى ئەۋس، ئۇبەي ئىبنى كەئب، ئابدۇرەھمان ئىبنى قۇرەزى، ئەبۇھۇببە، ئەبۇلەيلا قاتارلىقلار، ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمرى، جابىر، ھۇزەيفە، بۇرەيدە، ئەبۇئەييۇب، ئەبۇئۇمامە، سەمەرە ئىبنى جۇندۇب، ئەبۇھامرا، سۇھەيب رۇمى، ئۇممۇھانىئە، ئەبۇبەكرىنىڭ قىزلىرى بولغان ئائىشە ۋە ئاسما قاتارلىقلاردىن رىۋايەت قىلىندى، اللّٰه تائالا بۇلاردىن رازى بولسۇن! بۇلارنىڭ بەزىسى ھەدىسنى ئەسلى بويىچە بايان قىلدى ۋە بەزىلىرى قىسقارتىپ بايان قىلدى. بۇلارنىڭ ئىچىدە بەزىلىرىنىڭ قىلغان رىۋايىتىدە ھەدىسنىڭ توغرۇلۇق دەرىجىسىگە يېتىش شەرتى تېپىلمىسىمۇ، لېكىن، بارلىق مۇسۇلمانلار بۇ ۋەقەلىكنىڭ ھەقىقى يۈز بەرگەنلىكىدە بىردەك پىكىردىدۇر، بۇنىڭدىن پەقەت دىنسىزلارلا يۈز ئۆرۈدى، بۇلارنىڭ ھالى اللّٰه تائالا: ﴿ئۇلار اللّٰه نىڭ نۇرىنى (يەنى اللّٰه نىڭ دىنىنى ۋە نۇرلۇق شەرىئىتىنى) ئېغىزلىرى بىلەن ئۆچۈرىۋەتمەكچى بولىدۇ، كاپىرلار يامان كۆرگەن تەقدىردىمۇ، اللّٰه ئۆزىنىڭ نۇرىنى مۇكەممەل قىلغۇچىدۇر (يەنى ئۆزىنىڭ دىنىنى ئاشكارىلىغۇچىدۇر)﴾[1] دېگەن ئايىتىدە بايان قىلىنغاندەكتۇر.

* * * * * * *

وَءَاتَيۡنَا مُوسَى ٱلۡكِتَٰبَ وَجَعَلۡنَٰهُ هُدٗى لِّبَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ أَلَّا تَتَّخِذُواْ مِن دُونِي وَكِيلٗا
ذُرِّيَّةَ ﴿٢﴾ مَنۡ حَمَلۡنَا مَعَ نُوحٍۚ إِنَّهُۥ كَانَ عَبۡدٗا شَكُورٗا ﴿٣﴾

مۇساغا كىتابنى (يەنى تەۋراتنى) ئاتا قىلدۇق، كىتابنى ئىسرائىل ئەۋلادىغا يېتەكچى قىلدۇق، (ئۇلارغا) «مەندىن غەيرىينى ھامىي (يەنى پەرۋەردىگار) قىلىۋالماڭلار!» (دېدۇق)﴿2﴾. ئى بىز نوھ بىلەن بىللە كېمىگە چۈشۈرگەنلەرنىڭ ئەۋلادلىرى! (ئەجدادىڭلارنى غەرق بولۇپ كېتىشتىن قۇتقۇزدۇق، اللّٰه نىڭ نېمىتىگە شۈكۈر قىلىڭلار) نوھ ھەقىقەتەن كۆپ شۈكۈر قىلغۇچى بەندە ئىدى﴿3﴾.

[1] سۈرە سەف 8 - ئايەت.

مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسى ۋە ئۇنىڭغا تەۋراتنىڭ بېرىلگەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا يۇقىرىدا ئۆزىنىڭ بەندىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى مەككىدىن ئەقسا مەسچىتىگە ئېلىپ كەلگەنلىكىنى بايان قىلغان ئىدى، ئۇنىڭ ئارقىسىدىنلا بەندىسى، پەيغەمبىرى ۋە ئۆزى بىۋاستە سۆزلىگەن كىشىسى مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسىنى بايان قىلىشقا باشلىدى. چۈنكى، الله تائالا كۆپلىگەن ئورۇنلاردا مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسىنى ۋە تەۋرات بىلەن قۇرئاننىڭ بايانىنى بىر يەردە كەلتۈرىدۇ. شۇڭا الله تائالا (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مەككىدىن ئەقسا مەسچىتىگە ئېلىپ كەلگەن ۋەقەلىكنى بايان قىلىپ بولغاندىن كېيىن) مۇنداق دېدى: ﴿**مۇساغا كىتابنى (يەنى تەۋراتنى) ئاتا قىلدۇق، كىتابنى ئىسرائىل ئەۋلادىغا يېتەكچى قىلدۇق، (ئۇلارغا) «مەندىن غەيرىينى ھامىي (يەنى پەرۋەردىگار) قىلىۋالماڭلار!» (دېدۇق)**﴾ يەنى ئۇلارغا تەۋراتنى شۇنداق قىلىپ چۈشۈرۈشىمىزدىكى سەۋەب ئۇلارنىڭ مەندىن باشقىنى ئىگە، ياردەمچى ۋە ئىلاھ قىلىۋالماسلىقى ئۈچۈندۇر. چۈنكى، الله تائالا ئەۋەتكەن بارلىق پەيغەمبەرلىرىگە شېرىكى يوق، يالغۇز زات بولغان ئۆزىگە ئىبادەت قىلىش ۋەھيىسىنى تاپشۇردى.

﴿**ئى بىز نوھ بىلەن بىللە كېمىگە چۈشۈرگەنلەرنىڭ ئەۋلادلىرى! (ئەجدادىڭلارنى غەرق بولۇپ كېتىشتىن قۇتقۇزدۇق، الله نىڭ نېمىتىگە شۈكۈر قىلىڭلار) نۇھ ھەقىقەتەن كۆپ شۈكۈر قىلغۇچى بەندە ئىدى**﴾ يەنى بۇ ئايەتتە ئۇلارغا قىلىنغان نېمەتنى ئەسلىتىپ ئۈتۈش باردۇر، يەنى ئى (سۇغا چۆكتۈرۈۋېتىشتىن قۇتقۇزۇپ) نۇھ بىلەن كېمىگە چۈشۈرگەنلەرنىڭ ئەۋلادلىرى! سىلەرمۇ ئاتاڭلاردەك شۈكۈر قىلىڭلار ۋە مېنىڭ سىلەرگە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىپ بېرىش بىلەن سىلەرگە بەرگەن نېمىتىمنى ئەسلەڭلار.

ئىمام ئەھمەد ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك - شۈبھىسىزكى، الله تائالا، تاماق يەپ ياكى سۇ ئىچىپ بولۇپ الله تائالاغا ھەمدى ئېيتقان بەندىدىن رازى بولىدۇ». بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىم، تىرمىزى ۋە نەسەئى قاتارلىقلارمۇ شۇنداق رىۋايەت قىلدى.

مالىك، زەيد ئىبنى ئەسلەمنىڭ: الله تائالاغا ھەر ۋاقىتتا ھەمدى ئېيتىلىپ تۇرىدۇ، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

بۇ يەردە ئىمام بۇخارى ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قىيامەت كۈنىدە مەن ئادەم بالىسىنىڭ كاتتىسىدۇرمەن» بۇ بىر ئۇزۇن ھەدىس بولۇپ ھەدىسنىڭ ئاخىرىدا مۇنداق دەپ كەلدى، «ئاندىن كىشىلەر نۇھنىڭ قېشىغا كېلىپ ئۇنىڭغا: ئى نۇھ سەن يەريۈزىگە ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ تۇنجىسىدۇرسەن، سېنى الله تائالا كۆپ شۈكۈر قىلغۇچى بەندە، دەپ ئاتىدى، شۇنداق بولغان ئىكەن سەن پەرۋەردىگارىڭدىن بىزگە شاپائەت سوراپ بەرسەڭ، دەيدۇ».

* * * * * * *

وَقَضَيۡنَآ إِلَىٰ بَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ فِي ٱلۡكِتَٰبِ لَتُفۡسِدُنَّ فِي ٱلۡأَرۡضِ مَرَّتَيۡنِ وَلَتَعۡلُنَّ عُلُوّٗا كَبِيرٗا ٤

فَإِذَا جَآءَ وَعۡدُ أُولَىٰهُمَا بَعَثۡنَا عَلَيۡكُمۡ عِبَادٗا لَّنَآ أُوْلِي بَأۡسٖ شَدِيدٖ فَجَاسُواْ خِلَٰلَ ٱلدِّيَارِۚ وَكَانَ

www.munber.org

وَعْدًا مَّفْعُولًا ﴿٥﴾ ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ ٱلْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَـٰكُم بِأَمْوَٰلٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَـٰكُمْ أَكْثَرَ
نَفِيرًا ﴿٦﴾ إِنْ أَحْسَنتُمْ أَحْسَنتُمْ لِأَنفُسِكُمْ ۖ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا ۚ فَإِذَا جَآءَ وَعْدُ ٱلْـَٔاخِرَةِ لِيَسُـۥٓـُٔوا۟
وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا۟ ٱلْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا۟ مَا عَلَوْا۟ تَتْبِيرًا ﴿٧﴾ عَسَىٰ رَبُّكُمْ
أَن يَرْحَمَكُمْ ۚ وَإِنْ عُدتُّمْ عُدْنَا ۘ وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَـٰفِرِينَ حَصِيرًا ﴿٨﴾

ئىسرائىل ئەۋلادىغا كىتابتا (يەنى تەۋراتتا): «پەلەستىن زېمىنىدا چوقۇم ئىككى قېتىم بۇزغۇنچىلىق قىلىسىلەر ۋە زۇلۇم قىلىش بىلەن، الله چەكلىگەن ئىشلارنى قىلىش بىلەن تولىمۇ ھەددىڭلاردىن ئېشىپ كېتىسىلەر» دەپ ۋەھيي قىلدۇق[4]. بىرىنچى قېتىملىق بۇزغۇنچىلىقىڭ (جازاسى) ۋەدە قىلىنغان ۋاقىت كەلگەندە، (سىلەرنى جازالاش ئۈچۈن) سىلەرگە كۈچلۈك بەندىلىرىمىزنى ئەۋەتتۇق، (ئۇلار سىلەرنى ئۆلتۈرۈش، بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلىش ئۈچۈن) ئۆيلەرنى ئاختۇردى. (سىلەرگە دۈشمەننى مۇسەللەت قىلىش) چوقۇم ئىشقا ئاشىدىغان ۋەدە ئىدى[5]. ئاندىن (يەنى تەۋبە قىلغىنىڭلاردىن) كېيىن سىلەرنىڭ ئۇلاردىن ئۈستۈنلۈكۈڭلارنى ئەسلىگە كەلتۈردۇق (يەنى دۈشمىنىڭلارنى ھالاك قىلدۇق، سىلەرنى ئۇنىڭ ئۈستىدىن غالىب قىلدۇق)، سىلەرگە نۇرغۇن مال ۋە ئەۋلادلار ئاتا قىلدۇق، سانىڭلارنى كۆپ قىلدۇق[6]. (ئى ئىسرائىل ئەۋلادى!) ئەگەر ياخشىلىق قىلساڭلار، ياخشىلىقىڭلار ئۆزەڭلار ئۈچۈندۇر، يامانلىق قىلساڭلارمۇ ئۆزەڭلار ئۈچۈندۇر، ئىككىنچى قېتىملىق بۇزغۇنچىلىق (جازاسىنىڭ) ۋەدە قىلىنغان ۋاقتى كەلگەندە، (دۈشمەنلەرنىڭ خار قىلىشى بىلەن) يۈزۈڭلاردا قايغۇنىڭ ئالامەتلىرى كۆرۈلۈشى ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ بەيتۇلمۇقەددەسكە دەسلەپكى قېتىمدا كىرگەندەك كىرىپ (ئۇنى خاراب قىلىشى) ئۈچۈن، ئىشغال قىلغانلىكى يەرنى ۋەيران قىلىشى ئۈچۈن (ئۇلارنى بىز ئەۋەتتۇق)[7]. (ئەگەر تەۋبە قىلساڭلار) پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ سىلەرگە رەھىم قىلىشى مۇھەققەق يېقىندۇر، ئەگەر سىلەر قايتساڭلار (يەنى قايتا بۇزغۇنچىلىق قىلساڭلار)، بىز قايتىمىز (يەنى بىز سىلەرنى قايتا جازالايمىز). جەھەننەمنى كاپىرلار ئۈچۈن زىندان قىلدۇق[8].

تەۋراتتا يەھۇدىيلارنىڭ ئىككى قېتىم بۇزغۇنچىلىق ئېلىپ بارىدىغانلىقىنىڭ بايان قىلىنغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا ئۆزىنىڭ ئىسرائىل ئەۋلادىغا چۈشۈرگەن كىتابىدا ئۇلارنىڭ زېمىندا ئىككى قېتىم بۇزغۇنچىلىق ئېلىپ بارىدىغانلىقىنى، كىشىلەرگە چوڭچىلىق ۋە ھەقسىزلىق قىلىدىغانلىقىنى ئۇلارغا خەۋەر بەرگەنلىكىدىن ۋە بىلدۈرگەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

يەھۇدىيلارنىڭ بىرىنچى قېتىملىق بۇزغۇنچىلىق ئېلىپ بېرىشى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن جازا توغرىسىدا

﴿بىرىنچى قېتىملىق بۇزغۇنچىلىقىڭ (جازاسى) ۋەدە قىلىنغان ۋاقىت كەلگەندە، (سىلەرنى جازالاش ئۈچۈن) سىلەرگە كۈچلۈك بەندىلىرىمىزنى ئەۋەتتۇق، (ئۇلار سىلەرنى ئۆلتۈرۈش، بۇلاڭ ـ تالاڭ قىلىش ئۈچۈن) ئۆيلەرنى ئاختۇردى. (سىلەرگە دۈشمەننى مۇسەللەت قىلىش) چوقۇم ئىشقا ئاشىدىغان ۋەدە

www.munber.org

ئىدى﴾ يەنى بىز سىلەرگە بەندىلىرىمىزدىن كۈچلۈك ۋە تەييارلىقى تولۇق ئەسكەرلەرنى ئەۋەتتۇق. ئۇلار سىلەرنىڭ شەھەرلىرىڭلارغا ئىگە بولدى، ئۆيلىرىڭلارنى ئاختۇردى ۋە بېرىپ كېلىشتە ھېچ كىشىدىن قورقمايدىغان ھالەتكە كەلدى، بۇ، چوقۇم ئىشقا ئاشىدىغان ۋەدە ئىدى.

سەلەپ ۋە خەلەپلەردىن بولغان تەپسىرشۇناس ئالىملار، يەھۇدىيلارغا ئەۋەتىلگەن بۇ ئەسكەرلەرنىڭ كىم ئىكەنلىكى توغرىسىدا ئىختىلاپ قىلىشىپ قالدى. ھەممە بۇ ھەقتە يەھۇدىيلاردىنمۇ نۇرغۇنلىغان ئەسەرلەر كەلدى، مەن بۇ ئەسەرلەرنى بايان قىلىش بىلەن تەپسىرنى ئۇزارتىۋېتىشنى لايىق كۆرمىدىم، چۈنكى، بۇ ئەسەرلەرنىڭ بەزىلىرى يەھۇدىيلارنىڭ دىنسىزلىرى تەرىپىدىن توقۇلغاندۇر، ئۇنىڭ بەزىلىرى توغرا بولۇشىمۇ مۇمكىن، بىز ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرىدىن بىھاجەتمىز. الله تائالاغا ھەمدۇسانالار بولسۇن!

الله تائالا قۇرئاندا بايان قىلىپ بەرگەن قىسسىلەر بىزنى قۇرئاندىن باشقا كىتابلاردا كەلگەن قىسسىلەردىن بىھاجەت قىلىدۇ، الله تائالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىزنى يەھۇدىيلارغا ھاجەتلىك قىلىپ قويمىدى، الله تائالا (يەھۇدىيلارغا ئەسكەرلەرنى ئەۋەتكەنلىكىنى) ئۇلار ھەققىدە قىسسە بايان قىلىپ كەلتۈردى. يەنى ئۇلار (زېمىندا) بۇزغۇنچىلىق قىلغاندا ۋە ھەددىدىن ئاشقاندا، الله تائالا ئۇلارنىڭ تولۇق جازاسىنى بېرىش ئۈچۈن ئۇلارغا ئۇلارنىڭ دۈشمەنلىرىنى ھۆكۈمران قىلىپ قويىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار يەھۇدىيلارنىڭ ئىچىدە قىرغىنچىلىق ئېلىپ باردى. ئۆيلىرىنى ئاختۇردى، ئۇلارنى خارلىدى ۋە ئەزدى. پەرۋەردىگارىڭ بەندىلەرگە زۇلۇم قىلغۇچى ئەمەستۇر، چۈنكى، يەھۇدىيلارنىڭ ئۆزلىرى ھەددىدىن ئاشتى، پەيغەمبەرلەر ۋە ئالىملاردىن نۇرغۇنلىغان ئادەملەرنى ئۆلتۈرۈۋەتتى.

ئىبنى جەرىر، يەھيا ئىبنى سەئىدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن سەئىد ئىبنى مۇسەييەبنىڭ: شامغا بابىلنىڭ پادىشاھى بۇختەنەسسەر كېلىپ ئەقسا مەسچىتىنى ۋەيران قىلدى ۋە يەھۇدىيلارنى ئۆلتۈردى، ئاندىن دەمەشىققە كەلدى، ئۇ، دەمەشىقتە ئەخلەت - چاۋانىڭ ئىچىدە قاننىڭ بۇلدۇقلاپ چىقىپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، يەھۇدىيلاردىن: بۇ نىمە قان؟ دەپ سورىدى. يەھۇدىيلار: (بىز بىلمەيمىز) ئاتا - بوۋىلىرىمىزدىن تارتىپ شۇنداق ئىكەن، دەپ جاۋاب بەردى. قاچانكى قاننىڭ ئۈستىگە ئەخلەت تۆكۈلسە تۆكۈلگەن ئەخلەتنىڭ ئۈستىدە يەنە قان كۆرۈنۈپ تۇراتتى[1]. بۇختۇنەسسەر شۇ قان ئۈچۈن يەھۇدىيلار ۋە باشقىلاردىن بولۇپ 70 مىڭ ئادەمنى ئۆلتۈرۈۋەتتى. شۇنىڭ بىلەن (قاننىڭ چىقىشى) توختىدى، دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم. بۇ سەئىد ئىبنى مۇسەييەبتىن قىلىنغان رىۋايەتتۇر. ھەم بۇ، بۇ ھەقتە كەلگەن مەشھۇر رىۋايەتتۇر.

بۇختەنەسسەر يەھۇدىيلارنىڭ ھۆرمەتلىكلىرىنى ۋە ئالىملىرىنى ئۆلتۈرۈۋەتتى، ھەتتا تەۋراتنى يادا ئالغان بىرەر كىشىمۇ قالمىدى. ئۇلاردىن نۇرغۇنلىغان ئادەملەرنى ئەسىر ئالدى. ئەسىر ئېلىنغانلارنىڭ ئىچىدە پەيغەمبەرنىڭ باللىرىمۇ بار ئىدى. (بۇلاردىن باشقا) باياني تولىمۇ ئۇزۇن نۇرغۇنلىغان ئىشلار ۋە ۋەقەلىكلەر يۈزبەردى. ئەگەر بىز توغرا ياكى توغرىغا يېقىن رىۋايەتلەرنى تاپساق ئۇنى كىتابقا يازىمىز ۋە بايان قىلىمىز. الله تائالا توغرىسىنى بىلگۈچىدۇر.

﴿(ئى ئىسرائىل ئەۋلادى!) ئەگەر ياخشىلىق قىلساڭلار، ياخشىلىقىڭلار ئۆزەڭلار ئۈچۈندۇر، يامانلىق قىلساڭلارمۇ ئۆزەڭلار ئۈچۈندۇر﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿كىمكى ياخشى ئىش قىلىدىكەن، پايدىسى ئۆزىگىدۇر، ۋە يامان ئىش قىلىدىكەن زەرەرىمۇ ئۆزىگىدۇر﴾[2].

[1] رىۋايەتلەردە كېلىشچە، بۇ يەھۇدىيلارنىڭ پادشاھى تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەن يەھيا ئەلەيھىسسالامنىڭ قېنىدۇر.
[2] سۈرە فۇسسىلەت 46 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئۇلارنىڭ ئىككىنچى قېتىملىق بۇزغۇنچىلىقى توغرىسىدا

﴿ئىككىنچى قېتىملىق بۇزغۇنچىلىق (جازاسىنىڭ) ۋەدە قىلىنغان ۋاقتى كەلگەندە، (دۈشمەنلەرنىڭ خار قىلىشى بىلەن) يۈزۈڭلاردا قايغۇنىڭ ئالامەتلىرى كۆرۈلۈشى ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ بەيتۇلمۇقەددەسكە دەسلەپكى قېتىمدا كىرگەندەك كىرىپ (ئۇنى خاراب قىلىشى) ئۈچۈن، ئىشغال قىلغانلىكى يەرنى ۋەيران قىلىشى ئۈچۈن (ئۇلارنى بىز ئەۋەتتۇق)﴾ يەنى سىلەر ئىككىنچى قېتىم بۇزغۇنچىلىق قىلغاندا، سىلەرنى خارلاش ۋە ئېزىش ئۈچۈن ئەقسا مەسچىتىگە دەسلەپكى قېتىمدا كىرگەندەك كىرىش، غەلىبە قىلىپ (قولغا ئالغان يەرلەرنى) ۋەيران ۋە خاراب قىلىش ئۈچۈن دۈشمەنلىرىڭلار كەلدى.

﴿(ئەگەر تەۋبە قىلساڭلار) پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ سىلەرگە رەھىم قىلىشى مۇھەققەق يېقىندۇر﴾ يەنى (ئەگەر سىلەر تەۋبە قىلساڭلار) الله تائالا ئۇلارنى سىلەردىن قايتۇرۇۋېتىدۇ.

﴿ئەگەر سىلەر قايتساڭلار (يەنى قايتا بۇزغۇنچىلىق قىلساڭلار)، بىز قايتىمىز (يەنى بىز سىلەرنى قايتا جازالايمىز)﴾ يەنى سىلەر قاچان بۇزغۇنچىلىق قىلىشقا قايتساڭلار، بىزمۇ سىلەرنى دۇنيادا جازالاشقا قايتىمىز. بۇنىڭدىن سىرت بىز سىلەر ئۈچۈن ئاخىرەتتە ئازابلارنى ساقلاپ قويىمىز.

شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿جەھەننەمنى كاپىرلار ئۈچۈن زىندان قىلدۇق﴾. قەتادە: يەنى ئىسرائىل بۇزغۇنچىلىق قىلىشقا قايتقان ئىدى. الله تائالا ئۇلارغا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ساھابىلىرىنى ھۆكۈمران قىلىپ قويدى. شۇنىڭ بىلەن يەھۇدىيلار ئۇلارغا بويسۇنۇپ، خار ھالدا جىزيە تۆلىدى.

* * * * * * *

إِنَّ هَـٰذَا ٱلْقُرْءَانَ يَهْدِى لِلَّتِى هِىَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ ٱلْمُؤْمِنِينَ ٱلَّذِينَ يَعْمَلُونَ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا ﴿٩﴾ وَأَنَّ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱلْـَٔاخِرَةِ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٠﴾

بۇ قۇرئان ھەقىقەتەن ئەڭ توغرا يولغا باشلايدۇ، ياخشى ئىشلارنى قىلىدىغان مۆمىنلەرگە ئۇلارنىڭ چوڭ مۇكاپاتقا ئېرىشىدىغانلىقى بىلەن خۇش خەۋەر بېرىدۇ[9]. (يەنە مۆمىنلەرگە خۇش خەۋەر بېرىدۇكى) ئاخىرەتكە ئىشەنمەيدىغانلارغا قاتتىق ئازاب تەييارلىدۇق[10].

قۇرئاننى مەدھىيىلەش توغرىسىدا

الله تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا چۈشۈرگەن كىتابىنى (قۇرئاننى) مەدھىيىلەپ مۇنداق دېدى: ﴿بۇ قۇرئان ھەقىقەتەن ئەڭ توغرا يولغا باشلايدۇ، ياخشى ئىشلارنى قىلىدىغان مۆمىنلەرگە ئۇلارنىڭ﴾ يەنى قىيامەت كۈنى ﴿چوڭ مۇكاپاتقا ئېرىشىدىغانلىقى بىلەن خۇش خەۋەر بېرىدۇ﴾.

﴿(يەنە مۆمىنلەرگە خۇش خەۋەر بېرىدۇكى) ئاخىرەتكە ئىشەنمەيدىغانلارغا قاتتىق ئازاب تەييارلىدۇق﴾ يەنى قۇرئان ئاخىرەتكە ئىشەنمەيدىغانلارغا ئۇلار ئۈچۈن قىيامەت كۈنى قاتتىق ئازاب تەييارلىغانلىقىمىزدىن خۇش خەۋەر بېرىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارغا قاتتىق ئازاب بىلەن خۇش خەۋەر بەرگىن﴾[1].

* * * * * * *

[1] سۈرە ئىنشىقاق 24 - ئايەت.

www.munber.org

وَيَدۡعُ ٱلۡإِنسَٰنُ بِٱلشَّرِّ دُعَآءَهُۥ بِٱلۡخَيۡرِۖ وَكَانَ ٱلۡإِنسَٰنُ عَجُولٗا ﴿١١﴾

ئىنسان (ئۆزىگە ۋە بالا - چاقىلىرىغا) خەيرلىك دۇئا قىلغاندەك، (ئاچچىقى كەلگەندە) بەددۇئا قىلىدۇ، ئىنسان ئالدىراڭغۇدۇر﴿11﴾.

ئىنساننىڭ ئالدىراڭغۇ ئىكەنلىكى ۋە ئۆزىگە بەددۇئا قىلىپ قالىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە، ئىنساننىڭ ئالدىراڭغۇ ئىكەنلىكىدىن ۋە ئۇنىڭ بەزى چاغلاردا ئۆلۈم كېلىش، هالاك بولۇش، ۋەيران بولۇش ياكى لەنەت ئېيتىشتەك تىلەكلەر بىلەن ئۆزىگە ياكى بالا - چاقىلىرىغا ۋە ياكى مال - مۈلكىگە بەددۇئا قىلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەردى. ئەگەر اللّٰه تائالا ئۇنىڭ تىلەكلىرىنى ئىجابەت قىلسا، ئەلۋەتتە ئۇ هالاك بولاتتى. اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئەگەر اللّٰه كىشىلەر تەلەپ قىلغان يامانلىقنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا ئۇلار تەلەپ قىلغان ياخشىلىقنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا ئالدىرىغاندەك ئالدىرىسا ئىدى، ئۇلارنىڭ ئەجىلى چوقۇم يەتكەن بولاتتى (يەنى هالاك بولاتتى)﴾[1]. يۇقىرىقى ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، مۇجاھىد ۋە قەتادە قاتارلىقلارمۇ شۇنداق دېدى.

ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان ھەدىستە مۇنداق كەلدى: «سىلەر ئۆزلىرىڭلارغا ۋە مال - مۈلكۈڭلارغا بەددۇئا قىلماڭلار، ئەگەر دۇئا اللّٰه تائالانىڭ دۇئالارنى ئىجابەت قىلىدىغان ۋاقتىغا توغرا كېلىپ قالسا، اللّٰه تائالا ئۇنى ئىجابەت قىلىۋېتىدۇ (يەنى دۇئادا تىلىگىنىڭلاردەك قىلىۋېتىدۇ)».

ئىنساننى شۇنداق دۇئالارنى قىلىشقا ئۇنىڭ ئەندىشە قىلىشلىرى، ئالدىراڭغۇلۇقى ئېلىپ بارىدۇ، شۇڭا اللّٰه تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئىنسان ئالدىراڭغۇدۇر﴾.

سالمان فارسى ۋە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇملار بۇ يەردە ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ (اللّٰه تائالا ئۇنىڭغا دەسلەپ جان كىرگۈزگەن چاغدا) جان تېخى پۇتىغا بېرىپ بولغۇچە ئورنىدىن تۇرماقچى بولغانلىقى توغرىسىدىكى قىسسىسىنى بايان قىلىدۇ. بۇنىڭ تەپسىلاتى مۇنداق: ئادەم ئەلەيھىسسالامغا جاننىڭ پۈۋلىنىشى ئۇنىڭ باش تەرىپىدىن بولىدۇ. جان ئۇنىڭ دىمىغىغا كەلگەندە ئۇ چۈشكۈرۈپ: «ئەلھەمدۇ لىللاھ» دەيدۇ، اللّٰه تائالا: ئى ئادەم! پەرۋەردىگارىڭ ساڭا رەھمەت قىلىدۇ، دەيدۇ. جان ئۇنىڭ كۆزىگە كەلگەندە، ئۇ كۆزىنى ئاچىدۇ. جان ئۇنىڭ ئەزالىرىغا ۋە تەنلىرىگە ماڭغاندا ئۇ تەنلىرىگە قاراشقا ۋە ھەيران قىلىشقا باشلاپ، ھەتتا جان پۇتىغا كېلىپ بولغۇچە ئورنىدىن تۇرماقچى بولىدۇ. ئورنىدىن تۇرالماي: ئى پەرۋەردىگارىم! تېزرەك بولۇپ، كېچە كىرىشتىن بۇرۇن جاننى كىرگۈزۈپ بولساڭچۇ! دەيدۇ.

* * * * * * *

وَجَعَلۡنَا ٱلَّيۡلَ وَٱلنَّهَارَ ءَايَتَيۡنِۖ فَمَحَوۡنَآ ءَايَةَ ٱلَّيۡلِ وَجَعَلۡنَآ ءَايَةَ ٱلنَّهَارِ مُبۡصِرَةٗ لِّتَبۡتَغُواْ فَضۡلٗا
مِّن رَّبِّكُمۡ وَلِتَعۡلَمُواْ عَدَدَ ٱلسِّنِينَ وَٱلۡحِسَابَۚ وَكُلَّ شَيۡءٖ فَصَّلۡنَٰهُ تَفۡصِيلٗا ﴿١٢﴾

كېچە بىلەن كۈندۈزنى (كامالى قۇدرىتىمىزنى كۆرسىتىدىغان) ئىككى ئالامەت قىلدۇق، كېچىنىڭ ئالامىتىنى كۆتۈرۈۋەتتۇق، پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ پەزلىنى تەلەپ قىلىشىڭلار (يەنى تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرىنى تېپىش يولىدا سەئيى ھەرىكەتتە بولۇشۇڭلار) ئۈچۈن، (كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ ئالمىشىشى ئارقىلىق كۈنلەرنىڭ، ئايلارنىڭ) يىللارنىڭ سانىنى ۋە ھېسابىنى بىلىشىڭلار ئۈچۈن،

(1) سۈرە يۇنۇس 11 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

كۈندۈزنىڭ ئالامىتىنى يورۇقلۇق قىلدۇق، (دىنىي ۋە دۇنياۋى) ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى تەپسىلى بايان قىلدۇق﴾[12].

كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ ﷲ تائالانىڭ كاتتا قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان ئالامەتلەردىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا

ﷲ تائالا بەندىلىرىگە ئۆزىنىڭ (قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) كاتتا ئالامەتلىرى بىلەن نېمەت ئاتا قىلىدۇ. شۇ ئالامەتلەرنىڭ ئىچىدىن ﷲ تائالانىڭ كېچىدە دەم ئېلىش، كۈندۈزدە تىرىكچىلىك، ھۈنەر قىلىش، ئىشلەش ۋە سەپەر قىلىش، كۈنلەر، ھەپتىلەر، ئايلار، يىللارنىڭ سانىنى بىلىش، قەرزلەرنى تۆلەش ۋاقتىنى، ئىبادەتلەرنىڭ ۋاقتىنى، ئىجارە ۋە ئۇنىڭدىن باشقا ئىشلارنىڭ ۋاقىتلىرىنى بىلىش ئۈچۈن، كېچە بىلەن كۈندۈزنى بىرى - بىرىگە ئوخشىمايدىغان قىلىپ ئايرىشىدۇر. شۇڭا ﷲ تائالا مۇنداق دېدى: **﴿پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ پەزلىنى تەلەپ قىلىشىڭلار (يەنى تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرىنى تېپىش يولىدا سەئيى ھەرىكەتتە بولۇشۇڭلار) ئۈچۈن، (كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ ئالمىشىشى ئارقىلىق كۈنلەرنىڭ، ئايلارنىڭ) يىللارنىڭ سانىنى ۋە ھېسابىنى بىلىشىڭلار ئۈچۈن، كۈندۈزنىڭ ئالامىتىنى يورۇقلۇق قىلدۇق﴾** ئەگەر جاھان ئوخشاش بىر رەڭ ۋە ئوخشاش بىر شەكىلدە بولغان بولسا، بۇ ئىشلار تونۇلمىغان بولاتتى.

ﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿«ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ! ئەگەرﷲ كېچىنى سىلەر ئۈچۈن قىيامەت كۈنىگىچە ئۇزۇن سوزىدىغان بولسا، ﷲ دىن بۆلەك قايسى ئىلاھ سىلەرگە يورۇقلۇق ئېلىپ كېلەلەيدۇ، سىلەر ئاڭلىمامسىلەر؟» دېگىن، «ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ؟ ئەگەر ﷲ كۈندۈزنى سىلەر ئۈچۈن قىيامەت كۈنىگىچە سوزىدىغان بولسا، ﷲ دىن بۆلەك قايسى ئىلاھ سىلەرگە ئارام ئېلىشىڭلار ئۈچۈن كېچىنى ئېلىپ كېلەلەيدۇ؟ سىلەر كۆرمەمسىلەر؟» دېگىن، سىلەرنى كېچىدە ئارام ئالسۇن، كۈندۈزدە (ھاياتلىق يولىدا ھەرىكەتلىنىپ) ﷲ نىڭ پەزلىنى تەلەپ قىلسۇن ۋە (ﷲ نىڭ نېمەتلىرىگە) شۈكۈر قىلسۇن دەپ، سىلەر ئۈچۈن كېچە بىلەن كۈندۈزنى يارىتىشى ﷲ نىڭ رەھمىتىدىندۇر﴾[1].

﴿ئاسماندا بۇرۇجلارنى، يېنىپ تۇرىدىغان چىراقنى (يەنى كۈننى) ۋە نۇرلۇق ئاينى ياراتقان ﷲ نىڭ بەرىكىتى بۈيۈكتۇر، ﷲ (ئۆزىنىڭ قۇدرىتىنى) ئەسلىمەكچى بولغانلار ياكى (ئۆزىنىڭ نېمىتىگە) شۈكۈر قىلماقچى بولغانلار ئۈچۈن كېچە بىلەن كۈندۈزنى ئالمىشىپ تۇرىدىغان قىلىپ بەردى﴾[2] ﴿كېچە - كۈندۈزنىڭ ئۆزگىرىپ تۇرۇشى ﷲ نىڭ باشقۇرۇشىدىدۇر، چۈشەنمەمسىلەر؟﴾[3] ﴿ﷲ ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ھەق ئاساسىدا ياراتتى. ﷲ كېچىنى كۈندۈزگە كىرگۈزىدۇ ۋە كۈندۈزنى كېچىگە كىرگۈزىدۇ، ﷲ كۈن بىلەن ئاينى (بەندىلەرنىڭ مەنپەئەتىگە) بويسۇندۇرۇپ بەردى، ئۇلارنىڭ ھەر بىرى مۇئەييەن ۋاقىتقىچە (يەنى قىيامەتكىچە ئۆز ئوقىدا) سەير قىلىدۇ، بىلىڭلاركى، ئۇ (يەنى ﷲ ئۆز ئىشىدا) غالىبتۇر. (بەندىلىرىنىڭ گۇناھلىرىنى تولىمۇ مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر﴾[4] ﴿ﷲ سۇبھىنى (قاراڭغۇدىن) يېرىپ چىقارغۇچىدۇر (يەنى تاڭنى يورۇتقۇچىدۇر)، ﷲ كېچىنى (سىلەر ئۈچۈن) ئىستىراھەت قىلىپ ياراتتى، (سىلەرنىڭ) ۋاقىت ھېسابلىشىڭلار ئۈچۈن قۇياش بىلەن ئاينى ياراتتى﴾[5] ﴿ئۇلارغا (ﷲ نىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) بىر ئالامەت كېچىدىن ئىبارەتكى، ئۇنىڭدىن كۈندۈزنى ئايرىۋېتىمىز - دە (يەنى

---

[1] سۈرە قەسەس 71 — 73 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە فۇرقان 61 - 62 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە مۆئمىنۇن 80 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە زۇمەر 5 - ئايەت.
[5] سۈرە ئەنئام 96 - ئايەت.

www.munber.org

كۈندۈزنىڭ نۇرىنى يوق قىلىۋېتىمىز ـ دە)، ئۇلار ناگاھان قاراڭغۇدا قالىدۇ، كۈن بەلگىلەنگەن جايىغا قاراپ سەير قىلىدۇ، بۇ، غالىب، ھەممىنى بىلگۈچى اللہ نىڭ ئالدىنئالا بەلگىلىگەن ئىشىدۇر﴾[1] يەنى اللہ تائالا كېچىنىڭ تۈتۈلۈشى ئۈچۈن بىر ئالامەتنى قىلدى، ئۇ: (جاھاننىڭ) قاراڭغۇلىشىشى ۋە ئاينىڭ ئاشكارا بولۇپ چىقىشىدۇر، كۈندۈز ئۈچۈن تونۇلىدىغان بىر ئالامەتنى قىلدى، ئۇ: (جاھاننى) يورۇقلۇقنىڭ قاپلىشى ۋە كۈننىڭ چىقىشىدۇر.

اللہ تائالا قايسىسىنىڭ ئاي ۋە قايسىسىنىڭ كۈن ئىكەنلىكىنى بىلسۇن دەپ، ئاي بىلەن كۈننىڭ نۇرىنى پەرقلىق قىلدى. اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿اللہ قۇياشنى نۇر چاچقۇچى ۋە ئاينى نۇرلۇق قىلىپ ياراتتى، يىللارنىڭ سانىنى ۋە (ۋاقىتلارنىڭ) ھېسابىنى بىلىشىڭلار ئۈچۈن، ئايغا مەنزىللەرنى (يەنى بۇرۇجلارنى) تەيىن قىلدى. اللہ ئۇلارنى بىكار ياراتقىنى يوق (بەلكى بۈيۈك ھېكمەت ۋە زور پايدىلىق ئۈچۈن ياراتتى)، اللہ ئايەتلىرىنى (قۇدرىتى ئىلاھىيىنى) بىلىدىغان (ۋە ئۇنىڭ ھېكمىتىنى پىكىر قىلىدىغان) قەۋم ئۈچۈن تەپسىلى بايان قىلىدۇ، كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ نۆۋەتلىشىپ تۇرۇشىدا، اللہ ئاسماندا ۋە زېمىندا ياراتقان شەيئىلەردە (اللہ دىن) قورقىدىغان قەۋم ئۈچۈن، ھەقىقەتەن، (اللہ نىڭ بارلىقىنى ۋە بىرلىكىنى كۆرسىتىدىغان) نۇرغۇن ئالامەتلەر بار﴾[2] ﴿(ئى مۇھەممەد!) سەندىن يېڭى چىققان ئاي (يەنى ئاينىڭ كىچىك چىقىپ چوڭىيىدىغانلىقى، ئاندىن كىچىكلەيدىغانلىقى) توغرۇلۇق سورىشىدۇ، (ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «ئۇ كىشىلەرنىڭ (تىرىكچىلىك، سودا ـ سېتىق، مۇئامىلە، روزا تۇتۇش، ئېغىز ئېچىش قاتارلىق) ئىشلارنىڭ ۋە ھەجنىڭ ۋاقىتلىرىنى ھېسابلىشى ئۈچۈندۇر»﴾[3].

﴿كېچىنىڭ ئالامىتىنى كۆتۈرۈۋەتتۇق، پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ پەزلىنى تەلەپ قىلىشىڭلار (يەنى تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرىنى تېپىش يولىدا سەئيى ھەرىكەتتە بولۇشۇڭلار) ئۈچۈن، (كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ ئالمىشىشى ئارقىلىق كۈنلەرنىڭ، ئايلارنىڭ) يىللارنىڭ سانىنى ۋە ھېسابىنى بىلىشىڭلار ئۈچۈن، كۈندۈزنىڭ ئالامىتىنى يورۇقلۇق قىلدۇق﴾.

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى جۇرەيج ئابدۇللاھ ئىبنى كەسىرنىڭ: (كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ ئالامىتى بولسا) كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقى ۋە كۈندۈزنىڭ يورۇقشىدۇر دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى. ئىبنى جۇرەيج مۇجاھىدنىڭ: كۈن كۈندۈزنىڭ ئالامىتىدۇر، ئاي كېچىنىڭ ئالامىتىدۇر، اللہ تائالانىڭ: **﴿كېچىنىڭ ئالامىتىنى كۆتۈرۈۋەتتۇق﴾** دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى: ئايدىكى قاراڭغۇلۇقنى كۆتۈرۈۋەتتۇق دېگەنلىكتۇر، ئەسلىدە اللہ تائالا ئاينى قاراڭغۇراق قىلىپ ياراتقان، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

﴿كېچە بىلەن كۈندۈزنى (كامالى قۇدرىتىمىزنى كۆرسىتىدىغان) ئىككى ئالامەت قىلدۇق﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئەبۇنۇجەيھ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: يەنى كېچە بىلەن كۈندۈزنى قىلدى، اللہ تائالا ئۇ ئىككىسىنى ئاشۇنداق ياراتتى دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

* * * * * * *

وَكُلَّ إِنسَٰنٍ أَلۡزَمۡنَٰهُ طَٰٓئِرَهُۥ فِي عُنُقِهِۦۖ وَنُخۡرِجُ لَهُۥ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ كِتَٰبٗا يَلۡقَىٰهُ مَنشُورًا ﴿١٣﴾

ٱقۡرَأۡ كِتَٰبَكَ كَفَىٰ بِنَفۡسِكَ ٱلۡيَوۡمَ عَلَيۡكَ حَسِيبٗا ﴿١٤﴾

---

[1] سۈرە ياسىن 37- 38 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە يۇنۇس 5 ـــ 6 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە بەقەر 189 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ھەر بىر ئىنساننىڭ ئەمەلىنى ئۇنىڭ بوينىغا ئېسىپ قويىمىز (يەنى ئىنساننىڭ قىلغان ھەرقانداق ئەمەلى خۇددى بويۇنچاق بويۇندىن ئايرىلمىغىنىدەك ئۇنىڭدىن ھەرگىز ئايرىلمايدۇ، شۇنىڭغا يارىشا جازا بېرىلىدۇ)، قىيامەت كۈنى ئۇنىڭ نامە - ئەمالىنى كۆرسىتىمىز، ئۇ ئۇنى ئوچۇق كۆرىدۇ﴿13﴾. ***(ئۇنىڭغا) «نامە - ئەمالىڭنى ئوقۇغىن! بۈگۈن ئۆزەڭگە (يەنى بۇ قىلمىشلىرىڭغا) ئۆزەڭ گۇۋاھ بولۇشۇڭ كۇپايە» دېيىلىدۇ***﴿14﴾.

ھەر بىر ئىنسان بىلەن ئۇنىڭ قىلمىشلىرى يېزىلغان دەپتەرنىڭ بىللە بولىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللہ تائالا ۋاقىتلارنى ۋە ئىنساننىڭ شۇ ۋاقىتلاردا قىلىدىغان ئىشلىرىنى بايان قىلىپ بولغاندىن كېيىن مۇنداق دېدى: ﴿**ھەر بىر ئىنساننىڭ ئەمەلىنى ئۇنىڭ بوينىغا ئېسىپ قويىمىز (يەنى ئىنساننىڭ قىلغان ھەرقانداق ئەمەلى خۇددى بويۇنچاق بويۇندىن ئايرىلمىغىنىدەك ئۇنىڭدىن ھەرگىز ئايرىلمايدۇ، شۇنىڭغا يارىشا جازا بېرىلىدۇ)**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، مۇجاھىد ۋە باشقىلار مۇنداق دېدى: (ھەر بىر ئىنساننىڭ) قىلغان ياخشى ۋە يامان ئىشلىرىنى ئۇنىڭ بوينىغا ئېسىپ قويىمىز ۋە شۇنىڭغا قارىتا مۇكاپات ياكى جازا بېرىمىز.

اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿كىمكى زەررىچىلىك ياخشى ئىش قىلىدىكەن، ئۇنىڭ مۇكاپاتىنى كۆرىدۇ، كىمكى زەررىچىلىك يامان ئىش قىلىدىكەن، ئۇنىڭ جازاسىنى تارتىدۇ﴾[1] ﴿ئىنساننىڭ ئوڭ تەرىپىدە ۋە سول تەرىپىدە ئولتۇرۇپ خاتىرىلەيدىغان ئىككى پەرىشتە بار، (ئىنساننىڭ سۆز - ھەرىكىتى خاتىرىلىنىۋاتقان) ۋاقىتتا، ئۇ قانداق بىر سۆزنى قىلمىسۇن، ئۇنىڭ ئالدىدا ھامان پەرىشتە ھازىر بولۇپ، كۆزىتىپ تۇرىدۇ﴾[2] ﴿ھالبۇكى سىلەرنىڭ ئۈستۈڭلاردا سىلەرنى كۆزىتىپ تۇرغۇچى پەرىشتىلەر بار، ئۇلار (اللہ نىڭ دەرگاھىدا) ھۆرمەتلىك پەرىشتىلەر بولۇپ، (سىلەرنىڭ سۆزلىرىڭلارنى ۋە ئەمەللىرىڭلار) نى يېزىپ تۇرىدۇ، ئۇلار قىلمىشلىرىڭلارنى بىلىپ تۇرىدۇ، مۆمىنلەر شەك - شۈبھىسىز جەننەتتە بولىدۇ، كاپىرلار شەك - شۈبھىسىز دوزاختا بولىدۇ﴾[3] ﴿سىلەر پەقەت قىلمىشىڭلارنىڭ جازاسىنى تارتىسىلەر﴾[4] يەنى ئىنساننىڭ قىلغان ئىشلىرى مەيلى ئاز مەيلى كۆپ بولسۇن كېچە - كۈندۈز، ئەتىگەن - ئاخشام يېزىلىپ، ئۇنىڭ ئۈچۈن ساقلاپ قويۇلىدۇ.

﴿**قىيامەت كۈنى ئۇنىڭ نامە - ئەمالىنى كۆرسىتىمىز، ئۇ ئۇنى ئوچۇق كۆرىدۇ**﴾ يەنى ئۇنىڭ بارلىق ئىشلىرىنى (قىيامەت كۈنى ئۇ بەختلىك بولسا ئوڭ تەرىپىدىن بەختسىز بولسا سول تەرىپىدىن بېرىلىدىغان) بىر دەپتەرگە توپلاپ قويىمىز. دەپتەر ئوچۇق بولۇپ، ئۇ ۋە باشقىلار دەپتەرنى ئوقۇيدۇ، دەپتەردە ئۇنىڭ كىچىك ۋاقتىدىن باشلاپ ھاياتىنىڭ ئاخىرغىچە قىلغان ھەممە ئىشلىرى يېزىلغاندۇر. اللہ تائالا (قىيامەت كۈنى ئىنسانلارغا قىلغان ئىشلىرىنىڭ ھەممىسىدىن خەۋەر بېرىلىدىغانلىقى توغرىسىدا) مۇنداق دېدى: ﴿بۇ كۈندە ئىنسانغا (چوڭ بولسۇن، كىچىك بولسۇن، ياخشىلىق بولسۇن، يامانلىق بولسۇن) ئىلگىرى - ئاخىرى قىلغان ئەمەللىرى ئۇقتۇرۇلىدۇ، بەلكى ئىنسان ئۆزىگە (يەنى قىلغان يامان

---

(1) سۈرە زەلزەلە 7 - 8 - ئايەتلەر.
(2) سۈرە قاف 17 - 18 - ئايەتلەر.
(3) سۈر ئىنفىتار 10 - 14 - ئايەتكىچە.
(4) سۈرە تەھرىم 7 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئىشلىرىغا) ئۆزى گۇۋاھتۇر، ئۇ ئۆزىنى ئاقلاش ئۈچۈن قانچە ئۆزرە ئېيتقان تەقدىردىمۇ (ئۆزرىسى قوبۇل قىلىنمايدۇ)﴾[1].

﴿(ئۇنىڭغا) «نامە - ئەمالىڭنى ئوقۇغىن! بۈگۈن ئۆزەڭگە (يەنى بۇ قىلمىشلىرىڭغا) ئۆزەڭ گۇۋاھ بولۇشۇڭ كۇپايە » دېيىلىدۇ﴾ يەنى سەن ئۆزەڭنىڭ زۇلۇم قىلىنمىغانلىقىنى، پەقەت قىلغان ئىشلىرىڭدىن باشقىسىنىڭ يېزىلمىغانلىقىنى ئوبدان بىلىسەن. چۈنكى، سەن ئۆزەڭ قىلغان ھەممە قىلمىشلىرىڭنى ئەسلىدىڭ، بىر كىشى ئۆزى قىلغان قىلمىشلىرىدىن بىرەرسىنىمۇ ئۇنتۇپ قالمايدۇ، ساۋاتلىق بولسۇن ۋە ساۋاتسىزى بولسۇن، ھەممە كىشى (ئىشلىرى خاتىرىلەنگەن) دەپتەرنى ئوقۇيالايدۇ ۋە ئوقۇيدۇ.

﴿ھەر بىر ئىنساننىڭ ئەمەلىنى ئۇنىڭ بوينىغا ئېسىپ قويىمىز (يەنى ئىنساننىڭ قىلغان ھەرقانداق ئەمەلى خۇددى بويۇنچاق بويۇندىن ئايرىلمىغىنىدەك ئۇنىڭدىن ھەرگىز ئايرىلمايدۇ، شۇنىڭغا يارىشا جازا بېرىلىدۇ)﴾ يەنى الله تائالا ئىنساننىڭ قىلغان ئىشلىرىنى ئۇنىڭ بوينىغا ئېسىپ قويىدىغانلىقىنى دېدى. چۈنكى، بويۇن دېگەن ئىنساننىڭ ئەزالىرىنىڭ ئىچىدە ئوخششى يوق بىر ئەزادۇر، كىمكى بىر نەرسىنى بوينىغا ئالسا ئۇنىڭدىن قۇتۇلالمايدۇ. **﴿قىيامەت كۈنى ئۇنىڭ نامە - ئەمالىنى كۆرسىتىمىز، ئۇ ئۇنى ئوچۇق كۆرىدۇ﴾.**

مۇئەممەر ھەسەنبەسرىنىڭ الله تائالا: ﴿ئىنساننىڭ ئوڭ تەرىپىدە ۋە سول تەرىپىدە ئولتۇرۇپ خاتىرىلەيدىغان ئىككى پەرىشتە بار﴾[2] دېگەن ئايىتىنى ئوقۇپ، بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: ئى ئىنسان! مەن سېنىڭ دەپتىرىڭنى ئاچتىم، ساڭا ھۆرمەتلىك ئىككى پەرىشتە بىرى ئوڭ تەرىپىڭگە يەنە بىرى سول تەرىپىڭگە ۋەكىل قىلىندى. ئوڭ تەرىپىڭدىكى (پەرىشتە) قىلغان ياخشى ئىشلىرىڭنى يازىدۇ، سول تەرىپىڭدىكى (پەرىشتە) قىلغان يامان ئىشلىرىڭنى يازىدۇ، (ساڭا ئۆلۈم كېلىپ بولغۇچە) خالىغىنىڭنى قىل، قىلمىشلىرىڭنى ئازايتقىن ياكى كۆپەيتكىن، سەن ئۆلگەن چاغدا، دەپتىرىڭنى يىغىپ بوينىڭغا ئېسىپ قەبرىڭدە سەن بىلەن بىللە قىلىمەن، قىيامەت بولۇپ (قەبرىڭدىن) چىققان چېغىڭدا دەپتىرىڭنى كۆرسىتىمەن، سەن ئۇنى ئوچۇق كۆرۈۋسەن دېگەنلىك بولىدۇ ۋە الله تائالانىڭ: **﴿(ئۇنىڭغا) «نامە - ئەمالىڭنى ئوقۇغىن! بۈگۈن ئۆزەڭگە (يەنى بۇ قىلمىشلىرىڭغا) ئۆزەڭ گۇۋاھ بولۇشۇڭ كۇپايە » دېيىلىدۇ﴾** دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى ھەققىدە الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، (ئى ئىنسان!) الله تائالا ئۆزەڭگە ئۆزەڭنى گۇۋاھچى قىلىپ ھەقىقەتەن ئادىللىق قىلدى، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى. الله تائالا ھەسەنبەسرىگە رەھمەت قىلسۇن!

* * * * * * *

مَّنِ ٱهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِى لِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۚ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۗ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا ﴿١٥﴾

كىمكى ھىدايەت تاپىدىكەن، ھىدايەت تاپقانلىقىنىڭ پايدىسى ئۇنىڭ ئۆزى ئۈچۈندۇر. كىمكى ئازىدىكەن، ئازغانلىقىنىڭ زىيىنى ئۇنىڭ ئۆزى ئۈچۈندۇر، بىر ئادەم يەنە بىر ئادەمنىڭ گۇناھىنى ئۈستىگە ئالمايدۇ. پەيغەمبەر ئەۋەتمەي تۇرۇپ (ھېچ ئادەمنى) جازالىغىنىمىز يوق﴿15﴾.

[1] سۈرە قىيامەت 13 - 14 - 15 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە قاف 17 - ئايەت.

www.munber.org

بىرى يەنە بىرىنىڭ گۇناھىنى ئۈستىگە ئالمايدىغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا، كىمكى ھىدايەت تاپسا، ھەققە ئەگەشسە ۋە پەيغەمبەرنىڭ ئىز ئىزلىرىغا ئەگىشىپ ماڭسا، بۇنىڭ ياخشى ئاقىۋىتى ئۆزى ئۈچۈندۇر. كىمكى ھەق ۋە توغرا يولدىن ئېغىپ كەتسە، ئۆزىگە جىنايەت يۈكلىگۈالغان بولىدۇ ۋە بۇنىڭ يامان ئاقىۋىتى ئۆزى ئۈچۈندۇر، دەپ بايان قىلىپ بولۇپ، يەنە مۇنداق دېدى: ﴿**بىر ئادەم يەنە بىر ئادەمنىڭ گۇناھىنى ئۈستىگە ئالمايدۇ**﴾ بىرى يەنە بىرىنىڭ گۇناھىنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىپ كۆتەرمەيدۇ. جاۋابكارلىق جىنايەتچىگىلا خاستۇر. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿گۇناھى ئېغىر بىر ئادەم باشقا بىراۋنى ئۆز گۇناھىنى ئۈستىگە ئېلىۋېلىشقا چاقىرسا، ئۇ يېقىن تۇغقىنى بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ گۇناھىدىن ئازراق نەرسىنى ئۈستىگە ئېلىۋالالمايدۇ﴾[1] بۇ ئايەت بىلەن تۆۋەندىكى ئايەتلەرنىڭ ئارىسىدا ھېچ قانداق قارمۇ قارشىلىق يوقتۇر، ﴿ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ يۈكلىرىنى ۋە ئۇنىڭغا قوشۇپ باشقا يۈكلەرنى (يەنى ئۆزلىرىنىڭ گۇناھلىرىنى ۋە ئازدۇرغانلىرىنىڭ گۇناھلىرىنى) ئۈستىگە ئالىدۇ﴾[2] ﴿ئۇلار قىيامەت كۈنى ئۆزلىرىنىڭ گۇناھلىرىغا تولۇق جاۋابكار بولۇشلىرى ۋە ئۆزلىرى تەرىپىدىن بىلمەستىن ئازدۇرۇلغانلارنىڭ بىر قىسىم گۇناھلىرىغا ئۆزلىرى جاۋابكار بولۇشلىرى ئۈچۈن (يۇقىرىقى بوھتان سۆزلەرنى قىلدى)﴾[3] چۈنكى، يامان يوللارغا چاقىرغۇچىلار ئۆزلىرىنىڭ گۇناھىنى ۋە ئازدۇرۇۋەتكەن كىشىلەرنىڭ گۇناھلىرىنى (ئۇلارنىڭ ئېزىپ كېتىشىگە سەۋەبچى بولغانلىقى ئۈچۈن) ئۆز ئۈستىلىرىگە ئالىدۇ، لېكىن (بۇنداق قىلىش بىلەن) ئېزىپ كەتكۈچىلەرگە (ئېزىپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن) بېرىشكە تېگىشلىك بولغان گۇناھلىرى كېمىيىپ كەتمەيدۇ. مانا بۇ اللە تائالانىڭ بەندىلىرىگە ئادىللىق قىلىشى ۋە رەھمەت قىلىشىدۇر.

پەيغەمبەر ئەۋەتىلمەي تۇرۇپ ھېچ بىر ئادەمنىڭ ئازابلانمايدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿**پەيغەمبەر ئەۋەتمەي تۇرۇپ (ھېچ ئادەمنى) جازالىغىنىمىز يوق**﴾ يەنى اللە تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ ئادىللىقىدىن ھېچ كىشىنى ئۇنىڭغا پەيغەمبەرنى ئەۋەتىش ئارقىلىق پاكىت تۇرغۇزماي تۇرۇپ ئازابلىمايدىغانلىقىنى بايان قىلىدۇ. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ دوزاخ غەزەپتىن پارچىلىنىپ كېتىشكە تاس قالىدۇ. دوزاخقا ھەر قاچان بىر توپ ئادەم تاشلانغان چاغدا، دوزاخقا مۇئەككەل پەرىشتىلەر ئۇلاردىن: « سىلەرگە ئاگاھلاندۇرغۇچى (يەنى پەيغەمبەر) كەلمىگەنمىدى؟ » دەپ سورايدۇ، ئۇلار: « ئۇنداق ئەمەس، بىزگە ھەقىقەتەن ئاگاھلاندۇرغۇچى كەلگەن، بىز (ئۇنى) ئىنكار قىلدۇق ھەمدە بىز: ‹اللە (ھېچ ئادەمگە ۋەھيىدىن) بىرەر نەرسە نازىل قىلغىنى يوق، سىلەر پەقەت چوڭقۇر ئازغۇنلۇقتا› دېدۇق » دەيدۇ﴾[4] ﴿كاپىرلار جەھەننەمگە توپ - توپ بولۇپ ھەيدىلىدۇ، ئۇلار جەھەننەمگە يېتىپ كەلگەندە، جەھەننەمنىڭ دەرۋازىلىرى ئېچىلىدۇ، جەھەننەمنى باشقۇرغۇچى پەرىشتىلەر ئۇلارغا: « ئاراڭلاردىن سىلەرگە پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ ئايەتلىرىنى سىلەرگە ئوقۇپ بېرىدىغان، بۈگۈنكى ئۈچرىشىشىڭلارنىڭ بارلىقىدىن ئاگاھلاندۇرىدىغان پەيغەمبەرلەر كەلمىگەنمىدى؟ » دەيدۇ. ئۇلار: « شۇنداق (پەيغەمبەرلەر كەلگەن، بىزنى ئاگاھلاندۇرغان)، لېكىن ئازابقا دۇچار بولۇش ھۆكمى (كۇفرى ۋە

[1] سۈرە فاتىر 18 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئەنكەبۇت 13 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە نەھل 25 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە مۇلك 8 - 9 - ئايەتلەر.

www.munber.org

قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن) كاپىرلارغا تېگىشلىك بولدى» دەيدۇ﴾[1] ﴿ئۇلار دوزاختا: «پەرۋەردىگارىمىز! بىزنى چىقىرىۋەتسەڭ (دۇنيادىكى ۋاقىتتا) قىلغان ئەمەللىرىمىزدىن باشقا ئەمەللەرنى قىلساق» دەپ ۋارقىراپ تۇۋلايدۇ. (اللّٰه ئېيتىدۇ) «سىلەرگە ئۆمرۈڭلارنى ئۇزۇن قىلىپ، ۋەز - نەسىھەت ئالىدىغان ئادەم ۋەز - نەسىھەت ئالالىغۇدەك ۋاقىت بەرمىدىممۇ؟ سىلەرگە ئاگاھلاندۇرغۇچى (يەنى پەيغەمبەر) كەلدىغۇ، ئەمدى ئازابنى تېتىڭلار، زالىملارغا ھېچقانداق ياردەم بەرگۈچى يوق»﴾[2] بۇ ئايەتلەردىن باشقا اللّٰه تائالا ھېچ ئادەمنى ئۇنىڭغا پەيغەمبەر ئەۋەتمەي تۇرۇپ دوزاخقا كىرگۈزمەيدىغانلىقىنى ئىپادىلەپ بېرىدىغان يەنە نۇرغۇنلىغان ئايەتلەر باردۇر.

ئۆلۈپ كەتكەن كىچىك بالىلارنىڭ ھۆكمى توغرىسىدا

كاپىرلانىڭ ئۆلۈپ كەتكەن كىچىك بالىلىرىنىڭ ھۆكمىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقى، ئىلگىرىكى ۋە ھازىرقى ئالىملار ئىختىلاپ قىلىشىپ قالغان مەسىلىدۇر، شۇنىڭدەك ئېلىشىپ قالغانلارنىڭ، گاسلارنىڭ، قېرىلىقتىن ئەقلىدىن كېتىپ قالغان كىشىنىڭ ۋە پەيغەمبەر دەۋىتى يەتمىگەن ئارىلىقتا ئۆلۈپ كەتكەن كىشىنىڭ ھۆكمىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىمۇ ئوخشاشلا ئىختىلاپ قىلىنغان مەسىلىلەردىندۇر. بۇلار ھەققىدە نۇرغۇنلىغان ھەدىسلەر كەلدى، مەن بۇلارنى اللّٰه تائالانىڭ ياردىمى ۋە ئۇتۇقلۇق بېرىشى بىلەن بىر - بىرلەپ بايان قىلىمەن.

بىرىنچى ھەدىس: ئىمام ئەھمەد، ئەسۋەد ئىبنى سەرىئدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھېچ نەرسە ئاڭلىيالمايدىغان گاس، ئەقلى ھۇشى جايىدا ئەمەس ئادەم، قېرى ئادەم ۋە (دەۋەت يەتمىگەن) ئارىلىقتا ئۆلۈپ كەتكەن كىشى بولۇپ قىيامەت كۈنى (ئۆزلىرىنى ئاقلاپ) پاكىت كەلتۈرىدىغان تۆت تۈرلۈك كىشى باردۇر، گاس: پەرۋەردىگارىم ئىسلام ھەقىقەتەن كەلدى، (لېكىن) مەن ئۇنىڭدىن ھېچ نەرسە ئاڭلىيالمىدىم، دەيدۇ. ئەقلى ھۇشى جايىدا ئەمەس كىشى: پەرۋەردىگارىم ئىسلام ھەقىقەتەن كەلدى، (ئەمما) كىچىك بالىلار ماڭا (ئەقلى ھۇشۇم جايىدا ئەمەسلىكىدىن) تېزەكلەرنى ئېتىشاتتى، دەيدۇ. قېرى كىشى: پەرۋەردىگارىم ئىسلام ھەقىقەتەن كەلدى، (لېكىن) مەن ھېچ نەرسە چۈشىنەلمەيتتىم، دەيدۇ. ئارىلىقتا ئۆلۈپ قالغان كىشى: پەرۋەردىگارىم ماڭا سېنىڭ تەرىپىڭدىن ھېچ پەيغەمبەر كەلمىدى، دەيدۇ. ئاندىن اللّٰه تائالا ئۇلاردىن ئۇلارنىڭ اللّٰه تائالاغا بويسۇنۇشى ئۈچۈن ۋەدىلەر ئېلىدۇ. ئاندىن اللّٰه تائالا ئۇلارنى ئوتقا كىرگۈزۈڭلار دەپ پەرىشتىلەرنى ئەۋەتىدۇ. اللّٰه نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ئەگەر ئۇلار ئوتقا كىرسە، ئەلۋەتتە ئوت ئۇلارغا سالقىن ۋە خاتىرجەملىك بېرىدىغان بولۇپ بېرىدۇ».

بۇ ھەدىسنى قەتادەمۇ ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن شۇنداق رىۋايەت قىلدى، لېكىن ئەبۇھۇرەيرە ھەدىسنىڭ ئاخىرىنى مۇنداق رىۋايەت قىلدى: «كىمكى ئوتقا كىرسە، ئوت ئۇنىڭغا سالقىن ۋە خاتىرجەملىك بېرىدىغان بولۇپ بېرىدۇ. كىمكى ئۇنىڭغا كىرمىسە ئۇنىڭغا سۆرەپ كىرگۈزۈلىدۇ». بۇ ھەدىسنى ئىسھاق ئىبنى راھىيە، مۇئاز ئىبنى ھىشامدىن شۇنداق رىۋايەت قىلدى، ئىبنى جەرىرمۇ بۇ ھەدىسنى ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن شۇنداق رىۋايەت قىلدى. ئاندىن ئەبۇھۇرەيىر: خالىساڭلار اللّٰه تائالانىڭ ﴿پەيغەمبەر ئەۋەتمەي تۇرۇپ (ھېچ ئادەمنى) جازالىغىنىمىز يوق﴾ دېگەن ئايىتىنى ئوقۇڭلار، دېدى. بۇ ھەدىسنى مۇئەممەرمۇ ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان.

[1] سۈرە زۇمەر 71 - ئايەت.
[2] سۈرە فاتىر 37 - ئايەت.

www.munber.org

ئىككىنچى ھەدىس: ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «خۇددى ھەر قانداق ھايۋان بالىسى يېڭى تۇغۇلغاندا، ئەزالىرى ساق ـ سالامەت، ئەيىبسىز تۇغۇلغىنىدەك ھەر قانداق بالا (باشقا بىر ئاڭ بولمىغان) ھەق دىننى تونۇش تەبىئىتى بىلەن تۇغۇلغان بولىدۇ. ئۇ بالىنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ئۇ بالىنى يا يەھۇدىي قىلىدۇ. ياكى خرىستىئان قىلىدۇ ۋە ياكى مەجۇسى (ئوت پەرەس) قىلىدۇ».

يەنە بىر رىۋايەتتە ساھابىلەر: ئى الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى! (بالاغەتكە يەتمەي تۇرۇپ ئۆلۈپ كەتكەن) كىچىك بالىلار ھەققىدە خەۋەر بەرگىن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «الله تائالا (ئەگەر ئۇلار چوڭ بولسا) نېمە ئىشلارنى قىلىدىغانلىقىنى بىلگۈچىدۇر» دەپ جاۋاب بەردى.

ئىمام ئەھمەد ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مۇسۇلمانلارنىڭ كىچىك باللىرى جەننەتتە بولىدۇ، ئۇلارغا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام كېپىل بولىدۇ».

ئىمام مۇسلىم، ئىياز ئىبنى ھامماددىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىس قۇددىسىدا مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «الله تائالا مۇنداق دېدى: مەن بەندىلىرىمنى ھەق تەرەپدارى قىلىپ ياراتتىم». يەنە بىر رىۋايەتتە: «مۇسۇلمان قىلىپ (ياراتتىم)» دەپ كەلدى.

ئۈچىنچى ھەدىس: ئەبۇرىجا ئەتارىدى، ئەبۇسەمەرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: « تۇغۇلغان بارلىق باللار ئىسلامنى تونۇش تەبىئىتى بىلەن تۇغۇلىدۇ» دېگەن ئىدى. ساھابىلەر: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! مۇشرىكلارنىڭ بالا ـ چاقىلىرىچۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مۇشرىكلارنىڭ بالا ـ چاقىلىرىمۇ (شۇنداق تۇغۇلىدۇ)» دېدى.

تەبرانى، سەمەرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن مۇشرىكلارنىڭ بالا ـ چاقىلىرى توغرۇلۇق سوئال سورىدۇق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇلار جەننەتتىكى كىشىلەرنىڭ خىزمەتچىلىرى بولىدۇ» دېدى.

تۆتىنچى ھەدىس: ئىمام ئەھمەد، مۇئاۋىيەنىڭ قىزى ھەسنادىن ئۇنىڭ تاغىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! كىم جەننەتتە بولىدۇ؟ دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «پەيغەمبەر، شېھىت، كىچىك بالا ۋە تىرىك كۆمۈۋېتىلگەن قىزلار جەننەتتە بولىدۇ» دېدى.

بۇ مەسىلە توغرىسىدا گەپ قىلىشنىڭ ياخشى ئەمەسلىكى توغرىسىدا

بۇ مەسىلىدە گەپ قىلىش توغرا دەلىل ـ پاكىتلارغا ئېھتىياجلىق بولغاچقا، بەزى كىشىلەر بۇ مەسىلە ھەققىدە قۇرئان ياكى ھەدىستىن ھېچقانداق پاكىتى يوق گەپ قىلىپ قويۇشى مۇمكىن. شۇڭا، كۆپ قىسىم ئالىملار بۇ مەسىلىدە گەپ قىلىشنى ياخشى ئەمەس دەپ قارايدۇ، بۇنداق قارايدىغانلار بولسا، ئىبنى ئاببās رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، قاسىم ئىبنى مۇھەممەد، مۇھەممەد ئىبنى ھەنەفىيە ۋە باشقا ئالىملاردۇر.

ئىبنى ھاببان جەرىر ئىبنى ھازىمدىن ئەبۇرىجا ئەتارىدىنىڭ: مەن ئىبنى ئاببās رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنبەردە تۇرۇپ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بۇ ئۈممەتنىڭ ئىشى كىچىك باللار ۋە قازايى ـ قەدەر ھەققىدە سۆز قىلمىسىلا (بىرى ـ بىرىگە) يېقىن بولىدۇ (يەنى ئارىلىقىدا ئىختىلاپ بولمايدۇ)»

www.munber.org

دېگەن ئىدى، دېگەنلىكىنى ئاڭلىغانلىقىنى رىۋايەت قىلىدۇ. ئىبنى هاببان: «(ئۇ كىچىك باللار بولسا) مۇشرىكلارنىڭ كىچىك باللىرىدۇر» دەيدۇ.

بۇ ھەدىسنى ئەبۇبەكرىمۇ جەرىر ئىبنى ھازىمدىن شۇنداق رىۋايەت قىلدى. بىر تۈركۈم ئالىملار ئەبۇرىجادىن ئىبنى ئاباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ شۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

* * * * * * *

وَإِذَآ أَرَدْنَآ أَن نُّهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا۟ فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا ٱلْقَوْلُ فَدَمَّرْنَٰهَا تَدْمِيرًا ﴿١٦﴾

بىرەر شەھەر (ئاھالىسى) نى ھالاك قىلماقچى بولساق، ئۇنىڭدىكى دۆلەتمەن ئادەملەرنى (بىزگە ئىتائەت قىلىشقا) بۇيرۇيمىز، ئۇلار ئىتائەت قىلماي، پىسقى ـ پاسات قىلىدۇ ـ دە، ئۇلارغا ئازابىمىز تېگىشلىك بولىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى قورقۇنچلۇق رەۋىشتە ھالاك قىلىمىز﴿16﴾.

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە تەپسىرشۇناسلار ئىختىلاپ قىلىشىپ قالدى، بەزىلەر بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: بىز ئۇنىڭدىكى دۆلەتمەن ئادەملەرنى قەدەردە شۇنداق پىتنە ـ پاسات قىلىشقا بۇيرۇيمىز، دېگەنلىكتۇر. چۈنكى، اللہ تائالا پىتنە ـ پاساتلارنى قىل! دەپ بۇيرۇق بەرمەيدۇ، دېدى. بەزىلەر بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: اللہ تائالا ئۇلارنى پىتنە ـ پاساتلارنى قىلىشقا ئۆگىتىپ قويىدۇ ـ دە، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئازابقا تېگىشلىك بولىدۇ، دېدى. ئىبنى جەرىر ئىبنى ئاباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى، بىز ئۇلارنى ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا بۇيرۇيمىز، ئاندىن ئۇلار پىتنە ـ پاساتلارنى قىلىدۇ ـ دە، جازاغا تېگىشلىك بولىدۇ دېگەنلىكتۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە سەئىد ئىبنى جۇبەيرمۇ شۇنداق دېدى. ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئاباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى، بىز ئۇ شەھەرگە ئۇنىڭ ئەسكىلىرىنى ھۆكۈمران قىلىپ قويىدۇق، ئۇلار شەھەرلەردە يامان ئىشلارنى قىلىدۇ، ئۇلار شۇ ئىشلارنى قىلغان ھامان اللہ تائالا ئۇلارنى ئازاب بىلەن ھالاك قىلىدۇ دېگەنلىكتۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ھىيلە ـ مىكىر ئىشلىتىشلىرى ئۈچۈن (مەككىدە قۇرەيشنىڭ چوڭلىرىنى باش گۇناھكار قىلغىنىمىزدەك)، ھەر بىر شەھەرنىڭ چوڭلىرىنى باش گۇناھكار قىلدۇق، ئۇلارنىڭ ئىشلەتكەن ھىيلە ـ مىكىرلىرى ئۆزلىرىگە يانىدۇ (يەنى ئۇلار شۇ ھىيلە ـ مىكىرلەرنىڭ ۋابالىغا قالىدۇ)، ئۇلار (بۇنى) سەزمەيدۇ﴾[1].

يۇقىرىدىكى ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەبۇئالىيە، مۇجاھىد ۋە رەبىئ ئىبنى ئەنەس قاتارلىقلارمۇ شۇنداق دېدى. ئەۋفىي، ئىبنى ئاباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: ئۇ ئايەتنىڭ مەنىسى، بىز (يامان ئىش قىلىدىغانلارنىڭ) سانىنى ئاۋۇتتۇق، دېگەنلىكتۇر دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى. ئۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىكرىمە، ھەسەن، زەھھاك، قەتادە ۋە زۆھرىلارمۇ شۇنداق دېدى.

* * * * * * *

وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ ٱلْقُرُونِ مِنۢ بَعْدِ نُوحٍ ۗ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهِۦ خَبِيرًۢا بَصِيرًا ﴿١٧﴾

نۇھتىن كېيىن (پەيغەمبەرلىرىنى ئىنكار قىلغان) نۇرغۇن ئۇممەتلەرنى ھالاك قىلدۇق، پەرۋەردىگارىڭ بەندىلىرىنىڭ گۇناھلىرىنى تولۇق بىلىپ تۇرۇشتا، كۆرۈپ تۇرۇشتا يېتەرلىكتۇر﴿17﴾.

---

[1] سۈرە ئەنئام 123 ـ ئايەت.

www.munber.org

قۇرەيشلىكلەر ئۇچۇن قىلىنغان تەھدىت توغرىسىدا

اللە تائالا ئۆزىنىڭ نۇھ ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغان ئۈزغۇنلىغان قەۋملەرنى ھالاك قىلغانلىقىنى بايان قىلىش ئارقىلىق پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئىنكار قىلغان قۇرەيش كاپىرلىرىغا تەھدىت سالدى، بۇ ئايەت ئادەم ئەلەيھىسسالام بىلەن نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئارىلىقىدىكى ئۈممەتلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ ئىسلامدا ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ.

بۇ ھەقتە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دېدى: ئادەم ئەلەيھىسسالام بىلەن نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئارىلىقىدىكى ئون ئەسىردە كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ئىسلام دىنىدا ئىدى. ئايەتنىڭ مەنىسى: ئى پەيغەمبەرنى ئىنكار قىلغۇچىلار! سىلەر اللە تائالاغا ئىلگىرىكى (پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغۇچىلاردىن) ھۆرمەتلىك ئەمەس، سىلەر پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەڭ ئېسىلىنى ۋە مەخلۇقاتلارنىڭ ئەڭ ھۆرمەتلىكىنى ئىنكار قىلدىڭلار، شۇڭا سىلەر جازالىنىشقا ئەڭ لايىق ۋە ئەڭ ھەقلىقتۇرسىلەر.

﴿**پەرۋەردىگارىڭ بەندىلىرىنىڭ گۇناھلىرىنى تولۇق بىلىپ تۇرۇشتا، كۆرۈپ تۇرۇشتا يېتەرلىكتۇر**﴾ يەنى اللە تائالا بەندىلەرنىڭ قىلغان ياخشى ۋە يامان ئىشلىرىنىڭ ھەممىسىنى بىلگۈچىدۇر، اللە تائالاغا ئۇلارنىڭ قىلغان ئىشلىرىدىن مەخپىي بولىدىغىنى يوقتۇر.

* * * * * * *

مَّن كَانَ يُرِيدُ ٱلۡعَاجِلَةَ عَجَّلۡنَا لَهُۥ فِيهَا مَا نَشَآءُ لِمَن نُّرِيدُ ثُمَّ جَعَلۡنَا لَهُۥ جَهَنَّمَ يَصۡلَىٰهَا
مَذۡمُومًا مَّدۡحُورًا ﴿١٨﴾ وَمَنۡ أَرَادَ ٱلۡأٓخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعۡيَهَا وَهُوَ مُؤۡمِنٌ فَأُوْلَٰٓئِكَ كَانَ سَعۡيُهُم
مَّشۡكُورًا ﴿١٩﴾

بىز دۇنيانى كۆزلىگەنلەر ئىچىدىن خالىغان ئادەمگە (ئۇنىڭ خالىغىنىنى ئەمەس) بىزنىڭ خالىغىنىمىزنى بېرىمىز، ئاندىن ئۇنى (ئاخىرەتتە) جەھەننەم بىلەن جازالايمىز، جەھەننەمگە ئۇ خارلانغان، (اللە نىڭ رەھمىتىدىن) قوغلانغان ھالدا كىرىدۇ ﴿18﴾. ***كىمكى ئاخىرەتنى كۆزلەيدىكەن ۋە مۆمىن بولۇپ ئاخىرەتكە لايىق ئەمەللەرنى قىلىدىكەن، مۇنداق ئادەملەرنىڭ قىلغان ئەمەلى (اللە نىڭ دەرگاھىدا) قوبۇل بولىدۇ*** ﴿19﴾.

دۇنيانىلا كۆزلىگەن كىشىنىڭ جازاسى ۋە ئاخىرەتنى كۆزلىگەن كىشىنىڭ مۇكاپاتى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، دۇنيا ۋە دۇنيادىكى نازۇنېمەتلەر ئۇلارنى ئارزۇ قىلغان ۋە تەلەپ قىلغان كىشىلەرگە كېلىدۇ، دەپ خەۋەر بەردى. اللە تائالا بۇلاردىن خالىغان كىشىگە خالىغان مىقداردا بېرىدۇ بۇ ئايەت مۇشۇ مەزمۇندا كەلگەن باشقا ئايەتلەرنىڭ مەنىسىنى دۇنيا ۋە ئۇنىڭدىكى نېمەتلەر اللە تائالا خالىغان كىشىگە ۋە ئۇلاردىن اللە تائالانىڭ خالىغىنى كېلىدۇ، دەپ خاسلاشتۇرىدۇ. چۈنكى، اللە تائالا بۇ ئايەتتە مۇنداق دېدى: ﴿**بىز دۇنيانى كۆزلىگەنلەر ئىچىدىن خالىغان ئادەمگە (ئۇنىڭ خالىغىنىنى ئەمەس) بىزنىڭ خالىغىنىمىزنى بېرىمىز**﴾.

﴿**ئاندىن ئۇنى (ئاخىرەتتە) جەھەننەم بىلەن جازالايمىز،جەھەننەمگە ئۇ خارلانغان (اللە نىڭ رەھمىتىدىن) قوغلانغان ھالدا كىرىدۇ**﴾ يەنى ئۇ، يوقىلىپ كېتىدىغان دۇنيانى مەڭگۈ قالىدىغان

ئاخىرەتتىن ئەلا بىلىپ، ئۆزىنىڭ يامان ئىش قىلىپ قويغانلىقى ئۈچۈن ئەيىبلەنگەن، الله تائالانىڭ رەھمىتىدىن يىراق قىلىنغان ۋە خارلانغان ھالەتتە جەھەننەمگە كىرىدۇ.

﴿كىمكى ئاخىرەتنى كۆزلەيدىكەن ۋە مۆمىن بولۇپ ئاخىرەتكە لايىق ئەمەللەرنى قىلىدىكەن﴾ يەنى كىمكى ئاخىرەتنى ۋە ئۇنىڭدىكى نازۇ - نېمەتلەرنى كۆزلەيدىكەن، ساۋاب ۋە مۇكاپات بېرىدىغانلىقىغا چىن دىلىدىن ئىشىنىپ تۇرۇپ ئۇنى ئۆز يولى بىلەن ئىزلەيدىكەن، ئۇنىڭ يولى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىش يولىدۇر، ﴿مۇنداق ئادەملەرنىڭ قىلغان ئەمەلى (الله نىڭ دەرگاھىدا) قوبۇل بولىدۇ﴾.

* * * * * * *

كُلًّا نُّمِدُّ هَٰٓؤُلَآءِ وَهَٰٓؤُلَآءِ مِنْ عَطَآءِ رَبِّكَ ۚ وَمَا كَانَ عَطَآءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا ﴿٢٠﴾ ٱنظُرْ كَيْفَ
فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۚ وَلَلْءَاخِرَةُ أَكْبَرُ دَرَجَٰتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا ﴿٢١﴾

بۇلارنىڭ ۋە ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسىگە پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئاتا قىلغىنىدىن بېرىمىز. پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئاتا قىلغىنى (ھېچ ئادەمدىن) مەنئى قىلىنمايدۇ﴿20﴾. ئۇلارنىڭ بەزىسىنى بەزىسىدىن قانداق ئۈستۈن قىلغانلىقىمىزغا قارىغىن، ئاخىرەت دەرىجىلىرىدىكى (پەرق) ئەلۋەتتە تېخىمۇ چوڭدۇر ۋە ئۈستۈنلۈك (جەھەتتىكى پەرق) زىيادە چوڭدۇر﴿21﴾.

الله تائالا بۇ ئايەتتە، دۇنيانى ۋە ئاخىرەتنى كۆزلىگەنلەرنىڭ ھەر ئىككىسىگە پەرۋەردىگارىڭ بەرگەن نەرسىدىن بېرىمىز، دەپ خەۋەر بەردى. پەرۋەردىگار بولسا خالىغىنىنى قىلغۇچى، زۇلۇم قىلماي ھۆكۈم قىلغۇچى زاتتۇر. شۇڭا، ھەر ئىككى گۇرۇھقا ئۇ ئىككى گۇرۇھ ئۈچۈن ھەقلىق بولغان بەختلىك ۋە بەختسىزلىكنى بەرگۈچىدۇر. الله تائالانىڭ ھۆكمىنى ھېچ كىشى قايتۇرالمايدۇ. الله تائالانىڭ بەرگىنىگە ھېچ كىشى ئارىلىشالمايدۇ ۋە ئۇنىڭ خالىغىنىنى ھېچ كىشى ئۆزگەرتەلمەيدۇ. شۇڭا، الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئاتا قىلغىنى (ھېچ ئادەمدىن) مەنئى قىلىنمايدۇ﴾ يەنى ھېچ كىشى توسۇۋالالمايدۇ ۋە قايتۇرۇۋېتەلمەيدۇ. قەتادە: بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى (پەرۋەردىگارىڭنىڭ بەرگەن نەرسىسى) كەم بولمايدۇ دېگەنلىكتۇر، دېدى.

﴿ئۇلارنىڭ بەزىسىنى بەزىسىدىن قانداق ئۈستۈن قىلغانلىقىمىزغا قارىغىن﴾ يەنى دۇنيادا (شۇنداق قىلغانلىقىمىزغا قارىغىن). شۇڭا ئۇلارنىڭ ئىچىدە بايلارمۇ، پېقىرلارمۇ، (بايلىقتا) ئوتتۇرا ھاللارمۇ، چىرايلىقلارمۇ، سەتلەرمۇ، (چىرايدا) ئوتتۇرا ھاللارمۇ، كىچىك ئۆلۈپ كېتىدىغانلارمۇ، قېرىغىچە ياشاپ ئۆلۈپ كېتىدىغانلارمۇ، ئوتتۇرا ياشتا ئۆلۈپ كېتىدىغانلارمۇ باردۇر.

﴿ئاخىرەت دەرىجىلىرىدىكى (پەرق) ئەلۋەتتە تېخىمۇ چوڭدۇر ۋە ئۈستۈنلۈك (جەھەتتىكى پەرق) زىيادە چوڭدۇر﴾ يەنى ئاخىرەتتە ئۇلارنىڭ ئارىلىقىدا بولىدىغان پەرق ئۇلارنىڭ دۇنيادا بولغان پەرقىدىن تولىمۇ چوڭدۇر. چۈنكى، ئۇلارنىڭ ئىچىدە جەھەننەمنىڭ تۆۋەن قاتلىرىدا، ئۇنىڭ زەنجىر - ئىسكەنجىلىرىدە بولىدىغانلارمۇ، جەننەتنىڭ ئەڭ ئۈستۈن دەرىجىلەردە، ئۇنىڭ نازۇنېمەتلىرىدە بولىدىغانلارمۇ باردۇر، جەھەننەمگە كىرگەنلەرنىڭ ئارىسىدىمۇ ئۆزئارا پەرق باردۇر. جەننەتكە كىرگەنلەرنىڭ ئارىسىدىمۇ ئۆزئارا پەرق باردۇر. چۈنكى، جەننەتتە يۈز دەرىجە باردۇر، ھەر ئىككى دەرىجىنىڭ ئارىسى ئاسمان - زېمىنىنىڭ ئارىسىدەك باردۇر، ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك - شۈبھىسىزكى، يۇقىرى دەرىجىنىڭ ئىگىلىرى بولغان كىشىلەر ئۆزلىرىدىن يۇقىرى دەرىجىدىكى كىشىلەرنى خۇددى سىلەر ئاسماننىڭ ئەتراپىدىكى يۇلتۇزلارنى كۆرگۈنۈڭلاردەك كۆرىدۇ».

www.munber.org

شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئاخىرەت دەرىجىلىرىدىكى (پەرق) ئەلۋەتتە تېخىمۇ چوڭدۇر ۋە ئۈستۈنلۈك (جەھەتتىكى پەرق) زىيادە چوڭدۇر**﴾.

* * * * * * *

لَّا تَجۡعَلۡ مَعَ ٱللَّهِ إِلَـٰهًا ءَاخَرَ فَتَقۡعُدَ مَذۡمُومًا مَّخۡذُولاً ﴿٢٢﴾

الله غا باشقا مەبۇدنى (شېرىك) قىلمىغىن، (ئۇنداق قىلساڭ الله نىڭ دەرگاھىدا) ئەيىبلەنگەن، (الله نىڭ ياردىمىدىن) مەھرۇم بولغان ھالدا (دوزاختا ھەمىشە) قالىسەن[22].

﴿**الله غا باشقا مەبۇدنى (شېرىك) قىلمىغىن**﴾ يەنى الله تائالاغا شېرىك كەلتۈرمەسلىككە بۇيرۇلغان كىشىلەر بولسا (بالاغەتكە يېتىش، ئەقلى - ھۇشى جايىدا بولۇشتەك شەرتلەرگە توشۇپ) ئىبادەتكە بۇيرۇلغان كىشىلەردۇر. يەنى، ئى ئىبادەتكە بۇيرۇلغان كىشى! سەن قىلغان ئىبادەتلىرىڭدە پەرۋەردىگارىڭغا شېرىك كەلتۈرمىگىن، ﴿**(ئۇنداق قىلساڭ الله نىڭ دەرگاھىدا) ئەيىبلەنگەن، (الله نىڭ ياردىمىدىن) مەھرۇم بولغان ھالدا (دوزاختا ھەمىشە) قالىسەن**﴾ بۇنداق قىلساڭ، پەرۋەردىگار ساڭا ياردەم بەرمەستىن. ئەكسىچە سېنى سەن ئىبادەت قىلغان نەرسىگە تاشلاپ قويىدۇ. ئۇ نەرسە ساڭا زىيان ۋە پايدا يەتكۈزۈشكە ئىگە ئەمەستۇر. چۈنكى، زىيان ۋە پايدىنىڭ ئىگىسى شېرىكى يوق الله تائالادۇر.

ئىمام ئەھمەد، ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇدتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى بىرەر نەرسىگە ھاجەتمەن بولۇپ قېلىپ ھاجىتىنىڭ (راۋا بولۇشىنى) كىشىلەردىن ئۈمىد قىلسا، ئۇنىڭ ھاجىتى راۋا بولمايدۇ، كىمكى ھاجىتىنىڭ (راۋا بولۇشىنى) پەقەت الله تائالادىن ئۈمىد قىلسا الله تائالا ئۇنىڭغا بىھاجەتلىكنى بېرىدۇ، بۇنى بىر مۇددەتتىن كېيىن ياكى تېزلا بېرىدۇ». بۇ ھەدىسنى ئەبۇداۋۇد ۋە تىرمىزىمۇ رىۋايەت قىلغان.

* * * * * * *

۞ وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعۡبُدُوٓاْ إِلَّآ إِيَّاهُ وَبِٱلۡوَٰلِدَيۡنِ إِحۡسَـٰنًا ۚ إِمَّا يَبۡلُغَنَّ عِندَكَ ٱلۡكِبَرَ أَحَدُهُمَآ
أَوۡ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُل لَّهُمَآ أُفٍّ وَلَا تَنۡهَرۡهُمَا وَقُل لَّهُمَا قَوۡلاً كَرِيمًا ﴿٢٣﴾ وَٱخۡفِضۡ لَهُمَا جَنَاحَ
ٱلذُّلِّ مِنَ ٱلرَّحۡمَةِ وَقُل رَّبِّ ٱرۡحَمۡهُمَا كَمَا رَبَّيَانِى صَغِيرًا ﴿٢٤﴾

پەرۋەردىگارىڭ پەقەت ئۇنىڭ ئۆزىگىلا ئىبادەت قىلىشىڭلارنى ۋە ئاتا - ئاناڭلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلارنى تەۋسىيە قىلدى، ئۇلارنىڭ بىرى، يا ئىككىلىسى سېنىڭ قول ئاستىڭدا بولۇپ ياشىنىپ قالسا، ئۇلارغا ئوھوي دېمىگىن (يەنى مالاللىقنى بىلدۈرىدىغان شۇنچىلىك سۆزنىمۇ قىلمىغىن)، ئۇلارنى دۈشكەلىمىگىن، ئۇلارغا ھۆرمەت بىلەن يۇمشاق سۆز قىلغىن[23]***.ئۇلارغا كامالى مېھرىبانلىقتىن ناھايىتى كەمتەر مۇئامىلىدە بولغىن ۋە: «ئى پەرۋەردىگارىم! ئۇلار مېنى كىچىكلىكىمدە تەربىيىلىگىنىدەك ئۇلارغا مەرھەمەت قىلغىن» دېگىن***[24].

الله تائالانى بىردەپ بىلىش ۋە ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىش توغرىسىدا

الله تائالا، شېرىكى يوق بىر الله تائالاغىلا ئىبادەت قىلىشقا ۋە ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**پەرۋەردىگارىڭ پەقەت ئۇنىڭ ئۆزىگىلا ئىبادەت قىلىشىڭلارنى ۋە ئاتا - ئاناڭلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلارنى تەۋسىيە قىلدى**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿(ئى ئىنسان!) ماڭا ۋە

www.munber.org

ئاتا - ئاناڭغا شۈكۈر قىلغىن، ئاخىر قايتىدىغان جاي مېنىڭ دەرگاھىمدۇر﴾[1] ﴿**ئۇلارنىڭ بىرى، يا ئىككىلىسى سېنىڭ قول ئاستىڭدا بولۇپ ياشىنىپ قالسا، ئۇلارغا ئوھوي دېمىگىن (يەنى مالاللىقنى بىلدۈرىدىغان شۇنچىلىك سۆزنىمۇ قىلمىغىن)**﴾ يەنى سەن ئۇ ئىككىسىگە قاتتىق گەپ قىلما، ھەتتا قاتتىق گەپكە كىرىدىغان سۆزلەرنىڭ ئەڭ ئاددىيسى بولغان ئوھوي دېگەن سۆزنىمۇ قىلمىغىن.

﴿**ئۇلارنى دۈشكەلىمىگىن**﴾ يەنى سەندىن ئۇلارغا قارىتا بىر قوپال ھەرىكەتمۇ بولۇپ قالمىسۇن. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەتا ئىبنى رەباھ: سەن ئۇ ئىككىسىگە قولۇڭنى سىلكىگەندەك بىر ھەرىكەتنىمۇ قىلما دېدى. الله تائالا يۇقىرىدا ئاتا - ئانىغا قاتتىق گەپ قىلىشتىن ۋە يامان ئىش قىلىپ قويۇشتىن توستى. ئاندىن بۇ يەردە ئۇلارغا ياخشى گەپ قىلىشقا ۋە ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلارغا ھۆرمەت بىلەن يۇمشاق سۆز قىلغىن**﴾ يەنى سەن ھۆرمەت ۋە ئەدەب بىلەن يۇمشاق ۋە چىرايلىق گەپ قىلغىن.

﴿**ئۇلارغا كامالى مېھرىبانلىقتىن ناھايىتى كەمتەر مۇئامىلىدە بولغىن**﴾ يەنى سەن كەمتەرلىكىڭنى ئەمەلىيىتىڭدە كۆرسەتكىن. ﴿**ۋە: «ئى پەرۋەردىگارىم! ئۇلار مېنى كىچىكلىكىمدە تەربىيىلىگىنىدەك ئۇلارغا مەرھەمەت قىلغىن» دېگىن**﴾ يەنى ئۇلار ياشتا چوڭ بولغاندا ۋە ۋاپات بولۇپ كەتكەندە ئۇلارغا مەرھەمەت قىلغىن.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دېدى: الله تائالا بۇ ئايەتتىن كېيىن: ﴿پەيغەمبەرگە ۋە مۆمىنلەرگە مۇشرىكلارنىڭ ئەھلى دوزاخ ئىكەنلىكى ئېنىق مەلۇم بولغاندىن كېيىن، مۇشرىكلار ئۇلارنىڭ تۇغقىنى بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇلارغا مەغپىرەت تەلەپ قىلىشى دۇرۇس ئەمەس﴾[2] دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى

بىز تۆۋەندە ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇپ كەلگەن ھەدىسلەرنى بايان قىلىمىز.

ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ۋە باشقىلار مۇنداق دېدى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنبەرگە چىقىپ بولۇپ ئاندىن: «ئامىن، ئامىن، ئامىن» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئى الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى! نېمىگە ئامىن دەيسەن؟ دېيىلگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «جىبرىئىل كېلىپ: ئى مۇھەممەد! قېشىدا ئىسمىڭ چىقىپ ساڭا دۇرۇت ئېيتمىغان كىشى خار بولسۇن دەپ، ئامىن دېگىن، دېدى. مەن: «ئامىن» دېدىم. جىبرىئىل: رامىزان ئېيى كىرىپ ئاندىن ئۇ ئاي چىقىپ كەتكەنگە قەدەر گۇناھى مەغپىرەت قىلىنماي قالغان كىشى خار بولسۇن دەپ ئامىن دېگىن، دېدى. مەن: «ئامىن» دېدىم. جىبرىئىل: ئاتا - ئانىسىنىڭ ئىككىسىنى ياكى بىرىنى كۆرەلىگەن ئاندىن ئۇلار ئۇنى جەننەتكە كىرگۈزەلمىگەن[3] كىشى خار بولسۇن دەپ، ئامىن دېگىن، دېدى. مەن: «ئامىن» دېدىم» دېدى.

ئىمام ئەھمەد، ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئاتا - ئانىسىنىڭ بىرىنىڭ ياكى ئىككىسىنىڭ قېرىغانلىقىنى كۆرۈپ جەننەتكە كىرەلمىگەن كىشى خار بولسۇن، خار بولسۇن، خار بولسۇن». بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىمام ئەھمەد، مۇئاۋىيە ئىبنى جاھىمەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: ئى الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى! مەن ئۇرۇشقا چىقىش ئۈچۈن مەسلىھەت

---

[1] سۈرە لۇقمان 14 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە تەۋبە 113 - ئايەت.
[3] ئاتا - ئانىسىنىڭ ياخشى خىزمىتىنى قىلماي (ئۇلارنى) تاشلىۋەتكەن، گۇناھى سەۋەبىدىن جەننەتكە كىرەلمىگەن كىشى خار بولسۇن.

www.munber.org

سالغىلى قېشىڭغا كەلدىم، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاناڭ بارمۇ؟» دېدى. مەن: ھەئە بار، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاناڭنىڭ خىزمىتىدە بولغىن. چۈنكى، جەننەت ئاناڭنىڭ قەدىمى ئاستىدا» دېدى. ئاندىن مەن باشقا ئۇرۇشلارغا چىقماقچى بولۇپ ئىككىنچى ۋە ئۈچىنچى قېتىم كەلگەندىمۇ شۇنداق جاۋابنى ئالدىم. بۇ ھەدىسنى نەسەئى ۋە ئىبنى ماجەمۇ رىۋايەت قىلدى.

ئىمام ئەھمەد، مىقدام ئىبنى مەئدى كەرىبەدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شۈبھىسىزكى، الله تائالا سىلەرگە دادىلىرىڭلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلارنى تەۋسىيە قىلىدۇ. شۈبھىسىزكى، الله تائالا سىلەرگە ئانىلىرىڭلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلارنى تەۋسىيە قىلىدۇ. شۈبھىسىزكى، الله تائالا سىلەرگە ئانىلىرىڭلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلارنى تەۋسىيە قىلىدۇ. شۈبھىسىزكى، الله تائالا سىلەرگە ئانىلىرىڭلارغا (ياخشىلىق قىلىشىڭلارغا) تەۋسىيە قىلىدۇ. شۈبھىسىزكى الله تائالا سىلەرگە (ئاتا - ئاناڭلاردىن قالسا) يېقىن تۇغقانلىرىڭلارغا، بۇلاردىن كېيىنكى يېقىن تۇغقانلىرىڭلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلارنى تەۋسىيە قىلىدۇ». بۇ ھەدىسنى ئىبنى ماجەمۇ رىۋايەت قىلدى.

ئىمام ئەھمەد، يەربۇئ جەمەتىدىن بىر ئادەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كەلگەن ئىدىم. مەن ئۇنىڭ كىشىلەرگە سۆزلەۋېتىپ: «بەرگۈچى قولۇڭنى ئاۋۋەل ئاناڭغا، داداڭغا، ھەمشىرەڭگە، قېرىندىشىڭغا، ئاندىن يېقىن تۇغقانلىرىڭلارغا، بۇلاردىن كېيىنكى يېقىن تۇغقانلىرىڭلارغا (ئاچىسەن)» دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم.

* * * * * * *

رَّبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ إِن تَكُونُوا صَٰلِحِينَ فَإِنَّهُۥ كَانَ لِلْأَوَّٰبِينَ غَفُورًا ﴿٢٥﴾

پەرۋەردىگارىڭلار دىلىڭلاردىكىنى ئوبدان بىلگۈچىدۇر، ئەگەر سىلەر ياخشى بولساڭلار (يەنى ئاتا - ئاناڭلارنى قاخشاتقۇچى بولمىساڭلار، الله سىلەرنىڭ خاتالىقىڭلارنى كەچۈرىدۇ). الله ھەقىقەتەن تەۋبە قىلىپ تۇرغۇچىلارنى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر[25].

بالىنىڭ ئاتا - ئانىسى ھەققىدە ئۆ تىكۈزۈپ سالغان خاتالىقىنىڭ (ئۇنىڭ) الله تائالاغا تەۋبە قىلىشى بىلەن كەچۈرۈلۈپ كېتىدىغانلىقى توغرىسىدا

سەئىد ئىبنى جۇبەير: ئايەتتىكى ﴿پەرۋەردىگارىڭلار دىلىڭلاردىكىنى ئوبدان بىلگۈچىدۇر﴾ دېگەن كىشىدىن نىيىتىدە ۋە دىلىدا بىر نىمە بولماس، دەپ ئاتا - ئانىسىغا ئاچچىغلاپ قالغان كىشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى. يەنە بىر رىۋايەتتە ئۇ: (ئاتا - ئانىسىغا) ياخشىلىقنى كۆزلەپ شۇنداق قىلىپ سالغان كىشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى.

﴿پەرۋەردىگارىڭلار دىلىڭلاردىكىنى ئوبدان بىلگۈچىدۇر، ئەگەر سىلەر ياخشى بولساڭلار (يەنى ئاتا - ئاناڭلارنى قاخشاتقۇچى بولمىساڭلار، الله سىلەرنىڭ خاتالىقىڭلارنى كەچۈرىدۇ)﴾.

﴿الله ھەقىقەتەن تەۋبە قىلىپ تۇرغۇچىلارنى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر﴾ قەتادە: بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە بۇلار ناماز ئوقۇيدىغانلارغا بويسۇنغۇچىلاردۇر، دېدى. شەئبى يەھيا ئىبنى سەئىددىن سەئىد ئىبنى مۇسەييەبنىڭ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: ئۇلار گۇناھ قىلىپ تەۋبە قىلىدىغان، يەنە گۇناھ قىلىپ يەنە تەۋبە قىلىدىغان كىشىلەردۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى. ئەتا، ئىبنى ياسىر، سەئىد ئىبنى جۇبەير ۋە مۇجاھىدلار: ئۇلار ياخشىلىققا قايتقان كىشىلەردۇر، دېدى.

www.munber.org

مۇجاھىد، ئۇبەيد ئىبنى ئۇمەيرەنىڭ: ئۇ، گۇناھلىرى مەخپىي يەردە كۆرستىلسە الله تائالادىن گۇناھلىرىنىڭ كەچۈرۈلۈشىنى تىلەيدىغان كىشىدۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى. مۇجاھىدمۇ بۇ قاراشقا قوشۇلدى.

ئىبنى جەرىر: ئۇ، گۇناھىغا تەۋبە قىلغان، يامان ئىش قىلىشتىن ياخشى ئىش قىلىشقا قايتقان ۋە الله تائالا يامان كۆرىدىغان ئىشتىن الله تائالا ياخشى كۆرىدىغان ۋە رازى بولىدىغان ئىشقا قايتقان كىشىلەردۇر، دېگەن كىشىنىڭ كۆز قارىشى بۇ قاراشلارنىڭ ئەڭ توغرىسىدۇر، دېدى.

* * * * * * *

وَءَاتِ ذَا ٱلْقُرْبَىٰ حَقَّهُۥ وَٱلْمِسْكِينَ وَٱبْنَ ٱلسَّبِيلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا ﴿٢٦﴾ إِنَّ ٱلْمُبَذِّرِينَ كَانُوٓا۟
إِخْوَٰنَ ٱلشَّيَٰطِينِ ۖ وَكَانَ ٱلشَّيْطَٰنُ لِرَبِّهِۦ كَفُورًا ﴿٢٧﴾ وَإِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ٱبْتِغَآءَ رَحْمَةٍ مِّن رَّبِّكَ
تَرْجُوهَا فَقُل لَّهُمْ قَوْلًا مَّيْسُورًا ﴿٢٨﴾

تۇغقانلىرىغا، مىسكىنگە، ئىبنى - سەبىلگە (خەيرى - ساخاۋەتتىن) ھەققىنى بەرگىن، (پۇل - مېلىڭنى ناتوغرا يوللارغا) ئىسراپ قىلمىغىن﴿26﴾. ئىسراپ قىلغۇچىلار ھەقىقەتەن شەيتانلارنىڭ قېرىنداشلىرىدۇر، شەيتان پەرۋەردىگارىغا تولىمۇ كۇفرانى نېمەت قىلغان ئىدى﴿27﴾. ئەگەر سەن پەرۋەردىگارىڭدىن كۈتۈۋاتقان مەرھەمەت نازىل بولغاندىن كېيىن ئاندىن ئۇلارغا خەيرى - ساخاۋەت قىلماقچى بولساڭ (يەنى قولۇڭدا ئۇلارغا بېرىدىغان بىر نەرسە بولمىسا)، ئۇلارغا چىرايلىق گەپ قىلغىن﴿28﴾.

ئۇرۇق - تۇغقانلارغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇش ۋە مال - مۈلۈكنى ئورۇنسىز يەرگە ئىسراپ قىلىشتىن توسۇش توغرىسىدا

الله تائالا يۇقىرىدا ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇپ ئۆتكەندىن كېيىن، بۇ يەردە ئۇرۇق - تۇغقانلارغا ياخشىلىق قىلىشقا ۋە ئۇرۇق - تۇغقانلىق مۇناسىۋىتىنى ئورنىتىشقا بۇيرىدى. بۇ ھەقتە ھەدىستە مۇنداق كەلدى: «(بەرگۈچى) قولۇڭنى ئاۋۋەل ئاناڭغا، ئاتاڭغا، ھەمشىرەڭگە، قېرىندىشىڭغا، ئاندىن يېقىن تۇغقانلىرىڭلارغا، ئاندىن كېيىنكى يېقىن تۇغقانلىرىڭلارغا (ئاچىسەن)». ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان ھەدىستە مۇنداق دەپ كەلدى: «كىمكى رىزقىنىڭ كەڭ ۋە ئۆمرىڭنىڭ ئۇزۇن بولۇشىنى ياخشى كۆرسە، ئۇرۇق - تۇغقانلىرىغا ياخشىلىق قىلسۇن».

﴿**(پۇل - مېلىڭنى ناتوغرا يوللارغا) ئىسراپ قىلمىغىن**﴾ الله تائالا يۇقىرىدا ئاتا - ئانىغا، ئۇرۇق - تۇغقانلارغا ياخشىلىق قىلىشقا ۋە پۇل - ماللىرىنى ئۇلارغا خەجلەپ بېرىشكە بۇيرىغان ئىدى، بۇ يەردە مۇشۇنداق قىلىشتا ھەددىدىن ئاشۇرۇۋېتىشتىن توستى ۋە ئوتتۇرا ھال بولۇشقا بۇيرىدى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار (يەنى الله ياخشى كۆرىدىغان بەندىلەر) خىراجەت قىلغاندا،ئىسراپچىلىقمۇ قىلمايدۇ، بېخىللىقمۇ قىلمايدۇ، ئوتتۇراھال خىراجەت قىلىدۇ﴾[1].

ئاندىن الله تائالا ھەددىدىن ئاشۇرۇۋېتىشتىن ۋە ئىسراپ قىلىشتىن يىرگەندۈرۈپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئىسراپ قىلغۇچىلار ھەقىقەتەن شەيتانلارنىڭ قېرىنداشلىرىدۇر**﴾ يەنى شەيتاننىڭ ئوخشاشلىرىدۇر. ئىبنى

---

[1] سۈرە فۇرقان 67 - ئايەت.

www.munber.org

مەسئۇد: (بۇ ئايەتتىكى ئىسراپ قىلغۇچىلاردىن) ماللىرىنى خاتا يەرلەرگە خەجلىگەنلەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى. بۇ ھەقتە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمامۇ شۇندق دېدى.

مۇجاھىد: ئىنسان بارلىق ماللىرىنى ھەق يولغا ئىشلەتكەن بولسا (بۇ ئايەتتە كۆزدە تۇتۇلغان) ئىسراپخورلاردىن بولمايدۇ. ئەگەر كىچىككىنە نەرسىنى خاتا يولغا ئىشلەتكەن بولسا ئىسراپ قىلغان بولىدۇ، دېدى. قەتادە: مال ـ دۇنيانى الله تائالا چەكلىگەن يامان يوللارغا، ئورۇنسىز يەرلەرگە ۋە يامان ئىشلارغا ئىشلىتىش ئىسراپخورلۇقتۇر، دېدى.

ئىمام ئەھمەد، مالىك ئىبنى ئەنەسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: تەمىم جەمەتىدىن بىر كىشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! مەن مال ـ دۇنياسى جىق، خوتۇن، بالا ـ چاقىلىرىم ۋە ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىم كۆپ ئادەممەن، ماڭا ماللىرىمنى قانداق ئىشلىتىشىمنى بىلدۈرۈپ قويغان بولساڭ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مال ـ دۇنيالىرىڭنىڭ زاكىتىنى بەرگەيسەن. چۈنكى، زاكات دېگەن سېنى پاكلايدىغان پاكىزلىغۇچىدۇر. ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىڭغا ياخشىلىق قىلغايسەن، (مال ـ دۇنيالىرىڭدا) تىلەمچىلەرنىڭ، قولۇم ـ قوشنىلارنىڭ ۋە مىسكىنلەرنىڭ ھەققى بارلىقىنى ئۇنۇتمىغايسەن» دېدى. ئۇ: ئى الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى! ماڭا (ئاز قىلىپ) ئىخچاملاپ سۆزلەپ بەرسەڭ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام الله تائالانىڭ: ﴿**تۇغقانغا، مىسكىنگە، ئىبن ـ سەبىلگە (خەيرى ـ ساخاۋەتتىن) ھەققىنى بەرگىن، (پۇل ـ مېلىڭنى ناتوغرا يوللارغا) ئىسراپ قىلمىغىن**﴾ دېگەن ئايىتىنى ئوقۇپ بەردى. ئۇ: ئى الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى! مەن زاكاتنى سەن (زاكات يىغىش ئۈچۈن) ئەۋەتكەن ئادەملەرگە بەرسەم، مەن زاكاتنى الله تائالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى رازى بولىدىغان يول بىلەن ئادا قىلغان بولامدىمەن؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەئە، شۇنداق. زاكاتنى مەن ئەۋەتكەن ئادەملەرگە بەرسەڭ زاكاتنى ئادا قىلغان بولىسەن، ئۇنىڭ ساۋابى ساڭا بولىدۇ ۋە گۇناھى (زاكاتنى ھەقسىز يولغا ئىشلىتىپ ئۇ ئىشلىتىلىدىغان ئورۇننى) ئالماشتۇرۇۋەتكەن ئادەمگە بولىدۇ» دېدى.

﴿**ئىسراپ قىلغۇچىلار ھەقىقەتەن شەيتانلارنىڭ قېرىنداشلىرىدۇر**﴾ يەنى شەيتاننىڭ قېرىنداشلىرى ئىسراپخور، ئەخمەق كېلىدۇ، الله تائالاغا بويسۇنۇشنى تاشلايدۇ ۋە الله تائالا چەكلىگەن ئىشلارنى قىلىدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**شەيتان پەرۋەردىگارىغا تولىمۇ كۇفرانى نېمەت قىلغان ئىدى**﴾ چۈنكى، الله تائالانىڭ بەرگەن نېمەتلىرىدىن تاندى. ئۇ، الله تائالاغا بويسۇنماستىن ئەكسىچە الله تائالا چەكلىگەن ئىشلارنى قىلىشقا ۋە الله تائالاغا قارشى تۇرۇشقا يۈزلەندى.

﴿**ئەگەر سەن پەرۋەردىگارىڭدىن كۈتۈۋاتقان مەرھەمەت نازىل بولغاندىن كېيىن ئاندىن ئۇلارغا خەيرى ـ ساخاۋەت قىلماقچى بولساڭ (يەنى قولۇڭدا ئۇلارغا بېرىدىغان بىر نەرسە بولمىسا)، ئۇلارغا چىرايلىق گەپ قىلغىن**﴾ يەنى ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىڭ ۋە بىز سېنى پۇل ـ ماللىرىڭنى خەجلەپ بېرىشكە بۇيرىغان كىشىلەر سەندىن بىر نەرسە سوراپ كەلسە، قېشىڭدا ئۇلارغا بەرگىدەك نەرسە بولماي ئۇلاردىن يۈز ئۆرۈمەكچى بولساڭ، ئەگەر الله تائالا ماڭا پۇل بېرىپ قالسا مەن سىلەرگە الله تائالا خالىسا ياردەم قىلىمەن دەپ، ئۇلارغا چىرايلىق ۋەدە بەرگىن.

﴿**ئۇلارغا چىرايلىق گەپ قىلغىن**﴾ مۇجاھىد، ئىكرىمە، سەئىد ئىبنى جۇبەير، ھەسەن، قەتادە ۋە باشقىلار: ئايەتتىكى چىرايلىق گەپتىن ئۇلارغا چىرايلىق ۋەدە قىلىش كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى.

* * * * * * *

www.munber.org

وَلَا تَجۡعَلۡ يَدَكَ مَغۡلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبۡسُطۡهَا كُلَّ ٱلۡبَسۡطِ فَتَقۡعُدَ مَلُومٗا مَّحۡسُورًا ﴿٢٩﴾ إِنَّ
رَبَّكَ يَبۡسُطُ ٱلرِّزۡقَ لِمَن يَشَآءُ وَيَقۡدِرُۚ إِنَّهُۥ كَانَ بِعِبَادِهِۦ خَبِيرَۢا بَصِيرٗا ﴿٣٠﴾

قولۇڭنى بوينۇڭغا باغلىۋالمىغىن (يەنى بېخىللىق قىلمىغىن) قولۇڭنى تولىمۇ ئېچىپمۇ ئەتمىگىن (يەنى ئىسراپ قىلمىغىن)، (ئۇنداق قىلساڭ پۇلسىز قېلىپ) مالامەتكە، پۇشايمانغا قالىسەن ﴿29﴾. ***شۈبھىسىزكى، سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ خالىغان ئادەمنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلىدۇ، خالىغان ئادەمنىڭ رىزقىنى تار قىلىدۇ، الله ھەقىقەتەن بەندىلىرىنىڭ (ئەھۋالىنى، مەنپەئەتىنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر، كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر*** ﴿30﴾.

تۇرمۇشتا ئوتتۇرا ھال بولۇش توغرىسىدا

الله تائالا بېخىللىقنى ئەيىبلەپ، ئىسراپخورلۇقتىن توسۇپ ۋە تۇرمۇشتا ئوتتۇرا ھال بولۇشقا بۇيرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**قولۇڭنى بوينۇڭغا باغلىۋالمىغىن (يەنى بېخىللىق قىلمىغىن)**﴾ يەنى ھېچ كىمگە بىر نەرسە بەرمەيدىغان بېخىلمۇ بولىۋالمىغىن، ﴿**قولۇڭنى تولىمۇ ئېچىپمۇ ئەتمىگىن (يەنى ئىسراپ قىلمىغىن)**﴾ يەنى تېپىشىڭدىن كۆپ بېرىدىغان ۋە كىرىمىڭدىن چىق خەجلەيدىغان ئىسراپخورمۇ بولۇپ كەتمىگىن.

﴿**(ئۇنداق قىلساڭ پۇلسىز قېلىپ) مالامەتكە، پۇشايمانغا قالىسەن**﴾ يەنى ئەگەر بېخىللىق قىلساڭ كىشىلەر ساڭا مالامەت قىلىدۇ، سېنى ئەيىبلەيدۇ ۋە سەندىن يۈز ئۆرۈيدۇ. ئەگەر سەن قاچانىكى، قولۇڭنى ئۆز - كۈچۈڭدىن ئارتۇق ئېچىۋەتسەڭ (يەنى تاپقىنىڭدىن ئارتۇق خەجلىسەڭ)، قولۇڭدا خەجلىگىلى ھېچ نېمە يوق بولۇپ قېلىپ، خۇددى ئاجىزلىقتىن يولنى داۋاملاشتۇرالمىغان ئۇلاغدەك (تۇرمۇشۇڭنى داۋاملاشتۇرالماي) قالىسەن.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، ھەسەن، قەتادە، ئىبنى جۇرەيج، ئىبنى زەيد ۋە باشقىلار: بۇ ئايەتتە چەكلىنىپ كەلگەن ئىشلار، بېخىللىق قىلىش بىلەن ئىسراپچىلىق قىلىشتۇر، دېدى. بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بېخىل بىلەن سېخىنىڭ مىسالى مەيدىسىدىن گېلىغا كەلگۈدەك تۆمۈر كىيىم كىيگەن ئىككى كىشىنىڭ مىسالىغا ئوخشاشتۇر. سېخى (مال - مۈلكىنى تېگىشلىك يەرلەرگە) ئىشلەتكەنسېرى كىيىمى ئۇزىراپ ھەتتا بارماقلىرىنى يۆگىگىدەك ۋە ئىزلىرىنى ئۆچۈرگىدەك بولىدۇ. ئەمما بېخىل (مال - مۈلكىدىن تېگىشلىك يەرلەرگە) كىچىككىنىمۇ ئىشلىتىشنى خالىمىغانسېرى تۆمۈر كىيىمىنىڭ ھەر بىر ھالقىسى ئۆز جايىدا چاپلىشىپ تۇرىدۇ، ئۇ، كىيىمنى كېڭەيتمەكچى بولىدىيۇ، (لېكىن)، ئۇ كېڭەيمەيدۇ».

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھەر كۈنى بەندىلەرنىڭ قېشىغا ئاسماندىن ئىككى پەرىشتە چۈشىدۇ ۋە ئۇلارنىڭ بىرى: ئى الله! (مال - مۈلكىنى تېگىشلىك يەرلەرگە) ئىشلەتكۈچىلەرگە (مال - مۈلكىنىڭ) ئورنىنى تولدۇرۇپ بەرسەڭ، دەيدۇ. يەنە بىرى: (مال - مۈلكىنى تېگىشلىك يەرلەرگە) ئىشلەتمىگەنلەرگە (مېلىغا) يوقۇلۇشنى بەرسەڭ، دەيدۇ».

ئىمام مۇسلىم ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: سەدىقە قىلىش بىلەن مال - دۇنيا كېمىيىپ كەتمەيدۇ. الله تائالا (مال - مۈلكىنى تېگىشلىك يەرلەرگە) ئىشلەتكەن

www.munber.org

بەندىنى ئەزىز قىلىدۇ. كىمكى الله تائالا ئۈچۈن كەمتەرلىك قىلسا، الله تائالا ئۇنىڭ ئورنىنى يۈكسەك قىلىدۇ.

ئەبۇكەسىر ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: سىلەر بېخىللىقتىن ساقلىنىڭلار. چۈنكى، بېخىللىق سىلەردىن ئىلگىرى ئۆتكەن كىشىلەرنى ھالاك قىلدى، بېخىللىق ئۇلارنى بېخىللىق قىلىشقا بۇيرۇدى ۋە ئۇلار بېخىللىق قىلدى. بېخىللىق ئۇلارنى (ئۇرۇق ـ تۇغقان ۋە باشقا كىشىلەر بىلەن مۇناسىۋەتنى) ئۈزۈشكە بۇيرۇدى ۋە ئۇلار مۇناسىۋەتنى ئۈزدى، بېخىللىق ئۇلارنى يامان ئىشلارنى قىلىشقا بۇيرۇدى ۋە ئۇلار يامان ئىشلارنى قىلدى.

﴿شۈبھىسىزكى، سېنىڭ پەرۋەردىگارىڭ خالىغان ئادەمنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلىدۇ، خالىغان ئادەمنىڭ رىزقىنى تار قىلىدۇ﴾ يەنى الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ رىزىق بەرگۈچى، رىزقىنى تار ياكى كەڭ قىلغۇچى، مەخلۇقاتلىرى ئىچىدە خالىغىنى بىلەن ئىش كۆرگۈچى، ھېكمەت بىلەن خالىغان كىشىنى باي ۋە خالىغان كىشىنى نامرات قىلغۇچى زات ئىكەنلىكىدىن خەۋەر بەردى.

الله تائالا كىشىنى ھېكمەت بىلەن باي ياكى نامرات قىلغانلىقى ئۈچۈن مۇنداق دېدى: **﴿الله ھەقىقەتەن بەندىلىرىنىڭ (ئەھۋالىنى، مەنپەئەتىنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر، كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر﴾** يەنى الله تائالا كىمنىڭ بايلىققا لايىق بولىدىغانلىقىنى ۋە كىمنىڭ نامراتلىققا ئوبدان بىلىدۇ. بايلىق بەزى كىشىلەر ئۈچۈن ئۇلارنى ئاستا ـ ئاستا گۇمراھلىققا باشلاپ قويۇشى مۇمكىن، نامراتلىقمۇ (بەزى كىشىلەر ئۈچۈن) جازا بولۇشى مۇمكىن. بىز الله تائالاغا سېغىنىپ بۇنىڭ ھەر ئىككىسىدىن پاناھ تىلەيمىز.

* * * * * * *

وَلَا تَقْتُلُوٓاْ أَوْلَٰدَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَٰقٍ ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ ۚ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْـًٔا كَبِيرًا ﴿٣١﴾

كەمبەغەللىكتىن قورقۇپ بالىلىرىڭلارنى ئۆلتۈرمەڭلار. ئۇلارنىڭ ۋە سىلەرنىڭ رىزقىڭلارنى بىز بېرىمىز، ئۇلارنى ئۆلتۈرۈش ھەقىقەتەن چوڭ گۇناھتۇر﴿31﴾.

بالىلارنى ئۆلتۈرۈشتىن توسۇش توغرىسىدا

بۇ ئايەت الله تائالانىڭ بەندىلىرىگە ئاتا بالىسىغا مېھرىبان بولغاندىنمۇ بەك مېھرىبان ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. چۈنكى، الله تائالا بالىلارنى ئۆلتۈرۈۋېتىشتىن توستى ۋە بالىلىرىغا مىراس بېرىشنى ئاتىلارغا تاپىلىدى. ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇنقى دەۋردە كىشىلەر قىزلىرىغا مىراس بەرمەيتتى، ئەكسىچە ئۇلارنىڭ بەزىلىرى پېقىرلىقتىن قىزلىرىنى قورقۇپ ئۆلتۈرۈۋېتەتتى. الله تائالا ئۇلارنى بۇ ئىشتىن چەكلەپ مۇنداق دېدى: **﴿كەمبەغەللىكتىن قورقۇپ بالىلىرىڭلارنى ئۆلتۈرمەڭلار﴾** يەنى كەلگۈسىدە پېقىر بولۇپ قېلىشىڭلاردىن قورقۇپ ئۇلارنى ئۆلتۈرمەڭلار، شۇڭا الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئۇلارغا رىزىق بېرىشكە كۆڭۈل بۆلۈپ **﴿ئۇلارنىڭ ۋە سىلەرنىڭ رىزقىڭلارنى بىز بېرىمىز﴾** دەپ، ئۇلارنى باشتا كەلتۈرۈپ بايان قىلدى.

ئەمما الله تائالانىڭ سۈرە ئەنئامدىكى: **﴿نامراتلىقتىن قورقۇپ بالاڭلارنى ئۆلتۈرمەڭلار﴾** دېگەن ئايىتىدە سىلەر ھازىر سىلەردە كۆرۈلىۋاتقان پېقىرلىقتىن قورقۇپ ئۆلتۈرۈۋەتمەڭلار دېگەنلىك بولىدۇ، شۇڭا الله تائالا ئۇ ئايەتتە ﴿بىز سىلەرگە ۋە ئۇلارغا رىزىق بېرىمىز﴾[1] دەپ بالىلاردىن بۇرۇن ئاتا ـ ئانىلارنى كەلتۈردى.

[1] سۈرە ئەنئام 151 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

www.munber.org

﴿ئۇلارنى ئۆلتۈرۈش ھەقىقەتەن چوڭ گۇناھتۇر﴾ بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: ئى اللہ نىڭ پەيغەمبىرى! قايسى گۇناھ ئەڭ چوڭ؟ دەپ سورىدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سېنى ياراتقان اللہ تائالاغا شېرىك كەلتۈرگەنلىكىڭ» دەپ جاۋاب بەردى. مەن: ئاندىنچۇ؟ دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بالاڭنىڭ سەن بىلەن بىللە تاماق يېيىشىدىن (يەنى ئۇنىڭ تاماق يېيىشى بىلەن پېقىر بولۇپ قېلىشىڭدىن) قورقۇپ ئۇنى ئۆلتۈرۈۋېتىشىڭ» دېدى. مەن: ئاندىن قالسىچۇ؟ دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «قوشناڭنىڭ ئايالى بىلەن زىنا قىلىشىڭ» دېدى.

* * * * * * *

وَلَا تَقْرَبُوا۟ ٱلزِّنَىٰٓ ۖ إِنَّهُۥ كَانَ فَٰحِشَةً وَسَآءَ سَبِيلًا ﴿٣٢﴾

زىناغا يېقىنلاشماڭلار، چۈنكى، ئۇ قەبىھ ئىشتۇر، يامان يولدۇر ﴿32﴾.

زىنا ۋە ئۇنىڭ سەۋەبلىرىدىن يىراق تۇرۇشقا بۇيرۇش توغرىسىدا

اللہ تائالا بەندىلىرىنى زىنا قىلىشتىن، ئۇنىڭغا يېقىنلىشىشتىن ۋە ئۇنىڭ سەۋەبلىرىگە ئارىلىشىشتىن توسۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**زىناغا يېقىنلاشماڭلار، چۈنكى، ئۇ قەبىھ ئىشتۇر**﴾ يەنى چوڭ گۇناھدۇر ﴿**يامان يولدۇر**﴾.

ئىمام ئەھمەد، ئەبۇئۇمامىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ياش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: ئى اللہ تائالانىڭ پەيغەمبىرى! مېنىڭ زىنا قىلىشىمغا رۇخسەت قىلساڭ، دېدى. شۇنىڭ بىلەن كىشىلەر ئۇنى (گەپ قىلىشتىن) توسۇپ: بولدى قىل، بولدى قىل! دېيىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «يېقىن كەل» دېدى. ئۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يېقىن كەلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئولتۇر!» دېدى. ئۇ ئولتۇردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سەن زىنانى ئاناڭغا راۋا كۆرەمسەن؟» دېدى. ئۇ: اللہ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، اللہ تائالا مېنى سەن ئۈچۈن پىدا قىلسۇن! راۋا كۆرمەيمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «باشقا كىشىلەرمۇ زىنانى ئانىلىرىغا راۋا كۆرمەيدۇ، سەن زىنانى قىزىڭغا راۋا كۆرەمسەن؟» دېدى. ئۇ: ئى اللہ نىڭ پەيغەمبىرى! اللہ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، اللہ تائالا مېنى سەن ئۈچۈن پىدا قىلسۇن! راۋا كۆرمەيمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «باشقا كىشىلەرمۇ زىنانى قىزلىرىغا راۋا كۆرمەيدۇ، سەن زىنانى ھەمشىرەڭگە راۋا كۆرەمسەن؟» دېدى. ئۇ: اللہ نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى اللہ تائالا مېنى سەن ئۈچۈن پىدا قىلسۇن! راۋا كۆرمەيمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «باشقا كىشىلەرمۇ زىنانى ھەمشىرىلىرىگە راۋا كۆرمەيدۇ» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سەن زىنانى داداڭنىڭ ھەمشىرىسىگە راۋا كۆرەمسەن؟» دېدى. ئۇ: ئى اللہ نىڭ پەيغەمبىرى! اللہ نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، اللہ تائالا مېنى سەن ئۈچۈن پىدا قىلسۇن! راۋا كۆرمەيمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «باشقا كىشىلەرمۇ زىنانى ئاتىلىرىنىڭ ھەمشىرىلىرىگە راۋا كۆرمەيدۇ» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سەن زىنانى ئاناڭنىڭ ھەمشىرىسىگە راۋا كۆرەمسەن؟» دېدى. ئۇ: ئى اللہ تائالانىڭ پەيغەمبىرى! اللہ نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، اللہ تائالا مېنى سەن ئۈچۈن پىدا قىلسۇن! راۋا كۆرمەيمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «باشقا كىشىلەرمۇ زىنانى ئانىلىرىنىڭ ھەمشىرىلىرىگە راۋا كۆرمەيدۇ» دېدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قولىنى ئۇنىڭ دولىسىغا قويۇپ: «ئى اللہ بۇنىڭ گۇناھىنى كەچۈرسەڭ، دىلىنى پاك قىلساڭ ۋە ئەۋرىتىنى

www.munber.org

(زىنادىن) ساقلىساڭ» دەپ دۇئا قىلدى، شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ ياش (زىناغا مۇناسىۋەتلىك) كىچىككىنە نەرسىگىمۇ قارىمايدىغان بولدى.

* * * * * * *

وَلَا تَقْتُلُوا۟ ٱلنَّفْسَ ٱلَّتِى حَرَّمَ ٱللَّهُ إِلَّا بِٱلْحَقِّ ۗ وَمَن قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهِۦ سُلْطَـٰنًا فَلَا يُسْرِف فِّى ٱلْقَتْلِ ۖ إِنَّهُۥ كَانَ مَنصُورًا ﴿٣٣﴾

ناھەق ئادەم ئۆلتۈرمەڭلاركى، اللە (ناھەق ئادەم ئۆلتۈرۈشنى) ھارام قىلدى، كىمكى ناھەق ئۆلتۈرۈلىدىكەن، (قاتىلدىن قىساس ئېلىش، يا دىيەت ئېلىش، يا كەچۈرۈم قىلىش) ھوقۇقىنى ئۆلتۈرۈلگۈچىنىڭ ئىگىسىنىڭ قولىدا قىلدۇق، ئىگىسى قىساس ئېلىشتا چەكتىن چىقىپ كەتمىسۇن (قاتىلدىن غەيرىينى ئۆلتۈرۈش، يا ئۇنىڭ ئەزالىرىنى كېسىش، بىر ئادەم ئۈچۈن ئىككى ئادەمنى ئۆلتۈرۈش قاتارلىق ئىشلارنى قىلمىسۇن)، (ناھەق ئۆلتۈرۈلگۈچىنىڭ) ئىگىسىگە اللە ھەقىقەتەن مەدەتكاردۇر﴿33﴾.

ناھەق ئادەم ئۆلتۈرۈشتىن توسۇش توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، شەرىئەتنىڭ قانۇنىدا ئۆلتۈرسە بولمايدىغان ئادەملەرنى ئۆلتۈرۈشتىن توستى. بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «اللە تائالادىن باشقا بىر ئىلاھنىڭ يوقلۇقىغا ۋە مېنىڭ اللە تائالانىڭ پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىمگە گۇۋاھلىق ئېيتقانلار ئىچىدە تۆۋەندىكى ئۈچ تۈرلۈك كىشىدىن باشقا بىر مۇسۇلماننىڭ قېنىنى تۆكۈش ھالال بولمايدۇ. ئۇ ئۈچ تۈرلۈك كىشى. تۇرمۇشقا چىقىپ بولۇپ زىنا قىلغان كىشى، ناھەق ئادەم ئۆلتۈرگەن كىشى ۋە ئىسلام دىنىنى تاشلاپ مۇسۇلمانلارنىڭ سېپىدىن چىقىپ كەتكەن كىشىدۇر».

تىرمىزى، نەسەئى ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلار مۇنداق ھەدىس رىۋايەت قىلىدۇ: «اللە تائالا ئالدىدا دۇنيانى يوقىتىۋېتىش بىر مۇسۇلماننى ئۆلتۈرۈۋېتىشتىن ئاددىي ھېسابلىنىدۇر».

﴿كىمكى ناھەق ئۆلتۈرۈلىدىكەن، (قاتىلدىن قىساس ئېلىش، يا دىيەت ئېلىش، يا كەچۈرۈم قىلىش) ھوقۇقىنى ئۆلتۈرۈلگۈچىنىڭ ئىگىسىنىڭ قولىدا قىلدۇق﴾ يەنى ئۆلتۈرۈلگۈچىنىڭ ئىگىسى خالىسا ئۆلتۈرگۈچىدىن قىساس ئالىدۇ. خالىسا (قىساس ئېلىشتىن ۋاز كېچىپ) دىيەت ئالىدۇ. خالىسا بىر نېمە تەلەپ قىلماي كەچۈرۈۋېتىدۇ. بۇ ھۆكۈملەر ھەدىستە بايان قىلىنىدى. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما بۇ ئايەتنىڭ ئومۇمىي مەنىسىدىن (ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قىساسىنى) تەلەپ قىلىش ھوقۇقى مۇئاۋىيەنىڭ قولىدا ھەققىدىكى ھۆكۈمنى چىقاردى. مۇئاۋىيە بۇ ھوقۇققا ئىگە بولالايدۇ. چۈنكى، ئۇ ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ۋەلىيسىدۇر. ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ناھەق ئۆلتۈرۈلدى، ئاخىرى ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ھۆكۈم چىقارغاندەك ھەم شۇنداق بولىدىغانلىقىنى دېگەندەك ئىش ۋە قىساس تەلەپ قىلىش ھوقۇقى مۇئاۋىيەنىڭ قولىغا ئۆتتى. بۇنداق ھۆكۈم چىقىرىش ھەيران قالارلىق بىر ئىشتۇر.

﴿ئىگىسى قىساس ئېلىشتا چەكتىن چىقىپ كەتمىسۇن (قاتىلدىن غەيرىينى ئۆلتۈرۈش، يا ئۇنىڭ ئەزالىرىنى كېسىش، بىر ئادەم ئۈچۈن ئىككى ئادەمنى ئۆلتۈرۈش قاتارلىق ئىشلارنى قىلمىسۇن)﴾ ﴿(ناھەق ئۆلتۈرۈلگۈچىنىڭ) ئىگىسىگە اللە ھەقىقەتەن مەدەتكاردۇر﴾ يەنى ئىگىسى ئۆلتۈرگۈچىنىڭ ئۈستىدىن شەرىئەتتىنمۇ ۋە (كىشىلەر ئارىسىدىكى) ئورنى تەرىپىدىنمۇ ياردەمگە ئېرىشىدۇ.

* * * * * * *

www.munber.org

وَلَا تَقْرَبُوا۟ مَالَ ٱلْيَتِيمِ إِلَّا بِٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُۥ ۚ وَأَوْفُوا۟ بِٱلْعَهْدِ ۖ إِنَّ ٱلْعَهْدَ كَانَ
مَسْـُٔولًا ﴿٣٤﴾ وَأَوْفُوا۟ ٱلْكَيْلَ إِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا۟ بِٱلْقِسْطَاسِ ٱلْمُسْتَقِيمِ ۚ ذَٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٣٥﴾

يېتىمنىڭ مېلىنى تاكى ئۇ بالاغەتكە يەتكەنگە قەدەر (يېتىمگە) ئەڭ پايدىلىق ئۇسۇلدا تەسەررۇپ قىلىڭلار، ئەھدىڭگە ۋاپا قىلىڭلار، (قىيامەت كۈنى) ئەھدە ئۈستىدە (يەنى ئەھدىگە ۋاپا قىلغان ـ قىلمىغانلىق ئۈستىدە) ئەلۋەتتە سوئال ـ سوراق قىلىنىسىلەر[34]. ***سىلەر (باشقىلارغا ئاشلىق قاتارلىقلارنى) ئۆلچەپ بەرگەندە، تولۇق ئۆلچەڭلار ۋە توغرا تارازىدا تارتىپ بېرىڭلار، بۇنداق قىلىش (سىلەرگە دۇنيادا) ياخشىدۇر، ئاخىرەتلىكىڭلار ئۈچۈن تېخىمۇ ئوبداندۇر***[35].

يېتىملارنىڭ ماللىرىدا ياخشى يولنى تۇتۇش، ئۆلچەم ۋە تارازىدا ئادىل بولۇش توغرىسىدا

﴿**يېتىمنىڭ مېلىنى تاكى ئۇ بالاغەتكە يەتكەنگە قەدەر (يېتىمگە) ئەڭ پايدىلىق ئۇسۇلدا تەسەررۇپ قىلىڭلار**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿يېتىملەرنى بالاغەتكە يەتكەنگە قەدەر سىناپ تۇرۇڭلار، ئۇلاردا ماللىرىنى باشقۇرالايدىغان ھالەتنى بايقىساڭلار، ئۇلارغا مال ـ مۈلكىنى تاپشۇرۇپ بېرىڭلار، ئۇلارنىڭ چوڭ بولۇپ قېلىشىدىن قورقۇپ مال ـ مۈلكىنى بۇزۇپ ـ چېچىپ يەۋالماڭلار. (يېتىمگە ۋەسى بولغانلاردىن) كىمكى باي ئىكەن (ۋەسى بولغانلىق ھەققى ئۈچۈن) يېتىمنىڭ مال ـ مۈلكىنى يېيىشتىن ئۆزىنى ساقلىسۇن، (سىلەردىن) كىمكى يوقسۇل ئىكەن، ئۇ (ئۆز ئەمگىكىنىڭ ھەققى ئۈچۈن) مۇۋاپىق رەۋىشتە يېسۇن﴾[1].

ئىمام مۇسلىم مۇنداق بىر ھەدىسنى رىۋايەت قىلدى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەبۇزەرگە: «ئى ئەبۇزەر! مەن سېنى ئاجىز كۆرىمەن، سەن ئىككى كىشىگىمۇ باش بولمىغىن ۋە يېتىمنىڭ مېلىغا ئىگىدارچىلىق قىلمىغىن» دېدى.

﴿**ئەھدىڭگە ۋاپا قىلىڭلار**﴾ يەنى سىلەر كىشىلەر بىلەن قىلىشقان ۋەدىلەرگە ۋە سودا ـ سېتىقتا تۈزۈشكەن كېلىشىملەرگە ۋاپا قىلىڭلار. چۈنكى، ۋەدە قىلىشقان ۋە كېلىشىم تۈزۈشكەن كىشىلەر ئۆزلىرىنىڭ ۋەدىلىرىگە ۋە كېلىشىملىرىگە (ۋاپا قىلغانلىقى ياكى قىلمىغانلىقى) توغرىسىدا سورىلىدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**(قىيامەت كۈنى) ئەھدە ئۈستىدە (يەنى ئەھدىگە ۋاپا قىلغان ـ قىلمىغانلىق ئۈستىدە) ئەلۋەتتە سوئال ـ سوراق قىلىنىسىلەر**﴾.

﴿**سىلەر (باشقىلارغا ئاشلىق قاتارلىقلارنى) ئۆلچەپ بەرگەندە، تولۇق ئۆلچەڭلار**﴾ يەنى كېمەيتىۋەتمەستىن ئۆلچەڭلار، كىشىلەرگە نەرسىلىرىنى كەم بەرمەڭلار.

﴿**ۋە توغرا تارازىدا تارتىپ بېرىڭلار**﴾ يەنى مايماق تۇرمايدىغان، ئۆزگىرىپ كەتمەيدىغان ۋە ئېگىز ـ پەس بولۇپ كەتمەيدىغان تارازىدا تارتىپ بېرىڭلار.

﴿**بۇنداق قىلىش (سىلەرگە دۇنيادا) ياخشىدۇر**﴾ يەنى دۇنيالىقىڭلار ۋە ئاخىرەتلىكىڭلارغا ياخشىدۇر. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئاخىرەتلىكىڭلار ئۈچۈن تېخىمۇ ئوبداندۇر**﴾.

﴿**بۇنداق قىلىش (سىلەرگە دۇنيادا) ياخشىدۇر، ئاخىرەتلىكىڭلار ئۈچۈن تېخىمۇ ئوبداندۇر**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە سەئىد قەتادەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: (بۇنداق قىلىش) ساۋاپ ۋە ئاقىۋەت تەرەپتىن ياخشىدۇر. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما: ئى (ئۆلچەم بىلەن تارازىنى)

---

[1] سۈرە نىسا 6 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

تۆتقۇچىلار گۇرۇھى! سىلەر سىلەردىن ئىلگىرى ئۆتكەن ئۈممەتلەرنى ھالاك قىلغان ئۆلچەم ۋە تارازىدىن ئىبارەت شۇ ئىككى نەرسىنى قولۇڭلارغا ئالدىڭلار، دەپ تۇراتتى.

* * * * * * *

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌ ۚ إِنَّ ٱلسَّمْعَ وَٱلْبَصَرَ وَٱلْفُؤَادَ كُلُّ أُولَٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْـُٔولًا ﴿٣٦﴾

بىلمەيدىغان نەرسەڭگە ئەگەشمە (يەنى بىلمىگەننى بىلدىم، كۆرمىگەننى كۆردۈم، ئاڭلىمىغاننى ئاڭلىدىم دېمە)، (ئىنسان قىيامەت كۈنى) قۇلاق، كۆز، دىل (يەنى سەزگۈ ئەزالىرى) نىڭ قىلمىشلىرى ئۈستىدە ھەقىقەتەن سوئال ـ سوراق قىلىنىدۇ﴿36﴾.

بىلمىگەن نەرسە ھەققىدە سۆزلىمەسلىك توغرىسىدا

ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى، (بىلمەيدىغان نەرسەڭنى) دېمە دېگەنلىكتۇر، دېگەنلىكنى رىۋايەت قىلدى.

ئەۋفىي: بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى بىلمەي تۇرۇپ بىرسىگە قارا چاپلىما دېگەنلىكتۇر، دېدى. مۇھەممەد ئىبنى ھەنەفىيە: بۇ ئايەتتىن يالغان گۇۋاھلىق بەرمەسلىك كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى. قەتادە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: سەن كۆرمەي تۇرۇپ كۆردۈم، ئاڭلىماي تۇرۇپ ئاڭلىدىم، بىلمەي تۇرۇپ بىلدىم دېمە. چۈنكى، اللە تائالا مۇشۇلارنىڭ ھەممىسىنى سەندىن سورىغۇچىدۇر، دېدى. يەنى اللە تائالا بىلمەي تۇرۇپ سۆزلەشتىن ياكى گۇمان بىلەن سۆزلەشتىن توستى.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئى مۆمىنلەر! نۇرغۇن گۇمانلاردىن ساقلىنىڭلار (يەنى ئائىلىدىكىلىرىڭلارغا ۋە كىشىلەرگە گۇمانخورلۇق قىلماڭلار)، بەزى گۇمانلار ھەقىقەتەن گۇناھتۇر﴾[1] بۇ ھەقتە ھەدىستە مۇنداق كەلدى، «سىلەر گۇماندىن ساقلىنىڭلار. چۈنكى، گۇمان ئەڭ يالغان سۆزدۇر».

ئەبۇداۋۇد رىۋايەت قىلغان ھەدىستە مۇنداق بايان قىلىنىدى: «بىر كىشىنىڭ باشقىلارنىڭ ئاساسى بولمىغان سۆزلىرىنى كۆتۈرۈپ يۈرۈشى نېمە دېگەن يامان!».

ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان ھەدىستە مۇنداق دەپ كەلدى: «ئەڭ چوڭ بوھتان بولسا بىر ئادەمنىڭ كۆزىگە ئۇنىڭ كۆزى كۆرمىگەن نەرسىنى كۆرسىتىشتۇر».

ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق دەپ كەلدى: «كىمكى كۆرمىگەن چۈشنى كۆرگەن بولۇۋالغان بولسا، قىيامەت كۈنى ئۇ ئىككى دانە تېرىقنى باغلاشقا بۇيرۇلىدۇ، ئۇ ئۇنى ھەرگىز باغلىيالمايدۇ» **﴿(ئىنسان قىيامەت كۈنى) قۇلاق، كۆز، دىل (يەنى سەزگۈ ئەزالىرى) نىڭ قىلمىشلىرى ئۈستىدە ھەقىقەتەن سوئال ـ سوراق قىلىنىدۇ﴾**.

* * * * * * *

وَلَا تَمْشِ فِى ٱلْأَرْضِ مَرَحًا ۖ إِنَّكَ لَن تَخْرِقَ ٱلْأَرْضَ وَلَن تَبْلُغَ ٱلْجِبَالَ طُولًا ﴿٣٧﴾ كُلُّ ذَٰلِكَ
كَانَ سَيِّئُهُۥ عِندَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا ﴿٣٨﴾

---

[1] سۈرە ھۇجۇرات 12 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

سەن زېمىندا مەغرۇرانە يۈرمىگىن، (هاكاۋۇرلۇقتىن ئايىغىڭ بىلەن) يەرنى تېشىۋېتەلمەيسەن، (هەرقانچە گىدەيگىنىڭ بىلەن) ئېگىزلىكتە تاغلارغا تەڭلىشەلمەيسەن﴿37﴾. يۇقىرىقى (ئىش) لارنىڭ هەممىسى قەبىھ بولۇپ، الله نىڭ دەرگاھىدا ياماندۇر﴿38﴾.

هاكاۋۇرلارچە مېڭىشنى ئەيىبلەش توغرىسىدا

الله تائالا بەندىلىرىنى ماڭغاندا هاكاۋۇرلارچە مېڭىشتىن توسۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**سەن زېمىندا مەغرۇرانە يۈرمىگىن**﴾ يەنى زالىملاردەك كېرىلىپ، هاكاۋۇرلارچە ماڭمىغىن. ﴿**(هاكاۋۇرلۇقتىن ئايىغىڭ بىلەن) يەرنى تېشىۋېتەلمەيسەن**﴾ يەنى سەن شۇنداق مېڭىشىڭ بىلەن زېمىننى پارچىلىۋېتەلمەيسەن. بۇ، ئىبنى جەرىرنىڭ كۆز قارىشىدۇر.

﴿**(هەرقانچە گىدەيگىنىڭ بىلەن) ئېگىزلىكتە تاغلارغا تەڭلىشەلمەيسەن**﴾ يەنى سەن كېرىلىشىڭ، هاكاۋۇرلۇق قىلىشىڭ ۋە ئۆزەڭدىن مەغرۇرلىنىشىڭ بىلەن ﴿**ئېگىزلىكتە تاغلارغا تەڭلىشەلمەيسەن**﴾ بەلكى مۇنداق قىلغان كىشى كۆزلىگەن نىشانىنىڭ ئەكسىچە جازالىنىدۇ.

بۇ هەقتە هەدىستە مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدى: « سىلەردىن ئىلگىرى ئۆتكەن كىشىلەردىن بىرى ئىككى توننى كىيىپ (ئۇنىڭ ئىچىدە) هاكاۋۇرلارچە مېڭىپ كېتىۋاتاتتى، تۇساتتىن ئۇنى زېمىن يۇتۇۋېتىپ كەتتى، ئۇ، تاكى قىيامەت كۈنىگىچە زېمىننىڭ ئىچىدە ئۆرۈلۈپ - سۇقۇلۇپ يۈرىدۇ ».

شۇنىڭدەك، الله تائالا قارۇندىن خەۋەر بېرىپ: قارۇن ئۆز قەۋمىنىڭ ئالدىغا بارلىق زېنىنىتى بىلەن هەشەمەتلىك هالدا چىقتى، شەك شۈبھىسىزكى، الله تائالا ئۇنى ئۇنىڭ ئۆيى بىلەن قوشۇپ يەرگە يۇتقۇزىۋەتتى، دېدى.

﴿**يۇقىرىقى (ئىش) لارنىڭ هەممىسى قەبىھ بولۇپ، الله نىڭ دەرگاھىدا ياماندۇر**﴾ بۇ ئايەتنىڭ ئىككى خىل ئوقۇلۇش بار بولۇپ، بىر خىل ئوقۇلۇشى بويىچە ئايەتنىڭ مەنىسى: ﴿**كەمبەغەللىكتىن قورقۇپ بالىلىرىڭلارنى ئۆلتۈرمەڭلار**﴾ دېگەن ئايەتتىن تارتىپ الله تائالا چەكلەپ كەلگەن ئىشلارنىڭ هەممىسى جازاغا تارتىلىدىغان، الله تائالا ياخشى كۆرمەيدىغان ۋە رازى بولمايدىغان يامان ئىشلاردۇر، دېيگەنلىكتۇر.

يەنە بىر خىل ئوقۇلۇشى بويىچە ئايەتنىڭ مەنىسى: الله تائالانىڭ ﴿پەرۋەردىگارىڭ پەقەت ئۇنىڭ ئۆزىگىلا ئىبادەت قىلىشىڭلارنى ۋە ئاتا - ئاناڭلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلارنى تەۋسىيە قىلدى﴾[1] دېگەن ئايىتىدىن باشلاپ بايان قىلىنىپ كەلگەن هۆكۈملەرنىڭ ئىجرا قىلىنماسلىقى الله تائالانىڭ دەرگاھىدا ياقتۇرۇلمايدىغان يامان ئىشلاردۇر دېگەنلىكتۇر. بۇ ئىككى خىل ئوقۇلۇشنىڭ ئايرىلىقىدىكى بۇ پەرقنى ئىبنى جەرىر شۇنداق بايان قىلغان.

* * * * * * *

ذَٰلِكَ مِمَّآ أَوۡحَىٰٓ إِلَيۡكَ رَبُّكَ مِنَ ٱلۡحِكۡمَةِۗ وَلَا تَجۡعَلۡ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ فَتُلۡقَىٰ فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَّدۡحُورًا ﴿٣٩﴾

بۇلار پەرۋەردىگارىڭ ساڭا ۋەھيى قىلغان هېكمەتلەرنىڭ بىر قىسمىدۇر، الله غا باشقا مەبۇدنى شېرىك قىلمىغىن، بولمىسا مالامەت قىلىنغان، (الله نىڭ رەھمىتىدىن) قوغلانغان هالدا جەھەننەمگە تاشلىنىسەن﴿39﴾.

---

[1] سۈرە ئىسرا 23 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

يۇقىرىقىلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ۋەھيى ۋە ھېكمەت ئىكەنلىكى توغرىسىدا

ئى مۇھەممەد! سېنى بۇيرۇغان بۇ ياخشى ئەخلاقلار ۋە توسقان ناچار سۈپەتلەر بولسا، كىشىلەرنى قىلىشقا بۇيرۇشۇڭ ئۈچۈن ساڭا ۋەھيى قىلىنغان ئىشلارنىڭ قاتارىدىندۇر.

﴿**اﷲ غا باشقا مەبۇدنى شېرىك قىلمىغىن، بولمىسا مالامەت قىلىنغان، (اﷲ نىڭ رەھمىتىدىن) قوغلانغان ھالدا جەھەننەمگە تاشلىنىسەن**﴾ يەنى سەن ئۆزەڭگە ئۆزەڭ، اﷲ تائالا ۋە مەخلۇقاتلار مالامەت قىلغان ۋە بارلىق ياخشىلىقتىن مەھرۇم قىلىنغان ھالدا جەھەننەمگە تاشلىنىسەن. بۇ بۇيرۇقتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. چۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام اﷲ تائالاغا شېرىك كەلتۈرۈشكە ئوخشاش گۇناھلارنى قىلىپ سېلىشتىن پاكتۇر.

* * * * * * *

أَفَأَصۡفَىٰكُمۡ رَبُّكُم بِٱلۡبَنِينَ وَٱتَّخَذَ مِنَ ٱلۡمَلَـٰٓئِكَةِ إِنَـٰثًاۚ إِنَّكُمۡ لَتَقُولُونَ قَوۡلًا عَظِيمًا ﴿٤٠﴾

ئەجەبا اﷲ سىلەرگە ئوغۇللارنى خاس قىلىپ، پەرىشتىلەرنى ئۆزىنىڭ قىزلىرى قىلىۋالغانمۇ؟ ھەقىقەتەن سىلەر چوڭ سۆزنى قىلىۋاتىسىلەر﴿40﴾.

"پەرىشتىلەر اﷲ تائالانىڭ قىزلىرىدۇر" دەپ گۇمان قىلغۇچىلارغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا

اﷲ تائالا بۇ يەردە پەرىشتىلەرنى اﷲ تائالانىڭ قىزلىرى دەپ گۇمان قىلغان، (ھەقىقەتنى) ئىنكار قىلغان مۇشرىكلارغا رەددىيە بېرىدۇ، ئۇلار اﷲ تائالانىڭ بەندىلىرى بولغان پەرىشتىلەرنى ئايال دەپ قارىدى، ئاندىن ئۇلار پەرىشتىلەرنى اﷲ تائالانىڭ قىزلىرى دەپ دەۋا قىلدى. ئاندىن ئۇلار پەرىشتىلەرگە ئىبادەت قىلدى. ئۇلار مۇشۇ ئۈچ ئىشنىڭ ھەممىسىدە چوڭ خاتالىق ئۆتكۈزدى. اﷲ تائالا ئۇلارنىڭ بۇ قىلمىشلىرىنى تەنقىدلەپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئەجەبا اﷲ سىلەرگە ئوغۇللارنى خاس قىلىپ، پەرىشتىلەرنى ئۆزىنىڭ قىزلىرى قىلىۋالغانمۇ؟**﴾ يەنى گۇمانىڭلارچە ئۆزىگە قىزنى تاللىغانمىدۇ؟

ئاندىن اﷲ تائالا ئۇلارغا تېخىمۇ قاتتىق رەددىيە بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ھەقىقەتەن سىلەر چوڭ سۆزنى قىلىۋاتىسىلەر**﴾ يەنى گۇمانىڭلارچە اﷲ تائالانىڭ بالىسى بار دېيىسىلەر. ئاندىن ئۆزەڭلارنىڭ بولۇپ قېلىشىدىن قاچىدىغان ھەتتا تىرىك كۆمۈۋېتىدىغان قىزلارنى اﷲ تائالانىڭ بالىسى دەپ قارايسىلەر، ئۇنداقتا بۇ ئادالەتسىز تەقسىماتتۇر.

اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار: «اﷲ نىڭ بالىسى بار» دېيىشتى، سىلەر شەك ـ شۈبھىسىز قەبىھ بىر سۆزنى قىلدىڭلار، بۇ سۆزنىڭ (يامانلىقىدىن) ئاسمانلار پارچىلىنىپ كەتكىلى، يەر يېرىلىپ كەتكىلى، تاغلار گۇمران بولۇپ كەتكىلى تاس قالدى، بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ئۇلار اﷲ نىڭ بالىسى بار دەپ دەۋا قىلدى، بالىسى بولۇش اﷲ غا لايىق ئەمەستۇر، ئاسمانلاردا ۋە زېمىندا اﷲ غا بەندە بولۇپ بويسۇنمايدىغان ھېچ مەخلۇق يوقتۇر، شەك ـ شۈبھىسىزكى، اﷲ ئۇلارنى تولۇق ئىگەللىدى ۋە سانىنى مۇكەممەل بىلدى، قىيامەت كۈنى ئۇلارنىڭ ھەممىسى اﷲ نىڭ دەرگاھىغا تەنھا كېلىدۇ﴾[1].

* * * * * * *

وَلَقَدۡ صَرَّفۡنَا فِي هَـٰذَا ٱلۡقُرۡءَانِ لِيَذَّكَّرُواْ وَمَا يَزِيدُهُمۡ إِلَّا نُفُورًا ﴿٤١﴾

---

[1] سۈرە مەريەم 88 ــ 95 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

ئۇلارنى ئىبرەت ئالسۇن دەپ (ۋەز ـ نەسىھەتنى) قۇرئاندا تۈرلۈك شەكىلدە بايان قىلدۇق، (بۇنىڭ بىلەن) ئۇلار (ھەقىقەتتىن) تېخىمۇ يىراقلاشماقتا ﴿41﴾.

ئۇلارنى قۇرئاندىكى ھۆججەت ـ پاكىتلار ۋە ۋەز ـ نەسىھەتلەردىن ئىبرەت ئېلىپ، اللہ تائالاغا كەلتۈرۈۋاتقان شېرىكلىرىدىن، قىلىۋاتقان زۇلۇملىرىدىن ۋە بوھتانلىرىدىن قايتسۇن، دەپ بىز قۇرئاندا تەھدىتلەرنى بايان قىلدۇق. **﴿(بۇنىڭ بىلەن) ئۇلار (ھەقىقەتتىن) تېخىمۇ يىراقلاشماقتا﴾**.

* * * * * * *

قُل لَّوۡ كَانَ مَعَهُۥٓ ءَالِهَةٞ كَمَا يَقُولُونَ إِذٗا لَّٱبۡتَغَوۡاْ إِلَىٰ ذِي ٱلۡعَرۡشِ سَبِيلٗا ﴿٤٢﴾ سُبۡحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوّٗا كَبِيرٗا ﴿٤٣﴾

مۇشرىكلار ئېيتقاندەك، اللہ بىلەن بىرگە يەنە باشقا ئىلاھلار بولغان تەقدىردە، ئەرش ئىگىسى (اللہ ئۈستىدىن) غەلىبە قىلىش ئۈچۈن ئەلۋەتتە يول ئىزدىگەن بولاتتى ﴿42﴾. ***اللہ پاكتۇر، ئۇلارنىڭ بوھتان سۆزلىرىدىن يۈكسەك دەرىجىدە ئالىيدۇر*** ﴿43﴾.

ئى مۇھەممەد! اللہ تائالانىڭ مەخلۇقاتلىرى ئىچىدىن شېرىكى بار، دەپ گۇمان قىلغان ۋە ئۆزلىرىنى اللہ تائالاغا يېقىنلاشتۇرىدۇ، دەپ اللہ تائالاغا قوشۇپ باشقىسىغا ئىبادەت قىلغان مۇشرىكلارغا ئېيتقىن. ئەگەر ئىش سىلەر دېگەندەك بولسا ۋە پەرەز قىلغىنىڭلاردەك اللہ تائالاغا يېقىنلاشتۇرىدىغان ۋە اللہ تائالانىڭ ئالدىدا شاپائەت قىلالايدىغان، اللہ تائالا بىلەن بىللە ئىبادەت قىلىنىدىغان ئىلاھلار بولسا، ئەلۋەتتە ئۇ ئىلاھلار اللہ تائالاغا ئىبادەت قىلاتتى. اللہ تائالاغا يېقىنلىشاتتى ۋە اللہ تائالاغا (يېقىنچىلىق قىلىش ئۈچۈن) يول ۋە ۋاستىلارنى ئىزلەيتتى. ئۇنداق بولغان ئىكەن، سىلەر خۇددى سىلەر ئىبادەت قىلغان ئىلاھلار اللہ تائالاغا ئىبادەت قىلغاندەك ئىبادەتنى اللہ تائالاغىلا قىلىڭلار، ئۆزەڭلار بىلەن اللہ تائالانىڭ ئارىلىقىدا ئىلاھى ۋاستە قىلىشىڭلارنىڭ ھېچقانداق ھاجىتى يوق. چۈنكى، اللہ تائالا ئۇنداق قىلىشىڭلارنى ياقتۇرمايدۇ ۋە رازى بولمايدۇ. اللہ تائالا ئۇنداق قىلىشىڭلارنى يامان كۆرىدۇ ۋە قوبۇل قىلمايدۇ[1].

اللہ تائالا بەندىلىرىنى بارلىق پەيغەمبەرلىرىنىڭ دەۋىتى ئارقىلىق بۇنداق قىلىشتىن توستى. ئاندىن اللہ تائالا ئۆزىنى پاكلاپ مۇنداق دېدى: **﴿اللہ پاكتۇر، ئۇلارنىڭ بوھتان سۆزلىرىدىن يۈكسەك دەرىجىدە ئالىيدۇر﴾** يەنى اللہ تائالا، اللہ بىلەن باشقا ئىلاھلار بار دەپ گۇمان قىلغان گۇمانىدا ھەقسىز بولغان ئۇ مۇشرىكلارنىڭ چاپلىغان بوھتانلىرىدىن پاكتۇر، كاتتىدۇر ۋە ئۈستۈندۇر. اللہ تائالا بولسا بىردۇر، ھەممە ئۇنىڭغا موھتاجدۇر، اللہ بالا تاپقانمۇ ئەمەس، تۇغۇلغانمۇ ئەمەس، ھېچ بىر مەخلۇقات ئۇنىڭغا تەڭداش بولالمايدۇ.

* * * * * * *

[1] تەپسىرشۇناسلار بۇ ئايەتكە ئىككى خىل مەنە بېرىشىدۇ. بىرى، ئايەتنىڭ تەرجىمىسىدە بايان قىلىنغاندەك ئىلاھلارنىڭ اللہ تائالا ئۈستىدىن غەلىبە قىلىش ئۈچۈن يول ئىزدىشىدۇر. يەنە بىر خىل مەنىسى بىز بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرىدە بايان قىلغىنىمىزدەك ئىلاھلارنىڭ اللہ تائالاغا يېقىنلىشىش ئۈچۈن يول ئىزدىشىدىغانلىقىدۇر. بەزى ئالىملار بۇ ئايەتنىڭ بىرىنچى خىل مەنىسىنى كۈچلۈك دەپ قارىسا، بەزى ئالىملار ئىككىنچى خىل مەنىسىنى كۈچلۈك دەپ، قارايدۇ.

www.munber.org

تُسَبِّحُ لَهُ ٱلسَّمَـٰوَٰتُ ٱلسَّبۡعُ وَٱلۡأَرۡضُ وَمَن فِيهِنَّۚ وَإِن مِّن شَيۡءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمۡدِهِۦ وَلَـٰكِن لَّا تَفۡقَهُونَ تَسۡبِيحَهُمۡۚ إِنَّهُۥ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤٤﴾

يەتتە ئاسمان ـ زېمىن ۋە ئۇلاردىكى مەخلۇقاتلار اللّٰه نى پاك دەپ بىلىدۇ، (كائىناتتىكى) قانداقلىكى نەرسە بولمىسۇن، اللّٰه نى پاك دەپ مەدھىيىلەيدۇ (يەنى اللّٰه نىڭ ئۇلۇغلىقىنى سۆزلەيدۇ)، لېكىن سىلەر (تىلىڭلار ئوخشاش بولمىغانلىقى ئۈچۈن) ئۇلارنىڭ مەدھىيىسىنى سەزمەيسىلەر، اللّٰه ھەقىقەتەن (بەندىلىرىگە) ھەلىمدۇر (يەنى ئاسىيلىق قىلغانلارنى جازالاشقا ئالدىراپ كەتمەيدۇ)، (تەۋبە قىلغۇچىلارنى) مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر﴿44﴾.

ھەممە نەرسىلەرنىڭ اللّٰه تائالاغا تەسبىھ ئېيتىدىغانلىقى توغرىسىدا

يەتتە ئاسمان ـ زېمىن ۋە ئۇلاردىكى مەخلۇقاتلار اللّٰه تائالانى مۇشرىكلارنىڭ دېگەن سۆزلىرىدىن پاك دەپ بىلىدۇ، ئۇنى ئۇلۇغلايدۇ، كاتتىلايدۇ ۋە ئۇنىڭ پەرۋەردىگارلىق ۋە ئىلاھلىق سۈپىتىدە بىر ئىكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرىدۇ. بۇ ھەقتە مۇنداق بىر بېيىت بار:

ھەر نەرسىدە باردۇر ئۇنىڭ ئالامىتى،
بىر ئىلاھلىق ئۇلۇغ سۈپەت كارامىتى.

اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿بۇ سۆزنىڭ (يامانلىقىدىن) ئاسمانلار پارچىلىنىپ كەتكىلى، يەر يېرىلىپ كەتكىلى، تاغلار گۇمران بولۇپ كەتكىلى تاس قالدى، بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، ئۇلار اللّٰه نىڭ بالىسى بار دەپ دەۋا قىلدى﴾[1].

﴿(كائىناتتىكى) قانداقلىكى نەرسە بولمىسۇن، اللّٰه نى پاك دەپ مەدھىيىلەيدۇ (يەنى اللّٰه نىڭ ئۇلۇغلىقىنى سۆزلەيدۇ)﴾ يەنى ھەممە مەخلۇقاتلار اللّٰه تائالانى مەدھىيىلەش بىلەن اللّٰه تائالاغا تەسبىھ ئېيتىدۇ.

﴿لېكىن سىلەر (تىلىڭلار ئوخشاش بولمىغانلىقى ئۈچۈن) ئۇلارنىڭ مەدھىيىسىنى سەزمەيسىلەر﴾ يەنى سىلەر ئى ئىنسانلار! تىلىڭلار باشقا بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ئېيتقان تەسبىھلىرىنى چۈشەنمەيسىلەر، بۇلارنىڭ ئىچىگە جانلىقلار، جانسىزلار ۋە ئۆسۈملۈكلەر كىرىدۇ. بۇ سۆز بولسا بۇ ئايەتكە بېرىلگەن ئىككى خىل كۆزقاراشنىڭ مەشھۇرراقىدۇر.

بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ئىبنى مەسئۇدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز يېيىلىپ تۇرۇۋاتقان تاماقنىڭ تەسبىھ ئېيتقانلىقىنى ئاڭلىغان ئىدۇق.

ئىمام ئەھمەد، مۇئاز ئىبنى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلاغلىرىنىڭ قېشىدا تۇرغان بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ قېشىغا كېلىپ: «سىلەر ئۇلاغلارغا ئۇلار ساق بولغان ھالەتتە مىنىڭلار، ئۇلارنى ئۇلار ساق بولغان ھالەتتە قويۇۋېتىڭلار، يوللاردا ۋە بازارلاردا (ئۈستىلىرىدە ئولتۇرۇپ) پاراڭلىشىشىڭلار ئۈچۈن ئۇلارنى ئورۇندۇقتەك قىلىۋالماڭلار. كۆپلىگەن مىنىلىدىغان ئۇلاغلار مىنگۈچى كىشىدىن ياخشىدۇر ۋە اللّٰه تائالانى كۆپ زىكرى قىلغۇچىدۇر» دېدى.

نەسەئى ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پاقىنى ئۆلتۈرۈۋېتىشتىن توستى.

---

[1] سۈرە مەريەم 90 — 91 - ئايەتلەر.

www.munber.org

﴿**الله ھەقىقەتەن (بەندىلىرىگە) ھەلىمدۇر (يەنى ئاسىيلىق قىلغانلارنى جازالاشقا ئالدىراپ كەتمەيدۇ)، (تەۋبە قىلغۇچىلارنى) مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر**﴾ يەنى الله تائالا ئاسىيلىق قىلغانلارنى جازالاشقا ئالدىراپ كەتمەي، بەلكى ئۇلارغا مۆھلەت بېرىدۇ. ئەگەر ئۇ كاپىرلىقىدا ۋە تەرسالىقىدا داۋاملىشىۋەرسە، الله تائالا ئۇنى غالىب، قۇدرەتلىك ھالەتتە تۇتىدۇ.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم بۇ ھەقتە مۇنداق بىر ھەدىس رىۋايەت قىلىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «شەك - شۈبھىسىزكى، الله تائالا زالىمغا مۆھلەت بېرىدۇ. ناۋادا الله تائالا ئۇنى تۇتسا ئۇنى قويۇپ بەرمەيدۇ» دەپ، ئاندىن الله تائالانىڭ تۆۋەندىكى ئايەتلىرىنى ئوقۇدى: ﴿پەرۋەردىگارىڭ زالىم يۇرتلار (ئاھالىسى) نى ھالاك قىلسا، ئەنە شۇنداق ھالاك قىلىدۇ، الله نىڭ ئازابى ھەقىقەتەن تولىمۇ قاتتىقتۇر﴾[1] ﴿نۇرغۇن شەھەر ئاھالىلىرى زالىم تۇرۇقلۇق، ئۇلارغا مەن مۆھلەت بەردىم (ئۇلار بۇ مۆھلەتكە مەغرۇر بولۇپ كەتتى)، ئاندىن (يەنى ئۇلارغا ئۇزاق مۇددەت مۆھلەت بەرگىنىمدىن كېيىن) ئۇلارنى جازالىدىم، ئاخىر قايتىدىغان جاي مېنىڭ دەرگاھىمدۇر (يەنى ئاخىر ھەممىسى ماڭا كېلىدۇ)﴾[2] ﴿نۇرغۇن شەھەر ئاھالىلىرى زالىم بولغانلىقلىرى ئۈچۈن (شەھەرنىڭ ئۆيلىرىنىڭ) ئۆگزىلىرى ئۆرۈلۈپ، ئۈستىگە تاملىرى يىقىلغان نۇرغۇن تاشلاندۇق قۇدۇقلار ۋە ئېگىز ئىمارەتلەر (ئاھالىسىز) قالغان﴾[3] كىمكى ئۆزىنىڭ كاپىرلىقىدىن ياكى ئاسىيلىقىدىن قول ئۈزۈپ (تەۋبە قىلىپ)، الله تائالا تەرەپكە قايتسا، الله تائالا ئۇنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلغۇچىدۇر. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿كىمكى بىرەر يامانلىق ياكى ئۆزىگە بىرەر زۇلۇم قىلىپ قويۇپ، ئاندىن الله دىن مەغپىرەت تەلەپ قىلسا، ئۇ الله نىڭ مەغپىرەت قىلغۇچى، ناھايىتى مېھرىبان ئىكەنلىكىنى كۆرىدۇ﴾[4] الله تائالا بۇ ئايەتتە، مۇنداق دېدى: ﴿**الله ھەقىقەتەن (بەندىلىرىگە) ھەلىمدۇر (يەنى ئاسىيلىق قىلغانلارنى جازالاشقا ئالدىراپ كەتمەيدۇ)، (تەۋبە قىلغۇچىلارنى) مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر**﴾.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿الله ھەقىقەتەن ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى (قۇدرىتى ۋە گۈزەل ھېكمىتى بىلەن) چۈشۈپ كېتىشتىن توختىتىپ تۇرىدۇ. ئەگەر ئۇلار چۈشۈپ كەتسە، ئۇلارنى ھېچ ئەھەدى توختىتىپ تۇرالمايدۇ. الله ھەقىقەتەن ھەلىمدۇر (يەنى كۇففارلار ئازابقا تېگىشلىك بولسىمۇ، ئۇلارنى جازالاشقا ئالدىراپ كەتمەيدۇ)، ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ئۇلار ئۆزلىرىگە ئاگاھلاندۇرغۇچى (يەنى پەيغەمبەر) كەلسە، ھەر قانداق ئۇممەتكە قارىغاندا ئەڭ ھىدايەت تاپقۇچى بولىدىغانلىقلىرى بىلەن قاتتىق قەسەم ئىچىشتى. ئۇلارغا ئاگاھلاندۇرغۇچى كەلگەن چاغدا (ھىدايەتتىن) تېخىمۇ يىراق بولۇشتى، (بۇنداق بولۇشى) ئۇلارنىڭ زېمىندا تەكەببۇرلۇق قىلغانلىقلىرى ۋە ھىيلە - مىكىر ئىشلەتكەنلىكلىرىدىندۇر. ھىيلە - مىكىرنىڭ ۋابالى پەقەت ھىيلە - مىكىر ئىشلەتكەن ئادەمنىڭ ئۆزىگە بولىدۇ، ئۇلار پەقەت ئىلگىرىكى ئۈممەتلەرگە قوللىنىلغان (الله نىڭ ئۇلارنى ھالاك قىلىش ۋە جازالاشتىن ئىبارەت) يولىنىلا كۈتىدۇ، الله نىڭ (مەخلۇقاتلار ئۈستىدە قوللانغان) يولىدا ھەرگىزمۇ ھېچقانداق ئۆزگىرىشنى كۆرمەيسەن، الله يولىدا ھەرگىز يۆتكىلىشنىمۇ (يەنى ئازابنىڭ ئازابقا تېگىشلىك بولغانلار ئۈستىدىن باشقىلارنىڭ ئۈستىگە يۆتكىلىشىنى) كۆرمەيسەن، ئۇلار زېمىندا سەير قىلىپ، ئۇلاردىن ئىلگىرىكىلەر (يەنى ھالاك بولغان ئۈممەتلەر)نىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولغانلىقىنى كۆرمىدىمۇ؟ ئۇلار (يەنى ئۆتكەنكى ئۈممەتلەر) بۇلاردىن تېخىمۇ كۈچلۈك ئىدى. ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھېچ نەرسە الله نى ئىلاجىسىز قالدۇرالمايدۇ. الله

---

(1) سۈرە ھۇد 102 - ئايەت.
(2) سۈرە ھەج 48 - ئايەت.
(3) سۈرە ھەج 45 - ئايەت.
(4) سۈرە نىسا 110 - ئايەت.

www.munber.org

ھەقىقەتەن ھەممىنى بىلگۈچىدۇر، ھەممىگە قادىردۇر، ئەگەر اللە ئىنسانلارنى ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن جازالايدىغان بولسا، يەر يۈزىدە ھېچبىر جان ئىگىسىنى قويمىغان بولاتتى ۋە لېكىن اللە ئۇلار(دىن ھىساب ئېلىش) نى مۇئەييەن ۋاقىتقىچە تەخىر قىلىدۇ، ئۇلار (دىن ھىساب ئېلىش) نىڭ ۋاقتى يېتىپ كەلگەندە (ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىگە قاراپ جازا بېرىدۇ)، اللە ھەقىقەتەن بەندىلىرىنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر﴾[1].

* * * * * * *

وَإِذَا قَرَأْتَ ٱلْقُرْءَانَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱلْأَخِرَةِ حِجَابًا مَّسْتُورًا ﴿٤٥﴾
وَجَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِىٓ ءَاذَانِهِمْ وَقْرًا ۚ وَإِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِى ٱلْقُرْءَانِ وَحْدَهُۥ وَلَّوْا۟
عَلَىٰٓ أَدْبَٰرِهِمْ نُفُورًا ﴿٤٦﴾

(ئى مۇھەممەد!) سەن ئاخىرەتكە ئىشەنمەيدىغان (مۇشرىكلارغا) قۇرئاننى ئوقۇغان چېغىڭدا ئۇلار بىلەن سېنىڭ ئاراڭدا يوشۇرۇن پەردە پەيدا قىلدۇق﴿45﴾. قۇرئاننى چۈشەنمىسۇن دەپ ئۇلارنىڭ دىللىرىنى پەردىلىدۇق، ئۇلارنىڭ قۇلاقلىرىنى ئېغىر قىلدۇق، قۇرئاندا يالغۇز پەرۋەردىگارىڭنى تىلغا ئالساڭ، ئۇلار ئۈركۈپ قېچىپ كېتىدۇ﴿46﴾.

مۇشرىكلارنىڭ دىللىرىنىڭ پەردىلەنگەنلىكى توغرىسىدا

اللە تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا: ئى مۇھەممەد! سەن مۇشرىكلارغا قۇرئاننى ئوقۇپ بەرگەن چېغىڭدا ئۇلار بىلەن سېنىڭ ئاراڭدا يوشۇرۇن پەردە پەيدا قىلدۇق، دەيدۇ. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار (پەيغەمبەرگە): «بىزنىڭ دىللىرىمىز سەن بىزنى دەۋەت قىلغان نەرسىلەردىن پەردىلەنگەن، قۇلاقلىرىمىز ئېغىر، سەن بىلەن بىزنىڭ ئارىمىزدا پەردە (يەنى دىنىي جەھەتتە ئوخشىماسلىق) بار، سەن ئۆز ئىشىڭنى قىل، بىزمۇ ھەقىقەتەن ئۆز ئىشىمىزنى قىلايلى (يەنى سەنمۇ ئۆز دىنىڭ بىلەن بول، بىزمۇ ئۆز دىنىمىز بىلەن بولايلى)» دەيدۇ﴾[2].

ھافىز ئەبۇيەئلا مەۋسىلى، ئەسما بىنتى ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: تەببەت سۈرىسى چۈشكەندە ئالغاي ئۇممۇ جەمىل قولىدا تاش كۆتەرگىنىچە: ساڭا ۋاي! (دەپ ۋاقىراپ) ئەيىبلەنگۈچىنىڭ قېشىغا كەلدۇق، دىنىنى تاشلىدۇق، بۇيرۇقىغا ئاسىيلىق قىلدۇق، دېگەچ كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئولتۇرغان ئىدى. ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان ئىدى. ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: بۇ خوتۇن كەلدى، مەن ئۇنىڭ سېنى كۆرۈپ قېلىشىدىن قورقىمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇ، مېنى ھەرگىزمۇ كۆرەلمەيدۇ» دەپ، بىر نەچچە ئايەتلەرنى ئوقۇپ شۇ ئايەتلەر بىلەن ئۆزىنى ساقلىدى.

بۇ ئايەتلەرنىڭ بىرى اللە تائالانىڭ: **﴿(ئى مۇھەممەد!) سەن ئاخىرەتكە ئىشەنمەيدىغان (مۇشرىكلارغا) قۇرئاننى ئوقۇغان چېغىڭدا ئۇلار بىلەن سېنىڭ ئاراڭدا يوشۇرۇن پەردە پەيدا قىلدۇق﴾** دېگەن ئايىتىدۇر. ئۇ خوتۇن ئەبۇبەكرىنىڭ قېشىغا كېلىپ توختىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆرمىدى. ئەبۇبەكرىگە: ئى ئەبۇبوكرى! ھەمراھىڭ (يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى دېمەكچى) مېنى سۆكۈپتىمىش،

---

[1] سۈرە فاتىر 41 — 45 - ئايەتكىچە.
[2] سۈرە فۇسسىلەت 5 - ئايەت.

www.munber.org

دېدى. ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: ياق، بۇ ئۆيىنىڭ (يەنى كەبىنىڭ) پەرۋەردىگارى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ئۇ سېنى سۆكمىدى، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ خوتۇن: قۇرەيشلىكلەر مېنىڭ قۇرەيشنىڭ كاتتىسىنىڭ قىزى ئىكەنلىكىمنى ئەلۋەتتە بىلىدۇ، دېگىنىچە قايتىپ كەتتى.

﴿قۇرئاننى چۈشەنمىسۇن دەپ ئۇلارنىڭ دىللىرىنى پەردىلىدۇق، ئۇلارنىڭ قۇلاقلىرىنى ئېغىر قىلدۇق﴾ بۇ، ئۇلارنى قۇرئاننى ئۇلارغا پايدا يەتكۈزىدىغان ۋە شۇنىڭ بىلەن توغرا يول تاپىدىغان دەرىجىدە تىڭشاشتىن توسۇپ قويىدىغان ئېغىرلىقتۇر.

﴿قۇرئاندا يالغۇز پەرۋەردىگارىڭنى تىلغا ئالساڭ﴾ يەنى سەن قۇرئاننى ئوقۇغان ۋاقتىڭدا الله تائالانىڭ شېرىكى يوق، يالغۇز زات ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان سۆزنى يەنى ”لائىلاھە ئىللەللاھ“ نى تىلغا ئالساڭ، ﴿ئۇلار ئۈركۈپ قېچىپ كېتىدۇ﴾.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿يالغۇز الله تىلغا ئېلىنسا، ئاخىرەتكە ئىشەنمەيدىغانلارنىڭ دىللىرى سىقىلىپ كېتىدۇ. الله دىن باشقا مەبۇدلار تىلغا ئېلىنسا، ئۇلار خۇش بولۇپ كېتىدۇ﴾[1].

﴿قۇرئاندا يالغۇز پەرۋەردىگارىڭنى تىلغا ئالساڭ، ئۇلار ئۈركۈپ قېچىپ كېتىدۇ﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە قەتادە: مۇسۇلمانلار ”لائىلاھە ئىللەللاھ“ دېگەن سۆزنى تىلغا ئالغان ئىدى، مۇشرىكلار بۇ سۆزنى ئىنكار قىلدى. بۇ، مۇسۇلمانلارغا ئېغىر كەلدى، بۇ سۆزگە ئىبلىس ۋە ئۇنىڭ ئەسكەرلىرى ئۇرۇش ئاچتى. (لېكىن) الله تائالا بۇ سۆزنى ئۈستۈن قىلدى، بۇ سۆزگە ياردەم بەردى ۋە بۇ سۆزنى ئۇنىڭغا قارشى تۇرغان ئادەمنىڭ ئۈستىدىن غەلىبە قىلدۇردى. شەكسىز بۇ، بۇنىڭ تەرەپدارى بولۇپ مۇنازىرىلەشكەن ئادەم غەلىبە قىلىدىغان، بۇ سۆز بولسا ئۇنى ئۈستۈن قىلىش ئۈچۈن ئۇرۇش قىلغان ئادەم ياردەمگە ئېرىشىدىغان سۆزدۇر. بۇ، پەقەت ئۇلاغلىق بىر كىشى بىر نەچچە كۈنلا ماڭسا كېسىپ ئۆتۈپ بولىدىغان ئەرەب يېرىم ئارىلىدىكى مۇسۇلمانلار يېرى ئاڭلاپلا چۈشىنەلەيدىغان، شۇ ئۇلاغلىق كىشى زامانلارغىچە كېزىپ بولالمايدىغان، زېمىن ئەھلى يېرى ئاڭلاشتىلا چۈشىنەلمەيدىغان ۋە ئىقرار قىلمايدىغان سۆزدۇر[2].

* * * * * * *

نَّحۡنُ أَعۡلَمُ بِمَا يَسۡتَمِعُونَ بِهِۦٓ إِذۡ يَسۡتَمِعُونَ إِلَيۡكَ وَإِذۡ هُمۡ نَجۡوَىٰٓ إِذۡ يَقُولُ ٱلظَّٰلِمُونَ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلٗا مَّسۡحُورًا ﴿٤٧﴾ ٱنظُرۡ كَيۡفَ ضَرَبُواْ لَكَ ٱلۡأَمۡثَالَ فَضَلُّواْ فَلَا يَسۡتَطِيعُونَ سَبِيلٗا ﴿٤٨﴾

تىلاۋىتىڭگە ئۇلارنىڭ نېمە ئۈچۈن (يەنى مەسخىرە ئۈچۈن) قۇلاق سالىدىغانلىقىنى بىز ئوبدان بىلىمىز، ئۇلار قىرائىتىڭنى تىڭشىغان چاغلىرىدا (سېنىڭ توغراڭدا) پىچىرلىشىدۇ، ئەينى ۋاقىتتا زالىملار (مۆمىنلەرگە): «سىلەر پەقەت سېھىرلەنگەن ئادەمگىلا ئەگىشىۋاتىسىلەر» دەيدۇ﴿47﴾. ئۇلارنىڭ سېنىڭ توغراڭدا (بىردەم سېھىرگەر، بىردەم شائىر ۋە بىردەم مەجنۇن دېگەندەك) نۇرغۇن مىساللارنى كەلتۈرگەنلىكىگە قارىغىن، ئۇلار (مۇشۇنداق بوھتانلارنى چاپلاش بىلەن) ئازدى، ئۇلار (ھىدايەتكە) يول تاپالمايدۇ﴿48﴾.

---

[1] سۈرە زۇمەر 45 - ئايەت.

[2] بۇ سۆزنى ئەرەبلەرنىڭ تېز چۈشىنەلىشىدىكى سەۋەب، سۆزنىڭ قورۇلمىسىنىڭ شۇ مەنىنى بىۋاستە ئۇقتۇرۇپ بېرىدىغانلىقى ئۈچۈندۇر.

www.munber.org

قۇرەيشلىكلەرنىڭ قۇرئاننى ئاڭلاپ بولۇپ ئۆزئارا پىچىرلىشىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ يەردە پەيغەمبىرىگە قۇرەيشنىڭ چوڭلىرىدىن بەزىسىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى سېھىرلەنگەن كىشى، بەزىسىنىڭ شائىر، بەزىسىنىڭ داخان، بەزىسىنىڭ جىن چاپلىشىۋالغان ۋە بەزىسىنىڭ سېھىرگەر دەپ تۇرۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوقۇغان قۇرئاننى قەۋمىدىن يوشۇرۇن ئاڭلىغىلى كەلگەندە ئۆزئارا مەخپىي قىلىشقان پاراڭلىرىدىن خەۋەر بېرىدۇ. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ھەرخىل ناملار بىلەن ئاتىغانلىقى ئۈچۈن الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلارنىڭ سېنىڭ توغراڭدا (بىردەم سېھىرگەر، بىردەم شائىر ۋە بىردەم مەجنۇن دېگەندەك) نۇرغۇن مىساللارنى كەلتۈرگەنلىكىگە قارىغىن، ئۇلار (مۇشۇنداق بوھتانلارنى چاپلاش بىلەن) ئازدى، ئۇلار(ھىدايەتكە) يول تاپالمايدۇ**﴾ يەنى ئۇلار ھەققە يېتەلمەيدۇ ۋە ئۇنىڭغا يول تاپالمايدۇ.

مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق، زۆھرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر كېچىسى ئەبۇسۇفيان، ئەبۇجەھل ۋە ئەخنەس ئىبنى شەرىق قاتارلىقلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام (كېچىدە) ئۆيىدە ناماز ئوقۇۋاتقاندا، ئۇنىڭ ئوقۇغان قۇرئاننى تىڭشاش ئۈچۈن ئوغرىلىقچە كېلىپ (ھەر بىرى بىر يەردە) ئولتۇردى. لېكىن، بۇ ئۈچىنىڭ بىرى يەنە بىرىنىڭ كەلگەنلىكىنى بىلمەيتتى. ئۇلار تاكى تاڭ ئاتقۇچە قۇرئان تىڭشىدى. تاڭ ئاتقاندا ئۆيلىرىگە قايتىش ئۈچۈن ماڭغاندا، يولدا ئۇچرىشىپ قېلىپ، بىر - بىرىگە تاپا - تەنە قىلىشتى. ئاندىن ئۇلار بىرى - بىرىگە بۇ يەرگە قايتا كەلمەيلى، ئەگەر (بىز بۇ يەرگە قايتا كەلسەك) بىزنىڭ كەلگەنلىكىمىزنى ئىچىمىزدىكى ئەخمەقلەر كۆرۈپ قالسا، ئۇلارنىڭ (دىللىرىغا مۇھەممەدنىڭ دىنى ھەققىدە) بىر نەرسە سېلىپ قويغۇدەكمىز (شۇنىڭ بىلەن ئۇلار مۇھەممەدكە ئەگىشىپ كېتىدۇ)، دەپ (ئۆيلىرىگە) قايتىپ كەتتى.

ئىككىنچى كۈنى كېچىسى ئۇلارنىڭ ھەر بىرى بۇرۇنقى ئورنىغا كېلىپ كېچىچە (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوقۇغان قۇرئاننى) تىڭشاپ چىقتى. (تاڭ ئاتقاندا) ئۇلار قايتىش يولىدا يەنە ئۇچرىشىپ قېلىپ، بىر - بىرىگە بىرىنچى كۈنى دېيىشكەن گەپلىرىنى دېيىشىپ قايتىپ كېتىشتى.

ئۈچىنچى كۈنى كېچىسى ئۇلار يەنە بۇرۇنقى ئورنىغا كېلىپ كېچىچە (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوقۇغان قۇرئاننى) تىڭشاپ چىقتى. تاڭ ئاتقاندا ئۇلار يەنە ئۇچرىشىپ قېلىپ، بىرى - بىرىگە: بىز بۇ يەرگە قايتا (ھەرگىز) كەلمەسلىككە ۋەدە قىلىشمىغۇچە بۇ يەردىن قايتمايمىز، دېيىشىپ (بۇ يەرگە قايتا كەلمەسلىككە) ۋەدە قىلىشتى.

ئەتىسى ئەتىگەندە ئەخنەس ئىبنى شەرىق ھاسىسىغا تايىنىپ ئەبۇسۇفياننىڭ ئۆيىگە كەلدى. ئۇ: ئى ئەبۇسۇفيان! سەن بۇ بىر نەچچە كۈن ئىچىدە مۇھەممەدتىن ئاڭلىغان نەرسە ھەققىدە قانداق قارايدىغانلىقىڭ توغرىسىدا ماڭا سۆزلەپ بەرگىن دېدى. ئەبۇسۇفيان: ئى ئەخنەس! الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مەن ئۇنىڭدىن مەن بىلىدىغان ۋە ئۇنىڭدىن نېمىنىڭ مەقسەت قىلىنغانلىقىنى چۈشىنەلەيدىغان بىر مۇنچە نەرسىلەرنى، شۇنداقلا مەن بىلەلمەيدىغان ۋە نېمىنىڭ مەقسەت قىلىنغانلىقىنىمۇ چۈشىنەلمەيدىغان بىر مۇنچە نەرسىلەرنى ئاڭلىدىم، دېدى. ئەخنەس: مەندىمۇ سەن قەسەم ئىچىپ دېگەن سۆزلەردىكى ئەھۋال يۈز بەردى، دېدى.

ئاندىن ئۇ، ئەبۇسۇفياننىڭ قېشىدىن چىقىپ، ئەبۇجەھلنىڭ ئۆيىگە كەلدى ۋە ئۇنىڭغا: ئى ئەبۇجەھل! سەن بىر نەچچە كۈن ئىچىدە مۇھەممەدتىن ئاڭلىغان نەرسىلىرىڭ ئۈستىدە قانداق قارايدىغانلىقىڭنى دەپ بەرسەڭ، دېدى. ئەبۇجەھل: نېمىنى ئاڭلايتتىم. بىز ۋە ئابدۇمەناف جەمەتى ئۆزئارا

www.munber.org

ئابرۇي تالىشاتتۇق. ئۇلار كىشىلەرگە تائام بەرسە، بىزمۇ بەردۇق. ئۇلار جەڭگە ئاتلانسا، بىزمۇ ئاتلاندۇق. ئۇلار كىشىلەرگە بىر نەرسە بەرسە، بىزمۇ بەردۇق. ھەتتا بىز مۇنازىرىلىشىش ئۈچۈن بىر - بىرىمىزگە قارمۇ قارشى يۈكۈنۈپ ئولتۇرغىنىمىزدا خۇددى گۆرۈگە قويۇلغان ئىككى ئاتقا ئوخشاش بولاتتۇق. ئۇلار: بىزنىڭ ئىچىمىزدىن ئاسماندىن ئۇنىڭغا ۋەھيي چۈشىدىغان بىر پەيغەمبەر كېلىدۇ. بۇنى قاچانمۇ كۆرەرمىز، دەيتتى. اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، بىز ھەرگىزمۇ ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتمايمىز ۋە ئۇنىڭغا ئىشەنمەيمىز، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئەخنەس ئۇنى تاشلاپ چىقىپ كەتتى.

* * * * * * *

وَقَالُوٓاْ أَءِذَا كُنَّا عِظَٰمًا وَرُفَٰتًا أَءِنَّا لَمَبۡعُوثُونَ خَلۡقًا جَدِيدًا ﴿٤٩﴾ ۞ قُلۡ كُونُواْ حِجَارَةً أَوۡ حَدِيدًا ﴿٥٠﴾ أَوۡ خَلۡقًا مِّمَّا يَكۡبُرُ فِي صُدُورِكُمۡۚ فَسَيَقُولُونَ مَن يُعِيدُنَاۖ قُلِ ٱلَّذِي فَطَرَكُمۡ أَوَّلَ مَرَّةٖۚ فَسَيُنۡغِضُونَ إِلَيۡكَ رُءُوسَهُمۡ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هُوَۖ قُلۡ عَسَىٰٓ أَن يَكُونَ قَرِيبٗا ﴿٥١﴾ يَوۡمَ يَدۡعُوكُمۡ فَتَسۡتَجِيبُونَ بِحَمۡدِهِۦ وَتَظُنُّونَ إِن لَّبِثۡتُمۡ إِلَّا قَلِيلٗا ﴿٥٢﴾

مۇشرىكلار: «بىز قۇرۇق سۆڭەك ۋە چىرىپ توپا بولۇپ كەتكەندىن كېيىن چوقۇم قايتا تىرىلىپ يېڭىدىن ئادەم بولامدۇق؟» دېيىشىدۇ[49]. سىلەر تاش ياكى تۆمۈر ياكى ھاياتلىقنى تەسەۋۋۇر قىلىش تېخىمۇ قىيىن بولغان بىر نەرسە بولۇپ كەتسەڭلارمۇ (اللە سىلەرنى تىرىلدۈرىدۇ) ئۇلار: «بىزنى كىم تىرىلدۈرىدۇ؟» دەيدۇ، «سىلەرنى دەسلەپتە ياراتقان اللە تىرىلدۈرىدۇ» دېگىن، ئۇلار ساڭا باشلىرىنى لىڭشىتىپ: «ئۇ قاچان بولىدۇ؟» دېيىشىدۇ، (سەن) «ئۇمىدكى، ئۇ يېقىندا بولىدۇ» دېگىن[50-51]. شۇ كۈندە اللە سىلەرنى چاقىرىدۇ، سىلەر ئۇنىڭغا ھەمدى ئېيتىپ ئىجابەت قىلىسىلەر ۋە (دۇنيادا) پەقەت ئازغىنا تۇرغاندەك ئويلايسىلەر[52].

ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشكە ئىشەنمىگەنلەرگە بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا

اللە تائالا قىيامەتنىڭ بولۇشىنى يىراق دەپ قارىغان ۋە ئۇنى ئىنكار قىلغان كاپىرلارنىڭ دېگەن سۆزلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**«بىز قۇرۇق سۆڭەك ۋە چىرىپ توپا بولۇپ كەتكەندىن كېيىن**﴾.
ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئاببас رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: بىز قۇرۇق سۆڭەك ۋە چىرىپ چاڭ - تۇزاڭ بولۇپ كەتكەندىن كېيىن دېگەنلىكتۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.
﴿**چوقۇم قايتا تىرىلىپ يېڭىدىن ئادەم بولامدۇق؟»**﴾ يەنى بىز چىرىپ تىلغا ئېلىنمايدىغان نەرسىدەك يوق بولۇپ كەتكەندىن كېيىن، قىيامەت كۈنى (قايتا تىرىلىپ يېڭىدىن ئادەم بولامدۇق؟). اللە تائالا بۇلار توغرىسىدا باشقا ئايەتلەردە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار ئېيتىدۇ: «راستلا بىز ئاۋالقى ھالىمىزغا قايتۇرۇلامدۇق؟ (يەنى ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلەمدۇق؟)، ئۇ بىزنىڭ چىرىگەن سۆڭەك بولۇپ قالغان ۋاقتىمىز ئەمەسمۇ؟»، ئۇلار ئېيتتى: «ئۇنداق بولىدىغان بولسا، بۇ (يەنى ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىش) زىيانلىق قايتىشتۇر (يەنى بىز ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىدىغان بولساق، دوزاخ ئەھلى بولغانلىقىمىز

www.munber.org

ئۇچۇن زىيان تارتقۇچىلارمىز)»﴾[1] ﴿ئۇ بىزگە (ئىنساننىڭ قايتا تىرىلىشىنى يىراق ساناپ، چىرىگەن سۆڭەكلەرنى) مىسال قىلىپ كۆرسەتتى. ئۆزىنىڭ يارىتىلغانلىقىنى بولسا ئۇنتۇدى، ئۇ: «چىرىپ كەتكەن سۆڭەكلەرنى كىم تىرىلدۈرەلەيدۇ؟» دېدى، ئېيتقىنكى، «ئۇنى ئەڭ دەسلەپتە ياراتقان زات تىرىلدۈرىدۇ، ئۇ ھەر بىر مەخلۇقنى بىلگۈچىدۇر»﴾[2].

الله تائالا پەيغەمبىرىنى ئۇلارغا بۇ جاۋابنى بېرىشكە بۇيرىدى: **﴿سىلەر تاش ياكى تۆمۈر﴾** يەنى سىلەر يارىتىلىشى قۇرۇپ چىرىپ كەتكەن سۆڭەكلەردىنمۇ تەس بولغان، تاش ياكى تۆمۈرگە ئوخشاش نەرسە بولساڭلارمۇ (الله سىلەرنى تىرىلدۈرىدۇ).

﴿ياكى ھاياتلىقنى تەسەۋۋۇر قىلىش تېخىمۇ قىيىن بولغان بىر نەرسە بولۇپ كەتسەڭلارمۇ (الله سىلەرنى تىرىلدۈرىدۇ)﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئىسھاق، ئىبنى ئەبۇنۇجەيھدىن مۇجاھىدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن بۇ ئايەتنىڭ مەنىسىنى سورىدىم، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما: ئۇ نەرسە ئۆلۈمدۇر (يەنى ئۆلۈپ كەتسەڭلارمۇ الله تائالا سىلەرنى تىرىلدۈرىدۇ) دېدى.

ئەتىيە، ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: ئەگەر سىلەر ئۆلۈك بولۇپ كەتسەڭلارمۇ، ئەلۋەتتە مەن سىلەرنى تىرىلدۈرىمەن دېگەنلىكتۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە سەئىد ئىبنى جۇبەير، ئەبۇسالىھ، ھەسەن، قەتادە، زەھھاك ۋە باشقىلارمۇ شۇنداق دېدى. يەنى ئەگەر سىلەر ھاياتلىقنىڭ قارشىسى بولغان ئۆلۈمگە ئايلىنىپ كەتكەنلىكىڭلار پەرەز قىلىنغان تەقدىردىمۇ، الله تائالا خالىسا، سىلەرنى ئەلۋەتتە تىرىلدۈرىدۇ. چۈنكى، الله تائالا بىر ئىشنى قىلماقچى بولسا، ئۇنىڭغا ھېچ نەرسە توسالغۇ بولالمايدۇ.

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇجاھىد: يەنى سىلەر ئاسمان، زېمىن ۋە تاغلار بولۇپ كەتسەڭلارمۇ، (يەنە بىر رىۋايەتتە) ئۆزەڭلار خالىغان بىر نېمە بولۇپ كەتسەڭلارمۇ الله تائالا سىلەرنى قايتا تىرىلدۈرىدۇ، دېدى.

﴿ئۇلار: «بىزنى كىم تىرىلدۈرىدۇ؟» دەيدۇ﴾ يەنى بىز تاش ياكى تۆمۈر ۋە ياكى ھاياتلىقنى تەسەۋۋۇر قىلىش تېخىمۇ قىيىن بولغان باشقا بىر نەرسە بولۇپ كەتسەك، بىزنى كىم تىرىلدۈرىدۇ؟

﴿«سىلەرنى دەسلەپتە ياراتقان الله تىرىلدۈرىدۇ» دېگىن﴾ يەنى ئەسلىدە تىلغا ئالغۇدەك نەرسە بولمىغان سىلەرنى يارىتىپ، (زېمىنغا) تارىلىدىغان ئادەم قىلغان الله تائالا سىلەر (چىرىپ) شۇ ھالەتكە يەتسەڭلەرمۇ سىلەرنى قايتا تىرىلدۈرۈشكە يەنە قادىردۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿مەخلۇقاتنى دەسلەپتە (يوقتىن) بار قىلىدىغان، ئاندىن ئۇنى (ئۆلگەندىن كېيىن) تىرىلدۈرىدىغان الله ئەنە شۇدۇر، ئۇ (يەنى مەخلۇقاتنى تىرىلدۈرۈش) الله غا (ئۇنى دەسلەپتە يوقتىن بار قىلغانغا قارىغاندا) ئوڭايدۇر﴾[3].

﴿ئۇلار ساڭا باشلىرىنى لىڭشىتىپ﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئاببىاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ۋە قەتادە مۇنداق دېدى: ئۇلار مازاق قىلىش يۈزىسىدىن باشلىرىنى لىڭشىتىپ: **﴿«ئۇ قاچان بولىدۇ؟» دېيىشىدۇ﴾** يەنى بۇ، ئۇلارنىڭ قايتا تىرىلىشنى يىراق كۆرگەنلىكىدۇر.

---

[1] سۈرە نازىئات 10 — 12 - ئايەتكىچە.
[2] سۈرە ياسىن 78 - 79 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە رۇم 27 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار: «ئەگەر راستچىل بولساڭلار، بۇ ۋەدە قاچان ئىشقا ئاشىدۇ؟» دەيدۇ﴾[1] ﴿قىيامەتكە ئىشەنمەيدىغانلار ئۇنىڭ بولۇشىنى ئالدىرىتىدۇ﴾[2].

﴿(سەن) «ئۇمىدكى، ئۇ يېقىندا بولىدۇ» دېگىن﴾ يەنى سىلەر ئۇنىڭدىن سەگەك تۇرۇڭلار. چۈنكى، سىلەرگە يېقىنلىشىۋاتىدۇ، ئۇ شەكسىز سىلەرگە كېلىدۇ. كېلىۋاتقان ھەرقانداق نەرسە ئاخىرى يېتىپ كېلىدۇ.

﴿شۇ كۈندە اﷲ سىلەرنى چاقىرىدۇ﴾ اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئاندىن اﷲ (قەبرىلەردە كۆمۈلۈپ ياتقان) سىلەرنى يەر ئاستىدىن چاقىرسا، دەرھال چىقىسىلەر﴾[3] يەنى اﷲ تائالا سىلەرنى قەبرىدىن چىقىشقا بۇيرۇسا (سىلەر دەرھال چىقىسىلەر). چۈنكى، اﷲ تائالا ھېچ قانداق قارشىلىق كۆرسىتىلمەيدىغان زاتتۇر.

اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿(بىرەر شەيئىنى ياراتماقچى بولساق) بىزنىڭ ئەمرىمىز پەقەت بىر سۆزدۇر، (ئۇ) كۆزنى يۇمۇپ ئاچقاننىڭ ئارىلىقىدا (ئورۇنلىنىدۇ)﴾[4] ﴿بىز بىرەر شەيئىنى ۋۇجۇتقا كەلتۈرمەكچى بولساق، ئۇنىڭغا: «ۋۇجۇتقا كەل» دەيمىز - دە، ئۇ ۋۇجۇتقا كېلىدۇ﴾[5] ﴿بىر سەيھە (يەنى ئىسراپىلنىڭ سۈر چېلىشى) بىلەنلا ئۇلار (يەنى جىمى خالايىق) (يەر ئاستىدىن) زېمىننىڭ ئۈستىگە چىقىپ قالىدۇ﴾[6] يەنى ئۇ، پەقەت مېڭىشقا بېرىلىدىغان بىر بۇيرۇقدۇر، شۇنىڭ بىلەن بارلىق كىشىلەر زېمىننىڭ ئاستىدىن ئۇنىڭ ئۈستىگە چىقىدۇ.

﴿شۇ كۈندە اﷲ سىلەرنى چاقىرىدۇ، سىلەر ئۇنىڭغا ھەمدى ئېيتىپ ئىجابەت قىلىسىلەر﴾ يەنى ھەممىڭلار اﷲ تائالانىڭ بۇيرۇقىغا ۋە ئۇنىڭ خالىشىغا بويسۇنغان ھالەتتە (قەبرىلىرىڭلاردىن) تۇرىسىلەر.

﴿ۋە (دۇنيادا) پەقەت ئازغىنا تۇرغاندەك ئويلايسىلەر﴾ يەنى قەبرىلىرىڭلاردىن تۇرغان ۋاقتىدا دۇنيادا پەقەت ئاز مۇددەت تۇرغاندەك گۇمان قىلىسىلەر.

اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار قىيامەتنى كۆرگەن كۈندە، گويا ئۆزلىرىنى (دۇنيادا) پەقەت بىر كەچقۇرۇن ياكى بىر ئەتىگەن تۇرغاندەك (گۇمان قىلىدۇ)﴾[7] ﴿بۇ سۈر چېلىنىدىغان كۈندۇر، بۇ كۈندە (شەكلى ئۆزگەرگەن) كۆك كۆزلۈك (قارا يۈزلۈك) گۇناھكارلارنى يىغىمىز، (قىيامەتنىڭ دەھشىتىنى كۆرۈپ دۇنيادا تۇرغان ۋاقتى قىسقا بىلىنگەنلىكتىن) (ئۇلار) «(دۇنيادا) پەقەت ئون كۈن تۇردۇڭلار» دېيىشىپ پىچىرلىشىدۇ، ئۇلارنىڭ دەيدىغانلىرىنى بىز ئوبدان بىلىمىز، ئەينى زاماندا ئۇلارنىڭ ئەڭ توغرا سۆزلەيدىغىنى: «سىلەر پەقەت بىر كۈن تۇردۇڭلار» دەيدۇ﴾[8] ﴿قىيامەت قايىم بولغان كۈندە مۇشرىكلار (دۇنيادا) پەقەت ئازغىنا ۋاقىت تۇرغانلىقىغا قەسەم قىلىدۇ، ئۇلار دۇنيادىكى چاغلىرىدىمۇ مۇشۇنداق يالغانچىلىق قىلاتتى﴾[9] ﴿اﷲ (ئۇلارغا): «زېمىندا قانچە يىل تۇردۇڭلار؟» دەيدۇ، ئۇلار: «بىر كۈن ياكى بىر كۈندىنمۇ ئاز تۇردۇق، (ئاي - كۈنلەرنى) ھېسابلىغۇچى پەرىشتە دىن سورىغىن» دەيدۇ (ئۇلار

[1] سۈرە ياسىن 48 - ئايەت.
[2] سۈرە شۇرا 18 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە رۇم 25 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە قەمەر 50 - ئايەت.
[5] سۈرە نەھل 40 - ئايەت.
[6] سۈرە نازىئات 13 - 14 - ئايەتلەر.
[7] سۈرە نازىئات 46 - ئايەت.
[8] سۈرە تاھا 102 - 104 - ئايەتكىچە.
[9] سۈرە رۇم 55 - ئايەت.

www.munber.org

دوزاختا چېكىۋاتقان ئازاب تۈپەيلىدىن، زېمىندا قانچىلىك تۇرغانلىقلىرىنى ئۇنتۇيدۇ)، اللّٰه «ئەگەر سىلەر بىلسەڭلار (دۇنيادا) پەقەت ئازغىنا تۇردۇڭلار» دەيدۇ﴾[1].

* * * * * * *

وَقُل لِّعِبَادِى يَقُولُواْ ٱلَّتِى هِىَ أَحۡسَنُ ۚ إِنَّ ٱلشَّيۡطَٰنَ يَنزَغُ بَيۡنَهُمۡ ۚ إِنَّ ٱلشَّيۡطَٰنَ كَانَ لِلۡإِنسَٰنِ عَدُوًّا مُّبِينًا ﴿٥٣﴾

بەندىلىرىمگە ئېيتقىنكى، ئۇلار ياخشى سۆزلەرنى قىلسۇن، شۈبھىسىزكى، شەيتان ئۇلارنىڭ ئارىسىدا پىتنە قوزغايدۇ، شەيتان ئىنسانغا ھەقىقەتەن ئاشكارا دۈشمەندۇر﴿53﴾.

سۆز قىلغاندا ياخشى سۆزلەرنى قىلىشى ۋە ئەدەب بىلەن سۆزلەش كېرەكلىكى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى اللّٰه تائالانىڭ مۆمىن بەندىلىرىنى ئۆزئارا قىلىشقان گەپلىرىدە ۋە مۇنازىرىلىرىدە چىرايلىق ۋە ياخشى گەپلەرنى قىلىشقا بۇيرىدى. ئەگەر ئۇلار شۇنداق قىلمىسا، شەيتان ئۇلارنىڭ ئارىسىغا پىتنە سالىدۇ. پاراڭنى ئۇرۇشۇشقا ئايلاندۇرىدۇ ۋە ئارىغا يامانلىق، دۈشمەنلىك سالىدۇ. چۈنكى، شەيتان ئادەم ئەلەيھىسسالامغا ۋە ئۇنىڭ بالا - چاقىلىرىغا ئۇ، ئادەم ئەلەيھىسسالامغا سەجدە قىلىشتىن باش تارتقاندىن باشلاپ دۈشمەندۇر ۋە ئۆچمەنلىكى ئوچۇقتۇر، شۇڭا بىر مۇسۇلمان يەنە بىر مۇسۇلمانغا تۆمۈرنى تەڭلەشتىن توسۇلدى. چۈنكى، شەيتان ئۇنىڭ قولىغا پىتنە سالىدۇ، بەزى ۋاقىتلاردا ئىشارەت قىلغۇچى تۆمۈرنى ئېتىپ سېلىشى مۇمكىن.

بۇ ھەقتە ئىمام ئەھمەد ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بىرىڭلار قېرىندىشىغا قورال (يەنى بىسلىق نەرسىلەر) بىلەن ئىشارەت قىلمىسۇن. چۈنكى ئۇ، شەيتاننىڭ ئۇنىڭ قولىغا پىتنە سېلىپ قويۇپ، شۇ سەۋەب بىلەن ئۆزىنىڭ دوزاخنىڭ ئازگىلىغا چۈشۈپ كېتىشىنى بىلمەيدۇ». بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىملارمۇ رىۋايەت قىلدى.

* * * * * * *

رَّبُّكُمۡ أَعۡلَمُ بِكُمۡ ۖ إِن يَشَأۡ يَرۡحَمۡكُمۡ أَوۡ إِن يَشَأۡ يُعَذِّبۡكُمۡ ۚ وَمَآ أَرۡسَلۡنَٰكَ عَلَيۡهِمۡ وَكِيلًا ﴿٥٤﴾ وَرَبُّكَ أَعۡلَمُ بِمَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ ۗ وَلَقَدۡ فَضَّلۡنَا بَعۡضَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ عَلَىٰ بَعۡضٍ ۖ وَءَاتَيۡنَا دَاوُۥدَ زَبُورًا ﴿٥٥﴾

اللّٰه سىلەرنى ئوبدان بىلىدۇ، خالىسا سىلەرگە رەھىم قىلىدۇ، خالىسا سىلەرنى ئازابلايدۇ، سېنى ئۇلار (يەنى كاپىرلار) غا ھامىي قىلىپ ئەۋەتكىنىمىز يوق﴿54﴾. پەرۋەردىگارىڭ ئاسمانلاردىكى، زېمىندىكى بەندىلىرىنىڭ (ئەھۋالىنى) ھەممىدىن ئوبدان بىلىدۇ، بىز ھەقىقەتەن پەيغەمبەرلەرنىڭ بەزىسىنى بەزىسىدىن ئۈستۈن قىلدۇق داۋۇتقا زەبۇرنى ئاتا قىلدۇق﴿55﴾.

﴿اللّٰه سىلەرنى ئوبدان بىلىدۇ﴾ يەنى ئى ئىنسانلار! اللّٰه تائالا ئىچىڭلاردىن كىمنىڭ ھىدايەتكە ھەقلىق بولىدىغانلىقىنى ۋە كىمنىڭ بولمايدىغانلىقىنى ئوبدان بىلىدۇ.

[1] سۈرە مۆئمىنۇن 112 — 114 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

﴿**خالىسا سىلەرگە رەھىم قىلىدۇ**﴾ يەنى اﷲ تائالا خالىسا سىلەرگە ئۆزىنىڭ ئەمەل ـ ئىبادەتلىرىگە ۋە تەۋبە قىلىشقا ئۇتۇق بېرىش بىلەن سىلەرگە رەھىم قىلىدۇ.

﴿**خالىسا سىلەرنى ئازابلايدۇ، سېنى ئۇلار (يەنى كاپىرلار) غا ھامىي قىلىپ ئەۋەتكىنىمىز يوق**﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! بىز سېنى پەقەت ئاگاھلاندۇرغۇچى قىلىپ ئەۋەتتۇق. كىمكى، ساڭا بويسۇنسا جەننەتكە كىرىدۇ، كىمكى ساڭا بويسۇنمىسا دوزاخقا كىرىدۇ.

﴿**پەرۋەردىگارىڭ ئاسمانلاردىكى، زېمىندىكى بەندىلىرىنىڭ (ئەھۋالىنى) ھەممىدىن ئوبدان بىلىدۇ**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ بويسۇنۇشتا ۋە بويسۇنماسلىقتا بولغان دەرىجىلىرىنى ئوبدان بىلىدۇ.

بەزى پەيغەمبەرلەرنىڭ بەزىسىدىن ئارتۇق قىلىنغانلىقى توغرىسىدا

﴿**بىز ھەقىقەتەن پەيغەمبەرلەرنىڭ بەزىسىنى بەزىسىدىن ئۈستۈن قىلدۇق**﴾ اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئەنە شۇ پەيغەمبەرلەرنىڭ بەزىسىنى بەزىسىدىن ئۈستۈن قىلدۇق؛ اﷲ ئۇلارنىڭ بەزىسى (يەنى مۇسا ئەلەيھىسسالام) بىلەن سۆزلەشتى ۋە بەزىسىنىڭ (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ) دەرىجىسىنى يۇقىرى كۆتۈردى﴾[1] بۇ ئايەتلەر ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ): «پەيغەمبەرلەرنى بەزىسىنى بەزىسىدىن ئۈستۈن بىلمەڭلار» دېگەن سۆزىگە قارىمۇ قارشى ئەمەستۇر.

ھەدىستە كەلگەن بۇ ئىش ھېچ قانداق دەلىل ـ پاكىتسىز، پەقەت بىرسىگە يان بېسىپلا پەيدا قىلغان ئۈستۈنلۈكتۇر. ئەگەر دەلىل ـ پاكىت ئۇلارنىڭ بىرەرسىنىڭ ئۈستۈن ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىسا، دەلىل ـ پاكىتقا ئەگىشىش لازىمدۇر. كىتاب بېرىلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ كىتاب بېرىلمىگەن پەيغەمبەرلەردىن ئۈستۈن ئىكەنلىكىدە ئالىملار ئارىسىدا ھېچ قانداق ئىختىلاپ يوقتۇر.

پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىچىدىنمۇ كاتتا ئىرادىلىك بەش پەيغەمبەر ھەممە پەيغەمبەرلەردىن ئۈستۈندۇر. ئۇ كاتتا ئىرادىلىك بەش پەيغەمبەر اﷲ تائالانىڭ تۆۋەندىكى ئايەتلىرىدە ئىسمىلىرى كەلگەن پەيغەمبەرلەردۇر: ﴿ئۆز ۋاقتىدا بىز پەيغەمبەرلەردىن ئەھدە ئالدۇق، سەندىن، نۇھتىن، ئىبراھىمدىن، مۇسادىن، مەريەم ئوغلى ئىسادىن مەھكەم ئەھدە ئالدۇق، اﷲ (قىيامەت كۈنى) راستچىللاردىن راستچىللىقى توغرۇلۇق سورايدۇ (يەنى پەيغەمبەرلەردىن پەيغەمبەرلىكنى يەتكۈزگەنلىكىنى سورايدۇ)، اﷲ كاپىرلارغا قاتتىق ئازاب تەييارلىدى﴾[2].

﴿اﷲ سىلەرگە دىندىن نۇھقا تەۋسىيە قىلغان نەرسىنى، ساڭا (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) بىز ۋەھيي قىلغان نەرسىنى، ئىبراھىمغا، مۇساغا ۋە ئىساغا بىز تەۋسىيە قىلغان نەرسىنى بايان قىلدى. سىلەر دىننى بەرپا قىلىڭلار، دىندا تەپرىقچىلىك قىلماڭلار﴾[3] مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارنىڭ ھەممىسىدىن ئۈستۈن ئىكەنلىكىدە ھېچ قانداق ئىختىلاپ يوقتۇر، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن قالسا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام، ئۇنىڭدىن قالسا مۇسا ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭدىن قالسا مەشھۇر رىۋايەتكە ئاساسەن ئىسا ئەلەيھىسسالام ئۈستۈندۇر. بىز بۇ مەسىلىنى باشقا يەردە دەلىل ـ پاكىتلىرى بىلەن بايان قىلدۇق. اﷲ تائالا ئۇتۇق بەرگۈچىدۇر.

---

[1] سۈرە بەقەر 253 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئەھزاب 7 ـ 8 ـ ئايەتلەر.
[3] سۈرە شۇرا 13 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿**داۋۇتقا زەبۇرنى ئاتا قىلدۇق**﴾ يەنى بۇ ئايەتتە داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈستۈن ۋە ھۆرمەتلىك پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە ئىشارەت باردۇر.

ئىمام بۇخارى ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قۇرئان داۋۇدقا يەڭگىل قىلىنىپ بېرىلدى. ئۇ، ئۇلۇغنى توقۇشقا بۇيرۇيتتى، ئۇلاغ توقۇلۇپ بولۇشتىن بۇرۇن قۇرئاننى ئوقۇپ بولاتتى».

* * * * * * *

قُلِ ٱدۡعُواْ ٱلَّذِينَ زَعَمۡتُم مِّن دُونِهِۦ فَلَا يَمۡلِكُونَ كَشۡفَ ٱلضُّرِّ عَنكُمۡ وَلَا تَحۡوِيلاً ﴿٥٦﴾
أُوْلَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ يَدۡعُونَ يَبۡتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ ٱلۡوَسِيلَةَ أَيُّهُمۡ أَقۡرَبُ وَيَرۡجُونَ رَحۡمَتَهُۥ وَيَخَافُونَ
عَذَابَهُۥٓۚ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحۡذُورًا ﴿٥٧﴾

سىلەر الله نى قويۇپ (خۇدا) دەپ ئويلىغانلىرىڭلارنى چاقىرىڭلار. ئۇلارنىڭ قولىدىن سىلەردىن بالانى كۆتۈرۈۋېتىشمۇ ۋە ئۇنى (باشقىلارغا) يۆتكەپ قويۇشمۇ كەلمەيدۇ﴿56﴾. ئۇلار (الله نى قويۇپ ئىلاھ دەپ) ئىبادەت قىلىدىغانلارنىڭ (ئۆزلىرى ئىبادەت ئارقىلىق) پەرۋەردىگارىغا يېقىن بولۇشنى تىلەيدۇ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا (پەرۋەردىگارىغا) يېقىنراق بولغىنى (ھەم ئىبادەت ئارقىلىق الله غا يېقىن بولۇشنى تىلەيدۇ)، پەرۋەردىگارىنىڭ رەھمىتىنى ئۈمىد قىلىپ، (ئۇنىڭ) ئازابىدىن قورقىدۇ، پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئازابى ھەقىقەتەن ساقلىنىشقا تېگىشلىكتۇر﴿57﴾.

مۇشرىكلارنىڭ ئىلاھلىرىنىڭ پايدا ـ زىيان كەلتۈرەلمەيدىغانلىقى ۋە ئۇلارنىڭ الله تائالاغا يېقىنلىششتا ۋاستە تەلەپ قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى الله تائالادىن باشقىسىغا ئىبادەت قىلغان مۇشرىكلارغا مۇنداق دېيىشكە بۇيرۇيدۇ، ﴿**سىلەر الله نى قويۇپ (خۇدا) دەپ ئويلىغانلىرىڭلارنى چاقىرىڭلار**﴾ يەنى سىلەر بۇتلىرىڭلارنى چاقىرىڭلار.

﴿**ئۇلارنىڭ قولىدىن سىلەردىن بالانى كۆتۈرۈۋېتىشمۇ ۋە ئۇنى (باشقىلارغا) يۆتكەپ قويۇشمۇ كەلمەيدۇ**﴾ يەنى بۇنداق قىلىشقا قادىر بولىدىغىنى پەقەتلا يارىتىش ۋە بۇيرۇق قىلىش قۇدرىتى ئۆز ئىلكىدە بولغان شېرىكى يوق، يالغۇز الله تائالادۇر.

﴿**سىلەر الله نى قويۇپ (خۇدا) دەپ ئويلىغانلىرىڭلارنى چاقىرىڭلار**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەۋفي، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مۇشرىكلار بىز پەرىشتىلەرگە، ئىسا ۋە ئۇزەيرە ئەلەيھىسسالاملارغا ئىبادەت قىلىمىز، دەيتتى. چاقىرىلىدىغانلار بولسا پەرىشتىلەر، ئىسا ۋە ئۇزەيرە ئەلەيھىسسالاملاردۇر.

﴿**ئۇلار (الله نى قويۇپ ئىلاھ دەپ) ئىبادەت قىلىدىغانلارنىڭ (ئۆزلىرى ئىبادەت ئارقىلىق) پەرۋەردىگارىغا يېقىن بولۇشنى تىلەيدۇ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا (پەرۋەردىگارىغا) يېقىنراق بولغىنى (ھەم ئىبادەت ئارقىلىق الله غا يېقىن بولۇشنى تىلەيدۇ)**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىمام بۇخارى ئابدۇللاھنىڭ: بىر تۈركۈم جىنلار (باشقىلار تەرىپىدىن) ئىبادەت قىلىناتتى، ئاندىن ئۇ جىنلار ئىسلامغا

www.munber.org

كىردى، يەنە بىر رىۋايەتتە: بىر تۈركۈم كىشىلەر بىر گۇرۇھ جىنلارغا ئىبادەت قىلاتتى، جىنلار مۇسۇلمان بولدى، (ئەمما) ئۇ كىشىلەر ئۆزلىرىنىڭ دىنىدا قېلىپ قالدى، دېگەنلىكنى رىۋايەت قىلىدۇ.

﴿**پەرۋەردىگارىنىڭ رەھمىتىنى ئۈمىد قىلىپ، (ئۇنىڭ) ئازابىدىن قورقىدۇ**﴾ يەنى ئىبادەت قورقۇش ۋە ئۈمىد قىلىش بىلەن تولۇقلىنىدۇ. قورقۇش بىلەن يامان ئىشلاردىن يانىدۇ، ئۈمىد قىلىش بىلەن ياخشى ئەمەللەرنى كۆپ قىلىدۇ.

﴿**پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئازابى ھەقىقەتەن ساقلىنىشقا تېگىشلىكتۇر**﴾ يەنى الله تائالانىڭ ئازابىدىن ساقلىنىش ۋە ئازابىنىڭ چۈشىشىدىن قورقۇش لازىمدۇر. بىز الله تائالاغا سېغىنىپ ئۇ ئازابتىن پاناھ تىلەيمىز.

* * * * * * *

وَإِن مِّن قَرْيَةٍ إِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ ٱلْقِيَـٰمَةِ أَوْ مُعَذِّبُوهَا عَذَابًا شَدِيدًا ۚ كَانَ ذَٰلِكَ فِى ٱلْكِتَـٰبِ مَسْطُورًا ﴿٥٨﴾

(الله غا ئاسىيلىق قىلغان) قانداق بىر شەھەر بولمىسۇن، ئۇنى بىز قىيامەت كۈنىدىن بۇرۇن ھالاك قىلىمىز، ياكى ئۇنى قاتتىق ئازابلايمىز، بۇ لەۋھۇلمەھپۇزدا پۈتۈلۈپ كەتكەن (ھۆكۈم)دۇر﴿58﴾.

كاپىرلارنىڭ شەھەرلىرىنىڭ قىيامەت بولۇشتىن بۇرۇن ھالاك قىلىنىدىغانلىقى ياكى ئازابلىنىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ ھەممە ئىشلار خاتىرىلەنگەن تاختىدا قانداق شەھەر بولمىسۇن، ئۇنى ياكى ئۇنىڭ ئادەملىرىنى پەقەت يوقىتىۋېتىش بىلەن ھالاك قىلىدىغانلىقىنى ياكى ئۆلتۈرگۈزۈۋېتىش بىلەن ياكى ئۆزى خالىغان بىر بالا بېرىش بىلەن ئازابلايدىغانلىقىنى پۈتۈۋەتكەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ. بۇ پەقەت ئۇلارنىڭ گۇناھلىرىنىڭ ۋە خاتالىقلىرىنىڭ سەۋەبى بىلەن بولغاندۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە ئىلگىرىكى ئۈممەتلەردىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿بىز ئۇلارغا زۇلۇم قىلمىدۇق، لېكىن ئۇلار ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى زۇلۇم قىلدى. پەرۋەردىگارىڭنىڭ (ئۇلارنى ھالاك قىلىش) پەرمانى كەلگەندە، ئۇلارنىڭ الله نى قويۇپ ئىبادەت قىلغان مەبۇدلىرى ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمىدى، ئۇلارغا پەقەت زىيان سالدى﴾[1] ﴿نۇرغۇن شەھەرنىڭ ئاھالىلىرى پەرۋەردىگارىنىڭ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ئەمرىدىن باش تارتتى، ئۇلاردىن قاتتىق ھېساب ئالدۇق ۋە ئۇلارنى قاتتىق جازالىدۇق، ئۇلار قىلمىشلىرىنىڭ ۋابالىنى تېتىدى، ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىنىڭ ئاقىۋىتى زىيان تارتىشتىن ئىبارەت بولدى﴾[2].

* * * * * * *

وَمَا مَنَعَنَآ أَن نُّرْسِلَ بِٱلْـَٔايَـٰتِ إِلَّآ أَن كَذَّبَ بِهَا ٱلْأَوَّلُونَ ۚ وَءَاتَيْنَا ثَمُودَ ٱلنَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا۟ بِهَا ۚ وَمَا نُرْسِلُ بِٱلْـَٔايَـٰتِ إِلَّا تَخْوِيفًا ﴿٥٩﴾

---

(1) سۈرە ھۇد 101 - ئايەت.
(2) سۈرە تالاق 8 - 9 - ئايەتلەر.

www.munber.org

(قۇرەيش مۇشرىكلىرى تەلەپ قىلغان) مۆجىزىلەرنى مەيدانغا كەلتۈرمەسلىكىمىز پەقەت بۇرۇنقىلار (يەنى ئىلگىرىكى ئۈممەتلەرنىڭ) مۆجىزىلەرنى يالغانغا چىقارغانلىقى ئۈچۈندۇر، بىز سەمۇدقا چىشى تۆگىنى روشەن (مۆجىزە) قىلىپ بەردۇق، ئۇلار ئۇنى ئىنكار قىلدى. بىز مۆجىزىلەرنى پەقەت (بەندىلەرنى) قورقۇتۇش ئۈچۈنلا ئەۋەتىمىز[59].

مۆجىزىلەرنى ئەۋەتمەسلىكنىڭ سەۋەبى توغرىسىدا

سەئىد ئىبنى مۇسەييەب مۇنداق دېدى: مۇشرىكلار ئى مۇھەممەد! سەن، ئىلگىرى ئۆتكەن پەيغەمبەرلەرنىڭ بەزىسىگە شامال بويسۇندۇرۇلۇپ بېرىلدى ۋە بەزىسىگە ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرىدىغان قۇدرەت بېرىلدى، دەپ قارايسەن. ئەگەر بىزنىڭ ساڭا ئىمان كەلتۈرۈشىمىز ۋە ساڭا ئىشىنىشىمىز سېنى خۇرسەن قىلىدىغان ئىش بولسا، پەرۋەردىگارىڭغا دۇئا قىلغىن. ئۇ بىزگە ساپا تېغىنى ئالتۇنغا ئايلاندۇرۇپ بەرسۇن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن اﷲ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: مەن ئۇلارنىڭ ساڭا دېگەن سۆزلىرىنى ئاڭلىدىم، ئەگەر خالىساڭ ئۇلارنىڭ دېگەنلىرىنى قىلىپ بېرىمىز. ئەگەر ئۇلار (يەنە) ئىمان ئېيتمىسا ئۇلارغا ئازاب چۈشىدۇ. چۈنكى، مۆجىزە چۈشۈپ بولغاندىن كېيىن مۇنازىرە بولمايدۇ. ئەگەر قەۋمىڭگە مۆھلەت بېرىشىمىزنى خالىساڭ ئۇلارغا مۆھلەت بېرىمەن، دەپ ۋەھيي قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى پەرۋەردىگارىم! ئۇلارغا مۆھلەت بەرگىن» دېدى. بۇ ھەقتە قەتادە، ئىبنى جۇرەير ۋە باشقىلارمۇ شۇنداق دېدى.

ئىمام ئەھمەد، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەككىلىكلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ساپا تېغىنى ئالتۇنغا ئايلاندۇرۇپ بېرىشىنى ۋە زىرائەت تېرىشلىرى ئۈچۈن (مەككىنىڭ قېشىدىكى) تاغلارنى باشقا يەرگە يۆتكىۋېتىشىنى تەلەپ قىلدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئەگەر خالىساڭ ئۇلارغا مۆھلەت بېرىمىز، ئەگەر خالىساڭ ئۇلارغا تەلەپ قىلغانلىرىنى قىلىپ بېرىمىز. ئەگەر ئۇلار (تەلەپ قىلغانلىرىغا ئېرىشىپ بولۇپ يەنە) ئىمان ئېيتمىسا ئۇلار خۇددى ئۇلاردىن ئىلگىرىكى ئۈممەتلەر ھالاك قىلىنغاندەك ھالاك قىلىنىدۇ، دېيىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ياق، سەن ئۇلارغا مۆھلەت بەرسەڭ» دېدى.

ئاندىن اﷲ تائالا بۇ ئايەتنى نازىل قىلدى: ﴿**(قۇرەيش مۇشرىكلىرى تەلەپ قىلغان) مۆجىزىلەرنى مەيدانغا كەلتۈرمەسلىكىمىز پەقەت بۇرۇنقىلار (يەنى ئىلگىرىكى ئۈممەتلەرنىڭ) مۆجىزىلەرنى يالغانغا چىقارغانلىقى ئۈچۈندۇر**﴾ بۇنى نەسەئىمۇ ئىبنى جەرىرنىڭ ھەدىسىدىن رىۋايەت قىلدى.

ئىمام ئەھمەد، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، قۇرەيشلىكلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: پەرۋەردىگارىڭغا دۇئا قىلغىن. ئۇ، بىزگە ساپا تېغىنى ئالتۇنغا ئايلاندۇرۇپ بەرسۇن. بىز ساڭا ئىمان ئېيتىمىز، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «راست ئىمان ئېيتامسىلەر؟» دېدى. ئۇلار: ھەئە، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام اﷲ تائالاغا دۇئا قىلدى، جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: «پەرۋەردىگارىڭ ساڭا سالام دېدى، پەرۋەردىگارىڭ ساڭا: ئەگەر خالىساڭ ساپا تېغىنى ئالتۇنغا ئايلاندۇرۇپ بېرىمەن، كېيىن ئۇلارنىڭ ئىچىدىن كىم ئىمان ئېيتمىسا ئۇنى شۇنداق بىر ئازاب بىلەن ئازابلايمەنكى، ئەھلى جاھاندىن ھېچ كىشىنى مۇنداق ئازابلىمايمەن، ئەگەر خالىساڭ ئۇلارغا تەۋبە ۋە رەھمەت ئىشىكلىرىنى ئېچىپ بېرىمەن، دەيدۇ» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «(مەن) تەۋبە ۋە رەھمەت ئىشىكلىرىنى ئېچىپ بېرىشنى خالايمەن» دېدى.

www.munber.org

﴿بىز مۆجىزىلەرنى پەقەت (بەندىلەرنى) قورقۇتۇش ئۈچۈنلا ئەۋەتىمىز﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە قەتادە: شەك - شۈبھىسىزكى، اللہ تائالا كىشىلەرنى ئىبرەت ئالسۇن، (اللہ تائالانى) ئەسلىسۇن ۋە (اللہ تائالا تەرەپكە) قايتسۇن، دەپ خالىغان مۆجىزىلىرى بىلەن كىشىلەرنى قورقىتىدۇ. (بىزگە ئىبنى مەسئۇدنىڭ زامانىدا كۇفە قاتتىق بىر تىترىگەن ۋاقتىدا) ئىبنى مەسئۇدنىڭ: ئى خالايىق! پەرۋەردىگارىڭلار سىلەرنىڭ رازى قىلىشىڭلارنى تەلەپ قىلىدۇ، شۇڭا سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنى رازى قىلىڭلار، دېگەنلىكى بايان قىلىندى، دېدى.

شۇنىڭدەك، ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇئەنھۇنىڭ زامانىدا مەدىنىدىمۇ نەچچە قېتىم يەر تەۋرىگەنلىكى، ئاندىن ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ: سىلەر يوق ئىشلارنى پەيدا قىلدىڭلار، اللہ نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ئەگەر يەر يەنە تەۋرىسە ئەلۋەتتە مەن ماۋۇ، ماۋۇ ئىشلارنى قىلىمەن، دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىندى.

شۇنىڭدەك، بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامۇ مۇنداق دېدى: «ھەقىقەتەن كۈن ۋە ئاي اللہ تائالانىڭ ئالامەتلىرىدىن ئىككى ئالامەتتۇر، ئۇلار بىر كىشىنىڭ ئۆلگەنلىكىگە ياكى ھاياتقا ئېرىشكەنلىكىگە تۇتۇلمايدۇ. لېكىن، اللہ تائالا ئۇلار بىلەن بەندىلىرىنى قورقۇتىدۇ، ئەگەر سىلەر ئۇلارنىڭ تۇتۇلغانلىقىنى كۆرسەڭلەر اللہ تائالانى ياد ئېتىڭلار، ئۇنىڭغا دۇئا قىلىڭلار ۋە ئۇنىڭدىن مەغپىرەت تىلەڭلار. ئى مۇھەممەدنىڭ ئۈممىتى! اللہ نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، اللہ تائالانىڭ قۇلىنىڭ ياكى ئۇنىڭ چۆرىسىنىڭ (يەنى اللہ تائالانىڭ ئەر - ئايال بەندىلىرىنىڭ) زىنا قىلىپ قېلىشىغا اللہ تائالادىن بەك كۈندەشلىك قىلىدىغان بىرسى يوقتۇر. ئى مۇھەممەدنىڭ ئۈممىتى! اللہ نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ئەگەر سىلەر مەن بىلگەننى بىلسەڭلەر ئاز كۈلۈپ كۆپ يىغلايتتىڭلار».

* * * * * * *

وَإِذۡ قُلۡنَا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ بِٱلنَّاسِۚ وَمَا جَعَلۡنَا ٱلرُّءۡيَا ٱلَّتِيٓ أَرَيۡنَٰكَ إِلَّا فِتۡنَةٗ لِّلنَّاسِ وَٱلشَّجَرَةَ ٱلۡمَلۡعُونَةَ فِي ٱلۡقُرۡءَانِۚ وَنُخَوِّفُهُمۡ فَمَا يَزِيدُهُمۡ إِلَّا طُغۡيَٰنٗا كَبِيرٗا ﴿٦٠﴾

ئۆز ۋاقتىدا بىز ساڭا پەرۋەردىگارىڭنىڭ ھەقىقەتەن كىشىلەرنىڭ (ئەھۋالى)نى تولۇق بىلىدىغانلىقىنى ئېيتتۇق، بىز ساڭا (مىراج كېچىسى ئاسمان - زېمىندىكى ئاجايىپلاردىن) كۆرسەتكەن كۆرۈنۈشنى، قۇرئاندىكى لەنەت قىلىنغان دەرەخنى (يەنى قۇرئاندا زىكرى قىلىنغان زەققۇم دەرىخىنى) پەقەت كىشىلەر ئۈچۈن سىناق قىلدۇق، بىز ئۇلارنى (يەنى مۇشرىكلارنى) قورقۇتىمىز. بىزنىڭ قورقۇتۇشىمىز ئۇلارنىڭ يولسىزلىقىنى تېخىمۇ كۈچەيتىدۇ[60].

اللہ تائالانىڭ كىشىلەرنىڭ ئەھۋالىنى بىلىپ تۇرىدىغانلىقى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كۆرسەتكەن نەرسىلەرنى ئۇلار ئۈچۈن سىناق قىلغانلىقى توغرىسىدا

اللہ تائالا بۇ ئايەتتە، پەيغەمبىرىنى ئۆزىنىڭ ۋەزىپىسىنى يەتكۈزۈشكە رىغبەتلەندۈرىدۇ ۋە ئۇنى كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭغا (يامانلىق يەتكۈزۈشىدىن) ساقلايدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. چۈنكى، اللہ تائالا ئۇلارغا قارىتا (خالىغىنىنى قىلىشقا) قادىردۇر. ئۇلار اللہ تائالانىڭ چاڭگىلىدا، اللہ تائالانىڭ ھۆكۈمرانلىقى ۋە كۈچى ئاستىدىدۇر.

www.munber.org

﴿ئۆز ۋاقتىدا بىز ساڭا پەرۋەردىگارىڭنىڭ ھەقىقەتەن كىشىلەرنىڭ (ئەھۋالى) نى تولۇق بىلىدىغانلىقىنى ئېيتتۇق﴾ مۇجاھىد، ئۇرۋە ئىبنى زۇبەير، ھەسەن، قەتادە ۋە باشقىلار بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: اللہ تائالا سېنى كىشىلەردىن ساقلىدى، دېگەنلىكتۇر دېدى.

﴿بىز ساڭا (مىراج كېچىسى ئاسمان - زېمىندىكى ئاجايىپلاردىن) كۆرسەتكەن كۆرۈنۈشنى، قۇرئاندىكى لەنەت قىلىنغان دەرەخنى (يەنى قۇرئاندا زىكرى قىلىنغان زەققۇم دەرىخىنى) پەقەت كىشىلەر ئۈچۈن سىناق قىلدۇق﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىمام بۇخارى ئىبنى ئاببا س رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: (اللہ تائالا كۆرسەتكەن كۆرۈنۈش بولسا) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەقسا مەسچىتىگە ئېلىپ كېلىنگەن كېچىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كۆرسىتىلگەن نەرسىلەردۇر، (قۇرئاندىكى لەنەت قىلىنغان دەرەخ بولسا) زەققۇم دەرىخىدۇر. بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەھمەد، ئابدۇررازاق ۋە باشقىلارمۇ رىۋايەت قىلدى. بۇ ھەقتە ئەۋفىيمۇ، ئىبنى ئاببا س رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن شۇنداق رىۋايەت قىلدى.

مۇجاھىد، سەئىد ئىبنى جۇبەير، ھەسەن، مەسرۇق، ئىبراھىم، قەتادە، ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد ۋە باشقىلارمۇ: بۇ ئايەتتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەقسا مەسچىتىگە ئېلىپ كېلىنگەن كېچىسى بولغان ئىشلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى.

اللہ تائالاغا ھەمدۇسانالار بولسۇن، بۇ توغرىسىدىكى ھەدىسلەر سۈرىنىڭ بېشىدا تەپسىلى بايان قىلىنىپ ئۆتۈلدى. بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ دىللىرى ۋە ئەقىللىرى بۇ ئىشنى قوبۇل قىلالمايدىغانلىقلىرى، كۆتۈرەلمىگەنلىكى ئۈچۈن چۈشەنمەستىن ئۇنى ئىنكار قىلىپ ھەق دىنغا كىرىپ بولغاندىن كېيىن دىنلىرىدىن يېنىۋالغانلىقى، اللہ تائالا بۇ ئىشنى يەنە بىر بۆلەك كىشىلەر ئۈچۈن ئۇلارنى مۇستەھكەملىككە ۋە قاتتىق ئىشىنىشكە ئېرىشتۈرىدىغان نەرسە قىلغانلىقىمۇ يۇقىرىدا بايان قىلىندى. شۇڭا اللہ تائالا مۇنداق دېدى: **﴿بىز ساڭا (مىراج كېچىسى ئاسمان - زېمىندىكى ئاجايىپلاردىن) كۆرسەتكەن كۆرۈنۈشنى، قۇرئاندىكى لەنەت قىلىنغان دەرەخنى (يەنى قۇرئاندا زىكرى قىلىنغان زەققۇم دەرىخىنى) پەقەت كىشىلەر ئۈچۈن سىناق قىلدۇق﴾** يەنى بۇ ئىش اللہ تائالانىڭ سىنىقىدۇر.

قۇرئاندىكى لەنەت قىلىنغان دەرەخ بولسا زەققۇم دەرىخىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىشىلەرگە جەننەتنى، دوزاخنى ۋە زەققۇم دەرىخىنى كۆرگەنلىكىدىن خەۋەر بەرگەندە، ئۇلار بۇنىمۇ ئىنكار قىلدى، ھەتتا ئەبۇجەھلنىڭ - اللہ تائالا ئۇنىڭغا لەنەت قىلسۇن -: خورما بىلەن سۈزمە ئېلىپ كېلىڭلار (دەپ ئاندىن ئۇنىڭدىن - بۇنىڭدىن يەپ بېقىپ)، بۇنى زەققۇم (دەرىخىنىڭ) مېۋىسى قىلىڭلار، بىز بۇنىڭدىن باشقا زەققۇمنى بىلمەيمىز، دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدى. بۇنى ئىبنى ئاببا س رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، مەسرۇق، ئەبۇمالىك، ھەسەنبەسرى ۋە باشقىلار رىۋايەت قىلدى.

بۇ ئايەتتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەقسا مەسچىتىگە ئېلىپ كېلىنگەن كېچىسى بولغان ئىشلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېگەن بارلىق ئالىملار: قۇرئاندىكى لەنەت قىلىنغان دەرەخ بولسا زەققۇم دەرىخىدۇر، دېدى.

﴿بىز ئۇلارنى (يەنى مۇشرىكلارنى) قورقۇتىمىز﴾ يەنى بىز ئۇلارنى تەھدىت ۋە ئازاب بىلەن قورقۇتىمىز.

﴿بىزنىڭ قورقۇتۇشىمىز ئۇلارنىڭ يولسىزلىقىنى تېخىمۇ كۈچەيتىدۇ﴾ يەنى (بىزنىڭ قورقۇتۇشىمىز) ئۇلارنىڭ كاپىرلىقىنى ۋە ئازغۇنلۇقىنى تېخىمۇ چوڭقۇرلاشتۇردى. بۇ، اللہ تائالانىڭ ئۇلارنى مات قىلىشىدىن بولغاندۇر.

* * * * * * *

www.munber.org

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَٰٓئِكَةِ ٱسْجُدُوا۟ لِءَادَمَ فَسَجَدُوٓا۟ إِلَّآ إِبْلِيسَ قَالَ ءَأَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا ﴿٦١﴾ قَالَ أَرَءَيْتَكَ هَٰذَا ٱلَّذِى كَرَّمْتَ عَلَىَّ لَئِنْ أَخَّرْتَنِ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ لَأَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُۥٓ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٢﴾

ئۆز ۋاقتىدا بىز پەرىشتىلەرگە: «ئادەمگە سەجدە قىلىڭلار!» دېدۇق، ئىبلىستىن باشقا ھەممىسى سەجدە قىلدى. ئىبلىس: «سەن لايدىن ياراتقانغا سەجدە قىلامدىمەن؟» دېدى[61]. ئىبلىس: «ماڭا ئېيتىپ بەرگىنە، سەن مەندىن ئۈستۈن قىلغان ئادەم مۇشۇمۇ؟ ئەگەر ماڭا قىيامەتكىچە مۆھلەت بېرىدىغان بولساڭ، ئۇنىڭ ئەۋلادىنىڭ ئازغىنىسىدىن باشقىسىنى (ئازدۇرۇپ) تۈپ يىلتىزىدىن قۇرۇتۇۋېتىمەن (يەنى ئۇلارنى خالىغانچە يېتىلەيمەن)» دېدى[62].

ئادەم ئەلەيھىسسالام بىلەن ئىبلىسنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا

اللە تائالا ئىبلىسنىڭ - اللە تائالا ئۇنىڭغا لەنەت قىلسۇن - ئادەم ئەلەيھىسسالامغا ۋە ئۇنىڭ بالا - چاقىلىرىغا تۇتقان ئاداۋىتىنى ۋە بۇ ئاداۋەتنىڭ ئادەم ئەلەيھىسسالام يارىتىلغاندىن باشلاپلا پەيدا بولغان كونا ئاداۋەت ئىكەنلىكىنى بايان قىلىدۇ. چۈنكى، اللە تائالا پەرىشتىلەرنى ئادەم ئەلەيھىسسالامغا سەجدە قىلىشقا بۇيرۇدى، ئىبلىستىن باشقا ھەممىسى ئادەم ئەلەيھىسسالامغا سەجدە قىلدى. ئىبلىس ئادەم ئەلەيھىسسالامنى كەمسىتىپ، ئادەم ئەلەيھىسسالامغا سەجدە قىلىشتىن چوڭچىلىق قىلدى ۋە باش تارتتى، اللە تائالا ئىبلىسنىڭ دېگەنلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئىبلىس: «سەن لايدىن ياراتقانغا سەجدە قىلامدىمەن؟» دېدى**﴾. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئىبلىس: «مەن ئۇنىڭدىن ئارتۇق، مېنى ئوتتىن ياراتتىڭ، ئۇنى لايدىن ياراتتىڭ» دېدى﴾[1].

ئىبلىس پەرۋەردىگارغا ئەدەبسىزلىك ۋە كاپىرلىق قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئىبلىس: «ماڭا ئېيتىپ بەرگىنە، سەن مەندىن ئۈستۈن قىلغان ئادەم مۇشۇمۇ؟ ئەگەر ماڭا قىيامەتكىچە مۆھلەت بېرىدىغان بولساڭ، ئۇنىڭ ئەۋلادىنىڭ ئازغىنىسىدىن باشقىسىنى (ئازدۇرۇپ) تۈپ يىلتىزىدىن قۇرۇتۇۋېتىمەن (يەنى ئۇلارنى خالىغانچە يېتىلەيمەن)» دېدى**﴾ پەرۋەردىگار ئۇنى ئازابلاشقا ئالدىرىمايدۇ ۋە ئۇنىڭغا مۆھلەت بېرىدۇ.

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئىبلىس ئۆزىنىڭ ئادەم بالىلىرىدىن ئازغىنىسىدىن باشقىسىغا ئىگە بولىدىغانلىقىنى ئېيتتى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى زەيد مۇنداق دەيدۇ: ئىبلىس ئۆزىنىڭ ئادەم بالىلىرىنىڭ ئازغىنىسىدىن باشقىسىنى ئازدۇرىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

بۇ مەنىلەر بىرى بىرىگە يېقىندۇر، يەنى ئىبلىس: ماڭا ئېيتىپ بەرگىنە، سەن مەندىن ھۆرمەتلىك ۋە ئۈستۈن قىلغان ئادەم مۇشۇمۇ؟ ئەگەر ماڭا مۆھلەت بېرىدىغان بولساڭ، ئۇنىڭ بالىلىرىنىڭ ئازغىنىسىدىن باشقىسىنى ئازدۇرىمەن، دېدى.

* * * * * * *

[1] سۈرە ساد 76 - ئايەت.

قَالَ ٱذۡهَبۡ فَمَن تَبِعَكَ مِنۡهُمۡ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَآؤُكُمۡ جَزَآءٗ مَّوۡفُورٗا ﴿٦٣﴾ وَٱسۡتَفۡزِزۡ مَنِ ٱسۡتَطَعۡتَ مِنۡهُم بِصَوۡتِكَ وَأَجۡلِبۡ عَلَيۡهِم بِخَيۡلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكۡهُمۡ فِي ٱلۡأَمۡوَٰلِ وَٱلۡأَوۡلَٰدِ وَعِدۡهُمۡۚ وَمَا يَعِدُهُمُ ٱلشَّيۡطَٰنُ إِلَّا غُرُورًا ﴿٦٤﴾ إِنَّ عِبَادِي لَيۡسَ لَكَ عَلَيۡهِمۡ سُلۡطَٰنٞۚ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ وَكِيلٗا ﴿٦٥﴾

الله (ئىبلىسقا) ئېيتتى: «بارغىن (ساڭا مۆھلەت بەردىم)، ئۇلاردىن (يەنى ئادەم بالىلىرىدىن) كىمكى ساڭا ئەگىشىدىكەن، (جەھەننەم ساڭا ۋە ئۇلارغا) بېرىلگەن تولۇق جازادۇر﴿63﴾. ئۇلارنىڭ ئىچىدىن قوزغىتالايدىغانلىكى ئادىمىڭنى ئاۋازىڭ بىلەن (يەنى گۇناھقا چاقىرىشىڭ بىلەن) قوزغاتقىن، ئاتلىق ۋە پىيادە قوشۇنىڭ بىلەن ئۇلارغا ھۇجۇم قىلغىن، ئۇلارنىڭ ماللىرىغا ۋە بالىلىرىغا شېرىك بولغىن، ئۇلارغا (يالغان) ۋەدىلەرنى بەرگىن ـ شەيتاننىڭ ئۇلارغا بەرگەن ۋەدىسى پەقەت ئالدامچىلىقتۇر﴿64﴾. شۈبھىسىزكى، مېنىڭ (ئىخلاسمەن) بەندىلىرىم ئۈستىدىن سەن ھۆكۈمرانلىق قىلالمايسەن. پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن ھامىي بولۇشقا يېتەرلىكتۇر»﴿65﴾.

ئىبلىس الله تائالادىن مۆھلەت بېرىشنى سورىغان ئىدى، الله تائالا ئۇنىڭغا مۆھلەت بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**الله (ئىبلىسقا) ئېيتتى: «بارغىن (ساڭا مۆھلەت بەردىم)**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿الله: «جەزمەن ساڭا مەلۇم ۋاقىتقىچە مۆھلەت بېرىلىدۇ» دېدى﴾[1] ئاندىن الله تائالا ئىبلىسقا ۋە ئۇنىڭغا ئەگەشكەن ئادەمنىڭ بالىلىرىغا جەھەننەمنى بېرىدىغانلىقى بىلەن ۋەدە قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلاردىن (يەنى ئادەم بالىلىرىدىن) كىمكى ساڭا ئەگىشىدىكەن، (جەھەننەم ساڭا ۋە ئۇلارغا) بېرىلگەن تولۇق جازادۇر**﴾ يەنى سىلەرنىڭ قىلمىشلىرىڭلار ئۈچۈن (بېرىلگەن) تولۇق جازادۇر. قەتادە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: (جەھەننەم) سىلەرگە بېرىلگەن تولۇق جازادۇر، ئۇنىڭدىن كىچىككىنىمۇ نەرسە كېمىيىپ كەتمەيدۇ، دېگەنلىكتۇر دېدى.

﴿**ئۇلارنىڭ ئىچىدىن قوزغىتالايدىغانلىكى ئادىمىڭنى ئاۋازىڭ بىلەن (يەنى گۇناھقا چاقىرىشىڭ بىلەن) قوزغاتقىن**﴾ بەزى ئالىملار: ئاۋازدىن ناخشا ـ مۇزىكا كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دەيدۇ. مۇجاھىد: ئاۋازدىن ئويۇن ـ تاماشا ۋە ناخشا ـ مۇزىكا كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى. يەنى سەن ئۇلارنى مۇشۇ ئىشلار بىلەن قوزغاتقىن.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما: (ئاۋازدىن) الله تائالاغا ئاسىيلىق قىلىشقا چاقىرىدىغان بارلىق نەرسىلەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى. بۇ ھەقتە قەتادەمۇ شۇنداق دېدى. بۇنى ئىبنى جەرىر توغرا دەپ قارىدى.

﴿**ئاتلىق ۋە پىيادە قوشۇنىڭ بىلەن ئۇلارغا ھۇجۇم قىلغىن**﴾ يەنى سەن قولۇڭدىن كېلىدىغان بارلىق ۋاسىتىلەرنى ئىشقا سېلىپ، ئۇلارغا ھۆكۈمرانلىق قىل. شەيتاننىڭ شۇنداق قىلىشى بۇرۇندىن پۈتۈلۈپ كەتكەن ئىشتۇر، الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿بىزنىڭ شەيتانلارنى كاپىرلارغا ئەۋەتكەنلىكىمىزنى (يەنى مۇسەللەت قىلغانلىقىمىزنى) بىلمەمسەن؟ شەيتانلار ئۇلارنى (گۇناھلارغا) قىزىقتۇرىدۇ﴾[2] يەنى شەيتانلار ئۇلارنى گۇناھلارغا ھەيدەيدۇ ۋە ئىتتىرىدۇ.

﴿**ئاتلىق ۋە پىيادە قوشۇنىڭ بىلەن ئۇلارغا ھۇجۇم قىلغىن**﴾ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ۋە مۇجاھىد: (بۇنىڭدىن) الله تائالاغا ئاسىيلىق قىلىشقا ئاتلانغان بارلىق ئۇلاغلىقلار ۋە پىيادىلىكلەر كۆزدە

---

[1] سۈرە ساد 80 - 81 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە مەريەم 83 - ئايەت.

www.munber.org

تۈتۈلىدۇ، دېدى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە قەتادە: شەيتاننىڭ ئۇنىڭغا بويسۇنىدىغان جىندىن ۋە ئىنساندىن ئاتلىق ۋە پىيادە قوشۇنلىرى باردۇر، دېدى.

﴿ئۇلارنىڭ ماللىرىغا ۋە باللىرىغا شېرىك بولغىن﴾ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ۋە مۇجاھىد: (شەيتاننىڭ ئىنسانلارنىڭ ماللىرىغا شېرىك بولغۇنى) شەيتاننىڭ ئۇلارنى ماللىرىنى يامان يەرلەرگە ۋە گۇناھ ئىشلارغا ئىشلىتىشكە بۇيرۇغانلىقىدۇر، دېدى. ئەۋفىي ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، مۇجاھىد ۋە زەھھاكلارنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: (شەيتان شېرىك بولغان باللار بولسا) ھارامدىن تېپىلغان باللاردۇر. ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: (شەيتاننىڭ ئىنسانلارنىڭ باللىرىغا شېرىك بولغانلىقى) ئىنسانلارنىڭ ھاماقەتلىك ۋە نادانلىق قىلىپ باللىرىنى ئۆلتۈرۈشىدۇر.

قەتادە ھەسەنبەسرىنىڭ: اللە تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، شەيتان ئىنسانلارنىڭ ماللىرىغا ۋە باللىرىغا شېرىك بولدى، (شۇنىڭ بىلەن ئىنسانلار باللىرىنى) ئوتپەرەس، يەھۇدىي، خرىستىئان ۋە دىنسىز قىلىپ تەربىيلەپ چىقتى ۋە ماللىرىنىڭ بىر قىسمىنى شەيتاننىڭ (يوللىرى) ئۈچۈن ئايرىدى، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى. قەتادەمۇ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە شۇنداق دېدى.

ئىبنى جەرىر: اللە تائالا: ﴿ئۇلارنىڭ ماللىرىغا ۋە باللىرىغا شېرىك بولغىن﴾ دېگەن ئايىتىدە شېرىكچىلىكنىڭ مەنىسىنى مۇئەييەن بىر مەنىگە قارىتىۋالمىدى. شۇڭا، اللە تائالاغا ئاسىيلىق قىلىشتىن كېلىپ چىققان ياكى شەيتاننىڭ دېگىنى ئورۇندالغان، بالا ۋە پۇل - مالغا مۇناسىۋەتلىك ھەر قانداق ئىش بولسا، شۇ ئىشتا شەيتاننىڭ شېرىكلىكى بار ھېسابلىنىدۇ، دېدى.

ئىمام مۇسلىم ئىياز ئىبنى ھىماردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: اللە تائالا ھەدىس قۇددىسىدا: «ھەقىقەتەن مەن بەندىلىرىمنى مۇسۇلمان قىلىپ ياراتتىم، ئاندىن شەيتان كېلىپ ئۇلارنى ئۆز دىنلىرىدىن ئازدۇرۇۋەتتى. مەن ئۇلارغا ھالال قىلىپ بەرگەن نەرسىنى ھارام سانايدىغان قىلىۋەتتى» دەيدۇ. ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى ئايالى بىلەن بىللە بولماقچى بولسا، ئۇ: اللە نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن، ئى اللە! بىزنى شەيتاندىن يىراق قىلغىن، شەيتانىنى بىزگە بەرگەن نېمىتىڭدىن يىراق قىلغىن - دېسە، شۇ قېتىمقى بىللە بولۇشتىن اللە پەرزەنت ئاتا قىلىپ قالسا، شەيتان ئۇ بالىغا زىيان سالالمايدۇ».

﴿ئۇلارغا (يالغان) ۋەدىلەرنى بەرگىن - شەيتاننىڭ ئۇلارغا بەرگەن ۋەدىسى پەقەت ئالدامچىلىقتۇر﴾ اللە تائالا قىيامەت كۈنى ھەق ئايدىڭلاشقاندا شەيتاننىڭ دەيدىغان سۆزىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئىش پۈتكەندە (يەنى ھېساب تۈگەپ، جەننەتىلەر بىلەن دوزىخىلار ئايرىلىپ بولغاندا)، شەيتان: «اللە ھەقىقەتەن سىلەرگە (ئىتائەت قىلغۇچىنى مۇكاپاتلاش، ئاسىيلىق قىلغۇچىنى جازالاشتىن ئىبارەت) راست ۋەدىنى قىلغان ئىدى، (ۋەدىسىگە ۋاپا قىلدى). مەن سىلەرگە (ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىش، ساۋاب، جازا دېگەنلەر يوق، دەپ يالغان) ۋەدە قىلغان ئىدىم، (ۋەدەمگە) خىلاپلىق قىلدىم، سىلەرگە مېنىڭ (كۇفرىغا، گۇناھقا زورلىغۇدەك) ھۆكۈمرانلىقىم بولغىنى يوق، مەن سىلەرنى پەقەت (گۇمراھلىققىلا) دەۋەت قىلدىم، سىلەر (دەۋىتىمنى) قوبۇل قىلدىڭلار، شۇنىڭ ئۈچۈن مېنى ئەيىبلىمەڭلار، ئۆزەڭلارنى ئەيىبلەڭلار، مەن سىلەرگە ياردەم بېرىپ سىلەرنى قۇتقۇزالمايمەن، سىلەرمۇ ماڭا ياردەم بېرىپ مېنى قۇتقۇزالمايسىلەر(دەيدۇ)﴾[1].

---

[1] سۈرە ئىبراھىم 22 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿شۈبھىسىزكى، مېنىڭ (ئىخلاسمەن) بەندىلىرىم ئۈستىدىن سەن ھۆكۈمرانلىق قىلالمايسەن﴾ بۇ، اللە تائالانىڭ مۆمىن بەندىلىرىگە ياردەم بېرىدىغانلىقىدىن، ئۇلارنى قوغلاندى شەيتاندىن ساقلايدىغانلىقىدىن ۋە قوغدايدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىشتۇر. شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: **﴿پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن ھامىي بولۇشقا يېتەرلىكتۇر»﴾** يەنى ساقلىغۇچى ۋە ياردەم بەرگۈچى بولۇشقا يېتەرلىكتۇر.

* * * * * * *

رَّبُّكُمُ ٱلَّذِى يُزۡجِى لَكُمُ ٱلۡفُلۡكَ فِى ٱلۡبَحۡرِ لِتَبۡتَغُواْ مِن فَضۡلِهِۦٓۚ إِنَّهُۥ كَانَ بِكُمۡ رَحِيمًا ﴿٦٦﴾

پەرۋەردىگارىڭلار، سىلەرنى پەزلىنى (يەنى پەزلىدىن بولغان رىزقىڭلارنى) تەلەپ قىلسۇن دەپ، كېمىلەرنى سىلەر ئۈچۈن دېڭىزدا ماڭدۇرۇپ بېرىدۇ، ئۇ ھەقىقەتەن سىلەرگە ناھايىتى مېھرىباندۇر﴿66﴾.

كېمىنىڭ اللە تائالانىڭ رەھمىتىنىڭ ئالامەتلىرىدىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە، بەندىلىرىگە كېمىنى دېڭىزدا ماڭدۇرۇپ بېرىشى ۋە ئۇلارنىڭ يۇرتتىن يۇرتقا ئاتلاپ تىجارەت قىلىپ اللە تائالانىڭ رىزقىنى تەلەپ قىلىش ئۈچۈن كېمىنى ئۇلارنىڭ پايدىسىغا كۆندۈرۈپ بېرىشى بىلەن ئۇلارغا قىلغان مېھرىبانلىقىدىن ۋە رەھمىتىدىن خەۋەر بەردى. شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: **﴿ئۇ ھەقىقەتەن سىلەرگە ناھايىتى مېھرىباندۇر﴾** يەنى اللە تائالا پەقەت سىلەرگە مەرھەمەت قىلىپ ۋە رەھمەت قىلىپ كېمىنى ماڭدۇرۇپ بەردى.

* * * * * * *

وَإِذَا مَسَّكُمُ ٱلضُّرُّ فِى ٱلۡبَحۡرِ ضَلَّ مَن تَدۡعُونَ إِلَّآ إِيَّاهُۖ فَلَمَّا نَجَّىٰكُمۡ إِلَى ٱلۡبَرِّ أَعۡرَضۡتُمۡۚ وَكَانَ ٱلۡإِنسَٰنُ كَفُورًا ﴿٦٧﴾

سىلەر دېڭىزدا بىرەر ئاپەتكە يولۇققان چېغىڭلاردا، ئىبسىڭلارغا سىلەر چوقۇنۇۋاتقان مەبۇدلار كەلمەي، پەقەت اللە لا كېلىدۇ (يەنى ئىنسان مۇنداق چاغدا اللە دىن باشقىغا ئىلتىجا قىلمايدۇ)، اللە سىلەرنى (غەرق بولۇشتىن) قۇتقۇزۇپ، (ئامان ـ ئېسەن) قۇرۇقلۇققا چىقارغاندا يۈز ئۆرۈيسىلەر (يەنى ئىخلاسىڭلار تۈگەپ ئاۋۋالقى ھالىتىڭلارغا قايتىۋالىسىلەر). ئىنسان كۇفرىلىق قىلغۇچىدۇر (يەنى اللە نىڭ نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىش ئىنسانىنىڭ تەبىئىتىدۇر)﴿67﴾.

كاپىرلارنىڭ اللە تائالانى پەقەت ئاپەتكە يولۇققاندىلا ياد ئېتىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ يەردە كىشىلەرنىڭ ئۇلارغا بالايى ـ ئاپەت يەتكەندە اللە تائالاغا تەۋبە قىلغان ۋە اللە تائالاغا ئىبادەتنى خالىس قىلغان ھالدا، پەقەت اللە تائالانىلا ياد ئېتىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: **﴿سىلەر دېڭىزدا بىرەر ئاپەتكە يولۇققان چېغىڭلاردا، ئېسىڭلارغا سىلەر چوقۇنۇۋاتقان مەبۇدلار كەلمەي، پەقەت اللە لا كېلىدۇ (يەنى ئىنسان مۇنداق چاغدا اللە دىن باشقىغا ئىلتىجا قىلمايدۇ)﴾** يەنى اللە تائالادىن باشقا ئىبادەت قىلغان ئىلاھلىرىڭلارنىڭ ھەممىسى دىللىرىڭلاردىن يوقىلىدۇ.

﴿اللە سىلەرنى (غەرق بولۇشتىن) قۇتقۇزۇپ، (ئامان ـ ئېسەن) قۇرۇقلۇققا چىقارغاندا يۈز ئۆرۈيسىلەر (يەنى ئىخلاسىڭلار تۈگەپ ئاۋۋالقى ھالىتىڭلارغا قايتىۋالىسىلەر)﴾ يەنى سىلەر دېڭىزدا تونۇپ يەتكەن، اللە تائالاغا بولغان ئىخلاسىڭلارنى ئۇنتۇدۇڭلار، شېرىكى يوق اللە تائالاغا دۇئا قىلىشتىن يۈز ئۆرىدىڭلار.

www.munber.org

﴿ئىنسان كۇفرىلىق قىلغۇچىدۇر (يەنى اللە نىڭ نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىش ئىنساننىڭ تەبىئىتىدۇر)﴾ يەنى بۇنداق قىلىش ئىنساننىڭ تەبىئىتىدۇر، اللە تائالا ساقلاپ قالغان كىشىلەردىن باشقىسى نېمەتلەرنى ئۇنتۇيدۇ ۋە ئۇنى ئىنكار قىلىدۇ.

* * * * * * *

أَفَأَمِنتُمۡ أَن يَخۡسِفَ بِكُمۡ جَانِبَ ٱلۡبَرِّ أَوۡ يُرۡسِلَ عَلَيۡكُمۡ حَاصِبًا ثُمَّ لَا تَجِدُواْ لَكُمۡ وَكِيلًا ﴿٦٨﴾

(دېڭىزدا غەرق بولۇپ كېتىشتىن قۇتۇلغىنىڭلار بىلەن) اللە نىڭ سىلەرنى يەرگە يۇتقۇزۇۋېتىشىدىن، ياكى سىلەرگە ئاسماندىن تاش ياغدۇرۇپ هالاك قىلىشىدىن، ئاندىن سىلەرنى (اللە نىڭ ئازابىدىن ساقلايدىغان) هېچ هامىي تاپالماسلىقىڭلاردىن قورقماamسىلەر؟﴿68﴾.

مۇجاهىد ۋە باشقىلار بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى هەققىدە: سىلەر قۇرۇقلۇققا ساق - سالامەت چىقىۋالغانلىقىڭلار بىلەن اللە نىڭ سىلەرنى يەرگە يۇتقۇزۇۋېتىپ ياكى سىلەرگە ئاسماندىن تاش ئارىلاش يامغۇر ياغدۇرۇپ ئىنتىقام ئېلىشىدىن ۋە ئازابلىشىدىن خاتىرجەم بولدۇق دەپ ئويلامسىلەر؟ دېگەنلىكتۇر، دېدى.

اللە تائالا كاپىرلارنى مۇشۇ ئازابلار بىلەن ئازابلايدىغانلىقى توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿بىز ھەقىقەتەن ئۇلارنى تاش ياغدۇرۇپ (ھالاك قىلدۇق)، پەقەت لۇتنىڭ تەۋەلىرى بۇنىڭ سىرتىدىدۇر. ئۇلارنى نېمىتىمىز يۈزىسىدىن سەھەردە قۇتۇلدۇردۇق﴾[1] ﴿ۋە ئۇلارنىڭ ئۈستىگە (يامغۇردەك) ساپال تاش ياغدۇردۇق﴾[2] ﴿(ئى كۇففارلار!) ئاسماندىكى زاتنىڭ يەر تەۋرىگەن چاغدا سىلەرنى يەرگە يۇتقۇزۇۋېتىشىدىن قورقمامسىلەر؟ ياكى ئاسماندىكى زاتنىڭ سىلەرگە تاش ياغدۇرۇشىدىن قورقمامسىلەر؟ (سىلەر ئازابنى كۆرگەن چاغدا) مېنىڭ ئاگاھلاندۇرۇشۇمنىڭ قانداق ئىكەنلىكىنى (يەنى ھەق ئىكەنلىكىنى) بىلىسىلەر﴾[3].

﴿ئاندىن سىلەرنى (اللە نىڭ ئازابىدىن ساقلايدىغان) هېچ هامىي تاپالماسلىقىڭلاردىن قورقمامسىلەر؟﴾ يەنى سىلەرنى شۇ ئازابلاردىن قۇغداپ قالىدىغان ۋە قۇتقۇزۇپ قالىدىغان هېچ ياردەمچىنى تاپالماسلىقىڭلاردىن قورقمامسىلەر؟

* * * * * * *

أَمۡ أَمِنتُمۡ أَن يُعِيدَكُمۡ فِيهِ تَارَةً أُخۡرَىٰ فَيُرۡسِلَ عَلَيۡكُمۡ قَاصِفًا مِّنَ ٱلرِّيحِ فَيُغۡرِقَكُم بِمَا كَفَرۡتُمۡ ثُمَّ لَا تَجِدُواْ لَكُمۡ عَلَيۡنَا بِهِۦ تَبِيعًا ﴿٦٩﴾

ياكى اللە نىڭ سىلەرنى دېڭىزدا قايتا قاتناتقۇزۇپ (دېڭىزدىكى چېغىڭلاردا) قارا بوران چىقىرىپ، كۇفرىلىق قىلغانلىقىڭلار تۈپەيلىدىن سىلەرنى غەرق قىلىۋېتىشىدىن، ئاندىن سىلەرگە بىزدىن ئۆچ ئېلىپ بېرىدىغان هېچ ئەھەدى تاپالماسلىقىڭلاردىن قورقمامسىلەر؟﴿69﴾.

---

[1] سۈرە قەمەر 34 - ئايەت.
[2] سۈرە هىجر 74 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە مۇلك 16 - 17 - ئايەتلەر.

www.munber.org

ئەگەر ﷲ تائالا خالىسا ئۇلارنى دېڭىزغا قايتا قايتۇرىدىغانلىقى توغرىسىدا

ﷲ تائالا بۇ ئايەتتە، دېڭىزدا بىزگە ئىخلاس قىلىپ قۇرۇقلۇققا چىقىپ بىزدىن يۈز ئۆرىگەن ئى خالايىقلار! سىلەرنىڭ كۆپۈرلۈق قىلغانلىقىڭلار ۋە بىزدىن يۈز ئۆرۈەنلىكىڭلار ئۈچۈن ﴿**دېڭىزدا قايتا قاتناتقۇزۇپ (دېڭىزدىكى چېغىڭلاردا) قارا بوران چىقىرىپ**﴾ چۆكتۈرىۋېتىمىز دېدى. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ۋە باشقىلارنىڭ رىۋايەت قىلىشىچە: بۇ،كېمىلەرنى پاچاقلاپ تاشلاپ سۇغا چۆكتۈرۈۋاتىدىغان بوراندۇر.

﴿**سىلەرنى غەرق قىلىۋېتىشىدىن، ئاندىن سىلەرگە بىزدىن ئۆچ ئېلىپ بېرىدىغان ھېچ ئەھەدى تاپالماسلىقىڭلاردىن قورقمامسىلەر**﴾ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ رىۋايەت قىلىشىچە: ياردەمچى تاپالماسلىقتىن قورقمامسىلەر؟ دېگەنلىك بولىدۇ.

مۇجاھىدنىڭ رىۋايەت قىلىشىچە: ئۆچ ئېلىپ بېرىدىغان ھېچ بىرىنى تاپالماسلىقىڭلاردىن قورقمامسىلەر؟ دېگەنلىك بولىدۇ. قەتادە ﷲ تائالانىڭ: ﴿**ئاندىن سىلەرگە بىزدىن ئۆچ ئېلىپ بېرىدىغان ھېچ ئەھەدى تاپالماسلىقىڭلاردىن قورقمامسىلەر؟**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى: بىز (سىلەرنىڭ دېڭىزدا چۆكۈپ كەتكەنلىكىڭلارنى) بىرسىنىڭ سۈرۈشتە قىلىشتىن قورقمايمىز، دېگەنلىكتۇر دېدى.

* * * * * * *

۞ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِىٓ ءَادَمَ وَحَمَلْنَٰهُمْ فِى ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ وَرَزَقْنَٰهُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ وَفَضَّلْنَٰهُمْ عَلَىٰ كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا ﴿٧٠﴾

شەك ـ شۈبھىسىزكى، بىز ئادەم بالىلىرىنى ھۆرمەتلىك قىلدۇق، ئۇلارنى قۇرۇقلۇقتا (ئۇلاغلارغا) مىندۇردۇق، دېڭىزدا (كېمىلەرگە) چىقاردۇق، ئۇلارنى شېرىن يېمەكلىكلەر بىلەن رىزىقلاندۇردۇق، ئۇلارنى مەخلۇقاتلىرىمىزنىڭ نۇرغۇنىدىن ئۈستۈن قىلدۇق﴿70﴾.

ئىنسانلارنىڭ شەرەپلىك ۋە ھۆرمەتلىك قىلىنغانلىقىنىڭ بايانى توغرىسىدا

ﷲ تائالا بۇ ئايەتتە، ئىنسانلارنى چىرايلىق ۋە مۇكەممەل شەكىلدە يارىتىپ، ئۇلارنى شەرەپلىك ۋە ھۆرمەتلىك قىلغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. ﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿بىز ئىنساننى شەك ـ شۈبھىسىز ئەڭ چىرايلىق شەكىلدە ياراتتۇق﴾[1] يەنى ئىنسان بولسا ئۆرە تۇرۇپ ئىككى پۇتى بىلەن ماڭىدۇ. (نەرسىنى) قولىدا تۇتۇپ يەيدۇ، ئىنسانلاردىن باشقا ھايۋانلار بولسا تۆت پۇت بىلەن ماڭىدۇ. (نەرسىنى) ئېغىزىدا تۇتۇپ يەيدۇ. ﷲ تائالا نەرسىلەرنى چۈشەنسۇن، ئۇلاردىن پايدىلانسۇن، نەرسىلەرنىڭ ئۆزلىرىنىڭ دىن ۋە دۇنيالىق ئىشلىرىدىكى پايدا ـ زىيىنىنى ۋە خۇسۇسىيەتلىرىنى ئايرىسۇن ۋە تونۇسۇن دەپ ئىنسانلارغا قۇلاق، كۆز ۋە دىل بەردى.

﴿**ئۇلارنى قۇرۇقلۇقتا (ئۇلاغلارغا) مىندۇردۇق**﴾ يەنى تۆگە، ئات ۋە قېچىرلاغا مىندۇردۇق. ﴿**دېڭىزدا (كېمىلەرگە) چىقاردۇق**﴾ يەنى چوڭ ۋە كىچىك كېمىلەرگە چىقاردۇق.

﴿**ئۇلارنى شېرىن يېمەكلىكلەر بىلەن رىزىقلاندۇردۇق**﴾ يەنى ئۇلارنى مېۋە، گۆش، سۈت، ئۇنىڭدىن باشقا خىلمۇ خىل، رەڭگا ـ رەڭ تاماقلار بىلەن، چىرايلىق مەنزىرىلەر بىلەن، ئۆزلىرى تىككەن ياكى باشقا

[1] سۈرە تىن 4 ـ ئايەت.

www.munber.org

يەرلەردىن ئېلىپ كېلىنگەن تۈرلىرى، رەڭلىرى ۋە شەكىللىرى بىرى ـ بىرىگە ئوخشاشمايدىغان ئېسىل كىيىملەر بىلەن مەنپەئەتلەندۈردۇق.

﴿ئۇلارنى مەخلۇقاتلىرىمىزنىڭ نۇرغۇنىدىن ئۈستۈن قىلدۇق﴾ يەنى ئۇلارنى ھايۋانلار ۋە باشقا مەخلۇقاتلاردىن ئۈستۈن قىلدۇق. ئىنسان تىپى پەرىشتە تىپىدىن ئۈستۈن دەيدىغان ئالىملار بۇ ئايەتنى ئۆزلىرىنىڭ كۆز ـ قارشىغا دەلىل ـ پاكىت قىلىپ كەلتۈردى.

* * * * * * *

يَوۡمَ نَدۡعُواْ كُلَّ أُنَاسِۭ بِإِمَـٰمِهِمۡۖ فَمَنۡ أُوتِىَ كِتَـٰبَهُۥ بِيَمِينِهِۦ فَأُوْلَـٰٓئِكَ يَقۡرَءُونَ كِتَـٰبَهُمۡ
وَلَا يُظۡلَمُونَ فَتِيلاً ﴿٧١﴾ وَمَن كَانَ فِى هَـٰذِهِۦۤ أَعۡمَىٰ فَهُوَ فِى ٱلۡأَخِرَةِ أَعۡمَىٰ وَأَضَلُّ سَبِيلاً ﴿٧٢﴾

بىز ھەممە ئادەمنى ئۇلارنىڭ نامە ـ ئەمالى بىلەن چاقىرىدىغان كۈننى (ئېسىڭلاردا تۇتقىن)، نامە ـ ئەمالى ئوڭ قولىدىن بېرىلگەنلەر ئۆزلىرىنىڭ نامە ـ ئەمالىنى ئوقۇيدۇ، ئۇلارغا قىلچە زۇلۇم قىلىنمايدۇ﴿71﴾. بۇ دۇنيادا (دىلى) كور بولغان ئادەم ئاخىرەتتىمۇ كور ۋە تېخىمۇ گۇمراھ بولىدۇ﴿72﴾.

ھەر بىر ئىنسان قىيامەت كۈنى ئۆزىنىڭ يول باشلامچىسى بىلەن بىرگە چاقىرىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، قىيامەت كۈنىدىن خەۋەر بېرىپ، ئۇ كۈندە ھەر ئۇممەت ئۆزىنىڭ يول باشلامچىسى بىلەن ھېساب ئېلىنىدۇ، دېدى. ئالىملار بۇ يول باشلامچىنىڭ نېمە ئىكەنلىكى توغرىسىدا ئىختىلاپ قىلىشىپ قالدى.

مۇجاھىد ۋە قەتادە: بۇ، ھەر ئۇممەتنىڭ پەيغەمبىرى دېدى. شۇنىڭ بىلەن بەزى سەلەپ ئالىملىرى: بۇ سۆز ھەدىس بىلەن شۇغۇللانغۇچىلار ئۈچۈن كاتتا شەرەپتۇر. چۈنكى، ئۇلارنىڭ يول باشلامچىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدۇر، دېدى.

ئىبنى زەيد: بۇ، ھەر بىر ئۇممەتنىڭ پەيغەمبىرىگە ئۇ ئۇممەتنىڭ شەرىئىتىنىڭ ھۆكمىنى ئېلىپ چۈشكەن كىتابتۇر، دېدى. بۇ قاراشنى ئىبنى جەرىر توغرا دەپ قارىدى. ئىبنى جەرىر يەنە ئىبنى ئەبۇنۇجەيھتىن مۇجاھىدنىڭ: ئۇ، ھەر بىر ئۇممەتنىڭ كىتابلىرىدۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

ئىبنى جەرىر بۇ سۆزى ئارقىلىق ھەر بىر ئۇممەتنىڭ شەرىئىتىنىڭ ھۆكمىنى ئېلىپ چۈشكەن كىتابنى كۆزلىگەن بولۇشىمۇ مۇمكىن، ياكى ئەۋفىي ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن قىلغان رىۋايىتىدە: بۇ، ھەر ئىنساننىڭ قىلمىشلىرىنى خاتىرىلىگەن كىتابتۇر (يەنى دەپتەردۇر) دەپ بايان قىلغان، بارلىق ئىنسانلارنىڭ قىلمىشلىرىنى خاتىرىلەيدىغان دەپتەرنى كۆزدە تۇتقان بولۇشىمۇ مۇمكىن.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: بۇ، ھەر ئىنساننىڭ قىلمىشلىرىنى خاتىرىلىگەن كىتابتۇر (يەنى دەپتەردۇر)، دېگەن سۆزى يۇقىرىدىكى ئايەتكە بېرىلگەن مەنالارنىڭ ئىچىدە ئەڭ توغرىسىدۇر. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەبۇئالىيە، ھەسەن ۋە زەھھاك قاتارلىقلارمۇ شۇنداق دېدى.

بۇ سۆزنىڭ ئەڭ توغرا ئىكەنلىكىنى تۆۋەندىكى ئايەتلەرمۇ كۈچلەندۈرىدۇ. ﴿ئۇلارنىڭ (دۇنيادا) قىلغان (ياخشى ـ يامان) ئەمەللىرىنى ۋە ئىشلىرىنى خاتىرىلەپ قويىمىز، ھەممە شەيئىنى روشەن دەپتەردە (يەنى لەۋھۇلمەھپۇزدا) تولۇق خاتىرىلەپ قويغانمىز﴾[1] ﴿كىشىلەرنىڭ نامە ـ ئەمالى

[1] سۈرە ياسىن 12 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئوتتۇرىغا قويۇلىدۇ، گۇناھكارلارنىڭ ئۇنىڭدىكى خاتىرىلەردىن قورققانلىقىنى كۆرىسەن، ئۇلار: «ۋاي بىزگە! بۇ نامە ـ ئەمالغا چوڭ - كىچىك گۇناھنىڭ ھەممىسى خاتىرىلىنىپتىغۇ؟» دەيدۇ، ئۇلار قىلغان - ئەتكەنلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ نامە ـ ئەمالغا خاتىرىلەنگەنلىكىنى كۆرىدۇ، پەرۋەردىگارىڭ ھېچ ئادەمگە زۇلۇم قىلمايدۇ﴾[1] ﴿ھەر ئۈممەتنى (قورقۇنچىنىڭ قاتتىقلىقىدىن) تىزلانغان ھالدا كۆرىسەن، ھەر ئۈممەت ئۆزىنىڭ نامە - ئەمالىغا چاقىرىلىدۇ، (ئۇلارغا) «بۈگۈن قىلمىشىڭلارغا يارىشا مۇكاپاتقا ئېرىشىسىلەر ياكى جازاغا ئۇچرايسىلەر» (دېيىلىدۇ)، بۇ بىزنىڭ كىتابىمىز (يەنى نامە - ئەمال) سىلەرگە ھەق بىلەن سۆزلەيدۇ، بىز قىلمىشىڭلارنى يازدۇرۇپ تۇرغان ئىدۇق (يەنى پەرىشتىلەرنى ئەمەللىرىڭلارنى يېزىپ تۇرۇشقا بۇيرۇيتتۇق)﴾[2].

بۇ ھەرگىزمۇ الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتى ئارىسىدا ھۆكۈم چىقارغاندا ئۇلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىدىغانلىقىدىن ئىبارەت ئەمەلىيەتكە زىت كەلمەيدۇ. چۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆز ئۈممىتىنىڭ قىلغان ئىشلىرىغا گۇۋاھچى بولۇپ بەرمىسە بولمايدۇ. ئەمما يۇقىرىدىكى ئايەتتىن ھەر بىر ئىنساننىڭ قىلغان قىلمىشلىرىنى خاتىرىلىگەن دەپتەر (يەنى نامە - ئەمالى) كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

﴿بىز ھەممە ئادەمنى ئۇلارنىڭ نامە ـ ئەمالى بىلەن چاقىرىدىغان كۈننى (ئېسىڭدا تۇتقىن)، نامە ـ ئەمالى ئوڭ قولىدىن بېرىلگەنلەر ئۆزلىرىنىڭ نامە - ئەمالىنى ئوقۇيدۇ﴾ يەنى قىلمىشلىرى خاتىرىلەنگەن دەپتەرلىرى ئوڭ تەرىپىدىن بېرىلگەنلەر دەپتىرىدە ئۇنىڭ ياخشى ئەمەل - ئىبادەتلىرى خاتىرىلەنگەنلىكى ئۈچۈن خۇشاللىقىدىن ئۇنى ئوقۇيدۇ ۋە ئوقۇشنى ياخشى كۆرىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿نامە - ئەمالى ئوڭ قولىغا بېرىلگەن ئادەم (خۇشاللىقتىن): «بۇ مېنىڭ نامە - ئەمالىمنى ئېلىپ ئوقۇپ بېقىڭلار، مەن ھېساباتىمغا مۇلاقات بولىدىغانلىقىمغا مۇقەررەر ئىشەنگەن ئىدىم» دەيدۇ. ئۇ كۆڭۈللۈك تۇرمۇشتا بولىدۇ. ئېسىل جەننەتتە بولىدۇ. ئۇنىڭ مېۋىلىرى (ئۆرە تۇرغاندىمۇ، ئولتۇرغاندىمۇ، ياتقاندىمۇ قولىنى سوزۇپلا ئالالايدىغان دەرىجىدە) يېقىن بولىدۇ. (ئۇلارغا) «ئۆتكەنكى كۈنلەردە (يەنى دۇنيادىكى چاغلاردا) ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلىقىڭلار ئۈچۈن، خۇشال - خۇرام يەڭلار، ئىچىڭلار» دېيىلىدۇ. نامە - ئەمالى سول قولىغا بېرىلگەن ئادەم ئېيتىدۇكى، «ماڭا نامە - ئەمالىم بېرىلمىگەن بولسىچۇ! ھېسابىمنىڭ نېمە بولغانلىقىنى بىلمىسەم ئىدىم!»﴾[3] **﴿ئۇلارغا قىلچە زۇلۇم قىلىنمايدۇ﴾**.

الله تائالانىڭ: **﴿بىز ھەممە ئادەمنى ئۇلارنىڭ نامە ـ ئەمالى بىلەن چاقىرىدىغان كۈننى (ئېسىڭدا تۇتقىن)، نامە - ئەمالى ئوڭ قولىدىن بېرىلگەنلەر ئۆزلىرىنىڭ نامە - ئەمالىنى ئوقۇيدۇ﴾** دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى ھەققىدە ھافىز ئەبۇبەكرى بەززار، ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بىر ئىنسان كەلتۈرۈلۈپ ئۇنىڭغا قىلمىشلىرى خاتىرىلىگەن دەپتەر ئوڭ قولىدىن بېرىلىدۇ، ئۇنىڭ بويى ئېگىز، يۈزى ئاق قىلىنىدۇ، بېشىغا پارقىراپ تۇرىدىغان مەرۋايىتتىن تاج كىيدۈرۈلىدۇ، ئاندىن ئۇ ھەمراھلىرىنىڭ قېشىغا ماڭىدۇ، ھەمراھلىرى ئۇنى يىراقتىن كۆرۈپ ئى الله! بىزگىمۇ مۇشۇنىڭدەك بەرسەڭ ۋە بىزگە مۇشۇنىڭدا بەرىكەت ئاتا قىلساڭ، دەيدۇ. ئۇ ھەمراھلىرىنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئۇلارغا: خۇش بېشارەت ئېلىڭلار، ھەربىرىڭلار مۇشۇنىڭغا ئوخشاشقا

---

[1] سۈرە كەھف 49 - ئايەت.
[2] سۈرە جاسىيە 28 - 29 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە ھاققە 19 - 26 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

ئېرىشىسىلەر، دەيدۇ. ئەمما كاپىر بولسا يۈزى قارا، بويى ئۇزۇن قىلىنىدۇ. ئۇنى ھەمراھلىرى كۆرۈپ: بىز الله تائالاغا سېغىنىپ بۇنىڭدىن ياكى بۇنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمىز. ئى الله! بۇنى قېشىمىزغا كەلتۈرمىسەڭ، دەيدۇ. ئۇ ئۇلارنىڭ قېشىغا كېلىدۇ. ئۇلار: ئى الله! بۇنى رەسۋا قىلساڭ، دەيدۇ. ئۇ: الله تائالا سىلەرنى (رەھمىتىدىن) يىراق قىلسۇن، ھەربىرىڭلار مۇشۇنىڭغا ئوخشاشقا ئېرىشىسىلەر، دەيدۇ».

﴿بۇ دۇنيادا (دىلى) كور بولغان ئادەم ئاخىرەتتىمۇ كور ۋە تېخىمۇ گۇمراھ بولىدۇ﴾ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، مۇجاھىد، قەتادە ۋە ئىبنى زەيد قاتارلىقلار بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: كىمكى مۇشۇ دۇنيادا الله تائالانىڭ كەلتۈرگەن ھۆججەت - پاكىتلىرى ۋە مۆجىزىلىرىدىن كور بولسا ئاخىرەتتىمۇ كور ۋە تېخىمۇ گۇمراھ بولىدۇ، دېگەنلىكتۇر دېدى. بىز الله تائالاغا سېغىنىپ بۇنىڭدىن پاناھ تىلەيمىز.

* * * * * * *

وَإِن كَادُواْ لَيَفۡتِنُونَكَ عَنِ ٱلَّذِيٓ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ لِتَفۡتَرِيَ عَلَيۡنَا غَيۡرَهُۥۖ وَإِذٗا لَّٱتَّخَذُوكَ خَلِيلٗا
٧٣ وَلَوۡلَآ أَن ثَبَّتۡنَٰكَ لَقَدۡ كِدتَّ تَرۡكَنُ إِلَيۡهِمۡ شَيۡـٔٗا قَلِيلًا ٧٤ إِذٗا لَّأَذَقۡنَٰكَ ضِعۡفَ ٱلۡحَيَوٰةِ
وَضِعۡفَ ٱلۡمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيۡنَا نَصِيرٗا ٧٥

ئۇلار سېنى بىز ساڭا ۋەھيي قىلغان قۇرئانغا خىلاپلىق قىلدۇرۇپ، بىزگە قۇرئاندىن غەيرىينى ئىپتىرا قىلدۇرۇشقا تاس قالدى، (ئۇلارنىڭ كۆڭلىدىكىدەك قىلغىنىڭدا) ئەلۋەتتە ئۇلار سېنى (ئۆزلىرىگە) دوست قىلىۋالاتتى[73]. سېنى بىز (ھەقتە تۇرۇشتا) مۇستەھكەم قىلمىغان بولساق، ئۇلارغا مايىل بولۇپ كەتكىلى ھەقىقەتەن تاس قالغان ئىدىڭ[74]. ئەگەر شۇنداق قىلىدىغان بولساڭ، ئەلۋەتتە ساڭا دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ھەسسىلەپ ئازاب بەرگەن بولاتتۇق، ئاندىن سەن بىزگە قارشى ياردەم بېرىدىغان ھېچ ئادەم تاپالمايتتىڭ[75].

ئەگەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كاپىرلارنىڭ بەزى ۋەھيىنى ئۆزگەرتىشكە قويغان تەلىپىگە ماقۇل بولۇپ، ئۇلارغا ئازراق مايىل بولۇپ قالغىنىدا، ئۇنىڭغا قاتتىق ئازابنىڭ بولىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ياردەم قىلغانلىقىدىن، ئۇنى (ھەقىقەتتە تۇرۇشتا) مۇستەھكەم قىلغانلىقىدىن ۋە ئۇنى يامانلارنىڭ يامانلىقىدىن ۋە ئەسكىلەرنىڭ ھىيلە - مىكرىدىن ساقلاپ قالغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىشىغا ۋە ئۇنىڭغا ياردەم بېرىشكە ئىگە بولغۇچىدۇر، ھەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مەخلۇقاتلىرىدىن بىرەر كىشىنىڭ ئىگە بولۇشىغا تاشلاپ قويماستىن، بەلكى ئۇنىڭغا ئۆزى ئىگە بولغۇچى، ئۇنى ساقلىغۇچى، ئۇنىڭغا ياردەم بەرگۈچى ۋە ئۇنىڭ ئېلىپ كەلگەن دىنىنى مەيلى زېمىننىڭ شەرقىدە بولسۇن ياكى غەربىدە بولسۇن، ئۇنىڭغا دۈشمەنلىك ۋە قارشىلىق قىلغانلارنىڭ ئۈستىدىن غەلىبە قىلدۇرغۇچىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قىيامەت كۈنىگىچە الله تائالانىڭ مەغپىرىتى ۋە رەھمىتى بولسۇن!

* * * * * * *

www.munber.org

وَإِن كَادُواْ لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ ٱلْأَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا ۖ وَإِذًا لَّا يَلْبَثُونَ خِلَٰفَكَ إِلَّا
قَلِيلًا ﴿٧٦﴾ سُنَّةَ مَن قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِن رُّسُلِنَا ۖ وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا ﴿٧٧﴾

(يەھۇدىيلار) سېنى (مەدىنە) زېمىنىدىن چىقىرىۋېتىش ئۈچۈن، ئۇ يەردە سېنى خاتىرجەم تۇرغۇزماسلىققا تاس قالدى، شۇنداق بولغاندا، سەن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇلار ئازغىنا ۋاقىت تۇرالايتتى (يەنى ئازغىنە ۋاقىتتىن كېيىن ھالاك بولاتتى)﴿76﴾.(بۇ) سەندىن ئىلگىرى بىز ئەۋەتكەن پەيغەمبەرلىرىمىزنىڭ تۇتقان يولىدۇر (يەنى پەيغەمبەرلىرىنى ئارىسىدىن ھەيدەپ چىقارغان ھەرقانداق ئۈممەتنى ھالاك قىلىش اللہ نىڭ پەيغەمبەرلىرى ھەققىدە تۇتقان يولىدۇر)، تۇتقان يولىمىزدا ئۆزگىرىش تاپالمايسەن﴿77﴾.

بۇ ئايەتنىڭ چۈشۈش سەۋەبى توغرىسىدا

بۇ ئايەت قۇرەيشلەر ھەققىدە نازىل قىلىندى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئارىسىدىن چىقىرىۋەتمەكچى بولغاندا اللہ تائالا ئۇلارغا بۇ ئايەت بىلەن تەھدىت سالدى. يەنى ئەگەر ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى چىقىرىۋەتسە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ مەككىدە ئۇزۇن تۇرالمايدىغانلىقى بىلەن تەھدىت سالدى. ئەمەلىيەتمۇ شۇنداق بولدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كاپىرلاردىن كېلىدىغان ئەزىيەت ناھايىتى قاتتىق بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى تاشلاپ ھىجرەت قىلىپ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ئارىلىقتا پەقەت بىر يېرىم يىل ئۆتتى - دە، اللہ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ۋە ئۇلارنى بەدرىدە ئۆزئارا ئۇرۇش قىلىشىشقا كېلىشىم تۈزمەستىن ئۇچراشتۇردى. اللہ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئۇلاردىن ئۆچىنى ئېلىپ بەردى، ئۇنى ئۇلارغا ھۆكۈم چىقارغۇچى قىلدى ۋە ئۇنىڭغا (ئۇلارغا قارشى) ياردەم ئاتا قىلدى.

شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ ھۆرمەتلىكلىرىنى ئۆلتۈردى ۋە ئۇلارنىڭ باللىرىنى ئەسىرگە ئالدى. شۇڭا اللہ تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**(بۇ) سەندىن ئىلگىرى بىز ئەۋەتكەن پەيغەمبەرلىرىمىزنىڭ تۇتقان يولىدۇر (يەنى پەيغەمبەرلىرىنى ئارىسىدىن ھەيدەپ چىقارغان ھەرقانداق ئۈممەتنى ھالاك قىلىش اللہ نىڭ پەيغەمبەرلىرى ھەققىدە تۇتقان يولىدۇر)**﴾ ئەگەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رەھمەت پەيغەمبىرى بولمىغان بولسا ئىدى، ئەلۋەتتە ئۇلارغا دۇنيادا ھېچ كىمگە كېلىپ باقمىغان ئازابلار كېلەتتى. شۇڭا اللہ تائالا مۇنداق دېدى: ﴿سەن ئۇلارنىڭ ئىچىدە تۇرغان چېغىڭدا (سېنى ھۆرمەتلەش يۈزىسىدىن) اللہ ئۇلارغا ئازاب قىلمايدۇ﴾[1].

* * * * * * *

أَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ لِدُلُوكِ ٱلشَّمْسِ إِلَىٰ غَسَقِ ٱلَّيْلِ وَقُرْءَانَ ٱلْفَجْرِ ۖ إِنَّ قُرْءَانَ ٱلْفَجْرِ كَانَ
مَشْهُودًا ﴿٧٨﴾ وَمِنَ ٱلَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِۦ نَافِلَةً لَّكَ عَسَىٰٓ أَن يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا ﴿٧٩﴾

(ئى مۇھەممەد!) كۈن قايرىلغان ۋاقىتتىن تارتىپ قاراڭغۇ چۈشكەن ۋاقىتقا قەدەر ناماز ئوقۇغىن. بامدات نامىزىنىمۇ ئوقۇغىن، (كۈندۈزنىڭ ۋە كېچىنىڭ پەرىشتىلىرى) چوقۇم بامدات نامىزىدا ھازىر بولىدۇ﴿78﴾.

[1] سۈرە ئەنفال 33 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ساڭا نەپلە (ئىبادەت) بولۇشى ئۈچۈن، كېچىنىڭ بىر قىسمىدا (ناماز ئوقۇشقا، قۇرئان ئوقۇشقا) ئويغانغىن، (ئى مۇھەممەد!) پەرۋەردىگارىڭنىڭ سېنى مەدھىيىلىنىدىغان ئورۇنغا (يەنى بۈيۈك شاپائەت ماقامىغا) تۇرغۇزۇشى مۇھەققەقتۇر ﴿79﴾.

نامازلارنى ئۆز ۋاقتىدا ئادا قىلىشقا بۇيرۇش توغرىسىدا

الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى پەرز نامازلارنى ئۆز ۋاقتىدا ئادا قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دېدى: **﴿(ئى مۇھەممەد!) كۈن قايرىلغان ۋاقتتىن تارتىپ قاراڭغۇ چۈشكەن ۋاقتقا قەدەر ناماز ئوقۇغىن. بامدات نامىزىنىمۇ ئوقۇغىن﴾** بۇ ئايەت بەش ۋاخ نامازنىڭ ۋاقىتلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالدى، الله تائالانىڭ: **﴿(ئى مۇھەممەد!) كۈن قايرىلغان ۋاقتتىن تارتىپ قاراڭغۇ چۈشكەن ۋاقتقا قەدەر ناماز ئوقۇغىن﴾** دېگەن ئايىتىدىن پېشىن، ئەسىر، شام ۋە خۇپتەن نامازلىرىنىڭ ۋاقىتلىرى ئېلىنىدى، الله تائالانىڭ: **﴿ بامدات نامىزىنىمۇ ئوقۇغىن﴾** دېگەن ئايىتىدىن بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتى ئېلىنىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ ئەمەلىيتى ۋە سۆزى ئارقىلىق نامازلارنىڭ ۋاقىتلىرىنى مۇسۇلمانلار بۈگۈنكى كۈنگىچە ئوقۇپ كېلىۋاتقىنىدەك تەپسىلىي بايان قىلدى. بۇنى كېيىنكىلەر ئىلگىرىكىلەردىن ۋە بىر ئەۋلاد يەنە بىر ئەۋلادتىن شۇنداق قوبۇل قىلىپ كەلدى.

پەرىشتىلەرنىڭ بامدات بىلەن ئەسىر نامىزىدا توپلىنىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿(كۈندۈزنىڭ ۋە كېچىنىڭ پەرىشتىلىرى) چوقۇم بامدات نامىزىدا ھازىر بولىدۇ﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى مەسئۇد ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: كېچە ۋە كۈندۈزنىڭ پەرىشتىلىرى بامدات نامىزىغا كېلىدۇ.

ئىمام بۇخارى ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «جامائەت بىلەن ئوقۇغان ناماز يالغۇز ئوقۇغان نامازدىن يىگىرمە بەش دەرىجە ئارتۇقتۇر، كېچە ۋە كۈندۈزنىڭ پەرىشتىلىرى بامدات نامىزىدا بىر يەرگە كېلىدۇ». ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: ئەگەر خالىساڭلار الله تائالانىڭ: **﴿بامدات نامىزىنىمۇ ئوقۇغىن، (كۈندۈزنىڭ ۋە كېچىنىڭ پەرىشتىلىرى) چوقۇم بامدات نامىزىدا ھازىر بولىدۇ﴾** دېگەن ئايىتىنى ئوقۇڭلار، دېدى.

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىمام ئەھمەد، ئىبنى مەسئۇد ۋە ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كېچە ۋە كۈندۈزنىڭ پەرىشتىلىرى بامدات نامىزىغا كېلىدۇ». بۇ ھەدىسنى تىرمىزى، نەسەئى ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلدى.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردا كېچىنىڭ ۋە كۈندۈزنىڭ پەرىشتىلىرى ئالمىشىپ تۇرىدۇ، ئۇلار بامدات نامىزى بىلەن ئەسىر نامىزىدا بىر يەرگە توپلىنىشىدۇ، ئاندىن كېچىدە سىلەر بىلەن بىللە بولغان پەرىشتىلەر كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ، پەرۋەردىگار سىلەرنىڭ (ئەھۋالىڭلارنى) ئوبدان بىلسىمۇ ئۇلاردىن: بەندىلىرىمنى قانداق ھالدا تاشلاپ قويۇپ چىقتىڭلار؟ دەپ سورايدۇ، ئۇلار: بىز ئۇلارنىڭ قېشىغا بارغاندا ئۇلار ناماز ئوقۇۋاتقان ئىكەن، ئۇلارنى تاشلاپ قويۇپ قايتىپ چىققاندىمۇ ناماز ئوقۇپ قالدى، دەپ جاۋاب بېرىدۇ». ئىبنى مەسئۇد: قوغدىغۇچى پەرىشتىلەر بامدات نامىزى بىلەن ئەسىر نامىزىدا بىر يەرگە توپلىنىشىدۇ، ئۇلار مۇشۇ نامازلاردا ئورۇن ئالماشتۇرىدۇ، دېدى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبراھىم نەخەئى، مۇجاھىد، قەتادە ۋە باشقىلارمۇ شۇنداق دېدى.

www.munber.org

كېچىدە قوپۇپ ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇش توغرىسىدا

﴿**ساڭا نەپلە (ئىبادەت) بولۇشى ئۈچۈن، كېچىنىڭ بىر قىسمىدا (ناماز ئوقۇشقا، قۇرئان ئوقۇشقا) ئويغانغىن**﴾ يەنى الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى پەرز نامازدىن باشقا، كېچىدە قوپۇپ ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇدى. بۇ ھەقتە ئىمام مۇسلىم ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن پەرز نامازدىن كېيىن قايسى نامازنىڭ (ساۋابى) ئارتۇق دەپ سورالدى؟ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كېچىدە قوپۇپ ئوقۇغان ناماز» دەپ جاۋاب بەردى. شۇڭا الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى پەرز نامازدىن باشقا، كېچىدە ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇيتتى. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، ئائىشە ۋە باشقا ساھابىلاردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كېچىدە ئۇخلاپ قوپۇپ ناماز ئوقۇغانلىقى رىۋايەت قىلىندى. الله تائالاغا شۈكۈرلەر بولسۇن!

ھەسەنبەسرى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوقۇشقا بۇيرۇلغان ناماز بولسا خۇپتەن نامىزىدىن كېيىن ئوقۇلىدىغان نامازدۇر، دېدى. ھەسەنبەسرىنىڭ بۇ سۆزىمۇ يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كېچىدە ئۇخلاپ قوپۇپ ئوقۇغان نامىزىغا قارىتىلىدۇ.

مۇجاھىد: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كېچىدە ئۇخلاپ قوپۇپ ئوقۇغان نامىزى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۈچۈن پەقەت نەپلە ئىبادەت بولۇشى ئۈچۈندۇر. چۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىلگىرىكى ۋە كېيىنكى گۇناھلىرى كەچۈرۈلۈپ كەتكەندۇر، ئەمما پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتىنىڭ كېچىدە قوپۇپ ناماز ئوقۇشى ئۇنىڭ گۇناھلىرىنى يۇيىدۇ، دېدى. بۇ ھەقتە ئەبۇئەمامە باھىلىيە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمۇ شۇنداق دېدى.

﴿**(ئى مۇھەممەد!) پەرۋەردىگارىڭنىڭ سېنى مەدھىيىلىنىدىغان ئورۇنغا (يەنى بۈيۈك شاپائەت ماقامىغا) تۇرغۇزۇشى مۇھەققەقتۇر**﴾ يەنى قىيامەت كۈنى بىز سېنى مەدھىيىلىنىدىغان ئورۇنغا تۇرغۇزۇشىمىز ئۈچۈن، سەن مەن بۇيرۇغان ئىشلارنى قىلغىن. بارلىق كىشىلەر ۋە ئۇلارنىڭ ياراتقۇچىسى بولغان الله تائالا ئۇ ئورۇندا ساڭا مەدھىيىلەر ئوقۇيدۇ.

ئىبنى جەرىر مۇنداق دېدى: كۆپلىگەن تەئۋىل ئالىملىرى: ئۇ ئورۇن (بولسا) قىيامەت كۈنى الله تائالانىڭ كىشىلەرنى شۇ كۈننىڭ ئېغىرلىقلىرىدىن راھەتلەندۈرۈشى ئۈچۈن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىشىلەرگە شاپائەت قىلىش ئۈچۈن تۇرىدىغان ئورۇندۇر، دەيدۇ.

ھۇزەيفە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ: بارلىق كىشىلەر ئۇلارنى چاقىرغۇچى (ئاۋازىنى) ئاڭلىتالايدىغان ۋە قارىغۇچى كۆرەلەيدىغان، خۇددى ئۇلار (دەسلەپ) يارىتىلغان ۋاقتىدىكىدەك يالاڭ ئاياق، كىيىمسىز ھالەتتە تۈپتۈز بىر مەيدانغا توپلىنىپ تۇرىشىدۇ. الله تائالانىڭ ئىزنىسىز بىر ئادەممۇ گەپ قىلمايدۇ. الله تائالا: ئى مۇھەممەد! دەپ چاقىرىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «چاقىرىقىڭغا چىن دىلىمدىن رازىلىق بىلەن كېلىمەن، ياخشىلىق سېنىڭ قولۇڭدا، يامانلىق ساڭا مەنسۇپ ئەمەس، توغرا يول تاپقان كىشى سەن ھىدايەت قىلغان كىشىدۇر، بەندەڭ ئالدىڭدا تۇرۇپتۇ، (بارلىق ئىشلار) سەندىندۇر ۋە ساڭا قايتىدۇ، قۇتۇلۇش ۋە پاناھلىنىش ئورنى پەقەت سەن تەرەپتىدۇر، سەن كاتتا ۋە ئۈستۈندۇرسەن، ئى كەبىنىڭ پەرۋەردىگارى! سېنى ھەممە كەمچىلىكتىن پاك دەپ تونۇيمىز» دەيدۇ. بۇ بولسا الله تائالا بايان قىلغان، مەدھىيىلىنىدىغان ئورۇندۇر.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما: مەدھىيىلىنىدىغان ئورۇن بولسا شاپائەت قىلىش ئورنىدۇر، دېدى. ئىبنى ئەبۇنۇجەيھ مۇجاھىدنىڭمۇ شۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. ھەسەنبەسرىمۇ شۇنداق دېدى.

www.munber.org

قەتادە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىيامەت كۈنى زېمىن تۇنجى يېرىلىپ بېرىدىغان (يەنى قەبرىدىن ئاۋۋەل قوپۇرۇلىدىغان) ۋە ئەڭ دەسلەپتە شاپائەت قىلىدىغان كىشىدۇر، دېدى. ئالىملار: ئۇ، الله تائالا: **﴿(ئى مۇھەممەد!) پەرۋەردىگارىڭنىڭ سېنى مەدھىيىلىنىدىغان ئورۇنغا (يەنى بۈيۈك شاپائەت ماقامىغا) تۇرغۇزۇشى مۇھەققەتتۇر﴾** دېگەن ئايىتىدە بايان قىلغان، مەدھىيىلىنىدىغان ئورۇندۇر، دەپ قارايدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قىيامەت كۈنى ھېچقانداق ئادەم شېرىك بولمايدىغان ۋە ھېچقانداق ئادەم ئۇنىڭدا بىللە بولمايدىغان نۇرغۇنلىغان ئىلتىپاتلار باردۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام زېمىن تۇنجى يېرىلىپ بېرىلىدىغان (يەنى قەبرىدىن ئاۋۋەل قوپۇرلىدىغان) كىشىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام توپلىنىش مەيدانىغا ئۇلاغ بىلەن بارىدۇ، ئۇنىڭ قارا بايرىقى بولۇپ، كىشىلەر ئۇ بايراقنىڭ ئاستىدا بولىدۇ. كېلىدىغان ئادەم ئەڭ كۆپ بولىدىغان كۆل ئۇنىڭغا شۇ ئورۇندا بېرىلىدۇ. ئۇنىڭغا مەخلۇقاتلارنىڭ ئىچىدە ھۆكۈم چىقىرىش ئۈچۈن الله تائالانىڭ دەرگاھىدىكى كاتتا شاپائەت قىلىش ئىمتىيازى بېرىلىدۇ.

كىشىلەر (دەسلەپىدە شاپائەت قىلىشنى تەلەپ قىلىپ) ئادەم، ئاندىن نۇھ، ئىبراھىم، مۇسا، ئاندىن ئىسا ئەلەيھىسسالاملارنىڭ قېشىغا كېلىدۇ، ئۇلارنىڭ ھەر بىرى: «مەن ئۇنداق قىلالمايمەن» دەپ جاۋاب بېرىدۇ. ئاخىرىدا ئۇلار مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىدۇ. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: «مەن شۇنداق قىلىمەن، مەن شۇنداق قىلىمەن» دەپ جاۋاب بېرىدۇ. (الله تائالا بۇ ھەقتە خالىسا) ئۆز ئورنىدا تەپسىلىي توختىلىمىز.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دوزاختا ھۆكۈم قىلىنغان بىر تۈركۈم كىشىلەرگە شاپائەت قىلىپ ئۇلارنى دوزاختىن قايتۇرۇۋالىدۇ. ئۇ پەيغەمبەرلەردىن ئۈممەتلىرى ئىچىدە بىرىنچى بولۇپ ھۆكۈم چىقىرىدىغان پەيغەمبەردۇر. پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىچىدە ئۇنىڭغا ئۈممىتى بىلەن كۆۋرۈكتىن ئۆتۈش رۇخسىتى ئەڭ باشتا بېرىلىدۇ. ئىمام مۇسلىمنىڭ قىلغان رىۋايىتىدە، ئۇ جەننەتكە كىرىشكە شاپائەت قىلىدىغانلارنىڭ ئاۋۋەلقىسىدۇر.

سۈر ھەققىدە كەلگەن ھەدىستە مۇنداق بايان قىلىندى: بارلىق مۆمىنلەر جەننەتكە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شاپائەت قىلىشى بىلەن كىرىدۇ. ئۇ جەننەتكە كىرىدىغانلارنىڭ ئەڭ ئاۋۋىلىدۇر. ئۇنىڭ ئۈممىتى باشقا ئۈممەتلەردىن بۇرۇن جەننەتكە كىرىدۇ. ياخشى ئەمەل - ئىبادەتلىرى تېخى كۆتۈرۈلۈش دەرىجىسىگە يەتمىگەن بىر گۇرۇھ كىشىلەرنىڭ دەرىجىلىرىنى كۆتۈرىدۇ. ئۇ، جەننەتتىكى پەقەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغىلا لايىق بولىدىغان، ئەڭ كاتتا مەرتىۋە بولغان ۋەسىلەنىڭ ئىگىسىدۇر. الله تائالا گۇناھكارلارغا شاپائەت قىلىش رۇخسىتىنى بەرگەن ۋاقىتتا، پەرىشتىلەر، پەيغەمبەرلەر ۋە مۆمىنلەرمۇ شاپائەت قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سانىنى الله تائالادىن باشقىسى بىلمەيدىغان نۇرغۇنلىغان كىشىلەرگە شاپائەت قىلىدۇ، شاپائەت قىلىشتا ھېچكىم ئۇنىڭغا تەڭ كېلەلمەيدۇ.

مەن بۇ مەسىلىنى "پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەرجىمھالى" دېگەن كىتابىمنىڭ ئاخىرىسىدىكى "خۇسۇسىيەتلەر" دېگەن بابتا تەپسىلى بايان قىلدىم. الله تائالاغا ھەمدۇسانالار بولسۇن!

ھازىر بىز مەدھىيىلىنىدىغان ئورۇن ھەققىدە كەلگەن ھەدىسلەرنى بايان قىلىمىز. الله تائالانىڭ شۇ ياردىمى بىزلەرگە بولسۇن!

ئىمام بۇخارى ئىبنى ئۆمەرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: قىيامەت كۈنى بارلىق كىشىلەر تىزلانغان ھالدا ئولتۇرۇپ قالىدۇ، ھەر بىر ئۈممەت پەيغەمبىرىگە ئەگىشىدۇ. ئۇلار، ئى پالانى! شاپائەت قىلغىن، ئى پالانى! شاپائەت قىلغىن، دەيدۇ. ئاخىرى شاپائەت قىلىش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كېلىدۇ. مانا بۇ، الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مەدھىيىلىنىدىغان ئورۇنغا تۇرغۇزىدىغان كۈندۇر.

www.munber.org

ئىبنى جەرىر، ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «(قىيامەت كۈنى) قۇياش ناھايىتى يېقىن قىلىنىدۇ. ھەتتا تەرلەردىن ھاسىل بولغان سۇ قۇلاقلارغىچە يېتىدۇ. ئۇلار شۇ ھالەتتە تۇرۇپ ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن ياردەم سورايدۇ. ئادەم ئەلەيھىسسالام: مەن بۇ ياردەمنى قىلالايدىغان ئادەم ئەمەسمەن، دەيدۇ. ئاندىن (ئۇلار) مۇسادىن ياردەم سورايدۇ، مۇسامۇ شۇنداق دەيدۇ. ئاندىن (ئۇلار) مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن ياردەم سورايدۇ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام شاپائەت تىلەش ئۈچۈن بېرىپ جەننەتنىڭ ئىشىكىنىڭ ھالقىسىنى تۇتىدۇ، شۇ كۈنى اللە تائالا ئۇنى مەدھىيىلىنىدىغان ئورۇنغا تۇرغۇزىدۇ». بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارىمۇ شۇنداق رىۋايەت قىلدى. لېكىن: «شۇ كۈنى اللە تائالا ئۇنى مەدھىيىلىنىدىغان ئورۇنغا تۇرغۇزىدۇ، ئۇنىڭغا شۇ يەردىكى ھەممە كىشىلەر مەدھىيە ئېيتىدۇ» دېگەن سۆزنى قوشۇپ قويىدى.

ئەبۇداۋۇد تايالىسى، ئابدۇللاھنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئاندىن اللە تائالا شاپائەت قىلىشقا رۇخسەت بېرىدۇ، ئاندىن (شاپائەت قىلىش ئۈچۈن) جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام تۇرىدۇ. ئارقىدىن ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام تۇرىدۇ، ئارقىدىن ئىسا ياكى مۇسا ئەلەيھىسسالام تۇرىدۇ، ئەبۇزەئرا: مەن ئۇ ئىككىسىنىڭ قايسىسىنىڭ تۇرىدىغانلىقىنى بىلەلمىدىم، دېدى. ئاندىن تۆتىنچىسىدە پەيغەمبىرىڭلار تۇرۇپ شاپائەت قىلىدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن ھېچكىم ئۇ شاپائەت قىلغاندەك كۆپ شاپائەت قىلمايدۇ. بۇ، اللە تائالا: **﴿(ئى مۇھەممەد!) پەرۋەردىگارىڭنىڭ سېنى مەدھىيىلىنىدىغان ئورۇنغا (يەنى بۈيۈك شاپائەت ماقامىغا) تۇرغۇزۇشى مۇھەققەقتۇر﴾** دېگەن ئايىتىدە بايان قىلغان، مەدھىيىلىنىدىغان ئورۇندۇر.

ئىمام ئەھمەد، ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: (بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن تەكلىپ قىلغان زىياپەتتە بىللە ئىدۇق)، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا قوينىڭ (ئالدى) قولى كەلتۈرۈلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قوينىڭ (ئالدى) قول گۆشىنى يېيىشكە ئامراق ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر چىشلەم يېگەندىن كېيىن مۇنداق دېدى: «قىيامەت كۈنى، مەن ئىنسانىيەتنىڭ يولباشچىسى بولىمەن، نېمىشقا شۇنداق بولىدىغانلىقىنى بىلەمسىلەر؟ اللە بۇرۇن ۋە كېيىن ياشىغان بارلىق ئىنسانلارنى بىر ئورۇنغا يىغىدۇ. ئۇلار ئۆزئارا كۆرەلەيدۇ ۋە ئاڭلىيالايدۇ. قۇياش ئىنسانغا ناھايىتى يېقىن قىلىنىدۇ، ئىنساننى قاتتىق غەم باسقانلىقتىن بىر - بىرىگە: سەن ئۆزەڭنىڭ قايسى ھالغا چۈشۈپ قالغانلىقىڭغا قارىمامسەن؟ اللە نىڭ ئالدىدا ساڭا شاپائەت قىلىدىغان بىرەر كىشىنى تاپمامسەن؟ دېيىشىپ كېتىدۇ. بەزى كىشىلەر: سىلەر ئادەم (ئەلەيھىسسالامنىڭ) قېشىغا بېرىڭلار، دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار شاپائەت تەلەپ قىلىپ ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: سەن بولساڭ ئىنسانلارنىڭ ئاتىسى، اللە سېنى ئۆز قولى بىلەن ياراتقان، ساڭا ئۆزى جان كىرگۈزگەن ۋە پەرىشتىلەرنى ساڭا سەجدە قىلدۇرغان، شۇڭا سەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئالدىدا بىزگە شاپائەت تەلەپ قىلغىن. بىزگە كەلگەن ئېغىرچىلىقنى كۆرمەيۋاتامسەن؟ دەيدۇ. ئادەم ئەلەيھىسسالام: ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىم بۈگۈن بۇنىڭدىن ئىلگىرى ۋە كېيىنمۇ ئاچچىقلانمايدىغان دەرىجىدە ئاچچىقلاندى. اللە مېنى (جەننەتتىكى) بىر دەرەخنىڭ (مېۋىسىنى) يېيىشتىن توسقان ئىدى. مەن (ئۇنىڭ مېۋىسىنى يەپ) ئۇنىڭغا ئاسىيلىق قىلدىم. مەنمۇ ئۆزەمنىڭ ھالى بىلەن (دېگەن گەپنى ئۈچ قېتىم دەپ)، سىلەر نۇھنىڭ قېشىغا بېرىڭلار، دەيدۇ.

ئۇلار نۇھنىڭ ئالدىغا كېلىپ: ئى نۇھ! سەن زېمىنغا ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ تۇنجىسى، ھەقىقەتەن اللە سېنى ”شۈكرى قىلغۇچى بەندە“ دەپ ئاتىدى. پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئالدىدا بىزگە شاپائەت تەلەپ قىلغىن، بىزنىڭ ھالىمىزنى كۆرمىدىڭمۇ؟ دەيدۇ. نۇھ: ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىم بۈگۈن بۇنىڭدىن

www.munber.org

ئىلگىرى ۋە كېيىنمۇ ئاچچىقلانمايدىغان دەرىجىدە ئاچچىقلاندى. مېنىڭ ئىجابەت قىلىنىدىغان بىر دۇئايىم بار ئىدى. مەن ئۇ دۇئا بىلەن قەۋمىمنىڭ يوقىلىشىغا دۇئا قىلىپ بولدۇم. مەنمۇ ئۆزەمنىڭ هالى بىلەن (بىگەن گەپنى ئۈچ قېتىم دەپ) سىلەر ئىبراهىمنىڭ قېشىغا بېرىڭلار، دەيدۇ.

ئۇلار ئىبراهىم ئەلەيهىسسالامنىڭ ئالدىغا كېلىپ: ئى الله نىڭ ئەلچىسى ئىبراهىم! سەن بولساڭ الله نىڭ پەيغەمبىرى ۋە دوستى، پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئالدىدا بىزگە شاپائەت تەلەپ قىلغىن، بىزنىڭ هالىمىزنى كۆرمىدىڭمۇ؟ دەيدۇ. ئىبراهىم ئەلەيهىسسالام: ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىم بۈگۈن بۇنىڭدىن ئىلگىرى ۋە كېيىنمۇ ئاچچىقلانمايدىغان دەرىجىدە ئاچچىقلاندى (دەپ ئاندىن ئۆزىنىڭ ئۈچ ئېغىز يالغان سۆز قىلغانلىقىنى بايان قىلىپ، مەنمۇ ئۆزەمنىڭ هالى بىلەن دېگەن گەپنى ئۈچ قېتىم دەپ)، سىلەر مۇسا ئەلەيهىسسالامنىڭ ئالدىغا بېرىڭلار، دەيدۇ.

ئۇلار مۇسا ئەلەيهىسسالامنىڭ ئالدىغا كېلىپ: ئى الله نىڭ ئەلچىسى مۇسا! سەن بولساڭ الله بىۋاستە سۆز قىلغان ۋە تەۋرات نازىل قىلىنغان پەيغەمبەرسەن، پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئالدىدا بىزگە شاپائەت تەلەپ قىلغىن، بىزنىڭ هالىمىزنى كۆرمىدىڭمۇ؟ دەيدۇ. مۇسا ئەلەيهىسسالام: ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىم بۈگۈن بۇنىڭدىن ئىلگىرى ۋە كېيىنمۇ ئاچچىقلانمايدىغان دەرىجىدە ئاچچىقلاندى، ئۇقۇشماسلىقتىن ناھەق ئادەم ئۆلتۈرۈپ قويغانلىقىم ئۈچۈن، پەرۋەردىگارىمدىن قاتتىق خىجىلمەن. مەنمۇ ئۆزەمنىڭ هالى بىلەن، (دېگەن گەپنى ئۈچ قېتىم دەپ)، سىلەر ئىيسا ئەلەيهىسسالامنىڭ ئالدىغا بېرىڭلار، دەيدۇ.

ئۇلار ئىيسا ئەلەيهىسسالامنىڭ ئالدىغا كېلىپ: ئى الله نىڭ ئەلچىسى ئىيسا! سەن بولساڭ الله نىڭ ھەزرىتى مەريەمگە تاشلىغان كەلىمىسىدۇرسەن (يەنى ئاتىنىڭ ۋاستىسىسىز، الله نىڭ ”ۋۇجۇدقا كەل“ دېگەن سۆزىدىن يارىتىلغاندۇرسەن)، الله تەرىپىدىن كەلگەن بىر روھتۇرسەن، بوۋاق چېغىڭدا بۆشۈكتە سۆزلىگەن پەيغەمبەرسەن، پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئالدىدا بىزگە شاپائەت تەلەپ قىلغىن، بىزنىڭ هالىمىزنى كۆرمىدىڭمۇ؟ دەيدۇ. ئىيسا ئەلەيهىسسالام: ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىم بۈگۈن بۇنىڭدىن ئىلگىرى ۋە كېيىنمۇ ئاچچىقلانمايدىغان دەرىجىدە ئاچچىقلاندى (دەپ بولۇپ، ئۆزىنىڭ سەۋەنلىكلىرىنى تىلغا ئالماي، مەنمۇ ئۆزەمنىڭ هالى بىلەن دېگەن گەپنى ئۈچ قېتىم دەپ)، سىلەر مۇھەممەد ئەلەيهىسسالامنىڭ ئالدىغا بېرىڭلار، دەيدۇ.

شۇنىڭ بىلەن ئۇلار مېنىڭ ئالدىمغا كېلىپ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! سەن بولساڭ پەيغەمبەرلەرنىڭ تۈگەنچىسى، ئىلگىرىكى ۋە كېيىنكى گۇناھلىرىڭنى الله كەچۈرگەن بەندە، پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئالدىدا بىزگە شاپائەت تەلەپ قىلغىن، بىزنىڭ هالىمىزنى كۆرمىدىڭمۇ؟ دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن مەن ئەرشنىڭ ئاستىغا بارىمەن. الله تائالاغا (شۇ يەردە) سەجدە قىلىمەن. الله ماڭا ھېچكىمگە بىلدۈرمىگەن ھەمدۇساناالارنى بىلدۈرىدۇ. (مەن شۇلار بىلەن الله غا ھەمدۇسانا ئېيتىمەن)، سەجدىدە الله خالىغان چاغقىچە تۇرىمەن. ئاندىن الله: بېشىڭنى كۆتۈرگىن، سورىغىنىڭنى بېرىمەن، شاپائىتىڭنى قوبۇل قىلىمەن، دەيدۇ. بېشىمنى سەجدىدىن كۆتۈرىمەن. ئاندىن: ئى پەرۋەردىگارىم! ئۈممىتىم. ئى پەرۋەردىگارىم! ئۈممىتىم. ئى پەرۋەردىگارىم ! ئۈممىتىم، دەيمەن. الله تائالا: ئى مۇھەممەد! سەن ئۈممىتىڭنىڭ ئىچىدىن سوئال - سوراق قىلىنمايدىغانلارنى جەننەتكە ئوڭ تەرەپتىكى ئىشىكتىن كىرگۈزگىن، قالغان ئىشىكلەردىن كىرىشكە ئۈممىتىڭگە باشقا ئۈممەتلەرمۇ شېرىك بولىدۇ، دەيدۇ. ئەڭ ئاخىرىدا، پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: جېنىم ئىلكىدە بولغان الله بىلەن قەسەمكى، جەننەتنىڭ ئىككى ئىشىكنىڭ ئارىلىقى، مەككە بىلەن (بەھرەييندىكى) ھەجەر دېگەن يەرنىڭ ئارىلىقىدەك. يەنە بىر رىۋايەتتە: مەككە بىلەن (سۈرىيەدىكى) بۇسرا دېگەن يەرنىڭ ئارىلىقىدەك كەڭدۇر » دېدى.

www.munber.org

* * * * * * *

وَقُل رَّبِّ أَدۡخِلۡنِي مُدۡخَلَ صِدۡقٖ وَأَخۡرِجۡنِي مُخۡرَجَ صِدۡقٖ وَٱجۡعَل لِّي مِن لَّدُنكَ سُلۡطَٰنٗا
نَّصِيرٗا ﴿٨٠﴾ وَقُلۡ جَآءَ ٱلۡحَقُّ وَزَهَقَ ٱلۡبَٰطِلُۚ إِنَّ ٱلۡبَٰطِلَ كَانَ زَهُوقٗا ﴿٨١﴾

«پەرۋەردىگارىم! مېنى (قەبرەمگە) ئوڭۇشلۇق كىرگۈزگىن، (قەبرەمدىن) ئوڭۇشلۇق چىقارغىن، ماڭا دەرگاھىڭدىن ھەقكە ياردەم بېرىدىغان قۇۋۋەت ئاتا قىلغىن» دېگىن[80]. ***«ھەقىقەت (يەنى ئىسلام) كەلدى، باتىل (يەنى كۇفرى) يوقالدى. باتىل ھەقىقەتەن ئوڭاي يوقىلىدۇ» دېگىن***[81].

ھىجرەت قىلىشقا بۇيرۇش توغرىسىدا

ئىمام ئەھمەد ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىدە ئىدى، اللہ تائالا ئۇنى ھىجرەت قىلىشقا بۇيرۇپ بۇ ئايەتنى چۈشۈردى: ﴿**«پەرۋەردىگارىم! مېنى ئوڭۇشلۇق كىرگۈزگىن، ئوڭۇشلۇق چىقارغىن، ماڭا دەرگاھىڭدىن ھەقكە ياردەم بېرىدىغان قۇۋۋەت ئاتا قىلغىن» دېگىن**﴾.

ھەسەنبەسرى بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: مەككىنىڭ كاپىرلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆلتۈرۈش ياكى ئۇنى قوغلاپ چىقىرىش ياكى ئۇنى باغلاپ قويۇش ئۈچۈن پىلان تۈزۈشكەندە، اللہ تائالا ئۇلارنى ئۆلتۈرمەكچى بولۇپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مەدىنىگە چىقىپ كېتىشكە بۇيرۇپ، بۇ ئايەتنى چۈشۈردى: ﴿**«پەرۋەردىگارىم! مېنى ئوڭۇشلۇق كىرگۈزگىن، ئوڭۇشلۇق چىقارغىن، ماڭا دەرگاھىڭدىن ھەقكە ياردەم بېرىدىغان قۇۋۋەت ئاتا قىلغىن» دېگىن**﴾.

قەتادە اللہ تائالانىڭ: ﴿**«پەرۋەردىگارىم! مېنى ئوڭۇشلۇق كىرگۈزگىن**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى ھەققىدە: يەنى مەدىنىگە كىرگۈزگىن. ۋە ئۇنىڭ: ﴿**ئوڭۇشلۇق چىقارغىن (دېگىن)**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى ھەققىدە: مەككىدىن چىقارغىن. دېگەن بولىدۇ، دېدى. بۇ ھەقتە ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد ئىبنى ئەسلەممۇ شۇنداق دېدى.

﴿**ماڭا دەرگاھىڭدىن ھەقكە ياردەم بېرىدىغان قۇۋۋەت ئاتا قىلغىن» دېگىن**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ھەسەنبەسرى: اللہ تائالا (بۇ ئايەتتە) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا پارىسنىڭ پادىشالىقىنى ۋە ئۇنىڭ ئىززىتىنى ئېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بېرىشكە، رۇمنىڭ پادىشالىقىنى ۋە ئۇنىڭ ئىززىتىنى ئېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بېرىشكە ۋەدە قىلدى، دېدى.

قەتادە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاپشۇرۇلغان بۇيرۇقنى ئورۇنلاش ئۈچۈن اللہ تائالانىڭ دەرگاھىدىن بېرىدىغان قۇۋۋەت بولمايدىغان بولسا، ئۆزىدە يېتەرلىك قۇۋۋەتنىڭ يوقلۇقىنى بىلگەندىن كېيىن اللہ تائالادىن قۇرئاننى، اللہ تائالانىڭ بەلگىلىمىلىرىنى، ئۇنىڭ پەرزلىرىنى ۋە ئۇنىڭ دىنىنى تۇرغۇزۇش ئۈچۈن ھەقكە ياردەم بېرىدىغان قۇۋۋەت بېرىشنى سورايدۇ. چۈنكى، بۇ قۇۋۋەت اللہ تائالانىڭ بەندىلىرى ئارىسىدا قىلغان رەھمىتىدۇر، ناۋادا مۇشۇ قۇۋۋەت بولمىسا ئىدى، ئەلۋەتتە بەزىلەر بەزىلەرگە ھۇجۇم قىلاتتى ۋە كۈچلۈكلەر ئاجىزلارنى يەپ كەتكەن بولاتتى، دېدى.

ھەقىقەت بىلەن يەنە ئۇنىڭغا دۈشمەنلىك قىلغان ۋە قارشى چىققان كىشىلەرگە قۇۋۋەتتىنمۇ ئىشلىتىدىغان ئادەم بولۇش لازىمدۇر، شۇڭا اللہ تائالا مۇنداق دېدى: ﴿بىز ھەقىقەتەن پەيغەمبەرلىرىمىزنى روشەن مۆجىزىلەر بىلەن ئەۋەتتۇق ۋە ئۇلار بىلەن بىللە، ئىنسانلار ئادالەتنى بەرپا قىلسۇن دەپ، كىتابنى،

www.munber.org

قانۇننى چۈشۈردۇق. تۆمۈرنى ياراتتۇق[1] (تۆمۈردىن ئۇرۇش قوراللىرى ياسىلىدىغانلىقى ئۈچۈن) تۆمۈر كۈچ - قۇۋۋەتنى ئۆز ئىچىگە ئالغان، تۆمۈردە ئىنسانلار ئۈچۈن نۇرغۇن مەنپەئەتلەر بار، اﷲ نى كۆرمەي تۇرۇپ (قوراللارنى ئىشلىتىپ) اﷲ غا ۋە پەيغەمبەرلىرىگە ياردەم بەرگەنلەرنى بىلىش (مەلۇم قىلىش) ئۈچۈن (تۆمۈرنى ياراتتى)، اﷲ ھەقىقەتەن كۈچلۈكتۇر، غالىبتۇر﴾[2].

قۇرەيشنىڭ كاپىرلىرىغا قىلىنغان تەھدىت توغرىسىدا

﴿«ھەقىقەت (يەنى ئىسلام) كەلدى، باتىل (يەنى كۇفرى) يوقالدى. باتىل ھەقىقەتەن ئوڭاي يوقىلىدۇ» دېگىن﴾ يەنى بۇ، قۇرەيشنىڭ كاپىرلىرىغا قىلىنغان تەھدىتتۇر. چۈنكى، ئۇلارغا اﷲ تائالا تەرىپىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام بىلەن ئەۋەتىلگەن قۇرئان، ئىمان ۋە پايدىلىق ئىلىمدىن ئىبارەت شەك بولمىغان ۋە ئۇلارغا بۇرۇن كېلىپ باقمىغان ھەقىقەت كەلدى، ھەقسىزلىك يوقالدى، چۈنكى، ھەقسىزلىك ھەقىقەتنىڭ قېشىدا پۇت تىرەپ تۇرالمايدۇ. اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿بىز ھەق ئارقىلىق باتىلغا ھۇجۇم قىلىمىز، ھەق باتىلنى يوقىتىدۇ، باتىل ناگاھان يوقىلىدۇ﴾[3].

ئىمام بۇخارى ئىبنى مەسئۇدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام مەككىگە كىرگەندە كەبىنىڭ ئىچىدە 360 دانە بۇت بار ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام قولىدىكى تاياق بىلەن ئۇلارنى نۇقلاپ: «ھەقىقەت (يەنى ئىسلام) كەلدى، باتىل (يەنى كۇفرى) يوقالدى. باتىل ھەقىقەتەن ئوڭاي يوقىلىدۇ، باتىل (بىرەر مەخلۇقنى) پەيدا قىلالمايدۇ، (يوقالغان بىرەر مەخلۇقنى) ئەسلىگە كەلتۈرەلمەيدۇ» دېدى.

* * * * * * *

وَنُنَزِّلُ مِنَ ٱلْقُرْءَانِ مَا هُوَ شِفَآءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ۙ وَلَا يَزِيدُ ٱلظَّٰلِمِينَ إِلَّا خَسَارًا ﴿٨٢﴾

بىز مۆمىنلەرگە (يەنى ئۇلارنىڭ دىللىرىغا) شىپا ۋە رەھمەت بولىدىغان قۇرئان ئايەتلىرىنى نازىل قىلىمىز، قۇرئان كاپىرلارغا زىياندىن باشقىنى زىيادە قىلمايدۇ (يەنى ئۇلار قۇرئاننى تەستىق قىلمىغانلىقتىن، ئۇلارنىڭ كۇفرى تېخىمۇ ئاشىدۇ) ﴿82﴾.

قۇرئاننىڭ شىپا ۋە رەھمەت ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اﷲ تائالا ئالدىدىنمۇ، ئارقىسىدىنمۇ (يەنى ھېچقايسى تەرىپىدىن) باتىل يۈزلەنمەيدىغان، ئۇ ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى، مەدھىيىگە لايىق اﷲ تەرىپىدىن چۈشۈرۈلگەن، (قۇرئاندىن ئىبارەت) پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھسسالامغا چۈشۈرگەن كىتابىدىن خەۋەر بېرىپ، شەكسىز ئۇ مۆمىنلەرگە شىپا ۋە رەھمەت بولىدىغان قۇرئاندۇر، دېدى. يەنى ئۇلارنىڭ دىللىرىدىكى شەك، مۇناپىقلىق، شېرىك كەلتۈرۈش ۋە ئازغۇنلۇقتىن ئىبارەت كېسەللەرنى ساقايتىدۇ، قۇرئان مۇشۇ كېسەللەرنىڭ ھەممىسىگە شىپادۇر.ئۇ يەنە ئىچىدە ئىمان، ھېكمەت، ياخشىلىقنى ئىزلىتىش ۋە ئۇنىڭغا رىغبەتلەندۈرۈشى بار بولغان رەھمەتتۇر. قۇرئان پەقەت ئۆزىگە ئىمان ئېيتقان، ئىشەنگەن ۋە ئەگەشكەن كىشىلەر ئۈچۈنلا رەھمەت ۋە شىپادۇر. ئەمما ئۆزىگە ئۇۋال قىلغان كاپىرلار بولسا قۇرئاننى تىڭشىغانسېرى ئۇلار (قۇرئاندىن) تېخىمۇ

---

[1] يەنى اﷲ تائالا ھەقىقەت ۋە مۆجىزىلەر بىلەن بىللە ئۇلارنى كۈچ بىلەن قوغداش ئۈچۈن تۆمۈرلەرنىمۇ چۈشۈردى. قۇلدا تۆمۈر بولمىسا شۇنداق پاكىت - ئىسپاتلىق، توغرىلىقى قۇياشتەك روشەن ھەقىقەت بولسىمۇ ئۇنى دەۋا قىلىپ ئاقتۇرغىلى بولمايدۇ.

[2] سۈرە ھەدىد 25 - ئايەت.

[3] سۈرە ئەنبىيا 18 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

يىراقلىشىدۇ ۋە كاپىرلىقىغا تېخىمۇ پاتىدۇ، كاپىرنىڭ مۇشۇنداق بولۇشىنىڭ سەۋەبى كاپىرلىقىدىن چىققاندۇر. ھەرگىز قۇرئاندىن ئەمەستۇر.

اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇ ئىمان كەلتۈرگەنلەرگە ھىدايەتتۇر ۋە (دىللاردىكى شەك ـ شۈبھىگە) شىپادۇر، ئىمان ئېيتمايدىغانلارنىڭ قۇلاقلىرى (قۇرئاننى ئاڭلاشتىن) ئېغىردۇر (يەنى قۇرئاننىڭ دەۋىتىگە قۇلاق سالمىغانلارنىڭ ۋە ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈگەنلەرنىڭ گويا قۇلاقلىرى ئېغىردۇر)، قۇرئان ئۇلارنىڭ (دىللىرىغا) كورلۇقتۇر (يەنى ئۇلار ھىدايەت نۇرىنى كۆرمەيدۇ)، ئەنە شۇلار يىراقتىن نىدا قىلىنغۇچىلاردۇر (يەنى ئۇلار ھەقنى قوبۇل قىلماسلىقتا ئىمانغا يىراقتىن چاقىرىلغان، مۇساپىنىڭ يىراقلىقىدىن چاقىرىقنى ئاڭلىمىغان كىشىلەرگە ئوخشايدۇ)﴾[1] ﴿(قۇرئاندىن) بىرەر سۈرە نازىل قىلىنسا، ئۇلار (يەنى مۇناپىقلار) نىڭ ئارىسىدا (مەسخىرە قىلىش يۈزىسىدىن): «بۇ (يەنى سۈرە) قايسىڭلارنىڭ ئىمانىنى كۈچەيتتى» دەيدىغانلار بار، مۆمىنلەرگە كېلىدىغان بولساق، (ھەر سۈرىدە يېڭى دەلىل ـ ئىسپاتلار بولغانلىقى ئۈچۈن) بۇ (يەنى سۈرە) ئۇلارنىڭ ئىمانىنى كۈچەيتتى، ئۇلار (سۈرىنىڭ نازىل بولۇشىدىن) خۇشال بولىدۇ، دىللىرىدا كېسەل بارلار (يەنى مۇناپىقلار) غا كېلىدىغان بولساق، بۇ (سۈرە) ئۇلارنىڭ كۇفرىغا كۇفرى قوشتى (يەنى ئۇلار مۇناپىقلىقتا تېخىمۇ ئەزۋەيلىدى، تېخىمۇ گۇمراھلاشتى)، ئۇلار كاپىر پېتى ئۆلدى﴾[2]. بۇ ھەقتە كەلگەن ئايەتلەر ناھايىتى كۆپتۇر.

﴿بىز مۆمىنلەرگە (يەنى ئۇلارنىڭ دىللىرىغا) شىپا ۋە رەھمەت بولىدىغان قۇرئان ئايەتلىرىنى نازىل قىلىمىز، قۇرئان كاپىرلارغا زىياندىن باشقىنى زىيادە قىلمايدۇ (يەنى ئۇلار قۇرئاننى تەستىق قىلمىغانلىقتىن، ئۇلارنىڭ كۇفرى تېخىمۇ ئاشىدۇ)﴾ قەتادە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: مۆمىن قۇرئاننى ئاڭلىسا ئۇنىڭدىن پايدىلىنىدۇ. ئۇنى يادا ئالىدۇ ۋە ئۇنى چۈشىنىدۇ. ئەمما كاپىر قۇرئاننى ئاڭلىسا ئۇنىڭدىن پايدىلانمايدۇ، ئۇنى يادا ئالمايدۇ ۋە ئۇنى چۈشەنمەيدۇ. چۈنكى، اللہ تائالا بۇ قۇرئاننى پەقەت مۆمىنلەر ئۈچۈنلا شىپا ۋە رەھمەت قىلىپ بەردى، دېدى.

* * * * * * *

وَإِذَآ أَنۡعَمۡنَا عَلَى ٱلۡإِنسَٰنِ أَعۡرَضَ وَنَـَٔا بِجَانِبِهِۦۖ وَإِذَا مَسَّهُ ٱلشَّرُّ كَانَ يَـُٔوسٗا ﴿٨٣﴾ قُلۡ كُلّٞ يَعۡمَلُ عَلَىٰ شَاكِلَتِهِۦ فَرَبُّكُمۡ أَعۡلَمُ بِمَنۡ هُوَ أَهۡدَىٰ سَبِيلٗا ﴿٨٤﴾

ئىنسانغا (تۈرلۈك نېمەتلەرنى) بەرسەك (پەرۋەردىگارىنىڭ ئىبادىتىدىن) يۈز ئۆرۈيدۇ، (چوڭچىلىق قىلىپ) پەرۋەردىگارىدىن يىراقلىشىدۇ، ئۇنىڭغا بىرەر كۆڭۈلسىزلىك يەتسە، (اللہ نىڭ رەھمىتىدىن) مەيۇسلىنىپ كېتىدۇ﴿83﴾. ھەر ئادەم (ھىدايەت ۋە گۇمراھلىقتا) ئۆز يولى بويىچە ئىش قىلىدۇ، پەرۋەردىگارىڭلار كىمنىڭ توغرا يولدا ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلىدۇ﴿84﴾.

ئىنساننىڭ خۇشاللىق ۋە كۆڭۈلسىزلىكتىكى مىجەز ئادىتى توغرىسىدا

اللہ تائالا بۇ ئايەتتە، ئۆزى ساقلاپ قالغان ئادەمدىن باشقا ئىنسانلارنىڭ خۇشاللىق ۋە كۆڭۈلسىزلىك ۋاقىتلىرىدا كۆرىلىدىغان كەمچىلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ. چۈنكى، اللہ تائالا ئۇنىڭغا مال ـ دۇنيا، سالامەتلىك، شەھەرلەرنى ئىستىلاھ قىلىش، رىزق بېرىش، ياردەم بېرىش ۋە ئۇنىڭدىن باشقا ئارزۇ قىلغان

[1] سۈرە فۇسسىلەت 44 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە تەۋبە 124 ـ 125 ـ ئايەتلەر.

www.munber.org

نەرسىلەرنى بىرىشتەك نېمەتلەرنى بەرسە، ئۇ اللە تائالاغا بويسۇنۇشتىن ۋە ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىشتىن يۈز ئۆرۈيدۇ ۋە (چوڭچىلىق قىلىپ) پەرۋەردىگارىدىن يىراقلىشىدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئىنسانغا بىرەر زىيان ـ زەخمەت يەتسە، ياتسىدۇ، ئولتۇرسىدۇ، تۇرسىدۇ، (ئۇنى دەپئى قىلىشىمىزنى تىلەپ) بىزگە دۇئا قىلىدۇ؛ ئۇلارغا يەتكەن زىيان ـ زەخمەتنى كۆتۈرۈۋەتسەك، گويا ئۇنى كۆتۈرۈۋېتىشىمىزنى تىلەپ بىزگە دۇئا قىلمىغاندەك، يامان ئىشنى يەنە داۋاملاشتۇرىدۇ﴾[1] ﴿اللە سىلەرنى (غەرق بولۇشتىن) قۇتقۇزۇپ، (ئامان ـ ئېسەن) قۇرۇقلۇققا چىقارغاندا يۈز ئۆرۈيسىلەر (يەنى ئىخلاسىڭلار تۈگەپ ئاۋالقى ھالىتىڭلارغا قايتىۋالىسىلەر)﴾[2].

﴿ئۇنىڭغا بىرەر كۆڭۈلسىزلىك يەتسە، (اللە نىڭ رەھمىتىدىن) مەيۈسلىنىپ كېتىدۇ﴾ يەنى ئۇنىڭغا بىرەر مۇسىبەت ۋە كېلىشمەسلىك كەلسە، ئۇ ماڭا بۇنىڭدىن كېيىن ياخشىلىق كەلمىگۈدەك، دەپ مەيۈسلىنىپ كېتىدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئەگەر بىز بىرەر ئىنسانغا رەھمىتىمىزنى تېتىتساق (يەنى نېمىتىمىزنى بەرسەك)، ئاندىن ئۇنى ئۇنىڭدىن تارتىۋالساق، ئۇ چوقۇم (اللە نىڭ رەھمىتىدىن) ئۈمىدسىزلىنىپ كېتىدۇ، كۇفرانى نېمەت قىلىدۇ، ئەگەر بىز (پېقىرلىق، كېسەللىك، قاتتىقچىلىق قاتارلىق) بالالارغا مۇپتىلا قىلغاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا نېمىتىمىزنى تېتىتساق، ئۇ چوقۇم: «مەندىن بالالار كۆتۈرۈلۈپ كەتتى (ئەمدى كەلمەيدۇ)» دەپ شەك ـ شۈبھىسىز خۇشاللىنىپ، مەغرۇرلىنىپ كېتىدۇ، پەقەت (بالاغا ئۇچرىغاندا) سەۋرقىلغان، (نېمەتكە يولۇققاندا) ياخشى ئىشلارنى قىلغان كىشىلەر (ياخشىلاردۇر). ئۇلارنىڭ گۇناھى مەغپىرەت قىلىنىدۇ، ئۇلار (ئاخىرەتتە) چوڭ مۇكاپاتقا ئېرىشىدۇ﴾[3].

﴿ھەر ئادەم (ھىدايەت ۋە گۇمراھلىقتا) ئۆز يولى بويىچە ئىش قىلىدۇ﴾ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: ھەر ئادەم (ھىدايەت ۋە گۇمراھلىقتا) ئۆز خاھىشى بويىچە ئىش قىلىدۇ دېگەنلىكتۇر، دېدى. مۇجاھىد: ھەر ئادەم (ھىدايەت ۋە گۇمراھلىقتا) ئۆز تەبىئىتى بويىچە ئىش قىلىدۇ دېگەنلىكتۇر، دېدى. قەتادە: ھەر ئادەم (ھىدايەت ۋە گۇمراھلىقتا) ئۆز نىيىتى بويىچە ئىش قىلىدۇ دېگەنلىكتۇر، دېدى. ئىبنى زەيد: ھەر ئادەم (ھىدايەت ۋە گۇمراھلىقتا) ئۆز دىنى بويىچە ئىش قىلىدۇ دېگەنلىكتۇر، دېدى. بۇ ئايەتكە بېرىلگەن بۇ مەنىلەر مەزمۇن جەھەتتىن بىرى ـ بىرىگە يېقىندۇر. بۇ ئايەت مۇشرىكلارغا قىلىنغان تەھدىتتۇر. راستىنى اللە تائالا بىلگۈچىدۇر.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئىمان ئېيتمايدىغانلارغا ئېيتقىنكى، «سىلەر ئۆز يولۇڭلار بويىچە ھەرىكەت قىلىڭلار، بىزمۇ ئۆز يولىمىز بويىچە ھەرىكەت قىلايلى، سىلەر (ئىشىڭلارنىڭ ئاقىۋىتىنى) كۈتۈڭلار، بىزمۇ ئەلۋەتتە (شۇنى) كۈتىمىز»﴾[4].

﴿ھەر ئادەم (ھىدايەت ۋە گۇمراھلىقتا) ئۆز يولى بويىچە ئىش قىلىدۇ، پەرۋەردىگارىڭلار كىمنىڭ توغرا يولدا ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلىدۇ﴾ يەنى بىزنىڭ ياكى سىلەرنىڭمۇ توغرا يولدا ئەمەسلىكىڭلارنى ئوبدان بىلىدۇ ۋە ھەر بىر كىشىگە ئۇنىڭ قىلغان قىلمىشلىرىغا قارىتا مۇكاپات ياكى جازا بېرىدۇ. چۈنكى، اللە تائالاغا ھېچ نەرسە يوشۇرۇن بولمايدۇ.

* * * * * * *

[1] سۈرە يۇنۇس 12 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئىسرا 67 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ھۇد 9 - 11 - ئايەتكىچە.
[4] سۈرە ھۇد 121 —— 122 - ئايەتلەر.

www.munber.org

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلرُّوحِ ۖ قُلِ ٱلرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّى وَمَآ أُوتِيتُم مِّنَ ٱلْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٥﴾

ئۇلار سەندىن روھنىڭ ماھىيىتى ھەققىدە سورىشىدۇ. «روھنىڭ ماھىيىتىنى پەرۋەردىگارىم بىلىدۇ» دېگىن، سىلەرگە پەقەت ئازغىنا ئىلىم بېرىلگەن(85).

روھ توغرىسىدا

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىمام بۇخارى ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن زىرائەتلىكتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە كېتىۋاتاتتىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خورمىنىڭ قوۋزىقىغا تايىنىۋالغان ئىدى. بىر گۇرۇھ يەھۇدىيلار قېشىمىزدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، بەزىسى بەزىسىگە: ئۇنىڭدىن روھ ھەققىدە سوئال سوراڭلار، دېدى. بەزىسى: بۇ سوئالنى سوراشنىڭ نېمە زۆرۈرىيىتى بار؟ دېدى. بەزىسى: ئۇ سىلەرگە سىلەر يامان كۆرىدىغان جاۋابنى بەرمەيدۇ، دېدى. بەزىسى يەنىلا: ئۇنىڭدىن سوئال سوراڭلار دېيىشتى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن روھ ھەققىدە سوئال سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا ھېچ قانداق جاۋاب بەرمەي جىم تۇردى. مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ۋەھيي قىلىنىۋاتقانلىقىنى بىلدىم، مەنمۇ ئورنۇمدا جىم تۇرىۋەردىم. ۋەھيي چۈشۈپ بولغاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇئايەتنى ئوقۇدى: ﴿**ئۇلار سەندىن روھنىڭ ماھىيىتى ھەققىدە سورىشىدۇ. «روھنىڭ ماھىيىتىنى پەرۋەردىگارىم بىلىدۇ» دېگىن، سىلەرگە پەقەت ئازغىنا ئىلىم بېرىلگەن**﴾.

گەرچە بۇ سۈرىنىڭ ھەممىسى مەككىدە چۈشكەن بولسىمۇ بىر قاراشتىلا بۇ بايان بۇ ئايەتنىڭ مەدىنىدە چۈشكەنلىكىنى ۋە يەھۇدىيلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن روھ توغرىسىدا سوئال سورىغاندا چۈشكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. بۇنىڭغا بېرىلىدىغان جاۋاب شۇكى، بۇ ئايەت خۇددى مەككىدە چۈشكىنىدەك، ئىككىنچى قېتىم مەدىنىدە چۈشكەن بولۇشىمۇ مۇمكىن. ياكى (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يەھۇدىيلار ئۇنىڭدىن روھ ھەققىدە سوئال سورىغاندا چۈشكەن ۋەھيي) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى يەھۇدىيلارنىڭ سورىغان شۇ سوئاللىرىغا بۇرۇن (مەككىدە) چۈشكەن ﴿**ئۇلار سەندىن روھنىڭ ماھىيىتى ھەققىدە سورىشىدۇ. «روھنىڭ ماھىيىتىنى پەرۋەردىگارىم بىلىدۇ» دېگىن، سىلەرگە پەقەت ئازغىنا ئىلىم بېرىلگەن**﴾ دېگەن ئايەت بىلەن جاۋاب بېرىشكە بۇيرۇپ چۈشكەن ۋەھيي بولۇشىمۇ مۇمكىن.

ئىبنى جەرىر، ئىكرىمەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: كىتاب بېرىلگەنلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن روھ توغرىسىدا سوئال سورىدى. ئاندىن اللہ تائالا: ﴿**ئۇلار سەندىن روھنىڭ ماھىيىتى ھەققىدە سورىشىدۇ. «روھنىڭ ماھىيىتىنى پەرۋەردىگارىم بىلىدۇ» دېگىن، سىلەرگە پەقەت ئازغىنا ئىلىم بېرىلگەن**﴾ دېگەن ئايىتىنى چۈشۈردى. يەھۇدىيلار: سەن بىزگە ئازغىنا ئىلىم بېرىلدى دەپ ئويلامسەن؟ بىزگە تەۋرات بېرىلدى، تەۋرات دېگەن ھېكمەتتۇر. كىمگە ھېكمەت بېرىلسە، ئۇنىڭغا كۆپ ياخشىلىق بېرىلگەن بولىدۇ، دېدى. ئاندىن اللہ تائالا: ﴿يەر يۈزىدىكى دەرەخلەرنىڭ ھەممىسى قەلەم بولغان، دېڭىز (سىيا) بولغان، ئۇنىڭغا يەنە يەتتە دېڭىز(نىڭ سىياسى) قوشۇلغان تەقدىردىمۇ اللہ نىڭ سۆزلىرىنى (يېزىپ) تۈگەتكىلى بولمايدۇ﴾[1] دېگەن ئايىتىنى چۈشۈردى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «اللہ تائالا (سەۋەبى بىلەن) سىلەرنى دوزاختىن قۇتقۇزىدىغان، سىلەرگە بېرىلگەن ئىلىم ناھايىتى كۆپ ۋە ياخشى بولسىمۇ، ئۇ ئىلىم اللہ تائالانىڭ ئىلمىگە قارىغاندا ئازدۇر» دېدى.

---

[1] سۈرە لۇقمان 27 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئەۋفىي، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: يەھۇدىيلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا، سەن بىزگە روھتىن ۋە تەندىكى روھنىڭ قانداق ئازابلىنىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەرگىن، دېدى. روھ بولسا اللە تائالانىڭ ئىلمىدىكى ئىش بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا روھ ھەققىدە ۋەھيي چۈشمىگەن ئىدى، شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا جاۋاب قايتۇرمىدى. ئاندىن جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا اللە تائالانىڭ: **﴿ئۇلار سەندىن روھنىڭ ماھىيىتى ھەققىدە سورىشىدۇ. «روھنىڭ ماھىيىتىنى پەرۋەردىگارىم بىلىدۇ» دېگىن، سىلەرگە پەقەت ئازغىنا ئىلىم بېرىلگەن﴾** دېگەن ئايىتىنى ئېلىپ چۈشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا بۇ ئايەتنى ئوقۇپ بەردى، ئۇلار: ساڭا بۇنى كىم ئېلىپ كەلدى؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: « ماڭا بۇنى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام اللە تائالا تەرىپىدىن ئېلىپ كەلدى » دېدى. يەھۇدىيلار: اللە تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ساڭا بۇنى بىزنىڭ دۈشمىنىمىز دەپتۇ، دېدى. شۇنىڭ بىلەن اللە تائالا: ﴿ئېيتقىنكى، « جىبرىئىلغا دۈشمەن بولغان ئادەم (اللە غا دۈشمەندۇر)، چۈنكى، ئۇ (يەنى جىبرىئىل) اللە نىڭ ئەمرى بىلەن ئۆزىدىن ئىلگىرىكىنى (يەنى ساماۋى كىتابلارنى) تەستىق قىلغۇچى، توغرا يول كۆرسەتكۈچى، مۆمىنلەرگە بېشارەت بەرگۈچى قۇرئاننى سېنىڭ قەلبىڭگە نازىل قىلدى﴾[1].

روھ بىلەن جاننىڭ بايانى توغرىسىدا

سۇھەيلى بۇ يەردە، ئالىملارنىڭ ئارىسىدا بولغان: روھ جاننىڭ ئۆزىمۇ ياكى روھ باشقا، جان باشقا بىر نەرسىمۇ دېگەن ئىختىلاپىنى بايان قىلىپ، روھ توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ئۇ مەيىن ھاۋاغا ئوخشاش نەرسىدۇر. ئۇ تەندە خۇددى سۇ دەرەخنىڭ يىلتىزلىرىدا ماڭغاندەك ماڭىدۇ. پەرىشتە كىچىك بالىغا پۈۋدەيدىغان روھ تەنگە كىرگەن ھامان جان ھېسابلىنىدۇ. روھ ئۆزى مەۋجۇد بولۇپ تۇرغان تەننىڭ قىلغان قىلمىشلىرىغا قاراپ ياخشى ياكى يامان سۈپەت بىلەن سۈپەتلىنىدۇ، يەنى ئارام تاپقۇچى جان ياكى (تېنىنى) يامانلىققا بۇيرۇغۇچى جان دەپ ئاتىلىدۇ. خۇددى دەرەخنىڭ ھاياتلىقى سۇ بىلەن بولغىنىدەك، سۇ دەرەخكە سىڭگەندىن كېيىن يەنە سۇ دەپ ئاتالماي باشقا ئىسىملار بىلەن ئاتىلىدۇ، مەسىلەن: ئۈزۈمگە يەتكەن سۇ، ئۈزۈم سىقىلغاندىن كېيىن مەست قىلغۇچى سۇ ياكى ھاراق دەپ ئاتىلىدۇ. ھەرگىزمۇ بۇ چاغدا سۇ دەپ ئاتالمايدۇ. ئەگەر (ھاراقنى سۇ دەپ ئاتالدى. دېگەن تەقدىردە، (ھاراق بۇ چاغدا) ئۆز ئىسمى بىلەن ئەمەس، كۆچمە ئىسىم بىلەن ئاتالغان بولىدۇ. شۇنىڭدەك (تەندىكى) جاننى روھ دېگەن ئىسىم بىلەن ئاتىغان ۋاقتىمىزدا جاننى كۆچمە ئىسىم بىلەن ئاتىغان بولىمىز. روھ تەنگە كىرىپ بولغاندىن كېيىن جان دەپ ئاتىلىدۇ. يۇقىرىدا دېيىلگەن سۆزلەرنىڭ خۇلاسىسى: روھ جاننىڭ ئەسلىسى ۋە ئۇنىڭ ماددىسىدۇر. جان روھتىن ۋە روھنىڭ تەنگە كىرىشىدىن تەركىب تاپقاندۇر. جان ھەممە تەرەپتىن ئەمەس، پەقەت بىر تەرەپتىنلا روھ دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ، روھ ھەققىدە دېيىلگەن ياخشى مەنىدۇر.

روھنىڭ ماھىيىتى ۋە ئۇنىڭ ئەھكامى ھەققىدە كۆپلىگەن ئالىملار پىكىر بايان قىلدى ۋە كىتابلار يېزىشتى، بۇلارنىڭ ئىچىدە بۇ مەسىلىدە ئەڭ ياخشى كىتاب يېزىپ قالدۇرغۇچى ھافىز ئىبنى مەندەھ دېگەن كىشىدۇر.

* * * * * * *

(1) سۈرە بەقەر 97 - ئايەت.

www.munber.org

وَلَئِن شِئۡنَا لَنَذۡهَبَنَّ بِٱلَّذِىٓ أَوۡحَيۡنَآ إِلَيۡكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهِۦ عَلَيۡنَا وَكِيلًا ﴿٨٦﴾ إِلَّا رَحۡمَةً
مِّن رَّبِّكَۚ إِنَّ فَضۡلَهُۥ كَانَ عَلَيۡكَ كَبِيرًا ﴿٨٧﴾ قُل لَّئِنِ ٱجۡتَمَعَتِ ٱلۡإِنسُ وَٱلۡجِنُّ عَلَىٰٓ أَن يَأۡتُواْ
بِمِثۡلِ هَٰذَا ٱلۡقُرۡءَانِ لَا يَأۡتُونَ بِمِثۡلِهِۦ وَلَوۡ كَانَ بَعۡضُهُمۡ لِبَعۡضٍ ظَهِيرًا ﴿٨٨﴾ وَلَقَدۡ صَرَّفۡنَا لِلنَّاسِ
فِي هَٰذَا ٱلۡقُرۡءَانِ مِن كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَىٰٓ أَكۡثَرُ ٱلنَّاسِ إِلَّا كُفُورًا ﴿٨٩﴾

ئەگەر بىز خالىساق ساڭا ۋەھيي قىلغان قۇرئاننى ئەلۋەتتە (دىللاردىن ۋە مۇسھەپلەردىن)كۆتۈرۈۋېتەتتۇق، ئاندىن ئۇنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە بىزگە قارشى ھېچقانداق ھامىي تاپالمايتتىڭ﴿86﴾. پەقەت پەرۋەردىگارىڭ رەھمەت قىلىش يۈزىسىدىن ئۇنى كۆتۈرۈۋەتمىدى. اللّٰه نىڭ مەرھەمىتى ساڭا ھەقىقەتەن چوڭ بولدى﴿87﴾. ئېيتقىنكى، «ئەگەر ئىنسانلار، جىنلار بۇ قۇرئاننىڭ ئوخشىشىنى مەيدانغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن يىغىلىپ بىر - بىرىگە ياردەملەشكەن تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ ئوخشىشىنى مەيدانغا كەلتۈرەلمەيدۇ»﴿88﴾. بۇ قۇرئاندا ئىنسانلار ئۈچۈن تۈرلۈك مەسەللەرنى خىلمۇخىل شەكىلدە بايان قىلدۇق، (روشەن پاكىتلارنىڭ بولۇشىغا قارىماي) ئىنسانلارنىڭ تولىسى پەقەت (ھەقىقەتنى) ئىنكار قىلىدۇ﴿89﴾.

ئەگەر اللّٰه تائالا خالىسا قۇرئاننى كۆتۈرۈۋېتىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئۇنىڭغا ئالدىدىنمۇ، ئارقىسىدىنمۇ (يەنى ھېچقايسى تەرىپىدىن) باتىل يۈزلەنمەيدىغان. ئۇ ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى، مەدھىيىگە لايىق اللّٰه تەرىپىدىن چۈشۈرۈلگەن ئۇلۇغ قۇرئاننى ۋەھيي قىلىش ئارقىلىق بەندىسى ۋە پەيغەمبىرىگە قىلغان نېمىتىنى ۋە كاتتا مەرھەمىتىنى ئەسلىتىدۇ.

ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: ئاخىر زامان بولغاندا كىشىلەرنى شام تەرەپتىن كەلگەن قىزىل شامال ئۇرىدۇ - دە، بىر ئادەمنىڭ قۇرئانىدا ياكى ئۇنىڭ دىلىدا بىرمۇ ئايەت قېلىپ قالمايدۇ، دەپ ئاندىن اللّٰه تائالانىڭ: ﴿**ئەگەر بىز خالىساق ساڭا ۋەھيي قىلغان قۇرئاننى ئەلۋەتتە (دىللاردىن ۋە مۇسھەپلەردىن)كۆتۈرۈۋېتەتتۇق، ئاندىن ئۇنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە بىزگە قارشى ھېچقانداق ھامىي تاپالمايتتىڭ**﴾ دېگەن ئايىتىنى ئوقۇدى.

قۇرئان بىلەن جەڭ ئېلان قىلغانلىقى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بۇ يەردە، بۇ كاتتا قۇرئاننىڭ ھۆرمىتىگە دىققەتنى تارتىپ، ئەگەر ئىنسانلار، جىنلار ھەممىسى بىر يەرگە توپلىنىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا چۈشۈرۈلگەن بۇ قۇرئاننىڭ ئوخشىشىنى مەيدانغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن بىرلىككە كەلگەن تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ ئوخشىشىنى مەيدانغا كەلتۈرەلمەيدۇ. ئۇلار ئۆزئارا ياردەملەشكەن تەقدىردىمۇ قۇرئاننىڭ ئوخشىشىنى كەلتۈرۈش مۇمكىن بولمايدۇ، قانداقمۇ مەخلۇقاتلارنىڭ سۆزى ئوخشىشى ۋە تەڭدىشى يوق اللّٰه تائالانىڭ سۆزىگە ئوخشىسۇن؟ دېگەن مەقسەتنى چۈشەندۈرىدۇ.

﴿**بۇ قۇرئاندا ئىنسانلار ئۈچۈن تۈرلۈك مەسەللەرنى خىلمۇ - خىل شەكىلدە بايان قىلدۇق**﴾ يەنى بىز ئۇلارغا كەسكىن ھۆججەتلەرنى ۋە پاكىتلارنى بايان قىلىپ بەردۇق ۋە ئۇلارغا ھەقىقەتنى چۈشەندۈرۈپ

www.munber.org

بەردۇق ۋە روشەنلەشتۈرۈپ بەردۇق، ﴿(روشەن پاكىتلارنىڭ بولۇشىغا قارىماي) ئىنسانلارنىڭ تولىسى پەقەت (ھەقىقەتنى) ئىنكار قىلدۇ﴾ يەنى ھەقىقەتتىن تانغۇچى ۋە توغرىسىنى قايتۇرغۇچىدۇر.

* * * * * * *

وَقَالُواْ لَن نُّؤۡمِنَ لَكَ حَتَّىٰ تَفۡجُرَ لَنَا مِنَ ٱلۡأَرۡضِ يَنۢبُوعًا ﴿٩٠﴾ أَوۡ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٞ مِّن نَّخِيلٖ
وَعِنَبٖ فَتُفَجِّرَ ٱلۡأَنۡهَٰرَ خِلَٰلَهَا تَفۡجِيرًا ﴿٩١﴾ أَوۡ تُسۡقِطَ ٱلسَّمَآءَ كَمَا زَعَمۡتَ عَلَيۡنَا كِسَفًا أَوۡ تَأۡتِيَ بِٱللَّهِ
وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةِ قَبِيلًا ﴿٩٢﴾ أَوۡ يَكُونَ لَكَ بَيۡتٞ مِّن زُخۡرُفٍ أَوۡ تَرۡقَىٰ فِي ٱلسَّمَآءِ وَلَن نُّؤۡمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتَّىٰ
تُنَزِّلَ عَلَيۡنَا كِتَٰبٗا نَّقۡرَؤُهُۥۗ قُلۡ سُبۡحَانَ رَبِّي هَلۡ كُنتُ إِلَّا بَشَرٗا رَّسُولٗا ﴿٩٣﴾

ئۇلار ئېيتتى: «تاكى سەن بىزگە يەر ئاستىدىن بىر بۇلاقنى ئېتىلدۇرۇپ چىقارمىغىچە ساڭا ھەرگىز ئىشەنمەيمىز﴿90﴾. ياكى سېنىڭ خورمىلىق، تاللىق ۋە ئوتتۇرىسىدىن ئۆستەڭلەر ئېقىپ تۇرىدىغان بىر بېغىڭ بولسۇن﴿91﴾. ياكى سەن ئېيتقاندەك ئۇستىمىزگە ئاسماننى پارچە ـ پارچە قىلىپ چۈشۈرگىن، ياكى (پەيغەمبەرلىكىڭگە) گۇۋاھچى قىلىپ اللە نى ۋە پەرىشتىلەرنى ئالدىمىزغا كەلتۈرگىن﴿92﴾. ياكى سېنىڭ ئالتۇندىن ئۆيۈڭ بولسۇن، ياكى سەن (شوتا بىلەن) ئاسمانغا چىققىن، تاكى (اللە تەرىپىدىن سېنىڭ ئۇنىڭ بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىڭ يېزىلغان) بىز ئوقۇيالايدىغان بىر كىتابنى ئېلىپ چۈشمىگىچە سېنىڭ ئاسمانغا چىققانلىقىڭغا ھەرگىز ئىشەنمەيمىز». (ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «اللە پاكتۇر، مەن پەقەت بىر پەيغەمبەر ئىنسانمەن (اللە نىڭ ئىزنى بولمىسا ھېچ ئادەم بىرەر مۆجىزە كەلتۈرەلمەيدۇ)» ﴿93﴾.

قۇرەيشلەرنىڭ مۇئەييەن مۆجىزىلەرنى تەلەپ قىلغانلىقى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا

ئىبنى جەرىر ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: رەبىئەنىڭ ئوغۇللىرىدىن ئۇتبە ۋە شەيبە، ئەبۇسۇفيان، ئابدۇددار جەمەتىدىن بىر كىشى، ئەبۇبۇختەرى، ئەسۋەد ئىبنى مۇتەللىب، زەمئە ئىبنى ئەسەد، ۋەلىد ئىبنى مۇغىرە، ئەبۇجەھل، ئابدۇللاھ ئىبنى ئەبۇئۇمەييە، ئۇمەييە ئىبنى خەلەپ، ئاس ئىبنى ۋائىل، ھاججاجنىڭ ئوغۇللىرىدىن نەبىھە ۋە مۇنەببەھلەر كۈن ئولتۇرغاندىن كېيىن كەبىنىڭ يۇقىرى تەرىپىگە يىغىلىپ، بەزىسى بەزىسىگە: سىلەر مۇھەممەدكە ئادەم ئەۋەتىڭلار، تاكى ئۇ بىزگە ئۆزرە ئېيتقۇچىلىك ئۇنىڭغا گەپ قىلىڭلار ۋە ئۇنىڭ بىلەن مۇنازىرىلىشىڭلار، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قەۋمىڭنىڭ كاتتىلىرى ساڭا گەپ قىلىش ئۈچۈن بىر يەرگە توپلاندى، دەپ خەۋەر بېرىشكە ئادەم ئەۋەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلار توغرا يولغا ماڭماقچى بولغان ئوخشايدۇ، دەپ ئۇلارنىڭ قېشىغا ئالدىراپ كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ (ئىمان ئېيتىشىنى) بەكمۇ ئۈمىد قىلاتتى، ئۇلارنىڭ توغرا يول تېپىشىنى ياخشى كۆرەتتى ۋە ئۇلارنىڭ توغرا يول تاپماسلىقى ئۇنىڭغا ئېغىر كېلەتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېلىپ ئۇلارنىڭ قېشىدا ئولتۇردى، ئۇلار: ئى مۇھەممەد! سەن بىزگە ئۆزرە ئېيتىشىڭ ئۈچۈن ساڭا ئادەم ئەۋەتتۇق. اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمىزكى، سەن ئۆز قەۋمىڭگە ئېلىپ

www.munber.org

كىرگەن نەرسىنى بىز ئەرەبلەرنىڭ ئىچىدىن بىر ئادەمنىڭ ئۆز قەۋمىگە ئېلىپ كىرگەنلىكىنى بىلمەيمىز. سەن ئەجدادلارنى تىللىدىڭ، دىنىمىزنى سۆكتۈڭ، سەن بىزنى ئەخمەققە چىقاردىڭ، ئىلاھلارنى تىللىدىڭ، بىرلىكنى بۇزدۇڭ، سەن يامان ئىشلا بولسا ئارىمىزدا پەيدا قىلدىڭ. ئەگەر سەن مۇشۇ گەپلىرىڭ بىلەن مال ــ دۇنيا توپلاشنى كۆزلىمەكچى بولساڭ، ساڭا بىز ماللىرىمىزدىن يىغىش قىلىپ بىرەيلى. سەن ئىچىمىزدىكى مال - دۇنياسى ئەڭ كۆپ كىشى بولغىن، ئەگەر سەن (مۇشۇ گەپلىرىڭ بىلەن) ئىچىمىزدە ھۆرمەتلىك ئادەم بولۇشنى كۆزلىسەڭ، بىز سېنى ئۆزىمىزگە باشلىق قىلايلى، ئەگەر سەن (مۇشۇ گەپلىرىڭ بىلەن) پادىشاھ بولۇشنى كۆزلىسەڭ، بىز سېنى ئۆزىمىزگە پادىشاھ قىلايلى، ئەگەر بۇ ساڭا چاپلىشىۋالغان جىننىڭ تەسىرىدىن بولغان ئىش بولسا - شۇنداق بولۇشى مۇمكىن - بىز پۇل - مال چىقىرىپ دوختۇر چاقىرتىپ داۋالىتايلى. سەن ساقىيىپ قالارسەن ياكى (ساقايتالماي) بىز ساڭا ئۆزرە ئېيتارمىز، دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەندە سىلەر دېگەن ئىش يوق، مەن سىلەرگە ئېلىپ كەلگەن بۇ ھەقىقەتنى سىلەرنىڭ مال - دۇنيالىرىڭلارنى ياكى ئىچىڭلاردا ھۆرمەتلىك ئادەم بولۇشنى ۋە ياكى سىلەرگە پادىشاھ بولۇشنى كۆزلەپ ئېلىپ كەلمىدىم. اللە تائالا مېنى سىلەرگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتى. ماڭا كىتابنى چۈشۈردى ۋە مېنى سىلەرگە خۇش - بېشارەتچى ۋە ئاگاھلاندۇرغۇچى بولۇشۇمغا بۇيرۇدى، مەن سىلەرگە پەرۋەردىگارىمنىڭ ماڭا تاپشۇرغان ۋەزىپىسىنى يەتكۈزىمەن، سىلەرگە نەسىھەت قىلىمەن. ئەگەر سىلەر مەن سىلەرگە ئېلىپ كەلگەن ھەقىقەتنى قوبۇل قىلساڭلار، بۇ سىلەرنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتىكى نېسىۋەڭلاردۇر، ئەگەر سىلەر ئۇنى قوبۇل قىلمىساڭلار، تاكى اللە تائالا مەن بىلەن سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا ھۆكۈم چىقارغۇچە مەن اللە تائالانىڭ بۇيرۇقىغا سەۋر قىلىمەن» دېدى.

ئاندىن ئۇلار: ئى مۇھەممەد! ئەگەر سەن ساڭا قويغان تەلەپلىرىمىزنى قوبۇل قىلمىساڭ، سەن بىلىسەن، بىز كىشىلەرنىڭ ئىچىدە شەھىرى ئەڭ تار، مال - دۇنياسى ئەڭ ئاز ۋە تۇرمۇشتا ئەڭ قىيىنلىپ ياشايدىغان كىشىلەرمىز، شۇڭا سەن سېنى مۇشۇ ھەقىقەت بىلەن پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن پەرۋەردىگارىڭغا دۇئا قىلساڭ، بىزنى قىستاپ تۇرغان بۇ تاغلارنى باشقا يەرگە ئېلىپ كەتسۇن، شەھىرىمىزنى كەڭرى قىلىپ بەرسۇن، شەھەردە شام ۋە ئىراقنىڭ دەريالىرىدەك دەريالارنى پەيدا قىلىپ بەرسۇن، بىزگە ئۆلۈپ كەتكەن ئەجدادلىرىمىزنى تىرىلدۈرۈپ بەرسۇن ۋە تىرىلگەنلەرنىڭ ئىچىدە قۇسەي ئىبنى كىلابمۇ بولسۇن. چۈنكى، ئۇ راستچىل بوۋاي ئىدى. بىز ئۇلاردىن گەپلىرىڭنىڭ ھەق ياكى ھەق ئەمەسلىكىنى سوراپ باقىمىز، ئەگەر سەن بىز دېگەن ئىشنى قىلساڭ، ئۇلار ساڭا ئىشەنسە بىزمۇ ساڭا ئىشىنىمىز، شۇنىڭ بىلەن سېنىڭ اللە تائالانىڭ ئالدىدىكى ئورنۇڭنى ۋە ئۆزەڭ دېگەندەك اللە تائالانىڭ سېنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىمىز، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: «مەن بۇنداق قىلىش ئۈچۈن ئەۋەتىلمىدىم، مەن سىلەرگە اللە تائالا تەرىپىدىن ئۇ مېنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن ۋەزىپىنى (يەتكۈزۈش ئۈچۈنلا) كەلدىم. مەن سىلەرگە يەتكۈزمەكچى بولغان ۋەزىپەمنى يەتكۈزدۈم، ئەگەر سىلەر ئۇنى قوبۇل قىلساڭلار، ئۇ سىلەرنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتىكى نېسىۋەڭلار، ئەگەر سىلەر ئۇنى قوبۇل قىلمىساڭلار تاكى اللە تائالا مەن بىلەن سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا ھۆكۈم چىقارغۇچە مەن اللە تائالانىڭ بۇيرۇقىغا سەۋر قىلىمەن» دېدى.

ئۇلار: ئەگەر سەن بۇنىمۇ قىلمىساڭ بۇنىڭغىمۇ مەيلى، سەن پەرۋەردىگارىڭغا دۇئا قىلغىن، سەن دېگەن گەپلەردە ساڭا ئىشىنىدىغان ۋە سەن توغرۇلۇق بىز بىلەن مۇنازىرىلىشىدىغان پەرىشتە ئەۋەتسۇن، ساڭا باغلارنى، خەزىنىلەرنى ۋە ئالتۇن - كۈمۈشتىن چوڭ سارايلارنى قىلىپ بەرسۇن. سېنى ئۇ نەرسىلەر بىلەن بىز سەندە كۆرۈۋاتقان ھازىرقى ھالىتىڭدىن بىھاجەت قىلسۇن. چۈنكى، خۇددى بىز بازارلاردا

www.munber.org

تىرىكچىلىك قىلىش يولىنى قىلىۋاتقاندەك سەنمۇ تىرىكچىلىك يولىنى قىلىۋاتىسەن، ئەگەر سەن ئۆزەڭ گۇمان قىلغىنىڭدەك پەيغەمبەر بولىدىغان بولساڭ پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئالدىدىكى سېنىڭ ھۆرمىتىڭنى بىلەيلى، دېدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: «مەن بۇنى قىلالمايمەن مەن پەرۋەردىگارىدىن بۇلارنى سورايدىغان كىشىلەردىن ئەمەس، مەن سىلەرگە بۇنىڭ ئۈچۈن ئەۋەتىلمىدىم. بەلكى، اللّٰه تائالا مېنى سىلەرگە خۇش - بېشارەتچى ۋە ئاگاھلاندۇرغۇچى قىلىپ ئەۋەتتى. ئەگەر سىلەر مەن سىلەرگە ئېلىپ كەلگەن ھەقىقەتنى قوبۇل قىلساڭلار، ئۇ، سىلەرنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتىكى نېسىۋەڭلار، ئەگەرئۇنى قوبۇل قىلمىساڭلار، تاكى اللّٰه تائالا مەن بىلەن سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا ھۆكۈم چىقارغۇچە مەن اللّٰه تائالانىڭ بۇيرۇقىغا سەۋر قىلىمەن» دېدى.

ئاندىن ئۇلار: سەن ئويلىغاندەك پەرۋەردىگارىڭ خالىغاننى قىلىدىغان بولسا بىزگە ئاسماننى (پارچە - پارچە قىلىپ) چۈشۈرگىن، ئەگەر سەن بۇنى قىلمىساڭ بىز ساڭا ھەرگىزمۇ ئىمان ئېيتمايمىز، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: «بۇ، اللّٰه تائالانىڭ ئىلكىدىكى ئىش، اللّٰه تائالا خالىسا بۇنى سىلەرگە قىلىپ بېرىدۇ» دېدى. ئاندىن ئۇلار: ئى مۇھەممەد! پەرۋەردىگارىڭ بىزنىڭ سەن بىلەن ئولتۇرىدىغانلىقىمىزنى، بىز ھازىر سەندىن سورىغان سوئاللارنى سەندىن سورايدىغانلىقىمىزنى ۋە ساڭا قويغان تەلەپلىرىمىزنى بىلمەمدۇ؟ ئۇ قېشىڭغا كېلىپ ساڭا بىز بىلەن مۇنازىرىلىشىدىغان سۆزلەرنى ئۆگىتىپ قويسا، ئەگەر بىز سەن بىزگە ئېلىپ كەلگەن ھەقىقەتنى قوبۇل قىلمىغان ۋاقتىمىزدا بىزگە قانداق مۇئامىلىدە بولۇشۇڭنى بىلدۈرۈپ قويسا بولمامدۇ؟ بىز بۇلارنى ساڭا يەمامىدىكى رەھمان ئىسىملىك بىر ئادەمنىڭ ئۆگىتىپ قويىدىغانلىقىنى ئاڭلىدۇق. اللّٰه نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمىزكى، بىز ھەرگىزمۇ ئۇ رەھمانغا ئىشەنمەيمىز. ئى مۇھەممەد! ساڭا ئۆزرە ئېيتىمىز. بىلگىنكى، اللّٰه تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمىزكى، بىز سېنى ۋە سېنىڭ بۇ ئىشىڭنى ھەرگىزمۇ بوش قويۇۋەتمەيمىز. يا بىز سېنى يوقىتىمىز، ياكى سەن بىزنى يوقىتىسەن، دېدى. ئۇلارنىڭ بەزىسى: بىز اللّٰه تائالانىڭ قىزلىرى بولغان پەرىشتىلەرگە ئىبادەت قىلىمىز، دېدى. بەزىسى: تاكى سەن اللّٰه نى ۋە پەرىشتىلەرنى ئالدىمىزغا كەلتۈرمىگىچە بىز ساڭا ھەرگىزمۇ ئىشەنمەيمىز، دېدى.

ئۇلار بۇ سۆزنى قىلغان چاغدا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ قېشىدىن تۇرۇپ كەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇنىڭ ھاما ئاچىسىنىڭ ئوغلى ئابدۇللاھ ئىبنى ئەبۇئۇمەييەمۇ بىللە تۇرۇپ: ئى مۇھەممەد! سەن قەۋمىڭنىڭ تەلەپ قىلغان تەلەپلىرىنى قوبۇل قىلمىدىڭ، كېيىن ئۇلار سېنىڭ اللّٰه تائالانىڭ ئالدىدىكى ئورنىڭنى بىلىش ئۈچۈن بىر نەچچە خىل ئىشلارنى تەلەپ قىلسا ئۇنىمۇ قىلمىدىڭ، ئاندىن كېيىن ئۇلار سەندىن سەن داۋاملىق ئۇلارنى قورقۇتىدىغان ئازابنىڭ تېزرەك كېلىشىنى تەلەپ قىلدى، (ئۇنىمۇ قوبۇل قىلمىدىڭ)، اللّٰه تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، مەن قاراپ تۇرىمەن تاكى سەن ئاسمانغا شوتا قويۇپ ئۇنىڭ بىلەن ئاسمانغا چىقىپ، اللّٰه تەرىپىدىن: بىر كىتابنى ئېلىپ چۈشمىگىچە ۋە (گۇمان قىلغىنىڭدەك) سېنىڭ ئۇنىڭ پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىڭگە گۇۋاھچى بولىدىغان تۆت پەرىشتە سەن بىلەن بىللە چۈشمىگىچە مەن ھەرگىزمۇ ساڭا ئىشەنمەيمەن. اللّٰه تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ئەگەر سەن مۇشۇلارنى قىلساڭمۇ، مەن ئويلايمەنكى يەنە مەن ساڭا ئىشەنمەيمەن، دەپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىدىن قايتىپ كەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قەۋمى ئۇنى چاقىرتقان ۋاقىتتا ئۇلاردىن كۈتكەن ئارزۇسىنىڭ يوققا چىققانلىقىدىن ۋە قەۋمىنىڭ ئۆزىدىن يىراقلىشىپ كەتكەنلىكىدىن كۆڭلى يېرىم بولغان ۋە ئۇلارغا ئېچىنغان ھالدا ئۆيىگە قايتىپ كەلدى.

www.munber.org

مۇشرىكلارنىڭ تەلەپلىرىنى رەت قىلىشنىڭ سەۋەبلىرى توغرىسىدا

ئەگەر مۇشرىكلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىر يەرگە كەلگەن شۇ پەيغىلىشتا ھەققەتنى تونۇش مەقسىتى بىلەن شۇ سوئاللارنى سورىغان بولسا، ئەلۋەتتە ئۇلار سورىغان سوئاللىرىنىڭ جاۋابىغا ئېرىشكەن بولاتتى. لېكىن، ئۇلار ئۇ سوئاللارنى كاپىرلىق ۋە تەرسالىق قىلىش يۈزىسىدىن سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا اللّٰه تائالا تەرىپىدىن ئەگەر خالىساڭ ئۇلارنىڭ تەلەپ قىلغان نەرسىلىرىنى بېرەيلى، ئەگەر ئۇلار ئۇنىڭدىن كېيىن يەنە ئىمان ئېيتمىسا ئۇنى شۇنداق بىر ئازاب بىلەن ئازابلايمەنكى، ئەھلى جاھاندىن ھېچ كىشىنى مۇنداق ئازابلىمايمەن، ئەگەر خالىساڭ ئۇلارغا تەۋبە ۋە رەھمەت ئىشىكىنى ئېچىپ بېرەي، دېيىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇلارغا تەۋبە ۋە رەھمەت ئىشىكىنى ئېچىپ بەرگىن» دېدى.

اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿(قۇرەيش مۇشرىكلىرى تەلەپ قىلغان) مۆجىزىلەرنى مەيدانغا كەلتۈرمەسلىكىمىز پەقەت بۇرۇنقىلار (يەنى ئىلگىرىكى ئۈممەتلەرنىڭ) مۆجىزىلەرنى يالغانغا چىقارغانلىقى ئۈچۈندۇر، بىز سەمۇدقا چىشى تۆگىنى روشەن (مۆجىزە) قىلىپ بەردۇق، ئۇلار ئۇنى ئىنكار قىلدى. بىز مۆجىزىلەرنى پەقەت (بەندىلەرنى) قورقۇتۇش ئۈچۈنلا ئەۋەتىمىز﴾[1] ﴿مۇشرىكلار (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى مەسخىرە قىلىپ) ئېيتتى: «بازارلاردا (بىز تاماق يېگەندەك) تاماق يەيدىغان، (بىز ماڭغاندەك) مېڭىپ يۈرىدىغان بۇ قانداق پەيغەمبەر؟ ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئاگاھلاندۇرغۇچى بولۇش ئۈچۈن اللّٰه ئۇنىڭغا نېمىشقا بىر پەرىشتە ئەۋەتمىدى، يا ئۇنىڭغا بىر خەزىنە بېرىلمىدى، يا ئۇنىڭغا مېۋىلىرىنى يەيدىغان بىر باغ بېرىلمىدى؟» زالىملار (يەنى كاپىرلار): «سىلەر پەقەت سېھىرلەنگەن بىر ئادەمگە ئەگىشىۋاتىسىلەر» دېدى، مۇشرىكلارنىڭ سېنىڭ ئۈچۈن نۇرغۇن مىساللارنى كەلتۈرگەنلىكىگە قارىغىن، ئۇلار ئازدى، توغرا يول تاپالمايدۇ، اللّٰه نىڭ بەرىكىتى بۈيۈكتۇركى، ئەگەر ئۇ خالىسا ساڭا ئۇلارنىڭ ئېيتقانلىرىدىنمۇ ياخشى، ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ تۇرىدىغان باغلارنى ۋە چوڭ سارايلارنى ئاتا قىلاتتى، ياق، ئۇلار قىيامەتنى ئىنكار قىلدى، قىيامەتنى ئىنكار قىلغانلارغا بىز دوزاخنى تەييارلىدۇق﴾[2].

﴿**ئۇلار ئېيتتى: «تاكى سەن بىزگە يەر ئاستىدىن بىر بۇلاقنى ئېتىلدۇرۇپ چىقارمىغىچە ساڭا ھەرگىز ئىشەنمەيمىز**﴾ يەنى ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن زېمىنلىرىدا ئۇ يەر - بۇ يەرلەردە سۈيى تاتلىق بۇلاقنى ئاقتۇرۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى، ئەگەر اللّٰه تائالا قىلىپ بېرىشنى خالىغان بولسا ئىدى، بۇنداق قىلىپ بېرىش اللّٰه تائالاغا بەكمۇ ئاسان ئىدى ۋە (ئەگەر ئۇلار مۇشۇ تەلەپلىرى ئورۇندالغاندىن كېيىن ئىمان ئېيتسا ئىدى) اللّٰه تائالا ئۇلارنىڭ ھەممە تەلەپلىرىنى ئورۇنداپ بېرەتتى. لېكىن، اللّٰه تائالا (ئۇلارغا ئۇلارنىڭ تەلەپلىرىنى ئورۇنداپ بەرگەن تەقدىردىمۇ يەنىلا) ئۇلارنىڭ توغرا يول تاپمايدىغانلىقىنى بىلدى.

اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿شۈبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭنىڭ لەنىتىگە تېگىشلىك بولغانلار ئىمان ئېيتمايدۇ، ئۇلارغا پۈتۈن مۆجىزىلەركۆرسىتىلگەن تەقدىردىمۇ، قاتتىق ئازابنى كۆرمىگىچە (ئىمان ئېيتمايدۇ)﴾[3] ﴿بىزئۇلارغا (يەنى كۇففارلارغا) پەرىشتىلەرنى چۈشۈرگەن، ئۆلۈكلەرنى ئۇلار بىلەن سۆزلەشتۈرگەن، بىز ھەممە نەرسىنى ئۇلارنىڭ ئالدىغا يىغىپ بەرگەن (يەنى ئۇلارنىڭ يۇقىرىقى

[1] سۈرە ئىسرا 59 - ئايەت.
[2] سۈرە فۇرقان 7 - 11 - ئايەتكىچە.
[3] سۈرە يۇنۇس 96 - 97 - ئايەتلەر.

www.munber.org

تەلەپلىرىنى ئورۇنلىغان) تەقدىردىمۇ، اللە خالىمىغىچە ئۇلار ئىمان ئېيتمايدۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ تولىسى (بۇنى) ئۇقمايدۇ﴾[1].

﴿**ياكى سەن ئېيتقاندەك ئۈستىمىزگە ئاسماننى پارچە - پارچە قىلىپ چۈشۈرگىن**﴾ يەنى سەن قىيامەت بولغاندا ئاسمان يېرىلىدۇ ۋە ئۇنىڭ ئەتراپى چۈشۈپ كېتىدۇ، دەپ ۋەدىلەرنى قىلىسەن، سەن شۇنى بىزگە هازىر كۆرسەتكىن ۋە ئاسماننى پارچە پارچە قىلىپ چۈشۈرگىن. ئۇلارنىڭ مۇشۇنداق تەلەپلەرنى قويىدىغانلىقى توغرىسىدا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئۆز ۋاقتىدا ئۇلار: «ئەگەر بۇ (يەنى قۇرئان) سېنىڭ تەرىپىڭدىن نازىل بولغان ھەقىقەت بولىدىغان بولسا، ئاسماندىن ئۈستىمىزگە تاش ياغدۇرغىن، ياكى بىزنى قاتتىق ئازاب بىلەن جازالىغىن!» دېدى﴾[2].

شۇنىڭدەك شۇئەيب ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىمۇ شۇئەيب ئەلەيھىسسالامغا مۇشۇنداق تەلەپنى قويغان. اللە تائالا ئۇلارنىڭ قويغان تەلىپىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئەگەر (سۆزۈڭدە) راستچىللاردىن بولساڭ، بىزگە ئاسماندىن ئازاب چۈشۈرگىن»﴾[3] شۇنىڭ بىلەن اللە تائالا ئۇلارنى سايە كۈنىنىڭ ئازابى بىلەن جازالىدى. ئۇ ھەقىقەتەن كاتتا كۈننىڭ ئازابى ئىدى. ئەمما پۈتكۈل ئالەمگە رەھمەت قىلىنىپ ئەۋەتىلگەن رەھمەت ۋە تەۋبە پەيغەمبىرى بولغان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام اللە تائالانىڭ ئۇلارنىڭ پۈشتىدىن اللە تائالاغا شېرىك كەلتۈرمەي ئىبادەت قىلىدىغان كىشىلەرنى چىقىرىشنى ئارزۇ قىلىپ، ئۇلارغا مۆھلەت بېرىشنى اللە تائالادىن تەلەپ قىلدى. ئەمەلىيەتتىمۇ شۇنداق بولدى. يۇقىرىدا ئىسمىلىرى كەلگەن كاپىرلارنىڭ ئىچىدىن كېيىنچە ياخشى مۇسۇلمان بولغانلارمۇ بولدى. ھەتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىدا ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇنىڭغا: اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ئەگەر سەن مۇشۇ - مۇشۇ ئىشلارنى قىلساڭمۇ، مەن ئويلايمەنكى، يەنە مەن ساڭا ئىشەنمەيمەن، دېگەن سۆزنى قىلغان ھاممىا ئاچىسىنىڭ ئوغلى ئابدۇللاھ ئىبنى ئەبۇئۇمەييەمۇ اللە تائالاغا تەۋبە قىلىپ كامىل مۇسۇلمان بولدى.

﴿**ياكى سېنىڭ ئالتۇندىن ئۆيۈڭ بولسۇن، ياكى سەن (شوتا بىلەن) ئاسمانغا چىققىن**﴾ يەنى بىز قاراپ تۇرىمىز سەن شوتا بىلەن ئاسمانغا چىققىن. ﴿**تاكى (اللە تەرىپىدىن سېنىڭ ئۇنىڭ بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىڭ يېزىلغان) بىز ئوقۇيالايدىغان بىر كىتابنى ئېلىپ چۈشمىگىچە سېنىڭ ئاسمانغا چىققانلىقىڭغا ھەرگىز ئىشەنمەيمىز»**﴾ مۇجاھىد بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ئۇلار ھەربىرىگە بۇ پالانىنىڭ بالىسى پالانىغە اللە تائالا تەرىپىدىن چۈشۈرۈلگەن كىتابدۇر، دەپ يېزىلغان ۋە تاڭنىڭ ئېتىشى بىلەن (ھەر بىرىنىڭ) بېشىغا قويۇلغان كىتابنى ئېلىپ (چۈشمىگىچە سېنىڭ ئاسمانغا چىققانلىقىڭغا ھەرگىز ئىشەنمەيمىز) دېدى، دېگەنلىكتۇر.

﴿**(ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «اللە پاكتۇر، مەن پەقەت بىر پەيغەمبەر ئىنسانمەن (اللە نىڭ ئىزنى بولمىسا ھېچ ئادەم بىرەر مۆجىزە كەلتۈرەلمەيدۇ)»**﴾ يەنى ئىنساننىڭ اللە تائالانىڭ ھۆكۈمرانلىقى ۋە ئىگىدارچىلىقى ئاستىدىكى ئىشلارنىڭ بىرەرسىنى قىلىشقا قەدەم قويۇشىدىن اللە تائالا كاتتىدۇر ۋە ئۈستۈندۇر، اللە تائالا خالىغىنىنى قىلغۇچىدۇر، ئەگەر خالىسا تەلەپلىرىڭگە جاۋاب بېرىدۇ، ئەگەر خالىسا جاۋاب بەرمەيدۇ، مەن پەقەت سىلەرگە پەرۋەردىگارىمنىڭ ماڭا تاپشۇرغان ئۇلۇغ ۋەزىپىسىنى يەتكۈزىمەن، سىلەرگە نەسىھەت قىلىمەن ھەم شۇنداق قىلدىم. ئەمما سىلەرنىڭ تەلەپلىرىڭلارغا جاۋاب بېرىش اللە تائالانىڭ ئىشىدۇر.

[1] سۈرە ئەنئام 111 - ئايەت.
[2] سۈرە ئەنفال 32 - ئايەت.
[3] سۈرە شۇئەرا 187 - ئايەت.

www.munber.org

* * * * * * *

وَمَا مَنَعَ ٱلنَّاسَ أَن يُؤۡمِنُوٓاْ إِذۡ جَآءَهُمُ ٱلۡهُدَىٰٓ إِلَّآ أَن قَالُوٓاْ أَبَعَثَ ٱللَّهُ بَشَرٗا رَّسُولٗا ﴿٩٤﴾ قُل لَّوۡ
كَانَ فِي ٱلۡأَرۡضِ مَلَٰٓئِكَةٞ يَمۡشُونَ مُطۡمَئِنِّينَ لَنَزَّلۡنَا عَلَيۡهِم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ مَلَكٗا رَّسُولٗا ﴿٩٥﴾

ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار)نىڭ ئۆزلىرىگە ھىدايەت (يەنى پەيغەمبەر بىلەن قۇرئان) كەلگەن چاغدا ئىمان ئېيتماسلىقلىرى «الله ئىنساننى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتەمدۇ؟» دېگەنلىكلىرى ئۈچۈندۇر﴿94﴾. (ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «مۇبادا زېمىندا (يەنى زېمىن ئەھلىدەك) مېڭىپ يۈرۈيدىغان، ئولتۇراقلاشقان پەرىشتىلەر بولسا ئىدى، ئەلۋەتتە ئۇلارغا ئاسماندىن پەرىشتىنى پەيغەمبەر قىلىپ چۈشۈرەتتۇق»﴿95﴾.

مۇشرىكلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىنسانلارنىڭ ئىچىدىن بولغانلىقى ئۈچۈنلا ئىمان ئېيتمىغانلىقى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا

﴿ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) نىڭ ئۆزلىرىگە ھىدايەت (يەنى پەيغەمبەر بىلەن قۇرئان) كەلگەن چاغدا ئىمان ئېيتماسلىقلىرى «الله ئىنساننى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتەمدۇ؟» دېگەنلىكلىرى ئۈچۈندۇر﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئىنسانلارنىڭ بىرىگە (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا): ئىنسانلار (يەنى كاپىرلار) نى (الله نىڭ ئازابىدىن) ئاگاھلاندۇرغىن، مۆمىنلەرگە پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا (قىلغان ياخشى ئەمەللىرى ئۈچۈن) يۇقىرى ئورۇنغا ئېرىشىدىغانلىقى بىلەن خۇش خەۋەر بەرگىن، دەپ ۋەھىي قىلغانلىقىمىزدىن ئۇلار ئەجەبلىنەمدۇ؟﴾[1] ﴿بۇ شۇنىڭ ئۈچۈندۇركى، ئۇلارغا پەيغەمبەرلىرى روشەن مۆجىزىلەر بىلەن كەلگەن ئىدى، ئۇلار: «ئىنسان بىزنى ھىدايەت قىلالامدۇ؟» دېدى. (پەيغەمبەرنى) ئىنكار قىلدى، (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈدى. الله (ئۇلارنىڭ ئىمانىغا) موھتاج ئەمەستۇر، الله (مەخلۇقاتتىن) بىھاجەتتۇر، مەدھىيىگە لايىقتۇر﴾[2].

الله تائالا پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ ئادەملىرىنىڭ دېگەن سۆزلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار: «بىزگە ئوخشاش ئىككى ئادەمگە ئىمان ئېيتامدۇق، ھالبۇكى، ئۇلارنىڭ قەۋمى بىزنىڭ (قۇلغا ئوخشاش) خىزمەتچىلىرىمىزدۇر» دېيىشتى﴾[3].

ئىلگىرىكى ئۈممەتلەرمۇ پەيغەمبەرلىرىگە شۇنداق دېگەن ئىدى. الله تائالا ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار: «سىلەر پەقەت بىزگە ئوخشاشلا ئىنسان، ئاتا - بوۋىلىرىمىز ئىبادەت قىلىپ كېلىۋاتقان (بۇتلار) غا ئىبادەت قىلىشىمىزدىن توسماقچى بولىسىلەر، (راستلىقىڭلار ئۈچۈن) بىزگە ئېنىق پاكىت كۆرسىتىڭلار» دېدى﴾[4] مۇشۇ مەزمۇندا كەلگەن ئايەتلەر ناھايىتى كۆپتۇر.

ئاندىن الله تائالا بەندىلىرىنىڭ ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەر بىلەن سۆزلىشەلىسۇن ۋە ئۇنىڭدىن سوئال سوراپ (دىنىنى) چۈشەنسۇن ۋە بىلسۇن، دەپ پەيغەمبەرنى ئۇلارنىڭ تىپىدىن ئەۋەتىش ئارقىلىق بەندىلىرىگە قىلغان رەھمىتى ۋە مېھرىبانلىقىنى ئەسلىتىدۇ. ئەگەر الله تائالا پەيغەمبەرنى پەرىشتىدىن ئەۋەتكەن بولسا، ئۇلار ئۇنىڭغا گەپ قىلالمايتتى ۋە ئۇنىڭدىن پايدىلىنالمايتتى.

---

(1) سۈرە يۇنۇس 2 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(2) سۈرە تەغابۇن 6 - ئايەت.
(3) سۈرە مۆئمىنۇن 47 - ئايەت.
(4) سۈرە ئىبراھىم 10 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿الله مۆمىنلەرگە الله نىڭ ئايەتلىرىنى تىلاۋەت قىلىدىغان، ئۇلارنى (گۇناھلاردىن) پاك قىلىدىغان، ئۇلارغا كىتابنى ۋە ھېكمەتنى (يەنى قۇرئان بىلەن سۈننەتنى) ئۆگىتىدىغان، ئۆزلىرىدىن بولغان بىر پەيغەمبەر ئەۋەتىپ، ئۇلارغا چوڭ ئېھسان قىلدى؛ ھالبۇكى، ئۇلار بۇرۇن ئوچۇق گۇمراھلىقتا ئىدى﴾[1] ﴿(ئى ئىنسانلار!) شۈبھىسىزكى، سىلەرگە ئۆز ئاراڭلاردىن پەيغەمبەر كەلدى. سىلەرنىڭ كۈلپەت چېكىشىڭلار ئۇنىڭغا ئېغىر تۇيۇلىدۇ؛ ئۇ سىلەرنىڭ (ھىدايەت تېپىشىڭلارغا) ھېرىستۇر، مۆمىنلەرگە ئامراقتۇر، ناھايىتى كۆيۈمچاندۇر﴾[2] ﴿شۇنىڭدەك (يەنى سىلەرگە بەرگەن نېمىتىمنى كامالەتكە يەتكۈزگىنىمدەك) ئۆز ئىچىڭلاردىن سىلەرگە بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى تىلاۋەت قىلىپ بېرىدىغان، سىلەرنى (مۇشرىكلىك ۋە گۇناھدىن) پاك قىلىدىغان، سىلەرگە كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) ۋە ھېكمەتنى (يەنى دىنىي ئەھكاملارنى) ئۆگىتىدىغان، سىلەرگە بىلمىگەنلىرىڭلارنى بىلدۈرىدىغان بىر پەيغەمبەر ئەۋەتتۇق، مېنى (تائەت - ئىبادەت بىلەن) يادا ئېتىڭلار، (مىنى يادا ئەتسەڭلار) مەنمۇ سىلەرنى (ساۋاب بېرىش بىلەن، مەغپىرەت قىلىش بىلەن) يادا ئېتىمەن. ماڭا شۈكۈر قىلىڭلار، ناشۈكۈرلۈك قىلماڭلار﴾[3].

شۇڭا الله تائالا بۇ يەردە مۇنداق دېدى: ﴿(ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «مۇبادا زېمىندا **(يەنى زېمىن ئەھلىدەك) مېڭىپ يۈرۈيدىغان، ئولتۇراقلاشقان پەرىشتىلەر بولسا ئىدى، ئەلۋەتتە ئۇلارغا ئاسماندىن پەرىشتىنى پەيغەمبەر قىلىپ چۈشۈرەتتۇق»﴾** يەنى پەيغەمبەرنى ئۇلارنىڭ ئۆز تىپىدىن چۈشۈرەتتۇق، سىلەر ئىنسان بولغاچقا، بىز سىلەرگە رەھمەت ۋە مېھرىبانلىق قىلىپ پەيغەمبەرنى سىلەرنىڭ تىپىڭلار بولغان ئادەمدىن ئەۋەتتۇق.

* * * * * * *

قُلْ كَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدًۢا بَيْنِى وَبَيْنَكُمْ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ بِعِبَادِهِۦ خَبِيرًۢا بَصِيرًا ﴿٩٦﴾

(ئى مۇھەممەد!) (ئېيتقىنكى، «الله مەن بىلەن سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا مېنىڭ راستلىقىمغا گۇۋاھ بولۇشقا يېتەرلىكتۇر، الله ھەقىقەتەن بەندىلىرىنىڭ (ئەھۋالىنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر، كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر» ﴿96﴾.

الله تائالا پەيغەمبىرىگە ئۆزىنىڭ قەۋمىگە ئېلىپ كەلگەن ھەقىقەتتە راستچىل ئىكەنلىكى توغرىسىدا ئۇلارغا پاكىت تۇرغۇزۇشنى كۆرسىتىپ، ئۇنى: الله تائالا ماڭا ۋە سىلەرگە گۇۋاھچىدۇر، ئۇ، مەن سىلەرگە ئېلىپ كەلگەن ھەقىقەتنى بىلگۈچىدۇر، ئەگەر مەن الله تائالانىڭ نامىدىن يالغان ئېيتقان بولسام، ئەلۋەتتە، الله تائالا مەندىن قاتتىق ئۆچىنى ئالاتتى دېيىشكە بۇيرۇدى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئەگەر ئۇ بىزنىڭ نامىمىزدىن يالغاننى توقۇيدىغان بولسا، ئەلۋەتتە ئۇنى قۇدرىتىمىز بىلەن جازالايتتۇق، ئاندىن ئۇنىڭ ئاساسىي قىزىل تومۇرىنى كېسىپ تاشلايتتۇق﴾[4].

﴿الله ھەقىقەتەن بەندىلىرىنىڭ (ئەھۋالىنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر، كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر»﴾ يەنى الله تائالا ئۇلارنىڭ ئىچىدىن كىمنىڭ ياخشىلىققا ۋە ھىدايەتكە ۋە كىمنىڭ ئازغۇنلۇق ۋە گۇمراھلىققا لايىق بولىدىغانلىقىنى ئوبدان بىلىدۇ.

---

[1] سۈرە ئال ئىمران 164 - ئايەت.
[2] سۈرە تەۋبە 128 - ئايەت.
[3] سۈرە بەقەر 151 - 152 - ئايەتلەر.
[4] سۈرە ھاققا 44 - 46 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

* * * * * * *

وَمَن يَهْدِ ٱللَّهُ فَهُوَ ٱلْمُهْتَدِ ۖ وَمَن يُضْلِلْ فَلَن تَجِدَ لَهُمْ أَوْلِيَآءَ مِن دُونِهِۦ ۖ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ
ٱلْقِيَٰمَةِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا ۖ مَّأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ ۖ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَٰهُمْ سَعِيرًا ﴿٩٧﴾

كىمكى الله ھىدايەت قىلغان ئىكەن، ئۇ ھىدايەت تاپقۇچىدۇر، الله گۇمراھ قىلغان ئادەمگە الله دىن باشقا (ئازابتىن قۇتۇلدۇرىدىغان) ھېچ ياردەمچىلەرنى تاپالمايسەن، قىيامەت كۈنى ئۇلارنى دۈم ياتقۇزۇپ (سۆرەلگەن) كور، گاچا، گاس ھالدا يىغىمىز، ئۇلارنىڭ جايى جەھەننەم بولىدۇ، (جەھەننەمنىڭ) ئوتى پەسلەپ قالسا، ئۇلارغا (ئوتنى) تېخىمۇ ياللۇنجىتىمىز﴿97﴾.

توغرا يولغا باشلاش ۋە ئازدۇرۇۋېتىشنىڭ الله تائالانىڭ قولىدا ئىكەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا ئۆزىنىڭ مەخلۇقاتلىرى ئىچىدە قىلىدىغان ئىشلىرىدىن، ئۇلارغا ھۆكۈمىنى يۈرگۈزىدىغانلىقىدىن ۋە ھۆكۈمىگە ھېچ كىشىنىڭ قارشى تۇرالمايدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**كىمكى الله ھىدايەت قىلغان ئىكەن، ئۇ ھىدايەت تاپقۇچىدۇر، الله گۇمراھ قىلغان ئادەمگە الله دىن باشقا (ئازابتىن قۇتۇلدۇرىدىغان) ھېچ ياردەمچىلەرنى تاپالمايسەن**﴾ يەنى ئۇلارنى توغرا يولغا باشلايدىغان ھېچ ياردەمچىلەرنى تاپالمايسەن.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿كىمكى الله ھىدايەت قىلىدىكەن، ئۇ (ھەقىقىي) ھىدايەت تاپقۇچىدۇر، كىمنىكى (قىلغان يامان ئەمەلى تۈپەيلىدىن) الله ئازدۇرىدىكەن، ئۇنىڭغا يول كۆرسەتكۈچى دوستنى ھەرگىز تاپالمايسەن﴾[1].

ئازغۇنلۇقتىكى كىشىلەرنىڭ جازاسى توغرىسىدا

﴿**قىيامەت كۈنى ئۇلارنى دۈم ياتقۇزۇپ (سۆرەلگەن) كور، گاچا، گاس ھالدا يىغىمىز**﴾ ئىمام ئەھمەد، ئەنەس ئىبنى مالىكنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! (قىيامەت كۈنى) كىشىلەر دۈم ياتقۇزۇلۇپ قانداق يىغىلىدۇ؟ دەپ سورالدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇلارنى پۇتلىرىچە ماڭدۇرغان زات، ئۇلارنى دۈم ياتقۇزۇپ ماڭدۇرۇشقىمۇ قادىردۇر» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلدى.

ئۇلارنىڭ (قىيامەت كۈنى) كور، گاچا، گاس ھالدا كەلتۈرۈلۈشى، ئۇلار دۇنيادا ھەقىقەتنى (كۆرۈشتىن) كور، (ئۇنى سۆزلەشتىن) گاچا، (ئۇنى ئاڭلاشتىن) گاس بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارغا بېرىلگەن جازادۇر، ئۇلار ھەممە كىشىلەر تويلانغان مەيداندا (كۆزلىرىگە، قۇلاقلىرىغا ۋە تىللىرىغا) ئەڭ ئېھتىياجلىق بولغان ۋاقىتتا مۇشۇ جازا بىلەن جازا بېرىلىدى.

﴿**ئۇلارنىڭ جايى جەھەننەم بولىدۇ، (جەھەننەمنىڭ) ئوتى پەسلەپ قالسا**﴾ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما: كۆيۈشى توختاپ قالسا، دېدى. مۇجاھىد: ئۆچۈپ قالسا، دېدى. ﴿**ئۇلارغا (ئوتنى) تېخىمۇ ياللۇنجىتىمىز**﴾. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿(ئۇلارغا ئېيتىمىزكى) «تېتىڭلار! سىلەرگە پەقەت ئازابنىلا زىيادە قىلىمىز»﴾[2].

---

[1] سۈرە كەھف 17 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە نەبە 30 - ئايەت.

www.munber.org

* * * * * * *

ذَٰلِكَ جَزَآؤُهُم بِأَنَّهُمۡ كَفَرُواْ بِـَٔايَٰتِنَا وَقَالُوٓاْ أَءِذَا كُنَّا عِظَٰمٗا وَرُفَٰتًا أَءِنَّا لَمَبۡعُوثُونَ خَلۡقٗا
جَدِيدًا ﴿٩٨﴾ ۞ أَوَلَمۡ يَرَوۡاْ أَنَّ ٱللَّهَ ٱلَّذِي خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ قَادِرٌ عَلَىٰٓ أَن يَخۡلُقَ مِثۡلَهُمۡ وَجَعَلَ
لَهُمۡ أَجَلٗا لَّا رَيۡبَ فِيهِ فَأَبَى ٱلظَّٰلِمُونَ إِلَّا كُفُورٗا ﴿٩٩﴾

ئۇلارنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغانلىقلىرى ۋە «چىرىگەن سۆڭەك ۋە توپىغا ئايلانغىنىمىزدىن كېيىن راستلا قايتىدىن تىرىلىپ يېڭىدىن ئادەم بولامدۇق؟» دېگەنلىكلىرى ئۈچۈن، ئۇلارغا بېرىلگەن جازا ئەنە شۇدۇر﴿98﴾. ئاسمانلارنى، زېمىننى ياراتقان اللہ نىڭ ئۇلارغا ئوخشاش ئىنسانلارنى يارىتالايدىغانلىقىنى ئۇلار بىلمەمدۇ؟ اللہ ئۇلارنىڭ (ئۆلۈشى ۋە تىرىلىشى ئۈچۈن) شەك ـ شۈبھىسىز مۇئەييەن ۋاقىت بەلگىلىدى، كاپىرلار پەقەت كۇفرىغىلا ئۇنايدۇ﴿99﴾.

يەنى بىزنىڭ ئۇلارنى گاس، گاچا، كور قىلىپ قويۇشتەك ئۇلارغا بەرگەن جازايىمىزغا، ئۇلار لايىق بولۇپ قالغان ئىدى. چۈنكى، ئۇلار بىزنىڭ ھۆججەت ـ پاكىتلىرىمىزنى ئىنكار قىلدى، قايتا تىرىلىشنى يىراق ساناپ: ﴿«چىرىگەن سۆڭەك ۋە توپىغا ئايلانغىنىمىزدىن كېيىن راستلا قايتىدىن تىرىلىپ يېڭىدىن ئادەم بولامدۇق؟»﴾ يەنى بىز چىرىپ، تىتما ـ تىتما بولۇپ توپىغا ئايلىنىپ، يوقلىپ كەتكەندىن كېيىن ئىككىنچى قېتىم قايتا تىرىلەلەمدىكەنمىز؟ دېدى.

ئاندىن اللہ تائالا ئۇلارغا پاكىت كەلتۈردى. ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتقان قۇدرىتى بىلەن ئۇلارنى قايتا تىرىلدۈرەلەيدىغانلىقىنى ۋە ئۇلارنى قايتا تىرىلدۈرۈش ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى يارىتىشتىن ئاسان ئىكەنلىكىنى ئەسكەرتتى.

اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى يارىتىش ئەلۋەتتە ئىنسانلارنى يارىتىشتىن كۆپ قىيىندۇر﴾[1] ﴿ئۇلار (يەنى ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشنى ئىنكار قىلغۇچى كۇففارلار) بىلمەمدۇكى، ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتقان ۋە ئۇلارنى يارىتىشتا چارچاپ قالمىغان اللہ ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرۈشكە قادىر ئەمەسمۇ؟ دۇرۇس، ئۇ ھەقىقەتەن ھەر نەرسىگە قادىردۇر﴾[2] ﴿ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتقان زات ئۇلارنىڭ ئوخشىشىنى يارىتىشقا قادىر ئەمەسمۇ؟ ئۇ بۇنىڭغا قادىر، اللہ ماھىر ياراتقۇچىدۇر. ھەممىنى بىلگۈچىدۇر. اللہ بىرەر شەيئىنى (يارىتىشنى) ئىرادە قىلسا، ئۇنىڭغا «ۋۇجۇتقا كەل» دەيدۇ ـ دە، ئۇ ۋۇجۇتقا كېلىدۇ. اللہ پاكتۇركى، ھەر بىر نەرسىنىڭ ئىگىلىك ھوقۇقى ئۇنىڭ قولىدىدۇر. (ئۆلگەندىن كېيىن) ئۇنىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر﴾[3].

اللہ تائالا بۇ يەردە مۇنداق دېدى: **﴿ئاسمانلارنى، زېمىننى ياراتقان اللہ نىڭ ئۇلارغا ئوخشاش ئىنسانلارنى يارىتالايدىغانلىقىنى ئۇلار بىلمەمدۇ؟﴾** يەنى قىيامەت كۈنى ئۇلارنىڭ تەنلىرىنى قايتۇرالايدىغانلىقىنى ۋە ئۇلارنى بۇرۇن ياراتقاندەك قايتا يارىتالايدىغانلىقىنى بىلمەمدۇ؟

﴿اللہ ئۇلارنىڭ (ئۆلۈشى ۋە تىرىلىشى ئۈچۈن) شەك ـ شۈبھىسىز مۇئەييەن ۋاقىت بەلگىلىدى﴾ يەنى اللہ تائالا ئۇلارنى قايتا يارىتىپ قەبرىلىرىدىن چىقىرىشى ئۈچۈن، ئۆتمىسە بولمايدىغان مۇئەييەن ۋاقىت

[1] سۈرە مۆمىن 57 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ئەھقاف 33 ـ ئايەت.
[3] سۈرە ياسىن 81 ـ 83 ـ ئايەتكىچە.

www.munber.org

بەلگىلىدى. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇنى (يەنى قىيامەت كۈنىنى) بىز مۇئەييەن مۇددەتكىچە تەخىر قىلىمىز﴾[1].

﴿**كاپىرلار پەقەت كۇفرىغىلا ئۇنايدۇ**﴾ يەنى كاپىرلار ئۆزلىرىگە پاكىتلار كۆرسىتىلىپ بولغاندىن كېيىنمۇ پەقەت ئۆزلىرىنىڭ گۇمراھلىقىدا ۋە ئازغۇنلۇقىدا چوڭقۇرلىشىشقىلا ئۇنايدۇ.

* * * * * * *

قُل لَّوۡ أَنتُمۡ تَمۡلِكُونَ خَزَآئِنَ رَحۡمَةِ رَبِّيٓ إِذٗا لَّأَمۡسَكۡتُمۡ خَشۡيَةَ ٱلۡإِنفَاقِۚ وَكَانَ ٱلۡإِنسَٰنُ قَتُورٗا ﴿١٠٠﴾

«ئەگەر پەرۋەردىگارىمنىڭ رەھمەت خەزىنىلىرى سىلەرنىڭ قولۇڭلاردا بولسا، چىقىمدىن (يەنى تۈگەپ كېتىشىدىن) قورقۇپ، چوقۇم بېخىللىق قىلاتتىڭلار، ئىنسان بېخىل كېلىدۇ» دېگىن﴿100﴾.

بېخىللىق قىلىش ئىنساننىڭ تەبىئىتى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللە تائالا پەيغەمبىرىنى كىشىلەرگە مۇنداق دېيىشكە بۇيرۇيدۇ: ﴿**« ئەگەر پەرۋەردىگارىمنىڭ رەھمەت خەزىنىلىرى سىلەرنىڭ قولۇڭلاردا بولسا، چىقىمدىن (يەنى تۈگەپ كېتىشىدىن) قورقۇپ، چوقۇم بېخىللىق قىلاتتىڭلار**﴾ يەنى ئۇ مەڭگۈ تۈگىمەيدىغان تۇرسىمۇ سىلەر ئۇنىڭ تۈگەپ كېتىشىدىن قورقۇپ (بېخىللىق قىلاتتىڭلار). چۈنكى، بېخىللىق قىلىش سىلەرنىڭ تەبىئىتىڭلاردۇر، شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئىنسان بېخىل كېلىدۇ »**﴾.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ياكى ئۇلارنىڭ پادىشاھلىقتىن نېسىۋىسى بارمۇ؟ (ھېچقانداق نېسىۋىسى يوق) ئەگەر بولىدىغان بولسا (زىيادە بېخىللىقتىن)ئۇلار كىشىلەرگە قىلچىلىك نەرسە بەرمەيدۇ﴾[2] يەنى ئەگەر ئۇلارنىڭ اللە تائالانىڭ پادىشاھلىقىدا نېسىۋىسى بولىدىغان بولسا، ئەلۋەتتە ئۇلار (قاتتىق بېخىللىقىدىن) ھېچ كىشىگە قىلچىلىكمۇ نەرسە بەرمەيتتى. اللە تائالا ئىنسانىنى ئىنسانلىق تەرىپىدىن سۈپەتلەيدۇ. چۈنكى، بېخىللىق، زارلىنىش ۋە چىدامسىزلىقلار بولسا ئىنساننىڭ سۈپەتلىرىدۇر. لېكىن، اللە تائالا ئۇتۇقلۇق بەرگەن ۋە توغرا يولغا باشلىغان كىشى ئۇنداق بولمايدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئىنسان ھەقىقەتەن چىدامسىز يارىتىلدى، ئۇنىڭغا (يوقسۇزلۇق، ياكى كېسەللىك، يا قورقۇنچتەك) بىرەر كۆڭۈلسىزلىك يەتكەن چاغدا زارلانغۇچىدۇر، بىرەر ياخشىلىق يەتكەن چاغدا، بېخىللىق قىلغۇچىدۇر، پەقەت (تۆۋەندىكىلەر بۇنىڭدىن) مۇستەسنا: ئۇلار نامازغا ھەمىشە رىئايە قىلغۇچىلاردۇر...﴾[3] قۇرئاندا مۇشۇنىڭغا ئوخشاپ كېتىدىغان نۇرغۇنلىغان ئايەتلەر بار. بۇ، اللە تائالانىڭ سېخى ۋە كۆپ ياخشىلىق قىلغۇچى زات ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «اللە تائالانىڭ قولى(لىق) تۇشۇقتۇر، ئۇنى (مەخلۇقاتلىرىغا) بەرگەن نەرسىلىرى ئازايتالمايدۇ، (اللە تائالا) كېچە - كۈندۈز توختىماي بەرگۈچىدۇر. اللە تائالانىڭ ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتقان ۋاقتىدىن باشلاپ بەرگەن نەرسىلىرىگە قاراپ بېقىڭلار، ئۇ ھەتتا اللە تائالانىڭ ئوڭ قولىدىكى نەرسىنىمۇ ئازايتالمىدى ».

* * * * * * *

---

[1] سۈرە ھۇد 104 - ئايەت.
[2] سۈرە نىسا 53 - ئايەت.
[3] سۈرە مەئارىج 19 - 22 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا مُوسَىٰ تِسْعَ ءَايَـٰتٍۭ بَيِّنَـٰتٍ ۖ فَسْـَٔلْ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ إِذْ جَآءَهُمْ فَقَالَ لَهُۥ فِرْعَوْنُ إِنِّى
لَأَظُنُّكَ يَـٰمُوسَىٰ مَسْحُورًا ﴿١٠١﴾ قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ مَآ أَنزَلَ هَـٰٓؤُلَآءِ إِلَّا رَبُّ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ بَصَآئِرَ
وَإِنِّى لَأَظُنُّكَ يَـٰفِرْعَوْنُ مَثْبُورًا ﴿١٠٢﴾ فَأَرَادَ أَن يَسْتَفِزَّهُم مِّنَ ٱلْأَرْضِ فَأَغْرَقْنَـٰهُ وَمَن مَّعَهُۥ جَمِيعًا
﴿١٠٣﴾ وَقُلْنَا مِنۢ بَعْدِهِۦ لِبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ٱسْكُنُوا۟ ٱلْأَرْضَ فَإِذَا جَآءَ وَعْدُ ٱلْـَٔاخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا ﴿١٠٤﴾

بىز مۇساغا ھەقىقەتەن توققۇز روشەن مۆجىزە ئاتا قىلدۇق، مۇسا پىرئەۋنگە ۋە ئۇنىڭ قەۋمىگە كەلگەن چاغدا (بىز مۇساغا): «(ئۇلاردىن) ئىسرائىل ئەۋلادىنى (قويۇۋېتىشنى) سورىغىن» (دېدۇق). پىرئەۋن ئۇنىڭغا: «ئى مۇسا! سېنى مەن چوقۇم جادۇ قىلىنغان دەپ ئويلايمەن» دېدى[101]. مۇسا: «(ئى پىرئەۋن!) بۇلار (يەنى توققۇز مۆجىزە) نى پەقەت ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پەرۋەردىگارى (مېنىڭ راستلىقىمنى ئىسپاتلايدىغان) دەلىل قىلىپ نازىل قىلغانلىقىنى سەن (گەرچە تىلىڭدا ئىقرار قىلمىساڭمۇ دىلىڭدا ئەلۋەتتە) ئوبدان بىلىسەن، مەن سېنى، ئى پىرئەۋن! ھەقىقەتەن، ھالاك بولىدۇ دەپ ئويلايمەن» دېدى[102]. پىرئەۋن ئۇلارنى (مىسىر) زېمىنىدىن چىقىرىۋەتمەكچى بولدى، بىز پىرئەۋننى ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغانلارنى ـ ھەممىسىنى (دېڭىز) غا غەرق قىلىۋەتتۇق[103]. پىرئەۋننى غەرق قىلىۋەتكەندىن كېيىن، بىز ئىسرائىل ئەۋلادىغا: «(مىسىر) زېمىنىدا تۇرۇڭلار، ئاخىرەت ۋەدىسى (يەنى قىيامەت) كەلگەن چاغدا سىلەرنى (قەبرەڭلاردىن مەھشەرگاھقا) (كاپىرلار بىلەن مۆمىنلەرنى) ئارىلاش ئېلىپ كېلىمىز» دېدۇق[104].

مۇسا ئەلەيھىسسالامغا بېرىلگەن توققۇز مۆجىزە توغرىسىدا

اللہ تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامغا توققۇز مۆجىزە بەرگەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ. ئۇ مۆجىزىلەر مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەقىقي پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇنىڭ پىرئەۋنگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن زات توغرىسىدا بەرگەن خەۋەرلىرىدە راستچىل ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان كەسكىن پاكىتلاردۇر.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما: توققۇز مۆجىزە بولسا روشەن مۆجىزىلەر قىلىنىپ ئەۋەتىلگەن ھاسا، قول (يەنى مۇسا ئەلەيھىسسالام قولنى قوينىغا سېلىپ چىقارغاندا قولىنىڭ ئاق بولۇپ چىقىشى)، قەھەتچىلىك، دېڭىزنىڭ (يېرىلىشى)، سۇ ئاپىتى، چېكەتكە، پىت، پاقا ۋە قان ئاپەتلىرىدۇر» دېدى.

مۇھەممەد ئىبنى كەئب: تۇققۇز مۆجىزىلەربولسا (مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ) قولى، ھاسا، سۇ ئاپىتى، چېكەتكە، پىت، پاقا، قان ئاپەتلىرى، (يەھۇدىيلارنىڭ سۇرىتىنىڭ) ئۆزگەرتىلىپ كېتىشى ۋە تاشتىن سۇنىڭ چىقىشى قاتارلىقلاردۇر، دېدى.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، مۇجاھىد، ئىكرىمە، شەئبى ۋە قەتادە قاتارلىقلار: تۇققۇز مۆجىزىلەربولسا (مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ) قولى، ھاسا، قەھەتچىلىك، مېۋىلىرىنىڭ ھوسۇلىنىڭ كېمىيىپ كېتىشى، سۇ ئاپىتى، چېكەتكە، پىت، پاقا، قان ئاپەتلىرىدۇر» دېدى.

www.munber.org

﴿(اللە غا ئىمان ئېيتىشقا) ئۇلارنىڭ گەدەنكەشلىكى يول قويمىدى، ئۇلار گۇناھكار قەۋم بولدى﴾[1] يەنى پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ ئادەملىرى مۇشۇ مۆجىزىلەرنى كۆرۈپ تۇرۇپمۇ چوڭلۇق قىلىش يۈزىسىدىن ئىمان ئېيتمىدى.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار ئۇ ئايەتلەرنى ئىچىدە ئېتىراپ قىلدى، لېكىن ئۇلار ئۇنى زۇلۇم ۋە تەكەببۇرلۇق قىلىش يۈزىسىدىن ئىنكار قىلدى. بۇزغۇنچىلارنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىغا قارىغىن﴾[2] يەنى ئۇ مۆجىزىلەر ئۇلارغا تەسىر قىلمىدى. شۇنىڭدەك قۇرەيشلەرنىڭ سەندىن تەلەپ قىلغان نەرسىلىرىنى كەلتۈرۈپ بەرسەڭمۇ ئۇلار يەنە سېنىڭ دەۋىتىڭگە (اللە تائالا خالىغانلىرىدىن باشقىسى) جاۋاب قايتۇرمايدۇ ۋە ساڭا ئىمان ئېيتمايدۇ. پىرئەۋن مۇسا ئەلەيھىسسالام كەلتۈرگەن مۆجىزىلەرنى كۆرۈپ بولغاندىن كېيىن مۇنداق دېدى: ﴿**«ئى مۇسا! سېنى مەن چوقۇم جادۇ قىلىنغان دەپ ئويلايمەن»**﴾.

﴿**بىز مۇساغا ھەقىقەتەن توققۇز روشەن مۆجىزە ئاتا قىلدۇق**﴾ يەنى بۇ ئايەتتىكى مۆجىزىلەردىن ئالىملار يۇقىرىدا بايان قىلغان توققۇز مۆجىزە كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

بۇ توققۇز مۆجىزە اللە تائالانىڭ تۆۋەندىكى ئايەتلىرىدىمۇ بايان قىلىنغاندۇر: ﴿**«ھاساڭنى تاشلىغىن!»** مۇسا ھاسىسىنىڭ گويا ئەجدىھادەك تېز ھەرىكەتلىنىۋاتقانلىقىنى كۆرگەندە، ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ چېكىندى. كەينىگە (يەنى قورققىنىدىن ئەجدىھاغا) قارىيالمىدى. (اللە ئېيتتى) **«ئى مۇسا!** قورقمىغىن، مېنىڭ ھۇزۇرۇمدا پەيغەمبەرلەر ئەلۋەتتە قورقمايدۇ. لېكىن كىمكى (ئۆزىگە) زۇلۇم قىلسا، ئاندىن يامان ئەمەللىرىنى ياخشى ئەمەلگە ئۆزگەرتسە، مەن (ئۇنىڭغا) ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇرمەن. ناھايىتى مېھرىباندۇر، قولۇڭنى قوينۇڭغا سالغىن، ئۇ ھېچقانداق ئىللەتسىز ئاپئاق بولۇپ چىقىدۇ. (بۇ) مېنىڭ پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قەۋمىگە ئېلىپ بېرىشىڭ ئۈچۈن بەرگەن توققۇز مۆجىزەمنىڭ ئىچىدىدۇر، ئۇلار ھەقىقەتەن پاسىق قەۋم ئىدى﴾[3].

اللە تائالا بۇ ئايەتلەردە ھاسا بىلەن قولنىلا بايان قىلدى. قالغان مۆجىزىلەر بولسا سۈرە ئەئرافتا تەپسىلىي بايان قىلىندى. مۇسا ئەلەيھىسسالامغا بۇلاردىن باشقا يەنە مۆجىزىلەر بېرىلدى. بۇلار بولسىمۇ مۇسا ئەلەيھىسسالام ھاسىسى بىلەن تاشنى ئۇرغاندا ئۇنىڭدىن سۇنىڭ ئېتىلىپ چىقىشى، بۇلۇتلارنىڭ سايىۋەن قىلىنىپ بېرىلىشى، تەرەنجىبىن بىلەن بۆدۈنىنىڭ چۈشۈرۈلۈپ بېرىلىشى ۋە ئۇلاردىن باشقا ئىسرائىل ئەۋلادى مىسىردىن ئايرىلىپ چىققاندىن كېيىن بېرىلگەن مۆجىزىلەردۇر. لېكىن، بۇ يەردە بايان قىلىنغان توققۇزى بولسا پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ مىسىرلىقتىن بولغان قەۋمى كۆرگەنلىرىدۇر. اللە تائالا بۇ مۆجىزىلەرنى ئۇلارغا پاكىت ئاساسىدا كۆرسەتكەن ئىدى. ئۇلار مۆجىزىلەرگە قارشىلىق كۆرسەتتى، كاپىرلىق قىلدى ۋە ئىنكار قىلىش يۈزىسىدىن (ئىمان ئېيتىشتىن) تەرسالىق قىلدى.

شۇڭا مۇسا ئەلەيھىسسالام پىرئەۋنگە مۇنداق دېدى: ﴿**«(ئى پىرئەۋن!) بۇلار (يەنى توققۇز مۆجىزە) نى پەقەت ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پەرۋەردىگارى (مېنىڭ راستلىقىمنى ئىسپاتلايدىغان) دەلىل قىلىپ نازىل قىلغانلىقىنى سەن (گەرچە تىلىڭدا ئىقرار قىلمىساڭمۇ دىلىڭدا ئەلۋەتتە) ئوبدان بىلىسەن، مەن سېنى، ئى پىرئەۋن! ھەقىقەتەن، ھالاك بولىدۇ دەپ ئويلايمەن»**﴾.

---

[1] سۈرە ئەئراف 133 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە نەملى 14 - ئايەت.
[3] سۈرە نەمله 10 - 12 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ ھالاك قىلىنغانلىقى توغرىسىدا

﴿**پىرئەن ئۇلارنى (مىسىر) زېمىنىدىن چىقىرىۋەتمەكچى بولدى**﴾ يەنى پىرئەۋن ئۇلارنى مىسىر زېمىنىدىن يوقاتماقچى بولغان ئىدى. ﴿**بىز پىرئەۋننى ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغانلارنى - ھەممىسىنى (دېڭىز) غا غەرق قىلىۋەتتۇق، پىرئەۋننى غەرق قىلىۋەتكەندىن كېيىن، بىز ئىسرائىل ئەۋلادىغا: «(مىسىر) زېمىنىدا تۇرۇڭلار، (دېدۇق)**﴾ يەنى بۇ سۈرە ھىجرەتتىن بۇرۇن مەككىدە چۈشكەن بولسىمۇ، لېكىن بۇ ئايەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا مەككىنىڭ پەتھى قىلىنىپ بېرىلىدىغانلىقىغا بېشارەت باردۇر. ئەمەلىيەتتىمۇ شۇنداق بولدى. چۈنكى، مەككىلىك كاپىرلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مەككىدىن چىقىرىۋەتمەكچى بولغان ئىدى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿(يەھۇدىيلار) سېنى (مەدىنە) زېمىنىدىن چىقىرىۋېتىش ئۈچۈن، ئۇ يەردە سېنى خاتىرجەم تۇرغۇزماسلىققا تاس قالدى، شۇنداق بولغاندا، سەن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، ئۇلار ئازغىنا ۋاقىت تۇرالايتتى (يەنى ئازغىنە ۋاقىتتىن كېيىن ھالاك بولاتتى). (بۇ) سەندىن ئىلگىرى بىز ئەۋەتكەن پەيغەمبەرلىرىمىزنىڭ تۇتقان يولىدۇر (يەنى پەيغەمبەرلىرىنى ئارىسىدىن ھەيدەپ چىقارغان ھەرقانداق ئۈممەتنى ھالاك قىلىش الله نىڭ پەيغەمبەرلىرى ھەققىدە تۇتقان يولىدۇر)، تۇتقان يولىمىزدا ئۆزگىرىش تاپالمايسەن﴾[1] شۇنىڭ ئۈچۈن الله تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى مەككىگە مىراسخور قىلدى. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر رىۋايەتكە ئاساسەن مەككىگە كۈچ بىلەن كىرىپ، مەككىلىكلەرنى كۈچ بىلەن بويسۇندۇرۇپ، ئاندىن ئېغىر - بېسىقلىق ۋە كەڭ قورساقلىق قىلىش يۈزىسىدىن ئۇلارنى قويۇۋەتكەن.

شۇنىڭدەك، الله تائالا بوزەك قىلىنغان ئىسرائىل ئەۋلادىدىن بولغان قەۋمنى زېمىننىڭ شەرق تەرەپلىرىگە ۋە غەرب تەرەپلىرىگە مىراسخور قىلدى. ھەمدە ئۇلارنى پىرئەۋننىڭ شەھىرىگە، ماللىرىغا، زىرائەتلىرىگە، مېۋىلىرىگە ۋە خەزىنىلىرىگە مىراسخور قىلدى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿شۇنداق قىلىپ ئۇلارنى بەنى ئىسرائىلغا مىراس قىلىپ بەردۇق﴾[2].

﴿**پىرئەۋننى غەرق قىلىۋەتكەندىن كېيىن، بىز ئىسرائىل ئەۋلادىغا: «(مىسىر) زېمىنىدا تۇرۇڭلار، ئاخىرەت ۋەدىسى (يەنى قىيامەت) كەلگەن چاغدا سىلەرنى (قەبرەڭلاردىن مەھشەرگاھقا) (كاپىرلار بىلەن مۆمىنلەرنى) ئارىلاش ئېلىپ كېلىمىز» دېدۇق**﴾ يەنى سىلەرنى ۋە دۈشمىنىڭلارنى بىللە ئېلىپ كېلىمىز. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، مۇجاھىد، قەتادە ۋە زەھھاك قاتارلىقلار بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: ھەممىڭلارنى ئېلىپ كېلىمىز دېگەنلىكتۇر، دېدى.

* * * * * * *

وَبِٱلْحَقِّ أَنزَلْنَٰهُ وَبِٱلْحَقِّ نَزَلَ ۗ وَمَآ أَرْسَلْنَٰكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿١٠٥﴾ وَقُرْءَانًا فَرَقْنَٰهُ لِتَقْرَأَهُۥ عَلَى ٱلنَّاسِ عَلَىٰ مُكْثٍ وَنَزَّلْنَٰهُ تَنزِيلًا ﴿١٠٦﴾

قۇرئاننى بىز ھەقىقەت ئاساسىدا نازىل قىلدۇق، قۇرئانمۇ ھەقىقەتنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھالدا نازىل بولدى، سېنى بىز پەقەت خۇش خەۋەر بەرگۈچى، ئاگاھلاندۇرغۇچى قىلىپ ئەۋەتتۇق﴾105﴿. قۇرئاننى

---

[1] سۈرە ئىسرا 76 - 77 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە شۇئەرا 59 - ئايەت.

www.munber.org

كىشىلەرگە دانە - دانە ئوقۇپ بېرىشىڭ ئۈچۈن ئۇنى بۆلۈپ - بۆلۈپ نازىل قىلدۇق، ئۇنى تەدرىجى نازىل قىلدۇق﴿106﴾.

قۇرئاننىڭ ھەقىقەتنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھالدا بۆلۈنۈپ - بۆلۈنۈپ چۈشكەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا ئۇلۇغ كىتابى قۇرئاندىن خەۋەر بېرىپ، ئۇنىڭ ھەقىقەتنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھالدا چۈشۈرۈلگەنلىكىنى بايان قىلىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿(يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار سېنىڭ پەيغەمبەرلىكىڭگە گۇۋاھلىق بەرمىسە گۇناھى ئۆزىگە) لېكىن الله ساڭا نازىل قىلغان قۇرئان ئارقىلىق (پەيغەمبەرلىكىڭگە) گۇۋاھلىق بېرىدۇ، الله قۇرئاننى (باشقىلار بىلمەيدىغان ئۆزىگە خاس) ئىلمى بىلەن نازىل قىلدى﴾[1] يەنى قۇرئان الله تائالا ساڭا بىلدۈرمەكچى بولغان ھۆكۈملىرى، بۇيرۇقلىرى ۋە توسقان چەكلىمىلىرىدىن ئىبارەت الله تائالانىڭ ئىلمىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھالدا چۈشتى.

﴿**قۇرئانمۇ ھەقىقەتنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھالدا نازىل بولدى**﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! قۇرئان ساڭا ياخشى قوغدالغانلىقتىن ساختا نەرسە ئارىلىشىپ قالمىغان ۋە كەم - زىيادە بولمىغان ھالدا چۈشۈرۈلدى. يەنى قۇرئان ھەق ئاساستا ساڭا يېتىپ كەلدى. چۈنكى، قۇرئاننى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كۈچلۈك، ئىشەنچلىك، مەرتىۋىلىك پەرىشتىلەر، ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىدىغان پەرىشتە (يەنى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام) ئېلىپ چۈشتى.

ئى مۇھەممەد! ﴿**سېنى بىز پەقەت خۇش خەۋەر بەرگۈچى، ئاگاھلاندۇرغۇچى قىلىپ ئەۋەتتۇق**﴾ يەنى ساڭا بويسۇنغان مۆمىنلەرگە خۇش بېشارەتچى ۋە ساڭا ئاسىيلىق قىلغان كاپىرلارنى ئاگاھلاندۇرغۇچى قىلىپ ئەۋەتتۇق.

﴿**قۇرئاننى كىشىلەرگە دانە - دانە ئوقۇپ بېرىشىڭ ئۈچۈن ئۇنى بۆلۈپ - بۆلۈپ نازىل قىلدۇق، ئۇنى تەدرىجى نازىل قىلدۇق**﴾ بۇ ئايەتتە ئىككى خىل قىرائەت بولۇپ، بىرىنچى خىل قىرائەتكە ئاساسەن بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: بىز قۇرئاننى ھەممە نەرسىلەر خاتىرىلەنگەن تاختا (لەۋھۇلمەھفۇز) دىن ئايرىپ چىقىپ، ئۇنى بىرىنچى ئاسماندىكى ”بەيتۇلئىززە“ دېگەن ئۆيگە چۈشۈردۇق. ئاندىن قۇرئان ئۇ يەردىن يۈز بەرگەن ئىشلارنىڭ جەريانىغا قارىتا بۆلۈنۈپ - بۆلۈنۈپ 23 يىل ئىچىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا چۈشتى دېگەنلىك بولىدۇ. بۇ مەنىنى ئىكرىمە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلدى.

ئىككىنچى خىل قىرائەتكە ئاساسەن بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: قۇرئاننى كىشىلەرگە يەتكۈزۈشۈڭ ۋە ئوقۇپ بېرىشىڭ ئۈچۈن ئۇنى بۆلۈپ - بۆلۈپ، مەنىسى ئوچۇق، ئايەتمۇ ئايەت قىلىپ چۈشۈردۇق. ئۇنى بىرىنى بىرىنىڭ كەينىدىن (پارچە - پارچە قىلىپ) چۈشۈردۇق، دېگەن بولىدۇ. بۇمەنىمۇ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىندى.

* * * * * * *

---

[1] سۈرە نىسا 166 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قُلْ ءَامِنُوا۟ بِهِۦٓ أَوْ لَا تُؤْمِنُوٓا۟ ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ مِن قَبْلِهِۦٓ إِذَا يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ
سُجَّدًا ﴿١٠٧﴾ وَيَقُولُونَ سُبْحَـٰنَ رَبِّنَآ إِن كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا ﴿١٠٨﴾ وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ
وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا ۩ ﴿١٠٩﴾

«قۇرئانغا ئىشىنىڭلار ياكى ئىشەنمەڭلار (مەيلى، چۈنكى، ئىشىنىشىڭلار ئۇنىڭغا كامالەت، ئىشەنمەسلىكىڭلار ئۇنىڭغا نوقسان ئېلىپ كەلمەيدۇ)» دېگىن. شۈبھىسىزكى، قۇرئان نازىل بولۇشتىن ئىلگىرى كىتاب بېرىلگەنلەر قۇرئاننى ئاڭلىغان چاغلىرىدا (تەسىرلىنىپ) دەرھال سەجدىگە بارىدۇ﴿107﴾. ئۇلار: «پەرۋەردىگارىمىز پاكتۇر، پەرۋەردىگارىمىزنىڭ ۋەدىسى چوقۇم ئورۇنلىنىدۇ» دەيدۇ﴿108﴾. ئۇلار يىغلىغان هالدا سەجدە قىلىشقا يىقىلىدۇ (قۇرئاننى ئاڭلاش بىلەن ئۇلار الله غا) تېخىمۇ تەزەررۇ قىلىدۇ﴿109﴾.

ئىلگىرىكى ئۈممەتلەردىن بولغان ئىلىملىك كىشىلەرنىڭ قۇرئاننىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئۆزىنىڭ مۇشۇ كاتتا قۇرئاننى ئېلىپ كەلگەن كاپىرلارغا مۇنداق دېيىشكە، دەپ بۇيرۇدى: ﴿**قۇرئانغا ئىشىنىڭلار ياكى ئىشەنمەڭلار (مەيلى، چۈنكى، ئىشىنىشىڭلار ئۇنىڭغا كامالەت، ئىشەنمەسلىكىڭلار ئۇنىڭغا نوقسان ئېلىپ كەلمەيدۇ)» دېگىن**﴾ يەنى سىلەر قۇرئانغا ئىمان ئېيتىڭلار ياكى ئېيتماڭلار بەرىبىر، ئۇ، الله تائالا چۈشۈرگەن ۋە ئۇنىڭ ئىسمىنى بۇرۇنقى زاماندىن باشلاپ ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلىرىگە چۈشۈرگەن كىتابلىرىدا تونۇشتۇرۇپ كەلگەن ھەقىقەتتۇر.

﴿**شۈبھىسىزكى، قۇرئان نازىل بولۇشتىن ئىلگىرى كىتاب بېرىلگەنلەر قۇرئاننى ئاڭلىغان چاغلىرىدا (تەسىرلىنىپ) دەرھال سەجدىگە بارىدۇ**﴾ يەنى ئىلگىرى كىتاب بېرىلگەنلەرنىڭ ئىچىدىن كىتابلىرىنى چىڭ تۇتقانلارغا، كىتابىنىڭ (ھۆكۈملىرىنى) ئالماشتۇرۇۋەتمەستىن ۋە ئۆزگەرتىۋەتمەستىن ئەمەل قىلغانلارغا بۇ قۇرئان ئوقۇپ بېرىلسە، ئۇلار الله تائالانىڭ ئۆزلىرىگە مۇشۇ قۇرئان چۈشكەن پەيغەمبەرنى كۆرۈش نېمىتىنى بەرگەنلىكىگە شۈكۈر قىلىش يۈزىسىدىن دەرھال الله تائالاغا سەجدە قىلىشقا بارىدۇ.

﴿«**پەرۋەردىگارىمىز پاكتۇر**﴾ يەنى ئۇلار الله تائالانىڭ كامالەتكە يەتكەن قۇدرىتىنى ۋە ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرنىڭ تىلى ئارقىلىق مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىشكە بەرگەن ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلمىغانلىقىنى ئۇلۇغلاپ ۋە ھۆرمەتلەپ (شۇنداق دەيدۇ). شۇڭا ئۇلار مۇنداق دەيدۇ: ﴿**پەرۋەردىگارىمىز پاكتۇر، پەرۋەردىگارىمىزنىڭ ۋەدىسى چوقۇم ئورۇنلىنىدۇ**»﴾.

﴿**ئۇلار يىغلىغان ھالدا سەجدە قىلىشقا يىقىلىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار الله تائالاغا يالۋۇرغان، ئۇنىڭ كىتابىغا ۋە پەيغەمبىرىگە ئىمان ئېيتقان ۋە ئىشەنگەن ھالدا (سەجدە قىلىشقا يىقىلىدۇ).

﴿**(قۇرئاننى ئاڭلاش بىلەن ئۇلار الله غا) تېخىمۇ تەزەررۇ قىلىدۇ**﴾ يەنى (قۇرئاننى ئاڭلاش بىلەن ئۇلارنىڭ الله غا) بولغان ئىمانى ۋە بويسۇنۇشى تېخىمۇ ئاشىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ھىدايەت تاپقانلارنى الله تېخىمۇ ھىدايەت قىلىدۇ، ئۇلارغا تەقۋادارلىقنىڭ مۇكاپاتىنى بېرىدۇ﴾[1].

---

[1] سۈرە مۇھەممەد 17 - ئايەت.

www.munber.org

* * * * * * *

قُلِ ٱدْعُوا۟ ٱللَّهَ أَوِ ٱدْعُوا۟ ٱلرَّحْمَـٰنَ ۖ أَيًّا مَّا تَدْعُوا۟ فَلَهُ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ ۚ وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَٱبْتَغِ بَيْنَ ذَٰلِكَ سَبِيلًا ﴿١١٠﴾ وَقُلِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِى لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ شَرِيكٌ فِى ٱلْمُلْكِ وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ وَلِىٌّ مِّنَ ٱلذُّلِّ ۖ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًۢا ﴿١١١﴾

«الله دەپ ئاتىساڭلارمۇ بولىدۇ، رەھمان دەپ ئاتىساڭلارمۇ بولىدۇ، قايسىنى ئاتىساڭلار (ھەممىسى ياخشىدۇر). چۈنكى، الله نىڭ نۇرغۇن گۈزەل ئىسىملىرى بار» دېگىن، نامىزىڭدا (قىرائەتنى) (مۇشرىكلار ئاڭلاپ قېلىپ ساڭا ئەزىيەت يەتكۈزمەسلىكى ئۈچۈن) يۇقىرى ئاۋاز بىلەنمۇ ئوقۇمىغىن، (مۆمىنلەر ئاڭلىماي قالماسلىقى ئۈچۈن) پەس ئاۋاز بىلەنمۇ ئوقۇمىغىن، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئوتتۇرا يول تۇتقىن﴿110﴾. ئېيتقىنكى، «جىمى ھەمدۇسانا بالىسى بولۇشتىن پاك بولغان، سەلتەنىتىدە شېرىكى بولمىغان، خارلىقتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن دوستقا موھتاج بولمىغان (يەنى خار بولمىغان، ياردەمچىگە موھتاج بولمىغان) الله غا خاستۇر! الله نى مۇكەممەل رەۋىشتە ئۇلۇغلىغىن» ﴿111﴾.

الله تائالانىڭ گۈزەل ئىسىملىرى بار ئىكەنلىكى توغرىسىدا

الله تائالا پەيغەمبىرىنى الله تائالانىڭ رەھمەت سۈپىتىنىڭ بارلىقىنى ئىنكار قىلغان ۋە الله تائالانى ”راھمان“ دېگەن ئىسىم بىلەن ئاتاشنى چەكلىگەن كاپىرلارغا مۇنداق دېيىشكە بۇيرۇدى: ﴿**«الله دەپ ئاتىساڭلارمۇ بولىدۇ، رەھمان دەپ ئاتىساڭلارمۇ بولىدۇ، قايسىنى ئاتىساڭلار (ھەممىسى ياخشىدۇر). چۈنكى، الله نىڭ نۇرغۇن گۈزەل ئىسىملىرى بار» دېگىن**﴾ يەنى الله تائالانى الله دېگەن ئىسىم بىلەن ئاتىساڭلارمۇ بولىدۇ. رەھمان دېگەن ئىسىم بىلەن ئاتىساڭلارمۇ بولىدۇ. چۈنكى، الله تائالا چىرايلىق ئىسىملىرى بار زاتتۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿الله دىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، ئۇ يوشۇرۇننى، ئاشكارىنى بىلگۈچىدۇر. ئۇ ناھايىتى شەپقەتلىكتۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر (يەنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە كەڭ رەھمەت ئىگىسىدۇر، الله دىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر. ئۇ (مۇتلەق) پادىشاھتۇر (يەنى پۈتۈن مەخلۇقاتنىڭ مالىكىدۇر)، پاكتۇر (يەنى ھەممە نۇقساندىن پاكتۇر)، (مۆمىنلەرگە) سالامەتلىك بېغىشلىغۇچىدۇر، (دوستلارنى قورقۇنچتىن، ئازابتىن) ئەمىن قىلغۇچىدۇر. ھەممىنى كۆزىتىپ تۇرغۇچىدۇر، غالىبتۇر، قەھر قىلغۇچىدۇر، ئۇلۇغلۇق ئىگىسىدۇر، (مۇشرىكلارنىڭ) شېرىك كەلتۈرگەن نەرسىلىرىدىن پاكتۇر، الله (ھەممىنى) ياراتقۇچىدۇر، (يوقلۇقتىن) پەيدا قىلغۇچىدۇر. (ھەممە نەرسىگە) سۈرەت (شەكىل) بېغىشلىغۇچىدۇر، ئەڭ چىرايلىق ئىسىملارغا ئىگىدۇر، ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىلەر ئۇنىڭغا تەسبىھ ئېيتىپ تۇرىدۇ. ئۇ غالىبتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴾[1].

مەكھۇل مۇنداق دەپ رىۋايەت قىلىدۇ: مۇشرىكلاردىن بىر كىشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سەجدىدە تۇرۇپ «ئى رەھمان! ئى رەھىم!» دەپ تىلەك تىلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ: بۇ ئىككى زاتنى چاقىرىپ تۇرۇپ بىر زاتنى چاقىرىمەن دەپ گۇمان قىلىدۇ، دېدى. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا: ﴿**الله دەپ ئاتىساڭلارمۇ بولىدۇ، رەھمان دەپ ئاتىساڭلارمۇ بولىدۇ، قايسىنى ئاتىساڭلار (ھەممىسى ياخشىدۇر).**

(1) سۈرە ھەشر 22 — 24 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

چۈنكى، الله نىڭ نۇرغۇن گۈزەل ئىسىملىرى بار » دېگىن﴾ دېگەن ئايىتىنى چۈشۈردى. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىنمۇ بۇ ھەقتە شۇنداق رىۋايەت قىلىندى. بۇ ئىككى رىۋايەتنى ئىبنى جەرىر رىۋايەت قىلدى.

قىرائەت قىلغاندا ئوتتۇرا ئاۋاز بىلەن قىلىشقا بۇيرۇلغانلىقى توغرىسىدا

﴿نامىزىڭدا (قىرائەتنى) (مۇشرىكلار ئاڭلاپ قېلىپ ساڭا ئەزىيەت يەتكۈزمەسلىكى ئۈچۈن) يۇقىرى ئاۋاز بىلەنمۇ ئوقۇمىغىن، (مۆمىنلەر ئاڭلىماي قالماسلىقى ئۈچۈن) پەس ئاۋاز بىلەنمۇ ئوقۇمىغىن﴾ ئىمام ئەھمەد، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بۇ ئايەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىدە يوشۇرۇنۇپ تۇرغان ۋاقتىدا چۈشكەن ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىغا ناماز ئوقۇپ بەرگەندە قۇرئاننى يۇقىرى ئاۋازدا ئوقۇيتتى، مۇشرىكلار قۇرئاننى ئاڭلاپ قالسا، قۇرئاننى، ئۇنى چۈشۈرگەن زاتنى ۋە ئۇنى ئېلىپ كەلگەن كىشىنى تىللايتتى. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا پەيغەمبىرىگە مۇنداق دېدى: **﴿نامىزىڭدا (قىرائەتنى) (مۇشرىكلار ئاڭلاپ قېلىپ ساڭا ئەزىيەت يەتكۈزمەسلىكى ئۈچۈن) يۇقىرى ئاۋاز بىلەنمۇ ئوقۇمىغىن، (مۆمىنلەر ئاڭلىماي قالماسلىقى ئۈچۈن) پەس ئاۋاز بىلەنمۇ ئوقۇمىغىن، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئوتتۇرا يول تۇتقىن﴾**. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلدى.

بۇ ھەقتە زەھھاكمۇ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ شۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ بارغاندىن كېيىن بۇ ھۆكۈم ئەمەلدىن قالدۇرۇلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىرائەتنى خالىغانچە ئوقۇيدىغان بولدى، دېگەن سۆزنى قوشۇپ قويىدى.

مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدا تۇرۇپ قۇرئاننى ئاۋازلىق ئوقۇسا، كاپىرلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىدىن كېتىشەتتى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىرائىتىنى ئاڭلاشقا ئۇنىمايتتى. بىر كىشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نامازدا تۇرۇپ ئوقۇغان قۇرئاننى ئاڭلىماقچى بولسا، ئۇلاردىن يوشۇرۇن كېلىپ ئوغرىلىقچە ئاڭلايتتى. ئەگەر ئۇ كىشى ئۇلارنىڭ ئۆزىنىڭ قۇرئان ئاڭلاۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالغانلىقىنى بىلىپ قالسا، ئۇلارنىڭ يامانلىق قىلىشىدىن قورقۇپ (قۇرئاننى) تىڭشىماي كېتىپ قالاتتى، ئەگەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاۋازىنى پەس قىلىۋالسا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىرائىتىنى تىڭشىماقچى بولغانلار ئاڭلىيالماي قالاتتى. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا: **﴿نامىزىڭدا (قىرائەتنى) يۇقىرى ئاۋاز بىلەنمۇ ئوقۇمىغىن﴾** يەنى (ئۇنداق قىلساڭ) مۇشرىكلار ئاڭلاپ قېلىپ قېشىڭدىن كېتىپ قالمىسۇن. **﴿پەس ئاۋاز بىلەنمۇ ئوقۇمىغىن﴾** يەنى (ئۇنداق قىلساڭ) ئۇلاردىن قىرائىتىڭنى ئوغرىلىقچە تىڭشىماقچى بولغانلار ئاڭلىيالماي قالمىسۇن. (پەس ئاۋاز بىلەن ئوقۇمىغانلىقىڭ) ئۇلارنىڭ قۇرئاننى تىڭشاپ، بەزى گۇناھلىرىغا پۇشايمان قىلىپ، ئۇنىڭدىن يېنىشى مۇمكىن. **﴿ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئوتتۇرا يول تۇتقىن﴾**.

بۇ ھەقتە ئىكرىمە ۋە ھەسەنبەسرىمۇ شۇنداق دېدى. قەتادە: بۇ ئايەت ناماز ئوقۇغاندا قىلىدىغان قىرائەت توغرىسىدا چۈشكەن، دېدى. ئىبنى مەسئۇد الله تائالانىڭ: **﴿پەس ئاۋاز بىلەنمۇ ئوقۇمىغىن﴾** دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى: تىڭشىماقچى بولغان كىشىدىن (قۇرئاننى پەس ئاۋاز بىلەنمۇ ئوقۇمىغىن) دېگەنلىكتۇر، دېدى.

www.munber.org

ﷲ تائالانى بىر دەپ بىلىش ئەقىدىسىنىڭ بايانى توغرىسىدا

ﷲ تائالا يۇقىرىدا ئۆزىنىڭ چىرايلىق ئىسىملىرى بارلىقىنى بايان قىلىپ ئۆتكەن ئىدى، بۇ يەردە ئۆزىنى ھەممە كەمچىلىكلەردىن پاكلاپ مۇنداق دېدى: ﴿ئېيتقىنكى، «جىمى ھەمدۇسانا بالىسى بولۇشتىن پاك بولغان، سەلتەنىتىدە شېرىكى بولمىغان (ﷲ غا خاستۇر)﴾ بەلكى ﷲ تائالا مۇنداق زاتتۇر: ئۇ ﷲ بىردۇر، ھەممە ﷲ غا موھتاجدۇر، ﷲ بالا تاپقانمۇ ئەمەس، تۇغۇلغانمۇ ئەمەس، ھېچ كىشى ئۇنىڭغا تەڭداش بولالمايدۇ.

﴿(جىمى ھەمدۇسانا) خارلىقتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن دوستقا موھتاج بولمىغان (يەنى خار بولمىغان، ياردەمچىگە موھتاج بولمىغان) ﷲ غا خاستۇر﴾ يەنى ﷲ تائالا دوستقا ياكى ۋەزىرگە ياكى مەسلىھەتچىگە ئېھتىياجى چۈشۈپ قالىدىغان ھاجەتمەن ئەمەستۇر. ئەكسىچە ﷲ تائالا ھەممە نەرسىلەرنى شېرىكسىز، ئۆزى يالغۇزلا ياراتقان، ئۇلارنى ئورۇنلاشتۇرغان ۋە شېرىكسىز، ئۆزىنىڭ يالغۇز خاھىشى بىلەنلا تەقدىر قىلىپ بېكىتكەن زاتتۇر. مۇجاھىد بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: ﷲ تائالا ھېچ كىشى بىلەن ئەھدە تۈزۈشمىدى ۋە ھېچ كىشىنىڭ ياردىمىنىمۇ تەلەپ قىلمىدى دېگەنلىكتۇر، دېدى.

﴿ﷲ نى مۇكەممەل رەۋىشتە ئۇلۇغلىغىن»﴾ يەنى ئۆزلىرىگە ئۇۋال قىلغۇچىلار ۋە ھەقتىن ھالقىپ كەتكۈچىلەرنىڭ دېگەن سۆزلىرىدىن ﷲ تائالانى مۇكەممەل رەۋىشتە ئۇلۇغلىغىن ۋە كاتتا بىلگىن.

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى جەرىر، قۇرەزىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: يەھۇدىي ۋە خرىستىئانلار ﷲ تائالانىڭ بالىسى بار دەيتتى. ئەرەبلەر: چاقىرىقىڭغا چىن دىلىمىدىن رازىلىق بىلەن كېلىمەن، ئى ﷲ! سېنىڭ سەن ئۇنىڭغا ۋە ئۇنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىكى نەرسىگە ئىگىدارچىلىق قىلىدىغان بىر شېرىكىڭدىن باشقا شېرىكىڭ يوق دەيتتى. پەرىشتىلەرگە، يۇلتۇزلارغا چوقۇنغۇچىلار ۋە ئوتپەرەسلەر: ئەگەر ﷲ تائالانىڭ دوستلىرى بولمىغان بولسا، ئەلۋەتتە ﷲ تائالا خار بولاتتى، دەيتتى. شۇنىڭ بىلەن ﷲ تائالا: ﴿ئېيتقىنكى، «جىمى ھەمدۇسانا بالىسى بولۇشتىن پاك بولغان، سەلتەنىتىدە شېرىكى بولمىغان، خارلىقتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن دوستقا موھتاج بولمىغان (يەنى خار بولمىغان، ياردەمچىگە موھتاج بولمىغان) ﷲ غا خاستۇر! ﷲ نى مۇكەممەل رەۋىشتە ئۇلۇغلىغىن»﴾ دېگەن ئايىتىنى چۈشۈردى.

ﷲ تائالاغا مىڭلارچە شۈكرىلەر بولسۇن! سۈرە ئىسرانىڭ تەپسىرى تۈگىدى.

www.munber.org

مەككىدە نازىل بولغان — سۈرە كەھف — 110 ئايەت

سۈرە كەھفنىڭ پەزىلىتى، ئۇنىڭ بېشىدىكى ئون ئايەت، ئاخىرىدىكى ئون ئايەتنىڭ پەزىلىتى ۋە بۇ سۈرىنىڭ دەججالدىن ساقلايدىغانلىقى توغرىسىدا

ئىمام ئەھمەد، بەرائىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر كىشى سۈرە كەھفنى ئوقۇۋاتاتتى، ئۇ چاغدا ئۇنىڭ قورۇسىدىكى ئۇلاغ ئۈركۈشكە باشلىدى. ئۇ كىشى قارىغۇدەك بولسا بۇلۇت ئۆزىنى ئورىۋاپتۇ. ئۇ كىشى بۇ ئىشنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دەپ بەرگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «ئى پالانى! (قۇرئاننى) ئوقۇۋەرگەن بولساڭ بولاتتى. چۈنكى، ئۇ بۇلۇت بولسا قۇرئان ئوقۇلغاندا چۈشىدىغان ھۇزۇرى خاتىرجەملىكتۇر» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلدى.

قۇرئان ئوقۇغان كىشىنىڭ ئىسمى ئۇسەيد ئىبنى ھەزىردۇر. قۇرئان ئوقۇغان كىشىنىڭ شۇ ئادەم ئىكەنلىكى سۈرە بەقەرەنىڭ تەپسىرىدە بايان قىلىندى.

ئىمام ئەھمەد، ئەبۇدەردادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى سۈرە كەھفنىڭ بېشىدىن ئون ئايەت يادا ئالسا دەججالنىڭ (پىتنىسىدىن) ساقلىنىپ قالىدۇ». بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىم، ئەبۇداۋۇد، نەسەئى ۋە تىرمىزىلەرمۇ رىۋايەت قىلدى. تىرمىزىنىڭ رىۋايىتىدە: «كىمكى سۈرە كەھفنىڭ بېشىدىن ئۈچ ئايەت يادا ئالسا» دەپ كەلدى.

(ئىمام ئەھمەد، ئەبۇدەردادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى سۈرە كەھفنىڭ ئاخىرىدىن ئون ئايەت ئوقۇسا دەججالنىڭ (پىتنىسىدىن) ساقلىنىپ قالىدۇ». بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلدى).

ھاكىم، ئەبۇسەئىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى سۈرە كەھفنى جۈمە كۈنى ئوقۇسا، ئۇ سۈرە يەنە بىر جۈمە كۈنى بولغىچە ئارىلىقتا ئۇ كىشى ئۈچۈن نۇر بولىدۇ». بۇ ھەدىسنى ھاپىز ئەبۇبەكرى بەيھەقىمۇ ھاكىمدىن شۇنداق رىۋايەت قىلدى. ئىمام بەيھەقى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى سۈرە كەھفنى (ئۆزگەرتىۋەتمەي) خۇددى ئۇ چۈشكەندىكىدەك ئوقۇسا، قىيامەت كۈنى ئۇ كىشى ئۈچۈن نۇر بولىدۇ».

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ عَلَىٰ عَبْدِهِ ٱلْكِتَٰبَ وَلَمْ يَجْعَل لَّهُۥ عِوَجَا ۜ ﴿١﴾ قَيِّمًا لِّيُنذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا
مِّن لَّدُنْهُ وَيُبَشِّرَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ٱلَّذِينَ يَعْمَلُونَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا حَسَنًا ﴿٢﴾ مَّٰكِثِينَ فِيهِ

www.munber.org

أَبَدًا ﴿٣﴾ وَيُنذِرَ ٱلَّذِينَ قَالُواْ ٱتَّخَذَ ٱللَّهُ وَلَدًا ﴿٤﴾ مَّا لَهُم بِهِۦ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِأَبَآئِهِمْۚ كَبُرَتْ كَلِمَةً
تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَٰهِهِمْۚ إِن يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبًا ﴿٥﴾

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اﷲ نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن.

جىمى ھەمدۇسانا اﷲ غا خاستۇركى، (اﷲ ئىنسانلارنى) ئۆز تەرىپىدىن بولغان قاتتىق ئازابتىن ئاگاھلاندۇرۇش، ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان مۆمىنلەرگە ئوبدان مۇكاپات (يەنى جەننەت) بېرىدىغانلىقى بىلەن خۇش خەۋەر بېرىش ئۈچۈن، بەندىسى (يەنى پەيغەمبىرى مۇھەممەد) گە توغرا، ھېچقانداق قىڭغىرلىق (يەنى ئىختىلاپ، زىددىيەت) بولمىغان قۇرئاننى نازىل قىلدى﴿1- 2﴾. ئۇلار (يەنى ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان مۆمىنلەر) جەننەتتە مەڭگۈ قالىدۇ﴿3﴾. اﷲ نىڭ بالىسى بار دېگۈچىلەرنى ئاگاھلاندۇرىدۇ﴿4﴾. ئۇلار ۋە ئۇلارنىڭ ئاتا - بوۋىلىرى بۇ بوھتانلىرىدا ھېچقانداق مەلۇماتقا ئىگە ئەمەس، ئۇلارنىڭ ئېغىزلىرىدىن چىققان سۆز نېمىدېگەن چوڭ! ئۇلار پەقەت يالغاننىلا ئېيتىدۇ﴿5﴾.

قۇرئاننىڭ خۇش بېشارەتچى ۋە ئاگاھلاندۇرغۇچى قىلىنىپ چۈشۈرۈلگەنلىكى توغرىسىدا

يۇقىرىدا اﷲ تائالانىڭ ئىشلارنىڭ بېشىدا ۋە ئايىغىدا ئۆزىنىڭ ئۇلۇغ زاتىغا ھەمدۇسانا ئېيتىدىغانلىقى بايان قىلىنىپ ئۆتۈلدى. اﷲ تائالا ھەممە ۋاقىتتا مەدھىيىلەنگۈچىدۇر، دۇنيا ۋە ئاخىرەتتىكى ھەمدۇسانالار اﷲ تائالاغا خاستۇر، شۇڭا اﷲ تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئۇلۇغ كىتابى بولغان (قۇرئاننى) چۈشۈرگەنلىكى ئۈچۈن ئۆز زاتىغا ھەمدۇسانا ئېيتتى. چۈنكى، قۇرئان يەر يۈزىدىكى كىشىلەرگە اﷲ تائالا بەرگەن چوڭ نېمەتتۇر. چۈنكى، قۇرئان كىشىلەرنى (كۇفرىنىڭ) قاراڭغۇلۇقلىرىدىن (ئىماننىڭ) يورۇقلۇقىغا چىقاردى. اﷲ تائالا قۇرئاننى ھېچقانداق قىڭغىرلىقى ۋە ئەگرى - توقايلىقى يوق، توغرا كىتاب قىلدى. قۇرئان كاپىرلارنى ئاگاھلاندۇرغۇچى ۋە مۆمىنلەرگە خۇش بېشارەت بەرگۈچى بولغان ھالدا ناھايىتى توغرا، روشەن يولغا باشلايدۇ.

اﷲ تائالا قۇرئاننى ئۆزىگە قارشىلىق قىلغان، ئۆزىنى ئىنكار قىلغان ۋە ئىشەنمىگەنلەرنى، ئۇلارغا دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە كېلىدىغان، ھېچكىم ئۆزى جازالىيالمايدىغان جازالىغانلىدەك ۋە ئۆزى باغلىغانلىدەك باغلىيالمايدىغان، ئۆزى تەرىپىدىن بولىدىغان قاتتىق ئازابتىن ئاگاھلاندۇرۇش، مۇشۇ قۇرئانغا ئىمان ئېيتىپ، ئىماننى ياخشى ئەمەللەر بىلەن ئىسپاتلىغان مۆمىنلەرگە ئۆزىنىڭ دەرگاھىدىكى (ئۇنىڭدا) تۇرۇش مەڭگۈ بولىدىغان جەننەتتىن ئىبارەت ئوبدان مۇكاپات بېرىدىغانلىقى بىلەن خۇش خەۋەر بېرىش ئۈچۈن، ئۇنىڭدا قىڭغىرلىق ۋە ئەگرى - توقايلىق بار كىتاب قىلماستىن، بەلكى ھىدايەت ۋە توغرا يول بار كىتاب قىلىپ چۈشۈرگەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**جىمى ھەمدۇسانا اﷲ غا خاستۇركى، (اﷲ ئىنسانلارنى) ئۆز تەرىپىدىن بولغان قاتتىق ئازابتىن ئاگاھلاندۇرۇش، ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان مۆمىنلەرگە ئوبدان مۇكاپات (يەنى جەننەت) بېرىدىغانلىقى بىلەن خۇش خەۋەر بېرىش ئۈچۈن، بەندىسى (يەنى پەيغەمبىرى مۇھەممەد) گە توغرا، ھېچقانداق قىڭغىرلىق (يەنى ئىختىلاپ، زىددىيەت) بولمىغان قۇرئاننى نازىل قىلدى**﴾.

﴿**اﷲ نىڭ بالىسى بار دېگۈچىلەرنى ئاگاھلاندۇرىدۇ**﴾ مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق مۇنداق دېدى: بۇلار بولسا ئەرەبلەرنىڭ ئىچىدىكى مۇشرىكلاردۇر. ئۇلار: بىز اﷲ تائالانىڭ قىزلىرى بولغان پەرىشتىلەرگە ئىبادەت قىلىمىز، دەيتتى.

www.munber.org

﴿ئۇلار ۋە ئۇلارنىڭ ئاتا - بوۋىلىرى بۇ بوھتانلىرىدا ھېچقانداق مەلۇماتقا ئىگە ئەمەس﴾ يەنى بۇلار ۋە بۇلارنىڭ ئاتا - بوۋىلىرى توقۇغان بۇ بوھتانلىرىدا ھېچقانداق مەلۇماتقا ئىگە ئەمەس. اللہ تائالا ئۇلارنىڭ بۇ بوھتانلىرىنى ئەيىبلەپ ۋە ئۇنىڭ چوڭ بوھتان ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: **﴿ئۇلارنىڭ ئېغىزلىرىدىن چىققان سۆز نېمىدىگەن چوڭ! »﴾** يەنى بۇ ھېچقانداق ئاساسقا ئىگە ئەمەستۇر، بۇ پەقەت يالغان ۋە بوھتاندىن ئىبارەتتۇر. شۇڭا اللہ تائالا مۇنداق دېدى: **﴿ئۇلار پەقەت يالغاننىلا ئېيتىدۇ﴾**.

بۇ سۈرىنىڭ چۈشۈش سەۋەبى توغرىسىدا

بۇ سۈرىنىڭ چۈشۈش سەۋەبى توغرىسىدا مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: قۇرەيشلىكلەر نەزىر ئىبنى ھارىس بىلەن ئۇقبە ئىبنى ئەبۇمۇئەيتنى مەدىنىدىكى يەھۇدىيلارنىڭ ئالىملىرىنىڭ قېشىغا ئەۋەتمەكچى بولۇپ، ئۇلارغا: سىلەر بېرىپ ئۇ ئالىملاردىن مۇھەممەد توغرىسىدا سوئال سوراڭلار. مۇھەممەدنىڭ سۈپەتلىرىنى ئۇلارغا دەپ بېرىڭلار ۋە ئۇنىڭ دېگەن گەپلىرىنى ئۇلارغا سۆزلەپ بېرىڭلار. چۈنكى، ئۇلار كىتاب بېرىلگەن كىشىلەردۇر. پەيغەمبەرلەر توغرىسىدا بىز بىلمىگەن بىلىملەرنى ئۇلار بىلىدۇ، دېدى.
شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئىككىسى مەدىنىگە كېلىپ يەھۇدىيلارنىڭ ئالىملىرىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام توغرىسىدا سوئاللار سورىدى. ئۇلارغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بەزى سۈپەتلىرىنى ۋە دېگەن بەزى سۆزلىرىنى سۆزلەپ بېرىپ، ئۇلارغا: سىلەر تەۋرات بېرىلگەن كىشىلەرسىلەر، سىلەرنىڭ بىزگە ھەمراھىمىز (يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى دېمەكچى) توغرىسىدا بىر نەرسە دېيىشىڭلار ئۈچۈن قېشىڭلارغا كەلدۇق، دېدى.
يەھۇدىيلار: سىلەر ئۇنىڭدىن تۆۋەندىكى ئۈچ ئىشنى يەنى بۇرۇنقى زاماندا (غارغا) كەتكەن يىگىتلەرنىڭ ئىشىنىڭ ئاخىرى قانداق بولغانلىقىنى سوراڭلار؟ چۈنكى، ئۇلار توغرىسىدا قىزىقارلىق سۆز چۆچەكلەر باردۇر. زېمىننىڭ شەرق ۋە غەرب تەرەپلىرىگىچە بارغان كىشىنىڭ خەۋىرىنىڭ قانداق بولغانلىقىنى ۋە روھ توغرىسىدا سوراڭلار؟ ئەگەر ئۇ سىلەرگە ئۇلارنى بايان قىلىپ بېرەلىسە، ئۇ، ھەقىقىي پەيغەمبەردۇر، ئۇنىڭغا ئەگىشىڭلار. ئەگەر بايان قىلىپ بېرەلمىسە، ئۇ، (اللہ تائالانىڭ نامىدىن) گەپ توقۇغان كىشى بولىدۇ، ئاندىن ئۇنى قانداق قىلاي دېسەڭلار شۇنداق قىلساڭلار بولىدۇ، دېدى.
نەزىر ئىبنى ھارىس بىلەن ئۇقبە ئىبنى ئەبۇمۇئەيت قۇرەيشلىكلەرنىڭ قېشىغا قايتىپ كېلىپ: ئى قۇرەيشلىكلەر گۇرۇھى! بىز سىلەرگە سىلەرنىڭ مۇھەممەد ھەققىدە كەسكىن ھۆكۈم چىقىرىشىڭلار ئۈچۈن دەلىل بولىدىغان نەرسىلەرنى ئېلىپ كەلدۇق. يەھۇدىيلارنىڭ ئالىملىرى بىزگە ئۇنىڭدىن ماۋۇ، ماۋۇ ئىشلاردىن سورۇشىمىزغا بۇيرۇدى، دەپ ئۇلارغا (يەھۇدىيلارنىڭ ئالىملىرى) دەپ بەرگەن ئىشلاردىن خەۋەر بەردى. شۇنىڭ بىلەن قۇرەيشلىكلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: ئى مۇھەممەد! بىزگە (ماۋۇ، ماۋۇ ئىشلاردىن) خەۋەر بەرگىن، دەپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن يەھۇدىيلارنىڭ ئالىملىرى سوراشقا بۇيرۇغان نەرسىلەرنى سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: « سىلەرنىڭ بۇ سوئاللىرىڭلارغا ئەتە جاۋاب بېرەي » دېدى، ئەمما اللہ تائالا خالىسا، دېمىدى. قۇرەيشلىكلەر قايتىپ كەلدى.
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام 15كۈن ساقلىدى. اللہ تائالا ۋەھيي چۈشۈرمىدى ۋە جىبرىئىل ئەلەيھىسسالاممۇ كەلمىدى. ھەتتا مەككىلىكلار: مۇھەممەد بىزگە ئەتە (جاۋاب بېرەي دەپ) ۋەدە قىلدى، بۇ

www.munber.org

گۈن ئون بەش كۈن توشتى، سوئاللىرىمىزنىڭ بىرسىگىمۇ جاۋاب قايتۇرمىدى، دەپ گەپ تارقاتقىلى تۇردى. ۋەھىينىڭ چۈشمىگەنلىكى بولسا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئەندىشىگە سالدى. مەككىلىكلەرنىڭ دېگەن سۆزلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئېغىر كەلدى. ئاندىن جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ﷲ تائالانىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەككىلىكلەر ئۈچۈن قايغۇرۇپ كەتكەنلىكىگە كايىغانلىقىنى ۋە ئۇلار سورىغان يىگىتلەرنىڭ ۋە (زېمىننىڭ شەرق ۋە غەرب تەرەپلىرىگىچە) بارغان كىشىنىڭ خەۋەرلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان سۈرە كەھفنى ۋە ﷲ تائالانىڭ: ﴿ئۇلار سەندىن روھنىڭ ماھىيىتى ھەققىدە سورىشىدۇ. «روھنىڭ ماھىيىتىنى پەرۋەردىگارىم بىلىدۇ» دېگىن، سىلەرگە پەقەت ئازغىنا ئىلىم بېرىلگەن﴾[1] دېگەن ئايىتىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئېلىپ چۈشتى.

* * * * * * *

فَلَعَلَّكَ بَـٰخِعٌ نَّفْسَكَ عَلَىٰٓ ءَاثَـٰرِهِمْ إِن لَّمْ يُؤْمِنُوا۟ بِهَـٰذَا ٱلْحَدِيثِ أَسَفًا ﴿٦﴾ إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى ٱلْأَرْضِ زِينَةً لَّهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ﴿٧﴾ وَإِنَّا لَجَـٰعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا ﴿٨﴾

ئەگەر ئۇلار قۇرئانغا ئىمان ئېيتمىسا، ئەپسۇسلىنىپ، ئۇلارنىڭ (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈگەنلىكىدىن ئۆزەڭنى ھالاك قىلىۋېتىشىڭ مۇمكىن﴿6﴾. ئىنسانلارنىڭ قايسىلىرىنىڭ ئەمەلى ئەڭ ياخشى ئىكەنلىكىنى سىناش ئۈچۈن، بىز ھەقىقەتەن يەر يۈزىدىكى شەيئىلەرنىڭ ھەممىسىنى يەر يۈزىنىڭ زىننىتى قىلدۇق﴿7﴾. بىز چوقۇم يەر يۈزىدىكى (دەل - دەرەخ، تاغ ۋە بىنا قاتارلىق) نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى يوق قىلىپ، يەر يۈزىنى تۈپتۈز باياۋانغا ئايلاندۇرىمىز﴿8﴾.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇشرىكلارنىڭ ئىمان ئېيتمىغانلىقىغا قارىتا ئەپسۇسلانماسلىقتا بۇيرۇلغانلىقى توغرىسىدا

ﷲ تائالا بۇ يەردە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇشرىكلارنىڭ ئىمان ئېيتمىغانلىقى ۋە ئۇلارنىڭ ئىماندىن يىراقلىشىپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن قايغۇرۇپ كەتكەنلىكىگە تەسەللى بېرىدۇ. ﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ﷲ ھەقىقەتەن خالىغان كىشىنى گۇمراھ قىلىدۇ (خالىغان كىشىنى ھىدايەت قىلىدۇ). شۇڭا سەن ئۇلار ئۈچۈن (يەنى ئىمان ئېيتمىغانلىقلىرى ئۈچۈن) قايغۇرۇپ ئۆزەڭنى ھالاك قىلىۋالمىغىن﴾[2] ﴿(ئى مۇھەممەد!) سەن ئۇلارنىڭ (ئىمان ئېيتمىغانلىقىدىن) قايغۇرمىغىن﴾[3] ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنىڭ ئىمان ئېيتمىغانلىقىدىن ئۆزەڭنى ھالاك قىلىۋېتىشىڭ مۇمكىن﴾[4] يەنى سەن ئۇلارنىڭ ئىمان ئېيتمىغانلىقىغا قايغۇرۇپ، ئۆزەڭنى ھالاك قىلىۋېتىشىڭ مۇمكىن.

﴿**ئەگەر ئۇلار قۇرئانغا ئىمان ئېيتمىسا، ئەپسۇسلىنىپ، ئۇلارنىڭ (ئىماندىن) يۈز ئۆرۈگەنلىكىدىن ئۆزەڭنى ھالاك قىلىۋېتىشىڭ مۇمكىن**﴾ قەتادە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: سەن ئۇلارنىڭ (ئىماندىن يۈز ئۆرۈگەنلىكىگە) ئاچچىغلاپ ۋە قايغۇرۇپ، ئۆزەڭنى ھالاك قىلىۋېتىشىڭ مۇمكىن دېگەنلىكتۇر. مۇجاھىد بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: سەن ئۇلارنىڭ (ئىماندىن يۈز ئۆرۈگەنلىكىگە) بىئارام بولۇپ ئۆزەڭنى ھالاك قىلىۋېتىشىڭ مۇمكىن دېگەنلىكتۇر، دېدى. بۇ ئىككى خىل

---

[1] سۈرە ئىسرا 85 - ئايەت.
[2] سۈرە فاتىر 8 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە نەمله 80 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە شۇئەرا 3 - ئايەت.

www.munber.org

كۆز - قاراشنىڭ ئىپادىلەپ بېرىدىغان مەزمۇنى ئۆزئارا يېقىندۇر. يەنى سەن ئۇلاغا قايغۇرماستىن بەلكى ئۇلارغا اللە تائالانىڭ (ساڭا) تاپشۇرغان ۋەزىپىسىنى يەتكۈزگىن، كىمكى توغرا يولنى تاپسا، ئۆزىنىڭ پايدىسى ئۈچۈن تاپىدۇ، كىمكى ئېزىپ كەتسە، ئۇنىڭ زىيىنى ئۆزىگە بولىدۇ. شۇڭا سەن ئۇلار ئۈچۈن (يەنى ئىمان ئېيتمىغانلىقلىرى ئۈچۈن) قايغۇرۇپ، ئۆزەڭنى ھالاك قىلىۋالمىغىن.

بۇ دۇنيانىڭ سىناق مەيدانى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللە تائالا ئۆزىنىڭ دۇنيانى يوقلىپ كېتىدىغان جاي ۋە تۈگەيدىغان زىنىنەت بىلەن زىنىنەتلەنگەن ئورۇن قىلغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ، يەنى اللە تائالا دۇنيانى مەڭگۈلۈك تۇرۇش ئورنى قىلماي پەقەت سىناق ئورنى قىلغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: **﴿ئىنسانلارنىڭ قايسىلىرىنىڭ ئەمەلى ئەڭ ياخشى ئىكەنلىكىنى سىناش ئۈچۈن، بىز ھەقىقەتەن يەر يۈزىدىكى شەيئىلەرنىڭ ھەممىسىنى يەر يۈزىنىڭ زىنىنتى قىلدۇق﴾**.

بۇ ھەقتە ئەبۇمۇسلىمە ئەبۇسەئىددىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك - شۈبھىسىزكى، دۇنيا شېرىن ۋە رەڭگا رەڭدۇر. شەك - شۈبھىسىزكى، اللە تائالا سىلەرنى ئۇنىڭدا ئورۇن باسار قىلدى. سىلەرنىڭ ئۇنىڭدا نېمە ئىش قىلىشىڭلارغا قاراپ تۇرغۇچىدۇر؟ شۇڭا سىلەر دۇنياغا بەك بېرىلىپ كېتىشتىن ساقلىنىڭلار ۋە ئاياللار توغرىسىدا اللە تائالادىن قورقۇڭلار. چۈنكى، ئىسرائىل ئەۋلادى ئىچىدە بىرىنچى بولۇپ يۈزبەرگەن پىتنە ئاياللار توغرىسىدا ئىدى».

ئاندىن اللە تائالا دۇنيانىڭ يوقاپ كېتىدىغانلىقىدىن ۋە ئۇنىڭ مەڭگۈ قالماي (تۈگەپ) خاراب بولۇپ كېتىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: **﴿بىز چوقۇم يەر يۈزىدىكى (دەل - دەرەخ، تاغ ۋە بىنا قاتارلىق) نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى يوق قىلىپ، يەر يۈزىنى تۈپتۈز باياۋانغا ئايلاندۇرىمىز﴾** يەنى بىز يەر يۈزىنى مۇشۇنداق رەڭدارلىقتىن خارابىلىققا ۋە ۋەيرانلىققا ئايلاندۇرىمىز. ئۇنىڭ ئۈستىدىكى ھەممە نەرسىلەرنى يوقىتىپ، ئۇنى نەرسە ئۈنمەيدىغان ۋە پايدىلانغىلى بولمايدىغان تۈپتۈز باياۋانغا ئايلاندۇرىمىز.

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئەۋفىي، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: زېمىننىڭ ئۈستىدىكى ھەممە نەرسىلەر يوقىلىدۇ.

* * * * * * *

أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَٰبَ ٱلْكَهْفِ وَٱلرَّقِيمِ كَانُوا۟ مِنْ ءَايَٰتِنَا عَجَبًا ﴿٩﴾ إِذْ أَوَى ٱلْفِتْيَةُ إِلَى
ٱلْكَهْفِ فَقَالُوا۟ رَبَّنَآ ءَاتِنَا مِن لَّدُنكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا ﴿١٠﴾ فَضَرَبْنَا عَلَىٰٓ ءَاذَانِهِمْ فِى
ٱلْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا ﴿١١﴾ ثُمَّ بَعَثْنَٰهُمْ لِنَعْلَمَ أَىُّ ٱلْحِزْبَيْنِ أَحْصَىٰ لِمَا لَبِثُوٓا۟ أَمَدًا ﴿١٢﴾

ئەسھابۇلكەھفنى ۋە رەقىم (يەنى ئەسھابۇلكەھفنىڭ ئىسىملىرى يېزىلغان تاختا) نى (بىزنىڭ قۇدرىتىمىزنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان) ئالامەتلىرىمىز ئىچىدىكى ئەڭ قىزىقى دەپ قارىدىڭمۇ؟[9]. ئۆز ۋاقتىدا بىر قانچە يىگىت غارنى پاناھ جاي قىلىۋالدى، ئۇلار: «پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە رەھمەت خەزىنىلىرىڭدىن ئاتا قىلغىن، بىزنىڭ ئىشلىرىمىزنى تۈزەپ، بىزنى ھىدايەت تاپقۇچىلاردىن قىلغىن» دېدى[10]. ئۇلارنى بىز غاردا ئۇزۇن يىللار ئۇخلىتىپ قويدۇق[11]. ئاندىن ئىككى گۇرۇھ (يەنى ئەسھابۇلكەھف ئىچىدىكى قانچىلىك ئۇخلىغانلىقلىرى ھەققىدە ئىختىلاپ قىلىشقان ئىككى گۇرۇھ) تىن

www.munber.org

قايىسىسىنىڭ غاردا قانچىلىك ئۇزۇن تۇرۇشقانلىرىنى ئېنىقىراق ھېسابلايدىغانلىقىنى سىناش ئۈچۈن ئۇلارنى ئويغاتتۇق﴿12﴾.

ئۆڭكۈرگە كىرىۋالغانلارنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا

الله تائالا ئۆڭكۈرگە كىرىۋالغانلارنىڭ قىسسىسىنى دەسلەپتە يىغىنچاق ۋە قىسقا بايان قىلىپ، ئاندىن تەپسىلىي بايان قىلىدۇ. الله تائالا ئۇلارنىڭ قىسسىسىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: **﴿ئەسھابۇلكەھفنى ۋە رەقىم (يەنى ئەسھابۇلكەھفنىڭ ئىسىملىرى يېزىلغان تاختا) نى (بىزنىڭ قۇدرىتىمىزنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان) ئالامەتلىرىمىز ئىچىدىكى ئەڭ قىزىقى دەپ قارىدىڭمۇ؟﴾** يەنى ئۇلارنىڭ ئىشى بىزنىڭ قۇدرىتىمىزگە ۋە ھۆكۈمرانلىقىمىزغا قارىغاندا ھەيران قالارلىق ئەمەس. چۈنكى، ئاسمانلارنى ۋە زېمىنلارنى، كېچە ۋە كۈندۈزنىڭ ئالمىشىپ تۇرىدىغانلىقىنى يارىتىش، قۇياش، ئاي ۋە يۇلتۇزلارنى ئايلاندۇرۇش، بۇلاردىن باشقا الله تائالانىڭ قۇدرىتىنى، ئۇنىڭ ھەممە نەرسىنى يارىتىشقا قادىر ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇنى ھېچنەرسە ئاجىز قىلالمايدىغانلىقىنى كۆرسىتىدىغان نەرسىلەرنى يارىتىش ئۆڭكۈرگە كىرىۋالغانلارنىڭ خەۋەرلىرىدىنمۇ ھەيران قالارلىقتۇر.

ئىبنى جەرىر، مۇجاھىدنىڭ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: بىزنىڭ (قۇدرىتىمىزنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىمىزنىڭ ئىچىدە بۇلارنىڭ ئىشلىرىدىن ھەيران قالارلىقى باردۇر دېگەنلىكتۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

ئەۋفىي، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: مەن ساڭا بەرگەن ئىلىم، ھەدىس ۋە قۇرئان ئۆڭكۈرگە كىرىۋالغانلارنىڭ خەۋەرلىرىدىن ۋە (ئۇلارنىڭ) ئىسىملىرى يېزىلغان تاختىدىن ئارتۇقتۇر دېگەنلىكتۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاق بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: مەن بەندىلىرىمگە كۆرسەتكەن ھۆججەت ـ پاكىتلىرىم ئۆڭكۈرگە كىرىۋالغانلارنىڭ خەۋەرلىرىدىن ھەيران قالارلىقتۇر دېگەنلىك بولىدۇ، دېدى.

كەھف بولسا ھېلىقى يىگىتلەر كىرىۋالغان تاغدىكى ئۆڭكۈردۇر، رەقىمنىڭ نېمە ئىكەنلىكى توغرىسىدا ئالىملار ئىختىلاپ قىلىشىپ قالدى. ئەۋفىي، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇ ئەيلەگە يېقىن يەردىكى جىلغىنىڭ ئىسمىدۇر. بۇ ھەقتە ئەتىيە، ئەۋفىي ۋە قەتادە قاتارلىقلارمۇ شۇنداق دېدى. زەھھاك: كەھف بولسا جىلغىدىكى ئۆڭكۈرنىڭ ئىسمىدۇر، (ئەمما) رەقىم جىلغىنىڭ ئىسمىدۇر، دېدى. مۇجاھىد: ئۇ، (ئۆڭكۈرگە كىرىۋالغانلارنىڭ ئۆڭكۈرنىڭ ئەتراپىغا) سالغان تېمىنىڭ ئىسمىدۇر، دېدى. بەزى ئالىملار: ئۇ، ئۇلارنىڭ ئۆڭكۈرى بار جىلغىنىڭ ئىسمىدۇر، دېدى.

بۇ ھەقتە ئابدۇررازاق، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: كەئب ئۇنى بىر كەنتنىڭ ئىسمى دەپ گۇمان قىلىدۇ، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى. ئىبنى جەرىر، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: ئۇ بولسا ئۆڭكۈر بار تاغنىڭ ئىسمىدۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى. سەئىد ئىبنى مۇسەييەب: ئۇ بولسا ئۆڭكۈرگە كىرىۋالغانلارنىڭ قىسسىسى يېزىلىپ، ئۆڭكۈرنىڭ ئىشىكى ئالدىدا قويۇپ قويۇلغان تاش تاختىدۇر، دېدى.

﴿ئۆز ۋاقتىدا بىر قانچە يىگىت غارنى پاناھ جاي قىلىۋالدى، ئۇلار: «پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە رەھمەت خەزىنىلىرىڭدىن ئاتا قىلغىن، بىزنىڭ ئىشلىرىمىزنى تۈزەپ، بىزنى ھىدايەت تاپقۇچىلاردىن قىلغىن» دېدى﴾ يەنى الله تائالا، قەۋمىنىڭ ئۆزلىرىنى دىنىدىن ئازدۇرۇۋېتىمىسۇن دەپ، دىنىنى (ساقلاش

www.munber.org

ئۈچۈن) ئۇلاردىن قېچىپ ۋە ئۇلاردىن يوشۇرنۇپ تۇرۇش ئۈچۈن تاغنىڭ ئۆڭكۈرىگە كىرىۋالغان يىگىتلەردىن خەۋەر بېرىدۇ.

ئۇلار الله تائالادىن ئۇنىڭ رەھمىتىنى ۋە مەرھەمىتىنى سورىغاندا مۇنداق دېدى: ﴿«پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە رەھمەت خەزىنىلىرىڭدىن ئاتا قىلغىن﴾ يەنى سەن بىزگە ئۆز رەھمىتىڭ بىلەن رەھمەت قىلساڭ ۋە بىزنى قەۋمىمىزدىن ساقلىساڭ.

﴿بىزنىڭ ئىشلىرىمىزنى تۈزەپ، بىزنى ھىدايەت تاپقۇچىلاردىن قىلغىن»﴾ يەنى سەن بىزنىڭ ئىشلىرىمىزنىڭ ئاقىۋىتىنى ھىدايەتلىك قىلساڭ. بۇ ھەقتە، ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان ھەدىستە مۇنداق كەلدى: «بىزگە بېكىتكەن ئىشىڭنىڭ ئاقىۋىتىنى ھىدايەتلىك قىلساڭ».

﴿ئۇلارنى بىز غاردا ئۇزۇن يىللار ئۇخلىتىپ قويدۇق﴾ يەنى ئۇلار ئۆڭكۈرگە كىرگەندە ئۇلارغا ئۇيقۇ بەردۇق، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئۇزۇن يىللار ئۇخلىدى. ئاندىن الله تائالا ئۇلارنى ئۇيقۇلىرىدىن ئويغاتتى. ئۇلارنىڭ يېيىشلىرى ئۈچۈن (ئۇلارنىڭ ئىچىدىن) بىرى تاماق ئېلىپ كىرىشكە سىرتقا چىقتى. بۇ ھەقتە تۆۋەندە تەپسىلىي بايان قىلىنىدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئاندىن ئىككى گۇرۇھ (يەنى ئەسھابۇلكەھف ئىچىدىكى قانچىلىك ئۇخلىغانلىقلىرى ھەققىدە ئىختىلاپ قىلىشقان ئىككى گۇرۇھ) تىن قايسىسىنىڭ غاردا قانچىلىك ئۇزۇن تۇرۇشقانلىرىنى ئېنىقراق ھېسابلايدىغانلىقىنى سىناش ئۈچۈن ئۇلارنى ئويغاتتۇق﴾.

* * * * * * *

نَّحۡنُ نَقُصُّ عَلَيۡكَ نَبَأَهُم بِٱلۡحَقِّۚ إِنَّهُمۡ فِتۡيَةٌ ءَامَنُواْ بِرَبِّهِمۡ وَزِدۡنَٰهُمۡ هُدٗى ﴿١٣﴾ وَرَبَطۡنَا عَلَىٰ
قُلُوبِهِمۡ إِذۡ قَامُواْ فَقَالُواْ رَبُّنَا رَبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ لَن نَّدۡعُوَاْ مِن دُونِهِۦٓ إِلَٰهٗاۖ لَّقَدۡ قُلۡنَآ إِذٗا
شَطَطًا ﴿١٤﴾ هَٰٓؤُلَآءِ قَوۡمُنَا ٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةٗۖ لَّوۡلَا يَأۡتُونَ عَلَيۡهِم بِسُلۡطَٰنِۢ بَيِّنٖۖ فَمَنۡ أَظۡلَمُ
مِمَّنِ ٱفۡتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبٗا ﴿١٥﴾ وَإِذِ ٱعۡتَزَلۡتُمُوهُمۡ وَمَا يَعۡبُدُونَ إِلَّا ٱللَّهَ فَأۡوُۥٓاْ إِلَى ٱلۡكَهۡفِ يَنشُرۡ
لَكُمۡ رَبُّكُم مِّن رَّحۡمَتِهِۦ وَيُهَيِّئۡ لَكُم مِّنۡ أَمۡرِكُم مِّرۡفَقٗا ﴿١٦﴾

بىز ساڭا ئۇلارنىڭ ھېكايىسىنى راستى بىلەن ئېيتىپ بېرىمىز، ئۇلار ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىغا ئىمان ئېيتقان، بىز ھىدايەتنى زىيادە قىلغان يىگىتلەردۇر[13]. ئۇلارنىڭ دىللىرىنى (يەنى ئىرادىسىنى) مۇستەھكەم قىلدۇق، ئۆز ۋاقتىدا ئۇلار (ئىمانسىز زالىم پادىشاھ ئالدىدا) دەس تۇرۇپ ئېيتتى: «بىزنىڭ پەرۋەردىگارىمىز ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پەرۋەردىگارىدۇر، بىز ئۇنى قويۇپ ھەرگىزمۇ باشقا ئىلاھقا ئىبادەت قىلمايمىز، ئەگەر بىز (الله نىڭ شېرىكى بار) دەيدىغان بولساق، بۇ چاغدا ھەقىقەتتىن تولىمۇ يىراقلاشقان بولىمىز[14]. بىزنىڭ قەۋمىمىز الله نى قويۇپ (بۇتلارنى) ئىلاھ قىلىۋالدى، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئىلاھلارغا ئىبادەت قىلىشقا تېگىشلىك ئىكەنلىكىگە نېمىشقا ئېنىق دەلىل كەلتۈرمەيدۇ، الله غا يالغاننى چاپلىغان ئادەمدىنمۇ زالىم كىم بار؟»[15]. (ئى يىگىتلەر!) سىلەر ئۇلاردىن ۋە ئۇلارنىڭ الله دىن باشقا ئىبادەت قىلىدىغان بۇتلىرىدىن ئايرىلغان ئىكەنسىلەر، غارنى پاناھ جاي قىلىڭلار، پەرۋەردىگارىڭلار سىلەرگە كەڭ رەخمەت قىلىدۇ، الله سىلەرنىڭ ئىشلىرىڭلارنى ئاسانلاشتۇرۇپ بېرىدۇ[16].

www.munber.org

ئۇلارنىڭ ﷲ تائالاغا ئىمان ئېيتقانلىقى ۋە قەۋمىدىن ئايرىلىپ چىقىپ كەتكەنلىكى توغرىسىدا

ﷲ تائالا بۇ يەردىن باشلاپ ئۆڭكۈرگە كىرىۋالغانلارنىڭ قىسسىسىنى تەپسىلىي بايان قىلىشقا باشلاپ: ئۇلار خاتا دىنغا چوقۇپ كەتكەن قېرىلارنىڭ ئىچىدىن ھەققە يۈزلەنگەن ۋە توغرا يولغا ماڭغان يىگىتلەردۇر، دېدى. شۇڭا (قۇرەيشلىكلەرنىڭ ئىچىدىنمۇ) ﷲ تائالاغا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىمان ئېيتقانلارنىڭ كۆپ قىسمى يىگىتلەر بولدى. ئەمما قۇرەيشلىكلەرنىڭ قېرىلىرىنىڭ ئاز قىسمىدىن باشقىسىنىڭ ھەممىسى ئىسلامغا كىرمەي ئۆزلىرىنىڭ دىنلىرىدا قالدى. ﷲ تائالا بۇ يەردىمۇ ئۆڭكۈرگە كىرىۋالغانلارنىڭ ياش يىگىتلەر ئىكەنلىكىدىن خەۋەر بەردى.

مۇجاھىد مۇنداق دېدى: مەن ئۇلارنىڭ قۇلاقلىرىدا مۇنچاق باركەن دەپ ئاڭلىغان ئىدىم. ئاندىن ﷲ تائالا ئۇلارنىڭ (دىللىرىغا) ھىدايەت بېرىپ ئۇلارغا تەقۋالىق ئاتا قىلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ﷲ تائالانىڭ بىر ۋە بارلىقىنى ئېتىراپ قىلىپ ۋە ﷲ تائالادىن باشقا ئىلاھنىڭ يوقلۇقىغا گۇۋاھلىق بېرىپ ئىمان ئېيتتى.

﴿**ئۇلار ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىغا ئىمان ئېيتقان، بىز ھىدايەتنى زىيادە قىلغان يىگىتلەردۇر**﴾ ئىمام بۇخارى ۋە باشقا ئالىملار بۇ ئايەتنى ۋە بۇنىڭدىن باشقا مۇشۇ مەزمۇندىكى ئايەتلەرنى ئىماننىڭ كەم ۋە ئارتۇق بولىدىغانلىقىغا دەلىل - پاكىت قىلىپ كەلتۈردى. شۇڭا ﷲ تائالا مۇنداق دېدى:﴿**بىز ھىدايەتنى زىيادە قىلغان يىگىتلەردۇر**﴾.

ﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ھىدايەت تاپقانلارنى ﷲ تېخىمۇ ھىدايەت قىلىدۇ، ئۇلارغا تەقۋادارلىقنىڭ مۇكاپاتىنى بېرىدۇ﴾[1] ﴿مۆمىنلەرگە كېلىدىغان بولساق، (ھەر سۈرىدە يېڭى دەلىل - ئىسپاتلار بولغانلىقى ئۈچۈن) بۇ (يەنى سۈرە) ئۇلارنىڭ ئىمانىنى كۈچەيتتى، ئۇلار (سۈرىنىڭ نازىل بولۇشىدىن) خۇشال بولىدۇ﴾[2] ﴿مۆمىنلەرنىڭ ئىمانىغا ئىمان قوشۇلۇشى ئۈچۈن، ﷲ ئۇلارنىڭ دىللىرىغا تەمكىنلىكنى چۈشۈردى﴾[3] بۇ مەزمۇن توغرىسىدا بۇلاردىن باشقا ئايەتلەرمۇ باردۇر.

ئۇلار ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنىدا ئىدى، دەپ رىۋايەت قىلىنىدى. راستىنى ﷲ تائالا بىلگۈچىدۇر. لېكىن بۇ يەردە ئېنىق بولغىنى ئۇلارنىڭ ۋەقەلىكى ئىسا ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر بولۇپ كېلىشتىن بۇرۇن بولغاندۇر. چۈنكى، ئەگەر ئۇلار خرىستىئان دىنىدا(يەنى ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنىدا) بولغان بولسا ئىدى، يەھۇدىيلار بىلەن خرىستىئانلارنىڭ ئارىسىدا ئىختىلاپ بولغانلىقى ئۈچۈن، يەھۇدىيلارنىڭ ئالىملىرى ئۇلارنىڭ خەۋەرلىرىنى يادا ئالمايتتى ۋە ئۇلارنىڭ ئىشلىرىغا ھەرگىز كۆڭۈل بەرمەيتتى.

يۇقىرىدا ئىبنى ئاببas رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ رىۋايىتىدە قۇرەيشلىكلەرنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن سورايدىغان بىر نەرسە تەلەپ قىلىپ مەدىنىدىكى يەھۇدىيلارنىڭ ئالىملىرىنىڭ قېشىغا ئادەم ئەۋەتكەنلىكى، يەھۇدىيلارنىڭ ئالىملىرىنىڭ ئۇلارنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئاشۇ يىگىتلەرنىڭ خەۋەرلىرى، (زېمىننىڭ شەرق ۋە غەرب تەرەپلىرىگىچە) بارغان كىشىنىڭ خەۋىرى ۋە روھ توغرىسىدا سوئال سوراشقا بۇيرۇغانلىقى رىۋايەت قىلىنىدى. بۇ رىۋايەت بۇلارنىڭ خەۋەرلىرىنىڭ يەھۇدىيلارنىڭ

---

[1] سۈرە مەھەممەد 17 - ئايەت.
[2] سۈرە تەۋبە 124 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە پەتھ 4 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

كىتابلىرىدا بارلىقىنى ۋە ئۇلارنىڭ ۋەقەلىكىنىڭ خىرىستىئان دىنى كېلىشتىن بۇرۇن بولغانلىقىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. راستىنى اﷲ تائالا بىلگۈچىدۇر.

﴿**ئۇلارنىڭ دىللىرىنى (يەنى ئىرادىسىنى) مۇستەھكەم قىلدۇق، ئۆز ۋاقتىدا ئۇلار (ئىمانسىز زالىم پادىشاھ ئالدىدا) دەس تۇرۇپ ئېيتتى: «بىزنىڭ پەرۋەردىگارىمىز ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پەرۋەردىگارىدۇر**﴾ يەنى بىز ئۇلارغا قەۋملىرىدىن، شەھەرلىرىدىن ۋە ئۆزلىرى ياشاۋاتقان باياشات، بەخت - سائادەتلىك تۇرمۇشتىن ۋە نازۇنېمەتلەردىن ئايرىلىپ ياشاشقا سەۋر ئاتا قىلدۇق.

كۆپلىگەن سەلەپ ۋە خەلەپ تەپسىرشۇناس ئالىملىرى مۇنداق بايان قىلىدۇ: ئۇلار رۇمنىڭ پادىشاھلىرىنىڭ ۋە كاتتا دۆلەتمەن كىشىلىرىنىڭ باللىرى ئىدى. ئۇلار بىر كۈنى قەۋمىنىڭ بايراملىرىنىڭ بىرىگە قاتنىشىش ئۈچۈن چىقتى. ئۇلارنىڭ شەھەرنىڭ سىرتىدا ھەر يىلى توپلىنىدىغان مەيدانى بار ئىدى. ئۇلار (شۇ مەيداندا) بۇتلارغا ئىبادەت قىلاتتى ۋە بۇتلارغا ئاتاپ ماللارنى بوغۇزلىشاتتى. ئۇلارنىڭ دەقيانۇس ئىسىملىك زالىم تەرسا بىر پادىشاسى بار بولۇپ، بۇ پادىشاھ كىشىلەرنى (بۇتلارغا ئىبادەت قىلىشقا ۋە ئۇلارغا ئاتاپ ماللارنى بوغۇزلاشقا) بۇيرۇيتتى ۋە دەۋەت قىلاتتى. كىشىلەرنىڭ ھەممىسى مەيدانغا چىقىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇ يىگىتلەر دادىلىرى بىلەن مەيدانغا كەلدى. يىگىتلەر قەۋمىنىڭ نېمە ئىشلارنى قىلىۋاتقانلىرىنى ئۆز كۆزلىرى بىلەن كۆرۈپ، ئۇلارنىڭ بۇتلارغا باش ئۇرۇۋاتقان ۋە ئۇلارغا ئاتاپ ماللارنى بوغۇزلاۋاتقان بۇ ئىشلىرىنىڭ پەقەت ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتقان اﷲ تائالاغىلا لايىق بولىدىغان ئىشلار ئىكەنلىكىنى تونۇپ يېتىپ، قەۋملىرىنىڭ ئىچىدىن بىر - بىرلەپ سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ، بىر تەرەپكە ئايرىلدى. يىگىتلەرنىڭ ئىچىدىن قەۋمىدىن بىرىنچى بولۇپ ئايرىلىپ چىققان بىرى كېلىپ بىر دەرەخنىڭ سايىسى ئاستىدا ئولتۇردى. ئاندىن ئىككىنچىسىمۇ دەرەخنىڭ سايىسى ئاستىغا كېلىپ ئۇنىڭ قېشىدا ئولتۇردى. ئاندىن ئۇلارنىڭ قېشىغا ئۈچىنچىسى كېلىپ ئولتۇردى. تۆتىنچىسى، بەشىنچىسى، ئالتىنچىسى ئاندىن يەتتىنچىسى كېلىپ ئولتۇردى. يىگىتلەر (بىر - بىرىنىڭ نېمە ئۈچۈن بۇ يەرگە كېلىپ ئولتۇرغانلىقىنى) بىلمەيتتى. يىگىتلەرنى پەقەت ئۇلارنىڭ دىللىرىنى ئىمانغا توپلىغان نەرسىلا، بۇ يەرگە توپلىغان ئىدى.

بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «روھلار، روھىي دۇنيادا تۈر - تۈرى بىلەن ئىدى. ئۇلارنىڭ شۇ چاغدا تونۇشقانلىرى بۇ دۇنيادىمۇ ئۈلپەتلىشىپ، چىقىشىپ بىللە ئۆتىدۇ. روھلاردىن شۇ چاغدا چىقىشمىغانلىرى بۇ دۇنيادىمۇ قارشىلىشىپ ئۆتىدۇ». بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

ئەمما كىشىلەر: كىشىلەرنىڭ بىر - بىرى بىلەن چىقىشىپ بىر يەرگە توپلىشىپ ياشىيالىشىنىڭ سەۋەبى بىر ئىرقتىن بولۇشى دەپ قارايدۇ. (لېكىن ئەمەلىيەت بولسا ھەدىستە بايان قىلىنغىنىدەكتۇر). يەنى يىگىتلەرنىڭ ھەر بىرى قېشىدىكىنىڭمۇ ئۆزىگە ئوخشاش ئىكەنلىكىنى بىلمەي (ھەمراھىدىن قورقۇپ) ئۆزىنىڭ مەقسىتىنى يوشۇردى ۋە ئاخىردا يىگىتلەرنىڭ ئىچىدىن بىرى: ئى يىگىتلەر! اﷲ نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، سىلەرنى قەۋمىڭلاردىن پەقەت بىر نەرسىلا ئايرىپ ئېلىپ چىقتى، ھەر بىرىمىز شۇ نەرسىنى ئاشكارىلايلى، دېدى. يىگىتلەردىن بىرى: ماقۇل كەلسەك، اﷲ تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، مەن قەۋمىمنىڭ قىلىۋاتقان ئىشلىرىنى كۆرۈپ بۇ ئىشنىڭ خاتا ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتتىم، ئەسلىدە ئاسمانلارنى، زېمىننى ۋە ئۇلاردىكى بارلىق نەرسىلەرنى ياراتقان اﷲ تائالا شېرىك كەلتۈرۈلمەي ئىبادەت قىلىنىشقا لايىق ئىدى، دېدى. يەنە بىرى: اﷲ تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، مەنمۇ شۇنداق تونۇپ يەتكەن ئىدىم، دېدى. يەنە بىرسىمۇ شۇنداق دېدى. ئاخىرىدا ئۇلارنىڭ

www.munber.org

ھەممىسىنىڭ مەقسىتى بىر يەردىن چىقتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار راستچىل قېرىنداشلارغا ئايلاندى. ئۆزلىرىگە اللہ تائالاغا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن ئىبادەتخانا تەييارلىدى. بۇنى يىگىتلەرنىڭ قەۋمى بىلىپ قېلىپ، يىگىتلەرنىڭ ئىشلىرىنى پادىشاھقا يەتكۈزدى. پادىشاھ يىگىتلەرنى ئالدىغا چاقىرتىپ، ئۇلارنىڭ نىمە ئىشلارنى قىلىۋاتقانلىقىنى سورىدى. يىگىتلەر پادىشاھقا راستىنى ئېيتىپ، پادىشاھنىمۇ اللہ تائالاغا ئىمان ئېيتىشقا چاقىردى.

شۇڭا اللہ تائالا يىگىتلەردىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلارنىڭ دىللىرىنى (يەنى ئىرادىسىنى) مۇستەھكەم قىلدۇق، ئۆز ۋاقتىدا ئۇلار (ئىمانسىز زالىم پادىشاھ ئالدىدا) دەس تۇرۇپ ئېيتتى: «بىزنىڭ پەرۋەردىگارىمىز ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پەرۋەردىگارىدۇر، بىز ئۇنى قويۇپ ھەرگىزمۇ باشقا ئىلاھقا ئىبادەت قىلمايمىز**﴾ يەنى ئەگەر بىز شۇنداق قىلساق، ئۇ چاغدا خاتالاشقان بولىمىز. شۇڭا اللہ تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ئەگەر بىز (اللہ نىڭ شېرىكى بار) دەيدىغان بولساق، بۇ چاغدا ھەقىقەتتىن تولىمۇ يىراقلاشقان بولىمىز**﴾.

﴿**بىزنىڭ قەۋمىمىز اللہ نى قويۇپ (بۇتلارنى) ئىلاھ قىلىۋالدى، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئىلاھلارغا ئىبادەت قىلىشقا تېگىشلىك ئىكەنلىكىگە نېمىشقا ئېنىق دەلىل كەلتۈرمەيدۇ، اللہ غا يالغاننى چاپلىغان ئادەمدىنمۇ زالىم كىم بار؟»**﴾ يەنى بەلكى بۇلار زالىملاردۇر ۋە يالغانچىلاردۇر. رىۋايەت قىلىنىشىچە: يىگىتلەر پادىشاھنى اللہ تائالاغا ئىمان ئېيتىشقا چاقىرغان ۋاقتىدا، پادىشاھ بۇنىڭغا ئۇنىماي يىگىتلەرگە تەھدىت سالدۇ. ئۇلارنىڭ ئۈستىدىكى كىيىملىرىنى سالدۇرۇۋېتىشكە بۇيرۇيدۇ ۋە ئۇلارنى دىنلىرىدىن قايتىپ قالار دەپ، بىر نەچچە كۈن مۆھلەت بېرىدۇ. بۇ اللہ تائالانىڭ ئۇلارغا قىلغان مەرھەمىتىدۇر. چۈنكى، ئۇلار مۆھلەت بېرىلگەن بۇ مۇددەت ئىچىدە دىنلىرىنى پىتنىدىن ساقلاش ئۈچۈن چىقىپ كېتىۋالدۇ. كىشىلەر ئىچىدە پىتنە يۈز بېرىپ مۇسۇلمان كىشىنى دىنىنى ساقلىيالماسلىقتىن قورققان ۋاقتىدا، ئۇلارنىڭ ئىچىدىن قېچىپ چىقىپ كېتىشى دۇرۇس ئىشتۇر.

بۇ ھەقتە ھەدىستە مۇنداق كەلدى: «بىرىڭلارنىڭ ئەڭ ياخشى مېلى قوي بولۇپ قېلىشى مۇمكىن. ئۇ كىشى دىنىنى پىتنىلەردىن ئېلىپ قېچىپ قويلارنى ھەيدەپ تاغلارنىڭ چوققىلىرىغا ۋە سۇ بار يەرلەرگە كېتىدۇ». بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى، ئەبۇداۋۇد، نەسەئى، ئەھمەد ۋە ئەبۇيەئلا قاتارلىقلار رىۋايەت قىلدى.

كىشىلەر ئارىسىدا پىتنە يۈز بەرگەن چاغدىلا. ئۇلاردىن ئايرىلىپ چىقىش دۇرۇس بولىدۇ. ئەمما بۇنىڭدىن باشقا چاغلاردا چىقىپ كېتىش ئومۇمدىن ئايرىلىش ۋە بىرلىكنى پارچىلاش بولىدىغانلىقى ئۈچۈن (ئۇنداق قىلىش) دۇرۇس بولمايدۇ. يىگىتلەر قەۋمىدىن قېچىپ چىقىپ (باشقا يەرلەرگە) كەتمەكچى بولغان ئىدى. اللہ تائالامۇ ئۇلارنىڭ شۇنداق قىلىشىنى تاللىدى.

﴿**(ئى يىگىتلەر!) سىلەر ئۇلاردىن ۋە ئۇلارنىڭ اللہ دىن باشقا ئىبادەت قىلىدىغان بۇتلىرىدىن ئايرىلغان ئىكەنسىلەر**﴾ يەنى سىلەر ئۆزلىرىڭلارنىڭ دىنى بىلەن ئۇلارنىڭ اللہ دىن باشقا ئىبادەت قىلىدىغان بۇتلىرىدىن ئايرىلغان ئىكەنسىلەر، ئۇلاردىن يەنە تەنلىرىڭلار بىلەن ئايرىلىپ، ﴿**غارنى پاناھ جاي قىلىڭلار، پەرۋەردىگارىڭلار سىلەرگە كەڭ رەھمەت قىلىدۇ**﴾ يەنى اللہ تائالا سىلەرگە رەھمىتىنى كەڭ يېيىپ، سىلەرنى قەۋمىڭلاردىن ساقلاپ قالىدۇ.

﴿**اللہ سىلەرنىڭ ئىشلىرىڭلارنى ئاسانلاشتۇرۇپ بېرىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار اللہ تائالا ئۇلارغا ئىشلىرىنى ئاسانلاشتۇرۇپ بەرگەن ۋاقتىدا، قەۋمىنىڭ ئىچىدىن قېچىپ چىقىپ ئۆڭكۈرگە كىرىۋالدى. قەۋمى يىگىتلەرنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ئىچىدىن يوقالغانلىقىنى بىلدى. پادىشاھ ئۇلارنى ئىزلىدى. رىۋايەتلەرگە قارىغاندا پادىشاھ ئۇلارنى تاپالمىغان. اللہ تائالا پادىشاھقا ئۇلارنىڭ خەۋەرلىرىنى بىلدۈرمىگەن. اللہ تائالا

www.munber.org

پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيهىسسالام ۋە ھەمراھى بولغان ئەبۇبەكرى سىددىقلار سەۋر ئۆڭكۈرىگە كىرىۋالغاندىمۇ (ئاللاھ تائالا) ئۇلارنىڭ خەۋىرىنى (ئۇلارنى) قوغلاپ كەلگەن قۇرەيشنىڭ مۇشرىكلىرىغا بىلدۈرمىگەن. شۇڭا مۇشرىكلار سەۋر ئۆڭكۈرىنىڭ ئەتراپىنى قانچە قېتىم ئايلانغان بولسىمۇ ئۇلار بار يەرنى تاپالمىدى. (مۇشرىكلار ئۆڭكۈرنىڭ ئەتراپىنى ئايلىنىپ يۈرگەن ۋاقتىدا) ئەبۇبەكرى ئەندىشە قىلىپ: ئى ئاللاھ تائالانىڭ پەيغەمبىرى! ئۇلاردىن بىرى ناۋادا دەسسەپ تۇرغان يېرىگە قاراپ قالسا ئەلۋەتتە بىزنى كۆرۈپ قالىدۇ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئەبۇبەكرىگە: «ئى ئەبۇبەكرى! ئاللاھ تائالا ئۇلارنىڭ ئۈچىنچىسى بولغان ئىككى كىشىگە قارىتا قانداق قارايسەن؟» دېدى.

ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئەگەر سىلەر ئاللاھ نىڭ پەيغەمبىرىگە ياردەم قىلمىساڭلار (ئاللاھ ياردەم قىلىدۇ)، ئاللاھ ھەقىقەتەن ئۇنىڭغا ياردەم قىلغان ئىدى. ئۆز ۋاقتىدا كاپىرلار ئۇنى (مەككىدىن) ھەيدەپ چىقارغان ئىدى.ئۇنىڭغا پەقەت بىر كىشى (يەنى ئەبۇبەكرى سىددىق) ھەمرا ئىدى. ئەينى زاماندا ئۇ ئىككىسى غاردا ئىدى. (رەسۇلۇللاھ) ھەمراھىغا: «غەم قىلمىغىن، ئاللاھ ھەقىقەتەن بىز بىلەن بىللە» دەيتتى، ئاللاھ ئۇنىڭغا (يەنى پەيغەمبىرىگە) خاتىرجەملىك بېغىشلىدى، ئۇنىڭغا (پەرىشتىلەردىن بولغان) قوشۇنلار بىلەن مەدەت بەردى، ئۇلارنى سىلەر كۆرمىدىڭلار، كاپىرلارنىڭ سۆزىنى (يەنى شېرىك كەلىمىسىنى) پەس قىلدى، ئاللاھ نىڭ سۆزى (يەنى كەلىمە تەۋھىد) ئۈستۈندۇر، ئاللاھ غالىبتۇر،ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴾[1] پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ ئۆڭكۈرگە كىرىۋالغانلىقى ھەققىدىكى قىسسىسى ئۆڭكۈرگە كىرىۋالغانلارنىڭ قىسسىسىدىن كاتتا، شەرەپلىك ۋە ھەيران قالارلىقتۇر.

* * * * * * *

۞ وَتَرَى ٱلشَّمۡسَ إِذَا طَلَعَت تَّزَٰوَرُ عَن كَهۡفِهِمۡ ذَاتَ ٱلۡيَمِينِ وَإِذَا غَرَبَت تَّقۡرِضُهُمۡ ذَاتَ
ٱلشِّمَالِ وَهُمۡ فِي فَجۡوَةٖ مِّنۡهُۚ ذَٰلِكَ مِنۡ ءَايَٰتِ ٱللَّهِۗ مَن يَهۡدِ ٱللَّهُ فَهُوَ ٱلۡمُهۡتَدِۖ وَمَن يُضۡلِلۡ فَلَن
تَجِدَ لَهُۥ وَلِيّٗا مُّرۡشِدٗا ﴿١٧﴾

كۈن چىققان چاغدا ئۇلارنىڭ غارنىڭ ئوڭ تەرىپىگە ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى، كۈن پاتقان چاغدا ئۇلارنىڭ غارنىڭ شىمال تەرىپىگە ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرىسەن (يەنى غارنىڭ ئىشىكى شىمال تەرەپتە بولغانلىقتىن كۈننىڭ نۇرى غارنىڭ ئىككى تەرىپىگە چۈشۈپ تۇرىدۇ، ئاللاھ ئۇلارنى ھۆرمەتلىگەنلىكتىن، كۈن چىققاندىمۇ، پاتقاندىمۇ ئۇنىڭ نۇرى ئۇلارنىڭ ئۈستىگە چۈشمەيدۇ)، ئۇلار بولسا غارنىڭ (ئوتتۇرىسىدىكى) بوشلۇقتىدۇر، بۇ ئاللاھ نىڭ (قۇدرىتىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر، كىمكى ئاللاھ ھىدايەت قىلىدىكەن، ئۇ (ھەقىقىي) ھىدايەت تاپقۇچىدۇر، كىمنىكى (قىلغان يامان ئەمەلى تۈپەيلىدىن) ئاللاھ ئازدۇرىدىكەن، ئۇنىڭغا يول كۆرسەتكۈچى دوستنى ھەرگىز تاپالمايسەن﴿17﴾.

ئۆڭكۈرنىڭ ئورنى توغرىسىدا

بۇ ئايەتتە ئۆڭكۈرنىڭ ئىشىكىنىڭ شىمال تەرەپتە ئىكەنلىكىگە دەلىل - پاكىت باردۇر. چۈنكى، ئاللاھ تائالا مۇنداق دېدى: **﴿كۈن چىققان چاغدا ئۇلارنىڭ غارنىڭ ئوڭ تەرىپىگە ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى، كۈن پاتقان چاغدا ئۇلارنىڭ غارنىڭ شىمال تەرىپىگە ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرىسەن﴾** يەنى كۈن چىقىپ ئېگىزگە

---

[1] سۈرە تەۋبە 40 - ئايەت.

www.munber.org

كۆتۈرۈلگەنسېرى كۈننىڭ نۇرى يىغىلىپ ئۆڭكۈرنىڭ ئوڭ تەرىپىگە ئۆتۈپ كېتىدۇ. ھەتتا چۈش بولغاندا ئۆڭكۈردە كۈننىڭ ھېچ نۇرى قالمايدۇ. كۈن پاتقاندا ئۆڭكۈر شەرق تەرەپتە بولۇپ كۈن ئۆڭكۈرنىڭ ئىچىگە ئۇنىڭ ئىشىكىنىڭ شىمال تەرىپىدىن كىرىدۇ. بۇنداق بولغان ئىكەن، بۇ، بىز يۇقىرىدا ئۆڭكۈرنىڭ ئىشىكى شىمال تەرەپتە دېگەن سۆزىمىزنىڭ توغرا ئىكەنلىكىگە پاكىتتۇر.

بۇ گەپنىڭ توغرا ئىكەنلىكى قۇياش، ئاي، يۇلتۇزلار ۋە باشقا ئاسمان جىسىملىرىنىڭ ئايلىنىش ئىشلىرىنى بىلىدىغان ۋە بۇ توغرىدا بىلىمى بار كىشىلەر ئۈچۈن ناھايىتى ئايدىڭدۇر. يەنى ئەگەر ئۆڭكۈرنىڭ ئىشىكى شەرق تەرەپتە بولىدىغان بولسا، ئۇنىڭغا كۈن نۇرى كۈن ئولتۇرغاندا كىرمەيتتى. ئەگەر ئۆڭكۈرنىڭ ئىشىكى جەنۇب تەرەپتە بولىدىغان بولسا، ئۇنىڭغا كۈن نۇرى كۈن چىققاندا ۋە كۈن ئولتۇرغاندا كىرمەيتتى ۋە كۈننىڭ سايىسى ئوڭ ۋە سول تەرەپكە ئېگىلمەيتتى. ئەگەر ئۆڭكۈرنىڭ ئىشىكى غەرب تەرەپتە بولىدىغان بولسا، ئۇنىڭغا كۈن نۇرى كۈن چىققاندا ئەمەس، بەلكى كۈن ئېگىلگەندە كىرىپ كۈن كىرىپ كەتكۈچىلا داۋاملىشاتتى. ئەمەلىيەتتە ئەھۋال بۇنداق بولمىغاندىكىن بىزنىڭ يۇقىرىدا دېگەن گېپىمىزنىڭ توغرا ئىكەنلىكى ئىسپاتلىنىدۇ. اللە تائالاغا ھەمدۇسانالار بولسۇن.

اللە تائالا بىزنى چۈشەنسۇن ۋە ئويلانسۇن دەپ، پەقەت مۇشۇ ئىشلارنىلا خەۋەر بەردى، بۇ ئۆڭكۈرنىڭ ئورنىنىڭ قايسى شەھەردە ئىكەنلىكىنى خەۋەر بەرمىدى. چۈنكى، بۇنىڭ ئورنىنىڭ قايسى شەھەردە ئىكەنلىكىنى بىلىش بىزگە ھېچقانداق دىنىي مەنپەئەت ئېلىپ كەلمەيدۇ. ناۋادا بۇنى بىلىش دىندا مەنپەئەتى بار ئىش بولىدىغان بولسا، اللە تائالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى ئەلۋەتتە بۇنى بىزلەرگە بىلدۈرەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «مەن سىلەرنى جەننەتكە يېقىنلاشتۇرىدىغان ۋە دوزاختىن يىراقلاشتۇرىدىغان كىچىككىنىمۇ نەرسىنى قويماي، ئۇنى چوقۇم سىلەرگە ئۆگەتتىم».

اللە تائالا بىزلەرگە ئۆڭكۈرنىڭ قانداق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ، قەيەردە ئىكەنلىكىنى بىلدۈرمەي مۇنداق دېدى: ﴿**كۈن چىققان چاغدا ئۇلارنىڭ غارنىڭ ئوڭ تەرىپىگە ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى، كۈن پاتقان چاغدا ئۇلارنىڭ غارنىڭ شىمال تەرىپىگە ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرىسەن، ئۇلار بولسا غارنىڭ (ئوتتۇرىسىدىكى) بوشلۇقتىدۇر**﴾.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: ئۇلار ئۆڭكۈرنىڭ ئىچىدىكى كۈن نۇرى چۈشمەيدىغان بوشلۇقتىدۇر. ئەگەر كۈن نۇرى ئۇلارغا چۈشۈپ قالسا، ئەلۋەتتە كۈن نۇرى ئۇلارنى ۋە ئۇلارنىڭ كىيىملىرىنى قىزىتىپ كۆيدۈرۈۋەتكەن بولاتتى.

اللە تائالانىڭ ئۇلارنى مۇشۇ ئۆڭكۈرگە باشلاپ ئۇلارنى ئۇ يەردە (نەچچە يۈز يىل) تىرىك ساقلىغانلىقى، ئۇلارنىڭ تەنلىرىنىڭ ساق - سالامەت تۇرۇشى ئۈچۈن كۈن نۇرى ۋە شامالنىڭ ئۇلارنىڭ قېشىلىرىدىن ئۆتۈپ تۇرىدىغان قىلغانلىقى بولسا (اللە تائالانىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان ئالامەتلەردىندۇر). شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**بۇ اللە نىڭ (قۇدرىتىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغان) ئالامەتلەردىندۇر**﴾.

﴿**كىمكى اللە ھىدايەت قىلىدىكەن، ئۇ (ھەقىقىي) ھىدايەت تاپقۇچىدۇر، كىمنىكى (قىلغان يامان ئەمەلى تۈپەيلىدىن) اللە ئازدۇرىدىكەن، ئۇنىڭغا يول كۆرسەتكۈچى دوستنى ھەرگىز تاپالمايسەن**﴾ يەنى اللە تائالا ئاشۇ يىگىتلەرنى قەۋملىرى ئىچىدىن ھىدايەتكە باشلىدى. چۈنكى، كىمنىكى اللە تائالا ھىدايەتكە ئىگە قىلىدىكەن، ئۇ (ھەقىقىي) ھىدايەت تاپقۇچىدۇر، كىمنىكى اللە ئازدۇرىدىكەن، ئۇنى ھىدايەتكە باشلىغۇچى بولمايدۇ.

* * * * * * *

www.munber.org

وَتَحۡسَبُهُمۡ أَيۡقَاظٗا وَهُمۡ رُقُودٞۚ وَنُقَلِّبُهُمۡ ذَاتَ ٱلۡيَمِينِ وَذَاتَ ٱلشِّمَالِۖ وَكَلۡبُهُم بَٰسِطٞ ذِرَاعَيۡهِ بِٱلۡوَصِيدِۚ لَوِ ٱطَّلَعۡتَ عَلَيۡهِمۡ لَوَلَّيۡتَ مِنۡهُمۡ فِرَارٗا وَلَمُلِئۡتَ مِنۡهُمۡ رُعۡبٗا ﴿١٨﴾

(مۇبادا ئۇلارنى كۆرىدىغان بولساڭ، كۆزلىرىنىڭ ئوچۇقلۇقى ۋە ئۆرۈلۈپ تۇرىدىغانلىقتىن) ئۇلارنى ئويغاق دەپ ئويلايسەن، ھالبۇكى، ئۇلار ئۇيقىدىدۇر، ئۇلارنى بىز ئوڭ ۋە سول تەرەپكە ئۆرۈپ تۇرىمىز. ئۇلارنىڭ ئىتى (غار) نىڭ بوسۇغىسىغا ئىككى پۇتىنى سوزۇپ ياتىدۇ، ئەگەر ئۇلارنى كۆرىدىغان بولساڭ، ئەلۋەتتە ئۇلاردىن قاتتىق قورقۇپ، يۈز ئۆرۈپ چوقۇم قاچقان بولاتتىڭ[18].

يىگىتلەرنىڭ ئۆڭكۈردە ئۇيقىدا ياتقانلىقى توغرىسىدا

بەزى ئالىملار: الله تائالا ئۇلارنىڭ قۇلاقلىرىغا ئۇيقۇنى سالغاندا، تىزلا چىرىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن كۆزلىرى يۇمۇلمىدى. كۆزلىرى يۇمۇلماي ھاۋا ئۆتۈشۈپ تۇرسا، كۆز چىرىپ كەتمەي ساق ساقلىنىپ قالىدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**(مۇبادا ئۇلارنى كۆرىدىغان بولساڭ، كۆزلىرىنىڭ ئوچۇقلۇقى ۋە ئۆرۈلۈپ تۇرىدىغانلىقتىن) ئۇلارنى ئويغاق دەپ ئويلايسەن، ھالبۇكى، ئۇلار ئۇيقىدىدۇر**﴾ بىر ئەسەردە تۈلكىنىڭ بىر كۆزىنى يۇمۇپ، بىر كۆزىنى ئېچىپ ئۇخلايدىغانلىقى، ئاندىن ئۇخلاپ تۇرۇپ يۇمۇقلۇق كۆزىنى ئاچىدىغانلىقى، ئېچىقلىق كۆزىنى يۇمىدىغانلىقىمۇ بايان قىلىنغان.

﴿**ئۇلارنى بىز ئوڭ ۋە سول تەرەپكە ئۆرۈپ تۇرىمىز**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دېدى: ئەگەر ئۇلار (ئوڭ ۋە سول تەرەپكە) ئۆرۈلۈپ تورمىسا، زېمىن ئۇلارنىڭ يەرگە بېسىپ ياتقان تەرىپىنى سېيستىۋەتكەن بولاتتى.

﴿**ئۇلارنىڭ ئىتى (غار)نىڭ بوسۇغىسىغا ئىككى پۇتىنى سوزۇپ ياتىدۇ**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ئىتىمۇ ئادەتتە ئىتلار ياتىدىغاندەك (غار) نىڭ بوسۇغىسىغا ئىككى پۇتىنى سوزۇپ ياتاتتى.

ئىبنى جەرىر: ئىت ئۇلارغا (ئۆڭكۈرنىڭ) ئىشىكىنى ساقلاپ بېرەتتى، دېدى. ئىتنىڭ خۇددى ئۇلارنى ساقلاۋاتقاندەك غارنىڭ بوسۇغىسىغا ئىككى پۇتىنى سوزۇپ يېتىشى ئىتنىڭ تەبىئىتىدۇر. ئىتنىڭ تۇرغان ئورنى ئۆڭكۈرنىڭ ئىشىكىنىڭ تېشىدا ئىدى. چۈنكى، ھەدىستە بايان قىلىنغاندەك، پەرىشتىلەر ئىت، سۈرەت، جۇنۇب كىشى ۋە كاپىر كىشى بار ئۆيگە كىرمەيدۇ. ئۇلارنىڭ بەرىكىتىمۇ ئىتقا يەتتى. ئىتنىمۇ ئۇلارنى باسقان ئۇيقا باستى. ئىتمۇ شۇ ھالەتتە بىلەن ئۇخلىدى. مانا بۇ ياخشى كىشىلەرگە ھەمراھ بولغانلىقنىڭ خاسىيىتىدۇر. چۈنكى، ئىت توغرىسىدىمۇ خەۋەر ۋە بايانلار بايان قىلىنىپ كەلدى. ئىت ئۇ يىگىتلەرنىڭ بىرىنىڭ ئوۋ ئىتى ئىدى. دېگەن كۆز - قاراشمۇ بار. پادىشاھنىڭ ئاشپىزىنىڭ ئىتى بولۇپ، ئاشپەزمۇ يىگىتلەرنىڭ دىنىغا كىرگەن، شۇنىڭ بىلەن ئىتمۇ ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ماڭغان دېگەن كۆز قاراشمۇ بار. راستىنى الله تائالا بىلگۈچىدۇر.

﴿**ئەگەر ئۇلارنى كۆرىدىغان بولساڭ، ئەلۋەتتە ئۇلاردىن قاتتىق قورقۇپ، يۈز ئۆرۈپ چوقۇم قاچقان بولاتتىڭ**﴾ يەنى تاكى ئۇلارنىڭ (ئۆڭكۈردە تۇرۇش مۇددىتى) تۈگىگەنگە قەدەر يەنى الله تائالا ئۇلارغا خالىغان ئۇيقۇ ئاياغلاشقانغا قەدەر، بىرەر قولنى ئۇلارنى تۇتۇپ سالمىسۇن ۋە بىرەر كىشى ئۇلارغا يېقىنلاشمىسۇن دەپ، الله تائالا ئۇلاردا ئۇلارغا قارىغان كىشى قورققۇدەك دەرىجىدە ھەيۋەتنى قىلدى. بۇنداق قىلىشتا الله تائالانىڭ چوڭ ھېكمىتى ۋە كەڭ رەھمىتى باردۇر.

* * * * * * *

وَكَذَٰلِكَ بَعَثۡنَٰهُمۡ لِيَتَسَآءَلُواْ بَيۡنَهُمۡۚ قَالَ قَآئِلٞ مِّنۡهُمۡ كَمۡ لَبِثۡتُمۡۖ قَالُواْ لَبِثۡنَا يَوۡمًا أَوۡ
بَعۡضَ يَوۡمٖۚ قَالُواْ رَبُّكُمۡ أَعۡلَمُ بِمَا لَبِثۡتُمۡ فَٱبۡعَثُوٓاْ أَحَدَكُم بِوَرِقِكُمۡ هَٰذِهِۦٓ إِلَى ٱلۡمَدِينَةِ فَلۡيَنظُرۡ
أَيُّهَآ أَزۡكَىٰ طَعَامٗا فَلۡيَأۡتِكُم بِرِزۡقٖ مِّنۡهُ وَلۡيَتَلَطَّفۡ وَلَا يُشۡعِرَنَّ بِكُمۡ أَحَدًا ﴿١٩﴾ إِنَّهُمۡ إِن يَظۡهَرُواْ
عَلَيۡكُمۡ يَرۡجُمُوكُمۡ أَوۡ يُعِيدُوكُمۡ فِي مِلَّتِهِمۡ وَلَن تُفۡلِحُوٓاْ إِذًا أَبَدٗا ﴿٢٠﴾

ئۇلارنى ئۇخلاتقىنىمىزدەك، (غاردا قانچىلىك تۇرغانلىقلىرىنى) ئۆزئارا سوراشسۇن دەپ (ئۆلۈمگە ئوخشاش ئۇزاق ئۇيقۇدىن) ئۇلارنى ئويغاتتۇق، ئۇلارنىڭ بىرى «(بۇ غاردا) قانچە ئۇزۇن تۇردۇڭلار؟» دېدى. ئۇلار: «بىر كۈن ياكى بىر كۈندىنمۇ ئاز تۇردۇق» دېيىشتى. ئۇلارنىڭ (بەزىسى) دېدىكى، «قانچە ئۇزاق تۇرغانلىقىڭلارنى پەرۋەردىگارىڭلار ئوبدان بىلىدۇ (بۇنى سۈرۈشتۈرۈشنىڭ پايدىسى يوق، بىز هازىر ئاچ)، بىرىڭلارنى بۇيرۇڭلار، بۇ تەڭگىلەرنى شەهەرگە ئېلىپ بېرىپ، كىمنىڭ تامىقى ئەڭ پاكىز بولسا، ئۇنىڭدىن سىلەرگە سېتىۋېلىپ ئېلىپ كەلسۇن، ئۇ (شەهەرگە كىرىشتە ۋە تاماق سېتىۋېلىشتا) ئېهتىيات قىلسۇن، سىلەرنى هېچ كىشىگە تۇيدۇرمىسۇن[19]. ئەگەر شەهەردىكى كىشىلەر سىلەرنى تۇتۇۋالسا، سىلەرنى چالما كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرىدۇ، ياكى سىلەرنى ئۆزلىرىنىڭ دىنىغا كىرىشكە مەجبۇرلايدۇ، مۇنداقتا هەرگىزمۇ مەقسىتىڭلارغا ئېرىشەلمەيسىلەر»[20].

يىگىتلەرنىڭ ئويغانغانلىقى ۋە تاماق سېتىۋېلىش ئۈچۈن بىرىنى ئەۋەتكەنلىكى توغرىسىدا

يەنى بىز يىگىتلەرنى ئۇخلاتقىنىمىزدەك، ئۇلارنى تەنلىرى، تۈكلىرى ۋە تېرىلىرى ساق - سالامەت هالدا ئويغاتتۇق. يىگىتلەر ئۈچ يۈز تۇققۇز يىلدىن كېيىن ئويغىنىپمۇ ئۆزلىرىنىڭ ئەسلىدىكى هالىتىدىن ۋە شەكلىدىن ئازراقمۇ ئۆزگەرمىگەن ئىدى. شۇڭا ئۇلار بىر - بىرىدىن بۇ يەردە قانچىلىك تۇرغانلىقلىرىنى سوراشتى.

الله تائالا بۇ هەقتە مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلارنى ئۇخلاتقىنىمىزدەك، (غاردا قانچىلىك تۇرغانلىقلىرىنى) ئۆز - ئارا سوراشسۇن دەپ (ئۆلۈمگە ئوخشاش ئۇزاق ئۇيقۇدىن) ئۇلارنى ئويغاتتۇق، ئۇلارنىڭ بىرى«(بۇ غاردا) قانچە ئۇزۇن تۇردۇڭلار؟» دېدى**﴾ چۈنكى، ئۇلارنىڭ ئۆڭكۈرگە كىرگەن ۋاقتى چۈشتىن بۇرۇن بولۇپ ئويغانغان ۋاقتى چۈشتىن كېيىن ئىدى.

شۇڭا ئۇلار مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلار: «بىر كۈن ياكى بىر كۈندىنمۇ ئاز تۇردۇق» دېيىشتى،ئۇلارنىڭ (بەزىسى) دېدىكى، «قانچە ئۇزاق تۇرغانلىقىڭلارنى پەرۋەردىگارىڭلار ئوبدان بىلىدۇ، (بۇنى سۈرۈشتۈرۈشنىڭ پايدىسى يوق)**﴾ يەنى سىلەرنىڭ ئىشىڭلارنى الله تائالا ئوبدان بىلىدۇ. يىگىتلەر جىق ئۇخلىغانلىقتىن (قانچىلىك ئۇخلىغانلىقىغا بىر نەرسە دېيىشتىن) ئۇلاردا بىر ئاز ئىككىلىنىش پەيدا بولدى. شۇڭا بۇلار (قانچىلىك ئۇخلىغانلىقىڭلارنى) پەرۋەردىگارىڭلار ئوبدان بىلىدۇ، دېدى.

ئاندىن ئۇلار شۇ چاغدىكى ئەڭ مۇهىم مەسىلىگە ئۆتتى. ئۇ ئۇلارنىڭ يەيدىغان ۋە ئىچىدىغان نەرسىگە بولغان ئېهتىياجى ئىدى، ئۇلار ئۆزلىرى بىلەن بىللە ئۆيلىرىدىن تەڭگىلەر ئېلىۋالغان بولۇپ، تەڭگىلەردىن بىر قىسمىنى سەدىقە قىلغان، ئاز بىر قىسمىنى ئېلىپ قالغان ئىدى. ئۇلار بىرىنى شۇ تەڭگىگە كۆتۈرۈپ تاماق ئېلىپ كېلىشكە، تاماقنى ئالغاندا پاكىزىسىنى تاللاپ ئېلىشقا، چىقىپ كىرگەندە ۋە تاماق سېتىۋالغاندا بەك ئېهتىيات قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**(بىز هازىر ئاچ)،**

بىرىڭلارنى بۇيرۇڭلار، بۇ تەڭگىلەرنى شەھەرگە ئېلىپ بېرىپ، كىمنىڭ تامىقى ئەڭ پاكىز بولسا، ئۇنىڭدىن سىلەرگە سېتىۋېلىپ ئېلىپ كەلسۇن، ئۇ (شەھەرگە كىرىشتە ۋە تاماق سېتىۋېلىشتا) ئېھتىيات قىلسۇن، سىلەرنى ھېچ كىشىگە تۇيدۇرمىسۇن﴾.

﴿ئەگەر شەھەردىكى كىشىلەر سىلەرنى تۇتۇۋالسا﴾ يەنى ئۇلار سىلەرنىڭ ئورنىڭلارنى بىلىپ قالسا، ﴿سىلەرنى چالما كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرىدۇ، ياكى سىلەرنى ئۆزلىرىنىڭ دىنىغا كىرىشكە مەجبۇرلايدۇ﴾ يەنى يىگىتلەر بۇ كىشىلەردىن دەقيانۇسنىڭ ئادەملىرىنى دېمەكچىدۇر. يىگىتلەر ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ تۇرغان يېرىنى بىلىپ قېلىشىدىن قورقاتتى. ئەگەر ئۇلار (يىگىتلەرنىڭ ئورنىنى بىلىپ قالسا) يىگىتلەرنى ئۆزلىرىنىڭ دىنىغا قايتۇرغانغا قەدەر ياكى ئۆلتۈرۈپ تۈگەتكەنگە قەدەر ئازابلايتتى. ئەگەر يىگىتلەر ئۇلارنىڭ دىنىغا قايتىشقا قوشۇلسا ئۇلار دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە نىجات تاپالمايتتى. شۇڭا ئۇلار مۇنداق دېدى: ﴿مۇنداقتا ھەرگىزمۇ مەقسىتىڭلارغا ئېرىشەلمەيسىلەر»﴾.

* * * * * * *

وَكَذَٰلِكَ أَعۡثَرۡنَا عَلَيۡهِمۡ لِيَعۡلَمُوٓاْ أَنَّ وَعۡدَ ٱللَّهِ حَقّٞ وَأَنَّ ٱلسَّاعَةَ لَا رَيۡبَ فِيهَآ إِذۡ يَتَنَٰزَعُونَ بَيۡنَهُمۡ أَمۡرَهُمۡۖ فَقَالُواْ ٱبۡنُواْ عَلَيۡهِم بُنۡيَٰنٗاۖ رَّبُّهُمۡ أَعۡلَمُ بِهِمۡۚ قَالَ ٱلَّذِينَ غَلَبُواْ عَلَىٰٓ أَمۡرِهِمۡ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيۡهِم مَّسۡجِدٗا ﴿٢١﴾

ئۇلارنى ئۇخلىتىپ ئويغاتقىنىمىزدەك، كىشىلەرگە الله نىڭ (قايتا تىرىلدۈرۈش توغرىسىدىكى) ۋەدىسىنىڭ ھەقلىقىنى ۋە قىيامەتنىڭ بولىدىغانلىقىدا شەك - شۈبھە يوق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن، كىشىلەرنى ئۇلارنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەردار قىلدۇق. ئۆز ۋاقتىدا ئۇلار (ئەسھابۇلكەھف قەبرى روھ قىلىنغاندىن كېيىن) ئەسھابۇلكەھفنىڭ ئىشى ئۈستىدە دەتالاش قىلىشتى، بەزى كىشىلەر: «(ئۇلارنىڭ يېنىغا ھېچ كىشىنىڭ كىرمەسلىكى ئۈچۈن) ئەسھابۇلكەھفنىڭ ئەتراپىغا (يەنى غارنىڭ ئىشىكىگە) بىر تام ئېتىڭلار» دېدى، الله ئەسھابۇلكەھفنىڭ ئەھۋالىنى ھەممىدىن ئوبدان بىلىدۇ، گېپى ئۆتىدىغان باشلىقلار (يەنى پادىشاھ ۋە شەھەر كاتتىباشلىرى): «غارنىڭ ئەتراپىغا (يەنى غارنىڭ ئىشىكى ئالدىغا) ئەلۋەتتە بىر مەسچىت سالايلى» دېدى[21].

شەھەر كىشىلىرىنىڭ ئۇلارنى تاپقانلىقى ۋە ئەسلىمە يۈزىسىدىن ئۆڭكۈرنىڭ ئالدىغا بىر نەرسە سالغانلىقى توغرىسىدا

﴿ئۇلارنى ئۇخلىتىپ ئويغاتقىنىمىزدەك، كىشىلەرگە الله نىڭ (قايتا تىرىلدۈرۈش توغرىسىدىكى) ۋەدىسىنىڭ ھەقلىقىنى ۋە قىيامەتنىڭ بولىدىغانلىقىدا شەك - شۈبھە يوق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن، كىشىلەرنى ئۇلارنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەردار قىلدۇق﴾ كۆپلىگەن تەپسىرشۇناس ئالىملار: شۇ زاماننىڭ ئادەملىرىدە قايتا تىرىلىش ۋە قىيامەتنىڭ قائىم بولۇش ئىشلىرىدا شەك قىلىش پەيدا بولغان ئىدى، دەيدۇ.

ئىكرىمە مۇنداق دەيدۇ: «كىشىلەر ئىچىدىن بىر گۇرۇھ كىشىلەر: روھلار قايتا تۇرغۇزۇلىدۇ، (ئەمما) تەنلەر قايتا تىرىلدۈرۈلمەيدۇ، دەيتتى. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا (تەنلەرنى قايتا

www.munber.org

تىرىلدۈرۈلىدىغانلىقىغا) دەلىل ـ پاكىت ۋە ھۆججەت قىلىپ ئۆڭكۈرگە كىرىۋالغانلارنى (بىر نەچچە يۈز يىلدىن كېيىن ئۇيقۇسىدىن ئويغىتىپ) قايتا تۇرغۇزدى.

ئالىملار مۇنداق دەيدۇ: ئۇلارنىڭ ئىچىدىن بىرى (يېيىش ئۈچۈن) تاماق سېتىۋالماقچى بولۇپ شەھەرگە كىرىش ئۈچۈن يولغا چىققاندا، شەكلىنى ئۆزگەرتتى. تاكى دەقيۇس ئىسىملىك شەھەرگە كىرگۈچە رەسمىي چوڭ يولدا ماڭمىدى. ئۇ، ئۆزىنى شەھەرنى ياخشى تونۇيمەن، دەپ ئويلايتتى. لېكىن كىشىلەر ئەۋلادتىن ـ ئەۋلاد ئۆزگەرگەن، شەھەر ۋە شەھەردىكى كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ئۆزگەرگەن بولۇپ، ئۇ، شەھەرنىڭ (بۇرۇن) تونۇيدىغان يەرلىرىدىن بىرنىمۇ تاپالمىغىلى تۇردى. شەھەرنىڭ ئادەملىرىدىن ھېچبىر كىشى ئۇنى تونۇمىدى. ئۇمۇ ھېچبىر كىشىنى تونۇمىدى. ئۇ، ھەيران قېلىپ ئىچىدە: مەن ئېلىشىپ قالدىممۇ ياكى جىن چاپلىشىۋالدىمۇ ۋە ياكى مەن چۈش كۆرۈۋاتامدىمەن؟ دېدى. ئاندىن: ماڭا بىر ئىش بولغىنى يوق. مەن تېخى تۈنۈگۈن كەچ بۇ شەھەردە بولغان ۋاقتىمدا بۇ شەھەر بۇنداق ئەمەس ئىدى، مېنىڭ بۇ يەردىن تېزراق چىقىپ كەتكىنىم ياخشىدەك قىلىدۇ دېدى ـ دە، تاماق ساتىدىغان بىرسىنىڭ قېشىغا بېرىپ يېنىدىكى تەڭگىنى ئۇنىڭغا تەڭلەپ تاماق سېتىپ بېرىشنى سورىدى. تاماق ساتىدىغان كىشى تەڭگىنى كۆرۈپ ئۇنى ۋە ئۇنىڭ (قايسى ۋاقىتتا) سۇقۇلغان تەڭگە ئىكەنلىكىنى بىلەلمىدى.

ئاندىن ئۇ، تەڭگىنى قېشىدىكى كىشىگە بەردى. كىشىلەر تەڭگىنى قولدىن قولغا ئېلىشىپ: بۇ كىشى خەزىنە تېپىۋاپتۇ، دېيىشتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئۇنىڭ بىرەر خەزىنە تېپىۋالغان، تېپىۋالمىغانلىقىدىن گۇمانلىنىپ ئۇنىڭدىن ئۇنىڭ نېمە ئىش قىلىدىغانلىقى، بۇ تەڭگىنىڭ ئۇنىڭغا قەيەردىن كەلگەنلىكى ۋە ئۆزىنىڭ كىملىكى ھەققىدە سورىدى.

ئۇ: مەن مۇشۇ شەھەرلىك، مەن بۇ شەھەرنى تاكى تۈنۈگۈن ئاخشامغىچە بىلەتتىم، بۇ شەھەردە دەقيانۇس بارئىدى، دېدى. كىشىلەر ئۇنى ساراڭ بولۇپ قېلىپتۇ دەپ، شۇ يەرگە مەسئۇل كىشىنىڭ قېشىغا ئېلىپ باردى. مەسئۇل ئۇنىڭدىن ئۇنىڭ كىملىكىنى ۋە ئەھۋالىنى سورىدى. ئۇ، كىشىلەرگە بارلىق ئىشلارنى سۆزلەپ بەردى. مەسئۇل ئۇنىڭغا ۋە ئۇنىڭ سەرگۈزەشتىلىرىگە ھەيران قالدى. ئۇ كىشىلەرگە ئۆزىنىڭ بارلىق ئەھۋالىنى بىلدۈرگەندىن كېيىن (شۇ ۋاقىتتىكى) شەھەرنىڭ پادىشاھى ۋە خەلقلەر ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئۆڭكۈرگە قاراپ ماڭدى. ئۇلار ئۆڭكۈرگە يېتىپ بارغاندا، ئۇ كىشىلەرگە: سىلەر تۇرۇپ تۇرۇڭلار، مەن سىلەردىن ئىلگىرى كىرىپ ھەمراھلىرىمغا خەۋەر قىلىۋالاي دېدى ـ دە، كىرىپ كەتتى.

قىلىنغان بەزى رىۋايەتتە: كىشىلەر ئۇنىڭ قانداق كېتىپ قالغانلىقىنى بىلەلمەي قالغان، اللە تائالا كىشىلەرگە يىگىتلەرنىڭ خەۋەرلىرىنى بىلدۈرمىگەن دەپ، بايان قىلىنىدۇ. يەنە بىر رىۋايەتتە: كىشىلەر يىگىتلەرنىڭ قېشىغا كىرىپ ئۇلارنى كۆرگەن، پادىشاھ ئۇلارغا سالام قىلغان ۋە ئۇلارنى ئۆزىنىڭ باغرىغا باسقان، پادىشاھ مۇسۇلمان بولۇپ، ئۇنىڭ ئىسمى يەندۇسىس ئىدى، شۇنىڭ بىلەن يىگىتلەر پادىشاھتىن قاتتىق خۇرسەن بولغان ۋە ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىپ ئولتۇرغان، ئاندىن ئۇنىڭغا سالام بېرىپ خوشلاشقاندىن كېيىن ئۆزلىرىنىڭ ئورۇنلىرىغا قايتىپ كېلىپ ئولتۇرۇشقان ۋە اللە تائالا ئۇلارنىڭ جانلىرىنى ئالغان، دەپ بايان قىلىنىدۇ. راستىنى اللە تائالا بىلگۈچىدۇر.

﴿ئۇلارنى ئۇخلىتىپ ئويغاتقىنىمىزدەك، كىشىلەرگە اللە نىڭ (قايتا تىرىلدۈرۈش توغرىسىدىكى) ۋەدىسىنىڭ ھەقلىقىنى ۋە قىيامەتنىڭ بولىدىغانلىقىدا شەك ـ شۈبھە يوق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن، كىشىلەرنى ئۇلارنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەردار قىلدۇق. ئۆز ۋاقتىدا ئۇلار (ئەسھابۇلكەھف قەبرى روھ قىلىنغاندىن كېيىن) ئەسھابۇلكەھفنىڭ ئىشى ئۈستىدە دەتالاش قىلىشتى﴾ يەنى قىيامەت كۈنى توغرىسىدا تالاش ـ تارتىش قىلىشاتتى. كىشىلەرنىڭ ئىچىدە قىيامەتنى بولىدۇ دەيدىغانلارمۇ، بولمايدۇ دەيدىغانلارمۇ

www.munber.org

بار ئىدى، ئاندىن اللە تائالا كىشىلەرگە ئۆڭكۈرگە كىرىۋالغانلارنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەردار قىلغانلىقىنى، كىشىلەر ئۈچۈن قىيامەتنىڭ بولىدىغانلىقىغا دەلىل - پاكىت قىلدى.

﴿بەزى كىشىلەر: «(ئۇلارنىڭ يېنىغا ھېچ كىشىنىڭ كىرمەسلىكى ئۈچۈن) ئەسھابۇلكەھفنىڭ ئەتراپىغا (يەنى غارنىڭ ئىشىكىگە) بىر تام ئېتىڭلار» دېدى، اللە ئەسھابۇلكەھفنىڭ ئەھۋالىنى ھەممىدىن ئوبدان بىلىدۇ﴾ يەنى ئۇلارنىڭ (قېشىغا بىرەرسىنىڭ كىرەلمەسلىكى ئۈچۈن) ئۆڭكۈرنىڭ ئىشىكىنى(تام سوقۇپ) ئېتىۋېتىڭلار ۋە ئۇلارنى ئۆز ھالى بىلەن قويۇپ قويۇڭلار.

﴿كېيىن ئۈستىدىن غالىب كەلگەن كىشىلەر (يەنى پادىشاھ ۋە شەھەر كاتتىباشلىرى): «غارنىڭ ئەتراپىغا (يەنى غارنىڭ ئىشىكى ئالدىغا) ئەلۋەتتە بىر مەسچىت سالايلى» دېدى﴾ بۇلارنى بۇ قىلمىشلىرى ئۈچۈن ماختاشقا تېگىشلىكمۇ ياكى ئۇنداق ئەمەسمۇ، كەسكىن بىر نەرسە دېگىلى بولمايدۇ. چۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «اللە تائالا يەھۇدىي ۋە خرىستىئانلارغا لەنەت قىلسۇن، ئۇلار پەيغەمبەرلىرىنىڭ ۋە ياخشى كىشىلىرىنىڭ قەبرىلىرىنى مەسچىت قىلىۋالدى» دەپ ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىدىن ئاگاھلاندۇراتتى.

مۆمىنلەرنىڭ باشلىقى ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۆز زامانىدا ئۇ ئىراقتا دانىيال ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسىنى تاپقاندا، ئۇنى كىشىلەرگە بىلدۈرمەي مەخپىي تۇتۇشقا، دانىيال بىلەن بىللە تېپىۋالغان قىسسە ۋە شۇنىڭدەك باشقا نەرسىلەر يېزىلغان تىرە پارچىسىنىمۇ كۆمۈۋېتىشكە بۇيرۇغانلىقى رىۋايەت قىلىنىدۇ[1].

* * * * * * *

سَيَقُولُونَ ثَلَٰثَةٌ رَّابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًۢا بِٱلْغَيْبِ ۖ وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ ۚ قُل رَّبِّىٓ أَعْلَمُ بِعِدَّتِهِم مَّا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ ۗ فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ إِلَّا مِرَآءً ظَٰهِرًا وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِم مِّنْهُمْ أَحَدًا ﴿٢٢﴾

ئۇلار (يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدىكى ناسارالار): «ئۇلار (يەنى ئەسھابۇلكەھف) ئۈچ بولۇپ، تۆتىنچىسى ئۇلارنىڭ ئىتىدۇر» دەيدۇ، بەزىلەر: «ئۇلار بەش بولۇپ، ئالتىنچىسى ئۇلارنىڭ ئىتىدۇر» دەيدۇ، بۇ پۇتۇنلەي ئاساسسىز، قارىسىغا (ئېيتىلغان سۆزدۇر)، يەنە بەزىلەر: «ئۇلار يەتتە بولۇپ، سەككىزىنچىسى ئۇلارنىڭ ئىتىدۇر» دەيدۇ، ئېيتقىنكى، «ئۇلارنىڭ سانىنى پەرۋەردىگارىم ئوبدان بىلىدۇ، ئۇندىن باشقا ئازغىنا كىشىلەر بىلىدۇ». ئۇلار توغرىسىدا (ناسارالار بىلەن) پەقەت يۈزەكىنە مۇنازىرىلەشكىن (يەنى بۇ ھەقتە مۇنازىرىلەشكۈچىلەرنى تەستىقمۇ قىلمايدىغان، يالغانغىمۇ چىقارمايدىغان دەرىجىدە مۇنازىرىلەشكىن). ئۇلارنىڭ ھېچبىرىدىن ئەسھابۇلكەھف قىسسىسىنى سورىمىغىن﴿22﴾.

يىگىتلەرنىڭ سانى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە كىشىلەرنىڭ ئۆڭكۈرگە كىرىۋالغانلارنىڭ سانى توغرىسىدا ئىختىلاپ قىلىشىپ قالغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ كىشىلەر بۇ ھەقتە ئۈچ خىل قاراشتا ئىكەنلىكىنى، تۆتىنچى خىل قاراشنىڭ يوقلۇقىنى كۆرسىتىدۇ.

[1] ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ بۇ ئىشلارنى قىلىشى كىشىلەرنى قەبرىگە بېرىپ شېرىك ئىشلارنى قىلىپ قېلىشىدىن قورققانلىقىدىندۇر.

www.munber.org

الله تائالا ئۆزىنىڭ: ﴿**بۇ پۇتۇنلەي ئاساسسىز، قارىسىغا (ئېيتىلغان سۆزدۇر)**﴾ دېگەن ئايىتى بىلەن بىرىنچى ۋە ئىككىنچى خىل قاراشنى ئاجىز قاراشقا چىقاردى. ئاندىن ئۈچىنچى قاراشنى بايان قىلىپ ئۆزىنىڭ: ﴿**سەككىزىنچىسى ئۇلارنىڭ ئىتىدۇر » دەيدۇ**﴾ دېگەن ئايىتىگە كەلگەندە توختىدى[1]. بۇ، بۇ قاراشنىڭ توغرا ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ئەمەلىيەتتىمۇ ئىش شۇنداقتۇر.

﴿**ئېيتقىنكى، « ئۇلارنىڭ سانىنى پەرۋەردىگارىم ئوبدان بىلىدۇ**﴾ الله تائالانىڭ بۇ ئايىتى مۇشۇنداق ئورۇندا بۇ ئىشنى الله تائالانىڭ بىلىمىگە تاپشۇرۇشنىڭ ياخشى ئىكەنلىكىگە باشلايدۇ. چۈنكى، مۇشۇنىڭدەك ئاساسسىز مەسىلىلەرگە چوكۇشنىڭ ھېچقانداق زۆرۈرىيىتى يوقتۇر. الله تائالا بىزلەرگە بىر مەسىلىنى بىلدۈرگەن بولسا، ئۇ توغرىسىدا سۆز ئاچىمىز، ئەگەر بىلدۈرمىگەن بولسا، ئۇ توغرىسىدا سۆز ئاچمايمىز.

﴿**ئېيتقىنكى، « ئۇلارنىڭ سانىنى پەرۋەردىگارىم ئوبدان بىلىدۇ، ئۇندىن باشقا ئازغىنا كىشىلەر بىلىدۇ »**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە قەتادە، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: مەن الله تائالا: ﴿**ئۇندىن باشقا ئازغىنا كىشىلەر بىلىدۇ**﴾ دەپ بايان قىلغان، ئۇلارنىڭ سانىنى بىلىدىغان ئاشۇ ئازغىنا كىشىلەرنىڭ قاتارىدىندۇرمەن، يىگىتلەر سانى يەتتىدۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى جۇرەيجمۇ ئەتائى خۇراساندىن ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: مەن الله تائالا ﴿**ئۇندىن باشقا ئازغىنا كىشىلەر بىلىدۇ**﴾ دەپ بايان قىلغان، ئۇلارنىڭ سانىنى بىلىدىغان ئازغىنا كىشىلەرنىڭ قاتارىدىندۇرمەن، يىگىتلەرنىڭ سانى يەتتىدۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى جەرىرمۇ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ شۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

بۇ رىۋايەتلەرنىڭ ھەممىسى ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ ئۇلارنىڭ سانىنى يەتتە دېگەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ بۇ سۆزى بىزنىڭ يۇقىرىدا دېگەن سۆزىمىزگىمۇ ئۇيغۇن كېلىدۇ.

﴿**ئۇلار توغرىسىدا (ناسارالار بىلەن) پەقەت يۈزەكىنە مۇنازىرىلەشكىن (يەنى بۇ ھەقتە مۇنازىرىلەشكۈچىلەرنى تەستىقمۇ قىلمايدىغان، يالغانغىمۇ چىقارمايدىغان دەرىجىدە مۇنازىرىلەشكىن)**﴾ چۈنكى، ئۇلارنىڭ سانىنىڭ قانچە ئىكەنلىكىنى بىلىش ئۈچۈن قىلىشقان مۇنازىرىنىڭ ھېچبىر ئەھمىيىتى يوقتۇر.

﴿**ئۇلارنىڭ ھېچبىرىدىن ئەسھابۇلكەھف قىسسىسىنى سورىمىغىن**﴾ چۈنكى، خرىستىئانلاردا ئۆڭكۈرگە كىرىۋالغانلار توغرۇلۇق ھېچقانداق بىلىم يوقتۇر. ئۇلار بۇ ھەقتە ھېچقانداق ئاساسقا تايانماستىنلا ئىچىدىن چىقىرىپ سۆزلەيدۇ. ئى مۇھەممەد! الله تائالا ساڭا ھېچ شەك ۋە شۈبھە يوق ھەقىقەتنى بەردى. بۇ ھەقىقەت بۇرۇن چۈشكەن كىتابلاردىن ۋە دېيىلگەن سۆزلەردىن ئالدىنقى ئورۇندا قويۇلىدۇ ۋە ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن ھۆكۈمرانلىق قىلىدۇ.

* * * * * * *

[1] بىرىنچى ۋە ئىككىنچى خىل قاراشنى بايان قىلىپ كەلگەن ئايەتلەردە، الله تائالانىڭ: ﴿**ئۈچىنچىسى ئۇلارنىڭ ئىتىدۇر» دەيدۇ**﴾ ۋە ﴿**ئالتىنچىسى ئۇلارنىڭ ئىتىدۇر» دەيدۇ**﴾ دېگەن ئايەتلىرى بىلەن ئۇنىڭ ئىلگىرىدە كەلگەن ئايەتلەر ئارىلىقىدا "ۋە" يوقتۇر، ئەمما الله تائالا ئۈچىنچى خىل قاراشنى بايان قىلىپ كەلگەن: ﴿**سەككىزىنچىسى ئۇلارنىڭ ئىتىدۇر» دەيدۇ**﴾ دېگەن ئايىتى بىلەن ئۇنىڭ ئىلگىرىدە كەلگەن ئايەتنىڭ ئارىلىقىدا "ۋە" باردۇر، توختىدى دېگەنلىك شۇ "ۋە" كەلدى دېگەنلىكتۇر.

www.munber.org

وَلَا تَقُولَنَّ لِشَاْىْءٍ إِنِّى فَاعِلٌ ذَٰلِكَ غَدًا ۝٢٣ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ ۚ وَٱذْكُر رَّبَّكَ إِذَا نَسِيتَ وَقُلْ
عَسَىٰٓ أَن يَهْدِيَنِ رَبِّى لِأَقْرَبَ مِنْ هَٰذَا رَشَدًا ۝٢٤

سەن بىرەر ئىشنى قىلماقچى بولساڭ، «ئەتە ئۇ ئىشنى چوقۇم قىلىمەن» دېمەي﴿23﴾. «خۇدا خالىسا» دېگەن سۆزنى قوشۇپ دېگىن (يەنى خۇدا خالىسا قىلىمەن دېگىن)، (خۇدا خالىسا دېگەن سۆزنى) ئۇنتۇپ قالساڭ، پەرۋەردىگارىڭنى تىلغا ئالغىن (يەنى «خۇدا خالىسا» نى ئېسىڭگە كەلگەندە ئېيتقىن) ھەمدە: «پەرۋەردىگارىمنىڭ مېنى بۇنىڭدىنمۇ يېقىن توغرا يولغا باشلىشىنى (يەنى دىنىم، دۇنيايىمدا مېنى ئەڭ تۈزۈك ئىشلارغا مۇۋەپپەق قىلىشىنى) ئۈمىد قىلىمەن» دېگىن﴿24﴾.

بىرەر ئىشنى قىلماقچى بولغاندا "الله تائالا خالىسا" دېگەن سۆزنى قوشۇپ قويۇش توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، پەيغەمبىرىگە ئەدەب ئۆگىتىپ، بىرەر ئىشنى قىلماقچى بولغاندا، ئۇنى ئىشنىڭ بۇرۇن بولغىنىنى، كەلگۈسىدە بولىدىغىنىنى، بولمايدىغىنىنى، بولسا قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلىدىغان الله تائالانىڭ خالىشىغا تاپشۇرۇپ "الله تائالا خالىسا" دېيىشكە بۇيرۇدى.

بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئەبۇھۇرەيرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى سۇلايمان ئەلەيھىسسالام: مەن كېچىچە يەتمىش، بىر رىۋايەتتە توقسان، يەنە بىر رىۋايەتتە يۈز ئايال بىلەن بىللە بولىمەنكى، بۇلارنىڭ ھەر بىرى الله تائالانىڭ يولىدا ئۇرۇش قىلىدىغان بىردىن يىگىت تۇغىدۇ، دېدى. ئۇنىڭغا پەرىشتە: الله تائالا خالىسا دېگىن، دېدى. سۇلايمان ئەلەيھىسسالام ئۇنداق دېمىدى. ئاندىن سۇلايمان ئەلەيھىسسالام (كېچىسى) ئاياللىرى بىلەن بىر يەردە بولدى. بۇلارنىڭ ھېچقايسىسى تۇغماي پەقەت بىرسىلا ناكا بالىدىن بىرنى تۇغدى» دېدى.

ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «جېنىم ئۇنىڭ ئىلكىدە بولغان زات الله نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ئەگەر سۇلايمان الله تائالا خالىسا دېگەن بولسا، مۇرادىغا يەتكەن ۋە مەقسىتىگە ئېرىشكەن بولاتتى» يەنە بىر رىۋايەتتە: «(تۇغۇلغان) ھەممە باللار الله تائالانىڭ يولىدا باتۇرلارچە ئۇرۇش قىلغان بولاتتى» دېدى.

بىز يۇقىرىدا، بۇ سۈرىنىڭ چۈشۈش سەۋەبىنى بايان قىلغان ۋاقتىمىزدا، قۇرەيشلىكلەرنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئۆڭكۈرگە كىرىۋالغانلارنىڭ قىسسىسى ھەققىدە سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ئەتە جاۋاب بېرەي» دەپ (الله تائالا خالىسا دېمىگەنلىكى ئۈچۈن) ۋەھيىنىڭ ئون بەش كۈن كېچىكىپ قالغانلىقىنى سۆزلەپ ئۆتكەن ئىدۇق. شۇڭا بۇنى بۇ يەردە قايتا سۆزلەپ ئولتۇرمايمىز.

﴿(خۇدا خالىسا دېگەن سۆزنى) ئۇنتۇپ قالساڭ، پەرۋەردىگارىڭنى تىلغا ئالغىن (يەنى «خۇدا خالىسا» نى ئېسىڭگە كەلگەندە ئېيتقىن)﴾ ھۇشەيم ئەئمەشتىن، ئەئمەش مۇجاھىددىن، مۇجاھىد ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ قەسەم ئىچكەن كىشى توغرىسىدا: (ئەگەر قەسەم ئىچكەن ۋاقتىدا الله تائالا خالىسا دېيىشنى ئۇنتۇپ قالسا) بىر يىلدىن كېيىن بولسىمۇ الله تائالا خالىسا دېيىشى لازىمدۇر، دەپ بۇنىڭغا پاكىت قىلىپ الله تائالانىڭ: **﴿(خۇدا خالىسا دېگەن سۆزنى) ئۇنتۇپ قالساڭ، پەرۋەردىگارىڭنى تىلغا ئالغىن (يەنى «خۇدا خالىسا» نى ئېسىڭگە كەلگەندە ئېيتقىن)﴾** دېگەن ئايىتىنى ئوقۇيدىغانلىقىنى رىۋايەت قىلدى.

www.munber.org

ئەئمەشتىن سەن بۇنى مۇجاھىددىن راست ئاڭلىغانمۇ؟ دەپ سورالغاندا، ئەئمەش: ماڭا بۇنى لەيس ئىبنى ئەبۇسۇلەيم دەپ بەرگەن ئىدى، زەھەب كىسائىمۇ شۇنداق قارايدىكەن، دېدى.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: بىر يىلدىن كېيىن بولسىمۇ الله تائالا خالىسا دېيىشى لازىمدۇر، دېگەن سۆزىنىڭ مەنىسى: قەسەم ئىچكەن ياكى بىرەر ئىشنى قىلماقچى بولغان كىشى الله تائالا خالىسا دېگەن سۆزنى ئۇنتۇپ قېلىپ ئۇنى بىر يىل ئۆتكەندىن كېيىن ئېسىگە ئالغان بولسىمۇ، ئۇ كىشىنىڭ الله تائالا خالىسا دېيىشى سۈننەتتۇر. ئەگەر قەسەم ئىچكەن كىشى قەسىمىنى بۇزۇۋەتكەن بولسىمۇ، يەنە ئۇنىڭ الله تائالا خالىسا دېيىشى سۈننەتتۇر، دېگەنلىك بولىدۇ. (بىرەر ئىشنى قىلماقچى بولغان ۋە قەسەم ئىچكەن ئادەمنىڭ قەسەم ئىچكەندە الله تائالا خالىسا دېگەن سۆزنى ئۇنتۇپ قېلىپ، ئاندىن ئۇنى ئېسىگە ئالغان ۋاقتىدا الله تائالا خالىسا دېيىشى) قەسىمىنى بۇزۇۋەتكەنلىكىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇش ۋە ئۈستىدىكى (قەسىمىنى بۇزغانلىقى ئۈچۈن تۆلەيدىغان) كاپپارەتنى بىكار قىلىش ئۈچۈن بولماستىن، بەلكى بىرەر ئىشنى قىلماقچى بولغاندا الله تائالا خالىسا دېيىش سۈننىتىنى ئادا قىلىش ئۈچۈندۇر.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ سۆزىگە بېرىلگەن بۇ ئىزاھاتنى ئىبنى جەرىر بەرگەن ۋە ئۆزىمۇ شۇنى تېكىست قىلىپ يېزىپ قالدۇرغان. ئىبنى جەرىرنىڭ بۇ سۆزى توغرا سۆزدۇر ۋە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ سۆزىگە بېرىلگەن ئەڭ مۇناسىپ ئىزاھاتتۇر.

تەبرانى، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ الله تائالانىڭ: ﴿**سەن بىرەر ئىشنى قىلماقچى بولساڭ، «ئەتە ئۇ ئىشنى چوقۇم قىلىمەن» دېمەي، «خۇدا خالىسا» دېگەن سۆزنى قوشۇپ دېگىن (يەنى خۇدا خالىسا قىلىمەن دېگىن)، (خۇدا خالىسا دېگەن سۆزنى) ئۇنتۇپ قالساڭ، پەرۋەردىگارىڭنى تىلغا ئالغىن (يەنى «خۇدا خالىسا» نى ئېسىڭگە كەلگەندە ئېيتقىن)**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى: (ئېسىڭگە كەلگەندە) الله تائالا خالىسا دېگەننى دېگىن ۋە الله تائالانىڭ ﴿**ھەمدە: «پەرۋەردىگارىمنىڭ مېنى بۇنىڭدىنمۇ يېقىن توغرا يولغا باشلىشىنى (يەنى دىنىم، دۇنيايىمدا مېنى ئەڭ تۈزۈك ئىشلارغا مۇۋەپپەق قىلىشىنى) ئۈمىد قىلىمەن» دېگىن**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى: سەن بىلمەيدىغان بىرەر نەرسە ھەققىدە سورالساڭ، ئۇنى الله تائالادىن سورىغىن. الله تائالانىڭ سېنى شۇ نەرسىدە توغرىسىنى ۋە ھەقنى تېپىشقا ئۇتۇقلۇق ئاتا قىلىشىغا، الله تائالاغا دۇئا قىلىش بىلەن يۈزلەنگىن دېگەنلىكتۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى. راستىنى الله تائالا بىلگۈچىدۇر.

* * * * * * *

وَلَبِثُواْ فِي كَهۡفِهِمۡ ثَلَٰثَ مِاْئَةٖ سِنِينَ وَٱزۡدَادُواْ تِسۡعٗا ﴿٢٥﴾ قُلِ ٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِمَا لَبِثُواْۖ لَهُۥ غَيۡبُ
ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۖ أَبۡصِرۡ بِهِۦ وَأَسۡمِعۡۚ مَا لَهُم مِّن دُونِهِۦ مِن وَلِيّٖ وَلَا يُشۡرِكُ فِي حُكۡمِهِۦٓ أَحَدٗا ﴿٢٦﴾

ئۇلار ئۆز غارىدا ئۈچيۈز توققۇز يىل تۇردى﴿25﴾. ***ئېيتقىنكى، «ئۇلارنىڭ تۇرغان ۋاقتىنى الله ئوبدان بىلىدۇ، ئاسمانلاردىكى، زېمىندىكى غەيبنى (بىلىش) الله غا خاستۇر. الله نىڭ كۆرۈشى نېمىدېگەن مۇكەممەل! الله نىڭ ئاڭلىشى نېمىدېگەن مۇكەممەل! ئۇلارغا الله دىن بۆلەك ھېچقانداق ياردەمچى بولمايدۇ، الله ئۆز ھۆكمىدە ھېچ كىشىنى شېرىك قىلمايدۇ»***﴿26﴾.

www.munber.org

يىگىتلەرنىڭ ئۆڭكۈردە تۇرغان ۋاقتى توغرىسىدا

ﷲ تائالا بۇ ئايەتتە پەيغەمبىرىگە ئۆڭكۈرگە كىرىۋالغانلارنىڭ ئۇلارنى ﷲ تائالا ئۆڭكۈردە ئۇخلىتىپ قويغاندىن باشلاپ ئويغاتقانغا ۋە ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى كىشىلەرگە بىلدۈرگەنگە قەدەر ئۆڭكۈردە تۇرغان ۋاقتىدىن خەۋەر بېرىپ: ئۇلارنىڭ ئۆڭكۈردە تۇرغان ۋاقتى قەمەرىيە يىلى بويىچە **309** يىلدۇر، دەيدۇ. بۇ، شەمسىيە يىلى بويىچە **300** يىلغا باراۋەر كېلىدۇ. چۈنكى، قەمەرىيە يىلى بىلەن شەمسىيە يىلىنىڭ ئارىلىقىدا ھەر **100** يىلدا ئۈچ يىل پەرق بار. شۇڭا ﷲ تائالا مۇنداق دېدى: **﴿ئۇلار ئۆز غارىدا ئۈچيۈز توققۇز يىل تۇردى﴾**.

﴿ئېيتقىنكى، «ئۇلارنىڭ تۇرغان ۋاقتىنى ﷲ ئوبدان بىلىدۇ﴾ يەنى سەندە ئۇلارنىڭ ئۆڭكۈردە قانچىلىك تۇرغانلىقى توغرىسىدا مەلۇمات ۋە ﷲ تائالانىڭ بۇ ھەقتە ساڭا كۆرسەتمىسى بولمىغاندا، سەن ئۇلارنىڭ ئۆڭكۈردە قانچىلىك تۇرغانلىقىدىن سورالساڭ، بۇنىڭغا ھېچقانداق جاۋاب قايتۇرماستىن مۇنداق دېگىن: **﴿«ئۇلارنىڭ تۇرغان ۋاقتىنى ﷲ ئوبدان بىلىدۇ، ئاسمانلاردىكى، زېمىندىكى غەيبنى (بىلىش) ﷲ غا خاستۇر﴾** يەنى بۇنى ﷲ تائالانىڭ ئۆزى ۋە مەخلۇقاتلىرى ئىچىدىن بۇنى بىلدۈرگەن كىشىلا بىلىدۇ. بۇ ئايەتلەرنىڭ مەنىسىنىڭ مۇشۇنداق بولىدىغانلىقىنى مۇجاھىد ۋە باشقىلارغا ئوخشاش كۆپلىگەن سەلەپ ۋە خەلەپ تەپسىرشۇناس ئالىملىرى بايان قىلدى.

قەتادە ﷲ تائالانىڭ: **﴿ئۇلار ئۆز غارىدا ئۈچيۈز يىل تۇردى﴾** دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى ھەققىدە: «بۇ، (يەھۇدىي ۋە خرىستىئانلاردەك) كىتاب بېرىلگەنلەرنىڭ دېگەن سۆزى بولۇپ، ﷲ تائالا ئۇلارغا ئۆزىنىڭ: **﴿ئېيتقىنكى، «ئۇلارنىڭ تۇرغان ۋاقتىنى ﷲ ئوبدان بىلىدۇ﴾** دېگەن ئايىتى بىلەن رەددىيە بەرگەن.

ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد بۇ ئايەتنى كىشىلەر ئۇلار ئۆز غارىدا **309** يىل تۇردى دەيدۇ، دېگەن مەنىنى بېرىدىغان قىرائەت بىلەن ئوقۇغان ۋە بۇ ھەقتە مۇتەررەپ ئىبنى ئابدۇللاھمۇ (بۇ سۆزنى كىشىلەر دېگەن، دەيدۇ)[1] دېدى. قەتادەنىڭ دېگەن بۇ سۆزى توغرۇلۇق ئىزدىنىپ بېقىشقا توغرا كېلىدۇ. چۈنكى، ئەگەر كىتاب بېرىلگەنلەرنىڭ قولىدىكى كىتابلاردا توققۇز يىلى بولماي، ئۇلار ئۆز غارىدا **309** تۇردى دېيىلگەن بولسا، ئۇلار بۇنىڭدىن شەمسىيە يىلىنى كۆزدە تۇتقاندۇر. ئەگەر ﷲ تائالا ئۇلارنىڭ دېگەن سۆزلىرىنى ھېكايە قىلىپ كەلتۈرگەن بولسا، (كىتاب بېرىلگەنلەر ئۇلارنى **300** يىل تۇردى. دېگەن بولغاچقا، كىتاب بېرىلگەنلەر ئۇلارنى **300** يىل تۇردى دېدى, دەپلا كەلتۈرەتتى، ھەرگىزمۇ ئۇنىڭغا) توققۇز يىلنى قوشۇپ قويمايتتى. توغرىسى، ﷲ تائالانىڭ كىتاب بېرىلگەنلەرنىڭ دېگەن سۆزلىرىنى ھېكايە قىلىشى بولماستىن، بەلكى ئۇلارنىڭ ئۆڭكۈردە تۇرغان ۋاقتىدىن خەۋەر بېرىشىدۇر. ئىبنى جەرىرمۇ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسىنىڭ شۇنداق بولىدىغانلىقىنى توغرا دەپ قارىدى. راستىنى ﷲ تائالا بىلگۈچىدۇر.

﴿ﷲ نىڭ كۆرۈشى نېمىدېگەن مۇكەممەل! ﷲ نىڭ ئاڭلىشى نېمىدېگەن مۇكەممەل!﴾ يەنى ﷲ تائالا ئۇلارنىڭ (قىلمىشلىرىنى) كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر ۋە ئۇلارنىڭ (سۆزلىرىنى) ئاڭلاپ تۇغۇرچىدۇر. ئىبنى جەرىر: بۇ ئايەت ﷲ تائالانى ئەڭ يۈكسەك دەرىجىدە مەدھىيىلەش مەنىسىدىدۇر، بۇ ئايەت خۇددى ﷲ تائالا نېمىدېگەن كۆرگۈچى ۋە نېمىدېگەن ئاڭلىغۇچى دېگەن مەنىدىدۇر. يەنى ﷲ تائالانىڭ بارلىق مەۋجۇداتلارنى

---

[1] يەنى بۇ سۆزنى ئەسلىدە كىشىلەر دېگەن سۆز بولۇپ،ئۇنى **ﷲ** تائالا كىشىلەر مۇشۇنداق دەيدۇ دەپ ھېكايە قىلىپ كەلگەن. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسىنىڭ شۇنداق بولىدىغانلىقىنى ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇدنىڭ بۇ ئايەتنى ئوقۇغان قىرائىتىمۇ كۆچلەندۈرىدۇ.

www.munber.org

كۆرۈشى نېمدېگەن مۇكەممەل ۋە بارلىق ئاڭلىنىلىدىغان نەرسىلەرنى ئاڭلىشى نېمدېگەن مۇكەممەل، بۇلاردىن كىچىككىنە نەرسىمۇ الله تائالاغا يوشۇرۇن ئەمەس، دېگەنلىكتۇر.

بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە قەتادە: ھېچ بىر كىشى الله تائالادىن بەك كۆرگۈچى ۋە بەك ئاڭلىغۇچى ئەمەس، دېدى.

﴿**ئۇلارغا الله دىن بۆلەك ھېچقانداق يارەدەمچى بولمايدۇ، الله ئۆز ھۆكمىدە ھېچ كىشىنى شېرىك قىلمايدۇ»**﴾ يەنى يارىتىش ۋە بۇيرۇش (يەنى كائىناتنى تەسەررۇپ قىلىش) راستىنلا الله نىڭ ئىلكىدىدۇر. الله تائالانىڭ چىقارغان ھۆكمىگە ھېچبىر قارشى تۇرغۇچى يوقتۇر. الله تائالانىڭ ۋەزىرى، يارەدەمچىسى، شېرىكى ۋە مەسلىھەتچىسى يوقتۇر. الله تائالا كاتتىدۇر ۋە پاكتۇر.

* * * * * * *

وَٱتۡلُ مَآ أُوحِيَ إِلَيۡكَ مِن كِتَابِ رَبِّكَۖ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَٰتِهِۦ وَلَن تَجِدَ مِن دُونِهِۦ مُلۡتَحَدٗا
﴿٢٧﴾ وَٱصۡبِرۡ نَفۡسَكَ مَعَ ٱلَّذِينَ يَدۡعُونَ رَبَّهُم بِٱلۡغَدَوٰةِ وَٱلۡعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجۡهَهُۥۖ وَلَا تَعۡدُ عَيۡنَاكَ
عَنۡهُمۡ تُرِيدُ زِينَةَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَاۖ وَلَا تُطِعۡ مَنۡ أَغۡفَلۡنَا قَلۡبَهُۥ عَن ذِكۡرِنَا وَٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ وَكَانَ أَمۡرُهُۥ
فُرُطٗا ﴿٢٨﴾

(ئى مۇھەممەد!) سەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ كىتابىدىن ساڭا ۋەھيى قىلىنغاننى ئوقۇغىن، الله نىڭ سۆزلىرىنى ھېچ كىشى ئۆزگەرتەلمەيدۇ، سەن ھەرگىزمۇ الله دىن بۆلەك ئىلتىجاگاھ تاپالمايسەن﴿24﴾*. سەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ رازىلىقىنى تىلەپ، ئەتىگەن - ئاخشامدا ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىدىغانلار (يەنى ئاجىز، كەمبەغەل مۇسۇلمانلار) بىلەن سەۋرچان بولغان ھالدا بىللە بولغىن، ھاياتىي دۇنيانىڭ زىبۇ زىننىتىنى (يەنى مۇشرىكلارنىڭ چوڭلىرىنىڭ سۆھبىتىنى) دەپ، ئۇلارنى كۆزگە ئىلماي قالمىغىن، بىز دىلىنى زىكرىمىزدىن غەپلەتتە قالدۇرغان، نەپسى خاھىشىغا ئەگەشكەن، ئىشى ھەددىدىن ئاشقان ئادەمنىڭ (سۆزى) گە ئەگەشمىگىن*﴿28﴾.

قۇرئاننى ئوقۇشقا ۋە مۆمىنلەر بىلەن سەۋرچان ھالدا بىللە بولۇشقا قىلىنغان بۇيرۇق توغرىسىدا

الله تائالا پەيغەمبىرىنى ئۆزىنىڭ ئۇلۇغ كىتابىنى ئوقۇشقا ۋە ئۇنى كىشىلەرگە يەتكۈزۈشكە بۇيرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**(ئى مۇھەممەد!) سەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ كىتابىدىن ساڭا ۋەھيى قىلىنغاننى ئوقۇغىن، الله نىڭ سۆزلىرىنى ھېچ كىشى ئۆزگەرتەلمەيدۇ**﴾ يەنى الله تائالانىڭ سۆزلىرىنى ھېچ كىشى ئۆزگەرتىۋېتەلمەيدۇ ۋە (مۇناسىپ كەلمەيدىغان باشقا مەنىگە) ئالماشتۇرۇۋېتەلمەيدۇ.

﴿**سەن ھەرگىزمۇ الله دىن بۆلەك ئىلتىجاگاھ تاپالمايسەن**﴾ قەتادە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: سەن (الله تائالادىن باشقا ساڭا) ئىگە بولغۇچى ۋە يېقىن بىرىنى تاپالمايسەن دېگەنلىكتۇر، دېدى. ئىبنى جەرىر بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: ئى مۇھەممەد! ئەگەر سەن ساڭا ۋەھيى قىلىنغان پەرۋەردىگارىڭنىڭ كىتابىنى ئوقۇمىساڭ، الله تائالادىن ئۆزەڭگە پاناھگاھ تاپالمايسەن دېگەنلىكتۇر، دېدى.

www.munber.org

اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئى پەيغەمبەر !پەرۋەردىگارىڭ تەرىپىدىن ساڭا نازىل قىلىنغان ئەھكاملار نىڭ ھەممىسىنى يەتكۈزگىن، ئەگەر تولۇق يەتكۈزمىسەڭ، اللہ تاپشۇرغان ۋەزىپىنى ئادا قىلمىغان بولىسەن. اللہ سېنى كىشىلەرنىڭ زىيانكەشلىكىدىن ساقلايدۇ﴾[1] ﴿ساڭا قۇرئاننى (يەنى ئۇنى تەبلىغ قىلىشنى ۋە ئۇنىڭ ئەھكامىغا ئەمەل قىلىشنى) پەرز قىلغان زات سېنى ئەلۋەتتە قايتىدىغان يەرگە (يەنى مەككىگە) قايتۇرىدۇ﴾[2] يەنى ساڭا يەتكۈزۈشنى پەرىز قىلغان ۋەزىپىدىن ئەلۋەتتە سورايدۇ.

﴿سەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ رازىلىقىنى تىلەپ، ئەتىگەن - ئاخشامدا ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىدىغانلار (يەنى ئاجىز، كەمبەغەل مۇسۇلمانلار) بىلەن سەۋرچان بولغان ھالدا بىللە بولغىن﴾ يەنى مەيلى ئۇلار پېقىر بولسۇن، ياكى باي بولسۇن، كۈچلۈك ياكى ئاجىز بولسۇن، سەن اللہ تائالانىڭ ”لا ئىلاھە ئىللەللاھ“ دەپ زىكىر، ھەمدۇسانا، تەسبىھ ئېيتىپ ۋە ئەتىگەن - كەچتە اللہ تائالادىن تىلەكلىرىنى تىلەپ تۇرىدىغان بەندىلىرى بىلەن بىللە بولغىن!

رىۋايەت قىلىنىشىچە، بۇ ئايەت قۇرەيشنىڭ چوڭلىرى توغرىسىدا چۈشكەن. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئۇنىڭ ئۆزلىرى بىلەن ئايرىم ئولتۇرۇشىنى، ئۇلار بىلەن بىللە ئولتۇرغان ۋاقتىدا، ئۇلارنىڭ سورۇنلىرىغا بىلال، ئاممار، سۇھەيل، خەبباب ۋە ئىبنى مەسئۇدلاردەك ساھابىلەرنىڭ ئاجىزلىرىنى قوشماسلىقنى ۋە بۇ ئاجىز ساھابىلەرگە ئايرىم سورۇن تۈزۈپ بېرىشنى تەلەپ قىلغان ئىدى. اللہ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى بۇنداق قىلىشتىن توسۇپ: ﴿اللہ نىڭ رازىلىقىنى دەپ ئەتىگەندە، ئاخشامدا پەرۋەردىگارىغا ئىبادەت قىلىدىغانلارنى (يېنىڭدىن) قوغلىۋەتمىگىن﴾[3] دېدى.

اللہ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى سەۋرچانلىق بىلەن ئۇلار بىلەن بىللە بولۇشقا بۇيرۇپ مۇنداق دېدى: **﴿سەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ رازىلىقىنى تىلەپ، ئەتىگەن - ئاخشامدا ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىدىغانلار (يەنى ئاجىز، كەمبەغەل مۇسۇلمانلار) بىلەن سەۋرچان بولغان ھالدا بىللە بولغىن﴾.**

ئىمام مۇسلىم، سەئد ئىبنى ۋاققاسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز مەن، ئىبنى مەسئۇد، ھۇزەيل قەبىلىسىدىن بىر كىشى، بىلال ۋە ئىككى ئادەم بولۇپ ئۇلارنىڭ ئىسمىنى ئۇنتۇپ قېلىپتىمەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىدا ئىدۇق. مۇشرىكلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: سەن بۇلارنى قېشىڭدىن قوغلىۋەتسەڭ، بۇلار بىز بار يەرگە كەلمىسە، دېدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆڭلىگە اللہ تائالا خالىغان نەرسىلەر كەچتى ۋە (مۇشۇنداق قىلىشنى) ئىچىدە ئويلاپ قالدى بولغاي، اللہ تائالا: ﴿اللہ نىڭ رازىلىقىنى دەپ ئەتىگەندە، ئاخشامدا پەرۋەردىگارىغا ئىبادەت قىلىدىغانلارنى (يېنىڭدىن) قوغلىۋەتمىگىن﴾[4] دېگەن ئايەتنى چۈشۈردى.

﴿ھاياتىي دۇنيانىڭ زىبۇ زىننىتىنى (يەنى مۇشرىكلارنىڭ چوڭلىرىنىڭ سۆھبىتىنى) دەپ، ئۇلارنى كۆزگە ئىلماي قالمىغىن﴾ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: سەن ئۇلارنى تاشلاپ باشقىسى بىلەن بولۇپ كەتمىگىن دېگەنلىكتۇر. يەنى ئۇلارنىڭ ئورنىغا ھۆرمەتكە سازاۋەر ۋە باي كىشىلەرنى ئىزدىمىگىن.

﴿بىز دىلىنى زىكرىمىزدىن غەپلەتتە قالدۇرغان، نەپسى خاھىشىغا ئەگەشكەن، ئىشى ھەددىدىن ئاشقان ئادەمنىڭ (سۆزى) گە ئەگەشمىگىن﴾ يەنى سەن دۇنيا بىلەن بولۇپ كېتىپ دىنىدىن ۋە پەرۋەردىگارىغا ئىبادەت قىلىشتىن بىخۇت يۈرگەن، قىلغان قىلمىشلىرىدا ئەخمەقلىق قىلىپ ھەددىدىن

---

(1) سۈرە مائىدە 67 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(2) سۈرە قەسەس 85 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(3) سۈرە ئەنئام 52 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(4) سۈرە ئەنئام 52 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئاشقان ۋە پايدىسىز ئادەملەرگە بويسۇنمىغىن. ئۇلارنىڭ تۇتقان يوللىرىنى ئېتىبارغا ئالما ۋە ئۇلارنىڭ باياشات هالىغا كۆز قىرىڭنى سالما!

الله تائالا بۇ هەقتە مۇنداق دېدى: ﴿بىز (كۇففارلاردىن) تۈرلۈك جامائەنى بەهرىمەن قىلغان دۇنيانىڭ نېمەتلىرى ۋە زىبۇ زىننەتلىرىگە كۆز سالمىغىن، بۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى سىنايمىز، پەرۋەردىگارىڭنىڭ رىزقى (يەنى ساۋابى بۇ پانىي نېمەتتىن) ياخشىدۇر ۋە ئەڭ باقىدۇر﴾[1].

* * * * * * *

وَقُلِ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ ۖ فَمَن شَآءَ فَلْيُؤْمِن وَمَن شَآءَ فَلْيَكْفُرْ ۚ إِنَّآ أَعْتَدْنَا لِلظَّٰلِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا ۚ وَإِن يَسْتَغِيثُوا۟ يُغَاثُوا۟ بِمَآءٍ كَٱلْمُهْلِ يَشْوِى ٱلْوُجُوهَ ۚ بِئْسَ ٱلشَّرَابُ وَسَآءَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٢٩﴾

(ئى مۇهەممەد!) «(بۇ) هەق (قۇرئان) پەرۋەردىگارىڭلار تەرىپىدىن نازىل بولىدۇ، خالىغان ئادەم ئىمان ئېيتسۇن، خالىغان ئادەم كاپىر بولسۇن» دېگىن، بىز هەقىقەتەن كاپىرلار ئۈچۈن تۈتۈن پەردىلىرى ئۇلارنى ئورىۋالىدىغان ئوتنى تەييارلىدۇق، ئۇلار (تەشنالىقتىن) سۇ تەلەپ قىلسا، ئۇلارغا مەدەن ئېرىتمىسىگە ئوخشاش، يۈزلەرنى كۆيدۈرۈۋېتىدىغان (ناهايىتى قىزىق) سۇ بېرىلىدۇ، بۇ نېمىدېگەن يامان شاراب! جەهەننەم نېمىدېگەن يامان جاي!﴿29﴾.

هەق قۇرئاننىڭ الله تائالا تەرىپىدىن چۈشۈرۈلگەنلىكى ۋە ئۇنىڭغا ئىشەنمىگەنلەرنىڭ جازاسى توغرىسىدا

الله تائالا پەيغەمبىرى مۇهەممەد ئەلەيهىسسالامنىڭ كىشىلەرگە: مەن سىلەرگە پەرۋەردىگارىڭلار تەرىپىدىن ئېلىپ كەلگەن بۇ قۇرئان بولسا، شەك ـ شۈبهىسى يوق بولغان هەقتۇر، دېيىشىنى بۇيرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿«(بۇ) هەق (قۇرئان) پەرۋەردىگارىڭلار تەرىپىدىن نازىل بولىدۇ﴾.

﴿**خالىغان ئادەم ئىمان ئېيتسۇن، خالىغان ئادەم كاپىر بولسۇن**»﴾ بۇ الله تائالانىڭ قاتتىق تەهدىتىدۇر. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**بىز هەقىقەتەن كاپىرلار ئۈچۈن**﴾ يەنى الله تائالا، ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىگە ۋە ئۇنىڭ كىتابلىرىغا ئىشەنمىگەنلەر ئۈچۈن ﴿**تۈتۈن پەردىلىرى ئۇلارنى ئورىۋالىدىغان ئوتنى تەييارلىدۇق**﴾ ئىبنى جۇرەيج، ئىبنى ئاbbاس رەزىيەللاهۇ ئەنهۇمانىڭ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى هەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: تۈتۈنلىرى ئۇلارنى ئورىۋالغان ئوتنى تەييارلىدۇق دېگەنلىكتۇر.

﴿**ئۇلار (تەشنالىقتىن) سۇ تەلەپ قىلسا، ئۇلارغا مەدەن ئېرىتمىسىگە ئوخشاش، يۈزلەرنى كۆيدۈرۈۋېتىدىغان (ناهايىتى قىزىق) سۇ بېرىلىدۇ**﴾. ئىبنى ئاbbاس رەزىيەللاهۇ ئەنهۇما بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى هەققىدە مۇنداق دېدى: ئۇلارغا رەڭگى ماينىڭ لېيىغا ئوخشاش، يۈزلەرنى كۆيدۈرۈۋېتىدىغان ناهايىتى قىزىق قويۇق سۇيۇقلۇق بېرىلىدۇ، دېگەنلىكتۇر. مۇجاهىد بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى هەققىدە: ئۇلارغا قان ۋە يىرىڭلارغا ئوخشاش، يۈزلەرنى كۆيدۈرۈۋېتىدىغان، ناهايىتى قىزىق سۇيۇقلۇق بېرىلىدۇ دېگەنلىكتۇر. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى هەققىدە ئىكرىمە: ئۇلارغا قىززىقلىق دەرىجىسى ئەڭ يۇقىرىغا چىققان سۇ بېرىلىدۇ، دېدى.

---

[1] سۈرە تاها 131 - ئايەت.

ئىبنى مەسئۇد ۋە باشقىلار بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: ئۇلارغا تۇمۇر ۋە ئالتۇنغا ئوخشاش نەرسىلەردىن ئېرىتىلگەن قىززىق سۇيۇقلۇق بېرىلىدۇ، دېدى. زەھھاك بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دېدى: جەھەننەمنىڭ سۈيى قارىدۇر. جەھەننەممۇ قارىدۇر ۋە ئۇنىڭغا كىرگەن ئادەملەرمۇ قارىدۇر. بۇ ئايەتكە بېرىلگەن بۇ مەنىلەر بىرى - بىرىگە قارشى كەلمەيدۇ. چۈنكى، ئۇلارغا بېرىلىدىغان سۇيۇقلۇق قارا، سېسىق، قويۇق ۋە يۈزلەرنى كۆيدۈرۈۋېتىدىغان دەرىجىدە قىزىقتۇر. يەنى كاپىر ئۇنى ئىچمەكچى بولۇپ ئاغزىغا يېقىن ئېلىپ كەلگەندە، ئۇ، ئۇنىڭ يۈزىنى چاۋارتىۋاتىدۇ، ھەتتا يۈزىنىڭ تېرىسى سويۇلۇپ سۇيۇقلۇققا چۈشىدۇ.

سەئىد ئىبنى جۇبەير: دوزاخقا كىرگەنلەر قورساقلىرى ئاچقاندا، يېگۈدەك نەرسە تەلەپ قىلىدۇ. ئۇلارغا زەققۇم دەرىخىنىڭ (مېۋىسى) بېرىلىدۇ. ئۇلار ئۇنىڭدىن يەيدۇ - دە، يۈزلىرىنىڭ تېرىلىرى سويۇلۇپ چۈشىدۇ.

ناۋادا ئۇلارنى تونۇيدىغان بىرەرسى دوزاختا ئۇلارنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ قالسا، ئۇلارنىڭ يۈزلىرىنىڭ تېرىلىرىنى تونۇۋالىدۇ. ئاندىن ئۇلارغا ئۇسسۇزلۇق يېتىدۇ. ئۇلار ئىچكىدەك نەرسە تەلەپ قىلىدۇ. ئاندىن ئۇلارغا قىزىقلىق دەرىجىسى ئەڭ يۇقىرىغا چىققان سۇ بېرىلىدۇ. ئۇلار سۇنى ئىچەي دەپ ئاغزىغا يېقىن ئېلىپ كەلگەندە، سۇنىڭ قىزىقلىقىدىن تېرىسى چۈشۈپ كېتىپ، يۈزىدە قالغان گۆش قورۇلۇپ كېتىدۇ، دېدى.

شۇڭا الله تائالا ئۇلارغا بېرىلىدىغان سۇنى شۇنداق سۈپەتلەر بىلەن سۈپەتلەپ بولغاندىن كېيىن مۇنداق دېدى: ﴿بۇ نېمىدېگەن يامان شاراب!﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿(مۇنداق تەقۋادارلار) دوزاختا مەڭگۈ قالىدىغان، قايناقسۇ بىلەن سۇغىرىلىپ (قىزىقلىقىدىن) ئۈچەيلىرى پارە - پارە قىلىنىدىغانلار بىلەن ئوخشاشمۇ؟﴾[1] ﴿(سۇلىرى) قايناپ تۇرغان بۇلاقتىن سۇغىرىلىدۇ﴾[2] ﴿ئۇلار دوزاخ بىلەن قايناقسۇ ئارىسىدا بېرىپ - كېلىپ تۇرىدۇ (يەنى گاھىدا ئوت بىلەن، گاھىدا قايناقسۇ بىلەن ئازابلىنىدۇ﴾[3].

﴿جەھەننەم نېمىدېگەن يامان جاي!﴾ يەنى دوزاخ نېمىدېگەن يامان ئورۇن ۋە قارار گاھ - ھە! الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿جەھەننەم ھەقىقەتەن يامان قارارگاھتۇر، يامان جايدۇر»﴾[4].

* * * * * * *

إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجۡرَ مَنۡ أَحۡسَنَ عَمَلًا ﴿٣٠﴾ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُمۡ
جَنَّٰتُ عَدۡنٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهِمُ ٱلۡأَنۡهَٰرُ يُحَلَّوۡنَ فِيهَا مِنۡ أَسَاوِرَ مِن ذَهَبٖ وَيَلۡبَسُونَ ثِيَابًا خُضۡرٗا مِّن
سُندُسٖ وَإِسۡتَبۡرَقٖ مُّتَّكِـِٔينَ فِيهَا عَلَى ٱلۡأَرَآئِكِۚ نِعۡمَ ٱلثَّوَابُ وَحَسُنَتۡ مُرۡتَفَقٗا ﴿٣١﴾

ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارغا كېلىدىغان بولساق، بىز ئۇلارنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنىڭ ساۋابىنى ھەقىقەتەن يوققا چىقىرىۋەتمەيمىز﴿30﴾. ئەنە شۇلار ئاستىدىن ئۆستەڭلەر ئېقىپ تۇرىدىغان، ئۇلار دائىم تۇرىدىغان جەننەتلەردىن بەھرىمەن بولىدۇ، جەننەتتە ئۇلار ئالتۇن بىلەيزۈكلەرنى

[1] سۈرە مۇھەممەد 15 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە غاشىيە 5 - ئايەت.
[3] سۈرە رەھمان 44 - ئايەت.
[4] سۈرە فۇرقان 66 - ئايەت.

www.munber.org

سالىدۇ، ئىپىز ۋە قېلىن يىپەكتىن ئىشلەنگەن يېشىل كىيىملەرنى كىيىدۇ. (ئالتۇن ۋە ئېسىل رەختلەر بىلەن قاپلانغان) تەختلەرگە يۆلىنىپ ئولتۇرىدۇ. بۇ نېمىدېگەن ياخشى مۇكاپات! جەننەت نېمىدېگەن گۈزەل جاي! ﴿31﴾.

ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەل - ئىبادەت قىلغانلارنىڭ مۇكاپاتى توغرىسىدا

الله تائالا يۇقىرىدا بەد بەختلەرنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلىپ ئۆتكەنىدى، ئۇنىڭغا ئەگەشتۈرۈپلا بۇ يەردە الله تائالاغا ئىمان ئېيتقان، پەيغەمبەرلەر ئېلىپ كەلگەن ھەقىقەتكە ئىشەنگەن ۋە ئۇلار بويرۇغان ياخشى ئەمەل ئىبادەتلەرنى قىلغان بەخت - سائادەتلىك كىشىلەرنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلدى. ئۇلارغا تەييارلانغان مۇكاپاتنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئەنە شۇلار ئاستىدىن ئۆستەڭلەر ئېقىپ تۇرىدىغان، ئۇلار دائىم تۇرىدىغان جەننەتلەردىن بەھرىمەن بولىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار تۇرغان ئۆيلىرىنىڭ ئاستىدىن ئۆستەڭلەر ئېقىپ تۇرىدىغان، (ئۇلار دائىم تۇرىدىغان جەننەتلەردىن بەھرىمەن بولىدۇ).

﴿**جەننەتتە ئۇلار ئالتۇن بىلەيزۈكلەرنى سالىدۇ**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار جەننەتلەردە ئالتۇن بىلەيزۈكلەرنى ۋە مەرۋايىتلارنى زىننەت بويۇملىرى قىلىدۇ، ئۇلارنىڭ كىيىمى يىپەكتىن بولىدۇ﴾[1] الله تائالا بۇ يىپەكنىڭ قانداق يىپەك ئىكەنلىكىنى بۇ ئايىتىدە تەپسىلىي بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**نېپىز ۋە قېلىن يىپەكتىن ئىشلەنگەن يېشىل كىيىملەرنى كىيىدۇ**﴾.

﴿**(ئالتۇن ۋە ئېسىل رەختلەر بىلەن قاپلانغان) تەختلەرگە يۆلىنىپ ئولتۇرىدۇ**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىككى خىل كۆز قاراش بولۇپ، بىرى: (ئۇلار تەختلەرگە) يۆلىنىپ ئولتۇرىدۇ، دېگەن كۆزقاراشتۇر. يەنە بىرى: (ئۇلار تەختلەردە) بەداشقان قۇرۇپ ئولتۇرىدۇ، دېگەن كۆز - قاراشتۇر.

﴿**بۇ نېمىدېگەن ياخشى مۇكاپات! جەننەت نېمىدېگەن گۈزەل جاي!**﴾ يەنى جەننەت ئۇلارنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەل - ئىبادەتلىرى ئۈچۈن بېرىلگەن نېمىدىگەن ياخشى مۇكاپات! نېمىدىگەن ياخشى ئورۇن ۋە ياخشى جاي! الله تائالا دوزاختا كىرگەنلەرنىڭ ھالىنى بايان قىلغاندا، ئۇلارغا تەييارلانغان جازانى بايان قىلىپ: ﴿بۇ نېمىدېگەن يامان شاراب! جەھەننەم نېمىدېگەن يامان جاي!﴾[2] دېگىنىدەك، ياخشى ئەمەل - ئىبادەتلەرنى قىلغانلارنىڭ ئەھۋالىنىڭ بايانىدىن كېيىن، ئۇلارغا تەييارلانغان مۇكاپاتنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**بۇ نېمىدېگەن ياخشى مۇكاپات! جەننەت نېمىدېگەن گۈزەل جاي!**﴾. الله تائالا يەنە بىر ئورۇندىمۇ دوزاخ بىلەن جەننەتنىڭ ئارىلىقىدا مۇشۇنداق سېلىشتۇرما قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿جەھەننەم ھەقىقەتەن يامان قارارگاھتۇر، يامان جايدۇر »﴾[3] ئاندىن جەننەت توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿ئەنە شۇلار سەۋرلىك بولغانلىقى ئۈچۈن جەننەت بىلەن مۇكاپاتلىنىدۇ، ئۇلار جەننەتتە (پەرىشتىلەر تەرىپىدىن قىلىنغان) دۇئا ۋە سالام بىلەن قارشى ئېلىنىدۇ، ئۇلار جەننەتتە مەڭگۈ قالىدۇ، جەننەت نېمىدېگەن گۈزەل قارارگاھ! نېمىدېگەن گۈزەل جاي!﴾[4].

* * * * * * *

(1) سۈرە ھەج 23 - ئايەت.
(2) سۈرە كەھف 29 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(3) سۈرە فۇرقان 66 - ئايەت.
(4) سۈرە فۇرقان 75 — 76 - ئايەتلەر.

www.munber.org

۞ وَٱضۡرِبۡ لَهُم مَّثَلٗا رَّجُلَيۡنِ جَعَلۡنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيۡنِ مِنۡ أَعۡنَٰبٖ وَحَفَفۡنَٰهُمَا بِنَخۡلٖ
وَجَعَلۡنَا بَيۡنَهُمَا زَرۡعٗا ﴿٣٢﴾ كِلۡتَا ٱلۡجَنَّتَيۡنِ ءَاتَتۡ أُكُلَهَا وَلَمۡ تَظۡلِم مِّنۡهُ شَيۡـٔٗاۚ وَفَجَّرۡنَا خِلَٰلَهُمَا نَهَرٗا ﴿٣٣﴾
وَكَانَ لَهُۥ ثَمَرٞ فَقَالَ لِصَٰحِبِهِۦ وَهُوَ يُحَاوِرُهُۥٓ أَنَا۠ أَكۡثَرُ مِنكَ مَالٗا وَأَعَزُّ نَفَرٗا ﴿٣٤﴾ وَدَخَلَ جَنَّتَهُۥ
وَهُوَ ظَالِمٞ لِّنَفۡسِهِۦ قَالَ مَآ أَظُنُّ أَن تَبِيدَ هَٰذِهِۦٓ أَبَدٗا ﴿٣٥﴾ وَمَآ أَظُنُّ ٱلسَّاعَةَ قَآئِمَةٗ وَلَئِن رُّدِدتُّ إِلَىٰ
رَبِّي لَأَجِدَنَّ خَيۡرٗا مِّنۡهَا مُنقَلَبٗا ﴿٣٦﴾

ئۇلار (يەنى كەمبەغەللەرنى يېنىڭدىن قوغلىۋېتىشنى تەلەپ قىلغان كاپىرلار)غا مۇنداق (بىرى مۆمىن، بىرى كاپىر بولغان) ئىككى ئادەمنى مىسال قىلىپ كەلتۈرگىن: ئۇلارنىڭ بىرىگە (يەنى كاپىرغا) بىز ئەتراپى خورمىزارلىق، (ئىككى باغنىڭ) ئوتتۇرىسى ئېكىنزارلىق بولغان تاللىق ئىككى باغ ئاتا قىلدۇق[32]*. ھەر ئىككىلىسى كەم ـ كۈتىسىز، تولۇق مېۋە بېرىدىغان باغلار بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن ئېقىپ تۇرىدىغان ئۆستەڭنى بەرپا قىلدۇق*[33]*. ئۇ (يەنى باغ ئىگىسى) نۇرغۇن مال ـ مۈلۈككە ئىگە ئىدى، ئۇ بۇرادىرىگە پەخىرلىنىپ: «مەن سەندىن باي، ئادەملىرىم (يەنى خىزمەتچىلىرىم، بالىلىرىم، ياردەمچىلىرىم) سېنىڭكىدىن كۆپ» دېدى*[34]*. ئۇ (مۆمىن بۇرادىرىنى يېتىلەپ) بېغىغا كىرىپ (كۇفرىلىق قىلىش بىلەن) ئۆزىگە زۇلۇم قىلغان ھالدا ئېيتتى: «بۇ باغ مەڭگۈ يوقالمايدۇ دەپ ئويلايمەن*[35]*. شۇنىڭدەك قىيامەت بولمايدۇ دەپ ئويلايمەن، ئەگەر مەن پەرۋەردىگارىمغا قايتۇرۇلغاندىمۇ (يەنى قىيامەت بولغاندىمۇ) ئەلۋەتتە بۇ باغدىن ياخشىراق جاينى تاپىمەن»*[36]*.*

باي كاپىر بىلەن پېقىر مۇسۇلماننىڭ مىسالى توغرىسىدا

الله تائالا مۇسۇلمانلارنىڭ ئاجىزلىرى ۋە پېقىرلىرى بىلەن بىللە ئولتۇرۇشتىن چوڭلۇق قىلغان، ئۇلارغا ئۆزلىرىنىڭ مال ـ مۈلكى ۋە نەسەبلىرى بىلەن پەخىرلەنگەن مۇشرىكلارنىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلىپ بولغاندىن كېيىن، الله تائالا مۇشرىكلارغا بىرىگە (يەنى كاپىرغا) ئەتراپى خورمىزارلىق، ئىككى باغنىڭ ئەتراپى ۋە ئوتتۇرىسى ئېكىنزارلىق بولغان، (باغلاردىكى) ھەر بىر تۈپ مېۋە دەرىخى ۋە زىرائەتلەر كەم ـ كۈتىسىز، تولۇق مېۋە بېرىدىغان، تاللىق ئىككى باغ قىلىپ بەرگەن ئىككى كىشىنىڭ مىسالىنى كەلتۈرۈپ بەردى.

باغلاردىكى ھەر بىر تۈپ مېۋە دەرىخى ۋە زىرائەتلەر كەم ـ كۈتىسىز، تولۇق مېۋە بېرىدىغانلىقى ھەققىدە الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**ھەر ئىككىلىسى كەم ـ كۈتىسىز، تولۇق مېۋە بېرىدىغان باغلار بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن ئېقىپ تۇرىدىغان ئۆستەڭنى بەرپا قىلدۇق**﴾ يەنى باغلارنىڭ ئارىسىدا ئۆستەڭلەر ئۇ يەر ـ بۇ يەرگە ئېقىپ تۇرىدۇ.

﴿**ئۇ (يەنى باغ ئىگىسى) نۇرغۇن مال ـ مۈلۈككە ئىگە ئىدى**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىككى خىل كۆزقاراش بولۇپ، بىرى: باغ ئىگىسى نۇرغۇنلىغان مال ـ مۈلۈككە ئىگە ئىدى دېگەن قاراشتۇر. يەنە بىرى: باغ ئىگىسى نۇرغۇنلىغان مېۋىلەرگە ئىگە ئىدى دېگەن قاراشتۇر. بۇ يەردە ئىككىنچى قاراش كۈچلۈكرەكتۇر. بۇ قاراشنى ھەم بۇ ئايەتنىڭ يەنە بىر خىل قىرائىتىمۇ كۈچلەندۈرىدۇ.

www.munber.org

﴿**ئۇ بۇرادىرىگە پەخىرلىنىپ**﴾ يەنى ئۇ بۇرادىرى بىلەن جېدەللىشىپ، مۇنازىرىلىشىپ، پەخىرلىنىپ ۋە ئۆزىنى باي ھېسابلاپ: ﴿«**مەن سەندىن باي، ئادەملىرىم (يەنى خىزمەتچىلىرىم، باللىرىم، ياردەمچىلىرىم) سېنىڭكىدىن كۆپ» دېدى**﴾ قەتادە: مال - دۇنياسىنىڭ كۆپ بولۇشى ۋە ئادەملىرىنىڭ جىق بولۇشى كاپىرلارنىڭ ئارزۇسىدۇر، دېدى.

﴿**ئۇ (مۆمىن بۇرادىرىنى يېتىلەپ) بېغىغا كىرىپ (كۇفرىلىق قىلىش بىلەن) ئۆزىگە زۇلۇم قىلغان ھالدا ئېيتتى**﴾ يەنى ئۇ كاپىرلىق، ئۆز بېسىمچىلىق، چوڭچىلىق ۋە قىيامەت كۈنىنى ئىنكار قىلىش پوزىتسىيەسى بىلەن ئېيتتى: ﴿«**بۇ باغ مەڭگۈ يوقالمايدۇ دەپ ئويلايمەن**﴾ يەنى ئۇ باغلاردىكى زىرائەتلەرنى، مېۋىلەرنى، دەرەخلەرنى ۋە باغلارنىڭ ئىچىدە ئۇياق - بۇياققا ئېقىۋاتقان ئۆستەڭلەرنى كۆرۈپ گوللىنىپ كېتىپ، باغلارنى يوقالمايدۇ، قۇرۇقدىلىنىپ قالمايدۇ ۋە بىرەر ئاپەتكە ئۇچرىمايدۇ، دەپ گۇمان قىلدى. بۇ ئۇنىڭ ئەقلىنىڭ كەملىكىدىن، الله تائالاغا بولغان ئىشەنچىسىنىڭ ئاجىزلىقىدىن، دۇنياغا ۋە ئۇنىڭ ساختا زىننەتلىرىگە گوللىنىپ كەتكەنلىكىدىن ۋە ئاخىرەتكە ئىشەنمىگەنلىكىدىن بولغاندۇر.

شۇڭا ئۇ مۇنداق دېدى: ﴿**شۇنىڭدەك قىيامەت بولمايدۇ دەپ ئويلايمەن، ئەگەر مەن پەرۋەردىگارىمغا قايتۇرۇلغاندىمۇ (يەنى قىيامەت بولغاندىمۇ) ئەلۋەتتە بۇ باغدىن ياخشىراق جاينى تاپىمەن»**﴾ يەنى ئەگەر قىيامەت قايىم بولىدۇ ۋە الله تائالانىڭ دەرگاھىغا قايتىش بولىدۇ دېگەن تەقدىردىمۇ، يەنە ئۇ يەردە پەرۋەردىگارىمنىڭ يېنىدا ماڭا بۇ نېسىۋىدىن ياخشىراق نېسىۋە باردۇر، مەن الله تائالانىڭ ئالدىدا ھۆرمەتلىك بولمايدىغان بولسام، الله تائالا ماڭا بۇلارنى بەرمەيتتى، دېدى.

الله تائالا مۇشۇ خىلدىكى كىشىلەرنىڭ دەيدىغان سۆزىنى باشقا بىر يەردە بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿مۇبادا (قىيامەت بولۇپ) مەن پەرۋەردىگارىمغا قايتۇرۇلغاندىمۇ ئۇنىڭ دەرگاھىدا چوقۇم جەننەتكە ئېرىشىمەن» دەيدۇ﴾[1] ﴿بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى ئىنكار قىلغان ۋە ماڭا (ئاخىرەتتە) ئەلۋەتتە مال - مۈلۈك، ئەۋلاد بېرىلىدۇ دېگەن ئادەمنى كۆردۈڭمۇ؟﴾[2] يەنى الله تائالا ئاخىرەتتە ئەلۋەتتە ماڭا مال - مۈلۈك، ئەۋلاد بېرىدۇ دەپ چېك تۇرغان ئادەمنى كۆردۈڭمۇ؟ بۇ ئايەت ئاس ئىبنى ۋائىل توغرىسىدا چۈشكەن. بۇنىڭ تەپسىلاتى الله تائالا خالىسا سۈرە مەريەمدە كېلىدۇ. الله تائالا بىزنىڭ ئىشەنچ باغلايدىغان ۋە ھەممە ئىشلىرىمىزدا يۆلىنىدىغان ئىگىمىزدۇر.

* * * * * * *

قَالَ لَهُۥ صَاحِبُهُۥ وَهُوَ يُحَاوِرُهُۥٓ أَكَفَرْتَ بِٱلَّذِى خَلَقَكَ مِن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّىٰكَ رَجُلًا ﴿٣٧﴾ لَّـٰكِنَّا۠ هُوَ ٱللَّهُ رَبِّى وَلَآ أُشْرِكُ بِرَبِّىٓ أَحَدًا ﴿٣٨﴾ وَلَوْلَآ إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَآءَ ٱللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِٱللَّهِ ۚ إِن تَرَنِ أَنَا۠ أَقَلَّ مِنكَ مَالًا وَوَلَدًا ﴿٣٩﴾ فَعَسَىٰ رَبِّىٓ أَن يُؤْتِيَنِ خَيْرًا مِّن جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ فَتُصْبِحَ صَعِيدًا زَلَقًا ﴿٤٠﴾ أَوْ يُصْبِحَ مَآؤُهَا غَوْرًا فَلَن تَسْتَطِيعَ لَهُۥ طَلَبًا ﴿٤١﴾

ئۇنىڭغا (مۆمىن) بۇرادىرى مۇنازىرىلەشكەن ھالدا ئېيتتى: «سېنى (ئەسلىدە) تۇپراقتىن، ئاندىن ئابمەنىدىن يارىتىپ، ئاندىن سېنى راۋۇرۇس ئىنسان قىلغان زاتنى ئىنكار قىلامسەن؟ ﴿37﴾. لېكىن مەن پەرۋەردىگارىم بولغان ئۇ الله نى (ئېتىراپ قىلىمەن)، پەرۋەردىگارىمغا ھېچ ئەھەدىنى شېرىك

---

[1] سۈرە فۇسسىلەت 50 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە مەريەم 77 - ئايەت.

www.munber.org

كەلتۈرمەيمەن﴿38﴾. سەن بېغىڭغا كىرگەن چېغىڭدا: اللە نىڭ خالىغىنى بولىدۇ، اللە نىڭ ياردىمى بولمىسا قولۇمدىن ھېچ ئىش كەلمەيدۇ؛ دېسەڭچۇ! سېنىڭ قارىشىڭچە، مېنىڭ مېلىم ۋە ئەۋلادىم سېنىڭكىدىن ئاز بولسىمۇ﴿39﴾. ئۈمىدكى، پەرۋەردىگارىم ماڭا سېنىڭ بېغىڭدىن ياخشىراق نەرسە ئاتا قىلغاي، بېغىڭغا ئاسماندىن بىر ئاپەت يۇزلەندۇرۇش بىلەن بېغىڭ تۈپتۈز قاقاس يەرگە ئايلىنىپ قالغاي﴿40﴾. ياكى ئۇنىڭ سۈيى سىڭىپ كېتىپ ئۇنى ئىزدەش (يەنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش) سېنىڭ قولۇڭدىن كەلمەيدۇ»﴿41﴾.

پېقىر مۇسۇلماننىڭ جاۋابى توغرىسىدا

اللە تائالا كاپىرنىڭ ھەمراھى بولغان پېقىر مۇسۇلماننىڭ ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلغان ۋە ئۇنى اللە تائالاغا ئىشەنمىگەنلىكىدىن ۋە دۇنياغا گوللىنىپ كەتكەنلىكىدىن توسقان ئاساستا كاپىرغا بەرگەن جاۋابىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿« **سېنى (ئەسلىدە) تۇپراقتىن، ئاندىن ئابىمەنىدىن يارىتىپ، ئاندىن سېنى راۋۇرۇس ئىنسان قىلغان زاتنى ئىنكار قىلامسەن؟**﴾ يەنى بۇ مۆمىننىڭ، كاپىرنىڭ ئۆزىنى ئىنسانلارنىڭ ئاتىسى بولغان ئادەم ئەلەيھىسسالامنى لايدىن يارىتىپ، ئاندىن ئۇنىڭ نەسلىنى ئابىمەنىدىن ياراتقان پەرۋەردىگارىغا قىلغان ئىنكارىنى قاتتىق تەنقىد قىلىشىدۇر.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿اللە نى قانداقمۇ ئىنكار قىلىسىلەركى، جانسىز ئىدىڭلار، اللە سىلەرگە جان بەردى (يەنى ئاتاڭلارنىڭ پۇشتىدا، ئاناڭلارنىڭ قارنىدا ئابىمەنى ئىدىڭلار)، كېيىن (ئەجىلىڭلار توشقاندا) اللە جېنىڭلارنى ئالىدۇ، ئاندىن كېيىن تىرىلدۈرىدۇ﴾[1] يەنى سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنى قانداقمۇ ئىنكار قىلىسىلەر؟ ئۇنىڭ بارلىقىنى سىلەرگە كۆرسىتىپ تۇرىدىغان ئالامەتلەر ناھايىتى ئوچۇقتۇر. ھەر بىر ئىنسان كۆڭلىدە ھەر بىر مەخلۇقاتنىڭ ئەسلىدە يوق ئىكەنلىكىنى ئاندىن ئۇنىڭ بارلىققا كەلتۈرۈلگەنلىكىنى، ئۇنىڭ ئۆزى ـ ئۆزىنى پەيدا قىلمىغانلىقىنى ياكى ئۇنى ئۆزىگە ئوخشاش مەخلۇقاتلارنىڭ بىرەرسى پەيدا قىلمىغانلىقىنى ئوبدان بىلىدۇ. شۇنداق بولغان ئىكەن ئۇ ئۆزىنىڭ ئۇنىڭدىن باشقا ئىلاھ يوق بولغان زات، ئۆزىنى ۋە بارلىق نەرسىلەرنى ياراتقۇچى بولغان اللە تائالا تەرىپىدىن بارلىققا كەلتۈرۈلگەنلىكىنى بىلىپ يېتىدۇ.

شۇڭا مۆمىن مۇنداق دېدى: ﴿**لېكىن مەن پەرۋەردىگارىم بولغان ئۇ اللە نى (ئېتىراپ قىلىمەن)**﴾ يەنى مەن سەن دېگەندەك دېمەيمەن، مەن اللە تائالانىڭ بار ۋە بىرلىكىنى، ئۇنىڭ پەرۋەردىگار ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىمەن. ﴿**پەرۋەردىگارىمغا ھېچ ئەھەدىنى شېرىك كەلتۈرمەيمەن**﴾ يەنى ئۇ بولسا شېرىك كەلتۈرۈلمەي ئىبادەت قىلىنىدىغان اللە تائالادۇر.

﴿**سەن بېغىڭغا كىرگەن چېغىڭدا: اللە نىڭ خالىغىنى بولىدۇ، اللە نىڭ ياردىمى بولمىسا قولۇمدىن ھېچ ئىش كەلمەيدۇ؛ دېسەڭچۇ! سېنىڭ قارىشىڭچە، مېنىڭ مېلىم ۋە ئەۋلادىم سېنىڭكىدىن ئاز بولسىمۇ**﴾ يەنى بۇ ئۇنى شۇنداق دېيىشكە رىغبەتلەندۈرۈشتۇر. يەنى سەن بېغىڭغا كىرگەن ۋە ئۇنىڭغا قارىغاندا ئۇ ساڭا يېقىملىق كۆرۈنگەن ۋاقىتىدا، اللە تائالانىڭ ساڭا ئاتا قىلغان نېمەتلىرىگە، ساڭا باشقا بىرسىگە بەرمىگەن مال ـ دۇنيا ۋە باللۋاقىلارنى بەرگەنلىكىگە ئۇنىڭغا ھەمدى ئېيتساڭچۇ! ۋە اللە نىڭ ياردىمى بولمىسا قولۇمدىن ھېچ ئىش كەلمەيدۇ، دېسەڭچۇ! شۇڭا بەزى سەلەپ ئالىملىرى: كىمگە ئۆزىنىڭ ھالى ياكى مال ـ مۈلكى ۋە ياكى بالا ـ چاقىلىرى ياخشى كۆرۈنۈپ ئۇنى خۇرسەن قىلدۇرسا، ئۇ: "اللە نىڭ ياردىمى بولمىسا قولۇمدىن ھېچ ئىش كەلمەيدۇ" دېسۇن، دېدى. بۇ اللە تائالانىڭ: ﴿**سەن بېغىڭغا كىرگەن**

---

[1] سۈرە بەقەر 28 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

چىقىشىدا: اللە نىڭ خالىغىنى بولىدۇ، اللە نىڭ ياردىمى بولمىسا قولۇمدىن ھېچ ئىش كەلمەيدۇ. دېسەڭچۇ!﴾ دېگەن ئايەتتىن چىقىرىلغان ھۆكۈمدۇر.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئەبۇمۇسانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا: «مەن سېنى جەننەتنىڭ خەزىنىلىرىدىن بىر - بىرىگە بىر خەزىنىگە باشلاپ قويايمۇ؟ (ئۇ بولسىمۇ) اللە نىڭ ياردىمى بولمىسا قولۇمدىن ھېچ ئىش ۋە ھېچ نەرسە كەلمەيدۇ. (دېيىشتۇر)» دېدى[1].

﴿ئۈمىدكى، پەرۋەردىگارىم ماڭا سېنىڭ بېغىڭدىن ياخشىراق نەرسە ئاتا قىلغاي﴾ يەنى ئاخىرەتتە پەرۋەردىگارىم ماڭا بېغىڭدىن ياخشىراق نەرسە ئاتا قىلغاي! سەن مەڭگۈ يوق بولۇپ كەتمەيدۇ دەپ ئويلىغان دۇنيادىكى **﴿بېغىڭغا ئاسماندىن بىر ئاپەت يۈزلەندۇرۇش بىلەن بېغىڭ تۈپتۈز قاقاس يەرگە ئايلىنىپ قالغاي﴾** بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، زەھھاك، قەتادە قاتارلىقلار ۋە مالىكنىڭ رىۋايەت قىلىشىچە زۆھرى: ئاسماندىن بىر ئازابنى يۈزلەندۇرۇش بىلەن، دېدى. توغرىسى، ئاسماندىن چۈشكىنى باغنىڭ مېۋىلىرىنى يۇلۇپ تاشلايدىغان قاتتىق يامغۇردۇر.

شۇڭا ئۇ مۇنداق دېدى: **﴿بېغىڭ تۈپتۈز قاقاس يەرگە ئايلىنىپ قالغاي﴾** يەنى ئادەمنىڭ ئىزىمۇ چۈشمەيدىغان سىلىق، تۈپتۈز قاقاس تۈپراقلىق يەرگە ئايلىنىپ قالغاي. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: ئۇ ھېچنېمە ئۈندۈرمەيدىغان گىياھسىز زېمىنغا ئايلىنىپ قالغاي دېگەنلىكتۇر، دېدى.

﴿ياكى ئۇنىڭ سۈيى سىڭىپ كېتىپ ئۇنى ئىزدەش (يەنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش) سېنىڭ قولۇڭدىن كەلمەيدۇ»﴾ يەنى ئۇنىڭ سۈيى زېمىنغا سىڭىپ كېتىپ ئۇنى قايتا چىقىرىۋېلىش قولۇڭدىن كەلمەيدۇ. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿(ئۇلارغا) «ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ؟ (سۇيۇڭلار يەر ئاستىغا) سىڭىپ كەتسە، سىلەرگە كىم ئېقىن سۇ كەلتۈرۈپ بېرىدۇ» دېگىن﴾[2].

* * * * * * *

وَأُحِيطَ بِثَمَرِهِۦ فَأَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلَىٰ مَآ أَنفَقَ فِيهَا وَهِىَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا وَيَقُولُ
يَٰلَيْتَنِى لَمْ أُشْرِكْ بِرَبِّىٓ أَحَدًا ﴿٤٢﴾ وَلَمْ تَكُن لَّهُۥ فِئَةٌ يَنصُرُونَهُۥ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَمَا كَانَ مُنتَصِرًا ﴿٤٣﴾
هُنَالِكَ ٱلْوَلَٰيَةُ لِلَّهِ ٱلْحَقِّ ۚ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا ﴿٤٤﴾

ئۇنىڭ مېۋىلىرى (يەنى بېغى) ۋەيران بولدى، تېلىنىڭ بىدىشلىرى يەرگە يىقىلدى، ئۇ بىغىقا سەرپ قىلغان چىقىملىرىغا (ھەسرەت چېكىپ) ئىككى ئالقىنىنى ئۇۋۇلىغىلى تۇردى ھەمدە ئۇ: «مەن پەرۋەردىگارىمغا ھېچ ئەھەدىنى شېرىك كەلتۈرمىسەمچۇ» دېدى﴿42﴾. ئۇنىڭغا اللە دىن باشقا ياردەم قىلىدىغان (يەنى ئۇنىڭدىن بۇ بالانى دەپئى قىلىدىغان) ھېچ جامائە بولمىدى، ئۆزىگىمۇ ئۆزى ياردەم قىلالمىدى (يەنى بالانى ئۆزىدىن دەپئى قىلالمىدى)﴿43﴾. بۇ يەردە (يەنى مۇنداق ھالەتتە) مەدەتكار بولۇش پەقەت بەرھەق اللە غا خاستۇر، اللە (ئۆزىگە ئىمان ئېيتقۇچىلارغا دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە) ياخشى مۇكاپات بەرگۈچىدۇر، (ئۇنىڭغا يۆلەنگەن ۋە ئۇنى ئۈمىد قىلغانلارنىڭ) ئاقىۋىتىنى ياخشى قىلغۇچىدۇر﴿44﴾.

[1] يەنى: "لا ھەۋلە ۋەلا قۇۋۋەتە ئىللا بىللاھى" نى دېيىشتۇر.
[2] سۈرە مۇلك 30 - ئايەت.

www.munber.org

كاپىرلىقنىڭ يامان ئاقىۋىتى توغرىسىدا

﴿ئۇنىڭ مېۋىلىرى (يەنى بېغى) ۋەيران بولدى﴾ يەنى ئۇنىڭ مال - دۇنياسى، يەنە بىر رىۋايەتكە ئاساسەن ئۇنىڭ مېۋىلىرى (ۋەيران بولدى). يەنى كاپىرنىڭ ئۆزىنى گوللىغان ۋە الله تائالانى تونۇشتىن توسقان بېغىغا مۆمىن ھەمراھى قورقۇتقان ۋە ئۆزىمۇ ئەنسىرىگەن ئازاب كەلدى. **﴿تىلىنىڭ بىدىشلىرى يەرگە يىقىلدى، ئۇ باغقا سەرپ قىلغان چىقىملىرىغا (ھەسرەت چېكىپ) ئىككى ئالقىنىنى ئۇۋۇلىغىلى تۇردى ھەمدە ئۇ: «مەن پەرۋەردىگارىمغا ھېچ ئەھەدىنى شېرىك كەلتۈرمىسەمچۇ» دېدى﴾.**

﴿ئۇنىڭغا الله دىن باشقا ياردەم قىلىدىغان (يەنى ئۇنىڭدىن بۇ بالانى دەپئى قىلىدىغان) ھېچ جامائە بولمىدى، ئۆزىگىمۇ ئۆزى ياردەم قىلالمىدى (يەنى بالانى ئۆزىدىن دەپئى قىلالمىدى)﴾ يەنى ئۇ پەخىرلەنگەندىكىدەك ئۇنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرى ۋە بالا - چاقىلىرى بولمىدى.

﴿بۇ يەردە (يەنى مۇنداق ھالەتتە) مەدەتكار بولۇش پەقەت بەرھەق الله غا خاستۇر﴾ بۇ ئايەتتە ئىككى خىل قىرائەت بولۇپ، بىرىنچى خىل قىرائەتكە ئاساسەن بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى: مۇنداق ھالەتتە يېقىنلىشىش الله تائالاغا خاستۇر، دېگەن بولىدۇ. يەنى ئازاب كەلگەندە مۆمىن ياكى، كاپىر بولسۇن، ھەر بىر كىشى الله تائالا تەرىپىگە قايتىدۇ، ئۇنىڭغا يېقىنلىشىدۇ ۋە ئۇنىڭغا باش ئېگىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلار بىزنىڭ ئازابىمىزنى كۆرگەن چاغدا: «بىز بىر الله غا ئىمان ئېيتتۇق، بىز بۇرۇن (الله غا) شېرىك قىلغان بۇتلارنى ئىنكار قىلدۇق» دېدى﴾[1] الله تائالا پىرئەۋندىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿پىرئەۋن غەرق بولىدىغان ۋاقىتتا: «ئىمان ئېيتتىمكى، ئىسرائىل ئەۋلادى ئىمان ئېيتقان ئىلاھتىن غەيريي ئىلاھ يوقتۇر، مەن مۇسۇلمانلاردىنمەن» دېدى، (ئۇنىڭغا دېيىلدىكى) «(ھاياتتىن ئۈمىد ئۈزگىنىڭدە) ئەمدى (ئىمان ئېيتامسەن؟) ئىلگىرى الله غا ئاسىيلىق قىلغان ۋە بۇزغۇنچىلاردىن بولغان ئىدىڭ﴾[2].

ئىككىنچى خىل قىرائەتكە ئاساسەن بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: مۇشۇنداق ھالەتتە ھۆكۈم چىقىرىش، مەدەتكار بولۇش بەرھەق الله تائالاغا خاستۇر، دېگەن بولىدۇ.

﴿الله (ئۆزىگە ئىمان ئېيتقۇچىلارغا دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە) ياخشى مۇكاپات بەرگۈچىدۇر، (ئۇنىڭغا يۆلەنگەن ۋە ئۇنى ئۈمىد قىلغانلارنىڭ) ئاقىۋىتىنى ياخشى قىلغۇچىدۇر﴾. بۇ ئايەتنى ئەرەب تىلىدا ئىككى خىل گىراماتىكىلىق تەھلىل قىلىش ئۇسۇلى بولۇپ، بىر خىل گىراماتىكىلىق ئۇسۇلغا ئاساسەن تەپسىر قىلىنغاندا، ئايەتنىڭ مەنىسى: الله تائالانىڭ رازىلىقى ئۈچۈن بولغان ئىشلارنىڭ مۇكاپاتى ياخشىدۇر، ئاقىۋىتى مەدھىيىلەنگۈچىدۇر ۋە ياخشىدۇر دېگەنلىك بولىدۇ.

* * * * * * *

وَٱضْرِبْ لَهُم مَّثَلَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا كَمَآءٍ أَنزَلْنَٰهُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ فَٱخْتَلَطَ بِهِۦ نَبَاتُ ٱلْأَرْضِ
فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ ٱلرِّيَٰحُ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ مُّقْتَدِرًا ﴿٤٥﴾ ٱلْمَالُ وَٱلْبَنُونَ زِينَةُ ٱلْحَيَوٰةِ
ٱلدُّنْيَا ۖ وَٱلْبَٰقِيَٰتُ ٱلصَّٰلِحَٰتُ خَيْرٌ عِندَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا ﴿٤٦﴾

[1] سۈرە مۆمىن 84 - ئايەت.
[2] سۈرە يۇنۇس 90 — 91 - ئايەتلەر.

www.munber.org

(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارغا (يەنى كىشىلەرگە) دۇنيا تىرىكچىلىكى ھەققىدە مۇنداق مىسالنى كەلتۈرگىن: (ئۇ شۇنىڭغا) ئوخشايدۇكى، بىز ئاسماندىن يامغۇر ياغدۇردۇق، شۇ سۇ بىلەن زېمىننىڭ ئۆسۈملۈكلىرى بىر - بىرىگە چىرمىشىپ بولۇق ئۆستى، كېيىن ئۇ قۇرۇپ تۆكۈلدى، شاماللار ئۇنى (تەرەپ - تەرەپكە) ئۇچۇرۇپ كەتتى، اللّٰه ھەر نەرسىگە قادىردۇر﴿45﴾. ماللار ۋە بالىلار دۇنيا تىرىكچىلىكىنىڭ زىننىتىدۇر، باقى قالىدىغان ياخشى ئەمەللەرنىڭ ساۋابى پەرۋەردىگارىڭنىڭ نەزىرىدە تېخىمۇ ياخشىدۇر. ئۈمىد تېخىمۇ چوڭدۇر﴿46﴾.

بۇ دۇنيانىڭ مىسالى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى كىشىلەرگە دۇنياغا مىسال كەلتۈرۈپ بېرىشكە بۇيرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿**(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارغا (يەنى كىشىلەرگە) دۇنيا تىرىكچىلىكى ھەققىدە مۇنداق مىسالنى كەلتۈرگىن**﴾. ئۇ يوقاپ كېتىشتە ۋە تۈگەشتە ﴿**(شۇنىڭغا) ئوخشايدۇكى، بىز ئاسماندىن يامغۇر ياغدۇردۇق، شۇ سۇ بىلەن زېمىننىڭ ئۆسۈملۈكلىرى بىر - بىرىگە چىرمىشىپ بولۇق ئۆستى**﴾ يەنى زېمىننىڭ ئۆسۈملۈكلىرى چىرايلىق ئۆستى، ئۆسۈملىكلەرنى چېچەكلەر ۋە يېشىللىقلار قاپلاپ كەتتى. ﴿**كېيىن ئۇ قۇرۇپ تۆكۈلدى، شاماللار ئۇنى (تەرەپ - تەرەپكە) ئۇچۇرۇپ كەتتى، اللّٰه ھەر نەرسىگە قادىردۇر**﴾ يەنى اللّٰه تائالا كۆكەرتىشكىمۇ ۋە ئۇنى قۇرۇتۇۋېتىشكىمۇ قادىردۇر. اللّٰه تائالا كۆپ ھاللاردا دۇنياغا مۇشۇ مىسالنى كەلتۈرىدۇ.

اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ھاياتي دۇنيانىڭ مىسالى (تېز ئۆزگىرىشىدە، نېمەتلىرىنىڭ باقاسىزلىقىدا، كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭ بىلەن مەغرۇر بولۇشىدا) بىز ئاسماندىن چۈشۈرگەن (يامغۇر) سۈيىگە ئوخشايدۇكى، ئۇنىڭ بىلەن زېمىننىڭ ئىنسانلار، ھايۋانلار يەيدىغان تۈرلۈك ئۆسۈملۈكلىرى (ئۈنۈپ چىقىپ) بىرى - بىرى بىلەن گىرەلىشىپ كەتكەن، ھەتتا زېمىن گۈزەل تۈسكە كىرگەن، چىرايلىق ياسانغان، زېمىن ئىگىلىرى ئۇنىڭدىن مول ھوسۇل ئېلىشقا جەزمى قىلىپ تۇرغان چاغدا، ناگاھان كېچىسى ياكى كۈندۈزى ئۇنىڭغا قازايىمىز يەتتى - دە، (زىرائەتلەرنى) تۈنۈگۈن (يەنى ئىلگىرى) يوقتەك، (پۈتۈنلەي) ئورۇپ تاشلانغاندەك قىلىۋەتتۇق (يەنى نابۇت قىلىپ، يوق قىلدۇق)، پىكىر يۈرگۈزىدىغان قەۋم ئۈچۈن ئايەتلەرنى مۇشۇنداق تەپسىلي بايان قىلىمىز﴾[1].

﴿سەن بىلمەمسەنكى، اللّٰه بۇلۇتتىن يامغۇر ياغدۇرىدۇ. ئاندىن ئۇنى يەرگە سىڭدۈرۈپ بۇلاقنى پەيدا قىلىدۇ. ئاندىن اللّٰه ئۇنىڭ بىلەن رەڭگى خىلمۇخىل زىرائەتلەرنى ئۈندۈرىدۇ. ئاندىن ئۇ قۇرۇيدۇ، ئۇنىڭ سارغىيىپ كەتكەنلىكىنى كۆرىسەن. ئاندىن اللّٰه ئۇنى شاخ - شۇمبىغا ئايلاندۇرىدۇ، ئۇنىڭدا ھەقىقەتەن ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن (اللّٰه نىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئىبرەت بار﴾[2] ﴿بىلىڭلاركى، دۇنيا تىرىكچىلىكى ئويۇندىن، (كىشىنى ئاخىرەتتە غەپلەتتە قالدۇرىدىغان) مەشغۇلاتتىن، زىبۇزىننەتتىن، ئۆزئارا پەخىرلىنىشتىن، پۇل - مال، پەرزەنت كۆپەيتىپ پەخىرلىنىشتىن ئىبارەتتۇر، (بىرەر يېغىش بىلەن ئۆستۈرگەن) ئۆسۈملۈكى دېھقانلارنى خۇرسەن قىلغان يامغۇرغا ئوخشايدۇ، ئاندىن ئۇ ئۆسۈملۈك قۇرۇپ قالىدۇ، ئۇنىڭ سارغىيىپ قالغانلىقىنى كۆرىسەن، ئاندىن ئۇ يەنچىلگەن چۆپكە ئايلىنىدۇ.

---

[1] سۈرە يۇنۇس 24 - ئايەت.
[2] سۈرە زۇمەر 21 - ئايەت.

www.munber.org

ئاخىرەتتە (كۇففارلار ئۈچۈن) قاتتىق ئازاب بار، (ياخشى بەندىلەر ئۈچۈن) الله نىڭ مەغپىرىتى ۋە رازىلىقى بار، دۇنيا تىرىكچىلىكى پەقەت (غاپىل ئادەم) ئالدىنىدىغان بەھرىمەن بولۇشتۇر﴾[1]

بۇ ھەقتە ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «دۇنيا شېرىن ۋە رەڭگا - رەڭدۇر».

الله تائالاغا ئىبادەت قىلىشنىڭ مال - دۇنيا توپلىغاندىن ۋە بالا - چاقىلىرىدىن ياخشى ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿**ماللار ۋە بالىلار دۇنيا تىرىكچىلىكىنىڭ زىنىتىدۇر**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئاياللار،ئوغۇللار،ئالتۇن - كۈمۈشتىن توپلانغان كۆپ ماللار،ئارغىماقلار، چارۋىلار ۋە ئېكىنلەردىن ئىبارەت كۆڭۈل تارتىدىغان نەرسىلەرنىڭ مۇھەببىتى ئىنسانلارغا چىرايلىق كۆرسىتىلدى.ئۇلار دۇنيا تىرىكچىلىكىدە مەنپەئەتلىنىدىغان (باقاسى يوق) شەيئىلەردۇر؛ الله نىڭ دەرگاھىدا بولسا قايتىدىغان گۈزەل جاي (يەنى جەننەت) باردۇر (شۇنىڭ ئۈچۈن باشقىغا ئەمەس، جەننەتكە قىزىقىش كېرەك)﴾[2] ﴿سىلەرنىڭ ماللىرىڭلار، بالىلىرىڭلار (سىلەرگە الله تەرىپىدىن) بىر تۈرلۈك سىناقتۇر، الله نىڭ دەرگاھىدا كاتتا ساۋاب بار﴾[3] يەنى سىلەرنىڭ الله تائالاغا يۈزلىنىشىڭلار ۋە ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىشىڭلار، بالىۋاقاڭلار بىلەن، ئۇلارغا مال - دۇنيا توپلاش ۋە ئۇلارغا ھەددىدىن ئارتۇق كۆيۈنۈپ كېتىشىڭلاردىن ياخشىدۇر. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**باقى قالىدىغان ياخشى ئەمەللەرنىڭ ساۋابى پەرۋەردىگارىڭنىڭ نەزىرىدە تېخىمۇ ياخشىدۇر. ئۈمىد تېخىمۇ چوڭدۇر**﴾.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، سەئىد ئىبنى جۇبەير ۋە كۆپلىگەن سەلەپ ئالىملىرى: باقى قالىدىغان ياخشى ئەمەللەردىن بەش ۋاخ ناماز كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى.

ئەتا، ئىبنى ئەبۇرىباھە ۋە سەئىد ئىبنى جۇبەير ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: باقى قالىدىغان ياخشى ئەمەللەردىن سۇبھانەللاھ، ئەلھەمدۇلىللاھ، لا ئىلاھە ئىللاللاھ، ئەللاھۇ ئەكبەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

مۆمىنلەرنىڭ باشلىقى بولغان ئوسمان ئىبنى ئەففان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن: باقى قالىدىغان ياخشى ئەمەللەر قايسى ئەمەللەر؟ دەپ سورالغاندا، ئۇ: باقى قالىدىغان ياخشى ئەمەللەر بولسا، ”لا ئىلاھە ئىللەللاھۇ، سۇبھانەللاھ، ئەلھەمدۇلىللاھ، ئاللاھۇ ئەكبەر، لا ھەۋلە ۋە لا قۇۋۋەتە ئىللا بىللاھىل ئەلىييىل ئەزىم“ لەردۇر، دەپ جاۋاب بەرگەن. بۇنى ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان.

ئىمام ئەھمەد، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئازات قىلىۋەتكەن بىر كىشىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «تارازىدا ئەڭ ئېغىر ئولتۇرىدىغان ”لا ئىلاھە ئىللەللاھۇ، ئاللاھۇ ئەكبەر، سۇبھانەللاھ، ئەلھەمدۇلىللاھ ۋە ياخشى بالىسى ئۆلۈپ كەتكەندە ئۇنىڭدىن ئەجىر كۈتۈپ قىلىنغان سەۋردىن ئىبارەت بەش ئىش نېمىدېگەن ياخشى ھە! الله تائالاغا، ئاخىرەت كۈنىگە، جەننەت ۋە دوزاخنىڭ بارلىقىغا، ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشنىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە ۋە ھېسابنىڭ بارلىقىغا چىن قەلبىدىن ئىشەنگەن ھالدا (ئۆلۈپ كېتىپ)، الله تائالا بىلەن ئۇچراشقان كىشى كىرىدىغان (يوقىرىدىكى) ئىشلار نېمىدېگەن ياخشى - ھە!».

---

[1] سۈرە ھەدىد 20 - ئايەت.
[2] سۈرە ئال ئىمران 14 - ئايەت.
[3] سۈرە تەغابۇن 15 - ئايەت.

www.munber.org

ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ الله تائالانىڭ: ﴿**باقى قالىدىغان ياخشى ئەمەللەر**﴾ دېگەن ئايىتىدىن الله تائالانى زىكرى قىلىش، لا ئىلاھە ئىللە للاھۇ، ئاللاھۇ ئەكبەر، سۇبھانەللاھ، ئەلھەمدۇلىللاھ، تەبارەكەللاھۇ، لا ھەۋلە ۋە لا قۇۋۋەتە ئىللا بىللاھ، ئەستەغفىرۇللاھ، دېيىش، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇت ئوقۇش، روزا تۇتۇش، ناماز ئوقۇش، ھەج قىلىش، سەدىقە بېرىش، قۇل ئازاد قىلىش، الله تائالانىڭ يولىدا ئۇرۇش قىلىش، ئۇرۇق - تۇغقانچىلىق مۇناسىۋىتى ئورنىتىش ۋە بۇلاردىن باشقا بارلىق ياخشى ئىشلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ. بۇلار بولسا باقى قالىدىغان ياخشى ئەمەللەردۇركى، ئاسمان - زېمىنلا بولىدىكەن ئىگىسىگە جەننەتتە باقيي قىلىنىپ ساقلىنىپ تۇرىدۇ، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

ئەۋفي، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: باقيي قالىدىغان ياخشى ئەمەللەر بولسا ياخشى سۆزدۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

ئابدۇراھمان ئىبنى زەيد ئىبنى ئەسلەمە: باقيي قالىدىغان ياخشى ئەمەللەردىن بارلىق ياخشى ئەمەل كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى. بۇ قاراشنى ئىبنى جەرىر توغرا دەپ قارىدى.

* * * * * * *

وَيَوۡمَ نُسَيِّرُ ٱلۡجِبَالَ وَتَرَى ٱلۡأَرۡضَ بَارِزَةٗ وَحَشَرۡنَٰهُمۡ فَلَمۡ نُغَادِرۡ مِنۡهُمۡ أَحَدٗا ﴿٤٧﴾ وَعُرِضُواْ عَلَىٰ
رَبِّكَ صَفّٗا لَّقَدۡ جِئۡتُمُونَا كَمَا خَلَقۡنَٰكُمۡ أَوَّلَ مَرَّةِۭۚ بَلۡ زَعَمۡتُمۡ أَلَّن نَّجۡعَلَ لَكُم مَّوۡعِدٗا ﴿٤٨﴾ وَوُضِعَ
ٱلۡكِتَٰبُ فَتَرَى ٱلۡمُجۡرِمِينَ مُشۡفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَٰوَيۡلَتَنَا مَالِ هَٰذَا ٱلۡكِتَٰبِ لَا يُغَادِرُ
صَغِيرَةٗ وَلَا كَبِيرَةً إِلَّآ أَحۡصَىٰهَاۚ وَوَجَدُواْ مَا عَمِلُواْ حَاضِرٗاۗ وَلَا يَظۡلِمُ رَبُّكَ أَحَدٗا ﴿٤٩﴾

ئۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈندە) بىز تاغلارنى يوق قىلىمىز، زېمىننى ئوچۇق، تۈپتۈز كۆرىسەن (يەنى ئۈنى توسۇپ تۇرىدىغان تاغ، دەرەخ، بىنالار بولمايدۇ)، ئۇلارنى (يەنى ئىنسانلارنى) (مەھشەرگاھقا) يىغىمىز، ئۇلاردىن بىر كىشىنىمۇ قالدۇرۇپ قويمايمىز﴿47﴾***. ئۇلار (يەنى جىمى خالايىق) سەپ - سەپ بولۇشۇپ پەرۋەردىگارىڭغا توغرىلىنىدۇ، (كاپىرلارغا) «سىلەر بىزنىڭ ئالدىمىزغا سىلەرنى دەسلەپتە قانداق ياراتقان بولساق، شۇ ھالەتتە (مالسىز، بالىسىز، يالىڭاچ) كەلدىڭلار، بەلكى سىلەر، سىلەرگە ۋەدە قىلىنغان چاغنى بېكىتمەيدۇ، دەپ ئويلىغانسىلەر (يەنى ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىش، ھېساپ بېرىش، جازاغا تارتىلىش يوق دەپ ئويلىغانسىلەر)» دەيمىز***﴿48﴾***.كىشىلەرنىڭ نامە - ئەمالى ئوتتۇرىغا قويۇلىدۇ، گۇناھكارلارنىڭ ئۇنىڭدىكى خاتىرىلەردىن قورققانلىقىنى كۆرىسەن، ئۇلار: «ۋاي بىزگە! بۇ نامە - ئەمالغا چوڭ - كىچىك گۇناھنىڭ ھەممىسى خاتىرىلىنىپتىغۇ؟» دەيدۇ، ئۇلار قىلغان - ئەتكەنلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ نامە - ئەمالغا خاتىرىلەنگەنلىكىنى كۆرىدۇ، پەرۋەردىگارىڭ ھېچ ئادەمگە زۇلۇم قىلمايدۇ***﴿49﴾.

قىيامەت بولغاندا يۈز بېرىدىغان قورقۇنچلۇق چوڭ ئىشلار توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، قىيامەتنىڭ قورقۇنچلۇق ئىشلىرىدىن ۋە قىيامەت بولغاندا بولىدىغان كاتتا ئىشلاردىن خەۋەر بەردى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇ كۈندە ئاسمان قاتتىق تەۋرەيدۇ، تاغلار

www.munber.org

قاتتىق سەير قىلىدۇ (يەنى زېمىننىڭ ئۈستىدىن توزۇپ يوقىلىپ كېتىدۇ)﴾[1] يەنى تاغلار ئۆز ئورنىلىرىدىن باشقا تەرەپكە ئېلىپ كېتىلىدۇ ۋە توزۇپ يوقىتىلىدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿تاغلارنى تۇرغۇن ھالەتتە گۇمان قىلىسەن، ھالبۇكى، ئۇلار بۇلۇتتەك چۆگىلەپ تۇرىدۇ﴾[2] ﴿تاغلار ئېتىلغان يۇڭدەك بولۇپ كېتىدۇ﴾[3] ﴿ئۇلار سەندىن تاغلار توغرۇلۇق (يەنى تاغنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقى توغرۇلۇق) سورايدۇ، ئېيتقىنكى، «پەرۋەردىگارىم ئۇلارنى كۆكۈم تالقان قىلىپ (ئاندىن شامالنى ئەۋەتىپ ئۇنى سورايدۇ)، ئۇلارنى تۈزلەڭلىككە ئايلاندۇرىدۇ، ئۇ يەرلەردە نە چوڭقۇرلۇقنى، نە ئېگىزلىكنى كۆرمەيسەن﴾[4] يەنى الله تائالا ئۆزىنىڭ تاغلارنى ئېلىپ كېتىپ يوقىتىدىغانلىقىدىن، (زېمىننىڭ) يۈزىنىڭ تەپتەكشى بولىدىغانلىقىدىن ۋە زېمىننىڭ ئۈستىدە نە چوڭقۇرلۇقتىكى جىلغا، نە ئېگىزلىكتىكى تاغ قالماي تۈپتۈز بولىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

﴿زېمىننى ئوچۇق، تۈپتۈز كۆرىسەن (يەنى ئۇنى توسۇپ تۇرىدىغان تاغ، دەرەخ، بىنالار بولمايدۇ)﴾ يەنى زېمىننى ھېچ كىشىگە نىشان بولمىغان ۋە كىشىنى توسۇۋالىدىغان بىرەر يەر بولمىغان، ئوچۇق ھالدا كۆرىسەن. (ئۇ كۈندە) بارلىق مەخلۇقاتلار پەرۋەردىگارىغا ئوپئوچۇق ھالدا كۆرۈنىدۇ. ئۇلارنىڭ ئىچىدە الله تائالاغا يوشۇرۇن بولۇپ قالىدىغىنى يوقتۇر. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇجاھىد ۋە قەتادە مۇنداق دېدى: زېمىندا (كىشىلەرنى كۆرۈشتىن) توسالغۇ بولۇۋالىدىغان توسالغۇ ۋە (كىشىلەرنى) يوشۇرۇۋالىدىغان نەرسە قالمايدۇ. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە قەتادە: زېمىندا (كىشىلەرنى كۆرۈشتىن توسالغۇ بولغۇدەك) بىنا ۋە دەل - دەرەخلەرمۇ قالمايدۇ، دېدى.

﴿ئۇلارنى (يەنى ئىنسانلارنى) (مەھشەرگاھقا) يىغىمىز، ئۇلاردىن بىر كىشىنىمۇ قالدۇرۇپ قويمايمىز﴾ يەنى ئىلگىرىكىلەرنى ۋە كېيىنكىلەرنى بىر يەرگە توپلايمىز، ئۇلاردىن مەيلى چوڭ ياكى كىچىك بولسۇن، بىر كىشىنىمۇ قالدۇرۇپ قويمايمىز. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئېيتقىنكى، «ئىلگىرىكىلەر ۋە كېيىنكىلەر مەلۇم كۈننىڭ مۇئەييەن ۋاقتىدا (يەنى قىيامەتتە) توپلىنىدۇ﴾[5] ﴿ئەنە شۇ كۈن پۈتۈن خالايىق (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) يىغىلىدىغان كۈندۇر، ئەنە شۇ كۈن ھەممە ھازىر بولىدىغان كۈندۇر﴾[6].

﴿ئۇلار (يەنى جىمى خالايىق) سەپ - سەپ بولۇشۇپ پەرۋەردىگارىڭغا توغرىلىنىدۇ﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىككى خىل كۆز - قاراش بار. ئۇنىڭ بىرى: بارلىق كىشىلەر الله تائالانىڭ ئالدىدا بىر سەپ بولۇپ تۇرىدۇ، دېگەن كۆزقاراشتۇر. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿جىبرىئىل ۋە پەرىشتىلەر سەپ بولۇپ تۇرۇپ كېتىدىغان كۈندە (يەنى قىيامەتتە)، ئۇلار(نىڭ ئارىسىدا) مېھرىبان الله نىڭ ئىزنىغا ئېرىشكەن ۋە توغرا سۆزنى قىلغانلاردىن باشقا ھېچ ئەھەدىنىڭ سۆز قىلىشىغا بولمايدۇ﴾[7].

---

(1) سۈرە تۇر 9 - 10 - ئايەتلەر.
(2) سۈرە نەمله 88 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(3) سۈرە قارىئە 5 - ئايەت.
(4) سۈرە تاھا 105 - 107 - ئايەتكىچە.
(5) سۈرە ۋاقىئە 49 - 50 - ئايەتلەر.
(6) سۈرە ھۇد 103 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
(7) سۈرە نەبە 38 - ئايەت.

www.munber.org

يەنە بىرى بولسا: كىشىلەر اللە تائالانىڭ ئالدىدا سەپ - سەپ بولۇپ تۇرىدۇ، دېگەن كۆزقاراشتۇر، اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿پەرۋەردىگارىڭ كەلگەن ۋە پەرىشتىلەر سەپ - سەپ بولۇپ كەلگەن چاغدا﴾[1].

﴿(كاپىرلارغا) «سىلەر بىزنىڭ ئالدىمىزغا سىلەرنى دەسلەپتە قانداق ياراتقان بولساق، شۇ ھالەتتە (مالسىز، بالىسىز، يالىڭاچ) كەلدىڭلار (دېيىمىز)﴾ يەنى بۇ، قىيامەت كۈنىنى ئىنكار قىلغانلارغا قىلىنغان قاتتىق تەنقىدتۇر. ئۇلارنى گۇۋاھچىلارنىڭ قېشىدا مات قىلىشتۇر.

شۇڭا اللە تائالا ئۇلارغا مۇنداق دېدى: **﴿بەلكى سىلەر، سىلەرگە ۋەدە قىلىنغان چاغنى بېكىتمەيدۇ، دەپ ئويلىغانسىلەر (يەنى ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىش، ھېساپ بېرىش، جازاغا تارتىلىش يوق دەپ ئويلىغانسىلەر)»﴾** يەنى سىلەر قىيامەت يۈز بېرىدۇ ۋە ئۇ چوقۇم بولىدۇ دەپ ئويلىمىغان بولغىيتتىڭلار.

﴿كىشىلەرنىڭ نامە - ئەمالى ئوتتۇرىغا قويۇلىدۇ﴾ يەنى كىشىلەرنىڭ كاتتا ياكى ئاددىي ياكى كىچىك بولسۇن، چوڭ بولسۇن ھەممە ئىشلىرى خاتىرىلەنگەن دەپتەر ئوتتۇرىغا قويۇلىدۇ. **﴿گۇناھكارلارنىڭ ئۇنىڭدىكى خاتىرىلەردىن قورقانلىقىنى كۆرىسەن﴾** يەنى گۇناھكارلارنىڭ ئۇنىڭدىكى خاتىرىلەنگەن گۇناھ ئىشلىرىدىن ۋە يامان قىلمىشلىرىدىن (قورقانلىقىنى كۆرىسەن). ئۇلار (دۇنيادا) ھاياتىغا سەل قاراپ، بىھۇدە ئۆتكۈزۈۋەتكەنلىكىگە ھەسرەتلىنىپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿«ۋاي بىزگە! بۇ نامە - ئەمالغا چوڭ - كىچىك گۇناھنىڭ ھەممىسى خاتىرىلىنىپتىغۇ؟» دەيدۇ﴾**.

﴿ئۇلار قىلغان - ئەتكەنلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ نامە - ئەمالغا خاتىرىلەنگەنلىكىنى كۆرىدۇ﴾ يەنى (ئۇلار) ياخشى ياكى يامان بولسۇن، ھەممە قىلمىشلىرىنى دەپتەردە كۆرىدۇ. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈندە) ھەر ئادەمنىڭ قىلغان ياخشى ئىشلىرى يامان ئىشلىرى ئۆزىنىڭ ئالدىدا ئايان بولىدۇ، (ئۇلار يامان ئىشلىرىنى كۆرمەسلىكنى)، ئۆزى بىلەن يامان ئىشلىرىنىڭ ئارىسىدا (مەشرىق بىلەن مەغرىبنىڭ ئارىسىدەك)ئۇزۇن مۇساپە بولۇشىنى ئارزۇ قىلىدۇ﴾[2] ﴿بۇ كۈندە ئىنسانغا (چوڭ بولسۇن،كىچىك بولسۇن، ياخشىلىق بولسۇن، يامانلىق بولسۇن) ئىلگىرى - ئاخىرى قىلغان ئەمەللىرى ئۇقتۇرۇلىدۇ﴾[3] ﴿سىرلار ئاشكارا قىلىنىدىغان كۈندە (يەنى قىيامەتتە﴾[4] يەنى قىيامەت كۈندە يوشۇرۇن سىرلار ۋە مەخپىيەتلىكلارنىڭ ھەممىسى ئاشكارا بولىدۇ.

ئىمام ئەھمەد، ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھەر بىر خىيانەتچى ئۈچۈن قىيامەت كۈنى (ئۇنىڭ خىيانەتچى ئىكەنلىكى بىلىنىپ تۇرۇشى ئۈچۈن) بايراق تىكلىنىدۇ». بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

يەنە بىر رىۋايەتتە مۇنداق دەپ كەلدى: «قىيامەت كۈنى خىيانەت قىلغان ئىنسانلارنىڭ قىلغان خىيانىتىگە قاراپ ساغرىسىغا بىر بايراق تىكلىنىپ، بۇ پالانىنىڭ ئوغلى پالانىنىڭ خىيانىتىدۇر، دېيىلىدۇ»

﴿پەرۋەردىگارىڭ ھېچ ئادەمگە زۇلۇم قىلمايدۇ﴾ يەنى اللە تائالا بەندىلىرى ئىچىدە ئۇلارنىڭ بارلىق قىلمىشلىرىغا ھۆكۈم چىقىرىدۇ، ئۇلاردىن بىرەرسىگىمۇ ئۇۋال قىلمايدۇ. ئەكسىچە اللە تائالا ئۇلارنى كەچۈرىدۇ ۋە رەھىم قىلىدۇ. خالىغان كىشىنى قۇدرىتى، ھېكمىتى ۋە ئادىللىقى بىلەن ئازابلايدۇ. دوزاخنى كاپىرلار ۋە گۇناھكارلار بىلەن توشقۇزىدۇ. ئاندىن دوزاختىن گۇناھكارلارنى قۇتۇلدۇرۇپ چىقىپ دوزاختا

---

[1] سۈرە فەجر 22 - ئايەت.
[2] سۈرە ئال ئىمران 30 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە قىيامەت 13 - ئايەت.
[4] سۈرە تارىق 9 - ئايەت.

www.munber.org

پەقەت كاپىرلارنى مەڭگۈ قويۇپ قويىدۇ. الله تائالا ھېچ كىشىگە ئۇۋال قىلمايدىغان ھۆكۈم چىقارغۇچى زاتتۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿الله ھەقىقەتەن زەررىچە زۇلۇم قىلمايدۇ. ئەگەر كىشىنىڭ زەررىچە ياخشىلىقى بولسا، الله ئۇنى ھەسسىلەپ زىيادە قىلىدۇ، ئۆز دەرگاھىدىن بۈيۈك ئەجر (يەنى جەننەت) ئاتا قىلىدۇ﴾[1] ﴿قىيامەت كۈنى بىز (ئەمەللەر تارتىلىدىغان) ئادالەت تارازىسىنى ئورنىتىمىز، ھېچ ئادەمگە قىلچە ئۇۋال قىلىنمايدۇ (يەنى ياخشى ئادەمنىڭ ياخشىلىقى كېمەيتىۋېتىلمەيدۇ، يامان ئادەمنىڭ يامانلىقى ئاشۇرۇۋېتىلمەيدۇ) ئەگەر ئۇنىڭ قىچا چاغلىق ئەمەلى بولسىمۇ، ئۇنى ھازىر قىلىمىز، (بەندىلەرنىڭ ئەمەللىرىدىن) ھېساب ئېلىشقا بىز يېتەرلىكمىز﴾[2] بۇ ھەقتە كەلگەن ئايەتلەر ناھايىتى كۆپتۇر.

ئىمام ئەھمەد، ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇقەيلدىن جابىر ئىبنى ئابدۇللاھنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ماڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ھەدىس ئاڭلىغان بىر كىشىنىڭ خەۋىرى يەتتى. (مەن ئۇ كىشىدىن شۇ ھەدىسنى ئاڭلىماقچى بولۇپ، ئۇنىڭ قېشىغا بېرىش ئۈچۈن) بىر تۆگە سېتىۋېلىپ ئۇنىڭغا يۈك - تاقلىرىمنى ئارتىپ سەپەرگە چىقتىم. بىر ئايچە يول يۈرگەندىن كېيىن شامغا، يەنى ئۇنىڭ قېشىغا كەلدىم. ئۇ كىشى بولسا ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇنەيس ئىكەن. مەن ئىشىك باقارغا: ئۇنىڭغا جابىر ئىشىك ئالدىدا قالدى دېگىن، دېدىم. ئۇ: (ئۆيدە تۇرۇپ) جابىر ئىبنى ئابدۇللاھمۇ؟ دېدى. مەن: ھەئە، دېدىم. شۇنىڭ بىلەن ئۇ چاپىنىنى سۆرىگىنىچە چىقىپ مېنى قۇچاقلىدى. مەنمۇ ئۇنى قۇچاقلىدىم. (يەنى بىز قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتۇق). مەن: ماڭا سېنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن قىساس ھەققىدە بىر ھەدىس ئاڭلىغانلىقىڭنىڭ خەۋىرى يەتتى، مەن ئۇ ھەدىسنى ئاڭلاشتىن بۇرۇن يا سېنىڭ ئۆلۈپ كېتىشىڭدىن ياكى مېنىڭ ئۆلۈپ كېتىشىمدىن قورققان ئىدىم، دېدىم. ئۇ مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «الله تائالا قىيامەت كۈنى كىشىلەرنى يالىڭاچ، خەتنىسىز ۋە ئۇلار بىلەن بىرگە ھېچ نەرسە بولمىغان ھالدا بىر يەرگە توپلايدۇ. ئاندىن ئۇلارنى يىراقتىكى ئادەممۇ خۇددى يېقىندىكى ئادەم ئاڭلىغاندەك ئاڭلايدىغان ئاۋاز بىلەن چاقىرىپ: مەن پادىشاھدۇرمەن، مەن ھېساب ئالغۇچىدۇرمەن، جەننەتتى بولغان بىر كىشىدە دوزىخى بولغان بىر كىشىنىڭ ئاددىيسى بىر كاچات سالغانچىلىك ھەققى بار بولسا، مەن جەننەتتى بولغان كىشىدىن ئۇنىڭ شۇ ھەققىنى ئېلىپ بەرمىگىچە، ئۇ دوزاخقا كىرىپ كەتمەيدۇ. دوزىخى بولغان بىر كىشىدە جەننەتتى بولغان بىر كىشىنىڭ ئادديىسى بىر كاچات سالغانچىلىك ھەققى بار بولسا، مەن دوزىخى بولغان كىشىدىن ئۇنىڭ شۇ ھەققىنى ئېلىپ بەرمىگىچە، ئۇ جەننەتكە كىرىپ كەتمەيدۇ دەيدۇ، دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم. بىز: ئى الله تائالانىڭ پەيغەمبىرى! ئۇ چاغدا، بىز الله تائالانىڭ ئالدىغا يالىڭاچ، خەتنىسىز ۋە ئۆزلىرىمىز بىلەن ھېچ نەرسە بولمىغان ھالدا كېلىدىغان تۇرساق، بىر - بىرىمىزنىڭ ھەققىنى قايسى ئۇسۇلدا ئېلىپ بېرىدۇ؟ دېدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بىرىنىڭ ياخشى ئەمەلىنى ئېلىپ بېرىش ياكى يامان ئەمەلىنى يۈكلەپ قويۇش ئارقىلىق ئېلىپ بېرىدۇ» دېدى[3].

شۆئبە، ئوسمان ئىبنى ئەففان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قىيامەت كۈنى مۈڭگۈزى يوق ھايۋانلارغا مۈڭگۈزى بار ھايۋانلاردىن قىساس ئېلىنىپ بېرىلىدۇ». بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەھمەدنىڭ بالىسى ئابدۇللاھمۇ رىۋايەت قىلغان.

---

[1] سۈرە نىسا 40 - ئايەت.
[2] سۈرە ئەنبىيا 47 - ئايەت.
[3] يەنى ياخشى ئەمەل - ئىبادەتلىرى بار كىشىلەردىن ئۇنىڭ ياخشى ئەمەللىرىدىن ھەققى بار كىشىگە ئېلىپ بېرىدۇ، ئەگەر ئۇنىڭ ياخشى ئەمەللىرى بولمىسا ھەققى بار كىشىنىڭ گۇناھلىرىنى ئۇنىڭ ئۈستىگە ئارتىپ قويىدۇ.

www.munber.org

* * * * * * *

وَإِذۡ قُلۡنَا لِلۡمَلَـٰٓئِكَةِ ٱسۡجُدُواْ لِأٓدَمَ فَسَجَدُوٓاْ إِلَّآ إِبۡلِيسَ كَانَ مِنَ ٱلۡجِنِّ فَفَسَقَ عَنۡ أَمۡرِ رَبِّهِۦٓۗ أَفَتَتَّخِذُونَهُۥ وَذُرِّيَّتَهُۥٓ أَوۡلِيَآءَ مِن دُونِي وَهُمۡ لَكُمۡ عَدُوُّۢۚ بِئۡسَ لِلظَّـٰلِمِينَ بَدَلٗا ﴿٥٠﴾

ئۆز ۋاقتىدا بىز پەرىشتىلەرگە: «ئادەمگە سەجدە قىلىڭلار» دېدۇق، ئىبلىستىن باشقا ھەممىسى سەجدە قىلدى، ئىبلىس جىنلاردىن ئىدى. شۇڭا ئۇ پەرۋەردىگارىنىڭ ئىتائىتىدىن چىقتى. مېنى قويۇپ ئىبلىسنى ۋە ئۇنىڭ ئەۋلادىنى دوست قىلىۋالامسىلەر؟ ھالبۇكى، ئۇلار سىلەرگە دۈشمەندۇر، ئىبلىس زالىملار ئۈچۈن نېمىدېگەن يامان بەدەل! (يەنى اللە غا ئىبادەت قىلىشنىڭ ئورنىغا شەيتانغا چوقۇنۇش نېمىدېگەن! يامان) ﴿50﴾.

ئادەم ئەلەيھىسسالام بىلەن ئىبلىسنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا

اللە تائالا ئىبلىسنىڭ ئىنسانلارغا بولغان دۈشمەنلىكىنى ۋە بۇرۇن ئۇلارنىڭ دادىسى ئادەم ئەلەيھىسسالامغا بولغان دۈشمەنلىكىنى ئۇلارغا ئەسكەرتىپ، ئىنسانلارنىڭ ئىچىدىن ئىبلىسقا ئەگەشكەن، يوق يەردىن پەيدا قىلىپ ياراتقان، مېھرىبانلىق يۈزىسىدىن رىزىق ۋە ئوزۇقلۇق بەرگەن ياراتقۇچىسى ۋە ئىگىسى بولغان اللە تائالاغا قارشىلىق قىلىپ، ئىبلىس بىلەن دوست بولغان ۋە اللە تائالا بىلەن دۈشمەنلەشكەن كىشىنى تەنقىتلەپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۆز ۋاقتىدا بىز پەرىشتىلەرگە: «ئادەمگە سەجدە قىلىڭلار» دېدۇق**﴾ يەنى سۈرە بەقەردە بايان قىلىنغاندەك (ئادەم ئەلەيھىسسالامغا سەجدە قىلىشقا كەلگەن بۇيرۇق) ھەممە پەرىشتىلەرگە كەلگەندۇر. بۇ سەجدە ئادەم ئەلەيھىسسالامنى ھۆرمەتلەش ۋە ئۇنى چوڭ بىلىش ئۈچۈن قىلىنغان سەجدە ئىدى.

اللە تائالا پەرىشتىلەرنى ئادەم ئەلەيھىسسالامغا سەجدە قىلىشقا بۇيرىغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿پەرۋەردىگارىڭ ئۆز ۋاقتىدا پەرىشتىلەرگە ئېيتتى: «مەن ھەقىقەتەن قارا لايدىن ياسىلىپ شەكىللەنگەن كىرگۈزۈلگەن (چەكسە جىرىڭلايدىغان) قۇرۇق لايدىن ئىنسان (يەنى ئادەم ئەلەيھىسسالام) نى يارىتىمەن، مەن ئۇنى تولۇق ياراتقان (يەنى ئۇنى يارىتىپ سۈرەتكە كىرگۈزۈپ، ئەزالىرى تولۇق ۋە مۇكەممەل ئىنسان ھالىتىگە كەلتۈرگەن) ۋە ئۇنىڭغا جان كىرگۈزگەن چېغىمدا، سىلەر ئۇنىڭغا سەجدە قىلىڭلار)﴾[1].

﴿**ئىبلىستىن باشقا ھەممىسى سەجدە قىلدى، ئىبلىس جىنلاردىن ئىدى**﴾ يەنى ئىبلىسنى ئۇنىڭ ئەسلى ماددىسى خىيانەت قىلدۇردى. چۈنكى، ئۇ ئوتنىڭ يالقۇنىدىن يارىتىلغان ئىدى. پەرىشتىلەرنىڭ ئەسلى يارىتىلىش ماددىسى نۇردۇر.

بۇ ھەقتە ئىمام، مۇسلىم ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «پەرىشتىلەر نۇردىن يارىتىلدى. ئىبلىس ئوتنىڭ يالقۇنىدىن يارىتىلدى ۋە ئادەم سىلەرگە سۈپەتلەپ بېرىلگەن نەرسىدىن يارىتىلدى».

ھالقىلىق پەيتتە ھەممە نەرسە ئۆز تەبىئىتىنى ئاشكارىلايدۇ. ھالقىلىق چاغدا ئىبلىسنىمۇ ئۇنىڭ تەبىئىتى خائىنلىق قىلدۇردى. ئەسلىدە ئىبلىسمۇ پەرىشتىلەرنىڭ ئەمەللىرىنى قىلىپ، ئۇلارغا ئوخشىشىپ، اللە تائالاغا تائەت ـ ئىبادەت قىلغان ئىدى. شۇڭا ئۇمۇ پەرىشتىلەر بىلەن بىللە ئادەم

---

[1] سۈرە ھىجر 28 - 29 - ئايەتلەر.

www.munber.org

ئەلەيھىسسالامغا سەجدە قىلىشقا بۇيرۇلدى. لېكىن، ئۇ قارشىلىق كۆرسىتىش بىلەن ئاسىيلىق قىلدى. ئاندىن اللە تائالا ئۇنىڭ جىنلاردىن ئىكەنلىكىنى يەنى ئۇنىڭ ئوتنىڭ يالقۇنىدىن يارىتىلغانلىقىنى ئەسكەرتتى[1]. اللە تائالا ئىبلىسنىڭ بۇ ھەقتە دېگەن سۆزىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئىبلىس: «مەن ئۇنىڭدىن ئارتۇق، مېنى ئوتتىن ياراتتىڭ، ئۇنى لايدىن ياراتتىڭ» دېدى﴾[2].

ھەسەنبەسرى: ئىبلىس ئازغىنا ۋاقىتمۇ پەرىشتىلەردىن بولغان ئەمەس، خۇددى ئادەم ئەلەيھىسسالام ئىنسانلارنىڭ ئەسلى بولغىنىدەك ئىبلىسمۇ جىنلارنىڭ ئەسلىدۇر، دېدى. بۇنى ئىبنى جەرىر رىۋايەت قىلدى.

﴿**شۇڭا ئۇ پەرۋەردىگارىنىڭ ئىتائىتىدىن چىقتى**﴾. ئاندىن اللە تائالا ئىبلىسقا ئەگەشكەن ۋە ئۇنىڭغا بويسۇنغان كىشىلەرنى تەنقىد قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**مېنى قويۇپ ئىبلىسنى ۋە ئۇنىڭ ئەۋلادىنى دوست قىلىۋالامسىلەر؟ ھالبۇكى، ئۇلار سىلەرگە دۈشمەندۇر**﴾ يەنى ماڭا بويسۇنۇشنىڭ ئورنىغا ئۇنىڭغا بويسۇنامسىلەر؟

﴿**ئىبلىس زالىملار ئۈچۈن نېمىدېگەن يامان بەدەل! (يەنى اللە غا ئىبادەت قىلىشنىڭ ئورنىغا شەيتانغا چوقۇنۇش نېمىدېگەن! يامان)**﴾ بۇ، خۇددى اللە تائالانىڭ سۈرە ياسىندا قىيامەت كۈنى بولىدىغان قورقۇنچلۇق ئەھۋاللارنى، بەخت ۋە بەتبەختلەردىن ئىبارەت ئىككى گۇرۇھنىڭ بارىدىغان جايىنى بايان قىلىپ بولغاندىن كېيىن مۇنداق دېگىنىگە ئوخشايدۇ: ﴿(گۇناھكارلارغا) «ئى گۇناھكارلار! بۈگۈن (بىر تەرەپكە) ئايرىلىڭلار» (دېيىلىدۇ)، سىلەرگە (پەيغەمبەرلىرىم ئارقىلىق): «ئى ئادەم باللىرى! شەيتانغا چوقۇنماڭلار، ئۇ ھەقىقەتەن سىلەرگە ئاشكارا دۈشمەندۇر، ماڭىلا ئىبادەت قىلىڭلار، بۇ توغرا يولدۇر» دەپ تەۋسىيە قىلمىدىممۇ؟ شۈبھىسىزكى، شەيتان سىلەردىن نۇرغۇن كىشىلەرنى ئازدۇردى، (بۇنى) چۈشەنمەمسىلەر؟﴾[3].

* * * * * * *

۞ مَّآ أَشۡهَدتُّهُمۡ خَلۡقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَلَا خَلۡقَ أَنفُسِهِمۡ وَمَا كُنتُ مُتَّخِذَ ٱلۡمُضِلِّينَ عَضُدٗا ﴿٥١﴾

ئۇلار (يەنى شەيتانلار)غا ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ يارىتىلىشىنىمۇ، ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ يارىتىلىشىنىمۇ كۆرسەتكىنىم يوق (يەنى مەزكۇرلارنى خەلق ئەتكەن چېغىمدا ئۇلارنى ھازىر قىلغىنىم يوق)، (كىشىلەرنى) ئازدۇرغۇچىلارنى ياردەمچى قىلىۋالغىنىممۇ يوق﴿51﴾.

مۇشرىكلارنىڭ ئىلاھلىرىنىڭ بىرەر نەرسىنىڭ يارىتىلغانلىقىنى ۋە ھەتتا ئۆزلىرىنىڭ يارىتىلغانلىقىنىمۇ كۆرمىگەنلىكى توغرىسىدا

اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: سىلەر مېنى قويۇپ دوست تۇتقان ئىلاھلىرىڭلار بولسا، ئۇلارمۇ سىلەرگە ئوخشاش ھېچ نەرسىگە ئىگە ئەمەس مەخلۇقاتلاردۇر. مەن ئۇلارغا ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىنلارنىڭ يارىتىلغانلىقىنى كۆرسەتمىدىم. چۈنكى، ئۇلار ئۇ ۋاقىتتا يوق ئىدى. مەن بولسام يالغۇز ھەممە

[1] يەنى ئۇنىڭ تەبىئىتى باشقا بولغاچقا، تەبىئىتىنىڭ ئۇنى خائىنلىق قىلدۇرغانلىقىنى ئەسكەرتتى.
[2] سۈرە ساد 76 - ئايەت.
[3] سۈرە ياسىن 59 —— 62 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

نەرسىلەرنى ياراتقان، ئۇلارنى باشقۇرۇپ تۇرىدىغان ۋە (ئۇلارنىڭ ۋەزىپىلىرىنى) ئورۇنلاشتۇرغان زاتتۇرمەن. بۇ ئىشلاردا مېنىڭ شېرىكىم، ياكى ۋەزىرىم ياكى مەسلىھەتچىم ۋە ياكى تەڭتۇشۇم يوقتۇر.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئېيتقىنكى، «سىلەر الله نى قويۇپ مەبۇد دەپ قارىغىنىڭلارنى چاقىرىڭلار، ئۇلار ئاسمانلاردا ۋە زېمىندا زەررە چاغلىق نەرسىگە ئىگە بولالمايدۇ، ئۇلارنىڭ ئاسمان ـ زېمىننىڭ (يارىتىلىشى ۋە باشقۇرۇلۇشىدا الله غا) ھېچ شېرىكچىلىكى يوق، ئۇلارنىڭ ئىچىدە الله غا (ئاسمان ـ زېمىننى ئىدارە قىلىشتا ياردەملىشىدىغان) ھېچ ياردەمچىمۇ يوق»، الله ئىزنى بەرگەن ئادەمدىن باشقىغا الله نىڭ دەرگاھىدا شاپائەت پەيدا بەرمەيدۇ﴾[1] شۇڭا الله تائالا بۇ ئايەتتە، مۇنداق دېدى: ﴿**ئازدۇرغۇچىلارنى ياردەمچى قىلىۋالغىنىممۇ يوق**﴾.

* * * * * * *

وَيَوۡمَ يَقُولُ نَادُواْ شُرَكَآءِيَ ٱلَّذِينَ زَعَمۡتُمۡ فَدَعَوۡهُمۡ فَلَمۡ يَسۡتَجِيبُواْ لَهُمۡ وَجَعَلۡنَا بَيۡنَهُم مَّوۡبِقٗا ﴿٥٢﴾ وَرَءَا ٱلۡمُجۡرِمُونَ ٱلنَّارَ فَظَنُّوٓاْ أَنَّهُم مُّوَاقِعُوهَا وَلَمۡ يَجِدُواْ عَنۡهَا مَصۡرِفٗا ﴿٥٣﴾

شۇ كۈندە الله (ئۇلارغا) ئېيتىدۇ: «سىلەر مېنىڭ شېرىكلىرىم دەپ ئويلىغىنىڭلارنى چاقىرىڭلار». ئۇلار چاقىرىدۇ، لېكىن ئۇلار (نىڭ شېرىكلىرى) ئىجابەت قىلمايدۇ، بىز ئۇلارنىڭ ئارىسىدا (ئۇلار ئۆتەلمەيدىغان) ھالاكەتلىك جاينى پەيدا قىلدۇق﴿52﴾. گۇناھكارلار دوزاخنى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا كىرىدىغانلىقىغا جەزىم قىلىدۇ، دوزاختىن قاچىدىغان جاي تاپالمايدۇ﴿53﴾.

الله تائالانىڭ شېرىكلىرىنىڭ جاۋاب قايتۇرالمايدىغانلىقى ۋە گۇناھكارلارنىڭ دوزاخقا كەلتۈرۈلىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا قىيامەت كۈنى گۇۋاھچىلارنىڭ بېشىدا مۇشرىكلارنى تەنقىد ۋە مات قىلىش يۈزىسىدىن ئۇلارغا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**«سىلەر مېنىڭ شېرىكلىرىم دەپ ئويلىغىنىڭلارنى چاقىرىڭلار»**﴾ يەنى سىلەر دۇنيادا الله تائالانىڭ شېرىكلىرى دەپ ئويلىغىنىڭلارنى بۈگۈن چاقىرىڭلار. ئۇلار سىلەرنى بۇ ھالدىن قۇتقۇزسۇن.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿بىز دەسلەپتە سىلەرنى قانداق خەلق ئەتكەن بولساق دەرگاھىمىزغا شۇنداق تەنھا كەلدىڭلار، سىلەرگە بىز ئاتا قىلغان نەرسىلەرنى ئارقاڭلاردا (يەنى دۇنيادا) قويۇپ كەلدىڭلار، (ئىبادەت قىلىنىشقا تېگىشلىك بولۇشتا) الله نىڭ شېرىكلىرى دەپ گۇمان قىلغان شاپائەتچىڭلارنى سىلەر بىلەن بىللە كۆرمەيمىزغۇ؟ ئۇلار بىلەن سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىكى مۇناسىۋەت ھەقىقەتەن ئۈزۈلدى، سىلەر (شاپائەت قىلىدۇ) دەپ گۇمان قىلغان بۇتلار بەربات بولدى﴾[2] ﴿**ئۇلار چاقىرىدۇ، لېكىن ئۇلار (نىڭ شېرىكلىرى) ئىجابەت قىلمايدۇ**﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئۇلارغا: «شېرىك كەلتۈرگەن مەبۇدلىرىڭلارنى چاقىرىڭلار» دېيىلگەن ھامان، ئۇلار شېرىك كەلتۈرگەن مەبۇدلىرىنى چاقىرىدۇ، ئۇلاردىن جاۋاب كەلمەيدۇ، ئۇلار ئازابنى كۆرگەن چاغدا، (كاپىر بولغانلىقلىرىغا نادامەت قىلىپ) (دۇنيادىكى ۋاقتىدا) ھىدايەت تاپقان بولۇشلىرىنى ئارزۇ قىلىدۇ﴾[3].

[1] سۈرە سەبە 22 — 23 - ئايەت.
[2] سۈرە ئەنئام 94 - ئايەت.
[3] سۈرە قەسەس 64 - ئايەت.

www.munber.org

﴿اللە نى قويۇپ قىيامەتكىچە دۇئانى ئىجابەت قىلىشقا قادىر بولالمايدىغان بۇتلارغا چوقۇنىدىغان ئادەمدىنمۇ گۇمراھ ئادەم بارمۇ؟ بۇتلار ئۇلارنىڭ دۇئاسىدىن غاپىلدۇر، (قىيامەت كۈنى) ئىنسانلار (ھېساب بېرىش ئۈچۈن) توپلانغان چاغدا، بۇتلار ئۇلارغا (يەنى بۇتپەرەسلەرگە) دۈشمەن بولىدۇ، ئۇلار تەرىپىدىن ئىبادەت قىلىنغانلىقىنى ئىنكار قىلىدۇ﴾[1] ﴿ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) ئىززەتكە ئېرىشىش ئۈچۈن (يەنى بۇتلىرىنىڭ شاپائىتى بىلەن اللە نىڭ ئالدىدا ئىززەتلىك بولۇشلىرى ئۈچۈن)، اللە نى قويۇپ ئىلاھلار (يەنى بۇتلار) غا چوقۇندى، ئىش ئۇلارنىڭ گۇمان قىلغىنىدەك ئەمەس (يەنى بۇتلىرى ئۇلارنىڭ اللە ئالدىدا ئىززەت تېپىشلىرىنىڭ سەۋەبى بولالمايدۇ)، ئۇلارنىڭ (يەنى مۇشرىكلارنىڭ) چوقۇنۇشىنى ئىنكار قىلىدۇ، ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار)نىڭ دۈشمىنىگە ئايلىنىدۇ﴾[2].

﴿بىز ئۇلارنىڭ ئارىسىدا (ئۇلار ئۆتەلمەيدىغان) ھالاكەتلىك جاينى پەيدا قىلدۇق﴾ يەنى ئۇ مۇشرىكلار دۇنيادا ئىلاھلىرىمىزدەپ ئويلىغان ئىلاھلىرىنىڭ قېشىغا بېرىشقا يول تاپالمايدۇ ۋە ئۇلارنىڭ قېشىغا بارالمايدۇ. اللە تائالا مۇشرىكلار بىلەن ئۇلارنىڭ ئىلاھلىرىنىڭ ئارىسىنى ئايرىۋېتىدۇ. بىرى بىرىنىڭ قېشىغا يېتەلمەيدۇ. ئىككىسىنىڭ ئارىسىدا ھالاكەتلىك جاي، قاتتىق قورقۇنچ ۋە كاتتا ئىش باردۇر.

ئەمما اللە تائالانىڭ: **﴿بىز ئۇلارنىڭ ئارىسىدا﴾** دېگەن ئايىتىدىن ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمرى دېگەندەك مۆمىنلەر بىلەن كاپىرلار كۆزدە تۇتۇلسا، (ئۇ چاغدا بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى) اللە تائالا مۆمىنلەر بىلەن كاپىرلارنىڭ ئارىسىنى ئايرىۋېتىدۇ، دېگەن بولىدۇ.

اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿قىيامەت قايىم بولغان كۈندە (مۆمىنلەر بىلەن كاپىرلار) بىر - بىرىدىن ئايرىلىدۇ﴾[3] ﴿اللە تەرىپىدىن كېلىدىغان، قارشى تۇرغىلى بولمايدىغان كۈن (يەنى قىيامەت) كېلىشتىن ئىلگىرى توغرا دىنغا يۈزلەنگىن، بۇ كۈندە (ئۇلارنىڭ بىر پىرقىسى جەننەتكە، بىر پىرقىسى جەھەننەمگە) ئايرىلىدۇ﴾[4] ﴿(گۇناھكارلارغا) «ئى گۇناھكارلار! بۈگۈن (بىر تەرەپكە) ئايرىلىڭلار» (دېيىلىدۇ)﴾[5] ﴿شۇ كۈن (يەنى قىيامەت كۈنى) دە (مۆمىنلەرنى، كاپىرلارنى) ھەممىسىنى يىغىمىز، ئاندىن مۇشرىكلارغا: «سىلەر (اللە غا شېرىك كەلتۈرگەن) بۇتلىرىڭلار بىلەن بىللە، ئورنۇڭلاردا مىدىرلىماي تۇرۇڭلار» دەيمىز، ئۇلارنىڭ ئارىسىنى ئايرىيمىز، ئۇلارنىڭ شېرىك كەلتۈرگەن بۇتلىرى ئېيتىدۇ: «سىلەر بىزگە ئىبادەت قىلمىغان ئىدىڭلار (بەلكى نەپسى خاھىشلىرىڭلارغا ئىبادەت قىلغان ئىدىڭلار)، سىلەر بىلەن بىزنىڭ ئارىمىزدا گۇۋاھ بولۇشقا اللە كۇپايىكى،سىلەرنىڭ بىزگە چوقۇنۇشۇڭلاردىن بىز غاپىل ئىدۇق (يەنى بىز كۆرمەيدىغان، ئاڭلىمايدىغان، ھېس قىلمايدىغان جانسىز ئىدۇق)»، بۇ چاغدا ھەر ئادەم ئىلگىرى قىلغان ئەمەللىرى ئۈستىدە سىنىلىدۇ (يەنى ياخشىمۇ يامانمۇ، ئۇنىڭ نەتىجىسىنى كۆرىدۇ)، ئۇلار ھەقىقى ئىگىسى - اللە نىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىدۇ، ئۇلارنىڭ شاپائەت قىلىدۇ دەپ دەۋا قىلغان بۇتلىرى ئۇلاردىن ئۆزلىرىنى چەتكە ئالىدۇ﴾[6].

﴿گۇناھكارلار دوزاخنى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا كىرىدىغانلىقىغا جەزىم قىلىدۇ﴾ يەنى جەھەننەم 70 مىڭ ئارغامچىسىنىڭ ھەر بىرىنى 70 مىڭ پەرىشتە تۇتۇپ سۆرىگەن ھالدا ئۇلارنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كېلىنگەندە

[1] سۈرە ئەھقاف 5 - 6 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە مەريەم 81 - 82 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە رۇم 14 - ئايەت.
[4] سۈرە رۇم 43 - ئايەت.
[5] سۈرە ياسىن 59 - ئايەت.
[6] سۈرە يۇنۇس 28 - 30 - ئايەتكىچە.

www.munber.org

ۋە ئۇلار ئۇنى ئۆز كۆزلىرى بىلەن كۆرگەندە، گۇناھكارلار ئۆزلىرىنىڭ جەھەننەمگە كىرىدىغانلىقىنى جەزم قىلىدۇ. الله تائالانىڭ ئۇلارغا جەھەننەمنى كۆرسىتىشى ئۇلارنى غەم - قايغۇغا بالدۇرراق سېلىش ئۈچۈندۇر. چۈنكى، ئازابنىڭ چۈشىشىنى كۈتۈش ۋە ئۇنىڭدىن قورقۇشنىڭ ئۆزىمۇ ئازابدۇر.

﴿**دوزاختىن قاچىدىغان جاي تاپالمايدۇ**﴾ يەنى ئۇلارغا جەھەننەمدىن قۇتۇلدۇرىلىدىغان يول يوقتۇر. ئۇلارنىڭ جەھەننەمگە كىرىشى چوقۇمدۇر.

* * * * * * *

وَلَقَدۡ صَرَّفۡنَا فِي هَٰذَا ٱلۡقُرۡءَانِ لِلنَّاسِ مِن كُلِّ مَثَلٖۚ وَكَانَ ٱلۡإِنسَٰنُ أَكۡثَرَ شَيۡءٖ جَدَلٗا ﴿٥٤﴾

بۇ قۇرئاندا ئىنسانلارغا تۈرلۈك مىساللارنى بايان قىلدۇق. ئىنسان كۆپ دەتالاش قىلىدۇ (يەنى كۆپ جېدەللىشىش ئىنسانىنىڭ تەبىئىتىدۇر) ﴿54﴾.

قۇرئاندا تۈرلۈك مىساللارنىڭ بايان قىلىنغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: كىشىلەرنىڭ ھەقتىن ئېزىپ كەتمەسلىكى ۋە توغرا يولدىن چەتنەپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن بىز كىشىلەرگە بۇ قۇرئاندا تۈرلۈك مىساللارنى ۋە ئۇلارغا لازىملىق ھۆكۈملەرنى تەپسىلىي بايان قىلىپ بەردۇق. شۇنداق تۇرسىمۇ الله تائالا توغرا يولغا باشلىغان ۋە نىجاتلىق يولىنى كۆرسەتكەن كىشىلەردىن باشقىلىرى يەنە كۆپ جېدەللىشىدۇ. ناھەقنى دەپ ھەقكە قارشى چىقىدۇ ۋە (ناھەق تەرەپتە تۇرۇپ) دەۋالىشىدۇ.

ئىمام ئەھمەد، ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېچىدە ئىشىكنى قېقىپ مېنى ۋە قىزى فاتىمەنى ئويغىتىپ: «ناماز ئوقۇمامسىلەر؟» دېدى. مەن: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! بىزنىڭ جېنىمىز الله تائالانىڭ قولىدا، الله تائالا ئەۋەتىشنى خالىغاندا ئەۋەتىدۇ[1]، دېدىم. مەن شۇ گەپنى قىلغان ۋاقتىمدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قايتىپ كەتتى. كېيىن قايتا كەلمىدى. مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قايتىپ كېتىۋېتىپ يوتىسىغا ئۇرغاچ الله تائالانىڭ: ﴿**ئىنسان كۆپ دەتالاش قىلىدۇ (يەنى كۆپ جېدەللىشىش ئىنسانىنىڭ تەبىئىتىدۇر)**﴾ دېگەن ئايىتىنى ئوقۇغانلىقىنى ئاڭلىدىم.

* * * * * * *

وَمَا مَنَعَ ٱلنَّاسَ أَن يُؤۡمِنُوٓاْ إِذۡ جَآءَهُمُ ٱلۡهُدَىٰ وَيَسۡتَغۡفِرُواْ رَبَّهُمۡ إِلَّآ أَن تَأۡتِيَهُمۡ سُنَّةُ ٱلۡأَوَّلِينَ أَوۡ يَأۡتِيَهُمُ ٱلۡعَذَابُ قُبُلٗا ﴿٥٥﴾ وَمَا نُرۡسِلُ ٱلۡمُرۡسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَۚ وَيُجَٰدِلُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ بِٱلۡبَٰطِلِ لِيُدۡحِضُواْ بِهِ ٱلۡحَقَّۖ وَٱتَّخَذُوٓاْ ءَايَٰتِي وَمَآ أُنذِرُواْ هُزُوٗا ﴿٥٦﴾

ئىنسانلارغا ھىدايەت كەلگەن چاغدا، ئۇلارنىڭ ئىمان ئېيتماسلىقلىرى ۋە پەرۋەردىگارىدىن مەغپىرەت تەلەپ قىلماسلىقلىرى پەقەت (الله نىڭ) بۇرۇنقىلارغا تۇتقان يولىنى (يەنى ھالاك قىلىشىنى كۈتىدىغانلىقلىرى) ياكى ئۆزلىرىگە كېلىدىغان ئازابنى كۆزلىرى بىلەن كۆرۈشنى (كۈتىدىغانلىقلىرى) ئۈچۈندۇر ﴿55﴾***. بىز پەيغەمبەرلەرنى پەقەت (ئىمان ئېيتقۇچىلارغا) خۇش خەۋەر بەرگۈچى، (ئاسىيلىق***

[1] يەنى الله تائالا خالىغان ۋاقىتدا بىزگە جېنىمىزنى ئەۋەتىدۇ، شۇ چاغدا بىز ئويغىنىپ قوپۇپ ناماز ئوقۇيمىز، دېمەكچىدۇر. ئادەم ئۇخلاپ قالغاندا ئۇنىڭ جېنى الله تائالانىڭ قولىدا بولىدۇ.

www.munber.org

قىلغۇچىلارنى) ئاگاھلاندۇرغۇچى قىلىپ ئەۋەتىمىز. كاپىرلار (پەيغەمبەرلەر ئېلىپ كەلگەن) ھەقىقەتنى يوقىتىۋېتىش ئۈچۈن بىھۇدە سۆزلەرنى قىلىپ مۇنازىرىلىشىدۇ، ئۇلار مېنىڭ ئايەتلىرىمنى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن ئاگاھلاندۇرۇشلارنى مەسخىرە (يەنى ئويۇنچۇق) قىلىۋالدى﴿56﴾.

كاپىرلارنىڭ ھەددىدىن ئاشقانلىقىنىڭ بايانى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە، بۇرۇنمۇ ۋە ھازىرمۇ كاپىرلارنىڭ ھەددىدىن ئاشقانلىقىدىن، ئۇلارنىڭ روشەن پاكىتلارنى ۋە مۆجىزىلەرنى كۆرۈپ تۇرۇپمۇ ئوچۇق ھەقىقەتنى ئىنكار قىلغانلىقىدىن ۋە ئۇلارنىڭ شۇ ھەقىقەتكە ئەگەشمەسلىكلىرىنىڭ ئۆزلىرىگە ۋەدە قىلىنغان ئازابنى كۆزلىرى بىلەن كۆرۈشنى تەلەپ قىلىشلىرى ئۈچۈن ئىكەنلىكىدىن خەۋەر بەردى.

اللّٰه تائالا كاپىرلارنىڭ ئۆزلىرىگە ئەۋەتىلگەن پەيغەمبىرىگە دېگەن سۆزلىرىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئەگەر (سۆزۈڭدە) راستچىللاردىن بولساڭ، بىزگە ئاسماندىن ئازاب چۈشۈرگىن»﴾[1]

﴿ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ جاۋابى: «ئەگەر سەن راستچىللاردىن بولساڭ، بىزگە اللّٰه نىڭ ئازابىنى كەلتۈرگىن» دېيىشتىنلا ئىبارەت بولدى﴾[2] اللّٰه تائالا قۇرەيشلىكلەرنىڭ دېگەن سۆزلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿ئۆز ۋاقتىدا ئۇلار: «ئەگەر بۇ (يەنى قۇرئان) سېنىڭ تەرىپىڭدىن نازىل بولغان ھەقىقەت بولىدىغان بولسا، ئاسماندىن ئۈستىمىزگە تاش ياغدۇرغىن، ياكى بىزنى قاتتىق ئازاب بىلەن جازالىغىن!» دېدى﴾[3] ﴿ئۇلار ئېيتتى: «ئى قۇرئان نازىل قىلىنغان ئادەم! سەن ھەقىقەتەن مەجنۇنسەن، ئەگەر سەن (مەن رەسۇلۇللاھ دېگەن سۆزۈڭدە) راستچىللاردىن بولساڭ، (پەيغەمبەر لىكىڭگە گۇۋاھلىق بېرىدىغان) پەرىشتىلەرنى ئالدىمىزغا ئېلىپ كەلسەڭچۇ»؟﴾[4] بۇ ھەقتە بۇنىڭدىن باشقا يەنە نۇرغۇنلىغان ئايەتلەر بار.

﴿ئىنسانلارغا ھىدايەت كەلگەن چاغدا، ئۇلارنىڭ ئىمان ئېيتماسلىقلىرى ۋە پەرۋەردىگارىدىن مەغپىرەت تەلەپ قىلماسلىقلىرى پەقەت (اللّٰه نىڭ) بۇرۇنقىلارغا تۇتقان يولىنى (يەنى ھالاك قىلىشنى كۆتىدىغانلىقلىرى) ياكى ئۆزلىرىگە كېلىدىغان ئازابنى كۆزلىرى بىلەن كۆرۈشنى (كۈتىدىغانلىقلىرى) ئۈچۈندۇر﴾.

﴿بىز پەيغەمبەرلەرنى پەقەت (ئىمان ئېيتقۇچىلارغا) خۇش خەۋەر بەرگۈچى، (ئاسىيلىق قىلغۇچىلارنى) ئاگاھلاندۇرغۇچى قىلىپ ئەۋەتىمىز﴾ يەنى بىز پەيغەمبەرلەرنى ئازاب كېلىشتىن بۇرۇن ئۆزلىرىگە ئىشەنگەن ۋە ئىمان ئېيتقانلارغا خۇش بېشارەتچى، ئۆزلىرىنى ئىنكار قىلغان ۋە ئۆزلىرىگە قارشىلىق قىلغۇچىلارنى ئاگاھلاندۇرغۇچى قىلىپ ئەۋەتىمىز.

ئاندىن اللّٰه تائالا كاپىرلارنىڭ مۇنازىرىلىشىدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿كاپىرلار (پەيغەمبەرلەر ئېلىپ كەلگەن) ھەقىقەتنى يوقىتىۋېتىش ئۈچۈن بىھۇدە سۆزلەرنى قىلىپ مۇنازىرىلىشىدۇ﴾ يەنى ئۇلار پەيغەمبەرلەر ئېلىپ كەلگەن ھەقىقەتنى ئاجىزلاشتۇرۇش مەقسىتىدە مۇنازىرىلىشىدۇ، (لېكىن) ئۇلار بۇ مەقسىتىگە ئېرىشەلمەيدۇ.

﴿ئۇلار مېنىڭ ئايەتلىرىمنى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن ئاگاھلاندۇرۇشلارنى مەسخىرە (يەنى ئويۇنچۇق) قىلىۋالدى﴾ يەنى ئۇلار پەيغەمبەرلەرنىڭ ئېلىپ كەلگەن ھۆججەت - پاكىتلىرىنى، مۆجىزىلىرىنى،

[1] سۈرە شۇئەرا 187 - ئايەت.
[2] سۈرە ئەنكەبۇت 29 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ئەنفال 32 - ئايەت.
[4] سۈرە ھىجر 6 - 7 - ئايەتلەر.

www.munber.org

پەيغەمبەرلەرنىڭ ئۇلارنى ئاگاھلاندۇرۇشلىرىنى ۋە ئازابنىڭ كېلىشىدىن قورقۇتۇشلىرىنى مازاق قىلىشتى، بۇ، ئۇلارنىڭ پەيغەمبەرلەرنى قاتتىق ئىنكار قىلغانلىقىدۇر.

* * * * * * *

وَمَنۡ أَظۡلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِۦ فَأَعۡرَضَ عَنۡهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتۡ يَدَاهُۚ إِنَّا جَعَلۡنَا عَلَىٰ
قُلُوبِهِمۡ أَكِنَّةً أَن يَفۡقَهُوهُ وَفِيٓ ءَاذَانِهِمۡ وَقۡرٗاۖ وَإِن تَدۡعُهُمۡ إِلَى ٱلۡهُدَىٰ فَلَن يَهۡتَدُوٓاْ إِذًا أَبَدٗا ٥٧
وَرَبُّكَ ٱلۡغَفُورُ ذُو ٱلرَّحۡمَةِۖ لَوۡ يُؤَاخِذُهُم بِمَا كَسَبُواْ لَعَجَّلَ لَهُمُ ٱلۡعَذَابَۚ بَل لَّهُم مَّوۡعِدٞ لَّن
يَجِدُواْ مِن دُونِهِۦ مَوۡئِلٗا ٥٨ وَتِلۡكَ ٱلۡقُرَىٰٓ أَهۡلَكۡنَٰهُمۡ لَمَّا ظَلَمُواْ وَجَعَلۡنَا لِمَهۡلِكِهِم مَّوۡعِدٗا ٥٩

پەرۋەردىگارىنىڭ ئايەتلىرى بىلەن پەند ـ نەسىھەت قىلىنغان، ئۇ ئايەتلەردىن يۈز ئۆرۈگەن ۋە ئۆزىنىڭ قىلغان گۇناھلىرىنى ئۇنتۇغان كىشىدىنمۇ زالىم كىشى بارمۇ؟ شۈبھىسىزكى، بىز ئۇلارنىڭ دىللىرىغا قۇرئاننى چۈشىنىشكە توسقۇنلۇق قىلىدىغان پەردىلەرنى تارتتۇق، قۇلاقلىرىنى ئېغىر قىلدۇق، ئەگەر ئۇلارنى ھىدايەتكە دەۋەت قىلساڭ، ئۇلار ھەرگىز ھىدايەت تاپمايدۇ (يەنى ئۇلارنى ئىمانغا، قۇرئانغا دەۋەت قىلساڭ، ئۇلار دەۋىتىڭنى ھەرگىز قوبۇل قىلمايدۇ)﴿57﴾*. پەرۋەردىگارىڭ ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر ۋە رەھىم قىلغۇچىدۇر. ئەگەر اللّٰه ئۇلارنى قىلمىشىغا قاراپ جازالايدىغان بولسا، ئەلۋەتتە ئۇلارغا قىلىنىدىغان ئازابنى تېزلەتكەن بولاتتى، لېكىن ئۇلارغا بەلگىلەنگەن بىر ۋاقىت بار، (ئۇ ۋاقىت كەلگەندە) ئۇلار اللّٰه دىن بۆلەك ھېچ پاناگاھ تاپالمايدۇ*﴿58﴾*. شۇ شەھەرلەرنىڭ ئاھالىلىرى (يەنى ھۇد، سالىھ، لۇت، شۇئەيب پەيغەمبەرلەرنىڭ قەۋملىرىگە ئوخشاش ئۆتكەنكى ئۈممەتلەر) زۇلۇم قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن، ئۇلارنى ھالاك قىلدۇق، ئۇلارنىڭ ھالاك بولۇشىغا مۇئەييەن ۋاقىتنى بەلگىلىدۇق*﴿59﴾.

اللّٰه تائالانىڭ ئايەتلىرى بىلەن نەسىھەت قىلىنغاندىن كېيىنمۇ ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈگەن كىشىنىڭ ئۆزىگە ئۆزى قاتتىق ئۇۋال قىلغان كىشى بولىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللّٰه تائالا، اللّٰه تائالانىڭ ئايەتلىرى بىلەن پەند ـ نەسىھەت قىلىنغان، ئاندىن ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرىگەن، ئۇنىڭغا قۇلاق سالمىغان، كۆڭۈل قويمىغان ۋە ئۆزىنىڭ يامان قىلمىشلىرىنى ئۇنۇتقان كىشىنىڭ، بەندىلەر ئىچىدە ئۆزىگە ئۆزى قاتتىق ئۇۋال قىلغان كىشى ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿پەرۋەردىگارىنىڭ ئايەتلىرى بىلەن پەند ـ نەسىھەت قىلىنغان، ئۇ ئايەتلەردىن يۈز ئۆرۈگەن ۋە ئۆزىنىڭ قىلغان گۇناھلىرىنى ئۇنتۇغان كىشىدىنمۇ زالىم كىشى بارمۇ؟ شۈبھىسىزكى، بىز ئۇلارنىڭ دىللىرىغا قۇرئاننى چۈشىنىشكە توسقۇنلۇق قىلىدىغان پەردىلەرنى تارتتۇق، قۇلاقلىرىنى ئېغىر قىلدۇق﴾** يەنى قۇلاقلىرىدا ھەقىقەتنى ئىشىتەلمەيدىغان مەنىۋى ئېغىرلىقنى قىلدۇق. **﴿ئەگەر ئۇلارنى ھىدايەتكە دەۋەت قىلساڭ، ئۇلار ھەرگىز ھىدايەت تاپمايدۇ (يەنى ئۇلارنى ئىمانغا، قۇرئانغا دەۋەت قىلساڭ، ئۇلار دەۋىتىڭنى ھەرگىز قوبۇل قىلمايدۇ)﴾**.

﴿پەرۋەردىگارىڭ ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر ۋە رەھىم قىلغۇچىدۇر﴾ يەنى ئى مۇھەممەد! پەرۋەردىگارىڭ ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر ۋە كاتتا رەھمەت قىلغۇچىدۇر.

www.munber.org

﴿ئەگەر اللە ئۇلارنى قىلمىشىغا قاراپ جازالايدىغان بولسا، ئەلۋەتتە ئۇلارغا قىلىنىدىغان ئازابنى تېزلەتكەن بولاتتى﴾ اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئەگەر اللە ئىنسانلارنى ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن جازالايدىغان بولسا، يەر يۈزىدە ھېچبىر جان ئىگىسىنى قويمىغان بولاتتى﴾[1] ﴿پەرۋەردىگارىڭ ھەقىقەتەن ئۇلارنى مەغپىرەت قىلىدۇ. پەرۋەردىگارىڭ (گۇناھلارغا چۆمۈپ تەۋبە قىلمىغانلارنى) شەك - شۈبھىسىز قاتتىق جازالايدۇ﴾[2].

بۇ ھەقتە كەلگەن ئايەتلەر ناھايىتى كۆپتۇر. ئاندىن اللە تائالا ئۆزىنىڭ (گۇناھكارلارنى) ئالدىراپ ئازابلىمايدىغانلىقىدىن، (گۇناھلارنىڭ) يوشۇرۇن قالىدىغانلىقلىرىدىن ۋە كەچۈرۈلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەردى. اللە تائالا كاپىرلارنىڭ بەزىسىنى گۇمراھلىقتىن توغرا يولغا باشلىشى مۇمكىن. ئۇلارنىڭ ئىچىدىن كىمكى ئازغۇنلۇقىدا داۋاملىشىۋەرسە، ئۇ جازاسىنى (بەك ئېغىرلىقىدىن) باللارنىڭ چېچى ئاقىرىپ كېتىدىغان ۋە ھەر بىر ھامىلدار ئايالنىڭ بويىدىن ئاجراپ كېتىدىغان كۈندە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) تارتىدۇ. شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دېدى: **﴿لېكىن ئۇلارغا بەلگىلەنگەن بىر ۋاقىت بار، (ئۇ ۋاقىت كەلگەندە) ئۇلار اللە دىن بۆلەك ھېچ پاناگاھ تاپالمايدۇ﴾** يەنى باشقا پاناھلىنىدىغان يەر تاپالمايدۇ.

﴿شۇ شەھەرلەرنىڭ ئاھالىلىرى (يەنى ھۇد، سالىھ، لۇت، شۇئەيب پەيغەمبەرلەرنىڭ قەۋملىرىگە ئوخشاش ئۆتكەنكى ئۇممەتلەر) زۇلۇم قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن، ئۇلارنى ھالاك قىلدۇق﴾ يەنى ئىلگىرى ئۆتكەن ئۇممەتلەر ۋە شەھەر كىشىلىرى (اللە تائالاغا كاپىرلىق قىلىشى بىلەن) ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى ئۇۋال قىلغان ئىدى. بىز ئۇلارنىڭ كاپىر بولغانلىقى ۋە تەرسالىق قىلغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارنى ھالاك قىلدۇق.

﴿ئۇلارنىڭ ھالاك بولۇشىغا مۇئەييەن ۋاقىتنى بەلگىلىدۇق﴾ يەنى بىز ئۇلارنىڭ ھالاك بولۇشىغا ئازراقمۇ ئىلگىرى بولۇپمۇ قالمايدىغان ياكى كېيىن بولۇپ قالمايدىغان مەلۇم ۋە مۇئەييەن بىر ۋاقىتنى بەلگىلىدۇق. ئى قۇرەيش مۇشرىكلىرى! سىلەرمۇ ئۇلارغا كەلگەن ئازابنىڭ سىلەرگىمۇ كېلىپ قېلىشىدىن ساقلىنىڭلار. چۈنكى، سىلەر ئەڭ ھۆرمەتلىك ۋە ئەڭ كاتتا پەيغەمبەرنى ئىنكار قىلىۋاتىسىلەر. سىلەر بىزگە ئىلگىرى ھالاك قىلىنىپ كەتكەن ئۇممەتلەردىن ئەتىۋارلىقراق ئەمەسسىلەر. ئۇنداق بولغان ئىكەن ئازابىمدىن ۋە ئاگاھلاندۇرۇشىمدىن قورقۇڭلار.

* * * * * * *

وَإِذۡ قَالَ مُوسَىٰ لِفَتَىٰهُ لَآ أَبۡرَحُ حَتَّىٰٓ أَبۡلُغَ مَجۡمَعَ ٱلۡبَحۡرَيۡنِ أَوۡ أَمۡضِيَ حُقُبٗا ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا بَلَغَا
مَجۡمَعَ بَيۡنِهِمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَٱتَّخَذَ سَبِيلَهُۥ فِي ٱلۡبَحۡرِ سَرَبٗا ﴿٦١﴾ فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتَىٰهُ ءَاتِنَا غَدَآءَنَا
لَقَدۡ لَقِينَا مِن سَفَرِنَا هَٰذَا نَصَبٗا ﴿٦٢﴾ قَالَ أَرَءَيۡتَ إِذۡ أَوَيۡنَآ إِلَى ٱلصَّخۡرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ ٱلۡحُوتَ وَمَآ
أَنسَىٰنِيهُ إِلَّا ٱلشَّيۡطَٰنُ أَنۡ أَذۡكُرَهُۥۚ وَٱتَّخَذَ سَبِيلَهُۥ فِي ٱلۡبَحۡرِ عَجَبٗا ﴿٦٣﴾ قَالَ ذَٰلِكَ مَا كُنَّا نَبۡغِۚ فَٱرۡتَدَّا
عَلَىٰٓ ءَاثَارِهِمَا قَصَصٗا ﴿٦٤﴾ فَوَجَدَا عَبۡدٗا مِّنۡ عِبَادِنَآ ءَاتَيۡنَٰهُ رَحۡمَةٗ مِّنۡ عِندِنَا وَعَلَّمۡنَٰهُ مِن لَّدُنَّا
عِلۡمٗا ﴿٦٥﴾

---

[1] سۈرە فاتىر 45 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە رەئد 6 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئۆز ۋاقتىدا مۇسا ياش خادىمىغا (يەنى يۇشەئ ئىبىن نۇنغا): «ئىككى دەريانىڭ قوشۇلىدىغان جايىغا يەتمىگىچە مېڭىشىمنى توختاتمايمەن، (شۇ جايغا يەتكەنگە قەدەر) ئۇزاققىچە مېڭىۋېرىمەن» دېدى[60]*. ئۇلار ئىككى دەريانىڭ قوشۇلىدىغان جايىغا يېتىپ بارغاندا، بېلىقنى ئۇنتۇپ قالدى، بېلىق دەرياغا يول ئېلىپ كەتتى*[61]*. ئۇلار (ئىككى دەريانىڭ قوشۇلىدىغان جايىدىن) ئۆتكەندە مۇسا ياش خادىمىغا: «ئەتىگەنلىك تامىقىمىزنى ئېلىپ كەلگىن، بۇ سەپىرىمىزدە ھەقىقەتەن چارچاپ كەتتۇق» دېدى*[62]*. ياش خادىم: «بىز چوڭ تاش ئاستىدا ئارام ئېلىۋاتقاندا (يۇز بەرگەن ئىشتىن يەنى پىشۇرۇلغان بېلىقنىڭ تىرىلىپ، سېۋەتتىن سەكرەپ چىقىپ دەرياغا كىرىپ كەتكەنلىكىدىن ئىبارەت قىزىق ئىشتىن) خەۋىرىڭ بارمۇ؟ مەن راستلا بېلىقنى ئۇنتۇپتىمەن. بېلىقنىڭ (ئاجايىپ ۋەقەسى)نى ساڭا ئېيتىشنى پەقەت شەيتان ماڭا ئۇنتۇلدۇرۇپتۇ، بېلىق دەرياغا ئاجايىپ يول ئالغان ئىدى» دېدى*[63]*. مۇسا: «بىزنىڭ ئىزدەيدىغىنىمىز دەل مۇشۇ ئىدى» دېدى - دە، ئىككىسى كەلگەن ئىزى بويىچە كەينىگە يېنىشتى*[64]*. ئۇ ئىككىسى (بېلىقنى ئۇنتۇغان چوڭ تاشنىڭ يېنىدا) بىزنىڭ بەندىلىرىمىزدىن چوڭ مەرھەمەتىمىزگە ئېرىشكەن ۋە بىزنىڭ ئۆزىمىزگە خاس ئىلمىمىزنى (يەنى ئىلمىي غەيبنى) بىز بىلدۈرگەن بىر بەندىنى (يەنى خىزىر ئەلەيھىسسالامنى) ئۇچراتتى*[65].

مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن خىزىر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا

مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزىنىڭ ياش خادىمى يۇشە ئىبنى نۇنغا بۇ سۆزنى قىلىشىنىڭ سەۋەبى: مۇسا ئەلەيھىسسالام ئىككى دەريانىڭ قوشۇلىدىغان يېرىدە الله تائالانىڭ بەندىلىرىدىن مۇسا ئەلەيھىسسالامدا يوق ئىلىم بېرىلگەن بىر بەندە بار ئىكەن، دېگەن بىر خەۋەرنى ئاڭلىدى.

شۇنىڭ بىلەن مۇسا ئەلەيھىسسالام شۇ يەرگە بارماقچى بولۇپ ياش خادىمىغا مۇنداق دېدى: ﴿**ئۆز ۋاقتىدا مۇسا ياش خادىمىغا (يەنى يۇشەئ ئىبىن نۇنغا): «ئىككى دەريانىڭ قوشۇلىدىغان جايىغا يەتمىگىچە مېڭىشىمنى توختاتمايمەن**﴾.

﴿**(شۇ جايغا يەتكەنگە قەدەر) ئۇزاققىچە مېڭىۋېرىمەن»**﴾ ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئاببباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: (شۇ جايغا يەتكەنگە قەدەر) توختىماي مېڭىۋېرىمەن دېگەنلىكتۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە قەتادە ۋە ئىبنى زەيدمۇ شۇنداق دېدى.

﴿**ئۇلار ئىككى دەريانىڭ قوشۇلىدىغان جايىغا يېتىپ بارغاندا، بېلىقنى ئۇنتۇپ قالدى**﴾ يەنى مۇسا ئەلەيھىسسالام تۇزلانغان بېلىق ئېلىۋېلىشقا بۇيرۇلغان ئىدى. ئۇنىڭغا سەن بېلىقنى قەيەردە يوقىتىپ قويساڭ، سەن ئىزدىگەن ئادەمنى شۇ يەردە تاپىسەن، دېيىلگەن ئىدى. شۇڭا مۇسا ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ياش خادىمى دەريانىڭ قوشۇلىدىغان يېرىگە يېتىپ كەلگەنگە قەدەر ماڭدى. شۇ يەردە "ھايات بۇلۇقى" دەپ ئاتىلىدىغان بىر بۇلاق بار ئىدى. ئۇلار شۇ يەردە ئۇخلىدى. بېلىق يۇشە ئىبنى نۇنىنىڭ قول سېۋىتىدە ئىدى. بۇلاقتىن چىققان سۇ بېلىققا چاچراپ كەتتى - دە، بېلىق بىر سىلكىنىپلا ئۆزىنى سېۋەتتىن دېڭىزغا ئاتتى. يۇشە ئەلەيھىسسالاممۇ ئويغاندى. لېكىن بۇ چاغدا بېلىق سۇنىڭ ئىچىگە كىرىپ كېتىپ بولغان ئىدى. سۇ بىر - بىرىگە قوشۇلماي ئىككى تەرىپىگە بۆلۈنگىنىچە ئۇ بېلىقنىڭ ئۈزگەن ئىزى قالدى.

شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿**بېلىق دەرياغا يول ئېلىپ كەتتى**﴾ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى جەرىر ئىبنى ئاببباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: بېلىقنىڭ سۈدىكى ئەسىرى خۇددى سۇغا تاش چۈشكەندەك كاۋاك قالدى، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

www.munber.org

مۇھەممەد، ئىبنى ئىسھاق ئۇبەي ئىبنى كەئبدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ھەقتە سۆز قىلىپ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىشىلەر يارتىلىپ تاكى شۇ كۈنگىچە سۇ شۇ بېلىقتىن باشقىسىغا يېرىلىپ بېرىلمىگەن ئىدى. سۇدا بېلىق چۈشكەن يەر شۇ پېتى قالدى. سۇ بېلىققا ھاۋادانچىدەك ئېچىلىپ بەردى. مۇسا ئەلەيھىسسالام قايتىپ كېلىپ ئۇنىڭ چۈشۈپ كەتكەن يېرىنى كۆرۈپ مۇنداق دېدى: ﴿**«بىزنىڭ ئىزدەيدىغىنىمىز دەل مۇشۇ ئىدى»**﴾.

﴿**ئۇلار (ئىككى دەريانىڭ قوشۇلىدىغان جايىدىن) ئۆتكەندە**﴾ يەنى ئۇلار بېلىقنى ئۇنتۇتقان يەردىن بىرەر چاقىرىم يول يۈرۈپ بولغاندىن كېيىن، ﴿**مۇسا ياش خادىمىغا: «ئەتىگەنلىك تامىقىمىزنى ئېلىپ كەلگىن، بۇ سەپىرىمىزدە ھەقىقەتەن چارچاپ كەتتۇق» دېدى. ياش خادىم: «بىز چوڭ تاش ئاستىدا ئارام ئېلىۋاتقاندا (يۇز بەرگەن ئىشتىن يەنى پىشۇرۇلغان بېلىقنىڭ تىرىلىپ، سېۋەتتىن سەكرەپ چىقىپ دەرياغا كىرىپ كەتكەنلىكىدىن ئىبارەت قىزىق ئىشتىن) خەۋىرىڭ بارمۇ؟ مەن راستلا بېلىقنى ئۇنتۇپتىمەن. بېلىقنىڭ (ئاجايىپ ۋەقەسى) نى ساڭا ئېيتىشنى پەقەت شەيتان ماڭا ئۇنتۇلدۇرۇپتۇ (دېدى)**﴾.

شۇڭا ئۇ مۇنداق دېدى: ﴿**بېلىق دەرياغا ئاجايىپ يول ئالغان ئىدى»**﴾ ﴿**مۇسا: «بىزنىڭ ئىزدەيدىغىنىمىز دەل مۇشۇ ئىدى» دېدى - دە، ئىككىسى كەلگەن ئىزى بويىچە كەينىگە يېنىشتى**﴾ يەنى كەلگەن ئىزىنى بويلاپ كەينىگە قايتىشتى.

﴿**ئۇ ئىككىسى (بېلىقنى ئۇنتۇغان چوڭ تاشنىڭ يېنىدا) بىزنىڭ بەندىلىرىمىزدىن چوڭ مەرھەمىتىمىزگە ئېرىشكەن ۋە بىزنىڭ ئۆزىمىزگە خاس ئىلمىمىزنى (يەنى ئىلمي غەيبنى) بىز بىلدۈرگەن بىر بەندىنى (يەنى خىزىر ئەلەيھىسسالامنى) ئۇچراتتى**﴾ ئۇ كىشى خىزىر ئەلەيھىسسالام ئىدى. ئۇ كىشىنىڭ خىزىر ئەلەيھىسسالام ئىكەنلىكى ھەدىسلەردىمۇ بايان قىلىنغاندۇر.

ئىمام بۇخارى سەئىد ئىبنى جۇبەيرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن، ئىبنى ئاببىاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇماغا: نەۋفەل بۇكالي خىزىر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇچراشقان مۇسانى، بەنى ئىسرائىلغا پەيغەمبەر بولۇپ كەلگەن مۇسا ئەلەيھىسسالام ئەمەس، دەپ گۇمان قىلىدىكەن، دېدىم. ئىبنى ئاببىاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق دېدى: الله تائالانىڭ دۈشمىنى بولغان نەۋفەل بۇكالي يالغان سۆزلەپتۇ. بىزگە ئۇبەي ئىبنى كەئب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى سۆزلەپ بەرگەن ئىدى: «مۇسا ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى ئىسرائىل ئەۋلادىغا تەبلىغ قىلدى. ئۇنىڭدىن: كىشىلەرنىڭ ئىچىدە كىم ئەڭ بىلىملىك؟ دېگەن بىر سوئال سورالدى. مۇسا ئەلەيھىسسالام: مەن، دەپ جاۋاب بەردى. ئۇنىڭ (كىشىلەرنىڭ ئىچىدە كىم ئەڭ بىلىملىك ئىكەنلىكىنى) الله تائالا ئۆزى بىلىدۇ، دېمىگەنلىكى ئۈچۈن الله تائالا ئۇنىڭغا كايىپ، ئۇنىڭغا ئىككى دەريانىڭ قوشۇلىدىغان يېرىدە مېنىڭ سەندىن بەكرەك بىلىملىك بەندەم بار، ئۇنىڭ قېشىغا بارغىن، دەپ ۋەھيي قىلدى. مۇسا ئەلەيھىسسالام: ئى پەرۋەردىگارىم! مەن ئۇنى قانداق تاپالايمەن؟ دېدى. الله تائالا: ئۆزەڭ بىلەن بىرگە بىر بېلىقنى قول سېۋەتكە سېلىپ ئېلىۋالغىن، بېلىقنى قەيەردە يوقىتىپ قويساڭ، ئۇ شۇ يەردە، دېدى.

شۇنىڭ بىلەن مۇسا ئەلەيھىسسالام بېلىقنى سېۋەتكە سېلىپ ئۆزى بىلەن ئېلىۋالدى. مۇسا ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ياش خادىمى يۇشە ئىبنى نۇن ئەلەيھىسسالام تاكى قورام تاشنىڭ يېنىغا كەلگىچىلىك يول يۈردى. ئۇلار قورام تاشنىڭ قېشىغا كېلىپ باشلىرىنى قويۇپلا ئۇيقۇغا كەتتى. بېلىق سېۋەتتىن بىر سىلكىنىپ چىقىپلا دەرياغا يول ئېلىپ كەتتى. الله تائالا بېلىق چۈشكەن يەرنىڭ سۈيىنى يېپىشتۇرماي قالدۇردى. سۇ يېپىشماي ئىككى تەرىپىگە بۆلۈنۈپلا تۇردى. ئۇلار ئويغاندى. ھەمراھى يۇشە

www.munber.org

ئىبنى نۇن ئەلەيھىسسالام مۇسا ئەلەيھىسسالامغا بېلىقنىڭ ئىشىدىن خەۋەر بېرىشنى ئۇنتۇدى - دە، شۇ كۈننىڭ قالغىنىنى ۋە بىر كېچە يۈردى.

ئەتىسى مۇسا ئەلەيھىسسالام ياش خادىمىغا: ﴿«**ئەتىگەنلىك تامىقىمىزنى ئېلىپ كەلگىن، بۇ سەپىرىمىزدە ھەقىقەتەن چارچاپ كەتتۇق» دېدى**﴾ مۇسا ئەلەيھىسسالام اللّٰه تائالا ئۇنى (خىزىر بىلەن ئۇچرىشىشقا) بۇيرۇغان يەردىن ئۆتۈپ كەتكەنگە قەدەر چارچىمىغان ئىدى.

﴿**ياش خادىم: «بىز چوڭ تاش ئاستىدا ئارام ئېلىۋاتقاندا (يۈز بەرگەن ئىشتىن يەنى پىشۇرۇلغان بېلىقنىڭ تىرىلىپ، سۇۋەتتىن سەكرەپ چىقىپ دەرياغا كىرىپ كەتكەنلىكىدىن ئىبارەت قىزىق ئىشتىن) خەۋىرىڭ بارمۇ؟ مەن راستلا بېلىقنى ئۇنتۇپتىمەن. بېلىقنىڭ (ئاجايىپ ۋەقەسى) نى ساڭا ئېيتىشنى پەقەت شەيتان ماڭا ئۇنتۇلدۇرۇپتۇ، بېلىق دەرياغا ئاجايىپ يول ئالغان ئىدى» دېدى**﴾ بېلىق دەرياغا يول ئالغان ئىدى. مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇنىڭ ياش خادىمى ئۇنىڭدىن ھەيران بولدى.

﴿**مۇسا: «بىزنىڭ ئىزدەيدىغىنىمىز دەل مۇشۇ ئىدى» دېدى - دە، ئىككىسى كەلگەن ئىزى بويىچە كەينىگە يېنىشتى**﴾ يەنى ئۇلار كەلگەن ئىزنى بويلاپ كەينىگە قايتىپ قورام تاشنىڭ يېنىغا كەلدى. بۇ يەردە كىيىمگە يۆرگىنىۋالغان بىر كىشى بار ئىدى. مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا سالام قىلدى. خىزىر: سېنىڭ بۇ زېمىنىڭدا نەدە سالام قىلىشىش بار؟ دېدى. مۇسا ئەلەيھىسسالام: مەن مۇسادۇرمەن، دېدى. خىزىر ئەلەيھىسسالام: ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ مۇساسىمۇ؟ دېدى. مۇسا ئەلەيھىسسالام: ھەئە، مەن اللّٰه ساڭا بىلدۈرگەن توغرا ئىلىمنى ماڭا ئۆگىتىپ قويۇشۇڭ ئۈچۈن قېشىڭغا كەلدىم، دېدى.

﴿**ئۇ ئېيتتى: «سەن مەن بىلەن بىللە بولۇشقا سەۋر - تاقەت قىلىپ تۇرالمايسەن**﴾[1] يەنى ئۇ ئى مۇسا! مەن سەن بىلمەيدىغان، اللّٰه تائالا ماڭىلا بىلدۈرگەن بىلىمنى بىلىمەن، سەن اللّٰه تائالا ساڭا بىلدۈرگەن مەن بىلمەيدىغان بىلىمنى بىلىسەن، دېدى. ﴿**مۇسا ئېيتتى: «اللّٰه خالىسا مېنى سەۋرقىلغۇچى كۆرىسەن، سېنىڭ بۇيرۇقۇڭغا خىلاپلىق قىلمايمەن» خىزىر ئېيتتى: «ئەگەر سەن ماڭا ئەگەشسەڭ، (يولۇققان ئىش توغرىسىدا) مەن ئۇنى ساڭا سۆزلەپ بەرگىچە ئۇنىڭدىن سورىما (يەنى ئۆزەم سۆزلەپ بەرمىگىچە قىلغان ئىشلىرىمدىن سورىما)»**﴾[2].

شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئىككىسى بىرلىكتە دېڭىزنىڭ بويىدا ماڭدى. بىر كېمە ئۇلارنىڭ يېنىدىن ئۆتتى. ئۇلار كېمىدىكىلەردىن ئۆزلىرىنى كېمىگە ئېلىۋېلىشنى سورىدى. كېمىدىكىلەر خىزىر ئەلەيھىسسالامنى تونۇپ ئۇلارنى ھەقسىز ئېلىۋالدى. ئۇلار كېمىگە چىقىشى بىلەنلا مۇسا ئەلەيھىسسالام خىزىر ئەلەيھىسسالامنىڭ كېمىنىڭ بىر تال شېلىنى پالتا بىلەن قومۇرۇۋېتىشىغا دۇچ كەلدى. مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: بۇلار بىزنى ھەقسىز ئېلىۋالغان تۇرسا، سەن كېمىدىكىلەرنى غەرق بولۇپ كەتسۇن دەپ كېمىنى تېشىش ئۈچۈن كېمىگە چىققانمىدىڭ؟ سەن ھەقىقەتەن (قورقۇنچلۇق) چوڭ بىر ئىشنى قىلدىڭ، دېدى.

﴿**(خىزىر) سەن ھەقىقەتەن مەن بىلەن بىللە بولۇشتا سەۋر - تاقەت قىلىپ تۇرالمايسەن دېمىدىممۇ؟»**﴾ دېدى، مۇسا ئېيتتى: «ئەھدىنى ئۇنتۇپ قالغانلىقىمغا مېنى ئەيىبلىمە، سەن بىلەن بىللە بولۇشتا مېنى قىيىن ھالغا چۈشۈرۈپ قويما»﴾[3] بۇ مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزىنى بىرىنچى قېتىم ئۇنتۇپ قېلىشى ئىدى. بىر قۇشقاچ كېلىپ كېمىنىڭ بىر تەرىپىگە قونۇپ، دېڭىزدىن بىر ياكى ئىككى قېتىم سۇ چوقۇپ

---

[1] سۈرە كەھف 67 - ئايەت.
[2] سۈرە كەھف 69 — 70 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە كەھف 72 — 73 - ئايەتلەر.

www.munber.org

ئالدى. خىزىر ئەلەيھىسسالام مۇسا ئەلەيھىسسالامغا: مېنىڭ بىلىمىم ۋە سېنىڭ بىلىمىڭ اللّٰه تائالانىڭ بىلىمى ئالدىدا مۇشۇ دېڭىزدىن ئالغان شۇ سۇنىڭ مىقدارىچىلىكلا بىلىمدۇر، دېدى.

ئاندىن ئۇلار كېمىدىن چۈشتى. ئۇ ئىككىسى بىرلىكتە دېڭىزنىڭ بويىدا مېڭىپ كېتىۋاتاتتى، خىزىر ئەلەيھىسسالام باللار بىلەن ئويناۋاتقان بىر بالىنى كۆردى. خىزىر ئەلەيھىسسالام بالىنىڭ بېشىنى تۇتۇپ قولى بىلەن ئۇزۇپ بالىنى ئۆلتۈرۈپ قويدى. مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: ﴿«سەن بىر بىگۇناھ جاننى ناھەق ئۆلتۈردۈڭ، سەن ھەقىقەتەن ياۋۇز ئىشنى قىلدىڭ» دېدى. (خىزىر) ئېيتتى: «ساڭا مەن ھەقىقەتەن مەن بىلەن بىللە بولۇشقا سەۋر ـ تاقەت قىلىپ تۇرالمايسەن دېمىدىممۇ؟»﴾[1]. (مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ) بۇ قېتىمقى ئېترازى بۇرۇنقىدىن قاتتىقراق ئىدى.

﴿مۇسا ئېيتتى: «بۇنىڭدىن كېيىن يەنە سەندىن بىرەر ئىش توغرۇلۇق سورىسام (يەنى قىلغان ئىشىڭغا ئېتىراز بىلدۈرسەم)، مېنى ئۆزەڭگە ھەمراھ قىلمىغىن، (ساڭا بەرگەن ۋەدەمگە ئۈچ قېتىم خىلاپلىق قىلغانلىقىم ئۈچۈن) مېنىڭ ئالدىمدا (ماڭا ھەمراھ بولماسلىقتا) مەزۇرسەن»، ئۇ ئىككىسى يەنە بىللە مېڭىپ بىر شەھەرگە يېتىپ كەلدى، شەھەر ئاھالىسىدىن تاماق سورىدى، شەھەر ئاھالىسى ئۇلارنى مېھمان قىلىشتىن باش تارتتى، ئۇلار بۇ شەھەردە ئۆرۈلۈپ چۈشەي دەپ قالغان بىر تامنى ئۇچراتتى، ئۇنى (خىزىر قولى بىلەن سىلاپ) تۈزلەپ قويدى﴾[2].

مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: بىز يېنىغا كەلگەن كىشىلەر بىزگە تاماق بەرمەيدىغان ۋە بىزنى مېھمان قىلمايدىغان كىشىلەر بولغان ئىكەن: ﴿«ئەگەر خالىساڭ بۇ ئىش ئۈچۈن ئەلۋەتتە ئىش ھەققى ئالغان بولاتتىڭ»﴾[3] دېدى. ﴿(خىزىر) ئېيتتى: «بۇ، سەن بىلەن مېنىڭ ئايرىلىش (ۋاقتىمىز)، سەن سەۋر ـ تاقەت قىلىپ تۇرالمىغان (يۇقىرىقى ئۈچ ئىشنىڭ) ھەقىقىتىنى ساڭا چۈشەندۈرۈپ بېرەي﴾[4] ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «كاشكى مۇسا سەۋر قىلغان بولسا، ھەتتا اللّٰه تائالا بىزگە ئۇ ئىككىسىنىڭ خەۋەرلىرىنى كۆپرەك بايان قىلىپ بېرەتتى».

ئىمام بۇخارى بۇ ھەدىسكە ئوخشاش يەنە بىر ھەدىس رىۋايەت قىلدى. بۇ ھەدىستە مۇنداق دەپ بايان قىلىنىدۇ: مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇنىڭ ياش خادىمى يۇشە ئىبنى نۇن ئۆزلىرى بىلەن بېلىق ئېلىپ يولغا چىقتى، ئۇلار قورام تاشنىڭ قېشىغا يېتىپ كېلىپ ئۇنىڭ قېشىدا ئولتۇردى. مۇسا ئەلەيھىسسالام بېشىنى قويۇپلا ئۇخلاپ قالدى. قورام تاشنىڭ تېگىدە "ھايات" دەپ ئاتىلىدىغان بۇلاق بولۇپ، ئۇنىڭ سۈيى تەگكەنلىكى نەرسە تىرىلىپ ياشىراتتى. بېلىققا شۇ بۇلاقنىڭ سۈيىدىن چاچراپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن بېلىق ھەرىكەتكە كېلىپ قول سۇۋېتىدىن دېڭىزغا كىرىپ كەتتى. مۇسا ئەلەيھىسسالام ئويغىنىپ خادىمىغا: ﴿ئەتىگەنلىك تامىقىمىزنى ئېلىپ كەلگىن﴾ دېدى. ھەدىسنىڭ داۋامىنى يۇقىرىدىكى ھەدىستەك بايان قىلدى. قۇشقاچ كېلىپ كېمىنىڭ بىر تەرىپىگە قونۇپ تۇمشۇقىنى دېڭىزغا چوكۇردى. خىزىر ئەلەيھىسسالام مۇسا ئەلەيھىسسالامغا: مېنىڭ بىلىمىم، سېنىڭ بىلىمىڭ ۋە بارلىق كىشىلەرنىڭ بىلىمى اللّٰه تائالانىڭ بىلىمى ئالدىدا، پەقەت مۇشۇ قۇشقاچ (دېڭىزدىن) تۇمشۇقى بىلەن ئالغان سۇنىڭ مىقدارىچىلىك، دېدى. ھەدىسنىڭ داۋامى يۇقىرىدىكى ھەدىسكە ئوخشايدۇ.

* * * * * * *

---

[1] سۈرە كەھف 74 — 75 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە كەھف 76 — 77 - ئايەتلەر.
[3] سۈرە كەھف 77 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە كەھف 78 - ئايەت.

www.munber.org

قَالَ لَهُۥ مُوسَىٰ هَلۡ أَتَّبِعُكَ عَلَىٰٓ أَن تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمۡتَ رُشۡدٗا ﴿٦٦﴾ قَالَ إِنَّكَ لَن تَسۡتَطِيعَ
مَعِيَ صَبۡرٗا ﴿٦٧﴾ وَكَيۡفَ تَصۡبِرُ عَلَىٰ مَا لَمۡ تُحِطۡ بِهِۦ خُبۡرٗا ﴿٦٨﴾ قَالَ سَتَجِدُنِيٓ إِن شَآءَ ٱللَّهُ صَابِرٗا وَلَآ
أَعۡصِي لَكَ أَمۡرٗا ﴿٦٩﴾ قَالَ فَإِنِ ٱتَّبَعۡتَنِي فَلَا تَسۡـَٔلۡنِي عَن شَيۡءٍ حَتَّىٰٓ أُحۡدِثَ لَكَ مِنۡهُ ذِكۡرٗا ﴿٧٠﴾

مۇسا ئۇنىڭغا: «اﷲ ساڭا بىلدۈرگەن توغرا ئىلىمنى ماڭا ئۆگىتىشىڭ ئۈچۈن ساڭا ئەگىشەيمۇ؟ (يەنى سۆھبىتىڭدە بولايمۇ؟)» دېدى[66]. ئۇ ئېيتتى: «سەن مەن بىلەن بىللە بولۇشقا سەۋر - تاقەت قىلىپ تۇرالمايسەن[67]. سەن چوڭقۇر تونۇپ يەتمىگەن (يەنى قارىماققا يامان، ئەمما ماھىيىتىنى سەن چۈشەنمىگەن) ئىشقا قانداقمۇ سەۋر - تاقەت قىلىپ تۇرالايسەن؟»[68]. مۇسا ئېيتتى: «اﷲ خالىسا مېنى سەۋرقىلغۇچى كۆرىسەن، سېنىڭ بۇيرۇقۇڭغا خىلاپلىق قىلمايمەن»[69]. (خىزىر) ئېيتتى: «ئەگەر سەن ماڭا ئەگەشسەڭ، (يولۇققان ئىش توغرىسىدا) مەن ئۇنى ساڭا سۆزلەپ بەرگىچە ئۇنىڭدىن سورىما (يەنى ئۆزەم سۆزلەپ بەرمىگىچە قىلغان ئىشلىرىمدىن سورىما)»[70].

مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ خىزىر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇچرىشىشى ۋە ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇپ مېڭىشى توغرىسىدا

خۇددى اﷲ تائالا خىزىر ئەلەيھىسسالامغا بەرمىگەن بىلىمنى مۇسا ئەلەيھىسسالامغا بەرگىنىدەك، مۇسا ئەلەيھىسسالامغا بېرىلمىگەن بىلىم بېرىلگەن ئالىم كىشى خىزىر ئەلەيھىسسالامغا مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دېگەن سۆزلىرىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**مۇسا ئۇنىڭغا: «اﷲ ساڭا بىلدۈرگەن توغرا ئىلىمنى ماڭا ئۆگىتىشىڭ ئۈچۈن ساڭا ئەگىشەيمۇ؟ (يەنى سۆھبىتىڭدە بولايمۇ؟)» دېدى**﴾ يەنى بۇ مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ خىزىر ئەلەيھىسسالامغا ھۆرمەت بىلەن قويغان تەلىۋى بولۇپ ھەرگىزمۇ خىزىر ئەلەيھىسسالامنى شۇنداق قىلىشقا مەجبۇرلىغانلىق ئەمەستۇر. شاگىرت ئۇستازدىن سوئال سورىغاندا مۇشۇنداق ھۆرمەت بىلەن سوراش لازىم. يەنى مەن يېتەرسىزلىكلىرىمنى ئوڭشاپ تولۇقلىۋېلىشىم ئۈچۈن، اﷲ تائالا ساڭا بىلدۈرگەن پايدىلىق بىلىم ۋە ياخشى ئەمەل - ئىبادەتلەرنى ماڭا ئۆگىتىپ قويۇشۇڭ ئۈچۈن ساڭا ھەمراھ بولايمۇ؟

بۇ چاغدا خىزىر ئەلەيھىسسالام مۇسا ئەلەيھىسسالامغا: ﴿**«سەن مەن بىلەن بىللە بولۇشقا سەۋر - تاقەت قىلىپ تۇرالمايسەن**﴾ دېدى. يەنى مەن اﷲ تائالا ساڭا بىلدۈرمىگەن بىلىمنى بىلىدىغان، سەنمۇ اﷲ تائالا ماڭا بىلدۈرمىگەن بىلىمنى بىلىدىغان، ھەر بىرىمىز اﷲ تائالا تەرىپىدىن ئايرىم - ئايرىم ئىشلارغا بۇيرۇلغان بولغاچقا، سەن مېنىڭ شەرىئىتىڭگە توغرا كەلمەيدىغان ئىشلارنى قىلغانلىقىمنى كۆرىسەن، شۇڭا سەن ماڭا ھەمراھ بولۇپ يۈرۈشكە ۋە مەن بىلەن بىللە بولۇشقا سەۋر- تاقەت قىلالمايسەن.

﴿**سەن چوڭقۇر تونۇپ يەتمىگەن (يەنى قارىماققا يامان، ئەمما ماھىيىتىنى سەن چۈشەنمىگەن) ئىشقا قانداقمۇ سەۋر - تاقەت قىلىپ تۇرالايسەن؟»**﴾ يەنى مەن بىلىمەن سەن ئېتىراز بىلدۈرۈشۈڭ ئۆزرىلىك بولغان ئىشلارغا ئېتىراز بىلدۈرىسەن. لېكىن، سەن ئۇ ئىشلارنىڭ مەن بىلگەن ھېكمىتىنى ۋە ھەقىقىتىنى بىلمەيسەن.

www.munber.org

﴿مۇسا ئېيتتى: «اللە خالىسا مېنى سەۋرقىلغۇچى كۆرىسەن﴾ يەنى سەن مېنى سەندىن كۆرىلىدىغان ئىشلارغا سەۋر قىلغۇچى كۆرۈسەن ﴿سېنىڭ بۇيرۇقۇڭغا خىلاپلىق قىلمايمەن»﴾ يەنى مەن ساڭا بىرەر ئىشتا قارشىلىق كۆرسەتمەيمەن.

بۇ چاغدا خىزىر ئەلەيھىسسالام مۇسا ئەلەيھىسسالامغا بۇ شەرتنى قويدى: ﴿«ئەگەر سەن ماڭا ئەگەشسەڭ، (يولۇققان ئىش توغرىسىدا) مەن ئۇنى ساڭا سۆزلەپ بەرگىچە ئۇنىڭدىن سورىما (يەنى ئۆزەم سۆزلەپ بەرمىگىچە قىلغان ئىشلىرىمدىن سورىما)»﴾.

* * * * * * *

فَٱنطَلَقَا حَتَّىٰٓ إِذَا رَكِبَا فِى ٱلسَّفِينَةِ خَرَقَهَا ۖ قَالَ أَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا إِمْرًا
﴿٧١﴾ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ مَعِىَ صَبْرًا ﴿٧٢﴾ قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِى بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِى مِنْ
أَمْرِى عُسْرًا ﴿٧٣﴾

شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئىككىسى بىرلىكتە مېڭىپ كېلىپ بىر كېمىگە چىقىشتى، (خىزىر) كېمىنى تېشىۋەتتى (يەنى كېمىنىڭ بىر تاختىسىنى سۇغۇرۇۋەتتى)، مۇسا (ئۇنىڭغا): «كېمىدىكىلەرنى غەرق بولۇپ كەتسۇن دەپ كېمىنى تەشتىڭمۇ؟ سەن ھەقىقەتەن (قورقۇنچلۇق) چوڭ بىر ئىشنى قىلدىڭ» دېدى[71]*.(خىزىر) سەن ھەقىقەتەن مەن بىلەن بىللە بولۇشتا سەۋرتا - قەت قىلىپ تۇرالمايسەن دېمىدىممۇ؟» دېدى*[72]*. مۇسا ئېيتتى: «ئەھدىنى ئۇنتۇپ قالغانلىقىمغا مېنى ئەيىبلىمە، سەن بىلەن بىللە بولۇشتا مېنى قىيىن ھالغا چۈشۈرۈپ قويما»*[73].

كېمىنى تېشىۋەتكەنلىكنىڭ بايانى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ يەردە مۇسا بىلەن ھەمراھى خىزىر ئەلەيھىسسالام ئۆزئارا يۇقىرىقىدەك پۈتۈشۈپ بولغاندىن كېيىن ۋە خىزىر ئەلەيھىسسالام مۇسا ئەلەيھىسسالامغا تاكى ئۆزى ئىشنىڭ ھەقىقىتىنى چۈشەندۈرۈپ بايان قىلىپ بەرمىگىچە ئۇنىڭ بىلمىگەن نەرسىسىنى سورىماسلىقنى شەرت قىلغاندىن كېيىن، بىرلىكتە يولغا چىقىپ كېمىگە چىققانلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ. بىز يۇقىرىدا كەلتۈرگەن ھەدىستە كېمىدىكىلەرنىڭ خىزىر ئەلەيھىسسالامنى تونۇپ، ئۇنىڭغا بولغان ھۆرمىتى يۈزىسىدىن ئۇلارنى ھەقسىز ئېلىۋالغانلىقى بايان قىلىندى. (ئۇلار كېمىگە چىقتى) كېمە ئۇلارنى ئېلىپ مېڭىپ دولقۇنلۇق يېرىگە بارغاندا خىزىر ئەلەيھىسسالام قوپۇپ كېمىنىڭ بىر تال تاختىسىنى چىقىرىۋېتىپ ئاندىن ئۇ يەرنى ئوڭشاپ قويدى. مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي ئۇنى ئەيىبلەپ مۇنداق دەۋەتتى: ﴿**«كېمىدىكىلەرنى غەرق بولۇپ كەتسۇن دەپ كېمىنى تەشتىڭمۇ؟ سەن ھەقىقەتەن (قورقۇنچلۇق) چوڭ بىر ئىشنى قىلدىڭ»**﴾.

مۇجاھىد بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: سەن ئادەمنىڭ ئەقلى قوبۇل قىلالمايدىغان بىر ئىشنى قىلدىڭ، دېگەنلىك بولىدۇ دېدى. قەتادە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: سەن ھەقىقەتەن ھەيران قالارلىق بىر ئىشنى قىلدىڭ، دېگەنلىك بولىدۇ دېدى.

بۇ ۋاقىتتا خىزىر ئەلەيھىسسالام ئىلگىرى مۇسا ئەلەيھىسسالامغا قويغان شەرتنى ئەسلىتىپ مۇنداق دېدى: ﴿**سەن ھەقىقەتەن مەن بىلەن بىللە بولۇشتا سەۋر - تاقەت قىلىپ تۇرالمايسەن دېمىدىممۇ؟»**﴾ يەنى سېنىڭ قەستەن قىلىۋاتقان بۇ ئىشىنىڭ، سېنىڭ ماڭا ئېتىراز بىلدۈرمەسلىككە شەرت

www.munber.org

قويغان ئىشلارنىڭ قاتارىدىندۇر. چۈنكى، سەن بۇ ئىشنىڭ ھەقىقىتىنى بىلمەيسەن، بۇ ئىشتا سەن بىلمەيدىغان پايدا باردۇر.

﴿**مۇسا ئېيتتى: «ئەھدىنى ئۇنتۇپ قالغانلىقىمغا مېنى ئەيىبلىمە، سەن بىلەن بىللە بولۇشتا مېنى قىيىن ھالغا چۈشۈرۈپ قويما»**﴾ شۇڭا يۇقىرىدا كەلتۈرۈلگەن ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «بىرىنچى قېتىملىقى مۇسا ئۇنتۇپ قېلىپ يۈز بەرگەندۇر».

* * * * * * *

فَٱنطَلَقَا حَتَّىٰٓ إِذَا لَقِيَا غُلَٰمًا فَقَتَلَهُۥ قَالَ أَقَتَلۡتَ نَفۡسًا زَكِيَّةَۢ بِغَيۡرِ نَفۡسٖ لَّقَدۡ جِئۡتَ شَيۡـًٔا
نُّكۡرًا ﴿٧٤﴾ ۞ قَالَ أَلَمۡ أَقُل لَّكَ إِنَّكَ لَن تَسۡتَطِيعَ مَعِيَ صَبۡرًا ﴿٧٥﴾ قَالَ إِن سَأَلۡتُكَ عَن شَيۡءِۭ بَعۡدَهَا
فَلَا تُصَٰحِبۡنِيۖ قَدۡ بَلَغۡتَ مِن لَّدُنِّي عُذۡرًا ﴿٧٦﴾

ئۇ ئىككىسى يەنە بىرلىكتە ماڭدى، ئۇلار بىر بالىنى ئۇچراتتى، (خىزىر) ئۇنى ئۆلتۈرۈپ قويدى. مۇسا: «سەن بىر بىگۇناھ جاننى ناھەق ئۆلتۈردۈڭ، سەن ھەقىقەتەن ياۋۇز ئىشنى قىلدىڭ» دېدى﴿74﴾. *(خىزىر) ئېيتتى: «ساڭا مەن ھەقىقەتەن مەن بىلەن بىللە بولۇشقا سەۋر ـ تاقەت قىلىپ تۇرالمايسەن دېمىدىممۇ؟»* ﴿75﴾. *مۇسا ئېيتتى: «بۇنىڭدىن كېيىن يەنە سەندىن بىرەر ئىش توغرۇلۇق سورىسام (يەنى قىلغان ئىشىڭغا ئېتىراز بىلدۈرسەم)، مېنى ئۆزەڭگە ھەمراھ قىلمىغىن، (ساڭا بەرگەن ۋەدەمگە ئۈچ قېتىم خىلاپلىق قىغانلىقىم ئۈچۈن) مېنىڭ ئالدىمدا (ماڭا ھەمراھ بولماسلىقتا) مەزۇرسەن»* ﴿76﴾.

بالىنى ئۆلتۈرۈۋېتىشنىڭ بايانى توغرىسىدا

﴿**ئۇ ئىككىسى يەنە بىرلىكتە ماڭدى، ئۇلار بىر بالىنى ئۇچراتتى، (خىزىر) ئۇنى ئۆلتۈرۈپ قويدى**﴾ يۇقىرىدا ئۇ بالىنىڭ شەھەردە كىچىك بالىلار بىلەن ئويناۋاتقانلىقى بايان قىلىندى. ئۇ بالىلارنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ چىرايلىقى ۋە چىرايى ئەڭ نۇرلۇقى ئىدى. خىزىر ئەلەيھىسسالام بالىلارنىڭ ئىچىدىن شۇنى تاللاپ ئۆلتۈرۈۋەتتى.

بۇنى كۆرگەن مۇسا ئەلەيھىسسالام ئىلگىرىكىدىنمۇ قاتتىقراق ئەيىبلەپ مۇنداق دېدى: ﴿**«سەن بىر بىگۇناھ جاننى ناھەق ئۆلتۈردۈڭ**﴾ يەنى سەن تېخى ھېچ يامان ۋە گۇناھ ئىش قىلمىغان كىچىك بىر بالىنى ناھەق ئۆلتۈردۈڭ، ﴿**سەن ھەقىقەتەن ياۋۇز ئىشنى قىلدىڭ»**﴾.

﴿**(خىزىر) ئېيتتى: «ساڭا مەن ھەقىقەتەن مەن بىلەن بىللە بولۇشقا سەۋر ـ تاقەت قىلىپ تۇرالمايسەن دېمىدىممۇ؟»**﴾ يەنى خىزىر ئەلەيھىسسالام ئىلگىرى قويغان شەرتىنى يەنە بىر قېتىم تەكىتلىدى.

﴿**مۇسا ئېيتتى: «بۇنىڭدىن كېيىن يەنە سەندىن بىرەر ئىش توغرۇلۇق سورىسام (يەنى قىلغان ئىشىڭغا ئېتىراز بىلدۈرسەم)، مېنى ئۆزەڭگە ھەمراھ قىلمىغىن، (ساڭا بەرگەن ۋەدەمگە ئۈچ قېتىم خىلاپلىق قىغانلىقىم ئۈچۈن) مېنىڭ ئالدىمدا (ماڭا ھەمراھ بولماسلىقتا) مەزۇرسەن»**﴾ يەنى سەن مېنى ھەمراھ قىلماسلىققا ھەقلىقسەن.

ئىبنى جەرىر، ئىبنى ئاbbاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن ئۇبەي ئىبنى كەئبنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىرەرسىنى ئەسلەپ ئۇنىڭغا دۇئا قىلماقچى بولغاندا، دۇئانى ئۆزىدىن باشلايتتى. بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «اللّٰه تائالانىڭ رەھمىتى بىزگە ۋە

www.munber.org

مۇساغا بولسۇن. ئەگەر ئۇ، سەۋر قىلىپ ھەمراھى بىلەن تۇرغان بولسا، ئەلۋەتتە ئاجايىپ ئىشلارنى كۆرگەن بولاتتى. لېكىن ئۇ: ﴿«بۇنىڭدىن كېيىن يەنە سەندىن بىرەر ئىش توغرۇلۇق سورىسام (يەنى قىلغان ئىشىڭغا ئېتىراز بىلدۈرسەم)، مېنى ئۆزەڭگە ھەمراھ قىلمىغىن، (ساڭا بەرگەن ۋەدەمگە ئۈچ قېتىم خىلاپلىق قىغانلىقىم ئۈچۈن) مېنىڭ ئالدىمدا (ماڭا ھەمراھ بولماسلىقتا) مەزۇرسەن»﴾ دېدى».

* * * * * * *

فَٱنطَلَقَا حَتَّىٰٓ إِذَآ أَتَيَآ أَهۡلَ قَرۡيَةٍ ٱسۡتَطۡعَمَآ أَهۡلَهَا فَأَبَوۡاْ أَن يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارٗا

يُرِيدُ أَن يَنقَضَّ فَأَقَامَهُۥۖ قَالَ لَوۡ شِئۡتَ لَتَّخَذۡتَ عَلَيۡهِ أَجۡرٗا ﴿٧٧﴾ قَالَ هَٰذَا فِرَاقُ بَيۡنِي وَبَيۡنِكَۚ

سَأُنَبِّئُكَ بِتَأۡوِيلِ مَا لَمۡ تَسۡتَطِع عَّلَيۡهِ صَبۡرًا ﴿٧٨﴾

ئۇ ئىككىسى يەنە بىللە مېڭىپ بىر شەھەرگە يېتىپ كەلدى، شەھەر ئاھالىسىدىن تاماق سورىدى، شەھەر ئاھالىسى ئۇلارنى مېھمان قىلىشتىن باش تارتتى، ئۇلار بۇ شەھەردە ئۆرۈلۈپ چۈشەي دەپ قالغان بىر تامنى ئۇچراتتى، ئۇنى (خىزىر قولى بىلەن سىلاپ) تۈزلەپ قويدى. مۇسا ئېيتتى: «ئەگەر خالىساڭ بۇ ئىش ئۈچۈن ئەلۋەتتە ئىش ھەققى ئالغان بولاتتىڭ»﴿77﴾. (خىزىر) ئېيتتى: «بۇ، سەن بىلەن مېنىڭ ئايرىلىش (ۋاقتىمىز)، سەن سەۋر - تاقەت قىلىپ تۇرالمىغان (يۇقىرىقى ئۈچ ئىشنىڭ) ھەقىقىتىنى ساڭا چۈشەندۈرۈپ بېرەي﴿78﴾.

تامنى تۈزەپ قويۇشنىڭ بايانى توغرىسىدا

الله تائالا ئۇ ئىككىسىنىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالامغا خىزىر ئەلەيھىسسالامغا ئىككى قېتىم ئېتىراز بىلدۈرۈپ بولغاندىن كېيىنمۇ يەنە بىللە ماڭغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇ ئىككىسى يەنە بىللە مېڭىپ بىر شەھەرگە يېتىپ كەلدى**﴾ ئىبنى جەرىر ئىبنى سىرىننىڭ: ئۇ شەھەر بولسا ”ئەيلە“ شەھىرىدۇر، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى. ھەدىستە مۇنداق دەپ كەلدى: «ئۇ ئىككىسى ئادەملىرى بېخىل بىر شەھەرگە يېتىپ كەلدى».

﴿**شەھەر ئاھالىسىدىن تاماق سورىدى، شەھەر ئاھالىسى ئۇلارنى مېھمان قىلىشتىن باش تارتتى، ئۇلار بۇ شەھەردە ئۆرۈلۈپ چۈشەي دەپ قالغان بىر تامنى ئۇچراتتى، ئۇنى (خىزىر قولى بىلەن سىلاپ) تۈزلەپ قويدى**﴾ يەنى ئۇنى بۇرۇنقى ھالىتىگە كەلتۈرۈپ قويدى، يۇقىرىدا ئۆتكەن ھەدىستە خىزىر ئەلەيھىسسالام تامنى قولى بىلەن يۆلەپ تۈزەپ قويغانلىقى بايان قىلىنىدى، بۇ، بىر مۆجىزە خاراكتېرلىك ئىشتۇر.

بۇ ۋاقىتتا مۇسا ئەلەيھىسسالام خىزىر ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېدى: ﴿«**ئەگەر خالىساڭ بۇ ئىش ئۈچۈن ئەلۋەتتە ئىش ھەققى ئالغان بولاتتىڭ**»﴾ يەنى ئۇلار بىزنى مېھمان قىلمىغاندىن كېيىن ئۇلارغا بىكاردىن ئىشلەپ بېرىشىڭ لايىق بولمايدۇ.

﴿**(خىزىر) ئېيتتى: «بۇ، سەن بىلەن مېنىڭ ئايرىلىش (ۋاقتىمىز)**﴾ يەنى خىزىر ئەلەيھىسسالام مۇسا ئەلەيھىسسالامغا: سەن مەن بالىنى ئۆلتۈرۈۋەتكەن ۋاقتىمدا، بۇنىڭدىن كېيىن، يەنە سەندىن بىرەر ئىش توغرۇلۇق سورىسام (يەنى قىلغان ئىشىڭغا ئېتىراز بىلدۈرسەم)، مېنى ئۆزەڭگە ھەمراھ قىلمىغىن دېگەن شەرتنى قويغان ئىدىڭ، مانا بۇ سەن بىلەن مېنىڭ ئايرىلىش (ۋاقتىمىز)، ﴿**سەن سەۋر - تاقەت قىلىپ تۇرالمىغان (يۇقىرىقى ئۈچ ئىشنىڭ) ھەقىقىتىنى ساڭا چۈشەندۈرۈپ بېرەي**﴾ دېدى.

www.munber.org

* * * * * * *

أَمَّا ٱلسَّفِينَةُ فَكَانَتۡ لِمَسَٰكِينَ يَعۡمَلُونَ فِي ٱلۡبَحۡرِ فَأَرَدتُّ أَنۡ أَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَآءَهُم مَّلِكٞ يَأۡخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصۡبٗا ﴿٧٩﴾

كېمىگە كەلسەك، ئۇ دېڭىزدا ئىشلەيدىغان بىرقانچە نەپەر كەمبەغەلنىڭ كېمىسى ئىدى، مەن ئۇنى (تېشىپ) ئەيىبناك قىلماقچى بولدۇم، (چۈنكى،) ئۇلارنىڭ ئالدىدا (يەنى بارىدىغان يوللىرىدا) ھەرقانداق ساق كېمىنى ئىگىسىدىن (زورلۇق بىلەن) تارتىۋالىدىغان بىر پادىشاھ بار ئىدى[79].

كېمىنى تېشىۋەتىشنىڭ سەۋەبى توغرىسىدا

بۇ، خىزىر ئەلەيھىسسالامنىڭ اللّٰە تائالا ئۇنىڭغا تېگىدىكى ھېكمەتلەرنى بىلدۈرگەن، لېكىن مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەلمەي قالغان ۋە تاشقى كۆرۈنۈشكە قاراپ ئەيىبلىگەن ئىشلارنىڭ ھەقىقىتىنى بايان قىلىشىدۇر. خىزىر ئەلەيھىسسالام بۇ ئىشنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: مەن كېمىنى ئەيىبلىك قىلىشىم ئۈچۈن ئۇنى تېشىۋەتتىم. چۈنكى، ئۇلار ھەر قانداق ساق كېمىنى ئىگىسىدىن زورلۇق بىلەن تارتىۋالىدىغان زالىم بىر پادىشاھنىڭ قېشىدىن ئۆتىدۇ، پادىشاھ كېمىنىڭ ئەيىبلىك ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ ئۇنى تارتىۋالمىسا، كېمىدىن باشقا پايدىلىنىدىغان نەرسىسى يوق مىسكىنلەر ئۇنىڭدىن داۋاملىق پايدىلانسۇن دەپ، ئۇنى ئەيىبلىك قىلدىم. بەزى رىۋايەتتە، كېمىنىڭ ئىگىلىرى يېتىم باللار ئىدى، دېيىلگەن.

* * * * * * *

وَأَمَّا ٱلۡغُلَٰمُ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤۡمِنَيۡنِ فَخَشِينَآ أَن يُرۡهِقَهُمَا طُغۡيَٰنٗا وَكُفۡرٗا ﴿٨٠﴾ فَأَرَدۡنَآ أَن يُبۡدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيۡرٗا مِّنۡهُ زَكَوٰةٗ وَأَقۡرَبَ رُحۡمٗا ﴿٨١﴾

(ئۆلتۈرۈلگەن) بالىغا كەلسەك، ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسى مۆمىن ئىدى. (ئۇ ئەسلىدە كاپىر يارىتىلغانلىقتىن، چوڭ بولغاندا) ئۇنىڭ گۇمراھلىق بىلەن كۇفرىنى ئاتا - ئانىسىغا تېڭىشىدىن قورقتۇق[80]. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز ئۇلارنىڭ پەرۋەردىگارىنىڭ ئۇلارغا ئۇ بالىغا قارىغاندا پاك ۋە كۆيۈملۈك پەرزەنت ئاتا قىلىشىنى ئىرادە قىلدۇق[81].

بالىنى ئۆلتۈرۈۋېتىشنىڭ سەۋەبى توغرىسىدا

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، ئۇبەي ئىبنى كەئبدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «خىزىر ئۆلتۈرۈۋەتكەن بالا (ئۇنىڭ قىلمىشلىرى) پۈتۈلگەن كۈنىدىلا كاپىر پۈتۈلگەن. بۇ ھەدىسنى ئىبنى جەرىرمۇ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلدى. شۇڭا خىزىر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: **﴿ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسى مۆمىن ئىدى. (ئۇ ئەسلىدە كاپىر يارىتىلغانلىقتىن، چوڭ بولغاندا) ئۇنىڭ گۇمراھلىق بىلەن كۇفرىنى ئاتا - ئانىسىغا تېڭىشىدىن قورقتۇق﴾** يەنى ئاتا - ئانىسىنىڭ ئۇنىڭغا بولغان ئامراقلىقى ئۇنىڭ كاپىرلىقتا داۋاملىشىۋېرىدىغانلىقىغا سەۋەبچى بولۇپ قېلىشىدىن قورقتۇق.

www.munber.org

قەتادە: ئۇ بالا تۇغۇلغان ۋاقىتتا ئاتا ـ ئانىسى بەك خۇشال بولغان ئىدى، ئۆلتۈرۈلگەندە بەك قايغۇرۇپ كەتتى. مۇبادا ئۇ بالا ھايات قالغان بولسا، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ھالاك بولۇشى ئۇ بالىنىڭ سەۋەبى بىلەن بولاتتى، شۇڭا ھەرقانداق ئىنسان الله تائالانىڭ رازى بولۇشى لازىمدۇر. چۈنكى، الله تائالانىڭ مۆمىن كىشى ياقتۇرمايدىغان بىرەر نەرسىدە چىقارغان ھۆكۈمى ئۇ ياقتۇرىدىغان نەرسىدە چىقارغان ھۆكۈمىدىن ئۇنىڭغا پايدىلىق بولۇشى مۇمكىندۇر، دېدى.

بۇ ھەقتە ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان ھەدىستە مۇنداق دەپ كەلدى: «الله تائالانىڭ مۆمىنگە چىقارغان ھەر قانداق ھۆكۈمى ئۇنىڭ ئۈچۈن ياخشىلىقتۇر». الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿سىلەر بىرەر نەرسىنى ياقتۇرماسلىقىڭلار مۇمكىن، ئەمما ئۇ سىلەر ئۈچۈن پايدىلىقتۇر﴾[1].

﴿شۇنىڭ ئۈچۈن بىز ئۇلارنىڭ پەرۋەردىگارىنىڭ ئۇلارغا ئۇ بالىغا قارىغاندا پاك ۋە كۆيۈملۈك پەرزەنت ئاتا قىلىشىنى ئىرادە قىلدۇق﴾ ئىبنى جەرىر بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: ئۇلارغا ئۇلار ئۇ بالىغا قارىغاندا بۇ بالىغا بەك كۆيۈنىدىغان، پاك پەرزەنت ئاتا قىلىشنى ئىرادە قىلدۇق دېگەنلىكتۇر، دېدى.

* * * * * * *

وَأَمَّا ٱلۡجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَٰمَيۡنِ يَتِيمَيۡنِ فِي ٱلۡمَدِينَةِ وَكَانَ تَحۡتَهُۥ كَنزٞ لَّهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَٰلِحٗا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَن يَبۡلُغَآ أَشُدَّهُمَا وَيَسۡتَخۡرِجَا كَنزَهُمَا رَحۡمَةٗ مِّن رَّبِّكَۚ وَمَا فَعَلۡتُهُۥ عَنۡ أَمۡرِيۚ ذَٰلِكَ تَأۡوِيلُ مَا لَمۡ تَسۡطِع عَّلَيۡهِ صَبۡرٗا ﴿٨٢﴾

تامغا كەلسەك، ئۇ شەھەردىكى ئىككى يېتىم بالىنىڭ ئىدى، تام ئاستىدا ئۇلارنىڭ (ھەققى بولغان) خەزىنىسى بار ئىدى (تام ئۆرۈلۈپ كەتسە، خەزىنىسى ئېچىلىپ قېلىپ كىشىلەر ئۇنى ئېلىپ كېتەتتى)، ئۇلارنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ياخشى ئادەم ئىدى. پەرۋەردىگارىڭ ئۇلارنىڭ چوڭ بولغاندا تام ئاستىدىكى خەزىنىسىنى چىقىرىۋېلىشىنى ئىرادە قىلدى، بۇ پەرۋەردىگارىڭنىڭ (ئۇلارغا قىلغان) رەھمىتىدۇر، ئۇنى (يەنى يۇقىرىدىكى ئۈچ ئىشنى) مەن ئۆز خاھىشىم بويىچە قىلغىنىم يوق (بەلكى ئۇنى الله نىڭ ئەمرى ۋە ئىلھامى بىلەن قىلدىم)، سەن سەۋر ـ تاقەت قىلىپ تۇرالمىغان نەرسىلەرنىڭ ھەقىقىتى ئەنە شۇ»﴿82﴾.

تامنى ھەقسىز تۈزەپ قويۇشنىڭ سەۋەبى توغرىسىدا

مەن بۇ تامنى تۈزەپ قويدۇم. چۈنكى، ئۇ شەھەردىكى ئىككى يېتىم بالىنىڭ تېمى ئىدى، تام ئاستىدا ئۇلارنىڭ خەزىنىسى بار ئىدى. ئىكرىمە، قەتادە ۋە باشقىلار: تام ئاستىدا ئۇلارنىڭ كۆمۈپ قويۇلغان مال ـ دۇنياسى بار ئىدى، دېدى. بۇ قاراش ئايەتنىڭ ئاشكارا مەنىسىدۇر. بۇنى ئىبنى جەرىر الله تائالا ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن! توغرا دەپ قارىدى.

﴿ئۇلارنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ياخشى ئادەم ئىدى﴾ يەنى بۇ ئايەتتە ياخشى كىشىلەرنىڭ قىلغان ئىبادىتىنىڭ بەرىكىتى ئۇلارنىڭ بالا ـ چاقىلىرىغىمۇ يېتىدىغانلىقىغا دەلىل ـ پاكىت بار. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ بالا ـ چاقىلىرى دۇنيادا خەتەرلەردىن ساقلىنىپ قالىدۇ، ئاخىرەتتە دادىسى ئۇلارغا شاپائەت

[1] سۈرە بەقەر 216 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قىلالايدۇ ۋە دادىلىرىنى خۇرسەن بولسۇن، دەپ ئۇلارنىڭ دەرىجىلىرى جەننەتتە ئەڭ ئالىي دەرىجىگە كۆتۈرۈلىدۇ. بۇ ھەقتە كەلگەن ئايەت ۋە ھەدىسلەر باردۇر.

سەئىد، ئىبنى جۇبەير، ئىبنى ئاببىاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: اللّٰه تائالا (ئىككى يېتىمنىڭ مال - مۈلكىنى) ئۇ ئىككىسىنىڭ دادىسىنىڭ ياخشىلىقى سەۋەبىدىن ساقلاپ قالدى. چۈنكى، اللّٰه تائالا ئۇ ئىككىسىنى ياخشى دەپ بايان قىلمىدى، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

﴿**پەرۋەردىگارىڭ ئۇلارنىڭ چوڭ بولغاندا تام ئاستىدىكى خەزىنىسىنى چىقىرىۋېلىشىنى ئىرادە قىلدى**﴾ يەنى خىزىر ئەلەيھىسسالام بالىنى ئۆلتۈرۈۋەتكەندە "پەرزەنت ئاتا قىلىشنى ئىرادە قىلدۇق" ۋە كېمىنى تېشىۋەتكەندە "ئەيىبناك قىلماقچى بولدۇم" دەپ ئىرادىنى ئۆزىگە نىسبەت بەرگەن ئىدى. ئەمما بۇ يەردە "پەرۋەردىگارىڭ ئىرادە قىلدى" دەپ ئىرادە قىلىشنى اللّٰه تائالاغا نىسبەت بەردى. چۈنكى، بالىلارنى اللّٰه تائالادىن باشقىسى چوڭ قىلالمايدۇ. راستىنى اللّٰه تائالا بىلگۈچىدۇر.

خىزىرنىڭ پەيغەمبەر ياكى ئەمەسلىكى توغرىسىدا

اللّٰه تائالانىڭ خىزىر ئەلەيھىسسالامنىڭ دېگەن سۆزىنى بايان قىلىپ كەلگەن: ﴿**بۇ پەرۋەردىگارىڭنىڭ (ئۇلارغا قىلغان) رەھمىتىدۇر، ئۇنى (يەنى يۇقىرىدىكى ئۈچ ئىشنى) مەن ئۆز خاھىشىم بويىچە قىلغىنىم يوق (بەلكى ئۇنى اللّٰه نىڭ ئەمرى ۋە ئىلھامى بىلەن قىلدىم)، سەن سەۋر - تاقەت قىلىپ تۇرالمىغان نەرسىلەرنىڭ ھەقىقىتى ئەنە شۇ »**﴾ دېگەن ئايىتىدە ۋە ئۇنىڭ: ﴿**ئۇ ئىككىسى (بىلىقنى ئۇنتۇغان چوڭ تاشنىڭ يېنىدا) بىزنىڭ بەندىلىرىمىزدىن چوڭ مەرھەمەتىمىزگە ئېرىشكەن ۋە بىزنىڭ ئۆزىمىزگە خاس ئىلمىمىزنى (يەنى ئىلمىي غەيبنى) بىز بىلدۈرگەن بىر بەندىنى (يەنى خىزىر ئەلەيھىسسالامنى) ئۇچراتتى**﴾[1] دېگەن ئايىتىدە ئۇنى پەيغەمبەر دەيدىغان كىشىلەر ئۈچۈن دەلىل - پاكىت باردۇر.

خىزىر ئەلەيھىسسالامنىڭ خىزىر (يەنى يېشىل) دەپ ئاتىلىشىنىڭ سەۋەبى توغرىسىدا

ئىمام ئەھمەد، ئەبۇھۇرەيرىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خىزىر توغرىسىدا مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «خىزىر "يېشىل"[2] دەپ ئاتالدى. چۈنكى، ئۇ قۇرۇق ئوت - چۆپلەرنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرغاندا، ئوت - چۆپلەر ئۇنىڭ ئاستىدىن ياپ - يېشىل بولۇپ ئۈنۈپ چىقىشقا باشلىدى». بۇ ھەدىسنى ئابدۇررازاقمۇ رىۋايەت قىلدى.

ئىمام بۇخارىمۇ ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «خىزىر "يېشىل" دەپ ئاتالدى. چۈنكى، ئۇ قۇرۇق ئوت - چۆپلەرنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرغاندا، ئوت - چۆپلەر ئۇنىڭ ئاستىدىن ياپ يېشىل بولۇپ ئۈنۈپ چىقىشقا باشلىدى». خىزىرنى (قۇرۇق ئوت - چۆپلەرنىڭ ئۈستىدە ئەمەس) تۇپراقتا ئولتۇردى، دەيدىغان كۆزقاراشمۇ بار.

﴿**سەن سەۋر - تاقەت قىلىپ تۇرالمىغان نەرسىلەرنىڭ ھەقىقىتى ئەنە شۇ »**﴾ مانا بۇ مەن ھەقىقەتتىدىن ساڭا خەۋەر بېرىپ بولغىچە سەۋر قىلالماي تىت - تىت بولۇپ كەتكەن ئىشلارنىڭ بايانىدۇر.

قىسسىنىڭ بېشىدا مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە كەلگەن ياش خادىمنىڭ گېپى قىسسىنىڭ ئايىغىدا يوق بولۇپ كەتكەنلىكى ھەققىدە سوئالنىڭ جاۋابى مۇنداق: بۇ قىسسىنىڭ بايان قىلىنىشىدىكى مەقسەت، مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن خىزىر ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇلارنىڭ ئارىلىقىدا بولغان ئىشلاردۇر. مۇسا

[1] سۈرە كەھف 65 - ئايەت.
[2] خىزىر ئەرەب تىلىدىكى لەۋزى بويىچە يېشىل دېگەننى بىلدۈرىدۇ.

www.munber.org

ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە كەلگەن ياش خادىمنىڭ (گېپى چىقمىسىمۇ) مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە باردۇر. ھەدىسلەردە ئۇنىڭ ئىسمىنىڭ يۇشە ئىبنى نۇن ئىكەنلىكى ۋە ئۇنىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ ئىشىغا مەسئۇل بولغانلىقى بايان قىلىنىدۇ.

* * * * * * *

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَن ذِى ٱلْقَرْنَيْنِ ۖ قُلْ سَأَتْلُوا۟ عَلَيْكُم مِّنْهُ ذِكْرًا ﴿٨٣﴾ إِنَّا مَكَّنَّا لَهُۥ فِى ٱلْأَرْضِ وَءَاتَيْنَـٰهُ مِن كُلِّ شَىْءٍ سَبَبًا ﴿٨٤﴾

ئۇلار (يەنى يەھۇدىيلار) سەندىن زۇلقەرنەيىن توغرۇلۇق سورىشىدۇ. «سىلەرگە مەن ئۇنىڭ قىسسىسىنى (ۋەھيى ئاساسىدا) بايان قىلىمەن» دېگىن[83]. ئۇنىڭغا بىز زېمىندا ھەقىقەتەن كۈچ - قۇدرەت ئاتا قىلدۇق، ئۇنىڭغا ئۆز مەقسىتىگە يېتىشىنىڭ پۈتۈن يوللىرىنى ئاسانلاشتۇرۇپ بەردۇق[84].

زۇلقەرنەيىننىڭ قىسسىسى توغرىسىدا

الله تائالا پەيغەمبىرىگە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلار (يەنى يەھۇدىيلار) سەندىن زۇلقەرنەيىن توغرۇلۇق سورىشىدۇ. «سىلەرگە مەن ئۇنىڭ قىسسىسىنى (ۋەھيى ئاساسىدا) بايان قىلىمەن» دېگىن**﴾.

بىز يۇقىرىدا مەككىنىڭ كاپىرلىرىنىڭ يەھۇدىيلارغا ئۇلاردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن سورايدىغان نەرسە سوراپ ئادەم ئەۋەتكەنلىكىنى، يەھۇدىيلارنىڭ: سىلەر ئۇنىڭدىن زېمىننى كېزىپ يۈرگەن كىشىدىن، قىلمىشلىرى بىلىنمىگەن يىگىتلەردىن ۋە روھدىن سوراڭلار، دېگەنلىكىنى ۋە شۇنىڭ بىلەن سۈرە كەھفنىڭ چۈشكەنلىكىنى بايان قىلىپ ئۆتتۇق.

زۇلقەرنەيىننىڭ كاتتا پادىشاھ ئىكەنلىكى توغرىسىدا

﴿**ئۇنىڭغا بىز زېمىندا ھەقىقەتەن كۈچ - قۇدرەت ئاتا قىلدۇق**﴾ يەنى بىز ئۇنىڭغا پادىشاھلادا بولىدىغان قۇدرەت، ئەسكەر، ئۇرۇش ۋە قورشاش سايمانلىرى تولۇق بولغان كاتتا پادىشاھلىقنى ئاتا قىلدۇق. شۇڭا ئۇ زېمىننىڭ شەرق ۋە غەربلىرىگىچە پادىشاھ بولدى. ئۇنىڭغا بارلىق شەھەرلەر بويسۇندى. ھەممە پادىشاھلار باش ئەگدى. مەيلى ئەرەب بولسۇن ياكى باشقا بىر مىللەت بولسۇن ھەممىسى ئۇنىڭ خىزمىتىدە بولدى. شۇڭا بەزى ئالىملار: ئۇ زۇلقەرنەيىن (يەنى ئىككى مۈڭگۈزلۈك) دەپ ئاتالدى. چۈنكى، ئۇ قۇياشنىڭ ئىككى مۈڭگۈزى بولغان شەرق بىلەن غەربكە بارغان، دېدى.

﴿**ئۇنىڭغا ئۆز مەقسىتىگە يېتىشىنىڭ پۈتۈن يوللىرىنى ئاسانلاشتۇرۇپ بەردۇق**﴾ ئىبنى ئاببابس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما، مۇجاھىد، سەئىد ئىبنى جۇبەير، ئىكرىمە، سۇددى، قەتادە، زەھھاك ۋەباشقىلار بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: (ئۇنىڭغا ئۆز مەقسىتىگە يېتىشكە پۈتۈن ئىشلاردا) بىلىم بەردۇق دېگەنلىكتۇر، دېدى. قەتادە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: ئۇنىڭغا زېمىننىڭ يوللىرىنى ۋە ئۇنىڭ بەلگىلىرىنى بەردۇق دېگەنلىكتۇر دېدى.

الله تائالا بىلقىس توغرىسىدا مۇنداق دېدى: ﴿ئۇنىڭغا (ئۆزىگە ۋە سەلتەنەتىگە كېرەكلىك) ھەممە نەرسە بېرىلگەن ئىكەن﴾[1] يەنى ئۇنىڭغا پادىشاھلارغا كېرەكلىك بولغان ھەممە نەرسىلەر بېرىلگەن ئىكەن. شۇنىڭدەك الله تائالا زۇلقەرنەيىنگىمۇ ئىقلىملارنى، يېزا - قىشلاقلارنى، شەھەرلەرنى ۋە زېمىنلارنى

[1] سۈرە نەمله 23 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

پەتهى قىلىشقا يوللارنى ۋە سەۋەبلەرنى ئاسانلاشتۇرۇپ بەردى. دۈشمەنلەرنىڭ ھەيۋىسىنى سۇندۇردى. پادىشاھلارنى باش ئەگدۈردى ۋە مۇشرىكلارنى بويسۇندۇردى. ئۇنىڭغا ئۆز مەقستىگە يېتىشنىڭ، پادىشاھلارغا كېرەكلىك بولغان پۈتۈن يوللىرى ئاسانلاشتۇرۇپ بېرىلدى. راستىنى الله تائالا بىلگۈچىدۇر.

* * * * * * *

فَأَتۡبَعَ سَبَبًا ﴿٨٥﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ مَغۡرِبَ ٱلشَّمۡسِ وَجَدَهَا تَغۡرُبُ فِي عَيۡنٍ حَمِئَةٖ وَوَجَدَ
عِندَهَا قَوۡمٗاۗ قُلۡنَا يَٰذَا ٱلۡقَرۡنَيۡنِ إِمَّآ أَن تُعَذِّبَ وَإِمَّآ أَن تَتَّخِذَ فِيهِمۡ حُسۡنٗا ﴿٨٦﴾ قَالَ أَمَّا مَن ظَلَمَ
فَسَوۡفَ نُعَذِّبُهُۥ ثُمَّ يُرَدُّ إِلَىٰ رَبِّهِۦ فَيُعَذِّبُهُۥ عَذَابٗا نُّكۡرٗا ﴿٨٧﴾ وَأَمَّا مَنۡ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحٗا فَلَهُۥ جَزَآءً
ٱلۡحُسۡنَىٰۖ وَسَنَقُولُ لَهُۥ مِنۡ أَمۡرِنَا يُسۡرٗا ﴿٨٨﴾

زۇلقەرنەيىن (الله ئۇنىڭغا ئاسانلاشتۇرۇپ بەرگەن) يولغا ماڭدى﴿85﴾. ئۇ كۈنپېتىش تەرەپكە يېتىپ بارغاندا، كۈننىڭ قارا لايلىق بۇلاققا پېتىپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى. ئۇ بۇلاقنىڭ يېنىدا بىر تۈرلۈك قەۋمنى ئۇچراتتى. بىز: «ئى زۇلقەرنەيىن! سەن ئۇلارنى جازالىغىن ياكى ئۇلارغا ياخشى مۇئامىلىدە بولغىن» دېدۇق﴿86﴾. زۇلقەرنەيىن ئېيتتى: «كىمكى زۇلۇم قىلغان بولسا، بىز ئۇنى جازالايمىز، ئاندىن ئۇ پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىدۇ، پەرۋەردىگارى ئۇنى قاتتىق جازالايدۇ﴿87﴾. كىمكى ئىمان ئېيتسا ۋە ياخشى ئەمەل قىلسا، ئۇنىڭغا ئەڭ ياخشى مۇكاپات بېرىلىدۇ، ئۇنى قولاي ئىشقا بۇيرۇيمىز»﴿88﴾.

زۇلقەرنەيىننىڭ غەربكە بارغانلىقى توغرىسىدا

﴿**زۇلقەرنەيىن (الله ئۇنىڭغا ئاسانلاشتۇرۇپ بەرگەن) يولغا ماڭدى**﴾ مۇجاھىد بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: ئۇ شەرق بىلەن غەربنىڭ ئارىسىدىكى يولدا ماڭدى، دېدى. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە قەتادە: ئۇ زېمىننىڭ يوللىرىدا ۋە ئۇنىڭ نىشانلىرىدا ماڭدى، دېدى.

﴿**ئۇ كۈنپېتىش تەرەپكە يېتىپ بارغاندا**﴾ يەنى ئۇ يول يۈرۈپ غەرب تەرەپتە زېمىننىڭ ئەڭ يىراق يەرلىرىگىچە باردى. ئۇ بولسىمۇ زېمىننىڭ غەربىدۇر. ئەمما ئاسمان تەرەپتىن كۈننىڭ غەربىگە يەتمەك مۇمكىن ئەمەستۇر. قىسسىچىلەر: زۇلقەرنەيىن زېمىندا بىر مەزگىل ماڭغاندىن كېيىن كۈننىڭ كىرىپ كېتىش ئورنى ئۇنىڭ ئارقىسىدا قالغان دەپ بايان قىلىدۇ. بۇ ئاساسى يوق سۆزدۇر. بۇنىڭ كۆپىنچىسى يەھۇدىي، خرىستىيانلار ۋە ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى يالغانچىلىرىنىڭ توقۇپ چىققان ئويدۇرمىلىرىدۇر.

﴿**كۈننىڭ قارا لايلىق بۇلاققا پېتىپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى**﴾ يەنى ئۇ قۇياشنى دېڭىز - ئوكيانغا كىرىپ كەتكەنلىكىنى كۆردى. دېڭىزنىڭ بويلىرىغا بارغان ھەر قانداق كىشى قۇياشنىڭ خۇددى دېڭىزغا كىرىپ كەتكەندەك كۆرىدۇ. ئەمەلىيەتتە بولسا قۇياش ئۆزىنىڭ تۆتىنچى مېڭىش ئوربىتىسىدىن ئايرىلمايدۇ.

﴿**ئۇ بۇلاقنىڭ يېنىدا بىر تۈرلۈك قەۋمنى ئۇچراتتى**﴾ يەنى بۇ قەۋم ئىنسانلارنىڭ ئىچىدىكى كاتتا بىر قەۋم ئىدى دەپ بايان قىلىنىدۇ.

﴿**بىز: «ئى زۇلقەرنەيىن! سەن ئۇلارنى جازالىغىن ياكى ئۇلارغا ياخشى مۇئامىلىدە بولغىن» دېدۇق**﴾ يەنى الله تائالا زۇلقەرنەيىننى ئۇلارغا ھۆكۈمران قىلدى. ئۇلار توغرىسىدا ھۆكۈم چىقىرىدىغان قىلدى. ئۇلارغا قارشى ئۇنىڭغا غەلىبە بەردى. الله تائالا ئۇنىڭغا ئەگەر خالىسا، ئۇلارنى ئۆلتۈرۈپ بالا -

www.munber.org

چاقىلىرىنى ئەسىر ئېلىش ياكى خالىسا ياخشىلىق قىلىش يۈزىسىدىن ئۇلارنى قويۇپ بېرىش، ياكى فىدىيە ئېلىپ قويۇپ بېرىش ئىختىيارىنى بەردى.

ئۆزىنىڭ مۆمىنلىكى ۋە ئادىللىقى چىقىپ تۇرىدىغان سۆزىنى قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿«**كىمكى زۇلۇم قىلغان بولسا**﴾ يەنى كىمكى كاپىرلىقىدا ۋە شېرىكلىكىدە داۋام قىلسا، ﴿**بىز ئۇنى جازالايمىز**﴾ قەتادە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: يەنى بىز ئۇنى ئۆلتۈرىمىز دېدى. ﴿**ئاندىن ئۇ پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىدۇ، پەرۋەردىگارى ئۇنى قاتتىق جازالايدۇ**﴾ بۇ ئايەتتە قىيامەتنىڭ بولىدىغانلىقىغا ۋە ئۇ يەردە مۇكاپات ۋە جازانىڭ بارلىقىغا دەلىل ـ پاكىت باردۇر.

﴿**كىمكى ئىمان ئېيتسا ۋە ياخشى ئەمەل قىلسا**﴾ يەنى كىمكى بىزنىڭ شېرىكى يوق بىر الله تائالاغا ئىبادەتتىن ئىبارەت بولغان چاقىرىقىمىزغا ئەگەشسە، ﴿**ئۇنىڭغا ئەڭ ياخشى مۇكاپات بېرىلىدۇ**﴾ يەنى ئۇنىڭغا ئاخىرەتتە الله تائالانىڭ دەرگاھىدا (ئەڭ ياخشى مۇكاپات بېرىلىدۇ). ﴿**ئۇنى قولاي ئىشقا بۇيرۇيمىز**»﴾ مۇجاھىد بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: ئۇنى ياخشى ئىشقا بۇيرۇيمىز دېگەنلىكتۇر، دېدى.

* * * * * * *

ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٩﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ ٱلشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَىٰ قَوْمٍ لَّمْ نَجْعَل لَّهُم مِّن
دُونِهَا سِتْرًا ﴿٩٠﴾ كَذَٰلِكَ وَقَدْ أَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا ﴿٩١﴾

ئاندىن زۇلقەرنەيىن (الله ئۇنىڭغا قولايلىق قىلىپ بەرگەن) يولغا ماڭدى﴿89﴾. زۇلقەرنەيىن كۈنچىقىش تەرەپكە بارغاندا، كۈننىڭ شۇنداق بىر قەۋمنىڭ ئۈستىگە چۈشۈۋاتقانلىقىنى كۆردىكى، ئۇ قەۋمگە بىز (كۈننىڭ ھارارىتىدىن) ساقلىنىدىغان (كىيىم، ئىمارەت قاتارلىق) نەرسىلەرنى ئاتا قىلمىدۇق﴿90﴾. ئەھۋال شۇنداق بولدى (يەنى زۇلقەرنەيىن كۈنچىقىش تەرەپتىكى كىشىلەرگىمۇ كۈنپېتىش تەرەپتىكى كىشىلەرگە قىلغان مۇئامىلىنى قىلدى). بىز ئۇنىڭ قولىدىكى نەرسىلەردىن تولۇق خەۋەردار ئىدۇق﴿91﴾.

زۇلقەرنەيىننىڭ شەرق تەرەپكە بارغانلىقى توغرىسىدا

يەنى ئۇ كۈنپېتىشتىن كۈنچىقىشقا يول ئالدى. ئۇ ھەرقانداق قەۋمنىڭ قېشىدىن ئۆتسە، ئۇلارنى مەغلۇب قىلىپ، ئۆزىگە بويسۇندۇردى ۋە ئۇلارنى الله تائالاغا ئىمان ئېيتىشقا چاقىردى. ئەگەر ئۇلار ئۇنىڭغا ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن بويسۇنسا بويسۇندى. ئەگەر ئۇنداق قىلمىسا، ئۇلارنى كۈچ بىلەن بويسۇندۇردى. ئۇلارنىڭ مال ـ دۇنياسىنى ئالدى ۋە ھەر قەۋمدىن قوشنا ئىقلىمدىكىلەر بىلەن بولىدىغان ئۇرۇشتا ئەسكەرلىرىگە ياردەملىشىپ بېرىدىغان كىشىلەرنى ئالدى. ئۇ زېمىننىڭ كۈنچىقىش يېرىگە بارغاندا كۈندىن ساقلىنىدىغان ھېچ نەرسىسى يوق قەۋمنى كۆردى.

﴿**زۇلقەرنەيىن كۈنچىقىش تەرەپكە بارغاندا، كۈننىڭ شۇنداق بىر قەۋمنىڭ ئۈستىگە چۈشۈۋاتقانلىقىنى كۆردىكى، ئۇ قەۋمگە بىز (كۈننىڭ ھارارىتىدىن) ساقلىنىدىغان (كىيىم، ئىمارەت قاتارلىق) نەرسىلەرنى ئاتا قىلمىدۇق**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىنى كۈننىڭ ھارارىتىدىن ساقلايدىغان بىناسى ۋە ياكى دەل ـ دەرىخى يوقتۇر. قەتادە بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: رىۋايەت قىلىنىشىچە ئۇلار ھېچ نەرسە ئۆنمەيدىغان يەردە ياشايدىغان ئادەملەرمىش. ئۇلار كۈن چىققان چاغدا يەر ئاستىغا كىرىۋالىدىكەن. كۈن ئېگىلگەندىن كېيىن كىرىۋالغان يەرلىرىدىن چىقىپ ئېتىزلىقلىرىغا ۋە تۇرمۇش يوللىرىغا ماڭىدىكەن، دېدى.

www.munber.org

﴿ئەھۋال شۇنداق بولدى (يەنى زۇلقەرنەين كۆنچىقىش تەرەپتىكى كىشىلەرگىمۇ كۆنپېتىش تەرەپتىكى كىشىلەرگە قىلغان مۇئامىلىنى قىلدى). بىز ئۇنىڭ قولىدىكى نەرسىلەردىن تولۇق خەۋەردار ئىدۇق﴾ مۇجاھىد ۋە سۇددىلار بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: بىز ئۇنىڭ ۋە ئەسكەرلىرىنىڭ بارلىق ئەھۋاللىرىنى بىلىپ تۇرىمىز. ئۇلارنىڭ قەۋملىرى باشقا - باشقا يەرلەرگە بۆلۈنۈپ كەتكەن بولسىمۇ ۋە ئۇلار بىلەن يەر يېرىلىدىغان بولسىمۇ، بىزگە ئۇلارنىڭ ئەھۋالىدىن ھېچ نەرسە يوشۇرۇن ئەمەس. چۈنكى، اللە تائالا: ﴿شۈبھىسىزكى،ئاسمان ۋە زېمىندىكى ھېچ نەرسە اللە غا مەخپىي ئەمەس﴾[1] بولغان زاتتۇر دېگەنلىكتۇر، دېدى.

* * * * * * *

ثُمَّ أَتۡبَعَ سَبَبًا ﴿٩٢﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ بَيۡنَ ٱلسَّدَّيۡنِ وَجَدَ مِن دُونِهِمَا قَوۡمٗا لَّا يَكَادُونَ يَفۡقَهُونَ
قَوۡلٗا ﴿٩٣﴾ قَالُواْ يَٰذَا ٱلۡقَرۡنَيۡنِ إِنَّ يَأۡجُوجَ وَمَأۡجُوجَ مُفۡسِدُونَ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَهَلۡ نَجۡعَلُ لَكَ خَرۡجًا عَلَىٰٓ
أَن تَجۡعَلَ بَيۡنَنَا وَبَيۡنَهُمۡ سَدّٗا ﴿٩٤﴾ قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيۡرٞ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجۡعَلۡ بَيۡنَكُمۡ وَبَيۡنَهُمۡ
رَدۡمًا ﴿٩٥﴾ ءَاتُونِي زُبَرَ ٱلۡحَدِيدِۖ حَتَّىٰٓ إِذَا سَاوَىٰ بَيۡنَ ٱلصَّدَفَيۡنِ قَالَ ٱنفُخُواْۖ حَتَّىٰٓ إِذَا جَعَلَهُۥ نَارٗا
قَالَ ءَاتُونِيٓ أُفۡرِغۡ عَلَيۡهِ قِطۡرٗا ﴿٩٦﴾

ئاندىن ئۇ (اللە ئۇنىڭغا قولايلىق قىلىپ بەرگەن) يولغا ماڭدى﴿92﴾. زۇلقەرنەين ئىككى تاغ ئارىسىغا يېتىپ بارغاندا، ئىككى تاغ ئالدىدا ھېچقانداق سۆزنى چۈشەنمەيدىغان (يەنى ئۆزىنىڭ تىلىدىن غەيرى تىلنى بىلمەيدىغان) بىر قەۋمنى ئۇچراتتى﴿93﴾. ئۇلار: «ئى زۇلقەرنەين! يەجۇج بىلەن مەجۇج يەر يۈزىدە ھەقىقەتەن بۇزغۇنچىلىق قىلغۇچىلاردۇر، بىز بىلەن ئۇلارنىڭ ئارىسىغا بىر توسما سېلىپ بېرىشىڭ ئۈچۈن، ساڭا بىر قىسىم مېلىمىزنى (باجغا ئوخشاش) تۆلىسەك بولامدۇ؟» دېدى﴿94﴾. زۇلقەرنەين ئېيتتى: «اللە نىڭ ماڭا بەرگەن نەرسىلىرى (يەنى كۈچ - قۇۋۋەت ۋە پادىشاھلىق سىلەرنىڭ ماڭا بېرىدىغان مېلىڭلاردىن) ئارتۇقتۇر، ماڭا ئادەم كۈچى ياردەم قىلىڭلار، ئۇلار بىلەن سىلەرنىڭ ئاراڭلارغا مۇستەھكەم بىر توسما سېلىپ بېرەي﴿95﴾. ماڭا تۆمۈر پارچىلىرىنى ئېلىپ كېلىڭلار، (تۆمۈر پارچىلىرى دۆۋىلىنىپ) ئىككى تاغنىڭ ئارىسى تەكشى بولغاندا، كۆيۈكلەرنى بېسىڭلار». تۆمۈر پارچىلىرى (قىزىپ) ئوتتەك بولغاندا، ئۇ: «ماڭا (ئېرىتىلگەن مىسنى) بېرىڭلار، ئۈستىگە تۆكەي» دېدى﴿96﴾.

زۇلقەرنەيننىڭ يەجۇج - مەجۇجلارنىڭ زېمىنىغا بارغانلىقى ۋە ئۇ يەردە توسما سالغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا زۇلقەرنەيندىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئاندىن ئۇ (اللە ئۇنىڭغا قولايلىق قىلىپ بەرگەن) يولغا ماڭدى**﴾ يەنى ئاندىن شەرقتىن يولغا چىقىپ ئىككى تاغ ئارىسىغا يېتىپ كەلدى. بۇ ئىككىسىنىڭ ئارىلىقىدا ئازراق ئاراچ يەنى يوچۇق بار ئىككى تاغدۇر. ئىككى تاغ ئارىسىدىكى شۇ ئاراچتىن يەجۇج - مەجۇجلار تۈركلەرنىڭ زېمىنىغا چىقىپ، ئۇ يەردە بۇزغۇنچىلىق ئېلىپ بارىدۇ.

---

[1] سۈرە ئال ئىمران 5 - ئايەت.

www.munber.org

زىرائەتلەرنى خانى - ۋەيران قىلىۋېتىدۇ ۋە (ئالدىغا ئۇچرىغان ھايۋانلارنى يەپ تۈگىتىپ) ھايۋانلارنىڭ نەسلىنى قۇرۇتۇۋېتىدۇ.

يەجۈج - مەجۈجلارمۇ ئادەم نەسلىدىندۇر. بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «اﷲ تائالا (قىيامەت كۈنى): ئى ئادەم! دەيدۇ. ئادەم ئەلەيھىسسالام خوش پەرۋەردىگارىم، دەيدۇ. ئاندىن اﷲ تائالا: بالىلىرىڭدىن دوزاخقا ئەۋەتىلىدىغان بىر بۆلۈكنى دوزاخقا ئەۋەتكىن دەيدۇ. ئادەم ئەلەيھىسسالام: ئى پەرۋەردىگارىم! دوزاخقا ئەۋەتىلىدىغان ئادەملەرنىڭ مىقدارى قانچىلىك؟ دەيدۇ. اﷲ تائالا: ھەر 1000 كىشىدىن 999 ى دوزاخقا ئەۋەتىلىدۇ، دەيدۇ. بۇنى ئاڭلاپ ھەر بىر ھامىلدار ئايالنىڭ بويىدىن ئاجراپ كېتىدۇ ۋە ياشلار قېرىپ كېتىدۇ. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سىلەر يەجۈج - مەجۈجدىن ئىبارەت ئىككى مىللەت بىلەن بىللە بولۇسىلەر. بۇ ئىككى مىللەت قېتىلغان تەرەپنىڭ سانى بەك كۆپىيىپ كېتىدۇ، دېدى»[1].

﴿ئىككى تاغ ئالدىدا ھېچقانداق سۆزنى چۈشەنمەيدىغان (يەنى ئۆزىنىڭ تىلىدىن غەيرى تىلنى بىلمەيدىغان) بىر قەۋمنى ئۇچراتتى﴾ يەنى ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى چۈشەنگىلى بولماسلىقى، ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنىڭ يات بولغانلىقى ۋە كىشىلەردىن يىراق ياشىغانلىقى ئۈچۈندۇر.

﴿ئۇلار: «ئى زۇلقەرنەين! يەجۈج بىلەن مەجۈج يەر يۈزىدە ھەقىقەتەن بۇزغۇنچىلىق قىلغۇچىلاردۇر، بىز بىلەن ئۇلارنىڭ ئارىسىغا بىر توسما سېلىپ بېرىشىڭ ئۈچۈن، ساڭا بىر قىسىم مېلىمىزنى (باجغا ئوخشاش) تۆلىسەك بولامدۇ؟» دېدى﴾ ئىبنى جۇرەيج ئاتائىدىن ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە: ئۇلار بىز ساڭا بىر قىسىم مېلىمىزنى ھەققىڭگە تۆلىسەك بولامدۇ؟ دېدى، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى. يەنى ئۇلار ماللىرىنى توپلاپ زۇلقەرنەيننىڭ ئۆزلىرى بىلەن يەجۈج - مەجۈج ئارىسىغا بىر توسما سېلىپ بېرىشى ئۈچۈن ئۇنىڭغا بېرىشمەكچى بولدى.

ئەمما زۇلقەرنەين ئىپپەتلىكلىكى، دىيانەتلىكلىكى، ئوڭلۇقلىقى ۋە ياخشىلىقنى كۆزلەيدىغانلىقى بىلەن مۇنداق دېدى: **﴿«اﷲ نىڭ ماڭا بەرگەن نەرسىلىرى (يەنى كۈچ - قۇۋۋەت ۋە پادىشاھلىق سىلەرنىڭ ماڭا بېرىدىغان مېلىڭلاردىن) ئارتۇقتۇر﴾**.

سۇلايمان ئەلەيھىسسالاممۇ شۇنداق دېگەن. اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئەلچى سۇلايماننىڭ ئالدىغا يېتىپ كەلگەندە، سۇلايمان ئېيتتى: «سىلەر ماڭا مال بىلەن ياردەم قىلماقچىمۇ؟ اﷲ نىڭ ماڭا بەرگەنلىرى سىلەرنىڭ بەرگەنلىرىڭلاردىن ياخشىدۇر، بەلكى سىلەر سوۋغاڭلار بىلەن كۆرەڭلەپ كېتىسىلەر﴾[2] يەنى زۇلقەرنەين: اﷲ تائالا ماڭا بەرگەن پادىشاھلىق ۋە كۈچ - قۇدرەت سىلەر بەرمەكچى بولغان مال - دۇنيادىن ياخشىدۇر. سىلەر ماڭا ياردەملىشىڭلار، دېدى.

﴿ماڭا ئادەم كۈچى ياردەم قىلىڭلار، ئۇلار بىلەن سىلەرنىڭ ئاراڭلارغا مۇستەھكەم بىر توسما سېلىپ بېرەي، ماڭا تۆمۈر پارچىلىرىنى ئېلىپ كېلىڭلار﴾ يەنى تۆمۈرلەرنىڭ ھەر بىر پارچىسى كېسەكتەك كېلىدۇ.

﴿(تۆمۈر پارچىلىرى دۆۋىلىنىپ) ئىككى تاغنىڭ ئارىسى تەكشى بولغاندا﴾ يەنى تېگىدىن باشلاپ بىرىنى - بىرىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ ئۇزۇنلۇقى ۋە توغرىلىقى ئىككى تاغنىڭ چوققىسى بىلەن تەكشى بولغاندا، **﴿كۆيۈكلەرنى بېسىڭلار». تۆمۈر پارچىلىرى (قىزىپ) ئوتتەك بولغاندا﴾** يەنى ئۇ تۆمۈرنىڭ

[1] يەنى بۇ ئىككى مىللەتنىڭ سانى بەك جىق بولغاچقا دوزاخقا كىرىدىغان ھەر بىر 1000 دىن 999 ى ئۇلار ئىگەللەيدۇ، جەننەتكە كىرىدىغان بىر پىرسەنت بىلەن سىلەر جەننەتكە كىرىسىلەر، دېگەنلىكتۇر.

[2] سۈرە نەملە 36 - ئايەت.

www.munber.org

ئۈستىگە ئوت ياقتى، تۆمۈر گويا ئوتتەك قىزىغاندا، ﴿ئۇ: «ماڭا (ئېرىتىلگەن مىسنى) بېرىڭلار، ئۈستىگە تۆكەي» دېدى﴾.

* * * * * * *

فَمَا ٱسْطَٰعُوٓاْ أَن يَظْهَرُوهُ وَمَا ٱسْتَطَٰعُواْ لَهُۥ نَقْبًا ﴿٩٧﴾ قَالَ هَٰذَا رَحْمَةٌ مِّن رَّبِّى ۖ فَإِذَا جَآءَ وَعْدُ رَبِّى جَعَلَهُۥ دَكَّآءَ ۖ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّى حَقًّا ﴿٩٨﴾ ۞ وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِى بَعْضٍ ۖ وَنُفِخَ فِى ٱلصُّورِ فَجَمَعْنَٰهُمْ جَمْعًا ﴿٩٩﴾

ئۇلار (يەنى يەجۇج - مەجۇج) ئۇنىڭ ئۈستىگە چىقىشقىمۇ، ئۇنى تېشىشكىمۇ قادىر بولالمىدى﴿97﴾. *زۇلقەرنەين ئېيتتى: «بۇ (يەنى توسمىنىڭ بەرپا قىلىنىشى) پەرۋەردىگارىمنىڭ نېمىتىدۇر، پەرۋەردىگارىمنىڭ ۋەدىسى ئىشقا ئاشقاندا، ئۇ ئۇنى تۈپتۈز قىلىۋېتىدۇ، پەرۋەردىگارىمنىڭ ۋەدىسى ھەقتۇر»*﴿98﴾. *ئۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈندە، قىستاڭچىلىقتىن) كىشىلەرنى بىر - بىرىگە گىرەلەشتۈرۈۋېتىمىز، سۇر چېلىنىدۇ، ئۇلارنى (ھېساب ئۈچۈن) يىغىمىز*﴿99﴾.

توسمىنىڭ يەجۇج - مەجۇجلارنىڭ چىقىشىنى توسىدىغانلىقى ۋە ئۇنىڭ قىيامەتكە يېقىن تۈپتۈز قىلىنىپ كېتىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللە تائالا يەجۇج - مەجۇجلارنىڭ توسمىنىڭ ئۈستىگە ئارتىلىپ چىقالمايدىغانلىقى ياكى ئۇنىڭ ئاستىنى تېشەلمەيدىغانلىقىدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلار (يەنى يەجۇج - مەجۇج) ئۇنىڭ ئۈستىگە چىقىشقىمۇ، ئۇنى تېشىشكىمۇ قادىر بولالمىدى**﴾ بۇ ئايەتتە ئۇلارنىڭ توسمىنى تېشىشتەك ئىشلارنى قىلالمايدىغانلىقىغا دەلىل - پاكىت باردۇر.

ئىمام ئەھمەد، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى زەينەب بىنتى جەھشنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ (بىر كۈنى) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇيقۇسىدىن يۈزى قىپقىزىل ھالدا ئويغىنىپ: «لا ئىلاھە ئىللەللاھۇ، يېقىنلىشىپ كېلىۋاتقان يامانلىقتىن ئەرەبكە ۋاي! بۈگۈن يەجۇج - مەجۇجلارنىڭ توسمىسىدىن مۇشۇنچىلىك ئېچىلدى» دەپ چوڭ بارمىقى بىلەن كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى ھالقا شەكلىدە قىلىپ كۆرسەتتى. مەن: ئى اللە تائالانىڭ پەيغەمبىرى! ئىچىمىزدە ياخشى كىشىلەر بولسىمۇ ھەممىمىز ھالاك قىلىنىپ كېتەمدۇق؟ دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەگەر يامانلىق كۆپىيىپ كەتسە، شۇنداق بولىدۇ» دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

زۇلقەرنەين توسمىنى سېلىپ بولۇپ مۇنداق دېدى: ﴿«**بۇ (يەنى توسمىنىڭ بەرپا قىلىنىشى) پەرۋەردىگارىمنىڭ نېمىتىدۇر**﴾ يەنى ئۇلار بىلەن يەجۇج - مەجۇجلارنىڭ ئارىسىدا يەجۇج - مەجۇجلارنىڭ زېمىندا بۇزغۇنچىلىق ئېلىپ بېرىشىدىن توسۇپ تۇرىدىغان توسمىنىڭ بەرپا قىلىنىشى پەرۋەردىگارىمنىڭ ئۇلارغا بولغان نېمىتىدۇر.

﴿**پەرۋەردىگارىمنىڭ ۋەدىسى ئىشقا ئاشقاندا**﴾ يەنى پەرۋەردىگارىمنىڭ ھەق ۋەدىسى يېقىنلاشقاندا، ﴿**ئۇ ئۇنى تۈپتۈز قىلىۋېتىدۇ**﴾ يەنى اللە تائالا ئۇنى زېمىن بىلەن تەڭ بولىدىغان ھالدا تۈپتۈز قىلىۋېتىدۇ. ﴿**پەرۋەردىگارىمنىڭ ۋەدىسى ھەقتۇر»**﴾ ئۇ شەكسىز شۇنداق بولغۇچىدۇر.

www.munber.org

﴿ئۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈندە، قىستاڭچىلىقتىن) كىشىلەرنى بىر - بىرىگە گىرەلەشتۈرۈۋېتىمىز﴾ يەنى بۇ، يەجۈج - مەجۈجلار كىشىلەرنىڭ ئارىسىغا چىققاندا شۇنداق بولىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى قىيامەت بولۇشتىن بۇرۇن ۋە دەججال چىقىپ بولغاندىن كېيىن بولىدۇ. بۇنىڭ تەپسىلاتى اللہ تائالا خالىسا سۈرە ئەنبىيانىڭ 96 - 97 - ئايەتلىرىنىڭ تەپسىرىدە كېلىدۇ.

﴿سۇر چېلىنىدۇ﴾ يەنى بۇ ئىسرافىل ئەلەيھىسسالام چالىدىغان سۇردۇر، بۇ ھەقتە كۆپلىگەن ھەدىسلەر بايان قىلىندى. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ۋە ئەبۇسەئىد قاتارلىقلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مەن قانداقمۇ خۇشال بولىمەن. سۇرنىڭ ئىگىسى سۇرنى ئېغىزىغا ئېلىپ بولغان، بويرۇقنىڭ قاچان كېلىدىغانلىقىنى كۈتۈپ بېشىنى ئېگىپ ۋە قولىقىنى دىڭ تۇتۇپ تۇرغان تۇرسا» دېدى. ساھابىلەر: بىز نېمە دەيمىز؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بىزگە اللہ تائالا يېتەرلىكتۇر، اللہ تائالا نېمىدېگەن ياخشى كېپىل! بىز (ئۆزلىرىمىزنى) اللہ تائالاغا تاپشۇردۇق، دەڭلار» دېدى.

﴿ئۇلارنى (ھېساب ئۈچۈن) يىغىمىز﴾ اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئېيتقىنكى، «ئىلگىرىكىلەر ۋە كېيىنكىلەر مەلۇم كۈننىڭ مۇئەييەن ۋاقتىدا (يەنى قىيامەتتە) توپلىنىدۇ»﴾[1] ﴿ئۇلارنى (يەنى ئىنسانلارنى) (مەھشەرگاھقا) يىغىمىز، ئۇلاردىن بىر كىشىنىمۇ قالدۇرۇپ قويمايمىز﴾[2].

* * * * * * *

وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِّلْكَٰفِرِينَ عَرْضًا (100) ٱلَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِى غِطَآءٍ عَن ذِكْرِى وَكَانُوا۟ لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا (101) أَفَحَسِبَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ أَن يَتَّخِذُوا۟ عِبَادِى مِن دُونِىٓ أَوْلِيَآءَ ۚ إِنَّآ أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَٰفِرِينَ نُزُلًا (102)

ئۇ كۈندە كاپىرلارغا جەھەننەمنى ئاشكارا كۆرسىتىمىز﴿100﴾. ئۇلارنىڭ (بۇ دۇنيادىكى چاغلىرىدا دىللىرىنىڭ) كۆزلىرى مېنى ياد قىلىشتىن پەردىلەنگەن ئىدى، (ئۇلارنىڭ دىللىرىنى زۇلمەت باسقانلىقى ئۈچۈن كالامۇللانى) ئاڭلاشقا قادىر ئەمەس ئىدى﴿101﴾. كاپىرلار مېنى قويۇپ بەندىلىرىمنى مەبۇد قىلىۋېلىشسا بولىدۇ دەپ ئويلامدۇ؟ بىز جەھەننەمنى كاپىرلارغا ھەقىقەتەن مەنزىلگاھ قىلىپ تەييارلىدۇق﴿102﴾.

قىيامەت كۈنى كاپىرلارغا جەھەننەمنىڭ ئاشكارا كۆرسىتىلىدىغانلىقى توغرىسىدا

اللہ تائالا بۇ ئايەتتە، كاپىرلارنىڭ جەھەننەمگە كىرىشتىن بۇرۇن، ئۇنىڭ ئىچىدىكى ئازاب ۋە قىيىن - قىستاقلارنى كۆرۈپ، بالدۇرراق غەم - ئەندىشىگە چۈشسۇن دەپ، قىيامەت كۈنى جەھەننەمنى ئۇلارغا ئاشكارا كۆرسىتىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەردى.

ئىمام مۇسلىم ئىبنى مەسئۇددىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قىيامەت كۈنى جەھەننەم ئۇنىڭ 70 مىڭ ئارغامچىسىنىڭ ھەر بىرىنى 70 مىڭ پەرىشتە تۇتقان ھالدا سۆرەپ ئېلىپ كېلىدۇ».

---

[1] سۈرە ۋاقىئە 49 - 50 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە كەھف 47 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

﴿ئۇلارنىڭ (بۇ دۇنيادىكى چاغلىرىدا دىللىرىنىڭ) كۆزلىرى مېنى ياد قىلىشتىن پەردىلەنگەن ئىدى﴾ يەنى ئۇلار ھىدايەتنى قوبۇل قىلىشتىن ۋە ھەقىقەتكە ئەگىشىشتىن بىخۇت ۋە كور ئىدى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿كىمكى مېھرىبان الله نى ياد ئېتىشتىن (يەنى قۇرئاندىن) يۈز ئۆرۈيدىكەن، بىز ئۇنىڭغا شەيتاننى مۇسەللەت قىلىمىز (شەيتان ئۇنى ۋەسۋەسە قىلىدۇ)، شەيتان ئۇنىڭغا ھەمىشە ھەمراھ بولىدۇ﴾[1].

﴿(ئۇلارنىڭ دىللىرىنى زۇلمەت باسقانلىقى ئۈچۈن كالامۇللانى) ئاڭلاشقا قادىر ئەمەس ئىدى﴾ يەنى ئۇلار الله تائالانىڭ بۇيرۇغان ۋە توسقان ئىشلىرىنى چۈشىنەلمەيدۇ.

﴿كاپىرلار مېنى قويۇپ بەندىلىرىمنى مەبۇد قىلىۋېلىشسا بولىدۇ دەپ ئويلامدۇ؟﴾ يەنى ئۇلار بەندىلەرنى شۇنداق قىلىشقا ئەرزىيدۇ ۋە ئۇلاردىن پايدا كېلىدۇ، دەپ ئويلايدۇ. ﴿ئىش ئۇلارنىڭ گۇمان قىلغىنىدەك ئەمەس (يەنى بۇتلىرى ئۇلارنىڭ الله ئالدىدا ئىززەت تېپىشلىرىنىڭ سەۋەبى بولالمايدۇ)، ئۇلارنىڭ (يەنى مۇشرىكلارنىڭ) چوقۇنۇشنى ئىنكار قىلىدۇ، ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار)نىڭ دۈشمىنىگە ئايلىنىدۇ﴾[2]. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿بىز جەھەننەمنى كاپىرلارغا ھەقىقەتەن مەنزىلگاھ قىلىپ تەييارلىدۇق﴾.

* * * * * * *

قُلۡ هَلۡ نُنَبِّئُكُم بِٱلۡأَخۡسَرِينَ أَعۡمَٰلًا ﴿١٠٣﴾ ٱلَّذِينَ ضَلَّ سَعۡيُهُمۡ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَهُمۡ يَحۡسَبُونَ
أَنَّهُمۡ يُحۡسِنُونَ صُنۡعًا ﴿١٠٤﴾ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِمۡ وَلِقَآئِهِۦ فَحَبِطَتۡ أَعۡمَٰلُهُمۡ فَلَا نُقِيمُ لَهُمۡ
يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ وَزۡنًا ﴿١٠٥﴾ ذَٰلِكَ جَزَآؤُهُمۡ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُواْ وَٱتَّخَذُوٓاْ ءَايَٰتِي وَرُسُلِي هُزُوًا ﴿١٠٦﴾

سىلەرگە ئەمەللىرى جەھەتتىن ئەڭ زىيان تارتقۇچىلارنى ئېيتىپ بېرەيلىمۇ؟﴿103﴾. ئۇلار ھاياتىي دۇنيادا قىلغان ئەمەللىرى يوققا چىققان ئەمما ئۆزلىرى ئوبدان ئىش قىلدۇق دەپ ئويلىغان ئادەملەردۇر﴿104﴾. ئەنە شۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ ئايەتلىرىنى ۋە ئۇنىڭغا مۇلاقات بولۇشنى ئىنكار قىلغان، نەتىجىدە قىلغان ئەمەللىرى بىكار بولۇپ كەتكەن كىشىلەردۇر، قىيامەت كۈنى ئۇلارنى (يەنى مۇنداق كىشىلەرنى) قىلچە ئېتىبارغا ئالمايمىز﴿105﴾. كاپىر بولغانلىقلىرى، مېنىڭ ئايەتلىرىمنى ۋە پەيغەمبەرلىرىمنى مەسخىرە قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ جازاسى جەھەننەمدۇر﴿106﴾.

ئەمەللىرى جەھەتتىن ئەڭ زىيان تارتقۇچىلار ۋە ئۇلارنىڭ جازاسىنىڭ بايانى توغرىسىدا

ئىمام بۇخارى ئەمرىدىن مۇسئەبنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن: سەئد ئىبنى ئەبۇۋاققاستىن الله تائالانىڭ: ﴿سىلەرگە ئەمەللىرى جەھەتتىن ئەڭ زىيان تارتقۇچىلارنى ئېيتىپ بېرەيلىمۇ؟﴾ دېگەن ئايىتىدە بايان قىلىنغان زىيان تارتقۇچىلاردىن ھەرۇرىيلەر[3] كۆزدە تۇتۇلامدۇ؟ دەپ سورىدىم. سەئد ئىبنى ئەبۇۋاققاس: ياق، ئۇلار يەھۇدىيلار ۋە خرىستىئانلاردۇر. يەھۇدىيلار مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتمىدى. ئەمما خرىستىئانلار جەننەتنىڭ بارلىقىغا ئىشەنمىدى. ئۇلار جەننەتتە

[1] سۈرە زۇخرۇف 36 - ئايەت.
[2] سۈرە مەريەم 82 - ئايەت.
[3] بۇلار خاۋارىجلارنىڭ بىر فىرقىسىدۇر.

www.munber.org

تاماق ۋە شاراب يوق، دېدى. ھەرۋرىيىلەر بولسا اللہ تائالاغا ۋەدە بېرىپ بولغاندىن كېيىن ۋەدىسىنى بۇزدى. سەئد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇلارنى پاسىق دەپ ئاتايتتى، دېدى.

ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىب، زەھھاك ۋە باشقىلار: (بۇ ئايەتتە بايان قىلىنغان كىشىلەردىن) ھەرۋرىيىلەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ، دېدى.

ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ دېمەكچى بولغىنى شۇكى: بۇ ئايەت خۇددى يەھۇدىي ۋە خرىستىئانلارنى ئۆزئىچىگە ئالغاندەك ھەرۋرىيىلەرنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇ ئايەت يا پەقەت يەھۇدىي ۋە خرىستىئانلارغىلا خاس ياكى ھەرۋرىيىلەرگە خاس چۈشكەن ئەمەس. بۇ ئايەت ئەمەللىرى جەھەتتىن ئەڭ زىيان تارتقۇچى كىشىلەرنىڭ ھەممىسىگە ئومۇمىيدۇر. چۈنكى، بۇ ئايەت قۇرئان يەھۇدىي ۋە خرىستىئانلار ئۈستىدە توختىلىشتىن بۇرۇن ۋە خاۋارىجلار پەيدا بولۇپ مەيدانغا چىقىشتىن بۇرۇن مەككىدە چۈشكەندۇر. بۇ ئايەت ئۆزى خاتا يولدا ۋە قىلغان ئىبادىتى قوبۇل قىلىنمىغان بولسىمۇ "ئۆزىنى توغرا يولدا ۋە قىلغان ئىبادىتىنى قوبۇل قىلىندى" دەپ ئويلاپ اللہ تائالا رازى بولمايدىغان يوللار بىلەن اللہ تائالاغا ئىبادەت قىلغان ھەممە كىشىلەرنى ئۆزئىچىگە ئالىدۇ.

اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿بۇ كۈندە نۇرغۇن ئادەملەر خار بولغۇچىدۇر، ئۇلار دۇنيادا گۇناھ قىلغۇچىلاردۇر، (ئاخىرەتتە) جاپا تارتقۇچىلاردۇر، ئۇلار ھارارىتى قاتتىق دوزاخقا كىرىدۇ﴾[1] ﴿بىز ئۇلارنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنى بىر تەرەپ قىلىپ، ئۇنى ئۇچۇپ يۈرگەن توزاندەك قىلىۋېتىمىز، (يەنى ئۇلار ئىمانسىز بولغانلىقتىن، قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنى يوققا چىقىرىمىز)﴾[2] ﴿كاپىرلارنىڭ (ياخشى ئەمەل دەپ ئويلىغان) ئەمەللىرى باياۋاندىكى سەرابقا ئوخشايدۇ، تەشنا ئادەم ئۇنى سۇ دەپ گۇمان قىلىدۇ، ئۇنىڭ يېنىغا كەلسە ھېچ نەرسە كۆرەلمەيدۇ (يەنى سۇ كۆرمەيدۇ)، ئۇ اللہ نىڭ ئۆز (ئەمەلىنىڭ) يېنىدا (كۆزىتىپ تۇرغۇچى) ئىكەنلىكىنى بايقايدۇ، اللہ ئۇنىڭ قىلمىشىغا تېگىشلىك جازا بېرىدۇ، اللہ تېز ھېساب ئالغۇچىدۇر﴾[3].

اللہ تائالا بۇ ئايەتتە، مۇنداق دېدى: ﴿**سىلەرگە ئەمەللىرى جەھەتتىن ئەڭ زىيان تارتقۇچىلارنى ئېيتىپ بېرەيلىمۇ؟**﴾ ئاندىن بۇ كىشىلەرنىڭ قانداق كىشىلەر ئىكەنلىكىنى تەپسىلىي بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿**ئۇلار ھاياتىي دۇنيادا قىلغان ئەمەللىرى يوققا چىققان**﴾ يەنى ئۇلار خاتا ئىشلارنى قىلغان ۋە ئەمەل ـ ئىبادەتلەرنى خاتا ۋە اللہ تائالا رازى بولمايدىغان يوللار بىلەن قىلغان، ﴿**ئەمما ئۆزلىرى ئوبدان ئىش قىلدۇق دەپ ئويلىغان ئادەملەردۇر**﴾ يەنى ئۇلار ئۆزلىرىنى توغرا يول ئۈستىدە ۋە (قىلغان ئەمەل ـ ئىبادەتلىرىمىز) قوبۇل قىلىنىدۇ ۋە (اللہ تائالا بىزنى) ياخشى كۆرىدۇ دەپ ئويلايدىغان ئادەملەردۇر.

﴿**ئەنە شۇلار پەرۋەردىگارىنىڭ ئايەتلىرىنى ۋە ئۇنىڭغا مۇلاقات بولۇشنى ئىنكار قىلغان**﴾ يەنى ئۇلار دۇنيادا اللہ تائالانىڭ ئايەتلىرىنى، اللہ تائالانىڭ بار ۋە بىرلىكىنى ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىنىڭ راستچىل ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدىغان پاكىت ـ ھۆججەتلىرىنى ئىنكار قىلغان ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشەنمىگەن، ﴿**نەتىجىدە قىلغان ئەمەللىرى بىكار بولۇپ كەتكەن كىشىلەردۇر**﴾.

﴿**قىيامەت كۈنى ئۇلارنى (يەنى مۇنداق كىشىلەرنى) قىلچە ئېتىبارغا ئالمايمىز**﴾ يەنى بىز ئۇلارنىڭ تارازىلىرىنى ئېغىر قىلمايمىز. چۈنكى، ئۇلارنىڭ تارازىلىرى ياخشىلىقتىن قۇرۇقتۇر.

[1] سۈرە غاشىيە 2 - 4 - ئايەتكىچە.
[2] سۈرە فۇرقان 23 - ئايەت.
[3] سۈرە نۇر 39 - ئايەت.

www.munber.org

ئىمام بۇخارى ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «قىيامەت كۈنى قاۋۇل، سېمىز بىر ئادەم كېلىدۇ ـ دە، الله تائالانىڭ ئالدىدا پاشىنىڭ قانىتىچىلىكمۇ ئېغىرلىقتا ئولتۇرمايدۇ» خالىساڭلار الله تائالانىڭ: ﴿**قىيامەت كۈنى ئۇلارنى (يەنى مۇنداق كىشىلەرنى) قىلچە ئېتىبارغا ئالمايمىز**﴾ دېگەن ئايىتىنى ئوقۇڭلار دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلدى.

﴿**كاپىر بولغانلىقلىرى، مېنىڭ ئايەتلىرىمنى ۋە پەيغەمبەرلىرىمنى مەسخىرە قىلغانلىقلىرى ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ جازاسى جەھەننەمدۇر**﴾ يەنى بىزنىڭ ئۇلارغا مۇشۇنداق جازانى بېرىشىمىز، ئۇلارنىڭ كاپىر بولغانلىقى، الله تائالانىڭ ئايەتلىرىنى ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىنى مەسخىرە قىلغانلىقى ئۈچۈندۇر. يەنى ئۇلار الله تائالانىڭ ئايەتلىرىنى ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىنى مەسخىرە قىلدى ۋە ئۇلارنى ئەڭ قاتتىق رەۋىشتە ئىنكار قىلدى.

* * * * * * *

إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ كَانَتۡ لَهُمۡ جَنَّٰتُ ٱلۡفِرۡدَوۡسِ نُزُلًا ﴿١٠٧﴾ خَٰلِدِينَ فِيهَا لَا يَبۡغُونَ عَنۡهَا حِوَلًا ﴿١٠٨﴾

شۈبھىسىزكى، ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارنىڭ مەنزىلگاھى فىردەۋس جەننەتلىرى بولىدۇ ﴿107﴾***. ئۇلار فىردەۋس جەننەتلىرىدە مەڭگۈ قالىدۇ، ئۇنىڭدىن يۆتكىلىشنى خالىمايدۇ*** ﴿108﴾.

ياخشى مۆمىنلەرنىڭ مۇكاپاتى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە، الله تائالاغا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىمان ئېيتقان ۋە پەيغەمبەرلەر ئېلىپ كەلگەن ھەقىقەتكە ئىشەنگەن، بەختلىك كىشىلىرىگە فىردەۋس جەننىتىنىڭ بارلىقىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

ئەبۇئۇمامە: فىردەۋس جەننىتى جەننەتنىڭ ئالىيسىدۇر، دېدى. قەتادە: فىردەۋس جەننىتى جەننەتنىڭ ياخشىسى، ئۇنىڭ ئېسىلى ۋە ئالىيسىدۇر، دېدى.

ئىبنى جەرىر سەمۇرەدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «فىردەۋس جەننىتى جەننەتنىڭ ياخشىسى، ئۇنىڭ ئېسىلى ۋە ئالىيسىدۇر». ئىبنى جەرىر يەنە قەتادىدىن ئەنەس ئىبنى مالىكنىڭمۇ شۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

ئىمام بۇخارى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «سىلەر الله تائالادىن جەننەت سورىساڭلار، فىردەۋس جەننىتىنى سوراڭلار. چۈنكى، فىردەۋس جەننىتى جەننەتنىڭ ئەڭ ئالىيسىدۇر ۋە ئەڭ ئېسىلىدۇر، جەننەتلەرنىڭ ئۆستەڭلىرى فىردەۋس جەننىتىدىن ئېتىلىپ چىقىدۇ».

﴿**ئۇلار فىردەۋس جەننەتلىرىدە مەڭگۈ قالىدۇ، ئۇنىڭدىن يۆتكىلىشنى خالىمايدۇ**﴾ يەنى ئۇلار فىردەۋس جەننىتىدە مەڭگۈ قالىدۇ، ئۇ يەردىن باشقا يەرگە كۆچۈپ كەتمەيدۇ، فىردەۋس جەننىتىدىن باشقىسىنى تاللىمايدۇ ۋە خالىمايدۇ.

بىر يەردە داۋاملىق تۇرىۋەرگەن كىشىنى، ئۇ كىشى ئۇ يەردىن زېرىكىپ قالغان بولۇشى مۇمكىن دەپ گۇمان قىلىنىپ قالغاندىمۇ بۇ ئايەتتە فىردەۋس جەننىتىگە ئۇلارنىڭ ئىشتىياقىنىڭ بارلىقىغا ۋە ئۇلارنىڭ ئۇنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىغا ئىشارەت باردۇر. شۇڭا الله تائالا ئۇلار (فىردەۋس جەننىتىدە) مۇشۇنداق

www.munber.org

مەڭگۈ تۇرۇقلۇق يەنە ئۇلار فىردەۋس جەننىتىدىن باشقا يەرگە يۆتكىلىشنى، كۆچۈشنى ۋە ئالمىشىشنى خالىمايدۇ، دەپ خەۋەر بەردى.

* * * * * * *

قُل لَّوۡ كَانَ ٱلۡبَحۡرُ مِدَادٗا لِّكَلِمَٰتِ رَبِّي لَنَفِدَ ٱلۡبَحۡرُ قَبۡلَ أَن تَنفَدَ كَلِمَٰتُ رَبِّي وَلَوۡ جِئۡنَا بِمِثۡلِهِۦ مَدَدٗا ﴿١٠٩﴾

ئېيتقىنكى، «پەرۋەردىگارىمنىڭ سۆزلىرىنى يېزىش ئۈچۈن، ئەگەر دېڭىز (سۈيى) سىيا بولۇپ كەتسە، پەرۋەردىگارىمنىڭ سۆزلىرى تۈگىمەي تۇرۇپ، دېڭىز (سۈيى) چوقۇم تۈگەپ كېتىكەن بولاتتى، مۇبادا يەنە شۇنچىلىك دېڭىز (سۈيىنى) كەلتۈرسەكمۇ»[109].

الله تائالانىڭ سۆزلىرىنىڭ تۈگىمەيدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا پەيغەمبىرىگە: ئى مۇھەممەد! ئېيتقىنكى، ئەگەر دېڭىز سۈيى الله تائالانىڭ سۆزلىرىنى، ھېكمەتلىرىنى ۋە ئۇنىڭ بىر ۋە بارلىقىنى بىلدۈرىدىغان ئالامەتلىرىنى يازىدىغان قەلەمگە سىياھ بولۇپ بەرسە، بۇلار يېزىلىپ بولماي تۇرۇپ دېڭىز سۈيى چوقۇم تۈگەپ كېتىكەن بولاتتى. يەنە شۇنچىلىك دېڭىز سۈيىدىن بىر نەچچىسى كەلتۈرۈلگەن تەقدىردىمۇ يەنىلا بۇلارنى يازىدىغان قەلەمگە سىياھ بولۇپ بەرگەن دېڭىزنىڭ سۈيى تۈگەپ كېتىپ، الله تائالانىڭ سۆزلىرى تۈگىمەيتتى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ﴿ئەگەر يەر يۈزىدىكى دەرەخلەرنىڭ ھەممىسى قەلەم بولغان، دېڭىز (سىيا) بولغان، ئۇنىڭغا يەنە يەتتە دېڭىز(نىڭ سىياسى) قوشۇلغان تەقدىردىمۇ الله نىڭ سۆزلىرىنى (يېزىپ) تۈگەتكىلى بولمايدۇ، الله ھەقىقەتەن غالىبتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴾[1].

رەبىئ ئىبنى ئەنەس مۇنداق دېدى: بارلىق بەندىلەرنىڭ بىلىمى الله تائالانىڭ بىلىمى ئالدىدا خۇددى پۈتۈن دېڭىزلارنىڭ سۈيى ئالدىدا تۇرغان بىر تامچە سۇغىلا ئوخشايدۇ. الله تائالا بۇ ئايەتنى چۈشۈردى: **﴿ئېيتقىنكى، «پەرۋەردىگارىمنىڭ سۆزلىرىنى يېزىش ئۈچۈن، ئەگەر دېڭىز (سۈيى) سىيا بولۇپ كەتسە، پەرۋەردىگارىمنىڭ سۆزلىرى تۈگىمەي تۇرۇپ، دېڭىز (سۈيى) چوقۇم تۈگەپ كېتىكەن بولاتتى، مۇبادا يەنە شۇنچىلىك دېڭىز (سۈيىنى) كەلتۈرسەكمۇ»﴾** يەنى مۇبادا الله تائالانىڭ سۆزلىرىنى يېزىش ئۈچۈن بارلىق دېڭىز سۈيى سىياھ ۋە بارلىق دەل - دەرەخلەر قەلەم بولسا، (الله تائالانىڭ سۆزلىرىنى يېزىپ بولالماي) قەلەملەر سۇنۇپ ۋە دېڭىز سۈيى تۈگەپ كېتىدۇ. يەنە الله تائالانىڭ سۆزلىرى تۈگىمەي قېلىپ قالىدۇ. ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ھېچنەرسە يېزىپ تۈگىتەلمەيدۇ. چۈنكى، ھېچكىم الله تائالانىڭ قەدرىنى مۆلچەرلىيەلمەيدۇ. تاكى الله تائالا ئۆزىنى ئۆزى مەدھىيىلىمىگىچە، ھېچكىم الله تائالانى ئۇنىڭغا لايىق رەۋىشتە مەدھىيىلەلمەيدۇ. شەك - شۈبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىمىز (ئۆزىنى - ئۆزى) سۈپەتلىگەندەكتۇر ۋە بىزنىڭ سۈپەتلىگەن سۈپەتلىرىمىزدىن ئۈستۈندۇر. ئاخىرەتنىڭ نېمەتلىرىنىڭ ئالدىدا دۇنيانىڭ بارلىق نېمەتلىرىنىڭ مىسالى، خۇددى يەرگە چۈشۈپ كەتكەن بىر تال قىچىغا ئوخشاشتۇر.

* * * * * * *

قُلۡ إِنَّمَآ أَنَا۠ بَشَرٞ مِّثۡلُكُمۡ يُوحَىٰٓ إِلَيَّ أَنَّمَآ إِلَٰهُكُمۡ إِلَٰهٞ وَٰحِدٞۖ فَمَن كَانَ يَرۡجُواْ لِقَآءَ رَبِّهِۦ فَلۡيَعۡمَلۡ عَمَلٗا صَٰلِحٗا وَلَا يُشۡرِكۡ بِعِبَادَةِ رَبِّهِۦٓ أَحَدَۢا ﴿١١٠﴾

(ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، «مەن پەقەت سىلەرگە ئوخشاش بىر ئىنسانمەن، ماڭا ۋەھيى قىلىنىدۇكى، سىلەرنىڭ ئىلاھىڭلار يالغۇز بىر ئىلاھتۇر، كىمكى، پەرۋەردىگارىغا مۇلاقات بولۇشنى ئۈمىد

---

[1] سۈرە لوقمان 27 - ئايەت.

قىلىدىكەن (يەنى ساۋابىنى ئۈمىد قىلىپ ئازابىدىن قورقىدىكەن)، ياخشى ئىش قىلسۇن. پەرۋەردىگارىغا قىلىدىغان ئىبادەتكە ھېچكىمنى شېرىك كەلتۈرمىسۇن» ﴿110﴾.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىنسان ۋە پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنىڭ، ﷲ تائالانىڭ يالغۇز بىر ئىلاھ ئىكەنلىكىنىڭ بايانى توغرىسىدا

ﷲ تائالا پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئېلىپ كەلگەن ئۇلۇغ ۋەزىپىسىگە ئىنكار قىلغان مۇشرىكلارغا مۇنداق دېيىشكە بۇيرۇيدۇ: ﴿**(ئى مۇھەممەد!) ئېيتقىنكى، «مەن پەقەت سىلەرگە ئوخشاش بىر ئىنسانمەن»**﴾ يەنى كىمكى مېنى يالغانچى دەپ گۇمان قىلىدىكەن، ئۇ مەن ئېلىپ كەلگەن نەرسىنىڭ ئوخشىشىنى كەلتۈرۈپ باقسۇن. چۈنكى، ﷲ تائالا ماڭا بىلدۈرمىگەن بولسا، مەن سىلەرگە خەۋەر بەرگەن، سىلەر مەندىن سورىغان، ئۆتمۈشتە بولغان، ئۆڭكۈرگە كىرىۋالغان يىگىتلەرنىڭ قىسسىسىنى ۋە زۇلقەرنەيننىڭ قىسسىسىنى ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن ھالدا بايان قىلىشنى بىلمەيتتىم. مەن سىلەرگە مۇنداق دەپ خەۋەر بېرىمەن: ﴿**ماڭا ۋەھيى قىلىنىدۇكى، سىلەرنىڭ ئىلاھىڭلار يالغۇز بىر ئىلاھتۇر**﴾ يەنى مەن سىلەرنى ئىبادەت قىلىشقا چاقىرغان ئىلاھ بولسا شېرىكى يوق بىر ئىلاھتۇر.

﴿**كىمكى، پەرۋەردىگارىغا مۇلاقات بولۇشنى ئۈمىد قىلىدىكەن (يەنى ساۋابىنى ئۈمىد قىلىپ ئازابىدىن قورقىدىكەن)، ياخشى ئىش قىلسۇن**﴾ يەنى ﷲ تائالانىڭ شەرىئىتىگە ئۇيغۇن كېلىدىغان ئىشلارنى قىلسۇن.

﴿**پەرۋەردىگارىغا قىلىدىغان ئىبادەتكە ھېچكىمنى شېرىك كەلتۈرمىسۇن»**﴾ يەنى مۇشۇنداق قىلغاندىلا شېرىكى يوق يالغۇز ﷲ تائالانىڭ رازىلىقى ئىزلەنگەن بولىدۇ. مانا بۇ ئىبادەتنىڭ ﷲ تائالاغىلا خالىس بولۇشى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىگە ئۇيغۇن بولۇشىدىن ئىبارەت ئىككى ئىش بولسا، قىلىنغان ئەمەل - ئىبادەتلەرنىڭ قوبۇل قىلىنىشى ئۈچۈن ئىككى ئاساستۇر.

ئىمام ئەھمەد، مەھمۇد ئىبنى لۇبەيدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەن سىلەر توغرىسىدا ئەڭ ئەنسىرەيدىغان ئىش، كىچىك شېرىكتۇر» دېدى. ساھابىلەر: ئى ﷲ تائالانىڭ پەيغەمبىرى! كىچىك شېرىك دېگەن نېمە؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «(كىچىك شېرىك بولسا) رىيادۇر، ﷲ تائالا قىيامەت كۈنى ھەممە كىشىلەرنىڭ ئەمەل - ئىبادەتلىرىگە مۇكاپات بەرگەن ۋاقتىدا؛ (رىيا قىلغانلارغا) سىلەر دۇنيادا ئەمەللىرىڭلارنى رىيا قىلىپ (كۆزىگە كۆرسەتكەن) كىشىلەرنىڭ قېشىغا بېرىڭلار، ئۇلارنىڭ قېشىلىرىدا (سىلەرگە بەرگىدەك) مۇكاپات بارمىكىن قاراپ بېقىڭلار، دەيدۇ» دېدى.

ئىمام ئەھمەد، ئەنسارىلىق ئەبۇسەئىد ئىبنى ئەبۇپۇزەلا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ﷲ تائالا شەك يوق بولغان كۈن، قىيامەت كۈنىگە ئىلگىرىكىلەرنى ۋە كېيىنكىلەرنى توپلىغان چاغدا، بىرى: كىمكى ﷲ تائالا ئۈچۈن قىلغان ئەمەل - ئىبادەتلىرىدە باشقىسىنى شېرىك قىلغان بولسا، ئۇ، مۇكاپاتىنى ﷲ تائالانىڭ باشقىسىدىن سورىسۇن. چۈنكى، ﷲ تائالا شېرىكچىلىكتىن بىھاجەتتۇر، دەپ ۋاقىرايدۇ». بۇ ھەدىسنى تىرمىزى ۋە ئىبنى ماجەلەرمۇ رىۋايەت قىلغان.

شۇنىڭ بىلەن سۈرە كەھفنىڭ تەپسىرى تۈگىدى. ﷲ تائالاغا مىڭلارچە ھەمدۇسانا ۋە شۈكۈرلەر بولسۇن!

www.munber.org

سۈرە تەۋبە

بۇ سۈرىنىڭ بېشىدا «بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم» نىڭ يېزىلمىغانلىقى توغرىسىدا 1
مۇشرىكلارغا ئادا ـ جۇدا بولغانلىقنى ئېلان قىلىش توغرىسىدا 2
ئەھدە تۈزۈپ ئۇنىڭغا خىلاپلىق قىلمىغان كىشىنىڭ ئەھدىسىنىڭ مۇددىتى تۈگىگىچە كۈچكە ئىگە بولىدىغانلىقى توغرىسىدا 4
مۇشرىكلارنى ئۇچراتقان يەردە ئۆلتۈرۈشكە بۇيرۇلغانلىق توغرىسىدا 5
مۇشرىكلار ئامانلىق تىلىسە ئۇلارغا ئامانلىق بېرىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 6
مۇشرىكلاردىن ئادا ـ جۇدا بولغانلىقنى تەكىتلەش توغرىسىدا 7
كۇپۇر كاتتىباشلىرى قىلغان قەسەمنىڭ ئېتىبارسىز ئىكەنلىكى توغرىسىدا 10
مۇشرىكلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىشقا قىزىقتۇرۇش ۋە ئۇنىڭ بەزى پايدىلىرىنى بايان قىلىش توغرىسىدا 11
ئۇرۇش قىلىشتىكى ھېكمەتنىڭ مۇسۇلمانلارنى سىناشتىن ئىبارەت ئىكەنلىكى توغرىسىدا 12
مۇشرىكلارنىڭ ﷲ تائالانىڭ مەسچىتلىرىنى ئاۋاتلاشتۇرالمايدىغانلىقى توغرىسىدا 13
مەسچىتلەرنى مۆمىنلەرنىڭ ئاۋاتلاشتۇرىدىغانلىقى توغرىسىدا 14
ھاجىلارنى سۇ بىلەن تەمىنلەش، مەسجىدى ھەرامنى ئاۋاتلاشتۇرۇشنىڭ ئىمان ئېيتىش ۋە جىھاد قىلىش بىلەن باراۋەر بولمايدىغانلىقى توغرىسىدا 15
مۇشرىكلار ئەگەر ئۇلارنىڭ ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرى بولغان تەقدىردىمۇ ئۇلارنى دوست تۇتماسلىققا بۇيرۇش توغرىسىدا 17
غەلىبىنىڭ غايىب ياردەمگە باغلىق ئىكەنلىكى توغرىسىدا 19
ھۇنەين غازىتى ۋەقەسى توغرىسىدا 19
مۇشرىكلارنى ھەرەم مەسچىتىگە كىرىشتىن توسۇش توغرىسىدا 23
ئەھلى كىتاب جىزيە تۆلىگەنگە قەدەر ئۇلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىشقا رىغبەتلەندۈرۈش توغرىسىدا 24
جىزيە تۆلەش خارلىق ۋە كۇپۇرلۇقنىڭ ئالامىتى ئىكەنلىكى توغرىسىدا 25
يەھۇدىي ۋە خرىستىئانلارغا قارشى ئۇرۇش قىلىشنىڭ سەۋەبى ئۇلارنىڭ شېرىك كەلتۈرگەنلىكى ۋە كۇپۇرلۇق قىلغانلىقى ئىكەنلىكى توغرىسىدا 27
ئەھلى كىتابنىڭ ئىسلام نۇرىنى ئۆچۈرۈشكە ئۇرۇنغانلىقى توغرىسىدا 28
ئىسلام دىنىنىڭ بارلىق دىنلار ئۈستىدىن غەلىبە قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 29
يامان ئىشلارنى قىلىدىغان ئۆلىمالاردىن ۋە ئازغۇنلۇق ئىچىدىكى ئابىدىلەردىن ھەزەر ئەيلەش توغرىسىدا 30
ئالتۇن ـ كۈمۈش يىغقانلارنىڭ ئازابقا دۇچار بولىدىغانلىقى توغرىسىدا 31
بىر يىلنىڭ 12 ئاي ئىكەنلىكى توغرىسىدا 33
ئۇرۇش ھارام قىلىنغان ئايلار توغرىسىدا 35
ئۇرۇش قىلىش ھارام قىلىنغان ئايلاردا ئۇرۇش قىلىش توغرىسىدا 36
شەرىئەت ئىشلىرىدا ئۆز قارىشىغا تايىنىپ ئىش تۇتۇشنى ئەيىبلەش توغرىسىدا 38
ئۆز يۇرتىدىن ئايرىلىغۇسى كەلمەي جىھادقا چىقمىغانلارنى ئەيىبلەش ۋە ئۇلارنى قورقۇتۇش توغرىسىدا 39
ﷲ تائالانىڭ پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ياردەم بەرگۈچى ئىكەنلىكى توغرىسىدا 41
ھەرقانداق ئەھۋال ئاستىدا جىھاد قىلىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكى توغرىسىدا 42
مۇناپىقلارنىڭ ئۇرۇشقا چىقمىغانلىقىنىڭ سەۋەبى ۋە ئۇلارنىڭ ھىيلە ـ مىكىرلىرىنى بايان قىلىش توغرىسىدا 44
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارنىڭ چىقماسلىقىغا رۇخسەت قىلغانلىقى ئۈچۈن تەنبىھ ئۈچرىغانلىقى توغرىسىدا 45
مۇناپىقلارنىڭ ئەپتى ـ بەشىرىسىنى ئېچىپ تاشلاش توغرىسىدا 47
مۇناپىقلارنىڭ قورقۇنچ ئىچىدە ياشايدىغانلىقىنى بايان قىلىش توغرىسىدا 52
سەدىقىلەرنىڭ تەقسىم قىلىنىشى، مۇناپىقلارنىڭ ئەيىبلىنىشى ۋە ئۇلارنىڭ ئۇنىڭدىن تەمە قىلىشى توغرىسىدا 53
زاكات بېرىلىدىغان كىشىلەرنىڭ بايانى توغرىسىدا 54
قۇل ئازاد قىلىشنىڭ پەزىلىتى توغرىسىدا 56

www.munber.org

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەزىيەت يەتكۈزۈش مۇناپىقلارنىڭ ئالامەتلىرىدىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا 58
يالغان قەسەم قىلىپ كىشىلەرنى قانائەتلەندۈرۈشكە ئۇرۇنۇش مۇناپىقلارنىڭ ئالامەتلىرىدىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا 59
سىرلارنىڭ پاش بولۇپ قېلىشىدىن قورقۇش مۇناپىقلارنىڭ ئالامەتلىرىدىن بىرى ئىكەنلىكى توغرىسىدا 60
ھىيلە ـ مىكىر ئىشلىتىش ۋە يالغان ئۆزرە تىلەش مۇناپىقلارنىڭ ئالامەتلىرىدىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا 61
مۇناپىقلارنىڭ بەزى سۈپەتلىرىنى بايان قىلىش توغرىسىدا 62
مۇناپىقلارغا ئىلگىرى ئۆتكەنلەردىن ئىبرەت ئېلىشقا نەسىھەت قىلىش توغرىسىدا 64
مۆمىنلەرنىڭ مەدھىيىلەشكە تېگىشلىك سۈپەتلىرى توغرىسىدا 65
مۆمىنلەرگە مەڭگۈلۈك نازۇ ـ نېمەت بىلەن خۇش خەۋەر بېرىلگەنلىكى توغرىسىدا 66
كاپىرلارغا ۋە مۇناپىقلارغا قارشى جىھاد قىلىشقا ۋە ئۇلارغا قاتتىق قوللۇق قىلىشقا بۇيرۇش توغرىسىدا 68
بۇ ئايەتنىڭ نازىل بولۇش سەۋەبى توغرىسىدا 68
مۇناپىقلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆلتۈرۈشنى قەستلىشى توغرىسىدا 69
پۇل ـ مال تەلەپ قىلىش، ئاندىن سەدىقە بېرىشكە بېخىللىق قىلىش مۇناپىقلارنىڭ ئالامەتلىرىدىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا 72
كۆپ سەدىقە قىلغۇچىلارنى ئەيىبلەش، ئاز سەدىقە قىلغۇچىلارنى مەسخىرە قىلىش مۇناپىقلارنىڭ ئالامەتلىرىدىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا 73
مۇناپىقلارغا مەغپىرەت تەلەپ قىلىشنى توسۇش توغرىسىدا 74
مۇناپىقلارنىڭ جىھادقا چىقماي قالغانلىقى ئۈچۈن خۇشاللانغانلىقى توغرىسىدا 75
مۇناپىقلارنىڭ ئۇرۇشقا چىقىشقا رۇخسەت قىلىنمايدىغانلىقى توغرىسىدا 77
مۇناپىقلارنىڭ جىنازا نامىزىنى ئوقۇشنى چەكلەش توغرىسىدا 78
جىھادقا چىقماي قالغانلارنى ئەيىبلەش توغرىسىدا 79
جىھادقا قاتناشماسلىقنىڭ شەرئەتتە بەلگىلەنگەن ئۆزرىلىرىنى بايان قىلىش توغرىسىدا 81
مۇناپىقلارنىڭ ھىيلە ـ مىكرىنى بايان قىلىش توغرىسىدا 84
ئەئرابىلارنىڭ كۇپۇرى ۋە مۇناپىقلىقىنىڭ تېخىمۇ زىيادە ئىكەنلىكى توغرىسىدا 85
مۇھاجىرلارنىڭ، ئەنسارىلارنىڭ ۋە ياخشىلىق قىلىش بىلەن ئۇلارغا ئەگەشكەنلەرنىڭ ئارتۇقچىلىقلىرى توغرىسىدا 86
ئەئرابىيلار ۋە مەدىنە ئەھلىنىڭ مۇناپىقلىرى توغرىسىدا 87
جىھادقا سەل قاراپ ئۇنىڭغا چىقمىغان مۆمىنلەر توغرىسىدا 89
زاكات ئېلىشقا بۇيرۇش ۋە ئۇنىڭ پايدىلىرىنى بايان قىلىش توغرىسىدا 90
گۇناھكارلارغا بېرىلگەن قاتتىق ئاگاھلاندۇرۇش توغرىسىدا 92
جىھادقا چىقمىغان ئۈچ ئادەمنىڭ ئىشى ﷲ تائالاغا قالدۇرۇلغانلىقى توغرىسىدا 92
زىيان يەتكۈزۈش ئاساسىدا سېلىنغان مەسچىت بىلەن تەقۋالىق ئاساسىدا سېلىنغان مەسچىت توغرىسىدا 94
قۇبا مەسچىتى ۋە ئۇنىڭدا ناماز ئوقۇشنىڭ پەزىلىتى توغرىسىدا 95
مەزكۇر ئىككى مەسچىتنىڭ ئارىسىدىكى پەرق توغرىسىدا 97
ﷲ تائالانىڭ مۇجاھىدلاردىن جانلىرىنى ۋە ماللىرىنى جەننەت بىلەن سېتىۋالغانلىقى توغرىسىدا 98
مۇشرىكلارغا دۇئا قىلىشتىن توسۇش توغرىسىدا 100
دەلىل ـ پاكىت كۆرسىتىلمەي تۇرۇپ جازالاشنىڭ بولمىغانلىقى توغرىسىدا 102
تەبۇك غازىتىنىڭ بايانى توغرىسىدا 103
جىھادقا چىقمىغان ئۈچ كىشىنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا 105
راست سۆزلەشكە بۇيرۇش توغرىسىدا 110
بۇ غازاتقا چىققانلارنىڭ مۇكاپاتى توغرىسىدا 111
جىھاد قىلىشنى يېقىندىكى كاپىرلارغا قارشى تۇرۇشتىن باشلاشقا بۇيرۇغانلىق توغرىسىدا 114

www.munber.org

مۆمىننىڭ ئىمانىنىڭ كۈچىيىپ ۋە ئاجىزلاپ تۇرىدىغانلىقى، مۇناپىقلارنىڭ شەك ـ شۈبھىلىرىنىڭ قەدەممۇ قەدەم ئاشىدىغانلىقى توغرىسىدا 117

مۇناپىقلارنىڭ سىنىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 118

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىشنىڭ، ﷲ تائالانىڭ ياخشىلىقى ئىكەنلىكى توغرىسىدا 119

سۈرە يۇنۇس

ﷲ تائالا پەيغەمبەرلەرنى پەقەت ئىنسانلار ئىچىدىنلا تاللايدىغانلىقى توغرىسىدا 123

ﷲ تائالانىڭ كائىناتنىڭ ياراتقۇچىسى، ئۇنىڭ پەرۋەردىگارى ۋە ئۇنىڭدا خالىغانچە تەسەررۇپ قىلغۇچى ئىكەنلىكى توغرىسىدا 125

پۈتكۈل مەخلۇقاتنىڭ بارىدىغان جايى ﷲ تائالانىڭ دەرگاھى ئىكەنلىكى توغرىسىدا 126

ھەممە شەيئىلەرنىڭ ﷲ تائالانىڭ قۇدرىتىگە گۇۋاھ بولىدىغانلىقى توغرىسىدا 127

قىيامەت كۈننى ئىنكار قىلغۇچىلارنىڭ جايى دوزاخ بولىدىغانلىقى توغرىسىدا 129

ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەل قىلغانلارغا مۇكاپات بېرىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 130

ﷲ تائالانىڭ بەددۇئانى، ياخشى دۇئانى ئىجابەت قىلغاندەك ئىجابەت قىلمايدىغانلىقى توغرىسىدا 131

ئىنسانلارنىڭ بېشىغا مۇسىبەت كەلسە ﷲ نى ياد ئېتىدىغانلىقى ۋە ياخشى كۈنلەرگە ئېرىشكەندە ﷲ نى ئۇنتۇيدىغانلىقى توغرىسىدا 132

بۇرۇن ھالاك قىلىنغان ئۈممەتلەردىن ئىبرەت ئېلىش توغرىسىدا 133

قۇرەيش كاتتىۋاشلىرىنىڭ بويۇنتاۋلۇق قىلغانلىقى توغرىسىدا 134

قۇرئان كەرىمنىڭ ھەققەت ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاش توغرىسىدا 135

مۇشرىكلارنىڭ ئىلاھلىرى ھەققىدە قىلغان ئېتىقادلىرى توغرىسىدا 138

شېرىكنىڭ پەيدا بولۇشى توغرىسىدا 138

مۇشرىكلارنىڭ مۆجىزە تەلەپ قىلىشى توغرىسىدا 139

ئىنسانىنىڭ بېشىدىن مۇسىبەت كۆتۈرۈلۈپ رەھمەت قىلىنسا، ئۇنىڭ ئۆزگىرىپ كېتىدىغانلىقى توغرىسىدا 141

دۇنيا ھاياتىنىڭ مىسالى توغرىسىدا 144

مەڭگۈ يوقالمايدىغان نېمەتلەرگە قىزىقتۇرۇش توغرىسىدا 145

ياخشى ئەمەل قىلغۇچىلارنىڭ مۇكاپاتى توغرىسىدا 146

گۇناھكارلارنىڭ جازاسى توغرىسىدا 147

قىيامەت كۈنىدە مۇشرىكلارنىڭ باتىل ئىلاھلىرىنىڭ ئۇلاردىن ئادا ـ جۇدا بولىدىغانلىقى توغرىسىدا 149

ﷲ تائالانىڭ ھەممىنى ئۆزى يالغۇز پەرۋىش قىلىدىغانلىقىنى مۇشرىكلەرنىڭ ئېتىراپ قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 151

قۇرئاننىڭ ﷲ تائالانىڭ ھەق سۆزى ۋە ئۇنىڭ مۆجىزىسى ئىكەنلىكى توغرىسىدا 155

مۇشرىكلاردىن ئادا ـ جۇدا بولۇش توغرىسىدا 158

قىيامەت مەيدانىغا توپلانغان چاغدا دۇنيا ھاياتىنىڭ قىسقا ھېس قىلىنىدىغانلىقى توغرىسىدا 159

ﷲ تائالانىڭ گۇناھكارلاردىن مەيلى دۇنيادا ياكى ئاخىرەتتە بولسۇن چوقۇم ئىنتىقام ئالىدىغانلىقى توغرىسىدا 161

قىيامەت كۈننى ئىنكار قىلغۇچىلارنىڭ ئازابقا ئالدىرىشى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن جاۋاب توغرىسىدا 162

قىيامەتنىڭ ھەق ئىكەنلىكى توغرىسىدا 164

قۇرئان كەرىمنىڭ ۋەز ـ نەسىھەت، دىللارغا شىپا، رەھمەت ۋە ھىدايەت ئىكەنلىكى توغرىسىدا 165

ﷲ تائالادىن باشقىسىنىڭ ھېچقانداق نەرسىنى ھالال ۋە ھارام قىلالمايدىغانلىقى توغرىسىدا 166

بارلىق چوڭ ـ كىچىك نەرسىلەرنىڭ ﷲ تائالانىڭ بىلىش دائىرىسىدە ئىكەنلىكى توغرىسىدا 167

ﷲ تائالانىڭ يېقىن بەندىلىرى توغرىسىدا 169

دۇنيادىكى خۇش خەۋەردىن راست چۈش كۆزدە تۇتۇلىدىغانلىقى توغرىسىدا 169

بارلىق كۈچ ـ قۇۋۋەتنىڭ ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ﷲ تائالاغىلا مەنسۇپ ئىكەنلىكى توغرىسىدا 171

ﷲ تائالانىڭ ئايالى ۋە بالىسى بولۇشتىن پاك ئىكەنلىكى توغرىسىدا 172

www.munber.org

نۇھ ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا 173
ئىسلام دىنىنىڭ پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنىڭ دىنى ئىكەنلىكى توغرىسىدا 174
گۇناھلارنىڭ يامان ئاقىۋىتى توغرىسىدا 175
مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن پىرئەۋننىڭ قىسسىسى توغرىسىدا 177
مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن سېھىرگەرلەر ئارىسىدا يۈز بەرگەن ئىشلار توغرىسىدا 178
مۇسا ئەلەيھىسسالامغا پىرئەۋننىڭ قەۋمىدىن پەقەت ئازغىنا بىر تۈركۈم ياشلارنىڭ ئىمان كەلتۈرگەنلىكى توغرىسىدا 179
مۇسا ئەلەيھىسسالام قەۋمىنى ﷲ تائالاغا تەۋەككۈل قىلىشقا رىغبەتلەندۈرگەنلىكى توغرىسىدا 180
ئۆلارنى ئۆيلىرىدە ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇغانلىقى توغرىسىدا 181
مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ تەۋەلىرىگە بەددۇئا قىلغانلىقى توغرىسىدا 182
ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ قۇتۇلغانلىقى، پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ تەۋەسىنىڭ غەرق بولغانلىقى توغرىسىدا 183
ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ ياخشى ئورۇنغا ئورۇنلاشتۇرۇلدىغانلىقى ۋە ئۇلارنىڭ پاك ـ شېرىن نەرسىلەر بىلەن رىزىقلاندۇرۇلغانلىقى توغرىسىدا 186
قۇرئان كەرىمنىڭ راستلىقى ھەققىدە ئىلگىرىكى كىتابلاردىمۇ دەلىللەرنىڭ بارلىقى توغرىسىدا 188
ئازاب كېلىۋاتقان چاغدا ئېيتقان ئىماننىڭ پەقەت يۇنۇس ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىگىلا مەنپەئەت قىلغانلىقى توغرىسىدا 189
كىشىلەرنى ئىمان ئېيتىشقا مەجبۇرلاشنىڭ ﷲ تائالانىڭ ھېكمىتىدىن ئەمەسلىكى توغرىسىدا 190
ئاسمان ـ زېمىننىڭ يارىتىلىشى ھەققىدە تەپەككۇر قىلىشقا بۇيرۇلغانلىق توغرىسىدا 192
يالغۇز بىرلا ﷲ تائالاغا ئىبادەت قىلىش ۋە ئۇنىڭغىلا تەۋەككۈل قىلىش توغرىسىدا 193

سۈرە ھۇد

سۈرە ھۇدنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ چېچىنى ئاقارتىۋەتكەن سۈرىلەردىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا 197
قۇرئان كەرىم ۋە ئۇنىڭ يالغۇز ﷲ تەرىپىگىلا چاقىرىدىغانلىقى توغرىسىدا 198
ﷲ تائالانىڭ ھەممە نەرسىدىن خەۋەردار ئىكەنلىكى توغرىسىدا 199
ﷲ تائالانىڭ ئىنسانلاردىن باشقا مەخلۇقاتلارغىمۇ رىزىق بېرىشكە كېپىل ئىكەنلىكى توغرىسىدا 200
ﷲ تائالانىڭ ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ئالتە كۈندە ياراتقانلىقى توغرىسىدا 201
مۇشرىكلارنىڭ ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشى ھەققىدىكى مۇنازىرىسى ۋە ئۇلارنىڭ ئازابنىڭ تېز كېلىشىنى تىلىشى توغرىسىدا 202
ئىنساننىڭ كەڭرىچىلىك ۋە قىيىنچىلىق ھالەتتىكى ئۆزگىرىشچانلىقى توغرىسىدا 203
مۇشرىكلارنىڭ سۆزلىرىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دىلىنىڭ سىقىلغانلىقى ۋە ئۇنىڭغا بېرىلگەن تەسەللى توغرىسىدا 205
قۇرئاننىڭ مۆجىزە ئىكەنلىكى توغرىسىدا 205
دۇنيا تىرىكچىلىكىنى كۆزلىگەن كىشىگە ئاخىرەتتە ھېچ نىسۋىنىڭ يوقلۇقى توغرىسىدا 206
پەرەۋەردىگارى تەرىپىدىن كەلگەن روشەن دەلىلگە ئاساسلانغان ئادەمنىڭ قۇرئانغا ئىشىنىدىغانلىقى توغرىسىدا 207
ھەر بىر ھەدىسنىڭ مەزمۇنى قۇرئاندا تېپىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 209
ﷲ تائالاغا يالغاننى چاپلىغۇچىلار ۋە ﷲ تائالانىڭ يولىدىن توسقۇچىلارنىڭ ئەڭ زىيان تارتقۇچىلار ئىكەنلىكى توغرىسىدا 210
ئىمان ئېيتقان كىشىلەرگە بېرىلىدىغان مۇكاپات توغرىسىدا 212
مۆمىنلەر بىلەن كاپىرلارنىڭ مىسالى توغرىسىدا 213
نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسى ۋە ئۇنىڭ قەۋمى بىلەن ئېلىپ بارغان سۆھبىتى توغرىسىدا 214
نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ جاۋابى توغرىسىدا 216
نۇھ ئەلەيھىسسالام قەۋمىنىڭ ئازابنى تەلەپ قىلىشى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن جاۋاب توغرىسىدا 218
مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ راست پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنىڭ بايانىنى قىستۇرۇپ ئۆتكەنلىكى توغرىسىدا 218
نۇھ ئەلەيھىسسالامغا قەۋمىنىڭ ھالاك بولىدىغانلىقى ھەققىدە ۋەھيي قىلىنغانلىقى ۋە ئۇنى تەييارلىق قىلىشقا بۇيرۇغانلىقى توغرىسىدا 219
توپان بالاسىنىڭ باشلىنىشى، نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ كېمىگە ھەرخىل ھايۋاندىن بىر جۈپتىن سېلىشى توغرىسىدا 220

www.munber.org

كېمىگە چىقىش ۋە كېمىنىڭ تاغدەك دولقۇنلار ئىچىدە مېڭىشى توغرىسىدا..... 222
نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ كاپىر ئوغلىنىڭ غەرق بولۇش قىسسىسى توغرىسىدا..... 223
توپان بالاسىنىڭ ئاخىرلىشىشى توغرىسىدا..... 223
نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلىنىڭ قىسسىسىغا قايتىپ، ئۇنىڭ ئوغلى ھەققىدە ﷲ تائالاغا دۇئا قىلىشى ۋە ﷲ تائالانىڭ ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىشى توغرىسىدا..... 225
ئامانلىق ۋە بەرىكەت بىلەن كېمىدىن چۈشۈشكە بۇيرۇغانلىق توغرىسىدا..... 225
بۇ قىسسىلەرنى بايان قىلىش ﷲ تائالانىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ۋەھيي قىلغانلىقىنىڭ پاكىتى ئىكەنلىكى توغرىسىدا..... 226
ھۇد ئەلەيھىسسالام بىلەن قەۋمى (ئاد) نىڭ قىسسىسى توغرىسىدا..... 227
ئاد قەۋمى بىلەن ھۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئارىسىدىكى مۇنازىرە توغرىسىدا..... 228
ئاد قەۋمىنىڭ ھالاك قىلىنىشى ۋە ئۇلاردىن ئىمان ئېيتقانلارنىڭ نىجات تېپىشى توغرىسىدا..... 230
سالىھ ئەلەيھىسسالام بىلەن سەمۇد قەۋمىنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا..... 231
سالىھ ئەلەيھىسسالام بىلەن قەۋمى سەمۇد ئارىسىدىكى مۇنازىرە توغرىسىدا..... 231
پەرىشتىلەرنىڭ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىشى ۋە ئۇلارنىڭ ئۇنىڭغا ئىسھاق ۋە يەئقۇب بىلەن خۇش خەۋەر بەرگەنلىكى توغرىسىدا..... 233
ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى ھەققىدە مۇنازىرىلەشكەنلىكى توغرىسىدا..... 236
پەرىشتىلەرنىڭ لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىشى، ئۇنىڭ يۈرىكىنىڭ سىقىلىشى ۋە ئۇنىڭ بىلەن قەۋمىنىڭ ئارىسىدا ئېلىپ بېرىلغان مۇنازىرە توغرىسىدا..... 237
لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاجىزلىق ھېس قىلىشى، ئۆزىنىڭ كۈچلۈك بولۇشىنى ئارزۇ قىلىشى ۋە پەرىشتىلەرنىڭ ھەقىقىي ئەھۋالنى ئۇنىڭغا خەۋەر قىلىشى توغرىسىدا..... 240
لۇت ئەلەيھىسسالام قەۋمىنىڭ يۇرتىنىڭ دۈم كۆمتۈرۈلىشى ۋە ئۇلارنىڭ ھالاك قىلىنىشى توغرىسىدا..... 241
مەديەن ئاھالىسىنىڭ قىسسىسى ۋە شۇئەيب ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋىتى توغرىسىدا..... 242
شۇئەيب ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ جاۋابى توغرىسىدا..... 243
شۇئەيب ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىگە رەددىيە بېرىشى توغرىسىدا..... 244
شۇئەيب ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ بەرگەن جاۋابى توغرىسىدا..... 246
شۇئەيب ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىگە رەددىيە بەرگەنلىكى توغرىسىدا..... 246
شۇئەيب ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىگە تەھدىت سالغانلىقى توغرىسىدا..... 247
مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن پىرئەۋننىڭ قىسسىسى توغرىسىدا..... 248
ھالاك قىلىنغان يۇرتلاردىن ئىبرەت ئېلىش توغرىسىدا..... 250
يۇرتلارنىڭ ھالاك قىلىنىشى قىيامەتنىڭ قايىم بولىدىغانلىقىغا پاكىت ئىكەنلىكى توغرىسىدا..... 251
بەختسىزلەرنىڭ ھالى ۋە ئۇلارنىڭ بارىدىغان جايى توغرىسىدا..... 252
سائادەتمەنلەرنىڭ ھالى ۋە ئۇلارنىڭ بارىدىغان جايى توغرىسىدا..... 254
شېرىك كەلتۈرۈشنىڭ شەكسىز گۇمراھلىق ئىكەنلىكى توغرىسىدا..... 255
توغرا يولدا بولۇشقا بۇيرۇغانلىق توغرىسىدا..... 256
ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇش توغرىسىدا..... 257
ياخشىلىقلارنىڭ يامانلىقنى ئۆچۈرىدىغانلىقى توغرىسىدا..... 258
قەبىھ ئىشلاردىن توسىدىغان بىر جامائەتنىڭ چوقۇم بولۇشى توغرىسىدا..... 259
ﷲ تائالانىڭ زېمىن ئەھلىنىڭ ھەممىسىنى ئىمان ئېيتىشقا نېسىپ قىلمىغانلىقى توغرىسىدا..... 260
خاتىمە..... 261

سۈرە يۇسۇف

قۇرئاننىڭ سۈپەتلىرى توغرىسىدا..... 265

www.munber.org

بۇ ئايەتنىڭ نازىل بولۇش سەۋەبى توغرىسىدا..... 266
يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ چۈشى توغرىسىدا..... 266
يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتىسىنىڭ (شەيتاننىڭ ھىيلە ـ مىكرىدىن ساقلىنىشى ئۈچۈن) بۇ چۈشنى مەخپىي تۇتۇشقا بۇيرۇغانلىقى توغرىسىدا..... 267
يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ چۈشكە تەبىر بېرىدىغانلىقى توغرىسىدا..... 268
يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسى ۋە ئۇنىڭدىكى ئىبرەتلەر توغرىسىدا..... 268
قېرىنداشلىرىنىڭ يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنى سىرتقا ئېلىپ چىقىشقا رۇخسەت سورىغانلىقى توغرىسىدا..... 270
ئاتىسىنىڭ بەرگەن جاۋابى توغرىسىدا..... 270
يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇدۇققا تاشلانغانلىقى توغرىسىدا..... 271
يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرىنىڭ ئاتىسىغا كۆرسەتكەن ھىيلە ـ مىكرىسى توغرىسىدا..... 272
يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇدۇقتىن چىقىرىلغانلىقى ۋە ئۇنىڭ سېتىلغانلىقى توغرىسىدا..... 273
يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ مىسىردىكى كەچۈرمىشلىرى توغرىسىدا..... 275
ئەزىزنىڭ ئايالىنىڭ يۈسۈف ئەلەيھىسسالامغا ئاشىق بولۇپ قېلىشى ۋە ئۇ ئايالنىڭ ئۇنىڭغا ئىشلەتكەن ھىيلە ـ مىكرى توغرىسىدا..... 276
بۇ خەۋەرنىڭ شەھەر ئاياللىرىغا يېتىپ بېرىشى ۋە ئۇلارنىڭ يۈسۈف ئەلەيھىسسالامغا ھىيلە ـ مىكىر قىلىشى توغرىسىدا..... 280
يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنى زىندانغا تاشلاش قارارىنىڭ ئېلىنغانلىقى ۋە ئۇنىڭ ئىجرا قىلىنغانلىقى توغرىسىدا..... 282
زىندانغا تاشلانغان ئىككى كىشىنىڭ ئۆز چۈشلىرىنىڭ تەبىرىنى يۈسۈف ئەلەيھىسسالامدىن سورىغانلىقى توغرىسىدا..... 283
يۈسۈف ئەلەيھىسسالام چۈشكە تەبىر بېرىشتىن ئىلگىرى بۇ ئىككى كىشىنى ﷲ تائالانىڭ بار ۋە بىرلىكىنى تونۇشقا دەۋەت قىلغانلىقى توغرىسىدا..... 284
چۈشنىڭ تەبىرى توغرىسىدا..... 285
يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ ساقىيغا ”مېنى پادىشاھنىڭ قېشىدا ئەسلەپ قويغىن“ دېگەنلىكى توغرىسىدا..... 286
مىسىر پادىشاھىنىڭ چۈشى توغرىسىدا..... 287
پادىشاھ كۆرگەن چۈشنىڭ تەبىرى توغرىسىدا..... 288
يۈسۈف ئەلەيھىسسالام بىلەن ۋەزىرنىڭ خوتۇنى ۋە باشقا مىسىر ئاياللىرى ئارىسىدا يۈز بەرگەن ئىشلارنىڭ ئېنىقلىنىشى توغرىسىدا..... 289
يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ پادىشاھنىڭ نەزىرىدىكى مەرتىۋىسى توغرىسىدا..... 291
يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ مىسىردىكى ھۆكۈمرانلىقى توغرىسىدا..... 292
يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرىنىڭ مىسىرغا كېلىشى، ئۇلارنىڭ ئاشلىق ئېلىپ قايتىشى ۋە ئۇلارنىڭ ئەڭ كىچىك قېرىندىشىنى ئېلىپ كېلىشكە ۋەدە قىلىشى توغرىسىدا..... 293
ئۇلارنىڭ يەئقۇب ئەلەيھىسسالامدىن بىنيامىننىڭ ئۆزلىرى بىلەن بىللە بېرىشىنى تەلەپ قىلغانلىقى ۋە يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ (ئۇلارغا بەرگەن) جاۋابى توغرىسىدا..... 295
يۈك ـ تاقلارنىڭ ئىچىدىن مال ـ مۈلۈكلەرنىڭ چىققانلىقى توغرىسىدا..... 296
يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغۇللىرىنى مىسىر شەھىرىنىڭ باشقا ـ باشقا دەرۋازىلىرىدىن كىرىشكە بۇيرۇغانلىقى توغرىسىدا..... 297
يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ بىنيامىنغا تەسەللىي بەرگەنلىكى توغرىسىدا..... 298
پادىشاھنىڭ قەدەھىنى قېرىندىشىنىڭ يۈك ـ تاقىنىڭ ئىچىگە سېلىپ قويۇشى ۋە ئۇنى بۇ ھىيلە بىلەن تۇتۇپ قېلىشى توغرىسىدا..... 299
يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرىنىڭ ئۇنىڭغا ئوغرىلىق بىلەن تۆھمەت قىلىشى توغرىسىدا..... 301
قېرىنداشلارنىڭ بىنيامىننىڭ ئورنىغا ئۆزلىرىدىن بىرەيلەننى ئېلىپ قېلىشقا تەكلىپ بېرىشى ۋە بۇ تەكلىپنىڭ رەت قىلىنىشى توغرىسىدا..... 302
قېرىنداشلارنىڭ ئۆزئارا مەسلىھەت قىلىشى ۋە ئۇلارنىڭ چوڭىنىڭ بەرگەن مەسلىھەتى توغرىسىدا..... 303
(ﷲ تائالانىڭ پەيغەمبىرى) يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ بەرگەن جاۋابى ۋە ئۇنىڭ بۇ ئېچىنىشلىق خەۋەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىنكى ئەھۋالى توغرىسىدا..... 304
يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنى ۋە ئۇنىڭ قېرىندىشىنى ئىزدەشكە بۇيرۇش توغرىسىدا..... 306
يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرىغا تونۇشلۇق بېرىشى ۋە ئۇنىڭ ئۇلارنى ئەپۇ قىلىشى توغرىسىدا..... 307
يەئقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆڭلىكىدىن ئۇنىڭ ھىدىنى پۇرىشى توغرىسىدا..... 308

www.munber.org

يەھۇزانىڭ كۆڭلەكنى ئېلىپ خۇش خەۋەر بىلەن كەلگەنلىكى توغرىسىدا 309
يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرىنىڭ پۇشايمان قىلغانلىقى توغرىسىدا 309
يۈسۈف ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتىسىنى قارشى ئالغانلىقى ۋە ئۇنىڭ چۈشىنىڭ ئەمەلىيەتكە ئايلانغانلىقى توغرىسىدا 310
ئۆمرىنىڭ ئىسلام ئۈستىدە ئاخىرلىشىشىغا دۇئا قىلىش توغرىسىدا 312
يۇقىرىدا بايان قىلىنغان قىسسىلەرنىڭ ﷲ تائالانىڭ ۋەھيىسى ئىكەنلىكى توغرىسىدا 312
ئىنسانلارنىڭ كۆز ئالدىدىكى ئالامەتلەر ھەققىدە پىكىر يۈرگۈزمەيدىغانلىقى توغرىسىدا 314
مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يولى توغرىسىدا 316
پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىنسانلاردىن شۇنداقلا ئەرلەردىن ئەۋەتىلگەنلىكى توغرىسىدا 317
پەيغەمبەرلەرنىڭ پەرىشتىلەردىن ئەمەس بەلكى ئىنسانلاردىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا 317
ئىلگىرى ئۆتكەنلەرنىڭ ئاقىۋىتىدىن ئىبرەت ئېلىش توغرىسىدا 318
پەيغەمبەرلەرگە ئەڭ ئېھتىياجلىق ۋاقىتلاردا ياردەم بېرىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 319
ئىبرەت ئالىدىغان كىشىگە ئىبرەتنىڭ بارلىقى توغرىسىدا 319

سۈرە رەئد

قۇرئان ﷲ تائالانىڭ سۆزى ئىكەنلىكى توغرىسىدا 321
ﷲ تائالانىڭ كامالى قۇدرىتىنى بايان قىلىش توغرىسىدا 322
ﷲ تائالانىڭ ئەرش ئۈستىدە قارار ئالغانلىقى توغرىسىدا 322
كۈن بىلەن ئاينىڭ بويسۇندۇرۇلۇشى ۋە ئۇلارنىڭ سەيرى قىلىشى توغرىسىدا 323
ﷲ تائالانىڭ زېمىندىكى دەلىل ـ پاكىتلىرى توغرىسىدا 324
ئۆلگەندىن كېيىنكى ھاياتلىقنى ئىنكار قىلىشنىڭ ئەجەبلىنىشكە تېگىشلىك ئىش ئىكەنلىكى توغرىسىدا 325
كاپىرلارنىڭ ئازابنىڭ تېز كېلىشىنى تىلىگەنلىكى توغرىسىدا 326
مۇشرىكلارنىڭ مۆجىزە تەلەپ قىلىشى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا 328
پەقەت ﷲ تائالانىڭلا غەيبنى بىلگۈچى ئىكەنلىكى توغرىسىدا 329
ﷲ تائالا نىڭ ئىلمىنىڭ ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن نەرسىلەرنىڭ ھەممىسنى ئوراپ تۇرىدىغانلىقى توغرىسىدا 331
قوغدىغۇچى پەرىشتىلەر توغرىسىدا 332
بۇلۇت، چاقماق ۋە گۈلدۈرماما قاتارلىقلارنىڭ ﷲ تائالانىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان نەرسىلەر ئىكەنلىكى توغرىسىدا 333
گۈلدۈرماما گۈلدۈرلىگەن چاغدا دۇئا قىلىش توغرىسىدا 334
مۇشرىكلارنىڭ ئىلاھلىرىنىڭ ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمايدىغانلىقىغا كەلتۈرۈلگەن مىساللار توغرىسىدا 336
ھەممە نەرسىنىڭ ﷲ تائالاغا سەجدە قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 337
ﷲ تائالانىڭ بار ۋە بىرلىكىنى ئىسپاتلاش توغرىسىدا 338
ھەقنىڭ قالىدىغانلىقى ۋە باتىلنىڭ يوقىلىدىغانلىقى ھەققىدە كەلگەن ئىككى مىسال توغرىسىدا 339
قۇرئان بىلەن ھەدىسلەردە سۆ بىلەن ئوتنىڭ مىساللىرى بايان قىلىنغانلىقى توغرىسىدا 340
بەختلىك كىشىلەرگە بېرىلىدىغان مۇكاپات بىلەن بەختسىز كىشىلەرگە بېرىلىدىغان جازا توغرىسىدا 342
مۆمىن بىلەن كاپىرنىڭ باراۋەر بولمايدىغانلىقى توغرىسىدا 343
جەننەتكە كىرىدىغان سائادەتمەنلەرنىڭ سۈپەتلىرى توغرىسىدا 344
لەنەتكە ئۇچرايدىغان ۋە ئاخىرەتلىكى يامان بولىدىغان بەختسىز كىشىلەرنىڭ سۈپەتلىرى توغرىسىدا 346
رىزىقنىڭ كەڭ ياكى تار بولۇشى ﷲ تائالانىڭ قولىدا ئىكەنلىكى توغرىسىدا 347
مۇشرىكلارنىڭ مۆجىزە تەلەپ قىلىشى ۋە ئۇنىڭغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا 348
ﷲ تائالانى ياد ئېتىش بىلەن مۆمىننىڭ دىلىنىڭ ئارام تاپىدىغانلىقى توغرىسىدا 349

www.munber.org

خۇشاللىقنىڭ بايانى توغرىسىدا 349
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئەۋەتىشتىكى مەقسەت ئۇزىگە ۋەھيي قىلىنغان قۇرئاننى ئوقۇپ بېرىش ۋە ئۇنىڭغا دەۋەت قىلىش ئىكەنلىكى توغرىسىدا 350
قۇرئاننىڭ پەزىلىتى ۋە كاپىرلارنىڭ ئۇنى ئىنكار قىلىشى توغرىسىدا 351
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تەسەللى بېرىش توغرىسىدا 353
ﷲ بىلەن مۇشرىكلارنىڭ ئىلاھلىرىنىڭ ئارىسىدا ھېچقانداق شېرىكچىلىكنىڭ يوقلۇقى توغرىسىدا 354
كاپىرلارغا بېرىلىدىغان جازانىڭ ۋە تەقۋادارلارغا بېرىلىدىغان مۇكاپاتنىڭ بايانى توغرىسىدا 356
ئەھلى كىتابتىن راستچىل بولغان كىشىلەرنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا نازىل قىلىنغان قۇرئاندىن خۇشاللىنىدىغانلىقى توغرىسىدا 358
پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىنسانلاردىن بولىدىغانلىقى توغرىسىدا 360
ﷲ تائالانىڭ ئىزنىسىز ھەرقانداق پەيغەمبەرنىڭ مۆجىزە كەلتۈرەلمەيدىغانلىقى توغرىسىدا 360
قۇرئاندىكى ھۆكۈملەرنى ئەمەلدىن قالدۇرۇش ياكى ئۆزپېتى قالدۇرۇش توغرىسىدا 361
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەسئۇلىيىتى پەقەت يەتكۈزۈش ئىكەنلىكى، ﷲ تائالانىڭ ھېساب ئالغۇچى ئىكەنلىكى توغرىسىدا 362
كاپىرلارنىڭ ھىيلە ـ مىكرى ۋە مۆمىنلەرنىڭ نىجاتلىققا ئېرىشىشى توغرىسىدا 363
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىگە كىتاب (تەۋرات ۋە ئىنجىل) نى بىلىدىغان كىشىلەرنىڭ گۇۋاھلىقىنىڭ يېتەرلىك ئىكەنلىكى توغرىسىدا 364

سۈرە ئىبراھىم

قۇرئاننى ۋە قۇرئاننىڭ مەقسىتىنى تونۇتۇش ۋە ئۇنىڭغا قارشىلىق قىلغان كىشىگە بولىدىغان ئازاب توغرىسىدا 365
ھىدايەت ۋە ئازغۇنلۇقنى ئوچۇق بايان قىلىپ بېرىش ئۈچۈن پەيغەمبەرلەرنى شۇ مىللەتتىن ئەۋەتكەنلىكى توغرىسىدا 366
مۇسا ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا 367
ئۈممەتلەرنىڭ ئۆز پەيغەمبەرلىرىنى يالغانغا چىقىرىشى ۋە ئۇلار ئوتتۇرىسىدىكى ئىشلار توغرىسىدا 370
پەيغەمبەرلەر بىلەن كاپىرلار ئوتتۇرىسىدىكى مۇنازىرە توغرىسىدا 372
پەيغەمبەرلەر ئىنسانلارنىڭ ئىچىدىن تاللانغانلىقى ئۈچۈن كاپىرلارنىڭ ئۇلارنى ئېتىراپ قىلمىغانلىقى توغرىسىدا 372
ئۈممەتلەرنىڭ ئۆز پەيغەمبەرلىرىگە تەھدىت سالغانلىقى ۋە ﷲ تائالانىڭ شۇ پەيغەمبەرگە خۇش بېشارەت بەرگەنلىكى توغرىسىدا 373
كاپىرلارنىڭ ئەمەللىرىنىڭ مىسالى توغرىسىدا 378
ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشنىڭ پاكىتلىرى توغرىسىدا 379
دوزاخ ئەھلىدىن ئەگەشكۈچىلەر بىلەن ئەگەشتۈرگۈچىلەرنىڭ مۇنازىرىسى توغرىسىدا 380
ئىبلىسنىڭ قىيامەت كۈنى ئەگەشكۈچىلىرىگە سۆز قىلىدىغانلىقى ۋە ئۇلارغا ئۆزرە ئېيتىدىغانلىقى توغرىسىدا 382
ئىسلام كەلىمىسى بىلەن كۇفرى كەلىمىسىنىڭ مىسالى توغرىسىدا 385
مۆمىننى ئىمان دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە كەلىمىسىدىن ئىبارەت ھەق سۆزدە مەھكەم تۇرغۇزىدىغانلىقى توغرىسىدا 386
ﷲ تائالانىڭ بەرگەن نېمەتلىرىگە كۇپۇرلۇق قىلغانلارنىڭ بارىدىغان جايى توغرىسىدا 390
ناماز ئوقۇش ۋە زاكات بېرىشكە بۇيرۇش توغرىسىدا 392
ﷲ تائالانىڭ نېمەتلىرىنىڭ كۆپ ئىكەنلىكىنى بايان قىلىش توغرىسىدا 393
ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنى مەككىگە ئورۇنلاشتۇرغاندا قىلغان دۇئاسى توغرىسىدا 394
ﷲ تائالانىڭ كاپىرلارنىڭ قىلمىشىدىن بىخەۋەر، ئەمەسلىكى بەلكى ئۇلارغا مۆھلەت بەرگەنلىكى توغرىسىدا 398
ئازاب كەلگەندە مۆھلەت بېرىلمەيدىغانلىقى توغرىسىدا 399
ﷲ تائالانىڭ ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلمايدىغانلىقى توغرىسىدا 402
گۇناھكارلارنىڭ قىيامەتتىكى ئەھۋالى توغرىسىدا 404

سۈرە ھىجىر

كاپىرلارنىڭ قىيامەتتە كاشكى مۇسۇلمان بولساقچۇ، دەپ ئارمان قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 407

www.munber.org

ھالاك قىلىنىدىغان شەھەرلەرنىڭ ھەممىسىگە مۇئەييەن ۋاقىتنىڭ بولىدىغانلىقى توغرىسىدا 408
پەيغەمبەرگە ساراڭ دەپ تۆھمەت قىلغان ۋە پەرىشتىلەرنىڭ چۈشۈشىنى تەلەپ قىلغانلارغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا 409
ھەر بىر ئۈممەت مۇشرىكلىرىنىڭ ئۆزلىرىگە كەلگەن پەيغەمبەرلەرنى مەسخىرە قىلغانلىقى توغرىسىدا 410
ھەققە بويى ئەگمىگەن كاپىرلارنىڭ مەيلى قانداق بىر مۆجىزىنى كۆرگەن تەقدىردىمۇ يەنىلا ئىمان ئېيتمايدىغانلىقى توغرىسىدا 410
ﷲ تائالانىڭ ئاسمان ـ زېمىندىكى قۇدرىتى ۋە ئالامەتلىرى توغرىسىدا 411
بارلىق خەزىنىلەرنىڭ ﷲ تائالانىڭ دەرگاھىدا ئىكەنلىكى توغرىسىدا 413
شاماللارنىڭ پايدىسى توغرىسىدا 413
تاتلىق سۇنىڭ ﷲ تائالا تەرىپىدىن كەلگەن نېمەت ئىكەنلىكى توغرىسىدا 414
ﷲ تائالانىڭ مەخلۇقاتلارنى يارىتىشقا ۋە قايتا تىرىلدۈرۈشكە ھازىر ئىكەنلىكى توغرىسىدا 414
ئىنسان ۋە جىنلارنىڭ يارىتىلغان ماددىسى توغرىسىدا 415
ئادەم ئەلەيھىسسالامنى يارىتىپ پەرىشتىلەرنى ئۇنىڭغا سەجدە قىلىشقا بۇيرۇغاندا ئىبلىسنىڭ باش تارتقانلىقى توغرىسىدا 416
ئىبلىسنىڭ جەننەتتىن قوغلىنىشى ۋە ئۇنىڭغا قىيامەتكىچە مۆھلەت بېرىلگەنلىكى توغرىسىدا 417
ئىبلىسنىڭ گۇناھقا قۇتراتقۇلۇق قىلىدىغانلىقىنى ئېلان قىلىشى ۋە ﷲ تائالانىڭ ئۇنى دوزاخ بىلەن ئاگاھلاندۇرغانلىقى توغرىسىدا 418
دوزاخنىڭ يەتتە دەرۋازىسى توغرىسىدا 419
جەننەت ئەھلى ۋە ئۇلارنىڭ ئەھۋالى توغرىسىدا 420
ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ مېھمانلىرى ۋە ئۇلارنىڭ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا بىر ئوغۇل بالا بىلەن خۇش خەۋەر بەرگەنلىكى توغرىسىدا 421
پەرىشتىلەرنىڭ كېلىش سەۋەبى توغرىسىدا 422
پەرىشتىلەرنىڭ لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كەلگەنلىكى توغرىسىدا 423
لۇت ئەلەيھىسسالامنى ئائىلىسىدىكىلەرنى ئېلىپ كېچىدە چىقىپ كېتىشكە بۇيرۇش توغرىسىدا 423
شەھەر ئەھلىنىڭ پەرىشتىلەرنىڭ قېشىغا ئۇلارنى ئەرلەر دەپ گۇمان قىلىپ كەلگەنلىكى توغرىسىدا 424
لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ ھالاك قىلىنغانلىقى توغرىسىدا 425
سەدۇمنىڭ يول ئۈستىگە قۇرۇلغان شەھەر ئىكەنلىكى توغرىسىدا 425
شۇئەيب ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى بولغان ئەيكەلىكلەرنىڭ ھالاك قىلىنىشى توغرىسىدا 426
سەمۇد قەۋمى بولغان ھىجرلىقلارنىڭ ھالاك قىلىنىشى توغرىسىدا 427
دۇنيانىڭ مەنپەئەتلىنىش ئۈچۈن يارىتىلغانلىقى ۋە قىيامەتنىڭ چوقۇم بولىدىغانلىقى توغرىسىدا 428
قۇرئاننى نازىل قىلىش ۋە ئۇنىڭغا دەۋەت قىلىشقا بۇيرۇش توغرىسىدا 429
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاشكارا ئاگاھلاندۇرغۇچى ئىكەنلىكى توغرىسىدا 431
﴿پارچىلىۋەتكۈچىلەرگە﴾ دېگەن سۆزنىڭ تەپسىرى توغرىسىدا 431
ھەقىقەتنى ئاشكارا ئوتتۇرىغا قويۇپ ئىجرا قىلىشقا بۇيرۇش توغرىسىدا 433
مۇشرىكلاردىن يۈز ئۆرۈشكە بۇيرۇش ۋە مەسخىرە قىلغۇچىلارغا ﷲ تائالانىڭ ئۆزى تاقابىل تۇرىدىغانلىقى توغرىسىدا 433
مۇشەققەتلەرگە چىداشقا ئۈندەش، تەسبىھ ئېيتىشقا، تاكى ئۆلگۈچە ئىبادەت قىلىشتا مۇستەھكەم تۇرۇشقا بۇيرۇش توغرىسىدا 435

سۈرە نەھل

قىيامەتنىڭ يېقىنلاشقانلىقى بىلەن ئاگاھلاندۇرۇش توغرىسىدا 437
ﷲ تائالا خالىغان كىشىنى تەۋھىدكە دەۋەت قىلىشقا ئەۋەتىدىغانلىقى توغرىسىدا 438
ﷲ تائالانىڭ ئاسمانلارنى، زېمىننى ۋە ئىنساننى ياراتقانلىقى توغرىسىدا 439
چارۋا ـ ماللارنىڭ ﷲ تائالانىڭ بىزگە يارىتىپ بەرگەن نېمەتلىرىدىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا 440
دىنىي يوللارنىڭ باياني توغرىسىدا 442
يامغۇر ۋە ئۇنىڭ پايدىلىرىنىڭ ﷲ تائالانىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان ئالامەتلەردىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا 443

www.munber.org

كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ، كۈن بىلەن ئاينىڭ بويسۇندۇرۇلۇشىدا ۋە زېمىندىن چىقىرىلغان نەرسىلەردە ﷲ تائالانىڭ قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان دەلىللەرنىڭ بارلىقى توغرىسىدا 444
ﷲ تائالانىڭ دېڭىزلار، تاغلار، دەريا ـ ئۆستەڭلار، يوللار ۋە يۇلتۇزلاردىكى قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان ئالامەتلەر توغرىسىدا 446
ئىبادەت قىلىنىشنىڭ ﷲ تائالاغىلا مەنسۇپ ئىكەنلىكى توغرىسىدا 447
مۇشرىكلارنىڭ ئىلاھلىرىنىڭ ياراتقۇچى ئەمەس بەلكى يارىتىلغۇچى ئىكەنلىكى توغرىسىدا 448
ئىبادەتكە پەقەت ﷲ تائالانىڭلا لايىق ئىكەنلىكى توغرىسىدا 448
كاپىرلارنىڭ ۋەھيىدىن يۈز ئۆرۈگەنلىكى ۋە ئۇلارغا ئازابنىڭ ھەسسىلەپ بولىدىغانلىقى توغرىسىدا 449
ئىلگىرىكىلەرنىڭ قىلمىشلىرى ۋە ئۇلارغا چۈشۈرۈلگەن ئازابنىڭ بايانى توغرىسىدا 451
كاپىرلارنىڭ سەكراتتىكى ۋە ئۆلگەندىن كېيىنكى ئەھۋالى توغرىسىدا 452
تەقۋادارلارنىڭ ۋەھيي توغرىسىدىكى سۆزلىرى، ئۇلارغا بېرىلىدىغان مۇكاپات، ئۇلارنىڭ سەكراتتىكى ۋە ئۆلگەندىن كېيىنكى ئەھۋالى توغرىسىدا 453
كاپىرلارنىڭ ئىمان ئېيتىشنى كېچىكتۈرۈشى ئۇلارنىڭ ئازابنى كۆتكەنلىكىدۇر دېگەن سۆزنىڭ مەنىسى توغرىسىدا 455
مۇشرىكلار ئۆزلىرىنىڭ شېرىك كەلتۈرگەنلىكىگە تەقدىرنى دەلىل قىلىپ كۆرسەتكەنلىكى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا 456
ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشنىڭ ھەق ئىكەنلىكى ۋە ئۇنىڭدا ﷲ تائالانىڭ ھېكمىتى بارلىقى ھەم بۇنىڭ ﷲ تائالاغا ئاسان ئىكەنلىكى توغرىسىدا 459
ھىجرەت قىلغۇچىلارنىڭ ئېرىشىدىغان مۇكاپاتى توغرىسىدا 460
ﷲ تائالانىڭ پەيغەمبەرلەرنى پەقەت ئىنسانلار ئىچىدىن ئەۋەتىدىغانلىقى توغرىسىدا 461
گۇناھكارلارنىڭ خاتىرجەم بولالمايدىغانلىقى توغرىسىدا 463
ھەممە نەرسىنىڭ ﷲ تائالاغا سەجدە قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 465
ئىبادەت قىلىنىشقا يالغۇز ﷲ تائالانىڭلا لايىق ئىكەنلىكى توغرىسىدا 466
ﷲ تائالا رىزىق قىلىپ بەرگەن نەرسىلەرنى بۇتلارغا ئاتاپ نەزىر قىلىشنىڭ مۇشرىكلارنىڭ قىلمىشلىرىدىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا 467
مۇشرىكلارنىڭ قىز پەرزەنتنى يامان كۆرىدىغانلىقى توغرىسىدا 468
گۇناھكارلارنىڭ دەرھال جازالانمايدىغانلىقى توغرىسىدا 469
مۇشرىكلارنىڭ ئۆزلىرى يامان كۆرگەن نەرسىنى ﷲ تائالاغا نىسبەت بەرگەنلىكى توغرىسىدا 470
ئىلگىرى ئۆتكەن ئۈممەتلەر ئارقىلىق تەسەللى بېرىش توغرىسىدا 471
قۇرئاننى چۈشۈرۈشتىكى مەقسەت توغرىسىدا 471
چاھارپايلار، خورما ۋە ئۈزۈمدىكى نېمەت ئىبرەت توغرىسىدا 472
ھەسەل ھەرىسى ۋە ئۇنىڭ ھەسلىدە نېمەت ۋە ئىبرەتنىڭ بارلىقى توغرىسىدا 473
ئىنساننىڭ ئۆزىدىكى ئىبرەت توغرىسىدا 475
ئىنساننىڭ تىرىكچىلىكىدە ئالامەت ۋە نېمەتلەرنىڭ بارلىقى توغرىسىدا 476
ئايال، بالا ۋە نەۋرىلەرنىڭمۇ ﷲ تائالانىڭ نېمەتلىرىدىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا 477
ﷲ تائالادىن باشقىسىغا قىلىنغان ئىبادەتنىڭ رەت قىلىنىدىغانلىقى توغرىسىدا 478
مۆمىن بىلەن كاپىر ئۈچۈن ياكى ﷲ تائالا بىلەن بۇتلار ئۈچۈن كەلتۈرۈلگەن مىساللار توغرىسىدا 478
يەنە بىر مىسال توغرىسىدا 479
غەيبىنى ۋە قىيامەتنىڭ قاچان، قانداق بولىدىغانلىقىنى پەقەت ﷲ تائالانىڭلا بىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 480
قۇلاق، كۆز ۋە يۈرەك قاتارلىقلارنىڭ ﷲ تائالانىڭ نېمەتلىرىدىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا 480
ئۇچار قۇشلارنىڭ ھاۋادا ئۇچۇشقا بويسۇندۇرۇلغانلىقىدىكى ئالامەتلەر توغرىسىدا 481
ئۆيلەر، ئۆي سەرەمجانلىرى ۋە كىيىم ـ كېچەكلەرنىڭ ﷲ تائالانىڭ نېمەتلىرىدىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا 482
سايىلەر، تاغلار، كىيىم ـ كېچەكلەر ۋە تۆمۈرلەرنىڭمۇ ﷲ تائالانىڭ نېمىتى ئىكەنلىكى توغرىسىدا 483
پەيغەمبەرنىڭ ۋەزىپىسى پەقەتلا يەتكۈزۈپ قويۇش ئىكەنلىكى توغرىسىدا 483

www.munber.org

ھېساب كۈنىدىكى مۇشرىكلارنىڭ ئەھۋالى توغرىسىدا....... 484
مۇشرىكلارنىڭ ئىلاھلىرىنىڭ مۇشرىكلار ئۇلارغا ئەڭ ئېھتىياجلىق بولغان چاغدا ئۇلاردىن ئادا ـ جۇدا بولىدىغانلىقى توغرىسىدا....... 485
قىيامەت كۈنى ھەممە كىشىنىڭ ﷲ تائالاغا باش ئېگىدىغانلىقى توغرىسىدا....... 486
بوزغۇنچىلىق ئېلىپ بارغۇچى كاپىرلارغا بېرىلىدىغان ئازابنىڭ قاتمۇقات بولىدىغانلىقى توغرىسىدا....... 486
قىيامەت كۈنى ھەر بىر پەيغەمبەرنىڭ ئۈممىتىگە گۇۋاھچى بولىدىغانلىقى توغرىسىدا....... 487
قۇرئاندا ھەممە نەرسىنىڭ بايانىنىڭ بار ئىكەنلىكى توغرىسىدا....... 487
ئادىللىق ۋە ياخشىلىق قىلىش توغرىسىدا....... 488
ئۆرۈق ـ تۇغقانچىلىق مۇناسىۋەتنى چىڭىتىشقا بۇيرۇش، ئەخلاقسىز سۆز ـ ھەرىكەتلەردىن، يامان ئىشلاردىن ۋە زۇلۇم قىلىشتىن توسۇش توغرىسىدا....... 489
ئوسمان ئىبنى مەزئۇنغا ئالاقىدار بىر ۋەقەلىك توغرىسىدا....... 490
ئەھدىگە ۋاپا قىلىش توغرىسىدا....... 491
مۇبادا ﷲ تائالا خالىغان بولسا بارلىق كىشىلەرنى بىر دىندا قىلالايدىغانلىقى توغرىسىدا....... 494
كۆز بويامچىلىق قىلىش ئۈچۈن قەسەم ئىچمەسلىك توغرىسىدا....... 494
دۇنيانى كۆزلەپ ئەھدىنى بۇزماسلىق توغرىسىدا....... 494
ياخشى ئەمەللەر ۋە ئۇنىڭغا بېرىلىدىغان مۇكاپات توغرىسىدا....... 495
قۇرئاننى ئوقۇماقچى بولغاندا ﷲ تائالاغا سېغىنىپ شەيتاندىن پاناھ تىلەشكە بۇيرۇش توغرىسىدا....... 496
بەزى ئايەتلەرنىڭ ھۆكمىنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلغانلىقى سەۋەبى بىلەن مۇشرىكلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى يالغانچىغا چىقارغانلىقى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا....... 497
مۇشرىكلارنىڭ قۇرئاننى مۇھەممەدكە ئىنسان ئۆگىتىپ قويدى دېيىشكەنلىكى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا....... 498
ﷲ تائالانىڭ (كۇپرۇلۇققا) مەجبۇرلانغان كىشىدىن باشقا كۇپرۇلۇققا قايتقان كىشىگە بولىدىغان غەزىپى توغرىسىدا....... 500
بۇ ئايەتنىڭ چۈشۈش سەۋەبى توغرىسىدا....... 501
كۇپرۇلۇققا مەجبۇرلانغۇچى مەجبۇرلانغاندىن كېيىن ياخشى ئەمەل ـ ئىبادەتلەرنى قىلسا گۇناھىنىڭ كەچۈرۈلۈپ كېتىدىغانلىقى توغرىسىدا....... 503
مەككە ئۈچۈن كەلتۈرۈلگەن بىر مىسال....... 504
ھالال رىزىقتىن يېيىشكە ۋە ئۇنىڭغا شۈكۈر ئېيتىشقا بۇيرۇش ۋە ھارام نەرسىلەرنىڭ بايانى توغرىسىدا....... 506
بىزگە ھالال بەزى نەرسىلەرنىڭ يەھۇدىيلارغىلا ھارام قىلىنغانلىقى توغرىسىدا....... 507
ﷲ تائالانىڭ دوستى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا....... 508
دەۋەتنى ھېكمەت ۋە ياخشى ۋەز ـ نەسىھەت بىلەن ئېلىپ بېرىشقا بۇيرۇش توغرىسىدا....... 511
قىساس ئالغاندا ئاشۇرۇۋەتمەستىن ياكى كەم قويماستىن باراۋەر ئېلىش توغرىسىدا....... 512

سۈرە ئىسرا

سۈرە ئىسرانىڭ پەزىلىتى توغرىسىدا....... 515
ﷲ تائالانىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆز قۇدرىتى بىلەن ھەرەم مەسچىتىدىن ئەقسا مەسچىتىگە ئېلىپ كەلگەنلىكىنىڭ بايانى توغرىسىدا....... 515
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەقسا مەسچىتىگە ئېلىپ كېلىنگەنلىكىنى بايان قىلىپ كەلگەن ھەدىسلەر توغرىسىدا....... 516
ئەقسا مەسچىتىگە ئېلىپ بېرىلغان ئىشنىڭ ۋاقتى، ئۇنىڭ چۈشىدە ئەمەس بەلكى تەن ۋە روھ بىلەن ئويغاق ھالىتىدە بولغانلىقى توغرىسىدا....... 529
چىرايلىق، كاتتا بىر مەنپەئەت توغرىسىدا....... 531
مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسى ۋە ئۇنىڭغا تەۋراتنىڭ بېرىلگەنلىكى توغرىسىدا....... 533
تەۋراتتا يەھۇدىيلارنىڭ ئىككى قېتىم بۇزغۇنچىلىق ئېلىپ بارىدىغانلىقىنىڭ بايان قىلىنغانلىقى توغرىسىدا....... 534
يەھۇدىيلارنىڭ بىرىنچى قېتىملىق بۇزغۇنچىلىق ئېلىپ بېرىشى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن جازا توغرىسىدا....... 534
ئۇلارنىڭ ئىككىنچى قېتىملىق بۇزغۇنچىلىقى توغرىسىدا....... 536
قۇرئاننى مەدھىيىلەش توغرىسىدا....... 536

www.munber.org

ئىنسانىنىڭ ئالدىراڭغۇ ئىكەنلىكى ۋە ئۆزىگە بەددۇئا قىلىپ قالىدىغانلىقى توغرىسىدا 537
كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ ﷲ تائالانىڭ كاتتا قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان ئالامەتلەردىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا 538
ھەر بىر ئىنسان بىلەن ئۇنىڭ قىلمىشلىرى يېزىلغان دەپتەرنىڭ بىللە بولىدىغانلىقى توغرىسىدا 540
بىرى يەنە بىرىنىڭ گۇناھىنى ئۈستىگە ئالمايدىغانلىقى توغرىسىدا 542
پەيغەمبەر ئەۋەتىلمەي تۇرۇپ ھېچ بىر ئادەمنىڭ ئازابلانمايدىغانلىقى توغرىسىدا 542
ئۆلۈپ كەتكەن كىچىك بالىلارنىڭ ھۆكمى توغرىسىدا 543
بۇ مەسىلە توغرىسىدا گەپ قىلىشنىڭ ياخشى ئەمەسلىكى توغرىسىدا 544
قۇرەيشلىكلەر ئۇچۇن قىلىنغان تەھدىت توغرىسىدا 546
دۇنيانىلا كۆزلىگەن كىشىنىڭ جازاسى ۋە ئاخىرەتنى كۆزلىگەن كىشىنىڭ مۇكاپاتى توغرىسىدا 546
ﷲ تائالانى بىردەپ بىلىش ۋە ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىش توغرىسىدا 548
بالىنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ھەققىدە ئۆتكۈزۈپ سالغان خاتالىقىنىڭ (ئۇنىڭ) ﷲ تائالاغا تەۋبە قىلىشى بىلەن كەچۈرۈلۈپ كېتىدىغانلىقى توغرىسىدا 550
ئۇرۇق ـ تۇغقانلارغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇش ۋە مال ـ مۈلۈكنى ئورۇنسىز يەرگە ئىسراپ قىلىشتىن توسۇش توغرىسىدا 551
تۇرمۇشتا ئوتتۇرا ھال بولۇش توغرىسىدا 553
بالىلارنى ئۆلتۈرۈشتىن توسۇش توغرىسىدا 554
زىنا ۋە ئۇنىڭ سەۋەبلىرىدىن يىراق تۇرۇشقا بۇيرۇش توغرىسىدا 555
ناھەق ئادەم ئۆلتۈرۈشتىن توسۇش توغرىسىدا 556
يېتىملارنىڭ ماللىرىدا ياخشى يولنى تۇتۇش، ئۆلچەم ۋە تارازىدا ئادىل بولۇش توغرىسىدا 557
بىلمىگەن نەرسە ھەققىدە سۆزلىمەسلىك توغرىسىدا 558
ھاكاۋۇرلارچە مېڭىشنى ئەيىبلەش توغرىسىدا 559
يۇقىرىقىلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ۋەھيي ۋە ھېكمەت ئىكەنلىكى توغرىسىدا 560
"پەرىشتىلەر ﷲ تائالانىڭ قىزلىرىدۇر" دەپ گۇمان قىلغۇچىلارغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا 560
ھەممە نەرسىلەرنىڭ ﷲ تائالاغا تەسبىھ ئېيتىدىغانلىقى توغرىسىدا 562
مۇشرىكلارنىڭ دىللىرىنىڭ پەردىلەنگەنلىكى توغرىسىدا 564
قۇرەيشلىكلەرنىڭ قۇرئاننى ئاڭلاپ بولۇپ ئۆز ئارا پىچىرلىشىدىغانلىقى توغرىسىدا 566
ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشكە ئىشەنمىگەنلەرگە بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا 567
سۆز قىلغاندا ياخشى سۆزلەرنى قىلىشى ۋە ئەدەب بىلەن سۆزلەش كېرەكلىكى توغرىسىدا 570
بەزى پەيغەمبەرلەرنىڭ بەزىسىدىن ئارتۇق قىلىنغانلىقى توغرىسىدا 571
مۇشرىكلارنىڭ ئىلاھلىرىنىڭ پايدا ـ زىيان كەلتۈرەلمەيدىغانلىقى ۋە ئۇلارنىڭ ﷲ تائالاغا يېقىنلىشىشتا ۋاستە تەلەپ قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 572
كاپىرلارنىڭ شەھەرلىرىنىڭ قىيامەت بولۇشتىن بۇرۇن ھالاك قىلىنىدىغانلىقى ياكى ئازابلىنىدىغانلىقى توغرىسىدا 573
مۆجىزىلەرنى ئەۋەتمەسلىكنىڭ سەۋەبى توغرىسىدا 574
ﷲ تائالانىڭ كىشىلەرنىڭ ئەھۋالىنى بىلىپ تۇرىدىغانلىقى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كۆرسەتكەن نەرسىلەرنى ئۇلار ئۇچۇن سىناق قىلغانلىقى توغرىسىدا 575
ئادەم ئەلەيھىسسالام بىلەن ئىبلىسنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا 577
كىمنىڭ ﷲ تائالانىڭ رەھمىتىنىڭ ئالامەتلىرىدىن ئىكەنلىكى توغرىسىدا 580
كاپىرلارنىڭ ﷲ تائالانى پەقەت ئاپەتكە يولۇققاندىلا ياد ئېتىدىغانلىقى توغرىسىدا 580
ئەگەر ﷲ تائالا خالىسا ئۇلارنى دېڭىزغا قايتا قايتۇرىدىغانلىقى توغرىسىدا 582
ئىنسانلارنىڭ شەرەپلىك ۋە ھۆرمەتلىك قىلىنغانلىقىنىڭ بايانى توغرىسىدا 582
ھەر بىر ئىنسان قىيامەت كۈنى ئۆزىنىڭ يول باشلامچىسى بىلەن بىرگە چاقىرىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 583

www.munber.org

ئەگەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كاپىرلارنىڭ بەزى ۋەھيىنى ئۆزگەرتىشكە قويغان تەلىپىگە ماقۇل بولۇپ، ئۇلارغا ئازراق مايىل بولۇپ قالغىنىدا، ئۇنىڭغا قاتتىق ئازابنىڭ بولىدىغانلىقى توغرىسىدا 585
بۇ ئايەتنىڭ چۈشۈش سەۋەبى توغرىسىدا 586
نامازلارنى ئۆز ۋاقتىدا ئادا قىلىشقا بۇيرۇش توغرىسىدا 587
پەرىشتىلەرنىڭ بامدات بىلەن ئەسىر نامىزىدا توپلىنىدىغانلىقى توغرىسىدا 587
كېچىدە قوپۇپ ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇش توغرىسىدا 588
ھىجرەت قىلىشقا بۇيرۇش توغرىسىدا 592
قۇرەيشنىڭ كاپىرلىرىغا قىلىنغان تەھدىت توغرىسىدا 593
قۇرئاننىڭ شىپا ۋە رەھمەت ئىكەنلىكى توغرىسىدا 593
ئىنساننىڭ خۇشاللىق ۋە كۆڭۈلسىزلىكتىكى مىجەز ئادىتى توغرىسىدا 594
روھ توغرىسىدا 596
روھ بىلەن جاننىڭ بايانى توغرىسىدا 597
ئەگەر ﷲ تائالا خالىسا قۇرئاننى كۆتۈرۈۋېتىدىغانلىقى توغرىسىدا 598
قۇرئان بىلەن جەڭ ئېلان قىلغانلىقى توغرىسىدا 598
قۇرەيشلەرنىڭ مۆئەييەن مۆجىزىلەرنى تەلەپ قىلغانلىقى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا 599
مۇشرىكلارنىڭ تەلەپلىرىنى رەت قىلىشنىڭ سەۋەبلىرى توغرىسىدا 602
مۇشرىكلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىنسانلارنىڭ ئىچىدىن بولغانلىقى ئۈچۈنلا ئىمان ئېيتمىغانلىقى ۋە ئۇلارغا بېرىلگەن رەددىيە توغرىسىدا 604
توغرا يولغا باشلاش ۋە ئازدۇرۇۋېتىشنىڭ ﷲ تائالانىڭ قولىدا ئىكەنلىكى توغرىسىدا 606
ئازغۇنلۇقتىكى كىشىلەرنىڭ جازاسى توغرىسىدا 606
بېخىللىق قىلىش ئىنساننىڭ تەبىئىتى ئىكەنلىكى توغرىسىدا 608
مۇسا ئەلەيھىسسالامغا بېرىلگەن توققۇز مۆجىزە توغرىسىدا 609
پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ قەۋمىنىڭ ھالاك قىلىنغانلىقى توغرىسىدا 611
قۇرئاننىڭ ھەقىقەتنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھالدا بۆلۈنۈپ - بۆلۈنۈپ چۈشكەنلىكى توغرىسىدا 612
ئىلگىرىكى ئۈممەتلەردىن بولغان ئىلىملىك كىشىلەرنىڭ قۇرئاننىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 613
ﷲ تائالانىڭ گۈزەل ئىسىملىرى بار ئىكەنلىكى توغرىسىدا 614
قىرائەت قىلغاندا ئوتتۇرا ئاۋاز بىلەن قىلىشقا بۇيرۇغانلىقى توغرىسىدا 615
ﷲ تائالانى بىر دەپ بىلىش ئەقىدىسىنىڭ بايانى توغرىسىدا 616

سۈرە كەھف

سۈرە كەھفنىڭ پەزىلىتى، ئۇنىڭ بېشىدىكى ئون ئايەت، ئاخىرىدىكى ئون ئايەتنىڭ پەزىلىتى ۋە بۇ سۈرىنىڭ دەججالدىن ساقلايدىغانلىقى توغرىسىدا 617
قۇرئاننىڭ خۇش بېشارەتچى ۋە ئاگاھلاندۇرغۇچى قىلىنىپ چۈشۈرۈلگەنلىكى توغرىسىدا 618
بۇ سۈرىنىڭ چۈشۈش سەۋەبى توغرىسىدا 619
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇشرىكلارنىڭ ئىمان ئېيتمىغانلىقىغا قارىتا ئەپسۇسلانماسلىققا بۇيرۇلغانلىقى توغرىسىدا 620
بۇ دۇنيانىڭ سىناق مەيدانى ئىكەنلىكى توغرىسىدا 621
ئۆڭكۈرگە كىرىۋالغانلارنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا 622
ئۇلارنىڭ ﷲ تائالاغا ئىمان ئېيتقانلىقى ۋە قەۋمىدىن ئايرىلىپ چىقىپ كەتكەنلىكى توغرىسىدا 624
ئۆڭكۈرنىڭ ئورنى توغرىسىدا 627
يىگىتلەرنىڭ ئۆڭكۈردە ئۇيقىدا ياتقانلىقى توغرىسىدا 629
يىگىتلەرنىڭ ئويغانغانلىقى ۋە تاماق سېتىۋېلىش ئۈچۈن بىرىنى ئەۋەتكەنلىكى توغرىسىدا 630

www.munber.org

شەھەر كىشىلىرىنىڭ ئۇلارنى تاپقانلىقى ۋە ئەسلىمە يېزىشىدىن ئۆڭكۈرنىڭ ئالدىغا بىر نەرسە سالغانلىقى توغرىسىدا 631
يىگىتلەرنىڭ سانى توغرىسىدا 633
بىرەر ئىشنى قىلماقچى بولغاندا "ﷲ تائالا خالىسا" دېگەن سۆزنى قوشۇپ قويۇش توغرىسىدا 635
يىگىتلەرنىڭ ئۆڭكۈردە تۇرغان ۋاقتى توغرىسىدا 637
قۇرئاننى ئوقۇشقا ۋە مۆمىنلەر بىلەن سەۋرچان ھالدا بىللە بولۇشقا قىلىنغان بۇيرۇق توغرىسىدا 638
ھەق قۇرئاننىڭ ﷲ تائالا تەرىپىدىن چۈشۈرۈلگەنلىكى ۋە ئۇنىڭغا ئىشەنمىگەنلەرنىڭ جازاسى توغرىسىدا 640
ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەل ـ ئىبادەت قىلغانلارنىڭ مۇكاپاتى توغرىسىدا 642
باي كاپىر بىلەن پېقىر مۇسۇلماننىڭ مىسالى توغرىسىدا 643
پېقىر مۇسۇلماننىڭ جاۋابى توغرىسىدا 645
كاپىرلىقنىڭ يامان ئاقىۋىتى توغرىسىدا 647
بۇ دۇنيانىڭ مىسالى توغرىسىدا 648
ﷲ تائالاغا ئىبادەت قىلىشنىڭ مال ـ دۇنيا توپلىغاندىن ۋە بالا ـ چاقىلىرىدىن ياخشى ئىكەنلىكى توغرىسىدا 649
قىيامەت بولغاندا يۈز بېرىدىغان قورقۇنچلۇق چوڭ ئىشلار توغرىسىدا 650
ئادەم ئەلەيھىسسالام بىلەن ئىبلىسنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا 654
مۇشرىكلارنىڭ ئىلاھلىرىنىڭ بىرەر نەرسىنىڭ يارىتىلغانلىقىنى ۋە ھەتتا ئۆزلىرىنىڭ يارىتىلغانلىقىنىمۇ كۆرمىگەنلىكى توغرىسىدا 655
ﷲ تائالانىڭ شېرىكلىرىنىڭ جاۋاب قايتۇرالمايدىغانلىقى ۋە گۇناھكارلارنىڭ دوزاخقا كەلتۈرۈلىدىغانلىقى توغرىسىدا 656
قۇرئاندا تۈرلۈك مىساللارنىڭ بايان قىلىنغانلىقى توغرىسىدا 658
كاپىرلارنىڭ ھەددىدىن ئاشقانلىقىنىڭ بايانى توغرىسىدا 659
ﷲ تائالانىڭ ئايەتلىرى بىلەن نەسىھەت قىلىنغاندىن كېيىنمۇ ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرۈگەن كىشىنىڭ ئۆزىگە ئۆزى قاتتىق ئۇۋال قىلغان كىشى بولىدىغانلىقى توغرىسىدا 660
مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن خىزىر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسى توغرىسىدا 662
مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ خىزىر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇچرىشىشى ۋە ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇپ مېڭىشى توغرىسىدا 666
كېمىنى تېشىۋەتكەنلىكىنىڭ بايانى توغرىسىدا 667
بالىنى ئۆلتۈرۈۋېتىشىنىڭ بايانى توغرىسىدا 668
تامنى تۈزەپ قويۇشىنىڭ بايانى توغرىسىدا 669
كېمىنى تېشىۋەتىشىنىڭ سەۋەبى توغرىسىدا 670
بالىنى ئۆلتۈرۈۋېتىشىنىڭ سەۋەبى توغرىسىدا 670
تامنى ھەقسىز تۈزەپ قويۇشىنىڭ سەۋەبى توغرىسىدا 671
خىزىرنىڭ پەيغەمبەر ياكى ئەمەسلىكى توغرىسىدا 672
خىزىر ئەلەيھىسسالامنىڭ خىزىر (يەنى يېشىل) دەپ ئاتىلىشىنىڭ سەۋەبى توغرىسىدا 672
زۇلقەرنەيننىڭ قىسسىسى توغرىسىدا 673
زۇلقەرنەيننىڭ كاتتا پادىشاھ ئىكەنلىكى توغرىسىدا 673
زۇلقەرنەيننىڭ غەربكە بارغانلىقى توغرىسىدا 674
زۇلقەرنەيننىڭ شەرق تەرەپكە بارغانلىقى توغرىسىدا 675
زۇلقەرنەيننىڭ يەجۇج ـ مەجۇجلارنىڭ زېمىنىغا بارغانلىقى ۋە ئۇ يەردە توسما سالغانلىقى توغرىسىدا 676
توسمىنىڭ يەجۇج ـ مەجۇجلارنىڭ چىقىشىنى توسىدىغانلىقى ۋە ئۇنىڭ قىيامەتكە يېقىن تۆپتۈز قىلىنىپ كېتىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 678
قىيامەت كۈنى كاپىرلارغا جەھەننەمنىڭ ئاشكارا كۆرسىتىلىدىغانلىقى توغرىسىدا 679
ئەمەللىرى جەھەتتىن ئەڭ زىيان تارتقۇچىلار ۋە ئۇلارنىڭ جازاسىنىڭ بايانى توغرىسىدا 680

www.munber.org

مۇندەرىجە

سۈرە تەۋبىدىن ــــ سۈرە كەھفقىچە 699

ياخشى مۆمىنلەرنىڭ مۇكاپاتى توغرىسىدا.......... 682

ﷲ تائالانىڭ سۆزلىرىنىڭ تۈگىمەيدىغانلىقى توغرىسىدا.......... 683

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىنسان ۋە پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنىڭ، ﷲ تائالانىڭ يالغۇز بىر ئىلاھ ئىكەنلىكىنىڭ بايانى توغرىسىدا.......... 684

www.munber.org